Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

~~3190 C 21~~
KW. 1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

268 A 6

BELGISCHE
Ofte
Nederlantſche Hiſtorie/
Van onſen tijden.

Inhoudende hoe de Nederlanden aenden anderen ghehecht/ ende aen Spaengien ghecomen zijn: Met de oorſaken der Inlantſche beroerten/ ende oorloghen der ſelver/ Oock de veranderinghe van Princen/ van Regimenten ende van Belgie/ mette ſcheuringhen/ verbonteniſſen ende vredehandelinghen: Mede vervattende eenighe harer ghebueren ende andere Landen handelinghen.

Meeſt onder de regeeringhe van Philippus de II. Coninc van Spaengien, tot ſynen doot, ende den vvtgaenden Iare 1598.

Verciert met een Caerte van alle de Nederlanden/ ende aller Regeerders afbeeldinghe in Coper gheſneden.

Beſchreven door EMANVEL VAN METEREN.

Eensdeels int Latijn ende Hoochduytſch ſtuckwijs in druck wtghegaen, maer nu by den Autheur ſelve overſien, verbetert ende vermeerdert, wtghegeven.

Toegheſchreven den Staten, Steden, ende ingheſeten der Nederlanden.

TOT DELF,
Ghedruct by Jacob Cornelisz Vennecool / woonende by de Vis-marct int Schrijf-boeck. 1599.

Met Privilegie voor acht Iaren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

IN FASTOS IMMANVELIDAE DEMETRII
Caroli Vtenhouij Neochthonis Octostichon.

AD GENERE AVITO, PROPRIAQVE NOBILEM VIRTVTEM, SIMONEM

LIPPIAE REGVLVM.

DOMINVM ET PATRONVM, SIBI COLENDVM IVGITER.

Ni bonus IMMANVEL nos respexisset ab alto,
Christicolûm dicat turba superstes adhuc:
Ni bonus IMMANVEL nos respexisset IESVS;
Totum absorpsisset Christicolûm agmen IBER,
Nibonus IMMANVEL seruasset & IMMANVELEM
DEMETRIVM, vt patriæ conderet acta suæ,
PLEV MOSIDVM exanguis, qui corpora contegit, idem
Nomen & Heroûm contegeret tumulus.

IN VBIIS, Anno 1597. Calendis Sept.

Extract vande Privilegie,

DE Staten Generael der vereenichde Nederlanden/ hebben geconsenteert ende geoctroyeert/ consenteren ende octroyeren by desen/ Jacob Corneliss Vennecool/ Boeckdrucker tot Delff/ alleene inde voorschreven vereenichde Nederlanden binnen den tijt van acht Jaren naestcomende te mogen drucken/ uitgeven/ ende vercoopen sekere Nederlantsche Historie van onsen tijden, in Nederlantsche Tale door EMANVEL de METERE beschreven in negenthien Boecke͂/ van den Jare xvc. vijfenvijftich/ totten uitgaenden Jare acht ende tneghentich: Verbiedende allen ende eenen yegelijck de voorschreven Nederlantsche Historie int geheel ofte int deel binnen den voorschreven tijdt van acht Jaren nae te drucken/ noch buyten de voorschreven vereenichde Nederlanden nagedruckt/ inde selve wt te gheven/ ofte te vercoopen/ sonder consent vanden voorschreven Vennecool/ Op pene van confiscatie vande naeghedructe Exemplaria, ende daerenboven van een somme als int Originael begrepen is/ Also tselve breeder blijckt by de Brieven van Octroy hem daer van verleent. Aldus gedaen in s'Gravenhage den xxiij. Augusti/ Anno 1597.

Ende was onderschreven/ E. vander Burch, Vt.

Ter ordonnantie vande selve Heeren Staten Generael/

C. Aerssens.

KONINKL. BIBLIOTHEEK TE 'SHAGE.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Aen de Staten / Steden ende Inghesetenen vande Nederlanden.

Doorluchtighe/ Hoochgeborene/ Edele/ Moghende/ Hooch-gheleerde/ Wijse/ Discrete/ Goetgunstighe Heeren.

NAdemale M. T. Cicero ende meer andere Schrijvers/ de Historien genaemt eñ gehouden hebbẽ als een getuyge van voorgaende tijden/ licht der waerheyt/ een memorie eñ regel des menschelijcken levens/ Apologien van alle goede regieringe/ ende dat dien volgende/ meest alle Natien seer sorchfuldich geweest zijn om die ghedenckweerdichste geschiedenissen ende veranderinghen (ghevallen so in Religie als politie) haer nacomelingẽ by geschrifte na te laten/ so ist voorwaer te verwonderen/ dat de generale Historie der Nederlantsche gheschiedenissen van onsen tijde/ tot noch toe is achtergehouden/ zijnde maer hier ende daer alleenlijck in voorleden Jaren int licht wtgecomen eenige stucken/ vele vermenght met ongheregelde passien/ niet teghenstaende dat de veranderinghen inde voorschreven Nederlanden/ in beyde voorschreven saken/ dese veertich Jaren herwaerts gevallen/ so notabel zijn/ alsmen by eenighe andere Natien soude moghen vinden/ na dat voor den ghenen die sedert den aenvanck van dien gheboren/ ende gheduerende de selve nu tot mannen ghewordden zijn/ ten hoochsten daer aen gheleghen is/ particulierlijcken te weten de rechte oorsaken ende ware gheleghentheyt vande voorschreven veranderinghen/ wat Privilegien ende vryheden onse voorouders ghehadt hebben/ met wat middelen men ghearbeydt heeft die te krencken/ ende oock wederomme staende te houden/ waer door so vele machtige Provintien/ Steden ende Leden van dien verwoest zijn ghewordden/ so vele duysent menschen van alderley conditie om den hals gecomen/ die neeringe wt de Nederlanden verdreven/ ende in andere nabuerige Landen getransporteert/ byde hondert duysent huysghesinnen ghedwonghen haer lief Vaderlant te verlaten/ by wat middelen die oorloge aen beyden syden ghecontinueert is geweest/ waer die Spaensche/ Indische ende Nederlantsche rijckdommen ende groote schattingen vervaren zijn. Op dat in sodanigen Historie/ als in eenen spiegel de Inghesetenen vande Nederlanden/ ende oock alle andere Natien/ boven de ware kennisse vande voorschreuen oorlogen/ oock souden mogen sien ende verstaen Godts rechtveerdige oordeelen/ ende voorsichtighe ghenade/ jae souden alle soorten van menschen/ van hooghe/ Gheestelijcke/ werelelijcke ende anderen state/ daer wt connen trecken seer profijtelijcke leeringhen/ om haere regieringhe/ handelinge ende professie daer naer voorts aen te reguleren/ principalijck die noch tegenwoordich leven/ ende middel inden handel steken/ ende blijven daghelijcx deen faulte over de ander doende. De Roomsche Catholijcken souden mogen sien hoe grosselijcken sy haer misgrepen hebben/ dat sy die Catholijcke Religie alomme inde Nederlanden hebben willen staende houden met rigoreuse Brant-placcaten/ ende byde executie der selver ghesocht hebben door Inquisitie ofte scherp ondersoeck te heerschen over de eenvoudige conscientien vande vrije Nederlanders/ hebbende den Prince vande selve Landen den voet ghegheuen om onder dien schijn inde voorschreven Landen te brenghen de Spaensche Natie/ ende mette hulpe der selver die vryheyt vande Nederlanden te onderdrucken/ haer rijckdommen te incorporeren/ eñ aldaer te bevestigen een absolute Spaensche heerschappye/ tot groot afbreuck vande Catholijckse Religie/ als sy de voorsichtige Politische Magistraten (tegenpartije der Spaengiaerden) hebben wt hoogen noot gedwongen haer te behelpen mette middelen ende diensten vande Ghereformeerde.

Die vande Gereformeerde Religie souden inde voorschreven Historie oock mogen aenmercken/ hoe seer schadelijcken henlieden dickwils geweest is haren ontijdigen ende onmatigen yver/ ende hoe groote confusien in verscheyden Provintien daer wt menichmael ontstaen zijn.

Die Poletijcken/ ofte die haer in Religions saken willen onpartijdich draghen/ ende geen Religie toonen/ souden insgelijcks moghen speuren byde verscheyden wttcomste van saken/ Godes voorsichtige ende rechtveerdige oordeelen/ ende dat hy niet te vergeefs syn ghevoden geest/ maer dat hy wil inde werelt met siel ende lichame/ beyde ghedient ende gheeert wesen.

Voorreden.

Coningen/Princen ende Vorsten souden moghen sien dat alle haer macht van bouen comt/ende dat sy over sulcx haerlieder regeeringhe moeten dirigeren met alle Godtsvruchticheydt ende rechtveerdicheyt/ ghedenckende selue tvers vanden Heydenschen Poët Vergilius, *Descite Iustitiam moniti & non temnere Diuos.* insonderheydt/ als sy in dien voorschreven Historie spieghel souden bevinden dat in dese Nederlanden verscheyden Princen ende Heeren gheweldigher doot zijn ghestorven/ vele wt haer Landen ende heerschappen verdreven/ ende van alle eeren ende digniteyten ghespolieert/ jae dat inde ghebuerighe Landen die Coninckli jcke persoonen selfs niet en zijn ghespaert gheweest/ sommighe van haer schandelijcken om den hals ghecomen/ andere op Schavotten ghebracht/ ende aldaer onthalst.

De Provintien/Steden/Magistraten ende de Ondersaten souden oock aldaer moghen aenmercken hoe sy haer in alsodanighe occorentien schuldich zijn te draghen/ende haer eere ende Eedt te betrachtighen/ ende insonderheydt wat een stantastighe manlijckheyt met een goede resolutie inder oorloghe vermach/ oock byden ghenen die andersins in Religions saken van verscheyden ghesintheydt zijn/ende niet te min sonder dwanck den anderen draghen/ alleen daer op aenschou nemende/ om mette ghemeene macht alle onwettighe regeeringhe ende tyrannije af te weeren/ ende verwachtende goede wtcomste die Godt Almachtich alsodanighe stantastichheydt selfs verleent. Ghelijck ter contrarie hem mede inde voorschreven Nederlantsche Historie soude openbaren diversche notable exempelen/ vanden ondergånck/ruyne ende wtterlijck verderf van gheheele Provintien/ Steden ende Leden/alleen veroorsaeckt by ghebreck van courage/ende van goede resolutie/ende traecheyt tot de alghemeene defentie.

Overste/ Capiteynen/ Inginieurs ende alderhande volck van oorloghe/ souden in dese onser Landen ghescniedenissen wonderlijcke exempelen sien/ by veel particulariteyten/ de Generale Oversten souden moghen considereren die voorsichtighe coelheydt vanden Hertoghe van Alva/ generalijck in meest alle syn aenslaghen ghebruyckt: De wijsheyt ende stantasticheyt vanden Prince van Orangien/ oock als syne saken gheheel desperaet ende nae smenschen oordeel verloren waren/ als oock de stantasticheyt van de Steden van Leyden ende Haerlem/ de cloeckmoedicheydt van die van Vlissinghen ende Enchuysen tot haer vryheyt/de lichtveerdicheyt van den Hertoch van Anjou/ ende van veel Nederlandtschen Adel. Die hesticheyt van Don Johan van Oostenrijck/ de opstinaetheydt vanden Hertoch van Alva int eyschen vanden thienden penninck/ de kloeckheyt van Graef Lodewijck van Nassou/ het gheluckich ende voorsichtich beleydt in krijchsaken vanden Hertoch van Parma/ de dapperheydt van Chiappin Vitelli/ de Heere van Hierges/ van Juliaen Romero/ Sanctio d'Auila/ vanden Admirael Worst/ de Boysots/ van Lanoue/ Norrisch/ ende meer andere Enghelsche. Den Schotschen Colonel Balford/ Schenck/ Villers/ Mondragon/ Graef Philips van Nassouwen/ ende meer andere noch levende. Sy souden sien veel cloecke beleydinghen ende aenslaghen/ ende hoe dat alle Veldeslaghen seer sorghelijck zijn/ ende veelderhande bedencken hebben/ ende wat voorsichticheydt in soo menichderhande accidenten van noode zijn/ ende wat voordeelen heeft den ghenen die op syn teghenweer ofte defentie staet ende een goet wijcken heeft.

Int beleggen ende weeren van Steden en Fortressen/ soudemen in gheen Historien soo veelderhande exempelen vinden/ so van stantasticheyt cloeckheyt/wetenschappen/constighe stratagemen ende subtile aenslagen/ hoe die oock altijt niet en ghelucken/ende wat faulten daer inne begaen worden/nieuwe vonden/instrumenten/gheschut/brugghen/beschanssinghen/begravinghen/afleydinghe van Wateren/Morasschen tot geschut te dragen bequaem maken/ende hoe men het krijchsvolck tot wercken/ ende tschipvolck tot tgheschut te handelen can wennen/ ende dierghelijcke exempelen meer.

Van oorlogen ter Zee/ als oock opde versche wateren/soude een wel beschreuen Historie van onse ghescniedenissen het eenich patroon ende exempel mogen wesen/ van alle Schipstrijden inde Werelt/so in het bespringhen als afweeren. Desghelijcx vande navigatien ende Schipvaerden vande Nederlanders alle de Werelt door: Daer by ooc soude mogen ge voecht worden de goede ordinantien der Admiraliteyten opde oorlochschepen/op Zeevolck/opde discipline/opde convoyen/opde veylinge der Zee/opde wachten/etc. Somma soo de macht/goede ordere ende gheleghentheyt der Zee vande Nederlanden wel beschreuen ware/ soude haer vyanden/ die haer soecken te verdrijuen/tot een vreese ende schrick/ ende haer omliggende ghebueren tot verwonderinghe strecken.

Vorder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Voorreeden.

Voorder soudemen bevinden dat de Nederlantsche oorloghe van onsen tijden aldaer heeft gelockt/ ghesonden ende gedrongen/ alle de cloeckste Overste/ Krijchsconstige ofte Ingenieurs/ Capiteynen ende vermaerde Krijchslieden wt alle canten van Europa/ ende al dat krijchs ghesint was/ soo dat het geweest is een Theatre ofte Schole van Martialisten/ ende sulcken vermaerden Schole/ dat die aldaer maer het Rappier ghedragen hebben/ ende wat toegesien/ in Indien/ Turckijen/ Spaengien/ Italien/ Hongarien/ Duytslant ende in alle ander Landen/ als Overste ende Capiteynen haer met eeren draghen.

Alle Vorsten/ Potentaten/ Republiquen/ Staten ende Steden/ souden ooc oorsake vinden van haer wel te bedencken/ eer sy eenige oorloghe souden aenveerden/ als sy sien souden watter bycans tot sodanighen feeste toebehoort/ ende wat onghelooffelijcke schatten/ milioenen ghelts te wege gebrocht/ verstreckt/ verteert ende gheconsumeert zijn in dat cleyn Nederlant/ Ende wat schaden/ muyterijen onder tvolck van oorloghe/ verlies van steden/ plaetsen ende Fortressen veroorsaeckt worden wt gebreck van ghelde/ ende dat derhalven alvoren ghedacht ende bewillicht moeten zijn de middelen/ daer met men ghedurende de oorloge/ penninghen can trecken / tot minste beswaernissen vande Onderdanen/ sonder de neeringhe te quetsen / ofte die selve in ander Landen te diverteren/ maer mette oorloghe te beteren.

Vande vernuste subtijle Vredehandelinghen / ende voorsichtige beleydinghen daer over / soude inde voorschreven Historie seer nutte exempelen te vinden zijn. Desgelijcx menige ende verscheydẽ goede instructien op de regeeringen/ hoe sorgelijcken vreemden Raet/ bedeckten haet/ ende eyghen baet is/ wat schade ende jammerlijcke accidenten/ onervarentheyt / quade onderrichtingen/ eergiericheyt ende hoochmoet voortbrenghen/ alsmen soude mogen speuren aen veel Spaensche aenslaghen/ aen die actien van Don Joan van Oostenrijck/ van den Hertoch van Anjou/ ende dierghelijcke meer andere/ Somma men soude daer in vinden/ al dat in een Schole van Politische regeeringhe tẽ wenschen ware.

Dese materien van Historie wel beschreuen te sien/ zijn van my ende veel anderẽ overlanghe gewenscht/ gewacht ende afghevordert gheweest/ als om voorschreuen redenen den ghemeyn welvaren nootlijck: Ende om daer toe mijn vermogen/ helpe ende bystant te doen / hebbe ick vant beginsel onser beroerten/ wt curieuschept/ op alles watter passeerde d'ooghe gheslaghen / ende by een vergadert alle notable occurrentien ende gheschiedenissen/ die ick meynde ghedenckweerdichste te wesen/ over de selve confererende met wijlen mijn na bloetverwante/ den vermaerden Geographus Abraham Ortelius, ende met meer andere/ die hebben my vermaent/ dese moeyte/ arbeyt ende cost niet te vergeefs te willen doẽ/ maer geraden eens Jaers de Pampieren oversiende/ daer wt te noteren ende te vergaderen wat van so veelderhande stoffe het waerste / beste ende dienlijckste soude mogen wesen / om daer mede eenen ghelecrden/ welgheoeffenden Historieschrijuer te dienen / ende de selue die te behandighen. Dien volghende / hebbe ick allenskens dese Memorien by een ghebrocht met alle oprechticheyt/ schrijuende al wat ick wiste/ ofte in sekerheyt conde vernemen. Ende hoewel ick de vryheyt eñ welstant des Vaderlancs als een goet patriot (vyant van vremder tyrannije ofte regeerighe) bekenne toeghedaen te wesen/ soo en hebbe ick nochtans niet naeghelatẽ/ yet van dier tegenpartije/ tzy vroomheyt/ cloecheyt ofte gerechticheyt/ maer hebbe vermelt alle daer ic wetenschappe van conde crijghen. Desen mijnen arbeyt hebbe ick verscheyden ghelcerde bequame mannen aengheboden (als vele my connen ghetuyghen) soeckende alleene sulcken werc te vorderen tot Godes eere/ tot profijt vandẽ Vaderlande/ tot lof des deuchts ende weldonders/ ende tot leeringhe vande nacomelinghen.

Tot desen eynde hebbe ick verscheyden afschriften eñ Copijen van mijn Memorien ghegheuen/ ende daerentusschen zijnder veel Jaren overloopen/ sonder datter yet na mijn verhopen is wtghecomen/ dan wel eenighe particuliere Memorien/ die sommige seer goet zijn. Jc merckende datter veel nae pays wachten/ andere so lange sy leuen hen ontsien haer werck wt te gheuen / wt vreese van teghensprekers/ elck soeckende syn werck te beteren metten tijt / terwijle men swaerlijck een yeghelijck can te passe doen: ende hoewel de waerheyt altijt verantwoordelijck is/ soo zijnder nochtans altijt vele die haer vercort achten/ ofte datter van hem/ van synen vrient/ ofte van syn Lant ofte stadt/ ofte te litter/ ofte te vele/ ofte niet van gesprokẽ zy/ twelc den Schrijuers verdrietelijck is/ want non omnia possimus omnes. Waeromme veel Historie-Schrijuers niet gheraden vinden haer Historien wt te gheuen/ voor datter een generale conferentie/ van beyder partijen Schrijuers deser oorloghen eñ beroerten ghedaen zy / om de particulariteyten over beyde syden te weten/ eñ daer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

omme schorssen het schrijven tot eenen generalen vrede/ considererende dat een volmaeckte Historie wt te geven/niet wel een menschen werck is/ vereyschende stoffe/ oordeel ende conste/want gheleerde lieden/die de Historien best schrijven connen/als oock Raetsheeren/Secretarissen/Greffiers/die daer van oordeelē connen/meest den tijt daer toe niet gebruycken willen/ende gemeenlijck niet curieus zijn/om te ondersoecken ofte veel te vernemē/noch tot dien eynde niet veel correspondentien houden/ ghelijck wel doen die Mercuriale gheesten/die wijt ende breet handelen/ende aldersekerste connen vernemen wat datter particulierlijcken alomme inde Landen omme gaet.

Alle het welcke wy aenmerckende/ende datter alsnoch geen apparentie was van volcomen Historie/so hebbe ick bestaen mijn Memorien te resumeren/ende de selve te doē fray afschrijven eñ in ordre byden anderē voegen/ ten dienste van mijn vrienden/familie ende kinderen: Hebbe oock ten versoecke van eenighe vrienden een afschrift daer van in Duytslant gesonden/aen eenen mijne kennisse/ die daer wat mede wilde tot gemeyne beste wtrapen/die welcke middelertijt deser Werelt overleden zijnde/ ende die erfghenamen dese Memorien vindende/hebben die in Hoochduyts overgestelt/ eñ in drucke wtgegeven/sonder mijne vorderinge/eñ namaels noch dese selve int Latijn getranslateert/met eenige bywoechselē niet van mijnē wercke zijnde: ende ick alhier te   ande ghecomen wesende/verstaende dat diversche Druckers die wederomme hebben willen in Nederduyts wtgeven/ende siende dat ic haer voornemen niet conde by gheenen middel verhinderen/ben gedwongen geweest om mijn werck dat ick niet conde loochenen ofte versaken/ ende mijn eere voor te staen/ ende tselfde werc te suyveren vande voorsz aenhanckselen / dese Memorien weder van nieus te oversien/te verbeteren/te vermeerderen/ende te brengen tot de doot vanden Coninc van Spaengien/ende also de selve den Drucker te behandigen/die het werc onbedachtelijck begost/mijn so verhaest heeft / datter noch vele verscheydē notable dingen / verbreedingen ende beteringen nagelaten zijn/also oock correctie int drucken/twel den Leser sal believē ten besten wt te leggen/nademale wy ons werc maer voor Memorien wt en geven (niet tegenstaende wat andere moghen ghedaen hebben) dat genoech blijckt by dat wy int verhalen van sommighe dinghen te langhe ofte te prolix ende in andere te cort zijn gheweest: Daeromme mede men sal vinden/aenwijsinghe van Jaren ende tijden/ ende mede waer veel dinghen breeder in ander Boecken ende schriften te vinden zijn. Ic meyne oock onpartijdich gheschenen te hebben/hopende dat ons niemant van ongeregelde affecten sal beschuldigen. Dat wy meer vande vereenichde Landen handelinghe verhalen dan van haer tegenpartije/is geschiet om dat wy meest buytē Lande/onder de selvige verkeert hebben/waeromme wy versoecken/ tot vorderinghe vande hoochnoodighe volcomen Nederlantsche Historie / aen die hen onthouden hebben onder het gebiedt vanden Spaengiaerden ende hare adherenten/ofte welcken haer handelinghe particulierlijcker bekent zijn/te willen van ghelijcke doen/even met sulcke oprechticheyt als wy voorghegaen hebben /soo sullen onse nacomelinghen moghen vande ware gelegentheyt der Nederlantsche gheschiedenissen volcomen onderrichtinge vercrijghen: Aenbiedende daerentusschen elcken Historieschrijver alle onse hulpe/stucken/ pampieren eñ Memorien tot vorderinge van haer werc: versoeckende insgelijcx so ons yemant in eenigen deele eenich beter ende breeder onderichtinge van ons werc conde gheven/ souden dat met danckbaerheyt in eenighe naesten Latijnschen ofte Fransoysen druck sien te verbeteren.

Versoeckende gantsch dienstelijck dat V. E. Moghende ende Wijse / dese mijne Memorien int goede te ontfanghen/ ende daer mede als eenen voorlooper te behelpen/ tot dat den tijt ons volmaecter Historie voort brenghe/tot Godes eere/ende der Lantsaten welvaren.

Ghedaen den iiij. Decembris/ 1598.

V.we dienstwillighe/ Emanuel van METEREN, van Antvverpen.

Nobiscum Deus, quis contra nos?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Corte beschrijvinge van de xvij. Provintien.

Nederlant.

DEse Caerte begrijpt in haer de xvij. Provintien/ gemeynlick ghenoemt Nederlant/ hoe wel dattet noch niet en is het gheheel Nederlant/ maer alleen de ghene die opghedraghen zijn aenden Coninck van Spaengien/ by den wylen Keyser Karolus de vijfde/ te weten de Hertochdommen van Brabant/ Ghelderlant/ Lymborch ende Lutzenborch/ de Graefschappen van Vlaenderen/ Arthoys/ Henegou/ Hollant/ Zeelant/ Namen ende Zutphen: Het Marckgraefschap des H. Rijcx/ de Heerlijckheden van Vrieslant/ Mechelen/ Wtrecht/ Over-Yssel ende Groeninghen: de welcke alle wter maten wel bebouwde ende bemuerde Landen zijn/ In welcke Landen worden ghetelt twee hondert eñ acht Steden/ met mueren ende Vesten besloten/ ende over de ses duysent ende drij hondert Dorpen die Prochien ende Kercken hebben/ sonder de Casteelen/ Sloten ende Heeren Huysen/ die seer veel zijn.

Dese Landen legghen ghestreckt lancx de Zee tusschen de Riviere Eems aent Oostende/ ende de Riviere Aa aen de Westzijde: Het Lant wort allesins bequaemlijck met Rivieren besprept/ met Foreesten eñ Bosschagien/ voor so veel als tot den Weydwerck noodich ende tot verciering des Lants dienen mach/ op verscheyden plaetsen verciert. Ten heeft niet veel Berghen/ dan in Lutzenborch/ Namen ende Henegou/ daert ondertusschen somtijts met Heuvelkens wat op ende af climt/ Het is seer vruchtbaer van Coren eñ graen/ ende veelderhande ander manieren van vruchten/ oock der kruyden diemen in de medecijne behoeft: De locht deses Lants/ al schijntse wat te vochtich/ so en schijntse dẽ Inwoonderen niet onghesont te zijn/ midts datse tot redelicken ouderdom comen/ principalick in de Kempen in Brabant/ alwaer seer oude luyden te vinden zijn.

Brabant.

BRabant heeft Noortwaert Hollant ende Gelderlant/ Oostwaerts stootet aent Lant van Hoorn/ ende t Bisdom van Luyck/ int Zuyden t Lant van Namen/ int Westen de Vlamingen/ die door de Schelde eensdeels daer af gescheyden wordẽ/ Het Lant is lustich/ ende den oogen behaechlijck/ de Inwoonders van naturè vrolyck/ de lucht isser seer ghesont/ want nergens ouder lieden in de Nederlanden gevonden werden/ noch daer ontrent als in de Kempen/ Dit Hertochdom begrijpt in hem het Marckgraefschap des H. Rijcx/ het Marckgraefschap van Berghen/ t Hertochdom van Arschot/ de Graefschappen van Hoochstraten ende Megem/ daer zijn veel Wouden ende Bosschen/ waer van vijf de principaelste zijn/ als Grooten Heyst/ Grooten Hout/ Meerdael/ Zauenterlo ende Somen/ twelck tgrootste is/ De principaelste Steden deses Lants zijn Antwerpen/ een Coopstadt van gants Europa/ hier in is een Toren van wonderlijcker groote ende schoonheyt/ hier is oock een schoon Stadthuys/ als ander heerlijcke ghebouwen. Brussel daer het Hof is/ is een lust te sien soo veel Fonteynen/ ende boven dien de menichte van Heeren Hoven ende ander schoon ghebouwen. Loven is seer vermaert/ soo door outheyt als de hooge Schole ende groote. Mechelen alwaer het Parlement is/ is oock eenen schoonen Toorne/ ende schoone Conventen ende Heeren Hoven. s'Hertoghenbosch eertijts vermaert voor goet Krijchsvolck/ heeft oock eenen heerlijcken Toorn van hout. Breda aldaer het Hof van Nassou is heerlijc begonst/ twelck ghenoech aller Landen Pallaysen beschaemt. Veel andere Steden zijn in Brabant/ hier te laugh om te beschrijven. Onder dit Hertochdom behooren t Hertochdom van Limborch/ Valckenborch ende Dalem/ etc.

Ghelderlant.

DIt Lant heeft Vrieslant aende Noortzijde/ de Zuytzee naer Oosten/ t Lant van Gulick stooter vant Zuyden aen/ met de Westzijde stootet aen Brabant eñ Hollant. Het is een effen Lant vol Weyden/ ende sonder gheberchte/ maer met Wouden eñ Bosselkens hier ende daer besaeyt. Van alle dinghen ist seer vruchtbaer/ bysonder van Graen eñ Coren/ ende boven maten seer bequaem door de veelheyt der groender Weyden. Tot Antwerpen is een Os ghebrocht die in Ghelderlant is gheweyt gheweest/ wegende drij duysent ende twee hondert pont.

Met drij vermaerde Rivieren wort het bewatert/ als den Rijn/ Wale ende Mase. Gelderlant heeft tweeentwintich bemuerde Steden/ ende over drij hondert Dorpen/ Nimmeghen is de Hoofstadt vant Lant.

Onder dit Lant beleyt oock het Graefschap Zutphen/ datter by leyt / Herkelens ende Nieustadt int Lant van Gulick behooren oock hier toe. Onder Graef Ottom heeft dit Lant seer toegenomen/ want Ruermonde/ Arnhem/ Harderwijck/ Bommel ende Wageningh dat maer Dorpen waren/ heeft hy met mueren omcingelt.

Lutsenborch.

DIt Hertochdom is groot tseventich mijlen inden omganc/ het heeft tot zijn gebueren Vranckrijck/ t Bisdom van Trier ende t Lant van Namen/ daer zijn drientwintich steden/ waer van de principaelste zijn de stadt Lutsenburch/ Theonvil ofte Diтenhovẽ/ eñ andere Dorpẽ zijnder elf hondert acht en tsestich/ het is een lustich Lant van Gheberchte ende bosschagie seer vruchtbaer.

Vlaenderen.

VLaenderen heet het beste Graefschap van Christenheyt/ Brabant/ Hollant ende Artoys zijn syn Frontieren/ met het ander deel leyt het aende Zeeghestreet/ de principale steden zijn Ghent/ een vande grootste steden van Europa/ binnẽ haer mueren vergaderen drie Schiprijcke Rivieren/ als Schelde / Liene ende Dender/ een stadt van grooter neeringhen. Brugghe de cierlijckste stadt van schoone ende wijde straten inde Nederlanden/ Nuyssel is oock een goede stadt/ vol neeringhe van Sayen ende andere. Doway een Univer-

ver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

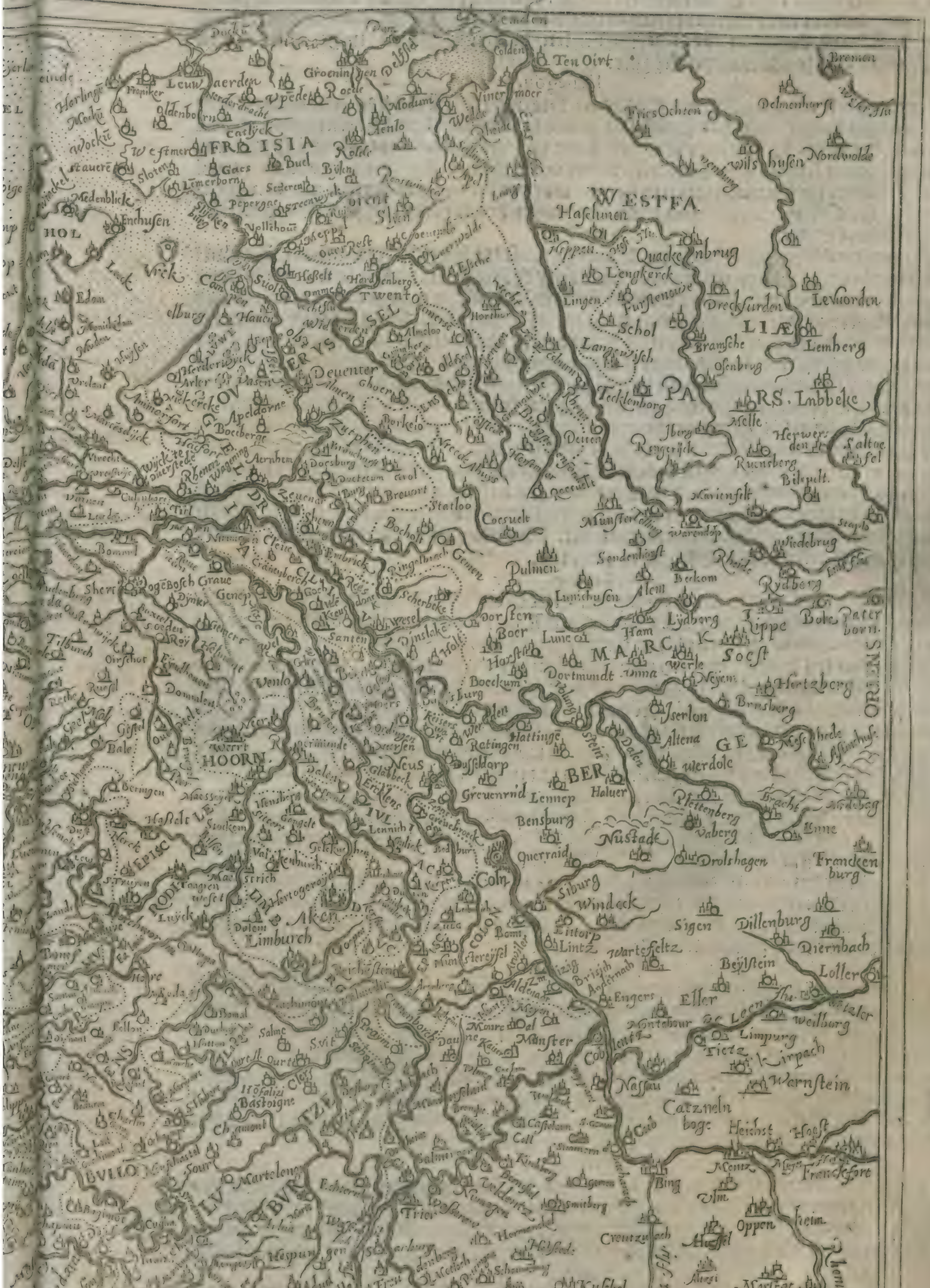

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

versitept/Yperen/Oudenaerde/Cortrijcke/Wijnoxberge/etc.zyn altsamē goede steden/ in als heeft Vlaenderen xxviij. steden/ẽ elf hondert ẽ dryenvijftich Dorpen/sonder de sloten/ Casteelen ende Edellieden huysen. Het is een seer goet rijck vruchtbaer Lant/volweyden/ tgheeft veel Coeyen ẽ Peerden/ het is overvloedich van Caes ende Boter ende Terwe/het volck gheneert hem meest met Comenschappe.

Artoys.

DIt Graefschap heeft tot syn ghebueren/Henegou/Cambresis/Picardyen ẽ Vlaenderen/het heeft twaelf steden/waer van de principaelste zijn Atrecht/opde Reviere de Scharpe een lustighe ende groote stadt/ ende S. Omar opde Revier A a een oude stadt/ theeft seven hondert ende vierenvijftich Dorpen ende Vryheden/het Lant is vruchtbaer van goede Tarwe/Rogghe ende andere vruchten/ het heeft ghesonde lucht/ maer tvolck is van lichter aert soo Belleforest schrijft.

Henegou.

HEnegou heeft tot syn gebueren Brabant/ Vlaenderen/tLant van Luyc ende Cambresis/ het heeft in hem het Prinschap van Chymay met drie Graefschappē/ ẽ veel Baroeren/het is een schoon ende heerlijck Lant von vruchtbaerheyt/zijnde bisprayt met diversche schoone schreyrijcke Revieren/ theeft oock schoone Bosschen/ bequaem totten Weydwerck/het heeft vierentwintich steden/ waer onder de principaelste zijn Berghen/ Valencijn/ S. Gileyn/ Berleymont/etc. ende negen hondert ende vijftich Dorpen/ende veel Heeren huysen/etc.

Hollant.

HOllant/twelc eertijts genaemt is Batavia/heeft tot syn gebuerē Brabant/Zeelant/ Gelderlant ende Wtrecht/de reste leyt lancx de Zee gestrect: Het is een volckrijc ẽ vet Lant/vol schoone vruchtbare weydē ẽ Corenlant/Daer in so grootē overvloet van Kase ende Boter ghewonnen wort/dat die sy jaerlijcx (boven die die sy tot haer nootdruft gebruycken) in ander Landen voeren/wel bedraecht over de thien mael hondert duysent gulden:Het is laborich volc/ende deur syn cloeckheyt/neersticheyt ende scientie van syner handen arbeyt is het vermaert door de gheheele Werelt: Jae selfs de Vrouwen/die door harer handen arbeyt ende andere Comanschap die sy doen/ andere Landen vrouwen te boven gaen/als door het Lijnwaet bereyden/twelck een onwtsprekelijcke groote somme ghelts jaerlijcx in brengt/ende in verre hare ghebuerlanden ghevoert wort/ooc door het nettebreyen/ daer by vele duysent vrouwen ẽ kinderen haren cost winnen/met meer andere dierghelijcke handelinghen. Dit Lant begrijpt in hem dryendertich vaste steden/ẽ vier hondert Dorpen/waer van de principaelste steden zijn Dordrecht/Haerlem/Delff/ Leyden/ Amsterdam/Goude/ Rotterdam/etc. Hier van sal den curieusen Leser breeder verhael moghen lesen in dese Historie/in Fol. 306.

Zeelant.

ZEelant begrijpt in hem seven Eylanden/geleden tusschen Vlaenderen ende Hollant/ twort ghemeynlijck genoemt Zeelant gheen Lant/ wt oorsake dat de Zee tgene den eenen dach een Eylant is/den anderen dach tot twee Eylanden maect/ ooc somtijts van twee Eylanden een maect / met een plaet tusschen beyden in te voeren. Alsoo datmen heden jaecht daermen morghen vischt. In dese seven Eylanden zijn acht binnen steden/ behalven sommighe onbemuerde / die door oorloge ofte andersins tot niet zijn gecomen/ Middelborch is de principaelste stadt/alwaer de stapel is vande Fransche ẽ Spaensche Wijnen/als oock vande Engelsche Lakenen/een stadt seer vermeerdert gheduer ende dese oorloghe.Vlissingen is ooc een goede stercke Stadt met een goede Haven/Campvere/Armuyden/Zierickzee/Tergoes/etc. zijn altsamen goede steden: in dese Eylanden wast veel Meeds/Zaet ẽ goede Tarwe/maer heeft gebrec van hout sy brandē Torf/geneeren hen veel met Zeevaert/Visscherije ende Zoutsieden. Daer zijn in over de hondert Dorpen/ waer van eenighe seer goet zijn.

Namen.

NAmen heeft tot syn ghebueren tLant van Luyck/Brabant ẽ Lutsenburch/het is door de Mase ende Sambre seer vruchtbaer van al dat den mensch noodich is: hier wort ooc gegraven seer veel steencolen/schoon Marber ende goet Yser/het heeft vier Steden/ende hondert ende vierentachtich Dorpen.

Vrieslandt.

VRieslant is een schoon/heerlicheyt ẽ wort door de Revier Eems van Oostvrieslant ghescheyden/ anders heeft het geen vernaemde Revieren/ maer wel gedolven grachten/ hier in zijn elf steden/waer van de principaelste zijn Leeuwaerden aldaer het Hof is/ ende Francker met een Universiteyt/ Harlinghen/ Staveren/ Bolswaert/ Sneeck zijn goede steden/Dorpen zijnder drie hondert ende vijfenveertich: het is een goet Lant/overvloedich van Boter/Kaes ende allerhonde Spijsdieren. Hier onder wort oock ghereken de heerlijckheyt Groeningen/ twelck een heerlijcke stercke Coopstadt is/daer tLant den naem af voert/ hier onder zijn ghelegen vijfenveertich Dorpen.

Wtrecht.

WTrecht is eertijts een vrye heerlijcheyt ende Bisdom gheweest/maer is van Keyser Carel te synen tijde onder syne Souverayniteyt ghebrocht/het heeft tot syn gebueren Gelderlant ende Hollant/theeft vijf vaste steden/als Amersfort/Jselsteyn/Wijck/ẽ Rhenen/ẽ tseventich Dorpen/de Hooftstadt is Wtrecht/een schoone wel beboude stadt.

Overijssel.

T'Lant van Overijssel heeft tot sijn gebueren Vrieslant/Gelderlant ende Westphalen/ daer in zijn elf steden/ waer van de Principale zijn de Rijcsteden/ Deventer/Campen ende Swol opde Rivier Ysel/ daer zijn over de hondert Dorpen/het is ooc meest een goet vruchtbaer Lant.

F I N I S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Sonnet,

Ghy die door uwe Pen/ v verſtant openbaert/
En die met eer en prijs/ hebt in Belgicams velden/
Spijt der Parquen ghewelt / als vrome cloecke helden/
Beſchreven de daden van ons Lant ſeer vermaert.

Oordeelt/ ſeght iſt niet waer/ Metranus kloeck gheaert/
Ghelijck als Athlas ſterck op ſyn ſchouderen ſtelden
Des Hemels ſoldering/ ſoo gaet hy oock vermelden
Onſes tijdts daden al; vlecht een Croon onbeſwaert

Van groenen Lauwerieren/ tot prijs van ſyn verſtandt/
Convoyeert hem met eer / om dat ſyn kloecke handt
Ons voorſtelt met waerheyt de tijdt van onſen tijden.

End' neerſtich heeft ghespelt / dat ſyn werc vry van ſchant
Sal dueren alſoo lang als de Sonne playſant
Tuſſchen de Polen hooch de Werelt gaet verblijden.

I. Ioris.

Ode,

Op de Belgische oste Neder-lantsche Historie van onsen tijden / Beschreven door E. van METEREN.

GHy / ô Peerel aller Landen!
O des Werelts Paradijs!
Daermen vande verste stranden
T'gheen oyt raepten kloecke handen/
En t'alder-dierbaerst' van prijs/
Placht met overvloet te slepen
Op u wel-gheboude schepen
D'uwen schat/u selver prijs.
Daer seer veel en vaste Steden/
Constich / schoon / heerlijck ghesticht/
Haer Mueren ten Hemel spreden/
End' int rechtveerdich beleden
Van Themis waren ghelicht:
Daer de Deucht haer selfs quam cieren:
Daer Godsvrucht/en goe manieren
Bloeyden in haer rechte plicht.
Daer aerdich aen alle zyen
Pallas const veel-vuldich toond'
S'pinceels treck / t'scherpe staels snyen
Door de natuer scheen te glyen/
Ja de Const haer self verschoond':
Daer stantvast en neerstich waken
Door des Wijsheyts schat te naken
Menich met glory bekroond'.
Wert nu / Laes! door t'schuym der aerden
Deerlijck om en t'om gheplaecht/
Vernielt door seer wreede swaerden/
(Die noyt wijf noch kint en spaerden)
Gheschoffiert / verdruckt / verjaecht:
Ja van s'Rijns totte Zees boorden
Sweest niet dã schrie/ grouwel/moordẽ/
Wreetheyt doof doe datmen klaecht.
Duytsche/Walsch' en Spaensche knechten
Rooven (laes) al u cieraet:
Scheuren Hant-vesten/en Rechten:
Gaen verbranden / en beslechten
Met ghewelt / of met verraet
U Steden: en t'aller plecken
Tyransche Tropheen op-trecken
Met een Scytisch' overdaet.
Als haddens' op ons met reden
Haer wree tyranny ghewet:
Ghelijcks' ô hoochste boosheden
Van d'een pool tot d'aer verbreden/
Op datmen beweecht zy bet
Haer hulp en bystant te toonen/
Dat sy dan met wreetheyt loonen/
Als de Vryheyt is verplet.

Maer ghelijck de droeve swercken/
Op des Nevels duysterheyt/
Of des Nachts vocht bruyne vlercken
Vluchten / so haest s'Hemels percken
Werden door de Sonn' verfreyt:
Ja ghelijck sy selver moeten
Vlien/ als de vrees' aende voeten
Haer d'eer' van NASSOVWEN leyt/
So sietmen spoedich verdwijnen
Haer losse redens verhael/
Met datmen die siet verschijnen
Daer de waerheyts glants comt schijnẽ/
MET'REN vande soete tael/
Die gh'in de BELGISCH' History
Graeft tot veel vaster memory/
Dan in marber of in stael.
O Hoe heerlijck doet ghy blijcken
Der BELGEN onvervalscht recht!
Hoemen dat meend' te doen wijcken
Door Machiavels practijcken/
Diemen loosijck hadd' gherecht:
Hoe dat GODT de valsche laghen
Ghekneust heeft en neergheslaghen
Met dies' hadden aenghehecht.
Hoe t'Vosse vel uyt-ghetrocken
Men stracx weer des Leeus aendeed':
En met ghewelt is ghetrocken
Om wreedelijck in te slocken
D'een voor/ en na d'ander Steed':
Hoe dat tot t'uyterst' benouwen
Om de vryheyt te behouwen
Menich Vader-Lander streed'
Hoe de hoop' vant trotse Spangien
(Onder t'wijs' en vroom beleyt
Vande PRINCEN van ORANGIEN
Waer' Eeren van ALEMANGIEN)
Te met inde Lucht verspreyt.
Siend' ô wonder! in d'onweeren
Des krijchs meer en meer vermeeren
SLANDTS Moet/ en voorspoedicheyt.
Dees' en ander wonder-wercken
Door den HEER heerlijck ghewracht/
Voert ghy opte snelle Vlercken
Des Faems om al s'Werelt Percken
Vry van d'al-deckende nacht:
Dies v Naem hooch boven t'Nijen/
MET'REN sal tot elcx verblijen
Vlien van gheslacht tot gheslacht.

C. Taemsson van Hoorn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Ode,

ALs een Schilder vermaert/ heerlijck stelt voor ooghen/
Syn hant en pinseels treck/ alwaer hy gaet vertooghen/
Een Lantschap wel gheleghen/met sijn berghen en daelen/
Met syn Steden bebout/oevers end' schoon Revieren/
En al wat den gheest cloeck/ tot cieraet can vercieren/
Soo oock EMANVEL METREN gaet v afmaelen.
U BELGICAM vermaert / tot den Hemel verheven/
Die zijt als een Vorstin / in Europa ghebleven/
O hoochsten Schepper groot / ô Goddelijck beleet/
Ghy die den Scepter reyn/hout ende oock gheeft in d'hant/
Het menschelijck gheslacht/om regeeren ons Lant/
Op dat v volck ghetrou/hier op dit blommich kleet/
Des aertrijcks weecken gront/ mocht in gherustheyt leven/
Daer toe ghy Heer almachtich/ons Vaders hebt ghegheven/
Vaders des Vaderlant/ô Bataviersche Helden/
O Belgicamsche Staten/ die door IEHOVA groot/
En des Nassous beleeden/ ons bevryt vanden noot/
U eendrachtich ghemoet vrijdt ons van veel ghewelden.
Van Duytsch'/ Wals en Spaensche knechten om rooven quaet/
Als wreede Barbaren/die ons doen veel onraet/
U lof sal eewich dueren/ so langh' den Reghen-booch
Met syn veel schoon varwen Godts Verbont doet aenschouwen/
Als dit weeck aertrijck den reghen comt benouwen/
Ja soo langh' dees Werelt hanght inde Polen hooch.
In dit Boeck blijckt seer claer t'gheen men in verden Landen/
Ja onder s'Werelts grondt tot de Chinasche stranden/
Van v loflijck regeeren spreeckt en daechlijcx vertelt/
So dat Coninghen groot/ ende veel Princen machtich/
U Landt noemen wel salich/door v regeeren sachtich/
En soecken v vrientschap/ hoe seer Spaengien v quelt.
Tis Godt die v noch sal eens bevrijende wesen/
Voor Mars bloetstorten wreet/dat ghy sult zijn ghepresen/
Een Republijck vermaert/ met liefd' aen een ghebonden/
Want v goet regement / toont dat het langh' sal dueren:
Want daer wijsheyt regeert/ vintmen veel harde mueren/
Diemen niet haest en can ghewerpen heel te gronden.
Al ist dat het trompet/en des trommels ghelupt/
Alarm en velt-gheschrey Mars banieren hanght wt/
Al ist dat ghy hier hoort tgrof gheschut groulijck craken/
Of de Werelt terstont woude in sticken bersten/
Oft dat ghy Plutos vier wt der aerden ten hertsten/
Siet op gaen met een smoock oft al in gloet sou raken.
Of ghy hoort v vyant hem naer v verderf haken/
Uwe Steden bekennen wilt als Leeuwe ontwaken/
Strijt voor v Vaderlandt/voor v Rechten en Wetten/
Laet der Bataven moet altijt by v zijn krachtich/
Veel beter ist ghetrouwe hier te sterven onsachtich/
Dan uwe vryheyt schoon heel te laten verpletten.
Godt heeft v Lant voorsien met vrome cloecke Helden/
Ja die tsweert slecht een mael maer op syn vyant velden/
Werden in ander Landen Krijchs-oversten ghenaemt/

Elck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Elcx man is in v Lant een Martialiſt ſeer moedich/
Soo dat elck verwondert/hoe dat dees oorloch bloedich/
Een ſoo cleyn Landeken een Monarch maeckt beſchaemt.
U ſtranden zijn door cracht van Schiplieden met hoopen/
Voorſien met Schepen veel/de Werelt af te loopen/
Die op Neptunus rugg' varen/ jae en ſchier woonen/
In Ooſt en Weſten wijt/ in Noort en Zuyden heet/
De Werelt ghy doorſweeſt/al doorſoeckt ghyt int breet/
U volck is ſinnich cloeck/niemant en can haer hoonen.
U ſteden ſchoon ghebout met rijckdom overgoten/
Als Babilon prachtich/ of Tyrus onverdroten/
U Lant Vee-rijck vruchtbaer om leven ſeer verheucht/
Hebt ghy bequame lucht/ niet iſt dat v verſeert/
Conſt vaert by v haer cracht/ want v volck haer begheert/
Van Godt comt v dit al/ dat ghy leeft dus verheucht.
Laet v ooch/hert en gheeſt aen v verſtant hem ſpoeden/
Het blat ras om te keeren/ daer vint ghy om tontgloeden/
U ſinnen ſchier vercout/leeſt van voren tot achter/
Hier vint ghy naeckt en bloot den tijt van uwen tijt/
Fama v dat verclaert/haer Trompet hoort met vlijt/
Hoe v Lant wijt vernaemt gheplaecht wert met veel lachter.
Ghelijck een Caſteel ſchoon in ſyn mueren en wallen/
Gheſloten aen te ſien heeft gheen gratie met allen/
Maer in gaende de Poort/ en hem daer openbaert/
De heerlijcke Salen/ die vergulde Calommen/
Den vloer van Marber gladt blincken en boven ſommen/
U hert dan eerſt verheucht doort werck conſtich van aert.
Soo ſult ghy in dit Boeck vinden ſeer triumfant/
Hoe een Prins ſyn Ghemeent bevrijden ſal van ſchant/
Hoe een republijck vry wert door Godts hant almachtich/
Hoe God tyranny wreet te niet maeckt en doet beven/
Hoe Godt ſyn Kerck bewaert/inden doot haer gheeft t'leven/
Hier vint ghyt overvloedich beſchreven ende warachtich.
Hier hoort ghy vrome daden boven Roomen vermaert.
Kloeckheyt der Capiteynen en mannen onverVaert/
Die voor haer Vader-Lant als Leuwen int volharden/
Gheſtreden tot den doot / hebben haer bloet gheſtort/
En hoe Verraders quaet hebben haer loon ghekreghen/
Hoe den tijt is ghegaen/ hier vint ghyt overſleghen.
Den tijt valt my te cort/ oordeelt leeſt Leſer vroedich.
Ghy vint hier in dit Boeck matery overvloedich/
Hoe Godt ons Vaderlant laet overvallen ſmaedich/
Met krijch/ rooven/ ſtelen den vremden ſchier ten deel/
Denckt wy hebbent verdient Heer verſtoort niet gheheel/
Belgicam ſeer gheplaecht/ toont ons v hulp ghenadich.

I. Ioriſz vander Swene,
Hoop vertrooſt.

Sommarie, Ofte cort verhael van het eerste Boeck.

Onder vier Hertogen van Borgongien werden de Nederlanden by houwelijcken onder eenen Heere ghebrocht/ daer na verstorven op Maria/ de dochter van Carel van Borgongien/ die Maximiliaen van Oostenrijck troude/ Anno M.CCCC.Lxxvij. Wiens sone oock Spaengien eñ ander Landen aende Nederlanden hechtede. Carel de vijfde wort een geweldich victorieus Keyser. Luther begint te prediken/ daer tegen hem alle de Werelt/ Paus ende Keyser stellen. De Placcaten over de Religie worden gemaect/ waer wt de beroerten spruyten. Loop van Munte wort gestelt. Met Vranckrijc wort krijch gevoert. Wt de oorloghe in Duytslant spruyt weder de oorloghe met Vranckrijck. Prince Philips van Spaengien trout Maria/ Coninginne vā Engelant/ daer hy de Gereformeerde Religie verstelt eñ vervolght. De Keyser geeft sijn Heerschappijen over aen Philips syn sone/ eñ vertrect na Spaengien/ daer hy sterft. Coninc Philips wort victorieus/ wint S. Quinten/ eñ verliest Cales. De Grave van Egmont wint een veltslach tot Grevelingen. Na de doot van Maria/ wort Elizabeth Coninginne van Engelant/ die aldaer de Religie weder reformeert. Na groote krijchs-rustinge wort vrede tusschen Nederlant eñ Vrancrijc gemaeckt. Ende na datter ordere opt gouvernement int Nederlant gestelt is/ vertrect den Coninc na Spaengien/ latēde de Hertoginne van Parma int Gouvernement. De civile oorloghe in Vrancrijc begint: Oock beroerten in Schotlandt. Een Lantjuweel wert t'Antwerpen opghestelt. Doway wort Universiteyt.

¶ Alle dit onder acht Overheeren/ begrijpt ontrent twee hondert jaren.

Beschrijvinghe der Nederlanden.

NEderduytslāt ofte Nederlandt/ ghemeenlijck ghenaemt by de Latijnsche/ Belgium, begrijpende de xvij. Provintien/ also wy hier na sullen verclaren/ heeft van alle tijden/ daer memorie van is/ een vroom ende vrij volck ghehadt/ dat geen groote dienstbaerheyt conde lijdē/ maer heeft haer meesteadeel in vryheyt onderhouden. In Provintien verdeylt zijnde/ hebben wel Overheeren op seker voorwaerden aengenomē/ maer altijt toegesien dat sy haer niet te groot ofte machtich en werden/ daeromme die meest beminnēde als sy kinderen ofte jonck waren. Dese Overheeren also vredelijck levende/ eñ in noode met malcanderen aenspannende/ hebbē menichmael groote daden wtgherecht/ soo teghen de Romeynen/ als andere: Oock teghen de Turcken ende Saracenen/ als blijckt by Godefroy de Boylion/ ende de andere Coninghen van Jerusalem/ ende Boudewijn van Vlaēderen/ die het Keyserdom van Constantinopelen ghewon/ ende dierghelijcke meer andere. Soo dat sy altijdt groot gheacht/ gheeert ende ontsien zijn gheweest. Ten lesten/ zijn alle de Nederlandē tusschen de Rivieren Ems ende Somme ghelegghen/ in min dan twee hondert Jaren aen een gehecht geweest/ onder een hooft/ by vier Fransche Heeren/ Hertoghen van Borgongien/ ende vier Oostenrijcksche Vorsten/ tot nu toe onder de regeeringhe van Philips de tweede/ Coninck van Spaengien/ sone van Keyser Carel de vijfde.

Dese Provintien ofte Landē zijn gemeenlijck seventhien in ghetal te wesen gheschat/ maer in onsen tijden hebben haer meerder getal op gemeyne vergaderingen vertoont/ pretenderēde stemme onder de generaliteyten te hebben/ so dat het rechte ghetal daer van gheheel onseker is. Hoe dat dese Landen by houwelijcken eñ andersins onder een hooft aen malcanderen zijn ghecomen/ dunct ons goet voor t'eerste te verhalen.

Het is gebeurt dat Lodewijc van Male/ van sijns vaders weghe Grave van Vlaenderen/ van Nevers/ van Retel/ Salines/ Antwerpen ende Mechelen: ende van sijns moeders weghe Grave van Borgongien ende Artoys/ maer een eenighe dochter en hadde by sijn huysvrouwe Margarieta/ de dochter van Jan dē derdē/ Hertoge van Brabant/ die mede Margarieta ghenaemt was/ de welcke troude Anno M. CCC. Lxix. tot Ghent den jongsten sone van Jan/ Coninck van Vranckrijck/ ghenaemt Philips de Valoys/ Hertoch van Borgongien/ die om diversche vrome daden eenen bynaem hadde/ Den stouten, oock om dat hy inden slach by

Lodewijc v. Male/ Grave vā Vlaenderen.

Philips de stoute/ Hertoch van Borgongien.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1415. Poytiers Anno M.CCC.Lvj. sijnen vader totten lesten by bleef/ met dē welcken hy van den Enghelschen in Enghelant ghevanghen ghevoert wert. Dese Philips de stoute was een dapper/ cloec/ eñ verstandich Heere/ veroorsaecte tot drie reysen den Coninc Carel de seste vā Vranckrijc met heyrkracht in Vlaenderen te comen/ tot hulpe van Graef Lodewijck sijnen schoon-vader/ teghen die van Vlaenderen ende Ghent oorloghende/ twelc wel vijf ofte ses jaren duerde/ beyde de partijen niet al ghelijck ofte ongelijck hebbende. Maer ten lesten/ na de doot van Graef Lodewijc vā Male/ desen Hertoch Philips totten regimente comēde/ heeft het alles beslist.

Jan de onvertsaechde/ Hertoch vā Borgongiē.

Van desen Philips de Valoys/ eñ Margarieta van Vlaenderen/ zijn geboren Jan de Valoys/ ghenaemt Den onvertsaechden, Hertoghe van Borgongien/ Grave van Vlaenderen/ van Borgongien/ van Artoys/ etc. Ende Antonis de Valoys/ Hertoch van Brabant eñ Limburch/ etc. Ende Philips/ Grave van Nevers: met noch verscheyden dochteren. Sijnen outsten sone Jan troude met Margarieta/ de dochter vander Grave van Henegouwe/ Hollant/ Zeelant eñ Vrieslant. Den tweedē sone Antonis dede hy hulden voor toecomende Hertoch vā Brabant/ als erfghename van syn Moeye Vrou Johanna van Brabant/ dochter van Hertoch Jan den derden/ die ghetrout hadde Wenelaus van Lutzenburch/ sonder kinderē. Ende hoewel dat Brabant nae de aflijvicheydt van de Hertoghinne Johanna quam te versterven op den outstē sone Jan/ so beweerchde sijnen vader nochtans de Staten vā Brabant also/ door den Heere van Wesemale/ dat sy desen tweeden sone Antonis voor toecomende Heere hulden/ midts haer over ghevende het Lant van Ryen/ daer Antwerpen de Hooftstadt van is/ dat onder Vlaenderen doe was. Ende hechtede dat doen eewichlijc onder Brabant. Maer desen Antonis/ Hertoch van Brabant ende vā Limburch/ wert verslaghen/ met sijnen jongsten broeder Philips van Nevers/ inde Fransche oorloghe teghen de Enghelschen/ inden slach tot Azincourt by Terrowane/ Anno M.CCCC.xv. latende twee sonē achter/ Jan ende Philips/ beyde namaels Hertogen vā Brabant: maer sonder wettighe kinderen stervende/ ist naemaels onder des outsten broeders kinderen ghecomen/ also hier na sal volghen.

Her. Philips doodt ende ghedaente.

Hertoch Philips de stoute is te Halle by Brussel gestorven/ tseventich jarē out zijnde/ Anno M.CCCC.iiij. Dese was een groot sterc/ bruyn man/ breet van schouderē/ voorhooft ende borste/ hebbende blauwe groote oogen/ een mannelijck wesen/ sijn hayr dragende (gelijck doen de maniere was) lanc tot op sijn schouderē/ swert geschoren baert/ den neuse krom bultachtich/ de kinne wat lanc-achtich/ den mont wat gapende/ was meest gesont eñ welvarende/ hebbende een statelijc wesen ende aensien/ nochtans ghemeynsaem ende ghespraecksaem.

Jan de onvertsaechde/ Hertoch van Borgongiē.

Sijnen outsten sone Jan succedeerde in alle syns vaders ende moeders Heerlijckheden ende Landen/ regnerende na synen vader xv. jaren: dese was een stout ende onvertsaecht Voorst/ wert van sijnen vader in Hongerijen gesondē/ Anno M.CCC.xcvj. met eenē grooten Leger/ tot hulpe vandē Keyser Sigismundus, teghen den Turck/ met veel Fransche ende Nederlantschen Adel/ daer hy vanden Turck Baiatzeth ghevanghen wert/ ende op twee hōdert duysent Fransche croonē rantsoen ten lesten gestelt. Thuys gecomen zijnde/ volchde den vader inde vyantschap tegen dē Hertoge van Orleans/ des Conincx broeder van Vranckrijck/ om het gouvernement van Vranckrijck/ gheduerende een uytsinnighe siecte die den Coninck Carel de seste alle jaren aenquam/ waeromme hy ten lestē/ drie jarē na syns vaders doot/ den selvē Hertoch van Orleans op eenen avont binnen Parijs dede doot smijten/ Anno M.CCCC.vij. bekennende des anderen daechs de daet inden Raet des Conincx: desghelijcx oock daer na den vier Leden van Vlaenderen/ betoonende groote redenē daer toe/ Als dat hy twee Dolphijns/ de outste sonen des Conincx/ deen na den anderen hadde doen vergheven/ ende nu oock na de Croone stont/ ende t'leven sijns broeders/ eñ sijn lichaem betoovert hadde: dat het geoorlost was tyrannen te dooden: ende diergelijcke redenen. Hier uyt volchden groote oorloghen van de kinderen van Orleans ende hare aenhangers/ om haers vaders doot te wreken/ daer onder wert wel ses mael vrede gemaect/ maer weynich tijts ghehouden. Ende onder andere ist geschiet/ dat Anno M.CCCC.xviij. die van Parijs (die altijts goet Borgoensch waren) in eenen oploop ontboden Jan de Villers/ Heere van Lisleadam/ met Borgoensche soldaten van Pontoyse. Ende dese inde Stadt ghecomen zijnde/ hebbē de Parisianē/ door haet op die van Orleans/ om dat sy (ende boven al den Grave van Armeniac) tot geenen payse willen verstaen/ eenē grootē moort onder haer wederpartije gedaē/ ende onder andere verslaghen den Grave van Armeniac/ Constabel van Vranckrijck/ den Grave vā Graine/ Cancelier/ dē Heere van Romont/ van Gnerey/ dē Bisschop van Constancien/ ende meer andere/ wel tot hondert ende tsestich Edelen van grootē name/ ende wel vier duysent andere al doot ghesmeten. De grootste Heeren lichamen werden moedernaect achter straten gesleept wel drie daghen/ met Borgoensche cruycen in haer naect vleesch gesneden. Den Coninck was selve in de Stadt/ ende en was hier niet seer tegen. Maer dē Dolphijn Charles vluchtede uyt der stadt/ eñ hielt met die van Orleans/ den welcken de Coninc ende Coninghinne niet en conden vermorwen. Ondertusschen wert Roane vande Enghelschen ingenomen/ ende geheel Normandien. Ende om die te wederstaē/ werter eenen bedriechlijcken vrede gemaeckt/ ende solemnelijck bezworen/ tusschen den Dolphijn ende die van Orleans/ met den Hertoch Jan. Eñ daer na hebben sy een besprec anderwerf geordineert/ om van s'Lants beschuttinge te handelen/ te Montereau fault yonne. Alwaer den Hertoch ghecomen zijnde/ op een brugge met staketsels afgesloten/ alleen met twaelf Heeren/ is lancx eē deure door t'staketsel gegaen/ om den Dolphijn te eeren ende te groeten/ 1418.

Oorloge tusschē de Borgoensche eñ de Orleansche.

Moort tot Parys. Anno M.CCCC.xviij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1419.

ten/gegaen alwaer hy bloots hoofts op sijn rechte knie(alsoo doe de maniere was) hem aensprekende/deerlic vande bystanders vermoort wert/wt des Dolphijns gebot/die oor sijn sweert getrocken hadde. Dit ghschiede An. M.CCCC. xix. in September/ eñ heeft oorsake geweest vande twist/ wrake/ eñ oorloge die sints tusschen Vranckrijck eñ thuys vā Borgongiē geweest is/waer door deEngelschē bycans geheel Vrancrijc wonnē/ tot dat na xvj. jaren dese moort door des soons Philips goethept heerlick versoent wert.

Jan den onvertsaechden Hertoch van Borgongiē/ wort te Mōtereau vermoort/ Anno M. CCCC.xix.

Aldus bleef doot Hertoch Jan/genaemt den onvertsaechden, als hy xlviij.jaren oudt was/eñ xv. jarē geregeert hadde. Dese was een hoochmoedich/vermetel/ongherust ende wraecgierich stout Vorst/een groot Crijchsman/versloech in eenē slach bovē de xxx.M. Luyckenaers/seer bemint van den edeldom eñ van den gemeynē man. Was van gedaēte een middelbaer man/breet eñ dic geset/ sterc eñ gesont/vol vleesch/vā aensicht smal/breet van voorhoofde/cleyn van oogē/grauwe eñ straf van gesichte/ bruyn van hayre eñ vleesche/also sijn vader eñ moeder was/dē neuse ende kinne lanckachtich/ den mont wat gapende/maer niet soo seer als den vader: In somma/men mocht aen hem in alle manieren een onvertsaecht wesen bemercken.

Hertoch Jans ghedaente ende doot.

Nae Hertoch Jan quam sijn eenich sone Philips totten regimente/als hy xxiij.jaren out was/eñ hadde eenen bynaem/ghenaemt De goede. Dese was een goet eñ verstandich Heere/eñ stelde hem terstōt om de doot sijns vaders te wreken. Troch na Vranckrijc by den Coninck/ maeckte eenen vrede tusschen Vranckrijck eñ Engelant: Also dat Coninck Henrick van Engelant/den vijfden van dien name/soude trouwē Catharina van Vranckrijck/Coninck Carel des sesten dochter/ende hem succederen in Vranckrijck/wtsluytende eñ geheel onterbende Charles dē Dolphijn/ om de voorsz sijns vaders moort. Welc houwelijck volbracht zijnde/so is daer van ghecomen Hendrick den sesten/Coninc van Engelant/die na de aflijvichept so wel vā sijnen eygē vader/ als sijns moeders vader Carel dē sesten/Coninck van Vranckrijc(noch een kint zijnde)gecroont wert Coninc vā Vranckrijck eñ van Engelant: ende also voerden de Engelsche/Borgoensche eñ Fransoysen den crijch teghen den Dolphijn/die hem hiet nae sijns vaders doot/Carel dē sevensten. Maer also daer twist eñ inwendigē crijch in Engelant geresen was/so om dat Gouvernemēt/ als inden Titel vande Croone/ tusschen de huysen van Lancaster eñ Jorck/de witte eñ roode Rose/ waer door de Engelschē allenskens de possessie in Vrancrijc verloren hebben: So is oock metter tijt Hertoch Philips vanden Engelschen verbreemt geworden/te meer door dat den Regent van Enghelant/ Hertoch van Glocester/ des Coninc Oom/ te wijue genomen hadde Vrouwe Jacoba/ de dochter ende erue vanden Grave van Henegouwe/Hollant/Zeelant ende Vrieslant/ die nochtans ghetrout was met Hertoch Jan van Brabant/den vierdē van dien name/beyde Neve eñ Nichte van Hertoch Philips/de welcke met haren man Hertoch van Brabandt haer niet en conde verdraghen/ maer hielt haer als van hem afgescheyden/ om dat sy te na maechschap waren/ als susters eñ broeders kinderen. Ende desen Hertoch van Glocester quam gewapender hant (maer te vergeefs) in Henegouwe/ eñ daer na in Hollant/om sijns wijfs landē te besitten/daer Hertoch Philips seer teghen was/ om dat de vier Landē(so Vrouwe Jacoba/ sonder nasaet afginghe)op hem versterven. Door dese eñ diergelijcke oorsaken/ heeft hy hem wijsselijck bedacht/eñ tot versoeninghe metten Dolphijn hem laten bewegē(die niet af en liet door Pausen eñ Cardinalen/voorhoudende Gods wrake/ hem te soliciteeren) tot versoeninghe/ontschuldichde sijn vaders doot op sijn jonchept/ ende van quaden raet verlept te wesen. Also wert tot Atrecht eenen pays ghemaeckt/ Anno M.CCCC. xxxv. als sy nu sesthien jaren gheoorlocht hadden. Ende desen pays was tot grooten voordeele ende eere vanden Hertoghe/ die veel Lants ende iurisdictie daer by vercreech/ ende goede wrake ende eerlijcke voldoeninghe over sijns vaders doot dede. Ende om dese vrede ende ander deuchden/ vercreech hy den bynaem De goede, Als oock om dat hy den Hertoch vā Orleans/diens vader te Parijs van sijnen vader vermoort was/ ende scheen te behooren sijnen meestē vyant te wesen/heeft hem verlost wt de Engelsche gevanckenisse/ daer hy xxv. jaren in gheleghen hadde/sints den slach te Agincourt: ende betaelde voor hem het rantsoē/twee hondert duysent gouden Croonē/dat doē ter tijt veel was/eñ gaf hem noch sijn suster Maria ten houwelijck/ waer mede wtbluste den haet over den Hertoch van Orleans by sijnen vader begaen.

Philips de goede, Hertoch van Borgongiē.

Jacoba Gravinne van Henegouwe Hollant/etc. troude mettē Hertoch van Glocester/ waer door Hertoch Philips verbreemt van de Enghelse.

1435.

Hertoch Philips maect vrede in Vranckrijck.

Een groote deucht van Hertoch Philips/bewesen aē den Hertoch van Orleans.

Aen desen Hertoch Philips zijn de alreede Hertoch van Borgongiē/ Grave van Vlaenderen/ende oock Grave van Borgongien/ van Artoys/ Palatijn/ Marckgrave des heylichs Rijcx/ Heere van Salins ende Mechelen. Soo verstorven aen hem Anno M. CCCC.xxix.(door het afsterven van Graef Dierick van Namen) dat Graefschap van Namen. Ende Anno M.CCCC.xxx.(door de doot van Philips Hertoch van Brabant sijnē Neve sonder kinderen)de Hertochdommen van Lothringen/ Brabant ende Limborch. Ende Anno M.CCCC.xxxvj. (door het afsterven van vrouwe Jacoba sijn Nichte sonder kinderen) de Graefschappen van Henegouwe/ Hollant/ Zeelant ende Vrieslant. Het Hertochdom van Lutsenborch is oock aen hem ghecomen/ als Anno M. CCCC.xliij. Vrouwe Elizabeth Hertoginne van Lutsenborch/ weduwe van wylen Antonis Hertoch van Brabant sijnē Oom/ niet vindende behoorlijcke gehoorsaemhept van hare Ondersaten/heeft met hem so verre ghehandelt/dat sy hem als Momber stellende/ het Hertochdom overgedragen heeft/ midts een seker pencioen behoudende voor haer leven lanck. Also zijn onder desen Hertoch Philips de goede, alle dese navolghende landen aen eē/eñ onder eē hooft gehecht/als beyde de Borgongiē/ Brabant/ Limborch/ Lutsenborch/ Vlaēderē/ Artoys/ Henegouwe/ Namē/ Hollāt/ Zeelāt/ Vrieslant eñ Me-

Mogenthept eñ groothept van Hertoch Philips.

chelen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1467. rhelen/Marcgraefschap des Heylichs Rijcx.

Hertoch Philips heeft ter causen van desen veel oorloghen ghevoert/ die van Gendt ende van Luyck ghetemt/de ordere vanden Gulden Vliese des huys van Borgongien opgerecht/ten tijden als hy troude met Isabella van Portugael/Anno M.CCCC.xxx. in Brugghe. Heeft ooc de ordinantie van syn Hofregeeringe met alle de officien ingestelt/ sulcx als noch het huys van Oostenrijc ende Spaengien gebruyckē. Hy is een goet/wijs/ vroom Heere geweest/seer wtwēdich/pompeus/costelijck ende mangnifijck in cleeren/ huysraet/banckettē/eñ diergelijcke: Strijtbaer ende stout/nochtans vredelijck/syn vyanden outsienlijck. Machomet den grooten Turck niemanden meer dan hem vreesende. Syn vrientschap hebben versocht de Engelsche/ Fransoysen/Pausen/Keysers/ Coningen/Hertogen ende Graven/die alle syn hulpe/deucht/ende groote liberaliteyt ghevoelt hebben. Dies niet tegenstaende is gestorven den rijcsten Prince als in menige tijden niet gehoort is/hebbēde nochtans acht eñ veertich Jaren altijt oorloge gevoert/ende nochtans syn ondersaten niet veel geschat/so dat de Landen in synen tijden seer floreerden.

Hertoch Philips recht op d'ordere des gulden Vlies/ Anno. M. CCCC xxx. Oock notable Hofregeeringhe ingestelt.

Wijsheyt/ macht/ vroomheyt/ deucht ende liberaelheyt vā Hertoch Philips.

Sijn doot.

Liet achter maer eenen wettelijckē sone/ Carel/maer wel veerthien bastaerdē/ diens nacomelingen vele tot grooten state gecomē zijn. Hy is ghestorven tot Brugghe/ Anno M.CCCC.Lxvij. als hy Lxxij.jaren oudt was/ende xlviij.jaren gheregeert hadde/van wereltsche eeren ende statē vol eñ sat zijnde/ dien het Keyserrijck ghenoech aenghebodē wert/twelck hy niet en wilde aennemen.

Nae syn doot is Carel de Valoys syn eenige sone totten regimente/over dese Nederlanden ghecomen/ vier ende dertich Jaren oudt zijnde/ ghenaemt den strijtbaren Carel van Borgongien: Schatte de rijcke Landen wat meer dan synen Vader/ mits de gedurige oorlogen die hy voerde teghen Vranckrijck/Luyck/Lotringhen/ Duytschen ende Switsers. Tot de erflanden by synen vader hem ghelaten/heeft hy noch toegevoecht het Hertochdom van Geldre/ende t'Graefschap van Sutphē/dat hem Hertoch Aernout van Egmont vercocht voor de somme van xcij. duysent goude croonen/ midts behoudende noch jaerlicx pencioen syn leven lanck: Ende stervēde/confirmeerde hy dē vercoop in sijn Testament/ Hertoch Carel erfgenaem makende/ onterbende sijnen sone Adolf om sijn rebellie: want hy hem ses jaer lanc hadde gevangen gehouden/eñ nam daeromme Anno M.CCCC.Lxxiij. de possessie van Gelderlant. Als hy oock noch ghecocht hadde de actie van Geeraert den Hertoch van Gulic/ met consent van syn Sone Willem ende Adolf/met bewillinge vandē Keyser Frederic den derden/voor Lxxx.duysent Rinsche goude Guldens/ Anno M.CCCC.Lxxiij. den xx. Julij/ houdende den Sone Adolf van Egmont te Cortrijck ghevanghen/ daer hy lach tot nae Hertoch Carels doot/ tot dat de Gentenaers hem verlosten/ende maecten hem haren Capiteyn teghen de Fransoysen/ die hem voor Doornic versloegen. Hy liet eenen sone achter/ ghenaemt Carel/ de welcke daer na ooc te Bethuynen metten Grave

Carel den strijdtbaren Hertoge van Borgongiē.

t'Hertochdom vā Gelre aen Borgongien gevoecht.

1477. Engelbrecht van Nassouwen vande Fransoysen gevanghen wert/eñ vande selvige in Gelderlant gesonden. Daer na oorloge voerende tegē den Keyser Maximiliaen/Coninc Philips/eñ Keyser Carolus den vijfden/Anno M.D.xxxvj. tot dat de sake verdraghen wert/hy dē Keyser anderwerf erfgenaem na syn doot makende/eñ sterf An. M.D.xxxviij.

Graef Engelbrecht vā Nassouwē met Carel vā Egmont gevangē byde Fransoysen.

Hertoch Carel was een streng/ straf ende hoochmoedich Vorst/synen eygenen sin seer toeghedaen/seer eergierich/ nam groote conquesten voor/als van Lorraynen/Savoyen/ Switserlant/ om alsoo eenen wech te hebben om Italien ende ander Landen te dwingē. Waeromme hem Vrancrijc/Duytslant/ Italien ende Spaengien ghevreest hebben/ ende ooc de Engelsche/die syn vrientschappe grootelijcx gesocht hebben/met alle de omliggende Vorstē ende Princen. Maer is ten lesten by toedoē vanden alderschalcsten Coninck Loys van Vrancrijc/ den xj. van dien name/van dē Lorreynoosen eñ Switsers/na drie bysondere veltslagen verwonnē/eñ selve verslagen gebleven/door de verraderije van een Italiaensche Grave Campebasso, die hem diēde int belech te Nancy/Anno M.CCCC. Lxxvij. den vijfdē Januari/eñ wert met drie wondē moedernaect gevonden na drie dagē in eenen plas waters bevrosen: gelijc tselve seer wel beschreven is by Philippus Cōmineus Historie in alle talē. Also is dien grootmoedichstē/machtichstē/eñ strijtbarichstē Vorst van Christenrijc tsijnē tijdē/vande arme onnoosele Switsers/ende den Hertoch van Lothringē (een jonc man van xx.jaren) verslagē geweest/die hem selven meynde eenē anderē Alexander ofte Carel dē Grooten te maken/ als hy xliiij.jaren out was/ achterlatende een eenige dochter Maria. Hy was een middelbaer man van statueren/ wat corter dan syn Vader/sterc eñ breet geset van leden/volijvich vā vleesche/wat lancachtich van aensicht/breet van voorhooft/ bruyn van oogē/ scherp van gesichte/eñ manlic/lanc van neuse/eñ beneden wat dic/de kinne ooc lancachtich/bruyn van hayre ende baert/van coleur deeluwe oft aschverwich. Hy vont weynige syns gelijcke/die so wel armoede/coude/hitte/honger/dorst eñ alle onruste conde lijden. Hy was niet vrouachtich/maer seer cuys eñ matich/seer straf teghen de verdruckers der armen/ende een groot iusticier.

Grootmoedicheyt van Hertoch Carel.

Hertoch Carel verslagen tot Nancy.

Gedaēte eñ manierē vā Hertoch Carel.

Hier hebben wy verhaelt hoe dese Nederlanden by verscheyden oorsakē gehecht zijn door vier vermaerde treffelijcke Vorsten aen het Hertochdom van Borgongiē/waer van sy tsamē genoemt wordē het huys van Borgongiē/het welcke door de aflijvicheyt vādē lesten eñ strijtbaren Hertoch Carel verstorvē is op syn eenige dochter Maria/onder wien het bycans te niete is ghecomen: want den Coninc van Vrancrijc haer afnam het Hertochdom eñ Graefschap van Borgongien/ t'Lant van Piccardijen/Pouthieu/Bollonnoys/eñ de steden op de Reviere de Somme: ooc Atrecht/Doornic eñ meer andere Stedē/ als of die als leen vande Croone van Vrancrijc niet en mochten van vrouwē besetē worden. Dit was voor de Fransoysen te beter

Name vant huys van Borgongiē.

om

1477. om doen/ midts den meesten Edeldom ende tvolck van authoriteyt inde leste oorloge eñ batalien gheslagen ende gevanghen waren/ dier eenige den Coninck in syn handen wiste te brenghen/ als de bastaerden Anthonis eñ Boudewijn van Borgoenien/ de Grave van Nassouwe/ ende andere/ om dat sy hem niet hinderen souden. Van crijchsvolck waren de landen oock ontbloot/ ende onder t'pretext van houwelijc met synen sone den Dolphijn ende vrouwe Maria van Borgoenien/ wiste hy ooc de Gouverneurs ofte Stadthouders vande Provintien aen syn syde te lockē/ daer mede oock beroerten in Vlaenderen verweckende/ die vande Fransoysen te allieren niet hooren wilden. Aldus is het Hertochdom van Borgoenien vande Nederlanden ghescheyden/ ende oock de Nederlantsche palen seer vermindert ende vernedert/ tot dat sy door thuys van Oostenrijck/ mits thouwelijck vandē Eertshertoch Maximiliaen met de erfgename wederomme eensdeels is gerestaureert gheweest.

Maria Hertoginne van Borgoenien trout Maximiliaen van Oostenrijc/ M.CCCC. lxxvij.

Maria van Valoys, eenighe erfghename van Borgoenien ende de Nederlanden/ troude Maximiliaen van Oostenrijck/ Anno M.CCCC. Lxxvij. den xviij. Augusti/ Hy was een dapper/ cloeck/ vroom eñ verstandich Prince/ de welcke terstont (hoewel hy noch jonc was) vā xviij. jarē socht dē Fransoysen wederstant te doen/ nae sulcke groote afscheuringhe hem alomme schuttende/ alsoo datter sints niet meer verloren werdt/ maer veel plaetsen weder ghecreghen/ ende won teghen den Fransoysen te Ginnegate by Terrowane eenen grooten slach/ Anno M.CCCC. Lxxix. door het beleyt vā Graef Engelbrecht van Nassouwe/ ende den Heere vā Romont/ meest door middel van der Vlamingē pijckeniers: ende verhief wederomme de eere vanden huyse van Borgoenien/ te weten de ordere vandē gulden Vliese/ Anno M. CCCC. Lxxviij.

Philips vā Oostenrijc.

Int vijfde jaer van dit houwelijc is vrouwe Maria van Borgoenien ghest[illegible]rven/ door eenen val vanden Peerde/ acht[illegible]rende eenē sone Philips/ ghebooren A[illegible]o M.CCCC. Lxxviij. en een dochter Margarieta. Corts daer nae werter eenen generalen vrede met Vranckrijck ghemaeckt/ ende een houwelic/ dat vrouwe Margarieta trouwen soude den Dolphijn van Vranckrijck/ die nochtans troude met de erve eñ dochter van Bretanien/ die Maximiliaen meende te trouwen/ ende sondt hem syn dochter vrouwe Margarieta wederomme eer sy houbaer was.

Twist ende oorloghe in Nederlant om het Govvernement/ ten tijde Maximiliaens/ Anno M.CCCC. Lxxxviij.

Nae de doodt vande Hertoghinne Maria van Borgoenien/ isser twist/ oproer ende oorloghe in Nederlandt/ ende principalijck in Vlaenderen ghereesen/ tusschen Maximiliaen ende de landen/ die wy sommaerlijc wat sullen verhalē/ om datse wat gemeens hebben met de hedendaechsche oproerten.

Oorsaken des twist eñ oorloghe in Nederlant.

Den twist begoeste eerst om het gouvernement/ so vande landen als vand[illegible] jongen Eertshertoch Philips synen [illegible] willende hem ende oock de Lan[illegible] regieren als voocht nae synen sin[illegible] welck de Landen niet wilden toelaten/ dan wel voor eenen tijt/ eñ met raet vande Staten der Landen/ zijnde noch een jonck Heere: Die hem ten lesten beschuldichden dat hy den Landtsvrede met Vranckrijck ghebroken hadde/ die hy niet vermocht te maken sonder consent der Staten/ veel min te breken. 1478

Datter van synen volcke weghegheven was/ dat hy Brabāt/ Henegouwe/ Hollant/ Zeelant ende Vrieslant sochte te allieneren ofte vervreemden vande andere Provintien/ ende alsoo haren Erfheere daer van te onterven/ als door de doot van Hertoch Carel vervallen aenden Keyser Frederick synen vader als Leenen des Rijcx/ de vrouwen niet connen erven / twelck ghenoech bleeck by het versoeck tot Louen den ghedeputeerden der vier Hoofsteden van Brabant ghedaen/ noopende de qualiteyt vanden ontfanghe ofte huldinge die hy begeerde in Brabant/ Henegouwe/ Hollant ende Zeelant: welcke ghedeputeerde tot Mechelen vergadert/ om onder den anderen daer van te handelen/ hy dede vanghen/ eñ na Vilvoorden voeren: ende om dat sy waren geweest overt maken vanden payse van Vranckrijck/ ende sochten te maken een seker alliantie eñ eendrachte tusschen Brabant ende Vlaenderen/ ende door raet van eenighe gierighe ende wtlandische Raetsheeren/ dede hy die meest onthalsen/ eñ andere bannē/ om de reste in vreese te jagen/ waer onder Heer Nicolaes van Heetvelt seer verlaecht was.

Dan hy dissipi:erde eñ vervreemde de juweelen ende cleynodien des huys van Borgoenien/ die veel waren/ ende belaste de domeynen.

Dat hy hem attribueerde ofte toeschreef recht van eygendom inde Landen/ hem titulerende Hertoghe/ Grave/ eñ Heere/ voerende de wapenen van dien/ oock munte slaende in syn selfs name/ sonder mentie van syns soons voochdye te makē. Dat hy hadde wtlanders in offitien ghestelt/ ende offitien verpacht. Dat hy de Landen beoorlochde onder tdeksel van syn ondersaten ende rebellen te straffen/ daer sy syn ondersatē niet en waren/ waeromme sy geen rebellē en conden wesen: eñ daerom ooc van wegen het different eñ gewelt hadden moeten appelleren voor haren Souvereyn den Coninck van Vranckrijck.

In dese ende diergheliijcke meer bestonden de swaricheyden/ wt de welcke de oproeren eñ crijch volchden. Maximiliaen nam Dermonde/ daer nae Oudenaerde ende andere plaetsen / afloopende met syn Hoochduytschen het Lant van Waes/ dē roof t'Antwerpen vercoopēde/ dat met hem hielt: hy voerde oock oorloghe te water/ beleghende Biervliet/ maer moeste na Zeelāt wijckē. Die van Gent metten Grave van Romont/ den Heere van Ravensteyn/ eñ andere Heeren vanden bloede van Borgoenien/ geassisteert zijnde vande ander Landen/ trocken tegen hem te velde/ ende deden te water ooc groote schade door die van Sluys dier al beroofden: plonderden Vlissinghen op eenen Pinxterdach/ doot smijtende den Schout Wouter van Domborch inde Sacristije vande Kercke. Joncker Frans van Brederoode was de Man die die van Hollant ende Zeelant veel oorloghen aen dede: Westcappel ende Ziericzee

1488. zee werden ingheuomen/ ende andere plaet-
sen. Wt Hollant eñ Zeelant conde men son-
der Conuoy tot Antwerpen niet varen/ het
Casteel tot Saftinghen wert ghemaeckt/ eñ
andere schanssen. Alsoo die van Ghent den
jongen Eertshertoge Philips aldaer hielden/
leverden sy die met een verdrach in handen
van sijnen vader/ als voocht eñ Momboyr/
op conditie dat hy niet doen en soude dan
met advijs vande Staten des Lants/ ende
dierghelijcke. Dit accoort en duerde niet lan-
ge/ want Maximiliaen comende wt Duyts-
lant/ eñ gemaect zijnde Coninc van Romen/
quam aen in Vlaenderen te Cadsant/ ende so
door Sluys/ daer sijn volck veel quaets be-
drevē/ eñ quaet vermoedē veroorsaecten. Eñ
also hy met geweldiger hant in Brugge quā/
werdt daer weder eenen vrede ghemaeckt/ in
presentie van sijnen Vader den Keyser Fre-
deric. Maer also hy daer na int beginsel vant
jaer M.CCCC.Lxxxviij. weder van Ant-
werpen na Brugge gecomen was met groo-
te Garde/ eñ meer crijchsvolck daer ontrent
leggende hadde/ so hebben die van Brugghe
(vreesende van overvallen te worden) hem
doen logierē met bewaerders opt huys Cra-
jenborch/ nochtans na sijnen staet hem trac-
terende. Verscheyden van sijn dienaers na-
men sy gevangē/ eñ scheyden van hem alle de
ghene daer sy achterdencken op hadden: Als
den Cancelier van Borgongien/ den Abt van
sinte Bertin/ de Heere van Polheim/ Graef
Philips van Nassouwē/ Wolfgang de Pol-
haim/ de Heerē van Maingonal/ van Willer-
val/ Daresse/ ende Kengermey/ de Heere van
Dugelle/ eñ Mathijs Papart. Welcke twee
leste sy deden onthalsen/ met Sr. Peter Lanc-
hals sijnē Tresorier/ eñ ander. Daer na wer-
den de generael Staten/ eñ de Heeren vanden
bloede ontbodē/ by de welcke wederom eenen
vrede gemaect wert dē xvj. Mey/ M.CCCC
Lxxxviij. Den Paus Innocentius de achtste
dreychde die van Vlaenderen inden ban te
doen. Door desen vrede wert den Roomschē
Coninck Maximiliaen van de bewaringhe
ontslaghen/ midts eenige ostagien ende bor-
ghe stellende: Ende daer werdt oock belast
mijn Heere Philips van Cleue/ Heere van
Ravesteyn/ Heere vanden bloede/ crijch te-
gen hem te voeren/ twelck alle de artijckelen
vanden payse niet en hielden. Maer also den
Keyser Frederic gehoort hebbende van sijns
Soons ghevanckenisse/ met heyrcracht wt
Duytslant afgecomen was met den Vorsten
van Sassen/ van Beyeren/ van Brunswijc/
van Brandenborch/ van Baden/ den Lant-
grave van Hessen/ eñ andere/ so en wilden sy
hen metten payse niet te vreden houden/ ende
belegerden Gent xl. daghen lanck/ alwaer de
Marckgrave van Brandenborch geschoten
wert met eenē voetboge. Maer siende dat sy
niet veel conden wtrechten/ eñ dat Maximi-
liaen nu los was/ is den Keyser met sijnē le-
ger af getrocken/ het platte lant afloopende/
eñ is also na Duytslant vertrocken metten
Roomschen Coninck/ latende den Hertoch
van Sassen voor Stadthouder in sijn stede/
die noch lange de oorloge voerde tegē de lan-
den/ eñ beleghede Sluys/ geassisteert zijnde
van een deel Engelschen. Nieupoort was be-

Maximiliaen namaels Keyser/ wort tot Brugge ghevangen/ M.CCCC. Lxxxviij.

Maximiliaen wort verlost.

legert vandē Heere van Cordes/ die daer ge- 1489.
quetst wert. Die vā Gent wonnē Dixmuy-
den by verrassinge. In Brabant hieldē haer
die van Shertogenbossche neutrael. Die van
Loven/ Brussel eñ Thienen hieldent metten
Heere vā Ravensteyn/ een Heere vandē bloe-
de/ eñ mette Vlamingē. Antwerpen/ Meche-
len eñ Liere waren met Hertoch Aelbrecht
van Sassen/ eñ deden deen den anderen veel
quaets eñ schade. Het garnisoen van Brus-
sel namē Vilvoorden in/ plonderdent eñ ver-
brandent. Den Hertoch van Sassen ontwel-
dichde Loven eñ Aerschot/ ende verbrandent
geheel. Thienen wert ooc gewonnen/ eñ veel
ander plaetsen verdestrueert. Oock regneerde
alomme de pestilētie seer/ eñ andere plagen.
Ten lesten begonnen de sakē tot een verdrach
te comen/ ontrent den jare M.CCCC.xcij.
als dē jongē Eertshertoch Philips tot meer-
der ouderdom gecomē was/ so dat hy alom-
me gehult wert voor Lantsheere/ eñ het gou-
vernement aennam. Sijnē grootvader Key-
ser Frederick oock stervende/ is synen Vader
Maximiliaen Anno. MCCCC.xciij. Keyser
gewordē/ die dese landen tsins noch met raet
eñ daet heeft bygestaē/ eñ was een cloec ver-
standich Heere/ die niet en ontbrack dan wat
meer machts om groote conquesten te doen.

Ten tijde vande regieringe Maximiliaen
in dese Nederlanden/ als Anno M.CCCC.
Lxxxix. is de munte wat verloopen eñ ver-
hoocht/ doen werden by een ordinantie te
Liere eñ Breda gesloten datmen eenen dob-
belen guldē slaen soude/ te gaen voor xl. stuy-
vers/ ende oock wederom den St. Andries
gulden/ opt ghewichte eñ alloye als Hertoch
Philips eñ Hertoch Carel van Borgongien
die haddē doen slaen/ eñ diē gangbaer tot xx.
stuyvers/ eñ den haluen nae advenant. Dede
ooc vier stuyvers/ dobbel stuyvers/ eñ halue
stuyvers eñ oortkens slaen/ oock corten ende
mijten: ordineerde ooc dat de Fransche Son-
ne croonen/ loop eñ koers hebben souden/ die
van Lxxj. int marc/ voor xxiiij. stuy. Die van
Lxxij. eñ Lxxiij. int marck/ voor xxiij. stuy. eñ
een halue. Den goudē Leeu van Lviij. eñ een
halue int marc/ tot xxx. stuy. De Rose nobel
van xxxij. eñ xxxij. eñ een vierendeel int marc/
tot Lvj. stuy. De Angelotten van xlviij. ende
xlviij. eñ een vierēdeel int marc/ loop te heb-
ben tot xxxvij. stuy. xvj. mijten. Dē Henricus
nobel van xxxv. eñ een halue/ ende xxxvj. int
marck/ voor L. stuy. De Ducaten van Hon-
garyen/ van Lxix. eñ Lxx. int marck/ te gaen
voor xxvj. stuy. De Duytsche guldens van
Lxxiiij. eñ Lxxv. int marc/ souden gaen voor
xviijz. stuy. eñ ander penningē na advenant:
oock het silvere gelt. Wy verhalen dit alhier
ter memorie/ om dat wy hier na sullē verha-
len hoe de munte in dese landen verhoocht eñ
verloopē/ eñ alderhande munte vermeerdert.

Philips van Oostenrijck/ Erfheere der
Nederlanden/ troude Anno M.CCCC.xcvj.
te Liere met vrouwe Johanne van Spaen-
gien: Alsoo dat dese Belgische Nederlantsche
verscheydē Provintien/ door veel houwelyc-
ken aen een ghehecht/ met dat houwelijc aen
Spaengien gecomē zijn/ by het welc (hoe wel
sy schenen in eenige volcomē prosperiteyt te
comen) zijn daer door in langdurighe eñ on-
noodighe

Munte in Nederlande Anno M.CCCC. Lxxxix. verhoocht.

Eertshertoghe Philips troude met de dochter vā Spaengien Anno M.CCCC. xcvj. waer na de Nederlanden aen Spaengien ghehecht worden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1497. noodige oorlogen getrockē/ eñ ten lesten inde wterste inlandische beroerten eñ oorlogē gevallen/also wy hier na sullen verhalen. Ende Anno M.CCCC.xcvij. wert syn suster vrouwe Margarieta van Oostenrijck na Spaengiē gevoert/daer sy troude sijn huysvrouwen broeder/den eenigē Prince Don Johan van Castilien/die sy eenen sone baerde. De vader eñ t'kint storuen beyde binnē t'jaer/ waer by verstoruen de verscheydē Conincrijcken van Spaengien opde huysvrouwe van Philips/ Vrou Johanna/ als outste dochter: Eñ van haer wert geboren Anno M.D.dē xxiiij. Februari tot Gent Carolus/ namaels Keyser/ dē vijfdē van dien name/ Ferdinandus, eñ vier dochters. Als Leonora/ die troude dē Coninc van Portugael Emanuel/ waer van quam een dochter/ gestorvē sonder Oyr/ eñ daer na Franchoys Coninck van Vranckrijc/ sonder kinderē. Catharina die troude den Coninck Jan van Portugael/ waer van comt de afcomste van Portugael. Isabelle troude den Coninc Cristernus van Denemerckē/ Sweden eñ Noorwegen/ die om sijn tyrannije verdrevē wert/ achterlatende de Hertoginne van Loreynen/ waer van comt het huys van Loreynen. Maria troude dē Coninc Lodowijc van Hongarijen sonder kinderen. Eertshertoch Philips/ Coninc van Spaengien/ reysde door Vranckrijck na Spaengien/ alwaer hy in verscheyden Conincrijckē gecroont wert. Wedercomende door Italiē/ besocht syn Suster vrou Margarieta/ die doē hertrout was metten Hertoch van Savoyen/ eñ in Duytslant sijnen Vader den Keyser Maximiliaen.

In sijnen tijden Anno M.D.j. was het so goede tijt in Zeelant/ datmē een halfachtentēdeel tarwe/ een vette gans/ eē pont boters/ eenen stoop Poicton wijn/ al tsamen cochte om ses stuyvers/ dat altijdt niet veel meer weert en was in weerde dan een vierendeel van een Fransche Croone in goude: soo dier ende costelijck wast ghelt in die tijden.

Goedē coop vijftocht in Zeelant.

Int Jaer M.D.v. is Koninck Philips/ met syn huysvrouwe weder nae Spaengien tschepe ghevaren/ latende voor Gouverneur inde Nederlandē de Heere Willem vā Croy/ Heere van Chieures eñ Arschot. By storm ofte onweder moeste hy in Engelāt aen varē met syn huysvrouwe/ daer hy van sijn swager eñ suster wel onthaelt wert. In Spaengien gecomē zijnde/ is hy aldaer gestoruen Anno M.D.vj. int xxviij. jaer syns ouderdoms. Was een goet eñ vredelijc Heere/ wellustich/ vollijvich/ borgerlicke vryheyt beminnende. Heeft geen sonderlinge crijch gevoert/ dan tegen de Geldersche/ dwinghende Caerle van Gelre tot eenen vrede/ die niet langhe duerde: want nae syn vertreck viel hy met heyrcracht in Brabandt/ plonderde Tuernout inde Kempen: Daernae meynde hy Diest in te nemen/ vergeselschapt met te Luyckenaers/ maer het wert vandē Graue van Nassouwē geweert. Sy verbrandē Halen/ eñ wonnē oor Thienē.

Hertoch Philips Coninc vā Spaēgiē ghestorven.

Hier na wert vrou Margarieta weder weduwe eñ douwaigiere vā Savoyē/ Gouvernante inde Nederlanden gemaeckt/ voor den jongē Eertshertoge Caerle/ eñ beschermde eñ regeerde de landē met raet eñ daet van haren vader dē Keyser Maximiliaen/ in redelijcken

Vrou Margarita van Oostenrijck regente/ Anno M.D.xiij.

vrede eñ wijsselijck. Anno M.D.xiij. is Hendric den achtsten Coninc van Engelant over Cales in Vlaenderen gecomen om Vranckrijc te bevechten/ eñ Terowane te beleggen: Den welcken den Keyser Maximiliaen eñ dē Nederlantschen Adel ten dienste getrocken zijn/ alwaer hy een groote nederlaghe onder de Fransche Ruyterē dede. De Coninc wō Terowane eñ Doornic: Maer de Engelsche gauē na vij. jaren Doornic wederom: welcke stadt Graef Hendrick van Nassouwe daer na van de Fransoysen wederom ghewonnen heeft. 1513.

Int jaer M.D.xv. als nu dē jongē Eertshertoge Caerle tot Gent opgevoet werdt by Willem van Croy/ Heere van Chieures ende Arschot/ eñ Adriaen Florensz Hollander van Wtrecht/ sijnen Schoolmeester (die namaels Cardinael eñ Paus wert/ Adrianus dē vj. van dien name) is hy in Brabant ende andere syn erf Nederlandē voor Lantsheere gehult/ xv. jaer oudt zijnde. Anno M.D.xviij. seylde hy na Spaengiē/ daer hy diversche Conincrijcken beerfde/ latende vrou Margarieta syn Moeye noch in Nederlāt Gouvernante. Int jaer M.D.xix. is gestorvē den Keyser Maximiliaen/ dē grootvader van Caerle/ die hem de Keyserlijcke croone bereyde/ so vele in hem lach. Na hem is Coninc Carel Roomsch Coninck eñ Keyser tot Franckfort ghecoren/ in Spaengiē zijnde/ genoemt dē vijfdē van dien name. Anno M.D.xx. is hy in Nederlant gecomen/ eñ wert tot Aken Roomsch Coninck gecroont/ eñ namaels tot Bononiē Roomsch Keyser vanden Paus Clement. Heeft eenen Rijcxdach tot Worms M.D.xxj. gehouden/ alwaer dat Martinus Luther (een Augustijner Monnick) op gheleyde verschenen is/ die tegen des Paus macht/ aflaten/ bullen/ eñ de Roomsche Catholijcsche Religie veel geleert eñ geschrevē hadde/ de menschen aenwijsende haer salicheyt alleene in Christus doot ende passie te soecken/ wederlegghende alle anders manieren van voldoeningen voor de sonden/ eñ diergelijckē/ eñ dat met veel boecken in gemeyne spraken beschreven/ eñ in druck wtgegheven. Op desen Rijcxdach voor den Keyser verschijnende/ eñ syn leeringhe/ boecken/ ende schriftē verantwoordende/ tē ware men hem met de H. Schrift beter bewees: Soo is hy nochtans als een Heretijck/ ofte hertneckich ketter verdoemt/ met alle sijnē eñ sijnder aenhangers boeckē. Eñ daer wert het eerste verbot ofte placcaet gemaect eñ wtgegevē/ eñ in Nederlant gebracht/ ter doot verwijsende alle de gene die anders geloofdē dan de Roomsche kercke dede/ ofte die eenige sulcke boeckē by hem hiel/ of sulcke ketters herberchde/ etc. Wt welcke placcaet (wt Keyserlijcke macht/ voordeel ende authoriteyt gemaeckt/ sonder consent vande Staten generael der Nederlanden) zijn andersins meer ghemaeckt ende ghevolcht/ wt crachte vande welcke/ menich duysent menschen om lijf ende goet gebrocht zijn: Haer doot eñ lijden de menschen curieus eñ begeerich makende de Schrifteure te ondersoeckē/ so verre eñ so vele als ons dē tegēwoordigen tijt ghenoech can bewijsen. Daer toe dat de edele conste der Druckerijē seer geholpē heeft/ die ons indē tijt van desen Keyser een geleerde eeuwe oft werelt gemaect heeft.

Carolus de vijfde comt aen het Gouvernement

Wordt Keyser.

Martinus Luter compareert voor den Keyser tot Worms M.D.xxj.

Het eerste Placaet aengaende Religie gemaect Anno M.D.xxj.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Dese Placcatē oft verbotten/ wt yver den Nederlanden voorghedraghen/ werden oock wt yver sonder groot insien ofte voorsichticheyt ongheacht aenghenomen/ wt de welcke namaels de langduerighe beroerten haren oorspronck hebben genomen/ als de Spaenjaerden/ die op de maniere van Inquisitie/ die sy onder haer tegē de Saracenen/ Morisken ende Joden gebruycken/ oock in Nederlant wilden ter executien stellen/ als wy hier na sullen verhalen. Of nu der Placcaten regoreusheyt (conform den yver) vrucht gedaē hebben/ also politische Catholijcke wtgeven sonder distinctien/ is noch by vele in questie/ nochtans schijntse sonder twijfel ghedempt te hebbē veel groue bedecte ketterijē/ die hen gemeynlijck vermengen mette veranderinge ofte reformatien van Religien/ die doe eplacen in Duytslant eñ Nederlant veel opspronghen/ de welcke in verscheyden steden grooten aenhanck creghen/ als de Doopers tot Amsterdam/ die naeckt achter straten liepen/ wt ongeregelden yver/ waer vele Historien mencie ghenoech van maken: oock mede van die van Munster/ ende van David Joris / etc. Ghelijck oock tot Antwerpen / ontrent den jare M.CCCCC.xl. een Burgher opstont/ een schalyedecker/ Loy ghenaemt/ die gheen gheleertheyt hebbende / nochtans behendelijcken daer veel menschen wijs maecte/ datter gheen opstandinghe ofte verrijsenisse der dooder menschen lichamē hier namaels soude wesen/ eñ dat de natuerlicke doot de verrijsenisse was/ ende dat dan de ziele (die niet conde sondigen) weder tot God keerde/ van waer die ghecomen ware/ eñ dat de lichamelicke aengeboren quellinge/ menschen ellende ende de verrottinge des vlees/ ware de rechte helle/ eñ geen ander te verwachten ofte vreesen/ etc. Dese leere de wereldt behagelijck ende aengenaem/ wert nochtans terstont vā veel godvruchtige menschen wedersproken/ ende wederstaen: waer door dese ketter Loy/ nae wiē syn secte Loyisten daer genoemt werdē/ wert vervolcht. Eñ midts hy (perijckel vreesende) by syn leeringe niet hert en bleef/ noch hertneckich en dreef/ als meest alle andere doē/ wert hem maer vande Magistraet van Antwerpen belast een teecken te draghen op syn borst van tin ofte loot/ waer mede hy by de menschen mochte voor een ketter bekent wesen. Maer desen guychelaer wist so wel dē Hypocrijt te maken/ dat hy by de Pastoren hem selven ontschuldicht heeft/ als of syn ketterije maer lichtveerdige woordē/ vyantlijck verdraept ware/ groot berouwe toonende/ met hem seer Roomsch Catholijc dragende/ dagelicx met groote wtwendighe devotie ter Missen gaende/ so dat hy geheel gereconsilieert werdt. Daer nae reysde hy in Duytslant/ alwaer hy onder t'volck syn leere weder verbreyde: maer eenighs yverige menschen/ om dat hy oock syn leeringe wilde met Schriftuere verdedigē/ brochten hem tot een tsamensprekinge ofte disputatie/ metten geleerden Philippus Melancton, inde teghenwoordicheydt van Marthijn Lurher, alwaer syn ketterijen ontdeckt werden/ ende sijn argumenten wederleyt/ Luther hem opentlijc aenseggende/ dat hy den Duyvel in hadde.

Loy de schalydecker/ ketter/ wert tot Antwerpen gedoot/ loochende des vleeschs verrijsenisse. Anno 1546.

waer over als hy weder na Antwerpen vereyst was / Luther ende Melancton gherauseert hebben/ dat aen de Magistraet aldaer gheadverteert wert wat sorgelijcker ketter sy onder haer burgeren hadden/ vertoonende wat syn ketterijen ende argumenten waren/ eñ met wat Schriftuere sy streden/ etc. Waer door de Magistraet een scherper ooghe op hem ghehadt hebben/ hoewel de waerschouwinge van ketters geacht/ quam. Ten lesten heeft hy eenen grooten aenhanck aldaer ghekregen/ van de beste/ rijckste ende degelijckste geachte burgers/ de welcke vrolic eñ Epicureisch met malcanderen leefden/ achtende de rechte wetenschap ende gherustheyt der conscientien gevonden te hebben/ alle inwendige ende geestelicke swaricheyt wter herten stellende. Onder dese distribueerde hy boecxkens van syn ketterijen/ waer over hy is ghevangen ghewordden/ met vele van dese rijcke borgeren/ waer van twee wt cracht vande placcaten corts onthalst werden. Daer na werde Loy selue verwesen verbrant te worden/ opt overtuygen dat hy syn ketterschē leere voort geleert hadde teghen syn belofte / hoewel hy die te herroepen bereyt was. Alsoo werdt hy verbrant ontrent dē jare M.D.xlvj. biddende God om een corte doot/ die hy noemde het oordeel. Na hem werden Jan Davion ende Jermijn met een rijcke Wiscooper onthalst/ die seer rijcke treffelijcke borghers zijnde/ langhe te Hove aende Coninghinne Maria Regente ghesoliciteert hadden om ghenade op haer berou / soo het scheen/ maer te vergeefs. Eenige meer gevangen geraecten los/ ende veel vluchten/ die in Engelant/ Duytslant/ ende elders haer seer verbreyden. De Magistraet ghebruyckende de strengicheydt vande Placcaten / hoochnoodich achtende met alle middelen te weeren het verbreyden van alsulcke ongoddelijcke opinien / de werelt ende den vleesche soo aenghenaem / die mette Roomsche Catholijcke ende ghereformeerde religien/ als sotternijen spottē/ trachtende de hare veel Catholijcker/ dat is/ ghemeynder te makē: Waer wt sints Atheisten, Libertijnen, Hendrick Niclaessen, Thuys der Liefden, ende Gheestdrijvers zijn ghesproten/ die om seggen/ ofte doen/ ofte om religie/ geen martelaers sterven willen/ ende teghen sulcke bedeckte ende gheveynsde ketterijen dienden yvmers de Placcaten wel/ so de politijcken eñ Roomsche Catholijcken wilden houden staende/ ende den volcke wijsmaken/ confonderende de distinctien.

Dient nu verhaelt dat Anno M.D.xx. ten tijde vā Keyser Carel/ was de weerde ofte valuatie vanden gelde seer verloopen ende verhoocht/ van dat sy was Anno M.CCCC. Lxxxix. in Maximiliaens tijden/ voren verhaelt/ te weten by verdrach.

Verhooginge vā munte ende valuatie/ Anno M.D.xx.

Dē Reael van fijnē goude vā xlvj. int marc/ te moghen wtgeven voor L x. stuyvers.

Den Carolus gulden van Lxxxiij. int marc/ voor twintich stuyvers.

Den Roose Nobel van xxxvj. int marck / tot Lxxxv. stuyvers ende een halue.

Den Henricus Nobel van xxxvj. int marck/ tot Lxxv. stuyvers.

Dē Angelot vā xlviij. int marc/ tot L vij. stuy.

Den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1527. Den gouden Leeu van Lix. int marck/ tot xliiij. ſtuyvers.
De Ducaten van Italien ende Salupt/ van Lxxij. int marck/ tot xxxviij. ſtuyvers.
Den ſint Andries gulden van Lxxiiij. int marck/ tot xxix. ſtuyvers.
De Franſche Sonnecroone van Lxxij. int marck/ tot xxxvj. ſtuyvers.
De Duytſche guldens van Lxxv. int marc/ tot xxviij. ſtuyvers.
Den ſilveren Spaenſchẽ Reael tot drie ſtuyvers eñ een vierendeel. De Vlieſen tot drij ſtuyvers ende een halve/ ende andere naer advenant.
Ende int jaer M.D.xxvj. was tgelt alreede ſeer opgeclommẽ/ ſo datmẽ permitteerde voor ontrent drie maenden koers te hebben de voorſchreven penninghen/ Als den gouden Reael tot Lxviij. ſtuyvers.
Den Carolus gulden tot xxij. ſtuyvers ende een halve.
Den Rooſe nobel tot xcvij. ſtuyvers.
Den Henricus nobel tot Lxxxvj. ſtuyvers.
Den Angelot tot Lxv. ſtuyvers.
Den gouden Leeu tot L. ſtuyvers.
De Ducatẽ van Italien eñ Salupt tot xliij. ſtuyvers.
Den Andries gulden tot xxxiij. ſtuyvers.
De Franſche Croonen tot xl. ſtuyvers.
De Duytſche guldẽs tot xxxij. ſtuyvers/ etc.
Eñ dat den eerſten Meert M.D.xxvij. wederom te comen op den ouden voorgaenden voet/ vant jaer M.D.xx. Ende Anno M.D.xxxj. werdt dien voet van t'jaer xx. wederomme vernieut by Placcate. Ende alſo vã tijde tot tijde/ tot An. M.D.xlviij. werden de gouden Realen geextimeert tot Lxiij. ſtuyvers. Dẽ Angelot Lx. ſtuyvers.
De Franſche Croonen xxxviij. ſtuyvers.
De Borgoenſche tot xxxviij. ſtuyvers.
Den Rooſe nobel tot xc. ſtuyvers.
Den Henricus nobel tot Lxxx. ſtuyvers.
Vorder Anno M.D. Lxxij. is weder een vorder toelatinghe eñ permiſſe ghepubliceert/ Als den dobbelden Ducaet loop te hebben tot Lxxxiiij. ſtuyvers.
De Cruſaten vã Portugael tot xl. ſtuyvers.
De Spaenſche Piſtoletten ofte Croonen/ eñ Italiaenſche Croonen/ ende oude croonẽ tot xxxix ſtuyvers.
De goude Sonne Croonen tot xl. ſtuyvers.
Den gouden Reael tot Lxvj. ſtuyvers.
Den Rooſe nobel tot xcvj. ſtuyvers.
Den Henricus nobel tot Lxxxiiij. ſtuyvers.
Den Angelot tot Lxiij. ſtuyvers.
Den Andries gulden tot xxxij. ſtuyvers.
Den gouden Leeu tot xlviij. ſtuyvers.
Den Carolus gulden tot xxj. ſtuyvers.
De Duytſche goude guldens tot xxxj. ſtuy.
Den ouden eñ nieuwen Engelſchen Souvereyn tot Lx. ſtuyvers.
Eñ op deſen voet ende weerde heeft het gelt loop gehadt eñ gegaẽ meeſt alle dẽ tijt vã Keyſer Carel den vijfden/ waer by men ſal moghen ſien/ hoe dat de wt eñ inlandiſche oorlogẽ diẽ voet eñ loop verandert hebbẽ.

Ghebooꝛte vã Philips Coninc van Spaengien/ Anno M.D.xxvij. den xxj. Mey.

Keyſer Carel heeft ghetrout Iſabella/ de dochter vanden Coninc Emanuel van Portugael/ die hem baerde Anno. M.D.xxvij. dẽ xxj. Mey te Valedolit in Spaengiẽ eenẽ ſone Philips/ ende daer na noch twee dochters/ Maria eñ Johanna. Maria troude Maximiliaen (namaels Keyſer) Ferdinãdus ſone. Eñ Johanna troude den Prince van Portugael/ die moeder wert vã Coninc Sebaſtiaen van Portugael/ die dẽ vierden Auguſti Anno M.D.Lxxviij. in Barbarien verſlagẽ bleef. 1528.
Carolus broeder/ Ferdinandus/ is Roomſch Coninc gecoren/ die getrout hadde de Conninginne eñ erve van Hongarijen eñ Bohemien. Den welcken Keyſer Carolus alle de landẽ vanden huyſe van Ooſtenrijck herkomende/ voor ſijn partagie oft vaderlijcke erve gegeven heeft. Deſe heeft by ſijn huyſvrouwe gewonnen drie ſonen/ als Maximiliaen/ Ferdinandus/ ende Carolus/ eñ wel acht dochteren. Maximiliaen is na de doot van ſynen vader Keyſer geworden: eñ heeft voor ſynen ſone Rodolfus het Keyſerrijck verworven.

Keyſer Carel heeft aẽ het huys van Borgongien volcomelijck ghehecht de Stadt ende Landen van Wtrecht ende Overyſſel/ Anno M.D.xxviij. by reſignatie vandẽ Biſſchop van Wtrecht/ Hendrick van Beyeren/ die dat lant niet langer en conde beſchermen teghen Hertoch Carel van Gelre. Eñ voorts door contracte eñ aflijvichept vanden leſten Hertoch Carel van Egmont/ is het Hertochdom van Gelre oock by de Nederlanden abſolutelijck Anno M.D.xxxviij. gecomen. Alſoo oock mede de ſtadt ende heerlichept van Groeningen met de ommelandẽ/ Anno M.D.xxxvij. den vij. Juni/ die oot onder Gelre eñ Wtrecht te voren gheweeſt waren/ maer gaven haer ten leſten gewillichlick over aen den Keyſer/ de welcke deſe Landen alle/ oock de ſtadt van Camerijc/ ende tlant van Cambreſis/ met het Graeffchap van Lingen aende Nederlanden ghehecht heeft. Ende om dat Gelre ende Wtrecht altijt als Rijcx Leenen zijn geweeſt/ heeft Keyſer Carel den vijfden Anno M.D.xlviij. den xvj. Juni/ op den Rijcxdach tot Auſburch/ niet alleene die landen/ maer oock alle de Nederlanden onder eenen crijts oft cirkel gelegẽ (eñ genaemt den Borgoenſchen Nederlantſchen crijts) ende alſoo in het Rijcke verbonden/ waer door ſy gepriviligeert zijn te ghebruycken/ gelijck andere Leden des Rijcx/ beſchuttinghe ende beſcherminghe/ vrijheden/ rechten/ ende gerechtichedẽ/ mits contribuerende ſo vele als twee Keurvorſten/ eñ tegen den Turc ſo vele als drie doen: nochtans dat ſy ſullen blijven by haer eygẽ privilegien/ eñ niet verbondẽ te ſtaẽ tot des Rijcx affcheydẽ ofte ordinantiẽ.

Ghelre/ Wtrecht/ eñ andere Landen gehecht.

De Nederlanden worden by Keyſer Carel dẽ vijfde/ onder t'Rijcke ghe ſorteert.

Deſen Keyſer heeft veel oorlogen gevoert in ſyne daghen/ ende gheconqueſteert de Coninckrijcken van Napels/ ende Sicilien aen Spaengien/ oock het Hertochdom van Milanen/ ende andere heerlickheden: deſghelijcx het Coninckrijck van Tunis/ behalven de conqueſten vanden Indien ende vaſte Landen van America ende Peru. Hy heeft groote victorien gehadt/ ende gevangẽ genomen den Paus Clement/ den Coninc van Vranckrijck/ Franſoys/ den Coninc van Navarra/ den Hertoch van Saſſen/ eñ de Lantgrave van Heſſen. Den Hertoch van Cleve met meer andere van minder qualitept/ hebben hem voetval ghedaen. America/ Africa ende

Victoriẽ eñ macht van den Keyſer Carolus

Aſia,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Asia hebben sijn wapenen gevoelt: in Europa den Turck/ Duytslant/ Italien/ Vranckrijc eñ ander landē: Somma/ hy heeft wonderlickē begaeft geweest van staet/ mogentheyt/ vroomheit/ grootmoedicheyt/ wijsheyt eñ andere deuchden/ also veel Historien daer mentie vā makē/ daer wy dē leser toe wijsen.

Dit zy genoech van Coninck Philips des tweedē voorouders/ eñ dē staet der Nederlādē geseyt/ sullē nu de geschiedenissen beschrijven van synen tijdē/ also het voornemen is.

Philips van Oostenrijc/ den tweeden Coninc van Spaengien van dien name/ eenighe sone van Carel de vijfde/ Keyser van Romē/ eñ erfheere der Nederlandē/ is in Spaengien geboren tot Validolit/ Anno M.D.xxvij. dē xxj. Mey/ eñ oocaldaer opgevoet/ meestēdeel wt de oogē van sijnen vader: eñ heeft aldaer jonck getrout Maria/ een dochter van Jan Coninc van Portugael/ sijn eerste huysvrouwe/ M.D.xliij. die hem baerde Anno M.D. xlv. dē ix. Juli eē Prince/ Carolus: Maer sy sterf na weynige dagen/ door versuymenisse vāde Hertoginne vā Alba/ eñ andere groote vrouwē/ die haer int kinderbedde bewaren eñ regieren soudē/ (also doē de fame liep) die gegaen waren den aflaet verdienen/ die daer was te winnē (na het geloove eñ opinie van Spaengien alsdoen) met het sien/ bystaen eñ assisteren der executien van eenige Lutherianen byde heylige Inquisitie gedoot: so heeft de Princesse daerentusschē door onbedachtheyt een meloene ofte diergelijcke ghegeten.

Coninck Philips geboren tot Validolit Anno M.D.xxvij dē xxj. Mey

Trout Maria vā Portugal. Anno M.D.xliij.

Ghebooɹte vandē Prince Don Carle vā Spaengien. M.D. xl. den ix. Julij.

Int jaer M.D.xlviij. heeft dē Keyser Carolus Maximiliaen syn broeder Ferdinandus sone nae Spaengien ghesonden/ om sijn dochter Maria te trouwen/ ende Spaengien te regieren/ van daer Philips den Prince in Nederlant ontbiedende/ xxj. jaren oudt zijnde/ ende is by Andrea Doria, met L. Galleyen/ eñ wel met so veel schepen te Genua in Italien gevoert den xxv. Novembris/ ende seer eerlic ontfangen. Van daer is hy te Milanen ingeredē/ daer hem veel triumphante boghen ofte stellagien ter eeren ghemaeckt zijn geweest. Van daer is hy op Trenten getrocken/ daer hem Hertoch Maurits Ceurvorst vā Saxen willecomde/ ende badt hem ten besten te willen spreken by sijnen vader den Keyser/ dat den ghevangen Lantgrave van Hessen mochte verlost worden: twelc hy hem beloofde: eñ is also voorts door Duytslant na Nederlant gecomē. Den Keyser sont dē Hertoch van Arschot met de Nederlātsche schoon benden Peerdevolck van d'ordinantien hem te ghemoete tot in Duytslant/ om hem te vereeren eñ te geleydē. Eñ is also tot Brussel den eersten April Anno M.D.xlix. heerlijcken ingehaelt/ int xxij. jaer sijns ouderdoms/ daer hy den Keyser sijnē vader eñ sijn twee Moeyen/ Coninghinne Helionora/ eñ Maria vont. Dien Somer is gepasseert om hem alomme te feesteren. Te Bins in Henegouwe heeft hem sijn Moeye Maria de Regente hooghelijck ende eerlijck onthaelt. Daer na is hy vandē Keyser ofte vande Regente in Brabant/ Vlaenderen/ ende in dander Provintien alomme gevoert eñ gehult/ als toecomende Lantsheere/ de Privilegien alomme besweerende/ namelijc in Brabant.

Philips als Prince comt in Nederlandt/ Anno M.D.xlix.

De blijde incomste in alle de Hoofsteedē/ onder andere/ so is hy in September t'Antwerpen heerlijc ingehaelt/ by acht hondert eñ neghenentseventich inwoonders te peerde/ al in violet Cramozijn Fluweel ghecleet/ die by haer haddē vier hondert sesthien Lackayen te voet/ oock costelijc gecleet. Dit peerdevolc waren meest de Magistraten ende stadts officieren/ de reste Coopliedden van diversche natien. Noch warender vier duysent te voete als crijchslieden in een livery ofte cleedinge. De stadt hem ter eeren oprechtende drieentwintich triumphale bogen ende stellagien/ eñ de natien der Coopliedden vijue/ die alleene costen sessentwintich duysent ende acht hondert Carolus guldens. Ende des stadts oncosten waren wel twee hondert ende tsestich duysent guldens. Welcke heerlicke blijde incoemste ende triumphen claerlic beschreven zijn by meester Cornelis Grapheus/ doen ter tijt Secretaris der stadt Antwerpē. Also ooc Stella in Spaensche generalijc van alle de reyse ghedaen heeft/ diemen lesen mach.

Blijde incomste tot Antwerpen/ M.D.xlix.

Als de Prince Philips al Nederlant door als toecomende Heere ghehult was/ ende der landen Privilegien alomme besworen/ is hy metten Keyser weder op getrockē na Duytslant optē Rijcxsdach tot Augsburch/ om hem onder de Duytsche Vorstē bekent te maken/ eñ te recommanderen aende Keurvorstē/ om namaels Roomsch Coninc te mogen worden. Maer also sulcx Ferdinandus des Keysers broeder/ die veel kinderen hadde (onder ander Maximiliaen dē Duytschē aengenaē) scheen seer tot achterdeel te strecken/ so is den Coninc van daer weder na Italien/ eñ also na Spaengien ghetrocken/ Anno M.D.Lj. weynich acht nemende opde beloofde intercessie oft biddē voor den gevangē Lantgrave van Hessen/ die noch bleef sitten tot Mechelen/ de welcke proevende was om wt te breken/ dat hem niet en gelucte. Waer door ten lestē Anno M.D.Lij. de Duytsche Vorsten/ principalic dē Keurvorst Mauritz van Saxen/ eñ die van Brandenborch/ met des Lantgraven sonen eñ haer geallieerde/ hem met gewelt voorgenomē hebbē te verlossen/ verbont makēde mettē Coninc van Vranckrijck. Eñ na dat alle biddingē/ eñ aller Staten intercessie niet en mochten helpen/ hebben sy met het crijchsvolck daer sy Meydenborch van Keysers wegē mede belegert hadden/ den Keyser op sijn onversiens overvallen/ eñ so verre gebrocht/ dat by tractaet niet alleene de Lantgrave verlost wert (Hertoch Hans Frederick van Sassen te voren ghewillichlijck ontslagen zijnde maer oock het Interim in Duytslandt weder ghebroken/ twelc was een middelmatige forme oft maniere van leven inde Roomsche Religie/ tot dat by het generael Concilium anders soude mogen gesloten worden: ende hier wt sproot weder een nieuwe oorloge met Vranckrijck.

Prince Philips staet na het Roomsch Conincrijck.

Coninc Philips treckt weder na Spaengien/ Anno M.D.Lj.

Oorloghe in Duytslant.

Dēn Coninck van Vranckrijck nam Metz/ Toul eñ Verdum/ ooc op de zee eē rijcke Nederlantsche vlote van schepē die wt Spaengien quam/ eñ dat met groote behendicheyt. De Fransoysche oorloch-schepen veynsden haer te voerē de Coninginne vā Schotlant: De Nederlanders versoeckēde haer tot vereeringhe

De Fransoysen namē Metz eñ eē Nederlantsche Vlote wt Spaengien comende. M.D.Lij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1553.

eeringe haer gheschut rontomme af te schieten/ also sy deden sonder achterdencken/ende werden alsoo ontwapent ghenomen / waer door de oorloge met Vranckrijck weder begon/ die seven jaer duerde om Italiaensche ende Duytsche twisten. Wt Nederlant troc Marten van Rossen van Keysers wegen/ ē liep geheel Champaniē af/ ē nam Astheney.

Doot vanden Coninc Eduwaert van Enghelant/ende de staet desselven Rijcx/ Anno M. D. Liij.

Daer na gebeurdet Anno M. D. Liij. dat den jonghen Coninck Eduaert van Enghelant den sesten July gestorven is / zijnde een eenich sone van synen Vader Hendrick de achtste/ een goet geleert aencomende Prince: hy hadde twee susters: Maria die was ghebore vā een Spaensche vrouwe/ Catharina/ de suster van Keyser Carolus moeder. Elizabeth was geboren Anno M. D. xxxiij. den sevenden September/ van een Enghelsche vrouwe/ Anna/ een dochter van Thomas Bulleyn/ de Grave van Wilshire. Desen Eduaert / alsoo syn Vader begost hadde de groote authoriteyt des Paus in Enghelant te breken/ soo heeft hy in synen tijt daermede voort gevaren/ ende de Religie gheheel gereformeert/ door raet van syn Raetsheeren/ ē principalijck van synen Oom van syns moeders weghen/ den Hertoch van Sommerset/ ende heeft veel gheleerde wt Duytslant ontboden/ die daer vervolcht werdē bydes Keysers victorie/ als Ioannem Bucerum, Petrum Martirem, Ioannem Alasco, Emanuelem Tremelium, ende andere: Ende ter instantie vande selve/ heeft hy de vluchtige Nederlanders/ Fransoysen ende Italianē/ by Potente vergunt ende ghegheven de Kercke van S. Augustijnen Clooster binnen Londē/ om aldaer in haer tale de Gereformeerde Religie te predicken/ Anno M. D. L. daer hy den Iohan Alasco een Polonisch Heere superintendent overstelde. Desen Coninck Eduaert nu comende te sterven / ē wetende dat syn outste suster Maria de Roomsche Catholijcksche Religie seer toegedaen was/ ē wederomme lichtelickē door het steunsel dat sy hadde vā den Keyser harē Neve/ sijn Reformatie soude mogen omstooten: heeft met sijne Raetsheeren goet gevonden een van sijn Nichten/ Johanne Grey/ de dochter vandē Hertoch van Suffolc (wiens Grootmoeder was de jongste suster van Coninck Hendric den achtsten/ ē weduwe Dowagiere vandē lesten Loys van Vranckrijck) by Testament sijn erfgename te latē/ meynende den stant vande Gereformeerde Religie daer mede wel te versekeren/ te meer om dat sy ghetrout was met Mi Lord Gilford Dudley, den sone vandē Hertoch van Northumberlandt / die machtich van maechschap ē vrienden was/ in groote authoriteyt. Syn jongste suster Elizabeth sloech hy oock over ende af (hoewel hy die beminde) om dat hy niet wilde/ oft wel cōde de jongste voor de outste prefererē / maer meest om dat sy beyde ongehout waren/ ende vermochten by houwelijcken de croone onder vreemde te brengen/ als gebeurde. Want na dat Coninck Eduaert also was ghestorven/ so heeft dē Lantraet dese voorseyde Johanna voor Coninginne doen wtroepē/ met advijse vāde principale officierē vandē Rijcke. Ē hoorende dat de suster Maria haer voor Coninginne vertoonde/ hebben met expressen last ē bevel den Hertoch van Northumberlant met heyrcracht tegen Mariam wtgesonden. Maer merckende den toeloop die Maria hadde/ ē genegentheyt des ghemeynen volcx/ hebben haer besluyt verandert ē afgegaen/ ē Mariam selve voor Coninginne doen wtroepen/ twelck oock toestont den Hertoch vā Northumberlāt met syn Crijchsvolck.

1554.

Maria Coninghinne van Engelant.

Dese Maria heeft haer van haer tegenpartije strengelijck weten te wreken/ Te weten/ heeft de onnoosele jonge Coninginne Johanna/ met haren man ende twee Hertogē/ haer Vader ende Schoonvader/ met veel meer andere doen onthalsen: terstont beginnende de Religie te veranderē. Ende om haer sterck te maken/ heeft een houwelijck aengeslaghen in Januario/ M. D. Liiij. metten Prince Philips van Spaengiē/ des Keysers Sone/ die daer tot dien eynde gesonden hadde den Grave van Egmont ē van Lalayn/ de Heeren van Courieres/ vā Toulouse/ ende de Raetsheere Renart: waer teghen haer den Engelschen Adeldom ē de blinde gemeynte stelde/ so dat dese Ambassadeurs niet sonder perijckel moesten verloopē: maer de Coninginne Maria met subtijlen raet/ overquam haer vyanden/ ē onthoofde Singeur Thomas Whyat den oversten met meer andere.

Philips trout Maria Coninginne van Enghelant/ M. D. liiij.

Philips Prince van Spaengien/ is met een schoone vlote van schepē (daer mede ontrent vijf duysent Spaensche Soldaten nae Nederlant quamen) in Engelant tot Hampton aengecomē dē xix. Juli M. D. Liiij. als hy xxvij. jaer out was: ende vier dagen daer na quam hy tot Wincester/ daer hem de Coninginne verbeyde/ ē den xxv. Juli op sint Jacobs dach werden sy getrout/ als de Coninghinne xxxviij. jaren out was. Dē Keyser vereerde op dē troudach den Prince met Coninclicke tijtels/ van Napels ē Jerusalem/ hem de Rijcken door sijn Ambassadeurs resignerende: ē werdē also tsamen geintituleert/ Coninc ē Coninginne van Engelant/ Vranckrijck/ Napels/ Jerusalem ē Yrlant/ beschermers des geloofs/ Prince vā Spangien ē Cicilien/ Eertshertoghe van Oostenrijck/ Hertoge van Milanen/ van Borgongien ende Brabant/ Grave van Habsburch/ van Vlaenderen ende Tyrol: ende noeghen tsamen ghelt met dese tijtels.

Enghelant ende Nederlant by contracht van houwelijck aen een ghebonden.

Int contract van houwelijck was onder ander conditien besloten/ dat de kinderen van desen houwelijcke souden Engelant ē Nederlant erven/ om die aen een te binden/ sonder dat den Prince Carel van Spaengiē daer in yet soude moghen pretenderen.

Enghelant door den Coninc Philips keert hem wederonder den Paus.

In den volgenden winter wert aldaer een Parlament gheroepen/ dat is een generael vergaderinge van Statē/ tot welcke vergaderinghe den Enghelsche Cardinael Polus/ Legaet vanden Paus gesondē wert/ die den Coninck ē Conninginne sijn benedictie ghegheven hebbende/ vermaende haer alle weder te keeren totten schoot der Moeder de Roomsche heylige Kercke/ ē haer weder dē Paus te onderworpen: waer op tsanderdaechs het Parlamēt representeerde: het lāt badt den Coninc ē Conninginne van harent wegē/ haer ootmoedige Requeste dē Legaet

voor

1553. voor te draghen/ waerinne sy groot leetwesen toonden/ dat sy soo langhe wt de Kercke gheweest hadden in Scisma ofte scheuringen/etc. Op welcke teeckenen van leetwesen/ den Legaet haer vertoonde/ hoe aengenaem het Gode was het bekeeren der sondaers/ eñ alsoo wt vaderlijcke liefde ende Pauselijcke macht/ gaf hy haer de absolutie ende benedictie als ghehoorsame kinderen/ ende men song daer terstont/ Te Deum Laudamus. Te Romen werdt hieromme oock groote blijschap bedreven/ maer waren nochtans quelijck te vreden om dat de gheestelicke goeden niet weder ghegheven en werden.

In dit Parlament werdt den Paus ende de Gheestelijckheyt weder in alle haer jurisdictie ghestelt/ maer niet inde possessie van haer goeden (twelc den Paus eñ de sijne te Rome niet wel en beviel.) Daer werdt oock volle macht gegevē over de ketterijen te oordeelē: wt crachte vande welcke spliedē terstont alle de principael Bisschoppen/ Predicantē ende gheleerde/ die vant beginsel deser Coninginnen rijcke tot dien tijt toe hadden gevangen geweest/ aenspraken/ ende na het Geestelijck recht ter doot verwesen/ ende levendich verbranden/ die syn Religie niet en wilde afgaē. Welcke vervolginge onder den ghemeynen man oock seer hardt ende strenghelijck toeghingh/ soo datmen daer altemets derthien Mans ende Vrouwē tsessens levende in een vyer heeft sien verbrandē. Ende dese vervolghinghe duerde so lange als de Coninginne Maria leefde: Ja selve de eenige Suster vande Coninginne/ Vrouwe Elizabeth (nu Anno M.D.xcix. teghenwoordighe Coninghinne aldaer) (om haer Religie ende andersins suspect) was oock ghevanghen gehouden: eñ het en gebrack aen haer tegenpartye niet/ dat sy niet in doots perijckel en quam. Maer den Coninck ende sijnen Raet/ die in aller manieren sochtē den goeden wille van de Lantsaten te gewinnē/ dien sy wisten dat sy aengenaem was/ spraken so vele daer in/ dat sy in sachter ghevanckenisse werdt ghehouden.

Persecutie in Engelāt.

Hierentusschen wert de oorloghe gevoert tusschen den Keyser ende Fransoysen/ als in Duytslant dē Lantgrave verlost was/ ende misdiē de Fransoysen Toul eñ Verdun hadden gecregen/ oock plaetsen in Lutzenborch/ waeromme den Keyser Anno M.D.Lij. in dē winter Metz belegerde/ maer door groot teghenweer ende sterften inden Leger/ heeftmen moeten opbreken. Daer na wert Terowane belegert ende gewonnen/ Anno M.D.Liij. daer des Constabels sone Monmorency ghevanghen worde/ ende de stadt gheheel gheraseert. Hesdin wert oock ghewonnen met ghewelt/ alwaer doodt bleef Horatius Farnese, de sone vandē Hertoch van Parma/ eñ meer ander groote Heerē: Den Marischal la Marche, Duc de Boillion, ende andere ghevangen. Dese stadt wert oock geraseert/ ende een nieuwe daer by gemaeckt) die Hesdin fort ghcheeten werdt. Alsmen Vorlangs oock meynde te bespringen/ werden de Borgoensche inde vlucht geslagen/ daer den Hertoch van Aerschot ghevanghen werdt. De Fransoysen hebbende eenen grooten hoop volck vergadert/ poochden om Bapalma/ eñ meest om Camerijck te ghewinnen/ twelck haer niet en gheluckte/ waeromme sy quamen op twee mijlē na by des Keysers leger/ die by Valencijn was gheslagen/ so datmen om de tegenwoordicheyt vande persoonen/ des Keysers ende Coninckx/ verwachte eenen grooten veltslach te geschiedē/ maer zijn weder gescheyden sonder groot exployt/ behalven dat de Fransoysen het platte Lande alomme verwoesten.

Terowane byden Keyser gewonnē M.D.Liij.

Exploi[cten] der oorloghe met Vranck[r]ijck.

Int Jaer M.D.Liiij. is den Coninc van Vranckrijc wederomme wt Champangien inde Nederlanden ghevallen/ nemende Bovines/ Dinant/ ende Marienborch/ twelck hy stercker maecte. Alsmen nu derhalven in grooter haesten alomme Krijchsvolck opnam/ eñ onder andere t'Antwerpen het volc wilde doen te crijghe gaen/ ofte doen contributien daer toe gheven/ eñ de Borgherye andersins oock t'onvreden wesende/ om datmen alle de Brouwers hadde doen gaen inde nieuwe stadt brouwen/ welck vier haer tegen thert was: So is de gemeente lichtelijck beweecht geweest op de marckt te vergaderen/ alwaer eenen oploop teghen de Magistraten/ door quade woorden ghebeurde/ so dat sy met steenen opt Stadthuys wierpen: maer werden door het voorsichtelijc vergaderen der Schutterijen (ende beste Borgers raet) ghescheyden: eñ eenighe opstinate noch resterēde/ werdē vande marct gedrevē. Also werdt dien oploop/ mits de Gemeynte wat toegevēde/ gheheel geslist. Waeromme nochtans terstont daerna vanden Keyser daer ghesonden wert op een morgenstont seer vroech/ Lazarus Swendi met sijn Regiment duytsche knechten/ ende de Cancellerye van Brabant/ om vanden oploop goede informatie te nemen: Maer de sake cleyn vindende/ eñ eenige gestraft/ is alles redelijck vergaen.

Bovines/ Dinant eñ Marienborch ghewonnē byde Fransoysen.

Oploop t[ot] Antwerpen/ M.D.Liiij.

Nae het verlies van Marienborch trock den Keyser van Brussel in persoone op Namē/ met heyrcracht/ eñ het scheen weder datter eenen slach soude geschiet hebben/ maer den Franschen Coninc trock af na Henegouwen/ ende nam Byns in/ plonderdet eñ verbrandet/ zijnde het Lusthuys vander Regente Maria/ Coninginne van Hongarijen: opden wech treckende na Artoys/ destrueerdet al/ beleghérde Renty/ ende beschoot het vreeselijck met haest/ om dat den Keyser hem sterck volchde/ waerom hy na Vranckrijck aftrock na eenighe schermutselen.

Byns ver[brant]/ het Lusthof v[an]de Regente Maria Co[ni]nginne/ M.D.Liiij.

Ontrent den selven tijt quam den Keyser de tijdinge dat syn volc onder den Marquis van Marignan/ hadden Pierro Strotzi in Italien met eenen grooten slach verwonnen/ die Syena meynde te ontsettē in Augusto/ waer door oock Syena gewonnen wert ten behoeve vandē Hertoch van Florentiē/ twelc oock Octaviaen Farnese/ Hertoch van Parma (die des Keysers bastaert dochter Margarieta van Oostenrijck getrout hadde) beweechde om synen payse te versoecken aenden Keyser ende aen Coninck Philips/ want hy om de moort sijns vaders/ Pierre Loys, die sone was vanden Paus Paulus den derden/ hadde hem onder de protectie van Vranckrijck begheven/ pretenderende

Hertoch v[an] Parma re[con]ciliert met den Co[]ninck Phi[]lips.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1555.

sijnen vader / van sijns wijfs vaders weghen / den Keyser / gedoot te wesen / om dat sy hem Placentia onthielden / dwelc weder wert ghelevert / behalven het Casteel / datmen behiel tot Anno. M. D. Lxxxvj. dat doe sijnen sone Alexander Prince van Parma / door diensten inde Nederlanden by hem ghedaen / van Coninck Philips weder gegeven wert.

De Engelsche intercessie om pays buytẽ Calis.

De Coninginne Maria van Engelant eñ haren raet deden haer beste met bewillinghe vanden Keyser ende den Coninck / om eenen vrede te middelen met Vranckrijck / tot welcken eynde een dachvaert gehouden wert / op een Dorp buyten Cales / ghenaemt Marck: Alwaer als middelaers verschenen dẽ xxiij. Mey de Pauselijcke Legaet / Cardinael Polus: Den Bisschop van Winchester / Cancelier van Engelant / de Grave van Arondel / Mi Lord Paget eñ Palmer: Van des Keysers weghen den Hertoch van Medinaceli / den Bisschop van Atrecht / Granvelle / den Grave van Lalain / ende den President Viglius / met meer andere: Voor Vranckrijck waren daer / den Cardinael van Lorreynen / eñ den Connestabel met andere. Maer daer en wert niet wtgerecht / mits dat van beyde zijden te vele geheyst wert / eñ in questien quamen over Milanen / Borgongien / Savoyen / Piemont / Navarre / Lorreynẽ / Luxenborch / Metz / Toul / ende Verdum. Alsoo zijnse ghescheyden / eñ de Enghelsche middelaers werden bedanckt / die geerne gehadt hadden datmen dese sware questien ghereferert hadde tot het concilium van Trenten / twelck doen op handen was.

Prince van Orangien des Keysers Veltoverste sticht Charlemont ende Philippe Ville. M. D. Lv.

Anno M. D. Lv. wert Willem van Nassou Prince van Orangien int xxij. jaer sijns ouderdoms ghesonden vanden Keyser als Luytenant generael / ofte Veltoverste / met een Legher om Marienborch te benauwen van victalie / eñ de Landen te beschermen / tot welcken eynde hy stichte eñ fortifieerde twee Stedekens / Philippe ville / eñ Charlemont. Anders en werdt dat jaer niet besonders wtgherecht / want hy tegen hem hadde den Hertoch van Nevers / eñ den Admirael Chattillon van Vranckrijck. Maer also de Fransoysen verscheyden tochten in Artoys eñ Henegouwe deden / werden sy geslagẽ vandẽ Gouverneur van Bapalma Monsr. de Haulsimont.

Den Hertoch van Alba was ooc van Keysers weghen in Piemont / met eenen Legher die meer verlies dan voorspoet hadde.

Coninc Philips coemt wt Enghelant in Nederlant. M. D. Lv.

In dit jaer van M. D. Lv. den vierden Septembris / is Coninck Philips wt Engelant te Calis aengecomẽ / eñ so na Brussel by sijnen vader gereyst / de welcke om diversche oorsaken alreede voorghenomen hadde het Keyserrijcke af te leggen / eñ alle sijn Landen te resigneren aen sijnen eenigen sone Philips / dat noyt Christen Coninc gedaen en hadde / om dat hy merckte door sijn lange ervarentheyt / dat mits sijn sieckte eñ lichaems weecheyt sijn saken ofte regieringe niet en conden na sijnen sinne gebetert ende wtgerecht worden / waeromme hy binnen den tijt van ses oft acht weken sijnen sone ten vollen gheinformeert heeft van alle advertissementẽ / memorien ende instructien / nopende het fondament eñ onderhout van sijn Hoocheyt / ende behoudenissen van sijn Rijcken eñ Landen: oock hoe te onderhouden waren de vrientschappen van Coningẽ / Vorsten / eñ Heeren / so wel vreemde als van sijnen maechschappe / sijn gheconfedereerde / die hem raden ende helpen conden. Oock van sijn oude dienaers niet te vergeten / maer te recompenseren / om van haer oock goeden dienst te moghen verwachten. Dat hy in toom houden soude den natuerlijcken hoochmoet vande Spaenjaerden / de welcke (niet gebreydelt zijnde) souden zijn de verderffenisse van sijnen state eñ de Nederlanden / want so sy nu allomme gewoon waren te heerschen ofte te ghebieden / dat en souden de Nederlanders ten lesten van hen niet willen lijden. Voorts so haest hy hem selven soude vinden gevest in sijn regiment / dat hy soude wtsien om eenen goede vrede met Vranckrijck te maken / hoe eer hoe liever. Eñ boven al belaste hy hem in eeren ende vrientschappen te houden sijnen Oom Ferdinandus den Roomschen Coninck / ende sijnen sone Maximiliaen den Coninck van Bohemen / sijnen Swager eñ Neve / dẽ welcken hy noch in Julio den xvij. inden navolghenden jare voor sijn vertreck met sijn huysvrouwe tot Brussel dede comen / om niet alle vriendelicke accoorden te scheyden / eñ geen swaricheyt na te laten: die haer vande partage niet seer wel te vreden en hielden. Men seyde dat Maximiliaen hem oock beclaecht hadde dat hy vanden Cardinael Granvelle vergheven hadde gheweest.

1555.

Instructien vande Keyser aen synẽ sone Coninc Philippus. M. D. Lv.

Vele verwonderden haer van dese resolutie des Keysers / zijnde een seer verstandich Prince / principalick dat hy de Erfnederlanden sijnen sone (die noch jonck ende onervaren / eñ daer niet ghebooren en was / oock doen ter tijt de tale niet en conde) overdroech / ende van welcken hy selue tbeste ghevoelen niet en hadde. Maer het mistrouwen dat hy over sijn eygen ongeluck eñ ongesontheyt hadde / eñ de hope van hem dagelijcx eñ geduerichlic te instrueren / hebbẽ hem dat doen besluyten / daer toe dat vele Raetsluyden seer holpen / die tselve seer raden / haer eyghen eergiericheyt eñ vorderinghe soeckende / eñ oock persuaderẽde de Coninginne Maria van Hongarien / Gouvernãte met hem te nemẽ in Spangien / die sy kenden een cloecke Princersse te wesen / de Landẽ seer aengenaem / eñ die tgeheele bewint anders aẽ haer genomẽ soude hebben.

Hier na den xxv. October Ao. M. D. Lv. zijn de Staten der Nederlanden tot Brussel generalijc beschreven om in haer tegenwoordicheyt de Landen den Coninc op te dragen. Ende ten selven dage inden voornoene heeft den Keyser voort eerst den Coninck gemaect thooft vande Ridders des gulden Vlies / eñ Overste vande selvighe ordere. Na den noene als alle de Prelaten / Edelen eñ gedeputeerde vande Landẽ eñ steden vergadert waren op de groote sale tot Bruyssel / soo is den Keyser daer in gecomẽ / leunende op de schouderẽ van den Prince van Orangien / met den Coninck / de Coninginne Maria Regente / den Hertoch van Savoyen / ende de Heeren vande ordre vanden gulden Vliese / eñ andere. Eñ in eenen stoel ghesceten zijnde / dede hy den Coninck eñ sijn suster / ende andere vande principaelste

Resignatie der Nederlanden vandẽ Keyser aenden Coninck sijnen sone / M. D. Lv. den xxv. Octobris.

1555. oock neder sitten. Doen heeft den Raetsheer Philebert de Brusselles van des Keysers wegen beginnen te spreké/ vertoonende in somma de cranckheyt van sijnen persoone/ ende onbequaemheyt om de lasten des regiments te dragen/ gelijck hy tot noch toe gedaen hadde/ waerom hy voorgenomen hadde hem na Spaengien te begeven/ al waer hy dochte de lucht hem beter ende gesonder te wesen/ ende daeromme besloten hadde de Landen over te dragen aen sijnen sone den Coninck/ die nu bequaem was om sulcken last op hem te nemen/ eñ gewillich om haer met liefde eñ gherechticheyt te regieren/ haer bedanckende van bedé eñ schattinge opgeleyt/ vermanende te blijven in het Catholijck gheloove. Hier mede den Raetsheere swijgende/ begoeste de Keyser selve voort te varen/ met behulp van een memoriael ofte Nota in sijn hant hebbende/ tot versterckinge van sijn memorie/ die hy seyde hem seer geswackt te wesen/ verhalende sommierlick de principael reysen/ interprinsen/ eñ tochten die hy ten behoeve vande gemeyne welvaert hadde ghedaen/ sints het jaer M. D. xvij. doe hy eerst wt Nederlant troc na Spaengien: Als dat hy negē tochten oft reysen in Duytslant gedaen hadde/ ses in Spaengien/ seven in Italien/ thien inde Nederlanden/ vier inde oorloghen ende Reys in Vrancrijck/ twee in Engelant/ twee in Afrijken/ welck zijn tsamen veertich reysen ofte tochten/ waer in hy acht mael Mare Mediterranum overgeseylt hadde/ eñ drymael de Occeanus: verhalēde eensdeels tselve dat dē Raetsheere te voren geseyt hadde/ besluytende dat hy nu door ouderdom ende swacheyt was ghedwongen haer te verlaten/ ende dese sijne Erfnederlanden sijnen sone daer tegenwoordich over te dragen/ om dat hy die niet langer regeeren en conde/ also hy die tot noch toe gedaē hadde/ int welcke hy seyde sijn conscientie gequeten te hebben/ nochtans soo hy erghens in mochte ghebreckelijck ofte te cort gedaen hebben/ namt op sijn trouwe/ dat het niet met sijnen wille/ maer onwetens moeste geschiet zijn: Biddende daeromme datment hem vergheven wilde/ waeromme hy oock eerst Gode badt/ ten anderen sijnen sone dat het mochte zijn gerecompenseert. Hier mede ophoudende/ sprongen hem de tranen wt sijn ooghen/ dwelck oock dede weenen (doort medelijden) den meestendeel vande vergaderinghe.

Keyser Karolus oratie aende Staten.

Daerentusschen stont den Coninck op/ eñ viel op sijn knien voor sijn vader/ met ootmoedighe woorden/ beschuldighende sijn onweerdicheyt/ van sulcx niet verdient te hebben/ maer nademael het sijne Majesteyt also beliefde/ bedancte hy die hoochlijck/ nemende den last ende regiment op hem/ ende soude beneerstigen de Nederlanden also te gouverneren eñ regieren in sulcke goedertierenheyt ende gherechticheyt/ dat sy oorsaken hebben souden hem sijnder te bedancken/ op hem nemende metter daet te bewijsen de liefde die hy haer droech. Met dese woorden keerde hy hem ommis tot de vergaderinge/ ende seyde in Fransoys: Mijn Heeren/ ick wilde wel dat ick dese tale beter conde spreken dan ick noch doe/ om V. L. te moghen te verstaen geven de goede afectie ofte gunste die ick u draghe: maer om dat op dit pas/ ick dat noch so wel niet en can als wel van noode is/ sal tselfde den Bisschop van Atrecht voor mij doen. 1555. De welcke doen het woort nemende/ verclaerde opentlijck int breede de groote liefde/ meyninghe ende wille die sijne Majesteyt hadde/ om die in alle gherechticheyt ende goedertierenheyt te regieren/ beschutten eñ te beschermen/ als een goet Lantsheere toestont/ etc.

Coninck Philips oratie aenvaerdende de heerschappije.

Nae hem stont op den Doctoor Jacob Maes/ Pensionaris van Antwerpen/ als last hebbende vander generaliteyt der Staten aldaer/ om voor haer allē twoort te voeren/ zijnde in substantie dese woorden: Heylige Majesteyt/ dese Heeren des Lants Staten/ door de groote gheneghentheyt/ trouwe ende liefde die sy hem draghen/ zijn niet weynich verwondert/ maer veel meer becommert/ dat zijnde sijne Mayesteyt tallen tijden met soo groote liefde ende trouwe van haer gedient (gelijck die wel bekent is) nu haerlieden in dese sorghelijcke ende oproerighe tijdt wil verlaten: Maer ghemerckt het syne Majesteyt ymmers alsoo belieft (sijn ghemack sulcx vereyschende) soo ghetroosten sy haer/ dat uwe Majesteyt henlieden overstelt inde armen vanden Doorluchtigen Coninck sijnen sone/ tot den welcken (hoe wel sy seer zijn beswaert met stercke oorlogen) sullé sy nochtans toonen tallen tijden/ ende in alle voorcomende gevallen/ dat sy ghewillige Vassalen ende dienaers zijn/ bereyt hem te dienen tallen tijden/ met lijf ende goet/ etc.

Antwoorde van weghen de Staten by Doctoor Maes.

Hier na stont op de Coninghinne Maria/ Regente van Hongarijen/ ende sprack haren broeder den Keyser aen met groote behoorlicke reverentie/ als dat sy nu vijfentwintich jaer lanck de Nederlanden hadde gegouverneert/ na wtwijsen den last die sijne Heylige Majesteyt belieft hadde haer op te legghen/ na haer wterste vermoghen ende beste goetduncken/ tot meeste profijt van sijne heylige Majesteyt/ ende der landen welvaert: Maer so tselfde by ghevalle niet al en ware geschiet gheheel na haer goede meyninge ende sin/ soo dat sy sijne heylige Majesteyt tselve haer ten besten te willen afnemen/ waer op de Keyser metter hant ende gesichte vriendelijck te kennen gaf dat sy genoech voldaen hadde. Daer na keerende haer omme na de Staten/ ghebruyckte sy de selvighe reverentien/ redenen/ ende excuse/ segghende nae de gratie die haer Godt ghegeven hadde/ sy haer tot henwaert hadde gequeten/ eñ so daer yet ghebreckelicx in ware ghevonden/ het was teghens haren wille ende onwetens/ biddende dat sijt haer ten besten wilden afnemen/ ende verdragen: waer op de voorsz Doctoor ende Raetsheere Maes haer van Staten weghen antwoordende hooghelijck prees/ haer goet ende lofselijck regiment/ met aller ootmoedicheyt inden name van allen/ haer grootelijcx bedanckende.

Coninginne Maria Regente oratie.

Als nu alle dese Ceremonien ende woorden gedaen waren/ verliet ende quiteerde de Keyser de eeden van ghetrouwicheyt die sijn subjectien hem ghedaen hadden: Ende alsoo daer schriftelijcke instrumenten eñ acte van alle dit gemaeckt waren/ onderschreef hyse/

ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

ende besegheldc die met sijn eyghen handen. Als hy nu opstont van sijnen stoel onder sijnen troon/ sette hy den Coninck sijnen sone daer op/ hem alles overghevende ende opdraghende/ Gode biddende hem te willen segenen ende ghebenedijen: ende is alsoo wt de vergaderinghe vertrocken.

Coninck Philips aenveert de Landen.

De Coninc op den stoel sittende/ outfinck de Homagien/ ofte erkenningen vande Landen/ ende inde tegenwoordichept van alle de vergaderinge werden daer gebroken de Segelen vanden Keyser/ ē des Coninex Seghelen voortgebracht/ mette welcke doen eenige gratien ende acten beseghelt werden.

Inde navolghende daghen resigneerde de Keyser oock voorts over (in presentie principalijcken vande raden ende Secretarissen vande Coninclirijcken ende Landen) aen sijnen sone de rijckē van Spaengien/ Sicilien/ Sardinien/ Maiorca ende Minorca/ met de nieuwe Landen van Indien/ gheheeten America ende nieuwe werelt/ met alle de Eylanden/ Heerlickheden ende Dominien: behoudende alleen tot hemwaerts tot sijn onderhoudinge/ met weynige dienaers/ twee hondert duysent ducaten incomens op Spaengien/ met seker Meubelen.

Generale resingnatie des Keysers van alle syn heerschappē.

Op den sevenden September Anno M.D.Lvj. schreef den Keyser wt Zeelant oock aen sijnen broeder den Roomschen Coninck Ferdinandus/ hoe hy hem oock dat regiment des Roomschen Rijcx belaste ende over gaf/ hem selven daer van ontslaende/ tot welcken eynde hy vercoor Willem van Nassouwen/ Prince van Orangien/ met eenighe Rechtsgeleerde/ als Doctoor Gregorius Sigismondi sile, Vice-Cancelier/ ende Wolfgang Haller/ Keyserlijcke Secretaris/ haer bevelende op den naesten toecomenden Rijcxsdach van sijnent weghen over te dragen de gheheele administratie ende regeeringe/ oock den tittel/ name/ weerdichept/ Scepter ende Croone/ met alle gerechticheden daer toe behoorende/ den voornoemden sijnen lievē broeder Ferdinandus den Roomschen Coninck/ in alle manieren als of hy nu doot ende gestorven ware. Hier toe ghevende dese ghesanten volcomen macht/ biddende alle de Geestelijcke ē Wereltlijcke Keurvorsten tselve oock te willen consenteren/ ende haer aenghenaem te laten wesen: het welcke mits de ongheleghenthept des Roomschen Coninc ē Keurvorsten niet en is ghescħiet voor Anno M.D.Lviij. den xxiiij. Februari tot Francfort/ als de Keurvorsten aldaer teghenwoordich waren.

Resingnatie vant Keyserryck.

Coninc Philips nu in sijn regieringe getredē zijnde/ heeft tselfde de omleggē de Princen ē Potentaten laten weten/ ē hy is by haer Ambasadeurs ooc gecongratuleert gewerst.

Als den Keyser aldus sijn afscheyt nam/ waren te Brussel in een Hof seven gecroonde Hoofden vergadert/ te weten/ den Keyser/ sijn Sone/ ē Maximiliaen/ drie Coninginnen/ Helionora van Vrancrijck/ Maria van Hongarien/ ē Maria van Romen ē Bohemien/ met den Coninc van Tunis/ die de seventste maecte/ behalven de Hertogen ē Hertoginnē/ als Savoyē/ Loreynē/ Parma/ etc.

Seven ghecroonde hoofden zijn tot Brussel/ in een hof.

Hierentusschen hadde Carolus/ die Keyser was gewerst/ alle gereetschap gemaeckt om na Spaengiē te varen met beyde sijn susters/ Helionora de Coninginne ende Dowaigiere van Vrancrijck ē Portugael/ sijn outste suster/ ē Maria Coninginne van Hongarien/ Regente der Nederlandē/ sijn jonckste suster/ diemen seyde datse genoech tegen haren wille ginck/ maer het werdt alsoo ghedocht tbeste te zijne by die/ die tmeeste Gouvernement int lant dochten te hebben/ ē geen berispers en begeerdē. Dese recommandeerde grootelick aenden Coninc den Nederlantschē Edeldom/ segghende die hem nutter te wesen dan den Spaenschē raet. Also trockē sy na Gent/ daer hy dē oorlof nam van alle de Ambassadeuren den xxviij. Augusti/ M.D.Lvj. haer biddende dat sy sijnē sone aen haer meesters souden willen recommanderen: is corts daer nae van Gent vertrocken tot opt Tsas/ een Havenkē daer van men op Zeelant lichtelickē vaert/ alwaer hem den Coninc geleyde/ ē sijn leste afscheyt van hem nam/ ē malcanderen den lesten Adieu seyden/ met de Coninginnen/ ē voeren op Vlissingen in Zeelant/ van waer sy met goede windt tschepe gingen den xv. September/ M.D.Lvj. ende voeren voorspoedelic na Spaengien/ alwaer hy trec in Castiliē in een Clooster St. Justo/ van sint Jeronimus orden/ by een Dorp Sciandiglia/ ontrent acht mijlen van Picenza/ daer hy noch twee jaer leefde. De Coninc van sijnen vader gescheyden wesende/ heeft dē Hertoch van Savoyē Emanuel Philibert (sijnde geboren van sijn moeders suster een dochter wt Portugael) Gouverneur vande Nederlanden ghemaeckt.

Keyser Carolus met syn susters varen nae Spaengien/ M.D.Lvj. den xv. September.

Emanuel Hertoch vā Savoyen/ Gouverneur in Nederlant.

De Nederlantsche Staten (hebbende nu eē oorloge op den hals in Italiē met Vranckrijck verooct sonder eenighe hun questie) hebben den Coninck geconsenteert een negenjarige schattinghe ofte contributie/ mits dat sy de meeste handelinge des ghelts/ als de betalinge vande garnisoenen ē benden van ordinantien selve begeerden te behoudē/ ē deden alsoo dat vele niet wel en beviel/ die dochten dat haer selfs sulcx toe quam: Ē dit is oorsake van verbreindinge geweest tusschen den Coninc ē de landen/ hem wijs makende als of dat sijne Hoochept te nae ginck. Dese contributie oft schattinghe was geduerende de oorloghen/ wel neghen jaer lanck ende meer/ twelck een groote somme ghelts bedroech/ waer mede bestellinghe ghegheven werdt in Duytslant aen de Hertoge van Holst/ ē den Hertoch van Bruynswijck/ oock mede den Grave van Swartsenborch ē meer andere.

De Nederlanden verwilligen dē Coninck een negenjarige schattinghe.

De Coninginne van Engelant mettē Cardinael Polus/ hebben door veel solicitatien te wege gebrocht eenen bestant oft opschorsinge van oorloge tusschē de twee Coningen ē haer landen/ voor den termijn van vijf jaren te water ē te lande/ om daerentusschen middeler tijt met gemac te handelen van een geduerige vrede/ ē tot bevestinge van dien/ werden eenige houwelijcken voorgehouden. Dit bestant wert int eynde van Januario M.D.Lvj. tot Brussel besworen/ in handen vanden Admirael Chastilon van Vrancrijc/ ende tot Bloys vanden Grave van Lalain.

Bestant ofte treves in Nederlant.

Dit bestant was ghemaeckt teghent herte ende wille vanden Coninc/ ende wert den

Raets-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1555. Raetsheer Symon Renart geweten/ eñ oock den Grave van Lalain / daer groote vyantschappen wt resen / eñ fondamenten werden vanden volghenden twist.

Int jaer Lv. int eynde van Augustus geschiede eenen fellen schipstrijt tusschen Cales ende Dover / van ontrent xxij. Hollantsche Coopvaerders schepen / die wt Spaengien quamen/ hebbende onder malcanderen eenen Admiraelschip gemaeckt/ als in tijt van oorlogen/ dat is/ sy hadden malcanderen belooft by te staen: Eñ om die te nemen/ hadden haer ontrent xix. Fransche oorloch schepen/ met noch ses oft seven jachten toegherust. Ende als sy die voor Calis ontmoeten/ hebben syse bespronghen ende geabordeert / ende haer met ketenen eñ haecken vast gemaeckt. De Hollanders hebben haer soo vele alst moghelijck was/ by malcanderen ghehouden eñ te were gestelt/ eñ lagen so vast eñ dicht aen malcanderen ende gemengt/ dat sy bycans mochten vechten/ als oft sy aen lant gheweest hadden. De Hollanders hadden hooger ende stercker schepen/ maer de Fransoysen waren ter oorlogen beter gerust/ eñ haddē veel meer volcx. Ten lesten als sy nu ses uren lang gevochten hadden/ van negen uren voor den noene / tot drie uren nae den middach / ist vyer ofte den brant in eenich schip gecomen / het welc hem terstōt verbreyt heeft door wint die opstont/ so dat sy meest alle in brande ghecomen zijn/ eer d'een van d'ander claer conde worden / welck het ghevecht dede ophouden/ elck soeckende het leven te salveren of te bergen / inde schepen daer geenen brant en was/ veel in de Zee springhende / eñ aent naeste schip swemmende/ vrient ofte vyant zijnde/ werden sonder onderschept ontfanghen: Waer door de Fransoysen door de menichte van volcke/ haer vindende in veel schepē der Hollanders de sterckste te wesen / voerden daer van vijf nae Diepen. Daer verbranden ses Hollantsche/ eñ ooc ses Fransoysche/ eñ een Fransch schip wert ghesoncken. Men acht datter wel duysent Fransoysen doot bleven/ ende onder andere haren Admirael. Eñ vande Hollanders gemisten wel drie hondert. Dit stuck wert den Hollanders tot vromicheyt gherekent/ om dat sy maer Coopvaerders waren/ eñ dander schepē van oorloge/ eñ meer volcx.

Felle schipstrijt tusschē Hollanders eñ Fransoysen. M. D. Lv.

Int jaer M. D. Lvj. is den Coninck den xviij. Januarius seer heerlick t'Antwerpen anderwerf ontfangen gheweest/ met eenighe heerlijcke triumphale boghen oft stellagien/ tot sijnder eeren opgerecht/ eñ heeft daer inde groote kercke aldereerst de ordre des gulden Vlies ghehouden/ eñ veel Nederlantsche ende andere Heeren daer mede vereert.

Tgulden Vlies tot Antwerpen gegeven.

Terwijlen datmen noch in Nederlant met het bestant ofte schorssinge van oorloghe besich was/ isser wederomme oorloghe verockt in Italien / door den Paus Paulus de vierde/ den eersten vorderaer vande Jesuyten/ eñ was vanden geslachte Caraffa wt Napels/ die haer altijt met die van Vranckrijck hieldē inde Napelsche oorlogē/ eñ meest van daer gebannen waren/ eñ de Fransoysen dienden. Desen Jesuytschen Cardinael Caraffa nu Paus zijnde/ begonste sijn geslachte gonstich te wesen eñ te vorderen / ende socht middelen om hem te wreken over de Edelen eñ Cardinalen die in Italien haer vyanden zijnde/ goet Keysers ofte Borgoens waren/ als over die van tgeslachte Columnia/ Romeynen/ eñ andere/ die hy beschuldichde van conspiratie teghen hem / waerom hyse ten wtersten vervolchde/ also dat sy gedwongē werden hulpe te soecken aen des Coninckx Gouverneur van Napels/ den Hertoge van Alba/ van Florentien/ eñ andere/ die dat te gewilliger dedē om dat den voorsz Paus weygerde den Coninck te bevestigen int Coninckrijcke van Napels/ twelck hy te Leene heeft van den stoel van Roomen/ eñ scheen oock te dreygen den Keyser ende Coninck te excommuniceren ofte inden ban te doene/ als verwaten. Den Hertoghe van Alba quam de Columnoysen te hulpe/ ende benaude den Paus / hem veel plaetsen afnemende/ also dat hy hulpe aen Vranckrijck versocht/ die altijt den stoel van Roome bygestaen hadde: waeromme int eynde vant jaer M.D.Lvj. wt Vranckrijck derwaerts gesonden wert den Hertoch van Guyse/ met achtien oft twintich duysent mannē te peerde eñ te voete/ die aldaer weynich wtrechten. Want alsoo de Hertoghe van Alba Roomen hadde beleghert/ ende dat daer nae de Nederlantsche victorie voor sinte Quintijn vercregen/ den Paus vercondicht was/ eñ oock de Fransoysen thuys ontboden waren/ so wert aldaer eenen devoten paeys ghemaeckt.

1556. Bestant nauwelijck ghemaeckt/ wort in Italien weder gebroken.

Oorloghe in Italien tusschen den Coninck eñ Paus. Anno M. D. Lvj.

Alsmen nu in Italien aldus oorloochde/ niet teghenstaende datter onlancx vrede ghemaeckt was/ soo sochten beyde de partijen in Nederlant op de Frontieren deen den anderē voordeel af te sien: Als Anno M.D.Lvij. op dry Coninghen avont / hadde den Admirael van Vranckrijck Gouverneur van Picardijen een besteck om Doway in te nemen/ meynende de borgerije in haer vrolijckheden van Coninckfeesten te verschalcken/ dat hem miste. Daer na nam hy Lens in Artoys inne/ twelck hy plonderde.

Entreprinse op Doway.

Den Coninck trock in Meerte Anno M. D.Lvij. naer Engelant by sijn huysvrouwe de Coninghinne Maria / om van haer assistentie te hebben / die den sevenden Juni M. D.Lvij. dede met de Trompetten wtroepen oorloghe tegen Vranckrijck/ te water ende te lande/ eñ met een gedruckt Placcaet beschuldichde sy den Coninck van Vranckrijck van conspiratien teghen haer te hebben met den Hertoch van Northumberlant / van Thomas Wyat/ Dudley eñ Ashetou/ ende andere Enghelschen haer rebellen/ dat hy die onderhiel eñ tegen haer opruyde/ oock Zeerovers/ ende valsche munters / die haer munte nae maecten/ Dat hy dit al dede tegen sijn belofte die hy haren Ambassadeur ghedaen hadde: Oock dat hy onlancx Thomas Staffort haren rebel ghesonden hadde om haer Casteel van Scharborugh in te nemen / ende hadde heymelick interprinse op de stadt ende lande van Calis / eñ om dat hy oock de Nederlanden beoorlochde/ waer toe de Croone vā Enghelant van ouden tijde by speciale tractaten verbonden was die te beschermen ende te bewaren: Oock dat hy haer intercessie van vrede qualick afghenomen hadde/ eñ gheen goede ghebuerschappe en wilde houden. Waeromme

De Coninghinne van Engelant verclaert oorloge tegen Vranckrijck M. D. Lvij. den sevenden Juni.

1557. omme haer best dochte hem voor eẽ open eñ bekenden vyant te declareren/ etc. Dit dede sy hem oock aenseggen by eenen Heraut tot Reyns in Champangien. Welcken Heraut terstont met een present afgeveerdicht wert/ met dese antwoorde: Alsoo syn vrouwe hem sonder oorsake wilde vyant wesen/ daer hy hem altijt tot haer vrient bewesen hadde/ soo hoopte hy door de hulpe vanden rechtveerdigen Godt dat hy middel hebben soude om hem tegen een vrouwe te verweeren/ eñ oock voordeel op haer te vercrijgẽ/ alsoo syne voorsatẽ altijt tegen haer vyandẽ gehadt hadden.

Enghelant sent volc na Nederlant. Als nu de oorloghe was/ heeft de Coninghinne doen opnemen in Enghelant ontrent ses oft acht duysent mannẽ voetvolcx/ peerdevolck/ eñ Pioniers/ die al int blauwe ghecleet waren/ onder het belept vanden Grave van Penbroeck/ de Lords Clinton/ eñ Montagu/ de dry gebroeders Dudley/ sonen vanden Hertoch van Northumberlant ende andere/ eñ passeerden tot Cales/ quamen metten Coninck int Legher voor sinte Quinten/ twelck sy mede hielpen bestormen ende winnen/ alwaer den Lord Herri Dudley int stormen gheschoten wert.

Den Coninc den sesten Juli wt Engelant weder gecomen zijnde/ Anno M.D.Lvij. begonste den Hertoch van Savoyen eenen Leger te vergaderen metten Prince van Orangien/ Hertoch van Arschot/ Grave van Egmont/ Megen/ Mansvelt/ Barlaymont/ etc. Alwaer oock de Duytsche Ruyterije eñ voetvolck toequam/ eñ trocken op Guyse/ als oft sy dat hadden willen beleggen/ eñ sloegẽ daer neder: Maer als sy nu stercker ghewordẽ

Sint Quinten belegert van Coninc Philips. M.D.Lvij. waren/ dede dẽ Hertoch van Savoyen mette lichte peerden onversiens sinte Quinten berennẽ eñ omringelen. Daer waren in garnisoene/ den Heere van Telingy/ mette benden Ruyteren des Dolphins van Vranckrijck/ eñ Capiteyn Brueil/ die Gouverneur was: Corts daer na geraeckte daer noch by nachte in den Admirael van Vranckrijck/ Jasper de Colligni/ Heere van Chastillon. Het belech daer sterck voor zijnde/ wert het geschut geplant/ oock Mynen eñ Schanssen ghegraven. Daerentusschen sont den Coninck Hendrick den Connestabel van Vrancrijck/ ende den Hertoch van Montmorency met eenen Leger derwaerts/ om meer volcx met nootdruft inde stadt te ghecrijgen/ twelcke hy wel sochte te doen by middel van eenen morasch oft poel die aende een zijde vander stadt leyt/ alwaer den Connestabel met sijn heyrcracht by quam logieren/ eñ schoot wt sijnen Leger tot int Leger vandẽ Hertoch van Savoyen/ daer sijn Tente op geslagen stont/ die daerom moeste vertrecken int quartier daer dẽ Grave van Egmont gelogiert was. By den Connestabel waren den Hertoch van Nevers/ de Prince van Conde/ den Marischal van sinte Andries/ den Hertoch van Montpencier/ den Grave van Villars/ Sancerre/ de Heere van Dandelot/ eñ de Ringrave/ met meer andere groote Heerẽ/ eñ hebben alle neersticheyt gedaen om secours lancx den voorsz poel inde stadt te senden met den Heere van Dandelot/ broeder vandẽ Admirael: maer sijn schuyten waren qualijck belept/ eñ door gewichte van te veel soldaten die daer in sprongen/ en conden die niet vloten/ eñ bleven vele alsoo steken/ alsoo dat sy daer niet al in geraken en conden die gheordineert waren/ maer wel den Heere van Dandelot voorsz/ met vier ofte vijf hondert mannen/ smorgens voor sinte Laurens dach/ den thienden Augustus. 1557. Op welcken dach vergaderde den Raet vanden ghehcelen Borgoenschen Leger/ inde tente vande Grave van Egmont/ raetslagẽde watter mochte te doen wesen/ eñ denckende (alsoo de waerheyt was) dat sy eenich volc mochtẽ by nachte binnen gesonden hebben/ ende souden alsoo moghen weder vertrecken/ so resolveerden sy door de vierichеyt vanden Grave van Egmont die te bespringhen met de lichte Peerden/ waer na dat volgen soude de Duytsche Ruyters/ eñ ten lesten oock eenich voetvolck. De Fransoysen meynende ghenoech vanden morasch bevrijt te wesen/ eñ lutter tijts denckende daer te blijven/ hadden sy de passagie weynich beset. Maer siende de Borgoensche al derwaerts trecken/ reet den Hertoch van Nivers met een deel peerdevolcx derwaerts/ om de passagie haer te stoppen. Als hy daer by quam/ vont hy de passagie overweldicht/ eñ alreede wel twee duysent peerden ghepasseert/ op de welcke hy niet en dorste slaen/ mits dat hy wiste de intencie van synen Coninc/ die alleen sochte de stadt te helpẽ/ eñ niet te hasarderen. Daeromme hy te rugge weec by den Prince van Conde/ die met de lichte peerden in slachordre stont by eenen molen/ eñ tsamen so veel deden/ dat sy by den Connestabels heyrtocht onbeschadicht quamen/ die alreede wechtreckende was. Welcke de Borgoensche soo dapper volchden/ dat sy die ten lesten achterhaelden/ ontrent drie mijlen van sinte Quinten/ ende besprongẽhense met acht groote hoopen peerden/ als eerst de Grave van Egmont met lichte peerden/ over de eene zijde/ met Hertoch Hendrick ende Erick van Bruynswijck/ elck met duysent peerden/ eñ over dander zijde volchdẽ tot haerder ontsette dẽ Grave van Hoorne met duysent sware peerden vande bendẽ van ordinantiẽ/ met noch andere hoopen vanden Hertoch van Holst eñ den Grave van Mansvelt. Dese besprongẽhen alsoo de Fransoysche hoopen met sulcken furie eñ gewelt/ dat sy de voorste geleden neder vellende/ de andere inde vlucht dreven/ haer slachordre brekende: De Connestable wert selve vanden peerde ghesmeten/ ghequest eñ ghevangen met sijn twee sonen/ den Hertoge van Angien/ Jan de Borbon/ Prince vanden bloede/ die broeder was van Vendomme eñ des Prince van Conde/ bleef doot eñ doorschotẽ/ ooc de Viconte de Tourayne/ dẽ sone van de La Roche du Mayne/ eñ meer andere groote Heeren. Onder de gebangenen waren groote Meesters boven dẽ Connestable/ als dẽ Hertoch van Montpencier/ Prince vanden bloede/ den Marschalck van sint Andries/ den Hertoch van Longueville/ den Prince Lodowijck van Mantua/ de Heere de Vasse/ dẽ Baroen de Corton/ de La Roche/ Du Mayne/ den Ringrave Coronel vande Duytschen/ alle Heerẽ vander ordre des Coninckx/ noch de Grave van Rochefocault/ de Heeren van Aubigny/ van Rochefort/ ende

Slach van sinte Quinten mette Borgoẽsche victorie/ den thiendẽ Augusti/ M.D.Lvij.

Namẽ vande doode eñ ghevangene Fransoysen.

 Briaen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Briaen/de La Chapelle Biron/de S. Heran/ met veel andere. Noch ontvluchten aldaer dē Hertoch van Nevers/de Prince van Conde / den Grave van Sancerre/ de Heere van Bordillon eñ meer andere. Daer blevē doot ende ghevanghen / nae het schrijven vande Fransoysen selve / wel thien dupsent voetknechten/ eñ drp dupsent peerden/waer van nochtans op de plaetse maer mochten ontrent drp dupsent dooden getelt worden/ ofte daer ontrent. Alle haer standaerden/vaendelen ende gheschut werdt ghewonnen/ ende in triumphe ghebrocht ende ghelevert den Coninck Philippus / als hy corts daer na voor S. Quinten int Leger quam met de Engelschen met grooten state/ daer hem ooc de ghevanghenen ghepresenteert werden. Vander Borgoenscher zijde bleven daer weynighe doot/ dan van name/ Lodowijck/Heere van Brederode/ dese versticktte in sijn harnasch.

Die vande stadt van S. Quinten en vernamen van dese nederlaghe niet in twee daghen daer na/ nochtans en verloren sy daeromme den moet niet / maer stelden haer ter were in alle cloeckheyt / door het aenvoeren vande twee Broeders / den Admirael ende Dandelot/ die daer/eñ namaels haer als ervaren Crijchslieden betoont hebben. Sy cregen noch ontrent twee hondert mannen in naer den slach / soo dat sy soo te voet ende te peerde/ boven de acht hondert Soldaten inde stadt waren. Den xxj. Augusti werdt eerst de stadt met muerbrekers beschoten/soo lange hadden sy altijt gegraven ende gemineert/ eñ continueerden het schieten ontrent seven daghen. Den xxvij. Augusti als sy elf bressen ofte stormgaten gemaeckt hadden / de welcke die van binnen hadden te bewaren / ende op lijfstraffe verboden werdt van overgeven te spreken / hopende als sy den eersten storm wederstaen souden hebben/ datse niet lichtelijcken meer bestormt en souden worden/soo hebben de Borgoensche aen vier zijden ghestormt: Den eersten dede Capiteyn Cazieres Spaengiaert/met Lazarus Swendi volck: Den tweeden Capiteyn Navarrel / met sijn Spaengiaerden/ende de Grave van Megen met sijn walen: De derde stormplaetse hadde Capiteyn Juliaen Romero/ met drie vaendelen Spaengiaerden/eñ twee dupsent Engelsche: De vierde plaetse hadde Carondelet met de Borgoensche. Also wert S. Quinten aen vier zijden bestormt / beclommen ende ghewonnen/ maer seer lichtelijck aen de eene zijde / door eenen toren daer sy secretelijck in quamen / daer den Admirael toeliep / maer vant de bresse verlaten / eñ quam den vyant int gemoet/ ende wert also terstont ghevanghen / hebbende maer drie mannen ende een Pagie by hem/ terwijle men elders noch al lange stormde. Hy werdt lancx de bresse door een Myne neder ghelaten/daer hy Allonse du Cazieres vont/ eñ terstont den Hertoch van Savoyen/die hem dede by den Spaengiaert die hem ghevangen hadde/ voeren in sijn tente: Van daer wert hy na Antwerpē gevoert/ al waer hy ses weken met de cortse lach/ende ghenesen zijnde / heeft hy om sijn swaricheyt te troosten/ de Bybelsche schriften ghelesen/ waer door hy sints de gereformeerde Religie

S. Quinten ghewonnen den xxvij. Augusti.

Den Admirael van Vrancrijck wort gevangen/ eñ zijnē broeder Dandelot.

aengehanghen heeft. Daer na werdt hy tot Sluys ghevoert/ eñ met Rantsoen van vijftich dupsent Croonen gelost. Sijnen broeder de Heere van Dandelot werdt oock ghevangen: maer by nachte croop die onder een tente door/eñ geraecte also tot Han. Noch wert gevangen Monseur de Jarnac/ de S. Reni/ de Humez/de la Garde/ eñ meer andere: De stadt wert heel gesaccagiert eñ veel verbrāt.

Van daer sont de Coninck den Grave van Arenberch met drp Regimenten Duytschen om Chatelet te belegghen/ twelck hem corts wert gelevert by den Baron van Solignac/ die daer na om soo subyten overleveringhe te Parijs beschuldicht ende ghevangen zijnde/ verantwoorde hem/ dat hy maer drie hondert mannen hadde/ eñ dat de helft daer van gedoot eñ gequetst was door de baterie vant grof geschut/ dat inde bricken oft carelsteenen schietende/ soo om de ooren vande Soldaten ende tvolck sprong/ datmen daer geen weere en conde doen / ende dat de plaetse te cleyn was om tvolck te berghen.

Chastelet gewonnen.

Dese twee plaetsen dede de Coninck weder stercken/ eñ vernemende dat de Fransoysen allomme volc op genomen hadden/eñ weder sterc te velde warē/ resolveerde hy niet voorder in Vranckrijck te trecken / maer te gaen belegghen Han/ twelck nae xvj. oft twintich hondert schoten hem oock gelevert wert den xij. Septembris/ dat hy ooc dede sterck ende vast maken. Terwijlen werden noch gewonnen eñ verbrant Noyon/Chauly ende andere plaetsen. Tegen den winter so vertroc dē Coninck weder na Brussel/eñ dancte sijnen Leger meest af/ oock vertrocken de Enghelsche weder elck na huys. Te Brussel is doen oock ghestorven Don Ferdenando de Gonsaga Italiaen/die metten Coninck wt den Leger gecomen was/een groot out Crijchsman/die de ervarenste vant Leger geacht wert/eñ die Keyser Carolus groote dienstē gedaē hadde.

Han gewonnen den xij. September. M.D.lvij.

Int Graefschap van Borgongien hadde van sConincx wegen den Baron van Polleville acht ofte negen dupsent mannen vergadert/ om in Bressen eenen inval te doen/ende belegerde Bourgh in Bresse/ maer vindende tselve beter versien dan hy meynde / eñ oock het Fransch crijchsvolck wt Italien ontboden/over sijnen hals comende/ vande welcke twee dupsent archebusiers mette Vydasme de Chartres daer alreede waren ingecomen/ was hy gedwongē disordentlic op te breken.

Polenisse interprinse in Bressen.

De Coninck van Vrancrijc hadde na den slach van S. Quinten/ eñ verlies van ander plaetsen / wederomme eenen hoop volcx onder den Hertoch van Nevers doen vergaderen te Compengie / ende daer toe hadde hy den Hertoch van Guyse met sijn volck wt Italien doen ontbieden / met last ende bevel om de saken daer af te schicken tbeste dat hy coste. Waerom den Paus Paulus (erger beduchtende) dochte hem goet ooc tot verdrach te comen/ eñ sondt sijn Legaten aenden Hertoch van Alba / metten welcken eenen vrede gemaect wert/so dat den Hertoch van Alba soude van Conincx wegē doen de Homagien eñ submissien/ die eē devoot Sone dē heyligen Vader schuldich is/ om gratie ende vergiffenisse van hem te hebben / eñ den Paus soude

Peys metten Paus.

hem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1558. hem in ghenade ontfanghen / dies soude den Coninck den Paus alle sijn steden weder leveren / die hy hem afghenomen hadde. Den Paus soude ooc dē van weerē / eñ in genaden op nemē alle andere die in die crijch haer gemoeyt hadden / wtgenomen de Heeren Antony Columnia / eñ Ascania Delle Cornia / etc.

Cales ghewonnē vande Fransoysen. M. D. lviij. dē achsten Januarij.

Der Fransoysen Leger nu vergadert wesende onder den Hertoch van Guyse / heeft een interprinse op Cales aengenomen / dat te voren by den Admirael Chastillon was besteken / eñ nu door Marischal Strozzi nauwer ondersocht. Ende Guyse quam daer den eersten Januari voren / eñ besprongē terstont het Casteelkē van Nieunambrugge / een stercte op de eenlicke passagie des stadts Cales / zijnde anders gelegē in een morasch / eñ mede een ander Fort / geheeten Rijsbanc. Als sy nu dus van dese twee plaetsen door tgheschut meester geworden waren / eñ in de stadt weynich volcx was / die door het innemen van de twee stercte / so te water als te lande seer vast besloten was / soo hebben sy den vierden Januari het Casteel met xxxiij. stuckē geschuts dapper beginnen te beschieten / so vreesselick /

Tschieten op Calis tAntwerpen ghehoort.

datment tot Antwerpen (xxxiij. mijlen van daer) gehoort heeft / ende maeckte een groote bresse / eñ bequame plaetse tot stormē. Eñ als het leech water geworden was / stormden sy met grooter macht / soo dat sy de Enghelsche wt het Casteel drevē / die inde stadt de vlucht namen / alwaer dat doot bleef den Capiteyn vanden Casteele / Ser Anthoni Ager Ridder. Maer als de Engelsche haer groote faute gemerct hebben / als nu den vloet weder in gecomen was / eñ die vanden Casteele van buyten niet en conden geholpen wordē / ooc weynich daer gelaten zijnde / zijn sy wederomme op het Casteel aen gevallen met groote cloeckheyt / meynēde de Fransoysen daer wt te drijven / maer sy werden vanden Duc Daumale eñ Marquis d'Albeuf te rugge gedreven. Anderwerf versochtē sijt met twee oft drie stucken gheschuts op de brugghe des Casteels te stellen / eñ met ondermijninge wederom meester vandē Casteele te werdē / maer daer blevender vele verbrant eñ verslagē / eñ werden daer wt gedrevē / eñ de poort toe gebolwerct. Als dē Lord Wentfort Gouverneur met de andere Overste aldaer merctē des stadts perijckel / eñ dat het Casteel so haest gewonnen was / eñ sy seer weeck van volc warē / als niet boven de dry hondert weerbaer mannē haer overgebleven en waren / eñ van veel dinghen gebreck hebbende / oock geen hope van ontset te verwachten en hadden door den grooten storm van noortoosten wint / datter niemant wt Engelant comen en conde / schijnende dat Hemel eñ aerde haer tegen / eñ dē Fransoysen te wille was: So hebben sy goet gedocht van verdrach te sprekē / te meer om dat sy niet en dorsten eenich volck wt Vlaenderen vanden Coninc in nemen / hoe wel het haer aengebodē was / mits datter eē suspitie geresen was / als of Coninck Philips by sulcke middelen sochte de stadt te incorporeren: Waeromme oock des Conincx advijs als hy lestmael wt Engelant comende / eñ daer verby passerende / faute gesiē hadde / eñ die in Engelant over schreef / vanden Raet aldaer niet ghelooft en wert / maer meer achterdencken veroorsaecte. Den Cardinael Polus / ende twee oft drie Bisschoppē meer vande Rade eñ in authoriteyt (de gelegentheyt eñ weerde vande plaetse weynich verstaende) dochtē de reputatie des Coninex / de opinie vande stercte / eñ van alle provisie aldaer met de corte passagie om dat te secoureren (eñ sy meesters vande zee zijnde) soude de Fransoysen wel van daer houden: Twelck namaels genoech gebleken heeft int proces / als dē Gouverneur Mi Lord Wentfort (wt de fransche gevanckenisse ghecomen zijnde) hem wettelick voor recht heeft gepurgeert / tot sijnder ontschuldinghe toonende de advertissementen van tijde tot tijde by hem gegeven / vande weeckheyt der stadt / gebreck van volc / eñ aenslagen der vyanden. Welcke advijsen den voorsz Cardinael eñ Bisschoppē (die wel de principaelste indē Raet waren) luttel geacht haddē / hem antwoordende: Sy wilden de stadt met haer wit stocxken (dat de Raetsheeren / daer tot een teeckē haers amts dragen) bewarē / so hy vervaert ware mochte thuys comen / eñ diergelijcke. Also wert Cales door versuymenisse overweldicht / eñ by compositie van die van binnē (als sy niet beter en mochtē) overgelevert dē xiij. Januari / M. D. Lviij. stilo Romano, met conditien / dat sy het leven souden behouden / sonder gewelt in hare persoonen te lijden. Haer gelt eñ goet tot discretie vande verwinders wt te voerē / de inwoonders alle te vertreckē daert haer believen soude / dies souden daer vijftich persoonen gevangē blijven / diemen daer soude wtkiesen. De Soldaten souden moeten in Engelant trecken / sonder yet van huysen victalie / munitie / eñ geschut te bedervē / verbergen ofte branden / maer moestent al achterlaten / twelc geschiede. De Fransoysen trocken van daer op Guines / alwaer binnē lach Mi lord Grepe / een out Crijchsman / met twaelf ofte veerthien hondert mannen / Enghelsche / Walen / eñ Spaengiaerden / met Mondragon / die den Coninck Philips daer gesonden hadde. Waer voren terstont geplant werden xxxv. stucken geschuts / die in corten tijt thien duysent scheuten schoten / so dat speen bollewerck eñ andere plaetsen so doorboordē / dat sy totten storm ghenoech open was / diemen daer op den xx. Januari met groote moort over beyde zijdē aen drie plaetsen dede: Waer mede de bollewerckē gewonnē zijnde / vluchte Milord Grepe met de reste Soldatē op een principael fort eñ out Casteel daer binnen gelegē / van waer sy begonnē te parlementeren / eñ verdroegen de Soldatē te mogen vertrecken met haer geweer / maer haer vaendelen / victalie / munitie eñ geschut moeste daer blijven. Milord Grep eñ de andere Capiteynen met de Edellieden souden gevangen blijven. Dit also volcomende / hebben de Fransoysen die plaetse (als voor haer onnut) gheraseert. Noch een Casteel Hannes / dat sterc van gelegētheyt was / wert vādē Engelsen verlaten.

1558.

Calis verloren door te veel op de stercte te betrouwen.

Guines wert oock belegert / beschoten ende ingenomen.

Also verloren de Enghelschen in corte dagen / tgene dat haer resteerde van haer voorvaders conquesten / ende al dat sy int vaste Lant nu twee hondert ende elf jaren beseten hadden / soo dat sy gheheel in haer Eylanden beslōten werdē. Monseur de Thermes wert daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1558. daer over Gouverneur ghemaeckt vande Fransoysen: Ende sy selve schrijven wel van tusschē de twee ofte drij hondert groote stucken gheschuts daer ghevonden te hebben/ behalven victalie / munitie/ etc. ende het rantsoen vande ghevanghenen.

In Enghelant werdt op de eerste tijdinghe groote ghereetschappe van volck ende schepen ghemaeckt om te assisteren / maer sy en conden door die groote tempeesten de Zee niet passeren/ voor datse tijdinge hadden van alle de verliesen: Het welcke de Coninghinne Maria also ter herten ginck / dat het een groote oorsake van haer doot was/ sterverde den xvij. November daer na.

Coninginne Maria van Enghelant sterft Anno M.D.lviij. dē xvij. Novembris.

De Fransoysen namen oock het Casteel van Herbimont eñ Ardennus met ghewelt in. Eñ den Dolphijn van Vrancrijck troude Maria Stuaert de Coninginne van Schotlant/ haer eenige dochter vanden lestē Coninc Jacobus de vijfde. Dit geschiede tot Parijs/ dē xxiiij. April Anno M.D.Lviij. Op welcken tijt de Hertoginne van Loreynen alder-eerst begonde aen beyde zijden van eenen vrede te handelen tusschen de Coninghen: Sy was een dochter vanden Coninck van Denemercken / Cristiernus / ende Suster van Keyser Carel.

Coninginne van Schotlant trout metten Dolphijn / van Vranckrijck den xxiiij. April.

Tegen den Somer dede den Coninck van Vranckrijck lichten eñ opnemen in Duytslant wel ontrent vier ofte vijf duysent peerden/ eñ veerthien duysent voetknechtē/ onder den Hertoch van Lunenborch. De Ritmeesters warē Grombac/ Rijsberch/ eñ een vande broeders vanden Lantgrave van Hessen/ eñ tvoetvolc onder den Grave van Rocquedolf/ Reyrogh/ eñ ander. Als dese in Loreynen ghemonstert waren / soo zijn daer noch by ghecomen den Hertoghe van Guyse/ ende die van Nivers / met de Fransoysen / ende beleghherden Thionville ofte Diettenhove in Lutsenborch / op de Moselle gheleghen: Alwaer Heer Pieter Quarebbe (een Edelman van Loven) Gouverneur binnen was / met ontrent achthien hondert mannē. Den vijfden Juni begonsten sy met xxxv. stucken geschuts de stadt te beschieten. De Grave van Hoorne dede sijn uterste beste om met drie vaendelen knechten daer binnen te geraken/ maer hy wert altijts te rugge gesmeten. De Fransoysen continueerden haer schieten eñ oock haer ondermijningen/ tot dat sy saghen dat het tijt om te stormen was. Waer mede die van binnen ten lesten seer gemindert ende gequetst zijnde/ ende geen versekeringhe van ontset en hadden/ gedwongen waren tot een bespreck te comen. Eñ den xxij. Juni/ Anno M.D.Lviij. hebben sy de stadt over ghelevert. De Soldaten souden ut trecken met Rapier ende Ponjaert/ de Ruyters met haer wapenen/ eñ de Borgers met alle het ghene dat sy mede dragen condē. Daer bleven veel Fransoysen doot/ onder andere groote Heeren/ den Marschalck Piere Strotzi/ die met een Musket in sijn borst geschotē wert / sprekende metten Hertoghe van Guyse / die sijn hant op sijn schouderen hadde. Aldus werdt de stercke stadt Diettenhoven verlorē/ dwelcmen meest toeschreef het cleyn ghehoor ofte authoriteyt die den Gouverneur Quarebbe

Theonville belegert ende ghewonnen byde Fransoysen. den xxij. Juni/ M.D.Lviij.

onder sijn volck hadde/ zijnde maer een ghemeyn Edelman ut Brabant. 1558.

Terwijle dit in Lutzenborch gheschiede/ hadde den Marischal de Termes / Gouverneur van Cales/ een deel volcx vande omliggende garnisoenen eñ andersins vergadert/ tot ontrent thien duysent te voete/ ende vijfthien hondert te peerde/ eñ met geschut. Dese trock na Vlaenderen/ eñ passeerde de Riviere Ha/ alwaer een deel Boeren geslagē werden/ die hem meyndē de passagie te belettē. Troc voorts verby Grevelingen eñ Borborch/ eñ quam voor Duynkercken/ een stadt gelegen aen de Zee/ alwaer hy op de Zeeduynen sijn geschut plante / eñ beschoot vā daer de stadt/ eñ terwijle de Borgers perlementeerden van een condicionale overleveringhe/ hebbende gheen garnisoen binnen/ werden sy vande Fransoysen besprongen eñ gewonnen/ jammerlicken geplondert/ eñ ten lesten verbrant. Daer na trocken sy op Bergen S. Wynocx/ dat sy oock plonderden ende branden: Ende voorts alle het Lant dore tot by Nieupoort.

Duynkercken belegert/ eñ gheplondert in Julio

Den Coninc Philips tot Brussel hoorende hoe dat hy verrast was vande Frāsoysen/ so wel in Lutzenborch als in Vlaenderen/ vergaderde hy oock van alle canten sijn crijchsvolc/ eñ sont den Hertoch van Savoyē sijnen Veltoverste generael na het Graefschap van Namen/ om den Hertoch van Guyse aldaer te wederstaen: Ende na Vlaenderen sont hy den Grave van Egmont/ Prince van Gaure/ met volle macht om daer oock toe te sien/ eer meer machts by Monseur de Termes quame. Met desen last heeft Egmont tvolck ut de garnisoenen daer ontrent gelicht met myn Heere van Bugincourt velt Marschalc. Als nu by hem noch andere ghesonden werden ut den Leger vanden Hertoch van Savoyen/ eñ hy nu sterc zijnde thien ofte twaelf duysent te voete / ende meer dan twee duysent peerden / met vele verdreven Lantlieden daer toe loopende / trock hy nae sijnen vyant / die (hem alreede vreesende) was op den aftocht nae Grevelinghen op een half mijle in een stercke plaetse gelogiert / alwaer Egmont hem quam besoecken eñ schermutsen. Waer by Thermes met sijn volck ghevoelende dat hy te weeck mochte wesen/ ende in vyanden Lant was/ so resolveerde hy ut Vlaenderen te vertrecken nae Cales / eñ dat des anderē daechs lancx de strange ofte zeecant / als het laech water soude wesen: Als nu de Zee afgheloopen was/ gheboot hy het vyer inde stadt van Duynkercken te steken/ ende also te vertrecken. Hy passeerde het Rivierken de Ha / beneden de Stadt Grevelingē: Het welcke Egmont/ Bugincourt/ Marquis Renti/ Grave van Roeulx/ ende andere ghewaer wordende / resolveerden haer den wech te ondergaen/ ende haer eerst den vuet te ontweldigen/ op dat sy geenen lust souden hebben meer in Vlaenderen te comen/ doende contrarie het spreecwoort / men behoorde den wechtreckenden vyant een gulden brugge te maken/ maer trockē oock over de Riviere Ha boven Grevelinghe/ hoe wel sy oock noch gheen gheschut by haer en hadden.

Den Marischal de Thermes merckende datmen hem opt lijf wilde / ordineerde sijn

slach-

1558. ſlachorden opt alder voorderlijcſte/ te weten tegen het Zuyden/ de Zeeduynen ofte Santduynen hebbende/ heeft nochtans daer alle ſijn wagenen/ bagagie ende roof geſtelt. Aen dander zijde de rechte hant tegent Noorden/ hadde hy de Zee/ van achter hadde hy het Rivierken de Ha/ ſo datmen hem niet dan van voren conde beſpringhen/ ende voor hem ſtelde hy acht groote Colubrynen ofte ſtucken gheſchuts/ ende noch drie Falconetten/ ende daer tuſſchen ſijn Peerdevolck/ eñ over elcke zijde van die eenich ghetal van Gaſcoenſche Arquebuſiers/ tuſſchen de Peerden ende gheſchut/ achter ſtonden het lanck gheweer ofte ſpietſen/ Duytſchen ende Franſoyſen.

Eenen veltſlach tot Grevelinghen/ onder het beleyt van dẽ Grave van Egmont/ den xiij. July/ M.D.lviij

Hier teghen ordonneerde Egmont vijf hoopen Peerden/ waer van hy de dry maecte van lichte Peerden/ om den aenval te doen. Den hoop op de rechte zijde voerde de Grave van Pontenals/ eñ dien op de ſlincke zijde/ Don Enrico Enrigues: hy ſelve wilde den middelſten aenvoeren. Den vierden hoop Peerden waren de ſwarte Ruyters/ Duytſche. Den vijfden hoop was van Nederlantſche benden/ elck byſonder volck onder haer eygen hoofden. Achter volchde dat voetvolc/ Nederlantſche/ Hoochduytſche ende Spaengiaerden/ aengevoert van haer Coronellen/ als Bugincourt/ Manichuyſen/ Don Loys de Canavagial/ etc.

Op deſe maniere heeft dẽ Grave van Egmont den xiij. July M.D.lviij. de Franſoyſen met eenen cloecken moet aengevallen/ met treffelijcke woorden ſijn volc vermanende. De Franſoyſen die ghestadelick op haer teghenweer bereet ſtonden/ ontfingenſe vromelijcken/ eñ lieten haer gheſchut onder haer vyanden afgaen/ doende groote ſchade: Onder andere werdt Egmont ſijn Peert onder hem gheſchoten/ maer hy met ſijn volck viel haer inne ende opt lijf/ ende quamen manlijcken/ (de plaetſe breet ende effen zijnde opt zant) hant tot hant/ Man tot Man/ Peerden teghen Peerden/ Slachordenen teghen Slachordenen/ dat in langhen tijt te voren/ niet veel dieſghelijcx ghesien en is. Maer de Borgoenſche cregen een onvoorſien voordeel by een deel Engelſche ſchepen vande Coninghinne/ die van Dover om de paſſagie te bevrijden/ af eñ toe voeren/ oock om de Franſoyſen te beletten dẽ buyt van Duynkercken wech te voeren te water. Deſe waren meeſt cleyne ſchepen onder den Viceadmirael Malin/ die wter Zee dit ſiende werdt/ quam met ſijn cleynſte ſchepen ſoo nae het ſtranghe ofte lant als hy conde/ eñ ſchoot op de Franſoyſen menichte van clooten/ maer midts dat ſy noch verre van lande waren/ conden gheen groote ſchade doen/ eñ feylde oock dicmaels/ alſoo dat hy menichmael onder de Borgoenſche was treffende/ die ſeer hart aen malcanderen waren. Maer dit dede nochtans den Franſoyſen ſo veel den moet ſincken/ als het inden Borgoenſchen dede vermeerderen/ ſoo dat ten leſten het Frans Peerdevolck haer perijckel aenmerckende begondẽ te wijcken/ zijnde nochtans meeſt van hare benden van ordinantie Edelmans/ ende daeromme wel te Peerde ghemonteert/ ghewapent/ ende geoeffent. Dat wijcken dede de Borgoenſche

Enghelſche ſchepen onder Malin/ helpẽ tot de victorie.

noch herder aendringhen/ ende haer hoopen ſcheuren/ ende alſoo inde vlucht drijven/ eerſt het Peerdevolc/ ende daer na het voetvolck/ 1558.
tot grooter eeren van alle de Borgoenſchen/ meerder vande lichte Peerden/ eñ meeſt vanden Grave van Egmont/ die hem daer niet alleene toonde wijs ende voorſichtich/ maer oock ſtout ende vroom/ gelijck oock de andere hoofden deden/ als Bugincourt/ de Marquis van Renty/ de Grave van Roeux/ Don Enrico Enricques/ de Grave van Pontenals/ de Heere vã Fonteynes/ Don Loys de Carabigial/ met ſijn Spaengiaerden/ oock Muynchuyſen/ met ſijn Duytſchen. Vander Frãſoyſen zijde wert dẽ Mariſchal de Thermes van velen beſchuldicht/ dat hy niet eer den avont te voren vertrocken en was: maer het ſcheen dat hy laſt hadde tot Duynkercke te blijven/ om dat ſtercker te maken/ eñ om meer hulpe te verwachten/ ooc dochte hy op ſijn voordeel te weſen/ eñ maer alleen tegenweer en hadde te biedẽ/ alſo hy geen drie mijlẽ van Calis en was/ eñ goede ſoldatẽ hadde/ dat hem niemant crencken en mochte. Men ſeyt dat daer op de plaetſe ontrẽt xv.C. doot blevẽ/ ſonder die verdroncken eñ inde vlucht vande Boeren verſlagen werden/ alſo datter weynich af quamẽ/ want daer veel gevangẽ bleven/ als den Veltoverſte Mariſchal de Thermes/ Gouverneur van Cales ſeer ghequetſt/ de Heeren van Senerpont de Annibalt de ville bon/ de Morvilliers/ de Chanlit/ ende andere. Het geſchut/ vaendelen eñ buyt wert al genomen: Vande Borgoenſche bleven ooc wel dry oft vier hondert doot/ onder andere de Heere van Pelu. Deſe victorie maeckte de eere van Coninck Philips eñ de Borgoenſche ſeer groot/ als dat ſy de Frãſoyſen allomme int velt te cloec waren. Duynkercke eñ Wynocxberge al verbrãt/ werdẽ weder gecregen.

Ontrent deſe tijt ruſte de Conninginne Maria van Enghelant een groote vlote oorloch ſchepen ter Zee/ onder haren Admirael My Lord Clinton. Eñ wt crachte vande tractatẽ tuſſchen Nederlant ende Engelant/ oock om dat de Coninginne een regiment Duytſchen in Nederlant hiel onder Heer Willem Pickerin/ een geſchickt Enghels Ridder/ ſo ſonden de Nederlanden na Enghelant tot deſe Vlote twintich oft tweeentwintich groote ſchepen ten oorloghe wel gheruſt/ ende van als wel verſien/ daer Admirael op was de Heere van Wackene ende Capelle/ Viceadmirael onder den Grave van Hoorne/ met hem de Heer van Cruyninghen/ ende andere Nederlanders/ ende veel Crijchſvolck. Deſe twee vloten voeren tſamen na Bretangien/ ende de Kuſten aldaer/ eñ den negenentwintichſten Julius ſtelden ſy tot Conquet haer Crijchſvolck aen Lant/ branden het Landt rontomme wijt ende breet af/ doende groote ſchade/ maer den Heere van Kerſimont vergadert hebbende een deel Edelmans ende ander volc daer ontrent/ ſloech op vier vendelen Nederlanders/ die wat te diepe int Landt waren ghetrocken/ meynende ghevolcht te weſen vande Enghelſchen/ die te ſchepe waren ghekeert op de tijdinghe vander Franſoyſen comſte/ ſoo datter veel vande Nederlanders doot ende ghevanghen bleven.

Engelſche eñ Nederlantſche armade vaert na Conquet onder de Viceadmirael/ den Heer vã Wackene Capelle eñ den Heer vã Cruyningen de xxix. Juli M.D.lviij

1558. bleven. De vlote keerde wederomme sonder yet anders wt te rechten/sonder datmen sekerlijck conde weten haer principael voornemen.

In Augusto so vergaderden beyde de Coningen haer volck ende machte/ als te weten/ den Coninck van Spaengien eñ Vranckrijck/ niet teghenstaende datmen door den Prince van Orangien bedecktelick metten ghevangen Connestabel van Vranckrijck ende Marichal de St Andre van pays tracteerde: Waer door de selvige corts van ghevanckenis los ghelaten werden. Den Coninck Philips trock den xxj. Augustus wt Atrecht nae synen leger ontrent Dorlans/ die sterck was ghereckent meer dan dertich duysent te voete/ eñ veerthiē duysent te peerde: veel Hoochduytsche onder de Hertoghen van Bruynswijck/ Erick/ ende Ernest/ de Hertoch van Holst/ de Graven van Swartzenborch/ van Mansvelt/ van Renneborch/ ende meer andere. Daer lieten hen doen by den Coninc vinden wt Italien (behalven den Hertoch van Savoyen) Emanuel Philibert/ Stadthouder generael vanden Coninck/ den Hertoch van Parma ende Piacenza/ den Hertoch van Seminara/ de Prince van Sulmona/ den Hertoch van Atry/ de Graven van Palicastro/ van Bagin/ van Landi/ ende de Heere Ascanio dela Cornia. Van Spaengiaerden waren daer/ de Hertogen van Alba/ van Arcos/ van Francavilla/ van Vilhermosa/ de Marckgraven van Balanga/ de Aguilliaer/ de Graven van Fnonsalida ende van Melito/ etc. Van Nederlanders warē daer/ Willem van Nassouwen/ Prince van Orangien/ Lamoral Grave van Egmont/ den Hertoch van Arschot/ de Marckgraven van Bergen/ van Renti/ de Gravē van Hoorne/ van Arenberch/ van Bossu/ van Meghen/ van Lignj/ van Roeulx/ van Hoochstraten/ de Heeren van Montigny/ van Barlaymont/ van Glapon/ ende meer andere.

Twee machtighe groote Leghers by Dorlans.

Edeldom int Legher vanden Coninck van Spaengien.

De Coninck van Vranckrijck hadde oock eenen gheweldighen Legher gheslaghen tot Pierrepont seer groot/ oock meest bestaende van Duytsche Switzers/ ende eenighe Italianen: Van Duytschen alleen hebbende/ wel acht duysent Paerden. In desen Legher quam den Coninck Hendric op den achtsten Augustus/ verghesellschapt metten Coninck van Navarra/ den Hertoch van Montpensier/ den Hertoch van Guyse/ Stadthouder ofte Veltoversten generael des Coninex/ den Hertoghe van Lottringe/ van Nivers/ van Nemoers/ van Aumale/ van Boullion/ al Fransche Heeren: ende de vreemde waren dese/ Hertoch Hans Willem van Sassen/ tweede sone van Hertoch Hans Frederick/ die Keurvorst was/ dē Hertoch van Lunenborch/ een sone vanden Lantgrave van Hessen/ de Princen van Fararra ende van Salerna/ den Hertoge van Somnia/ ende meer andere Marcgraven/ Graven ende Heeren/ die te lang soudē vallen om te verhalen. Met desen Legher quam hy tot by Amiens/ ende daer passeerde hy de Riviere de Somme/ eñ sloegen daer neder teghen de Borgoenschen/ die oock lach gestreckt langs het water Authie. Tusschen beyden werdt dickwils ghescharmutseert: Maer de Frãsoysen als noch gedenckēde de twee nederlagē die sy onlancx gehadt hadden/ lagen meest begraven/ eñ en dorsten niet avontueren. Tgewelt eñ groote macht over beyde sydē van twee so machtige Coningen die daer selfs in persoone waren/ hiel haer beyde stille eñ in een ontsach/ overleggēde de groote schade die sy malcanderen souden doen/ soo sy tot eenen veltslach ghecomen hadden/ principalijck bestaende haer meeste macht ende gewelt in vreemde natien/ te weten/ Hoochduytschen/ die lichtelick tsamen (tot achterdeel vande Onderdanen) wat hadden moghen voornemen: Wt welcke oorsake sy dies te meer ghenegen waren na vrede te luysteren.

Edeldom int Legher des Coninex van Vranckryc den achtstē Augusti.

1558. Hierentusschen werter over beyde syden om van pays te handelen/ een plaetse ghecoren/ de Abdye van Corcamp/ niet verre van daer/ alwaer verschenen in October vanden Coninck van Spaengiens weghen/ den Hertoge van Alba/ de Prince van Orangien/ Rigomes de Silva/ Anthonis Perrenot Bisschop van Atrecht/ Doctoor Viglius Swichem President/ etc. Van Vranckrijcx wegen den Cardinael van Lottringē/ Anne de Montmorancy Connestable van Vranckrijc/ Jacques de Albon/ Marishal van St. Andries/ die beyde warē (mits rantsoen) los gelatē Jan de Morvilliers/ Bisschop vā Orleans/ Claude de Lanbespin Secretaris: by dese vont haer oock/ als vrient van beyde syden/ de Hertoghinne van Loraynen/ met haren sone den jonghen Hertoghe. Hierentusschen (op goede hope van vrede) begonsten beyde de Coninghen allenskens haer Legers te minderen ende vanden anderen te leyden/ ende haer volck af te dancken in November.

Handel van pays. M.D.lviij.

Terwijle de ghedeputeerde van beyde syden handelden/ ende nu bycans een houwelijck ghesloten hadde tusschen des Coninex outste dochter/ ende Don Carolo den Prince van Spaengien/ ende tusschen des Coninex van Vranckrijcx suster/ eñ den Hertoch van Savoyen/ ende alsoo schenen tot een accoort te comen/ soo en ontbrack daer anders niet dan de Coninginne van Engelant te vreden te stellen/ die door hare Ambassadeurs seer drong om Cales wederom te hebben/ sonder welcke den Coninck Philips tot geenen vrede oock en wilde verstaen. Soo is de Coninginne Maria/ des Coninex Huysvrouwe den seventhienden November ghestorven/ Anno M.D.Lviij. als sy meer dan vijf jaren ghe- regneert hadde/ by de welcke den Coninck geen kinderen hadde: Dese doot verachterde den vrede wel twee maenden ende meer.

De doot vā de Coninginne Maria van Engelant/ den xvij. Novē. M.D.lviij.

Dese Coninghinne Maria was een goede vrouwe/ maer zijnde opghevoet in haet ende nijt/ so om tscheyden van het houwelijck tusschen haer vader ende moeder/ als om de Religie/ heeft haer oorsake ghegheven van veel bloets in haer tijden te storten.

Na haer werdt haer suster Elizabeth Coninghinne/ ghebooren van Anna Boulan/ de dochter van Thomas Boulan/ Grave van Wilschir. Van dese Anna (om dat veel Historyschrijvers van onse tijden/ als L. Guichardin, ende andere/ oot veel famose libellen ofte schandelicke boecxkens van haer benij-

Elizabeth woort Coninginne in Enghelant den xvij. Novemb. M.D.lviij.

ders

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1533.

ders/ tot haerder oneere/ veel mentie daer van maken/ ende oude wijven clap/ wt nijt ghesproten/ zijn beschrijvende) hebben wy goet gedocht van haer wat te verhalen/ sulcx als wy van oude gheloofweerdighe mannen die te dier tijt in Enghelant waren/ verstaen hebben/ lieden van authoriteyt ende experientie zijnde. Dese Anna/ dochter van Thomas Bullen/ Grave van Wilschire/ was van haren vader besteet in dienste vande Coninginne van Navarra/ Margarieta de France/ suster van Coninck Franchoys/ overmits hy langhe Ambassadeur gheweest was/ soo in Nederlant by Keyser Maximiliaen ende de Regente Margarieta/ als oock in Vranckrijck. Dese Coninghinne van Navarra was befaemt dat sy de Lutersche ofte ghereformeerde Religie gunstich was/ van welcke Religie men achte dese Anna Bollen oock te wesen. Dese Anna is in Enghelant gecomen ten tijde als Coninck Hendrick den achtsten sochte te scheyden van sijn huysvrouwe Catharina van Spaengien/ die moeder was van de voorsz Maria/ ende een suster van Keyser Carel de vijfde sijn moeder/ ende dat wt haet ende nijt vanden Enghelschen Cardinael Wolsey/ die den Conink inplante een ongherustheyt van conscientie/ om datse sijn broeders Arthurs wijf gheweest was/ daer van nochtans beyde haer vaders des Paus dispensatie over vercregen hadden: maer den Cardinael socht oock des Coninckx ghesintheyt te ghelieven/ die nu aftreck van sijn wijf hadde/ oock lust ende begeerte tot meer kinderen/ principalick tot sonen/ waeromme hy voor hem na een ander wtsach. Maer daerentusschen datter te Roomen aen den Paus om des Coninckx echtscheydinge gesoliciteert wert/ ende in Enghelant by der Cardinalen Legaten/ ende inde Universiteyten ofte hooge scholen in Vranckrijck ende Italien gedisputeert wert/ so sloech den Coninc sijn oogen ende herte op dese Anna Bollen. Als den Cardinael Wolsey dit mercte/ schreef hy terstont aen den Paus Clement den sevenden/ dat den Coninc verlieft was op een van sijn ondersaten/ die de Lutersche Religie toeghedaen was/ daer den stoel van Roomen veel schade wt volgen mochte. Waer door den Paus sententie wt sprack/ dat den Coninck gheensins van sijn wijf en mochte scheyden/ noch ander trouwen. Van dit schrijven des Cardinaels heeft des Coninckx Ambassadeur Steven Gardiner sijnen meester terstont verwitticht/ die daer lach om vande echtscheydinghe byden Paus te soliciteren: dese is namaels Bisschop van Winchester ende Cancelier van Enghelant ghestorven/ ten tijde van Maria. Den Coninck dat verstaende/ was seer verstoort op den Cardinael/ ende sont hem wten hove/ so dat hy corts daer na van ongenuchte ofte andersins sterf. Ende de Coninck troude dese Anna Bollen/ die hy dede solemnelicken croonen Coninghinne/ die hem baerde den sevenden Septembris M. D. xxxiij. dese dochter Elizabeth/ die op haren soleynnelen doopdach werde wtgheroepen/ als Princesse ende erfgename vande croone/ daer van onterfvende sijn outste dochter Maria.

Historie oft verhael van Anna Bollen/ de moeder van Elizabeth Coninginne van Engelant.

Cardinael Wolsey vorordert Coninc Hendrick de achtste echtscheyt van sijn eerste huysvrouwe Catharina.

Wolsey beschuldicht Anna Bollen byden Paus van Luterye.

De Coninc trout Anna Bollen.

Gheboorte vande Coninginne Elizabeth/ den sevenden September. M. D. xxxiij.

Den Coninck merckende dat den Paus sententie tegen sijnen sin gegeven hadde/ ende dat na eysch ende gheleghentheyt van sijn saken oft voordeel/ ende niet na recht ofte ghefondeerde redenen/ so heeft hy de authoriteyt des Paus door ingheven van sijn Lutersche huysvrouwe (alsoo sy seggen) beginnen te verachten/ hoe wel hy nochtans eenen boeck teghen Luther gheschreven hadde/ ende daer over vanden Paus vereert was met den Tittel/ Beschermer des gheloofs, ende het is soo verre gecomen/ dat hy sijn rijck ende hem selven heeft ghetrocken wt het Pauselijcke jock ende ghebiet/ ende heeft op hem ghenomen te wesen het hooft vander kercken ende van sijn gheestelijckheyt/ den Paus wtsluytende van alle geestelijcke ende oock gepretenteerde wereltlijcke jurisdictie. Dit dede hy bevestighen met sijnder Rijcken Perlamenten ofte vergaderinge vande drye Staten/ op lijfstraffe verbiedende daer tegen te seggen/ waer over hy veel treffelijcke mannen/ als Thomas Morus Cancelier/ ende den Bisschop van Rochester dede onthalsen ende dooden: ende hoe wel hy de Lutersche Religie eensdeels toestont/ so dede hy nochtans ten selven tijde als hy die dede dooden om des Paus wille/ ooc eenighe van de Ghereformeerde Religie levendich verbranden/ na eenighe wetten die in sijn Perlament gemaect waren.

Coninck Henrick de achtste verworpt des Paus authoriteyt.

Hendrick de achtste vervolcht de Papisten ende Protestants

Dewijle nu den Coninck met dese feyten hem de grootste Potentaten/ als Paus ende Keyser tot vyanden ghemaeckt hadde/ die hem te vreesen stonde/ soo diende hem voorraet van ghelde ghemaeckt/ na raet van sijn wijste Raetsheeren/ daer een seer verstandich man/ Cromwel/ die doe Grave van Essex ende Cancelier van Engelant zijnde/ wel de principaelste van was. Dese raden hem (gelijc sy oock de Coninginne Anna dat toeschrijven) dat hy hem soude behelpen mette geestelijcke goederen der Cloosterluyden. Waeromme hy alle de Cloosteren van Engelant verstoorde/ ende nam de goederen nae hem/ informatie nemende op het leven van alle de Monicken ende Nonnen/ der welcker leven seer vuyl ende oncuysch ghevonden wert/ meest by eyghen confessie/ alsoo wy selve daer van eenighe registers met name ende toename van ghesien hebben. Dese Monicken ende Nonnen wt hun Cloosters gestooten zijnde/ ordineerde hy behoorlijcke alimentatie ofte onderhout haer leven lanck: de Bisschoprijcken ende wereltlijcke Priesterschappen liet hy in haer geheel. Ende om dit sijn stout bestaen te beter te mogen houden staende/ heeft hy seer liberael geweest met vercoopen ende verschencken aen eenighe Edelen ende andere/ de geestelijcke erfgoederen/ om te beter hulpe te hebben om sijn stuck te beschermen in alle nooden.

Coninck Hen. de achtste neemt der Cloosteren goeden aen tot sijn behulp/ ende verstoort alle de Cloosteren.

Aldus is dese Coninghinne Anna Bollen van alle man ghehouden de oorsacke te wesen van alle dese veranderingen/ ende in sonderheyt vande Religie diemen daer dagelijcx reformeerde/ daer sy haer selven seer yverich in bewees/ ja datse dochte ende seyde den dach verloren te hebben ende qualick besteet te zijn/ als sy eenen verby hadde laten passeren sonder yet inde Religie by den Coninck ghevordert te hebben. Van welcke inplantinge deser Coninginne/ Engelant hem beroemt de Gerefor-

Coninginne Anna Bollen is oorsacke van de veranderen van Religie in Engelant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1536.

refoꝛmeerde Religie te hebben noch op desen dach. Hier dooꝛ is sy grootelijcx (als wel te gelooven is) van alle man bycans benijt ende gehaet geweest/ hebbende den Paus/ Keyser Gheestelijckheyt ende meer andere teghen. Daer nae ist gheheurt als des Coninckx hitichste liefde wat verminderd was / ende dat sy nu niet meer swangher en werdt/ende den Coninck seer begeerich was tot sonen/ welcke begeerte men aen hem ghenoech conde bemercken aen eenen Bastaert sone/die hy Grave van Richmont maeckte/ende seer verhief/ de welcke noch jonck ghestoꝛven is. So gheheurdet dat haer vyanden des Coninckx ghesintheyt merckende/ oock dat hy een dochter Jana Seymer besinde/ hem wiste een jaloersheyt over sijn Coninghinne int hooft te stecken / ja dat hy wt een Tornoyspel op Meydach Anno M.D.xxxvj. subitelijck vertroc/ als oft men hem na sijn leven stont/ ende dede dese Anna inden Toꝛen ghevanghen voeren/ alwaer seer coꝛts sonder hulpe oft raet van vꝛienden oft Advocaten / na eenighe Lants rechten (in faveur van Coninghen jaloersheden gemaeckt) haer pꝛoces seer haestelijck gemaeckt wert/ende in coꝛte dagen pꝛivatelijcken genoech ter doot verwesen/daer over geroepen werden eenige boꝛgerije van Londen/ die te huys gekeert zijnde/ seyden dat sy byde Pꝛoceduren niet en merckten / dan datmen ooꝛsaecke sochte om haer wech te helpen / na het spꝛeeckwooꝛt / eenen stock soeckende om een hont te slaen/ sy zijnde van gheboorte den Coninc ende sijn rechten subject: Waer over sy seer coꝛts onthalst werdt/ op de plaetse oft pleyn inden Toer van Londen/ alwaer sy vꝛijmoedich haer tot Gode begaf/segghende vooꝛ Gode ende de wetten de doot verdient te hebben / een yeghelick biddende van haer stuck de beste opinie te hebben/etc. Waer mede sy des Coninckx herte sochte te vermoꝛwen/ om haer dochter goedich ende ghenadich te wesen/dat haer van Gode gheluckt is: Eenige ander Edelen/als haer bꝛoeder/Noꝛrisch/ Westen Bꝛuerton / en eenen Marcus/ werden oock ghedoot/volghende eenighe stucken ofte nauwe statuten/ dooꝛ jaloersheyt wtgesocht / ende niet om met haer gheboeleert te hebben. Tot ghetuyghenisse van haerder aller onnooselheyt/is te considereren dat den Coninck sanderdaechs na haer doot troude sijn derde wijf Jana Seymer/ die hem baerde den vierden October daer aen volghende (als dit in Mey geschiede) sijnen sone Eduard de seste Coninc/ ende stoꝛf int baren. Na haer troude hy de suster vanden Hertoch van Cleve/Anna/die hy coꝛts verstiet. Daerna troude hy sijn vijfste wijf / Catharina Haward/ die hy ooc wt Jalousie dede onthalsen/zijnde oock sijn gheboꝛen ondersaet. Na dese troude hy sijn seste wijf Catharina Parra / een weduwe / die hem overleefde. De vooꝛsz wijse Raetsheere Cromwel/ wert oock by hem wt nijt verclaecht/ ende onthalst sonder verantwooꝛdinghe/daer hy leet wesen over tooꝛnde/ die hem sochte int Duytsch Smalcaldische verbont te bꝛengen.

Coninc Henderick de achste jaloers over Anna syn Coninginne doetse vanghen den eersten Mey M.D. xxxvj.

Coninginne Anna Bollē wort onthooft/ Anno M.D. xxxvj.

Coninc Henderic de achste ongestadicheyt in syn houwelycken.

Om nu weder tot onse vooꝛgaende pꝛoposte te comen/ so sullen wy van dese tegenwooꝛdige regeerende Coninginne Elizabeth verhalē. Dese is een cloecke manlijcke/schoone/verstandighe/gheleerde ende welspꝛekende Pꝛincesse/ hebbende daerenboven noch de gaven van ghespꝛaecksaemheyt/ saechtmoedicheyt ende ghestadicheyt (die haren vader meest ontbꝛaken/ende die de werelt van haer heeft doen spꝛekē. Sy hadde tot dien tijt van haer suster meest altijt ghevangen gheweest/ so om haer Religie oft andersins suspect gheacht/die meer gunste dooꝛ haer deuchden (oft dat sy yet anders sochtē) vande Spaengiaerden in haren noot ontfinc/ dan van veel haer eyghen Engelschen. Men seyde oock datter vooꝛslagen van houwelijck metten Coninck dooꝛ den Conte de Feria/haer ghedaen werdē. Maer dese Conninginne tot de Croone gecomen zijnde/ heeft terstont gesocht haer bemint te maken vandē volcke/ dooꝛ gespꝛaecsaemheyt/ ende by ander middelen. Sy heeft haer wyse Raetsheeren vercoꝛen: Onder andere maeckten sy haren Secretaris Heere Willem Ciril/die gealliieert was aen een wijs ende gheleert geslachte/ ende namaels maeckte sy hem Baron van Burgley / ende Tresorier vant Rijck/een wijs man/ervaren/laborieus/seer vooꝛsichtich ende van grooten beleyde / die haer nu byde veertich jaren trouwelijck in haer swaerste saken gedient heeft. Sy heeft terstont geschoꝛst alle vervolginge tegen die vande Religie: Nochtans geen exercitie der Catholijcksche Religie verboden/ maer een yeghelijck inde solemnele sermonen ende pꝛedicatiē (van haer Coꝛonatie ende andere) doen vermanen tot vꝛede ē eenicheyt/ ē heeft haer Lants Staten ofte Parlament doen vergaderen / de welcke haer weder opghedꝛaghen hebben het opperste Regiment over de gheestelijcke staet/met de eerste jaers vruchten van haer benefitien/ dat welcke de Conninginne Maria den Paus over gegeven hadde. Daerentusschen quamen wt Duytslant ende van elders weder thuys alle die gevlucht waren om der Ghereformeerde Religie wille/ende eenige van dien Bisschoppen ende Geestelijcke zijnde/ werdt gheooꝛloft te pꝛediken/ waer dooꝛ vele beweecht werden/ ē versochten aende Staten oft Parlament/ dat den Kercken-dienst ende bedieninghe der Sacramentē mochten wederomme herstelt woꝛden in gemeyner Engelscher tale/als het was ten tijde Edwardi / der Coninghinnen bꝛoeder/aenbiedende met opentlijcke disputatien te houden staende dat sulcx nae Gods bevel behooꝛde. Dit dochte de Coninghinne noch haren raet niet wel doenlijck/ mits dat de Geestelijcke onder de Staten ende Perlament een derde lit maeckten/ten waer dat sy eerst daer van aengespꝛoken waren: Waerom sy belasten den Aertsbisschop van Joꝛck/ Cancelier vanden Lande / ende overste van hen (mits dat den Cardinael Polus aflijvich was) haer dat aen te gheven / als dat het betaemde een yeghelick rekeninge vant geloove te geven/oock pꝛincipalick om den volcke contentement te doen: Als den Eertsbisschop dit in haer Consistoꝛie wtgespꝛoken hadde/ besloten sy hoe ende op wat maniere sy haer in desen handel souden hebben te houden: Hy seyde vooꝛts dat sy bereydt waren om de Roomsche Catholijcke Religie te verantwooꝛden/

Enghelant valt weder de Paus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1536. vers gedicht tot haerder eneere) veel van ghe-
schreuē hebben nade fame van alsdoen/ so sul-
lē wy hier van eñ van Coninc Hendric de viij.
verscheyden Houwelijcken wat verhalen/ooc
mede van haer ende ander Coninginnē doot/
zijnde noterens weert Coninginnē op Scha-
votten te brenghen tot vier toe in onse tijden.

Also over hondert eñ dertich eñ meer jaren
in Enghelant twee huysen van Lancaster eñ
Jorck lange gestredē hadden/ met veel bloet-
vergieten om de Croone/ zijn sy ten lestē Anno
M.CCCC.Lxxxvj. by Houwelijcke in eē ge-
comen/waer wt ontwijfelijcke erve gesproten
is Coninc Hendrick de viij. met syn susters/
dese hadde eenen ouder Broeder Arthur ghe-
storven/ die jonck getrout geweest hadde met
Catharina een dochter van Castilien / suster
van Keysers Carels de V. Moeder / om niet
te scheyden van groote Dowarye/ accordeer-
den beyde de Vaders Coningē/ dat Hendrick
den anderen Broeder die trouwen soude met
des Paus dispensatie/van welcke Houwelick
is geboren Anno M.D.xvj. Maria/de voorsz
leste Coninghinne van Engelant/van welcke
Maria alsser vermaent worde die te trouwē
metten Keyser Karel/ in hope vande successie
der Croone/werter gevraecht ofte sy ooc wet-
lijck ware/ dat welcke in Engelant waerghe-
nomen is/ principalic by eenen hoochmoedi-
ghen Cardinael Thomas Wolsey aldaer (die
seer quaet Keysers was) wert den Coninc in-
geplant een ongerustheyt van consciētie: daer
over na Romen wert gesondē om de vorie ofte
echtscheydinge. Ooc wert Tomas Crammer
namaels Eertsbisschop van Cantelberch met
andere ghesonden aende Universiteyten ofte
hooge Scholē van Duytslant/Vranckrijc/etc.
om haer opinie over die questie te hebben/die
wtsprakē na Coninck sin brochten. Dē Paus
Clement den VII. scheē geneycht om Coninck
Houwelijc te scheyden / als daerentusschen de
Coninc verliefde op de voorsz Anna Bollayn.

Twee huysen stryden omde Croone in Engelant/ ende vereenighen in Coninck Hendrick de viij.

Hendrick de viij. soeckt te scheyden van syn wyf om dat sy syn Broeders gheweest was.

Dese Anna was dochter vanden voorsz
Tomas Grave van Wilschyre/die vele ende
langhe Ambassaden bedient hadde in Neder-
lant eñ elders/eñ hadde dese dochter tot staet-
Jofvrouwe besteet by Coninck suster/die An-
no M.D.xiiij. troude met den Coninck van
Vranckrijck/Loys den XII. ende hoe wel die in
Engelant keerde/ bleef dese dochter byde Co-
ninginne Claude/ eñ de Coninginne van Na-
varra in Vranckrijc/ met de welcke sy is geco-
mē in een tsamēsprekinge vande twee Conin-
gen tot Cales eñ Bolonien/alwaer sy van den
Coninc Hendric gesiē/syn oogen so wel beviel/
dat hy niet en ruste voor hy haer in Engelant
creech ende troude/sy was een fraey gestreckt
eñ wel gemaect persoon/ wel opgebrocht/ die
wonderlijcken wel wiste te leven/ minnelic eñ
bevallic van wesen/alle Musycke verstaende.

Historie van Anna Bollayn Coninginne van Enghelant.

Dese gesintheyt des Coninck was dē voorsz
Cardinael Wolsey seer suspect / om dat dese
Anna gewoont hadde byde Coninghinne van
Navarra/ diemen seyde de Lutersche Religie
gonstich te wesen/waeromme hy na Roomen
schreef/ den Paus daer van verwittighende.
Desen cloecken Cardinael hadde ooc cloec-
ke gheleerde eñ dappere dienaers onder hem/
als Tomas Morus/Steven Gardiner/ende
Tomas Cromwel/die hy brochte in Coninck

Cardinael Wolsey/ Tomas Morus/ Steven Gardiner/ eñ Tomas Cromwel

dienste/ de welcke midts die van grooter be- 1536.
dryve in Enghelant geweest zijn / eñ van ver-
scheyden humeurē/ wy die hier noemen/deser
eenen Gardiner met andere soliciterende te
Roomen het divortium/merckte veranderin-
ghe van resolutie int Hof vanden Paus/ ende
schreef dat den Coninc/die vernam dat sulcks
wt het schrijven vandē Cardinael quam/seer
gestoort wert / heeft hy hem eerst wechgeson-
den/eñ daer na weder te Hove ontbodē/maer
dē Cardinael kennende Coninck gramschap-
pe een Bode des doots te wesen/ is sieckelijck
zijnde/byden wech gestorven/ niet sonder sus-
pitie van eygen fortsige doot: een cloec/ heer-
lijck eñ grootmoedich Cardinael/die nu ette-
lijcke jaren het Coninckrijc genoech alleene ge-
regeert hadde/ hy was so hoochmoedich dat
hy op Coninck munte syn naems letteren eñ
Cardinaels Hoet neffens de Wapenen dede
slaen/ende schreef in syn Brieven ende instru-
menten/Ego & Rex meus, dat is/ ick eñ mijnen
Coninck/ Hy boude oock twee Coninckljcke
Pallaysen/passerende in costelijcheyt des Co-
ninck huysen / als noch te sien zijn / te weten
het Pallays tot Westmunster/ eñ Hampton-
Court/oock een Coninckljcke sepulture van
gegoten Koper/noch onvolmaeckt.

groote bewintheb-bers in Enghelant.

Dē Paus Clemēt verclaerde Coninck Hou-
welijc met syn Spaensche Huysvrouwe wet-
tich/den Coninck daer tegen met authoriteyt
van syn Geestelijckheyt eñ Rijck Parlement
conform de wtsprake vande Universiteyten/
verclaerde dat onwettich/eñ troude de voorsz
Anna Bollayn/ende heeftse seer solemnelicken
doen croonen als Coninghinne/ende die heeft
hem ghebaert den vij. September Anno M.
D.xxxiij. dese dochter Elisabeth/die hy op dē
solemnelen Doopdach opentlijc dede wtroe-
pen als Princesse ende Erfghename vande
Croone/ by ghebreck van wettighe Sonen.

Paus Clement verclaert Coninck Hendric de viij. Houwelijc wettich.

Den Coninck Hendrick verstoort zijnde
over s Paus sententie/ om veel redenen / heeft
hem selven ende syn Rijck wt het Pauselijc jock
ende gebiet getrocken / overmidts de Pausen
aldaer veel meerder authoriteyt ende ghebiet
in pretendeerdē dan sy in ander Landē doen/
eñ heeft op hem genomen / eñ hem gheintitu-
leert Hooft vander Kercken in syn Rijcke eñ
over syn Gheestelijckheyt/ den Paus wtsluy-
tende/so wel van alle Geestelijcke als werelt-
lijcke ghepretendeerde Jurisdictie. Hier door
vercregen die vander Gereformeerde Religie
wat vrijheyt/daer dese Coninginne Anna/dē
voorsz Crammer/ende den voorsz Cromwel
seer toe hielpen/welcken Cromwel wert ghe-
maect Grave van Esser/ende na Cancelier/in
wiē meest het beleyt vāde regieringe bestonde/
daer tegē hem secretelijckē stelden den voorsz
Tomas Morus doē Cancelier/ eñ Gardiner/
die Bisschop van Wincester was/met andere.

Coninck Hendrick de viij. verstoort zijnde scheyt van syn wyf ende trout Anna Bollayn/ende neemt Pauselijcke authoriteyt op hem.

Terwijle nu den Coninc met syne feyten de
grootste Potentaten/ als Paus eñ Keyser tot
vyanden gemaect hadde/ eñ hem dreychdē/ so
moeste hy voorraet van ghelde maken/ waer-
omme daer besloten wert der Cloosteren goe-
den aen te tasten/want die by rebellē voor den
Paus tegen hem mochten gebruyct worden/
welc voornemē men meest den voorsz Crom-
wel eñ de Coninginne toeschreef/ Somma dē
Coninck verstoorde alle de Cloosteren al En-
gelant

Den Coninck van Engelant gedreycht zijnde tast aē de Cloosterē goeden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1536. gelant door / dier vele ende rijcke waren / ende nam alle haer goederen nae hem / de Monicken ende Nonnen toerordonnerende behoorlijcke alementatie oft onderhout haer leven lanck / die Bisschoppen ende wereltsche Priesteren liet hy in haer gheheel / ende vercoor die selve. Ende om dit syn bestaen te beter wt te voeren ende houden staende / heeft hy liberael geweest veel daer van te verschencken eñ goedē coop te vercoopen aen Edele eñ andere / om dat selfde met hem te helpen verweeren ende beschermen / teghen alle opposanten. Makende oock by authoriteyt van syn Rijcx Parlement ofte Rijcx Staten scherpe statuyten / als dat het Crimen læsæ Majestatis soude wesen / te segghen ende houden staende dat den Coninck in Enghelandt niet soude wesen opper-hooft vande Kercke / ende heerscher over syn Geestelijcke / ende dat syn echtschepdinghe ende tweede Houwelijck niet wettelijck en ware.

Moedige Wetten in Engelant eñ wreedelijc gecreeert.

Desgelijcks stabilieerde hy oock eenige Artijckelen nopende de reformatie inde Roomsche Catholijcsche Religie niet conform de Protestanten Duytsche Vorsten in veel deelen / die hy wilde strengelijc op peine vanden brande als Ketters gehoudē hebben. Hier over werden veel Abten Monicken ende andere als verraders gedoot / eñ andere om de gereformeerde Religie verbrant / so datter op eenen dach drij als Lutersche verbrant eñ drij ander om Paus authoriteyt gedoot werden. Daer oock ten lesten onder zijn verschrickt gewordē den Bisschop vā Rochester Fisserus / eñ Thomas Morus Cancelier / die met andere niet wildē den Coninc voor hooft vander Kercke bekennē / noch Parlements statuyten noch Coninex houwelijc toestaen. Morus om niet te hoeven syn opinie te verclarē / hadde syn Canceliers ampt afgeleyt eñ overgegevē / maer gelijckewel als tonvreden gevangen zijnde / was gedrongen syn gevoelen te segghen / eñ alsoo wert hy met Fisserus onthooft den xxij. Junii 535. die groote vervolgers gheweest waren vande Gereformeerde / eñ te voren oorsake geweest dat den Coninck eenen Boec tegen Martinus Luther geschreven hadde / daerover hem den Paus Clemens een gulde gewijde Roose sont / ende den tijttel gaf van Beschermer des gheloofs, welcken tijttel die Coningen aldaer opt sint ghebruyckt hebben.

Thomas Morus eñ Fisserus onthooft

Hadde dē Coninck doen eenen boeck tegē Luther schrijven.

Gardiner dē Bisschop vā Winchester wiste hem beter te veynsen eñ hem in Coninex gratie te houden bedeckelijck eñ onderhant Coninex voorstellē te wederstaen / ende hem te wreken van syn wederpartijen / als eerst over de Coninghinne / daer nae over Cromwel / ten derden aen den Aertsbisschop Crammer ten tijdē vande Coninginne Maria / hy zijnde Cancelier, veroorsaeckte / dat hy niet tegenstaende die Gereformeerde Religie afgegaē was / nochtans moeste brandē / waer over hy syn recantatie wederriep / ende int vyer wilde hy syn handt die suicx onderteeckent hadde / eerst verbranden / also hy int vyer staende dat dede. Ten selven tijde trachte hy oock dese Coninginne Elisabeth ter doodt te brenghen / langhe inden Toren ghevangen sittēde / tot dat hy selve sterf / daer mede sy dat ontquam.

Gardiner Bisschop van Winchester wrake over de Coninginne Anna over Cromwel over den Aertsbisschop Crammer ende over dese Conninginne Elisabeth.

Wy sullen nu verhalē de Historie van haer moeder Coninginne Anna / die welcke wesende eē cloecke vrouwe / eñ der Protestanten Religie toegedaen / was oock seer inde goede gratie vanden Coninck haren man / by welcken middel sy daghelijcx wat vorderde tot reformatie / so yverich dat sy seyde eñ dochte / den dach verloren te hebben / eñ qualijc besteet. wanneer sy niet goets voor de Protestanten ofte eenich ander goet werck by den Coninck gevordert hadde / van welcke neerstichept / vorderinge / inplantinge / Enghelant hem noch hedensdaechs beroemt de Gereformeerde Religie te hebben / by haer Dochter nu Coninginne Elizabeth in volcomen ghebruyck ghebrocht. Ende alsoo sulcx in dien tijden ghenoech het odieuste ofte hatichste stuck was / principalijck daer by ghevoecht het verstooren van alle Cloosteren / aentastende haer goederen / so en wast geen wonder dat sy veel vyanden vercreech in so grooten veranderingen / principalijck van alle Hovelinghen / de vorighe Spaensche Coninghinne ende haer Dochter toegedaen. Dese vyanden meest secrete / hebben oorsakē gesocht haer te verdrucken / principalijck als sy saghen dat des Coninex hitichste liefde wat over begonde te gaen / ende hebben allenskens den Coninck teghen haer vermaeckt / aldermeest als den Coninck een jonge Joffrouwe Jana Seymerx begonde te besinnen / ende hebben hem in een jaloersheyt ghebrocht / door de groote vryheyt ende familiariteyt die onbedachtelijck dese Coninginne ghebruyckte / met haer eyghen broeder ende andere / het welcke haer vyanden waerghenomen hebben / ende haer daer mede ter doot ghebrocht. Dese Historie onder andere vinden wy by een discours daer van in rijme geschreven van een Fransoys Edelman / Antoni de Crispin Heere de Miherue / ten selven tijde in Enghelandt zijnde / ende inde selve Maent Anno M. D. xxxvj. gheschreven onpartijdich / sonder de Coninghinne ghelijck ofte onghelijck te gheven / schijnende eer toeghedaen te zijn Maria de oudtste Dochter des Coninex.

Historie eñ doot vande Coninginne Anna Bulleyn.

Desen Edelman verhaelt dat een Staetsheere syn Suster strafte over haer lichtveerdicheyt / sy haer ontschuldighde / dat de Coninginne selve veel grooter lichtveerdicheyt ghebruyckte / arres ofte vyromsie ghevende verscheyden Edelen haer familiaren op onbehoorlijcke stonden / noemende haer Broeder Joris Heere van Rochefort / de Heeren Norrisch / Weston / Bruerton ende eenen Edelman Marcus Musicien ende meer andere / ende sy dochte dat dien voorschreven Marcus noch wel meer soude moghen seggen: Dit by de voorschreven Coninginne vyanden den Coninck ten quaetsten overghedraghen / is in groote jaloersheyt ontsteken: ende also op Meydach / M. D. xxxvj. een Tornopspel tot Greenwiche ghehouden werde / heeft subijtelijck den Coninck vertrocken / ende dese bovengenoemde Heeren doen vanghen / ende also den Joncker Norrisch seer familiaer bydē Coninc was / so dede hy dien by hem brengen / belovende so hy wilde dese beschuldinghe over de Koninghinne vrywillich voor hem bekennen / soude hy geen ongemack ofte schade aen lijf ofte goet hebben / noch in eenighe ghevanghenisse gaen: ter contrarien / zijnde hem tselfde overtuycht / soude hy syn wterste ongenade gevoelen. Norrisch / antwoorde liever te willen de doot sterven / dan sulcken onwaerheydt te belijden / ende dat sulcken betichtinghe onwarachtich ware / wilde hy gheerne met syn Wapenen houden staende teghen elcken een / hier over moeste hy mette andere in ghevanghenisse gaen: Ende des snachts wert de Coninginne oock inden Toren ghevoert.

Coninginne Anna gevangen eñ beschuldicht met diversche Edelen.

Ende

1536.

Ende daer en ontbraken gheen vyanden om haer proces te formeren/ teghen haer ende eerst teghen dese voorschreven Edelen/ daer by sy ter doot verwesen werden/ sonder eenighen raet van vrienden ofte Advocaten/ nade strenge wetten des Rijcks/ ten faveure van Coninghen jaloershept ghemaeckt/ na het segghen van Iulius Cæsar, die syn wijf niet alleene vry van oneerbaerheyt wilde hebben/ maer oock van alle suspitie/ ende dit al/ sonder ander getuyghen dan van den Musicien Marcus/ die eenige teeckenen tot jalousie streckende mochte gemerckt hebben/ hy selve oock ter doot verwesen wert/ om dat hy sulcke suspitiē anderen ende niet den Coninc verwitticht hadde: Hier teghen gheallegeert zijnde dat een eenighe vervoerde ghetuyge niet genoech ware/ wert daeroppe gheantwoort/ ghenoech te wesen in sulcken sake.

De Edelē der Coninginne worden ter doot verwesen.

Daerna is de Coninghinne oock voor rechte indē Toren gebrocht/ die wel siende datmen haer leven sochte/ was ghereſolveert eñ sochte haer eere met manierlijckheydt ende modestie voorte staen/ (wiens herte ende naturel sy wel kende) met haer ghewillige ende ootmoedighe doodt mochte vermorwen/ haer beyder Dochter Elisabeth gonstich eñ goetwillich te wesen/ het welcke Godt noch inde selve Dochter dese teghenwoordige Coninginne gesegent heeft. Aldus voor rechte verschenen zijnde/ sonder hulpe vā Advocaten/ verselschapt met haer Ioncvrouwē/ wert sy in eenē stoel gesedt/ alle de Heeren gegroet hebbende/ met een blijde eñ onverschrict gelaet/ al oft sy noch Coninginne in State gheweest ware/ sy verantwoorde haer cloeckelijc met sobere woorden/ maer veel meer met manierlijcke weselijckheyt/ soo dat haer aēsichts gestaltenisse haer meer ontschuldichde/ dan de cracht van haer woorden/ want sy sprac lutter/ maer wel ten propooste/ so dat wie haer sach ende hoorde/ haer ordeelde ontschuldich/ alsoo wy selue hebben hooren affirmeren/ dat de Magistraet van Londē daer oock geroepen zijnde/ rapporteerden namaels aen haer vrienden/ dat sy by de proceduren teghen haer/ niet anders en conden mercken/ dan datmen oorsaecke sochte om haer wech te helpen. Aldus belast zijnde haer Croone ende ander digniteyten af te staen eñ te resignerē/ heeft het gewillich gedaē/ altijt daer by blijvende/ noyt tegen den Coninc misdaen te hebben.

Coninginne Anna sedige verantwoordinge voor Rechte.

Coningin[illegible] op de sentē[illegible]

Daerna ontfangēde sententie van onthalst ofte verbrant te worden/ naden wille des Coninckx/ en verschricte sy niet/ maer haer handē naden Hemel tot God wtstreckende/ seyde/ O Vader eñ Schepper die daer zijt den wech/ levē eñ waerheyt/ ghy weet dat ic dese doot niet verdiēt en hebbe. Totte Rechters den Hertoch van Norfolc haer Oom eñ dandere haer keerēde/ seyde/ myn Heerē ic en wil niet seggē dat u vonnisse onwettelijc zy/ noch presumerē dat mijn eenlijcke opinie behoorde voor vlieder al le oordeel te gaene/ want ick geloove ghy weet redenē eñ oorsakē waeromme ghy my verwesen hebt: al andere dan ghyliedē hier int rechte voortgebracht hebt/ want ic van die beschuldingen gheheel onnoosel ben/ eñ ick en wil aen God daer over om geen vergiffenisse bidden/ want ick opt mijn Heere den Coninck een wijf getrouwe geweest hebbe/ dan wil niet seggen dat ick hem sulckē volcomē ootmoedicheyt in als bewesen hebbe/ als syn beleeftheydt tot mywaert verdiende/ eñ syn vriendelijckheyt eñ eere my bewesen/ vereyschte/ maer dat ic dicmael tegē hem fantasien gehadt hebbe van jalosiē/ int welcke ic geerne bekenne dat virtuyt/ cracht eñ wijsheyt my ontbrokē hebben/ maer God weet het eñ is mijn getuyghe dat ick anders tegen hem niet misdaen hebbe/ noch anders en sal ic tot inde ure des doots niet bekennē: denct niet/ dat ic dat segge om mijn leven te verlengē/ want ic nu van God geleert hebbe te sterven/ die my weder daer van can genesen/ ende heeft mijn geloove door syn genaden gesterct/ nochtās denct niet dat ic so opgetrockē ben indē Geest/ dat myn eerbaerheyt my soude lutter ter herten gaen/ de welcke ick nu in mijn uterste cleyn achten mochte/ soo ick die niet alle mijn levē bewaert hadde/ als opt Coninghinne ter werelt dede/ maer daerom wil ick/ dat dese myne leste woorden nergens toe anders sullen dienen/ dan om mijn eerbaerheyt te verantwoorden.

Coninginne Anna wort ter doot verwesen.

Verantwoort haer eere.

Eñ aengaende mijnen broeder eñ de andere die oock tonrechte verwesen zijn/ eñ van alle eere berooft/ wilde ic geern om haer te verlossen duysent dooden stervē/ maer siende het den Coninc also belieft/ sal ick dese doot gewillich ontfanghen/ eñ haer in haer doot verselschappen/ met dat betrouwen/ van met haerlieden int eewich leven in ruste te leven/ met andere heussche woordē/ ende so nam sy beleefdelijcken afscheyt.

Haer medelijdē met haer Broe en de andere Edelen.

Hier nae wert Ioris Heere van Rochefort haer Broeder/ Norrisch/ Weston Bruerton eñ Marcus ter doot gebrocht/ eñ Rochefort opt Schavot comende/ vermaende syn gesellē tot een cloecke doot/ eñ seyde totte omstanders/ gecomen te wesen om daer te sterven/ als hem byden Coninck geordonneert was/ biddende/ noch op Hof/ Staten ofte Coningen niet te betrouwen/ maer op God: om syn sondē hadde hy meer der straffe verdiēt/ maer bydē Coninc niet/ dien hy niet misdaen hadde/ nochtans badt God hem een lanc goet levē te verleenē/ etc. Also storven oock de andere alle byden Coninck onverdiender doodt: Dan Marcus alleene seyde de doot wel verdient te hebben/ dat welcke wel eenighe achterdencken gaf/ nochtans sonder redene/ midts hy veroordeelt ware/ om dat hy tgene hy dochte te wetē/ andere eñ niet den Coninck overgebrocht hadde.

Rochefort Norresch ende ander Edelen gedoot loochenen de oorsake.

Het werde de Coninginne ghesept/ hoe haer Broeder mette andere vromelijc waren ghestorvē/ eñ haer onnooselheyt tottē eynde metten bloede besegelt hadden/ maer dat Marcus ghesept hadde de doodt wel verdient te hebben/ waerop de Coninghinne wat ontstelt zijnde/ seyde/ heeft hy my dā niet voor sy doot ontschuldicht/ vande open schande die hy my aengedaē heeft/ helaes/ ick vreese syn siele daeromme te lijden hebben sal/ ende ghestraft worden om syn valsche beschuldinghe/ maer mijn Broeder ende dandere twijfele ick niet/ staen nu voor het aenschyn des grooten Coninckx/ daer ick die morghen verselschappen sal.

Den xix. Mey 1536. wert sy gebrocht op de

pleyne

1536. pleyne ofte plaetse int Casteel van Londē/ daer sy
een minlijck ende blijde aensicht toonde/ als dat sy
noyt nauwelijcx schoonder ofte vriendelijcker ge-
sien was/ so dat sy met haer oogen een yegelijc be-
weechde/ segghende vrienden zijt niet droeue om

Coninginne Anna Bullain onthalst/ den xix. Mey 1536.

mijn sterven/ maer wilt my vergeuen van herten
dat ic tot elck eene niet altijt bewesen hebbe alle
betamelijcke vriendelijchept/ die ick wel vermoch-
te/ nade macht ende middel die ic wel hadde: om
te verhalen waeromme ic sterue/ en soude niet die-
nen/ noch voor v lieden noch voor my / daeromme
wil ic swijgen/ dan die wilde van mijn stuc onder-
soecken/ bidde ic daer van de beste opinie te heb-
ben/ want God den rechtueerdigen eñ warachti-
gen Rechter weet het al/ dien ic hertelijcken bidde
te willen medelijden hebben/ ouer die/ die my ter
doot ghebrocht hebben/ ic wil niemant beschuldi-
gen/ eñ als ic sal doot wesen/ ghedenckt ic v lieden
gecommandeert hebbe uwen goeden Coninck/ in
wien ic alle beleeftheyt ghevonden hebbe/ eñ veel
gauen/ als vreese tot God/ ende liefde tot syn On-
derdanen/ met ander deuchdē/ die ic nu nalate/ eñ
dat ghylieden geluckich zijt/ so u God dien lange
behout/ daeromme bidt God voor syn lanc leuen/
eñ bidt met my/ dat hy mijn ziele wilt ontfangen.
Daer na met hulpe van haer Jonckvrouwen/ ont-
decte sy cloeckelijc harē hals/ diē sy wtstrecte/ wert
mettē sweerde van eenē Beul van Cales onthalst.

Dese onnoosele doot eñ verstandighe maniere
van sterven van dese Coninginne/ heeft des Co-
nincx herte vermorwet/ so dat hy syn eñ haer doch
ter tegenwoordige Coninginne Elizabeth/ altoos
Princelijc geacht/ getracteert ende bemint heeft/
bouen de andere haer suster Maria.

Nae dese doot heeft den Coninc seer corts daer
na/ eñ als Georgius Lilius schrijft/ sanderdaechs
nade executie getrout syn derde Huysvrouwe Ja-

Coninck Edward den vj. geborē/ Anno 1537. den xiij. October.

na Seymers/ die hem baerde den vierden Octo-
bris int volghende Jaer M.D.xxxvij. synen sone
Eduard den vj. eñ sterf vant baren. Den Coninc
nu weder sonder wijf zijnde/ so heeft synen princi-
palen Raetsheere Tomas Cromwel Grave van
Essex hem gheraden/ naedemale beyde den Paus
eñ Keyser hem te vreesen stondē/ dat hy mede sou-

Coninck Hendrick de viij. trout Anna vā Cleve/ om met de Protestanten in verbont te comen.

de treden int Smalcaldisch verbont/ mette Prote-
stantsche Vorsten van Duytslant/ midts hy te we-
ge brocht het houwelijc mette Joncvrouwe Anna
van Cleve/ een suster vande Ceurvorstinne van
Saxen/ eñ vanden Vorst Willem van Cleve.

Dit houwelijc volbrocht zijnde/ heeft hy dese Co-
ninginne mits sy terstont niet swanger werde/ ooc
noch binnē het Jaer van hem gedaen / pretenderē-
de een vorige houwelijcx Contract tusschē haer eñ
eenē anderē/ dan tē aensiene van haer vriendē gaf
haer een princelijcke trayctement eñ Dowarie jaer-

Scheyt daer van Anno 1540.

lijcx van xx. duysent guldē/ daerentusschen den Co-
ninc gesinnet hebbende een nichte vanden Hertoch
van Norfolc Catharina Haward/ heeft die secrete-
lijckē getrout waer over synē trouwen Raetsheere
Cromwel/ oock om syn leven quam/ door sy vyan-
den/ dē voorsz Bisschop van Winchester eñ ander/
die hem aenseydē/ eñ vraechdē wat dat hem doch-
te ofte den Coninc afgheschéyden vande Conin-
ginne Anna van Cleef/ soude trouwē met Catha-
rina Haward? hy antwoorde/ hy wenschte sulc-
ken Raetgheuers synen poingiaert int herte/ het
welcke wt trouhertichept gesproken/ den Coninc

Cromwel onthalst.

(ten quaetsten overghedragen) so verstoorde/ dat
hy hem dede terstont inden toren ghevangen voe-
ren/ daer tegen hem seer sommierlijck geduerende
Conincx gramschappe geprocedeert werde/ eñ also
binnen acht ofte negē dagen wert hem syn hooft
afgehouwen/ daer over dē Coninc terstont groot
leetwesen creech/

Na ontrent een Jaer wert dese Coninginne Ca-
tharina Haward/ ooc beschuldicht vā ontrouwe/
eñ geboeleert te hebben met eenige Edelen/ Du-
rants ende Colpeper/ maer desen Colpeper eñ sy 1536.
werden ter doot verwesen om dat sy te voren een

Catarina Haward Coninginne beschuldicht ende onthalst/ Anno 1542.

Contrackt ofte bespreec van houwelijcken tsamen
hebbende/ dat niet den Coninc verwittichy haddē
voor sy met den Coninc troude/ om dat daer door
soudē mogē de Successie vande Croone in twijfel
eñ questien gebrocht wordē/ also wert Colpeper eñ
sy gedoot/ eñ was de tweede Coninginne onthalst.

Coninck Henderick de viij. sterf/ 1547.

Na dese troude den Coninc Henderic de viij. syn
seste eñ leste wijf/ een Weduwe Catharina Parra/
die hem overleefde/ hy sterf Anno M.D.xlvij. int
achtendertichste Jaer syn Rijcx.

Aldus vele/ heeft ons goetgedocht/ vande Histo-
riale saken van Engelant te verhalē/ om de waer-
heyt int licht te brengen/ teghen het schrijven van
vele onbedachte Historischrijvers/ ende sullen nu
weder comen op de tegenwoordige regeeringe van
de Conninghinne Elisabeth.

Dese hebbende alle haer eñ haer moeders vy-
anden overleeft/ is totte Croone gecomen/ als sy

Lof vande Coninginne Elisabeth van Engelant.

nu xxv. Jaer out was/ eē cloecke/ schoone/ gestrec-
te vrouwe/ eer lanc dan middelbaer van persoone/
blont van hayre/ schoon ende bruyn van oogē/ een
gheleerde/ verstandige/ eñ welsprekēde Princesse/
haer Latijn/ Italiaensch/ Fransoys seer wel spre-
kende/ Griecx eñ Spaensch wel verstaende/ heb-
bende daerenbouen noch de gaben van gespraec-
saemheyt/ saechtmoedicheyt/ goetdadicheyt/ ende
gestadicheyt/ die haren Vader meest ontbraken/ eñ
die de werelt van haer heeft doen spreken.

Dese Coninginne is van verscheyden Princen

De Coninginne van Engelant wordt ten houwelijc versocht.

versocht geweest ten houwelijc/ als vandē Coninc
Ericus van Zweden der Gotthen eñ Wandalen/
die daer synen broeder Johan Hertoch van Fin-
land/ namaels Coninc sont met grootē state. Van
Aertshertoch Carel van Oostenrijck/ sone Keysers
Maximiliaens/ vande Coninghen/ Broeders in
Vranckrijck ende andere/ maer is ongehout ghe-
bleven. Tot de Croone gecomen zijnde/ heeft ter-
stont gesocht haer bemint te maken vanden volc-
ke/ door gespreecsaemheyt/ ende by ander midde-
len. Sy heeft haer wijse Raetsheerē vercoren: On-
der andere maeckten sy haren Secretaris Heere
Willem Cicil/ ende namaels maeckte sy hem Ba-
ron van Burgley/ ende Tresorier vant Rijck/ een
wijs man/ ervaren/ laborieus/ eñ van grooten be-
leyde/ die haer nu byde veertich jaren trouwelijc
in haer swaerste saken ghedient heeft.

Sy heeft terstont geschorst alle vervolginge te-
gen die vande Religie: Nochtans geē exercitie der
Catholijcksche Religie verboden/ maer een yege-
lijc inde solemnele sermonen eñ predicatien (van
haer Coronatie eñ andere) doen vermanen tot vre-
de eñ eenicheyt/ eñ heeft haer Lants Staten ofte

Engelant valt weder de Paus af.

Parlament doen vergaderē/ de welcke haer weder
opgedragen hebben het opperste Regiment over
de geestelijcke staet. Daerentusschen quamen wt
Duytslāt eñ elders weder thuys alle die gevlucht
waren om der Gereformeerde Religie wille/ ende
eenige van dien Bisschoppē eñ Geestelijcke zijnde/
wert geoorloft te prediken/ ende versochten aende
Staten oft Parlement/ dat den Kercken-dienst eñ
bedieninge der Sacramentē mochtē wederomme
herstelt worden in gemeyner Engelscher tale/ als
het was ten tijde Edwardi/ der Coninginnē broe-
der/ aenbiedēde met opentlijcke disputatiē te hou-
den staende dat sulcx nae Gods bevel behoorde.
Waerom sy belasten den Aertsbisschop van Jorc/
Cancelier vandē Lande/ eñ overste van de Geeste-
licke (mits dat dē Cardinael Polus afl ijvich was)
haer dat aen te geuē/ als dat het betaemde een ye-
gelijc rekeninge vant gheloove te geuē/ ooc princi-
palijc om den volcke contentement te doē: Als den
Eertsbisschop dit in haer Consistorie vertoont had-
de/ besloten sy hoe eñ op wat maniere sy haer in de-
sen handel souden houden: hy seyde voorts dat sy
bereyt waren om de Roomsche Religie te verant-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1559. woorden/hoe wel nochtans haer Religie soo gewis eñ seker was/datter geen tegenseggen ofte disputerens meer op en viel/nochtans seyden sy rekeninge van haer geloove te willen gheven:eñ vercoren onder haer vier Bisschoppen/ eñ vier Doctoren inde Godtheyt. De Catholijcken waren dese: De Bisschop van Winchester, De Bis. van Lichfeld, De Bis. van Chester, De Bis. van Carlile, De Bis. vā Lincolne, Doctor Cole, Doctor Herpfelde, Doctor Langdal, Doctor Chedsey. Eñ de Protestanten vercoren dese: Doctor Scorie, die eertijts gheweest is Bisschop vā Lycester, Doctor Coxe, Meester VVhithead, Mr. Grindal, Mr. Horne, Mr. Doctor Sandes, Mr. Aylmer, Mr. Iuel, Al geleerde mannen. Waer op de Coninginne/haren Raet/eñ beyde de partijen resolveerden/ dat dese Conferencie soude geschieden opentlijck inde kercke van Westmunster/voor den hoogen Raet eñ het gantsche Parlement / eñ souden beginnen den lesten Meerte / M. D. Lix. eñ in Engelsche sprake/op dat een yegelijc dat verstaen mochte. Eñ op dat het Parlement wat vruchtbaerlicx daer op mochte besluyten/ ooc dat de Geestelijchept als zijnde in state/soudē op de propositien eerst haer meyninge verclaren in schrifte / ende dan die dander partye overgheven. De propositien die sy deden waren drij/te weten: Dat het tegen Gods Woort was/eñ de ghewoonte der ouder Kercken / te ghebruycken onbekende sprake totten volcke/inde gemeyne gebeden/ eñ inde bedieninghe der Sacramenten: Ten anderen/dat elcke kercke vermach te ordineren/ in te stellen eñ te veranderē Ceremonien eñ Kerckelijcke gebruyckē/so tselfde tot stichtinge gedyet: Ten derden/dat het niet en can bewesen wordē by Gods woort/dat de misse is een offerhāde ofte sacrificie propriciatore.

Disputatie in Engelant tusschen geleerde in Religie. M. D. Lix.

Als nu den lesten Maert beyde de partijen int midden vande groote kercke van Westmunster vergadert waren/inde tegenwoordicheyt van het Parlement/eñ den Raet der Coninginne/die daer presideerden/waer onder ooc was den Cancelier eñ Aertsbisschop van Jorck. So werdt den Catholijcken ghevraecht na het schrift dat sy souden overleveren: Waer op den Bisschop van Winchester een vāde disputantē antwoorde/dat syt qualijck verstaen hadden/ niet meynende dat sy haer redenen schriftelick souden moetē overleverē/ eñ wt lesen/maer dat sy gereet waren mondelijcken haer stuc te houden staende/ eñ te disputeren. Als nu haer geschrifte niet gereet en was/twelck de Coninginne ende den Raet vreemt docht/ ende dat die ordere soude gebroken worden/daer nochtans int besluyt gealligeert was de woorden vandē Apostel/ Te strijdē met woordē en profiteert niet/ etc. So seydē sy datse de ordinantie qualick verstaen hadden/ ende beloofden tegen de naeste reyse haer meyninge in schrifte te brengen/eñ te leveren sonder falen. Soo lietmense voortvarē/eñ sy ordineerden Doctor Cole de eerste propositie van harent wege te verantwoorden/ twelck hy dede/ doende veel bewijsredenen/ ende lesende veel passagien ende authoriteyten/altemets wat gheholpen zijnde van sijn medegesellen. Als hy nu sijn reden geeyndicht hadde/wert haer vanden Coninclicken Raet gevraecht of yemāt van harent wegen daer yet meer toe ofte van te segghen hadde? So wert daer op geantwoort neē. Doe wert de Gereformeerde oock geoorloft haer meyninge te spreken/het welcke sy dedē/na de ordene die daer van besloten was/eñ gavē haer redene in geschrifte over: Welc geschrifte (na dat sy Godt almachtich overluyt met een ootmoedich gebet om de gave sijns heyligen Geests aengeroepen hadden/ oock protesterende te staen tot de leeringe vande ware Catholijcke kercke/die op de gansche H. Schriftuere eñ leeringe der Propheten eñ Apostelen gegrondet is) by eenen vandē haren genaemt Meester Robbert Horne/ duydelick ghelesen wert. Als dat nu geeyndicht was/eñ den toehoorders aengenaem scheen te wesen/ so seyden sommige Bisschoppen/ dat sy daer noch meer op te segghen hadden/ twelck contrarie was van tgene dat sy terstont daer te voren geseyt hadden: Waer in sy grootelicx te berispen waren / om dat sy niet by haer woort en bleven. Eñ op dat alle vorder versuymingen vande besloten ordere in dese tsamensprekinge gheweert mochten worden/ eñ dat sy oock souden mogen ghehoort worden int gene dat sy noch te segghen hadden: So werter by den Coninclicken Raet geordineert/ met consent van beyde de partijen/ in volle audiente van menighe duysent aenhoorders / dat de Bisschoppen ofte Roomsche Catholijckē souden op den naesten Maendach/ wesende den derden April/ hare meyninghen ende redenen in gheschrifte brenghen/ op het tweede punct/ ende soo sy conden/ oock op het derde / ende souden dat eerst wtlesen/ende na haer souden de andere oock haer redenen lesen: ende de selve daer nae malcanderen over leveren. Ende vorder souden de Bisschoppen niet alleen dat in geschrifte bervatten / tghene dat Doctor Cole van harent weghen daer wtgesproken hadde / maer oock al dat sy op de eerste propositie noch souden moghen hebben te dencken/ofte weten toe te segghen / soo haest als het mogelijck soude wesen / ende dat souden sy senden tot de Gereformeerde partije/ vande welcke sy alsdan oock daer tegen souden ontfanghen in schrifte tghene dat Meester Horne dien dach voor haer ghelesen hadde. Den selven Maendach ofte derden April soude geordineert worden wat dach sy haer replicke ofte antwoorde op de eerste propositie souden exhibieren ofte overleveren. Hier toe consenteerden beyde de partijen. 1559.

Ende also is de vergaderinghe minnelijck ende stille ghescheyden/ ende een yeghelijcken achtende dien wech den besten ende stichtelijckxten te wesen / om malcanderen met de meeste vrucht best te verstaen.

Des Maendaechs den derdē April waren de toehoorders mitsgaders beyde de partijen weder vergadert ter ghesetter tijt/ ure ende plaetse: Alwaer den Bisschop van Winchester ende sijn medeghesellen/ eñ principalick den Bisschop van Lincoln/weygerden over te leveren ofte te lesen tghene dat sy hadden reede gemaeckt voor antwoorde op de tweede assertie ofte puncten/ na de voorsz ordere/welcke nochtans so besloten/ eñ oock by haer selven voor goet gevonden was. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1558.

De Catholijcke geleerde in Engelant weygeren te disputeren/ om haer Religie in geen twijfel te brengē.

oorsaken waeromme sy dat weygherden/ en werden daer niet expresselijcken wt ghesprokē/dan dat het scheen als of sy niet en wilden in twijfel brenghen/tghene dat de Roomsche Kercke voor goet ende geresolveert hout. Op dit weygheren van haer heeft den Raetsheer Sire Nicolaes Bacon / een bewaerder vanden grooten Segel van Engelant / aen haer met alle vriendelickheyt ende soete woorden versocht/ dat sy de voorgenomen ordere volgen souden/die by haer selven goet gevonden was: Maer als hy daer mede niet verwerven en conde / soo heeft hy het met ernstighe woorden versocht: Als dat het haer allen een groote schande ware / sy die de authoriteyt der plactse/eñ de audientie/oock haer eyghen eere/ ende het credit van haer eygen sake niet aen en sagen/wterlijcken weygherden dat te doene. Ten lesten zijnde een yeghelick bysonder by namen gevraecht/om haer meyninge ende goetduncken vande sake te seggen/ hebben sy tselve toegestemt/eñ wtdruckelijck geweygert / haer schriften te lesen eñ over te leveren/ behalven den Abt van Westmunster/ D. Fecknam alleen/ die de authoriteyt vande Majesteyt eñ vande vergaderinghe meer respecteerde/ dan eenige van hen allē: De eene gebruyckte meer ernst dan dander/ eenige meer onbeleefthеyt. Waer door/ gevende sodanigen quaden exempel/ van disordre/ hertneckicheyt/ eñ eyghen wille/ in sodanighe solemnele vergaderinge/ van twee Staten des Conincrijcx/des Edeldoms/ende des volcx/ ende des hoogen eerweerdigen secreten Raet vande Majesteyt/ so is de vergaderinghe op gebrokē/eñ der Coninginne goede meyninge ghefrustreert. Het oordeel daer van wert des Lants Statē ofte Parlament overgegeven.

De Coninghinne dat verhoort hebbende/ heeft de Bisschoppen van Winchester ende Lincoln na de gevanckenisse doen voerē/om datse so opstinatelijck veracht hadden de authoriteyt van sulcken ghemeyn besluyt ende resolutie / eñ so schandelijck eñ opentlijck afgegaen haddē haer eygaen ordere/ principalijck Lincoln/ die meer versmaetheyt toonde dan de andere: De reste werden ooc belast eñ bevolē haer dagelijcx persoonelijc te vertoonē voor dē hoogen Raet/eñ vander Stadt Londen eñ Westmunster niet te vertreckē tot dat vorder gelet soude wordē op hare ongehoorsaemheyt eñ versmaetheyt/ behalvē den Abt vā Westmunster/daer niet toegeseyt en wert.

Veranderinghe van Religie in Engelant Anno M.D. lxxxix.

Dit hebbē wy goet gedocht wat int lange te verhalē na de waerheit/gelijc sulcx doē ooc aldaer in druck was wtgegaen/als een stuck daer Engelant veel aen gelegen was/ midts dat daer door de Roomsche Catholijcke Religie vā daer wederomme verbannē wert / die den Coninc Philips eñ Coninginne Maria met so vele moyte tot haerder grooter glorie ingebrocht haddē: Want de Statē ofte Parlamēt aldaer door dese proceduere bewecht werdē/anderwerf alle de ordinantiē/ statuyten eñ wetten in crachte te stellen/ aengaende de Religie/ die daer in wesen eñ rachte waren ten tijde vanden Coninc Edwaert den sesten: Brekende die/die den Coninc eñ Coninginne onlancx ter contrarie gemaect hadden. Also veranderde Engelant eñ Yrlāt weder de Religie/dat namaels eenē grootē haet der Spaniaerden teghen Engelant veroorsaect heeft.

1558.

Helionora ende Maria Coninginne doot/ Anno M.D.lviij.

In dit jaer M.D.Lviij. zijn ooc in Spangie gestorvē de Coninginne Helienora/ Douwaigiere van Vranckrijc eñ Portugael/ den eersten Februari/ eñ Maria de Coninginne van Hongarien / den xviij. October/ die eertijts Gouvernante in de Nederlandē geweest was/ ende die deselve Landen seer beminde/ die ghenoech onwillich na Spangien reysde/ maer willich was om harē Broeder dē Keyser te gelieven/die sorchde dat sy in Nederlant te veel gebodts soude willen tot haer nemen/ dat den Coninc soude mogen mishagen/daer die seer toe stooctē/die onder dē Coninc eenich regimēt sochten/om geē berispers te hebben.

Keyser Carolus de vijfde doot/ M.D.lviij.

Ende den Keyser Carolus de vijfde is oock gestorven in Castilien/ int Convent van S. Justi / op sinte Matheus dach/dē xxj. September/Ano. M.D.Lviij. door eē hecte cortse/int Lviij. jaer syns ouderdoms/hebbende xxxvj. jaer het Keyserrijc beseten/ende wel xl. jaren syn ander Conincrijcken. Sommighe schrijven / dat hy op sijn dootbedde (door de vermaninge die hem gedaē was by dē Aertsbisschop vā Toledo/ ofte door dat hy eertijts in Duytslant gehoort hadde) bekende dat hy alleenlijck syn salicheyt verwachte door die verdienste Christi Jesu/ ende nerghens in elders eenighe andere hoope hadde/ na de opinie vande Ghereformeerde. Hy was voorwaer eē machtich cloec/ sachtmoedich/ stercmoedich eñ hoochmoedich Vorst/ van grooter ervarentheyt/ eñ geluckich/ maer dat hy wat te eyghensinnich was. Hy vercreech tot syn verstorven Heerlijckhedē/ volcomelijcken het Hertochdom vā Geldre/ t'Graefschap vā Zutphen/ het sticht vā Wtrecht/ eñ de Landen van Overysel/ de Heerlicheyt van Groeningen/ eñ de Stadt van Camerijc/ alle in Nederlant gelegen: behalven het Conincrijc van Thunes/ de Landē in America/ ooc Napels/ Sicilien ende Melanen / hem versekert ende gewonnen. Sijn krijchsvolc namē Roomen.

Lof dene hȳ victoriē/ ooc teghenspoet vanden Keyser Calolus/ ende wat ervē hy geleten heeft.

Hy creech ghevangen den Paus Clemens de vij. den Coninc van Vrancrijc/ den Coninck van Navarra/ eñ de Hertoch van Saxē: De Hertoch van Cleve/ ende de Lantgrave van Hessen eñ andere/ dedē hem voetval. In syn leste jaren en wilde hem het gheluck also niet mede/ door opstinaetheyt/ quaden Raet/ ende strengh voornemen. Den Lantgraue gevangen houdende/ wert hy by dē Hertoch Mauritz van Saxen ende andere Vorsten/ die een verbont metten Coninc van Vrancrijc maecten/ gedwongen niet alleene den Lantgrave los te laten/ maer oock de vruchten van syn victorien in Duytslant te verliesen/ also vele Historiē dat genoech vermelden. Hy liet achter van Isabella van Portugael/ den Coninc Philips/ synen eenigen sone/ Maria de Huysvrouwe van Keyser Maximiliaē/ eñ Johanna de Princesse van Portugael/ met meer natuerlijcke kinderen ofte bastaerdē/ als Don Jan van Oostenrijc/ eñ Margarita de Hertoginne van Parma. Also verloor Coninck Philips/ in een jaer/ synen vader/ syn Huysvrouwe/ eñ syn twee moeyen. In December dede hy de wtvaerdē doen tot Brussel/ boven al een seer eerlijcke eñ triumphante over den

Keyser

1559.

Keyser sijnen vader/met een Victorie-schip/ wapenen/standaerdē/banieren/ van alle sijn heerlijckheden verciert/ welcke seer triumphantelijck gevoert ende gedragen werden.

Twee Coningen in Denemercken storven.

In Denemercken storven ontrent desen tijt twee Coningen/te weten/Cristianus den regierenden Coninc/eñ Cristiernus/die xxij. jaren gevangē gelegen hadde om sijn tyrannije die hy over sijn onderdanen ghebruyckt hadde/zijnde nochtans een machtich Coninc van dry Conincrijcken/te weten/Denemercken/Sweden/eñ Noorweghen. Hy quam in sulcken haet/dat hy vanden volcke verlaten wert/die een ander Coninck kosen/eñ hebben hem ten lesten/Anno M.D.xxxij. als hy met heyrcracht ende behulp vanden Keyser/ Denemercken weder meynde te vercrijgen/verstoot/geslagen eñ gevangē: Een wonderlick werck eñ straffe Gods/tegen de onbarmhertichept eñ tyrannije/ oock een notabel exempel voor onse tijden. Hy wert vanden Coninc Cristiaen rechts voor sijn doot seer beleefdelijckē besocht/eñ vergaven alle ongelijcheden deen den anderen seer goedertierlijcken. Desen Cristiernus hadde te houwelijckē (als geseyt is) de suster vanden Keyser Carel/ Isabella/by de welcke hy kinderen hadde/namelijck/ eenen sone die in Nederlant gestorvē is/ op de selve tijt doe de Vader gevangen worde/eñ een dochter/genaemt Cristiana/welcke Hertoginne van Lotringen wert/ eñ nu Anno D. M. Lviij. middelde den Pays met Vranckrijck/ wiens sone Hertoch van Lotringē/troude de tweede dochter van Vranckrijck/Claudia/den naesten Januari.

Handelinge vā vrede tot Cambresis.

Alsoo ghesept is / soo verachterde de doot vande Coninghinne van Enghelandt/den Pays seer tusschen de Coninghen. Maer in Februari zijn weder de boven-ghenoemde Commissarisen van beyde zijden vergadert/ int Casteel van Cambresis: Alwaer oock quamen de Ghesanten vande Coninghinne Elizabeth van Enghelant /namelijck / den Bisschop van Ely / ende Mylord Haward/ Baron van Effingen/met Doctor Wotton/ den Deken van Cantelberch. Vanden Hertoch van Savoyen wegen/waren daer oock twee Ghedeputeerde: oock met alle dese de voorgenoemde Hertoginne/ Dowaigiere vā Lotringen/als middelersse/ met haren sone. Na eenigher weken handelinghe / zijn sy ten lesten so verre gecomen/datter niet en scheen te resteren/ dan dat de Engelsche Cales wilden weder hebbē/in het welcke Coninc Philippus haer wilde te vreden ghestelt hebben/ ofte anders en wilde hy geenen Pays accepteren/ om dat het om sijn verschil verloren was. Maer also de Engelsche Coninghinne vernam dat desen Pays een fondament was van een conspiratie / streckende om alle de werelt wederomme te dwingē tot onderhoudē vande Catholijcke Roomsche Religie/ die sy nu in haer Rijcke veranderde/ tot nadeele vande eere des Coninck Philips/soo heeft sy best ghedocht/haer te versekeren van eene secrete vrientschap met Vrancrijck: Daer toe dat van beyde zijden behoudelijckē geimplojeert wert een Florentijn Edelman/genaemt Guido Canalcanti / door wiens middel sy den vrede voor haer Lant besloten heeft. Eñ

Door ondershandelinghe van Canalcanti/ blijft Cales Frans.

1559.

mits dat Cales ten uttersten niet dan ghedemanteleert / ofte met afgebroken open mueren wedercrijgelijc en was/ so heeft sy te vreden geweest dat Cales ende den Lande daer toe behoorende/ noch acht jarē soude in handen vande Fransoysen blijven / dies souden sy tot breeder eñ stercker versekeringe/boven belofte eñ verbintenisse gevē vier Gyselaers ofte Ostagiers / die hen daer voorē oock souden verpanden/in verbintenisse van vijf hondert duysent croonē/eñ die Ostagiers ten behoorlijcke tijde te mogen veranderen: Maer daer wert middel gevondē by den Fransoysen dat zijt ontliepē/ eñ namaels tot accoort quamē.

Tusschen Spangien eñ Vranckrijc vrede getreft/ dē derden April/ M.D.lix.

Als nu de Coninghinne van Enghelant te vreden ghestelt was/so is den Pays tusschen de Coningen eñ Landen te Cambresis besloten gheweest den derden April/ Anno M.D. Lix. eñ den vijfden April te Brussel afgelesen. De oude questien die over xxv. jaren geweest waren/werden gheheel over beyde zijden uut gesloten/als de Souvereynte die Vranckrijck pretendeerde over Vlaenderē/Artoys/Rysel Doway/Doornick/het Conincrijck van Napels/ eñ het Hertochdom van Melanen/ etc. Eñ des Coninck pretensiē van Borgongien/ Provence/ de steden op de Riviere de Somme/ende het Graefschap van Bollonoys.

De principaelste Artijckelen vanden vrede/ waren dese.

Principaelste artyckelē vandē Pays M.D.lix.

Datter eenen goedē vrede soude wesen tusschen de Coningen/ hare kinderen eñ onderdanen / die de een in des anders Landen vry souden mogen reysen/ varen/ ende handelen: Alle rechten van reprasaille souden wech genomē zijn: Alle Privilegien bevesticht/eñ een yegelijck in sijne goedē wederomme herstelt.

Dat al de oude tractaten ende verbontenissen souden bevesticht zijn / soo vele als dit tractaet toeliete.

Dat beyde de Coninghen souden met vlijt voorderen eñ hanthaven de heylighe Catholijcke Roomsche Kercke eñ Religie/eñ arbeyden dat het Concilium generael mochte ghehouden worden.

De Coninck van Spangien sal weder geven S. Quinten/Han eñ Chastelet. De Coninck van Vrancrijck Theonville ofte Dietenhove/Marienborch/Juois/Damulliers eñ Montmedi: Eñ sulcx als sy deen van dander genomen hebben/sonder de fortificatie te breken/eñ een yeghelijck sal sijn geschut ende munitie daer weder uut mogen nemen.

Terwane sal weder ghegeven worden sonder mueren soo het is/ eñ Yvoys van dander zijde sal oock afgebroken worden / eñ en sullen niet weder sterck gemaeckt mogen worden / noch op duysent schreden na geen Forteresse ghebout moghen worden.

Hesdin eñ sijn Lantdouwe/als out Patrimonium vanden Coninck van Spangien/ sal hem blijven/ ende Vranckrijck afstaende by alle pretencien. Veel questien van Lantscheydinghe van Borgongien / Artoys / etc. worden ghestelt int segghen van Commissarisen van beyde zijden / met andere dierghelijcke swaricheden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Den Coninck van Spaengien sal t'Graefschap van Charloys weder hebben.

Wat beyde de Coningē besitten in Montferrat/ sal den Hertoch van Mantua weder ghegheven worden / oock Boulion den Bisschop van Luyck / het Eylant Corsica den Genevoysen/ Valence int Hertochdom van Milanen/ den Coninck van Spaengien.

Artijckelen van vrede.

Ende gelijck eerst besproken was van het houwelijck vande outste dochter Isabella van Vranckrijck metten Prince Carel van Spaengien/ so ist om voorder vrientschappe ē eenicheyt te vesten / besloten/ dat den Coninck van Spaengien selve haer trouwen soude (die nu weduwer was) met eē gifte van vier hondert duysent Croonen.

Den Hertoch van Savoyen sal trouwen met vrouwe Margarieta/ des Coninckx van Vranckrijckx suster/ met een gifte van drij hondert duysent Croonen / boven het Hertochdom van Berry/ daer van sy de vruchten haer leven lang soude ghenieten.

Vranckrijck sal oock den Hertoch restitueren alle het Lant dat hy van hem besit/ behalven Thuerin/ Pignorol/ Chyras/ Quyer/ de nieuwe stadt Asti/ de welcke hy noch soude behoudē voor drie jaren/ tot dat by vonnisse mochte uytghesproken worden / over sulcke actien als hy daer van pretendeert.

Den Hertoch van Savoyen sal blijven aē beyde zijdē neutrael/ dat is/ onpartijdich.

De Coninck van Spaengien sal behouden Ast ende Vercelles/ tot dat den Coninck van Vranckrijck de voorsz vijf steden van Piemont overlevert. Die eerst soude overleveren/ sal vandē anderen kiesen vier persoonen tot Gyselaers/ ende sal die behouden tot dat den anderen oock sal vol-levert hebben: ende dit sal gheschieden binnen den tijt van twee maenden.

Elcken Coninck verbint in dese tractaten van Pays sijn vrienden/ als omligghende Princen/ Potentaten/ ende Landen.

Desen vrede soude oock gestaden met alle sijn Artijckelen/ den Dolphijn van Vranckrijck/ ē den Prince Don Carlo van Spaengien/ desgheliicx de Staten van Vranckrijck ende van Nederlant.

Tot voldoeninghe vande leveringe/ heeft den Coninck van Vranckrijck gecoren deerste te wesen/ kiesende tot Ostagiers/ dē Hertoch van Alba/ den Hertoch van Arcos/ dē Prince van Orangien / ende den Grave van Egmont/ die na Vranckrijck trocken.

Triumphe over de vrede t'Antwerpē/ in April/ M.D.Lix.

Dese vrede verblijde veel menschē/ als het wel reden was/ ē alle de Landen door weerden groote feesten bedreven/ sonderlinge tot Antwerpen/ daermen vanden negenden totten achthienden April ghevieert heeft/ alle de stadt door met groote vyeren / tgeschut af te schieten/ ē vyerpijlen/ batementen/ facten/ alle de stadt door. Den hoogen tooren vande Lieve Vrouwen Kercke is met drie hondert brandende Lanteernen tot int opperste gelit behangen geweest. Alle de Natien daer residerende/ als Florentijnen/ Genevoysen/ Luccoysen/ Duytsche/ Oosterlingen/ Spaenjaerden ende Engelsche. Dese hebben vele triumphale bogen/ statuen/ Casteelē/ ē alderhande soorten van vyeringen ende vyerwercken opgherecht: Lieten de wijn loopen/ hebben heele Ossen ghebraden/ lieten Verckenen by verblinde ghewapende lieden doot smijten/ groote mastē opgerecht/ die gesmeert warē/ ende costelijcke prijsen daer boven op gestelt/ voor diese conden afhalen: oock prijsen voor Vrouwen die sterckste loopen conden. Ende dit elck om het beste ende schoonste.

Tot voldoeninghe vanden tracktate van Payse/ heeft den Coninck van Spaengien met volle macht den Hertoch van Alba/ ende andere last gegeven / tot Parijs de Ceremonien vanden ondertrouwe in sijnen naem/ met de dochter van Vranckrijck te volcomen. Also troch oock derwaerts met groote state den Hertoch van Savoyen/ om te trouwen des Coninckx suster: Het welcke alles is gheschiet met grooter feeste/ triumphe/ ē costelijckheyt. Onder andere isser een steeckspel aengerecht/ daer den Coninck selve/ den Hertoch van Guyse/ den Prince van Ferrare/ ē den Hertoch van Nemoers / beroepers van waren tegen alle comers. Den Coninck die stack ē liep seer cloeckelijc ē wel/ den eersten ende tweeden dach: Den derden dach/ de Coninghinne sijn Huysvrouwe voor sijn te veel vermoyens vreesende/ al ofte sy eenich quaet indencken hadde van ongeluck/ badt hem op te houden/ dat oock vele andere Hovelinghen deden/ maer hy en wilder niet na hooren. Ē ten derden daghe/ als hy nu wel twee uren geloopen hadde/ ende opt eynde vanden spele was / heeft hy willen betoonen dat hy niet moede en was / ende beriep Lorges / Grave van Montgomery/ den Capiteyn van sijn Garde/ die geacht was een vande beste Lanciers van Vranckrijck te wesen / om teghen hem noch een Lancie te loopen: die hem excuseerde op de vermoetheyt van sijnen Peerde/ ē andersins. Maer den Coninc en wilde niet ontseyt zijn. Ē also sy nu tegen malcanderen loopende waren / soo ist ghebeurt dat Montgomery sijn Lancie op des Coninckx borst brekende/ de splinterē inde visiere vant Helmet des Coninckx schoten/ het welcke vergheten was vast te sluyten: door de visiere opengaende / vlooch den splinter inde rechte ooghe des Coninckx/ ē wonde hem doodlijck. Als hy nu begost te suyselen/ wert hy wederhouden / ē vanden Peerde bloedende wech gedraghen/ met verschricken vant gantsche Hof ē menichte van volcke. Als hy nu ontwapent was / ende de wonde byde constighe Chirurgijnen (waer onder oock Andreas Vesalius van Coninck Philips daer ghesonden wert) besocht ē gevisiteert zijnde/ wert dootlijcken geoordeelt/ hoe wel met groote cloeckheyt ē verstant der selviger/ hy noch levende bleef thien dagen: ē storf den thiendē Augusti/ Anno M.D.Lix. als hy xl. jaer oudt was/ ende xij. jaren geregeert hadde. In sijn doot beclaechde hy sijn lichtveerdicheyt: ē oock onder andere/ dat hy te straf teghen die vande Religie geweest was. Maer den Cardinael van Lorreynē seyde hem: Het was den boosen Gheest die hem quelde / ē hy moeste daer tegen stridē: Hy was een cloeck Prince/ ē recht krijchsman/ eer begeerich/ ē hooch van moede. Montgomery na het gedaē feyt/ viel hy neder ter aerden / bekennende de doot

Triumphe in Vranckrijc in Julio

Coninck Henricus ... Vranckrijc ... sijn ooghe ghesteken/ den eersten Augusti/ M.D.Lix.

Doot van Coninck Henrick ... Vranckrijc den x. Augusti/ M.D.Lix.

Montgomery ... steloos ... de heylige Schrift...

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1559. weerdich te zijn/maer den Coninck wilde in alle manieren dat het hem ſoude verghevē/ ende niet toeghereke nt woꝛden/ als die hy hem daer toe ghedwonghen was. Maer hy vertrock wt het Hof/ hem alleen houdende/ als wt der wereit trooſteloos: maer alſoo hem gheraden wert de heylighe Schꝛiftuere tot trooſte te leſen (ghelijck de Franſoyſen ſchꝛijven) twelck hem veroorſaeckte van Religie te veranderen/ hy die te voꝛen Roomſch Catholijck was/ ende de Ghereformeerde Religie ſeer vervolchde/ heeft hem namaels ſeer tot beſchuttinghe der Ghereformeerde Religie in Vranckrijck laten ghebꝛuycken: Ende is ten leſten Anno M. D. Lxxiij. in Doufron een ſtedekē in Noꝛmandijen veringhelt/ eñ gevangen gewoꝛden/ eñ van daer te Parijs gevoert/ eñ daer opentlickē onthalſt: welcke ſijn doot wert de Coninginne/ eñ der kinderen wraeckgiericheyt toegheſchꝛeven.

Kinderen des Coninex Vranckrijcx/ vier ſonen eñ drie dochteren.

Coninck Henrick van Vranckrijck liet achter vier ſonen eñ dꝛie dochteren. Iſabella de outſte was doe de Bꝛuyt van den Coninc van Spangien: De tweede wert Hertoginne van Lottringhen: Ende de derde werdt Coninghinne van Navarra. Den outſten ſone Franſoys die ghetrout hadde de Coninginne van Schotlant/ regneerde eerſt nae ſijnen Vader: Na hem Carolus; Na Carolus Henrick/ die oock Coninck in Polen was. De vierde Franſoys/ wert Anno M.D.Lxxxij. gehult Hertoch in Bꝛabant.

Die vande Ghereformeerde Religie in Vranckrijck/ ſchꝛijven deſe vreemde doot des Coninex/ Gods rechtveerdich oordeel toe/ eñ groote ghenade tot hunwaerts/ als die ſijn kercke daer mede heeft willē ſijn macht toonen/ ende verloſſen van een groote vervolginge/ als den Hertoch van Alba/ doen daer zijnde/ metten ſelven Coninc int werck ſochte te legghen/ navolghende de eerſte Artijckel vanden leſten beſloten vꝛede/ tenderende om te verdelghen alle de werelt dooꝛ/ de Ghereformeerde Religie/ dwelck ſcheen dat den Coninck aldaer wilde beginnen met de Heeren van ſijn Parlement tot Parijs/ onder andere ghevanghen ſtellende Anne du Bourgh/ die opentlijck totten Coninc int Parlement veel geſpꝛoken hadde tot vooꝛderinge vande Gereformeerde Religie/ waeromme den Coninc geſtooꝛt weſende/ hem ſoude ghedꝛeycht hebben/ hem te willen ſelve ſien verbꝛanden/ dat welcke hem God belette met de vooꝛſz wonde: Nochtans wert du Bourgh daer na verbꝛant. Niet tegenſtaende des Coninex doot/ ſo hebben nochtans den Peys ende Houwelijck vooꝛtganck ghehadt.

Den Paus van Roomen/ Paulus de vierde vanden huyſe Caraffa/ die ooꝛſake was vanden gebꝛoken beſtant/ ende ſelve ooꝛloge tegen den Coninc gevoert hadde/ eñ den fondateur vande Teatynen oft Ieſuyten was/ is tot Roomen geſtoꝛven in Auguſto/ in het jaer M.D.Lix. als hy nu met ſijn geſlachte/ ſecte/ eñ creatueren/ een groote grouwelijcke eñ ſoꝛgelijcke vervolginghe teghen alle goede (onder tdeckſel van Religie) vooꝛ ghenomen hadde. Van ſijn doot zijn vele verblijt gheweeſt/ eñ pꝛincipalick dat Roomſche volck/ om de menichvuldige ooꝛlogen/ ſchattingen eñ overlaſten/ die hy eñ de ſijne vooꝛtſtelden eñ bedꝛeven: So dat het volck van Roomen met gewelt van wapenen na het Inquiſitie huys zijn geloopen/ daer ſy den opperſtē Inquiſiteur quetſten: de andere verloopende/ hebbē ſy vooꝛts dat huys met vyer verbꝛāt/ de gevangenen verloſt/ ende wilden noch een ander Clooſter Minerva verbꝛanden/ om dat ſy de Inquiſiteurs toegedaen waren/ en hadde het dooꝛ Marco Antonio Columna/ eñ Iulia Ceſarnio niet met ſchoone woꝛden belet geweeſt: Waer by oock des Paus Nevē eñ Maechſchaps huyſen/ eñ haer leven geſalveert wert. Des Paus beelt oft ſtatua int Capitolium opgerecht/ hebbē ſy afgeſmeten eñ inden Tyber ghesleypt eñ gewoꝛpen. Een gebodt werter ghedaen inden name vanden Raet eñ Roomſchen volcke/ op groote ſtraffen/ datmen allomme moeſt af bꝛekē alle des Paus eñ ſijn geſlachte Caraffe/ beelden/ wapenen/ ſchilderijen/ eñ titelen/ als van vyanden des menſchelijcken gheſlachte/ diens memoꝛien verdienden wt de werelt gheweert te weſen. Den volgendē Paus Pius Quartus/ hoe wel hy den Cardinael Caraffa ende den Hertoch van Paliano ſijn Neve/ eñ dat gheſlachte belooft hadde alle miſdaden te vergeven/ eñ tſelve met een gheſchꝛifte verſekert hadde/ ſo heeft hyſe nochtans alle doen vanghen/ ende in ghevanckeniſſe werpen. 1559.

Oploop tot Roomen tegen Inquiſitie. M. D. Lix.

Den Coninc reſolveert te vertrecken.

Den Coninc Philips hebbende nu vꝛede/ heeft ghereſolveert na Spangien te varen/ om aldaer de Inquiſitie by te ſtaē/ verhooꝛt hebbende dat aldaer eenige groote Edelen de Gereformeerde Religie gunſtich waren/ ooc om te beter het Concilium generael van daer te voꝛderen: welcke twee ſaken hem meeſt dꝛongen totten vꝛede te verſtaen.

Des Lants Staten vergadert zijnde wert de Hertoginne van Parma geoꝛdineert tot Gouvernante/ M. D. Lix.

Waerom hy in Auguſto tot Gent de Staten vanden Lande ontboden heeft/ om henlieden ſijn vooꝛnemen aen te ſeggen/ eñ ooꝛlof te nemen/ hebbende wt Italien ontbodē ſijn ſuſter de Hertoginne van Parma/ die hy ſtelde (als een Princeſſe van den bloede) tot Regente over de Nederlandē/ in plaetſe vanden Hertoghe van Savoyen/ die nu in ſijn Lant herſtelt was/ om eenige redenen overſlaende de Hertoginne van Lottringe (die een yegelic achte dat ſy aende Landen die eere beter verdient hadde): Eñ heeftſe den Staten ſeer gerecommandeert. Ende neffens haer heeft hy geoꝛdineert eenen Raet van Staten/ vooꝛ de vooꝛvallende hooge ſakē/ als van Peys ooꝛlogen/ intelligentie met Pꝛincen eñ Landen/ ende beſcherminghe der Landen. Noch eenen ſecreten Raedt/ om ſaken van wetten/ gratien/ Iuſtitie/ eñ ander politicke ſaken. Den derden Raedt vande finantien/ vooꝛ de regieringe vande Domeynen vandē Coninck/ eñ alle incomſten. Deſe dꝛy verſcheyden Raden haddē elck haer vergaderinge int beſonder/ ſo dat deen met den anderē niet te doene ſoude hebben. Die vanden Raet van Staten waren/ Anthoni Perrenot Biſſchop van Arrecht/ die coꝛts daer na Cardinael vā Granvelle ghewoꝛden is/ Willem van Naſſouwē/ Pꝛince van Oꝛangien/ Lamoꝛael d'Egmont/ Pꝛince van Gavere ende Gꝛave van Egmont. Philippe de Staden/ Heere van Glapon/ Charles Baron de Barlaymont/

Drie Raden vanden Coninck gheoꝛdineert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1559.

opperste vande finantien / eñ Doctoor Viglius President vanden secreten Rade. Namaels werdt daer Philips de Montmorentsy de Grave van Hoorne oock Admirael / ende Charles de Croy/Hertoch van Arschot by gevoecht. Ordineerde voorts/ dat de Ridders vandē gulden Vliese/ vande Hertoginne Regente geroepen/souden daer oock acces hebben/ oock die vanden secreten Raet/ ende vande finantien. Gaf haer oock opentlijcken eene secrete instructie / by de welcke sy vermochten wel tadviseren/vraghen eñ hooren/ maer moesten resolveren metten Cardinael/ Orangien/Egmont/Barlaymont/ende Viglius. Den secretē Raet bestont van ontrent twaelf min ofte meer Doctoren inde rechten/ ende elcke Raden hadde sijn Secretarisen.

De Raets-heeren van Staten.

Gouverneurs der Provintien.

Ordineerde voorts/ elcke Provintie sijnen Gouverneur / elck een Heere vander ordre des gulden Vlies. Als namelijck Brabant/ daer hadde dē last af de Regente/als generale Gouvernante/haer residētie aldaer houdende. Den Prince van Orangien/ werdt Gouverneur eñ Capiteyn generael van Hollant/ Zeelant/ende Wtrecht/ eñ daer na oock van tGraefschap van Borgongien. De Grave van Egmont was Gouverneur van Vlaenderen ende Arthoys. Jan de Lingnj Graef van Arenberch/was Gouverneur vā Vrieslant/ Overysel/ Groeningen ende Linghen. Charles de Brunen/Grave van Megē/ was over Gelderlant eñ Sutphen. Pieter Ernst Grave van Mansvelt / was over Lutzenborch. Jan Marquis van Bergē/was over Henegouwe/Valencijn/ende het Casteel van Camerijck. Den Baron van Barlemont/ was over Namur. Jan de Montmorency Heer van Courrieres was Gouverneur van Rysel / Doway / eñ Orchiers. Eñ Florents de Montmorency / Heer van Montigny/ broeder van dē Grave van Hoorne/was gestelt over Dornick eñ Tournesis. Dese waren alle de principael Heeren vanden Landen/ ende hadden macht over Crijchsvolck ende Justitie.

Bendē van ordinantien van Peerdevolck ende haer Oversten.

Onder het ghebiet van dese Heeren liet hy oock de Benden van ordinantien/die waren veerthien Benden peerden/ die wel mochten wtbrenghen drie duysent peerden wel ghemonteert / ende waren altijt het beste ende fraeyste Peerdevolck gherekent in Christenrijck/die altijt so wel in tijde van vrede als in oorloghen onderhouden waren. De Overste warē de Prince van Orangien/ den Hertoch van Arschot / de Grave van Egmont / de Marquis van Bergen/de Gravē van Hoorne/van Arenberch/van Mansvelt/van Meghen / van Rieulx / van Bossuyt / ende van Hoochstraten / de Heeren van Brederoode/ van Montigny/ eñ van Barlaymont: Elck Overste / hebbende sijnen Luytenant ende Officieren/ende elck sijnen Tresorier.

Guldē vlies tot Gent.

Aldaer tot Ghent heeft den Coninck ghehouden nu anderwerf de ordere vanden gulden Vliese/ daer mede vereerende onder andere dese Nederlantsche Heeren: De Heere van Assincourt: De Heere Florēts vā Montingni/ vandē huyse van Montmorency: De Marquis van Rentj / vanden huyse Croy: De Grave van Lingnj/ ende de Grave van Hoochstraten/vanden huyse van Lalain.

De Staten vanden Lande haer seer wel ghequeten hebbende teghen haren Prince / waer door hy tot sulcken heerlijcken tractaet van payse gecomen was/ ende den Edeldom in haren dienst haer lijf ende goet soo vromelijcken gewaecht hadden/ ende de ghemeynte oock met haer negenjarige contributie: hebben sy den Coninck een ernstige requeste ghepresenteert/ op dat hem geliefde dat Spaensch ende vreemt Crijchsvolck wt den Lande te senden. De Coninck hadde van dese bede wel geerne ontslagen geweest / maer mits dat sy heftelick alle haer Previlegien allegierden/ ende hem copijen daer van toonden/ wat dat hy haer belooft ende gesworen hadde / eñ ter contrarie souden moeten protesteren / heeft het haerlieden gheconsenteert/ dat sy binnen drie maenden vertrecken souden: maer dat geschiede in anderhalf jaer daer na eerst/ alsmen die nootsakelick om tverlies van een Eylant Zerby in Barbarijē vandoen hadde.

Der Spaensche soldaten vertrec wort versocht.

Dat de Staten der Nederlanden so sterck aenhieldē tot dat vertreck der Spaengiaerden/ beweechde haerlieden dese redenen: Als dat veel Hovelingen geheel aenden Coninck hangende/ ende by hem in groot credit zijnde/ende inde Landen bleven/ haer hadden laten hooren dat sy gestoort waren/ ende wrake verhoopten/ om dat haer inde leste bede ende neghenjarighe schattinge/ benomen was de handelinge vanden gelde / maer dat de Staten dat selve onder haer deden ontfangen/ eñ wt betalen aent Lants krijchsvolck/ by haer eygen dienaers: Waer mede der Hovelingen nagelen ghecort werden. Het welcke sy interpreteerden/ opentlijck te wesen een specie van ongehoorsaemheyt / als te willen den Prince wetten stellen/ende die niet toe betrouwen de handelinge vanden gemeynen gelde. By desen voechden haer noch andere/ die authoriteyt eñ Gouvernement sochtē/ so wel vreemde als andere / die het voornemen eñ de opinie vanden Coninck ende des Hertochs van Alba/ oock der Spaensche Inquisiteuren ende der Spaengiaerden sochten te vorderen: Dat was/ men en conde de Luterije ofte ketterije wt Nederlant niet weeren/ ende consequentelijck wt Spaengien / ofte men moeste eerst sien absolute oft volcomen gehoorsaemheyt/ authoriteyt ende ghebot den Coninck inde Nederlanden te becomen / by de welcke men dan mochte de Inquisitie op de Spaensche maniere aldaer planten: Sonder welcke twee punctē/ men moeste de Landen voor verloren achten/ende dat moeste met vreemde garnisoenen te weghe ghebrocht worden. Dese dingen dē versienichsten onder de Staten bekent wesende / heeft haer soo instantelijck het vertreck der Spaengiaerden doen versoecken.

Redenē der Statē waerom sy versochten tvertreck der Spangiaerden.

Als nu alle dinghen wel versien waren/ heeft den Coninck sijnen oorlof vande Staten tot Gent genomē / haer boven al recommanderende het onderhout der Catholijcker Religie/ende straffe der ketterijen: ende is na Zeelant getrocken / alwaer een schoon vlote schepen reede lach om hem te voeren / wonderlijck wel voorsien van als: Onder andere was daer wel provisie alleenlijck van Capuynen

Coninck Philips seylt nae Spangien/ den xxvj. Augusti/ M.D. LIX.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1560. puynen boven de vijfthien duysent/ waer by de andere provisie af te meten is. Soo is den Coninc den xxvj. Augustus M.D.Lix. van Vlissinghe t'schepe ende t'seyle gegaen/ ēn met goeden wint in corte daghen tot Laredo in Bischaien aenghecomen/ waer nae den wint terstont gheheert is.

In Spaengien hebben sijnen raet sijn aencoemste hoochnoodelick gheacht/ om dat de Luyterye daer seer toegenomē hadde/ waeromme hy terstont binnen Sibilien groote ēn strenge executie dede doen over de selvige/ soo over mans als vrouwen/ met groote ceremonie ende pomperye: vele gebrant/ ēn vele met andere manieren van straffinghen ghestraft. Als hy nu in September daer nae te Valedolit quam/ heeft hy in October aldaer in sijn tegenwoordichept/ ēn sijn geheel Hof/ doen verbrandē xxviij. Edelen/ van grooten ēn goeden geslachte/ waer onder oock waren eenige van de beste des Lants. Ēn daer wert alsoo voorts groote strengichept ghebruyckt.

Den Coninc trout met Isabella vā Vranckryck/ den xxxj. Januari/ M.D.Lx.

Daer na/ Anno M.D.Lx. in Januari/ wert Isabella van Vranckrijck/ door geleyt des Coninckx van Navarre en des Cardinaels van Borbon/ met grootē staet aen de Spaensche Frontieren ghebracht/ daer sy terstont te Roncevaulx van des Coninckx wegen/ als Bruyt ende toecomende Coninghinne ontfanghen wert/ van den Cardinael van Burgos/ ēn den Hertoch van Infantasgo/ welcke haer terstont by den Coninck in Castilien gevoert hebben. Alwaer met onwtsprekelicken costē ēn triumphe de Bruyloft den xxxj. Januari ghehouden wert/ die geschat werde twee duysent ducatē s'daechs te costen. Ende corts daer na wert dē Prince Carolo/ eenich sone vanden Coninck/ voor toecomende Heere in alle Coninckrijcken van Spaengien besworen/ ende wtgheroepen.

Beroertē in Vranckrijck mits die vā Guisens Gouvernement.

Also nu in Vranckrijc den nieuwen Coninck Fransoys noch jonck was/ so heeft den Cardinael van Lotteringhen met sijn broeders/ den Hertoch van Guyse/ den Hertoch van Aumale/ den grooten Prior/ ende den Marquis van Albeuf/ het geheel Gouvernement op haer genomen/ door dat sy Ooms waren vande Coninginne/ des Coninckx Huysvrouwe/ ēn de Coninginne van Schotlant/ zijnde haer moeder (de Regente van Schotlant) haerlieder Suster.

Op dit Gouvernement van die van Guyse/ isser groote murmuratie gheresen onder den Adel/ om dat sy niet en respecteerden de Princen vanden bloede/ ende den huyse des Coninckx/ ēn de ander officierē vander Croone: Alsoo dat sy gheen cleyn achterdencken en gaven/ als oft die van Guyse sochtē de Croone aen haer huys te brengen/ als afgecomen wesende vande rechte Linie ende afcoemste vanden Keyser Carolus de groote/ daer der Valoysche Coninghen afcoemste nu regeerde/ die haer afcoemste van Hugo Capet ghenomen hebben/ die eertijts Anno negen hondert achtentachtich den rechten Coninc Lodowijck in een Clooster stack/ ende maeckte hem selven Coninck. Hier van hadden die van Guyse haer eertijts beclaecht/ ende by gheleerde ghesocht datmen haer recht soude bewijsen. Ende aldus hebben der Coningen partije/ als van Hugo Capet comende/ Huyghenoysen ghenoemt gheweest. Maer dese van Guyse hebbē de opsprake van haer seer wel weten te weeren/ als sy dien naem van Huyghenoysen die vande Ghereformeerde Religie hebben weten te gheuen/ ghelijck de Fransoysen schrijuen/ teghen de welcke sylieden altijdt de grootste strengichepdt ende wreetheyt gebruyckt hebben.

Eenē Fransoyschen oploop tot Amboyse.

Tegen die van Guyse hebben haer in Vranckrijck ontrent Amboyse opghemaect veel Edellieden/ ende andere in grooten ghetale/ te voet ende te Peerde gewapent/ die men achte datse groote hulpe ende onderstant hadden vande principaelste vanden Rijcke: Ende hebben met een Requeste den Coninck willen vertoonen het quaet ende onbehoorlijck regiment van die van Guyse. Maer alsoo sy lieden eensdeels bespiet waren/ ende by den Hertoch van Nemours behendelick ghepersuadeert zijnde om haer clachten onghewapent aen den Coninck te doene/ soo zijnse alsoo meest al gevangē geworden: Haer opperste was la Regnandie/ die op den wech gheschoten wert. Sy hadden haer stuck behendelijck aengheleyt/ vele waren wt goeden yver ghedreven/ maer sy hadden een ongheluckich eynde/ want sy werden terstont met hoopen ghehanghen ēn onthalst/ als veraders vanden Coninc. Onder andere den Baron van Chastelnau/ als verrader onthalst wordende/ riep hy luyds wt/ dat hy gheen verrader tegen den Coninc en was/ ten ware datmen eerst die van Guyse moeste Coninghen maken/ teghen de welcke sy haer hadden ghestelt. Ende eenen anderen genaemt Villengis/ als hy op de plaetse der executie quam/ ēn veel bloedts van syn ghesellen sach leggen/ nam hy van dat bloet/ ende wierp het opwaerts na dē Hemel/ sprekende dese woorden: O Godt/ wilt wrake doen over dit onnoosel bloet/ ēn laet het storten van dien een eynde nemen. Also straften die van Guyse haer vyanden: ende het scheen als oft het den Coninck aenghegaen hadde: Maer also den Connestabel van Vranckrijck dat op die maniere niet en hadde in den Parlamente van Parijs aenghesept/ so zijn sy op hem seer verstoort gheweest. Hier mede en verminderde dē inwendigen haet des Adels teghen die van Guyse niet/ dat haer niet onbekent en was. Ende also ontrent die tijt die vande Ghereformeerde Religie den Coninc een Suplicatie hadden doen overleveren/ by de handen vanden Admirael van Vranckrijck Chastilion/ die aenbiedende/ oft van groote menichte ofte van ghedeputeerde begheerde onderteeckent te hebben/ daer weynich mede wtgerecht wert. So hebben die van Guyse/ so onder t'decksel vande daet van Amboyse/ als ooc met vervolgen vande Gereformeerde/ ghedocht haer ghewelt ende authoriteyt meer te fonderen/ ende haer van hare vyanden te wreken/ waeromme sy groot achterdencken hebbende op den Coninck van Navarre/ den Prince van Conde synen broeder/ den Vidasme de Chartres/ ēn andere groote Heeren van Vranckrijck/ als oproerders des voorsz oproer van Amboyse/ soo deden sy die te Hove ontbiedē. Die van Conde/ Vidasme/ ende meer andere werden terstont ghevan-

1560.

De Guiſianen verbolgen die van Borbon Princen van den bloede.

ghen: Navarre wert wachte beſtelt. Als nv der ghevanghenen proces ghemaeckt was/ ende den Coninck veel crijchſvolck by hem hebbende/ ende dat het nv ſcheen dat die van Guyſe gheheel Vranckrijck onder haer mou hadden/ ſoo en reſteerde daer niet dan de executie te doen/ eerſt vande groote/ eñ dan vande andere/ alle het lant door.

Franciſcus Coninc van Vranckrijck ſterft dē vijfthien December M.D. Lx.

Maer alſo nv te Orleans den jonghen Coninc Franſoys door een quade oore ſubijtelijck quam te ſterven den vijfden December/ Anno M.D. Lx. door welcke doot ſulcke veranderinghe quam/ datmen terſtont die/ diemen ter doot verweſen/ ende op een ſchavot verwacht hadde/ Gouverneurs vanden jongen Coninc Karolus den neghenden ſach verclaren/ te weten/ Navarra ende Conde/ als Princen vanden naeſten bloede/ dien het regiment in Vranckrijc van oude tijden toecomt/ terwijle de Coningen noch onmondich ofte onderjarich zijn. By de Staten aldaer wert Navarra met de Coninghinne Moeder tot Gouverneur ghestelt/ tuſſchen de welcke terſtont wat nijts eñ twiſt ghereees/ de welcke meer vermeerderde. Die van Guyſe/ den Hertoch van Nemours/ den Cardinael van Tournon/ dē Mariſchal van S. Andries/ die van Briſacq eñ andere/ hieldē mette Coninghinne. Conde/ den Conneſtabel met ſyn ſonen/ ende den Admirael met ſyn broeders/ hieldent met die van Navarra.

Ghereformeerde Religie neemt voet in Vranckrijck.

Als nv de Staten van Vranckrijck vernamen de groote menichte die de Ghereformeerde Religie toeghedaen was/ ende dat die oock int Hof/ ende vanden Coninckliijcken bloede voorſtanders hadden/ beſloten ſy datmen een nationael Concilium ſoude in Vranckrijck houden/ daerentuſſchen alle ghevanghenen om der Religie los ende vry ſtellende.

Als den Paus dit vernomen hadde/ voorderde hy ſelve het Concilium gheneraeel tot Trenten/ dat hy te voren altijt wederſtaen hadde. Dies niet teghenſtaende/ heeft te Poyſſi een vergaderinge ende diſputatie tuſſchen de gheleerde Roomſche Catholijcken eñ de Ghereformeerde geweeſt/ inde tegenwoordichept vanden Coninck/ ſyn Hofgheſin/ ende des Rijcx Staten/ met het welcke nochtans

Diſputacie tot Poyſſy in Vranckrijc. Anno M.D.Lx.

niet wtghrecht en werdt/ waeromme de oploopen vande eene Religie teghen de andere vermeerderden: Ende om dat ſelve te ſliſſen/ iſſer bydes Lants Staten generalijck ghesloten een gebodt/ inhoudende een Religions vrede/ te weten/ dat die vande Ghereformeerde Religie ſouden moghen haer oeffeninghen ende predicatien hebben buyten elcke Stadt/ in alle vryheyt. Ende dit wert het Edict van Januari ghenaemt/ ghemaect Anno M.D. Lxj. dat welcke voor eenen tijt het Rijcke in

Edict van Januarius ofte Religions vrede Anno M.D.Lxj. den eerſten Januari.

meerder ruſte ſtelde/ tot dat die Roomſche Catholijcken een oorſake vonden de ruſte te verhinderē. Daer was beſlotē by de Staten onder andere/ dat die inde voorledene Coninghen tijden adminiſtratie van ghelde ofte finantie gehadt hadden/ die ſouden daer van anderwerf rekeninge doen (om dat de arme ghemeynte over de groote ſchattingen te ſeer claechde:) ende dat warē principalijc die van Guyſe/ den Conneſtabel/ ende de Mariſchal van S. Andries. Deſe drye/ Guyſe/ den Conneſtabel/ ende de Mariſchal/ ſoeckende deſe rekeninghe te ontcomen/ maeckten een verbont te ſamen/ ghelijck den Triun Virat te

1561.

Het Edict ghebroken byden Triun Virat.

Roomen/ van Marcus Antonius, Marcus Lepidus, ende Auguſtus Cæſar was/ ende ſpanden tſamē onder tdecksel vande beſcherminghe der Roomſcher Catholijcke Religie/ ende het voorſchreven Edict/ van Januari te breken. Om hier toe te comen/ hebben ſy den Coninck van Navarra die de Ghereformeerde toeghedaen was/ aen haer ſyde ghelockt (die hem ſelvē de ſtantafrichſte Heere niet bewesen en heeft) met beloften/ dat hem den Coninck van Spangien ſoude ſyn Coninckrijcke van Navarra weder geven/ doort verſoeck vanden Paus/ die hem oock ſoude diſpenſeren van ſyn wijf te ſcheyden/ die te ſeer Religieus was/ ende ſoude trouwen de Coninginne Maria vā Schotlāt/ daer mede hy ſoude moghen worden Coninc van twee Coninckrijcken: Ende ſy beſloten oock met haren aenhanck/ met minne ofte onminne/ den Koninck ende ſyn Moeder aen haer ſyde te nemē/ om in alles des Koninckx name te mogen ghebruycken. Dit hebben ſy eerſt int werck begonſt te ſtellen te Vaſſy/ alwaer dat Guyſe een predicatie (die na des Coninckx permiſſie vergadert zijnde) verſtoort/ vermoort/ eñ verjaecht heeft. Met dat krijchſvolck ende heerlijcke ſame is hy tot Parijs gecomen/ eñ met groote triumphe ontfangen/ alwaer ooc de Conneſtabel/ metten Mariſchal van S. Andries/ eñ de Coninc van Navarre hem vonden: Ende dwonghen den Prince van Conde met ſynen aenhanck te vertrecken/ na Orleans/ ende haelden den jongen Coninc Charles met ſyn Moeder/ met ghewelt tegen haren danck/ zeer weenende/ ende daer teghen roepende/ ende brochten die te Parijs met behendichept. Als ſy die nv te vreden gheſtelt hadden/ namen ſy het regiment gheheel aen haer. Met den Prince van Conde waren den Admirael Chaſtillon/ den Cardinael ende Dandelot ſyn broeders/ de Prince van Portien/ de Grave van Rochefocault/ ende veel andere vanden Adel/ met krijchſvolck/ waer onder veel vande Ghereformeerde Religie waren/ aen de welcke de Coninghinne Moeder ſchreef/ dat ſy teghen haren danck met den Coninc haren ſone ghehouden was/ biddende datmen haer met haer ghevanghen kinderen toch ſoude comen verloſſen. Waer op Conde met de zijne/ reſolveerdē tſelve te doē/ ende ooc het Edict van Januari/ nopende de Religions vrede te houden ſtaende/ als Prince vanden bloede/ by gebrecke van ſynen broeder den Coninck van Navarre: ende ruſtede hem ten krijghe meeſt met die vande Ghereformeerde Religie/ ooc volc wt Duytſlant ontbiedende/ onder Crombach. Die van Guyſe dede deſghelijcx onder den Rijngrave/ ende Rockendolf.

Oorloghe in Vranckrijc.

Alſo begonſt aldaer den eerſtē inlantſchen krijch/ in welcken vele machtighe Steden by den Prince vā Conde eñ de Ghereformeerde werdē ingenomē/ als Orleans/ Lions/ Valence/ Grenoble/ Roan/ Burges/ Tours/ Poytiers/ Montpeliers/ Niſmes/ Rochelle/ ende andere/ waer mede diē Somer paſſeerde. Roane wert weder beleghert ende ghewonnen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1562.

Roane ghewonnen/ eñ Coninc van Navarra wert gheſchoten.

wonnen/ alwaer de Grave van Montgomery dieſe verweerde/ miraculeuſelijck wt gheraecte. Den Predicant Marlorat wert aldaer ghehanghen. De Coninck van Navarra wert wt de Stadt in ſyn ſchouder geſchotẽ/ waer van hy na Parijs varende/ deerlijck gheſtorven is. Parijs wert oock beleghert van den Prince van Conde/ maer te vergheefs. Hy ontleende ghelt vande Coninghinne van Enghelant/ ende gaf haer Hableneuf in Normandyen te pande. Ten leſten Anno M.D.Lxij. den xix. December/ hebben beyde de partijen malcanderen treffelijck gheſlagen by Dreux/ alwaer de Prince van Conde over deen zijde/ ende den Conneſtabel over dander zijde gevangen bleven/ ſchijnende alſo ghelijckelijck gheſcheyden te weſen. Maer van Guyſens zijde bleef den Mariſchal van S. Andries verſlaghen/ metten grootẽ Prior Guyſens broeder/ de Heere van Montbrun des Conneſtabels ſone/ de Hertoch van Nevers/ eñ meer andere groote Heeren. Daer na belegerde Guyſe Orleans/ alwaer dat een Edelman met Name Poltrot/ wt eenen yver om ſyn Vaderlant van eenen Tyran te verloſſen/ (zoo hy zeyde) hem van achter doorſchoten heeft/ in ſynen Legher. Vluchtende/ wert hy nochtans wonderlijck ghevanghen/ ende met ſyn ſtout voornemen verclarende datter meer andere van diergelijcke aenſlagen noch waren/ die alle de Veltoverſten ſouden ombrenghen/ heeft hy onder haer een vreeſe ghebrocht/ twelck een oorſake vanden eerſten vrede was. Hy beſchuldichde van ſyn daet den Admirael/ ende andere/ om ſyn voornemen beter verwe te gheven/ die hy nochtans ſtervende (als hy met vier peerden van een ghetrocken wert) opentlijcken ontſchuldichde. Door deſen vrede hebben die vande Gereformeerde Religie haer vrye oeffeninghe behouden/ ende duerde ontrent vijf jaren/ doe den krijch twee hoofden ghesleten hadde van den Trium Virat, als Guyſe eñ den Mariſchal vã S. Andries/ mettẽ Coninc vã Navarra/ dẽ Hertoch van Nevers eñ andere.

Slach te Dreux tuſſchẽ Conde/ Conneſtable/ Guyſe/ etc. Anno M.D.Lxij. den xix December.

Guyſe doorſchoten van Poltrot.

Vrede in Vranckrijc.

De volghende krijghen aldaer/ die oock veel volcx over beyde ſyden gesleten hebben/ hebben de Gereformeerde Religie nochtans niet connen dempen noch verſtickẽ/ maer is met meerder vryheyt wtgheborſten.

Deſe oorloghen ende ſtaet van Vrancrijc/ en hebben gheen cleyne oorſake ende voetſel den beroerten van Nederlant gegeven: Ende midts dat de gheſchiedeniſſen ende ſtant van Enghelant ende Schotlant exempelen ende materien tot dien tijden medebrochten/ daerom ſullen wy daer van oock wat verhalen.

Beroertẽ in Schotlandt by de Guiſianen beroert.

Zijnde de jonghe Coninghinne Maria Stuaert van Schotlant getrout met Franſoys den tweedẽ Coninc van Vranckrijc (als voren verhaelt is): So regierde haer Moeder een Suſter van Guyſe in Schotlant. Ende het ghebeurde aldaer/ dat die vande Ghereformeerde Religie van haer te ſeer vervolcht werden/ door behulp van eenige vande principaelſte vanden Lande (dien, ter avontuere het rigoreus Gouvernemẽt der Regente niet aen en ſtont) hebbẽ in veel plaetſen de Roomſche Catholijcke Religie verdreven ende verſtoort: waeromme de Coninghinne Maria zijnde in Vrancrijc/ ende die van Guyſe haer Ooms dat verſtaen hebbende/ ſonden derwaerts vier duyſent Franſche Soldatẽ/ met Monſeur de la Broſſe/ ende dẽ Biſſchop van Amiens/ d'een met den laſt vant werelelijcke/ ende dander vant geeſtelijcke ſweert/ met expres bevel om de rebellen met alle ſtrengicheyt te ſtraffen/ ende principalijc de hoofden/ ende de Miſſe met alle Pauſelijcke ghehoorſaemheyt allomme weder in te voeren. Als ſy nu daer ghecomen waren/ ſchreef den Biſſchop van ſyn goet debvoyr by hem ghedaen/ dat ſy tvolc geboden hadden ter Miſſe te gaen/ de Ketteryen te verloochenen/ ende hooptẽ corts alles onder de Roomſche Kercke te brenghen. De la Broſſe ſchreef oock/ hy ſoude de Schotten met ſyn ghewelt in corte daghen aldwinghen. Ende ghelijc gemeynlijck wreetheyt met ghierichevt verſelſchapt is/ ſoo ſloeghen ſy haer ooghen op tgoet ende beſittinghen vanden Adel ende rijcke: Ende ſchreven daerom/ dat daer middel ware om der Coninghinnen renten ende domeynen te vermeerderẽ/ wel van twee hondert duyſent Croonen jaerlijcx/ ende datmen daer thien hondert Franſche Edelen ſoude beſorghen connen van huys ende landt/ om Schotlandt in dwanck te houden. Het welcke die van Guyſe ſeer goet dochte/ verwerpẽde het contrarie ſchrijven vande Coninginne Regente/ eñ des Ambaſſadeurs Oiſſelles/ die te kennen gaven dat de Schotten alſo niet te dwinghen en waren/ ende datſe liever der ghebueren hulpe zouden aenſoecken/ eñ die van haer Religie zijnde/ niet ſchoonders en ſochten. Maer dit wert by die van Guyſe veracht/ ſeggẽde dat de goede Regente door haer ſlapicheyt alles liet verloren gaen/ ende dat Oiſſelles een out Sot was: belaſtẽ daerom de la Broſſe met ſyn voornemen voort te varen/ het welcke terſtont dede de Schotten/ ſo wel den Adel als andere/ de wapenen aen nemen/ allomme de Kercken te verſtooren/ de Prieſters ende Gheeſtelijcke te verdrijven. Ende alſoo ſy de macht der Franſoyſen vreeſden/ hebben ſy hulpe aen de Coninghinne van Enghelant verſocht/ de welcke alreede qualijc te vreden was op die van Guyſe/ om dat ſy de Schotſe Coninghinne haer Nichte hadden doen voeren den tijttel ende wapenen van Enghelandt ende Yrlandt/ als oft ſy gheen wettelijcke Coninginne en ware: Over welcke daet hadde ſy aẽ de Coninc Franſoys haer beclach gedaẽ/ maer vercreech eẽ ſlechte antwoorde. Waeromme ſy nu verſtoort zijnde/ heeft in drucke den xxiiij. Meert Anno M.D.Lx. wtghegeven/ daer inne ſy beclaechde dat ſy gheen voldoeninge door die van Guyſe op haer verſoec en conde vercrijgen/ maer dat ſy voort voeren/ ende tghene ſy gheſocht haddẽ met het voeren des titels ende wapenẽ haerder Croone/ nu haer pretenſien metter daet ſochten te volbrenghen/ Schotlant vullende met Franſche Garniſoenen/ van meyninghe zijnde als ſy Schotlant ſouden ghedwongen hebben/ oock Enghelant mede alſo te dwinghen/ zijnde beyde een Eylandt/ van ander zijden qualijck winnelijck. Waeromme ſy proteſteerde/ ſiende dat ſy in Vranckrijck niet anders conde verwerven/ door die

Staet van Schotlant.

Schottẽ verſoeckẽ hulpe aen Enghelant.

Coninginne van Enghelãts beclach over de Schotſe/ die den tittel van haer Croone op haer hadde genomen.

1562.

van

1562. van Guyse/ diet daer al regierden/ dat sy tot versekeringhe van haren staet ende Croone voorghenomen hadde de Fransoysen wt Schotlant te drijvē/ met nimme ofte ommimne/ bereet zijnde desen niet teghenstaende alle gebuerlijcke onderlinge vrientschappen met het Conninckrijcke van Vranckrijck te houden/ ten waer datmen haer eenighe vorder oorsake gave.

Fransoysen wt Schotlāt verdreven.

Aldus sont de Coninginne van Enghelant op Schotlandt den Hertoch van Norfolck met krijchsvolck/ de welcke door hulpe van den Lord Grey mette Schotten/ de Fransoysen soo bevochten heeft/ ende ten lesten so beleghferden in Tythe/ (twelck sy seer sterck hadden ghemaect/ ende daeromme eenen tijt lanck teghen hielt) dat daerentusschen de Enghelsche met de Schotsche factie allomme de sterckste werden. Ende als de Regente nu ghestorven was/ is de sake tot een verdrach gecomen/ als dat de Fransche garnisoenen wt Schotlant souden vertrecken/ de forteressen soudemen af breken ende verlaten/ ende in twee Casteelen souden alleenlijc op elc Lx. Fransoysen blijven. De Schotten soudē haer vryheyt ende Privilegien behouden/ ende alleenlijck van inghebovene gheregeert worden. Het stuck vande Catholijcksche Roomsche Religie wert gheheel tot des Lants Staten ofte Parlements goetduncken ghelaten/ die corts daer nae die gheheel wtroepde: ooc dat de Coninghinne van Schotlant gheen wapenen ofte tittel van Enghelant ofte Yrlant soude moghen meer voeren/ casserende ende veranderende binnen ses maendē alle instrumenten ende schriften die daer mede versegelt ende ghe intituleert waren: het welcke alsoo naeghecomen wert. Waer by die van Guyse toegheschreven wert de oorsake gheweest te hebben/ vant wtroepen der Roomscher Catholijcker Religie/ veranderinghe der Coninghinnen authoriteyt/ die anders aldaer wel hadde moghen blijven/ ghenoech in haer gheheel/ midts een matighe toelatinghe van eenighe reformatien.

Schotlant verandert Religie/ de oorsake daer van wort die van Guyse toegheschreven.

De Coninghinne van Enghelandt by de Guyse ghetercht zijnde/ als die haer dochten van haer Croon te onterven/ heeft alsoo hier voren gesept is/ den Prince van Conde ghelt gheleent/ ende aliantie met hem ghemaeckt/ waer op de stadt Hable-neuf haer overgelevert wert. Sy heeft ooc eē schrift wtgegevē/ te kennen gevende/ dat sy haer niet tegen den Coninc van Vranckrijck/ maer teghen dien van Guyse stelde/ om den Coninck wt haer handen te verlossen/ ende hem sulcken dienst te doene/ die alle syn leefdaghe danck wetens weert soude wesen.

Daer nae in Vrancrijc den vrede gemaect zijnde/ Anno M.D.Lxij. ende dat de Engelsche (midts dat sy haer ghelt weder hadden) soudē behooren Hable-neuf weder te geven/ so zijnder tusschen haer beydeander questien vant stuck van Cales ghereesen/ dat sy niet en conden met malcanderē eens wordē. Waeromme de Fransoysen ghelijcker hant haren Legher voor Hable-neuf brochten/ daer den Grave van Warwijck met groot garnisoen in lach: Maer door dien datter een groote pestilentie ende sterfte onder de Enghelsche Soldaten quam/ gaven sy de Stadt weder den Fransoysen over/ den xx. Juli M.D.Lxiij. Ende de levende overghebleven Soldaten in Enghelant comende/ brochten daer sodanighe besmettinghe van pestilentie/ datter binnen der Stadt Londen ende de voorborchten storven inden Herfst boven de xxv. duysent persoonen in corter tijt.

Hable-neuf door peste de Fransoysen weder overgegeven den xx. Juli/ M.D.Lxiij.

1562.

Dese troubelen van de omleggende Landen/ deden tvolc in Nederlant groote achterdencken hebben/ int eerste/ dat de Spaensche Soldaten daer soo langhe int Lant bleven/ eñ datmen nieuwicheden sochte in te voeren.

De voorschenen [...]lantsche be[...]roerten doen de Nederlanders achterdencken hebben.

De Coninck van Spangien hadde voorgenomen Tripoly in Barbaryen de Mooren ende Turcken af te nemē/ maer hy dede eerst bespringhen het Eylant van Zerby/ teghen over Sicilien/ aen Affrica ofte Barbaryen ghelegen/ het welcke hy ghewon/ eñ maecte daer een stercte/ ghenaemt Philipe Alcazera: Maer eer het wel versien was/ is de armade des Coninckx eensdeels van de Turcken ghenomen ende verstropt: Ende xix. Gheleyen wechnemende/ hebben sy de sterckte int Eylandt beleghert ende ghewonnen/ daer Don Alvare de Sando ghevangen wert/ ende na Constantinoble ghevoert/ Anno M.D.Lx. Ende om dat daer veel oude Spaensche Soldaten doot bleven/ heeft men ten lesten de Spaniaerden wt Nederlant ghetrocken/ tot groot contentement vandē volcke/ als voorseydt is.

Zerby ghenomen by de Turckē, M.D.Lx.

Inde Nederlandē is van ouder herromen een loffelijc ghebruyck/ dat in elcke Stadt/ vryheden/ ofte groote Dorpen eenighe Gulden/ Gilden/ ofte Guilden (dat zijn broederschappen) opghrerecht zijn gheweest/ die haer op sekere daghen oeffenden in wapenen/ als schutters/ metten voetboge/ metten hantboghe/ ende schermers met alle maniere van wapenen: Eñ in onse Vaders tijden zijn ooc bussen schutters opgerecht. Dese diendē niet alleene tot beschuttinghe/ ende defencie van haer Stadt/ maer oock tot garde ende lijfbewaringhe vande Princen eñ Landts Heeren/ daer toe sy oock gheeedt ende ghesworen warē/ in stede van hellebaerdiers/ die hedensdaechs de Princen gebruycken. Dese moeten elck in syn Stadt den Lantsheere dien dienst doen/ ende wechrijdende/ hem gheleyden tot inde naeste plaetse. Alsoo dese broederschappen oft Gilden tot oeffeninghe der wapenen diendē tot s'Lants eñ Princen versekerheyt/ so waren daer oock dierghelijcke Gilden oft broederschappen/ daer inne den gheest ende sinnen gheoeffent werden/ in gheleertheyt/ constige ende manierlijcke welsprekentheyt/ ofte Rethorijcke/ waer onder mē altijt vont sulcke als den Lantsheere ende ghemeynte met eerlicke spelen/ als Tragediē/ Comediē/ ofte Ebatementen/ Baladen/ Liedekens/ eñ Refereynen conden den Gheest ende sinnen verheugen ende verquickē. Dese Gilden zijn byde Lantsheeren met vryheden eñ Privilegien vereert gheweest/ onder haer hebbende veel goede wetten eñ ordinantiē/ al op deucht eerbaerheyt/ eñ nuttichheyt gefondeert. Dese lieten haer ghebruycken in alle blijde incomsten/ den Lantsheeren te congratuleren/ te willecomē/ ende met alle triumphe te vercieren.

Een beschrijvinghe van het Lantjuweel int Nederlant.

1562\. ren. Maer in tijden van oorloghen/ hadden sy haer private oeffeninghe op haer camers. Ende de Schutters in elcke Stadt/ hadden den meesten last ende sorghe van haer Stadt die haer bevolen was. In tijden van payse werden onder de steden van dese Gilden prijsen opgestelt van cleynen waerde/ om matichheyt te toonē/ daer toe sy de Gilden van haer der ghebueren Steden nooden/ om met haer die prijsen met beste schietē ofte in ander wapenen te oeffenen/ te ghewinnen. Die Stadt die dat ghewon/ was ghehouden ter ghelegender tijt die weder op te stellen/ ende hen gebueren te nooden ofte bidden. Dese brachten ghemeynlijc de ander Gilden van Rethorisienen mede: ende also vergaderden de Gilden/ Steden/ ende ghemeynten in alle deucht ende eerbaerheyt/ in grooter triumphe ende costelijckheyt/ dicmaels te vele/ ende was een onderhout vā alle eenicheyt/ vriendelijcheyt/ ende vrientschappen/ ende oeffeninghe van deucht ende eerbaerheyt.

Also de Schutters deden/ soo deden oock de Gilden ofte Camerē van Rethorijcke/ voorstellende prijsen/ die op eenighe vragen de beste antwoorde oft resolutie conden geven: also dat oock de oude Hertogen van Borgongien ende Brabant/ dicmaels gebruyctē dese Gilden te proponeren. Dese questien ofte vragē/ moesten Rethorijckelijc beantwoort wordē/ in een spel van seker getelde regulē/ ofte Refsereynē/ met veel anderē wetten/ alle dienende tot eerbare recreatien.

Het Lant-juweel oft spelē van Gent M.D.xxxix. Als by exempel/ die Gildens oft cameren vā Rethorijcke genoemt de Fonteynistē van Ghent/ by Octroye vanden Keyser Carolus/ hebben Anno M.D.xxxix. een caerte wtgesonden aen haer ghebuersteden/ op de vrage/ **Welcke den mensch stervende/ den meesten troost is?** Om welcke questie te solveren/ zijn daer ghecompareert met grooter triumphen negenthien Cameren van diversche plaetsen/ die elck met een spel van sinnen haer solutie vertoont hebbē/ op een fray Theatrum ofte Tonneel opentlijck/ alwaer die van Antwerpen den opperprijs wonnen/ om dat haer solutie was/ **De verrijsenisse des vlees/ den mensche stervende/ den meesten troost te wesen**/ oock bethoont hebbende Christus lijden/ doot ende verrijssen. Die van S. Wijnocx Berge/ hadden den tweeden prijs/ haer solutie zijnde/ **t'betrouwen dat u Christus ende synen gheest ghegeven is.** Elcke Camere gaven by sondere Goddelijcke solutie op de voorschreven vraghe/ waer van de spelen in druck zijn. Ende sy hebben oorsake geweest dat vele menschen hare salicheyt in Christo/ eñ niet in andere middelen/ ende haren troost tegen alle wereltsche ellende verrijsenisse des vleesch ghesocht hebben: Ende dit wert het Lant-juweel gheheeten.

Het Lantjuweel tot Antwerpen. Dierghelijcke Caerte heeft de Camer van de Violieren van Antwerpē/ als die tot Gent den hoochsten prijs gewonnen ende wech ghedraghen hadde/ wtghesonden in haer omliggende Steden/ int jaer M.D.Lxij. te comparreren den eersten Augusto/ op de vraghe/ **Wat de mēsche aldermeest tot conste verweckt?** Daer waren niet alleen prijsen ghestelt/ die hier van conden de beste solutie gheven/ maer oock verscheyden ander prijsen/ als die triumphantst/ schoonst/ ende figuerlijcst in comen soude/ met meest volck/ oock die figuerlijcste ende moralijckste in comende/ beduyde/ **Hoe datmen wt jonste sal versamen/ ende minnelijck scheyden?** Ten vierdē/ wie syn Devyse ofte Blasoē constichste presenteerde. Ten vijfdē/ wie schoonste ende solemnelijcste den kerckganck doen soude. Ten sesten/ wie schoonste/ ende triumphanste soude vieren/ met alderhande soortē van vieren/ schepen/ pectonnen branden/ vierpijlen/ tortsen/ lantaernē/ vierpannen/ etc. Ten sevensten/ wie het fraeyste Esbatement ofte Comedie soude spelen. Ten achtstē wie in syn Prologe des spels van sine alderbest vertoonē soude/ **Hoe oorbaerlijck den menschen zijn cooplieden die rechtvaerdelijck handelen.** Ten neghensten wie dat innocentelijckste ofte onnooselijckste/ ende belacchelijckste/ conde met woorden oft wercken dē Sot maken/ sonder schimp ofte oneerbaerheyt: Waer in dat wonderbaerlijcke subtijle scherpsinnige ende gheleerde cluchten bethoont werden/ vol beduydinghe/ verstants ende wetentheyt/ ende meer andere prijsen. Op dese wtghesonden Caerte ofte Lant-juweel/ zijn den derdē Augusti voorschreven/ t'Antwerpen verschenen veerthien Cameren van Rethorijcke/ wt diversche Steden ende Vryheden in Brabant. Alwaer dat de Camer vant Marien cranskē van Brussel/ den hoochstē prijs van tschoonste in comen hadde: Want sy quamen sterck drie hondert ende veertich te Peerde/ al ghecleet in roode Cramosyne Fluweel eñ Syde/ lange casackē op zijn Pollacks/ geboort met Silvere passement/ roode hoeden ghemaect in fatsoene van antijckscher Helmetten/ haer wambaysen/ plumagien ende leerskens waren wit: Sy waren ghegort met een gordel seer curieuselijck ghevlochten van Gouden touque/ van vierderley coleuren/ gelu/ root/ blau ende witte. Sy hadden seven antijcksche speelwaghens/ lustelijck toegherust/ met diversche personagien/ die van binnē behendelijck werden ghedraghen. Noch acht ende tseventich schoone ghemeyne waghens/ met tortsen/ al overdeckt met root laken/ met wit ghestreept ende geboort: alle de wagenlieden hadden roode mantels/ ende op dese wagens saten diversche personagien/ representerende veelderley schoone/ antijcsche figuerē/ wiens beduydinghe was/ **Hoe datmē wt jonsten sal versamen/ ende vriendelijck scheyden.** Van Mechelen quam de Camer de Pioene gheheeten/ incomende met drie hondert ende sesentwintich te Peerde/ gecleet in rocken van fijn Incarnaet Stamet/ gheboort met Gouden passementē/ roode hoeden/ haer wambaysen/ coussen eñ plumagiē/ waren gheel/ de crantsen gout/ swarte leerskens.

Beschrijvinghe van het Lāt-juweel t'Antwerpen M.D.Lxij.

Dese

1562. Dese hadden seven antijcsche speelwaghens/ seer constich toeghemaect met personagien: Ende hadden noch sesthien waghens/ frap/ boven viercant / overdeckt met root laken/ elck verciert met acht schoone Blasoenen/ ende twee Gildebroeders daer in sittende met toortsen / ende achter twee vierpannen. Op dierghelijcke manieren (hoe wel sy niet soo costelijck en waren/ noch so veel volcx en hadden) zijn de andere Cameren oock inghecomen/ alwaer/ soo met vieren/ Esbatementen/ spelen/ factien / belacchelijcke sotte kueren der Sotten/ ende bancquetten/ ettelijcke daghen over ghebracht zijn/ tot dat de prijsen wtghedeelt werden: Daer die van Brussel den opperprijs van tschoonste in comen hadden / ende vande beste Resolutie voorsz/ op de vraghe/ **Welc den mensche meest tot conste verweckt?** De Camer van Leuvē/ genaemt de Roose/ met de solutie ofte antwoorde/ te wetē/ **Lof/ eer eñ prijs.** Dierghelijcke meer geschieden in dese tijden van vrede in de andere Steden.

Dit dochten wy goet te verhalē/ eensdeels om dat vremde Landen / daer sulcken ghebruyck niet en is/ dit verstaen mochten/ als sy daer van hooren spreken/ ende oock om te bewijsen de groote eenicheyt eñ prosperiteyt der Landen in dien tijden.

Dowap wort Universiteyt by den Coninc ghemaeckt/ den sesten October/ M.D.Lxij.

In dit Jaer/ namelijc den sesten October M.D.Lxij. wert tot Dowap by den Coninck Philips een hooghe Schole ofte Universiteyt opgerecht/ ende rijckelijck begaeft/ daer de Jesuiten ettelijcke Collegien hebbē: Daer die van Leuven seer teghen waren/ eñ Anno M.D.xxx. tē tijde van den Keyser Carolus de vijfde tselve beletten/ te meer oock om dat het een Frontier-stadt was. Maer op dit pas wert het by den Coninck sterckelijck) sonder weten van die van Leuven ofte oock Dowap / door toedoen vanden Cardinael Granvelle/ Presidēt Viglius/ eñ Raetsheer Nigri) ghedecreteert / eñ vanden Paus Paulus Quartus gheconfirmeert. Des Coninck redenen waren: Dat de jonckheyt tot vorderinge vande Catholijcke Religie/ daer wel mochte gheinstrueert worden/ ende oock mede de Fransche tale leeren/ sonder te trecken in de Fransche Universiteyten / die van de Geneefsche sectē alle befaemt ofte besmet waren. Die van Brabant murmureerden seer daer teghen / ooc generalijc alle de Brabanders. Den Prince van Orangien/ daertoe segghende/ datmen geen Pauselijcke Seminarien en behoorde te stellen in Frontierstedē/ also Florentius vander Haer schrijft. Den eersten Rector was ghemaect Meester Walrant Hangovaert/ Cancelier/ dese was een Proost van S. Anna.

Den Byb… Complite… sis, genoem… Coninc… bel t'Antw… ghedruckt.

De Coninc van Spangien dede oock den grooten Bybel Complitenso by Christoffel Plantijn herdruckē/ daer toe dat hy wel vertich duysent Ducaten gaf / waerom deselve des Coninck Bybel ghenoemt wordt / daer den geleerden D. Arias Montanus den last van hadde / die deselve seer verbetert heeft met annotatien: een weerdich groot ende heerlijck werck.

Eynde des eersten Boecx.

MARGARETA AVSTRIACA DVCISSA PARMAE ET PLACENTIAE BELGICARVM PHILIPPI HISPANIARVM REGIS NOMINE GVBERNATRIX 1567

Het tweede Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael van het tweede Boeck.

TEghen alle Rechten ende Previlegien der Landē/ zijnder Placcaten ende Inquisitien teghen die vande Gereformeerde Religie opghestelt/ oock mede nieuwe Bisschoppen ingevoert/ daer de Landen haer tegen stelden. Swaricheyt met Engelant om den Coophandel. Malta wort te vergeefs vanden Turc belegert. De Coninck wil de Bisschoppen/ Inquisitie/ eñ Concilie van Trentē/ met de Decreten ingevoert hebben. Daer teghen geven de Edelen een Requeste / haer tsamen tot onderlinghe beschermingshe verbindende/ ende so sy verdrach soecken/ werden daer over Geusen ghenoemt. Dit in Spaengien qualick ghenomen wesende/ heeft veroorsaeckt die vande Ghereformeerde Religie haer menichte met opentlicke predicatie te vertoonen: Eñ so sy gedreycht werden/ begaven sy haer inde wapenen: daer wt volchde het Beeltstormen. Waer door by de Regente verleent worde Acten van versekeringhe voor de Edelen/ die intercedeerden byde ghemeynte/ toelatende Predicatie by provisie. Waer door de wapenen neder gheleyt werden/ eñ de Beeltstormers gestraft. Daer na de Regente allenskens ghesterckt wesende/ wrocht partischeyt onder de Edelen: Den minsten hoop van haer worden gedreycht/ ende begaven haer weder in wapenen. Toulouse miste van Vlissinghen in te nemen / ende werdt tot Austerweel ghesllaghen: waer door tAntwerpen oploop onder de Borgeren ghereeS. Den Adel oneens ende verdeylt zijnde/ doet de Ghereformeerde resolveren alle teghenweer na te laten/ ende de stadt Valencijn die beleghert was/ over te gheven/ ende elck hem selven te versien/ ende te vertrecken. De Prince van Orangien vertreckt met veel volcx wt de Landen. tAntwerpen ende elders werden alle Predicatien ghesschorst: ende soo werdt het alles ghestilt/ op hope van sConincx toorne te versoeten. Alle suspecte werden vervolcht / ende veel ghevanghen/ oock worden sommighe gheexecuteert.

☞ Alle dit ghesc hiede binnen achthien ofte twintich Maenden/ als de Hertoginne van Parma Gouverneerde.

Cort inhout vands Previlegien van Brabant.

ALso wy in desen tweeden ende volghende Boecken dencken te beschrijven de beghinselen der beroerten der Nederlanden/ so sal het nootlijck wesen te verstaen/ dat de Landen (hoe wel die onder een Heere zijnde) verschepden Previligien/ eñ oock onderlinghe contracten met hare Overheeren hebben/ de een meer/ de ander min/ de welcke in veel plaetsen ghedruckt te vinden zijn/ daer wy om der corthepdt wille / den curieusen Leser wijsen. Die vā Brabant met de Landen van over-Mase/ als Limborch/ Valckenborch eñ Dalem/ hebben onder veel andere blijde incomsten/ Aditien/ Charteren/ Gulden Bullen/ etc. dese voornaemste Previlegien.

Als dat den Hertoch van Brabant haer een goet ghetrou Heer wesen sal/ ende en sal geen cracht oft wille aen haer doen/ varen/ ofte ghedooghen te gheschieden in eenigher manieren.

Sal die buyten vonnisse oft rechten niet handelen/ ofte laten handelen / maer handelen met vonnissen eñ rechten/ na de rechten vande steden ende bancken des Lants/ daer den beschuldichden hem opentlijck door syn Advocaten mach verweren.

Mach niet verbeteren ofte vermeerderen den Gheestelijcken staet/ sonder consent van den Edeldom ende goede Steden: Ende en mach den staet des Landts niet veranderen.

Mach gheen officieren dan Brabanders stellen / ende oock sulcke / als die van echten bedde ghebooren zijn/ behalven eenige gespecificeerde van cleynder machte.

Dese officierē moeten sweerē/ de Hertogē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1562. ende den Lande goet en getrouwe te wesen.

Mach gheen oorloghe aennemen / ofte pandinge doen/ofte te doē doen op yemande/ het en zy met raedt/ wille ende consent der Steden ende Landen: Diesghelijcx en mach hy gheen vreemt krijchsvolc int Lant brenghen ofte houden / dan met consent der Staten.

Moet te vreden wesen met syn incomsten ende domeynen/ sonder yet nieus op te stellen/ten ware om seker oorsakē/met consent vande Staten des Lants.

Moghen de Staten niet buytē Brabant te samē roepē/noch zijn niet schuldich buyten Brabant yet te besluyten. Mach niemant doen vangen/ sonder voorgaende informatie des Magistraten vande plaetse/ ende geenen gevangen mach wt den Lande ghevoert worden.

Mach gheen munte slaen/dan met rade/ wil/ende consent der Staten / ende diergelijcke meer.

Maer soo hy teghen de selve Previlegien ofte Chartere dede/ ofte teghen dede doen/ ofte liete doen/ Dat de Vassalē ende ondersaten ontslaghen zijn van eede ende alle gehoorsaemheyt/ tē ware dat hijt weder verricht / wederroepen / afghelaten ende vercreghen hadde: Also by de selvighe gedructe Previlegien te lesen is.

Dierghelijcke hebben de andere Provintien oock also / dat de Princen niet doen en moghen dat sy willen / maer moeten haer reguleren na de selvighe Previlegien / die sy alomme (eer sy ghehult worden) moetē besweeren: Ende men mach lesen in haer Cronijcken verscheyden exempelen/ dat sy haer Lantsheeren ghesequestreert ende afgheset hebben van alle regiment / wt crachte van haer Previlegien.

Nederlāt is genoech als eenen staet Populare gheregeert door haer Previlegien ende menichte vā groote Steden/ by gebreck van menichte vā middelbarē Edeldom.

Alsoo dat dese Nederlanden dese vijfhondert Jaren ghenoech in effecte als eenen staet popuvare zijn gheregeert gheweest/by hare groote Previlegien / deselve weynich misbruyckende: De oorsakē daer van/wort haer toegheschreven by de verstandige/om dat het volck haer met coopmanschappē/ hantwercken ende Zeevaert oprechtelijcker ende eenvoudigher zijn gheneerende dan eenighe andere volcken / om tghewin vrede soeckende/ ende de oorlogen vliedende / patientie over injurien hebbende/ twelck grooter profijt is inbrengende. Hier door zijn sy rijc ghewordden/ ende vol volcx/ besittende in haren cleynen omvanck ende begrijp/ so veel groote machtighe Steden/ als gheen Landen in Europa. De rijcke Borgherijen daer van hebben allenskens groot deel vant platte Lant ende gront-erven ghejncorporeert: De Gheestelijcke/die den yver vandē Godsdienst voortbrochte/ hebben oock een groot deel ingheswolgen/ soo datmen in sommighe Provintien heeft moeten verbieden dat sy geen gront-erven ofte Heerlijckheden meer coopen en mochten. Hier door ist gheschiet/ dat den gemeynen Edeldom/ die daer noyt niet vele gheweest en is/ is allēskens vermindert: want alsoo vele onder de Edele dickmaels haer goet verquist hadden/hebben ghedwongen gheweest haer erfgoederen te vercoopen aen de rijcke Borgherije / om den meesten penninck daer voor te crijghen/ de welcke vercosen liever Borgherijck in de Steden te moghen leven in weelde met neeringhe/ dan buyten op haer renten Edelijck ende ydelijck: ende werden alsoo van Edeldom vervreemt: Hoewel nochtans aldaer soo goeden Edeldom is/ eñ van soo ouden hercomen ende stammen / besittende ende ghebruyckende hooghe middelen / ende leeghe iurisdictien / alsmen in eenige andere Landen mochte vinden / maer in de een Provintie meer dan in de andere / ja selve in Hollandt / daer sy minst schijnen te wesen. Maer van smalle Jonckeren ofte ghemeene Edelen / die op haer renten leven/ is aldaer gheen menichte/als in ander Landen/ de welcke zijn ghemeynlijck de cracht/het steunsel ende vermoghen van de Lantsheeren/overste Heerschappen ofte Monarchē/ aen welcke den Edeldom ghemeynlijcken hangt. Waer door het is ghebeurt/dat de Lantsheeren haer ondersaten niet veel en hebben connen verdrucken ofte tyranniseren / maer moesten civilijck daer mede handelen. Ende het is meermael gheschiet/ dat de Lantsheeren door brootdronkicheydt ofte prodigaliteyt in schulden gheraeckt zijnde/ alle haer Landen/iurisdictien ende domeynen hebben vercocht/ verset ofte verpandt / de welcke by haer rijcke onderdanen weder zijn inghecocht/ ghelost ofte bevrijdet / waer in altijts het gemeyn volc ofte de Steden het meeste segghen ende doen in hadden: Ende also werden de Landtsheeren daer mede weder beschoncken ende vry overghelevert/op seker conditien ende voorwaerden/ diemen Previlegien ende Charteren ghenoemt heeft/ het welcke dan groote onderlinghe vrientschappen tusschen de Landen eñ de Lantsheeren veroorsaeckte. Maer als de naecomelinghen die weldaet vergaten/soo zijnse door dese voorwaerdē / Charterē ofte Previlegien vermaent gheweest/van de oudere ofte subalterne Magistraten/Radē eñ officieren/die elck in haer ampten tredende/ de selfde Previlegien oock moesten besweeren/ende soo sy onghehoorich waren/ is by ghebreck van middelen/ ende van aenhanc van groot ghetal van smalle ofte ghemeynen Edeldom/harē hoochmoet/verwaentheyt ofte tyrannije besneden ende gebreydelt gheweest / nochtans zijn sy dickmael tot de wapenen ghecomen/ daer mede oock de opgheblasen ofte oploopende moetwil ende dertelheyt vande ghemeynte/menichmael is ghecastijt gheweest: Soo dat by de Previlegiē tot noch toe het Gouvernement is in state onderhouden ofte geballan seert gheweest/ ende wel te rechte een ghemengt Gouvernement mach ghenoemt worden/ participerende vande Monarchia/ Aristocratia ende Democratia. 1562.

Liberaelheyt der Nederlanders tot haren Overheeren.

Maer dese groote authoriteyt eñ Previlegien der Landen ende Steden/ heeft ghemeynlijc de groote eñ machtichste Lantsheeren seer verdroten / onder andere/ Hertoch Philips de goede / ende synen Sone

1562. Carel den strijdtbaren/ die de selfde authoritept oock ghesocht hebben te besnyden ende te breydelen: Maer om dat volcomelijck te doene/ heeft de goethepdt van den eenen ende de onruste vanden anderen dat belet. Daer en ghebraken oock gheen oorenblasers/ die haer ingaven dat sy tot sulcke Previlegien niet ghehouden en waren/ ende dat de voorsaten hare naecomelinghen soo niet en conden verbinden/ ende principalijck tot het ghene dat sy pretendeerden te bewijsen dat den ondersaten selve schadelijc mochte wesen. Maer daerentegen ist in ghebruyck ghecomen/ dat sy in Nederlandt niet lichtelijck haren Overheere erkennen ofte aennemen/ voor ende aleer hy haer Previlegien ende Charteren persoonlijck besworen soude hebben: Daer over nemen sy hem aen/ ende op die Voorwaerde sweeren sy hem onderdanichepdt ende trouwe/ ende hulden hem met blijde incomsten in haer Provintien eñ Stedē. Hoe het Maximiliaen van Oostenrijck syn hoochmoedich voornemen in dit stuck/ onder tdecksel van syn soons Philips Mombardijen vergaen is/ hebben wy int eerste Boeck eensdeels aengheroert ende verhaelt.

De Nederlantsche Overheerē/ van machte gheworden zijnde/ hebbē ghesocht de Previlegien te besnyden/ eñ de Steden te dwinghen.

Dierghelijcke miscontentement heeft den Keyser Carel de vijfde ghenoech ghetoont aen die van Ghent/ Anno M. D. xxxix. trachtende om haer Previlegien te besnijden/ twelck hem op die tijt niet en gheluckte/ door eenighe die hem wederstonden/ waer over hy groote straffe dede/ selve daeromme wt Spaengien door Vranckrijck reysende/ pretenderende alle dese Nederlansche Provintien onder Coninckljcke regeringhe te brenghen/ (die sy absolute authoritept noemen) te weten/ elcke Provintie die nv bysondere verschepden Previlegien ende absolute hoochept ende authoritept hebben/ te brenghen alle onder een Coninckljcke regeringhe/ onder een recht/ een mate/ een ghewichte/ etc. Maer alsoo den Keyser hier van belet is gheweest door andere overvallende affapren/ als oorloghen ende dierghelijcke beroerten/ soo heeft hy het selfde synen sone Coninck Philips moeten nalaten.

Van Keyser Carels tydē af heeftmen ghesocht alle de Nederlādē onder eē Coninclycke regeringe te brenghen.

Als nv den Coninck dit sochte te volbrenghen/ soo heeft hy voort eerste tot dien eynde eenen vrede met den Coninck van Vranckrijc besloten/ eñ meynde nochtans de Spaensche knechten ende andere Garnisoenen in de Nederlanden te houden/ niet teghenstaende den vrede die hy met Vranckrijck ghemaect hadde/ tegen den welcken hy het selve krijchsvolck ghebruyckt hadde: Welcke Garnisoenen de Landen (wt krachte van haer voorsz Previlegien) onlancx daer na deden vertrecken/ ghelijck als wy hier voren ghesept hebben. Ten anderen/ onder tpretext vande Catholijckische Religie te vorderen/ soo hebben de Spaeniaerden ende andere Raetsheeren/ vergramt wesende om dat sy (wt crachte van de Previlegien) nerghens in eenighe ofitien en conden gheraken/ goet ghedocht/ niet te versuymen tselfde int werck te stellen/ ende de Religie voor eenen decmantel te ghebruycken/ hoe wel by het gene twelc wy hier na sullen beschrijven/ ghenoech blijcken sal/

Onder pretext van Religie worden oorsaken gesocht om de Nederlandē van alle vryheden te berooven.

dat sy met het breken vande Previlegien niet anders en sochten dan volcomen absolute Heerschappije/ ende gheen Religie/ die sy wel aen deen zyde steldē als sy de selue Heerschappije hinderde/ daermede sy by schattinghe van den thienden penninc op te stellen/ eenen rijckdom/ (dien van Peru te boven gaende) den Coninck ende alle syne dienaren mede dochten rijck te maken/ ghelijck tselve sal blijcken by de sententie des Conincks Anno M. D. Lxxvj. ghestreken/ waer mede hy verclaerde alle vryheden ende Previlegien verbuert te zijn/ hebbē de tvolk ghequelt/ geterght ende ghecrept/ om eenige vremde stucken aen te rechten/ om daer toe rechte oorsake te mogen hebben/ also wy hier na sullen verhalen. 1562.

Onaenghesien dese vryheden ofte Previlegien der Nederlantsche Provintien/ so hadde Keyser Carel de vijfde/ Anno M. D. xxj. ten tyde als Martinus Luther in Duytslant opghestaen was/ sonder consent vande Staten ofte Landen (wt grooten yver) tot behoudenisse vande Roomsche Catholijcsche Religie/ ende om de leeringe van Luyther wt Nederlant te weeren/ seer Rigoreusche ende strenge Placcaten ende ghebodenwtghegeven/ generalijc teghen alle secten/ die bycans jaerlijcx vernieut werden. Ende op dat niet alleene des Lants Staten/ die daer over niet gheroepen en waren/ maer oock den gemeynen man die voor goet achten soudē/ werden die Placcaten gefondeert op leelijcke stucken/ ende feytē van Sectarissen ende Ketters/ als teghen menschen sonder regel ofte wetten levēde/ noc de Overhept niet bekennēde/ diens authoritept sy sochten te niete te doen/ in haer leeringen begrijpende alle de Ketterijen van ouden tijden/ ende diergelijcke/ ghelijck by de selvige Placcaten noch te sien is: Also datse ghedoocht/ maer niet by de Staten gheconfirmeert en werden/ te meer om dat die van den Paus ende de Gheestelijchept seer gevordert werden/ als streckende tot ghehoorsaemhept der Moeder de Roomsche Kercke/ ende generalijck gheen beclach dan van particuliere slechte lieden/ daer over int eerste ghehoort wert.

Placcaten tegen Luther ingevoert/ Anno M. D. xxj.

Wt crachte van dese Placcaten/ en mochte niemant onder hem hebben/ coopen/ geven/ draghen/ noch lesen/ communiceren/ ofte disputeren vande leeringhe/ Schriftueren ofte Boecken/ ghemaeckt by Luther/ Wicklef/ Swinglius/ Melanthon/ ende diergelijcke/ in gheenderhande Talen/ oock met niemant confereren/ ofte disputeren vande heylighe Schriftuere/ oft andere die voorlesen/ tē waren Teologienen ofte Doctoren inder Godthept/ ofte toeghelatene. Niemant en mochte supecte in syn huys ontfanghen/ logieren/ victalie/ cleederen ofte ghelt geven/ syns wetens/ ofte moesten die terstont aenbrenghen/ alles op straffe van lijf ende goet. De mans ghestraft te worden metten sweerde/ ende de vrouwen levende in de eerde gedolvē ofte begraven/ soo verre sy die dwalinghen afgaen ende haer bekeeren/ maer soo sy hen niet en bekeeren/ ende hertneckich blijven/ souden sy ghestraft worden met den viere: Alle oock inhabil zijnde/ van te moghen haer goeden wech gheven ofte maken by Testamenten/

Inhout van de Placcaten der Religie.

oft

1562.

oft andersins/ wt crachte van dese Placcaten/ zijnder in Keysers Carolus tijden alle Nederlant door groote menichte van menschen ghedoot/ onthalst/ verdroncken/ ghehangen/ ghedolven eñ verbrant/ wel boven de vijftich duysent/ so sommighe schrijven. Int eerste vele om cleyne saken/ als om dat sy onnooselijckē vlees op verbodē dagē gegeten hadden/ ooc om dat sy boecxkens ghehadt ende gelesen hadden/ hoe wel sy nochtans het inhout van dien verdoemden: Oock Papen ende Monicken/ die wijven (om hoererije te schouwen) ghetrout hadden/ ende dierghelijcke/ als by veel Boecken daer van zijnde/ mach blijcken. Boven dit vervolghen (nochtans weynich helpende) heeft den Keyser goet ghedocht/ datmen Inquisitie/ dat is/ ondersoec op de Spaensche maniere invoeren soude/ de welcke in Spaengien ingevoert was tegen de Mooren/ ofte Sarasynen eñ Joden van Granada/ na dat die aldaer zijn gedwōgē geweest. Sonder welcke Inquisitie/ sy bevondē dat men vele lieden (eñ principael die haer condē stille houdē) in haer geloove sonder overtuyghen tegen de Placcaten gedaen te hebben/ aent lijf eñ goet niet en conde/ noch ooc na de rechtē vandē Lande/ niet en vermoch te met pijnigen te ondersoecken: Waeromme sy bedachten/ den last hier van de Geestelijcke te bevelen/ die macht soudē hebben de lieden te ondervragen van haer geloove/ ende wat sy van anderen wisten/ etc.

L. M. mē schen omghebrocht.

Inquisitie.

Dese maniere van procederen/ schenen den Nederlanders te strenghe/ ende teghen der Landen vryheyt ende Previlegien te wesen/ die gheen gheestelijcke iurisdictie in dat stuc en behoorden onderworpen te zijn/ te meer door dat het ghetal der selvigher Luterianen/ Protestanten/ ofte Ghereformeerde (alsoomen die noemde) inde Nederlanden seer toe genomen was/ om dat haer ghebueren alomme de selve voor Christenen hielden/ ende dien volghende/ sy voor vervolghers der selviger gheacht werden. Met welcke ghebueren ende omlegghende Landen/ sy in haer coopmanschappē haer seer wel gheneerden. Waeromme het gheschiede als Keyser Carolus eē maniere van Inquisitie wilde inbrengen/ Anno M. D. L. soo hebben de Landen/ ende boven al Brabant/ insonderheyt die van Antwerpen daer teghen gheweest/ als die achten dat den vreemdē coopman daermede soude verdrevē wordē. Eñ door middel vāde Conīnginne Maria van Hongarijen/ de Regente/ hebben sy aengehoudē/ also dat sy ter liefde vande Landē/ selve reysde na Ausburgh op den Rijcxdach/ by den Keyser haren broeder/ ende hem vertoonde mondelijcken den staet des Lants/ ende ghelegentheyt: ende heeft aldaer vercreghen versoetinge vande Placcaten/ eñ dat de Inquisitie soude achter blijven. Welc groot ende goet werc van de goede Coninginne/ so qualijc in Spaengien van de Inquisiteuren genomen wert/ dat sy wt Spaengien/ haer by haren broeder den Keyser voor eē Ketterssche hebbē gescholden: daermede sy nochtans de Landen met haren Prince so verplicht heeft/ dat sy

Inquisitie versoet door de Regente/ Coninginne Maria/ M. D. L.

geenderhande lasten ofte schattingen hem geweygert en hebben in synen noot/ eñ ooc namaels aenden Coninc Philips synen sone: den welckē (hoe wel nochtans een seker forme van Inquisitie in Vlaenderen eñ elders onder hem ghebruyckt is geweest) tot syn oorlogen in Vrancrijc (hoe wel de selve oorloge niet wt oorsakē der Nederlanden aengevangen en was) hem wel xl. Milionen Guldens in ix. jaren wtghereyct zijn.

1562.

Nv nae de pays/ als de Landen om haer verdienste verhoopten eer soeter Gegoverneert te worden/ heeftmen bevondē datter by Doctoor Sonnius, die Anno M. D. Lviij. tot Roomen reysde/ van den Paus Paulus den vierden (wt den name vanden Coninc ende der Nederlanden/ om die te vereeren eñ te vercieren) Bullen vercreghen waren/ van date xix. Meye M. D. Lix. ende daer nae van den Paus Pius/ den vij. Meert Anno M. D. Lx. om daer op te rechtē dry Artsbisdommen/ eñ verscheyden Bisdommen/ om dat de Landen so rijc/ machtich/ ende vol volcx waren/ so breet eñ wijdt die onder ander oude Bisdommen streckende/ dat sy gheen behoorlijcke sorghe voor haer schapen conden dragen: eñ dese Bisschoppē souden ghenieten dē goederen/ renten eñ incomen vande principaelste Abdijen. Ende dit was al te wege gebrocht/ eñ gereet om ter executie te stellē/ sonder dat de oude Bisschoppen ofte de Abdijē daer selve af wistē/ ofte ooc de Staten van de Landē ofte Stedē eenich consent daer over gevraecht was: daer van den Coninc in Zeelandt voor syn vertrec de tijdinge creech/ ende versweech.

Nieuwe Bisdommē opgherecht/ secretelijc vercreghen te Roomē Anno. D. M. Lix.

Tot nieuwe Aertsbisdommen waren ghenoemt/ de Steden van Mechelen/ Camerijc/ ende Wtrecht/ welcke twee leste nv van Bisdommen tot Aertsbisdommen gemaect werden: Maer Mechelen midden in Brabant gelegē/ soude de Metropolitane/ ende de alder opperste Aertsbisschoplijcke Stadt wesen. Tot andere Bisdommen in Brabant waren gheordineert/ Antwerpen eñ s'Hertogēbossche: In Vlaenderē/ Ghent/ Brugge/ eñ Yperen: In Artoys/ S. Omer eñ Namen: In Hollandt/ Harlem: In Zeelant/ Middelburgh: In Vrieslandt/ Leeuwerden eñ Groeninghen: In Gelderlant/ Remunde: ende in Overysel Deventer. Het Aertsbisdom van Mechelen (daer alreede toe gheordineert was Granvelle den Bisschop van Atrecht/ die nv Cardinael was gheworden) soude toecomen de Abdije van Aflegem/ de rijckste Abdije in Brabant/ die wel L. duysent Gulden jaerlijcx incomende hadde/ boven de Abdije van S. Amans/ die den Cardinael alreede int besit hadde.

Namen vande Bisdommen.

De Abdijen vande Bisdommen geincorporeert.

Tbisdom van Antwerpen soude hebben/ de Abdije van S. Bernaerts: s'Hertoghenbossche/ Tongerlo: Ghent/ de Abdije vā S: Baeffs: Brugge/ de Proostije vā S. Donas: Iperen/ S. Marten: S. Omer/ de Proostije aldaer/ met de Abdije vā S. Bertijn: Namē soude hebbē de thiende van de Abdijen ende Cloosterē dies lants: Haerlem soude hebbē Egmont: Middelburgh/ S. Pieters: Leeuwaerdē/ S. Margriete ende Lidden: Groeningē/ Golwert: Remunde/ de Regulieren:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

ende Deveter de Prostye van sinten Lieven.

Als dit nv na het vertrec des Coninex alle de Nederlandē door hem geweten was/ heeft tselve alomme groote opsprake gegeven/ als dat het was een nieuwichept sonder consent der Landen/ dat de oude fondatien hiermede werden verbreemt/ de Landen van hare ghewoonlijcke Abdijen berooft/ de Cloosteren van haer Preeminentien ghedepossesseert/ de Staten in hen vergaderingen met Bisschoppen (diemen van vremdelinghen mocht nemen) verheert ofte gheprefideert/ de goederen der Cloosteren andere ghegunt/ de groote aelmoessen ende wtdeelinghen diemen inde selve Cloosteren altijt hadde onderhouden/ ende gedaen tot grooten onderstande vande armen/ souden achter blijven/ alles teghen de vryhept ende Previlegien vanden Lande/ eñ tghene dat meest tot onruste vanden volcke was streckende: Alsoo dat sy niet anders en conden gelooven/ dan dat onder dien decmantel de Inquisitie schuylde/ diemen daermede meynde bedectelijc inte brengen: want inde Bullen van dese Bisdommen claerlijck bleeck/ dat sy daer toe waren streckende/ ende dat elcke Bisschop soude in syn Cathedrale kercke confereren negen prebenden/ eñ de besitters van dien soudē assisteren int feyt vander Inquisitie/ eñ twee daer van souden selve Inquisiteurs zijn. Ende dochtē ooc datmen daerom de Spaeniaerdē wilde int Lant gehouden hebben/ ende een nieuwe Regente wt Italien ontbodē hadde/ die in de Nederlantsche saken onervaren was/ op dat dies te meer het geheel bewint soude hangen aenden Cardinael Granvelle den nieuwen Aertsbisschop van Mechelē/ ende andere diergelijcke creatueren/ die geheel dependeerden vanden Coninck ende Spaensche ghesinthept.

Opsprake tegē de Bisdommen.

Granvelle Artsbisschop van Mechelē ende Cardinael.

Wt dese opsprake ende achterdencken/ is een groote opsicht op alle des Cardinaels/ eñ syn ghesellen/ de nieuwe vercoren Bisschoppen voornemen ende handelinghe genomen/ oock dicmael goede meyninge ten quaetsten verdrapt/ waer door eenen haet ende twist onder die met hem int regiment warē/ is geresen/ want oock den Cadinael (een creatuere nv des Paus wesende) hem seer eergierich eñ opgeblasen vertoonde/ aen hooge ende leege/ het geheel bewint des Lants tot hemwaerts nemende/ dwelc hem de groote Heerē te meer toe lieten/ om dat sy saghen dat syn invoeren vande nieuwe Bisschoppen ende Inquisitie (de Landen so teghen wesende) onmoghelijc was int werc te stellen/ die den staet eñ ghelegenthept der Landen dieper in sagen/ eñ het bederf der selver Landen liever op des Cardinaels hals te leggen hadden/ dan op haren eyghen hals.

Haet teghen den Cardinael.

De redenen die sy voorwendē/ waren datter nootsakelijckē groote menichte inde Landen moesten kennisse van Lutherye ende Religie hebben/ siende datmē inde leste oorloghe de oeffeninghe daer van onder de Duytsche knechten binnen de Landen geleden hadde/ met prediken ende leeren/ oock dat alomme de gebueren/ als Duytslant/ Vrancrijc/ Enghelant/ Schotlant/ Oostlandt/ etc. die aenghenomen/ gheleden/ oft toegelaten hadden/ de meestendeel die voor oprecht ende Christelijck Ghereformeert hielden. In welcke ghebuer-landen de Nederlanders nootsakelijck moesten verkeeren ende hanteren/ om haer Comanschappen die sy alomme drijvende zijn/ ende van die selvighe haer gebueren (die ghewoonlijck alle Nederlandt door/ om den coophandel/ ende principalijck t'Antwerpen verkeerende waren) en conde den gemeynen man soo quaden ghevoelen niet hebben/ als de Inquisiteuren in Spaengiē daer van hebben/ die hare Morisquen/ Sarasynen ende Joden veel beter achten. Want sy in Nederlant dit dagelijcx experimenteerden/ in haren handel ende wandel/ bevonden vele onder haer te wesen oprechte lieden/ vol gheloofs/ liefde/ ende waerhept/ geenen anderen/ maer den warachtighen Godt aenbiddende/ drpvuldich in persoone/ ende die voor Christus bloet alleenlijc afwassinge der sondē betrouden/ de Heylige Schriftuere/ ende twaelf Artijckelen des Gheloofs voor goet ende alleen oprecht hielden/ ja met meerder yver ende Catholijcker/ dan syernighe Roomsche Catholijcken wisten/ dagelijcx haer geloove met den bloede inden viere/ gelijckformich de heylige Schriftuere besegelden: Dit was de ghemeynste opinie onder het volck.

Redenen waeromme de rigoreusheyt der placaten dienden eer geschout dan andere nieuwichedē van Bisschoppen eñ Inquisitie inghebocht.

Boven dese meyninghe ende ervarenthept diemen vande Gereformeerde ofte Luterianen hadde/ lieten haer vele menschen duncken/ dat hoe veel te meer men die wilde met strengichept ende strafhept van Placcaten ende Inquisitien dempen ende tegenstrijdē/ het de selve veel meer schenē te groepen/ want daghelijcx veel sedighe/ stille/ onnoosele menschen/ nae de werelt onberispelijcken levende/ siende ten viere gaen/ niet dan Godt aenroepende/ lovende ende prijsende/ maeckte het volck nieusgierich ende curieus (te meer om dat het so scherp verbodē was) te ondersoecken de oorsaken van haer sterven/ ende hoe verre haer opinien verschepdē waren vande heylighe Schriftuere/ ende waer in sy onghelijck mochten hebben. Oock eenighe om syn vrienden te moghen ter contrarie goede instructie geven/ eñ liever selve inde Schriftuere te ondersoecken/ dan gheheel op syns Pastoors segghen te staen: Waer door sommige geheel selve vā die Religie werdē/ andere vele bevonden dat sy soo seer verschepden vande rechte oude Religie niet en conden wesen/ datmense daeromme alsoo strenghelijck soude vervolgen ghelijck de Placcaten wtdructen/ waeromme daer onderschept diende onder ghemaeckt/ ende om elcke quade secte en behoorde men den standt ende Previlegien der Landen niet te veranderen/ in zoo vele dat sy achten/ dat een yeghelijck/ die des Coninex dienst/ eñ s'Lants welvaert sochte/ met het onderhouden der Previlegien/ zonder passien van eyghen bate oft quaden haedt/ soude oordeelen/ dat in sulcke tijden men niet en behoorde in tevoeren/ onder tdecksel vanden Landen ende Steden vereeringhe/ eenighe Bisschoppen/ ofte Gheestelijcke/ ende veranderingen/ sonder consent vande Staten der selviger Landen: Veel min eenigerhande nieuwe Inquisitie by den volcke so odieus/ waer by schijnt datmē die by de Sarasynen ende Joden ghelijckte/ ten ware datmen

sochte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1562. sochte tvolck oorsake van oproerichept te gheven/ om haer te vergrijpen aen haer behoorlijcke ghehoorsaemhept / onder tpretext vande welcke/ sy voor hadden die te moghen tonderbrengen: Ende absolutelijcken te conquesteren de Placcaten en behoortmen so seer oock niet te dringhen/ als oft sy bydе generale Staten ghemaeckt waren gheweest/ ende als oftmen die niet en soude mogen afdoen/ veranderen ofte modereren / nae eysch des tijts/ ende gheleghenthept des stants vanden Lande/etc.

Beclach der Bisschoppē van Luyck/ Munster/ ēCamerijc.

De Bisschoppen van Luyck/ Munster/ Camerijck/ ende Utrecht/ hebben haer oock grootelijcx beclaecht / datmen haer jurisdictie ende Limiten minderde / haer recht ende hoochept / de nieuwe Bisschoppen was gevende.

Die Abdijen van Brabant/ als van Tongerloo/ van sinte Bernaerts/ ende van Affligem/ diens Abten nu verstorven waren/ seer tonvreden zijnde / hebben te Hove Anno M.D.Lxj. langhe gesoliciteert/ om nieuwe Abten te moghen kiesen/ ende alsoo sy niet verhoort en werdē/ hebben anderwerf met assistentie vande ander Abten/ daer na oock met de Edelen / ende Hoofsteden van Brabant (presenterende de drie Staten des Lants) tselfde ernstelijck versocht: Eñ hebben voor antwoorde vande Regente vercregen/ dat het in haer hoocheypts macht niet en stont/ maer moestent aenden Coninc versoecken. Hebben daerom haer Ghesanten in Spangien gesonden/ met alle schriftelicke deductie/ eñ bewijs van haer recht/ eñ dat te breken ware teghen de Previlegien des Lants van Brabant int generael/ ende vande Abdijen int speciael. De Coninck weyghert daer op haer begeeren schriftelijck eñ cort / den xxvij. Februari M.D.Lxij. haer aensegghende/ dat sy haer onbehoorlijcken beclaechden van qualijck besorcht te wesen/ alsmen haer Godshuysen ofte Cloosteren de eere aendede/ datmen haer Abten ende Prelaten begaefde metten naem van Bisschoppen/ daer van sy den Coninck schuldich waren te bedancken.

De drie Statē van Brabant geven Requeste tegen de Bisschoppen/ eñ hebben antwoorde.

Dese Ghesanten met sulcken antwoorde wederom gekeert wesende/ heeft den Abdijen luttel contentements ghegheven: maer dies niet teghenstaende/ hebben sy met de andere Staten van Brabant/ aende Regente versocht den vijfden Mey/ daer teghen in rechte gehoort te mogen worden/ dwelck haer niet en heeft moghen ghebeuren.

Die van Antwerpen belast zijnde haren Bisschop Sonnius te ontfangē/ als vele andere ghedaen hadden/ hebben aen de Regente oock vertoont den xxiij. Januari/ die murmuratie ende vreese onder haer ingesetenen/ datmen de Inquisitie met dese introductie vande Bisschop soude invoerē/ tegen de Previlegie van de Stadt/ eñ belofte haer ter contrarien ghedaen / daer mede sy seer vreesden dat der stadts neeringhe vergaen soude/ ende lichtelijck by de ghemeynte het incomen des Bisschops belet mochte worden.

Antwerpen soliciteren teghen den Bisschop.

Hier op creghen sy oock antwoorde / datmen daer mede geen Inquisitie en meynde/ noch de stadt sochte te preiudiceren / maer die met eenen nieuwen Bisschop te vereeren/ sulcke stadt tselfde wel weert zijnde ende verdienende/etc. Ende soo verre sy met dese antwoorde niet te vredē en waren/ mochten aen den Coninc voorder versoecken. Waer op sy anderwerf haer versoeck in Spaengien ghesonden hebben: maer creghen voor antwoorde/ datse haer behoorden te regulerē na de resolutie van sijne Majestept. Waer mede sy niet gepayt wesende/ eñ sekerlijck wisten het verderf haerder stadt daer aen gelegen te wesen/ resolveerden sy eyghen ghesanten/ te weten/ drie persoonen by den Coninck te senden/ namelijck/ den Amptman der stadt/ Godevaert Sterck van Ursele / Schepen/ metten Pencionaris M. Jacob van Wesenbeke. De welcke den elfden Juni by den Coninck audientie ghehadt hebben/ ende hebben int lange de saken eñ stadts gelegenthept vertoont: Waer op sy na langhe solicitatie / den sesten Augusti antwoorde vercreghen/ conform de eerste. Maer daer nae/ na veel over eñ weder schrijven/ remonstreren/ nieuwe voorslagen om des Conincx intencie ghenoech te doen/ heeft nu den Coninck in December hen selve mondelinge toeghesept/ dat die van Antwerpen met geen inquisitie souden ghequelt wesen/ waermede een vande ghesanten na huys reysde. Maer de stadt persisteerde dat sy de gemeynten ende Cooplieden sulcx qualijcken souden connen wijs maken / so den nieuwen Bisschop inghevoert werde / daeromme baden sy voor verdrach/ tot dat sijne Majestept daer selve eens quame (ofte door Commissarisen niet suspect zijnde) dē noot aensage. Ten lestē/ als nu veel meer dan een jaer de Gesanten in Spaengien gelegen hadden/ heeftse den Coninc afgeveerdicht/ met Apostille eñ breeder mondelinghe hope/ den derden Augusti M.D.Lxiij. datmen het invoeren vanden Bisschop tAntwerpen/ om redenen noch ter tijt soude wt stellen. Alsoo heeftmen die van Antwerpen doe niet vorder metten Bisschop ghequelt / noch oock de ander steden daer sy oock noch niet en waren.

Antwerpen van Bisschops inboeringhen ontslaghen.

Daerentusschen hebben de Heeren vander Ordre des gulden Vlies/ den Raet van State/ met de Regente (door de menichvuldighe clachten der Landen ende Steden), gheraetslaecht/ hoemen best den Coninck van alle de aenstaende swaricheden volcomelijck soude mogen de wete doen/ die sy achten dat hy ten besten niet gheinformeert en ware: ende hebben gheresolveert derwaerts te senden, den Baenderheere van Montigni/ Florents van Montmorency/ Ridder vanden gulden Vliese / ende broeder vanden Grave van Hoorn/ een verstādich Heere: Maer dese na vele communicatien die sy metten Coninck daer over ghehadt hadden / zijn sy in Augusto Anno M.D.Lxij. sonder groote vruchte weder gekeert / hoe wel het volck op goede hope wat gheruster was.

De Heere van Montigni in Spaengien gesonden/ Anno M.D.Lxij.

De Magistraten ende Officiers des Conincx vande steden/ om den Coninck ende die dese nieuwicheden dreven/ te beter te vreden te stellen / hebben niet na ghelaten van haer devoyr/ eñ na inhout der Placcaten/ te dempen alle nieuwicheden inde Religie / groote menichte allomme ter doot brenghende/ ende dat in groot perijckel van haer leven: Want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1562.

in diversche plaetsen groote beroerten daer over opstondē/ als de omstaenders met duysenden opentlijc de Psalmen vande Gereformeerde songen met luyder stemmen/ andere met steenen na den Magistraet wierpen. In sommige plaetsen werden de pacienten ende ghevanghenen haer ontweldicht/ gelijck bysonders t'Antwerpen Anno M.D.Lxiiij. gheschiede/ alsmen eenen Cristoffel Fabritius/ die eertijts een Carmelijt geweest hadde/ executeren soude/ die door het steenworpen der ghemeynte/ vanden vliedenden Beul meer doorsteken dan verbrant wert.

Executien over de Gereformeerde geschiede met groot perijkel vande Officieren

Ende alsmen daer na die op de gevanckenisse met de hoofden tusschen de knien ghebonden/ in een vat waters by nachte versmoorde/ soo en is tselfde niet sonder perijckel ende vreese van oploop geweest. De ghevanckenissen byde gemeynte beset/ ende omringhelt zijnde/ ende sonder groote dreyghementen en condē de Officieren daer van niet geraken: Dickmael zijn haer de gevangenen met listichheyt eñ behendichheyt ontweldicht/ eñ zijn wtgebroken door gaten inde mueren/ met sterck water/ ende andere instrumenten ghemaeckt/ door blauwe steenen/ de mueren vier ende vijf voeten ende meer dick zijnde. Somma/ daer was te sien hoe qualijck het te volbrenghen is tghene dat een groote menichte tegen is/ principalick alsser lieden zijn die Gode meynē sacrifitie daer mede te doen.

Int jaer M.D.Lxij. is het generael Concilium tot Trenten begost/ alwaer de Ambassadeuren vanden Keyser/ den Coninc van Spaengien/ eñ andere Potentaten/ elck haer begeeren door haer Ghesanten den Vaders (dat zijn de Cardinalen eñ Bisschoppen van alle plaetsen by den Paus tsamen geroepen) hebben vertoont: Waer niet bysonders van de leere aengaende gedecreteert wert/ dan de oude bevesticht: de decreten meest bestaende in Reformatie vanden Gheestelijcken staet. Eñ hebbent int naeste jaer M.D.Lxiij. besloten ende opgebroken: Eñ de definitie daer van heeftmen oock in Nederlant ghesocht te doen onderhouden. Den Coninc van Vranckrijc/ eñ ander Princen/ hebben tselfde Concilium niet willen aennemen noch geassisteert/ maer hebben daer teghen gheprotesteert.

Concilium van Trentē Anno M.D.lxij. ende lxiij.

Int jaer M.D.Lxiij. in September/ wert door het gantsche Nederlant eenen Oliphant gevoert/ die den Roomschen Coninck Maximiliaen wt Spaengien ghesonden was over Zee. Dese was noch jonck/ eñ maer neghen jarē out/ eñ niet volwassen/ maer was nochtans acht voetē hooghe/ t'Antwerpen gemeten: alwaer hy voor Heeren eñ vrouwen/ ooc voor Cooplieden wiste te nijgen/ eñ hem seer beleefdelijcken wiste te buyghen/ groot verstant toonende: Hy adt geerne Wittenbroot/ maer liever Fruyt/ oock Rijs eñ Suycker/ eñ seer geerne Wijngaertrancken/ ende dronck wel drie oft vier stoopen wijns tseffens op.

Oliphant in Nederlant.

Indē winter vant selve jaer M.D.Lxiij. tot het beginsel vant jaer M.D.Lxiiij. was het eenen so couden winter/ dat het thien weken lanck vroos/ so datmen t'Antwerpē van den tweeden Kersdach tot op drij Coningen dach/ over de Schelde te voet ende te peerde reysde/ ende wt nieuwichheyt steldemen daer Tenten ende Cramen op/ alwaer men spijse/ dranck/ ende coopmanschap vercochte. Tot Reyelmonde reden de wagens met goet gheladen over. Den Rijn/ Mase/ ende ander Rivieren zijn oock seer sterck bevrosen geweest. Desgelijcx is oock gebeurt inde omleggende Landen/ als Enghelant/ Schotlant/ ende Vranckrijck/ na haer coude gheleghentheyt. 1564.

Couden Winter.

Ferdinandus/ Keyser van Roomē/ als hy nu Lx. jaren eñ negen maenden out was/ eñ seven jaren alleen gegouverneert hadde/ so is hy gestorvē dē xxv. Juli/ Anno M.D.lxiiij. Eē wijs/ eerbaer eñ vrede lief hebbēde Vorst/ achterlatende drie sonē/ Maximiliaen/ Ferdinandus/ eñ Carolus/ ende veel dochters. Sijn outste sone Maximiliaen was gecoren Coninck van Roomen/ Anno M.D.Lxij. in November/ ende werdt nu Keyser.

Doot van den Keyser Ferdinandus/ den xxv. Juli/ M.D.lxiiij.

Tot Brussel int Hof vande Regente/ is onder de groote Heeren vande Ordere des gulden Vlies/ dē Raet van Staten/ eñ den Cardinael Granvelle/ eenen grooten twist geresen/ wt verscheyden oorsaken. Eñ mids dat den Cardinael hem vindende was in state eñ authoriteyt/ eñ met eenen grootē aenhanck/ met wien oock stemden den Raet des Conincx in Spaengien/ soo heeft hy hem seer hoochmoedich gedragen/ eñ wilde in alle saken met alle strafheyt eñ strenghheyt handelen/ twelck de Heeren liever met soeticheyt eñ matichheyt afgehandelt haddē: Waer wt sy vele schamp ende spots deen den anderen aen deden. Den Cardinael spotte met sommighe Heeren/ als de selve noemende Luterianen/ verquisters/ jonge sottē/ eñ diergelijcke: eñ tselve alles ten quaetsten in Spaengien overschrijvende. De Heerē lieten daer tegen tot sijnder spijte makē een cleedinge ofte Lieverije voor alle haer dienaren/ daer op de eene mouwe geborduert was een sots Capzoen: Eñ mits dat het selve van sommighe worde beduydet op des Cardinaels hoet/ alsoo haer de Regente aenseyde/ so veranderdē sy dat in een bundel pijlen/ beteeckenende daer mede eendracht tot des Conincx dienst: eñ de Cardinalisten interpreteerdent conspiratie teghen den Cardinael. Van deser Livereyen warē de dienaers van meest alle de Heeren vanden Hove. Door dat desen twist daghelijcx groeyende was/ hebben de drie principaelste Heeren/ als de Prince van Orangien/ de Grave van Egmont/ ende den Admirael Grave van Hoorne/ den Cardinael in Spaengien by den Coninc beclaecht/ ende en wilden ten lesten niet meer met hem inden Raedt sitten.

Twist tusschen de groote Heeren ende Cardinael Granvelle.

Desen haet eñ schamp dagelijcx vermeerderende/ eñ om dat het scheen dat de gemeente daer op eenen voet namen/ oft stout begosten te worden/ soo heeft de Regente haren Raet eñ Secretaris Armenteros in dit jaer M.D.Lxiiij. na Spaengien met alle advijsen gesonden/ so dat tot sijnder wedercomste den Cardinael thooft van deen factie/ ten Lande wt trock na Borgongien/ het welcke weder eenige ruste veroorsaecte/ hoe wel sijnen aenhanck ende creatueren (diemen Cardinalisten begoeste te noemen) persisteerden int voornemen van vele saken: Want alsoo daer misverstant gerees tusschen de drij Raden/ te weten/ den Raedt van Staten/ den

Cardinael vertreck uyt Nederlant Anno M.D.Lxiiij.

Secreten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1564. ſecreten/ende den Raet van Financien/ſoo pretendeerde den Raedt van Staten (meeſt beſtaende vande grootſte ende wijſte Heeren vanden Lande) bewint hebbende vant principaelſte Gouvernement/als van Peys ende oorloghe/ over tkrijchſvolck der Landen/ghebuerſchappen/ eñ alles in ruſte ende vrede te houden/de Superintendentie ende overſicht over dander Raden te hebben. Den Secreten Raedt/daer Doctoor Viglius Suichemus Preſident over was/ende die meeſt van Gheleerde beſtaende was/daermen ſaken van Juſtitie/Previlegien/Gratien/Ordinantien ende Rechten verhandelt/metten Raet van financie/daermẽ alleen van geltſaken handelt/hebben dat niet willen lijden/ (beſtaende meeſt van des Cardinaels creatueren:) Dies ſeyden die vande Staten/ die ander Raden ſochten oorſaeck/dat ſy door onwetentheyt/ſo vande Financie/als Juſtitie/ haer te eer ſouden vergrijpen/om naemaels by den Coninck te moghen beſchuldicht worden. Dese quade correſpondentie vande Raden/heeft oock veel quaets veroorſaeckt.

Miſverſtãt tuſſchen des Lants Raden.

Deſen Somer vant Jaer M. D. Lxiiij. heeftmen die van Vrieſlant/als die van Leeuwerden ende Groeninghen/eñ in Gelderlant/die van Remunde ende Deventer/verſocht haer nieuwe Biſſchoppen ghewillichlijck te ontfangen/twelck ſy bleven weygerende. De nieuwe Biſſchoppen die alreede inde poſſeſſie waren/hebben met haer Capittelen ende kercken oock vele queſtien ende verſchillen ghecreghen/alſoo dat ſommighe haer ſoo ongheſchickt droeghen/dat de Regente die ſelver moeſte beriſpen.

Nieuwe Biſſchoppẽ te aenveerdẽ in Vrieſlant eñ Gelderlant/geweygert.

Die van Antwerpen heeftmen voorghehouden/ ofſe ſouden connen lijden haer te ſubmitteren onder het Aertſbiſdom van Mechelen/daer den Cardinael ontfanghen was gheweeſt. Maer daer teghen ſtelden haer de Staten van Brabant:ende het liep langhen tijt aen eer ſy antwoorde op haer Requeſten conden gecrijgen/ ſo dicmael na Spaengien verſonden zijnde.

Begeerde ſubmiſſien van die van Antwerpen/ onder tBiſdom van Mechelen.

De Abdijen van Brabant hebben ten leſten (geenen anderen wech wetende om aen nieuwe Abten te geraken) middel gevondẽ eenen afcoop metten Coninck te maken/tot profijt vande nieuwe Biſſchoppen/ſoomen ſeyde/ voor een jaerlijckſche rente van acht duyſent guldens/om ontſlaghen te weſen vande incorporatie onder de biſdommen/ende te moghen eyghen Abten kieſen: Alſo zijnſe van Abten verſien/ende gants ontſleghen vande incorporatie voorſz/ daer van men haer belooft heeft caſſatie vanden Paus te doen hebben.

Afcoop der Brabatſcher Abdyen/om niet geincorporeert te weſen vande Biſdommẽ.

Tot de ſelvighe Caſſatien vande nieuwe Biſſchoppen/hebben de Staten van Brabant te Hove ſeer hert aenghehouden: maer alſoo daer door/ende door de voorſz ſwaricheden/alle de Landen door meerder onruſte te verwachten ſtont/ſoo hebben de Heeren vanden Rade van State/ende vander Ordere/met de Regente goet gevonden/ dat de Prince van Gavere/Grave van Egmont/by den Coninck in Spaengien trecken ſoude/om den Coninc den ſtaet der Landen mondelinge te vertoonen/ende te verwerven ontſlach vande nieuwe Biſſchoppen/achter blijven van Inquiſitie/om verſoetinghe van de Placcaten/om voor te comen verſcheyden ſwaricheden: De welcke hy int beginſel des jaers M. D. Lxv. den Coninck al mondelinge vertoonde/ende heeft vanden ſelven een vaſte hope ende toeſeggen ghecreghen/dat ſijn Majeſteyt alle ſijn begheeren ſoude nacomen/ en ſoude hem daer van alle beſcheet in behoorlijcker formen na ſenden. Op ſijn wedercoemſte is alle de werelt ſeer verblijt gheweeſt: maer daer en is niet nae ghevolcht. Dan daer werdt gheraemt/een verſoetinge van Placcatẽ/by drie Biſſchoppen/drie Doctoren inder Godtheyt/drie Doctoren inde Rechten/ende by drie Canoniſten: Welcke verſoetinghe zijnde nochtans ſeer ſtrenghe/wert aen den Coninck geſonden/maer en heeft niet by hem gewrocht/ſo door de afgunſticheyt des Raets vã Spaengien/als der Spaengiaerdẽ/diemen wt Nederlant hadde doen gaen/ende oock door den yver der Spaenſcher Inquiſiteuren/ende ſulcke Nederlanders als gheheel ghehouden waren inden Cardinael ofte gheheel dependeerden vanden Coninck/als de Heere van Barlaymont/met ſijne geluckige kinderen/ die van cleynen tot grooten ſtate opghecomen zyn/met noch meer andere verſcheyden Raetſheeren.

1564. (right margin)

Grave van Egmont reyſt nae Spaengien. M.D.Lxv.

Moderatie vande Placaten gheraemt.

Deſe ende diergelijcke (alſo vele reporteren ende den tijt ſelve mede ghebrocht heeft) ſouden den Coninck gheraden hebben/met de Nederlandẽ in alle ſtrengicheyt om te gaen/ ſoo om der conſcientie/oft ſijnder ſielen ſalicheyt/als om het exempels wille/ſoo hy begeerde ſijn ander Landen in ontſach ende in vrede te houden/ſo moeſte hy daer de Spaenſche Inquiſitie in voeren/om dat vande menichvuldighe ketteryen te ſuyveren. Ende ſo ſy haer wederſpannich beweſen/ ſoudemen oorſaken ghenoech van haer trecken (diemen waernemen moeſte) om abſolutie van des Conincx eedt die hy de Landen gedaen hadde/ vanden Paus te vercrijghen/ende om de Spaengiaerden ende vremde Soldaten in te brenghen/ende alſo de Landen te dwingen/ ende te houden als nieuwe ghewonnen ofte gheconqueſteerde/ende niet als Patrimoniale: Daer van een Coninckrijck makende/ ende wetten in te ſtellen/die daer in noodich ſouden weſen. Oock datmen ettelijcke vande principaelſte des Lants het hooft voor de voeten ſoude legghen/met een deel andere/ om alſo ontſach te maken/twelck ſy noemden volcomen ghehoorſaemheyt. Wat haet ende nijt ende dierghelijcke paſſien hier ghe regeert hebben/mach den Leſer oordeelen by tghene daer na ghevolcht heeft/die Godt de Heere nochtans heeft weten te ghebruycken tot ſijns naems eere. Dit ſchijnt nochtans de oorſake geweeſt te hebben die den Coninc beweecht heeft ſijn abſolut ghebot int navolgende jaer aende Regente te ſenden/waer wt de navolgende beroerten gheſproten zijn.

Raet den Coninc gegeven by vyanden der Nederlandẽ.

Alſoo wy de oorſake ende beginſelen daer wt de volghende beroerten ghebooſten zijn/ dus verre verhaelt hebben/ſoo ſullen wy eer wy daer mede voortgaen/verhalen eenighe

andere

1565. andere incidenten / die oorsaken / moet ende stoffe by ghebrocht hebben.

In dese tijden isser een groot misverstant tusschen de Engelsche Cooplieden eñ de Nederlanden gheresen/ nopende den entrecours oft den onderlingen coophandel. De Engelschen merckende dat de Nederlanden vol beroerten waren / ende datmen tAntwerpen inde Remonstrantie aenden Coninc om van de Inquisitie ontslaghen te wesen/ hem onder andere seer op der Enghelscher handelinghe excuseerde / als oft sy souden vertrecken willen/ tot grooten achterdeel vande stadt ende landen: So hebbẽ sy haer verstout om haer profijt eñ voordeel te soecken waer sy mochten/ sonder aensien vande onderlinge tractatie der intercoursen / ende hadden alreede de tollen op de incomende goeden bycans deen helft verhoocht / met het verhoogen van een Rata ofte prijseringhe der Coopmanschappen / vande welcke alle vreemde aldaer ses ende een vierendeel vant hondert moesten betalen / behalven andere onghelden ende Tol der stadt Londen/ die sy schavagie noemen. Dit gebeurde ten tijde als den Coninc Philips met de Coninginne Maria daer gehout was/ die om verscheydẽ sijn respecten/ doen daer tegen niet ghesept en hadde. Op de Lakenen aldaer wtgaende / hadden sy de vreemdelinghen den Tol wel de weerde van eenen Angelot op elck Laken verhoocht/ eñ dat met sulck een ongheliјckheyt van tollen ende onghelden/ dat de Enghelschen (van eenige tollen vry zijnde / eñ van andere maer half so vele betalende) mochten tAntwerpen een Enghels Laken ses guldens beter coop leveren dan de Nederlanders: Waer door sy den handel vande Lakenen behendelijcken den Nederlanders ontrocken/ ende dien gheheel steiden in handen vande Engelschẽ. Dit wert aldus voor eenen tijt vande Nederlanders gheleden / tot dat door de clachten der Cooplieden/ vande Regente Hertoginne van Parma/ naer Enghelant werdt ghesonden/ Anno M.D.Lxiij. den Raetsheere Cristoffel d'Assonville, om de voorsz eñ ander swaricheden geredresseert te hebbẽ/ dat niet gedaen en wert / maer ter contrarien wert ontrent dien tijt eẽ Statuyt aldaer by dẽ Parlemente ghemaeckt/ om beter neeringe onder haer eyghen Ondersaten te brenghen/ daer mede dat meest alle de Nederlantsche Manifactueren eñ hantwercken / als Spellen/ Messen/ Linten/ Riemen/ etc. daer wt de Landen gebannen werden.

Swaricheyt met Engelschen/ Anno M.D.Lxv.

Waer teghen in Nederlant int tselfde jaer M. D. Lxiij. den achtsten December een Placcaet wt gegeven wert/ datmen geenderhande materialen daer voeren en mochte/ daermen de Waren die sy in Engelant verboden hadden) eenichsins af mochte maken. Ende voorts werdt oock verboden alle Enghelsche Manifactueren ofte hantwercken/ als Bapen / ende dierghelijcke in Nederlant te brengen/ dan alleenlijck wtgenomen Lakenen ende Carseyen / daermen voorder op letten soude: Ende dit alles soude dueren soo langhe tot dat het nieu verbot in Enghelant afghedaen werde. Voorder/ nopende de Navigatie ofte Schipvaert / om dat seker Coomanschappen aldaer int Lant niet en mochten ghebrocht worden / dan op Enghelsche bodemen eñ schepen / ende datmen van daer niet wt schepen en mochte/ dan op Engelsche schepen/ soo die te becomen waren/ ten ware datmen der vreemder grooter tollen betaelde: So werdt daer teghen verboden/ dat niemant op eenighe Enghelsche schepen laden mochte/ so lange daer Nederlantsche schepen inde Havenen te becomen waren/ etc. Ende voorts aengaende de nieuwe Impostẽn eñ tollen in Enghelant opghestelt / daer soude voorts op ghelet worden/ als der Coninginne intencie vorder daer op verstaen ware/ tot indemniteyt vande Nederlantsche Ondersaten. Ende also indẽ Herfst des selvigen jaers de pestilentie tot Londen seer regneerde/ ende dat de Enghelschen haer Lakenen alle den Somer opgehouden hadden/ om die tot Antwerpen tot hoogerẽ prijs te brengen/ ende nu teghen den winter een groote vlote meynde te varen: Soo heeft de Regente inde Nederlanden verboden in November in te brengen eenigerhande Enghelsche Lakenen ende Carseyen ofte Wollen/ op de verbeurte van dien / ende dat om de voorseyde besmettinghe vande pestilentie/ tot Lichtmisse toe/ ofte tot dat daer vorder op ghelet soude worden. Als nu Lichtmisse gecomen was/ wert dat verbot verlengt tot Paesschen / hoe wel tusschen dien tijt wt Engelant den Doctoor Dayl, ende wt Nederlant den Secretaris La-torre over eñ weder gesonden werden: Waer mede niet wtgerecht en wert/ dan dat de Engheischen verstonden / dat het niet alleen om de infectie der Pest/ maer ooc om de Infractien der contracten ofte intercoursen gedaen was / diemen wilde onderhouden hebben/ dwelck by avontueren by eenighe die doe in regimente warẽ/ (die meer eenige vervreemdinghe tusschen Enghelant ende Nederlant sochten/ dan vriendelijcke vereeninghe) ten quaetsten was aengesept: Het welcke de Enghelsche soo hooghe namen (als de aenstaende beroerten ghenoech voorsiende) dat de Coninghinne opentlijck liet beroepen / dat haer subjecten elders haer Lakenen souden voeren/ ende banden oock wt Enghelant alderhande Waren byden Nederlanders inghebrocht/ den xxiij. Meert/ Anno M. D. Lxiij. na haren stijl. Alsoo voeren de Engelsche met hare Lakenen (die wel vijf Maenden gheladen gelegen hadden) nae Embden/ eñ maeckten een contract met de gebroeders/ de Graven van Embden/ haer toesegghende/ eñ selve oock meynende alle den handel wt Nederlant daer te brenghen/ ende Embden haest so goet ende machtich te maken als Antwerpen: Maer sy en hebben aldaer de bequaemheyt noch gheleghentheyt niet ghevonden. Waer teghen dat de Hertoghinne van Parma een ghebot dede doen den xxij. Mey/ dat niemant in Nederlant eenigerhande handelinghe met den Engelschen tot Embden soude drijven/ oock geen toevoeringhe van eenigherhande Waren te mogen doen/ noch oock geen Lakenen haer af te coopen/ ofte in Nederlant te brenghen / op de verbeurte vande selfde: ende dat soude dueren so lange tot dat de Coninghinne haer verbot vande Nederlantsche

Enghelsche Lakenen in Nederlant ghebannen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1565. lantsche hantwercken onderhieldẽ/ ofte datter andersins by tsamensprekinge van beyde de partijen in voorsien soude werden.

Eyndelijck alsoo nu de Princen over beyde syden (dese niet teghenstaende) metten anderen alle onderlinghe vrientschap hielden. So isser inden Winter in Enghelandt tusschen des Coninex Ambassadeur Don Diego Gusman de Silva, ende der Coninghinnen Raedt/ soo verre ghehandelt/ datter een verdrach ghemaeckt is den xxiiij. December/ Anno M.D.Lxiiij. twelck in beyde de Landen wtgheroepen wert: Als datmen weder vry handelen soude/ ende in Enghelant alle ordinantien/ statuyten ende verboden ghemaeckt/ geduerende den Rijcke van dese Coninghinne Elizabeth/ den Nederlanden tot achterdeele wesende/ souden gheschorst worden/ ende de Nederlanders souden genieten alle vryheden ende Previlegien/ die sy ghenieten ofte genoten mochten hebben in Enghelant/ int leste jaer vande leste Coninginne Maria/ dat was Anno M.D.Lviij. In Nederlant souden oock de leste verboden ofte Placcaten afghedaen worden/ dat de Enghelschen haer Lakenen ende ander Waren wederom vry mochten inbrengen/ ende dat soude over beyde zijden soo langhe dueren/ tot datter anders in voorsiẽ soude worden/ by een dachvaert/ daer op te houden/ binnen drie Maenden daer na tot Brugge bestemt/ alwaer dat by Commissarisen over beyde zijden de clachten ende hindernissen van Entercoursen ofte verhooghinghen souden ter neder ghelept worden.

Dachvaert tot Brugghe op de Entercoursen met Enghelant/ Anno M.D.Lxv. ende Anno M.D.Lxvj.

Inden naevolghenden jare M.D.Lxv. ontrent Paesschen/ zijn tot Brugge verschenen van weghen der Coninghinne van Enghelandt / Sire Anthony Brown, Viconte Montagu, een Ridder vander Ordere vande Jartiere / Nicolaes Wotton, Raedtsheere/ Deken van Cantelberghe ende Jorck/ met VValterus Haddon, Doctoor inde Rechten. Van des Coninex ofte der Nederlanden weghen / verschenen oock aldaer/ Heer Florents de Montmorenci, Heere van Montingny / Ridder van den gulden Vliese/ Gouverneur van Doornick ende Tornesis: Christoffel dAssonville, Raedtsheere in den Secreten Raedt/ met Ioachim Gilis, Raedtsheere van Brabant.

Voor dese hebben de Cooplieden over beyde zijden haer clachten ghedaen / ende verclaerden haer de verhindernisse der Entercoursen/ in welcke Entercoursen de Nederlanders niet langer en wilden in ghehouden wesen/ oft datmen den ouden van Anno M.CCCC.xcv. weder soude confirmeren / ofte liever eenen nieuwen besluyten: De Enghelschen daer tegen/ wilden die houden op haer voorgaende maniere. Also dat sy diẽ Somer niet en conden der sakẽ eens worden. Waeromme sy in September haer dach-vaert schorsten/ tot den xxv. Meert ten naesten jare M.D.Lxvj. Tot welckẽ tijde anderwerf deselvige Commissarisen tot Brugghe verschenen/ behalven den Heere van Montigny/ die vande Nederlanden weghen na Spaengien ghesonden was. In wiens stede daer quam Heere Philips de Montmorenci, Ridder vanden gulden Vliese / Heere van Hachicourt: Ende hebben op dese sake anderwerf ghesetẽn tot den xxj. Juni des selvigen jaers M.D.Lxvj. als de onrusten inde Nederlanden nv begost waren / ende gheen tijt van vorder swaricheyt te spreken en was. Maer om datter sprake was/ dat den Coninck gheresolveert was/ corts inde Nederlanden te comen/ so hebben sy die dachvaert anderwerf opghebroken ende geschorst / om dat sy den Coninck de sake selve souden te kennen gheven: de meeste questie daer van zijnde vande nieuwe Tollẽ in Engelant opghestelt / daer de teghenwoordighe Coninginne niet van wijckẽ en wilde/ om dat sy die voor haer regieringe opghestelt ghevonden hadde. Het afscheyt was/ dat een van beyde de Princen mochten den anderen vercondighen wanneer sy het verdrach niet langher houden en wilden/ mits datmen den Coopman over wederzijden xl. daghen te voren waerschouwinghe soude doen/ om vry met sijn goedẽ te mogen vertrecken/ eñ dat daerentusschen den Coopman soude handelen over beyde zijdẽ/ na het accoort dat tusschen de Coninginne ende de Hertoginne den xxiiij. December/ Anno M.D.Lxiiij. tot Londen besloten was/ ende dat de Zee van Roovers soude bevrijdt worden. Op dien voet eñ maniere wert de handelinghe tusschen Enghelant ende Nederlant ghecontinueert/ hoe wel de selve namaels by den Hertoch van Alba ghetschorst werdt/ als tot zynder tijt sal verhaelt worden. 1565.

Tsamensprekinghe tot Bayona/ tusschen den Coninc van Vranckrijck eñ sijn moeder/ met de Coninginne van Spaengien / eñ den Hertoge van Alba/ M.D.Lxv.

In dit Jaer van M.D.Lxv. heeft dẽ Coninck Charles van Vranckrijck met sijn Moeder een reyse door sijn Landt ghedaen/ van Lions af tot Bayonne / wesende een Frontiere van Spaengien op de Zee ghelegen / besoeckende sijn steden van Marsilien, Montpelliers, Norbonne, Carcassonne, ende Bordeaux: Ende also quam hy tot Bayonne/ alwaer hem quam besoecken zijn Suster de Coninghinne van Spaengien/ verghselschapt met den Hertoch van Alba/ ende ander groote Heeren van Spaengien / alwaer dat sy vele daghen tsamen in grooten Raedt waren. Waer wt dat van alle de Ghereformeerde/ soo in Vranckrijck/ Duytslant ende Nederlant/ als andere groot achterdencken groeyde/ van eenighe conspiratie tot haerder alder achterdeele/ om (volghende den lesten vrede) alle die van contrarie Religie waren/ te dempen. Waer door de Posten tusschen Enghelant/ Nederlant / Duytslant/ ende Vranckrijck liepen: maer men heeft noyt yet sekers connen daer van vernemen / soo dat vele dat maer voor een ongefondeerde suspicie en achten.

Malta belegert byde Turcken. M.D.Lxv.

Den grooten Turc heeft in dit Jaer van M.D.Lxv. eenen grooten aenval ghedaen op het Eylandt van Malta / met een vlote van hondert ende dertich Galeyen/ met dertich Galiotten/ eñ boven de twintich groote schepen / met meer cleynder schepen/ ondert gebiet van twee Bassas/ den eenen genaemt Mustapha, Overste over het Crijchsvolck te Lande / ende den anderen Pialy, over de Galeyen ende Schepen/ met den Admirael Dragut Rays, Coninck van Tripoli, ende

de Co-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1565. de Coninc van Algier ende andere. Met deſe voorſz Armade heeft hy het Eylant Malta doen beſpringhen / gheleghen inde Mediteraniſche Zee / tuſſchen Sicilien ende Barbaryen/ alwaer de Rhodiſche Heeren haer gheplant hadden/ na dat Rhodes oock vanden Turck ghewonnen was: Deſe Armade is den thienden Mey aent Lant ghecomen met alle ghereetſchap. De Rhodiſche Heeren onder haren grooten Meeſter Monſeur de La Valette Franchoys, waren in ghetale ontrent vijf hondert Ridders / ende hadden onder haer ontrent drie duyſent Soldaten/ met ontrent vijf of ſes duyſent Maltoyſen/ inwoonders des Eylants/ die wel conden de Buſſe handelē. Daer warē int ſelve Eylant te bewaren vier ſtercten/ namelijck/ het Caſteel ſint Angel/ den Borcht/ ſint Michiel/ eñ ſint Elmo/ al tſamen van ſtercke ghelegentheyt eñ gebouwſel. De Turcken hebben eerſt beſprongen de ſterckte ſint Elmo/ die ſy beſchoten met xxxij. ſtucken gheſchuts: ende na dat ſy veel ſtormen daer op gedaen hadden/ hebben de ſelve ſterckte ten leſten met gewelt inghenomen/ daer wel doot bleven derthien hondert Chriſtenen/ met hondert eñ vijftich Ridderen. Vande Turcken bleef daer oock den voorſz Dragut Rays, een out Zee-roover/ eñ Coninc van Tripoli/ een ervaren krijchſman. Daer na den vijfden Juli hebben ſy wel met tſeventich ſtucken geſchuts beſchoten het Fort van ſint Michiel/ eñ de Borcht/ onder welck geſchut waren dry Baſiliſken/ die Clooten ſchoten van twee hondert pont ſwaer/ ende waren ſeven palmen int ronde. De Turcken ſtormden tot diverſche reyſen/ ende mijneerden: maer daer werdt van binnen teghen ghemineert. Ende na dat ſy een Breſſe ofte afbreeck ſoo wijt ende plat ghemaect hadden/ datmen daer hadde met waghen ende Peerden mogen in rijden/ hebben ſy eenen generalen gheweldighen ſtorm ghedaen: Maer ſy zijn weder af gheſmeten met verlies van wel twee hondert dooden / ende oock wel ſo veel ghequetſte van binnen. Van de Turcken bleven daer wel vijfthien hondert doot. Daer na wert ſinte Michiels Fort met de Borcht tot verſcheyden reyſen beſtormt/ als namelick/ den xviij. xx. ende xxj. Auguſti / ende wel tweemael op eenen dach/ daer doen wel twee hondert Chriſtenen bleven: anderwerf dē twintichſtē dach daer na. Den xxiiij. op ſinte Michiels Fort / den Baſcha Muſtapha ſelve aentredende tot inde grachten / metten grooten Standaert des Turcks/ ruſten haer tweemael / meynende ymmers de derde reyſe Meeſter te worden: maer werden af gheſmeten wel met verlies van vijf hondert Turcken. De groote Meeſter creech doen tijdinghe van Don Garcia de Toledo, dat hy hoopte corts int Eylandt te zijn met machte. Oock ſeyde een Chriſten ſlave die vande Turcken ontcomē was/ dat ſy ſoo veel volcx met ſtormen/ hongher eñ ongemack verloren hadden/ datter gheen veerthien duyſent overgheblevenen waren.

Ontſet van Malta. Den ſeſten September quam weder een verloochent Chriſten bydē grooten Meeſter ghevlucht / eñ bootſchapte dat de Turcken ſouden tſanderdaechs noch den leſten ſtorm generael doen/ eñ dan ſouden ſy vertrecken. 1566. Daerentuſſchen ſo arriveerde Don Garcia de Toledo, Viceroy van Sicilien/ met Lxxij. Galeyen/ de welcke den ſevendē September aen Lant ſtelde aende ander zijde vant Eylant ontrent neghen duyſent Soldaten / onder het bewint van Hr. Aſconia Della Corna, Alvaro de Sandes, eñ Chiapin Vitellj. De ſelve trocken nae de oude ſtadt van Malta/ die de Turcken noch niet beſprongen en hadden: Met haer quamen oock ontrent twee hondert Maltiſche ofte Rhodiſche Ridderen. Van daer voer Don Garcia weder wech/ verby de ander zijde vant Eylant/ ende ſchoot tweemael alle ſijn gheſchut los / dat het ſoo wel de Turcken/ als oock die vande ſterckten hoorden / die hem in teecken van haer blijſchappe/ met haer geſchut af te ſchieten antwoorden: Maer hy voer alſoo nae Sicilien/ om meer krijchſvolck te halen/ ſoo het noot ware. Als nu de Turcken den ſevenden September den leſten generalen ſtorm meynden te doen/ quam haer de tijdinghe vant ſecours dat ghelant was / waeromme ſy af trocken/ ende ſcheepten haer gheſchut ende plonderinghe. Den elfden September trocken ontrent thien duyſent Turcken nae de ſtadt Malta/ om der Chriſtenen Legher te beſpringhen ofte te verſoecken: Maer ſy werden alſoo te rugghe ghedreven na haer Galleyen/ datter van dē haren wel van de ſelve vijfthien hondert doot bleven. Ende alſoo vertrocken de Turcken den twaelfden Septembris vant Eylant / hebbende op de ſterckten in als wel achtentſeventich duyſent ſchoten geſchoten/ eñ hadden aldaer van alle ſoorten van volck ontrent ſeſſendertich duyſent ſoo met ſtormen/ ſieckten/ als anderſins ghelaten. Der Chriſtenen waren oock vele ghebleven/ ende vande Ridders waren daer drie hondert eñ derthien ghetelt/ die doot ghebleven waren. Alſoo wert het Eylant van Malta noch behouden voor Chriſtenrijck / ſeer mittelijck/ ten ware dat het verachten vande Turcken/ eylaes den Chriſtenen te veel dede de wapenen d'een teghen dander aentrecken.

Vertreck de[r] Turckē va[n] Malta/ d[en] elfden Se[p]tember.

Int Jaer M. D. Lxvj. is den grooten Turck Soliman in Hongaryen gevallen/ eñ belegerde Siget/ gelegen op eenen arm vande Donauwe wel met twee hondert duyſent mannen/ een plaetſe van natueren ende van handen ghemaeckt ſeer ſterck/ ende wel verſien/ alwaer in was de Grave Nicolaes van Serin. Maer na dien nv den Turck de ſtadt dickmael ondergraven hadde / ja heele berghen van aerde daer voor ghebrocht werdt/ ende de ſtadt met hondert eñ twintich ſtucken gheſchuts beſchoten/ ende menichvuldighe ſtormen daer op ghedaen waren / werdt de ſtadt ende tCaſteel ghewonnen/ alwaer den voorſz. Grave Nicolaes van Serin doot bleef/ ende ſijn hooft wert in een ſtuck ſwert Fluweel den Keyſer Maximiliaē geſonden. Maer den vierden Septembris is int Leger Sultan Soliman den Turckſchen Keyſer gheſtorven/ twee daghen voort innemen der Stadt / maer ſijn doot wert door behendicheyt van Machomet Baſcha, ſoo ſecreet ghehouden / dat het niemant vant Legher en wiſte/ om de beroerten aldaer ende te Conſtanti-

Den Tu[rck] Soliman wan in H[on]garyen S[i]get/ eñ ſt[orf] aldaer/ A[n]no M. D. Lxvj.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1565. stantinopelen te verhoedē/ ja dat den Keyser Maximiliaen/ die doen aldaer ontrent eenen gewelddigen Leger hadde/ de wete daer van niet en creech/ dan seer lange daer na/ die om des Turcx groot ghewelt niet bysonders en dorste aengrypē/ hoe wel hy veel Nederlantsche Heeren ende Edelen in synen Leger hadde/ als de Heere Reynolt vā Brederoede/ Heere van Haurincourt/ die daer doot bleef/ ende andere. Syn Veltoverste waren Lazarus Swindi/ den Grave Gunter van Swartzenborch/ eñ de Grave van Mansvelt in Nederlant bekent/ etc. Na de doot van Sultan Soliman/ is hem synen Sone Selim/ den tweeden van dien name/ int Ryck ghevolcht/ den derthienden Turckschen Keyser.

De Prince van Parma hout syn Bruylost in Nederlant/ met eē dochter wt Portegael/ Anno M. D. lxv.

Inden Somer vant Jaer M. D. Lv. wert Graef Pieter Ernst van Mansvelt met syn Huysvrouwe (vande Hertoghinne van Parma Regente) in Poortegael gesonden/ eñ heeft vā daer mede gebrocht de outste dochter van Don Emanuel (de joncxste sone van Coninc Jan van Poortegael) genaemt Maria/ de welcke is in November in Brabant gecomen/ ende ghetrout tot Brussel met der Regenten sone/ Alexander Farnese/ Prince van Parma/ met grooter solemniteyt. Op welcke Bruylost veel vande Nederlantsche Adel vergaderde/ die veelderhande raetslaghen op den staet vande Lande/ nieuwe Bisschoppen/ Inquisitie ende Religie gehouden hebben. De Stadt van Antwerpen heeft den nieuwe gehouden een heerlijck ende costelijck Bancket gedaē/ alwaer dat al van Suycker gemaect eñ gebacken/ Poëtelijc eñ Historialijck vertoont werdt in Figueren/ hoe dat de Bruyt in Poortegael tschepe ghinck/ de gheluckighe reyse ter Zee/ haren willecome inde Landen/ ende diergheliicke.

Spaensche Inquisitie te Milanen eñ Venegien geweygert.

Den Paus heeft oock in dese tijden den Coninc Philips seer beweecht om de Spaensche Inquisitie tot Milanen in te voeren: Maer het volck stelde hem terstont inde wapenen tegen de Spaengiaerden. Maer mits dat sy bewesen datter geen Ghereformeerde in en waren/ so wert het na gelatē/ om meerder inconvenient te schouwē. Even dat selfde versochte dē Paus oock te Venegien te doen: Maer de Venetianen gavē voor antwoorde/ sy souden de Ghereformeerde wel straffen/ al en waert niet op de Spaēsche maniere: Daer den Paus hem mede moest te vreden houden. Te Napels was tselfde voornemen te voren oock qualijck ghelukt.

Wtterlijc bevel des Coninck om de Inquisitie in te voeren/ waer de Nederlantsche beroerten wt borsten/ bestaende in dry puncten.

Dierghelijcke geboden hebben de Nederlantsche beroerten doen wtbersten/ als nu Anno M. D. Lxv. inde Maent van December de Regente Hertoginne van Parma brieven hadde ontfanghen vanden Coninck/ inhoudende in somma dry Poincten. Eerst roerende de Placcaten/ oude eñ nieuwe/ soo by den Keyser als by sijne Majesteyt/ op het feyt vande Relige gheordineert/ datmen dien aengaende geen veranderinge soude maken/ maer dat deselfde ter executien souden gestelt worden. Eñ dat sijne Majesteyt meynde dat de slappicheyt vāde Rechters de oorsake ware/ dat dat quaet so verre verbreyt was: Oock so eenige onder haer warē/ die wt vreese van oploop die selfde niet en dorsten vervolghen/ datmen sijne Majesteyt daer van soude adverteren/ ten eynde dat hy andere stouter eñ cloecker soude mogen stellen in haer plaetse: 1565. waer van indē Lande geen gebreck wesen en conde/ mits dat daer so veel Catholijckē noch waren/ die God eñ sijne Coninclicke Mt. begeerden te dienē/ dat den besten middel was.

Ten tweeden aengaende de Inquisitie/ dat sijne Majesteyt wilde eñ belaste datmen de Inquisiteurs soude bystaen int executeren van haren laste: want tselfde diende tot onderhout vande Religie. Eñ dat sijne meyninghe was dat de selve Inquisitie door de Inquisiteurs soude gheschieden/ so die tot noch toe geschiet was/ eñ haer na de Goddelijcke eñ wereltlijcke rechten toequam/ als zijnde geen nieuwicheyt/ maer ten tijden van sijnen Vader gebruyckt: ende so doende/ soude min swaricheyt te vreesen wesen. De Gouvernante oock belastēde/ dat sy niet en soude consenteren datmen daer anders van handelde/ merckende wat grooter verlangen daer aen ghelegen ware/ mits dat hare Hoocheyt wel wiste/ hoe nootsakelijck tselfde ware/ eñ hoe seer tselfde sijne Mt. ter hertē ginge/ oock wat vrucht eñ vrede sulcx der selver wesen soude.

Ten derden/ noopende het Concilium van Trenten/ dat de Bisschoppen dat souden int werck stellen/ daer toe soude men haer gheven alle adres eñ hulpe/ op dat het soude mogen volbrocht worden/ eñ dat alle tselfde soo behoorde voor de welvaert vande Landen. Eñ dat sy tselfde dē Heeren (neffens haer wesende) oock soude belasten/ op dat sy haer daer in imployeerden/ so sijne Mt. haer daer in betroude. Oock datmen ter executie stelle het gene dat aengaende het leven ende de seden der Geestelijcheyt te reformeren/ het voorsz Concilie van Trenten geordineert ende ghesloten hadde. Eñ inge valle eenige provisie van sijne Majesteyt gegeven ofte geordineert/ nootelijcken waren (soo de Geestelijcke niet wilden obedieren de voorseyde Reformatie) so soude hy daer toe goede vorderinge doen.

Eyndelijck ontboot hy hare Hoocheyt/ dat tselfde van noode was tot welvaert vanden Lande/ sonder de welcke de selvige niet doogen en souden/ zijnde den middel om die by der gerechticheyt in peyse eñ vrede te houden: Begheerende op een nieuwe/ datmē sulcken bevel volgen soude/ wesende het gene daer sijne Majesteyt de meeste vrucht en vrede in scheppen soude. Tselve oock toebetrouwende hare Hoocheyt/ ende die Heeren neffens haer wesende/ dat sy haer devoir hier in doen souden/ gelijck als sulcke betaemt/ wetende dat tselve haer oock aengenaem wesen sal/ alsoo sy gehouden zijn te doen ten dienste van Gode/ sijne Mt/ de welvaert vande Landen/ eñ haer eygen nut voor te staen verbonden waren.

Na het ontfanghen van dese brieven/ heeft de Gouvernante brieven aende Provintien wtgesonden/ van date den xviij. December/ M. D. Lxv. eñ aen die vā Brabant van date dē xxxj. Decemb. die seer strictelijc belastende het inhout der voorsz Coninex brieven te executeren/ sonder in eenich poinct oft Artijckel te contrarieren/ op de penen inde Placcaten begrepen. Eñ om sulcx beter te volbrengen/ belasten sy dat de Steden souden onder haer

De Regente soeckt Coninex bevel int werck te stellen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1565. een van haer Raetsheeren committeeren/ eñ die alle ses maenden veranderende/ die anders niet doen souden dan gade slaen/ dat de Decreten vant heylige Concilium vā Trenten onderhouden werden/ eñ dat die altijts souden veradverteren watter gaens ware/ datmen weten soude hoet metter voorsz Religie staet/ ten minsten van drie maenden tot drie maenden/ van stucke tot stucke/ ende dat dese toesienders in alle noot haren toevlucht souden nemen aen haer ofte aenden Secreten Raet van sijne Majesteyt/ vande welcke men eenighe comiteeren soude/ die daer van last souden hebben/ ende met haer correspondentie houden/ etc. Dit is in substantie tbevel des Coninx aende Regente/ eñ tghene sy de Landen eñ Steden gesonden heeft/ het Fondament wesende vande Nederlantsche beroerten. De Copyen hier van werden tot Gent by den Raet van Vlaenderen in druck wtghegheven.

Decreten vant Concilie vā Trenten.

Onder de Decreten vant Concilium van Trenten wildemen begrijpen de Reformatie vande Geestelijcke/ dat elcken Pastoor in sijn Prochie op schrijven soude alle de huysgesinnen/ eñ hoe veel persoonen van die waren/ hoe lange sy daer gewoont hadden/ eñ de gene die nieuwelicx daer gecomen waren/ attestatie van haren Prochiaen te eysschen dat sy Roomsche Catholijcke zijn/ eñ oock bescheet te eysschen/ waer dat sy/ eñ hoe sy getrout zijn/ eñ daer van rekeninghe te houden: Oock int biechten dē naem eñ toenaem op te schrijven/ eñ woonplaetse/ om te weten oft sy oock al te biechten quamen: Oock rekeninghe vander ghedoopte kinderen Peters ende Meters te houden: Geen Schoolmeesters toe te laten/ dan daermen wel van versekert ware van haer Religie/ ende haer voorschrijvende wat boecken datse souden moghen leeren: De armen alomme op de Aelmoessen levende/ te ondervraghen/ oftse oock Roomsche Catholijcke zijn/ oft sy oock te biechte eñ te Sacramente gaen/ ofte so men anders bevont/ datmen die wt de ghemeyne Aelmoessen soude sluyten/ ende diergelijcke meer.

Dit vā Brabant weygerē s'Coninx bevel na te comen.

De Steden van Brabant hebben haer vant inhout van de Brieven der Regente geexcuseert/ haer by dē Raet van Brabant beclagende dat sy haer sulcke bevelen soudē/ die sy wel wisten (onderhoudende harē Eet) datse dieselfs niet en mochten nacomen/ als teghen des Lants Previlegien zijnde/ welcke Previlegien den Raet so wel als sy beswooren hadden/ als oock den Coninck selve. Versoeckēde daerom cassatie vande voorsz. brieven/ oft sy souden moeten hetselve den Statē clagē/ eñ provisie daer toe verwervē/ etc. Diergelijcke geschiede oock inde ander Provintien.

Hier op hebben de Provinciale Raden geantwoort/ datmen niet nieus in en brochte/ want het poinct vande Inquisitie was maer te verstaen van sodanige alsser in elcke plaetse gewoone was te gheschieden/ eñ dat Antwerpen daer van soude vry wesen/ soo wel als vanden Bisschop. Het stuck vande Concilie van Trenten was niet voorder te verstaen/ dan navolgende de restrictien daer op te publiceeren.

Als de Steden daer nae voorder daer op insisteerden/ heeft mē haer gesocht te persuaderen/ dat die van Brabant ongelijck hadden over nieuwicheyt te claghen/ want men t'allen tijdē Inquisitie in Brabant gebruyct hadde: Jae dat de Pausen van Roomen altijts Inquisiteurs generael inde Nederlanden ghehouden hadden/ nae recht eñ redene. 1565. Dit verantwoorden maeckte het volc alomme meer becommert/ om dat sy sagen dat de gene die haer behoorden voor te staen/ haer tegen warē/ waerom dat sy geen gelt/ moeyten noch neersticheyt en spaerden/ om alomme te weten watter passeerde/ die sake betreffende. Andere om het selve den volcke wel int hooft te steken/ hebben dagelijcx Pasquillen/ Refereynen/ Baladen/ etc. gesaeyt eñ gehangen/ ende gheplackt op de Stadthuysen eñ Officieren huysen: De Regente selve werter eenige inde hant ghesteken. Waer in verhaelt werden alle datter mochte dienen om het Hofs voornemen te weeren/ nopende de Placcaten/ Inquisitie/ nieuwe Bisschoppen/ eñ Concilie van Trenten/ oock subtijle venden/ instructien/ benaminghen der Officieren hares Eets/ die sy den Lande ghedaen hadden/ eñ het devoir dat sy schuldich waren/ vermengt met dreyghementen/ etc. Also datmen ooghenschijnlijck sach dat de Landen in dien staet niet en mochten blijven/ maer tot een veranderinge mostē comen. In veel plaetsen wert noch groote vervolginge gheleden/ als tot Brugge in de Meert Anno M.D.Lxvj. t'Antwerpen werdē twee gesusters Edel dochters/ wonder vaer wt de ghevanckenisse geholpen. De Gouvernante met en Rade der Landen (om eenichsins den volcke te vreden te stellen) hebben schriftelijck verclaert den xxiiij. Meert/ Anno M.D.Lxvj. dat des Majesteyts meyninge niet en was/ aengesien datter in Brabant geen Inquisitie tsints dē Jare M.D.L. en ware gewe(e)st/ dat sy daer mede nu souden beswaert wesen/ maer haer Previlegien souden onderhouden worden/ ende de Decreten vant Concilie van Trenten souden niet ingevoert worden/ dan met restrictien/ conform der Landen Previlegien: Waer over het volck alomme seer verblijt is ghewe(e)st. Maer het selve schrift naerder ingesien zijnde/ hebben de Staten van Brabant (om alle achterdencken te weeren) versocht vande Regente versegelde Acte wt den naem vanden Coninck te vercrijgen/ dat de Inquisitie/ noch Geestelijc/ noch weerlijck/ in Brabant tot gheenen daghe soude in gevoert worden: maer alle delicten/ soo van Heresijen als anders/ souden staen tot kennisse vandē wereltlijcken Rechter: Biddende oock niet eenen om versoetinge van Placcaten. Maer hier op en cregen sy geen bescheet/ dan datmen met de Heeren vander Ordere eñ Gouverneurs der Lantschappen voorder soude handelē/ die in effecte te Hove tot Brussel al ontbodē warē/ alwaer gehandelt wert van eenighe moderatie der Placcaten/ nochtans tot conservatie vande oude Roomsche Religie/ authoriteyt vanden Coninck/ ende tot apaysemente vande beroertē/ om die aen sijne Mt. over te senden/ te meer om datmen verstont dat alomme dē gemeynen Edeldom in roerē was. Want alsā de Geestelijcke Prelaten

Pasquillen alomme gesaeyt.

De Regente soect de Landen contentement te geven.

Edeldom ... breefe ende vant volck ...

1566.

laten om de Bisschoppen ende andere Reformatie so wel tonvrede warē als de gemeynte/ so en was dē Edeldom niet sonder groote sorghe eñ achterdencken/ als dat het corts al over hoop soude loopen/ ende de rudze op de strate soude comen / daer sy mede dagheliјcx gedreycht werden vande ghemeynte in verscheyden Pasquillen/ als die haer wooninge meest ten platten Lande hadden/ eñ daerom wel vriendelijck oock werden vermaent/ dat sy van Ampts weghen behoorden middelaers te wesen tusschen den Lantsheere ende ghemeynte / ende dat den Coninck wel wat voor haerlieden doen soude/ met diergelijcke vermaninghe/ instructien/ eñ dreygementen.

Confederatie der Edelen.

Waeromme de Edelē diversche versamelinghen tot diversche plaetsen onder andere deckseis gehadt hebben: ende ten lesten hebben eenige van hen een verbont gemaect/ het welcke diversche allensken meer ende meer hebben onderteeckent / elcken eenen sijnen vrient daer toe brenghende/ tot dat sy ten lesten tot een groot ghetal van wel vier hondert ende meer ghecomen zijn.

Verbont oft Compromis der Edelen.

Het verbont oft Compromis der Edelen hiel in: Also sy gemerckt hadden/ dat eenige vreemdelinghen geensins toeghedaen zijnde der eeren Gods/ den dienste vanden Coninc/ noch twelvaren des Lants/ maer alleenlijck soeckende te versaden hare eygen ambitie eñ gierichеyt (tot coste vanden Coninck eñ sijn ondersaten/ nochtans ondert decksel vant onderhout der Catholijckscher Religie ende de eendrachticheyt des volcx) hadden so veel neffens den Coninc gemaect/ dat hy niet alleene en hadde willen versoeten de wreede Placcaten opt feyt van de Religie gestelt (hoe wel hy dat hadde belooft) maer ooc daerenboven geboden hadde in te brengē de tyrannighe Inquisitie/ daer wt volghen soude de gantsche bederffenisse des Lants/ verdruckinge des volcx/ wtroedinge vanden waren Christelicken geloove/ verminderinghe van sConincx hoocheyt/ slavernije der inghesetenen/ benеminge der Previlegien/ eñ verstooringe van alle Politien. Om welcke quaden voor te comen/ eñ den Coninck in sijn Hoocheyt/ eñ tLant in sijn voorspoet te houden/ hadden sy tot voldoeninge haerder getrouwicheyt (daer de Edelheyt toe verbonden is) tsamen een heylich verbont ghemaeckt/ daer mede sterckelijck deen den anderen belovende eñ verbindende met Eet / om te beletten dat de Inquisitie geensins soude inde Landen gebrocht worden/ het ware op den naem van Placcaet/ visitatie/ oft diergelijcke/ met een clare Protestatie/ dat sy niet en meynden yet aen te vangen tegen die eere Gods/ ofte de Hoocheyt des Conincx/ oft sijne Statē/ maer die na alle haer vermogē voor te staen/ eñ alle oproerten der gemeynten eñ Monopolien te wederstaen/ tot versekeringe van haer eygen levē: daer toe nemende God tot getuyge/ etc.

Dit is het effect vā haer verbont eñ Compromis geweest/ wijsende den curieusen Leser (niet alleene van dit verbont / maer oock van verscheyden andere Requesten/ Politien ende Placcaten/ dese sake betreffende) aende gedruckte Boeckens/ daer van vele, in verscheyden talen ghedruckt zijn.

Hoe wel dit verbont/ als geseyt is/ van soo grooten getal onderteeckent was/ so is nochtans tselve met wonderlijcke stilheyt toegegaen/ malcanderen bestemmende eenen sekeren dach om haer alle tot Brussel te latē vinden/ om een Requeste te presenterē. De hoofden waren dese: De Heeren van Brederode/ gesproten wt den Huyse vanden Grave van Hollant / van manlijcke linie ofte afcomste/ de Graven van Culenborch / vanden Berge/ ende Graef Lodewijck van Nassouwen/ broeder vanden Prince van Orangien/ ende meer andere. Dit haer voornemē wert nochtans genoech vernomen by eenige Heeren eñ Ridderen vanden gulden Vliese / die het de Gouvernante eensdeels aenseyden/ het welcke haer arger dede vreesen dan by henlieden wel voorgenomen was/ mits de quade nieumaren die daer van liepen / als oft sylieden eenige Steden ende stercken sochten te vermeesteren: Waer door de Regente alomme aen alle Steden dede schrijven / waerschouwende de selve van haer te wachten.

Presentatie vande Requeste den vijf dē April/ Anno M. D. lxvj.

In April den eersten / tweeden/ eñ derden dach / zijn tot Brussel veel Edelen van alle plaetse aengecomen/ oock de voorsz Heer van Brederode / alle sonder wapenen. Den vierden hebben sy audientie te Hove aende Regente begeert: teghen den anderen dach noch verwachtende den Grave vanden Berge/ eñ Culenborch/ die noch na quamen. Den vijfsten April zijn de Edelē die in getale tusschen drie eñ vier hondert waren/ vier ende vier te gader gaende achter malcanderen/ achter de principaelste/ te weten/ Graef Lodewijck eñ de voorsz Heere van Brederode/ wt het Hof van Culenborch te Hove ghecomen: Alwaer de Hertoghinne Gouvernante/ verselschapt zijnde metten Rade van Staten / Ridders vander ordere/ eñ Gouverneurs vande Provintien/ hen statelijck verwachtende waren/ daer de Heere van Brederode met eerbiedinghe voortredende/ seyde hy de Gouvernante aen/ de oorsake van haerlieder comste te wesen/ om een Requeste daer tegenwoordich te presenteren/ in alle ootmoedicheyt beclagende datmen haer hadde beschuldicht van oproer eñ onruste/ ende van groote ontrouwicheyt: versocht daerom dat sulcke beschuldigers mochten ghestraft worden/ etc. De Regente de Requeste aenveert hebbende/ seyde sy die te willen (met de Heeren daer tegenwoordich wesende) oversien / eñ goede antwoorde daer op doen gevē: Waer mede sy vertrockē.

Inhout vā de Requeste.

Het inhout haerder Requeste was aldus: Dat de ghetrouwicheyt der Nederlanders tot hare Heerē altijt seer vermaert ware geweest / eñ principalick der Edelen / die noyt lijf ofte goet voor de selve ghespaert en hadden / waer inne sy wilden als ootmoedighe Vassalen zijnder Majesteyt continueren/ eñ altijt bereet zijn hem dienst te doen. Waeromme sy aenmerckende den teghenwoordigen stant der Landen/ hadden liever wat ondanck te behalē/ dan te verswijgen tgene dat tot sijne Majesteyt eñ des gemeynen Lants onruste hier namaels mochte gedyen: hopende dat metter tijt desen dienst by syne Mt. den aldergrootsten noch soude gheacht worden. Eñ hoe wel sy wel wisten/ dat alle tgene dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. sijne Majestept geordineert hadde/ aengaende de Inquisitie eñ scherp onderhout der ordinantien op tstuck vander Religie/ ware geschiet met een rechtveerdich fondament/ om te volgen tgene de Keyserlijcke Majestept te voren met goeder intencie ghedaen hadde/ nochtans door verloop van tijdẽ eysschte den tegenwoordigen tijt verschepden remedien/ siende dat de executien vande Placcaten (hoe wel de selve niet ten wtersten ghebruyckt en werden) oorsake van veel swaricheden hadde gegeven/ te meer soude dan de rigoreuse executie van diẽ/ met het onderhout vande Inquisitie doen. Twelck haer dede vreesen/ dat sy mochten tot eenen generalen oploop strecken/ insonderhept om datmẽ nu aen alle canten eenen generalen afkeer des volcx sach. Sy hadden oock verwacht dat de Heeren eñ Staten vandẽ Lande/ ordere voor desen tijt daer in souden gestelt hebben/ wech nemende de oorsake des quaets: Maer alsoo sulcx als noch niet geschiet en was/ het quaet wassende/ eñ het perijckel voor de deure zijnde/ hadden sy goet gedocht (volgende haren Eedt eñ yver die sy hadden ten dienste van sijne Majestept eñ haren Vaderlande) niet langher te vertoeven van alle goede offitie te doen/ hopende dat haer waerschouwinghe te beter af genomen soude worden/ mits dat het perijckel haer meer raecte dan andere/ als die haer huysen eñ goeden ten platten Lande hadden: oock mede dat de voorsz Placcaten/ Rigoreuselijck na bevel sijnder Majestept ter executie gestelt zijnde/ eẽ yegelijc soude zijn onderworpen de confiscatie van lijf eñ goet/ ten appetijte van elcken nijdigen eñ gierigen mensche. Waeromme sy ootmoedelijcken baden/ dat daer ordre mochte gestelt wordẽ: Eñ gemerct de importancie vander saken vereyste datter yemant expres aen sijne Majestept daer over mochte gesonden worden/ van harent wegen sijne Majestept ootmoedelick te bidden/ daer inne nu eñ altijt te willen versien: Ende mits dat het niet en conde geschieden/ sonder af te leggen de Placcaten (oorsake van alle quaet zijnde) dat sijne Majestept beliefde te willen verstaẽ tot abolitie van sodanige Placcaten/ die bevonden sullen wordẽ/ meer dan nootelijck af te stellen/ om voor te comen tLants bederffenisse eñ verlies/ oock der reden ende rechten gelijckmatich. Eñ om datmen niet denckẽ en soude dat sy (die niet dan sijne Majestept dienst te doen sochtẽ) hem daer in souden willen Regele ofte Wette stellen/ so sy wel dochten dat haer teghenpartije dat souden willen wtleggẽ: So badẽ sy sijne Majestept/ dat het sijne believe ware/ ander ordinantie daer op te makẽ/ by advijs van alle de Staten generael/ generalijck daer toe vergadert zijnde/ om daer inne te voorsiene door bequamer middel/ ende met minder perijckel. Biddende ootmoedelijck oock mede hare Hoochept (de Regente/) dat terwijlen sijne Majestept op hare rechtveerdighe Requeste verstaen/ eñ na sijn goede believe daer op letten soude/ dat sy wilde daerentusschen tot dese perijckelen versien/ door een generael schorssinghe/ soo wel vande Inquisitie/ als van de executie der Placcaten: wel expresselijck protesterende/ dat sy by waerschouwinghe

Versoecken abolitie van Placcaten/ oft moderatie/ by advijse van Staten.

hen haddẽ gequeten/ voor so veel als het haer mochte rakẽ/ haer daer af van nu voor Godt eñ den menschen ontlastende/ eñ datmen haer hier namaels niet en soude connen opleggen/ van sulcken quaet verswegen te hebben/ soo daer eenige onrusten/ oproer eñ bloetstortinghe toequame/ by ghebreke van in tijts remedie te ghebruycken. Waer in sy Gode/ den Coninck/ hare Hoochept/ de Heeren vanden Raede/ eñ haer eyghen conscientie nemen in getuychenisse/ dat sy daerinne haddẽ gehandelt als goede eñ getrouwe dienaers eñ Vassalen van sijne M[t]. sonder yet te doen buyten haer devoyr. Anderwerf biddẽde hare Hoochept/ daer toe te willen verstaẽ/ eer daer vorder quaet van quame/ eñ soude wel doen/ etc. 1566.

Protestati

Als dese Edelen met dese heftighe Requeste waren gecomẽ/ so soude den Heere van Barlaymont tot haerder verachtinge/ eñ de Hertoginne de vreese te verjagen/ geseyt hebben/ dat het maer een hoop Geusen waren/ dat is so vele als Fielen ende Bedelaers/ dewijle daer mogelijck eenighe onder verschenen die soo seer rijck niet en waren/ als sy wel zijn mochten. Als haer dit ter oorẽ quam/ seyden sy datse haer niet en schaemden Geusen ofte Bedelaers voor des Coninx dienst eñ slants welvaert/ geacht eñ genaemt te wesen: Ende werden van dien tijt af/ meest also genoemt. Waeromme sy met hare gecõfedereerde/ een gouden Medalie aenden hals begonden te dragen/ hebbende op deen zijde het Beelt van den Coninck/ ende op dander zijde/ twee in malcander vast-houdende handen/ als een trouwe door eenen bedelsack/ met dese letteren om ghescheven / Den Coninck in als getrouwe totten Bedelsack toe. Sy droeghen oock cleyn fraye Bedelschotelkens/ eñ Ampullekens tot dien eynde/ aen haer Bonetten eñ hoeden: Oock cleeden sy haer selven meest in Minnebroeders grau Laken/ desghelijcx oock haer dienaers.

De Edelen werdẽ Geusen genoem

Edelen dra gẽ Medalie eñ bruycken een uiterlijk Bedelaers gelijck.

Sanderdaechs als de Regente mette Heeren vanden Rade haer hadde beraetslaecht om antwoorde te geven (die op den kant van de selfde Requeste geschreven werdt) heeft sy de Edelen te Hove ontboden/ die wederom solemnelijck in ordinantie te Hove gecomen zijn/ daer doen oock waren by ghecomen de Graven van Culenborch eñ vanden Berge. Eñ haer werdt de Requeste met de Apostille weder gegeven/ inhoudende: Dat sy gesien eñ verstaen hebbende haer begeeren/ was wel geresolveert te seynden aen sijne Majestept/ eñ oock haer beste daer beneffens te doen/ op dat sijne Majestept haer begeerẽ na quame/ vanden welcken sy niet en haddẽ te verwachten dan alle goet/ ende sy hadde alreede voor haerlieder coemste/ met advijs vande Heeren ende Raden gehandelt/ om te ramen een moderatie op de Placcaten vande Religie/ om aen sijne Majestept te senden/ die sy hoopte dat een yeghelijck soude te vreden stellen.

D eerste ant woorde der Regente op de eñ requeste

Hopende het schorssen vande Inquisitie eñ Placcaten/ twelck sy versochten/ sulcx en vermocht hare Authoritept niet te doen/ also sy selve wel conden begrijpen/ oock niet betamende de Landen daerentusschen sonder Wet int stuck vander Religie te laten/ maer tot dat sy aen sijne Majestept gesonden hadde/

de/

1566. de/soude sy order geuen/dat de Inquisiteurs eñ Officieren haer soudē discretelijc dragen/ so dat sy haer bedancken souden. Hare Hoocheyt betroude oock/dat de Remonstranten hen so regieren sullen/ dat van geenen noode wesen sal anders daer inne te leven/ hopende dat door haer goet devoir aē sijne Majesteyt/ dat de Landen vande Inquisitie sullen ontlast wesen / ende te ghewillichlicker sal hare Hoocheyt haer beste sien by den Coninck te doen / om dat sy sekerlijck wiste dat de Remonstranten een vast propoost eñ meyninge hadde / niet nieus voort te stellen inde oude Religie/ maer die te conserveren met alle hare macht. Ghedaen tot Brussel den sesten April/Anno M.D.Lxv. voor Paesschen.

Hier op versochten de Geconfedereerde anderwerf den achtsten April audientie / eñ bedancten hare Hoocheyt/wenschēde dat haer antwoorde wat claerder ende breeder hadde gheweest/ segghende dat haer leet was/ dat sy geen macht en hadde de Placcaten te schorssen: Biddende nochtans te willen de Officieren vermanen van voorder executie te doen. Eñ also sy haer onderworpen tot alle tghene dat by sijne Majesteyt by advijse eñ consent van sijne generale Staten soude worden geordineert tot onderhoudt der ouder Religie/ so hoopten sy oock /haer also te dragen/ datmen van haer niet hoorē en soude/dat reproche verdienē soude. Protesterende anderwerf van haer devoir ghedaen te hebben / soo yet vorders gerees by gebreke van beter ordere/ biddende tselve int goede te nemen. Oock midts dat haer wederpartije haer Requeste sochten te doen drucken/ dat sy wilde ordineren des Coninckx Drucker die te drucken onghevalst/also die by hen overghegeven was.

Na beraetslaginge heeft de Gouvernante hen gheantwoort/ dat sy hooptē sulcke ordere by de Inquisiteuren eñ Magistraten te stellen / datter geen disordere noch schandael toecomen soude/eñ so verre daer eenighe toequamen/ dat die eer procederen souden van haerder zijden: Waeromme sy souden toesien (navolgende haer belofte) datter onder henlieden gheen schandael en rese/ noch onder de gemeynte/ hen biddende niet vorder te procederen/om meer persoonen tot hen te trecken.

De tweede antwoorde vande Regente op de Requeste der Edelen.

Waer op de Edelen antwoorden/dat sy hare Hoocheyt bedancten van de goede antwoorde: maer soudē beter te vreden wesen/eñ voldaen/soo verre hare Hoocheyt verclaerde in presentie van alle de Heerē daer wesende/dat sy hare vergaderinghe hadde ghenomen int goede/ende alles ghedaen ten dienste van sijne Majesteyt/versekerende/dat sy haer in alle stilheyt soudē dragē sonder eenige clachten.

Waer op de Regente antwoorde/ tselve te gelooven: Maer dewijle sy geen ander verclaringe van haer meyninge en dede/wert by de Edelen noch eens daeromme gebeden/dat sy hen opentlick wilde verclaren/hoe dat sy hen devoir was nemende. Waer op sy met corte woordē antwoorde / dat sijt noch niet wel en conde geoordeelen. Eñ alsomē nu merckte dat de Edelen vertreckende/niet wel te vreden en waren/ hebben diversche Heeren eñ andere/ als dē Raetsheer d'Assonville (die seer vreesde) groote instancie eñ biddingen ghedaen aende Regente/ dat sy de Edelen (om beters wille) met meerder contentement soude laten vertrecken. Waer door sy belast heeft den Grave van Hoochstraten Ridder vanden gulden Vliese/metten Secretarius Bertij/hen te laten vinden inde vergaderinge der Edelen/eñ haerlieden toesegginge eñ beloften te doene/ datter niet en soude int feyt der Religie voorghenomen worden/ tot dat sijne Majesteyts antwoorde soude comen: eñ hebbē de Edelen de Minute ghetoont vande gheconcipieerde brieven/ waer in belast wert/ dat geen Officieren/noch Wethouderē/noch Inquisiteurs tegen yemandē meer om tfeyt vande Religie te procederen en hadden/ by ghevanghenisse/ confiscatie/ bannissemente/etc. ten ware datter eenighe nieuwicheyt / schandale ofte seditieuse Acte werden begaen/twelcke men soude met de informatien te Hove senden/om aldaer by de Raden op geordineert te worden: alles by provisie/tot dat sijne M^t. met advijse eñ consent van de Staten generael/anders daer op soude gheordineert hebben. 1566.

Met dese beloftē eñ toesegginge/zijn de Edelen elck na huys vertrockē eñ gescheyden/ met hare vier Hoofden/ eerst sekere Gedeputeerde onder haer kiesende in elck Lātschappē/om in alle occurentiē toe te siē/ datter onderhouden werde tgene datter belooft was.

De Geconfedereerde scheydē met ordere in stilheyt.

Dese goede behertinghe der Edelen / heeft de Landen seer gerust ghestelt/ een yghelijck met verlangen hopende/ende verwachtende wat den Coninck op sulcke Requeste ende intercessie ordineren soude.

De Regente met de Heeren eñ Raden hebben besloten eenige Heeren na Spaengien te senden/om den Coninck van als te verwittigen/ eñ hem te bidden de Nederlanders wat te willen toegeven/ die sy wel wisten dat verbittert soude wesen/ om de vergaderinghe eñ voornemē der Edelen/ die hem ten quaetsten was over geschrevē/ alsomen die oock quader verwacht hadde. Hier toe (met vele beloftē eñ perswasien) zijn verwillicht dē Marquis van Bergen/eñ dē Baenderheere van Montigni/ twee wijse eñ verstandighe Heeren/ beyde Ridderen vander ordere des guldē Vlies. Eñ overmits deser Heerē geschictheyt eñ discretie/ heeftmē gehoopt des Coninckx gemoet te versoetē/dat nochtans contrarie wt viel/ tot beyde deser wijser Heeren ongeluck/ dien het beyde dat leven coste. Also sijn sy na Spaengien gereyst/met aller instructie/ oock met een concept van moderatie op de Placcaten.

Den Marquis van Bergen / eñ de Heere van Montignii gesonden na Spangien.

Dese moderatie die geconcipieert was/hielt in. Dat alle bewinthebbers der Religie logeerders/schandaeldoēders/eñ diergelijcke/ souden in stede van branden/mette galge gestraft worden/maer soo sy hen van hare opinien bekeerden/ souden sy het sweert hebben: den gemeynen man soude gebannē worden.

Inhout van moderatie.

Dese moderatie die dē gemeynē man noch daerom moorderatie noemde/ socht het Hof terstont dē Statē vande Landē goet te doen vindē (op welcke Staten het volc hen seer beriep) eñ ontbodē eerst de minstē Provintien/ als Artoys/Henegouwe/Namen/etc. eñ dat alleen/op dat die geroepen waren/ met volle commissie ghesonden waren/ souden ander advijs gheven ende besluyten / sonder haer

Onbehoorlicke vergaderinge van generale Staten / om moderati te doen approberen.

1566. Meesters/ de Steden/ Achter-radē/ ofte Breede-raden/ dat aen te geven: Ende werden voven al belast/ tselfde voor den volcke secreet te houden. Als nu dese Provintien daer in gheconsenteert hadden/ (soo men wt gaf) soo hieltmen tselfde die van Vlaenderen eñ Brabant ooc voren: Maer die van Hollant/ Zeelant/ Vrieslant/ Gelderlant/ etc. lietmen ongeroepen / om dat sy seer geprevilegeert zijn. Maer dese maniere van procederen / om de moderatie by de Staten gheauthoriseert te hebben sonder wete vande ghemeynte/ is ten lesten door Pasquillen ende ghedruckte Remonstrantien den volcke bekent ghewordén: Waer door oock groote beroerten ende achterdencken ghesproten zijn / als datmen tot geen generale Staten vergaderinghe/ na de oude ghewoonte/ soude comen. Dit achterdencken is vermeerdert/ door datter noch diversche die om de Religie wt den Lande waren gheweest / nu wederomme gebangen werden / jae dat oock tot Oudenaerde eenen Hans Tuscaen/ Tapicier/ ghedoot wert om de Religie den achtsten Junii.

Miscontentement inde Landē na de Requeste/ eñ groot achter dencken.

Voorder wert daer ghemerckt datmen te Hove toonde allen afkeer eñ afgunste aen de gheconfedereerde Edelen/ eñ alomme bewee met woorden ende wercken/ dat haer doen eñ laten te Hove qualijck ghenomen was/ oock datmē wt Spaengien niet goets en vernam/ by de brieven van particuliere/ eñ oock by de brieven vanden Coninc aen eenige stedē van Date den sesten Mey/ Anno M.D.Lxvj. wt Madril: Waer in hy hen vermande tot ghetrouheyt met generale woordē/ haer alle bystant toesegghende/ als of hy selve int Lant comen soude. Tot welcken eynde (somen seyde) werden in Zeelant schepen van oorlogen reede gemaeckt/ om hem tegen te varen/ oock dat eenighe Spaengiaerden vier of vijf duysent lange Roeren op gecocht hadden/ om na Spaengien te seynden. Daer was ooc eenen roep dat Hertoch Erick van Bruynswijck Crijchsvolck aen nam/ om d'Inquisitie eñ de nieuwe Bisschoppē met gewelt in te voeren.

Eenighe nieuwe Bisschoppen / Inquisiteurs ende Geestelijcke/ verbreyden oock genoech onbedachtelijck wt / dat de Coninck geen groot onthael en hadde gedaen de twee Heeren die daer gesonden waren/ ende tselfde onthael datter noch ghescheit was / en was maer wt gheveynstheyt ghedaen / om tijt te winnen/ tot ghelt eñ volck te vergaderen/ om met ghewelt over te comen/ ende dese Edelen eñ afgevallen vander Religiē te straffen/ daer den Cardinael dan oock mede comen soude/ die hem over sijn vyanden wel soude wreken/ ende dierghelijcke meer.

De Gereformeerde bestaen opentlijck te predikē in Nederlant/ wt oorsaken.

Door dese nieumaren eñ dreyginghen/ het achterdencken meer groeyende / hebben die vande Gereformeerde Religie als niet goets wt Spaengien hoorende ofte verwachtende/ haer verstout opentlijc te prediken/ om haer groot getal te vertoonen/ die daer te branden oft te verjaghen souden zijn/ dat sy haer niet wel langher en conden secreet houden/ meynende die haer gunstich warē te verlocken/ ende haer tegenpartije den moet te benemen. Eñ hebben aldereerst begost in Westvlaenderen / daer nae in Vlaenderen / Brabant/ Walslant/ Gelderlant/ Vrieslāt/ Overyssel/ Hollant/ Zeelant/ Wtrecht/ eñ elders: eñ dat in open veldē/ Bossen/ eñ bequame plaetsen: het ghetal dagelijcx vermeerderende tot veel duysenden. Ende int eerste vreesende dat haer in hare predicatie yet mochte misschiedē/ zijn sy met Rapieren ende met cort geweer/ daer na met Hellebaerden/ Roeren eñ diergelijcke gegaen. Eñ hoe wel haer vergaderinge dickwils gestoort wert/ eñ oock tvolck verboden wert daer niet te gaen/ eñ verscheyden remedien ghebruyckt werden/ so en heeft het alles niet gheholpen/ om dat den yver ende de menichte te groot was.

Open predicatien buyten Antwerpen.

Onder andere stedē is de openbare Predicatie ooc t'Antwerpen int beghinsel van Junio begonnen / een vierendeel mijls buyten de stadt/ op een velt genaemt Tlaer/ gelegen by Borgherhout / daer toe bequaem zijnde/ eerst sonder wapenen: Maer gedreycht zijnde vanden Drossaert van Brabant oft ander Officieren/ soo hebben sy de toeganghen vanden velde met waghenen ende wachten beset/ tot haerder versekertheyt. Sy predicten in Brabants ende Fransoys.

Den Magistraet van Antwerpen / met advijse vanden breeden Raet/ heeft daer veel tegen ghedaen/ eñ hebben ten lesten versocht dat de Regente daer met haer Hof soude comen liggen/ om de stadt/ als de principaelste zijnde vanden Lande / van alle perijckelen te bevrijden/ ende dat sonder Soldaten. Op het welcke de Regente voor antwoorde gaf/ datse haer daer op soude beraden/ ende datse soudē versoeckē eerst de predicatien te scheyden ende te verdrijven: Waer toe sy hen een straf Placcaet ofte verbot sant / wt des Coninex name/ van Date den xxvj. Junii: Maer ten heeft niet veel gewrocht. Want dē derden Juli hebben de Ghereformeerde Wijckmeesters een Request gelevert/ geadresseert aenden Magistraet inden naem vanden Borgeren/ die de Gereformeerde Religie toeghedaen waren/ daer in sy redenen vertoonden/ waeromme sy haer secrete predicatien nu moesten door de menichte vanden haren int openbaer doen/ versoeckende een plaetse inde stadt/ om alle tumulten ende disorderen te weeren/ bethoonende dat twee Religien wel connen tsamen verdragen worden/ ende dat met exempelē/ eñ dat het in des Magistraets macht wel was/ wt cracht der Previlegien (die sy allegeerden) haer Requeste te consenteren. Den Magistraet dese Requeste oock te Hove seyndende/ hebben anderwerf aen hare Hoocheyt versocht te willen comē t'Antwerpen resideren / dwelck sy weygerde te doene/ ten ware met behoorlijcke garnisoen / daer die vander stadt niet en wilden van hooren.

Requeste vande Ghereformeerde om binnen Antwerpen te moghen prediken.

Tot Antwerpen waren gecomen de Heer van Brederode/ eñ oock de Grave van Meghen/ sonder eenighen last vanden Hove/ die beyde de ghemeynte in beroerten brochten: Brederode was de gemeynte aenghenaem/ principalijck de Gereformeerde: eñ Megen ghesuspecteert van te willen behendelijck krijchsvolck inde stadt brengen/ welc krijchsvolck alsomen seyde / alreede niet verre van daer / te weten/ inde Kempen aenghecomen was/ also dat den Grave van Meghen/ om

beters

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. beters wille moeste vertrecken / om haer achterdencken te weeren.

Dierghelijcke achterdencken hebben alle de groote steden vanden Lande oock gehadt/ de welcke int particulier te verhalen / souden te lanck vallen: maer om den staet daer van/ ende generalijck vanden Lande / daer by af te meten / sullen wy voorts varen/ int verhalen watter tot Antwerpen / dien aengaende/ gepasseert is/ particulierlijc met den Prince van Orangien/ haren Borchgrave/ die haer van de Gouvernante ghesonden wert. Dierghelijcke last/ voet/ ende middel/ hebben de ander Gouverneurs vande Provintien ende Steden oock ghehouden ende ghevolcht (de een met beteren voortganck dan de andere) na de ghestaltenisse vande Landen ende Steden/ ende humeuren vande inwoonders. Want also de Regente een ghebodt ofte Placcaet wtsont/ genoechsaem conform de moderatie ghеconcipieert/ bevelende datmen de Predicanten met hare aenhoorders / alomme soude vanghen ende hanghen: heeft dat op eenige plaetsen het volck wel wat verschrict/ maer op meer plaetsen verbittert ende geterght: soo dat sy doe eerst te deghen de wapenen inde hant namen/ tot haerder eñ der Predicanten bescherminge. Het heeft oock meest alle de Staten eñ steden vremt gedocht/ dat sulcx sonder haer solenneel consent soude geschiedē/ dewijle men seyde/ datmē de antwoorde vanden Coninck noch verwachte.

Hoewel nv/ ghelijck ghesеydt is / dat die van Antwerpen seer sterck aen hielden/ dat de Regente met haer Hofghesin daer wilde comen resideren / soo en heeft sy haer daer niet dorven betrouwen: Maer sy heeft aldaer den Prince vā Orangien als Gouverneur gesonden / hoewel hy in syn Gouvernement van Hollant/ Zeelant/ etc. ooc wel van noode was. Maer sy wel wetende dat hy de Ghemeynte aenghenaem was / ende oock der Stadts Borchgrave zijnde/ ende dat hy daeromme met der Stadt / ende der Stadt met hem/ in eede te samen verplicht waren/ soo heeft sy alles goets van hem verhoopt/ om die na syn instructie van alle beroerte te verhoeden. Also is den Prince den xiij. Juni t'Antwerpen ghecomen: De Heere van Brederode / ende veel andere van den Adel ende Borgeren/ zijn hem te ghemoete gereden. Incomende/ heeft het volc zeer geroepen/ Vive les Geux. Daeromme hy die alomme seer strafte / segghende dat het haer soude berouwen. Hy heeft den Magistraet vergadert/ ende der Regenten Brieven over ghelevert/ die inhielden/ Dat hy gesonden was inden name van den Coninc/ om de Stadt ten besten te verseckeren ende bewaren: bevelende hem gehoorsaem te wesen/ ende nae syn ordinantie haer te reguleren. Daer nae heeft den Prince de ander leden der Stadt / als Wijckmeesters/ Dekens/ Schutterijen/ Cooplieden/ eñ ooc de Gheestelijckheyt ontboden/ ende alle aenghehoort: Waer wt hy terstont ghewaer is ghewordden/ dat de diffidentie ende het mistrouwen/ dat de een van de ander hadden/ de meeste oorsake vā de beroerte aldaer waren. Want hy bevont dat den Magistraet niet en vertroude de ingesetene/ eñ bysonder die van de Ghereformeerde Religie waren: Daer teghen de inghesetene van wat Religie sy oock waren / en vertrouden el; of niet (vreesende het krijchsvolc datmen daer sochte in te voeren) veel min haren Magistraet / al suspecterende wat sy oock proponeerden: ende de Gereformeerde suspecterdense alle. Hy bevont oock dat het getal vande Gereformeerde groot was/ hoewel sy wat verdeylt waren: ende dat/ om dat de Magistraet dē verdrevē Parochiaen vant Kiel hadde gheoorloft te predikē na de Confessie vande Augsburghsche Leere / om also twist daer onder te brengen ende te verdeylen: Ende dat sy ooc de wapenen inde hant hebbende/ verre de sterckste inde Stadt waren/ ende haer meester conden maken wanneer sy wilden/ soo dat met ghewelt teghen haer niet te doen en was/ siende de ghelegentheyt ende cleyne ordere die daer noch was. Waeromme hy nootelijck achte/ eerst de diffidentien te minderen / ende met die vande Religie properlijck te handelen / om haer de wapenen neder te doen legghen/ eñ die in handen vandē Borgeren te brengen. Versocht oock onder de Borgherije twaelf hondert mannen voor krijchslieden aen te nemen: twelc sy doe niet en wilden consenteren/ maer wel selve te waken. Ende om die vande Religie de wapenē met soeticheyt af te doen leggen / saghen sy voor goet aen/ dat ooc die vande Religie beloofden/ so men haer versekeringhe dede / ooc selfs de Predicatien op te houdē voor eenen sekeren tijt/ tot datmē daerentusschē de Statē generael vergaderde / om in allesakē ordere te stellē.

Maer hierentusschē zijn dese navolgende tydingē gecomen: Datmē veel krijchsvolc vergaderde onder dē Hertoch van Bruynswijc: eñ datmē ooc ontrent Lingē in Vrieslant groote ghereetschappen van oorloge maeckte. Ende alsoo den Drossaert van Brabant by laste vandē Hove seker knechten ende ooc Peerden ghelicht hadde/ daer mede hy dagelijcx nae syn woonstede te Merxem voorby de Stadt was rijdende/ waren die van de Religie bevreest / dat hy soude op de Predicatien slaen/ die verstoorende/ ende de Predicanten vanghen soude: Ende sulcx dies te meer om datmen wagenen met wapenen hadde sien varen/ eñ tot Mechelē munitie hadde siē af schepē. Waer door die vāde Religie anderwerf versochtē plaetse inder Stadt te hebbē om haer Predicatie te doen tot meerder versekertheyt sonder wapen. Eñ hoe wel dit om de voorseyde dreyghementen haer qualijc conde geweyghert worden: soo heeft nochtans den Prince met dreyghen/ bidden ende beloften van goede ordere te stellē/ tselfde doen noch ghеweert voor die reyse/ ende oock noch op den tijt van des Stadts Ommeganc Processe/ oft Kermisse in Augusti: In welcken tijt (om de menichte vant buytenvolck) men seer voor een beroerte vreesde. Den Prince byde Regente tot Brussel ontboden zijnde om de sake vande geconfedereerde Edelen/ die aldaer vergaderden / excuseerde hy syn

Den Prince van Orangien wort t'Antwerpen gesonden dē xiij. Juli.

Staedt der Stadt van Antwerpen als de Prinse vā Orangie daer binnen quam.

1566. reyse opt bidden vanden Magistraet/ de welcke begheert hadden dat hy soo langhe daer soude blijven/tot dat de Kermisse ende Processie gedaen was sonder beroerte/daer nochtans het Marien Beelt van Antwerpen wert om-gedraghen/ seer solempnelijc na de gewoonte/ de Monnicken eñ Geestelijcke mede gaende: hoewel vele onder tvolc dat voor grooté afgodendienst beschimpté.

Vergaderinge der Gheconfedereerde Edelen tot S. Truyen.

Als nv de verplichte Edelen de Landen wederomme in dese beroerten ende wapenen tot veel plaetsen saghen/ (inden selven state als wy van Antwerpen ghescheven hebben/ gheneycht zijnde alomme tot oproerighe bloetstortinghe) ende datter geen beteringhe te verhopen en was/maer noch meer strenge Placcaten sonder consent der Staten wtghegeven werden / eñ geen vermaen en was vande Staten gheneraël te vergaderen/waerinne sy achten dat de eenlijcke welvaert der Landen ghelegen was/ eñ datmen haer gheen belofte en hiel/maer datmen haer goet voornemen verdrayde: Soo hebbense een tsamencomste bescheydē tot S. Truyē/ int Lant van Luyck. Waer door men te Hove seer beladē was/vreesende dat het mochte tot een oproer strecken.

Vertooch vā wegē de Regente aen de Edelen den achten Augusti.

Waeromme de Regente dede versoecken/ datse wilde door Gedeputeerde met eenige personagien vanden haren/in communicatie comen: Twelck also daer nae tot Arschot/ende te Duffel in Brabant geschiede/ metten Prince van Orangien/eñ den Grave vā Egmont/die van wegen der Regente ghecommiteert waren/ door de welcke sy haer dede aensegghen tot Duffele den xviij. Augusti/ hoe dat sy twee Heerē vander Ordere hadde nae syne Majesteyt ghesonden/ om haerlieder (namelijck der Edelen) versoeck wel te vethoonen/die daer toe wel bequaem waren: Dat sy ooc niet vorder hadde doen attenteren/ aengaende de Inquisitie ende de Placcaten/ nae het overgheven der Requeste. Dat spliedē op den Coninc behoorden te vertrouwen/ die noyt gheen tyrannije en hadde ghebruyckt / maer soude gheerne alle dingen die gepasseert waren/ vergheven ende vergheten: Tot welcken eynde sy tot haerlieder voordeel geschreven hadde. Haer alle met eenen voorhoudende haerlieder presentatie/ van altijt bereet te blijven inden dienst van syne Majesteyt eñ den haren. Voorder begheerde de Regente/ dat spliedeu doch souden willen beletten de ongeregeltheyt der Sectarisen / die tot oproer strecte/ daer haer de Fransoysen mede moeyden: Te meer om dat de Sectarisen wt gaven/dat syt al deden met bevel eñ last vanden Edeldom: waer wt men machte oordeelen/ dat de Requeste die by henlieden ghepresenteert was/ niet ghesthiet en ware tot des Lants welvaren/ maer alleenlijck om dese Predicatie in te voeren. Waeromme spliedeu schuldich waren die nae haer vermoghen te beletten/ende metter daet te bethoonen dat hare meyninge goet was/ ende dat die/die het volck tot de Predicatie hadden opgherupt/ haer verbont ende Requeste te buyten ghegaen hadden/etc.

Hier op hebben de ghedeputeerde Edelen oock schriftelijc gheantwoort / dat sy hare Hoocheyt bedanckten van alle goet devoyr dat by haer gedaē was/ooc in het schrijven aende officieren eñ Inquisiteurē: Maer dat was qualic achtervolcht geweest/ als gebleken was tot Doornic/ Ryssel/Bergē/Atrien/ Aerz/ Brussel/ Ghent/ende ander plaetsen/ daer vele lieden inde ghevanckenissen wt crachten der Placcaten waren ghestelt.

Antwoo… Edelen…

Dat sylieden alle neersticheyt gedaē hadden om de Predicatie te beletten/maer sy en haddē het quaet vermoeden des volcx niet connen wech nemē/door diē dat na de twee maendē de antwoorde wt Spaengien (die haer toegeseyt was) niet gecomen en was/ noch dat de generale Staten niet en vergaderdē/na de oude maniere/ende dat sy generalijc dagelijcx ghedreycht werden /principalijck van Gheestelijcke persoonen.

Aengaende van dat haer de Francoysen met dese beroerten souden moeyen/ so sulcx bleec/so wilden sy de eerste te Peerde wesen om dat te beletten: Maer dat spliedeu haer souden stellen teghen de subjecten des Conincx / de saken staende alsoo sy deden / dat en docht haer niet gheraden.

Van datmen haer seght te beschuldigen/ het volc tot de openbare Predicatien opgerupt te hebbē / daer van stelden sy haer ende een yegelijcken van haer tot purge/hoe wel eenige onder haer vā de selvige Religie warē/ vande welcke sy nochtans genoech verseckert waren/ dat haer Religie niet en verhinderde dē dienst diese dē Coninc schuldich waren. Sy en mistrouden ooc geensins aen de goetheyt ofte sachtmoedicheyt van harē Prince/maer selfs kendē sy syne Majesteyt voor so goet/dat indiē hy daer tegenwoordich ware/de een ende de andere partijen te verstaen / hy soude vorderlijcke ende oorbaerlijcke ordinantien stellen.

Dat syne Majesteyt soude vergeten/ ende niet meer de ghepasseerde dinghen gedencken/als hare Hoocheyt hadde doen aenseggen/Antwoorden sy/ datse niet en bekenden dat sy yet gedaen haddē / dat vergetens oft vergevens weert ware: Maer sy achten de waerschouwinghe by haer gedaen aen syne Majesteyt/ den aengenaemstē dienst te wesen die sy hem hadden connen doen.

Vorder beclaechden sy haer van het mistrouwē datmē van haer hadde/waer door vele tot ongunste tegen haer verweet werden/ die oproerighe woorden teghen haer sprakē/ om haer indē haet vande gemeynte te brengen/ seggende/dat dē Coninc haest inde Landē comēde/haer straffen soude als rebellen eñ oproerige. Eñ dat ooc de Heeren vander Ordere haer geselschap schoudē/als haddē sy bedrevē Crimen Læsæ Maiestatis, eñ haddē eenige van haer bloet-vrienden ende andere vermaent van haer te wachten ende te scheyden/belovende Perdoen ende Remis vā syne Majesteyt. Eñ om dat de selve Heeren van grooten aensien warē/die veel vermochten om syne Majesteyt qualijck te informeren/ en waren sy niet sonder groot achterdenckē: Ooc mede datter so veel Postē wt Spaengiē quamē sonder antwoorde op haer begeeren/eñ datter belast ware geen andere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. andere van Coninex Brieven te brenghen: Oock verhoorden sy wt Vrancrijc/ dat den Coninc passagie mer Spaensch krijchsvolc aldaer versochte/ en ghelijcke assistentie als hy daer eertijts ghesonden hadde tot haer Inlandische crijgen: Oock dat den Hertoch van Savoyen hem ter hulpe belooft hadde herwaerts te comen/ ende daeromme hem byden Keyser ghevoecht hadde. Sy wisten oock wel dat de Gheestelijckheyt opgebracht hadden de somme van vijf hondert duysent guldē/ die eenige onder haer beroemdē datse tegen haer souden gebruyckt worden. En mits dat sy noch van hare Hoocheyt/ noch van geen Heeren vander Ordere eenige verseckerthcyt condē vercrijgen/ maer dagelicx met secrete aenslaghen hen ontdecten tegen haer/ wildē sy hare Hoocheyt niet onverholen laten/ dat sy oock middelen sochten om vriendente maken/ in Duytslant en elders/ maer niet in Vrancrijck/ om haer te behelpen/ indien men teghen haer en haer toegedane/ de subjectē van syne Majesteyt/ meynde feytelijck ende metter daet te procederē/ ende tot gheen ander meeninghe/ dan wt grooter noot/ door dat sy gheenderhande verseckeringhe voor haer persoonen en goeden en conden van hare Hoocheyt vercrijghen. Waeromme sy ootmoedelijck baden/ datse met andere middelen/ ende minder perijckelen/ van hare Hoocheydt mochten verseckert worden/ midts bevelende alle de Ridderen vander Ordere haer van ghelijcken te verseckeren/ als datmen teghen haerlieden/ noch tegen de Vassalen des Coninex/ (haer sake toeghedaen zijnde) niet en sal attenteren/ feytelijck metter daet/ directelijc/ ofte indirectelijck/ om het overgheven van haer Requeste ende Compromis. Oock baden sy om alle mistrouwen van haer te weren/ dat sy wilde de Heeren/ als namelijck/ de Prince van Orangiē/ de Grave van Egmont/ ende dē Admirael Grave van Hoorne/ haer wederom toe stellen (midts dat sy meest haer saken verstaen hadden) om haer te assisteren met haren raet/ sonder de welcke sy voortaen niet en souden handelen: en dat deselve oock volle authoriteyt mochten hebben/ om volcomelijck te voorsien/ ende ordinantien te gheven op alle tghene dat aengaet de bewaernisse vande Landen/ wesende Personagiē/ waer op syne Majesteyt/ hare Hoocheyt/ en sy haer op mochten betrouwen/ ende dat die oock haerlieden in haer protectie namen.

Sy en verstonden niet dat de protectie die sy begheerden van hare Hoocheyt ende de Ridderen vander Ordere/ anders soude wesen dan by provisie/ tot dat sy van syne Majesteyt soude wesen bewillicht oft afgeslaghen/ ende drie weken daer nae/ nae dat sulck ontseggen van syne Majesteyt haer soude aengeseyt wesen/ om daerentusschen haer te moghen versien op andere nootelijcke middelen.

Inhout van Requeste der Gereformeerde gegeven den Edelen tot S. Truyen.

Daer nae gaven sy een Requeste over/ die haerlieden als sy tot S. Truyen vergadert waren/ ghepresenteert was by die vande Ghereformeerde Religie: In de welcke sy aenboden haer wapenen af te legghen/ ende haer te onderwerpen alle tghene dat henlieden byde generale Staten gheordineert ende bevolen soude worden/ aengaende der Religie/ midts dat hare Hoocheyt der Edelen bevel gave/ henlieden te doen sulcke verseckeringhe ofte belofte van haer te beschermen/ ofte by te staen/ inghevalle datmen henlieden eenighe ghewelt ofte onruste soude aendoen/ voor dat de resolutie der generale Staden genomen soude zijn. Versoeckende eenigher der selvigher verplichte Edelen geordineert te hebben in elcke Provintie/ om opsicht over al te hebben. 1566.

Het welcke sy seydē datse hare Hoocheyt wel hadden willen te kennen geven/ om in als wel te voorsien/ sorghende oft het volck mochte anders de Fransoysen int Landt brenghen/ der Landen erfvyanden/ etc.

Anderwerf gheprotesteert hebbende van hare onschult/ ende van alle ongheval dat daer mochte volgen/ haren willigen dienst/ aenbiedende/ ende een schriftelijc antwoort begheerende.

Dese handelinghe/ antwoorde/ versoeck/ ende (soo het scheen) intercessien der Edelen voor die vander Religie/ heeft de Regente grooter vreese van meerder swaricheyt aenghejaecht/ met alle de Raden/ Ridderen vander Ordere/ ende Gouverneurs der Provintien tot Brussel vergadert wesende in Augustus. Alwaer daghelijcx tijdingen quamen van alle canten/ dat het volck gewapent ter Predicatien gaende/ de Santen alomme afghesmeten hadden/ sonder dat de Magistraten dorsten daer teghen zijn: Een stuc van groot wonder/ ende daer wel op gelet diende te zijn. Waeromme sy heeft gedocht het beste te wesen/ de Edelē te vredē te stellē/ midts te geven Acte vā verseckeringe/ om die te gebruyckē/ om het volc te stillen. Maer eer wy daer toe comen/ so dunct ons best te wesen voor eerst te verhalen het afbreken vande Santen ofte Beelden.

Afstormen der Beelden eerst in Vlaenderen in Augusto.

Het is ghebeurt in Augusto/ aldereerst in Vlaenderen ontrent Yperen/ also het volc wt vreese met wapenen achter Lande ter Predicatien ginghen/ dat eenighe hen verstout hebben wt eenen ongeschickten yver/ op de weghen eenighe Beelden ende Cruycen af te werpen/ daer nae eenighe Cappellen/ Kercken ende Cloosteren/ ten platten velde: Ten lesten in eenige Steden/ alwaer sy alle Cruycefixen/ Beelden/ Sacraments huyskens/ Outaren/ Taeffereelen/ ende alle vercierselen aldaer gevondē/ omverre wierpen/ in stucken sloeghen/ ende braken/ in onghelooflijcke haesticheyt/ dwelck niet en passeerde sonder hoeren ende boeven hulpe/ ende groote rooverije/ hoe wel alomme veel goets den Regeerders wert ghelevert. Dit is in Vlaenderen aldereerst ontsteken/ ende begonst als den Grave van Egmont/ den Gouverneur te Hove ontboden en ghereyst was/ ende is terstont so verbreyt ende voortgeloopen/ alle de Nederlanden over/ ghelijck een wint: also dat gheen Landen ofte Steden byeans daer van vry ghegaen en zijn/ maer hebben dese Beeltstormerije alle moeten lijdē ofte vreesen/ tzy dat sy hebben moeten ghedooghen/ dat een hoop Canalie/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. nalie oft ghepuffels sulcx hebben ghedaen/ ofte dat de Regeerders/ Gheestelycke ofte wereltlijcke Kercmeesters selve/ wt vreese vã meerder schade/ haer Kerckẽ oft Cloosteren/ daer van selve ledichden/ ofte haer daer teghen in tijts ghesterckt/ versien ende gewapent hebbẽ/ en also het onweder ontgaẽ. Ende dat meest te verwonderẽ is/ men conde nopt weten wien den autheur daer van eerst was: oock en wasser niemant onder vande Gereformeerde Religie/ die hem dies beroẽde/ ofte die de maniere des feyts ghepresen oft goet gevonden heeft/ hoe wel sy het ghedaen werck wel goet achten/ zijnde meest alomme door jonghers/ leckers/ hoeren ende boeven eerst bestaen.

Om den Leser met een perticulier feyt te behaghen/ ende niet met veelderhande te vermoeyen/ by de een de ander gissende/ sullen wy verhalen hoe dit Beeltstormẽ t'Antwerpen toegheg aen is/ voor ons ghenomen hebbende dese Stadts gheschiedenisse (als een vande voorneemste der Nederlanden) tot eẽ patroon van tgene dat in de ander Steden gheschiet is/ te stellen.

Stormẽ der beeldẽ t'Antwerpen/ den xx. Augusti. M.D.Lxvj

Het is geschiet als den Prince van Oraengien t'Antwerpen vande Regente gesonden wesende te Gouverneren/ weder tot Brussel ontboden eñ verreyst was/ sanderdaechs alsmen inden ommegauck der Stadt het groot Marien-beelt om gedraghen hadde/ ende tselfde nv wel vergaen zynde/ ende weder in syn Choor ghestelt was/ als hier voren ghesept is/ ende daer scheen gheen vreese meer te wesen: Soo zijnder ten selven daghen eenighe jonghers geweest/ vragende voor de Choore/ oft Mayken vreesde/ om dat sy nv dus vroech te Choore liep/ ende dierghelijcke. Oock aen de ander zijde eenighe jongers spelende inde groote Kercke ontrent den Predicstoel/ het hooft vol hebbende van preken ende predicatiẽ/ wilden ooc het preken conterfeyten: Dies isser eenen grooten lecker op den predicstoel geclommen/ ende heeft aldaer eenighe sotte propoosten begonst. Dander jonghers gecken de met hem/ wierpen nae hem: Ander wilden hem aftrecken/ maer hy stietse met voeten/ ende het wert quaet ofte Cattekens spel. Want eenen jonghen Schipper clam opden stoel van de ander zijde/ eñ stiet hem lancks de trappen af/ dies hen eenighe gapers ende manspersoonen daer mede moyden/ ende werden bycans onder malcanderen vechtende. Den Schipper wat gequetst zijnde/ ist ontcomen/ (de Kercke vol beroerte zijnde) eñ wert buyten gebonden/ eñ voor den Magistraet ghebrocht/ dien hijt alsoo vertelde also het gheschiet was. De wachters deden terstont het volck vertrecken/ eñ de Kercke toesluyten.

Sanderendaechs zijnde Dijnsdach/ den twintichsten Augustus teghen den avont/ zijnder een deel jonghers oft boefkens inde Kercke vergadert/ ooc veel manspersoonẽ nae het gebruyc wandelende tegen den Lof-tijt/ alwaer weder geschimpt wert op het Marien-beelt. Eñ de oude vrouwe die voor de Choor kerskens vercochte/ eñ offer ontfinc/ vergrammende/ wierp sy stof/ asschen ende ander vuylnisse den jonghers nae het aensicht ende inde ooghen: Waer wt twist gheree s. So dat de Marckgrave Heer Jan van Immersele inde Kercke quam/ met syn Sergianten ende Hellebaerdiers/ vermanende de een ende de ander te willen wt gaen/ twelck sommighe deden/ andere seyden sy wilden het Lof eerst hooren: Waer op de Marckgrave hen dede aenseggh en/ men souder geen Lof doen/ twelck maeckte eenighe onwillighe/ de een teghen de ander te segghen/ sy wilden dan selve het Lof singhen. Alsoo dat ten lesten de een hier/ de ander daer begonstẽ te singen: eenighe jongers speelden ende rolden met ballen eñ steenkens. Ten eynde/ door dit gheruchte quam daer meer eñ meer volcx inde Kercke. Den Officier/ de Marckgrave siende dat hy niet en vermochte tvolck wt te doen gaen/ noch ordere te stellen/ sloot alle de Kerckdeuren behalven eene/ ende is alsoo ooc met vreese vertrocken: Waer door het gepuffelt stouter geworden zijn. Ende also het nv spade inden avont was/ eñ de clocke wel ses uren zijnde/ so hebben sy malcanderen opgerupt/ om het Marien-beelt om verre te smijten/ op brekende den Choor/ roepende Vive les Geus. Dit eens begonst zijnde/ is terstont met sulcken furie voortghe loopen/ ende met soo vele handen gheholpen/ dat eer middernacht alle de Choozen opgebroken/ de Outaren om verre gesmeten/ ende alle de Beelden afghe worpen ende ghebroken zijn/ alle de sloten gheopent in soo grooten Kerck/ daer mẽ wel tseventich Outaren in seyde te wesen/ ende van als soo verciert/ van conste/ schilderyen ende costelijckheyt/ als niet vele elders ghelijcke te vinden en was.

Alle beelden t'Antwerpen in eene nacht afghebroken Anno M.D. Lxvj. xx. Augusti

Als nv alle de Beelden in de groote Kercke neder ghe worpen waren/ isser een groote menichte van die jonghers/ met oock eenighe manspersoonen/ hoeren ende boeven verselschapt/ alomme gheloopen om tselfde oock elders te doen/ als ten Minnebroeders/ ofte Franciscanen/ ter S. Cleren/ S. Jacobs/ s. Andries/ s. Joris/ s. Machiels/ ter Peeters Pots/ inde Borcht/ tẽ Fakens/ ten Witsusters/ ten Swertsusters/ ten derden Orden/ ten Nonnen/ ten Bogaerden/ ten Prekaers/ eñ alomme alle de Kerckẽ der Stadt eñ Cappellẽ door/ eñ hadden tmeeste al om verre ghe worden in alle de voorsz plaetsen/ eer het smorghens wel dach was/ hebbende alle de keersen ende tortsen ontsteken die sy inde Kercken vonden/ daer zyt alle mede doorliepen. Een groot ende wonderlijc werck/ considererende alle de circonstantien: Want men nergens yemant van de doenders en kende/ niemant hoorde men namaels hem daeraf beroemen/ gheen ghevechte ofte questien vielen onder haer/ ooc niemant werter ghequetst/ dat boven al te verwonderen was/ als zijnde inden nacht/ ende soo veel steenen/ houten/ ende andere materialen brekende. Hierentusschen stont den Magistraet ende Borgherije soo verbaest ende bedwelmt/ alle de nacht in de wapenen/ als oftse hadden betoovert geweest/ dat sy niet en wisten wat best ghedaen ware/ verschey dẽ gedachten/ vreesen ende achterdenc-

Verplexiteyt der ... schen t'Antwerpen afbrekende Beelden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. terdencken hebbende. De Roomsche Catholijcken dochten dat het der Ghereformeerden werck was / ende die met sulcken gheputfelt versterckt zynde/ dochten sy mochten haer te sterck wesen/ ende daeromme vreesden sy datmen haer op den cop soude smijten. De Ghereformeerde denckende dat dit bedrijf haer soude ten laste ghelept wesen/ dochten oock dat haer stont toe te sien om van haer wederpartije niet overvallen te worden. Terwijlen dat de een partye de ander aldus vreesden/ haddē sy beyde een vreese / dat tselfde volcxken/ als sy haer handen aenden roof ghesteken souden hebbē / daer mede niet ophouden en soude/ maer soudē mogen inde rijcke Cooplieden ende Borgheren huysen vallen/ ende de afgoden inde kiste ende borsen soecken/ onder tdecksel van Beelden/ ofte verraderije op te tijghen/ ofte dierghelijcke smaetheyt. Aldus stont de Magistraet ende Borgerije perplex/ met ghebonden herten ende handen/ nochtans inde Wapene/ ende met goede ordere/ de een de ander vermanende tot eendracht/ eñ toe te siē datter geē bloetstortinge gheschiede / noch huysen opeñ gebroken en werden/ daerin sy alle eens waren (na het seggen der Spaniaerden) neerstigher zijnde om haer lijf ende goet voor te staen/ dan de Roomsche heylichheyt ofte Godsdienst / Sanderdaechs Gode danckende datter gheen meerder quaet geschiet en was. Ende hoe wel inde selvighe Beeltstorminghe ende plonderinghe veel dingen van weerde achter bleven/ ghestorven ende verdonckert zijn geweest/ soo zijn nochtans veel juweelen/ silverwerc ende anders opt Stadthuys ende elders gebrocht geweest. Eenighe Ambachten ende Gilden hebben oock diversche schoone vermaerde constige Taefferelen dat volcxken afghebeden/ ter liefde vande conste/ ende die afgenomen eñ wech ghevoert.

Soo haest als smorghens de poorten der Stadt opginghen / zijn een deel van dese Beeltstormers buyten ghelopen/ eerst S. Bernaerts / een Clooster anderhalf mijle vander Stadt/ ende alsoo alomme op alle de Dorpen rontom der Stadt gheleghen/ alles afbrekende met wonderlijcke stoutheyt eñ cloecheyt. Ende andere binnen der Stadt alle dien dach / ende noch wel twee daghen daer nae/ doorliepen noch alle de Kercken ende Cloosters/ brekende wat sy noch geheelachtich vonden / sonder datmē daer noch teghen dorste segghen ofte doen. Maer tē lestē/ alsomē een seer schoon groot vergult Crucefix inde groote Kercke boven de groote Choor staende met grooter moeyten afdede / viel dat op de wapenen der Ridderen vanden Gulden Vliese / die rontomme boven het ghestoelte costelijck gheschildert stonden/ vande ordere die daer ghehouden was Anno M. D. Lv. Waer door de Magistraet ende veel Borghers haer stoorden/ ende moet nemende/ keerden sy alle die sulcx meer wilden attenteren/ nemende thien ofte twaelf daer van ghevanghen/ eñ drie die daer van hantdadich ghevonden zijnde/ werden den achthiendē Augusti op de merct ghehangen / ende drie andere gebannen/ de reste anders ghestraft.

Den Magistraet heeft terstont alle neerstichheyt aenghewent om de Ghereformeerde te beletten het Predicken inde Kercken/ het welcke alreede ghegonst was / om het volc van rooverije tot stilheyt ende onderdanichheyt te vermanē: maer het werdt tē lestē nagelatē wt reverentie des Magistraets/ die oock dedē opde galge publiceren datmē de gheroofde goederen weder soude brenghen de Wijckmeesters binnen vierentwintich uren/ ende niet meer eenige Beelden afte breken/ etc. Het welcke sy oock de Ghereformeerde deden aenseggen/ door den Pensionaris Meester Jacob Wesenbeke/ die daer door d'oorsake namē den Magistraet schriftelijck ende mondelinge te vertoonen den vierentwintichsten Augusti M. D. Lxvj. aenden Borghemeester Heer Jacob vander Heydē: Als eerst dat sy inder waerheyt voor Godt protesteerden/ dat het afbreken vande Beelden sonder haren wille ende consent geschiet was/ ende dat syt niet voor goet en vondē/ de maniere so het selfde sonder advoy der Overheyt geschiet ware/ al hadde de groote afgoderije sulcx wel verdient/ ende dat sy blameerdē ende detesteerden de diefte/ roovinghe ende andere insolentien die daer nae gevolcht warē/ dat haer Predicantē in haer Sermoonē souden vermanen (als sy alreede ghedaen hadden) datmen tghestolen inder Heeren handen weder soude brenghen.

Neerstichheit des Magistraets om de Gereformeerde wt de Kercken te houden.

Ontschult vande Ghereformeerde.

Dat die van haer Kercke bereet waren haer in alle ghehoorsaemheydt ten bevele vande Heeren te opoueren / teghen alle sacagementen/ geweldē/ ende in insolentien. Dat sy bekenden de Heeren vander Wet te wesen haren Magistraet van Godt inghestelt/ ende datse daeromme verbonden waren haer ghehoorsaem te wesen/ nae Godts Woort / ende consequentelijc schuldich / eñ wilden betalen alle accysen/ impostē/ schattinghen/ ende andere lasten/ alsoo dat behoorde.

Ten dien eynde bereet zijnde de Predicanten ende Regierders haerder Kercken/ soo het noot ware/ eet in harē handen te doene/ van getrouwicheyt ende gehoorsaemheyt/ in alle sakē na Godt eñ syn Woort/ tot conservatie / welvaert ende voordeel der ingesetenen ende der Stadt/ om alsoo het volck in stilheyt te houden.

Supplicerende dat sy onder de autoriteyt ende protexie van de Heeren souden mogen Prediken in eenige bequame Kercken/ ende hare exercitie te hebben / haer excuserende dat sy tot dat daer in gheordineert ware/ haer met eenighe Kercken behielpen.

Dat sy oock niemanden pretendeerden te forceren in syn ghemoet/ te vreden zijnde ende Godt danckende vandē middel die sy hadden om hem te dienen nae haer consciētie: Versochtē daerom datter mocht geordineert worden / dat niemant dē anderen soudē mogen scheldē/ injurieren/ noch overlasten int feyt der Religie/ etc.

Met dese Remonstrantie/ Requeste ende devoir isset ten lesten daer toe gecomē / dat-

1566.

niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. men de Ghereformeerde heeft laten predi-
ken onder de autoriteyt des Magistraets
inde nieuwe Stadt/ om datmen soude be-
letten het prediken in ghewijde Kercken.
Maer dē Predicant opt Kiel/ die na de Con-
fessie van Ausborch predicte/ is toegelaten
in S. Joris Kercke te prediken/ als zijnde
de Overprochie vant Kiel/ om veel incon-
venienten te schouwē/ ende twist onder die
vande Religie te brenghen.

Toelatingh binnen Antwerpen te Predicken/ maer niet inde Kercken.

Van alle datter ghebeurde/ heeft de Ma-
gistraet dagelijcx het Hof tot Brussel/ ende
den Prince van Orangien gheadverteert/
hem biddende te willē daer comē. Die haer
ontboot/ dat dese inconvenientē haer over-
comen waren/ door dat sy synen raet ende
advijs niet en hadden willen volghen/ int
aennemen van Soldaten ende andersins.
Waeromme sy hem nv by advijse vanden
breeden Raet ende leden der Stadt alle su-
perintendentie der Stadt over ghedragen
hebben/ tot syner Excelentie haer submit-
terende/ op alles Policien ende orderen te
moghen stellen/ so wel nopende het waken/
als vande wacht der Stadt/ ē andersins:
Ende tot dien eynde alsulck krijchsvolck
(poorters wesende) aē te nemen. Ē voorts
na volgende synen last vande Regente hem
ghegheven/ ter behoudenisse ende ruste der
Stadts ende sConincx dienste/ alsulcke or-
dinantien te makē/ als syne Excelentie sou-
de goet duncken: Hem belovende te obedie-
ren/ behoudelijcken niet zijnde tegen de Pre-
vilegien ende oudt hercomen der Stadt.
Waerop hy den xxvj. Augusti daer ander-
werf aenghecomen is.

Terwijle dat dit tAntwerpen gebeurde
in de maent van Augustus/ is dierghelijcke
afstorminghe der Beelden elders ooc toege-
comen. Tot Mechelen hebben eenighe ten
Minnebroeders/ ende in seker ander Cloo-
sterēn sulcx oock begonst/ maer het werdt
voorts belet.

Beeltstormerije tot verscheyden plaetsen.

Als men te Lier sulcx ooc meynde te doē/
soo hebben de Heeren vander Wet om sulcx
te verhoeden/ ende de rooverije te beletten/
bevolen alle Beelden ende andere dinghen
af te doen/ ende de Kercke te ledighen: ende
tselve is der Stormers ghedeputeerde ghe-
toont. Sulcx is tot veel plaetsen in Bra-
bant ende elders meer ghebeurt.

Tshertogenbosch/ Breda/ ende Berghen
op Zoom/ hebben al van ghelijcke destruc-
tie als Antwerpen gheleden.

Desghelijcx ooc die van Ghent/ Iperen/
Denremonde/ Aelst/ Oudenaerde/ ē veel
meer ander Steden in Vlaenderen.

Item/ Valencijn/ Doornick/ ende ande-
re in Walslant.

Item/ Wtrecht/ Amsterdam/ Haerlem/
Leyden/ Delff/ den Haghe/ Briele/ ende an-
dere plaetsen in Hollant.

Item/ Middelburgh/ Campveere/ Vlis-
singhen/ ende andere in Zeelant.

Item/ Groeninghen/ Leeuwaerden/ ē
andere in Vrieslant.

Item/ Campen/ Swol/ Deventer in
Overijssel.

Item/ Arnhem/ Ruermonde/ Nimmegē/
Venlo/ Harderwijck/ ende andere in Ghel-
derlandt: ende alomme cleyne Steden ende 1566
Dorpen sonder ghetal.

Tot Middelburgh/ niet teghenstaende
dat de Wet ende Schutterye twee daghen
lanck te vergheefs het stormen belet had-
den/ ende nv de Beelden ende Outaren al
af waren/ is men niet te vreden gheweest/
maer hebben soo aenden Bisschop als Ma-
gistraet versocht dē vierentwintichstē Au-
gustus/ in groot getal vergadert wesende/
datmen de gevangenen om de Religie soude
los latē/ ē haer leverē: so datmen heeft (om
oploop ende bloetstortinghe te verhoeden)
de selvighe tot eenentwintich int ghetale
moeten los laten/ oft anders wilden sy het
ghevangenisse op loopen: Noch heeftmense
moeten inde Kercke/ binnen der Stadt la-
ten prediken.

Tot Delff hebben sy met den Magistraet
(die de Beelden afghenomen hadden) niet
te vreden geweest/ maer hebbent noch naer-
der willen doen/ ende hebben alsoo alle Ou-
taren afgesmeten ende geslecht/ niet tegen-
staende de groote wachte der Borgheren:
ende hebben het Minnebroeders Clooster
voor haer ghenomen om te prediken.

Inden Haghe dit volck hem niet te vre-
den houdende in alle Kercken de Beelden
afghewopen te hebben/ hebben noch daer-
enboven ghedwonghen alle de ghene die ee-
nige Beelden te voren mochtē in haer huy-
sen wech ghedragen ende bewaert hebben/
dat sy haer die hebben moeten overleveren/
om gebroken te worden. Ende diergelijcke
insolentien zijn alomme meer gebeurt/ daer
hen ten lesten/ meest alle straetschenders/
dieven/ vagebonden/ krijchsliedē/ roffianen/
hoeren ende boeven/ mede ghemengt heb-
ben/ ende meester van gheweest zijn: Ende
dies te stouter/ om datse haer lieten dunc-
ken dat die vande Ghereformeerde Religie
haer niet teghen souden wesen/ die haer eer
vande daet/ als eē wonderlijc werc Godts
verwonderden/ dan dat syt conden prijsen
ofte toestaen.

De tijdinghe van dese afbrekinghe oft
Beeltstormen tot Brussel aende Regente ē
de Raden comende/ heeft eē groot verschric-
ken ghecauseert/ soo datmen daer int Hof/
ende alle de Stadt door in wapen heeft ge-
weest/ om sulcx daer te belettē/ ende te wee-
ren. Des niet teghenstaende/ heeft de Re-
gente willen vertrecken na Berghen Hene-
gouwe/ vreesende perijckel voor haren per-
soone/ ende versocht vande Gouverneurs
vande Provintien/ ende Ridderen van der
Ordere/ haer te willen ghelevden/ die dat
haer in alle manieren ontrayden/ groote ē
ghewichtighe redenen allegeerende. Maer
also haer ten lesten ghebootschapt wert by
den President Viglius, dat de Borghers de
Stadtpoorten ingenomen haddē om haer
niet te laten wtgaen/ so heeftse verwillicht
dien dach noch daer te blijven/ op belofte
vande Heeren/ die haer toe seyden wt der
Stadt te helpē/ so het noot ware/ ofte daer
over doot te blijvē. Voorts badt sy dē Gra-
ve Pieter Ernst van Mansvelt dē last vant
Gouvernement der Stadt te aenveerden/
die terstont de Borgherye opt Stadthuys
aldaer

Verschrick[illegible] heyt ver[illegible] vernaemt Brussel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. aldaer dede vergaderen. Derwaert gingen met hem terstont de Prince van Orangien/ de Grave van Egmont/ van Hoorne/ ende Hoochstrate/die de Borgerije hebben voorgehouden/hoe dat hare Hoocheyt daer inde Stadt op haer woort was ghebleven/ op conditie/dat sy verhoeden souden dat gheen predicatien ofte beeltstormen inde Stadt en geschiede/ twelc sy alle haer baden/ ooc den Grave van Mansvelt als Gouverneur gehoorsaem te wesen/ dien sy alle wilden bystaẽ/etc. Waerop die van Brussel antwoorden/dat sy met de Heeren wilden leven ende sterven/om gheen predicatien oft beeltstormen inde Stadt te lijden/eñ Mansvelt ghehoorich te zijn/etc. Het welcke de Regente wat vertrooste tot savonts toe/ dat haer aengebracht was datmen die nacht de beelden soude breken/de Heerẽ van Arenbergh ende Barlayment doot slaẽ/eñ hare Hoocheyt ghevanghen nemen. Waeromme de Heeren anderwerf ghenoech te doen hadden dat te ontraden / allegeerende dat die van Brussel de macht niet en hadden sulcx te doen/dewijle soo veel Adels in de Stadt was. Dese vreese dede de Regente aenden Coninck schrijven/segghende sy waren verraden vandẽ Prince vã Orangiẽ/Egmont/ Hoochstraten/ende Hoorne/eñ dat syne Mt. behoorde over te comen/oft Armade te senden van Spaengiaerden: tselfde schrevẽ ooc de Heerẽ van Barlaymont/ Norcarmes/ende den President Viglius.

Sanderdaechs dẽ xxiij. Augustus de Regente siende de groote beroerten / ende aparent een generale revolte ende bederf der Landen/heeft eyndelijck geresolveert/met advijse vande Heeren Gouverneurs vande Provintien/Ridderen vander Order/ende Raden van State eñ Secretẽ/etc.aengaende de predicatien oochluyckinghe te doene/ ende die te ghedooghen in plaetsen daer die voor dien dach gheweest hadden / daer van de Heeren/die by haren bevele metten Edelen tracteerden/ghevende dusdanighe Acte.

Acte vande commissie der Regente den Heeren ghegheven/ om met de Gheconfedereerde Edelen te handelen.

Midts onderhoudende de punctẽ begrepen inde Brieven van versekeringhe. Ende gemerct de fortse/ende ommijdelijcken noot als nu regnerende/soo is hare Hoocheyt te vreden/dat dese Heeren/ handelende het accoort met dese Edelen / hen toesegghen/ dat het volck aflegghende de wapenen / inde plaetse daer de predicatien metter daet ghehouden werden/ ende hen vermijdende van schandael ende ongheregheltheyt/ men den selven geen gewelt doẽ/noch by wegen van feyten tegẽ hen inder selver plaetsen voortvaren en sal/gaende noch comende/so lange tot dat by syner Majesteyt met advijse vande generale Staten anders sal wesen geordineert/ op conditien dat sy in gheenderhande manieren en sullen eenichsins beletten de Catholijcke Religie/ noch de oeffeninghe van dier/maer de Catholijcken vrylijcken laten ghenieten haer Kercken/ind.r voeghen ende manieren als te voren.

Ghedaen tot Brussel den xxiij. Augusti/ Anno M.D.Lxvj.

De Gedeputeerde vande Edelen.

Met desen last/te handelen met de geconfedereerde Edelen / waren ghecommitteert de Prince van Orangiẽ/de Grave van Egmont/de Grave van Hoorne/ de Heere van Hachicourt/dẽ Raetsheere d'Assonville/etc. 1566.

Die gehandelt hebben mette Ghedeputeerde der Edelen/ die waren Lodewijck van Nassouwen/Eustace de Fienes/ Heere van Esquerdes/Charles de Revel/Heere Dandreguyes/ Bernard de Merode/ Heere van Rummen/ Charles vander Noot/ Heere van Risoire/George de Montingni / Heere van Noyeles/Martin de Sercleus / Heere van Tillin/Philips vander Meeren/Heere van Sterbeke/ Philips van Marbays / Heere van Lonnerval/Jan de Montingni/Heere van Vilers/ Charles de Lievin/ Heere van Famars/ Francoys van Haesten/ Jan Le Souvaige/Heere van Descouberque.

Dese nae langhe tsamensprekinghe daer op ghehouden/zyn ten lesten avercomen op een finael verdrach eñ accoort van weghen syne Majesteyt/waer vã/om dat het is van soo grooten importantie ende consequentie/ ende alle de navolghende saken ende oorloghen daer wt haer fondament hebben / soo hebben wy hier de rechte Copije gestelt van het Placcaet ende Patenten / in forme van versekertheyt.

Copie van de opene brieven van de versekeringe by de Regente ghegheven den Confedereerde Edelen den xxiij. Augusti/ Anno M.D.Lxvj.

MARGARETA, byder gratie Godts Hertoghinne van Parma ende Playsance/ Regente ende Gouvernante voor dẽ Coninc mijnẽ Heere inden Landen van herwaertsovere. Alle die dese teghenwoordighe sullen sien/ Saluyt. Alsoo een groot ghetal van Edelluyden vanden Lande van herwaertsover/ ons ghelijcker hant hebben gepresenteert sekere Requeste vã inde maẽt van April lestleden/ op dat de ghelieste van syne Majesteyt ware wech ende af te doen de Inquisitie ende Placcaten / soo wel oude als nieuwe/ die sy seyden dat rigoreus waren/ende daeromme niet en conden ter executie ghestelt worden/ ende in plaetse van die/andere te maken/ met advijs ende consent der Staten generael der selver Landẽ/ biddende dat de selve Requeste by ons werde ghesonden aen syne Majesteyt om daer in te versien. Op de welcke wy hebben ghehouden veel verscheyden consultatien metten Gouverneurs der Provintiẽ / Ridders vander Ordere/Raden vã State eñ Secrete van syne Majesteyt/ende daer vã verwittighet syne Majesteyt met onsen advijse. Ende want wy goet vinden by advijse als boven/wt oorsaken dat de voorseyde Edelen mochten eenich achterdenckẽ ofte twijfel hebben/ dat syne voorsz Majesteyt soude de voorseyde Requeste int quade nemen/ ooc mede het Compromis dat sy daer op te samen gemaect hebben/ ende al datter tsints is na ghevolcht/eñ dat sulc achterdencken mochte veroorsakẽ meerder quaet ende beroerte in dese Landen. Wy by advijse ende deliberatie als boven verhaelt/hebben versocht/dat ooc syne Mt. mochte gelievẽ haer te verleenen brieven van versekeringhe/dat om dese oorsake hier namaels haer niet sal ten laste geleyt worden. Waer op syne Mt. ons heeft over gesonden synen goeden wille eñ intencie/volgende welcke/ wy soeckende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. de welvaert/ruste ende vrede van dese Landen/eñ te onderhouden de selvighe Edelen/ supplianten/ in gewilliger onderdanichept ende dienst van syne Majestept/die sy na de verplichtinge hem schuldich zijn/soo vã nature/als by Eede/eñ so sy haer altijt hebbẽ aengeboden. So hebben wy op haer versoec ende vertooninge/ ende volgende de macht ende autoritept die wy hebbẽ van syne Majestept/ende als Regente ende Gouvernante generael deser Nederlandẽ/ende met advijs der voorsz Gouverneuren/Ridderẽ der Ordere/eñ Raet van State neffens ons/ gegeven voor haer versekeringhe het gheschrifte gheteeckent met onse hant/ inde forme ende maniere als volcht.

Hare Hoochept heeft doen wederkeerẽ de Suppliante Edelen de xx. van dese Maent van Augustus/om hen antwoorde te geven op haerlieder Requeste. Waerent usschen isset so wel te passe gecomen/dat sy Brieven heeft ontfangen van syne Majestept/ waer by sy sal middel hebben om hen sekerder eñ absoluter antwoorde te gheven.

I. Ten eerstẽ verclaert sy haerlieden/dat syne Majestept acht nemende op tghene hare Hoochept hem heeft vertoont/ met het advijs vande Heeren/Ridderẽ vander Ordere/ende andere vanden Rade van State eñ Secreten/is te vredẽ dat de Inquisitie daer van sy hen beclaghen/sal op houden.

II. Ten tweedẽ heeft syne Majestept geconsenteert datmen nieu Placcaet sal maken/ maer die en was noch niet gheresolveert/ ofte het soude wesen byden middel vande Statẽ generael. Niettemin/ hare Hoochept verhoopte mettẽ eersten daer van resolutie te hebben/na dat de Majestept haer schreef: eñ sy sal altijt noch geerne het devoir doen/ op dat syne Majestept tot het voorsz noch consentere/also sy nu wederom gedaẽ heeft met ververste Brieven.

Aengaende de versekerthept daer sy mentie van maken in haer leste Requeste / was hare Hoochept wel gedelibreert haer te geven/soo veel in haer was.

III. Ende gelijc sy tegenwoordelijck vermach geheelijc haerlieden te versekeren/ghemerct syne Majestept dat alreede gheconsenteert heeft/haer gegeven hebbende de autoritept vande forme ende maniere alsoo sy die goet vinden soude. Waeromme sy haerliedẽ sept ende verclaert dat syne Majestept begeerende wt suspicie te stellen alle die souden moghen vreesen dat hy qualijc van haerlieden gheinformeert ware / ende te weeren alle misvertrouwen (oorsake van dese beroerten: Syne Majestept willende gebrupcken van syn gewoonlijcke clementie(gheen dinghen meer hatende dan de groote strenghept/) is te vreden dat hare Hoochept (om alle swaricheden ter neder te legghen) haerlieden geve alsodanige Brieven als daer toe dienstelijck mogen zijn/ende in sulcken forme als sy sal dencken behoorlijck tot haerder meeste versekerthept/ eñ dat voor tgene ghepasseert is. Behoudelijck dat sy haerlieden draghen als goede ende trouwe Vassalen eñ onderdanẽ van syne Majestept/haer toebetrouwende dat sy in gheen ghebreke sullẽ wesen vant devoir twelc sy hem schuldich zijn: Waer toe hare Hoochept teghenwoordelijck is ghereet te verstaen. 1566.

Ende also sy hebben volle ende volcomen satisfactie / en wil hare Hoochept niet ontsegghen de aenbiedinge die sy tot verschepden repsen ghedaen hebben / van haer te brupckẽ ten dienste van syne Majestept/ende van hare Hoochept/ tot welvaren/ruste/ ende vrede des Landts/daer toe het devoir van ghetrouwichepdt ende natuerlijckhept haer verbindet. IIII.

Volghende welcke/verstaet sy/ dat syliden haerlieder ghelofte gheven sullen/ Ten eersten dat sy niet voornemen sullen / noch doen voornemen/ directelijck noch indirectelijck/yet teghen syne Majestept/ syn Staten/Landen/eñ subjecten/maer sullen haer geheelijck imployeren te doen gheheel ende enckelijc tgene dat goede ende trouwe Vassalen eñ subjecten schuldich zijn haren over Heere ende natuerlijcken Prince: Ende dat doende/sullen met alle haer vermogen ende met goeder trouwe helpen beletten dese tegenwoordige troubelen/ beroerten ende tumulten/ ende te verdelen dese opgeworpen gemepnte/ende dat dese beroobingen/piljeringẽ eñ vermelinge vander Kercken/Cloosteren eñ Godtshupsen/ in alle plaetsen ophouden/ bysonder oock bystant doen om te castijden alle die sulcke sacrilegie/ overlastẽ ende grouwelen ghedaen hadden. V.

Dat sy souden makẽ datter geen ongelijs gedaen zy eenighe Gheestelijcke persoonen/ dienaers vande Justicie/ Edellupden/noch andere subjecten ende Vassalẽ vã syne Mt.

Dat sy alle hare neesticheypdt sullen aenwenden/ende dat in goeder trouwen/dat de wapenen in handen ghenomen by het ghemepn volckẽ/daer so veel quaets by bedreven is/eñ noch meer doen mochten/ dat deselve mochten ter neder gelept zijn terstont. VI.

Sullen oock haer beste doen / eñ alle goede ghewillichept toonen/ om te beletten dat de predicatien niet ghedaen en worden inde plaetsen daer sy noch niet gedaen en warẽ/ ende ter plaetsen daer sy metter daet alreede gedaen waren/sullen sy beletten datmen daer niet en hebbe eenighe wapenen / noch schandale ofte openbare disordere en ghebrupcke. VII.

Voorts souden sy hen inployeren eñ helpen na verbintenisse ende Eet van ghetrouwichept die sy aen syne Majestept hebben/ om te weeren alle wtlanders / vyanden eñ rebellen syner Majestept ende vanden Vaderlande. VIII.

Eyndelijck / ghemerckt het credit dat sy mochten hebben neffens den ghenen die tegenwoordelijc gealtereert waren/ so om de Religie als andersins / neersticheypt souden doen om hen te doen submiteren/ int ghene by syne Majestept met advyse van syne generale Staten voor de welstant ende ruste der Religie soude worden geordineert. Ghedaẽ tot Brussel den xxiij. dach van Augusti/ M.D.Lxvj. Eñ onderteeckent Margareta. IX.

Doen te wetẽ/dat alles voorsept gheconsidereert/ende volghende het consentement ende wille vã syne Majestept/ eñ de macht

ende

1566. eñ bevel die wy van de selfde hebbẽ / dat wy wt den naem ende cracht vandẽ last als boven hebben belooft/ende belovẽ mits desen/ dat ter causen der voorseyder Requeste ende verbont/ende tgene datter tot nu toe nagevolcht is/ haerlieder niet en sal geweten oft geimputeert wordẽ/ by sijne Majesteyt noch van ons: Mits dat den Eedt ende ghelofte der voorsz Edelen nagecomẽ sullen worden/ soo wel voor haer selven/ als voor de andere geconfedereerde/ die sy ons hebben gedaen/ volgende den verdrage eñ artijckelẽ hier boven gestelt/ende daer van sy ons hebben geghegheven haer Obligatien. Ordinerende ende versoeckende daeromme van weghen sijne Mt. aen allen Gouverneurẽ/Ridderen van der Ordere/ ende dien vanden Rade voorsz/ overste President/ende dien vanden secreten Rade/eñ aen alle Justicierẽ ende Officieren van sijne Mt. dien dat aengaet/ dat sy de tegenwoordige versekeringe onderhoudẽ / eñ doen onderhouden/ onverbrekelijc eñ eewelijc/ende dat sy't vant inhouden deser tegenwoordiger sullen doẽ/lijdẽ/eñ latẽ de voorsz Suppliantẽ volcomelic/ gerustelic/ende eewichlijcken genieten eñ gebruycken/ sonder hen aen te doen/ oft lijden aengedaẽ te worden/ nu noch in toecomende tijden / directelijck/oft indirectelijck/eenighe trouble/hinder oft letsel / ter contrarie; oft oock yet te attenteren metter daet teghen de voorschreven Supplianten/ter cause boven verhaelt/ in eenigherhande manieren: Want het sijne Majesteyt ende ons also belieft. Oorconde vant welcke/ hebben wy dese tegenwoordighe gheteeckent met onsen naem/ ende doen aenhanghen onsen Zeghel. Ghegeven inde Stadt van Brussel den vijfentwintichsten van Augustus / int Jaer M. D. Lxvj. Geteeckent onder de Plic ter rechter zijde/ Margarita. Ende ter slincker zijde was gheschreven / By expresse ordinantie van hare Hoocheyt/onderteeckent/ Doverlope. Ende waren dese Brieven gezegelt metten Zegel van hare Hoocheyt in rooden Wasse / ende dobbelen hanghende steerten.

Renversale Brieven der Edelen. Op dese opene Brieven / versekeringhe/ ende onderlinghe beloften/ hebben de voorschreven Ghedeputeerden der verplichte Edelen ten selven dage renversale Brieven ghegheven / inhoudende in substantie / als dat sy dien dach hadden ontfanghen sekere open Brieven van hare Hoocheyt/ daer toe gheauthoriseert vanden Coninck haren Overheere ende natuerlijcken Prince / etc. Doen weten / dat volghende de voorschreven Brieven van versekeringhe / sy hadden belooft/ende beloofden op haer trouwe/ solemnelijck / ende int woordt van warachtighe Edelluyden / als ghetrouwe Vassalen ende subjecten van sijne Majesteyt / dat sy souden onderhouden ende volcomen alle ende soodanighe puncten ende Artijckelen als inde Brieven waren verhaelt. Soo wel voor haer/als voor ende inden naem vande andere / daer sy last / procuratie / ende ghebodt van hebben : Voor de selvighe haer sterck makende / dat sy sullen tselfde doen/ oft sullen het haer doen doen. Ende tot dien eynde hielden sy haer verplichtinghe ofte Compromis voor niet/eñ van onweerden / soo langhe als de voorsz beloofde versekeringhe by hare Hoocheydt inden name van sijne Majesteyt haer ghehouden werden. Toorconde van twelcke / de voorsz ghedeputeerde elck syn hant daer onder stelde. Ghedaen tot Brussel den xxv. Augusti/ M. D. Lxvj. Ende op den rugge van tselfde geschrifte stont geschrevẽ: Hoe dat den xxv. Augusti M. D. Lxvj. De Ghedeputeerde der Heeren ende Edelen binnen ghenoemt/ hadden Eet solemneel eñ pertinent gedaen/ so voor haer selven/ als voor de ander Gheconfedereerde / te onderhouden ende volcomen alle de Artijckelen binnen verhaelt / eñ dat in handen vandẽ Prince van Orangien/ de Grave van Egmont/eñ die van Hoorne/ de Heere van Hachicourt/ende de Raetsheer d'Assonville/by hare Hoocheyt daer toe gecommitteert. Onderteeckẽt/ Doverlope, etc. 1566.

Dit verdrach aldus ghepasseert zijnde/ heeft de Regente dat selvighe alomme met besloten Brieven gheschreven/ van date den xxvj. Augusti / aende Provincien ende Wethouders der Stedẽ / ende de Acten mede gesonden: Mede adverterende dat sijne Majesteyt wilde ende verstont te onderhouden de oude warachtige Catholijcsche Religie. Ende dat alle Gouverneurs eñ Magistraten alle volcomen devoir souden doen / op dat ghedurende de tijt dat syne Majesteyt soude herwaerts-over comen om ordere te stellen / ghen inconvenient en ghebeurde / maer als trouwe Vassalen volghen den heylighen ende goeden wille van sijne Majesteyt / wederstaende de quade oproermakers / perturbateurs vanden ghemeynen welvaert/etc. Brieven der Regente aen de Provintien eñ Steden op het verdrach met den Adel dẽ xxvj. Augusti.

Volghende den voorsz Accoort ende besloten Brieven der Regente aen de Landen ende Steden wtghesonden/ zijn alomme de Predicatien inde Steden toeghelaten / ter plaetsen daer die den vijfentwintichsten Augusti ofte te voren int openbaer waren ghehouden. Alwaer ooc daerenbovẽ (om de inwoonderen te brengen in Borgherlijcke eenicheydt ende versekertheyt / al waren sy in Religie verscheyden) tot versekeringhe der Steden / ende bewaringhe des ghemeynen vredes / zijn ghemaect by de Gouverneurs ofte Magistraten/ Provisionale verdragen ende vereeningen/ totter tijt toe dat by sijne Majesteyt met advijse vande generale Staten anders soude worden gheordineert. Twelck also gheschiet is in alle de beroerde Steden van Brabant/Vlaenderẽ/Hollant/ Zeelant/ Vrieslant/ Gelderlant/ende de andere. Wt crachte van welcke verdragen/die vander Ghereformeerde Religie alomme openbare Predicatien met haer exercitien (sonder wapenen) by toelatinghe van haer Overheden hebben ghebruyckt/tot grooten welbehaghen vanden ghemeynen man / die den Almoghenden God hoochlijcken dancten/dat sy eens waren ontslagen vande ghehaette Inquisitie/Bisschoppen/ Concilien/ Placcaten/ ende vervolgingẽ/ ende gecomen tot een vryheyt haerder conscientien. Waer wt volchde groote vrucht/ stilte eñ gherustheyt onder tvolck/ die niet lange en duerde. Wt crachte vant verdrach wordẽ de predicatiẽ alomme toegelaten sonder wapenẽ/ daermen te voren hadde ghepredickt.

1566.

De Edele van Brussel zijnde elc opt spne/ ende inde Provintien vertrocken met alle contentement ende ordere / zijn de Gouverneurs der Provintien oock ghereyst/om elc in sijn Gouvernement alle devoir te doen/ als de Grave van Egmont in Vlaenderen/ maer dẽ Prince van Orangien is tAntwerpen gecomen den sesent'wintichsten Augusti/ Alwaer hy die vande Ghereformeerde Religie dede aenseggen / dat sy souden onder haer Ghedeputeerde verkiesen / van elcke sprake vier / daer hy mede mochte handelen inden name van alle. Ende daer werden gecoren voor de Nederduytsche/ Marcus Peres, Carel van Bomberghe, Herman vander Meere, ende Cornelis Bomberghe. Voor de Walsche/ Fransoys Goddijn, Ian Caerlier, Nicolaes du Vivier, ende Nicolaes Selijn.

politie tAntwerpen ghestelt by den Prince van Orangien den xxvij. Augustus.

Vercoren Gedeputeerde onder de Gereformeerde/ Duytsche/ Walsche/ eñ Martinistẽ.

De gene die haer hielden vande Confessie van Ausburgh/ vercoren dese / Gillis de Greve, Gillis vander Banderrijen, Hendric vanden Broecke, ende Thomas van Gheere: De welcke alle by Acten werden gheauthoriseert.

Met deser aller bewillinge isser so vã des Prince als Gouverneur / als oock van der Magistraten wegẽ/provisionale ordinantie gheraemt / van te moghen prediken sonder Wapenen op sekere plaetsen. Ende om dat den Winter aenquam/ eñ datmẽ de Kercke van haer soude bevrijden / wert haer oock gheoorloft Tempels te bouwen/ ofte andere plaetsen daer toe bequaem te maken. Waer door sy aldaer twee Kercken ghebout hebben/ die heerlijck ende bequaemlijck waren: Den eenen rondt ende gherieffelijck voor de Walen. Vorder/dat sy de Overichheyt soudẽ gehoorsaem wesen/ die haer in bescherminghe neemt: Souden de een den anderen niet injureren/ende dierghelijcke meer. Alles by provisie / tot dat byden Coninck met de generale Staten anders gheordineert soude worden. Eñ so tselfde ware strijdende tegen de conscientie van de Ghereformeerde / dat haer dan soude ghegunt worden behoorlijcken tijt/ om met lijf ende goet te mogen vertrecken na haer believe: ende dat het ghene datter nu gheschiede/tot gheenen dage haer soude verweten worden.

Dese Artijckelen werden generalijck besworen / oock van het krijchsvolck datmen onder de Borgherije aen nam tot een seker ghetal/tot der Stadt bewaringhe.

Hier na is den Prince van Orangien vertrockẽ in sijn Gouvernement van Hollant/ Zeelant/Wtrecht ende Vrieslant/om aldaer alle voorghevallen saken alomme in ordere te stellen ende stillen/ so vele mogelijc ware. Maer also daer ontrent Wtrecht hem hielt Hertoch Erich van Brunswijck (een oudt Dienaer vanden Coninc) ende krijchsvolck aen nam tot sijn eyghen bewaringhe/ (so hy eerst seyde) heeft het begonnen alomme weder achterdencken te maken.

Egmont doet sijn beste in Vlaenderen.

In Vlaenderen heeft dẽ Prince van Gavere/Grave vã Egmont/Gouverneur van Vlaenderen eñ Artoys/oock tbeste gedaen/ om het volck wt de Wapenen ende tot ruste te brengen/ wantmen aldaer wel tot Lx. diversche plaetsen hadde gepredickt, voor den xxv. Augustus: maer hy heeft die allensiens met soeticheyt doen minderen/ eñ nochtans tot veel plaetsen Kercken laten bouwẽ/ofte gerieffelijcke plaetsen maken: ende over de Beeltstormers heeft hy executie ghedaen.

1566.

De geconfedereerde Edelen hebben oock willen toonẽ geen Beeltstormers te wesen/ maer te willen haer belofte die sy de Regente gedaen hadden/voldoen/ende hebbender in veel plaetsen alomme veel gevangen eñ ghehanghen. Onder andere Jan Casenbroot/ Heer van Backerseele/ Raet vanden Grave van Egmont tot Granmont in Vlaenderẽ/ ontmoetende eẽ deel Beeldestormers/sloech daer onder / soo datter wel ontrent twaelf doot bleven ende dertich gevangen werden/ waer van hy terstont xxij. dede op hangen.

Executie over Beeldstormers.

Also nu dẽ Prince van Orangien na Hollant was getrocken/ende voor sijnẽ Stadthouder tAntwerpẽ hadde gelaten Philips van Lalain/Grave van Hoochstratẽ/ Ridder vander Ordere/ Gouverneur van Mechelen: So zijn wederom eenige oproerighe binnen Antwerpen geweest / die anderwerf wildẽ in de groote Kercke de Beeldẽ afstormen / die de Roomsche Catholijcken nu weder omme opgeschict eñ seer wel met Beeldẽ eñ Outaren verciert haddẽ. Alwaer hem de voorsz Grave van Hoochstratẽ terstont teghen ghestelt heeft/met het krijchsvolck der Stadt/ nemende de principaelsten van haer ghevanghen / waer van sesse sanderdaechs den achthienden Octobris op de Marct ghehanghen werden/tot schrick van andere.

De Gereformeerde aldaer/hoorende ende vreesende dat dese saken niet wel by den Coninc en soude verstaen wordẽ/hebbẽ een Requeste aenden Coninck / in handen vanden Grave van Hoochstratẽ gegeven den xxvij. Octobris/waerinne sy haer excuseerdẽ van tghene datter gepasseert was/ende bewesen dat het ghelove wt den Hemel comt / ende met geen gewelt can in-gedrongen worden/ ende badẽ dat hy wilde Gamaliels raet na volgen / ende door vreese tvolc niet te dwinghen tot Libertijnschap/ etc. Sy seyden te gelooven de Bybelsche Schriftẽ/ de xij. Artijckelen des geloofs / ende de oudtste Concilien/ eñ haer te submitteren tot een vry Concilium generael ofte nationael/ van Duytslant/ Vranckrijck/ Engelant/ eñ andere omliggende Landen. Waerentusschen begeerden sy vryheyt van Religie eñ exercitie: belovende alle behoorlicke onderdanicheyt aẽ sijne Mt. haer onderworpende alle impositiẽ ende schattingẽ als andere. Ende daerenboven bodẽ sy aen voor haer vryheyt/ drie milioenen guldens/ofte xxx. tonnen gouts/ tot een erkentenisse der ontfangen weldaet / allegeerende veel exempelen van Princen die sulcx ghedaen hadden. Ende sy hebben oock aen sommige Duytsche Vorsten om intercesse geschreven. Maer dese Requeste en was niet aengenaem/want daer wert mede ghespot/ als oft het maer eẽ vermetenheyt ofte ostentatie van haer macht en ware geweest/ ende om daer mede vreemde Princen te locken tot haerder assistentie.

Requeste der Gereformeerder aen den Coninc om vrydom bã Religie den xxvij. October.

Requeste qualijck afghenomen.

De Regente hierentusschen ontfinc dagelijcx Brieven vandẽ Coninc wt Spaengiẽ/ bpde welcke sy vernam hoe qualijc den Coninck

1566. ninck met synen Raet dese beroerte nam/ resolverende in alle manieren daer teghen te wesen/ om het exempel wille dat tselfde de ander syne Provintien ende Rijcken soude mogen geven/ als om de Roomsche Catholijcke Religie voor te staen. Daer toe gheenen nijdighen raet noch practijcken en ontbrack/ die tot conservatie vande Roomsche Catholijcke Religie/ des Coninckx grootheyt/ ende eens voor al te breydelen der Nederlanders moetwillicheyt/ (procederende wt haer groote vryheden ende Privilegien) achtende datter nv een goede occasie ware ghegeven om dat geheel tonder te brengen/ ende te reduceren onder een ander maniere van regieringhe. Om tot desen eynde ende voornemen allenskens te comen/ sondt den Coninc aende Regente sulcke instructiē als voor diē tijt bequaem warē. Van dit voornemen des Coninckx vernamē ooc veel perticuliere persoonē/ so wel Edelen als Cooplieden/ so by Brievē als andersins. De Regente dede ooc alomme secretelijck de wete doen aende Geconfedereerde Edelen/ die sy voor Roōsche Catholijckē kende: de welcke terstont haer geheel voechdē met de Regēte/ eñ geloofdē de goede woordē die de Regente haer gaf/ van s Coninckx goedē wille tot henwaerts eñ tot de Landē. De groote Heeren vander Ordere eñ andere/ creghen oock verscheyden schrijvē wt Spaengien/ als onder andere den Prince van Orangien/ Aen wiē dē Coninc selve schreef met syn eygen hant/ wt Segovia dē eerstē Augusti M.D.Lxvj. Inden welcken hy hem socht wt het hooft te stooten het achterdenckē dat hy scheen te hebben/ als oft hy hem niet volcomelijck en betroude: eñ dat met sodanige vriendelijcke eñ crachtighe woordē ende redenen/ dat het wonder was: welckē brief in druc wtgegevē wert. Dese verscheydē brievē/ solicitatē ende perswagien/ vermochten soo vele/ dat wel de derde deel verplichte Edelē haer seer torts vanden anderen assonderden.

De Regente begint na dē last wt Spaengien de Religie te wederstaen/ ende de Edelen te verdeylen.

De Regente also een scheuringe onder de Edelē gemaect/ ende nv onder tdecsel vande Beeltstormers te castijden/ secretelijc alomme krijchsvolc aengenomē hebbende/ heeft haer macht allenskens beginnen te toonen/ eñ op diversche plaetsen de predicatien doē verstooren/ oorsake nemende om datse juyst op die plaetsen niet en gheschieden daerse te voren ghescheit waren. Met welcke oorsake heeft sy diversche Predicanten verrast/ gevangen/ eñ een Predicant doen op hangen/ als namelijc by Aelst. Sy heeft oock begonnen te seggen/ dat so vele sy hadde geconsenteert/ dat selve ware wt vreese geschiet. Ooc wilde sy ander glosen eñ interpretatiē op de brieven van versekeringhe maken/ als seggende/ Hoewel de predicatien waren toegelaten/ so en ware hare meyninghe geensins geweest de exercitien daer van te gedoogen/ als Trouwen/ Doopen/ Begravē/ Nachtmael/ eñ Consistoriē houdē/ eñ diergelijcke.

De Regente comt in wapenen.

Als nv de Regente hier naer stercker van krijchsvolc gewordē was/ heeft sy geschreven aen de Stadt van Valencijn in Henegouwe/ dat sy souden Garnisoen oft besettinge in nemen van harē Gouverneur den Heere vā Norcarmes/ die stadthouder was in plaetse vanden Marquis van Berghen/ Gouverneur vā Henegouwe (die in Spaengien (als hier vorē geseyt is) van de Regente gesonden was.) De oorsake van Garnisoen daer in te legghen (meer dan in andere Steden) was om dat sy bovē andere seer tot de Religie genegen waren/ ende ooc selve te voren eenige diemen om de Religie meynde te branden/ met ghewelt wt den viere verlost hadden/ diemen noemde/ Les mal brulé, ende noch daer na verbrant werden. Ooc waren sy so na Vranckrijc gelegen/ datmen vreesde dat eenige Fransoysen vāde selvige Religie haer mochten daer in dringen/ als zijnde een Stadt voor Vrancrijck seer wel gelegen/ de tweede stadt in Henegouwe/ eñ noch Heerlijchept op haer selven hebbende/ gelegen op de Schelde/ zijnde een schoone groote stadt/ sterc van muerē ende breede vestē/ vol volcx ende neeringe. Dit Garnisoen in te nemen/ hebben die van Valencijn gheweygert/ alleegerende veel redenen eñ Privilegien. Waer op haer dē xx. October te Quesnoy by Norcarmes aengeboden wert dat sy soudē buyten de Stadt predikē/ eñ also het Garnisoen ontgaen. Het welcke van haer met advijse vande Predicanten eñ Consistorie wert aenghenomen/ daer toe hy soude tot Valencijn comen om tselve te ratificeren/ eñ de plaetse te ordineren. Maer also het hem alreede berouwē was/ is hy vselschapt met veel volcx den xx. October in een vande Stadtpoorten gecomen/ vraghende na de Heeren/ eñ na die vande Consistorie: eñ alsoo die niet terstont byder hant en waren/ nam hy oorsake tegē haer/ terstont vertreckende/ ende de Stadt dreygende. Desgelijcx ooc die van s. Amans. Hier op expedieerde de Regente andere brieven den xxj. Novemer/ ghebiedende haer krijchsvolc in te nemē/ met groote beschuldingen ende dreygen: Opt ontseggen vande welcke zijn sy dē xiiij. december M.D.Lvj. rebellen vanden Coninc eñ de omligghende Stedē wtgeroepen. Eñ de Heere van Norcarmes heeft daer eē Leger voor gebracht/ waer vā hier na vorder verhaelt sal wordē.

Valencijn gheboden Garnisoē in te nemen.

Valencijn wtgeroepen voor rebellē den xiiij. December.

Hierentusschen heeftmē alomme die van de Gereformeerde gesocht afbreuc te doē vā haer predicatiē/ so wel met soete als straffe middelen/ so dat indē Winter de predicatien vele alomme ophieldē/ in Vlaenderē/ Henegouwe/ Hollant ende elders. Die van Amsterdam/ Maestricht/ Wtrecht/ Gent/ Antwerpen/ ende s Hertoghen Bos/ hebben alderlancx tegen ghehouden. Daer tegen int Lant van Luyc/ als tot Maseyc eñ Hasselt/ begoesten sy indē winter eerst de Beeldē af te smijten. Maer den Bisschop van Luyck/ vanden huyse van Groesbeke/ heeft die van Hasselt beleghert/ eñ ten lesten gedwongen.

De principaelste Heeren van de Landen hoorende hoe dat den Coninc de Nederlantsche saken ten quaetsten verstont/ ende dat die twee Heeren/ den Marquis van Berghen/ eñ den Heere van Montingni/ wel de verstandichste Heeren vanden Lande/ ende bequaemste om dē Coninc des Lants staet ende noot voor te draghen/ niet en hadden wtgerecht/ eñ daer nochtans werdē gehouden/

Achterdencken van de groote Heeren der Landen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1566. den/ daer by siende het oplichten van den krijchsvolcke by de Regente. Hebben oock achterwaerts beginnen te dencken/ ende te raetslagen wat best soude gedaen zijn. Onder andere tsamensprekinghen/ vergaderden te samen den derden October tot Dermonde/ de Prince van Orangien/ de Graven van Egmont/ van Hoorne/ vã Hoochstratẽ/ eñ Graef Lodewijc van Nassouwẽ/ alwaer sy raetslaechden op de Brieven die de Heere van Montingni wt Spaengien geschreven hadde. Inhoudende hoe qualijck de Coninc de beroerten in Nederlant nam. Daer warẽ ooc gelesen de Brievẽ van des Coninck Ambassadoor in Vranckrijck/ Francisco Dalava, aende Regente ghescreven/ eñ afgeworpen:

De Brieven vã Francisco Dalava afgeworpen ghelesen/ ondeckende het voornemen der Spaengiaerdẽ den derden October.

Waer in hy versterckte de opinie vande Regente/ die sy hadde/ te weten/ dat alle het quaet in Nederlandt ware ghesproten wt de dry (meynende den Prince van Orangiẽ/ dẽ Grave vã Egmont/ eñ dẽ Grave van Hoorne) daer sy soude mede voortvaren met alle goet samblant te toonen/ hen aenseggende/ dat den Coninc bekende der Landẽ noch in gehoorsaemheyt te hebben/ alleẽ door haer dienstẽ: Maer tzijnder tijt soude hy die wel straffen. Desgelijcx de twee Heerẽ in Spaẽgien (die alreede waren daer sy blijven souden) mette Raetsheere Renaert. Eñ dat den Coninck ghesworen hadde tot Madril (comende in presentie van veel Heeren) seggende/ wel te weten dat int ghene datter inde Nederlanden was gheschiet/ ware niet alleen syn Reputatie vercort/ maer oock den dienst van Godt/ die hem soo nae ginck/ dat hy eer soude aventueren alle de reste van syne Landen/ dan dat hy sulcke rebellen niet en soude castijen/ exemplaerlijck ten aensiene der gantscher Christenheydt: Ende dat hy selve in persoone wilde nae Nederlandt trecken/ ende dẽ Paus ende Keyser aenroepen om assistentie/ etc.

Des Conincx quadẽ wille totte Nederlandẽ ontdeckt.

Vorder versekerde hy de Regente/ dat vant quaet dat int Nederlant toeghecomen was/ daer soude syne Majesteyt groot voordeel ende bequaemheyt wt trecken/ als te weten/ de selve Landen te sien ghebrocht onder syn volcomen ghehoorsaemheydt/ in dien staet/ Religie/ ende regieringhe/ daer syne voorsaten noyt en hadden connen toe gheraken/ ende daer syne Majesteyt soo langhen tijdt nae verlangt ende versocht hadde: Oock mede/ met deser oorsake middel te hebbẽ van tonder te brengen de eene/ eñ hem quijt te maken van de andere/ alst hem sal goet duncken: Ende dierghelijcke meer/ als by de selvighe ghedruckte Brieven mach blijcken.

Op dese ende dierghelijcke Brieven ende advertissementen hebben die Heeren verschepden ghevoelen ghehadt: Eenige dat sy den Coninck soo straf niet en gheloofden te wesen: andere hielden best te wesen/ dat sy wt synen Lande souden trecken: de derde/ datter wel middel soude wesen om sulcx te wederstaen ende te keerẽ/ ende dat daer toe gheen vrienden ende middel ontbreken en souden/ soo sy maer een vaste eendrachtighe resolutie namen.

Verschepdẽ meninge der grootẽ over des Conincx naturael ofte gesintheyt

Maer alsoo den Grave van Egmont (die wel vant meeste aensien was onder het krijchsvolck des Landts/ ende de ander van luttel vermoghen waren/ so hy haer tegen ware) vant sachte ghevoelen vanden Coninck was/ allegeerende datmẽ syn goede natuere sulckẽ strengheyt niet en behoorde toe te schrijven/ ende dat de ghene die sulcx vreesden/ souden haer moghen vertrecken: twelc hy niet doen en conde/ hebbende gheenen middel met alle syn kinderen/ om in andere Landen nae synen staet te leven/ daeromme hy gheheel moeste aendẽ Coninc hangen/ sonder wiens goedẽ wille hy niet en vermochte/ etc. So isser dẽ meesten deel sonder resolutie ghescheyden/ hopende men soude den voorschreven Grave ten lesten daer toe noch wel brenghen. Maer alsoo tsins tot Hellegaten ende Willebroeck/ den Prince van Orangien noch geerne den Grave van Egmont tot een goede resolutie ghebrocht hadde/ hem aenseggende de perijckelen die hem ende haer allen aenstaende waren/ creech hy voor antwoorde/ als voren/ ende dat hy hoopte/ soo men conde de Predicatien doen ophouden/ de Beeltstormes ende Sectarisen straffen/ dat den Coninck hem soude laten ghesegghen/ sonder vorder straffe over de Landen te brenghen. Waer op de Prince hem antwoorde/ dattet hem soude berouwen/ ende dat hy soude de Brugghe wesen waer over de Spaeniaerden souden int Lant comen/ ende diergelijcke redenen meer: Waer op sy scheydẽ. Om dese resolutie der grooter Heeren (midts die vander Religie daer veel aen gheleghen was te weten) hadden sy eenen persoon beweeght/ die hem inde camer inde schouwe verborghen hadde/ om dit alles te mogen hooren. Dit leste bespreec ghebeurde ontrent den eersten April/ M.D.Lxvij.

Phophetische waerschouwinge des Prince van Orangien aẽ Egmont/ ontrent dẽ eersten April.

Also nv dese twee Princen/ die van Orangien/ eñ die van Gavere ofte Egmont/ van verscheyden gevoelen ende voornemen waren/ so hebben de andere groote Heeren/ ooc de een oft de ander ghevoelen toeghevallen. Eñ also sy verdeylden/ so verdeylden ooc de geconfedereerde Edelen/ dat het een derdedeel niet by het verbont en blevẽ.

Partijschep[…] onder de Ed[…]delen.

Maer die de Ghereformeerde Religie toegedaen waren/ sochten alle middelen om haer verbont te houden staen/ ende eenige groote Heerẽ te doen resolveren met haer aen te houdẽ/ om de Landen in haer vryheyt te bewaren/ ende alle vreemde daer wt te weeren: Meest d'ooghe hebbende op den Prince van Orangien/ so om syn wijsheyt ende ervarentheyt/ als om syn macht/ vrienden ende aliantien in Duytslandt/ die sy wisten dat ghevolcht soude worden van den Grave van Hoochstraten/ ende veel andere. Maer den Prince met syn discreet verstant overmerckende de grootheydt ende macht des Conincx/ dien hy kende/ soo wel wt syn eyghen naturel/ als by opruyen syns Spaenschen Raet/ die soo wel de Ghereformeerde Religie/ als de Landẽ om haer vryheyt hatich was. Daer by ooc overleggende/ dat den yver van den gemeynen man/ die de Gereformeerde Religie toegedaẽ waren/ voort eerst wel groot/ maer niet geduerich en was/ om groot fondament daer op te makẽ. Eñ ten lesten siende dat hy soude binnen den Lande selve te-

Opinie ende redenen des Princen v[…] Orangien opt resolveren vant te[…]ghenweer.

ghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1567. gen hebbē dē voorseydē Prince van Gavre/ oft Grave van Egmont/ met het principael ende meest oudt krijchsvolck/ Edeldom ende gerechde Geestelijckheyt/ heeft hy hem niet willen laten bewegen. Waeromme de Heere van Brederode eñ andere principale Bontgenooten resolveerden alle middelen te versoeckē/ eer sy wilden eenige extremiteyt aen gaen: Ende schreven aende Regente eenen Brief/ oorlof begeerende om te Houe te moghen comen/ ende haer te vertoonen het ongelijck datmen hen aen dede/ tegen der versekertheyt die hen gegevē was. De Regente schreef weder tot antwoorde/ sy en soudē tot Brussel niet comen/ want haer comste vanden vijfden April lestleden/ alle de beroerten des Lants gecauseert hadden. Ende also sy binnen Brussel krijchsvolck in besettinghe hadde/ soo hadde sy verboden datmen geen Edelē vande Bontgenooten en soude laten te Brussel binnen comen.

Waeromme Brederode wederomme wt Antwerpen dē achtsten Februario heeft geschreven aende Regēte/ dat niet de Requeste/ maer de Inquisitie eñ nieuwichedē diemen wilde in brengen/ ende de lancksamige ende quade resolutie die op de Requeste genomen was/ de oorsakē warachtelijcken vande beroerten waren. Eñ dat sijn intencie niet anders en was/ dan middelē van eenicheyt te proponeren. Ende mits dat hare Hoocheyt niet en begeerde dat sy te Hove soudē comē/ so sont hy haer der gheconfedereerde Edelen tweede Requeste.

Inhout vā de tweede Requeste der Edelen/ den achtsten Februari/ M. D. lxvij.

In dese Requeste vertoonden sy/ Hoe dat in Augustus lestleden de Landē vol beroerten zijnde/ ende tvolc alomme in wapenen/ door de goede resolutie die doen ghenomen was alles ghestilt ware/ waerinne sy haer ghetrouwelijck hadden ghequeten. En hoe wel het in etlijcke plaetsen soo wel noch niet geluckt en was/ dat ware eenighe te wijten die qualijc geneycht waren ten dienste van sijne Majesteyt. Eñ alsmen nu een volcomen beteringhe speurde/ verwachtende de goede resolutie van sijne Majesteyt/ met advijse vande Staten generael/ so zijnder tegen alle hope wt laste van hare Hoocheyt/ alomme Brieven wtgegaen/ verbiedēde de predicatien ende exercitien der Gereformeerder/ die haer daeromme nu aenspraken eñ beschuldichden/ als bleeck by de Requeste des ghemeyne volcx daer mede gaende. Boven dien sachmen so byde brievē voorseyt/ als by andere procedurē/ datmē met gewelt wilde de predicatien den volcke verbieden/ vangende ende ghewelt aendoende de Predicanten/ al cōtrarie het verdrach/ sonder datter by sijne Majesteyt by advijse der Staten generael op versien is. Boven diē sagen sy het quaet tractement datmen hadde aengedaen/ ende noch aendede hen gheconfedereerde Edelen/ ende het mistrouwen datmē van haer hadde/ sonder redenen aen te seggen: datmen de Heeren verbode met hen te hanteren/ hē geboden wt de Steden van sijne Majesteyt te vertreckē/ sonder eenige oorsake: Haer vervolghende om te vanghen/ als oftse waren vyanden vanden Coninck ende haren Vaderlande/ tgene sy geensins haddē verdient. Sagen oock oplichtinge van krijchsvolck/ so wel binnen als buyten de Landen/ welck alle hē oorsake gaf van te denckē het tselfde volck teghen haer ende die vande Religie te gebruycken ware/ aende welcke sy contrarie versekeringe gedaen hadden/ tot dat vorder by sijne Majesteyt met advijse der Staten generael daer op versien ware. Waeromme sy (siende de bederffenisse der Landen voorhanden/ ende het gewelt teghen haer dagelijcx vermeerderen/ contrarie alle beloften) goet gedocht hebbē hare Hoocheyt (als eertijts) anderwerf ootmoedelijc te biddē/ hen dat faveur te bewijsen/ als te verclaren oft het hare ghelieftte niet en zy/ dat haerlieder tractaet worde onderhoudē/ eñ voorts toelaten met de predicatiē de exercitie daer van dependerende/ gelijck sy hadden wt den name van hare Hoocheyt eñ Heeren den volcke toeghesegt: ende oft sy de versekertheden die sy haer gheconfedereerde Edelē gegeven hadde/ niet en meynde haer te houdē. Maer ter contrariē/ op dat de goede gunste die hare Hoocheyt hen ende den volcke toedroech/ beter mochte blijckē/ so versochtē sy dat het hare Hoocheyt mochte ghelieven het aengenomen krijchsvolck af te dancken/ eñ de geboden die onlancx tegen de beloften gedaen waren/ mochten afgedaen worden: Dat geschiedende/ souden sy hare Hoocheyt versekeren/ dat het Lant soude in ruste ende vrede blijven/ ende sy wildē altijt lijf ende goet op stellen ten dienste vande Majesteyt ende hare Hoocheyt. Ende so tselfde (contrarie) niet terstont ghedaen en werde/ ware te vreesen datter veel grooter schaden eñ inconvenienten wilden volgen/ met groote bloetstortinghe des ghemeynen volcx/ die op hare ende hare Hoocheyts woordt haer nu versekert hieldē. Daeromme haddē sy dat wel willen vertoonen/ om te voldoen haren schuldigen plicht/ die sy sijne Majesteyt ende den vaderlanden schuldich zijn: Biddende om corte eñ goede antwoorde.

Inhout vā de Requeste der Gereformeerder aende Edelen.

De Requeste der Ghereformeerder aende Edelen die sy mede sonden/ hielt in somma een groot beclach vande ellendighe vervolghinghe ende ongelijck datmen haer alomme aen dede/ teghen de belofte ende versekeringhe haer ghedaen/ waer mede werde betoont/ datmē gesocht hadde haer te bedrieghen/ ten zy datse metter daet bewijsen sulcken last gehadt te hebbē van hare Hoocheyt ende de Ridderen vander Ordere. Ende soo men ymmers geē gelofte hen en wilde houden/ baden sy dat het hen opentlijck mochte aengheseyt worden/ op dat een yeghelijck mochte weten hoe hy hem te reguleren hadde/ om sulcke vervolginge te schouwen/ etc.

Apostille der Regente aen de Edele Bontgenooten/ zijnde als een ontseg-Brief.

Op de Requeste van Brederode heeft de Regente den sesthienden Februari gheantwoort/ dat sy niet en wiste wie de Edelen mochtē wesen/ die deel aē dese Requeste hadden/ siende dat den meestendeel vande Edelen die eerst de Requeste van dē vijfdē April ghepresenteert haddē/ haer hielden voldaen vande intencie sijnder Majesteyt/ nopende tstuc vāde Inquisitie: eñ verwonderde haer/ datmē pretenderde dat sy hen soude toegelaten hebbē de exercitie vande nieuwe Reli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1567. gie: Daer sy wtdruckelijck met de woorden van schandale eñ disordere/ die verstont geexcludeert. Het welcke als sy gemerct hadde datmen haer so qualijc verstonde/ hadde sy haer alomme beclaecht/ als dat het oprechten van Consistorien/ gelt vergaderinge onder sConincx subjecten tot ettelijcke Milionen/ Sacramenten wt te rechten/ in te voeren een confusie int gheloove/ ende inde Policie Geestelijcke eñ Wereltlijcke/ te trouwen op hen maniere/ inbrengende confusie inde ervē oft successien/ ende diergelijcke: alles tenterende tot usurpatie vande autoriteyt ende Hoocheyt van sijne Majesteyt/ van den Magistraet/ ende vande Justicie. Aengaende vande versekeringhe diemen haerlieden soude ghedaen hebben/ en is niet anders gheweest dan voor het leveren der Requeste vanden vijfden April/ eñ niet voor de Religie: haer verwonderende vande groote stoutichheyt/ datmen haer eñ de Mt. beschuldicht/ vā dat sy niet gedacht en haddē. Voorder warē sy te beschuldigē vant volc oproerich gemaect te hebbē tegen den Coninc/ de Geestelicheyt/ eñ gemeyne welvaert. Waeromme sy niet conde nalatē met alle diēstlicke middelē daer in te versien/ eñ daeromme haerliedē raeyde na huys te treckē/ eñ datse soudē toesiē voortaē haer so te regulerē/ dat sijne Mt. mochte goet contentemēt van haer vercrijgē/ tot sijnder overcomste inde Lādē: Waerschouwēde hen/ so sy contrarie deden/ sy niet en soude nalatē daer in te versien/ etc.

Sy loochent de exercitie der Gereformeerde Religie toegelaten te hebbē.

De Bontgenoote Edelen eñ steden vernemende nu opentlijc het voornemē der Regente/ eñ ooc siende dat haer macht te velde beleghe rde Valēcijn/ noch alomme veel volcx aennemēde onder de Grave van Megē/ van Mansvelt/ van Arenberge/ eñ Hertoch Eric van Brunswijc/ so hebbē sy elc begoest achterwaerts te denckē/ eñ eenige hebben oock krijchsvolc aenghenomen/ als de Heere van Brederode/ ontrēt Vianē/ de Heere vā Toulouse by Antwerpē/ eñ andere in Vlaēderen.

Capiteyn Anthoni van Bombergen trock in sHertogē Bos den xvj. Februari/ alwaer hy den Heere van Meroda ende Peterson/ metten Cancelier van Brabant/ Heer Jan Scheyf gevangen nam/ ende wachte stelde/ zijnde daer gesonden vande Regente om ordere inde Stadt te stellen/ ende die voor haer te versekeren/ met hulpe vanden Grave van Megen/ die met krijchsvolck daer ontrent lach/ om met garnisoē daer binnē te comen: Twelc sy vreesende/ versochtē Bombergens hulpe: dies stercte hy die Stadt/ met meyninghe die wel te bewaren. Maer alsoo ten lesten der Ghereformeerde saken sonder resolutie qualijck verliepen/ heeft hy die oock met eeren verlaten/ hem eñ sijn krijchsvolck eerst wel doende betalē van haer soudye/ eñ so lange de wederpartije tegen houdende eñ werck ghevende/ tot dat de Gereformeerde tot vluchten tijt creghen om te ontcomen. Hy trock daer wt den elfden April.

Capiteyn Anthonis van Bombergen/ binnen sHertogen Bosse sterckt hem/ den xvj. Februari/ M. D. lxvij.

Eenighe Edelen met de Heere van Toulouse hebben een interprinse op Vlissinghen ende Eylant van Walcheren ghehadt/ door middel vanden Bailiou van Middelborch/ Pieter Haeck/ ende tot dien eynde scheepten sy vā Antwerpē met eenich volc derwaerts in Meerte: maer midts dat het Marctschip van Antwerpen daer voor hem arriveerde/ werden die van Vlissingen ghewaerschout/ eñ also dē aenslach belet. Van daer wedercomende/ logeerde hy sijn krijchsvolc by Antwerpē/ tot Oosterweele/ dat dagelijcx opruystedē eñ vermeerēde/ in meeninge zijnde hem aldaer te stercken/ om harē aenhanc binnen Antwerpē tot een steunsel eñ rugge te dienē: Waer door de stadt mochte doē resolveren aen hen partije/ eñ consequentelick veel ander Steden/ Provincien/ Heeren eñ Edelen/ die veel de ooge op Antwerpen sloegen/ om alsο na luyt het verbont/ haer Bontgenootē eñ Lantswelvarē voor te staē. Maer also de stadt vā binnē oneens was/ de Magistraet hebbēde des Conincx sinne/ eñ de Regente geheel toegedaen/ is haerlieder voornemē gefalieert. Want vandē beginsel aen/ gelijc geseyt is/ heeft den Magistraet aldaer dē Prochiaen vant Kiel/ die na de Confessie vā Ausburch predicte/ eerst in een Kercke gestelt te prediken/ eñ die de selve leere toegedaen waren/ boven dander ghevoordert/ also dat het scheen datmen die leere na tRoomsche Rijcx gebruyc/ principalick in Antwerpen/ zijnde het heylich Rijcx Marcgraefschap/ nz soude connē oft behooren te weerē. Maer des Magistraets voornemen was meest om de Gereformeerde te breydelē met dē twist eñ verschil die tusschen hen is om de vleeschelijcke tegenwoordicheyt des lichaems Christi int Avontmael oft Sacrament: Dien twist in alle maniere voedende/ die met namen van Martinisten eñ Calvinissen onderscheydende. Dit voornemē is hen so wel geluct/ mits dat die vande Confessie wt Duytslāt ontbodē Mattheum Flaccum Illiricum, Spangenbergum, eñ andere Doctorē/ behendelic/ als van Magistraets wegē/ wijs gemaect min seditieus te wesen/ ende om redenē voorseyt beter toegelatē te worden. Also datter niet dan disputatien/ verbitteringē eñ tweedrachtē inde stadt en zijn gecomē/ der welcker confessien eñ disputatiē zijn gedruct geweest/ eñ nochtans al ongeresolveert gebleven. Eñ de Doctoren wederomme vertreckende/ hebbē niet dan groote tweedrachticheyt onder de Borgherije gelaten/ mits dat sy tot geen goede resolutien en conden comen.

Sen slach vanden Heer vā Toulouse op Vlissinghen/ in Meert/ M. D. lxvij.

Den twist t'Antwerpen tusschen de Ghereformeerde gherockt.

De Heere van Toulouse om die tot goede resolutie te brengen (zijnde een yverich gheleert Edelman/ van seer goeden verstande) vermeynde soo het scheen/ dat krijchsvolck tot Ousterweel te houden/ een quartier mijle buyten der Stadt/ op den dijck by de Riviere/ een plaetse daer hy hem lichtelic hadde mogē sterc makē/ hadder meer tijts/ middel eñ ordere geweest: maer sulcx wert nagelatē om redenē/ noch qualic bekent/ als ooc eygentlic de geheele enterprinse is. Eenighe meynen dat sy hoopten inde stadt te comen/ andere dat sy meyndē elders te vertrecken. Waerom de cloecke Regēte desē hoop dochte te doen verrassen/ die geen achterdencken en hadden om datter geen krijchsvolc daer ontrent en was. Eñ sy ordineerde Philips van Lannoy/ de Heere van Beauvoys/ met vier hondert Soldats van haer Guarde wt

Nederlaghe tot Ousterweele/ den xiij. Meert/ M. D. lxvij.

Brussel

1567. Brussel te treckē in alle haeste metten Capiteyn La Motte. Daer werdt oock belast twee Vendelē vandē Grave van Egmonts volc/ die te Ypele in Vlaenderen lagen/ toe te trecken/ ende over te schepen: oock het volc vanden Drossaert van Brabant/ Hans de Greve. Dese hebben haer tsamē den derthienden Meerte smorgens by malcanderen gevonden / ende desen hoop onversiens aldaer besprongen/ verslagen ende geheel verstroyt. Alwaer de voorseyde Heere van Toulouse selve doot bleef / tschijnt in een Schuere oft huys verbrant ofte verslagē/ daer hy meynde groote weere wt te doen. Daer bleef oock doot/ Boetselaer wt Hollandt/ vander Aa/ van Mechelen/ ende meer andere.

Nederlaghe tot Oosterweele by Antwerpen.

Beroerte tot Antwerpen op de Meerbrugghe.

Door dese nederlaghe van Toulouse / is binnen de Stadt van Antwerpen terstondt een groote beroerte opgestaen/ dat het volck alle in wapenen zijn gecomen/ met een groot mistrouwē d'een van d'andere. D'een wilde de Geusen buyten gaen helpen/ twelck haer d'ander ēn de Gouverneurs wilden verbieden/ om het perijckel/ als dat daer door het victorieus krijchsvolck hadde moghen inde Stadt comē: Waer op d'ander achterdencken creghen/ oft sy de selve buyten selfs hadden doen slaen/ ende voorts op haer gemunt hadden: So dat de Gereformeerde oft Calvinisten de Meerbrugge in namen/ de poorten der Stadt besetten/ het gheschut wt het Munitie-huys haelden / ēn de Meerbrugge daer mede sterckten/ om alsoo haer selven te versekeren. Alle dien dach werter van vrede ghehandelt by den Prince van Orangien/ de Grave van Hoochstraten/ ende byden Magistraet/ als den Burghemeester Straelen/ die de ghemeynte liefgetal was: Maer men en conde het misverstant ende achterdenckē den volcke niet wys maken. Den Prince wert een Pistolet op sijn borst geset/ ēn voor een verrader ghescholden. Den naesten dage quamen die vande Confessie ofte Martinisten door toedoen vande Magistraet ooc in wapenen. Desgelijcx de Spaensche ēn Italiaensche Natiē van Cooplieden/ aldaer hanterende/ de Catholijcken ende Papen desgelijcx/ ende namen den Oever inne/ daer oock de Martinisten stonden. Dit scheen al by laste vande Magistraet gheschiet te zijn/ om de macht vande andere te balanceren. Het krijchsvolck der Stadt hielt de Marct ende Stadthuys inne/ dreygende alles te vernielen. De Papisten wilden schuyten vol Buscruyt onder de Meerbrugge brenghen/ ende alsoo de Brugghe met een volcke op blasen. Diergelijcke dreyghementen geschiede oock van d'ander zijde. Hier door quam een ontsach/ deen van dander/ ende vreese van bloetstortingen onder Borgheren ende vrienden. Waer door met de persuasien vande voorsz Heeren / ende vande Ghedeputeerde der Ghereformeerde/ ende andere verstandighe Borgheren / de saken tot een verdrach quamen/ besluytende gelijckerhant sekere artijckelen/ dienende tot versekeringe der Stadt/ ende die vander Religie: ēn also is een yegelijck wt de wapenen na huys tot sijn hanteringhe vertrocken.

Dese beroerte t'Antwerpen heeft de Regente ende Catholijcken grooten moet ghegeven/ met de victorie van Ousterweel/ ende ter contrarie heeft alle de aenslagen der Geconfedereerde Edelen ende Geusen gheheel gebrokē/ hen bevindende sonder middel om hen Meesters van Antwerpen te maken/ ēn consequentelijck van meer ander Steden/ merckende der Catholijcker stercte binnen Antwerpen / daer by tselfde in ander plaetsen lichtelijcken afmetende: Waeromme den meestendeel/ ende de voorneemste resolveerdē/ als ooc de Consistorien/ den tijt ēn Gods voorsichtich oordeel plaetse te gheven. 1567.

Resolutie der Edelen ende Ghereformeerde alle teghenweer te late.

Hoe dat die van Valencijn rebellen waren verclaert/ hebben wy voren verhaelt/ ooc dat den Stadthouder van Henegouwe / de Heer van Norcarmes daer een Legher voor brochte. Te voren int beginsel van November waren sy benaut/ ende bycans besloten: Nochtans die van binnē sonder eenich garnisoen/ hebben haer vromelijck als krijchsluyden ghedragen/ dickwils wtghevallen/ het coorn alomme inhalende / de plaetsen die haer rontom hinderlick waren/ afbrandende/ ende haren vyandt grooten afbreuck doende/ hopende eenich ontset te crijghen.

Valencijns belegeringe ēn innemen.

Die van Westvlaenderen vergaderden een deel krijchsvolck / om die haer ter hulpe toe te sendē/ daer die van Doornic ooc haer macht toe voechdē: dan also het meest nieuwe onervaren krijchsvolc was/ ende sonder goede ordere/ ēn voornamelijc cloecke Hoofden oft Capiteynen/ hebben sy luttel wtghrecht/ maer zijn vanden Heer van Rassegem van deen zijde/ ende van Norcarmes/ die met thien Vaendelen ende etlicke Benden Peerden bestemt was/ van dander zijde bespronghen/ verslagen ende verstroyt geweest/ daer etlijcke honderden doot bleven / tusschen Waterloo ende Lanoy. Den Capiteyn Jan Soreau quam noch daer van/ gequetst zijnde. De vlucht was meest op Doornic/ daer vele haer salveerden : maer corts daer nae werter krijchsvolc tot Doornic ingebrocht door het Casteel/ waerby die vander Religie wt Doornic gantsch verjaecht ende verdreven werden/ vele ghevanghen ende ter doot ghebrocht.

Nederlaghe der Geusen te Waterloo ende Lanoy/ die Valēcijn wildē helpē.

De Fransoysen hebben die van Valencijn ontset aengeboden/ van thien duysent mannen/ onder den Prince van Portiaen/ maer sy hebben die bedanckt/ ende gewesen aende geconfedereerde Edelen/ als hare subalterne Magistraet/ op dat sy met die handeldē tot haerder verlossinge. Den vijfthiendē Januari hebben sy een Requeste ghesonden aen de Heeren Ridderē vander Ordere des gulden Vlies/ waer in sy de beschuldingē der Regēte beantwoordē/ alleēlijc daer op gefondeert om dat sy de Gereformeerde Religie waren toegedaen: Boden aen/ so de Regente so seer noodich dochte krijchsvolck inde Stadt te leggē/ dat het dan ware onder het bevel van haer Excelentie Heeren vander Ordere/ met beloften vande selvige / dat hen gheen overlast oft gewelt aenghedaen en werde/ namelijck / in haer conscientien ende exercitie van de Ghereformeerde Religie/ navolgende het Contract der gheconfedereerde Heeren ende Edelen. Dese Requeste ende aenbiedinge is

Aenbiedingē van die van Valencijn aen de Regente.

van

1567. van cleynen effecte geweest/ anders dan dat in Meerte/ alst gheschut nu voor de Stadt gebrocht was om die te beschieten/den Hertoch van Arschot ende den Grave van Egmont ghesonden werden om hen te persuaderen/ende eenige conditien voorte houden/ als te weten/dat haer Predicanten ende andere souden vry gheleyde hebben om te vertrecken/ ende voorts vergheveniſſe van al datter ghepaſſeert was. Maer sy zÿnde gheadviseert datmen noch op middelē van ontset wt was/ van ontrent Antwerpen ēn ander plaetsen/so hebben sy de aenbiedinge afghestaghen. Waer op de Heere van Norcarmes de Stadt met xxij. stucken geschuts dede beschieten/ tusschē de poorte van Bergen ende de poorte Cardon. Maer corts daer na tÿdinghen ende advÿsen gecregen hebbende van tghene dat tot Ousterweele ende tAntwerpen gebeurt was/ende datter daer door een generale resolutie by was ghenomen de saken te abandoneren/ende consequentelÿck gheen ontset te verwachten en hadden/hebben hen den xxiiij. Meert opghegheven aendē voorsz Norcarmes/ in sConincx genade/ met vele ende schoone mondelinghe toeseghinghen / die qualÿck ghehouden werden.

Valencijn geeft haer over.

Want als Norcarmes inde Stadt quam/ heeft hy de poortē beset/ ende de principaelste ende rÿckste ghevanghen ghenomen/ als der stadt Overste Michiel Herlin / den Vader ende Soon/ die hy met veel andere dede onthalsen. De twee Predicanten/namelÿc/ Meester Guido de Bres, eenen Fransoys/ende Peregrin de la Grange dede hy hanghen/ met andere meer in ghetale / paſſerende tghetal tot diversche stondē meer dan twee hondert inghesetcn.

Sint Amandt hadde Norcarmes van te voren ingenomen/ ende sont nu sÿn krÿchsvolck in Cambresis/daer dat die vande Gereformeerde Religie meest verliepen / maer veel werden achterhaelt/ende daer onder eenē Predicant Meester Philippe/die de hant wert afghehouden/ende daer na gehangen/ met meer andere.

De Heeren doen nieuwē Eedt.

De Gouvernante nu bycans Meester zÿnde/hadde de Heerē vander Ordere/ ende de Gouverneurs vande Provintien eenen nieuwen Eet doen sweerē/nopende tonderhouden vande Roomsche Catholÿcke Religie/etc. De welcke oock meest by haer ghepersuadeert werden (dies sy andere/so Steden/ Provincien/ ende particuliere Edelen/ tselfde mede wÿs maeckten) als dat de Coninck soude sÿnen toorne ter neder legghen/ ēn sÿn groote heyrcracht die hy reede maecte om in Nederlant te senden / soude achterhoudē/ als hy soude hooren dat alles byder Regente goede wÿsheyt soude ghestecht ende ter neder ghelevt wesen : ja al ware den Legher op des Lants Frontieren/so soude die op het woort ende authoriteyt vāde Regente/ weder ontboden worden : die selve nemmermeer soude lÿden dat een ander soude comen genieten de vruchten van haren sueren ende periculeusen arbeyt /zÿnde middel ghenoech voor handen om alle vreemde natien wt den Lande te houdē/als de Landen eens vereenicht souden wesen.

Persuasien der Heeren van alle goetheit des Conincx/ so depredicatiē ophielden.

Wt cracht van dese persuasien/ hebben hen de Heeren / Edelen / ende Steden laten ghebruycken/om alomme de Predicatien te doen ophouden/soo dat ten lesten in Meerte ende April alomme als in Hollant/Zeelant/ Vrieslant/ Brabant ende Vlaenderen/ met Walslant / alderhande exercitien der Gereformeerder geweert werde/der Catholÿckē Kercken wederomme alomme nieuwelÿck ende costelÿck verciert met Beelden ēn Outaren/der Gereformeerder nieuwe Tempelen alomme afghebroken / ende vande materialen Galgen ghemaeckt/ ende menichte daer aen ghehanghen/alsoo wel omt afbreken der Beelden/ als omt draghen van wapenen/ende dierghelÿcke. Het waren cleyne Steden daerder niet vÿftich/ hondert/twee hondert ende drie hondert dit jaer gheexecuteert en werden: Behalven de RoodeRoede/ Drossaerts ten platten Landen/ die al vinghen ende ophingen wat sy suspect vonden. 1567.

Antwerpen accordeert met de Regente den vij. April.

Int beginsel van April die van Antwerpen siende den voortganck vande Regente/ ende gheen hulpe voorhanden / sonden tot Brussel om goet verdrach / twelck van harent wegen gesloten wert dē sevenden April/ Inhoudende/dat alle predicatien der Ghereformeerder ophouden soude/de Predicanten vertreckē/de Catholÿckē weder in haer gheheel ghestelt te worden/ de Kercken gherepareert/de eerste Publicatie ghehouden te worden/etc. Dat alle gheschiedende/so en souden sy niet ghemolesteert worden in hare persoonen ende goeden/ voor tghene datter ghepaſſeert was / so langhe tot dat den Coninc met advÿse vande Staten daer anders in mochte ordineren / daer van nochtans wtghesloten souden zÿn die culpabel mochten wesen / vant Crimen læse Majestatis, van Beeltstormerÿe/Rebellen/etc. De Regente beloofde in haer faveur te schrÿven / dat sy alle ghenade mochten vanden Coninck verwerven/ ende also alle het castyement te stane tot de determinatie vanden Coninck/etc.

Predicante vertreckē wt Antwerpen dē xiij. April.

Den verthienden April daer aen volgende / consenteerden die van Antwerpen oock dat de Regente mochte inde Stadt comen/ met soo vele krÿchsvolck als hare Hoocheyt goetdunckē soude. Volgende dese accoorden zÿn de predicatien aldaer opgehouden/ende de Predicanten/so wel die vande Ghereformeerde / als die vande Ausburchsche Confeſſie/zÿn opt Stadthuys by de Heerē gecomen/om haer oorlof ofte afscheyt te nemen/ alwaer treffelÿcke vermaninghen ghedaen werden vande straffe der ondanckbaerheyt/ die haer over thooft hingē/vanden grooten rechtveerdighen Godt/om dat sy de Predicatien van Gods woort also verdrevē: ende zÿn also wt de Stadt vertrocken den thienden April/met de Gedeputeerde ende Consistorien/ende veel Borghers. Van weghen eenige protesterende Vorstē wt Duytslant/ was aende Regente versocht/dat die vande Ausburchsche Confeſſie souden mogen blÿven/haer predicatien ende exercitien ghenieten/etc. Maer de Regente antwoorde/ dat sulcx niet in haer/maer inde macht van den Coninck gheleghen ware.

Protesterende Vorsten doen versoec voor die van de Ausburchsche Confeſſie.

Na tvertrec der Predicanten/zÿn terstont

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1567.

de nieuwe Kercken toeghesegelt/ de Catholijcke Kercken worden verciert/ bynaest heerlijcker dan te voren/ ende weder gewijt/etc.

Prince van Orangien vertreckt wt Antwerpen na Duytslant/ met groot ghevolch/ den xj. April.

Den Prince van Orangien/ hebbende noch ontrent den beginsel van April geconfereert te Hellegaten met eenighe Heeren vande Landen/ merckende de lichtveerdichept van sommighe/ so wel vanden Adel als vanden ghemeynen volcke/ heeft hem oock goet gedocht plaetse te gheven des tijts quaethept/ ende is wt Antwerpen nae Breda vertrocken den elfden April/ en met hem/ voor ende na hem/ etlijcke duysent menschen van alle staten/ die het aenstaende onweder voorsaghen. Voorts is den Prince in April van Breda (in sijn huyselijcke saken ordere stellende/ ende al mede nemende wat hy conde) vorder opghetrocken nae Duytslant/ in sijn Graefschap van Nassouwen/ tot diergelijcke vertreck met woorden ende daet/ alle sijn vrienden vermanende/ waerschouwende van tgene datter ghevolcht is. Nochtans liet hy sijnen outsten sone Graef Philips van Nassouwen/ Grave van Bueren/etc. inde Universitept van Loven/ achtende sijn jonchept/ ende een Erfghename zijnde vanden ouden Grave van Bueren/ Maximiliaen van Egmont/ en de Privilegien vanden Lande van Brabant/ en vande Universitept van Loven by den Paus selver bevesticht/ hem genoech souden bevrijden: Maer were bedrogen.

Den jongen Grave van Bueren wort wt de Universitept na Spaengien ghevoert.

Want den Hertoch van Alva namaels onder pretext van hem groote eere aen te doen/ hem by den Coninck sendende/ heeft hem den thienden September in dit selfde jaer/ teghen danck van syn voormonders/ ende teghen alle protesten/ teghen de Privilegien van Brabant/ en voorseyde Universitept van Loven/ na Spaengien ghesonden/ ontrent vijfthien jaren out zijnde/ alwaer hy meestendeel in ghevanckenisse (hoe wel vrij genoech) achtentwintich jaren lanck is gehouden. Ten lesten na de doot sijns Vaders/ is hy Anno M.D.xcv. verlost/ als wy hier na sullen verhalen.

De Regente comt tot Antwerpen den xxvj. April.

Den xxvj. April heeft de Regente na Antwerpen ghesonden den jongen Graef Karel van Mansvelt/ die daer smorghens vroech met sesthien Vendelen Walsche Soldaten in quam/ bycans vyantlijcker wijse/ met haer roeren gevelt/ haer monden vol clooten/ als of sy groot wederstant te vinden hadden. Twee daghen daer na is de Regente selve aldaer in ghecomen/ met vijf hondert Peerden/ alomme de Roomsche Catholijcke Religie met raet ende daet vorderende/ ende den Kerckendienst herstellende/ de Processien met haer en de Heeren vander Ordere presentie vereerende.

Reformatie der Regente t'Antwerpen.

Veel heeft syer doen vanghen ende doen ophanghen/ ter cause vander beroerten. De oude Placcaten heeft se vernieut/ de kinderen doen herdoopen/ ende ten laetsten heeft sy de Gereformeerde Kercken oft Tempelen doen afbreken/ dat heerlijcke ende bequame boutsels waren. Der Borgeren wapenen ofte geweer heeft sy ooc inde huysen doen opschrijven/ oft inventarieren.

Daerentusschen hadden noch etlijcke geconfedereerde Edelen metten Heere van Brederode noch eenen hoop Krijchsvolc byden anderen/ ontrent Vyanen ende Wtrecht/ Maer naevolghende een generale resolutie: hebben met de selvige de Graven van Megen ende van Arenberch/ die daer oor eenen hoop volcx by den anderen vergaert hadden/ so veel wercx oft te doen ghegheven/ dat de vluchtige van alle de Landen ende Steden/ tijt en bequaemhept van vertrecken cregen ende hadden/ datse die Graven nergens dorsten bespringhen.

Den Heer van Brederode vertreckt

Brederode selve alles verlatende/ ja selve syn Stadt Vyanen/ die hy seer gesterct hadde/ is ten lesten oock op Amsterdam getrocken/ alwaer de Regente tot hem sondt den Secretarius La Torre/ hem gebiedende wt s'Coninckx Stadt te vertrecken/ met sijn mede verplichte. Welcke Secretarius so rouwelijc van hem onthaelt wert/ dat hy selve blijde was behendelijcken van daer te geraken. Daer na is hy nochtans met syn huysgesinne/ de Edelen ende aenhanck afdanckende/ met eenich krijchsvolc t'schepe gegaen/ met alle sijn huysraet/ ende ghevaren op Emden/ ende van daer voorder in Duytslant/ alwaer hy daer na ghestorven is: Wiens naeghelaten Weduwe Amelia/ vanden Huyse vanden Grave van Meurs/etc. troude den Paltsgrave Ceurvorst.

Het krijchsvolck zijnde fraey volck/ ende wel vier oft vijf hondert sterck/ zijn oock afgedanckt. Ende nae dat sy het Clooster tot Egmont ende andere berooft hadden/ niet teghenstaende den Grave van Meghen die alomme volchde (niet sonder sijn groote schade) zijn ten lesten den meestendeel wel over den Rijn int Lant van Cleve geraeckt/ ende also g.schepden: Noch meer andere zijn met Schepen daer van gecomen. Maer den meestendeel vande Hoofden ende Edelen/ alsoo sy van haer volck waren gescheyden/ meynden oock de Zuer Zee in een Schip ouer te schepen/ maer zijn van haren Schipper verraden/ ende op een droochte ofte Sandt gevoert/ daer sy besprongen ende ghevangen werden van eenen Hopman Mullaert/ een Capiteyn onder den Grave van Arenberch: Ende werden den vijfden Mey tot Harlinghen in Vrieslant gevanghen gestelt/ waer onder waren twee gebroeders/ Heeren van Batenburch/ twee Heerschappen wt Vrieslant/ Hertman Galama/ ende Sieurt Beyma/ met meer andere: Waer van seven tot Vilvoorden gevoert werden. De reste werden in verscheyden plaetsen ter doot gebrocht door bevel vande Regente.

De verplichte Edelen oft Geusen verlaten het Lant/ ende vertrecken.

Aldus is de Regente over al meester ghewordden/ so datter in alle de seventhien Landen gantsch gheen wederstant en was: Soo dat de Edelen te rechte Geusen (dat zijn Bedelaers) werden/ met meer andere treffelijcke ende wel gestelde lieden/ die middel hadden van eerlijck te leuen/ moesten Bedelaers ende vreemdelinghen worden in vreemde Landen/ die het ghetal van veel menichte van duysenden passeerden. Die inde Landen bleven/ werden veel ghevanghen/ gehangen ende gedoot/ en andere leefden in iammerlijcke ende ellendighe vreese ende sorge/ meestendeel oock verarmende/ als inde volgende Historie sal blijcken. Sulcke zijn de oordeelen

1567. deelen Gods/ende nochtans goet.

Geduerende deſe beroertē in September Anno M.D.Lxvj.is te Sebogia in Spaengien geboren vande dochter wt Vrancrijc/ des Coninck van Spaengien outſte dochter l'Infante /Elizabeth/ Clara/ Eugenia/ op ſinte Clarens dach.

Overmits vele groote Meeſters ende Edelen gheen behoorlijcke ſtantvaſtichept en bewesen/ werter alomme tot Bruſſel ende elders gheſtropt dit navolghende Refereyn/ als eē Paſquil/waerſchouwende onder den naem Nobelken, zijnde eenen ghemeynen naem van cleyn edel Joffrouwen Hondekens/ hen te wachten voor de Spaengoels ofte Spaengiaerden/ die veel edelder honden willen weſen.

Waerſchouwinghe aen den Nederlantſchen Edeldom/ voor de Spaengiaerden/ M.D.Lxvij.

HOu/Nobelken, hou/ bijtſe manneken/ tis noot
Of anders ſullen ſy uwē neſt beſchijten
Regente vā Parma. Comen de Spingoels ſittē op Madameſchoot
Vande Telioore en crijchdy veē noch broot
Hoe laety u nu dus vanden backe bijten
Sal u dit niet hertgrondelijck ſpijten
Als ghy tveckē ſult moetē voor vremde latē
V Nobleſſe ſal als een out cleet verſlijten
V dienen en guiſpelſteerten en ſal niet baten
V tuymelinghe ſalmen aen alle zijden haten
Ghy wert noch leepoogich vant legghen in d'aſſchen
Den Cardinael Granvells. Al is den Rooden VVolf henē ſijnder ſtraten
Hy ſal u Nobelken noch wel verraſſchen
Nobel ſal nauwe Spingoels ſchotelē waſſchē
Daerō diēt myPlautus ſpreecwoort in deſen
Ick hebt ghesoghen wt ſijnder flaſſchen
De Menſchen ſietmen der Menſchen Wolven weſen.

Nobel ghy Vlieſet ſpel/ of keert die kaetſe
* Was haer Symbola. Houdt ghy *trouwe inde ghegheven handen
† Een houte Nagelken. So en is u voorſtel niet weert een † taetſe
Dit waren de verciersſelen der Edelen Geuſſche Bontverwanten. Wat vreucht vrēgt Palſter, ſchotel en beſaetſe
Dijſeren ketenen tot ſtercke halſbanden
Durfdy de Spingoels op uwē Hof niet tandē
Madame heeft u op curtſteertken wel gehupſt
Leeukē en Geldeken hebdy in vreēde landen
Veriaecht/verdreven met menich dupſt

Tegen die beweeſt ghy een tyrannige vupſt
Om dat ſy wat Aerdewercx hebbē gebrokē
Maer curtſteert die ghylieden wel hebt ghelupſt — Heyligen en Santen.
Denckt my wert noch door deSpingoels gewroken
Tijght dat den bedorven bry / u ſelfs coken
Alſſer gheen recepte zijn ſal om ghenesen
De verbrande ſpijſe is te laet gheroken
De Menſchen ſietmen der Menſchen Wolven weſen.

Laetty de Spingoels binnē huyſe ſnuverē
So is uwen tros ſchichtē verr' wt geſchotē
V wel huys wachten gelt niet veel ſtuveren
Sy ſullent van tgheſpecte Wiltbraet ſuverē
Want haer neſten werden al nieuwe ſterckecoten — Caſteelen.
Laes daer wert Nobelken dan buytē geſlotē
Dan en helpet huylen/ baſſen noch ſnauwē
V bellen noch gheboorduer de Maroten
De ſwarte boone met des Arents clauwen
Sullen nu tſamē een bierken wel brauwen
Dat u de Graveele noch ſal betrapen
Al machmē u wat ondert kinnekē crauwen
Sulcke accidentē volgē met de bijt-ſchapē
O Nobelken, arm ſlave der Papen
Siet waer van ghy u hebt laten beleſen.
De Menſchen ſietmen der Menſchen Wolven weſen.

PRINCE,

Princelijcke Nobels eertijts hooge geacht
Moetty nu vanden Os op den Ezel dalen
Ende u hooge ſpitſe vallen inde gracht
Denckt/heeft God geen gelt/hy is van ſulcker macht
Dat hy alle dinck met ware can betalen
Ghy hebt Gods woort verdrevē wt u palē
Gewrocht/Lantvluchtich gemaect Chriſtē leven
Die den Coninc ſwoerē v als ſijn Vaſſalen
Met lijf en goet in alder ghetrouwicheden
Behoudens alleene dEuangelie des vreden
Dat ghy genaemt hebt een nieu valſchelijck leeren
Nu ſuldy moeten ſien en lijden in alle ſteden
Die u onachtſaem ſullen overheeren
Dievē/Vrouwenſchenders/met ander verſeeren (ſen
Maer al werdet quaet voor goet by u gepre
Met ons moet ghy ſprekē hoe condijt keerē
De Menſchen ſietmen der Menſchen Wolven weſen.

Eynde des tweeden Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

FERDINANDVS ALVARES TOLETANVS. DVX. ALVÆ. MARCHIO. CORIÆ. SALVATERRÆ. &c. BELGICAR. PHILIP. II. REGIS HISPAN. PROVINC. GVBERNAT. ET CAPITANEVS GENERALIS

Het derde Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael van het derde Boeck.

Resolutie des Coninex van Spaengien om de Nederlanden met alle rigeur te straffen/ Sent daeromme den Hertoch van Alba met Heyrcracht/ die alles in vrede vindende/ comt in met ghewelt. Int besit zijnde/ begint hy de Landen eñ ingesetenen te straffen/ als verbeurt te hebben Previlegien/ lijf ende goet. Nieuwe Raden ende Rechten tegen der Landen ghewoonten invoerende/ met Inquisitien ende nieuwe Bisschoppen. Bout Casteelen: Dies de Regente van Parme vertreect. De Coninck van Spaengien neemt sijnen eenighen Sone ghevangen/ die also sterft. De ghevluchte Nederlanders/ onder den Prince van Orangien/ beginnen tocht op den Hertoch van Alba. Lodewijck van Nassou slaet Arenberch in Vrieslant: Waer over Egmont/ Hoorne/ ende ander Edelen worden onthooft: Eñ Alba treet tegen Graef Lodewijck/ die hy by Jemmingen slaet. Daer na trock hy tegen den Prince/ die hy door gebreck wt den Lande drijft/ die doe in Vranckrijck trock/ daer den slach van Moncontour gheslaghen wert. Des Coninex ghelt wort in Enghelant aengeslaghen/ daer groot misverstant ende schade wt spruyt. De Coninghinne van Enghelant wort vanden Paus inden Ban ghedaen. Den Keyser intercedeert voor de Nederlanders by den Coninck te vergeefs. Moriscken in Spaengien werden geslagen. Een listich ende onbruchtbaer Perdoen werter ghepubliceert. De Coninck trout Anna van Oostenrijck. Groote Vloeden in Nederlant. De ghevluchte Nederlanders begheven haer ter Zee. Schipstrijt ende groote victorie teghen den Torck. Alba stelt hem selven in Statua.

☞ Alle dit gheschiede in vier Jaren/ Gouvernerende den Hertoch van Alba.

In t voorgaende Boec verhaelt hebbende de oorsaken vande beroerten in Nederlant/ ende die beroerten selve/ ooc mede hoe die ter neder ghelept werden byde Regēte de Hertoghinne van Parma/ dient oock gheweten wat dat dien aengaende in Spaengien by den Coninck is geresolveert/ de welcke daghelijcx geadviseert wesende wat datter passeerde/ ende dat niet ten besten/ verstoorde hem seere. Den Marquis van Berghen/ eñ de Baenderheere van Montingni/ vande Nederlandē wegen daer gesonden/ in wiens geschictheden nochtans alle hope was ghestelt des Coninex herte te vermorwen/ vercreghen luttel oft gheen gehoor/ hoe wel met haer gedesimuleert wert/ tot dat alles in Nederlant gestilt werde/ eñ so lange werdē sy met excusen daer gehouden. Maer daer na gevoeldē sy s'Coninex toorne/ selve tegen haer eygen persoone. Waer door den Marquis ten minstē van ongenoechten eñ verdriet (soo niet van violent vergift) ghestorven is den xxij. Mey/ M.D.Lxvij. als de tijdinghe ghecomen was dat de Regente het al in Nederlant vermeestert hadde. Hy was een wijs cloeck/ verstandich/ eñ fray Heere. De goede opinie die hy van sijn Coninck eñ Heere hadde/ heeft hem sijn leven gecort. Hy is ghestorven sonder kinderen. Sijn goederen werden by den Coninck geconfisqueert. Maer de dochter vanden Heere van Pietersem/ etc. een eenighe dochter van sijn Suster/ die daer nae troude de Heere van Berzele/ heeft sijn goederen gheerft/ als daer na by de Pacificatie van Ghent een yeghelijck uit sijne weder ghestelt wert.

Van de Gesanten der Nederlanden/ sterft den Marquis van Berghen in Spaengien/ den xxij. Mey/ M.D.lxvij.

De Heere van Montingni wert daer ooc in Spaengien gevangen gestelt/ ende daer na onthalst met andere/ zijnde oock een fray/ verstandich ende cloeck Heere. Hy liet achter hy sijn Huysvrouwe die hy nieuwelijck getrout hadde/ de dochter vanden Prince Dantoing/ een Dochterken: Sijn goederen werden oock geconfisqueert. Om deser Heeren leven te behouden en hielp niet dat sy seer goet Catholijck waren/ ofte de intercessie van vrienden/ noch dat de Marquise dede in haer jurisdictie de kinderen der Gereformeerder herdoopen/ eñ andere Catholijckische wercken: Desgelijcx de beloofde intercesse vanden Bruyt des Coninex/ dochter vandē Keyser/ en hielp Montingni niet/ maer eer haestende hem sijn doot. Want den Coninck geadviseert zijnde in Spaengien vande belofte gedaen/ dede hem

De Heere van Montingni in Spaengien onthalst/ Anno M.D.lxvij.

onthalsen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1567. onthalsen eer de Bruyt aenquam ende hem tversoeck dede.

Op de saken der Nederlanden heeft den Coninc tot Madril ende Segovia diversche reysen gheraetslaecht / alwaer hem de oude vyanden der Nederlanden genoech tot wrake geraden hebben/ vele hopende daer in state gestelt/ ende van arme rijck te worden/ selve oock de Raetsheeren/ daer den Cardinael Granvelle onder ghenoemt wordt/ die altijt ghesocht hadden oorsaken/ op dat de Nederlanden haer ergens in mochten vergrijpen/ waer by men de Staten mochte met wettelijcken schijn breydelen/ om daer van te mogen maken een nieu geconquesteert Coninckrijck/ eñ ander wetten te stellen/ seggende dattet anders onmogelijck was de Landen met haer Previlegien/ omringelt van Lutersche oft ketterschen ghebueren / te behouden inde Catholijcke Roomsche Religie. Hier toe stonden oock de heylige Vaders vander Inquisitie/ by toedoen eñ practijcke vande selvighe affirmeren eenige/ ende schrijven/ dat alder eerst de beelden in Westvlaenderen afgebroken zijn geweest/ eñ also daer van voortghegaen: Want diergelijcke bedrijf lange te voren buyten Antwerpẽ (aen een groot steenen Cruycefix opt galge-velt) gheschiede / twelc aldaer hier voortijts wt religieusen yver by dẽ Grootvader vandẽ Autheur deses Boecx met grooten cost opgerecht ende becostighet was/ datmẽ desen Cardinael/ (doe Bisschop van Atrecht zijnde) toeschreef/ also namaels bekent werdt by een Italiaen/ die het selve ghedaen hadde/ als hy onthalst wert om ander feyten.

Raetslach des Conincx op de Nederlantsche saken.

Inquisiteurs selve seyden de eerste Beeltstormerye begonst te hebben.

Oock ist wonder dat van so menige Beeldenstormers/ alsmen gepijnicht ende gedoot heeft/ men van geenen heeft connẽ extorqueren/ dat sy vande Ghereformeerde oft Geusen daer toe aengheset waren. Den Coninck soo vergramt eñ ghestoort zijnde/ eñ om met sulcken ghegeven occasie zijn profijt te doen/ eñ te gheraken tot volcomen obedientie ende subiectie / swoer dat hy de cleynheyt in Nederlant hem aengedaen/ wilde met sijnen eyghenen persoone wreken/ ende derwaerts reysen met sijnen Sone den Prince Carel ende sijn Huysvrou/ twelcke hy oock aende Regente schreef/ belastẽde dat sy daerentusschen het beste soude doen.

Op welcke tijdinge werden in Zeelant etlijcke schoone Schepen van oorloge toegherust / daermede de Heere van Cathem Wackene/ ende Capelle/ wt den huyse van Borgongien van Bastaerdijen ghesproten / wt voer den Coninck te ontmoeten tot op de Westcusten van Enghelant.

Schepen vã oorloghen in Nederlant gherust/ om den Coninck wt Spaengien te halẽ.

Maer des Conincx voornemen veranderde/ nits dat eenighe dat ontrieden/ vreesende dat de Landen hem souden wederstaen / allegierende dat hy tot straffen van naturen te goet was / oock dat straffichept den Coningen persoonelick niet en betaemde. Van ander werter voorghehouden oftmen de Nederlantsche beroerten met sachtmoedichept of straffichept behoorde te slichten. Van een tamelijcke sachtmoedichept te ghebruycken / waren van opinie (alsoo oock Machiel Rytsinger schrijft) Ringomes Fresneda des Conincx Biechtvader/ eñ den Hertoch van Feria / Ringomes selve offrende met sijnen eyghenen persoon alles te slissen. Maer den Hertoch van Alva / den generael vande heylighe Inquisitie/ Cardinael Spinosa/ metten Cardinael Granvelle / dreven nootelijck te wesen / soomen de Catholijcke Roomsche Religie/ eñ de autoriteyt vanden Coninck wilde bewaren/ eñ vercrijghen volcomen ghehoorsaemheyt/ datmen de Nederlanders bestrijden moeste / ende die op het alderstrengste straffen/ alle de werelt ende de nacomers tot een exempel. Dese creghen ten lesten den Hertoch van Feria tot haer opinie. Waeromme den Coninck resolveerde na de straffe opinie: Ende vercoor daer toe den Hertoch vã Alva/ als een daer toe bequaem/ van den Krijchshandel/ den volcke eñ Lants gheleghentheyt seer wel ervaren. Daer toe Ringomes te ghewilligher toe consenteerde/ om dat hy hem gheerne wt Spaengien hadde/ ende op sware aenslagen. Dese resolutien werden daer alle ghenomen/ sonder daer toe te roepen ofte te hooren de Nederlantsche Raetsheeren / tot dien eynde in Spaengien legghende/ te weten den Raetsheere Tisnack/ ende Hoppeurs / ende den Secretarus Corteville/ die hen altijt daer over by haer vrienden beclaecht hebben.

Verscheyde opinie in sConincx Raet / over het straffen des Nederlants.

1567.

Hertoch vã Alva vercoren om Nederlant te straffen.

Den Prince van Spaengien Don Caerlo ghebiel dese resolutie qualick/ midts hy verhoopte selve in Nederlant ghesonden te worden/ ofte met sijnen Vader te gaen / daer hy van jonckx af groote begheerte toe hadde ghehadt/ ende groot medelijden metter ellenden toonde.

Tot desen tocht als tot een heylighe oorloghe / is door middel vande Inquisitie ende Gheestelijckheyt van Spaengien / den Coninck groote schattinghen ende behulpen ghedaen: Ende terstont werter gheschreven aende Gouverneurs van Napels / Sicilien/ Sardinien/ ende Melanen dat sy de oude garnisoenen al souden sendẽ na Lombardijen/ om so haest als den Hertoch van Alva in Italien quam / mochte marcheren nae Nederlant. Welcken Hertoch oock met veel Spaenschen Adel / ende andere Spaensche Soldaten/ ende met sijn twee Sonen / Don Frederico / ende Don Fernando de Toledo/ is hy te Barcelona tschepe gegaen/ ende metten Galeyen te Genua ghearriveert in Mey / Anno M. D. Lxvij. alwaer hy met een der de-daechsche Coortse ghequelt wert. Van daer troc hy na Savoyen tot Aste/ daer hy weder sieckelijck wert/ daer ontrent oock alle het Krijchsvolck ghemonstert wert: ende waren neghen duysent / meest oude Spaensche voetknechten / met seven duysent Savoyanen ende Italianen / ende thien hondert lichte/ met noch andere sware Peerden/ sonder Hoochduytschen/ al wel gherust/ met veel Avonturieren ende Vrybuyters / die volchden met een menichte van Wijven ende Hoeren/ die onder Vendelen trocken/ zijnde verdeylt met wonderlijcke ordere / in veel soorten/ als Edele Heeren / Capiteynen ende Bevel-hebbers / Hoeren/ rijcke ende arme Soldaten Hoeren/ met vreemde Discipline onder haer/ daermen desen Hertoch grooten

Hertoch vã Alva vertrect wt Spaengien in Mey. Anno M. D. Lxvij.

Ordinantie onder Hoerẽ in Alva Legher.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1567. lof van toeschrijft / den Veltoversten onder dē Hertoch/ was Chiapin Vitelli/ Marquis van Cetone/ Gheschutmeester was Gabriel Cerbellione/ voor Ingeniero om Fortressen te ordineren was Capiteyn Paciotto / ende andere.

De Regente schrijft aenden Coninc om den Hertoch van Alva wt Nederlant te houde/ maer te vergeefs.

In Savoyen bleef den Hertoch tot int beginsel van Julio/ ende dat op de brieven van de Regente de Hertoghinne van Parma wt Nederlandt/ die alreede berouwen was soo veel ghearbeyt te hebben over den Edeldom ende Landen: Waeromme sy in haer brieven aenden Coninck schreef / hoe alles ghestilt was/ de misdadighe een deel ghestraft/ ende noch eensdeels gevangen/ de reste verjaecht/ eñ de meeste Steden met garnisoenen beset/ ende dat het te vreesen was / dat de coemste vande Spaengiaerden in Nederlant/ weder nieuwe beroerten mochte causeren: want op haer toeseggen dat sy achter blijven souden/ hadden de Lantsaten / so Edelen als andere Catholijcken/ haer verloeckt ende wel ghequeten: Ende dierghelijcke persWasien ghebruyckte sy/ om den Hertoch te doen wederroepen. Ende van velen werdt gheacht / dat sonder twijffelen / sonder die selvige perswasien aen de Heeren/ Edelen ende Steden/ van de Hertoghinne ghedaen/ de saken so niet geslist souden gheweest hebben/ maer wel middel ghenoech was daer voorhanden / om te beletten dat incomen vande Spangiaerden/ een yeghelijck hem latende voorstaen / dat den Coninc de eere ende loon van sijn susters arbeyt ende periculen geenen anderen soude laten genieten/ oock dat hare Hoocheyt sulcke cleynicheyt haer autoriteyt oft achtbaerheyt aengedaen/ niet lijden soude: Maer sulcx is by den Coninc niet goet gevonden. Maer den Hertoch vercreech anderwerf bevel van voorts te trecken/ daer mede confirmerende de opinie/ die vele noch niet ghelooft en dat men de gegeven occasie by de Nederlanders wilde waernemen / om de Landen als voor nieuwe geconquesteerde te mogen innemen/ houden eñ regieren nae sConincx wille/ siende men met de straffe alreede ghedaen / ende noch mochten doen/ al ghestilt zijnde/ noch niet te vreden en was. Aldus is den Hertoch voort ghetrocken/ ende gepasseert by Geneven op seven mijlen nae / die oock vreesden van hem besprongen te worden: Maer na dien sy soo wel versien waren met Crijchsvolck/ ende de Switsers te vrienden hebbende/ so en werden sy niet aenghesproken. Ende alsoo is den Hertoch door Borgongien ende Lotringen/ int Lant van Lutsenborch ghecomen / alwaer hem noch zijn toeghecomen de Grave van Lodron/ de Grave van Oversteyn ende die van Schouwenburch/ elc met haer Regimenten Duytsche knechten / ende eenighe Peerden. Tot in Lutsenborch zijn hem tegen gegaen/ om willecomme te heeten de Nederlantsche Heeren/ onder andere den Grave van Egmont/ totten welckē den Hertoch hem wat van verre siende/ luyde sprac: Siet waer den grooten Ketter is: Waer van de Grave verschricte: Nochtās by comende/ mits dat het tweederhande mochte verstaen werden/ interpreteerdent ten besten/ eñ willecoemde hem / malcanderen omhelsende op

Om Nederlant onder subiectie te brenghen/ namen de Spangiaerden de ghegheven occasie waer.

Hertoch vā Alva comt tot Brussel den xxij. Augustus.

Hoofsche maniere. Eñ also is hy voorts met alle sijn Crijchsvolck ontrent/ ende tot Brussel gecomen/ den xxij. Augusti/ M.D.Lxvij. 1567.

Te Brussel is hy vande Regente oock wel ontfanghen gheweest/ die hem van alles geinformeert heeft/ oock middel voorgeslaghen hoe de Landen na haer opinie in ruste te houden waren. Den Prince van Orangien/ ende dandere gevluchte Heeren eñ Edelen in goede devotie/ wille / ende ten dienste van sijne Majesteyt te houden/ eñ somen maer mildelick daer mede handelde/ en soude men niet te vreesen hebben/ maer souden also alle wapenen wel ter neder houden. Maer den Hertoch als die meestendeel achte de beroerten door de Regente mildicheyt ende slappicheyt toegecomen waren/ dochte het wel anders te regieren: ende heeft de Regente ende Staten alomme sijn commissie getoont (maer niet al tseffens) ende die was veel grooter ende breeder dan die vande Regente/ als te mogen alle Gouverneurs vande Provintien eñ steden/ ende alle Officieren/ op ende af te stellen. Hy was Capiteyn generael van alle Fortressen/ sterckten ende Crijchsvolck over de Raden van Staten/ ende vande Finantien / volcomen macht hebbende: Sijn commissie eñ last die hy begheerde / dede hy printen / op datse een yegelijck wiste. Maer hy hadde noch absolute commissie te oordeelen over alle crimen ende rebellien/ om die te straffen/ te vergeven/ ende diensten te recompenseren.

Duc d'Alva toont sijnen last/ eñ neēt het Gouvernement aen.

Het welcke als de Regente Hertoghinne van Parma sach ende merckte/ dat den Hertoch alle autoriteyt op hem nam / eñ dat hy toonde eenen anderen wech te willen ingaen/ haer wel het Hof liet houden ende besitten/ maer sonder ghevolch/ ende dat hy int huys van Culenborch logerende/ alleen dē toeloop hadde / dochte sy dat sy daer niet te doen en hadde: waerom sy aenden Coninck sont om oorlof te hebben/ om te moghen nae huys in Italien trecken.

Den Hertoch int Gouvernement zijnde/ dede hy sijn Crijchsvolck logieren al rontom hem inde naeste Steden/ als tot Brussel/ het Tertio oft Regiment van Lombardijen/ tot Gent het Tertio van Napels / al Spaengiaerden/ tot Antwerpen het regiment vanden Grave van Lodron. Hy nam den Burgheren de sleutelen van haer Poorten: Van het welcke die van Gent wel dorsten met een Requeste/ door dē Grave van Egmont/ haer beclach doen/ twelc den Hertoch verstoorde/ eñ seyde/ hy soude doen wat hem tot des Conincx dienst best geradē docht/ eñ niet anders.

Eñ voorts so haest hy hem bevesticht sach int Gouvernemet/ in plaetse van eenige moderatie op de Placcatē/ eñ andere versoecken der Edelen eñ der Landen / heeft hy de oude Placcaten eñ Inquisitie geconfirmeert ende weder in ghestelt/ eñ in plaetse van vergaderinge van Statē generael/ heeft hy eenē Raet van twaelf in gestelt/ die volle macht gegheven wert over alles/ dat den voorledenen beroerten eenichsins aenginge/ te vonnissen eñ oordeelen/ die den bloetract/ eñ in Fransoys Le Conseyl des troubles genoemt wert/ die bestont van Inlanders / vermengt zijnde met Wtlanders/ eñ eenige Heerē des Lants: als Barlaymont/

Dē Hertoch voert in eenē vreemden nieuwen Raet/ met volcomen macht/ ghenaemt den Bloetraet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1567. Barlaymont / Norcarmes / den Cancelier van Gelderlant/den President van Artoys: Maer de voornaemste waren dē Licentiaet/ Jan Vergas Raetsheer/den Doctoor Lops del Rio / den Fiscael van Borgongien / den Advocaet Fiscael Jan de la Porta/dē Raetsheer Jacob Hessel/ Raetsheer Belin Biese/ Advocaet Fiscael van Mechelē/Du Boys/ Procureur Generael / waer over President wilde wesen dē Hertoch selve/maer dē voorsz Vargas werdt als President in sijn plaetse/ diemen seyt dat hy om de schoffieringhe van een Weeskint/van sijnen Maerhschappe selve wt Spaengien ghebannen was/een man boven alle wreede de wreetste / die niet dan goet ende bloet en sochte: Maer de Spaengiaerden seyden dat de ghekanckerde wonde der Nederlanden sulcken scherpen mes (als Vargas was) vandoen hadden. De eerste twee ofte drie Maenden vergaderden den Hertoch eñ de Heeren selve voor noene / ende na noene/ alles by den Hertoge gedirecteert/ die wilde hebben dat de opinien der Raetsheeren souden wesen niet anders dan Consultive/dat is/als Raetgevers / ende niet decisive/dat is/te vonnissen ofte te oordeelen/so dat hy wilde dat het al aen hem hangen soude/ende sy sijn oordeel toestemmen. Waeromme desen Raedt / mits dat vele de wreetheyt selve niet lijden en conden/ versochten ontslagen te wesen/andere blevē te huys van schaemtē. Waer by den Raet van twaelf op vijf/vier/ja van drie ten lesten bestaen heeft/ alst blijct by diversche sententien ofte advijsen condemnator. Onder andere de sententie van Heer Anthonis van Stralen/was maer onderteeckent by den President Vargas/ Doctor Lops Del Rio/ eñ den Secretarius de La Torre.

Ende by desen Raedt/ ja Hertoch alleene/ worde alle autoriteyt ende macht benomen den Raden Provincialen van alle de Landen/ende den inghesetenen berooft ende ghenomen alle haerlieder ordinantien / jurisdictien/ appellen / ende resorten / teghen alle Previlegien vande Landen / met een expresselijck verbot/aen alle Raden ende Rechters/ eenige kennisse te nemen vande leste beroerten: Ja de Raden selve/hooge ende lege moesten voor den selven Raet te rechte staen/ende hadden bevel over al/Edel ende onedel/Geestelijck ende Weerlijck/soo dat des Hertochs wil absolut was.

Ende hoe wel eerst in vollen Rade besloten was/volgēde de resolutie daer van in Spangien genomen/ datmen maer procederē soude teghen de gheconfedereerde Edelen absent ende vluchtich/ sonder die int Landt bleven aen te spreken/ ooc maer te procederen tegen vier Crimen/als Beeltstormerye/tegen Ministers oft Leeraers/tegen Consistorianten/ eñ tegen die wapen onder opgherechte Vendelen teghen den Coninck gedragen hadden. Niet teghenstaende desen Bloetraet/hebben onder haer besloten seker Artijckelē/als fondamentale/ die sy alle begrepē onder eñ voor Crimen læsæ Maiestatis, ende lijf eñ goet verbeurt te hebbē/die so wijt streckende waren/ datter weynighe / ofte niemant bycans vry van en was/ ende waren in getale achthien.

Artijckelen die of Bloet raet besloot Crime læsæ Maiestate te wesen.

Waer van de principaelste zijn dese. 1567.

Dat alle de Requesten by den Staten ende Steden vande Landen overghegeven tegen de nieuwe Bisschoppen/ Inquisitie/eñ oock om te hebben moderatie van Placcatē/ waren Conjuratien tegen God eñ den Coninck.

Int selfde Crim oft feyt waren de Edele/ die de Suplicatien overghegheven hadden teghen Inquisitie ende Placcaten / met alle de ghene die de selvighe Suplicatie ghelaudeert hadden.

Item/ ooc alle de Heeren/Edelen/Officieren/ Provincialen/en Subalterne/ eñ Substituten/ die de nieuwe Predicatien/ ondert decksel van necessiteyt/ des tijts toeghelaten ofte daer toe oochluyckinge gedaen hadden.

Desghelijcx alle de Heeren/ Edelen/Rechters/Officieren/ende andere van wat qualiteyt sy zijn/ die de eerste Suplicatie der Edelen/Predicatien/ Beeltstormen/etc. niet wederstaen en hebben/ maer die aengesien met oochluyckinghe ende verbaestheyt.

Item/ maer alle die mainteneerden ofte voor goet hielden dat de Ondersaten vande Nederlanden/ overmidts de voorsz rebellien (waer van weynich menschen vry waren) daer het meestendeel niet gedaen hadde haer devoyr/ dwelck sy van Gods ghehoorsaemheyt ende Eets weghen schuldich waren te doen / niet verballen souden zijn / van alle haer oude liberteyten/ Rechten/ ende Previlegien/ende dat daeromme den Coninck/die voortaen mach tracteren na ghelegentheyt/ om sulcx in toecomende tijden te verhoeden/ ende den Coninck ontslagen van alle Eeden/ beloften/toesegghinghen/ perdoenen/etc.

Item / dat alle de gene die het voor tyrannye hielden desen Raedt in haer procederen/ als geen Souvereynen eñ competente Rechters/in alle saken crimenele ende civile / onghehouden te observeren/ de oude ghewoonlijcke Rechten / Previlegien ende costuymen vande Landen/ die niet anders geweest waren dan corruptelen ende abuysen / waer wt alle quaet ghesproten is.

Item/ alle die mainteneren/ dat privats persoonen/ in tijden van oorloghe/ ter oorsaken vande voorsz rebellen / niet souden vermogen de Ketters/hare kinderen ende Fauteurs om te brengen ende te dooden / buyten oft binnen de steden/waer sy alsulcke vinden.

Item / te houden staende datmen in kas van ketteryen niet en mach ghelooven alle aenbrenghers/van wat qualiteyt sy zijn/ende op twee ghetuyghen niet en soude mogen procederen tot executie / ende confiscatie van lijf ende goet/ sonder voorgaende proces/etc.

Diergelijcke Artijckelen waren daer meer tot achthien toe/ die ghevonden werden tot Antwerpen/ inde Camer vanden President Vargas/ende in drucke ghecomen zijn.

Om dat dese den Leser niet vreemt souden duncken /sullen wy verhalen de resolutie die de Officiers vande Inquisitie in Spangien daer over ghedaen hebben/met des Conincx sententie / inhoudende in somma het navolghende.

Het Officie vande alderheylichste ende gheheylichde Inquisitie/ versocht byde Coninckljcke Majesteyt te resolveren eñ wt te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1568.

Resolutie eñ advys vãde heylige Inquisitie over de beroerten der Nederlanden/ den xvj. Febru. Anno M. D. Lxviij.

ſpreken/op de afgrijſelijcke afvallinge/ apoſtaſie ende ketteryen begaen vyde Nederlanders: nae dat ſy wel ingheſien / ende neerſtelijcken overweghen hadden de informatien des Coninckx op de ſtuckẽ: Ooc overſien hebbende de brieven ende bewijſinghen autentijcke ende gheloofweerdich / gevoecht vyde informatie ende vyde Officieren der alderheylichſte Inquiſitie wt de Nederlanden getrouwelijcken overgheſonden: Seyt ende reſolveert/ in ſoo vele als aengaet de profeſſie Theologie/ ende de conſcientie/ dat alle ende een yegelycken onderdaen der Nederlanden/ ende tgheheel lichaem der ſelver Landen (wt ghenomen alleenlijck de gene die onderſcheydelijcken ſtaen ghenoteert inde informatien) ſo wel ten reſpecte van de publijcke apoſtaſien/ ketteryen eñ afvallinghe van Godt ende onſe heylige Kercke zijn/ eñ vander onderdanicheyt des Coninckx/ als om dat de reſte haer gheveynſende te zijn Catholijcken/ niet alle devoir ghedaen en hebben/ ghelijck ſy ſchuldich waren/ Godt eñ de Majeſteyt / ten aenſien vande Catholijcke Religie ende haren Eer/ te wederſtaen met alle haer vermogen de openbare Apoſtaten / Ketters ende ſedicieuſen (tgene haer int beginſel ſeer licht om doen was) maer ter contrarien/ hebben gheheel ſtil gheſtaen/ ende haer onthouden van ſulcken Godtſaligen ende heylige reſiſtentie ende belettinghen/ waeromme ſy verdienen gheacht te worden als Fauteurs ende aenhanghers vande ſelvighe openbare Apoſtaten/ Ketters/ ende Sedicieuſe. Deſghelijcx de Edelen die inden name der Onderſaten preſenteerden Requeſte ende Remonſtrancien teghen dalderheylichſte Inquiſitie/ canteleuſelijck verweckende ende oprupende de Ketters/ Apoſtaten/ ende Sedicieuſen / hebben daer mede begaen inden hoochſtẽ graet Crimen læſæ Maieſtatis.

Hier ſpreeckt de Wolf het vonnis over t'Schaep.

Alſoo wtgheſproken ende ghereſolveert inde ſtadt van Madril / den ſeſthienden Februari/ Anno M. D. Lxviij.

Sententie des Coninckx over de Nederlanden/ den xxvj. Februari/ Anno M. D. Lxviij.

De Coninckl ijcke Majeſteyt gheſien hebbende de informatie by ſijn bevel ghenomen op de afgrijſelijcke afvallinghe/ Apoſtagien/ Ketteryen/ ende Seditien begaen/ by de Onderdanen van Nederlant: Oock gheſien hebbende alle gheloofweerde documenten/ ende mede het advijs vant Officie der alderheylichſte Inquiſitie/ met hare ghewichtige redenen daer by ghevoecht/ om recht ende Juſticie tadminiſtreren/ ende daer in ghebruyckende ſijn Coninckl ijcke eñ abſolute macht/ Vercondicht ende decerneert, dat alle eñ een yegelijck Onderdaen der Nederlanden/ ende het gants lichaem (alleenlijck wtghenomen die inde informatie genoteert zijn/ de namen daer van in tijde ende ſtonde ſullen wy inde Nederlanden vercondighen) ſo wel van weghen haer openbare Apoſtaſien/ Ketteryen/ afvallinghen van Godt ende van onſe heylige Moeder de Kercke/ ende van haer Catholijcke ghebode n ende ghehoorſaemheyt / als oock/ om dat die/ die haer geveynſen Catholijck te weſen/ gheen devoir ghedaen en hebben / daer toe ſy nochtans Gode ende ſijne Majeſteyt / ten aenſien vande Catholijcke Religie/ ende haerlieder Eer verbonden waren / te wederſtaẽ de algemeyne eñ openbare Apoſtaten / Ketters / ende Seditieuſen/ met alle hare macht ende vermoghen/ ende beletten ſulcke ſchelmeryen/ dat haer int beginſel ſeer licht om doen was: Maer ter contrarien en hebben ſy ſulcken heylighen belet niet alleene naghelaten / maer hebben haer daer in verheucht: ende daeromme zijn ſy geacht/ met recht Fauteurs ende aenſetters der ſelvigher ſchelmerye. Die oock / die onder den naem vande Edelen ende Onderdanen/ hebbende gepreſenteert Requeſten ende Remonſtrancien teghen de alderheylichſte Inquiſitie/ hebben de Apoſtaten ende Ketters aengeſet eñ opgerupt/ ondert decſel van deucht: hebben begaen het vervloeckte van Crimen læſæ Mageſtatis, Die alle condemnerende/ ſonder aenſien van ſexe ofte ouderdom/ ter ſtraffen eñ pijnen / by de rechten geordineert teghen ſulcke miſdoenders. Willende/ ende ordinerende ſijne Majeſteyt die pretendeert by ſulcke ernſtige ſententie exempel te geven/ ende vreeſe te maken / in toecomende tijden/ alle ſijne nacomelinghen/ dat die ſtraffe ende pijne van deſe ſententie/ ſonder eenighe hope van gracie ofte diſſimulatie/ hebbe haer volcomen effect/ in ſoodanighe ordere ende maniere / nochtans als ten tijde ende ſtonde ſal den Fiſqualen inde Nederlanden bevolen weſen. Aldus gheordineert inde Stadt Madril/ den ſeſſentwintichſten dach Februari/ Anno M. D. Lxviij.

1567.

Deſen Bloetraet (aldus als voren) geformeert ende gheautoriſeert zijnde met ſulcke inſtructien/ heeft begonſt allenſkens haer macht te wercke te ſtellen. Volghende de Reſolutie in Spaengien ghenomen by den Coninck ende ſijnen Achterraet/ de Cardinalen Eſpinoſo/ eñ Granvelle / den Hertoghe van Alva ſelve/ den Doctoor Velaſco/ ende Vergas/ met andere/ op het ernſtich ſchrijven eñ claghen van de Hertoghinne van Parma/ over ſes Heeren/ namelijck/ den Prince/ Egmont/ Hoorne/ Hoochſtraten/ Marquis van Berghen/ ende Montingni.

Waeromme den Hertoch van Alva / hebbende (ondert decſel van groote affairen te handelen/ als garniſoenen te leggen/ Caſteelen tot Steden ende Lants verſekeringhe te bouwen) alle de Raetſheeren van State ten Rade geroepen: Heeft hy den negenden September / als ſy nu vanden Rade opgheſtaen waren/ den Grave van Egmont ſijn geweer doen afleggthen/ door Chiappin Vitelli/ ende andere/ ende van ſConinckx wegen doen ghevanghen ſtellen/ daer hy qualijck toe te brengen was. Deſgelijcx den Grave van Hoorne in een ander Camer wtgaẽde/ wert oock alſo vaſt gehoudẽ/ eñ beyde Spaenſche Soldaten tot Garde gegeven. Het Hof/ thuys van Cuylenborch (zijnde rontom/ terwijle ſy in Rade ſaten) met Crijchſvolc omringelt/ vingen ooc den Raedt van Egmont Jan Caſenbroot/ Heer van Backerſeele/ ende den Secretarius van Hoorne/ met meer andere. Graef Carel van Manſvelt / Coronel der Walen / die tot Antwerpen ghelegen hadden/ zijnde int Hof (eñ gewenckt van ſijnen Vader) vertrock behendelijck wech/ met meer andere/ om dat ſy mede de Requeſte hadden helpen preſenteren.

Grave van Egmont eñ Hoorne ghevangen/ den ix. Septem. Anno M. D. Lxvij.

De

1567.

De Grave van Hoochstraten was oock nae Brussel comende/ door het schoon toesegghen van Egmont ende Mansvelt / die Hoorne daer oor toe gebracht hadde/ maer midts dat hy een quetsuere by onghevalle ghecreghen hadde/ bleef hy achter.

Den Borgemeester Stralen van Antwerpē wort ghevangen.

Ontrent dien selven tijt wert Heer Antonis van Straelē Borgemeester van Antwerpen oock ghevanghen/ met meer andere van mindere qualiteyt / ende alle haer goederen werden terstont beschreven.

Dit causeerde wederomme eenen grootē schric onder alle soorten van menschen/soo wel van Edelen als onedelen / die vele de vlucht aennamē. So dat Duytslant/Oostlant/Cleve/Emden/Vranckrijck ende Engelant/van Nederlanders vervult werden.

Niet teghenstaende de vlucht/werden alle ghevanghenissen ghevult/diemen alle de Landen door tot dien eynde hadde ghesterct ende ghereparcert/ oock nieuwe gheordineert. Want op de frontueren eñ in Westvlaenderen werden vele ghevangheniſsen open ghebroken/ ende de ghevangenen verlost met subtijlheden ende ghewelt.

Den Hertoch met synen Raet nu in Staten zijnde / ende tghewelt besittende/ heeft hy alomme veel ghevanghenen gheexecuteert/soo wel die by de tijden der Hertoginne/als nu nieuwelijck ghevanghen waren/ ende dat in grooten ghetale / alle galghen hinghen vol/ desghelijcx veel boomen op de weghen.

De twee Graven / van Egmont / ende Hoorne/dede hy tot Ghent optCasteel voeren: Belastende Egmont eerst aen synen stadthouder den Capiteyn aldaer/te schrijven/dat hy tselfde Casteel over soude geven in handen vanden Spaeniaerden. De andere Edelen werden meest tot Vilvoorden ende Brussel ghestelt. Egmont was te voren van diversche ghewaerschout/maer hy stoorde hem daer over/ beclagende datmen oock den Coninck daer mede onghelijck aen dede.

Casteel van Antwerpen ghebout den xxvij. October/ M.D. Lxvij.

tAntwerpen heeft den Hertoghe op het Kiel/ aende Zuytsijde der Stadt op de Riviere/ een Casteel begonnen te bouwen den xxvij. Octobris/Anno M. D. Lxvij. ende begonst terstont de Stadt teghen het Casteel open te legghen / afbrekende de mueren/ ende vullende de vesten: Brack oock af eenen ouden Stadts Toren / ghcheeten de Croonenborch poorte. Heeft daer aen twee duysent mannen te werck ghestelt / ende in corter tijt opghebout seer gheweldelijc/van Careelsteenen ende andere/ opgemetst seer sterck/groot/ zonder ghelijcke in alder perfectien. Den Meester daer over was eenen Paciotto/ een Savoyaen / die maeckte het met vijf Bollewerckē/seer groot opde beste maniere / de vier daer van ghenaemt nae des Hertoghen name Duc, Ferdinando, Toledo, Alva, Het vijfde wert nae den Meester Paciotto genoemt. Tot dit Casteel costende meer dan veerthiē hondert duysent guldenen/ heeft den Hertoghe de Stadt ghedwonghen te betalen de somme van vier hondert duysent Gulden/ die opghebracht werden by hondertste ende thiende penninghen/ eñ dat te gewilliger/ op hope van ontslaghen te wesen van Soldaten/daer sy niet tegenstaende altijts mede beswaert zijn gheweest totten lesten toe. Soo haest het Casteel weerbaer was/ heeft hy daer Spaensche ende Duytsche Soldaten opghelept/ eñ de Stadt noch ghedwongen die alle van bedden te besorghen: Alle het gheschut ende munitie der Stadt heeft hy daer op ghevoert. Heeft daer Castileyn op ghemaect Sr. Gabriel Cerbellione/ eñ daer na Sancio Davila/van een ghemeyn Soldaet ende Tromelslagher nu tot state opcomen zijnde. Inde Stadt heeft dē Hertoch noch gelept de Grave Albert van Lodron/ met syn Regement Duytsche knechten.

De Prince van Orangien ende andere Heeren worden ghedaecht haer te comen verantwoorden den xix. December M. D. Lxvij.

Den xix. December heeft den Hertoch doen dagen te comparerē voor hem/ ter instantie van du Bois Procureur generael/ binnen driemael veerthien daghen/ de Heere Prince van Orangien/ Graef Lodewijc van Nassouwen synen broeder/ de Graven van Hoochstraten/vanden Berch/van Culenburgh / de Heere van Brederode / ende andere. Diversche van dese Heeren hebben schriftelijck verantwoort/ende dat in drucke laten wtgaen/ als den Prince van Orangien/de Grave van Hoochstraten/eñ andere/ alegerende dat sy niet wettelijcken noch voor haer competentē Rechter gedaecht en waren/ende als Heeren vander Ordere des Gulden Vliese moesten by haer medebroeders gheoordeelt worden/ met meer andere Previlegien ende excusien/ aenbiedende/ voor den Keyser oft andere Potentaten eñ competētē Rechters geerne te rechte te staene: alsoo breeder mach blijcken by de selvighe ghedruckte verantwoordingen/ daer toe wy den Leser wijsen.

De Heeren die gevlucht waren worden veroordeelt verval le in Crimen Lęsæ Maiestatis.

Maer den Hertoch / by gebrec van compareren/ dede teghen haer procederen ten diffinitive/ haer veroordeelende vervallen int Crime Læsæ Maiestatis, ende als over sulcke den Procureur generael toeghewesen alle syn aensprake ende eysch als verbuert lijf ende goet / ende tselfde is alomme teghen alle haer goederen/ten behoeve vanden Coninck gheexecuteert.

De Regente Hertoginne van Parma vertrect den ix. December/ M. D. Lxvij.

Hierentusschen hadde de Regente de Hertoghinne van Parma byden Coninck haer afscheyt gevordert/het welcke sy vercregen heeft met eenige eerlijcke merceden ofte geschencken van een statelijcke somme gelts/ ende eenighe Jaerlijckscher renten: waerom sy oock haer heeft tot de reyse toegerust/ na haren man in Italien / ende heeft dieshalven haren oorlof ofte afscheyt vande Landen ende Staten schriftelijc ghenomen den ix. December/ Anno M. D. Lxvij.

Waer in sy verhaelt hoe sy tot het Gouvernement was ingestelt inde tegēwoordicheyt vande vergaderinge der generale Staten tot Ghent/Anno M. D. Lix. waeromme sy wel hadde gewēst het Gouvernemēt wederomme in stercken vergaderinghe der Staten te moghen nederleggen/ also ander Gouverneurs eñ Gouvernanten te voren gedaen hadden. Maer om dat den Coninck expresselijck verboden hadde geen vergaderinge van generale Staten te roepen/gedurende

1567.

Haer afscheit vande Lands schrif-telijck.

rende den beroerighen tijt/ oft ten ware in syn tegenwoordicheyt/ so en heeft haer dat nae haer begeeren niet mogen ghebeuren: Waer door sy gedwongē was tselve schrifteljjc te doē/ begeerende datmē hare moeyte eñ sorchvuldicheyt ten besten wilde afnemen/ beclagende den beroerigen tijt vande twee leste Jaren/ hebbende nochtans door Gods gratie/met de hulpe vande menichte der goeder subjecten/ alle de Provintien eñ Steden wederom ghebrocht tot volcomen ende behoorlijcke gehoorsaemheyt vanden Coninck/voort eynde van April lest/ so dat int beginsel van Mey alomme Garnisoenen warē geleyt/ als datter niet en resteerde dan de quade te straffen/ende in alles sulckē ordere te stelē/ alst den Coninc soude gelieven:waer over sy haer meyninge hadde geadviseert/ verhopende dat syne Majesteyt alles also beschicken soude/dat de Landen tot haer vorighe gheluckfalicheydt corts weder souden ghebracht worden/die sy deselvighe van herten wenschste: Anderwerf biddende alles haer ten besten af te nemen/ ooc vermanende tot onderhoudinghe van de Roomsche Catholijckſche Religie/ ende ghehoorsaemheyt des Conincx.

Den xxx. December daer na is sy van Bussel vertrocken na Italien/ verselschapt zijnde met veel Nederlandtschen Adel/ den Hertoch van Alva haer wtgheleyde doende.

Nieuwen krych in Vranckrijc.

Alsoo den Hertoch van Alva inde Nederlanden gecomen was/ passerende de Frontieren van Vranckrijck/hadde den Coninc aldaer doē aennemē ses duysent Switsers/ tot syn Landts beschermiughe/ofte om de Hugenootē aldaer wat meer onder te houden/ die door het qualijc varen der Geusen in Nederlandt/ niet sonder groot achterdencken en waren/siende door den Spaenschē voorspoet hare wederpartijē seer versterckt. Waeromme sy quader vreesende/ hebben ghemeynt hare vyanden te voorcomen/ haer selven ontrent Parijs vergaderende/ende met drie ofte vier hondert Peerden trocken onder den Prince van Conde Admirael/ Dandelot/ Rochefocault ende meer ander/na Maux daer dē Coninc was/ om hem een Requeste te presenteren/ ende mondelinge bewijs te doen over haer vervolginghe/ teghen den lesten besworen vrede. Maer de Catholijcken haer yertye interpreteerdent contrare/ seggende dat het ware om den Coninc in hare handē te crijghen/eñ van hem te sequestreren ofte scheyden syn Catholijcke vrienden. Derwaerts treckende/ ontmoette hen den Coninc/van Meaux na Parijs rijdende seer vroech/verselschap zijnde met acht oft negen hondert Peerden/wesende Hovelinghen ende ongewapent/eñ ses duysent Switsers. De Prince vā Conde met drie hondert Peerdē stopte hem de strate ende wech/ begeerende met den Coninck te spreken/ Twelck den Coninck weygherde: Waer door over beyde syden woorden ende slaghen rijsende/ trock den Coninck ter syden af nae Parijs/ terwijle de Switsers haer teghen Conde stelden/ daer over beyde syden eenighe doot blijven. Den Coninck hier door verstoort zijnde/ is de oorsake ende beginsel gheweest van den twееden Borgherlijcken krijch in Vranckrijc/ inden welcken dat tusschen Parys ende sint Denys den x. November eenen slach ghescliede/ daer den Connestabel van Vranckrijck doodt bleef/ ende qualijck te oordeelen was wie die meeste victorie hadde/ hoe wel de Coninc sesmael stercker van volck was. Daer na maecten haer beyde de yertyen sterck.

1568.

Grave van Arenberghe vanden Hertoch in Vranckrijck ghesonden den Coninc te helpe.

Den Hertoch van Alva sondt den Coninck te hulpe den Grave van Arenberch/met twaelf ofte vijfthien hondert wel ghemonteerde Peerden/ende ontrent duysent Spaengiaerden/ ende duysent Nederlanders/ meest arquebusiers zijnde/waer onder hen veel gewillichlijck begaven/die de wreetheyt van den Hertoghe van Alva vreesden. Dese bewesen in haer vanen de trouwe alliantie van beyde de Coninghen/ tot onderhout vande Roomsche Catholijcke Religie. De Prince van Conde hadde in Duytslant dē Hertoch Hans Casimirus tot syner ende syner aenhanghers assistencie verwect in Vrancrijck te comen/ den welcken sy tegen trocken tot in Lorreynen/aldaer hem betalinge doende/ die sy met grooter swaricheden onder den anderen versamelt haddē/ende trocken nae Chartres/ dat hy beleghеrde/ alwaer dat ten lesten/alsmen stormē soude/de pays anderwerf dē derdē Maert vercondicht wert al Vranckrijck door:Veel vant krijchsvolc van beyde zijden wert namaels in Nederlandt ghebruyckt.

Strenge procedure vanden Hertoch ende synen Bloetraet.

Jnt beghinsel vant Jaer M.D.Lxviij. heeft den Hertoch door synē Bloetraet seer grouwelijcken begonst te procederen tegen die eenichsins schuldich mochtē wesen van de voorleden beroertē/ ofte die ter predicatien gheweest waren/Predicanten ende andere dierghelijcke persoonen gheherbercht/ ofte hen yet ghemoeyt hadden/alle de Provintien door/ sonder respect van Edel oft onedel/ ende dat meest teghen de rijcste/ die tot Brussel oft elders gedaecht waren/ met vijftich/ dertich/ twintich teffens wt een Stadt. Weynighe compareerden/ oft sy en werden vast gehouden. Die niet en compareerden/ confisqueerde hy terstont haer goet. Die niet veel goets en hadden en werden niet ghedaecht/ maer subijtelijcken gevanghen. Dese heeft hy met menichte doen onthalsen ende hanghen/ nae veel pijninghen/buyten ende binnen de Steden. Rijcke Borgers die veertich/tsestich/ende hondert duysent gulden rijck waren/ heeft hy de handen op haren rugge ghebonden/ende aen een Peert steert alsoo buyten na de galghe doen trecken ofte slepen.

Wt de ... vluchte ... vluchtighe wilde Geu-sen ...

Dese strenghe handelinge heeft alomme daghelijcx meer vreese onder tvolck ghemaect/ende een groote vlucht gheauseert/ waer van een menichte woeste menschen alle haer goet/ som wijf ende kinderen achterlatende/hebbē haer in bosschen in Westvlaenderen ende elders begheven/ende haer over Papen ende Monicken ghewroken/ die sy by nachte wtloopende conden betrapen/ die sy alle haer goet namē/ ooren ende neusen afsneden/waer over sy werden ghenoemt

noemt

1568\. noemt wilde Geusen, ende alsoo dese tot een menichte gegroept waren/ moeste den Hertoch krijchsvolck daer teghen seynden/ tot syn cleynen voordeele/ weynige van de selvighe achterhalende. Waeromme hy Placcaten teghen die dede publiceren/ belastende de Prochien buyten opt Lant/ haer Pastoren ende Papen te waken/ ende daer voor sorghe te draghen/ ende vorder haer schade ende verlies op te rechten/ met alle dat sy mochten bestolen wesen/ tot den wtersten penninck/ by estimatie vande Wethouders/ ende vorder te staen/ voor lijf/ goet/ ende bloet/ van hare Pastooren niet tegenstaende eenige Previlegien/ etc. Actum den xij. Januari M. D. Lxviij.

Placcaet tegen de wilde Geusen/ den xij. Febru. M. D. Lxviij.

Teghen het vluchten zijn oock Placcaten ghemaeckt/ als datmen de vluchtighe moeste aenbrenghen/ diemen wiste dat sulcx in den sinne hadden/ ofte daer toe gereetschappe maeckten/ de goeden te arresteren/ op de Tollen/ passagien ende Frontieren/ ende dat op pene van mede suspect ghehouden te worden van de selvighe misdaden/ ofte crimen/ daer die vluchtige van schuldich waren/ ende daer over gestraft te worden/ met confiscatien van schepen/ schuyten/ wagens ende carren/ die sulcke vluchtende goeden voerden: oock datmen gheen ghebannene/ ofte ghevluchte mochte eenichsins herberghen/ logeren/ ghelt toe seynden/ ofte brieven schrijven/ oft van ontfangen/ ende dierghelijcke.

Placcaet teghen tvluchten.

Den Bloetraet heeft oock een vonnisse ghestreken teghen het huys vanden Heere van Culenburgh tot Brussel staende/ daer den Hertoch selve in ghelogiert hadde/ ende heeft tselve ten gronde doen afbreken/ ende daer doen oprechten eenen grooten Marmoren steenen Pijlaer/ met opschriften op de viercanten Capiteelen/ in vier Talen. In Latijn alsoo hier na volcht.

REGNANTE PHILIPPO II. CATHOL. HISPAN. REGE IN HIS SVIS INFERIORIS GERMANIÆ REGIONIBVS, GVBERNANTE VERO EIVS NOMINE FERNANDO ALVAREZ DE TOLEDO ALVÆ DVCE, &c. FLORENTII DE PALLANT COMITIS CVLENBVRGH QVONDAM DOMVM SOLO ÆQVARI SANCITVM EST OB EXECRANDAM MEMORIAM REPETITÆ IN EA CONIVRATIONIS ADVERSVS RELIGIONEM ECCLESIÆ CATHOL. ROM. REGIAM MAIESTATEM, & IPSAS REGIONES ANNO A SALVT. CIↃ. D. LXVIII. QVINTO CALEND. IVNII.

In Duytsch aldus.

Als Philips de II. Catholijcksche Coninck van Spaengien/ etc. regneerde in dese syne Erfnederlanden/ ende in sijn plaetse regeerde Fernando Alvares de Toledo Hertoch van Alva/ etc. is gheordineert/ dat het Huys eertijts van Florents van Pallant Grave van Culenburch/ te gronde afghebroken zy/ ter vervloeckter memorien van de hernomen conspiratien/ die daer in ghescheit is tegen de Religie der Roomscher Catholijcker Kercke/ teghen de Coninckliicke Majesteyt/ ende teghen de selve Landen/ Anno M. D. Lxviij. Actum den xxviij. Mey.

1568\.

Eenen aenslach isser van de ghevluchte Edelen gheweest teghen den persoon vanden Hertoch/ als hy in de Vasten om syn devotie van Brussel meynde te gaen int Clooster van Groenendale/ int Bosch van Sonien. De Hoofden daer van waren/ de Heeren van Rysoire/ ende principalijck synen Broeder/ de Heere van Carloo/ vanden huyse vander Noot/ met andere. Desen Carloo onthielt hem int selfde Clooster in een Moninckx cappe/ wt vreese vanden Hertoch (als hy seyde.) Sy hadden bestemt ende besteken by de ses ende seven hondert Peerden/ daer rontom haer meesteeldeel houdende/ opt huys van Dohan daer by gelegen. Binnen ende ontrent Brussel/ hadden sy wel byde vijf hondert voetknechten aenghenomen: waer van een Soldaet/ die eertijts de Heere van Likes ghedient hadde/ den selven Heere dat aenseyde/ die het terstont den Hertoghe waerschoude/ so hy meynde derwaerts om syn devotie te rijden/ die het qualijc conde gelooven/ ende tot thuys blijven qualijc te perswaderen was. Den Soldaet noemde synen Capiteyn/ dat een Ruyter onder Egmonts Bende gheweest was/ de welcke ghevangen ende scherpelijck geexamineert zijnde/ nochtans niemant en beclapte/ ende werdt wreedelijcken ghedoot. Also verginck dien aenslach/ sonder datter yemandt meer sonderlinghe in lijden quam.

Aenslach teghen des Hertochs persoon by den Heeren van Risoire ende Carloo.

In Duytslant teghen de Franckfortsche Merckt eenighe Italiaensche goeden den Rijn passerende/ heeft den Paltsgrave Cuervorst die doen aenhouden/ waer onder waren verborghen hondert vijftich duysent Ducaten in ghelde/ toeghesonden van den Coninck aen den Hertoghe van Alva/ tot betalinghe des krijchsvolcx in Nederlandt/ pretenderende goede actie daer tegen te hebben/ om dat sulcx op de Tollen verswegen was. De goeden gaf hy weder/ maer om tselve ghelt werdt den Keyser ghemoeyt/ ende ten lesten wert de sake verdraghen.

sConincx gelt vanden Paltgrave aenghehouden.

Van Carolus den Prince van Spaengien, des Conincx eenich Sone isser in Nederlandt ontrent dese tijt tijdinghe ghecomen/ dat hy van synen Vader selve ghevangen/ ende corts daer nae ghestorven was. Verscheydelijcken wert van syn ghevangheniſſe ghesproken. De Ambassadoren des Conincx aen diversche Potentaten/ seyden dat ware gheschiet om saken die het wel verdient hadden. Maer het schijnt/ alsoo hy nu een volwassen Prince ende man was/ van twee ende twintich

Ghevangenisse ende doodt van Carlo Prince van Spaegien.

1568. twintich Jaren out/ kloeck/ scherpsinnich ende stout/seer ambitieus/ ende begheerich van Regiment: boven al begheert hebbende in Nederlandt te trecken/tot welcken eynde hy secrete confederatiē gemaect hadde/ het welcke hem byden Raet die meeste bewint ontrent den Coninc haddē/belet wert/vreesende dat hy alle Gouvernement als des Lants Prince aen hem soude treckē. Tselfde heeft hem seer ghespeten/waeromme hy daer over groote vyantschappen ghevoert heeft tegen dē Hertoch vā Alva/Ringomes de Silua/ooc tegen Don Jan van Oostenrijck/ synen Oom van bastaerdijen / die eenich secreet hem betrout wesende/opēbaerde. Ringomes ende Don Jan hem vreesende/ beschuldichden hem dat hy eenighe wapenen ghedraghen hadde/ ende dat tselfde teghen synen Vader ghemeynt was: Oock dat hy verstant hadde secretelijcken metten Edeldom van Nederlant/ ende daeromme suspect van Ketterijen was: Oock dat hy meynde wt Spaengien te vluchten na Nederlant/om daer alles te verwerren. Tot welcke leste beschuldinghe schenen sy eenige juditien te hebben: Waeromme synen Vader den Coninck belaste/ men soude syn cameren/ schriften ende secreten besoecken/ of hy met yemanden eenighe corespondentie mochte hebben. Het welcke also Ringomes wt sConincx bevel dat doen wilde en heeft hy het niet willē van hem lijdē. Waer over den Coninck selve met Ringomes tot hem is inghedrongen: ende als hy badt dat Ringomes niet in comen en soude/ so belaste den Coninck hem syn gheweer af te legghen/ende hem ghevanghen te geven. Den wederstant van Ringomes zijnde geinterpreteert (als ghewelt synen Vader aen gedaen te hebben.) Sijn logement ende secreten besocht zijnde/werden eenighe Brieven vande Coninginne bevonden/die scheen dat alleenlijc van synē Rade was/ met een somme ghelts / waer mede men seyde dat hy in den sin hadde syn reyse nae Nederlandt te doen: ooc Brieven van eenighe Nederlantsche Heeren/om hem in Nederlant te lockē.

Aldus ghevanghen zijnde/ende seer nauwe bewaert/ nam hy tselve seer onpacientelijck/ende is corts daer nae ghestorven in Februari/ M. D. Lxviij. tzy door onpacientie/ ofte door te veel groene vygen ghegheten te hebben/ ofte naer sommighe seggen/ zijnde met een dwaele den hals toegewronghen: Somma de maniere des doots blijft noch secreet. Die middel hadden om tselve best te wetē/ seyden dat hem eē dranc ghegeven wert / waer van hy alleenskens verginck ende sterf.

Dē Hertoch van Alva stercket hem/ vreesende dē Prince.

Den Hertoch van Alva verhoorende dat den Prince van Orangien ende andere ghevluchte Heeren/Edelen/ende tgemeyn volc in Duytslandt ende alomme haer beclach gedaen hadden/ ende hulpe versocht aende Protestantsche Princen/ende hy nu gheadviseert zijnde dat den Coninck van Vranckrijck met den Prince van Conde ende Hugenooten in Maerte vrede gemaect hadde/ soo vreesde hy oft den Hertoch Casimirus/ ende het andere Duyts krijchsvolc die den voorsz Prince gedient hadde inden aftocht/ 1568. door de bewegingen vā de Nederlāders/ hem mochten opt lijf vallē: Waeromme hy hem opgherust heeft/ door den Heere van Barlamont twee duysent nieuwe Waelē opnemende/ende heeft oock in Vranckrijck alle de Italiaensche Ruyteren die den Coninck ghedient hadden/voor hem doen aennemē/ die tot hem quamen met den Grave van Arenberch ende syn volck. Hy besette alomme de frontieren / zeyndende syn volck naer Maestricht/Namē/ende Henegouwe.

De gevluchte nemen eenen tocht op Nederlandt.

De Prince van Orangien ende andere ghevulchte Heeren Edelen/ ende alderhande soorte van ghebannen volck/ hebben soo vele by haer vrieden ende eygen vermogen te weghe ghebrocht / dat sy middel hebben verreghen om volck te velde te brenghen/ met resolutie om dē Hertoch met syn Spaēgiaerden te verdrijven. Als nu alle andere middelen van reconciliatie gheproeft ende benomen waren/ hebbende voor den Prince van Orangien/ neffens den Keyser/ verscheyden Vorsten van Duytslant ghehandelt om hem inde goede gratie vanden Coninck te brenghen/ onder andere namelijck Hertoch Aelbrecht van Beyeren. Maer de antwoorde des Conincx was / dat hy nergens van en wilde hooren/ voor dat hy hem hadde gestelt inde handen vanden Hertoch van Alva. Welcke regoreuse antwoorde de Vorsten qualijck beviel/ende maecte den Prince meer vrienden. Dese resolutie des Prince / van eenen tocht in Nederlandt te doen/ (hoe wel het krijchsvolck van Casimirus wt Vranckrijck in Nederlandt te trecken niet en conde bewecht worden) is nochtans seer ghevordert / door dat den meestendeel van dit volc haer hebben laten aennemen van den Prince ende Graef Lodewijck van Nossouwen sijnen Broeder.

Resolutie om den Hertoch aē vele zijden te bespringē/ dat qualijck gheluckte.

De generale resolutie was / den Hertoch van Alva aen veel canten te bespringhen op eenen tijt / als int Lant van Gulick / om in Brabandt ende Ghelderlandt te vallen. Alwaer sy eerst een vergaderinghe begonsten te maken onder Jan de Montigni/ den Heere van Villiers/ dē Heere van Warrour van Rysoire/ eñ synen Broeder Caerlo ende andere/ daer dē Grave van Hoochstraten Overste van soude wesen.

Den Grave Lodewijc van Nassouwen soude in Vrieslant met heyrkracht trecken.

Daer was noch besteken dat op de frontieren van Artoys de Heere van Cocqueville Francoys/ met alderhande volck eenen inval soude ghedaen hebben / behalven des Princen van Orangien gheweldighen Leger/ ende dit al om den Hertoch were te geven aen alle canten / ende middel te hebben om de vluchtighe te vergaderen/ ende haer partijen noch binnē de Landen te stercken/ om yet tot haerder verlossinghe voor te nemen/grooote hope hebbende van verscheyden aenslaghen/op vele steden ende plaetsen. Maer dese/ alsoo sy door het een ofte ander beletsel niet teffens en waren aenghevangen/zijn de een voor/ de ander naer/alle qualijck gheluckt.

Als eerst dese vergaderinghe int Landt

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1568. van Gulick / die nv ontrent twee duysent sterck ghemaeckt was / zijnde meest noch sonder wapenen/ die sy dagelijcx van Colen waré verwachtéde/ heeft den Hertoch daer teghen ghesonden den Grave van Lodron/ met Santio Davila / met behoorlijcke macht om die wt den Lande te weeren. Dese vindende dit volck ontrent Dalem ende Erckelens/ buyten sConincx ghebiet/ hebben goet ghedocht die nochtans te bespringhen eer sy stercker werden: Twelc sy deden den xxv. April/ dien hoop geheel verstroyende/ ende veel doot smijtende/ daer dé Heere van Villers ghevanghen wert/ ende de Heere Dhuy / die haer met eenighe wel ter weere ghestelt / ende oock veel Spaengiaerden verslaghen hadden. Vervolghende Santio Davila syn victorie / dede veel quaets int Landt van Gulick ende daer ontrent.

Verstrovinghe der Geusen tot Dalem.

De Heere van Cocqueville Normand/ van weghen den Prince van Orangien/ by toe doen van de Capiteyne Vailiant/ S. Amant/ ende andere / vergaderden een deel volcx / soo Nederlanders als Francoysen/ opde frontieren van Artoys / die hem toe quamen / zoo wt de Walsche Landen/ als wt Vlaenderen ende Enghelant / die daer ghevlucht ende gheerne weder thuys gheweest waren. Als desen hoop nv wat aengewassen was / begaven sy haer te velde/ eenighe courssen doende teghens des Hertoghen van Alva pertije.

Het voornemen vande Heere van Cocqueville Francoyse/ van weghen den Prince vã Orangie ende syne nederlaghe.

Den Coninck van Vranckrijck hier van byden Hertoghe van Alva ghead'viseert eñ zeer gheſoliciteert zijnde / ende veel ergher daer wt vreesende/ sont aenden Prince van Conde (metten welcken nv vrede was) om te weten oft dat met syné wille was/ midts dat desen Cocqueville hem ghedient hadde/ ende Hughenoot was. Maer de Prince die antwoorde hem/ seggende dat hem syn doé niet aen en ginck. Waeromme den Coninc belaste/ dé Marichal van cosse hem te straffen/ die welcke met eenich krijchsvolc ende de Garnisoenen van Piccardyen sterc ghenoech zijnde/ heeft Cocqueville beleghert in het Stedeken S. Vallery/ by Abbeville/ die doen by hem mochte hebben ontrent ses hondert voetvolcx/ eñ twee hondert Peerden/ alwaer hy tgheschut voor brachte/ eñ een Bresse in maeckte. Maer alsoo Cocqueville ende S. Amans de Bresse meyndé te defenderen oft verweeren/ zo werdé over de ander zijde door eenighe van den haren/ des Marichals volck inghelaten/ die nochtans niet en hielden dat sy belooft hadden. Cocqueville weeck in een Huys/ alwaer hy parlementeerde / ende wert ghevanghen/ met veel andere sonder groote bloetstortinghe. Hy ende de andere principaelste werden onthalst. Dat Nederlanders waren/ ende niet en conden ontloopen/ werden omghebracht: Maer de Heere Marichal salveerde de Francoysen. Also hadde dié aenslach oock een ongheluckich eynde voor den Prince van Orangien.

Cocqueville werdt te S. Vallery ghevanghen.

Int beginsel van Mey begonst Graef Lodewijc van Nassouwen/ met synen broeder Graef Adolf/ Graef Joos van Schouwenburgh/ ende andere oor volck te vergaderen/ ende trocken nae Vrieslant int Lant van Groeninghen/ ende namen het Casteel oft huys van Wedde/ daer nae den Damme (twelck eertijts een ghemuerde Stadt is gheweest) ende ander plaetsen/ de ooghe hebbende op Groeninghe: Ende hadden in haer vendelen gheschreven: RECVPERARE AVT MORI, dat is: Wedercrijghen/ ofte sterven. Den Hertoch sont derwaerts het Tercio de Sardinia, dat is het regiment van Sardyné/ onder den Oversten Braccamonte / met drie vendelen Spaengiaerts meer vant regiment van Lombardyé/ vier hondert Spaensche ende Italiaensche Peerdé: Noch den Grave van Meghen/ met een deel van syn regiment / ende vijf vendelen des Graven van Arenberch/ die daer Gouverneur int Lant was/ met ontrent thié hondert Duytschen/ die synen Luytenant daer aen ghenomen hadde / boven noch andere vier vendelen Duytschen. Dese alle onder den voorschreven Grave van Arenberch. 1568.

Graef Lodewijck van Nassouwen tocht in Vrieslandt.

Graef Lodewijck vernemende vande macht die tegen hem quam / zijnde al oude Soldaten/ ende de syne nieuwe/ trock hy de syne by een / als de Grave van Arenberch met de Spaengiaerden eñ Duytschen hem by quam/ met de welcke hy schermutseerde/ tot inden nacht toe. Snachts trock hy op nae den Dam/ op syn voordeel/ meynende dat Megen ende de reste al by een waren. Sanderendaechs volchde hem Arenberch/ meynende dat hy ghevlucht ware. Maer Graef Lodewijc synen vyant siende sonder Peertvolck/ dat noch niet aengheromen en was/ alleé met een Bende van Conte Martinengo/ boot hem dat aensicht/ eñ hebbende drie hondert Peerden by hem / besprong de Spaengiaerden/ als oft hy haer eenighe brugge hadde willen afnemen: ende weder wijckende/ troc den vyant nae hem/ tot een plaetse toe daer eenige Walen archibusiers achter eenen dijck lagen/ die veel schade terstont onder den Spaengiaerden deden/ alwaer drie Spaensche Capiteynen doot bleven met haer volc/ van voren ende vanden zijden besprongen zijnde. De Graef van Arenberch die gheerne synen vyant sonder aengrijpen ghelaten hadde/ tot de aencomste van Meghen / ende het Peerdevolc zijnde gheimportuneert van de vierichheyt ende verwaétheyt der Spaengiaerdé/ die meynden dat haren vyant haer ontloopé soude/ ende daeromme wt vermetelheyt hem verweten / hy en ware gheen trouw dienaer/ maer een verrader van den Coninck: Ende oock siende eené hoop wel van drie duysent voetvolcx/ maer onder twee vliegéde Vendelen/ twelck hem bedrooch/ soo hadde hy hem laten beweghen / om de drie hondert Ruyters te bespringen/ ende eenighe bruggen te winnen. Hy nv siende dat syn Spaengiaerden aen alle canten ende zijden gheslaghen werden / wende hy alle vlijt eñ cloeckheyt aen om alles te redresseren: Maer syn Peert onder hem gheschoten zijnde / so wert hy vã Monseur Haultain Antonie de Sorte/ die synen Broeder een Ridder van Malta/ daer verslaghen sach / doot ghesmeten.

Slach in Vrieslandt daer den Graef Arenberch doode bleef/ den xxiij. Mey M. D. lxviij.

Desen

1568.

Desen Haultain is namaels in Vranckrijck inden slach van Moncontour oock doot gebleven/achter latende twee broeders/ Joos de Soete/Heere van Villers/sedert der Staten Velt Maerschalck/eñ de Heere Haultain Gouverneur van Walcheren/beyde dē Staten naemaels dienstelijck. Daer gheschiede terstont een generale vlucht. Den Luytenant van Arenberch is oock doot gebleven. met meest al datter was. De reste vluchte int Clooster van Heyligerlee/ twelc terstont bestormt ende inghenomen werdt. Alwaer Graef Adolf van Nassouwen/ Graef Lodewijcks Broeder oock doodt gheschoten werdt.

Arenberch verslaghen den xxiij. Mey.

Graef Adolf van Nassouwen verslagen dē xxiij. Mey.

Desen slach is geschiet tusschen tClooster Heylighelee ende Wynschooten in Vrieslant/den vierentwinticjsten dach Mey/Anno M.D.Lxviij. daer bleven verslagen ontrent sesthien hondert Mannen/soo Spaengiaerden als Duytschen. Alle de bagagie van Arenberch met sijn silverwerck / ende daer toe een deel ghelts dat tot betalinge der Soldaten gecomen was werdt ghenomen/ met ses stucken gheschuts.

Graef Adolf van Nassouwen werdt tot Wedden begraven / ende Graef Jan van Lingni/ Graef van Arenberch/ etc. Ridder van den gulden Vliese / Gouverneur van Vrieslant ende Overyssel / werdt begraven te Heylighelee in de Kercke vant Clooster/ een dapper Crijchsman. Graef Lodewijck sochte terstont sijn victorie te vervolgen/ als de Grave van Meghen / ende Curtio Martinergo met etlijck voetvolck ende t Peerdevolck met gheluck in Groeningen gheraeckten/waer mede sy haer ende de Stadt versekerden/tot achterdeel vanden Graef Lodewijck/ die de Stadt in twee plaetsen quam belegghen/maer de Stadt seer sterck zijnde/ ende hem grof gheschut ontbrekende / ende sijn aenslaghen met sijn aenhangers binnen verhindert zijnde doort groot garnisoen dat daer binnē quam/ en heeft hy niet connē wtrechten. Diversche schermutsels zijnder gepasseert/als voornamelijc den tweeentwintichsten Juni/als die van binnen wildē buyten eenighe beschantsinghe beletten: Daer bleven doot van buyten wel twee hondert/ ende oock veel van binnen. De Grave van Meghen wert selver ghequetst/ende Martinergo was in groot perijckel/door sijn Peert dat in een Morasch bleef.

Groeningen by Graef Lodewijck beleghert.

Den Hertoch op de tijdinge vande nederlaghe/ sont terstont Chiapin Vitelli / Marquis van Cetonie derwaerts met Krijchsvolck/ende het Regiment vanden Grave van Oversteyn/ ende sesthien hondert Peerden/ onder Hertoch Erick van Bruynswijck. Dese quam hem logieren by Graef Lodewijcx Legher by de Stadt/ daghelijcx schermutserende. Maer Vitelli en wilde tot gheenen Veldtslach comen / daer toe beroepen ende dickwils aengheboden zijnde voor de coemste van Hertoch Erick die hy corts verwachte. Ende hy dede de Capiteynen van Pertio de Sardigna straffen metten sweerde/na krijchs discipline /om tgewelt dat sy Arenberch aenghedaen hadden.

Chiapin Vitelli ghesonden naer Groeningen.

Graef Lodewijck werdt door het versoet vanden Hertoch van Alva een gebodt ende bootschap vanden Keyser ghesonden/ van af te trecken/eñ syn volc af te dancken/ op alle ghehoorsaemheydt die hy den Rijckeschuldich was: Waer op hy antwoorde/dat hy sulcx niet doen en conde voor dat hy hadde synen Broeder den Prince van Orangien ende syn Bontgenoten eerst van sulcx de wete ghedaen/die hy wiste dat syne Majesteyt alle goet bescheet geven souden. Nochtans door dat ghebodt / weken veel van sijn volc van hem af/om dat haer goeden int Rijcke gelegen waren / ende werden ghedreycht met confiscatie/twelck vele onwillich maeckte.

1568.

Den Keyser gebiet Graef Lodewijck van syn volc van s Rijcks wegen af te trecken.

De Grave vanden Berghe heeft oock ontrent dese tijdt middel ghevonden om syn Slot van sHeerenberghe in te nemen/ daer wt drijvende het krijchsvolck dat den Grave van Meghen daer inne ghelaten hadde/waeromme den Hertoch derwaerts sondt Sancio de Londogno met het Tercio ofte Regiment van Lombardyen / met gheschut: de welcke den Grave daer weder wt dreef/ende goede besettinge daer in latēde / troc hy met syn volc naer Groeningen.

Graef van den Berghe neemt ende verliest weder syn Slot van sHeerenberghe.

Den Hertoch van Alva siende Graef Lodewijcx victorie/ ende diversche aentasten alreede geschiet / ende noch meer verwachtende/heeft de Nederlanden willen betoonē geen vreese te hebben/ende heeft daeromme gheprocedeert tegens die ingedaechde Heeren ende Edelen/met sententien den xxviij. Mey/ die oordeelende overwonnē van Crimen Læsæ Maiestatis, eñ alle haer goeden gheconfisqueert. Navolghende de selve sententie/so dede hy der veroordeelde Heerē Lantsaten ende Steden sweeren ende hulden den Coninc als heere: Als tot Breda wert Heer Pieter van Quarebbe/Heer van Berchem/ etc. (die doē daer Gouverneur was) in sConincx name den xxiiij. Juni ghehult / haer besweerende hare oude Previlegiē naer gewoonte. De Hertoch heeft oock onder andere een ghebodt laten wtroepen/dat alle die wt den Lande gevulcht waren/souden weder keerē / ende haer vertoonen voor haren Magistraet/op de verbeurte van haer goederen/ende eeuwelijc wt de Landen gebannen te zijn.

Voorder resolveerde hy syn ghevanghen Edelen ende alle andere te executeren / om syn Spaengiaerden diese moesten bewaren elders te moghen ghebruycken / contrarie vande meyninge van vele werelts verstandighe / die van opinie waren dat hy niemant van aensiene soude doodē/ maer tselve refererende totten Coninck/ ofte tot syn overcomste: Maer hy heeft tot Brussel inde Sincxenweke den eersten Juni op de Peerdemarckt ofte Savel doen onthalsen dese naebeschreven Heeren ende Edelen.

Executie des Hertochs over de gevanghen den eersten Juni.

Gijsbrecht van Batenburgh.
Dierick van Batenburgh.
Pieter Dandelot.
Philips van Winglen.
Maximiliaen Cock/ Edelman van dē Grave van Egmont.
Jan de Bloys van Therlon.
Philips Triest van Ghent.

Bartel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1568. Bartelmeeus de Vale.
Artus de Batson.
Hertman Galama. } Vriesen.
Sieurt Beyma.
Jacques del Pendam.
Fremin Peltier.
Constantin Brusselle.
Jan Kunnault.
Lowis Carlier.
Pierre/ende Philips Waterleys/broeders.

Den tweeden Juni.

Jan de Montingni Heer van Viliers.
De Heere du Dehuy.
Quintin Benoyt/Bailliu van Engien.
Cornelis Nieen Predicant.

Dese heeft hy ter doot ghebracht int gelupt van veel Trommelen / om dat sy niet ghehoort souden worden/ so sy yet hadden willen segghen: maer als eenighe beloofden int Roomsch Catholijcx gheloove te willen sterven/ ende niet veel te spreken / dan en wert niet ghetrommelt.

Daer nae werden oock tot Vilvoorden diversche Heeren gedoot/als Heer Antonis van Stralē/eertijts Borgemeester van Antwerpen / Heer Jan Casenbroodt/Heer van Backerseele/Raetsheere van den Grave vā Egmont / den Pencionarius van Mechelen/ ende meer andere/al na dat sy seer hadden ghepijnicht gheweest.

Den derdē Juni werden van Ghent gebrocht de twee ghevangenen Graven/ van Egmont ende van Hoorn / te waghen met drie duysent Spaengiaerdē/tot Brussel opt Broothuys/op de Marct. Haer Processen waren bedinght door Jan du Boys/ Procureur generael des Conincx. De Graven wert geweygert alle behulp van Advocatē/ ende raet van vrienden/dat haer nochtans was toegeseyt/ende werden ghedwonghen theste dat sy selfs conden te antwoorden op haer beschuldingē/op pene vā tontumatie. Alsoo antwoorden sy met protestatie vant ongheliick/ als Heeren vander Ordere des Gulden Vlies/datmen haer tegens de Previlegien der selviger/eñ den Landē aendede.

Egmont hadde gheantwoort op achtentachtentich artijckelen den twaelfsten Februari. Syne vrienden eñ huysvrouwe Sabina vandē huyse van Beyerē/suster vandē Palsgrave Cuervorst/ haddē beweecht den Keyser ende andere Vorsten/om by den Coninck ende den Hertoch te intercederen/ dat hy mochte los wordē/oft dat hy hem mochte by Advocaten verantwoorden/ als haer belooft was. Den Keyser sondt een Edelman expres om de Gravinne te troosten/ ende te versekerē dat alles ten besten afloopen soude.

Maer den Hertoch also sy nu tot Brussel ghebrocht waren / heeft hen een ure voor middernacht/als sy nu slapen ghegaen waren/ haer Sentencie ghesonden/ ende doen voorlesen: Dese Sententie was indē Bloetraet gheraemt/ ende by Hessele geschreven/ ten bysitten vā Barlaimont/ Norcarmes/ ende andere / alleene by den Hertoge onderteeckent/sonder de andere Raetsheeren opinien af te vraghen.

De substancie daer van was aldus.

Dat Don Alvares de Toledo/Hertoch van Alva/ etc. ghesien hebbende het proces criminel/tusschen den Procureur generael des Conincx / aenlegghere / teghen de verweerders Heeren/ etc. Oock ghesien de informatien/ schiftueren/ instrumenten des selven Procureus / by hem ghemaeckt ende ghepresenteert: ooc de belijdinge van de selve Heeren ende verweerders / haer verantwoordinghe/schriftueren/ ende instrumenten/ van haer tot haerder ontlastinghe voort ghebracht / daer wt dat bleeck / dat sy begaen hebben Crimen Læsæ Maiestatis, ende de rebellie gunstich gheweest zijn/ ende de aenhanghers vande verbonden/ ende grouwelijcke conspiratien des Princen van Orangien / ende andere Heeren der selver Nederlanden: hebben ooc selver in haer beschuttinghe ghenomen de gheconfedereerde Edelen: Oock ghemerckt de quade diensten die sy ghedaen hebben / in haer Gouvernementen/ ten aensiene van de behoudenisse des heylighen Catholijcken gheloofs/ met de boose oproermakers ende rebellen der heyliger Roomsche Catholijcsche Kercke/ende des Conincx: Ende vorder oversien hebbende tgene meer int selve proces te vinden is: So gheeft syn Exelentie met die van synen Rade neffens hem wesende/ den Procureur syn conclusien alles voor gheapprobeert / ende daeromme declareert / de voorschreven Graven vervallen ende begaen te hebben Crimen Læsæ Maiestatis, ende van rebellie / ende als sodanighe onthooft te worden metten sweerde/ ende haer hoofden ghestelt te worden op hooghe publijcke plaetsen/ op dat die van eenen yeghelijcken mochten ghesien worden / ende soo langhe tot dat syne Exelentie anders daer van sal ordineren: verbiedende op den hals/ eer die hoofden niet af te nemen / ende dat tot een exempelare castiement vande boose feyten ende misdaden / by de selvighe begaen. Vercondigende voorts voor den Coninck verbeurt ende gheconfisqueert/ alderhande haerlieder goederen/roerende eñ onroerende/Gerechticheden/ Actien/Leenen eñ Erven/ van wat natuere sy zijn/ die gevonden sullen worden hare te wesen / in wat plaetsen sy bevonden worden. Ghegheven tot Brussel den vierden Juni / Anno M. D. Lxviij. Onderteeckent / Hertoch van Alva. Praetz, Secretarius.

1568.

Sententie over Egmōt ende Hoorne den vierden Juni.

Als dit vonnisse by de Graven ghehoort was / hebben sy het gheduldelijck afghenomen: Egmont seyde (sonder hem eenichsins te ontsetten:) Dat is voorwaer een grouwelick ende streng vonnisse/ick meynde den Coninck soo veel niet vertoornt te hebben/ dat sulcken straffe weerdich ware/ want het ghene dat ick ghedaen hebbe/ dat hebbe ick wel ghemeynt ten besten ende tot synen dienste te wesen: Maer soo ick my ergens in mochte misgaen hebben / so bidde ick dat mijn doodt alle mijn misdaet wech neme / sonder dat my ende mijne nacomelinghen sulcken schande eñ oneere gheschiede/ ende dat mijne lieve Huysvrouwe ende onnoosele kinderen daeromme te lijden souden hebben/ verbeurende lijf ende goet/

Egmont antwoort op syn vonnisse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1568. boven dat alle mijn blijckelijcke diensten behoorden eenighe ghenade te verdienen: maer nademael het Godt ende den Coninc alsoo believt/ so wil ic de doot gewillichlijcken aen nemen: Sulcke ende dierghelijcke woorden gebruycte hy meer/ meest om den Coninc tot medelijden van syn Huysvrouwe eñ kinderen te bewegen. Ende hy schreef twee brieven/ een aen den Coninc/ ende den anderen aen syn Huysvrouwe. Aen den Coninc schreef hy/ Als dat hy ghehoort hadde het vonnisse dat hem ghelieft hadde over hem te laten gaen/ eñ hoe wel hy noyt voor hem hadde ghenomen/ ofte van meyninge gheweest was yet tegens syne Majesteyts persoon/dienst/ofte oude Catholijcsche Religie te doen ofte te handelen/ soo wilde hy de doot nochtans met gedult lijden/ na dat het den goeden Godt beliefde: Ende so hy yet ghedaen hadde/ ofte toeghelaten (ghedurende de Nederlandtsche beroerten) dat hy niet voorby en mochte/ so ware dat selve altijt gheschiet met getrouwer herten/ Gode ter eeren/ syne Majesteyt ten dienst/ ende nae den eysch des tijts. Badt daeromme syne Majesteyt dat hem gheliefde te willen verghveven/ ende de beste meyninghe daer van te hebben: Syne lieve Huysvrouwe/onnoosele ende arme kinders/ te laten bevolen zijn/ ende ghenadich wesen: Hem selven bevelende tot Godts Almachtighe barmherticheydt. Datum tot Brussel den vijfden Juni M.D.Lxviij. Onderschreven/ Tot sterven bereyt/ Lamorael van Egmont.

Egmonts Brief aendẽ Coninc voor syn sterven.

Desen Brief gesloten ende gesegelt zijnde/ leverde hy dẽ Bisschop van Iperẽ/ aen hem hertelijcken begheerende dien aenden Coninc te seynden/ die hem dat beloofde: Daer nae begaf hy hem tot ghebeden.

Desghelijcx heeft hem den Grave van Hoorne oock ter doot vromelijcken bereyt/ ende tot ghebeden begheven.

Daerentusschen isser tot Brussel op de Marct voort Stadthuys een Schavot gemaect/ ende al met swert laken bedeckt/ ende daer op twee staken gherecht met ysere pinnen/ twee swarte cussens/ ende een buffet ofte taeffelken/ daer een silvere cruyce op stont/ en de Marct wert met tweeentwintich Vendelen Spaensche Soldaten alomme besedt.

Egmonts onthalsinge ende maniere van stervẽ den vijfden Juni/ M.D.Lxvig.

Twee uren voor middach/ tẽ thien uren/ wert den Grave van Egmont op het schavot ghebracht/ vanden Maestro del Campo, ofte Colonel Juliaen Romero/ Capiteyn Salinas/ ende den Bisschop van Iperen/ Martinus Riethovius synen Biechtvader al in Rouwe gecleet. Den Provoost vanden Hove Spelle genaemt/ sat te Peerde voort Schavot/ met syn roode Roede in syn hant: den Beul ofte scherprichter/ stont onder het Schavot. Egmont was ghecleet in hosen ende wambays/ hebbende selve den craghe smorghens van het wambays ghesneden/ ende hadde daer over eenen rooden Damasten nachttabbaert/ ende een swart mantelken met Gouden passament ghevoort noch daer oppe/ op syn hooft eenen swerten Armozynen hoet met swerte ende witte pluymen/ in syn handẽ (die ongebonden waren) eenen snutdoeck: Opt Schavot ginck hy wat op ende neder/ wenschende te mogen in dienste van synen Prince eñ Lande syn leven eynden. Hy vraechde aen Julianen Romero/ oft daer gheen genade was? De welcke syn schouderen treckende/ antwoorde/ neen. Waer over hy (bytende op syn tanden) synen mantel eñ tabbaert neder wierp/ knielde op het cussen/ ende met hem den Bisschop/ tsamen biddende/ die hem daer nae het Cruycefix te cussen gaf: Ende doen den hoet ende snutdoec van hem werpende/ stelde hem knielende ter doot/ doende een zijden slaepmutsken over syn ooghen/ verwachtende den slach. Terstont is den Scherprechter opgecomen met syn sweert/ ten eersten slage dat hooft hem afhouwende. Het lichaem ende bloet wert met swert laken bedeckt.

Daer nae heeftmẽ den Grave van Hoorn opt Schavot ghebrocht/ gecleet met eenen swerten mantel/ ende een wullen Milaentsche bonette op syn hooft: Alwaer hy Gode syn menichfuldige sonden bekent heeft/ de omstaenders alle gheluck wenschende/ begheerende hem te willen helpen bidden. Versocht zijnde/ en wilde hy niet bekennen den Coninck misdaen te hebben/ op de maniere so men hem vermaende. Daer na den mantel af ghelevdt hebbende/ stont hy in syn coussens/ eñ in een catoenen lijfrocxken/ also neder knielende opt cussen/ troc hy syn Milaentsche bonette voor syn ooghen/ syn handen tsamen houdende/ ende verwachte oock den slach (die den Scherprechter hem gaf) luyde roepende/ In manus tuas Domine comendo Spiritum meum.

Sterven van den Grave van Hoorne den vijfden Juni.

Daer nae werden de hoofden op de twee staken ende pinnen ghestelt/ daer sy bleven staen twee uren lanck/ met groot verschricken ende medelijden vanden volcke/ daer eenighe haer snutdoecken dobten int bloet/ tot memorie te bewaren. Nae de twee uren zijn de lichamen met de hoofden van haer dienaers in kisten geleyt/ ende ter begravenisse ghevoert/ elck in syne Heerlijckheden: Egmont met meerder Cerimonien vande Gheestelijcke dan Hoorne/ als Catholijcker ghestorven zijnde.

Haer hoofden op pinnen ghestelt.

Aldus hebben die twee vermaerde Heerẽ Lamorael van Egmont/ Prince van Gavere/ Grave van Egmont/ Gouverneur van Vlaenderen ende Artoys/ Ridder vander Ordere des Gulden Vlies/ Raetsheere van Staten/ etc. Ende Philips van Montmorenci/ Grave van Hoorne/ etc. Admirael vander Zee/ Camerlinck ende Capiteyn vande Garde des Coninex/ oock Ridder vanden Guldẽ Vliese/ ende Raetsheere van Staten/ beyde jammerlijck haer leven gheeyndet dẽ vijfdẽ Juni/ Anno M.D.Lxviij. Egmondt storf ontrent sesenveertich ofte sevenenveertich Jaer out zijnde/ een sterck/ vroom/ schoon/ hoochmoedich/ ende streng man/ weynich syns ghelijcke in alle Hoofsche Hoocheydt vindende: Hy liet achter by syn Huysvrouwe dry Sonen/ ende acht Dochteren.

Hoorne mochte ontrent vijftich Jaren out zijn/ een lanc/ fris/ fraey eñ verstandich Heere:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1568.

Heere van Montingni broeder van Hoorne in Spaengien onthalst.

Heere: hy en liet gheen kinderen achter/ dan syn Huysvrouwe/ die naemaels troude den Grave van Meurs ende Nieuwenaer. Synen Broeder Florent van Monmorenti/ Heere van Montingni/ etc. Gouverneur van Doornick ende Tournesis/ Ridder vander Ordere des Gulden Vlies/ een dapper/ cloeck/ vernuftich ende verstandich Heere/ (die in Spaengien vande Staten en Regente ghesonden was / om des Coninckx herte te vermorwen/ metten Marckgrave van Berghen/ die te voren daer gestorven was) wert daer naer oock in Spaengien onthooft buyten Segovia/ metter haest/ om de comste vande Bruyt Anna van Oostenrijc/ die beloofde hadde hem voor de eerste bede te verbidden.

Opinie over de doot van de Nederlandsche Heeren.

Van deser Heeren leven/ doot/ ende diensten den Coninc ende Landen gedaen/ heeft men inde omligghende onpartijdige Landen opinie gehouden/ dat sy de principaelste instrumenten zijn geweest / met raet ende daet van des Coninckx voorspoet/ victorien ende grootheyt / syn saken (door syns Vaders des Keysers teghenspoet in Duytslant/ ende oock lichamelijcke swackheyt seer leeghe zijnde) waren by haer ende andere Nederlanders so opgerecht/ dat hy Vrancrijck tot sulcken eerlijcken ende Heerlijcken peyse met aen te gaen brochte. Maer het is haer ongheluck gheweest/ dat sy den volcke oft ghemeynte te seer liefghetal waren/ ende door haer vroomheyt ende diensten/ met de ander Nederlandtsche Heeren alomme te groten fame ende credit vercreghen hadden: Waer mede sy niet alleen de ghemeynte tot groote schattinghen/ beden/ ende authoriteyt den Coninck te gheven/ beweecht hadden/ maer oock in ander Landen/ daer sy ghealliëert waren/ als in Duytslant hem groote ghedienstichheden verwerfden ofte concilieerden. Ende alsoo den Coninc met synen Raet gheresolveert hadde de Landen volcomelijc te vermeesteren/ als Indien ende andere Landen / met beswaringhe van Inquisitie/ ende andere nieuwicheden/ tzy wt yver vande Roomsche Catholijcke Relegie / ofte syn profijt ende Hoocheyt te veel absolutelijcke soeckende / So heeft men aen dese Heeren ende de andere versocht en verwacht/ dat sy haer vorighe autoriteyt ende vermogen by de volcke daer toe ooc souden verstrecken/ als sy te voren gedaen hadden/ int welcke sy haer so wel niet hebbe gequeten als de onverstandighe des Lants saken in Spaengien dat wel begheerden: twelck dese Heeren achten meer tot ondienste des Coninckx te strecken / Oock zijnde onbillich haer eyghen Vrienden / Maeschap/ Lant/ Wetten ende Previlegien teghen te staen/ beter verstaende waer inne der Landen voorspoet/ ende consequentelijck sConinckx profijtende hoocheyt ghelegen ware/ dan men in Spaengien dede / achtende ooc onmogelijc een volck vryheyt gewoon zijnde/ in ruste en vrede te mogen houden met sulcken odieuse rigoreusheyt/ als de Placcaten ende Inquisitie daer op mede brochten. Waeromme sy / insiende den tijt en de handelingen vande omliggende gebueren/ hebben sy ghesocht den Coninck tot nootelijcke veranderinghe oft versachtinge van syn voornemen te brenghen/ met verscheyden middelen/ die den Coninck ende synen Rade niet en behaecthde/ welcke het Crimen Læsæ Maiestatis is/ daer sy om moesten sterven nae de meeninghe der Spaengiaerden. Andere by eenen anderen regel haer actien afmetende/ achten dat sy by Gode en byden menschë de doot wel verdienden/ om dat sy so goede sake/ als daer Godts eere/ Religie/ en der Landen welvaert/ en profijt des Coninckx soo grootelijcx aen gheleghen ware/ niet beter toegestaen en hadden/ maer hadden wt vreese te apetijte vande onbedachtheyt des Coninckx ende des Landts vyanden/ lichtveerdelijcken haer laten gebruycken/ om so goeden sake/ als was het schorssen vande Placcaten tot Staten vergaderinghe/ oft diergheliijcke ghegeven vryheyt by provisie/ den Lande weder te benemen/ waer mede sy de andere Heeren ende Edelen cleynhertich gemaeckt hadden/ ja eensdeels hadden helpen vervolghen tegen haer eyghen belofte ende ghemoet ofte conscientie/ siende ende wetende waer de eere Godts/ de Religie/ Lants welvaren/ ende sConinckx profijt in gheleghen ware / beter dan eenighe andere Raetsheeren/ als tsins den tijt ghenoech betoont heeft. Eenighe segghen hier teghen / haer excuserende / dat sy verhoopten des Coninckx toornich ghemoet te stillen / als hy soude sien ghehoorsaemheyt syner subjecten/ ende swaricheyt der saken/ met de perijckelen die daer inne gheleghen waren/ waer door hy beweecht soude worden tot sachter ende bequamer medecijnen / etc. daer sy grootelijcx oock in ghefaelt hebben/ twelck haer oock de Prince van Orangië ende andere genoech voorseyden/ als dat sy souden wesen de bruggen ende instrumenten waer over ende waer mede de Spaengiaerden souden int Landt comen/ radende liever alle vremde daer wt te houden/ tot dat den Coninck met advijse vande Staten generael beter beraden ware. Generalijc achte een yeghelijck/ dat den Coninck van dese strafheyt over dese Graven ende andere Edelen betoont / gheenderhande goede vruchte daer by rapen soude / maer wel quaetwillicheyt ende desperatie/ die sins vele ghecost heeft. Dit waren de opinien generalijc/ die de ervarene in affairen van staten van haer doot hadde inde omligghende Landen ende Princen hoven.

Executie generael / oock met branden over die van de Religie waren.

Den Hertoch van Alva nae dese groote executien over de groote Heeren/ ende alsoo consequentelijck over andere van minder qualiteyt/ alle de Nederlande door/ ooc met het branden over die vande Gereformeerde Religie/ en Herdoopers/ met groot verschricken van allen volcke/ heeft een Placcaet ofte ghebodt doen doen: Dat soo wie eenige rebellen/ Geusen/ vyanden ende ghevluchtighe goederen wisten/ souden dat de Overheyt ofte Tresoriers moeten aenghe-

Placcaet om der rebellen goederen te moeten aenbrengen.

ven/ op straffe des weerde daer van aenden selven diet wiste ende niet aen en brochte te verhalen. Ende om tot het selfde te beter te gheraken / werdt een verdendeel den

1568. aenbrengher ghegeven. Die de weerde der verswegheue goederen niet en vermochten te betalen/souden met lijf straffe ghecastydt worden/ nae goetduncken vanden Rechter.

Hertoch van Alva treckt op na Vrieslant/ in Julio.

Int begintsel van Julio is den Hertoch selve in persoon op ghetrocken naer Groeningen met noch seventien vendelẽ Spaengiaerden ende andere/ende met veel munitie ende gheschut ghelicht wt Mechelen/ dat der Landen munitie plaetse plach te wesen/ ẽ is door Shertoghenbos in synen Leger voor Groeningen gecomen den xiiij. Juli.

Graef Lodewijck treckt van Groeninghen.

Graef Lodewijck metten Grave van Hoochstraten ende van Schouwenburgh/ siende de groote macht des Hertochs/is vã Groeninghen afghetogen na de Riviere de Ems/ om hem aldaer ergens op syn voordeel te stercken/ende vorder hulpe van synẽ Broeder den Prince van Orangiẽ te wachten/ ofte in meyninghe aldaer den Spaengiaerden werck te gheven/ om den Prince tijt ende bequaemheyt te maken in Nederlant elders in te vallen.

Den Hertoch syn vertrecken siende ende voornemen merckende/trock in alder haest op/ hem na/den negenthiendẽ Juli/latende Hertoch Erich van Bruynswijc tot Groeningen met xvj. hondert Peerden: hy trock na Wedde/ dat hy wat sterck dede maken: Ende van daer op Reyden/toecomende den Bisschop van Munster/ alwaer een brugge over de Ems leyt/die hy dede besettẽ.

Alva vervolcht ende bespringht Graef Lodewijc te Jemmingen den xix. Juli.

Graef Lodewijck heeft hem ontrent Jemmingen begheven op de Ems/van waer hem gheen nootsakelijckheyt en conde ontbreken/daer hy hem meynde wel te stercken/met de goede ghelegentheyt vander plaetse/hadde hy syn volck gewillich gehadt/ende niet so dapper vanden Hertoch vervolcht gheweest: Die hem terstont toe sondt Santio Davila met dertich Peerden/om alle syn doen wel te bespieden/ ẽ met veerthien hondert Peerden daerna hem te proeven ende schermutselen. Naer hem sont hy Juliaen Romero met acht hondert Archibusiers ende Musquettiers: ende om dat den wech enghe was/ẽ de voorste alle vlucht te benemen/ dede hy volghen Santio de Londagno / met noch thien hondert Archibusiers / ẽ twee Benden sware Ruyters onder Cesar Gonsaga/ ende Curtio Martinengo/tot haerder ontset. Daer naer volchden alle het Spaensch voetvolc/onder Alphonso Ulloa ende Gonsalvo de Braccamonte / met bevel dat sy haer niet roeren en souden / sonder syn expres bevel. Tot eenen rugge vant Spaensche voetvolck ordineerde hy ses Vendelen Duytschen/ waer na volchdẽ vijfthiẽ vendelen Waelen onder Giorge van Lalain/ Heere van Ville/broeder vandẽ Grave van Hoochstratẽ/die by Graef Lodewic geweest was/ẽ voor twee dagen vertrocken was. Hem volchdẽ ses hondert Peerdẽ lanciers.

Twee Graeẽ broeders teghen den anderen te velde.

De voorgangers vonden een deel vã hare vyanden die de passagien ende bruggen tot haerder beschermiẽ af brakẽ/ Sluysen openende/met de welcke sy willende schermutselen/ weken die op haer voordeel na haren geweldigen hoop/ die in twee hoopẽ achter haer geschut in slachordẽne stont/ wel geordineert: Dese en dorsten sy niet bespringen/maer sondẽ om eenighe spiessen te hebben/ de welcke den Hertoch te seynden weygerde/ maer wilde haer fortserẽ haer geluc te versoecken/ ende haer wt noot te behelpẽ ten besten dat sy conden/ zijnde tusschẽ hem ende den vyant in een engde besloten / daer mede versekert zijnde dat hem geen groote schade / maer verlies van weynighe conde toecomen/ende sommige te avontueren om syn geluck te versoecken/ docht hem wel de pijne weert/ die hy wiste datter eenige waren die om haer leven groote vroomheyt ẽ ghewelt thoonen souden. Ten lesten belaste hy dat de twee Benden sware Ruyters van Gonsaga ende Martinengo / de eerste tot eenen rugghe souden toetrecken / vreesende het water dat door de doorghesteken Dijcken niet langhe en conde beyden/maer hem overvallen soude/ dat inde velden ende wegen begonde te wassen/ oock om dat het scheen te willen regenen / waer door het gebruyck vande bussen den synen mochte benomen worden: Waeromme hy last gaf synen bastaert sone dẽ Gran Prior Don Fernando de Toledo/ alle de hoopẽ te doẽ aentrecken met haeste / ende deen op dander te dringen/ ẽ also den vyant op lijf te vallen/ twelc sy wt noot gedrongẽ zijnde/ dedẽ twee uren na den noen/hebbende vier urẽ te vorẽ begõst te schermutselẽ/ ẽ vielẽ also inde begravinge vã tgeschut/ẽ inde slachordenen. 1568.

Hertoch van Alva ordinantie int bespringen.

Graef Lodewijc wert geestimeert te voet ende te Peerde in als ontrent seven duysent sterc te wesen/hadde alles ghenoech versien om synen vyant te wederstaen/ ende hadde geordineert met het water in te laten/eensdeels synen vyant te verdrincken / oft met schade achterwaerts te doen trecken: maer noch ongherect ende verrast zijnde/ ende de knechten niet merckede/dat sy in eenich perijckel in die plaetse waren/ oock niet meynende dat den vyant met alle syn macht op haer was dringende / ẽ siende datmen haren dienst vandoene hadde / wilden sy haer betalinge ẽ contentement (met groote disordere) hebbẽ/ als die sy seydẽ wel verdient te hebben/door het lange liggen voor Groeningẽ/hoorende datter eenich gelt int leger soude gebrocht wesen. Hier tegẽ en hielpen gheen schoon spreken ofte biddẽ van Graef Lodewijc/ofte Graef Joost vã Schouwenberch/ẽ andere Overste die haer tperijckel aenwesen / segghende datter gheen tijt om gelt te tellen en ware/ maer om vechten/ sy souden ten minsten de Dijcken helpen doorstekẽ/daer sy selve met schuppẽ in haer handen nemende/haer beste toe dedẽ. Maer het was alles te vergeefs/ ghereetschappe ontbrekende/ disordere groeyende/ ẽ malcanderen mistrouwende / als oft eenich ghemaect werck geweest ware. Als de Spaengiaerden dit ghewaer werden / vielen die stoutelijcken ende disperatelijcken selve in haer Schantsen qualijc noch begravẽ zijnde/ midts de haestighe overvallinge/so dat sy gheheel gheslagen ende ontdaen werden zonder groot wederstant/ groote menichte verdronckẽ: Ende midts dat de plaetse enghe was / de Riviere de Ems aen de een

Graef Lodewijck wert te Jemminghen gheslagen den 19. Julii.

zijde/

1568. zijde/ende Marassen aẽ de ander zijde/conden sy te weynigher vluchten. Het Peerdevolc quam meest daer vã/met Graef Joost van Schouwenbergh. Graef Lodewijck salveerde hem oock met een schuyte binnen Emden. Vendelen/gheschut/munitie/ende bagagie/werter al verloren;maer veel was noch binnen Emden. Aldus wan den Hertoch den slach/ende wreeckte de nederlaghe van Arenberch tot synen ghelucke/ door de onwillicheyt van den ghemeynen Soldaet syns vyants/ die haren vyant te cleyn achteden: Want hadden sy haer Overste ghevolcht/den Hertoch soude ten minsten met groote schade moeten te rugge trecken hebben / in perijckel van vervolcht ende geheel ontdaen te wordẽ. Desen slach geschiede te Jemminghen den xxj. Juni/Anno M.D. Lxviij. daer veel volcx bleef.

Den Hertoch op syn victorie sondt terstont Posten aenden Paus/ Coninck/ ende andere Potentatẽ: Heeft hem ooc beclaecht aen Jan Bisschop van Munster/als Overste des Westphalisschen kryts/ over Graef Lodewijc/ eñ de Graven van Emden/ dat sy syne vyanden met provande ende andersins bygestaen hadden/ waeromme hy hen wilde als vyanden bestrijden: Maer siende dat Emden sterc was/ende tvolc op de beenen / heeft hem best ghedocht nae te laten.

Verclaers des Princen van Orangien/ aennemende den krijch Anno M.D. Lxviij. den xx. Juni.

Graef Lodewijck na syn nederlage heeft by een vergadert al wat outcomen was/eñ is ghetrocken nae Duytslandt / by synen Broeder den Prince van Orangien/ die nv op eenen grootẽ tocht was/maer seer door syns Broeders nederlaghe verachtert: Hy heeft een verclaers van date dẽ xxviij. Juni in druck laten wt gaen / waerom hy den krijch aen nam/Gode ter eeren/den Coninc te profijte / ende ooc de Keyserlijcke Majesteyt/ende synen Sone ten besten/als naeste erve des Coninex / teghens de rasende tyrannijen vandẽ Hertoch van Alva/ verhalende int corte meest al datter ghepasseert was / versoeckende in sulcken goeden werc een yeghelijcx bystant.

Heyrkracht vande Prince van Orangien.

In den beghinne van September heeft den Prince te Romerdorf int Bisdom van Triere monsteringe ghehouden/ eñ is over den Rijn ghetrocken tot S. Vijt/een Dorp hem selve toebehoorende/ eñ hadde viereuveertich vendelen Duytsche knechtẽ onder Claes Hadtstadt/Veyt Schooner/ Baltasar Wolse/etc. Hy hadde noch daerenboven vier duysent Walen/ Nederlansche/ Duytsche/ende Fransoysen/meest Archebusiers/ met seven duysent wel geruste Peerdẽ/waer van Overste waren Frederick van Rollenhausen/ Maerschalc van Hessen/ Dieterigh vã Schoonberch/Grave Joost vã Schouwenberch/Graef Aelbert vã Nassou/Graef Burchard vã Barby/Otto vã Malsborch/ eñ meer andere: Van Nederlanders behalven synen Broeder Graef Lodewijck/waren daer de Grave van Hoochstraten/ Anthoni de la Laing/ Ridder vander Ordere/ ende Gouverneur van Mechelen/met veel Edelen wt Nederlant/ als de Heere vã Batenburgh/ Warrour/ Ryssoyre/Caerlo/Hametz/Bortel/Lomerval/ Maelberge/ Flessis/ Doheyn/ ende meer andere. Hy voerde mede ses veltstuckẽ geschuts / eñ vier groote stucken. Veel hadden in haer vendels geschrevẽ PRO LEGE, GREGE ET REGE, dat is/voor de Wet/tvolck/ eñ den Coninc: Andere voerden den Pellicaẽ/ die wt liefdẽ voeyde syne jongen met syns herten bloet. 1568.

De Prince schreef aenden Hertoch van Cleve om passagie ende victualie voor synẽ Legher/maer hy en vercreech de beste antwoorde niet/ hebbende den selven Hertoch met synen raet den Spaengiaerdẽ hem altijt seer gonstich vertoont.

Graef Lodewijck nam Arenberch met ghewelt in/ daer veel Spaengiaerden doot bleven/oock Kerpen/ eñ Hornesoii:nam oox ontrent achthien Schepen opdẽ Rijn/ met Italiaensche Comanschappen geladen/die hy ransomeerde. Hier ontrent lach den Legher langhe/so datmen niet en wiste oft hy nae Nederlant / ofte nae Lutsenborch/ ofte Vranckrijck wilde trecken.

Den Hertoch van Alva nae syn victorie in Vrieslant was getrocken na Amsterdam eñ Wtrecht/ daer hy een oude Vrouwe van Lxxxiij. jaren dede onthalsen/die wel vier duysent guldens jaerlicx te verteerẽ hadde/ ende dat om dat sy eenen Predicant eertijts geherbercht hadde: eñ dede aldaer syn volc monsteren. De Overste over de Duytsche knechtẽ warẽ/ de Graven Albericus vã Lodron/ Graef Otto vã Overstein/ eñ andere/ tot vier regimentẽ Duytschen/daer benevẽ drie regimenten oude Spaengiaerden/ die tsamẽ wel sevẽ duysent maecten: daerenboven wel xl. vendelen Waelen. Hy hadde drie duysent Duytschen Peertvolc/ onder Hertoch Erick van Brunswijc/ ende duysent sware Ruyters Duytsche: Twee duysent so Spaensche/ Italiaensche als Borgoensche lichte Peerden/sonder de Benden van ordinantie/die op twee duysent Peerdẽ geschat werden: Voorts groote quantiteyt van geschut/munitie/ schuytẽ om bruggen te maken/ eñ menichte vã Pioniers ofte gravers volchden hem. Met dese hoopen troc hy na Maestricht/ om den Prince te wederstaen/ vreesende oock oft hy mochte int Graefschap van Borgoengien vallen (hoe wel de Switsers tot de beschuttinghe verbonden zijn) sont derwaerts aen den Gouverneur Monseur de Vergy/by wissel een somme ghelts/met bevel om hem daer mede te behelpẽ/ eñ selve vercreech hy ontrent desen tijt wt Spaengien een somme gelts diemen wel vier hondert duysent Ducaten schatte/ ende dat in Zeelandt by der Zee.

Heyrkracht vandẽ Hertoch van Alva.

Den Hertoch siende den Prince sterck/ dochte hy maer een defensive oorloghe te voeren/ met den Prince het incomẽ te beletten/ende de victualie: nochtans by het Casteel van Noytepn sloech hem den Prince ettelijcke vendelen knechten af.

Als nv den Prince met synen Leger langhe tusschen den Rijn ende Mase gheleghen hadde/twelck groote suspitie was ghevende/ dat hy eenich verstant op Lutsenborch mochte hebben met den Gouverneur/ den Grave Pieter Ernst van Mansvalt / daer teghen hem den Hertoghe moeste versien/

1568. so is de Prince ten lesten/ op ende neder treckende/ ontrent Luyck ghecomen.

Daerentusschẽ heeft de Prince een groote seditie ende tweedracht onder syn volck geleden/ de een teghens de andere in slaende/ alwaer met tusschen beyden te loopen/ den Prince selve syn rapier van syn zijde gheschoten wert/ ende eenighe andere Heeren doot bleven.

Luyckenaers thoonen haer partyich teghen den Prince.

Te Luyc verhoopte hy so veel vrienden te hebben/ dat hy daer passagie/ victualie/ ende van alle gerieffelickheyt soude vinden. Maer also den Hertoch daer ontrent te voren was/ dreygende het Lant af te loopen/ ende om dat een partye scheen den Prince seer toeghedaen te zijn/ soo werter door den Bisschop vanden huyse van Groesbeke soo vele gehandelt/ dat des Princen wederpartije de overhant behielden/ so dat sy selve ses Vendelen knechten oprechten van haer gesintheyt/ tot bewaringhe vander Stadt/ so dat den Prince te spade comende/ hem syn meyninge misluckte. Om nv den Hertoghe alderhande nadencken te geven/ werwaert hy wilde/ oft waer hy mochte de Mase passeren/ en gaf hy synen Legher gheen ruste/ maer marceerde daer mede op ende neder/ van de een plaetse op de ander/ om syn passeren onseker te makẽ. Den Hertoch hadde alomme/ daer de Mase ondiepste was/ menichte van minckijsers/ ofte getackte scherpe ysers doen worpen/ om datmen te qualijcker over passeren soude. Maer den Prince gheen middel hebbende om brugghen te makẽ/ dede alomme de diepte van de Mase versoecken: Ende ontrent den sevenstẽ October vont hy hem subytelijcken op de Reviere by Stockem/ daer hy eenige Peerden dede passeren/ ẽn de passagie vryen. Voorts dede hy ettelijcke hondert Peerden int water stil staen/ van de een eynde totten anderen/ seer dichte in ordere/ daer door sy eensdeels het water van synen loop ophielden/ ende benedẽ leeger maeckten/ terwijlen dat den gheheelen Legher passeerde/ volghende Stratagema, eertijts by Julius Cæsar ende andere Capiteynen ghebruyckt/ met verwonderen van vele/ ende meest vanden Hertoch/ In dier voegen/ so hy op de staende voet dẽ Hertoch hadde aenghevallen/ soo soude hy syn Lergher seer verschrict/ verstropt/ ende onbereet ghevonden hebben/ ende lichtelijc gheslaghen: maer hy en conde syn volc/ nat ende ongherust zijnde/ oock syn Peerden onghereet wesende/ soo haest niet daer toe gebrengen: Maer so haestelijckẽ als hy mochte/ is hy synen vyant onder de ooghen ghetrocken/ voor Maestricht/ die hem daerentusschen sterck op eenen Berch voor de Stadt begravẽ ende beschanst hadde/ daer wel gelegert/ ende syn Steden alomme wel met Garnisoen ẽn nootdruft versien zijnde. Den Hertoch dede ooc alomme de Molenysers vande Meulens nemen/ om te belettẽ het Coren te malen/ met resolutie hem met schermutsels te quellen ende de victualie af te houden/ ende van slaghen te wachten/ ende hem tegen den Prince te beschermen: wel wetende alsoot nv inden Winter was/ dat hy daer niet langher en conde blijven by gebreke van victualie/ voperinghe ende ghelt/ waer over hier ende daer verscheydẽ schermutsels ghebeurden.

De Prince passeert behendelijcken de Mase.

De Prince trock een deel van Brabandt door/ tot by Thienen/ soeckende alle middelen om den Hertoch tot slach te brengen. Ten lesten/ also sekere Fransoysen wt Picardijen (door den aenstaenden krijch in Vranckrijck) haer tot Chauni ende Jenlis vergadert hadden ontrent twaelf Cornetten Peerden/ ẽn twee duysent archebusiers/ onder den ouden Heere van Jenlis/ ende Morvilliers/ die gheassisteert waren vanden Baroen van Ranty, Mouy, Autricourt, Desternay Requires, la Personne, ende den Capiteyn Loyet/ Overste vant voetvolck. Als die nv in Brabant gecomẽ warẽ/ heeft den Prince van ontrent Thienen opgebroken/ om met dese Fransoysen te Judoigne te versamen/ daer dat hy een Rijvierken te passeren hadde. Als den Hertoch dit ghewaer geworden is/ sont hy synen sone Don Frederico met vier duysent Spaengiaerdẽ ende Walen/ met Peerde volck/ ende ses stucken gheschuts hem na/ om hem te slaen als den meestendeel het water gepasseert soudẽ zijn. De Prince eensdeels tselfde vreesende/ hadde tot achterhoede ghelaten twee duysent archebusiers/ ẽn eenige Peerden. Maer Don Frederico sette syn gheschut op haer/ ende besprongse aen allen zijden/ soo dat sy ontdaen werden/ die niet haest ghenoech en condẽ passeren/ niet sonder datter veel over beyden zijden doot bleven: Alwaer dat ooc de Heere van Lonnerval ghevangen wert/ die namaels den Hertoch tot Brussel dede onthalsen.

Eenich beleyt van des Princẽ volc eer hy conde versamelen by de Fransoysen tot Judoigne.

De Prince nv te Judoigne mette Francoysen versamelt zijnde/ is met haer (siende dat hy synen vyant niet en conde tot slach brenghen) weynich gheholpen geweest/ om dat hem alomme de victualie afghesneden wert/ waer van sy groot ghebreck creghen. Aldus siende alle syn voornemen/ aenslagen ende middelen van Ghelt/ etc. hem faellierde/ hebbende verhoopt dat veel Steden ẽn volc alomme hem toevallen soude/ daer hy verstant binnen ende aenslaghen op hadde/ daer teghen den Hertoch al met sterc Garnisoen in versien hadde/ So heeft de Prince best ghedocht naer Vranckrijck te trecken/ den Prince van Conde ende den Hugenooten tot hulpe/ die alreede in haren derdẽ inlantschen krijch getreden waren/ den vrede van Chartres weynich onderhouden wordende/ so haest als Hertoch Casimirus met syn krijchsvolc te Lande wtgetrockẽ was. Desen wech gheresolveert zijnde/ daer de Fransoysen seer toe raeden/ ẽn nv op wech zijnde/ heeft hem den Hertoch gevolcht int eynde van October/ alwaer hem weder een open veltslach gepresenteert wert: maer hy op syn voordel altijt gelegert zijnde/ en wilde daer niet aẽ/ maer wel schermutselẽ/ welc schermutselẽ de doot veroorsaecte van vele vande hittichste over beyde zijden. Maer alsoo den Prince door Henegouwe trock/ ende dẽ xij. November van Quesnoi le conte op brack/ om na Cambresis te trecken/ smorgens te negen urẽ/ heeft hy vã des Hertoch

De Prince resolveert in Vranckrijck te trecken/ biedt anderwerf den Hertoch slach aen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

tochs volc x. vendelẽ Duytsche/ viij. vendelen Spaengiaerden/ eñ drie Cornetten lichte peerden verstropt eñ verslagen/ alwaer dat vele van Adel doot ende ghevanghen bleven/ als den sone vanden Marquis Dolinares/ Don Jan de Talles/ Don Ruffili Henricus/ met meer andere. Aldus is de Prince in Cambresis gecomen/ de Duytschen alles op den wech alomme afbrandende. Den Hertoch/ die hem alle den wech gevolcht hadde/ logerende op sijn voordeel/ om slach te schouwen/ heeft hem verlatẽ. Zijnde nu in Vranckrijck/ de siecke/ crancke/ ende ghequetste die niet volghen en conden/ dede den Hertoch alomme vanghen/ ende de ghene dat inlanders daer onder waren/ dede hy ophangen/ eñ dat vreemde waren/ sont hy naeckt ontcleet na Maestricht/ ende lietse alsoo loopen.

Eenich verlies van des Hertochs volck tot Quesnoy.

In Vranckrijck ghecomen zijnde/ is den Marischal de Cossey met etlijcke Peerden/ ende twee duysent Archibusiers vanden Coninck/ opt versoeck vanden Hertoch van Alva/ hem te hulpe ghesonden/ de selve heeft des Princen Leger van verre oock gevolcht/ ende alle schade ghesocht aen te doen. Maer den Prince middel ghecregen hebbende door eenen gedeputeerden vanden Marischal de Cossey/ heeft door de Heere Fanelles de Sery den Coninc ontboden de oorsake van sijn comste: Maer eer dẽ Coninc sijn bootschappe ontfinck/ hadde hy alreede aen hem afgesonden/ Jasper van Schomburch/ Heere de Shonau/ hem ontbiedẽde dat hy hem grootelijcx verwonderde van sijn coemste met sulcken heyrcracht in sijn Coninckrijck/ niet wetende van eenige oorsake/ ende dat sonder hem (na loffelijcken Krijchs gebruyc) vyantschap vercondicht te hebben: so hy ooc vriendelijcke passagie om nae Duytslant te trecken begeerde/ soo soude hy die hebben/ onder belofte van geen vyantschap te bewijsen. De Prince heeft hierom tot Soysons den vierden Decembris geantwoort/ als dat hy sijne Majesteyt alreede sijn voornemen hadde laten weten/ ende hoe wel hy mochte particuliere oorsake hebben/ so en waer hy soo slecht noch onverstandich niet/ dat hy wilde tegen soo machtighen Coninck yet met wapenen voornemen/ voor eenighe sijn eyghen querellen/ daer toe hy hem selven te cleyn ghesellekende/ waeromme hy gheerne aenbode met sijnen heyrlegher bereet ende schuldich te wesen sijnen Majesteyt allen ootmoedigen ende ghewillighen dienst te doen: Maer alsoo de voorderinge der warachtiger Religie/ boven alle saken behoorde de menschen te bewegen/ eñ hy verstont datmen in Vranckrijck die geheel wilde wtroepen/ waer op sijne Majesteyt hem hadde laten aenseggen/ dat sijne meyninghe niet en was/ yemants conscientie te dwinghen/ maer dat die vande Religie hem een vyantlijck hert toedroeghen/ etc. Het welcke also hem bevindẽde/ als dat die vande Religie anders sochten dan voorderinghe der warer Religie/ vrydom haerder conscientie/ ende verseker inge van haer lijf ende goet/ so en wilde hy haer niet vrient/ maer vyant wesen/ met sijnen gantschen Legher: Maer gheparswadeert zijnde dat die vande Religie niet en sochten dan Gods eere/ haers levens verseker theyt/ ende sijne Majesteyt alle diensten te bewijsen/ soo en conde sijne Majesteyt hem niet qualijck afnemen haer gonstich te wesen/ eñ geerne te sien dat sijne Majesteyts Edicten/ aengaende den vrede onderhouden souden worden: alles procederende wt eenen Christelijcken yver die hy droech tot sijne Majesteyt ende sijne Subjecten/ die hy geerne sage verseker t ende bewaert van perijckelen ende wterlijcken bederf/ etc.

Marischal de Cosse vervolcht de Prince in Vranckrijck.

Schomberch handelt van weghen des Coninc vã Vranckrijck metten Prince.

De Coninck van Vranckrijck ghenoech merckende de meyninghe vanden Prince/ heeft hem doen aenbieden een merckelijcke somme ghelts tot betalinghe sijns volcx/ die noot hadden/ ende oock daerentusschen doen voelen ende vernemen door desen Schomburch (dis onder de Ritmeesters ende Veltoversten seer bekent was) na de ghesintheyt vande Ruyters ende Krijchsvolck/ de welcke eensdeels des Krijchs moede waren/ vande armoede die sy gheleden hadden/ eensdeels werden daer alreede bedecktelijcke beloften gedaen/ selve vanden Coninck aengenomen te wesen in dienste.

De Prince/ sijn broeders/ de Veltoversten ende de Fransoysen waren al gheresolveert dieper in Vranckrijck te trecken/ ende haer te voeghen by den Prince van Conde/ maer hier op werdẽ sy twistich met den gemeynen Krijchsman/ die niet en wilden voorder trecken/ maer wilden opten Duytschen bodem ghevoert worden/ ende betaelt zijn/ seggende dat haren Eet niet tegen Vranckrijck en strecte/ maer teghen den Hertoch van Alva/ hier tegen (door ghebreck van gelde) en hielp geen vermanen/ bidden noch smeecken/ om noch wat voorder te trecken/ ende te vertoeven tot datter ghelt quame/ vant contrackt metten Coninck: Maer den Coninc van deser tweedracht ghewaerschout zijnde/ en wilde geen ghelt meer bieden. Also was den Prince ghedwonghen door Champangien ende Loreynen sijn volck tot by Straesborch te voeren/ daer sy haer scheyden ende verdeylden/ met cleyne betalinge: de Prince sijn gheschut ende bagagie tot Straesburch vercoopende/ ende betalende wat hy conde. Vele storven ende vergingen daer door coude eñ hooghe wateren. Die noch dienst sochten lieten haer te gewilligher vande andere perswaderen/ om dat den Hertoch van Zweybrug daer volck aennam voor den Prince van Conde/ van wien sy haer lieten weder aennemen/ by den welcken haer oock voechden de Fransoysen. Een deel Ruyteren begavẽ haer inden dienst vanden Coninck van Vranckrijck. Dit moetwillich ende haestich opbreken vant Krijchsvolck/ heeft den Prince een ander geluck verhindert: Want also de Coninginne van Enghelant vernam sijn resolutie in Vranckrijck te trecken/ soo dochte sy met hem wat voor te nemen/ ten voordeele van die vander Religie/ ende wedercrijgen vande Stadt ende Lande van Cales/ daer by soude hy moghen voor sijn volck betalinghe becomen hebben. Maer alsoo haer brieven die sy aen den Prince ghesonden hadde/ by eenen dienaer van haren Ambassadeur (residerende by den Coninck) verraden ende ghelevert werden in handen van den Cardinael van Loreynen/ de welcke

Des Prince Krijchsvolc wilt in Vranckrijck niet voorts trecken/ maer riepen gelt/ eñ optẽ Duytschen bodem te willen trecken.

Afdanck eñ scheydẽ van des Princen Legher.

Voornemen der Coninginne van Enghelant op Cales/ mettẽ Prince van Orangien/ door dienaers ontdeckt.

1569. daer een contrarie antwoorde op dichte/ daer mede veel tijts verliep eerder ander bescheet conde comen/daerentusschen soo was de Prince al te verre vertrocken / ende heeft also dit gheluck verloren.

Also zijn de aenslagen des Prince ende andere Nederlanders met dien tocht vergaen/ sonder yet wt te rechten/ daer veel volcx mede van alle soorten ghesleten is/door armoede ende ellende: daer is oock ghestorven Anthonis van Lalain/ Grave van Hoochstraten/Ridder vander Ordere/een weynich ghequetst zijnde met sijn eyghen Busse in sijn been. Oock zijnder meer andere Nederlantsche Heeren ende Edelen/die tsamen erghens van eenen wijn ghedroncken hadden / ghestorven/ daer sy achten dat vergift in moeste wesen/ want alle die daer van hadden ghedroncken storven /weynighe oft gheene daer van ontcomende /waer onder was de Heere van Rysore/vanden geslachte vander Noot/ de Baron van Flesis / met meer andere.

De Grave van Hoochstraten sterft met meer andere.

De Prince met Graef Lodewijck ende Heyndrick sijn Broeders/ hebbende ontrent thien oft twaelf hondert Peerden in haren dienst behouden/hebben haer gevoecht ende in dienste ghegheven vanden Hertoch van Sweybrug / die ten behoeve vanden Prince van Conde/ende die vande Religie/eenen Legher op ruste/met welcken sy in Vranckrijck trocken/Anno M.D.Lxix.

De Prince van Orangie met sijn broeders/ degevē haer in dienste vanden Hertoch van Zweybrug na Vranckrijck.

Den Hertoch van Alva hebbende met cleyn schade alomme sijn vyanden geslagen/ ende ten Lande wtghedreven / is den twintichsten December tot Brussel ghecomen met sijnen sone/ ende heeft sijn Krijchsvolck in garnisoen ghestelt / verhopende nu een vredelijcke regieringe/ ende int werck te stellen sijnen last / om de Landen onder een absolute regieringhe te brenghen: waeromme hy nu invoerde de nieuwe Bisschoppen ende Inquisiteuren alomme / daer te vorē so veel om te doen gheweest was/ende de beroerten wt gesproten waren. Ende is voort gevaren metten Bloetraet/te vervolghen ende executeren alle die eenichsins vande voorgaende beroerten mochten deelachtich wesen /ofte qualijck gevoelen vande Roomsche Kercke. De een soorte dede hy hangen oft onthalsen/ ende andere verbranden: twelck veel volcx wederomme dede vluchten / die nu alle hope van in haer Vaderlant te moghen woonen/ verloren/ ende met haer familien sochten elders den cost te winnen: Waer door sy alderhande consten eñ hantwercken (die den Nederlanders eyghen waren/ ende elders niet bekent)elders gevoert hebben/Als by exempel: De Vlamingen zijn met so grooten menichte in Enghelant (haer naest ghelegen) getrocken/dat sy daer vele eñ diversche Steden die vervallen waren / eñ gedepopuleert/ weder opgherecht hebben / als Norwits/ Sandwiche/Clochester/Maydscon/Hampton/ ende veel meer andere daer sy met weynige Previlegien de exercitie van haer Religie in Nederlantsche/Duytsche/ eñ Walsche tale/by de goetgunsticheyt der Coninghinne Elizabeth vercreghen: Aldaer hebben sy het makē van Bayen/Sayen/ Canjantē/Mocsaden/Trijpen/Grofgreynen/ somma alles dat eenichsins van Wolle ghemaeckt wort/ gebracht/ So datmen de Waren vyrans nu alleenlijcken daer maeckt / veel materialen daer toe dienende / wt Nederlant voerende: Welcke Waren de Engelschen sints selve vā haer hebben leeren maken: alsoo oock over twee hondert Jaren door groote innodatie in Vlaenderen ende Nederlant / tvolck verdreven/ende in Engelant vluchtende/brochten de conste van Lakenmaken/dat daer geheel vreemt ende nieuwe was / de Enghelschen haer geheel met Lantneeringe/ Schapen voeden/ende oorloghen generende: maer Vlaenderen ende Nederlant voor dien tijt de geheele werelt met Lakenen alleenlijck stofferende/ de Wolle wt Enghelant hebbende/ als blijckt wt de onderlinghe oude contracten tusschen Engelant ende Nederlant/oock by der Steden oude Previlegien / soo wel in Enghelant als Nederlant. Also de Vlamingen het Baye ende Saye maken/etc. in Enghelant gebrocht hebben/ende dat Lant seer ghepeupleert/so hebben de Hollanders/Zeelanders/ Brabanders / eñ andere daer censten van Visscheryen/ende andere vele hantwercken ghebrocht/desghelijcken in Duytslant eñ andere Landen/daer sy Steden ghebout hebben/die wonderlijcken gepeupleert/ ende vol neeringhen gebracht/also den noot ende armoede een cloeck eñ industrieux volck daer toe dwanck / ghelijck in verscheyden Landen te siene is. Tgetal vande gevluchte Nederlanders werdt niet min dan hondert duysent huysgesinnē geschat/die inde vreemde Landen alomme haer tale/haer maniere van cleederen eñ gebruyck onderhielden/als hopende eens weder int vaderlant te keeren. 1569.

De Hertoch voert nieuwe Bisschoppen eñ Inquisitie in.

Des Hertochs persecutie veriaecht vele eyghen hantwercken wt Nederlant.

Het Bayen ende Sayen maken in Enghelant ghebrocht/ also het Laken maken over twee hondert iaer daer wert ghebrocht door Innovatie in Nederlant.

Diversche neeringhen wt de Nederlanden in ander Landen ghebrocht.

Hierentusschen en heeft den Hertoch gheen cleyn becommeringhe ghecreghen by de Coninginne van Enghelant / ghebeurende dat den Hertoch byder Zee ghelt wt Spaengien ontfinck/ datter een groot Biscayns Schip/ ende vier cleyne (Assabres ghenoemt) vande Vrybuyters ofte oorlochschepen des Princen van Conde in Vranckrijck vervolcht / eñ inde Enghelsche Havenen ghejaecht werden: Het gelt dat daer op was/wesende alles ontrent twee hondert duysent Pistoletten/ versocht den Spaenschē Ambassadeur Don Guerao Despes, aen de Coninginne/om met Paspoort te moghen sonder perijckel tAntwerpen brenghen over Lant / ofte met ghewapende schepen: twelck hem de Coninginne consenteerde. Maer terwijle den Ambassadeur voorder bescheet van dē Hertoch van Alva verwachte/ wert de Coninghinne ghe-adviseert/dat het selve gelt niet den Coninck/ maer Italiaensche Cooplieden van Genua toe quam/twelc nochtans den Hertoch (mits dat hem den noot drong) dochte aen te slaen: twelck de eyghenaers vreesende / hadden liever dat het de Coninghinne houden soude/ zijnde tghebruyck onder alle hooge Overicheyt haer in noot te behelpen / met al dat sy onder haer ghebiet vinden. Als nu de Coninginne bevant dat dit gelt particuliere Cooplieden toequam/eñ niet dē Coninc van Spangien/seyde sy dat te willen dē Italianen met haren wille afleenen/waerom sy dat by provisie dede aen lant nemē/om wt het perijckel vande

Ghelt wt Spaengien in Engelant aengehouden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1569. van de Fransoysen te wesen/die het dreychdē met gewelt te willen halen. Dit ghelt gelant zijnde wt het groot Schip / wesende neghen en vijftich kistkens met Spaensche Realen/ adverteerde den Ambassadeur dat dē Hertoghe tot Brussel in alle diligentie: Die terstont (om de Coninginne te dwingē/sonder vorder advys van des Lants Raden/ oft hem te informeren van de contracten ofte entrecoursen/tusschen Enghelant ende Nederlant) bevel gaf de Enghelsche Cooplieden t'Antwerpen ende elders te arresteren/ende int Engels huys ghevanghen te houden met een Vendel knechten/den xxiij. December Anno M.D. Lxviij. Hy dede ooc haer Schepen eñ goeden alomme beschrijven / die hy namaels tot synen proffijte vercochte: ende dit alles sonder acht te nemen dat den Coninck ooc vele subjecten ende Vassalen in Enghelandt hadde/ die daer ghemeynlijck meer Schepen ende goeden hebben dan de Enghesche onder s'Coninc ghebiedt.

Et generael arrest aen de Cooplieden eñ hare goeden/ in Nederlant ende Enghelant/ om het aenghehouwen ghelt.

In Spaengien door des Hertochs schrijven/ werden desghelijcx alle de Enghelsche Cooplieden goeden / ende Schepen aenghehouden. Dese tijdinghe in Enghelant ghecomen zijnde/ heeft de Coninghinne hare geinteresseerde subiecten toeghelaten de Nederlantsche Cooplieden ende goederen tot haerder versekeringhe ofte indemnitevt oock te doen aenhouden ende sequestreren / die oock meer Schepen wt de Zee nergens af wetende/ hebben doen incomen/ende so oock arresteren. Den Hertoch dit merckende / ende datter alreede veel meer Schepen / goeden ende persoonen in Enghelant ghearresteert waren dan hy hadde / eñ dat de questie vanden ghelde daer niet mede ghebetert / maer verargert was/ sont terstont den Raetsheere Christoffer d'Assonville in Ambassade naer Enghelandt / om de Coninghinne syn redenen mondelinge te vertoonen. Maer de Coninghe ghestoort zijnde (midts dat hy gheen Brieven van Credentie van den Coninck en brochte) wilde hem niet hoorē/noch van wegen den Hertoch kennē/ hem afwijsende met haren Rade te handelen: dwelc hy weygerde/ om dat sulcks syn instructie niet in en hielt: ende is alsoo onghehoort vertrocken. Ende de Coninginne dede hem aenseggen/ hoe wel haer groot onghelijc gheschiet ware/en sochte sy gheen oorloghe/ ten ware dat den Hertoch eerst vorder begonde/ Also sy oock selve aenden Coninck in Spaengien schreef/ met groote clachten over de haestige onbedachtheyt vanden Hertoch.

Des Hertochs onbedochte arresten en condē by de Engelsche Coninghinne door d'Assonville Ambassade niet ghehouden worde.

Door dese generale arrestē over beyde zijden/ de handelinghe gheschorst zijnde / voerden de Enghelsche haer Lakenen ende Carseyen op Hamburgh/ende hielden haer merckten aldaer. Daerenteghen dede den Hertoch den lesten Meert Anno M. D. Lxix. in Nederlandt verbieden/datmen metten Enghelschen niet handelen en mochte/ met eenighe goederen haer toe te voeren/ofte de Enghelsche goederen in Nederlant te brenghen / op de verbeurte der selver/ alles by provisie/tot dat anders daer inne soude werden versien: Vorder datter geen Schepen souden ter Zee varen/ dan met volck/ geschut ende munitie versien/ etc. Om dit verbot wel te executeren/ heeft hy ondersoeckers ende aenbrenghers ghestelt die de helft van de confiscatien hebben souden / al ghebannen Enghelschen zijnde / twelck de Engelschen seer verdroot. Onder andere dese ondersoeckers/wasser eenen Willem Parcker/eē substituyt van Doctoor Storie, een oudt man / beyder Rechten Doctoor/die ten tijden Maria in Enghelant was als Inquisiteur gheweest / die hem (tzy wt armoede/ ofte wt nijt) tot sulcken verachten offitie begaf/ die qualijckē eenich Nederlander soude willen bedienen hebben: Maer desen Doctoor is by synen substitut ofte medeghesellе ende eenige andere Enghelsceen (die daer mede haren peys creghen) verschalct/ eñ onder t'decsel van een Schip (daer grooten buet van Enghelsche goederen in souden wesen) te besoeckē/ is hy daer in vast gehouden/ gehuert hebbende eenen Schipper Cornelis van Eycken van Bergen op Zoom/die hem ghewillichlijcken liet beweghen/om syn Vaderlant van sulcken vreemde besoeckers/ende aenbrenghers (zijnde inden Lande een nieuwicheyt) te verlossen/ die een seyl op settende hem voerde in Engelant/ alwaer hy als een vander Coninginne rebbellē/conspirateurs/ eñ verraders syns Lants/ is verwesen/ ende met de galghe daer over gheexecuteert gheweest. Daer mede dese ondersoeckers beschaemt werden.

1569.

Den Engelschen Doctoor Stori die in Nederlāt een aenbrenghet van de Enghelsche handelers ghewordеn was / werdt behendelijck in Engelant gevoert ende daer gehanghen als een Verrader.

Wy sullen vorder den Leser verhalen het vervolch van dit different tusschen Engelant ende Nederlandt / ende hoe dat het gheeyndt werdt.

Den Coninck heeft in October Anno M. D. Lxix. in Enghelandt ghesonden de Heer Chiapin Vitelli, Marquis de Cetone, met Doctoor Fonck, ende Secretarius la Torre, omme dit aenghehouden ghelt weder te hebben / ende de arresten over beyde zijden af te doen: maer sy en rechten niet veel wt/ midts dat sy geenen voorderen last en haddē van de injurien te repareren/noch ordere te nemen/ dat sulcx niet meer geschieden en soude: twelc de Coninginne den Coninck oock schreef den xx. December.

Chiapin Vitelli in Enghelant ghesonden te vergheefs.

Den Hertoghe hier door meer ghestoort zijnde/ heeft stercker ghebоden laten wtroepen/ om alle Enghelsche Lakenen ende waren te bannen/ende oock ghebоden dat eenen yegelijcken overbrengen soude wat Schepen ende goederen hy in Engelant ghearresteert ofte aengehoudē hadde/ als oft sy recompencie aende Engelsche goederen hebben souden/ dwelck haer niet ghebeurde/ om dat sy by gebreck van corporatie oft consulaetschap onder haer niet eensamentlijck haer saken vervolchden / met het behouden des besits ofte possessie van hare goederen/ onder een generale cautie ofte borghe.

Anno M. D. Lxxj. wert Fransoys van Hallewijn Heere van Sweveghem/ op dit stuck in Enghelant ghesonden/ met Tomaso Fiesco, Genevoys Coopman/ om alle de gearresteerde goederen ende gelt in Engelant/ op borghe ofte diergelijcke te lichten/ Maer te vergeefs: Waeromme den Hertoch alle de Engelsche Lakenen ende goederen vercocht heeft aen Fernando Frias, Spaensch Coopman/

1569. man/ende andere voor redelijcken prijse/ dat in Spaengien oock ghedaen werdt/ als tot sConincx behoef/ met groote murmuratie vanden Coopman/ die sijn recompense daer aen verhoopt hadde te vercrijghen.

Hiertusschen door het wtsluyte der Engelscher Lakenen wt Nederlant / nu etlijcke Jaren gheduerende/ ende de Enghelsche bevindende dat haer Marckten ende vente tot Hamborch niet aftrecks ghenoech en was van haer groote abundantie der Lakenen ende Carseyen/ daer een groot deel van haer ghemeynten by leven: Soo heeft de Coninginne om murmuratie in haer Landt te verhinderen/ Anno M. D. Lxxij. te Blops een nieu verbont met Vranckrijck gemaeckt / by den Maerschalck van Montmorenci bevestiche / seer sterck ende wijt streckende / deen den anderen bystant belovende/ al waren sy oock om het stuc van Religie bevochten (zijnde tot dien tijdt Coninck Carel in verbondt met den Prince van Orangie/om de sake van Nederlāt aen te nemē.) Onder andere poincten was oock besloten / dat de Enghelschen haren Stapel en de Marcten hebben souden in eenighe plaetsen in Vranckrijck/ met groote Previlegien / voordeelen/ vryheyden ende Tollen / en̄ groote versekertheden van hare goeden/ oock in ander Princen gebiet. Maer dat verbont is ghesweckt/ ende byrans vernietícht/ door de leelijcke Moort van Parijs int selve Jaer op sinte Bartholomeus dach begaen/ soo dat de Enghelschen de Fransoysen vreesden/ ende niet en dorsten vertrouwen.

> Verbont tot Blops tusschen Engelant ende Vranckrijck.

Waer door nae vier Jaren Anno M. D. Lxxiij. in April soo verre is ghehandelt/ dat den Entrecours ofte Coophandel tusschen Nederlant ende Enghelant weder wert toegelaten voor twee Jaren/ soo daerentusschen alle questien niet geslist en werde. Het welcke int naeste Jaer Anno M. D. Lxxiiij. over beyde zijden verdraghen wert / zijnde in Enghelant by den Coninck daer toe ghesonden de Heere van Sweveghem/ ende Meester Jan Boyschot/ Raetsheer ende Advocaet Fiscael/ die sloten de rekeninghe/ alsoo dat de Engelsche Coopliedem ter rekeninge brochten van de Subjecten des Conincx goeden/ Schepen/ schulden/ etc. meest Nederlanders toecomende/ ontfanghen te hebben/ ende gemaeckt ter somma van hondert ende elf duysent/ en̄ sesentseventich ponden/ seventhien schellingen/ elf penningen Engels/ oft sterlincx ghelt/ behalven de bedorven/ verloren ende ghestolen goeden/ met sommige die te goeden coop vercocht waren/ (hoewel vele seer wel ten wtersten vercocht waren) welcke schade wel noch eens so vele ghereekent was te bedragen. Hier teghen om dese goeden te bewaren / ende andersins / brochten de Coopliedem elf duysent ponden sterlincx oncostē ter rekeninge. Van des Conincx wegen in Nederlant hadde den Hertoch ontfangē vierentsestich duysent pōden sterlincx: ende by den Coninc in Spaengien eenentwintich duysent / sesentseventich ponden/ seventien schellingen/ elf penningen sterlincx/ tsamen vijfentachtich duysent/ sesentseventich ponden/ seventhien schellingen/ elf penninghen sterlincx: Waer teghens de Officieren ter rekeninge brochten seven duysent ponden sterlincx / voor oncosten vande goeden te bewaren. Alsoo dat het een teghen dander afghetrocken / de Enghelsche Coopliedem meer vā des Conincx Subjecten goeden ontfanghen hadden (boven alle schaden van Schepen bedorven / haer gheladen Sout ghesmolten/ ghestolen Olyen/ Oliven/ Wijnen en̄ Fruyten/ verquist/ verdroncken/ ende verslint) de somma van twentwintich duysent ponden sterlincx/ elck pont sterlincx weert zijnde ten minsten thien guldens Nederlants ghelt/ ofte byde drie ende een derdedeel van een Franse Sonne Croonen. Dese xxij. duysent ponden sterlincx/ (veel meer dan twee hondert duysent guldens belooppende) die de Enghelschen boven alle haer verliesen meer hadden/ wert besloten datse ten behoeve des Conincx ende eenighe daer de Enghelsche stapuliers aen verbonden waren/ aende Commissarisen soude betaelt worden. Twelck de Nederlantsche verliesende Coopliedem qualick beviel/ om dat haer generalijc dat voor recompense toequam/ haer grootelijcken beclagende over de Engelsche Coopluyden tot Londen/ haer giericheyt/ hebbende afghedrongen vande Nederlanders/ oock vande ghevluchtige om de Religie/ ja der geexecuteerde Weduwen en̄ Weesen goederen/ met ghevangenissen die ghedwongen aen te brenghen/ ende haer over te leveren groote sommen/ daer sy meer dan genoech hadden/ daerom sy hen beclaechden dat sy niet den overplus en mochten crijghen / maer haren vyant den Hertoch van Alva ginghen overleveren.

> Het different met Enghelant geaccordeert/ende Entrecours toeghelaten.

> Onderlinge afrekeninge vande arresten.

Aldus is het different tusschen Engelant ende Nederlant ghesist ende verdraghen/ by contracte tot Bristo in Engelant/ Anno M. D. Lxxiiij. den xxj. Augustus / waer by de onderlinghe contracten ende Entrecoursen werden gheconfirmeert/ volghende het afscheyt vant Colloquie van Brugghe / Anno M. D. Lxvj. en̄ al grootelijcken ten profijte vant Rijck van Engelant / ende ter grooter eeren vande loffelijcke Coninghinne/ die niet aen haer ghenomen heeft/ maer alle de gearresteerde goedē haer Coopliedem tot haer recompensie gelaten heeft/ ooc voor het aengehouwen ghelt (daer de questie wt rees) metten eyghenaers verdragen. Maer de Nederlantsche ende andere Coopliedem/ ende ander Subjecten des Conincx/ hebben by den Hertoghe ofte Coninck noyt gheen recompense van haer verliesen connen vercrijgen / welck verlies ende schadē vereekent wert meer dan twintich tonnen Gouts / oft twintich hondert duysent Guldens te bedraghen.

> Lof der Coninginne van Enghelant.

> Het different met Enghelant ... des Conincx Subjectē wel ... connē gout...

¶ Om weder te keeren tot tgene den Hertoch van Alva voornam int beghinsel vanden Jare Anno M. D. Lxix. tot sijnder defensie/ om dē Prince van Orangie in Vranckrijck te houden/ nu qualijck met Enghelant oock staende/ heeft ghesocht de vrientschap met Vranckrijck te vermeerderen/ waerome hy hoorende dat dē Hertoch van Tweebruggen/ ende met hem de Prince in Vranckrijck tooch / ten dienste van den Prince van Conde/ ende die vande Religie/ heeft hy ghesonden den Grave Pieter Ernst van Mansvelt / met xxv. Vaendelen voetknechten/ Spaen-

> Hertoch van Alba sent Mansvelt in Vranckrijc met ... hondert ... den/ en̄ ... Vaendelen Voetvolck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1569.

Spaengiaerden ende Duytschen/ ende twee duysent Peerden den Coninck te hulpe / die ontrent die tijt in Meert by Cognac in eenen strijt (door sijnē broeder die doe Hertoch van Anjou was) den Prince vā Conde oververviel/ dat hy verslagen bleef. Maer sijn sone eñ den Coninc van Navarre volvoerden dē Krijch/ inden welcken als de Hughenooten Poytiers te vergheefs met des Hertoghen van Tweebrugghen volck belegert hadde/ eenen slach geschiede dē derden October by Moncontour/ daer sy de nederlaghe hadden/ verliesende meest alle haer Duytsche Lantsknechten/ maer Graef Lodewijck van Nassouwen/ met de andere Ritmeesters voerden de duytsche Ruyterijen bycans sonder schade daer vā. Over des Coninex zijde was ooc groot verlies / daer den Marquis van Baden doodt bleef/ die den Prince van Orangien lest gedient hadde/ ende nu den Coninck diende/ ooc veel Nederlanders/ die over deen ende dander zijde dienden. Den Graef van Mansvelt by den Hertoch van Alva ghesonden/ werdt oock seer in synen arm ghewont: De Heere van La Noue werter ghevangen/ maer hy werdt teghen Philippi Strossi weder verlost.

De Prince van Conde verslaghen.

Slach in Vranckrijck tot Moncontour.

De Prince van Orangien was ettelijcke daghen voor den slach secretelijcken zijnder derver vertrocken/ dweers door Vranckrijck naer Duytslant treckende/ in groot perijckel ende avontuere / passerende op Boeren wijse.

In dit Jaer Anno M. D. Lxix. in Mey/ heeft den Paus Pius Quintus den Hertoch van Alva ghesonden met eenen Legaet tot Brussel/ een vergult Sweert ende Hoet/ seer costelijcken/ die solemnelijcken was gheconsacreert/ ende dat ter eeren van sijn vromicheyt / als een principael Voor-vechter der Roomscher Catholijckscher Religie: Waeromme de Spaengiaerden ende sijn Hofghesinne groote triumphe tot Brussel bedreven hebben/ van Steeckspelen ende van Tournopen.

Pius Quintus vereert den Hertoch van Alva met een ghewijt Sweert ende Hoet.

Ontrent den selven tijde heeft den selven Paus Pius Quintus de Coninghinne Elizabeth van Enghelant by een Bulle gheexcommuniceert / ende verclaert vervallen te wesen om haer Ketters ongheloove wille / van alle hare ghepretendeerde Coninckrijcken/ Heerlickheden / Digniteyten / ende Previlegien/ alle den Adel/ Vassalen/ ende Ondersaten der selvigher ontslaende van alle Eeden/ plichten/ ende onderdanicheden / het welcke (midts dat het ghesschiede op de victorie vanden Hertoch vā Alva/ die nu so vereert was/ ende gheduerende het different tusschen den Coninck ofte hem/ met Enghelant) wert genomen als een aenhitsinghe / om yet teghen Enghelant te attenteren/ twelc door andere accidenten belet wert: So dat dese Bulle oft excomunicatie weynich cracht dede: alleenlijc eenighe Roomsche Catholijcke Priesters eñ Edelen onderwonden haer / de eene met de Bulle in Enghelant te brenghen / dander met het inhout te predicken ende divulgeren/ eñ also eenige Sedicie te moveren. Maer de Coninginne heeftse al overcomē/ veel gevangen/ eñ een deel als verraders gheexecuteert.

De Coninginne van Enghelant by de Paus gheexcommuniceert.

Also den Keyser Maximiliaen in dit Jaer menichvuldighe clachten eñ versoecken van de ghevanghene/ ghevluchte Heeren/ Edelen ende Nederlanders tot verscheydē reysen gehoort hadde/ ende siende de sake ghestelt/ van d'een oorloghe in d'ander te vallen / met alle tghene dat den lanckduerighen krijch mede brengt/ ooc begeert zijnde vā veel vrede-liefhebbende Vorsten/ So heeft hy synē broeder den Eertshertoch Carel in Spaengien ghesonden/ met schriftelijcke instructie van een beclach aen den Coninck te vertoonen: maer te vergeefs. Waer op den Coninc ooc schriftelijcke antwoort ghegheven heeft / die daer na in Hoochduytsch is ghedruct gheweest.

1569.

Den Keyser Maximilianen sent syns broeder in Spaengien/ om voor de Nederlanders te intercederē, maer te vergeefs.

In dit Jaer M. D. Lxix. zijn de Moriskén ofte Sarazijnen in Spaengien haer onthoudende ofte woonende int Coninckrijcke van Granada (meest op het gheberchte) gerevolteert/ een deel daer van geconterfeyte Christenen zijnde/ ende een deel opentlic haer Wet van Mahomet onderhoudende: Maer buyten Spaengien comende/ principalic het krijchsvolc/ passeert al/ of wort alomme voor Spaengiaerden gheacht. Dese Moriskén souden haer gheerne wt het jock ghetrocken hebben/ ende weder vercrijgen de heerschappije die haer voorsatē noch over tachtich jaren in Spaengien ghehadt hadden: Maer sy zijn door den Commandador Mayor van Castilien/ ende Don Jan van Oostenrijc/ so met ghewelt/ als met listen eñ ghevepnstheyt overwonnen/ ende tot slaven ghemaeckt.

De Moriskén in Spaengien worden overwonnē.

Den Hertoch van Alva heeft dit Jaer begoest ende voorgenomen te pluckē de vruchten van synen krijch/ welcke waren / groote schattinghen op te stellen/ als van hondertste penninck van een yeghelijcx goederen/ eñ den thienden penninc continuel van alle vercoopinghen (alsoo wy hier nae sullen verhalen.) Om daer toe te comē/ nam hy te bate/ om te voeden de differentien die onder de Landen vielen / op de quota / ofte repartie / ofte part die elcke Provincie hadde van de Schattingen/ voor syn aenpaert op te brengen. Want in voorgaende beden ende schattinghen waren die van Vlaenderen altijt belast gheweest met een derde-deel der generale somme die gheeyscht ofte gheaccordeert was: Ende Brabant met het vierendeel: Die vā Hollant met het vierendeel van het ghene dat Vlaenderen alleene betaelde : Die van Artoys ende Henegouwe / elck maer met het seste-deel van die van Vlaenderen: ende so volghens de ander Provincien. Teghen dese quotisatie spraken seer die van Brabant ende Vlaenderen/ als dat die wel in tijden vande oorloghe met Vranckrijck ghebruyckt was / doc die van Artoys eñ Henegouwe niet veel en vermochten/ maer nu was haer aenpaert vā een derde-deel ende een vierde-deel te veel. Die van Artoys / Henegouwe/ Rijssel/ Doway / Orchiers/ Namur/ eñ andere/ wilden by de oude quotisatien blijven. Om dese swaricheyt wech te nemen/ prees den Hertoch den thienden penninc/ also wy int navolghende Boeck sullen verhalen.

Opstel van schattinghe ende thiende penninck.

Oude quotisatien der Provincien.

Alsoo de executien ende straffen in de Nederlanden seer groot waren/ so om de Religie ende overtredinghe vande Placcaten/ alle de

Landen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1569.

Landen door/ so hebben vele Officierẽ groote schelmeryen alomme bedrevẽ/ om vrientschappe ende ghelt los latende/ eñ versteken de de boose/ eñ de onnoosele in stede ter doot te brenghen/ altemets de goede de namen inde sententien veranderende/ ende diergelijcke confusien: So dat ooc in Februari den Hertoch om diergelijcke misdaet/ Jan Grovels den Provoost vanden Hove/ oft Roode Roede/ ghenaemt Spelle/ te Brussel dede hanghen/ een wreet mensche/ die etlijcke duysenden doen executeren hadde: met hem zijn twee van sijn dienaers aende Galghe ghegheesselt.

Spelle den Provoost om misbruycke selve gehangen

Int Jaer M.D.Lxx. heeft den Hertoch nieuwe ordinantien voor Schoolmeesters/ Boeckdruckers ende vercoopers gemaeckt/ eñ de Decreten van het Concilie van Trenten int werck doen stellen / ende diergelijcke. Oock hebben de nieuwe Bisschoppen tot Mechelen een Synodus ofte Concilium ghehouden ende Decreten ghemaeckt.

Nieuwe ordinantien. Concilium van Trenten int werck. Synodus der nieuwer Bisschoppen tot Mechelen.

In Mey Anno M.D.Lxx. isser eenen Rijcxdach tot Spiers beroepen gheweest by den Keyser Maximiliaen den tweeden/ alwaer de ghevluchte Nederlanders / met een gedructe Supplicatie ende verhael haerder ellenden/ haer beclaecht hebben/ ooc int particulier de Graven van Culenborch/ eñ vanden Berch/ Gravinne van Hoorn/ Heere van Batenborch/ ende andere / als ondert Rijck ghesetten.

Rijcxdach tot Spiers.

Desghelijcx hebben oock de protesterende Rijcx Vorsten ende Steden verthoont / biddende dat den Religions vrede mochte wel onderhouden worden/ achtende tot grooten nadeele daer van/ de onghehoorde tyrannije in Nederlandt / met inwortelinghe van een vreemde Natie/ waer vã sijne Majesteyt/ den gantschen Rijcke / ende principalijck den gebueren alle vervaerlijcheyt/ schade ende verderven daghelijcx te verwachten stonden/ eñ dat het vyer voorder comẽ soude te branden/ ende nu wel te sien waer / dat het niet alleen om de Religie te doen was / maer oock om het tijttelijcke/ ende midts dat zijt daer voor hielden / dat de Nederlanden oock den Keyser met Leenschap verbonden waren / ende dat sy met contributie/ in dien niet immediatie/ doch mediatie onderworpen waren / behoorden daeromme te ghenieten / de Religions Lantvrede / oock des Keyserlijcken Schut ende Scherm/ als dandere: waeromme sy versochten te willen by den Coninck van Spaengien anderwerf aenhouden/ die als een vrede-liefhebbẽde Vorst/ begeert met de Duytsche Natie goede ghebuerschap te houden/ dat hy wilde alle vervolginge weeren/ sijn Onderdanen tegen haer conscientie niet bedwinghen / noch om Religie wt huys ende Hof verdrijven/ midts dat aen een Politische eenicheyt gants Christenrijck so vele ghelegen ware. Teghen dese Requeste ende vertooninghen hebben de Ghesanten des Hertochs van Alba / oft der Nederlanden ghesproken ende gheprotesteert / soo datter niet met allen op gheresolveert en wert.

Versoeck der Nederlandẽ ende Protestanten Vorsten/ om vrede inde Religie.

Den Coninck om de Nederlanden niet geheel te verwoesten/ maer den Catholijcken te versekeren haer lijf ende goet dat sy verbeurt hadden/ nae de sententie op hem te Madril ghegeven/ den sessentwintichsten Februari/ Anno M.D.Lxviij. met advijse vande heylighe Inquisitie/ als voren verhaelt is/ heeft (om de Landen totten thienden penninck te gheven / oock ghewilligher te maken) doen publiceren t'Antwerpen den sesthienden Juli/ een generael Pardoen / daer toe den Hertoch een stellagie voor het Stadthuys hadde doen maken met trappen opgaende / al met root Laken becleet ende bedect/ waer boven op een Doorset ofte Troon eenen Coninckl ijcken stoel ghestelt was / daer den Hertoch als Coninck in sadt/ verghezelschapt met eenighe groote Heeren / ende die trappen ende Marct was met sijn Trawanten ende Soldaten beset / ende alsoo werdt dat Pardoen afghelesen. Het inhout was: Overmits dat vele haer misgaen hadden / door verleyden/ slechticheyt/ curieusheyt/ ende jonckheyt/ die bereet waren haer te beteren / verstaen hebbende/ den Coninck de groote ghenade / die den Paus Pius Quintus gebruyckte/ openende den schoot van gratien/ vande Moeder de heylighe Roomsche Kercke / oock beweecht door de ghenade ende gracien die hy daghelijcx van Gode onsen Heere ontfinck/ die alle Princen behooren te volghen/ also hy na sijne goede natuer ende genegentheyt oock wilde doen / mede acht nemende op de diensten die de goede Subjecten eñ haer Voorsaten hem bewesen hebben / heeft wt grooter liefden/ met advijs vanden Hertoch van Alva / etc. voorghenomen alles te vergheven/ ende sijne Ondersaten eer met soeticheyt ende ghenade te regeeren/ dan met strafheyt/ om haer geen oorsake te geven van disperatelijckẽ de Landen te verlaten/ ende van volcke te verwoesten/ etc. ende dat al met sekere restricten/ palen ende limiten/ sonder dat sy nochtans sullen behoeven te versoecken perticulier Remis: Maer die eenichsins inde beroerten teghen de Placcaten ofte andersins mochten misdaen hebben/ mits berou/ sal geordineert zijn/ doende binnen twee Maenden na de wtroepinghe van desen / sulcken submissie/ belosten/ herroepinghen ende afsweeringe van alle dwalinghen/ ende haer onderworpen te ontfanghen ende te voldoen sulcke salige penitentie als haer sal ghestelt worden/ by die/ die daer van de macht van des Paus wegen hebben sullen. Wt desen wtsluytende de Predicanten ende Leeraers / contrarie vande Roomsche Catholijcksche Religie/ die sulcke ingebrocht/ ende diese in haer huysen wetens ontfangen oft geherbercht hebben/ ofte doen inbrengen hebben/ oock alle Consistorianten eñ Diaconen/ eñ die sulcke ontfangen/ geherbercht/ eñ in haer huysen laten hanteren hebben / met alle Brantstichters/ Beeldestormers/ van Cloosters/ Kercken/ Beelden Outaren/ ende van gewijde plaetsen eñ dinghen.

Pardoen generael des Coninck tot Antwerpen ghepubliceert.

Exceptien uit Pard

Oock wtghesloten alle Ballinghen / ende die Auteurs/ verleyders / ende Hoofden gheweest zijn teghen het heylich Roomsch ghelove / Hoocheyt ende authoriteyt vanden Coninck/ ende ruste vanden Lande/ hebbende onderteeckent het Compromis / de Requeste alsoo gheheeten/ ofte eenighe diergelijcke brieven ofte schriften.

Door-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1570.

Voorder blijvē wtgesloten alle die de leste reyse met de Rebellen de wapenen aengenomen hebben/ ofte die bygestaen hebben/ met victalie/ ghelt/ eñ contributien/ oft met haer mondelinghe ofte schriftelicken ghehandelt hebben teghen ons in eenighe manieren.

Ooc wtgesloten alle Wethouders/ Magistraten/ Raden/ Officieren/ Gouverneuren/ Pencionarisen/ Secretarisen van stedē/ Advocaten/ Procureurs/ Huyssiers/ Serganten eñ andere Officieren/ om dat sy niet alleene behoorden de misdoenders te straffen/ maer selve ander goet exempel te gheven/ waerom sy meerder straffe dan andere verdienē/ ooc alle dese die eenichsins de Ketters aengehangen/ ofte met haer gemoeyt hebben/ ten ware eenige van die selvige (zijnde alreede niet ghebannen) wilde persoonelick hem ter purge stellen/ oft by Requeste doen remis versoeckē binnen ses maenden/ waer op sal moghen goede achtinghe genomen werden. Welverstaende dat om sConincx recht niet te verliesen/ sullē die/ die het Pardoē genieten/ daerom niet gerechticht zijn/ om te eyschē eenige rente/ schult oft actie/ vandē Coninc oft sijn domeynen/ oft van oft op eenige goedē aenden Coninc vervallen ofte toebehoorende/ oft op de Statē/ stedē/ oft gemeynte heffende/ sullen die niet mogē eyschē sonder expressen oorlof/ by Req. binnē drie maēdē hier na te vercrijgē.

Als aengaende de Statē/ Stedē/ Gemeynten/ Colegien/ eñ Broederschappen vanden Lande die mochtē misdaen hebbē/ reserveert den Coninc tot hem ordere daer in te stellen/ eñ te disponerē van haer gepretenteerde Previlegien (onder pretext van welcke sy haer misgaen hebben) oft andersins na sijn goetduncken te handelen: maer soo eenighe haer wilden met rechte purgeren van haren last/ haer niet willende submitteren/ die laet den Coninck toe/ dat te moghen doen voor sijnen Stadthouder generael/ den Hertoch/ etc.

Landē/ Stedē/ Previlegien zijn tot den Coninck ghereserveert.

Dit Pardoen was gegeven by den Coninc te Madril/ den xvi. November/ te voren/ eñ dus lange/ acht maenden opghehouden/ om met meerder verlangen aengenomen te worden: maer tselve en heeft den volcke niet seer verblijt/ als het wel verstaen was/ dienende den meestendeel voor eenen spiegel/ daer in sy sagen/ hoe leelijc dat sy waren/ dat sy te voren niet en haddē willē gelooven/ waerom weynighe gherustheyt daer wtgevolcht is/ maer veel eer meerder vluchte ghecauseert heeft.

Straffe over de muyterie des Graven van Lodron Soldaten.

Tot onderhout vande Krijchs-discipline/ heeft dē Hertoch groote strengicheyt getoont tegens een deel vant Duytsch Regiment des Graven van Lodron/ die te Valencijn gelegen hadden/ eñ gemuytineert om haer betalinge/ houdende haer Capiteynē een tijt lang gevanghen. Na dat hy alles gestilt hadde/ eñ tat vergheven met beloften ende brieven gecomen was/ zijn sy tAntwerpen ontboden/ ende voor de stadt by het Casteel comende/ zijn sy vanden Spaengiaerden eñ Peerdevolc omringelt gheweest/ eñ die meest vant stuck hantdadich waren/ werdē wt haer slachordē geroepē/ eñ gebodē tgeweer neder te leggen/ eñ tot xliiij. toe werter voort Casteel gehangē eñ onthalst: andere noch anders gecastijt.

In Spangiē is de Coninginne Elizabeth M.D.Lxviij. corts na de doot vandē Prince Don Carle seer subytelijcken gestorven/ niet sonder achterdenckē der Fransoysen van een fortselicke doot/ latēde achter twee dochters. Van haer subyte doot is naemaels int licht gecomen/ ende in Princen Hoven vertelt/ als dat sy ghesuspecteert was te beminnen een Spaensch Edelheere/ dē Marquis de Poza/ de welcke liet openlijck blijcken/ hy beminde een staet Joffrouwe der Coninghinne: Maer so eenighe overste Camerlinghen van haer/ een briefken sprekende van liefde ende groote affectie vonden/ dat welcke bydē tijtel scheen hoogher personagie/ dan die gepretende Vrijster aen te wijsen/ heeft dese Camerlinck becommert gheweest oft hy sulcx behoorde den Coninck voor te draghen/ ofte niet/ merckende wat jaloersheyt mochte wercken/ so tselve ter aventuere alsoo niet en ware bevonden/ ende oock overwegende/ dat sy een personagie ware van sulcken state/ een outste dochter ende suster der Coningen van Vranckrijck/ eñ dochte dattet best was hem te beraden met twee van sijne vrienden/ die hem raeydē eerst beter tstuc te ondersoeckē/ ende dan met meerder fondament beclach te doen. Twelck elck van hun dat nu wetende/ gedwongē waren tselve te doen/ oft moestent haren Lantsheere aengeven: Waeromme sy seer neestelijcken haer stelden om raetslach van ware wetenheyt te becomen/ dirmael in Bedelaers habijt/ die in Spaengien meer acces in Princen Hoven eñ voor Princessen vensteren hebben/ dan volck van beter qualiteyt/ die in eenen nacht den voorsz Marquis met een ander int wit gecleet/ aende Venster saghen comen/ daer ontrent de Coninghinne mochte logerē/ wt welcke een leere van coorden geworpē wert/ by de welcke hy opclam/ eñ wert van een vrouwe soot scheen omhelst eñ ingeholpen/ dwelck sy dochten dat het de Coninginne mochte wesen: waerom sy resolveerden sulcx den Coninck tot haer onschult aen te geven/ alsoo sy deden. Den Coninck wt jalosie tquaetste suspecterende/ geboot eenige sijn vertroude/ de Coninginne wijs te makē/ dat nootsakelic was voor haer kinderdracht ontrent ses oft seven maenden gedragen hebbende/ medecijne in te nemen/ twelc haer aen geseyt zijnde/ sy als onnoodelijck weygherde: Maer so alderhande instantie niet vorderde/ is den Coninc selve by haer gecomen/ ende gedwongen/ als haer levē eñ vruchte nootsakelijck eenen dranck te nemen/ welck sy met tegenweyr nemende/ is na eenige uren van een manlijck kint ontgort/ dat welcke doot was/ ende thooft boven cheen sverbrant ofte verschout te hebbē/ waer op sy ooc selve terstont gestorven is. Den Marquis de Poza werdt oock by avonde by eenige daer toe aengeset/ gewacht/ eñ doorsteken/ die om eenige tegenweyr oft wrake van sijn vriendē te beletten/ riepen sy wisten waeromme/ ende wt wiens bevel sy dat deden/ eñ hy selve mede mochte het mercken. Sijn medegheselle van grooten huyse en wert niet misdaen. Na dese doot heeft den Coninck van Spaengien ten houwelick versocht Anna van Oostenrijck/ de dochter vanden Keyser Maximiliaen/ ende sijnre suster/ mits dispensatie vanden Paus/

1570.

Coninginne Elizabeth van Spaengien ghesuspecteerde doot.

Coninc van Spaengien jaloersheyt over sijn wijf/ dochter van Vranckrijck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1570. om dat sy te nae vanden bloede waren / dat
velẽ inde werelt vreemt dochte/ principalick
die aen des Paus macht twijfelden/ waer by
de kinderen daer van ghebozen/ mochten on-
echtich ghehouden worden.
Dese als toecomende Coninginne is van-
nen Keyser in Nederlant M.D.Lxx. geson-
den / ende vanden Hertoch heerlijck ontfan-
ghen/ oock tAntwerpen feestelijck den xxix.
Augustus inghebrocht/ met groote tryum-
phe na sLants state / met haer twee jonste
Broeders / de Eertshertoghen Albert ende
Wenchelaus/ die van daer lancx Bergen op
Zoom trocken na Zeelant / van daer sy met
een groote Vlote Schepen op Spaengien/
den xxv. September vertrocken. De Conin-
ghinne van Enghelant dede haer lancx haer
Lants Zeecusten convoperẽ met acht groo-
te Coninckliche Schepen/ ondert gebiet van
My Lord Charles Hauwaert. Alsoo in
Spaengien ghelucklelijcken aencomende/ eñ
getrout zijnde/ heeft sy den Coninc drie sonen
ende een dochter ghebaert/ die meest niet lan-
ghe geleeft en hebben/ sy is ghestorven Anno
M.D.Lxxxij. Een fijn liefhebbende Conin-
ghinne/ haren Man boven ander Vrouwen
seer aenhangende. Den Keyser Maximiliaen
houwelickte sijn ander dochter met den Co-
ninck van Vrancrijc / Carolus de negende/
by den welckẽ sy een dochter creech/ die sterf.

Den Coninc trout Anna van Oostenryc/ die door de Nederlanden naer Spaengien passeerde.

In dit Jaer M.D.Lxx. zijnder in Neder-
lant seer groote Watervloeden geweest met-
ter nieuwer Manen/ ende Sprincvloet: Op
Alder-heylighen dach heeft het tAntwerpen
so hooge ghevloept tsavonts ten negen uren/
dat het wel eenen voet passeerde boven den
Vloet van Anno M.D.xxx. alsser Lxxij.
Prochien verdroncken / eñ wel twee voeten
hoogher dan twas Anno M.D.Lij. eñ sou-
de aldaer soot schijnt/ veel hoogher gevloept
hebben/ hadde het niet inde Nieustadt oft el-
ders ingebrokẽ: maer het heeft alle de stadts
kelders/ Beemden/ binnen eñ buytẽ de stadt/
eñ alle leechten ghevult/ so datter ontallicke
Beesten/ ende oock Menschen verdroncken.
Austerweel eñ Kiel/ ende Hoboken stonden al
onder water. Geladen schepen/ ja een Hulke/
van hondert ende vijftich vaten / werdt op
de Engelsche Kape gestelt. Dese Vloet dede
ontallijcke schade alle de stadt door/ in alder-
hande Coopmanschappen die nat werden/
dies werdt de schade meer dan hondert duy-
sent guldens gerekent. Aen der stadt gemeyn
ghebousels/ als sluysen/ kayen/ eñ stadtmue-
ren/ achtmen de schaden gheleden/ oock wel
hondert duysent guldens. Het hooch water
causeerde by het Oosters huys eenen brant/
datter twee huysen af branden / maer tgerief
van veel waters/ blustent ten lestẽ: den brant
was byghecomen by een Meysken / die met
een Lanteerne wilde een schaepskope gaen
open doen / om hondert eñ vijftich schapen
van verdrincken te salveren / maer twater
versmoorde tmeysken/ wiens Lanteerne eñ
licht int stroo dreef/ ende den brant ontstack.

Groote Vloeden in Nederlant.

Schade des Vloets binnen Antwerpen.

In Zeelant heeft den Vloet alomme oock
groote schade gedaen/ als tot Rommerswa-
le/ Bergen/ Saftingen/ dat geheel verdronc/
soo datmen alomme moest Schepen wt sen-
den om de luyden te halen ende spijsen/ die op
hoochten / boomen / ende dijcken saten. Het 1570.
Lant van Walcheren heeft wel wtghehou-
den/ maer de Soutketels waren alom wech
ghedreven. Zuytbeverlant leet meer schade.
In Hollandt werden byraus heel Dorpen
wech gevoert/ als tot Katwijck ende elders:
maer in Vrieslant aldermeest. Desen hoogen
Vloet is seer constich in Duytsche Rijme be-
schreven/ door den geleerdẽ Jan Fruptiers/
die alle de schaden van elcke Provintie be-
schrijft/ eñ het ghetal der dooden over hon-
dert duysent menschen is schattende. De
Spaengiaerden seyden het ware de rechte
wrake der Heylighen / die op haerder alder
dach haer hebben willen wreken over het
stormen ende breken haerder Beelden: maer
de Nederlanders oordeelden daer eenvoudi-
gher af/ achtende dat de Heyligen ende San-
ten niet wraeckgierich en waren.

Spaengiaer den opini over de ele de eñ scha des hoogh Vloets.

In dit Jaer hebben de gevluchtẽ wt Ne-
derlant haer begonst ter Zee te begeven/ soo
datmen boven de simpel Geusen/ ende wilde
Geusen/ nu van Water Geusen hoorde spre-
ken. Dese hadden haer bestellinghe vanden
Prince van Orangien: De eerste waren de
Heere van Dolheyn Hencuier / Jan Broeck
vã Amsterdam: daer na Guilliam de Fren-
nes/ Ridder-heere vã Lumbres/ Bertel En-
tens/ dẽ Bastaert van Brederode / Egmont
wt Hollant/ Embise van Gent/ Jan Sonc/
eñ meer andere. Dese hebbẽ alle de Schepen
die op Nederlant wilden/ genomen ende ghe-
ransoneert: Sy hadden haer wt eñ invaert
tot Rochelle/ Embden/ Tolpe/ eñ de Custen
van Enghelant.

De gevluch te Nederl ders begev haer ter Ze

Teghen dese sont den Hertoch eenige oor-
lochs schepen/ tot cleynen profijte. Eñ midts
dit volck so sterck ter Zee is geworden/ ende
nademael ten lestẽ de Heere van Lumey van
den huyse vander Merck daer by was geco-
men / heeft den Hertoch hem seer beclaecht
aende Coninghinne van Enghelant (want sy
meest in haer Havenen/ ende ontrent Dove-
ren haer onthielden/ daer hen victalierende/
eñ haer genomẽ prijsen vercoopende.) Waer
door de Coninghinne ter lief den vanden Co-
ninc/ die heeft gebodẽ wt eñ van haer Lant
te trecken/ int jaer M.D.Lxxij. een oorsake
zijnde waer mede sy werden totten inval
inden Briel gedwongen/ als noch volgen sal.
Harman de Ruyter een stout Man van
sHertogenbossche geboren/ een Oscooper eer-
tijts/ heeft sijn derder ontrent Kersmisse het
Casteel Louvesteyn in Bommelweert inge-
nomen/ liggende op een hoeck van een groot
Eylandt/ dat de Mase ende Wale maken by
Gorcum/ ende heeft dat vermeynt met Wey-
nich volcx te houden/ verwachtende voorder
assistentie van volcke/ dat de Riviere soude af
comen bedecktelijck in schepen: maer door
Vroft eñ Ys/ ende hooghe opperwateren/ en
hebben sy niet comẽ alomme onder de brug-
gen passeren. Also verlaten zijnde/ werdt hy
van sHertoghen volck opgheeyscht: maer hy
heeft hem over te geven ghewegert: Waer-
om men daer eenen Legher ende Gheschut
heeft moeten voorbrengen/ ende hy heeft hem
nochtans manlijck geweert totter doot toe.
Ten lesten overvallen zijnde/ werde hy hem
in een Sale / alle de toegangen daer toe met
Buspoe-

Het Cas van Lou steyn inge ingenom eñ weder genomen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1571. Buspoeder ghestropt hebbende / hy hadde een Slachsweert in sijn hant / eñ doodender vele. Ten lestẽ doot blijvende met groot verwonder en sijnder manheyt / wert sijn Hooft tot sHertoghenbosse op een Galghe ghestelt / sijnen vrienden eñ Maechschappe ten spijte. Van sijne gesellen werdender ontrent seventhien gevanghen / een deel daer van werden tAntwerpen gehanghen / ende twee daer van geraepbraeckt. Sijnẽ aenslach was bestecken somen achte / metten Grave vanden Berch / die eenich Krijchs volck wt Oostlant verwachtende / meynde de Rivieren Meester te worden / met hulpe van Oorlochschepen wt de Zee / maer weynich werter vanden aenslach ontdeckt.

Het Eylant Cyprus wort vandẽ Turc genomen.

Niet seer buyten propoost dunckt ons te wesen te verhalen / hoe dat (na dat den Turck den Venetianen dit Jaer M.D.Lxxj. heeft afgenomen het Eylant van Cyprus / de twee Hoofststeden / Nicosia ende Famagusta / met ghewelt ghedwongen hebbende) tusschen den Paus / Coninck van Spaengien ende Italiaensche Princen een verbondt teghens den Turck ghemaeckt wert / dit wert ghenoemt Het heylich Verbont, eñ brochten haer macht van Scheepen / Galeyen ende tKrijchsvolck te hoope. Den Paus onder Marck Antonio Columna / hadde twaelf Galeyen. De Venetianen onder Sebastiaen Venerio / hadden hondert ende acht Galeyen / ses groote Galeassen / ende twee groote Schepen. Den Coninc van Spaengien hadde onder Don Johan van Oostenrijck sijnen Bastaert broeder Lxxxj. Galeyen / met twintich groote Schepen / eñ andere Princen na haer macht / Somma / dat haer macht te hoop quam met de Galeyen van Malta / tot twee hondert eñ acht Galeyen / met ses groote Galiassen / eñ xxv. groote Schepen / ende veertich Fregaten ofte Jachtẽ / waer op waren twaelf duysent Italianẽ / acht duysent Spaengiaerden / drie duysent Duytschen / ende drie duysent Goetwillighe oft Aventuriers van alle Natien / waer onder vele Nederlanders vã Adel waren / ende eenichsins die de tempeesten der Spaengiaerden in Nederlant schouden. Boven tKrijchsvolc waren daer noch het schipvolck ende slaven. Generael van alle dese Armade was Don Jan van Oostenrijck voorsept / over wien (om sijn jonckheyt) Gouverneerde / Don Lowijs de Requesens Commãdador Mayor / die naemaels Gouverneur in Nederlant wert / ende aldaer gestorven is.

Sancta Liga oft heylich verbont wordt ghemaeckt.

Armade der Bontgenooten / van ontrent twee hondert eñ tachtich seylen / ende xxvj. duysent Krychs volc.

Dese Armade heeft haer byden anderen ghevonden by Corfu / den vijfden Octobris / Anno M.D.Lxxj. als de Turckische Armade lach met drie hondert Galeyen eñ schepen in Lepanto / met bevel ende wille de Christenen te bevechten. Sy quamen den sesten Octobris wt de engden / daer de Casteelen zijn. De Christenen resolveerden oock die te bespringen / ende voeren na Cefalonia: Eñ van daer varende / quamen beyde de Armaden onversiens malcanderen int gesichte / by het Eylant van Cuselare. De Christenen haer terstont haestende / omme vant Eylandt de ruymte vander Zee te ghewinnen / eñ waren gedeylt in vier hoopen: Den eenen hoop aende rechte syde / waren onder Jan Andrea Doria / al met groen Banderollen eñ Vlaggen: De slincke zijde geboot Augustijn Barbarigo / Venetiaen / met gheel Banderollen. Int middel was Don Jan / al met blauwe Banderollẽ: De achterhoede hadde de Marquis Sinte Croce / met witte Vanen. Aldus ghereet in ordere / ende by haer Overste elck wel vermaent zijnde / oock van Don Johan selve / die met eenen Boot van deen tot dandere voer / eñ nu weder gekeert zijnde in sijn Galleye Admirale / ende de Turcsche Armade binnen scheuts zijnde / heeft tot eẽ teecken van aenval / Don Johan eenen scheut ghe-schoten / ende met dien de Standaerdẽ vande Battaelie wtghesteken: in den eenen stont een Crucefix: in dander de Maecht Maria / de derde hadde de wapenen der Bontghenooten. Don Johans Galeye Admirale / hadde aen sijn rechte zijde de Galleye Capiteyne des Paus / aen de slincker hant de Capiteyne der Venetianen / ende neffens die / de Capiteyne van Genua / waer op was de Prince van Parma / neffens dander / de Capiteyne van Savoyen / waer op dẽ Prince van Urbino was. De Uterste eynde beslooten aen de rechte zijde de Galeyen Capitaine vã Malta / eñ de slincker zijde met de Cap. Lomeline / daer op was Paulo Jordano Ursini. Achter de generale oft Admiraels Galeyen waren noch andere tot ontset. Den wint was den Christenen eerst teghen: maer ten lesten nae een stilte wert de wint den Turcken teghen. Aende slincker zijde began den strijt eerst / ontrent den middach / daer sy den Ochiali / een verloochent Italiaen / ende vroomste der Turcken teghen hadden / die drie Veneetsche Galleyen nam / daer dat den Provedito oft besorgher der Veneetsianen / Augustijn Barbarigo in sijn ooghe geschoten wert / daer hy van sterf. Int midden daer dat Don Johan Columna ende Veneris de Overste waren / wert het gheschut wel drie / vier / eñ vijf mael afgeschotẽ / dat seer wel trefte door de hoochde der Turckscher Galleyẽ. Daer wert meer dan drie uren ghevochten / tot den avont toe. Tsanderdaechs bevontmen datter acht M. vande Christenen zijde doot gebleven waren / met eenighe treffelycke hoofden: maer daer tegens vontmen genomen van den Turcken wel twee hondert eñ dertich Galleyen groot ende cleyn / eñ vele verdroncken. De Turcken zijnder wel dertich duysent doot ghebleven / eñ ontrent ses duysent gevangen: wel twaelf duysent gevanghen Christen slaven werden daer verlost. Daer werden oock vier hondert Metalen stucken geschuts voor buyt wtghedeylt. De Overste der Turcken waren den Admirael Alibassa, Aimetbez, Overste der Janitseren / Assambez sone vã Barbarossa / met sijnẽ sone Caracosa / Overste inde Admirael. De Gouverneurs vã Negroponte / van Metelin / van Scio / van Alexandria / van Rhodes / van Tripoli / etc. met Mustapha Celebi / den grooten Tresorier. Onder de gevanghenen waren de twee sonen vanden Oversten Alibassa. Dese victorie heeft Christenrijck sonderlinghe deucht ghedaen / want anders den Turck yet groots teghens Christenrijck soude aenghevanghen hebben.

Notabelen Schipstrijt tegens den Turcken gewonnen.

Groote victorien der Christenen.

Als den Hertoch van Alva nu meynde dat

1571. het alles gheslist ende tonderghebracht was in Nederlant/ en om de Landē inde Spaensche dienstbaerheyde allenskens ghevoechlijck te brenghen ende te houden niet en ontbrack dan een gheduerighe schattinghe/ die hy noch voor sijn vertrec dochte in te voeren van thiende ende twintichste penninghen/ als een staende incoemste/ behalven extraordinare schattinghen/ diemen soude moghen opstellen ende eysschen/ als dandere int ghebruyck waren/ om de groote garnisoenen te betalen ende tonderhouden/ waer mede wel mochte wtghevoert worden tghene datter noch mocht ontbreken/ ende voortaen overvallen/ niet teghenstaende de schattinghe/ die voor ses Jaren was gheconsenteert/ en jaerlicken twee Milioenen guldens bedroech/ behalven honderste penningen/ ende meer andere/ ende de groote Confiscatien: Soo heeft den Hertoch aenden Coninck doen versoecken op voordeel/ om ontslagē te wesen (mits sijn oudtheyt) van sijnen last/ nu glorie ende eere ghenoech begaen hebbende/ ende datter een ander in sijn plaetse ghesonden mochte worden: waer toe dat gheordineert wert den Hertoch van Medinacely/ diemen int eynde vant Jaer verwachtede.

Den Hertoch vā Alva versoeckt aenden Coninck sijn vertreck.

Hem nu tot vertrecken reede makende/ heeft hem selven tsijner eeuwigher ghedachtenisse willen int middel vant Casteel van Antwerpen (dat hy nu volbouwet hadde) doen oprechtē tot een Tropheum oft teecken sijnder victorien/ een Statua oft Beelt van Coper/ op eenen Pedestael/ ofte voet van blauwen Steen/ ghehouwen met twee ofte drie trappen opgaende/ ende was seer costelijcken gemaeckt ende ghegoten by Jaques Jonghelinck/ van eenige stucken gheschuts die Graef Lodewijck afghenomen waren inden slach tot Jemminghen in Vrieslant. Het Beelt was juyst van sijn eygen lengde/ ende hem seer wel ghelijckende/ in sijn volle harnasch/ behalvē het Hooft dat bloot stont/ ende sijnen rechten Arm/ daer hy mede wtgereyckt stont nae de Stadt van Antwerpen/ als eenen Paps-maker/ wenckende ofte toonende dat hijt al verwonnen hadde/ hebbende onder sijn voeten twee Metalen Beelden/ bediedende (na de interpretatie van D. Arias Montanus) de twee Staten des Lants/ den Adeldom ende ghemeynten ofte Steden/ latende de Gheestelickheyt in haer geheel: Dese hadden veel armen/ ende inde handen hadden sy Bequsten/ Borsen/ Hamers/ ghebroken Bijlen ende Fackelen/ daer mede bediedende al tgene sy aengerecht haddē: Sy hadden aen haer ooren Geuse Schotelkens/ ende een Male aenden hals/ daer Serpenten ende Slangen wt cropē/ oot een Mom-aensicht/ bediedende valschheyt/ boosheyt/ giericheyt/ ende bedelryen. Voor opt Pedestael was inden steen ghehouwen.

Den Hertoch van Alva stelt hem selven een beelt op/ tot een teecken sijnder victorien.

1571

FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO ALVÆ DVCE, PHILIPPI II. HISPANIARVM APVD BELGAS PRÆFECTO, QVOD EXTINCTA SEDITIONE, REBELLIBVS PVLSIS, RELIGIONE PROCVRATA, IVSTITIA CVLTA, PROVINCIIS PACEM FIRMARIT, REGIS OPTIMI MINISTRO FIDELISSIMO POSITVM.

Alba triumpheert ghenoech van de victorie.

Dat is.

Ghestelt ter eeren des alderghetrousten dienaer vandē alderbesten Coninck/ Ferdinando Alvares van Toledo/ Hertoch van Alva/ Philips den tweeden Coninck van Spaengien/ in Nederlant sijnen Gouverneur/ om dat hy de oploopen ghedempt heeft/ de rebellen verdreven/ den Godtsdienst weder ghebrocht/ de Justitie ghetracht/ ende des Landts vrede ghevest heeft/

Op de rechte syde vant Pedestael was gefigureert eenen Herder/ die nu met sijn schapen ter weyde met vrede gaet/ Wolven ende Leeuwē voor hem wechloopende/ en Wien/ Vleermuysen wechvliegende/ door dē schoonen dageraet die hem openbaerde/ en tquaet verjaechde/ met het gheschrifte ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ. Dat is/ Den dagheraet die t'quaet verjaecht, daer den Hertoch hem selven by vergeleke. Op de slincker syde was eenē Outaer met vyer/ als Danckoffer/ met gheschrifte DEO PATRVM NOSTRORVM, Dat is/ Den Godt onser Vaderen, en daer onder PIETAS, dat is/ Wt goethertigheyt, daer by Tropheen ende Victorie-teeckenen van wapenen/ ende wapen-getuych. Onder het Beelt stont oock/ IONGELINGI OPVS EX ÆRE CAPTIVO. Dat is/ Ionghelincx werck van afghewonnen Metael.

Deser Statuen waren daer twee ghemaeckt/ de andere om in Spaengien te voeren: Maer namaels nae drie ofte vier Jaren is dese by den Commandador Mayor/ als doen Gouverneur/ wech ghedaen.

Eynde des derden Boecx.

Het vierde Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael van het vierde Boeck.

DEn Hertoch van Alva wil schattinghen eñ den thienden penninck inbrenghen/teghen der Landen advijsen met gewelt. Lumey mette ghevluchte nemen den Briel ter Zee in. Vlissingen ende meest al Hollant met andere/vallen Alva af/eñ nemen een Portugaelsche Vlote/eñ t'meestendeel van Medinacely Armade. Graef Lodewijc van Nassou/ met Fransche hulpe/neemt Berghen in Henegouwe in/ maer wordt van Alva belegert. Den Prince van Orangien coemt met heyrcracht int Lant om sijnen Broeder te ontsetten. Daerentusschen wert de Fransche hulpe onder Jenlis gheslagen/ende de Moort tot Parijs gebeurde/waer door grooten schrick ontstont. Dies den Prince van Orangien vertrock. Ende Berghen wort Alva overgegeven. Mechelen wort vande Spaengiaerden overvallen ende gheplondert. Tergoes beleghert/werdt doort water by Montdragon ontset. Middelburch benaut by de Zeelanders. Duck Dalfs sone heeft door grooten schrick Zutphen ende Naerden in ghenomen/ende daer wreedelijck ghehandelt. Hy doet die van Haerlem desperatelijck tot teghenweer resolveren/dies worden sy beleghert. Batenborch die meynende te ontsetten/wert geslaghen. Ten lesten wt hongers noot gedwongen over te geven/wert meest alle het Krijchsvolck ter doot gheexecuteert. Alva rust Schepen toe om Middelburch te spijsen: Die van Zeelant daer tegen/winnen grouwelijcke Schipstrijden/ende continueren tbelegh / ende nemen t'Casteel Rammekens in: ten lesten dwinghen sy Middelburch. Alckmaer wort te vergeefs beleghert. Cazimirus verbrant Alvaes Buscruyt in Duytslandt. Alva sent den Grave van Bossu met Schepen wt/die wert ghenomen ende ghevangen. Leyden werdt deerste reyse te vergeefs beleghert. Don Loys de Requesens comt Gouverneren/ eñ Alva vertreckt / die de Nederlanders groffelijck beschuldighen.

☞ Alle dit ghescheide in twee Jaren/ den Hertoch van Alva ende den Prince van Orangien Gouvernerende.

ALso inden voorgaenden Boec verhaelt is van het voornemen des Hertochs van Alva/om in te dringhen een ghedurighe schattinghe vanden thienden penninck voor sijn vertreck/ sullen wy het belept daer van/van voren verhalen.

Schattinge vandẽ tienden/ twintichsten ende hondersre penningen.

Also hy int Jaer M.D.Lxviij. den Prince van Orangien met sijnen Broeder Graef Lodewijck overcomen hadde eñ verjaecht/ eñ noot hadde t Krijchsvolck af te betalen/ eñ continuelickẽ te onderhouden met de bestellingen in Duytslant/ heeft hy goet ghedocht de vruchten van sijn victorien int werck te stellen/eñ alle sijn verstant/ gewelt eñ authoriteyt aengewent om ghelt ende schattingen te vercrijghen/eñ dat ghedurich/wel siende door de menichte vande ghevluchte/verjaechde ende verbitterde binnen den Landen/ dat hem noch oploopen eñ beroertẽ te verwachten stonden. Hier toe heeft hy voorgenomen de ordinaris Staten der Nederlanden tot Brussel te ontbieden/ ende te versoecken van haer eenen hondertsten penninck den Coninc te willen geven van alle haer roerlijcke ende onroerlijcke goeden / ende daerenboven den thienden penninc van alle roerlijcke goeden die vercocht soudẽ werden/metten twintichsten vande onroerlicke goeden / sonder tijt te noemen hoe lange het selve soude dueren.

Hem wert daer op vandẽ Rade van State/ Secreten/ ende vande Financien/ neffens hem zijnde/ vertoont de swaricheden / die op de schattinghen van sulcken hondersten penninck/Anno M.D.Lvj. waren geresen/ als dat den ghemeynen Man niet gheerne wilde hebben geweten wat elck in sijn kiste hadde/ ende hoe rijck elck ware.

Der Raden vertooch over den thienden/ twintichsten eñ hondersten penninc.

Vandẽ x. penninc eñ xx. Alcaval in Spangien genoemt/ wert hem gesept wat swaricheyt tselve soude causeren/ so om de nieuwicheyt als om de gewichticheit/ooc difficulteyt vant Collecterẽ/ mits het groot bedroch der vercoopers/ tot so grooten oncost vãde Collecteurs eñ Officiers onderworpen/ende dat dien de Landen (meest haer met Coophandel

1571. gheneerende) seer schadelijck vallen soude/ eñ geheel daer mede verjaecht wordē/ mits dat daer door alle hantwercken seer verdieren souden/ eñ dierder buyten Lande soude moeten vercocht worden/ daeromme de inwoonders vertrecken souden/ ende wercken in andere Landen/ ende soo souden alle Ambachten ende Hantwercken stil staen. Hoe dat alle dingen souden moeten verdieren/ bewesen sy met exempelen/ namelijck/ dat veel dinghen/ eer die tot volcomen volmaecktheyt conden comen/ souden te voren inde materialen vijf/ ses/ oft seven mael/ den thienden penninc betaelt hebben/ als Laliē/ Sayen/ Moccaden/ Tapecerije/ ende diergheljcke/ Als eerst ten incoope vande Wolle/ dan het Garen/ daer na den Wever/ dan den Verwer/ ten lesten totten Coopman/ ende die dan dickmael totten Wtlander/ ende so voorts/ na datter veelderhande stoffe toegaen/ ende dickmael vercocht worden/ ende tot de Marcten gevoert/ oock souden de ghebueren/ haer goeden inde Landen brengende/ oock dierder willen vercoopen ende beswaren/ eñ haer dies seer souden beclaghen/ ende eenige gheconfedereerde soudē mogen allegeren te verhoogen de Comanschappen/ te wesen teghen contracten ende Entrecoursen/ pretenderende inde Landen te mogen handelen/ op de oude gewoonlijcke Tollen ende onghelden/ etc.

Hertoghe antwoorde op des raets vertooch.

Hier tegen allegeerde den Hertoch dat het een cleyne sake ware/ dat den vercooper den Coninck betaelde den thienden penninck/ als hy voor hem selven de neghen behielt/ daer mede so die ghenoech inbrochte/ souden de Landen ende Steden wt alle haren noot ende schulden gheraken/ van alle interesten van Finantcien/ ende van alle middelen van hertellinghen/ transporten/ verpondinghen/ Hooftghelden/ ende diergelijcke ontlast worden/ eñ oock tot ontlastinghe vande incoemsten ende domeynen des Coninckx gebruyckt worden/ sonder behoorlijcke contributien en conde den Coninck het Krijchsvolck niet betalen/ noch de Landen beschermen.

Den Keyser Kaerle hooger gedachtenisse/ hadde hy hooren claghen vande herdicheyt deser Landen int contribueren/ ende dat den Prince sijn anthoriteyt vercorte/ als hy om het consent van eenige Beden te verwerven/ dickmael ghedwonghen was te consenteren diversche onbehoorlijcke versoecken eñ Previlegien. Daerenbovē hadde hy nieuwe Casteelen ende Fortressen te maken/ ende des Coninckx domeynen waren gheconsumeert. Oock was daer van noode een gheduerighe contributie/ om de Staten alle daghe niet te quellen/ ende daer mede soude den Lantman ghesolagiceert wesen/ de Geestelijcke eñ Edeldom soude het ooc niet seer lastich vallen oft beswaren/ maer alleenlijck den Coopman ende Ambachtsman: Daerentegen beloofde hy af te doen veel swaerder lasten/ als d'Impostē op de vier specien/ Coren/ Vlees/ Wijn/ eñ Bier. Hem dochte dat sulcke schattinghen van thienden pennine den volcke alderminst beswaerde/ als namelijck in sijn Stadt van Alva in Spaengien/ daer sulcken schattinge hem toequam/ daer van hy jaerlicx ontfinck veertich ofte vijftich duysent Ducaten/ etc.

Hier op wert hem vande Raetsheeren/ generalijck ende principalijck vanden President Viglius Zwichemus geantwoort/ als dat daer in te considereren ware elcx Lants conditie/ prosperiteyt ende natuere/ want Spaengien bestont niet in Coophandel ofte hantwercken/ maer inde vruchtbaerheyt, eñ wijde der Lantdouwē/ Nederlant was veel minder ende engher/ ende bestont in Traffique/ vertieren ende hantwercken: Spangien hadde geen ghebueren dan tgheberchte ende Zee/ daer Nederlant rontomme ghebueren hadde/ die de Traffique eñ hantwercken tot haer trecken souden/ soo men die met eenigen swaren Impost ofte last beswaerde/ daerom hadde Hertoch Philips van Borgongien (Autheur vander Landē voorspoet) seer wijselijck beneerstight/ dat den Coophandel in alle vryheyt soude worden ghedreven/ eñ dat de Tollen ende ongelden seer matich souden worden ghestelt/ ende dat den Lijftocht/ soo veel mogelijck ware/ goeden coop soude wesen/ twelck al wel te mercken ware wt de contracten der Entrecoursen ende handelinghen by hem metten Engelschen ende andere ghebueren aengegaen/ ende Previlegien den wtlandischen Coopliedeu geschoncken/ waer by sy aenghelockt werden in dese Landen te traffiqueren/ daer de nieuwe belastinghen ende Impositien de wtlandische souden wt weyren/ ende de inlandische elders te trecken dwinghen. Aengaende nieuwe Casteelen te becostighen/ dat selve moeste geschieden met minderen coste/ nae datter ghelt ware/ ende datter niet soo noodich ware nieuwe te bouwen/ als de oude op de Frontieren te onderhouden ende te bewaren. Dat hy vande gheduerighe schattinghe seyde/ werdt gheantwoort/ Datmen daer te Lande altijdt pleech Beden te consenteren/ als den noot sulcx vereyschte/ ende de Subjecten vermochten/ oock dat sy in tijde van Peyse soo niet en behoorden wtghemelckt te worden/ dat sy ten tijde van oorloge niet meer en souden hebbē op te setten. Aengaende vanden Lantman te solageren/ daer op wert gheantwoort/ dat die so niet en behoorden verlicht te wordē/ dat den last alleenlijck op den Coopman eñ de steden soude ligghen/ men moeste den Outaer van Sinte Paulus so niet decken/ datmen Sinte Pieters Outaer ontdecte. Dat hy so vele vāden Alcaual ofte thienden Penninck van een sijn Stadt Alva ontfinck Jaerlicx/ dwelck also haer dat vreemt dochte/ en condē sy niet dan hem daer van congratuleren.

1571.

Bequame antwoorde op der Raetsheeren ende Hertoghe op syn pointen.

Hier teghen wert veel vanden Hertoch geseyt/ blijvende by sijn voornemen/ dat hy seyde voorghenomen te hebben eer hy noch int Lant was/ comende by Thionville/ daer hy dat selve den Heere van Barlaymont ende Norcarmes te kennen gaf/ daeromme men moeste hem daerinne ghehoorsamen/ eñ sien de Staten daer toe te perswaderen.

Hier op de Staten tot Brussel ende elders vergadert zijnde/ eñ tselve elcke Provintie int particulier voorgehouden wesende/ en maecten geen groote swaricheyt vanden houdersten penninck eens te consenteren/ maer metten thienden penninc baden sy datse niet mede belast en soudē mogen wordē/ allegeerende de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1571. de de swaricheden die daer wt soudẽ sprupten. Maer met sulcken antwoorde en was den Hertoch niet te vreden/ende lietse alsoo scheydẽ/seggende dat sy soudẽ aengenamer eñ volcomer bescheet halen / eñ dat sonder conditien/limitatien/eñ moderatien ware.

Behendicheden/beloften/ende dreygementen by den Hertoch ghebruyckt/om consent over dẽ tienden penninc.

Maer de Landẽ by de Gedeputeerde alles vernomen hebbende / vondẽ meerder swaricheyt. Waer op dẽ Hertoch schreef aende Gouverneurs van de Provintien / dat sy soecken souden den eysch door te dringhen/ belovende sulcken moderatie daer inne te stellen / dat sy bycans alle de swaricheden wech nemen souden / terwijle het in syn macht ware / soo daer eenighe schade ofte hinder/ de neeringe aengaende/ daer by toe quame / soo soude hy de selfde schattinghe wederomme af doen. Eenighe Provincien dreychde hy/soo sy niet en wilden consenteren/ soo soude hy Coninclijcke authoriteyt ghebruycken/ met allen strenghepdt/ want syne Majesteyt dat wilde in alle manieren gheconsenteert hebben : haer mede ondertusschen verwijtende van qualijck haer offitie ghedaen/ ofte haer ghequeten te hebben inde voorgaende troubelen / ende die faute moeste metten thienden penninc gerantsonneert worden. By eenighe andere Staten / als die van Henegouwe/ Artoys/ Namur / die hy met sulcx niet en conde beschuldighen / heeft hy door Barlaymont ende Norarmes vriendelijcker doen aenspreken/ op dat sy geen swaricheyt int consenteren maken en souden / dat hy de executie van den thienden penninck soo seer niet en sochte/ als de gehoorsaemheyt ende goetwillicheyt/ ende om de reputatie van de Coninckliјcke Majesteyts eere. Andere Provincien zijn in vreese ghejaecht/ soo sy niet en consenteerden / datmen by haer de Spaengiaerden in Garuisoene leggen soude. Tot Leuven hadde hy tot diẽ eynde alreede eenige gesonden/die door groote bede ende intercessie van vele/ghetuyghende der Stadt getrouwt/heende door vertooch dat het ware der Universiteyt ondergane/werden weder te rugghe ontboden.

Met dese ende dierghelijcke behendighe middelen isser een half consent vande Staten (sodanich alst was) wtgeperst gheweest/ midts dat den Hertoch seyde/hy soude alle de swaricheden int particulier modereren/ bevelende dat elck syn grieven souden by Suplicatien vertoonen : Waeromme sy in het consent in schrifte by voechden de redenen/van dat den thienden penninc het verderf van alle traffique ende neeringe/ende onderganck vande Landen soude wesen/ eñ daer by/ (hoe wel men tselfde den naem van conditie niet en gaf / was nochtans so haer meyninge) als dat syt consenteerden/ (midts ghesept wert dat den Coninc tselfde expresselijck hebben wilde) op belofte haer nochtans ghedaen / met vaste hope ende vertrouwen/ dat den Hertoch t'stuc so soude modereren / dat de ghemeyne welvaert gheenderhande schade in neeringhe/traffique ende hantwercken lijden en soude.

Conditie hoe de Statẽ den tienden penninc consenteerden.

Die van Wtrecht en wilden gheensins consenteren/wel andere groote sommen vã contributiẽ aenbiedende. Die van Brabãt waren daer in ooc niet al eenich: Maer den Hertoch op syn belofte/ nam het voor consent aen. Die vã Henegouwe/ Artoys ende Namur/hadden geconsenteert op conditie/ om de ander aen te locken/ soo syt verstonden / om selve daer mede niet belast te wesen/als sy namaels opentlijck verclaerden. 1571.

Hier op dede den Hertoch den hondersten penninck int werck stellen/ om dien te lichten / ter wijle dat de forme om den thienden penninck te collecteren soude geraemt worden/ ende merckende de swaricheden/ dochte hem best te wesen wat tyts door te laten loopen/ op dat de onbehoorlijcke forme vant consent vergheten mochte worden/ende de Magistraten alomme souden verstelt zijn : Waeromme hy proponeerde/ dat hy in plaetse vanden thienden eñ twintichsten penninc/soude te vreden wesen met twee Milioenen Jaerlijcx voor ses Jaren/ nae de oude taxe. Ende mits dat hy by den thienden penninck verhoopt hadde eenen schat op te leggen / voor dẽ tijt van noode/ so versochte hy datmẽ hem noch eenen hondertsten penninck daer toe gheven soude/ die vier Milioenen bedroech: Maer alsoo daer oock gheen eendrachtich consent op en geschiede/wilde hy de twee Milioenen jaerlijcx/maer voor twee Jaren accepteren/ eñ dat al om tvolck gewilligher te maken tot den thiendẽ penninc/ midts dat na de oude taxe te betalen seer becommerlijc ende den volcke swaer was: waer wt wel gemerckt wert dat hy ten eynde van de twee Jaren expirerende/in Augusti Anno M. D. Lxxj. meynde den thienden penninc door te dringhen/ waer wt hy een wonderlijcke mercede ofte danc vanden Coninck wiste te verwerven / ende groote eere by syn Spaengiaerden/als des Coninex domaynen ende incomen inde Nederlanden so vermeerdert te hebben. Hieromme socht hy alle desen tijt van twee Jaren te misprijsen de forme vande collectatien na de oude taxe/ om dat daer door tvolck wiste wat sy den Coninck gaven/ daeromme hy ooc benèerstichde de difficulteyt vande taxe te vermeerderẽ/met woorden ende wercken.

Temporisatie des Hertochs op den tienden penninck.

Aldus de saken staende/ende de twee Jaren nu overstreken zijnde / so heeft den Hertoch de ordinantien vanden thienden ende twintichsten penninck den lesten Julij in dit Jaer M. D. Lxxj. doen publiceren/ met een seker moderatie/nae syn goetduncken suffisant / als dat den Coopman van buyten-Waren ende Comanschappen inbrenghende / van syn eerste vercoopinghe vry soude wesen/ oock die weder vry te moghen wtvoeren/ hebbende geen proprieteyt verandert/eñ maer alleen passerende. Oock dat alle Waren eenlijcken eens ter stete souden betalẽ/ als oft sy ten Lande wtgevoert werden/ dat is / tot de leste vercoopinghe. Ooc dat het gewasch van coren eñ vruchtẽ binnen den Lande/ midtsgaders de beesten daer op gewonnen zijnde/ vande eerste vercoopinghe vry souden wesen/ tot incoragement vande Lantbouwinge: ende dit al by forme van een preuve ofte essaye.

Dẽ Hertoch doet den tienden penninc publiceren met moderatie.

1571. Dese publicatie met de moderatie ende heeft de Landen noch gheen contentement ghegheven / maer hebben dat voor een alderhoochste tyrannye gheacht / daer mede ghesocht wert de Landen van haren rijckdom te berooven/ eñ dan het volc verarmt wt de Landē te drijvē/midts dat der Landen welvaren ende neeringhe bestont inden coophandel/ dat is in alderhande materialen ende Coopmanschap in te locken ende die te vertieren / die coopende/ werckende/ eñ dan weder wtvoerende/daer den gemeynen man te water eñ te Lande/rijc eñ arm by leeft/eñ neeringe by geniet: Van welcken handel het thiende te gheven/ soude moeten tot een onwtsprekelijcke groote somme bedraghen totter Landen onderganck/zijnde de inwoonders der Nederlanden het volck dat meest haer ghelt aen Huysraet/ Cleerē/ Lijnwaet ende Juweelen besteet/ eñ aldermeest haer huysen vercieren/boven alle andere Natien / met alderhande ornamenten ofte verciersele / welcke onmootlijcke ornamenten ofte cieragien gheschat worden deweerde te passerē van andere Natien nootelijcken Huysraet. De generale onwillicheyt der Landen den Hertoch vertoont zijnde/ eñ dat sy meynden dat de twee Milioenen jaerlijcx hem in stede vanden thienden penninck vernoecht souden hebben/ Soo seyde hy/ hoe dat hy in Spaengien seer gheblameert was/dat hy het consent vandē thienden penninck niet te werc geleyt en hadde/ ende dat die schattinghe den Coninck best aenstonde / sonder langhe solicitatien der Staten/ waeromme hy dien met wille ofte onwille wilde hebben: Waer teghen niet en baette wat syn inlandighe Raedtsheeren/ principalijck Viglius/Schetz/ende andere (tot haerder grooter eeren) hem vertoonden / Als dat de Staten niet absolutelijck consent ghegheven en hadden/ ende dat hy daer mede synen tweeden hondersten penninck (die vier Milioenen bedroech) verliesen soude. Den Hertoghe antwoorde in gramschap / dat sy niet wel ofte waer daer aen en seyden / dat de Staten niet gheconsenteert en hadden/ Diemael sweerende/hy soude den thienden penninc executeren ende hebben / al souden alle de Landen verloren gaen/ daer quame af wat het wilde/oft het soude hem syn leven costen:Eñ seyde/sulcke Raedtsheeren die de Landen daer teghen stijfden/behoorden voor rebellen gehouden te worden : met diergelijcke schampere eñ dreyghende woorden meer. Het ginck syn Majesteyts Hoocheyt / eere ende reputatie aen / ende het waer een quaet exempel/ de subjecten alsoo toe te laten met haer Princen te spotten / ende van haer beloften te wijcken/ende dat hy sulcken weygeringhe/ als een rebellie/by den Bloetraet wilde doē straffen/ ende de sulcke thooft voor de voeten doen legghen/ met alle die het maintenerē wilden:Eñ haer was generalijc/(principalijc den Staten van Vlaenderen) groote genade ghesc hiet/ hebbende niet min dan Egmont ende den Prince van Orangien vanden Coninck verdient/ ende voor versoeninghe was het consent vanden thienden penninck aenghenomen. 1571.

Den thiendē penninck wort byde Landen voor tyrannye geacht eñ waeromme.

Hy soude veel meer voor den Coninck by middel van confiscatie ghecreghen hebben/ hadde hy dien wech willen ghebruycken/ alsoo hy wel mochte/ dan by den thienden penninck/ niet passende op der Provintien ende Staten gheyretendeerde Previlegien/ principalijck de blijde incomste van Brabant/die hy seyde dat sy/ so wel als die van Wtrecht verloren ende verbeurt hadden. Waerop hem van eenighe ghesepdt wert/ dat de declaratie ende sententie van Privatie ofte vervallentheyt moeste voorgaē /.eñ dat selve te attenteren / soude perijckeleus wesen. Hy antwoorde/ hy wilde liever hem in stucken laten snijden ofte cappen/ dan te lijden dat de Landen haer gheloften niet houden en souden/ ende dat de Sonne ende Mane eer haren schijn soudē verliesen/ dan hy den thienden penninck soude missen.

De Staten des Hertochs voornemen eñ opset siende/hebben ten lesten best ghedocht nu het Jaer van M. D. Lxxij. aencomende/ elck selve eenige na Spaengien aen den Coninck te seyden / die hy nochtans wederom ontboot/ eñ metter doot dreychde : maer sy gheraeckten door na Spaengien. Maer eer daer resolutie op genomē wert/ gebeurden veranderinghen in Nederlant/ door het innemen van den Briele/ Vlissingen ende andere plaetsen/ als wy sullē verhalen:sonder welcke veranderinghe de Ghesanten in Spaengien niet sonder perijckel van den lijve en waren.

Grootte gramschappe eñ tyrannige woordē des Hertochs teghen de Lantsaten.

Den Hertoch niet teghenstaende/ sochte daerentusschen den thienden penninck int werck te stellen/ ende door syn Officieren te ontfanghen/ eerst tot Brussel achtende best te beginnen. Maer de Brusselaers hebben alle haer winckels gesloten/ niet willende yet vercoopen/ om niet schuldich te zijn den thienden penninck te betalen. De Backers ende Brouwers en wilden niet Backen noch Brouwen/also datter groote confusien alomme op stonden/ ende een disperatie onder tvolck scheen te comen. Daer teghen den Hertoch wilde ghewelt int werc stellen/ resolverende inde Meert/ Anno M. D. Lxxij. de principaelste Borgheren van Brussel die hem tegen waren/ wel tseventich op een briefken alreede aengheteeckent / in haer deuren te doen hangen by nachte/ofte sy soudē vercoopen ende naer advenant betalen : daer toe de Officieren ende Hanghman alreede last hadden hem veerdich te houden met leeren ende stroppen/ om tselve den naesten nacht te executeren/ als ten selvighen daghe de tijdinghe quam dat den Grave van der Marck den Briele ingenomen hadde: Welck verlies des Brils hem dede sien dat hy beter hadde ghedaen syn Havenen te besetten eñ tvolck soeter te handelen/ dan synē moetwille so seer te drijven/ eñ nae syn goetduncken te schatten/ daer de Landen hem aenboden so statelijcken sommen/ alsser na staet der Landē qualijc op te brengen waren. Also door de tijdinghe van den inval der Geusen/ bleef den thienden eñ twintichsten penninck achter / hoe wel het sins meermael heeft versocht gheweest.

Fouse des Hertochs om de thien den penninck

Oorsake van de schorsinge des thienden penninck.

Den

1571. Den hooghen Raet van Hollant hadden wt dwanck alreede de Stadt Amsterdam in amende vã vijfentwintich duysent Croonen geordineert te betalen tot de bouwinge van het Casteel van Vlissinghen/ om dat sy soo onachtsaem haer bewesen int vergaderen vanden thienden penninck.

Nederlantsche Edelom begeve haer ter Zee/ doe Watergeusen genaemt.

Alsoo voren geseyt is/ so hadden te voren een deel verloopen ende verjaecht Zee-volc wt de Nederlanden haer ter Zee begheven/ ende werden aenghevoert van eenighe verjaechde Edelẽ ende andere/ die meest wt armoede gedreven zijnde/ met ghewelt oorsake sochten haer schade ende verlies weder te halẽ: Daer na syn andere meer by haer ghevoecht/ die daer mede yet meynden wt te rechten streckende tot haer Vaderlandts verlossinghe. Alsoo deser ghetal daghelijcx grooter werdt/ ende alomme in Hollant/ int Vlie/ Texel/ ende op de Ems op haer vyanden groote beroovingen aenrechteden/ ende meest haer onderhielen onder Enghelandt/ inde Duynen/ ende tot Doveren/ ende daer ontrent/ daer onder de Prince van Oraengaen als Admirael wt crachte vande bestellinghe/ syn volck hadde/ die vanden buyt den vijfden penninck eyschte ende ontfinck. So heeft den Hertoch van Alva niet afghelaten aende Coninginne van Enghelandt te soliciteren/ op dat het haer belet werde/ allegerende dat sulcx niet en behoorde/ nae luyt der contracten tusschen de Landen/ de rebellen syns Conincx te ghedooghen/ soo openlijck aldaer haren wtganck ẽ ingank te hebben.

De Watergeusen wt Enghelandt ẽ de Zeecosten gebooden te vertrecken.

De Coninginne/ hoe wel sy metten Hertoch genoech in onvreden was/ heeft nochtans inde Maert Anno M. D. Lxxij. ghebooden die alle wt haer Rijcke ende Havenen te vertrecken/ ooc haer subjecten verboden eenighe victalie haer te vercoopen/ nochtans op conditie dat haer Engelsche rebellen oock wt s'Conincx Landen souden ghedreven worden: waer door sy zijn gedwonghen ghewordẽ te vertrecken/ ende yet aen te grypen/ daer toe sy haer selven alle den voorgaenden tijt te onsterck kenden.

Overste der Water-geusen/ Nederlantsche Edelen/ als de Grave van der Merck/ etc.

De principaelste onder haer warẽ Graef Willem vander Merc/ Heere van Lumey/ den Heere van Sweten/ Wilhelm vã Bloys gheseyt Heere van Treslon/ Lancelot van Brederode/ een van Egmont/ Bertelentes/ Jacques Schoonewal/ Anthonie Wtenhove/ Jacques Cabbiliau/ Antonie van den Rijne/ Guilliam de Grave van Ghent/ Jacques Mertens/ met Ruychaver/ Marinus Brant/ Roybol/ Jan ẽ Fock Abels/ Jacques Hennebart/ ende meer andere.

Den Briele wort by den Grave van der Merck ingenomen/ den eersten April/ M. D. Lxxij.

Dese met ontrent veertich schepen groot ende cleyn/ meest Vliebooten/ voeren van Dover wt Engelant nae Hollant op Enchuysen toe/ ẽ namen een fraey Schip van Antwerpen wt Spaengien comende/ wel gheladen ende rijck/ met noch een Biscays Schip: Ende midts dat den wint haer niet wel en diende/ so voeren sy by den Briele in/ waer by dat de Mase ẽ Rijn beyde tsamen in Zee loopen/ zijnde een Eylandt nae de Stadt genoemt. Sy hebben hier haer volc aen Lant ghestelt/ ende de Stadt vanden Briele doen aenvallen/ ẽ deden een vande Poorten met Buscruyt ẽ Muytsarden inden brant steken/ ende de Stadt aẽ de ander zijde beclimmen/ ende cregen die also in sonder bloetstortinghe/ op Palmsondach/ den eersten van April/ Anno M. D. Lxxij. de selve sterckende alsoo sy best conden. 1571.

Den Hertoch hier van haest de tijdinghe hebbende/ heeft die weynich gheacht/ nochtans belaste hy den Grave van Bossu/ die doe Gouverneur van Hollandt was/ met thien Vendelen Spaengiaerden die te gaen verdryven/ als wy hier na sullen verhalen.

Vlissinghers weygeren Spaengiaerden/ ẽ vallen af den achtsten April.

Den Hertoch meynende Vlissinghen in Zeelant te besetten/ daer hy een Casteel begonst hadde te doẽ bouwen/ ende heeft derwaerts wt Brabandt doen trecken acht Vendelen Spaengiaerts: De Foriers vande selve waren smorghens vroech op den Paesdach by den Magistraet op het Stadthuys ghecomen om ordinantien te hebben van tvolck te logieren/ twelck sy seyden dat ghescheept was metten Maestro del Campo Pacieco. De mare hier van onder den volcke comende/ als een deel na de Kercke waren gaende/ ende eensdeels daer haer waren biechtende/ Misse hoorende/ ende te Sacramenten bereydende (zijnde Paesdach den achtstẽ April) op de Roomsche Catholijcsche maniere/ heeft dat den ghemeynen man seer verturbeert/ dẽ thienden penninc noch vreesende/ ende meest wt de Kercke loopende/ quamen nae het Stadthuys/ alwaer de Spaensche Foriers noch by den Magistraet waren/ ende de een den anderen oproepende/ riepen luyde/ dat sy gheen Spaengiaerden binnen hebbẽ en wilden in gheender manieren. Ende alsmen nv op het ghetijde hoorde ende sach van verre de Schepen mette Spaengiaerden aencomen/ so is des Schipsvolcx jonckheyt met ghewelt na het gheschut ghelooopen/ ẽ hebbẽ de gereetschappe wt het munitie huys ghenomen/ ẽ op de Havene tgeschut nae de aencomende Schepen gestelt/ die daer mede wech wijsende te vertrecken/ alsoo sy deden nae Berghen op Zoom.

In de Stadt Middelburch lach in garnisoene een Vendel Walsche Soldatẽ/ waer van de helft metten Vaendragher binnen Vlissinghen lach/ de welcke vreesende dese beroerte vluchten na Middelburch. Eenige ghetijden daer naer quam daer van Antwerpen aen ghevaren in een Mertschip de Overste der Spaengiaerdẽ Pacieco/ met syn eyghen dienaers/ meynende dat syn krijchsvolck daer binnen was: dien namen sy ghevangen. Ende vindende by hem eenighe schriften ende instructie/ welcke haer deden achterdencken hebben/ soo hebben sy gheresolveert haer ter weyre te stellen/ ende alomme om hulpe te seyndẽ/ so inden Briele/ als in Enghelant/ ende nae Vranckrijck daer Graef Lodewijc van Nassouwẽ was. Ende hoorende wat te Rotterdam bedrevẽ was/ hebben sy dẽ Oversten Pacieco/ met eenighe vanden synen aen een galge gehangen/ zijnde nochtans maeschap vandẽ Hertoch. Sy hebben ooc het begonnen Casteel/ daer van alreede eenighe fondamenten gheleyt

Vlissingers hangen Pacieco ẽ verdamnen het beghonnen Casteel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. leyt ende gegraven warē/ het water weder in laten loopen tot haerder beſcherminge: De materialen/ſteen/calc ende gelt hebben ſy tot haer eyghen noot gheappliceert.

De Vliſſingers ruſten hen ter oorloghe.

Eewout Pieterſen Worſt / alias Capiteyn Worſt/heeft ſecretelijckē t'Antwerpen provisie van kruyt ende andere nooddruſt ghehaelt/ende hebben haer gheresolveert te weeren. De Grave vander Merck ſondt haer weynich vā ſijn volc. Ende de gevluchte Nederlanders in Enghelant tot Londen hebben onder haer een goet Vendel knechtē ghemaeckt/ ende geſonden wel ghewapent onder Capiteyn Bernart/met munitie ende wapenen. Graef Lodewijc ſont haer voor eenen Gouverneur Jeronimus Seraerts/ een Edelman vandē Prince van Orangien/ met Monſeur Haultain ſynen Luytenant/ ende eenighe Franſche Soldaten. Eenighe van haer Schepen ende Schipſvolck van Vliſſinghen/ waren ter Zee met Schepen van oorloge om de Geuſen te ſoecken door bevel vanden Hertoghe: Maer de ſelve weder comende/voechdē haer met haer Lantſlieden ende medeborgheren.

Middelburch blijft aen des Spaengiaerts zijde/ ende wort beleghert.

Die van Middelburch hebbende nu een Vendel knechten inne / ende de Heere van Beauvoys vanden huyſe van Lanoy hem daer vindende/ heeft de Stadt in des Hertochs devotie behouden/ ende heeft ſeer gearbeyt om die van Vliſſinghen te perſwaderen: Terwijle zijn daer den achtſten Mey vanden Hertoch geſonden ende tot Armuyden by nachte aenghecomen acht hondert Spaengiaerden / ende ſes hondert Walen/ die Armuyden in namen/ende dat ſterckten ende beſetten: de Schepen ontrent twintich ſterck weſende/werden terſtont by de Vliſſinghers beſpronghen/verbrant ende genomen. De Stadt van Campverre heeft geresolveert met die van Vliſſinghen te houden/ daer alle Tgheſchut ende Munitie der Eylanden bewaert wort. Alſoo wert dat Eylandt/ ende Middelburch by de andere Steden beſloten ende beleghert te Water ende te Lande.

De Vliſſingers nemen de Vlote wt Portugael comēde/ tot haren behoe de.

Int eerſte alle de Schepen daer in Zeelant incomende / hebben de Vliſſinghers alleenlijck haer gheſchut ende munitie afghenomen/ende ſo laten varen. Maer daer nae voorder gheresolveert zijnde/ alſo daer een rijcke Vlote wt Poortegael aenquam/ rijckelijck met Specerijen gheladen / daer oock veel ghelts onder was / hebben ſy die ghegeel aenghenomen/aengheſlaghen/ gheloſt ende vercocht/ende tot haerder beſchuttinge gebruyct/waer mede ſy eenen grooten toeloop wt Enghelant ende van elders van Coopliedē cregen/ ooc veel Engels krijchſvolck die op hope van goede betalinge haer ten dienſte quamē/ mette welcke ſy meeſter werden van Souburch/eñ het platte Lant tuſſchen Vliſſinghen ende Middelburch. Ten leſten nochtans geforceert zijnde van die van Middelburch / hebben ſy de Dijcken alomme doorgheſteken / ende Twater int Lant doen loopen: De Stadt van Vliſſinghen ſterck makende met ravelins ende anderſins/ſoo oock die van Campverre deden. Sy hebben met haer krijchſvolc oock Ceuſen in Vlaenderen ghedaen/ ende de Stadt van Brugghe op gheeyſcht/daer ſy veel vrienden in hadden: Maer die van binnen ſiende de cleyne ordere die noch onder haer was/ en dorſten ſy haer niet roeren. Sy hebben daer ontrent alle de Kercken eñ Clooſters berooft/daer ſy by conden comē. Desghelijcx liepen ſy int Lant van Suytbevelant/het naeſte Eylant van Walcherē/ meynende daer de Stadt van Tergoes te vermeeſteren/die ſy te vergeefs belegerden/ alſoo wy hier nae ſullen verhalen. In het Lant van Schouwen hielt de Sadt van Zierickzee met haer aen / ende tgheheel Eylandt. 1572.

Hertoch van Medinaceli comt in Nederlant met een ſterc[ke] Vlote/ vyantſche[n] pe/ dies ... tot Sluys invaert ... de cleyne Schepen ... thienden Juni / ... D.I...

Hierentuſſchen ſoo is den Hertoch van Medinaceli wt Spaengien ghecomen/ die lange verwacht was/ om in de plaetſe van den Hertoch vā Alva met meerder vriendelijckheyt te ſuccederen. Hy is met een Vlote Schepen nae Nederlant comen ſeylen den thienden Juni / daer veel Nederlandtſche Schepen mede onder waren. Bouwen Eewouts/ Jan de Moor van Vliſſinghen/eñ meer andere/hebbē de ſelve Vlote beſprongen/ die met goeden wint aencomende nergens van noch geadviſeert en waren/ voor dat ſy by Nederlant waren. Deſen Hertoch brocht mede ontrent twee duyſent Spaenſche nieuwe Soldaten/ ende eenighe groote Schepen/die moeſten al in Zeelant invarē. Maer veel cleyne Biſcayſche Schepen Aſſabres ghcheeten/ metten Hertoch de Medinaceli/eñ de Soldaten/voeren ter Sluys binnen/ niet ſonder perijckel ende ſchade. Ende al dat de ander Schepen in hadden/ bleef tot Vliſſingen/behalven eenighe Soldaten op de groote Schepen/ die haer ſalveerdē tot Middelburch/ waer van een deel verdroncken.

De Spaenſche Aſſabres worden ghewapent ... na Rammekens te ... reus.

Deſe Aſſabres twintich ſterck zijnde int ghetal / dede den Hertoch terſtont toeruſten/meynende daer mede / ende met ſyn Spaenſch Schipſvolck die van Zeelandt te dwinghen/ ende ſont tot dien eynde van Mechelen drieentwintich ſtucken metalen geſchuts/ met waghens clooten/ eñ poyer. Maer het krijchſvolc van Vliſſinghen hebben dat in Vlaenderen ontmoet / ende nament den ſeſthienden Juli / ende voerdent tot Vliſſinghen: Dies niet teghenſtaende ſont den Hertoch daer ander gheſchut. Ende de Aſſabres opgheruſt zijnde/ ſeylden ſy met eenen ſtercken wint van Sluys tot onder het Caſteel van Rammekens ofte Zeeburch/ nochtans met verlies van twee ofte drie die de Vliſſingers by den wech namen/ ende in den gront ſchoten. Maer daer nae alſoo ſy laghen onder het Caſteel/ ſoo heeft Eewout Pieterſen/ alias Capiteyn Worſt Admirael van Zeelant/ een vroom ende reſolut man/op de Zeevaert hem ſeer wel verſtaende/die met enckel ghewelt aengheballen: ende niet teghenſtaende alle het ſchieten des Caſteels ende wt de ſelve Schepen met allen tegenweere/heeft hy met ſyn Scheepkens ende Booten die gheabordeert ende vermeeſtert. Tvolck die niet doorſteken en werden/ſpronghen overboort/ende ſwommen aen Lant. Ende midts dat ſy die niet

Die van Vliſſingen nemen ... xxiij. ſtuc[ken] gheſchuts ... Vlaenderen den xvj. Ju[li].

Admirael Worſt verbrandt ... Spaenſche Schepen ... der Rammekens.

al en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572.

Stoutichept vanden Admirael Boorst.

al en conde wech crijghen/ so staken sy daer den brant in: So datter van eenentwintich oft tweentwintich niet een over en bleef/ het welcke een wtermaten stout ende sorchelijck feyt was om doen onder tgheschut vant Casteel. Maer haer eyghen Schepen die voor het gheschut des Casteels gesoncken werden / verlieten sy/ ende salveerden haer int naeste/ tot dat sy haer voornemen volbracht hadden: Aldus wert Alva sijn Spaensche Schepen eñ Schippers quyte.

Den Hertoch van Medinaceli met synen sone siende den staet ende ghelegentheydt vanden Lande / anders dan hy verwacht hadde / achte dat dié vereyschte anderen eñ voorderen last dan hy hadde: ende alsoo wert hy ten lesten op syn versoec vant Gouvernement aen te nemen verexcuseert ende ontslaghen.

Alsoo wy ghesept hebben hoe de Grave van Lumey den Briele in genomen heeft/ die daghelijcx stercker van volck wert/ sullen wy voorts verhalen hoe de Steden van Hollant hem oock zijn toeghevallen/ so wt walginghe vanden thienden penninck/ als des Hertochs vã Alva tyrannich regiment/ ende door het afvallen van Vlissingen/ met de hope diemen hadde van veranderinghe/ midts dat de Prince van Orangien volck in Duytslant / ende Graef Lodewijck in Vranckrijck op namen.

Spaengiaerden int Lant vandē Briele gheslagen den viij. April.

De Grave van Bossu als Gouverneur van Hollant/ verstaen hebbende het innemen van den Briele/ heeft hem begeven tot Maeslant Sluys met eenighen Edeldom/ om met die Sluys te beletten dat Lumey het Lant [Maeslandt genoemt] niet onder Water setten en soude ofte verdrincken: Daerentusschen quamē de Spaengiaerdē wt haer Garnisoenen ontboden van ontrent Wtrecht aen/ ende voerē over de Mase nae tLandt vanden Briele/ daer sy inde vluchte ghedreven werden vande Oorlochschepen dat sy moesten strangen/ ende haer selven doort slijck salveren / aldaer seshien doot ghebleven zijn/ ende twee Capiteynen ghevanghen werden/ die terstondt aen een Meulen ghehanghen werden. Haer Schepen werden ghenomen eñ verbrant: eñ om de reste te verdrincken openden sy de Sluysen/ maer sy geraecten wech/ ende quamen nae Dordrecht/ daer sy versochten inghelaten te worden/ twelc haer beleefdelijc tot Swijndrecht vanden Magistraet gheweyghert werdt/ soo datter niemandt binnen quam/ dies de Grave van Bossu qualijc te vreden was / ende vertrock na Rotterdam den achtsten April.

Tot Rotterdam hebbense de Poortē ooc toegesloten gevonden/ het welck de Spaengiaerden seer qualijck beviel / als die tot nu toe ghewoon waren den Steden Wetten te geven/ ende selve gheen te ontfangen: Ende midts dat een plaetse seer wel ghelegen was om die van den Briele te dwinghen ofte weeren / soo versocht Bossu seer ernstelick openinghe/ segghende wat quaet exempel ende consequentie het ware / des Coninex krijchsvolck wt te sluyten in sulcken noot. Maer also hy niet en conde verwerven/ so begeerde hy alleenlick passagie/ om inde naeste Dorpen die te logeren/ ende dat met sekere hoopen / sonder haer perijckel: twelck gheconsenteert wert/ So datse met vijftich tsffens passeren soudē/ met ongheladen roers: Als Bossu dit also beloofde / hebben die van Rotterdam een Poorte gheopent / dies hy met syn Edelen ende dienaers in trat/ daer hem de Spaengiaerden wilden volghen eer sy haer roers afgeschoten hadden/ twelck murmuratie maecte. Dies een Borgher / ghenaemt Swart Jan/ een Smit zijnde/ die hem wat te stout toonde (oorsake wesende van dit quaet) ende seyde tegen Bossu / datter meer dan tgetal van vijftich alreede ingecomen waren: Twelck de andere loochenden. Den Smit seyde/ men moeste de Poorte sluyten/ want hy haddese ghetelt. Daer over hem Bossu hiet lieghen / ende seyde dat hem niet toe en stont die te tellen/ met meer schampere woorden. Daer over hy hem soo stoorde/ dat hy syn sweerdt wttrock nae den Smit slaende/ die den eersten slach ontweeck/ ende eer hy hem met een slachsweert conde weyren/ wert hy noch van Bossu doorsteken: Waer op de Spaengiaerden gheweldelijcken indronghen/ oock door de binnenste Poorte/ ende alsoo de Stadt overweldigende/ al dootslaende wat sy vonden in teghenweyr. De dooden gheschat zijnde tusschen dry ende vier hondert / dit gheschiede den neghensten April.

Grave van Bossu mette Spaengiaerden nemen geweldelijck Rotterdam inne den ix. April.

Daerentusschen haddē die vanden Briele Delfshaven inghenomen sonder wederstant / die sy ooc niet en misdeden/ van daer trocken sy nae het huys te Spaengien by Schiedam/ dat sy in namen / houdende Schiedam daer mede ghenoech beset: dies den thienden April eenige Spaensche Vendels wt Rotterdam de Geusen in Delfshaven by nachte overvielen/ dootslaende ende verjagende/ ende namen ende pilgeerden de plaetse ende omlegghende Dorpen / alles goeden buyt makende. Welcke handelinge al Hollant door / den haet ende vreese over de Spaengiaerden vermeerderde/ eñ groot nadencken maeckte.

Bossu ende de Spaengiaerdē hebben tot Rotterdam ghemeynt haren Setel van de oorloghe te maken/ ende van daer Schoonhovē voor haer versekert/ ende ander tochten ghedaen. Maer als sy haer ten lesten vande ander Steden onringhelt vonden/ soo hebben sy den xxj. Juli Rotterdam verlaten/ eenighe Dorpen afbrandende / ende trocken na Haerlem/ daer die van Amsterdam haer meynden in te helpen/ twelc haer miste / dies sy haer int Bosch begaven/ tot datse Lumey van daer verdreef nae Wtrecht: Lumey daerentusschen Rotterdam inghenomen ende wel beset hebbende. Hierentusschen heeft den Heer van Lumey groote tochten aldaer ghedaen te Water en te Lande/ eñ beleghende Gheertruydenberghe / die welcke weygherden het overgheven/ midts dat hy gheen bescheet vanden Prince van Orangien en conde toonen: Sy liepen oock seer verre ten Lande in/ als nae Sevenberghen/ ende verbranden Roosendale/

Spaengiaerden verlaten Rotterdam de xxj. Julii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. sendale. Capiteyn Roobol nam oock Catwijck op Zee in den xv. Mey / alwaer de Boeren vergaderden/ ghelept wesende van eenighe Spaensche Soldaten/ hebben hem besprongen verjaecht ende achtentwintich ghevanghen/ die sy eerst aen 't Hof inden Haghe sonden/ ende van daer nae Rotterdam ghesonden werden / daer sy den xxj. Mey alle ghehanghen werden.

De Stadt Delff houdē Spaengiaerden wt.

De Stadt van Delff in dese beroerten/ hielden oock haer poorten toe/ende op haer eygen costen namen sy tot haerder bescherminghe eenich krijchsvolc aen. Het wtsluyten van Delff hebben die van den Haghe moeten becoopen ofte vergelden/ want die sy tot Delff wtsloten/ moesten die vanden Haghe herbergen/ ende alle haren moetwil lijden ende verdraghen/ende gehoorsamen.

Door dat de vaert alomme onveyl was/ de Geusen ende de Spaengiaerden alomme alles beroovende/ hebben die van Dordrecht ses Schepen ter oorlogen toegerust/ om haer stroomen te bevrijden. Dese Schepen hebbē haer meer betoont tot gunste der Geusen dan tot de Spaensche: Want alsoo de Geusen in Junio het Clooster Heemsteyn by Dort afbranden/ eñ dat de Spaengiaerdē om die te slaen tot in Swijndrecht gecomen waren/ soo hebben sy teghen haer gheschoten/ so dapper dat sy niet dorsten voorttrecken/ maer moesten wederom nae Rotterdam treckē. Ende alsoo inde selve Maent Bertel Entens met dertich Schepen ende twee Galleyen ten Ancker by Dordrecht quam/ hebben sy niet wt vreese/ maer door beleydt van eenighe wt de Magistraet/ die sake toegheдaen zijnde/ metten selven Bertel Entens overcomen/ ende hebbē van synen volcke ingenomen/ eñ haer den Hertoch van Alva vyandt verclaert den xxv. Juni/ Ende hebben den Prince van Orangien als Gouverneur alle ghehoorsaemheyt belooft/ met conditie/ alle impostē/ tollen / ongelden ende Coninckljjcke domeynen niet te veranderē noch te verminderē. De Prince sont daer den Heere van Boxtel tot Gouverneur.

Dordrecht onderwerpt haer onder 't Gouvernement van Orangiē dē xxv. Juni.

Ontrent dese tijden heeft den Grave van den Berghe/ Swager vanden Prince hem mede op ghemaect/ ende 't Graefschap van Zutphen ingenomen/ende krijchsvolc aengenomen/ waer mede hy increech Zutphen/ Dotherum/ Doesborch/ Goor/ Oldenzeel/ ende inde Veluwe/ Hattem / Elborch ende Herderwijck/ het welcke hy met ghewelt innam / met grooten dootslach/ ende eensdeels plonderde/ om dat sy hem eens te voren de poorten ghesloten hadden. Ooc won hy Campen met belech/ Swol/ Hasselt ende Steenwijck.

Graef van den Berghe crijcht Zutphē Dotherum/ Doesburch/ Goor Oldenseel/ Hattem Elborch/ ende Harderwijc inne.

Den xix. Juni quam de Grave van den Berghe met ses hondert voetknechten ende eenighe Peerden tot Oudewater/ daer hy eenen dach ruste/ eñ des anderdaechs smorghens quam hy voor der-Goude / daer hy door vrienden / sonder bloetstortinghe in gheraeckte/ daer hem het Casteel van den Castileyn oock overgheghеven werdt.

der-Goude wort by den Graef vā dē Berghe ingenomen dē xix. Juli.

Ontrent den selven tijde onderwierpen die van Leyden haer oock onder 't Gouvernement vanden Prince van Orangien.

Leyden begheeft hem oock onder Orangiens Gouvernement.

Den xxvj. Juni zijn de Geusen met sesthien Schepen voor Gorcum ghecomen/ de Stadt voor den Gouverneur Prince van Orangien opeyschende: Hierover versochten de Borghemeesters het advys van den Drossart Gaspar Turck/ Capiteyn vant Casteel/ die seyde dat hy liever wilde stervē/ dan syn Casteel te verlaten. Waer over de Borgerije in roere werden/ ende siende dat hy alle syn goet ende Amunitie van oorloge int Casteel voerde / riepen sy datse waren verraden van hem: Dies haer best dochte haer te stercken mette Geusen/ met de welcke sy accordeerden op de selve maniere als die van Dordrecht: Daer tegen die van het Casteel inde Stadt met grof Geschut schoten met cleyne schade. Het Geusch krijchsvolck beschansten hen terstont teghen 't Casteel/ ende namen met gheweldighe instrumenten de een poorte inne / ende spoeyden haer nae de tweede: Waer over den Castileyn bestandt om te parlementeren totten naesten dach begeerde/ midts dat hy synen Sone Willem Turck met ses hondert Soldaten verwachte. Maer hem alle wtstel geweygheгt zijnde/ nae wat strijdens hebben sy haer moeten overgheven/ ende den Drossaert wert met syn Wijf eñ Dochter na den Briele ghevanghen ghevoert. 1572.

Den Sone Willem Turck siende dat hy te spade ghecomen was/ dochte hy nae Lovensteyn te trecken: Het welcke de Geusen vreesende / zijn derwaerts voorwint ghezeylt/ alwaer die daer op laghen/ verliepen. Also namen sy dat in/ ende daer Garnisoen in latende / keerden sy weder tot Gorcum. Turc / hier oock te spade ghecomen zijnde/ trock nae Schoonhoven/ alwaer men hem ooc niet wilde inlaten/ dies hy eenighe Dorpen verbrande/ ende daer nae den sevensten Juli gheraeckte hy met syn volck binnen Culenburch.

Den sevensten Juli/ zijn Jelgher vā Celsma Vriese/ ende Segher Sprieckloen met haer krijchsvolck nae Schoonhoven ghetrocken / derwaerts oock die van der-Goude ende die van Dordrecht haer volck ghesonden hadden/ alwaer sy met een Stratagema, aengelockt waren: Want hebbende van Bossu sekretelijck volck ende amunitie inghenomen/ soo hebben sy de andere al gheslaghen die niet vluchten en conden.

Die van Gorcum hebben tot verscheyden reysen ghetracht om die van Bommel te vermeesteren/ maer ten lesten door haren aenhanc hebbē sy een poorte overweldicht/ ende zijn also daer binnen gheraeckt: Maer alsoo sy haer noch niet sterck ghenoech en kenden/ sonden sy om meer volcx nae Gorcum/ die daer sonden sommige Hoochduytschen ende vijftich Walen / die welcke terstont liepen nae de Kercke de Belden af te smijten/ het welcke de Borghers seyden dat teghen't contrackt ende belofte was/ waer over sy verstoort zijnde/ liepen tsamen ende sloeghense weder ter poorten wt.

Den thienden Juli heeft eenen Voghelsanc/ wt bevel vanden Prince vā Orangien/ den Castileyn vant Casteel van Bueren met

1572.

Buren ingenomen by Capiteyn Vogelsanck den x. Juli.

met listen ghevanghen genomen/ ende also heeft hy hem lichtelijck meester vant Slot ghemaeckt/ontbiedende krijchsvolck van Gorcum om dat wel te bewaren.

Also wy verhaelt hebben van de Steden van Zuythollant/ so sullē wy ooc verhalen van Noorthollant ofte Westvrieslant.

Enchuysen houdt hem stille ende neutrael.

Die van Enchuysen eē Zeestadt wel geleghen/ volckrijck ende Schiprijck zijnde/ hebben op het innemen van dē Briele/ haer seer stille ghehouden tot in Mey/ hoorende ende siende watter alomme passeerde / toesiende datter niet binnen en gheschiede tot groot voordeel vande Spaengiaerdē/ daer een groot instrument toe was Pieter Lutsen Buyskes geheeten/ die secrete commissie hadde vanden Prince van Orangien / om hem de Stadt te versekeren/ die met Dieric Jansen Brouwer eñ syn sonen/ met Jacob Florissen/ Jacob Ericx/ eñ Jan Dirricsen/ die het volc eñ den Magistraet eerst tot een neutraliteyt persuadeerden eñ hielden tot datter oorsake gegevē werden/ wt vreese vā Alvas tyrannie/ haer te begevē onder de beschuttinge van den Prince van Orangien.

Admirael Boshuysen wtreedende Schepen tegen de Geusen/ soeckt krijchsvolck binnen Enchuysen te brenghen in Mey.

Het ghebeurde dat die van Enckhuysen (ghelijck oock die van Amsterdam deden) eenighe Schepen ter Oorloghen wtgereet hadden tot Lants bescherminghe/ in April ende Mey: Waer over den Heer Boshuysen soude tghebiet hebben / de welcke alle dese Schepen hiel leggende voor de Stadt van Enckhuysen / daer hy vast veel krijchsvolc op brochte/ die haren inganc ende wtganc inde Stadt hadden. Ten lesten als tghetal vermeerderde/ begonsten die van Enchuysen achterdencken te krijghen/ midts dat sy verstonden by eenige dat sy souden daer comen in Garnisoenen liggen: Waer over de Borgers claghende/ eñ gheen groot ghetal meer willende inlatē/ is Boshuysen selve in de Stadt ghecomen/ eñ versochte heftelijck datmen syn volck tgheríef van de Stadt soude laten gebruicken. Het welcke hem geweyghert zijnde/ veroorsaeckte dat sy hem/ namelijck Boshuysen selve als ghevangen hielden/ maer hy wert weder los ghelaten.

Desen niet tegenstaende/ practiseerdē de Borgemeesters met harē aenhāc/ by diversche middelē krijchsvolc inde Stadt te brengē/ maer te vergeefs: eñ brochtē te passe dat de Oorlochschepē mette ammunitie alle vertrocken/ den Spaengiaerdē ten dienste/ ooc blootē sy de Stadt van alle harē voorraet vā Corenwerc/ om de Borgerije te dwingē.

Vlen van Enchuysen wort belast aen Alba eñ Bossu te sweeren ofte de Stadt te ruymen.

Daer nae in Junio ghebeurdet dat de Borghemeesters noch een Oorlochschip boodt meer ten dienste van die Spaensche van Amsterdam wilden wtsenden: Waer over het gheheurde dat de Borgerije in wapen gheraeckte / teghen de Magistraet ende Schutterijen. Waer door de Burghemeesters ghecommitteerde gesonden hebben tot Amsterdam/ eñ kregen eē strenge antwoorde/ te weten/ Dat de Grave van Bossu wilde weten wie syn vrienden ofte vyandē waren/ eñ datmen den Hertoch van Alva voor Gouverneur sweeren soude / eñ Bossu als Stadthouder: eñ so yemant dat niet en begeerde te doen/ die soude mogē wt de Stadt vertrecken. Also desen last strenge eñ hardt was/ so wert die ooc straffelijck eñ plat den Borghers aenghesept. De Borgemeesters betoonden dat sy dien last wildē nacomen. De Borgers hierom verstoort zijnde/ riepē sy/ sy en wilden dien eedt niet doē/ noch ooc de Stadt niet ruymē/ dies dedē sy de trommel omslaē/ So wie den Coninc vā Spaengien eñ den Prince van Orangien lief hadden/ souden haer in wapenen maken / ende vergaderen: Ende zijn also ghewapent met gheschut nae het Stadthuys ghetrocken/ daer de Borghemeesters waren met eenige Schutteryen/ aldaer haer inden wech eenighe grooten hoop wijven ontmoeten (gelijc aldaer de vrouwen manlijck zijn/ van oudt hercomen veel bewints hebbende/ mits de mants veel op de vaert oft Visserye wt zijn) die baden haer tot vrede/ ende te willen nae huys trecken/ wien terstont belast wert na huys te loopē/ oft sy soudē derwaerts geslaghen werden. Voort Stadthuys gecomen zijnde/ eñ so sy begosten te schieten/ verliepē de Schutterije/ waer op sy het Stadthuys in namen/ eñ namen de Borgemeesters ghevangen/ die dē xxv. Augusti weder los gelaten werdē voor vijf Borgers/ die den Admirael Boshuysen op syn Schip gevandē hiel.

De Orangie gesinde Borgherije wort meester van Enchuysen/ den x. Juni.

Aldus den thienden Juni de Borgherije die de vryheyt eñ Orangien toegedaen waren/ meester vande Stadt zijnde/ hebbē terstont haer ballinghen thuys ontboden/ soo vande Ghereformeerde Religie als anders/ ende hebben aende Geussche Schepen die int Vlie laghen om assistentie gesonden/ desghelijcx aen den Grave vander Merck Lumey/ etc. Die Schepē zijn terstont gecomen/ ende brochten veel Schepen met coren eñ granen mede tot provisie. Van weghen Lumey quamen daer wt den Briele de Capiteynen Jaques Cabeljau/ Claes Ruychhaver / Cornelis Loof ende Roobol/ mede brengende een deel krijchsvolck. Ende om datter geen swaricheyt vallen soude om het Gouvernement/ so hebben sy harē Borger Isebrant Jacobsen nae Dillenborch afgesonden nae den Prince/ om van hem eenen goeden Gouverneur te hebben. Die haer terstont affsont eē Gelders Edelman joncker Dierick Sonoy/ die oyt sints haer vromelijck voorghestaen heeft. Tot syn comste toe wert meest alles gheregeert by Cornelis Pietersen Lutsen boven ghenaemt.

Nemen hulpe eñ krijchsvolck van Lumey inne.

Als den Overstē Sonoy nu int Gouvernement was / trachte hy door middel vande Capiteynen Cabbeljau/ Ruychaver eñ Dirc Jansz Brouwer / die van Medenblick aen haer zijde te hebben/ die so langhe arbeyden/ dat sy die van Medenblic beweeght hebben haer Borgemeesters tot Enckhuysen te senden. Ende also sy met deselve niet accorderen en conden (om dat sy groote versekertheydt eñ onmogelijcke dingen begeerden) so resolveerden sy / subytelijck twee Vendelen Borgherlijcke Soldaten onder de Capiteynen Claes Croes/ ende Jacob Cornelissz int Hof derwaerts te senden/ met twee Vendelē Soldaten onder Cabbeljau ende Ruychaver/ die tsamen heymelijc de Stadt ingenomen hebben/ de Borghers by Westen/ eñ de ander by

Medenblic Stadt ende Slot by die van Enchuysen inghenomen.

1572. Oosten: Ende overmidts de meeste Borgers haer vulcht opt Casteel namen/ soo hebben sy haer vrouwen ende kinderen voor haer teghen het Slot opghestelt/ ende haer alsoo gedwongen het Slot op te geven. Terwijle sy hier mede besich waren / hebben Cornelis Pietersen Lutsen met Pieter van Gulick Schout van Opmeer / wtghesonden om alle de wapenen wt twaelf omliggende Dorpen te halen tot haren behoeve / met ghenoechsame verwillinghe door het innemen van Medenblick.

Hoorne door die van Enchuysen met verwillinghe aen haer zijde gebrocht.

Daer nae hebben sy oock ghepractiseert om Hoorne in te krijghen/ ende so wijt ghehandelt/ dat die van Hoorne begeerden des Oversten Sonoy Hant ende Seghel te sien: Waer over sy eenighe Borghemeesters na Enckhuysen sonden/ dien sy volle versekeringhe deden/ waer door sy meer ghecommiteerde mede wederom nae Hoorne sonden/ die sanderdaechs begroet werden van de Capiteynen over de Borgherije die sy onder Vendelen aenghenomen hadden tot bewaringhe van haer Stadt: Ende terwijle de Magistraet met de Vroetschappe op haer stuck te rade waren/ so zijn dese Capiteynen ende Gesanten van Enchuysen met goet chier maken so vereenicht / dat sy verwillichden mette Soldaten den Eedt den Coninc ende Prince van Orangien te doen/ het welcke die vande Vroetschappe ooc voor goet ghevonden ende aengenomen hebben.

Alemaer en̄ Haerlem vallen dē Spangiaerden af/ en̄ al geheel Hollant behalven Amsterdam en̄ Schoonhoven.

Corts daer na hebbē die van Alcmaer en̄ van Haerlem haer mede begheven onder de regeringhe vanden Prince van Orangien/ so datter ten lesten niet over bleef onder Alvas regiment dan Amsterdam en̄ Schoonhoven: Waeromme tot Dordrecht een vergaderinghe vande Staten van Hollandt versamelde/ ende sy consenteerden ses hondert duysent gulden den Prince van Orangen te betalen tot syn Oorloge in corte tijt/ en̄ eenen halven hondersten penninck. Men seyde dat daer oock Ghesanten wt Vranckrijck waren/ die mede groote assistencie teghen Spaengien waren toesegghende.

Forme van men Vroetschap tot Enchuysen te verkiesen ghebruyckt.

Als die van Enchuysen nv haer saken en̄ staet wat bevesticht hadden/ soo hebben de Borgerije mettē Gouverneur goet gevondē wederomme twintich inde Vroetschappe te kiesen/ alsoo zijn die vanden ouden Rade tot verscheyden tijden ingheroepen gheweest. Ende de Hooftlieden daer na vergadert zijnde/ hebben geraetslaecht ende goet ghevonden mannen te verkiesen/ boven de vertich Jarē/ ende onder de tsestich Jaren out/ geen Susterlingen noch Swagers als haer Wijven leven. Daer nae zijn sy van malcanderen ghescheyden/ ende hebben des morgens briefkens met namen opt Stadthuys ghebrocht voor de Schepenen/ ende die de meeste stemmen hadden/ die waren Vroetschap. Alfo is de Stadt van Enchuysen benaest by haer oude Regeringe gebleven/ mitsgaders de Kerckelijcke goederen byde Kercke/ ende de Cloosters goederen voor den armē. So dat de Stadt van Enchuysen (veel anders als haer naegebueren) niet en namen aen haer eenige Kerckelijcke oft Cloosters goederen / ofte eenich posfijt daer van ghenoten. Oock in alle de beroerten/ veranderinghe ofte tsamenloopen vanden volcke / en isser noyt eenich bloedt ghestort/ noch rooverije ghebeurt/ twelc te prijsen ende te verwonderen was. 1572.

Nae dat Bosshuysen (gelijc wy geseyt hebben) van Enchuysen verlost tot Amsterdam was ghecomen / so heeft hy om dese Stadt te dwinghen een groot getal van Schepen teghen de Stadt voor het Turder gat ghesondē/ daer mede hy niet en conde wtrechtē: Want drij van syn Capiteynē vielē hem af/ haer beghevende aen de ander zijde/ ende de reste van syn Schepen vluchten.

Amsterdammers belegeren Enchuysen ter Zee te vergheefs.

Daer nae is hy weder met veel Schepen nae de Stadt in het Noorder gat gecomen/ ofte voor den Ven / daer hy oock niet wtrechtede/ dan dat hy eenighe huysen afghebrant heeft/ en̄ is als doen vertrocken. De jonghe Borgherije versochten diemael om die Schepen te moghen gaen bespringhen/ maer de wijse en vonden sulcx niet geraden/ midts het perijchel dat sy van eenighe haer wederpartije te vreesen haddē als de cloecste wt souden wesen.

De Noorthollanders rusten Schepen tegen die van Amsterdam.

Hierentusschen hadden alle de Noorthollantsche Steden gheresolveert eenige Oorlochschepen teghen Bosshuysen wt te reeden/ die tegen die van Amsterdam trocken/ ende hielden die inne dat sy niet en dorsten wtcomen/ ende bleven daer so lange leggen/ tot dat int beginsel van December subijtelijcken begost te vriesen/ dat sy seer snellijck daer bevrosen werden met de gheheele vlote/ sonder datmen die met eenige menschelijcke middelen conde helpen niet eenich Ys te breken ofte bijten / maer waren apparent datse daer soo moesten bevrosen blijven/ ende alsoo by de Amsterdammers te moeten verbrant worden: Want Don Frederico/ Alvas Sone was met alle syn macht doen van Naerden ghecomen / ende conde daer lichtelijck over het Ys by comen.

Wonderlijcke beschermiinge Godts die de ingevrosen Schepen subijtelijcken Noordenwint hooge Water los maeckte/ en̄ door Zuyderg[at] binnē Enchuysen ghebracht te/ M. D. lxxij. in December.

Maer Godt wt den Hemel sondt terstont recht te passe eenen Noortachtigen Wint/ alsoo dat het Water soo hooch gheswollen is/ dat het Ys subijtelijcken gespletē is/ alsoo dat die Schepen als door een vyte wech gevarē zijn/ in een goede Haven comende door het Zuydergat/ tot seer groot verwonderē van alle menschen/ want den Admirael en̄ alle de groote schepen van Enchuysen daer door quamen / zijnde het Water door den grooten Noortwesten wint soo hooghe gewordē/ dat die Schepen die by naest noch eens soo veel ellen diep ginghen alsmen ordinaris voeten Waters aldaer heeft/ daer doen zijn door ghecomen: ende het Ys heeft het Water terstont weder toegesloten. Dit heeft die van Enchuysen ende haer Bontgenooten sulckē grootē mirakel gedocht/ dat sy vrylijck haer lieten voorstaen dat Godt haer aengenomen wettelijcke bescherminghe seghenen wilde.

Aldus heeft Hollandt Zuyt ende Noort haren hals wt t'Spaensch jock getrocken/ behalven Amsterdam ende Schoonhoven/ waer van Amsterdam oorsaecke gheweest is van veel bloet vergietens / ende over de hondert duysendt menschen tleven ghe-

cost

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572.

cost heeft / overmidts dat de Prince van Orangien nv de drie principale Havenen in hadden / te weten / Vlissinge / Briele ende Enchuysen / waer mede hy de Heerschappije vande Zee vercreech / daer Nederlant alleenlijck mede te dwinghen was.

Den Prince vã Orangiẽ comt tot Enchuysen ende doet daer Bolwercken maken / M.D. lxxij.

Hier na is den Prince van Orangien tot Campen ghecomen / soo hy sijnen Legher meest afghedanckt hadde: Twelck die van Enckhuysen vernomen hebbende / hebben hem by Cornelis Pietersen Buysken met eenighe Galeyen die sy ghemaeckt hadden / doen halen / ende in haer Stadt gebrocht / alwaer hy ghewillecomt ende wel ghefeesteert werdt / aldaer eenighe daghen vertoevende / ende dede aldaer een Bolwerck tot der Stadt versterckinghe buyten de Zuyderpoort maken / tot welck werck de Borgherije haer in vieren verdeylde / eñ soo gheduerichlijck aen wrochten / dat sy dat Bolwerc in seventhien daghen int coutste vanden Winter vol op maecten / daer door het Bolwerck den naem van Willighenberch vercreech.

Vrieslandt valt den Spaengiaerden af.

In Vrieslandt is oock by de ghevluchte Edelen eenen inval ghedaen / als van den Heere van Nederwormter / ende den Grave Joost van Schouwenberch / die ontfangen werden in Sneeck / Bolsweert ende Franiker. Ende Capiteyn Jaspar Robles / eẽ Portugaloys Heer van Billy wert daer ghesonden vanden Hertoch / ende wert met syn volc ontfangen te Leeuwaerden / Harlingen eñ Staveren. Dockum wert in ghenomen / maer vande Walen wederghenomen. Het Casteel van Staveren wert beleghert van de Geusen / maer sy werden daer van geslaghen ende de Stadt gheplundert.

Also wy verhaelt hebben den grooten afval der Landen / sullen wy nv voorts het succes verhalen.

Prince van Orangien aenveerdt tocht wt Duytslant / passeert den Rijn / den achsten Juli.

De Prince van Orangien hebbende wt Hollant / Zeelant / eñ Vrancrijc eenich ghelt becomen / eñ eenige van syn eygen patrimoniale Landen als Sigen / den Lantgrave eñ andere vercocht ofte verpant / soo heeft hy eenen Leger in Duytslant weder op gebrocht wel van ses duysent Peerden / ende veerthien duysent te voet. De principale Overste waren / Ernst van Manderslo / de Graveñ van Barby / eñ Heyndric vã Nassou syn Broeder / hebbende alreede een verbont met Vrancrijc gemaect: sy passeerden over den Rijn den viij. Juli om in Ghelderlandt te monsteren.

Oorsakẽ des verbonts in Vranckrijc.

Een verbont in Vrancrijck isser te wege ghebrocht door Graef Lodewijc van Nassou / ende den Admirael van Vranckrijck / met die vande Religie / die den Coninck Carel den negensten geraden hebben den krijch wt Vranckrijck in Nederlant te diverteren ofte wenden / als den besten middel zijnde om syn Lant in vreden te houden / dat suyverende van quade krijchsche humeuren / ende diergelijck persuagien / gelijc ooc synen eygen Raet hem dat selve voorhielden. Den Coninck selve seer suspecterende dat de Coninginne van Spaengien syn Suster / bovẽ tquaet traictement dat haer aengedaẽ was gheduerende haer leven / nv fortselijcken tot haer doot ghecomen was / Oock verstoort zijnde dat hy geẽ recht vandẽ Spaengiaerden en conde vercrijghen / over die / die syn volck onder Capiteyn Ribault in Terra Florida (in America) vermoort haddẽ. Om al twelcke den Coninc van Rochelle Graef Lodewijck secreteliicken by hem te Lymoges ontboden heeft / eñ daer na te Fontaine Bleau met hem handelende / ende belaste hem aen synen broeder den Prince te schrijven / dat hy de reconciliatie die hem dẽ Keyser doen voor hiel mettẽ Coninc aen te gaẽ / geen gehoor en soude geven / hoe wel die goet ende voorderlijcken met alle versekerheyt schenen te wesen. Daer wert gehandelt dat den Coninc soude een deel der Nederlanden aende Fransche Frontieren hechten / tot aenden Rijn toe: Hollant / Zeelandt / Vrieslant eñ Wtrecht soude den Prince behoudẽ. Hier toe soude den Prince volc aen nemẽ in Duytslant. Des Conincx jonckste broeder / den Hertoch vã Alenson soude in Nederlant trecken / eñ onder hem den Admirael selve. Dit is so vele als van dat verbont int licht ghecomen is. Het schijnt ooc dat de Armade oft Schepen ter Oorloge in Brouagien onder den Philippo Strotzi / ende Baron Della Garde / ten behoeve ofte voorderinge van dit verbont toegerust werden: Desghelijcx een handelinge van Jan Galeasse / Fregose / nopende twee hondert duysent Ducaten die den Hertoch van Florentsien desen verbonde ten besten soude leenen / om hem te verlossen van eẽ Oorloge op Siena.

Verbõt des Princẽ van Orangien metten Coninck van Vranckrijc.

Verbont tusschen Vranckrijck / Engelandt ende Duytslant.

Tot voorderinghe van dit verbont heeft den Coninc een nieu sterck verbont met de Coninginne van Enghelant aenghegaen / malcanderen te assisteren / al waert ooc dat sy om tstuck vande Religie aenghevochten werden / twelck seer solemnelijck bevesticht wert door den Marschalc vã Montmorenci: desghelijcx metten Duytschen Vorsten.

Graef Lodewijck neemt Berghen in Henegouwe inne / den xxiiij. Mey.

Wt crachte van dit verbont heeft Graef Lodewijck van Nassouwen met de Heere van La Nove ende Jenlis / een interprinse op Berghen in Henegouwe voorgenomen / zijnde de Hooftstadt in Henegouwe / een Stadt sterck ende wel ghemuert van blauwen steen / van Toornen / Bolwercken ende strijckweeringhen wel gheordineert / met diepe ende breede grachten. Hier hadde hy eenich verstandt met eenighe van binnen / als met Antoni Olivier / een Heralt ende Schilder / eñ meer andere / maer tot cleynen behulpe. Hy dede eenige behendige Soldaten op verscheydẽ oorsakẽ inde Stadt gaẽ / waer van thien oft twaelf gecleet warẽ als Coopliedẽ van Wijn: Dese hebben tsavonts te voren in een herberge haren Weert ghevraecht / wanneer de poorte tsmorgens op ginc / want sy wagenẽ met Wijnen comende hadden / die sy geerne voor der Sonneschijn in haddẽ. De Weert antwoorde / Smorgẽs te vier uren / maer soo sy die eer wilden ghe-opent hebben / so souden sy dẽ Poortier een stuck ghels aenbieden. Dese frave ghesellen hebben smorghens met een drinckpenninck de Poorte vroech open ghecreghen. Als sy die open hadden / soo smeten sy den Poortier daer henen / ende namen hem

Practica est multiplex.

Stratagema.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. de sleutelen voorts af: Ende terstont quam daer Graef Lodewijck inne met ontrent veertich mannē/ met de andere beroepende de Borgers tot vryheyt/ ende dat haer den Prince van Orangien was tot hulpe ghecomen/ om te ontlasten vande Spaensche slavernije ende thienden penninc/ ende liepen alsoo roepende alle de Stadt door/ oft sy duysent sterck gheweest waren/ besettende de principaelste hoecken der straten: Soo yemant dooren oft vensteren open deden/ daer schoten sy naer. Als dit nu eenighe uren ghedeurt hadde/ ende dat de reste vant krijchsvolck niet aen en quam/ die int Bosch verdoolt waren/ soo is Graef Lodewijc selve wtgeloopen/ ende ten lesten die ontmoetende/ brocht hy die met grooten ghelucke noch inde Stadt/ want de andere bycans wighedreven waren. Dese waren vier oft vijf hondert Peerden/ die meest elck een voetknecht achter hem opsittende hadden/ ende waren soo moede/ datse op de Marckt in slachoordere ghestelt zijnde/ alle ghinghen nederligghen. Sy besetten terstondt de poorten/ het Casteel/ ende het Stadthuys/ ende maeckten haer alsoo meester vander Stadt den xxiiij. Mey/ dagheliicx haer meer volcx wt Vranckrijck ende elders toecomende. Inde Stadt hebben sy wapenen ende amonitie genoech gevonden/ oock ettelijcke/ maer niet veel victalie/ om dat het gheen Frontierstadt en was. Voorts hebben sy alle nootlijcke ordere in als ghestelt. Die suspecte Borgherije hebben sy haer wapenen afgenomen/ ende de ghewillighe ghewapent/ ende haer tot deffentie gherust.

Dierghelijcke aenslaghen zijn op diversche Frontiersteden gheweest/ als tot Bapalma ende meer andere/ de welcke faelgierden. Op Valencijn gheluckte het wel ghenoech ten selfden daghe/ daer dat Lanove met de Heere van Famars binnen geraecte. Maer Lanove naer Bergen vertreckende/ ende Famars niet ghenoech gevolcht zijnde van krijchsvolcke/ daer toe oock (tot haren onghelucke) dien dach daer binnen tCasteel ingecomen was Don Jan de Mendosa met syn Peerdevolck/ heeft de goetwillige van binnen bloode gemaeckt/ so dat hem wt vreese vant Casteel een yegelijc niet en vertoonde als wel gemeynt was/ so dat nae eenige daghen/ de Heere van Famars met synen aenhanck hem moest vertrecken met ghewelt/ haer ter poorten wtmakende/ daer dat soo grooten menichte van ghemeyn volck volchden/ datter vele met ghedrange inde poorte doot ghedronghen ende versmacht werden.

Valenchijn oock ingenomen van Lanoy / maer weder verlaten.

Den Hertoch van Alva heeft de tijdinge van dese voorschreven afvallinghen cleyn ghenoech gheacht/ behalven het innemen van Bergen in Henegouwe/ dat hy niet gelooven en wilde/ om dat hy versse tijdinghe wt Parijs hadde dat Graef Lodewijck corts te voren daer gesien was int Caetspel. Ende hoewel hy verscheyden ordinantien ghestelt hadde om alomme wederstandt te doene/ so heeft hem boven al beweecht het verlis van Berghen/ ende beclaechde hem over de Coninghinne Moeder van Vranckrijck/ dat sy hem wel hadde gesonden van haer Florentijnsche Lelien/ maer seyde dreyghende/ hy soude haer daer Spaensche Distelen voor senden/ met andere hooghe woorden: Dan alles wert vergeten en vergeven/ als het tractaet met die van Guyse van de Parijsche moort gelucte. Midts dat hy hem selven van alle canten bespronghen vont/ sonder voorraet van ghelde/ om den hatelijcken eysch des thienden penninckx/ soo heeft hy terstont alle syn volck op ontboden/ ende drie Regimenten Walen nieuwelijcken doen op nemen/ oock eenighe Ruyterije in Duytslant/ oock dede hy de unde Benden van ordinantien weder oprusten/ ende by publicatie ontbieden de Leenheeren/ dat sy moesten opsitten ten dienste vanden Coninc. Ende alsoo hem dochte Bergen de deure en ingang te wesen der Fransoysen in Nederlant (alle de andere bycans verachtende) soo heeft hy om die te suyveren alle vlijt ende neersticheyt aenghewent.

Hertoghe van Alva rust in ghe ten krijghe.

1572. Ende ter wijlen hy selve voorder gereetschap sonde maken/ sondt hy synen Sone Don Fredrico met ontrent vier duysent so Spaengiaerden/ Walen/ als Duytschen/ met vier hondert Peerden van de Benden van ordinantien/ onder de Heere van Noyrcarmes derwaerts/ met bevel om die van Berghen haer victalie te weeren/ oock van meerder volck van wapenen in te brenghen/ terwijlen hy hem meerder hoopen van volck toe senden soude. Don Fredrico is int leste van Junio alsoo nae Bergen getrocken/ ende heeft hem neder byder Stadt gheslagen/ ende een Fort ofte schanssinghe een quartier mijle vande voorborchten gemaeckt/ vā een Clooster genaemt Bethleem/ niet teghenstaende dagelijcx schermutselen van die van binnen/ daer over beyde syden groote manlijckheyt ghetoont wert als die van binnen wt trocken om coren/ hoy ende voeringe te halen/ en die andere dat wildē belettē. Nouray hadde hem int Clooster van Espinleu met eenige Fransoysen beschanst/ daer de Spaengiaerden hem meyndē wt te smijten/ maer waren met schade afgedrevē. Don Frederico heeft oock alle behendicheyt aenghewent om binnen Berghen door de Borgerije te geraken. Dertich Fransche Ruyters die binnen meyndē te comen/ werden van eenen Boer tot Bins verleydt/ seventhien daer van werden nae examen tot Rijpelmonde aen eenen Peerdestal half ghehanghen ende doorsticken/ soo naeckt in de Schelde geworpen/ met verbodt die niet te mogen wttrecken noch begravē/ so fel was den haet. Graef Lodewijck met die by hem waren dochten goet den Heere van Jenlis nae Vranckrijck te seynden/ soo om den Coninck van alles te adverteren/ als den selven te soliciteren van meerder assistentie/ om haer gheluck vorder te versoecken/ dat sy dochten dat haer mede wilde. Jenlis vont den Coninck seer wel gheneghen/ die hem toe liet meer volcx op te nemen: oock den Admirael/ die van alles den last hadde/ vergaderde van alle soorten van volcke van beyde de Religien/ tot ontrent vier

Don Fred- rico de To- do belegh- Berghen in Henegou-

Jen- Ber- help- men- the-

Jen- van-

1572. vier duysent te voete/ eñ twee hondert sware Peerden/ ofte Hommes Darmes / met twee Benden Archebusiers te Peerde/ waer van den Baron van Renty / een Regiment van neghen Vendelen hadde/ de Heer van Jumelles een van acht Vendelen/ Berengnarville van sesse / Janisack leyde de Avantcoureurs/ Beauieu ende andere leydẽ het Peerdevolck: dese begonsten te marcheren den sevensten Juli.

Den Admirael ende oock Graef Lodewijck hadde Jenlis gheschreven/ dat hy soude synen wech door Cambresis nemen/ ende sien hem te voeghen by den Legher van den Prince van Orangien/ die op den tocht was/ want Berghen van volcke ghenoech versiẽ was/ zijnde de provãde daer schaers/ ende hadden gheen eters vandoene/ maer de Prince hadde hulpe vandoene om de Mase te passeren/ t'welck de Garnisoenen hem sochten te beletten: Maer Jenlis antwoorde/ hy wilde te Berghen comen/ ende van daer soude hy moghen voorder trecken. Also trocken sy op (grooten overlast den Landtvolcke alomme doende) tot voorby Bossut by Quievrain / op anderhalve mijle by Berghen / quade wechleyders/ hebbẽde alles by Spaensche goetgunders verwitticht: Ende comende lancx eenẽ enghen wech / tusschen boomen ende haghen/ daer dat Jenlis hem selven sekerste dochte te zijn / midts dat hy meer voetvolcx dan Peerden hadde /soo sondt hy voren wt hondert Peerden om den wech te ontdecken/ wien volchde t'Regiment van Renty / daer nae Jumelles: Hy selve met den Rijngrave Janisack ende meer andere/ bleef by de achterhoede / meynende van daer besprongen te worden. Maer ter contrarien / die voor waren wt den enghen wech ghecomen / siende eenen grooten deel Peerden bestelt by Alva/ die daer van den generalen last hadde ghegheven den Chiappin Vitelli/ wt een Bosch met Voetvolck comen / creghen vreese/ ende deynsden te rugghe/ t'welck het Spaensche Peerdevolc (namelijck die vande Benden van ordinantien/ geleyt zijnde vã Noircarmes) siẽde/ vielẽ haer opt lijf/ Desghelijcx het Spaens voetvolck opt Regiment van Renty/ die oock door haerder Peerden vluchte/ verbaest de vluchte aennam op haer eyghen voetvolc/ dat oock desghelijcken dede aleer sy schier den vyant sagen. Daer waren bovẽ de drie duysent Boeren vergadert in wapenen/ het welcke van verre de hoopen grooter maecte: dese Boeren wat sy inde vlucht vonden/ vermoordent al/ zijnde soo wt ouden haet/ als om den grooten overlast / seer op de Francoysen verbittert.

Jenlis om Berghen te helpen comende wert gheslaghen.

Daer bleven der boven de waelf hondert met veel Nederlandtschen Edeldom / als dẽ Heere van Wolphain/ die noch binnẽ Berghen gheraeckte ende daer sterf / een vande Taffins eñ Nicolas du pre, eẽ geleert vroom jonck man vã Atrecht/ die met meer andere Nederlanders soo Edel als onedel ghevanghen ende terstont ghehanghen werden: Jenlis/ Jumelles ende andere werden ghevanghen. Jumelles nae langhen tijt wert wt Doornick door eenen Spaengiaert ghelost/ Jenlis wert t'Antwerpen opt t'Casteel ghevoert/ aldaer hy nae langhe ghevangenisse (sonder voorgaende sieckte) op eenen morghenstont doot wert ghevonden/ ende onder de galghe begraven. De Heere van Schoonewalle wert oock ghevangen/ ende onbekent tot Oudenaerde ghevoert /ende wert daer ghelost als die Stadt by de Geusen inghenomen wert. Beauieu gheraeckte dien nacht inde Abdye van Espinleu / daer hem de Capiteyn Hoyet in liet: s'anderendaechs geraeckten ontrent hondert Archibusiers noch binnen Berghen.

Jenlis ghevanghen.

1572. Hierentusschen hadde den Hertoghe alomme doen volck aennemen/ door de Hertoghen van Holst/ Erick van Brunswijc/ Fransoys van Saxen/ de Bisschop van Colen ende andere: Ende hy heeft metten Hertoch vã Medinaceli tot Brussel de Staten den derden Augustus voorghehouden/ dat sy souden ghelt moeten besorghen: Den Coninc hadde hem wt Spaengien gesondẽ de somme van thien hondert duysent Gulden/ ende dat het al was dat hy van daer te verwachten hadde/ waer mede hy seyde/ te moeten hebben ende berostighen twaelf Regimenten Duytsche knechten / vijftich Vendelen Spaengiaerden/ hondert eñ vijftich Vendelen Walen ende Nederlanders/ ende daerenbovẽ noch thien duysent Duytsche Ruyters/ drie duysent Peerden van de Bendẽ van ordinantien/ eñ noch twee duysent lichte Peerdẽ/ behalvẽ oorlochs Schepen ende Gheschuts rustinge/ hem vermetende binnen twee Maenden alle de vyanden wt de Landen te drijven/ daeromme sy moesten ghelt besorghen tot de betalinghe der selviger/ haer belastende op te brenghen de twintich hondert duysent guldens jaerlijcx/ ende hondertsten penninck.

Ghewelt eñ macht van den Hertoch in Nederlãd Anno M. D. lxxij.

Corts daer nae is de Hertoch van Alva met alle syn macht nae Bergen oor getrocken met vierentwintich Canons/ ende acht Colubrijnen/ wien den Hertoch van Midinaceli volchden. Den Hertoch van Aerschot wert tot Brussel ghelaten. Te Berghen heeft hy hem seer sterck rontom begraven/ soo wel teghen die van binnen als tegen die van buytẽ/ so sy hem soudẽ willen bespringen: Daerentusschẽ en heeft hy geen middelen van vrienden/ geldt ende persuagien naghelaten/ om in Vranckrijck s'Conincx voornemen te diverteren ofte veranderen/ daer toe hy den Coninck synen meester/ oock den Paus ghebruyckt heeft / die tot dien eynde den Cardinael Alexandrino in Vranckrijck sont. Maer boven al hebben sy altesamen het huys van Guyse/ die het hooft vande Catholijcken in Vranckrijck waren/ vermaent/ dat sy behoorden toe te sien / ende dat de Hughenooten / soo veel gehoors by haren Coninck niet en betaemde te hebben / als dien te beweghen de wapenen aen te nemen teghen den Catholijcken Coninck van Spaengien / de eenighe pylaer vande Roomsche Kercke/ ende synen noot-vrient ende swagher zijnde/ maer dat sy mochtẽ met meerder eere de doot haers Vaders wreken aenden Admirael/ den eenighen

Dẽ Hertoch trecke selve nae Bergen met xxiiij. Canons eñ acht Colubrynen.

Practijcken van Alva Coninc ende Paus waer mede sy de Guysianen bewerht hebben haer wrake tegen dẽ Admirael in Vrancrijc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. ghen oproeper van alle quaet/ ende hooft vande wederpartije/ etc. Welcke persuasien soo veel by die van Guyse hebben moghen/ datter eenen moordadigen oft moorder gehuert is/ die den Admirael int middel vande Coninckliicke Bruyloft ende triumphe doorschieten soude/ waer door niet dan achterdenckē/ tweedrachten eñ factien tusschen beyde de partijen rysen en conde/ sufficient genoech om al sConincx voornemen te frusteeren oft vernietighen/ waer op het schijnt sonder twijfel/ dat dē Hertoch groot fondamēt gemaect heeft/ als een eenich beleyder des scheuts tegen den Admirael/ eñ consequentelijck des Masacres oft moort van Parijs/ de welcke by den Coninc ofte Raet niet besteken ofte ghepræditeert en was/ in maniere ende forme als van vele schrijvers ghe allegeert wordt/ maer Casu ofte by ghevalle alsoo ghebeurt is: Want soo den Admirael door den scheut stracx doot ware gheblevẽ/ soo souden sonder twijfel de Hugenooten alle ghevlucht hebben/ daer den noodt (midts de hope syns levens) om der eerē wille/ haer daer dede blijven/ waer op ghefondeert werdt de oorsake vant feyt/ als oft sy ghesocht hadden sulcke daet aen den Coninck ende Catholijcken te wreken.

Des Princē vā Orangiē aentocht. Remunde/ Louen/ Nivele/ Mechelen/ Denremonde ende Oudenaerde worden by den Prince inghenomē.

Hierentusschē den Prince van Orangien (als vorē verhaelt is) op synē aentocht zijnde/ ende den Rijn gepasseert/ by Duysburch ghemonstert hebbende/ heeft den vierden Augusti stormenderhandt de Stadt van Ruermonde inghenomen/ op de Mase gelegen/ aldaer tegen de Gheestelicke eñ nieuwen Bisschop Lindanus/ ende syn Boecken ende huysraet leelijc geleeft wert. Den Hertoch hadde alomme eenighe ordere gestelt om hem t'passeren der Mase te beletten: Maer nochtans aldaer passerēde/ is hy op Loven gecomen/ dat hem wert overgegeven den eersten September. Desgelijcken Nivelle/ eñ andere plaetsen: Daerentusschen wert Mechelen eñ Dermonde door dē Heer Arent van Dorp ooc aen des Princen syde met behendicheyt gebrocht. In Mechelen wert Heer Bernaert van Merode/ Heere van Runen ghelaten met eenighe Duytsche Peerden/ ende Heer Arent van Dorp voorschreven tot Dermonde. Oudenaerde in Vlaenderen wert oock behendelijcken by eenen Capiteyn Jacob Bloemaert inghenomen seer behendelijcken/ alwaer hy verloste ettelijcke ghevanghenen/ die inde nederlaghe van Jenlis ghevanghen waren/ onder andere den Heer van Schoonewalle/ die ter doot verwesen was. Hier na in het eynde van Augustus troc den Prince na Berghen: Maer in Brabant noch zijnde/ ontfinc hy tijdinghe van den moort tot Parijs/ het welcke hem eñ synen Rade met ten Ritmeesters alderhande nadencken dede hebben.

Massacre van Parijs.

Wy achten nootelijck te verhalen tgene datter tot Parijs in de Bruyloft ghebeurt is/ om dat het tot onse Historie ghenoech nootelijck dient. Alsoo nae de leste vrede in Vranckrijck tusschen den Coninck ende de Hughenooten ghemaeckt Anno M.D. Lxviij. veel houwelijcken ghebeurden/ soo heeft den Coninck ghetrout de Dochter des Keysers Maximilianus. Den Admirael heeft oock ghetrout de Gravinne van Entremont/ wt Savoyen. De Prince van Conde de Dochter vanden Hertoch van Nevers/ van dē Huyse van Cleve. Des Admiraels Dochter troude de Heere van Tilingni. Oock isser van een Houwelijck ghehandelt ende besloten/ tusschen des Coninx joncste Suster Margarita/ ende de Prince van Navarre/ by den Coninck ende Coninghinne van Naverre (die de Susters Dochter was van den Coninck Fransoys den eersten/ ende die te Parijs (ghereetschap tot de Bruyloft makende) ghestorven is/ ghesuspecteert zijnde dat sy met een paer hantschoenen van eenen Italiaen vergheven was: maer het schijnt van een ghebreck der longer. Den dach vande Bruyloft was bestemt den xvij. Augusto/ aldaer dat alle den principalen Adel van Vranckrijck was/ soo wel de Hughenootschen als andere. Sy werden ghetrout by den Cardinael van Borbon/ voor de groote Kercke van Parijs/ sonder der Roomscher/ Kercken Cerimonien. Als nv de volghende Weke met feeste/ banchetten ende triumphe omghebrocht wert/ soo hadde den Admirael verscheyden vermaninghen ende waerschouwinghen van syn vrienden ontfangen/ van hem te wachten/ ende dat de plaetse ende groote vergaderinge des volcx hem machte eenich ongheval toebrenghen. Maer hy achte dat hy behoorde synen Coninck te betrouwen/ tselfde streckende tot der Religie ende Landts dienst. Want den Coninck hem belooft hadde/ nae de feeste te letten op de clachten van die vander Religie/ ende op de oorloghe van Nederlandt: Waer toe alreede veel ghereetschappe door sConincx bevel ghemaeckt was/ twelck hem dede de waerschouwinghe verachten/ als gheprocedeert wt een goede meyninghe ende wereltsche voorsichticheyt: maer hy wilde het Godt opgheven/ de goede saken meer betrachtende dan syn eyghen leven. Alsoo ist gebeurt op Vrydach/ den tweeentwintichsten Augustus/ dat soo hy wt den Raet den Coninck int Caetspel gheleydt hadde/ die een parture met Guyse eñ Tiligny maecte/ hy op de noene nae huys gaende/ heeft eenen ghenaemt Maurevel/ wt een venster hem met een lanck roer gheschoten/ alsoo hy eenen Brief lesende ghinck/ hem afschietende den voorsten vingher van syn rechte handt/ ende voorts door den slincken arm. Dese Montrevel Latende syn Busse liggen/ is hy met Postpeerdē) die hem door Chally Guysen Hofmeester beschict weden) in Nederlandt ontvlucht/ alsomen acht. Hy hadde te voren de Heer van Mouy ghedient/ ende oock verradelijcken van achter doorschoten. Maer daer nae Anno M.D. Lxxxij. is hy te Parijs van den selven Mouys sone ooc openlijc doorsteken gheweest/ hoe wel hy daerover ooc doot bleef/ van des moorders volck doorschoten werdende/ die altijt schutters tot syn bewaringhe by hem hadde.

Bruloft ... Vranckrijk

Admirael Chastillon wert tot ... gheschoten.

Het ... van den ... der ... miraels ... Mouy.

Den

1572. Den Admirael ghescboten zijnde/ wees de plaetse van waer den scheut quam/ ende sont de Heer van Pilles/ dit te willen den Coninck aenseggen: ende wert soo tuys gelept. De Coninck hoorende vant feyt/caetsende met Guyse/ wierp syn recquet in de aerde/ en met een droeve verslagen aensicht vertrock hy nae syn camer. Den Admirael wert terstondt van Navarre/ Conde/ den Marschalck van Cosse/ ende Dampville en andere vrienden besocht. De wondē werden vermaeckt/ den vingher wert afghesneden/ ende hem gevraecht/ wie hy dochte dat tselfde gedaen mochte hebben: Waer op hy seyde van niemant achterdencken te hebben/ dan vā Guyse/ hoe wel tselve onseker was/ maer hy ware van over langhe gheresolveert/ sijn vyanden noch doot niet te vreesen/ die hem niet quaets toebrengen en conden/ maer wel een salighe ruste in Gode/ in wien hy alleene sijn hope gestelt hadde. Hy claechde dat gēen dinghen hem meer ter herten en gingen/ dan dat hy voor sijn doot den Coninck niet en soude connen spreken/ die hy wel wat te seggen hadde: Daer over Navarre/ Conde/ ende andere gingen haer clachten aenden Coninc doen/ segghende dat het voor haer te Parijs niet verseckert ghenoech en was/ begeerende met sConincx goede oorlof te vertrecken. Den Coninck beclaechde hem des stucks/ oock haer troostende/ ende sweerende dat hy die daet soo doen straffen soude/ dat den Admirael ende sy alle oorsaken souden hebben/ haer te vreden te houden. De Coninghinne moeder daer by staende/ thoonde oock seer te onvreden te wesen/ segghende dien overlast ware den Coninck ghedaen/ door de welcke/ soo die niet ghestraft en werden/ soude men noch int Hof/ noch in sijn bedde vry wesen. En daer was gheboden de Autheurs te soecken ende na te jagen. Den Coninck ende Coninginne schrevē noch dien dach aende Gouverneurs vande Landen/ ende aen haer Ambassadeuren by de wtlandische Vorsten/ tgene datter gheveurt was/ ende dat sulcken schelmsche daet soude ghestraft worden met alle strengichept.

De Coninc besoeckt den Admirael.

Na een corte maeltijt is den Coninck met sijn Moeder/ Broeders/ de Maerschalcken van Vranckrijc/ behalven Montmorenci (absent zijnde/) de Hertoch van Montpensier/ Cardinael vā Borbon/ de Hertoch van Nevers/ Gonsaga/ Conte de Retz/ de Heere van Thore ende Meru/ Broeders van Montmorenci/ en meer andere by den Admirael gecomen. En mits dē Admirael hem begheert hadde alleen te spreken/ dede hy de reste/ behalven sijn Moeder/ ende Teligny met sijn Huysvrouwe/ des Admiraels dochter/ (namaels Princesse van Orangien) ende eenen die dese dinghen beschreven heeft/ vertrecken. Den Coninc by het bedde comende/ heeft den Admirael hem hoochlijck bedanckt/ vande moeyte en eere/ tot wien den Coninck seyde/ hy soude goedē moet hebbē/ hem troostende. Den Admirael seyde dat hy sijne Majestept van dry saken te spreken hadde. Eerstewas/ van het goet ende dienstbaer herte dat hy hem droech/ ende altijt ghedragen hadde/ Gode biddende hem anders niet ghenadich te wesen/ door wiens gerichte sijne wonden hem corts souden stellen. Sijn vyanden hadden hem als een verturbeerder sijns Rijcx beclaecht/ maer het soude noch blijckē door wien de ellenden eenlijck toeghecomen waren/ om dat sy so dickmael de Edicten van sijne Majestept teghen alle beloften hadden ghebroken: Waeromme hy badt tegen sulcke verturbateurs sijns Rijcks opsicht te nemen. Ten tweeden seyde hy/ nopende de Nederlanden/ als dat sijne edele Voorsaten noyt sulcken schoone oorsake van profijt in Nederlant te doene ghehadt en hadden/ ende dat hy wiste wat schoonder Steden syn vrientschappe begheerden/ en hem onder sijn trouwe begheerden te onderworpen: Dese goedē occasie sach hy in sijn Hof cleyn achten van velen/ ende oock mede spotten/ ja wt de tanden hem vyants trecken: Onlancx was het volck van Jenlis by den Hertoch van Alva/ met bedroch omringelt/ meest verstropt ende verslagen/ ende datter niet en conde in sijnen secreten Raet gedaen worden/ ten werde den Hertoch van Alva overgedragen: Wat van sulcx te verwachten was/ als sijne ende sijns Broeders secreten/ ende der Raetsheeren/ den vreemden ende vyanden vercondicht werdt/ dat hy sijne Majestept te willen bedencken/ ende hem sonderlinghe bevolen te wesen. Het derde was/ hem te recommanderen het onderhout van sijn Edict des vredes/ sijne Majestept wiste wel hoe dickmael het belooft en ghesworen hadde geweest/ daer Natien ende Vorsten getuyghen genoech van waren/ die haer verwonderden datmen sijnen Eet voor een jock ende spot hiel. Over weynige dagen in Champangien/ niet verre van Troyes/ also een Voetster een kint inde Gereformeerde Predicatie/ op een Dorp ende plaetse van sijne Majestept wegen daer toe geordineert/ ghedoopt was/ ende nu was thuys dragende/ waren eenige oproerighe bederckelijcken gecomen/ ende hadden het kint/ de Voetster/ ende ghesel schap van Vrouwen dat daer toe ghebeden was/ vermoort! Considereert dese wreethept/ ende hoe seerlijck ende loffelijc het can wesen al Vranckrijck door/ sulcken schelmerije ongestraft te laten. Hier op antwoorde den Coninc opt eerste poinct/ dat hy noyt van sijn getrouwichept en hadde getwijffelt: Hy hiel hem voor een goet en trou Vassael/ en vroom Man/ en een voorsichtich Hooftman/ niemant wetende in sijn Rijck hem te passeren/ ende so hy andere opinie van hem hadde/ soo en soude hy niet ghedaen hebben dat hy te voren gedaen hadde. Van het tweede/ der Nederlanden belangende/ sprack den Coninck niet een woort/ door eenige die over quamen om sijn Moeders wille. Opt derde seyde hy niet anders te soecken/ dan dat sijne Edicten ofte Placcaten van vrede/ strictelijck souden onderhouden worden/ waerom hy hadde anderwerf al sijn Rijck door (nemende sijn Moeder tot getuyge/ die terstont seyde: Ja/ Admirael het is waer) alomme sijn Commissarisen tot dien eynde gesonden/ Ja antwoorde den Admirael/ van dier soorte/ die op mijn Hooft vijftich duysent Croonen ghestelt hadden. Doen seyde den Coninck/ stoort u niet/ en mochte aen u siecte beletten/

Den Admirael sprack den Coninc op dry pointen/ van sijn dienstbaer herte vande Interprinse op Nederlant/ vant onderhout der Edicten.

Onmenschelijcke wreethept ende Moort van een gedoopt kint/ met Voetster en Vrouwen.

 hout

hout u gherust want de pijne is uwe/ maer de schande is mijne: maer ick sweere by de doot Gods/ dat het feyt sal ghewroken worden ter eeuwigher ghedachten. Voorder verhalende de informatie die hy daer op doen nemen hadde: Den Autheur soude niet verre te soecken wesen seyde den Admirael: Waer op de Coninck ende sijn Moeder haer hoofden naer der sijn Oorcussen leyden/ heymelijck sprekende. Opt vertrecken/ raydе den Coninck/ oock Conte de Retz ende Tiligny/ sy souden hem laten dragen/ int Hof van Louvre/ als ofter te vreesen ware eenighe oploop des volcx van Parijs: Maer daer wert gheantwoort/ dat alle de Medecijns dat ontraeden/ om der wonden die stilheyt vereysten/ en dat die van Parijs niet te vreesen waren/ so den Coninck de sake maer ter herten name. Den Coninck ende sijn Moeder wilden den Cloot besien/ vragende vande geleghentheyt der wonden. Sy sagen den Cloot ende bloet/ ende vraechden oft het wel gebloeyt hadde. De Coninck sprack/ hy dochte dat inde werelt geen hert/ stercker oft stantaftiger man en ware. Daer na zijn Navarra/ Conde/ Vidasme de Chastres ende andere gecomen om hem te besoecken/ troosten/ ende te beraetslagen/ waer onder andere de Vidasme raeyde/ sy souden terstont alle trecken wt Parijs/ dat die maer het begintsel ware vande Tragedie oft spele/ daer meer soude naevolghen: Andere waren daer tegen/ ende seyden/ men soude rechs vanden Coninck verwachten/ daer mede Tiligny opstinatelijck steinde/ al oft hy sConincx herte gesien hadde: Den Admirael seyde/ so sy wt trocken/ so soude tselve oorsake zijn/ van beginsel van een nieu Civile oorloghe.

Vidasme de Chartres raept alle tot Parijs te vertrecken.

Sanderdaechs dede den Coninck den Admirael besoecken/ ende op de clachten over eenighe oproerichheyt der Parysianen soo wert vanden Coninck begheert ses van sijn Hellebardiers om des Admiraels Poorte te bewaren/ waeromme den Coninck op die Parysianen hem stoorde/ maer het wert geexcuseert/ ende in stede van sesse/ werdt belast dat de Cosseyns met vijftich Archebusiers sijn Poorte soude wachten/ waerom dē Bode seer bedroeft was/ om dat hy wel wiste dat de Cosseyns des Admiraels doot vyant was/ maer hy en dorste daer niet teghen segghen. Dese Cosseyns logeerde sijn volck terstont inde naeste huysen des Admiraels in wachte. Daer werdt oock belast de Hughenootsche alle te forieren ofte logieren inde naeste Huysen/ tot des Admiraels versekeringhe.

Ten selven dage hebben de Hugenootsche Heeren weder raet ghehouden/ ende veel geraden te vertrecken metten Admirael/ maer ander daer teghen raeyden/ men soude versoecken die van Guyse te doen vertrecken wt Parijs/ ende verwachten recht vanden Coninc/ om die niet te verstoren. Hierentusschen hebben oock des Admiraels vyanden haer beraetslaecht/ als de Guyse met haer aēhangers/ dien het toestont toe te siene. Den Raet des Conincx (daer sy vele vriendē onder hadden) overslaende van wat groote consequentie het soude wesen/ so den Coninck vant feyt wrake wilde nemen aen die van Guyse/ die tselfde niet wt haer selven bestaen hadden/ maer op het steunsel vanden Coninck van Spaengiē/ voorsagē sy wel/ dat sonder groote oorloghen de sake niet af loopen en soude/ waeromme dat den Coninck soude moeten partije nemen ofte kiesen (siende dat de Hughenoten ghereſolveert waren haer recht te vervolghen) oft sijn oude Catholijcksche vrienden om een misdaet te versaken waren/ ende sijn oude kettersche vyanden partije te nemen/ ware weert te bedencken: Andere meynden/ de sake ware soo ghewichtich niet/ de quaetdoenders mochten van rechts wegen gestraft worden/ dat ter avontuere die van Guyse niet en waren. Dese opinien werden voor den Coninck/ sijn moeder/ ende Broeders ghebrocht/ by de welcke de vrienden van Guyse ende Spaengien persuadeerden best te wesen die vande Ghereformeerde Religie te dempen/ eer sy haer ondert decksel van wrake wapenen conden/ ende daer mede soude hy hem reconcilieren by den Coninck van Spaengien/ die hy anders soude te vreesen hebben. Desghelijcx by den Paus ende andere Catholijckse Vorsten soude hy groote reputatie verwerven van Religieusheyt ende Politijcke voorsichtichheyt/ ende boven al de Catholijcksche Religie weder brengen ende versekeren alle sijn Rijcke door/ alwaer ter contrarien/ soo daer eenen Civilen Krijch op stonde/ alst sonder twijfel soude moeten/ soo de partije in wapenen gheraeckte/ so soude de Religie ende sijne Majesteyt alle reputatie verliesen/ waeromme sy raeyden de aenstaende Civile oorloghe die nu in sijn macht ware te dempen ende te verhinderen/ ende tgheluck dat den tijt gaf/ waer te nemen/ nu den Coninc alle sijn vyanden in sijn handen hadde/ soo behoorde hy hem die quijt te maken/ ende alle voorgaende injurien te wreken: Hy en behoefde niet te vreesen dat yemant in Vranckrijck voortaen hem soude dorven roeren/ als alle haer Hoofden doot waren: De leelijckheyt vant feyt byde Ghereformeerde Coninghen ende Vorsten overleggende/ soudemen wel schuyven ofte legghen op de selve Hugenoten/ als teghen den Coninck ende sijn huys conspirerende/ waer toe alreede dreygende woorden ghehoort waren/ diemen soude mogen voor oorsake allegeren.

Dit wert al tsamen den Coninck voorgehouden/ die dat also ten eersten niet en conde verstaen/ ghenoech om sijn jonckheyt onervaren (hoe wel hy in krijch/ oorloge/ en bloet opgevoet was) om subtijlijcken op sulcken gewichtige sake te resolveren. De Conqueste van Nederlant lach hem noch inden sinne/ achtende die gheheel licht/ die moeste hy verliesen. Hierentusschen werdt niet naghelaten den gheheelen Saterdach/ om dat hem wt den Hoofde te stellen/ ende daer werden terstont de projecten oft manieren hoemen dit werc aenrichten soude/ hem voorgehouden. Ten lesten seer gheprersseert wordende/ ende rapport van Medecijnen en Chirurgijnen comende/ dat des Admiraels wonde gheneselijck was/ oft sonder perijckel vanden lijve/ waer wt hy voorseker concludeerde/ dat hy

Resolutie des Hugenoten tot Parijs te blijven.

Raet der Hugenoten wederpartije om die te dempen.

1572. selve met sijnen aenhanck die dact wreken soude willen / waer mede sijnen aenslach op Nederlant toch ghebroken was/ soo heeft hy tsavonts spade inden nacht gheconsenteert/ datmen dien nacht tselve noch executerẽ soude/ na de ordinantie die alreede al ghenomen ende ghegheven was dien van Guyse / den Hertoch van Nevers/ ende andere daer toe bequaem / als die perticuliere vyantschappen hadden met die vande Religie/ ofte nae haer goederen stonden.

Den xxiiij. Augusti Anno M. D. Lxxij. op sinte Bartelmeus dach smorghens te drie uren / heeft den Capiteyn van des Conincx Garde Cosseyns/ die den Admirael bewaerde/ met eenighe van de syne aen de Poorte geclopt : Ende inghelaten wesende / hebben sy doot ghesteken die sy vonden / waer van rumoer op staende/ soo hebben eenighe die deuren ghesloten/ ende met kisten vast gemaect/ alsoo liep het wat tyts aen eer sy boven ende binnen den huyse conden gheraken. Den Admirael ende sijn volck hoorende t'rumoer ende Bussen / ghenoech denckende watter schuylde/ zijn op haer knien gheballen/ hebben haer tot Godt begeven/ ende ghestelt tot sterven. Den Admirael selve van sijn bedde gheholpen zijnde / ende eenen Nachtabbaert aenghedaen/ beval Marlin sijnen Predicant luyde Gebeden te doen/ Gode bevelende haren Gheest in sijn handen te nemen. Daer nae ghebood hy een yegelijck sijn eygen leven te salveren/ want voor hem en conden sy niet doen/ hy haddet Gods ghenade bevolen: dit sprack hy al met een onvertsaecht aensicht/ Also liep deen hier / dander daer/ boven opt huys/ eñ eenighe ontquament door de nacht/ waer onder den Predicant Marlin was.

Daerentusschen Cosseyns hebbende de kisten ende koffers wech ghecregen / geraecte hy binnen des Admiraels kamer met sijn gheselschap/ eñ met hem Sarleboux/ Attius ende Besina / een Duyts wt Wittenberch/ dienaer van Guyse / die siende den Admirael sittende neffens sijn bedde / vraechde hem oft hy den Man was? Hy antwoorde/ Ja: Nae eenighe andere woorden sloech hy hem doot. Daer nae zijn de Hertoghen van Guyse ende Aumale oock int huys ghecomen / ende hoorende dat den Admirael doot was/ so riepen sy van beneden op de plaetse/ men soude hem wt de Venster werpen/ twelc terstont Sarleboux dede / noch niet gheheel doot zijnde / daer Guyse met sijnen Snutdoeck het bloet afvagende/ hem kende / ende soo het lichaem met voeten stootende/ lieten dat legghen/ ende vertrocken: maer de Lackeyen ende naloopers hebbent naeckt doort slijck achter straten gesleypt. Ten lesten wert het Hooft afghehouwen ende na Roomen gesonden/ soo eenighe segghen: Tlichaem wert byde voeten aende Galge van Montfalcon ghehanghen/ van waer het daer na op eenen nacht wech ghenomen wert/ ende begraven. De Grave van Rochefocault werdt oock in sijn bedde vermoort: De Marquis vã Revel in sijn hemde loopende nae de Riviere/ werdt van sijnen Couzijn Bussy d'Amboyse vermoort. De Heere van Tiligny / die des Admiraels Dochter ghetrout hadde / werdt van vele Hovelinghen wel ghesien/ maer om de groote familiariteyt die hy by den Coninck hadde / eñ dorste hem niemandt aenroeren/ maer eenen onbekenden stack hem doot. Veel Edelen die dien nacht gheslapen hadden int Logement vanden Coninck van Navarre/ waer onder waren de Baron van Perdillian/ de Capiteyn Pilles/ de sint Martin/ eñ andere Heeren/ werden bloot sonder wapenen wt gedreven/ by den Capiteyn van sConincx Garde/ eñ comende aende Poorte vanden Hove/ werden vermoort dat het den Coninck van boven aensach/ ende so voorts al datter te vinden was. Vande Religie oft Hughenoysen wert doot gesmeten ofte verdroncken/ mannen ende vrouwen/ oudt ende jonck/ Edel ende onedel/ alle de Stadt door/ die werden met waghens vol na de Riviere int water ghewoorpen/ tgetal tot veel/ ja tot thien duysenden comende.

Den Admirael werdt doot gheslaghen/ eñ Guyse wilde hem doot sien.

Alsoo den corten tijdt om dit exploict wel te beleggben / niet toeliet om in als ordere te stellen/ soo waren veel Hughenoosen/ Edel ende onedel vergeten te betrappen / die gelogeert waren inde Faulbourgs / ofte voorborchtẽ van sint Germeys/ dat over dander syde vande Reviere ghelegen was/ waer onder warẽ de Vidasme de Chartres/ de Grave van Montgomery / de Heer van Fontenay/ de Heer van Clarmont/ een vande Perdilliaers/ Beauvoys / La Nocle/ ende meer andere: Dese werden alle die nacht nergens van gewaer/ voor dat het schoon dach was/ ende sagen datmen na haer toequam vyantlijcker wijse/ eerst qualijck willende gelooven sulcken boosen stuck/ eñ namen de vlucht/ eñ werden van Guyse ende andere lange na gejaecht/ maer te vergeefs/ eñ niet achterhaelt. Den Coninck van Navarre metten Prince van Conde / werden by den Coninck ghebrocht/ die haer aenseyde/ hy en wilde voort aen maer een Religie in sijn Landt lijden/ eñ moesten haer resolveren ter Misse te gaen/ so sy wilden lijf ende goet behouden/ met andere straffe woorden. De Marischalen van Montmorenci ende Damville ghebroederen/ waren op dat pas te Parijs niet/ waeromme haer vyanden / haer twee broeders/ noch den Marschalc de Cosses/ noch Biron/ ende andere meer/ onder de Hughenoten niet rekenen oft dooden en dorsten / hoe wel sy nochtans op de tijdinghe vanden Admiraels quetsuere hadden aenghebooden dat teghen Guyse te willen wreken / midts sy haer persuadeerden den Coninck dienst daer mede te doen. Maer sulcx gaf die van Guyse oorsake (om niet den gheheelen ondanck / op haer ende hare nacomelinghen te laden) van achterdencken ende vreese aenden Coninck te soliciteren/ te willen tgheheele feyt op hem nemen/ ende te declareren dattet ghedaen ware by sijn bevel: Sy lieden tegen diversche groote beleeftheyt int particulier bethoonende/ als salverende het leven vanden Heere Dacier/ naemaels Hertoch Dusey/ wiens broeder Beandinet nochtans daer doot gheslaghen was.

De Coninck sondt aende Gouverneurs der Provintien/ ende aen sijn Ambassadeurs buyten Lande brieven / eerst luydende/ hoe das

Vele ontcomen den Moort tot Parijs. 1572.

Navarra eñ Conde ghedreycht.

Montmorenci absentie salveert sijn broeders eñ vrienden leven.

Guyse maeckt den Coninc Autheur vandes Moort.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. dat die van Guyse eñ haer aenhanghers den Admirael eñ Hughenoten vermoort hadden tegen sijnen danck/eñ dat hy genoech te doen hadde sijn leven te salveren / met sijn Broeders Navarre ende Conde in sijn Hof. Daer na sondt hy andere Brieven/als dat den Admirael ende Hughenoten een conspiratie tegen hem / ende sijn Broeders Navarre ende Conde gemaect haddē: Waeromme hy dat hem hadde moeten voorcomen / eñ al datter geschiet ware/ware geschiet by sijnen expressen ghebode. Eñ tot dien eynde om de leugen waer te maken/ waren twee gevangen vrome lieden van grooten aensiene/ te weten/de Heer van Briquemault den outsten Ridder vander Ordere / ende Cavagnes Cancelier van Navarra/ghepijnt ende opentlijck ghehanghen/ als of sy de conspiratie bekenden/ twelck sy nochtans loochenden: aldus onbedachtelijcken door des tyts corthept werter ghehandelt.

Briquemault ende Cavagnes werden ghehanghen.

Daer werden oock Brieven alle het Lant door geschrevē/ belastende de Hugenoten behendelic te dooden/twelc in veel plaetsen seer grouwelijcken gheschiede/als te Rowane eñ Lyons/ eñ andere plaetsen: Het voornemen zijnde alle die vande Religie alle tRijck over te dempen/ ende gants wt te roepen/ verbiedende de Predicatien. Maer hoe wel het een seer groot verschricken alomme causeerde/ vele vluchtende/ soo hebben eenige nochtans haer also ter weyre gestelt/dat sy door Gods voorsichtichept meer dan by eygen crachten/ namaels noch eenen vrede becomen hebben/ Soo dat de ervarenthept ons leert eñ wijst/ dat den selven Moort ende vervolch/Gods glorie ende de Ghereformeerde Religie meer ghevordert ende ghesterckt heeft. Wijse Catholijcken seyden / datmen goede saken niet en behoorde met moortdadighe middelen te vorderen.

De Parijsche Moort heeft de Ghereformeerde Religie meer ghevordert dan gheswackt.

Dese Moort tot Parijs heeft inde Nederlanden groote veranderinghe toeghebracht/ want de Prince van Orangien/eñ de Geusen merckten wel dat sy daer door geheel vande alliantie ende assistentien van Vranckrijck werden ghefrustreert: Waer over de Prince als voren ghesept is/ de tijdinge in Brabant hoorende/ eñ voorsiende dat dit het ghemoet van den sijnen verflauwen soude/ soo resolveerde hy stracx nae sijnen vyant te trecken/ ende die te slaen/soot mogelijck ware. Maer den Hertoch die te voren verwacht hadde de gheheele macht van Vranckrijck / met des Coninckx Broeder den Hertoch van Alenson/ eñ den Admirael op sijnen hals/was nu gheheel verquict/ nu niet meer te vreesen hebbende dan tgene hy voor hem sach/waeromme hy voor Berghen in Henegouwe/wel beschanst liggende op sijn voordeel/dede alle de toeganghen sijns Leghers wel besetten ende beschansen/eñ resolveerde niet te vechtē/ wel wetende dat de Prince niet sonder betalinge die hy wt Vranckrijck verwachte/ daer blijven en conde. De Prince die tselfde achterdencken vanden Hertoch hadde in sijn aencoemste by Bergen/dede sijnē broeder Graef Heyndrick van Nassouwen/met vier benden Ruyteren / des Hertochs volck onversiens bestooten/met sulcke fortse/dat sy die wt alle ordere dreven / tot binnen haer beschansinghen/ so datmen seyde/ hadden sy met voetvolck aengheloopen/ sy souden die moghen wt haer schantsen ghestaghen hebben. Waer op de Prince sijnen gantschen Leger tot opt hoochste byde Meulen/in gesichte van sijnen vyant in slachordene stelde / ende behielt wel vier uren lanck/ om den Hertoch tot slach te locken/schietende in sijnen Leger. Maer den Hertoch en wilder niet aen / ende antwoorde hem ghenoech met sijn groot gheschut / dat over beyde syde cleyn schade dede. Ten lesten sandt hy eenighe Archibusiers neffens de grachten ende hagen wt/ om te scharmutselen/dwelck den Prince veroorsaecte sijn volc te belasten ende bidden te willen eenen aenval doen opten vyant / om die te doen veranderen van sinne/dwelc sy cloeckelijckē onder sijn eygen beleyt deden/ tot op de schantsen der Spaengiaerden/die haer ontfinghen met menichte van Archibusaden/ weynighe doodende / maer meer quetsende/ meest de Peerden: Maer midts dat hy het voetvolck niet mede aengevoert en hadde/ende considererende der plaetsen onbequaemhept/eñ dat den nacht voorhanden was/ en condē sy niet besonders wtrechten/ dan eerlijcken af trecken/ treckende nae Quevrain by Sint Gelepn/ ter plaetse daer hy noch te eten noch te drincken en vondt/zijnde byde Spaengiaerden te voren al opghetеert. Sanderdaechs docht den Prince een brugghe te maken over de Riviere loopende na sint Gelepn/eñ die te passeren: Van daer advijserende sijnen broeder alle sijn voorder raetslaghen. Maer den Hertoch hadde thien ofte twaelf hondert Spaengiaerden bedeckt wtghesonden/lancx den kant van het water / die hem dien pas belettē. Eñ ten selvē tijde quamen een groot deel Duytsche Ruyteren by hem / die hem brochte Salentijn / den Bisschop van Colen Keurvorst / ende Grave van Ysoberch/ ende andere/ die daghelijcx sijnen Leger vermeerderden/so dat hy wel sterck was twaelf duysent Spaengiaerden ende Walen/eñ wel soo vele Duytsche/ behalven sijn binnelants ende oudt Peerdevolck. Hy hadde wel vier duysent ende vijf hondert Duytsche Ruyteren noch voor hem opten tocht/ onder de Hertogen van Holst/van Brunswijck/ende Fransoys van Saxen/met meer andere.

Den Prince van Orangien soeckt voor Bergen den Hertoch te slaen.

Den Bisschop van Colē brenght den Hertoch Peerdē voor Berghen.

Macht des Hertochs voor Berg[hen].

De Prince creech daerentusschen tijdinge van sijnen broeder / ende dat hy hem sondt hondert Peerden / om eenen wech te helpen overweldighen/ende dat sy binnen noch wel gheresolveert waren den Spaengiaert te wederstaen. Waer op den Prince met alle sijnen Legher weder op trock tot de voorschrevē Molen/daer hy hem weder vijf uren in slachordene hiel/ verwachtende ende aenlockende sijnen vyant. Maer den Hertoch hem siende in slachordere aftrecken / sochte sijn voordeel / van te besetten ende stercken een hoochde daer ontrent / teghen dat den Prince hem quam besoecken / hebbende ter zijden van hem een Waterken tot beschuttinghe: Waeromme hy terstont ettelijcke duysent Mutsaerden / ende licht hout / ende strop dede brenghen / daer mede sy groote vyeren maecten/ ende byde vlamme ende het licht

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. licht vande selve vyeren dede hy menichte van Pyoniers een begravinge eñ beschantsinge graven/ om sijn gheschut te mogen op de hoochde stellen/ om den Prince van daer te groeten/ als hy hem soude comen bespringhen/ gheresolveert zijnde wt sijn beschantsinge (niet tot slach) te trecken/ also het oock gheschiede. De Prince hem weder daer presenterende/ om met een ofte andere behendichept ende scharmutselen hem wt sijn beschantsinge te locken. Maer den Hertoch en dede niet anders dan van die hoochde vreeselijc schieten. Als nu de Prince des Hertochs voornemen ghenoech merckte/ ende dat sijn volck dat by hem was/ van weghen des Coninckx van Vranckrijckx feyt begonsten te murmureren/ resolveerde hy op te trecken naer Nivelles/ eer daer voorder beroerte in sijnen Leger opstonde. Maer den Hertoch en wilde hem alsoo niet laten gaen/ maer den naesten nacht bestelde hy hem een Campsade oft lage van twaelf hondert Spaengiaerden te voete/ ende acht hondert Ruyters/ haer bedeckende lanckx de twee toeganghen tot den Spaenschen Legher/ ende aldernaest waren sPrincen Duytsch voetvolck ghelogeert/ achter haer de Walen ende Nederlanders. Daer werden besprongen het eerste Regiment der Duytsche by de voorsz Spaengiaerden/ benedē lanckx dē voet vande hoochte/ neffens een waterkē daer de Ruyters boven op de hoochte waren/ de Santinelle drijvende in haer Corps de Garde/ daer sy in vielen/ al doot slaende wat sy vonden/ eer het Regiment conde in wapen comen. Ten lesten nae grooten dootslach retireerden de Spaengiaerden/ met cleyn verlies vanden haren. Tsanderdaechs is den Prince opgetrocken/ verlatende Berghen/ adviserende sijnen Broeder ende de Fransoysen binnen Berghen van al tghene datter passeerde/ eñ hoe onmoghelijck het was haer te ontsetten/ waeromme hy hen raeyde naer dien noch een ofte twee assaulten wederstaen waren/ tot een goede compositie te verstaē/ om haer persoonen te salveren. Dit geschiede ontrent half September.

De Hertoch bespringt een regimēt des Princen by nacht.

Prince met sijnen Leger vertreckt wt Nederlāt/ in September.

Alsoo trock den Prince af in Brabant tot Mechelen/ daer hy den Legher wat rustede/ ende latende eenighe Ruyters aldaer/ trock voorder nae den Rijn/ dien hy passeerde te Oorsoy/ daer hy sijn volc af dācte met groot perijckel van sijnen lijve/ by gebreck van betalinge die hy haer op de beloftē van Vranckrijck toeghesept hadde/ so haest als sy souden in Henegouwe wesen/ twelck hem falgierde. Waer door alderhande raetslagen over sijn persoone (te houden ende te leveren voor haer betalinghe) ghehouden werden: Maer by de eerbaerheyt vande Overste Ritmeesters/ heeft sijn onnooselheyt meer vermogen/ alsoo dat hy sijn volck afdanckende/ eñ ten besten daer mede composerende/ ende vertrock nae Hollant tot Delff.

Den Prince danct sijnen Leger af met perijckel/ eñ vertrect hem in Hollant.

Nopende de beleghheringhe eñ verweeringhe van Bergen/ hebben wy ghesept dat den Hertoch daer hadde gebrocht tweendertich stucken gheschuts/ ende wan eerst het Faulborch van Bertimout. Maer die van binnen floeghen sijn volck daer weder wt/ soo dat sy tijts ghenoech hadden dat af te branden: Eñ na dry dagen quam den Hertoch weder daer in logeren/ ende beschanste hem daer int midden/ nemende de Kercke tot hemwaerts voor beter defentie. Van daer buytē de voorborchten begonden sy begravinghe/ die continuerende totten Steenwech/ eñ van daer tot aent Ravelijn vande Poorte. Eñ om verscheyden weghen te hebben/ soo brochten sy noch twee begravinghen tot den wech byde Lack ofte Waterpoelen/ die alle dry in een quamen. Ten eynde makende een Schantse ghelijck een Bolwerck/ met alderhande materie ghesterckt/ daer sy altijt sints een Corps de Garde in hielden/ eñ versochten om daer door het water wt de grachten te treckē ofte leyden/ ende also te moghen ghemackelijcker de Stadt bestormen/ het welcke hem onmoghelijck was/ om dat Graef Lodewijck gestelt hadde seker ghetal van goede Archibusiers in de Contrescharpe/ die vromelijck beletten het doorsteken vant ghene dat het water inde grachten behielt. Daer na docht den Hertoch geraden die van binnen te benemen het gheriet dat sy hadden van het wt ende in gaen/ eñ voeren by het Clooster van Espinleu: Het welcke is een slecht ghebouwe recht buytē der stadt/ dat de Heer Poyet bequaem ghemaeckt hadde om hondert ende vijftich Soldaten in te legghen/ die altijt onder den Capiteyn Rouray den Spaengiaerden afbreuck ghedaen hadde. Waer tegen den Hertoch dede stellen vier stucken geschuts/ die in vierenvijftich scheuten dat bycans gheheel indē gronde schoten: Waeromme Poyet dat resolveerde te verlaten/ hem al schermutserende vertreckende na de Stadt/ met behulp van eenighe Barricades ofte vaten vol aerde/ als Doelen te voren tot sulcken eynde op den wech ghemaeckt/ ende van eenige Peerden eñ andere Archibusiers die wt der stadt haer hielpen ende ontsetten. Daer nae sondt den Hertoch eenen gevangenen Soldaet inde Stadt/ om haer de tijdinge vande Moort tot Parijs te draghen/ ende wende alle neerstichept aen tot dry saken/ als haer victalie te benemen/ by sijn begravinge de Stadt wel te beschieten/ ende alles tot stormen gereet te maken. Sijn geschut stelde hy in dry deelen/ ses stucken stelde hy op een hoochde om inde Stadt te schieten verloren schoten/ dienende om die van binnen haer defensie te benemen eñ verbaert te maken/ veel schade inde stadt daer mede doende. De ander in twee hoopen stelde hy alomme opt Ravelijn/ dat de Poorte van Bertimont bedeckte/ ende oock beschutte beyde de Cortijnen ende sijden/ eñ de gracht. De eerste dry daghen werden met schieten doorgebrocht/ om de Borstweeringhe ende Toorens af te schieten/ die op het Ravelijn ende Cortijnen eenichsins mochten flanckeren: dwelc hem te langer werc maecte/ om dat het al ghemetst is van seer goede ende harde stoffe ende steenen. Sy beschoten oock de Poorte van Bartimont twee dagen lanck/ met thien stucken/ die rusten op twee Toorens/ die sy beyde om hooghe door en weder schoten/ maer sy en condē die beneden niet schieten/ om het Ravelijn dat devoorten ofte onderste des toorens bedeckten/ dot wel 1572.

Belegeringe eñ defencie vā Berghen.

Dē Hertoch beschiet Berghen.

bewaert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. bewaert was/zijnde al van goede gemuerde materialen / elcke Poorte vander Stadt een hebbende. Die van binnen hadden noch op haer Contrescharpe ghemaeckt een Espaule oft rugghe/daer sy een getal Archibusiers conden in verbergen/de welcke conden weeren den toeganck vande grachten/in gevalle dat Ravelijn om verre gheschoten werde / waer mede sy oock beletten / datmen de begravinghe niet en conde wtbrenghen ofte openen inde Contrescharpe / nochtans dede den Hertoch soo vele met menichte van Pioniers ende alderhande materialen ende ghereetschappen daer by/ datter soo vele aerde verworpen werdt / dat hy tot inde grachten ghecomen was/resolverende daer het water wt te crijghen/ende die drooch te maken/om te beter tot stormen te comen. Waer teghen nochtans die van binnen achter de mueren groote rampars/ ende een platte forme ghemaeckt hadden / daer sy dochten de mueren weeckste te wesen / ende mochten beschoten worden. Het Ravelijn beschoten sy met acht stucken/aen beyde de rechte ende slincke sijde gheheel tot Poeder / niet resterende dan het middelste daer sy haer in beschanst hielden/ met Schanskorven beset / om haer daer tot inden stormente behelpen. Daer wert oock beschoten den Toren van sint Andries / seer dicke ende van stercke stoffe / al van Bricke ofte Careelsteenen/ daer sy seer gheweldelijcken ende lange op schoten/ niet profiterende/ dan dat sy dien so doorschoten / datmen daer door ende weder sach/soo dat die van binnen daer haer niet vrijelijck meer en dorsten houden. Om tselve te remedierē/practiseerden sy binnē achter den Toren in het rampaert een Flanck te maken/daer sy vijf groote stucken stelden/die de Spaengiaerden grootelijcx beschadichden/ende meynden int stormen haer noch veel beter daer mede te behelpen. Dierghelijcke Flanck hadden sy oock ghemaeckt op de platte forme/die sy op dander sijde van de Poorte Bertimont opghericht hadden/ daer sy oock vijf stucken op stelden / die de Spaengiaerts niet en conden wech schieten/ wat devoyr haer busschieters met haer stucken conden doen. Dit geschiet duerde wel een maent lanck/met weynich rusten / soo om al plat Lant te maken/ als om die van binnen den moet te benemen van meer wtvallen te doen: Maer sy wel van volcke / crupt eñ loot versien zijnde/maeckten cleyn werck van het schieten / wtvallende soo wel te voete als te Peerde/als sy profijt sagē. Een walsch Edelman genaemt Berlette/viel wt met xviij. Archibusiers / door het gat vander Sluys des grachts / ende overviel der Spaengiaerden eerste wachte / alsoo dat sy wt vreese haer Schantsen verlieten/ daer sy in haer Corps de Garde wel neghenentwintich oft dertich doot sloegen: Maer also hy retireerde/ creech hy eenen scheut in sijn lendenen/ daer hy binnen der Stadt namaels van sterf.

Wtval van die van Berghen / daer La Berlette doot bleef.

Die van binnen maeckten daerentusschen ghereetschappe van stoffe om de Bresse te vermaken/ als Wolsacken/ Bedden / stroo/ ende dierghelijcke ghewoonlijcke materien/ ende tot het Ravelijn desghelijcken / soo dat het weder also sterck als te voren werdt. De Heer van La Nove nam op hem de Bresse te verweeren/met hondert Edelen/ende een getal van Spiessen/ ende wtghelesen Archibusiers / daer by ordineerde hy vijftich Archibusiers te stellen int ghene datter noch overghebleven stondt vant Ravelijn / ende twee hondert op de Contrescharpe / tot beter beschuttinghe vander plaetsen. Den Hertoch hier op siende dat hy sijn volck niet en conde droochs voets totten storm brengen/om dat hy door de voorschreven beletselen/de grachten niet drooghe maken conde/dede schuyten maken / die scheut-vrye Borstweeringhen hadden/ende schietgaten daer inne / daer hy ghetal van Schutters wilde in stellen / om tot de Bresse te geraken op het water: Ende om op het Ravelijn dat oock noch int water lach/ te comen ende te winnen/ dede hy noch een Brugghe maken van Wijnvaten ende berders met koorden ghebonden / ende dierghelijck. 1572.

In desen staet was het beleg/als de Prince van Orangien met sijnen Legher daer van trock/de Stadt niet connende ontsetten/ als voorseyt is / waer door alle swaricheden van binnen opstonden/eerst de Borgerye die claechden seere/ de Soldaten/ namelijck die Papist waren/verlorē niet alleene den moet/ maer opentlijck mutineerden sy teghen haer Hoofden / segghende liever te willen over de mueren vallen/dan langher belegh te lijden. De Overste oock seer verslaghen zijnde over de Moort van soo vele Heeren ende Edelen tot Parijs/ ende daerenboven het aftrecken vanden Prince/daer alle haer hope op stont/ ende een groot mistrouwen deen van dander hebbende/ ende Graef Lodewijck selve sieck zijnde meest van onghenoechten: Door dese voorschreven oorsaken resolveerdē sy te hooren nae eenighe goede compositie / daer den Hertoch van Alva gheerne na luysterde/ om de eere te hebben van sulcken stercken stadt/ soo wel van vermaerde Hoofden eñ Krijchsvolck versien in soo corten tijdt sonder merckelijck verlies / vermeestert te hebben / daer alreede op gheschoten waren veerthien duysent vijf hondert ende vierendertich schoten grof gheschut. Waeromme tusschen de Heere van Noircarmes/met de Heerē van Vaulx/ van Licques/ende van Goinguies/van weghen des Hertochs van Alva: ende ter ander sijden met de Heere van Soyecourt/ La Nove / dElcourt/ ende Cormont / van weghen die vander Stadt int Leger met malcanderen overcomen zijn den xix. September/Anno M.D.Lxxij.

De voor[…] van het […] ghegeven […] Berghen […] den xix […] tember.

Als dat sy wt der Stadt trecken souden/ soo wel Graef Lodewijck van Nassouwen/ als alle andere Fransoysen/Edele ende Soldaten / soo wel te Peerde als te voete / met haer Dienaren ende ghevolch / Wapenen ende Peerden / Bagghen ende Baggasien/ alleenlijck wtghesondert Nederlantsche ghemeyne Soldaten/ die niet en mochten andere Wapenen draghen / dan Rapier eñ Poingaert. De Borghers die de Wapenen hadden ghedraghen/ mochten oock wt trecken sonder Wapenen/ maer wel met Bagasien/ ende Bagghen. Desghelijcx die van andere Religie waren dan vande Catholijcksche

Conditie[…] vant over[…] veren […] Berghen.

Roomsche

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Roomsche Religie/ die souden voortaen inde stadt niet meer moghen woonen/ ende dat dese alle vrijlijcken souden mogen passeren sonder molest/ belovende alle gheen wapenen te draghen teghen de Coninghen van Spaengien ofte Vranckrijck/ ten ware elck onder sijnen Coninck/ wtghenomen Graef Lodewijck ende andere Duytschen eñ Enghelschen/ die sulcke beloften niet en souden behoeven te doen. Tot beter volcomen van dit contrackt/ was het oock gheteeckent by den Hertoch van Alva selve / Don Johan de la Corda / met den Hertoch van Medinaceli/ Don Frederick/ eñ de Baron van Barlaymont. Daerenboven werden haer noch tot convoy ghegheven een behoorlijck deel van Peerdevolck/ ende in haer handen vier Edelmannen/ den Heere van Bertain/ den Baron Doingnies/ de Heere van Betencourt/ ende de Heere van Potteles/ die met haer souden trecken/ tot dat Graef Lodewijck tot Ruermonde ware/ ende de andere die na Vranckrijck wilden trecken/ die souden gheconvoyeert worden/ tot dat sy in Vranckrijck souden zijn tot Larbre de Guyse. Ende tot versekeringe van dese vier Edelen/ souden de vier contracterende Edelen/ met de Heere van Mons/ haer in handẽ stellen vande Heer van Noircarmes/ tot de wedercomste vande vier Edelen voorschreven.

Dit werdt wel gheeffectueert/ ende alsoo zijn de Fransoysen na Vranckrijck/ ende Graef Lodewijc nae Meurs getrocken/ ende soo nae Nassouwen. Ende den Hertoch tracteerde de Borghers van Berghen seer redelijck/ alsoo sy oock niet anders verdient en hadden. Anthonio Olivier ende andere Bewinthebbers trocken voor wt/ eer het Contract ghemaeckt were.

Den Hertoch hebbẽde door de moort van Parijs middel gehadt den Prince met sijnẽ Leger te doen opbreken/ ende dese machtige stadt weder te becomẽ/ ende vande syde van Vranckrijc nu versekert zijnde/ eñ in alle manieren nu seer verquickt/ die aparent scheen te voren onder te ligghen/ heeft (midts dat het nu opten winter was) sijn Hoochduytsche Ruyteren meest afghedanckt/ als den Keurvorst van Ceulen/ de Hertoghen van Bruynswijc ende van Holst/ diens Ruyters noch langhe int Lant bleven om haer betalinghe. De reste van sijnen Legher sondt hy onder sijnen sone na Mechelen ende dander afgevallen steden/ om die te dwingẽ. Hy selve trot na Maestricht ende op Nimmegen. Den Hertoch van Medinaceli na sHertoghenbossche.

De Hertoch mindert sijn Legher.

Het garnisoen dat vanden Prince binnen Mechelen ghelaten was onder Bernaert van Merode/ Heere van Rumen/ ghevoelende den onwille ende verslaghentheyt vander Gemeynten/ door het gheluck des Hertochs/ hebben de stadt eerlijck (niet teghenstaende de teghenspreken) verlaten: Twelc ooc die van Dermonde deden/ haer te onsterck kennende. Sanderdaechs den tweeden October/ also de Mechelaers wt sonden haer Geestelicke persoonẽ met Processie/ om haer verdrach metten Hertoch te maken/ zijn sy subytelijcken van alle canten van het krijchsvolck overvallen/ die soo wel wt hoochmoet over de muerẽ/ als door de Poorte inder stadt geraeckten/ ende hebben de stadt so jammerlijc gheplondert/ dat niet vele desghelijcken ghesien is gheweest: Want sy niet alleen Gout/ Silver/ Ghelt/ Cleeren eñ Juweelen buyt maecten/ maer oock koetsen/ taeffelen/ bancken/ stoelen/ schrijnwerck ende Houtwerck. Daer by vercochten sy eñ namen kolen ende torven/ hout ofte brandingen. Sy vonden daer ooc bequaemheyt van Scheyen om alle dẽ roof die niet tẽ wtersten gerantsoent wert/ tAntwerpen ende elders te voeren. Waer over de Spaengiaerden hare liberaliteyt toonden/ eñ een deel daer van gavẽ tot reperatie van het huys van Akẽ tAntwerpẽ (so genoemt) voor de Jesuitẽ. Summa alle wterste moetwillicheyt/ van rooven/ moordẽ/ vrouwencrachten werter getoont/ geen Nonnen ende Baghijnen/ noch Geestelijcke noch Wereltlijcke en werden ghespaert. Den roof werc gheestimeert meer dan vier Millionen guldẽs weert te zijn. De Heere van Swevegem wert daer tot Gouverneur ghestelt.

Mechelen overvallen eñ gheplondert vanden Hertoch/ de tweeden October.

Jammerlijcke plonderinghe.

Den Roof van Mechelen bouwet der Jesuiten huys tot Antwerpen.

Dit stuc/ om dat het te stringe schee over soo goeden stadt/ die haer altijt redelijcke gedragen hadde/ so dede den Hertoch een verclaringhe sijnder redenen drucken/ ende dis wt gheven den vierden October te Muysen int Velt-Leger by Mechelen/ waerinne hy die vã Mechelẽ beschuldicht/ dat sy Krijchsvolck onder haer begonnen hadden van over langhen tijt aen te nemen/ om des Coninckx garnisoenen daer mede wt te houden/ ende den wech te maken voor sPrincẽ volc/ die sy feestelijcken onthaelt haddẽ ende gelt ghegheven: Ende des Hertochs Legher comende/ hadden hem met haer Garnisoenen aenghevallen. Hadden oock tgheschut op sijn volck afgheschoten/ ende eenighe van dien ghedoot/ ende hem niet tijdts ghenoech de wete ghedaen van des Garnisoens vertreck: Waeromme sy verdient hadden gheplondert te werden. Nochtans aenseggende datter noch voorder boven de plonderinghe teghen de selve Borghers gheprocedeert sal worden met strengheydt. Desghelijcx teghen alle andere afvallighe Steden/ die des Coninckx heyrcracht verwachten sullen.

Dẽ oorsakẽ eñ redenen des Hertochs wreetheyt tegens die van Mechelen/ gaf hy in druck wt den vierden October.

Hy gaf oock een Placcaet ende Ordinantie terstont wt/ datmen alomme moest Inventarieren ofte opschrijven alle de goeden ende schulden der Rebellen/ ofte der ghener die haer erghens in ghemoeyt hadden/ ende dat een yeghelijcken moeste binnen drie daghen aengheven wat Goeden/ Schulden/ Landt oft Sant sy wisten erghens te wesen/ oft selve in handen te hebben/ oft selve de Rebellen schuldich waren/ op de verbeurte van dobbel de weerde/ soo sy het selve niet aen en brochtẽ/ ofte de schult den eyghenaers Rebellen betaelden: waer van den Aenbrengher soude hebben oft houden een derde paert/ den Officier ende den Coninck de reste.

Strãf Placcaet teghen de goederen der Rebellẽ/ byden Hertoch gedaen.

Van Mechelen is den Legher des Hertochs ghetrocken op Diest/ het welcke een crancke stadt zijnde/ niet geplõdert en wert/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. maer wat ghels gaf/ende van daer trocken sy voorder na Gelderlant.

Diest/Dermonde ende Oudenaerde/comen in handen van de Spaengiaerden.

Middeler-tijt heeft het Garnisoen van Dermonde de Stadt oock verlaten/die van de Spaengiaerdẽ haren pays cochten voor acht duysent guldens. Desghelijcx die van Oudenaerde/desparerende ghelijck veel ander Steden/hebben de Stadt ooc verlaten/ eenighe Gheestelijcken te voren straffelijcken ghehandelt/ ende een deel verdroncken/ ende op Oostende vertrocken / alwaer het Krijchsvolck meestendeel tschepe ontquam in Enghelant ende Zeelant. Maer Imbise van Ghent/ een stout man/ de sone van Jan van Imbise(naemaels vermaert) sijn Schip aen dẽ gront zijnde/ende in perijckel van gevangen te worden/spranck inde Zee/ daer hy verdronck. De andere Capiteynen/ als Jacob Bloemmaert/Guilliam de Graven van Gent/Anthoni Sype/ende andere/ meynden by eenen beteren wech in Zeelant te geraken/maer by nachte in een huys rontomme omcingelt zijnde ende haer niet willende gevangen geven/werden met vyer beset ende verbrant int huys. Vele gevangenẽ alomme t'Lant door/werdẽ gehangen ende onthalst. Eenẽ Edelman Anthonis Wtenhove/om dat hy de Gereformeerde Religie belende/wert levendich verbrant.

Een nieuwe Sterre in Nederlant ghesien.

In desen tijt Anno M.D.Lxxij. isser een nieuwe Sterre gesien/dat geen Comete ofte vaste Sterre was/ eñ haer claerheyt scheen voor eenẽ tijt te groeyen/ daer na verdween sy wederomme. Dẽ Hertoch van Alba versocht daer over de opinie vã Cornelius Gemma, die met meer andere daer van gheschreven heeft.

Aleer wy voorder vanden voortganc des tochts onder Don Frederico sprekẽ/ sullen wt verhalen watter in Zeelant daerentusschẽ gepasseert is. Jeronimus Tseraets/dẽ Gouverneur van Vlissingen/ hebbende nu vast veel krijchsvolcx/ twelck wt diversche quartieren in Zeelant aengecomen was/als wel negen Vaendelen Engelschẽ/onder Sire Omfre Gilbert/ ende veel Fransoysen/ die den Colonel Creptz onder veel Capiteynen toegebracht hadde/soo ontstont een jalousie onder henliedẽ/als oft deen oft dander persoone haer geerne meester vande Stadt van Vlissinghen ghemaeckt souden hebben / de sake niet sonder groot achterdencken zijnde/overmits eenmael eenen grooten oploop vande Enghelschen ghebeurde binnen Vlissinghen/ roepende Ghelt/ waer door dat de Fransoysen ooc in wapenen quamen/maer met ghereet ghelt werdt alles gheslist. Ende soo daer nae oock de Fransoysen insghelijcks pooghden te attenteren/ so was van noode dit krijchsvolc elders te gebruycken.

t'Vergaert krijchsvolck tot Vlissingen muyteneren/niet sonder perijkel.

Sy hadden(gelijck geseyt is)eenen tocht in Vlaenderẽ gedaẽ/op hope van haer binnen Bergẽ in Henegouwe eensdeels te worpẽ/oft eenige steden daer te beproevẽ/ twelc niet succederen en wilde. Daer nae op hope van groote intelligentie / trocken sy anderwerf nae Tergoes/de Hooftstadt vant Eylant van Zuytbeverlant/ ghelegen tusschen de Schelde eñ Honte/ voren vander Zee bedeckt met het Eylandt van Walcheren. Op dese heymelijcke intelligentie de eerste reyse niet wtgerecht hebbende/ooc van gheschut onversien zijnde/eñ hoorẽde van volc datter van Antwerpen quam om haer te slaen/soo warẽ sy vertrockẽ. Daer na is Jeronimus Tserraets/Gouverneur vã Vlissingen (latende dẽ Bailliu Smit/ Heer van Barlant daer in sijn plaetse tot Gouverneur) weder derwaerts ghetrocken met neghen stucken Gheschuts.

1572.

Tergoes anderwerf beleghert.

De stadt van Tergoes is ghelegen in een leech Marescagie Lant/wel gemuert/maer sonder strijck-weeren. De Poortẽ slecht/eñ de Grachten niet wijt: Daer warẽ binnen/ bovẽ de Borgers/ontrẽt ses hondert Spaẽgiaerdẽ/eñ twee hondert Walẽ/sonder grof Geschut/daer Gouverneur vã was Ydro Pacieco/ alleenlijc betrouwende dat sy van Antwerpẽ onset souden wordẽ. Jeronimus Tserraets/eñ Bartel Entens deden haer begravingen makẽ/ eñ planten haer geschut/ eñ maecten haest twee Bressen/ de een byde Hooftpoorte/wel xxv. schredẽ wijt/de welcke de Enghelsche ende Fransoysen snachts bestormdẽ/terwijle dat den Colonel Creptz met sijn Fransoysen de andere sijde meynde met Leeren te beclimmen: maer de Leeren werden te cort bevonden/also dat de Bresse wel gedefendeert zijnde/sy moestẽ wijcken. Daer na/hoe wel sy het Eylãt rontom beset hadden met oorlochschepen / hoorende dat den Hertoch derwaerts sondt Christoffel Montdragon/ een oudt ervaren Spaensch krijchsman/ die met twintich Vaendelen Walen op een leech water lancks t'Badt ende Agghet over de verdroncken Landen te voet int Eylant geraeckt was/ door behulp van eenen Bloemmaert van s'Hertoghenbosch oft Breda / die hem den wech wees (een heerlijck ende ongelooffelijck bestaen) so cregen sy sulcken schric/dat Jeronimus Tserraets hem hastẽde/ inbarqueerde sijn gheschut eñ volck/ terwijle eenighe Engelschen eñ Fransoysen de wacht hielden in een Schansse: maer int leste/also een yegelijc niet geerne de achterste is/ isser disordere gevallen/ so datter wel twee hondert geslagen worden vande achterste/eer sy conden tschepe geraken/ twelc geschiede dẽ twintichsten October. Jeronimus Tserraets hieromme qualic bemint/eñ beschuldicht wordẽde van verstant metten vyant te hebben/ trock nae Hollant by den Prince/hem beclagende over sulcke beschuldighers/beroepende met ghedruckte brieven (diemen alomme aenplacte op de Kercken) alle beschuldighers voor den Prince van Orangien sijnen Heere eñ Meester/ aenbiedende te rechte te staen/ protesterende dat hy behoorde verontschuldicht eñ in sijn eere te blijven/soo binnen sekeren tijt van veel weken hem niemant en quame beschuldigẽ: Maer niemant en isser gecompareert/hoe wel den meestendeel hem voor inhabil/dat is onbequaem ende onervarẽ tot soo grooten charge ofte last oordeelden/om so veel diversche Natien te gebieden/achtende dat tselve den ouden ervarenstẽ Hooftlieden ende Capiteynen lastich genoech vallen soude over sulcken vergaerde hoop Krijchsvolck te commanderen.

Montdragon onset Tergoes over de verdroncken Landen/ door de Zee te voet/den xx. October.

Jeronimus Tserraets Gouverneur van Vlissingen wort beschuldicht.

Dese

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. Dese maniere van Justificatie heeft Jeronimus Tserraets noch wt den haer niet connen verlossen/ maer het heeft hem sijn leven namaels ghecost/ want zijnde te Geertrupdenberge in Garnisoene/ ende sijn volc teghen sijnen danck wt treckende opten vyant/ daer van sy eensdeels werden geslagen/ hebben sy ghemuytineert / ende hem doodt gesteken/ waer over die het deden in Hollant geexecuteert werden/ ende het Vaendel van Capiteyn Trillo wert daerom ghecasseert.

Tserraets Justificatie ende doot.

Hier nae inden Winter zijn de Enghelschen meest weder na Engelant ghetrocken / desgelijcken de Fransoysen/ die oock van diversche humeuren waren / ende na de Moordt van Parijs thuys gheroepen werden.

De Enghelschen ende Fransoysen vertreckẽ na haer Vaderlant.

Daerentusschen hebben de Vlissinghers gesocht die van Middelburch in alle manieren te benauwen/ so wel te Lande met doorsteken vande Dijcken/ als alle wateren met Schepen te beleggẽ/ om die wt te hongeren/ ende alle ontsettinghe te weeren. Daer toe hebben sy veel Schepen van oorloge toegerust/ so wel ter Zee als op de Rivieren. Ter Zee mochte niemandt varen / sonder goede bestellinghe vanden Prince van Orangien/ oft de Staten des Lants. Eenighe Prijsen ingebrocht hebbende/ so moesten sy die aengeven de Admiraliteyt/ dat is een Court oft Hof van Rechters/ gheordineert om te oordeelen ende eyndighen alle saecken de Zeevaert ofte Rivieren eenichsins betreffende: Ende goedẽ Prijs gewesen zijnde/ vermochten sy dien te vercoopen / mids betalende trecht daer van / den Lande toecomende/ ende Borghe stellende so daer Apel viel.

Vlissingers ter Zee oorloghende.

Ter Zee gebruyctẽ sy meest cleyne scheepkens/ Vliebooten genoemt/ van veertich tot hondert/ eñ hondert en veertich vatẽ groot/ daer sy ses/ acht/ thien ofte twintich stucken Geschuts op leyden/ meest yseren ghegoten stucken/ die gemeynlijck mannende vreang met soo veel mannen als de Schepen vaten groot geacht waren/ oft voor elck groot last twee mannen/ eñ dese warẽ met leege Overloopen/ eñ met Boevenettẽ wel versien/ met Ketenen gespannen/ ontrent de masten eenige beschanssinge gemeynlijck hebbende/ om haer Archebusiers te bedecken/ elcke Bootsgeselle gemeynlijck sijn Roer hebbende. Met dese Schepen hebbense seer ontallijcke veel Schepen haren vyanden toecomende/ genomen eñ ingebracht: Waer door geen Cooplieden meer eenige goeden in Nederlantsche Schepen betrouwende/ gebruycten om haer te bedrieghen/ Fransoysche ende Engelsche Schepen / het welcke sy ten lesten oock ghewaer werdẽ/ ende daeromme alle sulcke als van by Westen quamẽ/ sprakẽn sy aen/ ende wisten by den eenen oft anderen middel aen de wete te gerakẽ/ dat het Spaengiaerden/ ofte haer vyandẽ Nederlanders goeden waren/ op vreemde Namen gescheept ofte verrole/ dat sy vonden by de Brieven geintercipieert/ ofte door de Schippers ende Bootsghesellen die sy wel tracteerden / betalende haer vrachten. Dies den Coophandel van Antwerpen ghedreven werdt ter Zee over Duynkercken/ Cales/ ofte Rowanen/ sommighe op noorder Havenen. Totten belegge van Middelburch/ ghebruyckten sy eenighe groote Schepen/ als Hulcken ende dierghelijck / maer meest / ende om alle de Rivieren ende stroomen te bewaren/ ghebruyckten sy groote Heude-schepen / ofte Boeyers / met Smackseylen / die sy Cromstevens hieten.

Beschrijvinge der Schepen ter Zee varende.

Dese hadden eenen gheheelen effenen leeghen Overloop van voren tot achter / ende voor op elcke zijde vanden Boechspriet voerden sy twee groote stucken Geschuts/ Colubrijnen oft Muerbrekers/ die seer lanck waren/ ende voorts achter ende ter zijden noch ses oft acht/ ofte thien stucken meer/ daer over was een Boevenette van achter tot voren/ ende een Meersche wel gewapent boven op den Mast. Dese dienden op de enge wateren/ lichtelicken keerende ende wendende/ eñ niet diep gaende/ hebbende meest platte bodemẽ.

Beschrijvinge van Oorlochschepen op de Rivieren.

Over al dit Schipvolc ende Schepen commandeerde den Admirael Worst / voor die van Walcheren/ dat een seer fijn/ geschickt/ ende erbaren Zee-man was / boven al seer stout/ resolut/ neerstich/ vroom/ ende de sake des Vaderlants oprechtelijck voorstaende/ die seer vande Spaengiaerden ontsien was/ ende dede veel exploicten die ghelucktent/ als het verbrandẽ vande Assabres/ daer wy van geseyt hebben/ onder t Casteel van Rammekens. Maer hy en leefde niet langhe: zijnde sieckelijc ende stervende/ wert hy vanden sijnẽ seer beclaecht. Waer na wert Boudewijn Ewoutsz sijn Swager Admirael / die oock niet lange leefde. Die van Zierickzee hadden oock haren Admirael/ also oock Campvere/ alle onderworpen zijnde den Admirael generael der Landen / twelck was (na het afstervẽ van Maximiliaen van Borgongien/ Marckgrave van Campvere / ende Heere van Beveren) de Grave van Hoorne / die onthalst worde/ in wiens plaetse ghevolcht is de Prince van Orangien.

Admirael Worst ende Boudewijn Ewoutsz.

Dit is den staet van Zeelant geweest alle het Jaer van M. D. Lxxij. te weten/ dat Walcheren het voorneemste Eylant gedeylt was. Vlissinghen ende Campvere/ twee steden voor dẽ Prince van Orangien houdende/ teghen de Hoofstadt van Middelborch/ jegens Armuyden/ met t Casteel van Rammekens/ gheheeten Zeeborch / welcke drye plaetsen met Garnisoenen vanden Hartoch beset zijnde/ die van Vlissingen ende Campvere sochten alle victalie af te sluyten / ende om dat generalijck het Zee-volck grooten haet op de Spaengiaerden hadden/ soo hingen sy alle de Spaengiaerden op die hen in handen quamen/ ofte bonden die twee ende twee te gader / eñ stieten die tot Vlissingen/ levendich vant Bolwerc in Zee/ eñ ontleerden den Hartoch dat ambacht / die tot dien tijt alle sijn vyandẽ als rebellen Gods ende des Coninex/ alom dede hangen ende worgen: maer door het diergelijck doen der Zeelanders heeft hy dat alienskens na gelaten/ om deen tegen dander te mogen lossen. Ongheloofelijck ghetal isser van beyde zijden in dien tijt opghehangen/ verdroncken ende ghedoodt / Edel ende onedel. Het Landt van Schouwen ende Zierickzee hielt het met den Prince/ ende t Lant Zuytbeverlant ende Tergoes metten Hartoghe. In desen

Der Zeelanders wreedtheydt verjaecht Alvas wreetheydt/ die hy was machtich.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. stant sullen wy die nu een wijle laten. Den Hartoch Middelborch soeckende te victalieren/ eñ so Meester te worden/ende de andere dat belettende / daer menigen schipstrijt om ghevochten wert/als wy noch verhalen sullen/ na dat wy den tocht van des Hartochs Legher onder Don Frederico sijnen sone in Hollant sullen verhaelt hebben.

Don Frederico treckt na Ghelderlant mettē Leger.

Don Frederico des Hartochs van Alvas sone/ Overste over den Legher / trock wt Brabant na Gelderlant / daer hem veel steden die afgevallen waren de sleutelen brochten/ende elck om deerste hem socht te reconcilieren: sulcken schrick was onder de menschen gecomen/tsints de moort van Parijs/ tverlies van Bergen/ende plonderinge van Mechelen/dat die van sPrincen partije/hert noch sin/ raet noch daet/ bycans in haer selven vondē. Also het met die vant Graefschap ende stadt Zutphen ghebeurde / een stercke ende wel ghelegen stadt op de Ysel/ende met goet Garnisoen beset/ alwaer Don Frederico met sijnen Legher den xvij. November

Zutphen ingenomen eñ gheplondert den xvij. November.

voor quam/ende plante sijn Gheschut/ende begoest die te beschietē: maer tsanderdaechs snachts vluchten de Soldaten met ettelijcke Borgers daer wt/door vreese ende oneenicheydt van haer mede-borghers/ soo dat het Spaensch krijchsvolc sdaechs daer na binnen geraecte. Die vander stadt wilden haer wel overgeven/maer het krijchsvolck siende dat het garnisoen van binnē de vlucht nam/ liep over het Ys ende Vesten / oock over de Mueren eñ de begonnen Bresse/om also als een gewonnen stadt die te plonderen / twelc sy deden / vermoordende al wat sy vonden: Dat niet geweke en was / mans ende vrouwen verdroncke sy een groot deel inde Ysel. Ettelijcke Soldaten ende Capiteynen hebben sy ghehangen met de voeten opwaerts aen Ghalghen/ segghende / dat sy contrarie haren Eedt weder teghen den Coninc ghedient hadden. Daer ghebeurde alderhande wreethepdt/alles wel vijf hondert doot blijvende: Twelck weder soo grooten schrick maeckte/dat alle steden schenen haer te willen overgheven / soo sy maer van goet verdrach mochten versekert wesen/principalije om datse sagen dat sulcken stadt/van gheleghentheyt ende natueren so sterck/ ende wel beset met volc / ende die men meynde dat de victorie des Hartochs wat soude schuttē/so lichtelijcken haer hadde laten vermeesteren.

Desen schric dede ooc den Grave vanden Berge/te Campen zijnde/met sijn Gravinne ende kinderen/eñ met al dat hy mede conde draghen/ oock sijn krijchsvolck/ vluchten na Westphalē/ verlatende alle sijn plaetsen: Twelck Graef Joost van Schouwenberch in Vrieslant ooc dede: ende also gaf hem geheel Vrieslant over. Ende die vā Sneet/een stadt aldaer / namen den Heere van Nederwormter gevangē/die sy te voren ontboden/ ende met grooter solemniteyt ingehaelt hadden. Die tot Harderwijck ende Amersfort in Garnisoen warē/verliepen mett e Borgers Geus ghesint zijnde. Also en bleef niet voor den Prince van Orangien/dan Hollant ende Zeelant: Vrieslant wert alles van Robles Heere van Billi vermeestert.

Den Graef vandē Berghe vliet wt Gelderlant/ eñ de Graef van Schouwenberch wt Vrieslant.

Van Zutphen is Don Frederico getrocken na Naerdē/een cleyn stedekē in Hollant/ de welcke meynende dat den Legher elders trecken soude/en waren haer so geringe niet comen presenteren/als sy wel mochtē/maer Don Frederico haer stadt nakende/hebben hen gewillich overgegevē: eñ also Don Frederico inde stadt logeerde/so isser (terwijle de Borghers besich waren haer gasten wel te tracteren ende festoyeren) een trommel omgeslagen ende wtgeroepen/dat alle Borgers eñ inwoonders soudē comen inde Gasthuys Capelle / daermen haer voor-houden soude waer na sy haer souden moeten reguleren. Daer gecomen zijnde/belaste Don Frederico die alle te vermoorden: hy stack den Burgemeester self doot. Ende dat geschiede met alle wreetheyt/datter niemant bycans ontquam: desgelijcken ghesciede den vrouwen ende veel kinderen. Nae alle schandelijcke handelinghen wert het stedeken geplondert ende afgebrant den xxx. November.

Naerden afghebrant eñ het volck al vermoort den xxx. November.

Van daer trock Don Frederico op Amsterdam/die het altijt mette Spaengiaerden ghehouden hadde/alwaer hy metten Grave van Bossu/van Oversteyn/ ende Heerē van Havrecourt/Noircarmes/eñ āder Overste/ verwachte dat hem de Hollandtsche steden alle comen opgheven souden / midts dat nu door de wreetheyt te Naerden ghebruyckt/ den schrick vermeerdert was: Maer vreese veroorsaeste onder vele een desperatie. Den Legher trock terwijlen op na den wech van Haerlem / alwaer de inwoonders alle middelen sochten haer leven te versekeren / opt welcke vielen verscheydē opinien onder den Raet aldaer. Ende midts eenen brief die den Pastoor vant Bagijnhof ontfangen hadde/ datter genade voorhandē was/soot terstont versocht worde/hebben eenige voornaemste (dien middel volghende) secretelijcken wt de stadt gesonden den iij. Decembris/ Dierick de Vries/ een oudt Borghemeester/ die van grooten aensiene was / met Christoffel van Schagen/eñ dē Pencionaris Assendelft/seer tot den Spaenschen genegen/tot dien eynde tot Amsterdam. Maer andere/ die diē middel niet seker en dochtē / hebben om voorder beraet daer op te nemē/de gesworen Schutters doen vergaderen ten selven daghe: Alwaer de Gouverneur Wybalt Ripperda/ een Vries Edelmā/ Joncker Lancelot van Brederode/ Adriaen Jansz Schoutet der stadt/ende den Borgemeester Stuyver present zijnde/dē Borgers voor hielt/wat hope ende brieven daer gecomen waren/ende dat Dieric de Vriese ende andere om genade wt waren/ Wat van de genade te hopen ware/ mochtmen aen de andere steden sien / Den Prince van Orangiē als Stadthouder/waren sy alle by Eede verbondē / welckē Eede hy wilde houden/ niet twijfelende sy souden tselfde oock alle als eerlijcke lieden doen/ Hy ware gheresolveert de leste druppel bloedts voor de Borgers eñ de stadt te wagen/ende so sy sulcx oock ghesint waren/souden sy het vrymoedelijcken wt spreken. Als sy dit ende dierghelijcke woorden (met cloecken moede gesproken) gehoort haddē/hebben de Schutters eendrachtelijcken geroepen/ lijf eñ goet

Don Frederico treckt na Haerlem.

Oratie van Ripperda Gouverneur van Haerlem aende partije.

met

1572. met hem voort gemeyn Vaderlant te willē opsetten. Waer op hy terstont vorder resolveerde te senden na dē Prince vā Orangien tot Delff/eñ oock aen Lazarus Muller/die opdē nieuwē Dam syn loopplaetse hadde/ met een Regiment Duytsche knechten van thien Vaendelen/om van hem onderstant te hebben. Muller trock dien selven nacht op met syn Regiment / ende is sanderdaechs voor Haerlem gecomen/ende heeft vier van syn Vaendelen onder den Luytenant Colonel Steenbach/mette Capiteynē Christoffel Vader/Lambert vā Wittenberch/ende Marten Pruys binnen ghesonden: Met de ander ses Vaendelen trock hy voorby nae Leyden. Voorts hebben sy terstont de Beelden wt de Kercken ghedaen/ ende de Gereformeerde Religie doen prediken/ende gheresolveert daer mede te houden.

In Haerlem treet in garnisoen vier Vaendelen Duytschen onder Steēbach/van Lazarus Muller regiment.

Hierentusschen waren Christoffel van Schaghen/ende den Pensionaris Assendelft van Amsterdam weder ghecomen / die belooft haddē de stadt Haerlem aen Don Frederico te leveren/Dirck de Vriese was daer ghebleven: Dese twee werden terstont ghevanghen ghenomen/ ende na Delff by den Prince ghesonden / alwaer Assendelft den xxiiij. December ghedoot wert/so daerom/ als om meer andere feyten: Christoffel van Schaghen sterf in de ghevanckenisse.

De Spaengiaerden quamen terstont tot Sparewouwe; waeromme die vā Haerlem terstont tot Sparendam sonden drie hondert mannen/soo Soldaten als Borghers/ onder de Capiteynen Marten Pruys / met Michiel eñ Geraert Verlaen/om Sparendam te bewaren/ zynde de Schansse op een passagie ende Dyck/ waer lancx het Leger hadde te passeren. Ende sonden oock mede sommighe Pioniers ofte Gravers/ om den hoogen Dyck door de steken/ende het Lant onder water te brengen: maer besich zynde/ ende noch niet diepe ghegraven hebbende/ werden sy vande Spaengiaerden verrast eñ verdreven/ende tghene sy alreede gegraven haddē/deden sy by de Boerē terstont weder stoppē. Daerentusschen wert het styf vriesende/so dat alle de wateren/genoemt Sparen eñ Tye / binnen Sparendam seer hart waren toegheyrosen: Waer door Juliaen Romero den ix. December dat over het Ys van achter eñ voren bestormt heeft. Eñ niet tegenstaende dat die van binnē haer dapperlycken weerden/eñ met haer Geschut groote moort onder haer vyanden deden/ so zyn sy daer binnen gecomen met gewelt: Waer over die van binnen de vlucht namen/niet teghenstaende dat die van Haerlem met een Vaendel Borgeren eñ een Vaendel krychsvolc haer tot assistentie(maer te spade) quamen. Daer bleef verslaghen den Capiteyn Marten Pruys/eñ ooc veel Spaengiaerdē.

Sparendam vande Spaengiaerden gewonnen den neghenden December.

Hierentusschen soo was binnen Haerlem gecomen de Heere van sint Aldegonde / van weghen den Prince van Orangien ende Staten van Hollant / die den negenden December de Schutterye ende Leden der stadt vergaderde/ende haer voorhiel dē noot der stadt/eñ hoe Dirck de Vriese met syn handelinghe haer tot een trouweloos accoort meynde te brengen/eñ diergelycke/versoeckende/sy souden tegen den aenstaenden noot eenen anderē Magistraet kiesen/ oft de Wet hermaken/daer toe hy gheauthoriseert ghecomen was vanden Stadthouder eñ Hove van Hollant/biddende te willen onder haer kiesen acht mannen tot Borgemeesteren/eñ veerthien tot Schepenen/waer van de helft het toecomende Jaer regierē soude/also geschiede. Eñ daer werden tot Borgemeesters ghemaeckt Claes vander Laen/Jonckheer Jan vanden Vliet/Geeraert Stuyvers/eñ Pieter Ries/met noch andere seven Schepenen/eñ thien Raden/die den last aenveert hebben/alle nootelycke Politiē tot beschuttinghe der stadt opghestelt. 1572.

Aldegonde van weghen Hof van Hollant/vermaeckt de Wet tot Haerlem de neghende Decembris.

Denelfden December is dē Leger voor Haerlem gecomen/xxxv. Vaendelē Spaengiaerden/ xxij. Vaendelen Walen / eñ xviij. Vaendelen Hoochduytsche / met acht hondert Peerdē; alwaer dagelycx andere meer toe quamen/met Geschut eñ toebehoorten.

Haerlem belegert den xj. December.

Don Frederico dede terstōt syn beschansinge eñ begravinghe maken/plantende syn Geschut/ hem verwonderende vanden wederstant/ zynde een grootachtige onstercke stadt/met slechte mueren eñ Grachtē/ meest bevest op de oude maniere: maer die vā binnen hebben haer ghefortifieert soo sy best conden. Den xviij. December heeft hy met veerthien stuckē Geschuts/schietende Clooten van veertich ende xlvj. ponden swaer/ geschoten ses hondert eñ Lxxx. schoten op de Cruyspoorte eñ Bolwerc/ de voorpoorte so afschietende/dat sy den wech totten Blockhuyse benamen: Waerom sy by nacht onder de Poorte moesten eenen wech maken/ende hebben met alderhande materialen de schade met grooter neerstichheydt gherepareert. Sanderdaechs hebben sy ooc op sint Jans Poorte eñ voort Blockhuys ses hondert eñ Lxxv. schoten geschotē/ waer tegen die van binnen begosten eenen nieuwen Wal te maken. Den xx. December tottē noene geschoten hebbende/eñ also tamelicke Bresse ghemaeckt/hebbē sy eenē storm gedaen/ de Soldaten op haer schouderen draghende sekere toegemaeckte Bruggen/om over de Gracht vant Bolwerc te comē: haer Schanssen laghen vol Archibusiers/ om die vande stadt vande wallen eñ mueren te keeren. Eñ also sy met xviij. Vaendelen hart aenvielen/ soo hebben die van binnen met groot Gheschut ketenen wt de stryckweeren gheschoten/dat de eerste moesten te rugge wyckē. Daer na hebben sy terstont den storm met versche Vaendelē vernieut: Waer tegē haer die van binnē wederom gestelt hebbē met schietē eñ steken/eñ wierpē brandēde reepē met vyer ende peck/dat sy weder afwekken/ latende de grachten vol dooden eñ vol wapenē. Daer bleven vele Spaengiaerdē van namen/ wel boven de twintich Bevelhebberen/ eñ andere Edelen. Dit heeft die van Haerlem grooten moet gemaeckt/de Borgers haer so vromelyckē indē storm dragēde als de Soldaten. De Spaengiaerden gewoon zynde victorie te vechtē/hebbē begost achterwaerts de dencken/ende de navolgende daghen met graven/myneren eñ schieten besich gheweest.

Haerlem beschoten.

Den eersten storm op Haerlem te vergeefs/dē xx. December.

Den tweedē aenval oft storm te vergeefs.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. Terwijlen de Spaengiaerdẽ besich warẽ voor Haerlem/ heeft den Prince van Oraengien eñ den Grave vander Merck alle haer krijchsvolc op ontboden/ in meyninge eenen Legher te slaen tusschen Leyden ende Haerlem/ op een Dorp Hillegom/ nu hebbende ontrent elf oft twaelf Vaendelen knechtẽ by den anderen. So haest sy daer gecomen waren/ achtende den vyant noch voor Haerlem so sterc niet te wesen/ sont den Grave vander Merc acht Peerden wt/ om des vyants doẽ eñ wesen te bespiedẽ/ die van dese eenige gevangen hebbende/ eñ vant voornemẽ de wete creech/ waerom hy haer terstont met ses hondert Peerden ende vijf duysent te voet heeft gaen bespringhen den x. December/ ende dat met sulcke snelheyt/ dat den Graef voorschreven daer Overste over zijnde/ qualick tijt hadde sijn Harnasch aen te doen/ ende sijn ses Vaendelen Duytsche/ ende ses Vaendelen Nederlanders ende Enghensche/ met hondert ende vijftich Peerden in slachordere te stellen/ met de welcke hy ende Bertel Entens seer onbedachtelijcken (sonder omsien oft de ander waren aenghecomen) met twee Vaendelen alleen/ ende sijn Ruyteren/ haer terstont het aensicht boot: maer syn Ruyteren te onsterc zijnde/ eñ so qualijck connende van hen gesien de menichte mits het eenen grooten Sneeu viel/ so waren sy gheslaghen eer sijt wel wisten/ ende namen de vlucht: Dien volchden de Bremers oft Hoochduytsche voetknechten/ ende veel andere/ eer datse wel in ordere ghecomen waren/ soo dat hem de Grave met sijn Garde bycans alleene vont in groot perijckel. Ten lesten quam hy daer noch van/ als twee Paerden onder hem doot geschoten waren. Eenighe manlijcke Vaendraghers/ onder andere Jaques Maertens van Gent/ sone vanden President van Vlaenderen/ wilden de vlucht beletten/ ende bleven staende/ haer selven int Vaendel windende/ werden daer in doorsteken. Aldaer ende inde vlucht bleven wel ses ofte seven hondert doot. Onder de gevangenen waren Babtista van Trier/ ende Hans Keller/ die de Spaengiaerden beyde aende Galghe levendich hingen/ met eenen beene/ eñ het hooft nederwaerts. De Grave vander Merck dede voor Trier bieden twee duysent Croonẽ/ met noch negenthien haerder ghevanghen Soldaten/ maer te vergeefs: Waeromme hy de neghenthien Soldaten terstont oock dede op hanghen.

Jaques Maartens van Gent sijn vrome doot.

Niet teghenstaende dit verlies/ heeft den Prince van Orangien noch sijn krijchsvolc by een gebrocht/ ende doen logeerẽ tusschen Leydẽ eñ Haerlem/ op het Dorp van Sassen/ van waer naderhandt binnen Haerlem gesonden was alle nootdruft/ ooc veel Soldaten van Walen/ Fransoysen/ Enghesche eñ Schotten/ onder diversche Capiteynen/ als Christoffel Gunter/ Schram vã Bruynswijck/ Duytsche Capiteynen/ eñ Capiteyn Cury/ Vehemy/ Margotin/ Venna/ Jasper eñ Sosey/ Paris/ Seminade/ Balfort: Dese waren al Fransoysen/ Walen/ Schotten eñ Enghensche/ met Serraets/ Haultain/ Rosengi/ eñ Bordet/ Commisarisen/ tsamen xv. Vaendelen/ behalven vier Duytsche Vaendelen/ die daer te voren in waren. Eñ dese werden in gesonden meest over het Ys/ als de wateren ende Haerlemer Meer toeghevrosen waren: Oock veel sledden dagheliicx met Coren/ Boscruyt/ eñ andere nootdruft, Waer mede die van binnen gesterckt zijnde/ hebben alle cloecke wederstant/ ende haren vyant grooten afbreuck gedaen/ dagheliicx op haer wtvallende/ so dat bycans geenẽ dach passeerde sonder schermutselen/ hebbende binnen veertich oft vijftich Peerde-Ruyters/ waer mede sy gevangenẽ achterhaelden ofte inkregen/ by de welcke sy der vyanden aenslagen eñ myneren onder haer Wallen vernamen. Onder alle wtvallen die sy deden/ was dien notabel die gedaen wert den xxv. Meert/ met duysent mannen opten Duytschen Legher int Haerlemer Bosch/ wt alle haer Schanssen de Duytschen wt drijvende/ daer wel vijf ofte ses hondert van verslagen eñ verdroncken werdẽ/ eñ namen haer af ix. Vaendelẽ/ eñ wel L. beesten: verbranden oock wel dry hondert Tenten ende Hutten/ veel buyts inde Stadt brengende. 1572.

Volck ende victalie binnẽ Haerlem ghesonden.

Wtval van die vã Haerlem/ den [...] Meert.

Niet teghenstaende dat in Haerlem veel krijchsvolck was/ soo resolveerde nochtans Don Frederico van daer sonder victorie niet te trecken/ niet tegenstaende dẽ coude Winter eñ dierte van victalie in sijnen Leger/ die haer al van Amsterdam comẽ moeste lancx eenen Dijck/ en liet hy dagheliicx daeromme niet af van schieten op het Bolwerck vande Cruys-Poorte/ eñ op de sint Jans Poorte/ eñ de Borstweeringe eñ muerẽ over beyde zijdẽ vãde Poortẽ/ eñ voorts na de huysen/ Cloosteren/ ende Kercken. Sy hebbẽ dageliicx gedolvẽ oft gemyneert onder de wallen. Den Hertoch daer wel drie duysent Pioniers ofte Gravers sendende wt het Landt van Luyck/ die daer meest al doot bleven/ so geschoten als vermoort inde Mynen. Die vander Stadt hebben daer tegen wonderlijcke Mynen eñ teghengravinghen ghemaeckt/ eñ dier x. oft xij. met Buscruyt opgeblasen/ hebbẽ ooc alle schade des nachts vermaeckt/ die daechs met schieten gedaen was. Die van binnen hebben nieuwe Wallen/ Vesten/ eñ Bolwerckẽ gemaect ghelijck een half Mane/ oock aende Cruys Poorte een Bolwerc met balcken aen malcanderen in een gevlochten/ gelijck een Rooster/ met Rijs/ aerde eñ Peerdemest gevult/ tot welcken wercke/ rijck eñ arm/ jonc ende out/ vrouwen eñ mans moesten arbeyden. Die van binnẽ haddẽ ooc een cloecke vrouwe/ eñ eerbaer Weduwe/ ontrent xlvj. jaren out/ Kennau genoemt/ die vander vrouwen in allen noot aenvoerde/ eñ met eenighe andere veel manlijcke daden (boven vrouwen aert) bedreef opten vyant/ met spiessen bussen/ ende sweert/ als een Man haer behelpende in Vrouwelijck habijt.

Een eerb[...] manlij[...] vrouwe [...] Haerlem.

Als nu Don Frederico wel veertich dagẽ lanck de voorsz plaetsen wederomme doen beschieten hadde/ soo heeft hy de Bresse tot twee reysen doen visenteren/ hoe die bestormelijc waren/ by vier ervaren Spaengiaerdẽ/ Rodrigo Peres/ Lodon/ Artayon/ ende dẽ Vaendrager Begerradin: Dese refereerden dat inde Bresse boven de hoochte vant

Bequ[...] bent [...] men b[...] Haerlem.

gebint

1573.

gebint eens huys niet op te climmen en ware / zijnde de Poorten / Bolwercken ẽ mueren soo afgheschoten / dat de Bresse wel twee hondert voetstappẽ wijt was / daer sy haer vyanden hant teghen hant mochten bevechten / sonder dat die van binnen eenige strijck ofte sydeweeringhen hadden / oock luttel plaets / ẽ daerenboven was de Gracht ẽ het Water al hert toegevrosen. Waeromme hy den dertichsten Januari / wesende den naesten morghen / besloten heeft te stormen eert licht was / belastende syn volck witte hemden over haer Wapenẽ aen te doen / om int doncker bekent te wesen. Ẽ de cloecste Vaendelen van Mondragon / met noch twee duysent Walen / ẽ seven Vaendelen Duytschen van Polvyler / dede hy by nachte inder Spaengiaerden Legher comen / om metten Spaengiaerden aen te vallen / de andere dede hy inde begravingen leggen / om die vander Stadt niet schieten vande Bressen ende defencie te weeren. Daer na als hy alle Natien aengesproken ẽ vermaent hadde / ende met alle bescheydenheyt alles wel gheordineert ẽ besteken was / ẽ de Capiteynẽ oock wel bedeylt waren / so zijn sy met groot ghewelt aengevallen / seer secretelijckẽ ẽ stille / een deel climmende van onder de Poorten / op de Poorten / Mueren ẽ Bolwercken / eer het die van binnen ghewaer werden. Maer ten lesten die de wacht tusschen de twee Poorten hadden / dat ghewaer wordende / boven veertich ofte vijftich niet sterck zijnde, hebben haer eerst ter weere ghestelt / alarm makende / ende de opgheclommen af ghestooten. De Schutterye ende ander Soldaten liepen terstont toe / ende de stoutste afgesmeten hebbende / werdt den aenval van buyten wederom gerenforceert. Als sy nu op het afgheschoten Bolwerck vande Cruyspoorte gecłommen waren / ende sterc daer op ende ontrent waren / hebben die van binnen een Myne (die sy te voren onder dat Bolwerck hadden doen graven ende delven / met buscruyt ende anders wel ghevult) aenghesteken / die inde Lucht vlooch met ontallijck volck / dat daer met haer Vaendelen op ende ontrent was / die daer onder versmoorden: Het welcke de naeste so bede vertsaghen / datter niet een meer vorst aen treden. Waer op die van binnen terstont op de reste aenvielen / doorstaken ende doorschoten al daer sy aen conden / voorts schietende inde flanckordere, buyten staende. Daer bleven veel Edele ende Capiteynen van alle natien doot / ẽ veel gequetste / daer die van binnen boven thien mannen niet ghemisten.

Den derden Storm op Haerlem / de xxxj. Janua. te vergheefs.

Tsins dien tijt heeft Don Frederico gedespereert te Stadt met stormen te winnen / midts het groot Garnisoen datter in was / maer ghe resolveert by andere middelen die te winnen. Geduerende desen storm / zijnder lancx de ander zijde vander Stadt wel tachtich oft tnegentich Sledden over het Ys met victalie ende alderhande munitie inghecomen / twelck soo langhe den vorst duerde / men haer qualijck conde beletten / ende creghen also in een Maent veel provisie / maer mochte tot soo grooten menichte luttel helpen. Waeromme die van binnen / teghen dat den vorst soude ghedaen zijn / hebben sy Galeyen ghemaeckt / ende Schepen toegherust. Desghelijcx dede den Prince tot Leyden oock veel schepen ende Galeyen tot rusten / daer Marinus Brant Admirael over was / met welcke schepen hebbẽ sy in Februario ettelijck Coren ende anders in ghecreghen / met twee metalen ende thien Iseren stucken gheschuts van Leyden ghesonden / met munitie. Maer den Hertoch van Alba heeft oock tot Amsterdam schepen doen rusten / daer de Grave van Bossu Overste van was / ende by het huys ter Hert den Dijck doorgesteken den xxix. Mey / ende drieendertich schepen ende seven Galeykens in het Haerlemer Meyr ghebrocht: Tusschen welcke Schepen isser op het Haerlemer Meyr dickmaels gestreden. Want de steden van Hollandt rusten oock veel schepen toe / als Dordrecht twintich / Delff derthien / Rotterdam vijfthien / Gorcum thien / Schiedam ses / ende andere na advenant / die den sevenden April inde Tage by Leyden vergaderden: Dese waren vaghelijcx aen malcanderen. Maer ten lesten / den xxviij. Mey / de Amsterdammers boven tsestich sterck zijnde / hebben sy des Princen Schepen overvallen / ende haerder wel eenentwintich ghenomen: ende met die victorie dwonghen sy een Schansse die op den cant vant Meyr lach.

Haerlem met Sleddẽ over het Ys eensdeels ge victalieert.

Schip-strijt voor Haerlem.

Ten lesten hebben de Spaengiaerden soo vele beschanssingen aent water ghemaeckt / ende tusschen de Stadt ende Watercant ofte Meyr / dat die van Haerlem ende des Princen Schepen gheen passagien conden ghecrijghen om by den anderen te comen. Die vander stadt haddẽ oock schanssen buyten de stadt ghemaeckt / om beter aen haer Schepen / ofte haer Schepen by haer te gheraken / ende haer beesten inde Weyde daer ontrent te beschermen / die sy daer hielden noch weydende / byrans soo langhe sy eenige hadden / tot den xij. Junij toe. Maer sy werden daer na belet (door der vyanden schanssen ende schepen) eenighe victalie te water te krijgen. Den Oversté Sonoy met die van Enckhuysen hebben den Diemer Dijck tot twee reysen ghepoocht door te steken / zijnde eenen Dijck die de Suer-Zee ende de Amstel vant Haerlemsche Meyr ende binnen-wateren scheyt / ende den eenlijcken wech is by den welcken die van Amsterdam over Landt allen noordruft hebben / ende meynden door desen Dijck gat int Haerlemer Meyr ende die Wateren te comen: Maer zijn daer telcke reyse van die van Amsterdam afgesmeten met groot verlies van volcke / hoewel sy begonst haddẽ te schanssen. Sy namẽ Oudekercke inne / om also haer daer te beter te stercken. Maer de Spaengiaerden zijn soo sterck gecomen / dat sy daer oock eenige van des Prince Vaendelen ghesłaghen hebben.

Diemer Dijck werdt doorgesteké maer te vergheefs.

Alsoo sy den Capiteyn Antoni Olivier / een cloeck man van Berghen Henegou tot Oudekerck verslaghen hadden / ende syn hooft over de mueren binnen Haerlem gheworpen hadden / soo wierpen sy noch een

1573. hooft int Blockhuys den sesten Januari/ met eē brieffken/dat het was het hooft van Capiteyn Philips Coninck. Het welcke de Soldaten van binnen terechde/ dat sy terstout deden elf ghevanghen halen ende ophanghen/ de baerden al op syn Geus gheschoren zijnde/deden sy de hoofden daer van in een tonne slaen/ met een Brieffken daer op/aenden Hertoch van Alva/voor syenen thienden penninck/ die hem noch onbetaelt was/waeromme hy de Stadt Haerlem beleghërde/ maer voor den interest oft verlet sondē sy hem het elffte/om dat hy niet claghen en soude: alsoo rolden sy de tonne in der Spaengiaerden Schansse.

Schamperheyt tot Haerlem ghebruyckt.

Wreetheyt tot Haerlem so wel buytē als binnen wt schamperheyt ghebruyckt.

Also die van buyten een Catte ofte platte forme ghemaeckt hadden/ hebben sy daer den xxvij. Mey savonts een Galghe opgherecht/ waer aen sy ettelijcke Borghers ende Soldaten ghehanghen hebben/ sommighe aenden hals/ ende sommighe aende voeten/ die daechs te voren meynden met buscruyt inde Stadt te comen. Waer door de ghemeyn Soldaten van binnen ghestoort wesende/ hebben sy terstont op een Bolwerck oock een Galghe opgherecht/ int aensien van haer vyanden/ ende liepen om eenē Meester Lambart/ Meester Querijn/eertijts Burghemeester/ende Ysel syn dochter een Baghyne/ haer teghenparthye houdende/ oock Groenentuych/ met noch vijf Soldaten ende eenen Jonghen/ met eenen Pape/ die sy teghen den danck vande Magistraet oock ghehanghen hebben: De Baghyne met een Vrouwe werden verdroncken/ende liepen noch meer andere inde stadt vangen/die haer suspect ende teghenparthye waren.

Daghelijcx sendt den Hertoch volck voor Haerlem/ groot verlies hebbende.

Aldus werden de ghevanghen over beyde sijden daghelijcx ghehanghen/ ende onghenadelijcken ghedoodt ende doorsteken/ twelck veel volcx sleet. Den Hertoch van Alva hadde daer veel vervullinghe van krijchsvolck ghesonden/ als groot ghetal van Spaengiaerden ende Italianen/ oock het Tercio ofte Regiment Della Ligua gheheeten/ met verscheyden andere Regimenten Walen ende Hoochduytschen/ die daer seer veel ghebleuen zijn/ soo by de stormen/ schermutselē/wtvallen/eñ met de verscheyden Mynen versoucken/ van coude/ ghebreck/ende alderley siecten/ dat het ongheloovelijck is. Onder andere werden daer gheschoten/de Heere van Noircarmes ghequetst/ Gouverneur van Henegouwen/ende de Heere van Cressoniere doodt/Overste vant gheschut/ende Gouverneur van Grevelinge/ende meer andere Nederlandtschen Adel/behaluen Spaengiaerden/Italianen eñ andere/soo dat het een seer strenghe ende bloedich beleggen gheweest is. Die van binnen hebben gheduerende tbelegh gheen groot verlies van volck gheleden/ hoewel de Spaengiaerden niet nae lieten/ soo met schieten/ Mijnen te doen springhen/ ende cleyne stormen/ allarmen ende aenvallē dat eenichsins de Stadt mochte krencken ofte verrassen: Sy hebben ontallijcke veel Mijnen doen graven/ende dan doen springhen/ als oock die van binnen daer teghen Mijnen. Sy hebben oock veel vyerclooten inde stadt gheschoten/ maer gheen merckelijcke schade gedaen, maer meer met ander groot gheschut/ dat veel menschen avontuerlijcken omt leuen gebracht heeft. Die van binnen daghelijcx dat schieten tellende/ vonden over de thien duysent/ dry hondert eñ tseventich scheuten op de Stadt gheschoten/ groote schade aende Torens ende huysen doende. Sy hebben op de Catte noch vier masten opgerecht/daer sy met vier coorden een houten huysken/boven ende achter opē zijnde/mede omhooghe trocken/ daer ettelijcke Archibusiers in stonden om te schieten al wat sy saghen/ ofte hem bloot achter straten gaf. Maer die vander Stadt schoten de coorden om-stucken/ dat het huysken met de Soldaten daerinne aen de een zijde neder vielen. Daer na rechten sy een ander op/ende wonden dat met bijsen ende schroeven op de masten: maer het wert met gheschut doorschoten/eñ ten lesten vandē Wint ter neder ghewaept. 1573.

Thien duysent dry hondert eñ lx. scheuten op Haerlem gheschoten.

Contrabat[...] tye van die van Haer[...] lem.

Ende alsoo die van Haerlem twaelf stucken geschuts (haer gesonden) nu ontfangen hadden/ waer onder twee metalen waren/ (haer vander Stadt Leyden geschoncken) hebben sy daer mede vijf van der vyanden stucken/op de voorschreven Catte staende/ ghebroken ende ontstucken ghe schoten.

Hoe nauwe die van binnē int leste besloten werden/so hebbē sy noch middel gehadt om haren staet eñ noot den Prince van Orangien ende Staten van Hollandt te kennen te gheven/ nae de Fuycke by nachte altemets Boden sendende/ die eenen corf met Duyven mede droeghen/ die binnen der stadt op Duyscoten broeyden. Deser Duyven eene lieten de Prince ende Staten weder vlieghen alst haer te passe quam/ met een cleyn brieffken aen tbeenken gebonden/ met Wasse ofte andersins wel bewaert/die vlogen terstont na haer coten/ alwaer men die gade sloech ende tbrieffken afnam: Een wetenschap die eertijdts in Oost-Indien ghebruyckt is gheweest.

Duyven werden briefdraghers ofte posten tot Haerlem[...]

Ghelt [...] Silver [...] Haerlem voor ghelt ghebruyckt.

Sy hebben ooc middelen gebruyckt van teeckenen wt de Torens/ met Vanen wt te steken/ ende vieren te toonen/ om van den ontfanc der brieffkens oft andersins de wete te doen. By ghebreke van ghelde hebben sy haer gheholpen met een stuck Silvers te teeckenen met Stadts Wapenen/het welcke half soo vele weert was alst voor wtghegheven werdt/met belofte der stadt/nae de verlossinge/ dat de volle weerde daer voren opgerecht soude worden. De andere steden van Hollant ende Zeelant hebben oock het ghelt ghehoocht/den Philips Daelder van vijfendertich op veertich gestelt: ander ghelt nae advenant.

Vant beginsel aen hebben die van Haerlem weynich ordere op de victalie ende provande ghestelt/ om dat sy hoopten datse te Water meer in ghekreghen souden hebben/ twelck haer met de Schansse in de Reviere belet werdt: Waer door nv inden Somer (door de menichte van volcke) inde stadt alderhande victalie ghebreck gheweest is/ so datmen de Soldaten op een pont Terwen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1573.

Honghers noodt in Haerlem.

wen broots daechs ghestelt heeft te eten in Junio/ ende de Borghers/ Vrouwen/ Kinderen/ende Dienstboden/ mochten niet dan Moutkoecken/ eñ Kenpkoecken eten: eñ ten lesten heeftmen Peerden / Honden / Ratten ende Catten gegeten/ ende alderhande Huyden / groene Cruyden / ende al dat ter kelen in gaen wilde. Als nu den honghers noodt soo groot was / datter veel menschen van hongher storven / ende niet langher conden wt houdẽ/ ende sy tselve den Prince met verscheyden middelen haddẽ laten weten/ heeft hy haer den vij. Juli wt Leyden met een Duyve gheschreven/ hy soude het ontsetten waghen op het Bosch / dan souden sy eenen allarm op de Fuyck maken / siende geenen anderen middel te water voorhandẽ: Waer op wel twee duysent Soldaten ende Borghers (met witte hemden gheclect) alle den nacht wachten om te helpen.

De Prince van Orangien meynt Haerlem te ontsetten.

Den Prince hadde onder den Heere van Batenburch/ met den Heere van Carloo/ Tserraets/ etc. alle krijchsvolc doen vergaderen tot Sassem/ daerby ooc een deel Hollantsche goetwillige waren/ die meest jonck ende noch gheen groote ervarentheydt en hadden/ die elcke Stadt wt haer Borgherije sont. Met desen hoop/ ende een deel wagenen met alderhande nootdruft/ waer van het meestendeel in Scheepkens gheladen was / is de Heere van Batenburch met de andere den achtsten Juli ten drie uren nae den noene van Sassem getrocken / ende gecomen int Noortwijckerhout / ende hebben aldaer wat gerust. Ten middernacht zijn sy opghetrocken / ende alsoo comende by het Spaensch Leger / vonden sy niemant in de eerste beschanssinghe/ waeromme sy stoutelijck voort trocken / als oft den vyant ghevlucht ware. Maer de Spaensche hadden haer op haer voordeel in laghen vertrocken. Ende also Batenburchs volck haer naeckte / hebben de Spaensche op haer los gheschoten/ ende so besprongen: Over het welcke het Peerdevolck verschrickte/ (die teghen alle ordre ende gebruyc mede inde beschanssinghe ghecomen waren) ende zijn te rugge ghevlucht/ dweers door haer voetvolck/ die wt alle ordre brenghende / ende door de donckerheyt/ den roock vant schieten/ malcanderen onwetens seer beschadigende/ ende soo den vyant overcomende/ werden sy gheheel verstropt. Daer bleven ontrent drye hondert doot / hoe wel men seyde wel van twee duysent: Batenburch selve bleef inde vlucht/ van een brugghe ghedronghen verswoort/ oock de Heere van Cloetingen/ ende van Carloo/ Tserraets gequetst/ ontquamt binnen Leyden. Batenburch wert niet seer beclaecht / midts dat hy beschuldicht wert/ dat hy sijn commissie ende bevel niet wel gevolcht en hadde/ te verre hem onder den vyant beghevende: Oock hadde het Peerdevolck groote schult. Het ghevluchte volck wert inde Garnisoenen gelept/ ende het Legher van Sassem verlaten / als oock het platte Lant voor den vyant.

De Heere vã Batenburch ẽ meer ander worden verslaghen.

Dese nederlaghe werdt die van Haerlem terstondt van den Prince gheschreven met een Duyve: Oock toonden haer de vyanden negen Vaendelen die sy daer ghenomen hadden. Waer op die van Haerlem hebben gheresolveert (siende dat Don Frederico tot gheen compositie en wilde verstaen/ om de Soldaten te laten met wapenen wt trecken) dat sy alle dat manlijck was / souden met ghewelt daer wt trecken/ de schepen ende schuyten op haer wachtende / ende dat sy de vrouwen ende kinderen souden inde stadt laten: Maer de vrouwen dat vernemende/ liepen soo onordentlijcken na de poorte met haer kinderen / dat sy nerghens door conden / dat seer jammerlijcken om sien was: Waeromme sy dat moesten wt-stellen voor dien nacht. Ende sanderdaechs den thienden Juli ordineerden sy/ dat seven Vaendelen Archibusiers souden den voortocht hebben / ende den wech maken / daer na souden den Raet/ Raets wijven ende kinderen volgen/ na haer de Schutters/ principael Borghers vander stadt / met haer wijven ende kinderen / ende hen souden volghen alle de Borghers die mede wilden / ende ten lesten acht ofte thien Vaendelen knechten die van de bresse ofte mueren ende wachten comen souden. Dit wert weder belet/ soo door dat hem den vyant vertoonde als oft hy hadde willen stormen / ende door eenen brief die den vyant wt het Bosch schickte/ inhoudende dat al dat inde stadt was/ soude ghenade hebben / daer hen de Duytsche Hopluyden ende Soldaten terstont op betrouden/ ende af-vallich waren. Den elfsten Juli / tsavonts meynden vier oft vijf Vaendelen Walsche Soldaten de Schaelwijcker poorte wt te trecken secretelijcken / daer veel Schutters ende Borghers onder waren/ ende waren veel alreede buyten/ verlatende de mueren ende wachte: Maer so dit weder ghescheide sonder ordre / met verbaestheyt/ ende gheen brugghe-legghers ende andere ghereetschappe ghereet en hadden / so heeft elck moeten met beroerte wederomme onder sijn wacht comen/ niet sonder groot perijckel dat den vyant terwijle niet over inde stadt en spronghe. Sanderdaechs smorghens zijn weder een deel Soldaten ende Borghers/ oock Vrouwen in Mans cleederen verbaestelijcken aende poorte ghelopen/ met veel vrouwen ende kinderen/ adieu ende afscheydt nemende/ dat seer deerlijcken ende jammerlijcken om te sien was: Maer dit werdt weder verhindert / door de hope van accoort die de Ghedeputeerde gaven/ daer de Duytsche knechten seer toe ghesinnet waren.

Resolutie tot Haerlem van wt te trecken.

Beroerte eñ confusie tot Haerlem om wt te trecke.

Den xij. Juli tsavonts is de Compositie besloten by den Hopman Steenbach/ Christoffel Vader / Capiteyn Kosony / met twee Borghemeesters/ ende andere/ van de stadt over te geven: Maer Kosony en wilde het Tractaet niet toestaen/ ende adverteerde dat de Walsche/ Enghelsche/ Schotsche/ ende Nederlantsche Capiteynen/ midts dat ghenoech was op ghenade ende onghenade van den Hartoch / waeromme sy de Valbruggen optrocken/ ende en wilden de Ghedeputeerde niet inlaten / die nochtans elders in raeckten / ende diversche schoone toe-segghinghen ende beloften des levens

Die van Haerlem verdraghen met Don Frederico den xij. Juli.

binnen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1573. binnen verhaelden / twelck eenighe seyden dattet maer den Duytschen / Schotten/ Enghelschen/ als vreemde belooft ende toegheseyt werde / De andere seyden haer/ het ware generalijck/ waer op sy discorderende/ nochtans de meeste roepende/ Don Frederico soude meer ghenade toonen dan hem wel toe betrout ware.

Den xiij. Juli werdt den Soldaten ende volcke (die met trommelslaghen vergadert waren) voorghehouden / oftse wilden met ghenade / oft onghenade des Hertochs in de stadt blijven/ ofte sonder gheweer wt der stadt trecken. Waer op sy riepen/ liever in stadt te blijven/ op hope vande schoone toesegghinghe/ waer van de Duytschen / Engelschen ende Schotten haer versekert hielden. Den selven morghen warender noch vele aende Poorte / om met ghewelt wt te trecken / soo sy Brugghe-draghers hadden connen becomen. Aldus lieten sy haer ghesegghen / op hope van des Hertochs goede ghenade. Maer een Fransoys Edelman/ ghenaemt Bordet/ die te Berghen in Henegouwe gheweest was / hoorende van ghenade ende onghenade spreken / voorsiende des vyandts voornemen / midts dat hy te voren eens ghesepdt hadde / dat hy sulcke gheen ghenade gheven en wilde: Soo heeft hy sijnen knecht op alle vrientschappe ghebeden/ hem te willen doorschieten/ twelck den knecht (nae veel ende langhe instantie) weygherde / waeromme hy syn eygen Roer onder sijn kinne ghestelt heeft/ ende soo hem selven doort hooft ghechoten.

Bordet een Capiteyn doorschiet hem selven den xiij. Juli.

Het verdrach wert bevesticht/ zijnde voor de Borgers redelijck/ als dat sy het plonderen ende haer leven af-cochten voor twee hondert duysent Guldens / wtghenomen sevenenvijftich Borgheren / die de principaelste der Stadt waren / ende bewint ghehadt hadden. Hier van heeft den Hartoch open Placcaten ghegheven / in forme van Pardoen-brieven. Van dit ghelt souden sy betalen hondert duysent Guldens ghereet/ binnen twaelf daghen / de reste binnen drye maenden. Daer op werden de Borghers/ ende Nederlandtsche Soldaten belast het gheweer af te legghen / ende haer te beghe ven in ettelijcke Kercken / desghelijcks de Vrouwen. Ende ten selven daghe werdt onder ses mannen een bol broodts van twee ponden wtghedeylt. Sanderdaechs wert den Duytschen / Enghelschen ende Schotten / oock belast de wapenen af te legghen/ op het Stadthuys / ende in Cloosters te vertrecken / alwaer haer terstondt wacht ghestelt wert. Ten selven daghe zijn meest de Spaengiaerden in de stadt ghecomen/ met Don Frederico / ende sijnen Raedt. Ende alle de Capiteynen ende Vaendraghers werden buyten ghevangen ghevoert. De Borghers werden hart ghedronghen haer ghelt op te brenghen / soo sy wilden het leven behouden. Sanderdaechs wesende den vijfthienden Juli / werden ontrent drye hondert Walsche Soldaten op de Marct ghehanghen ende gherecht. Den Gouverneur Wybalt Ripperda / wert den sesthienden Juli met sijnen Luytenant onthooft. Steenbachs Predicant werdt ghehanghen/ ende twee hondert neghenenveertich Soldaten int Meyr verdroncken. Den seventhienden Juli werden weder een deel Soldaten onthalst: Den achthienden wederomme drye hondert/ waer onder waren sommighe Borghers/ diet meynden te ontloopen / oock Symon Symonszoon den Predicant. Den xx. Juli werden Lanceloot van Brederode / Rosony / ende den Rentmeester vanden Briele te Schooten onthalst: Alsoo daer naer noch achthien Capiteynen ende Vaendragers / met de reste van Walsche/ Schotsche/ Engelsche ende Fransche Soldaten / ontrent tot vijf hondert. Daer nae noch den xix. Augustus zijn ettelijcke Soldaten / die int Gasthuys soo langhe sieck gheleghen hadden / op den Werf vant Gasthuys onthalst. Die inde besettinge laghen op de Schansie vander Fuyc/ als wesende int verdrach vergheten datmen haer spijse gheven soude / die lietmen van hongher sterven. Den xvj. Augustus werden de Duytsche knechten ontrent ses hondert sterck zijnde/ met hare Capiteynen ende convoy ter stadt wtgheleydt / om op Galeyen te setten/ diemen tot Groeninghen maeckte. Maer comende by nieuwer Kercken / zijn sy door de knechten van Broeckhuysen / met hulp van die van Enchuysen/ den bewaerders afhendich ghemaect / ende also verlost / ende de bewaerders gheslagen. Aldus werdt al het krijchsvolck van Haerlem met haer Capiteynen al omghebrocht/ behalven eenighe weynighe / die secretelijcken wech quamen. Ende den Schotschen Capiteyn ghenaemt Balfour/ werdt op belofte (van yet teghen het leven ende persoon vanden Prince van Orangien voor te nemen) los ghelaten / die tselfde den Prince verclaerde/ ende sonder wroegende conscientie/ achte hy in soo quaden belofte niet ghehouden te zijn.

Ranťsoen ende pardoen der Stadt Haerlem.

Soldaten van Haerlem worden ghehangen/ onthalst ende verdroncken.

De Solda[ten] op de Fuy[c] lietme[n] van hong[her] sterven.

Na dese victorie van Haerlem / heeft den Hertoch brieven ghescreven aen alle Steden van Hollant/ alle ghenade aenbiedende/ maer niemant gaf ghehoor: Selve die van Rotterdam antwoorden hem/ segghende/ sy erkenden geerne den Coninc van Spaengien/ maer voor Stadthouder en wilden sy gheenen anderen bekennen dan den Prince van Orangien.

Het belegh van Haerlem nu seven Maenden gheduert hebbende (hoe wel het voor de Spaengiaerden victorie was) soo heeft het nochtans haer reputatie seer gekrenckt/ ende bewesen dat sy oock wederstaenlijck/ ende niet onverwinnelijck en waren / ende het heeft oock den Steden van Hollandt tijt ghegheven / om haer te resolveren ende voorsien tot teghenweer: Te meer om dat sy tot Haerlem twistich werden ende mutineerden / midts dat het krijchsvolck dat buyten was / mede wilde deylen van den ghelde dat de stadt moeste opbrenghen / soo wel als die van binnen/ So dat sy haer Capiteynen ende Bevelhebbers van haer dreven / ende niet en wilden ghehoorich zijn/ voor dat sy ghelt hadden. Welcken twist onder haer duerde by de ses Weken eer sy

1573. weder te vreden ende betaelt werden / daer mede den Somer door ginck / ende te spade ghinghen Alckmaer beleggehen / twelck wy noch sullen verhalen.

Den Bisschop van Haerlem / Heer Godefroy van Mierloo / heeft de Kercken weder gewijdt / en̄ Misse ghesonghen den xv. Augusti / alwaer præsent was Don Frederico.

De Prince van Orangien is den xviij. Juli van Leyden vertrocken / daer latende den jonghen Grave van Montgommeri / dit met eenen hoop Fransoysen hem ten dienste ghecomen was / dese bleef daer met den Heere van Poyet met sesthien hondert mannen / vreesende belegh. Den Prince vertroc over Delff op den Briele / alle de steden besoeckende / ende sterckende.

Zeelantsche gheschiedenissen.

Hierentusschen / alsoo in Zeelant die van Vlissinghen ende van Campvere / die van Middelburch / Arnemuyden ende Rammekens beleghert hielden met haer Schepen van Oorlogen / also wy verhaelt hebben / so wert tselve Landeken gheheel afgeloopen / verwoest ende vol waters / veel scharmutselen om eenighe hooghe plaetsen ende huysinghen werden daer ghedaen / als ontrent Souburch / een huysinge vanden ouden Admirael Maximiliaen van Borgongien / Heere vander Vere / dat ten lesten verbrant were. Die van Vlissinghen maeckten oock Schanssen buytē op de Dijcken / also die vā Middelburch oock deden / twelc sy malcanderen sochten te beletten / ontrent de welcke de Heere van Cattem / Wackene ende Capelle / vanden Huyse van Borgondien door bastardijen / ende Admirael van Zeelandt / met een basse wt een Schuypte dootgheschoten werdt. De Spaengiaerden plonderden inden Winter opten Clunder seker Schepen die nae Dordrecht wilden / ende daer bevrosen laghen / tvolck verslaghen ende ghanghen: ende hebben oock Rommerswale gheplondert.

Seltsame stoutheyt der Vlissinghers / den xiiij. Janua. Anno M. D. Lxxiij.

De Vlissinghers te water meest meester zijnde / hebben den xiiij. Januario Anno M. D. Lxxiij. haer verstout voor de Stadt van Antwerpen Schepen te halen / die sy vry wech voerden / ja eenighe hebben de lieden tAntwerpen snachs van den bedde gehaelt / ende ghedwongen sonder spreken met haer wt de Stadt te gaen / twelck gheschiede aen eenē Joos Abt / oude-cleercooper / die sy tot Vlissinghen voerden / ende aldaer rantsoeneerdē. Sy hebben desgelijcken het soonken van Bouwen Eewouts Admirael / die Eewout Pietersen Worst was gesuccedeert / tAntwerpen wt den huyse vandē Schoutet ghenomen / daer het als gevaugen bewaert wert / ende voerden hem by schoonen daghe wt de Stadt nae haer Schepen. Door dese ende diergheliicke vrome daden zijn de Vlissinghers van een yegheliick bycans bemint ende ontsien.

Stoute ende seltsame feyten der Zeelanders

Toerustinghe des Hertochs om Middelburgh te ontsetten.

Den Hertoch van Alva schreef ende sont alomme in Vranckrijck / Denemercken en̄ Oostlant om Schipvolc / om die van Middelburch met ghewelt te ontsetten / maer hy vercreech alleenlijck eenige Bremersche bootsgesellē. Hy dede alle de Schepen die hy becomē conde (bequaem zijnde) toerusten / soo wel te Berghen ende elders / als tAntwerpen / ende dede oec vele nieuwe timmeren: het geschut dat daer toe noodich was / dwonck hy de Steden te besorghen. Sijnen Admirael was Sancio Davila / Castileyn vant Antwerps Casteel / die het bewint vā al hadde. Ondertusschen hebben sy met alle behendighe middelen / nu ende dan een schipken ofte schuypte met Coren en̄ anders tot Arnemuyden ghesonden. Met ghewelt hadden syt eerst bestaen te ontsetten met de tweeentwintich Spaensche Vassabres die vol Spaengiaerden waren / ende van den Admirael Worst onder Rammekens manneliick bespronghen ende verbrandt werden / alsoo wy hier boven verhaelt hebben.

1573.

Verscheyde middelen by de Spaengiaerden gesocht om Middelburch te victalieren.

Den thienden Octobris Anno M. D. Lxxij. voeren sy weder met sevenenvijftich Schepen / ende wel met twee duysent Mannen van Antwerpē ende elders derwaerts / maer sy werden te rugghe ghedreven / met verlies van een Oorlochs Schip / ende een Bargie ofte Galeye. Ontrent den lesten Februario / Anno M. D. Lxxiij. is Sancio Davila van Antwerpen ghezeylt / met ontrent vijftich Schepen (veel groote daer onder zijnde) de Reviere nederwaerts nae Derneuse / niet teghenstaende dat die van Vlissinghen thien ofte twaelf groote oude Schepen met steenen van sekere Cloosters ghesoncken hadden / tusschen Lillo en̄ Ordamme / om de vaert te becommeren / daer sy nochtans properlijck voorby raecten. Ontrent Derneuse zijn haer de Zeelanders teghen ghecomen / ende hebben ettelijcke teghen daghen malcanderen gheschoten / daer den Colonel Arietta met meer andere doot bleef / en̄ zijn ten lesten te rugge gedreven / de groote Schepen weder na tAntwerpen / en̄ de cleyne na Berghen op Zoom / van waer sy meynden door te raken / Maer sy werden weder te rugghe ghejaecht. Te Ordamme deden de Spaengiaerden een Schansse oft sterckte maken / die met gheschut ende Garnisoen besettende / om de Zeelanders te beletten daer voorby te comen.

Ontrent den xxvij. April is Sancio Davila (nu een deel Bremersche Scheepsvolck becomen hebbende) wederom met een groote Vlote wel gheruste Schepen nae Middelburch ghevaren / met groot gewelt ende in goede ordere / den Wint Oostelijck zijnde: Maer sy werden door dē Admirael Worst ende meer andere Vlissinghers ghedreven tot by Breskēs / alwaer sy van voren en̄ van achteren also besprongē werden / dat de Zeelanders vijf vā haer principaelste en̄ grootste schepen ghenomen hebben / onder andere het vermaert groot Schip den Olifant ghenoemt / daer groote bloetstortinghe geschiede / want alle het volck vermoort ende verdroncken wert: Waer onder de Heere vā Blichui ende andere waren. De handen / armen / voeten / beenen / darmen / ende stucken vlees / vergaderdemen in manden op de schepen nae den strijdt / alsoo dat die eer een vleeshuys ofte slach-huys ghelijck saghen dan schepen / soo hadde het groot gheschut

Schip-strijt van Sancio Davila / voor Middelburgh met verlies den xxvij. April.

daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1572. daer door gheschoten. De andere schepen geraeckten door terwijle men streedt/ niet sonder schade tot Middelburch/ sommighe van dien by den wech noch gesoncken ende verbrant zijnde. Tghene sy daer brochten (gelost hebbende) hebbē sy haer schepē met Coopmanschappe ende anders gheladen/ ende keerden in Junio met goeden Wint wederomme/ ende met haer de Heere van Beauvoys/ vandē Huyse van Lanoy/ achterlatende anderwerf ses ofte seven Schepen/ die vande Vlissinghers ghenomen werden. De Heere Beauvoys ginc den Hertoch tot Nimmeghen besoecken/ van wien hy bedanckt/ ende voor synen dienst hoogelijcken gheloont werdt/ ende den gheheelen last vande Zeeusche oorloghe werdt hem belast.

De Heere van Beauvoys naevolghende synen last (hebbende meer Schepen tot die oude Armade toegerust/ is andermael van Antwerpen afghevaren nae Zeelandt den vijfden Augusti/ wel met tachtich schepen groot eñ cleyne. Maer ten selven daghe hebbē de Zeelanders het Casteel van Zeeborch ofte Rammekens in gecregen/ in manieren als volcht.

Charles Boysot Gouvernerende voor den Prince in Zeelandt/ ende Loys Boysot syn broeder Admirael hebbende voorgenomen het Casteel van Rammekens ofte Zeeborch in Walcheren te bespringen: Sonden al voren haer krijchsvolc om die van Arnemuyē van Middelburch af te sonderen: dese aldaer gelegert wesende/ hebben haer subijtelijcken ghetoont als oft sy Arnemuyden noch mede seer sterck wilden beleggen. Het welcke die van Middelburch ende Rammekens vernemende/ heeft hem den Capiteyn van Rammekens met synen Chirurgijn/ ende soo veel als hem goet dochte/ wt syn Casteel begheven in Arnemuyden/ latende maer tseventich man int Casteel/ ende seer weynich van buscruyt versien. Aldus subtijlijc wtgeloct zijnde/ hebbē de Zeelanders subijtelijck dat belegert te water eñ te Lande/ ende brachten daer gheschut voor/ ende beschotent/ ende met groote Hulcken ten hooghen Water hebben sy wt de hooghe Meerssen met Archebusiers die van binnen van haer defencie ghedreven/ ende mineerdent oock aen de een zijde. Ende alsoo den Gouverneur ende ooc den Chirurgijn dien dach waren tot Middelburch ghegaen/ alst beleghert wert/ soo gebeurdet dat den Luytenant gheschoten wert in synen arm/ oock veel andere ghequetst/ die alle vreesden van haer wonden te sterven/ by ghebreke van Chirurgijnmeesters: Waer door sy genoech verflout werden/ ooc cleyn authoriteyt onder haer zijnde/ ende sy quade ghereetschappe/ middel ende wille vindende om weder teghen te mineren/ hebben het Casteel den vijfden Augusti overgegeven/ alwaer redelijck veel coren ende andere munitie in ghevonden worden.

De Zeelanders winnē Rammekēs Casteel behendelijcken den vijfden Augustus.

Hieromme heeft de Heere van Beauvoys moeten resolveren die van Middelburch te helpen van een ander zijde/ ende varende voorby/ alsoo by Vlissinghen ter Zeewaert in/ seylde rontomme het Eylant van Walcheren (dat seven mijlen int ronde is) den Roompot inne/ daer de Zeelanders luttel op bedacht waren/ ende lande syn volc op onser Vrouwen Polder opt Landt/ met de cleyne schepen/ de groote bleven te Vieselinge legghen/ niet sonder perijckel.

Beauvoys vaert buytē om den Roompot in/ om Middelburch te helpen/ den xix. Augusti.

1572. Alsoo voerden sy haer victalie van achter overlant/ binnē Middelburch/ hoewel niet alle/ door vreese ende resistentie van de Zeelanders. Sy lietē daer aent Lant Christoffel de Montdragon voor Gouverneur/ een oudt Spaens ervaren Capiteyn met vijfthien Vaendelen knechten. Dit ghedaen zijnde (vreesende besprongen te worden) so zijn sy weder de Reviere wt der Zee opghekeert dē xix. Augusti/ maer niet sonder verlies. De cleyne schepen/ ontrent veertich in ghetale wesende/ sondt de Heere van Beauvoys nae Bergen op Zoom/ denckende die van daer wederom op Arnemuyen te doen passeren. Maer de Zeelanders hielden die met Oorlochschepen besloten by de Boomcreke. Sy hadden oock selve eenen aenslach om Bergen in te nemen den thienden September/ eñ dat met leeren te doen beclimmen/ twelck haer niet en gheluckte. Diergheleijcken aenslach op Zierickzee is den Spaengiaerden oock ghefaelgeert.

Middelburch was noch niet volcomelijck ghevictalieert/ midts dat sy in Augustus haer victalie niet al en hadden connen lossen/ wt vreese der Zeelanders/ dies sy den sesthiendē November weder van Antwerpen afvoeren/ meest met groote schepen. Eñ afvarende (hoewel sy by de Geestelicks met Processie ende Wijwater ghesegent werden/ soo hebben sy int triumpheren den adieu afschietende/ onnooselijck met eenen vergheten cloot/ vier menschen (buyten de poorte staende) doot geschoten/ ende ses gequetst. Voorder verbrande een vande schepen/ van haer eyghen buspoeder aenghesteken. Eñ in een ander berste eē stuc geschuts/ dat wel dertich mannē doode ende quetste. Het derde quam aende gront/ viel omme/ eñ versticte int sant: Ende dit was een schoon nieu schip/ t'Antwerpen by bedwanck des Hertochs ghebout/ van een eerlijck/ cloeck/ ende treffelijck Coopman/ Gielis Hofman ghenaemt/ die een patroon van den voornoemden Admirael Worst gheweest was/ de welcke voor de oorloge noch eē seer groot ende schoonder Schip ghebout hadde/ dat op syn eerste reyse in Zeelandt op de zanden bleef.

Gielis Hofman.

De groote schepen van dese Armade bleven tot Saftinghen haer onthoudende/ eñ sondē de cleyne schepē ontrent vijftich sterc door de Boomcreke/ meynende dat sy alsoo tot Arnemuyen souden gheraken: Maer de Zeelanders leggēde by Rommerswale met ontrent achtendertich schepē/ hebbense bevochten den tweeentwintichsten November/ soo dat sy haer salveren moesten tot Bergen op Zoom/ nemende elve daer van/ twee ter Oorloge gerust/ eñ negen met victalie geladē/ ende ontrent vijfhondert mannen daer van salveerden haer tot Rommerswale/ die haer terstont beset vindende

1573\. ſonder victalie/werden ghedwongen haer over te geven. De Zeelanders aē Lant tredende/ verbranden alle haer Zoutkeeten. Van Bergen creghen ſy geſtolen by nachte drie ſcheepkens met Tarwe door/ die tot Arnemuyen aen quamen/ twelck dede den Prince van Orangien den x. Decembris van Delff op Dordrecht vertrecken/ eñ ſoo nae Zeelant varen/ om Middelburch/ nv in de wterſte benautheyt zijnde te dwinghen.

Eer wy ten eynde deſes belegh van Middelburch comen/ dient wat particulierlijcker verhaelt/ hoe die Zeelanders dit belegh hebben ghehardeert ende wtgevoert/ tot grooten onſprekelijcken coſte/ moet ende manheyt/ ſoo veel groote Armaden wederſtant ghedaen hebbende/ by de twee Jaren gheduerende.

Gouverneurs eñ Admiralen der Zeelanders.

Deſe Zeelanders ende Vliſſinghers/ ſoo ſy op Paeſdach den Spaengiaerden warē afghevallen/ alſoo zijn ſy eerſt ghegouverneert geweeſt vā Jeronimus Tſeraets vā Breda/ die om eenige onbequaemheyt verſteken zijnde/ ſuccedeerde tſint de Heer van Barlant: na hem Heer Charles Boyſot/ eē treffelijc ende ſeer gheſchict Edelman van Bruſſel. Tot Campvere Gouverneerde Heer Jan de jonghe van Antwerpen. Admirael in Walcheren was eerſt Eewoudt Pieterſſen Worſt/ alias Capiteyn Worſt/ ſeer vermaert: maer die en leefde niet lāge/ ſo oocdeden veel die na hem ſuccedeerden/ als Bouwē Eewoutſen/ eñ Jan de Moor/ dies ſy des Gouverneurs Charles Boyſot broeder Admirael ghemaeckt hebben.

Grooten noot/ gebreck eñ ongeval/ nochtans ſtoutichept vande Zeelanders int belegh van Middelburch.

Onder deſe voorſz bevelhebberen hebbē de Zeelanders alle wterlijcke/ ja ongelooſfelijcke devoyr ghedaen/ om die van Middelburch te vermeeſteren/ ja ſy hebben lijf ende goet ghewaecht ende bygheſet/ alſſer gheen ghelt meer voorhanden was/ om de oorlochſchepen te onderhouden/ ſchipvolc te betalen/ ofte van victalie te provanderē/ ſoo hebbē ſy gedwongen geweeſt wt de Zee te halē/ wat ſy vondē. Ondertuſſchen hebben de Admiralen/ Capiteynen ende ſchipvolck op de Schepen dickmael niet anders te eten ghehadt dan Pekelharinck/ ende droncken Water/ ofte ſmal ende ſeer cleyn Bier. Soo dat wt noodt niet alleene der Spaenjaerden/ maer ooc etlijcke Italiaenſche goederē werdē vry eñ goet buyt geweſen (om dat ſy haer mettē krijch deelachtich maeckten/ met krijchſvolc voor Haerlem te ſeynden/ als was het Tertio Della Liga ſo ghenaemt.) Deſgelijcx namen ſy ooc meeſt al de ſchepen die op Vlaenderen wilden varen: Alſoo oock altemet als den noot ſulcx eyſchte/ ſoo ſloegen ſy aen al wat ſy vonden ter Zee/ dat ſy vercochtē wt noot/ haer daer mede behelpende: Ende midts dat dit by de Staten van Hollant eñ Zeelant ſo geenen prijs bevonden wert/ ſo hebben ſy haer by brieven tot weder betalinge verbondē/ dat ſy tſins veel eñ meeſt voor het eynde vander oorloghe eerlijcken betaelt hebben.

Zeelanders worden wyt noot Zee ſchuymers/ ofte roovers.

Tot diverſche reyſen hebben ſy ſoo bloot ende naect van middelen eñ gelt geweeſt/ dat ſy reſolveerden/ haer voornemen eñ belegh te latē/ maer ſy zijn telcker reyſen miraculeuſelijckē aen middelē geraect: Als onder andere/ als ſy op eēmael tot reſolutie gedwongen waren/ ſo ſy geen ander onderſtant van Hollant ofte elders binnē eenen geſettē dach en cregen/ ſo ſoudē ſy haer belegh eñ wachten verlatē: waer op ſy af ſonden den Baillju vā Vliſſingen/ Meeſter Pieter de Rijcke/ een treffelijc perſoon/ midts hem toeſeggēde/ dat ſy ſo lange noch wt houdē/ harderē/ ende haer behelpen ſouden/ tot dat hy van den Prince van Orangien ende Statē van Hollant weder quāme. Maer den Baillju in Hollant gecomen zijnde (midts dat ſy aldaer oock door het belegh van Haerlem eñ anders in grootē noot warē/ ſo en vant hy geen middelē om ghelt oft victalie voor het ſchipvolc te vercrijgen. Maer de Prince vā Orangien vernemende dat de Zeelanders belooft hadden te harderē eñ wt te houden/ tot op des Baillius wedercomſte/ ſo en wilde hy hem niet laten ſo haeſt weder keeren/ ſegghende/ dat hy betrouden dat Godt de Heere/ by den tijt wat wercken ſoude. Ende corts daer nae quam de tijdinghe/ datter wt de Zee eenighe Schepen met Paſtel ofte Weet ende anders gheladen in ghebrocht waren: waer mede den aenſtaenden noot ghebluſt wert.

Stantvaſticheyt eñ vaſt betrouwen/ vāds Prince van Orangien.

Ja in deſe noot ende armoede/ hebben nochtans het ghemeyn ſchipvolck eñ Soldaten ſoo grooten manheyt beweſen/ dat verwonderens weert is/ want ſoo by gevalle eenighe van haer ſchepen/ vanden vyant (by den Winde/ ofte aen gronde comende) vermeeſtert werden/ hebben ſy dickmael liever het vyer in haer eygen buſcruyt gheſteken/ ende haer ſelven met haer vyanden alſo verbrandt/ dan in haer wreede vyanden macht te vallen.

1574\.

Ten leſten/ alſoo het belegh wtghevoert hebbende tot int jaer M.D.Lxxiiij. ſo hebben ſy noch het leſte ende hartſte ſpits af te byten ghehadt/ dat was als nv den Hertoch van Alva vertroc ende den Commandador int Gouvernement was ghetreden/ ende nv in Januarius alle ſyn ghewelt ende macht van volcke ende ſchepen voor het eerſte exployt ſynder regieringhe dochte te toonen/ hem ſeer verlatende op ſyn groote experientie/ als die den Heere Don Jan van Ooſtenrijck inden ſchipſtrijdt tegen de Turcken (alſo hier voren verhaelt is) Gegouverneert hadde/ ende dien gheen cleyn deel dier victorien toegeſchreven en wert/ eñ hem meeſt tot het Nederlants Gouvernement gerecommandeert hadde.

Den groots Comandador neemt voren Middelburch te ontſetten.

Deſe Comandador/ door ſyn wetenſchap meynde midts tbehelp vanden Winter/ eñ doncker nachten van twee ſydē/ ergens door tot die vā Middelburch te gerakē/ te wetē hy dochte met groote ſchepē/ de Honte af derwaerts te avontueren/ ende van Bergen de Schelde af mette cleynſte te paſſerē/ achtende dat de Zeelanders niet en ſouden connen beyde de Vloten teſſens wederſtant gedoē. Maer den Prince vā Orangien/ die deſer ſake wtcomſte oock vreeſde/ was oock in Zeelant gecomē/ om te voorſien met alle ſyn macht ende ervarentheyt.

Deſen leſtē aenſlach in Januario M.D. Lxxiiij. is wtermaten geweldich gheweeſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574.

Beſchrijvinghe der Spaengiaerden ſchepen ende gewelt den xxix. Januari/ Anno M. D. Lxxiiij.

Over de groote Schepen is weder Admirael gheweeſt Sancio Davila / zijnde den Heere van Beauvoys geſtorven: Syn ſchepen warē groot/ wel verſien eñ gewapent/ vol krijchſ volck ende ſchipvolc. De cleynder ſchepen warē Boepers/ Crouſtevens/ ende Hueden / niet diep gaende/ oock ſeer wel met gheſchut ende volck opgheruſt. Den Admirael daer van hadde op hondert eñ tachtentich mannē. Den Viceadmirael hondert dertich mannen. Deſe cleyne ſchepen waren tweeendertich in getal/ behalvē noch de victalie-ſchepen. Hier over Commandeerde als Admirael/ den Maeſtro del Campo, ofte Colonel Juliaen Romero/ een oudt ervaren Krijchſman. Deſe laghen te Bergen op Zoom/ bequam zijnde om door te paſſeren/ ende Middelburch te victalieren. Haren generalē aenſlach was dat Sancio Davila van Antwerpen comende met ſyn groote ſchepen/ ſoude af varen lancx de Honte/ tot int gheſichte van Walcheren: Op welcken tijt tſelfde ooc doen ſoude Juliaen Romero vā Bergen de Schelde af/ eñ alſoo malcaderen int gheſichte comen/ ten eynde van Zuytbevelant ofte tLandt van Tergoes. Ende ſy dochten dat de Zeelanders haer niet en ſouden connen weeren tegen beyde/ maer deen deel ofte dander ſoude haer verraſſen/ eñ tot Middelburch geraken/ ofte de victalie ſchepē in ſeyndē: Maer het is anders gebeurt. Want de Prince ſyn Admiralen/ ende Capiteynen reſolveerden de eene vlote ofte de ander te beſtrijden/ eer ſy malcanderen conden aſſiſteren / zijnde door ſyn Spiē geadviſeert vandē aenſlach/ ofte ſelve diergheliycke imaginerende. So deylden ſy ooc haer ſchepē in twee hoopen/ eñ leydē de groote op de wachte voor Walcheren opt vlacke/ maer qualick ghemant. Het meeſte ende cloeckſte volc was metten Admirael Loys Boyſot / ontrent xix. ofte xx. ſchepen int getal. Ende ſeylden alſo den xxviij. Januari na haer vyanden toe / de Schelde op/ die ſy vonden dē xxix. Januari/ weſende vrydach/ ontrent Loddijcxhoec op Ancker legghende: maer ſy hebben terſtont haer Anckers opghetrocken/ eñ haer ſeylen gemaect/ int geſichte vanden nieuwē Gouverneur/ die met alle ſyn Hofgheſin eñ Edelen ſtont eñ ſach het ſpel aē/ vant hooft vā Bergē. De Zeelanders ſyn terſtont ſeer mannelijc by Rommerſwale de Spaenſche ſchepen aengevallē/ daer terſtont dē Zeeus Admirael een ſcheute creech lancx door ſyn ſchip eñ volc ondert verdec/ twelc veel volcx doode eñ queſte/ onder andere oock den opperſchipper Schot/ dien ſyn been wert afgheſchoten/ ende noch vande Peſte niet geheel gheneſen was/ die hy ghehadt hadde/ hebbende noch een loopende gadt/ daer van behouden (ſo ſeer behertichden ſy haer Vaderlants dieſt.) Deſe ſcheut niet tegenſtaende dede Schot noch ſyn devoir/ met eē ſpieſe in ſyn hant: ſynen behout Sone oft ſwager Claes Claeſſens wert daer ooc geſchoten. Den Admirael Boyſot ſelve wert met een archebuſe door ſyn caecken ſyn ooghe wtgeſchotē: Waer door hy/ zijnde geclamt vandē Admirael der Spaengierden/ ſcheen

De Zeelanders vertaſſen der Spaegiaerdē Vlote voor Bergen den xxix. Januari/ M. D. Lxxiiij.

Den grouwelijcken ſchipſtrijdt voor Bergen

genoech in perijckel te weſen/ want die waren alreede veel overgheclommen. Maer een ander ſchip quam den Admirael Boſot te hulpe/ daerentuſſchen hadden de andere oock elc een ſchip aen boort gelept ofte gheclampt/ eñ vochten alſo voor eenen tijt ſeer vreeſſelijcken/ met verſcheyden fortuynen/ tot dat een cloec jongelinc van Walcherē geboren/ zijnde inde meerſſe vandē Zeeuſchen Admirael/ ſprongk over inde meerſſe van den Admirael der Spaengiaerden/ ſyn tegenpartye/ eñ dien aldaer vermeeſtert hebbende/ clam hy op/ eñ nam af vande ſtenge de Vlagge ofte vaendel van des Admiraels ſchip/ eñ wont dat om ſyn lijf/ ende liet hem daer mede neder rijſen int ſelfde Schip der vyanden/ daer ſyn volck nu alreede veel in over geclommē warē. Deſe Vlagge af zijnde/ hebben de andere van des vyans ſchepē/ veel den moet verloren ghegeven/ als meynende dat hy genomen was. Waerdoor ten leſten de Zeelanders thien vande principaelſte ſchepen meeſter werden/ eñ namen/ ende eenighe verbranden/ de andere namen de vlucht. Viere vande ghenomen ſchepen brochten tot Vliſſingen de tijdinghe / ende vijue werter tot Campvere gevoert/ waer onder den Admirael eñ Viceadmirael waren. Daer bleven meer dan twaelf hondert mannen doodt over beyde zijden. Onder andere bleef daer oock de Heere van Glijmes Viceadmirael der Spaengiaerden/ ende Octavius Percvot/ met meer andere Spaengiaerden. Den Admirael Juliaen Romero/ croop wt een geſchut-venſter/ met een ſchuyte alſoo daer van comende. Daer en wert gheen ghenade getoont/ over al dat levende gevonden wert/ het wert al/ ja met goude ketenen inde furie ongheplondert) over boort gheſmeten/ ſoo hittich waren de Zeelanders gheſint/ ende en namen gheen ghevanghen. Een wonder werck Godts.

Hierentuſſchen is Sancio Davila metten ſelven ghetijde/ met ſyn groote ſchepen afghevaren int gheſichte vant Eylant van Walcheren/ tot voor Breſquijn: Eñ alſo hy de ander Vlote niet en vernam / is hy ten ancker blijven liggen/ verwachtende tgheſichte van de Vlote van Juliaen de Romero.

Den Prince van Orangien/ zijnde ten ſelven tijde ſeer becommert voor tſucces ſynder ſchepen die nae Berghen waren/ eñ ſeer vreeſende dat Sancio Davila ſoude daerentuſſchen moghen door varen: na dat hy alle ordere gheſtelt hadde/ ſo hadde hy hem in ſyn Camere tot den ghebede begheven. Ende als hem de tijdinge ghebrocht wert datmen Sancio Davila Vlote hadde ſien ten Ancker leggen/ ſo wert hy ſeer verblijt/ midts het waters getijde haer tegen wert: Waeromme hy Godt danckte/ ende ſtont op/ ende ghinck nae het hooft van Vliſſinghen/ ende ſachſe daer ſelve ligghen/ bycans niet twijffelende vande victorie ſyns volcx voor Berghen/ daer van hem corts daer nae de tijdinghe ghebrocht wert/ met de ghenomen ſchepen ſelve/ ende de gequetſte/ waer onder was dē opperſchipper Schot/ die corts daer nae ſterf. Sancio Davila

1574.

Een [...] mende [...] feyt vā [...] Zeelanders Jongheling

Nederlag[he] der Spa[en]giaerden voor Berg[en] den xxix. [Ja]nuari/ [M.] D. Lxxiiij.

Des Prin[ce] van O[ran]gien Ge[...] vrucht[...]

vernemen-

1573. vernemende van Juliaen de Romeros nederlaghe/ seylde terstont weder op na Antwerpen / vreesende oock besprongen te worden/ despererende die van Middelburch te moghen helpen / die hierentusschen in grooten hongers noot waren/ alle de peerden/ honden / catten ende ratten ghegeten hebbende / sy backten oock wafelen ende broot van Lijnsaet/ eñ andere saden/ sy atē coecken daer de olie wtgeperst was/ sy sloegē oock viercante goude ende silvere gelt/ Daelders eñ halve Daelders om tkrijchsvolck daer mede te betalen/ daer op stondt D.R.P.E. MIDDELB. 1572. Twelc aldus op Duytsch beduyt: Godt eñ den Coninck ghetrouwe volc van Middelburch: hoe wel andere die letteren anders wtlegghen.

Honghers noot tot Middelburch.

Dē Coronel Montdragon dese nederlage vanden synē vernomen hebbende/ die eensdeels op syn instuctie voorgenomen was/ eñ dat nv geē ander hulpe hen te verwachten en stonde/ ooc oorlof van te accorderen hebbende/ so heeft hy besloten ende ghecapituleert de Stedē van Middelburch ende Armuyden over te leverē in handen vandē Prince van Orangiē/ met alle amonutie eñ geschut. De conditien waren/ dat hy mette soldaten met haer wapenen eñ toebehoorté soude moghen wt trecken/ ooc alle Papen/ Monicken / Soetelaers / Busschieters/ Schippers / Comissarijsen / ende alle die wilden. De Zeelanders souden haer schepen ende convoy geven tot in Vlaenderen. Alle de Coopmanschappe/ ooc Geestelijcke goederē soude verbeurt zijn. Den Coronel Montdragon soude belgven weder te keeren in ghevanghenisse/ soo hy niet en verloste Heer Philips van Marnix/ Heere van Mont sinte Aldegonde / met de Capiteyn Jacob Symonsen / een Italiens Ingheníeur / genaemt Citadella/ den Luytenant vanden Capiteyn Willeken van Angeren/ ende voor de vijfde Capiteyn Jan Pettijn. De stadt soude drie hondert Borgeren van Vlissingē/ van Campvere eñ Zierickzee ontfangen. Dit is also gecontracteert/ den xix. Februario/ ende daer nae volcomen/ ende de ghevanghenen verlost: Ende alsoo is de Prince meester ghewooden vant gheheele Eylant van Walcheren ende vander Zee.

Middelburch over ghegeven in handen van den Prince den xx. Februaria/ M.D. Lxxiij.

Om het welcke te houdē ofte af te weerē/ de Spaēgiaerdē geenderhande middelē/ cloecheyt/ gelt/ goet eñ bloet aē gespaert en hadden. Want het is bevonden/ dat het onderstant ofte ontset datter gepoocht is die van Middelburch te doen / binnen den tijt van twee jarē den Coninc aen gelde gecost heeft (behalven tmenschen bloet) tseventich mael hondert duysent guldē/ ofte seven milioenē gulden/ daer onder nochtans niet begrepē en is der Soldaten gagien die daer toe gebruyct werdē/ maer wel de gagiē vāt schipvolc/ ooc niet begrepen de schepen noch het geschut/ maer wel het toerustē ende wtreeden / met de amonutie ende toebehooren des gheschuts ende victalie.

sConincx oncost vant ontsetten vā Middelburch te vergeefs / heeft verteert seven milioenen gulden.

De Prince nv het geheel Eylant hebbende/ heeft die vlecke vā Arnemuyē doen sterc maken met Blochuysen/ wallen/ vesten eñ poorten/ die previlegien als een stadt gevēde/ twelc alsdoē so verdestrueert was/ datter niet een huys in en stont dat deuren eñ vensteren hadde/ dan het huys daer den Capiteyn in gelogeert hadde/ de Soldatē hebbēde wt noot vā brantvier alles verbrant.

Arnemuyen wort als een stadt gesterct

1573.

Also wy nv de twee lanckduerighe belegeringen van Haerlem ende Middelburch ten eynde hebben gebracht/ dienen noch eenige accidenten verhaelt vandē jare M.D. Lxxiij. als dat de elende dagelijcx vermeerderde/ want daer quamen dat Jaer / veel vreemt krijchsvolcx int Lant/ Spaēgiaerden/ Italianen/ Boergoginons ende Duytschen/ die al qualijc betaelt werden/ eñ daer door sonder discipline/ beroofden alomme de Landen/ eñ aten die op/ daer door groote elende ende armoede was spruytende.

Veel vreemt krijchsvolcx comende onbetaelt zijnde) teerden de Landē wt.

Nae de groote vorst in Januario Anno M.D. Lxxiij. Het doopen subijtelijck over comende/ isser seer veel waters in Brabant gheweest/ soo dat tot Mechelen veel lieden moesten boven op haer camers woonen. Te Leuven heeft het Landt-water twee Stadt-poortē ende wel twee ofte drie hondert huysen ter neder ghedreven/ veel Borgers verdronckē/ ende heeft aldaer ende elders groote schade ghedaen.

Groote wateren in Brabant nae de vorst.

tAntwerpen werden in een vergaderinge sevenendertich persoonen Herdoopers gevangen/ eñ ten selvē dage tot Brussel sevēthien, die namaels ten diverschē tyde werden by laste vanden Hertoch van Alva verbrant na groote tormenten/ om haer medeplichters te betichtē/ mans/ vrouwē/ weduwen eñ jonge dochters/ na den viere gaende moesten haer tongen wtsteken/ tusschē twee ysers die toegeschroeft werden / eñ dan met een gloeyende yser ghebrandt/ op dat sy soo opswellende niet achterwaerts en souden connen slibberen/ ende dat al om haer spreken tusschen de wegen ende aenden stake te verhinderen: Tselfde wert die vande Ghereformeerde Religie oock ghedaen/ hoe wel sy meest als sedicieuse gedoot werden/ ende in grooten ghetale.

Veel Herdoopers gevanghen eñ gebrant dien de tonghe wert vast geschroeft.

In Februario namen die van Bommel (alwaer dat Dirick van Haessen Gouverneerde) de stadt Meghen in/ ende deselve geplondert hebbende/ soo verlieten sy die wederomme. Veel ende diversche diergelijcke aenslagen geschiedē daer dagelicx over beyde zijden: menige slagen ghevielen daer. Het peerdevolc sloech eens eē groot deel Spaēgiaerden / die met eenen grooten buet van Coren eñ anderen roof meyndē te passeren.

Gheduerende noch het belegh van Haerlem/ hebben die van Hollant haer beclaecht over de Grave vander Merc/ Heere vā Lumey/ etc. die hem aldaer als Stadthouder hadde gedragen/ ende dit om groote extorsien/ moetwillen/ ende anders by hem eñ de syne begaē. Onder andere deden de Roomsche Catholijcken groote clachten over veel Gheestelijcke persoonen / Papen ende Monicken/ die hy ter doot ghebrocht hadde seer wreedelijcken / tot wrake van den Grave van Egmonts doot/ eñ diergheliicke: Maer boven alle andere wert de Pater van S. Aechte tot Delff Cornelius Musius, seer van alleman beclaecht / zijnde een

De Grave vander Marck van den Hollanderen verclaecht eñ in bewaringhe ghestelt, in Mey.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1573. goet ende oudt gheschickt ende wel beminde man/ oock een goet Poeet/ die op den wech vanden Haghe ghevanghen wert/ ende tot Leyden ghebrocht/ de welcke hy snachts seer subijtelijcken hadde doen hangen. Op deser menichfuldige clachten/ alsoo hy met Bertel Entens met alle ghelt/ goet/ eñ anders hem meynde te vertrecken/ schepen ghehuert hebbende/ soo hebben de Staten van Hollant in Mey den Grave voorsz in bewaringe doen houden tot Leyden/ ende daer na opt Casteel van Honingen by Rotterdam voor eenen tijt lanck. Ten lesten/ door tusschenspreken van den Prince/ is hem weder alle vryheyt ghegheven/ na het overgheven van Middelburch/ maer ghedeporteert vã alle Regiment: Waeromme hy van Hollant na Zeelant vertroc by den Prince/ eñ alsoo na Duytslant/ daer hy sterf van vergift/ Anno M. D. Lxxvij. ofte Lxxviij. vã syne quaetwillige hem gegevẽ.

Geertruydẽberghe ingenomen by Sralada den xxviij. Augustus.

Int leste van Augustus dẽ achtentwintichstẽ dach/ heeft de Prince tot Dordrecht zijnde om dat te stercken/ by middel vandẽ Heer Poyet Fransoys/ de Stadt vã Geertruyden berge doen beclimmen by de Bredasche poorte eñ innemen/ alwaer dat een Vaendel Walen onder eẽ Spaensch Capiteyn in lagẽ/ die daer meest doot gesmetẽ werden: den Borghers wert niet misdaen. Daer wert als Gouverneur in gestelt Jeronimus Tseraets/ die daer doorstekẽ wert van syn volck/ daer voren van verhaelt is.

Gheduerende het belegh van Haerlem/ heeft den Hertoge van Alva door dẽ Grave Maximiliaen van Bossu doen schrijven wt den Legher voor Haerlem aen eenen Hugo Jansen Borghemeester van Delff/ van date dẽ xiiij. Februari Anno M. D. Lxxiij. hem vermanende/ dat sy de schoone oorsake van hare pays by den Coninc te vercrijghen/ niet en souden laten voorby passeren/ als was den Prince van Orangiẽ daer zijnde/ ghevanghen te leveren aenden Hertoch van Alva/ soo sy dat deden (twelck hy haer wt liefde tot de Stadt Delff dragende riet) en versekerde hy haer niet alleen vergiffenisse/ maer oock seyde hy haer toe op syn trouwe/ eere ende leven/ dat hy haer soude doen hebben sulcke vryheden eñ Previlegien/ als sy souden dorven eysschen/ daerom souden sy die weldaet wel overleggen/ waer mede sy niet alleene haer Stadt Delff in ruste ende vrede souden stellen/ maer oock gantsch Hollant/ dat anders verloren soude gaen.

Dese brieven by den wech afghewor pen zijnde/ werden den Prince in handen gelevert. Dierghelijcke brieven sondt hy oock aen de stadt Rotterdam/ om haer te beweghen tot Spaens Garnisoen in te nemen: den Bode gevangen zijnde/ wert nae den Prince ghesonden.

Ontrent dese tijt hebben die van Hollant begoest des Graven Haghe te stercken eñ beslupteñ met wallen ende grachten: Maer ontrent dẽ lestẽ October/ also dat Spaensch krijchsvolc weder begoest al Hollant door te loopen/ hebben sy het werck na gelaten/ ende het krijchsvolc vertroc op Maeslantsluys ende op den Leytsendam.

Die van Delff hadden een Schasse op de Poldervaert doen maken/ tegen het loopẽ van de Spaensche/ diemen Schampalva noẽde/ daer in commandeerde dẽ Capiteyn Jan vanden Corput/ die de Spaengiaerdẽ die te Vlaerdingen/ Maeslantsluys/ eñ daer ontrent lagen/ ontrent den xxij. December sochten te bespringen/ ooc trachtende een bequame plaetse op het water de Schije te hebben/ om die van Delff haer schipvaert te benemen/ daer haer ende die van Rotterdam veel aen gelegẽ was: Maer de Spaensche werden te rugge gedreven: eñ de stedẽ branden alle de Dorpen af op de Schije/ houdende eenighe Oorlochscheepkens om de Schije te bevrijden.

De Spaengiaerden wtten Hage quamen oock tot by Delff geloopen tot de Leprosen/ eñ sochten de afgebrokẽ brugge weder te makẽ: Maer die vã Delff wt treckende/ jaechdense van daer.

Den xviij. November/ hadde Heer Arent vandẽ Dorpe Gouverneur van Zierickzee eenẽ aenslach op de stadt vã Tertolẽ te vergeefs/ want also hy by nachte tschepe daer aengecomen was met syn volc/ eñ met eenẽ Balc ofte Ram/ met veertich mannẽ gestotẽ de poorte opgebrokẽ hadde/ geraecte syn volc daer binnen/ eñ versloegen wel ontrent hondert mannen die opde wachte waren: Maer also de Spaenjaerden daer liggende in Garnisoen daerentusschẽ in wapenẽ gecomen warẽ/ zijn sy daer weder wtgesmetẽ/ om dat de voorste niet ghevolcht en werdẽ vande achterste/ wt eenẽ schrik/ hoewel de Heere vanden Dorpe syn behoorlijcke devoyr daer ghenoech toe dede.

Dorp be… springt … telen te … gheefs … achsten … veinhijs…

Den Keyser Maximiliaẽ anderwerf medelijden hebbende door syne goedertierenheyt met den elendigen stant der Nederlanden/ heeft ontrent desen tijt alle devoyr gedaen om den Coninc Philips te beweghen tot een redelijc verdrach/ met syne Erf-Nederlanden: Eñ heeft ooc van gelijcken ghesocht den Prince van Orangien te perswaderen hem gerust te houden/ eñ dat hy soude syn goeden eñ landen wel weder hebbẽ/ ofte eenige goede bewijsinghe/ die selvighe weerdich in Duytslant/ ofte in het Graefschap van Charoloys. Maer dit is al te vergheefs geweest aen beyde zijden/ midts dat de Coninck bleef by syn antwoorde/ die hy op die materie dẽ Aertshertoge Carel vã Oostenrijc/ des Keysers joncste broeder Anno/ M. D. Lxvj. hadde gegevẽ/ die met alle perswasien eñ ghewichtige inductien daerom in Spaengien vanden Keyser gesonden was geweest: welcke antwoorde namaels is in drucke wtghecomen in Hoochduyts.

Den Keyser intercedeert tot eenẽ … de.

Des Princen antwoorde was/ hy en betrachte syn eygen perticulier niet/ maer dẽ dienst vanden Coninc/ eñ welvaert vande Landen/ alwaer hem der Spaengiaerdẽ tirannie/ syn beroepinge ofte ampt toe drongen/ etc. De Keyser heeft nochtans nae syn Christelijcke goede ghenegentheyt daer nae noch Anno M. D. Lxxv. tot eenighe vredehandelinghe de sake ghebrocht tot Breda/ alsoo wy noch verhalen sullen.

Alsoo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574. Alsoo de Spaengiaerden Haerlem inghecreghen hadden/ hebben sy den vierden dach daer na/ wesende den sesthienden Iuli/ Anno M.D.lxxiij. ghesonden twee duysent ende vijf hondert voetknechten/ ende vier bendē Ruyters voor Alcmaer/ meynende die inder vreese te vinden/ ende alsoo te becomen/ daer veel Borghers door verbaestheydt wt vluchten. Maer alsoo ontrent Egmont op den Hoeve/ ende tot Heyloo eenich krijchsvolck vanden Prince lach/ zijn de selfde door toedoen vanden Oversten Heer Iaques Cabbeliau ende andere/ daer binnen gheraeckt/ de welcke met schermutselen de Spaensche wech wesen/ soo dat sy doe weder af trocken. Waer door die van Alcmaer gewaerschout zijnde/ begostē haer te stercken/ haer Wallen te beterē/ ende provisie van Coren ende Bus kruyt te doen.

Hierentusschen waren de Spaengiaerden tot Haerlem ghemuytineert/ so datse op Alcmaer noch elders niet veel wtrechten en conden. Maer als sy tot Haerlem met Ghelt te vreden ghestelt waren/ soo zijn sy weder den eenentwintichsten Augusti voor Alckmaer ghecomen. Don Frederico/ des Hertoghen van Alvas sone/ was haer Overste/ ende Noircarmes sijn Luytenant/ verselschapt met Don Gonsalvo de Braccamonte, Don Pedro de Velasco, Don Pedro de Toledo, Stephano Divaro, Iuliaen Romero, de Heere van Goignies/ La Mote was Artillerimeester. Dese waren meest gelogeert tot Oudtdorp/ met xlij. Vaendelen Spaengiaerden/ ende achte Vaendelen Italianen vant Tertio della Liga, met noch vier hondert Ruyters. Te Hupswert lach Don Ferdinando de Toledo/ met acht Vaendelen. Tot sinte Pancraes lach dē Overstē Polwijler/ met ses Vaendelē Duytsche/ ende vijf Vaendelen van Belli/ Gouverneur van Groeningen. Te Coedijc dē Baron van Liques/ die doe Gouverneur vā Haerlem was gemaect: Ooc mede dē Baron van Chevreaulx/ tsamen twintich Vaendelen. Te Bergē lach Capres/ met thien Vaendelen Walen. Inde Nieupoort lagen Iouaen Fronsbergh/ met Otto graef vā Oversteyn/ met haer Duytschē/ met noch eenige Duytsche ende Spaensche Ruyters/ tsamen hondert ende eenentwintich Vaendelen. Desen hoop was in als gheacht sterck te wesen ontrent sesthien duysent mannen. Binnen Alcmaer waren derthien hondert weerbaer mannen/ Borghers ende Inwoonders/ behalven de Vreemdelinghen ende Huysluyden/ die niet vele en waren. Daer waren in Garnisoē ontrent acht hondert Soldaten. Iaques Cabeljau was Gouverneur/ ende Willem van Sonneberch was syn Luytenant. Provisie ofte voorraet/ wasser weynich ghenoech in de Stadt: Oock en wasser gheen hope van ontset voorhanden. Maer Ioncker Dieric Sonoy/ Gouverneur van Noorthollant/ schreef haer troostbrieven/ toeseggende datmen den Zeedijck by Medenblick (soot noodt ware) doorsteken soude/ ende noch ander Zeedijcken. Sy hadden alreede de Sluysen vande Meyeren gheopent/ so dat het Lant al vol waters wert/ ende sy hoopten dat den Winter meer waters inbrenghen soude.

Descriptie vant volck voor Alckmaer ende binnen Alcmaer

Don Frederico dede terstont de begravinge maken/ om het gheschut te planten/ daer toe moesten de Borgers van Haerlem wt haer Borgerije sendē drye hondert mannen om te pionieren. Men heeft de stadt dickmael opgeeyscht ende veel schoone beloften ghedaen/ maer sy en werden niet gheloost. Als sy nu twintich groote stucken geschuts (schietende ysers vā veertich pondē swaer) dicht by de mure gheplant hadden/ hebben sy den achthienden September van smorghens tot savonts de stadt met twee duysent ende sesendertich getelde scheuten beschoten: Ende op den selven dach hebben sy op de Vriesche poorte ende Rooden Toren ghewelderlijcken meer dan drie uren lanck ghestormt/ tot dat het doncker was/ hebbende den Wint ende Rooch tot haren voordeel. Maer sy werdē van binnē vande Borgers ende Soldaten cloeckelijcken afgheweert/ tot grooten moort van die van buyten/ wordende gheschoten/ geslagen/ geworpen met brandende reepen oft hoepen met gepect werck oft hennep bewonden: oock met siedende heet Kalckwater begoten/ ende met steenen in groote menichte van boven ghewor pen/ die de vrouwen ende cloecke jonghers aenbrochtē/ een yegelyc van binnen hem beneerstigende ter weere. Sy hebben tot drymael af ghetrocken/ ende telcke reyse stercker met nieu volck weder aenghevallen. Drie Vaendelen waren eens opt Bolwerck vande Vriessche Poorte/ daer deē van verbrant wert/ de ander twee vertreden/ ende de Vaendragers doorsteken.

Stormen op Alckmaer wel geweert den xviij. September.

Op den roodē Toren stormden sy oor/ op den wal comende met haer stormbruggen/ ooc tot drie reysen vervarst met seer groot voordeel van de Spaensche/ midts twee stucken Gheschuts die van terzijden de Borghers int wederstandt verhinderden. Men achte datter van buytē wel vijf hondert door bleven/ ende wel drie hondert gequetst/ waer onder meer dan veerthiē officieren ende principale bevelhebberen doot bleven. Van binnen bleven niet bovē xxx. oft xl. mannen/ ontrent xxiiij. Soldaten/ ende xiij. Borgers/ doode ende ghequetste. Die van binnen creghen ooch haer stormbruggen/ die op Wijnvatē gemaect waren.

Den twintichsten September hebben sy wederomme wel acht hondert scheuten op de stadt gheschoten/ gheree staende om anderwerf te stormen: Sy brochten haer stormbruggen aen om inde veste te worpē/ die haer by die van binnen met schieten werden onnut ghemaeckt ofte ghebroken/ dat sy aen de een zijde begonsten te sincken/ waeromme sy niet aen en dorstē vallē/ wat neerstichept Don Frederico oot dede/ hoe wel die van binnē haer aencomste wenschten/ want de vrouwen ende dochters hadden potten ende ketels voor haer opt vier gerect om die wonderlijckē te groeten/ met brandēde terre reepē/ ende diergelijcke vierwerc. Tsins dien dach begondē de Spaengiaerdē den moet te verliesen/ van binnē Alcmaer te gheraken: ende midts het regenachtich weder wert het lant vol waters/ waeromme sy haer geschut allenskens wech voerden/ ende trockē daer van den x. October/

Spaengiaerden sonder victorie treckē van Alcmaer/ den x. October.

1573.

Anno

1573. Anno M.D.Lxxiij. die van binnen dancten Godt van haer verlossinge: Sy hadden tennen Ghelt om haer te behelpen gheslagē/ twelc sy namaels in silver verwisseldē.

Casimirus brandt des Hertochs buscruyt wt Duytslandt comende.

Ontrent dese tijt zijnder wt Duytslant ghecomen/ nae Nederlant eenighe quantiteyt van waghens met buspoeder geladen/ ten behoeve vandē Hertoch van Alva/ aen hem van syne toeghedane ghesonden/ dese hebbē des Palsgraven sone Hertoch Hans Casimirus ende Hertoch Christoffel op een Heyde ontmoet/ alwaer sy dat buscruyt deden afleggē/ ende de wagenen eñ peerden wechrijden/ eñ daer nae met een loopende vier hebben sy den brant daer in gesteken.

Geeft redenen van syn feyt aen den Keyser.

Als dat nv alomme openbaer geworden was/ eñ clachten daer over mochten vallē/ heeft Casimirus een geschrift aenden Keyser gesonden/ waerinne hy bekent dat tselve syn/ ende syns broeders feyt geweest is/ om de groote tyrannije die den Hertoch in Nederlant bedreef/ ende noch bedrijven soude moghen/ dat tot int Rijcke ghevoelt werde/ principalijck ontrent den Rijnstroom/ die daer by groote schade dagelijcx lede/ soo by het passeren van syn krijchsvolck haer rooverijen/ verdervinghe van alderhande Waren ende nootdruft/ als van affsnijden van allen gewoonlijckē handel ende traffique. Het bleeck oock voorder genoech/ wat dē Hertoch daer by meynde/ soo hy tot syn voornemen comen mochte/ midts het quaet gheneghen herte ende gemoet dat hy dragende is van ouden tijden totten Rijcke ende de Duytsche Natie/ principalijckē tot de Potestanten. Ooc ware het ongelooffelijc/ dat den Coninck van Spaengien/ die so sachtmoedich ende beleefden Prince hem ghetoont hadde/ soude syn onderdanen/ ende haer ghebueren (wiens goetwillicheyt hem genoech bekent waren) alsoo willen sien vergaen ende verderven/ soo hy maer grontlijck daer van conde bericht werden. Boven dien conde syne Majesteyt wel indachtich wesen/ wat ende hoe dickmael op de Rijnsdaghen ende Landtdaghen ghehandelt ware/ om middel te vinden om tvier van den Nederlandtschen krijch te blussen/ daer syne Majesteyt verclaerde den Coninc van Spaengien ghebeden te hebben/ hope gevende dat door sulcke des heylich Rijcx clachten tselve soude gebetert wordē: Het welcke noch niet gheschiet en ware/ maer daghelijcx argher te verwachten stont/ so het den Hertoch vā Alva/ syn Turckse tyrannije te drijven/ toeghelaten worde/ het welcke hem alle begheerte van vrede wech neemt/ soo datter te vreesen ware/ dat die eenen ergheren krijch int Rijcke nae hem treckē sal. Waeromme hy ootmoedelijcken verhoopte dat syne Majesteyt met andere Vorsten/ (het Vaderlandt liefhebbende) niet erchs van hem en sullen naedencken/ om dat hy dat buscruyt hadde verbrandt/ dat elders behoorlijcker behoorde ghebruyckt te worden: Om redenen voorschreven/ Godt tot ghetuyghe nemende/ dat sulcx noch wt spijt/ ofte hoochmoet/ ofte in verachtinghe syne Majesteyt ofte des Conincx van Spaengien ghedaen ware/ maer dat hijt daerom me ghedaen hadde/ om te verhoeden meerder stortinge van onnoosel bloet/ ende der Nederlanden grooter hinder ende schade/ ende om den Roomschen Rijcke/ eñ haer omliggende ghebueren/ des Conincx Landen tot den verhoopten vrede meerder oorsake te gheven ende te haesten/ also syne Majesteyt alreede metten Coninck in handelinghe ware/ dat van een jonck Vorst/ nochtans ter liefde des vredes ende des Vaderlants ghedaen zijnde/ dochte hy goet syne M^t. te laten weten/ tot wiens dienst hy altijt bereyt ware/ hem latende voorstaen/ ende ootmoedelijcken biddende/ sulcx niet te willen hem qualijck afnemen/ ofte ten erghsten beduyden/ etc. Wt Heydelberch/ den twaelfsten October/ Anno M.D.Lxxiij.

Nae het in nemen van Haerlem/ also den Hertoghe van Alva hem redelijcken wel bevonden hadde ghedient by de Amsterdammers ter Zee/ ende ghenoech merckende dat den Zeecant de sterckte des Landts ware/ soo heeft hy voorghenomen/ daer van hem meester te maken/ (als doen hopende by de Armade van Antwerpen eñ Bergen) Middelburch noch te ontsetten/ ende de Zeelanders te dwingen/ eñ Hollandt by de Amsterdammers/ die hem seer toegedaē warē/ ende daer by seer verbittert zijnde op die van Enckhuysen ende Noorthollant/ om dat sy dē mont ofte incomen van twater aen haer stadt ghe heeten het Tye/ hadden besloten met ghesoncken Schepen/ ende een Schantse daer by ghemaeckt hadden/ wel gemant zijnde/ so dat sy ter Zee niet conden comen: Waer door Amsterdam van alle hanteringhe afgesneden was/ die daer van de eenige meester ende principaelste pleghen te wesen.

Tschip de Inquisitie ghenoemt wert [...] rust in [...] ge/ daer [...] Grave [...] Bossu op [...] daert [...] de Water[...] vers/ den [...] Octob[...]

Waeromme den Hertoch belast heeft een deel groote schepen gheweldich toe te rusten ontrent dertich int getal/ van als wel versien wesende/ daer Overste ende Admirael op stellende den Grave van Bossu. Het principaelste Schip des Admiraels hiet de Inquisitie/ ter ghedachtenisse van de Spaensche Inquisitie/ daer de Landen nae haer interpretatie krijch om voerden. Dat schip was schoon ende wel versiē met tweeendertich groote metale stucken geschuts/ op hebbende behalven den schiplupdē ende edelen twee hondert Soldaten/ meest Spaengiaerdē/ onder den Capiteyn Corquera. Hier op voer oock den Grave met syn ghesin/ ende de Heere van Cruyninghen/ met veel andere Heeren/ Edelen/ ende haer volck/ met groote triumphe tot Amsterdam tschepe gaende: Ende syn alsoo varende over de wracken ofte ghesoncken Schepen ghecomen/ door veel opperwaters ende Noortwesten Windt/ de Suer-zee hooch ghewassen zijnde/ waer door oock die/ die op de Schansse van Tyoort langhen/ hadden moeten verloopen. Als sy nv in de Suer-zee waren/ hebbē sy de Enckhuysers ende ander Hollanders ontmoet/ dagelijcx tegen malcanderē schietende. Maer ten lesten/ den elfsten Octobris

als

1573. als sy gheheel veerdich waren / ende voordeel saghen/ voeren sy na de Enckhuysers toe/ die haer oock wel versien hadden / op nemende de helft vande twee Vaendelen Krijchsvolcx der Capiteynen Jan vanden Corput / ende Nicolaes Ruychaver/ die verdeylende inde Hollantsche Schepen. Inden Admirael trat Ruychaver: ende Corput bleef aen Lant met dander Krijchsvolck/ om toe te sien wat den noot vereyschen mochte. Der Enckhuysers Admirael / heeft ten eersten het Schip van Bossu/ ghenaemt Inquisitie aen boort ghevallen/ alwaer over beyde sijden wel ghestreden wert. De Hollanders wierpen menichte van potten ende Kalck wt de Meerssen van boven den Spaengiaerden inde oogen. Dit lange duerende/ zijn noch twee ander Schepen der Enchuysers Admirael ter hulpe gecomen/ ter wylen werden de ander meest inde vlucht na Amsterdam gedreven. Vande andere een vande principaelste van der Spaengiaerden Schepen/ daer Capiteyn Vestihen op was/ werdt inden gront gheschoten/ met alle het volck daer op. Twee Jachten werden oock ghenomen/ ende drie oft vier andere werden beset vande Enckhuysers / door ondiepten oft droochten daer sy niet over en conden. De Grave van Bossu heeft blijven strijden alle dien halven dach / den naesten nacht / ende tsanderdaechs den twaelfsten Octobris totter noene gheduerichlijcken. Ende ten lesten siende dat sijne vyanden met nieuwe hulpe ghesterckt werden/ ende voor hem gheen hulpe voorhanden was/ maer dat hy vanden sijnen verlaten/ ende dat sijn Schip oock aen gronde ghecomen was/ so heeft hy hem met advijs vanden Spaenschen Capiteyne Corquera/ behoudens het leven overgegeven. Also wert hy/ met alle die int schip waren/ tot Hoorn inde ghevanckenisse ghevoert/ alwaer de Grave ghevangen bleef tot den generalen vrede / ofte Pacificatie van Ghent. De andere van namen / waren de Heeren van Cruyninghen/ Weldam wt den Haghe / Joos vande Werve wt den Briel/ Gerrit Pinsen/ Gerrebrant van Warwijck in Vlaenderen/ Romery Quesnoy / Numan wt den Haghe/ Blyenborch van Dordrecht/ Hans van Molen/ Blommendael/ etc. metten Spaenschen Capiteyn voorsz en andere. Het scheen dat den Grave de Interprinsen aennam/ meer wt dwanck van hoochmoet/ van wt meyninge oft hope de Enckhuysers te overcomen/ om van den Hertoch ende Spaengiaerden voor gheenen blooden Nederlander ghescholden te wesen/ also die alle by haer geacht waren/ daer toe seer hielp de generale verachtinghe die tot Amsterdam was over de Enckhuysers/ seggende/ dat sy meest houten gheschilderde Geschut op haer Schepen hadden / ende dierghelijcke. Maer na de overghevinge / bevontmen dat achter ondert verdeck/ daer den Grave mette principaelste gestaen hadden/ beschanst was met dobbel berderen/ waer tusschen sy haer bedden/ bulten/ cleeren ende Mantels ghesteken hadden/ also dat de selve cleederen ende Mantels vol looden staken/ ende doorschoten waren/ waer mede sy alleenlijck haer leven vant Busgeschut bevrijden. Also wert des Hertochs voornemen verhindert: Hy selve oock doen tot Amsterdam in perijckel zijnde van oploop der ghemeynten / te meer om dat hy hadde ghesocht Garnisoen ofte besettingen inde stadt te legghen. Hier mede verloren die van Amsterdam alle haer reputatie. 1573.

Grave van Bossu van de Enchuysers gevangen/ den xij. Octobris.

Den Spaenschen Leger vant belegh van Alckmaer afghetrocken zijnde/ is onder den Hooftman Francisco de Valdez na den Haghe ghetrocken/ ende van daer na Maeslant Sluys/ ende daer het Bolwerck oft Schantse ingenomen / aldaer dat de Heer van sint Aldegonde/ die nu oock over Krijchsvolc commandeerde/ teghen was/ maer hy wert verrast ende gheslaghen / ende werdt selve ten lesten gevangen / als hy hem int water ende Riet meynde te salveren/ met Capiteyn Jan Pettin/ die beyde als voren ghesept is / met contracte vant overgheven van Middelborch/ door Montdragon gelost werden inden Somer daer nae / met groote difficulteyten.

Aldegonde wert gevangen in Octobris.

Den lesten October hebben de Spaengiaerden onder Francisco Valdez voorsept/ de Stadt Leyden onversiens beleghert/ die qualic genoech versien van nootdruft was/ om eenich lanck belegh te lyden. Twelck de Spaengiaerden vernomen hebbende/ so hebben sy de Stadt van verre beset / siende dat die van Hollandt gheen macht en hadden/ haer van eenighe plaetsen wt den Velde te lichten.

Leyden eerste mael beleghert den dertichsten October.

Ontrent desen tijt isser in Hollant in druck wt ghegheven/ van weghen den Prince van Orangien/ de Staten van Hollant ende Zeelant/ eenen Sentbrief/ in forme van Supplicatie aende Coninckliicke Majesteyt van Spaengien / waerinne verhaelt werdt des Hertochs van Alva/ ende Spaengiaerden ghewelt ende tyrannijen/ de oorsake vander oorlogen/ versoeckende vryheyt van Religie/ met Lants vrijheyt ende Previlegien / ende verlost te worden van alle vreemde oft wtlantsche. Biddende alle Princen ende Potentaten te willen medelijden met haer hebben/ ende te ghetuyghen vande ghehoorsaemheyt ende getrouwicheyt die sy den Coninck aenbieden: Oock biddende het Requeest den Coninck te willen behandighen/ op dat sy niet verduystert en bleve/ alsoo veel andere haer versoeckinghe ende vertooninghen te voren waren verloren. Desghelijcken hebben sy meer in Druck wtghegheven / onder andere eenen Sentbrief aende Staten generael van de Nederlanden/ die vermanende de Landen te willen helpen brenghen in haer ghewoonlijcke voorspoet ende vrijheyt / tot welcken wy den curieusen Leser senden. Hierentusschen heeft den Hertoch van Alva op sijn versoeck wt Spaengien sijn bescheyt ghecreghen/ van sijn Gouvernement des Nederlants te resingneren/ zijnde nu om verscheyden ongheluckken qualijck berucht / soo het scheen.

Te voren den sesten Octobris was oock den Hertoch van Medinacely na Spaengien vertrocken/ die oock siende de ghelegentheyt der Landen/ ende staet des Krijchs/ versocht hadde daer mede niet belast te worde. Waeromme den Coninck daer gesonden heeft den

De Hertoch van Medinaceli vertreckt weder wt Nederlant/ den vj. Octobris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1573. Gouverneur vã Milanẽ/ een Spaengiaert/ Don Lops de Requesens/ vanden huyse des Hertochs van Dessa/ groot Commandador van Castilien/ die den seventhiendẽ Novembris Anno M.D.Lxxiij. tot Brussel is aengecomen: alwaer dat oock den Hertoch van Alva met sijnen Sone Don Frederico de Toledo haer lieten vinden. Eñ den Hertoch van Alva heeft hem tgeheele Gouvernement overghedraghen/ alle onschult doende ende Instructien gevende. Desen nieuwen Gouverneur scheen dat hy last vanden Coninck hadde de Landen met meerder minnelijckheyt eñ soeticheyt te regieren/ eñ alle tquaet datter gebeurt was/ wert op de eygẽ strengheyt des Hertochs van Alva geleyt: Hoewel desen nochtans genoech was befaemt van de Mooren ofte Moriskeu in Granaden/ meer met oneerlijcke schalckheyt/ dan rustighe ende mannelijcke vroomheyt ghedwongen te hebben. Maer inden Schipstrijts victorie tegen den Turcken/ was hy den oversiender vanden Heer Don Jan van Oostenrijc/ waer mede hy eensdeels weder de voorschreven schantvlecke bedecte. Den Hertoch van Alva/ als hy nu Don Lops de Requesens int Gouvernement ghestelt hadde/ is met sijnen Sone Don Frederico vertrocken op Italien/ den tweeden December/ Anno M.D.Lxxiij. wt Brussel/ latende de Nederlanden vol oorloghen/ die hy ses Jaren te voren in vrede gevonden hadde. In Spaengien ghecomen wesende/ scheen by veien dat hy vanden Coninc niet wel onthaelt en soude worden/ maer het is contrarie naemaels ghebleken/ midts dat hy by den Coninck in ghewoonlijcken aensien is gebleven/ als die niet gedaen en hadde buyten sijnen last ende Instructien.

Don Lops de Requesens coemt inde Nederlanden gouverneren/ dẽ xvij. Novembris.

De Hertoch van Alva vertreckt/ latende de Landen in oorloge/ die hy ses Jaren in vrede gevonden hadde/ den tweeden Decembris.

Alsoo wy ten eynde zijn ghecomen vande regieringhe des Hertochs van Alva/ so sullen wy (om den Leser te genoegen/ die meerder perticulariteyt souden begheeren te verwachten) vanden selven Hertochs handelinge/ regieringhe ende strengheyt int corte wat verhalen/ wat sijn teghenpartije doe van hem seyden/ ende veel in drucke lieten wt gaen. Inden eersten beschuldichden sy hem van alle de groote ellende ende jammerlijcke verwoestinge van het groot volck eñ Lant van America oft Indien/ wter maten grouwelijck ende ongelooffelijck om hooren/ hoe de Spaengiaerden aldaer inde Conqueste ghehandelt hebben/ beschreven in Spaens/ by eenen Spaenschen gheleerden Dominicaen Monick/ Bisschop van Chapa/ ghenoemt Broeder Bartholomeus de las Casas/ ofte Casaus/ ghedruckt in Sivilien by Sebastiaen Trigillo/ Anno M.D.Lij. die het selve ghesien heeft/ wesende den Autheur een seer yverich Catholijcx Man/ zijnde wt Indien expresselijck overcomen om den Coninck ende den Keyser sijnen Vader daer van te vermanen/ maer het was te vergheefs.

Beschuldinge tegen den Hertoch vã Alva.

De tyrannye in America.

Voorder legghen sy hem oock te laste/ dat hy den Keyser Karolus geraden soude hebben vande strengheyt tot Ghent Anno M.D.xl. ghebruyckt/ ende tot de oorloghe in Duytslant/ Anno M.D.xlvj. aen te nemen/ ende het vasthouden vanden Landtgrave/ waer mede den onverwinnelijcken Keyser Anno M.D.Lij. tot veel swaricheyt/ schade/ ende schande/ ja verkortinge sijns levens ghecomen ware. Desghelijcx den Coninck sijnen Sone/ oock altijts tot het quaetste ende strengste geraden/ inde saken der Nederlanden betreffende/ ende hem selven altijdt Hooft ende principael bewesen/ van die/ die tot de Nederlanden quaetst gheneghen waren/ om tot haeren quaden voornemen beter te comen. Hy heeft twist tusschen den Prince van Spaengien Karolus/ ende Don Jan den Bastaert gemaeckt/ ende tusschen meer andere/ door sijn quade rapoorten. Den last der regieringhe over de Nederlanden becomen hebbende/ heeft oock sijn Instructien gheheel na sijnen sinne vercregen/ conformerende den ouden haet die hy den Lande dragende was. Hy is daer in vredelijcker eñ vriendelijcker ontfanghen geweest dan hy wel verhoopte ofte begeerde/ alles ten aensiene van haren Lantsheere/ op de toeseggingen vande Gouvernante/ de Hertoghinne van Parma/ die oock wel gheerne ghesien hadde/ dat alle tghene datter ghebeurt was/ vergheten ware ghebleven/ om dat hem een yeghelijck ten dienste vanden Coninck/ inde bewaringhe ghetrouwelijck ghequeten hadde/ daer sy nochtans middels ghenoech hadden om den Hertoch niet alle sijn macht wt te houden. Hy nochtans gecomen zijnde/ verclaerde terstont dat der Landen Previlegien eñ Vryheden/ de Constitucien vander Ordere vanden gulden Vliese. De Previlegie van de Universiteyt van Leuven/ die alle by den Coninck selve lijfelijck beswooren waren/ datse alle verbeurt waren/ om alsoo het Landt te houden als een vreemt gheconquesteert nieu Landt/ om daer inne te regieren nae sijn goet duncken. Sy segghen voorder dat sijn wreetheden soo onmenschelijck waren/ als ghene Phalaris/ noch Nero/ noch eenighen Pharao/ Herodus/ ofte andere Heydensche Tyrannen hebben connen bedencken.

Hooftstuck quade raet gevers tegen de Nederlanden. [margin note partly cut off]

Alle twelcke heeft hy onder des Conincx naem ghepleecht/ teghen de getrouwe Subjecten des Conincx/ die met haer goet ende bloet hem hadden de Croone opt Hooft helpen houden.

Sijn wreetheden bleken int Plonderen/ Rooven/ Rupneren/ veriaghen ende verwoesten/ int vanghen ende spannen/ bannen/ verdrijven/ ende met goederen te confisqueren/ Jae in het branden ende blaken/ hanghen/ onthalsen/ Raeybraken/ ende met afgrijselijcke ende noyt ghehoorde tormenten/ pijninghen ende vermoorden/ soo wel Edele als Onedele/ Arme ende Rijcke/ Jonck ende Oudt/ Weduwen ende Weesen/ Mannen ende Vrouwen/ ende jonghe Maechden van alderhande qualiteyt/ Jae dat hy hem beroemde over Maeltijdt ter propooste/ dat hy sijn beste gedaen hadde om de Ketterijen wt te roepen/ dat hy by de achthien duysent Menschen by handen van Beulẽ oft Scherprichters hadde doen dooden/ binnen den tijt van ses jaren/ gedurende sijn regiment/ sonder die sijn Soldaten

Sijn barbarische wreetheden Nederl... [margin note partly cut off]

byde

Den Religioens Krijch in Duytslant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1573. bryde oorloge/graefschappen/ ende verwee-
ren ter doot ghebracht hadden/ twelck oock
een groote menichte moet wesen. Ende noch
so claechde Vargas den President van sijnen
Bloetraet (die met hem vertrock) dat Nimia
misericordia de Nederlanders bederfde/ dat
is/ te veel groote sachtmoedichept/ die soda-
nich was/ dat qualijck yemant sijn goeden
voor sijn/ ende sijns Krijchsvolcx gierichept/
sijn vrouwen ofte dochteren voor haer on-
kuyschept/ en sijn leven voor haer bloetdor-
stichept conde bevrijdē. Edeldom/ Rijcdom/
Vromichept/ noch eenighe voorgaende dien-
sten en conde niemant helpen/ als men eens
in haren haet gheraect was. Hy heeft hem
oock beholpen met ghesuborneerde valsche
ghetuyghen/ als namelijck tot Doornick/ op
sConincx Officier Martin Huttin (daer over
gheexecuteert) tsijnder doot ghebleken en be-
kent is. Oock sonder aensien te nemen op
Jurisdicten ende ordinarij resorten vande
Landen/ heeft hy doen sluyten de hant van
alle Rechten/ beyde in Crimenele ende Civi-
le saken/ die eenichsins mochten roeren de
Confiscatien in sijnen Bloetraet ghewesen:
Sulcx dat noch Geestelijc noch Wereltlijcke
persoonen/ Weduwen noch Weesen/ arme
Godshuysen/ Leprosen huysen/ Weeshuysen
noch heylige Gheesthuysen/ die deuchdelijc-
ke ende ghehipotiqueerde schulden/ op der
ghebannen ende gheexecuteerden goederen
hadden/ gheen betalinge hebben connen ge-
crijgen: maer hy heeft die na hem getrocken/
sonder eenige lasten te willen betalen der ge-
confisqueerde goeden alsoo opghetreckent/
sonder de Renten af te trecken die daer van
wtgingē. Hy heeft de lijste daer van aenden
Coninck ghesonden/ bedraghende ontrent
acht Milioenen gulden Jaerlijcx/ ende dat
op dat hy sijn wreethept/ met het profijt sou-
de bedecken/ ende also in Spaengien ghepre-
sen worden.

De Hertoch neemt der armen Godshuysen/ Leprooshuysen ende Weeshuysen goederen.

De Confiscatiē bedraghen acht Millioenen Jaerlicx/ daer van staet in Spaengien ghesonden werdt.

De onredelijcke ende ongehoorde exac-
tien ende schattinghen/ deene op dander ver-
dacht/ boven de voorsz Confiscatien/ en den
armen volcke opghelept/ zijn seer groot ghe-
weest/ als den hondersten penninc hem voor
ses Jaren gheconsenteert/ ende ghegheven
werdt/ die veel Milioenen guldens beliep.
Den twintichsten/ ende oock den thienden
penninck van alle goederen/ ligghende ende
roerende/ ja van alle gecochte ende vercochte
Waren/ heeft hy gheeysche ende ghepoocht
metter daet te executeren/ teghen het advijs
van alle Raden ende Staten van herwaerts
over/ niet vant suyver ofte ghewin comende
vande vercoopinghe/ maer den thienden en
twintichsten penninck vande capitale som-
men van alle vercoopinghen/ waer by sou-
den alle handelinghen/ hantwercken ende
neeringhen/ daer de Inwoonders meest ha-
ren cost by winnen/ wt den Lande gedreven
worden. Welcke executien hy dochte met al-
le wterste strenghept door te dringhen/ en
hadde hy door de oorloghe daer van niet be-
let gheweest/ waer door hem nochtans de
Landen gaven twintich hondert duysent
guldenen Jaerlijcx/ behalven extraordinare
ettelijcke Milioenen. Somma hy heeft den
Coninck ende de Landen binnen de ses Ja-

De schattinghe des hondersten penninck bedroopt twaelf Millioenen Jaers.

ren sijns regiments wel tweeenvijftich Mi- 1573.
lioenen guldens doen verteeren/ dat meest al
vande Landen moeste comen.

De Enghelsche Coopluyden tAntwerpen
traffiquerende/ wt haer vande Religie/ die hy
meynde van daer te verdrijvē/ heeft hy hare
goeden tot wel seven hondert duysent gul-
dens afghenomen/ onder tpretext van sijn
ghelt in Enghelant aenghehouden/ dat noch-
tans ghebleken is sijne niet te wesen/ schrij-
vende den Coninc in Spaengien tselfde ooc
te doen/ al sonder aensien te nemen dat de
Nederlanders in Enghelant al veel meer te
verliesen haddē/ die daer door aldaer hebben
verloren voor haer paert meer dan twaelf
hondert duysent Guldens/ daer mede de
hoochloffelijcke Coninghinne haer Subjec-
ten mede van haer schade remboursseerde.
Maer dey Hertoch van Alva/ noch den Co-
ninck van Spaengien/ hebben de Neder-
landers niet eenen penninck betaelt/ aenghe-
boden/ noch belooft. Nochtans naemaels in
de afrekeninge/ inden naem vande Coopli-
den ontfangende ontrent twee hondert duy-
sent guldens/ voor overschot vande Enghel-
sche Coopliden/ siende principalic het exem-
pel der Coninginne/ en heeftmen den parti-
culieren verlieser niet aengeboden/ maer ve-
le (midts dat de schorssinghe des handels
meerder verlies in brochte) gecauseert banc-
keroeten te maken/ tot generale schade der
Landen. Boven dit alles heeft hy noch de
Landen beswaert ende wtghegheten met
veel onnut krijchsvolck/ ende de binnen-
lantsche steden beset met vreemde Garnisoe-
nen. Sijn Spaengiaerden heeft hy altemet
xxviij. maenden onbetaelt ghelaten/ also ooc
de Duytschen: Waer door hy de Steden wt-
ghemergelt heeft/ met het Servitie dat sy sy-
ne Spaengiaerden hebben moeten gheven/
oft sy hebben moeten afcoop met hem ofte
synen Sone doen/ so sy daer van ontslaghen
wilden wesen. By ghebreke van soldye te be-
talen/ heeft hy syn krijchsvolc sonder discipli-
ne laten vallen in alle moetwille ende fellic-
hept/ van de goede lieden te dreygen/ smijten/
rooven/ plonderen/ vrouwecrachten/ en dier-
ghelijcke. Diversche schoone Dorpen/ als
Catwijck op Zee/ Santfort/ Alsen/ ende veel
meer andere hebben se tot den gronde schier
verbrant. Oock veel Steden gheplondert/
ende tvolc vermoort: Sy meynden ooc Wt-
trecht ende meer andere Steden te overwel-
digen ende te plonderē. Wat sy tot Doornic/
Valenchijn/ Yperen/ Maestricht/ Deventer/
Mechelen/ Oudenaerde/ Dermonde/ Naer-
den/ ende elders bedreven hebben/ is seer af-
grijselijcken gheweest.

De Hertoch neemt de Enghelsche Coopluyden haer goedē/ waer by de Nederlanders twaelf hondert duysent gulden verliesen.

Door sijn onbetaelde krijchsvolc heeft hy de Landen met het servitie op gegeten.

Tot Brussel waren in sijnen tijt boven de
hondert en dertich Borghers vande Spaen-
giaerden tot diversche tijden omghebrocht
ende vermoort geweest. Tot Ghent in eenen
gemaeckten oploop der Spaengiaerden/ zijn
tsestich oft tseventich Borgers tseffens/ ende
daer nae noch ontallijcke Mans ende Vrou-
wen doot ghesmeten gheweest. Tot Yperen
desgelijcx/ werden tweeentwintich Borgers
op eenen tijt alsmen eenen Predicant execu-
teerde/ doorschoten/ behalven de ghequetste.
Tot Doornic in eenen twist tusschē die vant
Casteel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1573. Casteel eñ Stadts Garnisoen/ twee Spaengiaerden doodt blijvende/ hebben sy gheroepen/ Spania, Spania, ende vijfthien Borghers moetwillens doot ghesmeten: Ende hebben daer ooc de Weduwe van Pottier by schoonen daghe in haer huys brekende/ met haer dochter ende Nichte vermoort/ meynende eenen seer grooten schat by haer te vinden/ waer over dat gheen ander straffe en ghe- schiede/ dan dat de ghene die het ghedaen hadden/ versonden werden in een andere plaetse.

Tot Rijssele een seer Catholijcke Stadt/ als eenen Spaengiaert belet werdt vanden man ende twee gebueren/ een eerlijcke vrouwe te verrachten/ hebben sy oock de Loose ofte wachtwoort haers moetwils Spania, Spania, gheroepen/ ende met ghewelt den Borgher met sijn ghebueren ghevanghen ghenomen/ ende de selve den Magistraet als rebellen eñ oproermakers ghelevert om die te straffen/ ende sy hebben de Magistraet ghedreycht/ soo sijt niet terstont en deden/ so wilden sy de Stadt in brande steken: soo dat de Rechters verbaert zijnde/ twee daer van hebben moeten doen hanghen/ ende den derden doen gheesselen.

Spaengiaer den Insolentie.

Op Dorpen/ Casteelen ende/ cleyne Steden heeft het noch grouwelijcker toegegaen/ ende als ordinare krijchsvruchten heeftmen daer mede door de vingheren ghesien/ vrouwen ende dochters gheschent inde Mans ende vaders tegenwoordicheyt/ die sy dwonghen dat aen te sien/ ende alsmen daer teghen was/ riepen sy weder Spania, Spania, ende vermoordent al. Sy hebben de Vrouwen de buycken open ghescheurt/ ende de vrucht in haer lichaem vermoort. De Mans levendich het vel afgestroopt/ eñ op haer Trommelen ghespannen/ andere met cleyne vyeren verbrandt/ met gloeyende tanghen totter doot ghenepen/ ende dierghelijcke onmenschelijcke wreetheden meer ghebruyckt/ ende dat daghelijcx met des Hertoghen wete ende wille/ want sulcke schandalen zijn by hem ongheestraft gheblevem: Ja men heeft alomme oorsaken ghesocht/ om met creeten ende terghen het volck tot rebellie te brenghen/ dat sy haer vermaten ende beroemden te soecken/ ende daer nae te verlanghen/ om te moghen der Landen rijckdom plonderen/ ende de menichte des volcx vernielen/ als sy in America ende Indien hadden ghedaen/ niet wel machtich zijnde/ anders al te vermeesteren. En is niet tot Vlissinghen ghevonden gheweest over Paciero aldaer ghevanghen/ een Billiet met ontallijcke namen/ soo van Adel als vande voornaemste Borgheren/ diemen wt des Hertoghen bevel soude in verscheyden Steden Anno M.D. Lxxij. hebben vermoort/ om den thienden penninck door te dringhen? Hoe dat tot Naerden ende Haerlem boven so duydelijcke beloften/ by Don Frederico in sijnen naem ghedaen/ soo grooten Moort is gheschiet/ is eenen yeghelijcken contbaer/ alwaer hy het Krijchsvolck/ tot den jonghen Pagien toe/ heeft doen vermoorden/ der dooder lichamen moedernaeckt/ tot grooten schandael van Vrouwen ende Dochteren/ latende eenen

Selve ghesocht het volck tot rebellie te brengen/ om dan te mogē vernielen.

gheheelen dach ende nacht ligghen op het Schavot ende open Merckten. Eenighe die hem de Stadt hadden overghelevert/ heeft hy op de Galeyen meynen te voeren: Ende die aldaer op de Fuycke voor Haerlem laghen/ heeft hy laten van hongher sterven/ segghende dat hy haer wel het leven/ maer gheen spijse toegheseyt en hadde. De goede Borghers dwanck hy voor Alckmaer te gaen pionieren/ om daer haerder een eynde te hebben.

Onder den Hemel en isser niet soo eerlijck ende heylich/ hy en heeft het gheschent ende met voeten ghetreden. De begravenisse der dooden is onder alle Barbarische Menschen opt eerlijck gheacht gheweest: Maer den Hertoch heeft menighe doode lichamen/ Gode/ ende den menschelijcken natuere ten spijte/ nae dat sy ettelijcke daghen ende tyden begraven gheweest hadden/ doen opgraven/ ende onder de Galghe sleypen/ ende daer ghehanghen ofte verbrandt/ voorwendende dat sy sonder Biechte oft Sacramente te ontfanghen/ gestorven waren/ maer inder waerheyt om nae sijn Placcaet tgoet te moghen confisqueren.

De doo[…] syn nie[…] haer g[…] gelaeti[…] De goe[…] mogen […] fisque[…]

Den Houwelijcken staet (het eenich fondament van alle Borgerlijcke gemeynschap/ ende bandt van liefde ende vrede/ den rechten gront van alle eerbaerheydt onder den menschē/ die meest bestaet int onderlinge consent) heeft hy doen scheyden ende breken/ om dat de partijen te samen waren ghetrout inde Ghereformeerde Gemeynten/ als van Ketters/ ten ware dat sy weder hertrouden/ dat veel gheschiede/ om de schoone ende rijcke Vrouwen aen sijn Soldaten tot eenen roof te besteden. Somma/ hy heeft alle eerbiedinghe ende liefde/ die den eenen mensche den anderen schuldich is/ te niet ghedaen/ ende opentlijck ghebroken/ vermoordende ende ombrengende de Vrouwen die haer Mans/ ende de kinderen die haer Ouders in haren wtersten noot met eenen penninck te hulpe waren ghecomen/ Jae die sy maer selfs met eenen Brief ghetroostet hadden. Als tot Maestricht ghebeurde/ daer den Vader gedoot werdt/ om dat hy sijnen Sone die langhe wech gheweest was/ eenen nacht gehercht hadde. Eenen anderen/ om dat hy een arme Weduwe (diens Man voor de Religie ghedoot was gheweest) wat Korens voor een Aelmoesse ghegheven hadde: Een ander/ om dat hy wat ghelts sijnen vrient in Engelandt ghesonden hadde. Veel eerbare rijcke Vrouwen/ om dat sy haer Mans gheherbercht hadden/ heeft hy haer goet verbeurt ghemaeckt/ waer door sy ghedwongen waren wt armoede te gaen bedelen.

Den H[…] welijc[…] staet g[…] ken.

Ouders […] haer k[…] ren/ eñ […] deren […] haer […] ghea[…] te hebbe[…] ghedoo[…]

Hy heeft oock noch ontheylicht het alderheylichste Sacrament des Doopsels/ als hy de kinderen die inden Naem des Vaders/ des Soons/ ende des Heylighen Gheests/ opentlijck ghedoopt waren/ wederomme heeft doen herdoopen/ om dat sy van Ketters ghedoopt waren/ twelck is strijdende teghen alle de gheboden der Kercken/ oock teghen de Decreten der Concilien/ ende teghen alle Goddelijcke ende menschelijcke Rechten.

Tegh[…] kerck[…] Decre[…] heeft t[…] kinder[…] doen h[…] doope[…]

Tot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

De Hertoch bewijst sijn hoverdye in sijn Beelt op te rechten/ ende hem te stellen op den Conincklijcken stoel.

Tot een teecken van sijn verwaende hooverdije/ ende vermetelheyt/ heeft hy int Casteel van Antwerpen/ hem selven als eenen Nabuchodonosor een Metalen Beelt laten oprechten/ hebbende onder de voeten dē Edeldom ende Staten des Lants. Hy hadde oock tAntwerpen op de volle Merct (publicerende een Perdoen aldaer) eenen Coninclicken stoel doen stellen/ diemen gemeynlick stelt ter eeren des Majesteyts / der Princen oft Lansheeren/dien heeft hy selve beslagen/ ende daer op gheseten/tot verclepninghe der Coninclijcke hoocheyt/twelck noyt Stadthouder te voren/op dier vorghen hadde doren doen.

Dit is de forma van tghene daer de Nederlanders so wel van deen als van dander Religie hem mede beschuldighen. Hier na is den Hertoch wel in Spaengien aenghecomen/vanden Coninck wel bemint ende gheacht/ maer niet vande Ghemeynte/ dwelck bleeck als hy om tHouwelijck sijns Soons Don Frederico / in bewaringhe was ghestelt van sijnen eygen Provoost Bulloa/eertijts in Nederlandt als Provoost oft Roode Roede/ daert volck generalijck haer in verheuchden. Daer na heeft hy altijt principael Raet met eenen Don Jan Jdiacq (een man van sijn humeuren) des Conincx geweest/die hem Velt-Overste stelde int Conquesteren van Poortegael/ alwaer hy ten lesten na negen Jaren tot Lisbona/den twaelfden December Anno M.D.Lxxxij. ghestorven is/ in het vierentseventichste Jaer sijns ouderdoms.

De Hertoch van Alva in groote achtinghe in Poortegael ghestorven/ Anno M.D.Lxxxij. den twaelfden Decembris.

Hy was een lanck groot magher Man/ recht ghestreckt gaende/ magher ende lanck van aensichte/met diepe ooghen/streng ende stuer van ghesichte / een groot ende hoochmoedich herte hebbende / in Hoofsche gheveynstheyt wel ervaren / hebbende groote gaven van natueren/goet verstant eñ groote ervarentheyt. Hy en was noch gierich noch liberael / maer costelijck eñ wtwendich glorieus in sijn huys. Hy was generalick ghehaet ende benijt/ mits dat hy tegen sijn minder ende sijns ghelijck stuer/ strengh/eñ hooveerdich was / te groot ghevoelen van hem selven hebbende. Hy en was selve vanden Keyser Karole noch vanden Coninc niet bemint/ hoe wel hy haer beyde tsestich Jaren ghedient hadde. Hy was een oudt ervaren Krijchs-Overste / niet alleene alle Spaengiaerden passerende / maer selve geen andere in sijnen tijdt wijckende. Hy was een straf onderhouder van krijchsdisciplinc/alst noot was. Hy hadde groote wetenheyt van eenen Legher te voeren/midts dat hy meestendeel defensive oorloghe ghevoert hadde. Sijns persoons was stout ghenoech / hem avontuerende / maer tot Veltslach sonder groot voordeel/en was hy niet genegen. Hy hadde den Keyser ende den Coninck gedient in haer principale oorlogen/in Italien/Spaengien/ Vranckrijck/ Hongaryen/ Duytslant / Nederlant eñ Afrijken. Hy beclaechde hem dat hy noyt ghesien hadde den Turckschen Legher. Hy en hadde nergheus minder eere behaelt dan in Nederlant/ Hem altijt beter eñ wijser draghende in tegenspoet dan in voorspoet. Hy vermocht om sijn strengheyt vele by den Coninck/dien hy veel strenger maecte dan hy was : hoewel den Keyser Karel de vijfde / sijn Vader dickmael seyde / dat sijn Sone de hertneckichste mensche ter Werelt was/ende so souden de Landen hem bevinden / soo passeerde hem nochtans den Hertoch van Alva.

Beschrijvinge van Hertoch van Alvas persoon ende Wesen.

Dit is tghene sijn vrienden ende vyanden van hem segghen ende schrijven.

Eynde des vierden Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Het vijfde Boeck,

Nobiscum DEVS, quis contra nos?

Sommarie, Ofte cort verhael van het vijfde Boeck.

DOn Loys Commandador int Gouvernement zijnde/ handelt Graef Lodewijck van Nassouwe om hulpe in Vranckrijc/ daer de Coninc sterft/ waer door hy verlaten zijnde/ wort op de Mokerheyde geslagen. De Spaengiaerden victorieus zijnde/ comen t'Antwerpē/ mutineren notabelijcken/ eñ crijgen betalinge. De Zeelanders nemen by Lillo Don Loys Oorlochschepen: sijnen aenslach op Noorthollant quam ooc tot niet/ also ooc het tweede Perdoen gepubliceert. Leyden wort vā Baldeus belegert/ ende wonderlijck te water over t'Lant ontset. Worcum eñ Leerdam wert by Vitelli ingenomen. Baldeus krijchsvolc mutineert/ eñ bespringen Wtrecht. Den Turck neemt het Coninckrijck van Tunis in. Door middel des Keysers wort tot Breda van vrede ghehandelt te vergheefs. Bueren/ Oudewater/ eñ Schoonhoven worden by den Commandador genomen/ eñ Crimpen by Orangien. De reste vande Spaensche Armade tot Duynkerckē gecomē/ bedorven. Deliberatie in Hollant eñ Zeelant om vreemde Potentaten protexie aen te nemen: D'welck de Coninginne van Engelant aengeboden zijnde/ weygert dat. Het Eylant van Schouwen ingenomen te voete/ eñ Zierickzee belegert/ eñ na negen Maenden gedwongen. De Spaengiaerden mutineren. Chiappin Vitelli/ ende den Gouverneur Don Loys sterven/ eñ den Raet van Staten Gouverneren. Swaricheyt ende misverstant tusschen Engelant eñ Zeelant. In Vranckrijc wort vrede getreft/ daer mede de Prince sijn Prinschap van Orangien weder crijcht.

Al gheschiet in wat meer dan twee Jaren/ Gouvernerende Don Loys de Requesens.

Don Loys de Requesens groot Commandador van Castilien treet int Gouvernement den tweeden December.

DEn Hertoch van Alva den tweeden December Anno M.D.Lxxiij. vertrocken zijnde/ is den nieuwen Gouverneur Don Loys de Requesens/ groot Commandador vā Castilien int Gouvernement getredē/ wtgevende te willen regeeren by advijse vande Staten/ nochtans heeft hy hem selven met nieu krijchsvolck van Walen eñ Duytschen gesterckt/ oock met alderhande Schipsvolck/ die hy veel wt Engelant lockte eñ creech/ ooc Piloten die hy ghereet hiel/ om een groote Vlote Schepen wt Spaengien comende/ int Lant te brenghen. Middelborch noch doen niet overghelevert zijnde/ als het wel corts wert/ soo wy voren beschreven hebben/ heeft oock aen de Staten om ghelt aengehouden/ maer weynich wert hem ghegunt/ maer wt Spaengien ende Italien quam hem een deel toe/ het welcke hem lutter heeft geholpen/ also het krijchsvolck veel ten achteren was/ dies heeft hyse bevonden onwillich ten dienste/ eñ oproerich: maer om alle revolte te verhoedē/ leyde hy Garnisoen inde steden/ ende beloofde de Duytsche Colonellen/ als Polwijler/ Fronsberch/ Focker/ Everstleyn/ ende Hanibal te doen betalen mette Confiscatie/ andere mette Domeynen vanden Coninck/ haer gevende de Steden als in gagie/ soo sy selve haer vermaten/ als Dermonde/ Hertogenbosch/ Nimmegen/ Ruermonde/ Deventer ende andere.

De Prince van Orangien heeft eenen secreten aenslach met eenighe Spaengiaerden eñ andere gehadt/ op het geweldich Casteel van Antwerpen/ maer het is door quaet belept van eenige te vroech ontdect geworden/ daer eenige over geexecuteert werden. Diergelijcke interprinsen meer zijnder voorhanden geweest/ maer te vergeefs/ Als oock des Gouverneurs volck meynden Geertruydenberge in te nemen/ maer sy werden wt ghesmeten. Ter Gou ist gebeurt dat eenige wtgeweken/ als Jan Heyn/ eñ Meester Nicolaes Dyert/ Advocaet int Hof van Hollant/ hebbende grooten aenhanck inde stadt/ hebben eenighe Catholijcken so verre beweecht/ dat sy een Poorte ghehecten de Schutters Poorte/ souden openen/ eñ haer rede vinden haer besproken volck in te helpen/ daer toe dach eñ ure bestemt. Om dit te passe te brengen/ hadden sy een Boer beweecht wat gelts eñ ander dingen aenden behoutsone vanden voorsz Heyns te draghen/ daer mede sonden sy een Briefken in Cijferletteren/ vanden voorsz aenslach/ eñ dien brief was seer cleyn ghevouwen/ ende een clouwen garen daer over gewonden/ om ongeacht als een Boers Cleermakers ghereetschappe te passeeren. *De Spaensche aenslach op Goude ontdeckt.*

Desen Boer ter Gouwe aende poorte comende/ wert gevraecht van waer hy quam/ eñ be-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574. eñ besocht oft hy gheen brieven en hadde/ sy vonden tghelt/ eñ trocken mede dat clouwen garens wt/ het welck een die het mocht van doen hebben/ op raepte / ende gheen brieven vindende/ seydense hem dat hy mochte door gaen. Maer also den Boer meer sorchvuldigher was voor sijn clouwen garens weder te eyschen/ dan sijn ghelt/ cregen eenige suspitie / ander baden datment hem weder gave: maer die het clouwen in handen hadde / ontwant dat/ eñ vont den brief. Den Boer wert gevangen gestelt/ eñ den behoutsone vanden voorsz Jan Heyns oock/ met meer andere vande conspiratie/ onder andere twee Smeden. Daer nae den behout sone den aenslach bekennēde/ wert ter doot gebrocht. Eñ daer werdt Garnisoen in ghestelt / van twee ofte dry Vaendelen/ onder andere Albert van Egmont/ teghen den danck vande Magistraet.

Den Roggē hil vande Spaensche over het Ys overvallen.

Ontrent dese tijt wast so grooten Vorst/ dat alle wateren eñ grachten toeghevrosen waren/ so dat de Spaensche Garnisoenen van Steenbergen wt liepen/ tot opt Eylant den Rogghenhil/ daer sy veel Soldaten eñ Lantvolck versloegen/ ende groote schade deden.

Enghelsche Lakenschepen varē de Schelde op na Antwerpen by de Zeelanders ghedooghs.

Den Prince daer toe versocht zijnde/ heeft d'Engelsche Cooplieden toegelaten de Schelde op te varen met haer Schepen ende Comanschappen tot Antwerpen / die daer den xv. April voeren/ twelck door het belegh van Middelborch in lang te vorē niet gesiē was.

In Vrancrijc zijnde aldaer na het Massacre ofte moort van Parijs alle dingē/ vreemt afgeloopen/ als wy verhaelt hebben/ so heeft den Coninc Karel den ix. sijn lant geheel van Hugenooten ofte vande gereformeerde Religie meynen te suyveren/ ende heeft de steden van Sancerre eñ Rochelle belegert. Sancerre wert door afgrijselijckē hongers noot gedwongen: maer voor Rochelle luttel profijts doende/ eñ groote schade onder sijn volck lijdende/ ooc door groote dierte int Leger/ heeft hy ten lesten door sijns Broeders Heyndrick/ Hertoch van Anjou intercessie/ ende der Ambassaden wt Polen/ daer desen Broeder als Coninc was gecoren/ die van Rochelle eenen lijdelijcken vrede na haren staet gegeven/ eñ sijnen Leger afgetrocken. Daer na als sijnen Broeder na het Conincrijck van Polen was vertrocken/ heeft hy wederom so het schijnt/ metten Prince van Orangien eñ Graef Lodewijc van Nassouwen begonst te handelen/ leverende dien door de handen vanden Marichael de Retz/ ontrēt twee hondert duysent guldens/ om Krijchsvolc op te lichten. Dede oock van sijnent wegen door Galeazza Fregoso de Duytsche Ritmeesters sprekē tot sijnē behoeve. Hy dede ooc twee duysent Fransoysen wt de Garnisoenen van Metz/ Toull eñ Verdun/ eñ daer ontrent trecken tot sijnen dienste/ hebbende verscheyden aenslagen op Maestricht/ Antwerpen/ eñ andere plaetsen van importancien. Dese eñ diergelijcke heymelijcke aenslagen (daermen geenen rechten gront af verstaen en conde) zijnder gepracticeert geweest. Maer de vriendē des Conincx van Spaengien in Vranckrijck/ hebben middel gevonden van werringhen / aldaer wijs gemaeckt zijnde/ dat die gereetschappe tegen haer was. Den Hertoch van Alenson des Conincx jonckste Broeder/ sochte hemselven oock in authoriteyt te stellen / siende die van Guyse groot/ eñ den Coninck sints het vertrecken van sijnen Broeder na Polen sieckelijck.

Den Coninc van Vrancrijc wapent Graef Lodewijck van Nassouwen

Beroerte in Vranckrijk

Die van Guyse dat gewaer wordende/ en hebben niet alleen tot vorderinge vanden Coninc van Spaengiens saken moeten toesien/ maer oock om haer eygen reputatie aldaer te onderhouden: want sy merckten wel dat den Hertoch van Alenson geneycht was tot die vandē huyse van Montmorency/ haer teghenpartije/ mette welcke hy lichtelijcken soude eenen grooten aenhanck crijgen. Den Coninck van Navarre/ ende den Prince van Conde (noch als half gevangen) niet anders soeckende. Die vande Religie dese verscheyden raetslaghen merckende/ hebben op haer hoede ghewecst/ eñ haer hier ende daer oock gewapent. Waer door des Conincx Moeder achterdencken hebbende/ dat dese onderhandelinghen tot haerder verkleyninghe mochte strecken/ heeft met die van Guyse aengehouden/ eñ den siecken Coninck wijs gemaeckt/ dat een conspiratie teghen hem op handen was / van de Broeders vanden huyse van Montmorency ende andere / dat die wilden den Hertoch van Alenson het Gouvernement van Vrancrijc in handē stellen. Waerom ordere gegeven wert den eenen Broeder den Marischal Danville te vanghen in sijn Gouvernement van Languedock/ dat failgeerde: maer tot Parijs deden sy vangen den outsten Broeder/ dē Marischal van Montmorency/ metten Marischal du Cossees. Sy stelden oock des Conincx Broeder selve tot Parijs den achtsten April wachte int Hof: Desgelijcx den Coninc van Navarre/ de selve afnemende haer geweer/ eñ haer dienaers van haer doende / maer veel ontquamen.

Hertoch van Alenson gevanghen ende sijn dienaers ghedood.

Maer eenige van des Hertochs vā Alensons familiare/ als dē Grave Hannibal van Coconas/ eñ Mons de la Mole/ werdē scherpelijcken gheexamineert/ eñ ten lesten onthalst/ als ghesocht hebbende nieuwicheden aen te rechten/ eñ des Conincx Broeder geraden te hebben van hem te vertrecken/ eñ te begeven by Graef Lodewijck van Nassouwen / die nu eenen Leger op de beenen hadde met sConincx hulpe: Het welcke wel de waerheyt was/ so het namaels is ghebleken/ want het tegenwercken van die van Guyse/ tot voorderinghe vanden Coninck van Spaengien/ beweechde een groot deel van Vranckrijck voor te nemen een generale reformatie des Rijcx/ daer sy den Hertoch van Alenson voor hooft toe dochten te gebruyckē/ eñ noemden haer Maelcontenten. Maer sy werden by de Moeder/ ende die van Guyse verstoort ende verrast. Ondertusschē ontquam den jongen Prince van Conde/ die in Duytslant geraecte/ met Thore ende Meru / beyde Broeders van Montmorency. De Grave van Montgomery/ Columbieres ende andere/ quamen in Normandijen/ ende vergaderden Krijchsvolck / ende namen Sint Loo ende andere plaetsen in. Maer Montgomery wert verrast met ontrent vijftich mannen/ op een Stedeken Damfron / ende werdt ghevangen: Columbieres ende andere verslaghen. Montgomery werdt tot Parijs ghevoert/ ende

Maelcontenten in Vranckrijck

Montgomery gevangen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574. ende daer onthalst/ de doot vanden Coninck Hendrick/ by de Coninghinne Moeder ende eenige andere noch te vele bedacht zijnde.

Karel de negende Coninck van Vranckrijck sterft, den dertichsten Mey/ Anno M. D. lxxiiij.

Maer corts daer na sterf den Coninck selve op Sincxen dach/ den dertichsten Mey/ twelck daer weder beroerte causeerde. Hierentusschen Graef Lodewijck hem rustende/ is verlaten geweest door oorsaken voorseyt: eerst vanden Coninck/ ende daer na ooc van de andere/ die hem veel schoone toeseggingē dagelycx deden. Maer als hy nu eenen goeden hoop Ruyteren eñ Krijchsvolck by hem hadde/ liggende tot Wulpen/ tusschen Aken ende Maestricht/ verwachtende voorder bescheet der saken in Vranckrijck/ by hem zijnde Hertoch Christoffel Paltsgrave/ sone des Keurvorst/ met sijn jonckste Broeder Graef Heyndrick van Nassouwen/ hadde hy eenen aenslach op Maestricht: maer sijnen aenhanck ende volc werden daer wt gesmeten. Het garnisoen aldaer seer versterckt zijnde/ werdt daer met hetselvige dickwils geschermutseert/ tot winninghe ende verliese. Ende daerentusschen dat Graef Lodewijck daer langhe lach/ heeft den Commandador tijdt ghehadt om sijn Krijchsvolck te vergaderen ende derwaerts te senden/ belastende Baldeo sijn belegh van Leyden te lichten/ die den eenentwintichsten Meerte op brack/ eñ hem vergaderde in sGravenhaghe/ ontrent vijf duysent te voete/ ende dry Cornetten Peerden/ treckende op nae Haerlem/ waer door den Hage verlaten werdt: ende also quamen de meeste Borghers die tot Delff ghevlucht waren/ elck weder thuys.

Met dese eñ andere garnisoenen wt Hollant/ Vrieslant ende Gelderlant/ zijn Sancio Davila/ eñ Julian Romero/ Moundragon/ ende den Heere van Hierges/ alle wtghelesen Veltoversten/ getrocken op na Maestricht/ (hoewel de Soldaten onghewillich waren/ ende mutineerden om haer betalinghe/ diemen haer toeseyde/ soo sy noch dien Ruyterdienst dedē.) Graef Lodewijc van yet goets wt Vranckrijck meer despererende/ ooc hem de provande ende victalie op die plaetse ontbrekende/ heeft geresolveert hem na Gelderlant te begeven/ by sijnen Broeder den Prince van Orangien/ met wiens hulpe hy dochte ergens de Mase te passeren/ ende in Brabant te trecken. Tot welcken eynde de Prince alle sijn Krijchsvolck ende Schepen vergadert hadde/ ende was de Mase opgetrocken tot boven de Bommelsche Weert tot Gobick/ alwaer hy het Casteel van Wardenborch innam eñ verbrande/ dat de Vrouwe van Wardenborch toequam/ een Bastaert dochter vanden lesten Hertoch Karel van Geldre/ die drie hondert Spangiaerden in genomen hadden. Graef Lodewijc trock op den elfsten April op Paesdach sterck gherekent ontrent dry oft vier duysent peerden/ ende ses oft acht duysent voetvolcx/ eñ hem gelatende elders te treckē/ nam sijnen wech subijtelijcken op Nimmeghen/ daer hem de Spaengiaerden nu sterck zijnde/ terstont volchden/ (over de ander zijde vande Mase haer Bagagie ende oock volck/ met schepen/ met schuyten ende ponten de Rivieren neder sendende/ om voor hem te wesen/ eñ dē wech

Graef Lodewijck treckt nae Gelderlāt/ om met des Princen hulp de Mase te passerē/ den elfden April.

te ondergaen) also dat sy hem ontmoeten tusschen Mouck eñ Nimmegen/ daer sy de passagie innamē/ daer dat tusschen twee Rivierē de Mase eñ Wale/ Graef Lodewijc moest passeren/ twelc geschiede den xiij. April/ daer de Spaengiaerden ooc meer van haer beste volck toequam/ eñ sondē tegen den avont de lichte peerden na hem toe/ om te versoecken eñ besichtighen/ die Graef Lodewijcx volck moede vonden/ haer soeckende te logieren inde omliggende Dorpen. Maer Graef Lodewijck selve/ met eenige Ritmeesters/ eñ met een weynich deel peerden wtgereden zijnde/ oock om sijn vyanden te besichtigen/ ende de gheleghentheyt vande plaetse/ ontmoete dese lichte peerden der Spaengiaerden/ ende die terstont bespringhende/ sloechse inde vlucht/ veel doot blijvende/ den Oversten daer van Lasso/ een Neve vanden grooten Commandador voerde hy met hem ghevanghen/ ende snachts dede hy hem na Dillenborch opvoeren. Sanderdaechs den xiiij. April na de victorie/ hebben haer de Nassousche verstout wijder ende breeder haer te verbreyden dan het wel behoorlijcken was/ den vyant so na zijnde. Graef Lodewijc met sijnen Broeder/ ende Hertoch Christoffel van Bayeren selve haren vyant te cleyn achtēde/ tzy dat sy qualijck geinformeert waren/ van dat sy nv over de Mase waren/ ende datter meer volc haer toegecomen was/ ofte andersins/ soo en hebben sy niet verwacht dien dach besprongen te worden/ maer sy zijn selve met een groot deel vande principaelste eñ de Fransoysche Archebusiers den vyant gaen besoecken/ lutter ordere int Leger latende/ om eenige achterhoede te maken. Aldus den vyant gemoetende/ die met een vaste resolutie ende alle sijn macht seer sterck hem quam soecken/ isser eenen tijt lanck dapper gestreden over beyde syden/ de Spaengiaerden den herden aenval der Nassousche meer dan eens wijckende/ eñ werden daer door bycans verstroyt. Maer alsoo de Nassousche weynich waren/ hebben sy die ten lesten bycans geheel omringelt/ eñ also aenghevallen ende verstroyt. Nochtans schijnt dat het de Overste selve door des vyants hoop doorbrekende/ zijn in haren Leger gecomen/ om al haer voetvolck ende peerdevolck inde Wapenen te brenghen/ alwaer sy met groote smeeckende woorden de Soldaten gebeden hebben eñ vermaent/ datse souden haestelijcken den Ruyterschen Edeldom ende dandere te hulpe te comen: maer wat grooten ernst sy toonden/ so en hebben sy niet connē verwerven/ sulcken hastigen perijckel niet verwachtēde/ eñ hebben haer lancsaem ende ongewillich bewesen/ ja gelt roepende/ haer perijckel niet voorsien. Daerentusschen zijn haer de Spaengiaerden opt lijf int Leger gevallen met grooter vroomicheyt ende haeste/ welck Leger noch niet wel beschanst en was/ alwaer sy de resistentie cleyn vonden/ midts de engde der plaetsen/ eñ hebbent corts al inde vlucht ghedreven seer disorderlijck/ ende veel noch sonder Wapenen zijnde. Daer gheschiede groote Moort/ soo wel over de Soetelaers ofte Vivandiers/ als over de Soldaten/ de reste die op verscheyden plaetsen noch strijdēde warē/ verwachtende

Slach op de Mockerheyde/ daer Graef Lodewijck met sijn Broeder eñ Hertoch Christoffel van Beyeren doot bleven/ den xiiij. April.

 ontset/

1574. ontset/merckende de disordere ende vluchte/ hebben oock elck aldaer sy conden haer ghesocht te salveren in waterachtighe eñ boschachtige plaetsen/daerder veel versmoorden/ eñ inde Bosschen beset vande Spaengiaerden verbrant werden/ eñ vercregen also volcomen victorie. Graef Lodewijck met sijnen Broeder / ende Hertoch Christoffel/ zijn ergheus vechtende van haer Peerden gheslaghen/also men oordeelt wt sommige teeckenen daer van/ende alsu doot gheblevẽ/ofte ergheus in eenen Morasch versmoort/maer haer lichamen en zijn nergens onder de dooden gevonden noch bekent geweest/ na veelderhande rapportẽ. De sekerste opinie daer van/ schijnt te wesen als dat Graef Lodewijck (ghequetst was/ zijnde geschoten door sijnen arm) met de andere twee Heeren/hem in een boerẽ huys begaf/ alwaer sy bespronghen ende ten lesten verbrant werden/ maer den tijt en heeft daer van niet wtghebracht.

De eere van dese victorie wert den Heere van Hierges meest toegheschreven/ ende onder de Spaengiaerden Sancio Davila. De Fransoysen die inden eersten aenval waren/ ende wel haer devoir deden/ zijn meest ontcomen: want de Spaengiaerden keerden haer na den gheweldigen hoop des Legers/ daer van sy meerder wederstant verwachten/eñ hebben also haer weder vergadert by den Rijn/daer sy met noch eenige ander van Adel by hen gevoecht zijnde / tSlot te Kerpen in genomẽ hebbẽ/ van wegen des Princen van Orangien/dwelc die van Mastricht haer weder meynden te ontweldighen met behendicheyt / maer verloren daer wel dertich Peerden. Daer na also by sint Vijt eenige Spaengiaerden ende Italianen passeerden ofte monsterden/so zijn dese van Kerpen daer onder ghevallen/ende smeten daer vele van doot/ende namen wel hondert eñ seventendertich gevangen. Int Bisdom van Triere waren noch ontrent sesthien Vaendelen Fransoysen vergadert / die haer meynden door de beroerten in Vranckrijck te voeghen by Graef Lodewijcx macht: maer sijn nederlage vernomen hebbende/hebben sy daer na Graef Hanibal vã Ens by Straes borch ontmoet / die daer oock twee Regimenten knechten opnam/ ende hebben hem met andere Bevelhebberen gheslagen eñ verstropt/ ende al haer gheweer dat noch op Wagenen lach/afgenomen/ ende so sijn comste in Nederlant verachtert.

De gevlucht te Fransoysen wt den slach/ nemen Kerpen in/ eñ quamen alsoo vromelijc daer van den xiij. April.

De Spaengiaerden dese eerlijcke victorie becomen hebbende op de Moockerheyde by Nimmegen den xiiij. April/so hebben sy terstont om ghelt gheroepen/ dat haer Sancio Davila (indien sy victorie vochten) toegeseyt hadde: maer geen ghelt voorhanden wesende/hebben sy gemutineert/ende hebben haer Capiteynen van haer ghedreven / ende haer Vaendelen ghescheurt/ gheresolveert zijnde al tsamen op Antwerpen te treckẽ/daer van den xix. April Frederic Perenot Baron van Renaix / ende Heer van Champigni Gouverneur gheadverteert zijnde/ heeft hy hem op sijn hoede gemaeckt/ ende hebbende inde Stadt vier Vaendelen Walen van sijn Coronelschap/ende vier Vaendelen Duytschen op welcken niet te betrouwen was/om datmen haer oock veel gagie schuldich was: Hy dede op alle avontuere de Gilden eñ Schutteryen vander Stadt haer wapenen ende rusten/daer van ooc adverterende den Commandador tot Brussel/versoeckende assistentie tot bescherminghe vander Stadt/ soo de Spaengiaerden vanden Casteele de gemuytineerde wildẽ inde Stadt laten comen/also te presumeren was/ midts dat sy ooc onbetaelt waren/ende genoech schenen haer toe te staen/ waeromme hy raeyde datmen tgarnisoen vant Casteel veranderen soude / ofte hem toeliet een beschanssinge tegen tCasteel/ eñ teghen de joncture ofte gat dat noch tusschen tCasteel eñ Stadt open lach/te maken/ ende dat om dat den Castileyn Sancio Davila hem gheheel perciael tegen de stadt toonde. Dẽ Commandador scheen int eerste sulcx niet te willen ghelooven / maer ten lesten op den xxiiij. April quam hy selve binnen Antwerpen/ dẽ welcken Champigni raeyde dat hy hem Meester vanden Casteele soude maken/seggende dat den dienst des Conincx eñ der Stadt dat was vereyschende: Maer den Commandador docht door middel van dese muyterije die van Brabant te doen contribueren/ mits sy weygheringhe gedaen hadden eñ vondt daer perijckel inne de Stadt teghen het Casteel met Wolsacken ende anders te beschanssen / eñ seyde dat het niet en betaemde eenen Gouverneur den wech te wijsen hoemen het Casteel soude ommt maken/hy selve wilde daer vooren sorgen/ achtende dat de Spaengiaerden hem meer respect soudẽ dragen/ eñ diergelijcke: waer op hy ooc sont Sancio Davila/om haer te vreden te stellen met schoone woorden/maer hy en wert niet verhoort/eñ dwongẽ hem (so hy seyde) haer selve te leyden tot by het Casteel van Antwerpen/alwaer sy arriveerden den xxvj. April/snoenens tẽ elf uren / als Champigni opt Stadthuys was/aende stadt versoeckende vanden Commandadors wegen eenige Leeninge ofte Finantsie vã vier hondert duysent guldens. Dese aencoemste ghehoort hebbende/dede hy terstont sijn Krijchsvolck wapenen/eñ na het Casteel trecken/eñ weeren de Spaengiaerden vant incomen/ daer van terstont dẽ Commandador adverterende/die vast vraechde aen eenige vanden Casteele / waeromme men nae haer niet en schoot ? twelck Champigni causeerde terstont aen sijn Capiteynen Monseur de Vers ende Stercke te belasten te schieten op eenige dertich oft veertich Spaengiaerden/ die alreede aen het gat (dat noch tusschẽ des stadts muer eñ Casteele open lach) warẽ/maer den Gouverneur selve reet terstont derwaerts/ eñ dat siende / verboot haer het schieten/ belastende ooc Champigni selve met sijn volc/ ende oock de Duytsche te vertrecken/ om te schouwen beroerte/ die daer door inde stadt mochte comen/ dat welcke Champigni seer vreemt gaf/ dan zijnde tghebot vanden generalen Gouverneur/moeste het ghehoorsaem wesen: Terwijlen quamen de Spaengiaerden binnen de grachten/ die wat vullende/ eñ den aerdẽ wal wat afbrekende/door de joncture ofte gat/ daer de stadtmuer noch aent Casteel

De Sp[...] giaerden [...] trecken [...] Antw[...] den xxvj. April.

Champ[...] wilt de Spaen[...] den wt [...] werpe[...] ren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574. Casteel niet gehecht was/sonder respect van den Commandador/die hem begonst te stooren/eñ te excuseren/ende den gheveynsden te maken (andere den winck ghevende) in presentie van Chiappin Vitelli: Op het welcke Champigni seyde best te wesen sijn volck na de nieuwe Stadt te doen trecken/ende haer aldaer te stercken met het Schipsvolck vande Armade die daer lach/also hy dede. Aldus de Spaengiaerden al binnen ghecomen zijnde/hebben haer op de playne tusschen t'Casteel eñ de stadt in slachordere gestelt/de toegangen besettende. Den Commandador belaste haer niet naerder te comen dan Sint Joris Kerckhof/soo sy yet te handelen hadden: Maer alsoo van hem niet dan woorden ende beloften en quamen/riepen sy Dineros y Walones fuora, Dat is/ghelt/ende Walen wt. Hierentusschen is de Stadt in grooter vreesen gheweest van al vermoordt ende ghesaccagiert te worden/vele wt de Stadt vluchtende.

De Spaengiaerden by het Casteel zijnde/comē gemutineert binnen Antwerpen.

Om dat dese gheschiedenisse een notabel stuck is/ende dierghelijcke muyterien meer by den Spaengiaerden in Nederlant bestaen zijn/hebben wy goet gedocht eene voor alle wat int particulier te verhalen.

Also de ghemuytineerde Spaengiaerden (zijnde ontrent drie duysent sterck) van des Commandadors parlementeren geen ghelt en cregen/trocken sy de Stadt inne in slachordere na de Meerbrugghe/met het grootste ende vreeselijcste getier datse maken conden/met trommelen/schieten eñ riepen/Dineros, Walones fuora, fuora Vielliacos. De Gouverneur Champigni/dien sy meest aent lijf wilden/was getrocken inde Nieustadt/opt Oostershuys/eñ dede ooc eensdeels sijn bagagie vluchten/nochtans namense hem vele daer van/brekende sijn huys/vensteren/deuren/eñ glasen met groot ghewelt/hem noemende Ladron Villeiaco, etc. Eñ also sy tegē dē avont begonnen honger te crijghen/soo scheydense haer vande Meere/eñ trocken na de Marct/die sy met het Stadthuys innamen/eñ wierpen haer selven hier ende daer met twintich/twaelf eñ thien/inde naste beste huysen/daer sy dochten dat best gecoockt was/sonder sorteren ofte aensien van persoonen/daer sy haer opt leckerste eñ beste hebben doen tracterē/also sy dat wel condē. Eñ hebben voort al den nacht door groot getier eñ gheschreyē met trommelen ende schieten gemaeckt/als dulle duyvels lancx der stratē loopende/bellende ende singhende op de deuren als oft syt al wilden vermoordē eñ saccagieren. T'welc een grouwelijcke vreese den Borgheren met wijf eñ kinderen aendede/soo dat sy niet en dorsten rusten/waer door oocvels vrouwen van kinde zijn misvallen/oock veel daer van ghestorven: Waerom oock t'sanderdaechs de poorten open zijnde/wederom veel mannen met wijf eñ kinderen/alles verlatende/verliepen. S'avonts noch als de Spangiaerden eenen Eletto/dat is/eenen vercoren Oversten wt haer lichaem vercoren hadden/die hem opt Stadthuys logeerde/hebben sy met alle haer trommelen een Publicatie gedaen/wt den naem vande los Singnores Soldados, ofte de Heeren Soldaten/dat den Gouverneur met sijn Walsche Soldaten/soude binnen xxiiij. uren wt de Stadt vertrecken/op peyne van met ghewelt verjaecht te worden. 1574.

Roep der ghemuytineerde Fuora Vielliaco.

Vercoren een hooft onder haer/Eletto ghenoemt.

Souden ooc met eenen expressen Bode daer van de wete aen Champigni opt Oostershuys. Waer op hy antwoorde/sulcx niet te willen doen/maer so hem sulcx vandē Gouverneur generael gheboden werde/soo soude hy hem daer op beraden. Dieshalvē ontboot hy dē xxvij. April smorgens alle sijn Krijchsvolck by hem/beschanssende ende besettende alle de bruggen eñ toegangē inde Nieustadt/met Karren/Wagenen ende Wolsacken/de Schepen van oorloge aen sijnen cant/eñ het gheschut daer van gheladen houdende/also met alle middelen hem ter weere stellende/gheassisteert zijnde van den Viceadmirael Haynstede/ende met de Bootsghesellen/die niet anders en sochten/met eenighe Walsche Soldaten/dan aen het slaen te comen/ghenoech haer versekert houdende van de Borghers assistentie.

Champigni stercht hem inde Nieustadt teghen de gemuytineerde.

Hierentusschen gingen Chiappin Vitelli/Mondragon ende andere/over ende weder/om alles te stillē/maer te vergeefs/altijt roepende VValones fuora, fuora Vielliacos, so dat ten lesten dē Commandador om beters wille (also het scheen) den Gouverneur Champigni beval met sijn Walen wt te trecken/t'welck hy dede/tot Eeckeren ende Wilmerdonck treckende. Waer op de gemuytineerde alle de poorten beset hebben/ende de sleutelen den Magistraet afghenomen/noch al continuerende met loopen eñ tieren/om de Borgerije vreese aen te jagen/ende ghewilliger te makē met haer insolentien/om gelt tot haer betalinghe op te brengen/daermen vast opt Stadthuys om vergadert was. Eenen Spaenschen Jesuyt van grooten aensien wilde haer op de Marckt gaen preken van haer misdaet/dat sy soo veel Vrouwen van kinde hadden doen misvallen/daer sy moorders van waren/etc. Maer sy vraechdē hem oft hy ghelt hadde/schoon woorden oft predicatien en hadden sy doen niet van doen. Alsoo met ghetier van roepen ende trommelen deden sy hem swijghen.

Hierentusschen zijn vande rijckste Borgers ontboden gheweest opt Stadthuys/diemen (elck na haer gelegentheyt) tot een/twee/dry/ende minder/duysent gulden heeft doen opbrenghen/om dese gasten te vreden te stellen. Hier in hebben hen vele wel gequeten/zijnde Geestelijck noch Wereltlijck ghespaert. Hier op is den Eletto vande ghemuytineerde aengeseyt/sy souden een plaetse ordineren om monster te passeren/ende men soudese t'sanderdaechs betalen. Ooc dede den Commandador haer van sijnent weghen aenseghen/dat haer insolentien te groot ende te extreme ware/tot vercleyninge vande Majesteyt/ende oock van sijne reputatie/oock begheerende dat sy snachts sulcken ghetier niet meer makē en souden. Sy antwoorden dat den eysch van betalinge recht ende redelijc was/eñ als sy souden betaelt zijn/so souden sy bereyt zijn tot allen dienste/belovende snachts sulcken ghetier niet meer te maken.

Dē xxix. als sy alle op de Marct ontboden waren/so heeft haer den Eletto/dat een seer

 clocck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574. cloeck ende welsprekende Man / nochtans maer een ghemeyn Soldaet was / een fraey Oratie vanden Stadthuyse af gedaen/ haer voorhoudende vanden ouerlast den Borgeren gedaen/ niet te vreden wesende watmen haer te eten ende te drincken voorsette / ende dat sy haer behoorden eerlijck ende stille te dragen/etc. Waer over sy alle riepen datmen Justitie soude doen over de sulcke / eñ doen door de Pijcken passeren. Voorder wert haer belast sy souden wt elck Vaendel twee deputeren/ die metten Marquis Vitelli souden handelen / ende haer begheerten in schrifte stellen/ also sy deden/ inhoudende dat sy wilden betaelt zijn totten lesten penninck toe van haer Soudye/ alsoo wel voor de Testamenten ende gaygien vande doode als de levende. By den Marquis Chiappin Vitelli werdt haer aengeboden betalinge van thien Maenden in gelde/ ende noch vijf Maenden in Wollen/ Lijnen/ eñ Syde Lakenen/ voor de reste souden de Cooplieden van Antwerpen brieven hebben om na betaelt te worden in twee Paymenten: Waer toe dese Gedeputeerde niet en wildē verstaen/ eñ seyden datse haer rapport doen souden aen de Signores Soldados. Daer toe sy weder op de Merckt vergaderden / ende haren Eletto van het Stadthuys op de Puye oft Venster liggende / heeft haer voorghehouden tghene haer vanden Marquis aengheboden was/ waer op sy een grouwelijck getier maeckten/ met roepen Todo, todo, dineros y non palabras. Dat is/ Al/al/ ghelt ende gheen woorden.

Fraeye Oratie vanden Eletto / den xxix. April.

Den Eletto weder silentie ofte ghehoor ghecreghen hebbende/ seyde haer fraey ende scherpelijck/ hoe dat sy alle rebellen waren van sijne Majesteyt/ ende dat sy alle de doot verdient hadden. Ten eerstē om dat sy t'Antwerpen/ een Stadt des Conincx / ingheromen waren niet als vrienden/ maer als vyanden / violerende haer Wallen eñ Vesten. Ten tweeden hadden sy den Gouverneur gedreven met het Garnisoen ter Stadt wt/ die daer van sijne Majesteyt ghestelt waren/ met noch andere grouwelijcke acten/ die sijne Majesteyt niet wel soude connen ongherstraft laten passeren. Alle dit quaet niet teghenstaende / soo quam noch de Magisteyt hem voor haer verootmoedigē/ haer aenbiedende sulcken offre/ die sy behoorden aen te nemen/ op haer knien met ghevouwen handen/ Gode danckende vande genade die hen gheschiet was: Voorder seggende/ so sy hertneckich bleven/ soo souden sy haer versekert houden van alle straffe schuldich te wesen/ om haer rebellie/ ende soo het recht ende Justicie boven hen was/ souden sy alle gestraft wordē: Hy selve protesterende van dier uren af/ dat hy niet langher wilde haren Eletto wesen/ daer sy hem toe ghefortseert hadden/ hem daer als ghevanghen opt Stadthuys houdende. Hy en wilde gheen hooft van Rebellen ghenoemt zijn/ noch meer spreken int faveur van sulcke muytmakers. Ende so sy hem niet en wilden ontslaen van sijn ampt/ soo badt hy hen/ datse hem op staende voet een Loot doort lijf wilden schieten/ totter doot toe protesterende niet meer haren Eletto te willē wesen/ etc. Maer dit Sermoen en wilde niet helpen/ ende met haer roepen benamen sy hem sijn sprake/ roepende eñ herroepende het oude Liedeken/ Todo, todo, todo, soo dat sy moede ende heesch van roepen werden/ totter nacht toe / wederomme loopende alle den nacht door als Duyvels/ donderende op de poorten/ deuren/ ende vensteren / alle de bellen vande huysen in stucken treckende/ schietende door de vensteren/ aendoende de Borghers de meeste vreese ende spijt die sy condē/ roepende Fuora, fuora, veilliacos, Drijvende ende dwingende also haer ghesellen / die haer hypocrijtelijcken wilden veynsen van haer ghelselschap niet te wesen/ datse souden doen als sy deden / elck een als vande stercksite daer toe ghedwonghen zijnde/ op dat deen namaels geen meer schult als dandere mochte gegeven worden. Alsoo pretendeerde elc van haer daer toe gedwongen te wesen/ eñ teghen sijnen wille. Als speenige onder haer sagen die sy suspecteerdē onwillich te zijn / deden haer mede roepen / tieren ende spreken als sy deden/ met slaghen eñ smijten also een generale onschult makende.

Listicheyt der Spaen- giaerden.

Den geheelen xxix. dach van April is den Breeden Raet vergaert gheweest/ om order ende middel te vinden / ende den Commandador eyschte vander Stadt vier hondert duysent guldens in baren gelde/ de reste soude hy fourneren / eñ hadde van Brussel doen brengen alle sijn Silverwerck ende Juweelen/ dat hy aenboot te verpanden: Also hebben de Borgherye dat moeten vinden / een yegelijck te vreden wesende wat te geven/ om sulcke gasten ontslagen te wesen/ diemen calculeerde dagelijcx de Borgerye te costen meer dan ses duysent guldens / niet willende bytans anders dan wijn drinckē/ eñ alle maeltijden haer versch gesoden eñ gebraden hebben/ daer niemant vry van was / Bisschop/ Marckgrave/ Borgemeester/ Gheestelijck/ Weerlijck / alleenlijck soeckende de grootste huysen eñ beste Keuckenen. Men calculeerde ofte rekende/ dat somen haer xxxvj. maenden die sy ten achteren waren/ soude betalen/ dat het meer dan thien mael hondert duysent gulden soude beloopen.

Dreyghen haren Eletto den xxx. April.

Den xxx. April sloech den Trommel om/ om de Heeren de Soldaten te vergaderen op de Merct/ alwaer dē Eletto haer anderwerf begoeste aen te spreken wt de Venster vant Stadthuys/ in seer goede manieren/ eenen brief wt sijnen boesem treckende vande Soldaten aen hem geschrevē/ die hy beantwoorde/ die inhiel haren eysch ende oock groote dreygementen/ hem dreyghende so hy te veel tot haerder partye faveur sprake/ eñ niet geheel in faveure vande Heeren de Soldaten/ dat sy hem souden doen van boven neder wt de venster worpē: Maer hoe beschEydelijc eñ constelijck hy haer antwoorde/ en vermocht hy niet vele by haer / roepende niet anders dan dineros eñ todo, dat is/ ghelt eñ dat alle.

Ten lesten so quam den Castileyn Sancio Dauila/ hem inden Venster presenterende/ ende begheerde dat sy wilden accepteren de vijf maenden Soudye in Wollen/ Lijnen/ eñ Zyde Lakenen/ dat sy meest van doene hadde/ ende dat ten prijse soo sulcx ghelde in alle Winckelen/ ende al de reste in ghelde: Daer toe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574. toe begonden sy wat te luysteren/ maer niet alle / ende begosten de een den anderen te vermanen tot consent/ door meer woorden die Davila ende den Eletto noch hadden. Als den Eletto ten lesten haer seyde/ so sy haer wilden houden als Spaengiaerden ende goede subjecten vanden Coninck/ sy behoorden den voorslach te accorderen/ vraghende/ of daer soo vele moeste om te doene wesen / suicke liberaliteyt den Coninck te bewijsen ende in noot te schencken / die haer soo langhe onderhouden hadde/ ende in grooter weerden hiel/ hem alleen op haer betrouwende/ ende dierghelijcke propoosten meer. Waer op sy ten lesten met ghemeyne stemmen riepen / datmen alsoo dede/ daer by doende aenseggen / dat sy sulcx niet en accepteerden om dat sy eenighe Wullen/ Lijnen / ofte Zyden/ Lakenen van doene hadden/ maer alleene om den Coninc vrientschappe te doen / ende haer liberaelheyt te toonen. Hoe wel vele noch murmureerden/ soo bleef dat gheaccordeert.

Trotsich eyt der Spaengiaerden eens deels te bredens.

Terstont clam daer eenen Spaenschen Jesuyt Pater Fregose op een kiste vande Winckels onder het Stadthuys/ om haer wat te prediken/ vertoonende haer quaet/ ende wat schande sy den Spaenschen naem aengedaen hadden / met haer stuc so rigoreuselijcken te handelen/ haer vermanende ende ghebiedende / dat sy alle te Biechte ende ten Sacramente comen souden/ eer sy wt de stadt trocken/ biddende voortaen te willen te vreden wesen met tghene haer de Borghers van eten ende drincken gheven souden/ etc. Ende daer nae hebben sy met Trommelen doen omslaen/ dat een yegelijc soude by de Fourriers en met billietten behoorlijc hem laten forieren. Also zijn sy wat ghestilt gheweest/ siende gereetschappe van ghelde/ ende beghinselen van de papen des Lakens. Maer den achtsten Mey heeft haer den Commandador Mayor doen voorhouden/ dat de beloften vande volle betalinghe soude moeten wat ghemodereert wesen/ tot bequamer tijt. Hierop zijn sy wederomme soo gram ghewordden/ dat sy op haer oude ghewoonte weder liepen/ tieren / roepende schietende/ als van den Duyvel beseten menschen. Sy deden alle de stadt over ghebodt doen/ dat alle Colonellen/ oft Maestro del Campo, ende andere haer Officieren / souden wt de Stadt gaen binnen twee uren/ op de pene van door de spiessen te danssen/ vreesende dat die de gemeyne Soldaten souden perswaderen. Onder andere waren sy seer verbittert op Juliaen Romero/ dien sy met thien ofte twaelf Capiteynen ende Officieren) gelogiert zijnde by de Borse/ ten huyse van Jacques Hoefnagele) wt eyschten om te vermoorden / groot ghewelt op de poorte doende met schieten. Juliaen vreesende van ghefortseert te wesen/ vluchte hy boven opt huys. Maer als ten lesten haer furie ghepasseert was/ lieten sy hem sonder eten wt der stadt rijden/ met alle de andere. Haer Alpheros ofte Vaendraghers moesten alleene by haer blijven/ om haer rekeninghe op te maken. Alsoo passeerde den achtsten Mey. Maer den negensten waren

De Spaengiaerden int garnisoen opt Casteel muyneerden oock/ maer met den Eletto doot wert ghestilt.

sy snachts weder beroerich/ door dat de Soldaten vant Casteel oock een muyterye wilden aenrechten/ dwingende de Castileyn haer over te gheven de sleutelen des Casteels/ ende vercoren onder haer eenen Eletto ende Sergiant Mayor/ ghelijck die vander Stadt. Smorghens ginck Chiappin Vitelli na het Casteel om ordere te stellen. Op de brugghe zijnde / riep hy haren Eletto om te parlementeren: Daer zijnde ginck hy binnen/ achterlatende den Eletto op de brugge/ die daer behendelijcken doorsteken wert van eenen Soldaet Salvaterra genoemt/ en hy wierp hem terstont in den Gracht: Tselfde gebeurde oock den Sergiant Maior. Dies andere haer beschuldich kennende/ weken wt het Casteel: Ende so wert de beroerte des Casteels gheappayseert. Desen Salavaterra moeste oock daeromme vluchten/ droech geborduert op syn oppercousen dese gheschreven woorden Castigador de los Flamencos. Dat is/ den Vlaminghen castijder/ den Lande tot spijte. 1574.

Daer na den elften Mey / de betalinghe vande vijf Maenden in Lakenen gheschiedende/ heeft den Commandador ghedruckte Remonstrancien aende Soldaten ghesonden/ inhoudende/ dat hy geen middel en wiste om haer al vol-op te betalen/ midts dat sy selve haer eyghen betalinghe verhinderden/ belettende inde stadt te negocieren en wisselen/ vrindelijcken biddende haer te willen contenteren/ met noch acht ofte thien Maenden / midts dat hy noch veel ghelts behoefde om de acht duysent ende meer Ruyteren te betalen / die onder Hertoch Erick van Bruynswijc ende andere alreede op des Coninex Lant ghecomen waren/ oock voor de twee ofte drie Regimenten Switsers/ ende andere volck wt Italien comende/ etc. Hy dreychdese oock op eenighe maniere/ ende sochtse oock onder haer te scheyden ende twistich te maken. Maer hier op werden sy wederomme seer ghestoort/ ghebeerende ergher ende leelijcker dan oyt van te voren/ alle den nacht deure. Sy cregen in handen eenen van haer Capiteynen/ Don Francesco de Bobeville/ die sy seer qualijck tracteerden. Sy deden oock onder andere publicatien wtroepen/ men soude haer overleveren/ Salvatarra den Soldaet die den Eletto des Casteels hadde doot ghesmeten. Ontrent de middernacht trocken sy alle nae de Marct / als sy deen den anderen wt de huysen ghedreven hadden: Daer hebbense met ghemeyn stemmen haren eersten Eletto als suspect houdende afgeset/ ende te vele aenden Coninck houdende/ kiesende eenen anderen/ die welcke ten lesten voor alle syn moeyte creech de bastonade seer leelijcken.

Als het nu dach gheworden was/ zijnde den twaelfsten Mey/ maecten sy eenen Outaer van kisten voort Stadthuys/ daer een Misse op ghedaen wert/ nae de welcke sy swoeren malcanderen trouwe ende ghehoorsaemheyt haren Eletto toe / ende dat sy haer niet en souden laten contenteren dan met volle betalinghe / oock wachte te houden/ ende voor twist ende bedroch te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574.

wachten/etc. Ende dit swoeren sy alle mitt grooten solemniteyten ende veel Cerinonien /sy deden dat oock opt Stadthuys in schrifte placken / ende sy rechten oock een Galghe op/om onder haer alle dieverije te straffen. Eñ also daer eenē gevangen was/ die inden voorledē nachts allarme een paer slapelakens ghestolen hadde/ vraechde den Eletto/nae dat de Misse gedaen was/ wat de Heeren Soldaten begheerden ghedaen te hebben metten selvigen? Waer op sy alle riepen/datmen dien ophanghen soude: dat was haer maniere vā vonnisse. Maer den Eletto antwoorde/dat hem dochte de sake te cleyn te wesen / ende een stropa de corda ghenoech was. Doe riepen sy alle/datmen soo doen soude. Van dese justicie ende goet recht onder haer/hebben de Borgers haer seer bedanckt/midts datmen nergers van gheen dieverije naulijcx alle dien tijt yemant conde beschuldigen/ dat in sulcke veroerte wonder was.

De gemuyteerde doē recht onder haer.

Na dien tijt hebben weynighe allarmen meer gheweest/ ende werden soomet gelde ende oock met listen ten lesten te vreden gestelt. De Borgers souden boven haer costē/ de vier hondert duysent Guldens opbrengen/ende denCommandador de reste. Hier mede waren sy besich tot denPinxterdach/ op welcken dach als sy al costelyck gecleet waren inZyde eñ Gout/als groote Heeren ende meesters/hebbē sy vanden Commandador generael een Perdoen vercregen /vā al datter ghepasseert was/twelck ooc met een solemnele Misse inde groote Kercke vā hem bevesticht wert/ oock met een groote feeste ende triumphe tot sijnder eeren op de Meerbrugghe. Alsoo is de muyterie afgeloopen sonder straffe: maer den Eletto eñ syuen Raet heeftmen hier ende daer / naemaels wel weten te vinden/eñ te castijden. Ende daer na werden sy geordineert / ende belast nae Hollandt te trecken/om Leyden te belegghen.

De Stadt van Antwerpen veracht vier hondert duysent/gulden / eñ werden te vreden ghestelt met meerder somme.

Vercreghen een perdoen van alle muytereyē met Misse bevesticht.

Maer op den selven Pinxterdach/ soo de Commandador ende Spaengiaerden met haer solemnele Misse ende triumphe besich waren/seer costelyckē in haer nieuwe cleeren/so zijn de Zeelanders met haer schepen van Oorlogen geromē vande Honte af/tot in de Schelde op seylen/die van Vlissingen eñ Zierickzee / malcanderen ontmoetende tusschen Saftinghen eñ Lillo / alwaer dat lagen ontrent dertich schepen van Oorloghen groot eñ cleyne desCommandadors/ daer Overste op was als Viceadmirael Heer Adolff van Hamstede / meynende aldaer seker ghenoech te ligghen / midts de Bollewercken die sy op de Watercanten hadden. Dese waren alle seer wel opgerust om te seylen met ghewelt nae de Mase/om die in te nemen / daer mede dese Spaengiaerden grooten hope haddē om Hollant te vermeesteren. De Zeelanders ghecomen zijnde met een hooghen water/hebben dese terstont met groot ghewelt aengheballen/ beschoten/ende aen boort gheclampt/ ende werden terstondt meester van elve vande principaelste/daer sy het volck al van doot staken/ende over boort wierpē sonder genade/ de reste (midts dat het water haer ontliep) daer sy niet by en conden/hebbense beset ten besten so sy conden/ om tnaeste getijde die oock te hebben: maer het volck liep daerentusschē met schuyten daer meest af/ op de hoochten vande verdroncken Eylanden/ waer van datter veel verdronckē/ van honger storven/eenige werden ghevangen/ maer meest al doot ghesmeten. De Spaengiaerdē hoorende dit schietē/werdē vā haer triumpheren belet / ende een deel werden derwaerts gesonden/die met haer costelycke cleederen moesten haer int slijc/modder ende riet begheven/ om eenighe ghevluchte te salveren /. ende de Schepen te verhinderen / dat sy niet tot voor Antwerpen volghen en souden. De Zeelanders voerden vijfthien Schepen wech/ vijf werden in de gront geschoten/dry werdender verbrant/ ende sy vercreghen hondert ende twee metalen groote stucken gheschuts/ sonder de twee ysere. Den Viceadmirael Hamstede wert gevangen bewaert/ende by den Prince gheexammeert van syuen aenslach.

De Zeelanders nemen de Armade vande Commendador by Lillo/den xxx. Mey.

Zeelanders nemen vijfthien Oorlochschepen/ vijf werden ghesonden/ drie verbrant/ eñ Hamstede ... gevangen ... xix. Mey.

Ontrent dese tijt heeft den Commandador oock eenen anderen aenslach op Noorthollandt ghehadt door het besteck van die van Amsterdam / die hem meynden daer meester te maken: Hy sont daer ontrent by de dry duysent Duytschen / van Egmont ende andere plaetsen / lancx de Dijcken in treckēde/by Asselvelff/Wormter ende daer ontrent / haer scheydende in drie hoopen/ om eenighen toeloop van tLantvolck te verhinderen / alsoo daer weynighe / ofte gheen krijchsvolck int Landt en was. Een deel quamen tot Pormerentdam/ander op Wormter ende tot Monickendem: Maer sy werden alomme vande Lantlieden omringhelt / beset ende vervolcht/ vermoort/ verdroncken / ende versmoort / met cleyn Galleykēs door des Lants eñ waters gelegentheyt haer alomme verrasschēde. Een deel waren ghevlucht op Vlyendam/daer sy een Schansche haddē/die de Hollanders den xxv. Juni wonnen/daer sy veel wapenen ende wel ses hondert menschen vondē. Onder andere achtentachtich Drybuters met cloetstocken/ ofte verrenjaghers ghewapent / dienende voor spiessen/ende om over de grachten te springen/ sloegē wel ses hondert van dese Duytschē doot/eñ brochten noch wel twee hondert ende tnegentich tot Hoorn gevangē. Dese Drybuters bouen haer cloetstocken / ghebruyckten veel noch de busse/ die sy met eenen leeren riem wistē op haren rugghe te schorssen/ofte draghen. Tot Vlyendam werden ooc wel vier hondert van desen volcke gheslaghen/ende inde grachten begraven/ dier boven eenentwintich hondert doot ghetelt werden/so datter weynighe ofte gheen daer van en quamen.

Aenslach der Spaengiaerden op Noorthollandt daer sy ... de Boeren ... werden ... gheslaghen.

Den Coninc om den nieuwen Gouverneur den Landen aengenaem te maken/ eñ te beter tot de versochte schattinghen te comen/ ende den volcke meerder contentement te gevē/heeft wt Spaengien eē ander generael perdoen gesonden/ghegheven tot Madrid den achstē Meerte/In dit Jaer M. D. Lxxiiij. daer van de Publicatie door de

Een generael ... wert ... Juni.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574.

Spaengiaerden mutierie wtghestelt was/ eñ wert nv den elfsten Junii tot Brussel gepubliceert/ oock t'Antwerpen op een Stellagie voor het Stadthuys daer toe ghemaeckt.

Inhout eñ condicië des Perdoens.

Waermede den Coninc vergaf den Landen/ Stedë/ Gulden/ Colegië eñ alle privatie persoonen/ alle afvallen/ rebbellien/ dieveryen/ ghewelden/ etc. so tegen Gode/ syn Kercke/ ofte syne Majesteyt begaë/ tsins dë Jaren M.D.Lxvj. tot op dien dach/ eenë yegelijckë stellende tot synë name eñ fame/ eenighe nochtans wtghenomen/ die ghenoemt souden worden : Maer die vande Roomsche Catholijcke Religie waren afghewecken/ souden moeten met warachtich berou/ oprechte herten/ ende vast voornemen haer dwalinghen ende sonden wtstorten/ ende nederlegghen inden schoot ende onderdanicheyt vande Moeder de heylige Catholijcsche Roomsche Kercke/ verwervende vergiffenisse van haer sonden ende verbanninghe daer sy in vervallen waren/ vande Dienaren ende Commissarisen/ die vande heylighe Kercke souden den last daer van hebben/ onderhoudende voortaen/ ende volghende de ware Roomsche Catholijcke Religie. Dit Perdoen souden niet alleen ghenieten die onder des Conincx obedientie stonden/ maer oock die noch vyant waren onder de vyanden/ soo sy binnen twee maenden nade vercondinge/ haer des Conincx ghenade onderworpen/ maer daer nae souden sy alle wterlijcke strengheydt te verwachten hebben/ soo dat de straffe de misdaet soude te boven gaen. Een yeghelijc soude met desen perdoen bevrijt wesen/ al waren sy schoon byde rechten veroordeelt/ soo nochtans dat de gheconfisqueerde goederë alreede tot sConincx behoef gebruyct/ souden verbeurt blijven/ ten ware eenighe met wettelijcke ghetuyghen conden doen blijcken dat sy haer selven Catholijckelijck over al altijdt ghedraghen hadden. Onder welcker ghetal/ de Staten der Landen/ Borgherlijcke Gulden Broederschappen/ Colegien/ ende diergheltjcke/ werden alsoo alle misdaet verghevẽ/ ende in haer gheheel ghestelt/ als dat sy haer voortaen souden moeten reguleren/ ende wetten ontfanghen/ van die/ die van des Conincx wegen daer toe souden ghestelt worden/ ende bevel hebben: Welcke wetten eñ ordinantien sodanich souden wesen/ bestaende wt redene ende noot/ dat sy een yeghelijcken recht sullen connen doen/ ende betuygen dat die ghesprotë zijn wt syne Majesteyts wterlijckë wille eñ liefde syn ondersaten dragende/ etc.

Desen Perdoen hoe wel die met groote solempniteyt ende versekeringhe van den Commandador afghecondicht wert/ heeft mede gheen groote vruchten voortghebracht.

Staten vergadert om ghelt tot Brussel/ in Junio.

In dese Maent Junius zijn des Landes Staten tot Brussel beroepen gheweest/ al waer den Commandador volherde/ ende drong op synen eysch van gelde/ van twee Millioenen Jaerlijcx/ ende den tweeden beloofdë honderstẽ penninc/ eñ diergelijcke: Twelc van de Staten des Lants afgeslaghen ende ghewevghert wert/ clagende over den moetwil der Soldaten/ ende dat nae het veel ende ghewillich gheven/ meerder verderf den Landen ghevolcht ware/ waer door het onmoghelyck was meer te gheven. De Staten versochten selve/ dat den Coninck mochte den staet ende ghelegheentheden der Landen overgheschreven worden/ ende ghebeden/ te willen selve in Nederlant comen.

Armade wt Spaengien te vergheefs verwacht.

Desen Somer isser in Spaengien een groote Armade ofte Vlote Oorlochschepen toeghérust/ onder Pedro de Merendis, die nae Nederlandt comen soude/ om Hollant ende Zeelant gheheel te conquesteren: Alle Pyloten van Amsterdam/ wt Enghelant ende elders/ werden tot grooten coste ghehuert om die in te brenghen. Tot dien eynde waren oock de Heere van Swevenghem/ ende den Raetsheere meester Jan Boyschot in Enghelant gesonden/ om het different vande onderlinghe aresten te eynden/ ende afrekeninghe te maken/ also hier voren verhaelt is. Dese hebben oock last ghehadt vry ghelevde van de Conninghinne te verwerven/ lancx ende voor alle haer havenen/ dat sy vercreghen. De Heere van Swevegem eenen langhen tijt op de West-cust van Engelant ligghende/ ende de Vlote verwachtende/ om die van alle assistencie ende nootdrufte te gherieven: Maer daer en is ten lesten niet vã gecomë, Pedro Merendas voorschreven daer stervende/ ende door dat den voorverhaeldë aenslach vande Masein te nemen misluckt was/ ende die van Zeelandt oock op haer hoede zijnde/ dochte het haer onnoodich.

Leyden wort de tweede reyse beleghert/ den xxvj. Mey.

Desen Vincxter de twee aenslaghen des Commandadors op Tuyt ende Noort Hollant qualijc geluct zijnde/ is den derden ten selven tijden oock op Hollant aenghevanghen/ ende niet beter gheluckt/ te weten het tweede belegh van Leyden/ het welcke anderwerf aenghelevdt is by de Maestro del Campo ofte Colonel Franchisco Valdez, die welcke ghecomen is van Amsterdam over het Haerlemmer Meyr na den Haghe/ met de Regementë wt Lombardyen/ Walen eñ Duytschen/ ontrent de seven oft acht duysent sterck/ eñ zijn den xxvj. Mey smorghens voor Leyden ghecomen/ byden wech van Amsterdam/ hebben haer beschanst als sy eerst hadden/ eñ hebben tweeentwintich Bollewercken ofte Schanssen meer ghemaeckt op de aencomende Wateren/ denckende de Stadt wt te hongheren/ van eenighe wtghewekene verstaen hebbende datter cleyn provisie van Coren inde stadt was/ veel wtghevoert zijnde/ ten platten Lande/ ende van meerder provisie te doen teghen t'belegghen wert versuymt/ so door de Spaensch gunstighe/ als door verrachtinge des vyancs/ die sy meynden dat niet souden weder comen: Maer also dit belegh notabel is geweest/ vijf Maendë duerende/ ende wonderbaerlijcken ontdaen wert/ soo sullen wy hier naer wat int breede verhalen.

Zijnde de Stadt Leydë een vande goede Steden van Hollant/ nv de tweede reyse

beleghert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Belegeringe der Stadt Leyden.

beleghert/heeft den Prince van Orangien haer gheordineert de thien Vaendelen Enghelsche knechten onder den Coronel Edwaert Chester in te nemen/ende dat sy terstont souden goede ordere op haer Coren eñ montcost stellen/ siende datse synen raet niet en haddē gevolcht/vā haer wel te versien/ende sy souden maken ter minsten drie Maenden tegen te houden/ daerentusschen hoopte hy haer te ontsetten/sy souden haer oock van bedelaers ende onnutte menschen terstont ontslaen/ etc.

De schansse op de Gousche Sluys wort den Enghelschen af ghenomen.

Dese Enghelsche lagen op de Schanssen tot Valkenburch/ op de Gousche Sluys/ ende op Alphen/ontrent twee mijlen van daer/daer den vyant vā Wtrecht comende verby passeren moeste. Dese vande Gousche Sluys zijnde besprongen/werden van den Capiteyn Gainfort vromelijcken afgeweert. Maer also het Spaens Paerdevolc het voetvolck voort drongen/ met slaghen die tot den storm dringhende/ende gheenen anderen wech afwijcken en condē/ hebbense moeten den storm continueren/ so dat de Enghelsche gedrongen werden de schansse te verlaten. Die van Alphen quamen dese te hulpe/ haer Schanssen aldaer verlatēde/ maer te spade/ ende moesten also vluchten/ maer niet sonder groot verlies onder de Spaengiaerden.

De ander vijf Vaendelē Engelschen van Valckenburch/ verlieten oock haer Schansse/die niet volmaect en was/sonder den vyant te verwachtē: Ende so de Spaengiaerden by haer quamen/saghen die van Leyden/dat vant lange scharmutseren niemant doodt en viel /waer door sy quaet vermoeden creghen. Nae de scharmutsel quamen de Engelsche naerder de Stadt/ eñ een Capiteyn met andere quam binnen/ daer sy onderlinge beslotē/so den vyant haer bespronghe ende machtich werde/so souden sy haer begheven onder de Haechse poorte/daer het meeste geschut was/ ende als sy souden sien datmen t'Vaendel vande poorte name/ soo souden sy haer aen de een zijde begheven/ want dan souden sy alle het geschut op den vyant laten afgaē. Maer dit besluyt beviel den Enghelschen niet wel / want soo haest sy dat van haer ghesanten vernamen / zijn sy met vlieghende Vaendels by den vyant over ghetrocken/alwaer sy op sekere condi-

Vijf Vendelen Engelse voor Leyden trocken over by den vyant.

tien/ met grooter eerbiedingen ontfangen werden. Maer corts daer nae werden sy van het Peerdevolck omringhelt/ ende belast haer vyer ofte lonten wt te doen/ ende sanderdaechs haer gheweer neder te legghen / ende werden vande beste cleederen berooft. Maer eenige van die/zijnde tweeendertich in getale/eñ na eere trachtende/ waer onder oock eenighe Officiers waren/ soo Engelschen als Nederlanders/quamen ghevlucht inde Stadt / waer onder oock was Capiteyn Cromwel/ daer sy in ghelaten werden. Eenighe andere siende dat sy alsoo van den vyandt werden ghehandelt/ spronghen inde grachten/meynende te ontcomen/ ende verdroncken. Den Spaengiaert maeckte van eenige van desen Pyoniers/de andere zijn door Vlaenderen treckende ende bedelende also nae Enghelandt ghegaen.

Ende aldus en heeft de Stadt Leyden gheen krijchsvolck connen binnen krijgen/ maer sy hebben onder haer Borgerije volc in gagie aengenomē/onder dese Capiteynē Joncker Jan vā Duyvenvoorde/Joncker Jan vander Does Heer van Noortwijck/ Andries Schot/ Meeus wt Hauic/ Claes Dierickse van Montfort / ende andere. De Magistraet eñ Edeldom hebben metten Commissaris Heer Dieric van Bronchorst een ordinantie gheraemt/so tot stercmaken der stadt/ als op den lijfcost. Ende sy hebben bevonden inde stadt noch hondert ende thien last Corens te wesen/ daer teghen (boven de onnutte wtghesondene) waren veerthien duysent menschen.

Den ... raet van ... ren in L... den.

Sy hebben voor de eerste twee Maendē elck mensche bestelt op een half pont broot sdaechs. Desghelijcx hebbense oock geordineert op de vruchten/ende op de Melc/datmen die niet en mochte vercoopen dan gecarnt. Sy hadden oock binnen boven de hondert Beestē/ die sy dagelijcx buyten ter weyden sonden/ noyt meer verliesende dan een Coeye eñ drie Caluers. Want de Beestē ghewoon zijnde / als sy tgheschut ofte allarm hoorden/dat sy terstont nae de stadt vluchten. Haer Peerden ontrent neghentich hielden sy inde stadt op stallen. Veel schermutsels werden daer gedaen / ende de Spaēgiaerdē zijn dicmael wt haer schanssen ghejaecht met wonderlijcke cloeckheyt. Maer het voornemē van Baldeus was de stadt wt te hongheren. Daer werden van hem ende vanden Grave van Roche/Don Fernando de Lannoy / nieu Gouverneur van Hollandt / vande Heere van Liques/ Gouverneur van Haerlem/ eñ vande wtgheweken Borghers / veel brieven gesonden/ die haer groote Perdoenen ende gratien aenboden/sonder garnisoenen/verheffende de macht vanden Coninck/ vercleynende de hare/ende des Prince van Orangien ende haer Bontghenooten: verhalende oock dat het haer grootē lof soude wesen/ haer over te gheven/ ende gheen schande/ te meer om dat sy gheen krijchsvolck hadden ingenomen/ende diergelijcke perswagien/ met alle welsprekentheyt ende beloften. Diergelijcke brieven beantwoorden sy veel/alleenlijc met wit pampier te senden/ daer niet anders instont / dan Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps, Dat is/ als de voghelaer tvoghelken vry siet vlieghen / fluyt hy seer soet / om tvoghelken te bedriegen. Op andere gaven sy loose antwoorde. Maer op den tweeentwintichsten September / soo hebben sy over de mueren haer vyanden voor een generael antwoorde gheroepen : Ghy fondeert alle uwe redenen op onsen honghernoot / ende dat het onmogelijc is ons tontsetten/ Ghy noemt ons honden/ ende catten eters/ons en ontbreckt noch gheenen cost/ soo langhe ghy noch honden eñ Coeyen hoort in onse stadt/ so ons nimmers ten lesten spijse ontbreeckt/ so hebben wy elc noch eenen slincken arm/ die wy sullen af eten/ eñ den rechten

Die van Leyden ... den ... ven ghe... niet.

Eer... en ... lijcke ant... woorde ... die van L... deren ... tem...

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574.

ten noch behouden/ om den tyran/ ende syrnen bloetdorstigen hoop/ van onse mueren te keeren/ ende soo ons de Heere over onse wel verdiende straffe in u lieden handen laet vallen/ wiens eenighe goetheydt wy dat niet toebetrouwen/ soo en willen wy daerom van syn Woort niet wijcken/ noch ophouden onsen Vaderlandtsche vryheyt te verdedighen/ ja liever onse stadt selve in brande stelken/ dan u tot nutte wesen/ en̄ wy uwe slaven worden/ want beter ist alsoo te sterven/ dan uwe bloetdorstichept aen onse lichamen en̄ consientien te lijden. Tot dese en̄ vierghelijcke manheyt hebben oock der Borghers huysvrouwen haer mannen ghemoeyt/ ofte verweet: Want vele seyden/ sy wildē liever in haer huysen vā honger sterbē/ dan haer in handē van de tyrannen begevē: de exempelen van Naerdē/ Sutphen/ Mechelen/ Haerlem gedachten haer te wel.

Manlijcke vermaninge der vrouwen in Leyden aen hare mannen.

Om datter binnen geen ghelt en mocht ontbreken/ hebben sy haer selven beholpen met Pampieren gelt/ geslagē in haer eerste belegh/ stucken van achtentwintich ende veerthien stuyvers/ die sy ooc na het belegh in Silver verkeert hebben/ daer op stont/ Hæc libertatis ergo, met eenen Leeu/ houdende een hoet op eē Lantie: aē de ander zijde/ Godt behoede Leydē. Op andere pēningē sekere letterē/ beteeckende/ Nūmus obsessę vrbis Lugdunũ, sub gubernatione Illustrissimi Principis Auraicj cusus. Met stadts wapenē. Op de andere stont een vechtēde Leeu/ met stadts wapen ende gheschrifte/ Pugno pro Patria. Hierentusschen alsoo die van binnen seer sorchvuldich waren/ van dickmael den Prince ende Staten te schrijven om ontset/ daer toe hebbende eenighe secrete weghen om Boden te senden/ soo hebben de Staten besloten (alsoo oock te voren geboden was) alle hoy ende stroy ende Coren inde Steden te voeren/ en̄ niet aen te sien te bederbē het ghewas ten platten Lande/ om Leyden te ontsetten/ om haer vyanden te betoonen/ dat sy wille ende macht hadden liever alles te laten ondergaen/ ende de schade vande ses hondert duysent Guldens te lijden/ dan haer Vaderlijcke vryheyt ende Godts Woort te verliesen/ volgende tspreeckwoort/ Liever bedorven/ dan verloren Lant. Ende bewillichden also het opensetten der Sluysen/ ende doorstekē der Mase/ ende Yssels Dijcken/ om over al het Lant in Water te stetten/ ende een Zee van Ebbe ende Vloet over een drooghe vast Lant te maken/ om also tot Leyden te moghen varen/ en̄ ontsetten. Sy hebben daerom Commissarisen daer toe gecosen/ volle macht ende bevel ghevende alle Sluysen te openen/ alle Dijcken tot veel plaetsen door te steken. En̄ hebbē wt Zeelant ontbodē dē Admirael van Vlissingē/ Heer Lops Boysot/ Heere vā Buart/ en̄ Adriaen Willemsz van Ziericxzee/ die quamen met acht hondert Bootsgesellē/ en̄ met meer dan hondert ghegoten metalen ende yzere stucken ghesch uts/ met anders cleynder. Sy haddē doē maken ontrent Rotterdam en̄ elders/ twee hondert platbodem scheepkēs Geleye wijse ghemaeckt/ ende werden gheroept met

Pampieren Ghelt tot Leyden ghestaghen.

Vrome ende manlijcke resolutie der Hollanders/ haer Lant in Water te stellen/ met verlies van ses hondert duysent Gul dē liever dā Leyden ont set te laten.

thien/ twaelf/ veerthien/ sesthien ende achthien riemen het stuck/ en̄ de grootste voerden voren een ofte twee metalen stucken geschuts elck/ ende ses bassen aende zijden/ besyden andere oorlochs ghereetschappen. Op dese scheepkens werden dese Zeelandtsche acht hondert Bootsghesellen ghelept/ dat een rou/ woest en̄ vreesselijc volck was/ ghekerft ende doorhaeckt van wonden: Sommige hebbende maer een been/ andere maer eenen arm/ alsoo sy die inde menichvuldighe Schipstrijden in Zeelant hadden verlorē/ ende wisten nochtans haer te weeren ende grooten dienst te doen/ Een volck wien twee dinghen inghebeeldet waren/ de vryheyt des Vaderlants te soecken/ en̄ des Paus oft Inquisitie tyrannije te weeren. Sommighe droeghen Silvere halve Manen op haer hoedē/ met dese letteren daerop/ (liever Turcx dan Paus) en̄ dat na haer interpretatie/ om dat de Paus bovē het lichaem/ ooc de conscientie quelde/ en̄ qualijcker syn woort hout dan den Turc na haer opinie.

1574.

Descriptie van het Zeelants Schip volck.

Capiteynen int ontsetten van Leyden.

Met dit volc ende ghereetschappe zijn de Admiralen wt Delff ghevaren/ metten Baron de Noyelles/ de Heere van Carnesse/ ende Bochaut/ Monsuer de la Garde/ Capiteyn Durant/ Catteville Padriere/ Crept/ Grenu/ Outran/ Citadelle/ Herry ende andere met haer krijchsvolck. Oock Cornelis Claessen/ Viceadmirael van Vlissinghen/ en̄ Joos de Moor. Philips vā Asseliers was Commissaris vāde Artillerije. Onder de Commissarisen der Staten waren meester Pieter Wasteel/ Raetsheere vā Mechelen/ meester Cornelis Bonckhorst/ Heyndrick Duyst/ met noch meer andere. Sy hebben ooc mede ghevoert groote Corenschuyten/ daer sy groot ghesch ut ende muerbrekers op stelden/ met dicke planckē beschanst/ daer oude netten die nat ghemaeckt waren/ tusschen ghestamt waren/ om die busschieters te bevrijden. Sy hadden oock noch een ghebouwe/ twelc de Arcke van Delff genoemt wert: Ende dit was een schip ghemaeckt van twee schepen/ beyde aen malcanderen gevoecht/ Het en wert oock niet met seylen ofte riemen ghevoert ofte beweecht/ maer met raderen van binnen/ die met twaelf mannen gedrayt werden. Het was rontomme ghesloten ende bevrijt voor eenē musquetten cloot: daer lach veel grof geschuts oppe/ ende vijftich mannen conden daer wt weere bieden/ ende dit diende oock sonderlinghe om eenige passagie/ als een Bollewerck te bevrijden.

Met sulcken ghereetschappe zijn sy eerst den xj. Septembris/ wt het water genaemt Rotte/ nae eenen Dijc gevaren/ genaemt de Lantschepdinge/ dien sy doorghesteken hebbē als sy haer beschanst hadden/ en̄ voeren daer over nae Soetermeer/ alwaer sy over beyde zijden de Spaengiaerden met haer gheschut te rugghe dreven/ die haer met scharmutsen quamen bespringhen/ alwaer dat een Bootsghesellc/ hebbende eenen Spaengiaert het herte wt den lijve ghesnenen/ dat met syn tanden ghebeten heeft/ en̄ wech geworpen/ also de Heere van Noortwijck het selve beschrijft/ als hier na volcht.

Wreetheydt van een bootsgeselle die in een Spaengiaerts herte beet/ waerop dese na volgende veersken by Janus Dousa Heer van Noortwijck gemaeckt zyn.

Lugdu-

a Lugdunum cingit Batauorum miles Iberus.
A Batauo contra cingitur ille mari.
b Non opus eſt gladijs ferroque rigentibus armis,
Solæ pro Batauo belligerentur aquæ.
c Iacturam pecoris Batauus quam fecit & agri.
Humano decies ſanguine Ibero lues.
d Mercator ſapiens tamen haud mercabitur vna
Hiſpani generis corpora mille boui.
e Macra caro eſt nuper cum cor guſtaſſet Iberi
Reſpuit & canibus nauta vorare dedit.
f Deſeruere agros Batauí & Naſſouius heros.
g Nullus enim fixos abſtulit hoſtis agros.
Inuenit ratio ſine ſanguine pellere longe.
Hoſtiliesque manus Heſperiumque jugum.
h Tollo metus Hiſpane fuge & ne reſpice terras
Pro quibus Oceanus pugnat & ipſe Deus.

Dat is te ſegghen.

a De Spaengiaert omringt Leyden met wapen en ſchilt/
De Hollander die Bontghenoot helpen wilt/
Omringt hem weder met de ſtormende Zeebaren.
b Men behoeft/ paert/ ſweert/ ſchilt/ roer noch ſpeyr.
Twater is den Hollanders ghenoechſaem gheweyr/
Gheregeert voor haer door den Heer der Heyrſcharen.
c Lijdt t'Hollanders Vee laſt/ moet hy ſyn lant beſwaren/
Twort thienmael betaelt met Spaenſch vleeſch en bloet:
Doch om v de waerheyt te recht te verclaren.
d De Hollander acht een van ſyn Oſſen ſoo goet/
Als t'maghere ſwarte vleeſch ſeer onſoet/
Van duyſent lichamen der Spaenſcher Soldaten.
e Want als een Bootſgheſel t'vleeſch ſmaeck wert vroet/
Spooch hijt wt/ wierpt den honden voor op der ſtraten.
f De Prince van Orangien heeft wel verlaten/
Als oock de Hollanders/ Lant ende Erfgronden:
Dan wat mach v vreemde Spaengiaerts dit baten?
g Sy blijven/ den gront is v te vaſt ghebonden:
Want heur cloeck verſtant heeft een middel ghevonden
Om v Spaenſch jock af te ſlaen met ſchand en ſpot.
h Vliedt dan wt Hollant ghy Spaenſche honden/
Siet langhe na t'Lant niet door tyrannich ghebodt/
Daer de Noortzee voor vecht/ ende de Heer haer Godt.

Als ſy nv ghepaſſeert waren/ moeſten ſy de Soetermeerſche brugghe deure/ daer wel dertich Vaendelen Spaengiaerden beſchanſt laghen/ die ſy meynden met grof geſchut te doen verhuyſen/ maer het was te vergeefs/ midts dat eē groote corenſchuyte van tgrof gheſchut verſtede. Sy deden wel grooten moort onder haer vyanden/ maer verloren ooc den Capiteyn Catteville eñ Guilereſſe/ met ſeven Soldaten/ die door eē ſchuyte die om ſloech verdroncken. Als nv den Noortweſten Wint waeyde/ den achthienden/ negenthienden/ ende twintichſten September die de waterē ſeer dede waſſen/ eñ dat dē Raetſheer Waſteel door ſyn cloeckheyt vernomen hadde datmen niet hoefde door de brugge te varen/ maer datmen tuſſchen Soetermeer ende Benthuyſen wel door moghen ſoude/ eñ dat over den Segwaertſchē wech/ ſo zijn ſy ſecretelijckē met vijftich Galleyen eñ tſeventich Soldaten derwaerts getogen/ latende den Vice admirael mette reſte voor de brugghe int belegh leggende: aldaer gecomen zijnde/ hebbē de Hoochduytſche knechten tot Benthuyſen ende tot Soetermeer legghende/ de vlucht aenghenomen/ verlatende haer ſchanſſen/ die Capiteyn Ladrire met vijftich Soldaten in nam. Capiteyn Creyt quam daer lancx oock int Soetermeerſche Meer met

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574. de Arcke van Delff / eñ drie Vendelē knechten. De Admiralē voeren een mijle voorby Benthuysen/met haer vyanden byde wegē al schermutserēde/ veel huysen ende schanssen verlatende/eñ begaven haer in een breede wateringhe na Swijten streckende/haer breedt wtspreydende met haer schepen eñ Galleyen/om van de stadt Leyden gesien te worden/schietende alle haer grof gheschut af: Twelc die van Leyden wederomme deden/hebbēde in seven dagen niet vernomen ofte van haer verhoort/ betoonende noch goedē moet/hoe wel haer spijse niet anders en was dan Coeyen eñ Peerdē vleesch/sonder broot/dat op was/ ende vande Maent September deylden sy elc mensche een half pont van dien vleesche / dat niet dan slijm door de magerheyt en was. Het broot was al op/soo datter ten lesten vele in seven weken gheen broot geproeft en hadden. Den honger was so groot/ dat honden/ cattē eñ rattē/werdē voor leckerie gegetē. Wonderlijcke cokerijen werden daer voorghestelt/ te lange te schrijven. Sommige aten wijngaert bladerē met sout eñ stijfsel. Veelderley onderschevt ende leckernijen werden in verscheyden bladeren gevonden/ van peerboom bladeren werden veelderhande ghe-rechten gemaect. Wortelē/coolstockē/was costelijcke spijse in melc gebrockt/eñ gerayte huydē was gemeynē cost. De Joncvrouwen aten haer speelhondekens op. De vellen van drooghe schollen ofte visch werde opde straten wt de mishoopen ghesocht eñ ghegheten/met de beenderen van Coeyen/ Peerden/Honden/ etc. daer sy voetsel wt vonden. De siecke ende suyghende Craemvrouwen moesten haer lijden met een vierendeel pont bischuyt broot sdacchs. Sommighe was de vrucht in haer lichaem bycans verteert. Eē pont boters mochte vijfthiē stuyvers gelden/ een wortel eenen stuyver/ eenen coolstock een halve stuyver / een peer oft appel twaelf stuyvers. Voor een sack Terwe wert hondert Gulden ghebo-den. Met den dranck was het lijdelijcker/ want sy hadden bier op Haver doppen ghebrouwen/van eenen pennic dē pot. Sommighe brouden selve op Draf/ ghebruyckende Alsem ende Wijnruyte in stede van Hoppe. Andere droncken water met Asijn ghemengt.

Den grootē honghers noot in Leyden.

Boven dit ghebreck wasser inde Stadt soo grooten Pestilentie ende sterfte wten hongher ghesproten/ datter gheduerende tbelegh/wel ses duysent menschen ghestorven zijn. Oock waren de mannen so machteloos/datse qualijc condē te wachte gaen/ thuys comende/ vonden sy dickmael Wijf ende Kint doot. Weeldige Joncvrouwen zijn van hongher versmacht / ende veel jonck volcx. Ende soo een doode opde strate ghevonden wert/was hy (stijf zijnde) opgerecht gestelt voor eē Borgemeesters deure / als te segghen/Soeckt middel om sulcx te voorcomen. Van haer menigherhande armoede ende ellende / gaven haer magher caken/leelijcke aensichten/ ende hinckende beenen/ na het ontset ghenoech ghetuyghenisse.

Sterfte eñ Pestilentie binnen Leyden.

Boven dese elenden / so isser oock groote ongerustheyt / murmuratie eñ tweedracht inde stadt gewecst/maer wert redelickē wel voorcomē voor een tijt/door den Commissaris Bronckhorst/die so strengelijc regierde/ dat hy de quaetsprekers tonge in toom hielt. Maer (die ghestorven zijnde) hebben de quaetwillighe/eñ meest die de Pauselijcke Religie toeghedaen waren/stouter ghesproken. Maer sulcx wert door de wijsheyt van Joncheeren Jacob ende Jan vander Doest / Heer van Noortwijc/die het Gouvernement vanden Prince belast was / eñ by de andere stantaftighe Borgemeesteren ende Raet wijselijcken voorcomen/ hoe wel datter eens vijfthiē Borgeren opt Stadthuys quamen/ wt den naem van noch andere drie hondert/so sy seyden/die spijse begeerdē/oft middelē: Daer toe ooc een Borgemeester scheen te stemmen/protesterende dat hy gheen oorsake begheerde te wijsen vā menschē doot. Maer dese eñ diergelijcke werden met eenige redenen gepayt. Maer daer ontdecten hen eenighe secrete aenslagen/ om met ghewelt door wapenen de Overheyt te dwingen tot eenighe Spaensche perdoenen ghehoor te geven. Maer de Overheyt wert telcke reyse door een vrouwe ghewaerschout/so dat sy altijt (onder eenighe pretext) voor haer in wapenen waren. Opt leste quamen sommighe oock totten Borgemeester Pieter Arentsen Storm/den hongers noot ende perijckel hem clagelijcken verthoonende/ om hem te bewegen tot tracteren met den Spaengiaerdē. Maer hy antwoorde haer cort ende goet: Hy hadde eenen eet gedaē/ dien wilde hy nacomē met Godts hulpe/ So sy met syn doot beholpē waren/het ware hem ghelijcke vele/ oft sy hem die aendeden/ of den vyant/ Hy moeste ceēs stervē/Om dat syn sake goet ware/was hy des ghetroost/ Sy mochten syn lichaem in stucken snijden / ende onder haer wtdeylen/so het haer mochte helpen/etc. Met welcke antwoorde sy beschaemt wech ginghen.

1574.

Murmuratie binnen Leyden.

Een treffelicke antwoorde eens stantaftigen Borghemeesters tot Leyden.

In desen staet was de stadt eer sy ontset wert. Ende het vleesch was ooc tot de leste wtdeylinghe ghecomen. Als dit den Prince vā Orangiē geadverteert wert/(zijnde wt een siecte opgestaen) is hy na het leger ghe-toghen/ dien de ordinantie wel behaechde. Maer daer gebrack noch Water/want het Water en stont op het Lant maer neghen duymen hooghe/ ende de Galleyen gingen vijfthien ende achthiē duymen diepe. Den Wint Noortoost zijnde/dreef het Water wt den Lande totten xxviij. September. Also stelde de Prince ordere hoemen soude doorsteken eenen hooghen wech/ ghenoemt den Kerckwech/daermē niet over en conde varen/ende so den naesten Sprinckvloet niet waters ghenoech gave / soudemen sien hoe datmen met eenighe dertich oft veertich schuyten steelsche wijse over soude gerakē/ om Leydē met broot wat te versiē/daer toe hem Capiteyn Orem vrywillich aenboot. Want so dē noot des hongers die vā Leyden niet dwonge/ ware sy gewis dat dē aenstaendē winter waters genoech metter tijt

ghevcu

1574. gheven soude. Dese aenslaghen werden die vander stadt met eē Duyve/ die de leste boden wtghebrocht hadden/ verwitticht/ ooc waerschouwende/ dat sy souden toesien/ dat den vyant in heuren name/ met victalie geenen loosen aenslach en maecte. Dese tijdingen verheuchden de Borgers seer/ maer noch meer als den Wint op den Sprinckvloet begonst Noortwest te wayen ende te stormē/ den welckē sy als een Bode Godts achteden van hare verlossinge/ principalic/ als die daer nae Zuytwest was wayende/ die het Water int Lant ghewaept hadde/ ende nu nae Leyden toedreef/ daer nochtans de Spaengiaerden alomme tot veel plaetsen den loop ghestopt hadden.

Den Wint boden ende instrument Godts tot Leydens verlossinghe.

Op desen Sprinckvloet de Admiralen siende het water van neghen duymen diepte/ op achtentwintich duymē ghewassen/ resolveerden sy eenē wech genaemt den Kerckwech (hooch liggēde) over te varē/ eñ so haer wat meer Waters ontbrake/ dat thien ofte twaelf mannen wt elck Schip ofte Galleye souden springhen/ om die te lichten/ ende soo voorts over te heffen. Met dese resolutie voeren de Admiralen den tweeden Octobris derwaerts/ elck met vijfentwintich Galleyen. Boysot den Admirael van Vlissinghen houdende de slinckerhant na Soeterwoude / met den Coronel la Garde. Den Admirael van Ziericzee de rechte handt/ met Citadella Ontrau/ Capiteyn Pauwels Durant. Dē Viceadmirael met den Heere van Novelles / Heere van Carnes Bouchaute. De Capiteyn Harry ende Grenu/ waren nae de zijde van Switten. De Commissaris vande Artillerie/ Philips van Wtelers was ghelaten opde Nora/ om de victalie ende amonitie te bewaren/ met acht ofte thien Galleyen. De Admiralen also comende ontrent middernacht met thien ofte twintich schuyten Pioniers met haer gereetschappe aenden Kerckwech/ dreven met schermutselen den vyant vanden Kerckwech / die daer op de twee zijden beschanst lach/ haer selven daer op beschansende / noch stroyende alomme op den wech [illegible] ofte voetanghelen/ om niet weder bespronghen te worden. Als sy desen Kerckwech in hadden/ hebben sy die in twee oft drie plaetsen door ghesteken/ om door te varen/ daer sy alle haer victalie schepen wel hondert over brochten/ behalven twee verdolende/ die inder vyanden handen quamen. Dit werd al [illegible] ghedaen onder der vyanden ooghen/ met verlies alleenlijck van vijf ofte ses mannen/ ende zijn also naer de Meerbrugghe ghetoghen/ [illegible]

[illegible]

De Spaengiaerts daer in veel Schanssen [illegible]

[illegible]

voet hoogher ghewassen was / soo hebben sy den moet verloren ghegheven/ ende Baldeus den Oversten met syn volck / hebben vluchtende/ alle de Schanssen van Soeterwoude verlaten / ende door haeste syn gheschut achter ghelaten: Wien Alonso Lopes Gallio / met seven Vaendelen voetvolck den/ haren wech nemende na Voorschoten/ den wech derwaerts al te voren ghehoocht hebbende/ waer door eenige Galleyen maer niet in tijts quamen / om haer den wech te ondergaen / de welcke haerder vele nochtans te rugge drevē/ die de Zeeusche schipsghesellen/ int water springhende/ met haer langhe ende verroeste daggen bespronghen/ doodt staken ende versmoorden / ontrent twee hondert. Sy veretegen ooc van Baldeus bagagie / victalie/ Wijn/ ende andere provisie.

De Admiralen dedē voor Soeterwoude haer grof gheschut op den Papenmeer comen/ om de groote schansse van Lammen te beschieten/ de welcke om dat spelders het Landt te hooghe zijnde / niet passeren en conden / haer te vreesen stont / om dat sy op het Water van Delff gheleghen / seer groot ende sterck was / met schanscorven/ strijckghewere / gheschut ende volck wel versien/ die qualijck te winnen soude zijn/ of te passeren sonder verlies van veel volck. De swaricheden daer in gheleghen/ adverteerden sy den Prince / maer dat sy souden die sanderdaechs doen beschieten met twee Cartouwen ofte stucken gheschuts / die sy gheordineert hadden te stellen/ aen deen zijde vant Canael ofte Water / niet sonder groot perijckel/ door dat de Spaengiaerdē wt Lammen ende een ander schansse vreeselijck schoten/ haer hebbende alreede seven mannen met eenen scheute afgheschoten. Sy adverteerden den Prince ooc voorder/ dat sy vreesden als sy schoon eē groote bresse met haer gheschut souden ghemaect hebben/ dat sy qualijck nochtans daer souden ingheraken met haer weynich krijchsvolc/ het welcke sy nochtans wilden versoecken/ maer soo haer den storm niet en ghelucte/ souden sy moeten patientie hebben/ ende ghedult tot datter meer Waters int Lant ghecomen ware / op dat men neffens het Canael over het platte Lant mochte varē.

Dese swaricheden niet teghenstaende werte Godt seer wonderlijcken voor die van Leyden inde herten van haer vyanden/ dat sy / siende maer preparatie van bespronghen te worden/ snachts tusschen den tweeden eñ derden Octobris / die groote schansse van Lammen verlaten hebben / werpende [illegible] haer gheschut inde grachten/ soo ooc deden die tot Leyderdorp/ ende van alle de ander Schanssen.

Die van Leyden / welcken vanden eersten October [illegible] was met [illegible]

[illegible]

1574. wande die sy sagen/ die sy met vreuchde de- den wtroepen / dat vrouwen ende kinderen haer moesten van de muerен maken/ al dat wapen droech moeste in wapenen op syn wachten comẽ/ alle schepen eñ schuytẽ moe- sten wt den Canal gedaen worden/ etc. De Overste gaven de Borghers goeden moet/ seggende: Borghers/ achter die schansse ist broot/ wat duncter u liedẽ van/ sullen wyje daer laten/ ofte van honger sterven? Sy rie- pen alle / sy wilden liever de Schansse met handen / naghelen ende tanden onstucken crabben/ dan van hongher sterven. Den derden October smorgens/ werden sy eerst ghewaer dat de Schansse van Lammen eerst verlaten was/ door eenen Jongen/ die sach brandende lonten al eenen wech gaen- de/ eñ geen weder keerende. Waer door hy smorghens oorlof begheerde dat te mogen besien: Derwaert gaende/ wert hem eenen man met eenen verrenjager ofte kloetstock naghesonden. Den Jongen aende verlaten Schansse comende/ dede teecken met synen hoet: Maer de Borgers en dorstent niet ge- looven/ voor dat sy saghen den Man met synen stock voorby de Schansse gaen / die dat de Admiralen eerst bootschaptẽ. Waer op de Capiteyn van Leydẽ/ Geeraert van der Laen met syn Vrybuyters wt troc na Lammen/ alwaer hy de twee Galleyen (die om den wech te bespieden wtgesonden wa- ren) eerst ontfinck.

Aldus hebben sy terstont de palen ghe- opent daer sy alle ghereetschappe toe had- den. Ende den Admirael Lons Boysot is met de voortocht met vreuchden Gode lo- vende/ na de poorte van Leyden ghevaren den derdẽ October/ smorgens ten acht urẽ: Hem volchde den Admirael van Tierizee metten Ondertocht.

Het was wonderlijc eñ heerlijc om sien/ hoe dat het verhonghert volc / so de Admi- ralen vaerende / aen alle zydẽ haer broot eñ herringhen wt haer Galleyen worpen/ dat in korten/ ende de Heeringen al rou in haer lijf staken / als oft sy nimmermeer souden connen versadicht worden/ dat velen nae- maels qualijck bequam / die quelende daer van storven / de dermen bycans toeghe- trocken zijnde/ ende door het gierich eten/ dede vele de dermen bersten.

De Admiralen inde stadt zijnde / zijn sy terstont met haer volck/ ende de Borgerye [illegible] inde kercke gegaen/ daer sy Godt de Heere/ die haer eñ [illegible] het platte Lant [illegible] hadde/ wt gan- scher herten ende [illegible] ghe- dancke.

Sy hebben noch terstont van dat won- derlijck werck Godts den Prince ten Delf [illegible]

werde. Oock werden daer nae alomme alle vreuchde teeckenẽ gedaẽ/ van vyerẽ/ groote klocken luyden/ ende tgheschut afschieten. De Admiralen (so haest als sy de stadt ghe- spijst eñ met victalie verquict hadden) heb- ben haer victorie gevolcht/ eñ de vluchten- de nae ghejaecht daer sy conden. 1574.

Baldeus met synen Leger vertrock alle dien dach/ syn volc wt alle de schanssen lie- ten haer hutten staen. Die Amsterdamsche Galleyẽ/ die aen dander zijde onder de stadt laghen/ vluchten oock/ ende verlieten haer Schanssen inde Cage/ eñ Oude Weteringe/ desgelijcx de Goutsche Sluys / in als twee- entwintich Schanssen. In dit belegh heeft hy verloren ontrent thien hondert Man- nen/ ende de Admiralen havẽ veertich niet. Baldeus hadde een gheschildert taefereel van alle de Schansen ende beleghheringhen deser stadt gecõterfeyt. Doe hy nu tot Ley- derdorp vertrecken moeste/ schreef hy daer onder Vale ciuitas valete Castelli parvi, qui re- licti estis propter aquam & non propter vim inimicorum.

Baldeus verlaet alle Schanssen/ dat het wa- ter wytende.

Hier dient noch een wonder werc Godts verhaelt te wordẽ/ in dese wonderbaerlijc- ke miraculeuse ontsettinghe / Dat den sel- ven nacht/ als dẽ vyant de groote Schans- se te Lammen verliete / een stuc muers der Stadt/ met borstweeringhen / tusschen de Coeypoorte ende Toren van Boerhongien omghevallen ende ingheстoort is / tot de lengde van sesentwintich roeden / eñ heeft also van selfs een bresse ofte openinge ghe- maect: het welcke/ so tselve twee nachten te voren geschiet ware/ als den vyant de stadt secretelijck proefde te beclimmen (dat een Barhuyne bootschapte) sy souden sonder twyffel die inghenomen hebben. Maer ge- wisselijc den grooten Godt diet al regiert/ toonde de stadt doe syne genade/ want tge- ne dat tot des stadts verlies scheen te strec- ken/ maecte haer vyanden meer verschrict/ want sy meynden (hoorende tghedruys vandẽ valle) dat het die vander Stadt wa- ren/ die haer quamen bespringhen.

Een stuck muers der stadt Leyden valt / op rijde de Stadt/ waer vandẽ vyant ver- jaecht / den tweeden Oc- tober.

Doc is meer te verwonderen dat sander- daechs den vierden October den Wint Suytoost wert waeyende / eñ daer na wt dẽ Noortoosten stormende/ twelck het water weder al wt het Lant dreef/ als nu syn Of- ficie ende dienst ghedaen hebbende.

Die Prince van Oranien noch maer half ghenesen zijnde vande Peste die hy gehadt hadde / is sanderdaechs noch tot Leyden gecomen/ ende heeft de Borgers hooch[illegible] [illegible]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1574. liefde over de Stedē vaſter geknoopt heeft. De Stadt Leyden/ ende oock de Staten van Hollant/ hebben de Admiralen ende Capiteynen/ met Goude ketenen eñ Goude medalien ofte penninghen (inhoudende de ghedachteniſſe) beſchoncken.

Die van Leyden hebben de Duyven ofte vliegende boden/ die mette brieven vlogen/ na haer doot doen droogē / eñ met haer wtgeſtrecte vleugelen/ mette ſchachtē aen haer beenkens gebondē/ daer ſy de brieven in geſteken hadden/ op haer ſtadthuys doen ſtellen ter eewiger memorie om Gode te loven.

Gheduerende het belegh van Leyden/ ſo heeft den Commandador ſyn ander Heyrcracht ontrēt Bommel/ Gorcum/ eñ Louvenſteyn gehadt/ om eenich voordeel ergēs te becommē. Maer alſo het alles beſet was/ ende ooc Coronel Balfour met ſeven Vaendelen Schotten daer ontrent lach/ om haer aenſlaghen te beletten/ met Dijcken door te ſteken/ ſo en iſſer niet beſonders wtgerecht/ maer de Spaengiaerdē hebbē Worcum/ tegen over Gorcum liggende/ over de Maſe beſchoten/ daer vijf Vaendelē Soldaten op waren/ dien ten leſten belaſt wert / ſoo die plaetſe niet wel houdelijck ende onſterck was/ ſouden daer van ſien te geraken/ alſo ſy deden/ hebbende drie ſtormē wederſtaē/ dat ſo nochtans niet en conde gheſchieden/ ſonder verlies wel van C. vijftich mannen.

Worcum by den Spaengiaerden inghenomen.

De Marquis Chiappin Vitelli heeft ooc met vijfthien Vaendelen Duytſchen eñ ettelijcke Spaengiaerden met twaelf ſtucken geſchuts/ Leerdam/ twelc eē cleyn ſtedeken is/ toecomende den Grave van Bueren/ belegert eñ beſchotē/ in het welcke twee Vaēdelē knechtē lagen/ de welcke na dat het elf urē lanc beſchotē/ eñ het rondeel vāt Caſteel ter neder geworpē was/ hebbē ſy dat overgegevē ontrent int beginſel van Juli/ daer wt treckende met haer gheweer. Daer nae maecten ſy te Worckendam een ſtercte ofte ſchanſſe/ eñ tegen over op dander zijde van de Maſe by Gorcum een ander/ eñ ſpanden ofte leyden daer eē keten over de Maſe/ om te beletten alle paſſagie op Bommel eñ de Maſe. Maer des Princē volc namen corts daer nae beyde de Schanſſen/ ende de keten/ die ſy nae Dordrecht voerden. Des Princen volc namē ooc het huys van Sevenbergen/ toecomende de Vrouwe vā Arenberch.

Leerdam inghenomē by de Spaenſe in Julio.

Corts hier nae hebben de Spaengiaerdē oock eenen aenſlach op de ſtadt van Delff gehadt/ door eenen Walſchen Vaendrager belept/ meynende met eenich verſtant van binnē daer in te geraken. Maer dien Vaendrager de ſtadt getrouwe zijnde/ ſochten die van Delff haren vyant te verlickē/ eñ hadden eē mijne/ eñ andere vierige gereetſchappen bereyt om die te ontfanghen / lancx de Waterſlootſe poorte. Maer alſoo die Valbrugghe niet wel wilde nedervallen/ ende gheruyſch hoorende/ eñ vrouwen inde venſteren ſagen/ ſoo hebben de Spaengiaerden achterdencken gecregen/ ſo dat ſy te rugge trocken/ ſy warē ontrent drie duyſent ſterc/ ooc met Peerdevolck/ daer die van Delff te ſpade onder ſchoten.

Spaenſchen aenſlach op Delff te vergheefs/ den xxviij. Juli.

Dē twaelfdē December zijnder voor Antwerpen wel tſeſtich ſchepen van Oorloghe wt Zeelant gecomen/ mettē Admirael van Zericzee/ vol Krijchſvolc/ eñ voeren voorby het Blochuys dat de Spaengiaerdē tot Oordamme haddē/ eñ quamen tot voor de ſtadt/ bycans binnen haer ſchieten/ ſchijnēde eenen gewiſſen aenſlach op handē te hebben/ met eenige Ruyteren eñ knechten van Geertruydenberghe/ op de ſelvighe ſtadt/ daer ſy groote inteligentie binnen dochten te hebben. Maer die vander ſtadt ende het Garniſoenen/ waren al in wapenen eñ roeren/ eenighe tijt te voren daer van geadverteert van eenen ghevangenen Schots Capiteyn/ ſoo men meynt: Waer door de Zeelanders dat merckende/ vertrocken wederom / ſchietende ettelijcke clooten deur ende over de ſtadt/ met cleyne ſchade.

De Zeel... ders vol... nae Ant... pen op ee... aenſlach ... die Sta... maer te v... geefs/ de ... December.

Baldeus met ſyn Krijchſvolck van Leyden ghetrocken zijnde nae den Hage/ is onder haer in grooter verachtinge gecomen/ ſoo dat ſy hem alle ſchande na ſeyden/ ende begonden te mutineren / zijnde ettelijcke Maenden ſolts nu ten achterē: Ende hebbē eenen Eletto ofte Overſte onder haer vercoren/ Jan Bianco genaemt/ houdende haren Overſten Baldeus gevangen/ ende hare Capiteynē van haer jagende. Deſeñ Eletto deden ſy brieven ſchrijven aenden Gouverneur generael/ dē Commandador om haer betalinge binnen thien dagen te hebben/ oft ſy ſouden elders moetē haer betalinge gaen ſoecken/ daer ſy die wel wiſten te vindē/ alſo haer medegeſellē tAntwerpē haddē gedaē: Binnen de thien dagen gheen betalinge comende/ hebben ſy haer wt Maeſlantſluys/ Leytſendam/ Voorſchotē/ Valckenborch/ eñ andere plaetſen verſamelt/ ſo te voete als te peerde/ tuſſchen de ſes ende ſeven duyſent ſterc weſende/ meeſt Spaengiaerdē/ eñ zijn alſo wt Zuythollant getrocken: treckēde by nachte by Leydē/ ſo zijn die van Leydē wtghevallen/ om in den ſteert te ſlaen/ maer ſy werden vant peerdevolc met eenich verlies vanden haren/ te rugge in de ſtadt gedrevē. Alſo trocken ſy na Haerlem eñ Amſterdam/ ende van daer na Wtrecht/ daer ſy de poorten alomme geſlotē vindende/ hooptē nochtans haer betalinge wel te crijgen. Maer ſy werden corts vanden Heere Hierges/ van Floyon/ eñ van Baldeus ſelve gedeclareert voor rebellen vande Coninclijcke M^t. eñ conſequentelijcken wert dē volcke toegelaten/ als vyanden die doot te ſmijtē waer ſy conden: Daer toe die vā Wtrecht niet ſeer te bidden en warē. Waeromme de Spaengiaerden ſtroo/ peck/ hout/ eñ buſcruyt/ tot Wtrecht aende Weertpoorte gebrocht hebben/ om die door te branden. Maer die Borgers wttreckēde/ hebbē ſe daer vā gedrevē/ ontrent L. doot ſmijtēde. Daer na dē xvij. December/ meyndē ſy met harē Eletto Jan Bianco ſinte Catherina poorte ſmorghens voor dē dage met leeren te beclimmē/ alſo ſy deden: Eñ een deel was alreede overgheclommen / ſtekende eenighe vande wacht doot. Maer de Borgers toeloopende / hebben die weder afgheſlaghen met grooter cloeckheyt / alwaer oock den Eletto Jan Bianco (die gheſworen hadde binnen Wtrecht

Baldeus Krijchſv... mutineren om haer ... die inden... ghe.

1574. recht te comen/ al soude het hem syn leven costen) doot bleef/ na dat hy hem mannelijck teghen de Borghers hadde gheweert/ die soo daer op verhit waren/ dat die van den Casteele Vredenburch/ om de Spaengiaerden haer medeghesellen wat bystants te doene/ best dochten de Borghers van meer dootslach te beletten met haer geschut/ daer mede tgevecht ghescheyden wert/ soo datter maer twee hondert Spaengiaerden doot bleven/ ende daer nae werden sy eensdeels gepayseert by Joan Osorio de Vloa/ ende vertrocken na Maestricht/ daer sy betaelt werden/ en so in Winterlegher gesonden nae Heerentals ende Deurnonde.

Het Jaer van M. D. Lxxiiij. is een notabel ende merckelyck Jaer van geschiedenisse/ als de doodt van den Turck/ Coninck van Vranckryck ende meer andere.

Dit Jaer van M. D. Lxxiiij. aldus in Nederlandt afloopende met notabele gheschiedenissen/ so is dat Jaer ooc den grooten Turck Selijn gestorven/ desghelijcx de Coninck van Vranckrijc/ Carolus den negenden: Waeromme syn Broeder Heyndric syn Coninckrijck van Polen verliep/ om Vranckrijck niet te verliesen. De Hertoghen van Florentien/ Cosmus de Medices/ en Guydobalt Hertoch van Urbino/ zijn oock ghestorven. De Venetianen siende datmen haer alleenlijc het Bollewerc van Spaengien en Italien maecte teghen den Turc/ met lutter assistencie van haer Bontgenooten/ die niet en verlozen/ hebben sy best ghedocht eenen lijdelijcken vrede vanden Turck te coopen/ dien sy vercregen: Waer door den Turck beter middel dochte te hebben/ om hem meester van Affrijken ofte Barbarijen te maken/ tot welcken eynde hy alreede een bestant metten Keyser Maximiliaen besloten hadde. Hy was oock wel geinformeert met wat hartneckighen yver ende wreet voornemen/ den Spaengiaerden den krijch in Nederlandt voerden: Daer van hy door syn spien alle perticulier bescheet hadde/ metten conterfeytsels der Steden van Berghen/ Haerlem/ Middelburch/ Leyden/ etc. ende met haer belegh/ alsoo wt eenighe gheintercipieerde brieven van syn Agenten bevonden is/ die last hadden den Prince van Orangien te beweghen/ by behendighe middelen assistencie van hem te versoecken. Want den Turck en conde hem niet verwonderen van so cleynen Lande/ dat sy souden soo machtighen grooten Coninck soo veel oorloghe aen doen.

Den Turck vande Oorloge in Nederlant gheinformeert zijnde maect zenen aenslach op het Coninckrijc van Tunis.

Den stant van Christenrijck hem wel bekent zijnde/ heeft hy wel ghedocht dat de Spaengiaerden in haer grimmighe opstinaetheyt teghen de Nederlanders souden volherden/ ende heeft daer door min sorghe ghehadt haer teghen hem te weeren: Waeromme hy heeft voorgenomen het Coninckrijck van Tunis in te nemen/ om van daer bequamelijcken te moghen met syn Galeyen Italien/ ende Spaengien met de Eylanden te beoorlogen. Hy ruste hondert ende tsestich Galleyen onder synen Admirael Ochially/ een verloochent Christen ende Italiaen/ met vijftich groote schepen/ op de welcke sy groot volck voerden/ daer Synam Bassa Overste van was. Dese zijn in Affrijken ofte Barbarijen ghevaren/ ende het Coninckrijck van Tunis bespronghen/ alwaer van sConincx weghen Gouverneerde Gabriel Serbellion/ een ervaren krijchsman/ die oock metten Hertoghe van Alva in Nederlant afquam/ ende de ordinantie des Casteels van Antwerpen ende andere gaf: Dese hadde aldaer tusschen de Stadt Tunis/ en het Fort Goletta/ een seer groot Casteel ofte Fortresse gemaeckt/ op de alderbeste ende sterckste maniere/ alwaer hy den Turc wel meynde mede te weeren/ tot dat hy ontset ofte hulpe vanden Coninck/ en van Don Jan van Oostenrijc (die hem doen tot dien eynde in Italien vont) vercreghe. Maer den Bassa Synam heeft tot hem ghenomen aen Lant zijnde/ alle de omliggende Mooren/ die den Turck soo in Religie/ als andersins toegedaen waren/ met de welcke hy hem int eerste meester ghemaeckt heeft/ midts sesthien stucken gheschuts/ vande Stadt Tunis/ ende tCasteel desselfs/ dat Serbellio verliet/ om syn stercten beter te mannen. Daer nae belegerde hy de sterckte van Goletta/ alwaer eenen Petrus Carrera Spaengiaert het bevel hadde/ ende beschoot dat met tsestich stucken gheschuts/ gheduerichlijck sonder ophouden/ soo dat ten lesten niet teghenstaende Serbellion tot dry reysen daer meer volcx in sondt (wel twee duysent mannen) isser den Turck meester van ghewordden/ al vermoordende watter was/ eenighe thien ofte twaelf wtghesteken. Hierentusschen hadde Serbellion in Spaengien ende Italien aen Don Jan gheschreven om hulpe ende ontset. Maer Don Jan hem niet sterck ghenoech kennende om ter Zee hem te begheven/ door Ochially stercke wachte/ heeft hy aenden Potentaten van Italien hulpe versocht: Die antwoorden hem dat sy niet en conden tot dien krijch contribueren/ midts dat sy elck selve den Turc op haren hals te verwachten hadden/ daer toe sy haer ghelt ende volck moesten bewaren. Waer door Serbellion inde nieuwe sterckte/ die groot ende sterck was/ geheel hem verlaten vont/ by hem maer vindende een duysent en vijf hondert Soldaten/ mette welcke hy het so lange tegen hielt alst mogelijc was/ Maer als alle bevestigen ter neder geschoten waren/ zijn de Turcken daer in geraect/ ende hebbent al doot gheslagen: Ende Gabriel Serbellion selve wert metten vaerde daer levende wtgetrocken/ met noch twaelf ofte veerthien andere ghevanghen na Constantinopelen ghevoert. Aldus werden de Turcken meester vant gheheel Coninckrijc/ met alle de andere Fortressen ende plaetsen/ al in sesendertich daghen in Junio ende Julio: raseerden beyde La Goletta ende het groot nieu Fort/ Fortificeerden/ alleenlijc de Havene/ om haer Galleyen te bevrijden. Aldus heeft den Coninc van Spaengien dat Coninckrijcke verlozen/ dat den Keyser synen Vader tot synen grooten lof ghewonnen hadde Anno M. D. xxxv. Italien/ Spaengien/ ende de Eylanden daer mede van den Turcken bevrijdende/ die nu bycans meester van alle die Mediteranische Zee zijn. Soo dat den Coninc heeft moeten namaels een bestant ofte schorssinge van

Tunis La Goletta de nieuwe sterckte met de rest vant gheheel Coninckrijck byden Turc in xxxvj. daghen in ghenomen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1575. wapenen aen den Turck versoecken.

Dat verlies werde meest de wraeckgierichheyt op de Nederlanden toegeschreven/ doordatmen liever hadde het ghelt eñ volc in Nederlant te senden/ dan dat Coninckrijc te versien.

De Gouverneurs ende bewinthebbers des Coninck in Italien/ als Don Johan s'Coninckx Broeder/ Duca de Sessa/ eñ den Cardinael Granvelle/ Gouverneur van Napels/ diens nijt ende partijcheyt tegẽ de Nederlandẽ altijt groot geweest is/ verweten dit verlies de een den anderen/ principalijc Don Jan/ verweet dat dẽ Cardinael/ als naest sijn Regiment ghelegen. Maer Pasquillus wtten naem vã Italiẽ/ sonc dit Liedekẽ/ La gotta del Duca di Cesa, la paletta di Don Iuan, & la Bragetta del Cardinal, hanno perso Thunis & la Goletta. Dat is/ het Flereyn vanden Hertoghe de Cessa/ de Colve ofte onachtsaemheyt van Don Jan/ eñ de Broecke ofte Wellust des Cardinaels/ hebben verloren Tunis ende Golletta. Den Turck dese victorie sijn groote moghentheyt toeschrijvende/ heeft terstont groote ghereetschappe doen maken om meerder afbreuck der Christenrijck te doen: Maer hy wert subytelijcken sieck/ ende sterf alsoo wy ghesepdt hebben/ diens doot alles veranderde.

Beginsel van vredehandel tot Breda.

Gheduerende ende voor het belegh van Leyden/ isser van eenen vrede ghehandelt gheweest/ tusschen de Heere van Noircarmes (van syn quetsuere voor Haerlem ghecreghen/ tot Wtrecht siec leggende/ daer hy sterf den vijfden Meert) ende den ghevanghen Heere van S. Aldegonde/ die by synen laste schreef daer van aen den Prince van Orangien. Maer na dẽ slach vande Mookerheyde/ dochte het den Commandador Maior te groote verkleyninghe voor den Coninck/ van vrede met syn subjecten ende rebellen te handelen/ ten ware sy dat by Requeste ootmoedelijck versochten.

Den xiiij. Juni schreef de Heer vã Champigny Gouverneur van Antwerpen/ aen Charles Boysot/ Gouverneur vã Zeelant/ wt ouder kennisse haerder beyder Vaders/ begheerende met hem over sulcx te handelen. Ende daer nae heeft hy in Hollandt te weghe ghebracht/ dat de Heere van S. Aldegonde by den Prince gesonden wert op ostagiers/ om de Wisselinghe der ghevanghenen te volbrenghen/ ende met eenen hier van oot der Staten van Hollant ende Zeelant meyninghe te verstaen. Waer door een ghescrift dien aengaende/ vande Staten aen Champigny ghesonden wert: Maer dat en gheviel hem gheensins. Waeromme Aldegonde voorder arbeyt by de voorschreven Staten van Hollandt ende Zeelandt/ dat sy in een ootmoedighe Requeste haer saken vertoonen ende versoecken souden/

Staten versoecken vrede aenden Coninck by Requeste.

twelc sy dedẽ inden name van Ridderschap/ Edelen ende Steden van Hollant/ Zeelant ende gheassocieerde/ als Bommel/ ende Bueren/ sonder den name vande Staten te gebruycken/ ende oot sonder vermaen speciael van Religie te doen. Maer sy versochtẽ in behoorlijcken formen/ met alle ootmoet/ allеenlijck dat syne Majesteyt beliefde den vreemdelinghen (die de Landen so seer schadelijc ende tegen waren) te doen vertreckẽ/ beschuldighende den Hertoch van Alva/ eñ met advys vande generale Staten der Landen in alles ordere te stellen/ haer ghenoech onderworpende wat alsо soude ghesloten worden.

Dese Requeste wert by Aldegonde te Montfort in Hollant aen Champigny gelevert. Maer Champigny schreef daer na vanden xv. Augustus wt Antwerpen aenden Gouverneur vander Vere/ Doctoor Junius/ dat de Requeste die hy wech sont/ te Hove niet wel soude ghenomen worden/ om dat die versocht dat den Coninck hem ontwapenen soude/ ende prescribeerde van wat Kryghsvolck hy hem soude moeten laten dienen/ ende de Staten te vergaderen/ nae haer goetduncke. Waer op hem Junius antwoorde int breede op elc punct van synen brief/ die in drucke te lesen is geweest.

In October daer na is de Heere van S. Aldegonde wt syn ghevanckenisse verlost/ voor Mondragon verwisselt/ daer hy bycans een jaer hadde gelegen: eñ door hem eñ andere isser so verre ghehandelt/ dat Doctoor Elbertus Leoninus bydẽ Prince passepoort is toegesondẽ/ die tot Delff dẽ xviij. Decembris quam om den vredenhandel te vervatten/ also datter van plaetse/ dach/ eñ gedeputeerde veraccordeert wert tot Breda te handelẽ. Daer toe oock den vrede lief hebbende Keyser Maximilianus/ die altijt sonder ophouden met alle neersticheyt by den Coninck daerom aenghehouden heeft/ af sondt tot dien eynde den Grave Gunter van Swartsenburch/ metten Grave van Hohenlo beyde Prince vã Orangien Swaghers/ om alles te middelen/ die veel over ende weder gereyst hebbende/ also ghevordert hebben/ dat int beghintsel van Meerte/ tot Breda in Brabandt afghesonden zijn vanden grooten Commandador Gouverneur generael als gecommitteerde/ de Grave de la Roche/ vandẽ huyse Lanoy/ de Heere van Rasingien/ Gouverneur van Rijssel Doway eñ Orchie/ Aernolt Sasbout/ Canceliier van Geldre/ Carolus Suys/ President van Hollant ghevlucht/ ende Doctoor Elbert Leoninus/ etc. Van weghen den Prince van Orangien/ Ridderschap/ Edelen/ ende Steden van Hollant/ Zeelant/ eñ gheassocieerde/ alle Bommel ende Bueren/ zijn oot tot Breda (op Ostagiers/ voor haer ghelevert/ te weten/ Mondragon/ Juliaen Romere/ Don Michiel de Alentour/ ende Don Michiel de Cruilie) verschenen/ Heer Arent van Dorp/ Heer Carel Boysot/ Gouverneur vã Zeelant/ Heer Philips vã Marnix/ Heere vã S. Aldegonde/ Willem van Zuylen/ van Nijvelt/ Schoutet van Dordrecht/ Heer Jacob vãder Does/ Heer Johannes Junius de Jonge/ Gouverneur vander Vere/ Heer Adriaen vander Myle/ ende Heere Paulus Buys/ Advocaet vande Staten van Hollant.

Keyser Maximiliaen verwerft vredehandelinge [partly cut off]

Den tweedẽ Meerte Anno M. D. Lxxvj. al vergadert/ ende nae veel ghenegentheyt tot vrede over beyde zyden betoont hebben

1575. hebben die van Hollandt aengheshouden om antwoorde op haer Requeste vorē verhaelt/ bestaende int vertrecken der vreemden/ ende vergaderen der Staten generael / Waer op van sConincx weghen ghevraecht werdt / wien sy voor wtheemsche ofte vreemdē verstonden / ende wien sy de Generale Staten noemden? Sy verclaerden voor wtheemsche te verstaen/alle die inde Nederlandē niet geboren waren/ ende dat sy verstonden de Generale Staten te wesen/sulcke vergaderinge der Staten/als waren by de tijden des Keysers Karolus de vijfde versamelt / doen hy sijnen Sone den Coninck Philippo de Nederlanden resigneerde.

Daer na den veerthienden Meert hebben de Ghedeputeerde des Conincx/ soo mondelijck als schriftelijck verthoont ende overgheghevẽ / in somma inhoudende/ als dat het haer hert dochte/datmē de Spaensche Soldaten/ zijnde sConincx Ondersaten soo wel als sy/ die hem ende sijn voorsaten soo grooten diensten inde Nederlanden ghedaen hadden/ soude voor vreemde achten: Niet te min wesende de sake gheaccordeert / ware sijne Majesteyt niet van meyninghe de Spaengiaerden langher inde Landen te houden/ dan den noot soude vereysschen/waeromme het niet en betaemde dat sijne Majesteyt voorder ghedronghen soude worden / want tselve soude tenderen tot verclepninghe sijnder Hoocheyt/ die sy hadden gheprotesteert te willen in achtinghe hebben.

Articklen van vrede vanden Coninck/ die van Hollant en Zeelant voorgestelt/ den xiiij. Meert. Anno M. D. lxxv.

Aengaende het vergaderen der Staten/ was sijne Majesteyt wel te vreden / de sake ghepayseert zijnde/versocht/ gheraden/ende gheassisteert te worden by sijne Staten / in saken staende tot haerlieder kennisse / ende daermen gewoonlijck met haerlieden te conferentie / sonder datmen haerlieden voordrage ofte refferere saken dependerende van hooghe Souverayniteyt/goeden wille/ ende dispositie van sijne Majesteyt/op welcke saken sijne Majesteyt oft sijne Stadthouders/ wel moghen raet ende advijs nemen van sijne Raden tot dien eynde inghestelt/ als van Provinciale Raden / Wetten van Steden/ vande Landē/ als het de noot vereyst. Ende nits dat de vergaderinge van Staten groote swaricheyt ende onsekerheyt in heeft /langhen tijt vereyst/ ende niet en can geschieden al eer de Wapenen nederghelept zijn / so offreert ofte biet den Coninck aen / om totten vrede te comen/ dien van Hollant ende Zeelant etc. Restitutie van alle haer Privilegien/ Wetten/Rechten/ende Costuymen/ ghelijck de selve voor de beroerten waren / in dien yet verandert zy/ oock alle saken / duerende de beroerten ghescshiet/vergeven ende vergeten. Alle de fauten/continuatien/ende sententien ghegeven van Bannissementen/Confiscatien van goederen ende andersins /sullen ghecasseert ende gheannuleert zijn.

Dat de goederen die deen oft dander partije ghenomen zijn/ sullen gerestitueert worden den eygenaers ofte Erfgenamen/in sulcken staten als sy nu sullen bevonden worden. Dat ghenomen ende gelicht is/ sal blijven/behalven dat noch in wesen is. Dat alle ghevanghenen/ so van deen als dander partije / sullen vry ende los ghelaten worden/ sonder eenich rantsoen/so wel de Grave van Bossu/als alle andere/wie sy oock zijn. De betaelde Rantsoenen sullen betaelt blijven. 1575.

Welverstaende dat den voorsz Prince van Orangien/ Ridderschappen / Edelen / ende Steden/etc. sijne Majesteyt restitueren/ende overleveren de voorsz Landen/Steden/ Casteelen/ende Stercten/mitsgaders de Schepen en Artilleryen/ ende alle andere dingen/ hoe die moghen wesen. Dat alle de ghene die duerende dese oorloghe/nae haer ghenomen hebben eenighe huysen/goederen en Renten/ toebehoorende Geestelijcke ende andere persoonen/ die sullen stellen ende laten in volcomen besit ende ghebruyck/van tgene noch in wesen is/sonder bedroch.

Ende verstaet sijne Majesteyt expresselijcken/dat de Catholijcksche Roomsche Religie generalijc in alle sijne Majesteyts Landen onderhouden sal worden/ vrijclijck ende paysibelijck/sonder eenich belet/ ter contrarien sulcx / inder manieren sijne Majesteyt inde Landen ghehult/ ende by Eede daer in bevesticht is/hebbende oock sulcx de Staten van dien/soo wel ten tijt als nu onlancx expresselijck gheprotesteert int selfde te willen leven ende sterven.

Welverstaende / dat de ghene die voortaen /niet Catholijcken als voren en sullen willen leven/ sijne Majesteyt haer sal accorderen ende toe laten ten hoochsten/ende voor dese reyse alleen / dat de selfde haer vertrecken wt de Landen/ ende vercoopen haerlieder goeden die sy hebben/ binnen sekeren tijt daer toe te stellen/sonder dat sy nochtans geduerende den selven tijt/ sullen moghen hebben eenighe exercitie.

Ende tot versekerheyt / hoe wel twoorde van sijne Majesteyt met brieven van Ratificatien daer op over te schicken/ haerlieden behoorden ghenoech te wesen/so verre nochtans die niet te vreden en sijn, sullen moghen voorwenden wat voorder versekerheyt sy souden mogen begeeren/om daer op te raetslaghen.

Hier op hebben de Ghedeputeerde van dander syde schriftelijcken gheantwoort den twintichsten Meert / Anno M. D. lxxv. onderteeckent by den Prince van Orangien/ de Grave van Culenborch / Otto van Egmont/ende andere/met Gedeputeerde vande Staten van Hollant/Zeelant/ende gheassocieerde Staetsghewijse vergadert/ Inhoudende dat sy persisteren nae luyt haerder Requeste/ tvertrec der vreemdelingen/ om haer wreet ende moetwillich Regiment/ ende die voor haer diensten nu wel gerecompenseert ende rijck ghewordden waren/ zijnde sodanige vertreck der Spaengiaerden om minder oorsaken Anno M. D. Lix. byde Staten tot Ghent vergadert/ versocht ende te wege gebrocht. Sy en loochendē niet dat de Spaengiaerden geen Ondersaten en waren vanden Coninck van Spaengien/maer niet vanden Hertoch van Brabant / Grave van Vlaenderen/van Hollant/etc. noch van eenige Provintien der Nederlanden/ teghen de welcke sy haer te onnatuerlijcken hebben getoont/ die terstont theurder aencoemste schelden de

Schriftelicks Antwoorde der Staten van Hollant en Zeelant aende Gedeputeerde des Conincks/ vrylijck ende wijslijc/ den xx. Meert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1575. voor Ketters ende rebellen/sonder wtnemen van yemanden/alst bleeck by de Spaensche Boecxkens/by sConincx gratie ende Previlegie ghedruckt ende wtghegheven/ende by Brieven ende Instructien vanden grooten Commandador/ eñ van eenen Johan Dionsa aen sijne Majesteyt gheschreven. Latende over sulcx opentlijck ende over al luyden/ dat de Landen ende goeden der ingesetenen/haerlieden by haren Coninck al ghegeven zijn/ plegende ondert decksel van dien alle specien van fortsen ende violentien/ende onnatuerlijcke acten/die schandelijc zijn om te verhalen/als de Stede van Gent/ Doornick/Antwerpen/Mechelen/Liere/sHertoghenbosse/Deventer/Wtrecht/Rotterdam/ ende andere connen ghetuyghen/ daer sy gelogiert hebben. Soo dat warachtich nu bevonden/ende alomme wtgheroepen werdt/ haer Voorouders Prophecyen/ ende seggen dat dese Landen haer beclaghen souden opt aen Spaengien gheallieert te zijn.

Waerom de Spaengiaerden vreemde zijn.

Datmen van sulcke Spaeniaerden/die alle de Steden ende Vlecken der Nederlanden wtsluyten/ofte wtcoopen/ inde Landen wil houden/ is niet anders ghesocht ofte gedaen/ dan datmen sijne Majesteyt wil doen verliesen tgoet herte van sijne Ondersaten/ sonder welcke geen Heere oft Prince en can regeeren/ dan in groote sorghe/ ende als een tyran reciproquelijck / wechnemende de onderlinghe liefde ende affectie tusschen Princen ende Ondersaten,/ twelck verre zy van sijne Majesteyt/ als wesende grootelijcx tegen sijn authoriteyt ende reputatie/ ende sijne Majesteyts naturel.

In vien de diensten der Spaengiaerden/ die sy sijne Majesteyt ende Voorvaderen gedaen hebben/ tot beschermінghe der Nederlanden ghestelt worden / teghent achterdeel sijne Majesteyt in sijn eere ende aen sijne Nederlanden begaen / sullen de selve bevonden werden/meer hinderlijck dan profijtelijc gewecst te zijn/ende gheensins te ghelijcken by de trouwe diensten/ tot voordeel / eere/ ende reputatie van sijne Majesteyt bewesen byde Vassalen ende Inghesetene van dese Nederlanden/de welcke hebben moeten sustineren de sware langhduerighe oorloghen teghens Vranckrijck/om den Spaengiaert te maintineren in Melanen / Napels / ende elders. Oock hadden de Heeren/Edelen/ende de andere Inlandische Ondersaten/om syne Majesteyt te veroveren de schoone victorien te Sinte Quinten/ende voor Grevelinghe / eñ meer andere plaetsen / haer goet ende bloet ghewaecht ende wtgestort. Sy hadden oock sijne Majesteyts Heer vader Keyser Karel/ met hare diensten gheassisteert op alle tochten: Oock voor Argile in Affrica/in Italien eñ elders/verre buyten hare Landen. Nochtans so en hadden de Spaengiaerden daeromme int Jaer M.D.xx. niet willen lijden in Spaengien eenich Gouvernement vande Heeren ende ingheborẽne van dese Landen/ hoewel sy nochtans met alle civiliteyt ende redelijckheyt handelden/ veel anders dan de Spaengiaerden hier te Lande deden.

Dienste der Nederlanders haren Overheeren binnen ende buyten Landen gedaen.

Die van Hollant ende Zeelant hadden haer moeten behelpen tot hare beschuttinge tegen de Spaengiaerden/niet vreemde Soldaten/als Fransoysche/Enghelsche/Schotten/Duytschen: maer de selve en hebbẽ haer niet onderwonden van eenighe authoriteyt ofte Gouvernement: Ende onder die en behooren in alle ghevalle de Duytschen gheen vreemden gheacht te worden / wesende de voorsz Landen altijts gheacht Graeffelijckheden ofte Graefschappen des Rijcks. Niet teghenstaende zijn sy niet te min te vreden eñ bereyt de voorsz Natien te doen vertrecken/ alsmen die niet meer sal begheeren te ghebruycken.

Ende soo gheseyt wordt dat sijne Majesteyt de Spaengiaerden niet langher in Nederlant meynt te houden/dan den noot eyst/ sonder voorder dwanck / soo willen sy het sijne Majesteyt hertelijcken ghebeden hebben/ soeckende gheerne alle middelen die te beweghen.

Aengaende de vergaderinghe vande Generale Staten/die sijne Majesteyt schijnt als noch te willen wtstellen tot dat de saken gepacifieert souden zijn / ende die te willen beschrijven/ende redigieren binnen sekere limiten/ so en ghelooven sy niet dat de Generale Staten/ soo langhe de Spaengiaerden hier int Landt in Wapenen ende in Gouvernement zijnde / souden willen vergaderen op dien voet/ inde qualiteyt oft forme als het overghelevert geschrifte wtwijst: Want het schijnt datmen daer by soude willen restringeren ende onder seker regel stellen der Staten vergaderinghe/vermoghen ende Offitie/ welcke hem behoort soo wijt ende breet te extenderen/als andere ghemeene saken eñ welvaert vande Landen moghen verloopen eñ vereysschen/ sylieden dat best wetende ende ghevoelende. Waeromme sy niet en conden wt de voorsz gheschrifte anders begrijpen/ dan datmen bedecktelijcken de voorsz Landen ende Staten/Previlegien ende Authoriteyten/ende aensien/ metter tijdt poochde te verminderen/ ende die niet te ghebruycken/ maer om te hebben eenich accoort ofte consent van beden eñ versochte Schattinghen/ als daer toe verbonden zijnde/ende in ghevalle van weygeringhe/ die te bedwinghen met ghewelt/ ende te brenghen onder een simpel obedientie/ ende absolut comandement van sijne Majesteyt/navolgende het advijs ende schrijven van Don Francisco de Lava / die eertijts wt Vranckrijck aende Regente/ Hertoginne van Parma schreef/ datmen moeste ombrengen de principaelste vande Landen/ ende de Staten ende Landen verarmen/ gelijck de Hertoch van Alva dat alreede hadde begonnen/ende als noch schijnt gepractiseert te wordẽ/door het toedoen van die int Gouvernement zijn/vreesende dat by der Staten vergaderinghe haer quaet Gouvernement/ ambitien ende giericheydt / ontdeckt ende ghestraft soude worden/ pretexerende nu de hoocheyt / souvereyniteyt eñ reputatie van den Coninck/nochtans al dependerende van de welvaert der Landen.

Libertey / offitie der generale Staten.

De andere Artijculen/ mochten met eenighe byghevoechde wtlegghingen nootelijck ghenoech passeren/ om tot de Pacificatie te comen/ maer aenmerckende de restrictie eñ conditie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1575.

condicie daer na volgende/ als namelijc vant overleveren vande Landen/ Steden/ ende Stercktẽ van Hollant ende Zeelant/ mitsgaders vande Schepen/ Artillerije/ ende alle andere dinghen/ schijnt datmen haerlieden niet anders en denckt te bedrieghen/ dan als de Fabele seyt/ vander oorloghen tusschen de Wolven ende Schapen/ na dat de Schapen de honden (die waren tot haerlieden hulpe ende bewaernisse) den Wolven hadden overghelevert.

Comparatie mette fabule vande oorloge tusschẽ Wolven eñ Schapen.

Ende datmen sijne Princelijcke Excelentie/ ende den Staten van Hollant/ etc. hout voor rebellen eñ openbare vyanden van sijne Majesteyt/ hoewel sy lieden nochtans niet en moghen verstaen worden sijne Majesteyt in sijne hoocheyt geledert ofte yet afgenomen te hebben/ maer wel eer tot sijne Majesteyts behoef ende profijt der Landen eñ Steden/ haer Woonsteden/ haer Lyf eñ goet/ Wijf eñ Kinderen/ vande tyrannije vanden Hertoch van Alva met sijne aenhanghers ghedefendeert/ ende met groote moeyte ende last alle middelen aenghewent hebben/ om haer wederpartije daer wt te drijven/ waer van sy altijt verclaringhe ghedaen hadden/ te weten/ van eenichsins teghen sijne Majesteyt ghewapent te hebben/ ende over sulcx van sijne Majesteyt niet ghewekẽ/ ghealieneert ofte verscheyden te zijn/ maer onder de selfde sijne Majesteyt met andere Landen hem als noch vereenicht ende gheconsolideert te houden/ sonder oock eenighe meyninghe gehadt te hebben van haer wederpartije/ Geestelijcke oft Wereltlijcke goederen te benemen/ ofte onthouden/ als bijde selve conditie wordt geinsereert/ sulcx dat sy daer niet goets wt en connen ymagineren ofte inbeelden/ te min/ soo de andere conditien vande Catholijcsche Roomsche Religie te onderhouden/ ofte wt den Lande te trecken/ schijnen datmen haer Religie voor ketterije is houdende/ ende per consequent/ haerlieden als Ketters/ hoe wel gheen ander Religie aldaer gheexerceert en worde (dan de Catholijckische ende Apostolische/ metten heyligen Evangelie overeen comende) daer sy in ghetroost ende gerust waren/ niet verwerpende dan openbare groote abuysen ende misbruycken/ Gode onbehaghelijck/ om alsoo te geven Gode dat Godts is/ ende den Coninck dat des Coninckx is.

De Staten willen geen Ketters zijn.

Waeromme sy met reverentie ootmoedelijcken wtspraken/ datse gheensins gheraden en vonden de aengeboden Artijckelen onder de selve conditien of restrictien aen te nemen/ indachtich zijnde de exempelen vandẽ Grave van Egmont ende Hoorne/ Heere van Montigni eñ andere/ met verscheyden overtredinghen van versekertheden/ ghelof ten/ ende gheloove.

Dat oock gheensins practicabel ware/ soo groote menichte de Ghereformeerde Religie toeghedaen/ wt de Landen vertrecken/ ende haer lief Vaderlant verlaten soude. Ende tselfde waer inder waerheyt veel herder/ dat men soo groote menichte vande goede ghetrouwe Ondersatẽ van sijne Majesteyt/ met groot verlies van hare goeden (dat sy niet dan tot groote schade soudẽ connen vercoopen/ al waser oock coopers ghenoech) dwinghen soude in vreemde Landen te gaen dolen/ dan datmen drie ofte vier duysent Spaengiaerden (die nu haer profijt genoech ghedaen hadden) wederomme na huys senden soude/ daer tvertreck van dandere groote depopulatie causeren soude/ ende verlies van Neeringhe/ van Hantwercken eñ Zeevaert/ daer de geheele welvaert vā de Nederlanden is aen hangende/ mits dat het kennelijck is/ dat het wech senden der Inwoonderen in voorleden Jaren/ door de rigoreuse Placcaten/ ende afgrijselijcke executien/ de indistrieuse Hantwerckers wt Nederlant in andere Landen ghetransfereert zijn/ tot onwtsprekelijcke verachteringe vanden dienst ende Domeynen van sijne Majesteyt. Ende wt dien by de conditie der vercoopinghe der goeden by gestelt is (ten hoochsten voor dese reyse alleene) verstonden sy datmen de Placcaten ende Inquisitie int feyt van Religie weder dochte int werck te stellen/ waer van een yeghelijck soo af grouwelde/ dat de overblijvende ghescapen souden zijn in een nieuwe beroerte te comen/ eñ ten lesten sijne Majesteyt eenen grooten tack van sijn Croone ghetrocken soude worden.

De rigoreuse Placcaten tegen de gereformeerde/ hebben industriense Hantwercke wt Nederlant geweert.

Begheerende midts dien sijn Princelijcke Excelentie/ Staten ende Steden voorghenoemt/ dat hare verclaringe ende advijs int goede ghenomen mochte worden/ comende wt goeder devotie tot sijne Majesteyts ende Lants welvaren/ biddende Godt/ sijne Majesteyt ende de Heeren Commissarisen te inspireren anderen raet/ advijs ende kenuisse.

Op dit Schrifte hebben de Ghedeputeerde des Coninckx den eersten April/ Anno M. D. Lxxv. gheantwoort/ oock schriftelijck/ alwaer sy straffende het voorgaende gheschrifte/ als te straf teghen dien/ daer men mede in eenicheyt behoorde te leven/ eñ dat den Coninck te vreden ware/ volghende haer versoeck/ de Spaengiaerden ende andere te doen vertrecken/ als de saken al gheslist ende vereenicht souden wesen/ soo die van Hollant eñ Zeelant tselve deden.

Replicque des Coninckx op de antwoorde der Staten/ consenterende der vreemde vertreck/ den eerstẽ April.

Blameerden oock datmen Hollant ende Zeelant eenichsins soude schatten/ Graeffelijckheden ofte Graefschappen ondert Rijck te wesen/ ontschuldichden sy mede/ niet ghe loovende dat den grooten Commandador/ sulcx als verhaelt ware/ soude gheschreven hebben.

De vergaderinghe Generael consenteerden sy oock nae de vereeninghe/ zijnde het tweede poinct haerder versoeck.

Vande overleveringhe der Steden/ plaetsen/ Fortressen/ Schepen/ ende Artillerije/ verwonderden sy haer/ waer toe sy allegeerden de Fabulen vande Wolven ende Schapẽ/ daer dat niet versocht was/ dan met aengheboden goede ende vaste versekertheyt/ daer sy geen mentie van en maecten/ presenterende boven twoort vanden Coninck (dat ghenoech behoorde te wesen) haer behoorlijcke satisfactie te doen van versekertheden/ die sy souden mogen proponeren. Oock souden de Staten der Landen elck int particulier het verdrach eñ Coninckx belofte onder haren grooten Zeghel authoriseren/ ende soot noot ware/ oock doen by de Keyserlijcke Majesteyt.

De Staten willen den Spaengiaerden tLant niet ruymen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1575. stept bevestighen / ende by andere Heeren ende Princen vanden bloede.

Int poinct vande Religie en wilde sijne Majesteyt niet int minste eē Jota toe geven. Maer die souden willen vertrecken / souden tijt hebben van ses maenden/ eñ soudē haer daerentusschen houden sonder schandael. Tot vercoopinge van hare goedē/ om die tē hoochsten eñ hare meeste profijt te brengē/ souden sy acht ofte thien Jaren tijt hebben/ om de seluige te genieten/so sy die lieten administreren by Roomsche Catholijcken.

Des volcx vertrecken waer den Coninck leet / maer dat sy haer niet wilden conformeren metten anderen / dat waer haer selven/ende niet den Coninck te wijten.

Ende dat haer het vertrecken voor dese reyse alleene toegelaten werde / was om dat telcke reyse gheen redene zy de Religie te veranderen / confusie ende schandael onder haer mede borgeren te maken / dat ooc soude tot bespottinghe vande Justicie moeten gheschieden.

Sijne Majesteyt en twijfelde niet soo de vreemde Predicanten ende Consistorien met senighe andere perticulire die door middelen der beroerten/ onder tdecksel van clachten over de Previlegien dese nieuwicheyt opgebrocht hadden/hen bekeerden oft wt de landen trocken/dat de Ghemeynte van als beter onderricht zijnde / wel te vreden souden wesen/ende volgen den wille van sijne Majesteyt/diese sochte te behoeden van alle ongheluck / ende bysonder vande Spaensche Inquisitie / de welcke sijne Majesteyt noyt van sinne was in te voeren.

Wtstel versocht den vierdē April. Op dit geschrifte hebben des Princen eñ van Hollant ende Zeelant Gedeputeerde den vierden April een Maent tijdt ofte meer begeert/om haer Landen eñ Steden rapport te doen / midts datmen scheen eenighe particuliere ende vreemde alle ten last te leggen. Waeromme sy wilden wettelijcke onderteeckeninge halen. Ende sy versochten voorder een Paspoort om eenige ghesanten metten Grave van Swartsenborch/ die op sijn vertrecken was/ aenden Keyser te seynden/ daerentusschen mochten de Ostagiers oock weder keeren.

De Grave van Swartsenborch schreef ooc aenden Commandador Mayor wt Breda den sesten April / seggende dat hy last van de Keyserlijcke Majesteyt hadde om eenige Gesanten vande Statē van Hollant eñ Zeelant mede te brenghen/om tot voorderinghe des vredehandels van alles volcomen te berichten/ op hem nemende eñ daer voor sprekende/dat de selfde Gesanten op dē wech niet schadelijc oft bedriechlijcx aenrichtē soudē.

Dit wtstel der Ghedeputeerde van des Princen/Hollants ende Zeelants weghen/ wert eensdeels gheconsenteert/ maer de versochte Paspoort wert gherefuseert ter believen vanden Comandador Mayor.

Recesse ofte afscheyt des Graven van Swartsenborch met sijne opinie van sake. Den Grave van Swartsenborch nam ooc den sesten April een afscheyt vande Ghecommiteerde tot Breda over beyde sijden/verhalende wat moeyte eñ arbeyt hy genomē hadde/ so met tusschenspreken mettē Commandador Mayor (Coninex Gouverneur generael/als metten Prince van Orangien/Staten van Hollant eñ Zeelant/ om den inwendigen twist ende brant te blusschen. Eñ hoewel als noch luttel wtgherecht ware/ midts de verscheyden Religie de saken seer verachterden/ wilde hy de hope niet al verloren geven/noch men moeste de handelinge niet overlaten. Maer hy raeyde over beyde zijden de wapenen neder te leggen/ende een bestant ofte stilstant voor ses Maenden te maken. Ende midts dat de Religie/ghenoemt Ghereformeerde/ over de een syde soo diep inde herten waren inghewortelt/ dat sy soo haest niet en conde wtgheroyt worden/so achte hy dat gheduerende den tijt des bestants ofte treves/ die van Hollant ende Zeelant mochten geduldet worden in haer Religie: Noch dat- men den bestant om der Religie wille niet en behoorde af te slaen. De verbintenisse over beyde sijden des selvigen bestants / stelde hy tot discretie van partyen/ende badt datmen sijne meyninge int goede wilde nemen/ voorsiende der Nederlanden generael verderf. So de schorssinghe van wapenen niet gemaeckt en werde om de herten te vereenighen / ende alsoo den vrede getreft/ zijnde anders grootelijcx te vreesen/ dat de Landen verdeylt ende onder eenen anderen Heere mochten gheraken te vallen/ofte gants verdervē/ het welcke hy midts de groote verplichtinghe die hy ten dienste des Coninex schuldich was/ geerne soude sien verhoet. Bestant versocht.

Hier op versocht hy vanden Commandador binnē twee dagen een antwoorde / grootelijcx biddende sijn vertreck niet qualijck te nemen/ zijnde ghenoech kennelijck met wat coste ende moeyte hy dese reyse hadde aengenomen: Nochtans hadde hy met droefheyt verhoort dat hy hem selven groote ongunste by eenige groote Heeren om dit stuck behaelt hadde/ende in suspicie gecomen was/ waeromme hem noodich was totten Keyser te keeren/ende sijn Legaetschap af te legghen/ niet twijfelende sijne Keyserlijcke Majesteyt so het bestant ghemaeckt werde/ soude allen raet ende daet aenwenden/ datter eenen begheerden vrede ghetreft werde/ ende dat de Landen onder de ghehoorsaemheyt des Coninex behouden mochten wordē/ tot welcke hy oock selve geen moeyte ofte cost ten dienste vande Coninckljcke Majesteyt ende sijnen Ondersaten van goeder herten nimmermeer en soude sparen. Swartsenborch … den … handel … suspitie … den …

Op dit afscheyt vandē Grave vā Swartsenborch/heeft den Commandador wt Antwerpen gheantwoort den achtsten April/ Anno M.D.Lxxv. hem grootelijcx bedanckende van sijne moeyte ende arbeyt / die hy wiste dat sijne Majesteyt wel behaghen soude. Waeromme den bestant oft schorssinghe van wapenen sijne Majesteyt niet en dienden/ hadde hy de redenen doen aenseggen/ ende en saghe geen oorsaken waeromme hy soude van sijn voornemen wijcken. Maer van eenen bestant voor twee Maendē/ daerentusschen ophoudende de exercitie vande Religie in Hollant ende Zeelant/ende die der selviger Ampt bedienen/ elders vertreckende/ daer soudemen moghen van handelen.

Oock achtende sijne Ampt niet betamende de

1575. de de rebellen vande Coninckliycke Majesteyt paspoort te gheven door syn landen/ daer doch onder weghen ghenoech waren. Tot syn reyse na den Keyser wenschte hy alle gheluck / hem van des Conincx weghen grootelijcks van syn moeyte eñ arbeyt bedanckende. Diergelijcke antwoorden sy mede de Ghedeputeerde tot Breda/eñ also vertrock den Graef Gunthier van Swartsenburch nae den Keyser Maximiliaen.

Verclaers des Princen tot Breda in de tweede vergaderinghe/ den xxxj. Mey.

Int leste van Mey zijn de Ghedeputeerde weder tot Breda verschenen/ alwaer sy van weghen des Princen van Orangien/der Staten ende Steden van Hollant/ Zeelant/ Bommel eñ Buerẽ/ met haer geassocieerde/ den lesten Juni weder een gheschrifte over ghegheven hebben/ waer in sy seyden/dat sy de presentatien vant houden eñ hanthaven/ haerder Rechten ende Previlegien tot lants welvaren wel goet bekendẽ/ maer sy en conden niet bevroeden hoe haer deselve dienlijck souden wesen/als sy lieden wt den lande souden moeten vertrecken.

De Gereformeerde willen wt haer Vaderlandt niet trecken/ maer bieden allen dienst eñ ghehoorsaemheyt aē met vryheyt van conscientie hebbende

Vorders dewijle sy merckten (vrijmoedich sprekende)dat het haer als noch ongheleghen ware haer gheliefde Vaderlandt te verlaten/ noch oock de aengheuomen ghereformeerde Religie / soo souden sy wel willen biddẽ dattet syne Majesteyt geliefde/met een genadige ende deuchtsame ooge / aensiende den groot en puer ende heylich ghemoet van syn ghetrouwe ondersaten / in dese sake der conscientien(waer van Gode alleene rekenschap moet ghegheven worden)te doen cesseren/ende ophouden t'vier ende zweert/daermede syne ondersaten ende Lidt-maten tot noch toe vervolcht / ende met onghehoorde wreetheden vernielt ende omghebrocht zijn geweest : Sy van harent weghen belovende anders in alle andere wereltlycke plicht syne Majesteyt te hoorsamen / ende te dienen als opt eenighe hare voorsaten gedient hebben.

De aenghebboden versekertheyt belangende/ refererende tot Causulen eñ restricktien/ hebben ghenoech te kennen ghegheven met droevighe exempelen / hoe alle de Werelt die achten can / principalijck / soo de steden/ Casteelen/ Schepen/ende Artillerije overgelevert souden wesen/eer de wtheemsche vertrocken/ ende de Staten gheneraal goede ordere souden ghestelt hebben. Waeromme sy om alle diffidentie te weeren/ ende tot beginsel van goede versekertheyt te comen/geenen beteren middel en wisten / dan datmen volgende het inhout haerder Requeste eñ andere hare schriften / de wtheemsche soude doen vertrecken/ende sulcx soude des te meer sonder achterdencken ghescieden / om dat den Prince/de Staten van Hollant eñ Zeelant/ etc. gheenderhande vyantschappe ofte querelle wtstaende en hadden met die van dandere Provintien / maer houden deselvighe voor haer goede vrienden/ Lants-ghenoten/ eñ gealieerde/ presenterende tot alle redelijcke conditien ende versekertheyt te verstaen/ datter niet nieus ofte vyantlijck sal geattenteert worden vanden haren / gheduerende den tijt van het versterckẽ der vreemden/ tot dat de generale Staten van alle Provintien moghen vergaderen / om te adviseren tot de

Hollant eñ Zeelāt voorwenden gee vyantschap met dandere Landen te hebben.

oprechtinge van alle goede ordere eñ politie. 1575.

Daerenbovẽ / hoe wel het voorgaende behoorde ghenoech te wesen / so wilden sy exabondantie/ noch naerder voldoẽ/ begeerende dat het blijcke voor Gode eñ de werelt / dat sy haer eygen welvaren ofte ghemack niet en soecken/noch oock gheen meerder achtingen hebben / dan het welvaren ende gemeyn beste ruste ende vrede der landen / al ist schoon dat de ghene van henlieden/die de Ghereformeerde eñ waerachtighe Apostolische Religie aengenomen hebben / veel liever goet eñ leven verliesen souden / dan de selvighe in eenige manieren te loochenen/ofte te buyten te gaen: zijn sy niet te min te vreden(in dien syne Majesteyt haer versoeck opt poinct vande Religie af slaet) dat soo wel t'selfde / als tpoinct vande versekertheyt /eñ alle andere saken/poincten eñ differentien gehandelt eñ afghedaen werden / inde wettelijcke vergaderinghe vande ghenerale Staten van alle landen.

Tpoinct van de Religie refererende tot de vergaderinghe des generale Staten.

Ende aenghemerckt dat mits het vertrecken der wtheemsche alle wteringhen ende expressen cesseren/eñ alle de landen sonder faute vereenicht souden zijn / presenteren sy te willen verstaen tot alle redelijcke conditien van versekertheydt / daerinen van beyde syde in goede vreden hem mochte houden/ tusschen tvertrecken der selver wtheemsche eñ der vergaderinge der ghenerale Staten.

Sy versochten ende baden om een ongheveynsde ende Cathegorijcke antwoorde/eñ met jae/ofte neen/op alle poincten voorschreven/etc.

Dese artijculen inden name van den Coninck aldus aenghebboden / ende also als geseyt is aengenomen zijnde/so en conde nochtans den Prince van Orangien niet gheloven/de meyninghe vanden Coninck te wesen het vertrecken der Spaengiaerden : Waeromme hy versocht de singnatuere des Conincx daerover te sien/ de welcke hem getoont wert vanden Heere van Rassingam/tot versekeringhe vant welcke hy die behiel teghen den danck vanden Commandador/die noyt en dachte dat die presentatie so verde aengenomen soude worden : Waeromme hy daer van niet meer en wilde ghesproken hebben/ segghende dat den Coninck geen Coopman en ware / hy hadde liberalijck sulcke conditien aenghebboden / ende die behoorden sy in bequamen tijdt ende stonde aenghenomen te hebben. Also soeckende alle wtvlucht/ dede hy by syn Gedeputeerde antwoordẽ: Dat hy wilde alle de handelinghe in Spaengien seynden/ ende van daer de antwoorde verwachten. Waeromme de Gedeputeerde van Hollant/etc. dẽ veerthienden Juli Anno M. D. Lxxv. een afscheyt oft laetste reces in schrifte overgheghevẽ hebben/ in houdende in somma het naervolgende.

Verhalende hoe weynich dat altijt gesint zijn gheweest ter goeder trouwen te handelen/ de ghene / die de ghecommitteerde van des Conincx weghen ghedeputeert hadden. Waeromme sy tot haer eygen ontlastinghe/ voor Godt eñ de werelt/ haer ende eenen yegheliycken kennelijck te maken / verclaren hoe sy over hare syde t'allen tijden gepoocht

ende

1575. eñ gearbeyt hadden om de oorloge te eyndigen. Also verhalende vant eerste tot het leste int corte/ watter gepasseert was/ vande eerste Requeste aenden Coninc door Champigni ghesonden beginnende/ tot dit leste schrift/ welcke presentatien sy seyden redelijckẽ buyten alle dispuyte te wesen / als te aenbieden alle versekeringhe te doen / in stilheyt te wesen / gheduerende den tijt des vertrecks der Spaengiaerden ende vreemde/ tot dier tijdt toe dat de Staten generael vergadert zijnde/ alles slichten mochtẽ / eñ tot de seluige Staten voordeel alle andere questiẽ/ so wel vant ghebruyck haerder Religie / ofte het landt te verlaten/ als anders/ sy alles refereerden/ als dien het insonderheyt roerde ende aenginck. Verwonderẽ haer oocdatmen na so veel dilaeyen ende wtstellinghen in plaetse van een pertinente ende Cathegorijcke antwoorde in te brenghen / een Captieus ende bewimpelt gheschrifte ouer leuerde/ pooghende by tselfde haer clare ende onbewimpelde presentatie te verduysteren / eñ voorts naerder gheprefseert zijnde/ eerst mondelinghe/ ende naerderhandt in schrifte te verclaren / eenighen last te hebben vande selfde haer presentatien te accepteren / ofte refuseren / ende in een sake so claer / redelijck ende deuchdelijck funieus delaey ende subtersingie van vier maenden te versoecken / niet teghenstaende van aenbeghin des vrede handels beroemt was van s'Coninex wegen volcomen macht ende last in desen te hebben.

Ende dat wt de langhe sleppen ende ghevoeynsden handel / niet anders ghesocht en worde/ dan met alsulcke offeren/ ydel hopen/ ende voorgheven van vrede / den Staten eñ gemeynten van de Landen te onderhouden/ abuseren / misleyden/ ende slaperich te maken/ om ghevoechelijcker die te ouervallen/ ende in eeuwighe slauernije te brenghen/ wetende dat die van Brabant ende Vlaenderen / met de andere Provintien/ ten opsien van desen handel/ gheduerende den selven/ eñ op hope van een cort leet / liever sullen allen ouerlast dulden / dan haer daer tegen te stellen. Oock mede dat geduerende de delayen/ geen opentlijcke noch heymelijcke onbehoorlijcke aenslaghen naeghelaten worden / van harent weghen/ om de landen te vernielen eñ te scheynden/ soo verstonden de voorschreuen Heer Prince/ ende Staten eñ Steden voorsz/ de van nieus versochte delayen anders oor nerghens toe te strecken / ende ouer sulcks van haer sijde geenen vrede by desen handel/ maer onruste ende haer verderffenisse ghesocht werde / ende consequentelijcken byden haren alle vredehandel afgeslaghen te zijne. Eñ dat ouer sulcx sijne Excelencie/ de Staten eñ Steden van Hollant/ etc. voornoemt met recht veroorsaect zijn/ van nu voortaen/ hen selven/ Wijf eñ Kinderen/ eñ 'tgemeyne Vaderlant teghens alsulcken onredelijcken ende ongoddelijcken voorstel vanden haren met alle manieren hem doenlijck zijnde/ tot Godes eere te stercken/ beschermen ende bevestigen.

Protestatie. Verclarende voor Godt ende de gehee le werelt/ dat sy lieden in dien gheheelen vredenhandel alle middelen ghesocht hebben/ ten eynde sy met de omleggende Provintien van dese Nederlanden onder het Hooft van sijne Majesteyt tot Godes eere in een salige ruste/ vnie/ vrede/ welvaert ende prosperiteyt vereenicht souden moghen werden. Wat daeromme in ghevalle tselfde achterweghen blijft eñ niet en geschiet / sijne Excelencie / de Staten eñ Steden voornoemt / voor Godt ende den Menschen daer van ontschuldich souden zijn / maer daer van culpabel eñ oorsake/ de ghene die anders niet en soecken dan deur de ghemeyne ruyne ende slauernije van dese Nederlandẽ/ met onderdruckinge vande authoriteyt der ghenerale Staten / haer eygen dominie / tyrannije ende heerschappije op te rechten ende te bevestigen. Niet te min/ soo wanneer haer eerweerdicheydt de antwoorde wt Spaengien ontfanghen soude hebben/ sijne Excelencie/ de Staten/ eñ Steden daer van verwittiget zijnde/ souden moghen door haer Gedeputeerde tot voorder communicatie ende handel verstaen / indien henlieden alsdan sulcx geraden soude duncken/ ende kennelijckẽ zy dat van haerder zijde in beter trouwen eñ sekerheyt voortaen ghehandelt soude moghen worden/ etc.

Die van Hollant deden eenen Legpenninc ter eeuwigher memorien/ ende tot onderichtinghe/ van Coperslaen / daer op stont aen deen zijde/ den Thuyn van Hollant/ metten Leeu daer in/ een zweert in sijn vuyst hebbẽde met inschriptie / Securius bellum pace dubia, &c. De andere sijde eenen Hoet/ die beteeckent vrijheyt/ daer onder stont / Libertas aurea cuius moderatur habenas ratio, Anno M. D. Lxxv.

Dit reces ofte afscheydt den xiiij. Juli tot Breda dẽ Commissarisen des Coninex ouergheleuert zijnde / hebben sy ten seluen daghe daer op schriftelijcken gheantwoort/ inhoudende aldus : Alsoo sy ghesien hadden haer gheschrifte/ ende daer in vonden vele hooghe woorden ende proposten/ daermede sy eñ andere die van sijne Majesteyt tonrecht ende tegen de waerheyt geculpseert waren / gelijc haer voorgaende gheschriften ende groote redelijcke ende meer dan suffisantie oefferen warẽ wtwijsende/ sonder eenige geveynsdẽde ofte bewimpelde handelinghe / ende dat het gheheel Fondamet vant voorseyde gheschrifte alleen ghemaeckt worde op het versochte delaey / om sijne Majesteyt te aduerteren/ ghelijck in so zwaer wichtige saken (niet tegenstaende generale commissie) behoorlijck ende ghewoonlijck is te geschieden. Verclarende niet van meyninghe te wesen/ tvoorschreven gheschrifte te advoyeren ofte tontfanghen / anders dan volghende haer voorgaende versoec/ tot effectuatie van dien/ verwachtende de antwoorde van sijne Majesteyt/ om die seluighe hebbende dadvertentie te doen / ende voorts dan op haer gheschriften te segghen / so bevonden soude worden te behooren. Ende in dier forme ende anders niet hebben de voorschreven Commissarisen doen teeckenen/ eñ ouer genomen tvoorschreuen gheschrifte/ protesterende voor Godt eñ de Werelt/ dat van wegen sijne Majesteyt gheen gebreck en ware / noch oorsake gegeven vant scheyden ofte breken/ dier communicatie: maer ter contrarien byden Prince van

1575. van Orangien/de Staten ende Steden van
Hollant eñ Zeelant/etc. selfs/indien sy ver-
witticht zijnde/ als vooren niet en versche-
nen/om desen Vredehandel (verstaē hebben-
de de meyninghe eñ intencie van sijne Maje-
steyt) tot eenen goeden eynde te brenghen.

Aldus is den Vredehandel tot Breda in
Julio Anno M.D.Lxxv. gheeynt/daer den
Commandador geensins toe geneycht was.
Waermede elcke partije sijn voordeel sochte
op verscheyden meyningen/twelck ten lesten
die van Hollant eñ de geassocieerde tot voor-
deel geluckte/in veel herten vande menschen/
hoewel haer tselve in haer oorloge schadelijc
was. Maer also haer versoec was tgene dat
generalijcke alle de xvij. Provincien der Ne-
derlanden begeerden/te weten/het wech sen-
den vant vreemt Krijchsvolck/ eñ der selver
moetwillich Regiment ontslagen te zijn. Eñ
dat vorder tRegiment eñ tstuck vande toe-
latinge der Religie/ofte niet/ alles wert ghe-
refereert ten oordeels vande generale verga-
deringhe der Staten/dat heeft alleman goet
gedocht/ ende gemaeckt haerlieden gunstich
te wesen/als die stredē voor des Lants vry-
heyt. De Roomsche Catholijcken selve/ach-
tende dat sy haer maer wt noot met de Ghe-
reformeerde Religie en behielpen/siende dat
der selfder exercitie tot de generale Staten
refereerden/die de wettelijcke Rechters be-
hooren te wesen van tghene dat de Landen
nutste eñ dienstelijcste is. Hierom heeft alle-
man oorsake ghesocht haerlieder versoeck te
voorderen/ also het ten lesten gebleken heeft/
als den Commandador Mayor ghestorven
was/ eñ de Spaengiaerden ghemutineert/
eñ onder malcanderē twistich gewordē wa-
ren/hebbē de Landē gedwongē geweest om
het Spaens Jock van haer te drijven/ een
Pacificatie tot Gent seer na opten versochtē
voet/met dē Prince van Orangien/de Sta-
ten van Hollant eñ Zeelant/ ende de geasso-
cieerde aen te gaen/ int naeste jaer Anno M.
D.Lxxvj. Maer den Vredehandel was den
Krijch schadelijck/ groote onachtsaemheyt
eñ verlies daer wt groeyende/ eñ den vyant
hem sterckende.

Den Vredenhandel heeft des Princens saken verschoont inde herten der menschen.

Terwijle den Vredehandel noch duerde/
heeft den Prince van Orangien getrout den
twaelfdē Juni inde stadt vanden Briele sijn
derde huysvrouwe/Charlotte vā Bourbon/
dochter vanden Hertoge van Montpencier/
Prince vanden bloede der Coninghen van
Vranckrijck/ Suster vande Hertoghinne
van Boullion/die van harē seer Roomschen
Catholijckē Vader/tot een Clostervrouwe
ofte Abdisse geeygent was. Dese baerde hem
namaels ses dochteren/maer gheen Sonen.
De Prince hadde alreede by sijn eerste hou-
welijck de eenlijcke dochter van Bueren/ eñ
sijnen outstē sone Philips/Grave van Bue-
ren/die was in Spaengien door den Herto-
ge van Alva tegen sijnen danck gesonden eñ
ghehouden. Eñ by sijn tweede Huysvrouwe
de eenige dochter van Hertoch Mauritius/
Keurvorst van Saxen/hadde hy eenen sone
Mauritius vā Nassouwe/eñ twee dochters.

Desen Somer heeft den Commandador
door den Heere van Hierges/ Gouverneur
van Gelderlant/de Stadt ende Casteel van
Bueren doen beleggen/aldaer hy dē xix. Ju-
ni seer sterck voor quam/wel met seven duy-
sent mannē te voet/eñ vier Companiē Peer-
den/ waermede waren de Regimenten van
Lanceloot de Barlamont/Grave van Me-
ghen/van weghen sijn Huysvrouwe/ ende
Floris van Barlamont/Heere van Flopon/
beyde broeders van Hierges.

1575. *Bueren ingenomen by Hierges voor den Commandador in Junio.*

Bueren is een cleyn stedeken/ groot int
ronde ontrent vijfthien hondert treden/be-
muert op de oude maniere/met wyde grach-
ten/het Casteel is int ronde derthien hondert
eñ tsestich treden/ het heeft vier groote sterc-
ke torens/ ende dry grachten. Daer lach op
Hopman Voghelsanck/met vier Vaendelen
knechten. Sy hadden wel xxiiij. Metale stuc-
ken geschuts/met veel ammunitie. Hierges de-
de sijn begravinghen maken by Don Ema-
nuel Cabeca de Vaca/eñ Capiteyn Salazar.
Lops de Bloys/Heere van Trelon/generael
vande Artillerije/ plante op twee plaetsen
vijfthien stucken gheschuts op de Stadt/ die
Bresse maeckten: Daer op tot stormen geor-
dineert waren den voorsz Don Emanuel/eñ
Capiteyn Gaspar Ortis/ aenvallende met
hondert mannen. Dewelcke opclimmende
inde Bresse/en vonden geen tegenweer/mits
datse al vluchtē opt Casteel/dwelc de Span-
giaerden wel te passe quam/want de brugge
brac/waermede sy inde Bresse gecomen wa-
ren/ so datmense niet en hadde connē helpen
hadden sy wederstant gevondē/door dat de
grachten so wijt eñ vol waters waren/de re-
ste volchden/swemmende doort water/eñ so
wert het Stedeken geplgeert. Die vant Ca-
steel gavent oock over/ wttreckende sonder
Vaendelen ende Wapenen. Waer over den
Gouverneur Vogelsanck tot Gorcum ghe-
vangen wert/ mits dat de Staten hem wil-
den gestraft hebben: Maer hy wert ten lesten
op behoorlijcke ontschuldinghe los gelaten.

Hierentusschen hadde Montdragon met
duysent mannen van sijn Regiment eñ twee
Vaendelen Spaengiaerden/onder de Capi-
teynen Alphonso de Sette Mayor/ eñ Da-
miaen de Morales/den Finart/ de Clunder
mettē Roggenhil (met behulp van schuyten)
ingenomen/maer meest met sijn volc ten lee-
gen water/door den arm vande Zee marcee-
rende/ende met sijn Archebusiers dede hy de
oorlochschepen vertreckē/met veel volcx dat
vluchte. Die vant Fort gaven haer oock
over/wttreckende metten geweere. Hier me-
de wilde Montdragon toonen/ datmen van
het een Eylandt tot int ander met wat be-
help lichtelijck comen soude.

Den Finart van Montdragon ingenomen.

Hierges volgende sijn victorie/is van Bue-
ren ghetrocken op Oudewater/ alsoo hem
meer volcx toegecomen was/als Duytschen
van Carle Focker Regiment/ ende Walen
van Verdugo Regiment/eñ Gallio/ tsamen
sterc wesende wel thien duysent mannen/ eñ
vier hondert Peerden/met noch xv. Compa-
nien Pyoniers/die van Luyck gesondē wer-
den. Hiermede quam hy den xix. Juli voor
Oudewater. Oudewater is een cleyn stede-
ken/ ontrent van vijf hondert huysen/ ghele-
gen op eenen dijck/ lanckworpich ende vier-
cant. De mueren zijn met Torens wel beset/
eñ met eerde gevult. De grachten diep/wijt/

 ende

1575. ende vol waters/ende rontomme ist Landt seer waterachtich. Daer laghen binnen ontrent seven Vaendelen knechten/ als Duytschen/Fransoysen ende Schotten/onder de Capiteynẽ Munter/sinte Mary/Fransoys ende Vincwerck. Dese hadden haer wel gesterckt/ veel huysen afgeworpen/ de cassijen vande straten opgenomen/ende op de vesten tot teghenweer ghedraghen. Noch hadden sy ghemaeckt diversche instrumenten/om vande vesten alle stormen af te weeren. Sy hadden oock de Kercke ondergraven ende onderset/ op dat als de selve beschoten soude zijn/dat sy die souden doen vallen inde stadt/ ende niet inde Vesten. Sy brochten oock haer afghewor pen Beelden op de Vesten/ om die van binnen sterckmoedigher te maken/als die alle uterste wreetheyt daeromme te verwachten hadden.

Hierges dede de Riviere ofte water dat van Gouwe coemt/ stoppen/ daer mede hy alle toevoer affsnede/ende de wateren binnen drooge werden. Hy sette sijn gheschut tegen den Toren/ waer wt de Musckettiers ontdeckten alle den Legher/ dat die seer onvry was. Daer nae dede hy stellen op de Sluysdijck byde Galge dryentwintich Muerbrekers/ende noch vijf andere op den Dijck van Montfort/ deen stuck achter dander. Daer nae dede hy de Stadt opeysschen. Die van binnen antwoorden beleefdelijck/om tijdt te ghewinnen/ wachtende ontset. Dies Hierges den sevenden Augusti die dapper dede beschieten. Als het Gheschut nu teghen den avont ophiel/ soo presenteerde hem een Soldaet van die van binnen/ alleenlijck in Buffel Leer gecleet/ met een Hellebaerde inde hant op de Bresse/wel nauwe besiende wat schade tgheschut ghedaen hadde/ niet tegenstaende datter menichte van clootẽ als regen na hem geschoten werden/sonder hem te quetsen: dies sy snachts haer Bresse(soo sy best conden)weder opmaecten: Waeromme sanderdaechs wederomme beschoten wert/ tghene sy snachts hadden op ghebout/ ende sondt terstont de Capiteynen Fransoys de Aquillar/Alvaredo/ende Sancio Beltram de la Peigne/ met ses Soldatẽ/om te besichtigen/ waer/ eñ hoe best te stormẽ was. Dese clommen tot inde Bresse/ende maeckten binnen allarm/ daer door die vander Stadt hen int volle Harnasch de Bresse deden besichtighen/die dat sonder schade tontfangen deden. Daer na volchde eenen valschẽ storm/ daer door sy die van binnen moede maecten/ ende met grof gheschut haer teghenweere op de Bressen braken. Waer op volchde eenen generalen storm van alle de Natiẽ/ die nochtans alleenlijc de Spaensche toegeordineert was. Eñ na dat die van binnen haer langhe geweert hadden met alderhande vyerwercken/steenen/brantreepen/etc. wel anderhalf ure gheduerichlijc/ so zijn sy daer binnen geraeckt den achtsten Augusti/ende al de kele afghesteken eñ vermoort/datter geen twintich mannen te lijve bleven. Het vyer is ooc door teghenweer inde Stadt gecomen/ ende gheheel afghebrant/ de Kercke maer alleenlijck ghesalveert. Daer bleven doot ontrent hondert Spaengiaerden/ veel Bevelhebberen/ende wel soo vele ghequetst. Alsoo dat de Prince van Orangien die tot Goude gereyst was/ te spade quam/om den Dijck weder door te steken/ende soo metten water het belech te doen opbreken.

Oudewater by Hierges ingenomen eñ verbrant/ den achtsten Augusti.

Van daer vertrock den twaelfden Augustus den Legher voor Schoonhoven/ daer de Prince Monseur de la Garde/ Coronel vande Fransoysen sondt/ die daer vromelijc inraeckte. De stadt wert met sessentwintich Muerbrekers beschoten op een plaetse/ daer de Muer sonder Rampaert ofte tegenwalle was/daer oock gheen materie byderhant en was/om den Muer te repareren/als nu den Muer wel dry hondert schreden gheopent was/ heeft la Garde eenen dach den storm verwacht: Maer tsanderdaechs merckẽde de weeckheyt der Stadt/eñ onwillicheyt der Borgerije/so int reparerẽ vande Bresse/ als andersins/ heeft hy een eerlijcke compositie aenghenomen/wt treckende met Wapenen/ Baggen/ ende Bagagie/op Bartholomeus dach. Daer na is Oyanen ooc verlaten van sPrincen weghen.

Schoon[...] den wer[...] Spaeng[...] den ooc [...] gegeven [...] xxiij. Aug[...] sti.

Also zijn sy metten Legher nederwaerts gecomen/eñ hebben Crimpen een Dorp met twee Schanssen ingenomen/eñ seer gesterct/ waermede sy niet alleen de Rivieren stopten/ maer meynden daer lancx in Swijndrecht/ eñ inde andere plaetsen eñ Eylanden seer na droochs voets te geraken/als het Lant Voren/ Briele eñ Dordrecht in te nemen eñ in den winter met hulpe vanden Yse/aenslagen op Geertruydenberghe/ Gorcum eñ Bommel te maken/de Mase ende Rijn vermeesterende. Waeromme de Hollanders den Dijck over dander zijde recht op afghesteken hebben/beschanst/ ende met gheschut wel beset/ selve Crimpen alsoo belegghende/ dat sy ten lesten/ den naesten jare den xxj. Februario hebben inghecreghen. Den Commandador zijnde int belech voor Zierickzee besich/ dat hijt niet en conde ontsetten/ de Soldatẽ trocken daer met haer wapenen wt/ achterlatende tgeschut eñ munitie. Aen die Fortresse was Hollant om redenen voorsz. veel aen ghelegen.

Crimpen [...] de Spae[...] giaerden [...] sterckt [...] Hollanders [...] beleghert [...] ingenomen.

Hierentusschen hebben die van Zeelant middel gevonden/om ontrent Roosendael te verbranden den twintichsten Juli/ twaelf Schepen van oorloghen/ die daer nieu ghemaect/eñ reede warẽ om te varen/genaemt Cromstevens/ dienende inde Rivieren ende tusschen de Eylanden/beter dan eenighe andere Schepen: Tot de bewaringe waren ontrent twee hondert Walsche Soldaten van Mondragons Regiment/die verjaecht werden.

De Zee[...] ders ver[...] branden [...] Schepen [...] xx. July.

In dit Jaers beginsel wert de Stadt van Leydẽ een Academia, Universiteyt/ oft hooghe Schole ghemaeckt/daer toe gheprevilegeert eñ begaeft byde Staten van Hollant ende Zeelant.

Leyd[...] een Uni[...] siteyt/ [...] M. D. lxxv.

Een deel vande Vlote/ die int voorleden Jaer/soude wt Spaengien in Nederlant gecomen hebbẽ/is dit jaer onder Engelant gecomen/ te weteallen/ de cleyne Scheepkens Assabros ghenoemt/waer mede sy meynden haer inde enghe ondiepe wateren in Nederlant te behelpen. Als dese onder het Eylande van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1575.

van Wicht ghecomen waren/ eñ vande Enghelsche alle onderstant ghecregen hadden/ zijn ten lesten tot Duynkercken ingevaren/ alwaer sy tgene sy mede brochtē/ vā Spaensche Soldaten eñ gelt ghelost hebbende) zijn sy inden Winter (aldaer inde Haven liggende) met onweder ofte torment / deen teghen dandere stootende/ alle gebroken/ bedorven/ ende gheheel tot niet ghecomen/ alsoo dat de Spaengiaerdē met Schepen nerghens geen gheluck en hadden.

Om dese vlote Schepen alle behulpsaemheyt ende adresse in Engelant te verwerven met Schipsvolck/ om in Nederlant den Coninck te dienen/ was aldaer ghesonden Heer Jan Boyschot/ Advocaet Fiscael/ als Ambassadeur vanden Commandador/ die daer oock versocht/ dat de Coninginne wilde wt haren Rijcke bannen de rebellē des Coninckx/ twelcke de Coninginne weygerde/ achtende tselve te groote onghenade te wesen/ datmen de arme Nederlanders /die daer ghevlucht waren/ om des Krijchs/ eñ haers levens perijckel/ ende ghewelt haerder conscientie te schouwen/ alsoo soude verdrijven / allegerende/ dat sy op sConinckx versoeck/ vijf jaren te voren hadde wt haer Lant eñ Havenē doen vertreckē den Grave vander Merc/ met andere Edelen eñ oorlochs Schepen / die daer door wt disperatie dē Briel warē benodicht in te nemen/ eñ dat het voor den Coninc beter gheweest hadde tselfde niet versocht te hebbē.

Ten lesten werden nochtans door brieven des Raets/ aende Capiteynen eñ Officieren op de Zeecusten verboden niet aen Landt te laten comen, eñ te Lande wtgeseyt alle die de wapenen voerden tegen den Coninck: Waer onder werden met namen genoemt de Prince van Orangien met alle sijn ghesin / de Grave van Culenburch / de Grave vanden Berghe/ ende de Grave vander Merck / de Heeren van Esquerdes/ Limbres/ Rumen/ Merode/ Carnesse/ Noyelles/ Blyoule/ Breden/ Dorpe/ Philips vander Aa/ Haultain/ vanden Tempel Junius/ ende veel andere/ tot veertich ofte vijftich met namen. Eñ dat ghesciede ten opsiene/ om dat de Coninginne door haren Ambassadeur Doctor Wilson in Nederlant begheert hadde ende vercregen dat de Engelsche Rebellen/ als de Grave van Westmerlant ende andere/ oock souden wt des Coninckx Landen ghebannen worden. Desen Ambassadeur hadde oock vercregen/ dat de Enghelsche Schepen vier tseffens de Schelde op tot Antwerpen souden moghen varen/ met consent vande Zeelanders/ alsoo dat ghesciede.

Deliberatie des Princen eñ Staten/ haer in protectie te geven vande vreemde Princen.

In dit Jaer Anno M.D.Lxxv. dewijle de Prince van Orangien/ de Staten eñ Steden van Hollant en Zeelant/ eñ de gheassocieerde saghen dat vanden vredehandel gheen voortganck en was te verwachten/ eñ verre zijnde van eenighe vryheyt van conscientie/ versekeringe van lijf eñ leven/ wijf eñ kinderen te verwerven/ hebben onder haer in deliberatie ghestelt (siende dat de macht des Coninckx metter tijt haer te lastich vallen mochte) wat hulpe ende protectie sy best soecken mochten. Daer werdt voor ghestelt het Keyserrijc/ Vranckrijck/ eñ Engelant. Want Keyserrijck ofte Duytslant/ hoewel sy tot tselfde eertijts verbondē hadden geweest/ was cleyne hope van te verwachten/ eñ dat overmits de diversiteyt van Religie/ ende oneenicheyt vande Vorsten/ die daer door deen den anderen waren mistrouwende/ eñ elc een genoech voor hem selven te doen eñ te sorghen hadde/ om sijn Lant in ruste ende eenicheyt te houden: Sy en soude oock onder haer niet lijden dat deen boven dander de heerlijckheyt eñ macht deser Nederlanden souden verheeren eñ aen hem nemen / om den anderen in machte te excederen. Bovendien datter oock niemant specialijcken tselfde soude willen attenteren/ aenmerckende eñ ontsiende des Coninckx van Spaengiens groote macht/ die hy inde selve Landen hadde/ als sijn Swagher den Keyser/ met veel andere machtige vrienden. Eñ om de Landen generalijcken onder t Keyserrijck te besluyten/ dat soude moghen noch Jaer eñ dach aen loopen/ eer tRijck op sulcken ghewichtigen sake soude resolveren connen / niet alleen om de voorverhaelde redenen/ maer oock dat sulcx sonder eenen generalen Rijcxdach niet wel en conde geschieden tot deser Landen versekerheyt.

Vranckrijck (als een gestadich Erfvyant der Landen) daer van wert voorgehouden/ dat het oock haer ten besten niet dienē en soude/ so om de meyneedicheyt eñ groote tyrannije die daer regnerende was/ als ooc om oude eñ aengeboren vyantschappen / eñ ander onbequaemhedē/ met groote distancie haerlieder Havenē/ die haer (mits datse byde Zee haer meest gheneeren) ongelegen waren. Ooc daerenboven om dat tselve Lant /door haer eygen inwendige oorloge wtgemergelt ware/ so dat/ alwaert oock dat den Coninc met sijn Ondersaten aldaer vrede maeckte / verscheyden achterdenckē te hebben ware. Ooc datter noch een eewighe oorloghe tusschen Hollant/ Zeelant/ etc. met Brabant/ Vlaenderen/ eñ den aenhanc van dien te verwachtē soude wesen/ die haer liever kiesen souden een eewige oorloghe met haer / dan een verbont met Vranckrijck. Boven dit alles soude noch te vreesen wesen/ dat den Coninc van Spangien tot eenige tijden/ om hem te wreken aen Hollant eñ Zeelant/ doort inghevene vande bloetgierige/ soude mogē met Vranckrijck wisselinge doen/ voor Hollant eñ Zeelant/ hem gevende Napels/ Milanen/ oft andere herwaert over aende palen van Vranckrijc gelegen/ aengesien dat de oorboorlicheyt ofte profijt by den tyrannen meer was geldende / dan alle beloften/ eeden eñ verbontenissen / te meer om dat sy Ketters ghenoemt werdē/ eñ dat sy vandē Paus van alle Eeden ontlast souden mogen wordē / als sy wilden.

Vranckrijcks protectie ongelegentheyt.

Enghelants protectie (hoewel de sprake haerlieden seer ongheriecklijck ware) dochte haer bequamer te wesen/ so wel om de conformiteyt ende exercitie der Religie/ der Trafijken ghelegentheyt/ ende der Conninghinne macht/ soo te Water als te Lande/ als oock om datmen inde selve Landen een matighe regieringhe saghe/ verre van alle extraordinaire extortien/ ofte impositien. Ende alsoo verre sy hulpe ende protectie van de

Redenen der ghenegentheyt tot Enghelant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1575. Coninghinne verwerfden / ende alsoo haer stroomen over beyde syden bevrijden/hoe eñ van waer souden die van Brabant/Vlaenderen/ende andere/van veel noordrufts versien ofte gheriest worden/ofte wat hope souden de Spaengiaerden tot eenigen tijde hebben om Meesters vander Zee te worden? Denemercken/Sweden/Embden/met alle de Duytsche Hanse Steden (over lange met deConinginne in verbont zijnde)souden niet schoonders soecken ofte begheeren / dan in sulcke alliantie begreyen te worden. Eñ sonder twijffel/de ander Provintien siende henlieden door alsulcken weghe alle Neeringhe ende Trafijcke benomen te zijn/souden oock soecken haer tot sulcken vereeninghe te voegen: Dat Vranckrijck tselve oock doen volghen soude/ ende eenen grooten schrick ende ontsach onder haer vyanden causeren / considererende de gheleghentheyt / dat sy binnen luttel tijts malcanderen conden helpen/ ende haer ghewelt ter Zee brenghen. Ende indien met Enghelant op eenighe acceptable conditien ende der equiteyt conforme conde ghehandelt worden / soude te hopen wesen/ dat de Conninginne ende haer nacomelingen/ om tallen tijden sulcken macht ende reputatie te onderhouden/niet alleene de Landen in Religie/Vrijdom/Previlegien/ende alle vrijheden soude hanthavē/ de selve eer vermeerderen dan verminderen/maer oock met gelt ende anderen nootdruft assisteren/ der selve macht ende hulpe/ niet dan in tijde van noode ghebruyckende/waer door Enghelant eñ sylieden/ in alle abundantie ende rijckdommen souden floreren/ ende gheraken eens in ruste te leven. Alle welcke redenen overleyt zijnde / dochten sy best te wesen/ ende goede corte eñ wel overdachte Resolutie te nemen/ eer voorder invasien haerder vyanden / op eenighe groote Steden/principale Havenen ende Stercken ghebeurden / ongheraden langher de avonture te verwachten / zijnde onversien van ghelde ende van volcke/ waer door te vreesen ware onwillicheyt onder de Ghemeynten.

Na dese beraetslaginghen hebben sy geresolveert in Enghelant te senden / int welcke sy achten niet alleene te doen wat recht ende redene/ ende Religie toeliet / maer oock wat haer den noot / Wet / ende natuere dwanck. Alsoo werden derwaerts ghesonden Philips van Marnix / Heere van sint Aldegonde/ Jan vander Doest / Heere van Noortwijck / Willem van Zuylen / van Nyvelt/ Paulus Buys / Advocaet van Hollandt/ Fransoys Maelson/Doctoor/etc. Met last om een goede aliantie ende verbouteniffe te maken/ ofte haer onder der Enghelsche Coninginne Protectie te geven/ ofte de Landen te beleenen / als aen een Princesse/ die wt het Hollants bloet ghesproten ware/ te weten/ wt Philippa / de Dochter van Willem de derde / Grave van Henegouwe / Hollandt ende Zeelandt / etc. Vanden welcken Philippa Susters sone eñ dochter den Coninck Philips sijn afcoemste ende Tittel over Hollant ende Zeelant heeft.

Resolutie der Staten ende Steden vã Hollant/ etc. om die Landen den vreemden Princes te beleenen sendende in Enghelant.

Maer Elizabeth de Coninginne vã Engelant/een vrede-lief hebbende/eñ verre siende Princesse/ rijpelicken haer op die Legatie beradende / ende overwighende de vyantschap van Spaengien / het benyden van Vranckrijck / ende de groote costen / heeft luttel ooze ofte ghehoors ghegheven / te min oock / door dat aen haer oock gesonden wert vanden Commandador Mayor / de Heere van Champigni / Gouverneur van Antwerpen / diens constighe redenen soo wel wrochten / dat sy in haer meer achterdenckens maeckten / ende resolveerde de vrientschappe met Spaengien te onderhouden/ ende liever dan sy haer met die Landen soude moeyen/ alle middelen te soeckē om eenen eerlijcken vrede te voorderen/ die profijtelijcker voor beyde partyē ware/waer van haer goede artijculen van grooter hope voorgheslaghen werden / die sy best dochte eerst met een protestatie te ghebruycken. Dat soo den Coninck niet de Nederlantsche saken en accomodeerde oft middelde / dat hy haer niet qualijck en soude connen afnemen/dat sy om haer eyghen verseckerheyt / de Landen van Hollandt ende Zeelandt aensloeghe/eer haer Erf vyanden de Fransoysen dat deden. Also werdt den Hollantsche Ghesanten haer versoeck voor die tijdt afgheslaghen/maer haer werdt wel toeghelaten veel Minutie ende Gheschut wt Enghelant te voeren / met alderhande Wapentuych: haer wert oock toeghelaten/ Nederlants/ Enghels/ eñ Schots Krijchsvolck op te nemen. 1575.

De Con[...] ginne v[...] Enghel[...] weyghe[...] Landen [...] te nem[...] beter ach[...] de vreed[...] middelen.

Den Commandador trachtende het Eylant van Schouwen te ghewinnen / is met syn volck ghecomen in sint Anna Landt/ alwaer hy met syn Capiteynen / Christoffel Moutdragon/ Sancio Davila/ende Joan Osorio de Ulloa / heeft besloten by advijse ende beleydinghe van eenighe Zeelanders/ dat sy een deel van haer voetvolck souden te voete doort water senden ten leeghe water/ te weten van Philips Lant (een onbewoont Eylandt) tot in Duyvelant/om te schouwen de Zeelantsche oorlochschepen / die tusschen beyde laghen / die om de ondiepten haer op sommighe plaetsen niet en conden bycomen. Aldus is belast Joan Osorio de Ulloa/ met vijfthien hondert mannen/ soo Spaengiaerden als Duytschen/ende Nederlanders/met eenighe twee hondert Pioniers/ den achtentwintichsten Septembris/wesende sint Michiels avont/haer te water te begheven/ elck met een sackskin om dē hals met Buscruyt/ ende victalie voor dry daghen. Aldus zijn sy ghevaren tot Philipslandt / ende van daer over doort water ghetrocken totten linien/ middel/ ende altemet dieper/ met verwonderen van velen/ maer vele verdroncken/ selve vande tweehondert Pioniers en quamen maer thien aen Lant/ende de achterste moesten veel te rugghe keeren / door dat het water wies/die met Moutdragon ende Sancio Davila/ mette Galleyen/ Booten eñ Schepen over voeren.

De Spa[...] giaerden gaet [...] te voete [...] int Lant [...] Schou[...] den [...] Septem[...]

Ende dit ghe schiede op sinte Michiels nacht/als inden selvighen nacht de locht vol vyerighe stralen ghesien werdt/daer sy haer mede vercloecten: ende sy hebben int Eylant van Schouwen/ de Schantse van Vyanen ende andere inghenomen / niet teghenstaende het

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1575.

de het groot teghenweer vande Zeelantſche oorloch Schepen / die midts dat het leech Water was / niet nae op en conden comen. Vanden Spaengiaerden werden ettelijcke Capiteynen / ende veel volcx geſchoten: Onder andere Pydro Pacieco / Gouverneur van tLant vander Goes ofte Suytbevelant.

Doot van Charles Boyſot / Gouverneur van Zeelāt / den xxviij. September.

Oock wert opt Lant gheſchoten den Gouverneur vā Zeelant / Heer Charles Boyſot / onwetens van achter (door de duyſterheyt) van ſijn eyghen volck: (alſmen denckt) Door wiens doot de reſte miſmoedich werden / ende namen de vlucht / alſo dat de Spaengiaerden terſtont de Stadt van Zierickzee (doort innemen van Bommene eñ Vpanen) rontom de paſſagie beſetten.

Zierickzee wort belegert den xxx. September.

Die van Zierickzee ſtaken dē Dijc tot Borndam door. Maer de Spaengiaerden hebben die weder gheſtopt / niet ſonder verlies van volcke / door groote tegenweer. Sy hebben haer oock alſo Meeſter vant Hooft ghemaeckt / daer datter wel vier ofte vijf hondert over doot bleven. Den Commandador trock daer ſelve met Chiappin Vitelli / Marquis de Cetone / ende gaf ordere Bommene te beſpringhen.

Bommene wordt belegheert in October.

Bommene is een Dorp / gheleghen op den punct van drie Dijcken / die de een de andere flanckeerden ofte ontdeckten / ende was wel gesterckt met een Ravelijn op elcken Dijck / die de Fortificatie vant Dorp ende de Haven beſloten / behoudende de grachten vol Waters door een Sluys / behalven aenden Zeedijck. Int eerſte was daer lutter Krijchſvolck binnen / maer alſoo de Zeelantſche Schepen niet verde van daer lagen / geraecten daer (maer niet ghenoech) meer volcx inne van alle Natien. Den Gouverneur was een Franſoys / Monſeur de Lye ghenoemt / een oudt ervaren Krijchſman.

Den Commandador hadde deſe aenſlach belaſt aen dry Overſten / te weten / Mondragon / Sancio Davila / ende Johan Oſorio de Vlloa.

Deſe ſonden daer Capiteyn Franciſco de Aguillar Alverado / met dry Vaendelen Spaengiaerden / om die van Bommene te beſluyten / ende voerden daer terſtont alle haer volck toe / met twaelf groote Muerbrekers Gheſchut / waermede ſy de Wallen dry daghen deen nae dander beſchoten / ende maeckten een Breſſe die wel te beclimmen was.

De Spaengiaerden ſchelden die van Bommene voor Hinnen.

Als die van binnen dat ſaghen / ſochten ſy te parlementeren / daer over twee Gyſelaers gheſonden werden. Maer alſoo hem een Soldaet inde begravinghe liet luyden / dat ſo haer de rebellen (die hy een hoop Hinnen noemde) wilden opgheven / ſy mochten haer ſelven van boven de muerē ſonder wapenen nederworpen / want men haer op geen ander conditie in ghenade aennemen en ſoude: ende dierghelijcke woorden meer. Soo dat het ſelfde verhinderde alle voorder handelinghe van overgheven. Maer Montdragon / Sancio Davila / ende Johan Oſorio / ſiende dat het innemen noch halſen coſten ſoude / ſonden daerom den Capiteyn Franciſco de Aguillar / om metten Gouverneur Monſeur de Lye te ſpreken / midts dat hy kenniſſe aen hem hadde / van den tijdt des belegh van Schoonhoven / daer hy geweeſt was. Deſe hem ſprekende inde begravinge / boot hem aen ſeer redelijcke conditiē. Maer alſoo den voorſz Gouverneur ſeyde / datter gheen verſekertheyt in haer woorden ware / midts dat dien Soldaet ſo ſchandelijc ongeſtraft van haer gheſproken hadde / ende dat den Spaengiaert die woorden excuſeerde / ende als uit lichtveerdighe Soldaten uitgeworpen / niet te achten en waren.

1575.

Aengeboden genade door miſtrouwē niet aenghenomen.

Soo gheheurdet terwijlen dat ſy noch ſpraken / dat een Mendozo / die Vaendrager van Pydro Pacieco Vaendel was / beſpiet hadde een plaetſe / daer hy met ſijn volc lichtelijc meynde in te gheraken / dies hy met ſijn Vaendel / ſonder laſt te hebben (ſoot ſchijnt) beſprong die plaetſe. Maer die van binnen groeten hem met eenen willecom van Archibuſerije / alſoo dat hy daer met meer dan dertich van ſijn volck doot bleven. Waeromme den Gouverneur den Capiteyn de Aguillar aenſeyde / dat onder de ſijne noch veel Edele ende vrome Soldaten waren / diemen voor Hinnen ſchelde / maer ſy ſouden haer noch wel vrome Hanen bewijſen / teghen ſoodanighe die niet te betrouwē en waren / daerom wilden ſy haer verlaten op haer cloecke handen ende moet / naeſt Gode: ende ſo vertrock ende begaf hy hem in ſijn ſterckte.

Hier over beſloten de dry voorſchreven Spaenſche Overſte / die plaetſe des anderen daechs den dryentwintichſten October metten leeghen water te beſtormen / met ontrent acht hondert Mannen / Spaengiaerden ende Hoochduytſchen. Deſe op haer Spaenſche maniere haer ghebedt ghedaen hebbende / ſprekende eenen Pater Noſter ende Aue Maria, hebben de Breſſe ende Poliſſade beſprongheh ten leeghen watere / met groote cloeckheyt / daer die van binnen haer manlijck af ſloeghen. Die Spaenſche vreeſende dat het waſſende water haer mocht overvallen / ende dander ſtrijdende voor haer leven / ſchietende met grof ende cleyn Geſchut ſeer geweldelijcken. Maer alſoo dit ſtormen by de twee uren gheduert hadde / ende vele den rugghe keerden / hebben de Overſte de ſtormers afghgeroepen / met groot verlies / van wel meer dan twee hondert dooden / eñ dry hondert gequetſte / die daer meeſt al verdroncken metten waſſende water.

Bommene beſtormt eñ afgekeert / de xxiij. October.

Dit verlies niet teghenſtaende / reſolveerde de dry voorſchreven Overſten eenen generalen ſtorm te doen / by alle haer verſcheyden Krijchſvolck / op den vijfentwintichſten October / ende ordineerden (midts ghebreck van volcke) dat alle de Jonghers ende Soetelaers ſouden in wapenen haer comen vertoonen op de Dijcken / als oft ſy met nieu volck aenden ſtorm comende waren / de Spaenſche maniere conterfeytende.

Stratagema.

Aldus is den vijfentwintichſten October den gheweldighen ſtorm toeghegaen / met groote moet ende manheyt / de welcke oock cloeckelijck wederſtaen werdt. Dit toeloopen lange duerende / ende datmen nu by de vijf uren gheſtreden hadde / ende de Breſſe vol dooden lach / ſoo zijn deſe voorſz Soetelaers eñ Jonghers aengecomen / eñ vele van haer zijn mede onbedachtelijck aengevallen /

Bommene anderwerf beſtormt eñ gewonnen / den xxv. October.

 eñ die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1575. eñ die van binnẽ nv seer moede/ eñ oocmoedeloos maectẽ/mits dat sy nv twee ofte drie dagen nacht eñ dach in waken/ arbeyt eñ allarm geduerichlijck geweest waren/eñ nauwelijck gheenen tijdt ofte respijt en hadden om te eten ofte drincken/ ende hare wonden te verbindẽ. Selue als dit stormẽ nv so langhe duerde/ ghevoelden die van buyten / dat het schietẽ ofte tgeschut van binnen crachteloos wert/ door de hitte eñ ghedurich schieten der bussen/ sonder vercoelen ofte vercouwen. Waer door de Spaengiaerdẽ haer vercloeckten te comen boven op den wal. Ende daer op gheraeckt zijnde/ hielden sy haer aldaer sonder te dorven voorder neder ofte in treden. Als dit Sancio Davila sach/ liep hy selve toe/ eysschende een Rondasse / roepende/ dat hy hem verwonderde ende schaemde/ dat onder so vele vrome Soldatẽ niet een en was die dorste invallen. Twelc een Spaens Musketier hoorende / ghenaemt Toledo/ verliet sijn Musket/ eñ creech een Rondas/ daermede hy dẽ wal af sprong middẽ onder sijn vyanden/ den welcken veel ander volcxden. Ende soo seffens invallende / werden sy meester vande plaetse / alles doodende door het sweert/ also datter luttel af quamen/ eñ dat met verlies van eenighe honderden van die van buyten/behalven de ghequetste.

Dit belegh eñ innemen van Bommene/ wert het furieuste gherekent / als noch niet ghehoort was/ eñ duerde ontrent twintich dagen/daer meer volcx door busse eñ sweert doot bleef/ dan int belegh van Haerlem inden tijt van thien maenden.

Den Commandador vertrock wt Zeelandt op Antwerpen/ ende van daer naer Mechelen / om het perdoen vant Jubile te winnen / dat den Paus Gregorius den derthienden van Roomen ghesonden hadde aen de Nederlandtse Staten / latende alle authoriteyt eñ last over Zeelant aen Mondragon. Waerom Mondragon alle sijn gewelt gekeert heeft op Zierckzee / de outste Stadt van Zeelandt die redelijcken wel versien was/ van volcke/ vitalie eñ nootdruft.

Ghelegentheyt van Zierickzee/ ende wert beleghert in October.

Daer was binnen voor Gouverneur Heer Arent vanden Dorpe/ een cloec verstandich Man/die niet naegelaten heeft / dat tot verweeringe mochte dienen: Hy heeft met allen vlyt buyten de Stadt een hoochte ofte heuvel van asschẽ/die metter tijt gegroeyt was/ (comende vander Stadt Soutkeeten / dat zijn Soutketels/ daer sy Sout in sieden ofte braden / ofte van grover Sout raffineeren ende vermeerderen) seer sterck ghemaeckt aende Suytsijde vander Stadt havene. Ende aende Noortsijde hebben sy een stuck Lants van ontrent hondert ghemeten rontomme oock beschanst / de reste van het gheheele lant / meest al onder twater zijnde/ door het doorstelien vande dijcken. So dat den legher qualijck loghement coude becomen/dan op de dijcken. Eñ om haren vyant slaperich te maken / ende tijt te ghewinnen/ hope hebbende dat haer metter tijt selve de victalie ontbreken soude /so maeckten sy int eerste een bestant ofte treues van veerthien daghen/ende daer nae verlengden sy den selven op hope van accoort / om daerentusschen de Borghers eenen moet te maken / 1575
die int eerste perplex ende verbaert waren/ ende daermede te vreden stelden/ midts dat den vyandt soo harde conditien voorhielt. Ende daerentusschen fortifieerden sy de voornoemde plaetse eñ de geheele Stadt/ waer van in andere Steden sprake alomme gherees / als oft sy haer sochten lichtveerdelijcken ouer te geven. Waeromme die van binnen een Justificatie wtsonden tot haerlieder ontschult. Sy gebruyckten oock Duyven tot boden/eñ behielpen haer met tinnen gelt in stede van silveren. Van Capiteynen eñ Bevelhebbers waren binnen/ Joos van de Hende/Hans Crom/Du Boys/Nicolaes Bernard / Adriaen de la Porte/Ambrosie le Duc/ Anthonius van Bommel / Nicolaes Plucket/Eloy Rudam/met meer andere bevelhebbers.

De Commandador Mayor merckende dat de Stadt niet wel met gewelt/maer met langen belech te becomen was door honger/ heeftse ghesocht van alle toevoeringhe af te snijden ofte af te palen/ende heeft groote staken inden gront gheslaghen / het water dat tusschen tlandt van Schouwen eñ Duyvelant loopt/vanden eenẽ staeck ofte balck totten anderen met ketenen ghegort ende afghesloten. Ende daer het te diepe was/ werden Schepen op Ancker ghelepdt / daer veel volcx ende gheschut op lach / so datmen met plancken ofte brugghen/van deen Schip tot het ander conde comen/om also alle passagie te beletten /twelck volepnt wert den tweeentwintichsten Meerte. Sy maecten ooc groote provisien van schepen/ pleyten ende Galleyen/daer mede sy de hauene also poochden te beslupté/datter niemant wt ofte in mochte. Binnen de dijcken ende lande dat onder water was/ hebben sy ooc met schuyten vol Crijchsvolc scherpe wacht ghoudẽ/ om alle toevoeringe te benemen. Sy deden oock een vaert ofte gracht gravẽ binnẽ Duyvelant/ van Vyanen af tot het Hooft / op de havene van Zierickzee recht wtcomende/om also van binnẽ sLants vryder vande Zeeusche Oorlochschepen te wesen/ alle de dijcken ontrent de havene vol grof geschuts beset zijnde. De Stadt hebbense niet veel beschoten / dan teghen den Aschberch aen de havene / maer te vergeefs. Die van binnen bestreden alomme haer vyanden met Galleykens/over het overloopen landt / alle afbreuck doende dat sy conden/ namelijck/den vijfentwintichsten Meerte sloeghen sy de Spaengiaerden in de vluchte/eenighe van haerlieder schuyten nemende ende sinckende.

Mondra-gon sloot met een pa-lisade de vaert tus-schẽ Schou-wen ende Duyvelant.

Ende alsoo de Prince van Orangien door den Grave van Hohenloo / ende den Admirael Loys Boysot sochte sijnẽ vyants leger wt te hongheren / met thien oft twaelf schepen legghende voor het Hooft van Berghen op Zoom/ende elders / om also alle toevoeringe haer te beletten/ belegghende de beleghers. Soo dede den Commandador ontrent twintich Oorloochschepen / meest cleyne/tot Duynkercken toerusten/ meest Spaensche / daer eenen Capiteyn Guinea / vier Vaendelen Spaengiaerden wt Spaengien mede ghebrocht hadde/die den

vier-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. vierden April / Anno M. D. Lxxvj. nae
Brouwershaven voeren/ om de Zeeusche
te wederstaen. Maer de Zeelanders wer-
dense te cloeck / ende namen het beste daer
van/ den Hont ofte Haesewint van Duyn-
kercke genaemt/ ee cloec en vermaert schip.

Also daer nv den gheheelen Winter acht
Maenden lanck ghestreden geweest hadde/
den Spaengiaerden om de Stadt/ende den
Prince om den Legher wt te hongheren/
soo creghen de Spaengiaerden by lande en-
de met schuyten noch redelijcke haer noot-
druft. Maer de Stadt begonst ghebreck te
cryghen. Waeromme veel aenslaghen by-
den Grave van Hohenloo ende Boysot ge-
proeft werden/ om die met ghewelt te vic-
talieren/als eens byde Havene oft Canael/
daer sy den eersten nacht haren vyant ee-
nen Boot afbranden / ende twee Galleyen
namen. Ende overmidts het onweder dat
doen gheviel/ (daer door dat veel saken in
confusie gebracht werden) verliep dat wa-
ter ofte ghetyde / ende den naesten nacht
hadden de Spaengiaerden so veel geschuts
op de naeste Dijcken gheplant/ datter twee
schuyten inden gront gheschoten werden/
nochtans met cleyn verlies van volcke/
maer alsoo dat sy dat mael niet en conden
wtrechten.

Diversche aenslaghen des Princen om Zierickzee te victalieren ghemist/den xij. Juni.

Eenen anderen aenslach den twaelfden
Juni M. D. Lxxvj. en gheluckte hem oock
niet/ ende was met een groote Hulcke ghe-
naemt Job Janssen Hulcke / van ses hon-
dert lasten/ofte twaelf hondert vate groot/
met gheschut wel versien/ alsoo oock de
meerssen boven op de masten waren/ van
waer boven af (ten hooghen Watere) sy
meynden met menichte van Archebusiers
ende grof gheschut/hare vyanden wt haer
Schanssen te drijven. Hier op waren wel
vijf oft ses hondert mannen / ende den Ad-
mirael Boysot selve. Dat schip wilden sy
aenden Dijck van Borndam brenghen/ en
daer mede als een Schansse den vyant af-
weyrende/alsoo sy eensdeels deden/nemen-
de syn geschut/ ende also de Stadt spijsden.
Maer also dat schip aenden Dijck ten leege
Watere op den gront was sittende / soo ist
door syn groot ghewicht vant tgheschut/
volck / ende last (als door menighe scheut
die daer door ghescoten wert) gheborsten.
Dies niet te min/ als het nv inde avont wer-
de/ende dat de vloet wies/ zijnde hermaect
ende ghestopt / wert het wederomme ghe-
licht: Ende doen schoten de Spaengiaerden
noch twee schoten daer door/ dies het schip
met den tweeden schoot inden gront sonck/
alwaer mede ontrent drie hondert mannen
bleven/ de reste salveerde haer. Den Admi-
rael Boysot swam langhen tijt op een berdt
hem behelpende/ maer als het te leste nacht
wert/ is hy verdroncken. Anders en bleef
daer sonderlinghe niemant van name/ dan
noch twee bevelhebberen. Dit geschiede de
vijfthienden Juni/ Anno M. D. Lxxvj.

Admirael Boysot doot den xv. Juni.

Die vander Stadt Zierickzee / door
dat dese aenslaghen misluckten / hoe wel
datter noch andere voor handen waren/
ende dat sy nv van alle nootdruft ghebreck
hadden/ hebben den moet verloren gheghe-
ven/ en met haer beleggers van compositie 1576.
ghehandelt den xxiiij. Juni/ ende ten lesten
de overghevinge/ door haren Gouverneur
vanden Dorpe/ met den Coronel Montdra-
gon van sConincx ofte Commandadors
wegen besloten/ den xxx. Juni Anno M. D.
Lxxvj. als sy nv volle negen Maende bele-
gert geweest hadde/ en alle de macht haer-
der vyanden were ghegeven hadden/ dat sy
elders niet en conde attenteren. De condi-
cien waren/ dat den Gouverneur/ Capitey-
nen Soldaten met wijf ende kinderen/ haer
wapenen/ goeden ende meublen (haer Ven-
delen opghewonden/ haer lonten wt/ niet
brandende/ noch trommel slaende/ door dat
sy de Havene gepasseert waren) souden wt-
trecken te schepe. Desghelijcx ooc de twee
Predicanten/ met derthien andere vremde
Borghers/ die de Ghereformeerde Religie
toegedaen ware. Dies soude den Gouver-
neur lossen ofte doen lossen wt de ghevanc-
kenisse vanden Prince van Orangien/ den
Viceadmirael Heer Adolf van Hamstede/
die twee jaren te voren op Sinxen dach tot
Lillo ghevangen was/ met noch verscheyt-
den andere ghevanghenen/ die deen teghen
dander over beyde zyden los souden gaen.
Ende hier toe souden Ostagiers ghestelt
worden/ tot versekeringe van wederzyden.

Zierickzee wort nae negen Maenden belegh overgheghe-ven/den xxx. Juni.

Metten Borghers isser oock een parti-
culier contrackt ghemaeckt/ ghenoech tot
haren voordeele/ midts dat sy souden op-
brenghen in sekere payementen te betalen/
de somme van hondert duysent Gulden/
dat haren vyant zeer vandoen hadde.

Dese overghevinge ghesciede den twee-
den Juli/ als nv den Commandador ghe-
storven was/ als wy verhalen sullen / ende
dat de saken nv tot een veranderinghe ge-
neralijc neychden. Midts de insolentie des
Krijchsvolcx dat alomme onbetaelt was/
het belegh van Zierickzee seer veel costende/
soo van Schepen als victalie/ so hadde den
Commandador seer doen aenhouden aen-
de Provincien om gelt/ versoeckende te mo-
ghen de Steden quoteren oft schatten nae
syn discretie/ ende haer vermoghen/ also hy
dede de Dorpen ende onbesloten plaetsen
ten platten Lande. Van die van Ant-
werpen eyschte hy achtentwintich duysent
guldens ter Maent/ om de Duytschen van
den Coronel Hanibal vander Ens (die daer
binnen lagen / te onderhouden) die de stadt
selve ooc dreychde/ ten ware datse dat dede.

Commandador versoeckt de steden te taxeren na discretie/ van Antwerpen eyste hy achtentwintich duysent gulden alle Maenden.

In dese tijt is bevonden dat den Coninc
de Spaensche/ Genevoysche ende andere
Cooplieden/ diemen noemde Negotianten/
schuldich was veerthien en een half millioe-
nen ducaten ofte croonen/ behalven tgene de
Krijchslieden te eyschen hadde. Maer dese
somme was veel gheprocedeert van inte-
rest/ ofte soment noemt/ woecker/ daer van
onderhant den Paus gheadverteert was/
als dien toestont den Coninc te vermanen
om toe te sien / dat hy niet wtghewoeckert
soude worden/ strijdende teghen Ketters en
ongheloovighe. Waer over den Coninck
vercreech dispensatie van syn beloften / con-
tracten ende pandinghen te mogen breken
ende herroepen/ alsoo maeckte hy een de-

Tachterheyt des Conincx van Spaengien.

 creet

1576. creet oft Placcaet/ den eersten September Anno M. D. Lxxv. Ende daer nae noch een/ den vijfden December/ Anno M. D. Lxxvij. waer in hy alle contracten belof- ten ende verpandinghen herriep / als on- recht / ende reduceerde de sommen eñ schul- den der negotianten tot veel minder ghelt.

Dese tachterheyt des Coninckx en is niet te verwonderen / naedemael op dat pas de Nederlansche oorloghe hem alreede gecost hadde boven de tweeenveertich milioenen Ducaten / ofte Croonen / elck milioen zijnde gherekent thienmael hondert duy- sent Ducaten/ waer van de meeste helft wt Spaengien ghecomen was/ ende dit boven de schade die de Landen gheleden hadden/ by rooven/ stelen ende verderf van alle din- gen/ vernielinge van Steden/ Dorpen/ Ca- steelen ende huysen.

Nederlantsche oorloge hadde Anno M. D. Lxxvj. ghecost xxiij. milioenen.

Dese tachterheyt des Coninckx ende ghe- breck van ghelde vallende ten tijde deses Gouverneurs/ heeft den Commandador in verachtinghe ghebrocht / soo dat hy in stede van gelt/ vande Landē clachtē creech. Want sommige Provintien eyschten resti- tutie vande Previlegien/ andere ontlastinge vande Garnisoenen ende Krijchsvolck/ vol- gende syn beloften: andere versochten afre- keninghen/ namelijc/ die van Vlaenderen/ die belooft hadden hondert duysent Gul- dens op conditie / eerst dat sy souden daer op in rekeninghe brenghen / de schaden die sy vande Spaengiaerden geleden hadden/ waer van sy goet bescheet toonden/ van alle tghene dat den Soldaten ghelevert was/ voor servicio ende fouragie. Item/ dat het Krijchsvolck wt Vlaenderen vertrecken soude/ ende dan over tghewelden ghestraft worden. Item/ datmen betalen soude de renten die bewesen waren op de domeynen vanden Coninck. Item / te onderhouden goede krijchs discipline / te restitueren de gheconfisqueerde goederen/ volghende de Previlegien. Item/ af te setten den Bloet- raet / sonder anderen nieuwen te stellen/ maer te senden alle de voorvallende saken aende Provinciale Raden: Te restituerē alle de Previlegien / eñ boven al af te doen ende aboleren voor eewichlijc den thienden pen- ninck/ dat generalijc by alle de Provintien versocht wert.

Versoec van die vā Vlaenderē op haer consent van schattinge.

Hier door stonden alle contributien stille/ de Commissarisen en ontfingen noch en be- taeldē niet. Waeromme dē Commandador geradē vont/ de Staten generael te verga- deren / ofte haer Ghedeputeerde tot Brus- sel. Die daer gecomen zijnde/ eñ tsamen ge- sproken hebbēde / bewierpen een Requeste/ waer van den principael autheur was den Bisschop van Atrecht Richardot/ een man welsprekende ende gheleert. De principale puncten vander Requeste warē dese. Voort eerste vertoondē de Supliantē: Protesterē- de niet te willen verlaten de Catholijcksche Roomsche Religie/ noch de onderdanicheyt van syne Majesteyt. Eñ versochten datmen de vremde soude doen wt de Landen ver- trecken / ende ghebruycken de Heeren ende inwoonders vanden Lande. Datmen des krijchs discipline onderhiele / ende dat der Landen contributien ghebesicht souden worden / tot het ghene daer toe sy ghe- accordeert waren. Dat de Previlegien on- derhouden soudē werden. Dat den Coninc van alles wel mochte geinformeert wesen/ ende dat hy eenen Raet van Nederlanders by hem mochte hebben/ om op alle nooden te voorsien. Eñ datmen de Spaengiaerden die ghemuytineert hadden/ soude castijden/ ende weder oprechten de Bendē van Ordi- nantien/ etc.

Staten Requeste aende Commandador.

Dese Requeste by den Commandador verstaē wesende/ zijnde noch in Tuvelant/ was seer beroert/ ende zeyde: Dios nos Libera de estos Estados. Eñ quam terstont tAnt- werpē/ eñ verclaerde den Staten syn oorsa- ken waeromme hy haer hadde doen verga- derē/ te weten/ om gelt te vinden. Daerente- gen gelijcker wijse presenteerdē sy hem haer voorschreven Requeste. Waer op hy voor apostille ofte antwoorde haer dede daer op schrijven/ (om de Staten in slape te wiegē) dat hy syn beste vermoghen doen wilde/ om den Coninck te persuaderen haer begeeren te voldoen.

1576

Ontrent desen tijdt muytineerde het licht Peerdevolc / eñ begonden haer tsamen by een te vergaderē. Waeromme dē Comman- dador Placcaten ende gheboden wtgaf/ dat alle de Steden ende Dorpen souden optrec- kende brugghen ende draeyboomen ma- ken/ ende datmen de Boeren soude belasten wapenen te coopen/ ende alomme de passa- gien voort Peerdevolck te bewaren. Het welcke seer qualijck vande Spaengiaerden ghenomen wert/ ende blameerden groote- lijcx den Commandador/ als daer mede ge- gheven te hebben deerste oorsake vande re- bellie nae haer segghen.

Het licht Peerdevolck muytineert/ waeromme den Commandador de Boeren in wapenen brengt.

Dese gherebelleerde lichte Peerden in Vlaenderen/ namen haer passagie door de Casselrije van Rijssele/ Artoys ende oock door Henegouwe/ daer dat sy wederstaen werden by den Grave van Lalain / ende andere Edelen van Henegouwe/ volghende de geboden van den Commandador/ waer door den voorschreven Grave in grooten haet vande Spaengiaerden geraeckte/ dat sy haer vermaten hem dat te willen vergel- den. Ten lesten werden dese gherebelleerde te vreden gestelt by Juliaen Romero/ in een Dorp ghenaemt Mol / in Brabant / nae veel bravaden.

De oorsakē die sy voor wenden van haer muyterye / seyden sy te wesen/ datmē haer inde afrekeninghen te Aelst makende/ haer Capiteynen in rekeninghe brochte alle de leeningen by de Stedē ende Casselrijen haer ghedaen vande Servitios eñ van Transito ofte deurtochten / te weten / waer sy meer dan eenen nacht gheherbercht hadden/ en- de voorts gheteert hadden/ wert haer ghe- brocht in rekeninghe: Want sy de Landen grooten cost aenghedaen hadden/ willende alomme ghedient zijn met Kieckenen/ Pa- trijsen/ Cappuynen/ Plasanten/ Hasen/ Co- nijnen / Hamels ende Calfvlees/ ende met twee soorten van Wijn/ oock van sausen/ als Cappers Olyven/ Cytroenen/ Orange- appelen / ende alderley soorten van Spece- rijen

Het lack... lijc leven ... het Spae... sch en ... aensch ... paerdevolck in Neder- lant.

1576. rije ende Suyckeren / selve haer houden in groot ghetale moesten gevoet worden met witbroot / ende eenige deden haer Peerdenvoeten wasschẽ met Wijn / welcke oncosten meer bedroegen dan haer gagien. Somma / eenige bekenden wel schult / maer seydẽ dat de Boerẽ op de deurtochtẽ met wijf eñ kinderen mede ghegeten eñ droncken gedroncken hadden. Ten lesten / men rekende de daghen / ende estimeerde de costen na de hoofden / wat elck mocht ghegheten ofte verteert hebben. Alsoo deen te vreden zijnde / eñ dandere niet / werden sy by Juliaen Romero ghestilt / met conditie / dat sy souden voortaen in goede discipline levẽ / eñ vredelijck / volgende de ordinantie onderhouden te Milanen ende Napels / ende soo souden sy noch goede sommen gelts ontfanghen.

Den Commandador dochte op dien voet ooc het Spaens voetvolck te vreden te stellen / ende sochte oorsake om de Walsche Regimenten middelen te maken ende oorsaken te geven van oock groote overlasten voor te stellen / by gebrec vande betalinge / om also de Spaengiaerts beminder te maken / eñ de Walen inhaet te brenghen.

Den Commandador vont hemselvẽ cort van gelde / seer perplex zijnde op het poinct van een schoone victorie over de stadt van Zierickzee / waermede hy meynde Hollant van Zeelant verdeylt te houden / ende alsoo meer eere dan den Hertoch van Alba te halen. Hy sach de Spaensche geneycht weder tot rebellye / waeromme hy (hem sieck ghevoelende) den Raet van Staten dede roepen / mette Gouverneurs der Provintien / ende eenige Bisschoppen. Alwaer hen oock lieten vinden de Bisschoppen van Ypren ende Brugghe / want Richardot den Bisschop van Utrecht was vergeven geweest / soomen seyde / om de voorgaende Requeste. Daer waren oock den Hertoch van Aerschot / ende de Grave van Barlamont / oock Mansvelt (de welcke in Alvas tijt niet veel en compareerde / hem houdende in sijn Gouvernement van Luxenburch.) Voorts de Heer van Hierges / Champigni / Rassinghem / Roche / met andere: Waer onder eenighe niet vry en dorsten spreken / hoe wel sy voorsaghen de generale revolte vanden Lande / om dat sy te voren een advijs onderteeckent / ende den Commandador ghegheven hadden / om in Spaengien te senden aenden Coninck / waerinne sy raeyden / tot middel van payse / meer dan tot Oorloge / met redenen / exempelen / ende argumenten / onwedersprekelijck / waerschouwende alle de aenstaende inconvenienten. Maer so den Commandador dat advertissement by hem behouden hadde / sonder den Coninck te senden / ende wetende deser Heeren gesintheyt / dede haer swichten / mits hy den vredehandel van Breda (contrarie haer opinie) afghebroken hadde / ende de oorloghe vervolcht / die hem sints so wel geluct was: want na sijn ende der Spaengiaerden opinie / hadde hy Hollandt ende Zeelandt bycans ghedwonghen. Want alsoo Zierickzee niet te ontsetten was / moeste hem opgheven / van waer het voorts licht wesen

Den Commandador cranc zijnde / handelt met sijn overste / Adel / Bisschoppen / eñ niet die van Vlaenderen om gelt.

soude een Armade in Walcheren te senden / ende Middelburch ende Vlissinghen te dwinghen. Also ghebruyckende de authoriteyt van dese Raetsheeren / sont hy particulierlijck voor die van Vlaenderen / tegen de welcke hy gebruyckte straffe woorden / seggende / dat de Magistraten secreet verstant dagheliycx metten vyant hadden / ende soo sy weygherden hem ghelt te forneren / ofte obligatien onder haer hanteeckenen / waer op hy dat gelt mochte oplichtẽ / so wilde hy haer aentygen eñ belasten van alle de schaden die daer van souden rijsen / doort gebrec van gelde / haer verwijtende dat sy handelden dagelijcx metten vyant / onder pretext van paspoorten / om intelligentien te hebben / oock door dat den Grave van Reux Gouverneur van Vlaenderen toeliet de Oosterlinghen / Emdenaers ende Enghelsche alle victalie in te brengen / eñ diergelijcke meer. Maer hier teghen persisteerden die van Vlaenderen / op de toesegghinghen haer ghedaen / ende dat hy eerst soude in afrekeninge comen / ende haer ontlasten vant Krijchsvolck / te weten / vande Hoochduytsche eñ lichte peerden. Hierenteghen tierde hy seere / eñ sprack in groote gramschappe / dat sy alleene machtich ghenoech waren / soo sy wilden / de oorloghe met ernste voeren (alsoo den Coninck dede) om Hollandt eñ Zeelant te dwingen: Haer verwijtende / dat den Coninc sijn rijcken van Spaengien ende Italien verarmt hadde metten crijch vande Nederlanden / inde welcke hy meer verteert hadde dan dertich Milioenen / boven alle de contributien der Nederlanders: Het ware geen redene / dat andere sConincx ondersaten soudẽ verarmt wordẽ / om haer rijck te maken / ende dat den Coninck sijn Soldaten achte ende hiel tot sijn bescherminghe / ghelijck een Edelman sijn rapier aen sijn sijde droech. Het peerdevolck soude haer voortaen gheen molest meer aendoen / meer dan sy in Napels / Cicilien ende Milanen deden / van waer men geen clachten en hoorde / etc. Ten lestẽ die van Vlaenderen beloofden dertich duysent gulden / om de Hoochduytsche te doen vertrecken / dat nochtans belet werdt. Den Commandador soude Commissarisen ordineren / om op die afrekeninge te letten. Men soude de dertich duysent gulden in obligatien doen onderteeckenen / byde beste Spaensgesinde. Den Coninck soude den intrest betalen. Eñ alsoo creech Graef Hanibal van Alteins dat ghelt / dwelck causeerde groote jalosie onder de Duytsche Colonellen. Ende ghedurende de opbrenginghe van desen gelde / waren de Duytsche alomme ten laste vande Steden ende plaetsen daer sy ghelogeert waren. 1576.

Commandador ghestoort over die van Vlaenderen

Hierentusschen dat de Soldaten alomme om ghelt riepen / ende Zierickzee noch beleghert was / daer tKrijchsvolck (diemen tweeentwintich Maenden schuldich was) oock betalinghe sochten / diemen op de victorie troost gaf / soo is Don Loys de Requesens / den grooten Commandador van Castilien / Gouverneur ende Capiteyn generael van Nederlant ghestorven / subijtelijcken

Doodt van den grooten Commandador Gouverneur / dẽ vijf den Meert M. D. Lxxvi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. lijcken ghenoech tot Bruſſel / den vijfden Meert/ ſmorghens / van een heete Corte/ hebbende een apoſtumatie op ſyn ſchouder/ niet ſonder ſuſpitie van Peſte. Hy hadde te voren ſchorſt gheweeſt / dat hy wilde ghegeneſen hebben na ſyn eygen welbevallen. Deſe wert beclacht vande ſynẽ/ dat hy ſyn voornemen noch niet en hadde volbrocht/ als noyende Zierickzee/ noch en hadde alomme de Jeſuyten niet inghebrocht / noch de Clooſter ende geconfiſqueerde goederen niet ghebrocht in commanderijen / als toegheſeyt was.

Doot van den Heere Chiappin Vitelli.

Daer was oock gheſtorven Chiappin Vitelli/ Marquis van Cetone/ de welcke int Lant van Schouwen met ſyn Coetſe op de Dijcken rijdende / ghevallen is/ een Man ſwaer van lichaem zijnde / ende hem ſeer quetſende. Hy wert nae Antwerpen ghevoert/ alwaer hy tuſſchen weghen int ſchip ongoddelijcken ſterf. Dit was een ervaren/ vernuftich/ ende befaemt krijchſman/ maer een onbeſchaemt ſpotter van alderhande Religie. Hy was den Coninck ten dienſte gheleent vanden Hertoch van Florencien. Sommige wouden ſeggen / dat hy van ſyn miſgunners vã den Dijc afgeſtootẽ wert/ om den hals te breken / om eenighe advertiſſementen/ die hy den voorſchreven Hertoge ghegeven ſoude hebben tot des Coninck achterdeel. Ende dit Epitaphium wert over ſyn doot ghemaeckt.

¶ Epitaphium Chiappin Vitelli, Marchio Cetonis, &c.

O miſerere Deus craſſi miſerere Vitelli
Quem mors preueniens non ſinit eſſe bouem
Corpus in Italia eſt, tenet inteſtina Brabantus
Aſt animam nemo, cur ſis quia non habuit.

Dit Veerſch alludeert op den naem Vitelli/ dat is in Latijn ende Italiaenſch een Calf/ Alſo bidt dit Veers/ dat Godt wilde dit vet Calf ghenadich weſen/ wien de doot niet wilde toelaten eenen Oſſe te worden: het lichaem was nu in Italien/ het inghewant behiel Brabant / maer de ziele hadde niemant / waeromme? Om dat hy gheen ziele en hadde / ſpottende met ſyn ongoddelijckheyt.

Raet van Staten bvde Coninck gecõmitteert dẽ Gouvernemente der Landen/ den xxiiij. Meert in Madril.

Als deſe twee hoofdẽ in Nederlandt doot waren/ hebben de Heeren vanden Rade van Staten gheregeert / die terſtont byden Coninck wt Spaengien/ zijn by brieven aende Prelaten/ Edelen ende Steden der Landẽ/ van date den vierentwintichſten Meert in Madril / Anno M. D. Lxxvj. beveſticht. Waer van de principaelſte waren den Hertoch van Aerſchot / de Grave van Manſvelt/ de Grave van Barlamont Raſingem/ den Preſident Viglius/ Saſbout/ d'Aſſonville / met meer andere Raetſheeren ende Secretariſen. Deſe werden gheauthoriſeert by proviſie / tot dat den Coninck derwaerts ſoude ſynẽ Baſtaert Broeder/ Don Jan van Ooſtenrijck/ voor Gouverneur. Maer eenen Spaengiaert Jeronimus de Roda/ drongh hem ſelven allenſkens daer oocinne/ met meer andere Spaengiaerden vanden Krijchſraet / als Juliaen Remero/ ende Don Alonſo de Vargas. Dit bleef alſoo eenen tijt langhe gheduerende / tot dat Zierickzee ghewonnen wert / ende dat de Spaengiaerden generalijck muitineerden/ daer haer die van Brabandt ende andere met machte moeſten teghen ſtellen / alſoo hier nae ſal volghen.

Placcaet ... Brabant ... gen de ... ringhe ... vreemde ... Baſtaer...

Den Raet van Staten hebben van des Coninck weghen een Placcaet in Brabant ghepubliceert / dat Buytenlanders noch Baſtaerden/ gheen Officie in Brabant ſouden mogen bedienen/ noch in pachte/ pachtſchappe ofte beleeninghe teghen de artyckelen vande blijde incomſte des Hertochs van Brabant/ conform der Placcaten by den Keyſer Carolus loffelijcker memorie/ ende byden Coninc ſelve Anno M. D. Lxj. ghedaen. Ende dat alle de Officien/ die den eet die begrepẽ is int thiende artijckel van de blijde incomſte/ niet gedaẽ en hadde/ ſouden die moeten comen doen/ binnen den tijt van een Maent/ etc.

Dit Placcaet was op handen voor den doot vandẽ Commandador/ maer dewijle het nu eerſt gepubliceert wert/ terchde het de Spaengiaerden: maer het gaf den Brabanders middelen eñ voet om haer dies te meer teghen de Spaengiaerden te ſtellen.

Alſoo den Prince van Orangien/ Staten ende Steden van Hollandt ende Zeelandt/ etc. na haer verlies vant Eylandt van Schouwẽ/ eñ der Stadt Zierickzee/ door de doot vandẽ Commandador Maior/ eñ het generael muytinement der Spaengiaerdẽ/ wat vruchtbaerlijcx verwachtende warẽ/ ſo waſſer bycans eẽ groote ſwaricheyt tuſſchen haer ende de Coninginne van Engelant gereſen/ door het Zeevaren/ waer van wy goet gedocht hebben hier na wat breeder te verhalen.

Swaricheyt ende mis... ſtant tuſſ... Enghelant ... Hollandt ... Zeelant ... varen.

Alſoo die van Hollant ende Zeelandt nu eenighe Jaren haer ſterck hadden ter Zee begheven met veel ſchepen van Oorlogen/ ſoo wt armoede ende noot/ als om haer vyanden alle macht ter Zee te benemen/ ſo en dorſten ſy ſelve met haer Coopmanſchappen niet in Spaengien varen/ noch vrachten int eerſte aennemen. Hoe wel nochtans men in Spaengien gheen kenniſſe en nam/ ofte haer aentrockẽ de Nederlantſche Borgherlijcken krijch/ die niet was gheacht teghen de Rijcken van Spaengien / maer teghen te Spaengiaerden/ die haer in Nederlandt beoorloochden / het welcke men in Spaengien alſoo te ghewillichlijcker verſtonde / om den noodt die ſy hebben van hanteringhe/ ſo om den overvloet van hare vruchten / als Olyen / Wijnen / Wolle/ Sout / eñ Fruyten / daer ſy op leven/ eñ de Indiſche Waeren/ daer op den Coninck ſo groote Tollen licht/ te ventẽ ofte vercoopẽ/ als om te hebbẽ de Nederlãtſche hantwercken/ materialẽ eñ Waerẽ/ daer mede ſy onderhouden haren handel eñ Navigatien op Indien/ eñ elders/ haer ſo grootelijcken importerẽde. Maer dit en hebbẽ de Hollãders noch Zeelanders niet verſtaen / noch van haer niet gelooft noch betrout. Maer om dat ſy ſagen dat de ſchipvaert eñ coopvaert

gheheel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. gheheel ghecomen was in handen vanden Fransoysen/ Bretoenen ende Enghelsche/ die sy bycans alleene pleghen te hebben/ eñ dat de Cooplieden van Antwerpen haer waeren ende Comanschappen ouer Duynkercken/Calis ende tot in Bretanien sonden ende ontfinghen over landt/daer ghescheept zijnde op eenige Fransoysen/Bretoenen/ofte Engelsche namē: Het welcke de Vlissingers boven alle andere wel genoech bekent was/ soo hebben sy haer met haer lichte Vlievooten ter Zee begheven/ van veertich tot hondert/ ende hondert eñ veertich vaten groot/ daer sy tot thien ende twintich ofte meer gegoten stucken grof gheschuts op hadden/ bycans soo veel Mannen daer op houdende als die van vaten groot waren/ ende dat al Zeevarent volc/ die elc haer busse ofte archebouse hadden/die sy al wel handelen conden/ daer sy mede ter Zee bespronghen al wat sy van weerde vondē: sonder aensien/oftse Engelsche/ Fransoysen/ vrient ofte vyant warē/ die sy alle, in Zeelant brochten voor tRecht vande Admiraliteyt/om aldaer bedingt/gedebateert/ ofte ghewesen te worden/ de gheinterriseerde gheciteert ofte ingedaecht/ oft die goeden prijs ofte buyt waren/ ofte niet. Ende oft die goeden prijs ofte Buyt waren ofte niet/ dat moeste blijcken by goede getuyghen/contrackten (die sy certepartijen noemden) vracht-brieven/ cognossementen/ eñ dierghelijcke. Als sy goeden prijs ofte buyt gevonden warē/hadde het Lant ofte de cause vande Oorloghe daer van den vijfden penninck. Maer dese sententie mochtmen appeleren aenden Provincialen Raet. Ter contrarien oock gheen prijs ofte buyt bevonden zijnde/ als dat haer vyanden gheen sins aenginghk/ wert los ende vry ghewesen. Maer protesteren van schaden ende intresten daer by geleden/ om die betaelt te willen hebben/ dit hadde onder de rouwe schippers lutter plaetse.

Toerustinghe vande Vlissingers oorlochs Schepen ter Zee.

Maniere van procederen der Admiraliteyt in Zeelant.

Dese maniere van doen nv eenen tijt lanc gheduerende/ heeft het den Fransoysen ende principalijck de Enghelschen seer verdroten/ ende sulcks als sy van haer mindere ende nv verachte natie niet wel en conden lijden/ meynende dat sy behoorden gherespecteert te worden/ so om dat den crijch haer niet angbinghe/ als om eenighe vriendtschap die sy seyde haer bewesen te hebbē. Daer op ist gebeurt/ int voorgaende Jaer/ dat vier Schepen van Vlissinghen/ om vrijebuyt te vinden/ wt ghesey lt zijnde/ by contrarie wint/ ofte by ghebreck van eenighe ghereetschap/ ofte victalie/ waren ghecomen inde havene van Plemout/alwaer sy terstont beswaert eñ beschuldicht werdē/van sommige die om eenighe schade die haer aenghedaen was/ hen daeromme dede arresteren. Die sake in processe comende/ ende tijdt aenloopende/ is het Schip-volck niet te eten hebbende/ daer van gheraeckt/ende hebben haer clachten tot Vlissinghen ghebrocht/ daermen dochte/midts dat de Capiteynen eñ Schippers volck waren van goede name ende fame/haer Borghers/ ende by haer wtgereet/ dat haer groot ongheluck gheschiede/ ende datmen niet en behoorde Represalien op haer

Vier Oorlochs Schepen Vlissingers zijnde worden in Enghelant aenghehouden als represalien.

te nemē/eer sulcx gewesen wert by hare Admiraliteyt/opt pertext van qualijck ghewesen/ten ware dat den Raet vande Admiraliteyt daer op ware ghehoort in haer redenen ende verantwoordinghe/ ofte dat haer sententie by vonnisse vanden hoogen Provincialen Raet waer tegen gewesen/ ende daer op Justicie oft recht geweygert/etc. Waeromme nv int Jaer M. D. Lxxvj. als de Vlissinghers diversche Enghelsche Schepen/die met costelijcke waren ghleladen/ eñ wel toegerust warē/wt der Zee met gewelt ende bloet vergieten ghenomen hebben/comende wt Spaengien/ ende hebben die tot Vlissingen ghebracht. Eñ boven dien noch aenghehouden hadden/ de Engelsche schepen/ die met haren oorlof de Schelde ghebruyckten/ nae Antwerpen te varen/ vierte gader/soo dat sy deser aller veerthien tot Vlissinghen behielden/ als represalien/ teghen represalien/ die de Enghelsche eerst beghonst hadden. Als die van Vlissingen dese Engelsche Schepen aen ghehaelt hadden/ soo zijn daer over groote clachten in Engelant ghedaen/waeromme daer van der Coninginne weghen eerst ghesonden wert des Raets Secretarius/ Meester Robert Beale/ende daer naer Sir Willem Winter/Riddere/met eenige Gedeputeerde vant Colegie der Cooplieden/ genoemt de Aventuriers/ die metten Prince ende Zeelanders ghecontrackteert hadden/ om lancx de Schelde op Antwerpen te mogen varen ende handelen/op conditie (so de Zeelanders allegeerden) dat gheen Enghesche op Duynkercken ofte Vlaenderē/haer vyanden eenighe toevoeringe ofte af voeringhe souden doen/ ofte by gheen ander wegen dan by de Schelde op Antwerpen met haer handelen/ maer dat al het ghene dat de Zeelanders alsoo souden contrarie bevinden/ dat soude voor goede buyt eñ prijs moghen aenghenomen wesen. Het welcke ander Cooplieden (van dat Colegie niet zijnde) alsoo niet en verstonden/ ende werden clachtich. De Zeelanders dochten/ dat sy door de Beneficie die sy ghenietende waren by de voorseyde contrackte (van op Antwerpen te mogen varen/) wel verdienden van haer alle beleeftheyt in haren noot te ontfangen/ datmē haer Schepen in Enghelant niet en behoorde so aen te houden.

1575.

De Vlissinghers houden Enghelsche Schepen.

Met dese Ghesanten ende Ghedeputeerde/ recht als nv Zierickzee overghegeven was/ heeft den Prince ende de Staten van Zeelant tot Middelbeurch gehandelt ende veraccordeert/ van weghen de Conninginne/dat de vier Vlissingsche schepen tot Plemout aengehouden zijnde/ souden worden gherestitueert in state alsoo die doen waren/ende dat alle onderlinghe vrientschappe tusschen Enghelandt ende Nederlandt onderhouden werde/ etc. Van weghen der Cooplieden/is by hare Gedeputeerde/mettē Prince eñ Statē van Zeelant gecontracteert/eñ onderlinghe besloten/ ende onderteeckent den eenentwintichsten Juli Anno M.D.Lxxvi. tot Middelburch/ waer by alle de Enghelsche ghearresteerde Schepen ontslaghen werden/ ende vertrocken/

alle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. alle questien ter neder gelept / geẽ arrestẽ en souden meer in Engelant geschieden/ noch represalien genomen worden/ van gewesen vonnissen vande Admiralitept in Zeelant/ ten ware dat sp eerst in haer ontschult ghehoort werden. Eñ om sekere redenen/ souden de Gedeputeerden presetenlijc leenen eñ tellen/ twee hondert dupsent guldens/ daer voren de Staten van Hollant ende Zeelant haer verbonden/ binnen een Jaer weder te betalen/ soo het paps ware/ ende so het oorloghe bleve/ binnen twee Jaren. Sp souden ghehouden wesen in Enghelant te vorderen/ soo onder de Enghesche / Nederlanders/ als andere/ een contributie tot haer oorloghe/ die sp hoopten dat tachtich ofte hondert dupsent Croonen soude bedragen. Maer soo sulcken contributie niet opghebrocht en werde/ ende sp lieden nochtans haer beste devoir ghedaen souden moghen hebben/ soo souden sp ghehouden wesen binnen ses Maendẽ/ noch vijftich dupsent gulden te leenen. Ende sp souden den Prince noch leveren twee hondert pseren ghegoten stucken gheschuts/ van sekere grootte/ ende die over sepnden/ eñ soo de Prince daer over vande Coninghinne Majestept oorlof vercrege/ so souden sp haer selvẽ daer voor betalen vande contributie voorschrevẽ / ofte aftrecken vande vijftich dupsent Guldens voorschreven.

Contrackt tusschen Engelant eñ de Zeelanders den xij. Juli Anno M. D. Lxxvj.

Dese contracten ghepasseert zijnde / zijn de Ghesanten der Coninginne vertrocken/ met alle de gearresteerde schepen/ ende met haer een Edelman van des Princen wegẽ/ genaemt Capitepn Dispontin/ om de vier ghearresteerde Vlissinsche schepen weder te ontfanghen. Macr sp werden bevonden/ soo bedorven ende vergaen / dat sp niet en conden wech ghevoert worden. De Ghedeputeerde der Enghelsche Cooplieden begonden vast betalinghe te doene/ nae lupdt des contracts/ op de twee hondert dupsent Guldens die belooft waren. Maer de Enghelsche Cooplieden in Enghelant haer schepen thups hebbende/ hebbẽ haer grootelijcx beclaecht vant ghewelt dat haer geschiet was/ ende van het afghedronghen contract / ende en woudent niet aengaen/ met alle tghene dat haer Ghedeputeerde ghedaen hadden / maer sp versochten met groote instancien eenighe Oorlochschepen vande Coninghinne/ voor convopen / om haer schepen met ghewelt/ met haer Lakenen ende Wolle tot Dupnkercken te voeren. Sp hebben haer Gedeputeerde in Zeelant ghesch reven/ gheen ghelt meer te betalen. Ende overmidts sp vreesden datse daer over met ghevangenisse mochten gedwongen worden/ so hebben sp tot Londen thien ofte twaelf vande principaelste Nederlantsche Cooplieden/ die sp dochten datse meest die van Hollant ende Seelant toeghedaen waren/ ghevanghen ghenomen/ ende haer goederen beslaghen. Maer daer nae werden deselve/ (een peghelijck borge stellende) voor een groote somme ghelts weder los ghelaten.

Enghelsche Cooplieden houden den Zeelanders haer contract niet.

De Coninginne/ boven alle Princen ter Werelt/ de ghenadichste ooren tot de clachten haerder subjecten hebbende/ ende die altijt gheerne voorstaende/ heeft met haren Raet/ der Cooplieden versoeck alle gheconsenteert/ om dat sp dochte dat haer eere met het contract wat te nae ghecomen was.

Aen de Ghereformeerde Wtlandische Ghemepnten tot Londen / wert oock met dreygende scherpe woorden gewaerschout vanden Raet/ datse souden sien dat sulcken ghedwongen contract gheremedieert werde/ ende dat de Cooplieden te vreden gestelt souden moghen worden. Waeromme de Kercken/ om de Majestept niet vorder te vergrammen / den Franschen Predicant Villers overgesonden hebben aenden Prince na Hollant.

Als nv der Coninginne schepen van oorloghen ter Zee waren/ om de Cooplieden tot Dupnkercken te convoyeren/ so ist gheheurt/ dat onder de Dupnen van Engelant by Doveren laghen vijf ofte ses Zeelantsche Oorlochschepẽ/ de welcke niet dan alle goet vander Coninghinne schepen waren verwachtende/ nae lupt vant nieuwe contract/ ende nerghens anders noch van wetende/ zijn by haer gecomen ofte ontboden/ om haer te groeten. Als nv de Capitepnen ende principaelste aen boort vande Engelsche schepen waren/ heeft mense ghevangen ghehouden. Ende midts het voordeel dat sp de Zeelantsche schepen afnamen onverwacht/ hebben sp het schipvolck doen aen Lant ghevanghen gaen/ de schepen vyantlijcker wijse ghenomen ende gheplondert. Maer het schipvolck/ midts dat den hoop te groot was om te voeden/ hebben sp de slechtste laten loopen/ ende nae langhe ghevanghenisse oock de Capitepnen eñ Schippers ontslaghen.

Dit procederen ofte doen der Enghelschen/ heeft den Spaengiaerden eñ andere ghedocht ende doen hopen / dat het soude strecken tot voorderen twist ofte oorloge. Maer den Prince van Orangien / als een lanckmoedich/ verstandich eñ discreet Heere/ voorquam dat wijsselijck / affendende een Enghelsche Capitepn Meester Bartley/ met last eñ instructie/ om te vertoonen met soete ende gheschicte woorden / soo veel bescheets/ redenẽ ende bewijs/ dat allenskens/ de Coninginne te vreden wert ghepapt/ eñ over bepde zijden werden de ghevanghenen ontslaghen/ so nochtans/ dat de Zeelanders gheen ghelt en creghen/ ende de Enghelsche Cooplieden / die de oneenichept meest berockt hadden/ de meeste schade leden/ soo in haer goederen/ stilstaen van handelinge/ eñ interesten/ als om dat sp alreede eenige somme ghels betaelt hadden/ daer over de sake verdraghen wert door Jacqus Taffin/ die vanden Prince daeromme in Enghelandt ghesonden was/ oock van alle andere swaricheden.

Oneenic… hept tussc… Enghel… ende Zeela… ders gesl…

Ontrent dese tijden heeft Bertel Entens/ een Vries Edelman / die in alle dese oorloghe den Prince ghedient hadde/ in Vrieslant inghenomen eenen Dijck / gheheeten Oostmerhorn / ende dien alsoo beschanst/ dat hp spnen vpant daer veel repsen heeft afgheslaghen.

Ghedue-

1576. Gheduerende dẽ tijt des Gouvernements vanden Commandador in Nederlant/ hebben die vande Ghereformeerde Religie in Vranckrijck haer seer ghesterckt/ met eenen aenhanck diemen Malcontenten noemde/ als tonvreden zijnde vant Gouvernement aldaer in veel sakẽ/ siende dat des Coninx eenige Broeder/ nu nade doot vanden lesten Coninck Carolus de negende/ metten Coninck van Navarre / ende den Prince van Conde/ als ghevanghenen bewaert / oock twee Marishaelen/ van Montmorentsi/ eñ Cossez / in stercker ghevangenisse bewaert werden/ ende den Marishael Danville nae het leven ghestaen wert / etc. insonderheyt om dat het nae de comste des Coninx / die wt Polen ghevlucht was / niet en beterde. Waer wt ten lesten ghevolcht is / dat des Coninx Broeder/ dẽ Hertoch van Alenson/ behendelijck wt syn bewaerders handen ontcomen is: Desghelijcx oock den Coninc van Navarre. Den Prince van Conde te voren in Duytslant ghevlucht zijnde/ heeft in Duytslant eenen gheweldighen Legher ende Armade te weghe ghebrocht / onder Hertoch Jan Casimirus den Paltsgrave/ daer hem des Coninx Broeder by ghevoecht heeft/ als Overste. Dese Armade seer sterck in Vranckrijck zijnde / ende groote schade doẽde/ heeft de Moeder des Coninx gesocht eenen vrede te middelen/ so tusschen hare Sonen/ als generalijcken voor den geheelen Rijcke/ alsoo datter eenen vrede ghemaeckt wert / eñ ghepubliceert tot Parijs/ den veerthiendẽ Mey/ Anno M.D.Lxxvj. 1576.

Troubelen in Vranckrijc/ eñ ten lesten vrede ghemaeckt.

Vrede in Vranckrijc.

Waer mede den Hertoch van Alenson/ als nu eenich Broeder des Coninx grooter Partagie ofte aendeel inden Rijcke wert ghegeven/ als vereert met de Hertochdommen van Anjou / Tourayne/ ende Berry/ met haer toebehoorten. Die vande Ghereformeerde Religie wert vry exercitie haerder Religie gegeven al Vranckrijc door/ sonder exceptie van steden ofte plaetsen/ so die/ die vande Religie toebehoordẽ / wtgenomẽ Parijs eñ twee mijlẽ daer rontomme/ ende nerghens by twee mijlen nae den Hove des Coninx. Alle voorgaende saken werden vergheven ende vergheten / elck een weder gherestitueert in syn goederen / Heerlijckheden ende eeren/ eñ al datter gedaen was/ wert verstaen ende ghenomen ghedaen te wesen ten dienste vandẽ Coninc. Oock werden in hare goeden/ eere/ name / ende fame ghestelt alle die Anno M.D.Lxxij. tot Parijs vermoort waren / als den Admirael/ ooc le Montgomery/ Montbrun / Briquemault/ Cavagnes/ ende meer andere sins/ als la Mole/ Coconas/ etc. Om het Rijcke in goede vrede te stellen ende te houdẽ/ souden de Statẽ generael vergaderen te Bloys. De Prince van Orangien wert oock gerestaureert in syn Prinschap van Orangien/ ende alle syn goederen/ etc. Tot versekeringhe gaf den Coninck ettelijcke Steden in handen van die vander Religie / alsoo den Leser inde Fransche Historie breeder daer van mach lesen.

Prince van Orangien verovert syn Prinschap van Orangien.

Eynde des vijfden Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Het seste Boeck.

Nobiscum DEVS, quis contra nos?

Sommarie, Ofte cort verhael van het seste Boeck.

DE Spaengiaerden alomme ghemuytineert hebbende/ nemen Aelst in: waeromme sy voor vyanden verclaert worden van sConincx weghen. Den Raet van State wort tot Brussel ghevanghen/ eñ wert ghereformeert. Eñ midts dat het Duyts onbetaelt Krijchsvolck oock met de Spaengiaerden aenspanden/ hebben de Landen haer daer teghen versekert waer sy conden/ ende werden benoot met Hollandt ende Zeelant den Vredehandel van Breda te hervatten. Daerentusschen plonderen de Spaengiaerden Mastricht. Den Raet van State als Gouverneurs/ senden den Marquis van Havrech tAntwerpen met volck/ teghen de Spaengiaerdē vant Casteel/ daer sy tegen schanssen van binnen/ ende niet van buyten. De Spaengiaerden van Aelst ende elders/ opt Casteel van Antwerpen vergadert zijnde/ verrasschen/ bespringhen/ plonderen/ ende verbranden de Stadt van Antwerpē/ met hulpe vant Duytsch Krijcksvolck van buyten/ ende eenighe van binnen/ niet sonder groote moort. Den Keyser Maximiliaen sterft. Met die van Hollant ende Zeelant wort de Pacificatie van Ghent ghesloten/ die by den Coninck wert gheconfirmeert. De Casteelen van Ghent/ Valencijn/ Groeninghen/ Camerijck ende Wtrecht werden inghenomen/ ende veel afghebroken. Die van Vrieslant revolteren teghen Billy eñ de Spaengiaerden. Don Johan van Oostenrijck comt int Lant tot Lutzenburch. Hy toont partijcheyt tegen den Raet van State eñ Landen. Die haer tegen hem ter weere stellen/ hulpe ende Leger versamelende: Oock advys nemende vanden Prince van Orangien. Maer daer wert tot Mars in Famine langhe tijt van vrede ende eenicheyt ghehandelt: Ende ten lesten wort het eewich Edict van vrede ghemaeckt. Daer teghen waerschout ende protesteert den Prince van Orangien. Maer de Spaengiaerden trecken wtten Lande/ overleverende de Casteelen.

☞ Alle dit gheschiede in een Jaer tijts/ Gouvernerende den Raet van State/ ende den Prince van Orangien.

Mutinatie der Spaensiaerden eñ Walē voor Zierickzee ende elders.

DEn Commandador Mayor Don Loys de Requesens Gouverneur generael der Nederlanden doodt zijnde/ ende den Raet van State by provisie vanden Coninc int Gouvernement ghestelt wesende/ tot de comste vā Don Johan/ des Conincx vaderlijcke Broeder/ eñ dat nu Zierickzee in genomen was/ so heeft alomme dat Krijchsvolck des Conincx om ghelt geroepen/ het welcke niet voorhanden en was/ nochtans die voor Zierickzee hadden ghelegen/ te voren ghenoech gedreycht hadden/ dat sy souden muytineren/ soo sy niet terstont betaelt en werden/ principalijck de Spaengiaerden/ die Antwerpen/ Mechelē/ maer meest Brussel dreychden/ daer sy eenighe van den haren alreede binnen hadden.

Waer van de Heeren van den Rade van State Gouverneurs gheadverteert zijnde/ hebben sy alle middelen ghesocht om tselfde Krijchsvolck van Zierickzee te vreden te stellen/ haer aenbiedende de hondert duysent Gulden die Zierickzee op brenghen moeste. Maer het Krijchsvolck van Mondragon/ Walen binnē Zierickzee zijnde/ hebben behendelijcken alle de Spaengiaerden daer wt gedreven/ eñ eenige daer over doot gheslaghē/ oock gemuytineert om de hondert duysent gulden voor haer betalinghe alleen te houden. Waer over de Spaengiaerden siende dat de Walen voor haer ghepreferreert/

1576. teert/ ende sy veracht ende behaet werden/ alomme opentlijck muytineerden / veriaghende van hen haer Capiteynen eñ Officiers /pillierende ende berouvende alle Dorpen ende plaetsen/ verlatende haer wachten ende sterckten/ treckende met grooter furie alle nae Brabant / tsamen sweerende onder een Misse/die sy deden doen / malcanderen ghetrouwe in haer voornemen te wesen/ alomme byden weghe by haer lockende / alle andere/als die vant Fort ofte Schansse van Lillo/op de Schelde/die dat verlieten/ende quamen alsoo tot Herentals/verkiesende eenen Eletto/ alwaer vanden Raet van Staten weghen by haer verschenen de Grave van Mansvelt/ aenbiedende perdoen van alle misdaden/oock haer aenpaert vande hondert duysent gulden van Zierickzee / ende noch dry papen vanden eersten ghelde dat wt Spaengien ofte van elders comen soude. Maer sy eyschten daer tegen haer geheele betalinge/ vermeerderinge van haer Soldije/ oock eenighe goede Stadt in haer ghewelt/ tot datmen met haer soude afgerekent hebben/ende dierghelijcke. Ende om behendichlijcken Brussel te moghen verrassen/ soo beloofden sy stille te wesen/ tot dat sy op haren eysch antwoorde hadden. Ende sy schreven brieven aen die vā Mechelē/om passagie eñ eenen nacht logements. Maer die van Mechelen weygerdē haer dat/met een assistentie van een vaendel Krijchsvolck. Waeromme sy tot Grimbergen trockē / twee mylen van Brussel/ alwaer haer Capiteyn Montesdoca/de antwoorde brachte vandē Grave van Mansvelt op haer begheeren: maer die en stont haer niet aen. Eñ sy trocken nae Assche ende andere plaetsen / rontomme Brussel/ welcke Stadt sy grootelijcx dreychden / van groote wrake te willē over haer doen: Want die van Brussel also gedreycht zijnde/hadden dry Spaensche vaendelen met ghewelt wt haer Stadt doen gaen / eenige Spaengiaerdē doot blijvende/eñ sy toondē haer de vaendelen op de muerē. Daer wert Montesdoca Mendosa/eñ Julia Romera weder by haer ghesonden / maer om dat sy gheen ghelt en brochtē/dreven sy die met schieten van daer: Eñ om den Raet beter te bedriegē/ schreven sy hem nae/ sy souden sanderdaechs by haer comen/ende wilden hem hooren/ende gaven groote versekerheyt / van te willen met hem confereren. Maer sy trocken ten selvē dage den vijfentwintichstē Juli na de Stadt van Aelst/daer sy van smorgēs tot savons scharmutseerden/tegen boeren die een brugghe op de denre bewaerden. Ten lesten gheraeckten sy inde Stadt/ waer dat doot blevē ontrent dertich Spaengiaerden / eñ twintich Borgers. De Stadt wert ingenomē by de poorte van een Riviere/ lancx eenen wech/ daer den gracht niet seer diepe en was / daer de Melckdeernen na haer Coeyen altemet door liepē. Den Balliou wert veel schults gegevē/ van te veel de Boeren toe te betrouwen. De Spaengiaerden waren meer dan twee duysent sterck/ behalven haer jonghers / tros eñ naevolghers. Sy namen de principaelste ghevanghen/eñ hinghen eenen Officier van den Coninck. Sy seyden de Magistraet veel toe/ dat sy gheen overlast aen de Stadt doen en souden/ende extuseerden haer daet/als geschiet te wesen met consent vanden Raet van Staten / om aldaer haer gagien te ontfanghen / alsoo oock bleeck by eenen afgheworpen brief van Johan Falconetta / Capiteyn vande lichte peerden. Ende overmits dat wel hondert eñ tseventich Prochien onder tLandt van Aelst behoorende waren /die noch niet afgeloopen en warē/hebben sy terstont alle de Dorpen onder contributie ghebrocht/om haer also te onderhouden.

Gemuytineerde Spaengiaerden nemen Aelst inne / den achtentwintichsten Juli.

Hier over zijn die van Brussel in stercker wapenen ghecomen/onder thelept van Mr. Cornelis van Stratē/ Advocaet inde Cancelrije/metten Weert inden Schilt van Hongarijen/ vande Ghemeynte op ghewòrpen. Een Dicnaer van Rodas werdt van de Ghemeynte doodt gheslaghen / om onbetamelijcke woorden. Mansvelt vertoonde hem daghelijck te peerde / om sijn authoriteyt te behouden. Door de groote instantie van die van Brussel/ende die van Brabant/ met vermaninghe van die van Vlaenderen/ heeft den Raet van Staten nae alle aenghebodene bevredinghe/dese rebellighe Spaengiaerden voor vyanden vanden Coninck ende Landen doen wtroepen/selve met toestemmen van Jeronimo Roda/mede Raetsheere by den Commandador ghemaeckt/ belastende den volcke de Spaengiaerden vry op het lijf te vallen ende te bespringhen/ vergaderende met clockslaghen/tromslagen oft andersins.

De ghe[…] tinneerde Spae[…] den w[…] verclae[…] bellen […] Coninc[…]

De Staten van Brabandt versochten Octroy ofte bevel / om volck op te lichten te voete ende te peerde / dat sy ten lesten vercregen. Maer den Raet van State insiende alle de swaricheden / sonden den Heere van Rassingem na Spaengien/om den Coninck te informeren/ende om middelen op alles te voorsien. Ende ten selven tijde was nieuwelijc wt Spaengien gecomen den Heere van Havregh/ met recompensitie/met titele van Marquis eñ Edelman van sConincx camere: eñ hy brochte de tijdinge van abolitie des thienden Penningx/ met beloften van Justitie te herstellen/ conforme de Wetten ende costuymen/ende dat Don Johan van Oostenrijc des Conincx bastaert Broeder corts over soude comen / om in alles goede ordre te stellen.

De Heere van Havregh ende Rassingem/ deden haer beste om de Spaengiaerden te bevredigen. Ende de vier Leden van Vlaenderen ende de Baliagien van Aelst te beweghen tot ghelt op te brenghen tot betalinge. Maer sy en wilden daer na niet hooren/roepende/datse eer straffe dā gelt verdient hadden/ om het groot ongheluck dat sy de goede Stadt van Aelst aen deden/ die het Beeltstormen wederstaen hadden / ende selve een Predicant gehangen hadden/ eñ versochten oock Octroy om volck op te lichten. Die van Brabandt hadden den Heere van Hese voor haren generael over tvoetvolck ghecosen/ende de Heere van Glines groot Balliou van Wals Brabant voor sijnē Luytenant/ ende mijn Heere van Beure/overste vant Peerdevolck.

Die [Staten van] Bra[bant ende] Vlae[nderen] maken [volck] op [tegen de] Spaen[giaer]den.

Die

1576. Die van Vlaenderen lichten een Regiment voetknechten / onder mijn Heere van Nopelles / en ses Compangien Peerdé / onder Jonge Capiteynen / maer alle staende onder den Grave van Reux / als Gouverneur van Vlaenderen / hoe wel hy seer vande Ghemeynte ghesuspecteert was: Want alsoo ontrent dien tijt den Balliou van Engien metten Heere van Liekercke ende Auxsy vergadert hadden eenen hoop Boeren in Vlaenderen ende Henegouwe / om die van Aelst te belegghen / als die ghebreck van buscrups binnen hadden / waren eenighe vier hondert Spaengiaerden ghecomen tot Liekercke om de vergaderinghe te besichtigen / die apparent waren van ghelaghen te wesen / so Reux haer niet ghewaerschout en hadde.

De Prince van Orangien die stoocte onder de hant hier seer toe / door bequame persoonen / schrijvende brieven aen de Ghemeynte / waerschouwende haer te wachten voor de Spaensche treken / ende creech ghehoor onder de beste die den Vaderlande best toeghedaen waren. Hy verwerf soo veel beleefthept / dat alsoo Doctoor Lowis del Rio / die vanden Bloetraet geweest was / ende nv was metten Raet van State ghevanghen / by hem in Zeelandt ghesonden werdt om gheexamineert te worden: Daer hy verclaerde veel vande Raetslagen ende aenslaghen van den Coninck / Hertoch van Alva / ende der Spaengiaerden.

De Prince raede oock datmen een Requeste presenteren soude / om de Staten generael te vergaderen / twelck die van Henegouwe alreede ghedaen hadden.

Maer alsoomen alomme hoorde dat de Walen van Ziericzee oock ghemuptineert waren om haer soldije / ende dat sy haer Capiteynen ende Colonel Mondragon metten Pagador ghevanghen hielden / ende dat het al in confusie liep / soo hebben alle de principale Provintien nauwer begoest op haer versekeringhe te letten / ende sonden om raet ende hulpe in Vranckrijc / ende aen den Hertoch van Anjou / waer mede onder andere van eenighe Staten ghecommiteert was de Heere Bloyer van Brussel.

Die van Brabant sonden oock aen alle de Provintien / den Heere Liesvelt / ende den Advocaet Schuttepnt: Ende die van Henegouwe eenen Edelman / ghenaemt Mesnaige. Die vertoonden / datmen behoorde de Staten generael te vergaderé / volgende het contract dat metten Rijcke ghemaeckt was / Anno M.D. xlviij. ende ghelijck daer nae Anno M.D.Lvj. ghebeurde / als den Keyser de Nederlanden over gaf aen synen Sone den Coninck. Dese Commissarisen Protesteerden / dat de meyninge gheensins en was eenighe nieuwichept inde Religie in te voeren / noch yet anders tot achterdeel vande Majestept / ende diergelijcke. Nopende het contrackt metten Roomschen Rijcke voorsept / moetmen weten / dat tselfde ghedaen was / om voor eewelijck af te snijden Vlaenderen / Artoys ende andere Landen van het Resort van Vranckrijck / ende de Nederlanden verbonden haer te voeghen ende te contribueren metten Rijcke / soo veel als twee Ceurvorsten / tot alle nooden en generale lasté des Rijcx / op conditie dat sy vanden Rijcke oock beschut souden wesen. Daerentusschen pretendeerden de Erfheeren der Nederlanden in alle tghene dat Religie betrefte / de Munte / den krijch ende Oorloghe / ende in dinghen alle ghewoonlijcke macht: maer hier op wert in desen tijt veel ghedisputeert.

De vier Leden van Vlaenderen het vertooch van dese Commissarisen gehoort hebbende / ende siende dat den Spaengiaert daghelijcx insolenter wert / ende dat Roda op hem nam alle opperbevel / ende contrefeyte den seghel van den Coninck / soo resolveerden de Staten van Vlaenderen op de oude maniere te vergaderen / Alwaer int breede vertoont wert dat het Spaens Gouvernement streckte om van Vlaenderen een conqueste te maken / als bleeck aen Denremonde / Mechelen ende Aelst / mette infractie vande Previlegien ende oprechtinghe van Commanderyen onder haer vande gheconfisqueerde ende Gheestelijcke goederen / etc. Sy hebben gheresolveert te senden nae Brussel / haer voeghende mette andere Landen.

Die van Vlaenderen voegen haer byde andere Provintien teghen den Spaengiaerden.

Het was te verwonderen dat de Gheestelijcke daer toe wilden verstaen / die den Coninck seer toeghedaen waren / namelijck / de nieuwe Bisschoppen / die groote swaricheydt maeckten van alle Spaengiaerden tot vyanden te schelden: Maer sy wilden die van Aelst alleenlijck wtgheroepen hebben. Maer de erectie der Gheestelijcke goederen in Commanderyen / den overlast ende ghewelt by de Spaengiaerden van Aelst aende Monicken van Affligem ghedaen / die sy mette manlijckheydt opghehanghen hadden / om den schat van de Abdije ondeckt te hebben (het welcke op die vergaderinghe by gheloofweerdighe Lantlieden ende Borgheren den Staten volcomelijck betoont wert) ende het branden der Dorpen tot Ghent toe / oock de vreese van overstemt te worden inde Vergaderinghe / ende vreesende den haet vande Ghemeynte / soo consenteerden sy mette andere / om alomme mede te hooren / sien ende mede te stemmen / het welcke haer namaels / oock de vier biddende Orderen / ende de Jesuyten seer leet was. Den Edeldom / ende de subalterne Steden / ende de Baliagien stemden mede: Maer die alle tsamen hebben inde vergaderinghe van Staten gheen resolverende stemminghe / maer alleene een delibererende.

Spaensche wreethept aende Monicken van Affligem bewesen en de Geestelijcke goederen om der Commanderyen te brenghen / dede de Geestelijcke resolveren.

Die van Vlaenderen volchden oock die van Rijssele / Doway ende Orchies / met die van Artoys / Doornick ende Tornesis / twelck oock deden die van Namur. Den Raet van State sonden alomme aende ander Capiteynen ende Garnisoenen ende Soldaten / om die aen haer zijde te beweghen / belovende betalinghe ende loon.

Men hadde in Vlaenderen groote vreese van het Casteel van Gent / dat die van Aelst dat souden comen innemen en besitten / ofte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. de Walen van Tierickzee/onder Mondragon/ die Castileyn van het Casteel was. Maer men vernam dat de Spaengiaerden op hem verstoort waren/ om het ongelijck dat hy mette Walen hen tot Tierickzee gedaen hadde/ oock dat de Walen daer ghemuytineert warē. Waeromme de vier Ledē van Vlaenderē hen verseekerdē vande stadt van Denremonde/ om de gheleghentheyt die haer seer veel inporterende was/ daer het Duyts Regiment van Polwyler meest in lagē/dat welcke mits dat haer veel gelts quam/hebbē sy by middel van giften/ van vrientschap ende van persuasien soo/ verre ghebrocht/ dat sy accordeerden Ostagiers in Gent te senden/dat sy soudē(betaelt zijnde)de Stadt leveren in handen vande Staten/eñ terwijle gheen passagie den Spaengiaerden te gheven. Hier teghen arbeyden Polwijler selve met sijnen sone/doende wat sy mochten by haer volck. Den Heere van Trelon/generael vande artellerije/ was de ghene die het contract door dreef/ met ondanck/om dat hy so groote somme aengheboden hadde/ ende sijn doen was niet sonder achterdencken van bedroch/als soo veel gheboden te hebben/dat hy dochte dat de vier leden niet en souden connen gheven/ ende alsoo souden de Duytsche dan aldaer int besit moghen blijven/ tot de comste van den Heere Don Johan. Daer nae wert ghesonden nae Denremonde/ Fransoys vander Kerthullē/Heer van Rihoven/ om met het Krijchsvolck af te rekenen/ eñ die te houden in devotie der Staten.

Die van Gent met betalinghe aen Polwylers volck/ verseekeren Denremonde.

De Heer vā Trelon wort gesuspeckteert.

De declaratie teghen de Spaensche rebellen/ en schenen de Hoofden der Spaengiaerden int eerste niet teghen te wesen/ als Juliaen Romero/Don Alonzo de Vargas/ ende meer andere/ die selve wt vreese eerst haer tot Brussel opt Hof onthielden. Don Santio Davila/Castileyn van Antwerpē/ wesende tot Brussel by haer oock ontboden te comen/ om te beraetslaghen op de vereeninge vande gerebelleerde/ weygerde te comen/ waer wt mē terstont ghewaer wert dat de Spaengiaerden tsamen mochten spannen/ want hy tAntwerpen de Oorlochschepen/ Galleyen ende gheschut/ als Admirael zijnde/ dede wt de nieuwe stadt/al onder het Casteel leggen ende voeren/ oock practiseerde/ ofte sochte hy dagelijcx de Duytsche Colonellē die binnē Antwerpen laghen/als Carel Focker/George Fronsbergh/ ende Graef Otte van Oversteyn/met sijnen Luytenant Hans Moussenham/aen sijn zijde te ghecrijgen. Want Graef Oversteyn hadde negen vaendelen van sijn Regiment Duytsche knechten binnen de Stadt/die wt Vlaenderen gecomen waren/ als Graef Hanibal van Altaemst afgedanckt eñ betaelt wert/met een somme ghelts/ dat die van Vlaenderen op brochten/ om van haer Duytsche Garnisoenen ontslaghen te wesen. Maer ses vaendelen van Hanibals volck bleven in dienste onder Cornelis van Enden/ een ghecontersfeyt Hoochduyts/ ghebozen by Brussel/ waer van datter twee binnen Antwerpen noch quamen.

Hier nae zijn de andere Spaensche Bevelhebbers met Roda besonderlijck/ op groote toesegginge van wederkeeren/ oock wt Brussel tot Antwerpen int Casteel ghecomen: Nae welcke aencoemste/ Santio Davil aopentlijck ghenoech met sijn Galleyen ende Schepen/ de ghemuytineerde Spaengiaerden tot Aelst victalie eñ munitie toeghevoert heeft. Hy ontboot oock by hem Oliviera/ de Commissaris vande lichte peerden/ om die in Brabant te hebben/ verlatende haer garnisoenen/ teghen tghebodt vanden Raet van State. Eenige van die/ genaemt de Companie van Falconetto/ de welcke roovēde ende moordende door Vlaenderen passeerden/ wert vervolcht vande Boeren/ tot tegen over Antwerpen/ alwaer haer Santio wt syn Casteel hulpe sont/ die onder de Boeren schoten/datter wel tachtich doot bleven. Ende om dat Champigni Gouverneur van Antwerpen hem Schuyten weygerde/ om die Ruyterije over de Riviere te halen/ daer hy doch selve Schepen/ Galleyen ende schuyten ghenoech in sijn ghebiet hadde/ soo beclaechde hy hem seere/ ende hielt daghelijcx Raet met Roda ende de andere. Welcken Roda/ onder tdecksel van dienst des Conincx/ intituleerde hem Gouverneur generael/ hebbende by hem den seghel des Conincx/nemende tgeheel Gouvernement op hem/tot groot achterdeel eñ verclepninge vanden Raet van State/ dien het Regiment vandē Coninc bevolē was/die hy als Luyterianen eñ rebellen/etc. was scheldende eñ verachtende. Die van Aelst sochten ooc met alle practijcken haer weder te versoenen.

Santio Davila spant aen met Roda eñ dandere Spaengiaerden tegen tGouvernement.

Dit haer opentlijck doen ende bedrijf/ heeft die vā Brabant eñ andere achterdencken ghemaeckt/ dat den Raet van State/ ofte ymmers eenige van dien/ moeste verstant mette selvige Spaengiaerden hebben/ eñ dandere overstemden/ onder tdecsel alles met soetichheyt te remedieren/eñ dat Roda/ Mansvelt/ Barlaymont/Juliaē/Don Alonzo eñ dAssonville/ sochten het Gouvernement op haer te treckē/ tot preiuditie vā Arschot/ Rassingem ende de andere. Waeromme die van Brussel tot haer eygē stadts verseekeringhe/ met advys vande Staten van Brabant/ hebben door den Heere van Glymes/ groot Bailiou van Wals-Brabant/ Luytenant vanden Heere van Hese/ met eenich krijchsvolck/ den veerthienden September den Raet van State in Rade sittende/ doen aen tasten ende vangen: maer sy werden meestendeel terstont weder los ghelaten/ maer sy sequestreerden den Grave van Mansvelt/ de Heere van Barlaymont/ Viglius/ dAssonville/ ende andere/ met Barti ende Scharenbergh/ Secretarisen. Eñ sy gaven in druck wt/de redenen die haer moveerden/ Als ghegheven te hebben gunste/oochlupckinge/ eñ secreet verstant/de gemuytineerden Spaengiaerden/ ende oock suspitie/dat de ghemuytineerde/wt last eñ voorweten vande selvige/ meynden tot Brussel binnen te comen/ midts dat sy int secreet/als andersins/hadde

Raet van Staten by die van Brussel gevangen den veerthienden September.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576.

Raden van State ende Raet vã Staten tot Brussel wort gevanghen.

den willen beletten het oplichten van den volcke vande oorloghe / by hem te voren den Staten van Brabant gheaccordeert/ eñ selve deden volck aen nemen / ten faveure vande gherebelleerde Spaengiaerden/ ende dien van Brabant te wederstaen/ ende haer tegen weer te verachteren/ tot datter nieuwe heyrcrachten wt Spaengien souden int Landt gebrocht worden/ om dat men daer in/ als in een nieu ghecouquesteert Landt / een tyrannich regiment houden soude/ ende opt volck te stellen een eewighe servituyt eñ Inquisitie van Spaengien / ende alsoo ter doot te brengen/ wederomme een deel vande principale Edelen/ als andere/ gelyc haer de Spaengiaerden dat genoech beroemt hadden/ protesterende oock dien aentast gedaen te wesen/ niet tot achterdeel vãde oude Catholycke Religie/ noch Hoocheyt van syne Majesteyt/ maer alleenlijck om het Lant te verselieren/ teghen alle bedriechelijcke aenslaghen/ ende onwettige regimenten der gerebelleerde Spaengiaerdẽ/ ooc de selve geen leet en sochtẽ aen te doen/ tẽ ware dat sy het Lant wilden blijven houden met fortsen.

Raet van State vryen/ gheredersij-heet/ nemen ordere tot Lants wel varen.

Op dit feyt heeft Roda met syn andere Spaengiaerden ende Raet vander Oorloge/ de geheele authoriteyt op hem genomẽ/ als hem wettelijckẽ toecomende/ midts dat syn medegheselllen nu al ghevangen waren. Maer daer teghen vertoonde den Raet van State / haer terstont meestendeel weder al los ende vry/ tot haer nemende den Marquis van Havre/ die nieuwelijcx wt Spaengien ghecomen was/ met de Raetsheeren Fonck / ende Indevelde / ende hebben met advyse vande Gouverneurs der Provintien/ ende secreten Rade/ om alle perijckelen voor te comen/ die van Brabant toegelaten anderwerf volc aẽ te nemen/ onder de Heere van Liedekercke/ ende andere/ ende oock haer te allieren ende stercken metten anderen Provintien/ tbeste sy conden. Also hebben sy haer eerst geallieert ende verbonden met die van Henegouwe/ door toedoen van den Grave van Lalain/ van Fresin / van Goignies/ eñ andere Edele/ die sy daer toe verwillichdẽ. Daer na met die vã Artoys/ door de neerstichept vanden Burchgrave van Ghent. Ten lesten oock met die van Vlaenderen/ ende volghens met de andere Provintien. Waer op de Spaengiaerden weder voor rebellen werden ghedeclareert/ oock haer aenhanghers / een yeghelijc hem rustende van die opt lijf te loopen / soo wt verdienden haer/ als wt vreese van gheheel van haer overvallen te worden.

Generale genegentheyt des volcx in Nederlant.

Dit heeft een goede gheneghentheyt allenskens veroorsaect/ om intelligentie ende medelijden metten Prince van Orangien/ ende de Staten van Hollant eñ Zeelant te hebbẽ/ sy liever overleggende datse tot Breda ghenoech ghedeclareert hadden / dat sy geen ander oorsake van oorloge en hadden/ van dese. Alsoo dat een yegelijck hyerauf hem liet voorstaen / soo sy maer de Spaengiaerden condẽ quyt worden / dat sy voortaen in vrede souden moghen leven. Het stuck aengaende vande Religie / dat hoopten sy/ soude met soete middelen wel gheaccommodeert wordẽ/ met haer Patriotten. Ende te dencken dat het den Coninck qualijck bevallen soude / daer het doch was streckende tot weerbrenginghe der Roomscher Catholijcke Religie (die nu in veel plaetsen verjaecht was) ende tot Landes welvaren ende ruste/ achten sy te wesen een te seer bestraffelijcke opinie van syne Majesteyt. Dit was de algemeyne opinie van den volcke/ so wel Gheestelijck/ als Wereltlijck/ die gheen perticulieren haet ofte passie en hadde: ende dat begost de alghemeyne opinie te worden.

1576.

De Spaengiaerden eñ Duytschen benderen haer opentlyck teghen de Landen.

De Spaengiaerden dit merckende/ hebben haer geheel teghen de Lantsaten ghewapent/ ende haer Spaengiaerdẽ alomme by een gheroepen/ selven Don Fernando de Toledo wt Hollant/ soo dat sy alles verlatende/ haer in Brabant vergaderden/ sterc wesende tsamẽ boven ses duysent voetvolc/ ende wel seventhien Cornetten Peerden/ so Italianen/ als Spaengiaerdẽ/ in als meer dan twaelf hondert sterck zijnde. Sy hebben hebben oock ghelocт de Duytsche / soo met schoone beloften/ als met authoriteyt eñ naem des Conincx te gebruyckẽ/ aenwijsende datter alomme schoonen buyt voorhanden was. Aen haer zyde hebbense ghebrocht Carel Focker/ George Fronsbergh/ Polvyler / ende Cornelis van Enden/ met haer Regimenten / die seer sterck waren van volcke. Sy creghen door consent van den Grave van Oversteyn/ twee Vaendelẽ van Cornelis van Enden volck meer binnen Antwerpen/ die het Lant vander Tolen verlaten hadden/ ende by den wege twee Dorpen/ als Borcht/ ende Cruybeke ghe-plondert hadden.

Santio Davila heeft met syn schepen eñ Galleyen / alle de Rivieren op ende neder/ alle de victalie die hy vont aenghetast/ ende alles beroofr / gheen acht nemende op eenigherhande Paspoorten. Ende om Antwerpen in syn subjectie te houden/ heeft hy met synen Raet besloten / den Maestro del Campo/ ofte Coronel Valdez/ te bevelẽ om teghen over Antwerpen/ opt Veer/ op dander zijde vande Riviere/ daermen op Vlaenderen met schuyten aenvaert/ een Schansse ofte Fort te maken / om de victalie wt Vlaenderen tot Antwerpen comende/ te beletten.

Statenvolc by Loven te Visnack geslaghen/ den xv. Septembe.

Te Thienen in Brabant hebbẽ de Duytsche knechten van Fronsberghe/ die daer in Garnisoen laghen/ de Borgherye haer wapenen afghenomen. Het Spaens Peerdevolck daer ontrent legghende/ onder Don Alonzo de Vargas / Don Bernardin de Mẽdossa/ Jan Babtista de Monte/ eñ meer andere/ met hulpe van eenighe Boergoensche Carabins / hebben tusschen Thienen ende Loven/ by Visnack/ den vijfthienden September een deel van des Staten volck/ onder de Heere vã Glymes ende Beuere/ geslaghen/ die haer eygen cracht te veel toebetrouden/ meynende vijf ofte ses Vaendelen Spaengiaerden te slaẽ. Maer sy werdẽ van Alonzo de Vargas voorschrevẽ Peerdevolc met enboschcade verrast: Waer by ooc veel Borgers eñ Studenten van Loven versla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. ghen worden/ die om dat Krijchsvolck te sien wtghecomen waren.

Te Nivelle in Vlaenderē/ daer twee vaendelen Duytschen lagen/ van Polwylers Regiment/ die aldaer de meester wildē maken/ werden daer wt gheslagen ende ghedreven.

Die van Vlaenderen ende Gent soecken haer te versekeren vande Spaēgiaerden int Casteel van Gent.

Die van Vlaenderen eñ Gent siende dat de Spaengiaerden van haer Casteel allen moetwil bedreven/ ende oock die van Aelst bystant deden/ hebben haer by tijts vande selvighe willen versekeren / vreesende dat die vanden Casteele / de ghemuytineerde van Aelst binnen Gent mochten brenghen/ ghelijck twee Jaren te voren tAntwerpen geschiet was. Waeromme sy een beschansinghe teghen het Casteel op gheworpen hebben/ eñ sochten het Garnisoen te dwinghen vant Casteel te vertrecken/ waeromme sy dat beleghderden mette Regimenten van Reux ende Nopelles: maer Reux eñ sijn volc was seer ghesuspecteert/ mits dat sy altijdt mette Spaengiaerdē vant Casteel inde oorloge gedient haddē. Waeromme de vier Leden van Vlaenderen/ op middelen ghedacht hebben/ hoe sy haer vanden Prince van Orangien verseckeren mochten/ daer de Ghemeynte ende Magistraet van Gent seer toe drongen/ verstaende van haer Schipsvolck eñ andere wt Zeelant de groote aenbiedinghen die den Prince ghedaen hadde door den Heere van Auxsy / die met consent vanden Raet van State een reyse in Zeelant gedaen hadde/ om te spreken op de ontslaginge vanden ghevanghen Grave van Bossu / sijnen broeder. Die van Vlaenderen (niet sonder oorsake) vreesden seere/ so met den Prince niet ghehandelt en werde/ dat hy soude moghen eenighe plaetsen van importantie in nemen/ terwijle sy mette Spaengiaerden oorloochden/ eñ so sy met hem accordeerden/ so souden sy de Zee ende den Coophandel open hebben.

Die van Vlaenderen senden om hulpe aende Prince van Orangien.

Also resolveerden sy aen hem te senden den Heere van Auxsy / ende Meester Machiel de Backer/ Advocaet inden raet van Vlaenderen/ om aen hem hulpe te versoeckē voort gemeyne Vaderlant/ ende haer te senden Soldaten ende Gheschut / daer voor sy hem redelijcken betalen wilden/ met conditie / dat tselfde Krijchsvolck gheen overlast doen en soude/ noch schandael gheven aen die vande Catholijcke Religie/ ende dat hierentusschen stilstant soude wesen van alle vyantschappe. Dese Commissie was onderteeckent by den Grave van Reux / de Heere van Ognies/ Moschron/ Herpe ende Eecke/ als Raet van Oorloghe / ter instantie van de vier Leden ende Raden van Vlaenderen / die oock ghereet waren te teeckenen.

De Prince van Orangien sent die van Vlaenderen hulpe/ onder den Heer vandē Tempel.

Den voorsz Heere van Auxsy beneerstichde sijnen last so wel / dat hy terts al daer tot Gent Soldaten ende groote Muerbrekers brochte/ maer terwijle hy wech was/ waren sy verandert van sinne / mits datmen op die sake te Brussel raetslaechde/ eñ slotē de poorten voor hem. Maer den Heere van Auxsy overcomende by ghevalle/ niet wetende dat die Heeren van sinne verandert waren/ dede hy die weder openen / door sijn authoriteyt/ vragende waeromme men de vrienden die sy ontboden hadden/ soude wt sluyten. Alsoo quam des Princen volck binnen/ eñ werden 1576. willecom geheeten/ ende wel ontfangen. Sy waren acht vaendelen sterck/ beleyt vanden Colonel/ den Heere vandē Temple. Ten selven tijde arriveerden oock drie Compangien Peerden/ de reste van die/ die te Thienen geslagen geweest waren. Door de coemste van des Princen volck begondemen voorder van Pacificatie metten Prince te spreken / also wy hier nae sullen verhalen.

Als nu het Casteel van Gent also belegert was/ heeft Colonel Mondragon / die daer Castileyn van was / ende sijn huysvrou daer binnen hadde/ ghesocht dat voor hem te verseeckeren. Waeromme hy van Zierickzee met een deel Walen vā sijn Regiment derwaerts trock voorby Antwerpen. Maer also hy eenige hindernisse vont om de Schelde te passeren/ eñ niet sterc genoech en was om groot gewelt te toonen/ eñ mits dat na sijn vertrec sijn achtergelaten Krijchsvolck in Zierickzee hem ontboden te willen betaelt zijn/ ofte dat zijt anders al verlaten wilden/ soo keerde hy weder te rugge. Dies niet tegenstaende/ hebben sy namaels ten lesten alle de Schanssen verlaten ende verloopen / ende veel van sijn volck als Lantsaten zijnde/ begaven haer in den dienst vanden Raet van State.

Drybondighe oorloghe in Nederlant.

Dewijle Nederlant aldus in een drievoudige oorloge gevallen was/ elcke partye tweederhande vyanden hebbende/ hebbē de twee partijen/ te weten/ den Raet van State / eñ de Spaengiaerdē/ elc appart tsijnen schoonsten/ den Coninc alles verwitticht (tot welcken eynde de Staten alreede den Heere van Rassingem aen den Coninck in Spaengien gesonden hadden) also dat beyde de partijen voorwendeden te trachten na des Coninclis eere eñ profijt: maer de Staten sochten mede des Lants profijt/ welvarē/ eñ eygen verseekeringe. Den Raet van State sont oock in Vranckrijck/ in Enghelant / in Duytslant/ eñ aenden Vorst van Cleve/ om hulpe eñ faveur versoeckende. Den Hertoch van Alenson oft Anjou/ des Coninckx van Vranckrijckx broeder / boot hen voor deerste door des Coninckx Ambassadeur/ de Heere van Monducet/ alle hulpe ende bystant aen.

Den Raet van State/ ende Staten der Landen resolveren den Bredaschen handel te hervatten.

Dit niet teghenstaende/ als den Raet van State / met advijs vande Staten der Provintien/ sagen dat de Spaengiaerden nu alle genoech tsamen gespannē/ eñ met de Hoochduytschen eñ ander oproerich Krijchsvolck ghenoech vereenicht waren / hebben sy goet gevonden voorder te handelen metten Prince van Orangien/ Staten ende Steden van Hollant ende Zeelant/ op de handelinge van vrede / int voorgaende Jaer tot Breda begoest/ wijsselijcken overleggende/ dat sy best alle inbreucken van dier zijden op de ander Provintien daer mede souden verhinderen/ als die andersins niet machtich ghenoech souden wesen om die te wederstaen. Eñ om te bethoonen dat sy den vrede behertichden/ so versochten sy/ principalijc die van Vlaenderen / etc. door middel vanden Heere van Auxsy / Broeder vanden ghevanghenen Grave van Bossu (op een hope van goet accoort) te ontleenē vanden Prince van Orangien eenich Krijchsvolck eñ Geschut/ om het

Casteel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. Caſteel van Ghent te belegghen ende beſchietẽ/ alſo wy hier boven geſeyt hebben/ daer toe hem oock liet ghebruycken den Grave van Reulx / die doe Gouverneur van Vlaenderen was. Alſoo dat de Prince in Vlaenderen tot Ghent ſondt ettelijck Krijchſvolck ende gheſchut/ daer voor hem tot onderpande by contracte overgelevert wert/ de ſtadt van Nieupoort in Vlaenderen. Die van Hollant ende Zeelandt lieten oock Paſpoorten toe / om in Vlaenderen eñ Antwerpen alderhande victalie te voeren. Ende de ſaken werden ſo verre in October ghebrocht / datter ghecommiteerde over beyde zijden tot Ghent gheſonden werden/ die van nieus den afghelaten vredehandel tot Breda hervatteden/ ende dagelijcx van veel poincten accordeerden/ alſoo wy hier naer vorder ſullen verhalen.

Hierentuſſchẽ hebben die van Maſtricht oock gheſocht van haer Spaens Garniſoen/ dat daer binnen lach onder Monteſdoca/ ontſlaghen te weſen/ waeromme ſy contracteerden met eenighe Duytſche Vaendels van Overſteyns Regiment/ om haer te helpẽ: Door welcker hulpe ſy Monteſdoca ghevanghen hielden/ eñ deden den Spaengiaerden over de Maſe vertrecken tot Wijck. Maer Don Alonzo de Vargas/ met ſyn peerdevolc/ eñ de Colonel Don Fernando de Toledo/ zijn daer toe gheloopen/ ende alſo zijn ſy den xx. October (door dien ſy noch eenighe Bolwercken in hadden) behendelijcken in Maſtricht gheraect/ alſo oock die in Wijck geweken waren/ daer mede in gecomen zijn. Sy deden eenẽ grooten moort daer in/ plonderende eñ roovende de ſtadt. De Duytſche knechten/ daer de Borghers haer eenſdeels op verlieten/ weerden haer weynich/ ofte niet/ maer hielpẽ achter nae de ſtadt mede plonderen.

Maeſtricht byden Spaẽjaerden gheplondert/ dẽ xx. October.

Dit feyt maeckte alle de Landen over een grouwelijck ſchricken / ende heeft den Raet van State / ende de Staten der Landen tot Bruſſel doen reſolverẽ/ haer te verſekeren vander ſtadt van Antwerpen/ tegen het Caſteel/ maer te ſpade: Want Champigni de Gouverneur van Antwerpen/ den Raet van State tot Bruſſel aenghebodẽ hadde/ alle de hoofden der Spaengiaerden/ ende de Duytſche Colonellen ghevanghen te nemen / alſoo ſy int eerſte dickmael inde ſtadt haren Raet hielden / ſoo ſy hem maer den laſt gaven/ metten Luytenant vanden Grave van Overſteyn/ Hans Muſſenham/ een man daer toe bequaem zijnde/ die hy aen ſyn zijde hadde: maer tot ſulcx waren ſy doen noch niet ghereſolveert.

Raet van State ende Landẽ reſolverẽ Antwerpen teghen t'Caſteel te verſekeren.

Als ſy nu een deel Krijchſvolck byden anderen haddẽ/ hoe wel dat nieu volc was/ eñ die noch niet wel opgeruſt en warẽ/ hebben ſy afgeveerdicht dẽ Marquis vã Havrè met xxi. Vaendelen knechten/ als namelijc/ acht Vaendelen van de Heere van Beerele/ ſeven vaendelẽ onder Philips/ Grave van Egmont/ drie vanden Heere van Herſe/ ende drie die van Namen ghecomen waren/ met vier Bendẽ Peerden van ordinantien/ als de Bende van Aerſchot / van Havre/ vã Boſſu/ ende Viconte de Gand. Boven deſe hadde de Heere vã Beure ſes companien lichte Peerden. Met deſe trocken de Heere van Capres/ ende andere/ oock de Heere van Goingnies / die als Maerſchalck vanden Velde was. Deſe zijn den tweeden November tot Borgherhout/ ende voor de Stadt-poorten van Antwerpen gecomen/ nochtans ſonder volcomen beſcheet van in te comen. Waeromme de Gouverneur/ de Heere van Champigni/ ſonder beſcheet van de Heeren Raet van State / die weygherde in te laten/ ſoeckende met alle perſwaſien/ datmen ſyn advijs ſoude nae comen / dat was datmen buyten der Stadt de paſſagiẽ tot het Caſteel ſoude belegghen/ ende tvolck daer legeren/ als inde Marckgraven Leye/ inden Hof van Henghſthoven/ die bycans gheheel beſchanſt was/ ende alſoo verhinderen dat de gemuytineerte van Aelſt/ noch het Peerdevolck van Maeſtricht/ oft andere daer niet in comen en ſoudẽ/ haer toeſegghende/ datſe alle nootdruft wt de Stadt hebben ſouden: Oock ſoo het noot ware/ ſouden ſy vanden Prince van Orangien geaſſiſteert worden/ als doen tijdinge ghecomen zijnde / dat den vredehandel tot Ghent ſoo veel als gheaccordeert was. Ende dat te meer/ om datmen vernomen hadde by gheintercipieerde brieven / dat die vant Caſteel alle dander Spaengiaerden ontboden hadden / ende ghenoodt tot de plonderinge van Antwerpen. Vorder vertoonende oock/ dat neghen Vaendelen goede ende ghetrouwe Soldaten Duytſchen/ onder de Grave van Overſteyn / behalven vier van Cornelis van Enden/ ſterck ghenoech waren met de Borgherije/ om de Stadt te bewaren/ ende datmen die vier Vaendels van Cornelis van Enden (om datmen die niet wel en betroude) ſoude moghen wt doen gaen/ ſoo het den Rade belieft hadde. Jae oock ſonder eenich Garniſoen/ ſoude alleene de Borgerije de ſtadt teghen het Caſteel connen bewaren / indien het beleedt werde datter gheen Krijchſvolck meer in en quame/ ende ſoo hen maer gheboden werde de wapenen in de hant te moghen nemen/ ende haer onder Capiteynen te verdeylen. Het welcke hy tot noch toe niet en hadde willen doen / om den Grave van Overſteyn met ſyn volck gheen achterdencken te gheven/ als oftmen haer niet en vertroude/ hoewel alreede de ſes geſworen Gulden der Stadt haer wapenen reede hadden. Hy hadde oock alle ordinantie ghemaeckt / hoe men de ſtadt tegen het Caſteel mochte beſchanſſen/ inde ſtraten die buyten ſcheuts vant gheſchut des Caſteels waren / om alſoo allen inval / ſoo te voet als te Peerde/ te beletten/ daer toe alreede alle wachten beſtelt waren.

Champigni goet advijs vã t'Caſteel van buytẽ te belegghen/ datter niemant meer in quame/ dẽ tweedẽ Novembris.

Maer dit advijs ende vertoon tot Bruſſel van Champigni aengheghevẽ zijnde/ wert om contrarie redenen niet aenghenomen/ maer anderwerf geboden/ men ſoude dat volck in nemen/ vreeſende datſe van buyten mochten overvallen worden / hebbende geen geſchut ofte Pyoniers by haer: Alſoo was in die weke gheſlaghen vanden Spaengiaerden/ onder Juliaen Romero/

de Heere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16.

1576. de Heere van Flopon met vijf vaendelen van sijn volc/die by haer was comende/ende hy selve wert gevangen. Door dat ghebodt werdt dat volck/also sy des vrydaechs voor de Stadt waren gecomen/ eerst saterdaechs voor de noene in ghelaten/ teghen het advijs vanden Gouverneur Campigni/ waer over hy naemaels beschuldicht wert / om dat sy door sijn weygeren ende wtstel so veel tijdts verloren/om haer te moghen beschanssen tegẽ het Casteel:maer naemaels wert hy daer over by sententie ontschuldicht.

Marquis van Haure treet in Antwerpen om die Stadt teghen het Casteel te verseheren.

Des vrydaechs/terwijle dat het Krijchsvolck voor de Stadt lach/ quamen de Colonellen Polwyler / Fronsbergh ende Caerle Focker/ inde Stadt wt den Casteele/ ende meynden een muyterije ofte oploop onder Oversteyns Regiment te maken/ also sy dry daghen te voren bycans een aengericht hadden/daer Polwyler het krijchs volck aen seyde / dat haren Oversten een contract aenghegaen hadde met die vanden Casteele/om wt te sluyten alle Staten Krijchsvolck wt de Stadt/ende de Borgerije te ontwapenen. Twelck was een contract in Spaens / dat de andere Colonellen hen ettelijcke daghen te voren over ghedronghen hadden / sonder consent van sijn Capiteynen/om muyterije aen te rechten. Daerentusschen sochten eenige van Fockers knechten/ een beroerte tusschen de Borgers eñ Soldaten aen te rechten. Waer op de Grave van Oversteyn met Champigni hem stoorde/de Grave vragende wat hy sijn volck aen te spreken hadde? eñ dat hy hem in sijn Gouvernement soude moeyen/eñ tot Nivelle gaen/eñ dat beter bewaren/daer hy sijn volck schandelijc liet wtslaen. Die andere daer teghen/ wilden hem vermanen sijn eedt ende contract te houden: maer nae heftighe woorden / waer door sy bycans tot slaghens ghecomen zijnde/ hebben Oversteyns volc haer spiessen ende gheweer tegen de Colonellen gevelt/ende dreven die nae het Casteel: Alsoo werden sy ghewillicht om der Staten Krijchsvolc in te laten/ als vande hooghe Overheyt bevolen zijnde.

Twist tusschen Colonellen/ Polwyler Fronsbergh/ Focker ende Oversteyn.

Dit verdroot den Spaengiaerden seere/ die seyden dat de Grave van Oversteyn belooft hadde gheen volck inde Stadt te laten comen/alsoo ooc Santio Davila int Casteel/ door sConincx eygen advijs daer over verstaen:maer dit verdrach wert niet gevolcht.

Alsoo saterdaechs den derden November het volck in Antwerpen ontrent de noene in ghecomen wesende/ wert het peerdevolck ghelogeert ontrent de peerdemerckt / eñ het voetvolck trock oock stracks nae het Casteel toe. Twelck die vanden Casteele merckende/begonsten met alle gewelt inde Stadt te schieten. Sy deden oock eenen wtval op de Stadt met vier / twelck wederstaen werdt door den Heere van Fontaine / met eenighe Fransoysen van Egmonts Regiment. Eenighe Spaensche ende Italiaensche Cooplieden vluchten met hae gereetste goet opt Casteel.

Ende nae eenighe raetslaghen / heeft de Marquis van Haure belast een schanssinge teghen het Casteel op te worpen. Waer toe Campigni / in min dan een ure tijts op ghebrocht heeft thien ofte twaelf duysent stadts volck/met alle ghereetschappe om te schanssen/als Wolsacken / Hopsacken / Pastel/ eñ dierghelijcke/ also datmen beghoefte te graven eñ schanssen. Champigni leyde de Marschalck Goigines alomme / toonende de gheleghentheyt der plaetsen om de wachten te stellen / radende datmen de Walen soude doen logeren inde schanssen / die hy wt het Clooster van sinte Michiels van alle nootdruft wel dede besorghen. Ende Oversteyns volc dedemen dieper inde Stadt vertrecken.

Worpen schantsen op teghen t'Casteel den derden November.

Maer de Capiteynen vande Walen / mette Officieren/ liepen meer om de beste huysen te soecken/dan haer wachten ende werck gade te slaen/zijnde meest nieu volck: Twelck groote disordere causeerde/ so dat de beschāssinghe slappelijcken ghenoech voort ginck/ door vreese vant geschut/meynẽde nochtans tselve te verbeteren. Maer die vā het Casteel en hielden ooc snachts met schieten niet op. Den Gouverneur dachte dese onachtsaemheyt ende disordere so inde beschanssinge als inde wachte/ sanderdaechs te verbeteren/ midts dat hy dochte de Borghers aen dat werck te stellen/ende haer de sorghe om haer Stadt te bevrijden/ te belasten: Hy selve besteede een deel vander nacht/met eenige Borghers om eenighe stucken grof gheschut te stellen op den Schermers Hof / niet teghenstaende dat eenighe int werck daer gheschoten werden/ met het welcke hy conde teghen schieten/ ende het gheschut des Casteels breken/ofte wt sijn raderen smijten.

Groote d... ordere ... het nieu... volc in ... werpen.

Hierentusschẽ hadde Roda / Santio Davila/ende dandere gesondẽ om Don Alonzo de Vargas van Maestricht/met het Spaensche/ Italiaensche ende Bourgoensche peerdevolck/ wel duysent sterck zijnde /die met hem brocht ses vaendelẽ Duytsche knechtẽ/ als twee van Fronsbergh/een van Fockers/ ende drie vanden Grave van Oversteyn/die sy op hope van buyt teghen haren eyghen Oversten aen voerden. Dese al quamen des sondaechs smorghens den vierden November binnen den Casteele/daer haer ooc lieten vinden Juliaen Romero/met sijn volck van Liere. Daer quamen ooc mede die ghemuytineerde van Aelst/die sdaechs te vorẽ wtgetrocken waren / zijnde ontrent twee duysent sterck/ die haer hadden laten beweghen om Antwerpen mede te plonderen/ niet teghenstaende datmẽ haer boven de veertich duysent croonen hadde ghesonden / hoewel sy noch tachtentich duysent croonen ten achteren waren/behalven twee maent solts die sints haer muyterije vervallen waren.

Toemsti... ghe der Spaengi... den om ... werpen ... overval... den vi... Novemb...

Met dese ghemuytineerde/die Roda selve voor rebellen des Conincx hadde ghepubliceert/hebben sy de Stadt van Antwerpen bespronghen / die doen den Coninck in alles ghetrouwe ende onderdanich was / doende sulcx als den Raet vā State (dien des lants Gouvernement by den Coninck was bevolen) haer beval/ streckende tot haer eyghen beschuttinge/ teghen die/die de rebellen assisteerden/ende die te voren dierghelijcke ghemuytineerde Spaengiaerden inde Stadt ghebrocht hadden / eñ vier hondert duysent guldens de stadt afgedrongen hadden.

Getrou... der D... Antwer... eñ me... dicheyt ... Spaeng... den/ en... hoochdu... sche Co... len.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. De Duytsche Colonellē/ als Fronsbergh/ Polwyler ende Focker/ hebben oock wt gierichept teghen haren Eet/ sulcke rebellighe Spaengiaerden tegen den Coninck eñ syne Landen geassisteert/ ende de ses Vaendelen Duytschen aengevoert. Boven dese hadden de Spaengiaerden binnen der Stadt Cornelis van Enden met syn Vaendelen/ die vā den beginne met haer was overcomen/ alsoo hy hem selven namaels met syn Capiteynen beroemt heeft/ in syn afghewozpene brieven aen dē Grave Hannibal van Altaemst. Dese hadden sy een groen coleur tot een Veltteecken ghegeven/ om vanden anderen te onderkennen. Met dese hoopē zyn sy afgetrocken/ gheordineert hebbende de gemuytineerde van Aelst na sint Joris kercke te trecken/ onder t'Vaendel van haren Eletto Navaretto/ ende onder syn gebiet/ om dat sy noch niet alle betaelt en waren. Met haer trocken drie Vaendelen Duytschen. Nae sinte Michiel trock Juliaen Romero met syn volck/ ende Baldeus. Die van Maestricht gecomē waren/ tusschen beyden/ al roepende sint Jacob van Spaengien. Alonzo de Vargas/ die volchde met Peerdevolck na sint Joris toe/ alwaer de vier Vaendelen van Cornelis van Enden haren last ende bevel van hem ontfingen. By sint Joris vonden sy den meesten wederstant/ alwaer het geschut haer langhe tegen hiel. Haer Jongers ende Hoeren droegen al stroo mede/ om de huysen daer sy eerst aen quamen in brant te steken.

Ordinantie der Spaengiaerden int aenvallen van Antwerpen/ den vierden November.

Als nu de Marquis van Havre/ ende andere des Sondaechs snoenens ten twaelf urē/ in Rade zynde/ onversiens eerst hoorden datter volc int Casteel gecomen was/ en condē zyt niet gelooven/ meynende punners dat die van Aelst/ mits de passagie der Rivieren met oorlochschepen beset waren/ niet ghecomen souden zyn. Maer Wouter Savozen een vernaemt Borgher/ zynde Heere van Schelle/ diende dese Heeren aen/ hoe dat sy aldaer te Schelle met een Torfschuyte eerst veel overgecomen waren/ daer ten lesten toe ghecomen was een Galleye vanden Castileyn Sancio Davila/ die de schepen van oorloge (daer Champigni hem op verliet) hadde doen vluchten. Met dese Galleye passeerden sy alle/ ende waren snoenens opt Casteel/ dat dese Heeren noch niet wel gelooven conden/ van waer sy haer sonder eten ofte drincken bycans na de stadt begaven/ lutter provisie int Casteel zynde. De Heeren hadden oock gheen Peerdevolck (om svyants handel te bespieden) dien dach noch niet wt ghesonden. Als sy nu den Allarm hoorden/ vertrock elck nae zyn volc toe. Die vant Casteel hadden te voren eenige tot scharmutsels wt ghesonden/ om te bespiedē wat die vander stadt maeckten/ daer toe eenige jonge cloecke Borghers wt toghen op die pleyne/ ende dreven die te rugghe/ soo datter veel oordeelden dat de Borgerye haer beter souden af gheweert hebben om haer eyghen noot/ eñ door dat sy de plaetsen eñ toegangē kendē/ dan de vreemde Soldaten. Waeromme oock Champigni/ na sint Joris toe rydende/ dede bydē wege eñ alomme de Stadt door ghebieden/ de Borghers haer Wapenen te nemen/ ende haer te vergaderen op de Ossenmerct/ eñ by de Engelsche Borse/ met voornemen/ so haest als hy de beschanssinge besichticht soude hebbē/ by haer te ryden/ ende ordinantie daer onder te stellen/ eñ Capiteynen te gheven/ achtende dat hy wt de menichte een groot deel wel gewapende soude vinden/ diemen beter wat vrooms mochte toe betrouwen in die defensie/ dan de Walen/ diemen geheel onbequaem vont/ nieu eñ rou/ de plaetse noch ghelegentheyt niet kennende/ ende onachtsaem zynde.

1576.

Also comende aen den Schermers Hof/ so bevant hy dat het geschut dié nacht by hem daer gestelt/ schade dede aen die vant Casteel. Daer belaste hy de Heere van Baudengnien ende de Vers/ toesicht te hebben. Voorts rydende lancx de Trenche oft beschanssinghe die buyten de huysen op de pleyne was/ soo ghemoete hy Cornelis van Enden/ die poeder seyde te soecken voor syn volc. Waer wt Champigni vermoeden creech/ ende niet te vergeefs: want hy ginck doe so dickwils poeder halē tot sint Michiels/ dat hy het al wech meynde te halen/ om de andere daer van te ontsetten/ also naemaels bevonden wert.

Voorder Champigni comende byde Bagyne strate/ trat hy van syn Peert/ eñ ginck wt buyten de Schanssinge/ die hy besichtichde/ ende ghebreckelycken genoech bevant/ eñ dat des vyants voorloopers te rugge gedreven waren/ door eenighe cloecke Borghers. Maer weder binnen gecomen zynde/ hoorde hy terstont dat de Spaengiaerden aenquamen/ ende sach langs henen gaende/ de Walen haer Bussen los schietē/ al verlozen scheuten op dē vyant doende/ als die bevreest waren haer bloot te gheven/ door het vreeselycke geschut des Casteels. Daer vont hy de Heere van Bersele/ die hy badt tbeste te doen/ ende vermanen de Walen/ ten besten dat hy soude connē. Maer het was te vergeefs/ om dat sy hem niet en kenden/ noch hy haerlieden.

Gouverneur Champigni met Walen wederstant/ maer te vergheefs.

Champigni wat vorder comende/ bevont dat de Walen al tseffens (verlatende de beschanssinghe ofte Trenche) hen inde vlucht begaven/ sonder dat de Spaengiaerden noch op de Trenche dorstē connē. Waeromme hy van daer door eenen Hof loopende/ dochte mette Duytschen die op den Blyden hoeck stonden/ de Walen te doen weder keeren: Maer het was mede te vergheefs/ want die ooc om tgeschut des Casteels op een cruysstrate ghetrocken waren. Nochtans en condemen de Walen niet doen keeren/ daer Oversteyns Duytschen alle goet devoir toe deden/ ende haer wel weerden. Champigni vatte een Walsch Vaendrager/ vluchtende/ by den arm vaste/ eñ dede hem keeren: Maer de selve den Gouverneur niet kennende/ liep terstont wederom. Waeromme Champigni nae den Oever by de Munte liep/ meynende dat de wachte der Walen aldaer pinmers souden teghen houden: Maer hy vont die oock ghevlucht/ hoe wel daer wel gestreden gheweest was.

Doen docht hy hem onder de Borghers te begheven/ nae de Peerdemarct/ maer hy en wist niet hoe hy daer toe soude gerakē/ mits het verre was/ ende den vyant inden wech. Waerom hem best dochte hem by de reste

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. van Oversteyns volc te begeven/ maer hy en dorste nae de Merct niet gaen/ vreesende te vallen inde handē van Cornelis van Enden volck/ die hy wt dander Duytschen niet en kende/ alsoo resolveerde hy nae het Oosters huys te trecken/ ende dat in te houden/ ende wat hy tusschen weghen vont/ sondt hy derwaerts/ wel wetende dat daer twee trouwe vaendelen warē/ te wetē/ Hopman Fieurst/ ende Vincent Bleycker/ maer het eē vaendel van Fieurst/ vondt hy in slachordre by den Heerinc-vliet/ het welcke hy van daer niet en conde ghecrygen/ also den vyant alomme de stadt was overvallende.

Overwinninghe der Spaengiaerden/ den vierden November.

De Spaengiaerden vielen by de vijf straten wt de pleyne/ over de Trenche inde stadt/ eñ wisten terstont haer voordeel inde straten te gebruycken/ sy staken sommige huysen in brant/ om de Borgers meerder vreese aen te jaghen/ ende wonnen also de een strate na de ander/ door het misvertrouwen dat de Soldaten deen van dander hadden/ eñ de Borgers vande Soldaten/ twelck vele heeft doen vluchten/ eñ alle disordere ende confusie ghecauseert. Nochtans by het Schermers Hof hebben sy groot teghenweer gevonden/ ende oock elders/ te weten op/ de groote Merckt/ daer groote weere gedaen wert/ so van sommige Duytschen/ als vande gesworen Gulden der stadt/ met ander Borghers/ wt haer Cameren ende wt het Stadthuys/ daer de Spaengiaerden het vyer in staken/ alsoo sy oock alreede op de Vlasmerct ghedaen hadden/ dwelck tvolck seer verschrickt maeckte. Ontrent d'Enghelsche Borsse is oock groot tegenweer geschiet/ so van Borgers als van Duytschen: Desghelijcx op de Ossenmerct. Maer het was als te vergeefs/ eñ het werdt avont/ eñ de stadt was geheel in brande. De eene verhinderde de andere/ daer Cornelis van Enden vaendelen haer beste toe deden.

Champigni en conde niet door tot int Oosters huys gheraken/ daer hy hoorde dat de Grave van Oversteyn was/ om wederstant te doē. Ten lesten door comende aendē Vliet oft Canael aen het Oosters huys/ sach hy dat een yegelick hem socht te salveren met schuyten/ twelck den Grave oock hadde willen doen/ eñ springhende na een schuyte van een brugge/ viel hy besijden/ eñ gewapent zijnde/ so verdronck hy. Ende also daer ooc in alles disordere was/ oock het peerdevolc/ de welcke van die een Poorte na dandere liepen/ die sy ghesloten vonden/ soo dochte Champigni noch te mogen het leste Bollewerc/ genaemt Cattenberch/ teghen te houden/ eñ een Peert gheeregen hebbende/ liep hy om het Peerdevolck te vermanen/ tegen te houden/ eñ hulpe vanden Prince eñ de Zeelantsche schepen/ die niet verre van daer en lagen/ te verwachten: maer het was al te vergheefs. Eñ als hy quam by het voorsz Bolwerc/ vont hy daer dē Marquis van Haure/ maer geen Krijchsvolck by hem dat vechten wilde. Oock sach hy Fieurst vaendel gebroken/ eñ comen ghevlucht/ eñ het Spaens peerdevolck dat Piedro de Cassis aenvoerde/ dat hy tot die tijdt toe niet gemerckt en hadde/ inde stadt te wesen: waeromme hy hem salveerde metten Marquis eñ andere/ hem nederlatēde lancx

Den Grave van Oversteyn verdrinckt.

Hauresch eñ Champigni salveert haer in sPrincen schepen.

het Bolwerc/ ende gheraeckten op des Princen schepen. Veel Ruyteren sprongē van boven de muerē af/ tot beneden inde vesten met haer Peerden/ desgelijcx veel Soldaten ende Borghers/ met verscheyden middelen haer salverende.

De Spaengiaerden zijn aldus Meester geworden vander stadt/ eñ haerder zijn ontrent twee hondert doot gebleven/ daer onder waren eenighe groote Heeren/ als Don Emanuel Cabechon de Vacca/ Jan de Robles/ Cosijn van Billy/ Damiaen de Morales/ eñ Naverette den aenvoerder vande gemuytineerde van Aelst/ ende andere. Dē Coronel Focker wert oor gequetst/ ende gevallen zijnde/ wert overloopē met meer andere. Vander stadt blevē ontrēt vier ofte vijf duysent doot/ alsomen giste/ maer daer en werden maer ontrent duysent ende vijf hondert begraven/ meer Soldaten dan Borghers/ soo verslaghen als verdroncken/ de welcke meest begraven werden in twee diepe groote putten/ op het groote Kerckhof van onser Vrouwen. Boven den Grave van Oversteyn/ verdronc oock de Heere van Bieure. De Heere van Bleci wert verslagen/ met noch meer andere Walsche ende Duytsche Bevelhebberē. Vander stadts wegen bleven daer den Borghemeester Heer Jan vander Meeren/ seer ghesuspecteert zijnde aende Spaensche sijde te houden/ de Marckgrave Goswijn Vareick/ Jan vanden Werve/ Lanceloot van Ursele/ Fransoys Despommereaulx/ eñ noch meer andere vandē Magistraet/ behalven veel eerlijcke treffelijcke Borghers. Het is doncker avont geworden eer de stadt alom vermeestert is geworden.

De Grave van Egmont wert in sint Michiels Clooster vanden Coronel Verdugo ghevangen/ als oock mede de Heere van Capres/ ende de Heere van Goingnies.

Also desen Heere van Capres int eerste gevangē op het Casteel wert gebrocht/ sat Roda in eenen stoel onder de gaelderije vant Casteel/ ende also hy hem gepresenteert wert/ wilde Capres met groote ootmoet) als ghevangenen plegen) hem niet seer leege eerbiedinge groeten. Maer Roda stiet hem met sijnen voet op de borst/ scheldēde hem/ eñ riep/ Puto tradidor, Jck wil dijn groeten niet. Daer nae Egmont comende sonder hem te eeren ofte groeten/ seyde hy/ Heer Grave/ my is leet v ongeluck/ eñ bleef aldaer so lange sittende/ als een Dictator oft beleyder vā alles.

Daer is verbrant mits de groote teghenweere/ het heerlick magnifike Stadthuys/ daer sy tvyer in staken/ met eenighe huysen daer ontrent/ het welcke gheheel binnen wt gebrant is/ datter niet dan de mueren en bleven staen/ ende dien brant nam mede de naeste huysen/ als de Soutruye/ de Suyckeruye eñ de Boteruye strate/ de Kees strate/ de Appelstrate/ de Silversmitstrate/ de Braderije strate/ den Liefvrouwen Pant/ eñ den Silverpant/ met een deel vande Doornick strate en de Hoochstrate/ het oude Stadthuys/ daer alle nieuwe huysen opghebout waren/ van witten ghehouden steenen/ eñ de Vlasmerct. Dat geweste der stadt wert gheacht dat rijcste te wesen/ want het al huysen waren die

open

1576.

upen Winckels hielden/ ende vol goets waren/ van alderhande comenschappe/ welcke schade soo groot wert geacht/ als de plonderinghe ofte roof.

De Spaengiaerden inde stadt zijnde/ hebben elc na de beste huysen gesié om die te besitten/ plonderen oft rantsoeneren/ niemant en dorste weygeré haer die te openen. Sy en hebben de eerste dry da ghen gheenderhande wreetheyt na gelaten/ om de Borghers haer tgelt te doen gevé. Wat sy noch van Walsch Krijchsvolck vonden verborgen ofte versteken/ die werden inde navolgende dagen alle doorsteké: Maer de Borgers lieté sy leven/ soo sy haer rantsoen op brochten/ maer die van eenighen aensien waren/ ende niet veel gelts en hadden/ die deden sy veel tormenten aen/ soo wel mans als vrouwen/ die ophangende/ geesselende/ brandende/ ende dierghelycke/ de kinderen oock niet sparende.

Spaensche Furye.

De comanschappen ofte huysraet hebben sy luttel connen rantsoeneren/ midts dat sy gheen middel en hadden om eenich goet van daer wech te voeren/ de weghen buyten terstont al beset zynde van der Staten Krijchsvolc. Nochtans wert geacht eñ geschat/ vande ervarenste die hen best op sulcx verstonden/ dat het ghereet gelt dat sy daer becomen hebben/ boven de veertien tonnen gouts/ oft twintich hondert duysent crooné beliep/ sonder de Juweelen/ Silverwerck/ eñ anders. Eñ de schade des brants is oock wel so vele gheschat. Maer deser sommen en is niet te verwonderen/ nadiésy in eeniger Weduwen huysen wel tnegentich duysent gulden vonden. Noch en creghen sy tghelt niet al/ want daer noch sommige liedé waré/ die meer dan dry hondert duysent gulden by haer in gelde haddé/ die met een cleyn rantsoé outstonden.

Schattinge der plonderinghe ende schade tot Antwerpen.

Van vrouwen-cracht en isser niet veel gehoort geweest/ mits dat sy den eersten nacht so vermoeyt/ laf eñ flau van hongher eñ arbeyt waren/ oock mede seer verhit int bloet. De naeste dagen waren sy metter gierichheyt bevangen/ eñ daer wert terstont ordere ghestelt/ wt outsach dat sy van buyten hoorden.

Een Spaensch Capiteyn/ genaemt Ortis/ creech het gevangé huys/ genaemt dé Steen/ voor sijnen buyt/ daer hy van alle soorte van gevangené tot rantsoene stelde eñ verloste/ so wel criminelle/ als civile: ooc Herdoopers eñ andere/ van contrarie opinie der Roomscher Kercken: ja ooc Predicanté/ van vreemde eñ nieuwe Ketterije. Al so dispencerende met de Inquisitie vã Spaengié op Sarasijnse wyse.

Sarazijnsche dispensatie over gevangenen

Geenderhande Natien van Coopliedeu/ Spaengiaerden ende Italianen Duytsche/ Engelsche/ etc. en hebben gespaert gheweest. Nochtans van desen roof hebben de Spaengiaerts luttel/ oft niet vele wech ghedragen/ want terstont op de open plaetse/ de Borsse geheeten/ eñ elders/ speeldé eñ tuyschten van alderhande sorten van Soldaten/ ja gemeyn Soldaten hebben thien duysent croonen op eenen dach verspeelt/ om dat sy niet wel raet en wisten om metten schat wech te comen/ want de stadt was besloten. Sommige hebben de ghevesten van Rapieren/ Poingiaerden/ eñ oock Corseletten van fijn louter gout doen maké/ eñ die swert doen over vernissen/ om alsoo onbekent wech te crijghen/ daer de Goutsmeden somtijdts half Coper onder mengden/ eñ haer verlies also weder cregen.

1576.

Menigerhande vrome/ stoute/ seltsame geschiedenissen eñ stucké hebben veel Borgers so wt noot/ nijt/ als omt vaderlant bedrevé/ eñ menigé Spaengiaert in haer huysen vermoort/ principalyck den eersten nacht/ ende selver dien gheplondert/ tlichaem op de straten onder dandere doodé worpende. So datter noyt wetenschap/ manheyt ende cloeckheyt onder de Borghers ontbroken heeft/ maer wel ordinantie.

Aldus wert de machtichste Coopstadt in Europa in haer nootwendige eñ wettelycke tegenweer inghenomen/ een deel verbrant eñ gheheel geplondert/ vande ghemuytineerde Spaengiaerden ende haer medehulpers/ die voor Rebellen by des Conincx authoriteyt wtgheroepen waren/ door middel van sijn Casteel/ daer teghen sy haer niet in tijts ghenoech beschansten/ daer dat jongé Raet/ verborgen haet/ ende eyghen baet/ (tbederf van alle republijcke) niet en ontbrack.

Dese plonderinge ghebeurde den vierden November/ Anno 1 M. D. lxxvj. ende wordt by de inwoonders ende nacomers bedacht ende genaemt de Spaensche Furye.

Ten tijden van dese veranderinge in Nederlant/ is den alderbesten Keyser Maximilianus gestorvé/ den twaelfdé October/ also hy noch arbeyde om in Nederlant dé Vredehandel weder te doen hervatté/ waer van hy twijfelde/ seggende te sien datmen in Spaengien voornam/ tghene haer naemaels soude rouwen. Hy was een wijs/ verresiende/ gheschickt/ eñ vredelief hebbende Vorst/ in diversche spraken/ eñ oock in Religions saken seer ervaren/ die qualyck lijden mochte om Religions saken crijch te voeren/ eñ seyde datter geen so[n]de so groot en ware/ als te willen de conscientien dwingen. Het ghebeurde dat in Junio Anno M.D.Lxxiiij. als Heyndrick de Valloys Coninc van Polé wt dat Rijcke verliet (om de Croone van Vranckrijck te besitten) by desen Keyser/ tot Weené in Oostenrijc geromé was/ daer de Keyser onder ander proposté hem seere dé vrede recommandeerde/ eñ seyde hem cluchtelijck/ dat de gene die met de conscientien te forceren meyndé den Hemel te winnen/ verloren dickmael tghene sy hier op der aerden besaten. Hy is ghestorven als hy ontrent twaelf jaren gheregeert hadde/ tot Regensborch opten Vrijdach/ achterlatende ses sonen/ als Rodolphus/ die te voren Roomsch Coninck zijnde/ Keyser wert/ de tweede van dien name/ Ernestus/ Mathias/ Maximiliaen/ Wenceslaus/ eñ Albertus den Cardinael/ met eelijcke dochteren.

Afsterven des Keysers Maximiliaen/ eñ sijn lof den xij. Octobris.

Geduerende dese geschiedenisse/ hebben tot Gent vergadert gheweest/ om te hervatten den Vredenhandel van Breda/ met agreatie des Raets van State/ van weghen de Prelaten/ Edelen/ Steden/ eñ Leden van Brabandt/ Vlaenderen/ Artoys/ ende Henegouwe/ etc. Jan vander Linden/ Abt van sint Geertruyt tot Loven/ Gysleyn Timmerman/ Abt van sinte Pieters tot Gent/ Matheus Abt van sinte Gislain/ ghecoren Bisschop van Atrecht/ Heer Jan de Mol/ Heere van Eetingé/ Heer Pransoys vã Halewijn/ Heere van Swenegem/ Heer Charles de Gaure/ Heere van Fresijn/ Ridders/ Elbertus Leonius/ Doctoor eñ Profes-

Gedeputeerde totten vredehandel tot Gent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

seur inde rechtē tot Louen/ M. Pieter van Beure/ eñ Quinten du Prats. Van wegen dē Heere de Prince van Orangien der Ridderschappen Edelen/ eñ Steden van Hollant eñ Zeelant/ representerende de Staten der selver Landen/ warē dese nabeschreven/ Joncheer Philips van Marnicx/ Heere van S. Aldegonde/ Arent van Dorp/ Heere van Temsche/ Willem van Suylen van Nievelt/ Heere van Heerartsborghe/ Schiltenapen/ Adriaen van Mylen Doctoor/ Cornelius Coninck Licenciaet/ Paulus Buys Advocaet van Hollandt/ Pieter de Rycke/ Baillieu van Vlissingen/ Anthonis vander Sickelen/ raet in Zeelant/ eñ Andries de jonge Borghemeester van Middelborch. Dese tot Gent vergadert zijnde/ na lange raetslagen over wedersijden/ daer op verstaen hebbende tsept eñ innemen der stadt van Antwerpen/ eñ voornemen der Spaengiaerden/ zijn eendrachtelijck overcomen den achtsten Novembris/ op dese volgende Artijkulē/ verhalende hoewel dat dē vredehandel tot Breda wel begonst was/ eñ datmen tsins gesien hadde dat de Spaengiaerdē haer meer vervordert hadden/ de ingesetene dagelijcx meer te overvallen/ verderven/ eñ in slavernije te brengē/ sonder haer te mijdē diversche muyterijen te maken/ Heerē eñ steden te dreygen/ ende vele plaetsen vyantlijcken in te nemen/ te rooven eñ te branden/ daer door sy waren byde Ghecommitteerde totten Gouvernemente vanden Lande verclaert geweest vyanden van sijne Mt. eñ vande gemeyne welvaert/ waerom de Statē met consent vande voorsz Gecommitteerde/ gedrongen zijn geweest de Wapenen aen te nemen/ eñ daer beneffens om voorderen overlast eñ de eewige verderffenisse vande Landen te verhoedē/ eñ dat de inghesetene van alle Nederlanden/ in eenen vasten vrede ende accoorde vereenicht wesende/ ghesamentlijcken souden doen vertrecken de voorsz Spaengiaerden ende haer aenhangeren/ Lantschenders/ eñ die wederomme te stellen int gebruyck van haren ouden rechten/ Previlegien/ costuymē eñ vryheden/ mits welcken neeringe eñ welvaert inde selve wederom soude moghen keeren.

Pacificatie van Ghent/ Artyckulen.

So wast dat sy by Agreatie vande voorsz Heeren gecommitteerden totten Gouvernemente vande Landē/ volgende den Vredehandel tot Breda begost/ ter eeren Gods/ eñ tot dienste van sijne Mt. beslotē/ tusschen de partijen eñ Landen een eewige vaste vrede/ verbont eñ eenicheyt/ onder de voorwaerden/ ende conditien als hier naer volcht.

Pacificatie van Ghent/ gemaect den den achtsten Novembris Anno M. D. Lxxvj.

1. Eerst dat alle offentien injurien/ misdaden eñ beschadicheden/ gheschiet ter saken vande troubelen tusschen den inghesetenen vande Provintiē/ die in dit tegenwoordich Tractaet gecomprehendeert zijn/ soo waer ofte in wat maniere dat het zy/ sullen vergheven/ vergeten/ ende ghehouden zijn als niet gheschiet/ sulcx dat ter oorsaken van dien geene mentie ghemaeckt ofte yemant aenghesproken en sal moghen worden.

2. Dien volgende/ belovē de voornoemde Staten van Brabandt/ etc. mitsgaders de gene van dander zijde/ ongeveynsdelijcken eñ in goeder trouwen/ van nu voortaen te onderhouden eñ onder de ingesetene vande Landen te doen onderhouden/ een onverbrekelijcke vrientschap eñ vrede/ eñ in sulcker voegen elcanderen tallen tijdē/ eñ in alle occurentien by te staene met raet ende daet/ goet eñ bloet/ eñ in sonderheyt/ om wt den Lande te verdrijven/ eñ daer buytē te houden de Spaensche Soldaten/ eñ andere wtheemsche eñ vreemde/ ghepoocht hebbende buyten wege van recht/ de Heeren eñ Edelen tleven te benemen/ den rijcdom vanden Lande te haerwaerts tapplicqueren/ eñ de Gemeynte voorts in eeuwighe slavernije te brengen eñ houden/ omme ten welcken ende alle andere te furneren/ wes noodich wort ter resistentien vanden genen die haerlieden hier inne metter daet souden willen contrarieren/ de voorgenoemde Bontgenoten eñ gheallieerde/ oock beloven haer bereedt eñ volveerdich te laten vinden/ tallen nootlijcken eñ redelijcken contributie eñ impositie.

3. Daerenboven is geaccordeert dat terstont na het vertreck vande Spaengiaerts eñ hare adherenten/ als alle saken in ruste eñ versekerheyt sullē zijn/ sullen beyde partijen gehouden zijn te procureren eñ vervorderen de convocatie eñ vergaderinge vande generale Staten/ inder forme eñ maniere als geschiet is/ ten tijden als wijlen/ hoochloflijcker memorien/ Keyser Karel de opdracht eñ transpoort dede van dese erf-Nederlanden/ in handen vande Coninclijcke Mt. onsen genadichsten Heere/ om te stellen ordere inde saken vande Landen/ int generael ende particulier/ so wel aengaende het feyt eñ exercitie vande Religie/ in Hollant/ Zeelant/ Bommele/ eñ geassocieerde plaetsen/ restitutien vande sterckten/ artelerijen/ schepen/ eñ andere saken/ den Coninck toebehoorende/ geduerende de voorsz troubelen/ by die van Hollant ende Zeelant genomen/ als andersins/ so ten dienste van sijnder Mt. welvaert/ eñ de Unie vande Landen/ men sal bevinden te behooren/ waerinne noch van deen/ noch dander syde eenich tegenseggen/ oft belet/ dilaye noch wtstel en sal mogen gedaen worden/ niet meer ten opsiene vande ordinantie/ wtspraken/ ende resolutien/ die aldaer sullen geschieden ende gegeven worden/ dan in exercitie van dien/ hoedanich die souden moghen wesen/ waerin beyde de partijen haerlieden gantselijcken eñ ter goeder trouwē submitteren.

4. Dat vā nv voortaen de inwoonderen/ eñ Ondersatē van deen eñ dander syde/ van wat Lande van herwaerts over/ ofte van wat state/ qualiteyt oft conditie hy zy/ over al sullen mogen hanteren/ gaen eñ keeren/ woonen eñ traffiqueren/ Coomanschapse wijse/ eñ andersins/ in alle vrydom eñ versekerheyt/ welverstaende dat niet ghecooloft ofte toegelaten en sal zijn die van Hollant/ Zeelant oft andere/ van wat Lande/ qualiteyt ofte conditie dat hy zy/ yet te attenteren herwaerts over buyten de voorsz Landen van Hollant/ Zeelant/ ende gheassocieerde plaetsen/ tegens de gemeyne ruste eñ vrede/ sonderlinghe tegens de Roomsche Catholijcke Religie/ eñ exercitie van dien/ noch yemant ter causen vā diē tinjurieren/ irriteren/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576. Pacificatie van Ghent.

irriteren met woorden oft met wercké/ noch met gelijcké acten te schandaliseren/ op pene van gestraft te worden als perturbateurs vande ghemeyns ruste/ andere ten exempele.

5. Ende op dat middellertijt niemant lichtelijck en stae tot eenige begrijpe captie/ ofte perijckelen/ sullen alle Placcaten hier voortijts gemaect eñ gepubliceert/ op tstuck van de heresie/ mitsgaders de crimineele ordinantien by dē Hertoge vā Alva gemaect/ eñ tgevolch eñ executie van diē gesuspendeert worden/ tot dat by de generale Staten anders daer op geordineert zy/ welverstaēde datter geen schandael ghebeure in maniere voorsz.

6. Dat mijn Heere de Prince sal blijvē Admirael generael vander Zee/ eñ Stadthouder van sijne Majesteyt van Hollant eñ Zeelant/ Bommele ende andere gheassocieerde plaetsen/ om in alles te ghebieden so de selve tegenwoordelijck doet/ met de selve Justicieren/ Officieren/ eñ Magistraté/ sonder eenige veranderinghe ofte innovatie/ ten zy by sijnen consente eñ wille/ eñ dat over de steden ende plaetsen die sijne Excelentie nu ter tijt is houdende/ tot dat by de generale Staten na vertreck vande Spaengiaerden/ andersins gheordineert zy.

7. Maer belangende die Steden eñ plaetsen/ begrepē onder de commissie vande Coninclijcke Mt. by hem ontfangen/ die tegenwoordelic onder tgebiet eñ gehoorsaemheyt vā sijne Excie. niet en staen/ sal dit point gheschorst blijven/ ter tijt ende wijlē de selve stedē/ eñ plaetsen haer metten andere Staten gevoecht hebbende/ tot dese Unie eñ accoort sijne Excelentie henlieden sal ghegeven hebben satisfactie/ op de poinctē daerinne sij lieden haer souden vinden geintereseert/ onder sijn Gouvernement/ tzy ten opsiene vande exercitie vā Religie/ oft andersins/ op dat de Provintien niet gedememebreert en worden/ om alle twist ende tweedracht te schouwen.

8. Eñ en sullen middeler tijt gheene Placcaten/ Mandamenten/ provisien noch exploten plaetse hebben/ inde voorsz Landen ende Steden by den voorsz Heere Prince gheregeert/ dan de gene by sijn Excelentie ofte by den Rade/ Magistraten ofte Officiers/ aldaer gheapprobeert/ ofte gedecerneert sonder prejudicie voor dē toecomendē tijde/ vanden resorte vanden grooten Rade van sijne Mt.

9. Is mede onderspoken/ dat alle gevangenen ter saken vande voorledene troubelen/ namelijck/ de Grave van Bossu/ sullen vry eñ los gelaten wordē/ sonder rantsoen te betalen/ maer wel de vangenisse costē/ ten ware nochtans/ dat de rantsoenen voor date van desen betaelt ofte daer van overcomen ende gheaccordeert ware.

10. Is voorts veraccordeert/ dat de voorsz Heere Prince/ ende alle andere Heeren/ Ridderen/ Edellupden/ particuliere persoonen eñ ondersatē/ van wat state/ qualiteyt ofte conditie die zijn/ midtsgaders hare Weduwen Dowaigieren/ kinderen ende erfghenamen/ van de een ende de ander zijde/ gherestitueert zijn in huerlieden goederē/ name ende fame/ ende sullen oock moghen aenveerden ende de possessie aennemen/ van alle heure heerlicheden/ goeden/ prorogativen/ actien ende crediten/ die niet vercocht oft ghealieneert en zijn/ in sulcken staet als die voorsz goeden nu teghenwoordelijck zijn/ ende te dien effecte/ zijn alle deffaulten/ continuatien/ arresten/ sententien/ satissementen/ ende executien ghegeven ende gedaen/ sedert den aenvanck vande troubelen inden Jare M.D.Lxvj. soo wel om saken vander Religie/ als omt aennemen vande wapenen/ met tgene daer na gevolcht is/ ghecasseert/ gherevoceert/ doodt ende te niete ghedaen. Ende sullen de selve/ mitsgaders alle schriftelijcke proceduren/ acten/ eñ citatien/ te dien ghesluct/ vernielt ende inde registers geroyeert worden/ sonder dat noodich zy hier toe ander bescheyt te nemen oft provisie te verwerven/ dan dit teghenwoordich tractaet. Niet teghenstaende eenige incorporatien/ rechten/ costuymen/ Previlegiē/ prescriptien/ so wel legale/ conventionele coustumiere/ als locale/ noch eenige andere exceptiē ter contrariē/ de welcke in desen eñ in alle andere saken den voorsz troublen/ concernerende/ sullen cesseren/ ende gheen stede hebbē/ als tot diē by desen (so verre alst noot is) specialijc gederogeert wesende/ oock mede den rechte disponerende dat generale derogatie niet en is/ sonder precedente specificatie.

11. Wel verstaende dat hier onder begrepē sullen zijn/ ende dit tegenwoordich benefitie genieten/ mijn genadichste Vrouwe/ die geselnede des Doorluchtichstē Keurfurst vā dē Rijn/ eertijts achter gelatē weduwe des Heeren van Brederocde/ soo vele aengaet Vianē ende andere goederen/ daer haer Keurforstelijcke ghenade oft actie van haer hebbende/ toe gherechticht is.

12. Insgelijcx sal hier in begrepen wesen de Grave van Buerē/ so veel aengaet de stadt/ slot ende Lande van Bueren/ om de selfde by de voorschreven Heere Grave/ by vertreck vanden Garnisoene ghebruyckt te worden/ als sijn eyghen toebehoorte.

13. Ende sullen te niete ghedaen ende afgeworpen worden de Pilaren/ Tropheen/ Inscriptien ende andere teeckenen/ byden Hertoghe van Alva op gherecht/ tot schande ende blamatie/ soo vande boven ghenoemde/ als van allen anderen.

14. Aengaende de vruchten vande voorschreven heerlicheden ende goeden/ tverloop eñ de tachterheydē van de dowarien/ tochtē/ pachten/ chijnsen ende renten/ so op des Coninck Landen/ Steden/ ende alle andere/ die voor date van desen verschenen/ ende nochtans niet betaelt/ noch ontfanghen en zijn by syne Mt. ofte sijns actie hebbende/ die sal elc int syne moghen ghenieten ende ontfangen.

15. Wel-verstaende/ dat al tghene datter ghevallen is/ soo wel van de voorschreven erfgoeden/ renten/ als andere goeden/ zedert S. Jansmisse Lxxvj. lestleden/ sal blijven ten profijte van den ghene haer recht hebbende/ niet teghenstaende dat daer af byden Ontfangers van confiscatie ofte andere/ yet ontfangen oft geint ware/ daer af in sulcken ghevalle/ restitutie ghescheiden sal.

16. Maer by soo verre eenige jaer-scharē vanden voorsz pachten/ renten/ ofte andere incomen van sConincx wegen/ by titule vā confiscatie/ aengeslagen eñ gegeven warē/ so

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16.

1576. wort elck ouer ghelijcke jaerscharen/ vrij/ los eñ quijte ghehouden vande reele lasten eñ opstal wt syne goede gaende / soomẽ ooc t'allen tyden insghelijcx vrij/ los ende quijte ghehouden sal zijn van alle renten / staende op de landen ende die goeden / diemen mits de voorleden troublen niet en heeft connen ghebruycken / in alles na raet vanden tyde dat selue belet ende ongebruyckt wt oorsake voorsz. ghebeurt is.

Pacificatie van Ghent.

17. Nopende de huyscatheelen ende andere meubelen/ die aen beyden zijden te niete ghedaen / vercocht/ofte anders ghealieneert zijn / daer af en sal niemandt eenich verhael hebben.

18. Ende aengaende de erfgoeden / huysen ende renten/die by titule van confiscatie vercocht/ofte ghea llieneert zijn/de generale Staten sullen in elcke Prouintie / ende wt de Staten vande selue/deputeren Commissarisen om kennisse te nemen vande swaricheden/in dien daer eenighe vallen/om redelicke satisfactie te doene/soo wel aenden ouden proprietarisen / als aenden coopers eñ vercoopers vande voorsz. goeden ende renten/voor hen regres eñ euictie respectiuelic.

19. Van ghelijcken sal geschieden/nopende tverloop vande personele renten eñ obligatien/eñ alle ander pretensien/ clachten eñ dolenten/als de geintercesseerde/ter oorsake vande troublen/sullen naemaels aen weder zijden willen intenteren ende voorstellen/in wat manieren dattet zy.

20. Dat alle Prelaten eñ andere Geestelicke persoonen/wiens Abdyen/stiften/foundatien ende residentien buyten Hollant eñ Zeelant gelegen/eñ nochtans binnen de selue landen ghegoet zijn / sullen wederomme comen inden eygendom ende int gebruyck vande selue heure goeden als voren/ten opsiene vanden weerlicken.

21. Maer wat belanget den Religieusen eñ andere geestelicke / die binnen de voorsz. twee Provintien ende heure gheassocieerde/ gheproffessyt oft gheprebendeert / ende daer wt ghebleuen ofte ghetrocken zijn/ gemerckt dat den meestendeel van heure goeden ghealieneert zijn / den seluen salmen van nv voortaen verstrecken redelicke alimentatien/nessens de gheblevene/ofte anders/ sal hem mede toegelaten worden tgebruyck van heure goeden/tot verkiesinghe nochtans vande Staté/alles by provisie eñ tot onderstant op hen vorder pretensien/by den generale Staten verordent sal wesen.

22. Voorts is geaccordeert / dat alle giften / exheredatien/ende andere dispositien: Inter viuos, vel causa mortis, by particuliere ende private persoonen ghedaen/daer by de gherechte erfghenamen ter saecken vande voorsz. troublen ofte vande Religie / van heure gherechte successie versteken/vermindert oft onterft zijn/ wt crachte van desen ghehouden sullen worden / als ghecasseert ende van gheender weerden.

23. Eñ alsoo die van Hollant eñ Zeelant om de costen vander Oorlogen beter te vervallen/alle specien van gout ende siluer ten hooger prijse gestelt hebben/ die sy in ander Provincien niet en souden connen sonder groot verlies wtgeuen/is besproken/dat de Gedeputeerde vande generale Staten ten eersten mogelic zijnde/adviseren sullen/ om daer op te nemen eenen generalen voet / ten fyne/dat den cours vande voorsz. Munten eenvoudelic gestelt zy/ also na alst doẽlic is/ tot onderhoudenisse van deser Vnie/eñ van den gemeynen coophandel aen weder zijdẽ. 1576

24. Voorts op het vertooch gedaen/ by de ghedeputeerde van Hollant eñ Zeelant/ ten fyne / dat die generaliteyt van alle die Nederlanden soudẽ theuren last nemen/ alle die schulden die mijn Heere de Prince gecontracteert heeft/omme te doen syne twee expedicien ende geweldige heyrtochten/ ten welcke / so wel die van Hollant eñ Zeelant/ als de Provintien ende Steden die hen inden lesten tocht ouergauen/verbonden hebben gheh.dat(so sy seyden) Is tselue poinct ghestelt ende ghelaten/ ter discretie ende determinatie vãde generale Statẽ/ den welcken / alle sakẽ geappeyseert zijnde/daer van rappoort oft remonstrantie ghedaen sal worden/om dien aengaende / sulckẽ regard ghenomen te worden als behoort.

25. In dit ghemeyn accoort ende Pacificatie / en sullen niet begrepen zijn/om te genieten tbeneficie van dien/de Landẽ/Heerlicheden eñ Steden houdende partye contrarie / tot dat sy hen effectuelicken sullen ghevoecht hebben met deser confederatie/ dwelck sy sullen mogẽ doen alst hen gelieft.

Aldus ende inder manierẽ voorschreuen/ is de voornoemde Pacificatie tot Ghent/ op het Stathuys den achtsten Novembris Anno M.D.Lxxvj. by beyde de voorschreuen partijen gesloten ende geteecken.

Welcke Ghentsche Pacificatie wert naemaels vanden Coninck gheconfirmeert/ mits dat van Bisschoppen/Abten/ende andere geestelijcke persoonen/ooc vande Doctoren der Vniversiteyt van Louen by hare opene brieuen geadviseert ende geattesteert wert / dat nae de ghesteltenisse der affairen vande Landen dat tvoorschreuẽ tractaet niet in en hielt/dat den heyligen geloone eñ der Catholijckische Religie nadeelich was/ maer ter contrarien/ tot voorderinge vande seluighe/ oock van ghelijcken die vanden Raede van State/oock gheattesteert nae de ghesteltenisse der affairen doen zijnde/ ende dat het oock niet en was derogerende ofte preiudiciable de authoriteyt/ hoocheyt/ eñ behoorlijcke gehoorsaẽheyt vandẽ Coninc.

Ghentsch[e] Pacificat[ie] vanden Co[n]inck ge[con]firmeert [met] sekere alt[e]ratien.

Geduerende desen Vredehandel/ ende de plonderinge van Antwerpẽ / heeft de Graue van Reux / Gouverneur van Vlaenderen/also wy hier voren verhaelt hebben/het Casteel tot Ghendt beleghert / ende als hy Crijchsvolck/artelerije ende Munitie vanden Prince van Orangien vercregen hadde/ heeft hy dat den seuenden Novembris by den Heere van La Motte doen beschieten op twee plaetsen / eñ oock doen bestormen maer te vergheefs. Daer nae is de Graue van Lalain(generael van des Staten volc in absentie vanden Hertoch van Arschot) met den Marquis van Haure daer ghecomen. Als nv de bressen ghemaeckt waren/ ende dat de Spaengiaerden onder Antonio

t'Casteel v[an] Gent by [de] Graue v[an] Reux [en] de Stat[en] gewon[nen] vij. [No]v[em]bris.

Davalo[s]

1576. Davalos Maldonado / Luytenant van Mondragon/versochten te Parlementeren zijnde maer hondert ende vijftich sterck/ ende ghebreck van Poeder ende victalie hebbende en conde den Colonel la Garde met haer tracterende/ niet accorderen over haer wapenen. Maer soo den Heere van la Motte haer beloftē ofte presentatien gedaē hadde van gelt voor haer wapenē te geven/ hebben sy haer overghegeven/ behoudens lijf eñ goet/den elfden November wt treckende/eñ passeerden nae Vranckrijc. Daer trocken binnen een vaendel van den Grave van Reux/ een vaendel van den Heere van Noyelles/ eñ een van des Princen vā Oraengiē vaendels. Daer was binnen de Huysvrouwe vandē Colonel Mondragon/met het meeste deel van sijnen goede/ waer door hy Ziericzee ende de Eylanden/met het gheschut verlatende/track voorby de Riviere van Antwerpen / met weynich volck /om dat te ontsettē/versoeckende dat de Spaengiaerden binnen Antwerpen hem souden assisteren / maer het was te vergeefs/mits dat niet een van haer daer en wilde nae hooren. Eñ also syn volc meynde Ruppelmonde op de Schelde in te nemen / werden sy vander Staten volck gheslaghen/ende verstroyt/met verlies van ontrent hondert mannen/ eñ haren Oversten/ende de reste begaven haer inden dienst vande Staten/die van Vlaenderen hebben oock met ghelde de Duytsche knechten/ die binnen Denremonde laghen/ vande Polwylers regiment/ten lesten doen vertreckē.

Coninckx van Spaengien brieven afgheworpen inhout.

Ontrent desen tijdt werden oock eenighe brieven des Coninckx afgheworpen / die aen Roda geschreven werden/ hem hoogelijc bedanckende/ dat hy de brieven die hy int Casteel van Antwerpen gevonden hadde/ verbrandt hadde. Het was te dencken dat het moesten brieven ende schriften zijn vanden Hertoch van Alva/ende Commandador/ eñ sConinckx brieven/inhoudende veel secreten/ die den Coninck niet en wilde vande Lantsaten geweten hebben.

Den Hertoch van Aerschot (zijnde als hooft vanden Raet van State / nae de doot vandē Commandador) dede de Spaengiaerden ende Roda vreesen/ ofte door den voorsz Arschots authoriteyt die brieven ende secreten des Coninckx mochten ontdeckt worden/ want Roda wiste oock dat sConinckx voornemen was/ hem oock quijt te maken vanden Hertoch van Arschot /alsoo hy met de Graven van Egmont ende Hoorne / eñ den Marquis van Bergen ende andere ghedaen hadde. Selve dese afgeworpē brieven hielen in/datmen soude dissimuleren met den Hertoch van Arschot/ Grave van Mansvelt eñ andere/ eñ en maeckten gheen werck vanden Heere van Hese / Glimes ende Bevre/hem verblijdende dat sy by Thienen gheslaghen gheweest hadden / hopende dat tselfde alle de rebellen overcomen soude. Hy belaste Roda de gemuytineerde contentement te geven/ eñ de selve in haer garnisoenen te doen trecken/ eñ datmen sijn beste dede om te casseren het nieuwe opgenomen Krijchsvolck der Staten/ eñ tvolck doen de wapenen nederleggen/ eñ datmen het Casteel van Gent/ Valenchienes ende Wtrecht/wel soude doen versien ende bewaren/ eñ dat hy corts soude senden Don Jan van Oostenrijck / aenden welcken hy soude laten secreete instructien/ hoe hy hem te gouverneren soude hebben/ ende op wien hy hem betrouwen mochte/ eñ dat hy also soude secreetelijckē wech trecken/ sonder Don Jan aen te spreken/ om alle suspitie te weeren. 1576.

Corts daer nae wert weder eenen brief af geworpen/inhoudende instructie voor Don Johan/ by dewelcke men verstont dat de intencie des Coninckx ware / te castijden den Prince van Orangien/ende die van Hollant ende Zeelant/ende dierghelijcke meer.

In dese tijden hoordemen oock / alsoo die van Brabant hadden ghesoliciteert om volcomen restitutie van haer Previlegien / ende afstant ghedaen van Officieren in gestelt teghen de selvighe Previlegien/als namelijck/ Sancio Dauila/die Capiteyn was van het Casteel van Antwerpen/ soo werter ghesept/ dat also Sancio ghetrout hadde een dochter van Brugghe/ by de welcke hy een sone hadde te Brussel geboren/ datmen den selfdē dat Capiteynschap vant Casteel soude geven/ eñ hy soude dan blijven als zijn soons Luytenant: Eñ by diergelijcke middelen meynden sy alle de Staten eñ officien der Landen/ eñ nieuwe Commanderyen te besitten. Men sochte oock vyantschappe tusschen de Heerē te stellen/ als tusschē den Grave van Bossu/ eñ de Heere van Hierges/ dwelc wel de principaelste van verstant eñ ervarentheyt warē onder de Heeren: dandere veel jonc zijnde.

Valencijn met het Casteel wt der Spangiaerden handen gecregen/ de xij. Novembris.

De Grave van Rennenborch / Heere van Vile/ broeder vandē overledenen Grave van Hoochstraten/ Stadthouder vanden Grave van Lalain in Henegouwe/ heeft tot Valenchiene met acht vaendelen van sijnen Regimente die hy by hem hadde/ de Duytsche die daer in Garnisoene lagen/ doen wt gaen/ elc maer eenen Daelder gevende/ den twaelfden November/ eñ heeft met hulpe vande Borghers/ het Casteel belegert/ alwaer dat hondert eñ veertich Spaengiaerts op waren/ die hy gedwongen heeft by appoyntemente de plaetse te verlaten.

Camerijck by den Heer van Ainsi versekert.

Tot Camerijck werdt de Heere van Liegues/ aldaer Gouverneur zijnde/ by den Heere van Ainsi/ vanden huyse van Gaure/ gevangen ghenomen/ ende also de Stadt metten Casteele voor de Staten ende het Lant versekert.

De Statē generael met verlies des stadts Antwerpē/ nu niet connende de vaert vande Schelde gebruycken/ hebben by Borcht een Dorp gelegen wat boven Antwerpen/ ende tegen over Ousterweel/ beneden de Dijcken in Vlaenderen door gesteken/ dat de Riviere der Schelde/ daer eensdeels doorloopen soude/ waer mede sy een vrij Schipvaert becomen hebben/ van Brussel/ Mechelen/ eñ andere plaetsen/ tot in Zeelant/ binnen tLant deure/ bevrijdt vander Stadt/ Casteel ende Schansse teghen over Antwerpen/ een stuck van grooter importancie voor de Stadt. Maer namaels werden de gaten weder toe ghedijckt ende ghestopt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16.

1576. De Staten hebben oock ghetracht haer van Vrieslant te verseKeren / als een Provintie wel gelegen aenden Zeecant/alwaer dat Gouverneer de Gasper de Robles / een ervaren Krijchsman/ met een Regiment Walen. Dese Gaspar was van seer cleynen staet opgecomẽ/geborẽ wt Portugael/van een Dorp Robles genaemt/ so wy verstaẽ/ maer door sijn Moeder (die geworden was de Mamme oft Voetster vanden Coninck Philips) geraeckte hy int Hof/ eñ wert langen tijt Jongen vanden Prince van Orangien/daer hy liefghetal wert/ ende soo ghevoordert/ dat hy troude een schoone rijcke dochter in Walslandt / de welcke hem toebracht sommige Heerlickheden/ als Billy/ Walepert/ ende andere/waer door hy oock wert gemaeckt Colonel van een Regiment voetknechten/eñ heeft door gunst des Gravẽ van Arenberch/dicwils bewint in Vrieslant gehadt/ende na de doot des selvighen/ ende na den Grave van Megen/eñ den vrij Heere van Groesbeeck/wert hy by den Conint gemaect Gouverneur van Vrieslant/ Groeningen/omlanden eñ Drente/ welcke Landen hy als nu lange in bedwanck ghehouden hadde/ door de oude Casteelen van Leeuwaerden/Harlingen/Staveren/eñ de nieuwe Cost Mahorn / Lemmer/ Sloten/ Markum/ende Delfziel/oock selve de stadt van Groeninghen/ aldaer hy Anno M. D. Lxx. een geweldich Casteel hadde doẽ bouwen/ also dat hy daer niet anders regneerde dan oft hy selve Coninck geweest ware/ eñ quam ten lesten tot sulckẽ vermetelheyt/ dat hy byden Coninck dede versoecken om Grave van Billy gemaect te wordẽ. Maer hy vercreech voor antwoorde/dat hy soude hem genoeghen laten/met het ghene dat hy meerder was ghewórden dan sijn verdiensten vermochten. Hy was een Man van grooten moede eñ verstande/ dat het te verwonderen was dat een man sonder Letteren/so wijt in cloecsinnichеyt comen soude. Hy was seer gepresen/ van goede Dijcken die hy in Vrieslant hadde doen maken in sijnen tijde. Hy was den Soldaten straf eñ strenge/ eñ vande selve niet bemint/ om dat hy ghelts genoech hadde/ ende de selve niet en betaelde/door den raet van sijn gierighe Huysvrouwe/ oock wtputtende ende blootende de Landẽ/met alderhande loose vonden ende exactien/ waer door hy qualijck bemint was.

Oude ende nieuwe Casteelen in Vrieslant.

Desen Heere van Billy hoorende vande veranderinghe in Nederlandt/ ende dat de Staten Gouvernement teghen de Spaengiaerden aennamen/heeft gedacht met sijn Regiment Soldaten/ sijn Gouvernement aende Spaensche zijde te houdẽ. Waeromme hy ghedacht heeft sijn Soldaten eenen Eet te doen doen/hem drij maendẽ getrouwe te wesen/ om daerentusschẽ speciael advijs vanden Coninck te hebben/ ofte het sijnen wille ware also met den Prince van Orangien vrede te makẽ/ daer toe hy die wel dochte te brengen door sijn strengicheyt eñ ontsachelicheyt/want hy hem niet en vreesde selfs executeur te zijn / om een stroppe de corde te geven/yemanden selve te hanghen/ worghen/doorsteken/ ofte doorschieten. Hy hadde desen nieuwen Eet alreede sijn voornaemste Hoplieden ofte Capiteynen doen doen/ als Fernande Lopes/ Monceau/ Champy/ende haer Bevelhebberen.

1576. Als hy hier mede besich was/ is tot Groeningen aenghecomen/vande generale Staten gesonden / Fransoys Martini Stella/ een cloeck ervaren Krijchsman/eñ seer gheleert/van Brussel/om de Landẽ eñ Krijchsvolck te induceren tot alle goede ghehoorsaemheyt ende eenicheyt / houdende mette Generaliteyt/aennemende den Vredehandel van Gent / dien te publiceren/met aenbiedinge van alle haer achterheden te betalen/die groot warẽ. Het welcke de Heer van Billy ghewaer ghewórden zijnde/heeft den voorsz Martini door sijnen Provoost doen vanghen ende pijnigen/ verwondende hem seer deerlick met sijn eygen hant. Nochtans en bekende hy niet / maer vont behendelijcken middel in sijn gevangenisse door sijnen Medecijn die Griecx conde ende sprack / eñ oock door sijn bedeckte vrienden / so dat hy sijn commissie tot executie stelde. Want als Billy metten Eet sijn Krijchsliedẽ eñ Provintialen te doen sweeren/heeft willẽ voortvaren/ende den xxiij. November dien sijnen Hopman Losy voorgehouden/so heeft Losy hem ontschuldicht op sijn Bevelhebberen. Waer over hy seer gestoort wert / ende ontboot terstont des selvigen Sergianten ende Corporalen / die den Eet ooc weygerden te doen/al door den voorsz Martini geinformeert zijnde/ seggende dat sy over neghen jaren sijne Majesteyt geswooren hadden/by welcken Eet sy ghedachten te leven ende sterven. Waer op hy groote dreyghementen gebruycte/twelck dese terstont veroorsaecte met haer Krijchsvolck te besluyten/liever den Colonel aen het lijf te tasten/ daer toe sy oock beweechden tvaendel van Villers / dat doen op de wacht was/ wel wetende dat dẽ Colonel niet slapen en soude sonder hem te wreken/ alsoo het bynaest oock ghebeurde.

Rebelli... Groeni... tegen B... ly/voor... Staten ... no M. D. lxxvj.

Want de Heer van Billy hadde tgrof geschut met Hagelen doen vullen / ende Hopman Lopes die den Eet ghedaen hadde belast/met sijn vaendel Losys vaendel te vernielen / als hy voorby te wacht soude treckẽ. Maer Losys vaendel daer van gewaerschout zijnde/ trockẽ eenen ongewoonelickẽ wech omme/ eñ alsoo comende (haer roers met scherp geladẽ zijnde) op de Merct/daer hy logeerde/ tCasteel noch niet volmaeckt zijnde/voor des Coronels Logement/so en beden sy niet den gewoonlickẽ eerenscheut/ hoewel sy vanden Wachtmeester toegeroepen werden/ dat sy souden los schieten/ Sy riepẽ weder/ men soude eerst gelt geven/om cruyt ende loot te coopen: Waer over eenen allarm gerees/ Losy sijn volc vermanende dat sy souden haer voornemen sien te volbrengẽ: daer op is het vaendel van Villers dat vander wacht trecken soude / haer toegevallẽ. Lopes met sijn vaendel by het geschut ghewacht hebbende/ eñ hoorende het geruchte/ brocht sijn volc op de Merct/ om haer opt lijf te vallen: Maer die siende haer ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1576.

Colonel Billy wort tot Groeningen gevangē van syn krijchsvolck den xxiij. Novēbris/ M.D. lxxvj.

ghesellen alsoo gesint/ riepen/ schiet niet/ wy willē doē als ghy/ vergetende den afgedrongen eet/ soo dat den Capiteyn Lopes hem salveren moeste in eē Backers huys. Aldus samen versterct zijnde/ riepen sy den Coronel Billy wt syn huys/ die terstont metten hoet inde hant seer vriendelijcken dese syn Soldaten heeft aenghesproken/ ende heeft haer ghelt ende vele schoone woorden aenghebođen. Maer het en mocht al niet helpen/ sy sloeghen hem boeyen aen beyde de beenen/ ende bewaerden hem met een dicke yseren keten/ op het Rechthuys/ alwaer hy seer veel spyts ende trots/ met woorden ende wercken moest hooren ende lijden.

Van daer liep het Krijchsvolck voort nae het huys vandē Heere van Rijsbroec/ syner outsten Dochters man/ zijnde synen Luytenant/ die sy oock by hem ghevangen steldē. De Hoplidē/ Champy/ Villers/ Monreau/ oock Losy leyden sy oock ghevangen met haer Vaendels/ eensdeels met haren wille/ om dat syt niet te verantwoorden hebben souden/ eñ vercoren eenē Eletto onder haer. Sy liepen ooc nae de wage/ daer de stroppa de Corda was/ braken die in stucken/ ende verbrandense op de Marct/ roepende/ Vive le Prince, Vive les Estats. Sy hebben oock den Commissaris Fransoys Martin Stella/ vande Staten ghesonden/ met groote vierichheydt wt syn boeyen ende ghevanckenisse verlost/ den welckē sy op de Marct brochten/ eñ hebben hem indē name vande Staten/ den Eedt van ghetrouwicheyt gedaen. Sy hebben den selven terstont met eenige gecommitteerde van harent weghen/ ende van des Staten wegen/ na Brussel ghesonden/ presenterende haren dienst den Staten/ begeerende eenen anderen Coronel/ ende betalinghe/ ende oock te weten in wiens handē sy de Stadt leveren soudē. De Borghers hierentusschen seer verbaest ende verschrict zijnde/ vreesende op de wijse van Antwerpen ende Mastricht gheplondert te worden/ deden versoecken dat sy het Casteel (als een nieuwicheyt tegen de contracten) souden moghen afworpen/ ende ontlast worden van Garnisoene. Dit ghescheide al den xxiij. November. Sanderdaechs sochtē de Soldaten Christoffel Vasques/ Colonel vant Zutphen/ die sy vonden in het Minnebroers Clooster/ in een cappe stekende/ gheschoren als eenen Monnick/ zijnde van een Minnebroer ghewesen/ ende brochten hem in sulcken habijt op de Marct/ roepēde/ sy haddē weder eenē nieuwen Bisschop. Den Provost wert in des Pastoors huys in een schouwe ghevonden. Dē Wachtmeester sochtē sy int hoerhuys. Ten lesten vonden sy hem in eenen Papenroc. Sy vinghen oock Hopman Fernando Lopes: oock Doctoor Forien Westendorp/ Raetsheer in Vrieslant/ Barnicourt/ Hopman van Delfziel/ ende Sterck/ Capiteyn vā Damme/ met haer vaendels. Daer werde oock ghevanghen ghebrocht den Capiteyn vant Casteel van Leeuwaerden. Bustammant eñ Ganton Capiteyn van Staveren/ zijnde vande selve Regimente/ hielden oock met dese Soldaten.

1576.

Rennenburch wort ghesonden in Vrieslāt in Januari M.D. lxxvij.

De voorschreven Fransoys Martini Stella tot Brussel den Staten alles vertelt hebbende/ soo resolveerden sy daer te seynden by provisie Jorge de Lalaing. Riddere/ Baenderheere tot Vila/ Capiteyn over een Bende van ordinantie/ ende Colonel van thien Vaendelen knechtē/ die namaels by transpoorte van synen oom dē Canonic/ Grave vā Rennenburch wert. Desen wert instructie ghegheven met goeder ordeninghe de Landen onder de Staten generael te brenghen/ de Soldaten contentement eñ betalinghe te geven/ eñ te doen publiceren de Pacificatie van Gent/ de Heere van Billy met de andere gevangenen opt Slot van Leeuwaerdē te senden (die naemaels door het eewich Edickt van Don Johan/ los ghelaten werden.) Aldus is de Grave Rennenburch als Gouverneur in Vrieslandt ghecomen/ synen last te volbrengen/ verselschapt met een wel gheleert cloecksinnich Edelman van dien Lande/ Poupenis Ufkēs/ met Hendric vā Openbruch/ Fransoys Pijpenpoy. Eñ Lancelot Parasyts/ Commissaris der Monsteringe/ betaelde na afkeninge den Soldatē ten vollen/ beloopende ontrent seven tonnē Gouts. Hy ontfinc de stercte van Delfziele/ eñ stelde daerin den Hopman Aelke Wyckels/ den vijfthienden Meert. Daer nae deden die van Groeninghen hem ende de generaliteyt den Eet/ ende hy dede het Casteel afworpē/ het hadde vijf Bollewercken/ gelijck dat van Antwerpen/ maer niet soo groot/ het lach inť Zuytoost eynde der stadt/ inde hoochde na de Drente toe/ het wert met groote vierichheyt afgeworpen/ alleman/ ja oock de reysende lieden werden ghedwongen daer aen te helpen/ soo dat het Casteel gheen beter gheluck en hadde/ dan het ander dat Edtsaert Grave van Oostvrieslant/ Anno M.D.v. daer ontrent de selve plaetse gebout hadde/ twelck de Groeninghers weder afworpen/ Anno M.D.xiiij. doen sy den Hertoch van Gelre aennamen.

Casteel tot Groeningen wert afghewoꝛpen.

De Staten generael/ ende Raet van State hebben dē twaelfdē December tot Brussel/ wt dē naem vandē Coninc een Placcaet wtghegeven/ waermede alle Magistraten/ Colegiē vā Wettē/ Kerckē/ Capittelē/ Gulden/ Collegien ende Compainie belast worde/ binnen acht dagen na de publicatie over te brengen alle goude ende silvere ketenen/ ende alle gout ende silverwerck in haer bedwanc zijnde (wtgesondert der Kercken Ciborien/ Cruycen/ Reliquien/ ende andere geconsacreerde dinghen) om daer ghelt ofte Munte af te slaen/ alles op verbeurte van dobbel van dien. Ende sy souden hebbē van silver/ voor de once achtē dertich stuyvers/ ende vande once croon gout/ twee eñ twintich Guldens/ daer voren brieven van Constitutien/ van renten ofte penninghen in behoorlijcker formen nemende/ wel verstaende dat de gene/ die daer gout ofte silver souden wilden redimerē/ souden sulcx mogen doen ten selven prijse/ alles op de obligatie vande voorschreven Staten/ tot gracelijcken interest/ volghende den voet genomen/ te weten/ op erffelijcke renten den penninc

Placcate ofte gebot alle Magistraten/ Kercken ende Colegien over te brenghen alle Gout ende silverwerck den twaelfden Decembri.

twaleve

1576. twaelve/ veerthiene/ ende sesthien. Ende lijfrenten tot eenen lijve/ den penninck sesse ofte sevene / eñ tot twee lijven den penninc acht neghen ofte thien.

In Januario hebben de Schotten/ dienende de Staten onder den Colonel Balfour/ ontrent Luyc by Jupiliaen/ een hoop Spaengiaerden ontmoet / in de vellinge/ die sy dapper overvallen ende gheslaghen hebben / daer veel doot blijvende / de reste binnen Maestricht vluchtende.

Die van Wtrecht hebben oock ghesocht de Spaengiaerden die het Casteel bewaerdē/ ontslagen te wesen/ dit Casteel hiet Vredenburch / als vredebewaerder daer ghemaeckt zijnde/ by den Keyser Carel den vijfden / doen hem den Bisschop van Wtrecht die overheerlijckheyt ofte souverayniteyt der Stadt ende Lande van Wtrecht / die hy besadt/ over geresigneert hadde/ daer mede in bedwanck ende ruste ghehouden werden diversche partyheden/ die daer doe regneerden /de welcke groote oorsake waren/ van des Bisschops resignatie. Op dit Casteel lach als Gouverneur Franciscus Ferdinando d'Avila/ met ontrent hondert Spaengiaerden/ die de Borghers wilden doen vertrecken/ geassisteert zijnde vanden Grave van Bossu / die nu wt de Hollandtsche ghevangenisse los was/ hem lutter bedanckende vanden Spaengiaerden / die in syn soo langhe ghevanghenisse voor synen dienst hem gheenderhande respeckt gedraghen hadden na de qualiteyt van synen persoone. De Spaengiaerden den xxj. December merckende gereetschappe vā belegh op sinte Thomas dach / syn wt het Casteel inde Stadt ghevallen/ ende hebben een deel Borghers vermoort/ ende tvier inde naeste huysen gesteken / twelck sy snachts daer na noch meer deden/ ende hebben dagheliјcx so vele sy conden inde Stadt geschoten/ ende groote schade gedaen. De Borgers hebben haer/ so sy best conden tegen het Casteel beschant/ alomme het gheschut daer teghen stellende eñ rontom t'Casteel beleggende/ eñ hebbē te leste hoe wel sy seer benaut waren/ niet willen overgheven. Dies Don Johan tot diversche tyden moeste schryven dat over te gheven/ dat den Capiteyn niet doen en wilde/ maer wel Bossu in handen stelle/ van weghen den Coninck. Ende so ist overghegeven den xviij. Februari daer wt treckende. Daer nae is de Stadt weder onder het Gouvernement vanden Prince van Oraengien ghecomen / ende het Casteel is naemaels geheel afghebroken met consent van Don Johan [illegible] daer in [illegible] soude.

Desen Capiteyn Francisco Fernando d'Avila trac na [illegible] by Capiteyn [illegible] die t'Casteel van [illegible] met [illegible] alsoo oock Alonso Lopez Gallo [illegible] van Culenburch dede. Dese drie Capiteynen trocken alsoo t'samen na Antwerpen by d'ander Spaengiaerden/ ende alsoo werdt Hollandt ontslaghen vande Spaengiaerden/ [illegible] ghecomen.

Een [illegible] daghe dat de Spaengiaerden

Het Casteel vā Wtrecht beleghert/ overgegeven eñ afgebroken den xviij. Februarij.

haer furie met moordē/ branden/ eñ plonderen in Antwerpen thoonden/ was den Heere Don Jan van Oostenrijc/ Bastaert Sone vandē Keyser Carel den vijfden/ van den Coninck voor Gouverneur in de Nederlanden ghesonden/ tot Lutzenburch gearriveert/ secretelijc by Poste door Vranckrijc ghepasseert/ met Octavio Gonsago/ eñ ses andere: hy was onbekent int Hof te Parys / daer hy den Coninck sach ter tafelen sitten. Dese int Lant gecomen zijnde/ heeft hy geschreven aende Spaengiaerden t'Antwerpen/ ende aenden Raet ende generale Staten tot Brussele. In syn brieven aen de Staten/ thoonde hy eenichsins qualijck te vreden te wesen/ over den overlast die den Lande aenghedaen was/ belovende dat tselve niet onghestraft soude blijven/ so sy den Coninck bewesen behoorlijcke gehoorsaemheyt/ ende onderhielden de Roomsche Catholijcke Religie in haer geheel. Ter contrarie nochtans/ soo sy wilden in obstinaetheyt ende moetwillicheyt voort varen / hy ware oock versien/ ende ghe resolveert soo wel tot krijghe als vrede: Gheheel nae de instructien vanden Spaenschen Raet/ daer Hopperius ende andere/ geheel van contrarie advijse waren.

Den Raet van State zijn int eerste verwondert geweest/ dat hy niet naerder ofte selve tot Brussel en quam. Maer sy hebben haer noch meer verwondert vande forme ende inhout van syn schrijven/ twelck ghenoech scheen hen te dreygen/ die doch meynden haer last alles ten besten volbracht te hebben / betoonende hem niet als haren Gouverneur/ maer als haer partije. Dat achterdencken vermeerderde daer na noch meer / om dat hy hem onder haer niet en wilde laten vinden/ dan op Estagiers/ ende haer Krijcksvolc onder particulier gebiet te hebben/ oft een groot deel daer van tot syn versekeringhe/ als oft syn vyanden waren gheweest. Dit heeft terstondt de generale Staten eñ de gantsche Landen seer vreemt ghedocht/ ende oorsake van alle quaet vermoeden ghegheven te meer door dat sy wel merckten/ dat de ghemutineerde eñ rebelle Spaengiaerden/ eerst secretelijck eñ daer nae openlijc/ alle faveur ende acces by hem vonden. Oock over peynsden sy [illegible] daer hy vā besaemt was/ als ontrouwelijck ghehandelt te hebben in Spaengien met de Moriscos van Granaden ende oock over de doot van Don Carel de Prince vā Spaengien/ oock mede met de Coninghinne van Spaengien. Ende nae het gheruchte/ dat haer die daghelijcx ontrent hem waren [illegible] [illegible] scheen het dat hy [illegible] Gouvernement [illegible] te [illegible] [illegible]

1576. heyt eñ authoriteyt vandé Coninc/ te meer ongdelijc/ om dat sy generalijck in Spaengien ghesuspecteert waren/ ende gehouden werden voor Luterianen/ ende Ketters.

De Staten generael oock tot Brussel vergadert zijnde/ bestaende insonderheyt van ghedeputeerde der Prelaten ende Gheestelijcheyt/ vanden Edeldom/ ende vande Steden ende Leden der Landen/ tot deselvige behoorich/ onder een wettelijcke onderdanicheyt van haren natuerlijcken Lantsheere/ na wtwijsen haerder Previlegié/ costuymen/ Wetten/ ende oude hercomen by haren Prince selfs beswozen/ vonden mede eensaemichlijcken dese maniere van procederen van Don Jan seer vreemt/ te meer door dat sy verstondé wt Spaengié dat het regiment/ feyt ofte bedrijf der Spaenscher Soldaten/ aldaer niet qualijck/ maer voor goet/ ende wel ghedaen/ ghehouden wert/ ende datmen in stede van straffe/ den Oversten ende Capiteynen meer geschencken ofte vereeringhen reede maeckte. Oock vernamen sy daerenboven by afghewozpen brieven/ hoe dat Don Jan last hadde/ in als te volghen sulcke instructien/ als Jeronimus Roda tAntwerpen ghelaten hadde/ by een Spaens Coopman/ Jeronimus Lopes gheheeten/ gheensins volghende de advijsen ende instructien vanden Raetsheere Hopperum/ ende ander Nederlandtschen Raet in Spangien/ diemen maer ghebruyckte om wel voeghens wille/ personagien te spelen. Datmen corts daer na oock wel vernam dat Roda in Spaengien gheheel het bewinc vande Nederlantsche saken hadde.

Het efect vande instructie van Don Johan was/ dat hy soude toesien met schoon ghelaet van goetwillicheyt/ de herten der menschen inde Landen te winnen/ om met hulpe vande selvighe/ Hollandt ende Zeelandt te dwinghen/ ende oock de andere nae verdienste te straffen: Daerentusschen soude hy wel moeten dissimuleren. Hoewel dese instructie niet metten eersten bekent en waren/ soo werden de generale Staten ende Edelen nochtans terstont van hem vervreemt door syn ongheschickt procederen. Waeromme sy hebben aenden Prince van Oraignen/ als een oudt ervaren Raetsheere/ [illegible] van State [illegible] [illegible] [illegible] den lesten Nouember Anno M. D. Lxxvi. [illegible] [illegible] [illegible] volcke.

[illegible]

Ghemerckt dat de Heere Don Johan scheen te willen volgen de voetstappen van de voorgaende Gouverneurs/ dat sy [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

waer alleenlijck/ om de authoriteyt vande generale Staten tonderdrucken/ die sy behoorden te mayntenerren/ nae schuldighe plicht/ ter instancie en ten aensiene van eené ontallijcken hoop Edelen ende goede Borgers en volcke/ die hen op haer verlatende waren/ vande welcke sy vercoré waren/ om die vã alle tyrannye/ gewelt/ ende overlast te beschutten/ hebbende in haer handen gestelt haer lijf ende goet. 1576.

Hy rade oock voorder in geenen handel met hem te tredé/ voor dat eerst de Spaengiaerden ende andere wtheemsche ofte vreemde ten Lande wt waren doen gaen/ niet achtende alle de schoone woorden/ secretende particuliere beloofté/ ofte toeseggingen/ van dat sy souden met gelegentheyt wt gaen/ etc. Gedenckende hoe dat den Coninck selve wt de Landen scheydende/ beloofde den Landen/ datmen de Spaengiaerden soude doen vertrecken/ binnen den tijt van drie Maenden/ maer sy bleven noch wel anderhalf Jaer daer nae noch in de Landen/ eñ het was aparent datse niet souden (dan met ghewelt) vertrocken hebben/ en hadde haer niet den noot daer toe gedwongen door de nederlaghe der Spaengiaerden te Gerby in Affricken ghebeurt.

Dat sy oock toesien souden/ eer Don Jan eenen voet/ macht/ ofte ghebiet over haer Krijchsvolck creghe/ soo over Voetvolck/ als Peerdevolck (want het selfde soude het mes ofte sweert wesen/ om haer alle de keele mede af te steken/ ende tweedrachticheyt te maken.) Dat hy eerst soude verclaren ende besweeren alle der Landen Previlegien te accorderen/ soo wel vande blijde incomste/ als de Chartres hen van Cortenberge verleent/ Anno M.CC.Lxij. eñ Anno M.CCC.xx. Gheconfirmeert van Hertoch Jan van Brabant/ Anno M. CCC. xxiij. Item noch andere tot Loven in Meert/ Anno M.CCC.Liij. hen gegeven. Ende tot Brussel/ Anno M.CCC.Lxxi. eñ by Wencelaus/ ende de Hertoghinne Johanna syn Huysvrouwe tot Antwerpe/ Anno M.CCC.Lxxvi. ende M.CCC.Lxxvij. met diversche andere/ die sy niet en behoorden na te laten/ maer hem geloofweerdige Copie daer van te leveren/ met een menichte van clachten/ die maer te vele de Werelt bekent waren/ hem biddende nae [illegible] vande selvighe/ de Landen te regeren/ dat sy wel wisten/ ende hem openlijck seggen dat het den last van syne Majesteyt waer die te mayntereren/ want hy sulcx alles beloeft hadde. Maer soo hyt selfde anders soude willen voorgheren/ behoorden sy terstonde daer tegen te protesteré/ op datmé haer heden niet soude connen beschuldigen van rebellie/ om dat sy lieden die saecken na haer vermogé voor te staen/ tot den lesten druppel bloets toe. Want so sy soo vry en opentlijc met hem spraken/ sy van haer resolutie ende intentien/ soo souden sy versekert wesen van goede ende absolute antwoorde/ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ende

Verhael vã vade eenigher Privilegien van Brabãt

1576. ende haer crenckende met suspens te houden. Dit vry spreken behoefden haer niet vreemt te duncken/noch Don Johan hem niet te belghen/nademael tot Ghent/ den Coninc selve sulcken absolute resolutie aenghesepdt werde / die welcke alleenlijck causeerde den Coninc/ te beloven de Spaengiaerden te doen vertrecken / alsoo haerder vele noch mochte indachtich wesen. Don Johans versoeck van soo vele Krijchs volck tot sijn Lijfs bewaringhe te hebben/ vande welcke hy sonder twijfel soude willen den gewoonlijcken Eet hebben/dat waer een gewis teecken van mistrouwen dat hy van haer hadde / ende als hy soo veel Krijchsvolck by hem hadde/so soude hy de vergaderinge der Staten willen gebieden/ ofte Wet geven/ende de tegensprekers castijden: Oock ware daer wt wel te bevroeden dat hy niet recht/ofte wel de sake en meynde/naedemael hy hem selven wilde wapenen met haer Krijchsvolc/haer alsoo ontwapenende. Het bestonde niet meerder redene dat hy haer betroude dan sy hem / die altijdt eenen vryen ende onderdanighen wille ghetoont hadden / ende geinteresseert waren/ hebbende altijt so qualijck by het Spaens Gouvernement ghetracteert gheweest. Het diende oock ghemerckt / dat hy maer comende om Gouverneur te wesen / wilde met wapenen incomen/ende eerst versekerheydt hebben vande Staten / het welcke ware teghen het ghebruyck vande Princen selve/die ongewapent altijt hebben eerst den Staten den Eet ghedaen / eer sy dien vande Staten ontfinghen. Voorder hadden sy oock te bedencken/ wat cleynder eere dat voor haer soude wesen by alle natien/datse meer becommert souden wesen/ ofte trachten voldoeninge Don Johan te geven/dan medelijden te hebben over de ghewelden haerder Landts-lieden/ in de Stadt van Maestricht / ende de machtighe stadt van Antwerpen bedreven/ by sulcken volck/die wilden geacht wesen/ niet anders dan ingheboorne des Lants / alsoo eenighe Heeren onbedachtelijck / die hebben willen houden inden Vredehandel tot Breda/declarerende dat den Coninck sijn volck ende ghesels chap/niet en wilde als wtheemsche/maer als naturelen des Lants gehouden hebben/ een volck die sulcken extraordinaire onghehoorde ende Barbarisse acten aenghericht hebben/en wat exempel sal dat wesen voor dander Steden / ende wat connen sy verhopen soo sy overvallen worden / onder de Spaensche Soldaten ende Spaensch regiment/anders dan metter tijt te ontfanghen diergheliijcke wreetheyt. Haer was kennelijc hoe sy vande ghemeynte berispt waren/dat sy int eerste niet belet en hadden het opbouwen der Casteelen /van de welcke een groot deel heurder ellendicheden her quam / wat sullen haer te beklaghen hebben de Steden daer sy nu de Casteelen in haer macht hadden/datmen die niet af en worpt / ofte en raseert/ofte ten minstē af en breect/ aende zijdē teghen de steden / het welcken sy behoorden te doene/so wel om den volcke contentement te gheven / als om de aenstaende perijckulen te voorcomen diemen wel ghesien hadde. Sy en behoeven haer niet te ontsien de gramschappe des Coninx / noch haer selven niet te ketelen/ ofte laten voorstaen dat sy maer weynich de authoriteyt ende reputatie des Coninx gheoffendeert hadden/ want hy sal achten/dat het haer aen de macht gebroken heeft/ende sal hen alsoo alle de iniurien toe schryven / (hoe wel dat onrechtelijck) dat hy die nimmermeer sal vergeten. Aen het welcke men niet en behoef de te twijfelen/ na dien men hem hadde sien toonen sodanige gramschappe ende indingniteyt/om een arme Requeste die ghepresenteert was / ende sy moesten haer rekeninge makē, elck nae sijn qualiteyt/van het banckquet te smaken / dat hy haer toebereyde/ niet teghenstaende alle verghevenisse ende vergheteniſſe daer hy haer de ooren mede vulde / ende sochte voorder te doen. Want de Princen nimmermeer vergeten sulcke dinghen / dan als haer de middelen vande wrake ontbreeckt / comende wel dissimuleren tot bequamer tijt / alsoo men hadde gesien in alle voorgaende acten/ waer van de wonden noch bloeyden / als vande Gravē van Egmont ende Hoorne/ende menichte van Edelen/ende goede Borgers/niet teghenstaende alle goede woorden die haer gheghheven waren. Dit ware een ghewoonlijck ghebruyck/ende een yeghelijck genoech bekent/insonderheyt by de gene die wat van de affairē der werelt verstaē. Waerom en sal niemant twijffelen/ oft haer wort dierghelijcke ghedreycht. Want het ware een practijcque die de natuere haer leert/ dat die tot haer vermeten niet en connen comen met ghewelt / dat sullen versoecken/met schalckheyt/alsoo de kinderen doen om de vogelen/ ende wilde beesten / om haer prope te verschalcken. Waer wt wel af te meten ware/ dat sy lieden gheen listen souden sparen / die sy conden bedencken/om haer inden valstrick te brenghen. Hy gave alle verstandighe te bedencken wat hertenspijt het eenen Vorste moet wesen/ die met wencken alleenlijck wil regeeren/te sien sijn gheboden veracht / sijn onsterckichept teghen sijn ondersaten/alle de werelt kenbaer ghemaect/ ende ten cortsten den middel van sijnen, appetijt ende moetwille hem te ontbreken/ meyntmen dat hy naelaten soude eenigherhande schalckheydt oft list om tot sijnē vermetē te comen/ voorwaer neen/maer men moest achten/ dat alle doen ende ghedachten/ nacht ende dach daer toe ghestelt zijn.

Want Souverayne Overheydt ofte macht heeft die eygētschap/dat sy geē tegentheyt int regiment can lijdē/ waer toe daer niet en sullen ontbrekē/inventien vant spreken/ en oratien / fray verciert met de frayste bloemē der Rethorijcke/ om die bewegentheyt der menschē te verstricken/ en wijs te makē alles dat mocht eensins dienen tot haer voornemen. Hieromme was hy haer biddende te bedencken/dat het gheen spel ofte cleyn sake ware/ maer dat sy ghestoort ende ghetercht hadden eenen grooten vyant/ ende dat int stuck geen middelmatichept te houdē en ware / maer sy moesten haer inbeelden een van dese twee extremiteyten/dat sy eeuwich onder liggen/ oft mannelijc haer selven behouden/ met die goede

Voorsichticheyt des Princen van Oraengien.

gorde middelen die haer Godt ghegheven hadde/ en die met Gods hulpe licht waré/ so maer onder haer en bleke een goet accoort/ eenicheyt ende resolutie. Ende soo het so verre quame dat den Heere Don Johan wt noot verwillichde/ de Spaengiaerdé te doen wt de landen gaen / soo souden men nochtans moeten vast staen op de restitutie en onderhout der Previlegié/ mits dese conditié daer by ghevoecht/ dat de State / by hem staen sullen/ en het regiment helpen besorghen/ so wel vanden Raet van State / als van Finantsien/ ende oock de vryheyt hebben/ haer twee ofte dry mael Jaerlijcx te vergaderen/ oft soo het haer goet duncken mochte/ om te beraetslaghen en ordre stellen/ ende reformeren / soo de saken niet wel ende wettelijcken gheadministreert waren/ daerenboven dat alle Casteelen mochten afgebroken worden/ dat hy niet en soude vermogé eenich krijchsvolc oplichten/ sonder consent vande Staten generael / ende dat alle garnisoenen ofte besettinghen gheset worden by haren advyse.

Op die manieren dochte hem dat sy behoorden met hem te tracteren / want anders doende/ waer te vreesen dat sy haerselvé (meynende Don Johan contentement te gheven) souden bedrieghen/ ende causeren onder haer meerder oneenicheydt dan oyt te voren. Want sy mochté haer versekeren datter veel waré onder haer die haer nimmermeer sullé betrouwé op sConincx woort/ noch op Don Johans/ soo sy eens sien de authoriteyt vande Staten generael vernedert ende vernieticht/ op welcker ghetrouwicheyt sy haer betrouwen gheheel ghestelt hadden. Derhalven hoewel hy haer te voren andermael desen raet hadde ghegeven/ so vont hy dit stuck van soodanighen ghewichte ende consequentie/ ende haer allen soo nae gaende/ dat hy haer/ dit sijn advijs moeste anderwerf schrijven/ biddende tselve int goede te nemen / als comende van sodanighen/ die op stellen soude alle sijn middelen tot de leste droppel bloets/ voor de welvaert ende ruste vant gemeyn vaderlant/ ende van haer allen int bysondere/ waer van hy begheerde metter daet ghetuyghenisse te gheven/ etc.

Boven dit advijs dede den Prince den Staté noch aen diené middelen van krijchsvolck in Duytslant op te lichten. Oock vergaderden de Staten haren legher in Brabant ontrent Wavere/ onder den Grave van Lalain/ den Borchgrave van Gent/ ende de Heere van la Motte/ Gouverneur van Grevelinghen. Sy hadden oock te voren in October ghesonden in Vranckrijck/ van waer hen alle bystandicheyt mede toegeseyt were. Oock sonden sy de Baroen van Aubingni in Engelant/ om den staet des lants / en haren noot de Coninghinne te verwittighen/ die daer over in Spaengien sont aen de Coninclijcke Majesteyt Meester Smit Ridder/ om hem te bidden dat hem believen wilde de Spaengiaerden wt Nederlant te doen trecken. In December sonden de Staten anderwerf aen de Coninginne den Heere van Swevegem/ om assistentie van gelde te hebben / waer door de Coninghinne haer dede leveren de weerde van veertich duysent Angelotten / met voorder toeseggkinghe/ ende dat meest om dat de Staten / wt noot ende benautheydt gheen ander partije aen slaen en souden/ ofte haer onder Vranckrijck begeven/ maer onder haren Prince gehoorsaem blijven/ op hope des vertreckx der Spaengiaerden / die haer in Nederlant suspect waren.

De Staten rusten haren Leger tot de Wegge/ senden in Vranckrijc en Engelát.

Hierentusschen hebben de Staten door haer Ghesanten ende Ghedeputeerde met Don Johan ghehandelt/ ende waren dese/ de Heeren van Rassinghem/ van Willerval/ de Borchgravé van Gent/ Meetkercke/ en andere die daghelijcx over ende weder reysden. Ten lesten in December is Don Johan te Marche in Famine ghecomen/ alwaer hem den vijfthienden December geconsenteert is een generael afstant van wapenen voor vijfthien dagen/ terwijle sont hy Octavio Gonzago/ en sijnen Secretarius Johan de Escoveda tot Antwerpen/ Maestricht/ en Liere/ om met haer te handelen van haer vertreck/ (so hy seyde) Den eenentwintichsten December sonden de Staté tot Namuer haer gedeputeerde/ meynéde dat Don Johan daer oock comen soude/ om het misverstant met de tsamensprekinghe wech te nemen. Maer hy en quam niet/ maer sont den Heere van Rassinghem derwaerts/ den sevenentwintichsten December/ versoeckende aende Staten noch respijt van acht daghen langher/ om volcomelijck resolutie vande Spaengiaerden tot Antwerpen en dandere te hebben. Voorder begheerde hy te weten wat versekertheyt de Staté hem soudé gevé/ aégaende de behoorlijcke gehoorsaemheyt tot den Coninc na het vertreck der Spaengiaerden / en om dat het niet en was betamelijck sijn eere hem selven te ontwapenen/ ende alsoo hem te stellen in haer handen/ die ghewapent waren/ soo versocht hy dat de Staten mede wilden beschicken/ dat haer krijchsvolck oock soude reede wesen haer te ontwapenen/ ende de vreemde onder haer te vertrecké/ met de Spaengiaerden/ voorder begeerde hy te weten met wat versekeringhe de Spaengiaerden souden vertrecken / ende dat ter Zee ofte by Lande. Oock naedemael de handelinghe metten Prince van Oraengien/ Staten van Hollant ende Zeelant ware / te decideren ende eyndigen by de vergaderinge der Staten generael/ begeerde hy te weten wanneer/ ende waer sulcken vergaderinghe soude gehouden worden/ ende oock wat versekeringhe sy sijnen persoone wilden geven.

Handelinge tusschen Staten ende Don Johan tot Marche in Famine.

Versoec van Don Jan aende Staté den xxvij. December.

By welck versoeck de Staten verstonden by het leste poinct/ sijn meyninge niet te wesen/ de Spaengiaerdé te doen vertrecken voor dat het stuck van de Religie/ en anders met die van Hollant en Zeelant gheeyndicht ware. Waeromme de Staten resolveerden te insisteren/ op dat de Spaengiaerdé mochten terstont vertrecken/ ende hebben den lesten December by haer ghedeputeerde tot sijnen appaysemente/ en voldoeninghe doen overlegghen/ vijf instrumenten van Attestatien/ als te weten/ twee Attestatien in perkement ghescreven/ ende onderteeckent/ ende ghesegelt door de handen ende seghelen vanden Bisschoppen/ Prelaten/ Abten/ Dekenen ende

Attestatien by de Staten Don Johan vertoont/ dat de Pacificatie vá Ghent tot voorderenghe der Roomscher Religie is/ en Coninc authoriteyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577 ende Pastoren/ van date den seventhienden December/ Anno M.D.Lxxvj. Item/ noch een ander attestatie ghesegheld byde Dekenen ende faculteyt vande heylighe Godtheyt tot Loven/ van date den vijfentwintichsten December/ Anno M.D.Lxxvj. Item/ een ander vande Doctoren ende Professoren beyder Rechtē inde Universiteyt vā Loven/ by haer geteeckēt dē xxvj. Decembris/ Anno M.D.Lxxvj. Item/ noch een instrument van verscheydē Bisschoppen onderteeckent/ adresserende aenden Paus/ inhoudende den staet eñ stant vande Religions saken in Nederlant. By alle welcke sy betoonden/ dat het heylich eñ Roomsche Catholijcke geloove geensins geinterresseert ofte verminderd en ware/ by den contracte van payse beslotē tot Ghent den achtsten Novembris lestleden/ tusschen de Staten ter eenre/ eñ den Prince van Orangien/ met de Staten van Hollandt eñ Zeelant ter andere syden. Eñ om voorder te betoonē dat int selfde contrackt van Pacificatie niet en was/ dat eenichsins mochte verminderen ofte preiudiceren de authoriteyt eñ behoorlijcke onderdanicheydt die sy sijne Majesteyt schuldich waren/ so leverdē sy noch over een attestatie vande Heeren vanden Raet van State/ gecommiteert by den Coninc totten Gouvernemēte generael der Nederlanden/ van date den twintichsten December/ Anno M.D.Lxxvij. onderteeckent Bartij.

Aenbiedinge der Statē aen Don Jan vanden eersten Januarij/ M.D. Lxxvij.

Den eerstē Januari M.D.Lxxvij. hebben den Abt van S. Gelepn/ vercoren Bisschop van Atrecht/ den Marquis van Haure/ den Borchgrave van Ghent/ den Baron van Liedekercke/ met Adolf van Meetkercke/ Ghedeputeerde der Staten/ hem aengeboden tot syn gemack/ de Steden van Loven ofte Mechelen/ om te besluyten executeren eñ volvoerē/ sulcx als gehandelt ware tot Luxemburch/ so tusschen syne Hoocheyt ende den Raet van State van syne M^t. als met de gecommiteerde vande generale Staten. Eñ tot versekeringe van synē persoone/ boven de schriftelijcke versekeringe der generale Staten/ soude hy mogen kiesen sulcken hooft ende wachte der inghebooren des Lants/ als nv in Statē dienst waren/ welc hooft met syn volck hem souden Eet doen/ van alle trouwe bewaringe van synen persoone/ tot syner goeder believste eñ contentement. Eñ dat sy voorder te vreden waren hem te leveren drie ofte vier Gyselaers ofte Ostagiers wten getale vande Statē ofte gedeputeerden/ die hen souden begevē in handen vanden Bisschop van Luyck/ Prince eñ gebuer tot volcomē des Vredenhandels.

Misttrouwe van Don Jan bewesen int verkiesen van ostagiers eñ Wacht van sijnen persoone.

Waerop ten selven dage Don Johan geantwoort heeft schriftelicken/ dat hy acceptéerde de voorsz aenbiedinge/ tē aensien van de groote liefde die hy haerlieden/ ende welstant ende vrede des lants was dragende/ verkiesende voor sijn lijf bewaerder/ dē Heere van Hierges/ met een regiment Crijchsvolc van drij duysent hoofden/ nv sijnde onder sijn gebiet/ tot bewaringe so wel van sijnen persoone/ als der plaetse die hy van een vande twee hem aengebodē/ verkiesen soude. Eñ voor Gysselaers ofte Ostagiers vercoos hy dē Marquis van Haure/ dē Borchgrave van Ert/ de Heere van Montigni/ Emanuel de Lalain/ met den Abt van S. Gerrtruyde/ op dat die haer souden beghevē opt Casteel tot Huy byden Prince van Luyck/ eñ daer bewaert te worden/ also hy pretendeerde hem belooft te wesen. Waer op hy reede was/ om hem te begheven tot Mechelen ofte Loven/ om daer voorder tot een goede eendracht de saken te brengen. 1577

Staten re... lute antwo... de op Don Johan ac... ceptatie.

Hier tegen hebben de Staten hem weder doen aenseggheñ dat alle de Nederlantsche Provincien malcanderē belofte gedaen/ en onderteeckent hadden/ malcanderen niet te verlatē/ maer oorloge te voeren so lange tot dat de Spaengiaerdē wt den lande waren/ belovende niet te veranderen van Overheere/ noch van Religie. Tselfde haddē die van Hollant eñ Zeelant ooc geteeckent/ behoudens nochtans haer Religie/ om daer van gheordonneert te worden by de Staten Ghenerael der Landen.

Voorder ooc/ dat sy hem niet geconsenteert haddē de Ostagiers te verkiesen: want die hy vercoos/ condē sy niet derven/ maer men soude hem andere noemen/ niet van sulcke qualiteyt/ maer suffisant ghenoech. Als van gelijckē den Heere van Hierges/ om diversche redenen conden sy hem dien oock niet laten/ voor Overste der lijfbewaerders. Maer so den Heer Don Jan wilde in communicatie comen/ mocht dat doen/ tot Huy int lant van Luyc/ plaetse neuterale/ eñ dat met gelijck getal van volcke/ eñ sonder wapenen. Eñ so om eenige behoorlijcke oorsaken de Spaengiaerden so haest niet en conden wt den lande vertreckē/ so deden sy hem bidden/ dat hy ten minsten tot betooninge van sijnen goedē wille/ wilde terstont doen overleveren in handē vande voorsz Staten het Casteel van Antwerpen/ ende de Stadt van Liere/ anders en condē sy de Wapenen niet ophoudē noch bystant accorderē/ maer sy soudē haer beste doē met gewelt van wapenen de seluighe plaetsen te becomen/ etc. Sy sonden hem ooc Copie vande Unie ofte vereeninge der Statē tot Brussel vergadert/ luydende also van woorde tot woorde.

Copye van de Acte of Unie der Staten.

Wy ondersz Prelaten/ Geestelijcke persoonen/ Heeren Edelmannen/ Magistraten eñ Wetten/ Stedē/ Casselrijen/ eñ andere/ makende eñ representerende de Staten vande Nederlanden/ in de stadt van Brussel nv ter tijt vergadert eñ andere/ zijnde onder de gehoorsaeheyt vanden seer hoogē/ seer machtigen/ eñ seer doorluchtigen Prince den Coninck Philips/ ons overste Heer eñ natuerlijcken Prince/ Doen weten/ alle teghenwoordighe ende toecomende/ dat wy siende dat ons ghemeyne Vaderlant benaut was door de verdruckinge der Spaengiaerden/ meer dan Heydensche eñ tyrannige/ hebben beweecht/ gedreven eñ gedrongen geweest/ van ons te vereenigen/ eñ tsamē te voegen/ ende met wapenen/ raet/ volck/ eñ penninghen/ deen den anderen by te staen/ teghen de voorschreven Spaengiaerden ende haer aenhanghers/ verclaert rebelle van sijne Majesteyt/ ende ons Vyanden/ eñ dat dese vereeninge ende versaminge/ heeft naderhant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. Unie.

hant gheconsenteert gheweest door de Pa-
cificatie lest gemaect/ als by authoriteyt eñ
wille vanden Raet van State by syne Mt.
gecommitteert/ totte Gouvernemente Ge-
nerael vande voornoemde Landen. So nv
de Gedeputeerde meyninge van dese veree-
ninge is eyschende/ alle getrouwicheyt/ ge-
stadicheyt/ ende van weder zijden bestande
voor altijts/ ende dat wy niet en willen ee-
nichsins by eenich qualijck verstaen/ daer
soude materie zijn van suspitie/ eñ min van
quade wille/ in eenighe van ons/ maer ter
contrarien/ dat de saken vande selfde veree-
ninghe souden wesen ghevoordert/ beneer-
sticht/ eñ geexecuteert/ in alle oprechticheyt/
ende getrouwicheyt/ ende neersticheyt/ in-
der voegen dat geen vande Ondersaten/ eñ
ingesetene vande selfde Landen/ eenige wet-
tighe oorsake en hebbe/ hem deshalven ton-
vreden/ eñ qualijc te vreden te zijn/ van ons
daerom/ ende bysonder om te verhoeden
datter niet ontrouwelijcx ghehandelt en
worde/ in prejudicie van onsen ghemeynen
Vaderlande/ ende rechtveerdige eñ welge-
fondeerde bescherminghe desselfs/ noch dat
by negligẽtie/ ofte oochluyckinge/ yet soude
wordẽ versuymt/ sulcx als tot beschermin-
ge van dien nootelijcx is/ ofte soude noote-
lijc mogen wesen: So hebben wy wt crach-
te van onse vermogen eñ commissie/ respec-
tivelijck ende andersins/ voor ons ende on-
sen nacomers/ belooft/ eñ beloovẽ op trou-
we/ als goede Christen luyden met eeren/
eñ als oprechte liefhebbers ons Vaderlãts/
onverbrekelijcken ende ten eewigen dagen
te houden/ ende onderhoudẽ/ de Vnie/ ver-
eeninge/ eñ gemeyn verbont/ sonder dat ye-
mant van ons hem sal mogen daer af ver-
binden/ ofte verscheyden/ by simulatie/ ge-
veynstheyt/ heymelijc verstãt/ noch by eeni-
ge andere manierẽ/ hoe dattet zy/ tot onder-
houdinghe van onsen heyligen gheloove eñ
Apostolische Roomsche Religie/ voldoenin-
ge vande voorsz vrede eñ Pacificatie/ eensa-
mentlijck tot wtdryvinghe vande Spaen-
giaerden ende haren aenhangers/ onder be-
hoorlijcke ghehoorsaemheyt van syne Mt.
tot welvaert/ eñ ruste van onsen Vaderlan-
de/ eñ daer toe om tonderhouden/ alle ende
yegelijcke Previlegien/ Lantrechten/ Vry-
heden/ Statuyten/ Costuymẽ/ eñ hercomẽ/
ende ghebruycken. Waer toe wy verstrec-
ken sullen alle middelen ons moghelijc we-
sende/ soo met ghelde/ volck/ raet ende goet/
ja met lijf/ in dien des noot ware. Ende dat
niemant vande onse en sal moghen int by-
sonder eenighen raet/ advijs ofte consent
geven/ noch secretelijc ofte perticulier com-
municatie houden/ met de ghene die van de-
ser vereeninghe niet en zijn/ noch ter con-
trarien hen in geene manieren openbaren/
tghene twelck in onse ghemeyne vergade-
ringe is/ ofte sal ghehandelt/ gheadviseert/
ofte ghesloten worden/ maer sal hem moe-
ten in alles voeghen/ ende confirmeren tot
tghene dat onse generale ende ghemeyne re-
solutie sal ghedraghen. Ende in dien eenige
Provincie Staet/ Lantschap/ Stadt/ Slot
ofte Huys/ worde beleghert/ besprongen/
aengheslagen/ beschadicht ofte verdruckt/
hoe het zy/ eñ ofte yemant onsers/ oft ande-
re hem hebbende voor het Vaderlant eñ de
bescherminge desselfs vromelijc gedragen/
tegen de voorschreven Spaengiaerden/ of-
te andere affairen/ daer af dependerende/ so
int generael als int particulier/ worde on-
dersocht/ ghevanghen/ gherantsoneert/ be-
schadicht/ beswaert/ overlast ofte in onruste
ghebracht/ in synẽ persoon/ goet/ eere/ staet
ofte andersins: So geloven wy daerom by-
stant te doen/ by alle de middelen voorsz/
namentlijck/ te vervolghen de ontslaginge
van sulcke ghevangenen/ tzy met cracht en-
de gewelt/ ofte andersins: Op de pene vã te
wesen afghesét ende ghedegradeert van E-
deldom/ van Name/ van wapenen/ eñ eere/
ghehouden als meyneedighe/ ongetrouwe/
ende vyanden van ons Vaderlandt/ voor
Godt ende alle menschen/ ende te vallẽ inde
schande van infamie ende onvromicheyt/
ten eewighen dage. Eñ om dese onse eenige
ende heylich Verbont te versterckẽn/ hebbẽ
wy desen teghenwoordighe met onsen ghe-
woonelijcken hantteeckẽ onderschreven/ eñ
geteeckent den negenstẽ Januario/ int jaer
M.D.Lxxvij. Daer onder waren ghestelt
de hantteeckenen int besonder/ ende bene-
den de selve bevestinge/ ende Agreatie/ van
den Heeren vanden Raet van State/ als
volcht.

Nae dien de Gedeputeerde vande Gene-
rale Staten hier boven onderteeckent/ ver-
socht hebben/ die vanden Rade van State
gecommitteert by syne Majesteyt/ tottẽ ge-
neralen Gouvernemente vanden Lande vã
herwaertsover/ dat sy souden willen agree-
ren/ eñ willekeuren dinhouden vande Vnie
ende vereeninge/ hier boven geschreven: De
selve vandẽ Rade aenmerckende het voorsz
versoet/ eñ de redenen hier boven verhaelt/
hebbẽ/ voor so veel in haer is/ geaggreeert/
ende bevesticht/ aggreeren ende bevesti-
ghen by desen/ de voorschreven Vnie en-
de vereeninghe na hare forme/ ende inhou-
den. Ghedaen tot Brussel opt Stadthuys/
aldaer de vergaderinghe vande Staten
voornoemt/ den negensten Januario/ An-
no M. D. Lxxvij. Ter oorconden vande
Heeren vanden Rade van State onder-
teeckent Barcij.

Agreatie der Vnie vanden Raet van State.

Dit voorgaende vande Staten weghen
den Heere Don Johan al voorghehouden
wesende/ ende dat hy merckte daer by eens-
deels de cloecmoedicheyt der Staten ende
Landen/ ende de ghenegentheyt vande om-
ligghende Landen om haer te helpen/ door
de Equiteyt van haer versoeck/ ende datter
ooc lieden waren die met syn schoon/ fraey/
verkeerde ende beleefde woorden niet te
beweghen en waren/ daer hy groot fonda-
ment op maeckte/ nae een generale opinie
die de onervarene in Spaengien ende Ita-
lien hebben/ vande groote cleynmoedic-
heyt/ slechticheyt ende eenvoudicheyt der
Nederlanders (gelijc den Hertoch vã Alva/
die de Hollanders in haer Boter eñ Melck
wilde versmooren) soo heeft hy hem laten
bewegen/ door de Ghesanten vanden nieu-
wen Keyser Rodolphus/ tot dien eynde inde
Nederlanden ghesonden/ met de Ghesanten

Oorsake waerom me Don Jan tot acoort beweecht wort.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. vanden Vorst van Cleve / en den Bisschop van Luyck/ maer meest van al liet hy hem ghesegghen/ om dat hy sach dat de Staten nu eenen grooten hoop Krijchsvolck ende eenen schapen Legher te Velde hadden/ in Brabant by Waure/ als wy verhaelt hebben/ende dat het Spaensch Krijchsvolc alomme ghenoech beset was/ ende lichtelijck tot ghebreck van nootdruft souden mogen comen/ende dat hy andersins gheheel noch onversien van middelen was / heeft hem best gedocht voor eenen tijt te wijcken van syn voornemen/ ende de Spaengiaerden te doen vertrecké / hopende daermede alle der Staten alliantien/ verplichtinghen / ende verbonden te breken / ende metter tijt hem selven te stellen int Gouvernement/ende te instaureren ofte crijghen inde herten vande menschen/ ende veel aen syn zijde te gewinnen/die te verdeylen ende vanden anderen te doen verscheyden/ ende also alles tot syn vermeten te brengé/het welcke sonder twijfel hy lichtelijck soude moghen te passe gebrocht hebben/ hadde hy syn gheveynstheyt wat beter connen becleeden met lijdsaemheyt/ende syn jonghe onghedvericheyt met eenighe ghestadicheyt ende getrouwicheyt/ ende synen haet ende wreetheyt met eenige deucht ende wijsheyt. Maer vele versienige lieden merckten terstont dat hy te groots en te hooveerdich was/ om hem te laté onderrechten / ende te jonck/ onervaren ende flecht/ om alles selve te beslichten.

Ja syn verwaentheyt was so groot/ dat hy in syn ghemoet begreep hem selven Coninc van Engelant te maken/ de Coninginne Elisabeth om te brengen/ te verlossen en te trouwé de Schotse Conninginne Maria. Daer toe hy alreede des Paus vorderinge hadde/ende handelde daer over secretelijck metten Huyse van Guyse/ en de heylige Ligie / waer toe hem tonpasse quam / dat de Staté noch niemant anders/goet en vondé dat de Spaengiaerden souden ter Zee vertrecken/ waer over hy scheen nu syn voornemen op Enghelant noch wt te stellen tot bequamer middel/ ofte tot sConincx doot. Twelck den Coninck ghewaer werdende/ zijnde oock van des Paus weghen hem voorgeslagen / is daer over seer jaloers geworden / Don Johan alle ghelimiteerde ende vreemde instructien sendende. Ende soo hy synen Secretaris Escovedo sondt in Spaengien / om ander Commissien ende ghelt/ dede den Coninck hem door bestellinghe vandé Secretaris Antonio Perez/ secretelijck ombrenghen / als dienen achte dat Don Johan in die hooghe ghedachten ende aspiratien voedede: waer wt men namaels heeft willen besluyten / dat Don Johan int naeste Jaer een fortsighe doodt soude ghestorven zijn/ als wy hier nae sullen verhalen.

Vande Staten zijde heeft tot vredemaké seer beweecht de groote generale begeerte van eens vant vreemt krijchsvolck ontslagen te wesen/ daer seer toe stoeckten ende raepden/die daer by int Regiment ende bewint dochten te comen / aligeerende datmen moeste in alle manieren maken de Spaengiaerden te doen vertrecken / al waert oock dat in alles der Landen vryheyt ende Previlegien niet voldaen en werden / soomen voorder tot oorloghe lust hadde / men soude die weder niet veel meerder voordeel naer de Spaengiaerden vertreck beginnen connen / daer toe soude gheen oorsake ontbreken. De Heere van Champigni was oock de meeste oorsake vant sevenste artijckel/ daer belooft wert datmen tSpaens ende Duyts volck straffen soude van haer overlasten / om dies te beter moghen afrekeningen metten Duyschen maken / daer by men altijt oorsake ende stof van claghen hebben soude. 1577. Vrede in Nederlandt tot Marche ghetreft.

De partijen over beyde zijden ghesint zijnde als ghesepdt is / door toedoen van des Keysers Ghesanten ende andere Vorsten / tot Marche in Famine de Ghedeputeerde vergadert zijnde / hebben ten lesten den twaelfsten Februario Anno M. D. Lxxvij. dit naevolghende contract gheraemt / besloten ende gheconfirmeert/ twelck tot Brussel ende tot Antwerpen den seventhienden der selver Maent oock wert ghepubliceert / ende wert ghenoemt het eewich Edickt/inhoudende als hier na volcht.

PHILIPS byder gratie Godts/ Coninck van Castilien/ van Leon/ van Arragon/ van Navarre/ van Napels/ van Sicilien/ van Malorque/ van Sardeyne/ vande Eylanden van Indien/ ende vaste Landen der Zee Occeane/ Eertshertoge vä Oostenrijc/ Hertoghe van Borgongien/ van Lotrijck/ van Brabant/ vä Limborch/ van Luxenborch/ van Geldre/ ende van Mylan/ Grave van Habsborg/ van Vlaenderen / van Artoys / ende van Borgongien/ Palsgrave van Henegouwe/ van Hollant/ van Zeelant/ van Namen/ ende van Zutphen/ Prince vä Swaven/ Marcgrave des heylichs Rijcx/ Heere van Vrieslant / van Salins / van Mechelen/ vander Stadt/ Steden en Landen van Wtrecht / Overyssel / ende Groeninghen/ ende Dominateur in Asia en Africquen. Allen den ghenen die dese onse tegenwoordige opene Brieven sullen sien oft hooren lesen Salut. Alsoo zedert de leste Maent van Julio herwaerts / tot onsen seer grooten mishaghen ende leetwesen/ in onse Nederlanden haer beghevén hadden/ ter oorsaken vande alteratien toeghecomen onder onse Spaensche ende andere wtheemsche Soldaten/ ende Krijchslieden aldaer wesende / die veranderinghe vande ghemeynen saken/ende beroerten/ de welcke metten ongheregheltheden / inconvenienten/mishandelinghen/ende ellendicheden/ die tot onsen ghelijcken mishaghen ende leetwesen tot noch toe daer wt ghevolcht zijn/ een yeghelijcken kennelijck/ wy tot conciliatie / vereeninghe/ ruste / ende vrede van onse voorschreven Nederlanden/ ende tot regieringhe ende generael Gouvernement van dien / inde selve onse Landen ghesonden hebben onsen seer lieven/ en seer beminden goeden Broeder/ Heere Johan van Oostenrijck/ Ridder van onser Het eewich Edickt in Forme.

Ordere

1577.

Ghedeputeerde Staet inde handel dant eewich Edickt.

orden van den gulden Vliese / eñ het sy dat de selve onse goede broeder na syn aēcomste in onse voorschreven Nederlanden/ getracteert/ghehandelt/ende ghesloten heeft/eerst binnen onser stadt van Luxenborch / met onsen seer lieuē getrouwē / eñ welbeminde/ de Eerweerdige vader in Gode/ Heer Matheus Abt van S. Gileyn/ gecorē Bisschop van Atrecht / Charles Philippes de Croy/ Marquis van Haurech/etc. onsen Neue eñ Edelman van onser cameren/Charles de Hannart/Baenderheere van Liedekercke/ Borchgrave van onse Stadt van Brussele/eñ Adolf van Meetkercke/Raet eñ ontfanger van onse lande van Vrijen / in onsen Graefschappe van Vlaenderen / gecommitteerde eñ gedeputeerde vāde generale Staten van onse voorsz Nederlanden / eñ sedert binnen onse stadt van Marche/eñ daer nae inde stadt Hoye int Lant van Luyc/ by interventie ende tusschen spreken binnen der selver stadt van Hoye / vande Heeren hier onder genaemt/Ambassadeurs Gesantē eñ Gecommitteerde van onsen hoochweerdichsten/eñ alderliefsten broeder Rudolphus/de tweede des naems/gecorē Keyser van Rome/ altijts vermeerder s Rijcx/ etc. Om de voorsz conciliatie/ vereeninge/eñ accoort te middelē eñ te voorderē by de voorsz Keyserlijcke Mt. specialijcken verordent/eñ gesonden/ te weten/die eerweerdichste vader in Gode/onsen lieven eñ goedē vrient/ Heeren Geeraert van Groesbeeck/ Bisschop van Luyck/Hertoch van Bullon/ Marcgrave van Franchimont/ Grave van Loon/etc. Prince des heylighen Rijcx/ Heere Philips die Alde. Vry eñ Baenderheere van Wijnenborch/President/eñ Andries Gaille / Doctoor inde Rechtē/Hooftraet der voorsz Keyserlijcke Mt. Warner/Heere vā Gimmich/ Lantdrossaert vanden lande van Gulick/ eñ Johan Louwerman / Licentiaet inde Rechten/ alle beyde Raden vanden hoogen eñ vermoghenden Prince/ onsen seer lieven ende seer beminden Oom Willem / Hertoch van Gulick/Cleve/etc. insgelijcx Printe des Heylichs Rijcx/als Gesanten vanden selven Vorst eñ Hertoghe / oock Ambassadeur vande voorsz Keyserlijcke Mt. tot tgene des voorsz is by den voornoemdē Vorst/ eñ Hertoghe in sijnen afwesen ghesubdelegneert/met onse seer lieve eñ ghetrouwe/die vā onse Radē vā State/ by ons gecommitteert tot Gouvernement generael van onse voorsz Nederlandē eñ Secretē/eñ de voorsz Heere Matheus/ Abt van S. Gyleyns/gecoren Bisschop van Atrecht / Heer Bucho Apta/Archidiaken van Yperen/Heerē Frederick Perrenot/Baenderheere van Ronse/ Heere van Champigni/ Gouverneur van onser stadt van Antwerpen/ Jan de sint Omer/Heere van Moerbeke/Gouverneur van onser Stede ende Casteel van Arien/ Franchoys van Alewijn/Heere van Swenegem / hooch-Ballieu eñ Capiteyne van onser stede ende Casteele van Oudenaerde/ Ridders/eñ de voornoēde Adolf van Meetkercke/gecommitteerde/ eñ ghedeputeerde der voorsz Statē/ eñ lestmael in onser stadt van Brussel/alwaer om tvoorsz tractaet eñ accoort te continueren / eñ voleynden met die van onsen voorschreuen Rade van State / ende den voornoemden Staten / haer gevonden ende gherepresenteert hebben by de voorsz Heeren Ambassadeurē/ ende Rijcx Gesanten / eñ de gesubdelegneerde vanden voorschreven Vorst ende Hertoch van Gulick/met onsen seer lieven eñ getrouwē Heere Octavio Gonzago/Ridder/onsen Raet by onsen voornoemden goeden Broeder/ daer toe gecommitteert eñ by hem gehouden diversche poincten ende middelē/tenderende/ eñ dienēde tot de voorsz conciliatie/ accoort ende vereeninge/ ende tot goede adresse/eñ wtrechtinghe van dien/wy by deliberatie Raet ende advijse van onsen voornoemden goeden broeder/ Heeren Johan van Oostenrijc/eñ van de voornoemde/ vā onsen Rade van State/ ende Secreten hebben in conformiteyt / ende nae wtwijsen vande selve poincten / ende middelen tusschen ons ter eenre/ ende den voorsz Staten ter andere syde/gehandelt ende overcomen/ voor onse erve ende nacomelingē gestatueert ende geordineert / statuerē ende ordineren/ by maniere van eewich ghebodt/ende ten eewigen dage/onwederroepelijck de poincten eñ artijckelen hier naer volghende.

Des Keysers eñ Vorst van Cleve ghecommitteerde/ ofte Ambassadeuren,

Raet vande Staten ghecommitteerde.

Artijckelen vant eewich Edickt.

1 Inden eerstē/ dat alle offentien/injuriē/ misdadē/beschuldicheden/ ende generalijcken alle wegen van feyten ende dadelijcke wercken/gedaen/ghescheit ende volbracht/ ter oorsaken vande voorsz veranderingen/ alteratien ende beroerten/by allen ende een yeghelijcke vande inghesetenen eñ inwoonderen van onse voorsz Nederlandē/tot wat plaetse/ende in wat plaetse / eñ in wat manierē dat het zy/so int generael als int particulier/sullen wesen/zijn/ende blijven vergheten/ ende gheacht als niet ghescheit oft toegheconen / sulcx dat ter saken van den selven geen vermaen/molestatie/quellinge/ oft ondersoeck nimmermeer ghedaen en sal worden op eenighe vande inghesetene/oft inwoonderen voorschreven.

2 Ende want de Bisschoppen/ Abten / eñ andere Prelaten/ende Geestelijcke persoonē van onse voorsz Nederlanden/ende oock die vande faculteyt inder Godtheyt/ende inder Rechten der Universiteytē vā Loven/by diversche hare opene brieven daer op ghexpedieert/geadviseert eñ geattesteert hebbē/ dat nae de gesteltenisse vande affayren van onse voorsz Nederlandē/daer in de selve als doē waren/het Tractaet vanden payse binnen onser stede van Gent gemaect ende gesloten/den viij. Novembri lestleden/tusschen de voorsz Staten ter eenre/eñ onsen Neve Heere Willem van Nassou/ Ridder vā onse voorsz Order/ Printe van Orangien/ eñ dē Staten van onsen Landen van Hollant eñ Zeelāt/met hare geassocieerde eñ verplichte ter andere zijden/niet in en hielt dat onsen heyligen geloove/ende der Catholijckscher/ Apostolische Roomsche Religie nadeelich was/maer ter contrarien tot voorderinghe vande selve: hebbende van ghelijcken die van onsen voorschrevē Rade van State geadviseert / gheattesteert ende bewaricht/ dat nae de ghesteltenisse vande affayren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. *Eewich Edict.*

van onse voorschreven Nederlanden/ daerinne de selve alsdoen waren/het voorsz tractaet vãde Peyse/insgelijcx niet in en hielt/dat nadeelich was der Hoocheyt/authoriteyt eñ onderdanicheyt / ons by onse voorsz Nederlanden toebehoorende/eñ sonderlinghe hebbẽ de voorsz Heeren/Ambassadeurs/eñ Rijcx Gesanten/ ende de gesubdelegneerde vanden voornoemde Vorst ende Hertoch van Gulick / betuycht ende bewaricht tghene dat voorseyt is/ in conformiteyt vande voorsz Bisschoppen/Abten/ ende andere Prelaten eñ Geestelijcke persooné/eñ van die van onsen voorsz rade van State. Soo hebben wy gheagreert/geapprobeert/ ende geratificeert/ aggreeeren / approberen/ende ratificeeren by dese/ onse teghenwoordige voorsz Tractaet van Peyse/in alle ende ygelijcke sijne poincten eñ artijckelen/belovende op trouwe ende in Coninckliicke ende Princelijcke woorden/ tselve tractaet van Payse/voor so veel tselve ons aengaen ende concerneren mach/ ten eewigen dagen / onverbrekelijck te onderhouden ende observeren/ende by allen ende eenen ygelijcken/dient oock aengaen mach/ insgelijcken oock doen onderhouden / ende observeren. Ende volghende dien accorderen ende ordineren / dat die convocatie ende vergaderinghe vande generale Staten van onse voorsz Nederlanden/ gemencioneert int derde artijckel vant voorsz Tractaet van Peyse/ ghedaen sal worden in alsulcker voeghen ende manieren/ende met sulcken effecten/als tvoorsz artijckel breeder inhout.

3. Item/accorderen/ statueren/ ende ordineren/dat allen ende een yegelijcken van onsen oorlochsvolck / Spaengiaerden/ Hoochduptschen/ Italianen/ eñ Borgoignions/ eñ andere wtheemsche/ so te Peerde als te voete/ tegenwoordelijck wesende in onse voorsz Nederlanden/ sullen vertrecken/ eñ moeten vertrecken/ vry/ vranck/ ende onbelet wt de selve onse Nederlanden/ sonder dat sy inde selve sullen mogen wederkeerẽ / oft dat daer inne andere wederomme ghesonden sullen mogen worden/ gheene wtlantsche oorloghe hebbende/ ende generalijcken geene van doene/ende daer van geen nootsake aldaer hebbende/byde generale Staten van onse voorschreven Nederlanden wel bekent ende gheapprobeert.

4. Ende belanghende den tijt ende termijn vant vertrecken van ons voorsz oorloochs volck/ accorderen/statueren/ ende ordineren wy/dat onder de selvighe alleene de Spaengiaerden / Italianen/ ende Borgoignions moeten ende sullen vertrecken/ binnen twintich daghen nae de Insinuatie/die haer daer van by onsen voorsz goeden Broeder van stonden aen ghedaen sal worden / wt onsen Casteele ende Stadt van Antwerpen/ eñ wt alle andere onse Casteelẽ/Steden/eñ Stercten van onse voorsz Nederlanden / die sy teghenwoordelijcken houden ende occuperen/ ofte aldaer sy haer vinden/ende wt alle onse voorsz Nederlanden / ende namentlijcke wt onse Hertochdomme van Lutzenborch/binnen ander twintich daghen/ ofte eer / indien tselve doenlick zy / waerinne onsen voornoemden goeden Broeder/ hem sal voeghen ende imployeren/ met alle sijne macht/ ende den voorschreven tijdt van veertich daghen gheduerende/ sullen allen ende eenen yeghelijcken van onsen oorlochs volck/ haer moeten houden ende dragen eerlijcken ende vredelijcken/ sonder te moghen brantschatten/ rooven / plonderen / noch in eenigherhande maniere onse voorseyde Nederlanden / verdrucken/ofte beschadigen/noch oock de Naburlanden ende inwoonderen van dien.

5. Ende aengaende den tijt ende termijn vant vertrecken vande voorschreven Hoochduptsche Krijchslieden/ de selve moeten ende sullen vertrecken wt onse voorschreven Nederlanden/terstont/nae dat de voorschreven Staten met haer overcomen sullen hebben/ op tghene datmen ghelijck hier nae int vijfthiende artijckel van onse teghenwoordighe brief breeder ghedisponeert ende verstaen sal wesen / naer rekeninghe ende afrekeninghe / ende die behoorlijcke afcortinghe met haer ghedaen/ in alle redene ende billicheyt bevinden sal haer al noch ten achteren te zijne.

6. Ende sal onse voorschreven oorlochsvolck / Spaengiaerden / Hoochduptschen/ Italianen/ Borgoignions / ende alle andere/moeten ende sullen laten theuren vertrecken/wt onse voorschreven Casteelen eñ Steden/alle de Victalien/Provanden/Geschut/ ende Minutie van oorloghe aldaer wesende/ welcke onse Casteelen ende Steden / met de voorschreven Victalie / Provanden / Gheschut/ende Amonitie van oorlogen/ wy stellen sullen by advijse van die van onsen voorseyden Rade van State/in handen van personagien / inghebořene van onse voorschreven Nederlanden / ende nae de Previlegien vande selve onse Nederlanden ghequalificeert/ende voor dese reyse den voorsz Staten aenghenaem wesende.

7. Ende aennopende de verdruckinghen/ Brantschatten ende compositie/ die by eenighe van onsen voorschreven oorlochsvolck/ wie de selve moghen zijn / in onse voorseyde Nederlanden ghedaen souden wesen/ geduerende den tijdt dat sy aldaer gheweest / ende haer onthouden hebben/ sullen wy daerinne laten doen/als naer recht/redene ende billicheyt behooren sal/ende sulcx alst moghelijck werdt het selve te volbrenghen ende executeren. Oock sullen wy ondersoeck laten doen/so wel over de Oversten ende Hoofden van onse voorschreven oorlochsvolck/als over allen ende eenen yeghelijcken vande selve onsen oorlochsvolck/die in eenigher weghen ende manieren/ hoedanich tselve ware/ in onse voorschreven Nederlandẽ/ofte inde Nabuerlanden/misbruyckt/ gedelinqueert ofte misdaen souden moghen hebben. Ende wy sullen daer over recht ende Justitie doen / het sy in onse voorschreven Nederlanden ofte in onsen Rijcken van Spaengien/ oft elders/ daer wy het selfde alderbest bevinden sullen te behooren. *Nota. Veel beloft maer niet ghedaen.*

8. Accorderen / statueren/ ende ordineren wy oock/ dat allen/ ende eenen yeghelijcken vande ghevangenen/ter causen vande voorschreven veranderinghen / alteratien/ ende beroerten ter eenre ende ter ander zijden/

vry

1577. Eewich Edict.

vry ende vranc / geslaect en ontslagen sullen worde / sonder rantsoen te betalen. Wel verstaende dat aengaende trendop ende wederseynden van onsen Neve Philips / Guiliame van Nassou / Grave van Bueren in onser voorsz Nederlanden / sullen wy versien ende doen / dat de selve Grave wederom vry ende vranck gestelt sal worden inde selve onse Nederlanden / so gheringhe ende terstont als de voorsz vergaderinge vande generale Staten volcomen wesende / de voorsz Prince van Orangien va zijnder syden realijcke en metter daet voldaen sal hebben / tghene dat inde selfde vergaderinghe ghesloten sal wesen.

9 Item / accorderen / statueren ende ordineren wy / dat de questie / gheschil ende swaricheyt opt restablissement ende wederstellen oft niet / van eenige Heeren ende Officieren / in hare Gouvernementen / Staten en Officie / wt de welcke sy afgeset zijn geweest ter oorsaken vande veranderinghe / alteratien ende beroerten voorschreven / gesuspendeert ende opghehouden sal worden tot den eynde vande voorschreven vergaderinghe der voorschreven generale Staten / en sal alsdan de voorschreven questie / gheschil / ende swaricheyt in Rechte gestelt ende ghecomenitteert worden den Raden ende ordinaris Justitien van onse voorschreven Nederlande respectivelijc / om de kennisse daer van ghenomen ende nae redene gewt ende ghetermineert te worden.

10. Voorts soo beloven wy op trouwe en in Coninclijcke en Princelijcke woorden / te onderhouden en aen te houden / ende by onsen voorschreve goeden broeder / ende allen anderen Gouverneurs / ende een peghelijcken van die / so generale / als particuliere / die hier naemaels by ons oft onse naecomelinghen in onse voorschreven Nederlanden zijn / oft sullen worden gecommitteert / te doen onderhoude ende aen te houde / alle ende een peghelijcke de oude Previlegien / hercomen / usancien ende costuymen vande selve onse Nederlanden. Ende dat wy ons niet en sullen laten dienen / onder ons / onsen voorschreven goeden Broeder / oft andere Gouverneurs vande selve onse Landen / in Rade noch andersins / tot ourecht Gouvernement ende ghemeyne administratie van onse voorschreven Nederlanden / van alleenlijck van inghebozene vande selve onse Landen.

11. Ende van gelijcken hebben de voorsz Staten reciprochelijcke van harer syde / op hare conscientie / trouwe en eere voor God / ende alle menschen / belooft te onderhouden ende hanthouden / moeten onderhouden ende han houden / ende sullen onderhouden ende hanthouden / in / ende over al ons Heylichs Catholijck Apostolijck ende Roomsch gheloove / ende de authoriteyt ende onderdanicheyt ons toebehoorende / ende nimmermeer daer teghens te comen.

12. Item / hebben de selve Staten in gelijcker voeghen ende manieren ghelooft te verthien ende renuntieren / moeten verthien ende renunceren / ende sullen verthien ende renunceren / allen ende yegelijcke verbontenisse en confederatie / die sy tot harer versekerthevt ende bescherminisse met vreemdelinghen ghemaeckt moghen hebben / sedert de veranderinghen / alteratien ende beroerten voorschreven.

1577. Eewich Edict.

13. Hebben oock de selve Staten in ghelijcker voeghen ende manieren ghelooft te doen afdancken en verseynden / moeten afdancken en verseynden / ende sullen afdancken ende verseynde wt onse voorsz Nederlande alle en ee yegelijcke vreemde krijchslieden / die sy gelicht ofte doen lichten sullen moge hebben / en te beletten / en moeten beletten / ende sullen beletten / dat eenighe andere in onse voorschreven Nederlanden en sullen comen.

14. Item / de voorschreven Staten hebben ons in waerteycke vande oprechte ende inghebozene affectie / die sy t'onsen dienste draghen / liberalijcken ghepresenteert ende gheaccordeert / de somme van ses hondert duysent ponden / van veertich grooten Vlaemscher Munten t'pont. Van welcke somme sy ghereet sullen stellen / de een helft in handen vande voorschreven Heeren / Ambassadeurs ende [illegible] Ghesanten / ende ghesubdelegueerde vanden voorschreven Vorst ende Hertoghe van Gulick / om de selve helft byde voornoemde Heeren / Ambassadeurs / Ghesanten ende ghesubdelegneerde ghestelt ende proportionelijcken ghelevert te worden in hande van onsen voorschreven goeden Broeder / oft aenden ghenen die by hem gecommitteert sal worden / ter discretie ende goetduncken vande voorschreven Heere Ambassadeurs ende Ghesanten / om ons voorschreven Oorlochsvolck / Spaengiaerden / Italianen / Borgongions ende andere vreemdelinghen ende wtheemsche te doen vertrecken wt onsen Casteele ende Stadt van Antwerpen / ende wt alle ende een yegelijcke andere onse Casteelen / Steden ende Sterckten / behalven de voorschreven Hoochduytsche / ter tijt toe datmen met hen teenemael afghereken sal hebben / ghelijck hier onder ghesegt sal worden. Ende de voorschreven Staten sullen die ander helft oversetten te Genuen / by genoechsame Wissel-brieven / om aldaer binnen twee maenden na dat de voorschreven Spaengiaerden / Italianen / Borgonions / wt onse voorschreven Stadt ende Casteele van Antwerpen vertrocken sullen zijn / ghelevert te worden in handen van den genen die daer toe van onsen voorschreven goeden Broeder volle macht sal hebben.

15. Ende daerenboven hebben de voorschreven Staten inder voeghen ende manieren als voorgeseyt is / belooft te nemen / ende hebben ghenomen theuren laste / te vreden te stellen ons voorschreven Hoochduytsch Oorlochsvolck / van heure wedden ende besoldinghe / ghelijck nae de rekeninghe ende afrekeninghe ende behoorlijcke afcortinghe met hen ghedaen / men bevinden sal in alle redene ende billicheyt / hen al noch schuldich ende ten achteren te zijn. Waermede wy ende onsen voornoemden Broeder beloven den voorschreven Staten behulpich te zijn / ende sullen helpen na allen onsen vermoghen / authoriteyt / credijt

1577.

Eewich Edict.

ē gelooue/ſo aende ghene die de voorſchreven rekeninghe ende regiſteren in handen hebben/om de ſelve ouer te leveren/als oock aende voorſchreven Hoochduytſche/ om de ſelue te induceren ende onderwijſen/ hen te vreden te laten ſtellen/met tghene ende ſoot redelijcken bevonden ſal worden. Ghelijck hen oock willichlijcken hebben erboden de voorſchreuen Heeren/Ambaſſadeurs ende Rijcx Geſanten/ē de geſubdelegeerde vanden voorſchreven Vorſt ende Hertoghe van Gulick/ ē hebben belooft van gelycken te doen by den voorſchreven Hoochduytſchen Ooc dat ſy aendē voorſchreuen Keyſerlycke Majeſteyt ſullen biddē/dat hem gelieue ſijn authoriteyt te gebruycken ē jmployeren/ ten ſeluen eynde ouer de voorſchreuē Hoochduytſche. Ende tot dat de voorſz Hoochduytſchē/de voorſz voldoeninge ē ſatiſfactie gedaen ſal weſen/ ſullen ſy in onſe voorſz Nederlanden vredelicken mogen blijvē / in ſulcken plaetſe als wy by advyſe van onſe voorſz Raet van State hen ſullen wijſen ē beteeckenen/ tot be[illegible] ē verſekeringe van o[illegible] vande voorſz Staten.

16. Item/hebben de voorſz Staten/inder voeghen ende manieren voorſz belooft / ē ſullen gehouden weſen/ naer tvertreck van de voorſchreven Spaengiaerden / Italianen/ende Borgoignions wt onſe voorſchreven Nederlanden te ontfangen/ende ſullen ontfangen onſen voorſchreven goede broeder/ mits exhibitie ende ouerleueringhe by hem ghedaen van onſe opene brieuen van commiſſie daer toe dienende / daerop gheexpedieert. Ende doende den Eet daer ouer behoorende ende ghecoſtumeert / met oock adhibitie/ ende obſervatie vande andere ſolemniteyt / die daer toe behooren ghebruyckt/gedaen/ ende geobſerveert te worden / als Gouverneur/Stadthouder ende Capiteyn generael/ voor ons in onſe voorſchreven Nederlanden. Ē voor ſulcx/ ſullen ſy Staten hem moeten toe dragen ende doen/ ende ſullen toedraghen ende doen /het reſpect/ eere ende ghehoorſaemheyt alſt behoort: blijuende nochtans tvoorſchreven tractaet van Peyſe binnen onſer voorſchreven Stede van Ghent ghemaeckt/in al het ghene des voorſchreven is/daer van dependeert in ſijn cracht ende vigeur.

17. Item / ſtatueren ende ordineren wy/ dat onſen nacomelinghen thaerder blijder incompſte / ende onſen voornoemdē goeden broeder/ende een yegelijcke andere Gouverneurs /by ons/oft onſe voorſz nacomelingē te committerē in onſe voorſchrevē Nederlandē/ſo generale als perticuliere/ mitſgaders oock alle ende een yegelijcke onſe Preſidenten/Raden/ende Officieren ende Juſticieren voor hen aencomen/ intreden/ende beghinſel van haerder adminiſtratie/ ē bewint in hare Gouvernement/ Staten/ ampten/ē officien/ſolemnelijckē/ ſullen moeten ſweeren/ē ſullen ſweerē/te onderhoudē ē opſervērē/ē voor ſo vele in hen is/te doen onderhouden/ē opſerveren/ onſe tegenwoordighe ordinantie/ accoort ende verdrach.

18. Ende ten leſten agreeren ende approberen wy / ē houden van weerde alle ende yegelijcke verhandelingē/ verſettingen van renten/ ende pencionen / ende andere Obligatien ende verſekeringen/die de voorſchreven Staten gemaect en gepaſſeert hebben/ ende al noch maken ē paſſeren ſullen/ met allen ende een yegelijcke die hen bygeſtaen/ gefurneert/ende getelt hebben/ende al noch ſullen byſtaen/ furneren ende tellen eenighe penningen/ om hen te dienen ende behelpen ter oorſaecken vande voorſchreven troubelen ende beroerten / ende ſonderlinghe/ aenden ſeer hooghe ē ſeer vermoghende Princeſſe / onſe ſeer lieue ſuſter de Coninghinne van Enghelant.

19. Ende op dat alle ende elck der bouen geſchreven poincten ende articulen wel getrouwelijcken/realijcken/ ende metter daet onderhouden / volbracht / gheeffectueert ende volvoert mogen worden/ē dat tgheheele inhouden van onſe teghenwoordighe brieuen/vaſt/geſtendich/ende ten ewighen dagen gheduerich/ ende onverbrekelijck zy ende blijve: Hebben wy aende ſelue onſe tegenwoordige/ onſen Seghel doen hangen/ ende de ſelue doen onderſchrijven/ ende teeckenen/by onſen voornoemden goeden broeder ter eenre / ende hebben de voorſchreven Staten ter ander ſyden daer aen doen hangen den Segel vande Statē van onſen Hertochdomme ē Lande van Brabant/ voor inden name/ ē ter begeerten van allen den voorſchreuen anderen Staten / ende de ſelve doen onderſchrijven ende teeckenē / door ſpecialen ende expreſſen bevele / ende ordinantie van allen den ſeluen Staten/ by onſen lieven ende beminden Cornelis Wellemans/Greffier vande voorſchreven Staten van Brabant : Inſghelijcx ter begeerte ende bede van wegen/ ſo van ons/ende van onſen voornoemden goedē broeder/als van de voorſchreven Staten daer op ghedaen/ Hebben de voorſchreven Heeren Ambaſſadeurs/Rijcxgeſanten ende geſubdelegeerde/ vanden voorſchrevē Vorſt ē Hertoch van Gulic/ in dier qualiteyt/ende als interventeurs ende tuſſchenſprekers / om de voorſchreven conciliatie/accoort ē vereeninge/ in onſe tegenwoordige begrepen / te middelen ende voorderen / van ghelijcken met hare handen/ de ſelue onſe teghenwoordighe onderſchreven ende gheteeckent hebbende/ oock deur haren goeden wille erboden ē ghepreſenteert/de ſelue byde voorſchreven Keyſerlicke Mt. haren gecommitteert te doē lauderen/ beveſtigen/ aproberen/ ē ratifierē/met alle tgene des ſy tot voorderinge vā deſe voornoemde conciliatie ē vereeninge hebben/ ē ſouden hebben ghedaen ende gehandelt in dien / ende ſoo verre tſelve van noode zy. Gegevē in onſe ſtadt van Marche in Famine / den twaelfden dach van Februario/int jaer ons Heerē/ M. D. Lxxvij. Van onſen Rijcke/te wetē/van Spaengien/ Cicilien/ etc. t'drieentwintichſte/ ende van Naepels t'vijfentwintichſte. Onderteeckent Iehan, ende onderſchrevē: By ordinantie van ſijne Hoocheyt/ ende geteeckent F. le Vaſſeur. Ende op dander zijde was noch geſchreven. Gegeuen in onſe Stadt van Bruſele/den ſeventhiendē dach van Februario/ int

1577. int jaer ons Heerẽ M.D.Lxxvij. Van onsen rijcke/ te wetẽ/ van Spaengien/ Cicilien/ etc. t'drientwintichste / ende van Napels t'vijfentwintichste. Ende daer onder was gheschreven: By ordinancien van mijnen Heeren vanden Rade van Staten/ ons Heeren des Coninckx by sijne Majesteyt gheordineert totten Gouvernemente generael van onse Landen van herwaertsovere. Eñ geteeckẽt/ Douerloope. Noch stont geschrevẽ/ By specialen ende expressen bevele ende ordinantie van mijnẽ Heeren den generalen Statẽ vande Nederlandẽ/ Eñ was geteekẽt Cornelius Wellemans. Ende noch lager/ Geeraerd Reusque de Liege, Philipus Semor, Baro sin VVinnenberch, etc. Andreas Gail. D. Wernher tzo Gumich, eñ Iohan Louwermã. En voorts meer nederwaerts was gheschreven/ gepubliceert tot Bruyssel/ den seventhienden Februarius/ Anno M. D. Lxxvij. in presentie ende teghenwoordicheyt van mijnen Heeren vanden Rade van State/ gecommitteert byden Coninck totten Gouvernemente generael vande Nederlanden/ ende vanden Secreten/ van mijnen Heeren den eerweerdighen Bisschop ende Prince van Luyck/ ende andere Heeren/ Ambassadeurs/ ende Gesanten der Keyserlijcke Majesteyt/ ende vanden Heerẽ generale Staten der voorseyder Landen/ by my Secretarius der Stadt van Brussel. Ende onderteeckent/ Aerssens.

Advijs ende Protestacie des Princen van Orangien/ op de Pacificatie ofte eewich Edict.

Desen vrede also ghemaeckt ende besloten/ ende dien gheinsinueert hebbende/ heeft den Prince van Orangien/ met de Staten van Hollant ende Zeelant/ een advijs/ antwoorde/ ende Protestatie laten wtgaen den negenthienden Februario/ daer op seggende: Dat sy gesiẽ hebbende de credentie brieven/ van weghen der Staten generael/ by mijn Heere van Willerval/ ende Meester Paulus Buys/ Advocaet van Hollant/ int gheselschap van mijn Heere den Ambassadeur vanden Keyser/ hemlieden ghebrocht/ ende datter begheert was hen advijs/ op eenighe artijckelen des eewichs Edickts/ besloten inden name des Coninckx/ tot bevestinge des vredes: Dese gesien hebbende/ so en conden sy niet nalaten/ te prijsen den heyligen yver/ om de Landen verlost te siene van soo vele ellenden/ byden moetwille der Spaengiaerden/ ende hare onwettighe regieringe ingevoert/ boven dien/ te willen hanthouden/ in als/ eñ over al/ de leste Pacificatie tot Ghent/ etc. Maer nochtans sy lieden wel oversien ende wel nauwe ghelet hebbende op de artijculen/ hebben gedocht/ dat den voorschreven goeden yver ende begheerte der Staten/ niet in als ware ghenoech ghedaen/ door dien dat daerinne de vrijheyt ende macht vande generale Staten te vergaderen/ den ghenen/ (die tselfde van alle ouden tijden van rechtswegen toecomt) bedecktelijck ware benomen/ als mede door dien: dat de Staten ghebonden zijn aen nieuwe ende noyt gebruyckte verbontenissen ende Eeden.

Daer beneffens oock/ datmen openbare inbrekinghe der selver Previlegien merckte/ wt de onbehoorlijcke verhoudinge vanden Grave van Bueren in Spaengien/ ten tijde alsmen schijnt de Previlegien aldermeest te willen herstellen ende bevestighen/ principalijck ten aensiene van eenen particulieren persoone / die niet en conde misdaen hebben/ ende dat oock teghen de Pacificatie van Ghent/ die niet eenvoudelijck/ maer looselijck gheapprobeert ware/ als met woorden daermen onsekerighe wtlegginge op maken mochte/ eñ bedriegelijcke wtvluchten op vinden conde/ ghelijckende die van Madamme de Parma/ die so veel bloetsverghietens ghecauseert hadden.

Sy vonden oock eenighe poincten/ die de eere des Vaderlants nadeelich waren nae haren verstande/ dat sy dien die de Landen sulcken overlast ghedaen hebben/ souden niet alleen toonen/ maer ooc in compositie mede treden / de welcke by authoriteyt des Coninckx ende der Staten verclaert waren/ ende perticulierlijck aen allen Staten des Roomschen Rijcx beclaecht eñ beschuldicht/ als eerloose schelmen ende rebellen/ eñ dat meer is / die noch toe laten wt de Landen te voeren haer baggen / juweelen/ ghelt/ gort/ ende brantschatten sonder eenighe tegensprake. Sy achten oock/ dat het niet behoorlijck insghesien en ware de respect/ eere/ ende danckbaerheyt die sy de doorluctighe Coninghinne van Enghelant / ende mijn Heer dẽ Hertoch/ broeder des Coninckx van Vranckrijck schuldich waren/ die haer in haren grooten noot soo gantschen goedẽ wille ende genegentheyt bewesen hadden/ om haer by te staen/ ende met haren goederen wt de slavernije te trecken/ waeromme de redene vereyst/ datmense met wtgedructer ende eerlijcker sprake daerinne mede hadde begrepen.

Advijs des Princen vã Orangien opde versekerheyt.

Ten lesten bevonden sy dat die van Hollandt ende Zeelandt met gheenderhande versekertheden versien en waren/ ghelijckmen haer tanderen tijden tot Breda voorderlijcker gepresenteert hadde/ gelijcmẽ tot Ghent haer wel soude ghedaen hebben / ten ware dat haer Ghedeputeerde so mondelinghe/ als schriftelinghe verclaert hadden/ dat sy met niemandt anders/ dan met de Staten selfs souden te doen hebben / in goeder trouwen. Oor en ware in die artyckelen gheen sekerheyt noch oock vermaen/ van perticulieren wederomme in haer gheheel te stellen/ nopende haer goeden/ Statẽ/ Gouvernementẽ/ die sy hebben in verscheyden Landen ende plaetsen van herwaertover / ende insghelijcx int Graefschap van Borgongien/ daer oock wel behoorde op ghelet te worden/ siende dat ten tijde vande Ghentsche Pacificatie/ daer niet wtdruckelijcx van en conde ghespecificeert wordẽ/ als doen daer gheen macht over hebbende. Eñ te meer en conden sy geen versekerheyt bemercken voor de ander Provincien/ ghemerckt datter van Burchten/ ofte Casteelen af te brekẽ niet eens vermaent en wert/ noch van perticuliere versekeringhen ofte vergheveinghen / dat den gemeynen volcke niet dan suspect conde wesen / lestmael te Hoye noch openlijck ghedreycht wesende/ twelck nochtans wel van noode soude wesen

1577. sen teghen dat de Landen ontwapent / ende Don Jan in authoriteyt van Gouverneur bevesticht sal zijn: maer ter contrarie schijnt het datmen alleene voor dese mael wilde de Staten accomoderen/ met een Gouverneur tot haren believen/ gelijck oftmen van meeninge ware henlieden hier namaels te benemen alle middelẽ van haer versekert te houden/ teghens den quaden opset der geender/ diemen henlieden meynt tot Gouverneurs te geven. Daer waren wel meer diergelijcke artijckelen / die wel dienden overweghen te zijn/ die sy voorhanden hadden int schrifte te stellen/ ende te seynden/ als sy ontfinghen de artijckelen die de Staten alreede Don Jan gesonden hadden/ om hem daer over te ontfanghen/ waer van sy seer verwondert waren / achtende dat de verhaestinghe een sake van grooter consequentie ware. Dies niet te min dochten sy dat sulcx om beters wille gedaen ware/ om de Landen so veel te eer vande vreemde verdruckers te verlossen. Waeromme sy niet anders en wilden wenschen eñ Gode bidden / dan dat den wtganck mocht wesen/ so alle goede liefhebbers des Vaderlants souden begeeren. So vele henliedẽ aenginghe (zijnde te vergeefs van een gedaen sake te debateren) beloven ende versekeren sy den Heeren Statẽ/ dat sy den vrede tot Gent ghemaeckt/ by allen weghen souden onderhouden/ verhopende tselfde oock van haerlieder sydẽ. Niet te min/ om te voorderen het vertrec der vreemden/ den vrede des Lants/ mitsgaders het onderhouden der oude Previlegien/ waren sy te vreden de voorsz artijckelen te loven eñ onderteeckenen / behoudelijcken ende onder conditien/ dat het den Heeren Staten believe vastelijck ende onwederroepelijck te besluyten/ eñ haerliedẽ daer behoorlijcke acte obligatoir in forma te geven/ dat so verre de Spaengiaerden binnen den tijt tharen vertrec/ met Don Johan gestelt/ niet metter daet en sullen wt de Landen vertrecken / dat sy dan in sulcken ghevalle de voorsz Heeren Staten/ breken ende afsnijden sullen/ alle voordere communicatie met hem/ maer het vertreck te vervolgen met wapenen/ sonder daer nae meer te verstaen tot eenighe handelinghe/ etc.

Ende dat het henlieden believe noch andermael acte eñ verbalijcke verbintenisse te gheven/ dat naer het voorsz vertreck/ sy den voorsz Don Jan/ noch ander Gouverneurs vande Landen/ en sullen ontfangen/ toelaten noch erkennen/ voor ende al eer hy weder op gericht ende geheelicken voldaen soude hebben alle poincten/ die eenichsins zijn tegen de Previlegien eñ Rechten des Lants / ofte eenichsins nadeelich de Pacificatie van Gent/ volghende dat een yeghelijck weder ghestelt worde in alle sijn goederẽ/ so wel hier/ als in Borgongien/ ende alle Previlegien ende vestinge/ volgende tghene ten tijde des Vredehandels tot Ghent solemnelijck belooft was by haren ghescheifte/ aen haren Gedeputeerden / van date den xxviij. October/ Anno M. D. Lxxvj. Actum tot Middelborch/ den xix. Februario/ M. D. Lxxvij.

Antwoorde der Staten generael op Princen advys eñ praestatis.

Op dit advijs vanden Prince/ eñ Staten van Hollant eñ Zeelant/ hebben de Generale Staten dese antwoorde navolgende gegevẽ. 1577.

Op huyden den eersten Meerte / Anno M. D. Lxxvij. Mijn Heeren de Generale Staten vande Nederlanden ghesien hebbende het geschrifte van mijn Heere de Prince van Orangien/ eñ de Staten van Hollant ende Zeelant overgegeven/ opt verdrach gemaect tusschen Don Jan d'Austria/ Ridder vanden gulden Vliese/ eñ de Generale Staten vande Nederlandẽ/ den xix. des Maents Februario/ Anno M. D. Lxxvij. verclaren de voorsz Generale Statẽ/ dat haer intentie altijt is geweest/ ende noch is/ de Pacificatie van Gent/ inde Maent November lestleden tusschen de Excelentie vande Heeren Prince voorsz/ den Staten van Hollant eñ Zeelant/ eñ haren Bontgenoten/ eñ den voorsz Generale Staten opgericht/ metter daet verhanthaven ende onderhouden/ ende onder ander dinghen te doen weder oprichten/ alle tgene dat bevonden sal worden/ gedaen ofte voorgenomen tegens ende boven de Previlegien/ gerechticheden/ vryheden/ ende usantien der Nederlanden/ so wel int generael als int perticulier. Eñ dat sy verstaen de Spaensche/ Italiaensche ende Borgoensche Soldaten te doen met ghewelt van wapenen vertrecken/ in conformiteyt vant voorsz accoort oft verdrach/ ingevalle dat de voorsz Soldaten niet vertrocken zijn binnen den bestemden tijt/ volgende het expres bevel dat henlieden is gedaen van wegen sijne voorsz Hoocheyt/ sonder voorder te verstaen tot eenige handelinge oft communicatie / op het vertreck der voorsz Spangiaerdẽ eenichsins te differerẽ.

Ende aenghemerckt de Stadthouders vande Provintien / Hoofden ende Overste Colonellen vanden Krijchsvolcke / ghehouden zijn haer daer na te reguleren/ so salmen aen haer versoecken/ dat sy oock wilden onderteeckenen gelijcke resolutie/ waer van dese teghenwoordighe acte is afgheveerdicht/ ter ordinantie vande voorsz Generale Staten / onderteeckent vande Griffiers van Brabant / ten Jare ende daghe als boven.

Den Prince sterckt hem tot voorderinghe vant contract des vredes.

De Prince van Orangien/ van het vertreck der vreemden te voorderen/ eñ meer ontsach te maken/ tot voldoeninghe vant contract/ heeft hem ghesocht te stercken/ ende Amsterdam eñ Wtrecht weder onder sijn Gouvernement te crijghen/ daer sy van oudts onder hoorden: Hy sterckte Sparendam eñ Haerlem/ ende behiel noch sijn schepen van oorloghe alomme oock op de Schelde/ noch dagelijcx op eñ af varende. Don Jan daer tegen niet wel te vreden zijnde / solliciteerde aen die van Amsterdam bedectelijck/ datse haer niet souden voegen met Hollant/ als niet gehouden/ dan tot haerder believen/ na de Pacificatie van Gent. Desgelijcx die van Wtrecht/ allegerende dat sy onder Hollandt (als een Provintie apart zijnde) niet en behoorden/ ende soo sy oock hulpe/ adres/ eñ macht van doene hadden/ so souden sy die aen hem vinden. Maer den Prince vercreech sijn begeeren/ als wy na sullen verhalen.

Don Jan subomeert die van Amsterdam eñ die van Wtrecht/ niet met den Prince te overcomen.

Dit contract gepasseert zijnde/ is den Heere Don Jan met alle sijnen staet tot Loven ghecomen/ van waer hy alle ordere gegeven heeft tot vertreck der Spaengiaerden/ ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. vreemden/so het scheen/ ende heeft alle middelen van ghelt ghesocht tot haer betalinge op te brenghen/sonder de welcke sy niet wilden vertrecken. Tot Loven/ende naemaels tot Brussel / heeft hy met sonderlinge opset ghesocht/een yegelycken/ende des gemeynen mans goeden wille eñ gunst te verwerven/ met Banckettten/ Feesten/Gheschencken/liberale ghemeynsaemheyt/ ende ghesprakelsaemheyt onder de Borgerye/met haer ghebruyckende de oude ghewoonten/van in tyden van vrede de Papegaye te schieten/ ende dierghelycke Ridderlycke exercitien / zijnde van outs af een loffelycke ende eerlycke ghebruyck der beste Borgheren in elcke Stadt/ om die in oeffeninghe der Wapenen/ende in eenicheyt der steden te onderhouden.

Beschrijvinge van Don Jan van Oostenrijc.

Don Jan was tot deser tydt dertich jaren out/van middelbaer statueré/ een fraey/ cloeck/ ende Geestich Man/ van goede gratien ende vernuften/maer ongeduerich/ vermetel/ende moedich/ende toonde metter tyt eenen onverdienden inwendighen haet den Landen/ te meer(om dat hy hem vant veracht om sijn onwettighe gheboorte)zijnde in Duytslant ende Nederlant boven alle andere Landẽ/Bastaerden cleyn geacht. Sijn moeder was een Duytsche vrouwe/ende woonde nu int Lant/ende om dat sy de beste fame niet en hadde/dede hy die na Spaengien beschicken/in een Clooster eerlijck te leven/tot haerder bewaringe ende dienst sijn Voetster bestellende. Waer door (ter avontuere wt onpatientie)sy wilde hem (so ghesept werdt) eenen anderen vader toeschrijven / ende segghen/ niet den Sone des Keysers te wesen.

Navolghende het eeuwich Edickt/ heeft Don Jan de Spaengiaerden wt Antwerpen ende tCasteel doen vertrecken/den xxvj. Meert. Het Casteel wert overghelevert den Hertoch vã Arschot/die met een deel Walsch Krijchsvolck/ verselschapt int bywesen van den Ambassadeur des Keysers/op de Brugghe des Casteels verschenen is / alwaer dat den Secretarius Escovedo hem den Eet afnemen soude/dat aldus toeghinck. Santio Davila/die Castileyn was/niet willende wt hoochmoet selve syn Casteel leveren/hoe wel expresse brieven ende bevel daer van / hem vanden Coninck gegeven werde/belaste dat synen Stadthouder Martino de Oyo / die daer de sleutelen brocht/alwaer dat Arschot sijn handen legghende inde handen van Escovedo / met blooten hoofde swoer: Ick Philips de Croy / Hertoch van Arschot/ sweere by Godt ende de Maecht Maria/eñ op de vier heylighe Evangelien / dat ick dit Casteel sal bewaren ende houden ten dienst vande Coninclijcke Majesteyt/Philips onsen Heere/ende dat ick dat niemandẽ anders en sal leveren/ dan sijnen eyghenen persoone ofte natomelingen/sonder sijn wtdruckelijck gebodt. Waer op Escovedo antwoorde/So ghy sulcx doet/als ghy seght/ sal u Godt helpen/soo niet/de Duyvel hael u/ met lijf ende siele. Eñ de omstaenders seyden alle/ Amen/ Dit ghedaen zijnde/ leverde de Oyo hem de sleutelẽ/ eñ terwijle dat dit geschiede/ so was de Brugge opgetrocken/eñ het Casteel gesloten/eñ na dattet gedaẽ was/dede hy de Brugge neder vallẽ/eñ het Casteel openẽ/belastende de Spaengiaerdẽ daer wt te trecken. Eñ den Hertoch met sijn Walen trockẽ daer in. 1577.

Wttocht der Spaengiaerdẽ van Antwerpen/ ende overleveringhe des Casteels/ dẽ xxvj. Meert Anno M. D.lxxvij.

De Spaengiaerden voerden met haer hare gevangenen/den Grave van Egmont/ de Heere van Capres/ende van Gomgnies/ eñ ses stucken Gheschuts/mits sy noch haer betalinge niet en haddẽ/Sy trocken op Liere/dat sy oock verlieten/van daer nae Maestricht/ met haer voerende veel Nederlantsche Vrouwen ende Hoeren / grooten schat van gelde/Juweelen/ende costelijckheyt/daer van sy in haer ghedruckte Boecken van glorieren/ dwelc de inwoonders nochtans met groote blyschappe(Gode lovende)aensagen/ so de Egyptenaers deden/ als de Israeliten met haer afgeleende goederen wech trocken/ hoewel dat inde stadt noch bleven de Hoochduytsche/die de stadt mede geplondert hadden/onder de Coronellẽ Fronsberch/eñ Focker/die noch over de stadt meester waren.

Van desen wttocht en bedanckten haer dat Spaensche Krijchsvolc niet/also onder andere beschrijft Don Bernardin de Mendossa/die daer diende/met een Compangie Peerden/eñ namaels des Coninck Ambassador in Enghelant ende in Vranckrijc geweest is/ ende dese oorloghen tot Anno M. D.Lxxvij.beschrevẽ heeft/tot Parys Anno M.D.xcj. gedruckt/daer hy glorieert / dat om het ongelijck dat de Staten den Spaengiaerden aen deden/ sy lieden wel meer dan dertich duysent mannen outdaen ende ghesiagen hadden/ende dat binnen den tijt van ses Maenden/ te weten/vanden lesten Augusti/ Anno M.D.Lxxvj. tot den xvij. Februari/ dat het Edickt van vrede wtgeroepen wert/ ende dat sy afghenomen hadden meer dan tsestich vaendelẽ eñ standaerden/ so wel int velt/ als int recouvreren van stedẽ / eñ van dat getal wel verslagẽ meer dan xx.duysent/sonder dat sy van hare Spaengiaerden niet boven Lx. verlorẽ en hadden/ waer by hy sept/God haer goede sake justificeerde/dat sy so triumphãt daer wt trockẽ.

In Spaengien heeft den Coninck den sevendẽ April het eewich Edict geconfirmeert ende bevesticht/ ende de Staten hebben tbeloofde ghelt opgebrocht/ eñ het Krijchsvolc eensdeels gecontenteert/zijn de Spaengiaerden/Italianen/eñ Borgondiers te voete eñ te Peerde den xxj. April/wt Maestricht vertrocken/alle haer stercten ende plaetsen verlatende. Oock werden alle de ghevangenen doen over beyde zijden los eñ vry ghelaten/ als by de Spaengiaerdẽ de Grave van Egmont/de Heere van Capres / eñ Goingnies ende andere. Vander Staten syde Nobles/ Heer van Billy/ Valdez/ eñ vijf ofte ses andere van Namen. Zijn also onder het geleyt vanden Grave van Mansvelt / Gouverneur van Lutzenborch/na Lutzenborch getrocken/ende alsoo nae Italien/ met groote goede beloften/rijckdom ende schat.

Der Spaengiaerden vertreck wt de Nederlandẽ/eñ wt Maestricht den xxj. April.

Hierentusschẽ Don Jan/die niet voor der Spaengiaerden vertrec mochte voor Gouverneur aengheonomen worden/ hadde hem tot Loven opgherust om in het Gouvernement te treden. Den meesten Adel vande landẽ was daer by hem gecomen om hem te

groeten/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577.

Don Jans triumphante incoemſte tot Bruſſel/ den eerſten Mey/ Anno M. D. Lxxvij.

groeten/ met de welcke hy den eerſten dach Meye/ Anno M.D.Lxxvij. met grooter triumphe nae Bruſſel is ghereden / alwaer hy verſelſchapt/heerlijck tuſſchen des Paus Legaet ende den Biſſchop van Luyck is ingereden ende ontfangen. Veel manieren van blijſchappen vande Borgers wert hem bewesen/met vyeren/triumpheren/Wagenen/ ende andere vreemdicheden / tot zijnder eerẽ. Den vierden Mey daer nae wert hy voor Gouverneur generael ontfangen ende gheſworen op de conditie vant onderhoudẽ der Pacificatien / contracten/ etc. alles met behoorlijcke ceremonien ende eeren / al ofte hy byzans ſelve natuerlijcke Lantſ heere gheweeſt ware/ een yegelijck hem latende voorſtaen/dat den Coninck nu zijnder Onderſaten ontfermt hadde/ende de Spaengiaerden wech ghesonden/dat ſy noyt conden ghelooven/hopende nu door Don Jans Gouvernement in alle ruſte ghebrocht te worden.

Viglius doot/ eñ ſijn oordeel over Don Jan/ ende over de regieringhe/ hy is geſtorven den viij. Mey/Anno M. D. Lxxvij.

Den Preſident Viglius leefde doen noch/ eñ ſach Don Jans incoemſte/ ende ſeyde al ſpottende/ is dit den Prince die ons den vrede brenghen ſal? maer hy ſtorf eenige vijf oft ſes dagen daer na/den achtſten Mey/tſeventich Jaer out zijnde. Een geleert /wijs/ ende verreſiende Man. Eenen corten tijt te voren hadde hy gheſeyt dat den Coninck gheenen vrede in ſijn Landen hebben ſoude/ten ware hy aen hem behielt de ſouverainiteyt eñ Coninclijcke gerechticheyt/ hem conformerende na het Teſtament van den Coninck Don Ferdinant van Arragon/ te weten/ dat hy toeliet de Landen te Gouverneren byde naturelen ende ingeboren vande Landen/ ende dat den Coninc aen hem reſerveerde de kenniſſe over ſakẽ voorleden. Men ſeyt ooc dat het ſelfde Teſtament inhout/ dat geen Geeſtelijcke perſoonen behooren toeghelaten te worden in Raden.

1577.

Hy was een groot Rechtſgheleerde/nochtans was ſijn ſpreeckwoort/een groot Juriſt was een booſer Chriſt. Hy was geborẽ in Vrieſlant/ wt een goet/out ende Edel geſlachte/ghenoemt van Aytta/maer hy voerde den naem van een Dorp Zwichem / dat hem toequam/een Mijle van Leeuwaerden gelegen/ hy hadde in ſijn joncheyt veel Landen ende Scholen verſocht / eñ veel ampten bedient/ende was den Coninck van Spaengien ſeer toeghedaen/ nochtans der Spaengiaerden voorſtel genoech vyant. Hy hadde een groot geſlachte eñ maechſchappe/vande welcke hy boven de dertich tot ſchole gehouden/ ende tot gheleertheyt ghevordert heeft.

Eynde des ſeſte Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Het sevenste Boeck.

Nobiscum DEVS, quis contra nos?

Sommarie, Ofte cort verhael van het sevenste Boeck.

DOn Johan van Oostenrijck int Gouvernement ghetreden zijnde/ begint syne secrete instructien te volghen/ende heymelijck met het resterende Duyts Krijchsvolck te handelen/ om hem vande principaelste Steden te versekeren:maer synen aenslach wert ontdect door sijn afgeworpen Brieven in Vrancrijck. Neemt selve Namen inne: Ende meynt Antwerpē te overvallen/ twelc hem mist. Het Casteel dat wort van Mons de Bours voor de Staten inghenomen. Desghelijcx Berghen/ Breda/ ende sHertogenbosch. Sijn volck wordt verjaecht by Champigni. De Staten generael schrijven aenden Coninck/ ende beschuldighen Don Johan. Die hem ghelaet vrede te soecken/ oock te vertrecken/ soo maer de Catholijcke Religie ende sConincx authoriteyt behouden werde. Ondertusschen ontbiet hy weder de Spaengiaerden. Daerteghen breken de Staten het Casteel van Antwerpen af/ende rusten hen oock ter oorlogen. Ontbieden den Prince van Orangien by haer/ die opgheworpen wort voor Ruwaert van Brabant. Waer door jalosie groeyde. Dies etlijcke Edele ontbieden des Keysers Broeder/ dē Eertshertoch Matthias. Met hem meynende tgantsche Gouvernement te incorperen. Maer die van Gent nemen dē Hertoch van Aerschot/met andere van dien aenhanc/ gevangen. Ende Matthias zijnde vande sijne verlatē/ wert vande Generale Staten door middel van Orangien voor eenen Gouverneur ghecoren. Don Jan wordt vyant vercondicht. De Staten tracteren mette Coninginne van Engelant. De Coninginne sent in Spaengien om den vrede te middelen/ maer te vergeefs. De Generale Staten maken den Eertshertoch Gouverneur/ ende den Prince van Orangien voor sijnen Stadthouder/ onder sekere Artijckelen. Een Cometa verschijnt.

☞ Dit alles is ghebeurt/gheduerende het ghepretendeert Gouvernement van Don Johan/in een Jaer tijts/
Anno M.D. Lxxvij.

DOn Johan van Oostenrijck nu int Gouvernement der Nederlanden getreden zijnde/ heeft terstont ghesocht het Fondament van sijn nieuwe oorloghe te legghen/ blijvende inwendich by den ouden voet/ ghebruyckende tvoornemen ende opinie diemen onder de Inquisiteurs in Spaengien vande Nederlanden heeft/ als datmen die moest gheheel ende volcomelijck onder des Conincx ghehoorsaemheyt brenghen/ ende die als nieuwe gheconquesteerde Landen houden/ om daer wt te weeren alle Ghereformeerde Religien / daer aen de Inquisiteurs achten grootelijcx des Coninckx eere/ mede gheheel Spaengien/ ende consequentelijck der gheheeler Werelt salicheyt te hanghen / mits de onderlinge hanteringhe tusschen Nederlandt ende Spaengien/ die sy qualijck oft niet derven en conden / meynende dat het nu een cleyne gheringe sake soude wesen: Beschuldigēde de voorgaende Gouverneuren van groote fauten / die hy meynde lichtelijcken te verbeteren / eñ hem selven eenen eeuwighen lof daermede te verwerven/ niet dan stoffe om tot grooter eere ende state te comen soeckende / gheen swaricheyt vreesende.

Don Jan int Gouvernement zijnde/ bereyt de nieuwe oorloghe.

Om hier toe te comen/ ende om de Provintien / principalijck die noch Roomsche Catholijcken waren/ volcomelijck te reconcilieren/ ende den ghemeynen man contentement te geven/ dochte het den Coninck ende Don Jan metten raet goet/ de Spaengiaerden wech te nemen / ende te versoecken wat

efect

1577. effect dat tselve soude moghen wercken/ hopende met soodanige seer begeerde ende deuchdelijcke acte/ in authoritept/ gratie ende vermoghen by den volcke hem te stellen/ daer hem soude toe helpen sijn hooghe gheboorte/ als een Duytsch/ ende sConincx Broeder/ sijn vermaerde victorie/ met sijn gesprackcsaemheyt/ beleeftheit/ liberalitept/ etc. Maer/ hem heeft terstont verhindert sijn ongheduericheyt ofte inpatientie/ niet connende lang genoech veynsen ofte dissimuleren/ die sijne inwendighe meyninghe ontdeckte. Hy behiel in sijnen dienste Octavio Gonzago/ sijnen Secretaris Escovedo/ eenen Baptista de Taris voor sijnen Hofmeester/ ende dierghelijcke andere meer/ soo vele als hy bequamelijcken onder het decsel van sijn groot huysghesin conde voordringhen/ waer onder diversche de Landen seer teghen waren/ vande tijden des Hertochs van Alvas Regiment af/ weynighe oft gheen Nederlanders ghebruyckende (alsoo hy belooft hadde) ten ware dat het was dat sy hem gheheel toeghedaen waren.

Voorder so heeft hy hem meest familiaer ghehouden met sulcke/ als hen meest gheoffendeert vonden/ ende qualijcken te vreden waren/ van weghen den voorgaenden handel/ als de Graven van Barlapmont/ van Mansvelt/ van Megen/ de Heeren van Hierges/ van Flopon/ van Haultepenne/ Barlapmonts sonen/ van d'Assonville/ ende diergelijcke: twelck hem alle quaet achterdencken by den Staten heeft ghemaeckt. Maer daerentegen heeft hy den Hertoch van Arschot ende andere/ aenden Prince van Orangien ghesonden/ om te handelen van veel saken/ ende van goeder corespondentien/ ende schreef hem oock vriendelijcke Brieven met sijn eyghen hant.

Don Jan schrijft aenden Prince van Oranien.

Den Heere van Hese/ Gouverneur van Brussel/ heeft hy oock door sijn liberalitept vereert/ met dry duysent gulden erffelijck/ op de Staten van Brabandt/ die de Heere van Hese selve corts af seyde/ de Brieven wederleverende.

Tot Brussel aende Staten versocht hy ghehouden te worden in authoritept als sijn voorouders/ die Princen vanden Bloede waren/ ende te moghen hebben sulcken Garde ofte Wacht der Ondersaten/ volghende de Pacificatien/ als hem soude goetduncken/ om te trecken van deen stede tot de andere/ na sijn ghelieste. Datter geen Gouverneurs perticulier souden wesen/ in steden/ daer van ouden tijden ghewoonlijcken geen en waren.

Versoec van Don Jan aende Staten/ ontdeckende sijn voornemen.

Dat alle Gouverneuren/ Colonellen/ ende oorlochsvolck vanden Lande/ haer souden by hem vinden/ wanneer hy die soude ontbieden/ ende ghehoorsaem wesen/ als Capiteyn Generael. Ende dat hy mochte generalijck disponeren/ vande officien ende lasten die daghelijcx voor vielen/ soo het selfde niet ware teghen die Pacificatie ende Previlegien.

Ende alsoo de Staten Generael hadden eenige dagen te voren besloten op een Lijste ofte Cathaloge/ van alle die sy verstonden ghequalificeert te zijn/ om te mogen in haer versamelinghe comen: soo begheerde Don Jan dat hem die Lyste terstont ghesonden soude worden/ om te besien oft daer gheen suspecte persoonen onder en waren/ die quaden dienst souden mogen doen/ ofte die daer onder niet en behoorden. 1577.

Hy trachte oock alomme de Magistraten ende Wetten te versetten nae sijnen sin/ met advijs vande Gheestelijcke: Maer de Commissarisen wederleyden alle ghespaenjoliseerde. Hy gaf oock last ende bevel aen eenighe Jesuyten/ om te wesen Archiscolasten/ om opsicht te hebben over de Scholen/ ende opbrenghen vande jonckheyt.

Voorder/ soo by ghevalle de Prince van Orangien/ ende de Staten van Hollant ende Zeelant niet en wilden volcomelijck voldoen den Vredenhandel/ dat sy dan in geender manieren daer na/ eenigherhande correspondencie ofte verstandt metten selven Prince van Orangien ofte Staten houden souden/ maer haer voeghen by hem/ om die te dwingen na luyt der Pacificatie/ alles tot dien eynde/ dat de Majestept mochte vercryghen de schuldighe ghehoorsaemheyt/ by de Staten hem belooft/ oock hem in sijnen name/ met sulcken respect ende authoritept/ als andere Gouverneurs vanden Bloede/ sijn Voorsaten ghehadt hadden/ om henlieden in ghewenschten vrede te houden.

Hy heeft oock om tot dese twee poincten/ namentlijc/ tot der schuldighe volcomen gehoorsaemheyt/ ende oprechtinge der Roomscher Religie te comen/ versocht datmen den tijt oude verhaesten/ ende eenighe poincten sonder wtstelvol doen/ hoewel de decisie daer van gereferecrt was tot de Generale Staten/ ende vergaderinghe van dien.

Ten lesten op de clachten van die van Amsterdam/ aende welcke den Prince van Orangien seer soliciteerde/ datse haer wilden voegen met de andere steden van Hollant/ onder syn Gouvernement/ ende dat hy hem alomme stercste/ ende veel plaetsen fortificeerde/ soo hiel hy de Staten voren/ dat sy de Wapenen souden aennemen teghen den Prince van Orangien/ allegerende dat des Princen doen ende voorstel soo gewichtich ware/ dat hy daeromme alleenlijc wt Italien soude comen soo hy daer ware. Maer de Staten sochtent ten besten te excuseren.

Heymelijcke negociatie van Don Jan teghen de Landen/ ontdect door sijne afghe-worpen brieven.

Dese voorschreven saken passeerden daer int openbaer/ maer secretelijck met Brieven ende Boden/ heeft hy den Coninck totter oorloghe seer verweckt ende ghehist/ met sijnen Secretaris Escovedo/ als naemaels bleeck door haer Brieven in Gascongien afghworpen/ ende ghesonden aenden Prince van Orangien/ vanden Coninck van Navarre.

Don Jans Brieven afgeworpen ende ontcyffert.

Onder die Brieven waren dry van Don Jan gheschreven/ van den sevenden April/ wt Loven/ de twee aenden Coninck/ ende eenen aen Anthonio Perez/ Secretaris/ ende vijf Brieven van Escovedo. Dese Brieven sondt den Prince aende Staten/ ende waren al in Cijffer gheschreven/ maer constelijcken by den Heere van sint Aldegonde ontcijffert/ ende den R. B. C. ghevonden/ ende de Staten verthoont/ in ghelijck-

 form-

1577. formheyt/ van Silabe tot Silabe/ met de originalen / inder voegen dat een yegelijck conde mercken int wtlegghen/ datter gheen bedroch noch foute in en was/ ende waren onderteeckent met Don Jans eyghen hant/ van vele seer wel bekendt / ende naemaels van hem selven bekent ende gheleden / voor alle excusen allegeerende datmen die qualicken verstondt / ende ten ergsten beduyde. Diergelijcke van sijn Brieven aende Duytsche Colonellen Fronsberch ende Focker gheschreven / werden namaels ontdeckt ende gevonden in een Kofferken/ dat Focker met haesten wt Antwerpen vluchtende / achterliet/ waerinne de conspiratie met haer tegen de Landen bleec. Dese brieven zijn namaels byde Staten in drucke wtghegaen/ met cort verhael der oorsaken ende redenen/ die haer dwonck te versiene van teghenweer teghen Don Jan.

Den sevenden April schreef hy aenden Coninck niet sijn eygen hant/ dat het Nederlants lichaem niet anders te helpen en was/ dan met af te snyden / het ghene dat daer in ghequetst was / ende dat moeste doe ter tijt gheschieden : biddende te willen maken de provisie van ghelde/ sonder twelcke al verloren ware. Eñ datmen moeste eenen anderen wech voorneme/ dan den Hertoch van Alva ende den Commandador gedaen hadden / ende ghebruycken een cleyn hoopken Krijchsvolck/ maer dat goet. Voorder waren sijn eñ Escovedos brieven vol van diergheliicke persuasien tot den crijch/ voorhoudende de middelen / segghende datmen niet en behoorde aen te vallen de plaetsen ten vasten Lande/ maer de Eylanden / welcken aenslach sy swaerder hielden dan de conqueste van Enghelant/ ende deen genomen zijnde/ en soude dander niet langher teghen houden. Ende om te beter daer toe te come/ verclaerde hy dat de perticuliere questien onder de Edelen ende Lantsaten/ als om de offitien ende om de vryheyt der conscientien / daeromme sy malcanderen souden pluckharen/ hen seer voorderen soude/ onder welcke decksel eenighe haer souden houden aende sijde vanden Coninck. Ende als sy alsoo ghescheyden waren/ soudemen henlieden beyde dies te gemackelijcker meester connen worden/ ende deene castijden door middel vanden anderen. Wenschende oock datmen het Spaens ende Italiaens Krijchsvolck in Vranckrijck van doene hadde/ om te eer ende te beter die te moghen wederomme ontbieden.

Prophetie van Escovedo/ mede achtende de conqueste vande Eylande swaerder dan dat van Engelant.

Escovedo schreef oock den Coninck / soo Don Jan van hem niet gheholpen en worde/ soude hy erghens wech trecken / alsmen daer minst op dencken soude : Biddende den Coninc die disperatie voor te comen / adverterende/ dat de saken der Landen niet souden ghenesen worden door goede middelen / dan door vyer ende sweert. Den Edeldom ende tvolck des Landts beschuldichde hy by den Coninck/ segghende datter niet een en was van henlieden die recht ghinck / ende dat sy alle ghelijck hadden een vervloeckte ende valsche meyninghe/ niet soeckende dan te leven nae haerlieder ghelieste/ sonder eenighe Wet ofte Reghel / ende te hebben de vryheyt van conscientie. 1577

Wy hebben eensdeels verhaelt tgene Don Jan int beghintsel soo opentlijck als secretelijck ghehandelt heeft: Voorts sullen wy oock verhalen sijn procederen met de omliggende Potentaten / ende den Duytschen Krijchsvolcke/ tot dat dese gheschreven brieven int licht quamen.

Don Jan heeft Ambassadeurs aenden Keyser ghesonden / ende aen alle Kuervorsten ende andere Vorsten / om haerlieden te verwecken teghen den Prince van Orangien/ beschuldighende hem vanden Peys gebroken te hebben / eñ dat dede hy al sonder de Staten daer van te laten weten / ofte oock den Prince van Orangien selve daer van te vermanen /oft verantwoordinghe te verwachten / oft behoorlycke insinuatie te doene.

Aende Coninginne van Enghelant sondt hy den Borchgrave van Ghent/ met grooten state in Mey / over den Prince seer claghende. De Coninghinne over de clachten vanden Prince ende die van Hollandt ende Zeelant/ sondt aen haer lieden/ vermanende tot onderhout der Pacificatien seer ernstelijcken/ oock ghebruyckende hooghe dreygementen/ so sy ter contrarie deden. De Staten desen Ambassadeur (na de Conninginne vertreckende) belasten ende versochten sy aen hem/ te willen van harent wegen de Conninginne bidden/ haer te willen leenen een somme ghelts / om de Duytschen af te dancken/ ende de Landen daer van te ontledighen. Maer Don Jan heeft hem verboden aende Coninghinne eenighe mentie daer van te maken.

De Staten tot Brussel merckende dat Don Jan hem stoorde/ ende scheen oorloghe te willen vernieuwen teghen den Prince van Orangien/ hebbe sy alle vlijt aengewent om dat voor te comen/ ende voorts oock om den Raet van vreemde/ die noch by hem waren/ te weeren/ ende de Landen te verlossen vant Duytsch Krijchsvolck (daer sy mede sochten af te rekenen) te betalen/ ende die alsoo quijt te worden/ zijnde haer tachterheydt ettelijcke Milioenen groot / daer toe sy een redelijcke somme ghelts / ende andere conditien deden aenbieden/ waeromme sy seer sterck by Don Jan aenhielden/ te willen ten besten spreken ende haer assisteren. Twelc hy so ernstelijck beloofde/ dat hy seyde/ so de Duytsche Colonels tot sulcken conditie als de Staten haer aenboden/ niet te vreden en wilden zijn/ haer vry gheoorloft soude worden / die met ghewelt wt de Landen te drijven / daer toe hy swoer sijnen eyghen persoon niet te willen sparen.

Staten [...] sticheyt [...] het Duytsch Krijchsvolck te content[...] ren ende [...] lost te wo[...] den met b[...] wendich [...] hulp van Don Jan.

Ende om tselfde te willen effectueren/ soo het scheen/ trock hy wt Brussel den vijfden Juni na Mechelen/ alwaer alle de Colonellen by hem ontboden werden / die hy soude sien te induceren tot alle redelijckheyt: maer hy dede ter contrarie. Ende om sijn feyt beter te bedecken / schreef hy den neghenden Juni aende Ghedeputeerde der Staten/ veynsende groot medelijden met haer ende de Landen te hebben/ achtende dat de lasten van

Bedroch [...] Don Jan.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. vant Krijchsvolck te betalen / haer te swaer vallē soude / sonder de hulpe vanden Coninc / ende dat hy dat meer als eens den Coninck ghescreven hadde / maer noch te vergheefs. Waerom hy noodich achte / so haer dat goet dochte / sijnen Secretaris Escovedo (als die de kennisse vanden noot hadde / eñ de wonden ghesien / de Medecijne best soude mogen te passe brengen) derwaerts te seynden. De Statē hem hier over seer bedanckende / hebben den Escovedo geerne den last ghegeven / die tselfde seer ghewillichlijck aenghenomen heeft / haer in goede hope stellende van een goede somme gheits vanden Coninck te verwerven / de Staten gedelibereert zijnde van hem voor sijnen dienst twee duysent Ducaten pensioen te schenckē. Maer hy heeft geheel het contrarie in Spaengien ghesoliciteert / te weten voor ghelt / om den krijch van nieus te beginnen.

Een Borger tot Mechelen onthalst om de Gereformeerde Religie by Don Jan.

Don Jan (tot Mechelen zijnde) heeft een Borgher der Gereformeerder Religie doen onthalsen. Eñ also dat velen vreemt dochte / heeft hy geseyt tegen de Pacificatie niet ghedaen te hebben / als dat daer van niemandt mocht ghenieten / dan die ghevlucht ende gebannen waren geweest / eñ niet die int Lant waren ghebleven / alsoo den Bisschop van Atrecht dat selve wt leyde.

Don Jan neemt het Duyts Krijchsvolc in dienst / als hy beloofde die wt de Landen te helpen.

Mette Colonellē Fronsberch / Polwijler / Focker / ende Cornelis van Enden / in stede van die te bewegen / met redelijcke betalinge wt dē lande te treckē / heeft hy ter contrarie / die secretelijck tot een nieuwe oorloghe verweckt / ende in sijnen dienst aengenomen / hen toeseggende datse niet van haer gagien souden verliesen / niet tegenstaende dat de Staten sochten haer daer van te berooven / ende ooch het leven te benemen.

Aenslach op Antwerpen van Don Jan.

Den aenslach die hy met haer maeckte / was / dat also de vier vaendelen Duytschen binnen de stadt van Antwerpen lagen / daer noch soude bykomen Cornelis van Enden met vier vaendelen meer / ende tsamen goede correspondentie houden metten Luytenant vanden Casteele / Loys de Bloys / Heer van Trelon / die daer als Stadthouder vanden Hertoch van Arschot / ende sijnen Sone den Prince van Chimay in lach / zijnde teghen des Lants van Brabants Previlegien / ende hy een Wael zijnde / eñ hem toeghedaen / ende souden de Stadt metten Casteele houden voor hem. Desghelijcken souden de ander Duytsche knechten / (zijnde in als vier Regimenten) doen / ende houden de Steden ende plaetsen voor hem / daer sy in lagen / als Berghen op Zoom / Breda / sHertoghenbossche / Tertolen / Deventer / Campen / Roermonde / etc. Hier toe heeft hy oock beweecht de Grave van Barlaymont / ende sijn sonen / met haer vier Regimenten Walsch Krijchsvolck / waer van de twee tot meerder versekerheyt ooch souden in Antwerpen trecken. Ende alsoo dry vaendelen van Polwijlers Duytsche knechtē tot Denremonde liggende / die van dien van Vlaenderen wtghecocht waren / ende Paspoort hadden / met sijne weten / actuele ende consente / heeft hy oock contrarie brieven geschreven / haer belastende te blijven. Maer de Soldaten eerlijcker dan hy zijnde / hebbent ghewevghert / eñ hebben syn brieven de Staten selve overghelevert. 1577.

Hierentusschen ist ghebeurt dat de Coninghinne van Navarra / dochter ende Suster van Vranckrijck / door Henegouwe quam / nae het Landt van Luyck / om te besoecken de Fonteynen van Spaa / om haer ghesontheyts wille. Op dese oorsake ontboot hy alle den Edeldom by hem / om de Princesse eerlijck te gheleyden: Onder andere den Prince van Chimay / wt het Casteel van Antwerpen / op dat de Heere van Torlon / daer alleen Commanderen soude / daer hy heymelijck verstant mede hadde. Aldus is hy wt Mechelen ghetrocken / de Princesse gheleydende / ende hadde hem gheerne versekert van Berghen in Henegouwe / maer door eenighe vigilantie van etlijcke / ende Maren die door des menschen ooren liepē / is sulcx belet geweest. Maer op Charlemont / Lutzenborch / beyde Lant ende Stadt / ende andere plaetsen / zijn hem sijn aenslaghen gheluckt / ende heeft hem daer van versekert.

Onder tgeleyde vande Navarrische Conninginne na het Spa / meynde Don Jan Berghen in Henegouwe te krijghen / twelck hem miste maer hy verereech veel ander plaetsen.

Na het staetelijck geleyt der Conninghinne / Don Jan tot Namen zijnde / is hy den vierentwintichsten Juli buyten der Stadt ter jacht spaceren ghereden / ende voorby het Casteel comende / als ts Lants Gouverneur daer om rijdende / eñ besichtende / heeft voor de Poorten den Heere van Hierges / de Grave van Meghen / Floyon / Haultepenne / ghebroeders / ende sonen van Barlaymont / elck wel verselschapt met Pistoletten inde vuyst gevondē / hem vragēde ofte hy niet wilde binnen t Casteel besichtigē? Waer op hy terstont jae segghende / heeft sijn Pistolet ooch inde vuyst ghenomen / eñ wapenen toonende / reet daer geweldelijcken binnen / daer conqueste van makende / seggende / dat ware sijnen eersten dach vā sijn Gouvernemente. Eñ besette alsoo alomme de wachten van sijn volck / daer van ontslaende den Heere van Froymont / Jan van Borgongien / die daer Gouverneur was. Also ontdecte sijn voornemen / dat hy niet langher conde verholen houden / hoorende van sijn afgeworpen Brieven.

Don Jan neemt Namen in tot sijn persoon versekeringe den xxiiij. Juli / Anno M.D. Lxxvij.

De Raetsheeren by hem zijnde / vergadert hebbende / heeft hy haer twee brievē getoont van date den xix. eñ xxj. Juli / datmen hem meynde te vanghen binnen Mechelen / eñ in Zeelant te voeren: Eñ scheē daer van te willen beschuldighen den Grave van Lalain / Champigni / eñ andere. Hy beclaechde hem meest vande langhe pattientie / die hy over de onverdragelijcke onweerdicheden der Staten / hem aengedaen / gheleden hadde: Waeromme hy hem nu absolutelijck wilde doen gehoorsamē / volgende sijnen last wt Spaengien / zijnde nu in versekerder plaetse / van waer hy wilde absolutelijck ghebieden.

Bekendicheyt de Nederlantschen Adel van tegen hem geconspireert te hebben.

Sanderdaechs sont hy de Heere van Rassingem na Brussel / met brieven aende Staten / met eenighe instructie / om den Heere van Hese Gouverneur / ende de Borghers van Brussel te ontwapenen / eer hy daer in wilde keeren / op hope van de Stadt Meester te worden. Maer de Staten hebbē daer terstondt ghesonden den xxv. Juli / den Prelaet van Marolles / den Archediakē van Yperen / Buchs / Aytta / met den Heere

Beclaecht hem by de Staten belastende die van Brussel te ontwapenen.

 van

1577. van Brus/hem ootmoedelijck biddende/te willen alle suspitie afegghen/die op onwarachtighe overdraghen(so sy dochten)gefondeert was/ eñ remedieeren ofte voorcomen de inconvenienten die sy extraordinarij vertreck op het Casteel Namur/oock het innemen van het Casteel van Charlemont souden moghen veroorsaken/met sijn weder comen eñ presenteren inde Stadt van Brussel/met lijf ende goet/hem toesegghende alle versekerhept ende trouwichept/ende dat het Krijchsvolc tot dien selven eynde souden Eet doen/oock te doen exemplaire castyement/ over sulcke alsmen schuldich soude vinden van sulcken boose conspiratie/tot welcken efect sy versochten/dat so wel de beclaechde/ als beclaghers mochten ghenoemt worden/ om wettelijcke informatie daer op te nemen/biddende oock te willen voortvarẽ met tracteren/aengaende de betalinge ende vertreck der Duytschen/dwelck hy selve hem ghelief noch te begheeren. Ende daer na boden sy hem aen/boven sijn ordinary wacht van Archiers ende Hellebaerdiers/drie hondert haeckschutten te voete.

De Staten bieden Don Jan alle versekeringe aen.

Don Jan op dit versoeck luttel achtende/ ende nae dat de ordere gegeven was/meynde hy dat Cornelis van Enden met sijn vier vaendelen binnen Antwerpen soude zijn/eñ dat hy alsoo van Antwerpen ende tCasteel versekert ware/seyde hy tselfde den Prelaet van Marolles te vroech aen/met last om tselfde den Staten te adverteren/hen voorder nu nieuwe wetten ende conditien voorslaende/met dreyghementen/so sy die niet en accepteerden/henlieden te houden ende verclaren schuldich te wesen van Crimen læsæ Maiestatis, wederspannichept/jae van ketterije. Ende sont sijn brieven aen alle de Princen van Christenrijck tot dien eynde.

Don Jan singt triumphe over Antwerpen/door de victorye.

Hierentusschen/ende op den selven tijdt/te weten den xxviij. July/werden recht te passe de Staten vanden Prince van Orangien gesonden eñ gelesen de brieven voren verhaelt/ in Gasconien afgeworpẽ/in April van Don Jan ende Escovedo gheschreven/waer door tvoornemen van Don Jan geheel ontdeckt wert/als dat de beschuldingen des Princen van Orangien/maer ghesochte middelen en waren/om de Landen weder deene teghen dander te stellen/ende dat het innemen van Namur ende Charlemont ware/om te mogen by Lutzenborch weder de vreemde Soldaten int Lant brengen/in der voegen dat de Staten sagen haer gheheel omcingelt/gheen middel siende om haer Duytschen quijt te worden/die de principale steden eñ sleutels/ (soo sy meynden nae Don Jans segghen)in handen hadden/waer door alle middelẽ van ghelde ende Munitie haer benomen waren.

Den xxviij. Julij werde Don Jans Brieven de Staten ontdect/in April gheschreven.

Perplexiteyt der Staten ende Landen/ over Don Jans aenslagen.

Hieromme nochtans den moet niet gheheel verloren ghevende/so perswadeerden eñ belasten sy in haest door eenighe goede Patriotten/dat den Heere van Champignys Regiment Krijchsvolck/dat in Brabandt lach/ soude Cornelis van Enden(die nae Antwerpen/wt last van Don Jan trock) den wech ondergaen/dwelck ghesch iede door Monseur de Vers/sijnen Couzijn/die haer teghen trock/versloech ende verstropde: Twelc de eerste vyantschap was die de Staten aen Don Jan bewesen.

Champigny verstropt Cornelis vã Enden/die in Antwerpen was comende.

Voorder sonden sy tAntwerpen den Baron van Liedekercke/om de Borgerije in ordere te houden/die veel vluchten ende verliepẽ/vreesende een tweede plonderinge. Maer de Heere van Liedekercke/met assistentie van Guilliam Rouck/Paulus Toucher/eñ andere/hebben aende Staten so de beweecht een vande Capiteynen des Casteels/Pontus de Noyelles/Heer van Bours/door middel van tsestich duysent gulden/die een vaendel knechten daer binnen hadde/de welcke siende dat den Luytenant Torlon/het Garnisoen vant Casteel eenen nieuwen Eedt van weghen Don Jan voorhielt/maer hy liever trachtende te houden sijnen voorgaenden Eedt ende Eere/heeft dien ghewayghert/alsoo oock veel Soldaten ende Bevelhebberen deden/waer door hy nu vreesende de consequentie/mits Torlon gedeclareert hadde te willen houden de zijde vande Duytsche knechten binnen der Stadt/soo heeft de voorschreven Mons de Bours met sijnen aenhanck hem gesocht Meester vanden Casteele te maken/met advijse vanden voorsz Heer van Liedekercke eñ andere/ten behoeve vanden Lande eñ Staten. Also gheresolveert zijnde den eersten Augustus/soo heeft de Heere van Bours/opten avont eenen alarm int Casteel ghemaeckt/versierende dat de Stadt al in wapenen was/waer door alle de vier Vaendelen die daer binnen waren/ al in Wapenen quamen/want Torlons vaẽdel hadde de wachte. De Heer vã Bours in wapenẽ zijnde met zijn vaendel/verclaerde terstont de andere der Staten meyninge/ ende den Eet die sy moesten betrachten/ende diergelijcke/waer door hy vercreech terstont een gheheel vaendel aen zijn syde/ende het derde wanckelde. Maer Torlons vaendel bleef verhart/waeromme de andere daer op zijn ghevallen/ende hebben Torlon by den halse ghenomen ende ghevanghen/ende tvaendel ter Poorten wtgheslaghen/waer onder outrent twintich doorschotẽ werden/ ende veel ghequetst. Dit ghesciede savonts den eersten Augustus ten acht uren/ende also werdt het Casteel voor de Staten behouden/tot grooten ghelucke.

De Heere van Bours maect hem selven Meester vant Casteel van Antwerpen den eersten Augusti. Anno 1577. D.lxxvij.

De Colonellen Frensberch ende Focker/ ghehoort hebbende de mare vande beroerte int Casteel/overbrochten met groote verbaestheyt den gheheelen nacht/(trechte bescheet ende voornemen van die van binnen tCasteel niet wetende) dies sy resolveerden smorgens eerst te trecken met haer Krijchsvolck op de Meerbrugge. Als sy nu daer in slachordere gestelt waren/cregen sy meerder achterdencken/dies sy trocken met sack eñ pack nae de nieuwe Stadt/alwaer sy haer terstont beschansten/met Packen/Balen/ ende sacken van comanschappen/die sy daer ontrent in Packhuysen ende Schepen vonden/meest int vrachthuys oft Hessens huys daer by/ende trocken alle de Brugghen nae haer op.

De Heer van Liedekercke met de regeerders der stadt/sochten alle middelen om die wt de Stadt te crijghen/sy boden haer aen/ alsoo sy oock langhe te voren ghedaen hadden/

1577.

De Stadt Antwerpen in peryckel bande Duytschen/ anderwerf geplondert te worden/ den tweeden Augusti.

den/drij maenden Soudye/beloopende ontrent de somme van veertich duysent guldens/ ende een Maent in Laken/ in weerde gereckent thien duysent guldens/ende de reste binnen drij Jaren. Maer sy en wilden daer geensins mede te vreden wesen. Waer door de Borghers in groote perplexiteyt waren/ en vreesden een tweede saccagement/ende dat sy alle haer volck/ die tot Bergen/ Breda ende Hertogenbossche laghen/ tot haer ontboden hadden. En de mare ghinck/ dat de Graven van Meghen ende Floyon/ met haer Regimenten/haer oock te hulpe quamen. Waer teghen oock ghesept wert ende wtgegeven/dat voor de Borgers hulpe quam metten Grave van Egmont/ ofte de Heere van Hese/oock vant Casteel/ende van des Princen van Orangien schepen/d'welck het Duyts Krijchsvolck oock bevreest maecte. In dese beroerten passeerde de voornoemde tot nae den middach/dat de Heer van Liedekercke/ ende de Magistraet resolveerden het Duyts Krijchsvolc wt de stadt met gewelt te drijven/mette goede Borgherije/te hulpe nemende vijftich ofte meer Soldaten vant Casteel/mits datmen haer bevreestheyt ghewaer werdt.

Godts wonderbaer mirakel die v. Antwerpen bewesen.

Alsmen nu dese resolutie (hoewel met cleyn fondament) soude int werck gaen stellen/ ende datse nu begonden na haer toe te trecken/ sachmen comen ontrent Oosterweele de Riviere opghesevlt / vier van des Princen van Orangien oorlochschepen / metten Admirael/ die terstont de goede Borghers/ door Gods voorsichticheyt tot haerder hulpe gesonden achten te zijn. Ende dese Schepen int ghesicht vander Stadt zijnde/ schoten twee oft drij scheuten grof geschuts af. Waer door de Duytschen recht staende int teghenweere teghen de Borgers/sulcken verschricken cregen/dat sy terstont met grooter confusie ter Poorten wt liepen / sonder ghelt / met een groot nae gheroep ofte ghejouwe der Borghers / die terstont de Poorten op haer toesloten. Also verloste Godt wonderlijcken de Stadt van Antwerpen/wt de vreese van een ander plonderinge / also sy oock miraculeuselijck ontslaghen worden van haer berooyers ende schenders / en behielden haer aengheboden ghelt. Alsoo werdt de Stadt met haer Casteel voor de Staten verseckert.

Fronsberch en Focker met haer volck/verlaten de stadt van Antwerpen schandelijck wt vreese/den tweeden Augusti.

Fronsberch vluchte na Breda by sijn ander volck/ en Focker na Bergen op Zoom/ alle sijn Bagagie t'Antwerpen achterlatende/alwaer dat onder ander ghevonden werden/(als wy voren verhaelt hebben) verscheyden brieven van Don Jan aen hem/ ende aen Fronsberch ghescreven.

Den Hertoch van Artschot/ ende sijn sone den Prince van Chimay / de Heere van Froyemont/afgecomen zijnde vanden grooten Bastaert van Borgongien / met meer andere Heeren / zijn behendelijcken wt Namur ghecomen/ Don Jan verlatende/ ende hen voeghende byde Staten/ oock veel Edelen ende Krijchsvolck/ onder de Regimenten vande kinderen van Barlaymont dienende/ de welcke trachten geimployeert te worden vande Staten/ die haer terstont oock van Liere verseckert hebben.

De Heer van Champigni met vijf vaendelen knechten ende hondert Peerden / nam in het Casteel van Wouwe/by Berghen/ ende beleyde Berghen op Zoom/een Stadt in Brabandt byde Schelde gheleghen/ alwaer Focker in lach met twee vaendelen van outs/ ende een vaendel dat hy met hem van Antwerpen gebrocht hadde. Daer wert in corte tijdt alsoo verde ghehandelt/dat sy tot eenen apointement quamen/als dat de twee vaendelen die daer gheleghen hadden/ haer tachterheden van Soudye souden op termijnen ontfanghen daer haer de Staten voor verbonden. En het derde vaendel dat met Focker t'Antwerpen inde plonderinghe geweest was/wert hen tleven gheschoncken/mits de wapenen nederlegghende/ende haren Colonel Focker ghevanghen leverende / die haer verleyt hadde. Maer de Heere van Champigni (om sulcken schantvlecke vande Natie te weeren) dede hen haer geweer weder geven/ hem te vreden houdende met een quitancie die sy maecken/ van al tghene dat sy mochten inde Nederlanden verdient hebben / nae het sevende Artijckel des Edicts des vredes. Alse wert Focker ghevangen/ ende wert na na Brussel gevoert. Ende een ander vaendel van Focker dat binnen Steenbergen lach/ hebben de Stadt oock met verdrach over ghelevert.

Berghen op Zoom byde Staten in genomen en Karel Focker gevangē.

Van daer troc Champigni op de Stadt ende Eylandt van Tertolen / daer dat het groot vaendel Duytschen lach/ dat eertijts onder Montesdoca Spaengiaert gheweest was/daer dat den Grave van Hohenlo met het Krijchsvolc des Princen van Orangien toequam/ als een Eylant onder syn ghebiet gelegen/daer mede dat oock verdragen wert.

Ter Tolen wert vande Duytschen ghenomen.

Van daer sijn beyde Hohenlo en Champigni ghetrocken nae s'Hertoghenbossche/ een vande vier Hoofsteden in Brabant/ ende van gelegentheyt seer sterck/ daer sy oock mette Duytsche knechten/vanden Regimente van Oversteyn zijn overcomen / die daer den xxj. September wt trocken.

Shertogenboschende Breda werd van weghen de Staten ingenomen/ ende Fronsberghe ghevanghen.

Daer na trocken sy op Breda/ een Stadt in Brabant/ toecomende den Prince van Orangien/alwaer dat den Baron van Fronsberch binnen lach/ met ses vaendelen/ waer van de drij wt Antwerpen gecomen waren. Maer ten lesten van ontset te worden dispererende/hebben de Soldaten haren Overste Fronsberch/metten Heere van Kinsich (mits dat sy met dobbel ende valsche handelinghe/ haer betalinghe niet alleene verhinderden/ maer sochten te doen verbeuren ende verliesen) ghevangen ghenomen/ ende met ketenen eenen gheheelen nacht op de Merct aen eenen Bornput ghevetert / willende Spits recht daer over ghedaen hebben. Maer ten lesten zijn sy met de Staten van haer betalinghe overcomen/ende hebben de Stadt/ende den Colonel Fronsberch ende andere den Staten overgelevert om te straffen/na verdienste van haer meyneedicheyt. Maer sy werden namaels by compositie van gevanghenisse verlost.

De saken aldus wtghevallen zijnde met Don Johan / hebben de Staten Generael goet ghedocht den Coninck te verwittighen van alles/ende om grondelijcken den standt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. der saken te verstaen / hebben wy goet ghedocht hier by te voeghen van hare Brief de Copye/ gesonden aenden Coninc den xxiij. Augustus/ als volcht.

Aenden Coninck.

Den Brief vande Generale Staten aenden Coninc/ den xxiij. Augusti.

HEERE: Als wy meynden dat alle saken streckten tot oprechtinghe ende gerustheyt vandē handel van herwaertsover/ volghende de goede hope die wy hadden ghecreghen/ mits dat Don Johan met ons hadde getracteert inden naem van uwe Majesteyt/ ende oock mits de bevestinghe daer nae volgende/ waer af wy onlanex rekeninge eñ bewysinghe hadden gedaen door onsen Brief/ den welcken de Bisschop van Rypa/ Gesante des Paus van Roome/ tot uwe Majesteyt heeft met hem gebrocht in Spaengien/ mits welcken wy uwe Majesteyt vermaenden vanden staet daer wy ons in vonden gestelt/ ende vande besorghelijckheyt voor handen wesende/ overmits de swaricheden daer wy in waren / ter saken vande Hoochduytsche/ eñ soo wy om met haerlieden te overcomen/ vā wt den Lande te vertrecken/ haer hadden doen aenbieden goede weerde eñ rechtveerdige presentatien/ oock haren Colonellen eñ Officieren / door sommighe voornaemste Heeren van dese Landen/ soo en hebben sy henlieden daer toe geensins willē laten verstaen: Ja daer teghen niet sonder verachtinge/ eyndelijck verclaerden dat sy niet anders en souden handelen dan met Don Johan. Waer door wy sijne Hoocheyt vast ootmoedelijck hebben ghebeden / te willen de sake door sijne vermogentheyt middelen/ dwelck hy ons vryelijck verwillichde. Alsoo dat wy begonst hebbende met henlieden te handelen/ onder de authoriteyt/ ende door het middel vanden voorsz Don Jan/ eñ van d'Ambassadeurs vande Keyserlijcke Majesteyt/ hy hem so verre heeft verclaert/ inde teghenwoordicheyt van onse Ghedeputeerde / dat ingheval sy niet en wouden aennemen soo redelijcken presentatien henlieden ghedaen/ hy belooft heeft met ons aen te spannen met alle sijn middelen / ja indien het van noode waer/ door Wapenen henlieden te brengen tot redelijckheyt / wel wetende dat wy ons selven meer beswaerden dan wy wel mochten verdraghen. Jae Don Jan siende onse vlijticheyt / te boven gaende onse ghewoonlijcke macht/ heeft vrywillichlijck gepresenteert te schrijven aen uwe Majesteyt/ om behulp te hebben van eenighe somme penninghen wt Spaengien/ tot verlichtinghe deser Nederlanden/ ons lieden te verstaen ghevende/ dat hy tot deser daet derwaerts bestelde den Secretaris Jan Escovedo. Twelc ons allen hadde veroorsaeckt seer groote vernoeginghe / jae een merckelijck betrouwen/ dat al tgene datter belooft was/ door dese voorsz Pacificatie oft bevredinge/ soude van poinct tot poinct onderhouden worden / eñ dat hy ter goeder trouwen met ons handelde / ende met sulcke oprechticheyt als wy dedē. Maer so verre ist daer van gheweest/ dat de vrucht die wy hoopten souden zijn ghevolcht / dat gantschelijck ter contrarien/ ons onversiens ghewaerschout werdt/ hoe de voorschreven Don Jan (nademael dat hy hadde te Namē willecom geheeten mijn Vrouwe van Vendomme) was onder den schijn van ter jacht te gaen/ haestelijck vertrocken op het voorschreven Casteel van Namen/ met sommige vanden ghenen die inde voorleden troubelen ende beroerten / haerlieden hebben ghetoont aenhangers der Spaengiaerden/ ende hebben geoorsaeckt so grooten ongeschicktheyt met eenighe andere / die door sonderlinghe wraeckgiericheyt oorsake hebben genomen. Hebbende aldus dit vertreck voort gestelt/ sonder wete oft eenighe deelachticheyt vanden Raet van State/ welcke uwe Majesteyt hem heeft toegheordineert/ also de selve altsamen ons dit hebbē versekert: Twelc wy hebben gevonden seer verre vande goede hope die wy te voren soo vastelijck hadden ontfangen/ door dien dat de selve Don Jan/ hebbende ghemerckt de oprechticheyt / daer met wy voortgingen/ ende oock belosten gedaen van te ondersoecken/ door informatie/ het onghelijck/ dat ons was gheschiet/ soude willen nemen een heel ander meyninge/ van den staet van dese Landen / dan sijne Voorsaten hebben ghehadt. Het is wel waer/ dat hy syn voorseyde vertreck heeft willen verschoonen met de waerschouwinghe / die hy seyt dat hem is ghedaen door sommige brieven/ die hy heeft doen wtgheven (ongheteeckent) als datmen soude tsamen over een gedraghen hebben teghen sijnen persoone/ ende sommige personagien van sijnen aenhanck: Twelc seer cleynen schijn heeft/ aengesiē dat hy onsen Ghedeputeerden niet en heeft willen noemen/ de susperte oft verarchwaende/ van dese conjuratie ende overeendraginghe/ noch oock de aenclaghers van dien / om de selfde te straffen/ soo dat behoort / van wat state ofte conditie dat sy hadden geweest/ wy hem hadden ghehoden alle hulpe ende bystant/ ja oock Garde/ boven de gewoonlijcke/ tot beter versekerheyt van sijne persoone. Welcken ghebodeu dienst hy heeft verworpen / aennemende daerentusschen vreemt Oorlochsvolck/ te voet ende te Peerde/ so dat het nu schijnt warachtich te wesen/ dat hy in deser voegen heeft overlanghe te wercke gegaen/ doende wel haestelijck wtrechten sijne aenslaghen / over langhen tijdt beworpen/ door dien dat hy heeft verstaen dat sommighe van sijn Brieven ende vanden Secretaris Johan d'Escovedo / ghesonden tot uwe Majesteyt/ zijn onderweghen afghesworpen gheweest in Vranckrijck / ende voorts tot ons ghesonden/ ende wtgheschreven wt den Cyffere/ dewelcke niet en connen ghelogent noch ontkent worden / soo om de stellinghe/ ende stijl/ als om de handt selve in verscheyden Linien by den voorschreven Don Jan gheschreven/ dewelcke dat oock niet en heeft gheloochent/ maer seyt alleenlijck/ dat sy op sommighe plaetsen qualijck zijn wtgeschreven. Waer af de Copye by desen is gevoecht gheweest/ om dat uwe Majesteyt van alles beter gheinformeert mocht wesen. 1577.

Beschuldinghe van Don Jan.

Daerentusschen hadde Don Jan bedectelijck inghecregen het Casteel van Antwerpen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. werpen/onwetens den ghenen die ghestelt was Gouverneur tonser believsten / alsoot besproken was door de Pacificatie/totter tijt toe dat de generale Staten souden vergaderinge houden / ende hadden daer in gestelt eenen anderen/ effen teghen de Previligien van t'Hertochdom van Brabandt/ ende teghen de voorgenoemde Pacificatie/ die Don Jan so hoochlijc en̄ opde heylighe Evangilien hadde belooft ende gesworē te onderhoudē. Het eyndelijc beschect vā alle desen handel/ is blijckelijck ghenoech ghevorden/ nademael dat door het gevanckenisse van Carel Focker/ ons lieden in handen zijn ghecomen veel brieven vanden voorschreven Don Jan/ tot den Baenderheere van Fronsberghe/ende tot den voorghenoemden Focker/waer door blijckelijck wort verstaen ende ontdect/ dat desen Don Jan/ terwijle dat hy valsch ghelaet maecte (alsoo voorschreven is) van te handelen met de Hoochduytsche tot Mechelen voor ons lieden/ dede onder de hant gantschelijc contrarie/ handelende met henlieden /om haer te houdē in synen dienst/also hy die oock metter daet heeft gehouden / in stede vā syn authoriteyt ende geloove te wercke te stellen/om die te doen vertrecken/also de voorschreven Pacificatie dat merckelic inhout. Ende hadde hem moeten haesten door alle middelen / om de vervoorderinghe vande versamelinghe vande generale Staten/ende weder oprichten de oeffeninghe der Religie in Hollant ende Zeelant/also wy tselfde altijts grootelijcken hebben begheert. Ende om de Hoochduytschē beter te beredē ende te betrecken/ heeft hy henlieden wijs ghemaeckt / ende int hooft ghesteken sonder redene/hoe dat de Staten wilden benemen haer leven ende betalinge/ voorts stellende noch andere aenslaghen met de voorschreven Colonellē der Duytschen/om heymelijck te brenghen inde Stadt ende int Casteel van Antwerpen sommighe Vaendelen knechtē van Cornelis van Enden/die te voren de stadt hadden helpen berooven/ ende noch meer practijcken daer toe. Oock schijnt het aen eenen vande Brieven die de voornoemde Escovedo gheschreven hadde om gelt op te lichtē/ het twelc was om ons te overvallen/al gheheelijck teghen syne beloften / ende teghen de Pacificatie. Uwe Majesteyt mach hier wt mercken / oft wy niet en hebben een rechtveerdighe oorsake van het beclaghen/ aenghesien dat dese Escovedo soo lichtveerdelijck hem heeft verstout te beswaren / ende soo onbedachtelijc over te draghen aen uwe Majesteyt/ende aenden voorschrevē Don Jan/ dese Nederlanden/ende sommighe voorneemste personagien. Twelck voorwaer een seer vremde sake is/ ende seer verre van het schoon ghelaet / dat ons de een ende de ander toonde ende verseckerde/ waer af wy van uwe Majesteyt recht ende redene begheeren/teghen den voorschreven Escovedo/ niet willende het quaet dat hier af sal comen/ aentijghen Don Jan (den welcken Don Jan om ghetrouwelijck voort te varen/wy ghesonden hebben Copije van desen Brief) maer den voorschrevē Escovedo. Ende ingevalle dat den voorschreven Don Jan hier in voortvaert/ soo protesteren wy voor uwe Majesteyt van tselfde / dat wy hem hebben ghescreven/ also uwe Majesteyt sal sien wt de Copije van onse Brieven. 1577.

De Staten beschuldigen Escovedo en̄ versoecken recht daer over.

Want door dien dat wy dese voorleden Maenden in alsulcken wtersten noot zijn geweest/ overmidts de gherechtighe mistroostichept des volcx/ welck niet langher mach verdragen de ongherechtighe quellagien ende lasteringhe/ daer met sy verdruckt zijn gheweest/ so en willen wy dies gheen schult hebben/ indien door quade voorderinghe/ de saken wederomme keerden (welck ons seer leet ware) inde selve oft in meerder sorghelijcheyt aengaende de Religie/ende oock mede de behoorlijcke ghehoorsaemheyt uwe Majesteyt/ nademael dat wy de een ende de ander/ soo verre hadden wederom ghebrocht ende gericht/ dat indien het door dese valsche lasteringhe / ende quade diensten/ niet gheheelijck en waer verdorven gheweest/ groote aparentie was/ gheheelijck te versekeren in lutter tijts den staet van de een ende van de ander.

De Staten protesteren aenden Coninc teghen Don Jan.

Uwe Majesteyt sal sien/om de lanckheyt te schouwē/ wien dat wy voorseker alle dit quaet toeschrijven (ende warachtelijck wyten) om te moghen ordineren dat den voorschreven Don Jan / soo haest alst moghelijcken is/mochte volghen de heylige intencie van uwe Majesteyt/de welcke vast van weerden heeft ghehouden ende bevesticht den Peys/die wy hebben ghetracteert tot Ghent met den Prince van Orangien/met die van Hollant ende Zeelant / ende het eewich ghebodt tot Brussel den xvij. dach van Sprockelle lest gheleden ghemaect / op dat de een ende de andere te wercke worde ghestelt in alle syne poinctē/also den voorschreven Don Jan tselfde oock heeft ghesworen/ verworpende alle bedrieghelijcke bevanginghen/ tot weldaet ende welvaert van dese Landen/ en̄ vande Vassalen/ die uwe Majesteyt daer in heeft/ die welcke begeeren te houden de Religie / ende authoriteyt van uwe Majesteyt / ende om haer te bevrijden van alle tyrannie / daer haer vyanden nae haken / tot haer eyghene bate / in sonderheyt de gene diemen heeft doen wt den Lande gaen/ ende meer andere / die laten blijcken dat sy vanden selven aerde zijn . Ordinerende den voorschreven Don Jan / van die van hem te doen/ en̄ mede wt den Landen te doen vertrecken/ alle de gene die dat opset vervoorderen teghen Godt en̄ teghen redene/al tot weldaet ende welvaren der saken van uwe Majesteyt.

Heere, wy biddē ootmoedelijc/den oppersten Schepper te willen behoudē uwe Majesteyt in syne heylighe bewaringhe/ ons lieden gebiedēde in alle ootmoedicheyt en̄ onderdanicheyt tot de goede gratie der selver. Wt Brussel den vierentwintichsten van de Oogstmaent/Anno M. D. Lxxvij. De onderteeckeninge was /Uwer Majesteyt zeer ootmoedighe ende ghehoorsame Ondersaten/Vassalen ende Dienaers/ de Generale Statē van Nederlandt. Meer onder stont/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. door bevel der voorſchrevē Staten/ Cornelius Wellemans. Het opſchrift was/ Aenden Coninck.

Don Jan ontfangen hebbende de Copije van deſen Brief/ eñ ſiende ſyn voornemen/ vanden Caſteele ende Stadt van Antwerpen hem niet alleene ghemiſt/ maer oock de andere ſteden eñ Duytſchen Soldaten quijt zijnde/ de Colonellen gevangen/ veel Walen van Berlaymonts Kinderen regimenten hem afvallende/ eñ de Statē dagelijcx ſtercker wordende/ ſoo vreeſde hy dat hy mochte tot Namē onverſiens overvallen wordē/ alſoo de Prince van Orangien ende andere meer/ raden datmen terſtont doen ſoude. Waeromme hy heeft begonſt wat ſchoonder te ſpreken/ ende begeert mette Geſantē der Staten te handelen/ op vereeninghe. Maer hy heeft met alle vlijt de Spaengiaerden wt Italien weder ontboden/ hebbende by hem maer vijf Vaendelen Duytſchen vā Fockers regiment/ eñ ſeven vaendelen van andere regimenten. Door de Geſanten vande Staten/ die waren de Prelaten van S. Geleyn ende Marolles/ de Heer van Willerval/ Grobendonc/ ende andere/ mede byde Ambaſſadeurs vanden Keyſer/ zijn veel handelinghen voorgheſlagen/ Don Jan hope van vrede toonēde/ maer behendelijcken trachtende den cours der Staten voorſpoet te ſcheppen/ tot dat hy reede ware/ die altijt voorhoudende/ niet anders te ſoecken/ dan de behoudeniſſe der Catolijcker Roomſche Religie/ ende de authoriteyt vanden Coninck/ tot welcke hy wilde dat alle tractaten van Payſe/ Rechten/ Previlegien/ Coſtuymen ende hercomen ſouden moeten ghederigieert/ ghericht/ gemaeckt/ ghedaen/ ende onderhouden worden/ alſoo die twee poincten altijt beſproken waren/ hy achte dat hy niet verder tot eenigherhande contracten ghebonden en ware/ ende dat daer mede bleef aen hem de interpretatie van als. Hy conde oock niet verſtaen eenighe faute in het innemen van het Caſteel van Namen/ ſegghende dat ſy behoorden ſyn voorſichticheyt daer in te prijſen/ dat hy conde ſo wel ſyn vyanden ontſpringhen. Hy verſocht voorder veel artijckelen/ nopende ſyn authoriteyt/ als van het vervolghen ende ſtraffen/ van die eenich ſchandael in Religie toonen ſouden. Eñ dat die/ die ſyn Poſten eñ Brieven nae Spaengien reyſende afghevvorpen/ ende die gheopent ende ontcijffert hadden/ by hem ſouden comen/ ofte hem ghelevert ſouden worden. Dat ooc de Heere van S. Aldegonde/ ende eenē Theron/ ende andere/ terſtont wt Bruſſel ghebannen ſouden werden/ als die alleenlijck alle quade dienſten Gode eñ den Coninc doende waren. Dat de Prince van Orangien/ Staten van Hollant ende Zeelandt/ ſouden voldoen de Pacificatie van Ghent/ ende doen ophouden de Predicatien/ Scholen eñ exercitien vande nieuwe Secten/ inde Steden vā Haerlem/ Schoonhoven/ ende andere plaetſen/ die hem tſins de Pacificatie overgheghevē waren/ ende van daer nemen de Garniſoenē. Mede dat den Prince ophoude van te fortifieren verſcheyden plaetſen/ ende af breken de nieuwe ghemaeckte ſtercktē/ tot Sevenbergen/ en andere plaetſen. Dat hy overgeve de ſtercte van Nieucaſteel. Dat hy de Kercken ende Cloooſters ſtelle in ſtate als ſy waren ten tijde vāde Pacificatie. Dat hy doe vertrecken van ontrent Amſterdam de oorlochſchepen/ ende haer late genieten haer vryheyt. Dat hy terſtont overgheve de Stadt van Nieupoort/ nae luyt der Pacificatie/ eñ diergheljcke meer. Ende ſoo de Prince dat weygerde/ betoonende ſyn opſtinate rebellie/ ſoo ſouden de Staten haer tot hem voeghen/ om met hem inden naem vanden Coninck/ den ſelven te dwinghen. Dat de Staten het Caſteel van Antwerpen herſtellen in ſtate als het was in handen vanden Coninck/ na luyt der Pacificatie/ op dat daer in trecken mochten ſulc krijchſvolc als hy ſoude ordinerē/ ende dat de Heere van Torlon/ met de ander gevangenen tot hem ſouden werden ghezonden. Dit byde Staten al volbrocht zijnde/ ſonder dilaye ofte wtſtel/ ſoude hy van ſynent weghen alle Pacificatien/ Capitulatien/ ende beloften voldoen.

Handelinge met Don Jan.

Verſoec van Don Jan aende State

De Staten Generael/ hebben dē xij. Auguſti/ ende daer naer alle poincten beantwoort. Als nopende vande bewaringhe vande Catholijcke Roomſche Religie/ hadden ſy hem alle contentement daer van gegheven/ ende daer en ware tſins in gheen Dorp/ plaetſe ofte Vryheyt/ eenighe veranderinghe ghebeurt/ maer alle Ceremonien waren opt ſins met meerder vierichheyt eñ yver/ dan opt te voren geoeffent/ ſoo wel in proceſſien generael/ als anders/ alſoo de Paus Nuntius hadde ſelve verclaert alle goet contentement te hebben/ alſo ooc dede den Biſſchop van Luyck/ ende des Keyſers Gheſanten. Daerenboven ſo hier ende daer bevonden wert eenich ſchandael/ ſo hebben ſy dat gheſtraft met de wterſte ſtraffe/ ende anderſſins/ nae eyſch vande ſaken/ inder voegen/ dat die van Hollandt haer ſeer daer over beclaechden.

Antwoorde der Staten op Don Jans verſoec nopende Roomſche Religie.

Aengaende de ander poincten vande gehoorſaemheyt/ die ſy den Coninck ſchuldich zijn/ waer gheheel openbaer/ dat ſy haer daerin ghequeten hadden/ ende oock hem in ſConincx name alle eere bewesen met grooten yver/ blijſchap/ ende magnificentie hem ontfangen hebbende/ daer ſy nochtans ſoo quade onthalinghe/ onmenſchelijcke wreetheden/ tyrannien/ ende verdruckingen/ ſo veel Jaren geleden hadden van ſConincx Dienaers/ by den Coninck getolereert/ jae gefavoriſeert/ wat clachten men daer over heeft ghedaen/ als nu ſelve de vertrocken Spaengiaerden/ in ſtede van ſtraffen/ nae luyt des ſevenſte artijckels des eewich Edicts/ worden alle beloonínghen ende vereeringhen gedaen. Dit alle hadde haer lieden noch niet connē bewegen/ om te verlieſen de effectie die ſy droegē tot harē natuerlijcken Prince/ al iſt oock dat hy (abſent vā haerlieden) toonde luttel medeliden over haerlieden ellenden te hebben. Waer by genoch blijckte/ dat ſy niet en ſoecken ſConincx autoriteyt te verminderen/ ſoo verre 1577.

alſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. als met versekeringhe van haerlieder lijf ende leven ware/ dwelck alle dat leven ontfanghen heeft/ de natuere selve indruckt/ ja sy toonden onghelijc meerdere/ en volcomender ghehoorsaemheyt syne Majesteyt dan die van Spaengien deden/ ofte souden willen doen/ want waer hadde men ghesien/ dat die van Spaengien oyt hadden willen lijden/ dat haerlieder Coninghen ghemaect hebben Casteelen teghen haerlieder Steden/ dat hy haerlieder ghemaeckt heeft nieuwe Placcaten tot synder believen/ sonder consent vande Staten vanden Lande/ dat hy heeft willen benemen de Wetten/ Previlegien/ ende ordinari institutien van den Lande/ om daerinne te brenghen een forme van Gouvernement/ dat gheheel nieuwe ende extraordinaire was/ dat hy heeft doen bedienen de Policie/ en het stuck van justicie/ ja het gheheel Gouvernement door vremde Natien/ dat hy van haer vercreghen heeft diegheliicke schattingen oft beden/ als de Nederlanden hem mildelijcken hadden gheaccordeert. Datmen oock aenmercke de macht ende authoriteyt/ die den Coninck heeft over de Inquisitie van Spaengien/ over de Geestelijcke/ ende over de groote personagien/ men soude bevindē/ dat dien op verre nae/ niet en comt totter reputatie/ authoriteyt ende ghebiet/ die hy in Nederlandt hadde ghehadt/ ende die sy noch bereet waren hem te gheven/ soo hy haerlieden/ door syn ghenade wilde consenteren eenen goeden sekeren Pays/ ende haerlieden ghedooghen haer Wetten ende Previlegien/ ghelijc/ hy ghedoocht heeft die van Spaengien.

De Staten bethoonen meerder ghehoorsaemheyt dē Coninc dan die van Spaengien met comparatie daer van.

Nopende de afworpers en wtcijfferers sijnder Brieven/ als alle mistrouwen gheweert soude zijn tusschen henlieden/ so souden sy haer wel conformeren/ maer datter gheschiet ware/ waer wt grooten noot/ ende wel gedaen. De Heer van S. Aldegonde/ Theron/ ende andere/ te drijvē wt Brussel/ hebbende Brieven van credentie/ als ghesanten vanden Prince/ ende Staten van Hollant/ etc. dat waer teghen de Pacificatie van Ghent: Maer soo sy eenich schandael ofte quade Officien waren doende/ soo begeerden sy informatie daer op te nemen/ ende nae recht ende redene daer goet recht ende justicie over te doene.

De Prince van Orangien/ ende die van Hollant ende Zeelant/ presenteerden haer selven te stellen tot purghe ende justificatie/ in alle rechtveerdicheyt/ so yet van harent weghē resteerde te voldoene: Maer voor soo veel als de poincten/ staende in verschil/ ende resteren tot de dicisie ende resolutie vande Staten generael by syn eyghen consent/ soo moestmen de resolutie verwachten/ eermen haer voorder mochte prangen.

Arbeyt der Staten waer om sy geen oorloghe tegē Hollant en Zeelant aenemen willen.

De welcke waren maintenerende dat dese verlagingen nerghens anders toe dienden/ dan om de Landen in oneenicheyt te brengen/ na het wtwijsen der Brieven van Escovedo van date den sestē April wt Antwerpen aenden Coninc/ segghende/ dat het deesel der vryheyt vande conscientien/ diemen soude tot eenen appel van twist om de Staten oneens te maken/ en te doen scheyden/ ende alsoo den eenen te castyden door middel vanden anderen/ etc. Daer toe ontwijffelijck/ dat syn versoeck van oorloghe aen te nemen was streckende/ ende gedrorch hem seer wel totten aenslach/ begrepen inde voorschreven Brieven/ waer in hy seyde/ datmen boven alle saken behoorde te vallen opde Eylanden. Ja selfs inde eerste brieven die van Spaengien quamen/ ende afghe worpen warē ten tijde vande Pacificatie vā Ghent/ sachmen dat het principaelste voornemen der Spaengiaerden was/ te stellen in eenich schijnsel van gherustheyt de vijfthien Provincien/ om met hulpe ende door middel der selvigher tonder te brynghen de andere twee/ ende dat ghedaen zijnde/ het mommaensicht gheheel te ontdecken/ ende wrake te nemen van alle de ghene die (nae haer advijs) souden quade diensten gedaen hebben.

Aengaende t'Casteel van Antwerpen/ hy soude ghedachtich wesen/ hoe dat daer van den last ghegheven ware den Hertoch van Arschot/ ende den Prince van Chimay/ ende niet den Heer van Torlon/ die niet ghequalificeert en ware na des Lants Previlegiē. En dat meer is/ hy hadde gesocht vremde/ te wetē/ de Hoochduytschen daer in te brenghen/ contrarie de Pacificatie/ ende Previlegien van Brabant/ ende Unie byden selven Torlon beswooren: Waer by dat hy verdient hadde ghetracteert te worden/ als in redene ende in Justicie soude behooren.

Voorder verstonden de Staten/ van harent wegen de Pacificatien voldaen te hebben/ ende haer te draghen mette eerbiedinghe/ haren Gouverneur schuldich nae luyt der Pacificatie/ biddende/ dat hem believe hem te reguleren ende te Gouverneren de Landen by advyse vande Heerē des Raets van State/ nae de Wetten/ Previlegien/ Rechten/ Vryheden ende Costuymen der selvigher Landen.

Met dese artijckelen gesonden in Augustus/ waren telcke reyse Brieven van protestatien mede ghesonden/ van beyde zijden protesterende gheenen krijch te begheeren/ maer dat het ongeval wederpertije te wijtē soude wesen. Ende Don Jan by Brieven aende Statē/ van dē derthiensten Augustus/ boot hy aen/ dat hy te vreden ware/ so syn Gouvernemēt ofte persoone haer niet aen en stont/ te versoecken aenden Coninck/ te willen eenen anderen Gouverneur seyndē/ Prince van synen bloede/ die haerlieden aenghenamer mochte wesen/ daerentusschen souden de wapenen over beyde zijden gheschorst blijven.

Don Jan biedt aen te vertrecken/ den xiij. Augusti.

Maer de Staten merckende dat Don Jan niet dan tijt verlenginge sochte/ om syn Krijchsvolc/ soo wt Vranckrijck/ Italien/ Duytslant/ ende van elders te vergaderen/ oock den Spaengiaerden weder ontboden/ hebben sy hem oock verscheyden artijckelen/ voor de leste/ den vierden September voorghehouden/ die sy wilden voldaen hebben/ eer sy voorder in handelinge wilden treden/ siende gheen andere middelen/ bestaende in

ghe-

1577. ghewoonlijcke ende behoorlijcke manieren van regieringhe.

Eyndelijcke resolutie der Staten aen Don Jan gesonden/ begeerende syn vertreck, den vierden September.

Als dat hy soude van hem doen alle persoonen den Staten suspeckt/ verlatende ende stellende de Steden ende Casteelen van Namen/ Charlemont/ Marienburch/ ende andere/ in handen van sulcke/ als by de Pacificatie daer toe gecommitteert waren/ daer toe oock het Lant van Lutzenburch. Ende dat hy dat Duytsche Krijchsvolc gebiede de Steden op behoorlijcke condicien te verlaten. Dit alles tot dat den Coninc de Landē versien soude hebbē van eenē anderē Gouverneur van synen bloede/ den Staten aenghenamer/ tot bewaringhe van hare Roomsche Catholijcksche Religie/ ende behoorlijcke ghehoorsaemheyt tot syne Majesteyt. Ende nochtans so hem goet dochte/ de Landen profijtelijck te wesen/ syn vertreck terstont/ soo hy dickmael aengeboden hadde/ mochte tGouvernement laten in handen vanden Raet van State/ aende welcke sy wilden alle ghehoorsaemheyt bewijsen/ alsoo behoort tot conservatie vande voorschreven twee poincten/ hem biddende haer niet te beswaren met meer schrifturen/ haerlieden oock niet qualijck afnemende/ want sy tot voldoeninghe der ghesworen Unie ghedwongen waren te helpen de verdruckte.

De Staten schrijven aēden Coninc/ om eenen anderē Gouverneur/ om te moghen blijven in de Roomsche Religie/ den achsten September.

De Staten schreven ooc aenden Coninc dē achtsten September/ alwaer sy verhaelden de inbeeldinge ofte inpressie van Don Jan/ als datmen hem nae het leven soude ghestaen hebbē/ waer door hy hem hadde geresolveert te stercken met het Duyts Krijchsvolck binnen Mechelen/ hem oock beghevende int Casteel van Namen: Waer door sy achterdenckē van hem hadden geregē/ ende daerom ghecomen tot besichtinghe van Brieven/ over eñ weder gaende. Waer door sy in haer vermoedē zijn bevesticht/ eñ ghecomen in sulcke termen/ als sy teghenwoordelijc in waren. Waer door Don Jan selve hem oordeelende onbequaem te Gouverneren/ haer hadde verclaert te willen oorlof aen syne Majesteyt begheeren om te vertrecken/ op dat sy tselfde aen syne Majesteyt ooc souden versoecken. Waerom sy baden (niet teghenstaende/ Don Jans wijsheyt ende bequaemheyt) haer te willen versien van eenen anderen Gouverneur van synen bloede/ daer sulckē suspicie ende wantrouwicheyt niet in en ware/ op dat hy de Landen aengenaem zijnde/ die in beter onderdanicheyt mocht houden/ aengaende de Catholijcsche Religie/ ende behoorlicke gehoorsaemheyt: Biddende ootmoedelijckē/ daer aen niet te twijffelen/ hoedanighe dinghen ter contrarien men hem mochte by brenghen/ soo hy haer met sulcken nieuwen Gouverneur terstont versorchde/ oft haer syn meyninghe liet verstaen/ authoriserende daerentusschen eenen Raet van State totten Gouvernemente/ zijnde nootsakelic/ om tvolck te houden in onderdanicheyt/ den last den Statē te swaer vallende. Vorder biddēde/ dat de veranderinge haerliedē niet en worde gheweten/ die niet anders begheerden, dan te blijven inde oude ende Catholijcke Religie, ende onderdanicheyt van uwe Majesteyt, sulcx als sy hadden betoont dē Keyser synen Vader saligher ghedachten, &c.

Aenbiedinge der Staten int stuc van Religie/ eñ Coninc ghehoorsaemheyt.

Op desen Brief en creghen de Staten geen antwoorde/ dan in Februario daer na/ door den Heere van Selles/ alsoo wy hier nae sullen verhalen. 1577.

Ontrent desen tijt/ den vijfden September/ schreef Don Jan weder aende Staten/ als dat den Coninck syn vertreck gheconsenteert hadde/ ende senden soude eenen anderen Gouverneur/ die de Pacificatie onderhouden soude. Waeromme hy de Ghesanten vanden Bisschop van Luyck/ ende Vorst van Gulick aen haer seynden wilde/ om te handelen hoemē de wapenen schorssen soude. Waerop de Staten den sesten September antwoordē/ dat sy blijde warē vandē Coninc sulcx te hooren/ principalijcken dat tot den vrede streckē mochte/ nochtans conden syt qualijc gelooven/ ten ware dat die wercken sulcx getuychdē. Waerom sy hem anderwerf baden over te leveren/ Namen/ Charlemont/ ende Marienborch/ eñ dat de Duytschen mochten vertrecken/ met behoorlijcke presentatien.

Daer nae quamē de Gesanten van Luyc ende Cleve/ maer sy en conden niet vruchtbaerlijcx wtrechten.

Don Jans wterste resolutie ma- kende ... uutsenbaer den tweeden October.

Ende de Staten hebbende ghesonden den Bisschop van Brugge/ ende den Heere van Willerval/ met haer wterste meyninghe/ heeft Don Jan ten lesten den tweeden October ghescreven wt het Casteel van Namen/ als nu de Staten de Casteelen afbraken/ ende den Prince van Orangien ontboden hadden. Als dat hy nu was merckende wt haer onbehoorlijc begeeren ende doen/ dat sy dadelijcken/ in stede van te soecken de bewaringe vande Catholijcksche Religie/ ende behoorlijcke ghehoorsaemheyt des Conincx/ niet en trachten dan die beyde te onderdrucken: Jae dat het scheen dat sy den Coninck in syn Landen niet anders wilden laten houden/ dan den blooten Tijtel/ midts oprechtinghe van eenen Raet/ die beleydt soude worden in veelheyt van stemmen om van alle saken te oordeelen. Oock dat sy by haer ontboden hadden den Prince van Orangien/ twelck hy dochte dat den Coninck seer qualijck bevallen soude/ Te meer om datmen voortghevaren was met het afbreken van Casteelen/ sonder synen oorlof/ met ontallijcke andere indigniteyten/ die so grooten Prince (als hy ware) niet gewoon zijn geerne te lijden. Waerom hy was beraden/ den Coninc van alles bericht te doene: Ooc dat sy soo onbedachtelijck tot hemwaerts haer hadden ghedraghen/ als vyantschap daghelijcx te toonen synen persoone/ sonder te respecteren den Ampt over hen bedienende. Hieromme vertrock hy nae Lutzenburch/ om sConincx voorder ghebodt te verwachten/ het welcke soo sy oock ghehoorich waren/ souden wel doen/ ende nae haren schuldighen plicht. Alsoo vertrock Don Jan wt Namen/ daer groot Garnisoen in latende/ nae Lutzenburch/ daer hy syn volck vergaderde/ ende totten krijch rustede.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577.

De Staten waren oock daerentusschen op haer hoede / ende hadden gheresolveert het Casteel van Antwerpen af te breken/ dat op des Stadts cost ghebout was/ seer groot/sterck/ende heerlijck / met vele syns ghelijcke/ dwelck hadde de gemuytineerde Spaengiaerden in Antwerpen ingelaten/ die de Stadt vier hondert duysent Gulden van brantschat hadde moetē geven: Twelc oock inbrochte de gherebelleerde Spaengiaerden / vyanden des Coninckx / die de Stadt inghenomen / verbrant ende gheplondert hebben / het Garnisoen des Coninckx ende Borghers vermoort : ende nu anderwerf de Stadt int selfde perijckel gestelt hadde. Also is dat/na heerlijcke belooninghe van gereeden ghelde/ ende Jaerlijcx pencioen/aenden Heere van Bours / ende de andere Capiteynen ghedaen/ den Borgeren overgelevert/ den xxviij. Augustus/ Anno M. D. Lxxvij. die terstont met grooten yver dat hebben ter neder geworpen/de grachten met de eerde der ramparē vullende/ende daer na de mueren afbrekende / soo vele als dat was teghen de Stadt bevrijdende/ ofte die conde schade aenden/ te weten / een gheheel Bollewerck vande Vyve/ende een half/metten Muer/Catten/ ende Poorte nae de Stadt/ voegende tselve aende Stadt/ende die soo vele grooter makende. Waer aen dat wrochten veel dagen met grooten yver ende ghewillichept / veel groote Edelen/ende onedelen (die namaels instrumenten zijn gheweest van dat weder op te bouwen) Borgheren ende Lantman/ jonc ēn oudt/mannen ende vrouwen: Ende hebbent ten lesten met grooten arbeydt ter aerden ghеslecht/ alleenlijck de fondamenten latende / dat nochtans menighe dagen werck was/zijnde een Casteel bycans in alle perfectien tot dien tijden.

De Staten breken af het Casteel van Antwerpen ēn meer andere/ den xxviij. Augusti/ M. D. Lxxvij.

Het Casteel van Ghent begostmen oock den eersten September af te breken / alsoo oock de andere / als tot Wtrecht / Rijssel/ Valenchijn/ende elders / ende werden onweerbaer teghens de Steden ghemaeckt. Daer bleven noch staende het Casteel van Doornick ende Camerijck/deen ten respecte vanden Gouverneur die daer op woonde/ende dandere/te wetene Camerijck/om dat het een Rijcxstadt was / ende om verseckerder Frontiere der Landen te hebben: alwaer de Heere van Lijckes Gouverneur zijnde/ ende contrarie pertije toeghedaen/ wert van den Heere van Ainsy / vanden Huyse van Gavere/int het Casteel vermeestert/ende also ten behoeve der Staten versekert.

Casteel van Ghent afgebroken den eersten September.

De Staten hebben ooc alle haer Krijchsvolck ghesonden nae Namen / ende een Legher gemaect ontrent Wavre in Brabant/ in September/om Don Jan te wederstaē/ onder de Grave van Lalain/generael over het Voetvolc/den Borchgrave van Gent/ generael over de Peerden/ de Heere Goignies / des Velts Maerschalck / ende la Motte/ Overste des gheschuts: Die naemaels nochtans alle wederomme hebben de oorloghe selve helpen voeren teghen de Landen (so vele vermach onstantastichept onder de menschen) zijnde beweecht door bate/haet/ nijt/ēn afgonste/ dicmael bedect met eenen yver van Religie.

De Staten vergaderen Legher tot Wavre/ in September.

1577.

De Prince van Orangiē/zijnde in Noorthollant/ raede met groote instancie dat de Staten soudē drij duysent Duytsche Peerden op nemen/waermede sy Don Jan lichtelycken souden benemen alle vergaderinghe van volcke / ende lichtelijck drijven wt Namen ende Lutzenborch. Maer de Statē trachten meer haer te verseckeren van alle de Steden van Brabandt ende elders/ als Campen/Ruermonde/ende meer andere.

In desen Somer is inde Schelde te Saftingen aengecomen den tweedē Julij eenen Walvisch / vande soorte als int Latijn is gheheeten Flatores, int Franchoys Muller, in Duyts Spruytzwal / ofte Waterblaser: Dese was lanc achtenvijftich voeten/ ende was dicke dryenveertich voeten int ronde/ den steert was wijt derthien voeten ende drie duymen.

Een Walvisch inde Schelde ghevangen/den tweeden Julij. M. D. Lxxvij.

Int selve Jaer M. D. Lxxvij. tusschen den xxij. ende xxiij. dach der Maent November/zijn ter Heye (een Zeedorp in Hollant gheleghen) oock aengecomen derthien oft veerthien dierghelijcke Waterblasers/ makende groot gheтier met blasen / waer van een ghestrangt zijnde/ midts dat hy te nae aen Lant quam/ hebben de andere veel Waters op ghewòrpen/om die weder af te helpen/maer te vergheefs/ sulcx datter ten lesten noch twee ghestrangt zijn/meynende de een den anderen te helpen. De een was grooter dan dander. Den grootsten was lanck negen ende veertich voeten/ende vijf duymen ende een half : De hoochde was derthien voeten ende thien duymen : De breede ofte dickte was thien voeten ende twee duymen ende een half. Boven op den neuse hadden sy een openhept ofte cloven/ daer wt dat sy veel Waters bliesen.

Drij Walvisschen ter Heyde in Hollant aengecomen/ den xxij. November M. D. Lxxvij.

Den sesten September hebben de Generale Staten/ siende het vier der oorloghen ontsteken / gheresolveert den Prince van Orangien by haer te ontbieden/ ende deputeerden daer toe/Jan vander Linden/ Abt vā sinte Geertruyt/Frederic Perenot/Baron van Ronse/ende Heer van Champigni/ Doctoor Leoninum / ende den Advocaet Liesvelt/met een instructie/ om hem aen te seggen ēn te versoeckē tot voorderinge van de onderlinge vrientschappen/ende verseckeringhe der Landen/volgende de Pacificatie van Gent/te willen by haer tot Brussel comen/ ende met haer als een Raetsheer des Raets van State/ na syn wtnemende wijshept ende experientie/over alle voorvallende saken des Landts welvaert beraetslaghen/volghende de liefde die hy tot sLants welvaren draghende was. Ende alsoo de vyanden des Landts beschuldichden generalijck de Staten der Landen/ēn oock perticuliere/ soo wel byden Coninc als andere Potentaten/dat alle tghene dat sy tot noch toe gedaen ēn voorgewent hadden/nergens elders toe en tendeerde / dan tot veranderinge van Prince ende Religie/door de perswasien vanden selven Heere Prince / soo wilden sy hertelycken ghebeden hebben/dat

De Staten Generael ontbiedē by haer de Prince van Orangien / den sesten September.

de

1577. de Heere Prince soude willẽ eenige contrarie demonstratie doen/ om sulcke openbare leugenen te straffen/ eñ dat het by een pegelijcken bleke/ datmen te vergheefs achterdencken hadde/ dat hy eñ de Statẽ van Hollant eñ Zeelant van ander meyninge waren/ dan te onderhouden tghene sy belooft hadden byde Pacificatie van Gent. Eñ tot dien eynde versochten sy/ om die werelt den mont te stoppẽ/ eñ de leugenẽ te confonderen met een sulckẽ exempel/ dat geen andere meer vandoẽ en hadde/ manelic/ dat dẽ Heere Prince/ also hy de oeffeninge der Roomscher Religie toeliete/ na wtwijsen der Pacificatie van Ghent/ inde plaetsen die hem tsins in handen gestelt waren/ oock wilde te vreden wesen/ de selfde exercitie inde andere Steden van Hollant ende Zeelandt toe te laten/ den genen die dat versoecken souden. Oock belovende by Acte autentijck anderwerf/ dat hy noch die van Hollant eñ Zeelandt niet ghedooghen souden / dat die selfde Catholijcke Religie bevochten worde / ofte datter ander exercie in de ander Provincien der Nederlanden ghepromoveert worde/ nae wtwijsen der Pacificatie/ maer souden assisteren tot effect contrarie.

De Staten versoecken exercitie der Roomscher Religie in Hollant eñ Zeelant.

Om dese twee poincten versochten de Staten syn Excellentie so hertelijcken als moghelijcken ware / op dat sy voortaen bequaemlijcker mochten syn teghenwoordichept ghenieten/ begeerende hem sulcken eerbiedinghe te doen/ ende respect van goeder hertẽ te dragen/ als hy wel te rechte int verlossen der armer Landen van tgewelt/ verdient hadde / hopende dat hy op haer begheeren soude acht hebben / ende die accorderen.

Voorder versochten sy / alsoo aende reductie van sHertoghen-bossche ende Breda veel gheleghen ware / (die doen noch niet tonderbracht en waren) datmen daer toe soude ghewelt gebruycken/ ofte tot apoyntement soecken te brenghen. Ende soo het duytsch crijchsvolc swarichept maecte met syne Excellentie te handelen/ soo hadden sy den Heere van Champigni van harent weghe daer over den last ghegheven / sonder nochtans te willen verminderẽ den last die den Grave van Hohenlo vã harent wegen ghegheven ware / soomen tghewelt moeste ghebruycken.

Op dese instructie ende versoec der Staten/ heeft den Prince den Ghesanten oock schriftelijcken gheantwoort.

Antwoorde des Princen aen der Staten Gesants.

Inden eersten/ hy loofde Godt/ eñ dancte grootelijcx de Heeren Staten / van dat sy een vast ende eendrachtighe resolutie ghenomen hadden / te vorderen onder de Lantschappen alle onderlinge versekeringhe/ op datmen met gesamender hant / volghende de Pacificatie van Gent/ eendrachtelijcken mochte letten op alder bescherminisse/ hopende dat den selvighen Godt (die in haer herten sulcken eendracht geinspireert hadde) ghebenedijen soude haer heylich ende loffelijc voornemẽ tot sLants welvaren/ ende haer yeghelijcker bysonder profijt.

Ten anderen/ en wiste hy henlieden niet ghenoech te dancken vande goede opinie eñ achtinge die sy van hem hadden/ waer van sy haerlieden mochten versekeren/ hoe wel hy sulcke perfectien eñ deuchdẽ / als sy hem toeschreven/ in hem selven niet en bevonde. Nochtans al dat in hem ware/ ende alle de middelen/ jae lijf ende bloet/ wilde hy geerne bruycken ende opsetten voor der welvaert des Vaderlants/ ende dienst der Heeren Staten / hopende metter daet te voldoẽ het betrouwen dat sy van hem hadden.

Nopende van hem terstont te begheven nae de Stadt van Brussel/ hoe wel hem niet liever en ware/ dan de begeerte om te sien syn lief Vaderlant/ ende te ghenieten tghe selscap van syn beste vrienden ende Broeders/ alwaer hy van syn jonchept af hadde opghebrocht gheweest/ so badt hy haer oock hertelijcken/ te willen bedencken den last die hy hadde over de Landen van Hollant ende Zeelant/ met de onderlinge verbintenissen metten Staten der selviger grootelijcx toeghenomen/ ghedurende de oorloghen ende troubelen/ met onderlinghe trouwe liefde die sy deen den anderen betoont hadden. Waeromme hy noyt en hadde yet aenghegaen van importancie / sonder de selvighe Statẽ sulcx eerst aengegeven te hebben/ nu biddende tselfde oock te mogen doen/ die teghenwoordelijck vergaderen inde Stadt Goude/ om haerlieder goetduncken eñ consent daer over te hebben/ om te mogen vrijer ende bequamelijcker hem begheven totten generalen dienst des Vaderlants.

Als aengaende tversoec/ dat hy soude om alle nadencken der quaetwillighe te weeren eenighe demonstratie doen / contrarie de beschuldinghen der wederpartije/ op dat claerlijcker bleke den goeden wil van die vã Hollant ende Zeelandt/ om volcomelijck te voldoen tghene dat by de Pacificatie van Ghent belooft ware / ende dat hy tot dien eynde wilde toelaten de exercitie vande Roomsche Catholijcsche Religie in Hollant ende Zeelandt / den ghenen die sulcx versoecken souden : Daer op badt den Heere Prince hertelijcken/ dat sy niet anders van hem wilden ghevoelen / dan dat hy volcomelijck begheerde te voldoen ende tonderhouden de voorseyde Pacificatie van Gent/ eñ dat hy niet soude lijden/ dat die van syner zijde in eenigher manieren gheroockt ofte ghebroken souden worden. Maer also de toelatinghen der begheerder exercitie in Hollant ende Zeelant / aldermeest aenginck den Staten der selver Landen/ die welcke ghecontracteert hadden/ dat in sulcx gheen nieuwichept soude ingebracht worden/ ten minsten niet voor de vergaderinge der Staten Generael/ so badt de Heer Prince te willẽ considererẽ / dat hy niet en mach ofte behoorde sonder advijs / consent ende wille der selvigher Staten van Hollandt ende Zeelandt/ toe te laten eenighe nieuwichept / vreesende by avontueren/ daer door mochte rijsen eenige beroerte onder den volcke/ dat de schult hem soude ghegheven worden.

Als vant beloven by Acte autentijcque/ dat hy ende die van Hollant ende Zeelandt niet

1577. niet en sullen lijden / dat de exercitie vande Roomsche Catholijcke Religie eenichsins bevochten worde/ofte ander exercitie gheprocureert/ inde ander Provintien der Nederlanden. Den voorschreve͂ Prince van Orangien was te vreden te beloven / ende beloofde mits desen/so wel voor hem/ als voor die van Hollandt ende Zeelant/ dat volghende de Pacificatie van Ghent voorsept / sy niet lijden en sullen/dat eenich attentaet ofte sept aenghevanghen en sal worden teghen de gemeyne ruste ende vrede / ende namentlijck/ teghen de Catholijcksche Roomsche Religie/ ende exercitie der selver.

Des Prince toeseggingę aen dẽ Staten gedaen/ aengaende de oeffeninge der Roomscher Religie in Hollandt eñ Zeelant.

Ende also den selvighen Heer Prince niet en begeerde te usurperen/ofte aen hem te nemen eenighe superioritept over de Heeren Staten Generael / vergadert tot Brussel/ maer alleenlijck die te dienen ende helpen tot afvoorderinghe der affayren na sijn vermoghen/ende soo vele alst hemlieden selve goetduncken soude/ so waer hy oock te vreden te beloven/ende beloofde mits desen/ dat van sijnder sijden/ hy sal laten de macht ende authoritept van behoorlijcke ordere in dat poinct te stellen / tot haren vrijen wille ende goetduncken/na wtwijsen vande voorschreven Pacificatie/ sonder in eenigher manieren haerlieder te hinderen ofte beletten/ ofte lijden ghehindert ofte belet te worden / ende helpen straffen alle de ghene die met schandaleuse Acten ofte publijcke attentatien / in wat manieren het zijn mochte / soude͂ willen perturberen ofte quellen de ghemeyn welvaert ofte ruste. Eyndelijck / Hy wilde hem imploperen in als dat dienstelijcken voor hemlieden bevonden soude worden/ eñ voor de welvaert des Vaderlants / met toeseghinghe hem te vinden soo ghetrouwen Patriot/ Vrient ende Dienaer/als eenighe andere mochten hebben. Ende was onderteeckent: Willem van Nassou.

Den Prince van Orangien comt in Brabant t'Antwerpen den xviij. September.

Hier nae is den Prince van Orangien tot Breda (dat nu in handen vande Staten was) getrocken/met sijn huysvrouwe Charlotte de Borbon/ alwaer hy van sijn Ondersaten heerlijck ende vriendelijck ontfanghen is gheweest/ van daer is hy met consent der Staten van Hollant eñ Zeelant / den xviij. September nae Antwerpen gereden/ daer hem de Borgerÿe in haer wapene͂ met groote vreuchde inhaelden. Aldaer werden van Brussel aen hem gesonden/ de Prelaten van Viliers ende Marolles/ metten Baron van Fresin/ ende Heer van Capres/van Staten wege͂ hem te willecomen / eñ binnen Brussel te brenghen/alwaer hy den drientwintichsten September langs de heerlijcke nieuwe ghegraven vaert eerlijc gelepdet by de gewapende Borgherye van Antwerpen/ marcherende over de een zijde vande vaert / ende ingheghaelt vande ghewapende Borgherije van Brussel / over de ander zijde vande Riviere treckende / wel aengheromen is/ met grooter triumphe ende eere : Alwaer hy dagelijcx met de Generale Staten te Rade gheweest is.

Het Hertochdom vã Brabant/siende datse de oorloghe tegen Don Jan meest op den hals hadden/ende geenen Gouverneur hebbende/ als alle andere Provintien/ mits dat het Gouvernement van Brabant gewoonlijcken staende is onder den Gouverneur generael/met den welcke͂ sy nu den krych hadden/hebben sy goet gedacht haer oock eenen particulieren Gouverneur te verkiesen/ als dander Landen hadden. Waeromme sy den Prince hebben gecoren voor hare͂ Ruwaert/ twelck is in oudt Brabants soo vele te seggen/ als rust bewaerder/ ofte Gouverneur. Ende dit gheschiede den tweentwintichsten October/ ghelijck oock ontrent die tijdt den Hertoch van Aerschot voor Gouverneur over Vlaenderen ghecoren werdt. Daer wert oock tot Brussel ordere op veel saken genomen / oock gheraetslaecht/op die persoonen diemen tot Raet van Staten verkiesen souden/ om het Generael Gouvernement te voeren.

1577. Die van Brabant verkiesen dẽ Prince van Orangien tot Ruwaert van Brabant den xxij. October.

Het incomen des Princen / ende het Ruwaertschap van Brabant/hem terstont ghegheven met het explandissement ofte gunste des volcx/ heeft hem grooten haet eñ nijt gecauseert / ende is tbeghintsel van groote afgunste ende jalousie onder die groote Heere gheweest/ als oft hy sochte het Gouvernement Generael/ofte meer aen hem alleene te trecken/ zijnde inde Landen niemandt van sulcke authoritept ende ervarenthept/ van wiens ghetrouwichept men so groote preuve hadde / daerenboven alle dandere scheen van afcoemste/ van machte /oock van lange handelinghe der affayren van State verre te boven te gaen.

Afgunste der grooter Heeren/ende jalousie tegẽ den Prince van Orangien.

Waeromme de groote Heeren / als den Hertoch van Aerschot / sijn Broeder / den Marquis van Haurech/de Grave van Lalain/ met sijn broeder de Heer van Montigni/den Seneschal van Henegouwe/sijn broeder de Borchgrave van Ghent / de Grave van Egmont/ de Baenderheeren van Vilc/ ende van Hese / de Heeren van Willerval/ Champigni/ Rassingem/ Swevegem/ende meer andere/tot festhien ofte twintich vande principaelste/ die hem meest ende vromelijckste teghen de Spaengiaerden hadden vertoont/om tjock der dienstbaerhept vander Lantsaten halse te weeren / ende oorsake vande Pacificatie van Gent waren geweest/ daeromme sy pretendeerden niet te behooren vanden Prince verheert te worden over ende int Gouverneren derselvigher Landen/ waer by de Roomsche Religie (so sy dochten) niet so wel versekert souden zijn. So hebben dese tsamen ghesloten/ (eensdeels wt onguste/ prefererende haer passien voort profijt vanden Lande/ andere wt eenvoudichept / eenige om eyghen eere ende bate / om tsamen de prophetie van Escovedo waer te maken/ nae lupt der afghewrorpene Brieven / datmen de Landen moeste onder den anderen laten twistich worden) dat sy souden senden den Heere van Maelstede in Duytslandt / aenden Eertshertoghe Matthias/ broeder vanden Keyser Rudolphus den derden/ Sone vanden voorleden Keyser Maximiliaen / de welcke hem eertijdts nae de doot vanden Commandador Mayor/de State͂ vriendelijcken hadde aengebode͂/op dat de Landen

De machtichste Edelen sonden secretelijcken om dẽ Eertshertoghe Matthias.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. in handẽ van vremde niet vallen en soudẽ/ also den Broeder van Vranckrijc hem doen ter tijt ooc aenbode/ waerom sy dochtẽ den voorsz Eertshertoge tot harẽ voornemen de bequaemste te wesen: Hem versoeckende in alle diligentie in Nederlant te comen/ om het Gouvernement aen te nemẽ/ ten dienste vandẽ Coninc/ dat anders in perijckel stont etc. neffens groote clachten over t Gouvernement. Dit geschiede al sonder wete ende consent vande Staten Generael/ ende oock buyten wete van den Prince/ die hem naemaels opentlijck daer van beclaechden.

De Heere van Maelstede beschickte synen last soo wel/ dat hy den Eertshertoghe Matthias perswadeerde/ met hem in alle haest nae Nederlant te comen. Ende sy vertrocken by nachte wt Weenẽ in Oostenrijc/ den tweeden October te Poste/ de Eertshertoch Matthias hadde met hem alleenlijck synen Camerlinck / de Heer van Danwitz Heer van Kalchret/ ende eenighe weynighe Dienaers / ende quamen alsoo met groote vachreysen in Nederlandt / al sonder wete syns Broeders des Keysers somen ymmers te kennen gaf. Ende dat midts dat hy seker wiste / dat hy wt sorghe vanden Coninck te mishaghen/ niet daer toe consenteren en soude. Waeromme oock den Keyser dat vertreck qualijcken genomen heeft/ oock hem nae ghesonden / ende gheschreven dat hy weder keerde / daer over syn ontschult by Brieven aen Don Jan ende andere doende. Maer hy is noch in October tot Colen/ ende van daer tot Liere aenghecomen.

Den Eertshertoghe Matthias comt in Nederlant van den tweeden October.

De Staten Generael vande Landẽ/ ende den Prince van Orangien seer verwondert zijnde/ ende haer seer beclaghende / hebben nochtans de voorsz Heeren die hem ontboden hadden/ getracht om hem Gouverneur generael te makẽ/ om hen te opposeren ofte teghen te stellen de groote authoriteyt vanden Prince / ende die onder te houden/ voorstaende dat den besten middel te wesen om te versekeren de Roomsche Religie/ ende authoriteyt vanden Coninc/ ende dat sulcx den Coninck niet qualijck bevallen en soude/ etc. Maer alsoo de Staten / Landen ende Steden daghelijcx meer ende meer dit stuc vande particuliere onbedachtsame Edelen qualijc beviel/ merckende werwaerts haer voornemen strecte/ ende datter meest ghesocht wert na eergiericheyt ende eygensinnicheyt soo isser allerley neersticheyt onderlinghe ghebruyckt/ om de een de andere voor te comen ende tbeste daer van te makẽ. Want also den Hertoch van Arschot nu was ghecoren tot Gouverneur van Vlaenderen/ ende met grooten state ende krijchsvolck soude reysen nae Ghent in syn Gouvernement/ so haddẽ veel vande voorschreven particuliere Heeren voorgenomen den Eertshertoghe Matthias in haer ghewelt te krijghen/ ende die te brenghen tot Denremonde/ tot het welcke sy meynden te bruycken (soo het noot ware) de macht vanden Legher / legghende tot Wavre onder den Grave van Lalaing/ ende den Borchgrave van Ghent/ met meer andere/ om alsoo het gheheel Gouvernement te herstellen gheheel nae haren sin ende goetduncken. Maer den Prince van Orangien alles voorsiende/ heeft hen een voordeel afghesien/ ende door de getrouwicheyt des Graven vã Lalaing ende meer andere/ hem ghevonden vanden Legher in dat stuck versekert/ ende met advijse vande Statẽ Generael den Eertshertoghe aen haer ende syn zijde beweecht.

Voornemen der Edelen metẽ Eertshertoghe.

Behendicheyt des Princẽ van Orangien daer teghen.

Waerentusschen ist ghebeurt / alsoo den Hertoch van Arschot in October met drientwintich vaendelẽ knechten ẽ drie hondert peerden/ met grootẽ Adel tot Gent seer eerlijck is ingehaelt geweest/ ẽ als Gouverneur ontfanghen/ dat hy den xxviij. October/ als de principaelste der Stadt by hem waren ghecomen om restitucie van hare oude Previlegien te hebben (die sy seyden haer belooft te wesen) hy hem heeft laten hooren (seer onbedachtelijck gheimportuneert wesende) datmen de Previlegie roepers wel vinden soude/ ende als muytmakers castijden: Als meynende met de comste vanden Eertshertoch Matthias nae haer concept de ghemeynte te breydelen/ die hy hem liet voorstaen datse vanden Prince vã Orangien also opgeruypt was/ jae selve ooc met woorden ten selven stonde/ den voorsz Prince genoech (maer wat te vroech) taxerende. Het welcke van eenighe andere ghemerckt zijnde/ soo ist ghebeurt/ dat den Heere van Gheyn/ met meer andere die oorsake waernemende hebben de notabelẽ der stadt ghewaerschoudt voor haer te siene / aenseggende veel conjecturen / waer door te vreesen ware dat de voornaemste der stadt mochten worden aengesproken: Waeromme de principaelste hebben tselve gheresolveert voor te comen/ wapenende de ghemeynte / ende hebben by nachte (ghenoech tumultueuselijcken) den Hertoch met alle synen Raet ghevangen ghenomen/ te weten met de Heeren van Rassinghem/ van Swevegem/ van Eecke/ van Monscrou/ Hoochbailliu van Ghent/ met synen Sone/ den President van Vlaenderen Jacob Hessels/ ẽ Jan de la Porta Raetsheeren in Vlaenderen / met de Bisschoppen van Brugghe ende Yperen / ende meer andere. Ende voorts om dit feyt te ontschuldighen / soo hebben die van Ghent/ by laste vande Edele/ notabele ende ghemeynte/ den negenden November in drucke laten wtgaen / de redenen die hen daer toe moverende waren. Als dat de gevangenen Heeren/ met andere ghesocht hadden affonderinghe ende tweedracht tusschen de Landen te maken/ oock datter een protest byden Heere van Champigni gheraemt was / ende byde hant van Swevegem geschrevẽ / tegen tgouverneurschap van Brabant des Princẽ van Orangiẽ/ byde Staten van Brabant daer toe gecorẽ/ ẽ byde Statẽ Generael geaggreeert/ om hem dat te ontwinden/ ende alsoo twist tusschen de Landen te maken / principalijck tusschen Brabandt ende Vlaenderen/ meynende met volck van oorloghen/ gheweldelijcken den Eertshertoge Matthias/ Broeder vandẽ Keyser/ te brengen tot Denremonde / om daer mede Vlaenderen tegen Brabant

De Hertoch van Arschot coemt tot Ghent als Gouverneur den xx. October.

Die van Gent nemen den Hertoch van Arschot met synen Raet gevanghen / den xxviij. October.

Redenen ... drucke ... gheven ... van ... der ... hentie ... heeren ... ix. Novem-ber.

1577. Brabandt te houden / en hen Gouverneur generael te makẽ/sonder wete ofte consent vanden Coninc ende vande Generale Staten/ende also te maken ende fonderen eenen nieuwen Raet van Staten nae haerlieder fantasie. Dat sy ooc krijchsvolck in Gent sochten te brenghen/om hen van hare Previlegien te berooven / ende die daeromme hadden ghesoliciteert/te castijden/die schelden de voor muytmakers ende rebellen. Eñ soo den Prince van Orangien niet en hadde willen afstaen vant Gouvernement van Brabant / oorloghe wederomme teghen hem aen te nemen/tot welckẽ eynde sy hadden ghetracht/tot Doway te arresteren de gemeyne penningen die totter oorloge vergadert waren/om die te gebruyckẽ tot dese nieuwe oorloghe tegen den Prince van Orangien/etc.

Door tusschenspreken vanden Prince eñ Staten/dese beschuldinghe niet tegenstaende/ is den Hertoch van Arschot cort los gelaeckt. Maer ontslakinghe voor anderen ghevanghene en conde byde Ghentenaers niet vercreghen worden / door gheenderhande intercessie.

De Generale Staten ende Prince van Orangien/siende dat den Eertshertoge int Landt ghecomen was/ een Prince vanden bloede vanden Coninck / soo nae hem bestaende/ende de Landen sonder hooft haer vindende/door het vertrec van Don Jan/ hebben nootelijc geacht hem eerlijck t'Antwerpen te ontfanghen/tot dat sy met voorderen raedt op syne aenneminghe totten Gouvernemente mochten resolveren/ hem daer van goede hope ghevende. Waer op hy den elfsten November t'Antwerpen seer heerlijcken in ghereden is: Den Prince van Orangien hem teghen gaende / met alle de Borgerije seer fraey in goede ende costelicke wapenen/hem behoorlijcke eere ende traictement aendoende.

Den Eertshertoghe comt t'Antwerpen/den xj. Novembri.

De Staten hebben dat nootelijc geacht/ duchtende dat den Leger tot Wavre/ alsoo de Heere van la Motte/eñ andere ghenoech raeden/soude moghen opbreken/ ende den Eertshertoghe wt Liere in haer ghewelt nemen/ende alsoo trecken na Ghent om de gevangenen te verlossen/midts dat de stadt aende zijde des Casteels noch genoech open lach/ ende alsoo het regiment gheheel aen hem trecken/ende herstellen nae haer goetduncken. Het welcke aparent was gebeurt te hebben / hadde de Grave van Lalaing met de syne daer soo wel toeghesint gheweest/ als andere. Maer hy en gunde den Hertoch van Arschot sulcke eere niet/ dewijle hy merckte dat hy hem wilde Stadthouder vanden Eertshertoch maken / onder welcken de Heerẽ van Rassinghem/Champigni ende Sweveghem/meynden het gheheel beleyt te hebben / midts de cleyn ervarentheyt des Eertshertoch in deses Lants saken / ende alsoo den Prince van Orangien weder nae Hollandt te senden. Dewijle dit voornemen alsoo door der Staten/ende Princen voorsichtichevt verhindert was/ heeft tselve meerderen haet tegẽ den Prince ghecauseert by henlieden/ ende oorsake gheweest middel te soeckẽ tottẽ afval der Provincien van Artoys eñ Henegouwe/twelck namaels ghebeurde.

Antwoorde vande Staten over hare Legher toe Wavre in Brabant.

Ooc hebben de Generale Staten by Acte gheresolveert/dat by Placcaet soude voorsien worden/dat Don Jan gheenen meerderen toeval van Steden / sterckten ende volck soude crijghen / noch toevoeringhe van Munitie / victalie ofte ghelt/hem verclarende vyant/als infracteur vande Pacificatie by hem ghesworen / tsins syn vertreck tot Namen/ desgelijcx syne aenhanghers/in roepende ofte in daghende alle die syn partije hielden/haer te verthoonen binnen vijfthien dagen/op verbeurte ende peynen van gehouden te worden voor vyanden eñ rebellen. Gegeven tot Brussel den sevenden December Anno M.D.Lxxvij.

Don Jan voor vyant der Landen gepubliceert den vij. December.

Sy hebben oock een voorder eenicheyt gheraemt ende besworen den x. December tot Brussel / onderteeckent byde Prelaten/ Gheestelijcke persoonen/ Heeren/ Edellupden/Overicheyt/ ende Magistraten vande Wetten / Steden/ Casselrijen ende andere/ makende ende representerende de Staten vande Nederlanden/tot stercker verbont eñ vereeninghe/bevestighende de Pacificatien van Ghent. Waermede die vande Roomsche Catholijcksche Religie de afghewekene daer van in haer beschuttinghe namen/belovende niet te lijden/toe te laten noch ghedooghen/ datmen tegen hen yet acnrechten soude/oft eenige aenslaghen voor wenden/ oft dat sy smadelijcken versproken / ghequelt ofte gerecht souden worden ter cause van haer Religie/maer in vreden ghelaten/ achtervolghende de Pacificatie.

Nieuwe vereeninghe bevesticht met onderlinghe beschuttinge tusschen Catholijcke eñ Ghereformeerde van date den xj. December.

Desgelijcx die afgewekene vande Roomsche Religie oft Ghereformeerde/ nemen de Roomsche in ghelijcke beschuttinghe/ soo wel de Gheestelijcke persoonen/als de Wereltlijcke/elck de een den anderen te houden in haerder goeder weerdichedẽ/eeren/Previlegien ende besittinghen / in wat maniere het oock mochte wesen/ ende hanthouden tsamen de oude Previlegien/ Costuymenende Rechten vande ghemeyne Vaderlanden/ ende de vervallen ofte ghebroken Previlegien weder oprichten/belovende eñ sweerende gesamender hant / aen te nemen den Eertshertoch Matthias by provisie/ tot dat den Coninck/met wille der Generale Staten/soude anders mogen ordineren/ voor Gouverneur generael/ende hem ghehoorsaem zijn/achtervolgende de conditien ende artijckelen hem voor te houden/die hy oock soude besweren/ etc. als sy in drucke lieten wtgaen.

De Staten hadden oock aen diversche Potentaten ghesonden / haer ontschult te doẽ/eñ haer over Don Jan te beclagen/als dat hy haer sochte in wterlijcke dienstbaerheyt te brenghen/ om met haren rijckdom ende macht de ghebueren te overvallen/ende Wetten te stellen. In Vranckrijck hebben sy byden Coninck eñ synen Broeder/ met de Moeder/ alle goet ghehoor ghehadt / ende haer werden alle goetgunsticheyt aenghedaen/ende eenighe behulpsame voorslagen voorgehouden. Maer de hulpe van Enge-

1577. lant/ stont haer meer tsinne/ daer sy ghesonden hebben Charles Philips van Croy/ Marquis van Havere/ Adolf vā Meetkercke/ ende andere die/ den xxij. September (by de Coninginne wel onthaelt zijn) soo verre gehandelt hebbẽ/ als dat sy tot een verbont ende contract ghecomen zijn / inhoudende als volcht.

Marquis van Havre ghesonden in Enghelandt maeckt daer een verbont.

Dat de Coninginne van Engelant/ soude den Generale Staten leveren instrumenten van obligatien ofte credit brieven/ soo wel van haer/ als vande Stadt ende ghemeynten van Londen/ om daer mede voor haer te mogen lichtē/ waer sy conden ofte mochtē/ de somme van hondert duysent pondē sterlincx/ ofte de weerde vā twee hondert duysent Angelotten in gelde/ met de voorschreven brieven haer selven eñ haer stadt Londen daer vorē verobligerende/ tot indemniteyt vā welcke de Staten soudē weder ofte teghen leveren de obligatien van particuliere Steden der Nederlanden / die de Coninginne aennemen soude/ om haer nae een Jaer weder te rembourseren/ oock costeloos ende schadeloos te houden van allen interesten. De Coninghinne soude de Staten senden vijf duysent Voetknechten/ ende thien hondert Peerden/ voor welcke betalinghe de Staten souden na dry Maenden tot Londen doen leveren ende betalen soo veel ghelts/ als die souden ghecost ende verdient hebben/ vanden dach dat sy soudē gescheept worden/ ende haer gagien so goet makende als eenighe andere Natie: ende die souden haer ten eynde des krijchs weder gesonden worden/ al op der Statē cost. Den Oversten van dat krijchsvolck soude inden Raet van State toegelaten worden/ mede te handelen van alle saken die daer te consulteren vallen soudē: Eñ datse oock geen saken van ghewichte/ als van oorloghe oft vrede te maken (duerende de oorlogen) souden besluyten sonder raedt ende consent vande Coninginne/ ofte haerder Dienaers/ die sy daer toe in Nederlandt soude senden. Oock en souden de Staten geen verbonden noch eenighe secrete contracten aengaen met eenighe Princen ofte Potentaten/ dan met haren consente / haer daer in begrijpende/ soo het haer alsoo goet dochte.

Inhout des verbonts tusschen Enghelant en Nederlanden.

Soo eenighen Prince/ volcke ofte Stadt yet voornamen tot schade ende achterdeel der ruste des Staets van Enghelant onder [illegible] van Religie ofte anders ins in eenigherhande maniere / soo sullen de Generale Staten ghehouden zijn de Coninghinne by te staen met het selfde ghetal van krijchsvolck ende op de selve conditien. Sullen oock gheen hulpe/ bystant ofte gunste doen/ sulcken perturbateurs van payse in [illegible] maniere / noch laten doen / na haer vermoghen. So daer eenen twist ofte tweedracht onder de Staten [illegible] / sullen de selve ghehouden zijn het seggen ende uytspreken vande Coninghinne oft haer Gedeputeerde, tot dien eynde [illegible] ende daer toe staen.

Ende soo de Coninghinne bevonde dat haer [illegible] [illegible] de Staten ten [illegible] vande Coninghinne/ te senden veertich schepen/ wel toegherust ter oorloghen / ende wel versien van schipvolc/ victalie ende wapenē/ tot haer hulpe/ met haer Coninclijcke Schepen / haer vyanden te wederstaen/ ende der Coninginnen oversten Admirael ghebiedt onderworpen/ alles tot coste ende laste der Coninghinne. Tminste van dese Schepen sullen niet moghen onder veertich vaten groot wesen/ ende het ghetal van Schipvolck eñ krijchsvolck te wesen nae eysch vande grootte der Schepen. 1577.

De Landen verbonden de Coninginne met schepen te dienen.

De Staten en sullen geen rebelle Engelschen inde Nederlanden lijden/ wanneer de Coninginne die voor sulcke sal gedeclareert hebben. Wanneer de Generale Staten souden pays ofte compositie maken metten Coninck/ soo sullen sy inden selven vredehandel sien dat dese artyckelen by hem gheconfirmeert werden/ ofte soo vele / ofte sodanighe als de Coninginne goetduncken sal/ etc.

Dat verbont is naemaels verandert geworden/ in stede van volc/ gelt verschietende/ totten optocht van Casimirus.

De Coninginne vā Engelant/ om redene over de voorsz verbont te gheven/ heeft in December aende Coninc in Spaengien gesonden/ een Edelman genaemt Mr. Wilkes/ Secretaris vanden secreten Raet / met een verclaers/ inhoudēde in effect het volgende. Als dat sy/ zijnde beschuldicht by syne Ma. te wesen aucteur ende principael voester vande Borgherlijcke krijch inde Nederlanden/ waermede haer afgunstige sochten een oimmine ofte vyantschap tusschen haer ende den Coninck te brenghen/ so hadde sy goet ghedacht / boven al haer eerstrachtende/ ende willende gheacht wesen de standafrichste Princesse/ int onderhoudē vā vrientschappe met haer ghebueren/ te verclaren de rechte waerheyt van haer Actien/ ende handelingen metten Generale Staten der Nederlanden / die sy voor Godt/ de Werelt / ende de Potentaten haer ghebueren/ wilt houden staende / voor sulcx/ met haer Princelijc woort. Eñ dat om den Coninck alsulcke ende quade suspicien af te weeren / die eenichsins mochten verhinderen de onderlinghe vrientschappe tusschen haer beyden: Daer sy oock wilde by voeghen haren raet ende meyninghe / int behouden der selvigher Landen in ghedurighe onderdanicheyde syner Majesteyt/ mede streckende tot der Landtsaten ruste ende vrede sonder te vergeten daer by haer [illegible] ende resolutie so den Coninck [illegible] [illegible] ende [illegible].

Verclaringe vande Coninginne van Enghelandt gesonden aen den Coninck [illegible]

Aengaende haer handelinghe vande [illegible] [illegible]

1577. tinghe/ende der bester Steden plonderinge soude gheweert gheweest hebben/ ende tgeheel gheprëserveert vant perijckel der vervreemdinghe. Ende so sulcke onschuldinge/ vriendelijcke waerschouwinghe/ noch het woort van een getrouwe Princesse niet genoech zy/ laet insien haer eygen daden ofte Actien selve/ de werelt genoech bekent/ als dat sy ghetracht heeft/ de Nederlanden te behouden onder des Conincx gehoorsaemheyt/ ende noyt ghesocht heeft haer selven daer in te dringhen/ ofte in eenich stuck ofte deel van dien/ een sake die ter avontuere ander Princen/ hebbende diergelijcke voordeelen haer aengheboden by een groot deel van volcke/ niet en souden ontseydt ofte afgheslaghen hebben. Waeromme sy geen onghelijck hadden haer te belghen/ dat soo raren ofte seltsamen exempel/ soo qualijck afghenomen ofte onvriendelijcken geinterpreteert worde.

Ende also sy gheenderhande goede dienst ofte officie naghelaten hadde byden Coninc ende syne Dienaers/ tot bevredinghe ende behoudinghe der Landen onder syn ghehoorsaemheyt/ so hadde sy oock niet opghehoudē byden Staten der selvige Landen/ eñ den Prince van Orangiē/ deur verscheyden Gesanten te persuaderē vande oorloge af te staen/ eñ nae vredē onder malcanderen te trachten/ continuerende onder de oude ghehoorsaemheyt des Conincx/ eñ haren natuerlijckē Heere. Waer toe haer beweechde eenige secrete/ nochtans warachtige/ waerschouwinghe/ als datter eenige groote verbiedingen eñ offerten waren ghepresenteert (by eenige die sy niet en wilden noemen/ om goede respecten) soo sy haer aftrocken vanden Coninc. Ende voorwaer/ soo sy (boven voorschrevē persuasien eñ biddē/ te willen onder des Conincx gehoorsaemheyt blijvē) hen niet en hadde daerenboven by gestaen (in haren grooten noot) met eē merckelijcke somme vā penningen/ tot voorderinge van de Pacificatie met Don Jan/ doē int werck zijnde/ daer mede belettende een desperaet tractaet/ van hen te onderwerpē de macht van eenen anderen Prince/ oft sy soudē door ghebreck van sulcken ghelde/ tot haer der bescherminghe een deel des Lants moeten overghegheven hebben/ inde possessie van sulcke/ als die niet lichtelijc daer wt te drijven en waren/ met coste van eelijcke millioenen/ ende verlies van menige duysent menschen leven. De waerheyt van dat stuck verhaelde sy te liever/ om dat sy verstaen hadde dat het [illegible] ende qualijck niet [illegible] ende haer oprechte ende goede [illegible] ghenomen ende geinterpreteert was/ als meer andere diergelijcke officien die sy haer in dien deele ghedaen waren.

Onder ander dorste haer [illegible] te verantwoorden een Calumnia ofte [illegible] begrepen in eenen brief die Don Jan soude gheschreven hebbē/ ende ghepubliceert in eenen Druck/ den Staten wtghegeven van [illegible] iustificatie/ in welcken Brief [illegible] den Prince opghe-[illegible] hebben/ de Pacificatie niet te houden/ [illegible] die sy

[illegible]

conde: Het welcke ware een schandelijcke onwaerheyt. Want also sy verstaen hadde door den Borchgrave van Gent/ die vā Don Jon aē haer gesondē was/ hoe hy hem veronghelijckt vont vanden voorsz Prince/ die (also hy seyde) gheen Pacificatie en onderhielt/ so afveerdichde sy terstont eenen Gesante expres aenden Prince/ hem sulcx hertelijck ten laste leggende/ oock vermanendē met allē ernst/ tot onderhout vande Pacificatie ende vrede/ ghebruyckende ooc eenigē dreygementen/ so hy den vrede niet en volbrede in alle poincten. Maer sy en conde in hem gheen andere/ dan alle ernstige gheneghentheyt vinden/ tot onderhout van alle de artyckelen der Pacificatie/ als de eenige middel om de Landen in ruste te stellen. 1577

Der Coninginne arbeys om den vrede te onderhouden.

Desghelijcken advertissement dede sy ooc den Staten/ vande welcke sy alle goede gheneghentheyt vernam/ ende dat de Pacificatie by Don Jan/ ende daer nae by den Coninc geratifieert was/ twelck haer soo verblyde/ als eenige eygē sake: Deser handelinge oprechticheyt/ refereerde sy selve tot des Conincx eyghen welwetentheyt/ den welckē sy betrout/ de sakē insiende/ sonder passie soude die bevinden recht ende eerlijck ghehandelt/ contrarie het wtgeven der quaetwillige. Ende sy achte dat qualijcken eenighen Prince by so vele wegen geinjurieert/ ende wiens waerschouwingen soo wel tot den Coninc selve/ als tot syn Gouverneurs gedaen/ veracht vindende/ soude so vriendelijck in sulcken stuc gehandelt hebben: Des niet tegenstaēde/ vermeynt sy noch te continueren/ met goeden raet eñ advijs te geven/ achtende sulcx eerlijc ende betamelijc/ voor haren graet ende ampt die sy droech/ zijnde de oudtste bontgenoot die de voorsaten des Conincx/ als Hertogen van Borgongien/ hadden.

Waerom comende tot het ander poinct/ twelck was syne Majesteyt te advyseren vande middelen die na haer opinie best waren tottē appaysemente vande tegenwoordighe troublen/ eñ de Landen te behouden onder syn gehoorsaemheyt/ zijnde blijckelic genoech dat de Pacificatien gebroken waren/ eñ sulcke vyantschappen tusschē beyde de partijen/ als conde zijn/ tot haer groot leetwesen/ het eynde daer vā soude wesen de wterlijcke verwoestinge vande Landē/ ofte het verlies ofte vervreemdinge der selviger van des Conincx ghehoorsaemheyt. Om twelcke voor te comē sy dochte eerste eñ tgereetste dat het den Coninc geliefde syn onderdanen te nemē in syn goede gratie en faveur/ haer toelatende te continueren in hare oude Vryheden en Privilegien/ dat hy wilde dat [illegible] oprechtelijck/ de leste Pacificatie ende daer [illegible] sulcken anderen Gouverneur van synen bloede/ als hem goet dochte/ en de Landen aengenaem waer/ waer door de Landē met goet contentemente hem mochtē alle gehoorsaemheyt bewijsen/ continuerende in haer Religie/ nae syn welbevallen/ ende door allen dinghen na [illegible] der Pacificatie/ welcke dinghen wt oorsake vande onderlinghe [illegible] tusschen Don

Advijs der Coninginne van Enghelandt om de Landen in vrede te stellen.

1577. Jan ende de Landen niet en conden te weghe ghebrocht worden/soo lange Don Jan daer Gouverneur bleve: Want het scheen dat de Landen een opset voorgenomen hadden/liever dan te lijden de strenghept (die sy haer ghewisselijck voorschrijven / by Don Jans Gouvernemẽt hun stont te verwachten) haer te onderworpen inde protextie van eenen anderen Heere.

Sy beschuldighen hem/ dat hy soude de Pacificatie ghebroken hebben. Hy over de ander zijde biet aen syn ontschult ofte iustificatie / haer beschuldigende van den vrede ghebroken te hebben. Maer hare Majestept gehoort hebbende de allegatiẽ byde Gesanten aen haer gesondẽ/so wel van Don Jan/ als van de Staten/en wilde sy geen Rechter daer over wesen / maer veel liever waer sy geneycht henlieden te vereenighen / soo sy conde/ ende alsoo beyde de partyen goet te doen / sonder te ontdecken de fauten ende blamen van eenigher-zijden. Ende also vont sy de reconciliatie onmoghelijcken.

Daeromme/ om de voorcomende troubelen ende ellenden die noch schenen te volghen/ ware den eenighen middel dat den Coninck eenen anderen Stadthouder (die by bloede tot hem verbonden ware) aldaer in het Gouvernement soude stellen / door wiens machtige regieringe/ alle troubelen souden geappayseert worden/ de bloetstortinghe verhindert / ende de Landen continueren onder syn gehoorsaemhept/die anders aparentelijck gheschapen waren van hem te vervreemden. Maer so den Coninck goet dochte desen raet te volghen/ en vont sy gheenderhande gheneghenthept in dat volck/ om van Heere ende Prince te veranderen/maer vont behoorlijcke gheneghenthept tot hemwart/met resolutie (soo sy op het voorschreven haer begheeren contentement cregen) niet nieus voor te nemẽ/maer vastelijck ende behoorlijck te houden de Pacificatie van Ghent.

Don Jans practicken mette Coninghinne van Schotlant. Ende ghelijc sy tot contentement vanden Staten ende appaysement vande beroertẽ/ weust Don Jans vertreck : Alsoo oock considererende/hoe qualijck gheneghen hy hem tot heurwaerts bewyst/ soo wel inde geintercipieerde Brieven/ als by secrete handelinghe ende practijcken mette Coninghinne van Schotlant/dwelck seer sorghelijc ware voor de goede ruste van haren staet/als den brengher breeder conde informeren / van vele particulariteyten/dien aengaende/soo en conde sy niet nae laten/ dan seer ernstich *Versoeck Don Jans vertreck.* byden Coninc syn vertreck te vorderen/ten aensiene vande onderhoudinge der goeder naebuerschap / ende vrientschappe die sy wenschte tusschen haer beyden/vande welcke haer toestont te twijffelen/so lange eenen sulcken dienaer/die so qualijck tot haer gheneghen ware / daer soude resideren : Van herten begheerende ende wenschende / dat sulcke voor Stadthouders daer mochten ghestelt worden/die meer sochten de onderlinge vrientschappe te vermeerderen/dan te verminderen.

Dese waerschouwinghe streckende tot gheen ander eynde/ dan tot preservatie der Landen/onder syn onderdanichept/eñ tot 1577. continuatie der onderlinghe vrientschap/ hoopte sy/ dat den Coninck haer die niet ondrier andelijckefnemen en soude / dan sy sinceerlijck ende oprechtelijck van haer gemeynt waren/ ende in middelen tijde dat des Coninck goeden wille daer van bekent zy: Hare Majestept vreesende het ghewelt dat by Don Jan alreede ghemaeckt was/ ende geassisteert zijnde/ met eenighe Fransoysen alreede marcheerende/waermede de Staten haer oude vrienden meyndẽ te brenghen tot eene van dese twee extremiteyten overloopen te worden / door Wtlantsche fortsen/ eñ also in perijckel vã Wtlandische dienstbaerhept/ofte met wederstaen der selvigher benoodicht te worden / hen selven over te gheven onder eenigen andere Prince/welcke beyde seer sorchlijck zijn / met alleene voor den Coninck presentelijck/maer oock voor hare Majestept hier namaels/en een wterlijck verderf vande gheheele Landen. Waeromme sy tot voordeele vanden *Wijse waerschouwinghe eñ resolutie vande Coninginne van Enghelant.* Coninck/ende voor te comen haer eyghen perijckel (op belofte ende versekeringhe die haer ghedaen was byde voorschreven Staten/ dat sy den Coninck sullen behoorlijcke gehoorsaemhept bewijsen/ eñ geen voorder veranderinge inde Religie te maken/maer te onderhouden de Pacificatie van Ghent) soo heeft hy belooft / om redenen ende respecten voorschrevẽ/ haer te doen een hulpe van ghelt ende volcke / alleenlijck om haer te wederhouden van voorder dangier van vervreemdinghe ende van haer verderf/ welcke haer Acte/so den Coninck beweecht sal wesen/hem niet te laten bevallen/soo sal sy daer by mogen ontdecken/dat syn intencie zy by ghewelt van wapenen te veranderen ende breken de oude Form vant Gouvernement aldaer: Eñ wechnemende haer oude Wetten/Previlegien ende hercomen/ ende daer een Landt van conqueste van te maken / ende dat te peupleren ofte besetten met Garnisoen van vreemt Krijchsvolc/ende dat openlijc het eynde ende wit van syn voornemen strecke tot het ghene datter ontdect was by de Brieven van Escovedo: Waerinne hy schreef dat den aenslach op Enghelant veel lichter ware dan den aenslach op de Eylanden. Daer by voorwaer hare Majestept sal claerlijcken mogen versekert wesen vande dispositie van sulcken quaden ghebuer / tot haer ende haren Coninckeljcken staet. Alsdan ware haer resolutie/alle haer machte die sy sal connen maken/ te imployeren tot bescherminghe van haer ghebueren/ende behoudenisse van haren eyghen staet.

Oock ter contrarien/ soo den Coninc geneycht zy totten Staten redelijck versoec/ midts ghevende haer sodanighen Gouverneur / die haer aenghenamer zy dan Don Jan/ende dat de Staten dies niet teghenstaende/voortvaren in disobedientie tegen den Coninck / ende nieuwicheden op brenghen/ contrarie de beloften hare Majestept gedaẽ ende toegesept/ so wilde sy haer fortsen keeren tegen haerlieden/ eñ den Coninc bystaende/helpen die te dwinghen/ ten

besten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. besten sy can tot redenen ende billickheyt.

De Coninginne versoeckt Bestant van oorloge / oft moeste haer selven versekeren met de Statē by te staen.

In middelen tijden / tot dat sy hier van volcomelijck mochte bericht worden/hadde haer goet gedocht om voor te comē het storten vant Christenen bloet/ ende om ander verscheyden goede eñ nootelijcke respecten/ beyde by Don Jan/ ende de Staten aen te houden/ om een schorssinghe van Wapenen ofte bestant/ dwelck soo den Coninck soude weygheren / ende de Staten verwillighen/ midts dat sy siet dat het so seere treft de eere vanden Coninc/ende welvaren vande Landen/ en wilde sy niet ophouden/ maer voort varen met sulcke diensten byde Staten/ als sy begonnen hadde / ende dat alleenlijck om die te beschermen van wtlandissche tyrannijen/ ende te behouden onder des Conincx ghehoorsaemheyt/sonder haerlieden te vervreemden ende keeren aen eenen andere Potentate/mede om haer selven/ ende haer eyghen Coninckrijcke te beschermen/ vande perijckelen die sy merckelijck sach volghen.

Dit verclaers der Coninginnen in Spangien aenden Coninck ghesonden/heeft luttel ofte niet by den Coninck vermoghen/ selve oock niet eenighe schorssinge van Wapenen. Eñ de victorie vā Don Jan tot Gembloers/ heeft den Coninck gheheel tot de oorloghe doen resolveren/ eñ oorsake van andere veranderinghen ghegheven/ gheerne siende dat Don Jan aldaer werc hadde/ vreesende dat sy yet anders aenslaen mochte.

De Prince met sijnen Broeder Graef Jan van Nassouwen/werden tot Gent feestelijcken ingehaelt/ Anno M.D.Lxxvij. den xxix. December.

De Prince van Orangien is in December tot Gent ghereyst/ alwaer die van Gent eñ Vlaenderen/hem met sijnen Broeder Graef Jan van Nassouwen/eerlijck ingehaelt hebben/ ende met schoon vertoogen tot den loopenden tijt geaccomodeert/ willecomme gheeten/ den xxix. December/ Anno M.D. Lxxvij. Alwaer hy veel met de vier Leden van Vlaenderen, eñ die van Gent gehandelt heeft/ om die tot alle behoorlijcke corresponentien/ende gewillige contributien te brengen/ zijnde de rijckste ende machtichste Provintie der Nederlanden: Oock handele hy om de ontslaginge vande ghevanghen Heeren/ dan daer op creech hy luttel ghehoors.

Den Eertshertoghe Matthias van Oostenrijc/vercoren tot Gouvernemente vande Nederlanden/den xvij. December/ Anno M.D. Lxxvij.

De Staten Generael tot Brussel vergadert zijnde/hebben gheresolveert op het aennemen vanden Eertshertoch Matthias van Oostenrijc/voor Gouverneur Generael/ eñ geraemt tot dien eynde seker Artijckelen eñ voorwaerden/ eñ hebben den xvij. December Anno M.D.Lxxvij. tot Antwerpen aen hem ghesonden de Prelaten van sinte Geertrupt ende van Marolles/ de Hertoghe van Arschot/den Baron van Fresin/etc. hem het Gouvernement aenbiedende op de genoemde Artijckelen / het welcke hy aenghenomen heeft: ende hem is oock goet onderhout ende tractement toeghesept.

Redenē der Statē/ over de verkiesinge des Eertshertoch.

De redenen den Staten Generael moverende/waren meest/ om dat het Nederlandt niet langer diende sonder Gouverneur/ oock dat den Edeldom / die hem ontboden hadden / seer tot hem ghesinnet was. Eenighe oock meyndē dat hy daer sonder wete vandē Keyser niet gecomen ware/noch daer so langhe bleve sonder consent vanden Coninck/ hoe wel niet geboden/ hopende nochtans dat den Coninck daer toe ten lesten consenteren soude/hem so na bestaende van bloede/ eñ so goet Catholijc zijnde/ daer wert oock mede vermeynt de oorloghe van Don Jan daer by te hatiger ende odioser te maken/ achtende dat Don Jan teghen hem niet soude attenteren sonder voorder sConincx expres bevel/ nae dat hy te bedencken hadde/ ofte den Keyser met sijn Broeders/ met het gheheel huys van Oostenrijck/ende andere Vorsten daer wat mede voornemen mochten. Voorder om den Coninck haer groote ghetrouwichheyt te bewijsen/want sy daer mede ghenoech toonden af te legghen de presentatien haer van weghen Vranckrijck / soo vanden Coninc/als van sijnen Broeder den Hertoch van Anjou ghedaen. Daer mede sy oock de Coninghinne van Enghelant alle goet contentement gaven/ wien alle handelinge met Vranckrijck suspect was. Eñ boven al dochten de Staten met sijn Gouvernement de Catholijcksche Roomsche Religie alderbest besorcht te wesen/ nae den staet van alsdoen. Ende om den ghemeynen volcke (dien meest so aent Gouvernement/ als aen Pays ende oorloghe ghelegen is/ ofte gheinteresseert zijn) oock te vreden te stellen/ hebben sy den Prince van Orangien sijnen Luytenant oft Stadthouder Generael ghemaeckt/ als den man daer men best inde aenstaende oorlogen mochte op betrouwen/ sijne trouwe ervarentheyt /ende verstant genoech bekent ende gheproeft zijnde.

De Prince van Orangien Stadthouder van den Eertshertoghe.

De Artijckelen den Eertshertoghe Matthias voorghehouden/ int aenvaerden vant Gouvernement.

De Artijckelen den Eertshertoghe voorghehouden / ende naemaels tot Brussel besworen/zijn dese navolghende.

1. Dat hy de Landē sal Gouverneren met eenen Raet van State/die ghenoemt eñ vercoren sal worden byde Generale Staten/ binnen den Lande gheboren/ de bequaemste tot sulcken ampt.

2. Alle de saken die aldaer verhandelt sullen worden/sullē besloten worden by de pluraliteyt vande voysen der Raetsheeren/ sonder dat den Gouverneur hem sal mogen behelpen met eenighen Achterraet.

3. So eenighe Raetsheeren/ ofte anderen in Officien zijnde / hen anders dan wel droeghen/ oft eenighen anderen swaerderen last hen overviel/ ten versoecke vande Generale Staten/sal daer in versien.

4. In saken van ghewichte de gantsche Landen betreffende/ sal hy niet handelen sonder consent der Generale Staten.

5. Dat selve de Generale Statē/in saken van grooter consequentie de Generaliteyt betreffende/als sijn schattingen/oplichtinge van gelde/aenneminge vā Peys oft oorloch/ verbontenissen met vreemde Princen ofte volcken/ende diergelijcke / sullen ghehouden wesen/eer sy yet besluyten/ rapport te doen aende notabele ende ghemeynten/midts dat het meer dan redene is/ dat het ghene een yeghelijcken aenroert / van een yegelijcken bestemt worde/dat oock zijnde/nae luyt ouder Previlegien/ende Lants ghebruyck.

6. Dat hy geen gheboden/Placcaten/ofte ordinantien van ghewichte/ eenige nieuwicheyt ofte generale ongewoonte in brengende/ sal mogen maken sonder het advijs ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. consent der Generale Staten/ ende die daer op wettelijcken vergadert.

7. Ten corsten/ alsoo in alle saken / daer den natuerlijcken Lantheere (als den Hertoch van Brabant) verbonden is/ het advijs te nemen der Staten van Brabant / also sal den Gouverneur oock ghehouden wesen / advijs der Generale Staten te nemẽ/ te voren hebbende de Ghedeputeerde behoorlijcken rappoort ghedaen aen haer Meesters/ van wien sy ghesonden waren.

8. Alle Brieven die hy ontfangen sal/ des Lants staet eenichsins betreffende / sal hy ghehouden wesen den Rade voor te dragen/ om daer op gheadviseert ende gheresolveert te worden.

9. Dat inden Raedt van State gheen affayren van importancien/ ofte van state sullen verhandelt worden/ sonder dat den meestendeel der Raetsheerẽ daer present waren.

10. Dat alle Acten/ resolutien/ depesschen/ by den selfden Raedt ghedaen/ sullen opghe-schreven ende onderteeckent worden.

11. Den voorschreven Gouverneur sal weder stellen ende conformeren alle ende alderhande oude Previlegien/ ghewoonten/ eñ hercomen/ diemen sal connen bewijsen/ ghebroken/ becommert/ ofte met cracht ende ghewelt wtghedaen ende afghenomen.

12. Dat de Ghecommitteerde inde Generale Staten/ sullen tsamen blijven vergadert so lange haer goetdunckt / tot afhandelinghe haerder affayren/ ende dat de Generale Staten haer moghen vergaderen/ tot alle tijde/ alst haer sal goetduncken.

13. Dat een versoecke van een Provintie daer eenighe sake van ghewichte voorgecomen is / waeromme men behoort te vergaderen/ sullen de ander Provintien moeten eñ moghen vergaderen / sonder daer toe voorder gebodt/ macht oft oorlof vanden Gouverneur te verwachten.

14. Desghelijcx sullen de Staten perticulier van elcke Provintie/ haer mogen vergaderen/ soo veel ende dickmael alst haer sal goetduncken.

15. Dat de Pacificatie van Gent onderhoudẽ worde in alle poincten/ sonder eenichsins te verminderen oft breken / onder wat pretext het mochte wesen.

16. Om datter op het wtleggen der voorschreven Pacificatie geenen twist gerijse / eñ also vallen in eenighe swaricheyt/ door subtijle cavilatien/ soo op het poinct van schandale/ als op eenige andere poincten inde selvighe Pacificatie begrepen/ sal de questien van sulcke/ staen tot de interpretatie vande Generale Staten/ wettelijck vergadert.

17. Den Gouverneur en sal niet hebben ofte versoecken/ andere lijfbewaringhe ofte Garde / dan de Staten sullen nae eysch des tijts nootelijck vinden.

18. Dat den Gouverneur / ende die van sijnen Rade/ met advijse vande Staten / sal insetten ende ordineren den Velt-Overste/ ofte Generael des Leghers/ so te Lande als te water/ Admirael Generael over t Peerdevolck/ Velt-Maerschalck/ Colonellen/ ende sulcke Bevelhebbers van importancien.

19. Hy sal gheen Krijchsvolck lichten te voet ofte te Peerde/ extraordinare/ ende en sal geen Garnisoenen vermoghen in steden te legghen / ten zy met wete ende consent der Staten/ ende sonder daer op ghehoort te zijne de steden selve/ daermen t wilde legghen. 1577.

20. Sal niet stellen eenighe Gouverneur van eenighe Provintie/ sonder advijs ende consent vande Staten der selviger Provintien/ ende (soo het mogelijck sy) sal trachten dat de selve woonachtich zijn int selve Lant ofte Provintie/ ofte daer goederen ende incoemste hebben/ ofte ten minsten de Landen aenghenaem/ also ghesept is.

21. In tijden van oorloge / sal hy alle sijn saken van ghewichte beleyden ende wtrechten by den Raet vander oorloge / die hem by de Staten sal toeghevoecht worden.

22. Ende dat den selven Raet van oorloghe niet en sullen moghen besluyten ofte ordineren/ saken die den staet aengaet/ sonder eerst ende voor al rapport tot den Staten Generael ghedaen te hebben.

23. Dat den Gouverneur/ ende nae hem alle andere Gouverneurs (navolghende de Previlegien) nu zijnde ofte moghen wesen. Item/ Colonellen/ Capiteynen ende Officieren/ sullen Eet doen den Coninck/ haren natuerlijcken Heere/ ende de Staten vanden Landen/ tot bescherminge des Vaderlants.

24. Ende sullen haer verbinden tot alle de voorschreven Artijckelen / ende principalijck tot onderhout van alle ende elcke Previlegien rechten hercomen/ ende gewoonten der Landen/ om die te herstellen/ op te rechten/ ende onverbrekelijck onderhouden.

25. Desghelijcx dat het oorlochsvolck sullen Eet doen aende Staten/ ende aende Generaliteyt des Vaderlants/ soo wel als aenden Coninck haren natuerlijcken Heere.

26. Dat de distributie vande Finantsien ende penninghen totter oorloghen/ sal ghe-schieden bydе Staten/ tot harer bester gelegentheyt/ ende by die sy daer toe sullen ordineren/ mits de groote ende onwtsprekelijcke lasten daer de Domeynen van sijne Majesteyt/ ende de Landen int generael haer mede belast vinden.

27. Dat de Staten sullẽ mogen aenveerden de aenbiedinghen haer ghedaen by den Coninck ende Princen haer ghebueren / soo den noot dronge/ namelijck/ somen haer oorloghe aendoet/ ende den voorsz Gouverneur sal alle die sy alreede aenghenomen hebben/ ende noch aennemen mochten/ bevestighen.

28. Datmen sal met den rechten rigeur voort varen eñ procederen teghen die/ die de Wapenen tegen de Staten ende Vaderlant ghedragen hebben/ volgende de partye van Don Jan in dese leste troubelẽ/ eñ die cours van recht eñ exercitien daer van niet sullen moghen verachtert oft belet worden / op dat hier namaels niemant bevonden worde/ die dẽ staet ofte gemeyne welvaert verturberen.

29. Dat den Gouverneur oock sweeren sal/ dat soo het gheviel hem te croken/ sijn beloften inde voorschreven poinctẽ/ in deele oft geheele/ de Staten niet sullen gehouden wesen aen eenighe gehoorsaemheyt/ ende so hy die wilde met ghewelt dwinghen / sonder de voorschreven inbreucke voldaen ofte ghere-

pareert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1577. repareert te hebben/ ſullen moghen de Wapenen nemen tot haerder eyghen rechtveerdighe beſcherminge ende beſchuttinge/ volghende de Previlegien.

30. Dat de Caſteelen noch niet gheheel afghebroken/ maer ſullen begonſt worden volcomelijck te ſlichten/ſonder tegen ſeggen. Eñ nopende de ander Caſteelen/ diemen eenichſins mocht vreeſen te dienen tot onderdruckinghe der Landen/ ſal daer van gheordineert worden/ by advyſe vande Generale Staten.

31. Generalijck en ſal gheen onderſoeck gheſchieden van voorleden ſaken/ gheſchiet inde leſte oorloghen/ die al onder het generale vergheten vande voorſchreven Pacificatie van Ghent begrepen zijn/ wtgenomen daer van het Artijckel boven gheroert van melt/ ende al dat by de Generale Staten beſloten ende gheordineert is gheweeſt/ tſins de Heere Don Jan hem vertrock opt Caſteel van Namen/ ſal hy voor agreabel houden/ ende hanthouden als wel ghedaen/ ſonder daer teghen te doen in eeniger manieren.

Des Eertſhertoghs Matthias blijde incomſte tot Bruſſel den xviij. Januari eñ ſyn aenghenomẽ Gouvernement metde Prince van Orangien/den xx. Januari/ Anno M. D. lxxviij.

Deſe Artijckelen heeft den Eertſhertoghe Matthias aenghenomen eñ onderteeckent/ ende is lancx Mechelen metten Prince van Orangien na Bruſſel getrocken/ alwaer hy den achthienden Januari ſijn blijde incomſte/ heerlijck ende ſeer triumphantelijck ghedaen heeft/ eñ den twintichſten des ſelvigen Maents/ is hy aldaer opentlijc op de Merct voor Gouverneur aenghenomen/ende vanden Stadthuys heeft hy metten Prince van Orangien als ſijnen Stadthouder/ de voorſchreven Artijckelen met groote ſolemniteyt beſworen.

Hier teghen heeft Don Jan den Staten ontboden/ dat deſe aennemingh van Matthias/ teghen der Staten Eet ware/ teghen den vrede/ ende oock teghen de authoriteyt vanden Coninck/ als ſonder ſijn conſent. 1577.
Maer ſulcx wert by den Staten luttel gheacht/ſendende haer Brieven aenden Keyſer/ ende in Spaengien/met veel bewijſredenen/ alſoo oock Matthias ſelve dede/om confirmatie vanden Coninck te verwerven/ alles gedaen zijnde om erger voor te comen/maer al te vergheefs.

Een Comete ghesien in Nederlant/in November/ Anno M. D. lxxvij.

Alle deſen Winter iſſer in Nederlant een Commeet gheſien/ int eerſte ſeer ſterck ende lanck brandende/ begoſt eerſt den elfden November/ende minderde allenſkens.

Het is oock verhalens weert de goede executie die den Prince van Eſpinoy tot Doornick ontrent deſe tijden dede doen by rechte/ over eenen Martin Huttin/ Officier ofte Griffier des Coninckx/ inde Stadt van Doornick/ ende als Inquiſiteur onder de regieringe des Hertochs van Alva/ de welcke ſoo hy ontrent deſen tijdt tot Bruſſel inde vergaderinghe der Staten was ſittende/ werdt openlijck wtghe roepen ofte wtghehepſt/ende ſoo ghevanghen. Daer na van ſijn eyghen Clercken beſchuldicht zijnde/ bekende ten leſten vrywillich/ dat hy ghedueren de ſijn authoriteyt ende Ampt onder den Hertoch van Alva/ hadde gheſuborneert oft wtghemaeckt veel valſche ghetuyghen/ die veel rycke lieden/ ſo wel Catholijcke als andere beſchuldichde van ketteryen/ Wapenen ghedraghen/ ofte in Predicatien vande Ghereformeerde gheweeſt te hebben/ daer over vele ſeer onnooſelijck gheexecuteert zijn gheweeſt/ende Catholijckelijcken ſtervende/ namen ettelijcke de doot daer op/dat ſy onſchuldich waren: Ende dat hadde deſe Martin Huttin alleen ghedaen om hare goederen te hebben. Waeromme hy in ſijn doot begheerde/dat de erven weder mochten ghereſtitueert worden van ſulcken goederen/ erven/ende heerlickheden/ die hy ſelve noemde.

Een notabel executie door Martin Huttin Griffier/om ſijn gierichheyt.

Eynde des ſevenſte Boecx.

MATHIAS ARCHIDVX AVSTRIÆ D X
BVRGVNDIA &c. BELGICARVM DITIONVM PRO TEMPORE GVBERNATOR

Het achtste Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael van het achtste Boeck.

DOn Jan van Oostenrijck/brengt den Prince van Parma Spaengiaerden ende Italianen weder int'Lant/ waeromme hy d'oorloge ende den Paus sijn Crusade teghen de Nederlanden publiceeren. Der Landen Krijchsheyr wordt van Don Jan by Gemblours ghessagen. De victorie volghende/neemt hy Loven/Phillippeville/ Limborch eñ andere Steden in. De Staten nae veel moeyte/ crijghen Amsterdam. De Baron de Selles wt Spaengien ghecomen/ wil handelen van vrede/ nochtans affegghende de Pacificatie van Ghent. Den Keyser vrede soeckende/ antwoordẽ de Staten. In Vrieslant verheft eenen nieuwen twist. Campẽ eñ Deventer worden vã Rennenberch belegert eñ in genomẽ. De Staten makẽ ordinantiẽ/nopende de Religie eñ Politie. Eyschen af Eet vã ghetrouwicheyt: die de Jesuyten ende andere weyghcren. Sodomytsche Monicken worden in Vlaenderẽ verbrant. De Historie van Broeder Cornelis wordt verhaelt. De Staten senden hare Gesanten op den Rijcxdach tot Worms/eñ resolveren een groote Heyrcracht op te brenghen. Gheven bestellinge aen Hertoch Cazimirus/eñ andere. Ooc nemen sy den Hertoch van Anjous hulpe aen/ by een Tractaet. Don Jan bespringt der Staten Leger by Rimenant. Eñ weder werter van vrede te vergheefs ghehandelt. Religions vrede wert versocht by de Ghereformeerde/ eñ wt noot der oorloghen gepubliceert. Ghent was daer niet mede te vreden/ contrarie noch min die van Artoys ende Henegouwe / die Malcontenten daer over ghenoemt worden/eñ sterckten Meenen/contribueren niet: Daer over scheuringe ghevolcht is. Cazimirus comt met sijn volck/int Leger der Staten. Den Hertoch van Anjou treckt in Henegouwe/ maer door jalousie wörter luttel wtgherecht. Cazimirus treckt nae Ghent. Den Hertoch van Anjou danckt sijn volck af/dat de Malcontenten sterckt. Het Legher breeckt op. Don Jan by Namen sterck ghelegert zijnde/ sterft: Wiens hooghe aspiratie na de Croone van Enghelant by den Coninck ontdeckt/ jalousie causeerde/oock de doot van Escovedo/ ende Don Jans melancolie. Parma neemt sijn Ampt aen. Den aenslach op Atrecht misluckt. Coninck Sebastiaen van Poortugael tocht/slach ende doot van dry Coninghen in Affrijken/wordt verhaelt/ende ghevanghenisse van Don Anthonio.

Dit alles ghesciede in het Jaer M.D.Lxxviij. onder den Eertshertoch Matthias/ende Don Jans Gouvernement.

IN den voorgaenden Boeck hebben wy verhaelt wat listighe middelen Don Jan van Oostenrijc gebruyct heeft/ om te comen tot het out voornemen der Spaengiaerden/te weten / de Nederlanden te verheeren/ende tonder te brengen/ als een nieu gheconquesteerde Landt / volghende de voetstappen vanden Hertoch van Alva / maer met meerder ghevepnstheyt. Ende hebben oock verhaelt hoe de Staten ghedwonghen geweest zijn haer te versiercken/na luyt der Pacificatie van Ghent/met den Prince van Orangien/ eñ Landen van Hollant eñ Zeelant/ontbiedende den Prince onder haer/ wiens authoriteyt ende liefghetallicheyt onder den volcke / afgunste onder de groote Heeren causeerde/ de welcke daeromme ontboden den Eerts hertoghe Matthias/die de Staten best vonden te belasten met het Gouvernement Generael. Alsoo resteert nu / wat voorder onder Matthias Regiment / met Don Jan ende den krijch ghepasseert is.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578.

Don Jan hebbende alomme sijn Krijchsvolc ontboden / heeft int Lant van Lutzenborch/te Marche in Famines sijn volc vergadert/alwaer sijn Spaengiaerden eñ Italianen in Januario wt Lombardijen aengecomen zijn/met Alexander Farnese/Prince van Parma/ Sone vande eertijts Regente/de Hertoghinne van Parma/ ende Octavio Farnese/Hertoch van Parma eñ Playsance/ die een Sone was van Piere Lops Farnese/die sone was van Paulus Tertius Paus van Roome. Graef Karel van Mansvelt/heeft hem oock een groot deel Fransoysen aenghevoert. De Borgongiens ende Hoochduytschen waren oock aenghecomen/ al tsamen zijnde boven de sesthien duysent te voete/ende wel twee duysent Spaensche eñ Italiaensche Peerden/ sonder andere. Hy hadde tot sijnen dienst verwillicht den Heere van Barlaymont met alle sijn sonen/cloecke mannen/oock den Grave Pieter Ernst van Mansvelt / met sijnen Sone Graef Carel/ ende veel Walschen Adel. Waeromme hy hem nu sterck vindende / heeft tot Marche in Famine den xxv. Januario / Anno M.D.Lxxviij.een decleratie in drucke wtgegeven/ waer mede hy de oorloghe declareerde/ om te doen onderhouden de oude Roomsche Catholijcsche Religie/ ende behoorlijcke onderdanicheydt den Coninck schuldich/ veel groote beloften ende toesegghinghe doende/ de Landen/ Steden Dorpen/ ende Krijchsvolcke/die sijne partije souden houdẽ/ waer teghen een antwoorde van wegen der Staten in drucke wtghegeven werdt/ hen in dese twee poincten ontschuldighende.

De Prince van Parma coemt met macht ende Krijchsvolc voor Don Jan inde Nederlanden/ in Januari/ Anno M D. Lxxviij.

Don Jan declareert dẽ Statẽ d'oorloge/dẽ xxv. Januari/ Anno M. D.Lxxviij.

Don Jan te voren aenden Keyser gesondẽ hebbende sijn beclach over de comste van den Eertshertoch Matthias/daer van hem de Keyser gheexcuseert hadde/ sondt hy nu anderwerf dẽ Marquis van Varrabon derwaerts/ oock aen ettelijcke Duytsche Vorsten / biddende den Keyser ende haerlieden/ met eenighe bewijsingen haer excusien waer te maken/ ende te beletten datter van wegen der Staten geen Krijchsvolck in Duytslant ghelicht soude worden / ende dat tselve hem alleene toeghelaten werde.

Varrabon van Don Jan aenden Keyser ende Vorsten gesonden/om te beletten der Staten bestellinghe.

Den Grave van Hohenlo/die van wegen der Staten belast was de Stadt van Ruermonde te beleggen/ hadde den Colonel Polwijler/die daer binnen lach met sijn Krijchsvolck/seer benaut met veel Schantsen rontom/ met weynich volcx. Waeromme Don Jan nu sterck zijnde / derwaerts sondt den Heere van Hierges/eñ Colonel Mons Dragon/ met eenen tamelijcken hoop Krijchsvolc: Dewelcke in Januario daer sterc aencomẽde/heeft Hohenlo sijn Schantsen moeten verlaten. Dies hebbẽ Hierges eñ Montdragon niet alleene Ruermonde ghevictalieert/maer oock Weerdt in Brabant/dat ooc seer benaut was.

Hohenlo beleghert Polwijler tot Ruermonde te verghe efs in Januario.

Der Staten ghereetschappe ende rustinghe ter oorloghe / ghinck seer slappelijcken voort / midts datse in haer resolveren seer lanckſaem waren/ door dat de Provintien veel waren/ hopende dat dẽ handel van vrede soude voortganck hebben. Sy hadden haer versekert / ghelijck hier boven ghesept is/ van Antwerpen/ Berghen op Zoom/ Tholen/Steenberghen/Breda/sHertoghen Bossche/ ende van andere plaetsen: Eñ deden af breken de Casteelen van Antwerpen/ Ghent/Wtrecht/Ryssel/Valenchiene/ d'Are/ Bethune/ eñ Bapalmes: Sy vereenichden de Stadt van Atrecht met de Citte/ende hebben betaelt de oude Regimenten vanden Grave van Bossu/ van Champigni / van Margelde/ van Mario Cardoin/ vã Montigni/ ende meer andere. Waer van Montigni Regiment aldereerst ghesonden was na Namen/ om Don Jan int eerste alle belet ende commer aen te doen/ met meer andere daer nae/tot dat sy schenen eenen volmaeckten Legher te hebben onder den Grave van Lalain/Generael vant voetvolc/eñ Borchgrave van Gent/Overste vant Peerdevolc/ de Heere van Goingnies/ Marschalck vant Legher/ende La Motte/Overste vant Geschut. Metten welcken sy den meestendeel vanden Winter hadden ghelegen ontrent Namen/ by sint Martin/ alwaer verscheyden schermutselen met het Garnisoen ghescheiden. Sy cregen oock het Stedeken van Bovines in/ ontrent twee Mylen van daer gheleghen op de Mase/bequaem om die van Namen te benauwen. Ende het Casteel van Vilspontin namen sy met ghewelt inne/ niet veel anders wtrechtende/mits de irresolutie der Staten/als voorsept is/die vele van opinien waren/ maer een defensive oorloghe te voeren/sonder grooten aenval op Don Jan te doene/ tijdinge ende sConincx resolutie wt Spaengien verwachtende.

Der Staten toerustinge/ Anno M. D.Lxxviij.

Maer de Prince van Orangien raepde ende dreef seer/datmen moeste resolveren offensive oorloghe te voeren/met eenen geweldighen Legher Don Jan wt de Landen te drijven/ eer hy eenich groot volck vergadert hadde. Ende daer mede (sLants meester) soude men die wel beter wthouden/ dan namaels wtdrijven. Maer desen Raedt des Princẽ conde doen noch niet gevolcht worden/ om verscheyden opinien/ afgunstichheden/jalosien/die onder de Staten/ende principalijc onder de groote Heeren regneerden.

Advijs ende raet des Prince van Orangien niet ghevolcht.

In desen staet stonden de saken/ als Don Jan int leste van Januario hem begaf in persoone tot Namen/ ende sijn Krijchsvolck daer ontrent/die nieuwelijck gewapent waren vanden Paus Gregorius den xiij. die Don Johan seer toeghedaen was / met een Bulle/om haer de vreese vande euwige verdoemenisse wech te nemen/ ende alsoo te stouter inde perijckelen des doots te wercken/ also hier voortijts de Croysaden tegen de Sarazijnen pleghen te dienen. Het inhout vande Pausche Bulle ghetranslateert/ luydende als volcht.

Gregorius Papa, xiij.

Bulla des Paus Gregorius ... dienende een Croysade teghen de Nederlanden/ ... Februario Anno M. D.Lxxviij.

EEuwige salicheyt/ende een Apostolische Benedictie tot allen ghelooviigen Christenen/ die ghegaen zijn/ ofte die metter tijdt gaen sullen ten krijghe inde quartieren van Vlaenderen/ inden Legher van onsen alderliefsten Sone Philips/ Catholijck Coninck van

1578. van Spaengien/ onder den Standaert van onsen alderliefsten Sone/ ende Doorluchtigen Heere/ Don Jan van Oostenrijck. Wy soeckende de salichept van alle gheloovighe Christenen zielen/ gunnen ghewillichlick de middelen / door welcke ghy mochtet met Gods hulpe verdienē de salichept van uwer zielen/ende de pays ende gherustichept uwer conscientie. Ende daerom wy betrouwende op de barmhertichept vā Godt almachtich/ ende op de authoritept vande ghelucksalige Apostelen/ Sinte Pieter eñ sinte Pauwels/ gonnen met alle barmhertichept/door Apostolijcke authoritept/ by dese tegenwoordige brieven/ende geven liberalicken/van wegen den Heere/soo wel aenden voorsz Don Jan van Oostenrijck/ Capitepn Generael vant Krijchsvolck/als van u allen voorsept/ ende aen eenen pegelijcken van u/voor u selven/so haest dese teghenwoordighe sullen comen tot uwe weetenschap/ dat ten daghe dat ghy lieden/ oft een pegelijcken van u sult verkiesen/ zijnde gebiecht eñ ten Sacramente geweest/ wint volle indulgentie eñ verghiffenisse van alle uwe sonden/ende selve meer/dat ghy lieden vercrijcht de voorschreven indulgentie ende vergiffenisse van alle uwe sonden/ inde ure oft Artijckele van uwe doot. Ende wy willen dat dese teghenwoordighe brieven u dienen sullen een repse voor al/ totten voorsepden efect binnen uwen leven / als ghesept is/ ende een ander repse alleenlijck inde ure vande doot. Gegeven tot Roomen tot sinte Pieters/Ghesegheelt metten Seghele vande Visschers/ den achthienden Januario/ Anno M.D.Lxxviij. int seste Jaer van onsen Pausdomme / onderteeckent Cæsar Glorierius.

Der Staten Leger breect op van Namen.

Der Staten Legher merckende dat Don Jan met sijn gewelt int Lant Namen was gecomen/hebbē goet gedocht (volgende tbevel van Hertoch Matthias/ende den Prince van Orangien) van daer op te breken / ende dieper in Brabant te comen: Het welcke soo sy het beste conden/ aldus te wercke ghestelt hebben. Inde avantgarde stelden sy de Regimenten van Montigni ende Hese: De Batalie maeckten de Regimenten van Bossu eñ Champagni/met derthien vaendelē Schotten/ende eenighe Enghelsche: De Arieregarde/daer waren de Regimenten van Egmont ende La Marche ofte Lumey/ waer onder veel Fransoysen waren. Dese met haer Geschut marcherende/ waren ghelept by den Velt-Maerschalc de Heere vā Goignies/eñ den Heere vā Heures/met sijnē broeder/van dē huyse van Balieul/eñ andere Luytenanten. De Velt-Oversten/ als de Grave van Lalain/ de Borchgrave van Gent/ met bycans alle de Colonellen ende Oversten / hadden haer tot Brussel in hare huysen / ofte ter Bruyloft vanden Heere van Berzele (die de Marquise van Berghen troude) beghe-ven/alsoo dat den Legher seer geswact was van ghebieders / ende oock van volcke. Het welcke de selve Heeren ende Bevelhebberen groot nadencken over haer eere ghecauseert heeft / te meer door dat een generael onwillichepdt onder een groot deel van haer gespeurt werdt/ om dat veel dingen haer niet na haren sin ghelukt en waren/also wy eensdeels verhaelt hebben/ende sy selfs namaels bewesen. 1578.

Don Jan metten Prince van Parma/eñ Gonzago tot Namē zijnde/ haddē den xxix. Januario wt Namen ghesonden boven de twee duysent mannen / om met der Staten volc te scharmutseren van twee sijdē. Maer die werden terstont gedwongen/ met eenich verlies vanden haren/te vertrecken: nochtans cregē sy twee gevangenē/ waer van sy verstondē dat dē Leger noch dien nacht soude op breken/ eñ trecken na Gembloers/ eñ dat het Geschut alreede op wege was/oock dat meest alle de Overste eñ Colonellen absent waren. Waer op Don Jan sijn gheheel Krijchsvolck ontboot/te marcheren na haer toe/ met voornemē om haer eenich voordeel af te sien/ ofte den wech te becommeren. Het welcke de Heer van Goingnies eñ meer andere Overste der Staten siende/hebben haer in goede ordere ghehouden/eñ elcken aenval thooft geboden/ oock op den wech die Bosch-achtich was/ in veel plaetsen embusquaden tusschen boomen ghelept/ bp de welcke Don Jans volck geretardeert werden/oock vande Musquettiers telcke repse te rugghe ghedreven. Der Staten Peerdevolck hebben haer oock inde ariergaerde den vpant weerende/telcke repse als hy aenval wilde doen/ lange wel gedragen/ eñ trocken also voorts/ de avantgarde properlijcken eñ onbecommert vorē marcherende. Hierentusschē verhitten eenich van Don Jans volck so daer aen/ dat hy quaden middel sach om die daer van te crijgen/eñ met eeren te retirerē. Waer omme den Prince van Parma / eñ Robles Heere van Billy/ resolveerden eenen aenval met alle haer macht van Peerdevolck by hen hebbende/ te doen op der Staten Peerden inde ariergarde. Het welcke sy manlijcken doende/ hebben sy der Staten Peerden doen te rugghe keeren/ eñ vluchten lancx den hoogen wech/ dweers door haer voetvolck/ die sy niet alleene wt slachoordene brochten/ maer geheel overliepen/also haer selvē meest salverende. Daerentusschen is Don Jan met de reste van alle sijn volck/op dese overloopen ariergaerde in dissordere ende op de Batalie niet verre van daer ghevallen/ van alle canten die bestrijdende / daer wederstant geschiede/ tot dat het Peerdevolck dat der Staten Peerden wat na gheiaecht hadde/ haer oock opt lijf viel/ ende namen daer door doen de vlucht. De meeste moort gheschiede onder de Schotten/ ende andere van weghen der Staten van Hollandt ende Zeelant daer zijnde. De avantgarde was naer der Gembloers / daer ontrent hem de Heere van Montigni terstont sochte te stercken in eenighe Hoven ende Boomgaerden: maer siende dat het te vergheefs was/ namen sy oock de vlucht. Don Jan sijn victorie vervolghende tot Gembloers toe / dat des anderen daechs hem oock over gaf. Daer werden der Staten volck wel afghenomen dertich vaendelen van het voetvolck/ende vier Cornetten van het Peerdevolck / ende alle het Gheschut. Het ghetal der verslaghenen was niet seer groot / maer daer wer-

Slach van Gembloers by Don Jan tegens de Staten ghewonnen den xxxj. Januario/ Anno 1578.

1578. den ghevanghen de Heeren van Goingnies/ Maerschalck / de Heere van Heure / ende Baillieul sijn Broeder / ende meer andere: De Heere van Montigni / ē de Colonel der Schotten Balfour / vromelijc haer dragende/ ontquament vechtende. Dit gheschiede den lesten Januari.

Montigni ende Balfours vroomheyt.

De Staten Generael metten Eertshertoch Matthias/ende den Prince van Orangien/ten tijde van dese nederlage tot Brussel zijnde/ hebbē haer met alle middelē die haer moghelijck waren/ghesterckt/ē de stadt van Brussel versekert / diemen dochte dat Don Jan behoorde te bespringen: maer het wert van hem door gebreck van geschut ende anders nae ghelaten. Sy hebben terstont het Krijchsvolck wt Hollandt ende Vlaenderen ontboden/latende tot Brussel de Grave van Bossu met goet Garnisoen/ Matthias met den Prince nae Antwerpen treckende. Tot Mechelen daer murmuratie was/ ē Liere hebben sy goede Borgeren van Antwerpen ghesonden/ om die steden oock te besetten ē versekeren/also dat door de Garnisoenen ē goede ordere alomme gestelt/ Don Jan met sijnen victorieusen Leger niet besonders wt gherecht en heeft/ dan sulcx als wy hier nae sullen verhalen.

Don Jan vervolcht sijn victorie.

Don Jan aldus meester vanden Velde zijnde/ sont den Heer van Hierges/ om Bovines met de vreese inne te nemen/ om gheen vyanden achter te laten/ dwelck beschoten zijnde/ heeft hem op ghegheven/ behoudens het lijf.

Loven valt in Don Jans handen/ met meer ander steden.

Hy selve is metten gheheelen Legher op Loven gecomen/ welcke stadt groot en wijt zijnde/ ende niet seer sterck/ heeft haer overghegheven. Het weynich Garnisoen daer in zijnde/trock daer wt na Brussel. Thienen ē Aerschot daer ontrent ghelegen/ hebben ooc haer compositie ghemaeckt. Van daer trocken sy op Sichenen/ een cleyn stedeken met een Casteelken/daer eenige Soldaten in waren/onder eenen Officier vanden ghesl achte van Liere/die haer niet en wildē overgeven/ tot dat sy den xxij. Februario metten derden storm overvallen waren/ niet sonder verlies van Spaengiaerden/waeromme sy/ na dat sy ooc t'Casteelken haddē/ seer wreedelijcken hebben met de selvige gehandelt/ tegen haer belofte ende toeségginge/dootsmijtende/verdrinckende ende onthalsende/ sonder eenighe ghenade. Den Oversten hinghen sy wt een venster/ met andere meer.

Sichenen met ghewelt ingenomen/ den xxij. Februari.

Van Sichenen voerdemen den Leger op Diest/een stadt in Brabant ghelegen/ toebehoorende den Prince van Orangien/die niet seer sterck en was / waer door als die van binnen saghen dat het geschut op een hoochde gheplant werdt/ soo hebben sy haer oock opghegheven. Ende also creech hy oock een ander stedeken ghenaemt Leeuwe / alwaer hem den Legher eensdeels wat vermaeckte.

Don Jan heeft ooc den Grave Carel van Mansvelt met sijn Fransoys krijchsvolck de stadt van Nivelle doen beleggen/daer dat vijf vaendelen knechten / metten Heer van Villers (een cloeck Overste) in waren / met eenighe Peerden. Den gheweldighen Leger daer by ghecomen zijnde/hebben sy met acht stucken gheschuts een Bresse ghemaeckt/ ē daer op ghestormt/maer sy werden cloeckelijck afgeslagen. Waeromme hijt anderwerf heeft beschoten/ ende meer reysen bestormt. Maer also die van binnen meerder ghewelt van haer vyanden verwachtende waren/ ē geen ontset/nuts dat den vyant meester van den Velde was/ soo hebben sy gheresolveert haer met een eerlijck accoort over te geven/ na dat sy nu vier stormen af gheslagen hadden/ē wel vier hondert van hare vyanden verslagen waren/ ende sy lieden oock veel gequetste hadden. Don Jan die nu moeste sijn Spaengiaerden aenden storm senden/ heeft haer goede conditien aengheboden / als dat sy souden wt trecken met Rapier ē Poingiaert/de Capiteynen te Peerde: Twelck also den twaelfden Meert geschiede. De Heere van Villers / die daer Gouverneur binnen was/behaelde daer groote eere/ ja selve van sijnē vyant/ die nochtans sijn belofte ē contract niet en hielt/ maer vermoorden alle de siecke ē gequetste Soldaten/ die so ras met de andere niet wt trecken en conden. Van daer sont Don Jan sijnen Legher na Reulx ende Soingnies / die haer terstont over gaven. Ē alsoo voort nae Binche/die/ hoewel sy geen garnisoen in en hadden/ stelden haer nochtans te weyre/ē sondē snachts vijftich Archibusiers na Bergen in Henegouwe/om munitie ē assistentie/ de welcke bespiet zijnde/werden geintercipieert vant Peerdevolc. Waer door sy den moet verloren gaven/ ē apointeerden met haren vyant. Alsoo deden oock veel meer ander cleyne stedekens daer ontrent/als Beaumont/ Walcourt ē Mabuze; oock Cymay/ dat het geschut ende den storm verwachte/ met welcken storm sy in het Casteelken gedreven werden/ van waer sy oock apointement maecten. De stadt van sint Gheleyn in Henegouwe was ooc byrans gestelt in handen van Don Jan / door theymelijck verstant vanden Bisschop van Atrecht: maer het wert belet by dē Heere van Hernisaert / die daer met behendicheyt in raeckte.

Nivelle wort gedefendeert/ wordt by Don Jan gecregen/ den xij. Meert.

Meer stedekens van Don Jan ghecreghen.

Int beginsel van April (om Don Jans succes ē victorie achter een al te verhalen) heeft hy door de practijcke vanden Baron Cheureau ende Jan Baptista Delmonte/ verstant gecregen met eenige gemuptineerde vaendelen vanden Garnisoene van Mastricht/ een stadt die hem wel ghelegen was/ als wesende een passagie over de Mase. Dese gemuptineerde hadden haren Gouverneur den Heere van Hese/ vandē huyse van Hoorne/ē Gaesbeke gevangen genomen/met alle hare Capiteynen ē Officieren. Maer als de Borgers vernamen dat sommige Soldaten met den vyandt eenen heymelijcken aenslach op de stadt haddē/ hebben sy haer daer teghen inde Wapenen ghestelt/ met eenighe trouwe vaendelen/ daer van eenige Engelsche waren / haer in een strate teghen de andere beschanssende. Don Jan sont metten voorsz Baroen vā Cheureau aen de gene die hem toegedaen waren/terstont wel krijchsvolck tot hulpe / maer dat quam te spade. Want de Staten rechts te voren daer in gesonden hadden Heer Niclaes Salmier/ Heere van

Mayster[?] tot Maestricht by Don Jan versocht[?]/ worde ghestraft.

re van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. Melroy/met ghelt eñ vijf vaendelen/die stilde de Soldaten/ eñ verloste de gevangenen/ verseñerde de stadt/ende corts daer nae werden op eenen nacht de principaelste muytmakers gevangen/ gehanghen eñ verdroncken/tot exempel van alle andere.

Beleech van Philippe Ville/ende overgevinge de xxj. Mey

Na dese exployten is Don Jan gheraden geweest/ by eenige/ ende principalijck byden Gouverneur de Heere van Florennes / de stadt van Philippe Ville te beleghen:Een stadt die seer sterc is/ so van wegen hare gelegentheyt / als andersins/ooc redelijc wel voorsien van Krijchsvolck/een stadt die ghebout is van den Coninck Philippus/ inde leste oorloghe tegen Vranckrijck. Dese stadt dede daghelijcx groote schade ende afbreuck in Don Jans Legher/waer door hy te ghewilligher gheloove gaf tschrijven des Gouverneurs Florennes voorseyt/ die hem daer van verseckerde/ende hen allen voorraet van victalie ende Munitie verhindert eñ afgheкeert hadde/ nochtans alsa weynich authoriteyt binnen hebbende/ dat hy de Capiteynen eñ Officieren niet behendelick daer toe brenghen en conde/ dewijle hy wt vreese met openteljc yet en dorsde aenrechten. Don Jan met sijnen Leger daer voren ghecomen zijnde/ ende vindende die van binnen vol couragie/dagh:lijcx wtloopen doende/ die corts te voren eenighe vaendelen Lorraynoysen van Don Jans volck geslagen hadden/ begonde hy te vreesen dat dese interprinse wel mochte den loop van sijn victorie stoppen/ende hem doen verliesen alle sijn eere/ ende dat om dat hy den Gouverneur te lichtelijc geloost hadde/die sijn belofte niet en conde volbrengen. Waeromme hy allen vlijt aenghewent heeft om die in corten tijt te vermeesteren / midts dat hy hoorde dat der Statē Krijchsvolc begonde in veel plaetsen te vergaderen/so heeft hy so vele gedaen/dat hy eenige trencheen gewonnen heeft/waer door hy totte grachten vande Stadt conde comen. Des nachts dede hy eenige Schantskorven oprechten/tusschen de welcke vier groote stucken geschuts om de weeringe ofte defentie der Stadt af te schieten/ ende haer te keeren vande strijckweren ende Bolwercken / waer wt die vande stadt groote schade ende veel quaets deden/aen die van buyten gravende. Daer toe Don Jan ende de Prince van Parma/mette Overste grooten arbeyt deden/ dragende selve mutsaerden ende anders dat tot de beschanssinghe dienlijck was. Maer die van binnen/midts de stercкte der Stadtmueren ende groote rampairen/ seer constelijck ende gheweldelijck ghemaeckt zijnde/ en pasten daer niet oppe/ maer vielen noch daghelijcx wt te voet ende te Paerde/ op die van buyten. Waeromme Don Jan die sochte met schaladen te hebben/ ooc resolveerde hy met noch xiiij. stucken geschuts die te beschieten. Maer op eenen nacht versocht hy door den Heere van Gatez/een seer welsprekēde man/ sprake met die van binnen te hebben/waer mede hy haer verthoonde de macht ende schoon sake vanden Coninck/ de beleeftheyt van Don Jan/ die nochtans wel wetende haer menichvuldich ghebreck/ haer vroomheyt so groot achte/ dat hy die wilde eenicherhande eerlijcke compositie gunnen/ hoe wel sy gheenderhande ontset te verwachten en hadden / toeseggende dat hy hem soude ghelucкich achten sulcke vrome Soldaten in sijnen dienst te hebben: Waeromme sy/ so vele haerder hem wilden dienen/ dry Maenden Solts hebben souden/ende de andere die niet en wilden/souden na haer believen mogen vertrecken. Dese schoone woorden heeft die van binnen alle nadencken ghegeven/ te meer om dat sy van alles ghebreck hadden/ oock om dat het Peerdevolck die by nachte een Trompetter convoyerende (die aenden Prince van Orangien ghesonden werdt om victalie ende Munitie) door embuscade van den Grave van Meghen gheslagen waren/ daer mede den Gouverneur Florennes met alle subtijlheyt de compositie voorderde/ ende zijn alsoo tot overgheven ghecomen / soo dat vande vijf vaendelen / de drie den dienst van Don Jan/ met dry Maenden Solts aenghenomen hebben/ metten Gouverneur Florennes. Maer de twee vaendelen die de Staten ghetrouwe waren/zijn met vliegende vaendelen in haer Wapenen daer wt getrocken/ den eenentwintichsten van Meye/ Anno M.D.Lxxviij.

Van daer sondt Don Jan Octaviaen Gonzago nae Artoys/ ende den Prince van Parma nae het Landt van Limborch/ hy selve siechelijck zijnde/begaf hem te Namen. Dē Prince van Parma daer comende/heeft hem meester vande cleyne plaetsen gemaect/ ende heeft Limborch opgheeyst/ zijnde een sterck Stedeken/ met een sterck Casteel/dat hen grooten afbreuck conde doen. Hy dede daer negen stucken geschuts op stellen/eñ gereetschappe van minerē maken. Waer door terstont sulcken vreese onder het volc quam/ dat sy terstont van parlementeren spraken/ waer dat den Prince van Parma noch qualick wilde na hooren/ siende de groote bloohheyt ende vreese des volcx. De Gouverneur dat siende/ trock op het Casteel met etteljcke Soldaten/ die hen oock niet en wilden ter weere stellen/ hebbende het herte vol verslaghentheyt / daer toe en hielp geenderhande vermaninghe ofte vertooch vande stercкte ende ghelegentheyt der plaetsen/van als wel versien. Waer door den Gouverneur teghen sijnen danck / metten Colonel Mondragon capituleerde dat hy mochte vertrecken nae Macstricht / alsoo hy dede/ den vijfthienden Juni : maer dat Krijchsvolc begaf hem meest inden dienst van Don Jan.

Limborch gesommeert eñ overgegeven/ met Valckenborch ende Dalem/ den xv. Juni.

Daer na heeft dē Prince van Parma ooc het slot van Valckenborch ingenomen/ met de Stadt van Dalem/die strenghelijck met vyer eñ Sweert handelende. Hy heeft oock op Mastricht eenen aenslach gehadt /maer die werdt by den Grave van Bossu belet eñ voorcomen. Een deel van Don Jans Legher / onder Octaviaen Gonzago/trocken in Henegouwe/ loopende tot by Brussel eñ Bergen het Lant af/eñ plonderende/ meynende oock eenige intiligentie binnen Mechelen te hebben/door eenighe Raetsheeren van daer. Maer also dat openbaer wert/eñ de stadt sterc beset/heeft met cleyn eere daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. van moeten wijcké/ doende alomme groote schade ten platté Lande/ mits dat sy meester vanden velde waren. Maer ten lesté de Staten oock beghinnende volck int velt te brengen/ heeft hy moeté veel cleyne plaetsen verlaté/ in Brabant behoudende Loven/ Leeuwe/ Nivelle/ ende andere/ ende legherde hem voor Thienen / alwaer hy oock meer volcx wt Italien verwachte. Hierentusschen gheschiedender ontrent Bossche ende elders veel schermutsels ende recontreen / daer dicmael Don Jans volck so wel als de andere gheslaghen werden.

Dus verre heeft het my goet ghedocht te verhalen het succes ende exployten van Don Jan/ sints syn victorie voor Gembloers/ sullen nu verhalen wat de Staten/ dé Ertshertoch Matthias/ ende den Prince van Orangien daerentusschen voorgenomen hebben/ eñ by haer gepasseert is/ beginnende aen het overgheven van Amsterdam/ dat haer terstont na de nederlaghe voor Gembloers verqwicte/ ende seer importeerde.

Staet ende gheleghentheyt van Amsterdam Alsoo de Stadt van Amsterdam voor de beroerten der Nederlanden/ de machtichste/ sterckste/ ende gheweldichste stadt van Hollant was/ so van Coophandel/ als Zeevaert/ vol rijckdoms ende volcx/ hadde door haer Magistraet/ ende het Clooster der Minnebroeders ofte Franciscanen aldaer/ dat daer groote authoriteyt onder de gemeynte hadde/ seer tot onderhoudinghe der Catholijckscher Roomsche Religie beweecht gheweest/ ende veroorsaeckt dat de selvige stadt int beginsel partije genomen heeft metten Spaengiaerden/ ende Hertoch van Alva/ principalijck ten tijde als Haerlem beleghert werdt/ onder de ander steden van Hollandt alreede seer verbittert zijnde op die van Enchuysen/ die haer (dewijl sy int eerste niet wilden resolveren) de Zeevaert terstont benamen. Hier door vluchten in Amsterdam alle de Geestelijcke / ende die aen die sijde gheaffectioneert waren/ wt al Hollant die stadt vervullende/ ende werden alsoo de oorsaken ende middel van alle de ellenden ende verwoestingen van tselfde Lant/ den vyanden daer toe de Poorten open doende/ ende open houdende.

Als nu de Pacificatie tot Ghent gemaect was/ waren sy ghehouden met haren Gouverneur te verdraghen/ ende haer gevluchte Borghers met vrydom haers geloofs/ ende wedergeven hare goederé/ weder te ontfangen: Tot het welcke (om oorsaken voorseyt) sy niet en wildé verstaé/ dagelijcx groote beloften ende toeseggingen van Don Jan ontfangende. Waeromme de Prince van Orangien/ als Gouverneur over Hollant/ met de Staten van Hollant haer ghesocht hebben te dwingen/ so met sluyté van passagien/ als andersins/ hebbende int beginsel vant jaer M.D.Lxxvij. groote ende redelijcke voorslagen aengeboden geweest te vergeefs. De meeste swaricheyt bestont daer in/ dat sy haer wtgeweken Borgers vande Gereformeerde Religie/ gheen exercitie noch begravinghe harer dooden wilden toelaten / dan Roomsche Catholijckelijck: Oock wilden sy haer oudt Garnisoen van ses vaendelen knechten behouden / ende den wtghewekene Borghers gheen Ampten ost Officien laten bedienen/ noch de Schutteryen tot bewaringe vande Stadt/ op de oude manieren laten oprichten.

Dit aldus staende/ eñ de Prince eñ Staten/ by advijse vande Staten Generael haer verscheyden ende diversche voorslagen doende/ ende comende tot gheen eynde/ so hebben den Colonel Hellingh/ eñ Capiteyn Ruychaver een gheboren Borger/ eenen aenslach op de Stadt ghehadt/ om die te overweldigen/ den derthienden November int voorleden Jaer M.D.Lxxvij. Ende zijn met een deel krijchsvolck/ onder drie vaendelen beheendelijck in schepen verborghen / voor de Stadt gecomen/ en hebben de Haerlemsche Poorte overweldicht / ende zijn alsoo inde Stadt tot aende Merct gheraeckt / op eenighe plaetsen haer sterckende. Maer alsoo den Colonel Hellingh (die met de Borgers sprake was houdende om de Wapenen neder te legghen) ghescхoten wert/ hebben de Borghers met haer ses vaendelen Soldaten eenen moet ghenomen/ ende inde Wapenen ghecomen/ de Hollantsche te rugghe ghedreven / tallen ongelucke van haer / een tonne Buscruyt byde Poorte in brande comende/ heeft de Hollantsche Soldaten soo ontstelt / dat sy daer werden wt ghesmeten met groot verlies: Daer onder oock doot bleef Capiteyn Ruychaver/ ghevangen zijnde / wert hy van een van syn vyanden vermoort / die grooten lof inden voorgaenden Krijch behaelt hadde. *Aenslach op Amsterdam by Colonel Hellingh en Ruychaver te vergeefs/ beyde doodt blyvende/ 13. November M.D. lxxvij.*

Hoewel desen aenslach qualick ghelucktte/ heeftse nochtans die van Amsterdam alderhande achterdencken ghemaeckt / ende daer over haer nu siende langhe belegert te water ende te Lande/ resolveerdé sy tot verdrach te comen/ twelc den achtsten Februario in dit jaer M.D.Lxxviij. gemaect wert. De principale Artijckelen waren/ Als dat die vande Gereformeerde Religie souden mogen buyten de stadt predicken/ ende binnen de stadt een ongewijde plaetse hebben tot begravinge haerder doodé. Dat het Garnisoen vande ses vaendelen binné al gecasseert zy/ maer datmen andere vier ost ses hondert mannen aennemen soude onder de Capiteynen vander stadt/ tot bewaringhe der stadt. Dat de oude Schutteryé der stadt weder opgerecht souden worden/ sonder onderscheyt te vullé der afgestorvé plaetsen / so wel vá wtgewekene als andere/ eñ diergelijcke ander meer. *Overgevinghe eñ verdragh van die van Amsterdam den viij. Februario.*

Maer dit contract en duerde niet langhe: Want alsoo die vander Religie de ander beschuldichden/ van niet ghehouden te hebben het accoort/ oock niet voldaen de Artijckelen vande Schutteryen / maer ter contrarien veel attenteerden / ende dat Don Jan noch veel vrienden daer binnen hadde/ die daghelijcx practiseerden verscheyden aenslagen/ so heeft de Borgerye generalijck een vreese ghecreghen van nieuwe beroerten/ ende nu ghevoelende eñ smakende de goede meyninghen die sy creghen/ soo hebben sy ten insiene van haer te conformeren mette andere steden eñ Lande van Hollandt / de Roomsche Catholijcke Overheydt mette Minnebroeders wt de stadt doen varen/ met alle de Papen ende Monicken / de Kercken vande Beelden

suyve-

1578.

Die van Amsterdam verdrijve de Roomsche Catholijcksche Overheyt/ende Minnebroeders.

suyverende/daer latende alleenlijck de Ghereformeerde Religie predicken / tot haer Stadts versekeringhe by provisie/de oorloghe gheduerende/ best dienstelyck/ ende conform de ander steden van Hollandt/ hoe wel de Staten van Wtrecht/Haerlem/ende andere ghereconcilieerde/ langhe de Roomsche Catholijcke Religie behielden / neffens de Ghereformeerde. Maer overmits datter ontdeckten verscheyden intelligentien des vyants/ door de Geestelijcke/ soo vonden sy nootlijcker (gheduerende de oorloghe) die te sequestreren. Eñ dit dede een groote af breuc in de affayren van Don Jan/ende den Staten een groot voordeel.

Ontrent dese tijdt is Heer Jan de Noyrcarmes/Baron van Selles/wt Spaengien ghecomen / met instructie vanden Coninck/ ende Brieven van date den xviij. December/ in Madril ghegeven/daer in de Coninc antwoorde op de Brieven der Staten vanden xxiij. Augustus ende den achtsten September. Welcke antwoorde inhiel / als oft de Staten beloofthaddē in haer voorschreven Brieven/ inde Landen wederom te vestigen de Catholycke Roomsche Religie/ ende die selve weder te stellen inden selven staet daer in sy was ten tijde vanden Keyser Karolus de vijfde. Het welcke alsoo desen Heere van

Baron de Selles wt Spaengien gecomen ende/ handelt mette Staten op haer brieven vanden Coninck ghescreven.

Selles in tsamensprekinghen ofte conferentien na sijn instructien wilde sustineren/ hebben de Staten haer op de voorschreven brieven boven verhaelt/ beroepen/ daer wt ghenoech bleeck dat sulcx wt de Brieven niet en conde verstaen wordē/ want sy altijt bespraken het onderhouden vande Pacificatie van Ghent/navolgende de welcke/sy wilden alle onderdanichevt toonen aen sijne Majesteyt/ ghelijck sy getoont hadden den Keyser sijnen Vader saligher: Want anders haer onmoghelijck ware/oft sy souden moeten de Pacificatie met die van Hollandt ende Zeelandt breken/die Don Jan selve ghesworen hadde. Maer sy merckten openbaerlijcken/dat den Coninck noch Don Jan/ de Pacificatie van Ghent niet meer houden en wilden/also oock selve de Heere van Selles seyde. Waeromme de Staten dese handelinghe voor een vercondinge van oorloge aennamen. Maer de Heere van Selles schreef aenden Ertshertoch Matthias wt Naure dē achtienden Februari/dat het goet ware/mits dat Don Jan hadde nae Spaengien ghescreven/ op de antwoorde vande Statē/die in dry pointen bestont/ int onderhouden vande Pacificatie van Ghent / tvertreck van Don Jan met sijn krijchsvolck/ende tontfangen vanden Ertshertoch Matthias/ ofte andere in sijn plaetse/die de Landen aenghenaem ware/ van sConincx bloede/ dat de Prince van Parma comen soude sonder Wapenen aender Staten zijde / om te besien oft hy soude connen herstellen de Landen/also die waren ten tijde van wijlen Keyser Carel de vijfde/ ende alsoo het quaet verstant wech nemen/ ende dat voor hem tot gijsselinghe(gedueren de dien tijdt)den Prince van Orangien hem stellen soude in handen van Don Jan / ofte in yemandts handen daer den Coninck betrouwen op mochte hebben. Het welcke den Ertshertoch Matthias / noch de Staten niet goet en hebben ghevonden noch gheraden/maer sy hebben tselve af gheslagen/siende dat de Prince van Parma (contrarie de hope eñ eere dienē sijn moeder de Hertoginne van Parma altijt toegedragen hadde/ eñ de verbontenissen die hy selve met goede redenen behoorde te hebben tot de Nederlanden) hem hadde comen voeghen met Don Jan/om haer te helpen verdrucken/etc.ende merckten dat daer wat anders onder schuylde. Waerom met dese handelinge vande Baron van Selles niet wtgerecht en wert. De Staten lietē de handelinge in duyc wtgaen.

1578.

Graef Otto van Swertzenborch/ Keysers Ambassadeur aenbiedinghe.

Alsoo de Keyserlijcke Majesteyt aende Staten hadde gesonden Otto Henric/ Grave van Swartzenborch/ om toe te sien wat de Staten souden moghen(so metten Ertshertoch Matthias/ als met andere Potentaten) voornemen / tot achterdeel vanden huyse van Oostenrijck/so dede hy haer aenbieden alle moghelijcke hulpe/ met alle goedertieren medelyden over hare ellenden/ belovende met allen yver ende sorchvuldicheyt alle bequame middelen te benccrstighen/ die eenichsins mochten dienen tot beteringhe vande voorschreven miserien / biddende te willen behouden inde Landen de Catholijcke Roomsche Religie/ ende oock de behoorlijcke ghehoorsaemheyt totten Coninck haren natuerlijcken Heere.

Antwoorde der Staten aē des Keysers Ambassadeur.

Hier op hebben de Staten oorsake ghenomen/ om hem een schriftelijcke onschult tot antwoorde te gheven/ die sy oock in druckie wtgaven / inhoudende behoorlijcke dancksegginge van sijnder Majesteyt/goede sorchvuldicheyt ende gheneghentheyt/ende dat sy de twee voorschreven poincten met alle vlijticheydt ende yver bewaert eñ onderhouden hadden/ ghelijckformich de Pacificatie van Ghent/de welcke byde Universiteyten/Bisschoppen / ende principaelste Theologiens eñ meeste gheaffectioneerde totte Roomsche Religie/ja oock ten versoecke van Don Jan byde Raden des Conincks selve hadde verclaert gheweest (nae de ghestaltenisse der saken) niet alleene nutste ende profijtelijckste voor het ghemeyn welvaren/ maer oock bequaemste ende nootelijckste om te onderhouden de hoocheydt ende authoriteyt des Coninck/ eñ de Catholijcke Roomsche Religie: De welcke Don Jan selve inden naem van sijne Majesteyt / ende ten lesten oock de Coninck selve by opene Brieven ende by Segel van Placcatē wt Spaengien geconfirmeert hebben/ende gheordineert in alle saken den voet vande Pacificatie te volghen. Waer door de authoriteyt des Coninck/ inde herten vande menschen weder seer ghegroyt eñ ghevesticht ware/ die door de gheduerige ellenden eñ der Spaengiaerden moetwil gheheel verslaghen/eñ byeans mistroostich waren. Oock ware daer mede de Roomsche Catholijcke Religie wel besorcht voor meerder inbreuck/aengesien de afgewekene daer van verbonden waren te volghen het besluyt des Staten Generael/als den tijt wat vredelijcker soude wesen. Voorder beclaghen sy seer/ eñ in het particulier eñ int lange verhalen sy/haer devoyr ghedaen te hebben/ ende dat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578 Don Jan met syn gheveynsde ende onbehoorlycke voorstel/ om de Landen onder syn dienstbaerheyt te brenghen/ ende om synen haet/ moetwil ende wraergiericheyt te weghe te brenghen/ alles selve soeckt te verstooren.

Redenen waeromme sy des Keysers broeder Mathias tregiment ghegheven hadden.

Om het welcke voor te comē/ eñ die twee voorseyde poincten te behouden/ hadden sy (nae haer ghewoonlycke ghetrouwicheyt/ ter goeder ghedachtenisse vanden Keyser saligher/ ende wt liefde totten seer hooghen ende doorluchtighen Huyse van Oostenrijck) haer niet willen verplichten met vremde Princē oft Potentaten/ maer haer gheadresseert aenden seer hooghen Eertshertoch Matthias/ syner Keyserlycke Majesteyt Broeder/ ooc Neve ende Schoonbroeder vanden Coninc/ den welcken sy by provisie tGouvernement vanden Lande hadden ghegheven/ totter tijt toe dat de Coninck selve met advijse ende consent van de Generale Staten anders gheordineert hadde/ op dat den Coninck om vele respecten/ een wel ghevallen daer aen creyghe/ die voorwaer syn beste dede/ om te conserveren in dese Landen de Roomsche Catholijcsche Religie/ ende de ghehoorsaemheyt totten Coninck/ payselijc ende vredelijc. Het welcke den nuttichsten middel ware diemen nae den teghenwoordighen stant des Landts conde voornemen/ meest profijtelijcken voor den Coninck/ tot dat hy eenen anderen Gouverneur van synē bloede/ die den Staten aenghenaem ware/ soude senden.

Om het welcke den Coninck goet te doen vinden/ hadden sy ootmoedelijcke Requestē aen hem ghesonden/ als oock mede aenden Coninc van Portugael/ ende andere Princen/ met vaste toeseggingHe/ te willen blijven in syn ghehoorsaemheyt/ ende onderhouden der Roomscher Catholijcsche Religie/ achtervolghende de contracten ende compacten begrepen inde Pacificatie van Ghent.

Maer nu ten lestē ware op haer ootmoedich versoeck overgesonden den Heere van Selles/ diens Brieven ende instructien/ ontdecten alle den loosen ende boosen handel van Don Jan/ daer op dringhende/ als ofte sy hadden belooft in hare Brieven/ wederomme te bevestighen de Catholijckshe Roomsche Religie/ als die was ten tijde van den Keyser Carel de vijfde/ dat gheensins in haer macht en ware/ sonder de selvige Religie in hasart ende perijckel te stellen van gheheel te vervallen/ alsmen teghen de contracten/ de Landen (principalijck Hollant ende Zeelant) soude willen dwingen mette rigoreuse Placcaten ende Inquisitie.

Redenen waeromme de Staten benoodicht waren haer te verplichten met andere Princē/ eñ oachlure kinge tot de Religie te doene.

Het welcke zijnde soo directelijck teghen de eerste verclaringhe/ belofte/ eere ende profijt vanden Coninck/ soo en liet Don Jan nochtans niet af/ van haer in alle manieren te bestrijden/ twist ende tweedracht te sayen/ al onder den schoonen ende vredelijcken decmantel/ vande Religie ende ghehoorsaemheyt totten Coninc. Waeromme de Staten groote redenen hadden/ hen vaster te vereenighen/ ende wt noot van natuerlijcke bescherminghe/ te versoecken hulpe ende beschuttinge van andere Natiē/ ende henlieden te verplichten met Wtlantsche Princen/ ende affstant te doene van te seer curieuse disputatie opt feyt vande Religie.

Der Sta[...] stercke rede[...] nen des af[...] keers vand[...] Coninck.

Want gemerckt hebbende dat de Coninc ghedelibereert hadde haer al te verderven/ die hem allen ghetrouwen dapperen dienst ende ghehoorsaemheyt bewesen hadden/ eñ noch presenteerden ende beloofden inde begeerde poincten te doen haerlieder devoyr/ ende dat hy haer benam alle hope vande sake te accomoderē eñ stillen/ wat mochte doch den armen lieden resteren/ dan haer toevlucht te nemen tot tghene dat de Goddelijcke ende Wereltlijcke Rechten in diergheliicke saken ghedooghen/ de natuere beveelt/ de redene is wijsende/ ende de Wetten consenterende: te weten/ datse de Wapenen inde vuyst souden nemen/ ende haer versien souden tot haerlieder welvaert ende bewaringhe/ by alle middelen van haerlieder halsen af keeren de ellendige slavernije der vremdelinghen/ tot bewaringhe van haer leven eñ goet/ haer vrouwen ende kinderē/ vande onredelijcke wreetheyt der wreetster tyrannen/ vyanden der Werelt/ principalijc/ siende dat den Hertoch van Alva/ eñ andere Autheurs ende beleyders van deser ellenden/ de grootste authoriteyt noch hadden byden Coninck/ eñ dat Don Jan hem principalijck regeert nae den raedt ende advijse vande ghene die hy by soo solemnelen eedt hadde belooft te straffen/ tot exempel van andere. Ende die den brant gesteken hebben inde schoonste Stedē vanden Lande/ ende die berooft/ die de Landen vernielt hebben/ ende haer handen vuyl ghemaeckt int bloet van syn ghetrouste ende beste ondersaten/ warē by Don Jan meest geacht/ de saken handelende nae haer fantasije/ wat goet conden sy verhopē/ als sy sulckē wreede moorders tot Rechters gestelt sagen van haer leven/ erven ende goederen: hebbende daerenboven ghesien inde voorgaende Jaren soo vele bedriegheryen ende dissimulatien/ dat sy haer in geender manieren connen verseckeren/ ten zy dat sy wilden in haer ellenden noch alder Werelt spot zyn/ om haer slechte ende sotte lichtveerdicheyt van ghelooven.

Versoec[k] [...] Staten a[en] den Keys[er]

Nochtans/ indien dat syne Keyserlijcke Majesteyt (volghende syn sonderlinghe affectie/ die hy den Statē toonde ende beloofde) yet conde te weghe ghebrenghen by den Coninck/ hem inducerende tot melijden om dit vyer te blussen/ so soude syne Majesteyt Gode een aenghenaem werck doen/ ende de Staten vande Landen den grootstē dienst/ die sy eeuwelijck souden moeten bekennen/ ende sien te vergelden. Daerentusschen soo baden sy seer ootmoedelijcken syn Keyserlijcke Majesteyt/ dat hy wilde na syn ingeborene goedertierenheyt ende Vaderlijcke liefde/ oprechten den ellendighen staet der Nederlanden/ ende metten wercke bethoonē aen syn wel geminde Broeder Matthias Eertshertoch van Oostenrijck/ alle de teekenē van een broederlijcke hertelijcke liefde eñ affectie/ den selven doende eñ de Generale Sta-

1578. le Staten/ als litmaten vanden heylighen Rijcke/ alle hulpe/ gunst ende bystant/ oock acht nemende op d'ontsteken van eenen soo nagebueren brant/ de welcke indien hy niet en worde haest ghebluft/ hem sonder twyffel soude mogen spreydē in corte tyt inde rontomme gheleghen Landen. Maer boven al dat syne Keyserlycke Mt. beliefde (wt respecte vande staet eñ plaetse daer hy van Godt ingheftelt is/ te weten/ als een Segsman eñ Richter van alle de twisten ende geschillen van Christenrijck) sorghe te willen dragen/ dat de rechtveerdige ende goede saken der Staten der Nederlandē niet en worde/ ofte door ghewelt/ ofte door valsche redenen eñ calomnien vande vyanden verdruckt/ etc.

Dit is int corte het effect van het ghene dat de Staten des Keysers Ambassadeur int breede claerlijc vertelt hebben/ wijsende den curieusen Leser aende ghedruckte antwoorde/ die den Keyser beweecht heeft anderwerf alle middelen te soecken/ om eenen vrede te weghe te brenghen/ als wy noch sullen verhalen.

Den staet van Vrieslant.

Hierentusschen sullen wy verhalen den stant van Vrieslandt/ gheduerende de ghescheidenissen boven verhaelt. Wy hebben te voren ghesepdt/ hoe dat den Grave van Rennenberch/ Vrieslant ende de omliggende Landen voor de Statē versekert hadde: Waer na hebbē sy ooc het eewich Edict des vredes (met Don Jan gemaeckt) aengenomen/ die daer schreef/ als Rennenberch in Brabant was/ eñ Don Jan Namē in genomē hadde/ aē syn aenhangerē aldaer/ namelijc die vanden Hove van Vrieslant/ om die aen syn zijde te bewegen/ de welcke nae haer beste vermoghen terstont voorhdden haer te verseketen vandē Casteele van Leeuwaerden den xxx. Augusto/ twelc sy weder moesten verlaten.

De Heer van Billy die nv by het eewich Edict wt de ghevangenisse was gecomen/ sochte oock alle middel om aldaer weder in syn Gouvernement te comē. De Statē Generael/ hadden den Hertoch van Arschot/ Gouverneur van Vrieslandt ghenoemt/ maer hy zijnde die Landen vreemt ende niet genghenaem/ so ordineerden sy den Grave van Bossu: Maer van diē (om syn feyt eertyts tot Rotterdam bedreven) hadden de Landen oock eenen afkeer van hem/ waer door ten lesten dē Grave van Rennenberch (als best verdient) oock door de instancien van die van Leeuwaerdē/ wert voor Gouverneur ende Stadthouder ghestelt ende aengenomen/ de welcke sochte het krijchsvolc van Bossuyts regiment (als syn competiteur mistrouwende) wt de stercten ende Landen te crijgen/ daer hy het met betalinghe toe brochte/ namelijck/ wt de sterckte van Oostmahorn/ by Bertel Entes eertijts daer ghemaeckt/ de Lemmer/ ende andere Schanssen/ die hy dede slichtē Anno M. D. Lxxvij. in October.

Rennēberch Stadthouderen Vrieslandt ghemaeckt.

Tot voorder verseheringe vandē Lande/ by advijs vande Statē/ dede hy het Lantvolck oft Boeren wapenen/ verkiesende Hoplieden onder de Grietenijen/ onder welcks het Lant verdeylt is. Maer men bevont naemaels dat de Boeren den Lande ten dienste costelijcker waren/ ende min dienste deden van de krijchslieden. Hy dede oock alle Officieren ende Magistraten/ alomme veranderen.

Terwijle de Grave van Rennenberch hier mede besich was/ so isser door de practijcke van wederpertije (die wt twiste haer der pertije voordeel sochten te rapen) den ouden twist tusschen den Ommelanden/ namelijck de Prelaten/ gemeyne Hovelingen/ Richteren ende ghemeente van Halsampt/ Marne/ Middagerlant/ Huysinge-Oosterampt/ Lijvelinge-Westerampt/ Lijvelinghe-Oosterampt/ Langhevelt/ ende Binnersche Landen/ ter eenre/ ende de Stadt van Groeningen ter ander zijden vernieut/ welck gheschil int Iaer M. D. Lxxvij. begonst was/ midts dat de omlanden den lesten verbant-brief vant Iaer M. CCCC. Lxxxij. tusschen haer gemaeckt/ doen dien van Groeningen opseyden/ so dat den twist nv door de weelde ende vryheyt/ als van buyten-vyanden schijnende ontslaghen te wesen/ meer ontstack dan oyt te vooren. Hier van gaven eensdeels vele de schult den Grave van Rennenberch selve/ hoe wel het schijnt ten onghelijcke/ ende die waren ghesterckt in haer meyninghe/ om dat Billy noch ghevanghen sittende/ eertijts hem geraden hadde/ hy moeste de Landen in twiste houden/ so hy wilde met authoriteyt regieren.

Twist tusschē de Ommelandē eñ Groeningē.

Desen twist brack aldus wt/ Alsoo den Grave van Rennenberch over etlijcke aenslaghen der vyanden/ ende oock vande Generale Staten hadde brieven ontfanghen/ dede hy tegen den eersten Novembris Anno M. D. Lxxvij. tot Groeninghen den Staten der Ommelanden ende Stadt beschryven/ op welck Lantdage die vande Ommelanden in goeden ghetale verschenen/ niet wetende dat die van sConinck Camere eñ die van der Stadt yet erchs inden sin hadden. Maer doen sy vergadert waren/ eer Rennenberch syn propositie dede/ na sekere kyvagien ende voorslaghen van middelen tot accoort/ dienende by de Ghesanten der Ommelanden/ dien die van Groeninghen niet en behaechden/ hebben die vande stadt dese Ghesanten/ Prelaten/ ende Edelen/ met haren Sijndicaen ghevanghen ghenomen/ ende in leelijcke ghevanckenisse geworpen/ tot vierentwintich toe in getale/ niet tegenstaende de authoriteyt van haren Stadthouder/ die daer present was/ eñ syn beste dede om dat te beletten.

Ghesanten vande Ommelandē tot Groeningen ghevangen.

Hiermede niet te vreden zijnde/ begeerden sy terstondt datmen de stercte van Delfziel slichtē soude/ hebbende dat vande Staten Generael verworven/ die haer int eerste alle begeerē geconsenteert haddē/ zijnde dese sterckte ghebout tegen de tractaten eertijts met de Coninghinne Maria Regente aenghegaen. Waeromme Rennenberch schreef aenden Capiteyne Aelke Wijnkes/ hem van den eet ontslaende/ die daer onghewillich toe was/ ten ware die vande Ommelandē daer op vergadert ende mede gheconsenteert hadden. Maer hem wert strengelijck

Stercte van Delfziel afgebroken de xx. Decembe M. D. Lxxvij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. gheantwoort / ende syn Krijchsvolck met ghelde daer toe verwillighet / waer door hy consenteerde. Alsoo wert de sterckte den twintichsten December Anno M. D. Lxxvij. afgheslist / daer werden afghevoert negen metalen stucken / seven psere / eñ veerthien bassen.

De Generale Staten hoorende van dese ghevanghenisse der Ommelandische Staten / teghen alle rechten / sonden den seventhienden December den Heere van S. Aldegonde / ende Doctoor Sille / Secretaris van Statẽ / om alles te slichtẽ / maer te vergheefs (hoe wel namaels dese Ommelandische Ghesanten meest ontliepen / ende daer van quamen.) De Ommelandẽ hielden tot Winsam eenen anderen Lantdach / waer op sy voornamen haer te wreken / eñ gaven Bertel Entes haren Lantsman last over twaelf Vaendelen knechten aen te nemen. Maer alsoo hy daer mede in Februario dit Jaer M. D. Lxxviij. besich was / wert synen hoop verstropt / vandẽ Hopman Wolter Hegheman / als volck dat sonder bevel der Generale Staten vergadert wert: Hy selve nochtans gheraeckte met sommighe hoopen tot Coevoordẽ. Maer also syn volc eensdeels noch by den Groeninghers geslaghen wert / ende andere hem afweken / wert hy (vervolcht zijnde) van syn eygẽ resterende volck ghevangen gelevert / die wt noot ghedwongen werdẽ / om dat alsdoẽ aldaer geen vestinge en was / dan alleenlijck een steenen huys / sonder grachten ofte wallen. Want Keyser Caler de vijfde / doen hy den Grave van Benthem (wt oorsake van Religie) Lingen afghenomen hadde / ende daer van syn Frontiere ghemaeckt / hadde Coninck Philips de vestingen van Coevoorden doen afbreken: Dwelck Rennenberch naemaels weder dede opmaken. Bertel Entes aldus ghevanghen zijnde / was in groot perijckel van mette voorschreven Ghesanten eñ ghevanghene onthalst te worden tot Groeningen. Maer den Eertshertoch Matthias / eñ de Staten Generael schreven daer voren / bevelende de wapenen te schorssen / eñ haer different ter wtsprake van den Prince van Orangien, te onderworpen. Maer dies niet tegenstaende / die van Groeninghen dreychden de Ommelanden huysen af te branden ende slichten / die daer door moesten swichten / als diens voornemen misluckt was.

Bertel Entes wapent hem teghen Groeningen in Februari Anno M. D. Lxxviij.

Bertel Entes tot Coevoorden ghevanghen.

Rennenberch voortvarende met alomme de Magistraten te versetten / maecte Drost opt Huys ofte Casteel van Haerlinghen / Heyndrick van Oienburch / Edelman van Mechelen. Ende also de victorie van Don Jan teghen de Staten by Gemblours / aldaer ghebootschapt was / weygherde het Hof van Leeuwaerden alle ghehoorsaemheyt / om der Staten Placcaten tegen Don Jan te publiceren. Waeromme hy syn authoriteyt gebruyckẽde / dede dẽ eenentwintichsten Meert gevangen stellen den President Igram vã Achelẽ / met Jow Dekoma / Peeter Fritzina / Focco Romarts / Antonis le Valij / ende ander Raetsheeren: In welcker plaetse andere ghestelt werden / als Meester Frans Epsinga / Meester Focca Balda / Meester Jan van Steveren / ende meer andere.

Rennenberch verandert het Hof tot Leeuwaerdẽ in Meerte.

Ten selven tijde dede hy oock aengrijpen Dunerus Petrij, eerste ende leste Bisschop van Leeuwaerden / om dat hy hem stelde teghen der Staten regieringhe. Dese was eerst den Pape-leser van Logica te Loven / ende nae wert hy Doctoor in Theologien / Pastoor van S. Pieters / ende Inquisiteur der Ketteryẽ / eñ wert also onder de nieuwe Bisschoppen / Bisschop tot Leeuwaerden / metten welcken Billy placht synen spot te houden / hem dicmael droncken makende / ende dan met hem danssende / onder taffelen / stoelen ende bancken door / als caluers. Hy wert corts weder ontslagen / ende in het Clooster tot Bergum ghegijselt / om eenige rekeninghe te doen. Ende hoe wel men hem acht hondert Guldens Jaerlijcx voor syn onderhout bewesen hadde / ontliep hyt tot Colen / daer hy sterf.

Beschrijvinghe vanden Bisschop [van] Leeuwaerden Doctor Cunerus Petri.

Terwijle Rennenberch in syn Gouvernement besich was / hadden sommighe Staetghesinde wter Ridderschap ende steden van Overijsel by hem gheweest / op hope van by syn middel verlost te wordẽ / van de Hoochduytsche Garnisoenen van Polwijlers regiment / die in Garnisoene lagen tot Campen ende Deventer / de welcke nu haer opentlijck verclaerden op Don Jans zijde. Dese hadden oock inde Generale Staten versocht / om Rennenberch voor haren Gouverneur te hebben / voorwendende dat sy vanden Jare M. D. xxvij. af doẽ sy eerst aenden Keyser Caerle de vijfde haer veghgheven hadden / altijt eenen ghemeynen Gouverneur met Vrieslandt ghehadt hadden / biddende om (van die Garnisoenen verlost te worden) assistencie: Waer op dat Rennenberch dit Gouvernement van Overijssel ende Linghen ghegheven wert / die tselfde op eenen Lantdach den Staten van Overijssel voorghehouden heeft / ende was tmeestendeel van der Ridderschap ende den Drossaerden seer lief / midts hy bewillichde veel saecken die sy begheerden / als het afsetten vanden Cancelier ende Raden / tot Vollenhoven byden Coninck ingheftelt. Maer die stadt van Swol selve / zijnde de Magistraet daer noch niet verandert / sochte veel wtvluchten / om hem niet te ontfangen / ende hadden geerne neutrael geseten / maer na veel excusien hebben sy nu de haer gheaccomodeert.

Rennenberch wort oock Gouverneur van Overyssel.

Terstont practiseerde Rennenberch / om de voorschreven Duytsche Garnisoenen wt de voorschreven Steden te drijven / daer toe hem alle assistencie belooft wert vande omligghende ghebueren / als Hollant eñ de Vrieslant / waer over op een Lantdach / tot Zutphen den derden Julij (door toedoen van Graef Jan van Nassouwẽ / Gouverneur van Gelderlant) besloten wert eñ verwillicht / dat de belegeringe der Steden / Campen ende Deventer / met ghemeynen costen wtghevoert souden worden / elck wetende wat sy daer toe te contribueren hadden.

Rennenberch hadde op Campen eenen aenslach / eer hy eenich groot volck by den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

anderen conde brengen/ om behendelijcken de Stadt te vermeesteren/ hebbende een deel Krijchsvolck onder decksel van Cooplieden ende Hantwerckers inde Stadt ghesonden/ om de wacht aende Venerpoorte den hals af te steken/ ende alsoo eenich syn volck in te laten. Maer het wert ontdect by een Licenciaetken/ die syn volck sach int Dorp Herde: waeromme Hopman Wolter Hegeman hem voorde Stadt quam beschanssen ontrent den galghenberch/ende begonden ontrent den eersten Juli die Stadt te beligghen.

De Stadt Campen beleghert/ den eersten/ Julii.

Dese Stadt is een vande drie Hoofstedē des Lants van Overijssel/ dat alsoo ghenoemt wort/ ten aensien vande Sticht eñ Stadt Wtrecht te rekenē/ wiens Bisschoppen daer mede pleghen Heeren over te wesen/ hoewel Campen nae die rekeninghe nv ter tijt niet over de Ysel en leyt/ maer aende Zuytsijde der selviger aen de Veluwe/ daer de Ysel (dwelck van Drusus tijden af eenen Hoorn oft arm vanden Rijn is) inde Zuyderzee loopt/ doch schijnt wt een oudt Canael/ ofte sy wel eertijts mede over de Ysel ofte midden daerinne ghelegen hadde. Tis eertijts doen het diep beter was/ een treffelijcke Hanssische Coopstadt gheweest/ende vaert noch wel/ heeft allesins eenen hoogen schoonen muer met groote steene Toorens/ bestreken zijnde op de oude maniere/ met breede watergrachten/ hoe wel niet diepe/ maer is sonder wallen eñ Bollewercken/ behalven tghene tsins by den Prince van Orangien daer ghemaeckt is. Sy leyt inde leechde op den cant vande Reviere/ gheijck eenen hantboghe/ de pese zijnde de Reviere die daer breet is/ nochtans teghen het midden der Stadt met een schoon brugge overleyt/ de welcke niet alleene op gheweldighe balcken (die inden gront ghelept zijn) ghefondeert is/ maer ooc daer die Jocken (tot ghemack der Schipvaringhe/ ende om de coste vant fondeertsel te schouwē) som twentich voeten wijt vanden anderen staen/ met sulcken cost ghebouwet/ende met balcken inde hoochde soo tsamen ghespitset eñ ghewelvet/ dat het werc schijnt wt de locht te hanghen/ ende leyt aldaer oock soo vast/ ofter jocken onder stonden. De stadt heeft ses poorten/ ende de gantsche Lantzijde is seer leeghe/ ende can altijt met Ysel water overvlopt worden/ als die vander Stadt willen/ twelck te verwonderen is/ dat tselfde in dese beleghheringhe niet ghebruyckt en wert. Daer laghen in besettinghe/ eñ hadden daer ses Jaren gheleghen/ het Vaendel des Oversten ofte Colonel Nicolas van Polwijler/ ende Hans Caspers van Far/ samē met ontrent vijf hondert Hoochduytschen. Hans Caspers van Far was gestorven/ ende Leydecker syn Vaendrager was in syn plaetse Hopman geworden. Sy waren van alle nootdruft wel versien.

Beschrijvinghe der stadt Campen.

In dit belech quam den Gouverneur van Noorthollant/ Dierick Sonoy/ een Gelders Edelman/ met de Vaendelen van Willem van Wijngaerden/ Art van Duvevoorde/ Christoffel van Theplinghen/ Jan van Reynoy/ ende meer andere.

Joncker Sonoy Gouverneur van Noorthollandt comt voor Campen.

Ende Sonoy begoste met berchknapen te mineren/ byder Haven nae den Portboren toe/ om die te doen op springhen/ ligghende sonder gracht aenden Dijc. De beleggers waren noyt over duysent mannen sterck/ Pieter van Chalanchij was Wachtmeester/ Dinuisius van Mets was Artillerymeester.

Die van binnen deden stoute wtvallen/ daghelijcx scharmutserende om de beesten/ tot verlies over beyde zijden. Het Garnisoen hielt tamelijcken ordeninghe mette Borgheren/ ende sy munteden (om haer Krychsvolck te onderhouden) silvere klippinch van tweeenveertich stuyvers/ halve ende vierendeelen/ daer op stont Extremum Subsidium. Het Silver hier toe namen sy wt de Kercken ende Cloosteren. Don Jan schickte haer troost-briefkens/ die betrapt werden/ waer in hy hen ontset beloofde. Sy sonden twee boden om tijdinge na Deventer/ vande welcke sy gheen antwoorde/ maer teeckenen van schietē ende vieren treghen/ waer mede sy verquickt zijnde/ verwachten tgheschut.

Rennenberch hadde ses Cortouwen van Wtrecht doen comen/ mette welcke aende Lantzijde tusschen de Calverherker ende Haghepoorte/ een bresse van driendertich treden lanck gheschoten wert/ door Thomas Loots opper-busschieter: Soo dat de Magistraet den seventhienden July (siende den gracht doort vallen des hoogen muers genoech ontdect) schreef aen Rennenberch/ begheerende te parlementeren/ twelc haer ghegunt zijnde/ werter soo ghehandelt eñ verdragen/ dat de Hoochduytschen de stadt op gaven den xx. July M. D. Lxxviij. behoudens lijf eñ goet/ doch op conditie datse in dry Maenden teghen de Generale Staten niet dienen en souden. Dat de gevangenen ten beyde zijden sonder Ranchoen souden vry gaen/ ende sy in sekerheyt geleyt te worden tot op des Rijcx bodem/ twelck alsoo gheschiede. Die vander Stadt moesten aennemen de Vnie/ midts oock sweerende gehoorsaemheyt ende trouwicheyt/ als die van Swol. Daer werden in besettinghe ghelaten de Vaendelen van Vterne/ Hottinghe/ ende Mulaert. Daer was voor gheschoten Capiteyn Christoffel van Telingen/ een seer goet ende verstandich Hopman/ die langhe ghedient hadde/ eñ kreech by het gheschut staende een loot door syn hooft.

Campen beschoten den xvij. July.

Campen wort overgegeven/ dē xx. Julii M. D. Lxxviij.

Dese Stadt hadde geenen noot van opgheven/ want de bresse was meesterlijck gerepareert/ ende sy hadden van als noch genoech. De Duytsche hoofdē en hoefden de Borghers niet te vreesen/ om dat sy die na het exempel van Deventer haer gheweer hadden afgenomen: maer sy en verstonden haer eyghen hantwerck ende handel niet/ dan sy vreesden de comste van Casimirus/ die voor de Staten met heyrcracht afquam.

Rennenberch tot Campen ordere gestelt hebbende/ troch hy den derden Augustus voor Deventer/ met ontrent thien Vaendelen/ ende begonden te schanssen aenden galghenberch/

1578. ghenberch/daer een scharmutsel ten selven daghe gheschiede. Daer te voren hadden die van Deventer seer ghequelt gheweest van twee rigimenten Fransoysen van Casimirus volck/ die daer ontrent langhe geleghen hadden/ende onder andere geplondert hadden twee rijcke Cloosteren van Edele Joncfrouwen/ Diepenveen ende Hennepe/ende quamen tot onder de mueren de beesten halen/ waer teghen die van binnen stoute wtvallen deden: Maer dese waren nu nae Brabandt opghetrocken met Casimirus.

Deventer beleghert by Rennēberch den derden Augusti. 1578.

Aldus hadden die van Deventer van langher hant haer teghen een belegh ghesterct/ afbrandende de Lasarije/ende andere Huysen/ stellende alomme schanscorven/ vol eerde opde Wallen/ te meer om dat sy vande syde der Veluwe door Capiteyn Hegemen met twee Vaendelen over lange beset gheweest hadden van haer brantschattinghen inde Veluwe/ vande welcke sy altemets ghesiaghen gheweest waren.

Deventer is de Hooftstadt van Overijssel/ ghelegen ten Noortwesten aen een santberchsche plaetse/ ende de reste aen leeghe Bemden/ die met hooghe opperwateren overvloyden. De Ysel loopt rakende den werf neffens de stadt/ die is in forme als eē cort Eye/aende Lantzijde ghecroet zijnde/ sy leyt vier mijlen boven Swol/ vijf mijlen boven Campen/ende anderhalf mijle beneden Zutphen/ sy heeft seer diepe opghemuerde watergrachtē/ vā de Berchpoorte tot aende brugghe/ aende reste heeft sy een breede Havene/ ende die Ysele inde plaetse van eē graft. De mueren zijn allesins hooghe/eñ met goede toornen wel dicht bestreken/ ende niet te min dicke Wallen daer achter aen/ behalven noch het seer groot eerden rondeel/ dat voor de Brinckpoorte leyt/ beneden met een leech muerken/ oft fause braye omringelt/eñ behalven het seer groot Bollewerck vanden gront op niet steen becleedet/ twelck leydt op den hoeck voorde Ysel brugghe/ dat oock de waterschuringe der graftē beschermt. Tusschen dit Bollewerck eñ de voorschreven Brincpoorte/ is den Norenberchschen toren/zijnde wel achthien voeten dicke van muer/eñ seer groote ende hooghe/so datmen daer af berghen ende gheleghentheyt/ rontomme ondeckē ende beschieten can/ vanden welcken de beleggers groote schade ghelcden hebbē. Den selven toren sonder gracht zijnde/ behalven den voorschreven wtersten muer ende wal/ isser binnē allenthalven eenen rinckmuer/ die oock met torens bestreken is/ maer sonder graft. Het is een rijcke Coopstadt/zijnde int verbont der Hanssen/ eñ was op dit pas met alderley nootdruft van grof geschut eñ provande wel versien/ behalven datter weynich buscruyt in was.

Beschrijvinghe van Deventer.

Daer was voor Gouverneur Monseur de Haurincourt/een stil man/ oock Hopman Augustijn van Rijchensteyn/wreet ende opgheblasen/ Hopman Michiel Jeger/die de voornaemste in wijsheyt was/ maer die altijt(midts dat hyt flerecijn hadde) syn bedde bewaerde/ soo dat den eenen den naem/ de ander de daet/ de derde den raet hadde. Noch den Luytenant van Hans Frederick van Schoonau:hy selve om ontset te soliciteren wt wesende/ zijnde sterck ontrent neghen hondert Hoochduytsche mannen van Polwijlers regiment/ die langhe in dienste gheweest waren/ende oude Soldaten. De Borghers waren veel vertrocken/ eñ haer gheweer was hen afghenomen.

Gouverneers ende bevelhebberen in Deventer.

Rennenberch dede de Stadt op eyschen/ maer door de goede vertroostinghe die sy van Don Jan ontfanghen hadden/ ende luttel ghewelts noch siende/ antwoorden sy/ datse die voor den Coninck wilden behouden.

Buyten de voorschreven Norenberchschē Toren legghen vele berchskens/ eñ Wintmolens/ daer op met eenen drooghen graft beschanst. Twee van deser berghen dede Sonoy den sesten Augustus beschanssen. Maer die vander Stadt schoten de Meulens af/ dat sy vielen. Van daer schanste hy voort nae de Brinckpoorte toe. Daer quamen noch andere Vaendelen ende Capiteynen toe/ als Jan van Wterwijck/ Johan van Escheda/ ende Geerard van Warmelo/ Overijsselsche Edelen/die haer beschansten int oosten der Stadt/ ende beschansten den Molenberch: Daer by legherde hem oock Cornelis de Haen/Johan van Schagē/ Luytenant van Mathenes/ by de Vliet Gronstius/ Olthof eñ Weda. De Geldersche Vaendelen/ als Euert van Wageninghe/ Veyt Raschorn/ende Gerit de Jonge/ maecten schanssen int Zuytoostē der stadt: Wijngaerden maeckte een schansse boven de Stadt hert aende Ysel. De Hollanders waren onder de stadt aen de Ysel beschanst/ Pieter Buerom lach met syn Schip van Oorloghen oft Wtlegger/midden opde Ysel boven de Stadt/ om den stroom te sluytē. Hopman Hegeman als voren/ lach over de Ysel inde Veluwe/daer hy de stadt schansse teynde vande brugghe inghenomen hadde/ daer hy den eersten Septembris die over schoone brugghe/ over de Ysel/ die haers gelijcke in die Landen niet en hadden/ meer wt nijt dan profijt afbrandde.

Den negensten Augusti werden seventhien dertich schoten op de Stadt gheschoten/ want Sonoy was van meyninghe om die van binnen tgebruyck der Norenberchscher toren te beletten/(vanden welcken sy groote schade int Leger deden) overhoop schietende den muer waermede den toegang nae den Toren bedeckt was. Ende om daer na van onder den Toren selfs in te crijghen/ liet hy met Pyoniers oft gravers/ van een der beschansten Molenberghe onder de eerde mineren na den voorschreven Toren toe. Twelck die van binnen/ wt de hoochde des Torens merckende/ deur het wtdraghen van het zant/ groeven daer teghen rontomme den Toren henen/ om niet te missen. Te lesten zijn die van buyten den derden October soo nae int graven by die van binnen gecomen onder de eerde/ dat sy een van dien met een spies door den hals staken. Waerover de Oversten derwaerts quamen gheloopen/ende maecten giftighe rooken daer binnen/

Schietē/ mineren ende vechten omtrent Norenberchschen Toren.

1578. binnen/ so dat beyde de partyen moesten de gaten ruymen om de locht te scheppen. Des anderdaechs wert daer weder onder de eerde ghevochten/ also dat den Hopman Rijch/ de andere wtsinnijtende / een yseren deure voor het gadt dede brenghen. Den twaelfsten ende derthiensten October isser weder inde mijne ghevochten/ soo dat die van binnen moesten haer werc laten. Daer nae gheraeckten die van buyten aende deure des torens/ ende vonden de wachte sittē bancquetteren: Maer alsoo sy die van binnen meynden tovervallen/ schooten die een camer af / reede staende / eñ doode vele van buyten. Maer sy creghen nae vele vechtens een camer mede wech/ ende ruymden alsoo het gadt/ dwelck die van binnen een geluckigheure was/ want hadden sy den toren verloren/ de Stadt ware stracks mede verloren gheweest / aenghesien den toren soo hooghe is/ dat hy over alle de weeren ende strijckweeren ghebodt heeft. Ende midts de groote schade die den toren int Legher dede/ gheboodt Sonoy nae de Cappe des torens te schieten/ den xxij. September/ alsoo dat als de een zijde vande Pilaren afgheschoten was/ de cappe tsanderdaechs met groot ghedruys oock buytenwaerts afviel / sonder letsel nochtans van die de wacht daer op hadden.

Sonoy hadde vanden derdē September tusschen den voorschreven toren eñ Brincpoorte/ met menichte van Boeren de eerde begonnen op te worpen/ ende altijt opworpende voort tot inden graft/ meynende die torts te vullen/ ghelijck de Turcken als sy een vestinghe belegherden. Hy dede oock een schansse makē/ met wachte tot bescherminghe vande gravers/ het welcke die van binnen een groote vreese causeerde / meynende dat sy met eerde soudē overdect worden/ ende deden den achtsten Septembris eenen sterckē wtval opt voorschrevē werc/ daer sy veel Boeren eñ Soldaten verrasten ende dootsloeghen: De andere salveerden haer inde schansse. Maer ten lesten werden sy weder binnen ghedreven met verlies van eenighe vanden haren. Desen wtval causeerde een vervaertheyt inde Boeren ende gravers/ soo datter vele verliepen/ also dat het werck by ghebreck van middelen (als veel andere) moeste naeghelaten worden/ twelck nochtans eenen rechten krijchsarbeyt was/ ende in de reden ghefondeert eñ sints beter gheprackticeert is.

Wtval van die van Deventer/ den achten September.

Den xxiiij. September hebben die van den Garnisoene (als sy smorghens het lijf met wijn ende ghebranden wijn wel gesterct hadden) secretelijc door een gadt indē muer vanden voorschreven Norenberchschen toren eenen gheweldigen wtval ghedaen/ dewijle sy van boven gewaer geworden waren dat de schiltwacht in slape gevallē was. Desen wtval ghelucte haer so wel/ dat sy de schiltwachte doorsteken hebbende/ op de schansse inden Molenberch quamen/ daer sy ooc de gantsche wacht slapē vindende/ doorslaken soo sy laghen. Tvaendel vanden Heere van Rimswonden / dat opden naesten Molenberch lach / nam de vlucht. Maer sy vervolgende haer victorie/ versloeghen Boeren ende Soldaten/ ende branden al waer sy aē conden comen/ ende creghen seer veel gheweers/ oock wat provande / ende vijf ghevanghenen / onder andere een van Weda knechten / die om de coude in een sac ghecropen was/ waermede sy hem levendich belachelijcken inden sack binnen droegen. Hierentusschen eenen alarm int Leger gecomen zijnde/ zijn sy eerst van Wijngaerdē eñ Johan Cunigam/ (Overste Luytenanten van Sonoy ende Dubevoorde) bevochten/ met meer andere. Sy waren ingevoert van Itelrijch van Schonau/ eē seer onvertsaecht mensche/ Broeder vanden Hopman Schoonauwer / ende Vaendragher van Rijch / met noch eenen Meylender / die te voren een Borgher met name Gherard Crept schendelijck van achter doorschoten hadde. Dese/ om dat hy hem gheensins een woude ghevanghen gheven/ wert hy doorsteken met synen knecht/ die hem oock liet op syns Heeren lichaem doorsteken/ sonder noot: een exempel van trouwe. Eenighe andere meer bleven daer ooc / ende veel gequetste: Ende sy vertoren al grimmende eñ vechtende weder de Stadt / midts dat de beleggher als Leeuwen aen liepen. Den voorschreven Vaendragher Itelrijch/ met noch vier andere bleven ghevangen/ wiens gevangenisse den Hopman Rijch den moet dede verliesen / vreesende dat Hopman Schoonauwer te slapper wesen soude om het ontset te soliciteren/ die daeromme was ghetrocken/ alsoo wy hier boven ghesepdt hebben.

Een groote trouwe eens dienaers.

Die van binnen bouden nacht ende dach de schade weder op die het geschut dede/ ende watter van noode mochte wesen/ dwinghende de Borghers/ man/ wijf ende kint te werckē/ so wel by nachte als by daghe/ met ghedruys sonder discretie/ die wt haer huysen drijvende: eenighe maechden werden daer over geschoten. Sy deden den Borgheren grooten overlast/ vallende inde kelders daer wijn lach / drinckende ende wechdragende allerhande victalie wat hen luste/ om die onder malcanderē wt te deylē. Sy hieuwen oock alle de Lindeboomen af die voorde Borghers huysen stonden/ om tot buspoeder maken te ghebruycken. Asser alarm was moesten alle de Borghers vander straten/ eñ altijt vander vesten blijven/ behalven als sy wrochten / op peyne van doorsteken te worden.

Grooten overlast van den Soldaten aen den Borgeren binnen Deventer ghedaen.

Als die van binnen het Graven van buyten merckten / soo sorchden sy van ingheschanst ende wtghehongert te worden / ooc begonnen sy groot rumoer te maken/ ende wilden alle de arme lieden/ ende andere die onnut waren/ ter Stadt wt drijven: Maer niemant en wilde daer wt. Waeromme sy haer tot eenen eedt wilden drijven die onbehoorlijck was/ daer de Borgers haer dapper tegen stelden/ hoewel sy de de slavernije nu ghenoech ghewoon waren. Ende hoewel de Borghers gheen krijchs gheweer en hadden/ so werden sy nochtans seer ontsiē/ om dat sy haer soo desperatelijcken daer tegen stelden. Waer door sy den seventhiendē Septem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. September met de Borgherye overcomen zijn/ hen belovende gheen overlast te doen/ dies soude elcken Borgher eenen Jonghen ofte maecht hueren/ om de Soldaten te helpen Bolwercken. Sy deden oock aentasten alle tghelt ende silver dat sy inde Kercken vinden conden/ ende munten daer ghelt van. Maer naemaels namen sy nochtans alle het coren ende victalie wt de Cloosterē/ ende wilden weder de Borgherye wt drijven / ende leeninghe van ghelde hebben. Door de ghevanckenisse van Itelrijch den Vaendragher/ werter menighen trommelslagher over ende weder gesonden om sprake te houden/ ende de ghevanghenen te lossen/ onder tdecksel van de welcke Rennenberch sochte eenighe partijschap inde stadt te crijghen / maer al te vergheefs. Ende midts dat het langhe belegh vele van buyten begonden te verdrieten / hadde hy vele te doene om een yegelijck contentement te gheven/ hebbende gebreck van alle dingen/ als Ruyterije/ Gheschut/ Buscruyt/ Pyoniers/ ende meest gelt: maer met syn groote neersticheyt overquam hijt al. Die van Hollant ontboden haer Vaendelen weder onder Sonop ende andere / dat hem oock seer verdroot: maer daer quamen ander in haer plaetse/ als het regiment Walen van Maximiliaen / Heere van Estourmelles/ onder Antoni de Glimes synen Oversten Luytenant/ met meer andere Capiteynen. Daer quam oock Capiteyn Jan van den Corput van Breda met syn tweehondert Soldaten/ die ghemist hadde sHertoghenbosse te versekeren/ voor de Staten/ door dwalinghe der Borgheren. Dese alsoo hy een cloeck gheleert ende vernuftich Boumeester ofte Injenieur was / oock om dat hy Aelst gesterckt hadde / was hy daer seer begheert: Ende den negensten Novembris wert hy met Villers/ den Luytenant van Rinswoude / ende Jan Sloot/ Drossaert van Vollenhove/ ghecoren om de Stadt te besichtighen/ waermen die opt voordeerlijcste beschieten mochte. Dese rapporteerden/ datmen voor al de Borchpoorte behoorde te beschieten/ mette Huysen daer neffens/ buyten aende Havē staende/ daer luttel ofte gheenen graft en was / ende datmen twee andere bressen behoorde te schieten / inden muer lanck de Havene/ tot welcke men toeganck door de bresse der voorschreven Huysen hebben conde: Datmen oock inden Norenberchschen Toren neffens der eerden eē bresse maken soude / daer hy dunste was. Maer dit en wert niet ghevolcht/ door contrarie opinien van eenige die niet en wilden de stadt door storm gewonnen hebben/ ende beschoten de Stadt gheheel contrarie: want al haddemen een bequame bresse ghemaeckt/ soo en souden sy aenden storm niet connen comen hebben. Eenige wilden het verschoonen / maer om die van binnen vervaert te maken/ de oorsake van op te geven haer aenbiedende. Aldus werter te vergheefs veel gheschoten. Den Grave van Rennenberch badt Capiteyn Corput/ (siende dat den Raet obstinaet was/ ende datse de baterye niet en wilden veranderen) dat hy soude sien met graven eenen wech te maken/ om aende bresse te moghen gheraken. Hy antwoorde/ dat hy syn beste wilde doen/ ende dat hy noch door eenen anderen wech die van binnen meerder vreese wilde aen jaghen dan met schieten/ want hy hen het water woude doen afloopē van ontrent de bresse: daer mede hy int werck bleef met Hottinga/ tot het eynde der beleghheringhe. Vander ander zijden boven de Stadt was Seyno van Dort/ Drossaert vā Zutphen/ die den twaelfsten Novembris met ses stucken Gheschuts/ op ende neffens de Santpoorte schoot/ daer van de clooten door tot op de Marct vloghen. Maer een Cortouwe berste/ ende doode eenighe die daer ontrent waren. Dit schieten duerde drye daghen lanck / sonder snachts op te houden / soo datter tot drie plaetsen groote stuckē muers ter neder gevelt warē. Ende alles wat van noode was wert tot stormē reede gemaect/ hoewel sy gheenen toeganck alsnoch totten storm en hadden connen maken: maer ghelijcwel maectent die van binnē vertsaecht/ ende op overgheven te dencken.

Resolutie der beleggeren om de Stadt te beschieten.

Gheduerende dit belegh/ quam daer tijdinghe dat Don Jan ghestorven was den eersten October/ twelc die van binnen niet en wilden gelooven / maer sy hooptē noch ontset te worden/ daer van sy tijdinghe van Schoonauwer creghen/ die te Carpen volc daer toe vergaerde: maer hy wert (tot Botdorp legghende) verstropt/ ende vergaderde wederom te Crentberch / ende trock nae Lintdorp by Ratinghen/ twelck int Leger groot naedencken causeerde. Ende int raetslaghen/ werter gheseydt vanden meesten hoop/ datmen daer by soude blijven liggen tot dat het ontset quame/ ende datmen dan soude aftrecken / midts datse ghebreck van Ruyterije hadden / ende dat de Schanssen niet houbaer en waren. Andere meynden datmen niet af en behoorde te treckē/ maer met een stercke Schansse hem te bevrijden/ ende het ontset te bevechten: Ende dese opinie wert int eerste gevolcht. Maer Corput/ Hottinga / ende den Luytenant van Rinswouden/ warē van advijse datmen voor de Stadt sommighe Schanssen behoorde te versterken/ alleenlijck om die van binnen te verbieden eenige provande in te crijgen/ eñ die met Edelen/ Borgeren ende Lantvolc te besetten/ weynighe Vaendelen Soldaten daer onder/ oock schepen ende jachten op de Riviere bestellende/ eñ datmen alsdan metten gheweldighen hoop den vyant behoorde onder dooghen te trecken/ sonder te verwachten dat hy ontrent de Stadt quame/ om hen te slaen inde engde der morassen/ ende andere voordeelen/ ofte op te houden: Want die haren vyant aen een Stadt die sy beleghherden / verwachtet hadden/ waren van binnen soo wel beschadighet / als van buyten/ eñ seldē tot een goet eynde gecomē. Dese meyninge wert vanden Veltoverstē/ eñ der Gedeputeerden der Ridderschappen eñ Steden voor de sekerste ghehouden/ ende wert besloten ghevolcht te worden.

Ontset van Deventer verstropt.

Discours der beleggheers op ontsetde [illegible] wende.

Maer corts daer nae quam daer tijdinghe/ dat Jan Stuyper van wt de Vegdije

met

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. met ontrent drie hondert mannẽ over Rijn was ghetoghen/ ende met subtijle snellicheyt te Lintdorp (daer Schoonauwer met ontrẽt elfhondert hem vereydẽde was) alle den hoop verascht/ geslagen eñ verstropt/ hadde/ dẽ meestẽdeel noch õgeweert zijnde: Want onlancx te voren haddẽ acht gesellen een menichte van wapenen (die hen in een schip toeghesonden waren) ontrent Colen afghenomen/ ende brochten tselfde met hasten den Rijn af tot Nimmeghen.

Diversche voorslaghen ende aenslaghen waren daer noch ghepleecht/ oock wtvallen / ende eenen aenslach teghen Corput voort Tolhuys / ende diergheliicken: maer om der corthept wille hebben wy tverhael hier van naghelaten.

tGarnisoen vã Deventer hebbẽ oorsaken van daer over te gheven den xiij. Novemb.

Ten lesten als de belegerde hoorden van de doot van Don Jan/ ende dat haer ontset gheslagen was/ ende bevreest zijnde / midts dat sy grooten moetwil ende overlast tegen de Borgheren gebruyckt hadden/ ooc mede dat sy weynich buspoeder hadden/ ende dat sy oock saghen dat Corput met syn graven voortvoer / ende dat hy na by was om de contrescherpe door te slaen / ende alsoo het water af te latẽ/ om daer na de selve te moghen sapperen ofte graven/ ende alsdan te doen springen/ eñ oock om met eenen bedecten wech aende bresse te comen/ so hebbẽ sy ghedocht datse haer eere genoech betracht hadden/ ende wilden mettẽ beleggeren verdragen/ hoewel alle haer bressen qualijc te winnen waren/ ende datse de selve wel gherepareert hadden / behalven noch haer voordeelen vande groote bedeckte strijckweeren/ ende oock datse noch gheen groot hongers noot en haddẽ/ want daer genoech te coopen was voor gelt/ eẽ mudde Corens ten hoochsten veertich Guldens geldende.

Waeromme sy aendẽ Grave van Rennenberch den xiij. November schreven om stilstant van wapenen/ eñ de handelinge duerde totten xix. toe. Die van binnen (soo wel Borgeren als Soldaten) eyschten voorderlijcke conditiẽ. Waer op Corput raede datmen het so goeden coop niet gevẽ soude / eñ datmen maer eenẽ halvẽ dach na synẽ sinne soude laten schieten/ hy soudese dan wel anders genade doẽ singen. Maer Rennẽberch sochte een eynde daer van te hebben. Eñ sy besloten dat het Garnisoen soude wt treckẽ met toegeslagen Vaendelen eñ brandende lonten/ ende dat sy sweeren souden in drie maenden tegen de Generale Staten niet te dienen: Datse soudẽ versekeringe doen den ingesetenẽ negens te beschadigẽ: dat sy souden geleydet wordẽ tot Bochelt toe/ opt Rijcx bodem: Dat haerlieden souden wagenẽ bestelt worden/ eñ diergelijcke: Twelc also den xx. November volcomen wert. Ende daer trocken wt beven de ses hondert ghesonde wel gewapende mannen/ met grooter blijschappe der Borgeren. Rennenberch trock daer binnen met ontrent hondert Peerden/ met syn Overste Vaendel/ eñ de Vaendelen van Rinswoude/ Escheda/ Mulart/ Schagen ende Olthof: want mẽ wilde daer geen in hebben dan vande Catholijcken.

Artijckelen vant over ge den van Deventer/ den xx. Novem ber.

Daer na en was de Stadt in geen cleyn perijckel van geplondert te worden: Want het regiment Walen muytineerdẽ om haer betalinge/ die dagelijcx (hoe wel de poorten gesloten waren) lancx de bressen met faveur vande Vaendelen die daer binnen waren/ wt ende in ginghen / die welcke de Statẽ sochtẽ te doen slaen door de andere Vaendelen. Maer door Corputs wijsen ende welbedachten raet wert sulcx voorcomen met eenighe vereeringe: Eñ also vertrocken de Walen wt dẽ Lande/ eñ de andere Vaendelen werdẽ verdeylt in Rennenberchs Gouvernementẽ/ op de Ruynder inde Drenthe te leggen/ ooc in Zeelant/ eñ inde Twente. Eñ Rennenberch troc int Hof nae Antwerpen/ met groote vereeringhe/ aldaer hy wert gemaeckt het hooft vande Finansien/ benefens den Marquis van Havrech.

Als hy daer aldus over syn gheluckighe victorien triumpheerde/ quamen hem dagelijcsche clachtẽ/ dat het Garnisoen binnẽ Deventer mette Borgerije niet accorderẽ en conden/ eñ datse niet veel beter met de Borgerije handelden dan de Duytschen gedaen hadden/ so met overlast/ als met moetwille. Waeromme Rennenberch gedwongẽ wert syn ses Vaendelen daer wt te trecken/ doch op voorwaerdẽ/ dat de stadt den Eertshertoch/ den Prince eñ hem sweerẽ soudẽ/ dat de Borgers Vaendelẽ oprechtẽ/ eñ de generale middelen int werc stellen soudẽ/ eñ hem ooc acte geven dat de Lantschap hem ghedrongen hadde het Garnisoenẽ wt Deventer te nemen/ gelijc hy ooc dede wt Campẽ/ ende dat sy weder souden Garnisoenen innemen alst de hooghe Overheyt versoecken soude. Alles onder verbant van hare persoonen ende goeden/ de selve submitterende met represalitie/ oft anders tot reale executie/ waer van sy acte gaven.

Garnisoen wt Devẽter eñ Campen op conditie ghenomen.

Hoe dat die van Groeninghen de Ghesanten vande Ommelanden in haer Stadt ghevanghen hadden / ende te vergheefs daer hadden ghesonden gheweest/ de Heere van S. Aldegonde/ met Doctoor Sille/ door den Eertshertoch Matthias/ dat is te voren verhaelt. Tsins hadde den Eertshertoch haer verschillinghen voor hem geroepen/ daer over last gevende den Prince van Orangiẽ/ den Grave van Swartsenborch/ mettẽ Raetsheere Liesvelt/ ende Jacob Yman/ by de welcke den derthiensten Mey gheraemt werden eenighe middelen van accoorde/ die den Eertshertoge den vierentwintichsten October bevestichde/ inhoudende als volcht.

Verdraghen tusschen die van Groeningen ende Ommelanden/ de xxiiij. Octobris.

Dat partijen souden verlaten alle weghen van feyte/ ende haer differenten stellen aen Recht ende Justitie/ ende dat voor Commissarisen/ die hen wt den Rade van State/ Secreten Rade/ oft grooten Rade van Mechelen/ die de selvighe souden eynden binnen twee Jaren. Daerentusschen souden die van Groeninghen ghestelt worden wederomme sonder belet int gebruyck van alle sulcke gheprentendeerde gherechticheydt als sy van te voren/ sonderlinge voort Jaer M.D.Lxxj. ghehadt haddẽ. Desgelijcken souden de Ommelanden weder comen int vry ghebruyck van alle hare

1578. goederen/ die nv mochten becommert wesen/ met restitutie van alle de reste vande ghevanghenen/ oock Bertel Entes/ met alle haer schriften ende Protocollen/ etc. De executie hier van wert den Grave van Rennenberch belast.

Die van Groeninghen namen dese ordinantien in Januario daer nae aen/ eñ ontsloeghen de ghevanghenen/ ende ooc Bertel Entes onder cautsie. Desghelijcx deden ooc de Ommelanden: Maer haer noch niet wel vertrouwende / namen sy denaerder Onie aen van Wtrecht/ die corts gemaeckt wert. Twelck die van Groeninghen seer speet/ soo dat sy daeromme noyt daer inne comen en wilden/ so groot was den haet eñ nijt tusschen beyde/ daer wt sproten de oorsaken dat Rennenberch Groeninghen beleghерde/ ende eensdeels bedwanck.

In dit Jaer M.D.Lxxviij. in Junio/ is den Coninc in Spaengien eenen sone geboren/ ghenaemt Philips/ van Anna van Oostenrijck/ Keysers Maximiliaen / ende syn Susters Dochter: Wenceslaus der Conninghinnen Broeder/ die corts daer nae sterf/ was den Peter.

Ordinantie der Staten noyende de Religie ende Politie/ den xxij. April.

De Staten Generael tAntwerpē zijnde/ hebben gheordineert een nieuwe declaratie te publiceren / ghedateert den tweeentwintichsten April/ op de onderhoudenisse vande Pacificatie van Ghent/ ende navolghende verseкeringhe / ende metten vyant niet te handelen / noch te Prediken noch spreken schandaleuse woorden / streckende tot sedicie ofte verminderinghe van de eere diemen den Eertshertoghe / den Prince van Orangien / ende de Generale Staten schuldich ware / midtsgaders de Pacificatie van Ghent alleenlijck te doen sweeren: Waermede sy meynden (so vele in haer was) te behouden ende verseckeren de Roomsche Catholijcken buyten Hollant ende Zeelante/ ende dat na de gesintheyt daer de Landen doe generalijck in waren / hoe wel sy tsins fortselijc/ wt noot des krijchs/ van ander ghevoelen meest geworden zijn. Doe byde voorsz ordinantiē belastende alle Officieren / met alle wterlijcke straffelijcheyt te procederen / teghen sulcke die yet souden buyten Hollant ende Zeelant attenteren teghen de Catholijcksche Roomsche Religie / ofte exercitie van dien / met woorden ofte wercken yemanden ter cause vande selvighe te schandaliseren / ende die te straffen als perturbateurs vande ghemeyne ruste/ ten exempel van alle andere/ noemende die schandaleuse acten te wesen/ als te weten/ de Predicatien/ Houwelijck/ Doopsels/ ende andere exercitien/ opde maniere vande Gereformeerde Religie. Als dit Placcaet oft ordinancie (hoewel het seer strenghe/ ende strenger dan generalijck besloten was) ghepubliceert wert/ heeft het niet veel ghevoordert nae der Staten meyninge. Want alsomē alomme inde oorloge/ meest heeft moeten gebruycken het betrouwen/ eñ hem behelpē met het krijchsvolc vā Hollant eñ Zeelant/ ende ander volc vande Gereformeerde Religie/ om datmē dagelicx veel ongetrouwicheyt ende slappicheyt onder de andere bevont/ principalijc onder de Walen / die om de Roomsche Religie wille Don Jan meest toegedaen waren / eñ datmen ooc om de selfde oorsake/ de Gereformeerde alomme in state ende Officiē sochte te stellen/ also den Coninck wel ghewaerschout was / als die dobbel verbintenisse hadden getrou te wesen/ te wetē/ so wel om haer Religie / die haer ziele / lijf ende goet ghelde/ als om het Vaderlant. Soo ist ten lesten daer toe ghecomen/ dat de Magistraten/ Wetten/ ende Officieren/ ghecoren ende ghewo rden zijn vande Ghereformeerde Religie. Ende inde steden daermen so haest de Wetten ende Magistraten niet en conde veranderen/ ende daer de Magistratē slap/ ende om haer Religie mistrout warē/ heeftmen achthien mannen vercozen/ dien het gantsche Gouvernement vander oorlogen belast werde/ als tot Ghent ende elders by provisie/ dewijle den noot der oorlogen hen daer toe was dringhende. 1578.

Oorsake vande veranderinge der Religie in Nederlant.

Hier door zijn die vande Ghereformeerde Religie so vermenichvuldicht (van alle de omlegghende Landen thuysgelocht zijnde/ tot achterdeel vande Roomsche Religie) dat sy Requesten aen den Eertshertoch Matthias ende den Raet van State in Junio hebben ghegeven/ versoeckende vrye exercitie van Religie/ contrarie de meyninge vant voorschreven Placcaet.

Alsoo in dese Placcaten ofte ordinantien wert verboden/ in gheenderhande gemeenschappen met den vyant te handelen/ ofte correspondentie te hebben in eenigherhande manieren/ oock dat niemant/ Gheestelijck oft Wereltlijck / en mochten spreken/ segghen/ ofte prediken eenighe schandaleuse woorden/ tenderende tot oproeringhe ofte astreck vant respect eñ onderdanicheyt die sy den Gouverneur Eertshertoch Matthias/ den Prince van Orangien/ eñ de Statē generael schuldich warē/ noch yet dienende tot voordeel vā Don Jan/ alles op groote straffe. So was mede voorder geboden/ dat alle de Wethouders/ Magistraten/ ende hare Officieren die onder hare iurisdictie waren / oock Gheestelijcke ende Religieusen (sonder preiudicie nochtans van Privilegien) tot meerder versekertheydt van een yeghelijcken/ om alle wantrouwicheydt te weeren/ souden sweeren/ ende by solemnelē eede affirmeren de Pacificatie van Ghent/ mette declaratie ende assurantie daer nae ghevolcht. Ende daer toe souden sy gehouden zijn/ den Coninck eñ den Eertshertoch Matthias goet eñ ghetrouwe te wesen/ ende met lijf ende goet te assisteren / met wederstant vanden gemeynē vyant Don Jan ende syn Adherenten / houdende voor vyant / die den selfden Eedt souden weygheren ofte wtstellen te doene: ende tegens sulcke wildē sy geprocedeert hebben/ met bannissemente/ aentastinge van goede ofte andersins / soo nae goeden rechte ende redene soude bevonden worden.

Ordinantie van niet te handelen met Landts vyanden ... alle Officieren Ghee[...] ende Werelijcke ... moeten sweeren de Pacificatie van Ghent ... Coninck ... Eertshertoghe.

Wt crachte van deser ordinantie den tweeentwintichsten April in drucke wtgegheven byde Pacificatie van Ghent/ Unie ende onderlinghe versekeringhe / de een den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. den anderen ghedaen/heeftmen alomme de Gheestelijcke persoonen ende andere/ den Eedt doen doen. Maer de Jesuyten alomme/ ende namelijck t'Antwerpen/ hebben gheweygheert dien Eedt te doen/ antwoordende dat sy den Paus hadden ghesworen/ ende die achte Don Jan voor vrient/ hem assistencie doende. Als sy nu hier inne persisteerden (niet teghenstaende groote ende verscheyden perswasien van Gheestelijcke Prelaten der Landen ende andere) soo heeftmen alle de Jesuyten op Sincxsen dach den achthiensten Mey ter Stadt wtghelept/ te Schepe opt Bierhooft/ varende alsoo na Mechelen/ en van daer voorts nae Loven/ daer Don Jan te ghebieden hadde.

Jesuyten weygheren Eedt van getrouwicheyt ende worden t'Antwerpen wtgelept/ den xviij. Mey. 1578.

Dese Secte ghenoech afscheydende van den naem der Christenen/ is eerst ten tijde vandē Hertoch van Alva in diversche Steden in Nederlandt ghewortelt/ ende hebbende t'Antwerpen ghecocht het huys van Aken ghenaemt/ toebehoorende tgeslachte der Schetsen/ die van Aken daer ghecomen waren/ ende dat heerlijcken ghebout hadden/ het welcke de Jesuyten wisten seer bequamelijck te accommoderen tot haren gherieve. Sy waren seer begaeft van den roof van Mechelen/ midts dat sy tegen der Spaengiaerden onredelijckheyt/ ongoddelijckheyt/ ende onmenschelijckheyt (die sy daer bedreven hadden) seer gepredickt hadden/ waer mede sy vercreghen/ dat haer een groot deel vanden roof ende buet tot versoenoffer ghegheven wert. Ende daer nae alsoo veel Spaengiaerden voor Haerlem ende elders verslaghen werden/ eñ quamen te sterven/ so maecten sy die selve Testamenten/ tot versoeninghe van haer aengevochten conscientie/ soo wel van haer achterstel der gagien/ als van haer bueten.

De Magistraten ende Colonellen van Antwerpen/ die de sorghe bevolen was vander Stadt/ en was niet onbekent met wat Eeden sy verplicht waren/ ende wat correspondentien die Secte alle de Werelt door onder den anderen hebben ende houden met anderen/ overschrijvende aen malcanderen niet alleen dat schrijvens weert is/ maer oock alle beuselinghen/ wat in alle Landen Steden/ Cloosters/ ende huysen omgaet/ als wy selve gesien hebben wt haer brieven/ die door schip-breucke ende andere accidenten in onse handen zijn ghecomen: Welcke curieusheyt/ midts deselve de stadt van Antwerpen in sulcken tijde tot achterdeel mocht ghedijen/ soo hebben de Magistraten (volgende het exempel vā veel ander Princen/ Landen eñ Steden) die niet willen lijden/ als onder andere/ den Politijcken grooten Hertoch van Florencen/ Cosmus vā Medices/ eñ meer andere/ die nochtans altijts groote professie vande Catholijcke Roomsche Religie ghedaen hebben.

Jesuyten sorgelijck in alle gemeyn welvaerden.

De Minnebroeders t'Antwerpen hebben oock eerst weygheringhe van Eedt ghedaen; maer door veel persuasien ten derden daghe/ hebben twintich van haer dien Eedt ghedaen/ maer negenthien hebben dien weyghert/ waer onder was den Gardiaen/ die daeromme oock wtgelept werdē: Waer over de gemeynte oproerich werden/ ende wildē die alle wt de stadt hebben. Maer daer werden twee vande oproermakers gevangen/ ende werden daeromme onthalst. Also wert het oproer ghestilt.

Eenighe Minnebroeders t'Antwerpen wt ghesonden.

1578.

Tot Brugghe in Vlaenderen is in Mey een groot schandael onder de Franciscanen ofte Minnebroeders wtghebroken/ door beschuldinghe van eenighe Leecke onder haer/ die sy al te rigoreuselijck castyden ofte capittelden. Dese beschuldichden het Clooster van Sodomijtsche vuylicheydt: Waer over alle de Monicken werden ghevanghen/ wtghelepdt ende gheexamineert: ende by eenige wert tselfde beleden ende bekent.

Monicken in Vlaenderen verbrant in Mey eñ Julio. 1578.

Desghelijcx tot Ghent/ alwaer dat nae Lants ghebruyck ende Rechten/ tegen haer gheprocedeert wert by de Magistraet/ ende daer na met kennisse vant Geestelijck Hof/ ende vanden Hove des Ertshertoge Mathias/ die daer toe committeerde Meester Joos Huysman/ eñ Meester Gillis Wijts/ Raetsheeren inden Provincialen Raet van Vlaenderē. Daer over dat vier Franciscanen/ ende eenen Augustijner Monick ghecondemneert zijnde/ openlijck verbrandt werden tot Gent/ ende echighe ghegeesselt. Waer door dat de vier biddende Ordenen aldaer ter Stadt wt ghebannen werden.

Diergelijcke executie geschiede tot Brugghe in Julio/ over drie Franciscanen ofte Minnebroeders voorseyt/ metten brande/ ende twee werden daer ghegeesselt ende gebannen om de selve sonden/ die welcke beleden/ hier voortijts gehoort te hebben/ door eenighe Italiaensche Monicken/ sulcken afgryselijckheydt in haer Cloosteren ghebrocht te wesen. Om dierghelijcke stucken zijn eertijts in Keyser Maximiliaens tijden aldaer sulcke Monicken verdreven geweest.

In dit Minnebroeders Clooster tot Brugghe was oock eenen Monick/ gheheeten Broer Cornelis Adriaensen vā Dordrecht/ die seer befaemt gheweest is alle de Landen door/ om syn ongheschicte/ onbehoorlijcke Predicatien: Waeromme wy goet gedocht hebben/ wat van syn Historie te melden/ hoe wel ongeerne/ maer nochtans nootelijcke/ om dat door sulcke persoonen haer wederpartije stoffe ghegheven is/ haer ende de Catholijcksche Religie te berispen.

Historie van Broeder Cornelis tot Brugghe.

Desen Monick als hy Anno M. D. xlviij. de Cappe aenghetoghen hadde/ ende seer wel ende wtnemende conde clappen/ ende syn meyninghe bescheedelijcken conde wtspreken/ wert hy terstont een weerdich Predicant gheacht/ eñ in alle syn Sermoonen heeft hy altijt den Gheestelijcken staet boven de Wereltlijcke ghesocht te verheffen/ metter tijt syn toehoorders perswaderende nae syn vermoghen/ segghende/ dat het ongheoude leven hondert duysent mael bequamer was om den Hemel te verdienen/ dan het ghehouwede/ dat altijt onderworpen was becommeringhe ende verachteringhe totter salicheyt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. Ende dagheliicx stelde hy teghen den vleeschelijcken eñ werelts gesinden houwelijckē staet/ de voorderinghe ende bequaemheden die indē reynen/suyveren/onbevleckten Geestelijcken ghesinden maechdelijcken staet gheleghen waren/totten eeuwighen leven: Dat wist hy met so menichderhande argumenten/exempelen ende ghelijckenissen wt te legghen/datter veel ghehouwede eerbare vrouwen cleynmoedich werden/ende groote droefheyt maeckten/ eñ in sware fantasijen vielen: de maechdē namen vele voor/ nimmermeer te trouwen / ende vele weduwen dochten ongheliout te blijven.

Dese ghehoude vrouwen/ om raet ende troost / de andere om in haer voornemen ghesterckt te worden / quamen by hem te biechtē/waer onder vele eerbare treffelijcke schoone vrouwen/ weduwen eñ maechden/ van allen staten waren. Om elck van dese/ ende hem selven oock contentement te gheven/heeft hy verdacht een Ordere/ van dese devotarighe onder haer te stichten/ ende heeft de ongheruste ghehoude vrouwen onderwesen / dat sy noch salich souden moghen worden/ soo sy alleenlijck de gheneghentheydt ofte begheerten tot de natuerlijcke vleeschelijcke wercken des houwelijcx conden wederstaen / maer het werck ofte ghebruyck in hem selven niet : want hy seyde/het werck in hem selven was van Gode gheordineert / maer de bedorven natuere hadde dat alle ontsuyvert met haer quade affectien/ende die moesten sy overwinnen / ende het werck des houwelijcx ghebruycken als oft syt niet en ghebruyckten. Ende soo dit onmoghelijck / ende een onmenschelijcke sake ware/gaf hy raet/ aen die niet jonck ofte schoon en waren/ sy souden dat dickwils aen haren Pastoor biechten / om daer van absolutie te ghecrijghen: Maer tot die hy in syn Ordere van devotarighe begheerde/ seyde hy: Aenghesien sy sulcke inwendige ghebreken niet en conden in haer vleeschelijcke lichaem wederstaen / ware van noode dat haer lichaem ghecastijt werde met wtwendighe straffe ofte penitencie. Als dan de benaude Vrouwen gheerne tot sulcx consenteerden / ende beloofden onder syn ghehoorsaemheydt gheerne haer te begheven/ soo stelde hy haer eenen reghel / van alle Maenden met haer Mans consent tot hem te comen biechten. Ende inde biechte alenskens / op de ghesworen ghehoorsaemheyt / belaste hy haer / hem te biechten alle haer natuerlijcke ende vleeschelijcke gheneghentheden ende wellusticheden/ die sy int houwelijck ghebruyckten / alle ongheveynsdelijck ende onbeschaemdelijck/ hoe platter / grover / hoe beter / op dat hy heur van als mochte suyveren/ absolveren / ende castijden / als een goet Medecijn. Als dan de Vrouwen dit wt benauder herten ende conscientien deden / so seyde hy voorder / dat tot de heymelijcke onkuysche sonden/ diende oock een heymelijcke suyveringhe / reyninghe / ende heylighe descipline / ofte secrete penitencie / die welcke voor de Werelts ghesinde men-

Broeder Cornelis bedenckt een ordere van devotarighe.

schen verborghen werden ghehouden/ om dat sy niet en verstonden noch begrepen wat Gheestelijck was / want sy souden daer in geschandaliseert zijn soo syt wisten: Daeromme moestē sy hem sweeren/ dat sy de heymelijcke discipline / ofte secrete penitencie / noch haer Mans / haer ouders/ noch Gheestelijcke persoonen in biechte/ oft andersins niemanden mochten te kennen gheven ofte openbaren. Nae desen Eedt/ by Gode/ende alle syn Heylighen ghedaen/ nam hy die aen voor een devotarige / ende discipliin-dochter. 1578.

De Weduwen die schoon waren / ende onbevleckt sochten te leven / maeckte hy wijs hoe dat eē weduwe veel meer aenvechtinghe hadde dan de maechden / die alsoo niet ghequelt en waren/ ende daeromme oock veel meer by Gode verdienende: ende dat haren staet om dien strijt/ verre veel verdienstelijcker ware / dan de ghehouwede / die de aenvechtinghe blussen conden: Nochtans moesten sy haer onder syn heymelijcke discipline ende secrete penitentie begheven / om ghedisciplineert te worden / over de dagheliicsche inwendighe vuyle ghedachten/ ende daeromme moesten sy alle veerthien daghen eens voor hem die comen biechten/ oock Eedt sweeren/ van aen niemandt anders dan aen hem die te biechten / ende die heymelijcke discipline / niemanden buyten de devotarighe discipline Dochters te openbaren: ende alsoo werden sy devotarighe.

Op dierghelijcke ende andere manieren/ beroute hy oock de maechden ende jonghe Dochters/ al onder t'deckfel van grooter heylicheyt ende verdienste. Dese drie soorten van Vrouwen-persoonen / dede hy comen tot ghesette daghen / oft alst hem paste /ten huyse van eenighe van syn devotarige/daer toe bequame zijnde/aldermeest ten huyse van Calla de naeyster / dat een achterdeure hadde / daer hy van achter wt syn Clooster / secretelijck ghenoech conde ingaen. Daer zijnde/ dede hy syn devotarighe roepen maecken / ende die draghen inde disciplijn-camer. Ende met groote gravitept / ende solemnele perswasien aengheseydt hebbende / dat sy om haer selven bequaem te maken tot de discipliine tontfanghen / moesten sy haer lichaem ontblooten/ om met alsulcke naectheyt / de beschaemtheyt ende geveynstheyt te verwinnen. Als de Vrouwen (int eerste/ nae veel Prekens) haer dan gheheel moedernaect ontcleedt hadden / soo moesten sy hem de roede selve gheven / ende ootmoedelijck bidden/ dat hy haer sondich lichaem wilde castijden ende disciplineren / twelck hy dan seer Ceremonialijck ende lanckSamich dede/ met een seker ghetal van cleyne slaechskens / die gheen groote smerte en deden / haer allegerende wt oude Vaders boecken/ hoe dat Godt liever hadde de ootmoedicheydt van der Penitencien / die haer naeckt ontcleedt hadden / dan die herdicheyt van slaghen / ende dierghelijcke. Inden Winter als het te cout was om naeckt te ontcleeden / dan moesten

Devotarighe ordere van Broeder Cornelis.

de

1578. de discipliin-kinderen nederligghen op een groot cussen / ende dan nam Broeder Cornelis haer die cleederen achter op / ende disciplineerdese : Alsoo oock soo wel inden Somer de ghehouwede vrouwen / ende andere die niet langhe van huyse mochten wesen. De oudtste devotarigen dede hy de disciplijne wel ontfangen vande Vrouwen vanden huyse.

Als dese ordere van devotarige ende heymelijcke disciplineren van Broeder Cornelis nu veel Jaren gheduert hadde / is die ten lesten ontdect door twee devotarige eerbare dochters / als Betken Maes / en Callekē Pieters. Dese Betken Maes eē eenvoudige maecht van tamelijckē ouderdom wesende / eñ tot discretie nu ghecomen zijnde / midts haer geschickheyt eñ troostelijckheyt / wert deselve gebruyct om siecke eñ krancke menschen te bewaren. Eñ also sy een oude vrouwe bewaerde / die welcke meynēde te stervē / haer badt eñ belaste / dat sy doch als sy int sterven ware / haer wilde een Minnebroeders cappe aen trecken / die daer opt bedde altijt ghereedt lach : ymmers soo het niet wel doenlijc en wære / datse ten minsten haren arm ofte hande daer in steken wilde / op dat sy alsoo stervende / de drie deelen van haer sondē daer mede mochte quijt wesen / ende alsoo maer een vierendeel resterende / om int Vaghevier ghepurgiert te worden. Als Betken dese becommeringhe van dese siecke vrouwe sach / socht sy haer sulcx wt den hoofde te stooten / haer eenvoudelijck wijsende op de voldoeninghe Christi. Maer de vrouwe ghestoort zijnde / ende als het gebeurde dat sy daer nae wederomme vande siecte opstont / ghinck sy dat Broeder Cornelis clagen / die haer daeromme seer schelde ende lasterde / alomme die beschuldigende voor een Ketterse / Erasmiane / eñ Pauline / etc. haer noemende. Waer over Betken haer selven alomme verantwoordende / soo is dat heymelijc disciplinerē daer door opēbaer ghewordden.

Een tijt daer nae / Calleken Pieters oock haer schandaliserende / in eenighe lichtveerdicheyt die sy aen Pater Cornelis ghesien hadde / zijnde een schoon jonge dochter / van een deuchdelijcke Weduwe / die wt enckel eenvoudichheyt onder dese devotarighen ghecomen was / daer Broeder Cornelis seer veel moeyte mede ghehadt hadde / ende niet heel tot het naeckt ontcleeden en conde gebrenghen / voor dat sy het de ander maechden te voren sach doē / ende wt enckel eerbare schaemte int eerste in onmacht viel. Dese haer verlaghende van Broeder Cornelis lichtveerdicheyt / begeerde sy onderrichtinghe / die Broeder Cornelis haer wt oude boeckē dede / ten bestē dat hy conde. Maer sy noch ongherust zijnde / versocht breeder bewijs wt de heylige Schrift / van dat heymelijck diciplineren / daer hy eenige passagien der Schrift (van Gheesselen sprekende) op voort brochte. Maer sy geschickt zijnde / eñ haer daer mede niet contenterende / wert sy vā hem ooc voor eē Pauline / Erasmiane / eñ Ketterse gescholden. Waer door sy haer ginck in biechte beraden metten Gardiaen vant Clooster. Ende van hem beter bericht wesende / ooc om het Clooster niet te beschamē / bleef sy wt de ordere. Want welcke hem Broeder Cornelis seer hoorende / dede hy haer int verwaten / ofte excommuniceerde haer. Ende noch niet te vreden zijnde / was hy noch met haer ende Betken Maes besich op synen Predickstoel / soo vele dat sulcx den Magistraet van Brugghe ten lesten ter ooren quam / die daeromme dese Dochters voor hen ontboden / ende deden haer examineren. Eñ als de Magistraet van alle het effect vant voorgaende int breede wel gheinformeert waren / by diversche ghetuygenissen / hebben sy tot beschermen haerder vrouwen ende dochteren eerbaerheyt / over desen Broeder Cornelis gheclaecht aen synen Oversten / die hem Anno M. D. Lxiij. wt Brugghe versonden hebben nae Yperen. 1578. *Broeder Cornelis wt Brugge ghebannen / Anno 1563.*

Na drie Jarē / Anno M. D. Lxvj. also nu de beroerten inde Nederlanden begonst waren / is Broeder Cornelis sonder oorlof weder tot Brugghe ghecomen. Ende op den Predickstoel ghecomen zijnde / heeft hy nefens de wtlegghinghe van synen text / seer gheroepen eñ ghetiert tegen de Magistraet van Brugge / om dese voorschrevē informatien over syn stuc ghedaen. Ende voorts tot voorstaninge vande Inquisitie / ende Placcatē / Concilie van Trenten / ende sConincx begeeren : daer oppe en heeft hy niet alleene op de Magistraet van Brugghe ghetiert / maer oock op de Generale Staten / de Vier Leden van Vlaenderē / geconfedereerde / Edelluyden / ende alle Coninghen / Princen / Heeren ende Potentaten / Gheestelijck ende Weerlijck / ende dat met grousame blasphemien / teghen Godt ende der natueren streckende tot muyterijen / oproer ende twist / vol bloetgiericheyt ende wraeckghiericheyt / ende dat met alsulcke manieren van tieren / roepen / ende stampen opden Predickstoel / soo afgrijselijck / dat dickmael de Honden daer van verschrickten / eñ begondē op hem te bassen / ende het was al van tbloetstorten / hanghen / branden / braden / villen versmoren / delven / ende de kintdragende vrouwen de buyckē op te schrobben / de kinderen daer wt levendich te reypen / ende die teghen de want te worpen : ende dit over de Luterianen / Calvinisten / Herdoopers / Ketters / etc. Ende daer nae noch al met alle ongheſtadichept / dullichhept eñ vuylichept int eynde al wtromēde / met orloove op een vuysten / cacken / schijten / poortvaghen / van syn vuyl beschetten eersgat te willen cussen / wenschende de lieden / eenen stront int kinnebacken / ende diergheliijcken.

Alle de Werelt beschamde hy niet bynamen / als de Duytschen / om dat sy veel leerē hosen droeghen / hiet hy leeren eersgaten / de Enghelsche / Duyvelsche / beschimpende de handelinge van alle omliggende Vorstē / ende ghebueren der Ghereformeerde Religien. Ende teghen de Magistraten der Nederlanden / om dat sy Anno M. D. Lxvij. alomme benoodicht waren open Predicatien den volcke toe te laten / riep hy dat hen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

lieden Lants Previlegien daeromme verbeurt waren/ jae datmen de Previlegien aen een galghe behoorde te hanghen/ ende dat boven dien de inwoonders / soo wel Catholijck als Heretijck/ verdient hadden alle plaghen ende ellenden: somtijts die oock dreyghende / dat den Coninck wt Spaengien comen soude met syn heylige Spaengiaerden/ ende voeren alle het volc vanden Lande/ al gheketent/ ghebonden/ ende gestropt te schepe in Indië ende elders/ onder de Turcken voor slaven/ ende diergelijcke/ soo dat syn predicatien bycans een verhael ende Historie was/ van al datter inde Landen rontomme omginck / de Religie ende beroerten betreffende.

Dese dinghen schijnen ongheloofllijcken/ maer overmidts datter van syn Historie ende Sermoenen eenige boecken in drucke wtghegaen zijn/ wil ick den Leser daer toe ghewesen hebben: Ende den autheur daer van protesteert in syn boecken voor Godt ende de Werelt/ nemende opt deel van syn salicheyt/ dat hy daer alomme stelt Broeder Cornelis eyghen selfs woorden/ alsoo hy die ghesproken heeft/ warachtelijck op gheteeckent / dat menighe hondert menschen binnen Brugghe gheattesteert hebben/ ende noch gheattesteert wort. Ende om den Leser van syn manieré van prediken een weynich te onderrechten/ sullé wy van een ofte twee Sermoonen/ syn eyghentlijcke woorden/ soo hy die wtghesproken heeft/ verhalen/ te weten.

Broeder Cornelis Sermoon teghen de Confessie vã Ausborch/ den xv. December 1567.

Den xv. Septembris M. D. Lxvij. hadde hy een nieuwe oorsake/ om te bassen/ bulderen/ ende ghebaren/ in synen Predicstoel/ midts dien dat int leste van November t'Antwerpen gecomé waren wt Duytslant Meester Johannes Vorstius/ Meester Cirpacus Spangenborch/ ende Hermanus Hamelmanus/ eñ Meester Matthias Flaccus / Illiricus / allegader Leeraers vander Confessie van Ausburch. Hier in was Broeder Cornelis byster ontrust/ roepéde/ tierende ende briesschende/ ende seggende op synen Predickstoel: Ba/ ick soude wel van dullicheydt ende gramschap wt mijn vel springhen/ Ou ba daer zijn nv t'Antwerpé/ in dien Helschen poel/ in dien Duyvelschen afgront/ daer alle vermalendijt fenijn ende stinckende buylicheyt te samen vloeyt/ wederomme nieuwe verraders / verleyders/ bedrieghers / nieuwe schelmen ende booswichten wt de verwatene ofte vervloeckte ende verdoemde Duytsche Landen ghecomen/ ende meenen hier in dese Edele Nederlanden (de welcke haer soo vromelijc in het Catholijcke Kersten gheloove ghehouden hebben/ tot dat de maghere/ drooge/ Duytsche leeren ersgaten heurlieden vuyl bescheten requesten ghepresenteert hadden) heurlieder Confessie van Ausborch in te brenghen ofte in te planten/ Ba siet doch eens/ hoe sy terstont/ als sy ghehoort hebben dat dese vermaledijde Geusen willen veranderen van Religie/ comen geloopen met haerlieder Duyvelsche Confessie van Ausborch/ hey jae juyste/ hoe / wy sittender al nae en wachten/ teghen dat ghylieden comt/ ba al ghereet/ ou ba/ het is wonder hoe ghy so langhe ghebleven syt met v lieder gente Confessie van Ausburch / die eerst soo liefelijck/ looselijck ende bedriechlijck van dien valschen verdoemden/ helschen Ketter/ dien grooten weyffelaer / dien onghestadighen/ dobbelen Pilippus Melanchton ghestelt was/ ende die hy namaels voort met syn Duyvels/ helsch fenijn/ soo gants verdorven/ ende na synen Kettersschen sin vervalst heeft/ dat heur de Swinglianen/ Calvinisten/ ofte Sacramentarisen met de Confessie van Ausborch willen ende connen behelpen ende beschermen: Daeromme ic schijte inde Confessie van Ausborch/ ba den tyt sal noch comen/ dat de Confessie van Ausborch aen een galghe ghehanghen/ ende met slyck ende met stront beworpen sal worden / ja dat alle de Catholijcké haer schijtgat aende Confessie van Ausborch sullen vaghen / ba so siet. Daer riep hy met luyder kele/ ou ba/ die Herdooperije is duysent mael beter dan die Confessie vã Ausborch/ ba Godt schende de Confessie van Ausborch/ ba den Duyvel haele de Confessie van Ausborch / Hoe/ wat meendy/ dat wy dul ende sot zijn/ ende dat wy ons alsoo sullen laten verduyvelen eñ verdullen van dese leren eersgaten / dese Duytsche verraders / dese eerste afvallingen/ ende ballinghen vande heylige Roomsche Catholijcke Kercke / ba ick sal nv alle daghen wel so teghen haer tieren ende ghebaren/ datmen over duysent mijlen van my sal weten te spreken/ ba datter yemant soo stout zy/ dat hy teghen my eens kicke / oft hem teghen my eens roere / ende syn backhuys teghen my tooghe/ ba ick sal hem wel derven mijn tanden laten sien / dat belove ick v/ ba so siet/ ba siet doch eens waermede dat wy nv gheplaecht zijn/ etc.

Den sesten Januario M. D. Lxviij. was Broeder Cornelis wederom in syn sermoonen seer ghestoort ende vergramt op syn Catholijcken/ segghende: Ba wat isser nv weder al te clappen ende te snappen geweest onder v lieden / om dat ick gepreeckt hebbe dat de weerde heylighe Maget Maria/ den Sone Godts / ende haren Sone Jesus Christus/ niet wtgheackt noch ghepist en heeft/ ba hoort en siet/ waer dese simpele slechte liés in ontsticht zijn/ ba ou daer en is geen mensche ter Werelt/ die de weerdighe heylighe Maget Marie/ ende waerachtighe Moeder Godts in meerdere reverentie/ extime ende eerweerdicheyt heeft/ dan ick / ende die daer grammer oft ghestoorder in wert / om dat de Ketters van onsen bedroefden onsaligen tijt / de eere vande weerdighe Moeder Godts soecken te verminderen/ dan ick/ ba daerom houdt v backhuys / ende laet my preken/ alsoo my dat den heylighen Gheest instort / ba/ ick en sal gheen heresije noch ketterije preken/ verstady dat wel ? Ou ba wat botticheyt ende slechticheyt is dit van v lieden/ ba het schijnt dat ghy meent dat de weerdighe Maghet Maria gheen warachtelijcke menschelijcke nature ghehadt en heeft/ ba sy heeft gheackt ende ghepist gelijck ander vrouwen doen/ ou wat meendy/ dat sy het voetsel

Een [illegible] Sermoon van [illegible] de [illegible] Christi/ [illegible] sesten Janu- ario 156[illegible]

voetsel van haer natuerlick lichaem wtghesweet/ ofte door de neuse wtghesnut heeft. Neen Pater Corneli/wy wetē dat wel/ maer ons dunckt dat het van gheenen noot en is daer af te spreken/ va/ en ist ooc/va/hoe wildy dat ick dese vermaledijde Herdoopers anders oft beters haerlieder ongelijc oft heresie betoonen sal/dan dat de weerde heylige Maghet Maria/als na de menschelijcke naturere/ alle andere vrouwen gelijc is geweest/eñ haren Sone/ eñ Gods Sone/ als warachtich mensche oock natuerlijck gebaert heeft/ min noch meer dan als andere vrouwē haer kinderen baren/ wtgeweert dat sy inde geboorte warachtighe Maghet ghebleven is/ Va men mach wel spreken vande menschelijcke figuren ende naturen/alst soo te passe comt/ oft alst noot is/want tis Gods schepsel ofte creatuere/ ende al dat den mensche onder eñ over gaet/is Gods ordinantie/wtgenomen de sonde/ die hebben wy van ons selven/ va laet hooren of hem yemant van v liedē noch meer met mijn prekē moeyen sal/ va so stout niet dat daer noch eens yemant teghen kicke/dat rade ick v wel/ va soo siet.

Om sijn ongestadicheyt te bewijsen/oock om datter doen niet de Religie/ maer wat anders ghesocht wert/so dient hier verhaelt een stuck Sermoons / Anno M.D.Lxxij. doen men de quade efecten vanden thienden penninck speurde/ende seyde.

Broeder Cornelis Sermoon op dē thienden penning. Anno 1572

Hou goelien / en hebbe ick v niet wel ghesept/dat den thienden Penninck de Geusen al int Lant sal brenghen/ wat sullen wy zijn? Jae goeliens al Geus/ tis beter/dan sy zijn in een misverstant/ maer wy sullen wel accorderen/ want sy houden den Coninck voor haren Prince eñ Heere/Jae het sal wel zijn / hebdijt nu niet wel gherockt/ ay ghy Spaengiaerts/Spaengiaerts/ghy maeckt ons al Geus / jae wie soude dit alle ghelooft hebben / datmen so haest soude veranderen/ ic wilde wel om vele dat ick noyt sulcke Sermoonen ghedaen hadde/daer af dat de Geusen een boecxken gemaeckt hebben van mijn Sermoonen. Wat willet werden doch/ ey boose generatie van Spaengiaerts/ hebben wy niet wel betoovert geweest? Heeren van Brugghe siet nu wel toe/ het cost al ons lijf/ indien wy niet en spelen Spaengiaerts wt/ onse kinders geckē met ons/ de Geusen hebbent ons wel gesept watter van comē soude.

Ende daer na op Assentioens dach.

Dit Sermoon dede hy als den Wiele vp dē Grave van Hoorne uitge[illegible] was.

BA goe liens/ist nu niet wel getiende penninckt / ende ghecatseert/ va wat eenen Bril heeft onsen Coryn nu/can hy daer wel wt sien? ick gheloove wel neen/ va soo soudemen thiende penninghen/ datter een nieuwe Natie coemt om die te weeren / ghelijck te Vlissinghen/ va tjan ten zijn gheen Geusen/ ende ick rade u dat ghyse gheen Geusen en heet/tjan het zijn vrome lieden/datse so zijn/ dat hy nu een stocxken neme ende springhe daer nae/ maer va het isser een weynich te breet/hy en derffer niet comen/hy mocht onder weech blijven/ ey/ey/ ist nu niet wel ghespaengiaert/ja ghebaerlicke Duyvelt.

Dit was syn daghelijcsche maniere van preken veel Jaren/tot nv M.D.Lxxvj.geduert hebbende/ tot dat hem tprekē verboden wert/ende dat tClooster (als gesept is) verstoort wert. Hy heeft noch eenē tyt lang daer nae ellendelijcken ghequeelt/ met verscheyden sieckten/ ende ten lesten is hy ghestorven Anno M. D. Lxxxj. ofte M. D. Lxxxij. binnen der Stadt van Brugghe.

Den Leser mochte verwonderen hoe hy hoorders creech/ maer eenige deden dat wt devocie/ andere wt haet ende nijt die sy de Ghereformeerde Religie droeghen/ die hy seer opentlijc bevochte/de derde om wt suspitie te wesen/eñ veynsdē Catholijcx te zijn: eenen grooten deel quamen daer wt spot/eñ om wat nieus te hooren. Aldermeest is te verwonderen / dat een Magistraet ende Lantsoverheyt sulcx heeft willen lijden. Maer lesende den Boeck van syn Sermoonen/salmen moghen sien voor ooghen/ den sorchlijcken ende ellendighen staet daer alsdoen dese Nederlanden in waren / als dat niemant eens kicken oft spreken en dorste/ om dat syn Sermoonen alle tot achterdeel vande Ghereformeerde Religie waren/ eñ tot voordeel vande Pauselijcke Roomsche Catholijcke/ ende tot bevestinghe van het Spaens Regiment/ noemende de Spaensche Soldaten/ heylighe. Maer boven al is nochtans te verwonderen/ dat de Gheestelijckheyt / ofte goede Roomsche Catholijcken haer saken met sulcke beestelijcke instrumenten hebben willen wtvoeren/ ende gebruycken sulcken schandeloosen persoon/ twelck schande voor Godt ende de werelt was/ dat den stoel die tot de waerheyt gheeyghent was/ met sulcke schandelijcke personagien/ Predicatien/ jae loghens besmet soude zijn/welcke elcken redelijcken mensche die in eenighe Religie yverich is/een achterdencken maken moet vande selfde Religie/ om datmen die geenen beteren ofte eerlijcker voor-vechter weerdich en achtet / selve opreppende veel poincten/ die de wijste Roomsche Catholijcken in dien tijt beter geswegen achten/ die nochtans met een openbare toelatinghe geadvoceert werden/so dat genoech daer mede te kennen ghegheven is / datmen meer socht tSpaensch Regiment dan Religien te bevestigen. Sonder twijfel / Broeder Cornelis onnuttichepdt / ende het toelaten daer van/heeft groote afbreuck inde Roomsche Catholijcksche Religie ghedaen. Vele van sijn dagelijcksche auditeuren/ ende vande eenvoudichste van Brugghe/ jae sijn Devotarigen selve/zijn daer door beweecht geweest/ om haer tot de Ghereformeerde Religie te begheven.

Discours op Broer Cornelis Historie.

Schande der Catholijcken.

Also nu in dit Jaer tot Worms in Duytslant eenen Rijcxdach bestemt wert/soo werden vanden Hertoch Matthias/ eñ de Generale Staten treffelijcke Ghesanten derwaerts ghesonden/onder de welcke de Heere van sint Aldegonde den sevenden Meye een treffelijcke Oratio gedaen heeft voor alle de Rijcx Vorsten/ Staten ende Gedeputeerde/ alwaer hy int corte verhaelde den ellendighen staet ende ghelegentheyt des Nederlants/ tvoornemen der Spaengiaerden/ eñ wat aldaer den Hertoch van Alva/ eñ meer

Rijcxdach tot Worms daer de Nederlantsche Gesanten verschenen den sevende Mey/ Anno 1578.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. andere/jae oock Don Jan door tmannijen aenghericht hadden/ ende wat perijckel den Roomsch e Rijcke daer van aenstaende was/ hen oock waerschouwende voor de aenslaghen die den Hertoch van Alva ende andere ghehadt hadden/ om de Rijcksteden/ als Colen/ Munster ende Emden te incorporeren/ waer door het Nederlantsche vyer haest in Duytslant wtbranden mochte. Waeromme sy baden dat sy het haer wilden ter herten laten gaen des Nederlanders ellenden/ ende die by te staen/ den Don Jan ende syne aenhangers te willen na Rijcx Rechten ende ordinantien in des Rijcx Ban doen/ verbiedende hem met volck/ wapenen/ victalie/ ende munitie gheensins te assisteren/ weder thuys roepende den Hertoch Erich van Bruynswijck/ Polwijler/ ende andere Duytsche Hopluyden ende Capiteynen/ op de verbeurte van alle haerlieder goeden.

Midts dat dese Oratie int Latijn ghedruckt werdt/ so en hebben wy die (om cortheyts wille) niet breeder verhaelt. Waer teghen oock een Apologie tot Luxemborch ghedruckt wert/ geschreven van eenen Cornelis Calidius/ Chrysopolitanus.

Resolutie der Staten van offensive oorloghe te voeren.

De Generale Staten metten Eertshertoghe Matthias/ ende den Raet van State/ hebben (na den slach van Gembloers) geresolveert na de opinie vanden Prince van Orangien/ als dat het langhe dueren van oorlogen/ niet anders was mede brengende dan gewisse verderffenisse der Landen/ somtijts goede/ somtijts quade accidenten barende/ ende datmen een goede offensive oorloghe voeren soude/ opbrenghende sodanighen groote macht/ die genoechsaem ware om de vyant gheheel ende al wt den Lande te verdrijven: Nochtans dat sy so groot niet behoorde te wesen/ dat sy haer vermoghen te boven gingen. Ende sulcken heyrcracht was gecalculeert te costen/ het welck oock verwillicht werdt op te brenghen/ tot de somme van ses mael hondert duysent gulden ter Maent/ sonder de assistentie vanden volcke ofte ghelde/ die de Coninghinne van Enghelant soude doen.

Waeromme sy gheordineert hebben aen Hertoch Hans Cazimirus Palsgrave te versoecken/ om drij duysent Peerden/ ende drij duysent voetknechten aen te nemen. Tot dien eynde deden sy het ghelt aen sijn Commissarisen inde Franckfoortsche Marct van half Vasten betalen. Oock corts daer na sonden sy gelt in Duytslant voor duysent Peerden/ onder den Grave van Swertzenborch/ voor vijfthien hondert onder den Marquis van Haurech/ voor noch ander duysent onder Wolmerenckhousen/ ende noch duysent onder den Baron van Schinck/ ende een Regiment voetvolck onder den Colonel Lazarus Muller.

Bestellinge der Staten.

Boven dese waren sy noch wt Enghelant verwachtende (nae den contracte hier voren verhaelt/ ende by den Marquis van Haurech besloten) vijf duysent voetvolcx/ ende duysent Paerden. Maer terwijle de Coninginne van Rade veranderde/ meynende de Staten meerderen dienst te doen/ werdt den voorsz Marquis van Haurech weder derwaerts

De Coninginne van Engelant sent de Staten gelt aen Cazimirus/ in stede van volck.

1578 ghesonden/ die metten Heer van Famars alsoo daer ghehandelt heeft/ dat inde stede van het Krijchsvolck/ de Coninghinne soude in gelde tellen tachtich duysent Angelotten/ aen Hertoch Jan Cazimirus/ om twee duysent Peerden/ ende drie duysent voetvolck meer op te brenghen/ het welcke soude sijnen eyghenen persoone doen afcomen om die te voeren/ dewijle de eerste bestellinghe niet groot ghenoech en was om af te comen/ nae eysch ofte reputatie sijns persoons.

Oorsake der achterdencken en oneenicheyt onder de Nederlanden/ door de stercke contracte van Cazimirus.

Dese veranderinge der Coninginne (sijnde den standt haerder saken wel passelijck) werdt van eenighe Provincien ende Staten die de Religie meest toeghedaen waren/ onbedachtelijck goet ghevonden/ meynende die daer mede te stabilieren. Maer de Prince van Orangien/ ende andere voorsichtighe Heeren/ hebben daer seer teghen gheweest/ in soo vele dat sy haer selven schenen suspect te maken der voorschreven Coninghinne/ den Hertoch Cazimirus/ ende die vande Religie. Maer recht also de wijste dat voorseyt hadden/ soo heeft dat terstont gebleken/ ende onder haer een groote achterstel ende jalousie ghecauseert ende ghebaert. Want het heeft de Walsche Provintien/ ende d'andere die meest de Catholijcksche Roomsche Religie toeghedaen waren/ doen achterdencken/ als oft den Prince van Orangien/ ende die van Hollant ende Zeelant mette Coninginne van Engelandt/ door den persoon/ macht ende middel van Cazimirus/ eenighe conqueste oft veranderinghe van Religie voorgenomen hadden/ soeckende onder haer de Landen te deylen ende eyghen te maken/ onder decksel van Religie/ ofte ten minsten haerlieder authoriteyt inde Landen te stabileren/ dat sy van gheenen aensien neffens haer wesen souden: daer het haer inder waerheyt meest om gedaen was. Welcke oorsaken van achterdencken/ den Prince ende andere geerne geweert ghesien hadden/ soo vele het mogelijck was. Want tselve den Catholijcken oock oorsake ghegeven heeft van met Vranckrijck te handelen. Ende de Walsche Provintien hebben daeromme haer contributien ingehouden/ oock veel ander voorslaghen voorgenomen/ ende d'ander Provintien int contribueren onwillich ghemaeckt/ ende oneenicheyt gecauseert/ also hier na verhaelt sal worden.

Alsmen de tijdinge van de nederlaghe der Staten volck by Gembloers in Vranckrijck vernomen hadde/ heeft den Hertoghe van Anjou/ des Conincx broeder in Nederlandt gesonden de Heere de La Fougere/ ende sijnen Secretaris aende Staten/ om (door sijn medelijden) haer van dat ongheluck te beclaghen/ ende haer te presenteren sijnen persoone ende middelen tot haren bystant: Het welcke den Staten so wel heeft bevallen. In welcke beleeftheyt hy noch meer continuerende/ ende groote diensten aenbiedende (sijnde vele mijn jalours over de contracten van Engelant ende Cazimirus) heeftmen hem ten lesten gehoor ghegheven. Ende alsoo nae Vranckrijck by de Staten gesonden waren den Baron van Aubigni/ ende de Heere van Mansaert/ om alle officien van danckseggen by den Coninc ende sijnen Broeder te doene/ neffens dat den

Handelinge metten Hertoghe van Anjou/ om de Walsche Provintien en Staten alle achterdencken te weeren.

Lande

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. Lande mochte dienstlijck wesen / hebben de Walsche Provincien ende andere so vels onder de Staten vermocht ende vercreghen/ datmen metten voorsz Hertoch in handelinghe ghetreden is/om haer ende de Fransoysen mede wt alle achterdencken te stellen/ eñ daer mede te bewijsen /datmen niet anders en sochte dan de Landen van haren vyandt Don Jan/ ende vanden Spaengiaerden te bevrijen.

Den Hertoch van Anjou comt tot Bergen in Henegouwe den xij. July.

Alsmen noch in handelinghe stondt/ heeft den Hertoch van Anjou selve/om sijnen goeden wille te bewijsen / den twaelfden Julij met cleynen state hem begheven inde Stadt van Bergen in Henegouwe: Alwaer hy eerlijck vanden Grave van Lalain (aldaer in Henegouwe Gouverneur zijnde)ontfangen/ ende oock van Staten wegen wel onthaelt is gheweest/van waer hy na Antwerpen by de Staten Generael gesonden heeft sijn Gesanten/ Heer Loys d'Amboyse/ Marcgraef van Revel/ Baron van Bussy/ met de Heer van Neuffille/eñ van Monducet/etc. Middelertijt hebben eenige van sijn Krijchsvolck ten dienste vande Staten/ het Casteel van Haurech belegert eñ beschoten/ende die van binnen ghedwonghen haer op te gheven den xxvj. Julij. Ende voorts leyde hy Garnisoenen inde verlaten stedē van Soingni/Maubuge ende Reulx/ende daer ontrent.

Terwijlen dat den Hertoch ontrent de Frontieren meer volcx vergaderde/gebeurde in een Dorp ghenheeten Becourt/een iammerlijcke sake/ schrijvens weerdich/ twelck wy daerom hier sullen verhalen. Een Capiteyn gheheetē le Pont/welcke met sijn vaendel daer in was ghelogeert/ ende hadde hem gheforeert ten huyse van eenen deghelijcken Lantman/ gheheeten Jan Milet/welcke dry schoone dochters hadde/ dese verliefde op de outste Maria genoemt/ out ontrent sesthien jarē/die haer seer benaerstichde om hem wel te dienen/ ende soo te schouwen alle voorder Krijchsgewelt. Welcke hy vandē vader (met hem over Tafel sittende) ten houwelijck eyschede: Eñ alsoo hem de vader sulcx heuselijc ontseyde/ werdt hy so verstoort/ dat hy den Lantman wt de camer dreef/ eñ verkrachte de dochter: het welcke oock sijn Soldaten hem nae deden. Daer nae ghebeurdet dat hy eens weder ter Tafelen sittende/ eñ de dochter by hem/met haer noch spottende/dwelck de dochter(die niet dan wrake over haer eere en sochte)also ter herten ginck/dat sy(terwijle dat den Corporael dē Capiteyn Pont wat bysonders inde oore seyde ende hy over sulcx omme sach)een mes nam/ dat by haer lach/ ende stack hem daer mede het herte af/so dat hy doot ter aerden sanck: Eñ liep daer over wech/tselfde haer ouders aenseggēde. Maer sy wert vande Soldaten vervolcht/die haer aen eenen Boom bonden/ ende alsoo ter doot toe met haer Roers doorschoten. Daer vader ontloopen zijnde / vergaderde de omleggende Dorpen/welcke over sulck een daet vergramt zijnde / hebben alle de Soldaten daer ontrent beset ende omringhelt/ ende al vermoort/datter qualic yemant van quam/ een rechtveerdich oordeel Gods.

Een heerlic/ nochtans iammerlijck feyt van een verkrachte dochter/ eñ haer doot.

Dierghelijcke eerbare vromicheydt der Vrouwen isser vele gebleken inde Nederlanden/gheduerende de oorloge. Onder andere noch een ontrent Ryssel/alwaer een Spaens Capiteyn ten huyse daer hy geforeert was/ meynde een Advocaets dochter te verkrachten/terwijle de moeder ende ander volc eensdeels ter Kercken/ oft by hem wtghesonden waren. Maer alsoo hy daer mede besich was/ eñ de dochter haer weerende/ creech sy haer mes/ofte oock sijnen Poingiaert inde hant/ ende stac hem achter inde lendenen/ ende behielt alsoo haer eere. Doch de Capiteyn noch eenige dagen daer nae levende / creech hy een edel oft eerlic berouwen/ ende haer sijn doot vergevende/ wenschede haer voor sijn wijf/ om haer eerbaerheydt wille/ ende gaf haer by Testamente alle sijn goet.

1578.

Een Advocaets dochter behout haer eere/ eñ doorsteeckt haren verkrachter.

De Ambassadeurs voor ghenoemt/ vandē Hertoch van Anjou/ handeldēde t'Antwerpen metten Staten Generael/ hebben den derthienden Augusti besloten dryentwintich Artijckelen/inhoudende als volcht.

Tractaet tusschen den Hertoge van Anjou ende de Staten der Nederlanden/den xiij. Augusti.

1. Dat den Hertoch de Staten soude bystaen met sijn macht eñ middelen / tot haerder verlossinge vande groote tyrannijen der Spaengiaerden / ende invasien van Don Jan.

2. Te weten/dat hy soude op brengē totte oorloghe thien duysent voetvolcx/ende twee duysent Peerden/ op sijne costen voor dry maenden/ de eerste maent soude wtgaen den lesten Augustus loopende/ voor den oncost vande oplichtinghe.

3. Ende soo binnen dien tijde de oorloghe niet geeyndicht en ware/ soude den Hertoch noch continuerē met vijf duysent voetvolcx/ ende vijf hondert Peerden.

4. Hier over accorderende/ gaven hem de Staten den Titel/ Van Beschermer vande vryheyt der Nederlanden, tegen de tyrannye der Spaengiaerden/ ende haer adherenten/ eñ voor sulcx wilden sy hem doen openbaerlijck wtroepen.

De Hertoch van Anjou gedeclareert Beschermer der Nederlantsche vryheyt.

5. Tot verseker inge van beyde partijen/ eñ onderhoudinge van vrientschappe met de Coninghinne van Enghelant/sullen tsamen trachten een alliantie met de selvighe Majesteyt in te gaen / daer by voeghende den Coninck van Navarra/ ende Hertoch Cazimirus/ende andere.

6. De Staten sullen reciproquelick haer verobligeren/den Krijch gheeyndicht zijnde met gelijcke fortsen ende conditien den Hertoch te assisteren/teghen alle ende eenen yegelijcken/ die hem souden willen bespringhen/ wtgenomen t'Keyserrijck/ t'Coninckrijc van Enghelant/ende andere gealieerde der Staten Bontghenoten.

7. Oock so hy eenighe oorloghe aenvinge met advijs der Staten/ende na Previlegien vanden Landen (welverstaende dat hy geen oorloge aenveerden sal ter causen vande Religie) ende inde teghenwoordighe oorloghe/ zijnde des Hertochs heyrcracht gevoecht by der Staten Krijchsvolck/ den Hertoch daer zijnde in persoon/ sal daer eerst ghenoemt worden/ende daer het opperste ghebiet hebben/als beschermer der Nederlantscher vryheyt/ghelijckelijck ende mette voorschreven Staten/die gheprefenteert sullen worden by

haren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. haren Generael. Den Hertoghe daer in persoone niet zijnde/ sal den voorschreven Generael der Staten alleen ghebieden.

8. Nopende het Gouvernement der Landen/ sal geheelijck blijven inde handen vande Staten/ eñ die daer toe zijn gheordineert/ als den Eertshertoch Matthias/ ende Raet van State.

Artijckelen des Tractaet met D. d'Anjou.

9. Alle particulier Tractaten/ inbrengende materie van mistrouwen/ belooft dē Hertoch dat hy gheen maken en sal/ noch perticuliere intellegentien aenrechten/ met eenige Provintien/ Steden ofte personen/ sonder toestaen der Staten Generael. Desghelijcx oock de Staten en sullen niet doen tot prejuditie vanden Hertoch ofte desen tractate.

10. Daerenboven beloven ende verbinden haer de Staten Generael/ dat ingevalle sy hier namaels souden willen aennemen eenen anderen Heere ofte Prince/ sy hem boven alle andere prefereren sullen/ onder sulcken voorwaerden als hem alsdan soude moghen voorghedraghen worden.

11. Ende tot dien eynde souden haer de Staten Generael vergaderen binnen dry maenden/ naer dat den Krijch sal gheeyndicht wesen/ oft eer/ so het mogelijck zy/ om daer van te resolveren.

12. Tot versekeringhe vanden Hertoch/ zijn de Staten te vreden hem in handen te leveren Steden te voren belooft tot sijn versekertheyt/ vertreck eñ ghemack van sijn gewonde ende siecke/ te weten/ Quesnoy/ Landrechi ende Bavays: Welverstaende/ so den Hertoch conde nemen vandē vyant een vande Steden van Marienborch/ Philippeville/ oft Binche/ die sal hem ghegeven worden in stede van Bavays/ tot sijnen keure.

13. Om de voorschreven steden aenden Hertoch te doen leveren/ sullen de Staten Brieven gheven/ ende alle uterlijcke devoyr doen.

14. Daerenboven alle steden/ plaetsen eñ stercken/ ghelegen over de Mase/ die tegenwoordelijck niet en zijn/ noch hebben gheweest vereenicht met de Staten/ sedert de Pacificatie van Ghent/ als Borgongien eñ Lutzemborch/ die sullen moghen ghenomen worden byde Wapenen vanden voorschreven Hertoch/ tzy alleene oft verselschapt met Staten Krijchsvolck/ sullen blijven onder de macht ende gehoorsaemheyt des Hertochs/ sijn leven gheduerende. Eñ na sijn afsterven sullen de gheconquesteerde Steden/ ende die hy tot sijn versekeringhe sal ontfanghen/ erven sijn manlijcke oyren/ van wettelijcken Bedde/ ende gheen andere/ waer van sullen ghegheven worden alle versekeringhen van Brieven ende Obligatien.

15. Maer de Steden/ plaetsen eñ Fortexessen/ die vereenicht gheweest zijn met de Staten/ sedert de Pacificatie van Gent/ die sullen blijven toebehoorende de Staten/ ingheval le sy moghen worden gherecouvreert in eenigher manieren.

16. Nopende de steden ende plaetsen nu niet gheassocieert mette andere/ die haer selven met vrijen wille overgheven sullen moghen/ ende niet met Wapenen ende beleggen ghedwongen/ oft by intelligentie ende compositien/ zijn de Staten te vreden/ dat den voorschreven Hertoch mede deelachtich van de helft der selvigher conquesten sal zijn. 1578

17. Niet te min in de aenbiedinghe/ dat rebourserende by de Staten de costen ende onderhout vant oorlochsvolck/ ghedaen byden voorsz Hertoch voor de Generale bescherminghe des Vaderlants/ de voorschreven Steden hem belooft tot versekeringhe/ haer weder overghelevert sullen worden.

18. Oock aennemende de voorschreven Staten de aenbiedinge by den Hertoch haer ghedaen/ hem te verclaren (gelijck hy alreede in effect hem verclaert heeft) vyandt van Don Jan ende sijn aenhanghers/ gelijck sy oock aennemen de ampliatie vant selfde Artijckel/ vyant te zijne van alle die/ die de Staten vanden Lande houden ende achten sullen voor vyanden/ principalick de Spaengiaerden/ haer Adherenten eñ gesellen/ waer van men sal doen drucken Acten Publijcque, ende solemnele/ in forme als de Staten sullen ramen.

19. Boven dien dat dē Hertoch niet overbrengen sal vreemt Krijchsvolc/ anders dan naturale Fransoysen/ in ghetale voorseyt/ behalven sijn Guardie van Switsers ende huysghesin/ ten ware dat anders by de Staten versocht ware.

20. Den Hertoch sal beletten/ so veel mogelijck zy/ dat geen hoopen Fransoysen noch andere/ trecken ter hulpe der Spaengiaerden.

21. Dat des Hertochs oorlochs volc tot hulpe der Staten sal gebruyckt worden met gemeyn advijs/ tot meest profijt des Lants/ seer bedanckende den voorschreven Hertoge vande vyantlijcke feyte alreede der Landen vyanden bewesen: Welverstaende/ dat den Hertoch noch de Staten/ deen ofte dander/ niet sullen mogen handelen van vrede metten Coninck van Spaengien ende vyanden/ sonder weten ende toestaen deen vanden anderen/ ten ware de Staten gheduerende de Maent van Augustus/ mochten eenen versekerden ende goeden Pays sluyten tot haren contentemente/ ende niet zijnde tot achterdeel vanden Hertoge/ sijn dienaers/ noch van sijn Bontghenoten: Maer also dat gheduerēde de maent van Augustus/ Don Jan overlevere in handen vande Staten/ Limborch/ Ruremonde ende Deventer/ met alle de Steden over dese zijde der Mase/ bespreekende dat daer in sullen begrepen wesen den Hertoch/ ende alle die in desen tocht eñ handelinghe sullen ghedient hebben/ desghelijcken oock alle andere Princen ende Potentaten/ die de Staten behulpelijck geweest hebben/ als namelijck/ de Coninginne van Enghelant/ Hertoch Hans Cazimirus/ ende andere.

22. Ende soot ghebiel dat hier namaels den Hertoch eenighe oorloghe aenghedaen mochte werden/ ter causen eñ hulpe dē Staten gedaen/ oft te doene/ sullen de Staten gehouden zijn hem te helpen met haer macht ende middelen/ volgende het Artijckel op de materie boven verhaelt. Daerenbovē so den ghenoemden vrede ghetreft werde/ sullen sy bekennen de weldaet vanden selvigen vrede/ naest

1578. naest God/vande handen des voorschreven Hertochs/ eñ sullen hem oprechten alle sijn costē/ die hy ter cause van haer goet gedocht heeft/ eñ boven dien hem noch een verdiende bekentenisse weerdich sijne groothepdt. Waerentusschen/geduerende dē tijt des Vredenhandels/ sullen alle de andere poincten eñ artijckelen verhaelt/ blijven in haer volle cracht/ende terstont volbrocht worden/ende men sal niet ophouden eenighe acten van vyantschappe.

23. Meer so nemē de Staten aen de aenbiedinghe by den Hertoghe haer ghedaen/ nopende de behoudenisse der Steden hem in handen te stellen in sulcken state/dat den inwoonders oorsake sullen hebben haer te vreden te houden/ ende met sulcken goeden discipline/dat die goede gebueren daer exempel aen nemē mogen/onderhoudende haer Privilegien/rechten/ende oude vrijheden/ eñ die wedergevende in sulcken staet van Fortresse ende munitie/ also hy die sal ontfangen hebben/ ten ware sy besprongen ende overweldicht werden vanden vyant/ waer van dat den Hertoch alle versekeringhe geven sal.

Ghedaen ende besloten inde vergaderinge der Staten Generael/den derthienden dach Augusti/ Anno M.D.Lxxviij. in Antwerpen. Onderteeckent Houfflin.

Der Staten Krijchsvolck begint Legher by Riemenant/ in Julio.

Hierentusschen hebben de Staten haer Krijchsvolck alomme vergadert/ ende het Peerdevolck van Swartzenborch eñ Edel Henrick/Bastaert van Bruynswijck/zijn inde Langhestrate in Brabant in Julio aenghecomen/ende hebben begonst eenen Leger te slaen tusschen Liere ende Herentals/ daer een deel Hollantsche/Enghelsche/ eñ Schotsche voetknechten haer by voechden/ zijnde tot Velt Overste gecoren Maximiliaē Hemmilietart/Grave van Bossu/die (ghelijc wy verhaelt hebben) opt Schip ghenaemt d'Inquisitie/vande Hollanders hadde gevangen gheweest/ ende verlost byde Pacificatie van Ghent.

Den veerthienden Juli ghinck den Eertshertoch Matthias Gouverneur der Nederlanden/ desen Legher besichtighen/ ende in ordere stellen/ ende resolveerde dien by Riemenant te beschantsen/ verwachtende de reste van des Hertoch Cazimirus volck/ dat opten tocht was. Sijn Fransoys voetvolck onder den Heer van Artgenlien/ ende andere/waren door Vlaenderen tot de Poorten van Antwerpen ghecomen/diemen gheerne hadde doen nae den Legher passeren/ maer men en conde se daer niet toe brenghen/ovemits sy van haren Oversten Cazimirus last hadden hem in Ghelderlant te ontmoeten/ d'welc namaels de Staten tot seer groot ongherief streckte/ als sy by Riemenant voetvolck van doene hadden/ om Don Jan te wederstaen/ende groote schade aen te doene.

De Heere van la Noue wordt wt Vranckrijck ontboden tot opper Velt-Maerschalc.

De Staten hebben oock gheresolveert op het aengeven vanden Prince van Orangien/ Grave van Bossu/ eñ den Borchgrave van Gent/ door haren middele te versoecken den Heere van La Noue wt Vranckrijck/ om te wesen Maerschalck vant Legher/zijnde geachtet voor eenen vanden cloecsten eñ voornemsten Hooftmannen ende Krijchsverstandighen van sijnen tijden/ het welcke hy thaerder alder begeerte heeft aengenomen/ 1578.
ende is corts daer na int Lant ghecomen.

Der Staten Legher by Riemenant beschanst liggende/ heeft Don Jan die (eer hy stercker werdt) willen besoecken. Als hy nu seer sterck van volck was/ hebbende nieu volck wt Italien becomen/ in als gheschat op dertich duysent mannen/waer onder wel vyf oft ses duysent Peerden waren/zijnde al meest oude ervaren Krijchslieden/ ende keur van volcke. Sijnen Stadthouder Generael was den Prince van Parma/ Octaviaen Gonsaga Generael over t'Peerdevolc/ Pieter Ernest Grave van Mansvelt was Velt-Maerschalck/den Grave van Barlaymont Generael vant Gheschut/ met sijn sonen eñ veel andere Heeren van grooten Adel/ als oock de Graven van Reulx/ van Walckenborch/ ende noch andere wtlandische/ als Don Alonso/Martines de Levia/sone van Don Sancio/ViceRoy van Napels/die eertijts hadde gheweest Generael vande Galleyen van Spaengien. Dese Don Alonso hadde een vaendel van ontrent tweehondert sterc/ daer thien ervaren Capiteynen onder waren/als Don Diego/ ende Don Pedro de Mendoza/ Don Sancho de Levia sijn Broeder/ ende andere. Sijn vaendel was swert/met een Cruycefix/dat tot Napels gewijt ende gheheylicht was by den Kardinael Gesnada. Desen Don Alonso hadde dien dach de avantgarde ofte voortocht op Don Jan begheert/ hopende dat hem die soo wel soude ghelucken als by Gembloers. Don Jan selve hadde in sijn vaendels een Cruycefix/met dit ghescrifte/ In dit teecken hebbe ick de Turcken verwonnen, ende int selve teecken sal ick ooc de Ketters verwinnen. Eñ aldus versiē zijnde/is hy dē lesten Julij met byeans alle syn macht ghecomen ontrent Aerschot/ met voornemen om der Staten Legher op te lichten/ ofte tot den slach wt te locken.

De groote scharmutsel by Rieme-nant/dē eersté Augusti.

Maer de Grave van Bossu den eersten Augustus door sijn Wachte vant Peerdevolck gheadviseert zijnde/ datter ontrent elf oft twaelf Cornetten Peerden aenquamen/ met een groot Esquadron oft slachordene voetvolcx/ die ontrent tneghentich oft hondert dick aentrockē/belaste hy dat der Staten Wacht soude achterwaerts deynsen/tot een plaetse daer hy vijf oft ses hondert Archibusiers bestelt hadde/ de welcke ten lesten door de menichte ghedwongen werden achterwaerts te wijcken/met hulpe ende ontset van eenighe Ruyteren ende lichte Peerden/ doch sonder groote schade: Waer door Don Jans volck verstout zijnde/ deden eenen geweldighen aenval op der Staten Ruyteren ende Cornetten/welcke haer wederstonden/ so nochtans/dat de andere wat voordeels op haer wonnen. Maer daer na gesterct zijnde/ keerden sy soo cloeckelijck wederom/ dat sy Don Jans volck deden de Heye verlaten/eñ trecken na seker Haghen. Eñ also Bossu om de Haghe in te houden/ eenighe Enghelsche voetknechten vant Regiment des Colonels Norrits (die maer een ure te voren int Leger ghecomen waren) met eenighe Schotten gestelt

 stelt hadde/ by het Ribierken streckende tot sijnen Legher/ soo en conde Don Jan niet doorbreken/ niet tegenstaende hy gheduerichlick meer ende meer voetvolcx derwaerts schickte/ om dat te overweldighen: want het grof gheschut wt de beschantsinge dede oock wel sijn devoor als sy wat te na quamen.

Dese scharmutselen duerden van smorghens ten seven uren/ tot savonts tusschen vijf ende ses uren/ zijnde een wonderbaren heeten dach/ soo dat de Schotten ende andere Soldaten haer cleederen wt schoten/ ende in haer hemden vochten/ die tusschen de beenen toebindende/ ende deden sulcken devoor ende weere/ als mogelijcken mochte wesen/ ten respecte van soo grooten menichte/ ende dattet al ervaren Krijchslieden waren daer sy mede te doene hadden. Den Colonel Norits/ een Sone vanden Lord Ryccort/ heeft hem met sijn Enghelsche notabelijcken wel gequeten/ so dat onder hem etlijcke Peerden geschoten werden: Desgelijcx oock Capiteyn Bingam/ Luytenant van Candisch/ die aldaer twee Broeders verloor. Insgelijckē deden oock de Schotten onder Colonel Stuwaert/ eñ andere. Also oock mede de Fransoysche ende Nederlantsche knechtē bewesen alle grootmoedicheyt: want den gront was niet bequaem om de Ruyteren veel te ghebruycken.

Don Jan vertrect met schade/ den tweeden Augusti.

De Staten creghen etlijcke Spaengiaerden ende Italianen ghevangen/ waer by sy verstonden dat Don Jan daer selve met den Prince van Parma in persone was/ met ses duysent Peerden/ eñ twaelf duysent te voete/ die ontrent den avont den selven wech is vertrocken dien hy ghecomen was/ achterlatende (soo men gissede) acht oft thien hondert mannen. De Staten leden oock wat verlies/ onder andere eenige Duytschen van Adel. Veel blameerden den Grave van Bossu/ om dat hy niet met alle sijn macht wt en troc/ achtende dat hy soude met voordel Don Jan gheslagen hebben/ maer sulcx dochte hem niet geraden/ als die hem selven bevant daer toe noch te onversien.

Van daer is Don Jan vertrocken na het Landt van Namen/ hem legherende in een stercke Schantse op den Berghe van Bonghe/ neffens de Mase/ welcke Schantse te voren ghesterckt was by den Ingenieur/ Gabriel Cerbellion/ een vernaemt Krijchsman/ die oock het beworp vant Antwerpsch Casteel hadde gemaeckt/ ende het Fort van Thunis/ twelcke hy oock selfs verlorē heeft.

Arschot in genomen eñ tweemael/ geplondert/ eñ verbrant den sevende Augusti.

Den Borchgrave van Gent heeft den sevenden Augusti daer nae/ van weghen der Staten Aerschot in ghenomen/ daer een Bende Italiaensche Peerdevolc onder Mutio Pagan/ met twee vaendelen Duytschen in waren/ daer al doorsteken werde dat in tijts niet conde vluchten. Eñ als de Stadt gheplondert was/ vertrock hy wederom van daer. Corts daer nae zijnder de Spaengiaerden weder ingecomen/ meynende haer volc te ontsetten. Maer also sy te spade quamen/ waren sy seer ghestoort/ doorstaken de Borghers/ plonderden de reste/ ende staken alomme het vyer inde stadt/ eñ verlietense: maer Loven lieten sy seer wel eñ sterck beset.

Te Valenchijn was in Augustus een misverstant tusschen de Magistraet ende ghemeynte/ waeromme daer ghesonden wert de Heere van Archiers/ door wiens comste de saken meer verbitterden. Maer den Raetsheere Richardot/ welcke nae hem ghesonden wert/ heeft het al ghestilt den xxvij. Augusti/ als sy langhe deen teghen dander in Wapenen ghestaen hadden.

Eer wy voorder vande oorloghe ende Legers sullen spreken/ achten wy noodich eerst te verhalen tgene ondertusschen/ so van vredehandel van Don Jan/ als voorvallende oorsaken om Religions vrede te proponeren/ gepasseert is/ daer verscheydelijcken tegen gesproken wert vande Provintien/ deen tegen dander/ daer wt haet/ nijt ende achterdencken/ de oorsaken van Malcontentement ghenomen werden/ het welcke soo grooten ghelt/ Leger ende Krijchsvolck vruchteloos maeckte.

Propositie van Vredehandel met Don Jan bijde omliggende Potentaten.

Terwijle de oorloge aldus begost/ de Leghers vergadert waren/ ende de saken dus in achterdencken stonden/ so hadden de omleggende Potentaten (om alle verbreemdinge der Nederlanden van haren Lantsheere/ als saken van quaden exempel/ eñ materie van onruste te vermijden/ ende om tvyer der oorloghen in Nederlandt te blusschen) gesocht eenen vrede in Nederlant te maken. Tot welcken eynde de Keyser daer gesonden hadde den Grave van Swertzenberge: De Coninck van Vranckrijck den Heere van Bellieure: De Coninghinne van Enghelant den Heere van Cobham/ met Heere Fransoys Walsinghem/ Riddere/ haer Majesteyt bysonderē Secretaris/ statelijc verselschapt. Ende als dese beyde pertijen seer totten vrede vermaent hadden/ hebben de Staten conditien ofte eysch voorghestelt.

Bestaende hier in. Dat alle haer doen sedert Don Jans vertreck nae Namen/ soude bevesticht/ ende als wel ghedaen ghehouden werden/ ende de wijle sy in het contract metten Hertoch van Anjou besproken hadden/ den tijdt vanden gheheelen Maent van Augusto/ dat Don Jan daerentusschen wt alle de Nederlanden soude vertrecken/ ende overleveren de sterckten ende steden in handen vande Staten: Dat den Eertshertoch Matthias Gouverneur soude blijven/ ende alles int werck ghestelt werden na luyt der Pacificatie van Ghent: doch tstuck vande Religie (zijnde door den Krijch nu so verre inghebroken) soude blijven totte decisie ofte wtspraeck vande Staten Generael/ om na gheleghentheydt ende eysch der saken daer in te versien: Dat de ghevangenen/ oock de Grave van Bueren los gelaten worde/ ende dat int contract mede begrepen souden zijn de Coninginne van Engelant/ de Hertoch van Anjou/ de Coninck van Navarre met haren Bontghenoten/ Hertoch Hans Cazimirus/ ende alle die den Staten eenighe hulpe hadden bewesen.

Om sulcx in te willighen/ baden de Staten de voorschreven Ambassadeurs/ dat sy doch Don Jan wilden bewegen/ ende also behouden sijne Catholijcke Majesteyt sijne erf Nederlanden/ sonder de selvige tot meer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. der wanhope te dringhen/ ende voor eeuwelijck van sijn onderdanicheydt te vervreemden/ aenbiedende voorder te matighen de herdicheydt van haer Artijckelen/ daer de selve souden schijnen niet wel doenlijck te wesen.

De Ambassadeurs ghebruyckten veelderhande reden ofte beweechredenen over beyde syden/ principalijck om Don Jan te beweghen tot vertrecken/ allegerende het contract metten Hertoch/ de macht der Staten/ welcke soo vele Leghers hadden/ ende oock voorraet van ghelde/ om de selve te onderhouden: Segghende voorts/ dat hy eerlijcken mochte af trecken/ nademael het selve geschieden soude door het tusschenspreken ende onderhandelinge des Keysers/ des Conincks van Vrancrijck/ ende der Coninghinne van Enghelant/ twelck doende/ soude hy de Landen aen haren Erfheere mo-ghen versekeren/ ende alsoo een oorsake wesen vande behoudenisse der Roomscher Catholijcke Religie.

Don Jan weygert den vrede ghenoech/ maer wilde hem tot Bestant laten beseggen.

Op dese Artijckelen hebben de Ambassadeurs verscheyden handelinghen met Don Jan ende de Staten ghehadt/ selfs mondelijck met Don Jan te Loven ende daer ontrent sprekende. Maer het was al te vergheefs/ want Don Jan wilde hebben dat de Staten de Wapenen souden nederlegghen/ ende den Prince van Orangien in Hollandt senden/ ende alsdan soude hy nae vrede hooren: doch verclarende in gheender manieren eenige nieuwe Religie te willen gedooghen/ ende dierghelijcke dinghen meer. Nochtans scheent wel dat hy hem eensdeels liet beweghen over de ellenden der Landen/ ende dat hy veel wilde doen by aldien een Bestant conde ghemaeckt worden/ om vande voorgheslaghen conditien voorder te handelen ofte te besluyten: maer dit en was niet dan om tijt te ghewinnen/ ende daerentusschen meer volck te vergaderen.

Maer de Staten (de ghelegentheyt haerder saken sulcx niet lijdende) wilden daer na niet hooren. Daerom Don Jan/ als hy nu meer Krijchsvolck becomen hadde/ ende vernomen dat het der Staten Krijchsvolck aen ghelt ende betalinghe begonde te ghebreken/ heeft eyndelijck den Ambassadeuren gheantwoort/ dat de Coninck den gheheelen Vredehandel ghestelt hadde/ ende stelde in handen vanden Keyser/ dien alle volle macht soude ghegheven worden/ daer van hy hen Brieven thoonde/ ende danckte se niet eenen af. Alsoo is dien Vredehandel onvruchtbaer gheweest/ wt welcken corts daer aen de Vredehandel tot Colen wtghesproten is/ dien wy hier nae noch sullen verhalen.

De redenen ende noot waeromme de Staten hebben moeten die vande Ghereformeerde Religie voorderen.

Wat aengaet de Religie/ al hoe wel de Generale Staten meynden de Catholijcksche Roomsche Religie/ met de vermeude Publicatie der Pacificatie van Ghent wel voorsien te hebben/ soo heeft sulcx nochtans niet gheholpen/ want men alomme de Gheme ynte moeste te wille zijn/ om den Krijch te vercostighen/ Ende datmen sulcke Soldaten van doene hadde/ diemen betrouwen mochte/ soodanighen achten sy dat onder andere waren de Hollanders/ ende die vande Religie. Daeromme sy oock alle die de Ghereformeerde Religie toeghedaen waren/ alomme sochten in Officien ende staten te brenghen/ als die haer schuldich kenden/ niet alleen wt liefde tot het Vaderlant/ maer oock van wegen der Religie ghetrouwe te wesen/ ghemerckt dat het niet alleen en was te doen om lijf/ leven/ goet ende bloet/ maer voornamelijck om de eere Godes. Vele dan van dese alomme tot state verheven zijnde/ hebben getracht de Ghereformeerde Religie met alle middelen (soo veel moghelijck was) te vorderen/ hoe wel oock eenighe hier in wt onverstandighen yver onbedachtelijck handelden.

Requeste der Protestanten om Religions vrede/ den xxij. Junij.

Wt dese ende dierghelijcke oorsaken ist ghecomen dat haer die vande Ghereformeerde Religie verstout hebben den Eertshertoch Matthias ende den Generale Staten Requesten te presenteren/ den tweeentwintichsten Junij/ wt den name vande inwoonders/ protesterende dat sy begheerden te leven na de reformatie des Euangeliums/ verthoonende hoe dat sy haer afghesondert hadden vande Religie der Roomsche Kercke/ om veelderhande redenen/ blijckende by veel Boecken ende gedruckte bekentenissen haers gheloofs ende Religie/ welcke harer vele metten bloede besegelt hadde: welcke nochtans/ hoe stercker sy was vervolcht gheweest/ hoe meer sy haer hadde verbreydt/ ghelijck het mocht blijcken by de tyrannye vanden Hertoghe van Alva/ die tusschen achthien ende neghenthien duysent persoonen door de handt vande Scherprechteren ter doot ghebracht hadde: Welcken ghevolcht was Don Loys de Requesens/ Commandador/ die oock een ontallicke menichte eerlijcke lieden ten Lande wtghejaecht hadde/ ende allerley neeringhe ende constelijcke hantwercken (daer den voornemsten Rijckdom der Landen in gheleghen is/) den vreemden Natien wtghedeylt/ waer wt de oorloghen ghêresen waren. Verhalen oock der Spaengiaerden voornemen/ thoonende haer goetwillicheydt vant Vaderlant voor te staen/ niet teghenstaende sy te vreesen hebben/ datmen haer weder op de vleeschbancke mocht leveren/ nae datmense sal ghebruyckt hebben/ ende met haer goet ende bloet victorie vercreghen/ het welcke nootsakelijck moeste veroorsaken groote onwillicheyt/ wt de welcke veel swaricheden te vreesen waren/ door misbruyck der vrijheyt/ onder den Borgheren ende Krijchs volck/ welcke swaricheden door verwillighinghe vande vrije oeffeninghe der Ghereformeerder Religie verhindert souden zijn/ ghelijck daerenteghen de weygheringhe daer van oorsake zijn soude van allerley quaet vermoeyen/ ende van soodanighe aenslagen die niet allen Protestanten en souden lief wesen/ gelijckt henlieden oock niet en soude betamen.

Boden oock aen/ door bequame middelen die vande Roomsche Religie versekeringhe te doen/ dat sy gantschelijck niet en begeerden die vande Roomsche Religie wt te roepen/ noch haer goederen te nemen/ noch int

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

besit te stellen / ofte yet te doen / strijdende tegen den schuldigen plicht van goede Medeborgheren/ maer ghereet te zijn om haer int ghemeyne te beghevē tot beschermin-ghe des Vaderlants/ waer by alle oneenicheyt wech ghelept/ende vrede opgherecht soude wesen.

Sy hadden oock verhoopt / dat in het stuck vande Religie voor dese tijt byde Generale Staten soude versien wesen / maer sulcx ware door beletselē verhindert/ meest door practijcken vanden vyandt / ofte by sommighe die hoopten (den vyandt overwonnen zijnde) de Protestanten wederomme metten vyerete verbranden. Waeromme sy oock baden / datmen die geen gheloove en wilde gheven/ die de Pacificatie van Ghent verwerpen / die meynden datter gheen twee Religien in een Landt connen staende blijven/ ende datter geen sekerheyt den Gheestelijcke personen conde ghegheven worden.

Noyende de Pacificatie van Ghent/die hadde den vyandt opentlijck ghenoech ghebroken: Ende soo vele die malcanderen onder de Landen aenghinck/ mochten sy met onderlinghe bewillinghe die breken/ matighen/ wtlegghen ende verclaren/ tot welvaren des vaderlants/ om de heymelijcke listen des vyants te wederstaen. Doch versochten sy/ dat die niet ghebroken en soude worden/maer veel eer dat na luyt van dien byde Generale Staten op het stuck vande openbare exercitie haerder Religie versien werde.

Teghen dat/ datter gheen twee Religien in een Landt conden bestaen blijven/bewesen sy in hare Requeste het contrarie / door het exempel vande eerste Christenen ende hare Keyseren: Ende daer nae in onse tijden/ by vier Keyseren toegelaten / Ende by den Coninghen van Vranckrijck/van Polen/ den Grooten Turck/ den Coninck van Marroques / ende meer andere/ jae by den Paus selve/ dien den Joden Synagoghen toeliete.

Aengaende de versekerheyt voor de Geestelijckheydt/ sy begheerden seer wel dat de Generale Staten eenighe Artijckelen daer toe wilden voorslaen/sy warē bereyt de selve na haer vermoghen na te comen/ hopende datter wel eenighe groote Heeren ende Princen te vindē souden zijn/die voor haer vasticheyt ende beloften wel souden spreken ofte verantwoorden/etc.

Tweede supplicatie der Protestanten/om de exercitie haerder Religie/den sevenden Iuli.

Dewijle sy op dese Requeste (midts de swaricheyt des stucks) terstont gheen antwoorde en creghen / so hebben sy veerthien daghen daer na den sevenden Juli de tweede Supplicatie ghegheven / waerinne sy sochten eenighe twijffelinghen voor te comen / als ofter gheen sekerheydt te vinden soude wesen / soo wanneermen de Protestanten haer begeeren consenteerde. Daeromme/ om dat alle saken sonder veranderinghe souden blijven/ so sloeghen sy voor/ datter in elcke Stadt sommighe vander Overicheyt souden moghen vercoren worden/ die perticuliere kennisse vande overtredinghe nemen soude / oft een seker ghetal van goede Borghers/ lieden van eere ende reputatie/ in ghelijcken ghetale van deen ende dandere Religie/ tot welcke ter eerster instancien de kennisse comen soude van alle injurien/ met woorden ende wercken ghedaen van deene oft dander Religie/ etc. Dat in elcke Stadt sommighe vande principale Borgheren ter weder syden souden verantwoorden voor de hare/ met belostenisse datse die Vredebrekers niet voorstaen en souden/ maer veel eer beneerstigen dat sy mochten ghestraft werden. Boven dien/ dat alle Predicanten / Ouderlinghen/ Diakonen/ ghelijcke belostenissen doen souden: ghelijck oock ter ander syden/ de Proosten/ Dekens/ Pastoorzen/ Vicarissen/ ende Tresoriers van de Prochien.

Sy souden oock beloven/ende voor Godt protesteren/ gheen voornemen te hebben den Prelaten ofte Kerckelijcke personen/ die professie doen vande Roomsche Religie/ te verstoren in haren personen/ goederen/ oft exercitie haerder Religie / maer sulcx nae haer vermoghen te verhinderen : Ende soo verre yet dat tot sulcx ware streckēde/ tot haerder kennisse quame/ soo souden sy dat den Magistraet te kennen gheven/ op dat daer in na tbehooren versien werde. Daer toe belovende/ dat de principaelste onder haer vaste belostenissen souden doen inde Steden ofte plaetsen daer de gemelde oeffeninge der Religie wesen souden/ in sulcken getale als daer van sal gheadviseert worden.

Anderwerf belovende (volghende het inhout der eerster Requeste) te supliceren aen eenige Princen ofte groote Heeren/ om voor haer te verantwoorden/ Insghelijcx begheerende oock tselfde van die/ die contrarie professie dedē/ niet anders soeckende dan vreedsamelijck te leven onder de Overheyts protexie/ ende dat de brekers der ghemeyn ruste ghestraft werden.

Resolutie op eenen Religions vrede.

Om den volcke op dese Requesten te vreden te stellen/ soo hebben de Eertshertoghe Matthias/ de Prince van Orangien/ den Raedt van State / ende de Generale Staten / nae langhe ende breede beraetslaghinghe/ eenen Religions vrede tot Antwerpen gheraemt/ voor alle de Steden die dien begheeren souden/ den welcken gheensins streden tegen de Pacificatie van Gent/ doch alsoo / dat daer by de Landen van Brabandt/ Vlaenderen/ Artoys/ Henegouwe/ etc. onder malcanderen niet verbonden en waren / maer vry bleven/ onder haer te doene wat by hen bequaem soude ghevonden worden/ maer wel dat die van Hollandt ende Zeelant niet en vermochten inde andere Provintien niet te attenteren teghens de Catholijcksche Roomsche Religie / ende dat de Pacificatie anders alleenlijck streckte tot het wtdrijven vande Spaengiaerden ende vreemden/ ende daer toe was hen hoochnoodich eenen inwendigen Vrede/ ende Politijcksche eenicheyt/ dewijle het doe gheenen tijdt en was om de een den anderen te dwinghen / quellen / vervolghen / veriaghen/ ofte dooden / om het stuck der Religie / alsoo sy gheprotesteert hadden/ terwijlen sy sulcken grooten

oorloghe

1578. oorloge op den hals hadden. Verscheyde ander oorsaken/ die alhier te lange souden vallen om te verhalen/ hebben de voorschreven Heeren ende Staten ghemoveert/ als breeder wt den selven Religions vrede te mercken is: Waeromme wy die van woorde tot woorde hier by ghestelt hebben/ van date den tweeentwintichsten Juli/ Anno M.D. Lxxviij.

De woorden vande Religions vrede/ van date den xxij. Juli.

Eenen yeghelijcken is kennelijcken ghenoech/ dat de tyrannische Placcaten/ die eertijts ghemaeckt zijn op het feyt vande Religie/ door de ingheghe ven Raet ende toedoen vande vreemde/ ende sonderlinghe vande Spaensche Natie/ sonder de Staten des Lants daer op te hooren/ ende sichtent metlancks soo meer rigeur ende onverdraechelijcke strafheyt onderhouden/ de welcke de oorspronck zijn van alle onse teghenwoordighe swaricheden/ als ter occasie van dien in menigher manieren des Lants Previlegien/ Rechten/ loffelijcke costuymen/ verbroken ende onder den voet ghebrocht/ ende eyndelijck eenen iammerlijcken Krych veroorsaeckt heeft/ de welcke aenghenomen is byde vyanden des Vaderlants/ tot onsen uitersten slavernye ende verderffenisse. Endealsoo daer teghen gheen andere remedie en was/ dan by alle de Provintien van herwaerts over in een verbondt te comen/ soo is daer-wt ghesproten de Pacificatie van Ghent/ de welcke nae diversche deliberatien ende consultatien die daer op ghenomen is/ soo wel by de Bisschoppen/ Theologienen/ als by den Rade van State/ ende anderen van herwaerts over/ gheapprobeert/ gheconfirmeert/ ende by publijcken solemnelen Ede beswozen is gheweest/ niet alleenlijck by de Staten van alle dese Nederlanden/ Geestelijcke ende Wereltlijcke/ int generale ende particuliere/ maer oock by Don Jan van Oostenrijck/ wt den naeme vande Majesteyt/ makende accoort metten voorschreven Staten/ ten afleggen vanden voorschreven Krijch/ ende alle andere inconvenienten.

Resolutie op eenen Religions vrede.

Ende hoewel wy verhoopt hadden/ dat inde onderhoudenisse van dien/ gheen foute en soude geweest hebben van wegen den voornoemden Don Jan/ wiens Officie sonderlinghe was/ als ghecommitteert zijnde tot het Gouvernement ende goede directie van de voorschreven Nederlanden/ die selve in Payse/ Vrede/ ende tranquiliteyt te onderhouden, Nictemin/ doende ter contrarie/ so hadde hy de voorschreve Pacificatie in veelderhande poincten ghebroken/ ende by diversche saken hem contrarie sijnen Eedt bethoont/ dat hy hem daer niet in houden en wilde/ soo dat wederomme de voorschreven oorloghe by hem vernieuwet is geweest/ die ons ghedwonghen heeft tot conservatie van natuerlijcke vryheydt ende beschermenisse/ de Wapenen eensamentlick weder aen te nemen: Wesende oock by dien/ ende door de extremiteyten/ daer inne ons de selvighe oorloge (als de Moeder van alle disordre ende inconvenienten) gebrocht heeft/ bedwongen te doen ende ghedooghen teghens onsen danck en meeninghe/ diversche saken preiudicabel der Religie/ ende gehoorsaemheyt van sijne Majesteyt/ die wy niet en hadden anders peynsen/ ende teghenwoordelijck niet connen beletten/ soo wy ten diverschen stonden voort aengaen van dese oorloge hebben vertoocht ende gheprotesteert/ soo wel by Brieven/ als Ambassadeurs/ ghesonden aen sijne Majesteyt/ ende oock aenden voorschreven Don Jan. Ende al ist soo/ dat ons noch macht noch wille tot onse voorschreven bescherme nisse en ghebreeckt/ nochtans alsoo de diversiteyten vande Provintien ende van de menschelycke opinien/ die het stuck seer verachteren/ so ist te duchten/ dat onsen goeden wille noch ons macht daer toe niet helpen en sullen/ ten zy dat wy ghesamentlijck comen in een naerder ende stercker verbont/ onverbrekelijck accoort ende vereeninghe/ sonderlinge int stuck vander Religie. Want aengesien dat niet alleenlijck ter occasie vande oorloghe/ maer oock vande inevitable frequentatie ende conservatie vande Cooplieden ende andere inwoonders vande omligghende Rijcken ende Landen/ als van Vranckrijck/ Enghelant ende Duytslant/ ende andere de Religie ghepretendeert Gereformeerde hebbende/ de selve Religie herwaerts over/ in diversche Provintien ghe achtervolcht ende seer beherticht werdt: So ist grootelijcx te duchten/ ten zy datmen de libertey ende exercitie van dien/ so wel als vande oude Religie/ toelaet met een vriendelijck accoort ende Religions vrede/ exempel nemende aen Duytslant ende Vranckrijck/ die by dien middel zijn overcomen/ ende in vrede ende voorspoet levende/ daer sy te voren deen den anderen gheensins en conden verdraghen/ seer vyandtlijcken tracteerden/ dat by gebreke van dien/ groote dangieren/ bloetstortinghen/ ende andere inconvenienten gheveuren sullen. Waer door hoe lancx soo meer onsen alder vyant (binnen sLants wesende) openinghe ende middelen ghegheven sal worden/ daer wy ter contrarien met een vreetsaminghe Unie (tsamen verbonden ende ghecoppelt wesende) ons moghen van alle aenstaende inconvenienten ende afgrouwelijckheden beschermen. Alle welcke saken gheconsidereert hebbende/ ende sonderlinghe dat den vyant niet anders en vreesde/ dan dat hy soude ons sien vereenicht te zijn in het stuck vande Religie/ ende soeckende onder het decksel van dien/ aen alle syden ons te stellen ende houden in tweedrachticheyt. Ende soo verre alst ghebeurt dat hy niet schalcklistighe behendicheden ofte ghewelt in het Landt valt/ hy en sal noch Gheestelijcke noch Catholijcke/ noch eenige andere sparen. Oock gheconsidereert hebbende/ dat de voornoemde vande Religie gepretendeert Ghereformeert/ hebben by diversche Requesten seer instantelijck ghesuppliceert/ dat hemlieden de vrije exercitie van dien soude toeghelaten zijn/ met ende onder sulcken regule ende ordinantie als betamen soude.

Soo hebben wy/ tot ghemeynen ruste ende vrede/ naer rijpe deliberatie daer op ghenomen/ niet alleenlijck metten Ghedeputeerde vande Generale Staten/ maer oock in het particulier/ hebbende daer op 1578.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578.

ghehoort de Staten van elcke Provintie/ ordineren ende statueren by desen/ die naevolgende poincten/ ende dat sonder prejuditie vande Unie vande Provintien van herwaerts over/ de welcke haerlieden niet en behoorden te altereren/ noch te scheyden deen vanden anderen/ ter occasie van dese ordinantie/ sonderlinghe aengesien dat niemant bedwonghen en is te veranderen syne Religie/ noch taccepteren de libertept/ ten zy dat hyse goet vint.

Religions vrede Artijckelen/ den xxij. Julij.

1. Inden eersten/ dat alle de misdaden en injurien/ gheschiet sichtent de voorschreven Pacificatie van Ghent/ ter causen der Religie/ sullen verghevēn ende vergeten zyn/ als niet gheschiet/ soo dat ter oorsake van dien niemant toespreekelyck noch vervolghelyck wordt/ te Wette noch anders/ ende en sal daer af gheen verhael noch ondersoeck ghedaen worden/ op pene van by de Transgresseurs ghecorrigeert te zyne/ als Paysbrekers/ ende perturbateurs vande ghemeene ruste.

2. Ende op dat dien volghende ten opsiene vande diversitept der Religien/ die met ghewelde ende Wapenen niet en mogen onderhouden/ ingheplant noch oock onderdruckt werden/ gheen tweedracht noch questie meer en gheschiede/ soo is gheordineert/ dat elck/ aengaende de voorschreven twee Religien/ vry ende vranck mach blyven/ soo hy voor Godt verantwoorden wilt/ in sulcker manieren/ dat den eenen den anderen niet en sal moghen stooren/ maer dat een yeghelyck/ tzy Gheestelyck ofte Wereltlyck/ syne goederen met ruste ende vrede besitten ende behouden moghen/ ende Godt dienen nae het verstant dat hem ingheghevē is/ ende soo hy ten wtersten daghe sal willen verantwoorden/ ymmers soo langhe ende totter tijdt toe/ datter een alghemeyne ofte Nationale Concilie/ beyde partyen liberalijck ghehoort wesende/ anders deshalven ghesloten ende ghedetermineert werdt.

3. Ende ten fyne dat de voorschreven libertept van Religie over beyde syden ghereghelt zy/ met bequame ende lydelycke conditien/ tot elcks gheruistinghe ende versekeringhe/ is gheordineert/ dat de Catholyckshe ende Roomsche Religie sal weder opgestelt worden/ soo wel inde Steden van Hollandt ende Zeelandt/ als in eenighe andere Steden ende plaetsen vande Landen van herwaerts over/ daer die verlaten is gheweest/ om aldaer paysibelijcken ende liberlijck gheexerceert te worden/ sonder eenighen troubel ofte belet voor den ghenen die begheeren sullen/ behoudens dat hy niet min van ghetale en zy dan hondert mênagien in elcke groote Stadt ofte Dorp/ daer continuelijck ghesetē ghewerst hebbende/ ten minsten den tijt van eenen jare/ en inde cleyne/ de meestendeel vande inwoonderen oock verjaert.

4. Soo oock insghelijcx de voorschreven Religie/ geseyt Ghereformeerde/ sal moghen openbaerlijck gheexerceert zijn in alle Steden ende plaetsen vande Landen van herwaerts over/ daer het selve byde inwoonders in ghetale als hier boven voorseyt is/ begheert wordt.

1578.

Religions vrede.

5. Welverstaende/ dat soo wel de ghene/ van d'een als van d'ander Religie/ sullen moeten hemlieden presenteren voor het Magistraet/ daer sy respectivelijck elck int syne/ de exercitie van haerlieder gheintermitteerde Religie sullen begheeren/ die hemlieden daer toe sullen moeten terstont bequame plaetse designeren/ te weten/ in Hollandt ende Zeelandt voor die vande oude Religie/ sulcke Kercken ende Capellen/ alsser sullen bevonden wesen bequaem/ ende by ghebreke van dien/ eenige plaetsen daer die gestaen hebben/ alwaer de Catholycken sullen moghen haerlieder Capelle ofte Kercke weder op brengen/ ende in andere Provintien sulcke bequame plaetse als de Magistraet hemlieden sal bewysen/ behoudens dat die verre gheleghen zyn vande Catholycke Kercke/ indien doenlyck is/ ten fyne dat door de vicinitept ende naer ghelegenthept/ gheen questien ofte gheschillen en rysen/ soomen gemeenelijcken siet ghebeuren.

6. In welcke plaetse sy elck int syne respectivelyck sullen moghen doen/ houden/ hooren ende celebreren de Goddelycke diensten/ Predicatien/ Bedinghen/ Sanghen/ Doopsels/ Nachtmalen/ Begravinghen/ Houwelycken/ Scholen/ ende alle andere saken/ haerlieden respective Religie toebehoorende.

7. Ende daer tvoorschreven exercitie int openbare niet gheschiet/ en sal niemant om tfeyt vande Religie moghen ondersocht noch toegheesproken wesen in eenigher manieren/ ter causen vant ghene hy doen sal binnen synen huyse.

8. Verbiedende seer expresselijcken op die penen voorschreven/ soo wel de ghene van deene als van dander Religie/ van wat qualitept ofte conditie sy zyn/ malcanderen te troubleren/ moeyenisse ofte hinder te doene/ by woorden ofte met feyten/ int exercitie van haerlieder respective Religie/ ende het ghene dat daer af dependeert/ noch oock den anderen te ontstichten ofte te schandaliseren.

9. Maer dat elck abstinere ende hem verdraghe van te comen ter plaetsen daermen andere Religie dan de syne exerceert/ ten zy dat hy hem wachte van schandael/ ende hem regulere naer de statuyten ende ordinantien vander Kercken ofte Tempelen/ daer hy hem vinden sal/ op pene als voorseyt is.

10. Dat alle Monicken/ Religieusen ende andere Ecclesiastieque persoonen/ sullen liberlijck ende sonder eenighe molest ofte hindernisse moghen ghebruycken van alle haerlieder goederen/ thienden ende andere gherechticheden.

11. Dit sonder prejudicie vande Provincien van Zeelandt ende Hollant/ die nopende de Gheestelijcke goedinge aldaer ligghende/ hem reguleren sullen/ volghende het tweeentwintichste Artickel vande voorschreven Pacificatie van Ghent/ tot datter byde Generale Staten anders gheordineert sal worden.

12. Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Religions vrede.

12. Ende om alle irritatien ende questien te schouwen / verbieden te maken/ singhen/ oft int openbaer bringhen eenighe schampere injurieuse Liedekens/ Baladen/ Referepnen/ oft andere Libellen ofte schriften/ diffamatoire / noch die te printen oft te vercoopen over deen oft dander syde.

13. Verbiedende oock alle Predicanten/ Lecteurs/ende andere die int openbaer spreken ofte prediken/ van wat Religie sy zijn/te vseren van eenige sprake oft propoosten/ tenderende tot oproepinge ofte seditie / maer sullen henlieden draghen tamelijck ende modestelijck/niet seggende dan tghene dat dient ter instructie ofte edificatie vande Auditeurs/op pene voorsept.

14. Verbiedende voorts op ghelijcke pene alle Soldaten van wat Religien sy zijn/ te dragen eenighe mercken ofte licteeckenen/ daer door sy malcanderen souden mogen irriteren ofte verwecken tot tweedracht ofte questie.

15. Dat die vande voorschreven Religie sullen ghehouden zijn/soo wel Hollant ende Zeelant/als anders/ te onderhoudẽ de Wetten ende vsancien vande Catholijcke Kercke int fept vanden houwelijcke gecontracteert/ ende te contracteren/ ten opsiene vande graden eñ bestaensels/van consanguiniteyt ende affiniteyt/ welverstaende dat aengaende de houwelijcken/ als nu ghedaen inden derden ofte vierden graet / die vande voorschreven Religie niet en sullen gemolesteert zijn/ noch die validiteyt vanden selven houwelijcke/in twijffelachticheydt ghebrocht / noch oock die successie gheweert den kinderen vanden voorschreven huwelijck gheprocreert/ofte te procreren.

16. Welverstaende dat die Gheestelijcke affiniteyt/ die huwelijckẽ niet sal mogen beletten. Ende en sal gheen onderschept noch distinctie ghemaeckt zijn ten opsiene vande Religie/ int ontfanghen van eenighe Scholiers/siecken oft armen/ niet meer inde Universiteyten/Collegien/Scholẽ/ Hospitalen/ Sieckhuysen / dan in publijcke aelmoessen/ noch andersins.

17. Dat die vande Religie sullen ghehouden zijn / buyten Hollandt ende Zeelandt te houden ende onderhouden / de Feestelijcke daghen/opghesét inde Catholijcsche Roomsche Kercke/te weten/als Sondaghen/Kersdagen/Apostelodagen/onser Vrouwen bootschap/ Hemelvaert/ Lichtmisse/ eñ Sacramentsdach/ ende en sullen op de selve dagen niet moghen besoingneren/ vercoopen noch Winckel open doen.

18. Dat oock op daghen/ dat by die selve Kercke verboden is vlees te eten/de Vleeschhuysen sullen ghesloten blijven/ ende elck sal hem dragen profectelijck / na de ordinantien van elcke plaetse.

19. Ende om te bet te vereenighen alle de Ondersaten van herwaerts over/ verclaerden dat so wel de ghene van deen Religie als van dandere/ sullen Capabele wesen/ daer toe ydone zijnde om te houden ende te exerceren alderhande Officien ende staten/ soo wel van Justicien als andere/ sonder nochtans dat die vande voorschreven Religie/ ghesept Gherreformeerde/ sullen ghehouden zijn te doen anderen Eedt/noch verbonden tot andere devoyren / dan van wel ende ghetrouwelijcken te exerceren haerlieder staet ende Officie/ ende te onderhouden de ordinantie daer op ghemaeckt.

20. Ende om dies wille dat de administratie van Justicie is een vande principaelste middelen/ om te houden de Onderfaten in Payse ende eendrachticheyt/ ende dat niet te min de selve door de diversiteyt vande Religie/ ende anders in diversche plaetsen onder de voeten ghetreden wordt / tot groote verdruckinghe ende ongelijck vande onnoosele eñ andere recht begheerende/ is om daer in teghens alle Calumnien/ heden te seer regnerende/ te voorsiene gheinterdiceert/ op de voorschreven Penen/ soo wel den Jugen Magistraten als perticuliere personẽ voort aen yemandt aen te tasten ofte te vanghene/ sonder te observeren van drie ghecostumeerde weghen/ te weten de eene int presentie, meffaict. ofte by ordinantien vanden Juge/ ofte wettelijcke informatie/ precedente ghegeven/ofte daer perthe formeel is/ haer hebben ghedaen in schrijven.

21. Ende sullen de persoonen by eenich vande voorschreven drie middelen ghevanghen/terstont moeten ghestelt ende ghedelivreert zijn in handen van haerlieder Juge/ Competent / om van sijnen stucke ghekent ende Justicie ghedaen te zijne so als het behoort.

22. Ende niet te min/ op dat die quade humeuren vande Republijcken soude te beter moghen gheexpurgeert ende verdreven worden/ is elcken toeghelaten / oock sonder te hebben eenich particulier interest/ eenen anderen wie hy zy taccuseeren/ behoudens dat het selfde ghesciede met behoorlijcke informatie/ ende voor Juge Competent/ die ghehouden wordt binnen acht daghen daer naer ofte eer/ volghende de costuymen vander plaetsen/ den gheaccuseerden te doen berechten/ende voorts daer inne te procederen in alder deligentie/tot condemnatie ofte absolutie/ soo hy in goeder Justicie bevinden sal te behooren.

23. Sonder nochtans dat yemandt gheoorloft wert eenen anderen te calumnieren/ ofte lichtelijck sonder Fondament te bedraghen/ ende sijnen name ofte fame te cort te doen / ofte te naer te spreken / op pene als voren.

24. Ende omme nopende dexecutie/ soo wel de civile als de criminele Justicie / elcken redelijcken contentement te gheven/ is gheordineert dat voortaen alle Wetten ende Magistraten vande perticuliere Steden/ Casselrijen / Dorpen ende heerlijckheden/ vanden Landen van herwaerts over/ sullen ghestelt ende gemaeckt zijn vande treffelijcste personen / liefhebbers des Vaderlants/ sonder distinctie van Religie.

25. Welcke Wetten ende Magistraten sullen henlieden alleene ende over al moeyen met tstuck van Justicie/ Politie/ oft Gouvernement vande Steden ende plaetsen daer sy ghestelt zijn.

26. Sonder dat yemant henlieden daer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. inne sal moghen eenich belet / troubele ofte empeschement doen/ noch hemlieden eenichsins daer mede onderwinden/ in wat manieren ende onder wat pretext dat zy.

27. Ende want de Wetten onlancx alomme vernieut zijn/ de ghene diemen noemt achthiene oft andere/ in haerlieder ghesacht ghestelt/ int minder oft meerder getal/ sullen alomme verlaten zijn/ ende haer sal verboden zijn/ haer niet in te steké/ noch te moeyen mette ghemeyne affayren/ noch selfs mette Fortificatie ende wacht vande Steden/ ten zy dat sy tot de selvé Fortificatie ende wacht sonderlinghe gecosen ende gedeputeert worden byde voornoemde Wetten.

28. Ende dien aengaende/ sullen sy oock niet moghen eenige ordinantien van importancien geven/ dan by voorgaende communicatie vander Wet vande Steden daer sy ghestelt zijn/ ende by haerlieder expressen ordinantien/ op pene als voren.

29. Ende op dat dese onse ordinantie te lichtelijcker onderhouden worde/ sullen daer de Commissarisen ende andere Gedeputeerde ofte macht hebbende/ die Wetten te vernieuwen gecommitteert worden vier notabele deuchdelijcke persoonen/ wel ghequalificeert/ om tallen occasie van Offitie wegen/ ja oock sonder van partije versocht te zyne/ haer te informeren op die instructie eñ contraventie vande voorschreven ordinantie de selve ghedaen informatie by ghescrifte ghestelt / ende gheteeckent ten minsten by dry van haer/ sal terstont ghepresenteert worden in handen vande Magistraté/ om sommierlijck daer af kennisse ghenomen/ ende teghen de overtreders by prompte executie vande voorsz peynen gheprocedeert te worden.

30. Welverstaende dat d'Effitie vande voorschrevé notabele ofte deuchdelijcke personen niet meer dienen en sal als een Jaer/ ende dat sy sullen metten voorschreven Magistraet worden vernieut ende verandert.

Aldus beworpen ende geaviseert den xrij. Julij/ Anno M.D.Lxxviij. tAntwerpen.

Also desen Religions vrede een Medecijne was voor veel Steden/ so heeft die oock den quaetwilligen ghedient om beroerten in steden ende Landen te maken/ die andersins oock niet wel te vreden waren/ als wy noch sullen verhalen.

Kercken wt ghedeelt tot de Gereformeerde/ volgende Religions vrede.

In Antwerpen/ Bruyssel/ Mechelé/ Berghen/ Breda/ Liere/ Brugghe/ Yperen/ etc. Desghelijcx in Vrieslant/ Ghelderlant/ ende andere Landen ende Steden/ heeft dien alle goet contentement inghebrocht/ ende men heeft aldaer de Ghereformeerden alomme Kercken inghegheven/ elcke Stadt nae dat het hem gheleghen was/ deen vroeger/ dander later. tAntwerpen heeftmen de Ghereformeerde ghegheven de Capelle vande Casteele/ ghenoemt de Moabyten/ de Jesuyten Kercke/ de Kercke vande Minnebroeders/ vande Dominicanen ofte Predikaren/ eñ van sint Andries. Daer na oock de groote Kercke van onser Vrouwen/ eñ die van sint Jacobs. De Kooren behielen de Roomsche Catholijcken voor haren dienst. De voorschreven Kercken werden verdeelt onder die vande Fransche ende Nederlantsche tale. De Kercke van sint Joris / ende de Vrouwen Broeders met andere plaetsen / werden die vande Confessie van Ausborch gegeven/ als oock Professie doende vande gereformeerde Religie mette andere Swinglianen oft Calvinisten genoemt/ accorderende inde hooftstucken der leere/ onder malcanderen/ also sy seyden/ min varierende dan de Monicken onder haer doé/ als in Kerckelijcke ordinantien/ ende inde wtlegginghe vande woorden Christi/ op de instellinghe des Avontmaels. Beyde genoech nochtans tenderende tot het ware geniet der vruchten/ oft eynde daer toe dat het ingestelt is/ waeromme alle liefhebbende vreedsame menschen niet veel te strijden en hadden. Dese hebben noch tot Brussel ende noch in meer ander plaetsen haer Kercken ghehadt.

Tot Brussel hebben nochtans de Heere van Champigni / met den Heere van Hese/ den Marquis van Berghen/ ende Heer van Glimes/ met eenen anderen aenhanck Requeste ghegeven/ om de Religions vrede aldaer te beletten/ ende datter niet ghepredickt en werde byde Protestanten/ allegerende dat het een Princelijcke stadt was/ ende daer de Princen vanden Lande ghemeynelijck resideerden/ die daer mede dat voordeel verliesen soude/ etc. Maer de Ghemeynte heeft daer teghen gheweest/ so dat sy daer door in grooten haet byden volcke gheraeckt zijn. Ende de Heere van Champigni (niet tegenstaende sijn voorige diensten/ die hy wt haet van sijnen Broeder den Cardinael ghedaen hadde) werdt hy in Augustus aldaer gevanghen met de andere: Eñ om in beter bewaringhe te zijn/ beschuldicht wesende vanden feyte daer de Heeren tot Ghent om ghevanghen waren/ is hy door toedoen van eenige Borgheren tot Ghent byde andere gevoert. De andere tot Brussel werden los gelaten.

Champig… ghevangh… in Augu…

Tot Doornick/ Ryssel/ ende andere steden ende plaetsen in Walslant/ begonden sy oock haer te stellen om de Religions vrede plaetse te geven/ maer door eenige overvallende saken van veranderinghe (also wy hier na sullen verhalen) wert tselve aldaer verhindert.

Tot Ghent ismen oploopich gheweest/ want also daer ghevanghen ghenomen waren dē xxviij. October/ Anno M.D.Lxxvij. den Hertoch van Aerschot/ ende meer andere/ wt vreesen vande dreyghementen der selviger/ om dat sy haer beloofde restitutie van Previlegien voorderden/ nu siende datse van velen daer over geblameert waren/ hebben sy gesocht haer selven te versekeren/ eñ stercken: Daer toe hen wel te passe quam de verbitteringe des volcx over de Monicken van de vier biddende ordené/ dier eenige om haer misdaet ter doot gheexecuteert waren/ alsoo hier voren verhaelt is. Dese lieden/ waer vā de Heere Jan van Imbize de Heere van Boucle/ sijnen Broeder/ Gillis Borluyt/ Ridders/ Triest ende andere wel de voornemste waren / een volck die metter daet noch aen deen noch aen dander zijde getoont hebben dat sy eenighe Religien ofte liefde totten Vaderlande hadden/ hebben best ghedocht de Religie daer te veranderen/ meynende daer mede de gemeynten aen haer sy-

1578. de te treckē/die Imbize tot eē opper Magistraet maecten (Voor-schepen ghenoemt.)

Desen Imbize/ een verwaent gheltgierich mensche/ heeft veel tot synen achterrade ghebruyckt/ als twee Fransoysen / la Hougrije/ ende Sarassin / ende met de gemeynte hebben sy de Kerckelijcke goederen geheel gespoliert/ niet tegenstaende de protestatien vanden Heere van S. Aldegonde/ van weghen der hoogher Overheyt ende Staten. Sy hebben oock de Gheestelijckheyt gheheel verjaecht/ ende haer maer eenighe sekere penningen tot onderhout uytghereyckt / voorwendende de aenstaende oorloge ende noot om haer te stercken. Oock hebben sy met gheweldighe behendicheydt de ander Hooftsteden van Vlaenderen vermeestert ende inghenomen/ als Brugge eñ Yperen/ in de welcke sy (soo veel hen mogelijck was) soodanich volck in de regieringe hebben ghestelt / twelck sy wisten dat haer saken voorstont. Tselfde deden sy oock inde cleyne Steden/ als Dermonde/ Audenaerde/ Aelst/ etc. Ende hebben alsoo de Souvereynitevt der Vier Leden van Vlaenderē aen haer ghenomen/ segghende dat die vervallen was inde handen vande ghemeynte/ nemende Ruyteren ende knechten aen.

Sy hebben oock haer Stadt van Ghent wonderbaerlijcken rontomme met Bolwerckē/ Ravelins/ ende anders versterct/ dat seer veel ghecost heeft/ zijnde een vande grootste steden in Europa/ ende van grooter macht. Vant coper/ metael/ inde Kercken/ ende clockē / al dat tot sulcx mocht dienen / daer hebben sy groote menichte gheschuts vā gegotē: De reste met alle meublē ende goederen der Geestelijcheyt/ hebben sy om luttel gelts vercocht: Want de coopers ghelijck in alle dingen/ also hier in met namen/ haer meeste profijt sochtē. Cloosters/ Kerckē/ eñ Huysen hebben sy afgebroken eñ vermaeckt/ de Bosschen ende Boomen afghehouden/ eñ wonderbaerlijcken vernielt. Alsoo is daer de Roomsche Catholijcksche Religie gheheel verdreven/ ende de Ghereformeerde alleenlijck opghestelt/ ende sulcx al uyt haer eyghen authoriteyt/ als die van gheenen Religions vrede en wilden hooren.

De Eertshertoge Matthias/ de Prince van Orangien / met den Raet van State/ hebben aen haer verscheyden Gesanten gesonden van alle qualiteyt/ oock Borgheren van Antwerpen ende Brussel/ om haer tot eenighe goede redene te beweghen : Maer alle Remonstrancien/ Protestacien eñ versoecken waren doen noch te vergheefs/ also wy noch sullen verhalen.

Artops en Henegouwe opposeert de Religions vrede in schrifte/ den xviij. Juli.

Hier toe hebben oock groote oorsaec ghegheven verscheyden overcomende eñ voorvallende dinghen/ als onder andere/ een geschrift/ dat de Ghedeputeerde der Staten van Henegouwe gedatert den achthienden Juli / lieten in druc uyt gaen / dienende voor advijs ende antwoorde op de Requeste/ om oeffeninghe der Ghereformeerder Religie/ ende met eenen op de Brieven vanden Eertshertoch/ met proiect van Religions vrede/ om daer op te letten: Waer teghen sy haer soo heftelijck stelden / dat het scheen datse alle meyneedich waren / hooghe ende leeghe/ die daer toe haer ooren leenen souden/ ende diergheliicke/ protesterende daer voor ofte tegen lijf/ leven/ eere/ goet ende bloet te willen waghen. 1578.

Daer toe den Edeldom van Artoys ende Henegouwe/ mede de hant seer heeft aengehouden/ de welcke altijt inde oorloge tegen Vranckrijck de eerste waren te Peerde/ oock haer selvē den lof toeschrevē vande vereeninghe der Landen met die van Hollant eñ Zeelant/ ende vande Pacificatie van Gent/ waerom sy haer lieten duncken datsy een groot spreken in als behoorden te hebben/ als die alleenlijck souden de oorsake geweest zijn / dat die Ghemeente den Prince van Orangien met synen aenhanck beter betrouden.

Het is oock te noteren dat sy haer oock niet en wilden tot de generaliteyt voeghen/ dan op condicie / dat niet alleene Artoys eñ Henegouwe als twee Provincien onder de Staten stemmen souden/ maer oock de Stadt van Valenchijn/ de Stadt van Doornick/ ende het Tournesis/ met Rijssele/ Douwaye ende Orchiers/ ende ten vijfden oock Mechelen / die alle vijue onder ander Provintien haer stemmen pleghen te gheven/ nv alleene elck besondere stemmen hebben souden / elck soo vele ende groote als Brabandt / Vlaenderen / ende Ghelderlandt/ daer nochtans alle die seven Walsche Provintien alle te gadere het sevenste deel niet en contribueren inde voorvallende lasten/ so vele als Brabant alleene / dat nochtans de principaelste Provintie int contribueren niet en is / maer wel Vlaenderen/ welcke Brabant hier in te veel overtreft. Oock uyt trachte van soo veel stemmen / hadden sy haer te meer verstout secretelijc den Eertshertoch Matthias te ontbieden/ denckende het Gouvernement onder hem te voerē/ eñ alsoo des Princen authoriteyt te verminderē/ welcke doen hen allē daer in het voordeel af sach / haer voornemen ende besteck dat sy tot Dermonde metten Eertshertoch Matthias meyndē aen te rechtē/ om Vlaenderen ende Brabandt aen haer zijde te crijghen/ te niete makende/ midts de hoofden ende beleyders daer van tot Ghent/ metten Hertoch van Arschot ghevanghen werden. Waer op haest den slach van Gembloers gheschiede/ waer door sy in groot mistrouwen by den volcke quamen / als die meest inden Leger het bewint hadden/ al hoewel de hoofden meest al niet daer by en waren.

De Walsche Provintien discontentement.

Om dese ende andere verscheyden oorsaken inwendich tonvreden / oft Malcontent zijnde / hebben sy haer seer heftelijck ghetoont tegens den Religions vrede/ ende teghen de oproericheyt van die van Gent/ eenighe onder haer om alsoo de Roomsche Catholijcksche Religie te voorderen/ andere om haer passien van eergiericheyt/ wraeckgiericheyt/ ende diergelijcke daer mede genoech te doen. Welcke gheleghentheden de ghevevnsde Patriotten ende ghespanioliseerde Nederlanders / niet en lieten voorbygaen/ sonder daer mede haer profijt te doē. Maer hebben de occasien waerghenomen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. onder andere Valentijn de Perdieu/ Heere vã la Motte/welcke Gouverneur tot Grevelinghe in Vlaenderen was / twelck een sterck Frontier Stedeken is tegen Cales. Dese alsoo hy int Legher voor Gembloers gheslaghen/ ende generael over tgheschut gheweest was/ ende door Vlaenderen treckende hem aldaer eenighe onweerdicheydt ofte schamperheyt aenghedaen was / heeft tot Grevelinge ghecomen zijnde/ hem volcomen meester vande plaetse eñ Garnisoene gemaect : Ende om dat te onderhouden/ heeft hy hem heymelijck vereenicht metten Coninc / eñ daer van bescheet wt Spaengien becomẽ/gedateert den elfstẽ September Anno M.D.Lxxviij. tot Madril/ met volcomen macht om andere oock tot ghelijcke te beweghen/ daer toe groote instrumenten waren de Abt van S. Gileyn/ de Abt van Hannon/de Griffier Carlier/ende sulcke andere/ de welcke oock toegheschreven was het overgeven van Philippe ville ende Limborch /ende andere inconvenienten.

Heere la Motte gereconcilieert metten Coninck / den xj. September.

Dese Walsche Provincien metten Edeldom / zijnde veel Colonellẽ/ ende Capiteynen/ende meeste bewint hebbers/haer vindende ghestoort om redenen voorschreven/ eñ voorder achterdencken hebbende/ siende de generale resolutie van eenen geweldigen Legher op te rechten om den krijch te eyndigen/merckende dat die meest bestaen soude van Hollandts/ Enghels / ende Hoochduytsch Krijchsvolck/welcke de Ghereformeerde Religie/ende den Prince van Oraengien souden wesen toegedaen/hebben sy een oorsake gheweest/also wy hier voren ghesept hebben / datmen mette Fansoysen ende Hertoch van Anjou hadde gehandelt/twelc vanden Prince ende wijste wert als afghedrongen/ om alle jalousien wech te nemen/ ende te bethoonen dat sulcx als sy vermoeyden/ niet ghemeynt wert/midts de Protecteur vande Nederlandtsche vryheyt / een goet Roomsch Catholijc was/metten welcken sy de andere die yet voornamen/souden connen thooft bieden ende in breydel houden.

Als nv partijen / te weten de Walsche Provincien/ ende die van Vlaenderen ofte die van Ghent/ aldus ghesint ende tonvreden waren/ hebben dẽ Hertoch Matthias/ ende Raet van State neffens hem zijnde/ alles aenghewent om elck in vreden te stellen ende te houden/ ende den vyant wederstant te doen. Maer wt dese oneenichedẽ is ghereesen dat de eene teghen de andere tot hantdadicheyt ghecomen is. Want alsoo daer verscheyden regimenten Walen waren / als onder de Heeren van Montigni/ van Hese/ van Capres/ende van Egmont/ van Bours / eñ andere Colonellen / welcke qualijc betaelt werden/ midts ooc de Walsche Provincien wt voorschreven oorsaken haer contributiẽ tot de generaliteyt niet en brachten/ nemende seker wtvluchten/ende dat wt oorsaken voorsz. Soo ist ghebeurt / dat eenighe van dien in Vlaenderen onder tGhentsche quartier legghende / grooten overlast van brantschatten/ moort / vrouweneracht / ende anders aengherecht hebben / ende daerenboven (als naemaels verekent is) het Gentsche quatier van Vlaenderen ghedwonghen in gereede penningen voor brantschat in acht ofte negen Maenden tijts op te brenghen de somme van drie hondert duysent Guldens/ voorwendende de beschuttinge der Geestelijcken/ die wt t'Ghentsche quartier verjacht zijnde / tot hen waren gevlucht / eñ onder hen schuylden. Sy beliechden hen oock grootelijcx over de strengicheyt diemen tegens de ghevangen Edelen tot Ghent hadde gebruyct. Sy werden van die van Ghent/Pater Nosters knechten/ maer int ghemeen Malcontenten ghenoemt : Welcken naem sy oock selve (als die henlieden seer wel voechde) aennamen.

Malcontenten oorspronck.

Hier over hebben die van Ghent by den Eertshertoch ende Raet seer clachtich ghevallen/ waer over haer wert belast middel van betalinge te vinden/maer sy wilden die eerst gestraft hebbẽ van wegen dẽ overlast ende gewelt/ofte sy en wildẽ van gheen contributie scheydẽ. Hierom wt meerder vreese hebben die van Ghent haer meer gesterckt/ ende nieuwe regimenten Krijchsvolck aengenoemen / meest onnut volck/ende die onnuttelijcken de contributien versiondẽ/ veel bequamer om Papen eñ Monicken / Nonnen ende Bagijnen te bevechten ende te verdrijven / dan anders. Alsoo wert daer door den Legher van syn best voetvolck/ ende van betalinge (twelc zijn de zeenen des krijchs) berooft/ dewijle in Vlaenderen de een teghen de andere aldus was werrende.

Vele scharmutsels ende rencontersc zijnder hier ende daer tusschen dese Malcontenten ende het Ghentsche Krijchsvolck gebeurt / daer de Walen als oude Soldaten meest de overhant behielden. Maer die van Ghent hebbẽse allenskens hier eñ daer met gewelt verdreven/onder andere dreven sy se eens wt de Limiten van Vlaenderen/ende vervolchdense tot opt quartier van Bijsele/ nemende die vrouwe van Glapon ghevanghen.

Overmidts de Walen haer nv opentlijcken bespronghen vonden by die van Ghent in haer eyghen Landt/ oock seyden dat haren Colonellen eenighe cleynicheyt eñ spijt aenghedaen was/ midts datmen ettelijcke Vaendelen die hem afghenomen waren/ tot haerder verwijt in triumphe ghesleypt hadde/ so hebben sy/ te weten/ de Colonellen selve/de sake aenghenomen met haer volc/ ende namen in/ ende brantschatteden vele rijcke groote machtighe Dorpen ende Vryheden/als Belle/ Poperinge ende Meenene/twelc sy sterckten met Bollewercken/ alsoo het ghelegen was opde Reviere de Leye/tusschen Cortrijck ende Armentiers/ ende de gheleghentheyt was bequaem/ om lichtelijck sterck te maken/daer van de Heere van Montigni/ Emanuel de la Laing hem hooft van maeckte/ noemende dat syn conqueste/ ende maeckte alsa Meenene den stoel van syn oorloghe/ die hy nv opentlijck scheen te voeren.

Meenene genomen ende gesterckt by den Heere van Montigni hooft der Malcontenten.

Die van Ghent hier door meer gestoort

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. ofte getercht zijnde/hebben twee van haer ghevanghenen seer leelijcken opghehangen den vierden Octobris/ te weten/ den Raetsheer Meester Jacob Hessels/ die van den Hertoch van Alva Bloetraet gheweest was/ ende dē Baillion van Inghelmunster/ ghenoemt Visch: Dese riepen sy seer haestelijck vande gevanckenisse af/ eñ dedense op eenē waghen (die by ghevalle met ander volck gheladen zijnde/ voorby reet) opsitten/ ende als sy se eenen stuc weechs buyten de poorten gebracht haddē hingense die beyde aen eenen Boom / sonder ander voorgaende waerschouwinghen ofte sententie / eenighe vande aensienlijcste onder hen/ sneden haer stucken vande baerdē af/ welcke sy op haer hoeden staken/ eñ quamen alsoo inde stadt. Dit stuc beviel alle redelijcke liedē seer qualic/ want al hoewel dese beyde twee snoode/ boose/ ende infame mannen waren/ soo bewees doch dese daet/ datter eenen inwendigen haet was/ want het en conde geen recht noch Justicie ghenoemt worden. Dit feyt maecte een groot verschricken onder de ander ghevanghenen ende haer vrienden.

Hessels eñ Visch tot Gent gehangen den vierden October.

Van desen Hessels wert ghesept ende ghetuycht/ dat also hy eenen vanden Bloetraet was gheweest/ hy ghemeynlijck nae middaechs inde Rechtsbancke pleech te slapen ofte te sluymeren/ terwijle men de ghevanghenen in grooten ghetale/ om de Religie ende andersins bedingde ende ter doot verwees: Eñ wanneer het dan aen hem quam syn ghevoelen te seggen/ ende daer over gevraecht wert/ antwoorde hy ghemeynlijck syn ooghen vagende/ Ad patibulum, ad patibulum, Dat is/ al aende galghe: Soo luttel werck maeckte hy van smenschen leven.

Vanden Baillion Visch wert onder anderen ghetuycht / dat hy een wel ghestelt Man van Godsfelde/ ghenoemt Hendrick de Creus/ daer hy eertijts (nopende eenigen Tol van Peerden) een proces tegen gehadt hadde/ van weghen de Religie ende beroerte tot Yperen/ hadde doen vanghen. Ende op eenen sondach/ als desen Hendrick eenighe van syne vrienden opde ghevanckenisse waren comen besoecken / ende nu by hem sittende wat met hem onbeten/ sont desen Baillion Visch / wt syn authoriteyt/ een Monick ende Beul opde ghevanckenisse/ welcke desen man wt synen naem aenseydē dat hy terstont sterven moeste/ eer des Bisschops van Yperen Misse soude wt wesen. Ten hate desen armen man niet / dat hy wilde sien syn vonnisse / ende dat hy verdrach begheerde om syn wijf ende kinderen ofte vrienden te moghen spreken/ maer hy moeste voort/ ende op eenen Sondach opde Marct tot Yperen haughen / teghen dat den Bisschop ende den Ballion wt de Kercke quamen/ waer mede de Ballion den Catholijcschen yver wilde toonen tot des Coninck eñ goede Justicie diēst die hy voor gaf te willen doē. Desen armen man liet achter een wijf met ses kinderen/ welcke in grooter armoede leefden/ tot dat sy door de Pacificatie van Gent wederom in haer goederen geraectē. Daeromme eñ ist niet te verwonderen / nae Godts rechtveerdich oordeel/ dat desen luyde dit selfde wedervaren is.

Waeromme dē Eertshertoch Matthias/ ende den Raet vā State/ met de omliggende Steden/ by die van Ghent aengehouden hebben/ ende hen met vele redenen belast/ dat sy de Gheestelijcke alle haer goederen weder souden gheven / ende hen laten ghebruycken vrije exercitie vande Catholijcksche Roomsche Religie/ ende dat sy niet en souden generalijck (also sy beschuldicht waren) soecken den Edeldom te verdrijvē ofte wt te roeyen: dat sy oock de ghevanghenen in neutrale plaetsen souden stellen/ ende deselve recht doen/ ende gheen ghewelt.

Versoec vā den Eertshertoch Mathias aen die vā Gent eñ haer antwoorde/ den xxvij. October.

Waer op die van Ghent antwoordē den xxvij. October/ Dat sy de Catholijcken tot hare exercitie van Religie met Kercken souden behulpelijc wesen/ ende mede laten volghen tghebruyck van haer goederen/ soo wanneer in alle plaetsen ende Steden der Nederlantscher Provincien de Ghereformeerde Religie met haer exercitie toeghelaten soude worden.

Den Edeldom en begeerden sy geen hinder aen te doen/ noch hare iurisdictie te violeren/ ofte die met wapenen te overvallen/ want haer dat selve ten onrechte naeghesept wert.

Aengaende de ghevanghenen Heeren ende andere/ die seyden sy/ dat haer stuck soude oversien ende ghelient worden/ so wanneer de Wtlantsche ende vremde vyandē souden ghewеert wesen/ ende beloofden / dat middelertijt teghens haerlieden niet en soude voorgenomen worden/ behoudens datmen die van Ghent mette andere Leden van Vlaenderen / soude beschuttē ende beschermen voor alle ghewelt ende overlast der gemuytineerde Soldatē eñ hare adherenten.

Maer alsoo het Hof met dese antwoorde niet te vreden en was/ so hebben sy stercker opt voorgaende aengehouden / ende insonderheyt / dat sy haer contributien souden opbrenghen tot betalinghe vant Legher/ aenghesien dat Vlaenderen belast was met een derde deel van alle de lasten die de Landen int generael moesten op brengen. Maer daer wert niet wtgherecht voor versuimisse daer aen volghende/ alsoo wy hier na sullen verhalen.

Verhaelt hebbende tot hier toe de oorsaken welcke de Generale Staten beweechden haer meest te betrouwen op die vande Gereformeerde Religie/ welcke sy daeromme met de Religions vrede/ vā lijf/ leven eñ Religie moesten verseckeren/ ende dat de Walsche Provintien (om dese ende andere verscheyden saken meer tonvreden zijnde) daer over haer grootelijcx ergherden/ ende nu met namen op die van Ghent qualijck ghesint waren / ghelijck ter contrarie die van Ghent op haer/ elck nemende den besten deckmantel om syn passien (daer mede hy ghedreven was) te volbrenghen: Waer wt dan ghevolcht is de Malcontenterije ende nieuwe Borgherlijcke ofte inlantsche oorloghe / Sullen wy nu voorder wat schrijven ende verhalen van tghene hier-entusschen de Staten met haren grooten Legher hebben wtgherecht.

Wy

1578.

Don Jans Legher by Namen sterc dertich duysent te voet/ ende ses duysent peerden.

Wy hebbē hier boven geseyt hoe dat Don Jan van Oostenrijck/ nae de scharmutsels by Rijmenant geschiet/ vertrocken was na Namen / daer hy hem op den Berch van Bonghe (een stercke plaetse ende wel ghelegen) seer sterck hadde beschanst / met alle syn macht ende aenhanc / sterck geacht wesende ontrent dertich duysent te voete/ ende ses duysent te Peerde. Tsedert was der Staten Legher met meer volcx versterckt/ waer by ten lesten Casimirus met volck te voete ende te Peerde aenghecomen is den xxvj. Augusti / hebbende de oorsake ende redenen van synen tocht schriftelijcken in drucke verclaert/ ende wtgheghevеn. Wy hebben verhaelt/ dat syn bestellinghe alder-eerst was van drie duysent Peerden/ eñ drie duysent voetknechten: daer nae door tversoeck vande Coninginne van Enghelant/ van twee duysent Peerdē/ ende drie duysent Voetknechten meer: maer hy heeft wt goeder meyninghe meer aengebrocht / te weten/ seven duysent Peerden/ ende by de acht duysent te voete. Welcke groot ghetal langer tijt int aennemen ende aencomen heeft verheyst/ waer door veel tijts is verloren: Want aende Frontieren comende/ en wilde syn volck niet op trecken / sonder ghelt voor het overghetal/ zijnde alle het gelt van Enghelant ende het andere al wtghegeven. Casimirus wende voor tot syner ontschuldinge/ dat hy daer mede meynde den Landen dienst te doen / op dat sy meerder cracht hebben / als die achtede datmen sulck een ghetal volcx wel vandoen soude hebben/ ende dat hy van eenighe besondere daer toe verwillicht was/ het welcke grootelijcx vermeerderde het achterdenckē datmen van hem hadde/ ende verachterde volghens der Landen contributien. Als sy nv op de Frontieren van Ghelderlandt ghecomen waren / saghen de ghecommitteerde Statē het perijckel in / om die daer te laten ende niet aen te nemen. Aldus waren sy boven meyninghe ende vermoghen belast/ twelc oorsake was waeromme Casimirus syn volck soo haest niet en heeft connen met soo weynich ghelts de Mase doen passeren. [illegible] Legre tot Rijmenant ghecomen zijnde/ en wilden sy wederom sonder ghelt niet op trecken. Dit ghelt moeste comen vande contributien der Provintien/ die om de jalousie die sy hadde/ [illegible] over den Hertoch van Anjou/ ende de ander over Casimirus [illegible] elck haer contributien [illegible] Waer over de Generale Staten [illegible] Provintien [illegible] [illegible]

Casimirus aencomste int Legher met seven duysent Peerden/ eñ acht duysent te voete/ de xxvj. Augustus. 1578.

tien op te brengen haddē: Maer vā wegen het voorschreven achterdenckē / ongeregelden yver ende haet deen van dander / was alles te verghеefs.

De cost vant Leger der Staten was gecalculeert op acht hondert duysent Gulden ter Maent. Eñ midts die van Vlaenderen ende van Walschlant haer aenpaert inhielden/ hebben de ander contribuerende Provincien haer middelen niet connen ofte willen int werc stellen/ ende diese int werc stelden/ hebbense tot haer eyghen beschuttinge aenghewent ofte inghehouden/ soo datmen in ses Maendē maer vier hondert duysent Guldens eens heeft connen becomen / die noch meest inde Stadt van Antwerpen gelicht werden/ Jae datter van alle de ander Provincien (behalven Hollant/ Zeelant/ ende Antwerpē) in ses Maenden geen vijftich duysent Guldens van contributie ingecomen zijn: alsoo dat alle dien tijt den Leger maer een Maent solts betaelt werde.

Desen Legher is seer groot ende geweldich gheweest/ gheschat zijnde op de twintich duysent Peerden/ ende veertich duysent te voete/ twelc van als voorsien was/ maer alleenlijck ontbrack het aen ghelt/ dat wel gheordineert/ maer niet opgebracht wert.

Als t'Legher nv drie weken na het ghelt ghewacht hadde/ ende een Maent solts becomen hadde/ ist opghetrocken: Generael daer over zijnde/ de Grave van Bossu een cloec Heere/ ende de Borchgrave van Gent generael vande peerdē/ de Heere van la Nove Marschalck vant Legher/ eer noch Casimirus noch de Hertoch van Anjou int legher ghecomen waren.

Voor Loven is een groote scharmutsinghe/ gheweest met het sterc Garnisoen van tweeentwintich Vaendelen knechten/ ende mette Peerden onder den Baron de Chevreau/ welcke Don Jan daer binnen hadde ghelaten. Daer wert beraetslaecht Loven/ Diest/ ofte andere plaetsen/ aen de welcke seer veel ghelegen was/ te belegghen: maer het worde ongheraden ghevonden/ midts den Legher stercker was van Peerdevolck navenant dan van Voetvolck / ende daer teghen Don Jans Leger stercker van veel ende goet Voetvolck/ eñ dat hy lichtelijcken der Staten Peerdevolc/ met weynich voetvolcx soude connen weerstaen/ om dat het Lant daer ontrent vol van Haghen ende Boschkens was/ eñ over sulcx [illegible] voor t'Peerdevolc: daerenboven was [illegible] [illegible]

Oncost vande Staten Legher gecalculeert op acht hondert duysent Gulden ter Maent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. was om den vyant te dwinghen / ende om haer te voegen byden Legher vanden Hertoch van Anjou/ die te dier tijt Bins beleghérde. Dit also besloten zijnde/ zijnse aenghetrocken/ende hebben onder weghen inghenomen de Stadt Nivelles/in de welcke laghen vijf Vaendelen Soldaten/ die haer overgavẽ. Sy namen ooc sommige Casteelen/ als dat vã Moll met stormender hant/ ende dat van Sart by compositie : Oock Genappe/ met meer andere/ eñ trockẽ van daer voorts nae Gembloers/op hope dat Don Jan soude wtcomen/ om hem te bespringhen/ eer sy met des Hertoch van Anjou krijchsvolck souden versterckt wesen. Maer Don Jan/ die nv tijt hadde gehadt door het vertoevẽ der Staten hem te stercken / en heeft nochtans niet dorven wtcomen /wel wetende wat hem te doen stondt om hem selven te bewaren / ende heeft de Staten voor eenen tijt lanck meester vant velt ghelaten/ Ja hadde selfs vreese dat hy het Lant soude moeten verlaten / alsoo hy selve bekende in syn Brieven die hy recht voor syn doodt aenden Coninck heeft ghe-schreven/ welcke afgeworpen zijn/ also wy tot syner tijt sullen verhalen.

Voornemẽ der Staten Legher.

De Staten Leger siende dat Don Jan hem hielt onder de Stadt van Namen/ende dat hy niet wt en quam / besloten sy hem te bespringen ende te besluyten / niet teghenstaende t'groot ghebreck dat sy hadden van Pyoniers/ grof geschut/ende ander gereetschappe/welcke tot belech dienlijck eñ noodich zijn: Het welcke sy sonder twijffel lichtelijck souden volbrocht hebben/hadden de quade Patriottẽ niet belet ende verhindert de beloofde contributien / ende middel om den Leger te onderhouden/ waer toe de gemeyne man seer ghewillich ende gheneghen was.

Terwyle de krijchsraet des Leghers besloten hadde Don Jan te bespringhen/ ende haer te versterckẽ met des Hertochs van Anjou macht/ ende nv Hertoch Casimirus waren verwachtende/ zijnder andere saken voorgevallen/ soo wt de jalousien tusschen den Hertoch van Anjou / Hertoch Casimirus/ als andersins / also wy noch verhalen sullen.

De Hertoch van Anjou beschermer der Nederlantsche vryheyt/ so haest hy nae luyt syn contracte met syn krijchsvolc int Lant was/ heeft de Stadt van Bins doen beleggheren/ ende met sesthien stucken geschuts beschoten/ welcke haer heere nae veerthien daghen [illegible] den sevensten Octobris/ [illegible] overghegheven. [illegible]

als oft hy haer Stadt gesocht hadde te vermeesteren/ ende voorwaer op eenen sekeren tijt vertoonden haer groote inditien ofte teeckenen daer van. 1578.

Hertoch vã Anjou resolutie by de Staten leger te voeghen/ verandert door jalousie over Casimirus/ die na Vlaenderen troc, den x. October.

Hieromme/niet tegenstaende dat de Hertoch toornigh was/ besloot hy nochtans/ by advijse ende versoeck des krijchsraets van der Staten Legher / hem by haer te voeghen/ ende Don Jan te bespringhen: Maer als hy nv alle gereetschappe maecte/ om t'sanderdaechs op te trecken/ quam hem de tijdinghe/dat Hertoch Casimirus die noch int Leger niet geweest was/ in plaetse van na het Leger te trecken/ was na Gent ghetrocken om ghelt (soo hy seyde) ende dat hy oock hadde sommighe van syn volc wt den Legher derwaerts ontboden. Waeromme hy aenden Eertshertoch/ ende Raet van State sant / om te weten oft het was by haren bevele. Waer op hem wert gheantwoort/dat sulcx niet met haren wille en was ghescheet/ doch dat sy hoopten hem te verwillighen wederom te keeren/ eñ na het Leger te trecken / t'selfde van hem ooc versoeckende. Hier op beloofde de Hertoch van Anjou aenden Heere van la Nove / by aldien sulcx soude ghescheden/ dat hy alsdan daer oock trecken soude: Maer merckende dat Hertoch Casimirus niet en trock/ maer meer van syn volck by hem in Vlaenderen ontboot/ t'welck groot achterdencken veroorsaecte/ nam hy voor/ met syn krijchsvolc int Legher niet te trecken / onaenghesien het neerstich aenhouden des Eertshertochs/ Prince van Orangiẽ/ ende Raet van State/ welcke hem ontboden / ende bekenden dat Casimirus doen haer leet was/ eñ dat sy aen hem/ende aen die van Ghent/ eñ aen de Walen ghesonden hadden/ hopende corts alles te vereenigẽ. Maer syn krijchsvolc beclaechde haer grootelijcx vant quaet traictement dat sy alomme vonden / ende dat sy gheen Steden en hadden om haer siecken te herbergen/ want Bins maer een wtgeteerde plaetse en ware: nergens werdẽ sy oock in ghelaten/ om haer nootsakelijckheden te coopen/ maer werden vant Lantvolck gehaet eñ (alleen zijnde) over al doot-gesmetẽ. Sy seyden ooc dat sy vele sieckẽ eñ gequetste hadden/ die sy niet conden achterlatẽ/ ende daeromme was het haer niet gheleghen int Legher te trecken/ voornamelyc sonder sijn persoon.

Hieromme heeft den Hertoch van Anjou best ghedocht syn volc af te dancken/ latende alomme ghenoech Garnisoen/ ende sont [illegible] Heere van [illegible] aenden Eertshertoch ende Raet van State / om syn [illegible] te verclaren / [illegible] den achtsten November: [illegible] contracte [illegible]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. om dat die van Ghent deden dat niet wel ghedaen en was: Daeromme hen best ware de ander partye te stercken/ om de Gentenaers beter wederstant te doē/ want also de saken beter souden zijn te vereenighen/ waer toe hy synen dienst aenboot / toeségghende vastelijc/ so haest sy tot een verdrach ofte vereeninghe quamen/ soude hy wel terstont syn Fransoysen doen vertrecken. Verthoonende oock/ als dat hy ghehoort hadde dat sy op een goet accoort/ oft vredehandelinghe metten Coninc van Spaengien stonden/ door Keyserlijcke tusschensprack/ het welcke hy in gheender manieren wilde beletten/ (hoe wel hy om harēt wille hem vyant van Spaengien gemaect hadde) maer na syn vermoghen voorderen/ so verre sy mochten eenen versekerden vrede verhopen tot haer ruste ende welvaren.

Als aldus de Hertoch syn Fransoysen afghedanckt hadde / die (als gheseyt is) meest nae Meenen onder Montigni liepen / namen sy Mortaigne ende andere plaetsen in. Den Eertshertoch ende Staten/ als die niet anders en vermochten / deden den Hertoch aenségghen/ by aldien datter gheenen vrede ghemaeckt en wert voor den eersten Meerte/ so soudē sy vorder met syne Hoocheyt handelē. Sy sonden oock in December aen hem den Heere van Froymont/ vanden Huyse van Borgongien/ met Gilles Martini Doctoor/ hem voor als seer hoochlic bedanckende/ met belofte van alle voldoeninghe ende contentement.

Den Staten overvalt inwendige oorloge tusschē de Walen eñ Gentenaers.

Nae dat nu de saken met den Hertoch van Anjou aldus waren afgheloopen/ hebben de Walen die nu stercker waren ghewōrden/ openlijcke vyantschap doen vercondighen/ soo die van Ghent haer niet en betaelden/ de Gheestelijcke terstont in haer goeden weder stelden/ ende de ghevanghenen los gaven. Daerentusschē hadden die van Gent (midts den Eertshertoghe/ Prince van Orangien/ ende Raet van Staten haer teghen was) den Hertoch Casimirus ontboden / welcke om betalinghe aenhielt/ ende daer toe dies te gewilligher was/ hopende ghelt tontfangen: ende was alsoo derwaerts ghetrocken den thienden October met eenighe Cornetten Peerden/ eñ heerlijck ontfanghen/ eñ creech aldaer terstont ontrent hondert ende tseventich duysent Guldens op syn betalinghe: waer door de Malcontenten Walen eenichsins werden inghetoomt. Alsoo verliepen aen alle cantē der Staten saken in groot onordeninghe.

Jalousie tusschen Anjou eñ Casimirus / oock worden de contributien achterghehouden.

Dese voorvallende saken tusschen die van Ghent ende den Walen / ende daer by de besondere jalousie welcke tusschen den Hertoch van Anjou / ende Hertoch Casimirus was opgeresen / aldermeest het gebreck vant overbrenghen der ghemeene ende ingewillichde contributiē tot onderhout des Legers/ heeft dien grooten ghewelдighen Heyrcracht der Staten onnut ende onvruchtbaer gemaect/ soo dat de Bevelhebbers daer over / als de Grave van Bossu/ ende den Maerschalc de Heer van la Noue/ niet beter conden besluyten/ dan den Legher van den vyant af te leyden/ eer voorder onordeninghe/ schade ende

Het volck eñ gheschictelic op brekē der Staten leger in Novemb.

achterdeel den Staten ende Landen daer door toequam/ het welcke sy prijselijc sonder schade ghedaen hebben. Ende hebben alsoo de Lantsaten in Garnisoene gheleyt/ ende de vremde afghedanckt/ oft ter plaetsen ghebracht daer sy minste quaet conden doen/ om voorder met haer te handelen nae ghelēghentheydt: waer in gheen cleyne conste ghelēghen was/ nademael sy sagen dat den Legher soo sterck van Wtlandische was/ eñ soo qualijck betaelt / ende daer door sonder eenighe toevoer van victalie ofte lijftocht ende andere nootdruft. In het optrecken nam de Grave van Hohenlo de Stadt van Weert in met het Casteel/ maer corts daer na wertse hem weder afgewonnen. De Duytsche Ruyteren logeerden haer in Thienen/ Arschot/ ende andere plaetsen/ tot dat sy wt de Landen gheraeckten / alsoo wy hier nae sullen verhalen. Casimirus selve reysde nae Enghelant in Februarie.

Doodt van Don Jan van Oostenrijck/ den eersten Octob. 1578.

Terwylen der Staten Leger noch sterck te velde was/ ende haer vyanden ontsachelijck/ soo is de Heer Don Jan van Oostenrijck ontrent den eersten Octobris ghenoechschiedelijc int Legher by Namen gestorven/ eenighe achten vande Peste/ andere meynen/ dat tot een seker ghebreck twelck hy hadde/ toesloech de ongenoechte die hy maecte/ welck hem de doot veroorsaeckte/ het welcke eensdeels schijnt by syn twee afghewórpene brieven/ die by den Heere van S. Leger werden onderschept/ van welcke de eene aen dē Prince van Melfy/ Jan Andrea Doria/ den ander aē Don Pedro de Mendoza/ Ambassadeur van Spaengien tot Genua gheschreven waren / beyde ghedateert wt den Legher / een myle van Namen/ den xvij. September Anno M.D.Lxxviij. Waerinne hy hem wanhopelijck beclaecht over het langhe vertreck ende wtstel twelc in Spaengien gebruyckt wert/ aengaende tgene over syne saken stonde te besluyten/ eñ wat cloecheyt eñ gheduldicheyt hy moeste hebben om sulcx te wederstaē: Item/ dat hy hem selven moeste sien beringelt van syne vyandē/ welcke hem de passagien ofte doortocht beslotē/ sulcx dat hy soude moeten vertrecken na de plaetse welcke hem tot syn wterste toevlucht was gheordineert/ want hy gheen hope en hadde te moghen vechten/ als die te onsterck was/ ten ware om met ghewelt een gat te maken / ende alsoo wech te gheraken: Ende wanneer sulcx ghescheide/ soo soude de Coninck (die hem selven versuymde) in perijckel staen van al te verliesen. Hy claechde voorts/ hoe dat hy hadde van nieus aenden Coninck versoeck ghedaen/ dat hy ymmers ten minsten wilde ordineren van tghene hy soude behooren te doen/ als dan so hy tonder quame / soude altoos des Coninck wille gevolcht ende int werck ghestelt wesen: Maer hy vreesde seer dat de remedie daer toe te spade comen soude. Want met syn schrijven ende schreeuwen en vorderde hy niet: Maer ghemerckt hy sach datmen hem de handen afghesneden hadde/ soo was de eyndelijcke meeninghe/ dat hy hem den hals soude wtstrecken. Alsoo wenschte hy hem tot Gode / biddende

Inhout van Don Jans beclagingh brieven ... September.

Don Jan aspireerde hooghe dinghen.

zijnder

1578. zijnder in syn ghebeden ghedachtich te wesen/ etc. Wat sulcx meer is/ wijsen wy den neerstighen Leser/ die van sulcx meer begheert te weten/ tot het drucksel vande selve Brieven/ alsoose zijn ghedruckt by Willem Silvius t'Antwerpen: By welcke brieven (corts voor syn doot gheschreven) goet te speuren is/ wat groote onghenoechte hy hadde/ ende hoe qualijck hy te vreden was/ zijnde jonck / hooch van moede/verwaent ende onghestadich / die het doch aen gheen verstant en ontbrack. Hy hadde groote teghenpartije int Hof van Spaengien/ als met namen den aenhanck vanden Hertoge van Alva/ wiens ervarentheyt hy hem onverwant met syn cloec verstant verispelijcken te maken.

Hy trachte van jongs af tot Coninckliicke state te comen/ ende tot groote dinghen/ als mede blijckt by een Spaensch Boecxken/ nopende de proceduren vandē Secretaris des Coninckx vā Spaengien/ genaemt Antonio Perez / over de doot van synē Secretaris Jan Escovedo/ die daeromme (nae veel gevangenissen eñ persecutien/ eñ oproeren daerover in Aragoniē gebeurt/ int verdedigen vande Previlegien aldaer/ daer den Coninc groote wrake over ghedaen heeft) heeft moetē vluchten/ in Vranckrijck ende Engelant hem onthoudēde. In dat Boecxken wert verhaelt/ hoe dat Don Jan seer na hoocheyt was staende/ ende dat den Coninc van Spaengien hem eenē welbetrouden Secretaris toestelde/ genaemt Jan de Soto/ die hem wel diende inde oorloge van Granada/ eñ in syn groot Admiraels ampt eñ groote victorie ter Zee tegen den Turck. Maer terwijle Don Jan in Italien was/ werter secretelijc gehandelt metten Paus/ om Don Jan Coninc van Tunis te makē. Als den Coninc dit secretelijckē verhoorde/ eñ aen hem ooc van sPaus wegen daer nae versocht wert/ so bedancte dē Coninc grootelijcx den Paus/ over syn sorchvuldicheyt die hy voor synen Broeder hadde: Maer hy excuseerde het versoec/ seer ghestoort eñ jaloers daer over zijnde / om dat hy scheen meer aenden Paus dan aen hem te hangen/ ende liet hem duncken dat den Secretaris Jan Soto daer de oorsake vā mocht wesen. Daerō beraetslaechde hy mettē Secretaris Antonio Perez / eñ bestelde behendelijcken Jan Escovedo by Don Jan/ in Soto plactse/ Soto tot beterē state promoverende/ eñ gaf Escovedo particuliere instructie/ om Don Jans hooghen moet te dempen/ eñ in breydel te houden / ende alsoo te verbeteren tghene dat Soto mochte misdaen hebben.

Verhael vā Don Jans Secretaris Jan Escovedo.

Maer als Don Jan tot tGouvernemēt in Nederlant gesondē was/ hadde hy alreede voorgenomen / als hy het krijchsvolck/ onder hem in Nederlandt ghebrocht soude hebben / eñ de Landen souden bevredicht zijn/ dat hy alsdan eenen aenslach daermede op Enghelant soude doen/ alsoo hier voren eensdeels verhaelt is/ eñ aldaer de Coninginne af te stellen/ ende de Schotse ghevangene Coninginne met hem selven op te stellen: Waer toe hy alreede den naem ofte beleeninge van den tittel hadde vanden Paus met goede hulpe vercreghen.

Don Jans aspireert hooghe dinghen.

Hy hadde mede een secreet verbondt in Vranckrijc met die vanden huyse van Guyse ende Ligue/ dat sy noemdē voor de bescherminge vande twee Croonē/ als van Vranckrijck eñ Spaengien: Het welcke den Coninc oock door synen Ambassadeur die hy in Vranckrijc hadde/ genaemt Jan Vargas/ vernam/ sonder dat Don Jan dat mercte/ hoe wel hy den Coninc door des Paus Legaet/ den aenslach op Enghelant oock dede voorslagen. Maer desen aenslach wert doē gebroken/ midts dat de Statē inde Nederlanden int tracteren met Don Jan / geensins en wilden hooren dat het wtlandisch Krijchsvolc ter Zee soude vertrecken : waer door hy hem van syn voornemen versteken vont. Eñ siēde datter in Nederlant door de gheregeltheyt der Staten geen middel ofte materie van groote eere ofte hoocheyt en was/ so sochte hy desperatelic vā dat Gouvernement ontslaugen te wesen int secreet/ ofte so grooten middel van gelde eñ macht vanden Coninc te hebbē/ om geweldelicken Meester te mogen wordē: Twelc scheen dat hy den Coninc tselfde wilde af dringen/ gelijc blijct by de boven verhaelde brieven/ eñ andere ooc van Escovedo/ eñ by eenen van den x. Februari/ M.D.Lxxvij. daer in hy schrijft/ dat hy so verslagē was/ dat hem dē aenslach op Engelant misluct was/ dat hy wt mismoedicheyt dochte te willē eē Cluysenaer worden: Want te leven gelijc hy tot noch toe ghedaen hadde/ en conde hy in syn herte niet vinden. Vorder seyde hy / liever dan hy in dat Gouvernementschap soude blijven (ten ware tot datter een ander in quame) daer en soude geē resolutie so swaer vallen/ die hy daer voren niet en soude aennemen/ al soude hy daer over totten bloede moeten gecastijt wordē. Dringende so seere op syn vertrecken/ dat hy daer wtscheyden wilde met minne ofte omminne: Eñ so men hem daer wt niet en verloste / seyde hy/ dat hy vreesde te vallen inde sonde van onghehoorsaemheyt/ om te schouwē de sonde van eerloosicheyt. Seyde ooc/ dat hy liever als eē avontuerier met ses duysent Soldatē eñ twee duysent peerden hadde na Vrancrijck te gaen/ als inde regeringhe van Nederlant te blijven. Dese desperate verwijsseltheden hebben den Coninc seer verstoort/ eñ boven maten alle quact achterdenckē gegevē/ also deselve hem secretelickē ter ooren quamen/ bedenckende ooc eenige van syne woorden/ eer hy na Nederlāt vertroc/ als dat hy hem hadde laten verluydē by eenige/ so wanneer hy Heere van Engelant soude wesen/ dat hy hem dan met Spaengien soude mogen verheffen/ als hy maer allen den inganc hadde van S. Andre met dat Casteel / twelck de Frontiere was van Biscayē/ met een stercte op de steenrotse van Megro / van waer gantsch Spaengien te dwinghen ware.

Dit eñ diergheliicke (mette secrete intelligientien metten Paus ende Guyse/ by den Coninck ende eenige van syne naeste familiare Overheyt/ openbaer ghewordenzijnde/ hebben daer van de schult aen synen Secretaris Escovedo ghegeven / die sy achten dat hem daer in stoude / boven syn expresse commissie. Waerom/ also hy vā Don Jans

1578. wegen eens in Spaengien gesonden was/ wert door des Coninckx expres bevel belast/ datmen hem daer soude houden. Maer om dat Don Jan so ernstelijcken altijt schreef/ so om gelt/ als om Escovedo/ wert Antonio Perez (den bovenghenoemden Secretaris vanden Coninc) bevolen/ middel te vinden om hem te dooden / soo secretelijck als hy conde / op dat Don Jan daer gheen achterdencken van een creghe: Want Perez alleen den man was/ metten Coninc selve/ die alle Don Jan ende Escovedo saken wisten ende beleyden/ met noch twee ofte drie andere/ die maer stucwijs daer van wisten. Alsoo seytmen dat eenen Soldaet/ genaemt Gartia Darze/ met noch vijf ofte ses andere bestelt waren/ die hem op eē avont als hy na huys was gaende/ onversins omcingelden eñ doorstaken/ als oft het wt een particuliere querelle gheweest ware.

Doot van Escavedo Secretaris van Don Jan.

Dese doot heeft Don Jan oock alderley gedachten toegebrocht/ eñ vont hem selven ooc verselschapt als gepaert metten Prince van Parma/ eñ belast met strenghe instructien ende bevelen des Coninckx/ so besneden/ dat hy moedeloos niet wiste waer keeren/ als de voor verhaelde brieven bewijsen. Daeromme gaf syn subijtelicke doot groote suspitie/ ofte die mochte verhaest wesen/ hoe wel onghenuchte eñ verdriet in hooghe Princelijcke herten meer cracht hebbē/ dan in andere.

Aldus is Don Jan haestelijck gestorven int Legher by Namen / ende met groote Pompe binnē de Kercke tot Namen gedragen/ ende van daer na Spaengien gevoert. In syn plaetse quam als Luytenant Alexander Farnese/ Prince van Parma/ welcke daer na vanden Coninc selve is bevesticht als Gouverneur. Dese doot was grootelijcx tot der Landen voordeel ende gelucke/ ghemerct den staet daer sy doen in waren/ als wy hebben verhaelt.

Prince van Parma Gouverneur inde Nederlanden/ den eersten October.

Corts daer na dē xxj. December is t'Antwerpen ooc gestorvē van een heete Coortse Maximiliaen de Grave vā Bossu/ die overste vander Staten Legher desen lesten Somer/ ende Hofmeester vanden Eertshertoch Matthias/ eñ Raet vā State geweest was/ een cloec man/ seer van yegelijckē beclaecht.

Doot vande Grave van Bossu/ den xxj December.

Also nv de Walsche Provincien haer genoech vyanden vertoonden/ so isser van weghen der ander Staten ghepractiseert haer te versekeren vande Stadt van Atrecht/ de Hooftstadt van Artoys/ ende dat met toedoen van een Capiteyn/ genaemt Ambrosius le Duc/ ende andere/ welcke den Magistraet ghevangen namen/ om dat sy metten Heere van Capres/ ende den vyant heymelijc verstant hadden. Maer also haren aenhanck niet sterck genoech was/ ende dat de gemeynte vanden voorsz Heer van Capres/ ende den Raet van Artoys beweecht wert/ so hebben sy den Magistraet weder los gelaten/ op belofte ende eet/ dat alles verghe ven ende vergeten soude blijven. Maer ten is daer by niet gebleven: Want dese gevangenen los zijnde/ hebbē so veel van haer wederpartije gevangen/ alsser niet en ontliepē/ eñ brochtense haestelijcken ter doot. Onder andere/ den Raetsheer Gosson/ Cōmissaris/ een man van grooten aensien inde stadt/ eñ out ontrent tseventich Jarē/ ervaren eñ geleert: Dien sy syn proces soo haestelijcken maectē/ dat sy syne twee appelatiē eyndichden in ses uren tijts/ tegen alle ordere/ recht en gebruyck. Eñ sloegen op eenen Sondach den xxvj. October by nachte eñ toortslight hem synen hals af/ met noch meer andere.

Aenslaghen om Atrecht te versekeren voor de Staten misluckt den xxvj. October.

In dit Jaer M.D.Lxxviij. also den Coninc Don Sebastiaen van Portugael voor hem ghenomen hadde / den verdreven Coninc Mahomet van Fez ende Marorques in Africa ofte Barbarijen weder in syn Coninckrijck te stellen/ soo hadde hy in Nederlant doen aennemē een Regiment Duytsche Krijchsvolck/ met alle andere gereetschappe tot sulcken grooten aenslach noodich/ het welcke de Staten Generael door de vrientschappe die de Landen begheerden te houden/ gewillichlijck consenteerden/ ende dat te gewillichlijcker/ om dat sy die Duytschen gheerne quijt waren gheweest. Als die meest den vyant ghedient/ ende ontrouwelijck met Don Jan teghen de Staten ghehandelt hadden. Met dese Duytschen/ ende ontrent noch sesthien duysent andere/ van syn eyghen Krijchsvolck soo te voete als te Peerde/ met wel veel ander Schipsvolck/ ende Soetelaers/ oock eenighe ghewillige Spaengiaerden/ is de Coninc van Lisbona vertrockē met ontallijcke schepē/ soo groote als cleyne/ ende is ghevaren na de enghde van Gibraltar / een Haven die onder den Coninc van Spaengien gehoort geheeten El Porto de Sante Maria. Alwaer hy verwachte een hulpe vā vijftich toegeruste Galleyen/ ende vier duysent Krijchsvolck/ die hem vanden Coninc van Spaengien op syn versoeck waren toegeseyt ende belooft: De welcke nae langhe verbeyden hem weder ontseyt werden/ onder pretext dat den Turck voor dat Jaer hem wapende/ welcke hem oock dien tocht doen ontriet / ende (na het segghen der Portugaloysen) wederseyde hy niet alleene syn voorschreven belofte aenden Coninck Don Sebastiaen/ maer dede oock publiceren op groote straffen/ dat wt al Spaengien niemant van syn subjecten op dien tocht met hem soude trecken. Dies hy / zijnde een jonck Prince/ out ontrent vierentwintich Jaren/ doch seer groot van moede / die alreede op wech was/ eñ alle gereetschappe tot grooten coste ghemaeckt hadde/ voortghevaren is na Afrijcken / in een van syn eyghen Havenen/ Tangher ghenoemt. Ende aldaer aenghelant zijnde / met al syn volck/ heeft synen hoop vermeerdert met eenighe ses ofte seven hondert Italianē/ die onder eenē Engelschē Capiteyn/ Stuckley/ genaemt/ van den Paus ghesonden waren om Yrlant te overvallen eñ in te nemen (want hy de Coninginne van Engelant in den Ban gedaen hadde.) Met desen hoop/ in als sterc boven twee duysent Peerden/ eñ seventhien duysent Voetvolc/ daer onder Portugaloysen/ Duytschen/ Spaengiaerden eñ Italianen waren/ met xxij. stucken gheschuts / ende met Vivandiers eñ Pyoniers/ is de Coninc opghe-

Tocht v[…] den Co[…] Sebast[…] van P[…] tugael [...] Barba[…] Anno 15[…]

1578. opghetrocken nae een Stadt Alcazar quavire/ vergeselschapt zijnde met dē verjaerhden Coninck Mahomet.

Abdelmelec Coninc van Maroques ende Fees [illegible]

Eñ den vierdē Augusti is hem de Coninc van Maroques ende Fez/ Muley-Maluco (anders Abdelmeleck genaemt) welcke doen regeerde/ teghen ghecomen/ met tweeentwintich duysent Peerden/ ende thien duysent Archibusiers te voete/ ende vierentwintich stucken Gheschuts. Dese Abdelmeleck was een cloeck verstandich ende gheschickt Prince/ van grooter ervarentheyt/ alle omliggende taelen sprekende/ ende die in Spaengien ende elders onder de Christenen verkeert hadde/ ende met de selvige gheen vyantschap/ maer vrede sochte. Hy was vanden Turc in syn Conincrijcken ghestelt/ die hy voorwende hem toe te behooren boven syn broeder/ welcke syn Vader by een swerte vrouwe gegenereert hadde/ eñ die selfs een Moriaē ofte swart was.

Tocht v[...] den C[...] Sebas[...] van P[...] tugael [...] Barba[...] Anno 1[...]

Dese Abdelmeleck met syn Legher int gesichte vanden Coninck van Poortugael gecomende zijnde/ is van Don Sebastiaen met grooter vromicheyt besprongHen gheweest/ die hem tot drie ofte vier reysen heeft inde vlucht ghedreven. Maer alsoo de Africanen ofte Barbarissen behendich zijn om lichtelijck weder thooft te bieden/ so hebben sy telcker reyse dat Poortugies Peerdevolc besprongHen/ ende ten lesten oock het voetvolc van achter ende voren te voete ende te Peerde aengheVallen ende gheslaghen/ soo datter weynighe vant Peerdevolck/ ende voetvolc daer van quamen/ maer werden meest al verslaghen ofte ghevangen/ ende al het gheschut ghenomen.

Slach daer den Coninc van Portugael doodt bleef/ den vierdē Augusti 1578.

De Coninck Sebastiaen/ na dat hy hem vromelijck gheweert hadde/ eñ etlijcke peerden onder hem waren doorschoten ghewordden/ ende telcken weder opghesetten was gheweest/ siende gheheel syn volck verstropt ende verslaghen/ ende hem nu met weynige vande syne omringhelt/ dede tot een teecken van vrede te begeeren/ een wit doeck op steken. Het welcke de Mooren siende/ eñ qualijcke verstaende/ achten dat het een teecken was van nieuwen aenval: Waerom sy hem aldaer met alle de syne doot sloeghen. De swarte verjaechde Coninck Mahomet/ meynende te vluchten over een Rivière/ is met syn Peert inden modder blijven steken/ ende alsoo verdroncken. Terwijle dat den slach noch duerde/ den verwinder/ Coninc Muley Abdelmeleck sieckelijck zijnde/ van te veel Melcks genut te hebben/ welcke hem in de mage gheronnen was/ als hy met syn volck in slachordere stont/ ende hem moet gaf/ ende over sulcx seer verhit ende vermoeyt was/ moest hy hem van syn Peert in syn Wagē begevē/ alwaer hy haestelijc door flaute sterf/ midden in syn victorie. Syn broeder Muley-Hamet/ wert terstont Coninck in syn stede/ welcke noch tegenwoordelijck in de Regieringhe is. Alsoo dat dien dach fameus ofte ruchtbaer was/ van eenē slach/ in welcken drie Coningē doot bleven. Hare doode lichamen dede de Coninc Muley-Hamet brenghen inde Tente vanden dooden victorieusen Coninck/ dwelck een seltsaem ende deerlijck dinck was/ drie Coninghen doot te sien op een plaetse. 1578.

Drie Coningen worden doot in een Tente ghebracht.

Metten Coninc Don Sebastiaen bleven dē meeste Heeren ende principale Edelē van Poortugael/ so op de plaetse verslagen/ als de reste ghevanghen: Waer van de voorneemste warē/ de Hertoch van Avera/ Don Lops de Cordona/ Don Dimiaen Dias/ Don Diego de Meneses/ Georg de Silva/ Don Francisco de Poortugael/ Don Constantino/ Broeder van Santuval/ Don Florencio de Almada/ Don Alvaro Perez de Tomora/ Don Alvaro de Silva/ Broeder vanden Grave van Portula/ Hernando de Silva. Veel werden ghevanghen/ als den sone vanden Hertoch van Bargance/ Don Edowaert de Meneses/ Maerschalck vant Legher ende Capiteyn van Sanger/ met veel meer andere: Waer onder was Don Antonio van Portugael/ de Sone van Lodewijck/ tweede Broeder vanden Coninck Jan/ sone van Coninck Emanuel/ die als doen van velen gheacht wert onwettich/ maer namaels hem voor Paus eñ Potentatē aenboodt/ te willē doen blijckē dat hy wettelijc was/ eñ derhalven ooc (midts wettelijc vercoren eñ aengenomen) voorwent oft pretendeert te zijn Coninc vā Portugael/ als wy naemaels sullē verhalē.

Don Antonio van Portugael ghevangen/ den vierdē Augusti/ in Barbaryen.

Dese Don Antonio daer inden slach ghevanghen zijnde/ is seer wonderbaerlijcken/ door een/ die syns Heer Vaders slave eertijts hadde gheweest/ ende hem kende/ behendelijck onbekent verlost gheweest/ ende in Poortugael gecomē/ daer hy synen Oom Don Hendrico Cardinael byden volcke tot Coninck vercoren/ ghevonden heeft. Alsoo in Portugael de ceur des volcx meer dan in andere Landen gelt/ wanneer rechte Linie ofte afcomste van Vader tot Sone int ervē der Croone onbreect. Aengaēde het succederen van Vrouwen/ daer in volghen sy de Wet Salicque/ welcke inhout dat gheen Vrouwen de Croone erven.

Eynde des achtsten Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Het neghenste Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael van het neghenste Boeck.

DIe van Ghent worden met veel moeyten beweeght tot aenneminghe van Religions vrede/ ende vereeninghe/ twelck niet lange en duerde. Cazimirus in Engelant ghereyst zijnde/ vertrect syn Ruyterije met paspoort van Parma wt en Lande. Parma door Brabant treckende/ beleghert Maestricht. Die van Artoys ende Henegouwe worden vereenicht byde generaliteyt te blijven/ maer te vergeefs. Montigni ende andere vereenighen haer metten Coninck / dien de Landen van Artoys ende Henegouwe volghen. Daeromme tot Wtrecht de Unie ghemaeckt wort. Beroerten doen sHertogenbosch afvallen. Beroerten tAntwerpen/ veroorsaeckt datter een deel Gheestelijcke worden wtgheistelt. Egmont poocht Brussel te overweldighen. Tot Brugghe meynen de Roomsche Catholijcken ooc de Stadt te verheeren. Maestricht hert belegert / wort by Parma ghewonnen. Den vredehandel tot Colen / mette artijckelen / ende eenighe onderhandelinghe van eenighe Staten Ghesanten wort verhaelt/ende afghebroken met verlies van Artoys ende Henegouwe. Waerover van de oorsaken des Krijchs breeder ghesproken wort. Embise dringt hem selven inde regieringhe tot Ghent / oproerichlijck aldaer handelende tegen den Prince van Orangien/ende hooge Overheyt. De ghevangen Heeren aldaer/ breken meest los. Maer de Prince van Orangien daer ghecomen zijnde / herstelt de Magistraet / ende Embise vertreckt. Parma sent vremt Krijchsvolc wech/ dat die van Mechelen hem dede toe vallen. Die van Vlaenderen nemen Meenen / ende doen onder la Nove ander exployten/ Groeninghen Stadt ende staet wert beschreven/belegert/ ende vereenicht. De Boeren aldaer ontrent/ vol wanhopeninghe/ werden gheslaghen.

Alles binnen een Jaer gheschiet/ Gouvernerende de Eertshertoch Matthias/ende de Prince Alexander van Parma.

Resolutie om de Gentenaers ende Walen te reconciliëren.

ALs nv den Eertshertoch Matthias / de Prince van Orangien/ende den Raet van State saghen dat den tocht van Hertoch Casimirus tot Gent in Vlaenderen / ende syn reyse van daer in Engelant/alle quaet vermoeden ende achterdencken dede groeyen/voornamentlijck by de Walsche Provincien/ende den Hertoch van Anjou/als oftmen mette verbintenisse van Enghelandt/de Landen sochte in te nemen / ende onder hen wt te deylen/ oock onder dat decksel / de Ghereformeerde Religie alomme in te dringen/ so hebben sy alle middelen aenghewent om t'misverstant wech te nemen/ de beroerten te slissen/de Malcontenten te bevredighen/ ende den Ghereformeerden gherustheyt een ongheedwongen ghemoet ende conscientie te vergonnen ofte laten/ also de Borgerlijcke ghelegentheyt in tijt van oorloge vereyste. Waer door haer goede ende oprechte handelinge aenden dach soude comen/ende ooc blijcken met wat gheest vele gedreven werden/als die meest vanden vyant aengeset ende opgerockent werden / waer onder de Heere van la Motte/ ende meer andere waren/die lange met Don Jan voor syn doot waren versoent/ also wy eensdeels verhaelt hebben.

Aldus is de Prince van Orangien van hen afgesonden na Ghent/ welcke den xxij. November tot Dermonde aenquam/waer hy soo begonde (door dien sy de generaliteyt toeghedaen waren) te handelen met die van Ghent/ dat hy van haer ontboden wert. Sy kosen wt om met hem als Commissarisen te handelen/ Heere Jan van Embise/ ende Heer Joos Codde/ als Schepenen vanden keure: Jonckheere Gillis Borluyt/ende Jacques Cabilliau/ als Schepen van gedeele/ Jonckheer Jan Damman/ Heere van Gomberghe/ Joncheer Joost Triests soon/ genaemt Joost/ ende Meester Fransoys vanden Haghe/ over t'lidt vande poorterije. Heer Jan vanden Cruycen/ Over-deken/ Lieven van Casselle/ Machiel van Houle/

Prince van Orangien om reconciliatie nae Gent gesonden/ den xxij. November ende vierden December.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. ende Heer Lieven Heplinc/Dekenẽ/meester Lieven de Grave/eñ Lieven d'Heer/de sone Lievens over t'lidt vanden ambachte van de Weverye/met dese is begonst te handelẽ/ na dat den Prince den vierden December te Ghent ghecomen was / zijnde tvolck van verscheyden ofte alderley ghesintheyt.

Om des Princen handelinge beter te verstaen/dient geweten/hoe dat op de resolutie van die van Gent hier voor verhaelt vandẽ sevenentwintichstẽ October/dat de Eertshertoge Matthias/Prince van Orangien/ ende Raet van State/den derden November tot Antwerpẽ/een Acte van Acceptatie aen die van Ghent sonden/ inhoudende/ Dat sy versoeck souden toelaten/ende ghedooghen vrye oeffeninghe vande Catholijcke Roomsche Religie / misgaders den Catholijcken laten volghen haer goederen al Vlaenderen door/ dies souden de Gheestelijcke ghehouden wesen haer in stilheyt te houden/ ende in getrouwicheyt/ sonder yet tegen den staet te bedencken oft voor te nemẽ/op groote straffe. Syn Hoocheyt/Excelentie/Raet/eñ Generale Staten soudẽ alle schuldighe neersticheyt doen/ om de ander Provincien daer toe te brenghen/dat sy den Religions vrede verlieten. Namen oock gewillichlijck aen haer beloften / vanden Edelen niet wt te roepẽ/ofte te verminderen/ noch eenighe steden ofte Provintien te willen overvallen/ ofte iurisdictie te schenden. Item oock/dat den ghevanghenen binnen Ghent goede Justicie soude worden ghedient / wanneer de vreemde vyanden souden zijn gewcert / aennemende haer toeseg-ghinghe / dat midler tijt teghens de selve ghevangenen niet soude worden voorgenomen / noch den selven eenige hindernisse gedaen: Ende tot meerder versekertheyt vant voorschreven / souden de gevangenen daerentusschen ghestelt worden ende bewaert in neutrale plaetsen/totter decisie ofte eyndelijck afhandelinghe van haerlieder sake. Ende volbrenghende die van Ghent alle de voorschreven poincten eñ artijckelẽ / souden sy generalijck in protectie ende bescher-menisse ghenomen ende gehouden worden/ eñ worden voorgestaen tegens allerley inval/ ghewelt ende overlast / die hen soude werden aengedaen/eñ soude voorder goede orden worden gestelt/dat de Walsche Soldatẽ wt Vlaenderẽ/eñ wt de ingenomẽ plaetsen/ souden vertrecken na het Legher. Ende by aldien sy weygerlijcken souden zijn sulcx te doen/soudemen alle bequame middelen eñ bedwanck daer toe dienende/ghebruycken.

Acte voorgehouden die van Ghent van wegen den Eertshertoch ende Staten/den derden November.

Om van die van Ghent te vercrijgen dat dese Acte by hen volbracht werde/eñ om hen daer toe met goede ordere te brenghen/soo zijn van weghen de Magistraet ende Colonellen van Antwerpen / seker Ghedeputeerde tot Ghent verschenen den sevensten Novembris/die int breede hen voorhielden de generale ghesworen Unie / ende wat op de selve was ghevolcht/ende soo die eenicheyt met de beloofde middelẽ ware gedue-richlijck ende ghetrouwelijc onderhouden geweest/so soude den vyant wt den Lande/ ofte over de ander syde vande Mase gedre-

Vermaninghe aen die van Ghent by die van Antwerpẽ/ den sevende November.

ven gheweest hebben. Hielden hen oock 1578. voor/dat sonder de Vlaemsche contributie niet moghelijck en ware den Legher te onderhouden/ maer dat die soude moeten opbreken / tot onderganck van Brabandt/ Vlaenderen/ende de andere Landen. Ende alsoo Brabant nu gheheel bycans opgegeten ware/soude den Leger nootsakelijc comen vallen op Vlaenderen. Ende die van Brabant verarmt zijnde/en soudẽ haer niet connen helpen/te meer overmidts alle haer middelen/ voor vier toecomende Maenden verbonden waren voor de generaliteyt.

Aengaende die van Ghelderlant / die en conden niet helpẽ, midts sy in negen maenden maer seventien duysent guldens tot de generaliteyt gebrocht hadden/ende vanden vyant verhindert werden. Vrieslant ware verre ghesceten, die oock maer drientwintich duysent Gulden in neghen Maenden ghecontribueert hadden. Die van Hollant ende Zeelant waren door langhe oorloghe verarmt/ eñ midts haer groote extraordinare laste vande Orangien / en conden sy boven xxv. oft xxx. vaendelen krijchsvolck tharen laste staende niet helpen. Artoys ende Henegouwe hielden selfs aen om ghelt tot betalinghe haerder Garnisoenen/ waer van een afval van hulpe te verwachten stonde.

Waeromme de voorschreven van Antwerpen badẽ/dat sy haer souden willen gelijc stellen na het voornemen van den Eertshertoghe / Prince ende Rade/ende te Hove senden sulcken merckelijcke somme van penningen/als den weersien noot/ ende des Lants behoudenisse vereyschte/ghemercke datter in negen Maenden tijts van harent weghen maer drie hondert eñ veertich duysent guldens ontfanghen waren/ etc.

Den thiendẽ November heeft de Hertoch van Anjou / door den Heere van Bonivet/ haerlieden doen aenbieden/dat sy gheen beteren Rechter dan hem mochten verkiesen/ om haer verschillen te slichten / dat hy begheerde een goet verdrach te middelen/ tusschen haer ende de ghealtereerde ofte afvallighe Walen / alsoo hy ghetrouwelijck ende geluckelijck in Vranckrijck ghedaen hadde. Hopende de ghevangenen/dat die in handẽ van syn Hoocheyt wel behoorden ghestelt te worden/om daer mede ghedaen te worden / sulcx als byden gemeynen advijse ofte bestemminge vanden goetgunstighen vanden Vaderlande/ende bysondere vande Coninghinne van Engelant/goet ghevonden soude worden.

Aenbiedinge ende vertooch van Hertoch van Anjou aen die vã Ghent den x. November.

Op den elfsten November hebben de Gedeputeerde vanden Eertshertoch/ Prince van Orangien/ende Raet van State / ende Staten generael oock haer brievẽ vertoont/ ende de verhael gedaen/ versoeckende met vele gewichtige redenen/met vertooch van vele swaricheden die souden moghen volgen/ dat sy souden willen aennemen de poincten vande Acte voorschreven.

Solicitatie vande Overheyt aen die van Ghent xi. November.

Ten voorschreven daghe heeft de Heere Davidson Ambassadeur vande Coninginne van Enghelant/wt crachte van brieven vande voorschreven Coninginne/ van date den eenentwintichstẽ October / eñ den sestẽ Novem-

Versoeck vande Coninginne van Enghelant aen die van Ghent xi. November.

1578. November/ haer verclaert/ dat die vã Gent door haer voorgaende handelen alle de Werelt oorsake gaven/ te dencken dat sy begheerden de oorloge int Lant te houden/ die de nabueren gheerne geeyndicht sagen/ dat henlieden geweten soude worden/ tverhinderen vanden voorspoet teghen den vyant/ daer van de aparentie groot was/ dat sy haerlieden selve grootelijcx vergaten/ tredende in soodanige aenslagẽ sonder authoriteyt ofte consent vant gantsche lichaem.

Dat sodanighe handelinghe achterdencken gave/ ende een vast ghevoelen/ dat sylieden noch Overicheden noch Magistraten en wilden obedieren/ waer door eenighe veroorsaeckt souden werden den Staten by te staen/ om die van Ghent tot reden te bedwingen. Verclaerden oock/ dat sy behoorden te bedencken/ dat sy ten aensien van haer bysonder/ niet en verhinderdẽ den voorspoet van alle de Landen/ sterckende den ghemeynen vyant/ ende keerende die sterckte vande andere leden teghens henlieden/ op dat sy oock van vrienden gheen vyanden en maeckten/ tot een alghemeene verwoestinghe van allen.

Cazimirus met voorstaen vã die van Ghent/ wort van de Coninginne van Enghelant ghedisadvoueert.

Ende alsomen soude mogen vermoeden/ dat Hertoch Hans Cazimirus hier int Lant door middel vande Coninghinne van Enghelandt ghecomen zijnde/ oock door haer heymelijcke bestellinghe die van Gent soude voorstaen/ Soo seyde de voorschreven Ambassadeur/ dat hare Majesteyt tselfde seer vreemt vont/ eñ verwierp gantschelijck syn voortvaren ende handelen in dien deele/ by aldien hy nae sulcx trachtede.

Seyde voors/ dat hare Majesteyt verstaẽ hadde/ datter noch goeden schijn ende hope was/ om de ongelucken ende swaricheden van inwendighe oorloge te schouwen/ soo verre die van Ghent tot reden wilden verstaen/ ende henlieden gelijck stellen metten Rade vanden Heere Prince van Orangien/ ende Generale Staten/ in drie poincten/ te weten.

Dry poincten dien van Ghent afgeeyst.

Eerstelijc/ int wedergeven vande Geestelijcke goederen/ die noch in wesen waren: ten tweeden/ inde aenveerdinghe vanden Religions vrede/ die soo veel ander Steden aenghevëert hadden: ende ten derden/ vande ghevanghenen te laten stellen in neutrale plaetsen/ als in handẽ van hare Majesteyt/ ofte andere/ op sulcke verseketheyt als die van Ghent souden connen wenschen. Waeromme hare Majesteyt henlieden opentlijck dede verclaren/ ingheválle sy hen tot sulcken redelijcken ende nootelijcken saken niet en lieten beweghen/ dat sy hare Majesteyt souden rechtveerdige oorsaken geven/ haer niet alleen van henlieden te vervreemden/ maer oock gantsch te verlaten: Biddende dat sy daer op goede acht wilden nemen.

Den selven Ambassadeur versocht oock bysonder hantschrift van die van Gent/ van weghen vijfenveertich duysent pondẽ Steerlincx/ tot profijt vande Coninghinne/ in gelijckheyt van die van Brussel/ Antwerpen/ Brugge/ Middelburch/ Dordrecht/ Amsterdam/ Duynkercke/ ende Nieuwpoort.

Den derthienden November hebben de Ghedeputeerde van Brussel hen oock aengeseyt (als oock die van Antwerpen) dat den Prince van Orangien verclaert hadde/ dat hy tot de swaricheden geenen raet en wiste/ soo verre die van Ghent haer niet gelijck en stelden mette Generaliteyt/ eñ dat hem noyt meerder swaricheyt overgecomen en was/ want daer aen den gantschen ondergánck des Vaderlants/ mitsgaders oock sijne ende sijns huys reputatie/ aensien/ ende eere ghelegen ware/ aengesien sijne gelegheutheyt in dese oorloghe/ ende datmen boven dien hem lastert ende te onrecht beschuldicht/ als oft hy Autheur oft aenvangher ware/ ende die mede soude inwillighen tghene tot Ghent gheschiet ware/ twelck hy noyt ghedacht en hadde: eñ dat hy voor hadde sijn ontschuldighinghe/ dien aengaende/ met verwilliginge vande Staten Generael/ in druck te laten wtgaen. Ende also sijne Excelentie goet vonde de voorderinghe vande Ghereformeerde Religie/ soo besorchde hy grootelijcx/ ende voorsach/ dat door den ontijdigen yver van een Stadt/ alle andere Steden ende Provintien geschapen warẽ te vallẽ in tweedracht/ ende te worden tot roof vanden schrickelijcken vyant/ oock dat daer door de Ghereformeerde Religie in veel Steden ende Provintien soude blijven wt gheweert/ dwelck conde gheschouwet werden door den Religions vrede.

Vermaninghe der Gedeputeerde van Brussel aen die van Ghent/ den xiij. November.

Dat den Turck/ die Griecken (gedueren de haerlieder verschil van Religie) onderdruckt hadde. Dat geenen Krijch den Landen schadelijcker ware/ dan den inlantschen/ opt verschil van Religie/ met namen daer beyde partijen noch hebben den ghemeynen vyandt binnen den Lande/ die voor oorsake oft pretext van sijn oorloghe/ nemen de beschermınghe vande Catholijcke Religie: den welcken vyant de Walen liever souden aennemen/ dan verdragen gewelt ofte gedwonghene veranderinghe inde Religie. Waerom sy baden/ haer te willen ghelijck stellen/ ghedachtich zijnde den noot eñ ghetrouwe diensten/ die de Landen van Brussel ontfanghen hadden. Verclarende eyndelijcken/ dat die van Brussel om gheen saken ter werelt/ haer scheyden wilden vanden Prince van Orangien/ noch vande Generaliteyt/ noch hem oorsake gheven de ghemeyne saken te verlaten. Biddende voorts/ dat die van Gent ooc van ghelijcken doen wilden; Want sy naest Godt niemant kenden/ die de ghemeyne sake ende inwendighen noot beter verstonde/ ende de remedie beter wiste te beleyden.

Griecken vande Turs overwonnẽ/ twistende om Griecx oft Roomsch Catholijck te zijn.

Op alle dese voorgaende remonstrantien/ hebben die van Ghent den achthienden November/ alle den Ambassadeuren ende Gedeputeerden voren verhaelt/ gheantwoort: Dat sy niet en verstondẽ eer aen eenige conditien boven verhaelt/ ende haer voorghewent/ verobligeert oft verbonden te wesen/ dan wanneer haerlieder stipulatie vanden Eertshertoch/ Prince/ Raet van State/ eñ Generale Staten/ aengheveert eñ volbracht soude wordẽ/ welcke was/ Dat die vã Gent niet en souden ghehouden wesen de Roomsche Gheestelijckheyt te herstellen/ ofte te accomoderẽ/ maer wanneer de gemuytineerde Walen souden af laten haer als vyandente

Antwoorde van die van Ghent op de remonstrantien vande Ambassadeuren ende Gedeputeerde/ dẽ xviij. November.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

 verthoonen/ende vertrocken souden zijn wt Vlaenderen/ ende voorts alle andere Provintien den Religions vrede inder waerheyt souden ontfanghen hebben/ende also voorts vande andere poincten. Seyden oock dat sy noyt gepeynst hadden haerlieden af te scheyden/maer wilden den Eertshertoch/ Prince ende Generaliteyt ontsien/ende met alle eerbiedinghe/in alle Christelijcke bevelen/ ende tghene sy hen souden voorschrijven/ gehoorsaem wesen/ te meer om dat sy tot dien eynde eendrachtelijck met de Leden van Vlaenderen den Prince ghecoren hadden tot eenen Gouverneur vant Graefschap van Vlaenderen/ ghemerckt alle die goede bequamicheden eñ ervarentheyt/ soo wel inde Politie als inder oorloge/ oock de kennisse ende natuerlijcke genegentheyt tot de Landen/ ende insonderheyt de openbare belijdenisse vande Christelijcke Religie/ vande welcke die van Ghent door Gods ghenade nimmermeer/ noch in leven/noch in sterven/ hopen in geenerley manieren af te wijcken/oock aenghemerckt de hertgrondelijcke goetwillicheyt/ ende volmaeckte liefde die sijn Excelentie dese voorgaende jaren claerlijck ende metter daet bewesen heeft.

Als nu dese antwoorde int Hof ontfangen was/ eñ niet beviel/ worde besloten / dat de Prince soude reysen nae Dermonde / van waer hy voorts den vierden December/nae vele reden van deen eñ dander/na Gent vertrock/also wy voren verhaelt hebben. Daer ghecomen zijnde/ werdt den voorschreven Ghedeputeerde belast hem te hooren / welcken hy mondelijck ende schriftelijc dese voorstellinghe heeft ghedaen.

Propositie aen die van Gent/byden Prince/ in ses poincten den vierden Decembris.

Eerst/ dat die van Ghent souden willen aennemen de voorschreven Acte / ofte aenveerdinghe hier voren verhaelt.

Ten tweeden/dat sy vande Unie ende vereeninghe der Generale Staten niet souden wijcken/ maer eendrachtelijck helpen beleyden ende becostighen.

Ten derden/dat inde saken der Generaliteyt/vanden Lande ende Graefschappe van Vlaenderen/ niet en soude besloten ofte gheresolveert worden/ dan met raet ende verwillighinghe vande vier Leden van Vlaenderen.

Ten vierden/ aenghemerckt de cleyne ordere die tot dien tijdt toe onderhouden was opt stuck vande Colectatie ofte ingaderinge der Generale middelen/ ende om de penningen van dien ten hoochsten te brengen/ oock mede om alle achterdenckẽ te weeren/ Datmen int werck stellen soude goede bequame middelen/ordere/ende regule/soo int opbringhen als int aenlegghen ende wtgeven vande voorschreven penninghen / ende gemeene contributien.

Ten vijfden/dat de saken/ betreffende het Gouvernement der Stadt/met ghemeynen accoort/ volghende de Previlegien ende costuymen/ sonder verwerringhen souden beleyt worden.

Ten lesten/dat sijne Excelentie van meyninge ware te doen openbaerlijcken wtroepen een ghemeene ende eeuwich vergheten van alle de voorleden saken/ op dat alle achterdenckẽ geweert/ een yeder te beter mocht versekert ende gherust wesen/ om daer door onderlinge liefde tusschen malcanderen wederom op te richten/etc.

Dese Artijckelen zijn den meestendeel van de Schepen oft Magistraten seer wel aengenaem gheweest/ dewelcke met den Prince verscheyden redenen gebruyckt hebben/ om de Leden der Stadt daer toe te beweghen/ Als dat niemant behoorde sichtbaricheyt te maken van datmen voortbrocht. Dat twee Religien in een stadt niet en conden bestaen/ daer van ware veel anders inde Requesten bethoont/ welcke van wegen die vande Gereformeerde Religie / den tweeentwintichsten Juni/ ende sevenden Juli lestleden waren overgheghevẽ/ byde welcke niet meer versocht ofte voorghewent en werdt/ dan te genieten de vrye oeffeninge haerder Religie/ met belofte van alle verseker thedẽ der Geestelijcken/ in haerlieder staet ende goederen. Welcke begeerde oeffeninge dien van Gent vry ende onverhindert toeghelaten werdt/ waerom oock den Roomschen Catholijcke wel van ghelijcken behoorden te geschieden/ op dat een yeghelijck met een vrye conscientie Godt almachtich dienen mochte/ gelijck hy dat ten wtersten daghe/voor Godt soude hopen te verantwoorden.

Beweghelijcke redenen by den Prince aen die van Ghent vertoont.

Aengaende tvervoeren der ghevanghenen binnen Antwerpen ofte elders na haer believen/ seyden sy/dat van henlieden gheen swaricheyt behoorde ghemaeckt te worden/naedemael de selve ghevanghenen haer Stadt niet anders dan cost / last/ ende moeyte en veroorsaeckten/ welche men oock niet en begheerde in neutrale plaetsen te vervoeren/ dan op behoorlijcke versekeringhe / verbintenissen eñ borgen. Seyden voorts/datmen niet teghenstaende eenighe voorschreven redenẽ/de Acte van acceptatie ofte aenveerdinge niet en behoorde te weygheren/ aengesien sulcx de wille ende begheerte is van sijne des Eertshertochs hoocheydt / Princelijcke Excelentie/ ende der Staten Generael/ den welcken men(achtervolgende Gods Woort) als Overheyt/ alle onderdanicheyt ende gehoorsaemheyt schuldich ware.

Boven dien hadden sy te overlegghen den wtersten noot die haer dwonge om alle vordere bloetstortinghe/brantsticht/ rooverije/ ende plonderinghe vanden hals te weeren: Ghemerckt daer anders gheenen middel en ware/om haer de ghemuytineerde Walen quijt te maken/ die soo gheweldelijck ende machtich werden/ dat die van Ghent op haer eyghen hant/ tegen haer Krijch te voeren/ niet machtich en waren / insonderheyt gemerckt die van Oudenborch in corten daghen haer beclach ghedaen hadden / dat sy voor de Ruyters ontrent de Stadt liggende/ (welcke sy tot haerder beschuttinghe ontboden hadden) voor haerlieder servitie alleene hebben moeten fornieren ende opbrenghen tot dry hondert ponden grooten daghelijcx/ ende dat boven haer ghewoonlijcke besoldinghe.

Ten anderen/ dat oock dandere dry Leden van Vlaenderen / wel wtdruckelijcken gheprotesteert hadden / dat sy gheenen Krijch

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1578. Krijch en begheerden in Vlaenderen te voeren/ ende dat sy al haer gelt/ eñ andere middelen/oft ghemeyn ghelt/ verstonden te willen aenwenden/ofte ghebruycken tot onderhout vanden Generalen Legher teghen den gemeynen vyant. Dat oock alle smalle Steden ende Casselrijen onder tGentsche quartier ghesetten/haer by die van Gent niet voeghen en wilden/dan by verwillighinge van dander dry Leden: Oock mede dat die van Henegouwe ende Artoys met haer Adherenten op weghe waren/om haer te vereenighen metten Spaenschen vyant/om haer van die van Vlaenderen af te snijden.

Desghelijcx dat die van Brabant na veel biddens oock hadden verclaert/dat sy ghedwonghen souden werden te kiesen partije theuren leetwesen/ende haer alsoo te scheyden van die van Ghent/ waer door sy seer corts haer souden vinden in groote ellende/druck/ ende benautheden/ waer wt sy lichtelijcken souden gheraken/ soo sy (namelijck die van Ghent) haer wilden begheven onder de ghehoorsaemheyt van sijne Hoocheyt/Excelentie/ Raet van State/ende Generale Staten/ welcke haer dan souden aennemen in haer bescherminghe/ende voorts voorstaen teghen allen inval/ gewelt ende overlast der Walen.

Reconciliatie van die van Ghent/ ende nemen den Religions vrede aen/dē xvj. Decembris

Op dese ende dierghelijcke Remonstrantien meer/ heeft de Prince vā Orangien met sijnen aenhanck soo vele wtgherecht/dat aldaer den sesthienden December alles ghe accordeert is/ ende de Religions vrede in gebrocht. Oock zijn den Roomschen Catholijcken verscheyden Kercken ghegheven/om in de selve haer oeffeninghen te hebben/ende haer Processie te doen binnen de Kercken/ ende het Sacrament over de strate sonder pompe te draghen. Insghelijcx zijn de Cloosterlieden gestelt in hare Cloosteren/ behoudens dat de ghene diet Clooster leven souden begheeren te verlaten/ alimentatie ofte onderhout souden hebben/ na de discretie vanden Magistraet: Doch de vier biddende Ordenen souden wt blijven/tot verlichtinge ende ontlastinghe vande arme ghemeynte.

Eenighe andere Cloosteren werden gheordineert tot Scholen voor beyde Religien/ ende bevolen dat sy malcanderē niet en souden hinderen/noch quellen/ noch opentlijck met woorden ofte wercken/met Liedekens ofte schilderijen/ergheren.

Neene en soude niet comen inden dienst van dander Kercken/ ten ware sy hen dragen wilden alsoomen daer dede. Op gewoonelijcke vierdagen en soude men niet mogen wercken oft Winckels open doen. Int vercoopē van vleesch soude de oude Politie van der Stadt onderhouden worden. Beyde de Religien souden den Magistraet behoorlijcken Eet doen/van alle onderdanicheyt ende ghetrouwicheyt/ ende dien bystaen/om alle quaetdoenders te straffen/namelijc de overtreders van dese ordinantie: Daerenteghen soude de Magistraet/soo wel die vande eene als van dander Religie in sijn beschuttinghe nemen. Tselve souden oock alle Officieren/ Colonellen/ende Capiteynen/so tegenwoordighe/ als toecomende/ op haren Eedt beloven ende houden. Ende desghelijcken sullen tot onderhout vant voorgaende/ neffens de 1578.
Magistraten oock haren Eedt doen de Dekens ende andere/ dien sulcx mochte aengaen/met de Predicanten ende Consistorien der Ghereformeerde Religie/ oock mede de Geestelijcke Capittelen/Collegien eñ Conventen. Aldus ghepasseert tot Ghent/den xv. December/ Anno M.D.Lxxviij.

Wat aengaet de ghevangenen/ en hebben sy niet besonders besloten/dan dat tegen hen niet en soude worden voorghenomen/ maer dat haer sake ter bequamer tijdt soude ghehoort/ende op tstuck ghelet worden.

Aldus gheaccordeert zijnde/ quamen de Gheestelijcke alomme weder inde besittinge van haer Religie/ Cloosteren ende goederen/maer ten duerde niet langhe.

Als nu alles tot Gent in goede ordere gebrocht was/hebben de Eertshertoge Prince eñ Staten terstont begonst met de gemuytineerde Walē te handelen/daer toe sy employeerden ofte gebruycten de bequaemste/eñ den Walschē Krijchsvolcke aengenaemste personē die sy wisten te vindē/oor alle de beweechredenen die sy conden: Als onder andere dat die van Ghent bewesen/dat die vant Gentsche quartier by haer waren ghedwonghen gheweest op te brenghen binnen acht oft negen Maenden tijts voor brantschat/wel dry hondert duysent gulden in ghereede penningen/sonder andere geleden gewelden/ overlasten ende schaden. Veel conditien waren haer oock voorgheslaghen/maer het was al te vergeefs: Want sy brochten by/ dat de invoeringhe vande Religions vrede/ was teghen de Pacificatie van Gent/ ende besworen teghen de Unie/ daeromme sy die afgedaen begheerden ende herstelt/ met dierghelijcke meer. Alsoo datmen wel merckte dat sy van elders haer Fondament hadden/ ende maer een deckmantel ofte wtvlucht en sochten/ende datse aenghesett waren vande voorneemste van Henegouwe ende Artoys/ jae selfs vande Staten der selviger Landen/die heymelijck handelden van vereenighinghe met den Coninck. Waeromme de Staten Generael derwaerts sondē treffelijcke Ambassaten/ als den Marquis van Haurech/ den Raetsheere Meetkercke/ ende andere/ maer te vergheefs/alsoo wy namaels sullen verhalen.

De gemutineerde Walen eñ haer hoofdē aengheset van hoogher hant/weygheren alle vrede.

De principale Hoofden der Walen/ die Wapenen voerden/waren de Heere van La Motte/Capres/Montigni/Hese/ende andere. Sy hadden in Vlaenderen Meenen ende Cassel/ behalven de plaetsen van harē Gouvernemente. Den Borchgrave van Ghent Gouverneur in Artoys/ die in der Staten Leger Generael vant Peerdevolck geweest was/nauwelijcx thuys gecomen zijnde/verthoonde hem oock onghestadich.

De Instrumenten om dese alle aen sConincx syde te winnē/waren de Bisschop van Atrecht/ de Baron de Selles/de Heere van Walhiron/ende andere.

Alsmen te Ghent gemerckt ende gehoort hadde de onbehoorlicke handelinge der Walen/ende der Walsche Provintien/ welcke al nae haer eergiericheyt/ eygen bate/ begeerte van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Den Religions vrede wordt tot Gent weder gebroken/ eñ de Gheeſtelijcke verdreven/ den ix. Meert. Anno 1579

van Regimente/ haet eñ nijt deden/ hebben eenige principaelſte onder haer (die oock inde handelinghe der Gheeſtelijcker goederen ende nieuwe regieringhe haer profijt ſagen/ eñ die (de ſake ten quaetſten comende) haer vereeninge met den Coninc ſelve daer door wiſten te maken) wederomme het gemeynte oploopich ghemaeckt/ ende den neghenden Meert/ Anno M.D.Lxxix. door haer weder de Geeſtelijcke verdreven/ eñ haer Kercke verſtoort/ haers doens deſe oorſake voorwendende/ dat de Gheeſtelijcke haer verdrach braken/ ghemerckt de Monicken haer verbordert hadden te predicken in Kercken daer alleene de Prochie Papen ſouden predicken/ ende diergelijcke. Tot Oudenaerde ende Dermonde iſt ſelfde oock gheſchiet/ al inde ſelfde maent Meert. Alſoo zijn die van Ghent in ergher beroerten ghevallen dan opt te voren. Het welcke alſoo voorder alle onordeninghe onder den Staten veroorſaeckt heeft.

Ghent ſoo groot als Parijs/ wort in corten tijt gheſterckt.

Die van Ghent hebben in ongelooffelijcken corten tijt haer Stadt (zijnde niet minder dan Parijs ſonder ſijne voorſteden) met aerde inde alderbeſte maniere gheſterckt/ twelck coſte maer twee hondert eñ tachtich duyſent gulden: waert van ſteen gheweeſt/ het ſoude veel jaren tijts/ eñ veel meer gelts gheceſt hebben.

Casimirus vaert in Enghelant/ den xvij. Januari/ eñ vertreyſt weder dẽ xiij. Januari/ Anno 1579.

Wy hebben hier boven verhaelt/ hoe dat Hertoch Cazimirus na Ghent was getrocken: van waer (alſo die ſaken door geſchickelichept vanden Prince van Orangien/ geheel gebredicht waren) hy met ſijn Hofgeſin vertrock nae Enghelant/ daer hy den xviij. Januario Anno M.D.Lxxix. aenquam/ ende werdt vande Coninghinne eerlijck ontfangen. Den achtſten Februario wert hy Ridder vande ſtatelijcke Ordere der Jartiere ofte Cauſebant gemaeckt/ ende na verſcheyden heymelijcke handelingen/ eerlijcken met gheſchencken ende Pencioenen vereert. Is van daer vertreckende/ met der Coninghinne Schepen gevoert/ ende den veerthienden Februario te Vliſſinghen aenghecomen/ alwaer hy verſtont dat ſijn Krijchſvolck wt de Nederlanden vertrocken.

Want alſoo der Staten Legher in November opghebroken was/ ende Cazimirus Ruyteren ende Krijchſvolck in Brabandt/ ontrent Thienen/ Arſchot/ eñ andere plaetſen als in Winterlegher gheleghert waren/ heeft den Prince van Parma/ die nu van des Coninex Krijchſvolck voor Capiteyn Generael (midts het affterven van Don Jan) aenghenomen was/ hem verſtout te doen beſpringhen Valckenborch/ Weert/ ende Karpen.

Caſteel van Karpen van weghen den Prince van Parma in ghenomen den achtſten Januari/ Anno 1579

Te Karpẽ was een van Graef Lodewijcx van Naſſouwen Capiteynen Overſte/ ghenaemt Capiteyn Biel/ een borgers ſone van Wtrecht/ welcke als hy hem beſprongen vont van Octavio Gonzago/ Overſte des Peerdevolcx/ eñ Montdragon/ met acht M. mannen/ niet tegenſtaende een deel van ſijn Garniſoen op eenighen tocht wt was/ hem cloeckelijcken heeft geweert/ tot dat het Caſteel met twaelf ſtucken grof geſchuts/ eenen gantſchen dach aen drij ſyden beſchoten/ ende daer op beſprongen zijnde/ werdt inghenomen/ twelck gheſchiede den achtſten Januario/ Anno M.D.Lxxix. Syen waren maer vijfenveertich mannen daer op/ waer van de ſeſſendertich terſtont aen boomen daer rontom ghehanghen werden/ ende de reſte naederhant met haren Capiteyn Biel zijn inde poorte vant Caſteel opghehangen.

Van daer trock dat Legher weder nae Ruermonde over de Maſe/ ende namen Helmont eñ Weert in/ daer ſy de Garniſoenen oock al deden ophanghen. Daer na quamen ſy tot Turnhout/ Hanſt/ ende Eyndhoven inde Kempen/ alwaer daghelijcx ſchermutſelen/ recontren/ tuſſchen haer ende der Staten Ruyteren van H. Cazimirus gheveurden: Dewelcke (als nu Parma ſelfs met alle ſijn ghewelt tot Arſchot ghecomen was) alſoo ſy haer benaut ofte in noot vonden/ ende merckten dat ſy te vergheefs gelt verwachteden/ hebben begonnen te handelẽ van haer wech trecken/ waer voor (als een ſake grootelijcx tot voordeel vanden Coninck dienende) ſy eenighe Maenden ſolts tot betalinghe eyſchten/ mits belofte dat ſy eenighe maenden tegen den Coninc niet en ſouden dienen: twelc hen (zijnde nu door de hope onachteſaẽ/ eñ onder malcanderen oneens eñ twiſtich ghewoorden) van Parma ontſeyt werdt/ met veel verwijts van dat ſy haer alſo om ghelt hadden laten hueren/ om tvolck te dooden eñ rooven/ dat haer noyt quaet en dede/ etc. Maer ſy hebbẽ tẽ leſtẽ Paſpoort vercregen/ van wt ſConincx Landen binnen vijfthien dagen te vertrecken/ met de welcke ſy wt de Nederlanden vertrocken zijn/ niet ſonder veel verbloeckens vanden onghelucckighen Krijch/ alomme opten platten Landen roovende/ ende mede nemende wat ſy crijghen conden/ want inde Steden conden ſy niet geraken. Hertoch Cazimirus (alſoo wy hier voor verhaelt hebben) tot Vliſſinghen ghehoort hebbende van haer vertrec/ is hen na ghevolcht/ ſonder tot Antwerpen den Ertſhertoghe Matthias/ Prince van Orangien/ ofte Raet van State te begroeten/ ofte te beſoecken.

De Duytſche Ruyterije ontbaelen van Parma/ eñ trecke wt de Nederlanden/ met Parmas Paſpoort.

Als de Staten vernamen dat de Ruyterije vertrock/ ſonden ſy haer nae/ ende boden ghelt aen/ om eenighe twee ofte drie duyſent in dienſte te houden/ maer alſoſe nu op wech waren/ en wilden ſy niet weder keeren. Lazarus Mullers Regiment voetknechten is oock wech ghetoghen.

Parmas tocht voor Antwerpen op Paeſſchen avont/ den tweeden Meert. 1579.

Parma nu ontſlagen zijnde vande Duytſche Ruyterije/ ende ghenoech meeſter alomme vant Velt/ is na Antwerpen ghetrocken/ ſendende voor heen Jan Babtiſta de Monte/ met het Peerdevolck/ ende inghenomen hebbende eenighe huyſen op een mijle ofte twee buyten de Stadt gheleghen/ is ten leſten ghecomen by Borgerhout/ twelck het naeſte Dorp aende ſtadt is/ alwaer een deel Krijchſvolck der Staten inde beſchantſinge laghen/ ſterck zijnde boven de veertich vaendelen/ ſoo Walen/ Franſoyſen/ Enghelſchen als Schottẽ/ daer bevel over hadden de Heere van La Nove/ Argentlieu/ Mouy/ Norits/ eñ andere. Met deſe hebben ſy wel twee uren gheſlaghen ende geſcharmutſeert/ ſulcx

dat

1579. daer over beyde sijdẽ veel doot blevẽ. Maer overmidts Parma veel stercker was van volck/oock der Staten volck gheen Peerdevolc by haer en hadden / zijn sy ten lesten gedrongen geweest al vechtende achterwaerts te trecken/ ende haer onder de Stadtmueren te begheven/ende het Dorp Borgerhout in brant te steken. Als sy nu onder de mueren waren/heeftmen tgrof geschut vander stadt vesten onder den vyant afgeschoten/daerom sy niet naerder en dorsten comen. De Eertshertoch Matthias/ende Prince van Orangien stonden op de mueren/ ende sagen desen strijt aen / alles ordinerende wat nootelijck ghedaen was. Dit gheschiede den tweeden Meert/ op Vastelavont. Eñ dese scharmutselinghe gheduerde tot savonts toe/daer wel over de vier hondert doot bleven/doch meest over Parma syde/ overmidts de andere op haer teghenweer teenemael stonden.

Des anderen daechs is Parma vertrocken/ overmidts het hem aen voorraet van lijftocht ontbrack/ende sijn volck namen diversche huysen in / ende brandender veel af. Het Casteel van Grobbendonck/ toebehoorende Heer Jasper Schets / hebben sy met vier stucken gheschuts besprongen/ eñ met compositie becomen/staken daer den brandt in/ende trocken voorts na Heerentals/ daer den Heere van La Nove hem met Krijchsvolck binnen begaf/ om gade te slaen waer henen hy nederslaen wilde/ ende om hem aldaer by te mogen comen/ om so hy best soude connẽ/ allen afbreuc te doen. Maer Parma trock voor Maestricht/dat hy terstont met alle sijn ghewelt beleghert heeft/ den xij. Meert. De Heere van La Nove poochde daer Krijchsvolc in te senden/maer het was te vergheefs.

Parma belegert Maestricht/den twaelfden Meerte.

Doch aleer wy dese beleghheringhe verhalen/sullen wy hier vanden afval der Walscher Provintien/ Vnie van Wtrecht/ ende Ceulschen Vredenhandel spreken.

Den Eertshertoch Matthias/Prince van Orangien/ ende Raedt van State/ met den Statẽ Generael tAntwerpẽ vergadert zijnde/merckende de ghenegentheyt van die van Artoys/ Henegouwe ende andere/ door het handelen met den ghemuytineerden Walen in Vlaenderen / sonden in Januario derwaerts den Prelaet van sinte Bernaert/den Marquis van Haurech/ ende den Raetsheere Meetkercke/om hen te verthoonen/ vermanen/ ende soecken / dat sy blijven wilden inde Vnie ende generale eendrachticheyt. Waerop sy den Gedeputeerden der Staten Generael (alsdoen tAntwerpen vergadert zijnde) den drye entwintichsten Februario antwoorden/beclagende haer seere/als dien sulcx niet aen en ghinck/ die altijdt inde eendrachticheyt eñ Pacificatie van Ghent waren gebleven/maer behoorden die te vermanen/ dien de selvige Pacificatie overghetreden ende ghescheent hadden / over twelcke sy gheclaecht/ ende om voldoeninghe vanden vijfden Januari lest gheschreven hadden/eñ versocht dat alles op den voet vande Pacificatie van Gent mocht herstelt wordẽ. Wendende ooc voor / dat niet alleene de ongherechtheyt van die van Gent/ maer ooc de invoeringhe vanden Religions vrede/ eñ diergelijcke nieuwicheden waren tegen de voorschreven Pacificatie ende Vnie/die sy alle besworen haddẽ. Van welcke misbruycken/beteringhe/ ofte weder oprechtinghe/ sy gheen hope oft middel en saghen/ maer ter contrarien vernamen van voorder mishandelinge ende nieuwe verbonden/ die die vande nieuwe Religie sonder tegenspreekinghe aenginghen: Waerom gheen redenen waren voor te wenden van haer/ dat sy altijt soudẽ blijven met sulcken ghenoemden Generaliteyt/ die verdroech oochluyckinghe/ ende sach door de vinger/met sodanige/die opt aller grofste te buyten ginghen haerlieder eygen trouwe ende Eet/met welcke sy gheensins en souden connen ontvlieden de gramschappe Gods/ de verstoortheyt des Conincx/ ende de groote lasteringhe haerder Eewen / volgende het inhout der Vnie, dewelcke alle welgheboren Edelen/eñ oprechte herten vast behoorden te onderhouden ja wenschtẽ eer de doot te sterven/ dan de selve te verbreken. Nochtans wilden wel verclarẽ/ dat sy geen bysondere/ maer gemeene versoeninge metten Coninck begheerden te versoecken/ behoudens dat sy hier in begeeren altijt te volghen den voet eñ Fondament vande Pacificatie van Ghent/ Vnie ghevolcht/ende eeuwich Edict/sonder yet dat daer mede strijden soude/ daer by te stellen/ voornamelijck wat aengaet theylich gelove/eñ de Catholijcke Roomsche Religie.

De Staten Generael senden aende Walsche Provintien om inde eenicheyt te blijven: met de antwoorde derselviger van date den xxiij. Februario.

Voorder adviserende / dat haer versoeninghe aenghebodeu was van sijne Majesteyt/ op soo goede conditien ende versekertheden als sy souden connen begeeren / ja selve hadden sy brieven ontfanghen vanden Coninc/ vanden sevenden Februario uit Madril/ waer in hy seer prees haer goet besluyt ende voornemen / aengaende de hanthoudinghe ende behoudenisse vande heylige Catholijcsche ende Roomsche Religie/ met behoorlijcke ghehoorsaemheyt. Waer over sijne Majesteyt soo verblijdt was/ dat hy dien brief schreef om haer te bedancken/biddende ende belastende te willen voortvaren / eñ voorts handelen met dẽ Bisschop van Atrecht/den Heere van Walhuin/ ende andere/belovende te willen vast ende goet houden dat sylieden/ volghende den last ende de onderwijsinge die sy hadden vanden Prince van Parma / besluytẽ souden. Maer sy en hadden in de handelinge noch niet willen treden/ op vaste hope van haest te comen tot een algemeene versoeninge op den voet als voren/waer van sy breeder vertoon gedaen hadden aendẽ Prince van Parma. Waerom sy baden datse dese handelinge niet souden verworpen ofte versuymen/te meer/ghemerckt daer gheen oorsaken waren om inde oorloge voorts te varen / als sulcken versoeninghe aenghebodeu ware: Begeerende binnẽ dẽ termijn vanden vijfthienden Meerte naestvolghende/ haer wterlijcke meyninghe/dien aengaende / hen wilden laten weten/ oftse wilden redresseren ofte herstellen ende houden de saken over al op de termen ofte voet vande Pacificatie van Ghent / etc. in conformiteyt ofte ghelijckheyt vande verhaelde brieven / vanden vijfden Jannario/ met verclaren/dat sy het stil-

Vrede gealegeert vanden Coninck den Malcontenten aengeboden den sevende Februari.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. stilswijghen souden verstaen voor weygheringhe/etc.

Hier neffens fonden sy oock de Copije van den gheroerden Brief des Coninex/ oock de verclaringhe daer op ghedaen byden Bisschop van Atrecht/ den Baron van Selles/ ende des Heeren van Walhun/ van date den derthienden Februario/ Anno M.D. Lxxix. daer mede verseckeringe/ dat de meyninge vande Majesteyt ware toe te laten de Pacificatie van Ghent/ ende de Unie daer nae ghevolcht/ oock dat het eeuwich Edict soude blijven in sijn gheheel/ soo wel int ghemeen als int bysonder.

Antwoorde der Generale Staten aen die van Artoys ende Henegouwe den derden Meerte.

Hier op hebben de Generale Staten den derden Meerte wt Antwerpen geantwoort/ Als dat sy niet anders en begeerden dan dat de Pacificatie van Ghent mochte onderhouden worden/ welcke eyghentlijck ende gheheel streckte om te soecken alle middelen waer door de bederffenisse vande Landen mochten verhoet worden/ eñ de vereeninghe ende alle vrede geraemt/ Item tvreemt Krijchsvolck gewert/etc. Ende also dat het rechte Fondament was/ ende ghemerckt men tot dien eynde die van Hollant eñ Zeelant de Religie toeliete/ soo en saghen sy nu geen redenen/ waeromme men omt verschil vande Religie die vrede eñ vereeniginge soude breken/ ende niet liever en behoorden by provisie partijen te gevallen eñ te ghelieven met Religions vrede/ tot de welcke hen de oorloge van Don Jan tegen haren danc toe ghedronghen hadde/ dan weder te comen tot branden ende vernielen van haer eyghen leden ende stercte/ welcker hulpe ende bystant sy van doene hadden: Verre beter zijnde eendrachtichept te onderhouden/ dan des Escobedo Prophetije waer te maken. Want toelaten des Religions vrede/ hadden sy voor alle de werelt eñ allen Potentaten/ menichfuldige ontschuldingen gedaen/ als daer toe bedwonghen gheweest zijnde/ om te schouwen veranderinghen ende bloetstortinghen onder haer eyghen Lantslieden/ hoewel ten tijden vande Pacificatie van Ghent/ so niet ghemeynt en was/ als het ghetal ende menichte der ghenen die de Gereformeerde Religie toeghedaen zijn/ noch soo groot niet en was/ ende doen men hoopte door de eendracht de oorloghe te eynden/ soo dat de Religions vrede (die de Catholijcken gheensins in haer Religie en dwonghe) den eenighen middel was om de Pacificatie ongebroken te houden/ sulcx dat sy door den Religions vrede/ mede deylden tghene dat de Pacificatie die van Hollandt ende Zeelandt toeliete/ ten aensien van vrede ende eenichheyt/ ende het wtdrijven der vremden. Waeromme sy haer baden/ dat sy eyndelijck wilden besluyten ende verwillighen tot het onderhoudt vande ware Pacificatie in haer principael poinct/ substantie/ ende Fondament/ ende henlieden assisteren met raet/ advijs/ ende contributien/ om de vreemden wt te drijven.

Ende hoewel sy inde handelinghe vande Ghentsche Pacificatie die van Hollandt ende Zeelandt verbonden hadden/ herwaerts over niet te willen beghinnen/ tot preiudicie ofte achterdeel vande Catholijcke Religie/ daer mede en hadden sy haer selven niet benomen de vryheydt in eenen dwinghenden noot/ om meerder quaet te verhoedẽ/ te moghen alle ordere onder haer inde Religie stellen/ sonder prejudicie van partye/ gelijck die van Hollandt ende Zeelandt/ hoewel sy ons byde voorschreven Pacificatie ghebonden hebben/ onder haer niet te moghen teghen haren danck invoeren de Catholijcksche Religie/ soo en waren sy daer inne niet gescheyden van hare vryheyt/ dat sy niet en souden moghen tot haer goetduncken order stellen in het weder oprechten der Catholijckscher Roomscher Religie/ ende by aldien sy sulcks van selfs deden/ en souden daeromme niet connen beschuldicht worden van verbrekinghe der Pacificatie.

Baden derhalven anderwerf om meerder quaet te schouwen/ jae om voor te comen de gantsche wtroedinghe der Catholijckscher Religie/ dat sy hen met alle haer middelen wilden bystaen/ ghelijck sy lieden gereet warẽ te doen/ sonder haer eenichsins te moeyen wat ordere sy in hare Provintien soudẽ stellen/ aengaende de Religie ende ghesintheydt harer inwoonders/ ende dat sy haer met gheenderhande conditien van vereenighinghe int bysonder vanden vyant souden laten bedrieghen/ maer blijven inde gheswooren Unie/ haer wachtende van meyneedicheydt ende verwijt.

Daerenboven versekerden sy haer oock/ dat sy niet anders dan eenen goeden vasten vrede sochten/ zijnde te vreden haer voorghestelde conditien te aenveerden/ behoudens dat sy alle daer inne begrepen worden/ sonder onderscheyt van Religie te maken/ als die selfs wisten dat de vyandt hem behelpt met het woort Religie/ om deen vanden anderen te doen scheyden/ ende soo al te samen ghemackelijcker te vermeesteren/ deen voor dander na/ waeromme sy geensins van sinne waren (om de sake vande Religie) haer te scheyden van haren Broederen ende Bontghenoten/ die haer hadden ghetrouwelijck by ghestaen/ maer latende haerlieder conscientie inde handen ende oordeelen Gods/ wilden sy haer van malcanderen niet scheyden/ maer tsamen blijven/ beyde in oorloghe ende in vrede/ ende alsoo de Pacificatie van Ghent voldoen. Twelck soo sy ghelijckelijcken deden/ gheen ghehoor van besonderen Vredenhandel ghevende/ soude den vyandt haer te eer eenen verseckerden vrede aenbieden. Baden derhalven om een goede corte solutie ofte besluyt/ want sy sonder twijfel seer bedroeft souden wesen/ by aldien sy haer soo verre vergaten/ dat sy voort voeren int vereenighen metten vyandt/ sonder aensien vande Generaliteyt/ ende te begrijpen die/ welck met haer goet ende bloet henlieden hadden byghestaen/ die teenemael verlatende om dat sy liever hebben eenen Religions vrede te gunnen/ dan haer te wassen in het onschuldich bloet haerder broederen ende Lantslieden/ Protesteerden/ dat sy geensins daer toe oorsake hadden ghegeven/ maer beneerstich den gemeenen Vrede/ Unie eñ eendracht/ waer over sy veel overlasts in brieven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579.

ben eñ woorden hadden verdragen: Vermanende anderwerf/ ende biddende doch te willen doen wat eerlijc eñ wel gedaen soude zijn. Dese brieven van deen eñ dander sijde over ende weer geschreven/ zijn in druck wtghegaen/ welcke de begeerige Leser can vinden met een groote ende wijdloopige Voorrede ghedruckt by Christoffel Plantijn.

Die van Brussel senden haer Gesanten aen die van Artoys te vergheefs.

De Stadt van Brussel/ welcke altoos eenen bysonderen ernst ende sorge voor de Generaliteyts saken pleech te dragen/ heeft ontrent desen tydt haren Tresorier/ ghenaemt Heer Willem vander Hecken / ende Meester Cornelis Aertsens haren Secretarium ghesonden aen die van Artoys/ welcke voornamelijck tot desen afval scheenen geneycht te wesen/ als daer sy seer toe beweecht werden vandē Heer Odart de Capres/ Gouverneur van Atrecht/ ja selfs vandē Borchgraef van Gent/ Governeur vā Artoys: Maer sy werden vanden Gouverneur voorsz qualic onthaelt/ voor oproermakers gescholden/ ende alsoo sonder yet wt te rechten/ ende sonder bescheyt wederom na huys ghesonden.

Lanove wert tegen de Malcontenten ghesonden.

Niet tegenstaende alle dese voorsz Remonstrantien ofte verclaringen/ welcke de Staten Generael hadden gedaen/ heeft de Heere La Motte/ Gouverneur van Grevelingen/ die hem nu als vyant bewees / eñ opentlijck voor sodanich verclaert was/ den Oversten der Malcontenten/ den Heere van Montigni beweecht een verdrach met hem aen te gaen/ overmits dat even ter selver tijt als sy nu verwachten besprongen te worden van eenen seer cloecken Veltoversten/ namelijck vande Heer Lanove/ welcke van wegen der Staten met ses hondert Ruyteren/ eñ twee duysent voetknechten derwaerts gesonden was. Het inhout vant voorghemelde verdrach is ghelijck hier volcht.

Contract van Montigni/ hooft vande Malcontenten met Lamotte/ in den naem vanden Coninck van Spaengien/ de vj. April.

Wy Emanuel van Lalain/ Vryheer van Montigni/ etc. laten weten/ eñ geven te kennen/ dat wy op hedē den vj. April/ Anno M. D. Lxxix. ons verdragen eñ vereenicht hebben met den Heere van La Motte/ Gouverneur van Grevelingen/ inden naem der Coninckliicker Majesteyt van Spaengien/ in teghenwoordicheyt eñ door tusschenspreken vanden Eerweerdighen Heer den Bisschop van Atrecht/ den Baron van Selles/ ende den Heer van Walhun: so wel voor onse persoon als voor den Heer van Heze/ wt cracht der volmacht die ons is gegeven: Insgelijcken oock voor alle andere Colonellen/ Capiteynen/ Bevelhebbers ende Soldaten / so te voet als te Peerde/ die ons dese seven of acht Maenden in Vlaenderen ofte elders ondedanich geweest zijn ende ghevolcht hebben/ zijnde nu tegenwoordich in getale byde acht duysent mannē te voet/ eñ ontrent vier hondert te Peert/ met sommige ghevanghenen: zijnde bereyt sijne Coninckliicke Majesteyt op den volgenden Eet te dienen: Namelijck/ wy sweeren ende beloven te willen hanthouden/ voorstaen/ eñ onderhouden de Catholijcksche/ Apostolijcsche/ Roomsche Religie: Ende den Coninck alle schuldighe ghehoorsaemheyt te bewijsen in allen dingen/ na wtwijsen der Pacificatie van Gent/ dʳ Unie die daer op is gevolcht/ eñ des eewigen Edicts. Tot welcken eynde wy hem beloven ghetrouwelijck te willen dienen tegen alle wederspannige. Beloven oock ghehoorsaem te zijn in alle tgene voorverhaelt is sijnen Luytenant/ sodanich alst sijne Majesteyt sal believen te ordineren/ so dat hy den Landē die met hem nu zijn vereenicht/ oft noch in toecomende tyden souden met hem mogen versoenen/ aengenaem zy. Doch ingheballe sijne Majesteyt sijnen Landen voorsz geen goede versekeringe gave/ noch dat Spaēsche/ Italiaensche/ Albanoysche eñ Borgoensche/ eñ ander vreemt Krijchsvolc/ twelck den selven Provintien niet aengenaem en is/ ten Lande wt dede trecken binnen dē tyt diemen besluyten ende bestemmen soude / sullen wy in geender manieren aen dese belofte gehouden zijn/ noch yet schuldich te beginnen voor der Spaengiaerden ende andere vreemden vertreck. Desen Eet sullen wy bearbeyden/ dat gedaen sal worden ende gheschieden van ons krijchsvolck. Eñ over sulcx so leveren wy in handen van sijne Coninclijcke Majesteyt/ de plaetsen Menene/ Cassel/ eñ andere stercktem die wy in hebben/ met al haer Geschut ende munitie/ om daermede te geschieden wat tot dienst van syne Coninckliicke Majesteyt sal noodich ende voorderlijc gevonden worden.

Ende tot voldoeninge vant voorgemelde krijchsvolc vā tgene men hen schuldich soude mogen wesen/ eñ dieste gewilliger te maken/ om in goede ordeninge eñ discipline sijne Coninckliicke Majesteyt wel te dienen: Soo beloven wy Valentin de Pardieu/ Heer van Lamotte/ Gouverneur van Grevelinghen/ inden name van sijne Coninclicke Majesteyt te betalen/ eñ den Heere vā Montigni te tellē eñ te leveren de somme van twee hondert eñ vijf duysent guldens/ te weten/ veertich duysent gereet/ vijfentsestich duysent tusschē dit eñ den sesten Mey naestcomende/ eñ noch andere hondert duysent voor den sevendē Juni daer na. Met welcke somma gelts wy Heere van Montigni/ beloven ons krijchsvolck te onderhouden dese twee gheheele volghende Maenden/ April eñ Mey/ eñ dan een alghemeyne monsteringe desselven volcx te doen/ op dat sy in het beginsel vandē naestvolgende Maent Junius/ in haren dienst eñ ordinarise besoldinghe moghen ingaen. Welcken dienst wy Heere van La Motte belovē haer te verwerven inden naem van sijne Co. Mt. eñ te maken dat hen een Maent solts binnen den xv. dach des selven/ voor de selve maent gelevert sal werdē. Tot oorcont vā dit/ hebben wy dese tegenwoordige onderteeckent/ eñ het Segel met ons Wapen daer aen hangen laten/ in tegenwoordicheyt (behalven eñ beneffens de voorghenoemde) der Heeren de Borchgrave vā Gent / Gouverneur eñ opperste Capiteyn in Artoys/ de Heer van Capres/ Gouverneur vā Atrecht/ de Heere van Aleymes/ Colonel tot sint Eloysberch / int Jaer ende dach als boven. Onderschreven/ Valentijn de Pardieu/ Heer van Lamotte. Versegelt met root Was: Eñ van ghelijcken onderteeckent ende versegelt door den Vryheer van Montigni / onder des Heeren van Lamotte hant.

Des anderen daechs verclaerde de Heere van Montigni binnen Atrecht in een volle vergaderinge der Staten van Artoys/ met

1579 den Ghedeputeerden der Staten van Henegouwe/ Ryssel/ Doway/ Orchiers/ hoe dat hy sodanich een verdrach met den Heere van Lamotte aengegaen was/ eñ hoe dat dē Eet die daer in begrepen was/ nerghens anders toe en strecte dan tot dienst des Coninckx/ tot onderhoudinge vande Pacificatie vā Gent/ vāde Unie die daer op was gevolcht/ eñ vant eeuwich Edict/ maer voornamelijc tot een seker vertreck der Spaengiaerden eñ andere vreemdē wt Nederlāt/ tot behoorlijcke versekeringe van eenen vasten eñ geduerigē vrede.

Alsoo heeft de Heere van Montigni/ mitsgaders syn Krijchsvolck/ haer behendelick vereenicht met den Coninc/ als hy geen middel en hadde syn Krijchsvolck langher te onderhouden sonder ghelt/ te meer dewijle de Heere van Lanove hem wederstant dede/ so dat sy wt Vlaenderē geenē brantschat meer crijgen en conden/ welcke den vij. April verraschte/ eñ by Duynkercken eñ elders versloech een deel van Lamotte beste volck/ eñ de reste inde vlucht dreef/ alwaer den iongen Heere van Mouy ghequetst werdt.

Lanove verslaet een deel van Lamotte volc.

Den v. April heeft haer oock de Stadt van sint Omer aen Lamotte overgheghéven.

Als nu de saken met den Heere van Montigni eñ Lamotte also afgheloopen waren/ eñ zijt nu eens waren ghewordden/ hebben de Walsche Provintien eerst die van Artoys/ Ryssele/ Doway/ eñ Orchiers/ daer na oock Henegouwe eyndelijck besloten wat sy van meyninge waren te doen/ eñ voor antwoorde op de Brievē der Generale Statē/ hebben sy int eerste van April hare meyninge overgesonden/ te weten/ Hoe dat sy hadden voorghenomen aen te nemen de middelen om de Landen te verlossen vant Spaensch eñ andere Krijchsvolck/ als oorspronck van alle quaet/ ofte ten minstē eenmael te versoecken het toeseggē van des Coninckx Gedeputeerde/ oft het maer bedriegerije waer/ om haer in voorder tweedracht te brengen: Waerom sy wilden Ghedeputeerden seynden aenden Prince van Parma/ betoonende dat sy noch (gelijc altijt) gereet waren haer te onderwerpē tot alle behoorlijcke gehoorsaemheyt van syne Mt. achtervolgende de Pacificatie van Gent/ Unie Generale/ eñ eewich Edict/ met behoorlijcke versekeringe/ daer toe sy seyden haren Gedeputeerden volle macht gegeven te hebben/ gemerct sy vanden Coninc eñ van Parma daer toe gesommeert ofte versocht waren met voorgaende toeseggingē/ als by de brieven vande Prince van Parma bleeck/ welcke hy den ix. Meert aende Staten Generale tot Antwerpen vergadert zijnde/ geschreven hadde/ welcke poincten sy schreven te zijn de eenige fondamentē vande tsamenbindingē der Landē/ dewelcke so sy die vercreghen/ conden noch mochten niet anders voorwendē/ te meer/ nademael de vredehandel/ die byden Keyser aengegeven was/ noch geenen grooten voortganc en hadde/ eñ datmen opentlijckē sach/ dat vele vande andere vereenichde Provintien niet en wilden aennemē de selfde vereeninge/ sonder daer mede in te mengen het stuc vande Religions vrede.

De Staten der Walscher Provintiē schrijven andewerf haer resolutie op de reconciliatie den xxxj. Meert

Schreven voorts/ dat sy besloten hadden (op datter geduerende dese handelinge/ geen voorder swaricheyt soude rijsen) eenen Veltleger Krijchsvolck vande ingeborenen op te rechten/ om dien te ghebruycken teghen de voorsz Spaengiaerden eñ vreemden/ welcke niet en souden willē wt de Landen trecken/ eñ de steden eñ Fortressen niet willē leveren inde handē vande natuerlicke ingesetene: het welcke allen Landen tot gemeyne welvaert dienen soude/ waer van elcke Provintie die wilde/ de vruchten soude moghen genieten/ want sy souden die alle daer in bevanghen/ sulcx dat het te recht een gemeyne/ ende niet een bysondere vereeniginghe soude moghen ghenoemt worden/ etc.

Hier op hebben de Staten Generael wt Antwerpē inden April geantwoort: dat hoe wel sy presen haer voornemen vant soecken der middelē om van het vreemt Krijchsvolc teenemael ontslagē te wesen/ als oorsake van alle quaet: Nochtans vondē sy hare haesticheyt van int perticulier mettē vyant te handelen/ seer sorchlijck/ gemerct tselfde verhinderde den generalen Vredenhandel/ die de Keyser tot haren versoeck op handen hadde/ vreesende dat sy in stede van vrede/ tweedracht/ eñ een wreede oorloge onder de Provintien verwecken soudē/ als het eenige stuc daer dē vyant na tracht/ wel wetende dat hy tot sijnen voornemen niet comen en can/ dan door scheydinghe eñ scheuringe der Provintien: Daer toe hy haer met schoone beloften sochte te locken: Gelijck ten tijde van Duck d'Alvs comste ghescḣiet was/ waer van sy de bloedige vruchten gesien hadden. Oock hadden sy des Coninckx Brieven aen Rodas gesien/ daer mede hem belast werdt schoone woorden te geven/ tot dat hy tot sijn vermeten soude ghecomen zijn. Tselfde ware oock Don Jan belast/ die de Spaengiaerdē niet eer en dede vertrecken/ voor dat hy alvoren verseckert was vande voornaemste sterckten der Landen/ eñ van het ander Krijchsvolck noch in dienste zijnde/ byde welcke hy de Spaengiaerdē wel corts conde doen wederkeeren. Sulcx waren oock onlancx de schoone aenbiedingen vanden Baron de Selles ghewéest/ die tsijnder eerster aencomste toeseyde het onderhoudē vande Pacificatie vā Gent/ eñ daer na sprack hy geheel contrarie/ namelijck/ dat de Gentsche Pacificatie ergerlijck was/ eñ datmē daer geen woordē oft meldinge meer behoorde vā te maken. Also dat van eenigerhande bysondere handelingen niet te verwachten stont dan sorgelijc bedroch/ niet tegenstaende het toeseggen van tvertrecken der Spaengiaerden: Want de vyant anders niet en sochte dan haer in scheuringe te brengen/ eñ haer te houden hangē in eenige hope/ om daerentusschen te beletten het ghemeyn ontset eñ hulpe der stadt van Maestricht/ eñ sonder sijnen cost u lieden te doen u selvē verteeren met het onderhout van eenen Veltleger/ die ghylieden voorneemt op te rechtē/ eñ also ons te beroovā van u lieder contributie/ also vermeerderende alle verschillen tusschē haer lieden eñ de andere Provintien/ welcke tegen harē Leger ander partijen eñ ander verbontenissen souden ghedwongen worden te soecken/ waer wt noot sakelijcken groote inlandische oorloghen souden ontstaen/ tot der Landen wterlijcken onderganck/ etc. Daerom sy baden datse alles wel wilden overweghen/

De Staten antwoo[rde] der Sta[ten] Genera[le] aende [Wal]sche [Provin]tien de[n] viij. April

1579. ghen/ghedachtich zijnde des Eets ende verbintenissen/ daer niede sy aen de Generaliteyt ghehouden waren/ ende haer niet af te scheyden vander Generaliteyt/ maer de selve bystaen met rade ende ghelde/ ghelijck sy dickmaels hadden belooft/ om alsoo den vyant te toonen de goede eenicheydt/ende de stercke der Provintien. Dit waer (seyden sy) den eenighen wech om tot een versekerden vrede te comen/ want die in Wapenen wel op haer hoede staen/ vercrijghen altijdt beter apointement ofte verdrach/ende vaster vrede/ dan die lichtveerdelijck afscheyden van haer Bontghenooten/ ende in bysondere handelinghen treden/waer door gemeenlijck coemt/ dat sy tot straffe van haren afval/in stede van vrede gheraken/in ellendige dienstbaerheyt. Voorder bewijsen sy oock die exempelen eñ Historien/dat de Coninghen ende Potentaten/om weder in haer Rijcken ende authoriteyt te comen/ gewoon zijn veel te beloven/ ende naemaels niet te houden/voornamelijck ten aensien van haer eyghen Onderdanen/ die sy eens voor rebellen ghehouden hebben.

Gheprobeerect.

Sy verwonderden haer oock / dat haer resolutie ghegrondet was op het wistel des Vredehandels by den Keyser/ ende dat de Prince van Parma haer soude ghescheven hebben te willen int werck stellen de poincten vande Pacificatie van Ghent/ ende dat veel Provintien niet wilden aennemen de vereenighinghe/ sonder tstuck vande Religions Vrede te begrypen/ ghemerckt dat het wistel des Vredehandels niet en quam bydē Keyser noch by haerlieden/ maer byde Provintien die in bysonder handelingen ghetreden waren: Welcke bysondere handelinghen de vyant voor hem profijtelijcker vindende/ heeft wtghestelt/ ende stelde noch wt alle ghemeene handelinghen die door den Keyser voorghenomen werden. Het en ware oock niet waer/ dat den Prince van Parma haer by sijn Brieven aenghebodden hadde te willen int werck stellen de Pacificatie van Gent/ghelijck te sien was byde Brieven selve/ ende de antwoorde/ daer van sy henlieden de Copije mede sonden.

Voorder hadden haer de ander Provintien beter ghewacht van in het particulier Tractaet metten vyant te comen/ ofte hem te verclaren dat sy tstuck vanden Religions vrede daer wilden mede in brenghen/ alsoo dat sy bevonden / hoe dat sy van eenige qualeyt waren/ die haer sochten te scheuren endee te verwecken tot oorloghe om de Religie/ ende also malcanderen te verjagen ende te vermoorden: Also ghescheit was in Duytslant/ Enghelant/ Vranckrijck/ ende elders. Anderwerf biddende haer wel te bedencken/ ende Ghedeputeerden te seynden/ om met ghemeyn raet ende beslupt te beter de ghemeyne saken voor te staen / ende ghesamenderhant haer Ghedeputeerden tot Keulen te senden/ om eenen versekerden Generalen Vrede te besluyten/ sy van haerder syden beloofden haer by te staen/ ende haer te voeghen tot alle redelijckheyt/ wt een algemeyne handelinge / gelijck sy oot den Prince van Parma aenghebodden hadden/ alsoo sy mochten byde medeghesonden Copije lesen/ etc.

De Ghheesten (Discipulen van Escovedo)

De Staten deden omtrent desen tijt slaen eenen Legpenninck ter ghedachtenisse vander waerschouwinghe/ waer op de een syde laghen afghebeelt de doode lichamen van Egmont ende Hoorne/ ende haer hoofden op staken/ over dander syde twee Ruyteren ende twee voetknechten/ welcke teghen malcanderen vochten : met dit ghescrifte/ Præstat pugnare pro Patria, quam simulata pace decipi. 1579.

Gheslaghen penninghen tot waerschouwinge.

Dese ende dierghelijcke vertooninghen/ soo int ghemeen als int bysonder/ zijnder ghescheit. De Prince van Orangien ende andere hebben haer bysondere vrienden oock vermaent/ voornamelijck die van Henegouwen/ welcke langhe waren eer sy vande andere tot de vereenighinghe conden beweecht worden/ daer de Prince so verre met den Edeldom/ ende Grave van Lalaing handelde/ dat hy aenboot sijn kinderen haer als in Ostagie oft ghyselinghe te senden/ tot op het volcomen van eenigherhande voldoeninge/ die sy souden moghen vereyschen / waer toe de Grave van Lalaing/ Gouverneur van Henegouwe/ seer wel gheneycht was / als die den Prince gonstich was / ende hem sijn Vader ghewoonlijck noemde/ sulcx dat hy hem den neghenthienden April noch toesont gheonderschepte eñ afghewor pen brieven / vanden Contador Alonsa Curiel aenden Prince van Parma/ diemen liet drucken/ nopende dē handel van La Motte met Montigni / doch dies niet teghenstaende/ als hy nu scheen teenemael van meyninghe te wesen het met de Generaliteyt te willen houden/ is hy verleyt gheweest vanden Grave van Mansvelt/ van Arenberch/ ende den Heere van Montigni/ sijn Swagher/ Broeder/ ende vrienden / ende heeft metten anderen eyndelijcken in Mey ghestemt / maer en heeft niet lange daer na gheleeft/ want hy van sijn eyghen Peert werdt doot gheslaghen.

Perticuliere handelinge om de Walsche Landen byde Generaliteyt te houden.

Also wert in Mey de vereeniginge aengegaen tusschen dē Bisschop van Atrecht/ den Baron van Selles/ eñ de Heer van Valhiron / van weghen den Coninck ende Prince van Parma ter eenre/ ende den Staten van Artoys/ Henegouwe/ Rijsele Doway/ ende Orchiers ter ander syden/ ende wert onderteeckent by hun drij Gouverneuren/ namelijck/ de Borchgrave van Ghent/ nu byden Coninck gemaect Marckgraef van Rijchebourch/ de Grave van Lalaing/ eñ den Heer van Willerval/ ende ander Ghedeputeerde: Ende was begrepen in xxviij. Artijckelen/ welcke int Leger voor Mastricht bevesticht werden/ dē xxix. Juni/ Anno M.D.Lxxix.

Versoeninghe van die van Artoys/ Henegouwe/ Rijsel/ Doway/ eñ Orchiees/ metten Coninck/ in Mey.

Dese hielden in vergevinge eñ vergetinge van alles/ ratificatie vande Pacificatie van Ghent/ Unie/ ende eewich Edict/ tot onderhoudinghe der Catholijckscher Apostolijckscher Roomsche Religie / ende ghehoorsaemheyt des Coninckx / mitsgaders ruste eñ welvaert der Landen.

Artijckelen vande versoeninghe der Walscher Landē/ bevesticht dē xxix. Juni.

Ses weken nae het openbaer aflesen van dien/ soude de Coninck doen vertrecken wt alle de Landen alle het vreemdt Krijchsvolck / ende laten alle de Sterckten ende

1579. vaste Steden in handen vande inghebooren.

Dese vereenichde Provintien souden terstont eenen Legher oprechten/ van inghebooren oft andere die den Coninck ende Landen souden aenghenaem zijn/ ende dat tot coste vanden Coninck/ midts hem met behoorlijcke contributie bystaende/ en dat om hanthouden ofte onderhouden de Catholijcksche Roomsche Religie/ ende de behoorlijcke ghehoorsaemheydt diemen den Coninck schuldich is/ op den voet vande Pacificatie van Ghent/ ende andere Verdraghen.

Den Prince van Parma soude voor ses Maenden Gouverneur blijven/ tot dat de Coninck eenen anderen ordineerde/ etc. Sy baden ende spraken voor den Eertshertoch Matthias van Oostenrijck/ dat hy mocht int Gouvernement blijven/ midts hy hem terstont begave inde Landen die nu versoent waren. Sy baden oock voor den Grave van Bueren/ dat hy los ende vry mochte inde Nederlanden weder keeren/ mits Eet doende vande Catholijcksche Roomsche Religie/ ende Pacificatie van Ghent/ ende dander verdraghen te onderhouden.

De andere Artijckelen waren ghenoech conform de Artijckelen tot Keulen voorghestelt/ die wy hier nae sullen verhalen.

Afval der Walsche Provintien vande generaliteyt/ gepubliceert in September.

Dese versoeninghe werdt in alle Steden openbaerlijck afghelesen/ doch seer langhe daer naer/ te weten/ in September/ ende daer over groote triumphe met vyeren/ Clocken gheluyt/ *Te Deum Laudamus* singhen/ ende diergelijcke blijschappe getoont: Maer het vreemdt Krijchsvolck vertrock eerst inden naesten Winter. Aldus zijn de Provintien van Artoys ende Henegouwe met die van Rysel/ Doway/ en Orchiers/ van de andere Provintien afghevallen/ en hebben den selven oorloghe aengedaen/ waer toe de eergiericheydt ende begheerte van te regieren/ haet ende nijt/ den Edeldom en het Krijchsvolck toeghebrocht heeft/ de ghiericheydt/ ende Religions yver/ de Gheestelijckheydt dier inde Landen vele zijn/ welcke de Pacificatie van Ghent/ de Unie/ ende Eeuwich Edict/ nae haer goetduncken ende welghevallen wtleyden.

De oorsake en de vruchten der versoeninge der Walscher Landen.

Daer nae het vreemt Krijchsvolck versonden zijnde/ hebbense tot haerder grooter schaden ende wterlijck bederf versocht/ dat het selve mocht weder comen/ ende daer mede de oorloghe ghevoert ende int Landt ghehouden: Waer door de Roomsche Catholijcksche Religie seer groot achterdeel ende schade geschiet is. De Gheestelijcke hebben veel van haer Renten moeten verliesen. Den Edeldom/ ende die de instrumenten van desen afval waren geweest/ hebben haer eere/ haer leven/ goet ende bloet daer in gheschoten. De Steden hebben moeten sien het platte Landt bederven/ verarmt/ verhonghert/ ende gantsch afgheloopen van haer eyghen Krijchsvolck/ twelck sy weder in gheroepen hadden/ die sy moesten betalen/ ende het Lantvolc binnen haer mueren herbergen/ sien sterven ende begraven/ als in dese Historie voorder sal worden verhaelt.

Die van Doornick/ ende Doornicksche Lant/ die oock haer selven als die van Rijsele/ Doway/ Orchiers/ een Provintie rekenen/ zijn gheduerende de Nederlantsche beroerten/ ghebleven inde eenicheydt vande Staten Generael/ door de ghetrouwicheyt ende ghestadicheyt vanden Prince van Espinoy/ die daer Gouverneur was/ niet teghenstaende hy Roomsch Catholijck was/ ende de Broeder vanden Borchgrave van Ghent voorseyt. Dese heeft Doornick aende zijde vande Staten Generael ghehouden inde Catholijcksche Religie/ soo nochtans/ dat die vande Ghereformeerde Religie Predicatien hadden in alder stilheydt/ tot dat de Stadt beleghert ende overghegheven werdt.

Doornick/ Camerijck met [...] hain [...] byde Generaliteyt.

Desghelijcx is Camerijck door de cloeckheyt vanden Heere van Ainsi vanden huyse van Gavere/ oock byde Generaliteyt ghebleven/ zijnde nochtans aengaende hare gheleghentheyt/ vande selvighe gheheel afghesneden.

Bouchain/ een cleyn Stedeken/ heeft den vromen Heer Joos de Soete/ Heer van Vilers/ cloeckelijcken aende Generaliteyt zyde behouden/ so langhe hy conde.

De Generale Staten merckende dat den vyandt sochte de Landen te doen scheyden deen vanden anderen/ alsoo wy verhaelt hebben/ hebben daer teghen haer ghesocht te versekeren met een naerder eenicheydt/ ofte verdrach van Unie/ die sy tot Wtrecht gheraemt ende besloten hebben/ int Jaer M. D. Lxxix. den neghenentwintichsten Januario. Te weten/ int eerste die vanden Hertochdomme van Ghelderlant/ ende Graefschap van Zutphen/ mette Provintien van Hollant/ Zeelant/ Wtrecht/ ende Vrieslantsche ommelanden/ tusschen den Eems ende Lauwer gheleghen: Dese int eerste. Naemaels hebben haer oock ander Landen ende Steden by ghevoecht/ ende hebben raetsaem ghevonden haer vaerder ende onderlingher met malcanderen te verbinden/ ende te vereenighen/ niet om vande Unie byde Pacificatie van Ghent ghemaeckt te scheyden/ maer om de selvighe meer te stercken/ ende teghen alle voorvallende swaricheyden te versien/ sonder haer te willen ontrecken van ofte wt den heylighen Roomschen Kercke/ het welck dan gheschiede op naevolghende Artijckelen/ waer van den inhout is als volcht.

1. Het eerste Artijckel houdt in/ dat hem de voorschreven met malcanderen verbinden/ confedereren ende vereenighen voor eeuwelijck/ als oft sy maer een Provintie waren/ sonder dat die vanden anderen ghescheyden sullen moghen worden by Testamenten/ Codicillen/ Donatien/ Cessien/ Wisselinghen/ vercoopinghen/ Tractaten van Paysen/ van Houwelijcken/ oft dierghelijcke: Onverminderd nochtans een yeghelijcke Provintie/ Steden/ Leden/ ende inghesetenen/ Previlegien/ Vryheden/ Rechten/ Statuyten/ loffelijcke costuymen/ etc. ende sullen met lijf ende goet/ ende alle behoorlijcke middelen helpen stijven ende stercken/ ende oock beschermen teghen een yeghelijck diese souden overvallen/ sonder nochtans haer

behoeven

1579.

behoeven te moeyen met eenighe onderlinghe questien / die sy met anderen over hare Previlegien ende Vryheden souden moghen hebben/ten ware als middelaers tot accoort/ maer sullen die moeten laten by ordinarise Justicie ofte vriendelijck verdrach slichten.

Onderlinge Bestant.

2. Sullen malcanderen moeten bystaen in allen ghevallen/tzy ondert decksel vanden naem vanden Coninck oft Religie.

Helpen tegē de vreemde.

3. Sullen oock dese Provintien ghehouden zijn malcanderen te helpen teghen alle vreemde/ wtheemsche/ eñ inheemsche Heeren ende Potentaten / behoudende de assistentie byde Generaliteyt vande Unie ghedecerneert wordt.

Frontieren stercken.

4. Item tot der Provintien beter verseckeringhe/sullen Frontiersteden ende andere/ by gemeynen advijse gesterckt worden/ tot coste vande Provintie daer sy in gelegen zijn/mits hebbende daer toe assistentie vande generaliteyt voor deen helft/ maer so generalijck raetsaem gevonden werde nieuwe stercktе te maken ofte veranderen/ sullen de costen int generael ghedraghen worden.

5. Dat de ghemeyne costen van noode/ sullen eenpaerlijck ende op eenen ghelijcken voet opghestelt ende ghegeven worden/ ende van dry maenden tot dry maenden/ ofte bequamer tijt verpacht eñ ghecollecteert worden van Impositen/ op Wijnen/ Bieren/ Koren/ Sout/ eñ alderhande soorten van Lakenen/ als goet ghevonden sal worden/ datmen daer oock toe sal imployeren des Conincks Domeynen / de lasten afghetoghen.

Ghelijcke Impositen opstellen.

6. De selvige middelen souden by advijse verhoocht ende verleecht worden/ nae eysch des noots/ ende alleenlijck versterckt tot gemeyne beschuttinghe.

Impositen vermeerderē ofte minderen.

7. Dat de Frontiersteden sullen tallen tijden moeten Garnisoenen ontfanghen/ na de ordinantie des Gouverneurs/ nochtans betaelt te worden byde generaliteyt/ des sullen de Capiteynen ende Soldaten boven den generalen particulieren Eedt/ den selven steden ofte plaetsen int particulier mede Eedt doen. Ende de Soldatē sullen in alle Discipline gehouden worden/ oock geen Impost vry zijn anders dan de Borgers/ eñ den Borghers sal logiis-ghelt voor de Soldaten betaelt worden byde Generaliteyt.

Steden te moeten ontfangen garnisoenen.

8. De inghesetenen sullen ter steden ende platten Landen binnen een maendt opgheteeckent worden/ ende gemonstert van achthien tot tsestich jaren/ om tghetal te weten/ tot bescherminghe der Landen/ om ter naester vergaderinge daer op voorder ghelet te worden.

Monsteringe van Inwoonders.

9. Item/ salmen gheen accoort van Bestant ofte Peys maken/ noch oorloghe aenvaerden/ noch Impost ofte contributie opstellen/ de Generaliteyt aengaende/ dan met ghemeyn advijse ende consent der Provintien/ maer in andere saken tbeleyt van deser confederatien aengaende/ salmen hem reguleren na tghene gheadviseert sal worden bye de meeste stemmen vande Provintien by desen verbande begrepen/ die gecollecteert sullen worden/ alsomen tot noch toe inde generaliteyt der Staten ghebruyckt heeft/ ende dat by provisie/ tot breeder ordinantien by ghemeynen advijse. Behoudelijck/ dat oft het ghebeurde/ dat de Provintien in saken van Bestant/ Peys/ oorloghe/ oft contributie/ metten anderen niet accorderen conden/ salt gheschil ghereferert worden/ ende ghesubmitteert by provisie aende Heerē Stadthouders vande voorschreven Provintien gheunieert/ die van het gheschil tusschen partijen sullen wtspreken: Welver staende / soo de Stadthouders niet dies conden verdragen/ sy sullen tot haerlieden nemen ende verkiesen alsulcke onpartijdige Assesseurs/ ofte Adjoincten/ als henlieden goetduncken sal/ ende sullen partijen ghehouden wesen nae te comen het ghene byde voorschreven Heeren Stadthouders/ in manieren als boven wtghesproken sal worden.

Peys / oorloge oft contributien met ghemeyn verwillinghe aen te gaen/ ende in verschillen oock daer onderworpen.

1579.

10. Dat gheen vande gheunieerde Provintien/ Steden ende Leden sullen moghen maken/ eenighe confederatien ofte verbonden met eenighe naghebueren/ Heeren ende Landen / sonder consent deser gheunieerde Provintien ende Bontghenoten.

Geen particulier verbonden te mogen aengaen.

11. Dies is overcomen/ dat soo verre eenige nabuer/ Vorsten/ Heeren/ Landen/ oft Steden/ sich met dese gheunieerde Provintien begheerde te vinden/ ende haer in dese confederatie begheven / dat sy daer toe met ghemeynen advijse / ende consent van dese Provintie ontfanghen sullen worden.

Bontgenoten aen te nemen met gemeynen consente.

12. De Provintien sullen ghehouden zijn met malcanderen sich te conformeren in het stuck vande Munte/ te weten/ inden cours vanden ghelde/ alsmen daer op sal maken.

Munte gelijckheyt.

13. Ende aengaende tpoinct vande Religie/ sullen haer die van Hollant ende Zeelant draghen na haerlieder goetduncken/ ende de ander Provintien sullen hen moghen reguleren nae het inhout vanden Religions vrede alreede gheconcipieert/ ofte daerinne generalijck ofte particulierlijck alsulcken ordere stellen/ als sy tot rust eñ welvaren vande Provintien ende steden / ende particulier Leden van dien/ ende conservatie van een yeghelijck/ Gheestelijck ende Weerlijck/ sijn goet ende gherechticheydt dienlijck vinden sullen/ sonder dat haer byde andere Provintien belet sal moghen ghedaen worden/ mits dat een yeder particulier in sijn Religie vry sal moghen blijven / ende datmen niemandt ter causen van Religie sal moghen achterhalen ende ondersoecken / volghende de voorschreven Pacificatie van Ghent. Daer nae isser byde selvighe Bontghenoten voorder verclaringhe op dit Artijckel ghedaen/ den eerstē Februario/ als dat sy niet en verstonden eenighe Steden oft Provintien / die sich aende Catholijcksche Roomsche Religie alleene souden willen houden van dese Unie wt te willen sluyten/ maer dat sy bereydt zijn sulcke oock te ontfanghen / soo verre sy haer inde andere Artijckelen willen verbinden / ende als goede Patriotten draghen.

Inde Religie elcke Provintie sijn vryheyt

14. Item/ alle Conventen ende Geestelijcke/ volghende de Pacificatie van Gent/ salmen laten volghen haer goederen/ die sy in eenige van dese geunieerde Provintien reciprokelijcken hebben liggende/ Oock de personen

sonen die wt haer Cloosteren in Hollant ende Zeelant gevlucht waren inden tyt vande oorloge/ die sullen van haer Conventen ende Collegien worden versien van behoorlijcke alimentatie/ haer leven gheduerende.

Geestelijcke goederen blijven in state/ de ghevluchte te hebben alimentatie.

15. Daer beneven sullen oock die/ die in eenighe Cloosteren ofte Gheestelijcke Collegien deser Provintien zijn/ ende die wt eenighe redelijcke oorsaken begheeren te verlaten/ ofte verlaten hebben haer Conventen ofte Collegien/ sullen wt de incomste der selviger behoorlijcke alimentatie hebben/ haer leven lanck gheduerende/ na gheleghentheyt vande goeden. Welverstaende/ dat die nae datum van desen in Cloosteren hen begeven sullen/ ende de selvige wederomme verlaten/ geen alimentatie verstrect sal worden/ maer sullen moghen daer wt trecken/ tgene sy daer inne ghebrocht hebben. Dat oock die tegenwoordelijck inde Cloosteren ende Collegien zijn/ ofte comen sullen/ vryheyt van Religie ende oock van cleederen ende habijt hebben sullen/ behoudelijck dat sy luyden den Oversten vande Conventen in alle andere saken onderdanich zijn sullen. Den negenden Februario werter ampliatie tot dit Artyckel gheordineert/ dat de persoonen wt Cloosteren gheweken/ ofte te wijcken/ die souden willen pretenderen gerechticht te zijn inde successie vanden goedē van haer Ouders/ Broeders/ ende Maghen/ waer wt Processen moghen spruyten/ eñ alreede gesproten zijn/ die sullen by besluyte van dese Bontgenoten van sulcke Processen in state ende surceantie gehouden worden/ om alle swaricheden te verhoeden/ ter tijdt toe tot dat anders byde voorsz Bontghenoten generalijck daer op/ verclaringhe ghedaen sal worden.

16. Ende so het gebeurde dat tusschen de Provintien misverstandt ende tweedracht gheviele/ sal tselfde te neder ghelept worden by andere Provintien/ ofte byde gene die sy daer toe deputeren sullen. Ende soo verre die sake alle de Provintiē int generale aengaet/ sal sulcx ghescheiden door de Heeren Stadthouders vande Provintiē/ inder manieren als boven int neghende Artyckel verhaelt is/ dewelcke gehouden sullen zijn partyen recht te doen binnen een maent oft eer/ soot noot eyscht/ nae interpellatie/ welcke achtervolcht sal worden/ sonder Apel/ relief/ revisie/ millitept/ etc. te mogen gebruycken.

Remedie tot misverstant ende tweedracht.

17. Dat de voorschreven Bontghenoten hen wachten sullen/ alle wtheemsche Vorsten/ Heeren/ Landen ende Steden/ eenighe occasie te geven van oorloge: Ende om sulcx te vermijden/ salmen de vreemde ende inlanders administreren alle goet recht eñ Justicie/ daer toe de ander Bontghenoten gehouden sullen zijn de hant mede aen te houden/ op dat goet recht gheschiede/ ende abuysen gheweert worden/ alles na rechte ende vermoghens yeder Provintien.

Gebueren vrientschap/ eñ goet recht te doene.

18. Item en sal deene vande gheunieerde Provinten/ Steden/ oft Leden van dien/ tot last eñ prejudicie van dandere/ ende sonder ghemeyn consent/ geen Impoosten/ Convoyghelden/ noch andere diergelijcke lasten moghen opstellen/ noch eenighe van dese Bontghenoten hoogher moghen beswaren/ dan haer eyghen ingheseten.

Geen lasten op te stellen tot schade van andere.

19. Item/ om teghens alle opcommende swaricheden te versien/ sullen de Bontgenoten op behoorlijcke beschryvinghe ghehouden wesen tot Wtrecht te verschijnen ten gesetten dage/ om met ghemeyn advijs/ oft by meeste stemmen geresolveert te worden: Eñ die niet en compareren/ sullen evenwel ghehouden wordē sulcken besluyt te onderhouden/ ten ware de saken seer ghewichtich waren ende vertreck mochten lyden/ om anderwerf te beschryven/ op verbeurte van haer stemme/ Behoudelijck/ dat die het niet gheleghen is te compareren/ haerlieder opinie schriftelijck sullen moghen houden.

20. Item/ ten eynde voorschreven sullen alle ende een yeder Bontghenoten ghehouden zijn de voorvallende ende voorcomende saken nootelijck opghelet/ over te schryven aen die daer toe gheauthoriseert zijn sullen/ omme by den selven dander Provintien beschreven te worden.

Corresponden[…]

21. Ende soo eenighe donckerheydt ofte tweedrachticheydt in desen bevonden worden/ daer wt questie ofte dispute mochte rysen/ sal de interpretatie staen int seggen vande Bontghenoten/ ende daerinne niet connende accorderen/ sullen haer toevlucht nemen tot de Heeren Stadthouders.

Questie[…] interpreta[…]

22. Insghelycx/ soo eenighe Artyckelen van desen verbonde diende verandert ofte vermeerdert/ sal ghescheiden by gemeen advijs/ ende anders niet.

23. Tot alles voorschreven verbinden sy haer in dit tweentwintichste Artyckel op de beste maniere/ tot alle voorschreven pointen ende Artyckelen/ etc.

24. Ende tot meerder vasticheyt/ sullen de Heeren Stadthouders vande Landen/ mitsgaders alle Magistraten ende Officiers van elcke Provintie/ Stadt ofte Leden/ van dien dese Unie ende confederatie/ ende een yeder Artyckel van dien int bysonder by Eede moeten beloven/ nae te gaen ende te onderhouden/ doen na te gaen/ ende onderhouden.

Bevestin[…] met Eede[…]

25. Insghelycx sullen de selve by Eede moeten beloven/ alle Schutteryen/ Broederschappen ende Collegien/ die in eenighe steden ofte Vlecken van dese Unie zijn.

26. Ende hier van sullen gemaeckt worden brieven in behoorlijcker forme/ die by de Heeren Stadthouderen/ ende voorneemste Leden ende Steden vande Provintien/ die daer toe versocht sullen wesen/ besegelt/ ende by haerlieden respective Secretarissen onderteeckent sullen worden.

Dese naerder Unie/ ende Wtrechtse verbondt/ is byde Stadthouders der voorghenoemder Landen onderschreven/ als namelijck/ eerst by Graef Jan van Nassouwen/ Stadthouder ofte Gouverneur van Ghelderlant eñ Zutphen/ ende voorts van dander Landen ende Steden haer Gecommitteerde/ tot Wtrecht den dryentwintichsten Januari/ Anno M.D.Lxxix. Den vierden Februario hebben de Ghedeputeerde van Ghent die oock onderteeckent. Den derden Mey is het oock gheratificeert byden Prince van Orangien/ t'Antwerpen. Desgelycx

1579. ghelijcx oock den elfden Junij by Georghe vã Lalaing/ Grave vã Rennenberch/ Gouverneur van Vrieslandt/ Overyssel/ Groeninghen/ ende Ommelanden/ ende voorder oock byde steden van Antwerpen / Brughe/ Yperen/ Breda ende andere wert dese Unie onderteeckent: Ende also werden dese Landen de Gheunieerde ofte vereenichde Landen ghenoemt.

Partijschap vẽ/ beroerte eñ afval vã de stadt shertoghenbossche.

Dese Wtrechtsche Unie heeft onder de Provintien ende Steden tamelijcke vruchten voortghebracht / maer niet soo groote als wel verhoopt was / overmidts datter vele op de hope vanden vrede / daer van tot Colen ghehandelt wert/ af vielen / ende te rugghe trocken / haer daer op excuserende/ als namelijck/ onder andere de stadt van sHertoghenbossche / een vande vier Hooftsteden in Brabandt / een stercke machtighe stadt/ eñ daer veel aen ghelegen was/ als die Brabant genoech schepdet van Gelderlant eñ Hollandt. Ende also daer veel volcx binnen was / die contrarie partije toeghedaen waren/ hebben de Staten ende Prince van Orangien die met eenighe Garnisoen ghesocht te besettẽ/ eerst met minlijcke persuasien/ daer na met behendighe listicheden. Twelck oock die van Antwerpen trachten te doen/ meynende een deel van haer Borgheren daer binnen te crijghen/ het welcke haer gewaerschout wert. Daer na sonden de Staten aldaer voor Gouverneur den Heere Jan van Horne / Heere van Borxstel/ met vollen last / om eenighe goede ordere tot des Stadts versekeringhe daer binnen te stellen. Maer also hy gheerne by veranderinghe ende vermeerderinghe van Capiteynen eñ goede Policien/ daer na trachte/ so hebben de wederpartije alle beletselen gevonden (meest aengehist zijnde van eenen Mr. Henrick Bloyman) van den Schoutet der stadt / vande huyse Brecht / ende andere vanden ouden Raet/ die meest met haet ende eyghen baet ghequelt waren/ die seer hinghen aenden Abt van Sint Geertruyds/ die als een vande Ghedeputeerde der Staten/ om vrede na Colen reysende/ ende daer passerende / hen wijs gemaect hadde/ dat hyse aen eenen pays helpen soude by eenige middel.

De Heere van Borxstel vont oock sulcke teghenheyt inde stadt / dat hy cranckelijck zijnde/ daer wt vertroc/ daer latende synen Sone Maximiliaen van Horne/ Heer van Lokren. Nu was aldaer inde stadt inghevoert den Religions vrede / ende daer was opgerecht een Gulde van Schermers/ daer onder hen meest begaven veel jonghe ghesellen/ ende andere/ die wtgeweken hadden gheweest ten tijde vant Spaensche Gouvernement/ de welcke vele den Prince van Orangien inde oorloghe ghedient hadden: Dese hielden seer aen nae haer vermoghen om den Religionsvrede/ ende versochten seere dat de stadt haer onder de Unie van Wtrecht begeven soude. Maer daer was sulcken haet ende mistrouwen ghegroept/ tusschen die vande Religie/ ende de voorschreven Schermers ter eenre / ende de oude Wethouders met de Catholijckẽ ter ander zijden/ dat als de Schermers Gulde de wacht hadde aende poorten eñ elders /dat sy alsdan teghen wachte teghen hen stelden. Waer wt ten lesten nae een afghedronghen publicatie der voorschreven Unie/ ghebeurt is/ dat sy malcanderen vyantlijcke hebben aenghetast / alsoo datter over beyde zijden over de hondert doode ende ghequetste gheweest zijn. 1579.

Corts daer nae/ nae dat de Prince van Parma/ de stadt van Maestricht gewonnen hadde/ sondt hy (zijnde beweecht vande Catholijcsche partije) derwaerts een Trompetter/ de stadt op eyschende voor den Coninck: Daer teghen werden die vande Religie ernstelijcker beweecht te versoeckẽ datmen Garnisoene innemen soude / zijnde daer ontrent eenen Leger van Engelschen/ Schotten ende Fransoysen/ die na Brussel toghen/ vande welcke sy souden mogen den keur nemen. Maer dat Krijchsvolc (dewijle sy vremde waren) en stont hen niet aen/ maer het scheen dat sy eenighe Vaendelen wt den Briele souden consenteren in te nemen. Sanderdaechs/ als het mistrouwen dat deen van dander hadde / meer groeyde/ oock de vreese vanden vyant/ werter in den Raet voorgedragen by de Schermers/ datmen moeste resolveren van stonden aen Garnisoenen in te nemen / ofte de poorten open te setten/ ende te laten vertrecken alle die vertrecken wilden / als oft die andere dat ghevreest ofte ontsien hadden/ ende niet eer dat ghesocht hadden. Daer op wert geantwoort: Datmen niemant die vreesde/ het vertrecken verbieden wilde. Het welcke (midts datter niemant vant Garnisoen in te nemen meer en sprack) veroorsaeckte terstont een groote vlucht/ soo datter terstont groote menichte van volcke wt trocken/ de een den anderen beweghende/ alsoot gemeynelijc gebeurt in sulcken subijten vreese / die de teghenpartije behendelijck vermeerderde. Ooch soo was de vlucht ghemackelijck/ ende niet verre / als tot Hedel/ Heusden/ Bommel/ ende daer ontrent. Alsoo is door de listicheyt vande een partije/ ende door de onversichticheyt ende die ghereede vluchte van de ander partije/ sHertoghenbossche verlaten ende ontbloot geweest van Staten partije/ so dat die twee Vaendelen wt den Briele comende / niet inghelaten en conden worden: Want alsoo de Spaensche partije verre de overhant hadden / hebbẽ sy de andere voorts daer wtghehouden als heure vyanden/ ende voorts die vande Gereformeerde Religie van daer verdreven/ ende een wijle tijts alsoo neuters blijvende. Maer namaels zijn sy met den Prince van Parma ghereconcilieert / aennemende de aengeboden vrede van Colen/ so nochtans/ dat sy tot geenen Garnisoenen in te nemen ghedwonghen souden worden / dan met haren wille ende consente. Sy hebben vele schade geleden in haer waren ende Comanschappen / die niet ghelepde van Krijchsvolck af ende inghevoert moesten worden/ die nochtans menichmael afgheslaghen werden.

Een partije van sHertogenbosch verlaten / ende vluchtẽ lichtvaerdelic wt haer Stadt.

De Stadt van Amersfort/ zijnde gelegen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. onder de Heerlijckheyt van Wtrecht / met die van Montfoort/ooc de stadt Zutphen/ als die meest Papistichste Borgherye hadden/hebben gheweygher de Wtrechtsche Unie aen te nemen. Waer over men die van Amersvoort (als naest ghelegen onder Wtrecht) heeft gesocht voor eerste te dwinghen/beschuldicht zijnde van seer contrarie partije van de gheunieerde altijt gehouden te hebbē/ ende haer contributie gewey gert/ haer Garnisoenē eñ Predicant wtgejaecht te hebben/ ende heymelijc verstant met den vyant hadden: Also werdē sy den sevensten Meert ghedwongen Garnisoenen in te nemen / ende de Magistraet wert verandert ofte herstelt/ende de Ghereformeerde Religie inghevoert.

De Heere van la Nove met sommighe Fransoysen ende ander Krijchsvolc/hebben den Malcontenten in Vlaenderen grooten wederstant ghedaen / ende met den selven verscheyden scharmutseringhen ghehadt. Ende ter wijlen isimen tot Antwerpen ende in andere Provintien besich gheweest ghelt op te brenghen / om eenighe Ruyteren met voetvolc in dienst te crijghen / om datmen Maestricht mocht ontsettē: Wt Vlaenderē (daer de meeste hope van contributie was) wert luttel vercreghen / midts de ongheregeltheyt van die van Ghent ende afval der Walen.

Beroerte tot Antwerpen om Processie te gaen waer wt gebeurde het wechsteyn den vanden Gheestelijckē/dē xxviij. Mey.

Alsoo die van Antwerpen haer seer wel ghequeten hadden/het welcke de gemeynen man aldaer moedigher ofte stouter maeckte. So ist ghebeurt dat die vande Roomsche Catholijckische Religie t'Antwerpen / haer vereert vindende met de tegenwoordicheyt vanden Eertshertoch Matthias/ ende veel andere Catholijcsche Heeren ende Adel des Landts ende Staten / hebben willen een stadelijcke Processie houdē dē achtentwintichsten Mey / lancx des Stadts grooten Circkel/ het welcke te voren de Magistraet ende stadts Colonellen ontraden hadden/ ende gebeden dat syt wilden na laten/eñ liever maer buyten rontom de Hooft-kercke gaen. Dies niet teghenstaende / hebben sy willen vant Kerck-hof inde straten gaen/ door een plaetse ghenoemt het Meulegadt/ t'welck hem de wacht aldaer (by laste vande Capiteyn) verboot/ende stopte den wech: Waer over eenighe Catholijckische Italianen woorden maecten / ende haer rapieren trocken/ als die den wech met gewelt willen maken/sulcx dat die vande wachte in teghenweer eenighe scheuten schoten/daer een man eñ vrouwe van doot bleven/ twelc de gantsche Processie (half wt zijnde) met sulcke een ghedruysch weder inde Kerck dreef/ dat sy wt verbaestheyt malcanderen vertraden/ ende over tlijf liepen: Waer wt eenen ghemeenen allarm over de gantsche Stadt rees / soo dat de Kerck met alle het volck daer in / toegheslοten wert. Die van binnen de Kercke waren hier over in groote verbaestheyt / als die het quaetste van die van buyten vreesden. Dit ghecomen zijnde ter ooren vanden Prince van Orangien/ is hy met syn lijf wacht toe ghelοopen om de ghemeynte te stillen / twelck hy doen niet doen en conde / van weghen het ghemeyne gheschrey/Papen wt/Papen wt. Maer ten lesten/hebbende den Eertshertoghe (die ooc in ghevaer was) met syn Hofghesin wt de Kercke ghecreghen/sonder te willen de Papen wt laten/heeft soo vele vande gemeynte verwillicht/als drie urē respijts/met belofte die niet te misdoen/ tot datmen over de beroerte met de Magistraet eñ Colonellen beraetslaecht soude hebben. Doch eer dien tijt wel over was / quam de menichte ghelοopen / willende datmen haer toeliete de Papen wt de Stadt te drijven: Het welcke also den Prince noch Magistraet niet willen toelaten/ heeft het volck wt haer eygen authoriteyt/alle Gheestelijcheyt/Canonickē/Papen/Monickē/die alle daer te samen tot de stadelicke Processie vergadert warē/ tot haer wt de Kercke genomen/eñ die also in ghetale ontrent twaelf hondert/ nae het water op het Bierhooft in eenige Schepen ghevoert/met haer wel twee mijlen vander Stadt ghevaren zijn / ende aldaer soo langhe ghehouden/ tot datmen inde stadt met alle de Leden beraetslaecht heeft/ watmen met de selvighe doen soude. Eyndelijck na veel redenen ende raetslagingen/ te meer om dat hem dē Eertshertoch seer beclaechde vant ghewelt/ ende dat hy liever wilde vertrecken/ so ist gheheel ghestelt in handen vandē Eertshertoch/Prince vā Orangien/ ende Raet van State / om daer op tbeste te ramen/ tot Stadts meeste gerusticheyt/ nae dat den tijt was vereysschende. Welcke veerthien dagen daer na/dē twaelfdē Juni eenen Religions vrede hebben doen aflesen/ waer by de Geestelicke wederomme in sommighe Kercken ghestelt werden/ nae eysch vande menichte haers volcx ofte aenhancx. Maer de Monickē/biddende Orden/ende de Canonicken hebben moeten wt blijven/ daer by was ghevoecht sekere nootsakelijcke ordinantie daer toe streckende / om in Borgerlijcke vrede ende gherusticheyt tsamen te moghen leven/ alles by provisie oft op voorder bescheyt / tot dat anders by de Staten Generael ofte nationale Concilien soude gheordineert worden.

Een deel vande Ghe[illegible] [illegible] den wt An[illegible] werpen [illegible] dreven / [illegible] xij. Juni.

Dit stuck/(als oock twee dracht tot Mechelen/ende dat tot Wtrecht de Beelden weder wt de Kercken ghesmeten werden) heeft de Malcontentē meer verbittert/ haer daer mede behelpende om ander meer aen haer zijde te doen comen/ waer onder vele Edelen waren/ als de Grave van Egmont/ de Heere van Fresin/vandē Huyse van Gavre/ eñ de Heere van Bours/ die het Antwerps Casteel gelevert hadde/ welc hen corts ontdeckten. Als voort eerste de Grave van Egmont/die een Regiment knechtē meest Walen onder hem hadde/ende die men meynde tot ontsettinge van Maestricht te gebruycken / dese heeft eenen aenslach op Brussel voorghenomen / om hem selven daer van meester te maken. Want alsoo hy hem selven inde Stadt met syn susters was houdende / met een Bende synder Ruyteren/ welcke die dagelijcx om avontuere te soecken/ wtreden / heeft hy syn voorschrevē Regiment voetvolc voor de Stadt ontboden den vier-

De Grave [illegible] va Egmont bestelt [illegible] Malcont[illegible] eñ [illegible] Stadt [illegible] Brussel [illegible] maer hy [illegible] wert [illegible] schande[illegible] wt gedre[illegible] ven [illegible] Junii.

den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. den Junii smorgens vroech in alle stilheyt/ ẽ hen teghen ghesonden syn voorschreven Bende Peerden/ als om te besichtigen wat sy waren / ende hy selfs bleef met een deel aende Poorte staẽ/ genaemt de Drobbrussel Poorte / waer op syn volck quamen aengetrocken. Eenighe vande Borghers die het wel met hem meynden/ eñ hem waerschouden/ willende de Poorten sluyten/ werden geschoten/ van hem verhindert/ ende overvallen. Also heeft hy de voorschreven poort inghenomen / ende voort (de poort besedt zijnde/ ende tnaestgheleghen Bolwerck inghenomen) syn volck selve in goede ordere nae de Marct gevoert/ den welcken hy ooc alomme besettede. Eenige Borgers die vã den aenslach wisten/ voechdẽ haer by hem. Dus verre gecomẽ zijnde/ sant hy ontrent tachtich van syn volc om het Hof in te nemen/ twelck aen een zijde der stadt ghelegen is/ dat hooch ende sterc is: Maer sy werden seer haest wederstaen van ontrent dertich Soldaten / vanden Gouverneur Olivier vanden Tempel/ ende te rugge ghedreven/ niet tegenstaende de Borghers opten steenwech nae het Hof gaende/ meest met hem verstant hadden/ eñ hielen elck syn krijchsvolck/ twelc wt het Garnisoen by hen gelogiert was / soo sy beste conden in huys/ op dat sy onder haer Vaendelen niet gheraken souden/ oock verhinderden sy/ wat sy vermochten / de andere Borghers/ die sy wisten goede Patriotten ende vande Gereformeerde Religie te zijn.

Hierentusschen eenighe Borghers ende Soldatẽ in wapenen gecomẽ zijnde/ liepen nade Poorte daer sy ingecomen waren/ alwaer sy het Bollewerck weder vermeesterden / door de vromicheyt van eenen Borgher Fransoys Betz/ ende den Waert van een Herberghe/ geheeten Sassen/ die behendelijck eenighe dootsmeet / terwijle sy ontbeten/ ende dreefse also met syn gesellẽ van Bolwerck / desghelijcx oock vande Poorte/ daer toe sy namẽ drye wagenen aen malcanderen vast gemaect / ende vol hoys van bouen tot beneden op d'eerde toe behangẽ/ sulcx dat de ghene die de waghens voortcruydẽ ofte voortdrongẽ/ bevrydt vant uyterts gheschut mochten wesen. Maer de bewaerders hebben wt vreese haer overgegeven/ ende zijn also verloopẽ. De Borgers hebben also die Poorte gesloten/ ende wel beset. Middeler tijt is de geheele Borgerye in wapenẽ gecomen/ ende hebben Egmont met sijn volc op de Marct eñ daer ontrent besloten/ opgravende de straten eñ weghen die derwaerts ghingen/ so dat hy nergens wt en conde. Als hy nu aldus besloten ende bespronghen sonder victualie ende ander nootlijck gherief op de Marct stondt/ ende gheen bystant en hadde te verwachten/ isser nae dreygen ende bidden over beyde zijden/ van verdrach gesprokẽ/ waer toe over d'een zijde de Graef door grooten noot ghedrongen wert / ghemerckt hy sanderdaechs smorghens hoorde datter krijchsvolc van Mechelen voorde poorte was ghecomen/ die niet en sochten van met de Borgherije hem opt lijf te vallen. De Borghers over d'ander zijde vreesende brant ende plonderinghe/ met bloetstortinghe/ lieten hem toe met al syn volc wt te trecken/ het welcke hy aennam/ eñ vertroc also sanderdaechs niet sonder vreese/ ende met hem veel Borghers van synen aenhanck. De Grave selve was alle dien nacht ende tijt in grooter benautheyt/ zijnde gelogiert opde plaetse daer sijn Vader te voren ten selven daghe effen elf Jaer gheleden onthalst was geweest/ twelc hem aldaer ghenoech verweten wert/ sulcx dat de tranen hem van passie ontsprongen: Alsoo toonde hy syn groote ongestadicheyt ende onbedachtsaemheyt.

Bericoda tot Brussel teghen Egmont / den vyfden Junii.

1579.

Cortz daer nae den xxiij. Junii overviel hy Nienoven/ een cleyn stedeken in Vlaenderen gheleghen/ daer twee Ghentsche Vaendelen knechten in waren/ welcke hen soo weerden/ datter over beyde zijden veel doot bleven: Hy hadde ooc een aenslach op Aelst/ maer te vergheefs.

Nienoven by Egmont genomen dẽ xxiij. Junii.

Tot Brugge is oock groote beroerte geresen/ midts dat de Magistraet opt versoec ende aenhouden van die van Ghent ende Yperen/ die gemeynte voor gehouden hebben den xxvij. Junii te comen inde Unie van Utrecht/ daer de Gheestelijckheyt seer teghen gheweest zijn/ vreesende wtghejaecht te worden/ als cortz tot Utrecht selve geschiet was/ soo dat daer door de oude afgesette Magistraten / diemen daer notable noemt / haer consent versocht zijnde / dat plat afgheweyghert hebben/ ende veel ambachtsvolc vande grootste sorte/ als smedẽ/ timmerlieden/ huyvetters ende dierghelijcke/ die Broeder Cornelis Sermonen (daer wy te vorẽ van gesproken hebben) veel pleghen te volghen/ ende van hem seer teghen de Magistraet opgheroept waren/ hebben teghen haer Dekens seer ghemurmureert/ die daerinne alreede verwillicht hadden/ jae sommighe met vuysten daeromme gheslaghen.

Beroerten tot Brugge by Malcontentsche factie/ dẽ tweeden Juli.

Hier door zijn de Gheestelijcke / ende Catholijcke meer teghen de Magistraet ghemoedet gheweest/ haer te verstaen gevende/ dat het beter ware/ dat sy hen voechden met die van Artoys ende Henegouwe/ om te onderhouden de Pacificatie van Ghent/ eñ daer mede te hebben des Conincx vrientschappe / dan door den Religions vrede in syn vyantschappe te blijven/ eñ te verwachten een beleghringhe vande Paternosters-knechten (somen die noemde.) De Magistraet vanden Vrijen (die altijt meest alsoo gesint waren/ behalven de Heeren van Caron/ Wijths/ Schoti/ Nansius/ ende eenige andere / midts dat haerlieder deel ofte ledt van Vlaenderen / open Dorpen zijn / die vande Malcontenten/ ofte Paternosters draghers dagelijcx ghebrantschat werden) heeft hem ghemoeyt oft ghemenghelt met dese saken tegen de Magistraet van Brugghe / ende hebben de Catholijcken geraden/ eerst te begheeren ende te willen hebben eenen Colonel / ende die nae haerlieder sin: Want daer en was gheenen / ghemerckt dat de Magistraet van Brugge selve wilden thooft wesen van haer aengenomẽ krijchsvolck.

Den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579.

Jeronimus de Mol/ Heer van Watermale wort Forsich Colonel tot Brugge/ vā wegen de Catholijckē dē tweeden Juli.

Den tweeden Juli zijn de Catholijcken seer verstout inde Burght ghecomen/ daer het Stadthuys staet/ ende hebben daer furieuselijcken vanden Borghemeester Heer Joris van Brakel/ Heere vā Hauterive versocht/ hy soude eenen Colonel stellen over de Borgeren die sy hem noemden/ te weten/ Jonckheer Jeronimus de Mol/ Heere van Watermale. Twoort hier van worde gevoert van eenen grooten Corneliaen/ ofte Discipel vanden voorschreven Broer Cornelis. Den Borghemeester verschrickte van desen haestigen aenval/ eñ sochte de sake wt te stellē tot sachternoens/ oft sanderdaechs/ sendende terstont om de Schepenen ende Raet der Stadt. Maer de andere/ wel wetende dat die vande Religie meest al op dat pas in haer Predicatien waren/ wilden op staenden voet dien Colonel ghenoemt hebben: Twelc den Borghemeester siende dat de Catholijcke Borgers de Borght beset hadden/ eñ gantschelijck van meyninge warē hem niet van daer te laten gaen/ heeft haer dien Colonel gegevē/ welcke dat ampt terstont aenveerde/ ende heeft de vier Vaendelen aenghenomen Soldaten der Stadt ghecasseert/ oock de achthien mannen afghestelt/ ende andere Catholijcken op staende voet in haer plaetse verordineert/ willende voorts alles reformeren/ oock der Stadt Capiteynen nieuwen eedt doen doen/ ende dierghelijcke dinghen meer.

Die van Brugghe in wapen deen tegē dander beschanst den tweeden Juli.

De Magistraet van Brugghe dese overmoet siende/ vreesde dat het tot erger strecken mochte/ hebbē daerom haer vier Vaendelen Krijchsvolc by den voorschreven Colonel nu afghesét/ doen vergaderen/ ende by eenen Capiteyn Hans Vleysch een poorte doen innemen ghenoemt de Eselpoorte. Ende Reynier Winckelman heeft een brugghe inghenomen/ ende besette de Eselbrugghe/ streckende tot de voorschreven poorte. Capiteyn Remeeus van Artrijck / nam de plaetse rontom het Westvleyschuys inde Steēstrate in. De vierde Capiteyn Anthonis Outerman nam de Eyckhoutbrugge in/ inde Wollestrate/ welcke alle responderen ofte strecken nae de Marckt. Eenen van de ses Wijckmeesteren oft Hooftmannen/ vergeselschapt met twee hondert Borgheren/ is mette sleutelen vande Eselpoorte by haer ghecomen. De Catholijcken ende meest die vant Vrije dit siende/ hebben oock alomme de Wapenen aenghenomen/ die sy by die vant Vrije vonden om te beletten het toeloopen der Soldaten/ maer siende dat de Soldatē haer op de voorseyde plaetsen beschansten ende begroeven/ oock dat den Capiteyn Hans Vleysch het grof gheschut ter stadt waert keerde / ende de poorten openhiel om hulpe in te brenghen/ hebben sy geweldelijck de Borcht met Catholijcken beset/ ende de Brugsche Magistraet opt Stadthuys ghenoech als ghevangen ghehouden / ende het toeloopen der Borgheren die vande Religie waren / belet om niet bijde beschanste Soldaten te comen. Aldus in wapenen zijnde deen teghen dander/ heeftmen van vereeninge ghehandelt/ ende is tegen den avont so verre gebrocht/ dat de Magistraet soude vry gelaten worden/ ende dat de Soldaten haer beschanssinghe souden verlaten/ twelck ghesciede. Ende alsoo Capiteyn Winckelman toeliet dat syn beschanssinghe afghebroken wert/ is de ghewoonlijcke wacht op de Marct eñ Borcht ghecomen / des niet teghenstaende de Catholijcken sorchvuldich zijnde/ om die twee plaetsen wel te bestellen/ hebben geen wacht na de Eselpoorte comen sendē/ daer Capiteyn Winckelman weder toeghetrocken was/ eñ meer andere bleven voor dien avont noch in haer plaetsen. Den nieuwen Colonel dat hoorende/ heeft syn huys beschanst/ ende noch twee brugghen daer by inghenomen/ genaemt de Gruythuysbrugghe/ ende Mariebrugghe / daer veel vant Vrije ende andere Catholijcke Edelieden by hem inginghen/ maer den gemeynen man hielt hem thuys.

Vele ... van ... Stat... geleg... daer in ...

Hierentusschen hadden beyde de partijen haer aenhanghers ontboden / te weten/ de Catholijcken la Motte/ met de Paternosters-knechten/ welcke van Rouselare / tot op een half mijle na by Brugghe gecomen waren: Maer de Magistraet van Brugge met die vande Religie, waren haer te vloec/ want van wt den Statē Leger tot Toornhout in Vlaenderen/ hebben sy ghecreghen acht Vaendelen voetvolck Schotten van Balfours regiment/ ende hondert vijftich Peerden / die smorghens vroech tusschen twee ende drie uren binnen de Stadt door de Eselpoorte ghecomen zijn/ ende hebben terstont de Marct ende de Borcht inghenomen/ daer de Borgherlijcke wacht terstont van wech vluchte. Den Colonel Mol verliet oock syn schanssinghe/ ende vluchte achter door een gadt/ daer mē wrachte aen de fortificatie/ totten hals int water/ maer wert achterhaelt ende gevangen gebrocht. Syn huys wert geplondert door den Walschen Predicant Jan Haregh/ die met een Rondasse eenighe Fransoysen daer toe aenvoerde: Desen Haregh wert namaels Jesuyte. Oock werden ghevanghen veel vande Magistraet vande Vrijen/ met veel andere principale oproermakers/ ende werden op het Casteel van Sluys ghevoert / ende een wijle nae dat de Stadt ghenoech verseckert was/ zijn sy weder los gelatē. Maer de kercken bleven van doen af ghesloten/ ende de Papen vluchtē. De Catholijcken blevē stille/ dien haer exercitie int stille niet ghewevgert wert. De Malcontentē een ure te spade comende/ om oock binnen te gheraken/ keerdē weder na Meenen/ lancx Rouselare/ dat sy afbranden.

Dertich ... volc ge... in Brugghe door de ... ten/ de ... Juli.

Die van Brugghe nu die vant Vrije in dese ende andere gebreken ghevonden hebbende/ dochten met seer groote redenen het lidt vant Vrije (zijnde het vierde lidt van Vlaenderen) te niet te doen/ eñ meestendeel onder tlidt van Brugge te brengen: Maer dewijle Caron de Heer van Schoonewalle/ welcke diē dach vande beroerte opt Stadthuys ghevanghen hadde gheweest/ ende in lijfs perijckel om seker brieven van credentie/ die hem vanden Prince van Orangien gesonden warē/ welcke de beroertemakers

willen

Tlidt ... Wijse ... besloten ... de ... heeft ... Heer ... Schoonewal... le/ ... ende ... andere.

wilden wtlegghen nae haer goetduncken/ nv daeromme te vryer ende stouter resolveerde/met D. Nansius en de Heerē Wyts/ Schotij/ Capelle/ etc. (die haer niet daermede gemoeyt hadden) die vant Vrije voor te staen/ hebbē sy te Hove alomme aenhoudende/ ten lesten de sake soo verre gebrocht/ dat die van Brugghe haer hebben laten gesegghen/ ende dat te beter overmidts sy saghen dat die van Ghent ende die van Ypeeren ooc tbeste deel vant Vrije voorwendeden te willen nae hen nemen. Ende alsoo is het lidt vant Vrije/ door haer neerstichept/ authoritept ende aensien weder in state ghestelt.

Belegeringe van Maestricht/ ende gelegentheyt daer van in Meert.

Wy hebben voren ghesept/dat de Prince van Parma de Stadt Maestricht belegert hadde in Meert lestleden/ nv sullen wy den voorganc verhalen. Dese stadt Maestricht is ghelegen op de Mase in Brabant/gestrect lancx de Reviere (over de ander zijde leyt oock een Vleck/ghelijc een cleyn Stedeken/ ghenaemt Wijck/met een steenen brugghe aen Maestricht gehecht) ende is aen beyde zijden wel ghesterckt met mueren ende vesten/ Bollewercken en Ravelins/een scape grootachtighe stadt/wel ghebout/ende vol volcx/ toebehoorende half den Coninc Philips/als Hertoch van Brabant met sekere jurisdictie / ende half den Bisschop van Luyck. De Heere van la Noue poochde te vergheefs (doemmen merckte dat Parma dese stadt belegghen wilde) om meer volcx daer binnen te brenghen. Daer waren binnen thien hondert Soldaten/ waer onder eenighe Fransoysen / Enghelschen ende Schotten / ende ontrent twaelf hondert weerachtige Borgers onder twaelf Vaendelen/ zijnde van natueren hertbaer ende strijtbaer: Maer haer beste hulp waren ontrent twee duysent Lantlieden/ofte boeren/ die daer waren in ghewecken met wijf ende kinderen / dese dienden om te graven ende schansschen/ sommige maecten dorschvleughels met yser beslaghen/ daermede sy wel conden den vyant vande mueren keeren. Daer was voor Overste binnē eē Edelman van daer ontrent/ Swartsenborch vā Herle ghenaemt/met eenighe goede Ingenieurē ofte munitie meesters/als Capiteyn Sebastiaē Tapin/ een Fransoys/die hem daer binnen vernuftelijcken ghedraghen heeft/ ende tmeeste bewint hadde. Die van binnen hebben met wtvallen/ scharmutseren/ ende gheschut so veel schaden ende becommeringhen haer vyanden aen ghedaen/ so int Legher slaen/begraven ende gheschut stellen/ als eenighe Krijchslieden conden oft mochten.

Parma maeckte terstont twee brugghen over de Mase/deen boven ende dander beneden de Stadt. Mondragon legherde hem opde zijde van Wijck. Hy heeft rontom de Stadt terstont met vierenvijftich stucken gheschuts alle borstweeringhe afgheschoten/ende voort alderhande weeringen/ proevende waer hy best de ghewéldighe cracht syns gheschuts ghebruycken mochte. Op twee sonderlinghe plaetsen heeft hy syn baterije ten lesten ghemaeckt/ als aende Brusselsche Poorte/die naest Luyck leyt/ ende aen dander zijde by der hooger Poorte aende Reviere/alwaer ooc Mondragon van over dander zijde vande Mase sydelinge inschoot. De mueren en waren so haest niet om leeghe gheschoten/sy en saghen bescheidelijcken eenen nieuwen aerdē wal van binnen daer teghen ghemaeckt/met strijckweeren ende grachten wel versien: Waerop verschepden allarmen en aenloopen volchden.

Maestrichs bestormt de ix. April.

Op dese twee bresschen wert teghen op den dach dat sy wilden stormen/seer vreeselijcken gheschoten/soo wel op de oude mueren/als opde nieuwe wallen / twelck was den negenstē April/ so ic meyne/van tsmorgens ten vijf uren tot na den noene. De eerste bresche by de Brusselsche oft Luycsche poorte wert ghegeven te bestormen het out regiment/ ofte Tertio de la Ligua, die den grooten schipstrijt teghen te Turcken hadden helpen winnen / by de welcke eenighe Vaendelen Duytschen ende Walen ghevoecht werden. De andere bresse / was het Spaensche regiment ofte Tertio de Lombardie bevolen / oock met Duytsche ende Walen. Als nv dese int stormen waren/ soo isser van binnen / wt eenen Toren byde bresse/ daer bedecktelijck seker bassen ofte cleyn ysere gheschut op lagen met kamers/ ofte steenstucken met nagelen ende ketenen ghevult / den Spaengiaerden int stormen groote schade toegebrocht/alwaer dat Fabiaen Farnesa/maesschap vā Parma/met veel anderen Adel (die voor aen traden om der eeren wille) doot bleven/ alsoo dat de emulatie oft nijdichept tusschē de Spaengiaerden ende Italianen / (midts cleyn achtinghe der Nederlanders vromichept) haer dede so die aen vallen/ dat sy deen den anderen becommerdē/en alle het tegenweer van die van binnen wel deden wercken.

Furiense stormen op Maestrichs ende afgheslaghen.

De andere zijde wert oock stoutelijck/ nae dat de Spaengiaerden een mijne hadden doen opspringen/becommen en wel afgeweert. Dit regiment vande Liga en was so haest niet aende bresse/daer en quam een man te Peerde ghelοopen/roepende/Victoria, victoria, victoria, Sant Iago, il tertio de Lombardia è dentro, twelc is soo veel te seggen/ Overwinninge/ overwinninge/ overwinninge/S. Jacob/het Regimēt vā Lombardyen is binnen: ende dat om haer volck moet/ende die van binnen vreese te maken. Na dese quamen aen twee andere/roepende tselfde: ende desghelijcx wert van dese zijde aen den anderen storm geroepen. Maer dit roepen profiteerde luttel / ghemerckt aen allen zijden ervaren Krijchsvolck was / die so haest sulcx niet en gheloofden. Als sy aen de bresse waren ghecommen / isser wt de strijckweeren soo dapper geschoten/ dat het al viel watter quam/ die ontcomen conden cropen lancx de Trenche/daer sy de achterste / die voorts drongen/ cleynmoedich maeckten.

Italiaens Strataghema.

In beyde dese stormen quamt vier int buscruyt / door dien dat de Soldaten ontrent de munitie / door de Furie haer lonten ofte vier qualijc bewaerden. Tselfde geschiede oock binnen der stadt inden storm/

soo

1579. so datmen de menschen jammerlijcken verbrant ende versenght sach met een eyschelijcke gheroep. Eyndelijck/ nae veel aenvallen/ als het nv laet op den dach was/ zijn de levende vant stormen afghetrocken. Daer werden gherekent ende ghenoemt / elf Spaensche Capiteynen doot / ende meer ghequetste / vijf Vaendraghers doot/ ende vier gequetste. Veel van voorname Dons/ twelck Edelheyt beteeckent / oock wel soo veel Italianen/ soo doot als ghequetste. De principale waren Don Jan Manricques/ Don Vosco de Cugna/ Don Jan Grimaldy/ Piedro de Gonsman / Pedro Paciero/ Fabio Farnese voorschreven/ met Marcanto. Simonetta/ Conto Guido Sancto Gheorgio / Marquese Currada Malespina / Conto Pierro Nofre / Montedoglio / ende meer andere. Desghelijcx vanden Nederlantschen Adel / behalven groot ghetal vande ghemeyn Soldaten. Midts de menichte der ghequetste / wert int Legher van een fray playsant huys / een Gasthuys ghemaeckt / dat terstondt met vier hondert ghequetste ghevult wert / daer van noch vele storven. Die van binnen leden oock schade van tgheschut/ maer meest onder haer Pioners ofte gravers.

Dooden int stormē van Maestricht

Tsedert heeft Parma opgherecht een platte forme ofte Catte by de Brusselsche Poorte / daer hy gheschut op stelde / schietende daer mede lancx der straten recht inde Stadt / dat die van binnen seer hinderde / sonder nochtans eenichderhande vreese te toonen / hoewel door behulp des gheschuts vande Catte / de gracht ghevult wert / daer over sy dickmael tot goede compositie gelockt werden / maer en wilden geen ghehoor gheven / so op hope van ontset / ofte als datter te Colen vrede soude ghemaeckt worden.

Voor dese Poorte was een Ravelijn wel sterck / daer men wel vijf weken lanck alle ghewelt opghebruyckte / van schieten / stormen / ende dierghelijcke / sulcx datter nauwelijcx een dach en passeerde / of daer en bleven wel twintich menschen doodt / soo van d'een als van dander zijde. Gheenderhande inventien van ondergravinghen / ē subtijlheyt van vierwercken en werden op dit Ravelijn gespaert. Ten lesten na vijf wekē / met veel daer onderte graven ē mineren / hebbense den heymelijcken toeganc daer toe ofte van benomē. Tweeentwintich mijnen vande ervarenste Mijners ghemaeckt / zijn in dit belegh van Parma doen springen / ē hebben bydē mijne etlijcke honderden Soldaten inde Stadt ghebrocht onder d'eerde / daer sy alle verslaghen werden / door welck middel nochtans vant selfde Ravelijn meester ghewordden zijnde / hebben sy dien van binnen meest haer strijckweeren benomen / ende zijn alsoo ten lesten op de muerē / gheraect / daer sy bycans hant tot hant mochten vechten.

Tweeentwintich mijnen dede Parma springhen voor Maestricht.

Daer leyt een Eylant inde Riviere voor de Stadt / twelc Parma geerne ingenomen hadde ende beset: maer daer op zijnde / wert syn volck alsoo vande Stadt beschoten / dat syt weder moesten verlaten.

Den toecomenden Grave van Barlaymont / Overste vant gheschut / dier tijt / ghenoemt Heer van Hierges / is oock op de vesten gheschoten gheweest / een Heer van grooten bedrijve / aensien / ē seer cloec / was seer beclaecht.

Parma hadde syn gheschut meestendeel van die van Luyck gheleent / maer soo hy in syn Legher van alle noot druft ghenoech gebreck hadde / is hy van aldaer wel gheriest gheweest / van waer hy oock heeft gecregen vier duysent Pioniers ofte gravers / welcke die beste van alle de Nederlanden gerekent worden. Hy ontboodt in plaetse vande afghestorven / alomme meer volcx wt de Garnisoenen / waer mede hy syn Legher versterckte.

Int ghemeen hebben de Nederlanders dese gheduerighe hulpe der Luyckenaren qualijc ghenomen / achtende tselfde niet alleen wt yver vande Religie / ofte goetgunstichheyt die sy dien droegen / te comen / maer eer wt wraeckgierichheyt / die sy van oudts ghevat hebben / over de wreetheydt ende schaden die sy vande Bourgonsche Landē geleden hebben / so dat tscheen dat sulcx weder te vergelden / niet en soude vergeten oft verghheven worden. Eenige schreven sulcke partyicheyt meest haren Bisschop toe / die vanden Huyse van Groesbeke was.

Als Parma nv het voorschrevē Ravelijn in hadde / ende gelogiert was op de poorte ende muer vander Stadt / heeft hy voorts luttel ghewelts getoont van stormen / maer met mijnen / graven / ē gedurige allarm / heeft hy die van binnen moedeloos ende crachteloos ghemaeckt / ghemerckt hyse quelde / ende bycans gheduerichlijck sonder slapen hielt.

De Staten Generael / Eertshertoghe Matthias / ende de Prince van Orangien hebben alle den tijt des belegs alderhande vlijt ende neersticheyt aenghewent / de beleghereden te ontsetten / zijnde door boden (onder ander by eenen Capiteyn Ridder) dickmael verwitticht vanden staet ende gelegentheyt van binnen / oock met vieren roocken / Vaendelen / ende andere teeckenē wt de torens. Maer alsoo sy overvallen waren met andere verscheyden swaricheden ende becommeringē / hebbē sy sulcx niet connen int werck brengen. De meeste beletselen waren de ongheregheltheden van die van Ghent / daer op de Walsche Provintiē haren afval fondeerden ende verleeden: Welcken afval de eenicheyt scheurde / ē de Landen ende Steden verdeelden / de contributien dede achterhouden / die de aenslagen tot sHertoghen Bossche / Antwerpen / Brugghe ende andere veroorsaecte / ende door welcken afval / de Staten van veel goet Krijchsvolck berooft werden / ende moesten haer ander Krijchsvolck tegen de afghevallene / ende la Motte in Vlaenderen ghebruycken. De Staten hadden om Maestricht tontsetten / tusschen de drie oft vier duysent Ruyteren in Ghelderlandt aenghenomen ende bestaelt / daer sy het voetvolck by meynden te voeghen / als Egmont / Bours / ende andere / die haer afvielen. Maer als sy oock merckten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. merckten dat Parma int Leger wederom-me met nieu volck versterckt was/ende van achter oock alsoo begraven / datter qualick by te comen was/oock geen plaetsen tot den ontset te nootelijck ende dienlijck (na by ghe-leghen) in haer besit en hadden/so hebben sy den moet verlooren ghegeven/ van die te mo-ghen ontsetten/ maer sy hebben haer alleen-lijck ghetroost/ ende ghehoopt dat de Com-missarisen des Keysers / als de Keurvorsten van Colen ende Trier/ een treves ofte Be-stant souden ghemaeckt hebben (daer toe tot Colen op den Vredehandel vergadert zijnde) oft ten minsten de Stadt in haren handen als neuteraell ghenomen hebben / om het welcke de Gedeputeerde der Staten tot Co-len seer aenhielden/ ende de Commissarisen selve ghenoech daer toe ghenepcht waren. Maer dē Hertoch van Terranova/ die van des Coninck weghen aldaer was/antwoor-de/dat hy wel last vanden Coninck hadde/ nopende den Vredehandel/maer den Prince van Parma hadde bevel over den krijch. Nae langhe wtstel werdt van hen beyde ge-antwoort/ dat sy tot geenen bestant conden consenteren/mits datter noch by ghebreken vande Staten (also sy seyden) soo cleyne apa-rentie totten vrede was. Want men niet ge-woonlijck en was bestant te maken/ dan op seker hope van vrede. Oock was den Co-ninck te vele aende Stadt van Maestricht gheleghen/ dan dat hy die (welcke sy nu voor ghewonnen achten) wederom verlaten sou-de. De Staten/hoe wel sy ghenoech doch-ten dat Parma noch Terranova nimmer-meer tot eenighe redelijckheyt souden accor-deren/soo hielden zijt altijt daer voor/dat de Vorsten ende Keyserlijcke Commissarisen wt haer authoriteyt eenen wech tot behou-denisse der Stadt souden gevonden hebben/ alsoo sy dickmaels te verhopen gaven/ als namelijck den xxiij. Juni/ doe sy seyden te mogen verwerven van Parma/dat de stadt haer soude overgheven/ behoudens lijf ende goet/ ende te ghenieten sulcken Vrede als daer gemaeckt soude mogen worden. Maer de wijle der Staten Ghedeputeerden daer van gheenen last en hadden/ende dat (sonder bestant te maken) den tijt te cort was om te schrijvē/ mits dat sy hoorden dat de stadt in den wtersten noot was/ en dorsten zijt niet aennemē/ toebetrouwende de Commis-sarisen/dat sy wat medelijden met de vrome Stadt/ daer van sy tgheschut daghelijcks hoorden/souden ghetoont hebben/ ende om bloetstortinge te verhoeden/wt haer autho-riteyt (alsoo sy wel mochten) daer in souden versien hebben/dwelck niet en gheschiede.

De Midde-laers vande Vredenhan-del tot Colē worden be-schuldicht over het el-lendich in-nemen van Maestricht

Wtersten noot in Maestricht

Hierentusschen zijn die van Maestricht in den wtersten noot ghecomen / door menich-vuldighe stormen/ siekten/ ende ander on-geval seer gheswackt van volcke/alsoo dat-ter vande duysent Soldaten/ geen vierhon-dert weerbaer mannen overgeblevē en wa-ren. Sy hadden oock veel diner gebreck/hoe wel haer int eerste byde Riviere dickmael wat nootdruftts gesonden was. Ten lesten/ also hen oock het Buspoeder faillieerde/heb-ben sy allensken den moet verloren/ twijfe-lende vant ontset/ ende hoopten alleenlijck op eenighe aenbiedinge van compositie/van Colen ofte Parma. 1579.

Maer alsoo den vyant alreede begraven en ghelegeert was op de muren en Vesten vander Stadt/daer sy maer een Borstwee-ringe tegen hadden/ ende dat sy gedwongen waren scherpe wacht te houden/daer sy lut-tel volcx toe hadden/ so dat sy vande Vesten en wachte niet gaen mochten / maer aldaer slapen ende eten: Oock door de ghedurighe allarm seer vermoeyt ende verwaeckt zijn-de. Ist gheburt/ dat den xxix. Juni/ smor-ghens vroech op sint Pieters dach/ eenighe Soldaten van buyten over de bevestinghe ghemerckt hebben dat de wachte ghenoech overvallen was van slape. Waer door dat Parma in alle stilheyt sijn volck aen allen syden dede opclimmen/ ende alsoo de Stadt ende wachte verrassende/ dooden sy al wat hen voorquam/ nochtans vindende tot veel plaetsen grooten wederstant / oock van vrouwen/ waeromme datter oock veel ver-slaghen werden. Groote vlucht gheschiede van daer nae de Brugghe op Wyck/ daer sulcken ghedrang was/ dat sy malcanderen int water dronghen met wijf ende kint/ende vele selve in sprongen. In Wijck was geen-derhande provisie/ waeromme (als de eerste furie oft dootslach ghepasseert was) sy haer oock opghegeven hebben. Ettelijcke Solda-ten quamen daer oock noch van. Den In-geneur Bastiaen Tappin/ werdt het leven om sijn wetentheyt gheschoncken / ende seer ghequetst zijnde/ werdt ghenesen/ doch daer na vanden Keyser begeert tot sijnen dienste/ werdt hy in een Venster doorschoten. De Gouverneur Swartzenberch van Herle/ ontquam/ ende raeckte met behendicheydt wt. Alsoo werdt Maestricht/ nae dat sy vier Maenden beleghert was gheweest/ gewon-nen/ een vande stantvastichste en strijtbaer-ste int wederstaen (nae cleynen middel die sy hadde) van alle de vorige gewonnen steden. Tzedert is de stadt geheel vergaē/ want daer geen dry hondert Borghers over bleven/die naemaels noch wech trocken / in welcker plaetse veel Luyckenaers in quamen: Blijft alsnoch een geheel verwoeste stadt/ als daer meest Soldaten ende Garnisoenen in zijn/ welcke daer nae de leghe huysen verbranden door armoede en ghebreck van brant hout. Met dit belegh is Parmas volck seer ghe-swackt/ so dat hy niet groots ofte bysonders na dese sijn victorie conde beginnen ofte aen-grijpen/ ja selfs is sijnen persoon in grooter cranckheyt ghevallen.

Maestricht wordt van Parma ghe-weldelijcken inghenomen den xxix. Juni.

In desen tijden heeft hem een Ghelders Edelman / Merten Schenck van Nideck/ seer vermaert gemaect. Hy was eerst (als hy noch jonck was) Enchuysens/ende daer nae des Heerē Jselsteyns Jongen geweest: daer na diende hy den Prince van Orangien met twee Peerden. Maer alsoo hy na den Peys van Gent het huys Blyenbeeck/ byde Ma-se/ boven de stadt Grave gelegen/ sijnen Ne-ve afgenomen hadde/ en daer op eygendom pretendeerde/en conde hy geen bescherminge vande Staten vercrijgē/ daerom viel hy den Staten af/ ende een Vaendrich der Staten vermoort hebbēde/ begaf hy hem in Parma

 dienste/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. diensste/ eñ brantschatte het gantsche Lant van Gelre/ selve op de Riviere. Als daer na de Staten Bipenberch by Hopman Hegeman deden belegghen/ quam hy met Ruyteren ende weynich knechten dat ontsetten/ ende beleghende de beleghers/ die selve sonder voorraet van Proviande zijnde/ daer sy meynden t'Casteel wt te hongheren/ werden beleghert ende wtghehonghert / soo dat sy haer met hem moestë verdragen: Doch dede hy eenen Hopman Hartman Hoeckes ombrengë. In Julio hadde hy Dodichem met liste ingenomë/ eñ hadde noch ander aenslagë voor: maer hy is niet noch ontrent seven syne Capiteynë/ vã Heer Sigismond Curtsbach omset/ ende ghevangen gheweest / seer ghewont zijnde: doch is hy daer lichtelijcken af geraect. Desen Schenc heeft hem een dapper Krijchsman betoont / alsoo wy hier na sullen verhalen.

Alsoo wy mentie ghemaeckt hebben vanden Vredehandel tot Colen / soo sullen wy daer van nu verhael doen.

Vredenhandel tot Colë. Terwijle Parma de stadt Mastricht beleghert hadde/ soo is volghende de antwoorde welcke Don Jan in Augusto lestleden tot Loven diversche Princen ende Vorsten Gesanten ghegheven hadde/ in Augusto lest gedaen/ by de authoriteyt des Keysers Rudolphi des tweeden/ so veel te wege ghebracht/ datmë een dachvaert tot Colen heeft aengestelt / alwaer verschenen int beginsel van Mey de eerweerdighe ende doorluchtighe

Keyserlijcke Majesteyts Commissarisen. Heeren ende Ceurvorsten/ Heer Jacob van Eltz/ van Triere/ ende Gebhard Truchses van Colen / Ertsbisschoppen eñ Ceurvorsten/ Julius Bisschop van Wirtsborch: Van wegë des Hertochs van Cleve/ Wernher/ Heer van Ginnich/ met Otto Hertoch van Swartsenburch/ als Keyserlijcke Majesteyts Commissarisen.

Des Catholijcken Coninex Ambassadeurs. Van weghen des Coninex van Spaengien/ verschenen aldaer/ Carolus van Aragon/ Hertoch van Terranova/ verghesel schapt zijnde met synen Raet/ Maximiliaen van Longheval / Heere van Vaulx / Heere Jan Fonck Proost / Christoffer van Assonville Raetsheere des Coninex/ met Urbanus Scharenberch Secretaris.

Paus Legaet. Daer was oock een Legaet vanden Paus Jan Baptista Castaignet/ Artsbisschop van Rossanen.

Van Wegen des Eertshertoch Matthias ende Staten Generael der Nederlandë/ ver-

Der Nederlantsche Staten Ghesanten. schenen aldaer den vierden Mey/ Heer Philips van Croy / Hertoch van Arschot/ Heer Jan vander Linden/ Prelaet Abt van sinte Geertruyde/ Heer Heyndrick van Pve/ Prelaet Abt van Marolles / Bucho Aytha/ Proost van sinte Baefs/ Gasper Schets Ridder/ Heer van Grobbendonc ende Wesemael/ Adolf van Meetkercke/ Schiltknape ende Raet van State/ Adriaen vander Mijlen / beyder Rechten Doctoor/ eñ Raetsheere in Hollant/ Bernaerd van Merode/ Banerheer/ Heere van Runen / Adolf van Goer/ Heer van Kaldenbroeck / ende Aggeus de Albada / beyder Rechten Doctoor.

Daer was by ghevoecht Heer Fransoys van Oygnies/ maer midts het afvallen van die Walsche/ is hy wtghebleven. 1579.

Dese hebben inde Maent Meye / met Keyserlijcke Commissarisen ghehandelt/ ende haer commissie ghetoont/ die ghelimiteert was tot eenen tijt van ses weken/ ende te volghen seker instructien haer mede ghegheven / het welcke den Ceurvorsten ende Keyserlijcke Ghesanten niet wel en gheviel. Sy toonden oock eenen Brief vandë Prince van Orangien/ haer naeghesonden / inhoudende/ Dat de State van Artoys/ den Generale Staten ghescreven hadden ende ontboden / dat sy niet en behoefden nae Colen te seynden/ daer de Keyser niet soude soecken dan tijt verlies / maer soudense (soo sy wilden) nae Atrecht seyndë/ daer souden de Gesanten van Parma met hen eenen goeden vrede treffen/ den welcken oock schenen die van Henegouwe te willen aengaen/ etc. Op dit schrijven antwoorde de Hertoch van Terranova seer wel om tweedracht te voeden/ Dat sulex den Prince van Parma wel vermochte wt syn authoriteyt ende last/ voornamentlijck / soo d'een Provintie ofte Stadt haer ghewilligher bethoonde dan d'ander tot haer schuldige plicht/ vrede/ ende vereeniginge met haren natuerlijcken Prince/ de welcke oock niet en conde hinderen/ maer veel meer vorderen ende verlichtë den arbeyt ende moeyte vande Keyserlijcke Majesteyt.

Want dese antwoorde van Terranova was ghefondeert op een onderhandelinghe van eenige der Staten Ghesanten/ dies door middel van eenen Heer Laureys Heymans/ Pastoor van S. Andries Kercke tot Antwerpen (een seer yverich man) haer lieten bewegen vanden Hertoch van Terranova/ conform de Walsche Provintien/ eñ maecten alsoo diversiteyt van opinien onder de Statische Ghesanten. Dese waren eerst de twee Prelaten Abten van S. Gertruyt ende van Marolles/ eñ Bucho Aytha/ Proost vã S. Baefs/ met Jasper Schetz/ Heer van Grobbendonck / totte welcke hem voechde den Hertoch vã Arschot/ alle de voornaemste der Statische Gesanten. Dat ick dese noeme/ is om dat de ghetrouwicheydt van d'andere Ghesanten hier mede niet souden besmet wesen.

Dese dan verstant hebbende mette Walsche Provintien/ ende hoe wel Catholijcken/ nochtans ghereckent goede patriotten alle de Landen deure / hebben door middel van eenen Adriaen Verbeyne/ den dienaer vanden Hertoch van Terranova/ in Spaengien doen aenden Coninc vertoonen int perticulier tot vorderinge van vrede (so sy meyndë) in substantie dit navolghende.

Dat eenighe Catholijcke Ghedeputeerde der Staten Generael/ om den vrede tot Colen/ door toedoen vanden Keyser eñ Vorsten/ als Commissarisen vergadert/ wel geraden dochte / dat den Coninck wel mochte eenighe exercitie vande voorghenoemde Ghereformeerde Religie toelaten/ om daer door vrede te becomen / want men daer mede middelen soude becomen om weder te weeren tghene datmen voor eenen tijt toelaten soude.

Want

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579.

Want haer dochte dat het quaet soo diep ingewortelt was / datment seffens met ghewelt niet wtroepen conde/ want ghewelt gebruyckende/ vreesden sy dat het tselfde quaet daer door vermeerderẽ soude/ de verbodentheyt der menschen natuere ons dwinghende te begeeren/ dat ons meest verboden dient/ nae het spreeckwoort / Nitimur in vetitum semper, cupimus que negata, welck ghebreck meest regneert in onse wederpartye / zijnde van opinien datmen Religie niet behoort met Wapenen te planten/ maer met leeringe ende persuasien/ nademael men by ervarentheyt gesien heeft/ dat alsmen Religions vrede toeghelaten hadde/ dat de Ketters meer hadden afghenomen/ ende dat in cleynen tijt de Catholijcken weder vermeerdert waren.

Persuasien datmẽ voor een tijt behoorde de Religie toe te laten / om tot weroe, dinghe der selver te comen.

Sy hadden oock bevonden dat de Ketters ende Prince van Orangien/ haer saken seer hadden ghevordert / met allenskens alomme Officieren van hare ghesintheyt in te stellen / waer door sy den gemeynen man tot alle haer voornemen verwillichden/ oocom hem by te staen met Wapenen. Waeromme sy noodich achteen afstant van Wapenen te doen/ ende haer exercitie van Religie toe te laten/ om des Coninckx authoriteyt weder te herstellen/ ende dan met allenskens wtsluyten der Ketteren/ ende voorderen der Catholijcken tot Ampten/ de overhant te crijghen: waer door sy gantschelijck gheraden vonden de voorschreven exercitie te lijden.

Oock was aen te mercken / dat de selve exercitie alreede alomme ingebrocht ware/ ende dat het nae menschelijcken schijn niet moghelijck en was die soo haestelijcken te weeren / maer wel te verminderen/ want men byde toelatinghe mochte capituleren/ dat sy maer in eene Stadt in elcke Provintie wesen soude/ ofte oock alleenlijck de selve in drie oft vier plaetsen in alle de Provintien toe te laten.

Hier mede hoopten desz Ghedeputeerde ghenoech eenen vrede met expresse ofte wtgedruckte conditie van wederstellinghe des Coninckx authoriteyt / als den eenighen bequamen wech ẽn middel om alle tquaet te weeren: Hier mede ware niet ghesocht de Ketters te vorderen oft gonste te bewijsen/ maer alleenlijck de Catholijcken te bewaren van voorder vervolghinghe / by aldien de Coninc sonder vrede soude trachten met ghewelt de Ketters te dwinghen.

Hem dochte oock goet/ om met minste perijckel tot sijn voornemen te comen/ de mede-cijnen teghen tquaet te refereren/ tot dat de Staten Generael wettelijc vergadert soudẽ zijn/ sonder tijt van vier jaren met namẽ wt te drucken. Want sy dorsten wel verseкeren dat het meestendeel vande Staten Catholijcx ghesint waren/ ende dat het selfde wel als dan blijcken soude/ als sy haer gesterckt ende gheassisteert saghen mette authoriteyt vanden Coninck / te meer/ mits dat de Catholijcken haer vonden geoffendeert ofte gequetst vanden overlast ende vertelheydt der Ketteren/ ẽn nu ghesien hadden haren moetwil / waren meer teghen die verbittert dan opt te voren / ende haer vindende eens van haer jock ontslaghen/ souden haer wachten weder daer onder te comen.

Datmen tot de Staten alles behoorde te refereren zijnde doen noch meest Catholijcx ghesint.

Sy vreesden niet sonder redenen/ dat de Ketters (desen haren voorslach ghewaer werdende) haer souden weygherich ende onwillich verthoonen int herstellen van sConinckx authoriteyt / maer sonder tselfde en waren sy niet van meyninge eenichsins lichtelijck de exercitie toe te laten / maer men moeste de toelatinghe vercoopen / om de voorschreven authoriteyt daer mede te coopen/ ende dat tot sulcken prijse/ die ghenoech mochte wesen om alle het verlies weder te vergheiden.

Ten minsten/ soo den vrede op voorschreven maniere versocht/ gheen voortganck en vercreech/ soude den Coninc syn sake by het ghemeyne seer gonstich maken/ ende so ghrecht veerdicht zijn / dat de macht synder vyanden seer geswackt soude worden/ welcke alleenlijck Religie voorwent.

Ende hoewel dat sConinckx redenen ende aenbiedinghen ghenoech bekendt zijn den Vorsten/ Commissarisen ende middelaers/ ende allen verstandighen/ soo en vontmen het selfde verstant niet onder het slecht ghemeyn volck / dewelcke oock dienden ghe-respecteert/ principalijck de Catholijcken/ die veel van meyninghe zijn / datmen van sConinckx syde gheen vrede en sochte/ naedemael men onmoghelijcke conditien voorhielde.

Het was wel waer / dat dese Ghedeputeerde/ hebbende verstaen dat desen voorschreven haren voorslach niet goet ghevonden was byden Paus / die sijnen Nuntius tot Colen hadde/ noch oock den Gheestelijcken Vorsten/ welcke daer in volchden de meyninghen vande Theologien / welcke houden staen/ dat het niet gheoorloft zy toe te laten oft om eenigherhande saken te ghedooghen ofte bewillighen exercitie van een valsche Religie ofte ketterijen / waeromme sy genoech waren van meyninge op te houden van voorder versoeck/ haer gedragende tot haer overhoofden ende Theoligienen: Nochtans tot haer onschult en conden sy niet nalaten te doen gedencken de aenstaende ellenden / ghemerckt de exempelen van voorleden jammer in dierghelijcke saken/ die haer dwonghen anderwerf dese volgende avijsen te verthoonen.

Als ten eersten/ dat het schijnt buytẽ sConinckx macht te wesen teghenwoordelijcken voor te comen sodanigen grooten aenstaenden quaet/ waeromme men behoorde wel wat quaets te dulden / daerment niet al en conde weeren.

Want soomen tquaet wilde ghenesen met ghewelt/ soude het moghen grooter ende ergher worden/ waer by de Catholijcken/ namelijck de Gheestelijcke / souden comen in perijckel van gheheel wtgheroept te worden.

Ende soo den Coninck met ghewelt meest soude dwinghen soo veel ghesterckte vaste Steden/ soude hy noch veel jaren werc hebben/ voornamelijc in Hollant ende Zeelant/ so sy eenichsins byghestaen werden/ ghelijck daer goeden schijn van waer.

Namelijc/ dat de Ketters wt mistrouwen

1579. souden moghen aennemen den Hertoch van Alenson / welcke soo hy quam te trouwen mette Coninghinne van Enghelant/ soude sulcx sijne Majesteyt grootelijcx becommeren/ende meer sijne nacomelingen/ soo God den Coninck haelde.

Selve soude het mistrouwen soodanich moghen wesen/ dat syliеden met haren aenhanck souden moghen den Turck tot haer hulpe inbrenghen/waer van men alreede eenighen schijn ende teeckenen van gesien hadde/ ende alsoo den Fransoys verstant heeft metten Turck/ volgende oude verbontenissen/soude tselfde den Coninck veel spels ende wercks maken.

Ende soo soude niet alleen de Coninck in perijckel staen van de Landen te verliesen/ maer oock mede de Catholijcke Religie/ voor de welcke hy soo gheduerichlick streedt/met voorwendinge / dat hy waecht alle sijn vermoghen.

t'Perijckel van de Catholijcksche Religie.

Dese ende dierghelijcke aenmerckinghen hadden de voorschreven Ghedeputeerde so ghewichtich ghedocht / dat het Politische personagien wel toestondt den Coninck te vermanen/ niet yet quaets te doen om wat goets te vercrijghen / maer wel om te verkiesen onder veel quaden het minste.

Diergelijcke redenen ende aenmerckinghen achten sy/hadden hier voortijts andere Vorsten van ouden tijden oorsaken ghegheven van dierghelijcke resolutien.

Als doe den Keyser Justinus inwillichde dat de Kercken der Arrianen weder opgebout mochtē werden/ dat toelatende door tversoeck vanden Paus Johan/ den eersten van dien name.

Exempel.

Also oock den Keyser Sigismondus/ na langhduerighe oorloghe/ heeft ten lesten inghewillicht / met raet vant Concilium van Basel/dat de Bohemers het Nachtmael ofte Sacrament mochten gebruycken / onder twee specien ofte ghestaltenissen/ van broot ende Wijn / nae de Leere van Johannes Hus.

Desghelijcks Albert Eertshertoch van Oostenrijck/nam Morabien inne/ met conditie / dat hy de inwoonders met ghewelt niet dwinghen en soude haer Religie te versaken.

Mede in het Coninckrijck van Napels/ ten tijden van Frederick ende Charles/ den eersten Coninghen van Napels / werden den Saracenen haer Tempels vergont/ selve inde Stadt van Nocera/ waeromme die ghenoemt werdt de Heydensche Stadt. Het selfde is geschiet int Coninckrijck van Cicilien/byden Coninck Rogerius/inde Stadt van Palermo/ ghelijck men vindt byde Histozien.

Waeromme het oock der waerheyt ghelijck is / dat den Keyser Karel den vijfden/ een soo grooten ende strijtbaren Vorst / nae langhe ende sorghelijcke oorloge / hem heeft wt dierghelijcke aenmerckinghen laten gesegghen / int toelaten van het Interim in Duytslandt / hoe wel het mishaechde ende strede teghen het ghevoelen vande Theologienen: Maer het dochte sijne Majesteyt meer dan noodich/ om te schouwen eñ voor te comen veel grooter quaet/ twelc de Theologien met haer ghevoelen niet wel en souden hebben connen verhinderen.

Dit was tghene dat dese vijve der Staten Generael Ghesanten / wt goeden yver (soo tschijnt) vande Catholijcke Religie/ ende als goede Patriotten/eenvoudelijc trachtende nae s'Lants welvaren/ ende des Conincx wettelijcke eere / onderhant met weten van Terranova / totten Coninck in Spaengien ghesonden hebben : Maer het wert voor slechticheyt int Spaens Hof gheacht/hoe wel het hen namaels heeft berouwen.

Alsoomen nu was in de solemnele versochte Vredehandelinghe ghetreden/hebben de Keyserlijcke Ghesanten goet ende gheraden ghevonden/een schorssinghe van oorloghe ofte stilstant te weghe te brenghen / als tot Vredehandel vā noode zijnde: Het welcke der Staten Ghesanten niet alleen en verwillichden / maer oock seer ernstelijck daeromme aenhielden / te weten/dat elcke partije / onder ende met haren medeghenooten souden moghen vry handelen / keeren ende gaen / sonder datter communicatien ofte handelinghe tusschen partijen soude wesen. Maer dit werdt van des Conincx Ghesanten afgheslaghen / (op de secrete handelinghe hopende) welcke eerst voorbrachten/ Dat der Staten commissie niet volcomen ghenoech en was/ daer nae/dat de voorghewende Artijckelen gheen hope van vrede en gaven.

Ten lesten/den vierentwintichsten Juni als de Stadt van Maestricht ten wtersten was/ ende een deel vande Muer/ Wal/ ende Poorte ghewonnen/ ende dat de Keyserlijcke Commissarisen aenhielden/dat de Stadt haer overgave aenden Coninck/ behoudens lijf/ goet/ ende eere/ende te ghenieten (by aldien dat den vrede ghetreft werdt) de selve Artijckelen die vander Steden ende Provintien souden ghenieten / Antwoorde den Hertoch vā Terranova/ Dat sulcx den Prince van Parma aenghinck / ende niet hem: Sulcx dat geenen stilstant van Wapenen en conde te weghe ghebracht worden/ ghemerckt die den Coninck hinderen mochte in sijn bysonder Vredehandel met die van Artoys ende Henegouwe. Ende de Keyserlijcke Ghesanten en wilden gheen authoriteyt gebruycken/om den Coninck dien over den hals te dringhen: het welcke de Ghesanten der Staten nochtans wel hooptē/voornamentlijck ten aensien ofte tot behoudenisse der Stadt Maestricht / meynende dat sy ten minsten die als halfs Rijcx zijnde/ in haer ghewelt ghenomen souden hebben/ doe sy geen schorssingen van Wapenen en conden verwerven.

Bestant te stilstant van Wapen ten begeer van Terranova afgheslaghen.

Voorder proponeerden der Staten Ghesanten Artijckelen van vrede/ daer verscheyden antwoorden/ ende weder verantwoordinghen op vielen. Daer nae boot den Hertoch van Terranova oock Artijckelen aen. Ten lesten hebben de Keyserlijcke Commissarisen/ eerst den thienden/ daer na den achtienden Juli/ de Artijckelē van Terranova/ aengaende den vrede/ wat verandert zijnde/ als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579.

als die beyden partijen onpartijdich waren overghegheven / welcke sy den Staetschen Ghesanten seer aenprezen / segghende / dat sy niet anders vanden Hertoghe van Terranova en conden verwerven: Tot de welcke Terranova zijn consent genoech gaf. Ende de Artijckelen waren dese.

Artijckelen van vrede / als in differente den Staten voor gegevē vande Keyserlijcke Gesanten.

1. Inden eerstē / de Pacificatie tot Gent / Anno M.D.Lxxvj. den achtsten Novemver aenghegaen ende ghemaeckt / ende oock de Unie tot Brussel ghemaeckt / den neghenden Januario / Anno M.D.Lxxvij. daer na ghevolcht / daerenboven het eeuwich Edict / ende gebot den xvij. Februario int selve Jaer gheconditcht ende ghepubliceert / mitsgaders de aprobatie vanden Coninck / sullen in alle haer poincten ende Artijckelen onderhouden eñ ter executie gestelt worden.

2. Eñ want boven tghene ten tijden van de eerste beroerte gheschiet is nae de voorsz tractaten / eñ vande Pacificatie van Gent / Unie / ende Eewich Edict / vele eñ verscheyden saken / ter eenre ende ter andere syden ghedaen / ghesecht ende ghebeurt zijn / soo int ghemeyn als int bysonder / soo sal oock met dese teghenwoordighe Pacificatie een eeuwich vergheten ghemaeckt ende gheconstitueert worden / niet min vant gene namaels ghedaen ende gesecht is / als van tgene daer te voren is gheschiet / sulcx dat daer af gheen vermaen / verwijt noch ondersoeck meer gemaeckt oft ghedaen en wordt / als oft tselve noyt gheschiet en ware / ende dat op de pene / dat de Ondersaten dese beteghenende / sullen als beroerders ende perturbateurs vande ghemeyne ruste ghestraft worden / anderen ten exempel.

3. De Catholijcke Coninc sal synen Vassalen ende Ondersaten onderhouden / hanthouden / eñ soo verre dies noot zy / van nieus bevestighen alle ende yeghelijcke Rechten / usantien / ghewoonten / vryheden / exemtien ende Previlegien / van elcke Provintien / Steden / Gemeynten / ende allen ander particulieren personen / so int ghemeyn / als int bysondere / ghelijck hy inden thienden Artijckel van het eeuwich Edict / ende ten tijde vande huldinge van dese Nederlanden heeft belooft ende ghesworen.

4. Alle vreemde Krijchsliedē / als Spaengiaerts / Italianen / Duytschen / Fransoysen / Borgoensche / Enghelsche / Schotten / eñ alle andere Wtlantsche / die ter saken van dese beroerten / ten beyden syden zijn aenghenomen ende ontboden gheweest / na dien dese Pays verconditcht sal wesen / sullen binnen den termijn / met ghemeynen consente te stellen / gelijckelijcke vertrecken / eñ op eenen tijt.

5. Ende so vele aengaet vander Krijchslieden / gheen Wtlantsche wesende / sal oock den Coninck tot volcomender verlichtinghe ende ontslaghinghen van sijnen verdruckten Ondersaten / ghebieden af te dancken / ende te verlaten op eenen tijt alle de Krijchslieden soo te Lande als ter Zee / ten eynde dat sy in ruste op haer selven moghen leven / behoudelijck datmen alleenlijck de ordinarise garnisoenen ende besettinghe sal behouden / ende ghenoechsaem versien / op dat oock de Ondersaten / Borgheren / ende alle inwoonders sonder vertreck haer wederom begeven tot haer Coopmanschap / Ambachten / eñ hanteeringhen / als ten tijde van Vrede / waermede sy haer huysvrouwen ende kinderen (sonder haren Naesten te veronghelijcken) eerlijck moghen onderhouden ende ophouden / ende verlaten het openbaer ghebruyck van Wapenen / te voren ongewoon / ende in tijde van Payse niet dienende.

1579.

6. Dat alle Schattinghen / Imposten / ende andere onghewoonlijcke Tollen / ongelden / ende lasten / ter oorsake van dese teghenwoordighe beroerte eenichsins opghestelt / gheheelijck afghedaen ende te niete blijven / In sulcker voegē nochtans / indien men bevonde datter noch eenighe belastinghe behoorde tot ghemeyn oorboor behouden ende ghecontineert te worden / soo haest als sulcx yet byden Staten verthoont sal zijn / sal de Coninck sonder swaricheyt hem voegen nae den Raet ende begheerte vande Staten.

7. Oock sal de vryheyt des Coopmanshandel / ende den vryen doorganck ende passagie op alle plaetsen / door de Steden / Dorpen / Brugghen / ende Havenen / vande selve Landen ende Provintien / niet min te Lande als ter Zee / ende door de soete Wateren ende Rivieren wederomme opghestelt ende in ghebruycke ghebrocht worden / soo tselve plach te gheschieden voor dese teghenwoordighe beroerten. Maer de nieuwe Tollen eñ impositien (sonder authoriteyt vanden Coninck door dese beroerte metter daet opghestelt) sullen terstont afghestelt worden.

8. Ende ten eynde gheene oorsake ofte voetsel van gheschillen ofte clachten over en blijven / sullen alle Gheestelijcke / ende oock alle Wereltlijcke personen / soo wel inlanders als vreemdelinghen / wederomme comen elck int sijne / tot haer Wereltlijcke ende Gheestelijcke roerende goeden / noch in wesen zijnde / ende tot alle haer onroerende goeden / tittelen / schulden ende actien / ende de selve terstont moghen heffen ende ghebruycken / te weten / in sulcken staet ende ghestelteniße / als de selve teghenwoordelijck bevonden sullen worden / alle bedroch eñ arghelist daerinne wtgesloten / niet tegenstaende eenighe verpandinge / oft eenige andere verhandelinghe ende alienatie ter contrarie / tzedert den tijt vande Pacificatie van Ghent / maer tghene voor de Pacificatie van Ghent gheschiet is / wordt ghelaten ter dispositien vande selve.

9. Insgelijcx sal oock een yegelijck vande Ondersaten / ten beyden syden wederom gestelt worden in sijn eere / digniteyten / beneficien / regieringen / Ampten / diensten / eñ Officien / teenemael in sulcker voeghen / gelijck sy waren ten tijde vant eewich Edict / blijvende tgene twelck voor t Edict is ghebeurt / ter dispositie des selfs / wtghenomen alleenlijck den ghenen / die bewesen sullen worden van eenighe diensten versien gheweest te zijn / teghens de Vryheden / Rechten ende Previlegien vande Landen / nochtans hier inne versien / dat alsulcke afghesette van nieus in haer gheheel te stellen / ende te redintegreren / sullen ghehouden wesen den Eede te doen / in het naestvolghende Artijckel

1579. vermaent/ghelijck oock schuldich sullen wesen te doen alle andere/ dewelcke tot nu in dienste ende Officien in toecomende tijde gecosen sullen worden / wederroepende/ casserende/ ende te niete doende alle tgene twelck ten beyde syden daer teghens is gedaen/ gedecreteert ofte wtghesproken.

Voorgestelde Articklen van vrede tot Colen

10. Dat niemant en sal moghen ontfangen worden tot eenich Gouvernement vande Landen/ Steden/ Casteelen/ eñ Sterckten/Capiteynschappẽ/ ofte Overicheyt van het Krijchsvolck / noch tot den Rade vande saken van State / Secreten / Finantsien/ ende andere Offitien van meerder gewichte / dan gheboorne ende naturelle van dese Landen/ begrepen onder de generale Gouvernementen/ de welcke oock eer sy ontfanghen sullen worden/ boven de oude ende gewoonlijcke Eeden/ diemen den Coninck als haren natuerlijcken Prince plach te doen/ sullen den Coninck ende de Staten dese Artijckelen solemnelijcken besweren / ende beloven de selve ghetrouwelijck ende oprechtelijck te onderhouden/ op de pene van meyneedichept/eñ voor sulcx ghestraft te worden.

11. Alle ghevanghenen van beyde syden/ die door de voorschreven beroerten alsnoch gevanghen zijn/ sullen terstont ende sonder eenighen prijs oft rantsoen los ende vry gelaten ende ghesla ckt worden/ ten ware dat van te voren daer af anders tusschen hen verdraghen ende overcomen ware.

12. De Grave van Bueren sal in sijn vrijdom ende Vaderlant wederomme ghestelt worden binnen dry Maenden/ nae dien de Prince van Orangien sal volbracht hebben tghene dat met hem sal ghehandelt ende ghetracteert worden.

13. De Decreten/ ghcboden/ dispositien/ ende ordinantien / by den Eertshertoghe Matthias/ ende den genen neffens hem wesende/ eñ den Staten tzedert de leste beroerten op den naem vanden Coninck wtghegaen/ sullen voor wettighe ende van weerden gehouden worden / ende haer volcomen efect hebben/ soo vele aengaet de beneficien/ digniteyten/ Officien/ ende eenighe andere dinghen/ die pleghen te wesen vande macht/ ende staen ter ordinarise dispositien eñ versieninghe van den genen die de plaetse vanden Gouverneur vande voorschreven Provintien houden/ maer niet in saken den eyghenen persoon vanden Coninck voorhouden ende ghereserveert/ oft de ghene die ghedaen zijn teghens de Rechten/ Previlegien/ ende Vryheden vanden Vaderlande / so wel int gemeyn als int bysonder/ oft die anders tot yemants injurie/ nadeel oft schade strecken soude.

14. Van ghelijcken sullen de Magistraten ende Officieren van alle Steden ende plaetsen / die van haren diensten afghestelt zijn by andere wegen ende middelen dan by ordere van Rechte/ wettelijck achtervolcht oft andersins teghen de Previlegien vande voorsz steden/ oft buyten de ordinarise eñ gewoonlijcke maniere van doen/ die sullen met den eersten ghestelt ende vernieut worden in haer digniteyten ende Officien/ Ende sal in toecomende tijde tot het maken vanden selven geprocedeert worden/ gelijckmen voortijden ghedaen heeft/ ende so na de Rechten/ ghewoonten ende Previlegien van elcken Lande/ Stede ende plaetse behoort/ om niet te gedooghen het onghelijck yemanden aenghedaen.

Voorgestelde Articklen van vrede tot Colen

15. De authoriteyt ende ghehoorsaemheyt/ sal den Coninck van sijne Ondersaten sonderlinghe wederomme toegheſtelt ende onderhouden worden/ sulcke als dat na wtwijsen ende vermoghen vande Godlijcke eñ wereltlijcke rechten/ ende oock nae de Previlegien ghebruycken/ ende gewoonten des Vaderlants/ met oock na de Pacificatie van Ghent/ de Unie daer na ghevolcht/ deewich Edict/ ende dit teghenwoordich behoort/ en soo die voortijden onderhouden is geweest/ op dat de Justitie te recht bedient / ende de Ondersaten ghuregeert moghen worden in alle billickheyt/ equiteyt/ ruste/ ende gehoorsaemheyt/ ende dat in alder voeghen eñ manieren alst ghedaen gheweest is van alle gedenckenisse/ soo vanden overledenen Keyser Kaerle den vijfden/ eñ synen voorsaten / als oock ten tijden vanden Coninck / tot int begintsele ende aenganck van dese beroerten/ sonder welcke vernieuwinge/ vande authoriteyt des Conincks/ ende onderdanicheydt vanden Ondersaten/ geensins moghelijck en is/ het volck in eenicheydt/ eendrachticheyt/ ende oprechte Justitie / ruste ende vrede te hanthouden.

16. Resteert tpoinct vanden Gouvernemente ende regieringhe van dese voorschreven Provintien. Ter oorsake vande welcke/ sal den Coninck kiesen eenen Prince ofte Princesse vanden bloede / die wel ervaren ende te vollen versien zijnde met experientie van saken / sal hebben de gaven ende qualiteyten in sonderheyt van noode wesende tot treffelijcken last ende staet/ eñ vanden welcken de Ondersaten sullen goede oorsake hebben hen te vreden te houden : Eñ sal de selve regieren met alle gherechticheyt / billickheyt ende equiteyt/ ende bysonder na de gebruycken/ Rechten/ gewoonten/ ende Previlegien van dese voorschreven Provintien / eñ oock begrijpende de voorschreven Pacificatie/ eñ dit teghenwoordich Edict van vereeninghe ende reconciliatie/ twelck hy sal schuldich zijn te ghe loven ende te sweren.

17. In handen van welcken Gouverneur Generael/ sonder eenich voorder bedencken oft twijfel/ sullen volcomelijcken eñ gheheelijcken ghelevert worden alle ende yeghelijcke Steden/ Sterckten/ ende alle andere plaetsen / die nu vander eender oft andere syde (het zy onder wat titel oft schijn) ghehouden worden/ mitsgaders oock de patrimoniale goeden den Coninc toebehoorende/ oock tgeschut/ munitien/ victalien/ wapenen eñ schepen/ te weten/ op dat hy de plaetsen (die over alle memorien/ Garnisoenen/ ofte besettingen ghehadt hebben) by advijse vanden Raet van State natuerlijcke Nederlanders in bewaernisse gheve / die den Eet sullen moetẽ doen/ daermede sy boven doude eñ gewoonlijcke Eeden die den Coninck als haren natuerlijcken Prince plegen gedaen te worden/ hen sullen verbinden

aenden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. aenden Coninck ende de Staten dese artijckelen tonderhouden/eñ dat hy voorts daer af disponere/ghelijck hy ten dienste vanden Coninc nutsgaders tot profijt ende versekerheyt vande Landen/meest sal bevinden te behooren/ ende andersins als behoort te gheschieden/ende ghedaen is gheweest voor de teghenwoordighe beroerten.

18. Toelatende nietemin de Coninck (ende dat naerteliick ten aensiene van dese vereeninghe ende reconciliatie) dat tghene tot noch toe wt syne patrimoniale goederen/ oft by subventie ende onderstant vande gemeynte ghenomen ende ontfanghen is/ tselve alsoo ghecollecteert ende ontfanghen blijve/ sonder dat yemanden ter werelt eenich vorder vervolch oft quellinghe ter saken van dien aengedaen sal worden/ behoudelijc nochtans/ datmen in toecomende tijden ophoude van ghelijcke onthoudinghe/ aenveerdinghe ende ontfanck.

19. De Pacificatie van Ghent/ d'Unie generael van de Staten daer nae gevolcht/ ende d'eewich Edict van Brussel hier voren int begintsel ghestelt/ blijvende in haer gheel/sullen de Staten afgaen ende renuncieren alle andere verbonden/ verdraghen/ ende onderlinge gheloften/ ghemaeckt ende ghecontracteert ter oorsaken vande voorschreven beroerten/so binnen als buyten de Provintien.

20. Sullen onder dit Contract begrepen worden de Coninginne van Engelant/ende den Hertoghe van Anjou.

Vande andere poincten/ aengaende de volcominge/ expeditie/confermatie/publicatie/ende de eenighe ende vaste onderhoudinghe van dese Pacificatie/ sal namaels ghetracteert worden/ als alle saken sullen overcomen/ende ghesloten zijn.

Voorgestelde artijckels aengaende de Religie.

1. Aengaende de Religie/ de welcke allen warachtighen Christelijcken Princen te rechte moet seer gerecommandeert zijn/ en mach de Coninck gheensins voorby laten (volghende de voetstappen vanden Catholijcken Coninghen sijne Voorsaten) wtterlijcken te begheeren/ ende te bevelen dat in syne patrimoniale Landen blijve ende onderhouden worde de Catholijcksche Apostolischeroomsche Religie/van allen ouden tijden niet alleenlijck in de selve ontfangen/ maer oock onder de welcke d'Ondersatẽ vandeselve Landen ende Provinciẽ hier voormaels soo voorspoedich zijn gheweest/ende ghefloreert hebben/ende inde welcke teenemael kennelijck is/ dat soo wel de Coninck als andere syne Voorsaten eertijts gehult/ eñ door middel van solempnelẽ Eede voor haren natuerlijcken Prince ontfangen zijn geweest. Welcke voorschreven Religie (alle andere wtghesloten) sal voortaen vry/vredelijck/ende sonder belet in den Provintien vande Nederlanden gheleert/ ghebruyckt/ ende gheexerceert worden/ gelijck de Staten oock eertijden hen selven onderlingen ende solempnelijck inde generale Unie verbonden hebben/ende oock in het eewich Edict/ ende in veel brieven aenden Coninc/so wel naer als voor dese beroerte/ hebbẽ toegheseght te ghedoogen ende te bevorderen/ ende ghelijck sy alnoch onlancx gheschreven hebben aen de Keyserlijcke Majesteyt/ inder voeghen/ dat sy sonder merckelijcke oneere/ schande/ jae gheheele confusie vanden gantschen politijcken staet/ niet en moghen in een sake van soo grooten ghewichte/ in eenigerley manieren eenichsins doen tegen haer eyghen gheschriften. 1579.

Maer soo veel Hollant/ Zeelant/ ende de Stadt van Bommel aengaet/ wort ter dispositie vande Pacificatie van Ghent gelaten: behoudelijck nochtans/ dat middelertijt inde Steden ende plaetsen vande selve Provincien/ de Catholijcksche Roomsche Religie wederomme ghestelt sal worden/ daer die ten tijde vant voorschreven Tractaet gheoeffent ende gheexerceert wert.

2. De Ondersatẽ die inde ander Provintien van dese Nederlanden in dit Tractaet begrepen/ vande Catholijcken Roomsche Religie afgheweken zijn/ syne Catholijcke Majesteyt insiende den teghenwoordigen stant vande Nederlanden/ verleent den selven door syne Coninclijcken Commissaris/ dat sy in dese Provincien (sonder eenich bedwanck/ moyenisse oft quellinghe ter saken vande Placcaten op de Religie gemaeckt/ soo lange te schorssen) sullen moghen woonen ende blijven/ tot dat met den Rade van State wettelijck ende behoorlijck in een verseker de plaetse/ daer de opinien vry sullen moghen wesen/ by den Coninck oft synen Gouverneur generael te vergaderen/ anders ghedisponeert sal zijn/ op de moderatie vande Placcaten: Hierinne nochtans versien/ dat middelertijt alsulcke Ondersaten van schandalen/ oproer ende van alle ghebruyck ende exercitie van andere Religie/ gheheelijck sullen hen verdragen ende abstineren. Ende daerentusschen sullen sy oock vryelijck ghebruycken alle hare goederen/ soo roerende als onroerende/ rechten ende actien/ ende sullen de selvige (hoedanich die zijn) oock elders moghen vervoeren/ oft vercoopen/ oft allieneren/ ghelijck hen goet duncken sal: Ende voor so veel sy haer goeden begheeren te behouden/ sullen oock in haren afwesen eñ absentie/ tot het bewint/ administratie/ ende ontfanck vande selve goederen/ moghen verkiesien Catholijcke ontfanghers in de selve Provincien/ sulcke als haer goetdunckẽ sal/ ende daerenboven soo dickwils ende menichmael als haer believen sal/ moghen weder keeren inde selve Provintien/ levende nochtans Catholijckelijck/ ende in sulcker wijse ende manieren als Catholijcke persoonen betaemt. Eñ sal sulcke wedercomste ende macht van syne goeden selfs tadministreren/ eenen yegelijcken ter goeder trouwen toeghelaten wesen/ soo haest als der Pastooren/ Officiers ende Magistraten vander plaetsen daer sy begheeren weder te comen/ sulcke hare meyninghe ende wille sal te kennen gheghheven ende geadviseert zijn. Wt welcke Coninclijcke goedertierenheyt/ ghenoech eenen yegelijcken openbaer wort/ dat de Coninck niet min dan confiscatie van goedẽ/ dẽ val ende bederffenisse van syne Ondersaten en soeckt/ noch oock de selve met straefheyt eñ Nota.

 rigeur

1579. rigeur vande voorgaende Placcaten heeft voorghenomen te bedwinghen/ nademael hy oock seer bereet is de selve Placcaten met Rade van State behoorlijck te matighen ende te modereren/ ende al te doē datter ter eeren Godts almachtich/ ruste ende vrede vande Landen behoort/ ende tghene eenen sachtmoedighen/ goederthieren/ ende seer minnelijcken Christenen Prince betaemt.

Als de Statische Gesanten dese Artijckelen ontfanghen hadden/ versochten sy anderwerf/ om daer rijpelijcken te mogen op letten/ om schorssinghe van oorloghe ende wapenen voor twee Maenden/ welcke niet en conden vercreghen worden. De Staten hebben dese Artijckelen aende bysondere Provintien ghesonden/ om daer van haer bysondere ghevoelen te moghen hebben: Maer op seer rijpelijc met volle leden/ niet alleene de Provincien/ maer oock de Steden gheraetslaecht hebben. Ende alsoo dat wat aenliep/ hebbē de Keyserlijcke Commissarisen selve/ sonder verwilliginghe ende wete vande Statische Ghesanten / niet alleene aende Staten selve/ maer oock aende bysondere Provincien/ ende voornaemste Stedē/ met haer brievē (verselschapt mette brievē vanden Hertoge van Terranova) de voorschreven Artijckelen seer hooghelijck aengeprezen/ het selfde oock doen de aen veel bysondere persoonen / lockende met veel toesegghinghen alle Provintien/ Steden/ ende bysondere persoonen / haer resolutien tot Colen terstont te senden/ segghende dat het te vreesen was/ dat de daghelijcsche beroerten ofte timulten tot Antwerpen / daer de Generale Staten vergadert waren / haer mochten hinderen.

Partyschap der Keyserlijcke Commisarisen.

D'oorsake vande scheydinghe der Provinzien.

Welcke daet den Staten dochte een teecken van partydichept te wesen/ eñ hare Gesanten daer mede een cleynicheydt aenghedaen te wesen/ ja den Staten ende Overicheyt selve/ als die merckten den grooten voortganck die de bysondere heymelijcke handelingē in Artoys ende Henegouwe alreede ghehadt hadden.

Hierentusschen hebben der Staten Gesanten aenden Commissarisen seer aenghehouden/ te willen de Artijckelē modereren/ ofte den Hertoch van Terranova tot versoetinghe bewegen. Maer haer wert overghelevert een Scriptum Apologeticum, ofte verantwoordinghe des Hertochs van Terranova. Eyndelijcken / gemerckt de resolutie der Provintien te seer langhe aenliep/ hebben de Keyserlijcke Gesantē een schriftelijcke Recessus, ofte afscheydt den Statischen Gesanden overgelevert den derthienden November/ waerinne sy haren goeden wille/ moeyte eñ cost verhaelden/ die sy gedaen hadden om de Nederlanden met eenen goeden vrede aen haren Coninck te vereenigen/ eñ dat die totten verhoopten voortganc niet gecomen en warē/ verwetē sy den Staten / voortbrenghende veel oorsaken/ waeromme sy haren afscheyt namen/ ende vertrocken / ghevende de sake Gode op.

Partydighe afscheyt des Vredehandels tot Colen/ den xiij. November.

De Statische Ghesanten ontschuldichden haer Meesters/ ende her langhe wtstel met veel redenen / biddende dat sy noch eenighe dagen wilden vertoeven/ maer twas te vergheefs. 1579.

Daer nae quamen brieven des Keysers/ om de Commissarisen noch daer te doē blijven/ ende verwachten der Staten resolutie op de voorgheslaghen Artijckelen / welcke Staten resolutien daer quamē den xxv. November/ als nu dander vertrocken waren/ ende alleenlijc daer was de Grave van Swartsenburch/ welcke als hy der Staten resolutie ontfanghen hadde/ heeftse aenden Keyser ghesonden/ overmidts dat de Hertoch van Terranova alle voorder handelinghe afsloech/ de selve ghedraghende aenden Prince van Parma. De Statische Gesanten zijn oock daer naer den eersten Januari thuys ontbodē: Maer vyue van haer zijn afghevallen/ ende tot Colen ghebleven/ te weten/ den Hertoch van Arschot/ de twee Abtē ofte Prelaten/ Bucho Aytha Proost van S. Baefs/ met Jaspar Schets/ Heer van Grobbendonck / ende hebben daer na (deen voor/ ende dander nae) haer vereeninghe met den Coninck ghemaeckt/ eñ des Coninckx aenghebeden vrede aengenomen. Ende hebben nu den vrede niet gheluckt en was/ ter contrarie instructien opt voeren vande oorloghe in Spaengien ghesonden/ door den bovenghenoemden Adriaen Verburch/ waer in sy int corte betoonen / datmen den overlast der Soldaten behoorde te weeren / met die te betalen/ ende so in discipline te houden/ af te snijden alle vrijbuyterijen/ verhalende de groote ellenden ende jammerlijcke overlasten: Ende datmen in Brabant behoorde te voeren een oorloghe offensive/ ende de vyanden van Hollant eñ Zeelandt selve te bespringhen/ want men hadde onlanckx de Walsche Soldaten onder tbeleyt van Mondragon sien gaen te voete/ van ontrent Berghen op Zoom / tot int Eylant van Zuytbevelant/ oock ter Tolen/ S. Annen Lant/ Philips Lant/ de Tonge/ Schouwe/ ende Duyvelant/ conquesterende alle de voorschreven Landen/ behalven Walcheren. In Hollant condemen oock van Sevenberghen ende ander plaetsen gheraken / ende dat ware lichtelijcken om doen/ wanneer Brabant gheheel tondergebrocht werde: Daer toe sy voor t'eerste rekenden van noode eenen Legher van drie Regimenten voetvolck/ elc Vaendel van drie hondert hoofdē/ met vier ofte vijf hondert Lancien/ ende soo veel Archibusiers te Peerde/ alle beleyt by Oversten ende Capiteynen inghebooren vanden Lande/ met Krijchsraet van de selve. Diergelijcke Legers waren noch twee meer van noodē/ eenē int Walschlant/ ende den anderen in Vrieslant/ tot de welcke tghelt dat wt Spaengien comen soude/ behoorde in drien ghedeylt te worden/ ende so alles beleydende/ ware vande Landē selve te verwachtē/ dat sy wel drie hondert duysent gulden ter Maent opbrenghen souden: Om welcke te regeren/ soude niemant beter dienē/ dan de Statē der Landen/ elc in syn Provintie / die alles condē verantwoordē/ ende die nootsakelijck behooren wederstelt te worden / want daer by soude een ghelijck

Afghevallē Statische Ghesanten vercoor... den Coninck om den oorlog te voeren.

1579. ghelijck versekert wesen/ datmen de Previlegien wilde voorstaen/ volghende welcke/ de Walen/ die ten aensien vande Brabanders haer vreemt waren/ niet en behoorden eenighe handelinghe noch Gouvernementen te hebben over haer Steden/ noch haer te recompenseren van haer confiscatien/ als zijnde onbehoorlijc/ dat de gene die de meeste authoriteyt hebben als Brabant/ soudē ghecommandeert worden van den ghenen die van minder staet zijn/ zijnde de Duytsche Provintien in materie van finantien oft ghelt op te brengen/ van meerder dienst/ middel ende machte dan de Walsche/ welcke altijt pretenderen willen veel bewints te hebben/ ende luttel contribueren/ haer houdende aen haer quota/ die cleyn was. Want Vlaenderen brengt op eē derde deel vā tgeheel/ Brabant het vierde/ Hollant het vierde van Vlaenderen/ Artoys ende Henegouwe/ maer een seste deel van Vlaenderen/ eñ dander cleynder Landē naer advenant: Alsoo behoorden de Staten elck in haer Lant tbewint te hebben/ ende soo oock de Staten Generael te vergaderen/ diet alles wel regeeren souden. Hoe wel Princen te vergheefs gepersuadeert worden datmense onder monbaerdijen stelt/ met vergaderinghe der Staten/ etc.

Goeden raet qualijck geloont.

Dese instructie en heeft in Spaengien oock niet ghesmaeckt/ alsoo dat dese/ dien groote belooninghe toeghesept was/ niet dan haet ende nijt van byden syden op haer getrocken hebben. De twee Abten werden Raetsheeren van den Coninck ghemaeckt/ eñ dien van Marolles wert van Terranova wt sConincx authoriteyt/ soo wel voor den dienst die hy te Colē dē Coninc gedaen hadde/ als om dat hy de administratie vāt rijck Clooster van S. Bertin (te voren hem bydē Statē vergont) verlaten hadde/ gegeven een pentioen van drie duysent Croonen Jaerlijcx/ opt selfde Clooster van S. Bertin/ maer en heeft het noyt vercreghen ofte ghenoten/ noch ooc alle de andere/ niet van alle de beloften.

Wy hebben goet ghevonden de resolutie der Staten ooc hier by te voegen/ ten eynde de Leser oordeelen mach/ waer aen het ghehouden heeft/ dat den vredehandel geen voortganc ghehadt en heeft/ waer van den inhout is als hier nae volcht.

Artijckelen der Staten waer op sy tot Colen de vrede versochten.

1. Inden eerstē/ De Pacificatie int Jaer M.D.Lxxvj. den achtsten November tot Ghent aengheghaen ende ghemaeckt/ ende ooc de Unie tot Brussel den negensten Januari M.D.Lxxvij. daer nae ghevolcht/ daerenboven het eewich Edeckt den xvij. Februari int selve Jaer ghecondicht ende ghepubliceert/ midtsgaders de aprobatie vanden Coninc/ behalven tghene dat in de navolghende Artijckelen verandert oft anders gheordineert sal ghevonden worden/ sullen in alle haren poincten ende Artijckelen onderhouden wordē/ ende ter executien ghestelt.

2. Ende want boven tghene ten tijde van deerste beroerte gheschiet nae de voorschreven tractatē vande Pacificatie van Gent/ Unie/ ende eewich Edickt/ vele ende verscheyden sakē/ ter eenre/ ende ter ander zijden gedaen/ ghesept/ ende gheheurt zijn/ soo int ghemeyn als int besondere/ soo sal oock met dese teghenwoordige Pacificatie/ een eewich vergheten ghemaeckt ende ghe- 1579.

Vrede Artijckelen der Staten.

constitueert worden/ niet min van tghene dat namaels ghedaen eñ ghesept is/ in aller voeghen ende plaetsen/ tzy aengaende d'afworpinghe van Sloten ende sterckten/ oft yet anders/ als vant ghene dat voormaels gheschiet is/ so dat daer af gheen vermaen/ verwijt noch ondersoeck meer ghemaeckt oft ghedaen en worde/ noch door Fiscale/ publicke Officialen/ noch door eenige andere/ van wat conditie de selve zijn/ als oft tselve noyt gheschiet en ware/ eñ dat de gene dese betegenende/ sullen als beroerders eñ verstoorders vāde gemeyn ruste gestraft worden/ andere ten exempel. Tot welcken eynde/ ende tot meerder versekeringhe/ alle sententien/ decreten/ proscripten/ ende arresten/ ter saken vande voorschreven troubelen voortghebracht oft ghedaen/ soo wel in dese als in andere Landē/ onder de gehoorsaemheyt van syne Majesteyt staende/ sullē ghecasseert ende te niete ghedaen/ ende wt der ghemeyne Registeren ende Protocollen wtgheschrabt ende geroyeert wordē: Noch daer en sullen gheen Casteelen wederom opgherricht oft op een nieuwe getimmert worden/ door syne Majesteyt/ oft door syne naecomelinghen/ ten gheenen daghen inder eewicheyt.

3. De Catholijcken Coninck/ ende syn nacomelinghen/ sullen haren Vassalen ende Ondersaten onderhouden/ hanthouden/ eñ soo verre dies noot zy/ oock van nieus bevestigen/ eñ namaels by alle Gouverneurs/ so wel generale als perticuliere/ onverbrekelijck doen onderhouden/ met dit teghenwoordich Tractaet/ alle ende elck Rechten/ Usancien/ Costumen/ vryheden/ exemtien/ ende Previlegien van elcke Provintie/ stede/ ghemeynte/ ende van alle andere perticuliere persoonen/ so int ghemeyn/ als in sonderheyt.

4. Alle des Conincx vremde Krijchsliedē/ so te voet als te Peerde/ Spaengiaerdē/ Italianē/ Albanoysen/ Borgonions/ Fransoysen/ Hoochduytschen/ eñ alle andere vremdelinghen/ tzy de selve ter saken van dese teghenwoordighe beroerten hier ghecomen/ oft te voren ontboden zijn gheweest/ sullen binnen vijfthien dagen nae den vercondichden vrede/ wt de Steden ende stercten/ binnen de twintich daghen daer nae volgende wt Luxemburch ende wt gans Nederlant/ voorts na dander twintich dagen wt Borgongien vertreckē: Noch sy noch andere en sullen niet wedercomē/ dan by oorsake van Wtlansche oorloghen/ ofte generalijck van anderen noot den Staten gheaprobeert eñ kennelijc. Ende sullen deselve Krijchslieden ghehouden zijn int vertrecken wt de Steden/ Sloten/ ende sterckten daer in te laten alle victualie/ provisie/ gheschut/ ende oorloochsche munitie in de selve ghevonden/ eñ daer wt ghenomen/ ende elders verbo[r]t oft overgeset te restitueren/ ende ter naester bequaemheyt wederom in te stellen ter selven

1579\. Vrede Artijckelen der Staten.

der stede oft plaetsen van daer dat ghecomen ofte ghevoert is/ sonder yet daer af te draghen/ maer tsal al blijven tot t'gebruyc ende bescherminghe der plaetsen/ na de dispositie hier onder volghende. Eñ tot meerder verseckeringhe van deselve Artijckelen/ soo sullen de Gouverneurs ende Staten/ soo wel generale/als perticuliere/ in Luxemburch ende Borgongien sweren de onderhoudinge van alle de Artijckelen des teghenwoordigẽ tractaets/ noch en sullen te gheenen tijde toelaten oft lijden de wedercominghe oft passagie van eenighe vremde Krijchslieden / tot schade ende achterdeel van dese Landen: Ende tot de bevestinghe van desen/sullen sy gheven een openbaer bewijs. Desgelijcx sullen de Staten oock beschickẽ dat de onderlinge Coophandelinge inde voorsz Provintien wederom vernieut/ eñ met alle versekeringe gehouden wordẽ.

5\. Ter selver tijt als de voorschrevẽ vremdelinghen vertrecken/ so sullen die van Artoys eñ alle hare Krijchsgenooten/ overgeven met victualie ende munitie/ de Steden plaetsen ende stercten/ die sy in ander Landen in ghenomen ofte ghehouden hebben/ oft die in hare macht zijn. Van ghelijcken oock/ sullen inde selve maniere ende tijt wederomme ghegheven worden alle plaetsen/ die de Staten van andere Provintiẽ in hare Landen besitten ofte inhoudẽ. Ende tot meerder ontlastinghe der Ondersaten/ende meerder betrouwinge ende vrientschap/ so sullen beyde de partijen wederomme ontbieden ende behouden alle hare Krijchsliedẽ binnen de eyghene palen van haren Lande/ midts stellende aen weder zijden Commissarisen/ tot beschuttinghe ende bestellinge der plaetsen daer tKrijchsvolck van beyde zijden sal blijvẽ den tijt van een Maent/ oft van ses weken / op dat daerentusschen het ghelt tot betalinge des Solts noodich/ opgebracht zijnde / alle de hoopen van beyden zijden/op eenen selven tijt afghedanct ende versonden worden.

6\. Ende op dat de onderlinghe eendrachtichheyt ende versekertheyt der Landen te ghedueriger ende vaster blijve/ so sullen de Staten van Artoys ende haerlieder metgenooten cautie stellen/ van geenen doorganc den vremdelingen te verleenẽ tot de binnen leggende Landen/ gelijc bovẽ indẽ artijckel ten respecte van die van Luxemburch eñ Borgongien besproken is. Desgelijcx sullen oock de Statẽ van andere Landen gehouden zijn/ diẽ vã Luxemburch/ vã Borgongiẽ/ eñ van Artoys eñ haerlieder metgenooten de selve cautie te stellen/ behoudens nochtans/ indien behalven de voorsz vremdelinghen eenighe andere van des Conincx Krijchslieden ghevonden worden / die met die van Artoys ende met haren genooten niet aenghespannen en hebben/ de selve sullen afgedanckt ende versonden worden ter selver tijt als dander vertreckẽ: Ende de Steden/ Sloten/ eñ stercken daer sy wt sullen gaen/ sullen gerestitueert worden den Staten van elcke Provintie / op sulcke bespreck ende condicie/ om dat de ingheseten te vryelijcker wedercomen / ende haer hanteringhe eñ Comanschap te versekerder moghẽ doen/ dat de selve sullen ontslagen eñ vry blijven van alle Krijchsvolck / ten ware Frontierplaetsen/ daer door dese beroertẽ/ ende t'alle oude tijden Garnisoen ghewoonlijck is gewe(e)st/ de welcke men sal versien als voren.

7\. Aengaende de schattingen/ impositien/ ende andere tollen/ ongelden/ ende lasten ingheselt ter saken van dese teghenwoordige beroerten/ midts dien blijckelijck is/ dat de Landen ter oorsaken vande teghenwoordige beroerten/ ende voorgaende belastingen/ seer beswaert zijn met schulden / alsoo dat grootlijcx te sorghen is dat de Ondersaten die buyten reysen/ ghearresteert / ende den Coophandel belet mocht worden / in dien daerinne niet voorsien en werde / soo sal de Coninck den Staten toe laten/ hier in also te versien/ als tot ontlastinghe der Ondersaten vryheyt/ ende vermeerderinghe der Coopmanschappe/ haer goetduncken sal/ midts approberende eñ confirmerende alle constitutien van renten/ pensioenen/ eñ andere obligatien/ ende versekeringe tot noch toe bijde Staten ghedaen.

8\. Eñ om geenerley saet van twisten/ oft clachtẽ meer te laten over blijven/ so sullen alle Geestelijcke/ eñ de doorluchtichste Prince van Orangien/ ende alle andere Wereltlijcke/ so wel inlanders als wtlanders/ wederom crijgẽ vredelijc alle hare onroerende goederen/ Wereltlijcke ende Gheestelijcke/ ende so waer die gheleghen zijn/ tzy in Borgongien/ Luxemburch/ Hollant/ Zeelant/ oft andere plaetsen/ terstont de selve ghenieten / ende ghebruycken in sulcke state ende qualiteyt / als de selve teghenwoordelijck bevonden sullen worden/ niet tegenstaende eenighe onderpandinghe/ oft vervreemdinge gheschiet ter contrarien/ van den tijt af der Pacificatie van Gent/ behoudens tgene dat inde Capittelen disponerende vande exercitien der Religien hier onder besproken wort. Oock sullen sy worden gherestitueert in vrije besittinghe van alle haeffelijcke goederen/ tijtelen/ acten ende schulden die niet vervremt en zijn/ maer alle tghene dat voor de Pacificatie van Ghent geschiet is/ wort ghelaten ter dispositie vande selve/ ghelijc oock ter dispositie vanden vijfthienden ende sesthiendẽ Artijckel der selver Pacificatie van Ghent ghelaten worden/ ende laten daer de voorschrevẽ onruerlijcke goederen niede belast zijn tot Versmisse naestcomende.

9\. Also sullen voor alle eñ elcke Ondersatẽ van beyde zijdẽ/ in haer geheel gestelt worden/ aengaende hare eere / weerdicheden/ eñ Gheestelijcke beneficien / maer sullen alle nieuwe Bisschopdommen eñ incorporatien van weerdichedẽ eñ beneficien op houden/ ende ten eewighen daghen te niete ghedaen wordẽ: Desgelijcx sullẽ sy wederomme crijgen de Gouvernementẽ/ Officien eñ ampten der gemeynten/ die alsnoch den anderen niet en zijn geconfereert/ tẽ ware dat sy met een redelijcke compensatie begeerden te vreden te wesen/ maer den ghenen der welcker offitien eñ ampten nu anderẽ geconfereert zijn / sal een tamelijcke vergheldinghe worden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579.

Vrede Artyckelen der Staten.

den ghedaen binnen vier Maenden na den gepubliceerden pays/ te bescheeden ende te ordinerē by Commissarisen/ die aen wederſydē gheordineert sullen worden/ op dat in het beginsel der Pacificatie/ende int eynde vande voorgaende beroerte/gheen nieuwe oorsake van beroerte voortghebracht en worde/ behoudens nochtans dat de ghene die aldus wederomme op een nieu inghestelt worden/sullen ghehouden zijn den Eet te doen/ daer in den volghenden Artijckel mentie af ghemaeckt wort / ghelijck oock sullē doē alle andere/ die namaels tot nieuwe bedieninghen ende Officieren vercoren sullen worden/ wederroepende/ casserende/ ende te niete doende al wat van beyde zijden ghedaen/ ghedecreteert/ ofte gepronontiert is gheweest.

10. Gheene en sullen toegelaten oft ontfanghen worden tot de Raden van State/ Secreten/ Finantien/ende andere Offitien van meerdere ghewichte/ende de gantsche ghemeynte aengaende/ dan die de Generale Staten aengenaem zijn/noch ooc tot Gouvernement van Provintiē/ Steden/ Borchten ende sterckten/ van Capiteynschappen/ oft Overicheyt over Krijchsvolck/ in Garnisoen legghende/ van staten ende principael offitien/elcke Provintie in sonderheyt aengaende/ dan die de Provintien/ daer de selve officien sullen bedient worden/ aenghenaem zijn. Alle de voorschreven/ die tot gemeyne oft tot andere officien aenghenomen sullen worden/ sullen wesen naturelle vande Provintien/ wel gequalificeert/ na de Previlegien/ de welcke al voor de ontfangenisse/ sullen solemnelijck sweren den Coninck ende den Staten ghetrouwichept/ende onderhoudinge van dese Artijckelen/ ende sullen beloven/ ghetrouwelijck ende oprechtelijc te openbaren de staten van elcke Provintie/in dien sy verstaen oft vernemen yet ghetracteert te worden tegen die eere/ welvaert oft gherustheyt der selver / op pene van meyneedichept/ende affettinghe vande selve bedieninghe oft officie.

11. De ghevanghenen van beyde zijden/ om de voorschreven beroerten alsnoch gevanghen zijnde/ sullen terstont ende sonder eenigen prijs oft rantsoenghelt ghestaeckt worden / ten zy dat van te voren daer af anders tusschen haer verdragen ende overcomen is.

12. De Grave van Bueren sal in syn vrijdom ende Vaderlandt wederomme ghestelt worden / binnen drie Maenden / nae den dach af der publicatien van dese Pacificatie.

13. De decretien/ dispositien / ende ordinantien / door den doorluchtighen Eertshertoghe Matthias/ende de ghene neffens hem wesende/ ende den Staten/ tsedert de leste beroerte wtghegaen/ soo wel voor de scheydinghe van sommige Provintien/ als na/ sullen voor wettighe ende van weerden ghehouden worden / ende haer behoorlijck effect hebben / soo veel aengaet benefitien/ digniteyten/ officien/ ende eenighe andere dinghen/ die plegen te wesen vande macht/ ende staen ter ordinarisse dispositie ende versieninghe vanden ghenen die de plaetse van den Gouverneur der voorschrevē Provintien houden/ende voorts ter beden vande voorschreven Staten/ sal den Catholijcken Coninck van weerden houden/ de ghedane dispositien / oock de ghene die synen eyghenen persoone ghereserveert zijn / ende dit voor dese reyse alleenlijck / behoudelijck oock tghene dat door dit Tractaet anders ghedisponeert is.

Vrede Artyckelen der Staten tot Colen aengeboden.

14. Tot creatie vande Magistraten/ende andere particuliere officieren in Steden eñ in andere plaetsen / salmen in toecomende tijden voortvaren ghelijck voortijts / ende so betaemt nae de Rechten ende Previlegien van elck Lant/ Stadt ofte plaetse.

15. Dauthoriteyt ende gehoorsaemheyt sal den Coninck wederomme toeghestelt ende onderhoudē worden/ sulcke als na het wtwijsen ende vermoghen vande Goddelijcke ende Wereltlijcke Rechten/ende na de Previlegien/ ghebruycken/ ende gewoonten des Lants / ende nae de Pacificatie van Ghent/ de gevolchde Unie/ende dit tegenwoordich Tractaet behoort te wesen.

16. Tot het Gouvernement eñ Regieringhe vande voorschreven Provintien/ sal de Coninck kiesen eenen Prince ofte Princesse van synen eygenen bloede/den Staten aenghenaem/ die wel ervaren zijnde/ de gaven ende qualiteyt hebben /in sonderheyt van noode wesende tot soo treffelijckē last ende staet/ ende van den welcken/ oft den welckē d'Ondersaten sullen hebben goede oorsake hen te vreden te houden : Ende sal de selve oock regieren met alle gherechtichept ende billichept / besonder nae de ghebruycken/ Rechten/ ghewoonten ende Previlegien der voorseyder Landen/ mede oock begrijpende de voorschreven Pacificatien / ende dit teghenwoordich Edickt van versoeninghe/ welck hy schuldich sal zijn te beloven ende te sweren. Ende want de doorluchtighe Eertshertoge Matthias hem seer matichlijck ende ghesedichlijck heeft ghehouden in dese over groote beroerten / soo begheeren ende bidden de Staten/ dat syne Majesteyt believe den selven Eertshertoghe te continueren/ oft van nieus te committeren / op voorsprokene Obligatie ende Eet.

17. De Steden/ Borchten/ sterctē/ geschut/ munitie/ victualie/ wapenen/ ende Schepen/ ende alle andere/ aengaende Hollant/ Zeelant/ ende de Bontghenooten/ worden ghelaten ter dispositien vanden vredenhandel van Ghent: maer in andere Provintien/ staende onder de macht vande voorschrevē Staten/ sullen ghehouden eñ bedient worden / door de ghene den welcken de officien van Gouverneurs / Capiteynen/ ende andere ampten ghecommitteert zijn by den voorschreven Eertshertoghe / ende by de Staten / midts eedt doende den Coninck ende de Staten/ als boven in de neghende Artijckel ghesept is: ende de Steden/ Sloten ende sterckten/ daer de Spaengiaerden ende andere vremdelinghen wt sullen trecken/ eñ andere officien die naemaels sullen vaceren / sullen door syne Majesteyt ghecommitteert wordē den naturellen van dese

Landen/

1579. Landen/ghequalificeert na de Previlegien/ ende aenghenaem de Staten van elc Lant/ de welcke eer sy ontfanghen het Gouvernement vande voorschreven Steden/ Sloten ende sterckten/ende de bewaringhe van de munitie/ sullen sweren den Eedt boven inden neghende Artijckel voorghehouden/ totter tyt toe/ dat hier op anders gedisponeert sal wesen by consente vande Generale Staten/ solemnelijck versamelt / tusschen dien sullen terstont overghegeven worden inde handen vanden voorschreven Gouverneur/ de Patrimonien / ende alle andere goeden den Coninck toebehoorende.

Vrede Artijckelen der Staten.

18. Toelatende nietemin de Coninck/eñ dat naecktelijck/ten aensiene van dese versoeninghe/dat tghene twelck tot noch toe wt syne Patrimoniale goederẽ/oft by subventie ende onderstant vande ghemeynte ghenomen ende ontfanghen is/tselve alsoo ghecollecteert ende ontfanghen blijve/ behoudelijc nochtans/ datmen in toecomenden tijden ophoude van dierghelijcke ophoudinghe/aenveerdinghe/ende ontfanck.

19. De Staten sullen renonsieren alle alliantien ende verbonden ghemaeckt met Wtlanders/ ter oorsaken van dese beroerten / behoudelijck tghene dat met de doorluchtighe Coninghinne van Enghelandt/ ende met den Hertoghe van Allencon ghetracteert is.

20. Onder dit Tractaet sullen begrepen worden/de voorschreven Coninginne van Engelant/ de Hertoge van Alenson/eñ alle Princen ende andere/ van wat conditie die zijn/die den Staten eenichsins gunste/ ofte hulpe bewesen hebben.

21. Ende want overmidts de Coophandelinghe der Ondersaten met de ghebueren/ verscheydene Religie onderhoudẽde/de langhe absentie vander Coninckliicke Majesteyt/ende de navolghende beroerten/ soo groote veranderinge is ghesch iet inde Religie/ dat de sake niet wederomme en can ghestelt worden inden vorighen staet/ sonder merckelijcke sorchlijcheyt van meerder perijckelen/ soo sal de Coninck ter ootmoedigher begheerten van syne Ondersaten(eñ op dat die inheemsche twisten niet grooter en worden met meerder perijckel vande Roomsche Religie) lijden ende toelaten de oeffeninghe vander Ghereformeerde Religie/ende vande Confessie van Ausburch/in de steden ende plaetsen daer sy nu openbaerlijck onderhouden worden. Oock sullen de Staten van ghelijck / in alle de voorschreven Steden ende plaetsen terstont / als de vrede ghepubliceert sal wesen / wederom doen oprechten de oeffeninghe vande Catholijcke Roomsche Religie/midts voorstellende redelijcke contracten onverbrekelijck te onderhouden. Voorts na den ghepubliceerden vrede/ende als de Krijchslieden van beyde zijden vertrocken/ende alle dinghen ghestilt zijn/soo sullen de Staten versamelen / ende inde presentie van des Coninex Commissarisen/beneerstigen ten minsten te brenghen tghebruyckt vande voorschreven Ghereformeerde Religie tot sekere steden eñ plaetsen/na den eysch van elcke Provintie/ midts blijvende nietemin die van Hollant ende Zeelant/ ende haerlieder Bontgenooten inde termen vande Pacificatie van Ghent Oock sullen de Staten beneerstigen/ dat in Hollant ende Zeelant tot sommighe plaetsen tghebruyck vande Catholijckische Roomsche Religie ontfanghen worde/ tot dat by verloop van tijde door voorder versamelinghe van Staten/ daer in volcomelijcker versien sal werden/ist dat inde eerste vergaderinghe alle dinghen niet en connen volbracht worden. 157

22. Van dander saken/aengaende de expeditie/ confirmatie/publicatie/ende eewighe ende vaste onderhoudinge van dese Pacificatie/sal namaels ghetracteert worden/ als alle saken sullen overcomen / ende ghesloten zijn.

Desen Vredehandel is in diversche plaetsen ghedruckt / tot welcke den curieusen Leser mach syn toevlucht nemẽ: onder andere wt dien die int Latijn ghedruckt is tot Lyons/Anno M.D. Lxxxvj. by Adriaen Schutteman / in 4. toegheschreven den Eertshertoghe Matthias/ende Generale Staten/ daer den Autheur naecktelijck alle de Acten eñ schriftueren stelt/als die schijnt een vande Ghesanten selvẽ gheweest te hebben/ende op de selve veel annotatiẽ/ approbaten/ende iustificatien by de Rechten bestaende gestelt heeft. Den discours dien hy daer op inde voorreden maeckt / heeft ons goet ghedocht int corte hier te verhalen/ refererende de reste tot het Boeck selve.

Hy seyt dit discours gemaeckt te hebben niet alleen voor de vremde Natien/die haer voor verraders/ rebbellen eñ Ketters schelden/maer oock voor de inlanders selve/ op dat de ghetrouwe haer te troosten hebben/ insiende de rechtveerdicheyt haerder sake/ eñ de afvallige mochten mercken/ of sy behoorlijcke oorsakẽ gehadt hebbẽ/niet alleene haer litimatẽ verlatẽ/maer ooc de selvige met de vremde (welcker voornemen haer genoech bekent is) te bestrijden.

Voorder verhalẽde/seyt/ dat sy wel moeten seer slecht zijn/die niet en merckten wat dat de Coninck in die Vredehandelinghe ghesocht heeft/ te weten/ houdende nae syn meyninghe de Nederlanden van Crime Læsæ Majestatis, teghen Gode ende de Werelt schuldich / ende merckende dat hy in so langhe Jaren/met vremder wapenen (daer dagelijcx meer swarichedẽ door groeyden) tot syn voorghenomen straffe niet en hadde connen comen/hy nu practiseerde / die met haer eyghen wapenen te castijden/waer toe hy dan sochte onder hen twist te verwecken/om deen door dander te straffen/ twelc de afvallighe diende te overlegghen: Want al waert schoon dat die van haer partije ten lest en boven laghen (twelck doch onseker/ ende Gode alleenlijck bekent is/ende de wtcomste in ander Provincie ende Rijcken wel het contrarie bewesen hebben) soo soudẽ sy ymmers de Spaengiaerdẽ te onsterck zijn/ ende niet min van haer vernielt worden/ als dander. Voorder dat gheen Godtvruchtich mensche conde onbekent zijn

1579. zijn (die vanden staet vande eerste Apostolycke Christelycke Kercke eenighe wetenschap hadde/ende wat ghesien ende ghelesen inde Ecclesiastique Historien/ ende der ouder Vaderen Boecken) dat de Roomsche Kercke in eenigen tyt van jaren herwaerts seer besmet is gheweest met dwalinghe/ abuysen/superstitien/ende onlijdelycke vermetelheydt/sulcks dat de verbeteringhe ende reformatie gantsch noodich is: En als nu na den duysteren tyt/eenen tyt van verlichtinge gecomen is/so heeft den meesten hoop dien tijdt (alsoot behoorde) niet waergenomen: Ende teghen eenighe die de verlichtinghe waer namen / zijnder de alderstrafste Wetten ghemaeckt/ die byde alderstrengste Rechters zijn ter executien ghestelt. De ghedachtenisse van welcke vervolghinghe zijn grouwelyck ghegaen ouer de menschen/die wt vreese vanden eenighen Godt/ nae ghetuyghenisse haerder conscientie / ende mate haers gheloofs / op Christum den eenighen Salichmaker/middelaer ende Herder haerder zielen/haer betrouwen stelden/ ende dat al achtervolghende Gods woort/ende daer ouer ghetroost/ alle tormenten totter doodt stantvastelijck gheleden hebben.

De Staten onschuldighen van Crimen læsæ Majestatis teghen Coninck/maer niet by Gode/desgelijcx het volck.

Waer wt blycken mach/ datter gheen Staten van eenige Provintien tot noch toe met recht connen beschuldicht worden van Crimen læsæ Majestatis teghen Gode by de Spaengiaerden/maer wel by Gode/ alsoo wy verclaren sullen: want sy alle Placcaten des Conincx voor de Roomsche Religie ghemaeckt/ goet ghekent/ ende int werck ghestelt hebben: Veel min can de ghemeyne Man by haer van dat Crimen ofte misdaet beschuldicht worden/die met der daet Gode niet gherebelleert/maer ghehoorich zijn gheweest/ jae dat sy Gods Majesteyt groot hebben ghemaeckt met haer verduldicheyt/ ende doot. Maer het reghenspel is waer/ namelyck/dat de Coninc/ de Staten/ende alle Magistraten/grootelycx teghen de Majesteyt Gods ghesondicht hebben/ daer mede dat sy soo veel duysenden om de Religie (onder het deeksel van bescherminghe des Catholyckschen Roomschen Gheloofs) ter doot ghebracht hebben/alsoo hier van breeder inde Justificatie vande Acten verhaelt staet.

De Coninc ende Staten schuldich teghen de Majesteyt Gods / ende den volcke.

Ende dat dit alsoo is / blijckt ten eersten daer wt/ dat sy beneffens de ondanckbaerheyt des aengheboden lichts ende ghenade/ menschelycke insettinghe/ende menschelycker wijsheyt goetduncken/teghen tghebodt Gods/ende teghen de Hemelsche wijsheyt/ vande Onderdanen hebben willen onderhouden hebben.

Ten tweeden/ dat sy met vleeschelijcke Wapenen ende wereltsche macht / die selfde insettinghen beschermt hebben/ ende de vrye Religie haer Slave ghemaeckt hebben.

Ten derden/dat sy sonder onderschept het wtwieden des oncruyts/ voor den tijdt des Oogsts op haer ghenomen hebben/ verachtende de Engelen/dien allene van Gode dat toeghelaten is.

Ten vierden/dat sy contrarie haer ampt/ niet alleene wtwendich ouer het goet ende leuen / maer oock inwendich ouer de zielen en conscientien der Onderdanen gheheerscht hebben. 1579.

Ten vijfden/ dat sy oock (contrarie haer officie) tot verachtinge Christi (wien alleenlyck de macht vanden Vader gegeuen is) in saken het ghelooue en Godsdienst betreffende/het gebieden ende verbieden op haer ghenomen hebben.

Ten sesten/ dat sy met den vleeschelijcken sweerde in het Geestelyck Ryck Christi gevallen zijn/ende de kinderen syns Rycks/die kinderen Gods ende des lichts zijn/ soo onghenadelijcken vervolcht hebben.

Voort varende/seyt hy/so vele het Crimen læsæ Majestatis aengaet/zijn de Staten in elcke Provintie oock gantsch onschuldich: Want naden wille van syne Majesteyt / hebben sy alle syn Placcaten teghen die vande Religie laten executeren, Het ghemeyne volc is oock daer van gheheel onschuldich / twelck hem den wille des Conincks ootmoedelicken tot het verlies van hare goeden/ja tot den doot toe onderworpen hebben/ ende en heeft niet teghen Godt daer mede misdaen/ maer om Gods wille in alles den Coninck onderdanicheyt bewesen/ alleenlijck Gods sake wtghenomen.

Hierenteghen can niet gelooghent worden dat de Staten grootelijcx gesondicht hebben teghen den ghemeynen man/ toelatende dat des Conincx Officieren haer Leden so wreedelicken vermelden/ende naelatende niet alleen eenigerhande ondersoeck vande saken/ maer oock alle beleeftheydt ende goetwillicheyt teghen deselue haer Leden / daer haerder vele wel ghenoech wisten/ ende dicmael bekenden/dat die menschen/ diemen om der Religie ter doodt brachte/Christum ende de Artyckelen des geloofs beleden/ en onstrafselycken leefden.

Van sulcke schult ende misdaet en is oock het gemeyn volck niet al onschuldich/maer voornamelyck de Edele en notabele/ welcke dese moorden ende vervolgingen toegestaen hebben/meynende datmen daerin rechtelijc met den selvighen handelde.

Ten lesten/dat de autheurs ende aenrichters van dese vervolginge/ zijnde Doctoren ende Priesters des volcx geweest: Ende dat de beschuttinghe ende bescherminghe des volcx/ den Staten en volcke toecomt/ Dat blyct by het gene dat dagelijcx byde Staten nu gheschiet/ ende wordt bewesen met onwinnelijcke argumenten by de voorschreven Acte: Oock dat de ghelEerde ende Theologiens seer onchristelijck ghedaen hebben/ die sulcken raedt den Magistraet ghegheven hebben/ende den wereltschen arm ofte macht / int stuck van Religie aengheso cht hebben/al ofte sy het herte der menschen anders conden doen ghelooven dan het ghevoelt.

Dit verhaelt hebbende/ spreeckt hy voorder vande plaghen die ons tzedert over gecomen zijn/ dat die alsoo niet en zijn te nemen/ als ofte den Coninck ons mochte schuldich achten/oft te beswaren hebben van misdaet tegen Godt of tegen syne Majesteyt

1579. begaen: Maer moeten genomen worden als straffen Gods / daermede God aenden Coninck/ende Staten/aen het gemeyne volck/ voornamelijck aen de Doctoren/Leeraers/ ende Priesters der Kercken / moet wreken tghene teghen sijne ende sijns Soons / des Coninckx der Coninghen Majesteyt is begaen: Waer by te mercken is/dat den rechtveerdigen Godt/ na sijn rechtveerdich oordeel niemant en straft ofte veroordeelt / die niet in syn eygen hert ende conscientie moet bekennen dat hyt veelvoudich over wel verdient heeft.

Somen nu wil overleggen het beginsel ende den voortganc der straffen/ salmen bevinden dat de gene welcke hen aldereerst teghen de Placcaten des Coninckx gestelt hebben/ zijn gheweest vande Staten. Ende dat inden Raet van State dese Placcaten zijn te niete ghedaen/ende ingebrocht een verdrach inde Religie. Daer na zijnder aenden Coninck ghesonden om dat verdrach ende afdoen der Placcaten byden Coninck bevesticht te hebbē/het welcke was een bekentenisse ende betichtinghe haerder eyghen misdaet/twelck sy noch met gheen rechte boetveerdicheyt bekent en hebben. Voorder eer des Coninckx resolutie quam/ is deerste forme vande Religie verandert/ ende een nieuwe toeghelaten: Daer na zijn de Beelden begonst af te breken/om welcke daet niet alleene de ghene diet begaen hebben/ maer oock alle dandere/als die sulcx (na het seggen der Spaengiaerdē/ ende niet der gener die daer ontrent zijn geweest/welcke bekennen moeten dat het de hant Gods was) wel hadden connen beletten / byden Coninck ende allen Spaengiaerdē zijn veroordeelt/ als begaen te hebben Crimen læsæ Majestatis, tegen God ende oock hem. Maer die de waerheyt/ende oock Gods oordeel insien/ verstaen dat veel anders/het seyt politelijc oft menschelijcker wijse en prijsen sy niet/ nochtans nemen sijt also/dat God daer mede het gemeyne volc/ de Staten ende den Coninck heeft willen leeren ende overtuygen/hoedanich een strafweerdighe sake het zy/ de menschen die nae het Beelt Gods gheschapen zijn/ende waer van alreede een goet deel na het Beelt Gods vernieut waren / als namelijck / de rechte Christenen te vernielen ende om te brengen/ is dat sy die alle straffe weerdich achten/ die eenighe steenen ende houten Beelden gebroken hebben/ van welcke meyninge noch vele vanden onsen zijn/ also wel te duchten is. Doch de Spaengiaerden sonder eenich berou/blijven by haer seggen: daerentusschen en wil God na sijn gerechticheyt syn beeldē/ in welcke hy wilt gheeert wesen/niet ongewroken laten.

Dō het breken der beelden den Coninc oorsake heeft gegevē om de Landen te straffen / alsoo straftse God oock om de levende beelden Gods ghebroken te hebben / te wetē om het onnoosel bloet gestort

Dese daet was deerste occasie van Gods straffe over ons arme Vaderlant/ende dies te swaerder: Dewijle Godt dese straffe niet en heeft volbracht door eenen vreemden Prince ende vreemt Krijchsvolc/maer heeft gewilt dat wy onder malcanderen deen den anderen straffen souden.

Te verhalen de gheschiedenissen / veranderinghen / ende ellenden / die nu hier ende daer geschiet zijn/is onnoodich/ als die eenē yeghelijcken bekendt zijn/tis ghenoech datmen aenwijst hoe dat het een quaet het ander altijdt voortghebracht heeft / sulcx dat gheen aenslaghen opt wel begonnen / veel min tot den eynde ghecomen zijn / maer altijt nieuwe occasien ghevesen/ waer by over beyde syden het ghemoet ende de herten nu verslaghen/ende dan weder opgherecht zijn gheweest/ende den wtganck heeft getoont/ datter gheen heyrcracht/ghewelt/noch personen/ noch raetslaghen/noch Vredehandelinghe over beyde syden wat vermogen hebben / maer het is al te vergheefs gheweest/ ende groote Edele personagien zijnder eensdeels jammerlijcken om ghebleuen / eensdeels schandelijck afghestaen/ende de straffe Gods is altijdt voort ghegaen/ende gaet als noch voort. Nu aengaende dē afval van ettelijcke Provintien ende Stedē/ of die hen oft haer wederpartije nieuwe oorsaken van meerder ellenden wesen sal/ende oft sy / ende die tot noch toe vry vande ellenden gheweest hebben/nochtans met anderen der selviger sonden deelachtich zijnde/ ontcomen sullen/ weet Godt/ eñ het eynde salt wijsen: Nochtans wt het voorverhaelde blijckt dat geene van beyde dese partijen schuldich is aent gene haer vande Spaengiaerden opgheleydt wordt/ oft oock aen Godt schuldich/dat den Coninck soude toecomen te straffen/ oft dat wy teghen sijne Majesteyt misdaen souden hebben/ niet tegenstaende de sonde groot is die wy teghen Godt begaen hebben/ van de welcke niet sy seer wy/ tzy dan onse Staten/ Magistraten/ ofte het ghemeene volck oorsacken zijn/ als de Coninck selfs ende syne Raetsheeren: Waer wt dat eygentlijck hercomen ende spruyten dese onse plaghen ende ellenden.

Of nu dese ellendē door den afval van ettelijcke sullen connen gheweert worden/ jae ofte niet veel/dat sy haer mede-broederē bevechten/ Gods gramschappe en sal verwecken/laet hy de wijse oordeelen: maer hy liet hem ghewisselijcken voorstaen/ dat die ghene welcke voorgenomen haddē haer Lantslieden te bestrijden / tzy alleen/ oft met den Spaengiaerden/niemandē schadelijcker en souden wesen dan haer seluen/eñ dat sy ston den verre vande victorien ende gracien der Spaengiaerden die sy verhoopten te vercrijgen: Ja hy vreest van harent wegen wat swaerder ende grouwelijckers dan in open schriften soude connen verclaert worden. Waeromme hy een yegelijck tot beteringhe vermaent/ ende hem met boetveerdicheyt Gode te versoenē/als berou hebbende over de verachtinghe van Gods licht ende genade/ende over het storten des onnoosel Christen bloets/ ende datmen eer geloove de reyne leere Gods/dan menschen insettingen/eñ datmen den dienst Gods niet in creatueren ende wterlijcke dinghen / maer inden Geest ende waerheyt soecken ende oeffenen soude/ oock datmen alle macht/die de menschen in Goddelijcke saken gebruyckē/ henlieden afnemen ende Gode opdragen. Dit heeft ons goet gedocht hier te verhalen/op de geschiedenissen van desen tijt. De Leser die breeder bescheyt hier van begeert/ mach het Boeck selfs

1579. selfs lesen/ wy willen in onse Historie voortvaren.

Die vande Confessie van Augsburch in Nederlant ontschuldighen haer teghen haer wederspreckers/ opt aennemen vande Keulsche Vrede-Artijckelen/ den thiende Juli.

Die vande Confessie van Augsburch/ de welcke so binnen Antwerpen als elders/ wt cracht van Religions vrede toegelaten waren/ vonden haer ontrent dese tijt over al beschuldicht/ als oft sy de Artijckelen tot Keulen byde Keyserlijcke Commissarisen den thienden Juli wtgegevẽ/ voor goet/ behoorlick ende noodich hielden/ eñ te vreden waren die aen te nemen. Waerom sy den Eertshertoch Matthias ende Magistraten een Protest over gaven/ ende in druck lieten wtgaen van desen inhout/ Dat sulcke beschuldinghe onwaerachtich ware/ ende dat sy de Artijckelen/ (om verscheyden redenen daer verhaelt) in gheender manieren conden prijsen noch toestemmen/ als die tendeerden tot eyndelijc bederf der Landen/ ende wtroyinge van Gods ware Religie/ etc. als in druck breeder te lesen is.

Seditieuse handelinge tot Ghent.

Wy hebben voor verhaelt/ dat de Prince van Orangien in December lestleden/ de beroerten tot Ghent hadde gestilt/ ende den Religions Vrede inghebrocht/ ende dat die van Gent/ mits de Walsche Soldaten muytineerden/ ende tot geen redenen verstaen en wilden/ hadden den neghenden Meert lestleden/ weder oorsake genomen den Religions vrede te breken/ ende de Geestelijcke te veriaghen: twelcke den gheheelen Somer gheduert heeft: Daer in dat Joncker Jan van Embise met sijn aenhangers het meeste Regiment eñ bedrijf ghehadt heeft. Sy hebben weder alle Gheestelijcke goederen aengeslaghen/ gheheel Kercken/ Cloosters/ Abdijen/ de Capiteynen eñ haren Soldaten tot roof ende plonder ghegheven/ jae oock haerder vrienden Steden/ als Oudenburch/ heeft Embise sijn Soldaten belast by nachte te beclimmen ende te plonderen: Cloostergoeden/ Landen/ Huysen/ Bosschagien/ seer goeden coop sijnen aenhanc vercocht/ meest al wt sijn eyghen authoriteyt/ sonder aensien van sijn Medeschepenen. Verscheyden die de Religie toeghedaen waren/ heeft hy schiedelijcken wt de Stadt ghebannen/ ja dede selfs den Heer van Lanove (niet tegenstaende hy Veltheer was) by nachte haestelijcken de Stadt ruymen.

De Heere van Bonnivet/ Gesante vã Alenson/ werdt by Embise belast te vermoorden.

Oock meer/ also den Hertoghe van Alenson/ Broeder van den Coninck van Vranckrijck/ ghesonden hadde voor Ambassadeur aende Generale Staten/ de Heere van Bonnivet sone vandẽ Heer van Creveceur/ Luytenant Gouverneur van Piccardien: Ende dese alsoo reysende wt Artoys nae Antwerpen over Ghent/ daer hy wat tijts bleef/ soo werdt hy strenghelijck vanden Borghemeester Embise staens voets belast te vertrecken/ dwelck hy dede/ nae dat hy eerst Paspoort versocht hadde/ om dat hy eenighen onraet vreesde. Als hy nu vertrocken was/ heeft Embise (die seer op den Fransoysen verbittert was) vijfthien of sestien Ruyters nagesonden/ om hem te vermoorden. Maer als Bonnivet besprounghen werdt/ heeft hy hem ter weere ghestelt: ende als eenighe van sijn Edelen doot ghesmeten waren/ sprong hy vanden Peerde/ eñ salveerde hem/ swemmende over sommige grachten/ op het huys vanden Heere van Cauwenhove/ tusschen Ghent ende Denremonde.

Dese Bonnivet is naederhant ghetrout mette dochter vande Baronesse van Grevenbroec/ de welcke als aẽ Alenson het Hertochdom van Ghelder overgedragen wert/ verscheen onder dander Heeren als Vassael van Gelderlant: Hy wert namaels in dienst vanden Coninck Henrick de vierde/ in Piccardien vanden Ligue verslaghen.

De Borgemeester van Arele ende Musart by laste van Embise vermoort.

Ontrent den selven tijdt werdt desgelijcken moetwille byden selven Embise aengerecht/ hebbende eenen haet op eenighe Don Jans ghesinde/ te weten den Borgemeester van Arele/ ende eenen Musaert. Dese twee beval hy sijnen Luytenant Coronel Jaques van Mpegem te doen om den hals brengen/ de welcke metter daet wtsont thien of twaelf Soldaten van sijn Compangie/ eñ gaf hen bevel om die te gaen vangen/ ende so secretelijcken te vermoorden. Als dese twee Soldatẽ dese mannen (daer van deene onschuldich was) gevondẽ hadden/ so seyden sy/ datse last hadden om haer ghevanghen te voeren/ hen radende (midts dattet apparent scheen/ datse wel lange mochten blijven sitten) datse gelt/ hemden/ ende andere nootsakelicke dinghen souden mede nemen/ also sy oock deden. Als dese twee mannẽ also na Gent gevoert werden/ hebbense de Soldaten by sint Amantsberghe schandelijcken vermoort/ ende by de Galghe in eenen Put ghedolven/ het welcke naderhant door neerstich ondersoeck vande vrienden ontdeckt is ghewordden door eenen Hondt/ die ontrent de plaetse daer sijnen Meester lach/ langhe deerlijck by bleef huylende: twelck eenen Molenaer daer by achterdencken maeckte. Als nu Embise ten lesten eensdeels daer van beschuldicht werdt/ beantwoorde hy dat met sijn groote authoriteyt/ segghende: Datmen de verraders alle also behoorde te handelen. Maer naemaels wert Jaques van Mpegem/ sijn Luytenant daer over ghevanghen/ de welcke hem ontschuldichde door den last die hy van sijnen Colonel hadde/ ende ontstont alsoo met de Justicie inde Vierschare verghiffenisse te bidden/ in sijn Lijnwaet/ met een Tortse inde hant/ ende wert ghecondemneert in seker boete/ ende wt Ghent ghebannen; Ende is tsins in Hollandt vertrocken. Dese ende dierghelijcke wreetheden/ zijnder tot Ghent ende by Embise meer aengherecht.

Embise met Krychsvolc maeckt hem selven opper Magistraet ofte Voorschepen/ den xxviij. Juli.

Ten lesten heeft Embise onversiens den achtentwintichsten Juli een groot deel Krijchsvolck/ soo te Peerde als te voete inde Stadt van Ghent ghebrocht/ sonder wete ende consente van die sulcx toestondt/ ende heeft voor den ghewoonlijcken tijdt/ sonder behoorlijcke forme oft maniere te ghebruycken/ tegen de Previlegien/ de Wet ofte Magistraet verset/ ende hem selven anderwerf Voorschepen ghemaeckt: ende liet in druck wtgaen eenighe sijne redenen/ die hem daer toe dronghen/ welcke waren dese/ alsoo hier na volcht.

Als datter eenighe Borghers sochten den welstant der Stadts Politie/ ende de Ghereformeerde Religie te swacken eñ te onder-

 drucken/

1597. drucken/ mits dat sy sochten in te voerē den Religions vrede/ welcke den eenigen middel ende wech ware/ om dat wtgeroeyde Pausdom/ ende de Spaensche tyrannije weder in te planten/ daer toe allegerende eenige exempelen/ van sHertoghenbossche/ Mechelen eñ andere: Datmen oock den voorschreven Embise/ den xviij. November lestleden getracht hadde wt de Stadt geweldelyck te voeren/ daer toe de Waghens al ghereet waren/ om met hem haren wille te doen: Datter oock gesocht werdt de ghevangen Edelen te lossen: Ende datter behendelick getracht wert/ een Wet nae haren sinne te hebben. Maer alsoo daer Brieven waren gecomen vandē Prince van Orangien/ van den xxiiij. Juli/ Inhoudende/ Dat hy daer wilde comē/ om met haer vanden staet des Lants te raetslagen/ ende de Wet te vermaken/ Dat hy de quaetwillighe terstont aen hem wilde ghesonden hebbē/ haer biddende tselfde op staende voet te willen comen doen. Ende so het selfde den Voorschepen Embise in deliberatie wilde stellen/ ende niet consenteren int afwycken vandē Overdeken/ dry Leden der stadt hadden nochtans doorgedrongen/ datter Commissarisen aen hem gesonden werden: Twelc den Regierders groot achterdencken maecte/ ende daeromme goet gedocht haer voornemen te voorcomen/ niet alsoo de Stadt te versiene van goede ende getrouwe Wethouders/ biddende datmen dit int goede soude willen nemen/ al en waren de Ceremonien ende ghewoonlijcke ghebruyckien niet na de Previlegien gebruyckt/ dat ware om beters wille geschiet/ eñ wt noot: Sy hadden nochtans ongheerne/ ende met bedroeftheyt die moeten laten berusten/ consideratie nemende/ dat alle Previlegien tot welvaert eñ behoudinge der stadt dienen moeten/ die nochtans in substantie inden grondt niet te cort geschiet ware/ terwijle daer door des stadts ruste ende vryheyt (zijnde de souverayniteyt van het Graefschap van Vlaenderen gevallen inden boesem eñ macht vande ghemeynte) meer ghesterckt dan vercrenckt ware.

Embisens opinie dat de souverainiteyt van Vlaenderen ware gevallē inde boesem der ghemeynte.

Hy veronschuldichde oock/ datmen de Ruyteren ende knechten (zijnde ten dienste vande steden) hadde laten incomen/ ende dat het niet en ware geschiet om yemant te forceren ofte ghewelt aen te doen/ maer om die in stilheyt te behouden/ soo daer eenige gheweest waren/ die sulcken profijtelijcken/ jae nootelijcken werck hadden willen verhinderen/ ende sy waren oock weder vredelijck de Stadt wt ghetrocken.

Hier nae hebben Embise ende sijnen aenhanck besloten/ ende tot Ghent in drucke laten wtgaen xiiij. Artijckelen/ waerom het niet raetsaem en ware dat de Prince van Orangien soude comen binnen der stadt van Ghent.

Die van Gent geven in druck wt xiiij. Artycke len/ waerom mē de Prince van Orangien niet behoorde te ontfanghen.

1. Deerste/ om dat hem de teghenwoordighe Magistraet niet en behaecht/ die hy soude willen veranderen nae sijnen sin/ ende doen wat hem beliefde/ twelck bloetstortinghe soude moghen veroorsaken.

2. Dat hy soude den Religions vrede willen invoeren/ volgende den Eet die hy gedaen heeft vande Roomsche Religie te beschermen/ ende alsoo souden dagelijcx aenslagen door de Catholijcken gemaect worden/ ende de stadt soude verhindert worden/ dat sy in haren hoochsten noot haer niet en souden behelpen met de Gheestelijcke goederen/ waer door den ghemeynen man/ meer ende meer soude moeten belast worden.

3. Dat hy soude willen als Luytenant Generael comen/ ende alsoo de Stadt houden onder tjock vanden Hove/ vanden welcken sy soo vele beswaringen hadden gheleden/ op dat hy alsoo de gemeynte soude berooven van de souverainiteyt ende hoochste vryheyt/ die der selve nu inden boesem gevallen was/ eñ van rechts weghen toequam.

4. Dat hy onder den schijn van te middelen de saken des Lants (de welcke het Hof in desen ellendigē staet gebracht heeft) meynde de stadt te dwinghen tot consenteren/ tot het aennemen vanden Hertoch van Alenson/ als hy tot Brugghe gheyractiqueert hadde.

5. Dat wt sijn comste de Steden gheen profijt te verwachten en hebben/ soo tselfde bleeck wt sijn voorgaende coemste/ twelck nu meer te vreesen ware/ midts dat hy hem soude soecken te wreken/ alsoo dagelijcx bleeck byde clachten over de Stadt/ principalic aen die vande Unie van Wtrecht ghedaen.

6. Dat hy met Fransoysen Raedt soude mogen comen/ eñ met Guarda van Krijchsvolck/ waer wt te vreesen soude zijn/ dat hy Garnisoenē soude mogē inde stadt brengen.

7. Dat het te beduchten soude zijn/ alsoo dē vyant hem sochte/ dat de vyant daer soude moghen comen ende hem beleggehen.

8. Om dat dē Prince de Stadt/ noch met gelde/ noch met volck helpen can. Aengaende sijnen Raedt/ die conden sy van hem wt Antwerpen met minder perijckel hebben.

9. Aengaende dat des Princen aenhangers voortbrengen sijn comste/ soude de ander Leden van Vlaenderen met haer vereenighen/ welcke vereeninghe haer niet en conde profijtelijck wesen/ maer soude alleenlijck dienen om des Princen voornemen te passe te brengen/ met tghene dat voren is verhaelt/ daer ter contrarie de ander Leden metter tijt haer sullen tot haer vereenighen/ twelc dē Lande profijtelijcker soude wesen.

10. Daeromme behoorden de ingesetene haer volcomelijck te verlaten op de sorchvuldicheyt van haren Magistraet/ die ten tijde van noode wel hulpe ende bystant vinden soude/ so door sPrincen comste sulcx niet verhindert en werde.

11. Aengaende dat sommige voorgeben/ dat het nootlijck is/ dat het volck een hooft heeft/ Daer op is de antwoorde/ dat de Landen wel een Veltheere diende/ daer de Prince niet bequaem toe en ware/ die hem altijdt inde Steden gehouden hadde/ ten tijde van de schoone Veltleghers.

12. Datmen seyt/ dat den Prince wel inden toom te houden waer/ soo hy daer zijnde/ men vreese hadde dat hy yet soude willen aenrechten: dat en hadde geenen gront: sijn practijcken waren te groot/ het waer beter te schrijven/ ende sijn comste wt te stellen.

13. Dat eenige voorgaven/ so sy haer met den Prince niet en vereenichden/ dat sy niet en

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. en souden van Hollant/ende de Unie ontfanghen worden: Is de antwoorde/ also sy niet en sochten dan de reyne Religie/ ende haer vryheyt voor te staen/ soo en souden sy van haer ghebueren niet verlaten worden/ nademael de Hollanders so qualick totten Fransoys ghesint waren/ als sy.

14. So des Princen comste so nootsakelijck ware om de affayren vande Landen in goeden stant te stellen/ alsmen voorgave/ soo ware raetsamer datmen hem versochte tot Brugghe te comen/ ende daer mochte men hem dan toeseynden persoonen om met hem te handelen/ ende soo sal dese Stadt wt alle vreese wesen/ ofte anders moeste onder syn comste wat anders verborghen ligghen/ dat tot schade mocht wtvallen/etc.

Artijckelen by die van Ghent versocht/ten incomen van den Prince van Oranien.

Dese zijn in somma de Artijckelen teghen den Prince in drucke ghegheven/ maer desen niet teghenstaende/ (door toedoen vanden Heere van Ryhove/ ende andere van contrarie ghevoelen in Ghent) isser besloten by advijse vande dry Leden der Stadt/ dat den Prince soude in comen/ op vijf Artijckelen/ die hy soude beloven te onderhouden.

Inden eersten/ dat sijn Excelentie die van Ghent beloven ende behoorlijcken versekeren sal/ gheene Garnisoenen daer in te brenghen/ ofte te laten brenghen niet meer tsijnder incomste/ als vertrecke/ oft andersins/ sonder daer teghen te contrarieren/ ter oorsaken van eenighe versoecken/ ofte andere voorwendinghen/ directelick oft indirectelijck/ tot dien eynde tenderende.

2. Sijne Excelentie sal in gelijcker manieren oock beloven/ eñ versekeren die van Gent geensins te verminderẽ in haer Previlegien/ Rechten/ ende vryheden/ sonderlinghe inde preminentien eñ souverayniteyt op henlieden nu onlancx vervallen/ door dien dat ten ghesetten dage de Coninckliche Majesteyt/ als Grave van Vlaenderen/ met en heeft willen voor goet aennemen alsulcke redelijcke conditiẽ van Peyse/ als hem oft sijne Gedeputeerden tot Colen voor ghehouden zijn geweest/ sonder de voorschreven Previlegien Vryheden/ preminentien/ eñ souverayniteyt eenichsins te vercorten/ tzy door handelinge metten Hertoge van Anjou/ oft andersins.

3. Belovende voorts de Wet deser Stede die gheapprobeert eñ gewillekeurt is/ so wel vpde Overdeken eñ gemeene Dekens vande vrye neeringe/ als oock vpden Deken eñ gesworene vandẽ Ambachte vande Weverye/ mitsgaders de exercitie vande Religie/ met dat daer af is dependerende/ ende tgebruyck vande Geestelijcke goederen/ te laten in sulcken state als die teghenwoordelijcken zijn/ sonder eenighe veranderinghe te doene/ daer inne ofte te laten doen/ tzy by forme van Religions vrede/ oft andersins/ in wat manieren dat het zy.

4. Eñ also vande Stadts wegen aen sijne Excelentie ghegheven wert alle behoorlicke versekeringe/ so sal de selvighe sijne Excelentie reciproquelijck/ oock allen ende yeghelijcken ingesetenen der Stadt/ suffisante versekeringhe doen/ sonder deselvige oft yemant van hemlieden eenichsins te molesteren/ ofte te laten molesteren/ ten opsiene van eenighe voorgaende saken/ hoedanich de selve mochten wesen. 1579.

5. Welcke Artijckelẽ men sijne Excelentie (voor sijn comste binnen deser Stede) bidden sal te willen beloven te onderhouden/ ende daer af den Ghedeputeerden der selver behoorlijcke versekeringe te geven/ onder sijn Cachet ende Signature.

Te voren hadden die van Ghent tot een verantwoordinghe/ van dat sy haer contributie niet nae haer taxatie over en brochten/ een rekeninghe in drucke laten wtgaen van alle betalinghe/ die alleen het quartier van Gent gedaen hadde/ (zijnde maer een quartier van Vlaenderẽ) tot onderhoudinge van de ghemeene sake/ isins den xv. Augustus/ Anno M.D.Lxxvij. tottẽ lesten Junii/ Anno M.D.Lxxix. beloopende ter somme van veerthien hondert duysent/ ende xxiij. duysent ponden Tournoys/ ofte guldens/ elck van veertich grooten Vlaems: Boven de brantschattinghen die de ghemuytineerde Walen tvoorschreven Gentsche quartier alleen (sonder de ander quartierẽ) hadden binnen den tijt van viij. oft ix. maendẽ in gerecde penningẽ doen opbrengen/ wel beloopende dry hondert duysent guldens/ ofte meer.

Rekeninghe van die van Ghent/ bewysende veerthien hondert duysent eñ xxiij. duysent gulden opghebrocht te hebben/ in xxij. maendẽ.

Sy beclaechden haer voorder/ vraghende waer alle dat ghelt mochte bevaren wesen/ so dander Leden van Vlaenderen/ eñ dander Provintien na advenant haer contributien opgebrocht hadden: Eñ maecten rekeninge/ so de andere Leden van Vlaenderen nae advenant haer taxatie ofte quote opghebracht hadden/ soude moeten opgebrocht wesen int gheheele Lant van Vlaenderen/ ontrent de dertichmael hondert duysent guldẽ/ dat zijn dry Milioenen guldens. Eñ gelijck die van Vlaenderen opghelept was het een derdendeel van alle de lasten ende beswaringe van alle de Provintien/ eñ dat boven haer vermogen/ eñ dat sy voor haer derdepaert dertich mael hondert duysent guldens opghebracht hadden: ende so de ander Provintien haer desgelijcx gequeten haddẽ voor de twee derdendeelen/ twelc beloopt over de tnegentich hondert duysent guldẽ/ twelc zijn negen Milioenen: Soo vraghen sy watter met dat groot ghelt wtgherecht was/ oft waer dat het gebleven ware? Ende so de andere Provintien zijn in ghebreck gheweest/ waeromme beschuldichde men die van Ghent/ ende niet eer de andere? etc.

Boven die rekeningẽ allegeerde sy noch/ dat daer niet onder begrepen en was de costen die sy tot fortificeren van haer Stadt (die sy wter maten wel gesterct haddẽ) wtghegheven hadden/ te weten/ twee hondert ende tachtich duysent guldens.

Fortificatie van Gent/ cost 280. duysent guldens.

Dese rekeninghe achten haer wederpartije voor een hoveerdige voorstellinghe van haerder macht. Oock hielden sy wt eygen authoriteyt/ vpde hondert Vaendelen knechten in alle onnutticheyt tot haer eyghen bescherminge tegen de Catholijcke ende Malcontentsche Walen/ die sy geterchte eñ geerept hadden/ contrarie dẽ wille vande Generaliteyt. Welcke Gentsche vaendelen den Heere van Lanove onder geen discipline noch nergens tot een goeden aenslach conde brengen/

1579. veel daer onder beter gewest zijnde Papen/ Nonnen/ende Bagijnen te bevechten/dan de ghemuptineerde Walen/ onnutte ofte ydele excusen makende/ als dat sy gheenen last en hadden (int eerste) ghehadt/om die te slaen/ doen men met haer noch in handelinge van vereeninghe stondt/ ende datse gheen vyanden verclaert waren/daer sy de Gheestelijcke/die haer luttel weerden/ sonder last ende commissie wel dorsten bespringhen ende pilgeeren/etc. Dit seyden haer misgonners.

Hier hebben wy verhaelt eensdeels wat tot Gent in dit Jaer gepasseert is/ eñ hoe sy vande quade overheert zijn gheweest/ oock tselfde wat sy daer in drucke hebben wtghegheven/ waer by den Leser haren stant van alsdoen can oordeelen/met wat ongesonden yver dat eenige/ met wat eergiericheyt/haet ende quaden opsetten wille/ andere hebben ghedreven gheweest tot haer eyghen bederf/ den Spaengiaerden ten dienste/die dat ghenorch merckende/ hebben die daer inne weten te stijven ende voeden/haer prijsende dat sy soo quaet Fransoys waren / ende allenskens de notabelste winnende/ Jae die selve professie vande Ghereformeerde Religie deden/ eñ hoofden daer van wilden wesen/ hebbē die onder haer joc met schoone woordē gebrocht/alsoo noch verclaert sal worden.

De Prince van Orangien treckt tot Gent/ in Augusto.

De Prince van Orangiē/niet tegenstaende de voorgaende propositien ofte Artijckelen hem voorghehouden/ die hy niet en wilde aennemen/is in Augustus derwaerts getrocken. Dē Voorschepen oft Borgemeester Embise dat hoorende/ dochte te vertrecken/ ende ondert decksel van aende Havene (het Sas ghenoemt) een sterckte te ordineren/so was hy daer in een Schip ghesetten/ ende meynde wt Vlaenderē te vertrecken: Maer als tselve ghemerckt was/is hy met veel redenen (sijn vluchte zijnde gheexcuseert) ten lesten gheperswadeert metter minnen weder te keeren/ ende tsamen met sijn Collegie ofte medegheselllen vereenicht.

Als de Prince tot Gent ghecomen was/ heeft hy veel moeyte gehadt eer hy de Magistraet (die onordentlijck gemaeckt was) conde afsetten/ende ten behoorlijcken daghe een nieuwe vermaken/ende heeft in alles een beter ordere ghestelt. Aengaende de ghevangenen Edelen/en viel doen soo grooten questie niet/wt oorsake dat sy in Junio door de hulpe ende assistentie van Olivier Meynens/eñ Caseleets ontcomen waren/zijnde alle beyde Borgheren: Maer alsoo sy terstont nae ghejaecht werden / werden sy meest weder ghecreghen/ waer onder de Heer van Champigni was. Onder die wech geraeckten/ waren de Heere van Rassingem / ende de Heere van Swevegem/met de Baillieu van Cortrijck/ ghenaemt Erpe.

De ghevangene Heeren tot Ghent breken eensdeels wt.

Den Prince tot Ghent zijnde/ hebben behalven Embise ende Dathenus/oock andere quaet ghenoegen van hem ghecregen/ als onder andere den Heere van Boncle/ die te voren grooten dienst gedaen hadde/ die also Mr. Borlupt sijnen Broeder byde Spaengiaerden ghevangen was/sochte dien te lossen teghen Champigni/ daer den Prince teghen was/ende belette tselve/ hebbende sijn redenen/ het welcke Boncle ende sijn vrienden seer verdroot. Den Pensionaris Heynaert wert oor beschuldicht van wtvlucht/ als die hem t'soecken maecte om gheen rekeninge te doen/ twelc namaels anders bevondē wert. Den Pensionaris de Somer/ wert oock met eenige schelt woorden getercht/ dat meer andere verbreemdinge veroorsaeckte. 1579

Embise treckt van Ghent.

Jonckheer Jan van Embise tot Ghent vant Magistraet afghestelt zijnde/ende siende datmen hem mochte rekeninge van ghehandelde saken afeyschen / wetende dat hy veel vyanden hadde/ is van daer na Duytslant ghetrocken/ daer hy hem langhe byden Paltsgrave Cazimirus onthouden heeft. Desgelijcx Petrus Dathenus/ een notabele Predicant/ dien oock veel vande Vredehandelinghen toegheschreven werden.

Van Gent vertrock den Prince op Brugghe/ daer hy oock de Wet oft Magistraet/ ten behoorlijcken tijde vermaeckte/ ende in als ordere stelde/ oock dat de Catholijcken haer exercitie van Religie mochten hebben/ secretelijck tot bequamer tijt/ ende heeft het Gouvernement van Vlaenderen eensdeels op sekere maniere eñ conditie aengenomen.

Stratagema ofte list der Malcontenten op Gent te ghesis.

Terwijle de Prince van Orangien noch tot Ghent was/ versochten de Malcontenten een stratagema ofte list/om (ondert decksel van vrienden) binnen Gent te gheraken. Sy begheerden logement oft quartier voor Vlaems Peerdevolck/het welck onwetende bycans gheconsenteert eñ geordineert wert/ ende eenighe waren gereet de Poorten open te doen/ maer andere vraeghden den Prince oorlof/ die terstont merckte dat het vyanden moesten wesen/midts dat hy gheen Peerdevolck daer ontrent en hadde / ofte oock en verwachte/ waeromme hy in haesten nae de Poorte toesont/ daer die Boden qualic tijts genoech quamen om de Poorten toe te houden: eñ so vertrocken de vyanden wederom.

[illegible] der Malcontenten [illegible]

Ende nae datse haer verselschapt hadden metten Prince van Parma/ nae wtwijsen van haer reconciliatie oft vereeninghe/so creghen sy ontrent desen tijt de Stadt Aelst inne met behendicheydt/ alwaer de Grave van Lalaing in Augustus quam/ toonende noch eenighe gheneghentheyt tot een generale reconciliatie oft vereeniginge te hebben meer dan dandere. Sy namen oock Rense in/een groote vrijheyt/daer zijt al vermoorden ende verjaechden watter was. Sy hebben oock Baesseroode by Dermonde (daer eenighe vaendelen Gentenaers laghen) besprongchen/ende verslaghen watter in was/ de plaetse hebben sy verbrant ende verlaten.

Groote aparentie ofte gelegentheyt was/ser van dat Parma soude Brussel beleghen / daer dat de Heere van Lanove met twaelf vaendelen knechten Fransoysen bereet was in te trecken : Maer Parma vont nae het innemen van Maestricht onder sijn volck veel swaricheyt/gebreck/eñ afbreuck. Hy selve hadde oock een groote siecte / waeromme hy in alle manieren ghetracht heeft/ hoe dat hy de Provincien van Artoys / Henegouwe/ Rysselle/ Dowap / ende Orchiers mochte contenterēt gebē/ na luyt het Contract vande reconciliatie oft vereeniginge.

Waer-

1579. Waeromme hy op den Winter (als de voorsz Walsche Provintien een Legher van Walen ende ingheseetenen opghebrocht hadden) allenskens syn Spaengiaerden/ Duytschen ende Italianen wt de Fortressen ende sterckten heeft ghetrocken/ die besettende met de trouste onder de Walen/ die hy wiste dat vande weder partye meest gheoffendeert ofte ghetercht waré/ ende heeft alsoo haer vreemt Krijchsvolck (nae luydt vant Contract) wech ghesonden/ alleenlijck houdende perticulier hoofden/ met het Italiaens Peerdevolck/ ende dat al maer voor eenen tijt/ tot datmen behendelijcken wiste de selfde Provintien wederomme in eenen noot te brenghen/ dat sy consenteerden ende eensdeels selve versochten/ die weder te ontbieden/ als wy hier nae sullen verhalen.

Parma sent wech zyn vreemt krychsvolc na luyt Contract in den Winter.

Met dit wech seynden des vreemt Krijchsvolcx/ heeft Parma veel Steden ende perticulie lieden seer versterckt in goede opinie/ die te voren noch wanckelbaer stonden/ den Edeldom der Walscher Provintien daermede seer winnende/ als die in dienste ende staet daer door gestelt werdẽ/ waer door ooc reciprokelijck vercreghen wert dat Parma selve soude int Gouvernement blijven.

Parma blijft int Gouvernement door des volcx willichheydt.

Dit voldoen van Parma na t'Contract/ heeft onder andere de Heere van Bours eñ de Stadt van Mechelen seer doen veranderen/ ende ten lesten tot afval ghebrocht/ waer door die tot de tweede miserabelste plonderinghe gecomen is/ als ghéen steden noch in Nederlant gheschiet is/ also wy namaels sullen verhalen. Also sy afghevallen waren/ sondt haer Parma tot haerder bescherminge een Legherken voetvolcx/ ende Albanoys Peerdevolck/ die rontomme het platte Lant afliepen/ tot Aelst/ Herentals/ ende Dermonde toe/ innemende het Fort vã Willebroeck/ staende opt begintsel vande Brusselsche Vaert/ ende braken alle de Sassen/ dat zijn Camers met deuren/ daer sy het water mede aflsuyten/ aflatẽ/ innemen/ ende behouden nae believte/ zijnde costelijcke ghewelddighe ende stercke structuren eñ instrumenten/ inde Nederlanden ghenoech bekent. Dese Vaert coste de stadt vã Brussel achthien hondert duysent Guldens/ ende niet sonder redene/ want sy geheel Bergen door te graven hadden. Die van Mechelen wreeckten daer mede haer oude gramschap op die van Brussel/ die hy ghecomen was door het makẽ van dese Vaert/ eñ benamen haer daer mede de passagie ende Vaert van Antwerpen op Brussel.

Die vã Mechelen afgevallẽ zijnde/ breken de Brusselsche Sasse/ de Vaert ontbrijdende/ die achtien hondert duysent Gulden gecost hadde.

In September hebben de Spaengiaerden de voorschreven Schansse van Willebroeck ghesocht te victailleren/ twelck haer der Staten volc meynden te beletten/ maer sy werden vanden Spaengiaerden daer over gheslagen/ nochtans en conden sy niet wel de Schansse van provande besorghen: Waer door de Duytschẽ die daer op lagen/ ten lesten nae dat sy gheen provande van Mechelen oft elders conden becomen/ ghebruyckt hebbende behoorlijcke protestatie/ ende vreesende belegher te worden vanden Heere van Lanova/ hebben de Schansse verlaten/ daer van treckende/ vernagelende het gheschut/ daer terstondt der Staten volc in trocken/ ende de passagie van Brussel ende Antwerpen weder creghen.

Schansse vã Willebroeck van Parma volc verlatẽ wort bijde Staten ghesterckt in September.

Den Eertshertoghe Matthias/ Prince van Orangien/ ende de Heere van Lanove/ lieten haer corts daer nae aldaer tsamen vinden/ om de Schansse te besichtighen/ ende besloten oft resolveerden daer een onwinnelijcke plaetse van te maken/ tot versekeringe vande Vaert/ daer toe terstont alle ordinantien ghegheven werden/ het welcke die van Mechelen seer benaude.

Alsoo de Malcontenten in Vlaenderen een rijc groot Dorp ofte vryheyt/ genaemt Meenen/ gheleghen op de Leye/ int begintsel van haren nieuwen krijch inghenomen hadden/ ende dat haren Oversten Emanuel de la Laing/ Heere van Montigni dat selve seer ghesterckt hadde/ (dat syn eerste conquestre noemende) van waer sy gheheel Westvlaenderen afliepen ende brantschatten/ soo hebben sy dat selve weder verloren/ inder manieren als hier nae volcht.

Meenen in Vlaenderen der Malcontenten afghenomen den xxij. October.

Tot Meenen woonde een Brouwer/ ghenaemt Pieter Vercruyssen/ dese was seer vande Walen vervolcht/ om dat hy eertijts den Predicant gheherbercht hadde: Ende ten lesten hebben de Walen ghesocht om criminelijcken teghen hem te procederen. Door dese oorsake avontuerde hyt te ontloopen/ op eenen morghenstont in Boeren cleederen gecleet zijnde. Eñ also hy een sentinelle/ ofte schiltwachte passeré moeste/ so ontweldichde hy die een Hellebaerde wt der hant/ waer mede hy twee ander wachters overviel/ ende ontquamt alsoo met wel loopen.

Daer nae addresseerde hy hem aenden Borgemeester van Brugge/ Heer Jacques Bronckhorst ghenaemt/ hem vertoonende met wat middelen hy syn Vaderlant soude connen verlossen/ twelck hem dochte licht om doen te zijn/ ende dat het met weynich volcx soude connen wtghevoert worden. Als men nu hier van beraetslaecht hadde met den Colonel der Schotten/ Balfour/ eñ daer op ontfangen het bevel ende advijs vanden Eertshertoghe/ ende Prince van Orangien/ so dede de voorschreven Borgemeester/ ende syne sonen Pieter ende Joos/ buyten op syn Lusthuys heymelijcken maken seker getal van Ladderẽ/ tot sulcx seer bequaem. Als nu alle dingen ree waren/ is de Colonel Balfour des avonts den eenentwintichsten October wt Brugghe getrocken/ na de Schotsche Vaendelen tot Rousselare/ met de welcke hy hem sanderdaechs smorghens voor vier uren onder de vesten van Meenen liet vindẽ/ op den Steenwech ofte Cassye vande groote strate die na Rousselare gaet/ metten voorschreven Pieter Vercruyssen.

Op de selve tijt lieten haer daer ooc vinden op den Steenwech van Cortrijck vier Vaendelen Vlaminghen/ welcke tot dien eynde wt het Garnisoen van Cortrijck by Schepen waren doen comen. Dit volck tsamen (met dat de klocke vier sloech) inde morghenstont den xxij. October/ becommen ende besprongen ghelijckelijck aen

1579. twee plaetsen der Stadt/met sodanighen cloechept/ dat sy de schiltwachten overweldichden/ eñ het corps de garde terstont deden vluchten/ eñ maecten haer also (sonder verlies van volc/ eñ sonder te vinden grooten wederstant) meesters vander plaetsen: want die van binnen haer te onsterc kendẽ/ overmidts een deel van haer garnisoẽ vertrocken waren op dierghelijcken aenslach/ daerom sy haer lancx de brugghe over het water te Halewijn salveerden.

Aenslach op Cortrijc ghemist door innemẽ van Meenẽ den xxij. October.

Ende dat meest te verwonderen is in desen aenslach/was/dat de Walsche garnisoenen daer ontrent/als van Waestene/ Wervijcke/ Comene/met die van Meenen/ waren door raedt vanden Heere van Erpe/onder het beleydt vanden Heere Dalleynes ghetrocken/ om met dierghelijcken middel de stadt Cortrijck te verrasschen/ ende dat even ter selver tijt als tselfde tot Meenen gheschiede. Ende also de selvighe garnisoenen voor Cortrijck waren/ ende die van Alleynes met dander Officieren besich waren/om met haer Hellebaerden ende Spiessen de diepten vande grachten te gronden ofte versoecken/ was den Hoochbailliou van Cortrijck int opperste vanden Toren des Casteels/ om te hooren de allarme/ die ter seluer uren tot Meenen soude gheschieden. Van waer hy riep/ vragẽde de Schiltwachte vãt Bollewerc/oft hy noch niet gehoort en hadde/(niet wetẽde dat syn vyanden hem so na warẽ.) De Schiltwacht ofte Waker antwoorde overluyde/ Neen. Waer op de Bailliou weder seyde: Nochtans is den tijt nakende. Welcke woorden Dalleynes alle hoorde/ ende kreech daer door achterdencken/dat synẽ aenslach ontdect was/ ende dat die woorden daeromme waren ghesproken. Waer over wat vertreckende by syn volck/ om voorder opten aenslach te beraden/ hoorde hy terstont den allarm op Meenen/twelck hem dede terstont keeren/ om die te helpen/ ende by aldien dat Meenen ghenomen soude zijn/het Krijchsvolc wederom te vermeesteren/ terwijle sy mochten met plonderẽ besich wesen. Maer nakende de Stadt/ende door donckerheydt qualijck onderkennende/ oft de spiessen die sy saghen/ Lancien waren/ achtende dat daer Peerdevolck binnen was/ dede hem sijn voornemen veranderen/ ende met syn volc vertrecken nae Wervijcke/ waer door de Schotten ende andere beter tijdt ende moeyte hadden/ om in Meenen den buyt te vergaderen ende te deylen/ welcken de Walen in langhen tijt vergadert hadden/ ende oversulcx niet cleyn en was.

Op dese tijdinghe dede de Prince van Orangien/ van Willebrouck nae Meenen optrecken de Fransche ende Enghelsche Vaendelen/ met noch andere Vlaemsche/ onder het beleyt vanden Heere van Lanove/ om te volghen de victorie/ soo dat den voorschreven Heere den veerthienden November smorghens met syn volck quam tot Warvijcke/ daer waren vande voorschreven Walsche Garnisoenẽ twee Vaendelen Walen inde Kercke/ ende twee int Casteel/ dat over dander zijde vande Riviere leydt/ houdende de Brugghe vry tusschen beyden. Die inde Kercke waren/ werden vande Fransoysen beringhelt/ ende van boven wt de huysen vanden Dorpe/ door die Kerckvensters gheschoten. Die van binnen schoten oock ghedueriChlijck daer teghen/ ende weerden haer tbeste sy conden/ sulcx datter wert gheraetslaecht/ oftment Gheschut daer soude voor brenghen/ ghemerckt die van binnen niet en toonden dat sy haer wilden op gheven/ als die verhoopten ontset vande omligghende Garnisoenen/ ghelijck dan oock tot dien eynde wt Halewijn ghetrocken waren vijf Vaendelen. Maer die van Meenen tselve gewaer gheworden zijnde/ gaven een heete scharmutselen aen die van Halewijn/ stekende het vyer inde corps de garde/ in voeghen dat die van Halewijn daer door verbaest zijnde/deden wederomme ontbieden haer voorschreven wt ghetrocken vijf Vaendelen/ waerinne sy seer wijsselijck deden. Want de Heere van Lanove verwitticht zijnde dat de Walen haer te Comene vergaderden/ hadde gantschelijck besloten/ waert by aldien dat sy haer te Velde begaven/ dat hyse soude aenvallen/ ende slaen in alle manieren/ het welcke hy alomme tot dien eynde dede verkondighen aen de Vlaemsche Vaendelen ende andere/met het Peerdevolck die hy daer hadde: Maer siende dat synen vyant hem niet en vertoonde/ dede hy (om gheenen tijt te verliesen) die Kercke met Ladderen beclimmen/ alsoo dat hy t'sachternoens ontrent te vier uren daer meester van wert. Daer wert seer ghepresen de vromichept ende volstandichept der Vlaemscher Vaendelen/ ende voornamelijck van eenen Soldaet/een Rondassier/ die op syn Rondasse ontfanghen hadde seventhien Musket scheuten/ int innemen vande Kercke. Daer bleven inde hitte ontrent veertich Soldaten vande Walen doot/ de reste int ghetal van ontrent hondert vijftich wert ghevanghen. Den eenen Capiteyn was Carondelet/ Luytenant vanden Grave van Egmont: Den anderen ghenoemt Croysset/en wert niet gevonden. Die vant Casteel haer niet langer daer betrouwẽde/stakẽ op den avont tvyer int Casteel/ende namen haren wech op Comene.

Den xvj. November dede den Heere van Lanove/ontrent drie hondert Peerden/ eñ vier hondert Fransoysen voetvolcx trecken over de Revierie de Leye/ om avontuere te soeckẽ: Ende houdende haren wech op Halewijn/ ontmoeten vier Benden Ruyteren/ daer deene van was de Bende vanden Hertoch van Arschot/ ende de andere vanden Grave van la Laing/ dander waren nieuwe Benden. Dese dede hy terstont bespringhen/ ende soo gheweldelijck aenvallen/ dat sy ter eerster scharghe/ gheheel ontdaen ende ghescheurt werden. De vluchtighe werden vervolcht tot Marquette toe/ Ende sonder den nacht die haer overviel/ souden daer weynighe af ghecomen hebbẽ/ al hoewel het meeste deel daer doot bleef/ als bleeck byde Peerden ende gevangenen/ die

die de Schotsche Capiteyn Seton / ende Mornou brochten binnen Meenen.

Hier van die van Halewijn de wete hebbende/ staken sonder beydē tvier inde huysen/ende vluchten terstont: die huysen branden tot den gront af. Het Garnisoen van Beeclare ende Waestene/vertrocken oock/ welcke plaetsen Lanove terstont met syn volck dede besetten/met meer andere plaetsen daer ontrent/in welcke exployten/syn volck de Fransoysen haer soo vierich toonden/ dat sy hoorende dat haer betalinghe tot Meenen aengecomen was/de selve weygherden voor alsdoen te ontfanghen / segghende/ dat het doen gheen tijt en was om gelt t'ontfangen/maer om schuldige plicht ende dienst te doen / ende te vechten.

Wy hebben te voren ghesept/ dat die van Groeningen wt haet vande Ommelanden niet en wilden inde Wtrechtsche Unie comen. Waeromme (alsoo de Ommelanden claerden dat haer Edelen ende andere door de executeurs des Coninckx ende camer van Groeninghen verdruct werden) den Stadthouder/namelijck/den Grave van Rennenberch / belast wert middelen voor te nemen om hem van die van Groeninghen te versekeren: Welcke tot dien eynde eenen Lantdach beschreef tot Vischvliet/een Dorp geleghen inde Ommelanden/om alles metter minnē te slissen. Maer die van Groeningen weygherden daer te comen/segghende sulcx tegen haer Previlegien te wesen. Waerom Rennenberch syn krijchsvolck by hem ontboot/ twelck die van Groeninghen merckten/ende dochten ooc krijchsvolck te doen aennemen door eenen Hopman Winckenberch ghenaemt. Maer de selve wert tot Arnhem ghevanghen: Waer over hy haer schreef wt Nieoort den vijfden Mey/dat sy moestē (om alle mistrouwē wech te nemen) Garnisoenen in nemen / ofte Ghyselaers gheven. Hy schorste oock des Coninckx Camere in Groeninghen van haer Officien/ ende nam voor / door last vande Generale Staten/Delfziel eñ Winsum weder sterck te maken/ daer toe last ghevende den Hopmā Corput. Maer daer en wert alsdoe niet anders in ghedaen/dan datter loopschansen ende draybomen op de aencomste van Winsum gemaect werden / eñ men begonst de Stadt genaemt den Dam/te beschanssen eñ sterc te makē/welcke na dat sy van Meynaert van Ham / ende Bernt Hacfort van weghen des Vorsten van Ghelre gesterckt gheweest was/(zijnde dese twee Hopluyden van haer eygen knechtē in Jorgen Schenc handē gelevert) wert die by den selvē Schenc Anno M. D. xxxv. weder geslecht/ eñ was alsoo blijven legghen tot dese tijt toe.

Die van Groeninghen gaven schoone antwoorde sonder daet / oock krijchsvolck aennemende / waer door Rennenberch den xxij. Mey voor de Stadt sondt de vaendelen vā Vliet/ Weda/Olthof/Entens/Einswoude/Corput/Hottinga/Eschede/Schagen/ende meer andere/die haer beschansten alleene aen de Noortwest zijde der Stadt/ tot cleyn achterdeel der Stadt.

De stadt Groeninghen is gheleghen aen seer goet Weylant ende Corenlant/ sy heeft twee Rivieren / vlietende wt de Morassen vande Drente / namelijck/ Schuytendiep/ twelc te Delfziel inde Ems loopt / eñ Horendiep/dat de Stadt Reediep noem/loopt inde Reviere Lauwers / voorby de Marne / eñ voorts in Zee. Sy is eerst bemuert ghewordden Anno M.C.x. ende langhe daer nae met eenen hooghen dicken eerden Wal met sommige rondeelen/seven toornen/ende is met breede diepe graften omgeven. Daer nae dede Rennenberch een groot Bolwerc voor Botteringepoorte leggen. Sy is groot ende vol volcx/ twelck rijck is/ende groote comanschap doen. Sy is lange tijt geweest onder Sticht van Wtrecht/ende t'Jaer M. CCCC. xcvj. was sy door oorloghe soo wijt ghecomen (want selden conden sy stil sittē) dat sy Heerschappije haddē in gantsch Westvrieslandt/ wtghenomen Franicker. Daer na hebben sy verscheyden Heeren gehadt/ als den Grave van Emden / (welcke als voorschreven is/een Casteel inde Stadt maecte) eñ den Hertoge van Gelder. Ende int leste namē sy/ ende de Ommelanden/ gesamentlijck den Keyser Karolus de vijfde aen/Anno M.D.xxxv. den sevenden Juni.

Den eersten Juni begonden die van buyten met die vander Stadt te schermutselen/ ende namen hen af eenen ontallijcken hoop Beestē. Die vander stadt brochten ontrent drientwintich hondert Boeren/wt de Dorpen van haer jurisdictien op de beenē/welcke terstont met weynich Krijchsvolck inde vlucht ghedreven werden/ ende daerenboven met ghelt gheven ghestraft. Den sesten Juni die van binnen hoorende dat int Legher Buscrupt ghebrack/ quamen met alle haer ghewelt van Boeren wel ghewapent/ ende met eenich Krijchsvolck/die beleggers bespringhen met haer geschut/ende hadden daer by wel ses hondert dienstmaechdē om haer gheschut te beschanssen: Maer staende nu in een groote slachordere/ wert van alle canten teghen haer gheschermutst/eñ werden dapper gheschoten/so datter veel doot bleven/ ende na ontrent twee uren namen sy de vlucht/ende werden gevolcht tot inde poorte/ niet sonder perijckel vā dat hen die oock afghedronghen soude worden.

Hier nae begonnen die van Groeningen nae vrede te luysteren/die hen ten lesten den thienden Juni ghegunt wert / om dat de Prince van Parma seer nae die van Maestricht ghedwonghen hadde/ welcke hadde moghen dese Stadt comen ontsetten. De condicien waren dese: Dat sy soudē sweeren den Eertshertoghe/den Prince synen Luytenant/ende den Staten Generael / midtsgaders Rennenberch als Stadthouder ghehoorsaem te wesen: Garnisoenen so het noot ware in te nemē: den Religions vrede te doen besweeren ende onderhoudē (waer op Rennenberch selve seer dronge:) het verschil met de Ommelandē te stellen in handē vande Commissarisen: Eñ tot versekeringe van alle desen/sonden sy ses Ghyselaers gheven die Rennenberch noemen soude/ eñ dese werden ghenoemt al vande voornemste Spaensch ghesinde / die den xiiij. Juni

werden

Den Stadthouder Rennenberch tracht die van Groeningen te dwinghen.

Groeningen eensdeels beleghert/ den xxij. Mey.

Beschrijvinge van Groeningen staet eñ gelegentheyt.

Exployten door Groeninghen in Junio.

Overgevinge van Groeningen met de conditien aende Staten den thienden Juni.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. werdẽ tot Campen in bewaringe gevoert/ ende also dede Rennenberch syn incomste inde stadt op S. Joris dach/ eñ veranderde aldaer den Raet/ dẽ welcken hy met Staets-ghesinde besettede.

Die vander Drenthe hadden te vorẽ vier vande Rennenberchsche Vaendelen van haer verdreven / voorwendende dat sy hen groote overlast ghedaen hadden / ende zijn daer over noch trotszigher ghewor-den. Waeromme Rennenberch/ met sommi-ghe van syn Krijchsvolck / ende drie velt-stucken Gheschuts / den eersten Juli door de Drenthe nae Coevoorden trock. Maer de Spaensch ghesinde / Officieren/ Lant-schrijver/ eñ Schoutetten/ warẽ gevlucht: en twas hem (als dẽ victorieusen overwin-nenden pleech) al ghehoorsaem. Doch Ol-denzeel ende Linghen en wilden noch Re-ligions vrede/ noch syn Garnisoenen niet aennemẽ/ maer gaven schoone woordẽ. Eñ niet tegenstaende groote dreygementen / en wert tegẽ haer niet voorgenomẽ: Waerom-me sommige achterdencken hadden/ datter heymelijc verstant tusschen haer was. Coe-voorden zijnde alsdoe een open Vlecke/ nam Rennenberch voor wederomme te sterckẽ/ van wegen de passagie ende gelegenthe yt/

Rennẽberch doet Coe-voordẽ stercke maken, in Julio.

als die noch Lingẽ/ noch Oldenzeel niet wel en betroude/ daer van hy Cornput last gaf/ welcke daer een Casteel bestac met vijf Bol-lewercken/ strijckweeren/ ende diepe Grach-ten: maer ten wert by ghebreck van veel middelen/ ende onwillicheyt van verschey-den niet volmaeckt. Daer werden seer veel groote psere/ clooten wtghedolven/ die eer-tijts teghen t'Casteel hadden geschoten ge-weest/ oock groote Ramen vol scherpe na-gelen/ welcke die van binnẽ in stede vã voet-anghels/ inde grachten ghebesicht hadden.

Sonnoy hadde oock eens begonst de stadt te stercken. Haer ghelegentheyt is sulcx/

Ghelegent-heyt van Coevoordẽ.

dat alle die wt Vrieslandt / Ommelanden/ Drenthe/ ende Vollenhove/ nae Duytslant reysen willen/ desen pas ghebruycken moe-ten: Want de andere over de Boertanghe/ is onseker ende meest onbequaem. Coevoor-den heeft int Noortoosten een gheduerich Morasch/ tot Wedden toe: Int Westẽ heeft sy een gheduerich wilt Moer / oft staende Water/ tot voorby Hasselt ende swarte Sluys: Int Noordẽ heeftse het Dorp Da-lem/ ende een harde Heyde na Groeningen toe. Leyt vijf mijlen van Linghen / vijf van Oldenzeel/ negẽ van Deventer/ vijf van Zwol/ ses van Steenwijck/ ende seven van Groeningen. Om dese plaetse is dickmael hier te voren grooten twist gheweest / van weghen haer ghelegentheydt : Is dick-wils ghewonnen/ dickwils overghegeven/ ende dickwils afghewor pen/ ende weder op ghebout. Lestmael is sy by den Ghelder-schen Drost Selbach overghegheven aen Jorghen Schenck / Anno M. D. xxxvj. ende door Coninck Phillips (hebbende Fronthiere Linghen) ghesticht. Ende int naeste Jaer heeft Ens den Drost/ de vesting der Sadt die by Sonnoy begonnen was gheweest/ laten ligghen / maer het Casteel heeft hy op de fondamenten van Cornput opghebout/ ten behoeve des Conincx.

Het Hoochduyts Statẽ volc twelc haren Leger (also wy hier boven hebbẽ verhaelt) in Brabant opgebroken hadde/ is ten mee-sten deel tot Overijssel ghecomen / alwaer sy den Lantschappe grooten overlast heb-ben gedaen/ om dat sy niet en warẽ betaelt/ nochtans en conde het Lantschap niet beweecht worden / haer contributien op-rechtelijc in te brengen/ om dese wat te vre-dẽ te stellen/ maer wilden eerst het Krijchs-volc quijt zijn / alsoo die van Vlaenderen ghesept hadden.

De voornaemste van dese was de Over-ste Kurtsbach/ eẽ Vryheer/ die des Hertochs van Lignits Suster te Wijve hadde/ eẽ be-roemt Krijchsman/ welcke na dat hy Over-yssel gebrantschat ende opghegeten hadde/ vertrock hy int Landt van Linghen / al-waer hy tselve oock pleechde/ tot dat hy ten lesten van Buscrupt (daer tuyer in quam) verbrant is.

De Julandische Vaendelẽ/ als het Regi-ment van Bertel Entes/ eñ andere / brant-schatten de Landen oock dapper/ waer tegen haer de Boeren wapendẽ/ ende dreven twee Vanen Ruyteren/ als van Doda/ van La-oir/ eñ die van Rinswoude tot Coevoorden toe/ nemende haer bagagie/ waghens ende Peerden. Daer na hadden haer de Boeren oock sterc vergadert by Zuytlaren/ om Ber-tel Entes met syn volc te wederstaen: maer sy werdẽ van hem inde vlucht gedreven/ eñ van syn Peerdevolc vervolcht. Also beroof-de hy de Dorpen tot Coevoorden toe/ ende brantschatte het Lant vande Drenthe op achthien duysent Guldens.

Hier entusschẽ begonde Rennenberch ver-stant te hebben metten Spaensch gesinden/ ende des Conincx partije/ also wy namaels sullen verhalen. Waeromme hy door open brievẽ (van wegen de menichfuldige clach-ten vanden overlast) den Boeren ende den Lantschap vander Drenthe macht gaf/ dẽ Krijchslieden (ooc selve den ghenen die van synen Regimente waren) te mogen weder-stant doen/ ten ware dat sy hen synen groo-ten Segel ter contrarie met syn dobbel on-derschrijvinghe toonden. Twelck hy daer-om dede / dat hy door sulck een middel hem soude quijt maken sulcke Vaendelen / ende Krijchsvolck / welcke hy te vreesen hadde dat hem mochten verhinderen om niet te connen gheraken tot syn voornemen.

Doch de Vriesche Boerẽ eñ roerden haer niet vele/ eñ die vande Drenthe waren ver-heert. Maer de Overijsselsche van Twent/ Zalant / ende Masterbroeck/ waren sterc/ ende hadden Oversten eñ Bevelhebberẽ/ eñ alle Krijschordere/ eñ noemden haer factie/ de desperatie: voerende in haer Vaendelẽ eẽ Sweert/ met eenẽ halven dop van een Eye/ daer den doyer neven wtgheloopen lach: Ende seyden / Sy en hadden tot noch toe om het Eye niet willen vechten/ nu moestẽ sy wel om de schale vechten.

Grave Philips vã Hohenlo/ Vryheere tot Langenberh/ troc met sommich volck om dese Boeren te stillen/ maer sy sterck zijnde etlijcke duysenden/ ende noch by hen heb-bende

1579\. bende eenich Krijchsvolck van Anholt/ dreuen hem te rugge/ niet sonder perijckel sijns leuens. Maer als hy naerderhandt wat sterker gheworden was/ sloech hyse by een Clooster Spon ghenaemt/ daer haerder ontrent seuen hondert doodt bleuen.

Boeren werden gewonghen by Hohenlo.

Daer naer werter oock veel verslaghen by een Dorp Holte ghcheeten. Alsoo bracht de Grave van Hohenlo (vervolghende sijn victorie) de Boerē tot gehoorsaemheyt/ stelde se op Rantsoen/ ende dwanckse de wapenen ouer te leveren. 1579.

Eynde des neghenden Boecx.

Het thiende Boeck.

Sommarie, Oft cort verhael van het thiende Boeck.

DEn Vredehandel tot Colen ghebroken zijnde/ stelt den Prince van Orangien de Landen voor/ aen te nemen den Broeder des Coninckx van Vranckrijck/ twelck oock besloten wert: Daer op die van Camerijck (tghewelt vanden Prince van Parma vreesende) hulpe van hem innemen. Rennenberch in quaet vermoeden by de Landen ghecomen zijnde/ maken haer de Vriesche Steden meesters van haer Casteelen/ ende breken die af: Dies hy Groeninghen overweldicht/ t'welck Bertel Entes weder beleyde/ die daer doot bleef/ wiens leuen wort verhaelt. Van weghen den Prince van Parma quam Schenck Groeninghen te ontsetten/ ende slaet den Graue van Hohenlo by Herdenberch. Hohenlo sterckt hem weder. Rennenberch neemt Delfziel ēn andere plaetsen in/ slaende Hohenloos volc. Cortrijck wort door den Prince van Parma ingenomen: ende Ninoue door Lanoue/ daer Egmont gevangen wert. Mechelen door eenen Broeder Pieter tot afval ghebracht zijnde/ wert door der Staten volc ingenomen/ ēn deerlijc wederom geplondert. Alomme wort een Aertbevinge gevoelt. Lanoue wort by Ingelmunster gevangen. De Heer van Hese wort onthalst: Ende Diest wort door der Staten volc inghenomen. De Hartoghinne van Parme (die eertijts Regente geweest is) comt in Nederlant by haren sone/ om te regeeren/ maer te vergeefs. Tot Bochain wert Selles behendelijcken gevangen: Twelc daer na beleghert zijnde/ wert overghegheuen. Den Hartoch van Anjou wort voor Ouerheere aenghenomen: Daer ouer neemt den Eertshartoch Matthias sijn afscheyt. Steenwijck wort door Rennenberch belegert/ maer wert cloeckelijc verweert/ ende by Norits ēn Nienort ontset. De Coninck van Spaengien neemt Portugael in met ghewelt/ verjagende den Coninck Don Antonio. Ende doet den Prince van Orangien inden Ban. Die hem door een Apologie verantwoort. Tot Brussel werdt de exercitie vande Roomsche Religie ghesckorst/ door beroerte van een Monick: Desgheliicx tAntwerpen. Doot ende leuen van Rennenberch: In wiens plaetse comt Verdugo. Die slaet Norits by Northorn. De Prince van Parma neemt Breda in/ in Brabandt/ ende de Staten Eyndouen. Camerijc door dē Prince van Parma beleghert zijnde/ wort van den Hartoch van Anjou met heyrcracht ontset. De Staten publiceren den Coninc verballen te wesen van syn Heerschappije der Landen/ ende breken syn Segelen. Den Eertshartoch Matthias vertreckt. Dornick wert beleghert ende gewonnen. De Prince van Orangien doet een vertooch aende Staten. Aenslaghen op Berghen ende Borborch te vergeefs.

Alle dit is ghescheet in dertich Maenden tijts/ regeerende den Eertshartoch Matthias/ ende den Prince van Parma.

Als

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. ALs nu den handel van vrede tot Colen also was afgheloopen/ gheijck wy verhaelt hebben/ende datmen daer op gheen hope meer en hadde/ so heeft de Prince van Oraengien/noch tot Gent zijnde/den xxviij. September Anno M.D.Lxxix. in drucke laten wtgaen syn advijs ende raet/ op seker artijckelen by de Ghedeputeerde vande vereenichde Provintien hem voorghehouden/ bestaende meest in vier poincté/ Als vanden Vredehandel/vande contributie/ de handelinghe metten Hartoch van Anjou/eñ vant Gouvernement der Landen.

Advijs des Princé van Orangien opten vrede/ contributié/ Hartoch vã Anjou/ende Gouvernement des Lants/ den xxviij. September. 1579.

Aengaende dé Vredehandel/beclaecht hy hem grootelijcx/ dat eenige hem wijten dat dien gheenen voortganck en heeft/ daer hy nochtans altijts geraden hadde/ende noch raet dien in alle moghelijcke manieré te aenveerdé/ wel wetende dat daer anders noch grooten twist/oorloge/ ende bloetstortinge te verwachten staet: Maer hy sach de sake nu so verre ghecomen/ dat die vande Gereformeerde Religie gheheelijc van meeninge waren niet meer te willen wt den Lande trecken/noch t'Vaderlant verlaten/ ende datter anders niet metté Vredehandel/dan meerder oneenichheydt tusschen de Landen ghesocht en wort/als namelijck met de Pacificatie van Ghent aen te bieden/ welcke sy te voren inde handelinghe metten Baron van Selles voor quaet ende onrecht hebben ghehouden/ ende dat sy oversulcx behoort wtgheroept te worden. Vorder refereert hy hem tot tghene dies aengaende de generale Staten hebben gheantwoordt. Voegende daer by/ dat dé vyant onder dien Vredehandel niet dan goet ende bloet der inwoonders en sochte/ alsmé soude hebben alle plaetsen ende sterckten overghelevert in handen van den ghenen die haer altijdts voor alle versekeringhe niet anders aen en boden dan den blooten Eedt/der ghener die haer eere soo wijt hebben vergheten/ dat sy tegen haer eygé Vaderlant de wapené hebben aengenomé/welcke Eedt seer lichtelijcké by de selve liedé die erger dan de Spaengiaerden ghesinnet zijn/soude connen gedispenseert worden/als blijckt by verscheyden exempelen in Vranckrijck/ eñ in Nederlant Anno M.D.Lxvj. Protesterende voorts voor Godt/ allen Vorsten/ Potentaten/ ende ander luyden der Werelt/dat niemant hem beroemen conde van meerderen intereste ofte schade te lijden by dese oorloghe/ dan sijn Excellentie: ende dat niemant den Vrede meer wenscht/ begheert eñ noodiger ofte nutter acht dan hy: Want het genoech openbaer was/ hoe vele eerlijcke schoone goederen de vyanden hem onthielden/ sonder eenichderhande vergheldinghe. Ooch hoe het derven van synen Sone den Grave van Bueren/legghende in Spaengien tegen alle billicheyt ghevanghen/sijn Vaderlijcke herte moeste bewegen/dien hy geen hope en hadde te mogen sien/sonder den vrede/twelc hy nochtans naest de eere Godts/ eñ twelvaren des Vaderlants meest was begeerende/ghemerckt hy soo wel als andere Vaders/alle natuerlijcke liefde tot synen Sone was draghende.

Ten anderen ware hy ooc tot afgaenden ouderdom ghecomen/ die wel diende wat ruste te hebben van syne menichfuldighe moeyte ende arbeydt die hy hadde gheleden. Maer overmidts vele/ so van de Ghereformeerde Religie/als andere die de Vrijheydt des Vaderlandts sochten/ op hem steunden/ soo en conde hy tot gheenen vrede stemmé/dan die waer streckende tot versekeringhe der Religien/Vryheden/ eñ Privilegien der Landen/ ende die seker ende ghedueringh mochte wesen. Tegen welcken ghewenschten vrede/ hy tot voldoeninghe van synen Eedt eñ conscientie voor seker affirmeert eñ bekent/dat strijden de Artijckelen tot Colen voorgegeven/ als die strecken tot verderf ende verwoestinge vande Ghereformeerde Religie/ ende vanden Lande/ alsoo hy vorder met eenighe redenen verclaert/welcke te lange zijn hier te verhalen: wy wijsen dé Leser tot de gedruckte Copye.

Aengaende de contributien/gedraecht hy hem tot tgene dat by de Ghedeputeerde tot Wtrecht versamelt goet gevondé was/ als breeder soude blijcken/ ooc byde Apostillien die hy op elc Artijckel soude moghen stellen.

Wat aengaet den Hartoch van Anjou/ ghemerckt de schuldighe plicht ende neersticheyt die by den Landen gedaé is om tot eenen goeden vrede te comen/ ende datter van sConincx weghen tot noch toe gheenderhande merckteeckenen van goeden wille theurwaert/ veel min tot de Ghereformeerde Religie en waré getoont/eñ dat van hem niet dã alle tyrannije ende verwoestinghe der Religie te verwachten stont: Soo verclaerde hy/ in gheballe de Provintien eenen anderen Prince wilden kiesen/ datter gheen Heere ofte Prince en conde op dat pas ghevonden worden/ wiens authoriteyt ofte middelen meer souden wtrechten/ dan die van het Coninckrijck van Enghelandt/ ofte van den voorghenoemden Hartoch van Anjou: Want hoewel de Vorsten des Rijcks een verscheyden reysen waren versocht ghewe est de Landen in haer bescherminghe te nemen/ ende dat oock de Keyserlijcke Majesteyt by des Eertshartochs Matthias Hoocheydt/ ende Generale Staten/ soo by Brieven als by luyden van qualiteyt derwaerts ghesonden/ seer ootmoedelijcken tot sulcken eynde aenghesocht ware gheweest: soo en hadde nochtans sijne Keyserlijcke Majesteyt/ofte des Rijcx Vorsten/ niet connen beweecht worden/ om dese Landen eenighe hulpe ofte bystant te doen/ niet teghenstaende de selvighe lidtmaten des Rijcx zijn.

Ten anderen hadde sijne Excellentie hier te voren ghenoechsaem vernomen de meyninghe vande Coninghinne van Enghelandt/ soo wel om de bescherminghe deser Landen aen te nemen/ als oock belangende de goede affectie ende gunste die sy den boven ghenoemden Hartoghe was toedraghende/ hebbende in sijnen faveure aenden Heeren Staten ghescreven: Waeromme

1579.

omme (onder correctie ofte verbeteringhe vande geunieerde Landen eñ Steden) hem niet en dochte eenigen anderen middel overich te wesen/ dan toevlucht te nemẽ totten voorschreven Hertoge/ te meer om dat sulc een heerlijck werck vereyscht eenen Vorst die selfs in persoon sulcx wtvoert: op conditie/ dat de Landen mochtẽ voorsien worden met Krijchsvolc/ eñ genoechsame middelen om dẽ Spaengiaert thooft te bieden/ met versekeringhe der Religie ende Privilegien/ ende elcke Provintie by haer oude gerechticheden/ sonder eenige veranderinge.

Soo oock de Landen raetsamer vonden gheenen Vorst te kiesen/ ghedroech hy hem ooc tot haer goetduncken/ belovende synen dienst na syn vermogẽ/ tot oorboor der Landen/ eñ vermanende dat sy op de beste middelen (om sulcken vyant te wederstaen) wilden verdacht wesen.

Int Gouvernement beclaecht hy de onghehoorsaemheyt.

Noyende t'Gouvernemẽt vandẽ Lande/ stelde hy ter discretie vande Provintien/ tgene hen sal believen te ordineren/ aengaende den persoon van synder Hoocheyt dẽ Eertshertoch. Maer belangende syn persoon/ en conde hy niet voorbygaen eenighe merckelijcke gebreken/ op de welcke tot noch toe niet doenlic en was geweest order te stellen/ door ghebreck van gehoorsaemheyt/ twelck hy alderhande persoonen groote clachten hadde veroorsaeckt/ by sommigen wt onverstant/ by anderen wt nijdicheyt. Hy wiste oock wel/ dat beneffens de ongehoorsaemheyt/ van veel quaets oorsaec was/ dat het ghelt ten oorloghe noodich/ niet op synen tyt opghebracht/ maer elders dan daert behoorde ghebruyckt/ oft oock met listicheyt achterghehouden hadde geweest. Daerom men hem t'onrecht van alle onordeninghen de schult op leyde/ want hy sonder middelen ende bystant niet en conde alle saken wt rechtẽ: Maer sulcke syne lasteraers en sochtẽ niet anders dan der Landen ondergang/ niet teghenstaende sy van velen werden gheloofτ.

Beclacht over ondanckbaerheyt.

Ende hoewel syn Excelentie (ghemerckt nemende op de ondanckbaerheyt der genen door welcker oogẽ syn Soon wechgevoert is/ eñ om welcker wille hy drie Broeders verlorẽ/ eñ hem in groote schulden gesteken heeft/ zijnde synder goederen berooft) wel oorsaec hadde aen te nemen sulcke vorderlijcke condicien als hem gheduerende desen Vredehandel ende anders zijn aengeboden. Heeft hy nochtans om de eere Godes/ ende der Landen welvaren voor te staen/ sulcx niet gheachtet/ jae heeft met veel moeyte (schier sonder alle middelen/ doort goet geloof t'welck hy onder de Soldaten hadde) tot noch toe den vyant belet van voorderen inval inde Landen te doen/ hoe wel hy die aen alle canten/ so met ghewelt als listighe partijcken/ hadde bespronghen.

Ende aenghesien de geunieerde Provintien syn Excelentie presenteerden het Luytenantschap generael vande Landen/ hy wel wetende wat hem daer te voren is wedervaren/ verclaert wel te willen ghehoorsamen yemanden anders/ dien de Provincien daer toe sullen willen verkiesen/ belovende na syn vermogen dẽ Landẽ te willẽ dienen ghelyck hy tot op dien tyt ghedaen hadde.

Nochtans/ soo sy volherden hem te versoecken tot het voorschreven Luytenantschap generael als die hem geheel ten dienste van Gode ende den Vaderlande ghegeven hadde) so begeert hy/ dat de Provintien willen verstaen de oorsaken vande bovenghenoemde ongheregheltheden/ om daer te moghen beter in versien.

Beclaecht dat de Steden geen Garnisoenen willẽ innemen.

Ten eersten/ en isser in de Landen niet een Stadt/ die welcke des versocht zijnde/ niet en weygert/ soo vele haer moghelijck is/ Garnisoenen in te nemen: Ende als sy eenighe in heeft/ niet terstondt alle vrienden wt en maeckt om daer van weder ontslaghen te wesen. Waer door gheheele Provintien ende Steden worden verloren/ alsoot aen Aeth/ Aelst/ Mechelen/ ende anderen ghebleecken is.

Ende als nu al de Steden tot Garnisoenen in te nemen verwilligen/ so is tselfde in so cleynen getale/ dat sy gheen wtvallen en connen ghedoen om den vyant te moghen crencken/ maer moeten binnen de mueren blyven/ ende alsoo den krijchshandel ongewoon worden/ sulcx dat dẽ vyant ten platten Lande/ tot voor de voorschreven poorten doet wat hy wil: Daerom ooc de cleyne Steden ende Vlecken/ hoe na sy ooc den grooten Steden ghelegen zijn/ met Garnisoenen moeten versien wesen/ ofte verloren gaen: ondertusschen wert den schamelen Huysman aen allen zijden verdruckt/ etc.

Ten anderen vermeerdert de ongeregeltheydt daghelijcx/ om dat het den Landen (door dien sy soo verdorven worden) niet moghelijck en is de penninghen vande contributien welcke men daer op gestelt heeft/ te lichten.

Om alle twelcke te verhoeden/ gheen bequamer remedie en is/ dan binnen de Fortressen ende Steden goede stercke Garnisoenen te legghen/ die den vyant syn plonderen/ brantschattẽ/ ende alle andere moetwille moghen verhinderen/ waer door de reste vanden Lande versekert ende ontlast soude zijn van soo veel onnoodich cleyne Garnisoenen/ ende de Soldaten beter betaelt/ in vougen dat veerthien oft vijfthien Vaendelen/ wel betaelt ende gedisciplineert zijnde/ soo veel overlast binnen een Stadt niet doen en sullen/ als nu tegenwoordelijc doen drie ofte vier Vaendelen onbetaelt/ ghemerckt die selve by ghebreke van betalinge onder geen disciplijn te houden zijn.

Versoect dat de macht in disponeren van Garnisoenen.

Daerom versocht hy voor t'eerste datmen hem wilde toelaten in de Frontier steden ordere te stellen nae syn goetduncken/ niet alleen tot bewaringhe vande selve steden/ maer om daer wt den vyant selve te moghen nae behooren bespringhen.

Begeerende ooc datmen wilde aenmercken wat te voren in Hollant ende Zeelandt zy ghebeurt/ daer de Steden gheen swaricheyt en maecten Garnisoenen in te nemen/ waer door sy niet alleene bewaert en waren/ maer deden oock den vyant groote schade ende afbreuck. Oock mede versoeckende om

1579. alle aenslaghen/ ende onversienighe in vallen des vyants (daer syn Excelentie heymelijck van soude moghen gewaerschout wesen) te verhoeden/ dat hy soude moghen in alle Steden ende plaetsen Soldaten in ende wt voeren/ sonder teghensegghen.

Meersorte dat de Raet volle macht vā resolueren hebbe.

Voorders/ alsoo door de traecheyt vande wtspraeck des ghenen/ twelck te besluyten staet / oft door affschaffen der besloten saken/ eñ doort menichvuldich wedersenden ofte wtstellen veel quaets mochte rijsen/ so dochte hem oock goet datter eenen Raet worde ingheestelt/ ghelijck goet ghevonden was / ofte by de Provintien noch mochte goet ghevonden worden/ ende dat die ghene welcke daer toe ghestelt ofte gheconnmitteert sullen worden / volcomen macht ende authoriteyt hebben op alle voorvallende saken eyndelijcken te resolveren / sonder sulcx aen heure Meesters te senden/ ende van hen eerst bescheyt te verwachten/ ghelijck het selve tot noch toe gheschiet is/ wel verstaende nochtans/ indien de Provintien haer eenighe poincten wilden vootbehouden hebben / welcke tot haerder kennisse alleen souden staen / sullen het selve mogen verclaren / ende voorts macht eñ authoriteyt gheven / om op alle andere saken te besluyten / by veelheydt van stemmen / de welcke een yeghelijck schuldich ghehouden soude zijn te achtervolghen/ ende hem daer nae te reguleren.

Ghebreck over de contributien.

Voorder beclaechde hy hem oock/ datter swaricheden ghesproten waren / door ghebreke van middelen van penningen / om de oorlochs costen te voldoen / ende dat over sulcx alle goede gelegentheden vanden vyant wt den Lande te drijvē/ verloren werdē/ alsoo selve den vyant by syn eyghen afghe-worpen brieven bekent dat hy ghedwongen soude wesen te doē: Oock dat de beloofde penninghen niet en werden ghelicht/ eñ soo daer eenige ghelicht werden/ so werden die selvige weder wtgekeert na een yders goetduncke. Daeromme syn Excelentie/ mette gheunieerde Provintien/ van meyninge ware/ dat so wanneer eenighe contributien inghewillicht zijn/ alle perticuliere die int opbrenghen van haer quota / weygherich ofte gebrekelijc vallen/ souden met der daet stracx alomme geexecuteert worden. Welverstaende/ dat hen gheoorloft sal zijn haer recours te nemen aende generaliteyt van hare Provintien ende Steden / etc.

Dus vele heeft ons goet gedocht vā dese Artijckelen te verhalē/ om aen te wijsen den staet daer de Landen doe in stonden: die breeder bescheyt begheert/ die mach de Artijckelen selfs lesen.

Desen synen raet eñ advijs liet de Prince by tijts in druck wtgaen / op dat het allen den Provintien ende Steden mochte dienen tot onderrechtinghe / ofte voorghe-schreven dinghen / om daer op te letten/ ten eynde sy ter naester vergaderinghe der Staten Generael binnē Antwerpen/ mochten met volcomender macht ende procuratie afghesonden worden / tot eyndelijck besluyt van tghene noodich was / nae wtwijsen der Unien eñ verbontenissen: Maer vanden meestendeel en wert noch niet veel besloten. 1580.

Waeromme de Prince, anderwerf Anno M. D. Lxxx. den negenden Januarius/ de Ghedeputeerde der Generale Statē tAntwerpē vergadert zynde / vertoont eñ voorgehouden heeft/ de ongheregeltheden ofte swaricheden die den Landen nakende waren / so daer niet haestelijck in versien werde/ voornamelijck / om datter noch gheen Coliegie ofte Raet van State ghemaeckt en was/ die macht hadde om te besluyten op tghene dat soude strecken ten dienste van de Generaliteyt: want nu een yeghelijck in syne Provincie ende stede int bysonder dede tghene hem goet dochte voor syn bysonder/ sonder te letten wat sy ende de Generaliteyt verloren / als sy deen ofte dandere Stadt die in noode was/ niet by en stonden: twelc quam door ghebreke van een lichame, oft overste versamelinge/ den welcken de bysondere behooren subjeckt ende onderdanich te wesen.

Ander voorstel den Prince van ... gieren ... Staten ix. Januarii 1580.

Het ware genoech bekent/ hoe dicwils hy hadde versocht datmen eenighe Peerden ende voetvolck in dienste soude houden/ twelck so sijt ghedaen hadden/ so en soude Tourneysys ende Westvlaenderen inden teghenwoordighen noot niet wesen / noch men soude de Stadt Maestricht niet verloren hebben/ maer selfs den vyant hebben moghen opt lijf loopen/ oft syn macht doen scheyden.

Ende eenē Leger vande Garnisoenen te vergaderen/ dat waer onmogelijck/ sonder eenen Opperraet / die daer over mochte disponeren/ gemerckt dat elck syn Krijchsvolck oft Garnisoenen wil afdancken ofte quijt zyn/ als sy wt den noot zijn: ende die inden noot zijn/ en willen haer Garnisoenen niet wt haer Provintien/ Steden/ ofte ghebiet laten gaen: Ende diergelijcke voorvallende onordeningen meer / welcke daer wt spruyten/ twelck al met eenen onder eenen Opperraet (met volcomen macht) soude verhoet worden.

Door dese ende dierghelijcke ghebreken (seyde hy) waren diversche goede lieden van saeeren ontrust / welcke den gront vande saken niet verstaende/ legghende de schult op die/ die daer de alderonschuldichste vā zijn: waer wt dan spruyt datmē deen stadt voor/ ende dander naer/ siet afvallen ende verliesen/ ende dat de yverichste flauhertich werden: Dat oock gheen Prince ofte Potentaet/ ofte eenige vremde Natie haer ware toegedaen / ofte met hen verbontenisse sochte te maken/ ofte datter eenighe vande vyanden hem quame aen haer zyde beghevē / de welcke vyanden haer meeste fondament ende sterckte maeckten op haerlieden quade resolutien/ soo dat het groot wonder ware / dat gheen grooter verlies den Lande ware toeghecomen.

Naer ba... Staten.

Nademael dan de warachtighe oorsake vande voor verhaelde swaricheden waren de quade resolutien / eñ tquaet onachtsaem volbrengē van tgene datter geslotē was/ so moeste sulcx voor al verbetert wesen/ ghemerct datter nach int Lant vele vrome lieden waren/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580.

waren / die de sake behertighen souden / voornamelijck / dewijle men by den vyandt veel meer onbequamicheden sach dan sy hadden / als namelijck / gebreck van ghelde / van Poeder / en van alderhande munitien / tweedrachten / factien ende dertelheyden onder den Krijchsvolcke / van de welcke haer Steden ende Landen walchden: waermede men soude moghen grootelijcx syn profijt doen / waert by aldien dat de Heeren haerlieden Meesters (hebbende genoech de middelen ende macht) maer eens besloten / te velde te leveren een treffelijcke macht / van vier duysent Peerdē / ende twaelf duysent voetknechtē / met noch twaelf hondert schansgravers / gesamentlijc met de artillerye / ende oprustinge van dien / behalvē het Krijchsvolc dat in Garnisoenē soude leggē. Daer by waer oock noodich te verclaren aende Overste hoofden / Ridtmeesters ende Capiteynen / wat middelen men hadde om die te betalen: want anders goede ende eerbare Soldaten haer niet en wilden gheven ten dienste: ende quade Soldaten meer comende om den cost te winnen met verderf vanden Lande / dan door goede gheneghentheyt / oft om dienst te doene / eere ende prijs te behalen / en waren haer in haren noodt niet nut. Ende alsoo men ghevoechlijck niet vele ander Peerden en conde becomen dan Duytsche / diende wel besloten / wat Overste men soude moghen kiesen: Ende soomen dien noch schuldich waere van eenighe voorgaende diensten / so dienden die voldaen / en ooc ander Natien aenghesproken.

Versochte Leger te velde / van xij. duysent te voete / vier duysent peerdē / xij. hondert Pioniers / met het ghescheut.

Int stuck vande Financien ofte ghelde was oock groote faute / ghemerckt dat een yeghelijcke Provintie hare penningen selfs handelde ende bediende op syn schoonste nae syn eyghen beste / ende niet nae het ghemeyne beste: Oock mede dat sommighe de alghemeyne middelen te seer onghelijck in heure Provintien lichten / het zy dan om meerder neeringhe aen te trecken / ofte door onachtsaemheydt ofte quade ghenegentheyt.

Financien.

Oock diende grootelijcx ghelet op den Eedt / diemen den Capiteynen / Officieren / ende andere Soldaten afneemt / dewijl vele van de gene welcke in dienst zijnde / meynen dat sy op den Eedt / die sy den Coninck ghedaen hebben / wel moghen teghen de Landen wat voornemen: Daerom moeste een forme ghestelt zijn tot meerder versekeringhe / wat stijl men voortaen soude willen ghebruycken in alle Mandamenten / Ordinantien / Placcaten / ende andere Acten de Hoocheyt aengaende.

Eedt.

Ende also door het vertrec vant meestendeel der Edelen end eingeborene Heeren van dē Lande nae den vyant (tot synen grooten leetwesen) men niet ghenoechsamelijck en ware versien van persoonen van qualiteyte / om te ghebieden / so diende ooc wel versint / wat Overste datmen soude willen stellen / die goet traictement ende onderhout mochten hebben / om sulcke te meer tot dienste vanden Lande te verwecken.

Raet van Staten.

Op alle dese poincten ware noodich watte besluyten / ende souden veel saken lichtelijck ghebetert ende gheholpen worden / soo sy volhden synen raet van te kiesen sekere persoonen / om te ordineren ende te handelen op alle voorvallende saken / met versekerheyt ende vaste beloften van die alsoo vercosen sullen wesen / in alles te ghehoorsamen ende onderdanich te wesen / op dat niet van noode zy soo dickmael te hooren het ordonaris antwoort ende ontschult (dat gheheelijcken breeckt ende verachtert alle goede raedtslaghen ende deliberatien) **Wy en hebbens gheenen last van onse Meesters.** Niet dat wy (seyde hy) raetsaem souden vinden sulcke Ghedeputeerde macht te gheuen van nieuwe impositien te mogen stellen / ofte macht te hebben van alle saken nae haren goetduncken te beschicken / oft dierghelijcke / maer wel om ordere te stellen / op de oplichtinghe vande generale middelen generalijck gheaccordeert ofte te accorderen / ende die ten profetelijckisten te verstrecken / ende Krijchsvolck by den anderen te doen brengen / ende de selvighe wederomme (des noot wesende) in Garnisoenen te verdeylen ende ordineren / ende voort te verstaen op alle politijcke saken / ten dienste ende voorderinghe vanden Lande.

Absoluten last.

Ende wanneer dat alsoo gheschiede / en twijfelde hy niet / maer sy souden eer langhe een goede veranderinghe ghevoelen / etc.

Breeder ende wijtloopigher is dese Propositie te lesen inden drucke tAntwerpen wtghegheven.

Voorder wert den Ghedeputeerden der Staten tAntwerpen vergadert / den derthienden Januarius een ander Propositie voorghehouden / aengaende het veranderen van Landtsheere / om daer van oock aen haer Meesters rapoort te doene / om weder te vergaderen de Generale Staten / met vollen last van absolutelijc te resolveren / ende bestondt eensdeels in substancie alsoo hier nae volcht.

Vermaē de Gedeputeerde der Statē gedaen / den xiij. Januarius. 1580.

Alsoo den teghenwoordighen standt der Landen sodanich was / dat sy niet anders dan eenen beschermelijcken krijch en conden voeren / dat is / alleenlijck de Landen ende Steden / te beschermen / ende dat noch met groote swaricheyt / om de cleyne vereeniginghen die onder de Provintien waren / ende de sober ofte slechte ordere diemen stelde in Landts ende krijchs saken / midtsgaders het vertreck ende langhe wtstellinghe der saken / daer door alle goede occasien ende ghelegheheden versuymt werden: ende al werde daer schoon ordere in als ghestelt / so en conde men nochtans niet dan (als ghesepdt is) defensiven krijch voeren / die wel mochte langhe dueren / daermen nootsakelijcken meer mede moeste verliesen dan winnen / behalven datter veel sullen haer laten den krijch verdrieten / denckende datter geen Steden die vanden vyant belegert souden worden / ontset en conden worden / daeromme souden mogen afvallen / ende meerder mistrouwen

Dat sy niet en condē dā dan defensivē krijch voeren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. ende verwerringhe inbrenghen. Daerenboven ware te bemercken / dat de langduerighe verwoestinghe der Landen haer macht soo lancx soo seer sal swacken / ende de middelen van ghelde/ ende andere nootsakelijckheden benemen. Waeromme neerstelijcken diende gheledt / ende manlijck gheresolveert/ oft men soude vrede maken/ dan oftmen in de oorloge volherden soude.

Vrede conde niet ghemaeckt werden/ ten ware dat sy haer weder onder de regieringe vanden Coninck van Spaengien begaven/ ten besten sy conden.

Vrede waer noottelijcke maer den Coelschē on gheraden.

Ende nademale sy nv des Coninx meyninge genoech conden speuren wt de voorgedragen Artijckelen en conditien des vredes binnen de Stadt Colen gedaen/ welcke Artijckelen niet en condē aengenomen werden / sonder de Landen in merckelijcke perijckelen te stellen/ van onder het jock der Spaengiaerden gebrocht te worden/ meer dan die opt te voren gheweest zijn/ ende ten wtersten verderve van eenē ontallijckē hoop der ingheseten/ als namelijck der gener die de Ghereformeerde Religie hadden aengenomen/ het welcke groote confusie/ jammer ende verwoestinge der Landen / ende vernielinghe des Coophandels mede soude brenghen/ so en waer daer dan gheen ander middel voorhanden theurder behoudenisse/ dan den krijch.

Dewijle het gantschelijck onmoghelijck ware na menschelijcker schijn / den krijch opten voet als voormaels te volvueren/ so waert ganschelijck van noode datmen wat anders voorname / om den krijch corter te maken / ende de Landen vanden vyant te ontledighen. Ende alsoo sy den middel by haer selven niet en conden vinden/ soo moesten sy die by eenige andere Potentatē soecken / ende dat Rebus adhuc stantibus, hoe eer hoe liever/ eer meerder schade over viel: Want het stont te beduchten / dat sy den comenden Somer (onghereet zijnde) overvallen souden worden / ofte van den vyant / diemen wiste dat hem sterck maecte/ ofte vande afvallighe vrienden: Daer toe hare vyanden alle listen ende laghen ghebruyckten.

In Christenheyt en ware geen Coninck/ Potentaet ofte Vorst / die hem tot hare gunste meer gheneycht hadde/ dan den Hertoch van Anjou / des Coninx Henricus van Vrancrijcx Broeder/ die oock de beste gelegentheyt hadde om hare vyanden vande zijde van Vranckrijck te beschadighen/ van waer sy nv de meeste hulpe ende voordeelen ghenietende waren / die hem oock ghewillichste daer toe sal verclaren/ met minder vreese ende prompter resolutie.

Hertoch van Anjou best geneycht tot de Nederlanden.

Waeromme diende ghedelibereert / oft sy hen sullen overgheven in handen vanden voorschreven Hertoghe / met sulcke voorwaerden/ als sy met hem mochten bespreken/ oft niet.

De principale poinctē/ daermen tot noch toe na ghestaen hadde / waren dese.

Drie poincten waerom me principalijck den krijch ghevoert worde.

1. Eerstelijck / billijcke ende wettelijcke regieringe der Landē / onder de beleydinge ende administratie der ingesetene desselfs.

2. Item/ de wederoprechtinghe/ ende onverbrekelijcke onderhoudinge der Rechten/ Wetten/ Keuren/ Statuyten/ Previlegien ende Vryheden der Landen. 1580

3. Item/ de afdoeninge vā alle onbillicke persecutien/ eñ eē toelatinge vande exercitie vāde Gereformeerde Religie/ welcke tot onderhoudinge des Vredes ende ghemeynder rustē nootsakelijc gevonden ware geweest aldaer toe te latē: Tegen welcke drie poincten alle de andere van minder importancien zijn. Nv ware te besien oft men van weghen dese drie poincten beter met den Coninck van Spaengien/ oft metten voorschreven Hertoghe conde capituleren ofte handelen.

Het ware ontwijffelijck openbaer ende kennenlijc/ dat den wille/ de ghelegentheyt/ ende de macht vande Landen te onderdrucken/ ende onder het vreemt jock te brengen/ onghelijck veel grooter warén inden Coninck/ dan inden Hertoch: Want den Coninck sal alle de Heeren vande Landen/ Regierders/ Overheden/ Officieren (welcke hy nae syn hant altijt wel sal mogen versetten) in syn devotie ende onderdanicheyt hebbē/ so dat een yegelijck van hen / omt seerste sal arbeyden om in syn gratie ende ghenade te comen. Ende sulcx sullen niet alleene doen die hem van outs zijn toeghedaen / ende op belooninghe hopen/ maer oock die hem altijt vyant zijn gheweest. Want heeft men niet gesien dat een groot deel der alder hitichste teghen de Spaengiaerden / hen met woorden hebben laten verleyden van eenen Heere de la Motte, ende op hope van rijck te worden / zijn sy van dander Landen ende Steden afghewecken/ daer mede dat sy met Eede ende Verbont verplicht waren? Een yeghelijck conde afmeten/ wat vande selvighe ende andere dierghelijcke te verwachten soude staen/ indien sy beneffens de passien ende effecten/ daer door sy so lichtelijck ghedreven werden / oock daer by voeghen het aensien vanden schuldighen plicht/ daer mede sy souden meynen aenden Coninck verbonden te wesen.

Middele des Co... van Spa... om de L... de onder... jock te b... ghen.

Ter contrarie en soude den Hertoch van Anjou noch in menighe Jaren niet connen comen in dit credit ende authoriteyt by den volcke/ als den Coninck alreede ware/ beneffens dat den Coninck nv alreede veel Steden in syn ghewelt hadde (waer mede hy meer middel heeft om tot syn voornemen te comen/ dan den Hertoghe/ al hadde hy den wille) zijnde daer beneffens veel machtigher principalijck / soo hy het Coninckrijck van Poortugael incorporeerde. So dat in alle manieren syn macht ons te groot soude vallen/ ten zy dat wy eenen anderen beschermer becomen/ ofte ander ende beter order stellen.

Vanden quaden wille des Coninx tot de Landen/ is openbaer/ midts dat hy grootelijcx getercht ende vertoont is op de Landen. Derhalven (t zy om syn eere te bewaren / ofte om syne andere Onderdanen eenders een exempel te gheven/ dat sy sulcken sake ooc hier nae niet en souden attenteren/ ofte wt synder natueren ofte wraeckgiericheyt)

1579. gierichept) sal hy alle gheleghenthept bespieden / om syn leet over dese Landen te wreken / alsoo hy daer toe van natueren gheneghen is / twelck blijckt wt alle syn vorighe daden / die hy soo inde Landen van Granaden / in Indien / in Italien / ende in sonderhept in dese Landen gedaen / ende metter daet bewesen heeft. Het bloet was noch warm / ende de memorie noch gheel versch / vande voorneemste Heeren / die metten sweerde / strop ende vergift / teghen alle Goddelijcke ende menschelijcke Rechten / ende teghen de ghedaen beloftenissen / jammerlijck omghebracht zijn gheweest / boven eenen ontallijcken hoop van Adel / ende een groote menichte van het ghemeyn volck / die metten viere ende sweerde / ende met grouwelijcke tormenten om den hals ghecomen zijn / sonder de ghene die buyten Lande hebben moeten gaen dwalen / eñ in jammer eñ elenden met wijf ende kinderen haer arme leven doorbrengen. Daer door de neeringhe ende Manifactueren ofte hantwercken des Lants / in vreemde Landen gebrocht zijn gheweest / ende de welvaert der Nederlanden grootelijcx verachtert ware.

Apparente wreetheyt eñ tyrannie des Coninck over de Nederlanden.

Men hadde ooc gesien / dat hy den genen die hy aldermeest inden sin hadde te straffen / dat hy die met de soetste brieven ende alderschoonste beloften onderhouden heeft. Jae als hy hem gheliet als oft hy van sinnen verandert ware / ende een sachter maniere van regieren voor handen scheen te nemen / soo heeft hy aldermeest met bedeckte Cijfferbrieven ende met dobbel instructien / te kennen gheghevem / dat hy niet anders dan op beter ghelegenthept was verwachtende / om synen moetwille teghen de Landen te ghebruycken / alsoo tselve by de instructie van Don Jan ende andere ghenoech bleeck.

Men vondt by alle exempelen der Historien / dat alsoodanighe Coninghen ende machtighe Potentaten / haer Landt noyt oft seer selden hebben onghewroken ghelaten / so wanneer sy ghelegenthept hadden / hoe wel sy voor eenẽ tijt lanc door de vinger saghen. Waeromme de Coninck Salomon oock waerschout / als dat hy seydt / dat de toorn des Coninck / eẽ ongetwijffelde deure des doot is. Also tselve ghebleken is by wijlen Christiernus / Coninc van Denemercken / de welcke also hy eenmael om syn tyrannie verdreven was / eñ op sekere voorwaerden met Eedẽ beuestich / weder aenghenomen wert / eñ een lange tijt wel saechtmoedelijck regeerde: So heeft hy nochtans ten lesten in een groote maeltijt / de voorneemste Heeren ende Adel (die hy int eerste vriendelijck tracteerde) eer de maeltijt wel ghedaen was / byden Beul den meestendeel den hals doen afhouwen: Onder andere oock sommighe kinderkens / van drie oft vier Jaren oudt.

sConinck toorn is een bode des doots seydt Salomon.

Coninck Christiernus van Denemercken tyrannie.

In Vranckrijc haddemen gesien / dat den vrede van twee Jaren / noch de overleveringe van alle Stedẽ / stercten eñ Casteelen / ja de Bruyloft van syn eyghen Suster / den Coninc niet en hebben connen bewegen / dat hy syn leet niet en soude wrekẽ over den Admirael / eñ so grootẽ menichte van onnoosel menschen van Adel / state / ende qualiteyt / die hy liet vermoorden / grouwelijcken om hooren.

Coninc van Vranckrijcx tyrannie.

Ende inde Nederlanden hebben onse Vaders ghesien / dat den Keyser Maximilian / den Grootvader van wijlẽ Keyser Carolus de vijfde / niet tegenstaende den vrede die ghemaeckt was met onderhandelinghe vande Duytsche Keurvorsten / die de selvige ooc onderteeckent eñ besegelt hadden / eñ met swaren Eedt van Maximiliaen bevestícht was / soo hadde hy nochtans over die van Brugghe hem also gewroken / eñ synen moet also ghecoelt / dat een yegelijck die het hoort verhalen / noch heden ten daghe eenen schroom ende schricken daer van krijcht: Die nochtans een soo seer sachtmoedighen Keyser ende Vorst was / als in menich hondert Jaren gheweest hadde.

Maximiliaens wrake over Brugghe.

Wat is dan vanden Coninc van Spaengien te verwachten / die niet en sal willen onderhouden tghene hy belooft / alwaert alleene om de Landen hier namaels te versekeren / om niet wederomme in die sware oncosten te vallen / als alle Potentaten pleghen te doen / als sy sorchden voor eenen afval / in sonderhept / wanneer sy hen laten duncken dat sy te voren vandẽ selven eenich leet ofte onbehoorlijcx gheleden hebben / als het exempel van Gent / Anno M.D.xxxix. wel can wtwijsen.

sConincx natuerel wacht eñ gelegenthept.

Beneven dat is het eenen yeghelijcken kennelijcken / dat alle de banden der beloften / verseghelinghen / verbonden Eeden / etc. diemen soude connen verdencken / met een Pausbulle connen ghebroken worden / dewijle men doch de Ketters (daer voor dat sy haer alle hielden) gheen gheloove noch trouwe en mach noch behoort te houden; Oock is het in haer regieringhe voor een Maxima ofte ontwijffelijcken reghel aenghenomen / dat het ghene dat den Coninck syn Onderdanen / die van hem afghevallen zijn / belooft ende toeseydt / niet schuldich en is te houden / dewijle sy voor gheen gherechte oft wettelijcke vyanden en worden geacht / maer voor rebellige muytmakers / ende so sy sprekẽ / voor verraders / den welcken het teghen t'recht der natueren is eenighe beloften te houden / ghelijck als noch heden ten dage die ghene doen / die teghen ons schrijven / soo wel Teoligienen / als Rechtsghe leerde / het selve genoechsaem verclaren / als Cornel. Callidius Chrysopolitanus, Ioannes Lenseius Cunerus, Bisschop van Leeuwaerden.

Ende ofte schoon den Coninck van sinne ware te houden dat hy beloven sal / soo ist openbaer / dat den Paus van Roomen / ende de Inquisitie van Spaengien hem alsulcx niet en sal toelaten / maer sullen hem verschricken metter conscientie / ende bedwinghen alle de Ketters wt te roeyen / ghelijckmen weet dat sy den Coninck van Vranckrijck daer toe ghebrocht hebben / so dat den moort van Parijs in Spaengien ende Italien onghetwijfelt ghebrouwen is gheweest.

Moort van Parijs Anno 1572. in Italien / eñ Spaengien gebrouwen.

Waer beneven ware oock in te mercken /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1579. wat dat den Coninc tot sulcken toorn ende strenghept tegen die Nederlanden verwect heeft. Want is het wt syn naturere ende inborst ghesproten / soo en ware daer gheen beternisse in te hopen: want gheen Gasselen soo sterck en zijn / die de naturere connen wtdrijven. Maer is hy van natueren ghenadich/ sachtmoedich/ eñ goedertieren/ ghelijck men ons wil wijsmaken / soo moet hy daer door wt eenen yver der Religie gedreven zijn gheweest / oft door den raet eñ aenporringhe der gheender die dese Landen vyant zijn/ als des Paus/ende Inquisitie van Spaengien. Soo hy door yver ende Relige ghedreven is gheweest/ soo en is den selven yver nv niet vermindert (dewijle hy hem liet duncken dat de Religie het fondament van alle de rebellie is/) maer sy is tot den alderopppersten graet op ghe-clommen. Waer wt ghenoech te besluyten was/ wat nv voortaen van hem te verwachten ware / door dien dat de ghene die hem daer toe ghepoꝛt ende ghedreven hebben / nv meer tegen de Landen verbittert zijn/ ende meerderen haet ende nijt den selvighen draghen /houdende de inwoonders voor afvallighe / rebellighe/ Kettersche/ oproerissche / ende moetwillighe muytmakers. Wat versekerhept/ wat Vrijhepdt des Landts ende der Previlegien/ ende wat Vryhepdt van Religie datter te verhopen is vanden Coninck? Ende wat den Coninck vermach in een Landt daer hy soo veel Steden onder hem noch heeft/ ende soo veel aenhanghers / tselve hadde het exempel van Don Jan ghenoechsaem gheleert/ dewijle hy hem selven lichtelijck meester hadde connen maken vande Landen / soo hy slechts hem selven noch eenen tijt lanck wat bedeckter hadde connen draghen: ofte dat syne Brieven niet by grooten ghelucke in hare handen en waren ghevallen ghewecst: oft dat hy in stede van naer Mechelen te trecken / naer het Slot van Antwerpen ghetoghen ware/ende hem daer meester ghemaeckt hadde.

Hier teghen waer te bemercken / oft dese poincten in den Hertoghe van Anjou ooch conden plaetse grijpen / ofte niet.

Kleyner gheleghenthept ware hy te hebben / wesende een vreemdelinck/ den inlandischen suspect, ende gheene correspondentie alhier hebbende / aenghesien hy ooch gheen Steden / noch stercken / noch voornemste Heeren vande Landen aen syn zijde en heeft / noch lichtelijcken eenich quaet voornemen en soude willen ter handen trecken buyten sijn Landt / ten ware dat hy beter versekert ware. Vande macht/ daer af is ghesproken. Aengaende synen wille/ die is lichtelijck af te nemen/ dat hem meer van noode zijn sal het herte der inwoonderen te winnen/dan de selve in wantrouwen ofte in verbitteringhe te brenghen. Ende so hy vande goede ingheboert werde / soo soude hy altijt oorsake hebben om de selve jonstich te wesen / ymmers gheen oorsake van verbitteringhe ofte wraeckgierichept hebbende over de Landen.

Hertoch vā Anjou gelegenthepdt/ middele/ redenen ende commoditepten.

Ende aengaende de Religie / ware hy ghens ech gewoon beyde de Religien te sien exerceren in Vranckrijck/ jae in syn eyghen Hof/ selve Hovelinghen genoech hebbende vander Religie/ selve doende in syn Landen den Religions vrede die daer besloten is/ onderhouden. Soo dat so wel inde Religions saken/ als inde regieringhe/alle versekerhept van hem ware te verhopen/naedemale men hem sal moghen alle goede conditien ende voorwaerden voorlegghen/ het welcke metten Coninck van Spaengien gheensins en conde ghesch ieden.

Van syn natuere ende inborst / wort gesept sacchtmoedich ende goedertieren te wesen/ hebbende hem alomme inde massacren eñ beroerten wel gedragen/ eñ genoech bewesen dat sy hem leet warē/met perijckel syns levens: behalven dat hy ten lesten gheterght ende opgheruypt zijnde / den krijch mede teghen die Hugenoysen voerde/ maer niet lange: twelc een oorsake geweest is van den vrede/die hy sochte te onderhouden.

Doch het zy daer mede so het wilde/ men conde met alle vlijt eñ neerstichept toe sien/ dat hem sodanighe conditien werden voorgeschreven/dat/ oft hy schoon quaden raet wilde volgen/ den selven hem niet mogelijc soude zijn te wege te brengen. Het welcke te lichter sal zijn / midts dat hy altijt noch sal te ontsien eñ te vreesen hebben den aenhanc des Coninex/ dies hy soecken sal de herten der ingesetene te winnen / eñ sal ooc die van der Religie in Vranckrijck ontsien/ende niet soeckē te tergen. So dat (om menschelijcken daer van te spreken) geen beter noch bequamer middel ter werelt en schijnt te wesen/ om den krijch buyten dese Landen te brenghen/als dese/ dewijle den Spaengiaerden (Vranckrijc voor hen gesloten wesende) onmoghelijc soude zijn den Krijch te voeren/ ende langer te volherden: want sy alle haer provïande/amonitien gelt/ ende finantien/ aldermeest door Vranckrijc gecregen hebbē/ als genoech bleec by het exempel van Maestricht/ die door de goede gelegenthept/ die sy wt Vranckrijc hadden/ verloren wordē. Ooc soude hen daer mede benomē wordē/ het inbrenghen vant Spaensche eñ Italiaensche Krychsvolc/eñ ghelt/in sonderhept indien den Coninc van Vranckrijc hem(het zy int openbaer/ oft heymelijc) verclaert te wesen vyant van Spaengien.

Ten anderen/ waerder te verhopen/ dat die van Artoys eñ Henegouwe souden soecken haer te vereenigen met den Staten/ als haer den krijch over beyden zijdē te wederstaen/te lastich vallen soude/oft datse qualic souden connen beletten de wtloopē vanden onsen: So datmen groote brantschattingen van daer soude mogen halen/haer vergheldende tgene sy in Vlaenderē gepleecht hebben. Ooch soude den Hertoge gheen oorsake hebben om de Walen boven ander Lantsaten in alle sakē te prefererē: twelc meest tot noch toe geschiet was/ende veel meer stont te geschieden (also het apparentelijc scheen) indien de Spaengiaerdē meesters werden. Het stont ooch den Landen toe te sien / dat de Walen den Hertoch selve aen haer zijde niet en ghewonnen.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580.

Ende soo eenighe mochten tegenwerpen ende segghen / dat den Hertoch niet en soude willen houden de Pacificatie van Gent / oft dat de Landen daer mede de Coninghinne van Enghelant teghen hen souden op hitsen / etc. Ware vant eerste geen aparentie / dat den Hertoch swaricheyt soude maken op de Pacificatie van Ghent: Want die meest teghen de Spaensche vyanden gemaect was. Waerinne haer het exempel der Hertoghen van Borgongien wel soude connen onderrichten / dewelcke ooc Broeders van Vranckrijck gheweest waren / dewijle haer voorvaders geen swaricheyt en vonden mette selvighe te handelen.

Aengaende Enghelant / dat soude liever den Hertoch tot ghebuer hebben / dan den Coninck van Spaengien / in sonderheyt nu het schijnt dat hy Coninck van Poortegael wordt / wiens macht te vreesen ware / wesende alleen meester vander Zee / beyde int Oosten ende Westen / ende soo machtighen Heere. Oock thoonde haer de Coninghinne totten Hertoghe niet qualick ghesint te zijn / nademale sy soo verde van het Houwelijck met hem ghehandelt hadde / ende noch handelde. Ende oft tselve gheenen voortganck en creghe / evenwel soo souden de Enghelsche Heeren / die tot de Religie meest gheneycht waren / niet ongheerne sien dat de saken alhier in een ballantie ghehouden werden.

Want het wel te denckẽ stonde / dat boven dien Spaengien het Coninckrijc van Vranckrijck wel so vele te doene gheven sal / dat Enghelant Vranckrijck niet en soude te vreesen hebben: insonderheyt de intentie zijnde / dat de Coninginne int contract soude begrepen worden.

Ende dat yemant mochte denckẽ / dat den voorschreven Hertoghe verstant soude hebben secretelijck met Spaengien / is de waerheyt niet gelijck. Maer dit is ontwijfelijck / dat den Coninck van Spaengien altijt veel liever dese Landen soude wederom nemen / op de conditien die men hem nu van weghen de Statẽ is aenbiedende / dan in alsulcke perijckelen te staen / ende daer na sijne Landen te moetẽ van een Broeder des Coninckx van Vranckrijck ontfanghen / met veel swaerder conditien dan men hem die nu aenbiet: behalven dat alle sijnen handel / brieven ende daden / so openbaerlijck ter contrarie bewijsen / soo datter gheen suspitie vallen en can in een verstandich mensche.

Waeromme de Provintien gebeden werden / eenmael te resolveren van tgene haer te doẽ stont / op datter sulcx mochte volbrocht werden / waer by de Landen vande langhduerige ellenden / iammer ende verdriet / eenmael verlost werden.

De Staten vinden goet met Anjou te handelen.

Op dese verhaelde saken is langhe ende breet byden Steden ende onder de Generale Staten daer nae ghehandelt ende beraetslaecht / tot dat sy eyntlijc besloten hem voor Lantsheere aen te nemen / also wy namaels sullen verhalen.

Als nu de afghevallen eñ ghereconcilieerde Provintien van Artoys ende Henegouwen haren beloofden Leger opgerecht hadden / dede de Prince van Parma int beginsel van Januario bespringhen Mortaignie in Henegouwe / daer drie Vaendelen Schotten ende Enghelschen in waren / twelck sy met gewelt in creghen. Ende trocken voort op sint Amant / beyde cleyne plaetsen / daer oock Enghelschen op waren / die haer moesten overgeven: Den Coronel Morgan ende andere bleven ghevanghen. Van daer troch dat Heyr na Doornic / sonder yet bysonders meer wt te rechten / dan dat sy veel quaets deden ten platten Lande / ontrent Ryssele vele voorborchten ende huysen afbrandende / dreyghende de groote Dorpen / als Hontschoten ende andere / so sy gheen brantschattinghe en brochten.

1580.

Parma neemt Mortaignie ende sint Amant inne / in Januario.

Daerentusschen zijn ontrent Maestricht ende Limborch in Januario dat Spaensch Krijchsvolck ghemonstert / ende meestendeel daer nae ten Lande wtghetrocken / om het contract met Artoys eñ Henegouwe te voldoen.

Spaengaerden vertreck in Januario 1580.

Alsoo nu Camerijck op de Frontueren van Vranckrijck gelegen / ten behoeve vande Geunieerde Staten gehouden wert / door den Heere van d'Ainsy / vanden Huyse van Gavere / ende tselve seer gedreycht wert van belegh van Parma. Waeromme den voorschreven Gouverneur hem vindende verre gheleghen van assistentie vande Staten te moghen hebben / heeft begonst te handelen metten Hertoghe van Anjou / om assistentie te hebben / soo het noot ware: ende heeft ten lesten eenich volck / soo te voet als te peerde van hem inghenomen / mette welcke die van Camerick / Henegouwe ende Artoys doorliepen ende brantschatten.

Camerijck neemt hulpe vanden Hertoge van Anjou.

Het Garnisoen van Brussel met de andere daer ontrent / hebben de Stadt van Nivelle weder met behendicheyt inghenomen / in Januario / daer dat Krijchsvolck van binnen veel doorsteken werden / ende brochten van daer tot Brussel gevangen den Heere van Glymes.

Nivelle ingenomen in Januario.

De Staten van Ghelderlant meynden met hulpe van haer ghebueren het Casteel van Blyenbeeck met belegh te crijgen / twelc niet verre vander Mase gheleghen is / daer Merten Schenck van Nideck / een dapper cloeck Krijchsman op lach / die hem daer van Heere noemde / ende den Ghelderschen Passanten op de Mase ende Rijn / daghelijcx groote schade aen dede. Ende also hem Parma een deel voetvolcx ende Peerdevolc toesont / hebben de Geldersche (te onsterck zijnde) moeten op breken.

Blyenbeeck beleghert.

Dewijle datter veel beroertẽ in Vrieslant ende daer ontrent waren / is den Prince van Orangien nae Hollandt op Dordrecht ghetrocken / mede hebbende den Eertshertoghe Matthias tot Breda toe / daer hy hem heerlijck op sijn huys ghefestoyeert heeft. Van waer hy weder over Bergen na Antwerpen keerde. De Prince trock voorder op Campen / om in alles ordere te stellen: Want de Boeren inde Drente ende daer ontrent opghestaen waren teghen den overlast vant Krijchsvolck der Staten / eñ de reste van het Peerdevolck van Cazimirus ende Eydel Hendrick / ende waren sterck in Wapenen / weygherende here contributien: ende sche-

De Prince van Orangien treet na Hollant eñ Vrieslant / om de beroerten aldaer te slissen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. nen totten Teulschē vrede genegen te wesen. De Grave van Rennenberch wreeckte hem oock vast over de Boeren van sijn ghebiet alomme/ende dreyghde die van Lingen ende Oldenzeel/ om dat sy den Religions vrede niet toelieten. Bertel Entes quelde die vanden Berge/ eñ die vant Bisdom van Munster. Joncker Sonnoy hadde die van Zutphen oock ghedwongen Garnisoenen in te nemen. Ten lesten hadde de Grave van Hohenlo die Boeren vande Drente ende Overyssel oock ghedwonghen/ alsoo wy te voren ghesept hebben.

De Grave van Rennenberch meent voor den Staten af te vallen.

Hoe dat de Grave van Rennenberch/ midts dat hy verstant hadde metten Prince van Parma/ eñ daerom de Boeren ghestijft hadde teghen het Krijchsvolck/ hebben wy voren int negende Boeck verhaelt. De oorsaken die hem daer toe beweechden/ waren veel sijn dienaers/ oock veel van synen Rade ende bloetvrienden in Henegouwe/ daer hy bedeckrelijck de handt mede aenhielt/ ende voorderde dat de Artijckelen des Paps van Colen/ die den Staten voorgheslaghen waren/mochten aenghenomen worden. Ende alsoo daer over binnen Groeninghen eenen oploop gheschiede vande Catholijcken/ die de selfde Artijckelen wilden doen aennemen/ nochtans vande Staetsgesinde vermeestert werden: soo werdt hy nochtans daer door ghewaer datter wel eenen aenhanck aldaer te vinden was/ om den welcken te stercken/ verloste hy behendelijck de Ostagiers ofte Ghyselaers van Groeningen/ dat al groote Spaensch ghesinde waren. Desghelijcx was daer oock een beroerte tot Campen gebeurt/ waer by hy oock merckte datter wel eenigen aenhanck te vinden was.

De Grave van Rennenberch wordt beweecht by sijn susters redenen.

Den eenentwintichsten Januario/ Anno M.D.Lxxx. quam Cornelia van Lalaing/ sijn Suster met haren Man/ den Baron van Monceau by hem/ die hem sijn Pardoen ende accoort van Parma brochte/met sommighe penningen/ende veel schoone beloften/als van Marquis gemaeckt te worden/ ende voorderinghe van een houwelijck mette Gravinne van Megen/ nu Weduwe zijnde/daer hy op verlieft was: die hem (alsoo hy noch twijfelde) daghelijcx vermaende/hy soude sijn ziele niet verdoemē/ met het Kersteljicke geloove te verdrucken/ eñ hooft te blijven van Ketters ende Rebellen/ ende selve gheregeert te worden van het gemeyn popel/Wevers ende Pelsers/daer by hy soude verliesen alle sijn goeden in Henegouwe ende elders/ eñ de gunste van sijnen maechschappe van sijn Vrou Moeder/ vanden Grave den Canonic sijn Oom/ daer van hy het Graefschap van Rennenberch hadde/ eñ van sijnen Coninck/ende dierghelijcke. Also dat hy ten lesten door sijn jonckheydt/ onervarentheyt/ende de Religie daer hy in opgevoet was/hem beweghen liet den rock om te keeren/ hoewel niet sonder grooten strijt in sijn gemoet: Ende dissimuleerde alles so langhe als hy conde.

Maer de Prince van Orangien/ eñ Staten van Vrieslant/na dat sy door veel waerteeckenen/ een achterdencken op hem gecregen hadden/dochten datter beter ware hem te verrasschen/dan verrast te wordē/ eñ namen voor in Februario haer vant Casteel van Leeuwaerden te versekeren/ eñ deden secretelijck door Houwinga eñ Ferno/ met haer Vaendelen tselfde van achteren bestuypten/ ende met de Borgherije van voren aen vallen. De Papen/ Monnicken/ende alle de vrouwen der Soldatē die op het Casteel laghen/stelden sy voor aen/ende begonden also te schantsen/ ende den graft te vollen. Capiteyn Schaghe/die na de doot van Mateneesse Maerschalck opt Casteel ghemaect was/ als hy sach dat hy verschalckt was/ gaf het op van vreese/behoudens lijf ende goet/ met versckeringhe van een Jaerlijcksche Rente. Maer de Borgers opt Casteel comende/ eer dan sy wel verhoopt haddē/hielden niet op/ tot dat sy de Walen na de Stadt toe gants inde grachten ghewor pen ende gheslichtet hadden/ ende de andere aende Stadtwallen ghehecht. Dit Casteel waren die van Leeuwaerden (nae een herde beleghetinghe) ghedwonghen geweest/(doe sy vande Groeninghers verlaten waren) op haer eygen costen te bouwen/ door Willevoort van Schouwenberch/Generael vanden Hertoch Albert van Saxen/ int Jaer M.CCCC.xcix. soo dat het ghestaen hadde ontrent tachtentich Jaren.

't Casteel van Leeuw[aerden] [...] afgebro[ken] in Febru[a]rio.

Terwijlen de Borghers met afworpen des Casteels besich warē/ quamen de Vaendelen van buyten/ binnen der Stadt/ende haeldē de Minnebroeders wt de Cloosters/ ende voerden die onder haer gelederen in ordere/ alsoo dat achter elcken Soldaet een Monnick ghinck/met Pijpen eñ Trommelen ter Stadt wt.

Des anderen daechs trocken Beninck/ Camminga/eñ meer andere met vier Vaendelen nae Harlinghen/ ende legherden haer inde Stadt/die noch onbevesticht was/ende deden het Casteel opeyschen. Maer die vant Casteel en waren haer niet te wille/ eñ schoten nae de Stadt/ende hielden alsoo teghen/ tot dat Rennenberch daer van hoorende/ met verbaestheydt sondt sijnen Secretaris Baptlie nae Leeuwaerden/ met alderley schalcke instructien ende macht/van inde sake te handelen nae sijn goetduncken/ eñ dat hem den tijdt leeren soude/meynende datter noch niet ghschiet en was. Baptlie stracks ghevanghen ende ondersocht zijnde/werden by hem ghevonden sommige blancken ofte witte Pampieren/ alleenlick met Rennenberchs name onderteeckent. In deser blancken een/ dwongen sy dē Secretaris te schrijven aenden Luytenant vanden Drossaert Opendrugghe (welcken Drossaert te Groeninghen was) wt Rennenberchs name/ dat hy het Casteel van Harlingen in haren handen leveren soude. Desen slechtaert (gheen achterdencken hebbende/ ende niet wetende dat hy hen sulcx dymmael behoorde te laten ghebieden) gaf dat Casteel over den vijfden Februario/ twelck oock terstont vande Borgheren omghewor pen werdt aende syde na de Stadt toe.

Dit Casteel was int jaer M.CCCC.xcvi. vanden Groeninghers/ doen sy meesters van Vrieslant waren/eerst gebout/ende dat jaer

daer

1580.

daer naer vande Vriesen weder afgebroken/ tot dat Hertoch Aelbert van Saxen tselfde weder opboude int iaer M.D. so dat het nv gestaen hadde ongheveerlijck Lxxix. jaren.

Casteel van Staveren overgegevē eñ afgebrokē.

Daer na werden terstont Sonoy met eenighe Gedeputeerde ende vier vaendelen na Staveren ghesonden/ daer sy het Casteel op eyschten /twelck den Drossaert Pyrenpoy/ na dat hy goet bescheet hadde vanden Prince van Orangien tot sijnder ontlastinge/ oock overgaf: Dat hebben sy oock met onbedachten rade terstont afghebroken eer sy die Stadt sterckten/ twelck hen namaels qualick gheluckte/ want Rennenberch die plaetse daer door weder innam.

Dit Casteel was eerst by Aelbert van Beyeren/ Grave van Hollant ghebout gheweest/ int jaer M.CCC.xcvj. ende daer naer afgeworpen zijnde/ werdt het door Jorgien Schenck/ van weghen Keyser Karolus de vijfde/ weder opghebout/ Anno M.D.xxij. soo dat het ghestaen heeft ontrent sevenenvijftich Jaren.

Rennebeerch beclaecht hem.

Terwijle dit gebeurde/ was Rennenberch tot Groeninghen in grooter becommeringe van sinnen/ om dat hy sijn voornemen met Parma niet en soude connen volbrengen na sijn beloste/ namelijck/ van alle sijn Gouvernement weder onder de ghehoorsaemheydt des Conincks te stellen / op sijn eygen coste. Maer dewijle hy dit noch bedeckt hielt/ beclaechde hy hem tegen alleman vande overtredinghe des Religions vrede/ ende rebellie der Vriesen / ende het groot onrecht eñ cleynicheyt die hem aengedaen werdt: verhalende altijt sijne groote diensten die hy de Staten gedaen hadde/ binnen Mechelen/ binnen Valencijn/ binnen Groeningen/ voor Campen/ voor Deventer/ ende elders/ eñ datmen voor alle recompẽcie hem dese groote schande aen dede/ als oft hy een verrader ware/ eñ dierghelijcke. Pompeius Ofkens/ ende Jan Cornput/ die beyde de Landen ende Staten seer toeghedaen waren/ ende met hem seer groote ghemeynschap hadden/ rieden hem dat hy soude tot Wtrecht byden Prince van Orangien reysen/ daer hy ontboden was/ om alle quaet vermoeden van hem te weeren/ ende alsoo souden de verloren plaetsen wel weder onder sijn Gouvernement comen. Aengaende vant afbreken der Casteelen/ wiste hy wel over lange/ dat tselfde stont tot believen der Generale Staten/ twelc nu gheschiet was/ daer over hy hem niet te beclaghen en hadde/ dan over de maniere/ dewijle het sonder sijn bevel ende in sijn Gouvernement gheschiet was.

Daer na/ also daer eenighe van sijn practijcken ontdeckt waren/ oock datmen Pompeius ofte Poppe Ofkens na het leven stonde/ so vertrock Ofkens wt sijn Hof/ niet sonder hem alle sijn feyten aen te seggen/ in presentie vande Gedeputeerde der Landen / eñ vrienden/ eñ Cornput biddende dat hy hem noch wilde vermanen tot beter bestandicheyt/ midts dat hy hem noch twijfelachtich toonde. De welcke tselfde dede/ hem biddende dat hy sijn regieringhe wilde beteren/ op dat de Lantschappen haer herte niet van hem af en wenden / eñ dat hy voortaen met

Poppe Ofkens ende Cornput vermanen Rennenberch van sijn bevoor.

eenen Raet wt den Staten sijn Gouvernement regeerde/ sonder heymelijcken achterraet van Openbrugge/ Grupter/ Contreau/ Ballye/ ende dierghelycke/ die den Lantsaten suspect waren/ ende principalijcken dat hy sonder toeven nae Wtrecht byden Prince ende der Staten Ghedeputeerde trecken soude/ om alle quaet vermoeden van hem te weeren/ soo hy hem selven ontschuldich kende (also hy beloofde.) Want hy en conde niet dencken wat hem soude moghen beweghen. Den Coninck en conde hem niet meer beloven oft gheven/ dan hy alreede hadde. Geen Landen in Nederlandt waren by die te vergheliicken/ die hy onder sijn Gouvernemente hadde/ dewelcke boven soo schoone vaste rijcke Steden/ oock met vijf groote/ eñ met soo vele cleyne Havenen begaeft waren/ dat het onmogelijck is / dat de selve door krijch gants verdorven/ ofte hem ghenomen soude connen worden. Want oft schoon gheschiede dat de platte Landen afghelòopen werden/ soo conden noch de Steden haer met coopmanschappen ter Zee onderhouden: Daerentegē de plaetsen die in sConincx besit waren / souden nootsakelijcken ten lesten noch moeten ondergaen. Want als haer platte Landen verdorven zijn/ soo waer alle haren troost ende neeringe wech/ by faute van Havenen om nootdrust in te brengen. Den Coninck conde hem Tijtelen gheven die maer roock waren. Soo hem de Catholijcke Religie dronghe / mochte hy wel dencken / dat hyse met ghewelt ende sijn eygen bederf niet meer soude connen oprichten/ danse de Coninghen van Vranckrijck ende Spaengien/ met soo langhe branden/ ende haren eygen wtersten ondergancK opgherecht hebben. Daeromme soude hy hem houden by tgene dat hy hadde/ ende lessen alsoo den brant die sijn huys van Lalaing over langhe aenghegrepen hadde/ ende dat hy den Prince eñ de Bontgenooten te wille soude wesen/ etc. Eñ so hy ter contrarie dede/ ware te besorghen/ dat hy haer verwaentheyt soude vernemen/ ende hem omringelt vinden/ eer hy het meynen soude.

Rennenberch hoorde hem met grooter pacientie/ dickwils veranderende van ghesichte/ ende antwoorde ten lesten met weemoedicheyt/ dat hem de tranen over hoogen liepen: Dat hy desperaet was / claghende over de hartneckicheyt der Vriesen/ eñ onghehoorsaemheydt van Bertel Entes / ende scheen te willen stantvastich blijven. Maer sijn Suster sterckte hem telcke reyse/ als hy hem beswaert vondt / om den Eedt daer hy met den Staten mede verplicht stont. Nochtans veynsde hy hem soo seer als hy conde.

Daer nae ghebeurdet dat hy bevant/ dat de Staten voor Bertel Entes een Commissie oft bevel sonden aen Abel Frankena/ beyder Rechten Doctoor/ die vander Staten weghen te Groeningen was/ wiens packet ofte brieven hy aende Poorte den Bode hadde doen afnemē/ waer in hy vont het instrument waer by Bertel Entes by provisie was gestelt over Rennenberchs Regiment/ twelck hem seer verdroot. Waeromme hy Frankena by hem ontboot/ ende gevangen

Rennēberch crycht Staten Brieven in handē/ waeromme hy der Staten Agent Abel Franken vangt.

dede

dede stellen in een camer/ niet teghenstaende dat hem van velen verthoont werdt/dat het teghen t'recht aller volcken was/datmen eenen Ghesante sulcken ongelijck dede. Maer sommighe dagen daer na ontliep het Frankena/springende wt door een Venster:daermede Rennenberch sijn voornemen genoech openbaerde.

Waeromme Cornput heymelick by sommighe van de Magistraet ende Borgherije van Groeningen/voornamelijck byde Borghemeester Jacob Hillebrant/ ende andere vande Gereformeerde Religie was radende/ datse haer souden Meester vander Stadt maken/ eer het haer partije dede: hy presenterende hen voor te gaen/ ende Rennenberch vast eñ in een versekeringhe te stellen. Maer sy antwoorden/ dat het noch gheen noot en was/ sy waren verre de sterckste/ ende sy wilden wel toesien. Waer tegen hy protesteerde dat hy hen ghenoech ghewaerschout hadde/ eñ soude ontschuldich wesen van hare aenstaende verderven/ eñ so sy daer niet anders en wilden toe doen/ so en begeerde hy aldaer syn leven niet langher te waghen:ende reedt also ter Stadt wt/ daer Ofkens oock te voren wt vertrocken was. Rennenberch wiste met die van Groeningen so wel te flatteren/ die door de partijschap die sy tegen de Ommelanden haddē/ so seer verblint waren/ dat Jacob Hillebrant Borgemeester/ die Hooftman van sConincx Camer aldaer gheweest was/ ende de voorneemste der Stadt/ ende daer haer die vande Religie op betrouden/ noch den avont voor het innemen der stadt met hem banketeerde/ ende vraechde hem ter goeder trouwen van alle het vermoeden datmen van hem hadde/ segghende: Hy en en hoopte niet dat hy yet quaets inden sin hadde. Daerop Rennenberch sijn handen hertelijck druckte/ ende seyde: O mijn Vader/ die ick voor mijn Vader houde/ soudt ghy sulcken quaet van my vermoeden? Eñ met dierghelijcke schoone woorden wist hy hem te payen/ soo dat hy noch den lesten avondt hem liet vindē by eenige vande Magistraet ende Ghereformeerde Ghemeynte/ dien hy van Rennenberchs goede wille ende openhertichept versekerde: Nochtans dede hy die vande Religie in haer huysen goede wacht houden/ daer mede sy genoech meynden versekert te wesen.

Also des Grave van Rennenberchs voornemen daghelijcx meer gesuspecteert wert/ eñ dat hy vreesde dat de Prince van Orangien met sijn Guardie binnen Groeningen

Rennēberch neemt Groeningen voor den Coninc inne/ hem selven onder kendeden derdē Meerte/ 1580.

soude willen comen/ soo heeft hy sijnen aenslach niet langher dorven wtstellen/ hoe wel hy noch geen ontset en vernam: Want daer te voren was hem toeghesept/ dat eenich Krijchsvolck dat tot Campen nieu aengenomen was/ tot sijnen dienste wesen soude: het welcke onlancx te voren/ so sy over den Rijn waren ghecomen/ ende laghen byder Stadt Esschen int Beyrsche Vorstendom/ waren vanden Drost van Recklinckhuysen ende andere verdreven eñ verscheurt gheweest. Hieromme heeft hy hem den tweeden Meert tsavonts ende snachts met alle sijn Hofghesin ende met veel Spaensghesinde Borghers/ ende eenige heymelijcke verborgen Krijchsknechten teghen den morghenstont den derden Meerte ghewapent. Als hy nu door sijn verspieders vernomen hadde dat de Wacht vande Ghereformeerde Religie inden dageraet gaen slapen was/ soo is hy ontrent vijf uren mettē sijnen (hebbende witte teeckenen aen haer slincker armen) wt sijn logement stracx na de Marct gereden/ gewapent zijnde totten tanden/ met een bloot sweert inde hant/ roepende/ Sta by/ sta by/ goede Borgers/ huyden ben ick eerst recht Stadthouder deser Landen/ Laet ons nu volbrengen wat tot dienste der Majesteyt ende ons eygen bescherminge van noode is. Daer over liet hy veel Trommelen ende Trompetten hooren/ om eenen grooten schijn te maken.

De voorschreven Borghemeester Hillebrant haestich verselschapt zijnde met sommighe vande Ghereformeerde/ viel met sijn gheweer na hem toe/ meynende datter meer gevolcht souden hebben: Maer een van Rennenberchs Jonghers/ schoot op hem los/ so dat hy doot ter aerden viel: Waer over de ander de vlucht namen. Sommige werden stracx ghevanghen/ sommige weerden haer noch in haer huysen: Maer daer en bleef niemant meer doot/ dan een Borghers Sone van Bremen. Voorts liepen ende renden sy door de straten/ schietende nae alle die het hooft wt deuren eñ Vensteren staken. Daer na ginckmen alle de Stadt door ondersoeck doen/ ende ghevanghen nemen al wat inde Spaensgesinde quade gratie stont/ tot over de tweehondert vande beste Borgheren/ die sommighe seer onbeleefdelijck ghehandelt werden/ welcke nochtans namaels met verscheyden middelen meest los quamē. Alle de Predicanten ende veel goede Borghers ontquament onbekender wijse.

Als Rennenberch nu Groeninghen alsoo vermeestert hadde/ veranderde hy den Magistraet/ ende dede publiceren de versoeninghe metten Coninck ende Parma/ ende die sweeren/ ende schreef aen de Ommelanden met soete woorden/ om de selve op haer syde te trecken/ bevelende hen haer te Wapenen/ om Bertel Entes met syn ghemuytineerde Regiment te wederstaen.

De triumphe eñ vreucht van desen aenslach was dien van Rennenberch ende de Stadt seer sober ende cort/ midts datse haer ten selven daghe berent vonden/ ende begonnen te beleghеren. Want also Cornput door eenighe vluchtighe smorghens vroech tsept verstaen hadde/ dede hy Olthofs Vaendel vanden Dam/ ende van Suytdlaren/ die Vaendelen van Vliet/ Schaghen/ eñ Weda/ stracx na de stadt trecken/ oft de Staetsghesinde inde Stadt noch eenich ontset hadde moghen gedaen worden/ dewelcke int Clooster te Essen goeden buyt cregen. Nelke Ouste den Ritmeester (die de dochter van Rennenberchs Moye ghetrout hadde) met Asinn Entes/ ligghende te Vries/ lieten haer oock den selven avont int Clooster te Essen vinden: Ende so sy vreesden dat die van Groeninghen de ghevangenen mochten dootsmijten/ schreven sy/ so sy dat deden/ so souden syt wreken aen alle hare vrienden ende aenhanghers.

ghers. Kennenberchs Brieven werden daer oock afgeworpen/ daer in hy aen alle groote ende cleyne Steden van Overyssel syn feyt ten schoonsten vertelde/ hopende met de listighe vermaninghe (midts de hulpe vande Spaensghesinde) die plaetsen aen haer syde te brenghen: Maer daer werdt in versien. Want tot Campen werdt den twaelfden Meert/ door middel vande Staetsghesinde Borghers / door bestellinghe van Sonnop/ het Vaendel van Hans Pluym inghevoert. Die van Deventer stelden haer ooc in Wapenen/ stormden de Beelden af/ ende oock de Cloosteren/ tot spijt vande Spaensgesinde: also oock die van Swol deden: Desgelijcken deden die van Wtrecht/ ende andere omligghende Steden. Die van Vrieslant/ Ommelanden/ ende Drenthe/ hadden al van een Maent te voren begonst alomme de Beelden af te breken/ ende de Cloostergoeden te vercoopen/ ende oock sommighe Papen wt te leyden. Alsoo dat Kennenberchs afval den Catholijcken quade vruchten voortbrachte.

De Beelden worden alomme in Vrieslant en Overyssel gestormt in Meerte.

De cleyne Steden/ als Oldenzeel/ Steenwijck/ Hasselt/ ende andere/ hieldent noch altemael met Kennenberch / hoewel sy veynsden bype Staten. Maer de Prince van Orangien/ ligghende tot Campen/ trachte die van Overyssel in ghehoorsaemheyt te houden/ belastende Sonnop met Cornput ende Wijngaerden Vaendelen te trecken na Coevoorden/ om te besorghen wat tot die passagie/ ende van Wedden van noode soude zijn/ op dat Kennenberch daer door gheen ontset soude crijghen/ die terstont Coevoorden te stercken dede bestellē/ door eenen Ingenieur van Alckmaer/ seer groot met seven Bolwercken/ latende liggē het Casteel dat Cornput begonst hadde/ om dat de Landen geen Casteelen meer lijden en wilden: Maer de Malcontenten hebben dat naderhant opgebout. Maer dit voornemen van Sonnop (by ghebreke van ghelde) wert naghelaten/ alsoo oock de nieuwe vesting met vijf Bolwercken begonnen/ midden op de Boertange/ daer door de Landen namaels tot groote schade gheraeckten.

Coevoorden en de Boertange versiunt te stercken.

Den Prince sont den Grave van Hohenlo om de Spaensghesinde Boeren weder te dwingen/ oock de cleyne voorschreven Steden/ den welcken den thienden April/ Oldenzeel met verdrach opghegheven werdt/ ende trock nae Linghen: maer daer werdt luttel wtghrecht.

Hierentusschen hadde Bertel Entes Groeninghen beleghert met derthien Vaendelen Knechten/ ende twee Vanen Ruyteren/ die te voren van Kennenberchs regiment geweest waren/ ende schanste dagheliicx naerder de Stadt: Hy dede Reediep overdammen/ ende brugghen over de andere wateren maken/ daer mede hy die corts meynde wt te hongeren. Vele schermutselen werden daer gehouden. Ende die van Groeningen hadden van haer ingesetenen oock sommighe vaendelen aenghenomen/ eñ beschansten de Voorstadt/ gheleghen op het Schuytendiep/ ende noch twee Molenberghen buyten der Stadt/ onder welcken scherm sy haer beesten noch alle daghen inde weyde dreven.

Geschiedenissen int belegh van Groeningen.

Also nu luttel wtghrecht werdt in dit belegh/ twelck vele Bertel Entes verweten/ eñ datter groote oneenicheyt tusschen hem ende die van Euwsum inde Ommelanden was: so hebbē de Staten dē Grave van Hohenlo derwaerts gesonden/ met seven vaendelen van Christoffel van Yselsteyns volck/ eñ noch neghen Vaendelen met Graef Willem Lodewijc van Nassouwē/ Graef Jans Sone/ die sy tot Overste ofte Colonel ghemaect hadden/ twelc Bertel Entes niet wel en behaechde/ mits dat hy de eere/ danck eñ profyt alleene meynde te hebben / twelc hem qualick ghcluckte. Want alsoo hy den xxvij. Mey te Kolde met Hohenlo eñ Nassouwen te gaste geweest was/ reet hy met een droncken hooft na Groeninghen int Legher/ segghende/ hy wilde wat aenrechten/ datmen van hem spreken soude. Ende so hy de Hopluyden int Legher vont raetslaghende over eenen aenslach/ versnorckte hy die als Jonghers/ ende seyde/ men soude hem volgen/ hy wilde het Schuytendiep ofte de beschanste Voorstadt af loopen: eñ liep also derwaerts met een decsel van een Boterstande/ in stede van een Rondasse/ tot verachtinge van syns volcx bloothe yt. Ende soo hy van sommige ghevolcht werdt/ ende de loopschansse alsoo innam/ daer ettelijcke Capiteynen ende Bevelhebberen ghequetst werden / werdt hem van sommighe ghesept/ dat het onmogelijck was het Schuytendiep sonder Ladderen ofte ghemaeckte Bresse in te nemen: so bleef hy staende achter de schietgaten der loopschanssen/ aenschouwende een dapper schermutsele/ daer hem een Cloot wt een Vogheleroer dweers door den cop treste / ende alsoo storf. Syn lichaem werdt te Middelstum begraven/ alwaer hy ghebozen was.

Doot van Bertel Entes/ eñ cort verhael van syn levens den xxvij. Mey.

Syn Vader was voormaels vanden knecht Wigbols van Euwsum doorsteken. Hy hadde tot Groeninghen ghestudeert/ eñ int witte ghemeynlick ghecleet gaende/ hadde hy aldaer tot verquistinghe syner goederen seer ghedomineert ende ghebraeleert. Int Jaer M.D.Lxxj. begaf hy hem met andere Vrybuyters ter Zee/ alwaer hy alsoo handelde/ dat hy meer dan hondert duysent Daelders rijc wert. Int jaer M.D.Lxxij. quam hy metten Grave vander Merck indē Briel/ diens Overste Luytenant hy wert: In welcken stant hy daer nae beleghrde met veel volcx Tergoes in Zeelant/ alwaer hy met schande (door onervarentheydt eer hy den vyandt sach) vluchte / als hy hoorde dat Montdragon doort water die van Tergoes quam ontsetten. Daer na/ als Haerlem van Don Frederico/ sone van Duck d'Alba belegert was/ troc hy metten voorsz Grave vander Merck met twee Vaendelen knechten/ ende sommighe Ruyteren / sonder ordeninghe aenden vyandt/ verghetende syn ander Vaendelen ghelijckelijck aen te voeren: Waeromme sy verslagen eñ verstropt werden: ende hy wilde noch de schult op de Staten ende den Prince van Orangien legghen. Waeromme de selvige hem/ als die de Grave vander Merck vervoert hadde/ ende soo opgherupt/ dat hy gheen hooge Overicheyt meer en wilde kennen/ hem deden gevangen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. houden binnen Delff/ ende te rechte staen. Maer so den voorschreven Grave hem wilde met ghewelt ter Poorten wtvoeren/ wert hy mede ghevangen gehouden/ daer sy beyde een Jaer lanck saten/ daer Bertel Entes al sijn ghewonnen ghelt onnuttelijck weder verteerde. Ten lesten evenwel wtcomende/ Anno M.D.Lxxvj. begaf hy hem weder ter Zee/ met consent der Staten/ ende dede eenen aenslach op Oostmahorn/ daer hy int beghinsel van Mey een Schansse maeckte. Maer midts dat hy meer op sijn gierichheyt wt was/ dan op sijn devoyr/ dreef hem Billy den achthienden Juni daer weder wt/ ende moeste verloopen. Daer na als de Pacificatie van Ghent ghemaeckt was/ ende Yselsteyn eenen dootslach ofte twee gedaen hadde/ werdt hem desselven Regiment knechten ende Vaen Ruyteren ghegeven byden Prince/ doort voorbidden ende Borghe van Ofkens/ de welcke nae dry maendē afgedanckt zijnde/ liep Bertel Entes mettē gelde wech. Waeromme hy tAntwerpen door consent vanden Prince/ bycans vanden Mercktgrave ghevanghen was: Maer ghewaerschout zijnde/ ontquamt. Cortelinghe daer nae behielp hy hem metten twist tusschen de Ommelanden ende Groeningen: Waer over hy van die van Groeninghen (also hy tegen hen yet voorghenomen hadde) ghevangen wert/ daer hy wel een Jaer sat: maer hy geraeckte wederomme in dienste/ also wy verhaelt hebben/ tot sijn doot toe. Hy was seer tot droncken drincken ende Vrouwen genegen/ oock seer tot teerlinckspel/ soo dat hy Kurtsbach vijfthien hondert guldens tseffens opsette op eenen worp. Hy en maeckte gheen werck van eenigerhande Religie: Nochtans quelde hem sijn conscientie over sijn boos leven/ ende voornamelijck/ van het bedencken der Coopliedē/ die hy in sijnen tijt overboort ghesmeten hadde/ van de welcke hy plach te vertellen/ dat eenmael een doot lichaem langhe tijt sijn schip na gedreven was/ waer hy hem henen wende. Hy liet int leste seer het droncken drincken/ meer wt zijnde om ghelt te vergaderen/ so vande Boeren als van alle man/ soo dat hy een groote somme gelts na liet/ nochtans veel onnuttelijc verquistende. Hy hadde Delfziel (so hyt verstont/ ende wy verhalen sullen) onwinnelijck gemaeckt/ ē began bestellinghe ter Zee wt te gheven. Hy hadde het Eylant van Rottumeroogthe gecocht/ ende liet Cloostersteen wt de Ommelanden daer voeren/ in meyninge zijnde van een Casteel aldaer te bouwen/ ende de Eems daer mede te dwinghen/ ende gedachte metter tijt Heere van Groeningen ende de Ommelanden te worden/ ē op de gantsche Zee met sijn schepen te domineren/ dat hy selve niet en versweech. Dit ende veel meer seghen hem sijn daghelijcksche vrienden ende maghen nae/ oock andere die hem kenden/ ende is gheschreven tot een spieghel van andere.

De Grave van Rennenberch ē die van Groeninghen waren verblijdt over Bertel Entes doot/ nochtans droeve/ om dat daer door den krijch door wijser Oversten soude belept worden: Ende daer werdt Hohenlo toe vercosen/ maer also het hem ongheleghen was/ so werdt Escheda by provisie voor Overste Luytenant vercosen.

Die van Groeninghen werden int leste wt twee schanssen gheslaghen/ ende alsoo sy quade tijdinghe hoorden/ sō van dat Mechelen/ Willebroeck/ ende meer andere plaetsen den Prince van Parma afgenomē werden/ oock dat haer ontset dat Parma doen vergaderen hadde/ ontrent Carpē geslagē was/ so en gaven sy nochtans den moet niet verlorē/ al saghen sy daghelijcx meer volcx ende oock grof gheschut voor haer stadt comen/ ē alle dinghen inde Stadt diere werden. Maer alsoo sy daghelijcx noch Brieven wt ende inne creghen/ vernamen sy schoone beloften van Parma/ van ghewis ontset. De Ommelanden bleven nochtans gantsch yverich om Groeninghen te vermeesteren/ doende groote schattinge over de Landen/ oock de Cloosteren goedē aengrijpende/ die by hen meerder zijn dan in eenighe plaetsen der Nederlanden/ nae haer groote te rekenen. Die van Drenthe quamen oock inde naerder Unie van Wtrecht/ ē contribueerden ter maent dry duysent guldens. Die van Vrieslant reformeerden haren staet/ alomme veranderende de Magistraten ende Officieren/ vercochten oock Clooster-goederen ende Domeynen: Sy vouden seer neerstelijcken aen Harlinghen/ dat sy door Sonnoys aenporringhe begonnen te stercken hadden/ ē een groote nieuwe Havene daer in. Maer Staveren/ Sloten/ Doccum/ ende meer andere plaetsen lieten sy noch ligghen.

Dese dry Lantschappen conden nochtans niet volcomelijcken resolveren op het stercken ende versekeren vande passagien van Coevoorden ende Boertange/ daer hen wel meest aen ghelegen was/ om hare vyanden wt de Landen te houdē. Maer wat Sonnoy/ Cornput/ ē meer andere sollciteerden/ dan om des eenre Lantschappen/ dan om des anderen/ bleef het doch al achter/ sonder luttel voorderinge/ hoewel sy weder hoordē van de ghereetschappe die Parma maeckte/ om Groeningen met Rennenberch te ontsetten/ alsoo wy hier nae sullen verhalen.

So haest als Parma tydinghe hadde van Rennenberch ende Groeninghen/ hadde hy eenen grooten hoop volcks ontrent Carpen doen vergaderen/ de welcke nae dat sy lange grooten overlast daer ontrent ghedaen hadden/ ende als sy nu met eenige Ruyteren vergeselschapt zijnde/ meyndē onder Nuys over Rhijn te passeren/ soo werden sy van Philips vry Heere van Hohensaxen/ van Yselsteyn/ ende Hegeman met ettelijcke Peerden overvallen/ gheslagen/ ende de reste verdreven tot boven Nuys/ alwaer haer de Berchsche ē Merckische Edellieden oock de passagie beletten. Daer na/ midts dat sy des Keurvorst van Colen Landt afteerden/ sonder eenighe betalinge te doen/ ende hy hen gewaerschout hadde wt sijn Lant te vertrecken/ ende dat sijt niet en dedē/ so belaste hy ettelijcke Leenluyden ende Boeren die te verdrijven/ alsoo dat sy eensdeels by Lins/ ende sommighe by Erpel boven den sesten April gheslaghen ende verstropt werden/ met verlies van acht van

1580.

des Keurvorsts volck/waer onder twee van Adel waren: De reste begaven haer hoogher int Graefschap van Manderschept.

Daer na in Junio is de vergaderinge der selver hoopē weder vernieut/ eñ zijn door de neerstichept ende Borse van Bucho Aytha/ Proost van sinte Bacfs tot Gent/ weder te hoope ghebrocht xiij. Vaendelen Duytsche knechten/ van hem genoemt zijnde het Vriesche Regiment/ daer Bylli Overste vā was/ eñ Merten Schenck in sijn absentie/ die daer sijn Ruyterye by voechde/ eñ oock den ouden Capiteyn Thomas/ een Griecx ofte Albanoys Ruyter/ vermaert zijnde vā dat hy ses Veltslaghen hadde helpen winnen/ met noch dry andere Albanoysche Ruyterē Lansiers/ eñ een Vane Carabins/ tsamen sterc wesende ontrent dry duysent mannen/ eñ ses hondert Peerden. Den Oversten Luytenant was Hans Moni. De Capiteynē waren dese/ Reint Dekama/ Lol Liaukama/ Camminga/ Arent van Gemen/ Hendrick Snater/ Evert van Ens/ Wybo van Gontum/ Wolf Prenger/ Steffen Heller/ Sampson Pestel/ eñ meer andere. Dese waren met gewelt over den Rijn gecomen met een maent solts/ sonder geschut/ eñ trocken met groote dachreysen/ nemende harē wech op Lingen.

Schenck heyrtracht tot ontsetten van Groeningē/ voor Parma/ in Junio.

De Statē lande Vriesche Lantschappen belasten den Grave van Hohenlo/ Schencx Regiment tegen te trecken/ ende vergaerden haer volck ontrent Bocholt: Etteliick van Nassousche Vaendelen/ die voor Groeningen lagen/ deden sy na Hohenlo trecken/ eñ lieten de reste noch voor Groeningen metten Grave Wilhelm van Nassouwen/ daer sy Sonnoy by sondē/ om hem int belegh met raet eñ daet by te staen/ seer luttel achtende dat ontset dat Schenc brochte. Hohenlo hadde geerne meer voetvolck gehadt/ eñ schreef int Leger voor Groeningē datmen hem meer soude senden: Maer die van Entes Regiment waren onwillich/ eñ de andere diemen sondt quamen te spade. Den xvj. Juni trock hy op van Ulsen/ ende quam binnen Coevorden rusten/ met opset om sijnen vyant te slaen.

Hohenlo trect Schenc teghen den xvj. Junij.

Maer so nu die vā Zwol geen Garnisoen hadden willen innemen/ hadden de Spaensgesinde op de comste van Schenck ingelaten veel vande Papistische Boeren/ eñ die inde Wapenen gestelt/ eñ Schenc tselve te kennen ghegeven. Maer die vande Ghereformeerde ende Staetsghesinde/ met beleyt van Hopman Ulger/ eñ meer andere/ hadden terstont haer tegen de Spaensgesinde aengeschanst/ inhoudende de Marct/ S. Michiels Kercke/ met de Lamperpoorte ende rooden Torren/ doch wtsendende om hulpe tot Deventer eñ Campen. Eñ hoewel de Boden vande Boeren seer schentlijc vermoort werden/ eñ sommige van lit tot lit van een gesneden/ so quamender noch den xvij. Juni smorghens eenige vant Garnisoen van Campen binnen/ eñ ontrent twee Vaendelen Borgeren van Deventer. Hier door warē eenige vande Spaensgesinde in groote vreese/ eñ vluchten/ eñ haer huysen werdē geplondert. Eñ corts daer na wert daer een Vaendel wt Hollant in gesonden. De Dorpē eñ Hoeven van Mastenbroec werden door de over groote partijschap der Boeren tegen de Staten vele afgebrant/ al-

De Borgheren van Zwol in Wapenen teghen malcanderen/ den xvj. eñ xvij. Junij.

waer oock die van Overyssel naderhant ooc deden af branden eñ slichten het Casteel van Geelmuyden/ twelck Keyser Karel de vijfde/ den Castelleyn vanden Ruynder hadde doen overdraghen op den mondt vant swerte water aende Zuyder Zee.

1580.

tCasteel vā Geelmuydē werdt ghe-slichtet.

Den aenslach te Zwol ghefailleert zijnde/ dede Schenc by Herdenberch stil houdē/ derwaerts hem Hohenlo van Coevorden haeste/ teghen d'opinie van sommige die daer tegen rieden/ van slaen te vermijdē/ eñ datmen hem alleen de passagien der Proviande benemen moeste/ eñ tvertrec soecken/ eñ dat het te verhopen was dat dē vyant haest door honger eñ muyterije om gelt soude moeten verloopē/ eñ dat het treffen ooc hem perijculoos was/ om dat hy te onsterck was van voetvolc/ eñ also hy weynich spiessien hadde/ dat hy geensins tot den Veltslach gerustet was. Maer de andere redenen ende nooden deden hem voortreckē met grooter haeste/ door onwtsprekelicke hitte der Sonnē/ over de dorre Heyde/ daer geen water was/ soo datter veel van dorste eñ hitte versticten: Onder andere Jan van Duvenvoorde/ een sterc schoon Edelman. Daertegē hadde hem Schencx volc dryurē inde schaduwe gerustet/ eñ wel geten/ eñ haddē veerthien tonnen Biers ten besten.

So haest Hohenlo daer ontrent naeckte/ stelde hy sonder ruste sijn volc in slachordene. Hy hadde by hem Senisca sijn eygen Vaendel wt Oldenzeel/ eñ Yselsteyn met seven van sijn Vaendelē/ eñ ses Nassousche/ onder Luytenant Kuingam. tVaendel van Wijngaerdē/ eñ C. namē van Corpputs Vendel stelde hy aende rechte hant nae Suytwesten mette Nassousche/ eñ Yselsteyn met Senisca aende slincke syde/ hert by eenen Camp daer boomen geplant waren. Capiteyn Wijngaerden hadde geerne gehadt datmen de Vlecke Herdenberch oft den Camp op voordeel ingenomen/ eñ te voren wat gerustet hadde: Maer dat en wert niet gehoort. Alle dese voetknechten en conden geen xviij. hondert mannen wt brengen. Voor dese slachordene werdē gestelt dry Vanen schutten/ Ruyteren van Ousta/ Rinswouden/ eñ Asin Entes/ die wel gerust waren. Aen dander syde was Hohenlo selfs/ met vijf stucken gheschuts/ eñ de Ruyteren vā Holsteyn/ Adelsdorf/ Kampt/ Transwitz/ Pieck eñ meer andere. Hubert van Kemen was daer oock met dry C. Ruyteren/ die den Staten xij. C. Ruyterē toegesept hadde: Also datter in als boven xiiij. C. niet en waren.

Staet van Hohenlo/ eñ sijn slachordene.

De Vlecke Hardenberch daer sy herde by lagen/ is gelegen een myle van Coevorden/ ende vier mylen van Zwol/ op de Riviere genaemt de Vecht. Als de slachordene over beyde syden gemaeckt waren/ was het middach/ so dat Schenc staende int Suytwesten/ de Sonne van achter hadde: Eñ Hohenlo int Oosten comende/ hadde de Sonne int aensicht/ ende de wint was stille.

Als sy nu tgebet gedaen hadden/ de hoeden opgeworpen/ teeckenen gegeven/ eñ tgeschut los gheschoten was/ renden de dry Vriesche Vanen van Hohenlo voort tegē twee Vanen Lāciers vā Schencx Albanoysen/ waer van de eene eermē omsach/ gants verslagē/ eñ de andere met groote schade verstropt wert/ de welcke de Duytsche Ruyteren na joegen/ eñ

1580. Schencx voetvolc begonde te wijcken/ ende het scheen dat Hohenlo soude de victorie ghehadt hebben: Maer also de Vriesche Vanen Ruyteren haer reede maeckten om weder te treffen/ eñ andere Lanchiers van Schenck met sommige goede Schuttē na Hohenloos volck toe settende/ die geenen troost op haer spietsen conden hebben/ die sy weynich hadden/ weken sy alle na den voorsz Camp/ alwaer sommige haer noch weerdē/ maer alle dander verstoven als eenen blixsem midden door de Vecht/ ende waer sy mochten ontcomen/ over tmoer by Ommen/ eñ na Coevoorden. De Ruyteren sulcx siende/ waren oock wel so vierich int vluchten als de voetknechten/ eñ Schencx volck volchde hen na. Capiteyn Wijngaerden bleef al vechtende doot/ eñ de Vaendrich Nyvelt met veel andere Bevelhebbers/ Edele ende Soldaten. De Capiteyn Nyvelt/ Renoy/ eñ sommige Luytenantē/ met andere werdē gevangen. Pompeius/ oft Poppe Ufkens/ meynende op een Coetswagen te vluchten/ wert omgestozt eñ doot ghesmeten. Schenck creech al het gheschut/ ende weynige Bagagie/ want de reste meest te Coevoorden ghelaten was.

Weltslach tot Hardenberch/ tusschen Hohenlo ende Schenc/ den xvj. Junii.

Vlucht van der Staten volck.

De Graef van Hohenlo begaf hem nae Oldenzeel/ om dat niet te verliesen. De Ruyteren eñ knechten quamē meestendeel te Coevoorden/ twelc maer een ure gaens van daer was/ eñ brochten selve menschen eñ Peerden ghevangen. Maer Capiteyn Cornput was tot Coevoorden gelaten/ alleenlijck met vijftich mannen/ die stont aen den Slachboom/ eñ en wilde de Ruyteren niet binnen laten/ oft sy en moesten op schelm schelden sweeren by hem te blijvē/ eñ den pas te helpē inhouden. Maer als sy binnen warē/ en hielden sy geen gelovve/ eñ renden den anderen Slachboom wederom wt/ nae de Drenthe/ wat dat hy badt/ vloech eñ schelde/ so stack haer de vreese int lijf. Ten lesten quamen sommige Oversten eñ Ritmeesteren oock aldaer ghevlucht/ die dat volck staende hielden so veel sy mochten/ so datter terstont vergaderde ontrent seven hondert mannen/ eñ vier hondert Ruyteren: Alwaer Cornput ende Stensel van Namslo/ alleman vermaende te Coevoorden te blijvē/ eñ aldaer wederom te vergaderen/ eñ datmen stracx de xiiij. Vaendelē die noch voor Groeninghen laghen/ sonde ontbieden. Maer daer vielē veel opinien ter contrarie/ om dat de plaetse noch niet gesterct noch gesloten en was/ eñ het voordeel vande Revierkens was/ nu niet door de drooghte/ soo datmen alomme over mochte: Oock was daer geen nootdruft oft provande/ noch buscrupt. Also besloten sy alle te vertrecken/ twelck sy deden snachts ter middernacht / oock mede Cornput/ eñ trocken meest na Oldenzeel by Hohenlo. Schenck hadde hem niet verder vanden Velde dorven begeven/ achtende dat noch niet al gewonnē was/ eñ dat op de passagie eñ tot Coevoorden eenige lagen gestelt hadden geweest: maer contrarie vernomen hebbēde/ troc hy sanderdaechs daer in/ daer hy noch inwoonders noch Krijchsvolc vont.

De Vaendelen die voor Groeninghen lagen/ vierden eñ schoten haer gheschut af/ als oft Hohenlo de victorie hadde gehadt/ om die van Groeningen tot overgevinghe te bewe-

Belech voor Groeningen opgebroken.

ghen. Maer als die van buyten hoorden dat Schenc te Coevoorden was/ en condē sy niet beweecht worden door gheenderhande redenen van Nassouwen noch van Sonnoy/ om daer te harderen / maer staken den brant in haer Schanssen/ eñ vertrocken in verscheyden plaetsen in Garnisoen / als te Doccum ende Collum/ ende gheraeckten oock binnen Steenwijck. Ende alsoo de Vesting vanden Opslach weder op ghemaeckt was / leyde Sonnoy daer sommighe Vaendelen inne. 1580.

Dese plaetse was ghelegen een halve ure gaens/ onder de Nieuziel na de Zee toe/ op de Zuytzijde des Reedieps / ende behoorde toe Wighbolden van Ewsum / Heere van Nienoort/ die aldaer syn Soutkeeten hadde/ eñ was by hem ten tijde vande Heere van Billy sterck gemaeckt geweest tegen de Zeegeusen: maer het was byde regieringe van Rennenberch weder geslicht/ ghelijck als doen meer ander mede werden gheslicht.

Na dese victorie versuymde hem Schenck niet na Groeninghen te trecken/ daer hy met groote tryumphe ontfangen werdt/ ende hy eñ Rennenberch (na dat de Stadt dry maenden eñ een half belegert geweest hadde) trocken van daer terstont na Delfziel/ den sevenden Juli/ twelc sy terstont beschansten/ eñ namen in den mont vande Hauen/ daer het oude Casteel gestaē hadde. Want Bertel Entes hadde de Stercktе binnenwaers gemaeckt/ teghen de opinie van alle anderen: eñ te voren haddemen gheen middel met eenige redenen connen beromē / om de vestinge aende mont vande Haven te brenghen/ daer sy inde Ems loopt: De vestinge was anders tamelijc: Dē wal was hooge eñ dicke/ met vier Bolwercken bestrekē/ doch sonder Casamatten: Den gracht was ontrent C. eñ x. voeten wijt. Het Krijchsvolck datter binnen lach/ waren drie Vaendelē/ die eertijts van Rennenberchs eygen Regiment geweest warē/ daer onder vele warē die hem noch secretelic toegedaē warē.

Het belegh aldaer geplant zijnde/ met etlicke Vaendelen/ troc Rennenberch mette reste om den Opslach te beleggen/ eer dat het wel conde van nootdruft versien worden. De Staten sonden terstont derwaert de Vaendelen van Rinswouden ende Eschada: Maer Rinswouden werdt van Rennenberch ontmoet op eenen Dijck/ syn Vendel geslaghen/ ende hy selve wert gevanghen: Eschada die trock te rugge. Corts daer na wert den Opslach hem opghegeven/ ende de vijf Vaendelen trocken daer wt op seker conditien.

Van daer trock Rennenberch na Collum/ ende meynde Doccum mede te crijgen/ mitsdien tselfde geheel open lach: Want sints dat Jan Coltsteyn/ de Geldersche Drost/ int jaer M. D. xxiij. den Heere van Wassenare ende Schenc tselve op gaf/ is de vestinge eñ t Slot gheslichtet gheweest/ ende noyt sints opghebout/ zijnde nochtans een Stadt van importancie/ eñ een Frontiere ter Zee. Hier maecte hem Hohenlo binnen/ eñ dede dat beschantsen/ eñ vergaderde veel Krijchsvolck. Oostmahorn een mijle van Doccum/ dede hy oock wederomme opbouwen. Het diep tegen over Collum dede hy met de Boeren bewaren. Doccumziel dede hy oock beschantsen.

Die van dander sijde/ te wetē Ens/ Drost

van

1580. van Coevoorden/ was met twee Vaendelen eñ veel Boeren te Meppel ghecomen/ eñ beschansten oock de Stadt/ ende bouden oock weder op de oude vestinghe van Kinckhorst aende Stadt ligghende/ die int Jaer M.D. xxxvj. van Mager-Heyn opgegeven zijnde/ afgheworpen was. Die van Campen verraschten dese twee Vaendelen/ ende namen Meppel weder inne/ ende oock Kinckhorst.

Hierentusschen werden die van Delfziel benaut/ ende de Havene so beschanst/ datter niemant wt oft in en mocht. De Hollanders sonden wel vijftich schepen van oorlogẽ onder den Admirael Duvenvoorde/ den xxiij. Juli op de Ems/ om de beleggers oock de victalie over de Ems te beletten.

Delfziel werdt Rennenberch overgegevẽ/ den xxix. Juli.

De Grave van Hohenlo wende alle vlijt aen om haer te ontsetten/ maer hy was noch te onsterck/ also sijn volck noch niet al aengecomen was. Hy schreef haer eenighe daghen noch te houdẽ/ want sijn volc op wech was: maer de Brieven quamen niet ter hant. Eñ also veel onwillich Krijchs volck daer binnen was/ so gaven sy den moet sonder noot verloren/ eñ gavent op den xxix. Juli/ op schandelijcke voorwaerdẽ/ wttreckende met witte roeykens/ sonder gheweer/ latende haer Capiteynen ende Overste ghevanghen/ hebbende noch maer drij weken beleghert gheweest/ eñ haddẽ noch Boter eñ Kase genoech.

Hierentusschen Hohenlo van Delfziel weder te Doccum gecomen zijnde (daer hy Rennenberch gelaten hadde) so belegerde hy weder den Opslach/ dewelcke hem corts overghegheven wert/ also oock Monnickerziel/ twelck Rennenberch oock beschanst hadde.

Hohenlo versterckt hem met Norris eñ ander Krijchsvolc.

Terwijlen waren ooc op hope van Delfziel te ontsetten/ in Vrieslant ghesonden Johan Norrits/ met thien Vaendelen Enghelsche/ onder sijnen Overstẽ Luytenant Morgan/ Capiteynen Cotton/ Bisschop/ Fuwilliams/ Chetterton/ Daple/ ende anderẽ/ met een Vane Ruyteren. Daerenboven Michiel Caulier met sijn ses Vaendelen Walen/ onder sijnen Oversten Luytenant Jan Petijn/ eñ Grenu/ Noyr/ Jasper Cresomiere/ eñ ooc een Vane Ruyteren/ met noch andere Duytsche Ruyteren: Dese quamen alle by Hohenlo/ int Legher te Noorthorn. Daer quamen derwaerts noch vier Vaendelen/ maer die werden van Rennenberchs Peerdẽ ontmoet ende geslagen den vierden Augusti: maer de twee Vaendelen werdẽ strackx vande Engelsche weder genomen. Hier by waren ooc gecomen Nassouwe eñ Ijselsteyn/ elc met thien Vaendelen. Eñ also Hohenlo seer sterck met dit volck was geworden/ so troc hy na Groeninghen toe/ eñ joech de Rennenberchsche wt haer stercke Schansse van Ponterbrugghe/ eñ also vermeesterẽde de passagie over tHorendiep/ daer Rennenberch met sijnen Leger seer sterck beschanst lach/ eñ den pas lichtelic conde beletten. Hohenlo daer gepasseert zijnde/ stelden beyde de hoopen haer volck in slachordene: maer also Hohenlo sijn slachordene neerstelijck eñ voorsichtelijck gemaeckt hadde/ met Ruyteren eñ knechten wel beset/ eñ drij Veltstucken/ oock verscheyden laghen eñ Embusschaden gelept hadde/ eñ God aengeroepen/ eñ teeckenẽ van slaen gegeven waren/ so troc Rennenberch af na Groeninghen toe onder de Wallen/ om hem te bergen/ siende datter ander gewelt was dan op de Herdenberchsche Heyde: achterlatende veel Bagagie ende Provande. Sanderdaechs vertoonde hem Hohenlo bycans tot op de grachten van Groeninghen/ waer door die wt de Stadt sterck schoten/ daer oock gheschermutseert wert/ ende onder andere Norrits hem wel ghebruyckte/ so datter wel tseventich Rennenberchsche doot bleven.

Hohenlo iaecht Rennenberch wt de Schantse van Ponterbrugghe/ treckt over/ eñ biet hem slach aen.

Rennẽberch in sijn slachordene van Hohenlo/ wijckt onder Groeningen.

Daer wert wijt eñ breet geraetslaecht/ oft sy Groeningen weder beleggen souden/ maer eenẽ Leger also Rennenberch hadde/ niet een stercke Stadt te beleggen/ die achter hen een vol Lant noch hadden/ en vonden sy niet geraden. Also trock Hohenlo den x. Augustus op/ eñ legerde te Zuyt eñ Noortlaren. Sy beschansten ooc den pas van Ponterbruggen/ aldaer dat Cornput began het vermaert Casteel van Weerdenbras weder sterck te maken/ het welcke Edewaert Grave van Emdẽ/ eertijts int Jaer M.D.v. als Generael van Hertoch Joris van Saxen gebout hadde/ om te maken datter gheen Coren wt de Drenthe in Groeningen comen en soude/ eñ was daer na by Everwijn Graef van Benthem/ Stadthouder des selven Hertochs/ int Jaer M.D.xvj. weder ghesliehtet.

Casteel van Weerdenbras ghesterckt.

Hohenlo troc na Coevoorden/ alwaer dat Ijsselsteyn met ses Vaendelen de open Stadt innam: eñ alst avont oft duyster wert/ rende Hohenlo met Nassouwen aende Brugge der Stadt voor de Bolwerckẽ des Casteels/ alwaer eenen Cloot van ses ponden wtgeschoten wert/ eñ trefte Graef Willem Lodewijc van Nassouwe aen sijn slincke been/ hert aen de knie/ also wert den jongen (eñ te seer stouten) Heer in een Rosbaer na Zwol gedragen/ eñ ghenas vanden selven scheut. Daer bleef doot den Vaendrich Quaet/ die den selven dach eerst wt de gevanckenisse van Groeninghen gheraeckt was/ gherantsoent zijnde.

Hohenlo treckt voor Coevoordẽ/ daer Graef Willem Lodewijc van Nassouwen ghequetst werdt/ in Augusto.

Sanderdaechs dede Hohenlo tCasteel vã Coevoorden opeyschen/ dewelcke nae dat sy beraet genomẽ hadden/ eñ wel hondert vijftich mannen van binnen sterck waren/ ende wel twee maenden daer noch aen ghesterckt hadden/ geschut/ Poeder/ eñ Provande ghenoech hebbende/ nochtans soo gaven sy haer evenwel op/ behoudens lijf ende goet/ ende in drij Maenden teghens de Staten niet te dienen. Daer bleef ghevangen Bloemaert van Breda/ die Montdragon tot ontset vander Goes/ eertijts doort water ghelept hadde/ met twee andere Bevelhebbers.

Coevoorden geeft hem over aen Hohenlo.

Van daer sont Hohenlo eenighe van sijn Vaendelen in sekere Garnisoenen/ eñ hy troc selve na Lingen om dat te beleggen/ aldaer hy het Regiment Engelsche voor liet liggen/ eñ troc mette reste voort na Wedden: Eñ also hem dat Casteel ooc niet terstont op geven en wilde/ liet hy daer ooc een deel volck/ met twee stucken geschuts/ eñ trock voorder nae Slochterẽ/ grootẽ lust hebbende om Delfziel weder te crijgẽ/ daer hy seer na trachte: maer het verdeylen van sijn heyrcracht/ eñ te veel tseffens voornemẽde/ brocht hem tot schade.

Want Rennenberch hoorende dat Hohenlo nae Coevoorden was/ trock met alle sijn

1580. macht ende grof geschut weder na den Opslach. Dese plaetse was weder wel versien ende ghesterckt/maer met een Vaendel ionge Soldaten beset/die dat den eersten September door onervarentheyt opgavẽ/ beschoten zijnde/ende geen twee weken belegen/ tegen de opinie van Hohenlo ende meer andere/ ende behielden lijf/goet ende Rapieren. Rennenberch dede dit terstont slichten/ende troc met grooter haesten na Slochteren/alwaer hy den vierden September de Regimenten vã Nassouwe eñ Michiel/ onversiens smorgens quam bestootẽ met sijn lichte Peerden/ daer dat Michiel byeans ghevangen was: maer door sijn groote neersticheyt wordẽ de knechten in ordene gebracht/eñ trocken also wijckende ende vechtende tot Heylligherlee ende Wynschoten toe/daer sy Hohenlo vonden met de Ruyteren/ eñ haesten haer voorby Wedden tot op de Bourtange/ daer sy telcker reyse den vyandt inde engden thooft boden. Maer als Rennenberchs geweldige hoopen aenquamẽ/moest hy altijt wijcken/ eñ werden vande Lanchiers dan vervolcht ende veel gheslaghen/so datter acht Vaendelen ende een Cornette met tgeschut dat voor Wedden stont/ ghenomen werdt/ ende veel Wapenen verloren ende wech ghewórpen.

De Opslach van Rennẽberch ghewonnen eñ geslecht/ den eerstẽ September.

De Hohenlosche op de Bourtange geslagen/ dẽ vierdẽ September.

Hierentusschen/also Rennenberch in groot Auwaert gelatẽ hadde het nieu volc van den Drost Ens eñ Branckevoort / beloopende de Landen daer ontrent/ hebben de Garnisoenẽ van Doccum eñ Collum de selvige den achtsten September int Clooster verrast eñ ghesiagen/ so datter wel dry hondert so doot als ghevanghen bleven: Eñ het Clooster wt noot eñ vreese van overvallen te wordẽ/wert afghebrant / met de Provande ende andere dinghen die sy niet wech draghen en conden.

Rennenberch troc terstont weder na Coevoorden/twelck noch niet ghesterckt zijnde/ hem dẽ xx. September na dat sy twater begonden af te gravẽ/ opgegeven wert/ behoudens lijf ende goet met Rapieren. Van daer troc hy terstont na Oldenzeel/daer het vaendel vanden Heer van Sweten/ende Visscher van Amsterdam/ tsamen ontrent twee hondert mannen met de Ruyteren van Elleborn Luytenant van Goor binnen waren. De vry Heer van Eck/ een joncman wt Oostenrijck/ was daer Gouverneur.

Rennẽberch neemt Coevoordẽ weder/ oock Oldenzeel / den twintichstẽ September.

Dese Stadt van Oldenzeel is een redelijcke Stadt/ vijf cleyne mijlen gelegẽ van Coevoorden/ eñ ses mijlen van Deventer/ op de wech na Oostlant: Sy en heeft geen Riviere/ maer eenen goeden hooghen muer met Torens beset/ op de oude maniere/ met eenen graft daer voren/ eñ daer buyten eenen Wal met noch eenen graft/ sulcx dat sy sterck soude schijnen/nochtans is sy sonder brugge/ eñ al tgraftwater wort met Dammen geschuttet/ twelck men daeromme wel can af graven: heeft oock geen behoorlijcke strijckweeren. Aende sijde van Benthen (daer sy maer twee mijlen eñ een half af en leyt) heeft sy eenen hoevel vol Bosschagie: ende aen dander syde ist oock bequaem om Legher te slaen.

Ghelegentheyt van Oldenzeel.

Rennenberch quam schiedelicken daer voor/brande de Poorten af/eñ stormde daer op met groot ghewelt/ doch met schade van wel dryhondert mannen/eñ eenige Capiteynẽ: Eñ dewijle sijn volc daer door een schricken creech/moest hy vander stadt af trecken. Maer de Borgers zijnde meest Spaẽsch gesint/welcke daerentusschẽ het Garnisoen genoech gedwongen hadden / arger vreesende/ sonden hem na/eñ gavẽ hem de Stadt over/ op conditie / dat het Garnisoen met al dat haer was/daer wt soude trecken/ eñ sweeren binnen dry Maenden teghen den Coninck niet te dienen. Dit ghesciede den xxiij. September/ als haer de Staten om hen te ontsetten veerdich maeckten.

Van daer trock Rennenberch/ volghende sijn geluck/ op Zwol/ twelck hy rontom belegerde/daer hy Petrijn/ Overste Luytenant van Michiel Caulier die binnen Zwol lach/ metten Capiteyn Cressoniere verraschte/ die daer meynden in te comen/ maer werden ghevangen: doch dewijle hy meer volcx van over Rijn verwachte/ twelck hy vreesde dat soude moghen ghesiaghen worden/ trock hy haer teghen/als wy sullen verhalen/ eñ ginc Steenwijck beleggen.

In Vlaenderen hebben de Malcontenten onder Parma/ anderwerf eenen aenslach op Cortrijck ghehadt/ twelck is een cleyn rijck Stedeken vol neeringhe/ welcken aenslach hen is geluct/ overmids sy eenen Bode met Brieven hadden afghewórpen/ gheschreven vanden Ballion oft Gouverneur Pottelsberch/ daer by hy eenich meer Krijchsvolck ontboot / boven twee ofte dry Vaendelen Schotten die hy binnen hadde/ welcke hy seer heymelijck lancx een Bleyckvelt by het Casteel meende in te laten/ teghen den danck vande Borgerye/ die in eenich meerder Garnisoen in te nemen/ haer niet en hadden willen laten beweghen/ niet tegenstaende sy wel wisten dat harẽ vyant niet verre van daer en was. De Malcontentẽ door dese Boden oft Brieven vernemende het middel om behendelijck binnen te geraken/ hebben haer op de selve maniere als de vrienden toegerust/ende snachts ter gesetter ure op de genoẽde plaetse haer laten vindẽ/ eñ quamen also dẽ xxvij. Februario binnen. De Gouverneur/ die sijn vrienden meynde te ontfangen / en wert niet eer gewaer dat het vyanden waren/ dan doe hy geen wederstant en conde doen. Alhoewel sy nu inde Stadt gecomen waren/hebben sy nochtans de Schotten in goede ordere op de Marct gevonden/welcke haer wel vier uren lanc verweerdẽ: Doch ten lestẽ overwonnen zijnde/ werden sy/ eñ met hen veel Borgers doot gesmeten. De stadt wert gheplondert/ eñ daer werdt tot Gouverneur ghestelt met Garnisoen de Heer vã Bours/eñ na hem de Heer van Swevegem/ Fransoys Halewijn.

Ontrent dese tijt quam tot dienste vande Staten eenich Fransoys Krijchsvolck tot Duynkercken aen/van twelck den Heer van Lanove last hadde/ midtsgaders oock over al het Krijchsvolck in Vlaenderen/ de welcke vernomen hebbende dat de Grave van Egmont met sijn Huysvrouwe/ haer Moeder/ sijnen Broeder Charles/ ende de Heer van Noyelles / met andere van Adele tot Nynoven waren (twelck een cleyn Stedeken is) tusschen Aelst ende Gheersberghe ghele-

1580.

ghelegen/oock niet seer sterck/ ende weynich
versien was) heeft besloten dat by nacht te
beclimmen / twelck ghesschiede den xxviij.
Meert/ byden Heere van Toursy eñ Mor-
maigne/ met haer Regimentẽ/welcke door de
Vesten daer sy ondiepste waren / de mueren
beclommen. Ende na dat sy alsoo een Poorte
overweldicht hadden/geraeckte het Peerde-
volck eñ des Princen van Orangien Vaen-
dels binnen/ende doorstaken al wat teghen-
weer thoonde: ende namen de Grave van
Egmont met de reste gevangen. De Grave
lach lange tot Ghent gevangen/ eñ daer na
op Rammekens in Zeelant/ eñ wert na vijf
jaren verlost. De Vrouwen ende de jonckste
broeder Charles werdẽ lichtelic los gelaten.

Nyvode wert by Ranoue inghenomen/ende daer de Grave van Egmont gevanghen/ den xxviij. Meerte.

Mechelsche ghescheydenissen.

Corts hier nae werdt oock de Stadt van
Mechelen ingenomen/die vande Staten af-
gevallen was/ also wy een weynich int bree-
de sullen verhalen. Het ghebeurde dat Anno
M.Lxxix. den eersten Juni / de Stadt van
Mechelen twist creech met haer Garni-
soenẽ/als Heer Pontus van Noyelles/Heer
vã Bours/Gouverneur over de stadt eñ het
Lantschap was/die daer toe om sijnẽ dienst
vant overleveren des Casteels van Antwer-
pen gevordert was. De Eertshertoge Mat-
thias/eñ de Prince van Orangien/vreesende
dat yet quaets wt dien twist mochte rijsen/
vonden gheraden / datmen de Garnisoenen
daer soude wt treckẽ/ op conditie dat sy an-
der Krijchsvolck / twelck de Staten aenge-
naem ware/ nae haer welbevallen innemen
souden/ eñ dat tot des stadts versekeringhe.
Tot volcomen van dese conditie/ gaven sy
Gyselaers: Also troc dat Garnisoẽ daer wt
na Brussel / recht te passe tot haerder hulpe
als Egmont die Stadt meynde in te nemen.
Nu was binnen Mechelen eenen Monnick/
een Provinciael der Carmelijten/ghenaemt
Broeder Pieter Lupus/ofte Wolf / welcke
met sijn predicatien ende sotte Sermoonen/
wt haet vande Ghereformeerde Religie/met
toedoen vandẽ Prince van Parma eñ sijnen
Raet/hem so veel anhãgers gemaect hadde/
dat hy bycans tgheheel Gouvernement der
stadt aẽ hem nam, eñ den Schoutet der stadt
Alveringe genaemt/af stelde/eñ selue gevan-
gen leyde. Waerom den Eertshertoch/ eñ de
Prince van Orangien derwaerts soudẽ den
Commissaris Johan Carpereau / om alle
sulcke heymelijcke aenslagen te wederstaen:
ende waerschouden met eenen dẽ x. Juni den
Magistraet / dat sy wel op haer hoede wildẽ
wesen. Maer in stede van dese waerschou-
winghe na te volgen / hadde de teghenpar-
tije alreede soo seer toegheuomen/dat sy den
selven Commissaris als vyant versmaet eñ
ghevanghen ghehouden hebben.

Broeder Pieter de Wolfs Regiment in Mechelen.

De Magistraet ende Colonellen der stadt
van Antwerpẽ/om alle quaet te verhoeden/
twelc sy sagen dat hier wt soude mogen rij-
sen/zijnde de Stadt Mechelẽ haer so na ge-
legen/sonden eenige Gedeputeerde wt haer
Borgeren/ als Jaques vanden Walle/ ende
andere / die te Mechelen wel bekent eñ be-
vrient waren/om te beletten alle handelinge
metten vyant. Maer de selvige en rechteden
oock niet wt/ja werden oock ghevangen ge-
stelt. Waer over die van Antwerpen alle
de Mechelaers eñ haer Gyselaers/ oock alle
hare Schepen arresteren lieten.

Dese vreemde ende Barbarische maniere
van handelinge der Mechelaren tegen haer
gebueren/dochte den Eertshertoge eñ Prin-
ce seer vreemt / nochtans heeft hy best ghe-
docht hem liever alle vergjenoeginge aen te
bieden/dan dat sy souden afvallich werden:
Waeromme sy derwaerts sonden den Doc-
tor Suile/Secretaris van State/met vollen
last in alle manieren alles te slissen/haer toe-
latende de eenlijcke exercitie der Catholijc-
ker Roomscher Religie/ oock dat den Gou-
verneur Bours sijn Vaendel van dry hon-
dert mannen soude tot Stadts Garnisoen
behouden / mits toestaende Eedt den Sta-
ten/etc. Maer dit niet teghenstaende/sonder
aensien te nemen op sijnen ampt/ende plaet-
se van waer hy was ghesonden/ hebben sy
hem oock gevangen ghestelt. Waeromme sy
ten lesten niet ghereeder en vonden/ om haer
volck ende gevangenen weder te crijgen/dan
den Mechelaren haer Gyselaers weder te
seynden/ nae dat sy opentlijck schreven ende
verclaerden haer vereenicht te hebben met-
ten Coninck eñ Prince van Parma/die haer
met openen armen aenboden eenen eewigen
vrede/begeerẽde alleenlijc de onderhoudinge
ende oeffeninghe der Catholijcscher Room-
scher Religie/ende behoorlijcke gehoorsaem-
heyt totten Coninck/twelck was (soo sy sey-
den) tgene sy alleenlijck van herten sochten/
liever dan haer langher te houden inden af-
gront van alle onordeninge der Staten tot
Antwerpen.

Mechelen valt de Staten af/ den xx. Juli.

Dit ghesschiede ontrent den xx. Juli/als
Parma haer sont tot haren versoeck een Le-
gerken voetvolcx eñ Albanoys Peerdevolc/
tot haerder bescherminge/ die terstont ront-
omme het platte Lant afliepẽ/tot Aelst/He-
rentals/eñ Dermonde toe/eñ namẽ de sterc-
te vã Willebroec in/ als wy verhaelt hebbẽ.

De Heer van Bours/welck aldaer Gou-
verneur was/(niet tegenstaende alle contra-
rie vermaningen eñ beweechredenen sijnder
vyanden) heeft hem ooc met sijn oude vyan-
den versoent / daer den Heer van Selles
instrument van was: maer hy en wert van
haer niet langhe betrout / als die merckten
sijne lichtveerdicheyt in wandel ende woor-
den/eñ daeromme vreesden dat hy om hem
te wreken/met Mechelen soude mogen han-
delẽ/als hy met het Casteel van Antwerpen
gedaen hadde/hebbẽ hem over sulcx van sij-
nen staet behendelijcken afgestelt ende wt de
Stadt gejaecht/twelc hem te voren wt Ant-
werpen van sijn vrienden/ eñ vanden Heere
Jan van Borgongien / Heere Jan Frop-
mont/ Overste der Financien ghenoech int
vriendelick gewaerschout was/welcke hem
aenboden alle conditien van nieuwe veree-
ninge/ dewelcke hy schamperlijck ghenoech
antwoorde. Als du Bours nu wech was/
wert daer Gouverneur ghesonden den Hee-
re van Rossingnol.

Bours Gouverneur van Mechelen vereenicht met Parma/ wordt mistrout/ ende van syn Gouvernement van Mechelen afgestelt/ eñ Rossingnol in syn plaetse.

De Eertshertoch heeft naderhant ooc aen
die van Mechelen verscheyden brieven ghe-
sonden / inde welcke hy haer tot vereenin-
ghe met haer ghebueren socht te verwec-
ken/ hen te kennen ghevende de ordinantien

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. tegen haer gemaeckt/ so om alle haer trafique/ als van alderhande victalie ende nootdruft te beletten/ eñ hoe dat het platte Lant rontomme van haer eyghen volck afghegeten wert/ maer het was al te vergeefs/ want hy niet dan een schamper antwoorde en creech. Dese Brievē/ eñ wat het voorgaende aencleeft/ wert tot diē tyde tAntwerpen by Christoffel Plantyn in drucke wtgegeven.

Broeder Pieter tot Mechelē eñ synen aenhanck brekē eñ smelten de costelycke silvere groote Kasse van sinte Rombout.

Daerentusschen regierde ende domineerde binnen Mechelen de voorsz Monnick Broeder Pieter met synen aenhanck/ so Catholyckelyck/ dat nochtans de oude groote costelycke eñ silvere Kasse van sinte Rombout (een Juweel vanden Lande geacht) by henlieden met andere Reliquien ghesmolten werdt/ tghene noyt te voren de Spaengiaerden/ noch de Prince van Orangien/ noch de Staten in haren noot hadden dorven bestaen. Dese Kasse was weerdich gheschat te zyn/ over tseventich duysent gulden/ behalvende Peerlen ende edel ghesteenten die daer omghewrocht waren.

Dese Casse heeft gewoghen 360. Marck silvers/ elck Marck silvers was vergult met twee Ducaten gouts.

Als de sake met Mechelē also stont/ hebben de Staten/ eñ principalick die van Antwerpē/ gepractiseert om die te dwingen/ hoewel daer ontrent altyt meest Krychsvolc lach/ eñ buytē op Neckers Poel een Bende Albanoysen. Ten lesten in dit jaer M.D.Lxxx. hebben de Staten (om yet voor te nemen) derwaerts ghesonden de Enghelsche Soldaten wt Liere/ met haren Coronel Jan Norrits/ een cloeck dapper (maer te veel hoochmoedich) man. Met dese Engelsche/ die niet sonder betalinghe wt Liere te cryghen en waren/ hebben haer ghevoecht Olivier vanden Tempele/ den Gouverneur van Brussele/ met syn volck/ eñ tGarnisoen van Vilvoorde/ ende Charles de Lievin/ Heere van Famars/ met syn bende Peerden.

Dese lietē haer tsamen den ix. April smorgens voor de Stadt vinden/ eñ dEngelschen hebben aen deen syde der Stadt eenē allarm gemaeckt/ terwylen dat Mons de Tempels krychsvolck aen dander zyde de Brusselsche Poorte beclōmen/ eñ over de Mueren geraecten/ alwaer dat seer gestreden wert/ eermē de poorten opē conde gecrygen/ om het Peerdevolck in te brengen. Als sy ten lesten binnen geraeckt waren/ so hebben de Borgers met een deel Papen eñ Monnicken op de Marct groote weere ghedaen/ waer van een groot deel verslaghen werden: Waer onder mede was den voorschreven Monnick Broeder Pieter/ die wel ghewapent was/ ende met een Hellebaerde hem dapper weerde. Den Gouverneur Rossingnol/ metten Schoutet Bouskercke/ ende andere/ met een deel Albanoysen/ gheraeckten ter Poorten wt. Soo haest de Stadt was vermeestert (daer ontrent hondert Soldaten/ maer meest Borghers doot bleven) begonstmen te plonderen/ hoewel metten Enghelschen die tmeeste getal waren (zynde over acht hondert sterc) te voren gehandelt was/ ende de plonderinge afgecocht voor ettelycke Maenden solts/ diemen haer gheven soude/ soo en wert sulcx evenwel niet ghevolcht. Ende hoewel dat de Overste (als nu de plonderinghe eenighe daghen gheduert hadde) geerne ordene daer inne ghestelt hadden/ soo en ist niet moghelyck gheweest. Maer de Stadt Mechelen is nu de tweede reyse weder soo jammerlycken eñ nauwe gheplondert/ als gheene stadt inde Nederlanden desghelycx geschiet is/ den inlandischen Krych geduerende: Want de Enghelsche principalick daer gheen mate ofte regel in en hieldē/ plonderende eerst de Kercken ende de Gheestelycke/ met alle onmenschelycke onredelickhedē/ waer door dat selve de andere Soldaten met haer daer over twistich werden: Daer na oock de Overste/ als Tempel ende Famars (die nu Gouverneur gestelt was) tegen Norrits/ eñ hadden gheerne gesien dat de Engelsche na de plonderinge daer wt vertrocken hadden. Maer alsoo de Enghelsche de sterckste waren/ soo namen sy de sleutelē in haer gewelt/ eñ deden al wat sy wilden een Maent lanck/ alles beroovende ende rantsonerende: Jae selve de Clocken en spaerden sy niet/ noch het groot urenwerck/ twelck nochtans menichmael verboden/ eñ daer gebleven was. Sy hebben de steenen ofte Sarcken vande graven der dooden niet nagelaten/ maer met honderden die wech genomen/ eñ met geladen Schepen tot in Engelant gevoert. Ten lesten/ als den grootē noot vereyschte datmen het Krychsvolc in Vlaenderen soude gebruycken (want de gemeyne opinie was/ dat door tghebreck van dese Soldaten de nederlage eñ gevanckenisse geschiet was vanden Heere van Lanove by Engelmunster) so heeftmen den Coronel Norits tot wttrecken beweecht/ die in sulcke competentie met Tempel ghecomen was/ dat hy (nochtans daer vreemdelinck zynde) niet en heeft willen eerst wt trecken. Waerom men heeft moeten met ettelycke hondert Borgheren van Antwerpen/ de stadt eñ Marct besetten/ tot dat beyde partyen op eenen Klocslach tseffens souden wt trecken wt twee verscheydē Poorten/ twelc also ghebeurde/ maer niet sonder beroerte/ dat by een misverstant toequam/ om den hoochmoet der partyen/ als wy geseyt hebben/ eñ veroorsaeckte dat dEngelschen met schade ende verlies van eenige daer wel half werden wtgesmeten den sesten Mey. Daer wert Gouverneur binnen gelaten ende gestelt de Heer van Famars/ welcke alle middelen sochte om de Stadt weder te vermeeren/ ende met volck te verrycken.

Mechelen byden Enghelschen eñ andere ingenomen/ ende jammerlyck geplondert/ voor de twee de reyse/ den ix. April.

Desen moetwille des Krychsvolcx/ heeft ander Garnisoenen oock quaet exempel ghegeven van muytineren/ als tot Brussel/ alwaer eenighe hebben bestaen de Kercken te plonderen/ maer sy werden door de Magistraet ende Borghers belet.

In dit jaer den sesten April tegē den avont is een aertbevinghe gheweest al Nederlant door/ welcke gevoelt wert van Colen af tot Parys toe/ eñ also voorts in Enghelant tot Jorck toe: Desgelycx ooc op de Zee/ welcke scheen als oft die vanden afgront opgelicht ware gheweest/ zynde nochtans stille sonder wint. Te Lande heeft het Aertryck tot twee reysen stracx achter een gheschut/ eñ hem op geheven/ oock hier eñ daer aen verscheyden plaetsen eenighe steenen van Kercken ende Torens afghesmeten.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. De Heere vā Lanove hebbēde opperste bevel over der Statē Krijchsvolc in Vlaenderen/ hadde nv eenē cleynē Leger vergadert/ eñ verwachte daer bv de Engelschen die wt Mechelē quamē/ eñ in Mey legerde hy he in voor Ingelmunster/ twelck eē Casteelkē is dat de Malcontenten inhieldē/ leggende op een Revierkē/ gheheeten Mander. Als hy nv syn Legher gheplant hadde/ eñ last gegeven om het slot te beschietē/ daer toe latende den Heere vā Marquette: so is hem eenē aēslach op Rijssel seer voordeelijck voorgheeomen/ welcken hy docht te beproeven/ waeromme hy met syn ghereetste voetvolck ende Peerden derwaerts trock. Maer alsoo hy hem tot desen aenslach op Rijssel te ontsterck vant/ overmidts de Borchgrave van Gent (nv Marquis de Risborch ghenoemt) met vijfthien Cornetten Albanoysen Peerden/ ende ander voetvolck nae hem toe quam/ soo trock hy weder te rugghe nae synen Legher voor Inghelmunster. Ende alsoo hy over dander zyde vande Reviere de Leye was/ moeste hy lagher beneden (daer de Mandere inde Leye valt) om trecken/ ende quam tsavonts in een Dorp Wackene gheheetē. Den voorschrevē Borchgrave volchde hem altijt/ dewelcke dewijle hy tot Cortrijck de Leye passeerde/ hadde veel naerder wech op Inghelmunster. Als dit Lanove merckte/ dede hy sijn beste om met syn volck weder int Legher te moghen gheraken: Maer van wegen vermoeytheyt moest syn volck overnacht tot Wackene blijven/ twelck noch twee mijlen was van Inghelmunster/ daer synen Legher was. Doch hy selfs/ vermoedende dat synen vyant (overmidts hy corter wech hadde) op synen Legher yet mochte voornemen voor syne aencomste/ reet noch tsavonts met ettelijcke Peerden int Legher voor Inghelmunster/ terstont belastende aenden Heer van Marquette de Brugghe die overt Rivierken de Mandere ghelept was/ af te breken/ om niet onversiens overvallen te wesen eer syn volck by hem soude zijn. Niet teghenstaende hy dat ghebeoot/ so achtent nochtans de gene die de Brugghe te bewaren hadden/ onnoodich dat mense soude af breken/ maer meynden die wel te besetten ende te bewaren teghen alle krijchs discipline/ daer hem de Heer van Lanove nochtans op verliet. De Borchgrave vā Gent/ wetende dat het volck dien nacht te Wackene logeerden/ trock met alle syn macht opt Legher/ daer hy de voorschreven Brugghe overweldichde/ ende viel alsoo int Legher. Lanove die sulcx merckte/ ende gesonden hadde om syn volc te Wackene te doen haesten/ stelde hem ter weer soo hy best conde/ al hoewel hy bovē vijf ofte ses hondert weerbaer mannen/ eñ twee ofte drie Cornetten Peerden niet by hem en hadde/ welcke lichtelijc overvallen werden. Het Schots voetvolck belast zijnde maer soo langhe schutgheveert metten vyant te houden/ dat is/ niet tseffens/ maer deen nae dander te schieten/ ende den vyant alsoo op te houden/ so lange sy souden connen/ waren te hittich/ hebben tseffens afgheschoten/ ende zijn terstont daer na ghe-

Lanove beleghert Ingelmunster in Mey.

weken. Eenighe Fransche Vaendelen/ die boven thien oft twaelf mannen in elc Vaendel niet hadden (want haer medeghesellen te Wackene waren) drongen haer als oude Krijchsliedē by een/ weerden haer wel/ ende trocken alsoo met eeren sonder verlies daer van: de reste wert verstropt ende verslaghen. Lanove selve/ niet eerlijc achtende te vluchten van daer het gheschut bleef/ ende hopende tot den lesten toe/ dat het alle verbetert soude wordē door de comste van syn volck/ dat hy van Wackene verwachte/ street vromelijc/ ende dede wat moghelijck was/ tot dat hy overvallē zijnde/ gevangen wert/ van hem ghesonden hebbende synen Sone/ de Heer van Tilingni/ die het ontquam/ met het meestendeel vanden volcke ende Peerden. De Heer van Marquette wert oock ghevanghen/ dien groote schult van dese onordeninghe ghegheven wert/ om dat hy niet en hadde toe ghesien dat de brugghe afghebroken wert/ ghelijck hem belast was/ maer liet het op andere staen: Dese Heer van Marquette lach langhe in Henegouwe ghevangen/ tot dat hy na sommige Iaren wtbrack. De Heere van Lanove/ zijnde nv des Borchgrave van Ghents ghevanghen/ wert by hem den Coninc gheschoncken/ ofte overghegheven/ niet tegenstaende de regimenten van Egmont/ Hese ende Capres muytineerden/ eñ wilden voor Lanove Egmont verlost hebben/ welcke daer des Borchgrave vā vele berispt wert/ ghemercht hy wel wiste dat hy om gheen rantsoen/ ofte vyants wisselinghe soude te lossen zijn/ gheduerende de oorloghe/ ende sulcx van weghen tghebrec twelck de Staten van sulc een man hadden/ daer hy nochtans vandē voorschrevē Borchgrave maeschappe was/ die hem selfs wt Vranckrijc/ ten dienste vande Staten ontboden hadde/ doen hy noch der Staten partije voerde: Maer hooveerdicheyt/ nijt eñ gramschap hebben den selven Heer/ seer vervoert/ twelc hy oock bethoonde aen sommighe ghevanghen Edellieden/ onder welcke was des Lanovens Hofmeester/ de welcke als hy voor hem ghebracht wert/ doorstac hy hem met syn eyghen hant in coelen moede/ tgene dat een Albonoys Soldaet hadde ghewevgert te doen: ende dede voorts syn volc also alle de reste doorsteken. Tgheschut munitie/ ende achthien Vaendelen/ daer het volck meest van wech was/ werden daer ghewonnen/ daer hy mede tot Cortrijck in reedt/ triumpherende metten gevangen Lanove/ dien hy tot Berghen in Henegouwe by Parma sont/ tghetal der verslagen was niet groot. Dit schiede den thienden Mey/ daer de Staten meer ongherief van schade by leden/ overmidts het een groote hinderinghe was van hare aenslaghen. Maer sy vergaderden terstont haer volck wederomme byden anderē/ om den vyant van voorderen inval na syn victorie te weeren/ die scheen op Nivelles te willen vallen.

Lanove voor Ingelmunster overvallen geslagen eñ gevangē by den Borchgrave van Gent den thienden Mey.

Onbeleeftheyt ende wreetheyt vanden Borchgrave van Ghent Marquis de Richeborch/ dē thienden Mey.

Ontrent dese tijt heeft de Heere van Hese/ Sone van wijlen Heere van Gaesbeke/ ende vanden Huyse Horne/ Broeder vanden Grave van Wtkercken/ gheprактiseert ten

1580. dienste vande Staten / ende Hertoch van Anjou (met den welcken de Generale Staten soo vele als veraccordeert waren) eenighe plaetsen aen haer zijde te brenghen/ ofte yet anders aen te nemen tot haerlieder voorderinge. Met hem was oock geaccordeert den jongen Warroex/ Heere van Thian/ Gouverneur van Cassel/ die Cassel oor meynde over te brengen: Maer haer voornemen wert ontdect/ende Thian ontvluchtet: maer Heze wert vanden voornoemden Borchgrave / ende den Heere Mentigni selve ghevanghen/ ende corts daer na wert hem syn proces ghemaeckt/ ende de Prince van Parma (welcke also fijn wiste den Nederlantschē Adel/ deen tegen den anderē op te hitsen) dede hem onthalsen tot Quesnoy in Henegouwe/ den achtsten November: Hy was een jonck kloeck Heere / maer lichtveerdich.

Heere van Heze gevanghen eñ onthalst/ den achtstē November.

De Heere van Auxi/ mede vanden aenslach verdacht zijnde/ moeste oot vluchten/ ende quam op syn huys tot Liedekercke by Brussel/ twelc hy in handen vande Staten leverde: maer also hy daer na door syn Huysvrouwe oot lichtveerdich eñ in constant bevonden/ ende by den Staten seer verdacht/ wert/ wert hy van henliedē gevangē: Doch ten lestē wert hy door den Gouverneur van Brussel / Heer Olivier vanden Tempel/ die syn wijfs suster/ de Vrouwe van Weerdenborch troude/ weder los ghelaten/ ende begaf hem in Vranckrijck.

Den achtsten Juni smorgens vroech/ hebben in Brabant die Garnisoenen van Herentals/ Brussel ende Mechelen/ met haer Capiteynen / eñ den Coronel La Guarda/ met een Spaensch Capiteyn Alonse / de stadt van Diest beclommen/ lancx de syde vandē Morassche oft leechte: Die over geclommen warē/ versloegen de wachte vande Sichemsche Poorte/ daer sy den Spaenschen Capiteyn Alonso/ die den Staten getrouwelijck diende/ met sijn Peerdevolck in lietē. Binnen waren ontrent twee Vaendelen Walen/ welcke kleyn weere bodē: Maer drie Duytsche Vaendelen (waer onder des Gravē vā Ladrons Coronel vaendel was/ dat byde veerthien Jaren inde Landen gedient hadde) weerden haer seer manlijck/ ende sloeghen haer vyanden etlijcke reysen te rugge: doch ten lesten bleven sy meest alle doot/ ter plaetsen daer sy haer ghestelt hadden sonder omkeeren / soo ten wtersten toe vechtende/ als niet veel gesien en was. Van Staten wegē bleven daer oot eenige Capiteynen/ ende vele werdē ghequetst. Sichem ende Aerschot werden oock vande Staten gewonnen. Halen wert vanden vyant verlaten: maer siende dat de Staten met voorder voor en namē/ quamē sy daer weder in.

Diest beclommen eñ ghewonnen den achtsten Junii.

Manlijckheyt vande Duytschen van Lodrons regiment tot Diest.

De Prince van Conde/ Heyndrick van Bourbon/ wt Duytslant door Nederlant reysende/ troc na Engelant/ met Seregelio Casimirus Ghesanten / alwaer hy als genoech int heymelijc met de Coninginne gehandelt hadde/ reysde weder na Nederlant op Sluys/ ende van daer op Gent den xiij. Juli/ daer hem den Borchgrave van Gent/ nu Marquis van Richeborgh/ op eenen morghenstont meynde te verrasschen/ tomende van Brussel/ daer diergelijcken aenslach op gemist was/ eñ de stadt te vermeesteren/ die noch op sommige plaetsen open lach/ gemerct men met die te stercken doende was : Oock soo en was daer gheen Garnisoen binnen/ dan de Borgers. Maer hoe wel hy seer schiedelijck / heymelijck ende behendelijck met veel Krijchsvolck tot byde Poorte ghecomen was / soo werter nochtans eenen allarm gehoort: waeromme hy moeste weder vertrecken. De Prince van Conde reysde nae Antwerpen / ende so voorts over Dordrecht weder na Duytslandt.

Prince van Conde tot Ghent in perijckel / den xiij. Julii.

Diergheljicke aenslagen hadden die van Henegouwe rechts te vorē op Brussel/ meynende in dit Jaer op sint Jans nacht de stadt in te nemen/ zijnde daer toe gebracht ende beweecht van eenen Herault/ genoemt Otte de Backer/ eñ Jacques le Court/ Lutenant van een Capiteyn/ met Aernout Pruyn/ die welcke den Grave vā la Laing/ dē Heere van Montigni/ eñ dē Borchgrave van Gent so verre gebrocht haddē/ midts leverende afdrucksele vande sleutelen van een Stadt Poorte/ dat sy met competenten getale verschenen voor de Stadt eñ Poorte. Maer also de voornoemde hier van meten Prince van Orangien/ Heere van Aldegonde/ ende den Gouverneur Tempel gesproken hadden/ wasser wonderlijc op versien met gheschut/ bedecktelijck ghestelt op den hooghen wech ende byweghen / oock binnen de Stadt in huysen seer behendelijcken / ende met Krijchsvolck oock secretelijc bestelt op de Poorte. De Heere van sinte Aldegonde vant hem by de Valpoorte/ om die neder te laten vallen/ alsser genoech binnen souden zijn. Maer also het de gantsche nacht over seer hadde ghereghent / ende de Soldaten haer Lonten eñ vier niet bruycken en condē/ daer beneffens oock seer moede waren vanden langhen quaden slibberachtighen wech / als die seer hadden ghehaest/ ende datter noch eenighe achter waren/ waer door de andere ongewillich werden: sulcx dat het nu begoest te dachlichten/ ende lichtelijck souden hebben moghen ontdeckt worden/ zijnse wel voor de Poorte/ die sy open vonden/ nae belofte gecomen / maer dorsten niet aen treden/ maer vertrocken weder/ diemē tgeschut na schoot. Van hier trocken sy op den aenslach van Gent voorschreven.

Parmas aenslach op Brussel vergheefs den xxiiij. Junii.

Die van Brussel hebben oot ontrent den selven tijdt Nivelle in Brabandt te voete ende te Peerde gespijst: Int wederkeerē zijn hen eenighe Cornetten Peerden Albanoysen (twelc is een volc dat voortijts als dē Turc Grecia innam/ van daer verdreven/ eñ int Coninckrijck van Napels gecomen is/ daer sy een deel Lants bewoonen / behoudende noch haer eyghen talen) ontmoet/ diese hebben ghesiaghen/ ende ontrent dertich daer van tot Brussel in ghebrocht. Doch Nivelle is namaels van Parma weghen ghewonnē/ aldaer Mansvelt groote wreetheyt ghebruyckte.

Nivelle ... vyde Staten.

In Augusti is de Hertoginne vā Parma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580.

Hertoginne van Parma vertrect weder uyt de Nederlanden/ in Augusti.

ende Playsancie/de oude Gouvernante/eñ des Prince van Parma Moedere in Nederlant gecomen/ vanden Coninc gesonden om het Tractaet mette vereenichde Provintiẽ te voldoen / oft om datmen dochte dat den Sone niet suffisant ghenoech was voor so grooten last / ende so veel jonghe hoofden te regierẽ/ daer men de Moeder bequamer toe achtede/ om des Adels ende des volcx humeuren beter tot sConincx meyninge te brenghen/als die met groot beclach wt den Lande getrockẽ was. Maer als sy tot Namen ghecomen was / ende aldaer vanden Sone den Prince besocht wert/ isser nijdicheyt over het Gouvernement / tusschen Moeder ende Kint geresen: Want de Prince afghelept hebbende veel wulpsheyt/daer hy in syn jonckheyt inde Landen seer van befaemt was/hadde hem nu seer gheinsinueert inde vrientschap vanden volcke/eñ liet hem duncken/ dat hijt Gouvernement wel weerdich was te behouden/ ende dat absolutelijck alleene/ dewijle de Landen eenen Capiteyn generael van doene hadden/ende geẽ vrouwe: Daerom de Spaengiaerdẽ na haer voorsichticheyt/voor best achteden(als die wel weten dat gheen saken de nijdicheyt meer onder worpen zijn/dan Regieringe/ ende wat quaet daer wt soude moghen rijsen) dat de Hertoginne weder soude vertrecken/ ghelijc sy oock dede int Jaer daer nae. Ende alsoo bleef Parma in het Gouvernement absolutelijc alleene/met vergenoughinge vande Walsche Landen/ daer in hy hem seer wijsselijcken ende onpartijdich tusschen de Spaengiaerden eñ Nederders gedraghen heeft/ oock selfs tusschen de andere Natien/gebruyckende alle Italiaensche Hoofsche ende heusche behendicheyt/ om den goeden wille te crijghen/so wel van vrienden als vyandẽ: daermede hy den Coninck wonderlijcken grooten dienst heeft gedaen /meer dan alle de voorgaende Gouverneurs met haer Spaensche strengicheyt.

Jalousie tusschen de moedere eñ sone om het Gouvernement.

In dit Jaer M. D. Lxxx. den xxv. October is in Spaengien gestorven Anna van Oostenrijck/Dochter vanden Keyser Maximiliaen/ vierde Huysvrouwe vandẽ Coninc Philips/eñ Coninginne van Spaengien/ den welcken sy verscheyden kinderen gebaert heeft / sonen ende dochteren / waer van eenighe eenen tijt lanc int leven bleven/ ende noch dit Jaer M. D. xcviij. daer van leeft des Conincx eenich sone Philips/ die doe ontrent een Jaer oudt was.

Coninginne van Spaengien gestorven/ den xxv. Octobris.

De Malcontenten van Artoys ende Henegouwe hebben ooc ontrent desen tijt een aenslach ghehadt op Boucheyn / een cleyn Stedekẽ in Henegouwe/alwaer voor Gouverneur in lach/Heer Joos de soete/de Heere van Villers/ die te voren te Nivelle hem cloeckelijc gedragen hadde. Desen aenslach hebben sy beleydt ende ghepractiseert met eenen Luytenant Grobbendonck/ die daer vanden Garnisoene was / om door hem middel te hebben/ datter een Poorte mochte gheopent worden. Als desen Grobbendonck den Gouberneur dit aenseyde / hebben sy tsamen seer behendelijcken met haer weten te handelen. Grobbendonck beloofde dat hy hen een Poorte soude openen/ twelck sy geloofden/ ende hebben haer daer op met eenich ghetal van Peerdevolck ende voetvolck/ ten bestemden dage voort Stedeken laten vindẽ. Die van binnẽ (om haer stuck beter verwe van ghetrouwicheyt te gheven) hadden ten selven tijden wtghesonden ettelijcke Peerden ende voetvolc / twelc dien van buyten de hope vermeerde van tot haer voornemen te comen/ meynẽde datter weynich volc binnen gelaten was. Die van binnẽ zijnde op haer hoede/ eñ op alle voordeelen reede ghemaect/ lieten van haer vyanden soo veel binnen comen/ als sy dochtẽ wel te connen vermeesterẽ/ ende schoten op de reste die noch buyten waren. Den genen die nu binnen waren/ vielen sy opt lijf/ versloeghen een deel/ ende de overighe dwongen sy haer gheweer neder te leggen. Maer die noch buyten waren / werden ter selver uren vant Peerdevolc ende voetvolc/ twelc wtghesonden was/ van achter omringelt/ ende ghedrongen tot onder tgheschut vander Stadt/ op hope van binnen te comen/ als die achteden dat haer medeghesellen alreede meesters vande plaetse waren : ende werden alsoo meest verslaghen ende ghevanghen.

1580.

Listighe schalckheyt oft stratagema van die van Bochain/ overvallende die hen meynden te verschalcken.

Onder de ghevangenen waren Heer Jan van Noircarmes/ Baender Heere van Selles/de Gouverneur van sinte Omaer/ende meer andere/ tot seventien toe van de principaelste/met veel Borgeren van Douway ende ander plaetsen/die daer mede in gecomen waren om buet te coopen.

De Heere van Selles ende andere werden tot Bouchain ghevangen.

Na dit exploypt sont de Heer van Villeers de principaelste ghevanghenen nae Camerijck/om aldaer seker bewaert te wesen/ende gheen meerder oorsake van belegh te geven. Een deel daer van werde gerantsoneert ende verwisselt : maer de Heer van Selles/ metten Grave van Egmont/ ende de Heere van Champigni met meer andere/ werden den Coninck aengeboden los te laten voor den Heer van Lanoue/eñ eenige andere van minder qualiteyt/ waerinne de Staten haer beleefthebt toonden voor een vremde die wt yver eñ goeden wille haer was comen dienen : Maer sy en conden niet verwerven/ midts het groot gevoelen eñ opinie die den Coninck van Spaengien van des selven Heeren persoon ende ghedienstelijckheydt hadde/ teghen synen dienc synen vyant vereerende: Twelck meest ghesciede door raet vanden Cardinael Granvelle. Alsoo moesten de arme inlandische Heeren (ten opsien van eenen vremden) ghevanghen blijven: Waer over namaels Egmont ende Selles tot breeder verseckeringhe in Zeelant ghevoert / ende op Zeeburch ofte het Casteel van Rammekens ghelept werden / alwaer Anno M. D. Lxxxiiij. de Heer van Selles jammerlijcken ghestorven is / grootelijcx wtroepende/ende hem beclagende over syn ellenden ende des Conincx ondanckbaerheyt/ voor alle syne/ syns Broeders Noircarmes/ende syne Voorsaten diensten/ ende dat de Lantsaten minder gheacht werden dan de vremde/etc.

Heer van Selles in ghevanghenisse gestorven / Anno 1584.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

De Grave vā Egmont/welcke ooc door cleynmoedicheyt ende verachtinghe / hem veracht siende begoest, kranckſinnich te wordē/wert int selfde Jaer M.D.Lxxxiij. ter liefde van syn Susters/ nae Hollant gevoert/alwaer hy van haer wat beter ghetracteert/ende vanden Coninck met beloften verquickt wert/tot dat hy ten lesten los ghelaten wert voor den voorschreven Heer van Lanove / als den selven Lanove hem selven verbonden hadde/tot gheen en daghe wapenen meer te draghen teghen den Coninck van Spaengien/noch teghen den Coninck van Vranckrijc/dan wettelijck / met andere conditien/ tot dien eynde dienende: Daer over hy den Hertoch van Lottringhen ende andere Vorsten tot borghe stelde : den Coninck van Navarra / ende meer andere van syne vrienden / haer teghen borghe blijvende. Dese strenghe handelinge heeft den Nederlantschen Adel die haer goet ende bloet daghelijcx voor den Coninck waechden/groote oorsake van opsprake ghegheven.

Den Grave vā Egmont gaet los voor dē Heer van Lanove met harde conditien/ Anno 1584.

Na dat dē aenslach op Bochain dē Malcontenten soo qualijck ghelukt was / soo hebbē sy in Augusto daer eenē Leger voorgheslagen/ ende dat dapper beschoten. Ende overmidts dat Stedeken oft Slot cleyn was/ heeft het gheschut groote schade bygebrocht/ midts dat sy cleyne middel ende plaetse hadden om haer te begraven / ofte de bressen oft stormplaetsen te hermakē van binnen. Waeromme de Heer van Villeers dat den vijfden September met compositie heeft overgheghеven/ wttreckende met geweer nae Camerijck toe. Maer alsoo int contrackt alles slechtelijck besproken was/ heeft hy brandēde Lonten van sekere lengde/ vonckende aent buscrupt ende munitie ghelept/die dat souden nae syn vertreck in brande stellen/ het welck oock ghеschiede: Waeromme hem den vyant te vergeefs dede nae jaegen / twelck Villeers seyde dat het teghen de belofte was . Waeromme hy oorsake nam haer aen te segghen / dat hy voorder totten contracte niet ghehouden en was/aenghesien syne daet daer niet teghen en was / etc.

Bouchain beleghert eñ overgegeven aen Parma/ den vijfden September.

Contrackt van Bochain niet wel besproken.

De Staten ontrent dese tijt bemerckende tvoordeel dat sy alomme te water hadden boven haren vyant/ die sy sagen dat groote heerschappije eñ moetwille te Lande op de gebueren bedreven/hebben sy hen de selvige alomme te water ghesocht te benemen/ ende hebben haer Schepen van Oorloghen/ Wtlegghers ghenaemt/ die wel thien ofte twaelf groote metalen stucken geschuts op hadden/ inde Revieren gelept/als op de Mase ende Rijn/waermede sy alleene sochten de passagien ende toevoeringhe van Krijchsvolck ende victalien te beletten ofte becommerē/als namelijc op den Rijn het krijchsvolck dat nae Groeninghen alsdoen passeerde/ ende oock de victalie /ende hielden haer schepen legghen so hooch op den Rijn als Colen:Het welcke door de clachten die den Vorsten gedaen wert(welcke ontrent den Rijnstroom gheleghen zijn)hen verdroten heeft. Waeromme sy eelijck volck/ gheschut eñ schepen toegerust hebben/ende der Staten schepē doen nederwaerts drijven/ twelck ghеschiede in Augusto.

Den Rijnstroom wort bevrijt ende der Staten Oorlochschepē neder gedrevē van de Vorsten/ in Augusto.

1580.

Also te voren ghеseydt is/ de Propositien der Staten Generael ghedaen / aengaende het aennemen van eenen nieuwen Heere/eñ datter voorgestelt was gheenen bequamer te wesen dan Fransoys de Valoys / Hertoch van Anjou / Alenchon / etc. Eenich Broeder vanden Coninck van Vranckrijc: So hebben de Landen ende Staten Generael/bycans alle den Somer lanc daer over beraetslaecht/ende ten lesten in Julio overdragen/met volcomē consente vande Landen / Steden / ende Leden der selvigher/ hem de Landen op te dragen op seker condicien. Waerover de Ghedeputeerde van de Landen van Brabant/Vlaenderen/Hollant/ Zeelandt/ Mechelen/Vrieslandt ende Ommelanden/inde vergaderinghe der Generale Staten/ ghehouden inde Stadt van Antwerpen/den twaelfden Augusti gecommitteert eñ afghesonden hebben haer Ambassadoren/ met volcomen instructien nae Vrancrijc/namelijc/den Heer van S. Aldegonde/den Heer van Dohain/den Doctoor Hessels Fransoys de Provins / Heer van Lavenborch/eñ Jacques Tapaert/Pencionaris van Gent/ Noel de Caron/ Heer van Schoonewalle/ Borgemeester van tVrije/ met Heer Jaspar van Vosberghen/ Baplin: vander Veere / volcomelijck met den selven Hertoch te overcomen / alsoo sy oock ten lesten ghedaen hebben/ende de Artijckelen besloten tot Plesis lez Tours den xxix. September/Anno M.D.Lxxx.

Den Hertoch van Anjou wort vande Nederlanden voor Heer aenghenomē/ in Julio.

Den xij. Augusti worden der Landen Gesantē ghesonden ende hebben in Vranckrijck metten Hertoch van Anjou ghehandelt/ den xxix. September.

Daer werden oock ter memorien Leghpenninghen gheslaghen/ daer op deen syde stont ghefigureert/ eenen Leeu met eenen halsbant/ gebonden aen eenen Pijlaer/daer op eenen Statua van eenigen victorieusen eystont. Desen halsbant knaechde eē Muyskеn ontstuckē / met dese geschrifte rontomme/ Rosis Leonem loris naus liberat. Op dander zijde stont den Paus ende de Coninc/die met toesegghen van eenen heylighen vrede/ den Leeu den halsbant weder sochten aen te binden/ met dese inschriptie/ Liber renincirī Leo pernegat. Oock wert tot Ghent eenen penninck gheslaghen/ daer op stondt eenen Rinck/ sluytende met twee handen in trouwe/daer in stont IEHOVA in Hebreus/rontom Pro Cristo lege & grege. Op dander zijde/Religione & Iustitia reduce, Vocato ex Gallia pacata Duce Andeganensi Belgica libertatis vindice : De penninghen beduydende ende waerschouwende tghene doen passeerde.

Copere penninghen ter memorie gheslaghen.

Als nv den Eertshertoch Matthias/ Gouverneur der Nederlanden / hem selven verlaten vont van een deel der Landen/namelijck der Walscher Provintien/ welcker Edeldom hem wt Duytslandt nochtans ontboden hadden/ eñ hem nv afgevallē waren: ende als hy sach dat den Vredehandel tot Colen gheenen voortganck en hadde/ oock dat hem noch de Landen vanden Keyser / syn Broeders / bloetverwanten ende vrienden de Duytsche Vorsten geenderhande assistētie ofte behulpsaemheyt en quam/ waer door de Staten Generael ghedwongen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. gen waren elders hulpe te soecken: So heeft hy oock goet ghedocht een eerlijck afscheyt te nemen/ merckende dat alle syn ende der Staten waerschouwinghen die sy den Keyser/ den Coninck / ende het gantsche Huys van Oostenrijc gedaen hadden/ te vergeefs was/ dien daer nochtans so veel aen ghelegen ware.

Oorsaken des afscheyt des Eertsher toghes Matthias.

Alsoo om het Gouvernement te resigneren / heeft hy den xxij. Juli den Staten schriftelijck doen vertoonen/ door den Prince van Espinoy / hoe dat hen wel mocht kennelijck wesen/ dat hy van eenighe vande Principaelste gheroepen/ ende daer nae met generale bestemminge aengenomen ware/ ende alle Artijckelē by hem belooft/ voldaen hadde/ ende hem nae den ellendighen eñ beroerden staet der Landen ghevoecht hadde/ sonder aenschou vā syn particulier profijt/ oock met syn levens perijckel. Doch was hy droevich/ ende hem seer leet/ dat hy door des tijts ongeluckichheyt/ tot noch toe sulcken macht niet ghehadt en hadde / met de welcke hy de fraye schoone Landen hadde moghen brenghen tot haren ouden vrede/ prosperiteyt/ eenicheyt ende ruste/ waer toe in hem noyt neerstichheyt ofte goeden wille ghebroken en hadde. Ende alsoo de Heeren de Staten daer nu vergadert waren/ om op de uyterste remedien te letten/ van deser ellendigher Landen verlossinge/ en wilde hy haer gheen wet oft reghel voor stellen / oft haer profijt teghen wesen: Maer alleenlijc wilde hy haer vermaent ende gebeden hebben/ dat sy haer niet lichtveerdich en souden onderworpen der vremde subjectie / eñ sorghelijcke veranderinghe / verghetende des Roomschen Rijcx/ ende andere groote verbontenissen / maer wel overlegghen syns doorluchtich Huys van Oostenrijc/ eñ syn goede gunste ende vrientschap tot haerwaerts/ waer vā hy een lidtmaet was. Begheerde oock/ dat sy hem opentlijck wilden verclaren wat sy inden sin hadden/ nopende synen Persoone eñ Huys/ op dat hy syn saken ende voornemen daer nae schicken eñ rechten mochte. Ende voorder seyde hy hen aen/ dat tghene hem belooft ende toegeseyt was/ nopende den last der regeringhe / niet voldaē en ware. Ten lestē heeft hy hen allen goeden wille ende begeerte aengheseyt/ ende synen dienst aengheboden/ etc.

Vertooch des Eertshertoch aende Staten/ den xxij. Julii.

Op dese Resignatie ende vertooch hebben de Staten nootelijck ende goet ghevonden/ dat syne Hoocheyt alle contentement/ Heerlijck ende eerlijck afscheyt/ oock betalinghe die hem tot syn onderhout belooft was/ gegeven worde: Eñ hebben hem ooc het incomen van het Bisdom van Utrecht toeghewesen. Inde Artijckelen metten Hertoch van Anjou aen te gaen gheraemt / hadden sy sijnder vermaent/ als dat hy geroepen eñ aengenomen zijnde totten Gouvernemente des Lants/ hem daer in wel ghedragen ende ghequeten hadde/ ende dat byde Landen eñ den Hertoge soude gheadviseert worden op de beste middelen / om hem eerlijck ende redelijc contentement te gheven. Maer alsoo dese saken ende resolutien van alle syden langhe aenliepen/ is den Eertshertoch noch aldaer gheblleven tot het naevolghende Jaer. 1580.

Dewijle ooc alomme groote clachten gecomen waren op de ongheregeltheden des Krijchsvolck / soo heeft den Eertshertoch Matthias/ ende de Statē nieuwe ordinantie gheraemt/ om te beter reghel ende discipline onder hen te brenghen.

Ordinantie opt Krychsvolck / den xvj. Julii.

Tot Antwerpen zijn oock nieuwe ordinantien op de wacht der Stadt ghestelt/ eñ de Stadt was verdeylt onder acht Colonelschappen ofte Regimenten / ende elcken Colonel hadde onder hem thien Vaendelen/ behalven ses Vaendelen der gheswo-ren Gulden / ofte onder Broederschappen der Stadt/ tsamen sesentachtich Vaendelen. Van deser wacht en mochte niemant bevrijt zijn/ dan de Magistraten ende Officieren/ oock de Coopliedel der Natien/ Oosterlingen/ Enghelsche/ ende Portugalosen/ achtervolghende hare Previlegien. De andere Natien moesten contribueren totter wachte / na discretie vanden Colonel: Desgelijcx de oude mannen die bovē de tsestich Jaren oudt waren. Daer werden oot veel verscheyden Artijckelē (die tot de wacht der Stadt nootelijck waren) op groote penen ende amenden ghepubliceert. Sy hebben oock heerlijcke wachthuysen gebout/ daer de ghewoonelijck wacht nacht ende dach haer hielden / Corps de guarde ghenoemt: Desghelijcx hebben sy op alle de hoecken vander straten / fray cleyn steenen wachthuyskens gemaeckt tot de Ronden/ in welc elcken nacht/ ende alsmen predicte / moeste een Rot oft thien mannen vande ghebuerte waken. Waer door de Borgerije de Krijchshandel gheheel ghewoon werden / ende tot alle beroerten ende allarmē terstont bereyt eñ in wapenen/ elck een wetende wat hem te doen stont. Sy hadden oock oude ervaren Krijchslieden onder haer ghegagieert/ diese aenvoerden / ende in alle feyten van wapenen de Borgherije exerceerden/ zijnde doorgaens soo fray ende wel versien van goede wapenen/ als geen Stadt lichtelijck in Europa haers ghelijcke. Op ettelijcke groote wachthuysen / als aende Keysers Poorte stont gheschreven: Excludere Facilius quàm expellere. Op de Marct: Sæpius Læsa patientia. Op de Meerbrugghe: Agere aut patj. Op den Oever: Si in bello Securitas.

Ordinantie op de wachte tot Antwerpen.

Op de stratē alomme/ daer het van noode was / waren groote machtighe sware ketenen ghemaeckt/ diemen lichtelijc over de straten conde ghespannen/ daer ettelijcke onder elck Vaendel in sonderheyt last van hadden: Welcke ketens soo groot/ sterc ende vele waren/ dat sy bovē de hondert duysent Guldens gheschat werden. De Stadt hebben sy daghelijcx oock meer ende meer ghesterckt/ de grachten wyder ende dieper ghemaeckt/ de wallen oock in veel plaetsen dicker/ eñ die beplant met cierlijcke gheboomten/ als Linden eñ Mastboomē: ooc in veel plaetsen draeyboomen ende diergelijcke ghemaect/ tot elcx sekere Officierē ordinerende.

Sy hebben ooc ordinantien totten brande ghepubliceert/ hoe hem een yeghelijcken in tijt van brande behoort te houden. Desghelijcx

Ordinantie t'Antwerpen opden brant den viij. Julii/ 1581.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. ghelijcx oock op de Peste/ ende diergelijcke: Het welcke veel andere steden inde Werelt als een patroon ghevolcht hebben.

Ordinantiē op de Pestilentie/Anno M.D.lxxx den xij. Juli.

Op de Schipvaert zijn in Nederlant ooc ordinantien ghemaeckt/ midts dat de Zeevaert een vande principaelste ende profijtelijcste voordeelen ende comoditeyt is die de Landen hebben/ daer in geboden wert/ dat geen schepē ter Zee en souden mogē varē/ dan die wel versiē/ gewapent eñ gemant souden zijn/ elck na syn groote/ om van alle perijckelen/ eñ van Zeerooverije bevrijdt te wesen/ elc Lant eñ Zee-stadt/ oock syn Oorlochschepen voor alle noodē reede eñ veerdich te hebben/ waer mede sy grooteliJcx de Zeevaert wederomme vermeerdert hebbē/ die de Engelsche/ Fransoysen eñ Oosterlinghen haer bycans geheel afgewonnen hadden gheduerende de oorloghen: so dat sy nu wederomme wt Hollant / Zeelant eñ Antwerpen/ alomme voeren tot in Spaengien eñ Poortugael/ daer vrijelijck genoech handelende/ behendelijck ende discretelijc aldaer haer dragende/ so dat het scheen datter geen oorloge tusschē Spaengiē eñ haer en was/ maer alleenlijc tusschen de Spaengiaerden die in Nederlant waren/ haer meestendeel alomme in Spaengien ende Poortugael vande Landtsaten vriendelijck onthaelt ende ghetracteert vindende (twelck oock in Zeelant ettelijcke Spaensche schepen reciprokelijck/ die daer comen dorsten/ geschiet is) ende waren daer oock willecome/ wt ende in varende. Maer die en dorsten tselfde niet langhe continueren/ wt oorsake van de Zeeroovers/ ende andersins. De oorsaken dat de Nederlanders in Spaengien soo wel onthaelt warē/ was om dat die Rijckē veel aenden Coophandel gelegen is/ soo wel als den Nederlanden/ om haer warē/ vruchten eñ andere comoditeyten te venten eñ te verkoopē/ eñ die de Nederlantsche hantwerckē eñ andere Comanschappē vandoen hebbē/ om haer Schipvaert eñ handel opde Indiē te onderhouden/ daer door den Coninck syn gout eñ silver van daer treet/ ende syn Tollen vermeerdert/ den Edeldom eñ gemeynte in Spaengien haer lijftocht meest daer van hebbēde/ midts dat haer incomstē veel zijn gheleghen in Wijnen/ Olyen/ Fruyten/ Wollē/ eñ diergelijcke. Naermaels indē ban die tegen den Prince van Orangiē is wtgegeven/ isser wel verclaert geweest / datmen des Princen medehulperē goederen/ Actiē/ ende schulden verbeurt makē soude/ in wat plaetsen die ghevonden souden worden/ waer door men vreesde datmē naerder ondersoec van sulcx in Spaengien soude laten geschiedē: Maer daer en is niet nagevolcht. De Staten in Nederlant/ hebben daer van de Schiplieden ende Cooplieden gewaerschout/ waer door sy wat discretelijckē harē handel namaels drevē onder andere namē.

Ordinantiē op de Zeevaert/Anno 1579. den xvjden Augusti.

Die van Zeelant sloegen tot ghedachtedisse van haer sorchvuldicheyt/ eenen leghpeminck/ op d'eene zijde stont haer wapen/ te weten/ eenen Leeu opt water / met dit gheschrifte / Vos terra at ego excubo ponto. 1580. Op dander zijde / was een man/ jonge boomen plantende/ achter hem hinck synē hoet op een Lancie/ bedūydende Vrydom/ met dit schrift/ Si non nobis Saltem posteris.

In Engelant is in dit Jaer M.D.Lxxx. den xxj. September eenen Engelsman genaemt Fransoys Draeck met syn schip van ontrent hondert vaten/ aengecomē/ hebbēde dry Jaren wtgeweest met meer schepen/ die hem al verlaten hadden / eñ hadde des Werelts cloot rontom geseyt/ wt Engelant nade Canarien/ eñ also nade Eylanden van Capo Verde, Van daer over lancx de custen van Brasilien nade Strate van Magallanes/ eñ die passerende/ quam hy alsoo inde Mare del zur, oft Zuytzee/ achter Peru/ daer hy de Havenen besocht vant Goudtrijcke Landt van Cusco / hopende des Coninckx van Spaengien Gout ende schat te nemen/ daer hy de Scheyen alreede vont/ legghende in een Havene onghewapent om in te nemen / maer hy en was noch opde plaetse niet ghecomen/ ende daer was allarme op syn comste geresen/ dies hy moeste vertrecken. Maer hy ontmoete noch een schip met Silver lancx den Zeecust na Panama varende/ twelck hy nam / waer mede hy syn schipken ballaste/ eñ ontdeckte also die Zeecusten ooc noortwaert tot driendertich gradē. Van daer voer hy nade Eylandē vande Muluccas/ van daer de Specerijē gebrocht worden in Portugaels Indiē ofte Calicut. Eñ also seylde hy na Cabo de bona Esperance, ende lancx de custen van Affrijcken weder in Enghelant nae drie Jaren / alwaer hy vernam dat syn Coninginne noch leefde/ met voornemen/ so hy de Coninginne doot/ ofte veranderinghe int regiment ghevonden hadde/ so soude hy in Zeelant gecomen hebben/ onder tbeschut vanden Prince van Orangiē/ met synē schat die wel vierentwintich tonnen Gouts geschat was: Maer hy heeft hem in haer bescherminghe gegeven. Welcke Coninginne hem tegen den Coninc van Spaengien heeft beschuttet eñ verantwoort/ eñ bleef noch evēwel in goede vrientschappe met hem/ overmidts dat de Spaengiaerden den selven Draeck te voren Anno M.D.Lxviij. verradelijc bedrogen haddē/ inde Havene van Mexico/ genaemt S. Jan van Uloa/ daer de Schepen van Mr. Jan Hauckens/ van dē Vicerop van Indiē/ bovē het gesworen Contract/ besprongē/ verbrant eñ gesonckē werdē: Also dat de Prinçen geen vrientschappe malcanderen schijnen te ontsegghen/ noch verbontenissen gebroken achten: over tghene haer Ondersaten deen dē anderē aendoē/ ontrent de Linie Equinoctiael ofte in Indien: Gelijc ooc den Coninc van Vrancrijc hem niet veel aengetrockē heeft den moort van Capiteyn Jan Rybaut met syn volc/ vande Spaengiaerden ghedaen in Florida/ Anno M.D.Lxv.

Desen Fransoys Draeck wert voor syn laboreuse Voyagie ofte reyse/ cloeckheyt eñ dienst/ vande Coninginne vā Engelant Ridder gheslagen/ eñ ghearcht een instrument te zijn om der Spaengiaerden dominatie wt Indien te drijven/ hebbende ontdeckt haerlieder weeckheyt ende cleyne middelen van wederstant aldaer. Het schip ghenaemt den

Pellicaen/

1580. Pellicaen/wert aende Reviere de Tamyse op staken ghestelt/ by het Coninckljjc Hof/ ghenaemt Grienewich/tot een eeuwighe memorie.

Aenslach op Maestricht te vergeefs in October.

Den Prince van Orangië heeft in October eenen aenslach op Maestricht ghehadt/ meynende de stadt met leeren te beclimmen ende te verrasschen/ alwaer hy selve in persoone henen troc/maer hoewel hy tot aende vesten met leeren was gecomen/ so ist hem door andere overvallende saken niet gheluct/ waeromme hy weder te rugge moeste af trecken.

Conde bydē Prince van Espinoy genomen/ den xxv. October.

De Prince van Espinoy / Gouverneur van Dornick/ heeft door de Heere van Destrelles/ doen beclimmen het Stedeken van Conde/smorgens den xxv. October/ eñ dat in hebbende/ heeft tselve sanderdaechs werom moeten verlatē/ midts dat de Malcontenten (niet verre van daer zijnde met harē Leger) hem opden hals quamē/ eer hy conde met meer volc/ munitie ende victalie geprovideert ofte voorsien worden.

Anholt ende Schenck nemen een rijck Schip met Italiaensche goederen.

De Heer van Anholt eñ Marten Schenc/ die het huys van Blyenbeeck in hadde/ hebben een Schip daer veel zijde lakens ende andere costelijckheyt in waren/ dat seer rijckelijck gheladen/ den Rijn af quam/ aengehouden/ ghebuet ende ghedeylt met haer krijchsvolc/ twelc meest Italianē toequam.

Als de Grave van Rennenberch in Vrieslant/ so wy verhaelt hebbē/ nv als meester vanden Velde was/ eñ Zwol rontomme beleghert hadde/ in meyninge zijnde van wat treffelijcx voor te nemē: so dochte hem beste te versamen met syn nieu Regiment knechten / dat hem toequam van over den Rijn/ alsoo hy oock ghenoech mistroude dat hy Zwol so lichtelijck soude winnen/ (hoewel hy verstant binnē hadde) midts dat de stadt sterck is/ ende so ghelegen/ datmense lichtelijcken soude connen ontsetten: Ooc hoorende dat de Grave van Hohenlo weder sterck opde beenen was/ eñ sterck ontrent Deventer lach/ ende alle de Fronthier Steden wel beset waren/ soo is hy opghebroken.

Dit Regiment dat de Grave van Rennēberch toequam/ noemden sy het Gelders Regiment/ als van Geldersche/ Wtrechtsche/ ende Overijsselsche ballinggen ende andere bestaende / ende vergadert. Hier van was Overste Johan Streuf van Emmerijck: De Capiteynen waren Jacob van Bronchorst/ ende Batenborch/ Sone tot Anholt/ met twee Vaendelen/ eñ Baltasar van Rossum/ Boecholt/ Tieslingen/ Wurtselman/ Rendevelt/ met twee Vaendelē meer/ eñ andere/ ende waren wel sterck. Om dat onder desen hoop de voorsz Anholt diende / den Ghelderssen af ghevallen zijnde / heeft Heeman wt Nimmeghen met verrassinghe/ het stedeken Anholt inghenomen/ eñ gants wtgheplondert/ niet teghenstaende dat het onder t Rijck behoorde.

Alsoo dan Rennenberch met dit nieu Regiment versamelt was / dochte hy met de syne Doetichum lichtelijck in te crijghen/ twelck niet sterck / ende qualijc beset was. Maer als hy aldaer meer wederstandts vont/ dan hy wel vermeynt hadde/ eñ oock vande Engelsche van Doesborch ende van Michiels Regiment hem grooten afbreuc ghedaen werde/ is hy daer van getrocken/ krijghende nochtans Garnisoenen binnen Grolle: Ende sy trocken den xviij. October M.D.Lxxx. voor Steenwijc/ als een swacke stadt/ de welcke alleenlijc met een Vaendel volcx besettet/ ende seer van alle nootsakelijcheyt onversiē was / daer hen veel aen ghelegen was / om de Drenthe te bevrijden/ ende de passagie in Vrieslant ende Vollenhove open te houden. 1580.

Steenwijck belegert eñ den staet der belegghers/ de xviij. October.

Dit belegh sullen wy wat particulierder beschrijven (hoewel seer verkort) om dat het notabel is/ ende een patroon mach wesen voor alsulcke/ die sulcke wetenschap behoren te hebben. Die daer van breeder bericht begeert te lesen/ die wijsen wy tot een Boecxken in Nederduytsch door Reinico Fresinga beschreven/ die daer binnen was: ende is gedruckt tot Deventer/ by Fridzert van Campen/ Anno M.D.Lxxxiij.

Om Steenwijck te beleghcren/ vont hem Rennenberch sterc achtentwintich Vaendelen knechten/ als veerthien Vaendelen vant Vriesch regiment/ der welcker Overste Lutenant/ genaemt Hans Mon/ in een scharmutsel doot bleef/ in wiēs plaetse succedeerde Johan Baptista de Taxis. Vant nieuwe Ghelder sch regiment warē negen Vaendelen/ want de Heere vā Anholt was met syn twee Vaendelen tot Anholt eñ Bredevoorde gebleven. Noch waren daer vijf Vaendelen vā Rennenberchs nieu Regiment. Dese xxviij. Vaendelen waren ten minsten sterck ses duysent mannen: Want de Vaendelē in dat quartier gemeynlijck boven CC. mannen sterc zijn: Der Ruyterē waren ontrent twaelf hondert/ meestendeel Lanciers.

In Steenwijc lach Hopman Olthof met syn Vaendel/ eñ Cornput hadde syn Vaendel derwaerts doen trecken: Maer die van Steenwijck sommige Spaensch gesint zijnde (niet teghenstaende der Bontghenooten bevel) en wilden hem niet inlatē: dies quam hy daer met gewelt inne/ vā Olthofs Vaendel daer binnen ghelaten zijnde. Maer eer hy daer binnen trock/ beweechde hy syne knechten (na corte vermaninghe) hem eedt te doene / om syn meesters dienst te willen versekerē/ dat niemant van haer een woort van opgheven/ ofte met den vyant te handelen/ spreken en soude/ voor hy selve daer eerst van sprake/ by pene van metter daet/ vande naest bystaende te mogen doorstootē worden: na welcken eedt sy binnen trocken/ sdaechs voor de beleghering. Voorts alsa Hohenlo etlijcke Hoochduytsche Vaendelē toegerust hadde/ opt Lant vā Vollenhove/ niet lanck geweer / tot veltslagen dienstlijc/ hebben de Staten twee van dese daer oock binnen ghesonden/ namelijck/ t Vaendel van Plaet/ ende een van Staper/ daer Jan van Berenbroec/ Schoutet van Gelder/ Luytenant af was: dit was versch onbedreven/ eñ ongeregelt volc: Op welcken dach dit Garnisoē seer blijde zijnde/ datter stof van eeren voorhanden was / vielen tot twee plaetsen wt/ afbrandende vele huysen/ die de stadt te nae gheleghen waren/ eñ cregen noch pul-

Cornput dede syn volck eedt doē eer hy in Steenwijc troc/ van geē overgheven te moghen spreken/ den xvij. October.

1580. ver/ ende provande tschepe binnen.

Steenwijcker gheleghentheyt.

Wy sullen de ghelegentheyt van Steenwijck int corte verhalen. Het schijnt een oude Stadt te zijn/ legghende hardt aen een cleyn Reviere/die sy de Aa noemen/ ghelijck meest alle de loopende Moer-wateren daer ontrent genoemt worden. Sy is cleyn van begrijp/ eñ int ronde niet meer dan sesthien hondert gemeyn treden ofte passus/ doorwijs lancx het water ghestreckt: Int Oosten ende Suydē heeft sy de Ooster-poorte/ Oningher-poorte / ende Gasthuys-poorte/alle ghelegen aen seer hooch Lant/eñ nade Dorpen der Drenthe/Diveren/ eñ Havelt. Byde Gasthuys-poorte binnen/leggē noch de grachtē van het Casteel/ twelc daer plach te staen/ghebout by Jorien Schenck/ Anno M.D.xxiij. ende daer nae weder afgeworpē/doen t'Lant van Overijssel onder Keyser Carel de vijfde quam/ waer onder de cleyne Steden / dese niet de minste gherekent wort. Aende West-zijde is de Walt-poorte/ daer de schepen af eñ aen varen/eñ het verlaet. Hier leggen leege Beemden/die met grooten reghen overvloeyen / midden door welcke Beemden loopt wt de stadt eenē steenwech ofte Cassye/loopende nadē Tuck ende Steenwijcker Wolt/twelc twee cleyne Dorpkens zijn. Aende zijde nat Noorden eñ Noortoosten/zijn al groene gemeynten/daer den Ysvenigerdijc int Noorden middē door gaet/na het Dorp ghenaemt Ysveen / daer een brugge over de Aa licht/eenen Musketten scheut vander Stadt.

Steenwijcker discriptie.

De Stadt heeft rontomme eenen tamelijcken wal van eerde/ eñ daer op een borstweer/ vier ende vijf voeten dicke. De graft aende Noortsyde/was smal eñ ondiep/aende ander sijde dieper/maer nerghens over vijftich voeten breet. Eñ allet water wort met opghemuerde breede Dammen (zijnde binnen van eerde) gehoudē/aen elcke Poorte/over welcke Dammē men over wt ende in vaert ofte gaet/ daer op oock de Poorten staen/ eñ zijn wtwaerts ghebout opde oude maniere/niet anders versien dan met hooge enge torens ende swacke mueren: daer buyten hameye/sonder eenige kamme/valpoorten ofte Brugghe/ick swijge optreckbrugge. Waeromme sy seer bequaem was om stracx over dese Dammen bestormt ende subijtelijckē verrast te worden/ also dat de stercke ende vestinghe deser Stadt niet seer groot en was/ hebbende gheen strijckweeren / ofte andere behoorlijcke versterckinghe. Daer zijn drie Kercken/deene ghenaemt S. Clements Canonisye/seer groot/ met eenen hooghen Toren/ viercant sonder cappe/ die af ghevallen was: Dander ghenaemt de Marie Kercke/ ende de derde de Gasthuyskercke. Int midden der Stadt is een viercante groote Mart / streckende ofte respondeerende op de vier Poortē. Den Acker daer ontrent is vruchtbaer tot Corē/ daer haer de inwoonders seer mede gheneeren/ als oock met corfcoopen/ also datter redelijc Coren inde Stadt was / maer qualic versien van torf ende brant.

Het Garnisoen van vier Vaendelē warē niet min sterc dan ses hondert mannē/ sonder de Borgheren die ontrent drie hondert sterc warē/ onder de welcke ontrent vijftich waren daermen hem op betrouwē mochte. Gheenen Gouverneur wasser noch in ghesonden/noch gants geen grof geschut/ oock geenderhande peerdevolc/ alleenlijc waren daer maer twaelf oft veerthien peerden der Hopluyden ofte Capiteynen/ twelck hen meest ontbrac/om de beleggers af breuc te doen/ als bleeck byde weere die sy deden.

Het Ampt vant Gouverneurschap namē de Hopluyden ofte Capiteynē gesamender hant met den Borgemeester aen haer/ende maecten verscheyden ordinantiē/ so opt gebreck vant grof geschut/als opt buspoeder/ om dat te maken vant Salpeter eñ Solffer/ oock alderhande vierwerckē/eñ verscheyden instrumentē offensive eñ defensive: datmen oock op poeder sparich soude wesen: dat het krijchsvolc met haer leeninge soude te vrede wesen/ sonder de Borgers te overlastē. Voorder stelden sy oock ordinantien op coren ende provande/ desgelijcx oock opdē brant/eñ om die te verhoeden / deden sy alle stroo / hoy/ torven/ende alle brandelicke materie/onder den blauwen Hemel leggen/ oock de huysen die met stroo gedect warē/ ontrent de vestē afbreken: Ende boven al ordineerden sy/ so weynige wtvallen te doen/ als moghelijck ware/ so wel om t'Krijchsvolc door schade den moet niet te verminderen/als oock om het buspoeder te sparen/ende te beletten dat den vyant geen wetenschap van des stadts gheleghentheyt en souden gheerijghen. Alle welcke ordonnantien ten besten met onderhouden en werden/ by ghebreck van eenen Gouverneur.

Soo haest als hem Rennenberch voor de stadt geschanst hadde/ eñ sy brugghen over de Reviere der Aa van vier Torsleyten gemaeckt hadden/ so waren die vander stadt becommert aende Staten te schrijven om ontset / daer den Hopman Cornput tegen was/ segghende / datmen behoorde des stadts ende svyants ghelegentheyt over te schrijven / sonder te vermanen van ontset/ eñ dat meest om twee oo[…]ken / om dat de Statē geen quade opinie [...] haer vroomheyt/ ende dat de Borger[s] [...] de Soldaten selve gheen quaet achterde[n] [...]ken van haer selven eñ haer verseker[he]yt [c]rijghen en souden. Desen niet tegenstaende/ schreven sy eenen brief/ den xxiij. October/ diese na Campen sonden/ snachts met eenen Borger/ ghenaemt Matthias Kies / waerinne sy der Staten slappicheyt beschuldichdē/ wtdruckelijcken schrijvende/ dat het onmoghelijck was de stadt langer te houden dan acht dagen. Desen brief onderteeckenden de Hopluyden/ Olthof/ Plart/ eñ oock Coen Dierissen eenen Borger/ doch een out Krijchsman maer eygensinnich ende ongeduerich. Den Magistraet onderteeckenden den brief oock/ ende ten lesten wert den Hopman Berenbroeck daer oock toe gebrocht: Maer Cornput en woude niet teeckenen/ segghende dat het niet alleene schande/ maer Capitael oft lijfstraffe weerdich was/ syne meesters ende Heerē van sulcke onwaerhedē te berichten/ naedemael dat sy noch gants gheen ontset

van

1580\. van doen en hadden: Dat Vorsten en Heeren daeromme stercten bouden/ende die besetten / om haren vyant op te houden/ende schade aen doen / ende niet om ten eersten opeyschen ofte aenval over te gheven/ maer om tijt ende gelegentheyt te gheven/ van bequamelijcken syn volc te vergaderen/ ende met meerder middel ende fondament de ontsettinge te doen: beclagende dat haer onversichticheyt en onverduldich schrijvẽ/ wel mochten den Staten veroorsaken/lichtelijcken met cleyne macht het ontset te waghen/ waer by sy wel missen mochten tgene sy soo seer sochten/ want in so corten tijt en was niet moghelijck sulcken volck sterck ghenoech te vergaderen/om haer volcomelijcken te ontsetten.

Op dit schrijven antwoorden de Staten wel troostelijcken: maer alsoo dat schrijven continueerde/so schreef Cornput ter contrarie aende Staten/ als dat sy noch gheenen noot en haddẽ/ende dat sy van als genoech versiẽ waren voor ses Maenden: dat sy soudẽ voorsekerlijc het ontset int werc stellen/ en dat hoe eer hoe liever/ om de onverduldicheyt der Borgers en krijchsvolcx/ meer dan om den noot. Hier door wert Cornput van velen seer spijtich aengesproken. Maer hy creech ten lesten Berenbroec ende andere verstandighe aen syn zijde.

Runder in genomen en der Staten volc geslagẽ/ den xxiij. October.

Ontrent dese tijt haddẽ de Staten inden Runder de Vaendelen van Escheda en van Roelof van Langhen liggende/ daer henen dat dẽ xxiij. October wt dẽ Leger Aert van Gemmen/ Snater/ende meer andere trocken/ van wien sy na weynich tegenweer inder nacht overrimpelt werden / om dat de plaetse seer licht beschanst was. Escheda wert gevangen/ en syn Vaendel ghescheurt: Maer Roelof van Langhen ontquam het met sommige andere/ maer syn Vẽdel wert genomen. De Soldaten werden meest in haer bedden vermoort/ en vele ghevangen. De Vlecke wert geplondert ende verlaten. Het Vaendel sleypten sy daer nae rontom Steenwijc/ achter den steert van een Peert/ met vreuchden ende Musijckspel.

De beleggers wildẽ wt spijt (om dat die vander stadt eenen Meulen in brant quamẽ steken) de Hameye der Gasthuys-poorte by doncker oock afbranden / ende deden daeromme menichte van musketten nae de wacht der stadt schieten/ om de schiltwachten te doen vertrecken / ende alsoo staken sy daer (met een tonne die sy daer by stelden/ en seer subtijtelijcken met stroo ende solpher toebereyt haddẽ) den brant inne/ ende verliepent alsoo weder / behalven een die gheschoten wert. Maer als die vander stadt dit sagen/ twelck haer niet lief en was / presenteerde hem een Soldaet van Cornputs volck/ welcke vanden Wal afgelatẽ zijnde/ sleypte hy eenen lederen eemer metten mont/ en swom also over de graft: daer na schepte hy water/ en ginck alsoo met ghemack aenden brant/ ende ructe de tonne Terre van daer/ ende bliste den brant met dicmael water wt de gracht te halen. De beleggers schoten na hem/ soo dicht als haghel/ ende het was groot wonder dat hy niet geraect en wert/

Vromicheyt van een Soldaet/ Arent van Groeningen.

dewijle het seer licht was door den brant/ ende nochtans ginc hy daer al niet ghemac toe/ roepende/ Schelmẽ/ dieven/ ic ben Arent van Groeninghen/ een Brouwers sone. Als hy syn werck nu volbracht hadde/ swom hy weder over/ ende boven comende/ wert hy van Cornput synen Capiteyn vereert met een hantvol Daelders. 1580.

Op den selvẽ avont quam oock een Hoochduytsch Soldaet hart aende Hameye van de Walpoorte staen snorcken/ roepende vele spijtighe woorden over de Staten en Hohenlo/ daer by doende veel hoochmoedighe worden ende Godtslasteringe. Maer eenen Soldaet van binnen/ micte int doncker nae het gheroep toe / ende schoot hem recht inden openen mont / treffende effen het lidt daer hy mede lasterde/ twelc voor een straffe Godts van alle man gehouden wert. Syn doodt lichaem / twelck syn ghesellen gheerne wechghesleypt hadden/ wert binnen ghehaelt.

Oordeel Godts over Lasteraers.

Den xxvij. October quam Rennenberch selver int Leger/ met last vanden Prince vã Parma/ vant belegh niet te scheyden / voor Steẽwijc en ware gewonnẽ. Sanderdaechs dede hy de stadt opeyschen/ van weghen den Coninc/ behouden lijf en goet/ en aller dingen vry wech te trecken met geleyde: Maer daer wert behoorlijcke ende gheschicte antwoorde en weygheringe gedaen. Waer op terstont vijf stucken gheschuts op de stadt ghestelt werden.

De Borghers arbeyden seere / makende de Wallen en borstweeren dicker / vreesende seer voor het gheschut. Cornput bewees met veel redenẽ/ dat sy haer selven met minder arbeyt beter versekeren souden / soo sy voor alle werck buyten den graft eenen bedeckten wech op de contrescherpe maeckten/ daer den graft soo veel wyder mede soude zijn/ en alle wtvallen ende aftrecken daer mede geholpen oft ghefavoriseert wesen: Desghelijcx oock het Ysen oft Ys breken alst vriesen soude. Alle aenvallen ende stormen der vyanden souden daer mede overdwers ende van leeghe sonder perijckel afghewesen worden / met veel meer ander voordeelen. Desen wech ghemaeckt zijnde/ soudemen gemackelijc moghen op behoorlijcke plaetsen Bolwercken/ ofte Ravelins buyten maken/ wt den graft oppe/ eerst met borstweer/ ende dan met aerde wt den graft die te vullen/ dicken ende hooghen: Welck were de vyant met syn geschut niet en soude connen verhinderen. Datmen oock inde Bolwercken niet vergheten moeste inde schouderen ofte zijden/ plaetsen te latẽ voor Casamatten (dat syn leeghe bedeckte strijckweeren) om de dammen daer de Poorten op stonden/ ende den graft noch te beter te bevrijden tegen het vullen/ minerẽ/ oft sapperen/ etc. Dit wert dagelijcx van hem inden Raet vermaent: Maer de Borgers ghelept zijnde door eenen Coen Diericxsz/ daer sy seer op steunden/ en wilden daer niet nae hooren/ en creghen den Hopman Plaet met syn Soldaten aen haer zijde.

Cornput om derrecht inde fortificatie.

Daerentusschen haddẽ die van Vrieslant vier Vaendelẽ knechtẽ ende sommige Ruyteren

1580. teren gesonden inde Sevenwolden/om de passagie te bewaren/ende Hennenberch het brantschatten te beletten: Derwaerts sont Hennenberch ettelijcke Vaendelen om die te slaen. Als het Vaendel van Jouw Botma/ ende het stadts Vaendel vā Bolswert dit gewaer werden/trocken sy te rugge/ latende Ferno eñ Steyn van Malsen Vaendel alleen met sommighe Paerden/die haer weerdē het best dat sy condē: Maer sy werden overwonnen/ daer Jehan van Ferno doot bleeft/ ende syn jongste Broeder. Dit gheschiede den xxxj. October.

Vriesche Vaendelen geslagen/ dē 31. October

Van daer troc Hennenberchs volc voort na Slotē/twelc noch weynich gesterct was/ waeromme ooc de twee Vaendelē die daer lagē/vertrockē: Maer sy werdē achterhaelt ontrent Balck/ daer den eenen Capiteyn Martena ghevanghen wert. Pier Andries Grietman van Volegha met syn Vaendel inden Lemmer liggende/ twelck nochtans beschanst was/vluchte na Enchuysen. Als nu de Hennenberchsche wat meer gesterckt waren/trockē sy van daer voort na Staveren/eñ maecten het Casteel (twelc de Vriesen (door onversichtichept) meest af geworpen hadden/eer sy de Stadt ghesterckt hadden) wederom op: Ende maeckten oock een schansse te Mackin/comende dagelijcx voor Harlingen/Franicker eñ Bolswert brantschatten. Ende datmen van opinie was om Vrieslant te connen int water stellen/dat en was doē niet doenlijc/om dat het te drooge weder was/ooc om dat dē Wint niet en diēde. Dit is al dat inde Maent October hierontrent gebeurde: Nu sullen wy alsoo voorts dese beleghheringhe verhalen.

Sloten ende Lemmer verlaten/ in October.

Int begintsel van November vielen wt de stadt ontrent vijftich mannen ter Gasthuys-poorte wt/ende grepē een wachte aē/ die in een hol gat inde Loopschanssen lach/ sloeghen ontrent eenentwintich van haer doot/ ende brochten drie ghevanghen inde stadt. De beleggers schanstē nacht eñ dach voortaen/ eñ begonden een hooghe Catte te maken/ niet wijt vande Gasthuys-poorte/ settende seven Schanscorvē daer op. Waeromme die vāder stadt vervaert zijnde/ vuldē sy de Poorte met aerde/ niet tegēstaende het teghenspreken van Cornput/ die daer seyde/ dat de Poorten alsoo ghevult/beschoten zijnde/te eer vallen souden/ ende den vyant te ghemackelijcker soude worden om op te climmen/ ende te mijneren. Ende dat de schietgaters vande Poorten goede strijcweeren gaven voor de stadt/ die sy haer selven niet en behoorden te benemen/maer den vyant toestont/ ende dat sy haer selve niet en behoorden haer eyghen armen af te snijden/ aenghesien dat de strijcweeren aen een stadt/ even alsoo tot hare bescherminge dienen/ ghelijck de armen tot beschermìnghe aen een lichaem: Maer de Poorten wel te verseckeren/ ende ware niet beter dan den bedeckten wech mette hooghe conterscherpen/alsoo wy hier voren geseyt hebben: Ofte stont haer ymmer dat niet aen/ so mochten sy tot meerder versekeringe/binnē der stadt tusschen elcke twee Poorten eenen hoogen Cavalier oft Catte makē/inder forme van

Advijs van Cornput op die Fortificatie/ maer niet half gevolcht.

eē puntich Bolwerc/met behoorlijcke strijcweeren/ dwelc sy van binnen sonder perijckel doen conden: Ende sulcke Catten soude hen niet alleen dienen om te bestrijcken de bresschen die daer mochten gemaeckt worden/maer ooc tot Traversen/dat is/scheutvry blinden ofte schermen/ daer door den vyant benomen soude wordē met veltstucken in defensie te schieten/ welcke Catten als sy volmaeckt souden zijn/ soudemen moghen (alst van noode ware/ ofte als den vyant quame twater af te graven/ ende inden wal te mineren) met eenen wal ende graft deen aen dander trecken/ ende soude tselfde als dan een gantsche nieuwe sterckte presenteren.

Maer dese redenē en conden den gemeynen man niet wijs ghemaeckt worden: De Hoplieden waren wel willich/eñ begonden dese Catten/maer de Borgherije om eenige huysen te sparen/ waren onwillich/ Alsoo ginghen de wercken slappelijcken voort. Cornput ordineerde met dandere Hooplieden (om de Soldaten tot arbeyden willich te maken) datmen haer obligatien maken soude/ om vijf stuyvers daechs te geven na het belegh. Maer den Magistraet was daer meest tegē. Maer also sy ten lestē door noot gewaer werden datmen de wtholling der contrescherpe niet langher en conde missen/mitsdiē dat het hert gevrosen was/ eñ datmen Ysen oft Ys breken moeste/ soo begondē sy de contrescherpe met alle macht te maken den xvij. November.

Daer wert weder geschreven om outset/ door de onverduldichept. Maer Cornput ende Beerenbroec schreven ter contrarien/ dat sy haer niet verhaesten en souden/ maer sekerlijcken werckē. Cornput sont ooc over syn cijfferen/eñ ooc eē maniere om van verre malcanderen aen te sprekē met Lanteernen/ofte vierpannen/ ende by daghe met breede doecken in ramen ghesettet.

De Staten om schijn van onset te makē sondē Stupper opde swarte Sluys met syn volc/eñ de ses Vaendelen van Hegeman/in een Clooster by Vollenhove/genoemt sint Jans Camp/die welcke dē xvij. November vande Hennenberchsche overvallen werdē/ midts dē Cloostermuer sonder graft was/ hoewel sy goede weere deden/ ende werden verslaghen/gevangen/ ende inde vlucht gedrevē. Dry Capiteynen/Jan van Ypanen/ Gedeon vā Romeren/eñ Hans Wichmans werden gevangen/waer door Stupper ooc van Swarte Sluys moeste verloopen. Dit warē de vruchten vande onlijtsame brievē/ die wt de stadt gheschreven werden.

Ses Vaendelen van Heghemans volck gheslaghen tot sint Jans Camp/ den xvij. November.

Den xviij. November begonst Hennenberch de Gasthuys-poorte te beschietē/met het buscruyt dat sy Heghemans volck afghenomen hadden/ende schoten boven alle hoochden ende borstweeringhen af. Daer na alst gesichte vande huysen genoech ontdect was/schoten sy met gegoten gloeyende ysere clooten/ het wilt vier alomme inde stadt/ dat terstont brant maeckte/ Te eer om datter noch veel huysen met Stroo ghedeckt waren/ ende veel noch dat Stroo/ Hoy ende Torf waren/ also den

Brande inde stadt die uitworpen gheschoten den xviij. November.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. den brant seer toe nam eer sy dat ghewaer werden/ meynende dat den brant by verraderijen binnen de stadt gesteken was: maer ten lesten gelijc het was/ gewaer wordende/ stelden het Krijchsvolck haer al in wapenen op de vesten. De Borghers deden haer beste om den brant te blusschē/ ende haer goet te salverē: Maer midts datter grootē wint was/ brande wel tseventich huysen af/ ende ettelijcke schueren vol hoy/ stroo/ Rogghe ende Gherste/ onghevaerlijcke het twaelfde deel der stadt. Het vyer was so groot/ door eenen Oosten sterckē wint/ dat hy de vlammen over de Vesten sloech/ dat de Soldaten wel een derdendeel van dien verlaten moesten/ ende dat ter plaetsen daer het Ys inden graft niet gebrokē was: Maer hoe wel den vyant buyten rontomme reede stont tot dē storm/ so dorste hy daer om het vyer ende vlamme wille niet aen treden/ denckende dat die van binnen wt den brant tot haer vluchten souden/ also de vossen doen alsmen tvier in haer holen steeckt. Maer de Soldaten stonden als Leeuwen/ ēn het was een seer vreeselijck dinc om aen te sien/ ende een groote genade Godts/ dat het vermanen der Hoplieden/ den Soldatē so veel moets noch gaf/ ende den Borghers soo veel troosts: Ooc dat sulcx by daghe geschiede/ want haddet nacht geweest/ het schijnt dat het onmogelijc gheweest soude hebben/ ofte de beleggers hadden meesters geweest/ gelijc Lviij. Jaren te voren gheschiet was/ Anno M.D.xxij. in December/ als de Gelversche daer by nachte vier in schoten op de oude maniere/ ende wert ghewonnen ende gheplondert: Welcke gheschiedenisse Rennenberch behoorde te ghedencken.

Dit was de tweede reyse dat sulc vyer te schieten met gegoten yseren gloeyende clooten inde werelt gheschiet was/ want het wert aldereerst by Stephano Battor/ Coninck van Polen versocht/ voor Danzick: Maer in ander manieren was het dit mael ghenoech ghedaen.

Muyterije binnē Steenwijck wt wanckelmoedichept wert gestist/ dē xx. November.

Op desen brant sont Rennenberch twee trompetten/ de stadt op eyschende/ aenbiedende noch alle genade. Maer dē Capiteyn Plaet antwoorde hem manlijc/ daer hy op dat pas de stadt sonderlingen dienst aen dede: Want de Borgers daer op seer murmureerden/ die nochtans den selven Plaet aen haer zijde cregē wt wanckelmoedichept/ ēn wilden eenen generalen raet daerop gehouden hebben/ daer tegen hem Cornput stelde/ seggende/ dat hy hem niet en wilde beraden van een stadt op te gheven/ die haer niet en was (een Joncvrouwe die begint sprake te houden/ is wel half met kinde gemaect:) Hy en wilde hem niet opgeven/ noch om leven/ noch om sterven. Berenbroeck ēn Lazarus Austria/ Olthofs Luytenāt seyde niet min. Nae veel kijvagien wert daer besloten/ met beloften die sy malcanderē dedē/ de hant gevende/ de stadt niet over te geven/ also lange alsser te etē binnē ware. Maer sanderdaechs den xx. November/ maecten de Borgers een muyterije/ ende vergaderden opde Marct/ daer haer veel soldatē by voechdē. So haest als Cornput dit ghewaer worde/ creech hy

Cornputs wijse manhept.

een groot deel soldaten in haer gheweer/ ēn selve onder syn cleederen gewapent zijnde/ met Berenbroec/ quam hy op de Marct/ ēn sprac tot de Borghers (die vast deen den anderē tot overgeven oprųydē) Packt v thuys ghy schelmen/ ghy en hoeft hier niet te staen kakelen/ om met leughenen onse redelijcke Soldaten den moet te verminderen/ sy verstaen haer saken wel beter/ ēn zijn wijser dan ghy meynt. Als nu de sommige vertrockē/ ende een Vleeshouwer staende bleef/ seggende: Wat salt ten lesten zijn/ als wy niet meer te eten en hebben? Antwoorde hem Cornput: Dat is noch lange/ ende als dat comt/ soo willen wy dy (loosen kerl) ende dijns gelijcke/ noch eerst op fretten. Met dierghelijcke woorden werden sy elck na huys ghedreven/ ēn alle goede onderrechtinge aende verstandighe ghedaen.

Die van buyten schoten daer nae wederomme dickmael brant/ maer daer was raet tegen gevonden/ namelijck/ datmen in elcke strate ende in elck huys nacht ēn dach Borgherwacht hielt/ ooc van vrouwē ende kinderen. Alsmen wist waer den cloot in gevallen was/ twelck tgat ende rooc melden/ trockmen de materien met yseren haken wten weghe/ ende dan hadden de Borgers dicke wullē hantschoenē/ die sy eerst int water staken/ ende namen alsoo den cloot met haren handen sonder perijckel wech/ ende wierpen dien op strate/ daer sy gheen quaet doen en conde.

Middelen ēn wete om den geschotē brant te lessen.

Met menigerley dagelijcsche feyten van wapenen passeerde de Maent November/ ende te wijle en minderde de wanckelmoedichept van eenighe van binnen niet/ noch de partijschappen die daer door groeyden. Want Hopman Plaet wert vande wanckelmoedighe gewonnen/ daer Cornput ēn Berenbroec hem tegen stelden/ die sy sochten in den haet vande Ghemeynte te brenghen/ die daeromme de Brieven daerin sy om ontset schreven/ oock moesten onderteeckenen.

Desgelijcx moesten sy ooc verwillighen/ datmē eē stempel met het Wapen der stadt (twelc is een ancker) op alderley munte slaē soude/ waer mede de selve weerde de helft verhoocht soude wordē. De Hoplieden hadden gheerne gehadt eenighe nieuwe munte/ opden voet van Hasselt ghesla ghen/ om den Soldaten beter te vreden te stellē: Maer de Magistraet was daer teghen. Nochtans wert daer door alle provande noch dierder/ ēn veel versteken: Ende die met onghestempelt gelt betaelden/ cochten veel beter coop dā andere. Waer door de Borgers selve veel gelts moesten opbrengen tot leeninghe der Soldaten/ ende betalinghe van arbeyt.

Hoe ghelt tot Steenwijck wert ghemeert ēn in prijse verdubbelt.

Int begintsel van December begonst het te regenen/ ēn tghebreck van ghelde maecte ooc onwillichept in Rennenberchs Legher: Waer door de belegherde menigen stouten wtval opde beleggherss bestonden/ die haer wel geluckten/ daeromme sy ooc de Poorten die met eerdē gevult waren/ weder opendē. Ende Capiteyn Plaet ende andere/ die den verholen wech te makē opde contrescharpe tegen gheweest waren/ vorderden die selve/ dat sy opghemaeckt mochte worden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1580. Hierentusschen beraetslaechden haer de Prince van Orangien ende Lantsaten/ hoe sy Steenwijck ontsettẽ mochten/ hoewel sy haer selven met weynich Krijchsvolck versien vonden/ eñ tselve noch onwillich door ghebreck van betalinge/ overmidts de Provintien/ ende principalijck Gelderlant ende Overijssel/ diet nochtans meest aenginck/ qualijck haer debvoor deden. Hieromme waren eenighe van opinie/ datmen ter oorsake van soo onstercken plaetse/ ghelt noch volck behoorde te waghen. Andere ter contrarie/ meynden men behoordese te ontsetten/ als zijnde eenen sleutel van Vrieslandt/ Vollenhove eñ Drenthe / houdende (met de morassen) tLant rontomme besloten/ ende dat daer mede den vyant Vrieslandt vande andere Provintien te Lande soude affsnijden/ oock mede de Zee onrust maken/ hebbende alreede swarte Sluys / Vollenhove/ Blockziel/ Kunder / Lemmer / Staveren/ Hindelopen/ Worckum/ Mockum/ het Reediep / ende Delfziel/ al Zeecusten/ ende meest Havenen. Waer door besloten wert/ met een statelijck Heyrtracht / de Stadt te ontsetten/ ende ghelt te vergaderen. Ende tot tselve ontset wert vercorẽ Jan Norrits/ Enghesman/ als Veltoverste/ de welcke als hy met syn volc tot Swarte Sluys gecomẽ was/ dede hy een nieu vergadert Vaendel knechtẽ des vyants onder Otto vã Sant/ overvallen / dootslaen ende verjaghen/ ende staken den xv. December het Dorp inden brant.

Raedtslach der Staten opt ontsetten van Steenwyck.

Van daer trock Norrits na Meppel/ met dryentwintich Vaendelẽ knechtẽ/ die nochtans gheen achthien hondert mannen sterc waren/ ende weynich Peerden / latende tot Swarte Sluys alleenlijck dry Vaendelen in besettinghe. Het welcke Rennenberch veroorsaecte derwaerts te senden elf Vaendelen knechten/ eñ ses Cornetten Peerden/ om die over het Ys te overvallen. Maer also die van binnen haer dapper ende lange weerden/ hadde Norrits tijt om die te comen ontsetten / ende dreeffse met ghewelt van daer/ soo datter veel doot bleven/ ende veel door het Ys verdroncken: onder andere Arent van Gemegen/ een moedich Capiteyn. Norrits vercreech aldaer twee Vaendelen / ende wel voor vijf hondert mannen gheweer / daer van hy het eene binnen de Stadt sondt/ met ontrent veertich Soldaten/ die ontrent sevenhondert ende vijftich pont Buspoeder in Leeren sacken binnen droeghen.

In eenen wtval bleef Capiteyn Plaet doot/ ende in syn stede wert Berenbroeck Capiteyn ghemaeckt/ by bevel vande Staten door Cornputs recommandatie / ende Michiel Haghe wert in syn plaetse Lutenant over Stupers Vaendel: Ende met dese Commissie quamen sesthien hondert Guldens in Goudt / tot betalinghe der Soldaten.

Verscheyde exployten door Steenwyck.

Ende daer na/ den lestẽ dach December / dede Norrits eenen aenval op de beleggers/ van achter over tmoer / daer over die vander Stadt oock dapper wtvielen / ende den vyant deden vluchten: eenich van syn grof gheschut smeten sy met Smedehamers in stucken. Desen trots dochte die van Rennenberch haer op Jaersdach betaelt te stellen/ als hy die vander stadt met een listichheyt/ ende door grooten nevel oft mist bedeckt zijnde/ wtlockte: Maer alsoo den nevel subijtelijc neder viel/ so wert het ontdeckt/ twelck die vander stadt Godes sonderlinghe schickinghe toeschreven. 1580

Terwijle dese beleghheringhe noch duerde/ hadde Rennenberch in December eenen aenslach op andere plaetsen/ als namelijck op Hattum/ daer hy door middel van den Drossaert Lodewijc van Montfort/ veertich Soldaten wt het huys van Ulpenbeec van Schenck/ metten Sergiant Foncheco hadde doen comen by nachte inde Borght van Hattum/ gheleypt zijnde van des Drossaerts Sone. Hierentusschen hadde den Drossaert de Soldaten der Staten die daer op waren (welcke ontrent vijfthien in getale waren) droncken ghemaeckt/ ende in een camer ghesloten/ terwijlen de Ulpenbeecksche in quamen. Met dese Soldaten is den Drossaert den selven nacht afghecomen/ eñ heeft Hopman Hegeman/ die maer door de Stadt reysende was/ met Hopman Haen/ ende noch twee andere Edelluyden van haren bedde ghehaelt/ ende op de Borght ghevanghen ghevoert. Als de Borghers dit alsoo vernamen/ ende eenighe Soldaten der stadt haer wacht stille hieldẽ / in vreesen zijnde/ meynden sy dat haer teghenpartije veel stercker op de Borght waren. Daerentusschen die van Swol hier van gheaviseert zijnde / sonden den Capiteyn Jacob van Mechelen daer henen met Krijchsvolck/ daer oock die van Deventer ende Elborch by quamen / die wt de stadt Hattum dese Borght terstont beschoten met ses Cortouwen/ ende maeckten daer een bresche/ hoe wel den muer vierentwintich voeten dicke was: Soo hebben die van binnen/ ontrent den xviij. December/ haer moeten opgeven by compositie / door tusschenspreken van Hegheman/ so dat de Soldaten souden vry zijn/ ende den Drossaert met synen sone gevanghen te blijven: Den welcken daer nae de Staten van Gelderlant syn proces hebbẽ ghemaect/ eñ hem met synen sone Willem doen onthalsen ende quartierẽ/ wt oorsaken dat sy te voren den Staten Eedt van ghetrouwichheyt ghedaen hadden.

Hattum in Gelderlant wert door de Drossaert overgelevert ende weder omme by ... ghenomen eñ den Dros-saert wert onthalst de[n] xviij. Decem-ber.

Den derden Januario quam Sonnoy door bevel der Staten/ wt Noorthollant op Blockziel/ met oorlochschepẽ ende andere/ met voetvolc ende alderhande gereetschappe die tot schanssinge behoorde / alwaer hy in seer corten tijt een stercke schansse maecte/ die den Staten namaels seer wel te passe quam/ zijnde maer een mijle van Steenwijc gelegen/ vã waer hy die van Steenwijc ronde teeckenẽ doen/ twelc den moet van de beleghherde seer verquicte / want die van binnen seer onghedueerich waren.

Sonnoy maeckt een stercke[n] ... Blockziel ... derden ... nuari 1...

Ende alsoo hen Norrits ontboot/ sy souden hem wt de stadt eenen Krijchsverstaenden toesendẽ/ om met hem over het ontset te beraetslaghen / soo sonden sy hem Coen Diericksen/ met een instructie / daer onder andere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581. andere middelen stont/ Hy soude den vyandt onder de ooghen trecken / oft woude hy soo rasch niet slaen/ soo soude hy haer heymelick een duysent mannen binnen sendē/ sy wilden dē vyant selve slaen. Waer tegen hem Corput eñ Berenbroeck opposeerde/ als dat een splytinghe van een heyr/ twelck niet groot ofte sterck van volcke en was/ ghevaerlijck ware/ den vyant na by zijnde. Twelck sy ooc den Staten lieten weten / als dat sy sulcken instructie tegen haren danck onderteeckent hadden. Diergheliicke tweedracht was dagelijcx inder Stadt/ dicmael schrijvende om verlof haer te mogen overgeven/ so sy in corten daghen gheen ontset en hadden/ ende dat sy voor geen ses dagen victalie en haddē/ etc.

Onruste eñ wederspannicheyt in Rennenberchs Legher.

Diergelijcke onruste hadden de beleggers oock/ die nacht ende dach in ghedurighe allarmen gehouden werden/ in seer vreeselijck cout weder/ ende wilden gelt hebben/ twelck dickmael te doen was: So dat ten lesten Rennenberch moeste verloopen voor weynich tijts/ tot dat hy wat gelts op brochte/ daer hy sijn volc mede contenteerde / met veel schoone woordē daer by. Diergelijcke wederstrijdingen hadde hy met Scheurr Ruyterye/ die eens alreede vertrocken waren: Soo dat de saken over beyde syden met wterste noot gehandelt werden.

Rennēberch eyst Steenwijck weder op Anno 1581. den neghenden Januario.

Rennenberch sont den negenden Januario een Trompetter met een brief/ onderteeckent Merten Schenck / eñ Johan Streuf/ daer inne sy alle manieren van perswasien gebruyctē / om de stadt te bewegen tot overgeven: maer hem wert mondelijc ter contrarie gheantwoort. Sy deden malcanderen dagelijcx grooten spijt ende verwijt aen/ als te Vastelavont/ so de beleggers die vander stadt dicmael gevraecht hadden/ oft sy haer Peerdē schier opgegeten hadden: so deden sy so veel Soldaten op alderhande Peerden sitten/ als sy conden/ meer dan tsestich Peerden met Lancien. Ende als sy also op de Vesten gebraveert hadde/ reden sy subijtelijckē deen Poort wt/ ende maeckten allarm int Leger/ ende also dander Poorten weder in/ roepende/ Sy hadden een Vane Ruyteren ingeteeghen. Alsoo dat sy toonden moets ghenoech/ ende geen ghebreck binnen te hebben. Dierghelijcke jocken ghebruyckte oock Rennenberch / waer mede byeans den Capiteyn Corput om sijn leven gebrocht wert: Want hy schickte hem eenen Brief met een Trommelslagher / als hier nae volcht. Ernfeste/ Manhaftige / Also ghy overmits den tegenwoordighen vorst / in het schanssen u niet cont exerceren/ ende den tijt niet en cont doorbrengen met uwen Rinck aenden Vinger te verdrayen/ overmidts ghy den selven tot betalinghe vande Soldaten ghegheven hebt/ ende boven dien niet en hebt waermede ghy de tanden moecht wrijvē/ oft de mage schueren/ ende nochtans yet behoorde te hebben om den tijt te verdrijven: Soo seynden wy u desen ingeleydē brief/ om daer mede u Monlons te passeren/ Actum in Coninclicke Mt. Velt-Leger voor Steenwijc/ den vijfthienden Januario. Desen Brief was een ghedruct Boecxken int Wals/ by Assonville oft andere ghedicht/ daer af den Tyttel was/ Afgheworpen Brieven des Prince van Orangien, aenden Hertoch van Alenson, met veel Apostillen op den cant: Waer van de voorschreven Prince in sijn Apologia oock ontschult maeckt. Door desen Brief meynden veel quaetwillige inde Stadt/ datter eenige redelijcke conditien vanden vyant voorgheslagen waren/ die sy wilden weten/ eñ meynden dat Corput die wilde verberghen/ makende oploop teghen hem/ twelck swaerlijck gestilt werdt. Op desen Brief dede Corput een fray rustighe antwoorde schrijven/ alsoo den curieusen Leser mach lesen int Boecxken vande Vriesche oorlogen/ by Renico van Fresinga beschreven/ ende te Deventer Anno M.D.Lxxxiij. ghedruckt. Oock mede sondt hy fraye Apostillen op de Apostillen vanden ghedruckten ghecontersfeyten Brief.

Rennēberch bringt met sijn brieven Corput in perijckel sijns levens.

1581.

Boven dese cortswyle ende tijt verdrijvinge/ schreef Capiteyn Thomas een Albanoyser Capiteyn/ aen Norrits/ hem beroepende met Speer ofte Lancie/ ende Sweert ofte Cortelas: Daer op Capiteyn Willem/ Luytenant van sijn Ruyterije/ hem antwoorde/ in sijn plaetse te willen vechten: Twelck op seker onderhandelinghe is aengenomen. Eñ als sy ten lesten aen beyde syden Gyselaers ghegeven hadden/ ende beyde de Leghers in slachoordene stonden / sijn dese twee in haer aller ghesicht aen malcanderen gecomen. Eñ na sommige treffen met Lancien ende Cortelas sonder schade/ deden sy eenen dronck met malcanderen/ ende scheyden alsoo.

Campvechten tusschen de Capiteyn Thomas eñ Willem.

Den xvij. Januario op het ernstlijc schrijven van die vander stadt aen Norrits/ oock door het dagelijcx vermanen van Coen Dierricksen/ die tot Griethorn by hem was/ seggende/ dat die vande Stadt/ by gebreck van victalie/ de beleghheringhe gheen vier daghen langher herden en conden: So heeft hy eenen aenval voorgenomen te doen op Steenwijcker Wolt/ zijnde met sijn Regiment Enghelsche/ ende mette Regimenten van Nassou/ eñ van Miche Caulier / ende sommige Vaendelen van Hegeman ende Stuper / noch gheen twee duysent mannen sterck. Hier van adverteerde hy die vander Stadt / die mette helft van haer volck wtvielen/ als het noch doncker was / waer door sy malcanderen misten/ eñ haer selvē deen den anderē schade aen deden. Norrits rechte oock soo veel niet wt: want hy begaf hem in een Camp/ zijnde een plaetse vol boomen / met een eerde Heyninghe omringelt / niet verre vander stadt. Twelck Rennenberch merckende/ brocht hy daer sommige Veltstuckē voor: Eñ eerst een ghebedt tot Godt doende/ stormden sy daer op seer vreeselijcken. Maer sy werden cloeckelijcken afgeweert/ so dat hem savonts best dochte weder te vertrecken na sijnen Leger/ denckende hem sanderdaechs wel te vinden. Maer Norrits siende sijn perijckel/ mits dat hy gantsch gheen victalie noch Peerdevolck by hem hadde/ daer hy hadde moeten geslagen worden/ hadde den vyant hem besloten: ende stoorde hem seer op Coen Dierricksen/ die hem den noot der stadt so groot gemaect hadde. Waeromme hy goet dochte na Sonnoys Vestingh op Blocziel te trecken/ aldaer hy van sommige verstont/ dat de stadt

Exployten vande ontsetters ende beleghers/ den xvij. Januario.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581.

van als noch ghenoech versien was/ waerom hy voornam nae het bystant van Vrieslant te wachten/ twelc hy die vander Stadt liet wetē. Rennenberch dede de stadt anderwerf op eyschen/ schrijvende eenen trotsigen brief/ den welcken den Hopman Cornput met Apostillekens op de kant beantwoorde/ ende oock maecte datse hem weder ter hant quam / ende dat sy opentlijck moeste ghelesen worden / tot Rennenberchs grooten schamp.

Norits besprongē van Rennēberch en beleghert in S. Jans Camp/ den xxiij. Januario.

Daer na als Rennenberch den xxiij. Januario verstaen hadde/ hoe dat Norits met alle sijn volck int Clooster van sint Jans Camp lach/ trock hy derwaerts met groote macht/ hem rontom beleggheende ende beschietende/ meynende hem meester te worden eer de hulpe wt Vrieslant aencomen soude: Alwaer Norits terstont groot ghebreck van victalie creech/ soo dat sy moesten Peerden eten / hoe wel hem Sonnoy sommighe victalie van Blockziel sont: Daer oock twee van sijne Vaendelē/ twee Vanen Lanchiers van ghelijcken getale vromelijck wederstonden/ twelck luttel ghesien is.

Also de Heer van Nienort/ Wighbolt van Eusum / een contract hadde gemaeckt metten Staten / om op sijn eygen hant Krijchsvolc aen te nemen/ die hy mochte met brantschatten opten vyant onderhouden/ so wert hem vanden Staten gheschreven om Steenwijck te helpen ontsetten. Desen quam met ses van sijn Vaendelen/ ende ses Vriesche Vaendelen / onder Adriaen Menning / Overste Luytenant van Merode/ te Blockziel aen/ met Waghens ende provande/ tsamen sterck zijnde ontrent vijfthien hondert mannen. Als Rennenberch dit vernam/ trock hy snachts secretelijck wech/ verlatende sijn belegh vant Clooster/ oock sijn gewonde/ doode ende ghevanghenen/ ende veel provande/ nae dat sy drij dagen tClooster belegert hadden/ en brande voorts het Dorp van Griethorn af.

De Heer vā Nienort ontset Norits in Januario.

Daer nae ontstont een groote ende sorgelijcke muyterije onder sijn Krijchsvolc/ twelck nae eenighe daghen met wat ghelts ghestist werdt/ als elcke Soldaet xxj. stuyvers ontfanghen hadde.

Den lesten Januario quam Norits tot Oldemerct/ een mijle van Steenwijck/ met sijn hoopen. Waeromme Rennenberch veel ander Schanssen maeckte/ ende sijn Logement opt Steenwijcker Wolt verliet. Die vander stadt (midts dat haer Poorten beschoten/ en met Schanssen becommert waren) lieten haer ten lesten gheseggen van een nieuwe Poorte te maken / tusschen de Walt en Ooster-poorte/ int Noorden/ die sy Cornputs Poorte noemden / om dat hy dat altijt gheraden hadde/ om de provande van Norits in te brenghen.

Drij Velthoenderen binnē Steenwijc gevanghen/ ende Corputs gloseren daer op/ den vierden Februario.

Den vierden Februario werdē in Steenwijck smorghens drij Velthoenderen (op de Marct vlieghende) metter hant ghevangen. Doen het Cornput vertelt werdt/ sprack hy op den staenden voet: Godt is drijvuldich/ die schickte den wanckelmoedighe Israeliten dierghelijcke spijse/ ende hy sal dese stadt oock voorsecker spijsen / Maer alsoo daer drij Velthoenderen zijn/ soo en sal tselve niet ghescheiden voor drij weken / om datmen hem niet en betrout. Dit prophetеren van Cornput/ daer den ghemeynen man wat meer af hiel / dan van dandere/ wert ghenomen voor groote injurie/ als of hijt soo langhe noch hebben wilde / het welck hy scheen maer ghesept te hebben om tverlanghen der Borgheren te minderen: Niet te min/ het heeft oock wel een aensien/ dat Godt door hem sprack / al en wist hyt moghelijck selve niet/ midtsdien het waer werdt/ want even ten selve daghe/ nae drij weken/ de stadt volcomelijck ghespijst werdt.

Ten selven daghe trock Norits/ Nassou/ Merode/ Nienort / Miche Caulier/ Ysselsteyn/ Hegheman/ ende Stuper met sesentveertich Vaendelen knechten / die ontrent drij duysent ende vijf hondert mannen sterck waren/ ende ses Vanen Ruyterē/ na Steenwijcker Wolt/ ende legherden hen int Oosteynde/ op een bequame plaetse / ghenoemt Hiddinghebergh/ een plaetse met veel boomkens beplant / ende met veel eerde heyninghen besloten/ als tot eenighe Schansse dienende : Maer int Noorden daer het open was/ maeckte hy eenen Waghenborch. Die vander stadt conden wt de stadt de Vaendelen sien en kennen/ als om dattet maer twee duysent ende vier hondert passus ofte treden van daer was ghelegen/ ende dat tusschen beyden niet dan effen Velt/ Weyde/ Heyde/ ende Moere was/ int welcke int middē lach een nieuwe schansse/ van Rennenberchs volc lest den xxxj. Januario daer ghemaeckt.

Norits trecht tot ontset van Steenwijck en legert hem op twee duysent vierhondert treden by de stadt.

Hier tegen stelde hem Rennenberchs volc in slachordere: Ende ten lesten als sy tot sanderdaechs nae den noene ghestaen hadden/ quamen sy met het geschut Norits in sijnen Legher van achter bestormen/ niet meynende daer den Wagenborch te vinden/ en deden eenen furieusen aenval/ daer Hopman Heyndrick Snater/ die den aenvoerder was/ gheschoten wert. Die vander stadt deden oock wtvallen int Leger/ en cregen grooten buet.

Den sesten en sevenden Februario werter inde stadt huyssoeckinghe gedaen/ om te weten wat provande datter voorhandē mochte wesen: En daer wert van Coren/ met ander provande na advenant/ bevonden noch wel voor twee maenden te wesen/ soo wel by den armen en Bedelaers/ als by den Rijcken/ de welcke meynden dat by hen niet soo seer en soude gesocht worden/ als by de Rijcke: elck hooft op ses pont broots ter weke schattēde. Waer over Cornput de versteckers verweet/ in wat perijckel sy de Lantschap ende stadt ghebrocht hadden/ als dat het Krijchsvolck wt sorghe van ghebreck/ tot muyterije ende wanckelmoedichept bycans ghebrocht waren/ oock den vyandt in allen wtersten noot ende ghebreck versterckt: en de Staten hadden door het onverduldich schrijven om ontset/ schier gedwonghen gheweest eenen generalen slach te wagen/ diemen nu wel merckte datse qualick soude geluckt hebben. Niet teghenstaende alle dit/ waren die vander stadt noch even seer ongeduldich/ ende schreven al weder om ontset met allen ernste.

Daghelijcx werter van alle sijden gheschermutseert/ ende Rennenberch maeckte schans-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581. meer Schantsen tusschen Morits Legher ende der Stadt / die sy aldereerst begonden onder de bescherminghe van Wagenen/ met Mist gheladen/ die sy bynachte stelden/ ende lieten alsoo daer achter graven eñ schanssen. Alle de Torfhoopen dede Rennenberch verbrandẽ/ om alle de wegen ontdect te hebben/ nochtans en conden sy door het licht daer van/ by nachte noyt eenige Brieven ofte Boden der Stadt crijghen/ twelck een miraculeus dingh was.

Forme hoe Rennẽberch sijn schansen begonde.

Cornput ordineerde int leste loode Clooten van twee pont swaer / om het perijckel der Boden voor te comen/ die uit Leger der ontsetters souden gheschoten worden. Dese clooten hadden twee gatẽ/ deen om den brief in te stoppen/ ende dander om het vierwerck in te doen/ om dat sy roockende/ des te beter souden ghevonden worden.

Gestaltenisse der Clooten daer mede mẽ brieve schieten can.

Morits hadde ontboden dẽ xiiij. Februario/ dat die vander stadt drie Brugghen over de Aa water maken soudẽ/ hy wilde het ontset comen doen/ sijn volcks slachordene met Waghens over beyde syden te besetten/ ende alsoo de Provande in te brenghen. Waer op Cornput groote neersticheydt dede / datmen verscheyden schanssen buyten de stadt maken soude/ ende het scheen als of hy wilde bycans tusschen sijn vyanden schanssen door totten ontsetters Legher gegraven hebben. Maer hy en wert in alles niet volcomen ghehoort. Maer die vander stadt maectẽ schanssen buyten der stadt int Westen/ met grooter moeyten het ghevrosen aertrijck met bylen openhouwende/ eñ maecten de Brugge over de Aa/ eñ begaven haer alsoo wt der stadt te velde. Maer na datter over beyde sydẽ vierteeckenen vanden aenslach te beginnen ghedaen werden/ vondt Morits int versoecken swaricheyt ende becommernissen/ als dat de Waghens over de ghevrosen bulten des Moers niet wel over en mochten / twelck oock groot gheluyt maken soude. Als hy nu daeromme alsoo vertsaecht was / en werdt alsdoen niet wtgherecht. Maer die vander stadt volbrochten haer schanssen/ ende beletten haer vyandẽ haer schanssen tegen haer/ ende namen hem sijn Mestwaghens/ eñ bleven nacht ende dach te Velde.

Die van Steenwijck schanssen buyten de stadt na haer ontset toe eñ begeven haer te velde den xiiij. Februario.

Den xvij. begonst het te dooyen vanden grooten Vorst/ tot verheughinghe vander stadt/ die doen dochten dat sy haer Vyants Peerdevolck wat min te vreesen hebben souden.

Den xviij. begonst Morits een schansse ontrent duysent treden buyten sijnen Leger/ op de oude Aa/ ende dat met veel moeyte/ mits dat hy gebreck van Pyoniers eñ goede ghereetschappe hadde. Dese schansse beschoten ende bevochten Rennenberchs volck te vergeefs.

Den xx. liep eenen Borger ende vier Soldaten op de Noene wt de stadt/ tusschen des vyants schiltwachten ende schanssen door/ onbeschadicht / hoe wel datter van alle canten na haer ghelooppen ende geschoten wert. Waer mede de ontsetters den wech gewesen wert/ om de stadt te helpen. Waeromme den xxj. den selven wech van Morits ghesonden werdẽ eenige Soldaten mette selve vijf personen/ met hondert ende vijftich Kasen/ drie hondert eñ vijftich Brooden/ eñ Buscruyt/ met Lonten alsoo te samen ghebonden: Het welcke/ als sijt al binnen ofte over de Bruggen nedergeworpen hadden/ liepen sy stracx weder te rugghe. Om dit te beletten/ quam Rennenberchs volc te late. Deser vijf mannen goetwillighe stouticheydt/ werdt vande Hopluyden vereert met ettelijcke stucken gouts.

1581. Morits victalieert Steenwijck de tweedemale/ den xxj. Februario.

Den volghenden nacht dede Morits noch een cleyne schansse maken / twee hondert eñ tweeentseventich treden naerder de stadt/ alsoo dat sijn schansse/ eñ der stadts schanssen/ maer acht hondert ende sessentnegentich treden vanden anderen waren/ daer Rennenberch sijn schanssen tusschen beyde hadde/ zijnde vander stadt seven hondert eñ sessentseventich treden. De beleggers sochten hier ende daer door de Aa haer geschut te vervoeren/ daer het beter ende dienstelijcker soude staen/ maer het sonck / alsoo dat sijt qualick conden wt crijghen: Eñ sy stelden den selven nacht weder eenen Wagenborch van Mistwaghens/ teghen de nieuwe brugghe over/ om een nieuwe schansse te maken/ twelck die vander stadt sochten te beletten.

Als nu die vander stadt met haer schansen oock voort voeren/ verhief hem den xxij. eenen grooten allarm aen alle canten / want Morits begonde aen alle canten te schermutseren/ de beleggers wtlockende/ so dat sy haer in slachordene te Velde begaven. Daerentusschen haelden die vanden stadt over de nieuwe brugghe alle de Mistwaghens wech met gewelt. Daer verhief hem grooten strijt aen allen canten/ Het grof geschut donderde oock over beyde sijden. Die vander stadt vielen oock aen alle hoecken haer vyandẽ aen/ hoewel sy dickmaels vande Ruyterije te rugghe gedreven werden: Maer door de slooten ofte graften quamẽ sy altijt weder op haer voordeel/ mits dat het so seer dooyde/ dat de Ruyterije niet meer alomme over en mochte. Als dit nu een wijle aen alle canten seer confuselijck gheduert hadde/ soo dattet scheen datter eenen generalen Veltslach daer wt comen soude/ begonden de beleggers moede te worden/ eñ hongher te cryggen/ dewijle het hooch noene was / ende deynsden achterwaerts/ principalic de voetknechten/ die op haer oude maniere riepen om ghelt/ in duysent duyvelen name/ so dat de Ruyterije niet langher teghen houden en conden/ maer trocken af/ na datter veel doot ghebleven waren.

Morits steect eenigẽ provande eñ munitie inde stadt/ den xxj. Februario.

Drie uren nae middach/ als sy nu nauwelijck tot rusten gecomen waren / eñ die vander stadt siende de ontsetters weder wt haer schanssen comen/ liepen sy met horden wt/ die over de brugghe draghende/ om over de slooten te leggen/ die veel naerder den ontsetters dan de stadt waren: Waer by de vierichheydt te mercken was vande noot vreesende ende vrijwillighe. Daer quamen de ontsetters aen met Ruyteren eñ Boeren Peerden gheladen met Coren/ Meel ende Buspoeder/ daer mede sy renden tot aende Brugghe/ twelck sy daer op stroo neder wierpen/ ende meer haelden: Veel voetvolcx brochten oock kaesen ende brooden.

Grooten strijt tusschẽ de beleggers eñ ontsetters der stadt/ den xxij. Februario.

Ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Eñ terwijle dit gheschiede/wert de schansse die hen meest inden wech lach / van Cornput ende veel Soldaten met stroo eñ brandende peck-reepen bestormt/ daer sy dapper in schoten/daer twee Vaendelen knechten in laghen/die haer weerden als Leeuwen/hebbende weynich Schutters by haer. Maer die vande naeste Schanssen schoten dapper wt: nochtans en waren die vander Stadt daeromme niet af te wijsen / hebbende oock tgheschut daer neffens in ghecregen/ daer de brugge mede hadde beschoten geweest/twelc sy begonden nae de Stadt te slepen. Maer Rennenberchs Peerdevolck derwaerts ghesonden zijnde/ dede hen dat verlaten/ eñ weken alsoo te rugghe na de stadt/ hebbende veel volcx inde Schansse gedoot ende ghequetst/ daer van sy sanderdaechs noch xvij. dooden in vonden: Midlertijt is het doncker gheworden/ende yeder man is afghetoghen.

Als nu Rennenberch door dit ontsinnich overvallen van sijn Schanssen beweecht
Rennēberch treckt op van Steenwijck/ den xxiij. Februari. wert/ oock dat het sterck begon te dooyen/ eñ dat hy sijn volc tot harderen onwillich sach/ ende datter tot twee reysen voor sijn ooghen provande inde stadt ghecomen was/ soo resolveerde hy op te brekẽ / doende sijn geschut ende ghereetschappe wt alle plaetsen secretelijcken alle de nacht vergaderen/ verlatende alle schanssen/ende vergaderde sijn volck inde West-wijck/ sonder dat door de donckerheyt desnachts/ die vander stadt ofte vant ontset dat ghemerckt hadden / ende trocken dẽ xxiij. Februario wech op/ na eẽ gehuchte genaemt Onnen/in wel gheruster slachordene/ in schoonen daghe. Norrits met sijn ontset na de Stadt ghecomen zijnde/ trock hem nae/ maer en vont niet gheraden tegen hem yet te waghen.

Die vander stadt vielen wt int verlaten Legher / daer sy noch veel beesten / vleesch/ Wijn ende Bier vonden. Den xxiiij. werdt alle de provande die Norrits mede gebrocht
Steenwijck ghevictualiseert dẽ xxiiij Februario. 1581. hadde/inde stadt ghebrocht/ ende so wert sy volcomelijc ontset/even den lesten dach vande drie weken/ daer Cornput van gesproken hadde/ als sy over de vier maenden hadden beleghert gheweest. Doe quam alle het verborghen Coren / ende andere spijse ten voorschijn/ ende de Borghers beclaechden haer groote onlijtsaemheydt eñ onervarentheyt. Nochtans werdt hen haer verschoten ghelt vande Staten weder gherestitueert: Eñ allenthalven werden hen wt medelijden van hare schade/ groote beden verwillicht/ ende werden van alle lasten der Generaliteyt vry gehouden. Maer sy en bleven niet lange hare goeden ghenietende/daer sy so seer voor ghevreest haddẽ: want sy storvẽ binnen sJaers meestendeel vander peste/ die haer door het menschen bloet/ende de onbegraven dooden die hier ende daer laghen/ overquam. Ende haer overghebleven goet quam namaels in handen van hare vyanden: Alsoo dat haer wantrouwe tot Godt (sonder noot) niet onghestraft en bleef/ghelijck hen wt de Schrifture voorghehouden was.

De Soldaten die Steenwijck soo wel beschermt hadden/ meendẽ wel een beleeftheyt ofte vereeringhe vercregen te hebben vande Staten/ daer nochtans Cornput ende Olthof naer veel naeloopens/qualick aen hare betalinge conden gheraken/hoewel (om dat sy Lantsaten waren) die twee andere Vaendelen/zijnde Duytschen/ van Stupper ende Berenbroeck / diemen niet veel schuldich en was/werden betaelt. Maer tis wel te dencken /dat sulcx gheschiet is door den hooghdringenden noot van ghelde: dan des niet te min/ hebben Cornput met dandere vrome Capiteynen/Borghers eñ Soldaten/ groote eere/lof ende fame behaelt by alle verstandighe over haer industrie/ stanthafticheydt/ stoutheyt/neersticheyt/ sorchvuldicheyt/ arbeyt ende perijckel/ considererende met wat volck sy te doene hadden/wat cleyne middelen/wat slecht volck/ghebreck van Overste/ van gheschut/ ende van Peerden sy hadden.
Verdeylinge ende ghschiedenisse vande beleggers ende ontsetters van Steenwijck.

Gheduerende dit belegh / hadde Sonnoy met weynich vanden sijnen/beyde de huysen van Vollenhove beleghert / daer Rennenberchs Garnisoen op lach/ ende hen corts over gaven.

De Engelsche/Walen/ende Ysselsteynsche knechten/werden inde Kuynder gesonden/eñ belegherden de Kercke aldaer/de welcke nae sommighe daghen met compositien overgheven wert.

De Vaendelen vant Vriesche Regiment/ onder de Heer van Merode staende/trocken voor de Lemmer ende Sloten/de welcke beschoten zijnde/ haer over gaven /eñ daer nae werden de Regimenten Engelschen eñ Walen inde Garnisoenen verdeylt.

De Heer van Nienort was stracx weder nae de Omlanden ghetoghen/ daer die van Groeninghen hem sijn Schansse van Winsom belegert haddẽ/ twelck hy met sijn comste ontsettede: Met welcke Schansse vã Winsum/ van Winsummerziel/ te Warsum / te Warsummerziel/ ende meer andere/ hiel hy een gheweldelijck groot stuck Lants onder brantschattinghe.

De Rennenberchsche knechten waren doen oock int Lant van Steenwijck ghecomen/ende legerden hen te Middelstum/ daer de Heer van Nienort haer meynde te besluyten/ maer sy sloeghen hen daer door/ende besloten selve in een Kercke twee van Nienortsche Vaendelen/ onder Renop ende Vercken/ die hen opgeven moestẽ/behoudẽ lijf eñ goet/ omdat de Capiteynen absent waren.

Openbrugh/diemen het afvallẽ van Rennenberch toeschreef/ wert in een scharmutsel voor Loppersum in sijn been geschoten/daer hy te Groeninghen af sterf.

Rennenberch quam met een hoop volcks in Tallant/ nemende het huys te Boxburch in/ sterckte Goor/ende andere plaetsen/nemende veel roofs met hem.

Also wy ten eynde gecomen zijn vande beleggheringhe van Steenwijck/ soo sullen wy voorts den tijdt hernemen/ ende beschrijven watter meer int leste deel des Jaers M.D. Lxxx. gheschiet is.

Int leste van dit Jaer M.D.Lxxx. heeft Coninck Philips van Castilien het Coninckrijck van Poortugael met ghewelt inghenomen/ pretenderende de naeste erve te wesen na de aflijvicheyt vanden voorgaendẽ lesten
Coninck Philips neemt het Coninckrijck van Poortugael ghewelddelijck in/1580.

Coninck

1580. Coninck Heyndrick Cardinael/ sijn moeders Broeder/ die out Oom was vanden Coninc Sebastiaen/ die onlancx in Barbarijen verslagen was/ als Broeder van Coninck Don Jan/ Sebastiaens Groot-vader: en hy was desghelijcx oock Broeder van Don Lodowyc van Poortugael/ Vader van Don Anthonio/ des Coninex Philips nu Competiteur. Coninck Philips pretendeerde/ dat hy van wegen Isabella sijn Moeder/ die de outste dochter was vanden Coninck Emanuel/ ende oock Suster vanden voorschreven Coninck Cardinael/ nae sijn seggen behoorde te succederen: Wtsluytende d'ander Broeders en Susters kinderen/ sijn Neven en Nichten.

Onder welcken den outsten Broeder vanden Coninck Don Jan/ tweede Sone van Emanuel/ genaemt Don Lodowijck/ eenen sone nagelaten heeft/ genaemt Don Anthonio/ ghewonnen by een eerlijcke ende deghelijcke Edel Vrouwe/ genaemt Jolenta/ van goeden gheslachte/ maer niet Coninclijck. Welckē Don Anthonio daeromme van een yeghelijcken als Bastaert ghehouden is geweest/ te meer/ om datter gheen hope vande Croone tot hem te comen en was/ waeromme hy tot Gheestelijcke goederen te besitten opghevoet wert: Maer naederhant zijnder ghetuychenissen gheproduceert gheweest in Rechte/ dat sijn Moeder Jolenta met sijnen Vader getrout is geweest/ met verscheyden ander indicien van Wettichept: Waer over een sententie ten faveure van Don Anthonio is ghestreken byden Bisschop Emanuel de Almada/ so nochtans/ dat den Coninc Heinrick/ in faveure ofte wt vreese tegen Spaengien/ niet en wilde die sententie voor goet achten/ maer heeft dat Proces/ met alle de ghetuyghenissen voor hem doen brenghen.

Don Anthonio van Poortugael wordt wettich gehouden.

Als Don Anthonio dit ghewaer wert/ ende dat hy vreesde dat den Coninck sijnen Oom wt indignatie tot hemwaerts/ ende vreese voor den Coninck van Castilien/ van wegen sijns ouderdoms/ hem mochte tegen wesen: So heeft hy dē Paus van Romen beweecht/ dat hy dit sijn Proces voor hem wilde trecken/ also het ooc geschiet is: alwaer het noch onghewesen hangt. Ende also den Coninck Heyndrick ettelijcke groote notabele Rechters hadde gheordineert/ om te oordeelen/ en te determineren/ wie Wettelijckste behoorde nae hem te succederen/ onder so vele Competiteuren ofte versoeckers/ als daer waren/ den Coninc Philips van Castilien/ den Hertoghe van Savoyen/ Rainutius Farnese/ sone vanden Prince van Parma/ Nederlantsche Gouverneur/ de Hertoch van Bargança/ de Coninghinne Moeder van Vranckrijck/ met oock het gemeyn volck van Poortugael/ die pretenteerden haer in sulcken debaet ofte questie van successie/ haer toe te behooren den Coninc te kiesen/ als sy te voren dicwils gedaen hadden: So hadde hy nochtans (sterbende) in sijn Testament belast/ de voorschreven Rechters niet voorts te varen in haer wtspraken/ voor ende al eer dat de sententie des Proces voorsept/ van Don Anthonio ligitimatie ofte wettelijchept by des Paus wtsprake soude gheoordeelt wesen.

Competiteurs vande Croone van Poortegael.

Desen niet teghenstaende/ soo hadde den Coninck Philips van langer hant een heyrcracht te water en te Lande doen opruysten/ onder de handt vanden Hertoch van Alvá/ pretenderende eenen tocht op Barbarijen te doen/ den welcken hy belaste/ als hy gehoort hadde vande doot vanden Coninck Heyndrick/ Poortugael in te nemen/ waer over de gheordineerde voorsz Rechters in Poortugael (hoe wel hy noyt hem tot haerder determinatie en hadde willen onderworpen) hem ontboden / biddende te willen Ghesanten senden/ om sijn Recht Wettelijck en Civilick voor te staen/ en niet intreden den wech der Wapenen ofte gewelt: Mede aenseggende/ dat hy daer mede sijn goet recht en actie soude verliesen. Desen niet tegenstaende/ is den Hertoch van Alva voort gevaren: Waer teghen hem stelde het gheneyn volck/ Staten ende steden des Conincrijcx / ende maecten met alle gewoonlijcke ceremonien Don Anthonio haren Coninck/ als naeste manlijcke erfgename vande Croone/ ende dat oock wt crachte vande ghewoonte/ die sy pretendeerden dat den volcke van outs hercomen/ int kiesen van haer Coninghen toequam/ alsser inde rechte Linie manlijcke oor ontbreeckt. Dit werdt alsoo vande dry Staten des Conincrijcx gheconfirmeert. 1580.

Don Antonio wordt Coninc van Poortugael.

Als den Hertoch van Alva nu eenen grooten Legher hadde/ van byde dertich duysent mannen/ ende veel Galleyen ende schepen/ en meest oude ervaren Krijchslieden en Bevelhebberen/ die in Nederlant gedient hadden/ als Santio Davila / eertijts Castileyn tot Antwerpen: heeft hy veel Steden ingenomen/ ende beval sijn Armade ter Zee/ de Riviere ende Havene van Lisbona te vermeesteren/ met de sterckten ende oorlochschepen aldaer. Hy selve is met sijnen Leger na Lisbona oock gecomen/ alwaer hy den Coninck Don Anthonio ghenoech onversien ende onghereet verrast heeft/ ende te Velde buyten Lisbona hem geslagen/ daer Don Anthonio gequetst zijnde met twee wonden/ nochtans vluchtende af quam/ ende is nae vele en verschepdē miraculeuse accidenten/ miraculeuselijck tot groote verwonderinghe / wt den Lande gheraeckt/ met een Schip van Encthuysen in Hollandt/ daer Cornelis van Egmont Schipper op was: Ende hoe wel hy nochtans inde Zee aenghesproken wert van sommige Spaensche oorlochschepen/ so ontquam hy haer noch/ met seggen/ dat de peste onder sijn Schipvolc ende in sijn schip was. Also wert dien Coninc tot Calis in Vranckrijck aen Landt gheset/ by Godes voorsichtichepdt/ alwaer hy hem int Hof byden Coninck aldaer/ ende sints oock in Enghelant hem onthouden heeft/ ende is naemaels in Vranckrijck ghestorven/ Anno M.D.xcvj. achterlatende twee sonen/ Don Emanuel/ ende Don Christoffel.

Don Antonio vlucht wt Poortugael.

Also werdt den Coninck van Spaengien gheweldich Heer in Poortugael/ plonderende de Hoofstadt van Lisbona / gelijck oock de inwoonders ende Lantsaten van tselve Coninckrijck ofte Hoofstadt / daer door (oft om de querelle vanden Coninc Philips) oock buyten sLants ende in Zee / alomme onverdient gheplondert/ berooft / ghestolen

ende

1580. ende gheplaecht worden. De aenhanckselen des selfs Coninckrijcx/ als oock Indien/ steden in Africa/ Brasilien/ ende verscheyden Eylanden/ zijn by hem namaels oock ingenomen/ hoe wel hy wat moeyte om de Azoros ghehadt heeft.

Den Hertoch van Alva/ die Nederlandt lange hadde gheplaecht/ ende nu een bequaem Persoon en Instrument gheacht werdt om oock Poortugael te vermeesteren en heerschen/ ende daer nu twee Jaer geregeert hebbende/ is hy aldaer tot Lisbona den twaelfden December/ Anno M.D.Lxxxij. gestorven/ out ontrent Lxxviij. oft Lxxix. Jaren. Alsoo is oock in Poortugael gestorven Sancio Davila/ die Castelein van Antwerpen geweest was/ een dapper Krijchsman/ van een Peert ofte Muyle gheslaghen/ ofte ghetreden wesende.

Doot des Hertochs van Alva/ den xij. December/ Anno 1582. oock van Sancio Davila.

Met dese Conqueste van Poortugael/ wert des Coninckx schade vant verlies des Coninckrijck van Thunes/ geacht wel vergolden te wesen/ hoe wel veel verre siende ende ervaren in wereltsche affayren van Staten/ contrarie oordeelden/ als dat Thunis voor het Christenrijck beter bewaert gedient hadde/ midts dat te vreesen stonde/ dat den Torc aldaer mochte noch sijne Wapenplaetse ofte Arzenal van maken/ alwaer hy sijn Armade van schepen soude moghen toerusten/ gelijc hier voortijts die van Carthago gedaen hadden/ ende daer mede Europa ofte Christenrijck/ namelijc/ Italien/ Spaengien/ Sicilien/ etc. ter Zee bestrijden/ dewijle hem Constantinopelen daer toe te verre gheleghen is: Ende van een Christen Coninckrijck/ dat binnen menschen ghedencken noyt Krijch in Christenrijck ghevoert heeft/ ende ongewapent overvallen te hebben/ meer sijn ghewelt betrouwende ofte toeschrijvende/ dan sijnen goeden tittel/ en ware den Coninck soo eerlijck en profijtelijck niet/ als wel scheen/ hebbende daer mede een generale ongunste vande omligghende Potentaten op hem getrocken/ die apparent zijn niet op te houden/ dan hem veel wederstant te verocken/ door de Ondersaten van Poortugael/ ende de andere naest vander Croonen/ als alreede ghesien is.

Tverlies van Thunis niet genoech gerecompenseert met de Conqueste van Poortegael/ maer sorghelijck voor den Coninck ende voor Christenrijck.

In dit Jaer M.D.Lxxx. in Junio/ heeft den Coninck van Spaengien doen proclameren in tweederhande talen/ een Proscriptie by ofte door den Prince van Parma/ ende ghedruckt. Inhoudende een verbanninghe des Princen van Orangien/ sijn leven en persoon op gelt stellende/ te weten/ te geven vijfentwintich duysent Croonen/ die hem conde ombrenghen/ ofte gevangen leveren. Welcke Proscriptie ofte verbanninghe/ hoewel die notabel is/ ende totter Historie seer dienlick/ om datter een Apologie ofte verantwoordinghe des Princen op gevolcht is/ ende dat die beyde in verscheyden talen in drucke wtghegheven zijn/ daer wy den curieusen Leser toe wijsen/ mits dat die te lanck is om in onse corte Historie te voeghen/ soo hebben wy nochtans hier goet gedocht een seer cort sommarie van beyde te stellen/ voorby passerende die dingen die dese Historie selve mede brenghen/ op dat den Leser hier oock wat daer van hebbe/ hem nochtans radende de geheele Proscriptie en Apologie die daer op ghevolcht is/ te lesen/ als lesens weert zijnde/ om de Historie deser oorloge wel te verstaen. Het inhoudt des Placcaets vande sententie des Bans ofte Proscriptie/ is als hier nae volcht.

De Coninc van Spaengien proscribeert den Prince van Orangien in Junio.

Dat Philips/ Coninck van Spaengien/ Hertoch van Borgongien/ Brabant/ etc. verclaert/ hoe gunstelijck dat wijlen Keyser Kaerle den vijfden/ sijn Vader/ ghehandelt ende getracteert hadde Willem van Nassou/ om te comen totte successie van Rene de Chalon, Prince van Orangien/ sijnen Neve: ende voorts/ hoewel hy een vreemdelinck was/ hem alomme gevordert hadde: Desgelijcx den Coninck/ als tot het Ridderschap vande Ordere des gulden Vlies/ ende gemaect Stadthouder Generael over Hollandt/ Zeelandt/ Wtrecht ende Borgongien/ Overste van een Bende Ruyteren/ ende Raetsheere van State/ ende voorts alle andere weldaden hem verwijtende. Daerenteghen hoe ondanckbaer hy hem verthoont hadde/ int aensetten vande Gheconfedereerde Edelen/ Request-ghevers/ ende inbrenghende de Ghereformeerde Religie/ met Predicatien en Beeltstormen/ verjaghende en verstoorende de Catholijcke Religie ende de Gheestelijckheyt/ ende voorts open oorloghe voerende tegen sijnen Lantsheere/ etc. Daer nae alle vredemakinghen wederstaen te hebben/ selve de Pacificatie van Ghent/ ende eeuwich Edict ghebroken/ ende diergelijcke meer. Waeromme hy hem verclaert voor een rebel Ketter/ Hypocryt/ Cain en Judas/ de conscientie verhart hebbende/ een meyneedigen Schelm/ hooft vande Nederlantsche beroerten/ Peste van Christenrijck/ ende vyandt des menschelijcken gheslachte. Waeromme hy hem proscribeert/ verbant ende vervloeckt/ tot buyt ghevende alle sijne goeden/ lijf ende leven/ alle die het conden nemen: Ende om dat het selfde te beter mochte volbrocht worden/ ende te eer het volck van sijn tyrannije te verlossen/ begheerende die deucht ende weldaet te loonen/ ende het quaet te straffen/ belooft hy op sijn Coninckljjcke woort/ als dienaer Godes/ soo yemandt ware van soo genereusen oft edelen ghemoet/ soo yverich van sijnen dienst/ ende des ghemeyn welvaerts/ als te willen executeren ende te werck stellen dit sijn ordinantie ende bevel/ ende hem verlossen van sulcken Peste/ den Prince voorschreven hem leverende levende ofte doot/ ofte vanden leven helpende/ dat hy alsulcken/ ofte diens Erfghenamen/ sal doen gheven in gelde/ oft in gronden van erven/ tsijnder believe/ vijfentwintich duysent goude Croonen/ ende met eenen hem verghevende eenigherhande misdaet die hy te voren mochte bedreven hebben: ende so hy gheen Edelman en ware/ soo sal hy hem int aensien van desen vromen feyte/ Edel maken/ om sijnder grooter weerde. Desghelijcx declareert verbannen/ ende haer Edeldom/ eere/ lijf ende goet verbeurt te hebben/ alle sijn aenhanghers/ die binnen een maent na de publicatie/ hen van hem niet affonderen: Hare goederen/ waer sy gevonden sullen zijn/

Cort inhout vande Proscriptie oft Ban teghen den Prince van Orangien/ gedaen in Junio 1580.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581. zijn/tzy in Spaengien oft elders/tzy comanschappen/ghelt/schulden/ actien van erven/ ende diergelijcke/desghelijcx verbeurt/etc.

Hier teghen heeft den Prince van Orangien een Apologie ofte verantwoordinghe oock in drucke wtghegeven/ toegheschreven en ghepresenteert den Staten Generael/vergadert tot Delff/ den derthienden Decembris/ totte welcke hy hem onderworpt/ sijn authoriteyt / lijf ende leven/ ende van sijnen dienst ende verantwoordinge haer Rechters maken. Van welcke verantwoordinghe/wy hier eenich corte Sommarie van sullen verhalen / principalijck die dinghen/ die anders int verhael van dese onse Historie niet vervat en zijn/ anderwerf den curieusen Leser/ totte selfde Apologie wijsende/waer inne den Prince hem selven seer breedt in verantwoort/ontdeckende veel dingen/die veel wijse lieden achten datse voor den Coninck beter ghesweghen waren gheweest/ mits dat de Princen tegen haer Ondersaten weynich ofte geen voordeel en hebbē metter pennen te strijden/also sy wel metten swaerde hebben:

Sommarie vande Apologie des Prince van Orangien/ in date de 13. Decembris/1580.

De Prince voort eerste/ontschuldicht hem selven vande ondanckbaerheyt teghen den Keyser Karel de vijfde/ dien hy grootelijcks verheft/segghende dat hy hem niet behoorde te beletten te erven sijnen Couzijn Rene de Chalon Erfgoet/ die sijn Vaders Broeders sone was: Als vande goederen in Borgongien/ met het Prinschap van Orangien/ de selve vermochte sijnen Neve hem by Testamente te laten/ volghende de Previlegien van Borgongien / het vry Graefschap ofte Franche Conté genoemt/ om dat de gegoepde aldaer moghen by Testamente haer goet laten vry/wien sy willen: also sijn Neve hadde ghedaen / die ghelijckewel gheen naerder bloet hadde. Welcke goederen van Borgongien den Coninck Philips hem nu nochtans onthiel / sijn schade wel beloopende by de twee Millioenen. Desghelijcx beclaecht hy hem vande schorssinghe der wtsprake/ ofte sententie des Proces over de heerlijckheydt van Chastelbelin, waer van het achterstel beliep/ ontrent dry hondert vijftich duysent gulden. Aengaende van het Prinschap van Orangien/ daer en hadde niemant in te sien/ ghemerckt hy dat van gheen hoogher handt was houdende/maer vry ende absolupt daer inghebiedende.

Graef Enghelbrecht van Nassou diensten.

Voorts verhaelt hy de diensten die sijn Voorsaten den huyse van Oostenrijck ghedaen hebben / als Graef Enghelbrecht sijn out Oom/ die den Keyser Maximiliaen met mijn Heere van Romont/ ghewan den slach van Guinegaste / die hem doordroech de Vlaemsche oorloghe/ende hem ghestelt heeft int vredelijc besit vande Landen van Overmase en veel groote Ambassaden in Vranckrijck/ ende Bretangien wtghevoert.

Grave Hendrick v. Nassou diensten.

Na hem hadde sijn Oom Graef Hendrick van Nassou ghevolcht / die de Keys. Croon ghenoech den Keyser Karel opt hooft hadde ghestelt/als den Keyser absent wesende in Spaengien / de Keurvorsten veel stonden om den Coninck van Vranckrijck Keyser te maken/daer in hy sulcken instrument ware gheweest / dat den Keyser soo machtighe Landen ende Heerlijckheden daer door vercreech/daer van men nochtans gheen teeckenen van danckbaerheyt van wegen Spaengien en conde betoonen/als wel hier te Lande/ by de stucken gheschuts die de Coningen van Hongaryen met hare Wapenen / sijn Voorouderen hebben ghegheven/tot een getuychenisse van hare vrome feyten en diensten teghen de Torcken bewesen: die gheweldelijck wt haren huyse van Breda / by den Hertoch van Alba ontvoert waren.

Reene van Nassou en Chalon diensten.

Nae Hendrick was den Prince Rene ghevolcht/die de schade van eenen slach/ welcke aen Keysers sijde verloren werdt/ heeft weder opghericht/ende noch meer/hem wederomme vercregen het Hertochdom van Gelre/ ende quam noch in sijnen dienst voor sijn voeten te sterven.

Van den Prince/ was blijckelijck/ dat hy hem hadde alleene vercreghen het Hertochdom van Mylanen/het Conincrijc van Napels/ en metten Hertoch van Borbon/ hem versekert heeft den staet van Roomen/ houdende aldaer den Paus ghevanghen tsijnen dienste / soo dat / en hadden die van Nassou hier te voren niet geleeft/noch die van Orangien so dapper niet inde Wapenen geweest/ al eer den Coninck ghebooren was/hy en soude so veel Tijttelen niet gheset hebben in den beghinne van desen Ban / daer hy hem in tracht een Schelm ende Verrader te verclaren: Maer hy wilde wel gheantwoort wesen/wie de ghene ware/door wiens bevel dat den Cardinael Granvelle hadde wijlen den Keyser Maximiliaen den tweeden vergheven: hy wiste wat den voorschreven Keyser hem ghesept hadde/ ende hoe dat hy nae dien tijt de Coninck ende de Spaengiaerts so seer ontsien heeft/ dat hy noyt daer na heeft dorven openbaer professie doen vande Religie/ die hy nochtans bekende de beste te wesen.

De Prince hadde verteert vijftien duysent gulden in sConincx dienste.

Van datmen hem verweet/de Gouvernementen/ eeren/ ende Tijttelen die hem gegeven waren byden Coninck/seyt hy/ dat hem die ghestreckt hebben tot groote costen/ also dat hy tot eere ende dienste des Conincx/verteert hadde vijfthien mael hondert duysent gulden / sonder eenighe recompentie: Selve Generael vant Legher zijnde/ ontfinck hy maer dry hondert gulden ter Maent/die niet en tonden betalen de dienaers die de Tenten stelden. Meer tot voordeel des Keysers was het Huys van Nassou ghedwongen geweest te wijcken vande actie van Catzenellebogen: oock van het derdendeel des Hertochdoms van Gulick ende Marck/ hun toecomende.

Noyende de ontfanghen eere/ als opghetrocken te zijn in des Keysers Camer / ende ghemaeckt was tsijnen xxj. Jaren Overste van alle des Krijchs ordinantien/ Ridder vander Ordere/ ende ander Gouvernementen/ Dat bekende hy wel/ ende soo hadde hy hem ooc daerinne wel gequeten/also die hem by des Keysers bevel opghelept waren/ als hem bekennende sufficant genoech te zijn om sijn Armeye te voeren tegen harde partijen/ als waren den Hertoghe van Nevers/ ende den Admirael Chastillon van Vranckrijck/ onder wiens oogen hy Philippe Ville / ende Charlemont boude ende sterckte.

1580. Opt verwijten van sijn Houwelijck/seydt hy/dat sulcks te berispen/ den Coninck niet toe en stondt / hy die sijn Susters dochter in bloetschande ghetrout hadde / sijn eyghen wijf/die een dochter van Vranckrijck was/ vermoort hadde/desghelijcx sijn eenich Sone/ om dat hy de Nederlanden voorsprack/ twelck hy ter avontuere ghedaen heeft wt wroeghende conscientie/ als te voren ghetrout zijnde met Donna Isabella Osoria/ daer hy drie kinderen by hadde. Noch hadde hy in Overspel gheleeft met Donna Eufrasia/ die hy bevrucht aenden Prince van Ascoly doen trouwen hadde / om sijn Bastaert rijck te maken met dien Prince sijn goet/dewelcke dat ghewaer ghewoorden zijnde/ van ongheneochte ghestorven ware/ soo het niet van een brocke en quam/ diequalick te verteeren was. Van sijn houwelijck (seyde de Prince) daer van en hadde hy hem gheen rekeninghe te gheven/ nademale sulcke Vorsten/ als die sijn ghesellinne van Bloede bestonden/daer contentement van hadden.

Beschuldicht selve den Coninc van onechte Houwelijcké eñ moordadicheydt.

Op dat/namelijck/ datmen hem voor een vreemdelinck in Nederlandt schelde/als om dat hy in Duytslant ghebooren was/dat bewijst hy den Coninck selve oock te wesen/ als die in Spaengien gebooren is/ die hy niet en kende dan in qualiteyt van Hertoch ende Grave/ nae de Previlegien der Landen. Eñ sijn manlijcke afcomsten/ hadden over twee hondert Jaren Graefschappen eñ vrij heerlijckheden inde Nederlanden beseten/eñ hadden oock wel drie hondert Jaren lanck het Landt van Ghelre beseten / het welcke nu wel over de vijf hondert Jaren was gheleden.

Voorder bewijst hy dat alle de beschuldinghen over der Landen ellende / behooren niemanden dan den Spaenschen Raedt gheweten te worden/ die de Landen wilden onder slavernijen brenghen / het welcke/ alsoo die ghenoech in dese Historie verhaelt is/ sullen wy die hier passeren / hier by voeghende eenighe andere dinghen/ als de waerschouwinghe die den Keyser sijnen Sone den Coninck gaf/ in presentie van hem/ende den ouden Heere van Bossu/met ander Camerlinghen/ dat so hy den Spaenschen hoochmoet niet inden toom en hielde/ dat deselfde soude de wterste bederffenisse zijn vanden staet deser Landen / die ten lesten de moetwillighe regieringhe niet en souden connen verdraghen.

Keysers waerschouwinge aenden Coninc/ over der Spaengiaerden hoochmoet.

Het welcke by hem den voorschreve Prince ghemerckt zijnde/ende soo hy inder jonckheyt inde Ghereformeerde Religie was opghevoet/ soo ghebeurdet dat hy in Vranckrijck gesonden zijnde/ verstont wt den mont vanden Coninck Hendrick de tweede / datter tusschen hem ende den Hertoch van Alva besloten was/ alle die vande Ghereformeerde Religie alomme wt te roeyen/vant welck den Coninck met hem confereerde/ meynende hem mede van dien Rade te wesen. Waerover hy altijt ghewillich hadde aenghehouden om de Spaengiaerden te doen wtte Nederlanden vertrecken/ het welcke hy ooc tot Hoochstraten / ende in andere vergaderinghen ontdeckte/ Waer wt was ghesproten de confederatie der Edelen/ ende het presenteren vande Requeste vanden vijfden April/ waerinne hy pretendeerde den Coninck ende Landen grooten dienst ghedaen te hebben: Twelck so het den Coninck ende Raden wel inghesien hadden/ souden alle de volghende ellenden verhoet hebben. Maer de qualick beraden Vrouwe/ de Hertoginne van Parma/eñ den Cardinael/die het alle ten quaetsten over schreven / zijn de oorsake/ datmen Roboams straffen raet gevolcht heeft/ waer door men Inquisitien eñ Bisschoppen heeft willen in brenghen/ twelck oorsaken waren van alle de ellenden.

Conspiratie teghen die vande Gereformeerde Religie/ by den Prince vernomen/ ontdeckt by den Nederlanders.

Tot de open Predicatien en hadde hy noyt gheraden/ hoewel hy naemaels de Regente (om meerder quaet te schouwen) raedde hare belofte te houden/want Godt soude/ende hadde altijt meyneedicheyt ghestraft. Oock ware sonder sijnen wete ende wille het Beeltstormen gheschiet. Sijn vertreck na Duytslandt / Anno M.D.Lxvij. ware gheschiet om niet te willen ghedooghen dat de Inquisitie in sijn Gouvernementen aenghenomen soude worden/ nochtans latende sijnen Sone inde ghepreviligeerde Schole van Leuven/ de welcke / als hy hem met de Previlegien wilde behelpen/ creech vanden Barbarisschen Vargas een onbeleefde antwoorde/ als dat sy niet en pasten op dese eenighe onse Previlegien: Waer over sy alle sijn goeden confisqueerden/ ende verwesen hem ter doot. Waer mede hy volcomelijck omslagen was van alle Eeden ende verplichtinghen aenden Coninck / ende dat hy vermochte met Wapenen sijn recht voor te staen/ met eenighe middelen die hy hadde/ ende by sulcke middelen hadde sConincx out Grootvader/ een Bastaert zijnde/ sijnen wettighen Broeder ende Coninck Don Piedro el Crudel vermoort/ ende hem selven Coninck gemaeckt/ alleen om dat hy een Tyran was/ maer soo grooten niet/ als desen Coninck Philips is. Verhaelt dierghelijcke exempelen meer/ namelijck/dat de Staten der Nederlanden) hier voortijts (volghens haer Previlegien) de Wapenen teghen haer Overheeren aengenomen hadden / ende dat de Baenderheeren van Brabant Previlegie hadden / haer Hertoghen te dienen/ ghelijck eertijdts de Ephori tot Sparten haer Coningen dienden/ namelijck / om trijck te bevestighen inde handen eens goeden Vorsts / ende om dien te dwinghen te doen dat recht ende redene ware/so hy yet teghen sijnen Eedt soude willen voornemen.

Baenderheeren v[an] Brabant dienen [haer] Hertog[hen] [als] de Ep[hori] tot Sp[arten] dedén.

Verhaelt voorts de tyrannije des Hertochs van Alva/sijnen hoochmoet / weygeringhe des Staten Generaels vergaderen/ Dispensatie des Paus over des Conincks Eedt/verbiedinge van Scholen/Publicatie vant Concilium van Trenten : Invoeren van nieu Bisschoppen/ ende thienden Penninck / Alle het welcke hem hadde tweemael doen ghewapent in het Landt comen. Daer naer ware ghevolcht de Pacificatie van Ghent/ ende Don Jans incomen/ volgens het eeuwich Edict/werden de Spaengiaerden wech ghesonden / behoudende binnen de Stedē vande Landen veerthien duysent

1580. sent Hoochduytsche knechten/ pretenderende Don Jan (alsoo hy hem liet ontvallen) niet langer verbonden te zijn om de Tractaten te houden/ dan tot datse hem berouwen souden.

Don Johan versendē de Spaengiaerden/ haut veerthien duysent Hoochduytsche in stede.

Op de beschuldinghe van Pacificatien by hem ghebroken/ loochent dat/ segghende dat alle de veranderinghe teghen sijnen wille gheschiet waren. Dat de Artijckelen van Colen niet aenghenomen en werden/ was het generael besluyt der Landen/ Steden/ ende ghemeynte. Voorder beclaecht hy hem vande Walsche Malcontenten afvallinghe/ ende die de oorloghe teghen haer Bontghenooten/ ende teghen haren Eedt aenghenomen hadden / ende dat alsmen het vreemt Krijchsvolck/ ende den vyant soude wt den Lande slaen/ oock alsmen de stadt van Mastricht soude ontsetten. Oock beclaecht hy hem over de afghevallen Heeren ende Edelen/ als dat jonghe Heeren van soo goeden huysen ende ouders afcomen/ haer soo ongestadelijcken ghedraghen hebben/ als dat sy eerst den Hertoch van Alva/ eñ daer nae den Commandador/ als ghehuerde slaven ghedient hebben / voerende den Krijch teghen hem: daer naer werden sy vyanden vanden Spaengiaerden/ ende comen in versoeninge met hem. Don Jan comt int Lant/ dien sy dienen/ eñ practiserē metten selven tegē hem. Daer na ontboden sy hem by haer: ende terstont/ sonder eenige bedenckinghe ofte communicatie / ontbieden in haest den Eertshertoch Matthias/ dien sy terstont lieten sitten: Eñ sonder hem oock te adverteren/ halen sy den Hertoch van Anjou / den welcken sy wonder toesegghen/ ende als sy hem niet en conden beweghen om hem op te worpen voor hooft teghen de Generale Staten ende Religie/ soo verlaten sy hem oock/ ende voeghen haer by Parma ende hare vyanden/ wiens Raetsheeren sy soo onlancx ghevangen genomen hadden: alle welcke onghestadicheden groote plaghen verdienden.

Wonderlicke ongestadicheyt van de Malcontensche ende Walschen Adeldom.

Vande Gouvernementen / als dat van Brabant/ tselve waer hem over gedrongen/ het Luytenantschap Generael en hadde hy niet versocht/ dat van Vlaenderen en wilde hy niet aenveerden: Handelinghe van penninghen en hadde hy noyt gheene ghehadt. Vierghelijcke beschuldinghen van minder gheleghentheyt verantwoort hy meer. Eyndelinghe comt hy op de sententie van verbanninghe/ segghende op sulcken donder en blixem niet meer te passen/ dan sijnen Voorsaet Prince Philibert van Orangien dede/ op des Paus Clemens de sevende Ban/ die hy hem wt Roomen schoot / daeromme hy niet en liet den selven Paus ghevanghen te men.

Voorder seyt hy/ dat alle die willen segghen dat hy een Schelm ofte Verrader zy/ dat sy valschelijck teghen de waerheyt spreken/ Ende al ware hem verboden tgebruyck van water ende vyer/ soo soude hy het noch ghebruycken soo langhe het Godt toelaten soude. Aengaende sijne goederen / die souden hen noch diere costen eer sy die crijghen souden/ ende die sy hem alreede ghenomen hadden/ wilde hy hen niet quijt schelden/ maer met Gods hulpe hoopte hy hen daer van noch te ontsetten/ alsoo hy alreede begonst hadde. 1580.

Ende vande vijfentwintich duysent goude croonen die eenigen Moorder belooft warē/ verwonderde hy hem/ maer hy wiste wel dat daer meermael coop gemaeckt was/ om hem te vergheven ofte te vermoorden/ maer alsoo hy door Gods ghenade noch vant onghewaerschout behoedet was / so hoopte hy nu gewaerschout zijnde/ dat Godt hem oock soude bewaren / ende luyden van eeren verwecken voor hem mede de wake te houden/ hoewel/ hy ware ghetroost. Ende oft het soo quame (twelck hy nochtans hoopte dat God niet en soude laten gheschieden) so en souder nochtans gheenen so slechten Edelman ghevonden wordē onder Natien/ daer men weet wat Edeldom is / die soude willen eens eten met so snooden ende schandelijcken Schelm/ die yemant om ghelt de kele hadde afghesteken. Soo nu de Spaengiaerts sodanige luyden voor Edel houden/ eñ cammen in Castilien door soodanighe weghen tot grooter eeren geraken: so en gaf hem niet meer so wonder/ dat alle de werelt ghelooft/ dat den meestendeel vande Spaengiaerden/ ende in sonderheyt die hen segghen Edel te wesen / souden vanden bloede ofte geslachte vande Maranen ende vande Joden zijn/ die dese bysondere deucht behoudē hebben van hare voorouderen/ de welcke het leven onses Heeren ende Salichmakers met goeden ghereeden Penninghen van Judas hebben afgecocht: Diesshalven wilde hy te ghedueldiger dat ongheluck ghedencken te verdraghen. Waeromme hy haer aenseyde / dat het al om sijn hooft te doen ware / want soo langhe hy onder haer wesen soude/ soo soude de oorloghe gheen eynde hebben/ dies hy wenschte/ dat sijn doot oft Ballingschap mochte verlossinge van so veel quaets mede brenghen/ eñ het soude hem een lieve doot wesen: hy hadde daeromme sijn goet tot roof ghestelt/ sijn eyghen Broeders verloren/ Ja oock sijn Sone/ ende hy begeerde met sijn bloet haer een vryheyt te coopen/ ende so sy dat goet vonden/ sy souden slechts sijn doot ofte Ballinghschap gebieden/ daer ware sijn hooft bereyt/ waerover geen Vorst ofte Potentaet macht hadde/ dan sy alleene/ eñ souden daer mede doen haer believte tot haren ghemeyn welvaren/ Maer so sy hem noch bruycken wilden/ ende sijn ervarentheyt door gheduerighen arbeyt verrreghen/ met sijn leven eñ goederen/ waer haer ende des Landts welvaren toegheeyghent/ waer over hy versochte haer te resolveren.

Schimp op den Spaenschen Edeldom/ op dat den Coninc een moorder soeckt Edel te maken.

De Prince biet aen sijn hooft/ lijf/ eñ lebē/ over te geven voor 's Lants welvaert totte Staten.

Op dese Proscriptie ofte verbanninghe/ hebben de Generale Staten den seventhienden December gheantwoort / als hier nae volcht.

Der Staten antwoort/ op de Proscriptie ofte verbanninge tegen den persoon van den Prince van Orangien/ gedaen by den Coninck van Spaengien.

DE Generale Staten onlancx gesien ende ghelesen hebbende seker Proscriptie by de vyanden gepubliceert tegen den persoon van V. Vorst. Ghen. waer mede sy de selve willen opleggen seer leelicke ende onbehoorlicke crymen/ om die selve inden haet te brenghen / als offe by onbehoorlijcke middelen/

 ofte

ofte slimme weghen ende practijcken soude gheusurpeert hebben die stede/graed/dignitept ende officie daer in sp teghenwoordelick ghestelt is/ mitsgaders pooghen haren persoon als een roof ende bupt over te leveren/ ende de selve hare eere te benemen: Ghesien hebbende insghelijcx de verantwoordinghe van V. Vorst. Ghen. teghen de voorschreven Proscriptie: Bevinden by tghene dat in dese Landen hem inder waerheyt heeft toegheдraghen (twelck eenen yeghelijcken vande voorschreven Staten int bysondere/ ende voor soo vele alst hen aengaet/ kennelick is ende openbaer) dat de voorschreven crymen ende lasteringen tonrechten V. Vorst. Gen. zijn opghelept. Ende belanghende de lasten/ so wel van Luytenant Generael/ als vande particuliere Gouvernementen/ dat na voorgaende wettelijcke keuse ende electie/ V. Vorst. Ghen. de selve niet en heeft willen aenveerden/ dan van ons ernstelijck daer toe versocht ende gebeden zijnde/ inde welcke sy oock altijts ghecontinueert heeft op onse begheerte ende aenhouden/ mitsgaders met volcomene vernoeghinghe ende contentement van den Lande: Versoeckende aen de voorschreven V. Vorstel. Ghen. noch voorder inden selven te willen volherden ende continueren/ ende daer beneven belovende alle hulpe ende bystant/ sonder te sparen eenige van hare middelen/ midtsgaders alle ghewillicheyt ende ghehoorsaemheyt V. Vorst. Ghen. te bewijsen. Ende overmidts dat den voorsz. Staten wel bekent zijn de ghetrouwe diensten by V. Vorst. Ghen. desen Landen ghedaen/ ende de gene diese in toecomende tijde noch van haer zijn verwachtende: So ist datse de selve presenteren tot meerder versekertheydt van haren persoon/ te onderhouden een Cornette van Peerdevolc/ voor hare lijfguardije/ versoeckende aen V. Vorst. Ghen. die te willen aennemen van wegen der ghenen die hen bekennen verobligeert ende verbonden te wesen/ de selve te bewaren. Ende soo vele als de voorschreven Staten belangt/ die hen selven by de voorschreven Proscriptie oock belast ende beschuldicht vinden/ soo verstaen sy insghelijcx met den eersten hen daer van te iustificeren ende verontschuldighen/ alsoo sy sullen bevinden te behooren. Aldus besloten inde vergaderinghe van mijne Heeren de Generale Staten/ binnen der stede van Delff/ den seventhienden dach in December/ Anno M. D. Lxxx.

Ten wtdruckelijcken bevele vande voorschreven Staten.

Ghereeckent:

I. Houfflin.

Sy werdt vanden Prince selve/ aen alle Coninghen/ Princen/ ende Potentaten ghesonden/ metten Ban oft Proscriptie daer by.

Dese Apologie en is als noch noyt eygentlijck beantwoort gheweest/ tzy door gebreck van goede materije/ nae wederpartije segghen/ ofte dat den Coninck nu met de eerste faute wijser was ghewordden/ hoe wel de beantwoordinghe vanden jonghen Navius seer verwacht was. Maer de Spaengiaerden ende teghenpartije des Princen/ hebben oorsake gehadt om haer te verblijden/ mits de vruchte vanden Ban ofte Proscriptie die sy ghenoten hebben/ als den Prince is doorschoten gheworden.

In dit jaer van M. D. Lxxx. den achtentwintichsten December/ is ghestorven den Bisschop van Luyck/ Geraert van Groesbeke/ Cardinael/ die in deser Nederlantsche beroerten de Luyckenaers ghehouden heeft aende syde van den Coninck/ ghenoech tegen haren aert. Het scheen als oft hy ghenoech van onghenoechten gestorven ware/ om dat het Landt sijn begheerde schattinghe niet en wilde consenteren. Inde verkiesinge van eenen anderen in sijn plaetse/ hebben de Nederlantsche Staten alle solicitatien toeghewent om aldaer eenen te hebben die haer saken beter toeghedaen waren: ende vele proposeerden den Eerts hertoch Matthias. Maer de Spaensche aenhanghers hebben meer vermogen: Waer door den dertichsten Januaris vercoren werdt Ernest van Beyeren/ sone vanden Hertoch van Beyeren/ die te voren seer ghestaen hadde op het Bisdom van Colen/ dat hy noch namaels vercreech.

Ernestus van Beyeren/ gecoren Bisschop van Luyck den xxx. Januario/ Anno 1581.

Int beghintsel van Mey zijn de Ghedeputeerden/ die vande Provintie aenden Hertoch van Anjou in Vranckrijck gesonden waren/ wedergheкomen/ hebbende hem de Landen overghedraghen/ hoewel eenighe poincten noch onbesloten waren ghebleven/ Als dat den Coninck (sijnen Broeder te wille) den krijch soude aennemen teghen den Coninck van Spaengien/ also de Staten geerne ghesien hadden/ ende dierghelijcke. Maer den Hertoch vondt in Vranckrijck vele die sijn voornemen teghen waren/ ende des Coninckx van Spaengien saken voorstonden/ Waeromme hy ontrent dien tijdt in drucke heeft laten wtgaen een seker Remonstrantie/ aen alle de Parlamenten van Vranckrijck/ nopende sijn vaste ende loffelijcke Resolutie/ die hy aenghenomen hadde tot beschuttinge ende verlossinghe vande Nederlanden/ bewijsende hoe eerlijck dat hem die waren/ ende hoe profijtelijck die zy totten Rijcke ende Croone van Vranckrijck.

Tot Brussel werdt den Heere van Aulsy/ met sijn Huysvrouwe/ de dochter vande Heere van Liedekercke/ ghevanghen genomen/ ende seer ghesuspecteert van verstant mette Malcontenten ende den Prince van Parma te hebbe. Ende voorder heeft aldaer eenen Predicaren Monnick (die wt Gent ghebannen was) genaemt Broeder Anthonis Ruyskenvelt/ beroerte gemaeckt/ dewelcke aldaer een Prochiaenschap bediende/ heeft met sijn predicatie hem eenen aenhanck ghemaeckt van teghenwerckers der goeder Resolutien die de Stadt daghelijcx tot haer bescherminghe voornamen/ ende van die/ die de aenhanghers waren gheweest vande aenslaghen vanden Grave van Egmont op de Stadt/ ende van andere meer/ als van Joncker Joos Butkes/ Doctoor/ Joncker Andries Anderlecht/ ende onlancx vanden Heere ende Vrouwe van Aulsy/ oock van Jan Coby Enghelsman/ die onlancx aldaer ghevierendeelt was. Waeromme de Magistraet van Brussel verscheyden behendelijcke middelen voor ghewent heeft/ om desen Monnick wt de Stadt te doen gaen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581. gaen/maer te vergheefs. Ten lesten/ als de suspitien over hem meer ende meer greyde/ werter gheresolveert/datmen hem by eenige maniere soude doen vertrecken. Als hem dit ter ooren ghecomen was/heeft hy met sijnen aenhanck een groote versamelinghe van volck te weghe ghebrocht/ voor het huys vanden Gouverneur/dē Heere vandē Tempel/die seditieuselijcken riepē/Dat sy/ lieden vande Catholijcksche Religie zijnde/ niet souden oft wilden lijden, datmen haren Predicant soude wt de Stadt doen gaen/ maer wilden eer haer laten in stucken rappen: eñ dierghelijcke woorden meer: Dan sy werden voor die reyse met schoone woorden ghestilt. Maer nae de noen/ also de Magistraet daer by ghecomen was/ isser weder groote roepen gheweest/ ende hebben seditieuselijcken de Cassysteenen vander straten opgebroken/ ende grooten oploop ghemaeckt met haer Wapenen ende steenen: Den Heere Amptman werdt een Byle nae het hooft gheworpen. Maer als daer nae het Garnisoen met de goede Borgherije in Wapen waren ghecomen/ ist rumoer ghestilt. Ende daer nae voorder informatie ghenomen zijnde/ heeftmen bevonden/ datter diversche seditieuse aenslaghen zijn ghemaeckt ende ghevordert inde Cloosteren/ ende ondert decksel vande Missediensten/ende diergelijcke vergaderinghen. Waeromme sy met volle consent der Natien ende Leden der Stadt/Broeder Anthonis Ruyskenvelt/ met eenighe van sijnen aenhanc/ wt de Stadt hebben doen vertrecken/ ende hebben voorder gheresolveert de Kercken ende Cloosteren te sluyten/ op datter gheen disordere ofte violentie souden gebeuren in dierghelijcke oploopen: Oock datmen met authoriteyt vander Weth/ de Beelden alomme soude afsetten/eñ datmen de beste stuckē daer wt benificieren soude/ ofte tot meesten profijt vercoopen/ tot vervallinghe der lasten vande Stadt/ ende den armen. Waer over sy dese naevolghende Publicatie ghedaen hebben/ daer mede schorssende de exercitie der Roomscher Religie/ als hier na volcht.

Broeder Anthonis Ruyskenvelt wt Brussel ghebannen.

Publicatie en schorsinge des exercitie der Roomscher Religie/ binnen Brussel/ den eersten Mey.

Hoe wel het niet en schijnt/ dat der meester menichte van die vander Roomscher Religie deser Stadt souden staen te wijten/ datmen int stuck vande selvighe Religie/soo vele Jaren heeft verdraghen soo vele schrickelijcke ende bedriegheliycke abuysen/ alsmen de simpele luyden heeft weten aen te rechten/onder den schijn van heylichheyt/ soo wel in aensien vande vereeringhe eñ betrouwen op de Reliquien ofte ghebeenten/ als Beelden vande Sancten ende Sanctinnen/ Ja oock ghedaenten van Sacramenten/ende de betrouwinghe vande versierde mirakelen/diemen den eenen ende den anderen by lancheyt van tijden heeft weten toe te schrijven: Ende noch veel min sulcke leelijckheden ende valscheden/ als mijn Heeren de Wethouderen deser Stadt/ inde selve stucken nu onlancks openbaerlijck ende oochsienlijck hebben ontdeckt/ met goeder kennisse van saken/ als namelijck/dattet stuck van het ghene/ datmen tot noch toe heeft ghenoemt t'Sacrament van Mirakelen, byde eygene Brieven ende bescheede daer af zijnde/ wordt bevonden/ noyt bebloeyt/ ghequetst/ noch tot eenighe conversatie ofte aenbiddinghe ghedestineert gheweest te zijne/ noch daer toe oock en is gheconserneert gheweest: Ende dat argher is/dat het ghene t'welckmen dien aengaende/den goeden luyden heeft getoont/ ende laten aenbidden/ niet en is gheweest van eenige substantie ofte wesen van Broode/ maer inden Jaere M.D.xxix. ten tijde vande sweetende sieckte (de goede ghemeynte wesende in soo swaren noot) eerst is voortghebracht/ ende in substantie van Doecke vermenght met andere substantie/ in plaetse van dry bebloeyde Hostien tot aenbedinghe/ met grooter solemniteyten verthoont gheweest/ om te dienen totter ghiericheydt van eenighe/ hoe wel men daer af te voren in hondert Jaren ende meer/ niet/ oft seer weynich en wist te spreken/ ghelijck oock de gheschriften diemen daer af heeft bevonden/ soo wel in respecte vanden oorspronck/ als vande gheprętendeerde mirakelen vanden selven stucke zijn bevondē/ deen dander wonderlijck contrarierende/ ende meest te wesen van sulcke stoffe/ ghelijckmen heeft bevonden ghescreven/ende plach openbaerlijck te preken vande Casse van Waure/ de Kasse van sint Anthonis/ ende menichvuldighe andere dierghelijcke/ die den Paus selver int Concilium van Trenten heeft laten condemneren/ siende datmen de leelickheden ende dieverijen daer onder schuylende/ der ghemeynte niet langher en conste verholen houden. Item/ dat die voorschreven Heeren oock hebben bevonden (t'welck dan wt der selver ghiericheyt vande Gheestelijckheydt sijnen oorspronck oock moet ghenomen hebben) datmen binnen deser Stadt heeft laten aenbidden stucken van oude houten Elssen Latten/ in plaetse vande stucken vanden Cruyce des Heeren/ stucken van ghebeenten van Simmen/ honden/ ende andere Beesten/ in plaetse vande ghebeenten ende Reliquien van Heylighen. Item/ datmen teghen de eyghen Leeringe vande Roomsche Religie/ heeft laten aenbidden stucken vanden grave van onser Liever Vrouwen/ t'Berkencel van sinte Michiel/ eñ menichvuldige andere onredelijcke/ onverstandige eñ ongoddelijcke saken. Item/ datmen voorts oot inde hoofden van eenige Beelden/ heeft bevonden/ dienende om daer in te gieten/ Olye oft andere vochticheyt/ daer door de selve Beelden schenen te sweeten/ eñ dat andere Beeldē oot van binnen zijn versien gheweest van instrumenten/ dienende om te roeren eenige Leden vanden lichame/ t'wele sy representeerden. Item/ datter geen siecten/ perijkelē noch fortuynen ter werelt en zijn gheweest/ oft elck en heeft ghehadt sijnen particulieren Patroon/ oft gheprętendeerden Sanct/ oock al souden de namen vande selve Sancten zijn versiert gheweest/ als sinte Brandarius/ Patroon vanden Brande/ sinte Aernout/ Patroon vande verloren sake/ sinte Fyacker/ Patroon vande Syenen/ ende hondert diergelijcke saken/ daer toe men eenen yegelijckē heeft sien meer toevlucht ende betrouwen nemen/ ende den Ceremonien vanden Brande/ vande Keersse/

Tsacrament van Mirakelen binnen Brussel ontdeckt.

Valsche Reliquien binnen Brussel aengebeden.

 ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581. ende andere daer toe dienende/ dan tot Godt almachtich. Welcke abuysen de voorschreve Heeren daeromme hebben moeten beteren/ na dien by soo langhe experientien bevonden is gheweest/ dat de Gheestelyckheyt in alle de selve stucken is ghebleven incorrigibele/ om int minste niet te crencken eenich middel van hare ghiericheyt. Ende dat daeromme deselve ghebreken ende abuysen wtgeweert zynde/ geene redenen en schijnt te hebben/ dat in die vande voorschreve Roomsche Religie/ soude behooren te schorssen het openbaer exercitie van hare Religie/ ymmers/ onder alsulcken ordere alsmen daer op soude mogen stellen. Nochtans want opentlyck gebleken is/ dat die ghemeyne vyanden des Lants in allen aenslaghen / die sy nu so dickwils hebben ghedreven / om dese Stadt te brenghen in gants vyer/ bloet/ ende grondighe bederffenisse/ als namelijck/ het stuck vanden Grave van Egmont/ tstuc van Joos Butkens/ het stuck van Anderlech/ van des Heer van Haussy/ ende soo vele stucken van Broer Anthonis Ruyskenvelt/ ende synen aenhanck/ alleen hebben berust ende ghegront geweest op de menichte vande ghene die ghevolcht hebben de predicatie vanden selven Broer Anthonis/ ende die secrete intelligentie die sy onder verscheyden vanden selvē waren hebbende/ hoe wel aparentelijck met onschult ende onwete vande meeste menichte/ gelijck in ettelijcke vande voorschreven aenslaghen/ dexperientie ghenoech schijnt geleert te hebben. Ende dat des niet te min te besorghen staet/ dat de voorschreven vyanden/ niet teghenstaende alle de voorschreven ontdeckinghe van hare aenslaghen/ niet en sullen laten te volghen den voorschreven voorgaenden voet/ ofte voorworpen eenighe middelen om dese Stadt met verraderije in te crijgen/ ysonder na dien sy daer nu connen gebruycken de gheleghentheyt ende dexteriteyt vanden genen/ die de voorschrevē Heeren nu onlancx wt deser Stadt hebben doen vertrecken/ wt oorsake van hare verradersche aenslagen (die binnen deser Stadt apparentelijcken niet en zijn ontcleet van eenigen merckelijcken aenhanck/ eñ [illegible] middel vande oorbiecht ende dat daer aencleeft/ eñ noch meer by groote vergaderinghe vande Misse ende Predicatien souden moghen bwijsen sulcken oproerighe ende seditieuse stucken/ gelijckmen den voorschreven Ruyskenvelt/ eñ synen aenhanck heeft sien doen/ met groote verhinderinghe van groote menichte van onnoosele ende onschuldighe/ ende inwonende vanGheren ende perikelen deser Stadt/ ende van soo vele goede ingheseten der selver. Soo hebben mijne Heeren den Amptman ende Wethouderen deser voorschreven stadt met bevonden/ dat de ruste/ eenicheyt ende verseeckertheyt deser Stadt/ noch ter tijt dienstelijck soude zijn in eenighe Kercken ofte Cappellen toe te laten de exercitie vande voorschreven Roomsche Religie/ maer datmen daer af sal ophouden ende supersederen [illegible] tot dat de saken deser Stadt ende vanden ghemeynen Lande wat naerder ghelegen sullen zijn / ende [illegible] volghen den [illegible]

ghelijck die vande voorschreven Roomsche Religie/ in eenige voorgaende Jaren wt onghelycke mindere oorsaken selve sulcx hebben gheordineert ende gheploghen/ ende die openbare exercitie van hare Religie gheschorst/ ende namelijck int jaer sessentsestich/ ende tot verscheyden reysen daer naer eñ meer andere redenen/ die de voorschreven Heeren noch ter tijt niet en vinden gheraden int claer te brenghen. Ordineren de voorschreven Heeren/ eenen yegelijcken hem volghende hare voorschreven resolutie te reguleren/ ende voorts meer/ dat een yeghelick in syne wachten ende conversatien/ hem sal moeten draghen in alle vrede ende ruste / sonder deen den anderen te doen eenich verwijt ofte opspraeck om eenighe voorleden oorsaken/ hoe ende in wat manieren tselfde soude meghen wesen / midtsdien de voorschreven Heeren daer af hebben ghedecerneert/ ende decerneren midts desen / een eeuwighe verghetenheyt over alle syden nemende/ eenen yeghelijcken / van wat Religie die zy / in hare Sauvegaerde ende protexie / wtgheschevden in respecte vande ghesauseerde persoonen/ ende dry ofte vier / die de principaelste oorsake zyn gheweest vanden lesten aenslach des voorschreven Ruyskenvelt. Ende soo verre yemant hier naemaels worde bevonden/ geprocedeert te hebben tot eenighe verwijtinge oft andere middelen/ daer door de wachte oft ghemeyne ruste deser Stadt/ oock de authoriteyt vande Overicheydt soude worden verhindert oft veronghelijckt/ sal teghen die selvighe gheprocedeert worden / als perturbateurs vande ruste ende ghemeyne welvaren deser Stadt. Ende op dat hier af niemandt en pretendere ignorantie/ hebben mynen Heeren gheordineert dese te publiceren. | Catholijcke exercitie [illegible]

Aldus ghedaen / ende ter grooter Puyen deser Stadthuys afghepubliceert / ter presentien van mynen Heeren boven genoemt/ op den eersten dach van Mey/ Anno M. D. Lxxxj. by my onderteeckent/

P. Cafens.

tAntwerpen hebben de derthien Ambachten/ eñ ses ghesworen gulden/ vreesende voor eenige beroerte onder tvolck/ tegen de Santen oft Beelden/ aen de Magistraet versocht hare fraye cunstighe Taffereelen/ die sy elck op haer Outharen inde groote kercke hadden/ ende vele die inde eerste afbrekinghe der Outharen ghesalveert waren/ te moghen af eñ wech doen. Ter welcke (om dat het meeste seer constighe Schilderyen waren) haer geconsenteert werdt / soo het gheschiede [illegible] der schandael. Waeromme sy de kercke toe houden de int beginsel van Mey hare Outaren afgebroken hebben/ tot [illegible] [illegible] Catholijcke Religie mochte [illegible] moghen/

1581. worden/ twelck de Magistraet seer langhe weygerde/ tot datter quade tijdinge quam/ namelijc/ van het verlies vã Breda. Waeromme sy om tghemeente te ghelieven/ die gheschorst hebben opden eersten Juli dit Jaer M. D. Lxxxj. by ghebodt ghedaen tot Stadts verseckeringhe/ in maniere als volcht.

[illegible] Juli.

Alsoo Borghemeesteren ende Schepenen van Antwerpen/ met voorgaende advijs vande Colonellen/ Capiteyné ende Dekens vande ses gheswozene Gulden der selver Stadt/ tot ruste ende verseckeringhe vande voorghenoemde Stadt (welcke verseckeringe den selven Heeren byden breeden Raet is gherecommandeert) gheraden ende nootlijc bevonden hebben/ by provisie te schorssen ende ophouden alle exercitie vande Roomsche Religie: Soo ist datmen van weghen des Schoutets/ Borghemeesteren eñ Schepenen voorschreven/ ghebiet/ dat niemant wie hy zy/ hem en vervordere binnen deser Stadt vryheyt oft tgebiet der selver/ eenige Misse int secreet oft openbaer te doen/ laten doen/ oft te hooren/ noch eenich andere exercitie vande voorschreven Roomsche Religie/ dan alleenlijck van Doopen/ Trouwen/ eñ siecken te besoecken/ ende dat sonder merckelijcke vergaderinghe: ooc datse haer dooden sonder Ceremonien sullen begraven/ ende dat alleene in respecte vande Borgheren ende ingheseten der Stadt/ ende vryheyt der selver/ sonder dat den vreemdelinghen eenichsins tot dien eynde alhier te comen/ sal wesen toeghelaten/ waer op elcke Capiteyn in syn quartier sal toesicht nemé. Ende tot sulcke exercitie/ als van Doopen ende Trouwé/ sullen den voorschreven van de Roomsche Religie toeghestelt worden twee plaetsen/ te weten/ de Capelle van [illegible]/ en de Capelle vã onse L. Vrouwe Godtshuys inde Kerckhofstraet/ eñ sullen tot bedieninghe des voorschreven toegelaten exercitie gecosen worden ses vreedsamighe Gheestelijcke persoonen/ de welcke den Magistraet eedt van ghetrouwicheyt/ ende van dese ordinantie in alles onverbrekelijc t'onderhouden/ doen sullen: ende dit alles op de pene van hondert Crooné/ tot profijt vanden armen te verbeuren/ byden ghenen die eenichsins contrarie van desen hem vervordert te doen/ oft anders arbitralijcken gecorrigeert te zijne. Item voorts/ dat alle persoonen/ so Gheestelijck als Wereltlijck/ [illegible] ende bysonder den xxviij. Juli lestleden/ ende daer naer wt deser ofte andere [illegible] Bontghenootighe plaetsen wtgegaen [illegible] al waert oock dat sy by gedoogen [illegible] gheblevé oft weder omme [illegible] waren/ sullen binné [illegible] [illegible] verstrecken buyten deser Stadt [illegible] ende Marckgraefschap der selver [illegible] [illegible] [illegible] consent vande voorschreven Heeren ende andere/ tot kennisse van [illegible] Ghedeputeert/ op de pene ende te [illegible] als boven. Item dat van ghelijcken [illegible] wtghenomen de Natien/ [illegible] die sint vier Jaren herwaerts binnen deser Stadt zijn [illegible] wt eenighe van onse Bontghenootighe oft wtheemsche Stedé oft plaetsen/ té ware sy binnen veerthien daghen naestcomende/ ofte meer naer advenant/ vander distantié vander plaetsen brochten wettelijcke ende loffelijcke ghetuyghenisse van hare persoonen/ hen verleent byder Weth oft Consistorie daer sy lest gheresideert hebben: Welck bescheet sy sullen schuldich zijn te toonen eerst aenden Capiteyn ende Wijckmeesteren vande quartieren daer onder sy sullen gaen woonen. Ende ingheval le van swaricheyt/ sullen sy hen adresseren aende voorschreven Weth ende Colonellen deser Stadt/ op de pene als boven. Verbiedende oock eenen yeghelijcken/ op gelijcke pene/ dusdanige persoonen binnen synen huyse te logeren ofte herberghen. Item/ men verbiedt oock alle de ghene die onder de Spaensche oft Italiaensche Natien resorteren/ wtghenomen die mede de wachte deser stadt subject zijn/ eenighe langhe wapenen/ oft corte roeren binnen hare huysen te hebben/ maer de selve te vercoopen/ oft andersins die stellen onder behoorlijcke recipisse ende ghelofte van restitutie/ in handen vanden Capiteyn vanden quartiere daer sy respectivelijc zijn resorterende/ wtghenomen hare rapieren eñ poingiaerdé/ die sy oock over straten niet en sullen mogen dragen/ op verbeurte vande selve wapené/ de welcke alleenlijck sullen mogen afgenomen wordé byden Capiteyn ofte Officier daer onder sy respectivelijc zijn woonende. Item/ dat egheene vremde ofte reysende lieden en sullen mogen achter straten eenich lanck gheweer ofte pistoletten draghen/ maer sullen tselve moeten in hare Herberghe laten/ totter tijt toe van hen vertreck/ het en ware met consent vanden Capiteyn daer onder sy logeré/ op verbeurte vande selve wapenen. Onderteeckent/

Hoboken.

De Prince van Parma heeft eenen aenslach op Vlissinghen desen Somer ghehadt/ gheyractiseert byden Ambassadoor des Coninck van Spaengien/ die int Coninckrijcke van Enghelant lach/ ghenaemt Don Barnardijn de Mend[illegible]/ die welcke aldaer door eenighe syn N[illegible]rlantsche Dienaers/ ende eenen Advocaet [illegible]/ becomt hebben eenighe Nederlantsche Capiteynen ter Zee/ dat sy verwillichden haer te laten imployeré tot sulcken aenslach. Maer sy hebben sulcx den Prince van Orangien aenghegheven/ [illegible] sy ghevolcht zijn/ soo verre/ als dat Don Barnardijn de Mendoza ettelijcke vijf oft ses duysent guldens den Capiteynen betaelt heeft/ [illegible] de [illegible] Capiteyns [illegible] [illegible] Londen. Het voornemen was/ dat dese Capiteynen met [illegible] schepen van [illegible] [illegible] [illegible] het Hooft van Vlissinghen [illegible] tot eenighe schepen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Interprinse van Parma op Vlissinghen sonder voortganck.

 [illegible]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581. vyanden den willecom te gheven/ende haer berept om met groot voordeel die te vermeesteren. Ende de Prince van Orangien sondt int Engelant synen Secretaris Christiaen Huyghens/ om het soonken vanden eenē Capiteyn/ tzy met lief ofte leet/ wt des Ambassadoors Mendoza handen te crygē/ twelck vanden Capiteyn den Vader / tot ostagie van syn gelofte/met sPrincen raet ghegeven was: Dat moeste oock gheschieden ontrent den selven tijt als den aenslach zijnen voortganck hebben soude / op dat dien daer door niet achter en bleve. Desen Huyghens vont middel ten selven tijde/ den Jonghen (aen des Ambassadeurs poorte staende) met gewelt behendelijcken wech te nemen/ ende terstont te versteken/ niet teghenstaende dat den Ambassadeur ende syn volck daer over commotie maecten: Maer den jonghen ende wert niet gevonden. Hoe wel dit verlossen vande ostagie wel gheluckte/ soo en is des Princen van Parma volck ten bestemden dage niet aenghecomen / sorghende dat den aenslach ontdect was/ door de ghevanghenisse van me Vrouwe van Haulsy/ die ontrent dien tijt tot Brussel gevanghen was / die sy wisten dat daer van wiste/ vreesende dat syse ontdeckt hadde.

Verscheyden andere exployten zijnder in de Nederlanden aenghevanghen/ als namelijck in Vrieslandt/ alwaer de Prince van Orangien in April gecomen was van Amsterdam (daer de Generale Staten vergaderen souden opt aennemen van den Hertoghen Alenchon) ende besochte Harlinghen/ ende Leeuwaerden/ ende bestelde dat jonker Sonnoy met twee Vaendelen hem legherde inde Stadt van Staveren/ teghen het Casteel daer Keyn Dekema noch van weghen Rennenberch op lach/ met ontrent hondert tseventich mannen/ in April. Sonoy maeckte daer hooge Catten voor/ daer hy hooghe mantels oft borstweeringhen op stelde/ sulcke als de Soldaten Preeckstoelen noemen/ daer mede die van binnē met Musketten vande wallen houdende/ midts dat sy binnē geen grof geschut en haddē. Maer midts dat Dekema de Wallen wederomme gants dick ende hooge ghemaeckt hadde/ so en conde Sonnoy daer niet voor doen/ voor dat hy met ses stucken geschuts door Thomas Bothe de strijcweeren dede afschieten/ ende met Pyoniers dē graft vulde/ ende den Wal dede ondergravē / twelck de belegerde dwong te comen parlementeren: maer als Dekema de conditiē niet en wilde aennemē/ wert hy van syn volc daer toe gedwongen/ die hem met achtien Vriessche ghevangenen leverden. De reste werden vry geleyde gegevē. Dit Casteel wert aende syde nade Stadt weder afghewor pen: Ende Sonnoy dede de Stadt sonder vertoeven vast maken.

Casteel van Staveren weder ghewonnē ende afghebroken by Sonnoy in April.

In Mey waren de Rennenberchsche wt groot Auwaert ghecomen / beneden op het Reediep / ende meyndē een schantsche op het water te maken / om den Heer van Nienort vander Zee af te sluytē: maer hy wert sulcx in tijts gewaer/ ende voorquam haren aenslach met/ hinderlagen haer slaende/ so datter veel ghevanghen ende doot bleven/ ende sommighe Vaendelen ghenomen werden.

Daer na/ als Nienort vande Staten van Vrieslandt twee maenden solts voor syn Krychsvolck vercregen hadde/ op conditie dat hy groot Auwaert beleghereen soude/ so beseite hy dat rontomme met diversche Vaendelen/ oock brochte hy het geschut daer voren/ om tClooster te beschieten / niet alle diligentie oft neerstichept. Maer de Rennenberchsche brakē alomme van Middelstum ende elders op / slichtende haer Schanssen / ende trocken neven Groeningen over Reediep / oock drie hondert Peerden mede nemende om Auwaert te ontsetten. Nienort was wel gewaerschout/ ende hadde gheerne goet gevonden den sterckeren te wijcken: maer de meeste voysen besloten/ niet te wijcken/ ende deden een groote faute/ midts dat sy de boerē wt Vrieslant in slachordene onder de Krijchslieden stelden/ die welcke door onervarentheydt / als de Rennenberchsche achter tClooster nae by quamen / terstont sonder slaghen te verwachten / met hare verrejaghers over de beken/ grachten ende slooten sprongen/ eñ vluchtende/ so deden sy alleman vluchtē. De Rennenberchsche vervolchdense sterckelijc/ ende namen de Vaendelen van Haspelmus ende Berenbroeck/ ghevanghen. Stuper ende Visscher/ beyde Capiteynen/ werden gevangen/ maer weynich bleven doot.

Vele van dien vluchten inde Schansse van Auwerderziel/ op de welcke de Rennenberchsche eenen sterckē aenval deden: maer sy moestē met groot verlies daer van wijcken: Maer sy quamen met grof gheschut daer wederomme voor/ eñ als sy een bresse geschoten haddē/ quamen sy daerinne met ten derden storm/ al ombrenghende watter in was / daer Schelto Jarges / een seer gheleert ende gheherticth Capiteyn / mede doot bleef.

De Vriessen deden de verloopenē terstont wederomme ghewer ende ghelt gheven/ alsoo dat Nienort wederomme opgherust zijnde/ hem begaf in syn Schansse tot Winsum. Maer alsoo Rennenberch met al syn macht daer voor quam / ende dat de Schansse niet behoorlijck noch volcomelijck ghemaeckt en was/ ende teghen tgrof gheschut niet weerbaer/ so wert hy van syn eyghen volck ghedwonghen te parlementeren/ soo dat sy alle vry souden met bagagie wttrecken/ oock wt de andere Schanssen/ sonder Heere te versweeren. Als Nienort nu alsoo verrast was/ wert Rennenberch daer alomme meester inder Ommelanden / tot Doccum toe.

Hierentusschē haddē de Staten om Nienort te helpen (hoewel te spade) gheordineert/ eñ Norrits als Overste te velde te trecken / eñ met hem noch acht Vaendelē vā Sonnoys volck ende andere/ die welcke gesterckt zijnde met het overblyfsel vande verstroyde Vaendelen/ soo begheerden sy den Rennenberchschē alomme dē cop te biedē/ in sulcker voeghen/ dat also Hopman Schul met een deel knechten de Schansse van Monikerziel afgeloopen hadde/ de Rennenberchsche ghedwongen waren wt Grijpskercke in slachorder

1581. oorder te vert recken/ op de welcke het regiment van Sonnoy/ die de voortocht hadde/ diversche reysen treften/ soo langhe tot dat de andere oock aenghecomen zijnde/ de Rennenberchsche haer op de vlucht begaven/ ē werden vervolcht tot onder Groeninghen/ met verlies van sommighe Vaendelen: daer bleven wel seven hondert doot/ ende vele gevanghen/ met cleyn schade vander vyanden volck/ ende creghen veel gheweers/ dat de vluchtige afwerpen moesten/ nochtans en hadde Morrits gheen Peerdevolck by hem dan syn eyghen Cornette/ waeromme veel meer vande Rennēberchsche het lijf salveerden/ meest door de bequaemheydt vande grachten: Daer wert ooc vier stucken gheschuts genomen/ ende alle de bagagie/ ende veel Peerden. Dit gheschiede den ix. Juli: ende Morrits legherde hem voor Groeninghen/ inde Cloosteren tot groot Auwaert/ ende tot Selwert.

Morrits slaet de Rennenberchsche by Groeninghen/ den ix. Juli.

Corts hier naer is de Grave vā Rennenberch ghestorven/ den xxiij. Juli/ zijnde wt onghenoechte vander wtreyringe gequelt: Ende ten selven daghe dat syn volck gheslaghen wert/ nam hy het Sacrament op syn wijse/ seer sieck zijnde/ nochtans niet sonder achterdenckē van vergift. Hy toonde groote mismoedichept/ ende leetwesen/ van dat hy de Staten verlaten hebbende/ syn Gouvernement in sulcken lyden ende schade gebrocht hadde/ sonder eenich profyt daer door te genieten/ roepende dickwils luyde/ O Groeninghen/ Groeninghen/ waer toe hebdy my gebrocht? beclaghende den dach dat hy dat opt sach: ē dierghelijcke woorden meer. Hy verstiet oock inde leste acht daghen syn Suster Cornelia de Lalaing/ roepende dat sy hem niet en soude onder de ooghen comen/ om dat sy hem vervoert hadde. Sijn Vader was eerst Heer van Cornet ghenoemt/ ende was Stadthouder van Ghelderlandt/ die welcke troude de Gravinne vā Rennenberch/ ende wert door successie van synen Oom/ Grave van Hoochstraten/ ghelijck desen Jorgen van Lalaing/ door den Canonick/ Herman synen Oom/ Grave van Rennenberch was gheworden/ ē daer nae ooc Heer van Zuylen/ etc. Sijn outste Broeder was Antonis van Lalaing/ Grave van Hoochstraten/ een seer verstandich ē cloec Heer/ hy was Anno M.D.Lxvij. mettē Prince van Orangien gheweken wt den Lande/ schouwende de wreethept des Hertochs van Alva/ ē was in des Princen eersten tocht in sijnen voet gheschoten/ daer hy ten lesten van storf/ als wy verhaelt hebben/ latende kinderen achter. Desen Jorge van Lalaing was doen jonck wt den Lande/ ende onder de Spaensche regieringhe/ ē hielt hem meest metten Grave van Lalaing/ Gouverneur vā Henegouwe syne neve. Hy was vā joncx op seer wel onderricht ende gheleert inde Latijnsche/ Griecsche/ ende veel andere spraken/ ende in veelderley vrye consten ē wetenschappen: Hy was van natueren soet ende lieffelijck van conversatie/ gheensins twistachtich/ ofte hooveerdich: Hy was een vyant van dronckenschap ende overdaet/ tot oncuysheyt ghenoech gheneyght/ maer tgheschiede soo heymelijck/ datmen daer van niet en wiste te spreken: Syn ghemeyn tytcortinge/ was Musijcque ende Schaecspel.

Doodt van den Grave van Rennenberch den xxiij. Juli.

Verhael vant leven van Rennenberch.

Hy was tot dien dach toe dat hy de Staten afviel/ seer liefghehadt van syne Soldaten/ want hy was seer geneycht om die wel te doen betalen: Hy hielt oock goede discipline na syn vermogen/ ē en conde geenen overlast lyden/ zijnde een vyant van alle wreethept ende onmenschelijchept: Hy was oock liefghetal bydē luyden van syn Gouvernementen. Aengaende syn Religie/ niet tegenstaēde dat hy gelesen hadde de Schriften van die vander Ghereformeerde Religie (al en waert maer die hem Sonnoy te lesen ghegheven hadde/) oock dat hy hem daghelijcx liet vinden onder de Ghereformeerde/ ende mette ongherijmthept ende onghefondeerthept der Paepscher superstitien spottēde was/ nochtans bleef hy openbaerlijck houdende het exercitie der selver/ ende dat wt vreese des Coninx/ syner Moeder/ syner Neven van Lalaing/ synes Hofmeesters Laurens/ ende principalijc synes Ooms des Canonicx/ die hem erfghenaem syner goederen ghemaeckt hadde/ welcke dinghen ten deele een oorsake waren dat hy den Staten was afgevallen: Maer voornamelijck scheen hem inden sin te leggen thouwelijck van Maria de Brimen/ Gravinne van Meghen/ weduwe van Lanceloot van Barlaymont/ daer hem syn suster Cornelia groote hope toe gaf/ die welcke hy niet en creech/ maer sy wert ghegheven Philips van Croy/ Prince van Chimay/ tot haren grooten ongheluckē. Syn Gouvernementschappen en achte hy niet vele/ ende hielse meer voor eenen last/ dan voor eē voordeel/ jae soo/ dat hy int beginsel eens tot Leeuwaerden geresolveert was die te verlaten/ ende te resignerē/ ten ware dat Ufkens hem daer van half met ghewelt teghen ghehouden hadde.

Welcke aert van cleynmoedichept hem te lichtelijcker dede verwilligen tot de Spaensche ghesinde. Aengaende sijnen Rijckdom/ men acht dat hy arm ghestorven zy/ want hy generē man was om syn Gouvernement wt te putten/ ē de Spaensche hielden hem gheen gheloove/ ende van hem selven hadde hy niet vele/ ende even wel was hy liberael int wtgheven/ tot vorderinghe van syn aenghenomen sake/ ende hielt daerenboven eenen eerlijcken disch/ boven syn macht ē staet/ niet sonder alderley Musijcke/ so met stemmen/ als met instrumenten/ so dat syn silverwerck ē juweelen al verteert waren. Sijn aldermeeste vyanden hadden deernisse met hem/ dat hy jammerlijck verlatende so menichfuldighe voordeelen/ als wy voren verhaelt hebbē/ so vā natuere/ als van leeringe/ ē van fortuyne/ daer andere te vergeefs om wenschten/ hem hadde laten verleyden/ twelck hem de doot aendede/ also sy van hem schrijven.

Nae syn doot wert Jasper Verdugo by den Prince van Parma in syn plaetse ghesonden.

Verdugo in Rennenberchs plaetse.

Yselsteyn

Yselsteyn was met sommige vā syne Vaēdelen / ende twee Deventersche Vaendelen van Warmelle ende Coen Dierickz/ ghetrocken van ontrent Deventer/ om Goor in te nemen/ zijnde sterck ontrent achte ofte negen hondert te voete/ hondert ende twintich Peerdē/ onder Simon van Limborch. Daer waren oock mede getrockē/ als beleyders des aenslachs/ dē Drost van Sallant/ Luytenant van Overijssel / beyde de Yttersums/ een Borgemeester van Deventer/ eñ andere vā Overijssel. Doe sy nv eē Schansse te Goor ingecregen haddē/ ende een ander belegerden/ so quam Marten Schenck met veel Ruyteren ende voetknechten / haer aldaer besluyten/ dat sy gheen Provande crijgen en condē. De Prince eñ de Staten (hoe wel den aenslach sonder harē wille ende weté voorgenomen was) sonde Ruyteren eñ knechten om haer te ontsettē/ maer het was te vergeefs: Want Schenc maecte sulcken verdrach metten beleghherden/ dat hem Yselsteyn/ Warmelo / Esteyda/ Coen / ende alle bevelhebberen/ Drost/ Edelen/ Borgemeester ende andere/ gevanghen ghelevert werden. De Soldaten moesten sweren in drie Maenden niet te dienen/ ende trocken soo daer van/ de buytenlanders met rapieren/ eñ de inlanders sonder ghewecr. Dit gebeurde int beginsel van Augustus/ na dat sy ontrent veerthien daghen beleghert waren/ hebbende alreede veerthien van haer Peerden ghegeten/ zijnde sonder broot ofte bier. Vele waren van meyninghe / dat syt noch wel langer souden hebbē connen houden/ midts dat sy inde Schansse noch wel hondert Peerden hadden: Sout/ poeder eñ brandt en hadden sy oock gheen ghebreck. Evenwel wert hen noch weynich gheloove ghehouden/ want veel werden geplundert/ ende wel hondert doot ghesmeten/ niet teghenstaende Schenck syn beste dede / ende doorstack sommighe van syn eyghen volck/ die hy vant syn gheloove brekende. De ghevanghene werden tot Blyenbeeck gevoert/ behalven eenighe die haer rantsoeneerden.

Yselsteyn met syn volc wort voor Goor van Schenck ghevangen/ den eersten Augusti.

Morits noch voor Groeninghen leggende/ by gebreck van Peerden ende ghelt niet wtrechtende/ vertrock weder nae Collum: Ende Verdugo troc terstont op Reyde/ een Dorp ghelegen teghen Emden over/ als een half Eylandt/ diep inden Dollaert/ alwaer Nienort sommige daghen te voren Egbert van Bevelant/ met vier Vaendelen te water wt gesonden hadde/ die de Malcontentē/ daer wt gedreven hadden. Maer Verdugo creecht lichtelijcken weder inne den xviij. Augusti/ tot grooter schande van eenige Capiteynen die daer van getrocken warē/ daer men de selve plaetse altijt te water ontsetten conde. Hier over werden ghescholden/ ende voorrechte veeroordeelt vandē lijve/ Isaac van Wieringhe / ende Hans Croon Capiteynen/ maer sy ontliepent. Capiteyn Cater was inde Schansse met eerē dootgebleven/ ende Wester man lach cranck tot Emden.

Reyde by Emde wort van Verdugo inghenomē/ dē xviij. Augusti.

Alsoo daer nieuwen Lantraet in s'Gravenhage was/ opde Oostzijde van de Mase last hebbēde/ vergaderde die tot Leeuwaerden den sevenden September/ ende belasten Morits/ alle neerstichheyt aen te wendē/ om Verdugo met eenen Veltlegher den top te bieden. Alle haer voetvolck ende Peerdevolc vergaderde/ ende nade monsteringe betaelden sy elc een Maent solts/ ende gaven se vijf stucken ghesschuts toe. In beyde de leghers regeerde de Pestilentie seer / waer van diversche Capiteynen selve storven/ als Gouwenberch/ Jacob Heyndricxsz van Mechelen/ ende Visscher.

Morits by dē Lantraet te velde ghesanden tegen Verdugo/ dē vij. September.

Nae wat stille ligghens begonst het den Vriesen te verdrieten: Waer door Morits haest ghepickert zijnde/ besloot hy Verdugo onder dooghen te trecken/ die al nv op syn voordeel tot Northorn ghelegheert was. Morits hadde by hem elf Engelsche Vaendelen van syn regiment / onder Morgan/ ende vier Nassousche/ ende negende Sounoysche / met ses Nienortsche Vaendelen/ tsamen maer ontrent dry duysent mannen. Van Ruyteren hadde hy de Engelsche Vane/ Goor/ Elleborn/ ende Hendric van Eck/ makende tsamen wel vijf hondert Peerden: Met desen hoop troc hy den xxx. September tot veur de vestinghe der Nieuziel.

Hy en was soo rasch int ghesichte van Noorthorn niet gecomen/ Verdugo en stelde hem in slachordere/ die hy met Sloten eñ andere voordeelen tot synen ghemacke also toegherichт hadde/ dat hy daer door goede strijcweeren hadde/ ten achterdeele van die hem wilden bespringen. Het Rennenberchsche Regiment/ daer Monceau nv Overste ende Rinswoude Luytenant van was/ met het Billysche oft Vriessche regiment/ daer Taxis over Commandeerde/ sette hy int middel / ende maeckte hem de Walen van syn eyghen regiment tot vleughelen. Daer nae vielen sy op haer knien / biddende om victorie / twelck der Staten volck op dat mael wt verwaentheyt niet en deden/ maer sy quamen met hare slachordene aen seer vermetelijck / inder welcker sy de spiessen ende cort geweer van alle Natien deen door dandere metten Vaendelen int midden gestelt hadden / ende de schutten oock aende zijden ende voor aen.

Slach by Northorn den xvj. September 1580.

Morits ende der Staten volck by Northorn bij Verdugo gheslaghen.

Capiteyn Willems met een Enghelschen Ruyteren/ ende den Luytenant van Ellerborn metten synen/ siende twee vandē Ruyteren vā Verdugo/ daer deene vande Roodtrocken waren/ sette hem met vollē ren daeroppe/ inder voeghen dat sommighe nedergheleecht werden / ende de andere de vlucht namen / ende ghedreven werden tot achter Northorn tot schande vande Roodtrocken.

De voetknechtē van Verdugo/ vijf Vaendelen/ vielen sterck wt Northorn/ ende ontderscheyten de Ruyteren/ maer alsoo Wijngaerden met eenē verlorē hoop haer quam ontsetten/ sloegen sy daer door/ eñ ontquament. Dese vijf Vaendelen werden oock inde vlucht ghesllagen. Als nv der Staten volck de andere gins ende weder / het gantsche velt over jaghende/ schenē sy de victorie seker te hebben / haer artellerije seer op haer donderende / want Verdugo hadde gheene oock begon den tros van Verdugo bagagie te vluchten: Maer ten lesten/ also de weghen

1581. gen smal waren/ende vol grachten/ namen eenige Ruyterē der Statē de vlucht/ dewijle sy te harde partije aen haer syde vonden. Ende ter selver tijt warē oock de voetknechten / dewyle sy te vierichlijck teghen haren vyant aen liepen/ int passeren der grachten in onordeninghe gecomen. Daer over Verdugo met slachordene/die hy wel in een ghesloten hadde/ sterck aenquam / met eenen verseckerdē pas/ende syn twee Vanen Lanciers/ die aen syn slincke zijde ghestaen hadden/ voor aen treffende: quam daer een generale vlucht onder der Staten volck/ in dier voegen/ dat sy het gheschut/daer altemael laten moestē. Verdugo volchde se met syn Ruyters tot aende Nieuziel / een nieuwe schansse/daer eenighe Vriessche Vaendelen in Garnisoene waren ghebleven. Haer bagagie ende waghens waren oock tallen ghelucke/ noch aen dander zijde der selver Schansse gebleven/en also noch behouden. In desen slach bleven bycans de helft van der Staten voetvolck doot/ met sommighe Ruyteren: ende daer werden veel Vaendelen genomē: Daer bleef doot Caerle van Wijngaerden/ Sonnoys Luytenant/ ende Hopmā Joris Roberts: Daer bleef oock Schul/ Luytenant van Nassou / in wiens plaetse Joncheer Dorp succedeerde/ende Hopman Wijnart van Emmeren. Van den Nienortsche bleven de Hoplieden Rets/ Gerrit Entens/ ende Cornelis Loevesschen. Vande Enghelschen/ den Capiteyn Cotton / Bisschop/ Fitzwilliams. Oock blevē daer meer doot / de Ritmeester van Eck/ ende Bellewijn/ Luytenant van Ellerborn / ende veel andere bevelhebberē. Daer werden ghevanghen / Donaw / Overste Luytenant van Nienort/ ende de Capiteynen Bruyn/ Willem Hendricksen/ Pieter Steyn/ende Jorge van Edemborch / met andere bevelhebberen ende Soldaten. Norrits wert gheschotē deur syn rechte hant. De Graef Willem van Nassou creech sommighe schoten op syn Harnasch/ende eenē vervlogen cloot op syn been. Hopmen Nisbeth wert inden cop ghehouden/ dat hy daer van sterf. Diet ontquamē/ waren meest weerloos/ om dat sy over grachten hadden moeten springen/ ende swemmen. Vander syde van Verdugo bleven weynighe naemhaftighe persoonen doot / maer Wolf Prengher was seer ghewont. De ghevanghenen die weder tot de Staten quamen/ als sy gherantsoent waren/ seyden dat Verdugo selfs bekende/ hadden de Staten volck noch weynich daghen teghen hem blijven legghen sonder slaghen/ hy soude midts de groote Peste/ hongher/ armoede en onweder / dwelc volchde/ hebben moeten optrecken en verloopen: Waer by dat blijckt wat het is/ eenen disperaten vyant wt syn voordeel te willen drijven.

Norits met der Staten volck by Noorthorn van Verdugo gheslagen.

Doode/ ghevanghenen/ en ghequetsten inden slach tot Noorthorn/ den xvj. September.

Nae desen slach quam Verdugo stracx om Nieuziel te belegghen/ met sommighe hoopen over het diep comende/ ende legerde hem te Gripskercke ende Vischvliet/ en maecte Loopschanssen aenden Canael/ onder de Vesting van Nieuziel voorschreven/ welcken Canael met keten en langhe schuyten (Swebben ghenoemt) met aerde ghevult zijnde/ overspande/ om also alle ontsettinghe te weeren / ende de schansse wt te hongheren. Maer den Lantraet hadden te voren Knoop met sommighe provande/ ende twee Gotelingen gheschut daer in gesonden / mette welcke sy Verdugo groote schade aen dedē. Daer waren in besettinge de Vaendelen van Steyn van Malsen/ Gerart Cornelissen Schey/ Reyn Jetsen/ ende Scheltema. Maer also dese beleghcrde alle Zielen hadden opgheset/ en oock eenen Dijck doorghesteken/ liep het Lant onder water/ tot Ennunentiel toe: daer toe seer hilp den grooten reghen. Waer wt volchde dat Verdugo qualijck eten ende drincken becomen conde: ende syn volc wert sieck ende ontset/ oock verschrickten sy vant ontset datter berept wert. Ende also daer gheen aparentie van betaelt te worden voorhanden was/ veroorsaecte sulcken muyterije onder haer/ dat sy den xxiij. October in grooter onordeninge af trocken. Int aftrecken sloeghen die van binnen inden steert ontrent veertich doot/ ende namen achtentwintich ghevanghenen/ vande welcke Verdugo faelde een te zijn. Den Oppercapiteyn Steyn vā Malsen/ een Denemercks Edelman / by Sonnoy opghetoghen/ hebben de Vriesen/ voor vereeringhe / een Keten van ses hondert Guldens gheschoncken/ ende Overste Luytenant ghemaeckt vanden Heer van Meroda/ Gouverneur van Vrieslant / om dat hy dese Nieuziel soo wel ghedefendeert hadde.

Nieuziel by Verdugo beleghert te vergeefs en van Steyn van Malsen afgeweert in October.

Verdugo volck verloopt/ den xxiij. October.

Heer Steyn van Malse vereert vande Vriesen over synen dienst.

In Brabant zijn de Krijchsaken oock verscheydelijck toegegaen. Inde meerte hebbē de Schotsen/ tot Vilvoorden in garnisoene liggende/ ghemutineert om haer betalinge/ twelck ten lesten met groote swaricheyt gestilt wert.

Krijch in Brabant en gebreck van ghelde over beyde zijden.

In Mey daer na ist tselfde tot Willebroeck opde Schansse oock geschiet/ daer het Garnisoen haer met geen redenen en wilden laten te vreden stellen: Waeromme men het gheschut van Antwerpen daer voren heeft moeten brenghen/ ende hen alsoo dwingen.

Desghelijcx gheschiede tot Berghen op Zoom / dewijle den Staten alomme tot so groote lasten tgelt ontbrac / hoewel die van Antwerpen in haer contributien haer seer wel queten. Maer alsoo den krijch by den Statē met sodanige authoriteyt/ aensien en eendrachtige gehoorsaemheyt / doen ter tijt noch niet ghevoert en werden / als onder een absoluyt hooft/ soo hebben sy daghelijcx veel meer swaricheden onderworpen gheweest/ dan des Conincx Krijchsvolck / die nochtans generalijck veel qualijcker haer volck betaelde: maer dien wert veel meer ongheregheltheden inde ghecongesteerde Steden toeghelaten/ daer sy wekelijck den inwoonders gelt deden opbrengen met gewelt/ sonder veel murmurerens/ daer door sy alle de neeringhe terstont verdreven/ ende de Steden van volck ontblootten. Tghelt des Conincx quam wel dickmael met groote sommen wt Spaengien/ eensdeels in specie / maer meest door Coopliedeu Wisselbrieven: maer traechlijck ghenoech/ ende tot groote coste ende intereste/ ende genoech

teghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581. teghen therte ofte wille vande Coninckrijcken van Spaengien/ principalijc dit Iaer als den Coninck teghen Portugael ter Zee ende te Lande moeste oorloghen/soo datter over beyde zijden groote ghebreken waren/ waer by de Statẽ haer in Brabant/Vlaenderen ende Vrieslandt redelijck voor eenen tijt lanc geweert hebben met cleyne macht.

Also inde Kempen de Malcontenten ofte Spaensche/het huys te Baerle(zijnde sterc/ ende rontom bewatert) inghenomen hadden / ende dat by de omlegghende Dorplieden deden sterc maken/ liggende by Hoochstraten ende Tuernout/op de passagie van Breda/ heeft de Heere van Statenbroeck/ Drossaert van Breda/ ghetracht dat te nemen met ettelijck volck/ ende twee stucken gheschuts/ maer als hy wel veertich scheuten daer op gheschoten hadde/ is hy weder afghetrocken. Waeromme de Staten van Brabant derwaerts sonden den Colonel la Garde/ met ettelijcke Cornetten Peerdẽ eñ voetknechten in Iunio ghelicht wt de bylegghende Garnisoenen / makende eenen cleynen Velriegher/om in te nemen alle de voorschreven Casteelen ende stercke huysen daer ontrent in Brabandt gheleghen. De Heere la Garde beschoot het huys vã Barle/ dwelck hem van veertich Soldaten die daer op laghen/ overgheghevẽ wert/ ende daer nae byde Schotten in brande ghesteken. Daer nae trock hy op Tilborch / daer hy beyde de Casteelkens in nam/ eñ voorts meer cleyne plaetsen/ hopende vorder wat op Eyndoven voor te nemen/ ende oock loerende op Shertoghenbosch / daer wat alteratie oft oproer gheresen was. Maer de Prince van Parma onder dat decksel/ heeft den Heere Glaude de Barlaymont/ Heere van Haultepenne derwaerts gesondẽ / metten Oversten Merten Schenck/ met voetvolck ende Peerdevolck/ die haer vergaderden ontrent Eyndovẽ: Waer over la Garde/vermoeyde dat sy eenẽ aenslach moesten voorhanden hebbẽ/ waer mede hy syn volc by een trock ontrent Tuernout eñ Hoochstraten / ende adverteerde alle de Steden daer ontrent op haer hoede te wesen/ende datter eenigen aenslach te vreesen was/ het welcke op Breda geviel/ also wy sullen verhalen.

La Garde neemt Barle ende andere plaetsen voor de Staten in Iunio.

Al eer wy tselfde doen/ sullẽ wy den Leser wat vande ghelegentheyt der Stadt eñ Lande van Breda vertellen/aldus. Breda is naer de vier Hooftsteden van Brabandt/ onder de andere eene vande principale steden/ende voor een vande voorneemste vryestadt gehouden/ met gelijcke vryheden/ als Thienen/ Leeuwen ende Nivel. Dese stadt leyt inde Kempẽ/ acht mijlen van Antwerpen/ ses vã Shertogenbosch/ses van Berghen op Zoom / ende twee van Geertruydenberghe / in een pleyne van goet Corenlandt/ de Beemden wel beplant/ ende Boschagien/ als zijnde Ulpenhout/ Nieubosch ende Liesbosch. Sy heeft twee wateren/ die weerreyse loopẽde inde Vestẽ vandẽ Haechdijck onder de Volmeulen/ sijnen cours inde stadt nemende: eñ de principale Reviere is bequaem om met schepen te varẽ/ bovẽ tot Ginnekẽ toe / boven naer Hoochstraten/ de Aa/ ende in ende benedẽ Breda/ de Mercke gheheeten. Men bevint onder de oude memorien/ dat die Denemerckers int Crapenbosch/ daer inne de Reygers nu nestelen/ gelegẽ achter het Hof ofte Casteel/ bewoont eñ gehouden hebben een stercte eñ Casteel/ van haer aldaer ghebout/ by toelatinghe vanden Heere vanden Lande van Breda: welcke sterckte ende Casteel/ Hendric/ vry Heere vanden Lande van Breda(om seker geschillen/ met onderstant vandẽ Heere van Weesmael/ Erfmaerschalc vã Brabant/ die hem tot synen versoecke te hulpe quam) heeft inghenomen / ende ter neder doen werpen/ ontrent den Iare M.C.xxiij. naer luyt der Latijnschen Rijmen hier na volghende.

Beschrijvinghe vanden Lande ende Stadt van Breda.

> Anno Milleno, Centeno, bis duo Deno,
> Castrum de Breda, cum turri corrut alta.

Vande oude ende nieuwe memorien van Breda/ zijn oock dese de notabelste/ als dat den Heere eñ t Lant van Breda(eertijts een Heere ende Lant van het Hertochdom van Brabant verschepdẽ) eerstmael is gecomen ende ghehecht onder ende aenden Hertoch van Brabant/ ten tijde van Hertoch Hendric/ Hertoch van Lotteringhen/ etc. Ende de Heere Godefroide van Breda / die in Meert int Iaer M.CC.xij. vanden voorschreven Hertoghe tot Leen ontfangen hebbende de helft vande gheleye Tolle op de Schelde met Schakeloo ende Ossendrecht/ heeft weder synen verluchtighen Heere belooft/ dat hy ende syne erfghenamen/ voortaen met heuren Casteelen/ Landẽ/ mannen ende ambachts luydẽ/ den Hertoch ende synen erfghenamen ghetrouwelijcken dienen souden.

Also int Iaer M.CCC.xxvj. des Maendaechs naer Valentyn dach/ de Heere Geraert van Rassingem/ Liedekerck eñ Lens/ de heerlijchheyt ende tgoet van allen de Lande van Breda/ met alle syne toebehooren vercocht hadde aen Hertoch Jan van Brabant/ soo heeft den voorschreven Hertoch Jan vã Brabant/ wederomme met consent van synen Sone Heer Godevaert/ ende syn outste Dochter Ioanna / Gravinne van Henegouwe ende Hollandt/ vercocht opten eersten April M. CCC. Lj. de erflijckheyt vanden voorschreven Lande van Breda/ met alle sijn toebehooren / aen Heer Jan van Polanen/ de jonge Heere vander Leck/ voor drieenveertich duysent hallingen/ om dat te besitten in rechten erfdeel.

Breda is de Hooftstadt des Lants Breda/ hebbende onder andere Preeminentie eñ Iurisdictien/ een Hooft ende Leenbancke/ zijnde eene gemeyne eñ onverscheyde bancke/ onder welcke bancke resorterẽ by Apel de stadt van Steenbergen/ de seventhien Dorpẽ des Lants vã Breda/ misgaders die van Eyckeren/ onder beyde die Heeren / die van Merxem/ Schotẽ/ Loenhout eñ Oostmal. Ende boven de voorsz bancke heeft sy noch een Schepenbancke / daer onder ter eerster instantie staen te rechte de Borghers ende inghesetene van Breda / midtsgaders van

1581.

van Teteringhen/ Molengracht/ Santberch/ Vijfhuysen/ eñ de Haechstrate. Van vonnissen in deene ofte dander bancke ghewesen/ en mochtmen niemant beroepẽ voor ander Recht/ welcke Previlegie is noch onderhouden geweest by menschen memorie: Want eerst bydẽ Keyser Carel den vijfden/ int plaetse vant voorsz Privilegie/ de selve Keyser die van Breda vergunt heeft gelijcke Previlegie als ander hooftsteden hebben/ te weten/ van datmen van vonnisse tot Breda gewesen/ alleenlijck mach reformeren ende niet appelleren.

Desen voorsz Heer Jan van Polanen sterf Anno M. CCC. Lxxvij. ende liet een sone na/ genaemt Jan/ Heere vander Lecke eñ van Breda/ eñ die liet achter een dochter/ genaemt Johanna/ die troude Joncker Engelbrecht/ den Grave tot Nassou/ Anno M. CCCC. iiij. eñ hy sterf A°. M.CCCC.xlij. nalatende eenen sone/ Jan/ Grave tot Nassou/ tot Dietz eñ tot Vianden/ eñ wert Heere van Breda/ ende sterf Anno M. CCCC. Lxxv. nalatende vã syn Huysvrouwe Maria/ Gravinne van Loon/ Engelbrecht ende Jan/ gebroeders/ die welcke verdeyldẽ haer ouderen nagelaten goederẽ/ so dat den outsten sone Graef Enghelbrecht hadde voor syn deel alle de goederen in Nederlant/ over dese zijde des Rijns/ als het Graefschap van Vianden/ de Heerlijchept van S. Vijt/ van Oudeldorp/ eñ van Myllen/ met alle de goederẽ in Brabant/ in Hollant eñ in den Lande van Luydic/ zijnde daer onder begrepen het Lant eñ stadt van Breda: eñ Grave Jan hadde ten deele alle de Landen ende heerlijcheden die aen ghene zijde des Rijns ghelegen zijn/ de Graefschappen van Nassouwen eñ van Dietz/ etc. so nochtans/ dat de mansgheboorte de een des anderen erfghenaem soude wesen/ tot ophoudinge des huys van Nassouwe/ daer sy van waren ghecomen.

Engelbrecht Grave van Nassouwen troude de erve van Polanen/ ende wert Heere van Breda/ etc. Anno M. CCCC.iiij.

Deylinghe der goederen onder thuys van Nassouwen.

Desen Graef Enghelbrecht/ Heere van Breda/ en creech gheen kinderen: Hy was een kloeck ende verstandich Heere/ een groot man van Oorlogen/ hy wert ghevangen in den slach van Nancy/ daer Hertoch Carel van Borgongien doot bleef/ ende was oock gevangen te Betuynen vande Fransoysen/ eñ voor tachtich duysent Francken gerantsoeneert by synen Broeder Johan. Hy wan metten Heere van Romont/ den slach van Guinegate/ ende dede den Keyser Maximilianen eñ den Nederlanden groote diensten/ waerom Comineus eñ andere Historiẽ hem grootẽ lof na schrijvẽ/ sterf Anno M. D. iiij.

De Grave Jan/ Broeder vã Graef Engelbrecht/ liet achter twee sonen/ als Graef Hendric van Nassouwẽ/ eñ Graef Willem/ Graef Hendrick geboren Anno M.CCCC. Lxxxiij. als den outsten sone/ erfde alle de goedẽ vã Engelbrecht over dese zijde Rijns/ eñ troude eerst Francisca van Savoyen/ die sterf sonder kinderen/ daer na troude hy Claudia van Chalon/ Suster van Philebert/ Prince van Orangien/ byde welcke hy gewan een sone Renee de Chalon/ Prince vã Orangiẽ/ die sterf sonder kinderẽ/ int belegh van S. Desir geschoten/ Anno M.D.xliiij. out zijnde xxxij. Jaren/ die liet voor erfghename syn Ooms Graef Willem outste sone/ ghenaemt Willem/ Prince van Orangien/ Heere van Breda/ etc. daer dese Historie volcomen vermaẽ van maect. Dese synen oom Graef Willem/ broeder van Graef Hendric/ hadde eerst ten wijve een dochter van Egmont/ die hem baerde Magdalena/ de Huysvrouwe van Graef Herman van Nuenare. Sijn tweede Huysvrouwe was Juliana/ Gravinne vã Stolberch/ een weduwe van den Grave vã Hanno/ eẽ vrouwe vermaert van cloecheyt/ deucht ende vruchtbaerheyt/ die baerde den voorsz Willem vijf sonen eñ seven dochteren/ als den voorsz Willem/ Prince van Orangiẽ/ die te Delff vermoort is/ eñ Johan/ die by verscheydẽ wijven kinderen ghehadt heeft (eñ die schrijvende noch leeft) als by een Lantgravinne van Luchtenborch/ oock Willem Lodewijck/ die nu Gouverneur van Vrieslant ende Groeningen is/ Graef Johan/ die selve alreede veel sonen eñ dochteren heeft/ George/ die oock kinderen gewint/ Philips/ die Anno M.D. xcv. byde Lippe verslaghen wert/ also wy in dese Historie noch sullen verhalẽ. Item/ Graef Ernest Cazimirus/ Graef Lodewijc Gunther/ etc. ende veel Dochteren.

Afcomste des huys vã Nassou eñ Prince van Orangien.

1581.

Noch hadde den boven geschrevẽ Grave Willem by vrouwe Juliana/ noch drie sonẽ meer/ als Graef Lodewijc van Nassou/ die op de Mooker Heyde bleef/ Graef Adolf/ die inden slach bleef daer den Graef van Arenberch verslagen wert/ eñ Graef Hendric/ die oock met synen broeder Graef Lodewijc op de Mooker Heyde bleef/ alle in dese Nederlantsche oorloghen. Item/ hy hadde seven Dochters/ de outste sterf jonck/ de anders/ Anna/ troude Albert Grave van Nassou in Weylborch: Elisabeth troude de Grave vã Solms: Maria troude de Grave vanden Berch/ die met Brederoode eñ Graef Lodewijck van Nassouwen voorsz/ eñ de Grave van Culenburch/ der Edelen Requeste Anno M.D.Lxvj. aende Regenten van Parma presenteerde. Dese Maria heeft gebaert de Graven vanden Berghe/ daer dese Historie meermael mentie vã maect. De vijfde dochter/ Caterina/ troude dẽ Grave Gunther vã Swartsenburch: Magdalena troude Graef Wolfgãg vã Hohenlo: Eñ de sevẽste/ Juliana/ troude graf Albert vã Swartsenburch.

Also wy nu verhaelt hebben de erfgenamen vande Heeren des Landts ende stadt Breda/ so sullẽ wy mette beschrijvinge daer van voort varen. Breda is een stadt redelijck groot ende wel betimmert/ maer sy heeft meermael schade van brant gheleden/ wel van duysent huysen/ als namelijck den drientwintichstẽ Juli/ Anno M.D. xxxiiij. eñ also sy de meeste woonplaetse gheweest is vandẽ huyse van Nassouwẽ/ so is sy vanden selven huyse gebout ende verciert gheweest/ ende vanden voornoemden Graef Hendric van Nassouwen/ die een cloeck Heere was/ wert Breda met stercker Wallen dick van aerde/ de stadt ende het Casteel Anno M. D. xxxiij. vermeerdert ende met vijf Bolwercken ende drie poorten ghesterckt/ al op den anderen flanquerende/ eñ rontsom met breede diepe grachten/ eñ sints gheduerende dese

Groote brant tot Breda/ den xxiij. Juli/ Anno M. D.xxxiiij.

Breda by Graef Hendrick ghesterckt.

de dese oorloge / zijn daer noch negen Ravelins ofte Bolwercken aengetrockẽ/ ẽn noch elcke Poorte buyten met een halfmane ghesterckt/ in sulcker voegen/ dat de selve stadt/ onder de Nederlantsche Lantsteden/ nu een vande sterckste wert ghehouden.

Descriptie vant Casteel ende huys van Breda.

Van ouden tijden / na het afwerpen des voorseyde Deensche Casteel/ hadde die Heeren van Breda/ rechts daer tegen over ontrent de Mercke/ twelc nu de Reygerije gheheeten is / haer Palleys ẽn Casteel beginnen te bouwen/ daer af namaels Graef Hendric van Nassouwen (hebbende laten staen een deel vanden ouden bou) een nieu costelijck Palleys ẽn hof/ binnẽ omwatert zijnde/ opgerecht heeft/ ẽn daer aen noch buytẽ eenen magnifijckẽ timmer met eẽ heerlicke Gaelderije/ staende op Pijlaren van blauwen steene / hebbende een vergulde Frontispice ghemaeckt. Het binnenhof heeft onder andere veel schoone cameren ende ghemaken/ eene heerlijcke lange Sale op Pilaren ghemetst/ met eenen constigen trap/ al van ooc blauwen ordnijn/ verscheyden optredẽ hebbende / die van constige metsers gehouden worden voor een sonderlinge ẽn raere conststuc/ met eẽ Cappelle daer aẽ gehecht. Daer is ooc eẽ schoone groote armorije ofte Wapenhuys/ vol alderhande wapenen ẽn wapentuych/ ende seer veel gheschuts : Onder ander is daer geweest veel oude metalen geschut/ daer de Coninghen van Hongarijen/ voor dienst die teghen de Turcken bewesen was/ dẽ huyse van Nassouwẽ hier voortijts mede vereert hebben : Desghelijcx tweeenvijftich stucken vanden Keyser Ferdinandus/ die aenden lesten Prince (gesorteert van groote muerbrekers af / tot de cleyne veltstucken toe) gheschoncken zijn gheworden/ daer dit voorsz Wapenhuys mede verciert is geweest/ die sints bydẽ Hertoch van Alva ghenomen ende vervoert zijn gheweest.

De stadt Breda heeft veel fraye wooningen/ ẽn Edelluydẽ huysingen/ ende een fray Kercke/ alwaer aende Noortzijde de Gravẽ van Nassouwẽ eẽ costelicke Capelle gemaect hebben/ met een Magnificque Sepulture vandẽ Prince Rene de Chalon. Onder in eenẽ kelder zijn de begravenissen vande oude Heeren van Breda/ vã Graef Engelbrecht/ Graef Hendrick/ ende den voorsz Rene/ etc. Aldus is dese stadt ende Lant van Breda/ bydeGraven van Nassouwẽ als Erfheeren van Breda/ wel ẽn paysibelijcken geregeert gheweest/ nu Anno M. D. lxviij. wel hondert vierentachtich jarẽ/ dagelijcx in goede neeringhe welvarende/ tot op den xj. April/ Anno M.D.Lxvij. so wanneer den Prince van Orangien / om de comste vanden Hertoch van Alva/ met groote droofheyt ende verslagentheyt sijnder ondersatẽ van Breda naer Duytslant vertrocken is gheweest/ ende sints de incomste van de heerlijcheden van Breda bydẽ voorsz Hertoch aengeteeckent zijnde/ zijn onder de Spaensche regeringe/ de stadt ẽn t Lant ellendelijcken met verscheyden Garnisoenen gequelt ẽn afgeteert geweest/ tot dat Breda weder onder de regeringe van haren Heere Anno M.D.Lxxvij. is gecomen/ ende so gebleven vier Jaer/ tot dit Jaer van M.D.Lxxxj. waer van wy den aenslach sullen vertellen.

Also wy vorẽ geseyt hebben / so was het Garnisoen van Breda in Junio wtghelicht vã la Garde/ om de cleyn Casteelẽ ẽn huysen daer omtrent in te nemen / latende maer xxxv. Soldaten vanden Colonel Barvoet opt Casteel/ ẽn de helft vande Companie vã jончker Floris van Brederode inde stadt. Terwijle hadde Glaude van Barlaymont/ Heere van Haultepenne/ metten Oversten Merten Schenc van Nideck/ haer volc sterc vergadert ontrent Eyndoven: Waeromme la Garde hem vertrock op syn voordeel ontrent Tuernout/ waerschouwende die van Breda ẽn andere van eenen aenslach / die sy nootsakelijckẽ moestẽ op handẽ hebbẽ/ vant welcke voorts die van Breda ooc alomme haer gebueren verwittichden / als die van Geertruydenberghe/ Dordrecht/ Heusden/ Oordam/ ẽn meer andere plaetsẽ. Sy schreven ooc een antwoorde aen la Garde/ dat hy haer Garnisoen weder wilde senden : Desghelijcx aende Staten van Brabandt / tot Antwerpen/ om meer volcx tot versterckinge te hebben. Daerentusschẽ hebben sy haer wachten verdobbelt/ ende de ronden bestelt/ ende hebben huysoeckinge over al ghedaen.

Roelof Statenbrock was Drossaert in Breda/ ẽn Superintendent/ ẽn daer waren opt Casteel maer vijfendertich Soldaten van Colonel Barvoet aldaer ghelaten.

Inde stadt was Borgemeester Heer Godevaert Montens/ eẽ Vigilant ẽn voorsichtich man/ die met den Magistraet dẽ voorsz Superintendent aenbode een deel Borgherye tot versterckinge opt Casteel te leggen/ twelck niet aenghenomen ende wert door sekere particuliere consideratiẽ. Hierentusschen als la Garde opghetrocken was/ nae Tuernout ende Hoochstratẽ/ waren Haultepenne ende Schenck hem ghevolcht/ ende logeerden tot Beque: Ende van daer zijn sy Wynsdaechs tegen den nacht/ dẽ xxvj. Juni opgetrocken na Breda/ ẽn sonder haer volc tottẽ aenslach achter thof ofte Casteel. Ẽn also tot dien tijt de wateren afgelatẽ waren om de vesten te diepen/ tot aende Gasthuyseynde-poorte/ is dẽ vyant neffens dẽ Berm ofte Steenschutsel secretelijc op de Wallẽ gecomen/ hebbende de Schiltwachte die daer stont tot synder barẽ/ die daer wel dry uren gestaẽ hadde om haer te verwachtẽ/ versendende de andere die hem wilden comen ontsettẽ/ seggende/ ghy sult vlus voor myn staen.

Terwijle den vyant opclam/ isser een Hollants Cappiteyn inder nacht/ met een jacht wt Hollant daer ontrent aengecomẽ/ ẽn die siende by nachte volc na de Wallen trecken/ ẽn opclimmen/ heeft twee schoten tot waerschouwinge afgeschoten: ẽn daer mede is de stadt in allarme ende wapen ghecomen. De Borgerije/ onder tbevel vanden Borgemeester voorschrevẽ/ begaf hem elc op syn loopplaetse / ende een deel liepen naden gracht/ daer van wy hier boven verhaelt hebben/ daer het water af ghelaten was.

Den vyant ontdeckt zijnde/ door den allarm / heeft het Casteel aenghedaen / ende het Corps de garde overvallen. Den bevelhebber

1581. het Corps de garde overvallen. Den Bevelhebberé over de vijfendertich Soldaten/ liep mette Sleutelē na de Stadtpoorte/ om Borgers in te laten: maer hy wert tusschen de twee Poorten doorsteken. Tweeentwintich van dese Soldaten begauen haer opt binnenste vertrec, oft Donion des Casteels/ als sy elf van haer Gesellen verslagen sagen: twee vielen over de mueren in de Stadt. Ende opt Donion was ghelogiert den ghevanghen Heere van Fresin / van den Huyse van Gavere / die van de Generale Staten ghevanghen was over sekere Brieven/ daer mede hy correspondentie metten vyant hadde. Een Capiteyn vanden vyant/ dede die in den Donion waren terstont sommeren / de welcke (na eenige voorgaende defensie) op de derde sommatie composeerden/ also sy meestendeel onbequaem waren tot tegenweer/ door dien dat sy dien avont beschoncken gheweest waren met een Tonne Biers/ vanden ghevangen Heere Fresin (somen seyde) ofte van sijnent wegen / ende vanden welcken sy totte compositie gepersuadeert werdē: men verstondt namaels dat dit exploict by den voorn̄ Fresin belept/ den voorsz Soldaet gewonnen/ eñ alle saken daer naer bestelt waren / ende dat hy secreet verstant metten vyant hadde ghehouden. Also ghecomposeert zijnde/ hoewel dat besproken was/ datse lijf ende goet behouden soudē/ so wert den Concergie ofte Huysbewaerder alle het goet des Huys van Nassouwen/ eñ de Soldaten haer Wapenen teghen de belofte afghenomen.

Den Borgemeester Montens/ ende eenige andere vande Magistraet / metten Wachtmeester Wierick van Biestraten/ ghewaerschout zijnde dattet Casteel ingenomē was/ hebben de Wallen rontom beset/ eñ zijn met een hoop stracx na het Casteel getrockē/ om dat te assisterē/ ofte de vyandē te beletē van inde Stadt te vallen/ waeromme sy terstont op de Pleyne een Trenchée ofte Baricade maecten: Int Caetspel/ ende inde Huysinge vant Coffer/ den Engel/ ende andere/ leyden sy volc inne/ ende ontrent de Vischmarct by de Huysinge van Brecht/ maecten sy ooc een Baricade / ende leyden volck op den Toren vande Kercke met dobbel Haken-gheschut/ ende dat op hope van te mogen haer so lange weeren ende haer vyanden wt te houden/ tot dat de wt-gesonden Boden aen den Colonel la Garde/ haer assistentie ende Garnisoenen mochten inde Stadt brenghen.

Die vā Breda trencherē haer teghen 't Casteel den xxvij. Junij.

Den vyant die int Casteel Meester was/ is terstont inde Stadt langs de Poorte ghevallen: Maer hem wert seer groote teghenweer ghedaen van de Borgerije/ die gheassisteert waren met ontrent twintich Soldaten van Joncker Floris van Brederode/ onder sijnen Vaendragher Dorpe / die doer ghequetst wert/ so dat sy wel tot vijf ofte ses mael toe te rugge ghedreuen werden. Maer door den vyandt (merckende de groote resistentie) een ander Valbrugge neder ghelaten heeft/ van waer mē inde Hovinge van Valkenberge ginck / daer tegen de Borgerije ooc ghetrencheert hadden / ende haer lange wel weerden: Maer ten lesten overweldicht zijnde/ hebben sy de Trenchée moeten verlaten.

Haultepenne valt door het Casteel inde Stadt Breda den xxvij. Junij.

Dricht ende teghen-weer der Borgerē binnen Breda.

Ende als Haultepenne volck alsoo in de Hovinge gecomen was/ zijn sy daer noch lange opgehouden geweest/ door het Vaendel van de jonghe Ghesellen der Stadt / ende ander Borgerije/ met scharmutselen/ tot dat sy ten lesten ghedwongen werden de plaetse te verlaten. Waer door dē vyant van achter ende van voren aen indringhende/ is gecomen in de Stallinge van dē Prince van Orangien/ ende heeft oock ghincorporeert het Caetspel ende andere Huysinghen: waer over sy de Stallinge voorsz in brant staken. Ende hoe wel het selue eenen grooten schrick onder de Borgerije veroorsaeckte/ so hebben sy nochtans haer dicht by een gehouden/ ende sulcken teghenweer ghedaen/ dat den vyant met den brandt (alsoo hy hoopte) niet vorder en conde gheraken. Hier bleef veel volcks over wedersyden. Vande Borgherije werdt den Capiteyn vande jonge Gesellen gheschoten.

Door dese groote ende geschickte teghenweer/ soo heeft Haultepenne ghevreest ende onder sijnen raet in deliberatie ghestelt / oft niet best ware weder int Casteel te trecken/ ghelooveende datter Garnisoen in de Stadt gecomen was/ ende so een attrappe om sijn volck te vernielen/ door datter vast alomme veel doot bleuē. Maer dē Oversten Schene was van contrarie opinie/ seggende dat sijn Ruyterije de weghen rondtomme alle te wel beset hadden / ende daeromme men moeste voorts varen. Als de Borgerije sach dat den vyant nu sterc na de Stadt quam als op de Pleyne ende naeste Huysinghe/ so hebben sy haer dieper in de Stadt aen verscheyden plaetsen meer beschanst/ als int beghin van S. Annestrate/ aende Veemarct/ in S. Jansstrate/ by S. Jans Kercke/ ende Halstrate/ van waer sy groote tegenweer hebben ghedaen/ so datter alomme veel vanden vyandt doot bleuen. Het Vrou-volck heeft haer ooc dapper int schanssen ghequeten / ende eendrachtelick alle de Borgerije/ so wel Catholijcke als Ghereformeerde/ ja selue ettelicke Gheestelicke persoonen hebben totten lesten toe dapper ghevochten: twelck de oorsake was dat den vyandt den brandt in eenighe Huysen was stekende. Den vyant sterck in de Hovinge van Valkenberch gecomen zijnde/ heeft hy lancx de Wallen al vechtende de Borgherije achterwaerts ghedreuen / ende mede eenighe Soldaten die ghelaten waren tot bewaringhe vande Brugghe / daermen d'aerde ine stercken der Stadt wten Grachte overbrochte inde Stadt/ ende alsoo van die Brugghe Meester geworden zijnde/ hebben sy daer over meer volcks in de Stadt ghebrocht/ ende met die hulpe zijn sy ghecomen tot aen de Gasthuys-Poorte: waer van sy insgelijcx Meester geworden zijnde / is haer Ruyterije daer door binnen ghebrocht.

Want welcke den Borghemeester Montens verwitticht zijnde / trock hy terstondt derwaerts / om die binnen Brugghe te besetten / maer den vyandt was alreede soo sterck overghecomen / dat den Borghemeester noch den Wacht-meester Biestraten met een deel goede Borgherije daer niet teghen doen en conden / maer werden selue daer van ghedreuen / daer veel van de Bor-

1581. ghers op de Straten verslaghen werden: Dies den voorschreuen Borgemeester ende Wachtmeester werden ghedwonghen haer te salveren / ende den Wachtmeester ontquam door de Vesten. De Borghemeester zijnde ghequetst/ wert ghevangen van twee Albanoysen. Maer alsoo die om meerderen beut ofte tot meerderen noodt liepen / ontquam hy't weder/ende begaf hem inde Antwerpsche Poorte / alwaer haer oock begaven den Luytenant van de Compangie der jonghe Ghesellen / een Vaendragher van de Borgherye / ende de Werckmeester van de Fortificatie / die haer daer in tsamen stercker barikeerden ofte bolwerckten / om alsoo te verwachten het outset van den Colonel la Garde / daer sy meermael om ghesonden hadden / ende hieldent daer alsoo noch wel twee uren teghen : Maer den vyandt hoorende dat die Poorte ghehouden werdt / is met alle ghewelt te Peerde langs de rechte Strate / ende te voete langs de Wallen aen de Poorte ghecomen / ende also ghesorceert dat sy die hebben moeten verlaten / zijnde ontrent neghen ure voor de noene.

Haultepenne krijcht de gheele Stadt van Breda inne/ de xxvij Junij.

Als nu Haultepennes volck alle de Poorten wel beset hadden / keerden sy weder na de Marct/ alwaer noch groote teghenweer ghedaen werdt/ want die Borghers wt het Stadthuys/de groote Kercke/ende vanden grooten Toren haer noch veel volcks doot schoten / waeromme sy die plaetse op-gheeyscht hebbende / met schoon beloften / hebben sy ten lesten die oock met appointement inghekreghen.

Als de Borgherye nu alomme ouerwonnen was / hebben sy haer ghesalveert waer sy conden/ veel ter Poorten wt/ ende andersins. Den Superintendent ofte Drossaert Stakenbroeck geraeckte int beginsel wech. De victorie heeft den vyandt wreedelijck ghebruyckt / sparende noch Vrouwen noch Kinderen/noch jonghe/noch oude/ Gheestelijck/ noch Wereltlijck / noch op de Strate/ noch inde Huysen/ die saccagierende/ende de ouergheblevene hebben sy op groot ende excessijf rantsoen ghestelt. Het strijden ende teghenweer heeft inde Stadt ghedvert van smorghens ten twee uren / totten neghen ofte thien uren voor den noene/ende op sommighe plaetsen langher/ende dat alleenlijck van de Borgerye/met alle cloecmoedicheyt/ zijnde in als maer seuen Vaendels/ ende ontrent acht oft neghen hondert Mannen. Daer bleuen doot vande Borgherye/ Mannen/ Vrouwen/ende Kinderen/al by namen ghekent ende ghemist/ontrent hondert persoonen : ende vanden vyanden ofte verwinners ouer de vier hondert ende vijftich. Den Colonel la Garde / sach gheen middel om haer in tijts te helpen. Haultepenne bleef daer Gouverneur binnen / toelatende sijn volc int rantsoeneren alle wreetheyt te ghebruycken/ etlijcke daghen lanck : ja alsoo hy veel Borghers voor alle tgoet in haer Huysinghe gherantsoeneert hadde / heeft hy hen voor die Granen anderwerf namaels rantsoen afghedronghen.

In Breda verslagen ontrent hondert Borgers/ en vier hondert vijftich vãde Verwinders Soldatẽ/ de xxvij. Junij/ 1581.

Als Haultepenne aldus Meester vander Stadt ende Slot van Breda was / heeft hy corts daer na eenen aenslach gemaeckt opde Stadt van Geertruydenberge/om die met Leederen te beclimmẽ ende te winnen:maer dat failleerde hem/ende hy wert afgeslagen. Desgelijcx nam hy oock eenen aenslach voor op Heusden / een plaetse die sterck ende wel versien was/maer te vergheefs. 1581.

Tot Breda heeft den nieuwen Bisschop van Roermonde / D. Lindanus de Catholijcksche Roomsche Religie weder ingevoert met de Jesuijten.

Daer na in Augusto hebben anderwerf die van Brabant eenen aenslach op sHartogenbosch gehadt/daer van Johan Junius/ Ridder ende Borgemeester van Antwerpen een bewinthebber was ; maer door eenighe verhinderinghen / ende retardementen van Peerden/ en conde het niet te wege gebrocht worden. Maer tusschen weghen eenen van Eyndoven ghevanghen ghekreghen hebbende / ende dien ghexamineert / zijn sy op Eyndoven gevallen/ende hebben dat inghenomen den ix. Augusti/daer sy den Capiteyn vant Casteel kregen/ den welcken sy dreychden te dooden/ waer door ende met de fortse die sy thoonden / hebben sy die vant Casteel ghedwongen haer op te geuen. Inde Stadt waren dry Vaendelen Knechten / ende een Bende Italiaensche Peerden/die meest verslaghen werden.

Eyndouen by den Staten ghewonnen/ ende den ix. Augusti wederom by Haultepenne ghenomen/ in September.

Van daer trocken sy vorder op Hellemont/ maer sy en conden het Casteel niet krijghen. Den Grave van Hohenlo quam oock haer te hulpe / ende sy namen etlijcke Schanssen in ontrent sHartoghenbosch. Daer na is het Brabantsche Krijchsvolc weder in haer Garnisoenen ghetrocken / midts dat sy goedt vonden de Regimenten van den Colonel Stuard met sijn Schotten / ende van la Garde met de Fransoysen na Vlaenderen te seynden / om de Malcontenten werck te gheuen / ende dat sy den Hartoch van Anjou te min hinderen souden in sijn voornemen op Camerijck. Waerouer Haultepenne met den Grave van Mansvelt Eyndoven weder bestormt / ende ten lesten met belegheringhe weder ghedwonghen hebben haer ouer te gheuen/zijnde niet volcomelijcken met noodtdruft versien / als het wel behoorde.

In Vlaenderen/ende inde Walsche Provintien/ zijn verscheyden saken ghepasseert. De Staten deden in April een cleyn Leger vergaderen in West-Vlaenderen / ontrent Yperen ende Dixmuyden/ onder den Heere van Villers/als opperste Maerschalc/daer den Prince van Espinoy Ouerste van ghenoemt werdt / ende dat om den Prince van Parma werck te gheuen / op dat de Fransoysen Camerijck beter souden moghen ontsetten. Maer Parma was den Staten alomme te sterck met Peerdevolc/ ende sloech ontrent Dixmuyden ettelijcke vander Staten volck : Nochtans heeft den Prince van Espinoy met sijn Garnisoen van Doornick / sijnen vyandt dickmael afbreuck ghedaen / oock Henegouwe daghelijcks seer afgheloopen ende verwoest/ende namen oock S. Gileyn in.

Des-

1581.

Desghelijcx hebben Parma volck over dander zijde ghedaen/ die een Dorp Haulterijve ghenoemt/ tusschen Doornick ende Oudenaerde op de Schelde gheleghen/ seer ghesterct hadden/ wt het welcke sy hare wtloopen deden/ ende hebbē een Convoy dat wt Doornic was comende/ bespongen/ wel van tnegentich wagenen/ met alderley waren geladen/ die na Cortrijck/ Ghent eñ Antwerpen trocken / die alleene gheleyde hadden van vijftien Ruytert/ wesende Lanciers/ ende eenighe Archibusiers te voete. Hier vā hebbē syer wel tseventich genomē: de reste ontquament. Dierghelijcke coursen deden sy dagheliјcx op de omleggende Dorpen/ verstoorende de Marcten/ alles wechnemende/ als tot Ardenborch ende elders gheveurde.

Gheschiedenissen in Vlaendere/ daer de Malcontenten een convoy van Doornic nemen.

Alsoo de Staten haren Leger by Loo in Bueren ambacht beschanst hadden/ op een bequame plaetse/ sterc zynde wel drij duysēt te voete/ ende acht hondert Peerden/ so hebben de Malcontenten in Junio ghemeynt dien op te lichten/ ende legherden haer te Roesbrugghe: Maer also sy dagelijcx scharmutsel ende aenslagen op malcanderē hadden/ hebben de Malcontenten niet connen wtrechten/ dan nae ettelijcke daghen/ zijn sy met groote schade wel van drie hondert mannen van daer vertrocken na Camerijc/ hoorende dat den Hertoch van Anjou dat quam ontsetten.

Wy hebben voren verhaelt/ hoe dat de Heer van Ancy/ Gouverneur van Camerijc/ wt noot ende vreese der Malcontenten ghewelt/ hadde ghehandelt (by bewillinghe vande Staten) metten Hertoch van Anjou/ Broeder des Coninck van Vranckrijck/ soo vele/ dat hem ettelijcke Fransoys krijchsvolck/ onder tbewint vanden Heere van Ballingni ghesonden wert/ terwijle dat de Staten voorder metten voorschreven Hertoghe tracteerden. Den Prince van Parma ende de Walsche Provintien/ die het nestelen der Fransoysen aldaer seer vreesden/ hebben alle middelen ghesocht om Camerijck te vermeesteren/ tzy met ghewelt/ ghelt/ ofte practijcke/ listelijck met eenige van binnē handelēde. Maer also haer dit niet en geluctte/ so hebben sy gesocht alle victalie ende handelinghe af te snyden/ tot dien eynde inde naeste bequaemste omligghende plaetsen groote Garnisoenen legghende/ als tot Marcoin/ Crevecueur/ ende Vaurelles/ met andere Schansen/ op nootelijcke plaetsen/ met welcke sy hen een Jaer lanc alle af ende toevoeringhe benamen. Ettelijcke reysen hebbē de Fransoysen met sterck gheleyde nootdruft daer binnen ghesonden: Maer ten lesten/ door versterken haerder Garnisoenen / en conden syt niet meer doen / maer werden daer over ghesla gen. Waer door die van binnen tot wtersten noot van victalie waren gecomen/ also datmē daer peerdē vleesch/ rattē eñ honden at/ eñ een Coeye was daer twee hondert Guldē weert/ een Schaep vijftich Guldens/ een pont boter vierentwintich stuyvers/ een Eye twee stuyvers / een once Souts was acht stuyvers weert/ maer ten lesten was daer gheen te becomen. Waeromme sy alle dinghen daer eenighe soutichheyt in mochte ghetrocken zijn/ soo langhe soden ende versoden/ tot dat sy daer de pekel ofte soutichheyt wt creghen. Men seyde datter een Bruyloft ghehouden was van rycke lieden/ daer voor deerste gherechte lattauwe Sallaet was met Asyn/ sonder Olije ofte Sout/ ghecapt Peerdenvleesch/ ende Hutspot van Esels vleesch/ voort ghebraet twee ribben van Peerden vleesch/ twee Catten ghebraden/ ende int midden een Catte ghebacken. In stede van tFruyt/ brochtmen daer Radijs ende Ayuyn sonder Sout. Van broot was de stadt noch redelijcken wel versien.

Belegh oft blocken van Camerijc by Parma met Schanssen Anno 1581.

Vierte binnen Camerijck.

1581.

Camerijck aldus in grooten noot zijnde/ heeft den Hertoch van Anjou alle sijn middelen aenghewent om die te ontsetten. Voor al was hem van noode / den gheresen twist tusschen den Coninck ende de Hughenooten aldaer te slissen / die vande Spaensche factie aldaer eensdeels berockt/ ende ghevoert wert/ om syn voornemen te verhinderen/ twelck hy ten lesten volbracht heeft. Waeromme hy/ navolghende syn belofte/ den Staten ghedaen heeft ontrent Chatteau Tprij eenen grooten hoop Krijchsvolcx/ soo te voete als te Peerde vergadert/ meest ghewillighe/ daer haer oock eenighe Benden Peerden vander Ordonnantien des Coninck ende Edelen by ghevoecht hebben/ grootelijcx teghen de meyninghe van velen: Ende heeft hem alsoo by Camerijck ghepresenteert/ sterck zijnde wel vier duysent Peerden/ ende thien duysent te voete/ wel gherust. Het Legher was van gheschut ende munitie oock wel versien/ nae behoorte. Hy was verselschapt metten Marquis del Beuf/ Graven van Laval/ S. Aguan ende syn Sone/ Fernaques/ des Leghers opperste Maerschalck/ Montgomery/ de Visdame/ de Meaulx/ Viconte de Touraine/ de Viconte de la Guerche/ de Heere de la Chastre/ generael vande lichte Peerden/ de Heere van Rochefort/ Generael vant voetvolck/ de Heeren van S. Luck/ van Drieu/ van Mauvisiere / van Sandercourt / ende meer andere/ met vier velt Maerschalcken/ als Beauregard / Belfontaine / Trapple ende Surapue.

Hertoch van Anjou Leger voor Camerijc/ den xvj.

Alsoo verselschapt vertoonde hem den Hertoge van Anjou den sesthienden Augusti by Camerijck. Ende ten selven daghe/ alsoo eenighe jonghe Heeren ende Edelen meynden in Camerijck te comen/ ende door des Prince van Parma Legher door te breken/ werden de Viconte de Touraine/ ende de Grave van Vantedores/ met andere ghevanghen/ ende moesten groot rantsoen betalen.

De Prince van Parma/ alsoo hy oock ontrent Camerijck alle syn macht vergadert hadde/ vertoonde hem den seventhienden Augusti in slachordere voor de Stadt/ wel ses uren lanck / schijnende te willen synen vyant schutten: maer siende dat den Hertoch hem naerder quam/ ende seer sterck was/ is hy van daer opgebroken/ ende met

De Prince van Parma vertoont hem eñ trect af in slachordene van Camerijc/ de xvij. Augusti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581.

alle syn omlegghende Garnisoenen/ verlatende syn Schanssen/ ende also aftreckende by Valenchijn/ alwaer hy hem byder stadt ghecampeert heeft.

Den Hertoch van Anjou heeft alsoo in goede slachordene die Stadt ontset/ alle victalie ende nootdruft daer binnen ghevoert/ ende is selve den achthienden Augusti in persone seer triumphantelijcken daer binnen ghereden/ ende wert daer ontfanghen ende ghehult/ als Overste ofte Souverain vanden Casteele/ ende beschermer vande vryheyt/ des Landts van Camerijck/ dat Rijcx is/ ende altijts neutre heeft gheweest. Den twintichsten dede hy den Eedt/ in de Liefvrouwē Kercke/ ē daer na opt Stadthuys/ de Stadt ende Borgherije te onderhouden ende regeeren nae haer oude Previlegien/ waer op hy dede Gout ende Silveren ghelt worpen. Den xxj. soo vertrack hy wederomme na Arleux ē Lescluse/ van waer hy oock synen vyant dreef/ ende na eenighe daghen vertrock om te belegghen het Casteel van Cambresis: het welcke ontfangen hebbende twee hondert ē negen scheuten des Canons/ hebben sy haer opghegeven/ ghenoech tsynder discretie/ daer dry Vaendelen wttrockē/ sterc zijnde drie hondert mannen/ met haer wapenē/ sonder vier oft brandende Lonten. Den Gouverneur was den Heer van Worde/ een Brabander. Daer bleef int beleg/ de Vicoude vā Tours/ met eenen cloot door syn hert gheschoten. De Heer van Baillingui wert oocdoor syn been gheschoten/ de welcke namaels Gouverneur van Camerijck was.

Hertoch van Anjou wort ontfanghen ē ghehult als Heere binnen Camerijck/ den xx. Augusti.

Casteel van Cambresis vande Fransoysen beleghert ē gewonnen/ in September.

Als den Hertoghe so verre gecomen was/ soo soliciteerden de Staten Generael ende de Prince van Orangien seer/ dat hy doorbreken soude met synen Legher/ ende hem voeghen in Nederlandt/ daer toe sy haer volck in Vlaenderen reede hadden legghende om hem tegen te gaen: ende in Brabant hadden sy legghen/ Capiteyn la Garde met syn Fransoys n regiment/ ende Stuart met syn Schots regiment oock daer toe ghe ordineert. Maer alsoo den winter op de hant quam/ ē synen Leger meestendeel van vrywillighe bestondt/ onder sConincx Benden van Ordinantien/ ende onder de Edelen eenighen twist zijnde/ soo en heeft men dat niet connen vercrijghen: Maer de vrywillighe zijn nae huys getrocken/ hoewel een deel Krijchsvolck daer ontrent zijn ghebleven/ om die lancx Cales in Vlaenderen te senden/ te ontsterck zijnde om door te trecken. Tlegher in Vlaenderen heeft Waerconigh in genomen/ ende tCasteel van Lonnop ende Havelgem verbrant.

Hertoch van Anjou breect synen Legher.

De Prince van Espinoy heeft den vij. September een cleyn Stedeken/ ghenaemt S. Geleyn/ onversiens ingheenomen. Maer der Malcontenten Legher daer niet verre van zijnde/ zijn ghewseldelijcken daerop ghevallen/ eer het conde volcomelijck van nootdruft tot de defencie versien zijn/ ende hebbent alsoo corts wederghe creghen.

Prince van Espinoy neemt S. Geleyn/ den vij. September.

Daer na wert ooc getracht om Haulterive weder te crijgen/ maer te vergeefs. Also troc het Vlaemsch Legher nae Duynkercken/ als oft sy aldaer des Hertochs volc souden ontmoeten/ daer haer Parma volchde/ die nu vander vreese der Fransoysen ontslagen was: Maer de Staten haer te ontsterc vindende/ weken op haer voordeel. Waeromme Parma ten lesten synen Legher subijtelijcke wech brochte/ ē voor Doornick gheslaghen heeft den eersten October/ daer hy wiste dat den Gouverneur/ den Prince van Espinoy/ met ettelijc Krijchsvolck wt was/ ende synen Luytenant/ de Heere Destrelles/ met de Princesse d'Espinoy daer noch binnen waren.

Parma beleghert Doornick/ den eersten October.

Eer wy van tselfde belegh voorder spreken/ so sullen wy verhalen wat de Generale Staten in Hollant vergadert zijnde/ ghehandelt hebben/ ende hoe sy gheraetslaecht hebben opt aenveerden der Landen byden Hertoch van Anjou/ ende haer te ontrecken wt de dienstbaerheydt van den Coninck van Spaengien.

Overmidts dat de overcomste vanden Hertoch van Anjou noch wert wtgestelt/ so hebben de Staten Generael/ inden Haghe vergadert zijnde/ den xxvj. Juli een Placcaet gheraemt/ waerin sy verhalen hoe dat de Ondersaten niet en zijn gheschapen tot behoef vanden Prince ofte Heere/ maer de Prince om der Ondersaten wille (sonder de welcke hy gheen Prince en is:) ende om die met redenen ende recht te regieren/ voor te staen/ ende lief te hebben/ als een Vader syn kinderen/ ende een herder syn schapē: Ende soo hy ter contrarie doet/ en is hy gheen Prince/ maer een tyran/ die byde Ondersaten/ bysonderlijc met deliberatie byde Staten der Landen/ mach verlaten worden: te nieer/ als sy met gheen ootmoedige vertooninghen/ verseckeringhe van vryheyt/ van lijf ende goet/ wijf ē kint en hebben connen verwervē: Twelc boven al behoort plaetse te hebben inde voorschreven Landen/ midts dat die ghewoon zijn gheregeert te worden naden Eedt des aencomenden Heere ende Prince/ volghende de Previlegien/ Costuymen/ ende oude hercomen vanden Lande/ dien sy ontfanghen op conditien ende voorwaerden: ende soo hy die breeckt/ soo is hy ooc nae Recht/ vande heerschappije vanden Lande vervallen. Voorder verhalen sy/ hoe den Coninck sints het afsterven syns Vaders/ de Landen ghesocht heeft te brengen in slavernije/ diemen volcomē gehoorsaemheyt noemt/ onder tdecksel van Religie/ ē wat sy daer teghen vertoont ende ghedaen hadden/ ē dat int corte/ also den curieusen Leser byde gedruckte Copien mach lesen.

Staten Generael publiceren den edict vervallen vande heerschappie der Landen/ de xxvj. Julij 1581.

Waeromme sy segghen ten lesten/ na dat sy alles overmerct hebben/ wt hoogen noot ghedwonghen zijn/ by ghemeyn accoorde/ deliberatie ende overdraghe/ den Coninck van Spaengien te verclaren/ ende niet dien verclaerden Ipso iure, vervallē te wesen van syn Heerschappije/ gerechticheyt ende erffenisse vande voorschrevē Landen/ ē voortaen van gheen meyninghe te zijn/ den selven te kennen in eenige saken/ Princelijcke Hoocheyt/ Jurisdictien ē Domeynen der Landen rakende/ oft synen naem als Overheere meer te ghebruycken. Desghelijcx oock ver-

1581. verclarende alle Officierẽ/ Justicieren/ smalle Heeren/ Vassalen/ ende alle inghesetenen vande Landen ontslagen te zijn vanden Eede dien sy Philippo den Coninc van Spaengiẽ/ als Overheere gheweest hebbende/ mochten ghedaen hebben/ ofte in hem ghehouden wesen.

Ende ghemerckt wt de voorschreven oorsaken den meestendeel vande Gheunieerde Landen by ghemeynen accoorde ende consente van hare Leden/ hen hebben begheven onder de Heerschappije vanden Doorluchtigen Prince/ ende Heere den Hertoch van Anjou/ op sekere conditien/ ẽ dat oock de Doorluchticheyt vandẽ Eertshertoch Matthias/ het Gouvernement vande Landen generael in haer handen hadde gheresigneert/ ende by haer aenghenomen was. So ordonneren ẽ bevelen sy alle Justicieren/ Officiers/ ende andere/ dat sy voortaen den naem/ Tittel/ groot ende cleyn Seghelen/ Contreseghelen ẽ Cachetten vanden Coninck van Spaengien verlaten souden/ ẽ niet meer gebruycken. Ẽ dat sy in plaetse van dien (so langhe de Hoocheyt vanden voorschreven Hertoghe van Anjou noch soude nootelijc absent moeten wesen) souden ghebruycken by provisie/ ende aennemen den Tijttel ende naem vant Hooft ende Lantraet der Landẽ: Ende middelertijt/ dat tselfde Hooft ende Raden volcomelijck ende dadelijck ghenoemt/ beschreven ende in oeffeninghe van haren staet ghetreden sullen zijn/ souden haren naem gebruycken. Welverstaende/ datmen in Hollant ende Zeelant soude ghebruycken/ als voormaels/ den naem vanden hoochghebooren Vorst/ den Prince van Orangien/ ende den Staten van den selven Lande/ totter tijt toe dat dẽ voorschreven Lantraet dadelijck soude in ghestelt wesen/ ende sullen hen alsdan reguleren achtervolghende de consenten/ by haerlieden op de instructie vanden Lantraet/ ende contract met sijne Hoocheyt aengegaen. Ende in plaetse van des voorschreven Coninckx Seghelen/ datmen voortaen gebruycken soude eenen grooten Seghel/ Contreseghel/ ende Cachetten/ in saken rakende de gemeyne regieringhe/ daer toe den Lantraet volghende haer instructie/ sal gheauthoriseert wesen: Maer in saken particulier in elcke Provintie ende andere Raden/ den Naem/ Tijttel/ ende Seghel vanden Lande/ respectivelijck daer tselfde valt te doene/ sonder andere/ Al op peyne van nulliteyt vande Brieven/ bescheeden ende despeschen/ die contrarie vant voorschreven ghedaen ofte ghesegheld soude wesen. Ordonneren voorder/ ende bevelen/ dat alle sConinckx van Spaengien Seghelen souden ghebrocht worden inde handen vande Staten in elcke Provintie/ oft die daer toe souden ghecommitteert worden/ op peyne van arbitrale correctie.

De Coninck van Spaengiens Seghelen gebroken/ den xxvj. Julij 1581.

Ordoneerden daerenboven/ datter geenderhande munte soude meer onder haer geslaghen worden/ met naem/ tittel/ ofte wapen vanden voorschreven Coninck/ maer nieuwen slach ende forme soude gheordonneert worden. Oock bevelende ende ordonnerende/ alle Officieren/ Presidenten/ Canseliers/ Raden ende andere/ dat sy (als ontslaghen van haren eedt haer houden) schuldich ende gehouden sullen wesen in handen vanden Staten des Lants/ ofte haer ghecommitteerde/ te doen eenen nieuwen Eedt/ daer mede sy haer sweeren sullen ghetrouwicheyt/ teghen den Coninck van Spaengien/ ende alle syn aenhangers/ naervolgende een formulare geraemt: Ende men soude alle de voorschreven Officieren van harent weghen geven acte van continuatien/ in haren Officien/ ende dat by maniere van provisie/ totter aencomste vande voorschreven sijne Hoocheyt. Ende voorder belasten sy alomme daer van Publicatie te doen. Dit geschiede als voren inden Hage/ den xxvj. Juli/ Anno M.D.Lxxxj. Onderteeckent:

Ian van Asseliers.

Dit Placcaet volghende/ heeftmen alomme in Nederlant de Officieren doen den Coninck afsweeren/ ende den Staten ghetrouwicheydt/ daer van velen groote swaricheyt van ghemaeckt werde/ onder andere in Vrieslant/ den Raetsheer Kalda/ een cloeck ende verstandich Man/ seer Staetsghesint/ doenmen hem sulcx voorhielt/ tzy door vreese oft liefde des Coninckx/ viel in onmacht/ ẽ sterf/ daer den Lantraet vergadert was. Vele vreesden/ dat den Coninck alle Nederlantsche persoonen/ goeden ẽ schepen in Spaengien ẽ elders aenhouden soude: maer daer gebeurde niet van/ door dẽ noot die Spaengien ende andere hebben/ van toevoeringhe ende afvoeringhe/ van haren overvloet ende ghebreck/ tot de onderhoudinghe van hare Landen/ handelinghe ende navigatien/ van beyde de Indien.

Den Coninc van Spaengien wordt afgesworen/ niet sonder swaricheyt.

De Eertshertoghe van Oostenrijck/ die Gouverneur vande Landen gheweest was/ als voren ghesept is/ ende sijn Gouvernement overghegeven hadde/ is den xxix. Octobris/ dit Jaer van Antwerpen vertrocken/ eerlijck ghescheyden/ ende eerlijck afgedanct/ ẽ troc door het Landt van Cleve op Colen. Sijn onderhout was gheweest hondert ende twintich duysent gulden jaerlijcx/ die hem de Staten gaven: Ende tot sijn vertreck wert hem vijftich duysent gulden jaerlicx belooft. By sijne quaetgonners dier niet weynich waren/ is int leste eenige quade suspicie van hem wtghegheven/ als ofte hy eenighe verstant metten Coninck gehadt hadde/ om yet voor te nemen teghen den Prince van Orangien/ ende dat sijnen Backer/ ende den Broeder van Charles Rijm gevangen/ ondersocht zijnde/ bekenden eenighe dingen dat de suspitie vermeerderde/ ende te meer van ettelijcke ghelooft werdt/ midts dat het afvallen den Landẽ/ vanden huyse van Oostenrijck/ hen niet aengenaem wisten te wesen/ daer de Spaensche selve de oorsaken van waren.

Den Eertshertoch Matthias vertrect/ den xxix. Octo-ber. 1581.

Ghelijck te voren ghesept is/ hadde Parma den eersten Octobris sijnen Legher voor Doornick geleyt/ den Gouverneur de Prince van Espinoy daer wt zijnde/ met ettelijcke vant Garnisoen/ de Heere van Destrelles daer commanderende. Daer was oock binnen de Princesse/ een Dochter van Lalaing/ Suster van Emanuel de Lalaing/ Heere van Montingni (die int Leger was) die alle man-

Doornick beleghert/ den eersten Octobris.

 hept

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1581. heyt int belegh ghetoont heeft/soo int sorgen als vermanen des Krijchsvolcx.

Doornick is een oude/rijcke ende redelijcke stercke Stadt/ daer noch een Casteel in overbleven was/dat den Coninck Hendrick den achtsten van Engelant daer hadde doen maken/als hy de Stadt den Fransoysen afghewonnen/ende nae vijf Jaren weder vercocht ende ghegheven hadde/ dewelcke wert by Graef Henric van Nassouwē/den Fransoysen weder afgewonnen/Anno M.D.xxi. ende is de Hooftstadt vanden Lande van Tournesis/eertijts vande Nervyens.

Den Prince van Parma heeft dese stadt terstont met dryentwintich stucken grof gheschuts doen beschieten/ende heeft Bresse ofte breucken inde mueren ende Wallen gemaeckt/ bestormt ende besprongen / maer hy werdt wel afgheslaghen: Oock heeft hy met mineren groot devoor ghedaen/daer die van binnen teghen groeven/ de welcke cleyn Garnisoen in hadden/alleenlijck eenige opt Casteel/ die mede inde Stadt verdeylt werden. De Borgherye/ende principalick die vande Gereformeerde Religie/ stelden haer dapper te weere/ende sloegen veel stormen ofte aenvallen af/daer van Parma syde doot bleve/den jonghen Heere van Glapon/ den Heere van Vaulx/ onlancx ghemaeckt by den Coninck Grave van Busquoy/ oock de Heer van Bours/die nae den dienst die hy int vermeesteren des Casteels van Antwerpen de Staten ghedaen hadde / de selvighe afghevallen was/ met meer andere van namen/ende veel gequetste/waer onder was de Heer van Billy. Maer int leste/ als die vande Religie binnen der Stadt sagen dat bycans den last alleene op haren hals lach/ ende de Stadt groot ende wijt was/ ende dat de Borgerye (die noch meest Roomsch Catholijck waren) door eenen Minnebroeder / Broeder Gery genoemt/ behendelick niet alleene cleynmoedich/ maer selve tot overgheven opgherupt werden/soo hebben sy tsamen den moet verloren / hoewel sy Brieven vanden Hertoch van Anjou wt Enghelant cregen/ vol grooter beloften.

Doot van den Heere va Glapon/ van Vaulx/ en de Heer van Bours.

De Prince van Orangien ende Espinoy mette Staten Generael/ hebben allen vlijt aenghewent / om eenich voetvolck en Peerdevolck daer binnen te senden/ maer te vergheefs / also Parma seer sterck van Peerdevolck was/ en sy te onsterck waren als noch te slaen: Maer waren verwachtende eenich Fransoys Krijchsvolck / die van Cales neffens den Zeecant tot Duynkercken comen souden/ met de welcke sy meynden de Stadt te helpen. Maer den Hertoch in Enghelant gherepst zijnde/is alles te langhe aengheloopen: En tgene datmen meynde dat de Stadt versterken/ ende tbelegh wederstaen soude/ heeftse meest den moet doen verliesen / door misverstant/te weten/den Schotsen Colonel Preston wt Meenen/is ontrent met dertich Peerden opt leste van November door de wacht der Hoochduytschen geslagen/wel eenige Peerde afworpende/onder welcke was de Bende vanden Prince van Chemay/ende dertich gebangene mede voerende/is hy binnen de Stadt gecome. Maer sijn vrome daet ende geluckige incomste/heeft die van Doornick den moet gheheel doen verliesen/ door dien dat eenighe onder haer den Borgheren aenghesept hadden/hoe dat sy met andere te vergheefs gheweest waren ontrent Duynkercken/ om den Hertoch van Anjou te ontmoeten met sijn Krijchsvolck/die sy dochten dat noch niet aenghecomen soude zijn/ etc. Daer sy inder waerheyt gheweest waren/ niet om den Hertoch te ontmoeten / soomen haer wel hadde wijs ghemaeckt / maer om de Stadt van Bourborch in te nemen/welcken aenslach doen niet en ghelucte (twelck haer onbekent was / ende haer oock niet en diende te weten.) Dese mare ofte tijdinghe dede die van Doornick despereren oft wanhopen vanden Hertoch van Anjous ontset/ daer sy op ghehoopt hadden: waeromme sy meer met die tijdinghe verflaut/ dan met de hulpe versterct waren/ ende hebben begonst gehoor te gheven aen Parma / die haer veel schoone conditien hadde laten aenbieden/ midts dat hy nu oock grooten noot ende gebreck in sijnen Legher hadde van alderhande dinghen/ als ghelt / victalie/ ende andere nootsakelijckheden/ als Leersen/ schoenen/ ghetuych van Peerden / ende dierghelijcke/ zijnde een natten winter/ waer door de Soldaten onwillich / ende vol sieckten ende ghebreken waren/ de Stadt oock sterck zijnde/ die wel hadde moghen tot de comste der Fransoysen wthouden. Aldus midts de groote onwillicheyt van een groot deel van die van binnen/ isser een accoort getreft/ den neghenentwintichsten November/ dat redelijc was/ te weten: De Stadt soude opbrenghen twee hondert duysent guldens/ voor rantsoen van hare goeden/ Die vander Religie ofte andere/ die het beliefde/ mochten met hare goederen vertrecken/ oft soo sy in neutrale plaetsen haer wilden houden/ souden haer goeden mogen behouden ende ghenieten/die regierende door Catholijcke Rentmeesters. De Soldaten mochten daer met vlieghende Vaendels ende ghewe er wt trecken/ mede draghende wat sy conden/ dien de Borghers voor haer gagien eerst moesten wtrechte dertich duysent guldens. De Princesse van Espinoy mochte met alle haer ghesinne/ Juweelen ende goet wttrecken / dien der Marckgraef van Rijsborch/ eertijdts Borchgrave van Ghent / ende de Heer van Montigni/ haer Broeder ende Swagher/ ende haer vyanden alle beleeftheyt ghenoech aengeboden hebbē: maer sy behoudende wel haer reputatie/ heeft in haer groot ongeluck groote stantvasticheyt ende manheydt ghethoont tegen haer vyanden ende bloetvrienden / allegeerende haer goede cause. Daer mochte oock vry wt trecken den Gouverneur dē Heer d'Estrelles/met sijn Huysvrouwe/ Familie/ende alle sijnen huysraet.

Den Schotschen Colonel Preston met dertich Peerden/ geraeckt in Doornick/ den xxviij. November.

Oorsake waeromme die van Doornic te moet verloren.

Overgheve en conditie der stadt van Doornick/den xxix. November 1581.

Als Doornick nu aldus overghegheven was op sint Andries dach / heeft den Prince van Parma daer sterck Garnisoen binnen ghelepdt / ende daer voor eenen nieuwen Bisschop inghestelt / Maximiliaen de Morillion / de Proost van Aire/ ende groot Archidiaken van Mechelen/die altijts sints het vertrecken vanden Cardinael Granvelle/ Stadt-

Maximiliaen wort Bisschop van Doornick.

Agent vanden voorschreuen Cardinael ghe-weest was in de Nederlanden.

Den Cardinael Granvelle resigneert sijn Ertsbisdom van Mechelen.

Den voorsz Cardinael heeft ontrent dese tijt gheresigneert sijn Ertsbisdom van Mechelen / daer toe promoverende den Deken van S. Goelen tot Brussel / Heer Jan d'Auchin: maer oft hy het incomen van de rijcke Abdijen doen mede resigneerde / was onbekent ende secreet.

Gheduerende het belegh van Doornick / waren de Princen vā Orangien ende Espinoy tot Gendt seer becommert om t'ontset van Doornick te weghe te brenghen / solicterende oft versoeckende seer het in-comen van des Hartochs volck / die ten lesten eensdeels int Landt quamen / ghelepdt by den Grave van Rochefort / die langs de Stranghe ofte Zee-cant van Cales tot beneden Grevelingen / opt leege Zeewater de Riviere passeerden in Vlaenderen.

Daer wert oock alle neersticheyt gedaen om Oudenaerde de naeste Stadt vā Doornick wel te besetten / ende te besorgen / twelck vande onwillighe ende onverstandige Borgherije belet ende verhindert wert / die haer seluen sterck ghenoech hielden te wesen / ende met gheen meerder Garnisoen wilden belast wesen. Waeromme de Heer van Mansaert (aldaer Gouverneur zijnde) sochte met behendicheydt daer meer Krijchsvolck in te brenghen: het welcke de Borgherije ghewaer ghewórden is / ende hebben hem daer over met ghewelt ghedwongen met groote ongheschicktheydt de Stadt ende sijn Gouvernement te verlaten. Derhaluen de Prince van Parma ettelijck Peerdevolck derwaerts sont / in haer muyterije sijnen dienst aenbiedende / twelck sy nochtans doen weygherden: Maer is niettemin den Prince van Parma namaels veroorsaect sijnen Legher daer voren te brenghen.

Remonstrātie van den Prince van Orangien aē de Statē / nemende de resignatie / den eersten Decembris.

Den Prince van Orangien over de regieringhe in Vlaenderen ghenoech t'onvreden zijnde / is van Ghendt tot Antwerpen ghetrocken / om aldaer de Wet ofte Magistraet na ghewoonte te verstellen / alwaer hy den Ghedeputeerden der Staten den eersten December verthoont heeft / hoe dat door het afegghen des Regiments vanden Ertshartoch Matthias / hy oock als sijnen Stadthouder / van den seluen Gouvernemente ontslaghen was: Maer de Staten tot Amstelredam vergadert wesende / versochten hem ernstelijck om den last van den Gouvernemente aen te nemen / met den Rade die soude ghecoren worden in Januario naestcomende / op vaste toeseggHinghe ende belofte van te sullen versorghen alles wat tot der Landen dienste oorbaer ende noodich soude wesen: Maer siende de cleyne ordre / so was hy benoodicht tot ontlastinge sijnder eere / ende profijt van den Lande / haer te verthoonen wat sy behoorden te ordineren tegen den toecomenden Jare / Seyde haer oock / hoe wel dat den vyandt tleste Jaer Meester van den velde ware geweest / (doende bycans dat hy wilde) twelck sy niet machtich en waren te beletten / so en hadde hy nochtans door Godts gratie met sijn ghewelt niet ghewonnen / midts dat sijn fortsen / in Vrieslandt / Ghelderlandt / ende Brabant verdeelt waren / ende over sulcks niet en hadde connen wtrechten / ende sijn meeste ghewelt van Peerden ende gheschut / hadde hy moeten in Artoys ende Henegouwe gebruycken / door de oorloge die de Steden van Camerijck ende Doornic hem aendeden: Welcke Steden hy meer achte dan sy selue. Waeromme hy Camerijck een geheel Jaer belegert hadde / ende so hy't ten eersten gekregen hadde / ware Doornick lange verloren gheweest / ende den vyandt soude nu al diep in Vlaenderen zijn. Het ware een Jaer gheleden / dat hy den Ghedeputeerden der Staten aenghesepdt hadde / dat tot sulcken gewelt ende perijckel te wederstaen / nootelijck ware in dienst te nemen drie duysent vreemde Peerden / ende twee Regimenten Voetvolck Cortelettē. Want vande behoudenisse van Camerijck / ware by Godts gratie de Hoocheyt van dē Hartoch vā Anjou alleenlijck te dancken: mits dat by haer faute die voorsz Stadt genoech verlorē was. Nu ware Doornic belegert ende in perijckel / om het welc te ontsetten / hadden sy de macht niet / twelck al haer eyghen schult ware. Want hadden sy de voorsz macht gehadt / sy souden mogē haer vereenicht ende gevoecht hebben met de fortsen vanden Hartoch / ende also den vyant ten Lande wtgedreuen. Nu stont het te besorghen dat sy ten naesten Jare souden moeten vallen in meerder ongheval / soo int vergaderen / als int resolverē ofte besluyten / ende dat door haer onachtsaemheyt / daer sy nochtans selue mochten hooren tgheschut / ende bycans sien het stormen van Doornic. Welcke fauten niet en geschieden wt onverstant / maer by onachtsaemheyt / Datmen niet en overdochte dat dē Krijch een yegelijc selue eygentlijc aenginge / ende trefte sijn eygen vryheyt / so wel des lichaems als des geests / maer dat een yeghelijck sijn particulier profijt sochte / ende niet tghemeyne beste. Waer door de weygheringe vande schattinge ende ghelde quamen / sonder welcke nochtans / hy noch niemandt anders den Krijch en conde ghevoeren. Niet dat hy opt begheert hadde eenigherhande handelinge vanden ghemeynen ghelde / t'welck sy wisten dat hy noyt aengheroert en hadde / niet tegenstaende de achterclappers anders daer van tegen haer eyghen wetentheyt ghesproken hadden: Maer hy moeste sulcks haer aenseggHen / op dat sy daer in voorsagē / ende dochten dat het haer aller eyghen stuck ware / om ghesamentlijck daer op te lettē in eenicheyt / also het behoorde / datmē tot noch toe niet en hadde connen verwerven: Wāt elcke Provintie hadde sijnen Raet / ende elcke Stadt bycans sijn eygen Krijchsvolck ende gheldt. Men hadde wel eenen over-Raet gheordineert / maer sonder macht. Ende daer gheen authoriteyt en is / hoe soude daer reghel wesen inde Krijchsdisciplne / inde Finantie / inde Justitie / ende in andere saken? Ende de authoriteyt en can in dien Raet tot geenē tijt wesen / die de macht niet en heeft van eenen stuyver te distribueren / alsoo sy noch den voorsz Raedt niet en hadden. Dat was de somme van haer fauten / die sy tot noch toe hadden begaen / ende

daer

1581. daer sy noch in volherdẽ/ ende door de welcke hy haer voorseyt hadde (tot sijnder ontlastinghe) dat sy alle souden gheruineert worden/ so God geen gratie en gaue om tselfde te remedieren. Waeromme hy haer badt daer op te letten/ eñ dat sy't den volcke te verstaen souden geuen/ op datmen namaels de schult op hem niet en leyde: Maer so sy van haerder syde de gebreken wilden beteren/ so souden sy by experientie bevinden/ dat hy hem seluen (also hy hem oock schuldich vonde) nergens in sparen eñ soude/ noch yet dat in sijne macht ware. Waer op sy te meer moesten bedacht wesen/ mits dat de leste gheordineerde regieringhe niet langer soude dueren dan tot den lesten Januarij naestcomende / na welcken tijt geen Regeerder int Lant soude wesen/ ten ware sy ordre stelden.

Dese verthooninghe heeft luttel vruchten ghedaen/ dewijle eenighe Provintien wel resolveerden/ dat alle middelen der oorloghen souden volcomelic gestelt worden in handen van sijne Excellentie ende Raet/ maer andere wilden verbeyden tot de comste vandẽ Hartoghe van Anjou. Ende om sijn comste te haesten/ so werden afgeveerdicht de Heeren van Doham / ende Doctor Johannes Junius/ naer Enghelant te reysen/ ende neffens de Heer van S. Aldegond/ sijn ouercomste te vorderen. De Princen van Orangien ende Espinoy / met den principaelsten Adel ende Staten/ reysden in Zeelant/ om hem daer te verwachten ende ontfanghen.

Aenslach by Parma op Berghen op Zoom te vergeefs/ de vijf den December.

Hierentusschen ist gebeurt op den vijfden December / dat de Heer van Haultepenne Gouverneur van Breda/ aldaer ettelic volc vergadert hebbende/ eenen aenslach op Berghen op Zoom ghehadt heeft / metten Heevan Bersele / die van weghen sijnder Huysvrouwe/ de Dochter vanden Heere van Merode ende Pietersen / Marquis ofte Heere van Bergen is/ ende hadde hem tot noch toe op sijn sterck Huys oft Slot Wouwe neutrael ghedraghen. Dese met eenighe binnen Bergen verstant hebbende/ hadde daer binnen ghekregen ontrent vier hondert Soldaten/ die ghekropen waren door een Gat van een Watersluys/ daer nochtans een Schiltwachte by stont/ t'allen ghelucke ende ongelucke wat doofachtich/ ende dat op eenen so donckeren ende mistighen morgenstont/ dat men qualijck seuen treden verre van hem conde sien. Maer by ghevalle/ een van de Wachte daer ontrent gaende / hoorde tghe-ruchte / ende maeckte allarme / Waer door de reste het incomen verhindert wert. Niet teghenstaende/ die binnen waren/ trocken in slachordene door de Stadt tot opde Marct/ na de Wouwsche-Poorte / die sy meynden open te smijten/ ende haer Peerdevolck in te laten: Maer de Wacht der Fransoysen van Colonel la Garde/ die mits haer cleyn ghetal int eerste seer vertsaecht waren/ heeft den vyanden (door d'aenleydinge vanden Heere van Daleynes ende vande Capiteynen Durant/ Meetkercke/ ende meer anderen) cloeckelijck aenghevallen ende op de vlucht gheslaghen: van alsoo sy de Poorte niet open en conden krijghen / mits dat het Schof/ Valpoorte/ ofte Sarazijne neder gevallen was/ so hebben sy haer na de Vesten begeuen/ om haer ouer de Mueren te salveren / toch soo nochtans datter tseventich doot bleuẽ/ ende hondert ghevanghen werden / waer onder oock was Capiteyn Paulus Bobora. Veel die vluchten/ werden ghequetst. Van binnen bleef doot den Capiteyn Reviere. De Marcgraue heeft hem genoech daermede der Staten vyant verclaert/ ende hem tsins also ghenoech ghehouden. 1581.

In desen Winter isser een onderhandelinge gheweest metten Gouverneur van Borborch/ Salinas genoemt/ om hem te versoenen metten Staten / het welcke soo vele als besloten was metten Prince van Orangien. Hierentusschen hebben eenighe particuliere Capiteynen/ als de Heere van Lokeré/ ende Bochard wt Vlaenderen (hier niet van wetende) eenen aenslach op de selue Stadt van Borborch ghehadt / ende sijn secretelijck by nachte door het Rivierken op een sekere ondiepte ghepasseert. Die eerst door quamen/ zijnde ontrent tsestich mannen sterc/ hebben de Stadt beclommen/ eer de ander door het water waren gecomen/ de welcke meynden te volghen/ maer door de donckerheydt des nachts/ mistẽ sy de ondiepte/ ende en conden ouer sulcx niet door geraken/ so dat de voorste/ die meynden dat de andere gevolcht waren/ inde Stadt waren geclommen/ aldaer den Gouverneur Salinas die van den aenslach niet en wiste/ hem ter weere stelde met la Motte / den Gouverneur van Grevelinghe / die by ghevalle daer binnen ghecomen was: Maer de bespringers zijn ghes lagen/ gevangen/ ende inde vlucht gedreuen/ so vele alsser inde Stadt waren: Waer onder oock was den Capiteyn Bochard/ die dẽ aenslach beleydt hadde: Maer Salinas is daer ouer oock doot ghebleuen. Waer mede versuymt ofte verloren wert de vruchte van de versoeninghe/ diemen voorseker verhoopte. Aenslach op de Stadt Borborch te vergheefs.

In Vrieslandt hadden de Staten Doccum/ Sloten/ Staveren/ ende Nieuziel doen sterck maken / ende alsoo den Gouverneur Meroda goet vont/ datmen hem aende syde van de Seuenwolden beter verseekeren soude / gaf hy Nienort last om de Vlecke van Oldeborn te beschanssen / daer hy binnen lach met ses Vaendelen. Maer Verdugo quam den xxiiii. Januarij Anno 1582. wel sterck daer voor/ den welcken sy met wtvallen grootelijcx beschadichden / ende hy dat merckende/ ende ghereedtschappe siende om dat te comen ontsetten/ trock weder af/ niet sonder verlies: want Nienort sloech hem in den steert / ende nam hem eenighe ghevanghenen ende veut af. Olde[illegible] in Vr[illegible] besch[illegible] by Ver[illegible] besp[illegible] den xx[illegible] Januarij 1582.

Daer na is Bronchorst ende Keppel den Staten afghevallen / waer door sy daer na langhe vande Enghelsche ende Nienortsche Knechten te vergheefs beleghert werden.

Eynde des thienden Boecx.

FRANCISCVS HERCVLES HENRICI II FRANCORVM REGIS FRATER DVX ALENCONIVS etc.

Het elfste Boeck,

Sommarie, Ost cort verhael van het elfste Boeck.

DEn Hertoch van Anjou comt wt Enghelant in Zeelant/ ende van daer tot Antwerpen/ aldaer hy inghehaelt ende ghehult wordt als Hertoch van Brabant. Daer de Catholijcken haer Religie oock exerceren/ mits hem Eedt doende/ eñ den Coninc afsweerende. Den Prince van Orangien wordt door sijn hooft gheschoten: Sijn Huysvrou sterft. Oudenaerden wort door Parma beleghert ende ghewonnen. Daer tegen werdt Aelst by den nieuwen Hertoch van Brabandt beclommen ende inghenomen. Liere wert Parma door Semple den Schot verraden. Salcedo/ die soo wel den Hertoch als den Prince van Orangien nae het leven staet/ wordt ghevangen. By Ghent opten aftoch wert des Hertochs volck van Parma besprongen. Lochum beleghert zijnde/ wordt drymael ontset. Parma crijcht meer Spaengiaerden ende Italianen: Ende alsoo hy sijn volck oversiet/ bevint hy by de monsteringhe tsestich duysent te voet/ ende vier duysent Peerden/ die in gagie costen ses hondert ende Lxxi. duysent gulden ter Maent. Nae eenighe exployten/ breeckt sijnen Legher wt ghebreck. Steenwijck wordt beclommen door Parma. Des Calendiers Reformatie wort in Nederlant gepubliceert. Den Hertoch crijcht met Byron volck wt Vranckrijck. Mette welcke hy na veel discoursen/ resolveert op eenen tijt veel Steden onder sijn absolut ghewelt te brenghen: Alsoo vercreech hy Duynkerckẽ/ Dixmuyden/ Dermonde/ etc. Maer Brugge/ Aelst Nieupoort/ ende Antwerpen miste hem/ aldaer binnen Antwerpen vijfthien hondert Fransoysen doot bleven/ tot sijn groote confusie. Om met hem weder te vereenighen/ werdt ghehandelt: Waer op den Prince van Orangien sijn opinie verclaert. Dies metten Hertoch op een nieu verdraghen werdt. Overleverende de Steden/ trock hy na Duynkercken. Den Prince van Orangien trout Chastilions dochter. Cornelius de Hooge met meer ander conspirateurs werden ghedoot. Eyndoven wert door Parma ghewonnen/ oock Diest ende Westerloo. De Staten nemen Woude. Den Hertoch wt Duynkercken vertreckende/ wert de Stadt door Parma beleghert ende ghewonnen/ met meer andere Steden/ door toedoen vande Ghentenaers ende Chimay. Byron mette Fransoysen vertrecken. Parma neemt Steenberghen.

Alles geschiet in achthien Maenden/ als den Hertoch van Anjou ende den Prince van Parma Gouverneerde.

HOe dat de Generale Staten vande geunieerde Landẽ aengenomen hadden Franchoys de Valoys/ eenich Broeder vanden Coninck van Vranckrijck/ Hertoch van Anjou/ van Alenson/ etc. hebben wy verhaelt/ oock hoe dat hy inde selfde qualiteyt hadde de Stadt van Camerijck ontset gedaen/ eñ den vyant daer van ghedreven. Wy sullen nu verhalen hoe hy voorder inde Landen ghecomen is. Na het ontsetten van Camerijck en heeft hy den selven Legher niet connen ghebruycken om int Lant te comen/ mits dat die bestont van vele Edelen ende andere Volontayres ofte ghewillighe/ die hem gheerne den dienst deden/ als oock de Benden Peerden vande Ordonnantie des Conincx. Waeromme hy sijn eyghen Krijchsvolck onder den Grave vã Rochepot door Cales lancx de Zeestrande in Vlaenderen gesonden heeft/ eñ sijnen persoon selve resolveerde over Enghelant derwaerts te varen/ om van daer raet/ advijs ende recommandatie te becomen/ die hy in Vranckrijck selve/ noch vanden Coninck/ noch van sijn Moeder Coninginne/ noch vander Staten der selvighe Landen/ eenichsins ghevordert/ noch oock enighe behulpsaemheyt ende aenvoeringe en vont/ als sodanighen treffelijcke exployt wel verdiende/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1582. dende ofte weert was/ twelck den selven machtighen Coninckrijcke soo profijtelijck ende eerlijck ware. Daer over elcke partije scheen bysondere ontschulden (ende die seker ghenoech) te hebben. Maer het werdt geacht vande wijste/dat afgunste / haet eñ nijt met de Spaensche factie aldaer meer vermogen heeft gehadt/ dan de redenen/ende des Rijcx eere ende profijt: Het welcke den Staten van de Nederlantsche Provintien teghen haer meyninghe ghebeurde.

Den Coninck van Vranckrijck hem ontschuldighende/dat hy in gheen oorloghen teghen Spaengien treden en wilde/ voor ende aleer hy sach dat sijn Broeder mette Coninghinne van Enghelant getrout ware/ vreesende dat als hy inde oorloghe soude wesen/ dat de Coninghinne haer daer wt trecken mochte mette Nederlanders: Ende alsoo sy beyde van eender Religie waren/ soo souden sy hem moghen lichtelicker verlaten.

Den Hertoch van Anjou reyst na Enghelant/ den eersten November. Den Hertoch is aldus de tweede reyse in Engelant ghevaren/ ende aldaer den eersten November aengecomẽ/verselschapt vanden Prince Dolphijn/ Graven van Laval/ van sint Agnan/ Fervaques/Chevalier/Breton/ Bacqueville/ Tilligny/ Despruneaulx /met meer andere. Vander Nederlanden weghen waren by hem om sijn comste te soliciteren/ de Heer van sint Aldegonde /met Justinus van Nassouwen: Daer by oock quamen de Heeren van Daynsy/ Gouverneur van Camerijck / Monseur Dohayn/ Doctoor Junius/etc.

In Engelant heeft den Hertoge sijn solicitatie vant Houwelijck seer hart ghevordert/ als het welcke hem eñ verscheyden saken nootelijck soude wesen/meest om sijn reyse in Nederlant te recommanderen/daer hy wiste dat dẽ gemeynen man van oude hercomste/ quaet Fransoys was/ eñ oock hem vreesden om sijn Professie vande Roomsche Religie/ twelck de alliantie vande Engelsche Coninghinne scheen al wech te nemen/om de goede opinie diemen van haer regieringhe/ macht ende Religie alomme hadde.

Belofte van Houwelijck conditionael tusschen de Coninghinne van Enghelant/ eñ den Hertoch van Anjou. Van dit Houwelijck wert desen tijt so verre aldaer ghehandelt/ dat den xxij. November de Coninghinne hem een opentlijcke gelofte dede/van hem te trouwen op seker conditien/ die byden Coninck van Vranckrijck te voldoen waren. Hier op gaven sy deen den anderen elc eenen Rinc/waer op groote congratulatie aen beyde sijden vandẽ Edeldom volchden. Op dese tijdinghe heeft men in Nederlandt alomme teecken van groote blijschappe ghetoont/ met vyeren/ geschut af te schieten/ende groote Clocken te luyden/alles om hem byde Nederlanders in goede opinie te brengen: Maer voorder en isser vant Houwelijck niet ghevolcht / alsoo namaels oock haer de Coninghinne excuseerde byden Hertoch/ ende den Coninck sijnen Broeder/ dat sy het Houwelijck niet en dorste aengaen/ midts dat hy wiste dat sy dat niet doen en moeste teghen den danck van haer Ondersaten/ die sy mede soude in een nieuwe oorloge brengen met Spaengien/daer sy meerder swaricheden wt te vreesen hadde / maer sy verwillichde geerne tot eenighe verbontenisse om den Hertoch by te staen in Nederlant/daer van sy int contribuerẽ niet en conden over een comen. Nochtans heeft sy doe den Hertoch met groote onderlinghe vrientschappe/ familiariteyt ende beleeftheydt als daer over de dry maenden gehouden/ende is den eersten Februario van Londen gescheyden/ verselschapt met de Coninghinne/die hem wegheleyde dede tot Cantelberch toe/ dry Duytsche mijlen vander Zee. Van daer is hy van haer gescheyden/ende den achtsten Februario aende Zeeduynen tschepe gegaen in ettelijcke schepen vande Coninghinne/ die daer toe bereyt waren/met een deel Enghelsche Heeren/die van hare Majesteyts wegen den selven Hertoch alle goede ghetuyghenisse souden geven/ ende den selven Lande op het hoochste te recommanderen/ tot te segghen tghene dat de Landen tot dienste van sijne Hoocheyt soude doen/ dat sy dat achten soude haren persoon ghedaen te wesen. Dese Heeren waren de Grave van Leycester / de Heeren ofte Lorden Hauwaert/ opper Admirael van Enghelant/ ende Hunsdon/ alle dry van hare Majesteyts Raet/ eñ Ridders vander hooger Order der Jartire ofte Cousebant/ met noch meer andere Heeren ofte Lorden/ als Willoughby/ Winsore / Chesfield: Ooc noch veel Ridderen/ Sir Phillips Sidney/Charle/Parrat/Ressel/Drewerpe/ Bourcher / de dry Sonen van Hunsdon/ den Broeder van Haward/ etc. Soo dat de Engelschen wel hondert Edelen/ ende dry hondert knechten waren/ alle om hem te vereeren tot Antwerpen toe. Als hy met dese alle tschepe gegaen was den achtsten/ is hy eerst den thienden Februario tot Vlissingen aent Lant gecomen/ daer hy met grooter eerbiedinge ontfangen wert/sulcken grooten getal van geschutte afschietende/datment tot Cales hoorde.

Den Hertoch van Anjou gaet tschepe na Nederlant/ beleyt eñ gerecommandeert byde Coninghinne van Enghelant/ den achtsten Februari/ 1582.

De Princen van Orangien ende van Espinoy tweemael inde Zee ghevaren hebbende om hem te ontmoeten/ ontfingen hem eerst soo hy wt sijnen Boot aen Lande treden soude: Daer de Prince van Orangien/ omhelsende sijn knie/ tot hem seyde/ dat hy seer blijde was/ dien gheluckigen eñ so langen verwachten dach te sien/ inden welcke hem gebeuren mochte de eere van sijne Hoocheyt te groeten/ ende hem aen te bieden sijnen seer ootmoedighen dienst/ sijne middelen/ eñ sijn eyghen leven/ gantschelijck verhopende dat door sijne Hoocheyt de Landen nae veel lijdens/ volcomelijck souden verlost worden. Waer op den Hertoch cort ende bequaemlije antwoorde/hem omhelsende. Desghelijcx de andere Edelẽ eñ Statẽ vande Landen/ deen voor/dander na/hem willecomẽde. Hy wert aldaer opt Stadthuys dien nacht gelogeert.

Hertoch van Anjou arriveert in Zeelant.

Sanderdaechs midts dat het cout weder was/is hy van Vlissingen tot Middelborch te voete gegaen/ daer hy oock heerlijck wert ontfangen. Voor de Poorte wert hy gegroet vande Staten des Graveliicheyts van Zeelant/verclarẽde hare blijschap over sijn comste/ congratulerende tgoet succes van sijn vredemaken in Vranckrijck/de verlossinghe van Camerijck/eñ sijn reyse in Engelant tot haren voordeele/etc. Vande Poorte tot sijn Logement/ warẽ schutboomen oft afschut-

Anjous incomste in Middelborch.

1582. selē/vier schredē wijt van malcander gestelt/ over beyde zijdē brandende tortsen/ daer de Borgers onder thien Vaendelen/ so buyten als binnen in wapenen stonden. Lancx dē straten eñ op de torens groote constige vieren/ eñ waren met geclanck van Trompetten hem alsoo inhalende. Oock wert hem aldaer opt Stadthuys een costelijck banckquet ghegheven / tot verwonderinghe van alle vreemde Heeren / over de heerlijckheyt/ schoonheyt eñ magnificentie vander stadt/ in so cleynen Eylant gelegen / eñ daer toe so na by noch drie andere goede steden/ staende niet vorder dan eē mijle van malcanderen/ die welcke hy oock heeft gaen besien / oock mede de toereedinge vande schepen die hem de Schelde op tot Antwerpen voeren souden/ die vierenvijftich in ghetale waren.

Den xvij. Februari is hy met alle sijn hofgesin tschepe gegaen/ende sanderdaechs voor Lillo ghecomen / een stercke die daer ghemaeckt is by die van Antwerpen op den Dijc inde Prochie van Lillo/ daer de Reviere smalste is / eñ tselve omwint tot beschuttinghe der selffter / daer den Hertoch dien nacht binnen geslapen heeft/ om den xix. syn blijde incomste tot Antwerpen te doen.

Dē Hertoch van Anjou incomste t'Antwerpen den xix. Februari.

Alwaer hy smorghens met allē syn Oorlochschepen/ verciert met Vlagghen ende Wimpelen / seer triumphantelijck voor de Stadt van Antwerpen gheseylt heeft/ nefsens t'Casteel/ daer alle de Cayen ofte werven beset waren met Krijchsvolck van ghewapende Borgers/ die daer ontrent twintich duysent te sien waren / elders niet vele ofte noyt ghesien/ eñ waren soo fray/ wel toegherust ende ghewapent/ dat wel drie de beste Steden van Christenrijck also schoone wapenen den Borghers toebehoorende/ niet lichtelijck en souden connen getoonen. Dese ontmoeten den Hertoch buyten ende binnen de Stadt / ende groeten hem met alderhande gheschut/ daer die vande Schepen op antwoorden. Opt Kiel buyten de Stadt tradt hy wt den schepe / daer hem den Staten van Brabant/ ende de Magistraet van Antwerpen met haer Trompetten ende Heraulten ofte eerhouders ende andere Officieren te Peerde ontfinghen/ tvelt beset zijnde met twintich Vaendelen Borgherije met haer Peerdevolck. Nessens de buyten mueren des Casteels / was een Teatre ofte Tonneel-bereyt ende wel verciert/ met eenen Guldē stoel/ Daer den Hertoch met de principaelste Enghelsche ende Fransoysche Heeren vergeselschapt zijnde/ opghelevdt wert vande Staten van Brabant/ de Edele eñ Gedeputeerde der steden.

Als hy nv inden voorsz stoel geseten was/ de Heeren ende Statē aen beyde syn zijden/ heeft Hessels Doctoor ende Raetsheere der Statē/ van wegen de Baenderheerē/ Edelluyden ende Ghedeputeerde der Steden van Brabant/ hem wel sprekende verclaert/ dat sy Gode eñ hem dancken van syn blijde aencomste/ dien sy vercoren hadden tot haren beschermer/ wettenlijc verwerpende dē Coninck van Spaengien / mette redenen daer van/ etc. ende dat sy daer reede waren/ om hem Manschap/ ghetrouheyt/ ende ghehoorsaemheyt te doen / ende sweeren alsoot behoorde. Waer op den Hertoge antwoorde / ende haer grootelijcx bedanckte / dat sy hem boven andere Vorsten gecoren hadden/ om haer te verlossen vande tyrannije der Spaengiaerden/ ende te regieren na hare Wetten ende Privilegien / haer versekerēde dat de rechtveerdicheyt van haer sake/ haer eerlijckheyt ende liefde die sy hem betoonden/ hem hadde doen besluyten / haer bescherminghe te aenveerden/ ende daer toe te ghebruycken alle de middelen die Godt hem in handen ghegheven hadde / ende die den Coninck van Vranckrijck synen Broedere ende de Coninginne van Enghelandt door gunste soude believen hem te doen/ jae oock syn eyghen bloet ende leven te verstrecken.

Daer nae werden gelesen de Artijckelen vander blijder incomste/ in Duyts/ daer dat een translatie in Franchoys/ met een nieuwe prefacie by was / die hy beswoer inde handē van Heer Dirick van Liesvelt/ Cancelier van Brabant / tot dien eynde den Evangelieboeck houdende. Daerna opde selve maniere dede hy eenen tweeden Eedt/ den Baroenen / Edelen Steden ende Vassalen/ van hen te wesen een goet eñ rechtveerdich Lantvorst / ende die niet te tracteren na synen wille/ noch by weghe van daet/ maer in gerechticheyt/ Justicie/ ende nae haer Privilegen.

Dē Hertoch van [illegible]

Daer nae wert den Hertochlijcken langhen sleyppenden Mantel eñ Hoet gebrocht/ die beyde van Cramosyne Floweel waren/ ghevoedert met bonte Ermijnen/ met groote omslagen: Die heeft hem den Prince van Orangien aenghedaen / ende den knop voorsluytende/ seyde hy/ dat die moest vast gesloten zijn / op dat hem dien Mantel niemant afructe. Daer na settende hem den Hoet opt hooft / met behoorlijcke seremonien/ eñ wensite hem alle geluc/ als nv zijnde Hertoch van Brabant.

Doen deden hem de Staten oock reciproken Eedt van getrouwicheyt/ door den mont vanden voorsz Cancelier/ die ghestipuleert ende naghesproken wert / vande voorsz Baenderheeren / Edelen ende Ghedeputeerde/ van woorde tot woorde/ doende eerbiedinghe ende manschap van getrouwicheyt ende ghehoorsaemheyt.

Als dese Eeden onderlinge gedaē waren/ heeft de Magistraet der stadt Antwerpen door den Pencionaris vanden Wercke/ een Oratie ofte aensprake ghedaen van wegen der Stadt ende Marckgraefschap des heylichs Rijcx / vercondighende oock den volcke / dat hy de Stadt van Antwerpen ende Marckgraefschap den behoorlijcken Eedt soude doen/ ende datmen Gode badt/ dat door een sulcke ende soo heerlijcke daet synen naem gheeert mochte wesen / tot versekeringhe ende welvaert des Landts/ ende tot vermeerderinghe der eeren ende glorie van syne Hoocheyt. Nae dat dien in Brabantsche tale gelesen was/ so wert dien Eedt ghedaen by den Hertoghe / in handen vanden Heer Amptman Stralen (dat nochtans pretendeerde den Borghemeester

Dē Hertoch wort [illegible] Marcgrave des heylichs Rijcx.

1582. ter Heer Philips van Schoonhoven/ Heer van Waurope (sijn Ampt te wesen) de welcke den Hertoch gaf eenen vergulden Sleutel/ tot een teeckē van onderdanichept/ de welcke sijne Hoocheydt hem weder gaf/ hem die van sijnent weghen ghetrouwelijcken belastende te bewaren.

Also alle dese solemniteyten ende Ceremonien volbracht waren/ hebben de Heraulten van Brabant/ Limborch ende Lotrijc/ etc. met luyder stemmen gheroepen/ Vive le Duc de Brabant, met groot geclanck van Trompetten/ daer by worpende onder tvolck inde griel veel goude ende silvere penningen/ met des Hertochs Figuere/ ende inscriptie van Hertoch van Brabant op deen syde/ ende op dander syde sijn debyse vande Sonne/ met Fovet & discutit, dat is/ coestert ēn verdrijft: te weten/ dat hy hoopte als een opstaende Sonne/ alle donckerheydt ende onweder te verdrijven/ ende alle vruchten te coesteren.

Hier nae is den Hertoch op een wit Napels Peert costelijck behanghen/ na de stadt ghereden/ de Keysers Poorte in. Eerst voor rijdende de Sergianten Mayors/ met de Stadts Boden ēn Trompettē. Na de welcke volchden de Hoochduytsche ende Oostersche Cooplieden/ veel te Peerde op haer maniere gecleet. Daer na de Enghelsche/ al op eenderley maniere ghecleet/ met Casacken van swarten Fluweele.

Nae dese volchden de Colonellen ende Capiteynen der Stadt/ met veel Edelmannen/ so vande Landen/ als Fransoysen ende Engelschen: Ēn nae haer het Lichaem vander Stadt/ te weten/ alle andere Officieren ende Magistraten/ gecleet op eenderley wyse/ met swarte Fluweele Mantels. Na haer volchden de Trompetten der Staten/ met de Heeren Staten/ Als eerst de Gedeputeerden der Steden/ ende daer na de Edelen van Brabant. Nae haer volchde den Cancelier/ met Lamoral van Egmont/ den Grave van Egmonts broeder/ Baenderheere vā Gaesbeke. Na dese volchden de Switsers ēn Helebaerdiers. Nae haer de Fransoysche/ Engelsche/ ende Nederlantsche Heeren. Ēn daer nae de Marcgrave van Antwerpen/ bloots hoofts/ draghende een Roede van Justitie. De Baenderheere van Merode/ Heer van Petersen/ dien daghe bedienende den staet van Maerschalck van Brabant/ die droech een bloot Sweert voor den Hertoghe. Sijn Hoocheyt selve wien vele jonge Heerē volchden/ met sijn Fransche Garde/ was omringelt met de Guldebroeders der ouder Gulden vanden Hantboghe/ Voetboghe/ ende Coloveniers/ met soo schoonen Wapenen alsmen vinden mochte/ als des Hertochs Lijfbewaerders. Aende Poorte verwachten hem ses Edelluydē vander stadt/ met eenen Hemel van gefriseert gouden Laken/ dien sy alle de Stadt door over sijn hooft droegen.

Des Hertochs blijde incomste ter Antwerpen/ ende triumphgank.

Binnen de Poorte ontmoette hem den triumphanten Waghen/ des Verbonts genoemt/ daerop sat de Maecht van Antwerpen/ met haer welvoeghende gheselschap/ ende voorts verscheyden Arcus tryumphalis, ofte Stellagien met Figueren/ Schouspelen/ ende haer bedietdinghen zijn alomme lancx sijnen wech ghestelt/ seer heerlick ende cierlick/ ende oock seer constelijck/ also de Nederlanders in diergelijcke constē bycans alle andere Natien te boven gaen: Ende dit voor also veel als des Lants staet ende tijts cortheyt toelieten/ want sy en hadden maer ses dagen tijts om haer gereetschap te maken.

Lustighe vyersinghen ende Musijcke is sommighe daghen alle de Stadt door gheweest. Op de wijde plaetsen der Stadt stonden alomme de Borgheren in fraper slachordene onder haer Vaendelen. Alsoo is hy spade alst nu doncker was/ in sijn Pallays ghecomen. Maer de gheele Stadt was vol Toortsen/ Fackelen ende vyeren/ op alle de straten/ ende op de Kercktorens/ dat de stadt scheen in een vyer te staen. De Herauten hier ende daer saeyden de voorschreven goude ende silvere Penninghen. Den Hertoch volchde tusschen twee ofte dry hondert misdadige ende gebannen/ bloots hoofts aen een coorde vasthoudende/ begheerende ghenade/ die sy vercreghen. Als hy int Pallays gecomen was/ soo werden wel twintich ofte dertich duysent Busschen tseffens afgeschoten/ ende eer een halve ure was de gantsche Stadt in alle stilheydt onwapent/ met wtnemende goede ordere/ tot groot verwonderens toe. Daer nae werdt wederomme tweemael alle het grof geschut rontom de Stadt afgeschoten. Die hier van meerder bericht begheert/ mach de ghedruckte Boecken lesen/ die ghedruckt zijn met de Figueren van de Arcus Tryumphales/ met de Inscriptien ofte bediedinghen.

Des Donderdaechs den tweeentwintichsten Februario/ is den Hertoch gecomen op het Stadthuys (voor het welcke een schoon groot Tooneel oft Stellagie gheschildert ēn verciert ghemaeckt was) alwaer hy den bysonderen Eedt vander Stadt Antwerpen ghedaen heeft/ met behoorlijcke aensprake/ wtlegghinghe ende solemniteyten/ in handen vanden Borghemeester voorschreven/ Heer Philips van Schoonhoven: nae welcke byden Pencionaris werdt ghelesen den Eedt/ die de Magistraet ende volcke moeste doen/ die terstont oock ghedaen werdt/ also dat den Amptman den selven voorsprack/ ēn de Overicheyt midtsgaders den volcke met opgerechten vingeren hem de selve naspraken. ghherechte vingheren toeschreeunde. Ende wederomme werter ghelt ghewarpen/ ēn groot ghelupt van Trompetten ghemaeckt: ende opt Stadthuys werdt hem met allen den Franschen ende Enghelschen Adel/ een heerlijck costelijck Bancket gedaen/ tot verwonderens toe.

De Hertoch woort gehult in Antwerpen.

Sanderendaechs zijn de Enghelsche Heeren vertrocken/ heerlijck haer afscheyt nemende/ met alle recommandatien/ van weghen haerder Coninghinne Majesteyt aen den Landen.

Byden Prince van Orangien werden den nieuwen Hertoghe ghepresenteert de Ghedeputeerden vander Gereformeerder kercken/ die hem ende den Landen hebben ghecongratuleert van sijn blijde incoemste/ verhopende het selfde gheluck/ dat de Landen ghenoten hadden byden voorgaenden

Die vande Ghereformeerde Religie congratuleren den nieuwen Hertogge.

1582. Hertoghe van Borgongien / ghesprोten wt den huyse van Vranckrijck / oock te ghenieten. Verhalende der selvigher deuchden / die sy hem baden te willen volghen/ oock mede sijn Grootvaders/den Coninck Franchoys den Vader des gheleertheyt ende Letteren/ welcke te vorderen / sy bysonderen last hadden hem te recommanderen / biddende hem de Proffesseurs daer van in syn protextie te nemen/ ende voorder beloofden sy hem alle getrouwicheyt en onderdanicheyt nae haer vermoghen/ eyndelijck wenschende sijn ghelucksalicheydt ende des Lants vrede/ Gode den Vorst der Vorsten biddende/hem te maken soo vroom als David/soo wys als Salomon/ ende soo yverich van sijn glorie als Ezechias.

Waer op den Hertoghe antwoorde / dat hy seer blijde was / te sien soodanighe eendracht ende verwillinghe des volcx / dat hy hoopte soo te regeeren/ dat sy van haer hope niet souden bedroghen wesen / dat hy t'Regiment van sijn voorsaten ende oude Ooms wilde volgẽ / haer bedanckende vande goetherticheydt/ende dat hy haer in sijn bescherminghe aennam/met alle tvolck int gemeyne/ haer biddende dat sy souden gestadich in haer professie voortvaren / ende hy wilde/ als hy ghedaen hadde / de gheleerde voorstaen/etc.

Alsoo Franchoys/den Sone ende eenich Broeder vanden Coninck van Vrancrijck/ nu Hertoch van Brabant was/ende dat(als vooren verhaelt is) nu acht maenden geleden de exercitie der Catholijckscher Roomscher Religie ghestoort was/alleenlijck toeghelaten zijnde/doopen/ trouwen/ siecken besoecken/ende dooden begraven/ sonder Ceremonijen ende merckelijcke vergaderinghe toe te laten.

Soo hebben de Catholijcken byden nieuwen Hertoch/ die selfs Roomsch Catholijck was/exercitie van haer Religie versocht/het welcke hy haer om veel redenen niet weygeren en conde / daer wt nochtans groot achterdencken op te hebbẽ was/ waeromme de Stadt met alle haer Leden heeft gheconsenteert de voorschreven schorssinge af te doen/ ende den Roomschen Catholijcken te openen de Kercke van sinte Michiels Clooster/ ende dat werdt aldaer den vijfthienden Meerte/ Anno M.D.Lxxxij. ghepubliceert ende wt gheroepen met conditie / inhoudende als volcht.

Exercitie van Roomsche Catholijcke Religie weder t'Antwerpen toegelaten/ Anno M.D.lxxxij. den xv. Meerte.

Alsoo sijn Hoocheyt is geopent de Kercke van sinte Michiels / tot de exercitie vande Roomsche Religie/ voor hem/ die van sijnen Hove ende ghevolch/ ende de ghene die sijne Hoocheyt soude believen daer toe te laten. Soo ist / dat mijnen Heeren den Schoutet/ Borghemeesteren ende Schepenen hebben gheordonneert ende gestatueert/ende ordonneren en statueeren by desen / om te verhoeden alle confusie ende disordere/ en dese stadt ende Borgheren met de inghesetenen vande selve te onderhouden in eendrachticheydt en vrede/ Dat de voorschreven Borgheren ende ingesetenen / begeerende tvoorschreven exercitie te volghen/ mitsgaders de Priesters by sijne Hoocheyt daer toe te kiesen/ sullen ghehouden zijn den Coninck van Spaengien af te sweeren/ ende sijne aenhanghers / ende respective te doen den Eedt/ so aen sijne Hoocheydt/ als aender Stadt / in handen vande Commissarisen daer toe te ordonneren/ die tot dien eynde haer sullen vinden in sint Michiels Clooster/ int Cappittelhuys aldaer/ ende dat voor en aleer sy inde voorschreven Kercke sullen moghen gaen/ op de Pene inde voorgaende ordonnantie begrepen. Ende op dat daer door niet alle vreemde der voorsz Religie toegheedaen zijnde/ occasie ghegeven en werde binnen deser Stadt te comen woonen/ ende te verhoeden de opsprake ende inconvenienten/ die daer wt andersins souden moghen rijsen / so is oock geordonneert van weghen als voren/ dat niemant tvoorschreven exercitie en sal moghen gebruycken/ dan de ghene die de dry leste gheleden jaren hebben binnen deser Stadt hare residentie ghehouden/ ende dat de ghene die gheen Wapenen en zijn ghewoon noch ghehouden te dragen/ sullen moeten comen inde voorschreven Kercke sonder Wapenen/ en behoudelijcken datmen nerghens elders binnen deser Stadt tvoorschreven exercitie en sal moghen doen/ dan naluyt vande voorschreven voorgaende ordonnantie/op de pene daer inne begrepen. Verbiedende voorts wel scherpelijck eenen yegelijcken/van wat qualiteyt/ conditie ofte natie hy zy/ deen den anderẽ/ ter causen van de diversiteyt vande Religie/ op de wachte ofte elders te injurieren/ misseggen ofte misdoen/ met woorden ofte met wercken/ in geender maniere/op de pene van dat de gene die ter contrarien doet/ sal aen lijf ende goet worden ghestraft / nae ghelegentheydt der saken.

By dese Publicatie werden alle de Roomsche Catholijcken ghedwonghen den Eedt aenden Hertoch te doen / ende den Coninck van Spaengien af te sweeren / nae een gheconcipieerde forme/ waeromme veel Catholijcken liever de Misse te hooren naelieten/ dan dat sy wilden den Eedt doen: Ende hoewel dat sy eerst daer toe seer gedrongẽ/ en nu tselve vercreghen hadden/ so en werden daer nochtās niemant anders bycans dan vrouwen gevonden: maer sy haer allenskens verstoutende te comen/ zijn ten lesten voorder daer toe ghedronghen by Publicatie den elfden April/ op verbeurte van twee hondert gulden/ tot behoeve vanden armen / inde Kercke voor Commissarisen den Eedt te doen. Ten lesten by Publicatie vanden derthienden Junij/werden generalijck alle ingesetenen / elck onder haren Capiteyn ghebooden op den Ban/den voorghenoemden Eedt te doen binnen dry daghen.

Generale dwanck [illegible] Hertoch den Eedt te doen/ [illegible] Commissarisen te sweeren.

Den Hertoch heeft hem ooc met de Staten des Landts beraden van alle aenstaende nooden vande versekerheyt vande twee hondert duysent guldens ter Maent / hem wel op te brenghen als hem belooft was/ als van saken des Krijchs. Die van Brabant hadden tot haren laste de Garnisoenen van Diest/ Liere/ Mechelen/ Brussel/ Herentals/ Dielst/ Vilvoorden/ Hoochstraten/ Westerloo/ ende eensdeels van Berghen op Zoom/ beneffens de sterckten van Lillo / Wilbroecke/ ende

Margriete

1582. Margriete Schans/ ende de Schepen van oorloghe/ daer den Hertoghe nu voor te sorghen hadde/ Inde Krijchshandel passeerde luttel/ dan Coursen ende loopen van Garnisoenen over wedersyden. Maer in Vrieslant hebben der Staten volc door den Vorst over het Ys/ Meppel ende Bronckhorst met ghewelt ingenomen. In Vlaenderen hebben het Garnisoen van Meenen by Warcum/ vele treffelijcke ghevangen ghenomen/ met haer Peerden eñ Bagagie/ nochtans een geleyde van twee hondert Albanoysen Peerden by haer hebbende/ maer sy werden verschalckt.

Die van Vlaenderen hadden oock grooten last van Garnisoenen te houden/ als hebbende op dat pas te houden boven de hondert ende dertich Vaendelen voetknechten/ ende twintich Cornetten Peerdevolcx.

Lens in Artoys inghenomen/ende weder verloren.

Eenē Capiteyn Brave/ met ander Fransoysen/ nam met behendicheydt de Stadt van Lens in Artoys in/ van weghen den Hertoch van Brabandt/ dat welcke terstont vanden Heere van Montigni met Peerdevolck berent ende beset wert/ maer hy wert by het Garnisoen van Camerijc/ met groot perijckel sijns persoons van daer ghedreven met verlies/ hem salverende inde voorghebochten van Doway. Maer ten lesten/ alsoo die van Lens noch qualijck van als versien waren/ ende met meerder ghewelt beringelt werden/ soo zijn sy ghedwonghen gheweest die plaetse te verlaten by compositie oft verdrach/ den eersten April.

De Prince van Parma heeft nae het innemen van Doornick/ sijn Krijchsvolck wat laten rusten ende vermaken inde gewonnen ende omlegghende Steden/ daer sy haer wel lieten dienen/ toesteren ende betalen vande Borgerijen: Daerentusschē heeft hy grooten raet ghehouden met de Staten van Artoys ende Henegouwe/ soo op het Gouvernement Generael/ daer hy de Hertoghinne sijn Moeder voor competatrice, bedeckttelijck in hadde/ die tot Namur was/ als op het weder inbrenghen vant vreemt Krijchsvolck/ daer toe de Staten ten lesten gheconsenteert hebben/ ende dat niet teghenstaende het Contrackt metten Coninck aenghegaen/ waer by de Spaengiaerden ende Italianen de Landen moesten ruymen/ die weder souden moghen ingebrocht worden/ allegerende dat tselfde Artijckel was versocht/ op hope dat dander Landen met haer de reconciliatie ofte vereenighinghe aennemen souden/ twelck niet ghevolcht en ware/ maer sy hadden haer oude vyanden de Fransoysen gheroepen ende inghebrocht. Met dese resolutie werdt den Abt van sint Vast nae Spaengien ghesonden/ die nochtans te voren eenighe Innective teghen der Spaengiaerden Gouvernement in alle bitterheydt hadde gheschreven/ dat wy selve ghesien hebben. Waer op in Spaengien gheordonneert werden twee Regimenten Spaengiaerden/ eñ twee Italiaensche/ met Hoochduytsche/ ende vreemdt Peerdevolck/ met een goede somme ghelts/ van ontrent seven hondert duysent Ducaten. De Coninc hadde te voren/ ende oock nu eenighe Nederlantsche Heeren vereert met hooghe Tijttelen/

Malcontenten/ende die van Artoys eñ Henegouwe/consenteren weder Spaens/eñ vreemt Krijchsvolc inte comen.

als den Borchgrave van Ghent/ gemaeckt Marquis de Roubays/ oft Rijsborch. De Heere van Capres/ Grave van Hemim. Letart/ De Heer van Vaulx/ voor Doornick blevē/ Grave van Busquoy/ eñ ander meer. 1582.

Den xviij. dach Meerte/ int Jaer M.D.Lxxxij. is den Prince van Orangien tot Antwerpen door sijn hooft gheschoten gheweest/ by eenen Biscayn/ Jan Jauregui. Gheprackticeert van langher handt by eenen Jean de Isoncha/ van Victoria ghebooren/ ende andere die uyt Spaengien schreven aen eenen Biscayns Coopman/ Jasper de Anastro/ die sy wisten dat door verliesen nu verarmt was/ ende reede om Banckeroutte te maken. Desen (door Isoncha middel) belooft zijnde byden Coninck onder sijn Hantteecken tachtentich duysent Ducaten/ ende een Commenda van sint Jacob/ soo hy conde den voorsz Prince ombrenghen: heeft hy half desperaet zijnde/ dit stuck sijn Contoor-Jonghers Anthoni de Venero/ ende Jan Jauregui te kennen ghegheven/ met groot beclach over sijnen tegenspoet ende ongeluc/ haer om dat te voorcomen moet ghevende/ naevolghende den Ban den Prince te dooden/ selve therte daer toe niet hebbende. Eñ ghebruyckte persuasien oft beweechredenen van eeuwighe salicheyt daer door te verdienen/ ende boven dien noch grooten lof ende rijcdom: oock dat het perijckel so groot niet en ware. Want den Prince doot zijnde/ ende datmen terstont dan de Stadt van Antwerpen aenbode eenen eeuwighen Pays/ met de Religions vrede/ so souden sy hem niet alleene tleven behouden/ maer selve grootelijcx verheffen/ etc. Den eenen van desen wilde daer niet aen/ den anderen ghenaemt Jan Jauregui/ een jonc knecht van vierentwintich jaren/ noch simpel ende seer slecht/ wert beweecht/ ende nam op hem dat te bestaen/ daer toe dat hy int Hof vanden Prince ginck bespieden (wel Nederlants sprekende) hoe dat hy bequamelijckste mochte sulcx te passe brenghen/ tzy met een Busse aen Tafel sittende/ oft anders.

Historie vant eerste doorschieten des Princen van Orangien.

Ten lesten resolveerde oft besloot hy/ dat hy hem soude doorschieten/ eñ ginc by eenen Monnick/ ghenaemt Anthonis Timmerman (die totten huyse ghewoon was/ Misse te comen doen) te biechten/ hem tseyt aenseggende/ die hem daer van absolveerde/ om dat hy dat aennam ter eeren Gods/ eñ uyt yver der Roomscher Catholijckscher Religie/ die hem oock daer toe stercte/ ende tSacrament gaf. Eñ tegen dien tijt dat het soude gedaen worden/ so is den voorschrevē Agnostro den Meester vertrocken na Calis in Vrancrijck/ om daer de tijdinghe te verhooren.

Alsoo op eenen Sondach den achthiensten Meerte is desen Jauregui ghebiecht/ Misse ghehoort/ tSacrament ontfangen/ eñ eenen teughe Malvoseye Wijns gedroncken hebbende/ alsoo wel ghewapent nae het Casteel tot Antwerpen gegaen/ daer den Prince ghelogeert was/ op den Noene/ ende ghewacht dat den Prince sijn Maeltijt ghedaen hadde inde groote Sale/ met den Grave van Hohenlo/ Laval/ sijn kinderen/ ende sijn Broeders Sonen/ met andere. Als hy nu

Jan Jauregui doorschiet den Prince van Orangien/ daer over hy selve doot ghesteken werdt/ den xviij. Meerte 1582.

1582. was opghestaen ende na sijn Camer ginck/ heeft hem desen Jauregui/een cort jonc man zijnde / byde deure staende/ met een Pistolet gheschoten/ geladen met eenen Cloot/ onder sijn rechte oore ingaende/ende weder wt sijn slincke kake gaende: dẽ Cloot passeerde door tgehemelt des monts/onder sijn boventanden/ de Prince (nae sijn eyghen segghen) wist niet wat het was/ende meynde dat een stuck des huys ghevallen hadde/ niet gevoelende/ zijnde voor eenen corten tijt bedwelmt/ ende werdt onderhouden. Terstont de Heeren eñ Edelen dat siende / gaven den Spaengiaert drie ofte vier steken / ende de Hellebardiers staken hem voorts doot. Dẽ Prince daerentusschen tot hem selven comende/ende merckende tghene datter gebeurt was / voelende eñ siende den brant in sijn hayr/ eñ troemoer om den moorder : riep hy / Doot hem niet/ Ick vergeve hem mijn doot: eñ siende op de Fransche Heeren/ seyde hy: Sijne Hoocheyt verliest een ghetrouwe dienaer. Eñ met dien werdt hy in sijn Camer ghelept/niet connende wel gaen/hoewel dat hy vanden slach niet ghevallen en was.

Notabele ordere der Stadt van Antwerpen.

Dit maeckte terstont alle de Stadt door een groot romoer: Maer door de goede Politie der Stadt van Antwerpen/ is terstont de gheheele Stadt in Wapen ghecomen/ eñ elck alsoo op sijn wacht / alle ketenen gespannen/dat niemant mochte herwaerts oft derwaerts loopen /dan de Colonellen ende Capiteynen. Den Hertoch van Brabant zijnde ghelogiert int Clooster van sinte Michiels/ hier van hoorende/ zijnde den dach van sijnder gheboorte/ als hy een Feeste van Tornoyen / ende Bancket reede gemaeckt hadde/ was seer verturbeert met alle sijn Hofghesin. De Prince over dander syde becommert voor den Hertoghe / verclaerde dat hy noch so veel moeyten hebben soude/eñ vermaende de omstanders (als nu meynende te sterven) tot stilheydt/ onderdanicheyt ende ghetrouwicheyt/segghende nae den staet ende gheleghentheyt / van alsdoen geenen bequameren voor den Landen te weten.

Daerentusschen den Graef van Hohenlo besette alle de doren vandẽ huyse met wachte/ ende men begonde dẽ eenen ende anderen te betichten/ende suspecteren. Als des Prince Sone/ Prince Mauritz besich was met besoecken des Moorders lichaem/vont hy het Pistolet/ met seker Brieven/ ende eenen Jesuwijtschen Cathechisme / met een Taeffelboeckken / vol gheschreven van Spaensche ghebeden/ beloften ofte Vota / ende andere dinghen/ waer by ghemerckt werdt dat het Spaensch werc was/ dat terstont de Fransoysen ontschuldichden. Dese schriften hielen in memorien / hoe dat hy hem te reguleren soude hebben om sijn leven te versekeren/gebeden aen Sancten/Engelen/eñ Godt: Onder / ander biddende den Engel Gabriel een middelaer voor hem te wesen by Jesus Christus/eñ by sijnen dierbaren sone (als oft Christus noch eenen sone hadde/) oock middelaer by de Maghet Maria/dat hy mochte daer sijn voornemen volbrenghen. Ende op dat hy niet mochte daer over subijtelijcken ter doot comen/ beloofde hy soo hyt ontquame/ een weke te water ende te broode te vasten. Voorts hadde hy op die conditie ghemaect veelderhande beloften van Croonen/ Rocken/ etc. aen Cruycefixen ende Marienbeelden in Spaengien te geven/ende diergelijcke. Waer wt bleeck dat desen Jauregui een slecht simpel bedrogen Jonckman was/ die op hope vanden Hemel te verdienẽ/ ende eeuwighen wereltschen lof by sijn Roomsche Catholijcken (op sijn gebeden aen Sancten/ ende op beloften betrouwende / dat hy met ten leven daer wel af comen soude) tot sulcken daet ghebrocht was.

Spaensche suspitie ende Marakische onweten-heyt.

Den dooden Moorder wert op een Schavot opgherecht/ende also nae de Merct ghevoert/ op dat hy mochte bekent worden: alsoo wert hy van yeghelijcken bekent. Waer over dat den anderen Cantoorknecht van Agnastro/ Anthoni Venero/ eñ den Biechtvader Anthonis Timmerman ghevanghen werden/ die alle bekent hebbende alle de circonstantien/ ende oock haer schult/ werden op een Schavot gewortcht/ende daer nae gevierendeelt. De quartieren eñ hoofden/ oock mede die van Jauregui/ werden op de Bolwercken des Casteels ghestelt/ dewelcke namaels Anno M.D.Lxxxvj. solemnelick by de Jesuyten zijn afgenomen/ eñ als heylichdom ghehouden.

Des Princen wonde verthoonde hem int beghintsel ghenéselick/ midts dat de Aderen door de hitte des vyers (so na by gheschoten dat het sijn hayr brande) gheschrompen waren/ende alsoo miraculeuselijck van bloeden gestopt. Maer na veerthien daghen viel den rove vant schrimpen vander Aderen/ eñ begonst seer te bloedẽ/ also dat hem wel twaelf pont bloets afliep/ende de Medecijnen lieten hem noch af wel twee pont bloets/ om het bloeden vande wonde te diverterẽ/ eñ scheen niet stoppelijc te wesen: Maer met Gods gehengenisse ende goeder meesters neerstichept (waer onder was Doctoor Josepho Michaeli) wert het gestopt/ eñ wonderbaerlijcke ghenesen/ tegen alle menschen opinie/ alwaer de Gravinne van Swartzenborch sijn Suster/een vrome cloecke ende geschickte vrouwe/sonderlinghe sorchvuldicheyt ende neerstichept in bewees. Miraculeuse genesinge des Princen wonden.

De Borgherije van Antwerpen / die int eerste schenen te willen ter wraken den Hertoch ofte Fransoysen opt lijf loopen/ toonden met de Magistraet wat grooter gunste sy den Prince toedroeghen / by veel weghen. Onder andere vierdagen nae den scheut/ des Woensdachs celebreerden sy eenen Vasten ende biddach/ met extraordinaire bedinghe ende devotie/ eñ dat soo wel vande Fransche als Nederlantsche gemeenten/ by ordonnantie vande Magistraet/ twelck geschiede met soodanighen yver / ende menichte volcx/ die een groot deel meest alle den dach lanck inde Kercke bleven Sermoenen hoorende/ biddende oft singende/ dat desgelijcx noyt t'Antwerpen ghesien was/ende oock met soo veel tranen ofte beweenens. Anderwerf als hy den tweeden Mey over sijn ghesontheyt sijnen Kerganck dede / hebben die vande Gereformeerde Religie daer over oot een dancsegghinghe ghehouden. Antwerpsche Borgherije bet[illegible] groote [illegible] de Prince in [illegible]le [illegible]ghen.

De

1582.

Doot van Charlotte de Bourbon/ Princesse van Orangien/ den vijfden Mey.

De Princesse van Orangien Charlotte de Bourbon/ over de quetsure haers Mans groote verschricktheydt aenghenomen hebbende/ is na dat den Prince begonste te ghenesen/ selve cranck ghewórden/ ende ghestorven den vijfden Mey seer Christelijck/ latende achter ses dochters. Sy werdt seer solemnelijcken den neghenden Mey t'Antwerpen begraven/ inde groote Kercke/ aende Noortsyde/ inde besnijdenisse Capelle/ zijnde de Bare verselschapt met meer dan twaelf hondert persoonen/ ende seer beclaecht.

Over den scheut aen den persoon vanden Prince (als ghesept is) ghedaen/ is de Mare alle Coninckrijcken rontomme ghcloopen dat hy doot was: Welcke tijdinge de Prince van Parma ghelooveghevende/ heeft alomme terstont Brievē wtgesonden aende principaelste Steden/ van Antwerpen/ Brussele/ Ghent/ Brugghe/ Yperen/ etc. van Date den xxv. Meerte/ wt Doornick: daer mede hy haer voorhielt de liefde die hy de Landen droech/ daeromme hy soo veel moeyte ende perijckel aengegaen hadde: Ende siende dat Godt nu ghedient was/ haer den wech ende bogen te openen mette doot des Princen van Orangien/ dat sy nu sijn doortraptheydt/ valscheyt ende bedriegherijen sien mochten/ daer hy haer mede ghehouden hadde in mistrouwen/ ellenden/ ende slavernijen/ om sijn eyghen eergiericheyt: soo hadde hy haer wel willen schrijven ende versekeren/ soo sy haer wilden behelpen by desen middele ende occasie/ dat sy gheenen persoon ter werelt vinden en souden/ om haer te helpen/ ghereeder noch beter geneycht/ dan hy ware: Haer aenbiedende alle de authoriteyt ende macht die hy vande Coninckliicke Majesteyt hadde/ vanden welcken hy versekert ware/ sy geen minder gratie/ gunste/ noch ergher tractement ontfanghen souden/ dan sulcken gheproeft hadden/ die haer betrout hebben op sijns Majesteyts natuerlijcke saechtmoedicheydt (daer sy mede begaeft was) ende haer ghewórpen gewillichlicken inde armen van sijne Coninclijcke goedertierenheyt/ etc. Waer op hy wilde van haer sulckē antwoorde verwachten/ als hy haer wenscht tot haer eygen ruste ende welvaren: eñ dat die sulcx zy/ dat sijn Majesteyt mochte oorsake hebben van op te schorssen de gerectschappe die hy maect om daer toe te comen by anderen wegen/ die veel strenger wesen mochten/ eñ haer qualicker dienende/ Eñ waren also onderteeckent/ Alexander.

Parma schrijft aende Steden/ op Princens doot/ s'Coninex ghenade te versoecken.

Jasper d'Agnastro schreef ooc wt Doornick/ hier ende daer aen sijn vrienden/ tot reconciliatie radende/ ende hem selven vande feyte moort bernoemende: maer daer na contrarie sijn meyninghe/ de Prince int leven noch blijvende/ so vertrock hy wt den Lande/ hem selven schamende/ eñ van een yeder veracht zijnde/ als eenen blooden Moorder/ onder de Moorders.

Des Princen van Parma Brieven/ noch min des Agnostra/ hebben niet wtgherecht/ noch twolck bewecht: maer ter contrarien/ hebben de andere Provintien/ door haer Gedeputeerden den Hertoch dē Eedt gedaen/ eñ solemnelicken vernieut/ wtghesteken eenige/ noch eenige onschult hebbende: Eñ dē Krijch heeft sijnen voortganck ghehadt/ ende den Hertoch heeft de beleydinghe daer van gheheel op hem ghenomen. 1582.

Eenen aenslach werter aenghenomen den derden April/ op Namur/ alwaer dat de oude Regente/ de Hertoginne van Parma binnen was/ den Gouverneur/ den Heer van Barlaymont absent wesende/ mede voerende Leeren die ghevouden/ ende op Peerden mochten gevoert worden/ al swart geverft: maer door verscheyden advijsen/ ende daer op diversche opinien rijsende/ ende mits dat Parma Peerdevolc seer sterck daer ontrent was/ soo trocken sy weder te rugghe.

Aenslach op Namur/ daer de Hertoginne van Parma binnen was/ te vergheefs.

Marten Schenc/ een ervarē jonc Krijchsman/ eñ een Overste onder Parma/ seer befaemt/ die het Slot van Blyenbeeck eñ andere stercten inhiel/ is den vierden April verschalckt geweest vanden Heere van Hoochsaxen/ Gouverneur der Stadt Ghelre/ inde Stadt van Santen/ van waer hy gevangen wech ghevoert werdt/ ende langhe bleef ligghen/ van sijn partije genoech verlaten zijnde/ die weynich schenen voor de ghevangene Lantsaten te doen: waer door Schenc eenen afkeer creech/ die hem naemaels een andere resolutie dede nemen. Hy was twee Jaer te voren oock vanden Baron van Curtsbach ghevanghen gheweest/ maer doen bedrooch hy sijn bewaerders/ ende geraecte daer van.

Marten Schenck ghevanghen.

Tot Enckhuysen is ontrent desen tijt eenen Borgher ghevanghen/ die eertijts des Coninex van Spaengien Hartsier ofte Hellebardier gheweest was/ ende byden selven Coninck bysonderen last ende bevel hadde om de Stadt in handen van des Coninex syde te brenghen: maer sulcx wert openbaer eñ voorcomen.

Alsoo den eersten April Lens (als ghesept is) weder aen Coninex Philips syde was gebrocht/ heeft Parma sijnē Leger na Vlaenderen gevoert/ als ofte hy Menene wilde beleggen: Maer hy is den achtsten April voor Oudenaerde ghetrocken/ een cleyne stercke Stadt/ gelegen in Vlaenderen op de Schelde/ eñ seer oudt/ vande Narvijs (die de sterckste onder de oude Belgien waren) gebout/ ende heeft haren naem Oudenaerde noch vande ouden Narven. Dese Stadt heeft Parma terstont met dryentwintich stucken oft meer gheschuts doen beschieten. Die van binnen hebben haer wel ter weere ghestelt/ maer sy hadden weynich Krijchsvolck binnen/ niet willende meer innemen/ tegen de opinie vanden Prince van Orangien/ ende haer Gouverneur Mansaert/ dien sy daeromme wter Stadt dreven. Ende nu was daer Gouverneur binnen Heer Frederic vander Borcht/ met ontrent vier hondert mannen/ die niet veel wtrechten en conden met wtvallē/ noch het gheschut te planten den vyant beletten/ oock so veel Lants niet int water setten/ als sy wel hadden moghen doen/ dewijle de plaetse daer toe bequaem was/ hoe wel eens groot deel vander Stadt rontomme in het water ghestelt werdt/ daer teghen Parma platte brugghen hadde. Om een Poorte ende Bolwercke werdt seer ghestreden/ ende over beyde zijden veel volcks verslaghen/

Oudenaerde by Parma belegert/ ende over ghegheven den vijfden Juli.

1582. ghen/onder andere/ van die van binnen/ bleef daer een Capiteyn van Antwerpen/ Ghenaemt Bernoplie. Den Hertoch van Brabant eñ die van Vlaenderen ghebruyc-ten grooten vlijt om die van binnen eenighe hulpe te doen: maer het volck wt Vranckrijck/eñ ooc ettelijcke Ruyteren wt Duytslandt quamen spade aen/ soo datmen den Prince van Parma niet en dorste aenvallẽ/ die wel bequamelijck ghelegert ende begraven lach/ by de Reviere/ by de welcke hy van Doornick alle ghereetschap ende nootdruft ontfinck van synen Legher. Binnen de Stadt en conden de Borgherije met de Soldaten niet wel accorderen/den meestendeel der Borghers het belegh terstont moede zijnde/ en wilden den Soldaten niet ghenoech bystaen/ maer verockten haer swaricheyt inde victalie/ende alderweghen dageliicx tot verdrach metten vyant radende/ alsoo datmen ten lesten (buyten alle hope van outset) is gecomẽ in tractact met Parma/om de Stadt over te gheven. Ende also zijn de Soldaten den vijfden Juli met haer gheweer ende Vaendelen wtgetrocken. De Borgers moesten sessendertich duysent guldens betalẽ. Die vande Gereformeerde Religie hadden een Jaer haer beraet/ oft sy haer wilden bekeeren ofte vertrecken. De Heer van Manuy wert daer Gouverneur. Daer na nam Parmas volck oock het Casteel van Gavere inne.

Terwijle dat Parma voor Oudenaerden lach/ so heeft tvolck vanden Hertoghe van Brabant (te ontsterck zijnde om tLegher voor Oudenaerde op te lichtẽ) alomme veel aenslaghen op steden ghemaect/ als de Heer van Rochepot op Cortrijck/ ende die van Antwerpen op Aerschot/te vergeefs. Maer de Heer van Tyant/Gouverneur van Nienove/ metten Heer Olivier vanden Tempel/ Gouverneur van Brussel/ Colonel la Garde ende meer andere/ hebbẽ mette omleggende Garnisoenen den xxiiij. April haer tsamen voor de Stadt van Aelst gevonden/ zijnde de Hooftstadt van *Flandria Imperialis*, oft Keyser Vlaenderen/ ende ten twee uren nae middernacht hebben sy door het Garnisoen van Liedekercke eenen allarm doen maken aende cranckste plaetse der Stadt. Terwijle die van binnen al derwaerts haer ter weere stelden/ so hebben de anderen aende sterckste zijde der Stadt bijde Brusselsche poorte/ neffens den Steenwech met plancken ende andersins haer behelpende/ [illegible] graft [illegible] opgerecht/ daer een deel terstont [illegible] op te climmen/ hoewel sy eerst moesten door twater ofte graft gaen/ twelck diep was ontrent borst toe. Maer de Soldaten hielen haer busschen op haer hoofden metter [illegible]/ ende de tapijten bleven in haer [illegible]/ de poeder-flessen staken sy op haer hoofde/ ofte [illegible]/ de brandende lonten hadden sy in haer mont/ [illegible] op [illegible] was eñ [illegible] Bolhart/ Capiteyn ghenaemt/ ende wert [illegible]. [illegible] de andere [illegible]/ ende [illegible] de [illegible]/ ende deden de [illegible]

De Hertoch van Brabants volck nemen Aelst inne den xxiiij. April.

[illegible] Aelst.

allarm slaen/ om die van binnen meerder vreese aen te jaghen/die noch twee stucken grof gheschuts op haer los deden schieten/ sonder merckelijcke schade. Maer alsser nu ontrent twee hondert opgheclommen waren/ trocken sy ter Stadt waert inne/ tot op een groote pleyne beneden de muerẽ/ alwaer dat haer die vander Stadt stoutelijck ontmoeten/ ende tot twee mael toe te rugghe dreven/waer door de reste van meer op te climmen verschrickt was. Maer met goede vrome vermaninghe weder den moet vernieut wesende/ zijnder een deel geloopen na de Brusselsche poorte/daer sy de Wachte den hals afstaken/ eñ braken also de poorte open/ met noch een buyten brugghe/ waer door terstont het Peerdevolck van buyten binnen gheraeckte/ twelck die van binnen dede vluchten naer de marct ende het stadthuys/ alwaer sy noch een half ure te vergheefs schut gheveerte hielden ende weere deden. Maer ten lesten hebben sy ghenade versocht/ ende aldaer hebben haer ontrent hondert ende thien Soldaten (sonder de Borghers) ghevanghen ghegheven: De reste hier ende daer verslaghen legghende. Sommige verliepent: Ende andere sprongen over de mueren/ die veel buyten noch ghevanghen werden.

Alsoo werden sy meester vande stadt/ alwaer ontrent twee hondert mannen doot bleven/soo Soldaten als Borghers/waeronder waren seventhiẽ Papen byde Hooftkercke. Vanden Hertochs volc bleven daer ontrent vijfentwintich doodt/ waer onder was een Vaendragher/ende den voorschreven Coninck. Daer werden binnen ghevangen/den Gouverneur/Heere van Mouscron/ met vier Capiteynen: Ooch Heer Pieter Aloys/Abt van Ninove/die van een Brussels Kerchsman Paulus Carlier ghevanghen wert/ die de thienste op de muere was. Ende syn rantsoen met twee van syn Monicken/ wert ghestelt op vier duysent Guldens. Die Heer van Tyan/ vanden huyse vã Merode/ wert daer in voor Gouverneur ghestelt/ met behoorlijck Garnisoen.

Corts hier nae hebben eenighe van Parmas volc seer behendelijcken malcanderen jaghende/ haer voor het Casteel van Gaes[illegible] [illegible] het een deel haer [illegible] met buet gheladen te zijn/ ende van Aelst [illegible]/ ende versochten aende Poorte ingelaten te worden. Waeromme die van binnen den Casteele (dese wt gherichtheyt [illegible] [illegible] ghevende de Poorte opendẽ/ eñ [illegible] haer vyanden.

[illegible] dat Oudenaerde [illegible] wert/ so waren ontrent [illegible] wt Vranckrijck [illegible] Carel van Mans[illegible] met [illegible] hondert Duytsche [illegible] ende andere Fransche voetvolck [illegible] [illegible] ofte [illegible] [illegible] den Grave van [illegible] Colonel over het voetvolck [illegible] [illegible] Oudenaer[illegible]

[illegible]

1582. den te ontsetten. Dese tsamen tusschen Duynkercken ende S. Wijnocxberghe gelegert zijnde / is den Prince van Parma den tweeden Augusti/met synen Leger van Oudenaerde ghecomen/ende legherde hem daer by/ende daer wert ghescharmutselt allen dien avont onder de mueren van Bergen/ waer van men oock grof gheschut afschoot. Sanderdaechs is Parma noch naerder gecomen / int ghesichte logerende / hebbende maer een Revierken tusschen beyden. De Grave van Rochepot (hoewel hy sieck was binnen Berghen) dede hem brenghen op de mueren/ ende als hy alle ghelegentheyt besichtet hadde / beval hy datmen wt alle Vaendelen soude nemen eenighe twee duysent Archebusiers/ met vijf hondert Peerden/ende dat de reste haer souden binnen t Legher in slachordene houden. Met dese twee duysent begonst daer den derden Augusti een scharmutsele nae den noene / in welcke Parma voor eerste sulcke voordeel hadde (boven dat hy veel stercker sonder comparatie vā volcke was) dat hy terstont alle de Haghen / weghen ende brachten in ghenomen hadde/ die hem seer voorderlijck waren. Dese niet teghenstaende/hebben des Hertochs volc hen die terstont doen verlaten/met verlies van veel volcx. Waer door Parma den Baron van Balenchon/Broeder van Marquis de Varrabon / met syn Companie lichte Peerden / ende een andere Bende Archebusiers te Peerde / gheboot opt des Hertochs voetvolck te vallen / de welcke wel ontfanghen werden vande Enghelsche spiessien/ so dat den Baron ghevanghen wert/ syn Cornette ghenomen / ende den voorder verslagen. De helft vande twee Benden werden wel omdaen/met vier ofte vijf hondert voetknechten verslaghen/ daer hier het Fransche ende Enghelsche Peerdevolck seer wel droegen / met luttel schaden/ aen beyde syden alsoo optreckende.

Hierentusschen / als den Hertoch t'Antwerpen was/is hem van Parma by de omligghende Garnisoenen de Stadt van Lier den tweeden Augustus afghenomen. Het is een cleyne Stadt / maer seer sterck / drie mijlen van Antwerpen ghelegen / aldaer [illegible] Edelman van Antwerpen Gouverneur in was. Sy hadden onder andere in Garnisoene een Vaendel Schotten/ onder Capiteyn Willem Simple, die welcke [illegible] van eenighe cleynichede / ofte ongheluck (nae syn segghen) [illegible] vande Staten aenghedaen / [illegible] hadde dese Stadt den Prince van Parma gelevert. [illegible]

Als hy aldus de Lovensche poorte wtgetrocken was/ende twee mijlen buyten der Stadt zijnde/ heeft hy syn volck om te rusten in een Kercke doen trecken / alwaer hy van syn Schotten/des Gouverneurs Soldaten dede vanghen ende binden. Daerentusschen ontmoete hy het volck van den Heer Hautepenne / twelck wt de omligghende Garnisoenen vergadert was na syn bestech/ met de welcke hy nae de stadt troc/ de ghebonden Soldaten achter den hoop voerende. De andere Schotten inde stadt/ onder den Luytenant Simpel / Broeder vanden Capiteyn/ metten Vaendraegher en Sergiant/ lieten haer ten bestemden tijt/ boven de twee Corps de garde die sy ordinaerlijck sterck besetten / al binden by den anderen / op een plaetse/ ghenaemt de Cluysen pleyn / smorghens voor den drie uren. Als nu den Capiteyn Simple met Parmas volc voor de Stadt quam/ende begeerende ingelaten te worden/ waer van den Luytenant synen Broeder als gheadverteert wesende/ is ghegaen opt Stadthuys / ten eynde de Capiteynen vander Wacht/met de Officieren vande Soldaten/ Guldebroeders ende Borghers/ souden de sleutelen halen om synen Broeder met schoonen buet in te laten.

De Capiteynen vander Wacht met de goede Borghers [illegible] te hebben over dese Schotten / die nu langhe [illegible] ghedient hadden sonder opsprake/ lieten haer ghesegghen/ alsoo dat de Capiteyn der stadt/ Cornelis Crieckaert/ wesende dien nacht vander wacht/ heeft den last op hem genomen van dit volc in te laten/ om twist daer over te verhoeden/ achtende gheen perijckel daer in gheleghen te wesen / midts dat hy wel verselschapt was/ ende de Poorten oock bequaem waren om sulcx sonder perijckel te connē doen/ als die drie ofte vier Winckettten ofte Poorten hadde achter den anderen. Alsoo is hy aen het wterste Wincket gecomē metten Poortier/ de andere binnen blijvende/ ē vander Winckettten soo langhe met de grendels ghesloten houdende. Simple binnen opt Bollewerck ghecomen zijnde / ende wel wetende dat de ander Winckettten souden gegrendelt wesen/ doorstack terstont den Poortier/ en wonde den voorschreven Capiteyn Crieckaert ter doot. Hierentusschen was er eenen vande gebonden Gouverneurs Soldaten/ Anthonis Cray gheheeten/ los ghewordē ende ontsprongen/ die terstont van buyten aen [illegible] de Borgheren [illegible] ende allarm maecte. Als dit den Luytenant ende de Schotten die noch binnen waren [illegible]

[illegible]

Als nu den [illegible]
[illegible]
waren/

1582. warē van Simple/tot over de Hoochbrugge toe/alwaer een Borgher/genaemt Adriaen/van buyten vragende watter schuylde/ seyde hy datter eenē losē allarm was: Maer so de Borgher daer over nochtans syn geweer wt trock/ wert hy van Simple in syn hoofs ghequetst. Terstont daer na werden de Trompetten van Haultepenne Peerdevolck ghehoort/ waer over sy haer terstont als vyant alomme bewesen / belettende de Borgers elck op syn allarm plaetse te trecken/ besettende alomme de stratē. De Peerden aldus alomme over de Stadt rennende/ hebben de Borghers ende andere haer inde vlucht begheven : Veel haer over de mueren worpende/ zijnt met Swemmen ontcomen/alsoo het oock den Gouverneur in syn hemde ontquam.

Den vyant heeft hem seer wreedelijcken ghedragen over de vrouwen ende kinderen/ Nonnen ende Bagijnen/jae oock de vrouwen vant Gasthuys vermoort / soo datter gheacht werden/behalven de mans persoonen/ boven de twee hondert vrouwen ende kinderē vermoort te wesen. Ende voorts plonderen sy al watter was. Daer nae troc den Capiteyn Simple na Namen/ daer hy den Prince van Parma/ en syn moeder begroete/ die hem na Spaengien sondē/ om Mercede ofte Loon vanden Coninck voor syne Dienst te hebben.

Die van Antwerpen heeft dit innemen van Liere seer verdroten/ ende hebben daer tegen versien/ende tClooster van sinte Bernaerts afgebroken/ om dat den vyant daer niet nestelen en soude. Sy hebben oock inde Stadt eenige Benden Ruyteren opgerecht/ ende die ghegagiert.

Alle desen Somer zijnder onderlinghe verscheyden aenslaghen gheweest / op alle Steden bycans/ende in alle Provintiē/ hoewel weynighe ghelucten. Int beginsel van Mey plonderē die van Dienst ende Herentals de Stadt van Thienen: Maer eenighe Vaendelen daer binnen beschansten haer in eē Clooster/tot dat dander vertrockē warē.

Ordinantie byden Hertoch metten vyant niet te handelen.

Den Hertoch van Brabant heeft diversche Placcaten laten vercondigen/ tot synder en syn staets verseker heyt/ oock verbodē geen gevangene Soldaten meer tot rantsoen te stellen/ dat sy quartier breken noemden/ door eenighe disordere over beyde zijden begaen. Den eersten Mey heeft hy oock verboden / den vyanden gheen toevoer/oft adherenten te doene / ofte eenighe goeden van haer te ontfanghen / ende met licentien in eenigher manieren te handelen / tzy met Comanschappen/ ofte victalien.

Den Rijcxdach tot Ausburch in Junio.

Desen Somer isser tot Ausburch eenen Rijcxdach ghehouden/ daer den Keyser Rodolphus den xxvij. Juni is verschenen/met veel groote Vorstē des Rijcx/daer onder andere gheproponeert wert / oft het den Rijcke geen nadeel en ware/dat een vreemt Potentaet de Nerderlanden aenghenomen hadde. Maer hier van/ noch oock van andere saken buyten tRijck/en isser niet veel geresolveert. Ende daer wert gescheyden met cleyn contentement van velen.

In Julio den xiiij. dach/ is den Hertoch van Brabant metten Prince van Orangiē ende Espinoy / ende haer Hofghesin / van Antwerpen ghetrocken op Vlissingen/ende van daer den sesthienden op Sluys / van waer hy den xvij. Juli is ghetrocken met heerlycken state op Brugghe / om aldaer syn blyde incomste te doene/alwaer hy heerlijck is ontfanghen gheweest/ de Borgerye ghewapent zijnde/ hem lancx de vaert gheleydende/daer hy quam gevaren/ noch verselschapt zijnde met ettelijcke ghewapende Borghers van Antwerpen tot lijfbewaerders/ wt elcke Gulde daer toe gecoren. Inde Stadt comende/is hy gegroet van weghen de vier Leden des Lants van Vlaenderen. Ende lancx de straten stonden de gewapende Borghers / ende tusschen elcken vijfden Borgher/ eenen met een brandende tortse. Daer warē diversche Arcus Triumphale, statuen/columnē byde neeringen ofte ambachten des Stadts constich opgerecht ende ghemaeckt /met vierwercken/al met groote eeren/syn incomste congratulerende als Grave van Vlaenderen. 1582.

Incomste des Hertochs van Brabant tot Brugge xvij. Julij.

Salcedo Spaengiaert ende ander voornemens om den Hertoghe ende de Prince te dooden. xxj. Julij.

Als nu den Hertoch tot Brugghe was/ isser een verraet ontdeckt/ van eenen Nicolas Salcedo/ Spaengiaert/ofte eenē Spaengiaerts sone/ met eenen Francesco Baza Italiaen/ ghebooren int Lant van Bressa/ een Ruyterman van Fernande Gonsaga/ met eenen Nicolas Hugot/toe ghenaemt la Borde / een Wael/ die door opruyen des Princen van Parma/ van weghen den Coninck van Spaengien/ den Hertoch / ende de Prince van Orangien dochten te vermoorden/ by eenen ofte anderē middel/ alsoo by haer eyghen bekentenisse ende wettelijcke proceduren ghebleken is.

Desen Salcedo was eertyts tot Rowaen de Galge om valsche munte ontloopē: hebbende een wyle hem in Spaengien onthouden/ is hy weder in Lorreynen gaen woonen/ van waer hy int ontsetten der Stadt Camerÿck/in dienste vanden Hertoch ghecomen is/ ende hem tAntwerpen vervolchde/ om eenighen last over Krijchsvolck te hebben. Desen (den Prince van Orangien met suspect zijnde) hiel groote conversatie metten Graef Lamorael van Egmont/ Broeder vanden ghevangenen Grave/ den welcken den Prince goet herte toedroech / soo om de goede memorie syns Vaders/als om dat alle de kinderen hem seer vande Gravinne hare Moeder in haer doothedde ghe-recommandeert warē/te meer desen Lamorael/ om dat hy hem de Ghereformeerde Religie ghenoech toedede. Waeromme den Prince hem vermaende / ende vraechde hem wat kennisse hy metten Salcedo hadde. Hy antwoorde / dat hy hem wt liefde vāde conste van Alchimije gunstich was. De Prince seyde/ Daer ware wat erghers van hem te vreesen /hem dickwils waerschouwende/ ende biddende den Salcedo vande vermaninghe niet te seggen : twelck desen Lamorael nochtans dede. Als hy nu tot Brugghe was den xxj. Juli / is desen Salcedo door seker indicien te Hove vast ghehouden/ ende byden Hertoghe ondervraecht/ terwijlen dē Italiaē Baza na hem wachte/ ende

ende ten lesten ooc nae hem vraechde/ waer over hy oock ghevanghen wert. Den derden/ ghenaemt Hugot/ een Wale zijnde (die van Parma belast was haer by te staen) ontquamt. Maer Salcedo eñ Baza openbaerdent ende bekendent ten lesten alles/ eñ hebbẽ haer belijdenisse selve onderteeckent/ als dat sy den Hertoghe ende den Prince meynden op eenighe maniere te dooden/ tzy tschepe oft aent tafel/ met vergift oft anders. Lamorael van Egmont wert ooc gheexamineert / ende bekende dat hy des Princen van Orangien vermaninghe aen Salcedo overghedraghen hadde. Ende hoe wel hy op andere circonstantien tot verificatie vandẽ stucke hem selven verexcuseerde/ soo wert hy nochtans oock ghevangen ghehouden. Maer daer nae is hy in Vranckrijck metten Hertoch getrocken. Den Italiaen Franciscus Baza / alsoo hy den xxix. Juli bekentenisse volcomelijc ghedaen ende onderteeckẽt hadde/ eñ mercte/ dat hy dies niet teghenstaende soude met strengher doot moeten sterven / soo heeft hy den xxx: Juli hem selven bedecktelijck met een messe ghedoot inde ghevanckenisse/ waer over hy nae een vonnisse ter galgen ghesleypt wert/ ende daer naer by een ander vonnisse/ is hy overwonnen zijnde van moordadicheyt/ ghehanghen ende ghevierendeelt / met een opschrift opde galghe/ als dat hy voorghenomen hadde / den Hertoghe ende den Prince van Orangien te vermoorden/ oft te vergheven / door bevel ende expressen last vanden Prince van Parma. Maer Salcedo wert ten versoecke vanden Coninc van Vranckrijck eñ syn Moeder nae Parijs gevoert/ alwaer hy (na bekentenisse/ van vier duysent Ducatẽ vandẽ Coninc vã Spaengien voorde handt ontfanghen te hebben) met vier Peerden van een ghetrocken wert den xxv. October/ in presentie des Coninex/ syns Moeders/ ende tgheheel Hofghesin.

Salcedo tot Parijs geexecuteert/ den xxv. Octob.

Van Brugghe is den Hertoghe metten Prince op Gent getrocken/ alwaer hy oock heerlijc syn incomste als Grave van Vlaenderen gedaen heeft/ daer ooc de Wet oft Magistraet verset wert na ghewoonte.

Den Legher vanden Hertoch was den xxvij. Augusti van Loo ende van ontrent Duynkercken gecomen ontrent de Stadt Ghent/ tot haerder meerder versekeringe/ om dat Parma nu seer ghesterckt was met meer volck/ als Duytsche/ Spaengiaerden ende Italianen / met Boheemsche Pyoniers ofte gravers. Oock waren van des Hertochs Legher veel Enghelsche aenden vyant overgeloopen/ die met haren Oversten Norrits niet en conden accorderen/ so sy seyden: So dat die nu boven de vier duysent mannen niet sterck en was / den welcken Parma/ also sy ontrent Ghent waren/ in een Dorp ghelegher zijnde / meynde te bespringhen ende op te lichten/ tot dien eynde hy haer met een deel van syn alderdapperste ende cloeckste Soldaten (achterlatende alle bagagien) haer quam besoecken. Maer van de Avantgarde sanderdaechs vroech byde wacht ondeckt zijnde / liet de Heer de la Piere/ Maerschalck vant Legher terstont syn volck bereyden/ ende haer vermanen van haer devoir te doen: Ende siende synen vyant aencomen / soo belaste hy den Heere van Seyssevaal met eenige Companiẽ vande Garde des Hertochs/ so lange te scharmutseren / dat terwijle de bagagie wt den Dorpe mochte geraken/ op dat den optocht nae des Hertochs bevel mochte gheschieden sonder slaen/ siende de ongelijcke groote macht des vyants. Het welck geschiede met alsoo goede ordere / dat niet teghenstaende des vyants stercke aencomste t Hertochs volck seer presseerde/ soo weken ofte deynsden sy altijt in goede slachordene/ schermutserende nae de Stadt van Ghent toe/ na de ordinantie vanden Maerschalck: Voren naest den vyant waren ghestelt het Regiment Enghelsche / gheassisteert zijnde mette Cornetten Duytsche Ruyters. Nae welcke quam het Regimẽt de Bouc/ eñ hem volchde Norrits met syn drie Companien Engelsche Peerden/ eñ vier andere Companien lichte Fransche Peerden. Dese maecten de Avantgarde. Na haer waren geordineert drie Cornetten Fransche Peerden/ met het regiment van Fouquerolles/ eñ de Vlaemsche ende Schotsche Vaendelen maeckten de batalie. Tot de Ariergarde ofte achterhoede/ (die het regiment Peerden van Seyssevaal verselschapten) waren een regiment Enghelsche/ met een goet deel spiessen/ ende de vergaderde Vaendelen van Seyssevaal.

Aenslaghen / aenval van Parma/ eñ kapen optocht des Hertochs volck voor Ghent/ den xxvij. Augusti.

Als sy also gheordineert stonden/ werden sy vande twee Maerschalcken belast in ordere nae de Stadt te trecken. Ende hoewel sy dese voorseyde ordinantie hieldẽ/ so werden hen doch van de avantgarde ofte voortocht der Spaengiaerdẽ die hier na volchden/ ende seer sterck van voetvolck waren/ ende wel duysent Peerden / hier ende daer eenige Embuschaden oft laghen gheleydt/ een gaurtier mijls deen vã dander/ om haer alsoo opden wech te becommeren / soo wel van tregiment van Focquerolles / als van Bouck/ die welcke telcker reyse vant Peerdevolck vande Avontgarde ontset werden: ende werden alsoo wel ten proposte telcke reyse ghegroet van dese Embuschade/ met Archebuserye/ dat den vyant (hoe couragieux hy was) telcke reyse seer geretardeert wert/ ende groote schade van volc leet: Ooc niet al sonder schade des Hertochs volck/ waer van drie ofte vier Capiteynen bleven: ende alsoo bleven sy vast treckende / tot de Stadt van Ghent toe.

Hierentusschen/ de Heer Rochepot / noch sieckelijck te Ghent zijnde / met veel Capiteynen ter stadt wt siende den vyant dapper aencomẽde/ ingenomẽ hebbende een hoochte by sinte Lievens poorte mette Meulens/ dede hy de vier Vaendelen / die ghetrocken hadden inde avantgarde / met Norrits Peerdevolck / ende eenighe Enghelsche spiessen / eenen aenval op den vyant doen/ die seer de Stadt ghenaeckte/ twelc anderwerf causeerde eenẽ gemackelijckẽ aftocht. Den Hertoch selve eñ de Prince van Orangien/ op de vesten der Stadt ghecomen zijnde/ deden haer volck soo wijcken / dat de strijckweeren ofte Bolwercken der Stadt

den

1582. den vyant groote schade met tgeschut soude aenghedaen hebben/ soo sy naerder ghecomen hadden. Daer gheschiede wederomme nieuwe scharmutselen/ veel over beyde zijden doot blijvende. Waeromme den vyant anderwef moeste wijcken/ eñ terstondt wert den heelen Legher in slachordene ghestelt/ haer alsoo onder de Stadt begevende/ waer wt het gheschut grouwelijck schoot/ ende dickmael groote schade dede. Hierentusschen was den Prince van Parma mede aengecomen met het geheel ghewelt van synen Legher/ ende siende des Hertochs volc onder de beschuttinghe vander stadt/ bleef daer in slachordene staende/ wel twee uren lanck/ ververschende telcker reyse nieuwe scharmutsen.

Den Hertoch eñ den Prince achterdencken hebbende oft hy ergens over de Reviere mochte soecken in te vallen int Lant van Waest/ dat noch Rijck/ vet ende vol was/ deden sy so stillekens als sy conden/ alle het Peerdevolck (behalven drie Cornetten die sy buyten by het voetvolck lieten) inde stadt comen/ om die (over de brugghe passerende) reede te hebben om den vyant te schutten/ so sy ergens de Rivieren hadden willen passeren. Als den Prince van Parma dat sach/ dede hy eenen stercken aenval op het voetvolck/ die nv van hare Ruyters ghenoech ontbloot waren: maer hy wert so ontfanghen/ dat hy daer veel volcx verloor. Oock bleven daer eenighe vanden Hertochs volck verslaghen ende ghequetst. Den avont ghecomen zijnde/ is Parma afgetrocken/ daer hy meer profijts hadde mogen doen/ soo hy meer neestichept ghebruyckt hadde. Byde stadt begroef hy ontrent twee hondert van syne dooden/ de ghequetste voerde hy wech/ so vele hy op wagenen conde wech voeren.

Sanderdaechs dede den Hertoch alle syn voetvolck ende Peerdevolc trecken na Dermonde/ daer hy ooc syn intre dede/ de Prince van Espinoy tot Ghent latende.

Daer na is hy metten Prince van Orangien/ eñ het Krijchsvolc dē tweedē September/ tot Antwerpen gecomen/ daer haer het Krijchsvolck wat verquickte.

Lochem belegert eñ by Graef Willem van Nassou gevictalieert in September.

Francisco Verdugo/ een cloeck ervaren eñ beleeft Spaengiaert/ die door syne dapperhept van cleyne conditie/ tot den Gouvernement van Vrieslandt (wel weerdich zijnde) ghecomen was/ hadde met vier ofte vijf duysent voetknechten/ ende eenighe Peerden/ int Graefschap van Zutphen/ Locchum beleghert/ een sterck ende wel gelegen Stedeken op de Reviere Berckel by Zutphen/ eñ hadde tot dat dē wterstē noot van provande ghebrocht/ als Graef Willem van Nassouwen/ outste sone van Graef Jan/ eenighe Krijchsvolck vergadert hebbende/ dede invoerē seker ghetal wagenen/ met victalie ende anders/ dat sy meest vandoen hadden/ ende vertrock wederomme. Maer Verdugo ontrent half September merckende dat het revictalieren niet ghenoech en was om langhen tijt tegen te houden/ is daeromme daer niet van getrocken/ maer daer voren blijven legghen/ hem wel beschanssende/ makende rontomme henen wel sesthien ofte seventhien gheweldighe Schanssen/ ende noch op eenen Berch daer by dede hy oock drie Schanssen opwerpen/ daer hy hem vertrock ende verberchde/ alst noot was. 158

De Graven van Hohenlo/ ende de voorschreven van Nassou hier van geadverteert zijnde/ zijn wederomme derwaerts getrocken/ vergadert hebbende wat sy condē: Sy brochten in Ghelderlant te samen/ ontrent twee duysent te voet/ ende thien hondert Peerden/ mede hebbende twee halve Canons/ eñ vier cleynder stuckē geschuts. Int eerste aencomen scharmutseerdē sy also met den vyant te voete eñ te Peerde/ dat Verdugo hem op syn voordeel by de Schanssen op dē Berch vertroc. Eñ twee dagen daer na/ alsoo den Colonel d'Alleyn Fransoys (een seer vroom man) besprong met syn Regiment eē vā des vyants principael Schanssen beneden den Berch/ so deden die vander stadt te wylen eenen wtval/ waer mede sy wonnen de schansse by de Molenpoorte/ daer ontrē tseventich ofte tachtich vandē vyant doot bleven. Eñ voorder werter over beyde zijden behendelijck soo langhe eñ wel gestreden/ dat daerentusschen de brugge die afghebroken was over de Revieren hermaect werde/ waerover ten selven dage de Stadt wat beter gherevictalieert wert dan te voren. Den naesten nacht werden noch twee andere schanssen des vyants overweldicht. Maer also der Staten Peeredevolck onbedachtelijck opden vyant (dien sy selve opden Bergh als beleghert hadden) eenen aenval dedē/ met dissordere/ werden sy inde vlucht gheslagen/ aldaer sy twee ofte drie Capiteynen verloren/ ende ander goet Krijchsvolck. Also vertrock der Staten volck/ den Heer d'Allayn met syn Regiment/ ende de drie sonen vanden Grave vanden Berghe/ eñ veel Edeldom van Ghelderlant/ sy versekerden wel de stadt/ maer beswaerden die oock.

Lochem de tweede reyse gerevictalieert by Hohenlo ende Nassou.

Verdugo bleef weder voor de Stadt legghen/ ende creech syn verloren Schanssen lichtelijck weder inne/ ende benaude de stadt nv veel naerder/ wetende datse voor soo veel volcx luttel ghenoech voorsien soude wesen/ niet teghenstaende dat die van binnen stercke wtvallen deden: maer hy creech meer hulpe. Want Graef Carel van Mansvelt/ ende de Heer van Haultepenne brochten hem toe ses hondert Peerden/ ende vijfthien hondert voetvolcx. Waeromme Verdugo de stadt met meerder vermetelhept de anderwerf sommeren/ die wt honghers noot alreede nae twintich daghen begonsten Peerdenveelsch te eten.

De Grave van Hohenlo was ghetrocken na Zutphen/ ende reysde van daer nae Antwerpen/ ende vercreech vanden Hertoghe meerder hulpe/ als van vijfentwintich hondert voetknechten/ ende vijfthien hondert Peerden/ met drie Cornetten Enghelschen onder Norrits. Hier mede troch Hohenlo nae Lochem voor de derde reyse/ om dat te ontsetten. Hy en was soo haest niet aenghecomen/ oft Graef Carel van Mansvelt verliet disorderlijck terstont syn plaetse daer hy gheleghert lach/ treckende over

twater

1582. twater om naerder by Verdugo te wesen. In welcke plaetse Hohenlo hem selven terstont legherde. Des niet te min werter van beyden zijden dapperlijck ghescharmutseert ende gheslagen ontrent een Schansse aende zijde vande Stadt / daer over beyde zijden veel volcx doot bleef. Daerentusschẽ liet Hohenlo een Schansse opworpen tusschen twee Schanssen des vyants / met behulp vande welcke hy dede een brugge over twater maken / waer by hy conde aende Stadt gheraken / ende dede ghemackelijcken tvolc dat onnut inde Stadt was / wtcomen / ende andere ingaen. Aen deyn de vande brugge dede Hohenlo noch een ander Schansse maken / tot bewaringhe vande brugghe. Waer over Verdugo eñ de andere achtende nu de Stadt gherevictalieert te wesen / eñ vreesende dat sy machten weder van achter omsingelt wordẽ) resolveerden sy op te breken. Eñ trockẽ op in slachordene den xxiij. September / verlatende alle hare Schanssen. Verdugo trock nae Grolle / ende Mansvelt met Haultepenne weder nae Brabant. Ende daer door wert sanderdaechs den Stadt Lochem volcomelijck besorcht van alle nootdruft / ende alle de Schanssen rontomme gheslicht. Daer was in dit belegh wt der Stadt doot gheschoten met een cloot den Heer van Anholt / een cloec Geldersche Heere / die de meeste vorderaer vande beleghieringhe was.

Lochem de derde reyse volcomelijc onset.

De Heer vā Anholt voor Lochem gheschoten.

Daer nae wert den Spaengiaerden afghenomen in Ghelderlandt het Slot van Keppel / alst beschoten was / het Garnisoen overleverende haren Heere. Ooc wert Bronckhorst inghenomen. Ende daer waren aenslaghen voor ghenomen op Blijenbeeck / sHertogenbossche / Aerschot / eñ oock op Loven / maer daer wert van allen niet wtgherecht.

In Brabant sont den Hertoch van Anjou / den Heere van S. Luc Gouverneur in Brouwagien met twee duysent voetvolck / ende vijf hondert Peerden / met de Heeren van Tempel ende Seyssevat Colonel / die int leste van September trocken van Antwerpen met tgheschut op Brussel / ende ructen op eenen Maendage snachts voort Casteel van Gaesbeke / ter instancien van de Stadt Brussel / daer een Vaendel Malcontenten op laghen / met een halve Compangie Peerden. Als sy daer ghecomen waren / vonden sy de Contrescharpen soo hooghe / datmen by veel nae den voet vanden muer niet sien conde: waeromme sy tweemael haer gheschut verstelden. Ende als die van binnen opgheeyst waren / ende wel tseventich ofte tachtich scheutẽ van geschut gheleden hadden / begonsten sy sprake te houden. Daerentusschen zijnder ettelijcke Peerdevolck wt Engien ende Halle ghecomẽ / die haer vertoondẽ met vier ofte vijf trompetten / als oft sy des Hertochs volck hadden willen vervaert makẽ. Maer alsoo het Peerdevolck derwaerts wert gesonden / vreesden die van Gaesbeke den storm / waeromme sy haer overgaven / behoudens tleven / ende trocken wt met witte stoepkens.

Exploiten des Hertochs in Brabant.

De Heer van S. Luc sont van daer den Heer van Sayssevat / Capiteyn van vier Compagien lichte Peerden / om het Casteel van Toulouse op te eyschen / die haer ooc op de selve conditie opgaven. 1582.

De Grave van Rochepot nam voren die van Liere wat te quellen / trock met ettelijc Garnisoen / ende thien hondert Fransoysen voor het Casteel Eechoven (anderhalf mijle van Liere gelegen) met twee stucken geschuts / de welcke die van binnen gheplant siende gaven haer terstont over / ende trocken oock wt met witte stocxkens. Van daer troc hy op Rost / een Casteel op de Reviere Demere gheleghen / by Haecht / daer sy drie daghen voor laghen: maer ten lesten gaven sy hen over / als daer voren ghequetst werden / den Grave van Rochepot eñ Colonel de la Garde. Die van Dussele onderwierpẽ haer oock des Hertochs ghebiet.

Parma ontfangt thien duysent Spaensche eñ Italiaensche krijchsliedẽ, behalven andere Natiẽ.

De Coninck van Spaengien siende dat hy nu eenen anderẽ vyant voor hadde / heeft alle syn macht oock willen toonen / ende groot volck alomme doen oplichten / om nā Nederlant te senden / verstaende dat den Hertoghe wt Vranckrijck verwachte den Hertoch van Montpencier / ende den Maerschalc Biron met veel Krijchsvolck. Waeromme Parma syn Frontieren van Vranckrijck met Krijchsvolck alomme wel beset heeft / eñ int eynde vanden Somer heeft hy wt Italien tot hem gecregen vierenveertich Vaendelen Spaengiaerden / die wel vijf duysent mannen maeckten / verdeylt zijnde onder twee Colonellen / te weten / den ouden Christoffel Mondragon / eñ Pedro de Paz / ende noch sesthien groote Vaendelen Italianen / elc Vaendel drie hondert sterc zijnde / oock by de vijf duysent mannen makende / onder de Colonellen Mario Cardon / ende Camille de Monte / behalven ander Duytschen ende Bourgonions. Met dit volck is hem oock een deel ghelts wt Spaengien toeghecomen / daer Parma syn volck mede betaelde.

Daer wert doen ter tijt een monsteringhe generael by hem gemaect / ende bevonden dat hy boven de vier voorschreven Regimenten / oft thien duysent Spaengiaerden ende Italianen / noch heeft gehadt dese na volgende / als een Regiment Bourgonions onder dẽ Marquis de Varabon / eñ ses Regimenten Duytschen onder ses Colenellen / Robert van Gimberch / den Grave van Arenberch / den Grave van Barlaymont / Don Jan Mauriqz / Graef Carel van Mansvelt / de Heer vā Floyon. Noch negen Regimenten Walen onder neghen Colonellen / als de Heere van Montingni / de Grave vā Egmont / Gabriel de Licques / Graef Octavio van Mansvelt / de Grave van Manderscheyt / Philippe de Licques / de Heere van Bours overleden / de Baron van Aubigny / eñ de Heer van Manuy: Behalven de Regimenten van den Heer van Haultepenne / ende la Motte / van alle Natien / oock boven / de Garnisoenen van alle de Frontiersteden ende buytẽ Regimenten die niet ghereкent en waren. Sonder dese warender in Vrieslant de Regimenten vanden

De nombrement van des Conincx krijchsliedẽ in Nederlās onder Parma / mettẽ cost daer van / 1582.

1583. Heere van Billi Robles ghenaemt/ vanden Baron van Anholt/ vanden Colonel Verdugo/ met ontrent vier Companien Peerdevolck. Ander Peerdevolck warender van Spaengiaerden ende Italianẽ sevenendertich Companien/ met noch twaelf Companien Nederlanders/ beloopende alles niet boven vier duysent Peerden.

Vijfentwintich Regimenten voetvolck/ ende negenendertich Companien Peerdẽ/ makẽ sestich duysent te voete/ ende vier duysent te Peerde/ costende ter Maent ses hondert duysent / ende een enseventich duysent eñ acht hondert eñ seven enviiftich Gulden.

Alle dit volc zijn in September dit Jaer M.D.Lxxxij. bevonden te wesen boven de tsestich duysent mannen/ ende byde Spaensche Officieren berekent/ so tẽ Peerde als te voete alle Maenden den Coninc eñ de Landen te costen/ ses hondert duysent/ eñ eenentseventich duysent/ acht hondert eñ sevenenvijftich Gulden: Sonder de costen vant geschut/ eñ Pyoniers/ eñ toebehoortẽ/ welcken oncost voor een derde deel vande reste eens gheweldigen Legers gheschadt wert. Niet tegenstaende dit groot ghetal Krijchsvolck/ claechde Parma dat hy niet en was machtich dertich duysent mannen daer van te Velde te brenghen/ soo veel plaetsen ende Steden hadde hy te besetten.

De dapperste eñ ervarenste Oversten eñ Capiteynen in der werelt/ zijn in Nederlant versamelt eñ te vinden gheweest.

Dit is een groote macht ende cost / soo langhe Jaren gheduerende/ Winter ende Somer te houden/ tegen syn eyghen Lantsaten/ twelck de Rijcke ende machtighe Romeynen ende andere Monarchen vele soude ghedocht hebben. Onder desen hoop/ desghelijcx onder de ghene die de selve wederstant ghedaen hebben vander Staten zijde / zijn gheweest de alder beste ofte ervarenste Overste Hoplieden/ Capiteynen ende Krijchsvolck / die in Duytslandt / Italien/ Spaengien/ Vranckrijck / Engelant/ Schotlant eñ Nederlant te vinden waren/ ende voor gheen werelt ofte eewe in manheyt/ stoutheyt/ constige listicheyt / ende diversche ofte nieuwe inventien / en souden willen wijckẽ/ van als daer gebruyct zijnde/ so te water als te Lande/ eñ soudẽ machtich gheweest hebben (so sy eendrachtelijc ghebruyckt hadden geweest) de Werelt te conquesteren/ als zijnde de deur ende fleur van gheheel Europa.

Alsoo eenige Fransoysen van Camerijck een plaetse daer by Lescluse gheheetẽ/ meynden te stercken / is Parma derwaerts ghetrocken met geschut/ ende haer gedwongen hem over te gheven. Parma dede ooc opeyschen het Casteel van Cambresis/ twelc hem oock moest opgeven/ Tgarnisoen van hondert eñ vijftich mannen met haer gheweer daer wt treckende: Ende creech alsoo daerontrent meer ander stercken inne.

Parma neemt diversche plaetsen inne.

Ende in November daer nae volghende/ trock Parma gheweldelijck voor Ninoven/ een stedeken in Vlaenderẽ/ dat hy beschoot/ zijnde dat stedeken den Hertoch wat te verre gelegen om te ontsetten/ so werden sy gedwonghen haer over te gheven. Van daer trock Parma op Liekercke/ dat sy oock beschoten/ ende daer na ooc Gaesbeke / dat sy beyde in creghen.

De Prince van Parma meynde alsoo Brussel te benauwen/ sijnen gheweldigen Legher daer rontomme van verre logerende. Maer alsoo daer alderhande provisie van nootdruft ende Munitie inghedaen werdt/ daer toe oock twee duysent / so Enghelsche als Fransche Soldaten/ ende daer boven noch twaelf Vaendelen eñ vier Cornetten Peerdẽ/ die te voren daer in waren in Garnisoen/ so heeft Parma niet vorder aenghevangen/ dan van verre haer alle passagien af te sluyten. Maer also de Landen daerontrent al afgeloopen/ eñ opghegeten waren/ jae selve Artoys eñ Henegouwe/ soo dat alomme groote dierte was/ te meer door dat Vrancrijc haer besloten was van allen toevoer: soo heeft Parma ghepoocht in het Lant van Waes te vallen/ gelegẽ in Vlaenderen/ tusschen Antwerpen / Brussel ende Gent/ dat noch een vol Lant was eñ ongescheut. Maer dẽ Hertoch dedẽ alle de passagien wel bewaren ende besetten / waer by seer groot ghebreck eñ dierte in synen Leger quam/ ende daer wt sproten groote armoede ende sieckten/ zijnde inden Winter: Oock werdẽ sy veel met groote wateren gequelt. Den Hertoch liet oock sommighe Dijcken doorsteken/ ende Spuyen op haer aflaten/ also datter seer groote sterfte onder syn volc quam / meest onder de nieu aenghecomen Spaengiaerdẽ eñ Italianẽ/ so dat hy synen Leger moeste opbreken/ eñ syn volc verdeylen. Veel verliepent aen des Hertochs zijde/ ende van daer nae huys. Alsoo is Parma opgetrockẽ/ alomme latende menichte van syn volck doot ende sieck legghende/ als ontrent Brussel wel sevẽ hondert siecke/ datmẽ niet en wiste watmen daer mede doen soude. De Italianen werden in Breda/ Liere/ ende daer ontrent ghelejdt / ende andere elders. Onder sHertochs volcx is oock groote armoede gheweest / ende groote sterfte / principalijck onder de Fransoysen/ die midts de dierte/ ende quade betalinghe/ van armoede ende sieckte verginghen ende vele bedelden.

Parma breect synen Legher ontrent Brussel op ... van ... tualie ende doot ... de.

Francisco Verdugo / Gouverneur in Vrieslandt/ heeft den xvij. Novembris dat stedeken van Steenwijck (daer so veel te voren om gestreden was) by nacht behendelijc inghenomen / door eenen Boer wt nijt ofte quade betalinge/ een ondiepte inden gracht hem ghewesen zijnde/ welcke ondiepte was ghelaten / alsmen int verdiepen der grachten daer langhe deerde wtghedragen hadde: Welcke plaetse desen Boer ghemerckt hadde. Ende hoe wel sy nu met water overdeckt was / gheraeckte Verdugos volcx daer lancx ghemackelijck aende mueren/ die sy met leederen beclommen/ als het Garnisoen daer meest op enẽ aenslach wtgetrocken was. Het Garnisoen datter noch inne was gebleven/ meest doot blijvende/ welcke stadt sy sints seer ghesterckt hebben.

Steenwijck by Verdugo beclommen eñ inghenomen de ... Novembris.

Ontrent dien tijt hadde de Grave van Hohenlo Meghem in Brabandt beleghert/ dat hy nu increech/ met noch eenighe ander plaetsen/ twelck hem Mansvelt niet en conde beletten / alsoo Hohenlo te voren in October/ Bronckhorst ende Keppel ingenomen hadde.

Meghem ... genomen ... Hohenlo.

Als nu den Franschen Hertoch van Brabant/ etc. in December tAntwerpen was/ heeft hy mette Generale Staten gheraetslaecht/ ende gheresolveert de Calendier/ ofte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1582. ofte loop des Jaers te reformerē/ dat alreede (door persuasien des Paus/ die de eere van sulcken reformatie by het leste Concilie van Trenten vergunt was) den Keyser/ Coninghen van Spaengien/ Vranckrijck/ ende andere Potentaten/ verbetert hadden: Ende dede publiceren den x. December een Placcaet daer in wert verhaelt hoe door eenige Minuten/ daer het Jaer min in bestaet dan in drie hondert vijfentsestich dagen/ eñ ses uren / die selvighe Minuten alle hondert ende ses Jaren eenen dach maken/ waer by het comt dat den dach der geboorte ons Heeren Christi nv ontrent vijfthien daghen verloopen is / vanden stilstant der Sonnen eñ der cortste Winterdaghen / nae de eerste instellinghe ende Calculatie. Het welcke soo lancx soo meer metter tijt soude in woeste loopen/ ende een groote confusie inde rekeninge der Jaren mede brengen. Om het welck te remedieren/ ende hem te conformeren met de omlegghende Landen ende Potentaten / heeft hy by advijse vande Generale Staten ende Raet ghe-ordineert ende gestatueert. Datmen naeden naesten veerthienden dach van December overstreken/ niet en sal rekenen den xv. maer den xxv. eñ also doen houden/ voor dē Kersdach ofte geboorte Christi dach/ eñ also vervolgende. Also dat December maer xxj. dagen hebben soude (thien daghen daer wtgenomen zijnde) eñ dat Jaersdach van Anno M.D.Lxxxiij. op den xxij. December nae doude Calculatie vallen soude: Eñ voorts te volgen de den regel vande nabueren ende omlegghen Provintien / sonder preiudicie nochtans van eenige Calengieringhe ofte veranderinghen/ prescriptien/ Actien / van wat natueren die zijn mochtē/ renten/ pachten/ Obligatien/ termijnen van betalinghe/ etc. Welcke alle haren volcomen loop souden hebben / niet teghenstaende de thien dagen/ etc. ende aldus ist inde Nederlanden gheeffectueert/ alsoo datmen opt sints/ den nieuwen stijl ofte reformatie heeft ghebruyckt/ behalven tot Wtrecht eñ in Gelderlant ende Vrieslant.

Calendiers reformatie in Nederl. In Anno 1582.

In dit Jaer zijn den Coninck Philips eenighe kinderen afghestorven/ waer onder was den outsten sone van syn leste Houwelijck/ die den Prince ghenoemt was/ wiens name was Diegoma.

Doot vanden Prince van Spaengien.

Den Hertoch van Brabandt hadde van langher hant in Vranckrijck doen vergaderen ende oplichten tusschen drie ende vier duysent Zwitsers/ met eē deel Peerdevolcx/ ende Fransch voetvolck/ dese zijn ten lesten (niet tegenstaende veel becommeringen) op de beene gebrocht / onder den Prince Dolphijn/ dē sone van Mompencier/ ende broeder vande onlancx gestorven Princesse van Orangien/ ende onder de Maerschalck Biron/ een out krijchsman/ daermede waren de Graven van la Val/ ende vā S. Agnan/ met diversche andere van Adel. Dese hoopen zijn na Cales getrocken/ ende van daer lancx de Zeecant voorby Grevelinghen op Duynckercken in Vlaenderen ghecomen/ int leste van November/ ende zijn hier ende daer tot Duynkerckē/ Denremonde/ Dixmuyden / ende elders in Garnisoenen verbreyt / ende voorts tot Eecloo / ende int Lant van Waes ghelogiert. Alsoo dat den Hertoch nv eenē schoonē hoop goet Krijchsvolc int Lant hadde/ ooc betaelde hy de ruyterije vanden Grave van Mansvelt/ eñ nam die weder aen op nieuwe monsteringe. Den Adel begaf hem by den Hertoch Tantwerpen/ beraetslaghende wat haer best voorgenomen diende : daer in Januari alle dese voorschreven machte oock ontboden wert/ ende vergadert.

De Hertoch van Brabant brenght Zwitsers eñ ander krijchsvolck in Nederlant.

Zijnde nv het Jaer M.D.Lxxxiij. ingegaen naden Ghereformeerden stijl/ dien wy voortaen volgen/ so heeft den Hertoch ghesonden den Heere van Bonivet na Eyndoven/ een stedeken in Brabandt by Shertogenbossche gheleghen / die welcke by middel van eenen Soldaet/ Heynken de Schermer gheheeten / die de gheleghentheyt wel kende/ tselfde heeft by nachte/ doen beclimmen / daer desen Soldaet den eersten op de mueren van was/ ende nament alsoo inne den sevenden Januari. Daer bleven binnen ontrent vijftich Albanoysen Peerdevolc doot/ de reste vant Garnisoen vluchte op de sterckte / die haer oock corts moesten overgheven.

Eyndoven byden Hertoch van Brabant ingenomen den vij. Januari/ 1583.

Daer na wert oock Hellemont/ Horst eñ andere plaetsen ingenomē/ waermede groote aparentie was van sHertoghenbosse ende Breda te benauwen/ also dat die van sHertoghenbosch ende noch andere Steden van Ghederlant/ die Garnisoen van Parma in hadden/ begonsten te raetslaghen/ om haer apoyntement by den Hertoch te soecken/ vreesende synen Legher nv in Brabant.

Den Hertoch van Brabant ende Anjou/ hadde nv langhen tijt ghesoliciteert om eenighe voorder assistentie vanden Coninck van Vranckrijck synen Broeder te hebben/ door de intercessie van syn Moeder ende vrienden / ende hem te doen wat vorder voornemen tot synen Favore ende onderstant der Nederlanden/ teghen den Coninc van Spaengien/ volghende syn contracht. Maer den Coninck weygherde hem sulcx/ allegerende de inconvenientē die synē Rijcke daer by mochten toecomen/ sonder eenichderhande recompense daer by te mogē verhopen/ so synen Broeder quame te sterven/ principalijc sonder erfgename: Maer so de Staten wilden syne Majesteyt oft de Croone van Vranckrijck nae syn Broeders doot (sonder kinderen) erfgenaem erkennen/ met eenighe andere conditien/ so scheen het dat den Coninck wat voor de Landen wilde voornemen : Want welcke de Staten niet gheheel en conden overcomen.

Assistentie vanden Coninck van Vranckrijck wat coninc synen Broeder gheweygert.

Daerentusschen hebben de Spaensghesinde in Vranckrijck/ ende de teghepartije vanden Hertoch aldaer / dit weygheren der Staten wel weten tot haren voordeele te passe te brenghen/ openlijck ende stoutelijck daer over den Hertoch ende Staten teghensprekende / waer door het Krijchsvolck vanden Prince Dolphijn ende Biron lancxsaem aenghecomen is / hebbende al wat sy hadden wtgheteert / eer sy conden int Lant comen.

Vernuftighe raet den Coninck van Vranckrijck gegeven nopende de Nederlanden te ghen synen Broeder.

By vernuftigher Raetsheeren wert oock den Coninck voorghedraghen / Dat hy behoorde de Nederlanden onder gheen ander subjectie / dan syn eyghen te laten comen/ toonende hoe schoonen grooten ende sterck Coninckrijck het samen soude wesen / dat van gheen cracht oft ghewelt byeans conde besprongen worden. Daeromme/ om eerst te crijghen met cleynen cost het deel des Nederlandts dat synen Broeder den Hertoch besadt/ moeste den Coninck hem gheenderhande assistencie doen/ maer laten hem comen tot wterlijcken noot/ op dat hy verlaten ende ontbloot zijnde van alle middelen/ wt grooten noot ghedwongen werde/ hem gants over te gheven / ende te worpen indẽ schoot vandẽ Coninc/ op sulcker conditien als dẽ Coninc selve soude goetduncken. Eñ terwijle dat den Hertoch hem selven soude verteeren eñ consumeren/ so soudeden Coninck van Spaengien oock syn ghelt/ middelen ende credit vast quijt worden: daerentusschen soude de Coninck hem moghen oprusten/ versien van gelde / van volc/ ende van nootdruft/ ende toesien ofte luysteren/ wat het Rijcke/ de Keyser/ tHuys van Oostenrijck / ende de Spaensche gheallieerde souden mogen voornemen/ ende hem daer nae reguleren.

Den Hertoch ende de Landẽ ten leechsten van alle middelen dan wtgeteert zijnde/ sal dan moetẽ ootmoet soecken/ eñ hem geheel onderworpen de onderdanicheyt eñ wille des Coninex / liever dan de schande te lijden/ ghedwonghen te wesen syne vyanden ofte andere over te laten dat hem soo veel ghecost hadde.

De Coninck de saken alsoo handelende/ eñ nu by verwillighinghe meester van des Hertochs aendeel der Nederlanden ghewordenzijnde / sal moghen de selvighe onderworpen sulcke conditien als hy selve wil/ ende hem sullen nootelijck duncken: Want het wel ghelooflijck is/ dat de Landen seer moede vanden krijch/ ende gheheel wtgheteert sullen wesen/ bedroghen van alle haer hope ende betrouwen / dispererende vant versoenen met Spaengien/ om dat sy ghe procedeert hebben tot aennemen van anderen Landtsheere / daeromme niet schoonders soecken sullen.

Middelen om Nederlant te dwingen eñ wt te hongheren.

Om de andere Provintien tonderbrengen/ die nu onder den Hertoch met en staen/ moeste den Coninck een open oorloghe teghen Spaengien aennemen/ ende geen victalie in Nederlandt laten voeren / twelck byder Zee lichtelijck om doen ware/ midts dat den Spaengiaert gheen Havenen besit. Byden Rijn eñ Mase/ soude hy het wel beletten/ met eenen Legher in Lutzemborch by Theonville te houden/ soeckende de dry fortere ssen aldaer te vermeesteren/ als Lutzenburch/ Dietenhoven ende Mommedy: Terwijle souden de Spaengiaerdẽ haer eyghen Lant afteeren. Daer toe men dan eenighe coursen ende doortochten soude moghen doen/ als met alle den cost ende vruchten te bederven ende afbranden/ alsoo dat by ghebreck van nootdruft / lichtelijck tgeheel Landt byeans tseffens hen soude moeten overgheven : principalijck soo hy hem wachte van tot Veltslach te comen / altijt hem legerende op syn voordeel. Eñ al verloor hy eenen Veltslach/ soo soude hy tselve weder connẽ verhalen/ beter dan syn tegenpartije/ om dat hy syn volck veel naerder by der hant hadde.

Ende ingevalle dat den Coninck (niet tegenstaende tvoorseyde) voorder niet en wilde tseyt vande Nederlanden aen nemen/ so waer grootelijcx te duchten/ dat hy metter tijt daer toe soude ghedwonghen worden/ ten zy dan dat hy eenen Borgherlijcken Krijch in Vranckrijck wilde verwachten.

De perijckelen eñ schaden die den Coninck te verwachten stonden van synen Broeder/ so hy de Nederlantsche saken selve behertichde.

Want als den Hertoch / syn Broeder/ gheen middel meer hebben soude om d'oorloghe tonderhouden / soo soude daer door groepen een verleeden ende afkeer tusschen hem ende de Landen / die hem gheroepen hadden/ so om de groote costen/ als oock om dat sy in haer goede hope bedroghen sullen zijn. Ende eer sy hem eenighe schampersheyt aendoen / soo sal den Hertoch (als wel te dencken ware) hem selven eerst sien te versekeren van soo veel plaetsen als hy can. Eñ soo hy dan eens wederkeerde in Vranckrijck / soo mocht hy hem wel beclaghen vant rigeur ende strengheydt die den Coninck hem bewesen hadde / hem behelpende met tgene hy tvoorgaende Jaer schreef aent Parlement vã Parijs/ eñ andere/ als datmẽ soo schoone oorsaken om Vranckrijck te verbreyden/ ende voor eewich met onwinnelijcke Frontieren te stercken teghen alle Wereltsche fortse/ voorby hadde laten gaen/ waer by metter tijt het volc vã alle schattinghelt eñ Impositien souden ontslagen ende verlost wesen: Twelck al groote stoffe tot civile oorloghe te beginnen ware.

Oock sal hy allegeeren/ dat syn interprinse in Nederlandt / ware naevolghende het exempel van syn Voorvaders/ als Grootvader ende Vader/ die om een enckel stadt ofte plaetse / wel lanckduerighe oorloghen aennamen / ende dat hy niet een Stadt/ maer gheheel Provintien vol van sterckten / Steden / ende plaetsen hadde vercreghen / de welcke by gebreck van hulpe syns Broeders des Coninex / hy moeste verloren laten gaen / tot onsprekelijcke schande van alle goede oprechte Fransoysen: Daeromme / wanneer hy nu daer nae trachten soude/ te halen t'ghene hy daer gelaten hadde / ende te vercrijghen tghene hy daer verloren hadde / nademael hy geen hulpe vanden Coninck synen Broeder vercrijghen en conde/ sal versoecken de vergaderinghe der Landen Generale Staten/ op dat door haren middel ende assistencie sulcke schande ende schade mochten voorcomen wesen / ende sulcken goede occasie niet verloren/ elckẽ een biddende hem by te staẽ/ als niet soeckende/ dan de grootheyt/ eere eñ profijt van Vranckrijck.

Ende so het gheviel (tallen ongelucke) dat het hem tot syn voornemen geluckte/ so soude sulcx tot groote veranderinge van sConincx authoriteyt zijn/ ende soude een seer groot quaet causeren in Vrancrijc/ met alderhande achterdencken. Waeromme het den Coninck

1583. ninck wel toe stonde/ opt stuck der Nederlanden hem wel te bedencken/ ende dat veel meer dan opt onderhouden vande vrientschappe met Spaengien.

Resolutie vanden Hertoch van ghewelde lijc steden te willen vermeesteren.

Dese ende dierghelijcke verhalinghen ginghen by des Coninckx Raetsheeren om. Ende als sulcx den Hertoch ter ooren ghecomen was / heeft het alderhande achterdencken veroorsaeckt / soo by hem / als by syn familiare/ waeromme hy/ ghevoelt hebbende / ende noch ghevoelende datmen in Vranckrijck ghenoech tot sulcx als voorseyt is/ trachte/ eñ hem nu sterck vindende van Krijchsvolck / nochtans sonder voorraet van ghelde/ twijfelende van goede wtcomste. Soo heeft hy gheraetslaecht hoe hy daer in soude moghen versien/ ende dat met weynige desperate ende jonge Raetslieden. Men seyt datter noyt meer dan seventhien vanden aenslach en wisten/ eñ met die heeft hy gheresolveert hem behendelijck absolut meester te maken vande principaelste plaetsen vande Landen / soo veel als hy conde. Syn redenen die hem daer toe seer moveerden/ waren dese / Als dat syn vrienden in Vranckrijck hem raeyden sulcx te doen/ om daer mede tgrootste argument van syn teghenpartije in Vranckrijck voor te nemen ende ter neder te legghen/ altijt allegeerende/ dat de Nederlanden lichtelijck eenich verleeden van hem wt noot/ wt ouden haet der Fransoysen / ende andersins souden moghen crijghen / ende hem niet ontsiende / hem souden soecken weder daer wt te drijven / op hope van te beter reconciliatie metten Coninck haren ouden Heere te maken/ als deselve maer wat saechtmoedichheyt ende ooghluyckinghe int stuck vander Religie wilde doen: Item / dat het een onseker ende quaet fondament ware/ te bouwen op de beloften / toesegghinghen ende goeden wille van ghemeynten / die in soo veel factien ende Religien verdeylt waren.

D'oorsaken waeromme den Hertoch hem sochte absolut meester vande Nederlanden te maken.

Noch meer heeft dit den Hertoch beweecht/ dat hem dochte dat de Staten des Lants ende de Prince van Orangien te veel authoriteyt hadden/ die synen glants schenen te verdonckeren. Item/ datmen seyde/ dat niet teghenstaende Hollandt ende Zeelandt/ mette andere Provintien hem voor Landtsheere schenen aenghenomen te hebben / soo hadde nochtans den Hertoch hen Brieven van Reversale moeten gheven/ van dat de Prince van Orangien de twee Provintien soude behouden op sekere conditien voor hem / ende syne erven/ tot der Landen Generael beter versekertheyt/ als die den Fransoysen noch niet alles volcomelijck en vertrouden/ hoewel de recommandatie der Coninginne van Enghelant/ ende de hope van het Houwelijck met de selve / veel mistrouwens wech ghenomen hadde. Waeromme soo practiseerde den Hertoch daer in / op dat hem dese Brieven van Reversale mochten weder ghelevert worden/ ende alsoo alles na synē sin te regeeren/ twelc namaels ghenoech hebben bekent diversche van synen Rade/ door scherpe examinatie ofte pijnen.

De Hertoch tracht de brieven van Reversale voor Hollant eñ Zeelandt weder uyt des Prince van Orangien handen te crijghen.

Syn Raetsheeren ofte familiaren sochten oock haer eyghen voorderinghe/ siende dat de Landen ende Steden noch rijck ende machtich waren / daer sy oock gheerne absoluter Gouvernement over ghehadt hadden/ trachtende die te besitten als conqueste. Ende om den Hertoch tot dese haer voornemen te beter te beweghen / en hielden sy niet op (principalijck dien Winter) hem dagelijcx de armoede ende ellende vande arme siecke ghequetste Fransoysen te toonē/ die ten dienste vanden Hertoch/ ende den Lande ghecomen waren/ diemen dagelijcx sach sterven ende vergaen by ghebreck van betalinghe/ ende dierghelijcke. 1583.

Om dese resolutie/ van tot absoluter authoriteyt te comen / int werck te stellen/ heeft den Hertoch meest met advijse vande Graven van Rochepot/ ende van S. Agnan/ Heeren van Fervaques/ Quinsay/ ende meer andere familiare gheresolveert/ dat op eenen dach alomme de Fransoysen / daer sy conden / ende principalijck daer sy in Garnisoene laghen / souden haer meesters vander plaetse maken / eenen yeghelijcken assistencie toesegghende waer hy conde. Antwerpen nam hy op hem/ daer de Staten ende Adel meest waren/ alsoo wy sullen verhalen.

Boose resolutie des Hertochs om hem gheweldich meester vande Nederlantsche Steden te maken.

Om Duynkercken te versekeren / daer hem om de passagie nae Vranckrijck veel aen gheleghen was / gaf hy last Monsieur Chamoys/ die daer met eenighe Fransche Vaendelen in Garnisoen lach / de welcke int afwesen vanden Admirael Threlon/ die in Westvlaenderen eñ aldaer Gouverneur was/ eenighe quarelle mette Borgers gesocht heeft/ over eenige bueten der Schepen van oorloghen: Waer over sy in wapenen gecomen zijn/ ende hebben malcanderen gheslaghen/ datter eenighe doot bleven. Maer terwijle die van Brugge/ eñ die vant Lant vandē Vrije gesonden hadden haer beclach tot Antwerpen aenden Hertoghe te doen/ heeft hem Chamoys ghesterckt / ende ten lesten den xvj. Januari ten bestemden dage onder decksel dat hy vreese vande Borghers ende Garnisoene hadde / hebben sy de reste vant Nederlandts Garnisoen wt de Stadt doen vertrecken / ende zijn alsoo meesters vande Stadt ghebleven.

Duynkercke by Chamoys vermeestert, den xvj. Januari.

Desghelijcx hebben sy tot Dixmuyden ghedaen/ eenige huysen in brande stekende: Ende alsoo het volck besich was om den brant te blussen/ hebben sy die vermoort ende overvallen.

Meer steden byden Hertoch ghenomen in syn handen.

Tot Denremonde / een wel gheleghen Stadt/ hebben sy deen den anderen inghelaten / ende zijn alsoo over het Garnisoen de sterckste gheworden. Tot Vilvoorden/ Aelst ende Meenen warense de meeste int Garnisoene. Tot Oostende lach eē Vlaems Vaendel onder Capiteyn Wttenrecht/ met een Fransoys Vaendel. Maer als Wttenrecht hoorde wat tot Duynkercken gheschiet was/ heeft hy het Fransoys Vaendel ontwapent / ende inde Kercke ghesloten.

Tot Brugge hebbense haren aenslach gemist: Ende om dat desen aenslach notabel

1583. was/ so sullē wy die wat int breede verhalē.

Alsoo daer lange te voren eenighe Fransoysche Vaendelē inne gebrocht waren/ onder Monseur de Vienne/ sone vanden Heeren van Clervaut/ zijnde vande Gherefoormeerde Religie/ om doen de voorsz Stadt Brugge te versekeren/ voor die doen Malcontent ghesint waren/ vont hem daer binnen den Colonel Monseur des Pies/ die den voorsz de Vienne ghesuccedeert was/ met vijf Vaendelē Fransoysen/ als den xvj. Januari daer de tijdinghe gecomen was vant overweldighen van Duynkercken/ alwaer doen oock aenquam vanden Hertoch van Brabant ghesonden Monseur de la Valette/ den grooten Provoost/ met brieven aen die van Brugghe/ dat hy soude tot Duynkercken gaen/ ende hem informeren over het misverstant dat daer ghebeurt is/ ende dat behoorlijcken straffen: hebbende hier beneffens noch ander brieven hem nagesonden/ inhoudende bevel/ om Monseur de Rebours met vijf Vaendelen die van Meenen ontboden waren/ eñ een Vaendel van Dixmuyden/ binnen Brugge te brengen/ eñ soo die stadt hem den xvij. dach van Januari te versekeren.

Hertoch vā Brabant aē slach op Brugge hen ghemist/ den xvij. Januari.

De Heere Jaques de Grijse/ Hoochbailliu van Brugghe/ over verscheyden advertentien eñ tijdinghen van Duynkercken groot achterdenckē hebbende/ heeft alle den naesten nacht in roeren gheweest/ metten Sergiant Maior Reynier Winckelman de Ronde doende/ ende den selven ordinerende/ dat de Fransoysen de naeste daghen gheen wachte hebben souden aen de poorten/ daer sy meer volcx souden mogen inlaten. Eñ als sy daer over metten daghe te ruste ghegaen waren/ so is noch voorden noene den voorsz Monseur de Rebours voor de stadt ghecomen/ versoeckende passagie door de stadt/ oft anders soude hy presentelijcken moeten een brugge gemaect hebben over een water. Waeromme la Valette vande Borghemeesters oorlof vercreech/ om des Hertochs dienst te vorderen/ eñ dat Krijchsvolck van Rebours door de stadt te brengen. Dese also teghen den noene binnen ghecomen zijnde/ heeft Rebours de Marct eñ het geschut aldaer staēde ingenomē eñ beset/ eenige scheuten onder tvolck schietende/ om dat vande marct te drijvē/ dootschietende een vrouwe. Als nv hier over eenē allarm door de stadt ghebeurde/ ende het volck vanden Colonel des Piez (die noch van sulcken aenslach niet gheadviseert en waren/ midts dat Rebours misnemende de clocke/ syn comste wel twee uren verhaest hadde) daer door belet wert van haer te versamelē/ ofte haer te begeven op haer ordinarisse plaetsen: so is dē Hoochbailliu alsdoen oock in haest opde Borcht gecomē/ twelc is een plaetse/ met het Stadthuys/ Kercke/ ghevangenisse ende ander huysingen genoech besloten/ hebbende maer eenen engen toeganck tot de merct/ oor noch elders wt al engen/ ende maer eenen wyden. So nv den Hoochbailliu daer gecomē was/ so zijn daer oock aengecomen/ om met den Magistraet te spreken/ den voorsz grooten Provoost/ la Valette/ mette Colonellen des Piez eñ Rebours/ die welcke hem liet ontvallen aen Grijse/ dat hy ghecomen was om daer Garnisoen te houden: Het welcke Grijse (wel vattende/ ende syn achterdencken nv waer vindende/ soo seyde hy hen aen/ dat hy om de Borghemeesters ende de Collegie wilde senden: ende terwijle sprack hy met eenighe Edelen/ notabele ende Capiteynen vande Borgerlijcke Vaendelen/ op dat sy de Borgerye souden in wapenen brengen tot behoudenisse vande stadt teghen de Fransoysen. Waer van twee Capiteynē/ byde poorte vande Borcht woonēde/ haer volck terstont vergaderden/ mette welcke/ eñ met noch ontrent veertich Soldaten vande ghegagieerde Vaendelen der Stadt (die tallen gelucke besich waren om haren Vaendragher te begraven met haer gheweer) op den allarm haer op de Borcht begheven hadden/ heeft Grijse de Borcht beset/ ende alle toeganghen ghesloten. Daer waren metten voorsz Provost eñ Colonel/ ontrent dertich Soldaten Archibusiers mede ghecomen tot haer Guardia/ tot inde Sale vande Borcht. Dese heeft Grijse aenghesproken/ eñ ghevraecht wat sy daer deden/ siende de Borgerye ghealtereert ende in wapenen/ die haer aldaer mochten overvallē: Waeromme hy als vrient voor haer sorgende/ haer waerschouwende eñ radende/ volghende den dienst die hy den Hertoch schuldich ware (ende midtsdien toonde hy een gouden Megdalie/ in teecken van ghetrouheyt/ die hem vanden Hertoghe gheschoncken was) dat sy van daer na haer logement souden vertrecken/ om d'oorsaken van alteratie te schouwen: ende tot haerder versekeringhe wilde hy haer de Officiers der stadt (Schabletters genoemt) als goede geleyde mede gheven/ want haer meesters daer noch moesten verwachten de reste vande Magistraet/ om de alteratie ofte beroerte te stillen/ etc. Hier mede zijn die Soldaten (den Hoochbailliu respecterende) wt de Borcht vertrocken.

De Heer van Grijse Hoochbailliu van Brugghe wapent de Borgerye tegen de Fransoysen/ den xvij. Januari.

Corts daer na is het Fransoys Colonels Vaendel/ die nv opde beroerte vergadert waren/ gecomen gemarcheert nade Borcht onder synen Luytenant. Dese alreede vindende den wech ghebarikeert ofte gesloten/ met bancken ende anders ghestopt/ eñ daer door verslaghen zijnde/ ginck Grijse haer oock vermanen eñ betoonen in wat perijckel sy haer selven/ de Borgherye/ ende den dienst van sijne Hoocheyt stelden/ so sy niet te rugghe en keerden/ aenwijsende hoe de Borgherye al rasende in de wapenen waren/ om haer met de Magistraet doot te smijten/ maer met haer vertrecken hoopte hy met hulpe vanden Provoost ende haren Colonel alles te slessen. Hier door/ den Luytenant zijnde vande Gereformeerde Religie/ liet hem ghesegghen/ eñ weeck te rugghe. De reste vant Garnisoen werden eensdeels verhindert bydе Borgerije dat sy niet vergaderen en conden/ waer van eenighe alreede vergaderende/ riepen Vive le Duc, eñ Vive la Messe, Maer werden verhindert.

Wy hebben ghesept/ dat la Valette metten Colonel des Piez/ snoenens als Rebours

1583. bourꝛs inghecomen was/ ende de Marct inghenomen hadde/ op de Boꝛcht ghecomen waren/ om den Hoochballiou ende Boꝛghemeester (die waren de Heere Niclaes Cazenbꝛoot/ ende Pieter Dominicle) te verclaren des Hertochs wille/ ende te eyſſchen volcomen ghehooꝛſaemheyt. Maer terwijle den eenen Boꝛghemeester daer noch niet ghecomen en was/ werdē de ander ſeer clachtich/ van dat ſy de Boꝛgherije in Wapenen ende oploop ghebꝛocht hadden/ daer ſy ſoo goede eñ trouwe dienaers van ſijne Hoocheyt waren. Als ſy nu hier van diſcoureerdē/ terwijle dat den Hoochballiou Grijſe/ tghene wy hier voꝛen verhaelt hebben/ beſchickt hadde/ is hy weder int Collegie ghecomen/ eñ heeft mede binnen ghebꝛocht een dozijn Soldaten vande Stadt/ ende dede La Valette ende des Piez aenſegghen/ dat ſy van daer niet gaen en ſouden/ vooꝛ dat ſy Monſeur de Rebourꝛs met ſijn Soldaten wt de Stadt hadden doen gaen/ etc. Als deſe nu ſagen datmen haer wachte ſtelde/ hebben ſy haer grootelijcx beclaecht/ ende hebben geſocht met veel redenen hen te doen bewillighen/ ende te onderwoꝛpen den bevele van ſijne Hoocheyt/ eñ dat het hen beſt ware: want op dien dach/ ja op de ſelvige ure ware tſelfde alomme in alle Steden gheſchiet/ ſelve tAntwerpen/ ende op veel meer andere plaetſen/ hen verhalende particulierlijck den gheheelen aenſlach. Sy vermaenden oock ſommige vander Wet die Catholijck waren/ dat den Hertoch ſochte de Miſſe alomme te herſtellen/ ende niet langher en wilde ghebꝛeydelt weſen/ maer abſolut zijn. Deſe antwoozdē haer wel wijſſelijcken/ ende ſeyden dat ſy tſelve wel wenſchten ende begeerden/ ſoo het mochte gheſchieden wettelijck met volcomen conſent.

Hier over werden die vander Wet ſeer perplex ende verſlaghen/ hen verwonderende van ſodanighen booſen eñ onwijſen vooꝛnemen des Hertochs. Maer den Hoochbailliu Grijſe bewees datmē moeſte vande noot een deucht maken/ ende dat de ſtadt moeſte bewaert weſen/ ende alſoo ſouden ſy haren Eedt eñ ſchuldighen plicht voldoen/ de ſtadt ſoude altijdt wel een goede compoſitie weert weſen: Waeromme hy inſiſteerde den La Valette ende des Piez te verthoonen/ dat ſy in perijckel met haer waren vande gemeynte ghemaſſacreert te woꝛden/ ſo ſy niet en reſolveerden te vertrecken/ ende lieten oock eenen Hooftman van weghen der Boꝛgherije binnen comen/ die haer het quaetſte ſeer ernſtelijc aenſeyde/ Ja noch een ander/ ſo heftelijck/ dat hy die dꝛeychde met een Pennemes dat daer lach/ liever ſelve de keele af te ſnijden. Men liet oock van haer volck by haer comen/ die haer aenſeyden dat ſy alomme vande Boꝛgherije beſet waren/ ende hoe dat de ſes ghegagieerde Vaendelen/ ende alle de Boꝛgerije alomme in Wapenē haer dꝛeychdē. Waer over Rebourꝛs/ ten verſoecke vanden Boꝛgemeeſter/ een maniere maecte van te vertrecken/ verlatende de Marct: maer hy bleef ſtille ſtaen ontrent de Ghentſche Pooꝛte. Hier dooꝛ onderteeckende des Piez ten leſten een Billiet/ inhoudende ſchꝛiftelijck bevel van te vertrecken. Maer eer dat Billiet vercreghen was/ hadde den Hoochbailliou Grijſe/ ende den Sargant Mayoꝛ Winckelman/ ende dander Capiteynen haer ſtuck alſoo beſteken/ dat hy vande Boꝛgherije alom beſet woꝛde/ eñ hy ſach van achter den Boꝛgemeeſter Cabotere met een Bende Peerdevolck van Boꝛgheren ende andere wel ghemonteert eñ gewapent/ die hen vertoonden. Waeromme hy ſonder te verwachten het vooꝛſchꝛeven ſchꝛiftelick bevel/ ter Pooꝛten wt trock/ dweers dooꝛ de wachte van een Vaendel ghegagieerde knechten. 1583.

Sy deden oock de Colonel des Piez/ met noch twee van ſijn Capiteynen by hen comen/ die ſy oock ghevanghen hielden: haer belaſtende haer volck oock wt te ſenden/ het welcke wt vꝛeeſe vande Boꝛgerije ſo haeſtelijcken gheſchiede/ dat vele haer geweer achterlieten. Alſo dat ſavonts den xvij. Januari ten vijf uren/ die van Bꝛugghe haer Soldaten met groote blijſchappe buyten haer Pooꝛten ſloten/ goede wacht ſtellende.

Selve den Hoochballiou Grijſe/ ende de Magiſtraet/ die alle dien dach noch ſpijſe oft dꝛanck ghenut en hadden/ ghingen noch gheruſt ter Bꝛuyloſt tot den eenen Boꝛghemeeſter/ die dien dach ſijn dochter ten Houwelijc beſteet hadde/ alwaer ſy vꝛolijck byden anderen waren/ ſoo langhe inder nacht/ dat ſy hooꝛden by bꝛieven van haer Ghecommitteerde wt Antwerpen/ wat daer gheſchiet was/ alſoo wy oock ſullen verhalen. Waer over ſy (haer blijſchap verdobbeleert zijnde) God danckten/ die haer van ſoo grooten perijckel verloſt hadde.

In teecken van danckbaerheyt/ vooꝛ den merckelijcken dienſt die dē Hoochbailliou de Heere van Grijſe dien dach ghedaen hadde/ hebben die van Bꝛugghe hem vergunt ſes Hellebardiers tot wachte/ eñ hondert gulden ter Maent vooꝛ gagie/ die namaels verhoocht werden tot hondert ende vijftich gulden.

De ghevangen groote Pꝛovooſt La Valette/ eñ den Collonel des Piez/ werden daer na met pijnigen onderuꝛaecht/ waer by men verſtont den gront vanden Generalen aenſlach. Oock byden Monſeur de La Fongiere/ Hofmeeſter vanden Hertoch/ die de Heere van Sueviſeele ghevanghen ghebꝛocht hadde/ comende van Ooſtende/ Duynkercke eñ Nieupooꝛt/ als te weten/ dat den Hertoch ſocht hem abſolut meeſter te maken vande pꝛincipale ſteden/ vanden Pꝛince van Oꝛangien/ ende vande Staten/ om volcomen ghebiet te becomen/ ende den Pꝛince te doen wedergeven de reuerſale Bꝛieven/ waer by hy gehouden was den Pꝛince te laten de Gꝛaefſchappen van Hollandt ende Zeelant/ daer den Hertoch ſecretelijck toe verbonden was/ als tot eenen bꝛeydel vande Franſoyſche vertelheyt ende lichtveerdicheyt.

Wy ſullen nu oock verhalen hoe den aenſlach tAntwerpen afghelooopen is.

Den Hertoch hadde ſijnen Leger den xiiij. ende xv. Januario/ Anno M.D.Lxxxiij. doen comē onder des Stadts buytenſchanſſinghen/ ontrent byde vier duyſent Switſers/ eñ menichte van Franſoys voetvolck ende Peerdevolck/ behalven andere/ die lan-

1583. ghe te voren daer ghelegen hadden. Ende hy dede ondert decksel van Hovelinghen veel volcx alomme inde Stadt ende in sijn Pallays forieren/ met secrete Wapenen/ ende meynden des nachts de Croonenborchsche Poorte by sijn Hof te overweldigen/ ende alsoo stil ende behendelijck sijn volck binnen te brenghen/ ende smorghens vroech hem, des Stadts meester te verthoonen.

Hertochs aenslach op Antwerpen/ om snachts een Poorte te overweldighen.

Maer also den sesthienden Januario daer van eenen quaden roep onder de Fransoysen ghinck/ heeft den Borghemeester tselfde tsavonts aenden Hertoch gheadverteert / biddende te willen goet vindẽ/ tot contentement der Borgherije/ de ketenen der Stadt vroeger te spannen/ ende Lanteernen wt te hangen. Twelck hy consenteerde/ eerst verclaert hebbende datmen gheen reden en hadde van te treden in mistrouwen teghen sijn volck van oorloghe/ twelck daer alleenlijck ghecomen was om hem ende den Landen dienst te doen/ ende dierghelijcke. Als hy nu hier mede belet was van sijn voornemen in stilte te volbrenghen/ soo resolveerde hy dat het in alle manieren moeste gheschieden met ghewelt oft andersins/ om dat tselfde dien dach in dander Steden gheschiede.

Hertochs aenslach op Antwerpen gesuspecteert en bycans belet.

Sanderendaechs/ den seventhienden Januari/ alsser secrete advertissementen waren van een Fransch Edelman/ (die wy om beters wille hier niet en noemen) datmen noch dien dach meynde de een Poorte te overweldighen/ ende tgantsche heyr in te brenghen/ ende dit oock ter ooren vanden Hertoch ghecomen zijnde/ heeft den Hertoch den Borgemeesters ende Colonellen / ende oock den Prince van Orangien seer ernstelijck vertoont/ datmen van sijn Krijchsvolck gheen sulcke suspitie en behoorde te hebben / ende datmen sulcke aenbrenghers behoorde te straffen. Verclarende int langhe de groote liefde ende gheneghentheydt die hy de Landen/ ende sonderlinghe de Stadt was draghende. Ende also sochte hy alle suspitie hen wt den hoofde te stellen/ twelck hy te lichtelijcker dede/ om dat de advertissementẽ schenen alsdoen gheen sonderlinghe Fondament te hebben. Hy seyde oock den Prince toe/ die hem rayde dien dach int Legher daeromme niet te gaen / dat hy inde Stadt blijven wilde om suspitie te weerẽ: Maer midts dat hy voorseker wiste dat de selvighe aenslaghen op dander Steden dien selvighen dach ghschieden souden/ ẽ de tijdinghe daer van op weghe waren/ heeft hy in alle manieren sijn voornemen willen int werck stellen/ ẽ ginc den Prince bidden (allegerende eenighe oorsaken) met hem nae het Legher te rijden/ die het weygerde/ nochtans sonder achterdencken.

De Borgherije hadde door den voorschreven roep alle de voorgaende nacht scherpe wacht ghehouden / ende hielen de Poorten dien dach ghesloten / ende deden wtroepen dat alle de Soldaten souden de Stadt ruymen/ etc.

De Hertoch treckt wt om sijnen aenslach.

Als den Hertoch vroech noenmael ghegeten hadde/ maecte hy ghereetschap om buyten nae tLegher te rijden/ doende onder dat decsel alle de Ketenen ende Draphoomen op de straten/ tot twee Poorten toe/ open doen ende ontspannen/ dewijle sijn dienaren (also sy seyden) niet en wisten wt welcke Poorte dat hy soude wtrijden. Om hem de Poorten open te doen/ waren met alder eeren de Colonellen Jaques de La Falie aende Roode Poorte / ẽ Adriaen Vierendeel aende Kipdorp Poorte staende/ hoewel weynich verselschapt/ midts dat het op de Noene was ten een uren / alsser vele vande wachte ter Maeltijdt waren ghegaen: oock hadde den Wijck vande Kipdorp Poorte by avontuere dien dach elders de wachte. Also is hy verselschapt met ontrent twee hondert Peerden van sijn Edellieden ende andere/ met alle sijn wachte/ soo van Switsers als Fransoysen/ gereden nae de Kipdorp Poorte/ alwaer een van sijn volck aen ende op de Brugghe haer openden/ aen beyde syden wijckende/ ẽ lieten den Hertoch door rijdẽ/ met eenige principale/ dien oock eenige Bende Ruyteren teghen quamen/ om hem (soo het scheen/) te eeren ende te groeten.

Kipdorp Poorte wert by de Hovelinghen ingenomen/ ẽ de wacht verslaghen den xvij. Januario/ Anno 1583.

Also nu den Hertoch/ metten Hertoch van Montpencier/ Grave van Laval/ ẽ meer andere/ die vanden aenslach niet en wisten/ de tweede Valbrugge passeerde (de Borgers vander wacht metten blooten hoofde op de Brugghe staende) gheveynsde hem een Edelman sijn Been ghebroken te hebben (twelck de loose vant beginnen was. Als nu de Borghers/ onder andere eenen Sergiant/ ghenaemt Keyser/ hem wilde bystaen/ werdt hy vanden selven gewont / ende oock alle de andere vander wacht/ werden terstont doorsteken/ ende ghewont vande selvighe Hertochs Hofgesin/ waer onder ten eerstẽ/ als de voornaemste was/ den Colonel Adriaen Vierendeel: Eenighe ontquament. Hier mede keerden meest de twee hondert Peerdẽ Hovelinghen met een ghedruysche inde Stadt/ ende men sach terstont den heelen Leger marcheren ende volghen. Binnen quamen terstont seventhien Vaendelen Fransoysen/ met vliegende Vaendelen/ ende vier Cornetten Peerden/ ontrent ses hondert Lanchiers ende andere/ die altsamen riepen Ville gaingnee, Vive la Messe, Tue, Tue. Ende ontrent de Poorte staken sy een huys in brande/ tot een teecken dat de Stadt ghewonnen was. Ende den Hertoch (zijnde neffens de Brugghe wat afghetreden) dede in alle haesten de reste des Leghers marcheren / selve de Switsers/ haer toeroepende / Marche, dat is / treckt aen/ de Stadt is ghewonnen/ maer en pilgeert niet.

Die binnen waren / trocken op beyde de Vesten/ neffens de Poorte/ aen deen syde tot byde Keysers Poorte toe/ daer sy haer oock meester vanden gheschutte maeckten/ twelck sy tegen de Stadt keerden. Een deel trocken de Kipdorpstrate inne/ tot op de Wyngaert Brugghe/ andere de langhe Nieustrate/ tot voorby de Borsse: Andere de Meere inne/ ende so oock de andere naesten strate/ roepende verscheyden/ slaet doot/ Vive la Messe, Ville gaingnee, wy zijn vrienden/ ende dierghelijcke.

Maer de Borghers ghewaer wordende datmense alsoo vyantlijck overviel/ zijn terstont

De Borgers doen de Fransoysen wederstant/ ende slaen die al doot.

stont alomme daer ontrent met haer ghe-weer wt haer huysen geloopen/ ende eerst in seer cleyn ghetal/ hebben sy haer selven als Schanssen/teghen groote hoopen Fransoy-sen ghestelt/ die ophoudende dat sy niet veel veerder conden voort trecken. Terwijle heb-ben de Trommelen allarm gheslaghen/ende een yeghelijck is doen wt den huyse tegen de Fransoysen ghelooopen/ende hebben eenighe Vaendelen in ordere gheereghen/ die alom-me daer sy conden/ de ketenen spanden.

Vroomheyt der Borghe-ren t'Ant-werpen.

Godt almachtich/ wien alleene de Bor-ghers de eere ende glorie wel moghen toe-schrijven van haer behoudenisse/ heeft haer sulcken mannelicken hert ghegheven/ dat sy vyans in alle plaetsen ende straten haren vyant hebben doen de rugghe keeren/en met groote disordere wt de Stadt doen loopen/ ende van boven neder doen springhen vande hooghe mueren/ nae dat sy meesters vander Poorte waren gheweest meer dan een ure lanck/ ende alreede met vlieghende Vaende-len waren ghecomen tot ontrent de groote Marct. De Borgheren thoonden sulcken vierichheydt/ dat ettelijcke door groote haest niet wel versien zijnde met Loot voor haer Bussen/haer ghelt wt haer Borsen met haer tanden ghebuycht/ ende alsoo in haer Bussen in stede van Loot wtgeschoten hebben. Een deel hebben haer behendelijck in bequame huysen begeven/als inde Schutters Hoven/ vande welcke men by de Keysers Poorte op de Vesten sien can/ waer wt sy vele te voete ende te Peerde gevelt hebben/ ende ten lesten die Veste wederomme ingenomen/ ende aen beyde syden vander Poorte/ mede het syde ofte strijckgeweer oft Bollewercken. Aldaer dwonghen sy den Heere van Tyan/ vanden huyse van Meroda/ Gouverneur van Aelst

De Heer van Tyan verslaghen.

(die het scheen mette Fransoysen te houden) over de Borstweeringe inde Vesten int wa-ter te springen/ dewelcke als hy nu aen Lant wtgeswommen was/ van boven noch door het hooft dootgeschoten werdt. Als sy nu de Vesten weder inghenomen hadden/ keerden ende schoten sy tgrof gheschut tegen die van buyten/ Namelijck de Switsers/ die noch na de Stadt marcheerden/ waer by sy mercken conden dattet niet al voor haer noch was.

Particuliere vrome avontueren gebeur-den/als onder ander van eenen Backer/ die naeckt van sijn werck/ wt sijnen backelder quam ghelooopen/ende met sijnen Ovenpale eenen Ruyter velde: Maer also hy vervolcht wert/ spranc hy opt Peert/ende verliept. In eenige hoeckhuysen tegen over de Kipdorp-Poorte/ begaven haer eenighe cloecke Bor-ghers/ die wt de Vensters soo dapper inde

De Poorte van Ant-werpen op-gestopt met de dooden.

Poorte geschoten hebben/datse daer vele ter doot velden: die daer laghen/ becommerden de andere incomende. Ende ten lesten/ de an-dere die sochten weder wt te vluchten: Daer over het schieten soo dapperlijck continueer-de/dat de Poorte vol dooden op een/ van hen selven ghetast werdt/ wel anderhalf mans [...]te een man ende halve lenghde hooge/ ende seer verre/ die noch meest half doot leefden/ ende wrevelden/ soo dat daer door den wt-ganck ende inganck ghestopt ende verhin-dert werdt.

Als den Hertoch buyten gesien hadde/ dat de Poorte ghewonnen was/ ende de sijne in-ghetrocken/ als gheheel versekert/ soo ver-claerde hy de Heeren ende Edelen die by hem waren/ende vanden aenslach niet en wisten/ sijn voornemen. Ende alsoo die het seyt be-claechden/ oock elck sijnen vrient/en eenighe seyden oock/ het waer noch niet al ghewon-nen/ en datmen corts noch wel wat anders

Dē Hertoch in opinie bedroghen/ vertreckt buytē scheu-te.

sien mochte/ so seyde dē Hertoch dat de stadt seker sijne ware/ en dat daer meer dan vier duysent vande sijne binnen waren. Maer al-so hy volck over de mueren inde gracht sach springen/ seyde hy/ de stadt is ymmers mij-ne/ want de Borghers soecken haer over de mueren te salveren: Maer als hy ten lesten merckte dat het sijn eyghen volck was/ ende dat het gheschut nae hem ende sijn volck schoot/soo weeck hy moedeloos verder buy-ten scheute.

Middelertijt als de Borgers nu alomme haer vyanden doot sloegen/ is oock de tijdin-ge aenden Prince van Orangien opt Casteel int ander eynde vander Stadt gecomen/ die het niet en wilde gelooven: En aende Vesten gaende/ meynde hy noch dattet maer een misverstandich oproer was/ en verboot het schieten/ tot dat hy op de Vesten sach dat het ernst was.

Als nu gheen Fransoysen meer weere en toonden/ hebben de Borghers ghesocht de Poorte te sluyten/ die so vol dooden lach dat-ter qualick eenighe noch overclimmen con-den om de wterste Valpoorte te sluyten / die terwijlen eenighe Borghers vander Schut-terijen/die haer selvē op de brugge int waer-huysken ghesloten ende ghesalveert hadden/ opghetrocken hadden/ so dat die van buyten gheheel afgesneden werden. Doen begonde-men de Poorte te ruymen/ daermen langher mede besich was/ dannen int dootsmijten gheweest was. Eenighe die overgeclommen waren/ hebben my verclaert ende verhaelt/ hoe grouwelijcken en vreemt het om te sien was sulcken hoop dooden / die meest al met-ten hoofden wtstaken/ aesem ghesocht heb-bende/ Veel noch levende/ diemen het leven schanck. Ten lesten/ de Poorte geruymt zijn-de/ werdt ghesloten.

Dit al is niet sonder groote bloetstortin-ghe gheeynt van beyder syden: want vande Borghers zijnder boven tachtich doot ghe-bleven/ behalven de ghequetste dier vele wa-ren/ende namaels storven. Onder de dooden waren Colonel Adriaen Vierendeel/ den Ca-piteyn Balthasar Thas/ die Wachtmeester gheweest was/ die vande eerste was die te-genweer dede/ oock Reynier Michfault/ Jas-per de Hoymaker/ Sergiant Mayor van het Collonelschap vanden Borgemeester Jonc-ker Philips van Schoonhoven / de welcke metten Hertoch wtrijdende onder die van-den Hove/ merckende het rumoer/ wonder-lijck wt den hoop is gecomen/ende dede ter-stont met assistentie van desen Sergiant de ketenen optrecken/ die neffens sijn syde ghe-schoten wert/ met vele andere/ die vromelijck vechtende/ ghebleven zijn/ tot haerder on-sterffelijcke eere ende lof / als die haer bloet ghestort hebben voort Vaderlant. Also oock

Voorsich-tichept vanden Borgh-meester Schoonho-ven / oock wonderlijck ghesalveert.

te prijsen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1583. te prijsen zijn de vrome eñ cloecke Borgers/ die sonder eenighe hulpe van Krijchsvolck/ met vroom ende mannelijck herte/ door de ghenade ende hulpe Gods/oorsake zijn vande bewaernisse der stadt. Daer en was geen questie onder haer van Catholijcke Religie/ Confessie oft Gereformeerde/ maer sy deden alle wat vrome Borghers toestont.

Tghetal der dooder Fräsoysen tot Antwerpen.

Vande Fransoysen zijn doot ghevonden ende begraven/soo binnen der Stadt als op de Vesten/boven de vijfthien hondert getelt/ behalven ghequetste die wtliepen/ofte de gequetste die naderhant binnen gestorven zijn/ ofte buyten vant geschut doot bleven. Dese zijn meestendeel al in eenen put op de Vesten begraven ghewordden/ waer van vele Edele personagien van qualiteyt ende aensien waren/tot inde dry hondert eñ twintich / waer onder werden genoemt den Grave van sint Agnan/ ende synen Sone den Grave Chasteauronsse/den Sone vanden Maerschalck Biron/ Monseur Sapssevall/ Gouverneur van Vilvoorde/ de Sone vanden Heere van Mirambeau/ ende veel meer andere Hovelinghen/ waer onder oock eenige vande Religie waren/ die vanden aenslach niet en wisten. Eenighe salveerden haer wonderbaerlijck/ waer onder was Justinus van Nassouwen/ Sone naturel vanden Prince van Orangien: dewelcke alsoo hy onder den hoop der Hovelinghen wtrijdende was/ ende met de andere weder inghedronghen werdt/ salveerde hy hem met eenich ghesellschap in eenen Toren. Maer nae de victorie en hebben de Borghers niemandt ghecrenckt/ jae vele die onder de dooden laghen/ hebben sy noch selver opghehheven/ haer leven ghespaert/ eñ de wonden doen ghenesen.

Onder de ghevanghenen waren de Heere Feruaques / den Bisschop van Constance/ met veel meer andere groote Heerẽ/tusschen vijfthien ende twintich hondert al opgeteeckent/die naemaels al los ende vry ghelaten werden.

Aldus is dien aenslach den Hertoch qualick geluckt/ dat hem vleesch ende bloet heeft doen verteeren: Ende daer by is gebleken de verwaentheyt eñ booshept van eenige slechte ende quade ofte jonghe Raetsheeren/ ende de wijse voorsichticheyt van andere/ die van contrarie opinie waren/ ende ontradent/ alsoomen den Maerschalck Biron toeschrijft. Daer is oock ghebleken dat inden Krijch de Bussen/Rapieren ende Pongiaerden/sonder Spiessien eñ Hellebaerden onnut zijn. Daer bleeck oock/dat een volck/twelck in vryheyt opghevoet is/ dat de Wapenen inde handt heeft/ wordt coragieus ende grootmoedich: ende datter niet furieuser en is/ dan een hont op sijn Messie.

De Hertoch schrijft aende Stadt/ beschuldighende ende ontschuldighende.

Den Hertoch trock dien avont opt huys van Barchem/ dat ledich ende sonder goet Logement ende victalie was/die ooc int Legher niet en was. Hy sondt dien avont noch twee Borghers/namelijck / Philips Lantmeeter ende Scholiers/ die hy buyten vont/ met sijn Brieven ende instructie inde Stadt/ inhoudende / Als dat sijn Hoocheyt/ nae dat hy hadde met sijn gewoonlijcke wijsheyt eñ lijdtsaemheyt synen persoon in dangier ghestelt/ oock veel Edelen ende Soldaten daer over verloren/ om de Landen te kennen te gheven de gheneghentheyt die hy hadde om haer te verlossen wt haer miserien: So hadde hy ten lesten gesien dat hy te vergeefs arbeyde: De ghetuyghenissen daer van / wederhielt hy/ om die tot bequamer tijt te ondecken. Den aenstaenden onderganck der Landen tot verminderinghe van sijn eere/ hadde om veel redenen boven matẽ sijn goede natuere verandert/ hem siende so qualijck ghetracteert/ dat hy mochte segghen dat de geheele eñ overste authoriteyt ware in handen van andere. Maer boven alle de extraordinare onwaerdicheden die hem gheschiet waren dien dach met luttel respect van sijnen persoone ende qualiteyt/ hadde hem in alsulcke maniere verbittert/ datter wt ghevolcht was tghene men gesien hadde: Waer van hy boven maten groote droefheyt ende leetwesen hadde. Ende om dat sijne effectie noch gheneycht ware tot tghemeyn beste/ eñ tot den goeden/ hadde hy tselve haer willen te verstaen gheven / om te weten hoe dat sy haer sullen willen draghen in sijn regarde/ voor ende aleer hy resolvere tot saken die hy voor de hant hadde. Wilde hen derhalven gebeden hebben/haer intencie door de Lantmeter ende Scholiers te laten weten/die last van hem hadden.

Hy versochte oock wt Antwerpen te laten comen den Grave van Mansvelt/ oock sijn Hoocheyts Meubelen / met die vande Heeren van Montpencier/vanden Maerschalck Biron/vanden Grave van Laval/van Rochepot / Rochefocault / des Prinieaulx/ Mauvisziere/ sijn Hofmeesters/mette pampieren van sijne Hoocheydt / ende van sijnen Secretaris Quinchy/ mette Dienaers van sijnen huyse/met ooc sijnen grooten Aelmoesenier die siec was/ betrouwende dat sy aende selvighe gheen rigeur en sullen ghetoont hebben/als gheheel onnoosel van tgene datter ghebeurt ware. Gedateert int Leger tot Barchem/ den xvij. Januario / Anno M. D.Lxxxiij. Onderteeckent:

Françoys.

Dese sake is ghelept in beraetslaghinghe vande Generale Staten/ ende vanden Prince van Orangien/die ten lestẽ besloten Commissarisen aen hem te senden/ ende oock victalie/twelck eerst geschiede den vierden dach na dat hy vertrocken was. Want hy bygebreke van victalie van daer moest vertrecken nae sinte Bernaerts/alwaer hy meynde over te schepen nae Denremonde. Maer die van Antwerpen beletten dat met Schepen van oorlogen/die sy terstont derwaerts sonden. Beneffens dien sonden sy Colonel Norits met sijn Enghelsche ende Schotten/tsamen dryentwintich Vaendelen / int Landt van Waes/om dat te beschermen/twelck hy dede overloopen met water in te laten aen de een syde van Denremonde. Sulcx dat de Ruyters van Mans-velt by ghebreke van victalie van hem afweken / ende den Hertoch werdt ghedwongen te trecken na Dusfele over de Nete/ende voorts na Rymenant over de Dyle/om alsoo door Vilvoorde tot Denremonde te geraken. In welcke passa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1583. gien (om dat die van Mechelen de wateren opghehouden/ ende het Lant doen overloopen hadden.) Den Hertoghe is miraculeuselijck met groot perijckel door gheraeckt/ maer seer veel van sijn volck verdronck.

De Hertoch schrijft aen de Gouverneur van Brussel/ het stuck van Antwerpen ontschuldigende en om Soldaten.

Van Duffel schreef den Hertoch dē twintichsten Januario aen Heer Olivier vanden Tempel/ Gouverneur van Brussel/ eñ andere/ claghende dat de groote cleynicheyt synen persoon tot Antwerpen aengedaen/ hem seer hadde beroert: Verhalende dat soo hy was wt de Stadt na sijnen Leger rijdende/ daer een muyterije ghebeurt waer aende Poorte/ daer sijn Soldaten toelipen/ sulcks dat tot sijnder grooter bedroefthe yt/ daer wt ghevolcht ware seer groote disordere: Doch des niet teghenstaende (seyde hy) ware sijn goede gheneghentheyt niet vermindert/ om de goede met alle sijn middelen by te staen/ hem vermanende te willen volherden in getrouwicheyt/ achtervolghende sijnen Eedt/ ende te senden ghetal van Schepen met victalie/ die wel souden betaelt werden: De redenen van sijn beclach/ soude hy hem naemaels laten weten.

Die van Antwerpen tot onschult geven den aenslach op haer stadt in druck uit.

Die van Antwerpen merckende by dese Brieven/ dat dese onordeninghe haer te laste ghelevt werdt/ als die daer toe souden oorsaken gegeven hebben/ Hebben een verclaringhe vande gheheele ghesckiedenisse laten in drucke wtgaen/ seggende/ hoe dat sy haer in alle deelen ghequeten hadden/ als goede ghetrouwe Ondersatē toequam/ als die int contribueren niet alleene haer aenpaert ten vollen hadden betaelt/ maer veel meer: Hadden hem oock van harent weghen corts voor desen aenslach in penninghen ghetelt boven de tseventich duysent guldens/ daer hy niet de Garnisoenen oft out Krijchsvolck mede betaelt en hadde/ maer sijn nieuwe volck/ twelc ghebruyckt is om de stadt te overvallen. Eñ hoewel hy gheerne dat feyt als een bysonder clachte tegens die van Antwerpen henlieden wilde toeschrijven/ soo bleeck nochtans het contrarie/ genterclit hy ten selven dage tselfde hadde versocht in vele andere plaetsen/ als Brugge/ Denremonde/ Aelst/ Dixmuyden/ Nieupoort/ Oostende/ ende Vilvoorde. Ten lesten/ bidden sy Godt/ dat hy hem een beter ghemoet wil gheven/ om de Landen te regieren na recht ende sijnen Eedt/ ende niet al na sijn beliefte. Danckende Gode/ die haer Stadt soo wonderlijcken bewaert hadde.

De Malcontenten schrijven aen de Staten ende Steden den xxiij. Januari/ 1583.

Als de Malcontenten/ oft Walsche Provintien/ die metten Spaengiaerden vereenicht waren/ vernomen haddē den aenslach des Hertochs/ vonden sy goet de ghelegheyt waer te nemen/ Daer over zijn drye van haer principaelste Heerē te Halle by Brussel gecomen/ te weten/ Robert de Melan/ Marquis van Rijsborch/ Emanuel de Lalaing/ Heer van Montigni/ eñ Maximiliaen de Vilayn/ Heer van Rassingem: Van waer sy geschreven hebben aende Ghedeputeerde der Staten tAntwerpen vergadert/ van date den xxij. Januario/ welcke Brieven eerst den vierdē Februario ontfangen werden. Diergheliicke meer sendende aende Stadt van Antwerpen/ Brussel/ Mechelen/ etc. inhoudende als volcht.

Als dat sy ghehoort hebbende tghene onlancx tot Antwerpen ghepasseert was/ ende dat Godt believt hadde haer te toonen haer misverstant daer sy in staken/ ende den quaden wille vande ghene/ die ondert decksel van beschermers haerder vryheydt/ listelijcken sochten haer bederf met wijf ende kinderen/ alsoo sy dadelijcken hadden betoont met de aenslaghen op eenen tijt in verscheyden Steden ghemaeckt/ Daerom hen dochte dat sy schuldich waren voor Godt ende de werelt (als Lants inghebor ene/ ende in plaetse als sy waren) soodanighe ghelegentheyt niet voorby te laten gaen/ sonder te besorghen eñ te middelen het profijt eñ vrede des Lants/ ter eeren Gods/ ende dienst des Coninckx/ haren Oversten Heere eñ natuerlijcken Prince: Twelc oorsake was/ dat sy haer naerder gecomē waren om haer de wete te doen vande overgroote begheerte die sy hadden om middelaers te wesen van sulcken goeden eñ heylighen werck/ so sylieden van haerder syden/ nastellende alle bysondere neyghinghen daer toe sy wilden verstaen: twelck sy op haer begeerden met alsoo grooten affectie ende begheerte/ alst mogelijc ware. So het haer beliefde yemanden aen hen te seynden/ om hen naerder hare meyninghe onderlinghe te communiceren/ sy betrouden dat lichtelicken de middel soude ghevonden worden/ van wat vruchtbaerlijcx te handelen. Boven dien dat sy waren soo wel gheinformeert vande heylighe genegentheyt sijnder Majesteyt: oock wel wetende den goeden wille/ die den Heer den Prince van Parma droech totten voorspoet van dese Landen/ gelijck sijn Hoocheyt tselve wel claerlijck betoont hadde/ mits hy van punct tot punct onderhiel tghene hy beloofd hadde den gereconcilieerde Provintien/ ende naderhant den wedergheeregen Steden/ also dat sijn Hoocheyt seer geerne soude hooren/ saken daer van de gantsche Christenheyt/ ende bysonder sy alle souden hebben sodanighen grooten profijt te ghenieten: Haer anderwerf biddende/ te willen afleggen alle mistrouwen/ ende vastelijck gelooven/ dat sy oprechtelijck hier in handelen/ eñ dat sy niet anders soecken/ dan te voorderen het profijt ende ruste van haer arm ende ellendich Vaderlant/ op dat syt eens souden moghen sien in sijnen ouden voorspoet/ waer toe sy goede hope hadden/ ist by aldien van haerder syde sulcx niet belet en werde: Waer op sy verwachten haer antwoorde/ etc.

Parma/ eñ den Marquis van Berghen schrijven oock aende steden/ was ghehoor crijghende.

Op dese Brieven en werdt niet gheantwoort/ noch oock op dierghelijcke vanden Marquis van Berghen wt Luyck geschreven/ die seer versocht erghens Commissarisen te senden. Van ghelijcken inhout schreef oot de Prince van Parma aende Stadt van Ghent/ van date den xx. Januario/ waer door eenige aldaer ghenoech beweecht werden/ die haer altijt bedecktelijcken gedragen hebben/ partijdich teghen de gemeynte/ ende namaels vereeniginghe met Parma te wege gebrocht/ ende nu ten laetsten oorsake zijn gheweest/ dat vande vier Leden van Vlaenderen een Interdict ofte verbondt ghedaen werdt haren Gedeputeerden onder de Staten Generael tAntwerpen comparerende/

Als

1583. Als dat sy niet en verstondē datmen eenichsins metten Hertoge in eenige voorder communicatie soude treden/ ten ware hy voren ende al eerst overleverde de Steden/ die hy teghen sijnen Eedt ende wille vande Staten inghenomen hadde. By welck verbodt die van Gent bleven: maer de andere drij Leden ghedroeghen haer tot meyninge vande Generale Staten/ ende verbinghen alsoo die van Ghent.

Parma belegert Eyndhoven/ by Graef Carel van Mansvelt.

De Prince van Parma dede op dese daet vanden Hertoghe de Stadt van Eyndhoven door den jonghen Graef Karel van Mansvelt belegghen/ ende also hy goeden tijt hadde/ dede hy die rontomme seer ombolwercken/ daer mede sy ten lesten ghedwonghen werdt.

Desen aenslach des Hertochs alomme vercondicht zijnde/ heeft groot verwonderen inde omligghende Landen veroorsaeckt/ als in Vranckrijck ende Enghelant/ daermen het niet en wilde ghelooven/ om dat het een soo vreemdt ende ongehoort bestaen was: waeromme sy bysondere Gesanten sonden/ om hier van sekerlick bereyt te werden.

De Coninc van Vranckrijck sent Mirambeau aende Staten.

De Coninck van Vranckrijck de mare hier van ten eersten ghehoort hebbende/ (daeromme de Nederlanders alomme in Vranckrijck in groot perijckel qualick ghetracteert ende ghedreyght werden) sondt terstont den Heer van Mirambeau/ metten Secretaris den jongen Brulart na Nederlant. Mirambeau dede t'Antwerpen aensprake in de vergaderinghe der Staten Generael/ den sevenden Februario/ segghende dat den Coninck op de eerste tydinghe datter soo veel Fransoysen t'Antwerpen vermoort waren/ sonder te weten de oorsake/ hem ghesonden hadde om haer te comen besien/ ende te segghen het leetwesen dat hy hadde van sulcke tydinghe/ ende om haer van sijnent wegen te bidden/ dat sy wilden letten nae haer discretie op eenighe soete ende vriendelijcke medecijne om alsulcken accident te genesen/ twelck noodich ware voor de ruste ende welvaren der Landen/ dewelcke sijne Majesteyt seer wenschte/ hem versekerende dat den Hertoch sijnen Broeder daer toe doen soude alle goede gheneghentheyt/ gelijck hy tot noch toe hem ghenoechsaem bewesen hadde/ niet ghewey-

Mirambeau ontschuldicht het ongheluck/ aenbiedende medecijne en troost/ den vij. Januario/ 1583.

ghert hebbende sijnen eyghen persoon/ ende sijn middelen/ metten bystant van sijne Mt. (die hem niet afgaen sal) voor haerlieden gemeyn beste en behoedenisse/ twelck nu hinc aen een goede en volcomen vereeninge metten Hertoghe/ den welcken hy dacht dat sy niet en behoorden so lichtveerdelicken te verlaten om een faute/ dewelcke hy hem versekerde/ sy selve wel oordeelden niet ghecomen te wesen van sijn goet naturel/ maer wt eenen quaden gepreciptteerden ofte haestigen Raet. Waer van nademael het Godt belieft hadde hemlieden te bewaren/ moesten sy haer verclouecken/ om te beletten dat den vyandt daer by geene gelegentheyt en vercrege/ haer tot ondergangk en bederf te brengen: twelck sy lichtelicken conden voorcomen met een goede vereeninge mette Hertoge/ behoudende haer oude Previlegien en vryheden/ als redene ware. Oock was hy belast tot dien eynde te reysen byden Hertoghe (soo sy dat goet vonden ende wilden toelaten) om hem noch meer te bereyden tot een goede vereeninghe/ hoe seer vercoelt hy ooc mochte wesen. Haer versekerende/ dat de meyninge ende voornemen van sijne Majesteyt/ nerghens anders toe en streckte/ dan tot nut ende behoudenisse van haerlieden. Ende den Hertoch met haer vereenicht zijnde (dien hy bemint als sijnen eenighen Broeder ende principael Erfgename/ sal hy hem altijt assisteren/ tot haerlieder bescherminghe ende conservatie teghen alle haer vyanden/ sonder yet te sparen. Hy seyde oock vorder/ dat den jonghen Brulaert van sijne Majesteyt/ ende vande Coninginne sijn Moeder belast was eenē dach voor sijn vertreck/ om te comen spreken metten Hertoge en den Prince van Orangien/ om volcomelijck onderrecht te wesen vander waerheyt deser voorvallen sake/ en terstont wederom te berechten/ om dat sy van harer syden na vermoghen/ volghende haer goede afectie/ mochten beraetslaen hoe haer te helpen soude zijn. Versoeckende dat hem toeghelaten werde/ tselfde te doē in alle versekerheyt/ etc.

Hierop is allenskens vā reconciliatie metten Hertoch gehandelt/ alsoo wy hier na sullen verhalen.

Advijs en discours des Prince van Oranjen opt [illegible]

Ten selven daghe den Prince van Orangien versocht wesende/ van wegen der Wethouderen ende Leden der Stadt van Antwerpen/ om sijn goetduncken en advijs op de voorschreven swaricheden te seggen/ heeft den Staten Generael een Schrift vertoont/ onderteeckent M. Henin. Het sommare inhout hebben wy hier ghestelt/ om den Leser den stant ofte staet der saken voor oogen te legghen. Namelijck hoe de Landen generalijcken in groote verslaghentheyt waren.

Beghinnende/ dat hy ongheerne sijn ghevoelen van dese swaricheden wt seyde/ om datmen tot verscheyden reysen/ als Godt haer met tegheitspoet versocht/ hem gemeynelijcken beschuldichde ende lasterde/ als ten tijde vant verlies van Maestricht ende van Doornic/ daer nochtans de aldermachtichste Coninghen/ die alle ghenoechsame middelen in handen hebben/ menichmael groote verliesen niet connen weeren/ om dat de oorloghen menigherley veranderingen onderworpen zijn/ veel min de ghene/ welcke so luttel middelen in handen hebben/ als die oock soo weynich ghehoors ghehadt heeft/ dat hy noyt eenighe Stadt met soodanigen voorraet heeft moghen versien als noodich was/ twelck doch de bewaernisse des Lants aenghinghe: in sulcker voeghen/ dat sulcken raet alsmen noch mach geven/ onderworpen is/ om goet ofte quaet gevonden te worden/ nae den wtganck ofte eynde desselfs/ twelck nochtans is inde handen vanden almachtighen Godt/ die alles beleyt nae syne goede believe. Also dat het niet en scheen gheraden te wesen/ eenen van synen qualiteyt/ ende ondervonden van quade tonghen de ervarentheyt hebbende/ sijn eere ten opsprakeende oordeel te stellen vande ghene/ die nae haer believe daer op sullen willē spreken. Dies nochtans niet teghenstaende/ ghemerckt het welvaren vanden Lande/ ende der Stadt Antwerpen/

Verclaert [illegible] Prince [illegible]

De Prince [illegible] Hertoch [illegible] van alle [illegible] ten/ etc.

hem

1583. hem meer ter herten ghinghe/ wilde hy hem noch die reyse in dat perijckel stellen/ te liever om dat hem ware toegheseyt/ dat de gemeynte sijn ghevoelen int goede soude nemen.

Waeromme hy wilde beghinnen vant ghene dat tusschen den Hertoghe eñ Staten ware ghehandelt/ overmidts vele meynen al bereet de stoffe ghevonden te hebben/ om sijn eere ende aensien aen te tasten/ met tghene aldaer den seventhienden Januario ghebeurt was: Waeromme hy den Heerẽ Staten badt/ te willen ghedencken hoe langhen tijt men metten Hertoch ghehandelt hadde/ soo dat het bleec dat daer volcomelijc op geleт ware gheweest met seer langhen rijpen Rade/ overmidts de groote swaricheden die sommighe Landen ende Steden maeckten/ hoe wel haer nu die meest beclaechden/ die de eerste gheweest waren daer toe te verstaen. Soo dat de resolutie ghenomen werdt met ghemeyne rijpen rade vande Provintien eñ Steden/ midts datter gheenen naerderen middel conde ghevonden werden/ om den Spaengiaerden het hooft te biedẽ. Eñ badt daeromme de Heeren/ te willen de Acta van verscheyden vergaderinghen oversien/ met tghene hy aldaer tot veel reysen gheseyt hadde: Want so doende/ soudemen bevinden dat hy haer menichmael ghebeden eñ vermaent hadde/ te willen verclarẽ/ Oft sy aen haer selven middel hadden om haer te beschermen/ oft dat sy eenighen anderen bequamer bystant wisten/ dan vanden Hertoch van Anjou: Ende dat hy menichmael gheprotesteert hadde/ by soo verde men eenighen anderen middel voortbrochte/ dat hy dien soude volghen/ Altijt belovende/ dat hoedanigen voet eñ resolutie sy souden connen nemen/ waer door tVaderlant beschermt soude moghen worden/ dat hy haer niet en soude afgaen/ maer met haerlieden leven ende sterven. Eñ sy conden ghetuyghen/ hoe dat sy geenen anderen middel en hadden voorgeschotẽ/ maer hadden ten lesten het aenveerden vanden Hertoghe met ghemeynen advijse overdraghen ende ghesloten/ datmen nu hem alleene wilde wijten/ tgene yegelijckẽ raecte/ dat en dochte hem niet redelijck/ al waerder oock meerder ongeval wt geresen/ daer nochtans so verde men de sake na der waerheyt insien wilde/ men bevinden soude datter geen cleyn profijt door soodanich een besluyt was ghecomen.

Hy en wilde sulcx niet segghen om eenichsins tseyt dat onlancx gheschiet was te verschoonen/ maer ter contrarien mochte hy met goede redenen segghen/ van weghen den overlast dier gheschiet was/ datmen niet en conde loochenen/ oft men mochte by rechte/ naevolghende het verdrach van Bordeaulx/ den Hertoghe vervallen houden van alle het recht dat hy wt crachte vant verdrach heeft op de Landen. Hy en wilde niet loochenen dat hy groot gevonden hadde hem te ontfangen. Want een yegelijck die recht wilde oordeelẽ/ moest bekennẽ datmẽ groot voordeel door hem hadde genotẽ/ om den tijt van drye Jaren den vyant te mogen wederstaen/ eñ de oorloge te houdẽ/ aengesien datter andersins

De Prince oordeelt den Hertoch vervallen van alle staten/ etc.

(soo de Staten selfs doen oordeelden) gheen middelen en warẽ om langer te connen houden/ hoe wel hy niet en wilde disputeren/ ofter middelen souden gheweest hebben somen hem hadde willen benouwen.

Welcken tijt gheduerende/ hebbende den vyant twee machtighe Leghers opgericht/ ware den eenen voor Camerijck te niete ghebrocht gheweest/ ende den anderen die veel stercker den lesten Somer int Velt was/ eñ haer meynde gantschelijck tonder te brenghen/ ware oock so qualick ghetracteert geweest/ datter niet vele mede wert wtgerecht. Men hadde oock door des Hertochs volck Lochum ontset/ daer gewis de behoudenisse van Gelderlant aen hinck. Men moeste oock bekennen/ door hem so veel tijts ghewonnen te hebben/ dat daerentusschen gestorven waren die twee sonen des Conincx van Spaengien/ twelck schijnbaerlijck metter tijt soude moghen oorsake geven de Landen van oorloge te verlossen/ eñ den Spaenschen hoochmoet te doen sincken.

Profijten dẽ Landẽ toegecomen by den Hertoge.

Hy en wilde niet verhalen het voordeel dat de Kercken van Vranckrijck daer door hadden ghenoten/ als oorsake van haer vrije oeffeninghe van Religie/ by middel van eenen Generalen vrede/ dat nochtans gheen cleyn weldaet en ware: Maer hy achte grootelijcx tot versekeringe der Religie/ dat door den Hertoch den naem ende Wapenen vande Spaengiaerts wtghedaen waren: dat achtende voor een vant sterckste fondament om haer vryheyt te bouwen/ somen de occasie wel wiste waer te nemen.

Het afsweeren vanden Coninc van Spaengien/ ware het fondament vande Nederlantsche vryheyt.

Want also daer maer dry middelen en waren om op te letten/ het versoenen metten Spaengiaert/ oft het overcomen metten Hertoch/ oft haer te behelpen met haer eyghen macht van Godt verleent/ soo dochte hem dat het eerste van het versoenen met Spaengien gheheel onbequaem ware/ mits dat des Conincx naem ende wapenen wtgedreven waren.

Dry middelen daer de Staten op te letten hadden/ Het versoenen metten Spaẽgiaert/ oft metten Fransoys/ oft haer selven te helpẽ.

Ende voor soo vele eenighe wilden verschoonen de versoeninghe met den Spaengiaert/ ondert decsel van een overcomen met de Malcontenten/ ende dat tot dien eynde La Motte hadde ghescreven/ ende selve tot Hal ghecomen waren de Marquis van Rijsborch/ ende de Heer van Montigni/ eñ Rassingem/ waer naer eenighe schijnen te willen luysteren/ So wilde hy/ als een weynich verstaende van Princelijcke saken/ wel verclaren/ datter niet en gheschiet/ dan met wete ende wille vanden Prince van Parma.

Ende het Tractaet selve/ tusschẽ de Malcontenten ende Prince van Parma/ ten tijde vande Vredehandel tot Colen/ onder sulcken decsel by particuliere eerst te wege gebracht/ behoorde haer de ooghen te openen/ om haer van diergheljcke te wachten/ waer van de vruchten waren dat sy in stede van Payse/ diemen haer toeseyde/ gheduerighe oorlogen hebben/ tot Landen bederffenisse/ wtroedinghe der warachtigher Religie/ ende alle goede lieden/ hebbende noch ten lesten tegen alle haer beloften ende contracten van nieus de Spaengiaerden ende Italianen in meerder ghetal int Lant ghebracht/ met meerder au-

1583. thoriteyt ende versmaetheyt der Lantsaten/ dan opt te boren.

Daerenboven het handelen met de Malcontenten/ soude den Hertoch oorsake geven henlieden met grondighe redenen goet fondament te mogen verwijten / dat sy met sijn vyanden handelden / terwijle hy versochte met haer te vereenighen/ t'welck hem soude dienen tot rechtveerdichmakinghe sijnder saken byden Coninck sijnen Broeder/ de Coninghinne van Engelant/ende andere Princen ende Potentaten / waer mede sy hare sake over al souden verhaet maken.

Alsoo het handelen metten Malcontenten ende Spaengiaerden al een dinck zy / waere te overlegghen oft de Heerschappije der Walen / over dese Landen (de Spaengiaerden vertreckende) souden verdraechelijcker wesen/dan der Spaengiaerden oft Fransoysen/ siende dat sy om heerschappije over haer allen te hebben/niet langer conden blijven met haer vereeniche/ hoewel sy alle de principale Ampten vanden Landen waren bedienende / als deene opperste Veltheere / dander Generael vant Peerdevolck/dander vander Artillerijen/ ende den anderen van victalien wesende.

Van met den Spaengiaerden te handelen/ dochte hem noodeloos om vermaen daer van te maken / ten ware hy verstaen hadde/ dat vele daer mentie van maken / door den haet die sy den Fransoysen droeghen / van weghen de sake nu ghesciet / ander ondert decksel vanden Coophandel/ dandere onder anderen schijn / nochtans int herte andere meyninghe hebbende / als van haer te benemen gantschelijck de vrijheydt vander Religie/van haer lichamen/ende van haer goederen/ haer meyninge bedeckende met redenen de gemeynte aengenaem: Waer van de waerschijnste is/ dat den Spangiaert te verre geseten zijnde/ luttel middel heeft ons te overvallen/ daer den Fransoys veel naerder is. Twelck eenichsins mochte plaetse grijpen/ waert hy aldien dat de gunste/ het verstant/ raet ende aenstaen van deene ende van dandere in dese Landen onder de ingesetenen alleleens ende evenghelijcke ware. Maer daer ware groot onderschept tusschen/ wantmen gemerckt hadde/ dat so haest den Fransoys het verdrach wilde te buyten gaen/ hy niet veel persoonen tot sijnen dienste/ ofte hem toeghedaen ghevonden heeft/ noch niet lichtelijck vinden soude.

Comparatie vande versoeninghe met Spaengien en met Vranckrijck.

Maer metten Spaengiaert hadde het een ander aensien/ want hy in dese Landen niet alleene tot sijnen dienst en hadde de Provintien/ende Steden nu sijn partije houdende/ ende die de oorloghe tegen haer gevoert hadden/ende noch voerden/ maer ooc in het binnenste van haer eyghen gelederen / hadde hy menichvuldighe persoonen die hem droegen ende toeghedaen waren: so datmen niet veel Spaengiaerden oft Italianen en soude van noode hebben om haer tonder te brenghen/ maer door de eyghen Lantsaten/ hebbende thaerder bate het aensien vanden Coninck/ souden sy terstont overvallen zijn/ de Religie haer benomen/ende in stede van dien de Inquisitie opghererecht / haer goeden berooft/ haer Privilegien en vryheden ontweldicht/ sonder verdrach ofte ghenade. So dat uyt de voorseyde waerachtighe aenmerckinghen bleke/dat de Spaengiaerden haer veel naerder waren dan den Fransoys / als wesende int midden van haer gheseten.

Dat waren de redenen waeromme hy gheensins was van advijse / datmen metten Spaengiaerden handelde / oock vont hy geraden datmen geene van sijn Brieven en behoorde te ontfangen/insonderheyt / gemerckt dat so haest daer mentie van gemaect wert/ men sien soude dat alle de Ballingen en uytgewekene die daer zijn ghesworen vyanden des waren Godsdiensts/en de vryheyt haers eyghen Vaderlants/ haer terstont sullen begeven int Lant / ende alderley listighe practijcken soecken/ ende vergiftige aenslagen te wercke brengen/om de Borgherijen en Steden tegens malcanderen op te ropen/en alsoo een verderffelijcke scheuringhe int Landt te brengen/ met hulpe vande verborgē gespaniolisseerde/om haer partije te stercken/ dat sy den inghesetenen geenen tijt ofte stont sullen toelaten om te verkiesen/ maer sullē hen met ghewelt en bloetstortinge willen dwinghen tot tgene sy inden sin hebben / met de welcke hy geensins geraden vonde daer van te spreken / ten ware men de ware Religie / met de vryheden wilde ten eeuwighen dage vernielt ende gantschelijck uytgheroept sien.

Met Spaengiaerden [illegible] Malcontenten te handelen vint hy ongeraden.

Maer so veel dē voorsz Hertoge aengaet/ wilde hy wel ende anderwerf seggen/ dat hy niet en wilde ofte conde loochenen/ oft hy en ware na inhouden vant verdrach/vervallen van sijn recht/ en en hadde geen wettich fondament hem eenichsins daer mede te behelpen. Daerenboven merckte hy oock wel den quaden raet die hy ghevolcht hadde/ en wist oock wel in wat perijckel hy ende alle de sijne ghewest waren/ ende dat hy (soo hem de natuere leerde) wel behoorde/en ooc begeerde hem selven te bewarē/so lange hem Godt de gratie gave. Voorsage oock wel/ingevalle hy gheenen beteren raet en volchde/soude hy mogen hier na noch andere middelen soeckē/ om haer meer te beschadigen / dan hy opt te voren gedaen hadde/als nu ghetercht zijnde doort verlies van sijn Edelen/sijn volck ende sijn eere. Wiste oock wel dat gheen wijs man hem behoorde tweemael aen eenen steen te stooten/ zijnde in sorghen dat het haer soude moghen ghebeuren / inghevalle sy met hem over een quamen. Ende al waert so dat des halven geen perijckel en ware/dat nochtans de wantrouwicheyt tusschen de twee Natien so groot sal wesen/ datter luttel middel van versekeringhe soude zijn.

Vant [illegible] de poinct [illegible] de verdrach [illegible] so sy metten Fransoys handelen.

Ten lesten waer ooc te sorgen / dat de persoonen die omtrent hem nu zijn / schier ofte morghen hem souden moghen int hooft steken eenighen aenslach teghen de Religie/ofte onder sijn aut horiteyt die soecken te vernielen. Conde ooc niet verswijghen/datter veel van opnie waren/dat het niet geoorlooft soude zijn / te overcomen met een/ die niet en is van haerder Religie / aentreckende eenighe plaetsen om tselfde te betoonen.

Maer daer teghens aenmerckte hy/ dat den Hertoch tegenwoordelijck in sijn gewelt

was

1583. was / hebbende goede Steden / de welcke inghevalle sy hem af sloeghen / hy soude moghen leveren in handen vanden vyant / ghemerckt het hem niet wel moghelijck en ware de selve te bewaren / sonder bystant van deen oft van dander.

Ende een yegelijck conde wel mercken in wat perijckel veel Steden souden vallen / als Brussel / Aelst / Yperen ende Meenen / benefsens het achterdeel dat Gent ende Antwerpen souden comen te lijden / bysonder den vyant wesende meester vant velt / in wat perijckel de Steden van Eyndoven / Diest / Hoochstraten / Mechelen / ende meer andere / Ja het gantsche Vorstendom Ghelre / ende Zutphen soude comen te gheraken / ende een yeghelijck wiste wat aen die steden ghelegen waer.

Lof van die van Brussel

Waer op hy niet en conde voorbylaten de gheheuchenisse te ververschen vanden grooten moet ende stantafticheyt / welcke die van Brussel tot voordeel vande ghemeyne sake hebben betoont / so dat wy moeten bekennen dat sy de fondamentē onser vryheyt hebben ghelept / om de welcke te beschermen / wy behooren alle middelen die ons Godt heeft ghegheven / na ons vermoghen aen te legghen.

Perijckel van met den Hertoch niet te handelen.

Daer waer oock aen te sien / inghevalle sy den Hertoch vertoornen / sy hem sullen tot vyant hebben / ende by gevolch den Coninck sijnen Broeder / twelck haer eenen nieuwen ende swaren last soude wesen / want sy niet alleenlijck daer door en souden verliesen alle de handelinghen / soo op Spaengien als op Vrancrijc / maer sullen ooc staen in perijckel van tseffens besprongen te wesen van twee soo machtighe Princen.

Voor soo vele als de Coninghinne van Enghelant aengaet / hoewel hy niet en twijfelde sy en soude des Hertochs feyt niet goet vinden / maer sal haer grootelijcx leet wesen / midts de menichvuldighe recommandatien ghedaen / ende de heerlijcke ghetuyghenissen die sy van hem heeft ghegeven / nochtans als sy sal verstaen dat het aen haer ghehouden heeft / dat den twist niet en is gheslist ē vereenicht / is te beduchten dat hare Majesteyt sulcke weygheringhe niet goet vinden en sal.

Sy moesten oock aensien ende bekennen hoe luttel correspondentie ofte vrienden sy elders hadden / soo dat te sorghen ware / dat sy gantschelijck van alle buyten-hulpe ende middelen verlaten souden wesen: Beneffens dat het te vermoeden stont / indien sy metten Hertoghe niet overquamen / dat de doortocht van Vranckrijck / van stonden aen den vyant aen alle canten open ende vry sal wesen / waer door hy middel soude hebben om niet alleen van lijftochte / proviande ende ammunitie versien te worden / maer oock van ghelde / Brieven / Boden / Ambassaten / jae Leghers / soo te voet als te Peerde vrijelijck albaer te schicken / soo dickmaels alst hem gelievē sal. Het welcke oft een sake van gewichte zy ofte niet / conden sy daer wt oordeelen / dat doort sluyten vande passagien in corten tijdt het Coren onder den vyandt tot hooghen prijse opghereesen was / waer door hy in groote benautheydt ghevallen / haren schrickelijcken Velt-leger versmolten eñ vergaen is. Daeromme diende alles wel overlept / ende sonderlinge wijsselijcken ghelet op hare middelen / om te weten / oft sy de macht hadden om de last vander oorloghen alleene te draghen / ende oftse teghenwoordelijck de macht hadden Eyndoven te ontsetten / ofte andere belegerde plaetsen / also sy wel souden connen doen / indien sy met sijne Hoocheyt overquamen / ende van hem gheholpen waren. Willende haer oock adverteren / hoe dat die van Ghent alreede gheschreven hadden / dat sy geenen middelen wisten om het Garnisoen van Aelst te betalen / begheerende bystant van dander Provintien: Waer wt sy behoorden de gheleghentheyt vander saken wel te overlegghen. 1583.

Hy en twijfelde niet of een yeghelijck vonde goet / datmen de Steden van Denremonde / Duynkercken / Dixmuyden ende Vilvoorden wederomme creghe. Maer also het in haerder macht niet en ware die met ghewelt te becomen / volchde daer wt dat die niet te becomen en waren / dan by wege van vereenighinghe: Want soo den Hertoch van haer qualick te vreden scheyt / so soude hy die liever leveren in handen vanden vyant / dan haer weder gheven.

Ende voor soo vele het toecomende perijckel raeckt / inghevalle sy voor haer sien wilden / waer beter gevoechlijcker ende sonder opsprake daer teghens van doen voort aen te versiene / dan opt te voren / want sy de verseckertheydt der Steden aengaende / sonder begrijp sullen moghen toesien / ende besorghen / dat sy in gheenderley manieren meer inde macht vanden Hertoghe en vallen.

Wat de Religie aengaet / waer te hopen dat Godt ghenade ende middel gheven soude / om die handelende met den Hertoghe te beter te houden staen: Maer andersins ware te beduchten / soomen metten Hertoghe niet en accordeerde / dat met den Steden veel Kercken ende Ghemeenten tot verstroyinge comen souden.

Hopende dat sommighe segghen dat het gheensins gheoorloft en zy te handelen met eenen Prince die niet en is gheheelijck vande Religie: Hy bekende wel dat hy gheen soo grooten Theologien en was / dat hy dese questie soude connen besessen / Hy sage nochtans wel / dat alle de Kercken van Christenrijck daer geene swaricheyt in en maeckten. Want de Kercken van Vranckrijck / bygestaen metten Prince van haerlieder Natie / ende de Duytsche Vorsten hebben tot diversche reysen met haren Coninck ghehandelt ende overcomen. Die Cantons vande Switsers / hebben verbondt met anderen / zijnde nochtans van diversche Religie / ende hadden noch binnen een Maent hare aliantie metten Coninck van Vranckrijck bevesticht. Die van Geneva zijn oock in aliantie metten Coninck van Vrancrijck ghetreden / die hen oock goede bystant den voorleden Somer hadde ghedaen. Het Coninckrijck van Engelant en heeft het verbont die het met de Nederlanden hadde / niet ghebroken in voorleden tijden / alsser gheen exercitie dan vande Roomsche Religie en was.

Oft gheoorloft zy met Princen te handelen die niet van ghereformeerde Religie zyn.

1583. So oock niet en doet den Coninck van Denemercke. Die van Schotlant houden noch hare verbontenisse met Vranckrijck/ twelck acht hondert jarē geduert heeft. Dese Landen metten Rycke/ ende het Rijcke met haer. De Hansesteden / onder henlieden wesende van diversche Religien/ blijven al in een verbont. De Princen ende Vorsten van Duytslant hebben voor Hooft ende Overste/ den Keyser gecoren. De Kercken van Polen hebben eenen Coninck ghecoren die van haerder Religie niet en is. De Valdoysen zijn metten Coninck van Bohemen: Eñ die vande Valeye van Angrogele mettē Hertoch van Savoyen overcomen/ etc. Begeerende daeromme datmen hem wilde ontschuldighen / dat hy soo veel Kercken/ jae alle de Kercken van Christenrijck niet en conde verdoemen/ ofte in dien deele beschuldigen/ niet te min/ soude altijt wel van sodanigen ghevoelen zijn/ dat wat accoort dat sy aengae / dat het met sulcken besprecke ende ghedinghe zy/ dat de Religie wel versekert blijve/ alsoo vele eenichsins in haer macht is die te verseckeren.

Dat waren de redenen die hem dochten dat behoorden ghewegen te worden van deen ende dander syde/ aengaende het voorschreven tweede poinct/ twelck hem dochte groote swaricheyt te hebben/ midts de verscheyden meyninghen die eenighe steden aengegrepen hadden. Want ingevalle men van meyninge ware te overcomen/ so was te beduchten dat haer eenige Steden soudē scheyden: Ingevalle datmen niet en handelt/ dat oock eenighe Steden sorghende verlaten te worden / sullen sulcke partije kiesen/ als sy tot haer versekerheydt sullen best gheraden vinden/ eñ sullen connen becomen. Daeromme diende op die sake wel rypelijcken ghelet te worden.

Het derde poinct/ ware van haer te beschermen met haer eyghen macht/ waer in sy moesten bekennen/ inghevalle sy sulcken besluyt souden maken/ dat sy inden eersten groot gebreck hadden van groot ghetal van hoofden ende Soldaten van onser Natien/ so wt dien dat vooroghe veel van dien omgebracht eñ versleten heeft / als oock om dat het Landt cleyn ware / ende datter veel zijn aen des vyants syde die hem dienden/ ende ghedient hadden. Daerenboven oock midts dat hem [illegible] van desen quartiere meer begaf tot [illegible] so ware het van noode groot ghetal van [illegible] te [illegible] Lant te [illegible] souden wesen/ om dat sy hier [illegible] so [illegible] ware[illegible] ghe[illegible]. [illegible] soude groote swaricheyt wesen om de plaetse te vinden [illegible] soude moghen [illegible] / datmen [illegible] soude moghen op [illegible] [illegible] op die vander Religie van op andere.

[illegible]

Het derde poinct van haer selven te moghen beschermen.

[illegible]

ghe tot noch toe hare Steden hadden connen sonder ander muyterijen ende beroerten behouden/ zijnde het ghelt het steunsel vander oorloghe/ sonder twelck het al te vergheefs waer/ ende onnut watmen soude besluyten. 1583.

Inghevalle men goet vondt dat derde poinct aen te slaen/ soude nootelijck wesen een ofte meer hoofden te kiesen/ den welcken men soude moeten onderdanich wesen/ niet met woorden/ maer metter daet / ymmers sulcken tijdt gheduerende alsmen soude gheraden vinden: Ende souden moeten kiesen eenen Raet van luyden met eeren/ ende tselve gedaen zijnde / hem een yegelijcke tot sijnen beroepe ende laste te beghevven / sonder hem voorder te onderwinden van het feyt van oorloghen ende state / hem betrouwende eñ verlatende op de gene die sy daer toe souden hebben vercoren/ dewelcke na hare conscientie/ ende tot bewaernisse van hare eere/ souden adviseren ende raden / tghene henlieden oorbaerlijcste ende nootelijckste soude duncken/ ende souden hare ordonnantien moeten achtervolgen/ ende die promptelijck eñ sonder wederseggen int werck stellen/ behoudelijck/ dat naer dien dat de wtvoeringhe van dien soude ghedaen wesen/ een yegelijck soude gheoorlost ende vrij zijn daer tegen te vertoonen tghene dat haer oorbaerlijck soude duncken te wesen.

Tot het feyt van Raet van State [illegible]

Desen reghel soude nochtans onnut ende te vergeefs wesen/ soo de middelen niet gheree ende voor de hant en waren om ghelt ghenoech te hebben / waer af men de voorsz Raetslieden metter daet/ ende niet alleenlijck met beloften soude moeten doen blijcken/ om haer te verwillighen dien last aen te nemen/ ende hem ghetrouwelijcken ende gewillichlijcken daerinne te quijten.

Hoe vele daer toe soude van noode wesen/ souden sy moghen verstaen wt een Nota ofte staet die hy daer van ghemaeckt hadde/ ende haer overgaf/ soo van tghene men behoeven soude/ soo tot de ordinaire/ als extraordinaire lasten vander oorloghen / haer lieden [illegible] sekerende datmen te vergheefs is raetslaende / by aldien men alsulcke ordere niet en stelde.

Eñ al wast ghelijck eenige seyden (twelck hy niet en wilde lasteren) datmen op Godt moeste betrouwen/ want tselve seer goet eñ warachtich ware/ nochtans meynde hy dat [illegible] dat so wanneer men eenige sake sonder [illegible] [illegible] wilde aenvanghen/ oft dat eyghe[illegible] datmen door gierichheyt [illegible] [illegible] dat sulcx niet en ware op Godt betrouwen/ maer hem versoecken/ [illegible] [illegible] dat ware op Godt betrouwen [illegible] gebruycken ende [illegible] die hem ghelieft ons aen te bieden [illegible] te bidden dat hy [illegible] seghen daer [illegible] te laten gaen.

Ende aengaende dese voorsz [illegible] wilde hy hare verclaren / dat [illegible] dien hy best wiste/ eñ alleen [illegible] inghevalle [illegible] dat hy [illegible] jaren [illegible] [illegible] ende [illegible] den hy [illegible] / ende [illegible] een [illegible] [illegible] te houden/ het welcke [illegible]

[illegible]

1583. waer ghevolcht/ hy wel soude metter genaden Godts (niet tegenstaende de macht vanden Coninck van Spaengien) goede middel gehadt hebben om Don Johan ende andere wt den Lande te jaghen.

Maer de scheydinghe vande Landen gheresen zijnde/ en dander redenen genoech kennelijck/ ende inder waerheyt teghens sijnen raet aenmerckende/ ghelijck hy te voren geseyt hadde/ dat de Heeren Staten/ ende die selfs/ die eenich belet hadden gegeven totter voorsz eenicheyt ende Unie/ verclaerden geen middel te hebben om haerlieden te bescher-men/ soo waer hy eerst van meyninghe ghe-worden elders hulpe te soecken/ soo dat den raet van eenen vreemden Prince te doen comen tot haerder bystant/ waer ghevoordert ghewecst by de ghene die dat mogelijck met en dochten ofte meynden te doen.

Maer gelijck hy haer voor verhaelt hadde/ datmen soude meynen dat yemant thelept deser saken soude connen aenveerden/ sonder de middelen en conditien verhaelt/ die dwaelt grootelijcx/ en waren discoursen inde locht/ bysonder aenschou nemende op de gewoonlijcke traecheyt van resolutien/ ende vant opbrenghen der middelen/ dewelcke soo sy den derden middel aenveerden/ te beduchten ware/ dat eer sulcken ordere als verhaelt is/ soo vant Hooft/ Hoofden/ den Raet ende middelen van ghelde soude wesen ghestelt/ men alreede een deel vande goede Steden en Kercken verloren soude hebben/ ende andere oorsaken ghegeven door wanhope van hulpe/ andere partye te soecken metten eenen oft metten anderen.

Ende inghevalle sijn bedencken dat sulcx niet aengenaem en soude zijn/ twelc hy hem niet en liet voorstaen/ maer dat het te groote swaricheyt met hem soude brenghen/ om te wercke te stellen en wt te voeren/ So verclaerde hy nochtans openlijck/ dat hy nimmermeer geraden oft goet vinden soude met den Spaengiaert in handelinge te treden. Maer so sy metten Hertoge moesten handelen/ dat het soude van nooden wesen toe te sien/ datmen geen Stadt in peryckel en stelde/ en datmen hem van het oorlochsvolck versekerde/ [illegible] van hoofden/ datse de Staten [illegible] zijn/ ende haer Erdt doen/ [illegible] haren Raet/ Niet te min/ so hy ghe[illegible] hadde/ waer het anders doenlijck/ soude hy den derden wech ongelijck liever hebben/ [illegible] onder de voorsz conditien en middelen/ anders waren sy ghelschapen in merckelijcke perijckelen van bedorven/ en in handen [illegible] vyant te vallen.

[illegible] hem goet gedocht hadde [illegible] te houden [illegible] sijn ghedoeken/ op [illegible] saken/ hebbende die van [illegible] te [illegible] de genera[illegible] sijn bedencken int goede te nemen/ [illegible] dat [illegible] resolutie [illegible] behalven dat de Religie [illegible] ende [illegible] hy [illegible] hadde het [illegible] van sijn [illegible] vande [illegible] Heeren Staten/ ende [illegible] Stadt van Antwerpen [illegible]

Dit verhael des Princen hebben wy hier ghestelt/ om den Leser den staet des Lants te verstaen te gheven. Nu sullen wy voorder verhalen wat de Staten hier op hebben besloten. De Staten na dat sy hadden verstaen het ghevoelen des Princen van Orangien/ boven verhaelt/ ende oock gehoort Monseur de Bellievre/ een Raetsheere des Coninckx van Vranckrijck tot haer gesonden/ van geleertheyt en wysheyt seer vermaert/ hebben metten Hertoghe begonst te handelen/ tot hem afveerdigende den President van Vrieslant/ Doctoor Leonius/ Meetkercke en andere. Vanden Hertoghe werden oock aengename persoonen tot middelaers byde Staten ghebruyckt/ als de Grave van Laval/ ende andere/ die veel over ende weder reysden. De Staten vonden gheenen troost van haer ghebueren van Enghelant ofte Duytslant. Van Vrancrijck cregen sy schoone toeseggingen/ die ter contrarie dreygementen schenen te wesen. Ende aen haer selven vonden sy seer luttel middels/ om haer wt den noot te brengen. De begeerte van haer Steden wt des Hertochs handen te hebbe/ drong haer seere/ vreesende datse mochten Parma gelevert worden. Oock de hope van Eyndoven te ontsetten met des Hertochs volck/ dede haer besluyten met den Hertoch weder te handelen. 1583.

De Staten resolveren om deel te deenen metten Hertoch te vereenighe.

Hiertegen drongen den Hertoch seer sijn groot gebrec van lijftocht ende gelt/ ende de steden van alles onversien. Oor om sijn ghevangen volck binnen Antwerpen los te crijghen/ daer hy het archste van vreesde/ dede hem tot alle ofte eenighe redelijckheydt verstaen: Ende ter avontuere mede/ begeerte en hope van sulcken leelicken stuc metter tijt te verbeteren met weldoen/ en alsoo die schantvlecke wt te wisschen. Daer werdt van alle canten veel voorghehouden/ als dat den Hertoge met behoorlijcke Garnisoenen binnen Brussel ofte Mechelen trecken soude/ op dat daerentusschen de wonde die noch versch was/ wat ghenesen mochte/ ende alsoo bequamelijck van als overdraghen worden. Doch ten lesten zijn sy op een verdrach voor een tijt vereenicht/ als volcht.

Gebreck des Hertochs beweghende tot accoort.

Als dat den Hertoch soude na Duynkercken trecken/ met vier hondert te voet/ ende drye hondert te Peerde/ aldaer Hof te houden voor eenen tijt/ om daerentusschen te handelen met den Ghedeputeerden der Staten/ binnen daer seynden soude op eenen goeden voet ende hope/ streckende tot der Landen welvaren. Daerentusschen souden alle Nederlanders in haer goede almutie in Vranckrijck ende tot Duynkercken ghearresteert zijnde/ ontslaghen worden.

Conditien der vereeniginghe tusschen den Hertoch ende Staten den [illegible] Martij 1583.

Op het onderteeckenen des verdrachs/ soude hy terstont Vilvoorden overleveren/ daer na soude hy sijn [illegible]/ ende [illegible] hondert [illegible]/ en [illegible] die noch [illegible] na [illegible] der Staten [illegible] [illegible] dat des Hertochs [illegible] te worden met [illegible]

Hertoch [illegible] in [illegible].

1583. Eedt sijns Hoocheypts/ oock sijns Krijchsvolck/ van trouwelijck sijn Hoocheypt te dienen/ ende niet te beghinnen teghen de Staten ende de Landen/ maer haer te laten ghebruycken teghen de Spaengiaerden/ Malcontenten ende haer aenhanghers/ ende dan souden sy passeren over de Riviere in Brabant. Op den selven Eedt souden oock het Enghels ende Schots Krijchsvolck wt het Lant van Waes vertrecken na Rypelmonde/ ende so over Schelde/ om tsamen te trecken Eyndhoven te ontsetten.

Terwijle dit ghesciede/ souden byden Hertoch comen als Ghijselaers/ de Heer Philips van Schoonhovē/ Heer van Wanroy/ Borghemeester van Antwerpen/ Jan van Stralen/ Heer van Marcxem/ Amptman/ ende Rogier van Leefdale/ Heer van nieuwen Waelwijck/ Schepen van Antwerpen/ Noel de Caron/ Heer van Schoonwalle/ Borgemeester vande Vrije/ met noch dry vande Ghedeputeerde/ als Adolf van Meetkercke/ President van Vlaenderen/ Heyndrick de Blovere/ Borghemeester van Brussele/ Meester Guilliame Everaerts/ Pencionaris van Antwerpen. Dese zijnde in handen van sijne Hoocheypt/ souden vertrecken de Fransoysche Garnisoenen wt Denremonde/ eñ de Hertoghe na Duynkercken.

Des Hertoch de Steden wederstellende/ eñ nae Duynkercken treckende/ soude ontfanghen sijn pampiere/ Meublē eñ gevangenen.

Met dese Ghijselaers zijnde op den wech van Duynkercken/ souden hem oock overgheghcven worden alle de gevangen Fransoysen/ met sijn Hoocheypts Cofferen/ Pampieren ende Meubelen/ oock sijnder Dienaren/ alsso in essie als sy den thienden Meerte bevonden werden. Dese gelevert zijnde/ soude den Hertoch ledigen de Stadt van Dixmuyden/ ende ontslaghen de voorschreven Ostagiers: Welverstaende/ dat de Fransche ghevanghenen eerst souden betalen haer costen/ ende de vereeringhen by haer belooft/ daer de Staten in souden ten besten spreken. Maer voor dander die geen middel van gelde oft Borge te stellen hadden/ daer soude de Magistraet ofte Staten voor spreken/ ten laste vanden Hertoge/ die hem verbant voor de selvighe sommen. De ghevanghenen waren dese: De Bisschop van Constance/ de Heere van Fernaques de la Ferte, de Farquis, de la Vergine, de Ryeulx, ende Beaupre, de Senisacq, de Vigneris, de Tourlays, sint Remy, de Septenal, ende Cheaumont. Ende alle de andere en sullen nerghens om moghen ghehouden worden/ ten ware om haer bysondere schulden. Den Hertoch met alle de sijne tot Duynkercken zijnde/ sullen de Staten senden so haest als het moghelijck sal wesen/ haer Gedeputeerde met volle authoriteyt van metten Hertoch te handelen/ eñ te besluyten alles wat dienstelijck eñ noodich sal zijn tot des Hertochs dienst/ eñ der Landen profijt ende versekeringhe/ met alle onderlinghe liefde.

Den Hertoch soude oock expresse Brieven schrijven aen het Fransoys Garnisoen/ dat binnen sint Wynocxbergen lach/ hem belastende te vertrecken nae het Legher/ ende de Stadt te laten in handen van het naturel Krijchsvolck/ op pene van ongehoorsaemheyt ende sijn toorn.

Ten lesten/ alles soude vergeten worden/ ende het Tractaet van Bordeaulx vanden vierentwintichsten Juli/ int Jaer M.D. Lxxxj. soude onderhouden worden. Dit Tractaet Provisionael/ is tot Denremonde den achthiensten Meerte/ Anno M.D. Lxxxiij. onderteeckent gheweest/ ende den tweeden April tAntwerpen ghepubliceert. Eñ alles over beyden syden volbracht zijnde/ is den Hertoch tot Duynkercken ghecomen/ verwachtende der Staten Ghedeputeerden/ welcke lanckfaem besloten/ soo dat daerentusschen andere veranderinghe voorvielen/ als volghen sal. 1583.

Daer zijn generalijck alle de Landen door groote opspraken ghereesen/ teghen die/ die schenen den Fransoysen int Landt ghebrocht te hebben/ datmen meestendeel den Prince van Orangien toeschreef/ niet tegenstaende de Staten Generael hem daer van ghenoech ontschuldicht hielden. Maer de Spaensghesinde behielpen haer daer mede/ ende dorsten nu alomme stout spreken/ bedecktelijcken alles int verwerren stellende/ als datter gheenen anderen middel en soude overich zijn/ dan om de Landē te bevredigen metten Coninck van Spaengien/ daer vele doen seer gheerne na trachten.

Opspraken teghen den Prince ende Hertoghe ...

De Prince van Orangien hadde een Houwelijck aenghegaen/ mette Weduwe van wylen de Heer van Tillingny/ vermoort tot Parijs Anno M.D. Lxxij. zijnde de dochter des Admiraels Chastillon/ oock doen vermoordt. Welcke tSchepe in Zeelandt aenquam den sevenden April/ ende troude den twaelfden April/ byde welcke hy int naeste Jaer M.D.Lxxxiiij. den xxix. Februari eenen Sone hadde/ ghenoemt Heyndrick Frederick.

De Prince van Orangien trouwt des Admiraels dochter van Chastillon.

Dese alliantie vermeerderde des volcks meyninghe/ te weten/ dat hy seer tot Vranckrijck gheneycht was.

In Hollandt heeft hem op dit pas eenen Cornelis de Hooghe opghewórpen/ hem selven segghende te wesen Bastaert Sone van Keyser Karolus de vijfde. Hy was inden Haghe geboren/ ten tijden als de Keyser daer hadde gheleghen/ ende was een constich Figuersnyder in Coper/ van deghelijcke vrienden. Desen ghevangen zijnde inden Haghe/ is aldaer byden Raedt van Hollandt/ als by den President Nicola/ mette Raetsheeren Bocre/ Cazenbroot/ Brederode/ Loen/ Menin/ Backer/ Leeuwen/ etc. verwesen den xxix. Meerte/ ende geoordeelt wt den name vande hooge Overheyt vandē Graefschappen van Hollant/ Zeelant/ eñ Vrieslant/ etc. geexecuteert te worden met den Sweerde/ eñ ghevierendeelt. De Sententie hiel in/ om dat hy buyten pyne eñ vanden beledē hadde/ dat outrent Alderheyligen/ Anno M.D.Lxxxj. hem getoont waren brievē van credentie by eenen Gabriel de Selva/ eertijts Camerling vanden Keyser Carolus de vijfde/ om hem te induceren van sConincx wegen/ (mits dat den Pays tot Colen gheenen voortganck en creech) met hem byden Coninc in Spaengien te reysen/ door dat den Coninc verstaen hadde dat hy sijns Vaders Bastaert sone was: Waerom hy begeerde met hem te raetslagē/ hoemen

1583. hoemen op eenen nieuwen voet/ de Landen weder in onderdanichheyt mocht brenghen/ hem belovende indien tselve eenen goeden voortganc hadde/ hem te versiē met groote staten eñ digniteyten. Het welcke hy in deliberatie gestelt hebbende met eenen Meester Jacob de Vos/ Medecijn tot Delff/ heeft hem in Spaengien te reysen niet vertrout/ maer metten voorschreven Selva ghesonden eenen Jan Katteller wt Vrieslant/ ontrent de tijdē dat den Prince van Orangien gheschoten wert/ hem mede ghevende brieven van credentie/ ende sekere voorslach van middelen ende vertooch vanden staet/ condicien ende gheleghentheyt vande Landen. Dese Katteller vijf Maenden wt gheweest hebbende/ heeft hem brieven vanden Coninck ghebrocht/ ende aenghesept/ metten Coninck ende Doctoor Fonck veel ghehandelt te hebben/ dien syn voornemen seer wel bevallen hadde. Ende om dat int werc te stellen/ soude den Coninck hem byghestaen hebben voort eerste met twee hondert duysent Daelders/ die hy tot Colen ofte Franckfort soude oplichten/ op dat desen Cornelis de Hooghe op synen name volcomelijck Ruyteren eñ knechten soude aennemē. Daer beneffens hem belovende te versien met het Hertochdom van Ghelre/ ofte eenich ander dat hem best ghelegen soude zijn. Tot meerder versekerheyt/ hem oversendende het afdrucksel van syn Signet. Ende tsints hadde hy hem selven begonst wt te gheven voor een Bastaert sone van Oostenrijck/ eñ metten voorschreven Meester Jacob de Vos/ ende Jan Katteller een fameus Boecxken ghemaeckt/ oproerich ende sedicieus/ ghintituleert/ Hoochnoodich advertissement, ende noch Brieven aende Steden ende Officieren/ ende Gulden den Steden van Hollant/ wt den name van den Bastaert van Oostenrijc/ om het volck oproerich te maken/ ende de Magistraten te verdrijven/ wt synen name hulpe toeseggende. Ende hadde met dien ende met dander gheraetslacht om Steden in te nemen/ ende t'Lant onder Spaengien te brenghen/ hebbende eenen Willem Willeboortsz aenbesteet vier duysent exemplaren vant voorschreven Boecxken te druckē/ met vier hondert meer vande voorschreven brieven/ ende noch Hans van Billen vier duysent meer tot Colen te druckē in Fransoys/ met het Wapen van Oostenrijc daer oppe/ ende dat hy nu reede was na Duytslant te reysen/ om des Coninex gelt t'ontfanghen/ ende syn stuck int werck te brenghen met Ruyteren ende knechten. Als hy daer over ghevangen werde/ op dese bekentenisse verwesen ter doot/ is hy inden Haghe onthalst gheweest ende ghevierendeelt.

In dese maent van Meert isser t'Antwerpē anderwerf eenē Spaniaert/ Pedro Dorbaigno ghevanghen/ die bekende wt Spaengien ghecomen te zijn/ om den Prince van Orangien te vermoorden/ ende dat hy daer over metten Coninck selue ghehandelt hadde/ hoe wel hy namaels den Coninck daer van wilde ontschuldighen/ seggende alleenlijck met synen Secretaris daer van gehan-

Pedro Dorbaigno ghe-executeert/ voornemende den Prince te vermoorden.

delt te hebben. Hadde ooc int doorreysen te Grevelinghe met la Motte daer van ghehandelt. Hy noemde hem selvē eerst wt Croatien geborē te zijn: conde verscheyde talen spreken/ ende was oock int innemen ende plonderen der Stadt gheweest. Alles volcomelijck bekent hebbende/ wert in Meert ghevierendeelt. 1583.

Desgheliicx int volghende Jaer den xiij. April/ wert oock tot Vlissinghen eenē Hans Janssen/ een Rijck Coopman/ onthalst/ die wt eenen bysonderen haet/ den Prince met alle die by hem warē/ meynde door buspoeder in eenen kelder/ ontrent den Huyse daer den Prince ghelogeert was/ om te brengen/ ende hadde daer van ghehandelt metten Spaenschen Ambassadoor in Vranckrijck.

Hans Janssen onthalst tot Vlissinghen.

Anderwerf een Fransoys Capiteyn/ ghenaemt Got/ vanden Garnisoene der stercte ter Neuse ghevangen zijnde/ inde handen vanden Marquis de Ronbaix/ is vanden Marquis voorschreven aengesproken gheweest eenigen dienst te doen voor syn leven/ daer hy hem van dreychde/ om dat hy eens met swemmē wt de gevanckenisse geraeckt was/ onder andere/ oft hy de stercte ter Neusen/ ofte een Bolwerck daer van (midts hy een Vaendel daer binnen hadde) niet soude connen overleveren. Twelc desen Capiteyn ondoenlijck achtende/ weygherde. Daer na vraechde hy hem/ oft hy niet en soude willē yet voornemen op den persoone vanden Prince van Orangien. Twelc hy ten lesten aennam/ segghende dat hy wel toeganc wiste om hem te vergheven in een seker potagie/ ghecoeckt met Palingen/ die den Prince gheerne at. Twelck den Marquis den Prince van Parma wt Eeckloo schreef/ die hem antwoorde/ dē aenslach goet te vinden/ ende hem macht gaf om de gheloften vande vergheldinge te doen: maer hy soude den Capiteyn niet los laten/ dan met seker verue/ om achterdencken te weeren. Alsoo wert desen Capiteyn los ghelaten/ voor een Maent solts/ die hy de trompetter betaelde. Ter Neusen comende/ heeft hy dē Gouverneur eñ dander Capiteynen vergadert/ ende opentlijc haerlieden dit alle verclaert/ ende heeft hem naderhant ghetrouwelijck ende vromelijc gedragē/ totter tijt dat hy in Julio M.D.Lxxxiij. op de Schansse van Lillo belegert zijnde/ met andere Capiteynen ende Soldaten eenen wtval dede/ verjagende eñ neverlegghende de wacht der Spaengiaerden/ door syn been geschoten wert/ van welcke wonde hy naderhande binnen Antwerpen ghestorven is.

Capiteyn Got gesoliciteert den Prince van Orangien te vergheven.

Aldus hebben de vyanden vanden Prince van Orangien/ by alle middelen niet afghelaten van te soecken syn doot/ als oft het dan al ghewonnen soude zijn/ het welcke sy int naeste Jaer te passe brochten/ daerse nochtans niet veel by en wounen/ als dese Historie sal verhalen.

Int voornoemde Jaer M.D.Lxxxiij. op den eerstē dach vande Vasten/ tsavonts tusschē negen ende thien urē/ is de brant t'Antwerpen inde nieuwe Borsse gecomen/ door eenige Cremers boven op den Pant/ die haer vier qualijc bewaert hadden. Daer brande

t'Antwerpen brant de nieuwe Borsse af.

1583. binnen rontomme wt/al datter brandē conde/ met alle de Comanſchappen die de Cramers daer hadden. De Stadt alſdoen noch genoech florerende/ bonde de ſelve wederom terſtont op/ eñ dat te lichter om dat de muerē int viercant waren blijven ſtaen.

Eyndoven door Parma ghewonnen den xxij. April.

Wy hebben te voren verhaelt dat Parma Eyndoven hadde beleghert/ ſoo geringe hy hoorde vanden aenſlach des Hertochs op Antwerpē/ eñ dē twiſt der Landē met hem. Twelc de Staten ooc ſeer beweechde te eer metten Hertoch te vereenighen/ om die te ontſetten. Ende alſo het contrackt gheſchiede int begintſel van April/ ſoo trocken het Krijchſvolck terſtont te hoope/ te weten/ Switſers/ Franſoyſen/ Enghelſchen ende Schotten/ onder de beleydinge vandē Mariſchael Biron/ ende trocken in Brabant/ eñ namen ten eerſtē met gewelt inne het huys ofte Slot tot Vierſſel/ alwaer de Colonel la Garde nu Overſte vant gheſchut doodt bleef/ van een ſtuc twelc berſtede. Deſe wert ſeer beclaecht/ eñ eerlijck tot Antwerpen begraven: Want hy hadde eerlijck eñ vromelijck den Prince van Orangien eñ Staten ghedient/ ende in veel aenſlaghen gheweeſt.

Hierentuſſchen cregenſe de tijdinghe van het overgheven van Eyndoven. Daer waren binnē de Heer van Bonivet/ met de Heer d'Alleyn/ eñ Forquerolle/ met etlijcke Vaendelen Franſoyſen eñ Schotten/ die haer alle wel ghetrouwelijckē/ eñ vromelijc gequeten hebben/ int ſterckē eñ houdē vander plaetſe. Maer alſo Parma naden aenſlach op Antwerpen meeſter alomme vandē velde was/ heeft hy Carel van Manſvelt belaſt dat ſtedeken van langher hant rontomme te Bolwercken/ eñ wonderbaerlijc te begraven/ ſo datter niemant wt ofte in mochte/ ende niet wel op te comē en was/ Manſvelt alomme op ſijn voordeel gelegert zijnde. Waer door ten leſten nae dry Maenden die van binnen haer hebben moeten overgevē/ als ſy by gebreck van lijftocht eñ anders/ de Peerden/ Honden eñ Catten gegeten hadden: Eñ trocken den xxij. April met geweer ende bagagie eerlijcken wt. Daer na dede Parma alle de ſterckten afbreken.

Woude by Bergen gewonnē/ door Biron/ den x. Mey.

Hier naetrock den Mariſchal Biron na Roſendael/ ende beleghērde het Caſteel van Woude/ een ſtercke plaetſe by Berghen op Zoom/ toecomende den Marckgrave van Bergen/ daer wel hondert eñ vijftich Italianen ende veel Lantvolc op was. Het geſchut daer voor ghebrocht zijnde/ vonden ſy de plaetſe ſoo ſterck/ datmen met vijfthien hondert ſcheuten weynich wtgherecht hadde/ om te connen ſtormen. Doch het Garniſoen creech vreeſe int lijf/ eñ hebbent overgegeven den thiendē Mey/ wtreckende met Rapier ende Poniaert. Waer over de Capiteyn van Parma wert voor een verrader ghescholden/ ſoomen ſeyde.

Terwijle Biron voor Woude beſich was/ heeft Manſvelt met ſijnen Leger van Eyndoven getrocken zijnde/ Tuernout/ Hoochſtraten/ Loenhout eñ Vierſel weder inghenomen/ ende is daer naer voor Dieſt gecomen/ daer den Colonel Paulus Toecker tgebiedt in hadde/ welcke hem de Stadt oock overgaf/ als dē Leger daer thien oft twaelf dagen voren ende ontrent ghelegen hadde.

1583. Dieſt wert aen Manſ[illegible] veltooch overghege[illegible] ven/ de [illegible] Mey.

In deſe Stadt en was gheen Peerdevolck/ maer vier Vaendelen Nederlanſche/ ende twee Vaendelen Enghelſche voetknechten/ die ſeer ontſterck zijnde/ tſamen maer drie hondert mannen wtbrochtē. De Borgerye was ontrent vijf hondert mannen ſterck/ maer niet tot vechtē geſint/ als die miſtrouden om dat ſy ſeſmael in ſeventhien Jaren van verſcheydē partijen ingewonnē waren geweeſt: Want de ſtadt was meer dan een half ure gaens wijt int ronde/ wtbrengende over de ſeven hondert eñ vijftich roeden/ eñ hadde aen'deen zijde drooge grachten/ ende aen dander zijde luttel waters/ ende laghe borſtweeringe: Sy was ront ſonder eenige flanckeringhe/ om de Wallen te mogen bevrijden. Daerenboven laghen buyten verſcheyden bergen/ door welcke mē die lichtelijc coude bedwingen/ ſulcx dat ſy gemackelijc/ ja oock ſonder groot geſchut te winnen was. Daerenboven was de Borgerye moedeloos/ vreeſende gheplondert te werden/ de welcke den Colonel dronghen om met den vyant te handelen. Het verdrach wert gemaeckt/ dat ſy ſouden de Vaendelen overleveren/ ende met haer wapenen wttrecken/ met ſo veel bagagie als ſy ſoudē connē draghen op eenige wagenen eñ Peerden der Capiteynen. Die vande Borghers wildē/ mochten ooc op de ſelve conditie vertrecken.

Alſo quamen ſy den xxvij. Mey tot Borgerhout by Antwerpen/ alwaer corts daer op den Colonel Toecker gevangen wert/ eñ het Krijchſvolc (wtgenomen de Engelſche) als onweerdich afgedanct. Maer alſo den Colonel van veel Artijckelē beſchuldicht eñ beſwaert wert/ heeft hy hem met de boven verhaelde redenen/ weeckheydt ende onbequaemheyt der ſtadt/ gebreck van Peerden ende volc/ eñ met de onwillicheyt der Borgeren/ die wel de ſterckſte waren/ ende anderſins ontſchuldicht/ eñ die ontſchult in drucke wtgegeven/ eñ is alſo daer van gecomen.

Manſvelt wert het Slot Weſterloo overgegeven den [illegible] Juni.

Terſtont hier na heeft Manſvelts Leger hem ontrent Weſterloo begeven/ een ſtercke plaetſe inde Kempen in Brabant/ op de Reviere Nethe ghelegen. Eenighe hatige ver gramde Boeren weſen hem een leechte ofte valleye/ ontrent eē half mijle van daer/ daer hy mochte het diep water rontomme het Slot van Weſterloo afgraven ofte afleydē/ twelck hy ſoo dede met eenen gracht die hy dede graven/ ſulcx datmen drooch voets aen het Slot comen conde. Als nu de Overſte/ ghenaemt Vliet/ hem daer over beſchoten vont/ heeft hy t'Slot over ghegeven den vijfden Juni. Daerom hy ooc tot Antwerpen ghevanghen wert/ niet groot opſprake der Borgheren: maer quam weder los.

Parma be[illegible] ſpringt Bi[illegible] rons Legher by Roſen[illegible] dael/ de [illegible] Juni.

Nae het innemen van deſe plaetſe/ quam Parma ſelfs der Staten Legher beſoecken ontrent Roosendael/ den welcken de Marſchalc Biron ſo wel op voordeel beſet hadde/ dat het ſcheē dat de vyant ſonder grooten ſchade hem niet ſoude connen beſpringen. Maer alſoo Parma wiſte datter cleyn eenicheyt ſonder diſcipline/ ende groot miſvertrouwen int Legher was tuſſchen de

Fran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1583. Fransoysen/ Engelschē ende Nederlanders nam hy eyndelijck voor/ den xx. Juni dien te bespringhen/ twelck hem eensdeels wel gheluckte/ want aen deen zijde werden de Enghelschen gheslaghen/ overmidts eenige wt verachtinghe oft mistrouwen haer toe gheordineerde plaetse niet en hielen/ Biron selve wert in syn beē gequetst/ doch de schade en was niet groot: Waeromme Parma/ siende dat hy met een out Krijchsmante doē hadde / in Julio vertrock om Herentals te beleggen/ daer wel sesthien hondert mannen by die van Antwerpen in gelept waren/ soo dat hy te verghæefs synen tijt versleet.

De saken der Staten in Nederlant liepen dagelijcx meer eñ meer confuser ofte in werringhe/ midts dat de Staten Generael/ die nae dē aenslach des Hertochs op Antwerpen / den Raet van State neffens hem wesende/ ontslaghen hadden / soo dat het gheheel Regiment weder in haer handen was ghevallen. Ende midts verschepdenheden van opinien en condē sy onder malcanderē niet accorderen / gemerct eenige Spaensch ghesinde / andere quaet Fransoys waren/ eñ de reste oock ghealtereert om der Fransoysen ontrouwe / sochten verwerdelijck de een des anderen ghevoelen tegen te spreken/ soo dat oock de Hertoch van Brabant ende Anjou tot Duynkercken noch zijnde/ tselve wel ghenoech ghewaer werde / tot den welcken ten lesten ghesonden werden Ghedeputeerden/ maer met cleynen bescheede. Daer beneffens nam daghelijcx syn aensien meer ende meer af / overmidts Biron met syn Krijchsvolck om redenen voorschreven/ seer weynich ofte niet wt en rechte: twelck veroorsaeckte dat den haet eñ het mistrouwen teghen den Fransoysen meer groeyde/ door het toestoken der Spaensghesinde nu verstout ende vermeerdert zijnde.

Hertoge vā Brabant eñ Anjou vertreckt wt Nederlant ende wt Duynkercken op Calis xxviij. Juni.

De Hertoch hier door beweecht/ oock siec zijnde van ongenoechte/ heeft goet gevondē nae Vranckrijc te vertrecken/ so om ordere te gheven tot de bescherminghe van Cameryck/ nae twelcke de omligghende Garnisoenen seer stonden / als om syn naerder saken/ nopende den twist tusschen hem ende den Coninc synen Broeder: Waeromme hy tot Duynkercken alle syn Hofgesin eñ baggagie schepe ghedaen heeft/ ende is alsoo van daer vertrocken na Calis den xxviij. Juni/ latende Monseur de Chamoys voor Gouverneur binnen Duynkercken/ met eenighe vier oft vijf hondert mannē/ diemen meynde wel twaelf hondert sterc te wesen : want alsoo sy twee ofte drie daghen te voren ghemonstert waren gheweest/ ende ghelt hadden / liepen sy al metten Hertoch wech/ niet teghenstaende de Poorten gesloten waren/ ende lieten haer over de mueren vallē: Desghelijcx trock met hem wt bycans alle de Schepen ende Schipvolck.

Parma Krijchsvolc in Vlaenderē belegghen Duynkercken den xxx. Juni.

De Heere van Montigni ende la Motte mette Garnisoenē die Parma in Vlaenderē hadde / hadden haer over langhe op eenen aenslach toegerust op Nieupoorte/ soomen meynde / alwaer sy verstant mochten binnen hebbē. Nu hoorende van des Hertochs vertreck/ hebben sy schiedelijcken alle haer Krijchsvolc vergadert dat sy conden/ eñ zijn den lesten Juli voor Duynkercken ghecomen / ende hebben terstont de Havene met ketenen ende masten gestopt/ eñ Schanssen daer by ghemaeckt. 1583.

Discriptie van Duynkercken.

Dese Stadt Duynkercken is in Vlaenderen hart op den Zeekant gheleghen/ vijf ofte ses mijlen van Cales / ende drie mijlen van Grevelinghe : was een redelijcke goede Stadt/ vol neeringhe van Comanschappe ende Visserije / ende nu weder wel ghebout/ tghene dat by de Fransoysen afghebrant was/ Anno M. D. Lviij. Sy en is niet seer sterc/ midts sy inde Zeeduynen is gheleghen/ diese ghenoech commanderen. Daer vergaderen veel cleyne wateren/ die voor de de Stadt in Zee vallen/ ende maken de Havene. Groote schepen en connen daer niet in comē/ want de Havene voor de stadt alle ghetijde bycans drooghe is.

Montigni ende la Motte hebben alsoo dese Stadt onversiens stoutelijck aenghevallē/ met omtrent vijf duysent mannē/ als het meeste volck daer wt was/ ende so nau terstont rontomme besedt / dat selve die vanden Garnisoene van S. Wynoxberghe (maer een mijle van daer gelegen) daer niet binnen en condē/ wel wetende dat den haet ende het mistrouwen diemen den Hertoch ende den Fransoysen droech/ alle het ontset beletten souden/ ghelijck het oock gebeurde. Want alsoo de Prince van Orangien / eñ de Generale Staten terstont derwaerts wilden schicken over t'water den Maerschalck Biron/ met Switsers eñ Fransoysen/ opt versoeck vande twee Leden van Vlaenderen / namelijck/ Brugge ende t Vrije : So en hebben die van Ghent den pas niet willen toelaten door t'Lant van Waes/ seggende/ Nademael dat sy met goede conscientie niet en mochten den Hertoch van Anjou weder aenveerden / soo en wast niet behoorlijck hem met syn Krijchsvolck te behelpen. Op dit teghenseggen versochten die van Brugghe ende vanden Vrije (met presentatie van wt te reyckē haerlieder respective quoten/ inde versochte somme vanden Prince tot dien eynde/ daer inne vervangende die van Yperen) dat de Maerschalck Biron ten minsten met synen Legher mochte comen voor Nieupoorte / om het overschot van Westvlaenderen ten minsten te bewarē. Eñ daer toe wert by de voorschreven twee Leden terstont tbroot voor den Legher ghebacken/ ende men begost een beschanssinghe voor Nieupoort te graven : Twelck vande Staten aldus goet ghevonden wert / ghemerckt vastelijck te vermoeden was / dat het Legher voor Duynkercken/ twelck (int eerste eer Parma daer selve by quam) maer vijf duysent sterck was/ de comste van Biron niet verwachtē en soude: Want alle getijden alst hooch water was / het Legher doort water in drie deelen verdeylt was. Maer die van Ghent protesteerden ende verclaerden opentlijck/ dat sy haer souden affonderen/ soo verde men hem met tselfde Krijchsvolck wilde behelpen / ende sy en wilden gheen Fransoysen in Vlaenderen lijden. De Prince van Orangien / dese hert-

neckichept

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1583.

neckichept van die van Ghent siende/ende vreesende van vorder onordeninghe / ordineerde diversche Regimenten inghebórene/ Enghelsche eñ Schotten nae Vlaenderen te trecken/ om ten minsten de andere Steden te beter te versekeren/twelc ooc door onwillige genoech belet wert :so dat het daerentusschen ghenoech te spade wert.

Hierentusschen trock des Prince van Parma Legher voor Herentals op / ende quam oock voor Duynkercken/daer hy alle ghewelt toonde. Den Gouverneur Chamoys/ alsoo hem van gheene zijden gheen ontset en quam/ creech oock veel vergramde Borgerije teghen / dies hem te ontsterck vindende om vorder gewelt te wederstaen/ handelde met Parma / ende trock den xvj. Juli met syn Krijchsvolc daer wt met Rapier ende Poniaert.

Duynkercken by Parma gewonnen/den xvj. Juli.

Als nu Parma dus Meester van dese Zeestadt Duynkercken was/ heeft hyse met Spaengiaerden beset/ ende is hem seer nut tot syn oorloge gheweest/ want hy terstont daer wt cleyn oorlochs Schepen ter Zee ghesonden heeft/ die dagelijcx veel buetten ende Schepen met alderhande Comanschappen/victalie ende nootdruft in brochten: Twelc die van Hollant ende Zeelandt niet wel beletten conden/overmidts sy met sommige Winden die op het Lant wayen/ daer niet wel en connẽ voor de Havene blijven legghen.

Van Duynkercken troc Parma met synen Legher tegen Nieupoorte/ twelck hem oock corts overgaf / want de ghemeynte stercker was dan het Garnisoen / wesende maer van twee Compaignien. De Capiteynen te Brugge comende/ werden daer over ghevangen/doch na corte dagen weder ontslaghen: Also ooc de Capiteynen van Vuerne/die welcke de plaetse overghegeven hadden/ sonder den vyant te sien.

Nieupoort woort Parma oocover gegevẽ met Vuerne.

De tijdinge van het overgaẽ van Duynkercken te Brugghe ghecomen zijnde/ ter selver uren dat de Borghemeesters vande twee Collegien by den anderẽ waren/te weten/ de Heeren Niclaes Casenbroot / met Pieter Dominicke van Brugghe/ ende N. van Marivoorde / met Meester Fransoys Nans van die vanden Vrijen/ hebbẽ die selve inder haest/ sonder voorweten vande respective Collegien / eñ sonder het vergaderen vant ghemeente / als ooc vanden Prince van Orangien / ende Generale Staten/ haer Ghedeputeerde ghesonden van weghen de twee Leden / naer Bevere / om te versoecken den Prince van Chimay (die hem aldaer onthiel) tot haren Gouverneur/ ende dat niet door eenigen quaden wille/ofte door misverstant metten Prince van Orangien/ofte Generale Staten/maer alleenlijc/ wt dien sy wisten dat de Stadt van Brugge soude moeten versien worden met grooter Garnisoene/vermoeyende int stuck van oorloge de reputatie seer noodich te wesen. Waeromme sy daer toe hebben willen verkiesen een persoon van grooter qualiteyt/ vanden welcken sy alsdoen gheenderhande mistrouwen en hadden. Op dit versoeck is den Prince van Chimay terstont tot Brugghe ghecomen/ende aldaer ontfanghen als Gouverneur vande twee voorschreven Leden den xxij. Juli/ ende niet langhe daer na den sevenstẽ Augusti ooc vande andere twee Leden van Vlaenderen/met eenighe vande welcke hy te voren heymelijck verstant gehadt hadde.

Die van Brussel eñ Vrije verkiesen den Prince van Chimay voor Gouverneur van Vlaenderen.

Hierentusschen den Hertoch van Parma vervolghende syne victorie/hadde belegert Oostende / alwaer die van Brugghe voor het aencomen vanden Prince van Chimay ghesonden hadden vier Vaendelen knechten/ende op syn aencomste heeft den voorschreven Prince daer ghesonden neghen Vaendelẽ van het Regiment van Mortaigne/onder den Capiteyn van Jaques Tutelaer/ Luytenant Colonel/ ende deerste aenghecomene wt Brabant/door laste vanden Prince van Orangien. Dese leste Compaignien tot Oostende ghecomen wesende/ende daerenboven snachts Capiteyn Merten Drooge met alderhande voorraet van munitien van oorloghe/ so is Parma (dat vernomen hebbende/eñ siende de stadt wel versien) van syn belegh naer vier ofte vijf dagheen afghetoghen/ hoewel hy eenige stucken gheschuts gheplant hadde/ende is van daer naer Dixmuyden ghetrocken/al waer vijf Compagien in Garnisoene laghen/ die hy oock sonder grooten wederstant becomen heeft.

Parma Oostende belegert ende weder af.

Met dit overgaen van dese Steden/ van Duynkercken/Nieupoort/Vuerne eñ Dixmuyden/ was S. Wijnocxberghen besedt ende beleghert vande omlegghende Garnisoenen. Daer lach binnen Monseur de Villeneufue/ met eenighe Compangien Fransoysen van synẽ Regimente: De welcke/ hoe wel hy vande Gereformeerde Religie was/ ende in dienste gheweest was vande Staten op de repartie van Vlaenderen / al voor de comste vandẽ Hertoch van Anjou/nochtans siende des Lants saken daghelijcx qualijc afloopen/ ende gheen hulpe ofte assistentie verwachtende/heeft die Stadt ooc overghegheven/ doende eerst hem ende syn volc wel betalen.

Wijnocxberghen besedt ... haer aen Parma.

Naer het overgheven van Dixmuyden/ was Parma vertrocken met synen Leger op Yperẽ/een vande vier Ledẽ van Vlaenderen/ die hy sterck beleghérde. De Stadt was sterck van Borgherije / ende daer binnen tamelijck Garnisoen/ onder het bevel vanden Heere van Marquette/ die daer Gouverneur was/ door wiens beleyt ende cloeckmoedichept het belegh lange duerde/ alsoo wy hier nae vertellen sullen.

Yperen belegh[...]

Die van Brugge waren voor haer stadt besorght/ eñ in desen voorspoet des vyants besorght/ eñ alsoo sy weynich Garnisoens in hadden/ ende onder de ghemeynte veel gheneyght waren totten vyant / hadden sy besloten al voorde aencomste van Chimay / t'ontbieden dẽ Colonel Boyde / met het Schotsche Regiment/ wesende van haerlieden Colonel ghemaeckt/eñ het Regiment by haerlieden betaelt/ ende de Stadt van Meenen te verlaten / al waer het in Garnisoene lach.

Meenen wort ver[...]

Welcke resolutie terstont nae de comste vanden Prince van Chimay int werck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1583. ghestelt wert. Hier aen sietmen hoe verscheyden dickmael zijn de wtcomsten vande aenslaghen ende meyningen der menschen. Desen Colonel Boyde wert ontbodē tot bescherminghe vande Stadt Brugghe / die welcke hy namaels met Chimay inde Spaengiaerden handen ghebrocht heeft.

Rumoer tot Antwerpen teghen den Prince.

Des Lantsaken aldus verwoest staende/ ende het gheluck haer alomme teghen loopende/ heeft de ghemeynte seer ghemurmureert teghen d'Overheyt/ alst ghemeynlijck in sulcke tijden gebeurt/ daer de Spaensch-ghesinde haer over al wel mede wisten te behelpen. Tselfde is oock t'Antwerpen gheschiet/ alwaer t'ghemeen volck door eenige bedeckte instrumenten schiedelijcken wijs ghemaeckt wert/ dat de Prince van Orangiē aldaer de plaetse vant Casteel vol Fransoysen vulde / die alreede sochten haer selven te begraven ende te beschanssen: Waer toe wel eenige verwe gaf/ een afpalinge met grachten/ diemē maecte op de pleyne voort Casteel/ om die te betimmeren / afpalende de Heerstraten vande erve diemen vercoopen ofte betimmeren soude. Op dit rumoer wert t'Antwerpen een allarm / ende t'ghemeynte liep ghewapent na het Casteel/ ende doorsochtent al. Ende niet tegenstaende dat sy niet en vonden / so was nochtans de ongheregeltheyt van sommige so groot/ dat sy den Prince wt eyschten / hem scheldende opentlijck voor een verrader / eñ inbringer der Fransoysen/ etc.

Den Prince van Oranien trect na Zeelant/ de xxij. Juli.

Dit rumoer (door beschaemtheyt datter niet bevonden wert) gestilt zijnde/ heeft den Prince seer verdroten / te meer om dat de Magistraet daer geen straffe over dede/ wt vreese vander ghemeynte/ die nu stout ende trotsich ghewordden was / daerom hy dies te eer wt Antwerpen met alle syn Hofghesin vertrock nae Zeelant/ den xxij. Juli/ alwaer hy ooc wesen moeste/ om dat de Generale Staten aldaer beschreven waren/ ende liet t'Antwerpen schriftelijcke instructie/ daer de Stadt haer na behoorde te regierē: Ooc stelde hy int officie van Borgemeesterschap voort naeste Jaer / de Heer van S. Aldegonde/ den welcken hy gheerne hadde beweecht om het ampt vant Marckgraefschap aen te nemen/ twelck hy weygherde: want hy meynde dat daer mede Brabant wel versien soude wesen. 1583.

De Marschalck Biron met de Switsers eñ Fransoysen vertreckt wt Nederlandt den xxvij. Augusti.

De Prince van Orangien in Zeelant gecomen zijnde/ hadde gheerne ghesien dat de Landen de Switsers / ende reste Fransoysen/ die noch onder Biron Marschalck int Lant waren/ in dienste gehouden hadden/ maer ten was niet moghelijck / om datter tvolc int ghemeen sulcken mistrouwen van hadde / hoe wel de Steden naest den vyant gheleghen/ als Brussel die belegh vreesden/ seer ghewillich waren/ maer daer wert goet gevonden datse souden vertrecken. Ende sy werden tot Biervliet (twelck is een Eylandeken) gheleyt / ende daer ghescheept: ende vertrocken alsoo met Biron den xxvij. Augusti nae Vranckrijck/ by den Hertoch/ die ontrent Camerijck scheen weder volck te vergaderen/ waer mede hy Parma dede syn Frontieren sterc besettē. Want ooc die van Camerijc groote wtvallen in Henegouwe ende Artoys deden/ also ooc het Garnisoen van Brussel/ die Brayne le conte geheel spillieerden/ eñ andere plaetsen in Henegouwe.

Parmas volck van Breda neemt Steenbergen inne/ den xij. Augusti.

De Grave van Hohenlo trock oock in Brabant seer brandende. De Garnisoenen van Herentals / plonderden een Stedeken int Lant vā Luyc/ Weert geheeten. Daerentusschen namen Parmas volck van Breda / een cleyn stedeken in Brabandt aenden Watercant gheleghen / ghenaemt Steenberghen / met practijck inne/ maer conden daer mede luttel wtrechten / overmidts het doorsteken van eenen Dijck / ende dat voorde Havene eenige Schepen van Oorloghen te wachte waren ghelecht.

Eynde des elfste Boecx.

Het

Het twaelfste Boeck.

Sommarie, Oft cort verhael van het twaelfste Boeck.

NA het vertreck vanden Franschen Hertoch van Brabant beraetslaghen haer de Staten opde regieringhe. Terwijle wort Zutphen door Taxis in genomen. In Stift van Colen verheft eenen grooten krijch. Imbise comt weder tot Ghent. Het Lant van Waes wert ghelevert/ oock Aelst aen Parma. Dies begonden die van Ghent ende Brugghe van vereenigenghe te handelen. Imbise meynende Denremonde te leveren/ wert ghevanghen/ daer nae onthalst. Yperen wert ghedwonghen. Oock is Brugge door Chimays bedrijf met Parma overcomen. Chimays Historie wort verhaelt. Zutphen wert van Hohenlo lange te vergeefs belegert. De Generale Statẽ latẽ een verbodt wtgaen/ in gheender maniere des Conincx partije eenighe victalie toe te voeren. Den Franschen Hertoch van Brabant sterft. De Prince van Orangien wort dootgheschoten van Baltasar Gerarts/ die gheexecuteert wert. De Prince van Orangien wort seer beclaecht/ende syn lichaem wert eerlijck begraven. Sijnen sone Graef Maurits comt nae hem in de regieringe. Parma neemt Schanssen op de Schelde inne/ beleghert die van Lillo te vergheefs/ besedt de Dijcken/ ende wint Denremonde/ oock Wilvoorden. Ghent accordeert met Parma/ die het Casteel herbout/ ende maeckt gereetschappe om de Schelde te sluyten/ daer hy een brugghe op Schepen over maeckt/ met veel Schanssen. Die van Antwerpen onder Aldegonde/ doen teghenweer/ daer verwert regiment was. Parma aenbiedt haer vrede/ daer sy op antwoorden/ ende hy repliceert. De Landen raetslaen ende vinden goet haer onder den Coninck van Vranckrijck te begeven/ sonden Ghesanten die wel ghehoort werden: Maer door de Lighe ende Spaensghesinde/ wert daer een Inlantsche oorloghe berockt/ Daer sy eerlijck afgheseyt worden. Daeromme sy resolveren met Engdelandt te handelen. Eenen aenslach op Hertoghenbosch ghemist. Nimmeghen valt in Parmas handen / oock Brussel ende Mechelen / door ghebreck. Seltsame vyerschepen/ ende ander inventien werden teghen Parmas brugghe ghebruyckt. Passagie opden Couwensteynsen Dijck wort ghewonnen/ ende bloedelijc weder verloren. Daer door die van Antwerpen den moet verliesen/ eñ van overgheven handelen. Door tgebreck van Coren ende swaricheyt des ontsets vereenighen sy met den Prince van Parma op redelijcke conditien/ daer Parma triumphantelijc in rijdt/ ende tCasteel weder opbout. Ordinantie wert weder op de Munte gestelt. Een bewijs vant verloop der Munten in hondert Jaren.

Dit alles is ghescheit in twee Jaren/ Gouvernerende de Prince van Parma/ de Prince van Orangien/ ende syn sone.

De Staten consulteren op de Regieringhe.

IN het voorgaende Boeck hebben wy verhaelt de gheheele regieringe vanden sone van Vranckrijck / Hertoch van Anjou ende Brabant / ende hoe hy vertrocken is wt den Lande/ na synen onbedachten aenslach op Antwerpen ende op andere Stedẽ/ daer op verlies van vele Steden volchde/ oock hoe alle syn Krijchsvolck wtẽ Lande vertreckẽ moeste/ met sulcx als ontrent diẽ tijt aldaer gheschiede.

In Augustus M.D.Lxxxiij. vergaderden de Staten Generael tot Middelborch in Zeelant/ om eenen goeden voet te nemen opt Gouvernement der Landen/ eñ oftmen den Hertoch weder aennemen soude/ ofte niet. De Ghesanten vanden Hertoghe/ de

Heere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1583. Heere Despruneaulx dede aldaer een Propositie/ streckende tot versoeninghe/ allegeerende/ dat dē Hertoch nu was gemaeckt Luytenant generael vanden Coninck van Vranckrijck/ hebbende alle de stercten vant Rijcke in syn handen/ ende ware alsoo in state om haer te helpen: Ende dat hy oock niet en wilde verkiesen tghene dat hem ghegeuen was/ ende toequam/ ende dierghelijcke. Alsoo dat hy groote vorderinghe toeseyde/ ende oock scheen te dreyghen.

D'Hertoch vā Brabant doet aenbiedinge eñ ooc dreyghen.

Daer wert oock voorghehouden/ hoe dat door den Hertoch/ den vyant veerthien Maenden voor Camerijck werck ghegeuen ware/ ende selue den voorgaenden Somer/ den vyant wesende soo sterck als opt te voren/ door des Hertochs heyrcracht/ midts het sluyten van Camerijc tot ghebreck van victalie ghecomen was/ eñ daer door sterfte onder haer/ dat sy so smolten/ datter van haer niet bedreven en wert. Hy hadde oock Lochem ontsedt/ ende dierghelijcke. Datter oock te overdencken stont het perijckel daer sy haer in souden stellen/ den Hertoch verlatende/ als die soo luttel krijchsvolck hadden/ ende van syn hulpe verlaten souden zijn/ ende die noch gheen ordere inde regieringe ghestelt en hadden: Daerenboven haddē te beduchtē in syn vyantschap te vallen/ ende volghens vanden Coninck synen Broeder/ wiens macht teghen haer soude ghebruyckt worden/ met onderganck van Coophandel ende Scheepvaert/ waer mede de armoede soude wechnemen de middelen van gelde die totter oorlogen is. Ende souden boven dien vallen in perijckel van besprongen te worden/ tsessens vande twee machtichste Coninghen van Christenrijck met haer Bontgenooten. Te meer/ gemerct sy Duytslant/ door het wechsenden vanden Eertshertoch Matthias (ghenoech tonvreden) tot haer niet wel gheneycht en hadden. Ende dat ooc de Coninghinne van Enghelant ghenoech te kennen ghegheuen hadde/ dat het verlaten vanden Hertoch haer niet aenghenaem en conde zijn: Alsoo dat gheenen anderen Prince/ in dien staet ende verloop staende/ haer saken ende bescherminghe souden willen aenveerden.

Vorder werden oock des Hertochs faulten ontschuldicht/ als dat diergelijcke faulten dickwils vallen inde wijste ende goedertierenste Printen/ als in haer goedē Hertoch van Borgongien/ ende Keyser Maximiliaen bevonden ware. Ende dat (midts de verscheydenheyt vander Provintien/ ende steden die deen den anderen ghewoonlijck soecken tvoordeel van de neeringhe/ coopmanschap ende scheepvaert te ontrecken/ boven dien dat sy ooc machtighe Coningen ende Potentaten tot gebueren hadden) den Lande diende daeromme eē regiment Monarchial/ om eendrachticheydt te houden/ nochtans besneden ende ghetoomt voor tierannije ende onwettich ghewelt/ met tractaten ende blijde incomsten/ als het tractaet van Bordeaulx/ op welcke de Hertoge aenghenomen ware: Daer toe de Staten conditien ende versekertheden souden connen byvoegen/ niet toelatende eenighe Fransche Garnisoenen/ eñ dat synen Raet van State soude van getrouwe eñ verstandighe personagien/ eñ syn Hofgesin van ingeborene gemaeckt mogen worden/ alles met behoorlijcke middelen voorhoudende/ twelck men tot noch toe in ghebreke ware gheweest.

Om de verscheydē Provintien des Nederlants diende een Monarchial regiment besnedē met contracten voor tierannye.

Op wat middelen mettē Franchoysen ware te reconsilieren.

Ooc mochmen den Coninck verwilligen synen Broeder by testaē/ met openbare oorloghe teghen Spaengien/ waer door des krijchs haest een eynde soude gemaect worden: Ende om den Coninck daer toe te verwillighen (ghemerckt den eenen Broeder voor dē anderen sonder profijt te verwachten/ niet gheerne soo swaren lasten ende perijckulen aenneemt) soude niet ongheraden schijnen/ int verdrach te verwillighen/ dat ingheualle den Hertoghe sonder wettighe kinderen quame te sterven/ dat dese Landen souden vervallen aenden Coninck synen Broeder/ al op conditie nochtans int voorschreven verdrach van Bordeauls begrepen/ ende andere/ die de Heeren Staten door haer voorsichticheydt noch daer by souden moghen voeghen/ tot meeste versekerheyt vande Religie/ Privilegiē ende vryheyt/ ende verlichtinghe der Landen/ etc.

Dit/ ende dierghelijcke/ ende veel teghenredenen aldaer verhandelt zijnde/ inde vergaderinge/ heeftmen nochtans gevoelt dat de Landen weynich tot den Fransoys gheneycht warē: want die van Vlaenderē haer daer seer tegen stelden/ vervoert zijnde van haren nieuwē Gouverneur/ den Prince van Chimay: De welcke corts na dat hy aengenomen was/ nae Ghent troc/ alwaer een vergaderinghe vande vier Leden gheleydt was/ om te spreken vande bequaemste middelen tot bescherminghe vande Landen: op welcke vergaderinge hy volc vindende van syn ghesintheyt/ die den Prince van Orangien om veel aenmerckingen vyanden waren/ heeft met die van Yperen/ die van Brugghe ende tVrije ghenoech gedrongen mede te besluyten op het senden aendē Hertoch Jan Cazimirus om hulpe ende bystant. Ende alsoo den Borghemeester Casenbroot (welcke merckte waer dese resolutie toe streckte) daer seer teghen was/ heeft hy den selven seer doen verspreken ende beschamen door den Predicant Haren/ in volle vergaderinghe vande Leden/ soeckende anders niet dan die van Vlaenderen alsoo af te trecken vande handelinghe met Vranckrijck/ ende dien also in misverstant ghebrocht hebbende/ metten Prince van Orangien/ ende de andere Provintien als sy gheen ontset souden crijghen van Duytslandt/ de selue te brenghen tot afval/ ende by ghevolch tot versoeninghe metten Spaengiaert: hebbende tot dien eynde het meeste deel van het krijchsvolck/ dat te voren gesonden was by den Prince van Orangien/ afghedanckt/ ende versonden na Brabant. Volghende de voorschreuen resolutie/ hebben die van Vlaenderen verclaert inde voorschreuen vergaderinghe der Staten Generael tot Middelborch/ ghesonden te hebben aen de Vorsten van Duytslandt/ van welcken sy seyden versekert te wesen/ bystant te verwerven/ versoeckende de an-

Die van Vlaenderen soeckē afval van dander Provintien.

 der

1583. der Staten dat te willen goet vinden ende toestaen/ eñ daer mede de hant aenhouden. Waer op afghesonden werdt Doctoor Io. Iunius, om dẽ Vlaemsche Gesantẽ te volgen ende by te staen in haer Legatie. Maer also sy maer ghesonden en hadden om tgemeene volck te bedrieghen/ als namaels ghenoech bleeck/ eñ de Prince van Chimay hem daer van selue heeft namaels beraemt/ ende ooc gheen ghelt aengheboden: Soo werter onder de Staten selue gheraemt/ noch andere ghesanten aenden Hertoch Cazimirus te senden/ eñ hem aen te dienen/ so hem geliefde (de oorloge int Sticht van Colen geeynt zijnde/ daer hy doen eenen tocht toe ghereet maecte) ouer den Rijn den tocht te doẽ/ men soude synen Leger betalen vijftich duysent guldens ter Maent/ eñ hem versterckẽn met vier groote schepen van oorloghen/ eñ vier cleyne inde Riviere/ wel gewapent met volc eñ amunitie/ so haest hy met synẽ Leger int Stift soude gecomẽ zijn/ voor vier Maendẽ lanc. Ende wanneer hy ouer de Mase gecomen soude wesen/ souden hem betaelt worden/ hondert vijftich duysent Gulden ter Maent/ eñ syn hoopen vermeerdert eñ versterct met duysent Peerden Lanchiers/ eñ twee duysent Archebusiers. Maer hier en quam niet af/ also wy noch sullen verhalen/ want het by die vã Gent verhindert wert.

Cazimirus worden conditien voorgeslagen om de Landẽ te assisteren.

Hier wert op de generale saken luttel besloten/ door dien dat het teghenstel van die van Vlaenderen/ den anderen Provintien achterdencken ende aftreck maeckte/ ende oock die van Gelderlandt / Wtrecht ende Overijsel daer niet ghecomen en waren: waeromme de vergaderinghe anderwerf tot Dort wert beschepden. Maer daer wert goet gevonden/ datmen de Stadt van Bergen op Zoom (ghemerct Steenbergen nu genomen was) daer niet alleẽ Brabant/ maer oock Hollandt ende Zeelant veel aengelegen ware/ soude besetten met twee duysent voetknechten/ eñ vier Benden Peerden/ twelck soude costen vijfendertich duysent Guldens ter Maent: waer vã die van Hollant eñ Zeelant souden betalen de twintich duysent Gulden/ de reste die van Brabant. Noch in Herentals soude leggen twaef hondert te voete/ ende twee hondert Peerden: Ende alsoo besloten sy tot defensive oorloge te voeren. Daer werdt oock vande behoudenisse van Brussel ende Mechelen ghehandelt/ eude hoe de lasten ghelijckelijcken mochten ghedraghen worden.

Zutphen door Taxis voor Parma ingenomen/ den xxiij. September.

Hierentusschen hadde Ioan Baptista Taxis, met eenige andere van weghen den Prince van Parma den xxiij. September de Stadt Zutphen met listichept ingenomen/ hebbende by nachte ontrent een Poorte krijchsvolck ghebracht/ welcke wtspringende/ de Poorte smorgens innamen/ ende soo langhe inhielden / tot dat meerder macht van daer ontrent inquam: Alsoo werdt de Stadt inghenomen/ gheplondert/ ende gherantsoneert. Waeromme de Staten vande naestghelegen Provintien/ ouer dander zijde vander Ysele een Schansse ghebout hebben/ om de wtvallen eñ brantschattinghen inde Veluwe te beletten: Maer inden Winter door tgroot opperwater der Rivieren/ is dese ouerloopen/ sulcx dat sy se moesten verlaten. De wateren nu weder ghevallen zijnde/ hebbẽ de Spaensche eerst de Schansse inghenomen/ ende zijn alsoo inde Veluwe ghetrocken / daer sy groote schade deden. De voorschreven Staten hebben namaels veel daer teghen ghedaen/ om die Schansse weder te crijghen/ maer te vergeefs: ende hebben de omlenghende plaetsen sterck met Garnisoenen beset/ om Zutphen alsoo besloten te houden/ soo sy best conden.

Int Lant van Groeninghen hebben die Heer van Nienort/ eñ Assingh Entens in October Ferusium eñ Otterdom op de Ems gelegen/ ingenomen: Sy hebben Otterdom ghesterckt/ eñ wel beset/ oock Dijcken doorgesteden om Groeningen te benauwen: ende hebben Reede te vergheefs beschoten.

In November is de Graef vandẽ Berch met syn Huysvrouwe ende eenige kinderen/ ende met synen Secretaris Thomas Gramay tot Aernhem ghevangen ghestelt/ beschuldicht zijnde van verstant metten vyant te hebben/ midts dat hy sochte by middel vande Spaensche ghesinde t Gouvernement van Gelderlant/ twelck ten lesten op eenighe syn Dienaers wt viel. Maer alsoo ober langhe de Gravinne syn Huysvrouwe met harẽ Broeder dẽ Prince van Orangien niet wel ouer een en quamen / werdt desen twist ghevoept. Maer den Grave wert ten lesten weder los/ nochtans verclaerde hy hem corts aen des Coninckx zijde ende syn sonen hebben hen in dienste vande Spaengiaerden begeuen/ alwaer sy meer hoopten ghebruyckt te worden.

Grave van den Bergh wort gevanghen/ ende weder losgemende/ begheeft hy hem by de Spaengiaerden.

Ontrent desen tijt isser groote sprake geweest/ vanden Prince van Orangien volcamen Grave van Hollandt ende Zeelandt te maken/ so de andere Landen ooc eenen goeden Heere conden becomen/ om tsamen de Landen beter te beschermen. Maer also eenighe Steden daer toe niet en conden verstaen/ so is de sake achtergebleuen: maer syn goet-gunders wensten hem sulcx wel/ om syn schade te vergheldẽn/ als die tselfde wel verdient hadde/ waghende voor de Landen syn lijf/ leven/ goet bloet eñ vrienden: Maer by ghemeen beslupt wert de Heer la Mocellery, met Heer Jan van Asseliers in December nae Vranckrijck ghesonden / om den Coninck ende synen Broeder in goeden wille/ devotie ende hope te behouden.

In dit Jaer is den krijch int Stift van Colen gheweest / door dat den Ceurvorst Gebhart Trucxses hadde ghetrout een Huysvrouwe ghenaemt Agnes/ een geboren Gravinne van Mansvelt/ voorwendende nochtans te behouden het Bisdom. Hy heeft oock toeghelaten de Religions vrede/ ende sterckte hem in Bonn. Hier teghen heeft hem het Dom Cappitel ende eenige Domheeren ghestelt/ bygheestaen zijnde vanden Paus ende Keyser/ ende hebben Trucxses in den Ban ghedaen/ ende afghestelt/ ende Ernestum den sone van Beyeren/ Bisschop van Luyck/ etc. in syn plaetse vercoren: In wiens name den Domheer Frederic Hertoch van Sassen/ ende andere Capitularen

Coelsche krijch.

1584. veel plaetsen ende steden hebben ingheno-men/ende also isser over beyde zijden/groote oorloghen ghevoert/veltslagen gheslagen/ende tgantsche Lant ende Stift van Colen bedorven: want Cazimirus ooc een Leger te Velde brocht/met welcken niet veel wtgherecht en werdt. De Grave van Meurs nam Berck ende Ordinghen/ende meer andere plaetsen in voor Truchses/die hy sterck maeckte.

Bon werdt vandē Garnisoene door vier duysent Daelders den vyandt vercocht/ eñ Carel Truchses gevangē.

Bon werdt van de Beyersche beleghert/twelc sy in cregen door muyterye des Garnisoens/dat vier duysent Daelders daer vā ontfinc/onder tdecksel dat sy des Rijcx Ban te vreesen haddē/ende leverden haren Oversten Carel Truchses/des Ceurvorsten broeder. Ten lesten is den Ceurvorst wt alle sijn Heerschappije ghedreven/ende den xx. April int naeste Jaer tot Delff in Hollant aengecomen/alwaer hy met de vereenichde Landen een verbontenisse ghemaeckt heeft/daer van wy niet particulierlick en schrijven om dat den selven krijch in ander Boecken ghenoech te lesen is.

Also laten wy ooc na te schrijven alle tgene voorgenomen/gehandelt eñ begonnen is teghen de Rijcxstadt van Aken/om dat daer veel ghevluchte Nederlanders haer onderhout vondē/ eñ bedectelijcke oeffeninge van Religie ghenieten/waer tegen Paus Keyser ende Coninc haer beste gedaen hebbē: Maer hebben tē lesten haer gewelt moeten wtstellen/tot dat sy alles mochtē vermeestert hebben/eñ dan niet alleē Aken/maer ooc Colen/Emden eñ dander naeste vrye stedē sy voornamen in te crijgen/sonder de welcke sy wel bevroeden: ja seyden dat sy de Nederlanden niet en souden connen behouden onder sulcke volcomen ghehoorsaemheyt ende Religie als sy voorghenomen hadden.

Desgelijcx wijsen wy den Leser ooc aen/in ander Historien te soecken een afloop der oorlogen/die Don Antonio de Coninc van Portugael inde Eylanden van Azores ghevoert heeft/daer Philippe Strozi (die vande Coninginne/moeder van Vrancrijc daer ghesonden was) doodt bleef/schandelijcken verlaten van sijn ander schepen/ende werdt verslagen in eenē Schipstrijt/metten Constabel vā Portugael Conto de Vimioso, door den Marquis de Sancte Croce. Eñ int naeste jaer wert door dē selvē Sancte Croce het Eylant van Terceras den selfden Coninck Don Antonio afgenomen/daer veel Fransoysen ende Portugiesen doot bleven. Waer door den Coninc Don Antonio in Vrancrijck is ghekeert/van waer hy (als daer weder den krijch opstonde) in Enghelant hem begeven heeft/daer hem vande Coninghinne werdt wtghereyckt twintich duysent gulden jaerlicx tot sijn onderhoudt. Een van sijn sonen Don Emanuel trock in Hollandt/dien de Staten oock vrientschappe bewesen.

Coninc van Portugaels krijch in de Eylanden Azores.

Wy hebben hier voren verhaelt hoe dat Parma naer het innemē van Dixmuyden/ghetrocken was met sijnen Legher voor Yperen/welcke stadt hy merckende sterc ende wel versien te wesen/soo van krijchsvolck als van goede Borgherije/mitsgaders van eenen cloeckmoedighen Gouverneur/hy niet en heeft derven met ghewelt aen tasten/maer heeft voorghenomen de selvighe wt te hongheren: Tot welcken eynde hy een Schansse heeft doen maken op den wech na Brugghe/van waer sy alleenlijck hulpe te verwachten hadden/wesende alomme aen dandere zijden beset met Steden eñ plaetsen onder sijn ghebiet wesende. Dese Schansse volmaect zijnde/heeft hyse wel versien van gheschut ende krijchsvolck/onder het bevel vandē Heere van Werpe/Gouverneur van Cortrijc. Eñ heeft den Leger voorts gesonden metten Marquis van Roubaix (te voren Borchgrave van Gent genoemt) eñ met Montigni/naer de quartieren van Ghendt ende Brugghe/niet sonder achterdencken van heymelijck verstant te hebben metten Prince van Chimay ende eenige van Gent/also namaels van d'eene ende d'andere ghebleken heeft: bysonder alsdoen zijnde eenen Secretaris vanden Prince van Chimay geheeten van Oncle (na dat de voorsz resolutie te Gent genomen was) gevangen geweest/gaende na Cortrijck/met alle het ghene dat gehandelt ende besloten was inde vergaderinge te Gent gehouden: welcke sake werde verdonckert/als of den voorschreven van Oncle wt sijnen eyghenen wille sulcx hadde aengevangen/sonder voorweten van Chimay/ende wert by Chimays practijckē los ghelaten ende wt den Lande ghesonden.

1584.

Schansse tot Yperen ghemaeckt om wt te hongeren.

Tot Ghent byde vyanden vanden Prince van Orangien/die doen de meeste authoriteyt aldaer haddē/ende niet sonder medeverstant vanden Prince van Chimay/wert Jan van Imbise/die quaet Fransoys ende oock vyandt vanden Prince van Orangien was/van sijn Ballingschap ontboden/die om sijn quaet regiment te vorē in Vlaenderen gepleecht/daer wt was vertrocken/die men seyde dat hy in sPalsgraven Lant/daer hy hem onderhielt/in eē seker Stadt opden Rijn met Groppers van Parmas weghen ghehandelt hadde.

Heer Jan vā Imbise weder tot Gent gheroepen.

Den Marquis van Roubaix ende Montigni hebben terstont na haer vertreck van Yperen/het Sas van Gent inne genomen/twelck is den mont vande nieuwe Vaert by die van Gent eertijts gegraven/waer by sy haer schepen inde Honte ofte Schelde/ende van daer inde Zee brengē: Ende also inhebbende den inganc van het Lant van Waes. Hebbē ooc innegecregen twee stedekens van dē vier Ambochten/alst Hulst eñ Axele/ende dat door onderhandelinghe metten Bailliu van Waes Servaes van Steelant/de welcke haer oock gheopent heeft den xxiiij. Octobris het Casteel van Rupelmonde/boven Antwerpen opde Schelde ghelegen. Desen Steelāt hadde voor de Pacificatie vā Gent altoos goet Spaensch geweest/eñ sints hebbende geslagē eenige ruyters vande Spaengiaerdē/die over tVeer int Lant van Waes meynden te comē/was nu in groote achtinge gecomen by die van Gent/also dat hy tot deser tijt alle stercten des Lants van Waes onder sijn bevel hadde/met volcomē machte om het Lant te schatten/ende krijchsvolc te rechtē/eñ die inde stadt van Gent te brengē sonder clocslach naer ghewoonte/oock met

1584. bevel van drie schepen van oorloghen op te
rusten inde Schelde/ende was ghecomen in
dese handelinghe mette voorsz Heeren / met
voorweten vanden Prince van Orangien/
dien toeseggende eenen aenslach om de selve
Heerē te brengen in een attrappe ofte valle/
om alsoo met haerlieden Leger/ghevanghen
ende in handē gebrocht te worden van haer
vyanden. Hadde oock de voorsz drie schepen
van oorlogen/daer hy bevel over hadde/ ge-
meynt tsijnen wille te hebben/eñ de Spaen-
sche over te leveren: maer het Schipvolck
veel zijnde van Antwerpen/zijn hem afghe-
vallen/seggende tegen die stadt/noch teghen
Hollant ende Zeelant niet te willen strijden.

Hier over waren die van Antwerpen ver-
slagen/om dat de Riviere nu onvry was ge-
maect/ende brochten ettelick gheschut voor
Rupelmonde/om dat selve weder te crijgen/
maer sy en rechtē niet wt: Eñ sy staken daer
ontrent weder de Dijcken door/ so behende-
lijck eñ profijtelijck als sy conden/dat het al
over vloeyde/te wetē ter Borcht eñ Calloo.
Sy maecten ooc ter Borcht een schansse / eñ
stercten het Veer in Vlaenderen tegen over
Antwerpen. Eñ tot dese costen wert aldaer
byden breeden gemeynē Raet geconsenteert
dry hondert duysent guldens te lichten/ by
middel van den hondertsten penninck.

Die van Antwerpen steken de Dijckē door by Borcht in Vlaenderen.

De Grave van Hohenlo met negenthien
Vaendelen krijchsvolc troc in Vlaenderen/
ende ter Neusen tegen over Zeelant maecte
hy een geweldige schansse/ om daer mede de
Riviere te bevrijden / ende excursien op den
vyandt in Vlaenderen te maken/ende stack
daer oock Dijcken door.

Schansse ter Neusē wort by Hohenlo ghemaeckt.

Hierenboven ontrent desen tijdt / die van
Ghendt om absolut Meester te werden van
haerlieder quartier/sochten sy de Engelsche
daer wt te lockē/onder pretext van inlants
Garnisoen daer in te brengen: maer de En-
gelschen riepen/ghelt,/ghelt. Ende tot Den-
remonde sonden sy dry Commissarisen/als
Joncker Joost Triest/ Anthonio Heyman
Schepenen/met Jacques de Somere Pen-
sionaris/om dē Gouverneur den Heer van
Rijhoven van sijnen ampte te deporteren/
den xxvij. October. Dese was op dat pas
tot Gent/ende sulcx vernemēde/ sat terstont
te peerde om de Gecommitteerde te volgen:
Maer vindende de poorten van Ghent ghe-
sloten / resolveerde hy over de mueren te
springhen. Ende rondtom rijdende/ om een
bequame plaetse te soecken / soo vont hy de
Muyrpoorte tot allen gelucke maer gegren-
delt/ daer hy door wtreet na Denremonde/
ende nam de dry Gecommitteerde met haer
pampieren ende instructie ghevangen: ende
den Pensionaris Somere was in perijckel
van opghehanghen te worden.

Ten selven daghe was Jan van Imbise
tot Gent aengecomen/ tot wien terstont al-
le authoriteyt wert toegedragen/ eñ om des
volcx hope te voldoē/heeft hy mette assisten-
tie van Heer Adolf van Meetkercke gevan-
gen doen stellen ontrent twintich ofte meer
vande principaelste gemeynt-meesters/ende
Spaenschgesinde / die beschuldicht werden
van dese overgevinge des Lants vā Waes/
daer de voornaemste van waren/de Heer vā

Imbise comt tot Gent/eñ neemt in schijn eenige ghevangen.

Bouckele/Carolus Rijn/Joncker Philips 1584.
Corteville / Blasere die Watergrave was/
ende meer andere: Maer dese zijn allenskens
wel metten Borghemeester Imbise weder
vereenicht/door het toedoen vanden gevan-
ghen Heere van Champigni / alsoo dat sy al-
lenskens/d'een voor/de ander na/wt de ghe-
vanckenisse geraeckt zijn. Oock schreven sy
selve tot Denremonde aen Rijhoven/om de
drie gevangenen oock los te crijgen/ twelck
Rijhove weygherde.

Alsser nu wt Duytslant van Cazimirus
geen hulpe te verwachten en stont/ ende sel-
ve ghenoech bleeck dat hy noyt van die van
Vlaenderen daer over versocht was / ende
min eenige assistentie toegeseyt hadde/ ende
dat oock het versoeck vande Staten Gene-
rael hem aengheboden/ hem niet gheleghen
ware/de ghelegentheyt verloopen zijnde/so
hebben die van Gent (wt haet vande Fran-
soysen ende Prince van Orangien) met den
Prince van Chimay haren Gouverneur
van Vlaenderē/ die te Brugge nu in autho-
riteyt was/ eerst bedecktelijck/ende daer na
opentlijck/ van vereeninge metten Coninck
begonnen te handelen/de gemeynte verbaest
t'net over thooft ghetrocken hebbende.

De Garnisoenen van Aelst muytineren-
de om haer betalinge/hebben sy niet alleene
die geweygert/staende tot haren laste/maer
hebbē die vyants van honger latē vergaen/
ende daerenbovē noch in achterdencken ge-
jaecht/ datmense soude met gewelt daer wt
slaen. Dese zijnde meest Engelsche/een volc
dat hem qualijc met armoede can behelpen/
hebben ten lesten den vyant gehoor gegeven
door Chimay bestec/eer harē Oversten Jan
Norrits ordinantie conde crijgē vāde Sta-
ten Generael voor haer betalinge: Twelc so
het nu qualic te passe gebrocht wert/ ende te
spade quam/ haddē sy middel gevonden het
ander Nederlants krijchsvolc datter ooc in
lach/wt te jagen: ende doen hebben eenighe
Capiteynen/ als Piggot/ Vincent/ Tayler/
Walsch ende andere Engelschen/ mettē vy-
ant geaccordeert / de stadt hem over te leve-
ren/ midts betalende haer t'achterheyt/ on-
trent dertich duysent Pistolettē/ waer door
de gemeyn Soldaten beweecht werden. Dit
ghelt ontfanghen hebbende/ leverden sy die
stadt int beginsel van December / daer ter-
stont Walen in gebrocht werden. Eñ d'En-
gelschen begaven haer eensdeels in Parma
dienst/ende trocken na den Spaenschen Le-
ger tot Eeckeloo: maer sy en werden niet be-
trout/twelck haer meest dede verloopen.

Aelst by de ghemuytineerde Engelschen den Parma vercocht/in December.

Nae het veroveren van het Landt van
Waes/ waren Robaix ende Montigni met
den Leger gecomen by Eeckeloo/ om alsoo
te scheyden de Steden van Ghent ende van
Brugghe / ende om haer correspondentien
aldaer beter te beleyden / houdende Yperen
alsnoch gheblockt / soo dat in eenen tijde de
vier Leden van Vlaenderen genoech beslo-
ten waren: waer door den Prince van Chi-
may stoffe ghenoech ghegheven is/ende me-
de de quaetwillighe van Ghendt / om stou-
ter te moghen een reconciliatie voorderen/
ende de andere Landen af te vallen; Tot
welcken eynde zijnder Boerkens wtghe-
ven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584.

ven/diemen seyde ghemaeckt te wesen bdye principaelste vander Ghereformeerde Religie/waerinne sy sochtẽ den volcke wijs te maken/ dat den Coninck nu ghenadigher ende wijser waer geworden/ by experientie siẽde dat hy wel soude de exercitie der Religie consenteren/met diergelijcke argumenten. Het welcke scheen wat verwe te hebben/midts tot Ghent van Boncle ẽ Imbiese/ende tot Brugghe van Chimay werdt wtghegheuen/ datter vrede wert aengeboden:ende reconciliatie metten Coninck/niet by Spaengiaerdẽ/maer by de Landen van Artoys ẽ Henegouwe/ met welcke sy souden tracteren/ende exercitie van Religie behouden/ende dierghelijcke.

Die van Ghent ende Brugge beginnen van vrede te handelen.

Waer over die van Gent inde naeste steden/als Antwerpẽ/ Brussel ẽ elders meer/ haer Gedeputeerde ghesonden hebben/ met brievẽ van date den ix. Meert/inhoudende dat sy ghedronghen waren een beginsel van Vredehandel te maken metten vyant/ ende hadden tot dien eynde alreede om gheleyde ende paspoorten gesonden/ende ontfangen/ so voor haer/als voor haer Bontgenooten/ protesterende nochtans/ niet te willen int particulier tracteren/ dan met generale advijse/behoudende exercitie van de ware Religie ende Privilegien.

Die van Ghent sindẽ aende gebuerẽ om tot vredehandel te comen dẽ ix. Meert, 1584.

Hier op hebben de Staten Generael/ẽ de steden van Antwerpẽ ẽ Brussel haer geantwoort/ẽ oock in drucke wtghegheven/ dat geensins sulckẽ handelingẽ geradẽ ware/waerschouwende dat sy experientie ghenoech vant bedroch haddẽ/ẽ dat dẽ Coninc sulcx als sy meyndẽ/ nimmermeer soude toe laten: ẽ voort biddende haer te willẽ houdẽ mette generaliteyt haer Bontgenooten/ etc. als breeder int ghedruckte te lesen is.

Om voor te stellen wat in desen tijde tot Brugge passeerde: Wy sullẽ met eenẽ sommierlijck verhalen de gheschiedenisse/ ende tgene aldaer gedaen/gehandelt/ ende te wege gebracht is gheweest byden Prince van Chimay Heere Charles van Croy/ eenich sone vandẽ Hertoch van Arschot/die by het leuen van syn Vader/ voerde den naem ẽ tijtel van Prince van Chimay/ẽ hadde zijn moeder van het seer vermaerde huys ende geslachte van Halewijn wt Vlaenderen. De selue Prince van Chimay/ naer dien hy seer ghestaen hadde naer thouwelijc mette outste Dochter des Prince van Orangien/ gheboren vande eenige Dochter vande Grave van Bueren/hem alsdoẽ thoonende der Gereformeerde Religie gheen vyant te wesen: Maer tselue Houwelic hem afgeseyt zijnde/ om dat syn vrouwe moeder (doen noch levende) de Gereformeerde Religie seer tegen was/ heeft hem met syn Vader den Hertoge tot Colen laten vinden/daer dese Hertoghe byde Staten Generael met meer andere ghecommitteert was/ om te tracterẽ metten Hertoge van Terranoua/als wanneer de Nederlanden in scheydinghe quamen/ ẽ die van Artoys/ Henegouwe ende andere Walsche Landen haer affonderden van die van Brabant/ Ghelderlandt/Vlaenderen/ Hollant/Zeelant ende andere Landẽ/ ouer de Mase ende Rijnstroom ghelegen: ende

Historie van den Prince van Chimay.

quam by oorsake van die reyse/ ẽ deputatie syns Vaders/het vervolch vande dochter des Prince van Orangien teenemael te verlaten/ ende begaf hem totte liefde ende vryagie van syn tegenwoordige Huysvrouwe/ Vrouwe Marie van Brimeu/ eenighe Erfgename van Heeren Charles van Brimeu/Grave van Megen/de welcke alsdoen Weduwe ghewordden was van Heer Lancelot van Barlaymont/ Sone des Graue van Barlaymont/Heere van Beauraing/ sonder vanden seluen kinderen behouden te hebben/ ende daerenboven noch seer jonck/ gratieus ende rijc wesende/die hy daer Catholijckelijck troude.

Desen jonghen Heere zijnde cloeck van verstande/ groot van moede/ welsprekẽde/ ende met veel andere goede gratiẽ verciert/ hem verocrt ende beweghen vindende door sommighe oorsaken van misnoeghen/daer mede hy bejeghent was/ ende namentlijck om dat niemant van synen huyse (twelck den Keyser Carolo de vijfde/ ende den Coninck Philips synen sone seer groote diensten gedaen hadde) eenige merckelijcke bevoorderinghe noch eer en ontfinck vanden Prince van Parma: Maer insonderheyde bemerckende in wat manieren de ghetrouwicheyt die syn Heer Vader den Hertoghe altijts den Coninck van Spaengien hadde bewesen/ onbekent ẽ onbeloont was ghebleven/ heeft hem gheresolveert/ eenen van syn Dienaers/genaemt Loys Deuetieres/ Gouverneur vande stadt van Chimay/te senden aenden Prince van Orangien/ ende oock aenden Hertoch van Anjou ẽ Brabant/om in synen dienst ontfangen te worden: Voorslaende diversche aenslaghen/soo opde voorschreven Stadt van Chimay/als andere plaetsen in Henegouwe gheleghen/ Ende hoewel den voorsz Deuetieres slechte antwoorde ghecreghen hadde vanden Hertoch ende Prince van Orangien/ soo heeft nochtans den voorsz Prince van Chimay/ den aenslach op Chimay ghebroken zijnde/ (hoewel men namaels heeft willẽ seggẽ dat het al ghemaeckt ẽ beveynst werck was) hem evenwel begheven ende als vluchtende gesalveert mette Princesse syn Huysvrouwe te Sedan/ alwaer hy oock alsdoen professie heeft begonst te doen vande Gereformeerde Religie/ ende mede wtgegevẽ sekere verclaringhe ende verantwoordinghe van syn voornemen ende goede meeninge/ daer inne hy syne liefde ende yver totte vryheyt des Vaderlants soo bescheydelijck ẽ met goede redenen verhaelde/ datmen aende syde vande vereenichde Nederlanden(die den Hertoch van Anjou hadde aenghenomen) goet gevoelen ende vertrouwen op hem begonst te nemen.

Prince van Chimay vlucht om de Religie.

Tot Sedan wesende/heeft hy anderwerf ghesonden den voorsz Deuetieres aenden Hertoch ende Prince van Orangien/ allen dienst aenbiddende: ende is corts daer nae ghevolcht mette Princesse syne Huysvrouwe/ende heeft hem also gheheelijck onder den voornoemden Hertoch ende de Staten der vereenichde Nederlanden begheven/tegens de partije die dẽ Hertoch van Arschot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584. syn Vader hiel/ pretenderende eñ verhopende (so de ghemeene sprake was) te comen tot het Gouvernement van Vlaenderen/ dat den Hertoch syn Vader te voren was gegeven gheweest: twelc wt tgene naer gevolcht is/ by velē is geduydet geworden/ als oft de voornoemde Prince van Chimay vanden beginne af inden sinne ghehadt hadde/ om met practijcken de Provintie van Vlaenderen weder te brengen onder de subjectie van den Coninck van Spaengien. Hoewel andere nochtans sulcx van hem niet en willē vermoeden: Maer dat hy tot syne verandinge (so geseyt sal worden) nieuwe oorsakē soude opgenomē hebben. Emmers ist also/ dat den voornoemden Prince terstont naer syn aēcomste/ byde voornoemde Statē hem heeft bovē al gepoocht aengenaem te makē byde gemeente/ daghelijcx conversatie houdende mette voorneemste vande Religie/ insonderheyt/ na dat den Hertoch van Anjou eñ Brabant ghemist hadde syn voornemen van Antwerpē/ Brugge ende andere steden voor hem te versekerē/ sterckende de partije ende tghevoelen vanden genen die geensins en woudē versoenē metten selven Hertoch/ ende vermeerderende de afgunstichheyt van tghemeen volc teghens den Prince van Orangien/ om dat hy het stuc vande reconciliatie metten Hertoghe was voorderende. Ende om ghevoeghelijcker syn saken te beleyden in Vlaenderen/ hadde hy hem begheven te Beuere/ int Lant van Waes/ daer hy Heere van was/ alwaer hy was continuerende de voorschreven correspondentien eñ aenhanck der gemeenten/ insonderheyt met die van Ghent ende Yperen.

Prince van Chimay begheeft hem inde vrientschap vande Consistorie vande Religie eñ Kerckendienarē.

Wy hebben voren verhaelt/ wt wat occasie hy vande Borghemeesters van Brugghe ende vant Vrije sonder achterdencken ghevordert ende aenghenomen is gheweest als Gouverneur van haerlieder quartierē/ ende corts daer nae by dandere twee Leden/ Ghent ende Yperen/ als Gouverneur Generael van Vlaenderen. Alsdoen heeft hy noch meer ghepoocht te onderhouden de familiariteyt / conservatie ende gunste vande Ghereformeerde / ende quam daer door daghelijcx soo lancx soo meer in groot aensien by die vande Religie/ als die niet gheerne een Predicatie en versuymde/ met haer ordinaerlijck te Nachtmael gaende. Onder dese was eenen Johan Haren van Valenchijn/ Predicant tot Brugghe inde Fransoysche sprake / dese hadde eens onder den Hertoch van Alvas tijden / om syn goeden te salueren/ syn pardoen ghehaelt/ ende ghenooten/ daer nae berou thoonende/ werdt hy weder tot Predicants ampt toeghelaten/ teghens de opinie ende wille van velen / die hem beter kenden/ ende hielden hem voor een infame ende eerloos boeve : Met desen heeft den voornoemden Prince van Chimay meest alle syn handelinghe gheraetslaecht/ oock mede voornementlijck met synen Dienaer den Gouverneur van Chimay/ Loys Deuetieres/ die te voren den Hertoghe synen Vader/ ghedient hebbēde voor Secretaris/ doortrapt was/ ende metten monde ende penne als andere beyde wel conde spelen.

Prince van Chimay gemaect Gouverneur van Vlaenderē.

D'eerste publycke actie/ was de vergaderinghe vande Leden te Ghent/ alwaer hy voorsloech ende dede resolueren de Legatie nae den Hertoch Casimirus/ om te verkeeren de vereeninge met Vranckrijck/ ende het versenden van het krijchsvolck/ door den Prince van Orangien ende de Generale Staten ghesonden tot het ontset van Vlaenderen / twelck wy beyde voren verhaelt hebben. Hy reduceerde ofte brochte alle het krijchsvolck gheblevē int quartier van Brugghe (wtghenomen eenighe Compaignien vanden Heere van Lokeren ende van Mortaigne ende de Schotten) onder een Regiment/ hem selven daer van makende Colonel/ ende voor syne Luytenants Colonels de Heeren van Lesdain ende Groenevelt/ vande welcke hy Groenevelt stelde te Sluys/ die nochtans naemaels syne veranderinghe niet toe en stont/ ende Lesdain tot Damme/ die sijn partije sints ghevolcht heeft.

Chimay brochte te passe tot Gent eenige veynsde legatie aenden Casimirus om hulpe.

Daer naer om datmen min achterdencken van hem soude hebben/ ende de gonste van die vande Religie te vermeerderen/ heeft hy doen wtsetten wt de Stadt van Brugghe de principale Catholijcken/ soo van qualiteyt als andere/ meer dan hondert: gelijck Imbiese ontrent den selven tijde oock eenighe dede vanghen tot Ghent. Onder die van Brugge waren eenighe notable/ als den ouden Borghemeester Baesdorp/ den Pentionaris Groote van Brugghe/ Meester Fransoys de Aula/ Pentionaris vant Vrije/ eñ meer andere: de meerderen deelen vande welcke hy namaels toeliete weder te comen / haer wijsmakende het voorschreven wtsetten gheschiet te zijne teghen synen wille / door toedoen vanden Hoochbailliou den Heere van Grijse eñ den Borghemeester Casenbroot eñ andere/ soeckende de selve also odieus te maken.

Chimay verbant de Catholijcke wt Brugghe maer gheveynsdelijck.

Veel diergheljjcke saken meer heeft den voornoemden Prince van Chimay voortgestelt doen hy begonste te wanckelen/ ende poochde tot syn voornemen te comen: Alle de welcke (na dat hy aen sConincx syde was ghereconcilieert) ghedupdet worde (by een Boecxken hem toegeschreven ten tijde als hy Bonna belegerde Anno M.D.lxxxviij.) voor den grootsten dienst diemē Godt/ den Prince/ ende den Vaderlande mochte doen/ hooghelijck ghewaghende ende roemende de Steden van Brugghe ende Damme/ ende volghende bycans gheheel Vlaenderen gereconcilieert te hebben met haren Lantsheere. Maer die arme verjaechde Lieden van Vlaenderē/ die daer voor hare goeden/ Huysen ende Houen/ met haer neeringhe hebben moeten verlaten/ oft metten vrede die hy maeckte/ moeten van hongher vergaen/ ende elders in Ballincschap eñ armoede leuen/ ende oock die met hem toghen om Yperen te ontsetten/ seggen ende schijnen hem vele anders na/ ghelijck de inlantsche oorloghen altijdts verscheyden interpretatien ende duydinghen toelaten.

Een Boecxken in druck verhalende dese Chimays fauten tot synen groote.

Dese voorschreuen handelinghen ghemerckt zijnde/ hebben verweckt eenige van de Ma-

1584. de Magistraet van Brugghe/ als namelijck den Hooch-bailliu Grijse eñ den Borgemeester Casenbroot/ ende andere naerder op syn doen te letten/ syn actien ten besten sy mochten tegen te staen/ eñ ten lesten te resolveren mette assistentie vanden Prince van Orangien/ hen te versekeren van synē persoone/ ende also te deporteren van syn Gouvernement: Tot welckē eynde sy gesondē hadden int beginsel van November seker memoriē/ met haerliedē hant geteeckent/ aen dē Prince van Orangien/ wesende in Zeelant/ metten Heere van Lokeren die sakē verhandelende. Maer den Prince van Orangien vont daer op goet te bewegen den voornoemden Prince van Chimay mette Ghedeputeerde van Brugge eñ vant Vrije/ te comen in Zeelant totte Generale Staten vergaderinge tot Middelburgh/ om te handelen op de gemeyne saken/ op datmen daerentusschē dat hy wech ware/ soude mogen de Stadt van Brugghe eñ t'Vrije versekeren/ eñ soot noot ware/ synen persoon aldaer ophouden. Het welcke den voornoemden Prince van Chimay vreesende/ niet wilde doen/ hem excuserende door ghebreck van middelen: ende die hem gheaccordeert eñ toeghelept zijnde/ wende hy wat anders voor: so dat den aenslach wtghestelt wert.

Mette resolutie vandē Prince van Orangien/ was tot Brugge gecomē joncker Noel de Caron/ Heer vā Schoonewalle/ Gedeputeert vā die vant Vrije inde generale Statē. Maer also den voorsz Hooch-bailliu/ eñ dē Borghemeester Cazenbroot wel wisten dat den Prince van Chimay hem niet en soude laten beradē na Zeelant te treckē/ so hebben sy mettē voorsz Caron/ Jaques Broecsaux out Borgemeester/ sijn sone Joos Broecsaux/ Capiteyn/ eñ met Winckelman Sergiant Mayor beraetslaecht/ ende anderwerf geresolveert hem te versekerē van synē persoone/ soo het den Prince van Orangiē goet vonde/ met welcke besluyt den voorsz Caron wederkeerde na den Prince/ die sedert vertrocken was na Hollant/ ende also wert de sake wtghestelt.

Aenslach op den persoon vandē Prince van Chimay ontdeckt/ wordt de Heer van Lokerē ghevanghen/ eñ de Magistraet suspect teghen de Borgerije ghemaeckt.

Daerentusschen was tot Brugge weder ghecomen de Heere van Lokeren/ die lange in Zeelant sieck ghelegen hadde. Den Prince van Chimay hebbēde eenich achterdencken van hem/ door het rapport vandē Predicant Haren/ die eenighe woorden overghebrocht hadde/ die den Predicant Villers in Zeelant ontvallen warē/ heeft hem doen ghevanckelijck houden in sijn huys/ den thienden Januario/ Anno M.D.Lxxxiiij. Hebbende oock by hem ontboden den voorschreven Hooch-bailliu/ ende den Borghemeester Casenbroot/ hen aenségghende sulcken aenslach gehoort te hebbē/ daer van hy Lokerē meest beschuldichde: Maer acht nemende op de authoriteyt die sy hadden byde Borgherije inde Stadt ende Garnisoenen/ en dorste hy teghen hen alsdoen niet anders voornemen/ dan die hoochlijck inde Collegien/ so van Brugghe als vant Vrije te beschuldigen eñ blamerē: waer door haer authoriteyt alomme seer verminderde/ midts dat daer door die vande Magistraet ofte de notabele niet dorstē met haer sprekē oft hādelen/ om vanden Prince van Chimay niet suspect te wesen. 1584.

Anderwerf/ als den selven avont dat Lokeren ghevanghen werdt den Colonel vande Schottē Boyde hem quam veynsen voor den Hooch-bailliu eñ Cazenbroot seer qualic te vreden te wesen van het voorschreven vanghen/ ende sijnen dienst aenbode/ om dē Prince van Chimay selve te versekerē/ hebbende te voren den Predicant Villers wt Zeelant geschrevē datmē hem wel betrouwē mochte/ als hebbende eenen bysonderen Eedt gedaen aendē Prince van Orangien: Hebben den voorschreven Hooch-bailliu eñ Cazenbroot tsamen geaccordeert ende gheraemt met den Borghemeester Dominicle/ den voorsz Colonel Boyde/ eñ den Sergiant Mayor Winckelman/ wederom den voorseydē Prince van Chimay te vangen. Maer alsoo den Hooch-bailliu dat terstont op den selven nacht wilde int werck stellen/ ende de andere dat selfde wtstelde tot twee daghen daer naer/ is dat indē middelen tijt ontdect geweest byden voorschreven Colonel Boyde/ de welcke (alsomē namaels bevont) hem lange te voren hadde latē corumperen met een pensioen van vijfthien hondert gulden jaerlijcx/ beset op de Heerlijchedē Commene eñ Halewijn: dē Prince vā Chimay hebbēde met het vangē van Lokeren also voorcomē dit ghevaer ofte dangier/ ende seer vermindert de authoriteyt van syn teghenpartije/ zijnde versekert vanden Colonel der Schottē/ ende volgens van dat Regiment/ eñ van vijf oft ses ander Compaignien: en resteerde daer anders niet/ dan te winnen de herten vande ghemeynten/ die meest al Catholijck warē/ also daer over de vijfentwintich duysent sielen zijnde/ gheen drie duysent vande Gereformeerde Religie en waren/ dan wel vele noch deen noch dander toegedaen: dies hy de Catholijcke onder de hant groote hope toonde.

Ten lesten occasie nemende wt eenige artijckelen van het accoort/ gemaect tusschen den Borgemeester Cazenbroot over de stadt van Brugge/ eñ het Garnisoen van Sluys/ in oproer zijnde om haerlieden betalinge/ de welcke hy seyde te wesen tegen de Privilegie vande Stadt/ Heeft daer over by een geroepen eenighe vande oude Borgemeesters eñ notabelen/ meest al Catholijcken/ ende heeft met assistentie vande selve/ tsavonts voor het wederkeeren vanden voorschrevē Borgemeester Cazenbroot/ de gemeynte in wapenen doen stellen/ latende verluydē dat den voorschreven Cazenbroot dien nacht daerinne soude brengen Fransoysen ende andere Garnisoenen wt Zeelant/ met voorwetē eñ behulp vanden Hooch-bailliu/ eñ den Borghemeester Dominicle/ verbitterende alsoo de gemeynte tegen de voorschreven persoonen haer Magistraten.

Ende alsoo den Borghemeester Cazenbroot wederghekeert wesende/ sijn rapport van sijn handelinghe tot Sluys/ voor hem ende den Raet soude doen/ heeft hy daer by doen roepen thien ofte twaelf/ so oude Borgemeesters als notabele/ alle goede Catho-

 lijc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584. lijcken op een ofte twee na. Eñ nae het rap-
poort heeft dẽ Prince vã Chimap doẽ inco-
mẽ de Gedeputeerde vã Gent/met brieven/
inhoudende haerliedẽ resolutie/ om te comẽ
in traectaet van payse ofte versoeninghe/
mitsgaders de Copijẽ van andere diversche
brieven by die van Gent te voren gesonden
tottẽ selvẽ eynde aende Colegien van Brug-
ghe ende t'Vrije/ de welcke by toedoen van-
den Hooch-bailliu ende Borgemeesters op-
ghehouden waren/ sonder het de ghemeyn-
te aen te gheven / als die voorseker hiel-
den dat het tracteren / in wat manieren het
oock ware/ haerlieden soude, aenghenaem
wesen.

Dese brieven gelesen zijnde / hebben haer
de voorschreven oude Borghemeesters ende
notabelen verlaecht/dat sulckẽ sake haerlie-
den niet aenghedient en was : ende hebben
doen resolveren/datmẽ op het voorschreven
stuck soude doen vergaderen de Leden van-
der Stadt/ houdende ende blijvẽde daeren-
tusschen tot drynachten toe de ghemeynte
altoos in wapenen. Dese vergaderinge ge-
schiede den thienden Meert / Anno M. D.
Lxxxiiij. in welcke/niet teghenstaende daer
ghecomen waren den selvigen nacht de Ge-
deputeerde vande Generale Staten/de Hee-
ren Caron ende vanden Wercke/om het sel-
ve met diversche ghevoechelijcke redenen te
voorcomen / is nochtans gheresolueert by
beyde de Leden van Brugge eñ vant Vrije/
haer te voeghen met die van Ghent totte
voorseyde handelinghe van payse.

Den Hooch-bailliu Grijse/die aldaer soo
langhe noch ghebleven was/ om de gunste
die hem de ghemeynte sonderlinge was toe-
draghende/de selvighe nu vereenicht wesen-
de metten Prince van Chimap / zijnde dese
resolutie ghenomen/ ende ghewaerschout
datter toegelept werde om hem snachts te
doen dooden/als hy de ronde soude doen/so
is hy vertrocken den xiij. Meert wt Brug-
ghe/ met een Commissie aende Staten van
Brabant/hebbẽde den Prince van Chimap
somen seyde noch ten selvighen daghe onder
wegen op hem doen toeleggen/maer sy heb-
ben hem ghemist.

Int passeren over Zeelandt / heeft den
Hooch-bailliu den Raet van Zeelandt ende
den Gouverneur Haultain te kennen gege-
ven den staet van Brugghe/ voorslaende se-
kere middelen om de sake weder te verseke-
ren. Waer op den Tresorier Mandemaker
van haerlieder gesonden wert aenden Prin-
ce van Orangien in Hollandt/ alwaer oock
gecomen was den Capiteyn Forest Schots-
man/van wegen den Colonel Boyde/voor-
slaende oock middelen om de voorschreven
Stadt te versekeren. Maer inder daet was
het om te ontdecken wat persoonen binnen
Brugge correspondentie metten voorschre-
uen Prince van Orangien hielden : Welcke
hem betrouwende op den Schotschen Colo-
nel eñ den voorschreven Capiteyn / niet te-
ghenstaende den voorschreuen Mandema-
ker hem haerlieder ghesintheydt te kennen
gaf / alsoo hy die verstaen hadde vanden
Hooch-bailliu/ heeft gheresolueert dat den
Gouverneur Haultain soude doẽ het voor-
schreven exployt met vijfhondert mannen/
mette correspondentie vã beyde de partyen
voorsept. Den voorschreven Haultain gear-
riveert zijnde voor Sluys met het Krijchs-
volck/ende met hem de Hooch-bailliu/ Ca-
ron eñ eenighe andere / om het selfde te exe-
cuteren den xxviij. Meert. Tot welcken
eynde hy de Borghemeesters ende den Co-
lonel Boyde als noch niet mistrouwende/
van als gheadverteert hadde/soo hadde al-
reede den voorschreuen Colonel den Prince
van Chimap van als verwitticht/ de welc-
ke sdaechs te voren met assistentie vanden
selven Colonel/ de Borghemeesters/midts-
gaders diversche ander metghesellen / soo
Wethouders als Capiteynen/ hadde doen
ghevanghen nemen/veranderende oock ten
seluen daghe de gheheele Magistraet / van
volck die hem toeghedaen waren/eñ opent-
lijck Spaensghesinde / mette welcke hy al-
lenskens de ghemeynte tot de reconciliatie
metten Coninc aen te gaen beweecht heeft/
oock die vant Vrije ende Damme/ aenhou-
dende met die van Gent. Waerouer de beste
ende ghetrouste van Brugghe vluchten op
Sluys ende Oostende / alsoo oock de Heer
van Lokeren dede / welcke plaetsen beyde
met Garnisoen (dat onder Brugghe stont)
beset waren. Waer door Chimap ende die
van Brugghe niet weynich bevreest zijnde/
alle middelen van beloften ende betalingen
aenghewent hebben / om die mede inde re-
conciliatie te brenghen. Dese hebben wel de
betalinge aengenomen/ maer sy zijn getrou
ghebleven byde Generaliteyt.

De Prince van Chimap heeft hierentus-
schẽ de Gereformeerde Religie noch al even
sterck blijven aenhangen/totten lesten noch
te Nachtmael gaende met groote devatie.
Hy hadde oock een Pape die onlancx bevon-
den was in syn Misselijck ghewaet Misse
doende/also gecleet achter straten doen voe-
ren met trommelen/ tot spot ende hoon der
Roomscher Religie. Sont oock een van syn
Edellupdẽ Jan van Halle tot de Coninghin-
ne van Engelant/om hem te excuseren ende
te beclagen. Ghedurende den welcken tijt/
bedinghde hy vast door syn vrienden met
Parma/om te mogẽ vercrijgẽ het Gouver-
nement van Vlaenderen/ ofte ten minsten
het Gouvernement van Brugghe / met het
Schots garnisoẽ dat hy daer hadde. Maer
Parma siende in wat staet hy stont met syn
Borgerije/ heeft niet dan schoone woorden
ghegeven: eñ in Mey sont hy daer den Her-
toch van Aerschot/ den voorsz Prince van
Chimaps vader/ zijnde alreede Treves ofte
bestant tusschen haer gemaect/ onder schijn
van den Sone te perswaderẽ/ eñ oock Sluys
eñ Oostende mede te crijgen/ daer hem doen
meest aen gelegen was. De Staten Gene-
rael sonden daer oock Doctoor Junius/ om
hem ter contrarie te paswaderen : maer te
vergheefs/niet tegenstaende die van Ghent
(als hier naer geseyt sal worden) nu weder
vaster resolutie/ van mette Generaliteyt te
houden/aengenomen hadden : Maer de ge-
reede ende na-gheleghen plaetse van vluch-
ten/ ontbloote de Stadt vande beste Bor-
ghers.

Aenslach op Brugghe eñ op Chimap vandẽ Gouverneur van Zeelant.

Chimap verandert de Magistraet tot Brugghe synen...

Chimap veynst hem van Religie totten lesten toe.

So

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584. So dat ten lesten dē xxv. Mey / sy haer reconciliatie met Parma met groote triumphe gehpubliceert hebben / der welcker conditien redelijck waren / om dat sy die van Ghent / Oostende eñ Sluys / gewillichlijcker maken souden. Het Schots Garnisoen mocht vertrecken / oft den Coninc sweerende / in dienste blijven / dat weynighe deden / maer wel den Colonel Boyde / ende meest alle de Capiteynen op een oft twee naer / die haer byde Staten niet dorsten betrouwen / hoewel sy by Parma luttel gheacht werden.

In het Tractaet waren die vant Vrije ende Dam mede metten Coninc vereenicht. Sylieden moesten de Gheestelijcke weder stellen in hare goederen: mochten oock geenderhande exercitie van Gereformeerde Religie hebben / maer wel vryheyt van conscientie / levende sonder schandael / ende haer goeden genieten (dat niet lange gehouden wert) ende dierghelijcke. Daer wert Hooch-bailliu ghestelt inde plaetse van Grijse / de Heer van Croysilles / vanden huyse van Montmorency / sonder Garnisoen / midts datter veel ghevluchte Borghers ende veel Gheestelijcke in quamen / daer de Stadt genoech mede versekert was.

Prince van Chimay ende verbalt de Gereformeerde Religie af.

Den voornoemden Prince van Chimay / (het Contract gepubliceert zijnde) heeft noch int leste attestatie vande Predicanten der Ghereformeerde Religie ghenomen / als dat hy hem Christelijck Ghereformeert ghedraghen hadde. Ende is alsoo vertrocken met sijnen Predicant Jan Haren die hem seer toeghedaen was op sijne goederen / daer ontrent alleenskens de Religie af-vallende / sijn Dienaers die de Ghereformeerde Religie toegedaen waren / afdanckende: ende ten lesten de Religie afgaende. Sijnen Predicant Jan Haren / heeft oock nu de tweede reyse de Ghereformeerde Religie t'Antwerpen onder de Jesuyten verloochent ende afghesworen / ende grouwelijcken de selvighe met ghedruckte Boecxkens versmaet ende beschimpt.

Den voorschreven Prince hem nu alsoo ghereconcilieert ende in sulcken staet gestelt hebbende / sont den voornoemden Jan van Halle aen den Coninck / met recommandatie van Parma (die hem sochte te voorderen volgende sijne gelosten.) De Coninck schreef ende vermaende hem van sijn devoir / ende liet hem ten lesten toe dē staet daer Parma hem by provisie in ghestelt hadde.

Die van Gent senden aen Parma.

Hierentusschen dat die verhaelde dingen tot Brugge ende elders gheschieden / hadde de Heer van Montigni tusschen Denremonde ende Ghendt / een Dorp ghenaemt Wetteren / de Schelde toegeplant / datmen daer over ghinck / ende over beyde zijden Schanssen ghemaeckt hebbende / so benam hy de Vaert vande Riviere / het welcke den Vredenhandel seer voorderde / want sy zijn tot een bestant metten vyant gecomen / ende hebben tot Doornick Ghedeputeerde ghesonden / waer tegen een Spaensch Capiteyn ghenaemt Sigura / tot Gent ten huyse van Imbise den Borghemeester als Ostagier quam logeren / als oock mede den Heer van Maruy / dē Gouverneur van Oudenaerde.

Dese Ostagiers hebben so gehandelt met Imbise (door de hulpe van den Heere van Champigni) noch als ghevangen daer zijnde / dat Imbise den xxiiij. Meerte den Deken vande Schippers dorste belasten sommige Scheepkens ende Ponten te doen laden vol Leeren / sparren / deelen / berders / ende horden / ende also de Schelde af te senden. Maer also t'selfde swaerlijck conde gheschieden / midts dat veel lieden dat ghewaer werden / soo is hem van eenighe Schepenen der Stadt aenghesendt / dat de Ghemeynte over sulcke Scheepkens te senden achterdenckē hadde. Waer op hy antwoorde / men soudese laten varen / hy wiste wel wat hy dede / ende daer soude groot voordeel van comen. Maer also t'volc daer mede t'onvreden was / en conden dese Scheepkens dien nacht niet voorts. Ende t'sanderdaechs de Heeren opt Stadthuys int Collegie zijnde / so is daer questie over geresen / ende de voorschreven Imbise heeft sijn Colonel-Vaendel ghewapent voort Stadthuys doen comen / ende dat rontomme doen besettē / ende de ketenen doen spannen. Waer over een wt het Stadthuys is ghesprongen / ende heeft den Sergiant van dit Vaendel sijn Hellebaerde om weldicht / ende de Borghers in Wapenen geroepen: waer door een yegelijc omstander met Rapier eñ Pongiaert / ende andere met ghereetste Wapenen dat Vaendel Soldaten dwonghen / datse haer Officiers moesten laten vangen / waer door dat Vaendel quam te verloopen. Ende de gheheele Stadt is also in Wapenen ghecomen / alle de ketenen ghespannen / ende de weghen beset / ende alsoo hebben alle de Officieren der Stadt den Borghemeester Imbise ghedeporteert van sijn Borghemeesterschap ende opper-Colonelschap / hem sijn Garde benomen / ende dry stucken gheschuts wt sijn huys doen voeren / ende hem ghevanghen ghestelt / te meer oock door dien dat dien dach Brieven vanden Heere van Montigni van Wetteren aen hem gheschreven / ende andere aenden Spaenschen Capiteyn Segura / gheintercipieert oft afghewrorpen werdē / die inhielden / Dat hy hem verwonderde dat de Pleyten ende ghereetschappe niet ghesonden en waren / want hy hadde de diepte der vesten: ende dat de breede was dry hondert voeten: ende den Capiteyn van Denremonde was ghewonnen / denckende dien nacht sijn exploit te doene / ende dat den Coninck hem wel soude heerlijck verghelden / etc. Den Enghelschen Capiteyn Roelant Yorck was oock van desen aenslach / ende daer over oock ghevanghen / ende werdt also hier door haer alles bekent.

Imbise soeckt Montigni te helpen aen Denremonde / den xxiiij. Meerte.

Imbise wort ghevangen / oock Roelant Yorck.

Hier over de Heer van Ryhoven Jan van Ketullen gheadviseert zijnde / heeft terstont doen vanghen den Luytenant Sethon / Schotsman / de welcke oock alles bekende / te weten / Dat hy by Parma gheweest / ende hem belooft hadde de Stadt van Denremonde over te leveren: waer over hy ten lesten oock ter doot gheexecuteert wert. De Heer van Ryhove op sijn hoede zijnde / nam noch de ses Vaendelē volcx meer in vanden Heer vanden Temple / wt Brussel.

De Heer vā Ryhove behout Denremonde.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584. In stede van Imbise werdt Heer Karel Wtenhove Voorschepen ofte Borgemeester ghemaeckt / ende bleven noch de onderhandelinghe vanden Vrede / door slappicheydt van eenighe/ende cloeckheyt der Spaensgesinde/onderhouden: Welcke Spaensgesinde ten lesten om de Artijckelē door te dringen/ die den Prince van Parma aen-gheboden hadde / hebben haer den vijfthienden Mey voor het Stadthuys verthoont / als haer Gedeputeerde van Doornic gecomen waren/alwaer dat sy in grooté getale/ so Edele/ notable/ als ander gemeyn volc/ hebben den Magistraet met wtghetrocken Wapenen willen dwingen/om de aengeboden Artijckelen van Parma aen te nemen/ roepende: Waer zijnse die gheenen pays begeeren/ Wy willē vrede/ cost wat costē can/ eñ diergelijcke. Waer over de ander partije/te weten de gemeynte / zijn in Wapenē getreden/ ende in ordonnantie op de Marct ghetrocken. Waer van de andere verschrickt zijnde/ zijn geweken: ende also wert de Magistraet weder bevrijt / ende de principaelste vāde teghenpartije werden ghevangen / ende wert gheresolveert de Stadt ten wtersten te houden mette Generaliteyt /ende alle handelinghe van vrede af te breken. Dies hebben sy tot Antwerpen ende Brussel om hulpe ghesonden/die haer sondē den twintichstē Mey ontrent ses hondert voetknechtē/ende hondert peerdē/ maer de peerden keer den corts weder na Brussel/eñ voerden den Capiteyn Yorck mede gevangen / daer hy door vrienden (teghen het advijs vanden Prince van Orangien) van executie opgehouden wert/ eñ ten lesten by Parma verlost. Maer jonckeer Jan van Imbise hebbē sy tot Gent sijn proces ghemaeckt / ende ter doot verwesen/ op verscheyden Artijckelen / ende hy werdt opentlijc tot Gent onthalst/den derden Augusti : Desghelijcx noch twee andere vande ghevanghen Borghers / te weten/ Meester Lieven de Gaytere/ende Meester Lieven de Wijvere. Hy is een onervaren rouwe eñ eergierich mensche geweest /stout ende strenge/ die de Stadt van Gent ende Vlaenderen in veel swaricheden brochte/ door onbedachtē plompen yver: waer op de Walsche Landen deerste oorsake fondeerden / dat sy de Generaliteyt af vielen.

Oploop tot Ghent over den Vredehandel / den xv. Mey.

Cloeckheydt ende goede resolutie der goeder Borgheren van Ghent.

Imbise wert onthalst/den derden Augusti.

Wy hebben nu verbolghens verhaelt den staet vande steden van Brugge ende Gent/ nu sullen wy verhalen den staet vande stadt Yperen. Yperen als voren geseyt is/wert in September te voren beleghert / met Bollewercken eñ Schanssen/die alle toevoeringe/ ende bycans allen wt ende inganc beletten/ sonder hope van ontset/ door dat den vyant meester vandē Velde was: Welc ontset heeft tot twee reysen getracht geweest/maer telcke reyse afgeslagen/ eens tot Wijnocxberge/ ende vandere naerde de Stadt/ midts dat te vele Spaensghesinde daer het bewindt van haddē/ als de Prince van Chimay ende andere/ die dat krijchsvolck ende veel Borgers jammerlijc op de Vleeschbanc brochten/ het welcke de goede Borghers niet ghewaer en werdē/ voor int leste/ als de andere drie Leden van Vlaenderē/ te weten/ Gent/ Brugghe ende t Vrije pays sochten/ daer sy mede hoopten onder begrepen te worden. Ten lesten siende datter gheen ontset voorhanden was/ende dat de generale vereeniginge niet voort en ginc/eñ dat sy lieden inden wtersten noot van alderhande gebreck gecomen waren / soo hebben sy van hare vrome stantafticheyt moeten wijcken / na dat sy ghedaen haddē al dat een trouwe Borgerije toestont/ met tsamen haren Oversten/den Heere van Marquette/ende het krijchsvolck/ende hebben een accoort ghemaeckt metten Heere van Werp Groot-Bailliu van Cortrijck/ d'Overste des beleghs/ ende de Stadt overgegeven den negenden April; met conditien die middelmatich waren/ Als dat de vreemde Soldaten met haer Wapenen soudē wttrecken /ende de inlantsche met haer Rapieren ende pongiaerden / ende te betalen hondert duysent guldens. Ende dat sy ooc moesten over-leveren vier Borgheren aenden Prince van Parma / om sijnen wille daer mede te doen/ het levē hen genoech toegeseyt zijnde / die dat namaels afcochtē met twintich duysent guldens. Haer Privilegien hebben sy ooc genoech behouden/ maer de exercitie vande Ghereformeerde Religie was gantsch wtgesloten: eñ al wat dien aencleeft: ende hebbē moeten ontfangen Italiaensch Garnisoen. Dē Heer van Marquette Gouverneur met twee Capiteynen moesten ghevanghen blijven / ende staen tot rantsoen/ ende namaels alle sweeren in ses Maenden niet teghen den Coninck te dienen. 1584

Den Bisschop zijnde na de nieuwe creatie ofte verkiesinge/heeft de Kercken weder gewijt/ende heeft selve Predicantē ende andere ghestorvene/ die over twee oft drie Jaren begraven waren/weder doen opgravē/ende na de Galge doen voeren / ende also de ghewijde aerde doen suyveren vande onsuyvere lichamen oft beenderen/daer kettersse Geesten (na sijn meyninge) in gewoont hadden/ op hem nemende het oordeel / dat wy inde Artijckelen onses geloofs Christum ten wtersten daghe toeschrijven.

Dese sake in Vlaenderen aldus staende/ heeft de Heere van Montigni (by houwelijc Marquis de Renty) die van Gent ghesocht rontomme meer eñ meer te benauwen/ende alle passagien te sluytē/ zijnde alomme meester vanden Velde. Hy hadde het Sas inne/ ende leyde volck te Deynse ende Eecke loo/ ende ander plaetsen / de toecomstē rontomme Ghendt van verre besettende. Die van Brabant hebben oock inden Doel ende tot Saftinghe op die Schelde Schanssen ghemaeckt. Parma daer teghen maeckte ter Borcht by Antwerpen een Schansse op de Rivière: waeromme die van Brabant den Dijck tot Hoboken daer teghen over doorstaken/ende twater in lieten/ vreesende ofte hy op den Brabandtschen cant oock soude willen schanssen.

Die van Brugge ende t Vrije / die nu om haren vrede eñ vereeniginge groote vreucht bedreven haddē/ vondē haer noch omringt met vyanden/ als van die van Gent/ Oost-eynde/ eñ Sluys/ die haer alle victalie ende neeringhe weerden/ als ofts e beleghert hadden

Persuasien van die van Brugge aen die v. Gent tot re... ciliatie ... vij. Julii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

1584. den geweest/waeromme sy eenē Sentbrief tot Ghent sonden/ende in druck wt gaven/ van date den sevenden Juli/Anno M.D. Lxxxiiij. Waerinne sy sochten te bethoonen dat sy gheen redene hadden de reconciliatie metten Coninck langher wt te stellen: eñ dat sy een lidt zijnde/haer behoorden de ander drij Leden van Vlaenderē te onderwerpen/ nademale sy byden Coninck vercregen hadden tghene daeromme sy hadden ghedeclareert de oorloghe te voeren: twelck voldaen was met toelatinge liberteyt van conscientie/ende belofte van vreemt Krijchsvolck te doen vertrecken. Te oorloghen om exercitie van ander Religie/en ware van Godt niet gefavoriseert. Ende dat alle Potentatē pretenderden daer van te hebben libre eñ vrije dispositie. Selve de Coninginne van Engelant hadde genoech den Staten vermaent/ dat sy om die vrije exercitie van Religie geen wapenen teghen haren Prince en behooren te voeren: alsoo oock andere personagien eñ Ministers hadden ghedaen: Behalven dat byde heylighe Schriftuere niet en conde bewesen worden/dat eenige Religie diende met Wapenen ende crachten gevordert ofte behouden. Twelc sy al behoorden te overweghen/ten aensien vande onnoosele gemeynte/die verghinck van Pestilentie ende dieren tijt/midts het beleydt vander oorloghe haer geenen goeden voortganck vertoonde/door dat haer de principale middelen van ghelde gebraken. Ende wat te verhopē ware vanden Prince van Orangien/ende die van Hollant/conden sy aen de Stadt Yperen mercken/die maer goede woordē gaven/eñ quaden wille hadden/ooc selve oorloge genoech op den hals hebbēde. Brabant ende dandere waren verarmt sonder middel. Den Hertoch wt Vranckrijck haddense genoech versocht: den quaden wtganc daer van en soude ten eeuwighen daghe niet worden vergeten/noch gheleden sonder wrake: Die oock Duynkerckē ende andere plaetsen schandelijck verlaten hadde/ende nu den thienden Juni waer gestorven/niet gesocht hebbende dan hem selven by haer te verrijcken. Eñ vande Fransche alliantie te mogen hervatten inden persoone vanden Coninck selve/ dat was sonder apparentie/midts hy soo Catholijck was/eñ selve tegen sijn subjecten daeromme oorloghe voerde/soeckende den Coninck van Spaengien om veel respecten te ghelieven/eñ carresseren. Oock souden die van Hollant eñ Zeelant haer nimmermeer den Fransoys onderworpen/sonder particulier renversel ofte exceptie. Ende so de Coninck van Vranckrijck daer toe ghesint hadde geweest/so en soude hy niet vertoeft hebben tot dat de Landen nu heel gedestrueert waren. De Coninghinne van Enghelandt hadde oock geenen sin haer te helpen/midts dat sy (door haer Brieven ende Ghesanten) seer ontijdelijc aen de Generale Staten hadde doen afeysschen haer gheleent ghelt. De Coninck van Schotlandt/noch de Kercken van Vrancrijc/en hadden macht noch middel om haer te helpen: Ende oft schoon de Kercken van Vrancrijck macht hadden om haer te helpē/so en vermochten sy sulcx niet

Notabele argumenten van die van Brugge/om die vā Gent ende Vlaenderen te bewighen.

sonder consent van haren Coninck. Desgelijcx en waerder noch vande Zwitsers noch van Cazimirus niet te verwachten/die sijn krijchsvolck afghedanckt hadde. 1584.

Voorder vermaenden sy haer/dat sy wilden ter herten nemen haren eyghen ondergank/ende met Wijf ende kinderen medelijden hebben/hare Privilegien ende Steden voorstaen/ende bedenckē wat straffe sy van Gode te verwachten hadden om hare hartneckicheyt. Biddende daeromme de Vredehandelinge te hervatten/ende die niet na te laten tē aensiē van openbare oeffeninge der Religie (daer af de professie niet tot verderf/ maer tot behoudenisse vande gemeynte behoorde te dienen) ende te groote curieusheyt van eenige politijcke pretensiē van cleynder importancien: Haer spiegelende aen die van Yperen/die te vergheefs ontset verwacht hadden. Maer sy souden aensien de goedertierenheyt eñ clementie vā syne Majesteyt/ die sy bevonden/eñ byde welcke sy genieten volcomelijcken haren ghewenschten vrede/ ende het effect vande reconciliatie/die hy nu voorderlijcker was int stuck vande Religie/ dan hen tot Colen inde vergaderinghe aengeboden was. Ten lesten/om haer daer toe voorderlijcker te wesen/hadden sy haer Gedeputeerde int Legher ghesonden/etc.

Och/oft waer wars.

Hier tegen hebben die van Brabant ende Hollant vertoont/als dat den particulieren Vredehandel hen niet en conde eenige vrede mede brenghen/maer veel meer krijch ende ellenden/keerende het sweert dat tegen den ghemeynen vyant wtgetrocken was/tegen de vrienden ende gebueren: Want Brabant Hollant/Zeelant/ende dander Landen met haer in krijge blijvende/en conden de miserien oft ellenden van Vlaenderen niet gheweert wesen: want den stroom gesloten zijnde/bleef het platte Lant geplondert/t Lant van Waes doorsteken/ende verdroncken/eñ alle neeringhe ende lijftochte afghesneden.

De geunieerde Lands raden die van Ghent noch te houden.

Vrancrijck noch Engelant en souden het onmatich toenemen ende inwortelen van Spaengien/inde Nederlanden niet gedooghen/waer over nieuwe oorlogen waren te verwachten. De Coninck socht versekeringhe van twee poincten/van Religie eñ van state des Lants. Vande Religie en conde hy hem niet versekeren/tē ware dat hy alle die eenichsins suspect warē/tzy Edel oft onedel dede dooden/oft wten Lande bannen. Ende om hem te versekerē voor rebellie in toecomende tijden/so moeste hy Casteelen makē/ Garnisoenen houdē/Privilegien breken/eñ de Landen mette geduerige betalinge daer voren belasten/eñ also niet houden van alle tghene men nu haer so schoon toeseyde/ende diergheleijcke.

Voorder gaven sy hope van eenen Leger te Velde te brengen/om dien in Vlaenderen te voeren/meynende corts meesters vande Schansse van Zutphen te wesen. Ende hier door hebben sy die van Gent noch opgehouden/tot dat de saken voorder ende anders verliepen/als wy hier nae sullen verhalen.

Die van Hollant hebbē Zutphē doen beegghen/om te beletten de excursien die dat Garnisoen inde Veluwe deden/daer toe sy ordineer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584. ordineerden den Grave van Hohenlo/ met eenighe reste van Krijchsvolck van Truchses/ende Ydel oft Edelen Hendrick/een Bastaert sone vanden Hertoch van Bruynswijck/ die corts te voren in Truchses dienst te Burch byDeutechem met sijn volck verrast/gheslaghen/ende ghevangen was. Hohenlo heeft Lochem ende andere omligginde plaetsen beset/ ende teghen de Schansse inde Velewe teghen over Zutphen heeft hy beschanssinghe tegen opghewor pen/om die Schansse te dwingen. Maer Verdugo heeft van Parma hulpe vercregen/als den Grave van Arenberch / Maurich van Lara/eñ meer andere Regimenten/met de welcke hy de StadtZutphen ghewveldelijcken victalieerde/daer seven hondert mannen meer instellende/ onder sijnen Stadthouder Taxis. Desen niet teghenstaende / hebben die van Hollandt / door hope die sy hadden om die Schansse te vermeesterē(daer haer veel aen gheleghen ware) hartneckich bevolen haer slap belegh te continueren/nochtans te vergheefs. Welcke onveranderijck voornemen toegheschreven werde het verlies van gheheel Vlaenderen/ende daer na oock van Antwerpen/ ende gheheel Brabant/also wy noch sullen verhalen.

Zutphen by die van Hollant te vergheefs beleghert.

In Januario hadde de Heer van sint Aldegonde/Borgemeester tot Antwerpen/eenen aenslach op Liere ghemaeckt/met dobbel verstant vanden Capiteyn van binnen: Welcken/ nae dat hy eenen twist met eenen anderen Italiaenschen Oversten ghehadt hadde/hem geliet als oft hy seer qualic waer te vreden gewveest met Parmas regieringe/ ende de Stadt gheerne hadde willen overleveren. Waer op hy overgecomen zijnde met den voorschreuē Aldegonde/ ende wat gelts ontfanghen hebbende/ den vyant heymelijc waerschoude: Eñ hebbende den seluē nacht des aenslachs ontrent vier Benden Ruyteren van verscheydē Garnisoenen inde stadt ghecregen/heeft hy tusschen beyde de Poorten laghen ghelept/ met veel gheschuts ende Buscruyt/ende andere springvyeren. Maer also overmits de quade wegen/ende de duysterheyt des nachts / van des voorschreven Borgemeester Aldegondens volck dē wech ghemist werde/ ende de treckende knechten seer laet waren aenghecomen/soo dattet alreede claer dach was eer sy onder de Stadt quamen/werde ongeraden yet op de Stadt te versoecken/daer door dat Aldegonde weder met sijn volck af trock. Dies niettemin/ hebbende den voorschreuen Aldegonde een embuscade ofte laghe int Bosch gelept/soeckende yemant vande Stadt te betrappen/ om vande gheleghentheyt der Stadt te vernemen/soo gebeurde het dat die van binnen (merckende dat haer voornemen mis was gheslaghen) sterck wtghevallen zijn/eñ hebben die vande embuscade de vlucht doen nemē: So dat Aldegonde sich belemmert vindende/oock inder haeste moeste wijcken/tot dat hy op het ruyme Velt comēde/ sijn volc wederom in slachordene versamelde/eñ sijn Ruyterije op dē vyant sondt om wederstant te bieden / daer seer dapperlijck ghestreden wert/ alwaer Parmas volc de meeste schade leet. Aldegonde aldus sijn voornemē missende/is te rugge gekeert: Vandē sijnē bleef daer seer vromelijc doot den Capiteyn Leoninus/Doctoor Leoniuus sone/ eñ eenige ander Capiteynē/die haer seer qualic quetē.

Aldegonde aenslach op Liere te vergheefs.

Inde gheunieerde Landen ende Steden/ ofte Generale Staten van dien/ is in desen tijt groote questie geresen/ofmen de Licenten/dat zijn Tollen ofte Schattinge/diemē betaelde int wtvoeren van alderhande victalien/munitien van oorlogen/ende diergelijcken/inde omlegghende Coninckrijcken/ Landen ende Steden soude verbieden/ ofte niet. De redenen over deen syde/ bestonden hier in/ Als dat de Landen ende Zeesteden byden vryen Coophandel leefden/sweefden/ ende haer gheneerden: ende dat byde Tollen ofte Licenten gelden/de middelen die totter oorlogen noodich waren/ ghevonden werden. Oock so en conden de Landen haer eyghen vruchten ende overvloet niet al selue gebruycken/als waren Lijnwaet/Boter/Kase/ende haren ghevanghenen visch/etc. daer veel volcx haer onderhout ende neeringe by hadde: Eñ soomen dierghelijcke victalie den inlanders niet toe liete den vyant toe te voeren/so deden tselfde toch de omliggende Conincrijcken/Landen ende Steden/ die daer door hare neeringhe vermeerderden / ende der Landen neeringhe verminderden/oock mede de middelen van gheltlichtinghe totter oorloghe. Daer tegen wert van dander syde gesept (daer den gemeynen man (in affayren van Staten onervaren zijnde) meest mede stemde) dat het sonde eñ schande ware/den vyant selve te spijsen/ ende dat sulcx naeghelaten zijnde/ soude tselve den vyandt van hongher ende ghebreck haest doen vergaen/waer door sy niet en soudē connē Leghers te Velde ghebrengen/noch steden beleggheu/maer selve soude het menigherley ghebreck ende hongers noot/afval/ oproer/ ende muyterije onder haer maken: Eñ diergelijcke redenen meer. Daer op geantwoort werde/dat het onmoghelijck ware/ de Nederlanden (palende byeans rontomme aen Vranckrijck ende Duytslant) wt te hongeren: eñ om dierte en soude den Spaengiaert gheen groote interprinse naelaten/etc. Niet tegenstaende/door diversiteyt van opinien/ om de gemeyne contentement te geuen/isser den xxij. Juni een Placcaet wtgegeven/verbiedende alle toevoeren/van victalien / munitien van oorlogen/ende alderhande coopmanschappen/nae de Steden ende plaetsen byden vyant ghehouden/oft oock van daer inde gheunieerde Landen te brenghen: verbiedende oock alderhande handelinghe/ op pene van confiscatie.

Verbot vande gheunieerde Landen vandē vyandt geen victalie toe te voerē/ dē xxij. Junij.

Vorder oock/datmen gheen victalie/Boter / Kase/ Schipsghereetschappen/etc. op gheen Havenen van Vrancrijck vermochte te voerē/naerder dan op Rowane/eñ Havenen Westwaerder ghelegen/noch op Engelant/noch de Emse/noch de Mase op/voorder dan gelimiteerde plaetsen. Oock dat die Westwaert soudē willen seylen/soudē moeten varē de hooge Zee: Anders naerder den Vlaendercant comende/souden voor goede prijsē(genomē zijnde) geoordeelt wordē/etc.

De

1584. De Staten hebben voorder tot beter volcomen van haer voornemen/ ghesoliciteert/ eñ vercregen vande Coningen van Vranckrijck/eñ de Coninginne van Enghelant/dat aldaer oot strictelick verboden werdt/dat wt haer Coninckrijcken den Landen ende Steden in Nederlandt/onder des Coninckx van Spaengien gebiet staende/geen victualien en souden toeghevoert worden/oft laten toevoeren/ sonder het welck haer verbodt in Nederlant te vergeefs eñ vruchteloos was/ want anders sy daermede haer selvẽ bederfden/ende haer ghebueren rijck maecten/ tot welck eynde de Generale Staten hebben op de Riviere de Emse haer Schepen van oorloghen ghelept/om van alle toevoeringe den vyant te weeren/ende haer van die Riviere te versekeren.

Maer niet tegenstaende dit alles/hoe wel dit verbodt inde gheunieerde Landen strictelijck onderhoudẽ wert/so en hebben nochtans Vranckrijck ende Enghelant dat niet langhe ghehouden/ maer Vranckrijck te Lande/ende Engelant by Calis ter Zee tot Duynkercken/hebben dẽ vyant alle toevoeringhe ghedaen/door het groot ghewin dat sy daer by deden/ waer mede de Officieren ghecorrumpeert werden/in soo vele dat het ghewisselijck scheen dat Parma sijn belegh der Schelde voor Antwerpen soude moeten naelaten hebben/ soo sijn Legher niet met Enghels Coren by Cales ende Duynkercken toeghebracht hadde ghespijst gheweest. Waeromme daer nae het voorschreven verbodt na ghelegentheyt altemets toegelaten/ende dan weder gherestringeert werdt.

Parma wert gespijst door corruptie der Franscher eñ Enghelscher Officieren voor Antwerpen.

Den Hertoch van Brabant ende van Anjou/etc. zijnde (alsoo wy verhaelt hebben) in Vranckrijck ghetrocken/ heeft hem aldaer van ghesontheyt niet beter ghevonden/ door ongenoechte over sijn verscheyden ongeluc/ daerover hy van sijn tegenpartije/Ligeurs/ Guisianen ende Spaensgesinde noch grootelicx beschimpt wert/oock genoech tusschen den Coninck sijnen Broeder/ende hem geresen zijnde/en was hy niet seer wellecome. De Coninghinne Moeder/ sochte haer twee sonen te versoenen/daer sy tusschen beyde den twist te voren dickwils gevoet hadde/ altijt voor so vele alst haer eyghen handelinge nut ende profijtelijcken was: ende nu heeft sy soo vele te wege gebrocht/dat den Hertoch hem vernedert heeft den Coninck sijnen Broeder te voete te vallen/waer toe hem dronghe de begheerte van reconciliatie mette Nederlansche Staten/die nu by ervarentheyt geproeft hadden dat den Hertoch haer niet profijtelic en was/sonder den goeden wille/ hulpe ende macht des Coninckx sijnen Broeder. Over de reconciliatie der Broederen werdt in Vranckrijck eñ elders groote vreucht getoont. Selve de Nederlantsche Staten sonden daer op den Heere van Schoonewalle/ hem advyserende van haer resolutie nae sijnen wensche/ verhopende alle assistentie tot haerder alder troostelijc contentement by hem. Maer den Hertoch daermede wel ghetroost tot Chateau Tyry ghekeert zijnde/werdt nochtans terstont seer cranck/ende oock bloedende wt alle conduyten sijns lichaems/ als ofter eenighe Adere door rijden ofte andersins van binnen ghebórsten ware: Waer van hy ten lesten gheheel sonder voetsel na tweeendeertich daghen wtteerens/ den thienden Junij ghestorven is/met goeden verstande/willende geenen Monnick oft Biechtvader by hem lyden/die nochtans by hem sijn devoir dede in ander cleederen: belijdende ghenoech te betrouwen sijn salicheyt ende vergiffenisse sijner sonden door het bloetvergieten Christi/ den eenigen Salichmaker/ alsó wy verstaen hebben van die daer by waren/ die tselve betuyghen. Aldus is hy gestorven/ ontrent het dertichste jaer sijns ouderdoms/ niet sonder suspitie van verghift. Hy wilde datmen hem soude begraven als den Hertoch van Brabant/ende van dander Heerlickheden/mette Wapenen ende toebehoorten: Maer nae sijn doot wert tselfde niet goet ghevonden byden Raedt vanden Coninck/ ten aensien vanden Coninck van Spaengien/ ende werdt seer heerlick tot sint Denijs begraven/alleenlick als een sone van Vranckrijck.

Hertoch van Brabant eñ Anjou ghestorven tot Chasteau Tyry/den x. Junij/Anno 1584.

Hy was een cort redelijck wel ghemaeckt ende teer Man/ bruyn van hayr ende oogen/ hooch van voorhoofde/ groot van neuse/passerende sijn Ouders. Hy was een cloec vernuftich/ welsprekende/ ende ghespraecksaem Heere/ wter maten hoochmoedich/ eñ Princelijck eergierich/ niet wrake oft bloetgierich/maer goedich: Om verscheydenheyt van Religie niemant verachtende/ ongeduerich/ haestich/lichtveerdich/ ende vreedsaem daer by/ so veel als noch sijn nature wt wijsde/als die ymmers den vrede/ die om de Religie in Vranckrijck nu gheheel ghebroken was/weder hermaeckte/daer over hy in sijnen persoone groote moeyte ende arbeyt aen nam. Hy heeft oock groote ende perijculoose voyagien byden Coninck van Navarre ende sijn wederpartije gedaen/eensdeels met hem verselschapt de Ghedeputeerde der Nederlanden/alsoo dat den vrede door hem bestendich aldaer bleef/ende aparent was te blijven/ soo hy noch by leven ghebleven hadde/ daer over hy vande Spaensche factie al Vranckrijck door seer ghehaet ende ontsien werdt/dien sijn doot aenghenaem was.

Discriptie vanden persoon vandẽ Hertoch van Brabant eñ Anjou.

Men seyt dat hy twee dagen voor sijn doot schreef aenden Coninck als sijn Testament/ waer in hy betoonde het groot verdriet dat hy hadde van sijne Majesteyt gheoffendeert te hebben met sijne Actien ende aenslaghen: maer dat hy het gedaen hadde meer om sijn Coninckrijck voor vreemde vyanden te verseckeren/dan om particulier voordeel. Dancte hem van groot appennage ofte ghedeelte ende liberaliteyt: Hy hadde noch onghelóont wel ghedient gheweest van veel Edelen ende Heeren sijn Subjecten/die om sijnen dienst verarmt ende bedorven waren: Sijn dienaers hadden hem wel ghedient/maer hy en hadde geenen middel die te loonen: Hy was schuldich ontrent dry hondert duysent gulden/ nu moeste hy in sijn graf draghen/haer goet/haer tranen ende suchten/ sonder middel daer van ontlast te wesen/ten ware dat sijne Mt. door medelijden hem die eere wilde doen (als van ghebóorte sijn Broeder) voor die schult te beloven. Biddende oock sijn

 Moeder

1584. Moeder ten besten daer in te willē spreken/ om van die schande van syn beste goetgunstighe arme Dienaers bedorven te hebben/ bevrijt te wesen.

Hy conde noch hadde niet te disponeren na de Rechten vanden Lande/ maer badt voor syn Dienaers/ wiens ghetrouheyt hy seer recommandeerde/ende dat den Coninck toch wille ontlasten syn beswaerde conscientie: Princen van minder vermogen hadden eertijts wel meer verteert in wtvaerden ē begravinghen van hare vrienden/ dan hy begheerde. Hy begheerde gheenen grooten cost noch magnifique Sepulture/ maer alleen te leven inde herten van syn goede Dienaers. De Nederlanden hadden hem wel dier doen coopen den naem ende tijttel van Hertoch ende Grave/ twelck sy hem noch schuldich waren: ende soo hy noch yet by hen vermochte/ soo badt hy haer dat over te draghen aenden persoone vanden Coninc/ den welcken hy hem ende syn successeurs oock naliete ende gave alle de gherechtigheden ende pretencien soo hy vermochte/ wt crachte vande solemnele tractaten met haer aenghegaen.

Resigneert sijn actien der Nederlande sijnen Broeder den Coninck.

Ende op dat de Stadt Camerijck mochte dienen den Coninckrijcke van Vranckrijck voor een Bolwerck/ verovert ende ghewonnen met de middelen hem byden Coninck gheghoven: Ende midts hy bleef verbonden voor de beschuttinghe der Borgheren/ die met soo groote affectien ende trouwe haer in sijn armen ghewoorpen hebben/ so badt hy den Coninck om Gods wille/ aen te nemen trecht ende Tijttel die hy aende Stadt hadde/ ende te willen beletten den oppressie ē desolatie van soo goeden volck/etc.

De Coninghinne Moeder heeft de Stadt Camerijck soo het schijnt in haer protexie ghenomen/ daer Gouverneur latende den Heere van Ballingny/ die voort continueerde de oorloghe op Artoys ende Henegouwe/ afloopende ende brantschattende rontomme de Dorpen/ tot dat eenighen tijt daer na een Tractaet van bestant voor seker jaren tusschen Parma ende de Stadt ghemaeckt werdt.

Niet langhe hier nae heeft den Prince van Orangien geleeft/ aen wiens doot sijn vyanden haer lieten duncken dat de ruste vande Nederlanden alleenlick was hanghende/ het welcke dē tijt by dese Historie wel anders betoont/ daer mede de Roomsche Catholijcken haer oock grootelijck versuymt hebben sulcken moordadicheydt te prijsen/ om dat den moorder den rock van hypocrijsie aenghenomen/ hem gheliete vande Ghereformeerde Religie te wesen.

De Historie vandē Prinse vā Orangiens doot.

Desghelijcx oock eenighe Historie-schrijvers tseyt verheffende/ daer nochtans alle Heydensche schrijvers diergelijcke Proscriptien ende handelingen hoochlijck blameren. Int beschrijven hier van/ sal ick volgen het ghedruckt Boecxken/ dat daer van in Hollant wtghegheven is/ twelck de waerheyt te zijn betuycht wort by menichvuldighe ghetuyghen/ ende byde acten/ examinatien/ sententie/ ende executie die over den moorder ghepasseert zijn.

Int beghintsel van Mey/ is een jonckman tusschen sessentwintich ende sevenentwintich jaren/ zijnde cortachtich van persoone/ slecht van ghedaente/ ende leelick van opsichte/ gheheeten Balthasar Geeraerts/ van Villesans in Borgongien ghebooren (maer noemde hem selven Franchoys Guion van Besanson/ den Sone van Pieter Guion van Lyons/ die eertijts om eenen aenslach tot voorderinghe vande Religie/ ende om de Religie ghedoot was gheweest) gecomen byden Prince van Orangien tot Delff/ met eenen brief/ aenghevende den yver die hy hadde tot de Ghereformeerde Religie ende den Prince: Desghelijcx/ hoe dat hy door Lutzenborch reysende/ eenen van syn maechschap/ ghenaemt Jan du Pre/ Secretaris vanden Grave van Mansvelt besocht hadde/ by welcken hy hem eenen tijt lanck onderhouden hadde/ midts dat hy resolveerde om sijn conscientie oock mede te vertrecken: Maer gesuspecteert zijnde vande Jesuyten/ so was hy ghedwonghen gheweest subtijtelijcken te vertrecken/ ende hadde van sijn Corijn een deel vlieghende Seghelen vercreghen/ ofte Signaturen vanden voorschreven Grave van Mansvelt/ byde welcke hy dochte dat men soude moghen eenigen goeden aenslach wtrechten op eenige steden in Lutzenborch/ ofte andersins: met dierghelijcke meer andere ghheschiedenissen ende circonstantien/ dienende om in eenighen dienst ofte achtinghe by den Prince te geraken. Hy heeft hem oock ondert decksel van Religie inde kennisse van sPrincen Hofghesin ghesocht te brengen/ ē liet hem altijt inde Predicatien ende avontghebeden vinden/ met eenen Psalmboeck/ Testament oft Bybel inde hant. 1584

Balthasar Geeraerts moorder vande Prince vā Orangien Historie.

De Prince dit aenghesept zijnde/ gaf voor antwoorde/ dat hem dochte dat door sulcke middelen geenen aenslach te maken en was/ maer dat het mochte dienen voor de Boden tusschen Brussel ende Camerijck/ om hem daer mede te behelpen/ Daeromme hy gheboot eenighe daer te laten. Ende also Caron de Heere van Schoonewal na Vranckrijck reysde/ vont hy goet desen Balthasar mede te senden/ aenden Maerschalck de Biron/ diemen meynde dat soude worden Gouverneur van Camerijck/ om hem met dese Seghels te behelpen: alsoo reysde hy met hem nae Vranckrijck.

Daer nae heeft hy Brieven ghebrocht/ soo aenden Prince/ als oock aende Staten/ mentie makende vande doot vandē Hertoch van Brabant ē Anjou: Waeromme den Prince hem in sijn slaepcamer dede comē/ op sijn Bedde noch ligghende/ om hem particulierlick te vragen vande doot des Hertochs. Al daer soude hy hem doorsteken hebben/ so hy namaels bekende/ hadde hy sijn Dagghe by hem ghehadt. Niet langhe daer na wert hem aenghesept dat hy soude vertrecken: waeromme hy wat ghelts eysschte/ toonende dat hy coussens noch schoenen hadde/ twelc den Prince hem dede leveren door den Secretaris den achtsten Juli: Met welck ghelt hy cochte vande Soldaten vander wacht twee Sinckroeren/ om daer mede sijn boos voornemen te volbrenghen.

Op

1584. Op den x. July is hy op de noenmaeltijdt by den Prince ghecomen / ende eyschte een Paspoort / met een beuende ende verbaesde stemme / gelijck de Princesse daer by staende / seer wel merckte / ende vraechde den Prince wie hy ware / om dat hy een quaet ghelaet ende opsien hadde / Waerop den Prince antwoorde / dat hy sijn afscheyt begeerde / twelc hem ghemaeckt worde. Teghen het eynde der Maeltijt sachmen hem wandelen by de Stallingen / achter het Huys / streckende na de Wallen der Stadt: ende so den Prince na den eten soude wtcomen / stont hy buyten de Deure vande Sale / ende makende maniere van sijn Paspoort te eyschen / heeft hy hem met een Sinckroer doorschoten / met dry Clooten gheladen. Den Prince ghevoelende dat hy getreft was / en seyde hy niet anders dan dese woorden / Heere Godt weest mijn ziele ghenadich, ick ben seer ghequetst, Heere Godt weest mijn ziele ende dit arm volck ghenadich. Dese woorden gesprokeu hebbende / begonst hy te suysele / maer een van sijn Dienaers heeft hem vast ghehouden / ende wert op de Trappen neder gheset / alwaer hy niet meer en sprac / dan so mijn Vrouwe de Gravinne van Swartsenborch sijn Suster hem in Hoochduyts vraechde oft hy sijn ziele niet en stelde inde handen Christi Jesu / soo antwoorde hy in de selue Tale / Ja / ende heeft noyt meer gesproken. Terstont wert hy op een Bedde gedragen inde Sale daer hy ghegeten hadde / alwaer hy niet langhe daer na sijnen Geest gaf. Sulcx is het eynde geweest vanden wijsten / ghestadichsten / grootmoedichsten / geduldichsten / manierlijcsten / ende treffelijckſten Prince van sijnen tijt / gheacht ende ghestoruen na sijn spreeckwoordt ofte devijse / Sævis tranquillus in Vndis, dat is / stil tusschen de wreede Zeebaren / een heerlijcke doot / als voort Vaderlant een goede doot / ghewenscht by alle Godtvruchtighe ende Wijse / dien sy nimmermeer t'onpasse comt / midts dat hy in cleyne tijdt soo wel van de vreese als van de pijne ontslaghen gheweest is: Een doot daer mede den hooghen Godt / als met een bequaem Instrument namaels mede heeft bewesen / dat de oorloghe in den Persoon van den Prince niet en bestondt / maer aen sijn hooghe hant / nademael sijner vyanden victorie ouer hem / haer noch tot haer ghewenschte vermeten niet en heeft ghebrocht; daer sy daerentusschen mede ouertuycht worden van onmenschelijcke bloedtdorstichheyt.

Den Prince van Oraengien wert by Balthasar Gerards (ghenoemde Fransoys Guion) doorschoten.

Prince van Oraengien lestewoorde ende doodt / den x. July.

De Princesse sijn Huysvrouwe daer by staende seer beroert / werdt manlijck wtroeyende / Gode biddende om sijn heylige gabe van gedultsaemheyt / nademael dat het hem beliefde haren Vader / haren voorgaenden Man / ende nu desen / in haer teghenwoordicheyt alſo wt dese Werelt te halen.

Den Moorder socht te ontcomen langs de achter-plaetse / ende heeft int wechloopen sijn ander Sincroer laten vallen / ende was alreede de Stallinghe ghepasseert responderende op de Schoolstrate / naer des Stadts Vesten / meynende van de Wallen in de Vesten te springhen / die vol Waters waren / ende hy hadde by hem twee Blasen / die wat opgheblasen waren / met een Pijpken / om de seluighe voorts op te blasen / ende alsoo daer mede ouer de Vesten te swemmen / Maer hy wert achterhaelt ende vast ghehouden van twee van des Princē Dienaers / tot de welcke noch andere quamen toegheloopen. Hy was seer verschrickt ende verbaest / Maer siende datmen hem niet doot en sloech / soo maeckte hy den onverbaesden / hopende oft sijn feyt goet mochte gevondē worden / ende dat hy alsoo ontcomen soude / segghende dat hy niet ghedaen en hadde / dan dat den Coninck sijnen Meester hem belast hadde. Alſo wert hy ghebrocht inde Camer vande Concergerie / aldaer die vander Wet vergaderden / hem examinerende: maer hy eyschte Pampier ende Inct / belouende na dien hy een ghevangen Man was / dat hy de geheele waerheyt soude verclaren / twelck hy nochtans niet en dede / maer menghde veel logenen onder sommighe saken die warachtich waren / als namaels bleeck.

Den Moorder ontloopende wort gevanghen.

1584.

Hy beleedt dat hy ghenoemt was Balthasar Gerards van Villefans in Borgongien / ende dat hy ses Jaer lanck den wille ghehadt hadde den Prince te vermoorden / ende dat hy tselfde eenighe te kennen gevende / daer ouer berispt werdt. Maer ouer dry Jaren gehoort hebbende dat dē Prince van den Coninck gheproscribeert ofte verwesen was / soo socht hy herwaerts te comen / om dat te volbrengen. Maer verstaende dat een Biscayer hem alreede soude vermoort hebben / soo gaf hy hem in dienste van Jan du Pre / Secretaris vanden Graue van Mansvelt. Ende daer na hoorende dat den Prince noch leefde / so nam hy vorē hem te dooden / watter hem oot af comen mochte / hopende int Legher van den Graue van Mansvelt middel te vindē om ouer te loopen / hem alsdan te veynsen van des Princen Geligie te wesen / ende soude hem presenteren de vliegende Zeghels des voorsz Graefs in root Was ghedruct / ende alsu bequamen tijt bespien om met het minste perijckel dē Prince te doodē. Maer door diversche oorsaken belet zijnde / is hy ten leste in Meert van sijnen Meester ghescheyden / ende tot Triere ghereyst: ende daer hadde hy aen eenē Jesuijt in Biechte verclaert / alle sijn opstel ende voornemē / biddende hem dat hy tselfde na Paeschen den Graue van Mansvelt te kennen wilde geuen. Desen Jesuijt raede hem tselue oock aen te gheuen den Prince van Parma / alsoo hy daer na dede binnen Doornick met eenen Brief: Maer door vreese en dorste hy geen antwoorde verwachten: ende was alſo tot Delff ghecomen / met de Zeghels om sijn stuck te volbrenghen. Ende alsoo hy gheen gheleghentheyt en vondt om sijnen aenslach te volbrengen / so reysde hy metten Heer Caron na Vrancrijc / van waer hy met Brieuen (inhoudende des Hartoch van Anjous doot) aenden Prince ende Staten gesonden wert: ende daer na leerde hy om hem te doorschieten / achtende dat het dē bequaemsten middel soude zijn / als hy ter Predicatie / ofte ten eten gaen / ofte vande Tafel comen soude / ende hadde daer toe twee Sinckroeren ghecocht ende gheladen / d'eene dat met dry Clooten

Ghewillige ende schriftelicke bekentenisse van des Princen Moorder.

1584. gheladen was/hadde hy op hem los gescho- ten / ende midts de weere der Hellebardiers en conde hy de tweede niet af schieten/twelc hem leedt was / versekerende dat hy aldien hy tegenwoordich twee duysent mylen van daer ware / dat hy derwaerts soude keeren om de doot des Princen te volbrengen. Dit was het effect van tghene dat hy gewillichlijck sonder tormenten selue gheschreuen heeft. Daer na wesende inde ghevangenisse/ heeft hy op verscheyden reysen bekent / ende tot inder doot daer by ghebleuen/ het ghene hier na volcht.

Ten eersten/verclaerde hy ongheyjnicht/ dat hy onlancx te voren van de Proscriptie des Coninckx ghehoort hadde/ende dat hy in Mey te voren te Delff wesende / synen aenslach soude volvoert hebben / hadde hy bequamen middel gevonden dat te doene/ende te moghen ontcomen: Daer na versochte hy om de Brieuen van des Hartochs doodt te brenghen / ende dat hy sdaechs te voren den wille hadde de͂ aenslach te volbrengen/maer hy en dorste het niet bestaen / siende dattet niet moghelijck en was te ontcomen : maer dien dach als hy't dede/was hy gheheel ghe- resolveert geen perijckel te ontsien/al hadde oock den Prince omcingelt geweest van vijftich duysent Mannen.

Aengaende tverclaers dat hy den Jesuijt gedaen hadde/seyde hy als voren. Oock dat hy in Vranckrijc zijnde/nacht noch dach rust en hadde/noch oock slapen en conde/so quelde hem dien aenslach: Ja op dat hy mochte ghesonden worden met die Brieuen / sochte hy twist/en͂ vocht met de andere Dienaers: Ende so hy sijn voornemen niet en hadde die reyse volbracht/so soude hy weder in Vranckrijck ghekeert hebben / ende hem ghevoecht by eenige vande Ghemeynte vande Religie/ ende so veel ghemaeckt by de Consistorien/ dat hy Brieuen van recommandatien soude hebben verkreghen / om herwaerts ouer toeganc te hebben/ende also sijn voornemen te volvoeren. So hy nu ter Pijnbancke hadde gheweest/ oock eer hy daer toe quam/ bekende hy dat hy sijn voornemen te kennen ghegeuen hadde den Doctor Broeder Gery tot Doornic Minnebroeder. Gepijnicht zijnde/ bekende hy dat desen Minnebroeder hem daer in gesterct hadde/ende hem sijnen seghen ghegheuen/ende belooft dat hy God voor hem soude bidden : Dat oock den Jesuijt van Triere hem toeghesept hadde/ dat hy soude ghestelt worden int ghetal van de Martelaers/so hy inde daet storue. Tselue stuck was noch drie ander Jesuijten condtbaer ghemaeckt.

Weder omme ghepijnicht zijnde/seyde hy dat hy een arm Gheselle was/soeckende goet te verkrijgen. Hy hadde de͂ Prince van Parma de sake te kennen ghegheuen/die hem ordonneerde de͂ Raetsheer va͂ Assonleville/ om met hem daer ouer te handelen/welcke hem op de swaricheden van dat stuc seyde/dat hy den Coninck van Spaengien eenen grooten dienst doen soude / ende seyde hem / hoe dat den Prince van Parma die sake goet vondt: ende so hy tstuc volbrochte/ so soude hy ghenieten den loon die in de Proscriptie begre- pen was : maer dat hy geensins den Prince van Parma en soude bedragen oft melden/ indien hy achterhaelt werde. Ende op de swaricheden die Assonleville hem voorhiel vanden toeganc int Hof vanden Prince/seyde hy hem geantwoort te hebbe͂/dat hy hem seluen soude noemen Franchoys Guion/de sone van Pieter Guion/ die eertijts ter doot gebrocht was om de Religie / met confiscatie van sijne goederen/ ende also als een arm Gheselle luttel goets hebbende / en͂ de Religie seer toegedaen/soude hy in sPrinces Hof synen dienst ende sijn voorsz Zegels presenteren / om hem seluen aenghenaem te maken: twelck Assonleville seer goet vont / hem seer vermanende tot het volbrengen: Anderwerf biddende den Prince van Parma niet te melden/om veel oorsaken. Ende siende dat hy daer toe so seer ghehert was/seyde hy tot hem / Gaet mijn Sone / ist dat ghy dit feyt volbrenght/den Coninck sal v houden al het ghene dat hy ghelooft heeft / ende ghy sult eenen eeuwigen Naem hebben: ende daertoe soude hem den Prince van Parma altijdt vorderlijc wesen: ende dat Parma de voorsz Zeghels ghesien hadde/ ende te vreden was die te laten ghebruycken : maer dat Mansvelt sijn Signet soude veranderen/ ende niet meer ruytwijs soude gesneden worden: met meer andere instructie͂ die hem Assonleville gaf/so hy tot Antwerpen by Aldegonde quame/ende dierghelijcke. Waer op hy Balthasar antwoorde/dat hy hoopte hem so wel te veynsen vande Religie te wesen/dat hy soude mogen comen inden dienst van een Secretaris / om by dien middel de bequaemheydt te hebben / presenterende eenighe Brieuen te onderteeckenen / ende dan den Prince met eenen Dagghe te doorsteken/ ofte by andere occasien: Persisterende altijt na de pijninge/ oock noch des derden daechs / dat het hem niet leedt en was/ ende soo het noch te doene ware/dat hy't niet laten en soude te doen/ al soudet hem costen duysent lijuen.

Dese schriftelijcke bekentenissen/ oock de andere ghewillighe ende pijnlijcke ghehoort ende ghesien zijnde/so hebben de Heeren van de hooghe ende Provinciale Raden/ ter examinatie ende Judicature van de͂ gevangen/ beneffens de Heeren van den Gherechte der Stadt Delff gecommitteert/vonnisse tegen den seluen Balthasar wtghesproken/inhoudende in effect als volcht:

Also Balthasar Gerards/ ghebooren van Villefans / int Graefschappe van Borgongien/ghevanghen bekent heeft/ voorghenomen te hebben te dooden den doorluchtigen Hoochgeboren Vorst/ de͂ Prince van Orangien/etc. Ende tot dien eynde by hem vercregen zijnde sekere vliegende Zegelen van den Graue van Mansvelt/ hadde gheconfereert tot Doornic metten Raetsheer Assonleville/van wegen de͂ Prince van Parma/ die hem toeseyde/so de͂ gevange͂ sijn voornemen wiste te volbrenge͂/en͂ de͂ Ban ofte Proscriptie tegen de͂ Prince van Orangien ter executie te stellen/dat den Coninc van Spaengien hem soude voldoe͂ dat inde Proscriptie verhaelt stondt / als onder ander te betalen de xxv. duysent Ducaten / ende voorder dat hy hem

Marginal notes (left): Belofdinghe voor pijnige. — De Jesuijten belouen hem den Martelaers Hemel. — Dat armoede hem daer toe gebrocht hadde.

hem noemẽ soude Franchoys Guion/ veynsende de Religie toegedaen te wesen/ om hem aengenaem te maken int Hof vanden Prince: volgende welcken raetslach/ den ghevangen gecomen was int Hof des voorsz Prince/ onder den naem vã Franchoys Guion/ eñ hadde gecocht dẽ ix. Juli twee Pistolettẽ oft Sincroers/ die hy op dẽ thiendẽ/ terwijle de Prince ter Tafelen sat/ ghinck laden/ ende weder ghecomen zijnde/ die beyde aen synen Riem bedeckt onder synen Mantel ghehangen hadde/ eñ also den Heere Prince (gaende naer den eten wt de Salette/ om op de trappen te treden/ na sijnen Kamer) met het een Sintroer geschoten/ van welckẽ schote den voorsz Heer Prince gestorven is. Twelc wesende een valsch verradich feyt/ bedreven indẽ persoon van alsulckẽ Personagie/ als dẽ voorgenoemden Doorluchtigen/ Hoochgeborẽ Vorst/ den Heere Prince vã Orangien hoogher memorien gheweest is/ niet en behoort ongestraft te blijven/ maer ten exempele van alle anderen seer rigoreuselycken ghestraft te worden.

Soo ist dat mijn Heeren bouen genoemt/ wel ende rijpelijcken overweghen hebbende de confessie vanden voorschreven gevangene/ ende alle tghene in desen te considereren stont/ den voorschreven Balthasar ghevanghen/ gecondemneert hebben/ ende condemneren by desen/ geleyt te worden op het Schavot alhier voort Stadthuys opgherecht/ om aldaer eerst sijn hant/ daer hy dat verraderschẽ moordadich feyt mede bedreven heeft/ met een gloeyende toesluytende yser gheschroeyt ende afgebrant te worden/ ende daer na met gloeyende tanghen tot ses reysen ende verscheyden plaetsen/ so aen armen/ beenen/ ende tghene daer syn lichaem meest met vleesch becleet is/ het vleesch wtghebrant ende afghenepen sal worden/ ende dat hy daer nae levendich aen vier quartieren gehouwen sal worden/ beginnende van onder/ ende ten lesten hem den buyck opgesneden/ ende syn hert wtghenomen ende in sijn aensicht ghewórpen/ ende daer naer sijn hooft afgehouwen sal worden: ende dat sijn vier quartieren op vier Bolwercken wtgehangen/ eñ sijn hooft op den School-toren achter het Logement des voorghenoemden Heer Princen op eenen staeck gestelt sal worden: Verclarende alle sijn goederen geconfisqueert. Dese sententie is gepronõcieert opt Stadthuys der Stadt Delff/ den xiiij. dach Juli/ Anno M.D.Lxxxiiij.

Sdaechs te voren/ zijnde Vrydach/ wert hem de wete van syn Vonnisse ghedaen/ om hem te bereyden tsanderdaechs te sterven. Hy was metten eersten seer verbaest/ vervloeckende dat hy opt binnen Dole de practijcke gheleert hadde/ ende dat hy wel hadde ghewilt dat hy geweest ware een arm Ambachtsman/ soo en soude hy in sulcken ongevalle niet ghevallen hebben: ende verlaechde hem dat hy tselfde feyt bestaen hadde om rijc te wesen: Niettemin/ nadiẽ hy de dwaesheydt hadde bedreven/ dat hy oock den last moest draghen. Ende voortaen stelde hy een stout resolut ende manlijck ghemoet oppe/ makende vandẽ noot stantafticheyt/ so wel inde tormenten als inde doot/ met sijn nootdwingende gebuyt/ daer door een glorie soeckẽde/ tot groot verwonderẽ van alle de werelt/ inwendich hem wijsmakende den Hemel verdient te hebben/ als een wtnemende Campioen vãde Roomsche Kercke: dicwils verhalende in syn pijninghen/ dat hy om sijn sondẽ die hy voortijts gedaẽ hadde/ dese tormenten moste lijden/ maer in desen Moort en hadde hy niet misdaen/ dan selue den Hemel verdient/ eñ dat hy derwaerts trot om Godt voor ons te bidden/ ofte onsen Advocaet by Godt te wesen. Also dat hy tot geenderhande berou daer over en conde gebrocht worden: maer weder verhalende/ soo hy het niet ghedaen hadde/ dat hy't noch doen wilde/ zijnde de Officie van een goet Subiect/ te doen dat sijn Overheyt hem gebiet/ eñ diergelijcke: ende also hadde hy een behaghen in sijn feyt. Ja selue so hy vant pijnigen quam voor de Heerẽ/ dede hy sijnen boesem op/ ende toonde de stramen vande roeden/ soo hy ghegeesselt hadde gheweest/ ende seyde: Ecce Homo, ghelijck van Christus ghesept was. Maer vele aensienders waren vã opinie dat hy gheheel slau was/ so van weynich etens/ als van ghedurich pijnighen eñ becommeringen/ dat hy van slauwicheyt sijn gevoelẽ meest verloren hadde/ ende maer alleen den moet so veel te cloecker hadde.

Ende alsoo is hy Saterdaechs den xiiij. July opentlijck tot Delff op de Marct op een Schavot ghebrocht/ alwaer dat hy nae luyt vande voorsz Sententie ghehandelt eñ geexecuteert is/ houdẽde den seluen moet als hy te voren gedaen hadde/ wonderlijcke patientie toonende: geen Predicanten/ wilde hy eenich gehoor gheuen. Int branden van syn handt/ ende int afnijpen van sijn vleesch/ en maeckte hy gheen ghetier oft misbaer: maer scheen selue noch een Cruys met syn hant eñ armen te makẽ/ die hy cruysswijs over malcanderen leyde als hy aen de pale gebonden stont/ om het volck te segenen: Eñ also wert hy gevierendeelt/ ende de quartieren opghehangen/ eñ het hooft op eenen stake gestelt/ twelck naemaels behendelijcken af ghestolen werdt.

De Hollantsche Ghereformeerden seyden. dat in desen mensche was natuerlijck te sien de vrucht vander Roomscher Kercken Leere/ als dat den Hemel te verdienen ware met sulcke Acten ende wercken/ die dẽ Paus het Hooft daer van voor goet achte/ al warense anders strijdende tegen alle Goddelijcke eñ menschelijcke Rechten/ brekende alle menschelijcke societeyt/ ende het ware wonder datter wt die Schole gheen meer sulcke Discipulen gebroet en werden. Maer voorwaer de natuere heeft van sulcx eenen grouwel/ het welcke den Prince van Parma selve/ ende vele andere vrome Soldaten in diversche plaetsen vervloeckt/ ghelastert/ ende ghescholden hebben: Als oock in diversche Steden/ daer de Gheestelijckheyt van blijschappe vyeren wilde/ de Ghemeyntẽ sulcx niet en heeft willen toelaten/ als namelijck sHertogẽbosch/ daer de Canonickẽ/ siẽde dat sy niet en mochten vyeren/ haer vergaderdẽ inde Domkercke/ singende Te Deum Laudamus:

Den Moorder bekent tfeyt van ac... ghedaen te hebben.

Noodelijcke maer seer onverstandigẽ eñ hoveerdigen yver eñ moet vande Moorder.

Executie eñ doodt van Balthasar Geeraerts.

1584. mus: maer tsavonts daer na/ isser een schrickelick onweder opgestaen van donder ende blixem/ die de Toren vande selvighe Kercke verbrant heeft/ sonder eē huys vander stadt meer te beschadighen.

Heerlijcke begravinge dē Prince ghedaen bijde Staten tot Delff.

Des Vrydaechs den derden Augustus werde den Prince begraven: De Staten vā Hollant/ Zeelant/ Vrieslant/ ende Wtrecht/ hebben hem een heerlijcke begravinge ghedaen/ ter ghedachtenisse van syne hooge feyten/ ende aengename dienstē/ zijnde de vierde vande vijf Broeders van Nassouwē/ die tot haerder bescherminge haerder bloet gestort hebben in dese oorloghe.

Edeldom die vondē op s'Princen begravenisse tot Delff.

Ende om de posteriteyt te toonen/ den Edeldom ende Officieren die doen in actie waren/ so sullen wy hier mede stellen die ordere die op den wtvaert is gehouden: Voor gingen de Borghers van Delff/ ghewapent/ maer op roudraghende maniere: Daer nae de Trompetters. Daer na werden ghelept acht Peerden/ in swart Laken totter aerden toe: Achter elck Peert wert ghedraghen een Baniere vanden Wapene/ daer t'Peert oock mede behanghen was. Het eerste wert ghelept van Joncker Geeraert van Schoten/ met Joncker Paulus Wijts: De Baniere mette Wapen vā Breda/ droech Jonckheer Philips de Grutere Heere van Dircxlant. Het tweede Peert leyde Joncker vander Delft/ eñ Joncker N. de Roules: De Baniere mette Wapene vā de Marcgraefschap vander Vere ende Vlissingen/ droech Joncker Jan van Egmont. Het derde Peert leyde Joncker N. van Spranghen/ ende Joncker Johan van Doestrum Castileyn van Woerden: de Baniere mette Wapen van Chalon droech Joncker Rosue: Het vierde Peert leyde Joncker Floris Herclaps/ ende Joncker Pieter van Roon Baillu vā Putte: eñ de Baniere mette Wapene vā Diest/ droech Joncker Jasper van Poelgeest. Het vijfde Peert leyde Joncker Jacob van Almonde/ met Joncker N. vā Raephorst: De Baniere met de Wapene vā Vianden/ Joncker Geeraert vander Aa. Het seste Peert leyde Joncker Cornelis van Wijngaerden/ ende de Joncker vander Linden: De Baniere met de Wapene van Catzenelleboghe droech Joncker Lancelot. Tseuende Peert leyde Joncker Philips vander Aa/ ende Joncker Harman van Wtenhorst: De Baniere mette Wapene van Nassou droech Joncker Cornelis van Sweten. Het achtste Peert leyde Joncker Jan Barx Castileyn vā Heusden/ met Joncker Dieric van Duvenvoorde Baillu vanden Briele: De Baniere met de Wapenen vā Orangien/ droech de Heer van Marquette. Dese Edelen gelijc alle de andere/ warē al int swarte met lange mantels totter aerden. Hier nae droech de Heer van Mansart sijn Cornette/ de Heere van Ryhoven syn Guydon/ Jonckheer Jan van Naeltwijck sijn Baniere/ elck bysonder fraye Devijsen des Princen inhebbēde. Hier na volchdē vier Schilden/ van des Princen vier quartierē/ te wetē/ Nassou/ Stolburch/ Hessen/ ende Coninxlo/ Ghedraghen byden Baenderheere vā Peterschem/ van Denre/ Joncker Wencelp van Botselaer/ eñ Jan van Assendelft Jonckheer van Cralinghen.

Hier na droech Heer Jacob van Egmont/ Heere van Renenburch die heel Wapen met syn Timber eñ Coleurē. Daer na so droech Joncker Daniel van Botselaer Heer van Merwe/ het Helmet/ Joncker Duyts (Capiteyn vande Guarde) het Rydsweert/ Heer Wolfaert van Brederode droech den Wapenrock. Daer na werdt ghelept het Roupeert/ met swart Fluweel totter aerden toe behanghen/ by Joncker Brecht ende Joncker van Maldereede: Hier nae droech den Grave van Oversteyn een bloot sweert/ eñ den Baron van Creange een goude Croone. Daer volchden dry Hofmeesters/ de Heeren vander Aa/ van Andenfort/ ende van Vierp/ met stocken inde hant. Daer na wert vantwaelf mannen de Baare ghedraghen/ daer tlichaem in lach/ met Wapenen behanghen: neffens twelcke ghinghen Heer Jan van Borgongien Heere vā Fropmont/ Heer Walrave Heer van Brederode/ de Heer vā Merode/ ende de Heer van Soeterwoude: Na het Lijc ende den Herault volchde Prince Maurits Grave van Nassouwen/ des Princen Sone/ met eenen Mantel/ lanc slepende/ eñ opgedragen vā sijnen Gouverneur den Heere van Sonsfelt/ eñ hy hadde tsijnder rechter sijden den Keurvorst Truxsis van Colē/ tsijnder slincker sijden den Grave van Hohenlo: Daer na ghinghen elck alleene/ Grave Willem Lodewijck van Nassouwen/ Grave Philips van Nassou/ ende de Grave van Solms/ die den rouwe sloot: Wien volchden de Heeren Statē Generael/ dē Raet vā State/ de Staten van Hollant/ die Presidenten eñ Radē van den Hoogen eñ Provinciale Raden van Hollandt/ met hare Secretarisen: Daer na den Schout Borgemeesteren eñ die gantsche Magistraet/ van Delff: Daer na de Predicantē/ eñ Capiteynē vandē Prince syne Trawanten/ met andere Capiteynē eñ Bevelhebberē/ wien al volchdē ontallic volc sonder ordonnantie: eñ wert begravē tot Delff inde nieu Kercke: Alwaer een heerlijcke Predicatie gedaen wert/ die dē Leser in een gedruckt Boecxkē mach lesen.

Titel vanden Prince van Orangien.

Dese Prince vā Orangiens Titelen waren als hier na volcht: Willem byder gratie Gods/ Prince van Orangien/ Grave van Nassou/ van Catzenelleboge/ Dietz/ Vianden/ etc. Marcgrave vander Veere eñ Vlissingen/ Borchgrave van Antwerpen/ ende Visconte van Besanchon/ Baron van Breda/ Diest/ Grimberge/ Arlep/ Nozeroy/ etc. Heer van Chastelbellin/ etc. Luytenant Generael inde Nederlanden/ ende Governeur van Brabant/ Hollant/ Zeelant/ Wtrecht/ ende Vrieslant/ ende Admirael vande Nederlantsche Zee.

Sijn ouderdom ende gheboorte.

Hy heeft gheleeft eenentwintich Jaer/ twee Maendē eñ sesthien dagen/ was geboren tot Dillenborch/ Anno M. D. xxxiij. den xiiij. April na den ouden stijl. Hy was een wel ghemaeckte man/ wat langher dan een middelbaer man/ bruyn vā verwe/ ende van Baerde/ eer magher dan vetrachtich/ redelijc vroom vā lichaem/ wat hy inwendich was/ hebben sijne wercken bewesen: Sijn eerste Houwelijck was de eenige dochter ende erve van Maximiliaen van Egmont/

1584. Egmont/Grave van Bueren/Leerdam/etc. by de welcke hy gewan/Philips vā Nassou/ Grave van Bueren/ nu Prince van Orangien/die wt de Universiteyt van Louen gevangen ghevoert wert in Spaengien/ende noch eē dochter Maria. Sijn twerde Huysvrouwe was Anna/de eenighe dochter van den Ceurvorst Hartoch Maurits van Sassen/vande welcke hy ooc eenē sone Maurits van Nassouwen/ ende twee dochters Anna eñ Aemplia nagelatē heeft. De derde Huysvrouwe was Charlotte van Borbon/dochter vanden Hartoch van Montpencier in Vranckrijck/vande welcke hy ses Dochters naghelaten heeft/als de eerste Loyse Juliana/de tweede Elizabeth/ de derde Catarina Belgica/ de vierde Flandria/ de vijfde Charlotte Brabantia/de seste Aemplia Secunda. Sijn vierde Huysvrouwe was Loyse vā Colligni de dochter van Jasper Grave van Colligni Admirael van Vranckrijck/ ende Weduwe vanden Heere van Tillingni/ beyde vermoort tot Parijs/by de welcke hy ghewan eenen sone Heyndric Fredrick van Nassouwen/tsamen elf wettighe kinderen/ noch een naturel sone heeft hy naeghelaten/ ghenaemt Justinus van Nassouwe.

Sijn Houwelijcken ende kinderen.

Hy was een sone van Willem vā Nassou/ Broeder van Graef Hendrick van Nassou/ beyde sonen van Jan/die Broeder was van Enghelbrecht/ wiens beyde Vader was/ Jan van Nassou/ ende de Moeder Maria van Loon.

Sijn afcomste ende sijn Broeders.

Desen Willem van Nassou/ Prince van Orangien/ was den outsten sone vande vijf Broeders/waer van Lodewijck/Adolf eñ Heyndric/alle drie in dese Nederlātsche oorloghen zijn verslagen: Maer Jan van Nassouwen/ den tweeden sone/ leeft noch tot Dillenborch/ die oock veel kinderen heeft/ die hen laten in dese oorloghe ghebruycken/ als Willem/ Philips/Ernst/ende Lodewijck/ Alle Graven van Nassouwen/ ende ghebroeders.

Hy heeft ses Susters ghehadt/ alle aen Graven eerlijck verheylicht/ die oock veel kinderē hebben/in vougen dat sijn Moeder Vrouwe Juliana/Gravinne vā Stolberch/ een wonderlijcke wijse/cloecke ende geschicte Vrouwe/als sy Lxxv. Jaer gheleeft hadde/Anno M.D.Lxxviij. doen gesien hadde wt haren lijve ghesproten/ Graven/kinderen eñ kintskinderē/hondert drientwintich in ghetalle: Wat sedert tgetal vermeerdert is/is ons onbekent. Dese Juliana was de Weduwe van een Grave van Hannou.

De Staten hebben tGouvernement van Hollant/Zeelant/Vrieslant/ende Wtrecht/ in teeken van danckbaerheyt/ghegheven synen sone Prince Maurits van Nassouwen/ met het Admiraelschap der Zee/ stellende Phillips Grave van Hohenloo tot sijnen Luytenant.

Prince Maurits van Nassou wert Gouverneur van Hollant.

Wy hebben voren verhaelt hoe dat die van Ghent gheresolveert waren om ghenen vrede aen te nemen/ soo sy mochten geholpen worden vande ander Provintien. Warromme Parma op de Frontieren sochte de selve alomme werck te gheven/met alle sijn macht/als in Ghelderlandt/ tot Zutphen/ ende in Vlaenderen: te Caloo op de Schelde maeckte hy een Schansse/ende terwijle men Schepen met victalie ende nootdruft nae Denremonde sondt/op hope van die binnen Ghent te crijgen/ ende wat treffelijcx tot haren voordeel voor te nemen/ so is Parma den derden Juli wt Vlaenderen met alle sijn macht vertrocken op Callebeke/by de Schelde ghelegen/niet verre van S. Bernaerts/alwaer hy over beyde zijden der Schelde sijn gheschut stellende/ heeft hy de Antwerpsche oorlochschepen doen vertrecken met gheen cleyne schade: waer door Mondragon sijn volck over de Riviere ghebracht heeft/ ende is alsoo achter om Antwerpen ghetrocken na Lillo/met vijf hondert waghenen/ ende thien stucken gheschuts.

Parma treet na Lillo/den derden Juli.

Tot Lillo/ drie mijlen van Antwerpen/ hadden die van Antwerpen een Fort op de Riviere gheleyt/om de Riviere van alle ghewelt te bevryden/ ende hebben tselve meest altijdt met Borgherlijcke Garnisoenen bewaert: Tegen over dit Fort hadden sy mede onlancx in Vlaenderen een Schansse begonst/die sy Liefkens-Hoec noemden/om te beter tghebruyck der Riviere te versekeren: Maer also dese Schansse niet geheel opgemaeckt en was/ nochtans wel versien van Krijchsvolc/dede Parma by de Viscontē van Gent/daer naer Marquis van Rysborch/ eñ nu Marquis van Roubacx genaemt die voorsz Schansse aenvallen met vijf duysent mannen/aen de Vlaemsche Lantzijde/daerse ooc qualijck versien was. Na dat hyse opgheeypsch hadde/heeft hy daer terstondt drie hondert schoten gheweldelijck op gheschoten/ende na den tweeden aenloop/voor makende met brandende Hoywagens/ hebben syse den thienden Juli inghenomen/ende al verslaghen/daer sy by conden comen. Veel ontquamen met swemmen: Onder andere Capiteynen werden ghevangen/ Capiteyn Jan Petrijn van Atrecht/ een out ervaren ende trou krijchsman/die welcke den Marquis van Roubacx met coelen moede/ of couden bloede selve doorstack/ als hy mede dede den Capiteyn Berendrecht/ tot sijner groote blame/ toonende daer mede sijne cloet dorstichheyt.

Schansse vā Liefkens-hoeck door Parma ghewonnen by den Marquis van Rijsborch/den x. Juli.

Terwijle den Spaengiaert syn ghewelt aen Liefkens-Hoeck bruyckte/ sonden die van Antwerpen binnen het Fort van Lillo (daer maer hondert twintich mannen eerst binnen waren) het Vaendel vande Jonghe ghesellen van Antwerpen/ met noch tachtich mannen wt de Schutteryen: Ende nae Denremonde ende Ternense om volck ghesonden hebbende/quam daer corts inne een vaendel Fransoysen onder Capiteyn Gaw Gascoin/ eer het gheschut daer wel voren geplant was. Desen Capiteyn dede terstont een wtval/ eñ sloech inde vlucht vijf Vaendelē Borgonions/daer wel hondert vijftich doot bleven/ ende namen twee Capiteynen ghevanghen/ ende dat met toedoen ende advijs vanden Heere van Tiligni/ een dapper vroom jonck man/ maer een ervaren krijchsman/ sone vanden Heere van la Noue/die daer na met eenige hoopen Fransoysen

Lillo belegert ende by die van Antwerpen onder Tiligni wel gheweert.

 soysen

1584. soysen wert belast van die vā Brabant/om daer binnen te commanderen/ welcke terstont daer binnē sulckē ordere stelde/dat den vyant in langhe gheen naerder aproche en conde doē: Want also sy maer wachte hieldē opde Ravelijns/ ordineerde hy aende wterste pallissade de wacht te houden/ waer mede hy met schutgheveerde die pallissade noch ettelijcke daghen behielt. Daer nae plante Montdragon vier stucken geschuts opden Dijck die van Zeelant come: Maer also daer wt Zeelant vier Vaendelen goede Schotse Soldaten onder den Colonel Balfour inghecomen waren / zijn sy weder wtghevallen/ soo haest sy de gheleghentheydt vanden vyant eñ vander plaetse besichticht hadden / meynende tvoorseyde gheschut hem af te nemen. Maer alsoo den Dijc ende des vyants trencheen enge ende becommerlijck waren / en conden sy soo verre niet door geraken/maer brochten wel drie hondert vanden vyandt om den hals: haren principalen Mineur ofte Graefmeester brochten sy gevangen/welcke haer ondecte wat Mijnen ende ondergravingen den vyant ghemaeckt hadde: Dese bleef voorts int Fort/ende queet hem ghetrouwelijck in dienste vande Landen.

Daer nae heeft Montdragon begonst dapper het gheschut te besigen/ende schoot met de heele ende halve Canons ontrent ses hondert scheuten. Ende nae dat hy alsoo bresse ghemaeckt hadde / meynde hy eenen dapperē aenloop ofte assault te doen/ waer ouer die van binnen op haer wtghevallen zijn / ende also sy een Mijne byde bresse gegrauen hadden / daer sy haren vyant van buyten / met lichtelijc te rugghe te wijcken/ meynden vierich aen te locken ende in te brenghen/soo ist ghebeurt / dat de ghene die daer van den last hadde / tvier inde Mijne te vroech ghesteken heeft / soo datter wel vijfentwintich van die van binnen gequetst eñ ghebleven zijn/ met weynich schade van haren vyant / welcke noch soo verre niet ghevolcht en was / doch haer wert schade ghedaen met tgrof gheschut/twelc op haer los ginck. Na die tijt heeft den vyant luttel gheschoten / dan al te met hier ende daer/ alomme proevende wat sijn gheschut vermochte. Maer die van binnen creghen twee groote Canonnen van Antwerpē/alwaer sy een contrebaterije mede maeckten / dat is/ planten haer gheschut teghens des vyants gheschut/daer sy dat sien ofte mercken conden/ende schoten dat in stucken/ofte wt sijn raderen/ende maeckten also onbruyckelijck wel vier ofte meer stucken des vyants / die soo op de Dijcken als opt Corenvelt voor t' Fort waren ghesteldt. Waeromme den vyandt merckende dat den inganck oft wtganc des Forts te water haer voor al diende belet/heeft ghesocht van ouer twater wt Liefkens-hoec/rechts inde Hauē te schietē/ eñ also allen toeganc te benemē: Maer daeromme en wert niet ghelaten wt eñ in te varen. Waeromme sy meer geschuts brochtē/ op het doorgesteken gat des Dijcx van Calloo/alwaer de Riviere nauwer was / ende dochten also het wt ende invaren te belettē.

Maer als Parma merckte dat het te vergeefs was/ ende overleyde die gheleghentheyt der plaetsen / ende dat die nu wel met vijfthien oft sesthien Vaendelē knechten/eñ alderhande nootdruft was versien / als hy nu ontrent drie weken sijn volck daer voren gehadt hadde/heeft hy heymelijck sijn overghebleuen gheschut van daer metten Leger wech ghevoert/latende alleen wat volcx opt huys van Lillo eñ van Couwensteyn / Ordamme/ende Blaugarendijc/welck haer aldaer beschansten. De ghemeyn meeninghe was dat daer byde twee duysent mannen voor gebleuen waren/ meest vant gheschut wt het Fort: want die vant Fort in thien daghen tijts wel vijftich duysent pont buscruyts verschoten. Den jonghen Heere van Tiligni behaelde hier groote eere: Parma seyde namaels/dat sonder sijn dapper tegēweer wt Lillo/hy die stadt van Antwerpen wel ses Maenden eer gehadt soude hebben. 1584

Parma 't Leger treckt van Lillo, beset de Dijcken der Schelde.

Het Krijchsvolck binnen Lillo hem ghequeten hebbende inde manieren als verhaelt is/heeft begonst te mutineren also het selue veel Maendē ten achterē was/eñ hebben haer Oversten/ den Heer van Tiligni/ Capiteyn Plucket/eñ meer andere van haer ghedreven/willende betaelt zijn. Waeromme de Staten van Brabandt daer hebben moeten voor sorghen/ die hen ten lesten betaelden vier Maenden solts in gelde/eñ een Maent in laken tot cleedinghe.

Als nu Parma vant Fort van Lillo afgetrocken was/heeft hy alomme den Waterkant oft Dijcken der Schelde met volck ende gheschut beset: waer by die van Antwerpen merckten/ (also hy meester vanden velde was/ende wel dochte te blijvē) dat hy soude soecken de vaert vande Schelde te becommerē/met Schanssen ende veel geschut opde Dijcken te stellē/datter niemant voorby soude connen passeren / om alsoo Antwerpen/welcke de heel reste van Brabandt soo met nootdruft als met neeringe voede/ van die van Zeelant af te sluyten.

Waeromme die van Antwerpē/die voor heel Brabandt moesten sorghen/ daer den Raet van State van Brabandt resideerde/ ghecomposeert van eenighe Baenderheeren ende ettelijcke Gedeputeerden der Steden van Antwerpen ende Brussel / hebben tsamen met ghemeynen advijse den Heer van Grijse te voren in Enghelandt ghesonden/ om de doot vanden Hartoch vā Brabant/ Anjou/ ende vanden Prince van Orangien te vertoonen/ende vande Landen weghe te beclagen/ ende de Coninginne te versoecken te vorderen de begonste handelinghe met Vranckrijck/ midtsgaders het toegeseyde secours van volcke eñ amunitien van oorloge: zijnde mede belast aldaer vijfthien hondert Engelschen te lichten onder den Colonel Morgan. Desgelijcx sonden sy den Heere van Lapre in Vranckrijck om vijfthien hondert Fransoysen te hebben / onder den Heer d'Alleynes: Maer die en quamē niet: van dEngelschē werdē gesonden / daer toe de Nederlantsche gemeynte der Gereformeerde Religie (Walsche ende Duytsche tot Londen residerende) contribueerde/

Die van Brabant ende Antwerpen nemen krijchsvolck aen.

1584.

neghen duysent ende vijf hondert guldens/ om die te transporteren: Die van Brabant hebben oock gheresolveert de Stadt van Herentals te verlaten/ het Krijchsvolck daer te binnen was te gebruycken/ daer uyttreckende wat mochte dienlijc wesen. Aldus gereetschap makende tot haerder defensie/ bevont men dat sy alreede in Brabandt hadden te houden tachtich Vaendelen Knechten/ ende seschien Cornetten Peerden / die meest op die van Antwerpen stonden / met alle de Schepen van oorlogen ende Amunitie daer toe behoorende: Waer toe die van Antwerpen hondertste penninghen ende vijfde penninghen van alle uytgaende ende incomende goeden ghegheuen hebben / bouen dien noch twee ende een halve Quotisatie / elck beloopende bynde drij hondert duysent Guldens/ so datter seer groote sommen ghelts opghebracht werden: hoewel nochtans veel rijcke Borgers van daer vluchten/ door de verslagentheyt van het subijt innemē der Schansse van Lieffkenshoec/ ende de doot des Princen van Orangien / twelck beyde op eenen dach ghebeurde. Van dese vluchtighe rijcke Borgers/ werter ontrent desen tijt tusschen de tseventich eñ tachtich ingedaecht/ weder te comen op behoorlijcke tijdt/ om haer Vaderlant ende Stadt daer sy Borgers warē/ te comen helpen bystaen ende beschermen/ op de verbeurte van hare goederen: Maer weynich wert daer mede uytghrecht/ nuts die van Hollandt ende d'ander Provintien/ die van Antwerpen niet en wilden toelaten in hare Provintien die te executeren.

Herentals verlaten.

Brabāt ofte Antwerpen hebben tachtich Vaendelen voetvolc ende seschien Cornetten Peerden te versorgē boven oorlochs schepen.

Veel rijcke Borghers vluchten uyt Antwerpen.

Parma sijnen Legher voor Lillo opghebroken hebbende / ende de Schansse beset/ is met alle sijn macht voor Denremonde in Vlaenderen ghetrocken / wetende datter weynich Krijchsvolck in was / wanter veel uytgelicht warē/ om die elders daer meerder noot scheen te ghebruycken: Oock wiste hy/ dat de reste qualijc te vreden was/ by gebrec van betalinge/ daerom den Heer van Rijhoven Gouverneur was ghetrocken na Hollant/ om die betalinghe aldaer te solliciteren/ sijnen Luytenant den Heer van Mortaigne daer ghelaten hebbende. Parma daer voren zijnde / heeft eenen middel ghebruyckt (van langher hant gheprackticeert) om het Water uyt den Gracht ofte Veste te leyden by de Brusselsche Poorte/ ende daerna de Sluysen ghebroken/ ende de Riviere ghestopt: Ende heeft terstont met achthien stuckē geschuts bresse in den muer ghemaeckt van duysent ende neghen hondert voeten breet/ de Stadt stercker zijnde door haer waterige gelegentheyt/ dan door haer stercke muerē: So heeft den Prince van Parma een Bolwerc inghenomen met verlies van veel ende treffelijcke Spaengiaerden / waer onder waren Pedro de Pace Maestro del Campo, ende Pedro de Taxis, nochtans de Borgers daer door versaecht zijnde/ hebben van overgheuen ghesproken. Ende also daer binnen maer weynich Krijchsvolc was / hebben sy de Soldaten tot de compositie genoech ghedwongen/ ende de Stadt overghegeuen den xvj. Augustus/ de Soldaten uyttreckende met Rapier ende Pongiaert / mette gewillige Borgers/ de reste souden tsestich duysent Gulden gheuen: Twee Predicanten contrarie het Contract werden gevangen: Ende veel victalie/ die voor de Stadt van Ghendt vergadert ende daer gebrocht was/ quamen in handen vanden Prince van Parma.

Denremōde by Parma belegert ende ghewonnen/ den xvj. Augusti.

Na dese victorie sondt Parma sijn volck den xix. Augustus na Grimberghen / daer hy een Schansse by Willebroeck nam / ende trock soo op Vilvoorden / dat hem ontrent den vij. September met condittien overghegheuen werdt / niet sonder schande vanden Oversten die daer commandeerde / waer mede Brussel van Antwerpen te water afghesneden wert.

Vilvoorden by Parma ghekreghen/ den vij. September.

In Ghelderlandt gheluckte het Parma ooch wel/ want hy veel Waghenen met provande ende volck in Zutphen kreech / niet teghenstaende het groote teghenweer van die van Hollant / die ontrent Lochum eenighe van haer vyanden ontdaen hebben.

Uyt desen gheluckighen voorspoedt van Parma / hebben die van Gendt grootelijcx den moedt verloren/ hebbende alomme uytghesonden om te weten wat hulpe haer te verwachten stont: Ende siende alomme luttel hope voorhanden te wesen / ende dat die van Brabandt ghenoech te doene hadden haer seluen te bewaren: Dat oock die van Hollandt alle haer middelen ghebruyckten/ om de Schansse voor Zutphen te crijghen/ hebben sy gheresolveert met Parma te verdragen / daer de ghedepusde Spaensgesinde seer toe stoockten/ ende oock de flauhertighe de andere ghenoech toe persuadeerden.

Over sulcks hebben hare Ghedeputeerden den xvij. September met Parma verdraghen tot Beveren/ als datse weder worden souden goede Ondersaten des Conincx/ als Graue van Vlaenderen / om voortaen ghereegeert te worden in forma ende op de seluighe Costumen ende Privilegien als waren voor de beroerten. Den Coninck soude weder comen in sijn Domeynen: also oock in alle hare goederen / de Gheestelijckheydt/ als Prelaten/ Collegien/ Cloosteren/ ende alle andere uyt-ghewekene persoonen/ sonder te mogen pretenderen vruchten ende incomen vande onroerlijcke goeden / ofte renten ontfanghen / ten ware dat het bleke datse tot privaten ghebruycke waren ghekeert ghe weest.

Gendt overcoemt met Parma/ den xvij. Septembris.

Inhout vā't Contract

Die vander Relgie ende andere / soo sy wilden leuen sonder schandael / souden moghen twee Jaer daer blyuen woonen / ende van hare goeden disponeren naer haer believen. Maer also alle de excessen indē staet/ meest by oproerighe vreemde (gheen Poorters zijnde) te weghe ghebrocht waren ghe-weest / hadde Parma tghetal van twaelf persoonen gheeyscht om sijnen wille ende straffe daer over te doen / die hy daer na op ses verlaten hadde / waer van hy noch drij het leuen schonck: Ende om meerder sachtmoedicheydt/ in den name van de Coninckliicke Mt. te toonen / was te vreden hen alle ses het leuen te schencken: desghelijcks in plaetse van drij hondert duysent goude Croonen / was te vreden dat sy maer twee hondert duysent souden betalen/ in erkentenisse

1584. nisse vande genade / die sy vande Majesteyt ontfinghen/ tot onderstant van syne costen/ die de Borghers van hooft tot hooft onder haer Inwoonders souden opbrengen/ ende eer sy die betaelt hadden/ en soude niemandt sonder Paspoort mogen vertrecken/ wtghenomen de Predicantē ende Consistorien met haer ghesinne : Ende de Soldaten betaelt zijnde/ souden mede vertrecken. De ghevanghenen ouer weder syden souden los worden/ als den Heere van Champigni ende van Croys / also oock souden vry ghelaten worden Gielis Borlupt/ ende Jan van Damme. Parma soude binnen dry ofte vier Maenden dat Contract byden Coninck doen bevestighen.

Namen van de ses Borgheren tot Gent wt het Tractaet gesloten/ den xvij. Septemb.

De sesse die wt het Contract ghesloten waren/ ende haer moesten ghevanghen gheuen / waren Joncker Anthonis Heyman Schepen/ Reynier de Hestere / Lucas Mayaert Pencionaris / Lieven Meynkens/ Pieter Baliaen/ Joos de Vleesch-houwer: Heyman ende Mayaert braken met na-ghedructe Sleutels wt de gevangenisse: Lieven Meynkens de Religie verloochenende/ worde door middel van een vriendelijcke Jofvrouwe/ van Parma sachtelijck ontslagen: De andere dry zijn mits groot rantsoē daer van ghecomen.

De andere Borghers van de Religie zijnde/ werden seer grof vande wtgewekene/ die nu weder ghekeert ende in Officie ende staet ghestelt waren / gheschat in de taxe van de twee hondert duysent Croonen die aen den Coninck te betalen waren / desghelijcks in andere lasten meer / sulcks dat sy ghedwonghen werden toevlucht aen den Prince van Parma te nemen / by wien sy veel meer rechts ende redelijckheydts vonden/ dan by haer mede-Borgheren. Ende die haer ghestelde taxe niet en conden opbrengen/ hebben sy met langhe gheduerighe ghevanckenissen daer toe ghedwonghen.

Casteel van Gendt wort weder opgebout.

Hier na werden daer Walen in Garnisoen gheleydt/ ende de Heer van Champigni voor Gouverneur ghestelt/ ende het af-ghebroken Casteel wert weder opghebout sonder teghen-segghen / als oft het ware tot Stadts welvaren/ waer door allenskens de Stadt van haer beste Inwoonders is ontbloot/ die metter tijdt meest in Hollant ende Zeelant/ ende elders vertrocken/ soo datter de helft des volcx niet inghebleuen en is.

Op dese maniere is de machtighe Stadt van Ghendt weder onder sConincks ghehoorsaemheyt ghecomen / rondtom becinghelt ende besloten zijnde / waer door de victalie vele ontbrack / maer de cleyne hope van goede wtcomste (zijnde soo verscheyden sinnen onder de Borgerije) dwonghse meest alsoo te resolveren teghen danck van velen.

Wonderlijcke fortificatie der stadt Ghendt van aerde/ costen de maer dry hondert duysent Gulden/ zijnde wijdt xlv. duysent ses hondert ende veertich voeten.

De Stadt was wter maten wel ghesterckt van Bollewercken / Ravelins / Grachten ende Contrescherpen teghen alle gheweldt/ ende volmaeckt in twee Jaren tijdts / hoe wel sy so groot ende wijt is int ronde als de Stadt van Parijs / sonder de Voorsteden/ ende wordt ghesept binnen de mueren wijdt te zijne vijfenveertich duysent ses hondert ende veertich voeten Roomsche mate/ ende heeft sessentwintich Eylanden/ met Rivieren ofte Grachten omwatert : Welcke fortificatie niet veel meer en heeft ghecost dan dry hondert duysent guldens/ als die maer van aerde en was / zijnde een goede prijselijcke maniere van fortificatie/ alsoo de Heere van la Noue in sijn Politijc Discours beschrijft: Want soo een Coninck soude willen sulcken fortificatie maken van Steen na de voorsz regulen / hy soude daer wel ses Millioenen in versmooren/ ende ten minsten twintich Jaren tijts daer toe van doen hebben. Dese Stadt hadde oock wonderlijcke groote menichte van Gheschut / Buspoeder / ende alderhande Munitie ende Wapentuych vergadert/ twelck Parma altemael seer dienstelijck was.

1584

Parma was soo neerstich gheweest om Ghendt/ Brugghe/ ende Antwerpen te vermeesteren / dat hy de ander Steden bycans heeft laten vergaen van ghebreke/ als blijct by afgheworpen Brieuen van Maestricht/ gheschreuen by den Raedtsheer Sestich/ die het Cancelierschap van Brabant bediende/ welcke schreef aen Parma van date den xxiiij. Decembris / claghende ouer eenen Capiteyn Don Rodrigo de Castro, diemen te wille de Cancellerye moeste verhuysen / die aldaer ghehouden werdt / als d'ander Steden noch teghen den Coninck hielden / ende hy ouerschatte de Stadt ende t'Landt van Ouermase alsoo/ dat desghelijcke noyt ghehoort en was/ desghelijcks oock de Gheestelijcke van Maestricht / dat sy haer Cleynodien/ Kerckelijcke Ornamenten/ ja haer H. Reliquien begosten te vercoopen / ghebruyckende gheen Clocken noch Orghelen meer/ gheuende haer Choorsangers oorlof/ tot groote opsprake vande Christelijcke Religie ten Kersmis tijde/ twelck soude veranderinghe causeren/ so gheen ander ordre ghenomen werde.

Noch waren daer by Brieven van date den xxviij. December/ vanden Gouverneur Gomicourt aen Parma gheschreuen/ adviserende dat de Magistraet van Maestricht ende de Edelen claechden haer onmogelijck te wesen te harderen de lasten van de leeninghen tot het onderhoudt van de Soldaten/ protesterende te vreden te wesen alle haer goeden in sijn handen te leueren/ soo sy maer mochten met Wijf ende Kinderē ter Stadt wt gaen/ ende so aldaer geen ordre genomen werde/ als tot Louen ware/ soude daer van veel quaets ontstaen/ want het Krijchsvolck in twee Jaren maer twee payen solts ontfanghen hadde.

Als nu Parma gheheel Vlaenderen (als wy verhaelt hebben) ondergebracht hadde/ behaluen Sluys ende Oostende/ met eenige Schanssen ter Neusen ende elders / heeft hy bequamen middel ghehadt om sijn voornemen teghen Antwerpen int werck te stellen/ te weten / om de Schelde te sluyten / twelck gedaen wesende / en soude de Stadt noch de reste van Brabant niet langhe teghen houden. Hier toe lach hy tot Beueren in Vlaenderen / twee mijlen van Antwerpen / ende tot Melsen een Dorp daer by / ende dede alle tgrof Geschut van Gendt ende andere placetsen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584. plaetsen brenghen/ op tSlot van Beveren met alderhande victualie. Te Calloo inde Kercke wert alderhande ghereetschap tot de brugghe ende schepen ghebrocht ende ghemaeckt. Voorts heeft hy met ses hondert gravers een gracht ofte vaert ghegraven/ daer mede brengende het water van Steken wel byde vier mijlen tot Calloo/ waer lancx hy met schuyten van Ghent af/ alderhande victualie ende gereetschap in synen Legher conde brenghen.

Parma graeft een Vaert van Steken tot Calloo.

Op de Brabantsche zijde heeft hy tweestendeel van synen Legher ghehouden tot Stabroeck/ onder den Grave van Mansvelt/ van waer ontrent eenen Dijck liep na een huys daer by gheheeten Couwensteyn: Desen Dijck loopt nae de Schelde/ eñ wort gehecht aenden grooten Dijc vande Schelde. Daer hadde Mondragon een stercke Schansse ghemaeckt/ ende voorts maeckten sy op den selven Dijck tusschen den Legher ende Schelde noch vier gheweldighe Schanssen met loopschanssen/ eñ tusschen de Schanssen met pijlen/ staken eñ loopschanssen noch ghesterckt een halve mijle lanck: want de opinie was/ dat alsoo het Lant twelck seer leeghe was/ overmidts het doorsteken vande Dijcken van Beerendrecht tot Stabroec/ ende over sulcx behalven de Prochien van Wilmerdonc eñ Orderen/ tot Antwerpen gheheel onder het water lach/ dat die van Zeelant ende Antwerpen/ vant Fort van Lillo af/ over dat overgheloopen Landt souden mogen varen tot Antwerpen toe/ met behulp vande Schanssen die sy daer teghen maeckten/ twelck desen Dijc van Couwensteyn/ die dwers over dat overgheloopen Landt liep/ belettede.

Parma sterckt den Dijck van Couwensteyn.

Opde zijde van Vlaenderē hadden die van Zeelant tot Saftinghe oock eenen grooten Dijck doorghesteken/ benessens veel Binnenlantsche Dijcken/ soo dat het daer oock al onder twater lach/ van Hulst af tot by Beveren eñ tot Borcht toe/ behalven den Doel ende wat Lants tot Calloo/ van waer oock eenen binnenlantschen Dijck was tot Beveren toe.

Door middel van dit overgheloopen Lant/ ende gaten vande Dijckē/ heeft Parma in October xxij. Pleyten van Dermonde lancks het gadt des Dijcx byder Borght binnen het Lant gebrocht/ hoe wel hy vandē Heer van S. Aldegonde terstont seer vervolcht eñ beschadicht wert/ alwaer neffens Parma syde Capiteyn Hans Cloc geschoten wert: eñ is alsoo binnen sLants sonder voorby Antwerpen te comen/ daermede tot Calloo weder inde Schelde gecomen/ niet sonder wederomme wel besprongen te zijn/ daer doot bleeft den vromen Capiteyn vande Galleye/ Pieter de Backer. Maer om dit voortaen te beletten/ deden die van Antwerpen doorē Heer Teligni een Schansse maken op het gadt vander Borcht/ na synen name Teligni ghenoemt.

Met dese Pleyten/ ende noch andere heeft hy ten lesten de Riviere toegelept/ ofte syn Brugghe op ghemaeckt/ ende op elcke syde vanden Dijck daer de Brugghe soude beginnen ofte eyndē/ heeft hy stercke Schanssen gemaeckt/ deen in Vlaenderen/ genaemt S. Maria/ dander in Brabant by Ordam/ S. Phillippe genaemt: voorts meer andere schanssē/ alomme daert hem goet dochte/ tot bijt getal van dertich. V ande twee schanssen vande Brugghe af/ dede hy so vele groote Pijlen van groote boomen aenden kant int water heyen ofte slaen/ tot dat sy ten lesten tot vijftich voeten lengde quamen diep int water/ eñ dat sy niet voorder inde Schelde om de diepte conden comen/ eñ die werden met plancken overleyt/ waermede hy meer dan duysent voeten van beyde zijden de Riviere engde: Ende daerenboven so resteerden noch wel derthien hondert voeten/ die hy met tweeendertich Pleyten ofte Schepen overleyde/ ontrent twintich ofte meer voeten wijt deē van dandere/ elc schip met twee anckers vast geleydt/ deen tegent Ebben/ dander teghen het vloeyen/ ende so werden cleyn masten van deen op dander ghelept/ eñ daer op plancken: Eñ alsoo maecten sy een Brugghe/ om wel over te mogen gaen. Benessens de masten waren de Schepen elck met vier Ketens ofte Cabels deen aen dander vast ghemaeckt: elck schip hadde achter ende voren een stuc gheschuts/ ende dertich Soldatē. Ende aldus waren dese twee Schanssen van Brabandt tot in Vlaenderen wijt vanden anderen/ ofte der Brugghe lengde was ontrent twee duysent ende vier hondert voeten.

Beschrijvinghe van Parmaas brugghe over de Schelde.

Om dese Brugge van allen aenval te beweeren/ hadde hy noch een Vlot van etlijcke Mastboomen/ viercantich aenden anderē wijt gheheght/ die lagen op overdeckte dichte Schuyten/ met Anckers vast/ vier ofte vijf hondert voeten vande Brugghe/ aen beyde syden/ op dat al dat tegen de schepen vander brugghen soude willen comen/ daer voren soude blijven legghen/ ende soo becommert wesen/ daerentussen datmense soude mogen wt de Forten/ schepen eñ Dijcken/ met Geschut sincken. Hy ruste oocop so veel schepen ter oorloghen/ als hy conde crijghen ofte maken/ die op beyde de canten lagen tot beschuttinghe vande brugghe: dese brugghe noemdemē/ La steccada. Tot voorder beschermen wasser over beyde syden der Dijcken veel grof geschuts geset/ eñ veel krijchsvolcx/ so datter eer noch de brugge gemaect was/ geen schepē voorby condē seylen/ sy en moesten verwachten tsestich ofte tachtich scheuten: alsoo dat daer meer dan ergheng elders stoutichheyt is ghetoont geweest/ te passeren door soo veel grof gheschuts/ soo nae/ leeghe ende wel geplant zijnde/ hoewel de schepen dicmael ghetreft ende oock ghesoncken werden/ tvolc doot eñ gequetst. Om dese dingen alle reede te hebben/ ende op te maken/ heeft hy groote menichte Schipvolck/ timmerlieden/ smeden/ ende ander werckvolck vergadert. Parma selve heeft grooten arbeyt/ cloeckheyt ende neerticheyt ghetoont/ ende daermede wel byde seven maenden den gheelen Winter besich geweest/ so dat eerst in Meert de Schelde gheheel besloten wert.

Lenghde vā de brugghe ofte wijde vande Schelde vierentwintich hondert voeten.

Dit was de ghereetschappe van Parma om Antwerpen te dwingen/ daer tegen hebben die van Antwerpen oock haer beste tot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584. teghenweer ghedaen: Wat assistentie van Enghelsche Krijchsvolck onder den Colonel Morgan sy ontfanghen hadden/ hebben wy verhaelt. Sy maeckten oock provisie van ghelde soo veel sy conden/ende brochten groote somme oppe/ maer hadden grooten last ende cost. Sy hebbẽ diversche Schanssen ghemaeckt/ als namelijck/ behalven de sterckte van Lillo eñ Forten van Liefkens-Hoeck/ S. Anthonis Hoeck/ de Tervent/ de Noort/ de Schansse tot Borcht na Teligni gheheeten/ Tmeltkhuys/ het Feer van Antwerpen/ twelck groot ende lanck was/ ende Tolose Schansse: Alle dese in Vlaenderen. Ende aende Brabantsche syde/ de Boeren Schansse/ de Boerinne Schansse/ Tfort vã Austruweel/ met de loopschanssẽ. Sy maecten oock buyten de vesten van Antwerpen een Raveleyn/ tusschen het Casteel eñ de Keysers Poorte.

Antwerpen teghenweere eñ schansen wel tot twaelf toe.

Vande gheunieerde Provintien weghen begonden de Grave van Hohenlo met de Heere van Villers Krijchsvolck te vergaderen ontrent Berghen op Zoom/ namelijck sesentwintich Vaendelen voetvolcx/ ende ontrent seven vanen Ruyteren/ ondertusschen eenen aenslach op Steenberghen hebbende/ die haer miste. Met dit volck meynden sy den Brabantschen cant tot aende Reviere te bevrijden: maer als wy voren gesept hebben/ hadde Parma volck haer te sterck beschanst ontrent Stabroeck/ dat sy daer niet aen en mochten.

De Borgemeester van Antwerpen Aldegonde/ hadde te voren eer Parma de schanssen op de Dijcken maeckte/ niet grooter instancie voorghehouden/ datmen soude een Schansse legghen opden Kruysdijck/ daer den Couwensteynschen Dijc gehecht is aenden grooten Dijck vande Schelde/ ende den Couwensteynschen Dijc doorsteken/ eer dat Parma dieselvighe plaetse selfs stercte/ ende die haer afname: Dat raede oock Henrick Tserarts/ de Heer van Couwensteyn/ als die de gheleghentheyt wel kende: maer dat wert tot dien tijde door particuliren interest van eenighe Vleeshouwers/ eñ andere die daer Lant hadden/ te rugghe ghehouden/ vande welcke wt vyantschappe die daer over gegroeyt was/ den voorschreven t'Seraerts wert de Stadt wtghesept/ eñ liep by Parma/ dien hy tegen de Stadt grooten dienst dede/ ende wert daer nae by hem Marckgrave t'Antwerpen ghemaeckt.

Antwerpen onachtsaem in Couwensteynschen Dijc te sterckẽ eñ door te steken.

Als nu die vande stadt van Parma daer in verrast waren/ eer oock de Schanssen vande brugghe weerbaer waren/ trachten die van Antwerpen dickmael den vyant die plaetse af te nemen: Maer alsoo eenmael den vyant de Boere Schansse selve innam den xiij. Augustus/ so hebbẽ sy dien aenslach verlaten/ om weder te crijghen de verloren Boeren Schansse/ also sy deden: daer tegen Parma de Boerinne Schansse maeckte/ daer door Austruweel af brande/ ende over beyde zijden veel volcx bleef/ als vander Stadts weghen/ Gordon Schots Capiteyn/ met andere tweede ofte drie Capiteynen.

Die van Antwerpen sonden aende Staten van Hollandt ende Zeelandt om volck ende assistencie/ om de voorseyde Forten weder af te nemen/ eer den vyant hem aldaer stercker schanste: Maer alsoomen tracteerde metten Coninck van Vranckrijc/ eñ meynden corts twee duysent Fransoysen onder Monsieur d'Alleynes te hebben/ ende van daermede den vyant gheweldelijck aen te vallen/ wert alles so onachtsaemlijc wtghestelt: Doo sont nochtans dickmaels Aldegonde in Zeelant/ vertoonende dat de gelegentheden des Winters passeerden/ als doncker nachten ende Manen/ ende groote Winden/ tot haren aenslach bequaem. Ten lestẽ niet vernemende/ sont hy ontrent half November den jonghen Heer van Tiligni selve met een Roeybaergie/ om die van Zeelant te vertoonen ende bidden/ so sy niet en wilden haer volc waghen/ dat sy maer valsche allarmen met haer schepen op t'Fort van Ordam maken souden/ terwijle sy met die vã Lillo het Fort vandẽ Couwensteynschen Dijck souden bespringen/ met andere instructiẽ. Maer de Heer van Tiligni wert ghevangen/ by nachte vanden vyant overvallen zijnde. Daer nae wert om dierghelijcke wtgesonden Capiteyn Prop/ ende andere/ maer het wert van weghen der Landen wtghestelt/ op hope van voorder versekerder hulpe ende sterckte/ voornamelijck om dat sy het versoec van die van Antwerpen by advijse van alle de Zee Capiteynen ondoenlijc vonden/ waer door de bequamheyt vanden Winter ende hooghe winden verloren werden/ terwijle werdẽ de schanssen van Parma opghebout/ ende met allerley gheschut ende nootdruft versien.

Den Heer van Tiligni ghevangen in November.

Daerentusschen nochtans becommerden die van Antwerpen haren vyant so veel als sy conden: Eenmael alsoo Parma begonde die Reviere over te legghen ende te sluyten/ quamen die van Antwerpen met een Galleye ende seker vaerpleyten ende schuyten/ ende bespronghen syn brugge/ wech nemende twee ofte drie pleyten/ ende smeten het volck daer op doot. Maer als sy corts daer nae tselfde noch eens met meerder macht van Booten eñ Schepen meynden te doen metten Heer van S. Aldegonde/ mutineerden het Schipvolck/ eñ weygerden dienst/ alsoomen tseyle soude gaen.

t'Antwerpen heeftmen oock alle goede ordinantien opgherecht/ op dat den lijftocht ende broot op behoorlijcke ende redelijcken prijse mochte verrocht wordẽ. Eenen Italiaen van Mantua/ die daer langhe ghewoont hadde/ Frederic Jembelli genaemt/ gaf eenen goeden middel aen/ om victualie over vloedelijck te hebben langhe voor het belech/ te weten/ datmen in handen van een Camer ofte Collegie van goede Borghers/ soude stellen ofte legghen/ een somme van hondert twintich duysent Guldens/ ofte soo veel een Schattinghe vanden hondersten penninck bedragen mochte: Met desen ghelde soude dit Collegie coopen in Hollant ofte elders een quantiteyt van Coorne/ bedraghende ontrent vierentwintich hondert duysent Guldens/ eñ van Speck/ Boter/ Case/ Visch/ etc. voor twaelf hondert

Voorslach van Jembelli op de vi[illegible]

1584. dert duysent Gulden wekelijck op leveringhe/ daghelijcx inde stadt te doen ende te betalen een vierdedeel ghereet ghelt/ ende drie vierdedeelen daer van op termijnen van twee ofte drie Maenden: De vrachte ende oncosten soude de Stadt betalen. Ontrent dien tijt cochtmen tCoren om vijftich Rensgulden clast/ dat ontrent tweeenveertich stuyvers de Antwerpsche veertele was/ twelck doen tAntwerpen wel drie Gulden ende een half coste. Dit Coren ende dese provisie soude de Rijckste Borghers thuys ghesonden worden/ diemen achtede dat gheerne souden tot haer eyghen ghebruyck ende lijftochts verseeckeringhe/ ende voor tghemeyne beste verschoten hebben op dien pant so veel tselfde in coop soude coste: Met welcke penninghen soude het voorschreuen Collegie de daghen van betalinghe connen houden/ ende als het Collegie soude belasten te vercoopen tgene henliedē overschoot/ ofte selue wilden vercoopen/ soo souden sy weder daer van haer ghelt in trecken/ met de helft vanden ghewinne vry bouen costen: ende aldus soude de Stadt versorght wesen van grooten voorraet van Coren ende lijftochte/ ende waer van de Rijcke den interest ofte verschiet meest souden ghedraghen hebben/ niet sonder hope van ghewin. Desen voorslach werde wel goet gevonden/ ende sulcken Collegie oock gemaeckt/ maer het werde weder verhindert door perticuliere persuasien/ die achten beter te wesen een ghebodt te doen dat yegelijck hem soude besorgen van Coren ende nootdruft voor twee Jaren/ twelck de schamelen niet en conden doen.

Noch ander ordinantien werden tot dien eynde ghemaeckt om goede provisie te hebben: maer alsoo doen ter tijdt binnen Antwerpen by de tnegentich duysent menschen bevonden werden/ soo hadden die van noden drie hondert duysent veertelen Coren Jaerlijcx/ waer van sevenendertich ofte achtendertich maken een last/ elcke veertel weghende ontrent hondert ende thien pont.

Quantiteyt van Coren binnen Antwerpē jaerlijcx noodich voor tnegentich duysent menschē/ waren drie hondert duysent veertelen.

Doenmen tbelegh begonde te vreesen/ ende Parma vast de Reviere besettede/ voeren daer dickwils veel Schepen op ende af de Reviere met ghewelt/ als den neghensten October wel hondert ende vijftich Schepen/ daer nae den sesthienden November/ weder den vijfentwintichsten December hondert ende tseventich Schepen/ waer van eenighe ghenomen/ ende veel andere jammerlijck van des vyants gheschut geschent ende te gronde gheschoten werden. Maer alsoo eenighe al willens haer lieten nemen/ vanden vyant toegemaect zijnde/ daer mede hy hem selven van alle nootsakelijckheden diende/ ende de seluighe Schepen van ter oorloghen toerustte onder syn Schanssen/ Soo werter ordere opghestelt/ als datter gheen Schepen meer varen en souden de Reviere op/ voor sy en waren in competenten ghetale/ om de een de andere by te staen/ twelck dede veel ghelegentheden van Winden ende doncker nachten versuymen. Soo dat ten lesten alsmen ghewacht hadde tot dat het ghetal van Schepen groot genoech was/ in langhen tijdt gheenen goeden wint waeyde/ door dat Parma syn brugghe volmaeckt hadde/ maer het gheluck en wilde die van Antwerpen nerghens mede.

Waer door dat tvolck ten lesten op den Admirael Terlon seer verbittert werdt/ ende die van Zeelandt hebben hem ghevanghen ende beschuldicht met verscheyden groue Artijckelen: Maer nae langhe ghevanckenisse/ soo niet sonderlinghs teghen hem bewesen en was/ werdt hy ten lesten oock ten versoecke vande Coninghinne van Enghelandt verlost/ ende daer nae vyden Houe van Hollant verclaert vry/ suyver eñ innocent vanden stucke hem te laste ghelept/ eñ vyde Staten van Hollandt ghecommitteert als Houtvester van Hollandt. In syn plaetse als Admirael wert ghestelt Justinus van Nassouwe/ sPrincen van Orangiē natuerlijck sone/ die daer inne hem cloeckelijck heeft ghedraghen.

Admirael Terlon ghevangē/ maer weder verlost.

tGouvernement binnē Antwerpen was ontrent desen tijt seer confuys ende verwerret/ soo dat de Heere van S. Aldegonde (die daer beroepen was tot Borghemeester) ende de Magistraet niet wtrechten en conde wat wel nootlijck was: Ende midts dat den Borghemeester oock vanden Raet van State van Brabant was/ soo en conde hy niet altijdt int Collegie vande Magistraet wesen/ alwaer hy oock maer een stemme hadde: Ende dat alle saken verhandelt ende besloten werden met pluraliteyt van stemmen. Daerenbouen was daer een groot ghetal van Collegien ofte Cameren/ die al wilden kennisse vande regieringhe hebben/ als namelijc tCollegie der Colonelle: want hoewel den Borghemeester thooft was onder haer/ soo namen sy ghelijck wel groote authoriteyt op haer/ als op de wachten binnen ende buyten/ op de paspoorten/ Trompetten ende Trommelslaghers wt ende in comende/ op de straffe van die verstant metten vyant hadden/ ende dickmael over de Spien/ ende secrete intelligentien/ eñ diergelijcke dinghen meer.

Confuys Gouvernement binnē Antwerpen/ midts verscheydē Collegiē ofte Cameren.

Tot de Colonellen waren ghevoecht sesthien Capiteynen/ die oock in alle gewichtighe saken wilden haer advijs geven/ ende quamen inden Raet alst haer goet dochte/ vertoonende haer goetduncken met sodanighe maniere dat syt voor ontrouheyt schelden soomen tselfde niet en volchde/ ende soo sy tselfde niet en conden doordringhen/ soo voechden sy tot haer de reste vande tachtich Capiteynē der stadt/ bedeckende altijt haer advijs metten naem vanden wille ende intentie vande ghemeynte.

Daer was noch een Collegie van Hooftmannen ende Wijckmeesters/ die oock soo veel wilden gheacht wesen als de Colonellen ende Capiteynen/ inde handelinghe ende regieringhe vander Stadt.

De Dekens der Gulden waren oock in jalousie tegen de Colonellen/ achtende haer onghelijck te gheschieden soomen haer in alles niet en respecteerde so wel als de Colonellen/ met de welcke sy gemeenlijck oneens waren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1584. Alsser saken van ghewichte voorgquamen/ so moeste altijdt den grooten ofte breeden Raedt vergaderen/ daer de Hooftmannen ende Dekens der Ambachten/ met alle hare ander Leden mede alsdan verschenen/ ende die voorghedraghen saken hielpen besluyten.

Noch waren daer de Cameren der Amonitien/ vande Fortificatie/ ende vande Schiprustinge/ die welcke int eynde so veel authoriteyts op haer namen/ als alle de andere tsamen hadden.

Dese menichte van ghebieders namen wech alle authoriteyt/ die noodtlijck was in eenen persoon ofte in weynich te bestaen: Want alsoo elck in Officie was ofte contribueerde/ soo presumeerde hy spreken in als te hebben/ waer door het Gouvernement te veel populaer was/ ende oock te confuys/ sonder onderschept van yeghelijcx ampt/ twelck aldaer meest alle goede aenslaghen onvruchtbaer ghemaeckt heeft: Soo dat de Magistraet/ ende namelijck den Borghemeester Aldegonde/ daer elck eene de ooghe op hadde/ niet en heeft connen volbrenghen al dat dienlijck ende profijtelijck was. Hier door conde oock de discipline militaire qualijck onderhouden worden/ ende is ooc veel mutinatie soo wel onder het Schipvolck als Krijchsvolck geresen/ ende dat sonder merckelijcke oorsaken/ Als namelijck het Enghels Regiment onder Colonel Morgan/ twelc door ettelijcke Capiteynen/ als Capiteyn Richard Lee/ ende Powel opgheruypt zijnde/ en wilden tot geenen dienst verstaen als het den noot vereyschte/ maer wilden haer betalinghe hebben/ sonder afcortinghe van hare wapenen/ dan inde leste Maenden/ ende soo haer dat ghewevghert werdt/ wilden sy paspoort versoecken by den Prince van Parma/ om door Vlaenderen nae huys te trecken/ alsoo sy oock eensdeels ghedaen hebben. Sy weygherden oock met den Grave van Hohenlo over Berghen na Zeelant te trecken/ ende soo nae Enghelandt ghevoert te worden/ niet teghenstaende dat haer twee duysent Gulden in ghelde betaelt/ ende haer crediteuren ofte schult afgesproken was. Maer ten lesten isser eē verraderije onder haer ontdect/ die de anderen oploopich maeckten: Waer over dē Colonel Morgan den voorschreven Capiteyn Richard Lee dede onthalsen/ hem opentlic eerst degraderende van syn eerlijcke wapenē. Dit geschiede in April Anno M.D.Lxxxv.

Te veel populaer Gouvernement in Antwerpen.

Richard Lee Engels Capiteyn oploopich wort onthalst.

Wt dese ende dierghelijcke saken/ so was het aensien ende respeckt tot de Magistraet soo cleyn/ dat sy niet en conden verhinderen een onnutte Machina ofte Vlot/ twelck tot groote coste van balcken aen een gehecht moeste ghemaeckt werden/ daermen veel groot Gheschuts/ veel volcx ende ghereetschap soude connen op stellen/ ende soude routomme als eenen Wal een borstweeringhe hebben/ derthien voeten dick van ghewronghen Hoy ende Stroo/ ende als een Casteel/ ghenoech scheutvry zijn/ niet teghenstaende dat den Borghemeester Aldegonde ende andere vertoonden dat de proeve van scheutvry valsch was/ ooc datment niet soude connen regeeren: Men moeste nochtans echter daer mede voortvaren: Ende die het niet en presen/ worden ghenoech suspeckt ghehouden. Sy noemdent Fin de la Guerre, ofte eynde des krijchs/ meynende daer mede alle de Schanssen op de Reviere ende Brugghe af te loopen: maer het was te swaer ende onmanierlick bevonden/ ende heeft wel driemaels groot verlies veroorsaeckt/ ende sekere victorie belet: Dit is ten lesten aen den gront gecomen/ ende den vyant te deele ghevallen.

Een Vlot ghenaemt Fin de Guerre t'Antwerpen ghebout.

Ende alsoo int eerste het verlies vande Schansse Liefkens-Hoeck/ ende de doodt des Prince van Orangien groote perplexiteyt onder de Borghers causeerde/ soo zijn eenighe rijcke ende wel ghseten onder de Borgherye gegaen in October aenden Cancelier van Brabandt/ ghenaemt Liesfelt/ versoeckende te willen aenhoorē hare clachten/ ende te formeren ofte maken van weghen vijftich ofte tsestich van haerlieden/ een Requeste aende Overheydt/ om eenen pays aenden Prince van Parma te versoecken: opt welcke terstondt eenen allarm volchde/ Ende die selvighe Borghers werden daer over in boeten/ amenden/ ofte gheltstraffen nae haer qualiteyten ghestraft: Ende daer op werdt een ordinantie ghemaeckt/ dat een yeghelijck Borgher moeste sweeren de ghemeyne saken voor te staen/ ende gheenen particulieren pays versoecken.

[illegible] rijcke Borghers [illegible] pays [illegible] Octob.

Hier wt nam den Prince van Parma oorsake (vreesende der Landen handelinghe met Vranckrijck) soo aende Magistraet/ als breeden Raet van Antwerpen te schrijven wt den Legher van Stabroeck/ van den derthienden November/ Haer vertoonende/ dat de Autheuren van desen Krijch/ niet tghemeyne welvaren/ maer haer eyghen profijt hadden ghesocht/ als namelijck den Prince van Orangien/ ende den Hartoch wt Vranckrijck/ die Godt van dese Werelt hadde ghehaelt/ om daer by haer te toonen haer eyghen swackheydt/ ende de groote cracht des Conincx/ die Godt daghelijcx met voorspoet vermeerderde: Het ware nu meer dan tijdt acht te nemen op haer eyghen selven/ ende de ellenden des armen volcx/ daer inne tselve soude moeten vervallen: de goethertichheydt die hy den Landen toedroech/ soo wel om dat hy van daer ghesproten was/ als om de gunsten die hy in syn jonckheyt aldaer ontfanghen hadde/ beweechden hem dat hy anderwerf by syn Brieven int generael/ ende haer int particulier wilde voordraghen sulcke middelen/ die voor Gode ende in syn conscientie hem dochten ghenoechsaem te wesen om de Landen in payse ende vrede te stellen. Maer alsoo wijlen den Prince van Orangien ende anderen niet anders ghesocht en hadden dan door t' Landts bederf ende bloet der onnooselen de Landen te verheeren/ so waren ooc by henlieden syne Brieven opghehouden ende verduystert/ Twelck hem beweecht hadde voor de leste reyse noch eens te schrijven/ ende te bidden met

Parma schrijft [illegible] werpen [illegible] ciliatie [illegible] biedende [illegible] rig. Novembris.

1584. met alle vierichept ende ernst/ dat sy doch wilden medelijden hebben met haer Huysvrouwen / kinderen/ ende verlaten Vaderlandt / ende de ooghen van ghedachtenisse eens te willen slaen op de ruste ende voorspoet die een yeghelijck hier te voren ghenoten hadde / onder de ghehoorsaemhept van syne Majestept / ende daer teghen op de tegenwoordige ellenden die daghelijcx vermeerderen souden ten alder wtersten/ ende dat sy voortaen hare ooghen wilden sluyten voor de valsche persuasien/ die haer voeden in verdoolthepdt ende mistrouwen vande goethepdt ende oprechtichepdt vanden Coninck haren natuerlijcken Heere/ die welcke nochtans waren soo groot dat niet teghenstaende de injurien/ soo groot waren/ hy daeromme niet naeliet haer aen te bieden alle verghetinghe. Ende wanneer sy wilden daer over met hem in handelinghe comen/ nae het begheeren so wel vande meeste helft der Borgeren van Antwerpen/ so beloofde hy haer/ hy soude hem ghereedt vinden te doen al dat sy met recht ende redene souden mogen voorslaen/ twelc hy haer was aenbiedende / niet wt mistrouwen van goeder wtcomste synder aenslaghen / maer wt een ware Vaderlijcke medelijden over haer eyghen welvaren ende ruste. Ende waert dat sy haer wilden hertneckich teghen hem stellen/ soo souden grootelijcx haer condicien van versoeninghen verargheren : Protesterende daerenboven/ dat hy de oorsake niet en ware vant storten des onnoosel bloets / ende der ellenden die souden overcomen / etc. Ende was Onderteeckent/

Alexander.

Antwoorde van die van Antwerpen aen Parma den xxiij. November.

Hier op hebben die van Antwerpen gheantwoort/ den drpentwintichsten Novembris/ verhalende als dat sy syne Hoocheyts schrijven vanden derthienden ontfanghen hadden / ende voorghelesen alle de Leden der Stadt daer toe vergadert / ende daer op gheresolveert eendrachtelijck te antwoorden/ ende syne Hoochept voor te houden met alle eerbiedinge/ dat de vermaninghe die haer ghedaen was/ van de oogen te slaen op het voornemen dat die gehadt hebben / die dese Inlandische oorloghe verockt hebben / was haer seer aenghenaem gheweest / dat afnemende / als spruytende wt het goet medelijden ende begheeren dat syne Hoochepdt hadde van te sien de Landen in beteren staet/ twelc sy oock van herten wensten/ ende daer van syne Hoochepdt hoochlijck bedanckten.

D'oorsake van den deerlijcke krijch des Nederlants als die van Antwerpen seggheen.

Maer onder verbeteringhe docht haer dat syne Hoochepdt niet volcomelijck gheinformeert en was vanden waren oorspronck deser oorloghen / zijnde alle de werelt blijckende dat daer in ghebrocht waren / ende ghedronghen tot haren groot leetwesen/ door de practijcken van sodanighen / als die om haer particulier voornemen / ende om herwaertsovere te vestighen een heerschappije/ inder daet meer dan Conincklijck/ ende die haer onder tdecksel van Religie / door middel van valsche informatien/ bpde Majesteydt des Coninex (den welcken dese Landen altijdt hadden (als oock aen syn hooghe ende machtighe Voorsaten) bewesen alle trouwe ende volcomen ghehoorsaemhepdt / als eenich volc opt ter Weerelt ghedaen hadde) vercreghen aen te rechten generalijck teghen de Inwoonders van alle qualitept / staete/ ouderdom / Man ofte Vrouwe / de grouwelijckste ende wreedtste vervolghinghen die opt waren ghehoort ofte gheplecht/ met confiscatie van goederen/ banninghe/ bloedighe executien / met vier / sweert ende galghen / teghen alle soorten van armeerlijck / ende onnoosel volck : die welcke/ sonder opt ghehoort te zijn in haer rechtveerdighe ende wettelijcke verantwoordinghen / zijn veroordeelt gheweest/ sonder hen ander misdaet op te legghen/ dan dat sy haer vergaderdē/ om Godt alleen te bidden ende aen te roepen / door den eenighen Middelaer Jesum Christum/ volghende syn woort ende ghebodt. 1584.

Ende daer nae contrarie de Contracten/ accoorden ende ghebodeen die solemnelijck ghemaeckt ende wtgheghevens waren by mijn Vrouwe de Hertoghinne van Parma / Moeder van syne Hoochept/ met consent vanden gheheelen Raet van Staten/ ende selve onder den naem ende Segele des Coninex / zijn ghevolcht tyrannighe executien / van wijlen den Hertoch van Alva / ende der Spaengiaerden/ niet alleene teghen het arm volck / maer oock teghen de principale Regierders / Graven/ Baenderheeren / Heeren ende Edelen des Landts : Van welcke syne Majestept hadde ontfanghen de aldermerckelijckste diensten/ met de openbare inbrekinghe van alle rechten/ ghewoonten / ende Privilegien/ by alle de Princen deser Landen beswozen/ met verstooringhe van Rechtcameren/ die welcke in handen ghestelt zijn gheweest van sulcke als gheensins daer toe en mochten ghenomen worden : Opbouwinghe van diversche Casteelen/ onverdraghelijcke/ onbehoorlijcke / ende onghelijcke schattinghen/ met wterlijcke verdempinghe van alle vryheden des Vaderlants.

Alle welcke dingen zijnde begaen opentlijck teghen alle ghewoonlijcke forme van Rechte / hebben gheen ander vruchten connen voortbrenghen / dan dese deerlijcke oorloghe / die haer daer naer toegheb[r]acht hadde den Sundtvloet van alle quaet ende ellenden.

Waeromme sy syne Hoochepdt baden/ te ghelooven dat sy noyt dese oorloghe aenghenomen hadden wt herten lust ofte dertelhept/ noch door opruyen des wijlen Prince van Orangien/ hoogher ghedachtenisse/ die welcke inde Landen niet gecomen was dan op ernstich versoeck der Staten / soo wel der Prelaten/ Edelen/ als Steden: Ende hadde oock op hem niet ghenomen eenighe authoritept/ dan die met groote importunitept hem overghedronghen en opghelept is gheweest: Alsoo dat eenen enckelen wtersten en ontwijckelijcken noot ende ghewelt haer hadde ghedrongen de wapenen aen te

1584. nemen / ter Werelt niet anders verlanghende/ dan haest te sien daer van een goet eynde / met eenen gheluckighen vrede / ende generale ruste : twelck oock de oorsake ware dat sy syne Hoocheydt seer ootmoedelijck danckten vande onderhandelinghe die hy haer aenbode om daer toe te comen/ niet connende ghenoech prijsen ende verheffen syne Hoocheyts grootmoedicheyt / van dat hy boven alle andere Gouverneurs/ (syn Voorsatē) syn vermogen ende vroomheyt int stuck van wapenen betoont hadde/ die haer oock noch soo vriendelijck aenbode die te verselschappen met soeticheydt ende goedertierenheydt / voorwaer een deucht die alderprijselijckste is/ bysonder in groote Vorsten ende Coninghen. Ende alsoo sy van over langhe sulcke ghevoelen van hem ghehadt hadden / soo en souden sy gheensins so langhe vertoeft hebben van haer in syne Hoocheyts armen te worpen/ indien sy hadden connen verstaen dat die volcomelijck ghemachticht ende geauthoriseert ware gheweest van haer te moghen toelaten tghene dat de selve nae syn wijsheydt ende goede discretie soude bekent hebben nootlijck te wesen tot bevestinghe van eenen goeden ende sekeren vrede: Jae sy en souden niet willen ingaen eenighe andere bespreken oft conditien / dan sulcke als syne Hoocheydt selve nae syn descretie verselschapt met soeticheydt ende goedertierenheydt soude redelijck gheoordeelt hebben. Sy en conden oock gheensins twijfelen / oft syne Hoocheyt en soude geerne gevolcht hebben/ ende den Coninck gheraden te volghen de voetstappen der doorluchtighe exempelen van andere groote Coninghen ende Princen syn Voorsaten/ die welcke in ghelijcke sieckte hebbende ondersocht den grondt des quaets/ hebben bekent dat het onmoghelijck was totte ghenesinghe te comen/ om te onderhouden den vasten vrede ende ruste / ghevoecht met haer trouwen schuldighen plicht ende onderdanicheyt tot haren Oversten/ sonder haer toe te laten de vryheydt van hare Religie/ vande welcke sy aenbodē tallen tijden redene ende rekeninghe te gheven/ voor Rechters die niet suspeckt noch partijdich souden wesen/ op alle vrije eñ wettighe vergaderingen ende Concilien: Hebbende daeromme best ghevonden / goedertierlijcken haer te laten beweghen tot het recht ende billick versoeck van hare onderdanen/ als blecke byde exempelen vanden wijlen onverwinnelijcken eñ hoochmachtigen Keyseren Carolus de vijfde/ ende Maximiliaen in Duytslant / ende de alder Christelijckste Coninghen in Vranckrijck / ende die van Polen / inde Landen van hare ghehoorsaemheydt.

Maer alsoo door veel ghetuyghenissen/ ende namentlijck door veel verclaringhen by syne Hoocheydt ghedaen / sy onderricht waren / dat het gheensins in synder macht en was eenichsins op die sake te disponeren / zijnde nochtans den eenighen gront/ herre ofte asse/ om welck het stuck vanden vrede ofte vanden oorloghe is drayende: Ende dat meer is/ soo bevont hem den Coninck selve der Inquisitien van Spaengien ende de gheboden des Paus soo onderworpen / dat hy de macht niet en hadde om syn Ondersaten Christenen te vergunnen/ tselfde dat de Paus ende veel Princen van Italien gheerne den Joden ende Turcken toelaten / sonder twelcke onmoghelijck ware alle de ghedurighe ellenden vanden volcke af te wenden.

Den Co[...] ware so [...] Paus [...] onderw[...] datmen [...] woort [...] betrouw[...] mochte.

Aldus haer bevindende buyten alle hope van ymmermeer te moghen verwerven tghene haer een versekerde ruste soude moghen aenbrenghen / soo heeft den selfden noot die haer ghepoort hadde doorloge aen te nemen / haer oock ghedwonghen de selve te volghen / om haer teghen sulcke onrechtveerdighe verdruckinghe te beschermen. Ende nae vele seer ontmoedighe supplicatien/ beden/ vertooninghen/ ende protestatien/ soo by gheschrifte/ als door Ghesanten naer Spaengien afgheveerdicht/ ende noch naer verscheyden intercessien van Christelijcke Coninghen ende Princen binnen twintich Jaren herwaerts te vergeefs ghedaen ende ghevolcht / hadden sy ten laetsten bedwonghen gheweest haer toevlucht te nemen aen Wtheemsche Vorsten: Ende teghenwoordelijck siende de wtnemende wijsheydt ende maticheydt met welcke de Coninck van Vranckrijck syn Ondersaten / soo wel van deene als dander dere Religie/ in ruste ende vrede onderhout/ so en conden sy in haren uytersten noot syne Hoocheydt niet verswijghen/ dat alle de gheunieerde Provincien / met haer / met een generael ende eendrachtich besluydt/ haer alreede aende voorschreven Majesteyt van Vranckrijck versocht hadden / de selve biddende haer saken in handen te willen nemen / ende beschermen als syn Ondersaten/ teghen sulcke onmenschelijcke strafheydt: Waerop die Majesteyt soo goedertieren ghehoor ende hope haer ghegeven hadde/ dat het (volgende de verbintenisse/ met de welcke sy aen hem solemnelijck ende generalijck waren verbonden) in haer macht niet meer en ware in eenighe onderhandelinghe te treden / de welcke de aenbiedinghe ende beloften eenichsins souden moghen preiuditieren / sonder te vallen in een rechtveerdige blamatie ende lasteringe/ van te wesen de alderlichtveerdichste ende ondanckbaerste / die de aerde soude moghen draghen.

Ter ander syden/ alsoo sy maer een lidt en waren vande Generaliteyten / ende soo sy haer hadden verplicht by Eede/ in gheene handelinghe van vrede te treden / sonder een alghemeyne bewillinghe ende goetvinden van dander Landen / so en hadden sy gheen macht (alwaer daer de begheerte) de aenbiedinghe van syne Hoocheydt aen te nemen / sonder alvoren haer consent/ midtsgaders vande Majesteyt van Vranckrijck vercreghen te hebben / welcke waren de redenen / waeromme sy syne Hoocheydt ootmoedelijcken baden/ achtervolghelde de minnelijcke ende vaderlijcke goedertieren aenbiedinghe/ de selfde beliefde niet

1584. niet quaet te vinden/ dat voor ende al eer in eenighe handelinghe te treden/ sy volghende de verbintenisse/ de brieven van syne Hoocheyt sonden aende voorschreven gheunieerde Provincien/ ende met haer approbatie/ die selve oock voordraghende aende voorschreven syne Majesteyt van Vranckrijck/ ten eynden dat de selfde belieft hadde haer soo te vereeren/ als hem te keeren tot haer clachten (elders soo onweerdelijck verworpen) sy niet en deden sonder syn oorlof / om syne Majesteyt niet te gheven rechtveerdighe oorsake van haer te blameren ende lasteren/ als bedrieghers ende ondanckbare menschen.

Belangende de Protestatie die syne Hoocheydt beliefde te doen / wilden sy wel ghelooven dat hy gheen oorsake en ware vant storten des onnooselen bloets/ noch vande elenden die souden moghen volghen/ ghemerckt den oorspronck der oorloghen elders herquame : Maer sy baden oock syne Hoocheyt te willen mercken/ dat sy van haerder syden in gheenderhande wyse oock en conden beschuldicht wesen/ midts dat sy maer defensive oorloghe voerden/ ende niet anders waren trachtende / dan haer met haer Huysvrouwen ende kinderen int leven te behouden /ende in vryheyt van conscientie/ende d'aenroepinghe des naems Godts door den eenigen Middelaer Christum Jesum / ende dat sy daeromme van haerder syden seer gheerne een eynde van alle bloetstortinghe maken souden / so verre het syne Hoocheyt insghelijcx beliefde metter daet te bewijsen de selfde goedertierenheydt ende soeticheyt / die hem belieft hadde met syn brieven haer te beloven / doende de selve van synder syden gelijckelijcken ophouden/ ten eynden sy door het beghintsel oordeelen mochten vande versekertheyt van alle de reste.

Biddende syne Hoocheydt voort leste / te willen gelooven dat sy syn deuchden hooch achten ende beminden/ ende begheerden der selver van gantscher herten / seer ootmoedelijcken dienst te bewijsen / in alle tghene twelck hare Religie/ eere/ eet ende conscientie (de welcke sy badē voor Godt alleen te moghen bewaren) haer eenichsins soude moghen toelaten / etc. Onderteeckent/

B. Berlecom.

Parma repliceert het schrijvē van die van Antwerpen/den x. December.

Op dese antwoorde heeft Parma weder gheschreven wt Calloo den thienden December/waer in hy toonde dat hem aenghenaem was de goede opinie die sy van hem hadden : Hy rayde hen sy en souden niet wachten nae de resolutie vande generaliteyt/die haer van particuliere resolutie soude seer ghevoordert worden / ende souden soo schouwen tquaet dat haer nakende ware. Als vande hulpe die sy wt Vranckrijck verwachtende waren/boven de stercke vrientschappe ende goede intelligentie die tusschen beyde de Coninghen waren/ was den Coninck van Vranckrijck begaeft met sulcken wijsheydt ende goet oordeel/ dat hy hem wel wachten soude aen te nemen haer querelle/ dat soo verre vervremt was van justicie ofte rechtveerdicheydt. Daer by kenden sy haren Coninc te zijn een Monarcque van sodanighe macht/ dat hy duysent midden hadde met Godts hulpe te breken alle aenslaghen van die hem souden vyant toonen/ende berooven van tghene hy wettelijck van syn Voorsaten gheerft hadde. Vant poinct der Religie/ die sy seyden eenich fondament van de oorloghe te wesen/ wilde hy niet disputeren: maer voor soo vele hy simpelijck mochte gheleert hebben / vant warachtich wesen eens Christen/ versekerde hy haer / dat sy (nae de woorden Jesu Christi / die sy den eenighen Middelaer noemden) niet en souden bevinden dat sy met goeder conscientien vermochten om tstuck der Religie de wapenen aen te nemen teghen haer wettelijcken Coninck/ branden/ rooven/ plonderen/ Dijcken/doorsteken/ ende verdrincken haer eygen Vaderlant/ alles verkeeren in deerlijcke confusie : Ende voorts protesteerde hy als voormaels.

1584.

Dese replicque van Parma sonden die van Antwerpen nae Hollant / aende Generaliteyt / om voorts in Vranckrijck die te seynden/sonder ander antwoorde/vreesende dat het ten lesten tweedracht inde Stadt mochte causeren.

In Hollant was oock ghesonden de Heer van Melroy door Parmas toedoen / alsoo gheprésumeert wert/ ende dat van weghen de Ceurvorsten / Bisschoppen van Triere/ Colen eñ Luyck/om onwillicheyt inde resolutie doen ophanden/ te maken.

Hierentusschen dat Antwerpen met syn Revieren aldus belegert was / ende datmen alomme niet dan van teghenspoet hoorde/ hebben die gheunieerde Landen van Brabant/ Ghelderlandt/ de reste van Vlaenderen /Hollandt / Zeelandt Vrieslandt / Wtrecht/ Overijssel/ etc. seer becommert gheweest / hoe sy haer mochten stellen onder de beschuttinghe van eenighen Prince/ zijnde haer nochtans soo qualijcken ghelucht (hoe wel met rade ende advijse vande Coninghinne van Enghelandt) metten Broeder van Vranckrijck / die nv den thienden Juni gestorven was. Daer op oock volchde de doodt des Princen van Orangien/ welcke doot oock beyde de Rijckē van Vranckrijck eñ Enghelant achter dencken gemaect heeft/ dat die Landen souden moghen absolutelijck vallen inde handen vande Spaengiaerdē/ de welcke (so sy volcomen gehoorsaemheydt/aldaer sonder conditien vercregen van so rijcke Landen) souden haer ghebueren ontsichelijc wesen: waeromme sy ooc nv van vrienden haer ghebueren Princen ghetroost werden : want den Coninck van Vranckrijck daer sont synen Ambassadeur den Heere van Despruneaulx/ die wt cracht van syn Brievē van credentie/ van date den lesten Juli / de Generale Staten tot Delff vergadert den tweeentwintichsten Augusti schriftelijc aendiende/hoe syne Mt. verstaen hadde dat sy met hem begeerdē te handelen: Waeromme hem docht goet te versoecken/ dat de Staten Generael / ende elcke Provintie int particulier/ hem lieten weten/ op wat voet sy haer wilden in syn armen wer-

De gheunieerde Landē in desperatē staet zijnde/ worden getroost van Vranckrijck eñ van Enghelant.

Despruneaulx wort wt Vranckrijck aende Staten gesonden.

1584. yen/ etc. Waer op de Staten resolveerden also wy hier nae sullen verhalen.

Desghelijcx dede de Coninginne van Engelant met haer Brieven vanden lesten Octobris/ die sy sont met eenen Ambassadeur/ ghenaemt Davidson / beclaghende de doot van haren Cousijn den Prince van Orangien/ tverlies van vele steden/ eñ dat haer saken nu in so quaden staet stonden: Twelc haer so seer ter herten ghinghe / om de oude tractaten van vrientschappe ende goede ghebuerschappe die haer Rijcken hadden met het Huys van Borgongien. De welcke haer dwanc/ extraordinare sorchfuldicheyt voor haer te draghen/ so oock tot noch toe sy niet in ghebreke ware gheweest/ etc. Tot welcken eynde sy desen Ambassadoor afveerdichde / om gheinformeert te wesen vanden staet haerder saken/ ende wat cours ende resolutien sy dochtē te nemen tot haerder beschutringhe/ etc.

Davidson wort wt Engelant aende Staten ghesonden in December.

Waer op den voorschreven Davidson/ zijnde hem op syn versoeck Commissarisen gheordineert vande Staten Generael / de Heeren van Poederle / Leoninus / Meetkercke/ Menin/ Sille/ Roelsius / Thin ende Roorda. De selvighe verclaerde den viij. December/ hoe dat hy niet en was gecomē/ om haer van onderhandelinge met Vranckrijck te hinderen/ noch van haer te begeeren eenige preeminentie ofte heerschappije over haer/ ofte dierghelijcke: Maer overmidts den Coninck van Vranckrijck hem soo coel hiel/ als hare Mt. hem de Nederlanden recommandeerde/ door haren Ambassadoor Stafford / soo dochte sy goet den Landen haer goetwillighe faveur ende assistentie aen te bieden / ende oock mede te verstaen/ hoe verre sy het Tractaet met Vranckrijck ghebrocht hadden/ etc.

Waer op de voorschreven ghecommitteerde/ van wegen de Statē Generael/ hem aenseydē/ dat sy hare Majesteyt grootelijcx dancten/ ende dat haer alreede geadverteert was/ hoe dat sy waren gheresolveert haer te worpen inde armen vanden Coninc van Vranckrijck/ hem aen te nemen als Prince/ ghelijck Keyser Carel den vijfden gheweest was/ met behoudenisse van hare Privilegien/ etc. Opt welcke dē Ambassadeur antwoorde/ dat hy tselfde ooc soude overschrijven/ ende daer vertoeven tot dat hare Majesteyt antwoorde sort/ ende te verwachten tot wat eynde het Tracktaet met Vranckrijck eynden soude/ etc. Aldus werden die Landen ghetroost in haren meesten noot/ ende als haer saken soo desperaet stonden/ zijnde noch gheacht een schoone Bruyt die vryens weert was.

Aldus de Coninghinne van Enghelant daer seer jalours af zijnde/ als die oock niet gheerne saghe Vranckrijck met die Landen verrijckt ende gesterckt/ die tsamen lichteljjc meesters vande Zee souden wesen hoe wel het tot Enghelants minder achterdeel ware/ dan oftse onder Spaengien waren/ midts dat Engelants gewelt eñ macht meest inde Zeevaert gheleghen was: Waer door meer de Spaensche heerschappije (op haer dootlijc verstoort zijnde) dan die van Vranckrijck haer te vreesen stonde/ midts dat die vreemt ende nieuwe soude wesen/ eñ dat de Fransoysen in Nederlanden niet apparent ware/ haest groot ghevolch teghen haer te hebben/ als wel de Spaengiaerden. Maer alsoo de Landen van oudt hercomen/ oock door des Hertochs nieu feyt quaet Fransoys gesint waren / so hadden sy haer liever onder Enghelant te begheven. Twelck de Engelschen merckende/ en wildē sy tot absolute aenneminge der Landen niet toeseghen/ midts dat sy alleenlijck sochten haer eyghen versekertheyt. Waeromme sy spraken van groote ende seker condicien/ ende te willen veel plaetsen in handen hebben/ daer sy meer dan de Landen mede soudē bewaert ende versekert wesen: Twelck de Landen achterdencken gaf. Ooc wenden veel voor/ dat het Enghels Gouvernement in ouden tijden in Vranckrijck voor seer insolent geacht wort/ oock noch alsoo in Yrlant/ ende dat sy met Habel de Grace onlancx niet wel gehandelt en hadden. Maer dese argumenten werden ter neder ghelept mette Religie daer de Landen ommers met Enghelandt van souden versekert wesen: Van daer teghen vonden sy onsekerheydt inde successie der Croone van Engelant/ die noch niet gevest en was/ ende dat nae des teghenwoordighe Coninghinne aflijvicheyt / dat Rijck mochte vervallen opde gevangene Schotse Coninginne/ die so seer Roomsch Catholijc/ ende den Coninck van Spaengien so toegedaen ware/ dat sy te vreesen souden hebben datse den Spaengiaert haren vyant mochten overghelevert worden. Ende vandē jonghen Coninck van Schotlandt/ waer oock noch niet op te bouwen.

[Consulta… der Lan… om besch… minghe … te nemen.]

Ter contrarie vonden sy de successie der Franscher Croone seer ende gheheel seker/ midts dat daer te succederen stonde den Coninc van Navarra/ eñ het Huys van Borbon/ die meest de Religie toegedaen waren: Bovendien dat Vranckrijc machtiger zijnde/ beter middelen ende gelegentheyt hadde om haer vanden Spaengiaert te verlossen/ eñ dan souden sy versekert wesen van eenen gheduerighen vrede met alle andere gebueren: Achtende al en ware den Coninc haer Religie niet toegedaen/ hy soude haer saken doen beleyden door die vander Religie/ ofte by die den Landen ten minsten souden aengenaem wesen/ waer mede ooc soude nootsakelijc moeten volghen den vrede der Kercken in Vranckrijc/ eñ dat aldaer de Religie door haer alliantie selve ooc soude versekert ende versterckt wesen.

Nae dat van dese dinghen van wedersyden langhe ghedisputeert was onder de Landen / steden ende generale vergaderinghen/ soo werter ten lesten gheresolveert/ de Landen te gheven onder de Croone van Vranckrijc absolutelijcken/ opde voorderlijckste conditien diemen conde.

[Resolutie der Landen … haer … Coninc … Vranck… veggheven.]

Eyndelijck / het is aengheloopen tot in Januario Anno M. D. Lxxxv. nieuwe stijl/ eer de Ghecommiteerde (op de resolutie die de Landen ofte Staten in December genomen hadden) afgevaren zijn gheweest/ de welcke den derden Januario met vollen

[Der Landen ghe… de na … toegesonden … den iij. Ja… nuarii, Anno 1585.]

last

1585. last wt den Briele af seylden / met veerthien Schepen van oorloge/eñ met schoonen state. De Gedeputeerde waren van wegen Brabant / Richart de Merode/ Heere van Oprschot/ etc. Jan Hinckart / Heer van Dohain/ etc. Jan van Stralē/ Heer van Merxem/ met Cornelis Aerssens/ Raet eñ Pencionaris van Brussel. Van Ghelderlant waren Heer Elbert Leoninus/ Doctoor ende Cancelier/ Jan van Ghent/ Heer van Dopen/ eñ Gheeraert Voet/ Doctoor ende Raet. Van Vlaenderē Noel de Caron/ Heer van Schonewalle/ etc. Van Hollandt / Arent vanden Dorpe/ Heer van Maesdam / Lenaert Cazenbroot/ Raedt in Hollant ende Westvrieslant. Van weghen Zeelandt/ Heer Jacob Valck / Licenciaet/ Raet van State. Van weghen Wtrecht/ Goddaert de Rhede/ Ridder/ Heer van Amerongen/ etc. Maer in sijn plaetse was door sijn sieckte ghestelt Jan Rengers. Van weghen Vrieslant/ Heer Jelger de Feytsma/ Edelman/ ende Hessel Aysma/ Doctoor/ eñ President van Vrieslant. Van weghen Mechelen/ de Ghedeputeerde van Brabant/ met Anthonis de Lalaingh/ Heer van Moullerije/ ende Quintin Taffin/ Heer de la Pree / Commis der Finantsien. Alle dese was by ghevoecht Leuuus Caluwert Griffier/ midts datter eenighe achterbleven. Daer werdt noch by ghevoecht tot assistentie / Heer Pierre de Meluin / Prince dEspinoy/ etc. outste Broeder vanden Marquis van Rijsbroeck/ die hem in Vranckrijck hiel/ een Heer die den Landen ghetrouwe/ eñ seer Catholijck was.

Dese Ghedeputeerde zijn in Vranckrijck den elfsten Januario ghecomen / ende door tempeest in diversche plaetsen ghelant. Sy werden alomme heerlijck ontfanghen ende onthaelt / ende met haer volck cost-vry ghehouden/ ende tot Senlis bescheyden te logeren/ tot dattet den Coninck ghelegen ware om haer te hooren.

De Spaensche Ambassadeur in Vranckrijck/ doet clachte over de Nederlantsche Ambassade.

Hierentusschen heeft den Ambassadeur des Conincx van Spaengiē/ Don Bernardijn de Mendoza / niet naeghelaten den Coninck van Vranckrijck te verthoonen/ door bevel van sijnen Coninc/ Dat hy hoorde dat sijns Conincx van Spaengien Onderdanen wt Nederlandt/ haer vindende verlaten van Gode eñ de menschen/ ende also in haer conscientie overwonnē/ dat sy aen haer Conincx gratie wanhoopten / versochten sijne Mt. protexie / met aenbiedingen eñ conditien die haer niet toe en stonden/ noch in haer macht en waren. Hy en hadde die audientie van syne Majesteyt niet versocht wt twijfel dat sy souden vercrijghen haer begheeren/ oft sijne Majesteyt eenigen raet daer over te geven/ die voor so verstandich was aengesiē/ datter niet te twijfelen ware/ van sulcke onbillicke Requestē te aenhooren. Maer om sijnen last te voldoen/ badt hy sijne Majesteyt van weghen sijns Meesters/ te considereren/ dat het niet een slecht/ maer een alghemeyn exempel was/ niet alleen voor Coninghen ende Vorsten/ maer voor elcken Edelman/ soo sulcke rebellen ghehoor creghen / ende principalick quaet exempel voor sijne Majesteyts Subjecten/ die behoorde (soo hem dochte) te wenschen dat sulcke strengelijck gecastijt werden den sijnen tot exempel/ ja soo verre behoorde het te wesen van de sodanige te assisteren/ dat sijne Majesteyt hen niet en behoorde eenich gehoor te geven/ die hem seer behoort te belgen/ dat sy hebben derven spreken/ handelen eñ versoeckē so grooten Prince als haers ghelijcke/ die overwonnē waren van Crimen læsæ Majestatis, Goddelijcke ende menschelijcke. Waeromme hy instantelijck badt/ als de geheel Christenheyt betreffende/ geen gehoor te willen gheven tot sulcken rebellighe ende ongheloovige Subjecten: maer haer te ghebieden terstont wt sijn Rijcke te vertrecken/ om dat niet te besmetten. Vande protectie die sy versochten/ soude hy hem wel wachten van vermaen te maken/ voor ghewis houdende dat sijne Majesteyt niet soude willen besmetten sijn conscientie ende eere van op sulcx te letten/ wel gedachtich zijnde hoe den Coninck sijnen Meester / hem tot dese tijt toe (gheduerende sijn inlandische oorloghen dese twintich Jaren) hadde ghedraghen / die noyt ghehoor hadde willen geven tot eenige opinie ofte bedeckte aenslagen/ die hem voor ghebracht waren: maer ter contrarie hadde hy hem altijt sijn middelen ende macht aengeboden/ om sijn rebellen te helpen straffen/ die hy tot sijnen profijte genoten hadde. *Spaensche hooch ofte groomoedichheyt.* Hy en dede dit verhael niet wt vreese/ dat hem yemandt der Landen soude aennemen/ want al waert eenigen anderen Prince aenghebodeu/ welcke min wilde achten sijn eere ende trouwe/ dan sijne Majesteyt / die soude hem corts vinden/ eer op defensiue / dan opt offensiue/ als geterecht hebbende eenen grooten Monarche/ groot van middelē/ gewelt/ eñ gheluck in alle sijn aenslagen/ ende die tot noch toe gheen onrecht/ injurie ofte misdaet ongestraft gelaten en hadde aen de ghenen die hem wilden beschadigen / twelck hy van hem niet en verwachtede / noch wilde oorsake hebben te verwachten ofte dencken / die sijnen Coninck altijt voor sijnen sonderlinghen vrient ende goeden Broeder hadde gehouden/ etc.

Redelijcke antwoorde des Conincx aenden Spaenschen Ambassadeur.

Hier op soude de Coninck Heyndrick van Vranckrijck gheantwoort hebben/ Dat hy der Nederlanden Staten Gesanten/ niet als afvallighe rebellen / maer als overlaste ende tongelijcx overweldichde wilde hooren ende ontfanghen. De alderchristelijcke Coningen en pleghen de arme ellendighe ende overlaste menschen gheen hulpe te ontseggen/ noch en mochten / principalijck die altijt bereyt waren ghe weest met haren natuerlijcken Heere te reconcilieren. Van dese Legatie verstont hy/ ende wiste wel dat sy haren Coninc verscheyden Requesten ghedaen hadden/ om in vrede ende ghenade te keeren / maer waren noyt verhoort: ende by recht mocht yegelijck van ghewevgherde Justitie appelleren/ ende hulpe soecken waer sy conden: met dierghelijcke redenen meer.

Den derthienden Februario hebben de voorschreven Nederlantsche Ghesanten tot Parijs byden Coninck audientie ghehadt/ in presentie vandē Hertoch van Joyeuse/ de Heer van Biscagie/ de Heer la Valette / outste Broeder van Espernon/ de Grave van

Chasteauviulx/ eñ den Secretaris Brulart/ alwaer voor haer allen het woordt voerde Doctoor Leoninus/ Cancelier van Gelderlant/ die nae sijn gheschicktheyt met alle eerbiedinge ende dancksegghinghe verhaelde/ Dat de geunieerde Nederlandē op sijne Majesteyts beloofde troostinge badē/ die te willen aennemen int ghetal van sijn ootmoedighe Vassalen ende Onderdanen/ behoudens hare Religie/ vryheydt van conscientie ende Privilegien/ etc. Voorder verhalende/ dat sy niet tegenstaende alle geleden verliesen ende schaden/ hem overleveren souden het gebiet ende heerschappye/ over meer dan tneghentich goede ende vaste Steden/ al versien met geschut/ munitie ende provande/ van sulcke situatie ofte ghelegentheyt/ dat sy moghen gheacht zijn onwinnelijck/ so sy eenen ruggeleene oft steunsel hadden van eenigen Prince van middelmatighe macht. Oock hadden sy menighe schoon Reen eñ Havenen/ eñ groote Rivieren/ ontallijcke Schepen van oorloghen ende van Coophandel/ menichte van Schipsvolck/ materialen eñ gherieven noodelijck tot Schipvaert/ meer dan eenige andere Landen van Christenrijc/ etc. De resterende Landē/ als Artoys/ Henegouwe/ etc. souden lichtelijck te dwingen wesen met eenen middelbaren Leger te velde/ belett ende toevoer van victualie/ etc. by Cales eñ Mazieres: Het en ware geen Conqueste van Napels/ noch van Milanen/ noch aenslaghen over Zee/ maer vermeerderinge vāde Frontieren van Vranckrijck van vele nabuerlanden/ etc. Badt oock wel te achten ende te volghen de voetstappen van Coninck Hendrick sijn Majesteyts Vader/ die om minder oorsaken aennam de bescherminghe der Princen in Duytslant/ eñ over dese Landen aen te nemen een rechtveerdighe heerschappye ende Overicheyt/ onder redelijcke conditien/ eñ die te beschermen teghen de Spaengiaerden/ die alsoo wederstellende in haren ouden fleur ende welvaren. In recompencie eñ erkentenisse van sulcken weldaet/ souden sy strecken ende consacreren haer goet ende leven/ tot seer ootmoedighen dienst van sijne Majesteyt.

Der Nederlanden Gesanten biedē den Coninc van Vranckrijc de heerschappyē/ bestaende meer dan in tneghentich steden. Den xiij. Februarij/ Anno 1595

Waer op den Coninck antwoorde/ dat sy hem willecom waren/ eñ dat hy hem grootelijcx boven sijn voorsaten vont vereert vande heerlijcke aenbiedinghe die sy hem deden/ ende vande goede opinie die sy van sijnē persoon hadden/ waer van hy hen seer bedanckte/ ende kende verbonden: Hy ware te voren in hen ghehouden/ om die ghedaen eere aen dien die hem soo na bestont/ als sijnen broeder saliger: maer tgene sy nu tot hemwaerts vertoondē/ verplichte hem meer tot de Landen/ die hy altijt hooch gheacht ende ghepresen hadde/ ende wenschte die alle goet ende voorderinge/ te meer nu/ om de oorsaken die sy hem gaven: haer toeseggende dat hy was ende soude blijven met Gods hulpe/ tghene sy hem versochten: hy soude voor hen doen al dat moghelijck ware/ ende wilde sorghe draghen voor haer ende de behoudenisse van haren staet/ als voor sijn eyghen croone eñ Subjecten/ want sy hem daer toe met haer heerlijcke aenbiedinge verplichtē/ daer hy haer seer hoochlijck van bedanckte: ende also de saken van grooten ghewichte ware/ diende wijsselijck daer op ghelet/ daeromme noodelijckē zijnde alles in schrifte hem te gheven/ om met sijnen Raet daer over te besluyten/ etc.

Hier na zijn sy oock vande Coninghinne Moeder/ eñ de Coninginne sConincx Huysvrouwe gehoort/ ende goede antwoorde gehadt: Eñ voorder hebbē sy verscheyden handelinge metten Cancelier Chiverin/ de Heer van Villequier/ de Heere van Bellieure/ eñ Secretaris Brulart/ eñ met andere Raetsheeren ghehadt/ dien sy in schrifte de ghelegentheydt ende macht van elcke Provintie ghegheven hebben/ oock mede getoont haer Procuratien ofte volle machten vande Provintien daer elck last van hadde/ so wel om den Coninck de hooghe Overheyt op te draghen/ etc. als oock vanden Coninck den Eet te ontfanghen/ de conditien ofte voorwaerden ooc verthoonende. Ooc versochten sy een prompt secours/ hulpe ofte ontset voor de Stadt van Brussel/ die doen benaut was/ waer op sy ten lesten finael antwoorde vercreghen/ gecauseert als wy sullen verhalen.

Den Raet van Spaengien vernuftelijcken haer saken overlegghende/ vonden dat het den Coninck van Vranckrijck niet ongheleghen soude wesen de Nederlanden onder sijn ghewelt te brenghen/ daer toe hy den meestendeel van sijn Subjecten seer ghereet/ gewillich ende bequaem toe hadde/ met andere goede middelen ende ghelegentheden: waeromme sy vreesende/ werter by Parma alle de voorschreven middelen/ so van generale reconciliatie als particuliere/ met die van Antwerpen gebruyckt/ die oock in December aende Coninghinne van Enghelant ghesonden hadden eenen Italiaen Ascanio Duffarin/ om die oock van alle handelinge te diverterē: Maer hy en conde byde Coninghinne gheen ghehoor crijghen/ midts dat hy ondersaet vanden Paus zijnde/ suspect was/ ende noch ghedenckende de moort des Princen van Orangien.

Maer beneffens dese middelen hebben sy ghesocht in Vranckrijck eenen civilen krijch te berocken/ aldaer vindende het huys van Guise daer toe bequaem/ dewelcke ghenoech schenen te aspireren tot de Croone/ van weghen thuys van Lorreynen/ als afcoemste van Charlemayne/ principalick nu den Coninck alleene gelaten was/ sonder hope van kinderen/ ende dat die naeste vanden bloede/ vanden Paus als Ketters verbannen waren. Dese vonden haer nu ghenoech tonvreden/ wt oorsaken dat sy haer wel inde voorgaende civile krijghen ghedraghen hebbende/ ende daer door verheven boven de grootste des Rijcx/ nu oock ghecomen tot groote alliantien/ staten ende officien/ saghen haer nu door den vrede veracht ende versteken/ eñ boven haer begracyt ende gefavoriseert byden Coninck ende volcke/ eenighe nieuwe eñ te voren verachte ende onweerdighe persoonen/ als waren de Hertoghen van Joyeuse/ ende van Espernon/ sConincx groote vrienden oft Campricen.

De Spaengiaerden berocken eenen civilen krijch in Vranckrijck by die van Guyse.

Dese van Guyse dan hatende den Inlandischen

1585. dischen vreesde / ende vreesende soo daer een wtlandische oorloghe teghen Spaengien opstonde / dat sy dan niet betrout ofte ghebruyckt en souden worden / hebben bereydt gheweest den Coninck van Spaengien ten ghevalle te wesen / so hy maer haer bystaen wilde / principalijck met ghelde: twelck den Coninck van Spaengien haer heeft ghaccordeert: So hebben sy aenghetrocken den deckmantel der Catholijckscher Roomscher Religie (lieden andersins die noyt inder daet / eenichderhande Religie wtghedruckt hebben) ende hebben voort eerste aen haer zijde getrocken den goeden ouden Cardinael van Borbon / ende hebben dien tot het hooft van haer partije ghemaeckt / de welcke nv suffende van ouderdom.

Met desen hebbē sy een verbont met malcanderen ghemaeckt / ende gepubliceert van date den lesten Meert tot Perone in Picardijen: Het inhout daer van was / Dat hy / te weten den Carninael van Borbon / oudtste Prince vanden bloede / gheassisteert zijnde van andere Princen / Cardinalen / Prelaten eñ Officieren vande Croone / Gouverneurs vande Provintien / principael Heeren ende Edelen / met veel goede steden ende gemeynten / makende het beste ende ghesontste deel des Rijcx / haddē rijpelic overleyt met advijse van veel wyse eñ Godtvreesende liedē / den staet des Rijcx / dies sy verclaerdē allegesworen te hebben / eñ heylichlijc beloeft de hant aen te houden met wapenē / op dat de heylighe Kercke Godts weder ghestelt zy in haer eere / eñ inde ware eenige Catholijcke Roomsche Religie / alle Ketterije gheweert / eñ den Edeldom oock wederstelt zy / ende gheniete haer volcomen vryheyt / eñ dat de gemeente verlicht worde van alle de nieuwe schattinghen / die opghestelt was tseder tRijcke vanden lesten Coninck: ende dierghelijcke meer: Ende daer toe hadden sy alle lijf eñ goet opghestelt / achtende gheen heerlijcker graf te mogen verkiesen / dan te sterven voor so heylighen ende rechtveerdighen querelle oft sake. Biddende den Coninck dat hy haer sulcx ten besten soude willen af nemen / als gedaen wesende tot synen dienste / belovende de wapen weder neder te legghen / alst den Coninc soude believen te schorssen ofte wech te nemen het perijckel / twelck dreychde den ondergancк vanden dienst Godts / ende van so veel goede lieden. Sy declareerden oock / also den Coninck nv alleene overghebleven ware vā alle sijn Broeders / sonder hope van kinderen / dat sy vreesden dat den Coninc van Navarre ofte den Prince van Conde (wesende Ketters) souden willē aen de Croone succederē / twelc sy wildē voorcomē. Sy claechden ooc voorder / datter eenige nieuwe creatueren / als den Hertoghe van Joyeuse ende Espernon (die Fauteurs der Ketters warē) alleene tGouvernement der Croone aē haer getrocken hadden / ende dat de oude Officieren vande Croone / als namelijck die van Guyse / versteken waren / ende dat die tghereede ghelt des Conincx in haer Borsen staken / om ten lesten de Croone opt hooft te setten wien sy wilden / daer door de ghemeynte oock seer belast werde / ende boven al den

Verbondt der Guysianen oft Sancta Ligue in Vranckrijck gepubliceert den xxvj. Meerte.

Gheestelijcken staet / de welcke behoorden vande lasten verlicht te wesen / mits datmen de oorloghe teghen de Ketters met de geconfisqueerde goeden der selvigher behoorde te voeren / etc. 1585.

Als dit verbondt aldus wtgegeven was / soo heeft tselve gantsch Vranckrijck gheheel beroert / ende alderhande naedencken ghegeven / ende by velen werdt de opinie versterct diemen van haer hadde / als dat sy oock ter instantie der Spaengiaerden / den Salcedo (te voren vermelt) ghehuert hadden (midts haer ghevende ses duysent Croonen) om des Conincx Broeder ende de Prince van Orangien tot Brugghe te vergheven / aldaer hy ghevanghen / ende tot Parijs daer over met Peerden van een ghetrocken werdt: Welck voornemen ghesept wordt / tsints noch door haer practijcken te passe ghebrocht is by een schoon Jofvrouwe tot Parijs / La Beuffe ghenaemt / die sConincx Broeder soude vergheven hebben / waeromme sy oock werden ghesuspecteert den Coninck om te brenghen / ofte in een Clooster te steken / ende de Croone aen haer huys te brenghen / alsoo Hugo Capet / een van des Conincx Voorsaten / haer gepretendeert gheslachte van Charlemaine ghedaen hadde.

De Spaengiaerts ende Guysianen gesuspecteert over des Hertochs vā Brabants ende Anjou doot / ende conspiratie teghen den Coninck.

Maer dese opsprakeп hebben het huys van Guyse (die ghestijft werden byden Coninck van Spaengien) luttel gheacht: eñ also sy met dese conspiratie alle den Winter besich gheweest hadden / vonden sy haer (midts dat sy Spaens ghelt hadden ontfangen / op dit pas als sy haer verbondt publiceerden) seer sterck van Krijchsvolck te voet ende te Peerde / so wel in Vranckrijck als in Duytslant / onder Parmas toerustinghe bedeckt. Sy hadden oock groote ende veel Steden in Vranckrijck aen haer syde / oock grooten Edeldomme / eñ meest den Geestelijcken staet: want haer verbont wert genoemt La Sancta Ligue, ofte het Heylich Verbont.

De Sancta Ligue oft Heylich Verbont.

Den Coninck hier teghen verrast zijnde / ende gheheel onversien ende ongheWapent / en hadde gheenen middel dan haer met sijn geboden ofte Edicten te wederstaen / verbiedende dat niemandt soude volck sonder sijn consent opnemen noch haer dienen / verhoonende het ongelijc dat sy hadden: Maer dies niet tegenstaende gingen sy voort om dē Coninck te dwingen / zijnde tdecsel de Religie eñ de schattingen af te stellen / ende diergelijcke / twelck de ghemeente aengenaem was / ende daer by den grooten haet van sConincx favoriten ofte cameraden groot was ghewor den. Waer door den Coninck ten lesten is gedwonghen ghewordeп haer in veel poincten te gelieven / als af te staen vande aenneminghe der Nederlanden / doorloghe teghen die vander Religie aen te nemen / confisquerende haer goeden tot profijt des oorlochs costen / etc. ende hebben evenwel daer nae door jalousien onder den anderen / den Coninck van Navarre ende die vander Religie cleyn oorloghe aenghedaen. Den Coninck niet teghenstaende sijn Edicten ende schoon samblant / heeftse bedectelijck ende onder de hant haerlieden alle afbreuck / spijt / schade eñ leet aengedaē waer hy conde / twelc dē verresiende ghe-

De Coninc van Vrancrijc gedwongen vande Ligue.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1585. de ghenoech bleke/ want hy brochtse oock metter tijt in groote schulden/ende tot uyterlijcke armoede/ haer authoriteyt allenskens verminderende: ende hoe dat selfde afgeloopen heeft/ sal de Historie uytwijsen/ costende den meestendeel die vande Ligue haer leven.

Dese dinghen aldus in Vranckrijck overcomen wesende/ hebbense den Coninck ghedwonghen afstant te doen van sijn voornemen/ van de Nederlanden onder sijn Croone te voeghen/ zijnde nu de tweede reyse/ te weten te voré/ Anno M.D.Lxxij. door Spaensche ende Guysiaensche factie/ mette moort van Parijs. Waeromme den Coninck overweghende dat hy gheheel onghereet ende ongerust was/ende sijn vyanden sterck in Wapenen/met de welcke haest half sijn Lant dē Spaengiaert selve soude moghen in handen comen/ so heeft hy met groote droefheyt den achtsten van Meerte/ de Ghedeputeerde der Nederlanden aenghezeyt/ dat hy haer niet en conde aennemen ofte assisteren op dat pas/ hem ghenoech beclagende vant ghewelt hem byde Spaengiaerden ende Guysianen aenghedaen: haer biddende te willen voor haer eyghen defensie sorghen/ soo langhe hy also met sijn Subjecten stont/ verhopende datter niet altijt soude duerē: aenbiedende alle middelen ende raet in sijn vermoghen zijnde: Eñ dede haer oock aenseggen/ also de Coninginne van Enghelant hem op dat pas ghesonden hadde bydē Grave van Darby/ het habijt ende Cousebant vande Enghelsche Ridderlijcke ordere/ als teeckenen van groote vrientschappe/ soo wilde hy door den selven Grave haer stuck de Conynghinne van Enghelant recommanderen ende doen bidden/ eñ oock selve aen haer senden/ op dat sy haer saken eñ haer bescherminge ter herten soude nemen/ Desgelijcx aenden Coninck van Navarra: Ende also met sulcken ontschuldende antwoorde zijn de Ghedeputeerde heerlijcken afgeveerdicht/ eñ elck een met een goude keten beschonckē/ tot sesthien toe/ eñ zijn also met sConincx gheleyde seer sterc tot aen haer schepen vertrocken/ alles op sConincx coste/ Waer van de Ghedeputeerde den Coninck grootelijcx bedanckten van sijnen goeden wille/ die de Landen opt tsijns goetgunstich is gheweest.

De Coninck van Vranckrijck excuseert hem vande Nederlandē aen te nemē/ middts Guisianen seditien.

De Coninghinne Elizabeth van Enghelant/ alsoo sy dit verstaen hadde/ op dat de Staten der Nederlanden niet desperatelicken metten Spaengiaerden in reconciliatie treden eñ souden in soo grooten veranderinghen teghen haer meyninge ende hope/ heeft den Heer Jaques de Grijse / Hoochbailliou van Brugghe (dewelcke in Engelant eerst ghesonden wesende van wegē die van Brabant namaels met commissie eñ instructie vande Generaliteyt met den Agent Ortel daer gheresideert hadde) aende Generale Staten afghesonden/ aenbiedende alle moghelijcke beleeftheyt ende goede hope/ somen haer goede versekerheydt wilde doen / sonder welcke sy niet wilde hasarderen tbloet noch de ruste van haer ondersaten/ mitsgaders haer Tresoor/ versoeckende datmen haer in alle haest Ghecommitteerde met volle macht wilde sendē/ die sy opt spoedichste wilde depeschē. Waer op de Staten de Landē beschreven hebben/ om haer resolutien/ hoe eñ watmen met de Coninghinne van Enghelant mocht te handelen: Maer niet teghenstaende allen tegenspoet / doē overvallende/ werter onder de Landen ende Steden een wonderlijcke constantie ofte stantvasticheyt gespeurt / op de hope van dit contract / hoe wel door verscheyden verhindernissen/ dese resolutie langhe duerde: soo dat daerentusschen de Steden van Brussel/ Mechelen / eñ Antwerpen verloren werden/ also wy sullen verhalen eer wy vant Enghelsch verbont sullē handelen.

De Heere van Grijse wort gesonden vande Coninginne van Engelant aende Staten/ versoeckende met haer te tracteren/ de xviij. Meert Anno 1585.

Hierentusschen hebbender in verscheyden plaetsen aenslaghen gheweest/ Als doe nu Graef Willem van Nassouwen (Sone van Graef Jan) Gouverneur van Vrieslant/ tot Leeuwaerden aengenomen was/ hadde hy aenslaghen op Steenwijck / maer dat miste hem. Desghelijcx hadde Parma op Bergen op Zoom eenen aenslach / die hem soude bynden middel vanden Hopman Bervoets ghelevert worden/ maer sijn stuc ontdeckt zijnde door eenighe Brieven van een Italiaen/ so vluchte hy byden vyant.

Aenslaghen op Steenwijck ende Berghen ghemist.

Desghelijcken aenslach hadde den Grave van Hohenlo op sHertoghenbosch/ een vande vier Hooftsteden in Brabant / die als wy voren verhaelt hebbē/ haer medeborgers die Religie toegedaen waren/ uytghejaecht hadden / die dagelijcx practiseerden om weder in haer Vaderlant te keerē. Van desen aenslach was den aengever ende principalen beleyder Capiteyn Juliaen Cleerhaghen van Brussel/ die ghetrout hadde een Vrouwe vanden Bosch/ vanden gheslachte Erpe/ welcke op hem hadde ghenomen het volck inde Stadt te brenghen / alsoo hy oock dede. Hier over was Hohenlo den xix. Januario by nachte met sijn Krijchsvolck derwaerts ghetrocken: Alwaer Cleerhaghen hem selven niet weynighe logeerde hart aende Poorte die na Antwerpen leyt/ ghelieeten de Vuchtpoorte: Hy clom selve met eenige over de Hamaye/ ende verchde hem in twee Waeckhuyskens op de Brugghe. Smorghens na den achte als nu de Poorte opghinghe/ ende de Valbrugghe neder viel/ overweldichde hy terstont vande wachte de Poorte / ende nam nae weynighe resistentie de strate vande Poorte inne/ belastende sijnen Sergeant/ genoemt Cloot/ met andere/ de bewaringhe vande Poorte/ met bevel daer niet van te gaē / ten ware by laste vanden oversten Ysselsteyn. Dese liepen boven op de Poorte / om te beletten dat het Schof niet nedergelaten soude wordē/ ende vonden den Poortier een out Man daer mede aireede besich: waeromme sy hem doot slaen/ also sy meynden/ maer hy ontcroop noch in een duyster gat. Terstont quamen daer wel twee ofte drye duysent mannen/ soo te voet als te Peerde inde Stadt/ ghenoech sonder ordere / die alle sonder groot teghenweer voorts liepen/ eenighe lancx deen sijde der mueren na de sint Jans Poorte: desghelijcx aen dander syde/ so verre als het Cruysbroeders klooster is: Int midden liepen sy door de Cruyspoorte over de Keyser-brugge byde Postelstrate/ seer onordelijcken/ midts Hohenlo eñ sijn Colonellen noch inde Stadt niet

Aenslach op sHertoghenbossche.

Capiteyn Cleerhaghen neemt ... tot ... eñ wort weder ... slaghen ... xix. Januario.

1585. niet en waren/ dien het belast was de Crupspoorte in te nemen/ eñ voorts aen beyde syden op de mueren de aencomsten te besetten: waer mede sy een plaetse als een Casteel inde Stadt hadden/ midts dat de selue plaetse een Voorstadt is/ met Poorten/ Mueren/ Wallen/ eñ Grachtẽ aende Stadt gehecht.

Dese dry toeganghen niet wel beset zijnde by gebreck van goede ghebieders/ eñ tvolck te diep in getrocken zijnde/ hebben sy van eenighe Borghers/ die nu in Wapenen ghecomen waren/ wederstant ghevonden/ daer ouer een van haer Peerden gheschoten zijnde/ dede dandere deynsen/ siende eenich volc te Peerde alreede opgeseten/ om metten Heere vã Haultepenne/ die daer lange crant gelegen hadde/ te vertrecken. Dit gesichte haer verschrickende/ keerden sy al vluchtende/ eñ jaechden haer ghesellen die in quamen oock groote verbaestheyt aen/ eñ hebbẽ also malcanderẽ in disordere gebrocht/ sonder merckelijcke oorsake/ so dat het alle opde vlucht quam. Daerentusschẽ dẽ Sergant vã Cleerhagen/ die tot bewaringe vande Vuchterpoorte gestelt was/ siende de Stadt verte niet ingenomen/ verliet met sijn volc allenskens de Wachte: Het welc den Poortier merckende/ die totter doot ghequetst was/ eñ siende sijn vyanden vluchten/ liet het Schoff so hy best conde/ neder vallẽ/ waer van eenẽ Balc nochtans opẽ bleef/ eñ een ander viel op een Peert/ waer door het wt ende incomen genoech verhindert zijnde/ noch grooter onordeninge eñ verwerringe veroorsaect werde/ twelc de Borgers (zijnde van ouden tyden in Krijchshandel wel geoeffent) den moet vermeerderde/ eñ hebben also van alle sijden op het krijchsvolc gedronghen/ dewelcke sy alle na de Poorte drevẽ/ daer elc syn geweer van hem wierp/ soeckẽde hem te bergẽ: eẽ groot deel sprongen vande Vesten/ eñ versmoordẽ meest al/ De andere werdẽ geslagen ofte gevangen. Justinus vã Nassouwen Admirael quam daer van. Cleerhagẽ hebbẽde syn beste ghedaen om de disordere voor te comen/ meynde dat Hohenlo selue de Poorte gesloten hadde om de vlucht te beletten: maer ten lesten siende geenẽ middel/ spronc oot vanden Crupstorẽ int water/ daer hy hem salveerde door hulpe van een Schots Soldaet. Daer bleuen wel dry hondert doot/ soo verslagen als verdroncken: Onder andere Ferdinant Truckses/ des Keurvorst van Colen Broeder/ met anderẽ. Vande Borgers bleuen ontrent vijftich/ ende wel so veel ghequetste.

Des Graue van Hohenlo volc ende Cleerhagen worden we- der wtsgae[?] [illegible] [illegible].

Dese vluchte eñ disordre worde veroorsaect door dien dat de voorsz dry plaetsen eñ aencomsten/ so als by dẽ Graue van Hohenlo geordineert was/ geensins byde bestemde Ouerste beset warẽ met gebieders van aensien/ die het krijchsvolck (twelc roofgierich was) wederhouden mochtẽ hebben: Eñ also den Ouerstẽ Ysselsteyn niet en compareerde/ so besproken was onder sijn volck/ nam den Sergant van Cleerhangẽ/ Cloot genaemt/ oorsake sijn Poorte te verlatẽ/ ende na buyt mede wt te sien/ die na krijchs discipline namaels daer ouer gheexecuteert wert metter doorde/ hoe wel hy hem vromelijckẽ gedraghen hadde/ selue wtter Stadt gheraeckende brochte hy daer een Vaendel wt/ twelck hy den Borgheren afghenomen hadde.

In Meert is de Stadt Nimmegẽ de geunieerde Landen afgevallen/ door practijcken vanden Ouersten Schenc/ eñ eenige andere persoonen die handelinge van gelt gehadt haddẽ/ eñ qualijc geregeert/ eñ geen rekeninghe sochten te doene. Dese hebben de Catholijcken opgerupt Kercken te versoecken/ om na de Religions vrede Misse te mogen doẽ: het welcke alsoot stoutelijc versocht werde/ gaf dẽ Graue van Nieuwenare ende Meurs/ Gouverneur vã Gelderlãt/ oorsaec te resolverẽ meer Garnisoens daer in te stellen/ bouen de twee ofte dry Vaendelẽ knechten eñ eenige Peerden/ die daer alreede binnen lagen: twelc de Borgerije (daer van ghewaerschout zijnde) niet en heeft willẽ toelaten. Waer door de Catholijcken stouter ghe-worden zijnde/ hebbẽ den Ouersten Schenc/ die doen noch Parma diende/ ontboden/ om met krijchsvolc by henlieden te comẽ/ op hope van in gelaten te worden: Hier door is de Borgerije in factien gedeylt. Also desen oploop ettelijcke daghen bleef duerende/ is den Graue vã Nieuwenare alleẽ met sijn Hofgesin daer binnen gecomen/ om den oploop te slissen: waer door meer achterdenckens ghegroeyt zijnde/ is hy in groot peryckel sijns levẽs gecomẽ. Ten lestẽ hebbẽ de oploopige Catholijcke op eenẽ morgenstont de veroerte begost/ de Poortẽ eñ Mueren ingenomen/ tgeschut eñ munitie den Garnisoene afhandich ghemaeckt/ roepende dat Nieuwenare meer Krijchsvolck in brochte om de Stadt te plonderen ende haer te wreken/ twelck sy den meesten hoop der Borgherije wijs ghemaeckt hebben/ eñ alsoo het Garnisoen wt gedreuen/ door hulpe van Schenck/ die daer binnen gheraeckte. Daer nae hebben sy aen Parma om reconciliatie gesondẽ/ eñ de selue door den Heere van Haultepenne vercregen.

Nimmegen valt in Parmas hant/ daer eenige om geen rekeninghe te doen/ oorsake van waere/ in Meerte.

Dit exempel hebben die van Doesborch oock ghevolcht/ die eerst ontslaghen sochten te wesen van haer Garnisoen/ ende daer na werden sy met Parma (als Nimmegen) vereenicht. Verscheyden diergelijcke aenslagen/ eñ inneminge van Casteelen/ Inuasien inde Veluwe/ ende verscheyden schermutsingen zijnder gheschiet ouer weder syden.

Ontrent den lestẽ Meerte heeft La Motte Gouverneur van Grevelinghe eenen geweldighen aenslach op Oostende in Vlaenderen voorgenomen/ inder haest eenẽ hoop volcx van allẽ sijn Garnisoenẽ daer ontrent by een brenghende/ ende geraeckte also met ghewelt inde oude Stadt van Oostende/ welck alleenlijc bevesticht was met een Ravelijn eñ Palisade: Daer brocht hy terstont veel Wagenen/ Munitie ende Schanscorven binnen/ om hem daer sterck te beschaffen. Maer die van binnen vielẽ op hem wt/ zijnde geholpen van eenige Oorlochschepen die dapper schoten van het Strande: waer door la Motte met alle de sijne wt die voorsz oude stadt geslagen wert: Hy selve in sijn hant ghequetst zijnde/ liet daer veel dooden/ waer vã welc twee hondert binnẽ eẽ nieu Bolwerc werdẽ begrauen. Daer bleuen wel veertich mannẽ vã gebiede/ met alle de gereetschap.

La Motte meynende Oostende te nemen/ wort gheslaghen ontrent den lestẽ Meert.

Die

1595. Die van Brussel ende Mechelen vonden haer met het belegh vande Schelde ooc half belegert/ daeromme sy in tyde deden Coren in Hollant coopẽ/ dat eensdeels t'Antwerpen wel aenquam/ maer midts dat Parma Vilvoorden hadde ghecreghen/ conden die van Brussel het Coren van Antwerpen te water niet binnen crygen/ waeromme sy te Lande tot verscheydẽ reysen beswaerlic derwaerts t'Coren eñ anderen nootdruft ghevoert hebben. Maer ontrent den lesten November/ alsoo daer hondert ende veertich Waghens weder wt Brussel souden keeren/ gheladen met Tapisseryeeñ ander hantwercken ende allerhande comenschappe / zijn sy vanden vyant ouervallen / alsoo haer geleyde eensdeels op den haluen wech afgetrocken waren: Dese Waghens vielen alle den vyant tot buete/ midts de Wagenlieden de Strenghen afsnydende/ met haer Peerden ontliepen. Op dese schade der Borgheren hebben eenighe Spaensghesinde een oproer onder den Soldaren des Garnisoens veroct tegẽ de Magistraet/ de selfde gevangen stellende/ ende van swaere saké beschuldigende/ meynende daer by middel te vindẽ om de Stadt aen Parma te brengen: maer so terstont de valscheyt selue by het Garnisoen bevonden ende ontdeckt werde/ hebben sy de Magistraet weder los gelaten/ eñ de rumoermakers gevangen genomen/ tot xviij. toe vande principaelste/ waer onder waren den Commissaris vande Provande Corpelles/ eñ den Commissaris vander Beke / metten Procureur Generael Danckaert/ oock den Commissaris Rouç/ die eertyts inde reductie des Casteels van Antwerpen door den Heere van Bours de Landen grooten dienst gedaen hadde/ maer nu om verscheydẽ oorsaken tonvredẽ was: dese meynden de contrarie partye ter doot te brenghen/ soo men vroot ghenoech ghehadt hadde om de ghemeynte dẽ mont te stoppẽ. Daer na heeftmẽ geproeft de stadt anderwerf te spysen/ maer sy vonden den cortsten wech ouer de Velden al ghemindert ofte ouerloopen met water/ ende den hooghen langen wech gestopt met afgehouwen boomen. Daer na is dẽ Grave van Hohenlo den elfden Meert van Bergen op Zoom met negen Cornetten Peerden/ eñ een Duytsche Vane met het Antwerpsche volck t'welc daer by gevoecht was/ gecomen om Brussel volcomelyc met ghewelt te victalieren/ als hem tot Mechelen de tydinghe quam hoe dat de stadt ouergegevẽ was wt hongers noot/ eñ genoech wt wanhope van hulpe/ midts dat sy hoorden dat de Coninck van Vranckryck (alsg wy voren gesept hebben) geweygert hadde de Landen aen te nemen/ eñ dat de tweedracht onder den anderen daghelycx seer was toenemende: Ouersulcks hebben sy met Parma verdragen/ eñ haer verdrach den derthienden Meerte ghepubliceert: wt crachte vant welcke den Gouverneur dẽ Heere vandẽ Tempel/ metten Colonel Sohay/ Capiteyn Pyron/ Eetvelt/ eñ andere verbonden werden eenighe Maenden in Brabant niet te dienen. Het Krychsvolc vertroc met hare Wapenen. De Borgeren haddẽ twee Jaer respyt van haer te bedencken oftse daerentusschen Roomsch Catholyck wilden worden oft vertrecken/ den eysch van gelt wert haer quyt gescholden/ maer sy soudẽ des Conincx Capelle/ des Cardinaels eñ Mansvelts huys weder oprechten/ ende meubleren ofte de weerde van dien betalen. Haer Privilegien soudẽ besneden worden nae des Conincx goetduncken: Alle gevanghenen los gelaten/ waer onder den Enghelschen Capiteyn Jorck was. Alsoo is de Stadt in des Prince van Parmas handen gecomen / ende daer trock den Heer van Goingni als Gouverneur in met xx. Vaendelen Krychsvolck.

Brussels convoy af ghewořpen ontrent den lesten November.

Brussel ghedwongen met Parma te verdragẽ/ op het opseggen van Vranckryck/ den xiij. Meerts.

Die van Mechelen hebben hen daer nae noch lange beholpẽ met de victalie diemen tot Brussel meynde te voeren/ maer ten lesten de stadt gehouden hebbende tot den xix. Juli/ ende door nootgedrongen zynde/ siende geen hope van ontset voorhandẽ/ ende de Soldaten betaelt zynde / vercreghen oock eerlycke compositie. Dit werdt ghehandelt tusschẽ dẽ Heer Emanuel de Lalaing Marquis van Renti Baron van Montigni eñ nu Capiteyn Generael ende groot Balliu van Henegouwe eñ Generael vande Walsche infanterie Capiteyn vande Benden van Ordonnantien des Conincks/ etc. ende dat inden naem vanden Hartoch van Parma/ metten Heere Charles de Lieuin Heere van Famars/ Gouverneur van Mechelen/ met eñ inden naem van vander Capiteynen ende Garnisoenen. De Borgers waren mede in het Contract begrepen/ hoewel sy niemant hadden geauthoriseert/ welc Contract Parma namaels tot Beuerẽ confirmeerde/ sonder dat des stadts Privilegien werden gheconfirmeert / maer werden gestelt in handẽ van sommi geRaetsheerẽ/ om ouersien eñ geexamineert te worden.

Mechelen valt onder Parmas hant, met diversche Schanssen den xix. Juli.

Corts daer na creech Parma ooc de schanssen van Tongsken/ Willebroec/ eñ de Margriete in/ soo wt onvroomheyt van eenighe Capiteynen/ als wt noot van victalie ende middelẽ: waeromme Parma nu syn krychsvolc brochte rontom Antwerpen inde huysen van Barchem/ Stralen ende Hoboken.

Voor hebben wy verhaelt wat middelen Parma aengewent heeft om Antwerpen te benauwen/ eñ hoe hy met syn Brugge/ scheepen/ ende Bolwercken de Reviere ghesloten heeft/ ende wat daer tegen die van Antwerpen voor tegenweer aengeleyt hebbẽ/ nu sullen wy verhalen watter voorts geschiet is.

Alsoo nu in Meerte Parma de Schelde met syn Brugge ouerleyt eñ gesloten hadde/ so bevontmen datter menige goede occasie int maken der Bruggen eñ Schanssen te beletten versuymt was/ so by ghebreck van volc dat voor Zutphen gebruyct worde/ als door den tweedracht/ eñ aldermeest wt dien datmen te vast eñ te veel betrouwen hadde op de hulpe van Vranckryc: waeromme de Staten den derden April onder het beleyt van den Grave van Hohenlo/ eñ Justinus van Nassouwen Admirael/ hebben inghenomen de Schanssen van Liefkens-Hoeck teghen ouer Lillo / met groote ghewapende Schepen ofte Hulcken/ daer sy boven inde Meerssen Muskettiers in stelden/ die

1585. die daer wt ten hooghen Watere ouersiende de Borstweeren vande Schanssen/ den vyant de selue Schanssen dwongē te verlaten/ wesende oock van geschut so ouerrast/dat sy maer vier scheuten schieten conden: Alsoo werdt de Schansse met Galeykens/ ende lancx den Dijck met ghewelt inghenomen/ ende al wat gevonden wert/omghebracht. Daer nae namen sy oock de Schansse van sint Anthonis Hoeck/Terventen/den Oort/ eñ so den gheheelen Doel/ die haer ouer gauen/ aftreckende met Rapier ende Pongiaert: alwaer naer het seggen van sommige een groote faute begaen werde/datmen niet terstont als Liefkens hoec genomen was/ van daer af ten eynde vandē Dijc/opt doorsteken gat van Calloo een schansse en maecte om dien poinct te behoudē/ also den Heer van sint Aldegonde te vorē daer vā instructien met sijn eygen hant geschreuē/gesonden hadde/eñ noch den thienden April tot dien eynde eē expressen Bode afveerdichde: Van welcke eynde des Dijcx souden Parma Steccaten ofte Brugge in stuckē geschoten hebbē. Maer Parma was terstont selve int werc: want terwijle hy de schansse verloor/ quam hy ouer met Schuyten/ende maeckte daer stercken op den selven Poinct oft eynde des Dijcks/ die sy de Hope ende sint Anthonis noemden.

Faute byde Zeelanders begaen/ met niet een Schansse by Calloo ghemaeckt te hebben/ als Aldegonde adviseerde.

Hierentusschen heeftmen tAntwerpen alderhande middel ghesocht om de Brugge te breken. Frederick Jenibelli van Mantua gheboren/ die daer langhe ghewoont/ ghetrout eñ wel bekēt was/eñ namaels Ingenieur vande Coninghinne van Enghelant gheworden is/versocht Gedeputeerden om de selve sijn inventien te openbaren/ waer toe Aldegonde ghelast werde/van den welcken hy versochte/om volcomelijck sijn stuc te volbrengen/ dry groote Schepen/namelijck de Orange een Schip van hondert vijftich vaten groot/ den gulden Post van dry hondert vijftich vaten/ende den gouden Leeu van vijf hondert vaten: daer hy wilde Mijnen in metsen/ om alsoo gewisselijck de Brugge te vernielen/ende al datter ontrent was: Noch wilde hy hebbē tsestich Pleyten (twelc zijn platbodem schepen op de Reviere varende) om die met Cabels/ Ketens/ende Balckē aen eē gevetert/ondert water te laten drijven in forme van een halue Mane/ metten stroom/ elcke Pleyte twee Anckers ofte Haken hebbende/ bouen twater thien voeten wtstekende/ om al mede te sleppen daert aē quam/twelc ontwijffelijc de Brugge met gewelt soude wech gedreuen hebben: Maer alsoo daer noyt experientie van ghesien en was/dochte het de Stadt te costelijc/ waeromme sy hem alleen verwillichden twee cleynder Schepen/ als namelijck de Fortuyne ende Hope/ elck van ontrent tseventich ofte tachtentich vatē groot/ om een proeve te doen/ met thien Pleyten daer toe.

Frederick Jenibelli versoeck om Parmas Brugghe wech te nemen.

In dese twee schepen/de Fortuyne eñ Hope/ dede Jenibelli op de gront ofte bodem vande Schepen/op dicke plancken een Kiste metse van groote witte steenen / vijf voeten dicke: Dese Kiste was binnen lanck veertich voeten/breet ende hooch dry voeten ende een half/ dede in deen ses duysent/ende in dander 1585.
seuen duysent ende vijf hondert pont Buscruyts/ voorts decte hy die Kistē met groote blauwe steenen ofte sarcsteenen/poinctwijs ses voeten dicte/om het gheschut dat mochte raken/ af te doen schampen: Die voorsz schepen zijn toegheslooten ende ghedeckt met gaten/daer veel brandende Lonten in werden ghelept om seker te wesen. Op maeckte bouen op de Schepen een vyerwerck om een ure lanck te branden / eer het Buscruyt binnen soude aengaen/ende dat om den vyant alle vreese ende achterdencken te benemen / al oft het niet anders ware dan om de Schepen vande Brugge te verbranden. Tot dese Schepen ordonneerde hy noch tweeendertich groote Schuyten ofte cleyn Pleyten/met vyerwerck brandēde/om achte daer van aen een ghevetert/ telcke half ure vande Ebbe ofte afloopende water seffens brandende te laten afdrijven/met noch eenighe schuyten Duyckelaers gheheeten/ die aende Vlotten drijvende/eñ oock Bussecruyt in hebbēde/ in brant comende/souden de Vlotten breken: dit geschiede meest al om den vyant twee uren ofte meer werck te geuen/ om alle sijn cleyn als grof gheschut te lossen/ende alsoo machteloos te werden/teghen dat dese helsche brantschepen souden aencomen ter halver Ebbe/ ende nae dat deene ghewrocht hadde/ dander wederom daer naer te stieren.

Discriptie van Jenibelli Mijnen ofte vyerschepen/ om Parma Brugghe te vernielen.

Als die van Zeelandt Liefkens-Hoeck inghenomen hadden den derden April/ende besich waren met de andere Schanssen/so hebben die van Antwerpen sanderdaechs savonts ten vier uren de voorschreuen ghereetschappe van Schepen teghen de Brugghe afghesonden: maer den Admirael Jacob Jacobsen heeft sijnen last ende ordere niet wel ghevolcht: want hy heeft de vier hoopen/ elck van acht brandende schuyten ofte Pleyten/ te rasch deen nae den anderen laten drijven/daer na oock de twee Mijnen ofte helsche vyerschepen / deen op dander/ waer van het Schip de Fortuyne te vroech ontstack/dat met een Horologie instrument ghemaeckt was/ om vyer te gheuen sonder Lonten/soo dat het selfde niet wt en rechtede/ ghemerckt het niet nae ghenoech aen de Brugghe ofte vyant en quam: maer het ander/ de Hope genoemt/dreef na Calloo toe/ ende dede sijn cracht/ terwijle den Heer van sint Aldegonde ende Frederijc Jenibelli op den Dijc waren byde Boereschansse in Brabant/van geen effect wetēde/daer sy dē Admirael mette Galge dreychdē/om dat hy de ordere die hem belast was/niet wel gevolcht en hadde: dies hem Aldegonde terstont gheboot vant Admiraelschip (alsoo gheordonneert was) eenen lichten Boot met vier riemen af te senden/om te vernemē watter gewrocht was: Desen was te voren belast sekere vyerpijlen inde locht te schieten/ soo sy openinghe vonden/ende alsoo door te varen tot aen de Vlote by Lillo/ende aldaer te adviseren: Na het teeckē vande vierpijlen soude den Admirael eenen scheut schieten / op welcken scheut alle de Schepen ende alle de macht soude te samen op den vyandt aen-

Die van Antwerpen senden af haer helsche vyerschepen/ den vierden April.

Qq vallen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1585. vallen/ende haer victorie sien te vervolgen/ maer die in desen Boot waren/ zijnde noch verslagen eñ vervaert vande groote slagen/ eñ niet tegenstaende dat henliedẽ twee hondert guldens tot een drincpenninck beloofst waren/en dorsten niet verre genoech voort varen/om te mogen weten watter gebeurt was/maer te haest weder keerende/ bootschapten datter niet ghewrocht en was. Maer door Aldegonde eñ die van Antwerpẽ de victorie niet en vervolchdẽ/te min om dat sy noch sanderdaechs niet eẽ Schip van alle de Zeelantsche eñ Hollantsche oorlochschepen die voor Lillo lagen/en saghen roeren ofte seyl maken na de Brugge toe/twelc sy(na dat den wint doẽ waeyde) wel hadden mogen doen sonder eenich perijckel/ gaẽ eñ keeren/maer die van Antwerpẽ niet/midts dat sy de Brugge niet open en sagẽ/noch yet daer van wisten: Also dat die van Antwerpen niet vernemẽde/eñ nochtans om wat te doen/ het Fort vanden Melsen Lluys besprongen/maer als sy eenich volc verloren hadden/trocken wederom af.

Hierentusschen was dẽ Ingenieur Jenibelly in geen cleyn perijckel van sijnen lijve/ om dat sijn werck niet gewrocht en hadde/ tot dat na dry dagen dẽ Grave van Hohenlo een expres man sont/de welcke naeckt by nachte onder de Brugge doorswom/eñ vertelde wat het een vyerschip de Hope gedaen hadde:te weten/dat het was gedreuen aende Vlaemschen cant/nae het Fort van Calloo al brandende/het welcke also den Prince van Parma met alle sijn Hofgesin eñ alle tKrijchsvolck dat sagen branden/hebben sy met alle neerstichept gepoocht den brant te blussen/op dat het niet brandẽde aẽ de Brugge soude comẽ:hier mede was onder andren oocbesich den Marquis van Rijsborch/eñ terwijle hy vast met die van Antwerpen eñ Aldegonde spottede/dat sy met sulckẽ slechten middel meyndẽ haer Brugge te breken/ so ist vyer ten lestẽ van alle canten aent Buscrupt gecomẽ/ eñ heeft so vreesselijcken slach ghegeuen/dat Hemel eñ Aerde scheen te vergaen/eñ maeckte sulcken slach selue int water/dat het water ouer den Dijck vlooch/eñ vulde het Fort van Calloo ende de Velden rontomme/datmen daer tot de knien in het water stondt/ende alle vyer ende lonten wtbluste:De Schansse was opgeworpen/tgeschut verloren/de sware groote steenen wt het Schip vloghen verre inde locht wech/ sommighe verre wech int Sant/sommighe wel een half mijle vande Brugghe:Het nam wech ses schepen/de dry verstoven datmense niet weder en vondt/ ende de ander schepen keerden den Kiel ofte onderste heel opwaerts/eñ scheurde de Brugghe:De schade onder tvolck was groot/dat veel inde locht ghesmeten wert/ende wel gheschat op acht hondert menschẽ/die daer doot bleuẽ/waer onder was den voorschreuen Marquis van Rijsborch Borchgraue van Ghent/ Generael van alle het Peerdevolck/ een cloeck eñ verstandich Heere ende goet Krijchsman/ met veel gauen begaeft / maer te seer eergheirich/hoveerdich / nijdich/ ende wreet. Welcke ghebreken hem deden aennemen de partije der Spaengiaerden/daer hy anders sins van natueren ghenoech haer vyandt was/ ende int vereenighen der Provintien Anno M.D.Lxxvj. als een goet Patriot sijn Vaderlant grootẽ eñ sonderlingẽ dienst gedaen hadde/maer sijnen hoochmoet ende nijdichept dede hem treden in competencie/ niet alleene met vele sijns gelijcke/ maer selue metten Prince van Orangien/die hy qualijc conde wijckẽ/een man die na alle grootheyt stont. Sijn lichaem wert doot ghevonden/hangende aen een schips Kabel. Vanden Spaengiaerden wert hy niet beclaecht/ die seyden) hoe wel hy als een cloeck Capiteyn den Coninck grooten dienst ghedaen hadde/so hadde hy op eenen dach dẽ Coninc meer ondienst ghedaen / dan hy weder met thien Jaren dienst conde vergheldẽn. Met desen bleef oock Robles Heere van Billy/ eertijts gheweest Gouverneur van Vrieslant/Groeninghen/Omlanden ende Drente/een Poortugaloys van ghevoorte / maer een sonderlinghe vyant der Landen/midts sijn cloeckheydt/ervarentheyt/ kennisse der Landen eñ des Krijchshandels. Noch bleef daer dẽ Heer van Torcy/ den Capiteyn Sigura een Spaengiaert van grootẽ bedrijve/ eñ vele ander Edele Capiteynen tot xxij. toe/ eñ van Parma Hofgesinne ooc veel. Parma selue tot sijnen gelucke was rechts vanden Dijc gegaen/ midts dat het branden gestilt was/eñ nu eenen bogenscheut beneden den Dijck zijnde/werde euenwel vanden slach metten Marquis del Guasto ende andere ontrent hem wesesenter neder|geslagen/ met groote verbaestheyt van allen.

Maer Parma die alle den nacht wachte ende in roeren was / siende sanderdaechs smorghens datter van die van Antwerpen ofte van Zeelandt niet op ghevolcht werde/ ouermits sy by gebreke van goede beleydinge geen wetenschap en hadden vant voorsz succes/ heeft wederomme moet geschept/eñ terstont syn brugge vernieut/eñ so hem ten selven tijde wel te passe eẽ Regiment Hoochduytsche knechten int Leger gecomen was/ onder Don Mauriques/heeft hy corts alle sijn schade wederom vervult/eñ sijn Brugge so gemaect/dat sy opẽde daer de vyerschepen aenquamen/ende so door voeren sonder schade te doen.

Op dese tijdinge cregen die van Antwerpen hope de Brugghe te moghen vernielen/ ende verwillichden Jenibelly een proeve te maken van vijfthien Pleyten / op de forme voorsz te laten ondert water drijuẽ/ als wy voren ghesept hebben/twelc geschiede / ende opende ende brack de Brugghe: maer den wint niet dienẽde/ eñ mits andere inconvenienten/isser van die van Zeelants syde niet op gevolcht:dan waer sy ooc sonden eenige cleyn vyerschepẽ/maer qualic gemaect met cleyne effecten/eñ om datter niet Pleytẽ genoech en warẽ/maecten cleyn openingen/so dat Parma weder terstont de Brugge conde sluyten. Hier op consenteerden sy Jenibelly de dry groote schepẽ te vorẽ versocht/eñ Lx. Pleytẽ/om de gheele Brugge wech te slepẽ/ maer opt aenbrenghen van eenighe/hoe dat tot Danzick eertijts een Hollander opt lijf gevangen

Het effeckt vant helsche vyerschip van Antwerpen/ met de schade die het dede ander Parma volck/den vierdẽ April.

Doot vanden Marquis van Rijsborch/ eñ andere.

1585. ghevangen wesende/ hadde met gewelt van een groot Schip int belegh van Danzick dierghelijcke Brugge van Schepen gebroken/ wert besloten datter maer van drp/ een Schip de Orange ghenoemt/ soude Jnibelly ghegheven worden om een Vyerschip te makē/ ende de twee andere groote Schepen souden ghewapent worden voor al met yseren eñ andersins/ om de Brugge inden gront te overseylen/ maer daer en werdt niemandt ghevonden die hem in sulcken Schip wilde avontueren/ ende die tlijf verbeurt hadden en dorste men niet vertrouwen.

Jnibelly maeckte het Schip ghenaemt Orangie reede/ eñ hy dede vier duysent pont Buscrupt daer in/ ende op datter niemandt en soude dorven aencomen om tvyer boven te blussen/ ofte de werckinge te beletten/ hadde hy dat rontomme behanghen met xxiiij. Biertonnen/ die van binnen oock ghemetst ende vol Buscrupt waren/ die telcke reyse nu eñ dan souden open bersten/ na dat de Lonten ofte Vyer lanck oft cort waren. Om dit Schip te verselschappen/ eñ dattet niemant aencomen en soude/ ende om dē vyant werc te geven/ hadde hy noch thien cleyn Scheepkens oock boven met brant toegherust.

Maer also dē aenslach voorgenomen was te doen op den Couwensteynschen Dijck/ wert dit affenden vande Schepen na ghelaten/ het welcke alsoo toebereydt zijnde/ int overgheven der Stadt van Parma selfs besichticht werdt/ doch de cleyne Scheepkens werden gebruyckt/ op dat den vyant werck mochte vinden/ alsmen den Couwensteynschen Dijck soude gaen bespringhen.

De Vaert op Antwerpen door dese Brugge eñ d'ander gereetschappe gesloten zijnde/ werter bedacht een Vaert binnē over tLant te maken/ also int belegh van Leyden eensdeels ghebeurde. Dit vonden sy ondoenlijck aende syde van Vlaenderen van Liefkens Hoeck af/ hoe wel het Lant al onder Water lach/ want daer was den Clopperdijck te passeren/ metten Dijck van Calloo/ ende andere swaricheden: waeromme beter ghevonden wert over d'ander syde in Brabant den Couwensteynschen Dijck te vermeesteren: Desen Dijck als wy boven verhaelt hebben comt van hoogher Landt/ door het leeghe Lant/ tot aenden grooten Dijck van de Schelde toe. Den Dijck vande Schelde tot veel plaetsen doorghesteken zijnde/ causeerde dat alle het leeghe Lant van beneden Lillo af/ tot Antwerpen toe/ lancks ende neffens desen Dijck al ondert Water lach/ behalven den Couwensteynschen Dijck/ die eenen Wech door het Water was/ welcke Parma wel beset hadde/ ende op het Cruys een Schansse gemaeckt/ als voren verhaelt is/ twelck was sijnen Wech van de Brugge tot sijnen Legher te Stabroeck.

Discriptie vande Couwensteynsche Dijck.

Daer werde goet ghevonden by die van Zeelant ende van Antwerpen desen Dijc te winnen/ te besetten/ ende door te steken/ ende daer langs ende door een Vaert van platte Schepen op Antwerpen te maken/ ende te laten also Parma sijn Brugge bewarē ende behouden: Maer hier heeft Godt wonderbaerlijcken ghethoont sijn straffe over Antwerpen te willen brengen: want also besloten was datmen van Zeelandts syde den Dijc bespringen soude/ als die van Antwerpen wt haren hooghen Toren tsnachts drp Vyerteeckenen doen souden/ so ist ghebeurt dat Aldegonde op de Schansse vā Toulouse in Vlaenderen zijnde om de ghereetschappe te maken/ belast hadde eenige vande Ammunitie-camer t'Antwerpen gestadige wachte te houdē opden Toren/ om de drp Vyerteeckenē te doen als hy inde Schansse tsnachts een Vyerteecken doen soude: maer dien den last ghegeven was/ hebben onachtsamelijck andere tot dien last bestelt/ de welcke lichtveerdelijc eens Soldaets Vyer op den Dijc siende/ ende Aldegonde teecken mis nemende/ hebben teghen het bevel de voorsz Vyerteeckenē gedaen/ niet wetende wat daer aen ghelegen ware: Waer op die vande syde van Zeelandt met haer platte Schepen op den voorsz Couwensteynschen Dijc aengevallen zijn/ eñ hebben die ingenomen: maer also sy van die van Antwerpen niet en werden gesecondeert oft bygestaen/ die noch niet reeds en waren/ noch by haer conden comen/ zijn sy daer weder afgheslagen/ met verlies van eelijcke over beyde syden. Parma daer mede gewaerschout zijnde/ heeft wel een half mijle lanc dien Dijc in alle haest gesterckt/ met ingeslagen staken ende Borstweeringen/ ende vele Schanssen daer op ghemaeckt.

Faute begaē door Vyerteeckenē misnomē opden Couwensteynschen Dijck.

Desen niet teghenstaende/ werter in Zeelant besloten desen Dijc met alle gewelt van beyde syden in te nemen/ hoewel Aldegonde (dien gesterckt siende) den aenslach te swaer vont ende schreef veel redenen datmen beter op de Brugge ofte opt Fort van Calloo yet gheweldichs voornemen soude.

Aldus isser den xxvj. Mey tsmorgens op den Dijck aenval geschiet. Die van Zeelant voerē wt de Riviere by t Fort van Lillo in/ ende die van Antwerpē by Oustruweel met platte bodem Schepen/ ende hebbē also den vyant met gewelt van grof ende ander Geschut daer van gedreven/ den Dijck ingenomen/ ende terstont begonst aen beyde syden tegen dē vyant te beschanssen/ tusschen twee sijne Forten/ die sy hadden behooren in te nemen ende te houden/ eñ hebben hem voorts begonst door te stekē in verscheydē plaetsen/ om te mogen door varen/ twelck seer swaer viel door de menichte van stakē ende andere materie/ diese verhinderdē ende becommerden. Hier op vonden eñ ontmoeten haer by den anderen dē Grave van Hohenlo/ Haultain Gouverneur van Walcheren/ de Heer vā Aldegonde met veel andere Bevelhebberen. Als sy nu den Dijc in haer gewelt hadden/ stelden sy ordre om dien te bewaren/ te beschanssen/ eñ door te steken. De syde na de Schelde wert den Colonel Morgan belast/ met Capiteyn Fremijn/ Balfour/ ende andere van Antwerpen ghecomen. D'ander syde naer t Lant/ werde den Oversten Jsselsteyn belast/ met het volck van Hollant ende Zeelant: maer de wijl sy sagē dat het doorsteken langhe werck was/ vonden sy gheraden te doen beschicken menichte van Sacken ende schuytē/ om tē naeste hooch water het coorn te lossen/ ende t'Antwerpen te brengen/ waer

Couwensteynschen Dijck ingenomen/ den xxv. Mey.

1585. over de Grave van Hohenlo eñ Aldegonde weder na Antwerpen trocken/om vorderen raet eñ provisie tegen Parma int werck te stellen. Hierentusschen heeft Parma sonder tijt te verliesen/met alle ghewelt over beyde syden getracht den Dijck weder te winnen/ hebbende opt Huys vã Couwensteyn seven stucken Gheschuts liggende/die vande syde in flancke de Zeelantsche ende Hollantsche schepen schoten / ende soo seer met het leeghe water doorschoten/dat sy met het wassende water niet bruyckelick en waren. Als sy ten lesten alsoo van haer schepen over beyde de syden ontbloot waren / door het vreeselijck schieten wt de Forten/is Parmas volc door aenhitsen van Camillo del Monte weder vande plaetse meester geworden/na vij. ofte viij. uren vechtens/niet sonder groote bloetstorten over beyde syden / want sy vijfmael zijn aenghevallen ende t'elcke reyse te rugge ghesmeten van die van Antwerpen: welcke vorsi weeringhe ten lesten vermeestert wert. Hier spranck Parma selve totten buyck toe int water/met een Spiesse inde hant/als hy sach dat sijn volc niet meer en wilde van dier syden aenvallen/ ghemerckt de Engelschen eñ Schotten haer hier seer wel queten/ doch aen d'ander syde vloot eerst het Schipsvolc vanden Dijck na haer Schepen/twelc haer Krijchsvolck den moet benam/so dat vande Zeelantsche syde eerst de vluchte beghonde. Veel volcx isser over beyde syden ghebleven/ diemen wel op duysent ofte twaelf hondert schat/ende veel ghequetste: mede veel treffelijcke Spaengiaerden eñ andere van de syde van Parma / als Alonso de Padiglia / Piedro Guerro / Cesar Bechino / ende Alonso Piantanedo/ Ferante Spinola gequetst eñ gevangen/sterf t'Antwerpen. Die van Antwerpen verloren haren Admirael Jacob Jacobsz/ Capiteyn la Valdee/ Chyma van Oosten/ twee Enghelsche Capiteynen/ met andere/oock veel Engelsche ende Schotsche Soldaten/ ende Borgherije : Van weghen Zeelandt bleef in den eersten aenval doodt Haultain Gouverneur van Walcherẽ/ende meer andere van name: Daer werden oock ontrent vertich schepen soo groot als cleyn verloren / met alle ghereetschap ende Gheschut / daer oock te voren dat groot Vlot/ datmẽ Fin de la Guerre noemde/in Parmas handen quam/ twelck daer ontrent aen den gront ghecomen was / sulcx dat hy met alle dese schepen seer ghesterckt werde.

Parma wint den Couwensteynschen Dijc weder met groot bloetstorten/ den xxvj. Mey.

Verliesen vã die van Antwerpẽ na de nederlaghe vandẽ Couwẽsteynschẽ Dijck.

Na dese groote nederlage hebben die van Antwerpen den moet geheel verloren/want so sy Heerentals ende Brussel te voren quijt warẽ/so viel Mechelẽ/de Fortẽ van Tongsken/ Willebroeck / ende de Margriete door gebreck ende bloothe yt van eenige Capteynen/door dese nederlaghe in des Prince van Parmas handen/als wy eensdeels verhaelt hebben / Waer op hy overweldichde alle de stercke plaetsen rontom de Stadt / als de Huysen van Berchem/ Stralen/ Hoboken/ ende quam het koorn halen rondtomme de Stadt/ die hier door van alle syden genoech belegert was. Daer werde oock verloren de Boeren-schansse/die in-viel/ zijnde de wterste Schansse na de Brugghe/waer door alle hope van yet op de Brugghe voor te nemen/ 1585. wech ghenomen werde / om alsoo langs de Riviere gheholpen te worden/midts het peryckel daer mede veel grooter ghe worden was / waer door men opentlijck begonste te spreken datmen met den Prince van Parma behoorde te handelen.

Maer bovẽ al begonde het koorn ten eynde te comen/twelck alleen weynighen als de Magistraet ende de Politie Camer bekendt was / welcke de sake so wijsselijcken beleydt hebben/als in gheen plaetsen ter avontuere meer gevonden en is: want sy het Broot altijt genoech op eenen redelicken prijs gehouden hebben / alle het belegh duerende meer dan eẽ Jaer/doch het wert wel slechter van diversche Granen ghemeught / waer wt de soberheydt wel mochte ghemerckt worden: Gelijc oock daer wt datmen den Brouwers alle haer koorn-werck afghenomen hadde/ tot elf duysent Veertelen / ende werden verboden te brouwen/ so dat de schamele lieden water ofte anderen dranc drincken moesten: De rijcke menghden Wijn met Water / oft droncken Wijn/daer van de Imposten ende Accijsen afghedaen waren/so dat den Wijn redelijcken coops was/te weten / den Rijnschen drie stuyvers dẽ Pot/dat was ontrent vijfthien guldens de Ame. Men begonde doen te wenschen datmẽ den voorslach van Jenibelli nopende de provisie van koorn/ hier voren verhaelt/metten eersten int werc gestelt hadde: want tghebodt van dat hem elck voor twee Jaren van nootdrust soude voorsien/hebben de rijcke qualijck ghenoech naer gecomen wt vreese dat het haer mochte afghenomen worden/ ghelijck oock eensdeels gebeurde/ende hoe wel daer tweemael huyssoeckinghe ghedaen worde / so brachte nochtans tselve luttel by / ghemerckt den eenen Borgher tegen den anderen so een hatelijcke sake niet geerne aen en nam: ende also nu de noot begonde te dringhen/begonstmen te raetslaghen datmen de menichte der onnutte monden soude wt de Stadt senden/ te weten/Vrouwẽ ende Kinderen/ ymmers ten minsten Leechgangers/Bedelaers ende vreemde : want men bevonde ofte berekende/dat de Stadt Antwerpen(daermen voor seker hiel binnen te wesen ontrent oft boven de Lxxxv. duysent menschen) ten tijde vant belegh / sonder het Vee behoefde drie hondert duysent Veertelen koorns Jaerlijcks/ dat is ontrent negen duysent Lasten: maer desen voor-slach (naedemael het nu spade was)en conde niet te weghe ghebrocht worden/want elc wilde sijnen vrient oft dat hem lieve was behoudẽ : Eenige diemen seer wel derven conde werden wtgheset / maer quamen een ander Poorte weder in/door gunste vande Wachters / mits den gemeynen man sijnen noot noch niet genoech en ghevoelde/ ende dat sommighe aengaven/men soude de Roomsche Catholijcken wtsendẽ/ causeerde bynaest eenen oploop. Eñ om de arme Borgerije die sonder neeringe waren oock contentement te geven/vontmen geraden onder de selvige ettelijcke Vaendelẽ aen te schrijven ofte op te lichtẽ als Soldatẽ de welcke maer half souldije hebben souden: maer by gebrek

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1585. van ghelde en conden sulcke voorslagen niet langhe dueren/ want int leste niemant meer geuen wilde/ hoe wel veel Borgers haer elc seer wel by leeninge ghequeten hebben/ vele van henlieden leenende xvj. duysent guldens/ andere twaelf/ acht/ eñ ses duysent guldens/ min ende meer na vermogen/ bouen alle de schattinge: eyndelijc zijn sy ooc genoech met muyteryen eñ oploopen ghequelt geweest/ alsmen tCoren dat noch buyten eñ opt Velt was soude in halen/ waer ouer den Colonel Moucheron den last hadde: tegen den welcken de ghemeynte haer stelden/ roepende sy wilden Pays hebben/ ende meer ander dinghen/ niet sonder groot perijckel van sijn leuen/ roepende dat sy hem wilden in stucken rappen: Maer den Borghemeester Aldegonde daer ouer comẽde/ heeft de gemeente versoet. Eenighe Autheurs van dese muyterije geuangen zijnde/ werden uit de handen vande Magistraet met gewelt verlost/ ende werdt opentlijcke gheroepen datmen accorderen soude.

Wt dese voorseyde swaricheden begonden ooc de stantaftige dẽ moet verloren te geuẽ/ principalijc de Magistraet/ dien tgebreck eñ noot vant Coren bekent was/ daer sy tẽ lesten den Borgemeester Aldegonde oock toe brochten/ vreesende dat so de noot die sy wistẽ dat de gemeynte corts souden moetẽ voelen/ uitborstede in eenen oploop/ op soo veel weygerens van accoort/ datter niet dan den uitersten ondergane eñ moort soude te verwachten wesen: waeromme sy goet vonden met Parma te handelẽ/ te meer/ gemerct ontrent tẽ selue tijde rechts diẽ dach als deerste Gedeputeerde van Parma wedergekeert waren/ den Griffier Lieuen Caluard inde stadt gesonden quam/ van wegen de Staten vã Hollant/ welcke seer slechte hope brochte: te wetẽ/ so syt noch dry maendẽ soudẽ houden connẽ/ datter eenẽ Leger van seuẽ duysent Peerden/ eñ twaelf duysent voetvolcx te Velde gebrocht soude wordẽ tot haer ontset/ eñ daerentusschen soudemen noch proeven watmen te Water soude moghen doen. Die van Antwerpen vreesden dat in soo corten tijt so veel Peerden eñ Voetvolc niet wel soude connẽ reede wesen/ eñ dan wasser noch aende victorie te twijfelen/ midts dat Parma daerentusschẽ hem ooc sterckẽ conde/ eñ het soude te vergeefs zijn ende ongeraden datmen de gheheele Vlote tot sulcken twijfelachtighen aenslach soude wagen/ somen versekert ware dat de Stadt noch dry maenden conde uithoudẽ. Aengaende dEngelschen die onlancx aenghecomen eñ noch onghewapent waren/ daer waren sy oock van verwitticht/ ende hadden int leste oock selve Brieuen vande Coninghinne van Enghelant ontfangen/ welcke henlieden hulpe toeseyde: maer daer werdt oock wel scharpsinnichlijck op ghediscoureert/ ghelijck dan den noot ende ancxt den menschen daer toe pleech te dringhen: Want om sulcks te doen moesten sy haer te Lande ofte te water ontsetten. Te Lande en conden sy niet tijts genoech soo veel Peerdevolck hebben/ sonder twelck sy niet en conden uitrechten: Te water daer het explopt meer met Schipvolck

Discours opt ontsetz van Antwerpen.

eñ Schepen/ dan met Soldaten moeste geschieden/ daer moestmen de Brugge eñ passagie met gewelt openen/ om twelc te doen/ men geen meer Schepẽ tseffens gebruycken en conde dan de breede der Rivieren lijden mochte/ waer toe sy volcx eñ alles genoech hadden om alle haer Schepen eñ Galeyen te versiẽ eñ uit te rustẽ/ maer dat soude moeten geschieden metten Noort-westen wint/ eñ so die voorste geen victorie en soudẽ connen vechtẽ/ en soude by auontuere gebrec vã wint eñ getijde geen middel van wijckẽ wesen/ waer door dis anderen niet anders dan Canonaden soudẽ hebben te ontfangẽ/ sonder voet aen Lant te comen stellen/ ofte ooc vluchte/ ende souden ouersulcx de voorste meer becommerẽ dan helpen: want het perijckel groot was door de menichte vãt geschut van beyde syden des Lants/ eñ vande Oorlochschepen die Parma nu seer veel becomen hadde/ al en ware daer geen Brugge geweest/ daerom om wel te doẽ/ eñ niet het minste perijckel/ soude sulcx niet daechs/ maer des snachts moetẽ geschieden/ eñ daer toe moestmen verwachten dat de wint met het getijde paste/ tgene oock maer twee ofte dry dagẽ in eẽ gheheel maent conde gebeurẽ/ ja somtijts soude ooc tselfde niet eens in een gheheel jaer geuallen: Eñ dit was oock Somerdaechs/ ouermits de corte nachten/ niet wel doenlijck/ eñ oock snachts was het uitter matẽ perijculoos/ ouermits de droochten die daer ontrent inde Riviere laghen/ de welcke sy schouwende/ souden lichtelijc door donckerheyt malcanderen beletten ende becommeren. Dese seluigẽ meyninge welcke die van Antwerpen hadden/ aengaende de onmoghelijckheydt des ontsets lancks de Riviere/ was oock te voren beuesticht gheweest in Zeelant/ want by alle Zee Capiteynen wast geuonden ondoenlijck eñ ongeraden/ als namaels gebleken is byde geschriften met haren handen onderteeckent/ welcke sy eendrachtelijck den Admirael van Nassouwen ouer gauen/ niet teghenstaende de groote ghereetschappe die sy ter contrarien thoonden/ also tzedert beuonden is.

Swaricheden des ontsets van Antwerpens selve bevesticht by handteeckeninge vande Schips Capiteynen.

Dese dingen rijpelijckẽ tAntwerpẽ ouerleyt zijnde/ eñ datmen lange de Requesten eñ het geroep der gemeynten wederstaen hadde/ so worden ten lesten gesonden na Parma den sesten Juli den Borgemeester Aldegonde/ dẽ Heer van Dussele/ dẽ Heer vã Schoonhouen/ eñ Hessel/ om te geuoelẽ oft Parma soude willẽ verstaẽ tot een generael accoort/ met vergetentheyt van alles watter gepasseert was/ eñ tot eenige vryheyt vã Religie/ bevrydinge van Casteel eñ Garnisoenẽ/ met onderhout vande Privilegien: Maer hy gaf haer den twaelfdẽ Juli bescheede antwoorde/ namelijck/ dat hy hem verwonderde dat sy met gheen ander authoriteyt van handelen gecomẽ waren/ eñ thoonden meer gecomẽ te zijn om sijn meeninge te ondertasten/ dan andersins: hy mochte wel lijden dat sy arbeyden om vander Landẽ tot reconciliatie metten Coninck te brenghen/ maer also dat langh werc ware/ docht hem best daerentusschẽ dat sy vã haer particulier behoorden te handelen: dat hy hem seluẽ versekert

Antwerpen sendt eerstmael aen Parma den sesten Julij.

1585. hiel/ dat ſy niet nieus int ſtuck vande Religie ſouden verſoecken / maer haer Stadts verſekertheydt gheheel ſtellen tot ſConincx diſcretie/ alſo zynſe met deſe antwooꝛde gekeert: daerentuſſchen meer ſwaricheden gegroeyt zynde/ſonden ſy hem xxij. Ghedeputeerde / met laſt van te handelen opt rapoꝛt en aggreatie/ ofte daerentuſſchẽ noch eenighe bzſtant hadde moghen comen / ghemerckt de wint wat Noozdweſt waeyde: Maer eyndelijck tot het wterſte gheraecht ghecomen zijnde/hebben ſy na ſtate ende gelegentheyt der Stadt/een redelijck accooꝛt ghemaeckt/twelck wert den ſeventhienden Augusti van beyde ſyden tot Beveren onderteeckent. De Ghedeputeerde waren van alle de Leden der Stadt/namelijc den Boꝛgemeeſter Joncheeren Philips van Marnix Heere van ſint Aldegonde/ Willem van Merode Heer vã Duffele/Jan vã Schoonhouen Ridder / Meeſter Andꝛies Heſſels/ Meeſter Mattheus de Lannoye Schepenẽ/ Loys Meganck / Coꝛnelis Pꝛuynen/Philips de Lantmetere oude Schepenen/Adꝛiaen Bardoul Hooftman vande Poozterye/ Jan de Weert/Gillis Santijn/Wijckmeeſteren / Heyndꝛick van Offele out Wijckmeeſter / Aernout Boudewijns Deken vande Bereyders/ Guilliam van Schoten oudt Deken vander Meerſen / Jan Goddijn out Collonel/ Jan Rademaker/Loys Mallepart Collonel/Herman van Dadenboꝛch Deken vanden jonghen Voetboghe/ Heyndꝛick van Erp Deken vande ouden Hantboghe/ Johan Garijn /ende Dirrick van Os Capiteynen/ al volcomelijck geauthoꝛiſeert. Deſe hebben ghehandelt mette Pꝛeſidenten ende Raetſheeren/Pamele/ Aſſonleville/Richardot/ ende vander Boꝛch/ in teghenwooꝛdicheydt vanden Audiencier Verrijcken/in effect als volcht.

Antwerpen ſent xxij. Ghedeputeerde/ die accoꝛderen met Parma den xvij. Auguſti.

Ten eerſten/dat die van Antwerpen haer wederomme begeuen onder de gehooꝛſaemheyt vanden Coninc/als Hertoge van Bꝛabant/als ſy vooꝛen waren: Afgaende alle ander Tractaten/alſoo oock de Hartoghe van Parma in den name vanden ſeluẽ haer wederomme ontfanght / om met alle Vaderlijcke ſoeticheyt als goede Vaſſalen getracteert te woꝛdẽ met de reſte vã Bꝛabant/verclarende ſijn meyninge te weſen/de oude alliantien metten Rijcken/Pꝛincen/Landen/ eñ Steden / opt ſtuck vanden Coophandel aenghegaen/te onderhouden.

Tractaets effect vande reconciliatie van Antwerpen met Parma/den xvij. Auguſti.

Vooꝛts een Generale verghetinghe ende vergheuinghe van alle de miſhandelinge/ſo wel der Boꝛgheren als Ouerheden/eñ van alle de Cameren ofte Collegien/ſo die ten tijden vanden Eertſhartoch Matthias / als vanden Hartoch van Alenſon mochte begaen weſen.

De ghene die van ander Steden daer gevlucht waren/ſullen vꝛy mogen vertreckẽ/ oock alle wechgewekene wederkeeren: Om de Stadt niet van volck te ontblooten / ſullen alle Boꝛgheren daer mogen blijuen/ ſonder onderſocht te woꝛden int ſtuc van hare conſcientie/ofte gedwonghen tot nieuwen Eedt om tſeyt van Religie den termijn van vier volghende jaren/mits aldaer leuende in ſtilheyt/ſonder diſoꝛdere eñ ſchandael /om hem daerentuſſchen te beraden eñ te beſluytẽ oft ſy ſouden willen leuen inde oeffeninge vande Roomſche oude Catholijckſche Apoſtelijcke Religie/ende ingheualle niet/ middeler tijt te mogen vꝛijelijck wt den Lande vertrecken/ met volle gebꝛuyck ende diſpoſitie van hare goederen / eñ comende te ſteruen buyten ofte binnen den Lande ſonder Teſtament te maken/ſullẽ haer goederẽ volgen de naeſte Erfgenamẽ/in directe oft collatrale linien.

Dat recipꝛoquelijck de Coninc wederomme ſal treden in ſijne Domaynen / goeden/ Rechten/ende actien/ſo oock alle Pꝛelaten/ Gheeſtelijcke perſoonen/Clooſters/ etc. voor Wereltlijcke perſoonen/ gevolcht hebbende de partye des Conincx/om de ſelue goederẽ overal daer ſy die ſullen vinden/te aenveerdẽ/al warẽ die vercocht oft vervꝛeemt/wtgenomen tghene geappliceert ware tot foꝛtificatie der Stede/Straten/ Marctẽ/waer op Commiſſariſen ſullẽ geoꝛdonneert woꝛden om die weerde te recompenſeren/oft anderſints te oꝛdonneren.

Sullen oock genieten de achterſtellen/behalven de vꝛuchten eñ incomen van onroerende goederen/ weſende gheemployeert by laſte vande Magiſtratẽ/de roerende goeden ſullen by oꝛdinare Juſtitie gheeyſt ende aenghegrepen moghen woꝛden.

Tot vooꝛderinghe vanden Coophandel/ ſouden geopent woꝛden alle Bꝛugghen/paſſagien/ende Havenen/ betalende ghewoonlijcken Tol/ende ſoude oꝛdere gheſtelt woꝛden opt ſtuck vander Munte/ Dat de ſtadt ſoude moghen behouden haer Impoſten eñ laſten/gheduerende deſe ooꝛloge opgheſtelt tot betalinghe van haer ſchulden ende renten/aen de gene die niet onder den vyant geſeten zijn/Dat alle haer Pꝛivilegien ſo Generale als particuliere ſullen onderhouden woꝛden/als vooꝛ de troubelen.

Dat alle die willen vertrecken met vꝛouwen ende kinderen/ ende onroerende goederen/dat ſullen moghen doen tallen tijden/ te Water ofte te Lande/ ſonder Paſpooꝛt/eñ die vertrecken ſullẽ in neutrale plaetſen/oft onder des Conincx ghebodt ghelegen/ſullen moghen gaen/ keeren/handelen/eñ hare goederen genieten/roerende ende onroerende/ende diſponeren nae haer goetduncken: Desghelijcx de Schippers met haer Schepen/ten ware ſijne Hoocheyt de ſchepen gebꝛuycken wilde/midts betalende de weerde.

Die ſouden willen vertrecken inde Pꝛovintien/noch niet ghereconcilieert/om daer oꝛdere in haer ſaken te ſtellen/ſullen mogen wederkeeren binnen den termijn van ſes maenden/om te woonen onder den Coninc ofte in neutrale plaetſen.

Op dat de Boꝛgerẽ vooꝛ de ſchuldẽ eñ laſtẽ vãder ſtadt niet becommert ofte gearreſteert ſoudẽ woꝛdẽ/ ſullẽ ſy termijn van een jaer hebben/om middelẽ daer toe te ramen.

Ende alſo het redelijcken ware/dat de afgebꝛoken eñ afgewoꝛpen Kercken weder op ghemaeckt werden/ ſouden de Magiſtraet ende Leden der ſtadt daer toe ramen/ eenen goeden ende bequamelijcken voet/ tot minder quetſinghe der ſelver.

Die

1585.

Die wilden vertrecken lancx de Riviere/ souden van schepen tot redelijcke koste voor haer en haer meublen geaccomodeert worden/ midts Borghe stellende dat de schepen weder souden keeren.

De gevangenen over beyde zijden/ souden ontslagen wordē/ midts betalende haer costen/ wtghesondert den Heer van Tilingni/ Lanous sone/ aenden welcken syne Hoocheyt niet mochte roeren/ maer soude by den Coninc na syn vermoghen intercederen.

Soudē overleverē alle artillerye/ amonitie/ schepen ter oorlogen: Ende syne Hoocheyt daer comēde/ soude in Garnisoen stellē twee duysent Soldatē/ eñ twee Bendē Peerdē/ belovende so die van Hollant eñ Zeelant haer vereenichden/ en soude de stadt niet beswaert worden noch met Casteel noch Garnisoē/ maer so die stadt soude Frontierstadt blijvē/ soude hy met wetē vande Magistraet eñ andere advíseren/ op de middelen vande Stadt te versekeren.

Antwerpen was te betalen vier hondert duysent Gulden.

Hoewel syne Hoocheyt ghenoech ghefundeert was/ om opde Stadt te verhalen een deel vande oncosten des beleghs/ so was hy nochtans te vreden/ dat sy alleen betalē souden de somme van vier hondert duysent gulden/ op redelijcke termijnen.

De Heer van S. Aldegonde soude belovē ende sweeren/ geene wapenen tegen den Coninc in een Jaer te dragen. Ende dit accoort was also onderteeckent/ den xvij. Augusti tot Beveren by syne Hoocheyt/ Alexander, eñ bijde Ghedeputeerde voornoemt.

Vluchte wt Antwerpen aenstouwē, de het Contract.

Dit Tractaet wert t'Antwerpen ghepubliceert den xx. Augusti/ eñ is in druck wtgegaen/ waerom wy maer den inhout hebben verhaelt: Het is seer voordelijck den Borgers ende ingesetene gheweest/ eñ is tgracelijckste gheweest van alle de overghegheven steden/ principalijck dien/ welcke de Ghereformeerde ende de Lantsaken toegedaē waren: die geresolveert hebben de stadt te verlaten/ die hebbē mogē vry vertrecken waer sy wilden/ sonder becommeringe/ met goet/ wijf/ eñ kinderen/ wanneer het haer best gelegen waere: die oock noch eenen tijt lanck blijven wilden/ mochten vier Jaer lanc vryheyt van conscientie ghenieten/ sonder eenigen dwanck: Maer midts dat vele vreesden dat het Contract niet wel ghehouden soude worden/ gelijck wel in ander steden was geschiet/ vertrocken veel int eerste wech. Den Prince van Parma t'zy wt syn aengeboren deucht/ ofte om dander steden daermede te locken/ heeft int eerste seer redelic gehandelt: Maer Anno M.D.Lxxxviij. heeftmen ettelijcke/ onder ander een Capiteyn Pieter van Liet van Aken t'Antwerpen gecomē zijnde/ gevangen geleyt/ eñ na dat hy weder ontslaghen was/ wert hy wt de stadt ghebannen/ twelc den Prince van Parma over t'Veer in Vlaenderen zijnde/ (den seluen Pieter van Liet daer over clachtich zijnde) confirmeerde geschiet te wesen/ om dat hy (van hem gevraecht zijnde) antwoorde/ dat hy niet Roomsch Catholijck en was.

Het was grootelijcx te verwonderen/ dat den voorraet vant Coren ofte Broot rechts duerde tot dat de stadt haer over gaf/ ende effen nu gheheel opgheghetem was/ so dat sy haer weynige dagē langer niet en soudē hebben connē onthoudē/ waer over de voorsichticheyt des Magistraets te prijsen is: want drie dagen na het overgeven en wasser gerenderhande broot om gelt te becomen/ alsmen soude dencken dat het verstekē ende verborgen broot nu behoorde ten voorschijn te comen op hope van beter coop: waer over bycans eenen grooten oploop was geresen/ so vande gemeynte/ als vant Schipvolck ende Krijchsvolc op Fortē eñ Schanssen leggende/ want een ghemeyn broot wert vercocht tusschen vrienden voor vierentwintich stuyvers/ sulcx datmen aende Commissarisen vā wegen den Pr. van Parma moeste versoecken broot van buytē te latē inde stadt brengen/ de welcke dat niet geerne en consenteerden/ voor aleer dat alle de Fortē vāt Krijchsvolck gheruymt waren/ eñ verwonderden haer seere/ datmen dien wtterlijcken noot so lange so bequamelijc hadde connen bedeckē/ segghende/ dat sy noyt so bedroghen waren: twelc oor d'oorsake was vāde opspraeke ofte beschuldinge des Magistraets/ eñ boven al van dē Borgemeester Aldegonde/ als die de stadt sonder noot overghegeven soude hebben/ want den gemeynen man tottten lesten toe altijt Roggen wt gedeylt was/ ende hadden altijts wittebroot te coope ghevonden/ midts datmen de ghemeyne Backers noyt haer Tarwe afghenomen hadde/ maer wel gedwongen haer wittebroot tot redelijcken prijse te vercoopen: Waer door sy noyt tgebreck begrijpen conden/ ofte verstaen datmē also wt hongers noot een stadt soude moetē overgheven: Maer wat t'Schipvolck ende Krijchsvolc op de Schepen ende Schanssen behoefden/ en was den gemeynen man niet bekent/ maer alleen de Overheyt. Sy haddē nu derthien Maendē lanc haer Riviere door den Pr. van Parma becommert eñ gheheel ghesloten ghehadt/ bycans van alle Schipvaert/ die welcke eertijdts in Antwerpen so groot gheweest is/ datter op eenen Marctdach ende ghetijde van alle ghewesten ofte plaetsen daer quamen tusschen de acht ende negen hondert schepē/ waer by die neeringe van die Coopstadt af te meten was.

1585.

Laf des Magistraets int verberghē des Corens ... tottem wter... nochtās beschuldicht.

De voorsz beschuldinghe van Aldegonde liep so verre/ dat hem verbodē wert in Hollant ofte Zeelant te comen/ waeromme hy een cort verhael vanden staet van Antwerpen (dienende voor Apologie) in drucke heeft laten wtgaen/ eñ door yver is hy (tegen het verbodt) in Zeelant tot Zouborch ghetrocken/ gevende Requesten over om tot syn verantwoorden te comen/ syn beclagers te moghen sien eñ spreken/ maer niemant en isser verschenen/ waeromme hy hem altoos aldaer onthouden heeft.

Aldegonde geeft wt Apologie tot syn verantwoordinghe over het overgeven van Antwerpen.

De Heere van Lanoue een oudt erbaren ende vroom Krijchsoverste/ ende hem daer oppe verstaende/ so wel als yemant anders van synen tijde/ ghehoort hebbende dat de Heere van S. Aldegonde was seer verdacht ende beschuldicht over tverlies vā Antwerpen/ schreef daer over aen eenige syne vrienden/ hem grooten lof nageuende/ als te wesen eē personagie weerdich gebruyckt te wor-

1585. den/trouwelijc de Religie eñ den Vaderlan-
de toegedaen/dien hy wel wiste suyver van
herten eñ van handen te wesen/ eñ datmen
hem het verlies van Antwerpen niet wijten
en conde/want hy de stadt niet eer overghe-
geuē hadde/voor dat die niet langer te hou-
dē eñ helpen en was:want al hadde hy selue
aende Stadē zijde geweest met twaelf duy-
sent mannen/soo en soude hy dat niet con-
nen helpen ofte ontsetten hebbē/gemerct de
groote eñ superbe geboutselē/Schanssen/eñ
defentien der Spaengiaerdē/die hy als voor
onwinlijck hielt/eñ daerom waer hy weert
allen lof/eñ gelijc als verraders des Vader-
lants alle straffe verdiendē/so verdiende hy
ter contrarie groote belooninge: hy verghe-
leke hem eensdeels by den Roomschen Bor-
gemeester Terentius Varro, die by synē schul-
de verloren hebbende den grooten slach by
Cannas, als yegelijc meynde dat hy binnen
Roomen niet meer soude dorvē comen/wert
gepresen om dat hy hem weder by syn mede-
borgeren begaf/ om syn leuē met haer noch
op te settē voor Vaderlant/twelc inden u-
tersten noot was gecomē/daer mede toonē-
de dat hy daer van noch groote hope hadde.

Voordeel vā den Heere van Lanoye over dē Heer van S. Aldegonde ende overgheven van Antwerpen.

Dē Hartoch van Parma is inde Schans-
se tot Calloo tot vereeringe ende vercierin-
ghe synder victorie over Antwerpen/ byden
Grave van Mansvelt/ van sConincx wegē
gegeuē het guldē Vlies/met behoorlijcke ce-
remoniē: Also is hem bereyt eē triumphan-
te incomste tot Antwerpen/terwijle die van
der gereformeerde Religie vertrocken/ ende
plaetse maecten/welcke dē xx. Augusti haer
leste predicatie deden/ met grooten yver eñ
droefheyt. Ten seluē dage zijn de uytgeweken
geestelijcheyt/Papen eñ Monickē weder in-
gecomen/possessie van haer Kercken eñ goe-
den nemende met blijschappe.

Parma ontfanght het guldē Vlies inde Schansse tot Calloo.

Daer na dē xxvij. Augusti is den Pr. van
Parma t'Antwerpen triumphantelijckē in-
gereden/met ontrent twintich Vaendelen/
so Walsch als Duytsche Krijchsvolc/eñ drij
Cornetten Peerden. Aende Keyser Poorte
ontmoete hem op eenen triumphanten wa-
gen Antwerpia, met andere Nymphen versel-
schapt/die hem willecom hietē. Opde Meer-
brugge hadden de Genevoysers hem eē Ca-
lomne Rostrata opgerecht vāde ordere Dori-
ca, hooge met het Pedestael tusschē de tnegē-
tich eñ hondert voetē/daerop des Hartochs
statua ofte beelt stont/als eenen Alexander/
den Hartoch seer gelijckende/ eñ opt antijcx
gecleet. Voor het huys van Poortugael inde
Hoochstetter strate/haddē de Poortugiesen
eenē grooten Vogel Phenicx costelijck ghe-
maect in eenen nest sittende/met uytgespreyde
de vleugelen/bycans de strate dweers over
reyckende. Van daer is de Prince gecomen
inde groote Kercke/ aldaer te deum Lauda-
mus ghesonghen wert. Van daer is hy opde
Marckt ghecomen/ daer waren voor het
Stadthuys gestelt seuen statuen van seuen
Planeten/van coper ghegoten by Jacques
Jongelinck/eñ eenen Coperen Baccus inde
middel vande Marckt. Van daer is hy soo
lancx de hooghe strate/na het Casteel ghere-
den/vindende onder wegen den Olifant/dē
Walvisch/eñ een constich Schip/eñ ten lestē

Triumphante incomste des Hertochs van Parma tot Antwerpen.

twee Obelissen daer hy door reet/ooc mede 1585.
onder een arche triumphale tot int Palleys
vant Casteel. Daer na wert alle het geschut
drimael afgeschoten/ eñ alle clocken luyden
drij dagen lanc tot verscheyden reysen. Hier
naer verstelde dē Pr. vā Parma de Wet ofte
Magistraet den viij. September/makende
Joncker Jan vander Delft/ eñ joncker Jan
van Heylwegen Borgemeesters/eñ onder de
Schepenen stelde hy eenige die te voren ghe-
bannen waren.

Daer nae dede hy alle het Gheschut der
Stadt opt Casteel voeren/ ende stelde dat
teghen de Stadt/ daer mede vullende dat
deel des muers datter af ghebroken was/
ende liet beghinnen het Casteel weder toe te
sluyten ende op te bouwen/met conditie (al-
soomen seyde) als de andere rebellige Lan-
den ooc weder souden gereconcilieert wesen/
so soude dat weder afgebroken worden: Al-
so werdt dat weder volmaeckt op de forme
als het eerst geweest was/wel gheacht zijn-
de het sterckste Casteel van maecksel van ge-
heel Europa.

Casteel t'Antwerpen weder opghemaeckt.

Den Prince van Parma nu hebbende de
Coopstadt van Antwerpen in syn handen/
soo heeft hy een ordinantie ofte Placcaet in
sConincx name doen publiceren/ opt feyt
vander Munten/by forme van Tolerantie/
tot dat andersins daer van mochte worden
gheordineert/ om dat alle Waren tot hoo-
ghen prijse waren ghecomen/ also het gelt
door den Krijch ende smenschen giericheyt
tot hoogher weerde vervallen was/ want
midts dat de oorloge de goede Wetten cleyn
plaetse gheuen/ so heeft een yeghelijck ver-
bordert tghelt hoogher uyt te gheuen dan de
ordinantie ofte Tolerantie was/ elcke ont-
schult doende tselve alsoo ontfanghen te
hebben/ofte so van andere/ ofte in andere
plaetsen alsoo uytghegeuen te worden/ ende
de Landen metten anderen in oorloge staen-
de/so sochte elck syn voordeel daer inne.

Parmas placcaet ofte toelatinghe op den loop vande munte/ den vierden October 1585.

Also heeft den Pr. van Parma by Plac-
cate van date den vierden October Anno
M.D.Lxxxv. eē ordonnantie op de Munte
doen publiceren.

Dat niemandt den Gouden Reael niet
hooger dan vijf Guldens soude moghen
uytgheven.

Den Gulden tot xx. stuyvers/ ofte veertich
Grooten Vlaems.

Den Carolus Gulden tot xxxiij. stuyvers.

Den Gout gulden van Duytslant ij. Gul-
dens ende acht stuyvers.

Den Philippus Daelder tot ijz. Gulden.

Den Rijcx Daelder tot twee Gulden ende
vijf stuyvers.

Den Spaenschen enckelen Silveren Reael
tot vijf stuyvers eñ eē oortgen/ ofte thien
ende een half groot Vlaems.

De vier stuyvers penningē tot ses stuyvers.

Den ouden stuyver tot jz. stuyver/ de dob-
bele ende halue nae advenant verhoocht.

Den Franck van Vranckrijck tot xx. stup.

Den Franschen Testoen tot xiiij. stuyvers.

Den Franschen stuyver tot twee grooten
Vlaems/ ofte een stuyver: eñ op die voet
voort alderhande Munten.

Diergelijcke ordinantie hebben die van
Hollant

1585. Hollant mette gheunieerde Landen in Augusto daer aen volghende oock ghemaeckt/ onder den naem vanden nieuwen Gouverneur Robert Graue van Leycester/etc. ghepubliceert / maer meestendeel wat hoogher dan Parmas ordinantie / als den Gouden Reael twee stuy. hooger/de Fransche Croone eenen stuy. dē Angelot vijf eñ een haluen stuy. ofte elf groot Vlaems/ tot vorderinge vande Engelsche/ende so na advenant. Verbiedende alle Fransche/Italiaensche/ Portugaelsche/Lorreynsche/eñ diergelijcke Silvere Munten(midts dat die vele gheschropt ende vermindert waren in gewichte) ganghaer te wesen/ maer sy verclaerden die voor Billoen/ende gesmolten te moeten worden. 1585.

Om dat wy int eerste Boec deser Historie verhaelt hebben de Valuatie ende loop van den ghelde hier te Lande/ten tijde van Keyser Maximiliaen Anno 1489. ende daer na de Valuatie by tijdē Keyser Carolus dē V. Anno 1520. eñ 1552. so hebbē wy goet gedocht dese Tafel ofte Nota hier by te voegen/ van eenige der voorgenoemder Munte/ om daer by te sien de veranderinghe die den tijt van hondert Jaren mede brengt.

Tafel van den loop des ghelts dese hondert Jaren.

Ten tijden van Keyser Maximiliaen/ Anno	1489.	1520.	1552.	1586.	1598.
Den Roosenobel van xxxij. tot xxxij. ende een vierendeel int Marck tot	Lxvj.st.	Lxxxvz.st.	xcvj.st.	Cxliiij.st.	
Den Henricus Nobel van xxxvz. tot xxxvj. int Marck/ tot	L.st.	lxxv.st.	lxxxiiij.st.	Cxxviij.st.	
Den Angelot van xlviij. ende xlviij. ende een vierendeel int Marck/ tot	xxxvij.st.	lvij.st.	lxiij.st.	C.st.	Cviij.st.
Den gouden Leeu van lviij. ende lviij. ende een vierendeel int Marck/ tot	xxx.st.	xliiij.st.	xlviij.st.	lxxiiij.st.	lxxxv.st.
De Fransche Sonne Croone van lxxj. int Marck/ tot	xxiiij.st.	xxxvj.st.	xl.st.	Lx.st.	Lxv.st.
Dē Andries guldē van lxxiiij. int Marc/ tot	xx.st.	xxix.st.	xxxij.st.	xlix.st.	
De Ducaten van Hongarien/ etc. van lxix. ende lxx. int Marck/ tot	xxvj.st	xxxix.st.	xlj.st.	lxiiij.st.	lxxij.st.
De Duytsche Goutgulden van lxxiiij. ende lxxv. int Marck/ tot	xviijz.st.	xxviij.st.	xxxj.st.	xlviij.st.	liiij.st.
Den Silveren vier stuyvers pennine / was	— —	iiij.st.	iiij.st.	vj.st.	
Den stuyver/ was	—	een st.	een st.	ijz.st.	ijz.st.
Den dobbelen ende halven naer advenant.					
Den Gouden Reael in Carolus tijden gheslaghen/ van xlvj. int Marck/ tot	—	Lx.st.	Lxvj.st.	C.st.	Cviij.st.
Den halven Reael	—	xxx.st.	xxxij.st.	L.st.	
Den Carolus gulden van Goude ende Silvere/ tot	—	xx.st.	xxj.st.	xxxiij.st.	
Den Philippus Daelder / van Coninck Philips gheslaghen/ tot	—	—	xxx.st.	L.st.	Lj.st.
Ende also andere na advenant.					
Den Reael van Spaengien/ tot	vj.st.	vij.st.	vij.st.	xz.st.	xj.st.j.oor.

Het is wonder dat de weerde ofte valuatie vanden gelde dese hondert ende thien Jaren so verandert ende verloopen is / twelck men acht eensdeels bygheeomen te zijn/ door de gheduerige oorlogen/ die op d'eene plaetse meerder ghebreck maeckt/ dan opte ander/ alwaer sy blijde zijn tgelt hooger te ontfangen/ eñ dan weder soecken also wt te geuen: oock helpt daer toe / datter so veelderhande Munten zijn van diversche Landen/ die dickmael opghesocht worden tot gherief vanden reysenden man/ende so tot hoogheren prijse aenghenomen. De groote abondantie van Gout ende Silver wt de Oost-Indien ghebrocht/ heeft materie gegeuen van veel gelts/ so dat een Edelmans rijckdom van ouden tijden nu een Boeren rijckdomme is / eens Lantsheeren doen/ nu een Coopmans rijckdom/ maer alleenlijck met de name ende niet in warachtighen trouwen rijckdom: want verscheyden gheloofweerdige Lieden / noch onlancx in Spaengien te Sivilien gheleeft hebbende/ affirmeren gesien te hebben eenen originelen Brief / van eenen Hartoch van Medina Sidonia/ gheschreven aendē Graue van Bejar alsdoen / die nu Hartoghen zijn/ waer mede hy hem adviseerde dat hy sijn Dochter ten houwelijcke wtgegeuen hadde ende met haer voor het houwelijc-goet/ vijfentseventich duysent Maravedis/ nu ontrent twee hondert Ducatē makende: met ten selven Brief hem biddende ter Bruyloft te comen / ende vereeren die met sijn roode Fluweelen mouwē. Waer by te considereren is/ dat alsdoē het gelt/ gout eñ silver in grooter achtinghe was/ ende dat in Spaengien den overvloet nu so groot is/ datmē aldaer volgende de oude maniere van rekeningen met Maravedis eñ Reesen(zijnde so cleynen gelt) te rekenen placht / die nu vrygans in Realen verandert zijn / ende noch wel mochten tot Ducaten comen inde tellinghe.

Eynde des twaelfsten Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

ROBERTVS DVDLEVS LEYCESTRIE COMES, REGINA ANGLIE MISSV, BELGICARVM PRAEFECTVS

Het derthienste Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael van het derthiende Boeck.

DE gheunieerde Nederlanden senden notabele Ambassadeurs aen de Coninginne van Engelant/ haer de souverayniteyt der Landẽ aenbiedende/ om onder haer Majesteyts ghebiedt beschermt te worden tegen tghewelt eñ tyrannije vande Spaengiaerts/ Sy wegert de souverainte aen te nemen/ maer belooft hulpe ende assistentie: Haer redenen in drucke wtgheuende: Dies sy Vlissinghe ende den Briele in pande aen neemt. Sent den Grave van Leycester als generael vant Enghelsche krijchsvolck. Schenck gaet den Spaenschen dienst af. Ende wert van Taxis ghessaghen/ met den Graue van Nieuwenare ende Villers. De tweede dochter vanden Coninck van Spaengiẽ trout den Hartoch van Savoyen. Den Turck ende Persiaen beschencken den Coninc van Spaengien. Nuys by de Graue van Nieuwenare eñ Hopman Cloet ingenomen. Der Staten Schepen op de Ems zijn twistich met Emden. De Spaengiaerden zijn tot Empel in perijckel. Der Staten volck voor Nimmeghen Schanssende/ worden by Haultepenne verdreven. Taxis slaet eenich Staten volck in Vrieslandt by middel van Ys. Met het gulden Vlies worden eer ghe vereert. Paus Sixtus recht te Roomen den Obeliscus op. De St ten vande gheunieerde Landen maken Leycester Gouverneur generael ouer deselve Landẽ/ daer de Coninginne haer over verstoort. Leycester publiceert een ordinantie op de krijchsdiscipline/ eñ verbodt metten vyanden niet te handelen/ daer d'Enghelsche Vrybuyters ter Zee haer profijt mede doen. Schenc toont cloeckheyt inde tocht tot Werle. Parma belegert de stadt Graue/ dewelcke hoe wel die gevictualieert wert door den Graue van Hohenlo/ werdt nochtans opghegheuen/ dies den Gouverneur de Heere van Hemert daer over onthalst werdt. Schenc maect een Schansse op s'Grauenweert. De Prince van Parma beleghert ende wint Venloo: Desghelijck oock Nuys seer prachtelic/ dat hy brandende inneemt. Leycester wint Apele ende Doesburch/ eñ schermutseert by Zutphen met den Prince van Parma: Hy beleghert ende wint de Sutphensche Schansse. De Staten doen clachten aen Leycester/ die vertreckende nae Enghelant/ quade ordere int regiment laet. conspiratien in Enghelant/ causeert de doot vande Schotsche Coninginne/ die onthalst wert/ wiens leuen ende doot int breede verhaelt wort. De beschrijvinge der Rechten ende Politien van Enghelant/ haer Parlementen ende der Croone successie. De Hartoge van Parma des Prince van Parma vader sterft/ mede den Cardinael Granvelle/ ende Hartoch van Holst/ alsoo oock Stephanus Coninck van Polen: Ende twee Coninghen worden in Polen ghecoren.

Alle dit ghe schiede in twintich Maenden tijts/ onder des Hartoghen van Parma/ de Staten/ ende den Grave van Leycesters Regiment.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

VY hebbē verhaelt hoe dat in dit Jaer M.D.Lxxxv. in Meerte dē Coninc vā Vranckrijck (door den krych hem by de Guysianen in syn Rijcke berockt) den Gedeputeerden der Nederlanden aen hem ghesonden/ om hem de gheunieerde Landen ouer te draghen/ beleefdelijck ēn trouwelijc antwoorde/ ēn haer presentatie afsloech/ hen toeseggēde/ die Landen te sullen recommanderen aende Coninginne van Engelant/ ende den Coninck van Navarra. Ende mede hoe de Enghelsche Coninghinne/ op dat sy niet desperatelijcken yet met haer vyanden voornemen souden/ aen haer afghesonden hadde den Heere vā Grijse met troostelijcke woorden/ twelck sy belast hadde te doen haren Ghesante Davidson.

De gheunieerde Landē resolveren aende Coninginne van Enghelant de Landen ouer te draghen/ den sesten Junij 1585.

Waer ouer de Statē Generael beschreven zijnde/ hebben geresolveert den sesten Junij de souverayniteyt de Landē absolutelicken de Coninghinne Elizabeth van Enghelant ouer te geuen/ met wettelijcke ende behoorlijcke conditien/ ofte met haer te handelen op die protectie ofte bescherminge aen te nemē/ ofte om assistentie ēn hulpe van haer te verweruen.

Waer op den sesten Julij in Enghelant aengecomen zijn de Ghedeputeerde vande Staten der geunieerde Landen/ ēn waren van wegen die van Brabant (hoe wel mits het belegh van Antwerpen niet volcomē geauthoriseert) Jonckheer Jaques de Grijse/ Hooch-Balliu vā Brugge. Van wegē Gelderlant/ Rutgert van Hussolte/ Borgemeester van Harderwijc. Van wegen Vlaenderen/ hoe wel oock niet volcomen geauthoriseert/ Noel de Caron Heer vā Schoonewalle Borgemeester ende Schepen vant Vrije. Van wegen Hollant met Westvrieslāt/ Jan vander Does/ Heer van Noortwijck/ met Meester Joos de Menin Raedt der Stadt Dordrecht/ Johan van Oldenbarnevelt Raet der Stadt Rotterdam/ Franchoys Maelson Raet der Stadt Enchuysen. Van wegen Zeelant Jacob Valck Licenciaet ēn Raet vā State. Van wegen Utrecht Pauwels Buys Doctor. Van wegen Vrieslant/ Jonckheer Jelgher van Feytzma Raet van State/ ende Heer Hessel Aysma President/ ende Laes van Jonghema.

Namen der Gedeputeerde in Engelant ghesonden.

Dese hadden alle haer volcomen volle macht ofte procuratie vande Landē/ so wel op het opdragen vande souverayniteyt/ als om te tracteren opt stuc vande bescherminghe/ ēn behoorlijcke assistentie ofte bystant. Die van Hollant waren seer ghenegen ende ghresolveert eenighe steden ofte sterckten ouer te leveren/ tot versekertheyt van hare Majesteyt. Haerder Ghedeputeerde procuratie was van wegen de Ridderschap ende Edelen ende steden van Dordrecht/ Haerlem/ Delff/ Leyden/ Amstelredam/ Goude/ Rotterdam/ Gorcom/ Schiedam/ Briele/ Alcmaer/ Hoorn/ Enckhuysen/ Schoonhoven/ Edam/ Monickedam/ Medenblick/ Woerden/ Oudewater/ Heusdē/ Geertruydenberge/ Weesp/ Naerden/ Muyden/ ende Purmerende/ haer sterck makende voor dander cleyn steden/ Heerlijckheden ēn Vlecken van Hollant ende Westvrieslant.

Dese Gesanten zijn wel ontfanghen ende costeloos gehoudē geweest by de Coninginne/ die haer heerlijck dede de taeffel besorgen: Ende hebben den neghenden Julij by de Coninginne tot Groenewich audientie gehadt/ alwaer sy met behoorlijcke eerbiedinghe ootmoedelijck van weghen der Landen verclaert hebben door den mont van Joos de Menin/ als volcht in effecte.

Oratie van weghen der gheunieerde Landen/ aenbiedende de Coninginne van Enghelant de ouerste heerschappye, dē ix Julij.

Dat de Staten der vereenichde Nederlanden hare Majesteyt grootelijck bedancten vande goede gheneghentheyt ende gunste die haer belieft hadde den Landen in haren noot te bewijsen/ ende noch onlancx betoont/ als haer na de grouwelijcke moort des wijlen Heere Prince van Orangien/ door haren Ambassadeur den Heere Davidson/ belieft hadde te laten weten de sorghe die sy droech voor haer beschuttinghe ende bewaringhe: ende daer nae door den Heer van Grijse verclaert het groot mishaghen ende onghenoechte die sy hadde/ siende de Staten ghefrustreert van haer hope ghestelt op het Tractaet met Vranckrijck. Maer dat daeromme de sorchvuldicheyt die sy voor haer welstandt ende behoedenisse droech/ niet verminderd ware/ maer vermeerdert/ nae dat den noot meer dringhende waer door de Landē int generael/ ēn elc der selvigher int particulier/ eeuwelijck blijven tot hare Majesteyt verbonden/ om tselfde te verschulden met alle getrouwicheyt ende onderdanicheyt.

Ende soo de voorschreven Staten merckten hoe dat sy tsedert de doot des voorschreuen Prince van Orangien/ verloren hadden vele van hare sterckten ende goede steden/ ende dat tot behoudenisse der voorschreven Landen/ sy van noode hadden een Overheere ende Prince met het opperste ghebiet/ die haer mochte beschudden ende bewaren tegen de tyrannije ende overlast der Spaengiaerden ende haer aenhanghers/ die daer meer ende meer waren poogende met haer onbetamelijcke Wapenen/ ende alle andere middelen te verderuen ende delghen int gront de voorseyde Landen/ ēn te brenghen het arme volck in een eeuwighe dienstbaerheydt/ ergher dan d'Indiaensche: onder het onverdraechlijck jock der vervloecter Inquisitie van Spaengien. Aenmerckende oock dat de steden ende Borgherijen der selvigher Landen hadden een vast betrouwen/ dat hare Majesteyt niet soude willen sien haer verloren gaen/ nae den wensch ende begheerte van hare vyanden/ die haer sulcken langhen ende wreede oorlogen aendeden. De welcke de Staten (volghende haren behoorlijcken plicht hare medeborghers ende Broeders schuldich) waren ghedwonghen gheweest te wederstaen/ om af te keeren ende te weeren de tyrannije ende opentlijcke slavernije die men sochte op het arme volck te leggen/ ende om te beschermen haer Vryheyt/ Rechten ende Privilegien/ mette oeffeninghe der ware Christelijcke Religie/ waer van hare Majesteyt te rechte voerde der Tytel van beschermersse/ tegen de welc-

1585. ke de vyanden ende haer aenhanghers ghemaeckt hadden/ so veel verbintenissen aengherecht/ soo menichvuldighe bedriegelijcke laghen ende verraderijen / ende noch daghelijcx niet op hielden van te soecken ende machineren tverderf van hare Majesteyts persoon/ ende van haer Coninckrijcken ende staet/ de welcke den goeden Godt tot noch toe bewaert hadde/ Christenrijcke ten goede/ ende tot onderhout van sijne Kercken.

Om die oorsaken/ redenen / ende andere goede consideratien / hadden de voorschreven Staten eendrachtelijck tsamen besloten ende gheresolveert haer toevlucht te nemen tot hare Majesteyt/ naedemale het een ghewoonlijck dinck ware by alle overvallen volcken ende Natien in haren hoogen noot ende verdruckinghe / hulpe ende bystant te versoecken tegens hare vyanden/ aende Coninghen ende Princen haer ghebueren/ ende eygentlijck aenden genen die begaeft waren met hoochmoedicheyt/ Godsvruchticheyt/ rechtveerdicheyt/ ende andere Coninclijcke deuchden. Tot sulcken eynde hadden de voorschreven Staten hem afghesonden ende belast hare Majesteyt aen te bieden de Overste heerschappije ende wettighe regieringe der selvigher Provintien/ onder sekere goede en billicke voorwaerden/ principalijck betreffende de behoudenisse der Ghereformeerde Religions oeffeninghe/ ende haer oude Privilegien/ Vryheden/ hercomen en gewoonten / mette bedieninghe des stucks vander oorloghe/ policie/ ende Justicie der selviger Landen.

Ende hoe wel de selue Landen in dese geduerighe oorloghe veel gheleden / ende den vyant veel steden ende stercke plaetsen haer afghenomen hadden: Nochtans behalven dat in Brabant/ Ghelderlant/ Vlaenderen/ Mechelen ende Overyssel noch veel goede Steden ende plaetsen waren die teghen den vyant wthielen/ soo waren de Landen van Hollant/ Zeelant/ Utrecht/ ende Vrieslant by Godes gratie noch in haer gheheel/ daer veel groote ende stercke Steden ende plaetsen in waren / schoone Rivieren / diepten/ ende Zeehavenen/ Waer by hare Coninckliicke Majesteyt ende hare nacomers souden moghen ghenieten verscheyden goede diensten/ vruchten en commoditeyten/ daer van noodeloos was langh verclaers te maken: waer onder eene was van sonderlinge consideratie. Dat de vereeninghe der Landen van Hollant/ Zeelant/ Vrieslandt/ ende der Steden van Oostende ende Sluys / mette Coninckrijcken van hare Majesteyt/ haer toebrachten de volcomen heerschappije vande groote Oceaensche Zee/ ende vervolgens een gheduerighe versekerde gheluckfalicheyt voor de ondersaten van hare doorluchtighe Majesteyt.

[illegible]

De welcke sy ootmoedelijcken baden dat haren goede wille ware haer te [illegible] de voorschreven poincten ende voorwaerden / ende dien volghende te willen aennemen voor haer ende haer wettighe Erfghenamen ofte Successeurs ende Croone van Engelant beschermers vande Ghereformeerde Religie / de rechtmatighe Prins-

lijckheyt/ ende overste heerschappije der selver Landen/ ende dien volgende d'Inwoonders der selver tontfanghen als hare Met alderootmoedichste en alderonderdanichste Ondersaten/ onder de beschuttinge ende eeuwighe savegarde van hare Majesteyt/ een volck voorwaer soo getrouwe ende beminders haerder Overheeren (sprekende sonder vermeten) als eenich ander in Christenrijck.

Dat doende/ soude hare Majesteyt behoeden soo vele schoone Kercken/ die Gode believe hadde in dese leste tijden te vergaderen inde voorseyde Landen/ teghenwoordelijck tot veel plaetsen seer benaut en becommert/ en soude verlossen die Landen ende volcken die onlancx voor den boosen inval der Spaengiaerden so rijck en in voorspoet bloeyende waren/ midts de groote gherieffelijckheydt der Zee / Stranden / Havenen/ Rivieren/ Traffijcque ende Hantwercken/ daer van sy vande natuere begaeft waren. Sy soude die verlossen van wterlijck verderf/ ende eeuwighe slavernije des lichaems ende der sielen / het welcke soude wesen een ware Coninclijcke ende wtnemende goet werc/ Gode aenghenaem/ gheheel Christenrijck profijtelijck/ en weert onsterffelijcken prijs ende eere/ welbetamende de grootmoedicheyt ende Princelijcke deuchden van hare Majesteyt/ vervattende in sich de versekertheydt en welstant van hare Coninckrijcken ende Onderdanen. Ende daer op presenteerden sy hare Majesteyt de Artijckelen ende Voorwaerden in alle ootmoedicheydt: biddende Gode den Coninck der Coningen hare Majesteyt te beschermen voor alle haer vyanden / te laten meer toenemen in glorie ende gheluckfalicheydt / ende haer eeuwelijck te houden in sijn heylighe beschuttinghe ende bewaringhe.

Dese aenbiedinghe alsoo die de heerlijcke ende loffelijcke Coninghinne ende Princesse strecken tot de aldergrootste eere ter werelt/ soo was die oock danckbaerlijck afghenomen. Waer na werdt op de sake byde Coninginne ende haren Raet gelet/ ende mette voorsz Ghedeputeerde ghehandelt / die te kennen gauen den staet / macht / ende de contributien die de Landen mochten opbrenghen/ oock wat de costen van een offensive oorloge aen te doen/ bedraghen mochten/ ende wat meer metter minne ende goet regiment van het ghewillich volck soude moghen te verhopen wesen / soo sy in haer vryheden/ gherechticheden ende Privilegien machten behouden worden. [illegible] besonder was dat Hollandt alleene / sedert de Pacificatie van Ghent / in neghen Jaren / behalven haer eygen Hollandtsche [illegible] costen, [illegible] oorloghe buyten Hollant ghevoert / ghecontribueert hadden boven [illegible] Wert oock [illegible] verclaert / hoe veel [illegible] van Enghelant haer aen ghelegen ware / de Landen van [illegible] Tractaten [illegible] verbonden te houden [illegible] Landt gelegentheyt [illegible]

1585. lant een Eylant daer vooren eñ tegen gelegen/ die in vyantschappe malcanderen groote schade conden doen/ ende vereenicht zijnde/ conden de heerschappije der Zee behouden/ bijde welcke sy beyde haer gheneerden / ende sonder welcke sy beyde niet wel conden bestaen. Enghelant gheen sonderlinghe stercken dan de diepten ofte grachten der Zee hebbende/ eñ Nederlant veel stercke Steden die haer meest mette Zeevaert gheneerden/ die daerom vol Zeevolcx eñ Schepen zijn/ daer mede Enghelants diepe Zeevesten onnut ghemaeckt mochten worden / ende soo ghemackelijck besprongHen. Enghelandt midts sijn goede Havenen ende gheleghentheyt/ conde der Nederlanders neeringhe seer becommeren: daeromme van ouden heercomen tusschen beyden so veel contracten ende reciproke alliancien ghemaeckt waren gheweest om die byden anderen te houden/ ende niet toe te laten datse van vreemde also verheert souden worden/ ende dat niet alleene tusschen de Lantsheeren/ maer ooc tusschen de Staten der selvigher/ als onderlinge eeuwighe Bontghenooten.

Dit alles van beyde sijden overleyt/ heeft de gheunieerde Landen veroorsaeckt anderwerf Enghelant aen te soecken / ende heeft veroorsaeckt Engelant haer ghehoor te geven: te meer/ aenghesien sy nu door de doot van haren beschermer ofte Ruwaert/ namelijck den Prince van Orangien/ tverlies van veel Steden / ende het afsegghen van hulpe in Vranckrijck door haer vyants toedoen/ ghenoech in desperatie geraeckt waren. Nu was te vreesen datse uit twijfelmoedicheyt/ ghemerckt datter veel weecke Lidtmaten onder haer waren/ ende sy dagheliJcx aengelockt werden/ mochten vallen in eenich verdrach van reconciliatie ofte versoeninge met haren vyandt / ende dan Enghelant oock te bespringhen/ de welcke sy niet minder quaet hert toe en droeghen als haerlieden/ dat nu onlancx ghebleken waer by diversche Enghelsche Schepen/ welcke inde Havenen van Spaengien sonder eenighe afsegghinge van vrede/ aengheslaghen waren/ ende waer van syt Schipvolck wreedelijc hadden mishandelt.

De oorsaken waeromme de Coninginne de souvereyniteyt ofte opperste ghebiet over de Nederlanden niet aen en nam erffelijcken voor haer ende voor haer naecomers/ achten de wijse werelts saken verstaende/ dat sy wesende een afgaende Vrouwe geen hoyr [illegible]

[illegible]

Sy en wilde haer selven oock niet gheheel den ghelucke onderworpen/ vreesende niet alleene de groote macht van Spaengien/ maer oock de onghestadicheyt van Vranckrijck / wetende ende kennende mede haer eyghen vermoghen/ ende dat haer Ondersaten onervaren in saken van State/ ende ongheswoon ende onwillich waren groote schattinghe op te brenghen/ principalick tot behulp van een vreemt volck: Aldus heeft dese wijse Coninghinne ghematicht haer begeerlijckheyt/ ende nochtans vethoont haer medelijdenheyt totte Nederlanden/ verseker ende haren eyghen staet/ daer na voor eerst getracht werdt/ eñ voorts den Nederlantsche Staten hulpe ende bystant te doen nae gheleghentheyt van tijden ende saken.

Dese ende diergelijcke redenen meer hebben beyde de partyen beweecht eerst tot besluyt vā in een provisionael secours tot ontset der Stadt Antwerpen/ die doen noch beleghen was. Ende daer na de Coninghinne niet gheraden vindende de souverainiteyt ofte Overste heerschappije aen te nemen/ noch parpetuele protectie (hoe wel sy haer Subjecten gheneet vont om met goet ende bloet haer voornemen by te staen ende te hanthouden) heeft aenghegaen metter Staten Ghedeputeerde op advijs ofte believen van haer principale / een solenneel Tractaet van assistentie / van date den thienden Augusti/ tot None-such, Inhoudende sommerlijck dese naevolghende Artijckelen.

Contract met Enghelant.

1. Dat de Coninghinne van Enghelant de gheunieerde Landen sal toe senden een hulpe van vier duysent mannen te voete/ ende vijf hondert mannen te Peerde: maer het werdt corts daer nae besloten op vijf duysent te voete/ ende een duysent Peerden/ gheleyt door eenen Gouverneur Generael van harent weghen/ die soude wesen een persoon van name/ qualiteyt ende aensien / de ware Religie toeghedaen/ ende onder goede andere Bevel-hebberen: alle te betalen bijde selvighe Coninghinne / gheduerende den oorloghe.

Artijckelen.

Assistentie van vijf duysent te voete eñ duysent Peerden.

2. Tot weder betalinghe vande welcke/ de gheunieerde Landen / soo int ghemeen als byfonder / haer verbinden sullen / als sy door Gods barmherticheyt/ ende haer Majesteyts hulpe weder in Pays ende Vrede sullen ghestelt wesen/ te betalen al dat hare Majesteyt wtghelevt sal hebben / soo wel voor t volck op te lichten / ende die over Zee te transporteren/ als voor de [illegible] te weten / eghene dat het eerste Jaer wtghelevt sal worden/ sullen sy binnen teerste jaer vanden Vrede weder betalen / ende de reste binnen vier Jaren volghende/ elck Jaer een quartier : alles te rekenen op goede [illegible] der Commissarissen van [illegible] op den voet als sy [illegible] waren.

De termijnē van weder betalinghe.

3. Tot meerder versekeringhe vande [illegible]

[illegible]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1585. van Rammekens/ int Eylant van Walcheren/ eñ de Stadt vanden Briele/ mette twee stercktē daer toe behoorende in Hollandt/ om gehouden te worden by haer Garnisoenen/ tot dat hare Majesteyt volcomelijck betaelt sal wesen inde Stadt Londen / van al haer verschoten ghelt. Ende zijnde byde Staten goet ghevonden voort Landt ende tot de ghemeyn ruste ende eenicheydt nuttelijck/ datter in eenighe andere Steden ofte Stercktē van haer Majesteyts Garnisoenen ligghen / sullen de selve ghenomen werden wt de vijf duysent ende duysent Peerden voornoemt.

Steden sullen blijven versien van gheschut.

4. Dese Steden ende plaetsen van versekeringhe hare Majesteyt ghegheven / sullen blijven versien van Gheschut/ Poeder/ ende ander ammonitie/ in sulcken ghestalte als de Gouverneur Generael van hare Majesteyt sal vinden behoorlijck tot der selviger plaetsen bescherminghe/ midts dat alles behoorlijck worde gheinventarieert / om namaels te restitueren alst behooren sal.

Innemen vant Engels Garnisoen/ behoudende de Politie.

5. De Staten sullen de voorschreven steden ende stercktē ruymen van alle Garnisoenen / behalven de Lieden van qualiteyt daer woonende / ende ghecommitteert totten Gouvernemente/ op dat hare Majesteyts Gouverneurs daer moghen tghebiet hebben / int tghene dat de bewaringhe ende beschuttinghe der plaetsen aengaet: welverstaende dat sy haer niet moeyen en sullen met de Policie ende civile regieringhe / maer alleenlijc in het bysonder over die vande Garnisoenen.

Sullen niet vermoghen eenigerhande correspondentien metten vyant te houdē/ maer oorloge aen doen.

6. De Overste ende Soldaten des Garnisoens en sullen gheen handelinghe/ verstant/ correspondentie ofte conversatie mette Spaengiaerden ende vyanden der Staten hebben/ noch lijden van andere/ maer sullen die alle vyantschap bewijsen/ ten aensiē vande verseckeringhe vande plaetse.

Behoudenisse van alle vryheden.

7. Dese Steden ende plaetsen van verseckeringhe/ sullen blijven aengaende de Policie/ Jurisdictien/ Privilegien / Rechten ende Vryheden/ volghens haer Generale eñ particuliere Contracten ende Unien/ behoudende haer eyghen Wetten / Magistraten ende Gouverneurs / sonder ghehouden te zijn in eenighe schattinghen/ Impostē ofte contributien/ van weghen hare Majesteyt oft haer Krijchsvolck.

d'Engelsche te betalen de Impostē eñ Accijsen.

8. De Enghelsche Garnisoenen sullen ghehouden zijn te betalen de Imposten ende accijsen/ als het ander oorlochsvolck (int Landt Garnisoen houdende) doen/ sonder dat de Imposten sullen moghen vermeerdert worden/ dan met consent vanden Generalen Luytenant van hare Majesteyt.

Provisie op de discipline ende betalinghe.

9. Ende op dat de Borgherijen ende Inwoonders der Steden niet souden overlast worden byde Garnisoenen/ sal hare Majesteyt besorghen haer betalinghe/ eñ alle goede discipline: ende de inwoonders voorschreven sullen niet ghemolesteert worden omt volbrenghen van dit Contract/ voor tghene dat de Staten toecoemt te doen/ behoudens sy int particulier voldoen tot dat sy ghehouden zijn.

10. Als hare Majesteyt oft haer Successeurs sullen weder betaelt wesen van alle costen ende verschoten ghelt / sullen de Steden ende plaetsen met alle haer Artillerye ende munitie/ weder ghelevert worden in handen vande Staten / sonder eenighe swaricheydt ofte reservatie/ sonder dat sy souden moghen worden gelaten in handen vanden Coninck van Spaengien ofte andere vyanden vanden Lande/ ofte onder tghebiet van eenighe andere Prince ofte Heere / maer alleen tot verseckeringhe van hare Majesteyt/ ende ten profijte vande voorschreven Staten.

De Overste ende Gouverneur van dese hare Majesteyt Garnisoenen/ sullen Eedt doen van ghetrouwicheydt/ tot hare Majesteyt/ oock mede totte Staten Generael/ tot behoudenisse der selver Steden ende plaetsen/ ende dependentien/ oock tot onderhout vande ware Christelijcke Religie/ gelijck die teghenwoordelijck in Enghelant/ ende inde gheunieerde Landen gheexerceert wordt/ ende te onderhouden ende doen onderhouden dit teghenwoordich Tractaet/ voor soo vele haer aengaet. De Officieren/ Capiteynen/ ende ghemeyn Soldaten der selver Garnisoenen/ sullen ghelijcken Eedt doen van ghetrouwicheyt aen hare Majesteyt/ ende den Staten Generael der voorseyder Landen/ midtsgaders oock van haer Hoofden ende Gouverneurs te ghehoorsamen/ alsoo oock doen sullen de Inwoonders der selvigher Steden.

12. De Soldaten ende Krijchsvolck/ wesende te Velde/ sullen ghelogeert ende versien worden van victalie/ tot redelijckē prijse/ sonder den selven op te leggen eenige Impositien/ ten opsiene vande eet-waren/ ende ander behoeften / maer sullen in alle manieren ghetracteert worden ghelijck ander Krijchsvolck der selvigher Staten Generael.

13. De Gouverneurs vande voorschreven Steden sullen alle Maenden betaelt worden van hare gagie ofte Soldije haers Garnisoens/ welcke Penninghen hare Majesteyt bestellen sal inde selve Steden / midts dat het ghetal niet grooter wesen sal dan vande Garnisoenen die daer onderhouden zijn gheweest ses Maenden voor de overleveringe der selver Steden ende plaetsen/ des en sal niet qualicken ghenomen worden/ indien de betalinghe somtijts acht ofte thien daghen later quame.

14. De Gouverneur ende Garnisoenen sal toegelaten worden vrij exercitie van Religie / alsoo die is in Enghelant ghestabilleert / ende sullen haer gheordonneert worden tot dien eynde in elcke stadt een Kercke.

15. Dese Garnisoenen sullen getracteert worden ghelijck andere Garnisoenen / die daer te voren geleghen hebben/ soo van Logemente als van victalie / ende de Staten sullen ordere stellen/ dat sy de victalie tot redelijcken prijse / ghelijck de Inwoonders vande selve Steden ende plaetsen hebben/ ende sullen versorcht worden van Poeder/ Lonten ende Clooten/ selve in sulcke quantiteyt als de voorsz Garnisoenen vande selve Steden ende plaetsen hebben ontfangen/ ghelijck ander Soldaten ontfangen/ liggende in

de in Garnisoen in ander steden ende plaetsen.

Toeganck inden Raet vā State.

16. Sal toeghelaten wesen hare Majesteyt / boven dē Gouverneur die daer wesen sal van harent weghen/ in te brenghen twee van haer Onderdanen inden Raet vā State/ persoonen ghequalificeert / ende doende professie vande ware Christelijcke Religie/ ende oock inden Krijchs-raet / alst noodich wesen sal/ alsulcke persoonē als bydē Gouverneur ende Raedt van State goet gevonden sal worden/ na den eysch van saken/ ende de twee Gouverneurs vande Steden het Garnisoen in hebbende/ sullen moghen inden Raedt van State comen alst haer sal nootlijcke duncken/ ende behoorlijck om eenighe saken nopende den dienst van hare Majesteyt / eñ behoudenisse der vereenichde Landen/ sonder nochtans dat sy sullen ghehouden ofte gheacht worden als Leden des seluen Raedts.

Authoriteyt vanden Gouverneur Generael.

17. Den voorschreuen Gouverneur Generael metten Raet van State/ sullē authoriteyt ghebruycken / om te rechten de misbruycken int stuck vande Impoosten/ te besnijden het ghetal ende de overtellicheyt der Officieren/ ende dat de Penningen tot meesten dienste vanden Lande verstreckt werden teghens den vyandt te water ende te Lande.

Reformatie op de munten.

18. Sal den voorschreuen Gouverneur Generael ende den Raedt van State reformeren de misbruycken vande Munten inde voorschreuen Landen / ende brengen die op eenen behoorlicken ghetal/ ende datmen het ghelt aldaer loop hebbende/ ofte ooc andere niet en sal mogen verwisselen/ om de weerde te verhooghen ofte op te setten / sonder consent vande Majesteyt ofte haren Gouverneur.

Provisie voor de authoriteyt publijcke ende krijchsdisciplne.

19. Hare Majesteyt ofte den voorschreven Gouverneur Generael van harent weghen/ met Raedt van State/ sullen voorsien opt restablissement ofte weder oprechtinge vā de publijcke authoriteyt/ mitsgaders op de oprechtinge eñ onderhout vande Krijchsdiscipline / de welcke beyde nu seer zijn vervallen ter cause vande ghelijcke macht vande Gouverneurs/ eñ menichvuldicheyt ofte confusien der Raden.

De Gouverneur Generael sal op alles opsicht hebben/ son der te roeren Religie ofte Privilegien.

20. Den seluen haren Gouverneur Generael metten Raet vā State/ sullen opsicht nemen op alles dat aengaet de behoudenisse vande ghemeyne welvaert / welverstaende dat sy niet sullen yet veranderen tot achterdeel vande voorschreuen ware Christelijcke Religie/ oft den Rechtē/ Voordeelē/ Privilegien/ Costuymen/ Vryhedē/ Statuten ende ordonnantien der selviger Staten/ Provintien/ Leden/ Steden / Collegien / ofte Inwoonders der selvigher int generael ofte particulier.

Niet vermogen met de vyant te handelen sonder weten van Gouverneur Generael.

21. De Staten/ soo int generael als particulier/ sullen niet handelen metten vyant/ sonder weten ende consent van hare Majesteyt / noch met eenighen vreemden Prince oft Potentaet/ sonder harē weten/ ofte sonder weten van haren voorseyden Gouverneur Generael.

22. Het sal oock hare Majesteyt believen niet te tracteren ofte doen tracteren metten Coninc van Spaengien/ ofte andere vyanden der Staten/ op eenige saken eenichsins aengaende de gheunieerde Landen/ int generael noch particulier/ sonder advijs ende consent der Statē Generael daer over wettelijck gheroepen. *De Coninghinne vermach niet te handelē son der consent.*

Oplichtinge van volc eñ betalinghe/ bestaet aen Gouverneur eñ Staten.

13. De oplichtinghen ende betalinghen vant vreemt Krijchsvolck/ die nootelijcken souden moghen wesen tot de bescherminghe der Landen / sullen gheschieden byden voorschreuen Gouverneur Generael/ ende Raet van State/ met consent der Generale Staten.

Gouverneurs te veranderen ofte te verkiesen.

24. By afsterven oft veranderen van eenighe Gouverneurs van Provintien/ ofte Frontiersteden/ sullen de Staten ofte Provintien daer sulcx ghebeurt / selver noemen ofte voorstellen twee ofte drij gequalificeerde persoonen vande Ghereformeerde Religie / waer van den voorschrenen Gouverneur Generael ende Raet van State eenen verkiesen ende committeren sullen.

Ordinantie op de schepē ter oorloge te rusten.

25. Soo dickmael als de Majesteyt sal tot ghemeyner bescherminghe schepen ter Zee senden/ so het gebeurde dat de vyanden eenighe Vlote sonden inde enghden tusschen Vranckrijck ende Enghelant/ ofte tusschen Engelant eñ de geunieerde Landen/ so sullē de Staten soo veel schepen oock ter Zee wtrusten als de Majesteyt sal doen/ behoudelijc dat het niet en excedere in getale ofte gestalt de Limiten eertijts byden Prince van Orangien Anno M. D. Lxxxiiij. ghedaen presenteren door den Heer Dyer: ofte meer soo den noot ende wtersten vermoghen der Staten sal vereysschen ende verdraghen mogen: Dese sullen haer voegen met haer Vlote/ ende staende ghelijckelijck onder t gebiet vanden Admirael van Enghelant: welverstaende / dat de beuten sullen ghelijckelijck ghedeylt worden/ nae dat partijen respectivelijcken sullen cost ghedaen hebben.

Authoriteyt vanden Admirael van Enghelant.

Deylinghe vande beut.

Vry gebruyc vande onderlinge havenen.

26. De Schepen vande Majesteyt zijnde in Zee/ sullen altijdt hebben vryen inganck ende wtganck inde Havenen ende Stroomen der voorschreuen Landen/ ende aldaer gevictailleert worden op behoorlicken prijs allso wederom. De oorlochschepē der voorschrenen Nederlanden sullen genieten de selvighe vryheyt ende gheriefelijckheyt op alle Stroomen ende in alle Havenen van Enghelant/ ende andere der Majesteyts Domeynen.

Alle questiē eñ swaricheden te slissen.

27. Het slissen ende uyten vande swaricheden die souden moghen gevallen tusschen de Provintien/ ofte tusschen eenighe steden/ die niet by ordinaris weghen van Justicie ofte recht connen ghesleten worden/ sullen gesonden worden aen hare Majesteyt ofte aenden Gouverneur Generael van harent wegen/ om daer op te letten ende ordere te stellen / metten voorschreuen Raet van State binnen de gheunieerde Provintien.

Vry over te moghen voeren hare Peerden.

28. Sal toeghelaten worden den Ondersaten van hare Majesteyt ouer te voeren in Enghelant haer Peerden diese sullen coopen inde selue Landen / midts betalende de gewoonelijcke rechten/ behoudens die niet elders te moghen voeren.

1585. 29. Die van het Engels Krijchsvolck/die sullen willen weder in Enghelandt keeren/ sullen vrijlijck moghen passeren sonder ander paspoort/ dan vanden generael geteeckent ende ghesegehelt. Behoudens dat het ghetal des Enghels Krijchsvolc blijue vol/ ende dat de Staten niet ghedwonghen worden eenige costen te ghedoogen voor het oplichten ende transporteren vande suplementen in stede vande afghedanckte.

Vermoghen d'Engelsche paspoort te gheuen soo dat tghetal vol blijue.

30. De Gouverneur Generael/ Overste/ Colonellen/ Capiteynen/ Officieren eñ het ander Krijchsvolc van hare Majesteyt/ sullen den gewoonlijcken Eedt doen als voren ghedaen is aende Staten der selviger Provintien/ behoudens de Homagie ofte manschap die sy hare Majesteyt schuldich zijn. Dit Contract is in effecte inder voorsz forme besloten tot None-such den x. Augusti/ Anno M.D.Lxxxv.

Eedt vande Overste.

Ter gedachtenisse vā dit verbont/ hebbē die van Zeelant eenen penninck doen munten/ daer op de een syde was het Wapen vā Zeelandt/ zijnde een Leeu witte Zeebaren climmende/ ende met dit opschrift Luctor & emergo 1586. Op de ander zijde de wapenen der steden met Authore Deo favente Regina. Dat is soo veel te segghen/ als den Zeelantschen Leeu die worstelt ende climt op wtten water/ door Godts werck ende goetgunstichept der Coninginne. Ende volgens tselfde Contract isser seker ghetal van Krijchsvolc onder Sire Johan Norrits/ ende andere overghesonden.

Ende de Coninginne heeft oock in drucke doen publiceren beyde in Enghels ende in Fransoys/ de redenē die haer beweecht hebben om hulpe te geuen tot beschuttinge der ellendige eñ overvallē Nederlanders/ waer inne verhaelt zijn de oude onderlinghe Contracten/ Entrecoersen ende verbontenissen/ die niet alleene de Princen der seluer Landen/ maer oock de Staten ende Ondersaten met malcanderen hadden/ tot onderlinghe beschuttinghe.

De Coninginne vā Enghelant verclaert redenē waeromme sy bystandt doet de Nederlanden.

Daer in werde oock verhaelt het Barbarisch Gouvernement ende tyrannije der Spaengiaerden aldaer ghebruyckt/ eñ wat middelē die Landen eñ sy hadde aengewent om alles te bevredigen/ doch te vergheefs. Waeromme sy nu was veroorsaeckt hen hulpe te senden/ om drie principale oorsaken. De eerste/ op dat de Nederlandē mochten herstelt worden in haer oude vryheden/ Privilegien eñ Gouvernement/ eñ soo ghebrocht tot eenen vrede. Ten tweeden/ dat sy also mochte verseckert wesen tegens den inval van haer quaetwillige ghebueren. Ten derden/ dat de trafficque tusschen haer Onderdanen ende de Nederlantsche/ midts die voorsz goedē Entercoers ofte verbontenisse mochte versekert blijuen.

Byde seluighe declaratie was ghevoecht een verantwoordinghe der Coninghinne op twee beschuldinghen/ ghepubliceert by eenighe fameuse libellen in Italien/ als van ondanckbaerheyt betoont tegens den Coninc van Spaengien/ die nae het segghen vanden Autheur/ haer soude ten tijde van haer Suster het leuen gesalveert hebben/ als sy wettelijc was ter doot veroordeelt: Dander beschuldinghe was/ dat sy soude ghetracht hebbē te corrumperē seker persoonē om den Prince vā Parma na het leuen te staē/ daer over dat twee persoonen souden wesen geexecuteert. Het eerste loochent de Coninginne/ dat opt tē tijde van haer suster/ haer ghetrouwichept in twijfel was ghestelt/ eñ veel min ware eenighe sententie des doots tegen haer ghepronuncieert/ daeromme en hadde hy geen oorsake geweest haer leuen te salveren/ hoewel sy bekende dat sy ten dien tijden eenichsins in hem gehouden was/ maer dat sy hem in behoorlijcke manieren danckbaerheyt daer voor betoont hadde.

De Coninghinne die excuseert famose libellen.

Aengaende den Prince van Parma/ sy en hadde gheen redene hem meer vyant te zijn als anderen Gouverneurs/ eñ hadde altijt seer goede opinie van hem ghehadt/ eñ hem alles goets toe betrout/ ende men wiste oock wel dat syn doot dē krijch in Nederlant niet en conde eyndighen: met diergelijcke argumenten meer.

Na volgende het voorsz Contract hebben de Staten byden Grave van Hohenlo/ oock van weghen den Prince Maurits van Nassouwen (die daer over Heere was) doē overleveren de Stadt van Vlissinghen in Walcheren/ met het Casteel van Rammekens/ aen Sire Philips Sidney/ van weghen de Coninghinne van Engelandt ghecommitteert/ den xxix. Octobris/ M.D.Lxxxv. de welcke de voorsz plaetsen met Enghelsch Garnisoen beset heeft/ alsoo hy daer Gouverneur over ghestelt was. Desghelijcx geschiede oock inden Briele/ daer de stadt ende Schansse door den Grave vā Hohenlo/ gheassisteert zijnde met eenighe Ghedeputeerde vande Staten van Zeelant/ overgelevert werde in handen van Sire Thomas Cicil/ als Gouverneur van weghen de Co. M. van Enghelant/ na dat hy den Eedt gedaen hadde opt Stadthuys vandē Briel/ in presentie vande Grave van Hohenlo eñ van de Magistraet der selver stede.

Vlissinghen eñ [illegible] Engelandt [illegible] xxix. Octo-ber.

Den Grave vā Leycester Robart Dudley/ Sone van Jan Dudley Hartoch van Northumberlandt/ werdt ghecommitteert vande Coninginne om in Nederlant haren Oversten Gouverneur Generael te wesen over alle d'Engelsche/ ende in alles te presenteren haren persoon/ de welcke met schoonē state wt Engelant tot Vlissingen aen quam den neghenthienden Decembris/ alwaer hy heerlijck ontfangen wert/ waer van oock/ eñ wat hy ghehandelt heeft/ sullen wy hier nae spreken: middeler tijdt dat dese saken in Engelant verhandelt werden/ so passeerden in Nederlant int stuck vander oorloghe oock verscheyde dinghen.

Grave van Leycester comste in Nederlant den xix. December.

Marten Schenc vā Nideck/ die in syn jonckheyt by den Joncheer Christoffel van Isselstein opghebrocht was/ ende het Huys van Blijenbeeck/ als sijn eygen/ voor hem seluen inghenomen hadde/ was ghedwongen hem inde bescherminge vanden Pr. van Parma te begeuen/ die in het belegh vant voorschreuen huys hem bystant dede. Desen Schenc also hy cloeck eñ dapper was eñ in Krijchshandel opghebrocht/ heeft den Prince van

Parma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1585. Parma groote dienst ghedaen/ als wy voren verhaelt hebben. Namelijcken/ hy ghewan den slach opde Herdenberchsche Heyde/ ende meer andere groote aenslagen: hy gewan hem oock de Stadt van Nimmeghen: Hy hielp ooc met syn cloetheyt ende behendicheyt de stadt Breda onder Parma brenghen/ ouer de welcke hem docht dat hy wel het Gouvernement verdient hadde/ twelc de Heere van Haultepenne/ zijnde vanden huyse van Barlaymont/ ghegheuen werde. Alsoo hy oock in Parmas dienst tweemael ghevanghen was/ eerst vanden Heer van Kurtsbach/ daer na vandē Heer van Hoochsaxen/ soo wy verhaelt hebben/ heeft hy luttel behulp oft gunste by Parma ghevonden/ waer door hy merckte dat hy ghenoech veracht ende verstootē was/ tzy door afgunste oft mistrouwen/ Eñ heeft daerom gheresolveert den dienst des Coninex ende van Parma (midts dat hy geen Vassael en was) te verlaten. Ende heeft hem alsoo inde Maent vā Mey in dit Jaer M. D. Lxxxv. in dienste begheven van Graue Adolf van Nieuwenare/ Meurs ende Alpen/ Gouverneur van Ghelderlandt/ die den krijch ghevoert hadde van wegen den Cuervorst van Colen Truckzes/ wiens querelle nu mette geunieerde Landen vermengt was. Aldus heeft Schenck den dienst vanden machtigen ende victorieusen Coninc van Spaengien verlaten/ ende heeft vercoren den dienst van smalder heerschappije/ om te helpē wevoeren die querellen van een verdreuen Vorst/ die nu in alle menschen oorlogen verre onder lach/ na dat doen der gheunieerde Landen saken stonden/ daer hy mede verbonden was.

Maerten Schenck comt in dienste van Truchses ende Staten/ in Mey.

Desen Schenc/ om te bewijsen syn trouwicheydt heeft syn Casteel van Blijenbeeck den Grave van Meurs ouergheleuert met andere plaetsen meer: Vorder verclarende eñ ontdeckende diversche practijcken eñ intelligencien die hy binnen verscheydē plaetsen ende steden der Staten hadde/ daer hy bouen alle andere in synē tijt wel de subtijlste/ behēdichste eñ cloecste in was/ hy noemde Venlo ende meer andere/ daer in versien wert: vorder wat middelen hy wist om andere steden te ghewinnen/ eñ nam noch inde Maent vā Mey het Slot Overassel te Vleerch inne by de stadt Graue/ om den Heer van Haultepenne een voordeel af te siene.

Corts hier na den xxiij. Juni heeft desen oversten Schenc met den Graue Adolf van Nieuwenare/ Meurs/ Lijmborch/ Alpen/ etc. ende den Maerschalck Joos de Soete Heer van Villers Gouverneur van Wtrecht/ eenen hoop volcx by een vergadert (op eenen aenslach int Stift van Wtrecht) tot Amerongen by Wijck/ maer eer sy wel vaerdich waren/ heeftse den Gouverneur van Vrieslant Verdugo/ door Jan Baptista de Taris met een meerder hoop volcx voē onversiens bespringen/ eñ by een Bosch laghen ofte embuscaden ghelevt hebbende/ heeft hy die van alle canten aengheuallen/ daer wel ghestreden werdt/ maer by gebrec van een Cornet Peerden dat syn plaetsen niet wel bleef houdende/ zijn de Nieuwenaersche ghevlucht. Den Grave selue met Schenc te Wijc binnen vluchtende. Maer den Maerschalck Villers seer gequetst zijnde/ bleef ghevanghen met ontrent dertich andere/ Villers wilde men by Justitie ter doodt executeren/ om dat hy int ouergeven vant Stedeken Bouchain ouerlanghe onrechtelijck soude ghehandelt hebben/ maer namaels is hy daer noch afgecomen door groot rantsoen/ ende andere ghevanghenen.

Nieuwenaer, Villers eñ Schenck by Taris gheslagen/ den xxiij. Juni.

Maerschalc Villers ghevanghen.

Dese victorie vān Taris was seer ghevordert/ na langhen strijt ende twijffelachtighe victorie/ byde twee Sonen vanden Graue vanden Berghe/ die met eenen hoop versche Peerdē recht ten tijde te hulpe quamen. Dese sonen jonghe Grauen vanden Berghe/ zijn des Princen van Orangien susters sonen/ by den seluen Prince ghenoech opghetoghen/ maer midts haer Vader den Prince ende Staten suspect was/ hadden sy de partije van den Coninc aengenomen.

De twee jonghe Grauen vanden Berge oorsake van Taris victorie, by Nincorls ghen.

Nieuwenare ende Schenck haer volck weder by een ghebrocht hebbende/ maeckten Schanssen tusschen Vpanen/ Wtrecht ende elders/ ende Schenck creech corts weder een cleyn verghelding he/ van synen vyant slaende twee Cornetten/ ende daer nae haddense eenen aenslach op Groeninghen/ met eenighe van binnen: Maer alsoo tselfde ontdeckt wert/ vertrocken sy wederomme.

Graef Willem van Nassouwen/ Gouverneur der Staten ouer Vrieslant/ nam den xxij. Mey een sterckte ghenaemt Slykenborch inne/ tusschen den Kuynder eñ Steenwijck/ oock Oldemert/ beyde plaetsen die wel ghelegen waren. Daer mede dat sConincx Gouverneur Verdugo/ de Seuen wolden ende andere plaetsen daer ontrent/ grooten brantschat afghedrongen hadde/ waer door Verdugo van daer moeste trecken/ die oock in Overijssen Wha/ Bechteren/ Kuterbeeck/ ende Schulenborch gedrongen heeft/ ende het Lantsvolck daer ontrent seer gheplaecht/ hy nam oock de Schansse van het Berchshooft te voren in Junio inne.

Actien in Vrieslāt eñ Overyssel in Mey.

Den jonghen Vorst van Cleve Johan/ diemen met Bisdommen ende Gheestelijcke goederen meynde gheweldich te maken/ heeft na de doot van synen outsten broeder die in Italien gestorven was/ den xv. Junii tot Duysseldorp met groote feeste ghetrout Jacoba de Dochter vanden Marckgraue van Baden. Desen jongen Vorst heeft hem met synen Raet inde Nederlantsche oorloge tot de Spaensche regieringe geneycht ghetoont. Maer hy is ten lesten simpel/ cranck ende slecht van sinnen gheworden/ ende de vrouwe seer partydich zijnde/ is de Spaensche zijde toeghedaen ghebleuen.

Houwelick vanden jongen Vorst van Cleve den xv. Junii.

Den Coninck van Spaengien heeft syn tweede dochter l'Infante Catharina/ ghebooren vande oudtste dochter van Vranckrijck in Saragossa in Spaengien ten houwelijck ghegheuen aen Carolus Emanuel Hartoch van Savoyen/ den thienden Meert M. D. Lxxxv. de welcke in Junio met haren man den Hartoch nae Italien/ ende soo in Savoyen trock/ eerst rijckelijck

Hartoch vā Savoyen trout Coninc van Spaengien tweede dochter/ den x. Meert 1585.

 beschoncken

1585. beschoncken zijnde vanden Coninck/ desgelijcx alle haer ende des Hertochs Hofgesin. Den Hartoch werdt oock vereert van den Coninck met hooghe tijttels / als Stadthouder des Coninckx/ door gants Italien/ Wt oorsake alsmē seyde dat de dochter haer beclaechde dat sy maer een Hartoch en troude/ alsoo sy Conincklijck opghebrocht/ ende ghewoon was Conincklijcken staet te houden/ twelc des Hartochs incomen qualijck conde verstrecken: Sy baerde hem den tweeden April M. D. Lxxxvj. eenen sone Philips Emanuel ghenaemt/ en̄ daer naer meer andere kinderen.

Gheschencken des grooten Turcx aenden Coninck van Spaengien.

Aenden Coninck van Spaengien werde in desen tijdt een Legaet ghesonden vanden Turckschen Keyser genaemt Belgh Soliman/ met brieuē hem congratulerende vanden onderlinghen vrede ende victorien ouer sijne vyanden/ ende brocht mede tot vereeringhe soomen seyde/ dese gheschencken/ als vier Leeuwen met goude Halsbanden ende letteren/ twee Hackeneye Peerden van natueren wit swart ende blau geplact/ twaelf ghedamasquineerde Turcksche Sweerden ofte Sabels met Goude vercierselen/ ende ses Schilden seer costelijck ende constelijc/ twaelf Eenhoorens elck van seventhien palmen/ voorts Veltcoetsen/ Kistkens met alderley Pluymen/ en̄ veertich Besoar steenen van veerthien oncen tstuck/ vier Mescokers ende Messen met ghesteente ende gout verciert/ costelijcke Tapitserijen daer des Coninckx victorien in gewrocht waren/ met Schildē ende andere costelijcke fraeyicheyt/ altsamen wel geschat wesende vijf hondert duysent Ducaten weert te wesen.

Geschenckē des Sophy van Parsien aenden Coninck van Spaengien.

Den Sophy van Persia sont oock Ghesanten ende giften aen den Coninck/ begerende van hem assistentie tegen den Turck: De giften waren vreemt/ seltsaem/ ooc costelijck ende constelijck / als jachthonden van diversche coleuren / Tapijten met de Historie vanden grooten Tamerlanes daer in ghewrocht/ Jachthoornen/ diversche plumagien / glasen die niet breken en conden/ ende costelijcke Coetsen / inde gordijnen victorien gewrocht/ alles seer costelijck/ so Michael van Isselt schrijft.

Nuys by den Grave van Meurs ende Cloet inghenomen den x. Mey.

De Grave vā Nieuwenare ende Meurs/ Gouverneur van Ghelderlandt / metten Hopman Harman Frederick Cloet / ende meer andere/ hebbende een deel Krijchsvolcx wt de byligghende Garnisoenen vergadert ende doen bespieden waer de Stadt van Nuys int Bisschopdom van Colen gelegen (door het belegh van Hartoch Carel van Borgongien over hondert Jaren seer befaemt) onstarckste was / ende dat na by de plaetse een Smits winckel was/ met ghereetschappe om een Poort open te breken/ soo hebben sy den thienden Mey de stadt opt weeckste doen beclimmen met Leeren: die overgheclommen waren liepen tot den bespieden Smits winckel/ ende vonden gereetschappe/ ende braken een Poorte open/ alwaer den Grave met sijn Peerdevolck inghecomen is / ende de Marckt innam: Waermede de Borgherije ghewecht zijnde/ stelden eenighe haer te weyre. Maer mette doot van veerthien persoonen zijn de ander verloopen/ ende hebben haer ghesalveert. De Stadt was rijck/ midts datter veel goederen van Colenaers ende Landtvolcx daer binnen waren / dat al gheheutet wert. Daer werde Gouverneur ghestelt den voorschreuen Overstē Harman Frederick Cloet een cloec Krijchsman/ diemet sijn Garnisoen dede afloopen ende brantschatten rontomme het Stift van Colen.

Den Vorst van Cleve dede daer teghen ouer aen dander zijde des Rijns een schansse opbouwen / om haer excursien van sijn Landt te weyren. Want die van Hollant hadden vrije vaert des Rijns tot Colen toe.

Marten Schenck creech oock Kuroort inne / een Stedeken op den Rijn ghelegen / daer de Rure wt Westphalen in den Rijn valt / niet verde van Doesburch: hy dede allenskens eenich van sijn volck daer binnen gaen/ die hem snachts inhielpen / doende tselue terstont met Bolwercken stercken. Kuroort by Schenck genomen.

Den ghevanghenen Grave Philips van Egmont / die langhe op Kaminekens in Zeelandt ghelegen hadde/ ende nu in Hollandt ghevoert was/ midts dat hy seer onpacientich in sijn ghevangenisse was/ en̄ door tusschenspreken van vrienden / ten lesten voor den Heere van la Noue/ die nu vijf Jaren ende een half oock ghevanghen gheweest hadde/ los ghecomen/ die hem tot Nijnoven voor syn gevanckenisse voor Ingelmunster selue ghevangen hadde: Maer La noue (hoewel hy van minder state was) moeste noch swaerder conditien ende Contracten aengaen / ende den Coninck van Navarra tot borghe stellen / die sijn goederen in Vlaenderen voor hem moeste verponden tot de somme van hondert duysent Croonen/ dat hy de Wapenen niet draghen soude teghen den Coninck van Spaengien: hier toe moeste hy noch aenden Coninc van Vranckrijc verbonden wesen gheen wapenen te dragē tegens hem/ sonder sijn expres ghebodt / als zijnde sijn Overheere : noch moeste hy den Hartoch van Lottringen en̄ Hartoch van Guyse mede tot borge stellen/ dien hy moeste alle sijn goedē tot contreborghe verbinden / ende sijnen tweeden sone een Jaer in ostagie gheuen / tot de somme van hondert duysent Croonen/ ende teghen hem ende Guyse niet te dienen / ende andere conditien: ende also wert hy los. Sijnē outsten sone/ de Heer van Tiligni bleef opt Casteel van Doornick noch ghevanghen/ die namaels voor ettelijcke Spaensche Heeren verlost werde. Welcke strengheyt ouer vreemde gebruyct/ heeft vertoont die groote verachtinge des Nederlantschen Adels/ als die van meerder qualiteyt / eenen vreemden ende minderen niet hebben ouerwegen connen. Maer men heeft den Graue van Egmont met schoone beloften ende met het Gulden Vlies vereert / ende also ghecontenteert. Lanove vertrock na Geneven/ ende van daer ghecomen zijnde / heeft hy nochtans de wapenen tegen den Lottringschen Hartoch ghevoert / int beschermen van Sedan. Maer doort gebodt en̄ by consent

Egmont ... gelost op ... voorwaerde.

Nederlantschen ... telghyen.

1585. sent des Coninckx syn Overheere.

Diversche aenslaghen zijnder op Groeninghen gheweest/ ende om die te benauwen hebben die van Hollandt ende Westvrieslant ghemeynelyck Schepen van oorloghen op de Reviere de Ems ghehouden/ om dat sy van Emden al haer gherief van victalie/ Coren ende zout/ ende nootdruft hadden/ oock om dat sy wisten hoe Parma practiseerde om selve van de Ems meester te wesen/ om die te mogen ghebruycken tot syn aenslagen vande Spaensche Armaden/ ende selve om die Stadt Emden te vermeesteren/ die den Coninc van Spaengien (om tot syn volcomen vermeten ende meyninge te comen) in synen wech was so wel als Colen/ Luyck/ Aken/ Wesel ende meer andere Steden.

Staten schepen houden de Ems inne/ den ij. November.

Also nu de State van Hollant/ etc. midts den aenslach op Groeninghen niet en wilden eenighe Schepen na Emden laten passeren/ so sont den Grave ende die stadt Emden/ dicmael aenden Admirael vander Statissche schepen/ genaemt Capiteyn Knoop/ ende oock aende Staten van Hollandt ende Vrieslandt selve/ haer daer over seer beklaghende: Maer alsoo sy vande Staten/ oock vanden Admirael niet dan schoone woorden en wtstel van tijde tot tijde en vercreghen/ tot dat haer aenslaghen mochten te passe ghebrocht worden/ so hebben die van Emden ses Schepen van oorloghen toegerust/ ende noch meer Jachten/ midts dat sy nu wel veertich van hare Schepen met alderhande goederen ghenladen/ van diversche plaetsen comende/ aenghehouden saghen. Met dese ses schepen ende de Jachten zijn die van Emden den tweede November afghevaren/ also gheweldelijcken versoeckende aen der Staten Admirael ontslach van hare schepen. Den Admiael die alreede met alle syn schepen nederwaerts ter Zee afghevaren was/ by Berchum op syn voordeel leggende/ heeft resolutelijcken gheantwoort/ dat hy noch gheenen last van syn meesters en hadde. Maer terwijle dat daer op weder nae Emden om voorderen last ende raet ghesonden wert/ soo isser den vijfde November een so grooten tempeest van winde opgestaen/ dat alle de schepen werck ghenoech hadden om haer te berghen. Het schip vande Admirael der Staten versonck inden gront met alle syn gheschut/ den Admirael Knoop conde selve qualijck syn lijf in een ander schip verberghen. Den Admirael van Emden moeste oock synen mast afhouwen/ met meer andere. Also by Godes handt alles verstropt zijnde/ soo zijn de Coopvaerders vry nae huys ghezeylt/ oock mede de Emdische Oorlochschepen/ die eenen Emder Edelman/ ghenaemt Joncker Omme van Ewesen/ by ongheluck ghevanghen creghen/ die den Staten diende/ ende voerden hem nae Emden.

De Emdische schepen tegen de Statische gerust worden door tempeest gescheyden/ de v. November.

Aldus wert by Godes goede voorsichticheyt door tempeest een vyantschappe gheweert/ die apparent scheen gevolcht te hebben tusschen die van Emden ende de gheunieerde Landen. Den naesten somer zijn de Statissche Schepen daer weder comen voor liggen/ en hebben wederom de Schepen aen ghehouden. Maer sy zijn den xxiiij. Junii met malcanderen verdraghen/ door tusschenspreken vande Enghelsche/ hoe wel sy daer nae dickmael weder oneenich ghe-worden zijn. 1585.

De Engelsche onder den Oversten Norris/ die int eerste overgecomen waren om Antwerpen te helpen/ hebben met den Grave van Nieuwenare en sijn volc de Schansse van Yseloort/ ghelegen daer de Ysel inden Rijn loopt/ vijf hondert passen van Arnhem/ ende by Verdugo onlanckx ghewonnen/ wederomme beleghert/ de welcke nae groote teghenweer/ ende by ghebreck van Buscruyt ende Loot/ ten lesten in October haer op ghegeven werdt/ van waer sy oock trocken voor de Schansse van Berchshooft/ die haer oock opgheghegeven werdt/ met een fray Turcks Capiteyn/ die daer commandeerde.

Schanssen van Yseloort ende Berchhooft byde Staten ghewonnen in October.

De Grave Karel van Mansvelt/ zijnde met de principaelste Regimenten wel vier duysent sterck/ meest oude Spaengiaerden/ is wt het Lant van Ravensteyn getrocken over de Mase inde Bommel-weert/ om daer profyt te doen: maer vindende tot Herwerden groote Wateren/ so is hy gedwongen weder te keeren/ logerende tot Empel ende daer ontrent/ tusschen s'Hertogenbosch ende het Eylant van Bommel/ alwaer sy so door het doorsteken vande Dijcken byden Grave van Hohenlo/ als door de hooghe Wateren der Riviere/ haer terstont beslooten ende beringhelt vonden/ midts dat Hohenlo terstont van Dordrecht ende elders Schepen/ Heuden/ Playten/ Galeykens/ en Schuyten hadde/ diese soo besettede/ dat sy in grooten honghers noot quamen/ ende in alderley desperatie ende ghebreck/ logerende alleenlijck op de Dijcken/ hooghe Lant ende Kercken/ sonder vyer/ zijnde den elfsten ende twaelfden December/ inden kouden Winter/ sonder hope van te moghen ontcomen. In desen staet zijnde/ veranderde het weder/ ende begonde te vriesen/ het welcke Hohenloos Scheepkens dede vertrecken/ overmits dat sy vreesden te bevriesen/ en te voet over het Ys besprongen te worden: maer den Vorst ofte het vriesen niet continuerende/ ende een Schansse op een plaetse genaemt Lotht verlaten zijnde/ door quaet beleyt/ soo zijn de Spaengiaerden ende het ander Krijchsvolck miraculeuselijck daer van gheraeckt den twaelfden Decembris/ met behulp van die van s'Hertoghenbosch/ die met veel Schuyten haer te hulpe quamen/ ende met alderhande nootdruft spijsden.

De Spaengiaerden tot Empel by hooge Wateren ende Schepen beset/ quamen by gheluck daer van/ de xij. December.

De Prince van Parma tot Brussel in tryumphe zijnde van sijn blyde ende nieuwe incoemste aldaer/ werdt hier van geadverteert/ ende trock terstont derwaerts: Maer als hy tot Heerentals byden wech van haer afcomen hadde verstaen/ soo keerde hy weder/ ende heeft hooghelijck de stadt van s'Hertogenbossche bedanckt/ de armen aldaer met tachtich Ossen beschenckende/ ende de Stadt met eenen vergulden Kop van eeren.

Parma bedanckt die van s'Hertogenbosch om de assistentie de Spaengiaerden gedaen.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1585. De Grave van Nieuwenare eñ Meurs/ met Schenck/ hadden wederomme practijcken ende secreet verstant by eenighe binnen Nimmegen ghecreghen / die ontrent de mueren woonende/ daer soudē een gat door breken/ alsoo bycans ghedaen was als het ontdeckt werdt: ende werden alsoo wederom bedroghen. Daer nae hebben sy haer Krijchsvolck/ oock mede de Enghelsche inde Betuwe ghebrocht / ende inde byliggende Dorpen gheleghert / ende een vierrante Schansse tegen over Nimmeghen ghebout in November/ waer wt sy met grof geschut de Stadt beschoten/ ende meynden ooc met vyerighe clooten den brandt inde Stadt te schietē: dan also daer maer een huys of twee in brant quam / wert het ghebluscht. Sy hadden oock een cort stuck gheschuts/ een Mortier ghenoemt/ om groote vyerighe Clooten inde Stadt te schieten: maer de selve te cort zijnde/ ende de Riviere te breet/ en conde niet over gheschieten: eñ alsoo was het alles te vergheefs.

Schansse teghen over Nimmegen gemaeckt in November.

De Heere van Haultepenne heeft daerentusschen oock binnen Nimmegen ende daer ontrent/ mede ghereetschappe van schepen/ ponten ende schuyten ghemaeckt / om syn volck over inde Betuwe te stellen/ ende dede die de Riviere op trecken tegen over Bommel/ van waer sy de Hollantsche schepen wt vreese wech dreven. Dit gheschiede ontrent den veerthienden ofte vijfthienden December/ als de Wateren ende overvloeyen vande Wale door sneeu ende regen nu ghesloncken ende gemindert warē. Ende also Haultepenne ontrent ses duysent mannen / soo te voete als te Peerde over ghevoert hadde/ soo hebben de Nieuwenaersche ende Engelsche haer Logementen te Lent eñ Oosterholt in brande ghesteken/ ende verlaten. Eñ alsoo Haultepenne hem geliet de Schansse teghen over Nimmeghen te belegghen/ hebben de Statische die ooc verlaten: Ende die van t Slot Dornich met meer andere/ salveerden hen inde omligghende steden van Thielt ende Aernhem. Haultepenne vervolghende syn victorie / heeft meer diversche cleyn Sloten ende Schanssen inghenomen/ als t Slot van Duckenborch: ende tvolck dat inde schansse vant Berchs-hooft lagen zijn oock verloopen/ met andere die Haultepenne in nam/ ende trocken doen van daer om de stadt Grave te belegghen.

Haultepenne verjaecht der Staten volck voor Nimmegen.

In Brabandt heeft Parma met syn Spaengiaerden oock eenen aenslach ghehadt op den Claender/ Rogghenhil / ende Geertruydenberghe / met behulpe vanden Vorst: maer het was ooc al te vergheefs.

Taxis den Luytenant van Verdugo/ Gouverneur in Vrieslant/ heeft desen Winter in Januaris de Garnisoenē vergadert/ eñ is in Westergou gevallen/ als hy nu door den Vorst over het Ys alomme comē conde/ ende heeft veel plaetsen / als Worcum/ Hindeloopen eñ Couden berooft eñ geplondert: Maer alsoo het begonste te dooyen ofte ontvriesen / begonste syn volck oock te vertrecken : ende te Winsum ende Rijp / daer het Lantvolc begonnen te vergaderen/ hebben sy die gheslagen. Daer na wert by Hopman Steyn Matlz / een cloeck Denemercker / Luytenant van Graef Willem van Nassouwen ende syn broeder/ wat Krijchsvolc tot Boxim vergadert/ ontrent een myle van Leeuwaerden/ daer Taxis met syn Peerdevolc ende voetvolck die besettede eñ bespronck/ dat sy haer inde vlucht begaven/ veel doot blijvende/ als sy haer wel geweert hadden. Daer bleef ghevanghen den voorschreven Steyn Maltz / met veel andere Vrieschen Adel. Van Taxis zijde / Graef Oswald/ sone vanden Grave Willem van den Berghe / van syn eyghen volck in een ghenomen Vaendel gewonden / by erreur doorsteken/ ende synen Broeder Graef Herman ghequetst. Daer bleef oock Hopman Hendrick van Delden / een cloeck ende befaemt Capiteyn: Dit gheschiede den xxvij. Januari M.D.Lxxxvj.

Taxis slaet Staten volck tot Boxum in Vrieslant den xxvij. Januario 1586.

Ontrent den selve tyde Schenck vallende wt Venlo/ sloech een hoop Spaengiaerden over gheen syde der Maze/ datter weynighe van ontquamen: eñ te vorē een Bende Italiaensche Peerden/ onder Appio Contio die meest verslaghen ofte ghevanghen werden.

Den Coninck van Spaengien verstaen hebbende de hulpe die de gheunieerde Landen vercreghen vande Coninginne van Enghelant/ heeft den Prince van Parme oock behulp toegesonden van gelde / door verscheyden weghen/ midts het Krijchsvolck allomme gemutineert was. Daer quamen oock vanden Coninck gesonden den Marquis van Guasto/ ende Pesquara/ vanden huyse Davalos/ met andere : Desen Marquis wert Overste vant Peerdevolck onder Parma ghemaeckt.

De Coninck heeft oock om de herten der Nederlantsche Heeren te ghewinnen / het Gulden Vlies aen ettelijcke ghesonden/ als aenden Grave van Arenberch / den Marquis van Varrabon/ van Vergi/ Egmont/ Barlaymont/ Montigni / ende heeft tselve noch andere belooft: Maer midts het misbruyck/ ende doorloghe Cuvile/ ende afwesen des Coninex / is de heerlijcke magnifique ordere des Gulden Vlies / de eere des huys van Borgongien/ ghenoech in verachtinghe ghecomen. Parma selve is met het Gulden Vlies oock vereert gheweest / als wy ghesyt hebben: oock mede is hem ghe-restitueert het Casteel van Playsance/ daer het Spaensch Garnisoen voor synen dienst wtghelicht wert. Den Paus sont hem ooc sommige ghebenedijde giften. Den Coninc vereerde veel Nederlantsche Heerē met tijtelen van Graven ende anders / om de selve in goede ghereghelthept te houden.

Tot Antwerpen heeftmen den xvij. Januari ghecordineert een Jaergetijde te houden/ met solempnele processien/ over het wtdrijven ende wtslaen der Fransoysen / dat doen drie Jaer gheleden was / gheheeten de Fransche furie / ter eeuwiger memorie van de nederlaghe des Hertochs van Anjou/ die doen Hertoch van Brabant was/ daer de Roomsche Catholijcken haer selven de meeste eere van toeschrijven.

De Paus Sixtus de vijfde/ die van een Minnebroeder tot het Pausdom ghecomen was

1586. was door cloeckheyt ende geleertheyt/ heeft hem in syn regiment wonderlijck ende seltsaem ghedraghen/ ende heeft de saken des Coninck ende van Parma seer ghevordert in Nederlant met syn Bullen/ ende met andere eere aen te doen. Hy is seer hoochmoedich ende magnifyck gheweest/ ende heeft een groot heerlijck stuck tot Roomen aenghevanghen/ twelck te voren by velen wel ghewenst ende ghetracht/ maer niet volbracht en was: te weten/ om de stadt Roomen te vercieren/ so heeft hy den Obeliscus Vaticani/ wt eenen buylen hoeck verset. Desen Obeliscus is eenen soliden heelen steen/ die wt de Steenrotse van Theben in Egypten ten tijde vanden Keyser Augustus voor Christus gheboorte ghehouwen is/ nae Plinius schrijuen/ ende lancx de Riviere Nilus in Zee/ ende alsoo tot Roomen ghebrocht/ ten coste van Cayus en Nero Keyseren/ ende in Circo Vaticano opgherecht/ daer hy nu ontrent sesthien hondert Jaren ghestaen hadde. Desen geheelen oft soliden steen is lanck hondert en seuen voeten/ beneden breet aen t viercant twaelf voeten/ ende bouen ses voeten aen elcken viercanten cant: opghewegen wesende/ was swaer gevonden neghen hondert sesenvijftich duysent/ en hondert achtenveertich ponden. Desen steen heeft desen Paus Sixtus met seer wonderlijcke instrumenten/ ende Machynen van Balcken/ met veertich Windasen/ sevenentseventich Peerden/ en negen hondert arbeyders doen oplichten/ vervoeren ende weder oprechten aldaer voor sinte Pieters Kercke/ op een schoone groote plaetse/ verheuen hoogher bouen der aerden dan hy te voren stondt/ op syn Pedestael veertich Roomsche palmen/ bouen daer op wert gestelt een heylich gheconsacreert Cruys: Dit alles heeft gecost ontrent tachtich duysent Ducaten. Diergelijcke steenen oft Obeliscus heeft hy meer opgherecht ende verstelt.

Paus Sixtus recht te Roome een Obeliscus opwegende negenhondert sesenvijftich duysent ende hondert achtenveertich ponden.

Meer andere diergelijcke hoochmoedige daden heeft desen Paus aenghevangen om Roomen te vercieren/ als oock heel straten en teerlinghen van huysen/ daer Cloosters in stonden/ heeft hy doen afbreken ten gronde/ op dat de twee statuen/ ofte Beelden van S. Pieter ende S. Pauwels/ malcanderen souden int ghesichte staen. Dit hebben wy om die vreemdicheydt (hoewel buyten ons voornemen) verhaelt.

Nae dat wy nu verhaelt hebben wat hier en ginder geschiet is/ so sullen wy verhalen hoe den Grave van Leycester (ghesonden vande Coninginne van Engelant/ om over de Enghelsche assistentie te commanderen/ en haren persoon aldaer te representeren) den xix. Decembris in Zeelandt aenghecomen is/ alwaer hy wel ende heerlijc ontfanghen wert: Met hem quamen den jonghen Grave van Essex syn Huysvrouwen voorsone/ met de Baroenen ofte Lords van Audeley en Northe/ met veel achtbare Ridders/ als Ser Robert Jarningam/ ende meer andere/ ende veel Edelen van goeden huyse die tsamen mochten overbrengen ontrent seven hondert goede Peerden wel gerust,

Grave van Leycester in Zeelant aen gecomen/ den xix. December.

Van Zeelandt is hy nae Hollandt ghevaren/ alwaer hem alle de steden en plaetsen daer hy passeerde groote eere ende triumphe aenghedaen ende bewesen hebben/ ende is alsoo inden Haghe ghecomen in Januario/ alwaer de Staten Generael vande gheunieerde Landen vergadert waren/ aldaer is hy oock feestelijcken ontfanghen: ende sy hebben hem den eersten Februari M.D. Lxxxvj. opghedraghen het Gouvernement Generael vande geunieerde Landen/ te weten/ van het Hartochdom van Ghelderen/ met het Graefschap van Zutphen/ van Hollandt/ Zeelandt/ Wtrecht/ Vrieslandt ende Overijssel/ midtsgaders van alsulcke steden ende plaetsen als sy noch in Vlaenderen ende Brabant besaten: verkiesende/ committerende ende verclarende syne Excellentie voor haren Gouverneur Generael/ ende Opper-velthere over alle de vereenichde Landen/ hem opdraghende bouen de authoriteyt die hy vande Coninghinne hadde/ alle opper ghebiedt en absolute authoriteyt/ om den krijch te voeren te water ende te Lande nae syn goetduncken/ tot der Landen ende Steden profijt en beschuttinghe/ ende alles vermoghen te doen ende te voornemen dat een Oppervelthheers ampt toecomt. By haerlieder Acte belasten sy alle Krijchsoversten/ so te Peerde ende te voete/ allen Krijchsvolck ende Schipvolck/ die inder Landen ofte Staten dienst waren/ syn Excellentie allen dienst/ getrouheyt en onderdanicheyt te bewijsen. Oock voorder dat syn Excellentie inden Politischen handel des gemeyn welvaerts/ soude hebben en gebruycken sulcken recht ende ghelijcke macht/ als voorgaende Gouverneurs generael in voorleden tijden inde Nederlanden onder den Keyser Carolus den vijfden gehadt en wettelijck gebruyckt hadden (altijt behoudens de rechten ende Privilegien der Landen) met tvermogen om te colligeren/ lichten/ administreren/ eyschen ende executeren/ elcke en alle contributie/ syn Excellentie na de verclaringe ende consente der Landen alreede geconsenteert/ en die selue noch consenteren en opbrenghen mochten/ tot behoef vande oorloghe. Dit souden sy onderlinge malcanderen sweeren/ behoudens altijts de trouwe ende homagie die syn Excellentie de Coninginne van Enghelant schuldich was. Ende is sou ghedaen inden Haghe/ den eersten Februari/ Anno M.D. Lxxxvj. Ende was onderschreven/ C. Aerssens.

1586.

Staten verkiesen den Grave van Leycester voor Gouverneur Generael den eersten Februari.

Inhout van de Acte der Staten aen Leycester opdraghende hem het Gouvernement. Doe in politische regieringe geuen sy Leycester sulcken authoriteyt als andere Gouverneurs te tijden Caroli de vijfde ghehadt hadden/ den eersten Februari/ 1586.

Volghende dese Acte heeft den Grave van Leycester t Gouvernement aenghenomen/ en de Staten/ Amptlieden/ Gouverneurs Provinciael/ Oversten/ Capiteynen ende Krijchsvolck/ hebben hem behoorlijcken Eedt gedaen/ waerin Graef Maurits van Nassou/ den Graef van Hohenlo/ ende meer andere Capiteynen groot devoir ghedaen hebben/ om het Krijchsvolck daer toe te brenghen/ ghewoon zijnde ghelt ofte gratuiteyten in sulcke Actien te ontfanghen.

Leycester aenveert t Gouvernement Generael.

De Staten hadden opt aennemen vant Gouvernement den Grave van Leycester voorgehouden een instructie voor den Raet van

Staten/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1586. State/die hem in de regieringe vande Landē souden assisterē. Dese instructie hiel in de forme hoe de affairen van Staten eñ andere/ nopende t'Gouvernement der Landen/ wettelijck behoorden gheregeert te worden/ met volle kennisse der Heeren Raden van State/ als in alle republijcken van ouden tydt is ghebruyckt gheweest/principalijck in dese Landen/ten aensiene van alle Gouverneurs ende Regentē generael/ dat nochtans groote personagien van Princen bloede/ ja Coninginnen gheweest waren: Maer van weghen des voorschreuen Graue van Leycester werde geseyt/dat alle instructien niet anders zijn dan limitatien vande commissien/ ende dat syn der Excellentie gedefereert zijnde het Gouvernement Generael der Nederlandtsche Provintien/ hy sulcke instructien niet en behoefde. Eyntlijck/ om syne Excellentie te gheuen contentement/ is hem byde Ghedeputeerde vande Staten Generael verclaert/ dat hy niet en soude gebondē syn aende selvige instructie/maer dat die dienende was voor den Rade van State/eñ dat syne Excellentie niet en soude ghehouden zijn te concluderen by pluraliteyt van stemmen/ maer dadvisen vā alle de Raden van State gehoort zijnde/ daer wt soude hy moghen concluderen soo best ende oirberlijckst dienen soude voor de gemeyne sake. Tot dese resolutie quamen de Staten Generael seer ongheerne/ als wel voorsiende dat hy niet ghebonden zijnde aen eenighe instructie/ lichtelijck door eergierighen ende quaden raet soude moghen bedroghen worden/ sulcken volck ende oorenblasers ghemeynlijck sich ontrent Princen eñ Vorsten vindende/om alle occasien gade te slaen tot haren voordeel/ende tot ghemeyne schade: Het welcke meest van den Graue van Leycester te vreesen stont/ midts hy gheheel onervaren vander Landen natuere/ wesen/ ende ghelegentheyt was/ eñ gheen kennisse ofte onderschept conde hebben van den staet vande Landen/ noch van goede ende experte Raetsheeren/ ende daeromme was hy meer perijckels onderworpen. Maer de Staten hem bevindende in groote perplexiteyt van weghen de regieringe/hebben hem soo veel moghelijck was/ in alles te wille gheweest/ja mede toeghestaen den ceur van eenen Raetsheere van State wt elcke Provintie: Midtsgaders oock het veranderen vanden grooten Seghel ende Contrasegel/ ontfanghende inden Seghel een Schildekē van syn wapen/ende voor den Contrasegel/ syn gheheel Wapen/ dat noyt eenich Gouverneur te voren toeghelaten was.

Leycester weygert alle instructie op syn Gouvernement.

De tijdinghe hier van in Enghelant ter ooren vande Coninghinne ghecomen zijnde/ is sy daer over ghestoort gheweest/ achtende datmen haer daer mede sochte dieper eñ vorder in te doen treden dan sy wel hadde voorghenomen/ dies sy terstont in Hollandt affont haren Ondercamerlinck Sir Thomas Heaneadge, Ridder ende Raetsheere/ met Brieuen van den derthienden Februari/ segghende/ ende haer beklaghende dat den Graue van Leycester het absolut Gouvernement der Landen soude aenghenomen hebben: twelck haer vreemt dochte/ midts sy selue te voren sulcken aenbiedinge die haer gedaen was ontseyt hadde/ eñ haren Vassael ofte Dienaer nu te belastē met tgene sy seluer ghewevgert hadde/ ende dat sonder haer consent/ dochte haer groote cleynicheyt ende open onghelijck/ als ofte sy selue niet discretie ghenoech hadde te onderscheyden wat haer diende aen te nemen ofte te ontsegghen: ende onder ander redenen/ dat sulcx strijdende was teghen de declaratie die sy in drucke hier over wtghegeuen hadde/waer inne sy protesteerde de hulpe aende Landen niet aen te gaen met ander voornemen/dan alleenlijc om haer goede gebueren te assisteren/sonder haer eenichsins te willen moeyen mette protectie ofte souverayniteyt der seluer Landen/ daer nu by dese Acte een yeghelijck oorsake hebben soude contrarie te oordeelen: ofte ten minsten sulcke/ die de vryheyt nemen om de Acten van Princen nae haer goetduncken te censureren ofte oordeelen/also dat haer eere daer by seer bleef geinterresseert: Waeromme haer meyninge was te verclaren de oprechticheyt van haer procedueren/ te revoceren ende herroepen de voorschreuē authoriteyt/eñ den seluen Graue te gebieden geen ander authoriteyt te ghebruycken/ dan int onderlinge Contract begrepen ware/ twelc soot wel onderhoudē werde/ en twijfelde sy niet of het soude strecken tot volcomē voordeel vant ghemeyne beste: haer wel toeseghende dat dese weygheringhe niet procedeerde by het ghebreck van sorchvuldicheyt over de Landen welvaert/ maer alleen ten insien van hare eeren/ ende om den mont te stoppen van haer quaetwillige ende vyanden: Wat meer daer van te segghen ware/ hadde sy belast den brengher vande voorschreuen Brieuen.

Coninginne van Enghelant gestoort over Leycesters groote authoriteyt/ beklaecht haer den xiij. Februari.

Dese Brieuen hebben den Staten groot nadencken ghegeuen/ende hebben daeromme wt Amsterdam den xxv. Meert gheantwoort/met alle ootmoet het stuck gevoechlijcken ontschuldigende/ als datter niet gemeynt ware haer Majesteyt verder te belasten ofte te verbinden dan de Contracten medebrochten/ maer dat den noot vanden staet der Landen sulcx vereyste/ zijnde de authoriteyt haer so nootlijck/ ende beter een Gouverneur ware dan twee: ende ten aensiene van hare Majesteyt/haddē liever eenē haer subject zijnde daer toe willen verkiesen/ dan eenen anderen: ghevende syn Excellentie alleenlijck sodanighe authoriteyt als andere voor hem ghehadt hadden/ die altijt wederroepelijck ware: Het woort Absolut waer alleenlijck ingheſtelt om te distingueren van andere/ die alleenlic by provisie ingheſtelt waren/ ende ghebonden aen instructien: oock om meerder ghehoorsaemheyt ende ontsach te verwerven/ tot onderhoudinge van Krijchsdiscipline/ vorderinghe vande contributien/ende beter executie van syn commissien/ ende gheensins om syn Excellentie souverayniteyt te gevē/ volghende daer in de exempelen der Romeynen ende andere.

Staten antwoorde aende Coninghinne op de ghegeven authoriteyt af Leycester den xxv. Meert.

Het ware oock gheschiet om eenighe aen-

slaghen

1586. slaghen der vyanden te verommeren ende te breken / oock omde verslaghene herten des volcx te verquické: Eñ dat nu te wederroepen soude groote confusie in brengen: versekerende dat het iñ geenen deele den contracte en contrarieerde / blijvende de geheele souverainiteyt ende eyghenschappen der Landen aende Staten der selvigher / ende het Gouvernement ofte administratie der selvigher aenden Grave / conform voorgaende Gouverneurs / De souverayniteyt noch ghereserveert blijvende / tot dat het hare Majesteyt beliefde die aen te nemen. Hopende dat die opsicht nemen sal op den soberẽ staet der Landen / ende dat int mainteneren der authoriteyt ende wijse directie des Graven nu meer aengheleghen ware dan aen veel Krijchsheyre / also hare Majesteyt den Heer Henneadge breeder soude connen verclaren / etc. Wt Amsterdam den xxv. Maertz / Anno M.D.Lxxxvj.

Dit is deffect int corte vande Brieven van wedersijden gesonden over de opdracht des Gouvernements aen Leycester / waermede de Majesteyt eenichsins te vreden ghestelt werdt / hoe wel tselfde by velen Leycesters authoritept seer verminderde.

Leycester ontfangt administratie over xxiiij. hondert duysent guldens Jaerlijcx / eñ over convoyen.

Aldus is den Grave van Leytester int Gouvernement ghestelt / ende in handen gelevert alle der Landen contributien / beloopende bovẽ de vierentwintich hondert duysent gulden Jaerlijcx / behalven de convoyghelden ende profyten der Admiraliteyt / eñ assistentie der Coninginne. Syns persoons tracteement seydemen te wesen hondert duysent gulden Jaerlijcx. Hy heeft terstont ghepubliceert een Krijchsdiscipline onder sijn Krijchsvolck: oock een Placcaet / ghedateert den vierden April in Wtrecht / na den ouden stijl / waer mede verboden werdt toevoeringhe van alderhande lijftochte / victalie / ammonitie van oorloghen / ende comanschappen na den vyant / hare gheassocieerde / ende tot neutrale plaetsen / oock alderhande handelinghe ende correspondentie met Brieven / Wisselen / oft andersins / soo wel op Spaengien / Vranckrijck / als Oostlant / op sekere protexten niet practicabel oft doenlijck / alles op lijfstraffe ende verbeurte van Schip ende goederen.

Publiceert Krijchsdiscipline eñ verbot van alle handelinghe mettẽ vyant eñ neutrale / den vierden April.

Kingoulte ghecommitteert / om extraordinaerlijck Placcaet op de navigatie teghen de Coopliedẽ ter executie te stellen.

Om dese Placcaten wel te sien gheexecuteert / hadde eenen Jaques Kingoult / die seer familiaer met Leycester / ende inventeur van dit Placcaet was / vercreghen een extraordinare Commissie / teghen het advijs vanden Raet van State / te procederen extraordinaerlijck teghen sulcke die in vyanden Landen souden ghehandelt hebben / ende dat by forme van Inquisitie ofte ondersoeck / ende examinatie / besoeckende Coopliedẽ Brieven / Boecken eñ secreten / in dese Landen onghewoone / teghen veel Privilegien / oude hercomen / vrijheden der Landen ende Steden / ende versochte dat in Enghelant te wercke te stellen / teghen de Nederlanders aldaer.

Dit Placcaet ende dese commissie beviel den Staten qualick / eñ claechden daer over: maer daer wert mede ghepractiseert eñ ghehoopt te weghe te brengen een generale contributie / op aller Natien Zeevaren / tot behoef vande oorloghe: midts dat Enghelant nu vereenicht met Hollandt ende Zeelandt / mochten pretenderen te mogen Wetten stellen / eñ prescriberen als Heeren vander Zee / hoe ende waer te mogen handelen. Die Wette ghestelt zijnde / vermeynde den Grave van Leycester alle Zeevarende Natien te dwinghen Paspoorten ofte salveconduytbrieven van hem te comen coopen / ende alsoo vry te handelen / midts wat contribuerende tot de ghemeyne oorloghe. 1586.

Leycester pretendeert alle Zeevarende Natiẽ te doen Paspoorten halen / ende tot sijn oorloghe contribueren.

Maer also van alle wegen veel claechbrieven aenquamen op Engelant / so heeft sulcx den Raet van Engelant te hart gedocht / om dat Vranckrijc / Schotlant / Denemercken / ende de Oostersche qualijc tot sulcx te dwinghen souden zijn / ende daer mede is de contributie achter gebleven: Het Placcaet ghelijckewel blijvende / twelck groote swaricheyt ende achterdeel den Landen heeft ghecauseert / overmidts veel hanteringhen daer door wt ende buyten de geunieerde Landen ghelept ende ghediverteert zijn: Want veel treffelijcke Coopliedẽ / ende oock Schiplieden van Antwerpen ende elders (doen vluchtende ofte vertreckende) haer niet hebben willen inde gheunieerde Landen begheven te woonen ofte neder te slaen / van daer sy niet handelen mochten: maer sijn veel nedergheslagen tot Hamborch / Bremen / Emden / Staden / eñ elders / van waer sy mochtẽ met alle vryheyt op Spaengien / Italien / Portugael / ende de Eylanden varen: ende hebben alsoo den Zeevarenden handel onder veel Natien verbreydt / ende in veel Steden ghebrocht. Also datmen in Hollant eñ Zeelant heeft moeten ten lesten over dat Placcaet dispenseren / ende daer mede door de vingeren sien / ende weder toelaten Westwaerts ter Zee te handelen / oft sy souden corts allen Coophandel ende Schipvaert van haer gejaecht hebben / met haer rijckste Inwoonders / dewijle die Landen haer meest gheneeren met Visscherije / Zeevaert / Hantwercken ende Coophandel.

Schaden op het Placcaet dẽ Landen toeghecomen / daeromme ghedispenceert.

De Enghelschen dien den Coninck van Spaengien alomme in sijn Landen ghearresteert / ende haer Schepen ende goeden geconfisqueert hadde / haer persoonen rigoreuselijck tracterende / hebben haer nu veel moeten begheven tot vrybuyt varen / onder het decksel van Brieven van represalien / zijnde tusschen Enghelant ende Spaengien gheen oorloghe ghepubliceert. Dese hebben des voorschreven Placcaets despensatie weten tot haren voordeel te nemen / ende hebben alle Schepen Westwaert gaende ofte comende / die sy becomen conden / aenghetast / berooft / ende veel prijs gemaect / midts de Nederlanders qualick in Spaengien / Poortegael ende de Eylanden handelen connen / dan op den naem van vyanden: Haer Facteurs daer woonende voor Spaensch gheacht. Op dese suspitie de Schepen inghebracht / wert haer de possessie / ende so het bederffelijcke goede Waren / de vercoopinghe toeghewesen / alleenlijck maer Borghe stellende / soo de goederen gheclameert worden voor ofte nae een taxatie naer Landts

Enghelsche Vrybuyters berooven de Nederlanders.

S j gebruyc /

1586. gebruyc / verre onder de weerde te restitueren/ ende dan hadde den eyghenaer in rechte wettelijck te bewijsen met behoorlijcke proceduren ende ghetuyghen/ dat het sijn eyghen goederen waren / sijn eyghen Eedt ende Rekenboecken luttel oft niet gheldende/ ende andersins qualick te bewijsen zijnde. Ende al hadde den Coopman noch vonnisse tot synen voordeele / soo conde hy noch qualijck tot restitutie van syne goederen gheraken/ midts dat het Schipvolc veel daer van gherooft hadden / waer door tgoet onder de weerde ghetaxeert oft vercocht/ ende tghelt verteert was. De Vrybuyters ende Reeders meest al groote Meesters zijnde / ende hooghe Ampten ende Officien bedienende op de selvighe Zeecusten daer de Schepen inghebracht werden/ ende het Schipvolck gelijck elders grove ghesellen/die liever slaghen dan ghelt ofte goet weder gheven / soo gheveurdet dat veel Cooplieden veel liever haer goet lieten verloren gaen/dan in een vreemt Lant teghen groote Meesters ende Officieren tot grooten coste ende moeyte te procederen/ die selve de Decreten ende geboden vande Majesteyt ende hooghen Raet wisten met verscheyden behendicheden ende wtvluchten te illuderen/ende crachteloos te maken.

Om dese groote schaden der Landen ende Cooplieden voor te comen/hebben de Staten dickmael aende Majesteyt van Enghelant gheschreven / ghesonden ende geclaecht. De Coninghinne heeft Proclamatien/geboden/ende ordonnantien daer tegen gemaect/ eñ den Vrybuyters geordineert goede Borghen in te stellen/ eñ haer te conformeren na de selvighe haer gheboden / sonder te mogen eenighe Schepen anders dan des vyants/ ende dat alleenlijck op de Spaensche costen aen te tasten / die dan nochtans niet te mogen plonderen/ rooven oft bueten voor datse in Enghelant ghebrocht/ ende by recht ende Vonnisse / buet ende goede prinse ghewesen souden zijn : maer hoe wel dit voor een tijdt wat mochte helpẽ/wisten de Officieren dien sulcx profijtelijck was / altijt met deen ofte dander Inditie/ document/ ofte afghedrongħen depositien (selve met strenghe tormenten ende pijninghen) by te brenghen / dat sy alle goede ordonnantien weder crachteloos maecten/allegeerende datmẽ moste met hen volck wat oochluyckinghe doen / naedemale sy by het assisteren der Nederlanden/ byrans wt alle Zeevarende hanteeringhe ghestooten waren/ ende moesten oock leven ende in Zeevaren gheoeffent ende onderhouden worden/ ende dierghelijcke : Waer door seer int ghebruyck is ghecomen / dat veel Schepen wt Hollandt ende Zeelandt/ maer meer wt Oostlandt / den wech Westwaert nae Italien / Spaengien / ende Eylanden/ achter om Enghelant ende Schotlant zijn ghevaren/ om de Enghelsche beroovinghen te schouwen / tot verminderinghe der reputatie van Enghelant in veel deelen / ende is dien wech hier by seer ghemeyn ende doenlijcker ghewordden / principalijck inden Somer.

De Coninghinne van Enghelant maect goede ordonnantie teghen de Vrybueters.

Oostersche eñ Nederlansche schepen om beroeringen te schouwen varen Westwaert achter Enghelant eñ Schotlant omme.

Terwijle den Grave van Leycester op sijn regieringhe begonde ordere te stellen/ hebben de Oversten Marten Schenck/ende Harman Frederick Cloet / Gouverneur van Nuys / beyde dappere Mannen / nae veel aenslaghen die haer niet en gheluckten/ eenen tocht met een deel voetvolcx eñ Peerdevolcx over Rijn ghedaen in Westphalen/ in Meerte/ende namen inne de Stadt Werle/die beclimmende terwijle inde Voorstadt een huys, dat in brandt ghesteken was / de Borghers besich waren te blusschen. Het Casteel conden sy niet becomen / overmidts een Edelman Jan van Warminckhousen dat beschudde/ daer teghen sy haer beschansten/haer dunckende dat de Stadt ende Casteel van goeder gheleghentheyt waren om gants Westphalen te vermeesteren: daeromme ooc terstont het Lantvolck rontomme met eenich Krijchsvolck ende Edeldom te Peerde haer vergaderdẽ/op een half mijle nae de Stadt wel vier duysent sterck wesende: Waer op Schenck wtviel / ende die inde vlucht dreef/ende wel ses ofte acht hondert doot sloech. Daer nae dede hy meer ander wtvallen/ ende dede alle neersticheyt om het Casteel te becomen: maer ten lesten verstaende dat Haultepenne met des Bisschops volck/ ende het Italiaens Peerdevolck den Rijn ghepasseert waren / ende quamen om hem te beleggħen / ende dat Verdugo oock (by den Prince van Parmas ordere) ghewacht werdt / soo plonderde hy die Stadt/ die thien daghen ghehouden hebbende/ leyde den buet op Wagenen ende Peerden/ oock mede de beste ghevanghenen / ende quamen soo cloeckelijck daer van/ ontmoetende hier ende daer Haultepennens volck/daer sy seer victorieuselijcken door sloeghen: ende quamen alsoo sonder schade te Berck metten buet. Waer over Schenc by den Grave van Leycester comende/ van hem Ridder gheslaghen werdt / hem schenckende een goude Keten van duysent Croonen/ het welcke onder den Enghelschen voor groote vereeringhe gheacht werdt.

De Prince van Parma hadde van inden Voor-winter door den Grave Carel van Mansvelt de Stadt Grave op de Mase gheleghen doen besetten oft beleggħen met vier Bolwercken/ ende heeft een Brugghe over de Mase ghemaeckt / ende de Mase boven ende beneden toeghepaelt/om de Stadt van alle victalie ende nootdrufte te verhinderen. Dese Schanssen dede hy besetten met vijfthien hondert mannen / ende noch ontrent vijf duysent Spaengiaerden / ende met de andere sloech hy Legher een half mijle van daer: dies niet teghenstaende dede den Gouverneur den Heere van Hemert dagelijcks groote wtvallen.

De Grave van Leycester (als nu de stadt Grave wel dry Maenden aldus beleghert ende gheblockt gheleghen hadde/ trock van den Haghe lancx Haerlem ende Amsterdam op Wtrecht / ende sondt sijn Peerdevolck ontrent veerthien hondert inde Veluwe tot Niekercke / om de Stadt Grave bystant te doen/ ende belaste den Grave van Hohenlo/ ende Norits Generael vant Enghels voetvolck/met twee duysent Voetknechten (alsa het Peerdevolck daer niet nut en was) de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1586. Stadt Grave te victaliere. Dese derwaerts treckende/ namen eerst met gewelt een cleyn Schansse des vyants / de Molen-schansse gheheeten/ een mijle ende een half vande stadt Grave/ ende van daer begonsten sy haer soo nae de Stadt als sy conden te beschanssen/ op den cant vande Mase / op de sijde van Ghelderlant/tusschen de Stadt Grave ende Batenborch / niet verde vande Spaensche Schantsen ende Brugghe. Dese Schansse begonsten sy op te worpen den vijfthienden April/ des nachts met drie hondert Soldaten / ende eenighe Pyoniers / zijnde smorghens wel drie voeten hooghe ghebrocht. De Spaensche dat vernemende / quamen drie duysent sterck sulcx te beletten/ ende joegense daer van ten tweeden ofte derden aenval/ de welcke haer vertreckende/ ontmoete acht ofte negen hondert mannen die haer te hulpe quamen: Waer over sy weder staende bleven / ende daer nae op de Spaengiaerden vielen/ die sy te rugghe dreven voorby de begonnen Schansse/tot by haer eyghen stercken/soo victorieuselijck/datter wel vier ofte vijf hondert vande Spaensche verslaghen bleven/ ende veel ghequetst / waer onder seven Capiteynen ende twee groote personagien doot bleven/ ende namen oock een stuck Gheschuts dat sy mede ghebrocht hadden. Van Hohenlo ende Norrits syde (zijnde half Engelschen/ ende half Nederlanders) bleven daer wel hondert en dertich/ ofte hondert en veertich doot: Norrits selve met een Spiessie was op sijn borst ghequetst / ende Sir Jehan Borowes een vingher afghesch oten.

Hier nae nam den Grave van Hohenlo doort gheschut het Casteel van Batenborch ende een ander Schansse in / oock het huys van Empel/ende doorstack den Dijck/ ende liet het water int Lant / want de Mase van Opperwater seer gewassen was/ende quam also met schuyten inde Stadt/en victalieerdese selfs in persoon / volcomelijck tot twee mael toe van alle nootdruft/ ende versachse van Garnisoen onder de Heer van Hemert.

Den Prince van Parma/ niet tegenstaende de Stadt Grave gevictalieert was/ verstont dat het met schieten ende stormen winnelijck ware: Waeromme hy met alle sijn macht den twaelfden Mey selve daer voren getrocken is / ende heeft met vierentwintich stucken gheschuts de Stadt van over twater/ ende aen beyde de hoecken vande Mase dapper beschoten / met wel twee duysent scheuten / soo datse weynich strijckweeren behielden / en beproefden daerop met eenen valschen aenloop ofte allarm den moet van tGarnisoen / de welcke daer door den moet genoech verloren/ tzy door eenige Spaenschghesinde daer toe beweecht/ oft door de Borgherijen/ die door stormen met Wijf en kinderen vreesden om hals te comen: ende by veel Krijchsverstandige en scheen den storm met al sonder perijckel te wesen. Hier door liet hem de Gouverneur Hemert met eenige Capiteynen bewegen / in een appointement met den Prince van Parma te treden/ daer veel van binnen ende eenige Capiteynen seer teghen spraken / hebbende sdaechs te voren noch selve aen den Grave van Leycester geschreven/ dat sy niet en twijfelden sy souden de Stadt wel beschermen. Also wert de stadt Grave aen den Prince van Parma den sevenden Juni overghegeven: het Garnisoen ende de Borghers die wilden/ mochten met Wapenen/ goet/ wijf ende kinderen vertrecken waer sy wilden/ daer toe haer Scheepen gheleent werden tot Bommel toe. De Borgherye vercregen oock redelijcke conditien.

Parma comt selve met Legher voor Grave/ den twaelfden Mey.

Grave be- [illegible]ten/ wert Parma overgegheve/ den sevende Juli.

Als den Grave van Leycester vernomen hadde tvoornemen van de Prince van Parma op de stade Grave/ nalatende sijn aenslagen op Zutphen ende Doesburch/ resolveerde hy (hoe wel hy noch ongheteet was) tegen den Prince van Parma te Velde te trecken/ ende hem met een cleyn Legherken van drie duysent te voete ende duysent Peerden/ nae den Prince van Parma toe te begeven/ ende trock alsoo nae Arnhem over den Rijn inde Betuwe/ daer hy verscheyden Schanssen en stercken dede bespringhen / ende in creech/ als de Schansse van Berghshoost / Luytefort/ de Casteelen van Bemel ende andere.

Ordonneerde oock den Oversten Marten Schenck een Eylandeken gheheeten sGravenweert in te nemen / ghelegen by het Tolhuys/ daer hem den Rijn in tween deylt/ deen de naem Rijn behoudende voorby Arnhem: dander de Wale voorby Nimmegen loopende/ alwaer hy hem ordonneerde een groote gheweldighe Schansse te maken/ om de Betuwe daer mede te bevrijden.

Schencx Schansse by Tolhuys ghebout.

Als nu de Grave van Leycester dochte over de Wale te trecken/ om den Prince van Parma int beleggen vanden Grave te becommeren/ quam hem de tijdinghe van het overgeven/ tot sijnen grooten verwonderen: ende denckende oft den Prince van Parma hem mochte na Bommel begeven/ trock hy selve in Bommeler Weert/ sijn Krijchsvolck alomme inde omliggende plaetsen sendende.

Dede oock den Heer van Hemert met eenighe Capiteynen vangen (die nu tot Bommel gecomen was) ende na Wtrecht voeren/ alwaer sijn proces gemaeckt zijnde/ werden sy ter doot verwesen/ daer meest alle Krijchsoversten over stemden / hoe wel ghevonden werdt dat sy gheen verraders en waren/ ofte verstant metten vyant gehadt hadde / maer dat de Stadt Grave overghegheven was door bloothevt ende onervarentheyt int feyt van oorloge/ buyten voorweten ende consent vanden Gouverneur Generael/ hoochnoodich exempel tot voorderinghe vande goede Krijchsdisciplijne / die alom vervallen was: en de executie wert inde genade van sijn Excellentie gestelt/ die hem den xxviij. Juli opentlijck dede onthalsen/ met twee Capiteynen/ du Ban en Coboche/ welcke executie dochte yegelijck bycans seer strenghelijck/ midts desen Hemert een cloeck ende jonc Baenderheere was/ vande principale geslachte daer te Lande / hoe wel woest/ aenbiedende voor sijn leven de Coninghinne van Enghelant te dienen / het zy daer te Lande ofte elders/ op sijn eyghen costen / om met vrome daden sijn faute te moghen overwinnen: maer dese strengheydt werdt verdraghen/ om de hope diemen gaf vande goede disciplijne militayre / diemen beloofde int werck te stel-

Leycester doet de Heer van Hemert onthalsen de xxviij. Juni.

 len

1586. ken/ende doch gheheel achter bleef/ twelck de herten vande Edele Lantsaten ende andere af keerde/alsmen sach dat eenen Engelschen Capiteyn/ghenaemt Weltz/ welcke Hohenlo ghevanghen hadde/ een verrader/ die de Stadt Aelst in Vlaenderen hadde helpen overgheven ende vercoopen/ niet gheexecuteert en werdt/ maer in dienst ende credit was: Desghelijcx oock den overlooper ende verrader Roelant Yorck noch in grooten aensien bleef.

Na dat Parma de Stadt Grave in hadde/vercreech hy lichtelijck Megen ende Batenborch/ eñ dede terstont Venlo berennen/ een Stadt van middelbaer groote/ende van natueren eñ andersins oock sterck/met dobbel grachten/gelegen op de Mase in Gelderlant/ende trock metten geheelen Leger daer voren/ ende legherde tmeeste van sijn volck over de Mase in Gelderlant/de reste in Brabant. Binnen waren Schencken Huysvrouwe/ Suster ende Huysghesinne/ met ontrent seven hondert Soldaten van Schencx ghebiet. Waeromme Schenck met een Engels Capiteyn Rogier Williams/ met ontrent hondert Peerdẽ/poochden om hen daer binnen te begheven/maer vonden alle de passagien te nauwe beset: nochtans maecten sy eenen grooten allarm by nachte in Parmas Legher/ende braken door tot int Logement van Parma/ende smeten veel van sijn volck doot: maer vindẽde de passagie na de Stadt te nauwe beset/ ende siende dat int aenbreken van den dach den gheheelen Legher op haer aenquam/ trocken sy te rugghe nae Wachtendonck/ met verlies van ontrent veertich Peerden/ soo verslaghen als ghevanghen.

Venlo belegheert eñ gewonnen/ dẽ xxvij. Iuni.

Den twintichsten Juli heeft Parma het wel ghesterckt Dorp ende Huys Arsen/door Mansfelt doen bespringhen/ beschieten ende innemen. Eñ also daer voor Venlo een Eylandeken leyt inde Mase/ twelck die van Venlo ghesterckt hadden/ dede Parma een Schansse op dry Ponten ofte groote schuyten maken/ waer mede hy eerst het Eylant ende daer nae de Schansse door dry hondert Spaengiaerden dede innemen/ den xxvj. Juni. Waer door de Borgherije (die nochtans altijts krijchsbaer gheacht waren) den moet verloren/ende wilden van overgheven handelen: maer het Krijchsvolck wedersprac sulcx: Waeromme sy het Krijchsvolck twelck op de mueren ter weere stont/afghesloten/ so gehouden eñ tegengestaen hebben/ die dwinghende de Stadt aen Parma over te geven/ dẽ xxviij. Juni/ met redelijcke conditien: het Krijchsvolc mochten met syde geweer daer van trecken/ met Schencx Huysvrouwe ende Huysgesinne. Van daer trock Parma op Nuys/ alsoo wy nae sullen verhalen.

Door groote dierte inde Landen onder Parmas ghebiet staende/ moeste het Coren ende ander nootdruft van verre omligghende Landen ghebrocht worden/ met stercke wachte ende Convoyen. Onder andere veel Convoyen hier ende ginder afghesworpen. Vande byliggende Garnisoenen zijnder ontrent vier hondert Wagenen op dit pas den sevenentwintichsten Mey wt den Landen Gulick/Cleve en Luyck vergadert/in Brabant aengetast gheweest/ sterck ontrent duysent mannen/ soo te voete als te Peerde. Dese by Antwerpen comende/ werden vanden Gouverneur van Berghen op Zoom/ den Baroen van Willoughbye met dry hondert te Peerde/ ende dry hondert te voete/ meest Enghelsche/ besprongen/afghesett/ende veel doot ghesmeten. Sy plonderden byeans alle de Waghenen/ ende namen wel vier hondert Peerden/ ende hondert eñ tachtentich ghevangenen/ verbranden ende storten veel Corens/dat sy niet en conden wech voeren/ ghemerckt het Garnisoen van Antwerpen sterck op haer wt quam.

Die van Berghen op Zoom slaen een sterck Convoy af by Antwerpen/ dẽ xxvij. Mey.

De Grave van Hohenlo metten Enghelschen Maerschalck Sir William Pelham Riddere/ deden eenen stercken cours ofte loop door Brabandt/ beroovende de Langhestrate/ende hadden op sommighe stercken heymelijcke aenslaghen/ die haer misluckte.

Alsoo door dese tochten des Krijchsvolcx de wegen sonder Convoy seer onvry waren/ principalick int Stift Colen (twelck van alle syden seer werdt gheplaecht) so isser onder andere ongelucken meer/ een groote vergaderinghe van Edele/ Cooplieden/ Boeren/ ende Marcktvolck/ wel dry duysent sterck/ welcke tot Berghem int Lant van Gulick vergadert zijnde/ nae Colen op den Marctdagh trocken/ met veel Waghenen ende alderley goet/ jammerlijck besprongen gheworden vant Krijchsvolck der Garnisoenen van Bebber ende Genadendal/ zijnde Garnisoenen des Bisschops ofte Stifts van Colen. Dese vergaderinghe alsoo sy wel dry duysent sterck was/ hadde haer in dry hoopen ghedeylt/ ende hadden by haer ontrent hondert ende vijftich Gulicx Krijchsvolck haer te gheleyden. Dese met haer Karren eñ Waghenen in goeder ordonnantien comende by Jonckersdorp/ een Dorp maer een half myle van Colen ghelegen/ werden vande voorschreven Garnisoenen besprongen/ welcke eerst het gheleyde doot sloeghen ende verjaechden/ ende het gemeyn volck dat hem ter weere stelde. Op den Allarm quamen den tweeden ende derden hoop den eerstẽ te hulpe/ maer werden alle jammerlijck geslagen/ sulcx datter byde dry hondert op de plaetse hier ende daer doot bleven/ so Mans/ Vrouwen/ ende kinderen/ Edel ende onedel/ seer wreedelijck/ sonder eenich aensien: eñ voorts werdt alles gheplondert. De vlucht was op Colen/ daer het ghetal der ghequetster veel honderde passeerde/ een jammerlijcke vrucht des Krijchs/ aenghenomen by het Capittel van Colen/ meer wt moetwil dan noot/ als die niet en wilden lijden dat haren Bisschop ende over Heere Truckses een Wijf troude/ ende nochtans wel leden (niet sonder groote opsprake) dat haren nieuwen vercoren Bisschop menichte van ander Mans Vrouwen eñ Hoeren onderhiel. Over desen moetwil eñ moort is wel clachte/ maer geen straffe ghevolcht. Diergelijcke hebben sy voor eñ na meer bepróeft/ als Nieuwenare/ Schenc ende Cloet veel aenslaghen byeans op alle

Cölen [illegible] dry du[illegible] persoo[illegible] Jonck[illegible] dorp ver[illegible] ghen ende verjaeght van haer [illegible] gen Gar[illegible] soenen [illegible] derden [illegible]

Vruchten vanden on[illegible] noodighen Coelischen Krijch.

Steden

1586. Steden van Westphalen / ende Stift van Colen ghehadt hebben / rontom Colen al in brande stellende / soo datmen op eenmael int gesicht van Colen getelt heeft wel byde vijftich brandende Dorpen ende plaetsen / behalven het rooven / plonderen / straetschenden van haer eyghen Krijchsvolck / die het Lant wtteerdẽ / verwoestende haer Steden ende Dorpen / alsso wy van Nuys sullen verhalen.

Parma is van Venlo cõmende / ten versoecke vandẽ Beyerschen Bisschop / dẽ thienden Julius voor Nuys ghecomen / achtende dat hem geen cleyn eere daer aen te behalen stont / gemerckt Nuys een goede stadt was / bycans aenden Rijn gheleghen / ende seer befaemt / om dat voor hondert jaren den strijtbaren ende machtighen Hertoch Karel van Borgongien daer voren te vergheefs veel costs ende een Jaer tijts versleten hadde.

Parma belegert Nuys den thienden Juli / met seer grooten state ende macht.

Hy heeft daer eenen geweldighen Legher voor ghebracht / van Spaengiaerden / Italianen / Duytschen / Nederlanders / Borgonders ende Walen / onder het beleyt vanden Marquis van Varrabon / Grave Karel ende Octavius van Mansvelt / de Grave van Arenberch / Jan Mauriques de Lara / Boninck / Licques / Camillus / Capazucra / Gaston / Spiniola / ende andere / hadden elck haer Regimenten / oock Marquis del Guasto was Overste van het Peerdevolck / welcke al groote pracht bethoonden / ẽ hadden alderhande nootdruft wt Colen ende van elders daer ontrent. Hy selve logeerde int beschanst Clooster Ghenadendal / daer hy vereert wert solemnelicken vandẽ Paus / met een ghesegent Sweert ende Hoet / alwaer hy besocht werdt vanden Beyerschen Bisschop van Colen / den jongen Vorst van Cleve / Marckgrave van Baden / ende andere Heeren.

Inde Stadt was Gouverneur Harman Frederick Cloet, een jonck cloeck Edelman / die met ontrent duysent mannen alle vlijt aenwende om de Stadt wel te deffenderen. Daer leyt voor Nuys een Eylant / tusschen de Stadt ende Rijn / daer die vander Stadt een Schansse ghemaeckt hadden / die sy verlieten / ende lieten oock haer oorlochschip na Berck weder af varen. Dese Schansse van een Spaensch Hopman met den sijnen ingenomen / wert van die wter Stadt besprongen / sijn volck verslagen / ẽ hy selve ghevangen. In dat Eylant heeft Parma meest sijn gheschut gestelt / dat hem abondant van alle kanten aenghevoert werdt / ende de Stadt beschoten met dertich stucken / wel xxxviij. of xxxviij. hondert scheutẽ / al ontrent de Neerpoorte ende Rijnsche Poorte. Eer nu de Bressen gemaeckt / ende de gracht ofte Water tusschen het Eylandt ende Stadt ghevult ofte bedeckt was in veerthien daghen tijts / soo dede Parma de Stadt op eysschen. Die van binnen gaven gehoor / ẽ begeerden tijt om te beraetslaghen / soeckende tijt te gewinnen op hope van ontset. Alsso sy dan daer nae een afstant van Wapenẽ over beyde syden hadden toegeseyt / ẽ Parma selve aende Poorte ghecomen was / so begonstmen aen dander syde vander Stadt die vander Stadt te beschieten / eenighen aenslach teghen haer ghewaer wordende / waer op alomme van wedersyden gheschoten wert / niet sonder groot peryckel van Parma persoon / sonder datmen de Autheuren daer van conde weten.

Nuys met xxxvij. stucken geschut beschoten.

Parma ontschuldichde hem / seggende sulcx tegen sijnen wille ende wete geschiet te zijn. Daer na dede hy haer weder aenbieden vry ende vrant met Wapenen / Baggen ẽ Baggagie wt te trecken. Daer op sy ten lestẽ antwoordẽ / De stadt behoorde t'Keyserrijc toe / daer noch den Coninck noch Bisschop van Beyeren yet op te seggen hadden: ẽ begeerden tijt om den Keyser ofte haer Overste te consulterẽ. Waer op Parma verstoort zijnde / als die meer als dertich uren tyts verloren hadde / dede met sijn dertich stucken gheschuts twee Bressen schieten / van smorgens tot savonts / ende dede innemen seker ghebroken Torens / daerse die van binnen weder sochten wt te drijven met ghewelt ende met brant ende wilt vyer / waer ontrent den Oversten Cloet in syn Dijje ofte been gheschoten werdt / dat sijn volck seer moedeloos maecte / ende dat was op sint Jacobs dach / Patroon vande Spaengiaerden / daeromme sy alle de nacht groote tryumphe bedreven. Sanderdaechs wert weder op de Rijnpoorte gheschoten. Waer over die vander Stadt om tijt te gewinnen oft andersins / weder wt sonden om te handelen op het overgheven. Als nu de Spaengiaerden reede stonden tot het stormen / soo is het wilt vyer ghebruyckt aen de voorschreven Torens / oft ander vyer ofte brant isser int Buscruyt gecomen / ende eenighe huysen met stroo ghedeckt / ooc materije van Rijshout / om de Bresse te repareren al in brande ghesteken / twelck terstont door grooten wint alle de Stadt door verbreyt werdt. De Spaengiaerden dat siende / riepen Siera, Siera, vallende aendẽ storm. Die vander Stadt siende achter den brant / waren seer verslagen / twelck haerder veel dede vluchten. De Duytsche Nederlanders ende Borgonders op dander syde vander stadt / vielen ooc aen / maer vonden grooter tegenweer / midts die van binnen niet en wisten wat haer ghesellen aen dander sijde gebeurde. Alsoo vonden Parma volck niet veel teghenweere / dan weynich op de Marckt: Een deel vluchten ter stadt wt / ende werden vant Leger doot geslagen. Cloet lach in sijn bedde ghewont / ende als hy vanden brant gehoort hadde / belaste hy dien te blussen / doch te vergeefs / want de wint te groot was. Parmas volck ghebruyckten haer victorie / ende quamen by Cloet / ende als sy hem seyden dat hy moeste sterven / versochte hy als een Krijchsoverste getracteert te worden: maer sy wierpen een strop om sijnen hals / ende hinghen hem ter Vensteren wt / teghen de eere des rustighen Krijchshandels / met noch twee van sijnen Capiteynen / ende sijnen Predicant Fosser Oppenheym / daer sy hinghen tot dat sy alle metten huyse verbranden / gelijck oock het meeste deel vander Stadt. Het mannevolck dat niet ontvluchte / dat werdt vermoort. Eenige vrouwen ende kinderen / met Cloets huysvrouwe ende Susters werden bevrijt.

Nuys cõmt in brande / ẽ wort so van Parma inghenomen / den xxvj. Juli.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1586. Parma heeft daer van alle canten geconstatuleert ende gheseesteert gheweest/die ledighe Stadt den Bisschop overgheghe ven/ ende sondt van daer sijn volck op Meurs/ Alpen/ende t'Slot Crako/toebehoorende den Grave van Nieuwenare ende Meurs / dat sy innamen. Van daer corts teghen Berck/ alwaer hy selve den derthienden Augustus voor ghecomen is / alwaer den Oversten Schenck/ met een Enghels Coronel Morgam in was ghetrocken / met ontrent thien hondert Enghelschen/ ende ander seven oft acht hondert goet Krijchsvolck / met alderhande nootdruft wel versien / om Parmas loop van victorie te stoppen.

Parma neemt Meurs/ Alpen/ ende Crako inne/ ē belegert Berck/ den xiij. Augusti

Gheduerende dese exployten van Parma/ vergaderde Leycester so veel machts als hy conde/ ē hadde oock na der Landen begeeren in Oostlant doen lichten twee duysent Paerden/ ende dry duysent te voete/ ē duysent Pyonieren / ende dat was besloten met ghemeynen advijse/ om met behulp vanden dieren tijt Parma wt den Velde te drijven/ ende hem den oogst van Coren te beletten oft af te nemen. Tot dese oplichtinge hadden de Staten alreede dertich duysent gulden ghetelt/ ende noch hondert ē vijftich duysent gulden hadde Leycester daer toe oock geordonneert van in Meerte af. Over dit volck was den Grave van Nieuwenare tghebiet over te hebbē/dewelcke als hy hem op de bestemde monsterplaetse begaf ontrēt Bremē/ oocmede de Ritmeesters ē Hoplieden/so en is het volck niet al voortgecomen: ē voortcomende deen voren dander nae/ verliepent weder/sonder datmen conde de rechte oorsake vernemen / wat informatie die vanden Raet van State daer over namen / voor de welcke den voorschreven Grave van Nieuwenare / ende de Ritmeesters ende Hoplieden haer onschult volcomelijck bewesen ē verrconden / soo dat sy wt redene ghedwonghen werden de selvighe Ritmeesters ende Capiteynen te vreden te stellen / ende voor de oncosten moesten de Landen wel hondert duysent gulden betalen. Hier over hebben de Staten aen Leycester seer clachtich ghevallen/ ende van dien tijt af merckten de verresiende onder de Staten / dat eenighe onder Leycester staende / tbewint van sulcken ofte dierghelijcke oplichtinghe liever selve ghehadt hadden / ende dat ghelt in Enghelant besteet saghen/ die hem daghelijcx inde oore bliesen/ende wel opentlijc seyden ende schreven/dat hy hem nerghens op dan op sijn eygen volck ende Lantslieden mochte betrouwen/ het welcke grooten afkeer ende onderlinghe verbreemdinghe causeerde. Aldus is by dese behendighe diversie ofte wechsendinge den middel benomen/dat Leycester maer een defensive oorloghe dat Jaer conde voeren/ ende gheen offensive/daer door Parma lichtelijck wt den Velde te keeren gheweest ware / om het ghebreck van voorraet van Coren ende victalie/also sy hem namaels beschuldichden.

Staten oplichtinghe van Duytsche Peerdē ende voetknechtē/ om Parma wt den Velde te drijven/ behendelijck belet/ Anno 1586.

Leycester om Parma vant belegh van Nuys te trecken/ordonneerde eenen tocht in Vlaenderen/ ē daerom belaste hy de Prince Mauritz van Nassouwen / met Sir Philip Sidney/Gouverneur van Vlissinghen/met twee ofte dry duysent mannen na Vlaenderen ter Neusen te treckē/ om dat La Motte die van Oostende benaude so veel hy conde/ gemaeckt hebbende een stercte daer ontrent/ van sinte Cathelijnen Kerckhof / soeckende oock door heymelijck verstant van Oostende meester te worden/met groot ghelt eenige binnen ghecorrumpeert hebbende.

Prince Mauritz ē Sidney treckt in Vlaenderē.

Desen niet teghenstaende / deden de Garnisoenen van Oostende/Sluys/ē ter Neuse alle desen tijt groote schade in Vlaenderē/ assettende de Convoyen die het Coren inde Steden van Brugghe/ Yperen/ ende elders voerden / midts een groote generale dierte aldaer was(dat het te erbarmen was)te sien het arm volck van hongher vergaen:namelijck tot Brugghe/Alwaer eenighe aensienlijcke Borghers/Pieter Brishowe een Borghemeesters Sone/ ē Jan van Peene/over haer ellenden aen haer bloet-vrienden tot Sluys schrijvende/ wenschende haer Stadt vande ellende verlost te wesen: Waer over sy vā een Trompetter beschuldicht zijnde/veroordeelt werden te sterven / ē werdē so beyde onthalst: ende andere eenichsins gesuspecteert vander ghereformeerder Religie te wesen/werden contrarie het verdrach ter stadt wtghesept.

Dierte tot Brugghe.

De Garnisoenen van Parma meynden ontrent Brugge het Garnisoen van Sluys dat op eenich explopt wtgheweest was/ te verrasschen ende betrappen/ ende nu meest rontomme beset zijnde/ werdē van haer gesellen wt Sluys wel te tijde bygheftaen / ē selve omringhelden sy haer vyanden/ dier sy wel hondert ē tseventich doot sloegen/ met dry Capiteynen. Dit ghesch iede in Februario/Anno M.D.Lxxxvj.

Prince Mauritz ende Sidney in Vlaenderen zijnde/ zijn den xvj. Juli secretelijcken snachts vande stercktе ter Neuse nae Axele ghetrocken/ een cleyn Stedeken aldaer wel gheleghen / ende hebben dat behendelijcken over een muer het water scheydende / overcomen ende ingenomē/sonder groote bloetstortinge:daer warē vier Vaendelē Krijchsvolck binnen. De Schanssen daer rontomme namen sy oock inne/ ende staken de Dijcken door om haer victorie te versekeren. Sy sommeerden oft deden oock op eysschen de Stede van Hulst daer by gelegen: maer de tijdinghe t'Antwerpen gecomen zijnde/ hadde den Castileyn Montdragon dat met meer volcx terstont voorsien ende ghesterckt.

Axele by Mauritz ē Sidney ingenomē/ den xvj. Juli.

Daer na hadde de Heere Sidney oock een heymelijcke onderhandelinghe met eenighe binnen Grevelingen/die tonvreden schenen/ midts quader betalinge / die hem beloofden de Stadt te leveren. Waerom hy den xxvij. Juli met een deel Krijchsvolck in platte schepen wt Vlissinghen derwaerts seylde/ ende eenich van sijn volc lande inde Haven: maer zijnde de intelligentie valsch ende dobbel / ē eenighe alreede binnen gecomen/werden het bedroch ghewaere / waer over ontrent veertich Paerden wt quamen in Sidneys volc/ dan met verlies van dertich Engelsche/ gheraecte Sidneys volck al weder t'Schepe.

Sidney aenslach op Grevelinge gemist/ den xxvij. Juli.

De Grave van Leycester nu in Augusto een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1586. een deel krijchsvolc vergadert hebbēde/ sont syn avantgarde onder den Oversten Jan Norrits / eñ Sir Thomas Cicil/ te legeren bydē Rijn te S. Senenter: hy selve trock den vj. September van Arnhem nae Elten/ int Landt van Cleve / verselschapt zijnde met Don Emanuel/ Prince van Poortugael/ sone vanden Comic Don Anthonio/ met den Ceurvorst van Colē Truxes/ Prince Maurits van Nassouwen/ Grave Philips van Hohenlo/ Graef Willē van Nassouwen/ met Graef Philips van Nassouwen/ syn Broeder/ beyde Sonē van Grave Jan van Nassouwen / den wijlen Prince van Orangien Broeder/ met noch de Grave van Solems/ ende Oversteyn/ den Grave van Essex/ Generael over het Engels Peerdevolck / met de Baenderheeren van Willoughbye ende Northe/ Sir William Pelham / Maerschalck onder de Enghelschen / Sir Philip Sidney/ ende meer ander van grooten aensiene/ Monsterende syn volc/ bevont hy ontrent seven duysent te voete/ ende veerthien hondert Peerden/ waer mede hem te onsterc kennende om Parma van Berc op te slaen/ (die geseyt was sterck te wesen twaelf duysent te voete/ eñ vijfendertich hondert Peerden) soo besloot hy Doesborch te bespringhen/ om Parma te locken van de belegheringhe van Berck.

Beschrijvinge van Doesborch.

Dese Stadt Doesborch hoort onder het Graefschap van Zutphen/ die den naem Duytsborch ofte Drusus Borch (nae sommighe segghen) soude hebben ghehadt in ouden tyden van Druses/ des Keyser Tijberius Broeder / die den Rijn van boven Arnhem door eenen gracht dede leyden inde Ysel nae dese Stadt Doesburch/ gheheeten noch *Fossa drusiana*. De Stadt is hooch ghemuert op de oude maniere/ ende de grachten wijt ende diepe. Daer laghen binnen drie hondert Walen onder den Capiteyn Sampson. De Borghers die wapen droeghen/ mochten ontrent drie hondert sterck zijn.

Doesborch van Leycester gewonnen/ den xiij. September.

De Grave Leycester sont Hohenlo/ Essex ende Sidney/ eñ meer andere met vijf hondert Peerden/ ende acht hondert te voete/ by nachte om dese Stadt te berennē ende te besluyten: hy selve volchde metten geheelen Legher van een Dorp ghenaemt Eiten/ den negenden September: Hy dede terstont ghewoonlijcke begravinghe maken/ so dat ten derden daghe daer thien stucken gheschuts gheplant stonden/ daer mede maeckte hy twee redelijcke bressen ofte openingen: Maer also die van binnen die selvighe stopten ende beschansten het beste dat sy conden/ ende dat den gracht tsestich voeten breet/ eñ boven xxiij. voeten diepe was/ soo was den storm swaerlijck te doen. Nochtans was de vlijdt ende begheerte des Krijchsvolcx soo groot daer toe/ dat Leycester dē storm resolveerde: daer toe dat Hohenlo met de Duytschen ende Schotten / ende Norrits met de Enghelschen ende Vriessche toe gheordonneert werden: Twelc die van binnen siende/ sonden wt om die Stadt over te geven met seker conditien / die gheweyghert werden/ waeromme sy haer over gaven / alleenlijck op lijfs versekeringhe. Daer trocken inne Sir Jehan Borouges / ende Sir Willem Stanley/ ende de voorschreven Borouges wert aldaer tot Gouverneur ghestelt. 1586.

Leycester om Parma van Berck te trecken/ trock na Zutphē/ een vande vier Hooftsteden van Ghelderlandt/ twelck oock een Graefschap eñ Heerschappye bysonder is/ zijnde een stercke eñ goede stadt: ende midts dat hy verstont dat de Stadt ghenoech onversien van victalie was/ so dochte hy die te moghen crijgen/ ofte Parma daer te doen comen/ also het hem ghebeurde. Daer was binnen Jehan Baptista Taxis/ een cloeck Krijchsman / eñ Stadthouder van Verdugo/ Gouverneur van Vrieslant. Alsoo dese stadt opde Ysele leyt / ende de gheheele Veluwe ende Hollandt onvry maeckte / soo hadden eertijts de Staten over dander zijde inde Veluwe een Schansse opgheworpen: maer also sy door hooghe vloeden ende opperwateren die moesten verlaten / soo hadden die van Zutphen de Schansse ingenomen ende ghesterckt/ ende twee vleughelen als voorschanssen daer by ghemaeckt: welcke Schansse die van Hollandt twee jaren te voren wel thien Maenden beleghert hadden/ maer sy en hadden die niet connen winnen/ maer sy moesten ghedooghen dat sy die Veluwe brantschatten. Leycester syn hoopen wat gesterct zijnde met een deel volcx dat onder den Heer van Rijhove ende Capiteyn Cosma Pescarengis om in Vlaenderen te trecken opghenomen was/ brocht synen Legher lancx de Riviere tot voor Zutphen den xviij. Septembris/ ende maeckte een Brugghe van Schuyten over de Riviere/ op min dan een half mijle vander Stadt/ innemende daer eenighe Jonckeren huysen ofte Sloten / als Hackvoort ende Voorden.

Leycester treckt nae Zutphen/ de xviij. September.

Als het Legher hier mede doende was/ troc Leycester in persoone voor Deventer/ daer noch tweedracht binnen was / ende met de ander Landen niet warē contribuerende noch goede correspondentie houdende/ alwaer hy behendelijcken met ontrent vier hondert voetvolcx ende twee Cornetten Peerden ingheraeckte door middel van den Ceurvorst Truxses: ende alsoo hy daer verstont dat Parma was van Berck opghetrocken/ soo haestede hy hem nae synen Legher/ dien hy teghen Zutphen terstondt dede stercker beschanssen.

Leycester geraeckt behendelijc binnen Deventer/ den xij. October.

Parma vreesende dat Leycester yet tot Zutphē mochte profiteren/ ende siende dat Berck so wel van alles versiē was/ hebbende het Eylant daer voren inden Rijn liggende inghenomen ende ghesterckt/ ende ander Schanssen daeromme geleyt ende wel versien/ so is hy den twaelfdē September daer afghetrocken/ synen wech na Wesel nemende. Burick een Cleefsche stedeken heeft hy inghenomen met het Casteel: daer heeft hy met een Brugge van Schepen ghemaeckt/ den Rijn ghepasseert over dander zijde: aldaer heeft hy oock schanssen ghemaeckt om syn brugge ende passagie te versekeren/ ende is soo ghecomen tot Burickloo/ van waer hy eenighe victalie sont in Zutphen met syn avant-

Parma treet op van de belegeringe der stads Berck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

 avantgarde selve in persoone / het welcke Leycester vernemende / dat niet volcomelijck ghevictalieert en was/dochte de naeste reyse de Convoy te bespringhen/daer toe hy ordineer de Norrits ende Stanley/ met een deel voetvolcx/ ende meer andere met Peerdevolck.

Den xxij. September dede Parma weder een deel victalie onder syn voorschreven avantgarde smorghens vroech nae Zutphen toe trecken/zijnde sterck ses ofte seven Cornetten Peerdē/ ende twee duysent musketiers ende Pijckiers ofte spiessien: Dese blevē stil staen op een stercke plaetse/by een Dorp Warnsvelt / ontrent een half mijle vande Stadt/ ende lieten so de karren ende wagenen in trecken: als nv tselfde ontdeckt wert by ontrent dertich Peerden/so trocken Norrits / Essex / Willoughbye / Stanley/ Sidney / Russel / ende andere derwaerts/ met ontrent twee hondert Peerden/ eñ vijfthien hondert Musketiers ende spiessien/ die vindende eer sy dochten/ midts het seer mistachtich was: so schotē die van Parma op haer los seer furieuselijckē wt haer plaetse die haer seer voordeclijck was / als oft sy wt een Schansse geschoten hadden / welc schieten sy seer mannelijck eñ stoutelijc verdroegen/ sonder dat yemant van syn plaetse weeck ofte roerde / tot verwonderens toe. Dat wat over zijnde / ende den vyant niet wetende hoe sterck dEnghelsche waren/ende die siende op haer comen / sonden wt een Cornet van haer Peerden/ onder Capiteyn Jeorge Cressier Albanoys/die welcke wert terstont dapper aengevallen/ ontdaen/verslaghen/eñ hy selve gevangen: daer nae sonden sy Grave Hanibal Gonsaga wt met syn Cornette/ die ooc ghechargeert wert / ontdaen/eensdeel ghes laghen/eñ hy selve verslaghen ofte dootlijc ghewont/ ende tot onder haer Archebuserije vervolcht/ daer de derde Cornette scheen te willen thooft bieden: maer als die oock te rugghe wert gedreven/ soo werter alsdoen ghescheyden / ende wel hondert vijftich sō verslagen ende gewont. Vanden Enghelschen waren ontrent dertich soo doodt als ghequetst/ waer onder was Sire Philip Sidney / die in syn Dhije ghescoten wert int verwisselen van syn Peert/ waer van hy nae vijfentwintich daghen sterf: een jonck/cloeck ende verstandich Heere van grooten bedrijve / die seer beclaecht wert. Hy was Gouverneur van Vlissinghen/ende Leycesters Susters sone. Syn lichaem wert in Engelandt ghevoert/ eñ tot Londen heerlijck begraven. De Enghelschen niet wetende hoe sterck Parma daer was/vertrocken nae haren Leger/alsso Parma oock dede nae den synen.

Scharmuessel tusschen Leycester eñ Parme volc by Zutphen den xxij. Septembre.

Sire Philip Sidney doot.

Leycester poochde de Schanssen teghen over Zutphen te vermeesteren/ hem leggherende inde Veluwe aende Ysel: Ende alsoo daer een Eylandeken leyt voor de Stadt/ daermen vande stadt bycans drooghe toegaen conde op sommighe tijden / ende maer met dertich Mannen in een schansse bewaert werde/ soo heeft hy dat by nachte doen bespringhen ende overvallen/eenighe van dien doot smijtende ende vanghende: de reste namen de vluchte. Dit Eylant dede hy stercker maken/ ende brocht synen legher voor de schanssen van Zutphen / makende van het Landt een brugghe tot opt Eylant: want hy conde van het Eylant het secours dat die vande stadt mochte nae de schanssen senden/belettē ende becommeren: ende voorts maeckte hy syn begravinghen/ ende plante syn ghescut. Waer over Parma gheadviseert wert vant innemen des Eylants / ende hadde vreese voor de stadt: daerom quam hy weder den xiiij. October met synen Legher in eyghen persoone tot Zutphen onder de Stadt/ die volcomelijck victalierende / Leycester niet sterc ghenoech zijnde hem te belettē: sanderdaechs vertroc hy weder twee mijlen te rugge te Burckloo/ eñ voorts op Wesel tot Buric/ daer hy over syn ghemaeckte brugghe den Rijn passeerde: Ende alsoo hy sieckelijck was / heeft hy hem van daer na Brussel begheven/latende den Marquis van Renti/ Heere van Montigni vanden huyse Lalaing / Overste inden Legher/ die vol sieckte/sterfte ende ghebreck was.

Leycester beleghert de Zutphensche schanssen.

Parma bevictalieert Zutphen des comelijck den xiiij. October.

Na dat Leycester den xvj. Octobris deen cleyn Schansse ofte vleughel int Noorden legghende/ hadde doen beschieten/ soo dede hy die nae de noene bestormē/zijnde ontrent drie hondert mannen daer inne/int ghesichte van wel acht hondert mannen inde groote schansse/ ende twee duysent inde Stadt/ Parma selve doen noch niet verde van daer zijnde/niet boven een ofte twee mijlen/ sonder dat die vande stadt ofte Schansse haer vertoonde: Alsoo namen sy met stormen die schansse inne / aldaer hem een Enghels Edelman vromelijc droech/met namen Edward Stanley/ een ghetrouwe Luytenant vanden Colonel Willem Stanley / die inde vyants schansse spronc met behulp van een vande vyants spiessie/ nae hem stekende/ die hy vatte ende vast hiel/ende den vyant poogende hem de spiessie te ontreckē/ troc hem daer mede oppe: Als hy nv op was/ eñ ghevolcht wert/ vertsaechde den vyant: ende was alsoo de meeste oorsake vande overwinninghe. Waeromme hem Leycester (als die het wel verdient hadde) Ridder sloech opde selve trenchee / met een gifte van ses hondert Gulden Jaerlijcsche rente. Boven acht mannen werden int innemen vande Schansse niet verlorē: maer den Grave van Hohenloo wert seer swaerlijck in syn aensicht ghequetst.

Leycester neemt een vande Zutphensche schansse stormenderhant den xvj. October.

Edward Stanley vromelijck waerom hy Ridder wort gheslaghen.

Leycester begon terstont ghereetschappe teghen den naesten daghe te maken om de groote Schansse te dwingen: want met dese schansse int Noorden ligghende/ ende het Eylant int Zuyden/ conde hy de vaert tusschen de groote schansse ende de stadt geheel benemen: Waeromme die vander Schansse dat vreesende/ vloden na de Stadt by nachte/ al eer dat het ghescut geplant was/ achterlatende haer ghescut. Also werden dese schanssen ingenomen met meer ander plaetsen daer ontrent/ als t Slot van Nieubeeck/ Botrbergen/ etc. daer mede de Veluwe van allen brantschat bevrijt wert.

Die vande groote Zutphensche schansse verlooopen den xvij. October.

De Stadt Zutphen aen te vallen werde niet

1586. niet gheraden/also die te sterck was : ende midts dat die nv omringht ende besloten lach tusschen Deventer/ Doesburch/ Lochum/ Deutecom ende dese schansse/ was te hopen datse wel metter tijt door ghebreck vã victalie soude worden gedwonge: Daeromme alsoot nv diep inden Winden was/ brack Leycester synen Legher oppe / alsoo Parma ghedaen hadde / die bestellende in Garnisoenen/ veel Enghelsche Capiteynen eñ Edelẽ vereerende met die Ridder te staen.

Roelant Jorck woort Gouverneur inde schansse van Zutphen. Inde ingenomen schansse stelde hy ordere om die te stercken/ ende maeckte daer Gouverneur in Roelant Jorck/ met acht hondert Engelsche te voete/ eñ hondert te Paerden/om de Veluwe te bevrijen : daer teghen de Staten seer haer opposeerdẽ/als die eens lang de Staten ende Landen gedient hadde/ende een dobbel verrader was / altijts syn ghetrouheyt suspeckt gheweest zijnde: Maer den Grave (licht van ghelooven/ eñ groot ghevoelen van sy eyghen volck hebbende) wilde synen persoon voor syn ghetrouheyt verpanden.

Stanley Gouverneur in Deventer ghestelt. In Deventer stelde hy Gouverneur Willem Stanley / Ridder/ met twaelf hondert Engelschen ende Yrisschen/ ende twee hondert Paerden/daerover de Staten hem ooc van waerschouden /als die den vyant te voren ooc gedient hadde. In Doesborch wert ghelaten Sir Jehan Boroughes/ met acht hondert te voete / ende twee hondert Paerden/ om oock het Casteel van Bronckhorst te bewaren: Waermede met de Garnisoenẽ van Lochem/ Sheerenberch ende Duettecom was Zutphen ghenoech besloten.

Leycester breeckt synen Legher op in November. Aldus Leycester siende dat Parma vertrocken/ ende dattet nv diep inden Winter was/ende dat het Krijchsvolck dat in Oostlant aenghecomen was/door quade geesten/ ontrent Leycester zijnde/als wy geseyt hebben/ nv al verloopen waren/ ende nv geen tijt siende om yet meer voor te nemen/ hebbende Berck vant belech verlost/ van waer Colonel Margam weder gecomen was/so vertrock hy na den Haghe / daer nochtans veel seer beclaechden datmen de groote goede occasien niet beter waerghenomen en hadde / ende zijnde de Spaensche Landen vanden hongher seer bestreden/ also de Hollanders alle principale Havenen met schepen beset haddẽ van waer sy Coren mochtẽ crijgen. Maer int opbreken syns volcx int Eylant voor Zutphen/werden sy van Taxis besprongen seer sterck in eyghen persoone / maer sy werden ontset met verlies van ses ofte seven Enghelschen.

Als nv Leycester weder inden Haghe gecomen was/hebben de Staten by hem aenghehouden te letten ende redresseren sekere hare clachten ende doleantien/ daer sy haer sonderlingen in beswaert vondẽ/ die sy hem in Augusto te vorẽ/ eensdeels vertoont hadden / begrepen in een Requeste wtte name vande Ridderschap/Edelen/eñ Steden van Hollant/Zeelant ende Vrieslant/die in hielden in effecte dese navolghende clachten.

Der Staten Requeste eñ clachten aen Leycester. Inden eersten versochten sy dat tghelt eñ contributien souden ghehandelt worden by de handen vanden Tresorier die byde Staten was gecoren/ende dat alle de ordonnantien vande betalinghe souden blijcken onder de hanteeckenen vanden Gouverneur/ ende drie vanden Raet van State der drie voorschreven Provintien/ die sy seyden dat nv waren alleen ghehandelt by eenen Jan Ringault/dien sy suspect hieldẽ/met andere. 1586.

Dat de assistentie vant Engels krijchsvolck der Majesteyt mochte compleet ende vol zijn vijf duysent te voete/ende thien hondert te Peerde boven de Garnisoenen ghemonsteert ende betaelt worden/ met weten ende bystaen vander Staten Commissarissen/nae luyt des Contracts.

Dat het aennemen van vreemde Soldaten/ nae het wtwijsen des xxij. Artijckels des Contracts / mochte ghesschieden byden Gouverneur met consent der Staten / om de Landen niet te beswaren boven vermoghen.

Dat nae het xxiiij. Artijckel gheen Gouverneurs vande Landen/steden ende plaetsen ghecoren ende ingestelt souden worden/ voor datter eerst byde Landen drie voorghestelt ofte ghecoren waren. Daer wt den Gouverneur met den Raet van State vermochten eenen te verkiesen.

Clachte der Staten. Dat hy wilde onderhouden goede disciplime/ende gheen Krijchsvolck te laten trecken sonder Commissaris met haer/ende te gheven acquijt van haer verteerde costen/ den Landen streckende tot betalinghe / om de Ghemeynte die de contributien moeten opbrenghen/niet overlastich te vallen/etc.

Dat de Garnisoenen mochten betaelt worden/daer de Krijchsoverstẽ over claechden/ vreesende muyteryen eñ rebellie/nademael het vierdepart der contributie wt Hollant voor haer Frontierẽ Garnisoenen ghenoech waren/ ende de helft vande Zeeusche contributien voorde Garnisoenen van Zeelant/ ende daeromme behoorden de drie derdendeelen van Hollant/ende de helft van Zeelant overschietende/boven haer Garnisoenen de reste wel te becostighen.

Datmen den platten Lande gheen wagenen ende Pyoniers ofte gravers afdronghe teghen de ordinantien.

Datmen nae luydt der Privilegien / niemandẽ buyten Landẽ te rechte en daechde.

Dat de ghebroken ofte verminderde authoriteyt des Magistraets/ namelick / die van Wtrecht weder opgherichtet mochte worden.

Dat Wtrecht van Hollant niet afgesondert en worde / maer onder den Gouverneur van Hollant Prince Maurits weder ghevoecht worde.

Dat het Placcaet op de Traffique ende Navigatie vanden xiiij. Augusti/ende brieven vanden xxv. Augusti/verbiedende goederen wt te voeren/etc. dat der Landen bederf ende onderganck was/ mochte herroepen worden/ ende vrije handelinghe weder toeghelaten.

Dat het ghelt de Admiraliteyt toecomende/ elders dan daer het toebehoort/ niet gediverteert worde.

Datter vreemde ende nieuwe formen van Collectatien der contributien niet meer ge-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1586. bruyct mochtē worden/ eñ niet tegen de administratie der Geestelijcke goederen meer ghesproken worde.

Dat ten respecte vande contributien van Hollant/ Zeelant ende Vrieslant/ noch de Politische administratie der selviger/ gheen ghehoor noch geloof ghegeven worde eenige persoonen die gheweest waren int Gouvernement vande finantie van Brabandt ofte Vlaenderen ofte andere/ gheen wetenschap hebbende vanden staet ofte conditien vande Provintien/ eñ dat syne Excelentie in alle occurentien/ nopende de contributien/ politie eñ gelijcke affairen/ soude willen gebruycken het advijs der selvigher Landen.

Hier op heeft Leycester diversche excusien/ redressen ende beloften toeghesept/ van alles te beteren: maer hy ware nu ghenootsaeckt in Engelant te trecken/ midts dat eenighe beroerten daer opgestaen waren/ die wy hier nae sullen verhalen.

Van syn vertreck hebben de Staten met alle middelē hem gesocht af te houdē/ maer het was te vergeefs: ende so wert alle de reformatie op syn wedercomste wtghestelt. Waeromme sy versochtē dat hy goede ordere int Gouvernement wilde laten: daerom heeft hy den xxiiij. November ghecommitteert by Acte totten Gouvernemente Generael der Landē in syn plaetse den Raet van State.

Leycester op syn vertreck committeert den Raet vā State int Generael Gouvernement by Acte vanden xxiiij. November.

Maer ten selven daghe depesscherende secretelijc een ander Acte van Restrictie der voorgaender/ waermede hy aen hem selven behielt de principaelste authoriteyt ende gebiet over alle Gouverneurs van Landen/ Steden ende sterckten/ ende besnijdende de authoriteyt des voorschreven Raets van State/ ontreckende oock den Gouverneurs Provintiael haer ghebiedt/ waer wt den Landen naemaels groote schade ende achterdeel toequam/ ende Leycester groote swaricheyt ende becommeringhe.

Leycester by Acte van restrictie beneemt secretelijck den Raet van State haer macht.

De Staten hebben hem beschoncken met eenen silveren vergulden Cop/ van een mensch hoochde/ te recht een Juweel/ daer groote constenaers langhe aen ghewrocht hadden.

Aldus heeft Leycester met cleyn contentement der Landen ende Staten/ syn afscheyt voor eenen tijt ghenomen/ eñ is over Zeelant nae Enghelant ghevaren/ alwaer hy wel den iiij. Decembris aenquam: de Statē hem corts nasendende Ghedeputeerde van wegen der Provintien/ om hem by te wesen als eenē Provintialen Raet/ eñ aen te houden om verbeteringhe over de voorsz clachten. De Ghedeputeerde waren dese/ Heer Jacob Valck/ Raetsheer van State/ Willem van Zuylen/ Heer van Nivelt/ Heer Joos de Menin/ Raet eñ Pensionaris van Dordrecht/ Doctoor Nicasius de Sille/ Raet eñ Pensionaris van Amsterdam/ ende V. Kanniga wt Vrieslant: dese quamē daer aen int leste van Januario M.D.Lxxxvij.

Leycester vertreckt na Enghelant.

In dese tijden werden gedenckpenningen gheslaghen tot waerschouwinghe/ op deen zijde staende een Simme/ die troetelende haer jongē/ die sy tegen haer hart doot doude/ met inscriptie Libertas ne ita chara vt Simiæ catoli. Op dander zijde een man byden viere staende/ die den root wilde ontvlieden/ ende valt int vier/ met dit schrift Fugiens Fumum incidit in ignem.

In Enghelandt heeft dit Jaer een groote conspiratie ontdeckt gheweest/ die de Coninghinne aldaer/ ende de Staten groot achterdencken ghemaeckt heeft. Dese conspiratie was van eenighe jonghe Edellnyden/ daer eenen Anthoni Babinghton thooft van was met Salsberry/ Savage/ Tichborn/ Abington/ Tijlney/ Baruwel/ ende andere/ ende eenighe Jesuyten die wt Vranckrijck ghesonden waren. Dese hadden voor haer ghenomen de Coninghinne Elisabeth/ rijdende in haer Coetse ofte te Peerde/ met Pistolettē te doorschieten/ ende dan met haren aenhanck de Schotsche ghevanghen Coninghinne Maria te verlossen/ eñ haer voor Coninginne van Engelant eñ Schotlant op te worpen eñ Croonen/ over den Lantsraet van Staten executie te doene/ ende tgansch regiment des Landts ende des Religie te veranderen: Dit in Vranckrijck onder de Guisianen ende rebelllighe Catholijckschen Enghelsche gheprackticeert/ ende in Enghelant bycans int werck gestelt zijnde/ is ontdect gheweest. Daer over werden tot twee reysen/ ontrent den lesten September tot Londen xiiij. Edelmans gheexecuteert/ tstuc genoech bekennende. Sy werden op sledden nade galge ghesleypt/ die op een Schavot stont/ daer sy aenghehangen/ terstont noch levende afgesneden werden/ eñ op een banck alsa levende gequartiert werden/ int gesicht deen van dander/ na Lants gewoonte: haer hoofden eñ quartierē op de brugghe ende poorten gestelt. Sy storven al Roomsch Catholijc/ deen meer dan dander/ meest noch jonck onbedacht ende wulpsch zijnde.

Conspi[ratie] in Enge[lant] voor [de] sche C[onin]ghinne.

Op dese conspiratie heeftmen in Enghelant de Coninghinne van Schotlandt haer proces ghemaeckt/ soo wt de bekentenissen van dese Edelen/ als wt haer eyghen Brieven/ ende andere Brievē aen haer comende afghewor pen. Ende overmidts dat in dese tijt inde Werelt veel was te seggen van dese Schotsche Coninginne/ eñ dat het een seltsaem dinck is/ een Overheere/ Prince ofte Princesse op een schavot te brengen/ eñ van Beuls te laten dooden. Sy zijnde de vierde Coninginne die in Engelant in onse tijdē is onthalst geweest/ als wy in dese Historie verhaelt hebben/ Soo sullen wy de Historie daer van int corte verhalē/ also ons die kennelijck is/ midts dat wy doen in Enghelant waren/ eñ veel oogelijcke getuygen hooren spreken hebben/ achtende dattet den Leser niet verdrietelijc vallen sal/ al ist buyten ons voornemen/ hoewel nochtans dat het beyde de Landen genoech is betreffende/ midts dat sy van groot perijckel door haer doodt verlost werdē. Veel van haer vyanden ende van haer vrienden hebben veel daer van geschreven/ die wy hebben ghelesen: maer dat wy int corte daer van segghen/ salmen byde publicque Acten examinerende/ also waer bevinden: men sal my de prolixiteyt daer van ten besten afnemen.

De Histo[rie] van [de] Coningin[ne] van Schot[lant].

Maria

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1586.

Maria Coninginne va Schotlandt ende haer afcomste geslachte ende Voorvelgh[e]ren.

MARIA STVART, Coninginne van Schotlant/ was de Dochter van Jacobus de vijfde/ Coninc van Schotlant/ die sone was van Jacob de vierde / ende van Margrieta van Enghelant/ suster van Coninck Henrick den achtsten/ Also dat desen Jacobus de vijfde/ Vader van Maria ende Elisabeth teghenwoordighe Coninghinne van Enghelant susters ende Broeders kinderen warẽ. Dese Jacobus hadde ten Wijve Maria/ de dochter van Claude de eerste Hertoch van Guyse / die baerde hem dese ongheluckighe Coninghinne Maria/ Anno M.D.xlij. haren vader verliesende maer seven daghen oudt zijnde / soo wert sy byde Moeder eñ Momboyrs opgevoet / ende ses Jaer out zijnde/ in Vranckrijc gevoert/ alwaer sy trouwe Anno M.D.Lviij. dẽ xix. April Fransoys den Dolphijn van Vranckryck/ ende namaels Coninck/ den tweeden van dien name/ daer mede meerder verheven zijnde/ eñ dat nv Elisabeth Coninginne van Enghelant was geworden/ intituleerde sy haer selven Coninghinne van Enghelandt ende Yrlant: maer sy wert corts daer nae ghedwonghen dien tijttel te laten. Daer nae Weduwe gheworden/ Anno M.D.Lx. den xxvj. December/ ende Dowaigiere van Vranckrijck zijnde/ soo leefde sy in alle wellust/ ende trock over in Schotlant Anno M. D. Lxj. alwaer sy troude Anno M.D. Lxv. een schoon Jonckheere van Schotsche afcomste / ghenaemt Henrick Stuart / haer Vaders Susters sone/ den welcken sy ghebaert heeft Anno M.D. Lxvj. den xix. Junij Jacobus den sesten/ nv Coninck in Schotlant.

Coninc Jacob den vj. gheboren/ Anno 1566. den xix. Junij.

Den Coninck Henrick haren man wt jeloersheyt/ dede eenẽ Pimontoys Musicien David Risno gheheeten / die vande Coninghinne seer begracijt was / van haer Tafel nemen eñ vermoorden. Sy veynsde haer gramschappe voor eenen corten tijt / ende wreecte die doot over de Edelen/ die het wt Coninclijc bevel gedaen hadden: waer mede sy die Edelen (midts dat die vanden Coninck verlaten waren) hem hatich maecte/ om haer also te beter te moghen over haren man wrekẽ/ dien sy nv seer haette: ende verliefde terstont weder op eenen Schot ghenaemt Jacob Hepburn / Grave van Bodwel/ oock een schoon man / den welcken sy verwillichde met andere secretelijck haren man den Coninck te vermoorden/ dien sy eerst fenijn ingheghenen hadde: ende als hy noch sieck daer van was / wert hy snachts in syn bedde verworght/ ende het huys met Buspoeder opgeblasen/ Anno M.D.Lxvij. Sy brande in so ongeduerige liefde op desen Bodwel/ dat sy haer eygen wreetheyt ende schande niet en mercte: Sy schreef hem diversche minnebrieven/ die eensdeels gedruct zijn / waer in onmenschelijcke liefde ende wreetheyt blijckt: Dese werden namaels by Bodwels papieren ghevonden / de welcke by hem bewaert werden tot synder ontlastinghe/ twijfelende vander vrouwen ongestadicheyt/ hoe wel sy hem belaste die te verbranden.

Coninginne van Schotlant verzeeft en vermoort haren man/ 1567.

Als sy nv met groote opsprake Weduwe was/ soo troude sy desen Bodwel (die daeromme van syn ander wijf scheyde) wtghevende by haer Ambassadeurs in Vranckrijc ende elders/ als ooc aen haer ooms die van Guyse / dat sy van hem met vijf hondert Peerden ghevanghen wechghevoert ende ontschaeckt was / nochtans ten lesten om des mans weerde/ ende inwendighe oorloge in haer Lant te verhoeden/ hadde sy haer begheven om hem te trouwen/ etc.

1586.

Wort ontschaect van Bodwel den moorder/ die sy nochtans troude/ 1567.

Dese stucken syn vanden Edeldom van Schotlandt ende Landtsaten soo qualijck ghenomen/ dat sy ghelijckelijck teghen haer opgestaen zijn eñ te Velde gecomen/ alwaer sy (onghereedt ende onversien tot strijden) meynde het Krijchsvolc met schoone woorden te payen/ wechsendende den Grave van Bodwel/ daer sy alle de schuit op leyde. Maer sy wert van haer volck ghevanghen ghenomen / ende als een Hoere ende moorderse van haren man ghescholden eñ alsoo seer slecht ende onverachtelijck ghecleet/ vuyl ende bestoven (meynende alsoo tvolck beter te beweghen) binnen Edinburgh ghebrocht/ met alderhande versmaetheyt: Ende sy wert ghedwonghen haer Croone ende Coninckrijcke te risigneren aen haren jonghen sone / Anno M.D.Lxvij. dien sy Momboyrs toe stelde / ende wert alsoo tot Lochleuen/ op een huys in een lack oft poel gelegen/ gevangen gestelt. Haren man Bodwel moeste ten lesten in Denemerckẽ vluchten / al waer hy inde ghevanghenesse half cranckinnich zijnde / ghestorven is thien Jaer daer naer.

Coninginne van Schotlandt wort van haer Ondersaten ghevangen.

Jacob de seste haer sone wort Coninck 1567.

De Coninginne is een Jaer hier na met behendicheyt ende behelp van vrienden ontcomen/ wt een hooghe venster springhende stoutelijck ende sorghelijc/ ende vergaderde Krijchsvolck om haer te wreken: maer haer volck wert corts van des Conincx ende syn Momboyrs krijchsheyr gheslaghen ende verstropt: daeromme vluchte sy in Enghelant Anno M. D. Lxviij. alwaer sy wel ontfangen/ onthaelt eñ ghetracteert wert/ maer nochtans wel bewaert.

Sy [illegible] wt de ghevanckenisse/ eñ haer volc gheslaghen/ vlucht in Enghelandt/ Anno 1568.

De Coninghinne van Enghelant Elisabeth / heeft terstont middelen ghesocht om haer weder met haer Ondersatẽ vã Schotlant te vereenighen : maer sy wert vande Staten van Schotlant beschuldicht over haers mans moort/ ende over ander onbehoorlijckheden. Ende de Schotten sonden tot dien eynde in Enghelandt op een dachvaert/ die daer toe gheordineert was/ heerlijcke ende notabele Ambassaten/ die recht eñ iustitie over haer vande Coninghinne van Engelant eyschten/ met groote instantien/ ofte dat sy haer mochte in handen ghelevert wordẽ/ ende dat ten lesten niet sonder dreyghementen: Maer de Coninginne heeft dat gheweygert/ noch ooc en wilde sy geen rechter wesen over haer beschuldinghe / ende heeft dese Schottẽ met woorden gesocht te vreden te stellẽ/ denckende datter metter tijt noch middel van vereeninge soude ghevonden moghen worden: ende heeft alsoo ghetrouwelijck haer leven ende eere beschut/ haer wel bewaert houdende tot grooten coste/ in alle vrijheyt/ van te moghen vrij gaen jaghen/

Wort Coninclijc in Enghelant van haer Ondersaten beschuldicht.

1586. jaghen/ vlieghen / van woonsteden veranderē/ de fraysté Palleysen van elcke Provintie tot haerder believste ghenietende. Den
Wert byde Coninginne van Enghelant beschut ende in vryhept ghevanghen gehouden. meesten tijdt heeft den Grave van Shraesberrijden last vant toesicht over haer ghehadt/ met alle goet traytement/ tot der Engelscher Coninginne grooté coste. Sy wert ghedient van haer eyghen volck / die alle vryen toeganck tot haer hadden / met vrijdom om alle de Werelt door correspondentien te hebben ende houden door haer Secretarisen ende Dienaers: ende selve hadde sy ooc een Ambassadeur residerende int Hof vande Coninginne van Enghelant/ te weten / den Bisschop van Rosse / ghenaemt Jan Lesle.

Maer dese weldaet der Enghelscher Coninginne heeft haer niet ghenoech gedocht ofte connen te vreden stellen/ om pacientelijc
Tracht beroerte in Engelant te maken / en doet beroonen haren tittel tot de Croone van Enghelant. haren teghenspoet te verdraghen/ maer sy heeft ondanckbaerlijck ende vermetelijck ghepractiseert eenen aenhanck in Engelant te maken van Roomsche Catholijcken/ onder de welcke byde Graven van Northumberlant ende van Westmerlant een rebellie berockt wert/ so dat sy met open banieren/ teghen hare Princesse te velde quamen / al ghefondeert zijnde opde Catholijcksche Religie ende haer verlossinghe/ twelck veel lieden het leven coste/ oock selve Northumberlant wert daer over tot Jorck onthalst/ ende Westmerlant vluchte in Nederlāt. Daer nae practiseerde sy een Houwelijck / met Thomas Hawaert/ Hertoge van Norfolc/ seer secretelijc / eñ den Hertoghe daer over gevangē zijnde/ wert nochtans hem vergeven: maer tselfde wert by hem hervat/ tot groote perijckel der Engelscher Conighinne/ daer toe hem alle assistentie vandē Paus ende Hertoch van Alva toeghesepdt wert/ waer van den Hertoch ten lesten overwonnen zijnde/ wert tot Londen onthalst.

Een Pape ghenaemt Herbije/ hem houdende by haren voorschreven Ambassadeur den Bisschop van Rosse / dede een Boecrken drucken/ daer in hy bewees haren tijtel tot de Croone van Enghelant ende Yrlant. Den voorschreven Ambassadeur den
Versoeckt Houwelijck aenden Coninck van Spaengien/ oft aen Don Jan van Oostenrijc. Bisschop van Rosse wert oock om eenich dierghelijcke onderhandelinghe ghedwonghen te vertrecken. Daer nae den Coninck van Spaengien nu Weduwenaer gheworden zijnde van syn leste Huysvrouwe Anna van Oostenrijck/ so dede sy hem haer Houwelijck bedectelijc aenbieden: maer den Coninc dat niet wel bevallende/ so versochte sy door den Paus/ synē bastaert Broeder/ den Heer Don Johan van Oostenrijck/ de welcke doen Gouverneur in Nederlandt was/ ende niet anders en scheen te soeckē dan oorsaken ende bequame middelen om haer als syn eyghen wijf te moghen eyschen uit de Coninghinne van Enghelants handen/ tzy met recht ofte ghewelt.

Het welcke de Coninghinne van Enghelant al bekent zijnde/ heeft haer therte wat doen vervremden/ scherper toesicht eñ acht op haer doen nemen.

Maer dese Coninginne Maria blijvende noch impacientich in haren staet/ heeft alle dese middelen aenghewent om haer te verlossen/ ende met ghewelt aende Croone van Enghelant te gheraken/ daer sy beter hope toe hadde/ dan tot die van Schotlant: Ende daer over hiel sy correspondentien met alle de ghevluchte Edelen ende rebbellen van Engelant/ selve pencioen ghevende aen eenen Morgan/ die eenen Doctoor Parry opgherupt hadde / om de Coninginne van Engelant te vermoordē. Sy schreef aen alle haer vrienden/ op datter by die van Guyse ende de Prince van Parma/ door des Paus ende Coninck van Spaengiens hulpe een invasie ofte inval op Enghelandt mochte ghedaen worden: Onder andere oock aen Don Barnadijn de Mendosa / Spaensch Ambassadeur/ die doe in Vranckrijck gecomen was / den welcken sy badt om den Coninck van Spaengien te beter te beweghen/ tot de voorschreven invasie van Engelant/ ende hem te schrijven dat sy hem wilde haer erfghename van Enghelant/ Yrlandt ende Schotlant maken/ soo verre haren sone den Coninc van Schotlant hem niet en bekeerde tot de Roomsche Catholijcksche Religie voor haer doot/ ende diergelijcke meer. So dat door veel soliciterens/ een jonck cloeck ende rijck Enghels Edelman / ghenaemt Anthoni Babinghton beweeght is geworden/ haer met eenen grooten aenhanck van jonge Edelē te verlossen (waer onder haerder sesse op haer ghenomen hadden de Coninghinne van Enghelant te vermoorden) ende dan souden sy haer Coninghinne van Engelant publiceren/ den staet vander Religie ende s'Lants Gouvernement veranderen/ ende de Raetsheeren ende andere straffen / daer over sy door Brieven met Babinghton was beraetslaghende opde beste middelen/ als namelijck/ hoe de Roomsche Catholijcken in Enghelandt onder Colonellen ende Capiteynen uitghedeylt mochten worden/ onder ander pretexten: Ende eerst een rebellie voor allarm in Yrlandt aen te rechtē/ op dat die uitlantsche krijchsheyren uit Spaengien/ Vranckrijck ende Nederlant te beter souden moghen in Enghelandt Landen/ etc. Dit is alle by haer eyghen/ ende andere Brieven/ ende by ghewillighe depositien ofte bekentenissen van veel Edelen / ende andere die daer over seer jammerlijck ghexecuteert werden/ ende totter doodt toe byde bekentenisse blijvende/ gheverifieert gheweest.

Waerover de Coninghinne van Enghelant Anno M.D.Lxxxvj. in October heeft ghesonden na het Casteel van Fodringam/ daer de Schotsche Coninghinne ghebrocht was/ sesendertich vande beste grootste Heeren des Parlements/ met Raetsheerē eñ Officieren van haere Coninckrijck/ tot sevenenveertich in als (waer onder selve oock Catholijckē waren) om haer over als te examineren/ met Procureus ende Advocaten/ om haer te beschuldigē. Na veel weygerens compareerde sy in een groote Zale voor alle dese Heeren / statelijck by haer Edelen ende Staetjonckfrouwen ingebrocht. Ende als sy in haren stoel was nederghesetten/ wert haer vanden Cancelier van Enghelant

1586. ghelant aenghesepdt de oorsake vande vergaderinge/ als dat de Coninginne van Enghelant sijn Princesse/ langhe ende veel van haer verdraghen hadde/ eer sy conde gheresolveert worden teghen haer strafflijck te procederen/ maer nu conde sy niet langher (als Magistraet van Godts weghen) het Sweert te vergheefs voeren/ niet om haer eyghen levens wille/ maer om Godts saken/ ende haer Coninckrijck te verseckeren. Waeromme gheordonneert was haer te beschuldighen ende te hooren.

…ofte …uldin… …egen de …ninghinne …Schot… …ende …ont… …oorde.

Daer op antwoorde dese onghelucklighe Coninghinne by maniere van protestatie/ als dat sy was een vrije ende gheboren Coninginne/ niemande onderworpen dan Gode/ die sy alleenlijck rekeninghe schuldich ware/ ē daeromme versocht sy datter een Acte gemaect soude worden/ dat haer comparerē aldaer niet preiudiciabel wesen soude/ haer ende andere Coninghen ende Princen haer gheallieerde/ ende oock haren sone: twelck also gheregistreert wert. Ende doen werden ghelesen alle haer beschuldingen/ ē Brieven die sy hadde gheschreven met haer eyghen handt/ ofte onderteeckent/ als aen Don Bernardijn de Mendossa/ ē Anthoni Babingthon/ met diversche antwoordē vā dien/ die gheverifieert waren by haer eygen Secretarisen/ oock mette depositien vande gheexecuteerde ende gevangenen/ ē diergheliicke meer: Ooc de Brievē die sy ontfangen hadde van Troghmarton/ Sir Fransoys Engelsfelde/ den Lord Paget/ ē van Charles Paget: waer op sy hier ende daer veel teghen sprack/ ende generalijck loochende sy sterck dat sy de Coninginne van Engelant haer goede suster soude na het leven ghestaen hebben/ biddende nimmermeer te moghen comen voor het aenschijn Godts/ soo sulcx waer ware. Sy bekēde wel dat sy gepracticeert ende gheschreven hadde om haer verlossinghe/ oock om de verlossinghe vande vervolchde Catholijcken/ daer voor hadde ende wilde sy altijt haer beste doen/ ē so sy conde die met haer bloet preserveren/ soo wilde sy dat niet sparen: ē daer mede weende sy seer: Waer op den Heer Tresorier seyde/ dat sijn Coninghinne niemanden en doode om de conscientie/ so sy wettelijcken (als goede onderdanen toestondt) leefden. Daer na beschuldichde sy eenighe Heeren vanden Rade haer vyanden te wesen/ ē bekende haer Secretarisen hāteeckeninge wel/ maer nam exceptiē daer tegē/ ē excuseerde veel poincten: Babingthon seyde sy niet te kennen. Alsser vermaē vandē Grave van Arondel gemaect werde/ sone vanden Hartoch van Nortfolc/ die doen gevangē lach/ so weende ende huylde sy/ beclaghende dat ghestachte/ twelck so veel voor haer gheleden hadde.

…de vande …weede dach …eghen de Schotsche Coninghinne.

Sanderdaechs wederomme verschijnende/ begonde sy weder te protesteren/ ē wilde wederomme te kennen geven/ dat al dat sy mochte ghedaen hebben/ dat was tot de verlossinghe vande Roomsche Catholijcken van Enghelant/ ende dat sy liever hadde te wesen Hester dan Judith/ voor haer volck te bidden/ dan de Majesteyt wech te nemen/ ende dat sy dickmael aengeboden hadde/ so sy mochte vry ghestelt wesen/ soo soude sy haer beste doē om alle de oproeren te stillen/ ē dat haer sulcx beloofte was/ aenbiedende den Coninck haren sone/ met den sone vanden Hartoch van Guyse/ als Ostagiers voor haer te stellen. Daer op den Tresorier seyde dat het waer was/ ende dat sijn Coninginne daer mede te vreden was/ maer de Staten van Schotlandt en wilden niet consenteren dat haren Coninck in Enghelandt comen soude: Diergelijcke meer ander propoosten werden daer ghesept/ daer sy ondertusschen dickmael over weende. Ten lesten sprack sy int particuler met deen ende dander vande Heeren. Ende als het also alles gheregistreert was/ so vertrock de vergaderinghe.

Die verantwoordinge van de voorsz Coninginne bestont principalijck daer in: namelijck/ dat sy een Coninghinne gheboren ende gecroont was/ ende niemants iurisdictie onderworpen: het welcke so niet verstaen werde/ naedemael sy haer Croone gheresigneert hadde/ ende in Enghelant om hulpe ghecomen was/ ende van alle Princelijckheyt ontbloot zijnde/ versochte ende ontfinc alle protectie/ soo dat sy door haren noodt ende ontfangen weldaet/ de Engelsche Coninghinne subject was/ ende daeromme/ daer sy was en conde sy geen Privilegie van eenigherhande Rechten eysschen ofte ghenieten/ hoewel haren aenhanc haer sulcx altijts hadden wijsghemaeckt/ die beter souden gedaen hebben/ so sy haer hooch Coninckliick herte nae haren staet vernedert haddē/ daer mede alle achterdenckē weerende/ dan haer also boven haer vermogen tot haer verderf op te ruyen.

Besluyt vande Schotsche Coninginne verantwoordinghe.

Als dese examinatie aldus ghepasseert was/ is die tot Londen voorgedragen den drie Staten vanden Lande/ datmen daer het Parlemēt noemt/ bestaende vande Geestelijckheyt/ Edeldom ende ghemeynte/ die tsamen vergadert/ mogen ontrent vier hondert vijftich persoonē makē/ wiens oordeel ende vonnisse daer over beghcert wert: De welcke rijpelijc daer op gelet hebbende/ (also een yegelijc daer vry mach sijn meyninge wtspreken) hebben haer de doot weerdich gheoordeelt/ ende daer over aen de Coninghinne van Enghelant versocht met eenen grootē voetval te willē haer vonnisse confirmeren/ proclameren/ ē executeren/ ē met haren persoon/ het gantsche Landt ende de Religie van sulcken perijckel te verhoeden. Vorder verthoonende dat die voorsz Coninginne Maria met haren aenhanck verhert was/ sonder hope van berou/ een ongeduerige compertrice/ ē dat wt haer eygen brieven bleke eenē bloedigen haet/ mits dat sy belaste/ alwaert dat het met haer vluchte missucce/ datmen nochtans mette Enghelsche Coninginne te dooden voortvaren soude: Dat sy oock niet alleen bekende wel geneycht te wesen de Coninginne van Engelant te vermoorden/ maer dat het oock wettelijck/ eerlijck ende verdienstich ware/ als daer den Hemel mede te verdienē stont/ zijnde alreede de Engelsche Coninginne vanden Paus vande Croone versteken/ ē geexcommuniceert.

De Coninghinne van Schotlandt ter doot veroordeelt by de drie Staten des Rijcx van Enghelant.

Redenen der Enghelscher Statē waeromme de Schotsche Coninginne behoorde gedoot te worden.

1586. municeert. Voorts verhaelden die voorsz Ghedeputeerde de perijckelen daer de welstant des Lants eñ der Religie in stont/ende dat derhalven die voorschreven Coninginne Maria niet lijdelijck was/ want haer langer te latē leuē/ware Crudelis Misericordia.

Also het Parlemēt ofte Starē hier op geē resolute antwoorde van haer Princesse ontfingen/so hebben sy anderwerf een vertooch gedaen met grooter instancie/als onder andere/datter geen leetwesen vande gevangen Coninginne te verwachtē ofte te verhopen en was/datter geen versekeringe by scherpe bewaringe/noch by Eeden/Obligatien/ofte Hostagien/ofte met wtbanninge mochte gevonden worden/ ende dat niet wel gefondeerde redenen.

Coninginne van Enghelant vraecht raedt aen Princen haer ghebueren ende aen Gheleerden.

Hier op heeft de Coninginne van Enghelandt noch niet eyntlijcke willen besluyten maer heeft alomme in Vranckrijc/ Schotlāt eñ elders/ooc aen alle haer Rijcks geleerden om raet gesondē/wat sy mochte in dit swaer stuc doen/ eñ offer geenen middel ware dese onsalige Coninginne van Schotlant/ haer so na van bloede bestaende/een vrouwe ende Coninghinne als sy was / het leuen te sparen/ende nochtans haer eyghen leuen/ welstant/eñ haers Lants Religie te versekeren.

Redenen vā Princē Ambassadeurs voor de Schotsche Coninginne ende de antwoorde.

Waerop Ambassadeurs wt Schotlandt vanden sone/eñ wt Vranckrijc den Heere van Bellieure aen haer gesonden zijn/ de welcke onder andere veel allegeerden/eñ seyden dat de voorgenomē procedurē tegēs die voorsz gevangen Coninginne ware tot achterdeele van alle Princē/eñ daeromme en behoorde het leuen van een Souverain Prince in geen questie ghebracht te worden.

Daer antwoorde de Enghelsche Coninghinne op/ Het waer meer perijckel voor de Coninc van Vranckrijck/ haer seluen eñ alle Christen Princen/ sulcke attentaten ongestraft te latē/want vreese van strenge straffe dwingt sulcke Geesten/ Expedit enim reipublicæ, ne malefacta maneant impunita.

Vorder seyden dese Ambassaten (dat sy ware in Engelant als een Supliante gecomen/ende datse niet behoorde gevangen gehouden te worden/eñ voorts dat eē gevanghen niet misdoen mochte.

Waer op de Coninghinne van Engelant weder antwoorde / eñ ooc vā harent wegen werde gheantwoort/dat sy vermochte haer gevangē te houdē na luyt vande oude rechten/ghebruyc eñ contracten tusschen Schotlant eñ Engelāt gemaect. Ooc om dat sy geusurpeert ofte gebruyct hadde den tijttel vā de presente Croone vā Engelant/eñ daerom vermochte haer so lange gevangē te houdē/ tot dat sy behoorlijcke renonciatie daer van gedaē hadde (dat noch niet geschiet was/) eñ dat sy alle wel wisten dat een ghevangene/ zy om wat sakē/begaende in sijn gevanckenisse Crime/is als een Criminele straf baer.

Bellieure seyde vorder/dat het onbehoorlije was/eñ dat hy noyt ghehoort en hadde/ dat de Schotsche Coninghinne (zijnde een Souveraine Princesse) de Justitie des Conincrijcx van Enghelant soude onderworpen wesen / ende datter noyt diergelijcke vonnisse inde Werelt ghegheven ware.

Daer wert op gheantwoort / dat het te verwonderen was / dat de Ambassadeurs so gheleerde ende experte mannen wesende/ sulcx souden allegeeren/ midts dat sy wel wisten/ Quod delinques in alieno teritorio, & ibi repertus, punitur in loco delicti, nulla habita ratione dignitatis, honoris aut Privilegij. ende dat sulcus altijts so verstaen eñ inde werelt ghepractiseert was/ als int stuck van Robbert des Coninckx van Cicilien/desgelijcx van Barnard Coninck van Italien/ van Elibabeth Coninginne vā Hongarien/ van Charles de tweede Coninc vā Napels/ ooc van Conradijn/eñ van Coninc Deigtarus. Dat vorder de Schotsche Coninginne haer in Engelant bevindende/ware subject ende onderworpen de Rechten desselfs: alle Princen waren buyten haer eygen Landen altijts als private persoonen gehoudē/ hoewel sy de dignitept van Princen behielden.

Ten lesten wilden dese Ambassadeurs beloué van wegē hare Meesters/datter voortaen niet meer gheattenteert soude worden/ ende sy souden alles wel beletten/dat ooc de vrienden vande Schotsche Coninginne tselue mede versekeren souden/onder haer handen eñ segelen: Maer de Enghelsche Coninginne antwoorde/ Dat sulcke versekeringe haer luttel goet doen soude / als sy soude doot wesen/eñ dat haer Rijcx geleerden noch in sulcken geloften noch in gheduerige ghevanckenisse vande Coninghinne Maria/ gheenderhande versekerthept vonden / met meer andere allegatien / die hier te langhe souden vallen om te verhalen.

Also zijn dese Ambassadeurs met behoorlijcke ende redelijcke voldoeninghe weder vertrocken/sonder dat de Engelsche Coninginne eenigen troost ofte versekerhept conde bevinden om de Schotsche Coninginne int leuen te houden.

Hier nae heeft de Coninginne van Engelant den Lord ofte Baron van Bockhorst met andere aen dese ongheluckighe Coninginne gesonden/haer aenseggende al water in haer stuck gepasseert was / eñ hoe dat sy na de Lantrechtē ter doot veroordeelt was/ opt welcke sy claechde van ongelijc/als wesende een absolute Princesse/eñ niemant onderworpen. Van doen af wert sy van alle Coninclijcke ornamenten gedegradeert: de Coninginne van Enghelant divulgeerde de sententie vāt procces/de selfde confirmerende by openbare proclamatie / onder den grooten Seghel vanden xxij. December, Anno M.D.Lxxxvj.

Daer na/op geduerige aenhoudē eñ soliciteren van haer Rijcx Parlement ofte Statē/om te hebbē executie vande voorsz sentētie/ de welcke sy niet en condē lāger ongeantwoort houden/ door dien datter daghelijcx nieuwaren van verscheyden beroerten alle haer Rijck door gehoort werden: so heeft de Coninghinne op Lichtmisse avont/ Anno M.D.Lxxxvij. om haer onderdanen eensdeels contentement te gheven/ een Acte van Confirmatie der voorsz sententie/ onderteeckent/ende byden Cancelier nae Landts ghebruyck metten grooten Seghel doen seghelen / doch sonder verclaringhe ofte li- mitatie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. mitatie van tijt wanneer sy sterven soude/ alleene om dat reede te hebbē als sy dat soude moghen ghebieden te doen / hopende dat sy haer onderdanen soude daermede gerust stellē/ eñ de Schotsche Coninginne aenhangers soude doen afstaen van eenige voorder attentaten/ als streckende niet dan om haer doot te verhaesten.

Coninginne van Enghelant teeckent eñ Seghelt Acte over de Schotsche Coninginne doot.

Dese geteeckende eñ ghesegelde Acte ofte sentie gaf de Coninginne haren Secretaris Davidson wel te bewarē/ tot dat sy voorder daer van haer soude resolveren: Welck gebodt den voorsz Secretaris Davidson (tzij dat hijt niet wel gehoort ofte qualijc verstaē hadde/ ofte ghesolliciteert zijnde) cleyn gheacht heeft: eñ heeft also door reverentie ofte eenvoudichept/ dese ghesegelde Patende den hoogen Raet overgegeven/ cleyn achtēde dat tgene hem belast ware van die te bewarē/ ofte haerlieden niet te toonen: wt onervarenthept oft onbedachtsaemhept niet overlegghende hoe verre eens Princen ghebodt strect/ eñ hoe nauwe sy willen gehoorsaemt wesen. Waeromme hy by opē vonnisse van sijnēr Edelen met lange ghevangenisse ende geltstraffe/ ende met verlies van t Secretaris ampt ghestraft is gheweest.

De Raetsheeren dese ghesegelde sententie siende / daer sy oock lange na ghesoliciteert hadvē/ wetende dat sy daer mede volcomelijck in Rechte bewaert waren/ hebben gheenen tijt willen verliesen / vreesende soo daer eenighe voorder conspiratie op stonde / dat hen soude mogen sulcken ongeluck ten laste gelept worden: eñ voorder alle consequentiē ende perijckelē overwegende/ haer Princesse/ haer Vaderlant/ Religie/ eñ eyghen interest generalijck betreffende/ oock haer der Coninginne sachtmoedichept vreesende / hebben eendrachtelijcken order genomē om die sententie te doen executeren / sonder de Coninginne van Engelant eenige voorder wete daer van te doen / die welcke ter contrarien docht dat niemant soo stout soude wesen/ die sulcx sonder haer wetē soude derven bestaen. Ende de gene die wel diepelijck van dit stuck wilden oordeelen/ ende der Coninginne Elisabets natuere wel meyndē te kennen/ achten dat de Schotsche Coninghinne nimmermeer soude tot die doodt ghecomen hebben door haer bevel / ten ware eenighe nieuwe oft voorder aenslaghen haer te late gheopenbaert hadden.

Raetsheeren van Enghelant doen de Schotsche Coninginne onthalsen sonder wetē van haer Coninginne van Enghelant.

Aldus hebben de Raetsheeren vanden hoochstē Raet/ sonder haer Coninginne yet aen te seggen/ die Acte vande sententiebrieven/ met brieven van bevel/ met forme van executie ghesonden door Meester Robard Beale/ Secretaris des selven Raets/ aenden Grave van Shraesberrij / ende den Grave van Kent/ beyde doen ter tijt resiberende inde contreye daer dese ongheluckige gevanghen Coninginne was / belastende dat dese met andere Heeren/ Ridderen/ Edelen ende Officieren vant Lant/ met twee Ridderen/ Sire Amias Paulet/ eñ Sire Dru Druyrije (die de bewaringe daer van hadden) de sententie soude doen executeren.

Enghelsche Raetsheeren nemen door de sententie des doots over de Schotsche Coninginne te executeren/ onwetens haer Princesse/ den xviij. Februari/ 1587.

Dese voorsz persoonen hebben haer ten bestemden daghe al tsamen int Casteel van Fodringay laten binden/ ende gaven de gevangen Coninginne solempnelijck den xvj. Februari haren last te kennen. Waer op sy antwoorde/ dat sy bereyt was/ ende dat sijt lange hadde verwacht/ siende dat de Mt. so ghe resolveert was: vragende wanneer sulcx moeste geschieden/ so wert het met haer consent besloten op woonsdach den xviij. Februari Stylo novo, Anno M. D. Lxxxvij. Sy seyde voorder/ dat de ziele niet te vredē ware den slach des doots voor eenē oogenblick tyts te lijden/ om te genieten de Hemelsche vreucht eewichlijc: eñ daer over wert sy seer weenende/ dat sy niet meer sprekē en conde.

1587.

Schotsche Coninginne wort aengeseyt haer tot sterven ghereet te maken.

Hier op werden haer verscheydē excusen eñ den grooten noot voorgehouden / die het gantsch Coninckrijck: ende de Coninghinne drongen tot dese wterlijcke resolutie/ haer biddende doch pacientie daer in te hebben: met noch ander redenen / vermaninghen/ ende proposten over weder zijden.

Sanderdaechs den xviij. Februari / ofte den viij. nadē Engelschen stijl/ smorgens ten vij. uren/ vergaderden int Casteel de voorsz Graven/ Heeren/ Ridderen/ Edelē/ ende Officieren: elcken Ridder wert georloft twee dienaers maer binnen te brenghen/ ende de Edelen elcken maer eenen/ so datter ontrent twee hondert menschē mochten binnen wesen/ behalven de wachte ende het huysgesinne. Inde groote Sale was een Schavot gemaeckt xij. voeten breet/ twee voetē hooge/ ende rontom een lene/ bedeckt met swart laken/ daer stont op eenen stoel eñ kussen/ ende eenen block oock bedeckt.

In dese Sale aldus vergadert ende ghereet zijnde/ wert ten viij. uren van dese Heeren wegen gesonden de Coninginne te bootschappē/ dat sy daer gecomen waren haren last te voldoen / begheerende te weten wanneer sy soude reede wesen. Desen bode vont haer camerdore gesloten: Waeromme sy na een wijle anderwerf souden: maer doen vont hy de dore open/ ende belaste een van haer dienaers syn bootschappe binnen te draghen: die antwoorde brocht/ dat sy noch niet reede was. Waerover die Heeren na een half ure wederomme sonden: doen wert geantwoort/ dat sy soude corts reede wesen. Na eē half ure so ginck de Scrijf ofte Drossaert Tomas Andreu Schiltknape na haer toe/ eñ vont de Coninginne met haer Staetjonckfrouwē ende Dienaers op haer knien biddende: waerover sy opstont/ ende seyde reede te wesen: ende wert also tusschen twee Edelmannen ghelepdt wt haer camer inde voorcamer/ die sy de presentie camer noemē/ alwaer dat sy alle haer huysghesin/ Dienaers/ Mans eñ Vrouwen vont staende eñ weenende/ die sy alle vermaende inde vreese Godts ende in onderdanichept te leven/ ende nam oorlof aen haer allen / kussende de vrouwen/ ende den mannē gaf sy haer hant te kussen/ haer biddende getroost te wesen/ ende voor haer te bidden.

Schotsche Coninginne wort ter doot gehaelt den xviij. Februari.

Terstont quamen alle de Heeren haer tegen. Den Grave van Kent eñ van Shraesberrij / met die ander Heeren seyden haer aen: Madame/ wy zijn hier om te thoonen der Coninginne Majesteyts commissie ende

1587. bevel/ om te volcomen tghene wy v gisteren aensepden: die sy haer doen toonden onder den grooté Segel: Waer op sy antwoorde/ sy ware te vreden/ sy hadde liever te sterven dan te leven. Eñ daer nae haer omkeerende/ sach sy eenen haren principalen Dienaer eñ Edelman/ genaemt Melvin / dié sy sepde na onderlinge beclaechredenen: Mijn trouwe Dienaer Melvin / al ist dat ghy eẽ Protestant zijt/ ende ic Catholijc/ ende nochtans maer eenen Christus zijnde/ ende ic een Coninginne gheboren/ eñ uwe gesalfde Coninginne vanden bloede van Coninc Henrick den sevensten/ Coninc van Enghelant afgenomen/ so belaste ic v/ alsoo ghy voor Godt wilt verantwoorden/ warachtelijcken over te dragen/ de bootschappe aen mijnen lieven Soon: namelijc/ dat ic my aẽ hem gebiede/ eñ hem bidde Godt te dienẽ/ eñ te handthouden de Catholijcke Kercke/ ende syn Lant in vrede te regieren/ sonder hem (so ick gedaen hebbe) eenen anderen te onderworpen: niet tegenstaende ick goede wille ghehadt hebbe dit Eylant te vereenighen/ ende nv laet ick dat vry: ende dat hijt oock so houde/ eñ hem niet te veel en betrouwe op wereltsche vernuftheyt/ want die niet bestandich blijven: maer dat hy toesie gheen quaet vermoeden de Coninginne van Enghelant te geven/ so soude hem Godt seghenen. Ende ghy Melvin/ weest ghy mijn ghetuyghe / ende seght dat mijn Soon aen/ dat ick sterve een trou Schot/ trou Fransch/ ende trouwe Catholijck/ also ick altijt hebbe professie gedaen: Maer Godt verghevehet dien / die lange mijn eynde ghesocht hebben/ ende nae mijn bloet ghedorst/ als een herte doetna water Fonteynen: ende alsoo sepde sy hem adieu met tranen/ ende custe hem. Tot het welcke Melvin antwoorde: Weerdige Souveraine Princesse / alsoo ick uwe Ma^ts. trouwe Dienaer geweest ben/ so wil ic trouwelijck dese uwe Majesteydts leste woorden/ bootschappe ende droevich sterven / overdragen aenden Coninc uwen Sone. Ende so hy dat seer beclaechde/ sepde sy/ ende trooste hem/ seggende/ Dat hy soude goets moets wesen/ hy soude Maria Stuard corts sien eyndẽ alle haer ellendẽ van haer lange verwacht: de werelt waer maer ydelheyt/ etc.

Schotsche Coninginne gaende nae t'Schavot/ sent vermaninge aendẽ Coninc van Schotlant haren sone.

Schotsche Coninginne verclaert te sterven een trou Schot/ trou Fransoys/ ende trouwe Catholijck.

Daer nae keerde sy haer na de Heeren/ eñ versochte harẽ Priester ende alle haer Dienaers by haer te hebben/ om te ghetuyghen by den Coninck van Vranckrijck ende haer vrienden in Schotlandt/ dat sy ghestorven ware Catholijck. Waerop haer wert gheantwoort/ datter anders geordineert was/ op dat sy met inpacient weenen/ haren geest niet en soude ongherust maken. Ten lesten/ na veel woorden werdẽ haer vier Dienaers ende twee vrouwen toeghelaten/ om haer te dienen. Sy versochte dat haer Dienaers eñ Jofvrouwen met vry ghelepde souden moghen trecken/ ende behouden: al dat sy haer ghegheven hadde/ ende dierghelijcke/ twelc haer toeghesept wert. Daer nae wert sy gelept nae de Zale op het Schavot / daer sy ginck op den stoel sitten / de twee Graven daer oock sittende/ alwaer byden Secretaris luyde wtghelesen wert de Sententie/ Commissie ende last vande executie. 1587

Haer cleedinghe was cierlijck/ eenen tabbart van swart geperst Sattyn / beset met Bougles/ Gitteknoppẽ eñ Peerlen: op het hooft hadde sy een verciersel van doeck met vreynaet / ende een lanck doeck fijn totter aerden/ seer cierlijck: haren rock ofte cirers was gebeelt Sattijn/ haer zielkẽ ofte onderrock van Cramosyn Fluweel. Sy was een Vrouwe vã fraye gedaente / ja de schoonste Princesse van alle die in harẽ tijde leefden/ daermede sy alle man tot haer liefde lockte: bruyn van ooghen eñ hayr/ groot eñ frisch/ maer nv was sy wat vet ende dickachtich van lichaem ghewozden / eñ oock sieckelijc. In haer hant hadde sy een Cruycefix/ eñ een Boec ghenaemt De Officio beatæ Marię: noch hadde sy een gouden Crucefix aenden hals/ eñ een Pomander kenete/ met eẽ Agnus Dei, ende eenen Pater noster aen haren gordel.

Schotsche Coningi[nne] cleedinghe [ende ge]daente ... sy op 't Scha[]vot gebr[acht] werd.

Daer stont by haer voor het Schavot Doctoor Richardus Fletcher/ Deken van Pieterborch/ die haer door laste vande Heerẽ aenboot geestelijcke vermaninge eñ troost/ die sy niet hooren en wilde/ maer sy verhinderde syn spreken (om de eere van Roomsch Catholijc te sterven/ niet te verliesen/ daer sy in alle haer verantwoorden / schrijven ende doen / sonderlinghe sorghe voor droech/ meynende daer mede alle faulten te bedecken) seggende dicmael dat dẽ Doctoor haer verturbeerde: Die nochtans voortginc/ eñ met groote eerbiedinge sepde/ genoch in dese forme. Madame/ de Conninghinne M^t. (die God lange gespare) niet tegenstaende de gereetschappe tot executie van Justitie rechtelijc over uwen persoon gedaen te wordẽ/ om die menichfuldighe misdaden by v begaen tegen harẽ persoon/ harẽ staet eñ haer Gouvernement/ soo hadde sy nochtans een groote sorchvuldicheyt voor haer ziele / die nv te scheyden was wt haer lichaem / int rechte gheloove in Christo/ ofte eeuwelijck verloren te gaen: Waeromme hy gecomen was haer aen te dienẽ de troostelijcke beloften Godts tot alle boetveerdighe eñ gelovige Christenen. Waeromme hy haer badt drie punctẽ te merckẽ/ als eerst haren voorleden staet ende verganckelijcke glorie. Ten tweedẽ/ haer tegenwoordige conditie vande doot tot onsterffelijcheyt. Ten derdẽ/ harẽ staet nv gaende totte eewige vruecht ofte geduerich ongeluck. Op het eerste sepde hy/ laet my tot uwe Ghenade spreken metten Propheet David/ Vergeet v selven/ v volck eñ v Vaders huys/ vergheet v gheboorte/ v Coninclijcke eerweerdicheyt/ so sal den Coninck der Coninghen hem verheughen in v geestelijcke schoonheyt: veracht alle dingen/ ooc v eyghen gerechticheyt/ als vuyl eñ onvolcomen/ op dat ghy aendoen moecht met geloove Christus gerechticheyt/ op dat ghy hem bekent/ eñ door cracht vã syn verrijsen mochtet oock verweet worden tot de eewighe salicheyt/ ende deelachtich wordẽ door syn lijden van syn glorie/ etc. Op dat ghy vanden Heere niet gheoordeelt en wort over v voorgaende misdaden: Bekent v sonden / bekent de welverdiende executie van Justitie nv over v gaende: erkent hare

Christelijcke vermaninghe de Schotsche Coninginne ghedaen ... Schavot voor haer doot.

Majesteyts

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. Majesteyt getrouheyt eñ gonste tuwaert altijt bewesen/ ende hebbende een vast geloove in Christum onsen Salichmaker/ so sult ghy wel tot sterven bereyt wesen: ende alle misdadē/ al warense meer dan het sant der Zee/ so sal de Isope Godts/ de ghenade des Vaders / door de passie ende onderdanicheydt Christi/ ende door den Heylighen Gheest die suyver ende wit maken / soo datse niet meer ghedacht sullen worden. Totte vergevenisse der sonden en conde men by geen menschen ofte menschen middelen gecomen/ maer alleenlijc in Christus Offerhande aent cruys door het ghelove / waer wy gherechtveerdicht zijnde/ hebbē wy vrede met Godt. Ten tweeden bidde ick uwe genade te aenmercken uwe teghenwoordighe doot ende sterfelijchеyt/ v scheyden van hier / eñ niet meer ghesien te worden/ nae een plaetse daer alle dingen vergeten zijn: ghy treedt in een huys van eerde/ daer tghewormte v susters sullen wesen/ eñ verrottinge ende verderf v vader/ gelijc Job seyt/ daer de Boom valt daer moet hy ligghen/ het zy tegen het Zuyden vant leven eñ salicheyt/ ofte tegen het Noorden vande doot ende droefheyt. Daeromme waer nu den tijt van op te staē tot Gode/ ofte te vallē inde wterste duysternisse alwaer weenen eñ knerssinge der tanden is: Hiernae isser geenen tijt van versoeninge noch plaetse van voldoeninge: Hier wort het eewich leven vercregen ofte verloren. Ende daeromme Madame/ zijnde dit de ure dat ghy God moet hoorē/ en verhert v herte niet/ de hant des doots is opgeheven/ eñ de bijle is aende wortel des booms gestelt: den Troon vandē grootstē Hemelschen Rechter staet open/ eñ de Boecken van v leven zijn wijt open ghedaē/ eñ het oordeel daerover is voorhanden: Maer so ghy v toevlucht neemt totte Troon van gratie vrymoedichlijc in Christus eenighe eñ verdienstige onderdanicheyt/ die vestende aen v ziele mette handen vant waere ghelove/ so sal Christus v leven zijn/ ende v doot sal v een voordeel zijn/ ende een ingang van eewighe glorie / ende dese v sterfelijckheyt sal aendoen onsterffelijckheyt. Ende nu Madama/ nu/ nu so opent den almachtighen Godt v de deure vant Hemelsche Coninckrijck / waer teghen ghelecken wereltsche heerschappije/ zijn maer donckerheyt eñ schaduwē des doots: sluyt daeromme nu niet toe dese deure met v herte te verherdē/ eñ bedroeft niet den geest Godts/ etc. Ten derden ende lesten bidde ick v genade te overleggen by v selven den tijt ende staet toecomende / ofte ten wtersten daghe te verrijsen ten leven ende te hooren het blijden ende salich Venite, comt ghy ghebenedijde mijns Vaders / etc. ofte totte verrijsenisse der verdoemenisse vol droefheyts ende pijne/ eñ te hooren/ Gaet/ gaet ghy vermaledijde int eewich vier. Oock te staen ter rechter hant Godts / als een schaep synder weyden/ oft ter slincker/ als eenen bock ter wrake/ ofte vergadert te worden als goede tarwe inde schuere/ ofte als caf wtghewor pen te worden in een onblusselijck vier. Salich zijnse die inden Heere sterven: ghy sult inden Heere sterven/ soo ghy met vast geloove begheert van dit leven verlost met Christo te wesen/ v eenlijcke offerhande ende ransoen. Och Madame/ betrout v niet op eyghen versoeninghen/ die met Gods woort niet bestaen / twelck is den rechten toutsteen/ het claer licht ende Lanteerne onser voeten/ om die te leyden indē wech des vredes tot Jesum Christum: in hem zijn alle de beloften Godts/ van hem ghetuygen alle de Schriftē/ dat door geloovē in synen bloede / wy ende alle de Kercke Godts sullen ontfanghen vergiffenisse van sonden: Hem hebben aengheroepen alle de Heylighen inde dagen van haer ellenden/ eñ sy zijn verhoort ende verlost/ in hem hebbense alle betrout/ eñ en waren noyt bedrogen: alle ander waterputten zijn ghebroken/ eñ en connen niet houden het water vant eewich leven: Den name Godts is een vaste borcht / daer de gherechtighe toe vluchten/ ende worden behouden. Ende daeromme Madame/ op dat ghy God moecht glorifierē in dese uwe passagie / ende dat ghy van hem eewelijck mochtet vereert wordē / bidde ic v ootmoedelijck om de sorte barmhertichеyt Godts/ dat ghy v wilt voeghen met ons Gode te bidden totten troon synder barmhertichеden/ op dat wy ons moghen verheughen/ ende ghy moecht bekeert wordē/ op dat God syn aenschijn mach tot uwaerts wenden/ ende v verleenen synen vrede. 1587.

Int wtspreken van dese vermaninghe brack de Conninginne wel drie ofte viermael syn reden/ seggende: Meester Deken quelt v selvē noch my niet maer weet dat ic gegront ben inde oude Catholijcksche Roomsche Religie/ ende tot bescherminge daer van meyne ic mijn bloet te storten. Dies den Deken wederom seyde: Madame/ verandert v opinie/ ende hebt leedtwesen over de voorleden sonden/ v gheloove funderende op den eenigen gront / ende alleene v hope stellen in Jesum Christum. Sy seyde wederomme seer ernstlijck: Goeden Meester Deken/ quelt v niet meer in dese sake/ want ghelijck ick in dese Religie gheboren ben/ ende daerom geleeft hebbe / so ben ick gheresolveert daer in te sterven. Daer nae de twee Graven siende hoe onghevoechlijck sy was / om des Dekens goede vermaninghe ghehoor te geven/ so seydē sy tot haer/ Madame/ wy willen God voor v genade metten Deken bidden/ op dat v herte mach verlicht worden mette warachtighe wetenschap Godts ende syns woorts/ eñ so daerin sterven. Daer op antwoorde de Conninginne: Mijn Heerē/ soo ghy Godt wilt met my bidden / ick wil van herten v danckē / eñ salt voor een groot welgunsticheyt achten/ maer my te voegen in ghebeden met v lieden (mijn Heeren) op uwe maniere/ die van deselfde Religie met my niet en zijt / soude my een groote sonde wesen. Waer op de Grave van Kent seyde: Madame/ ick ben droeve van dese v weygeringe ende te sien dese ydele superstitieuse dingen by v eñ in v hant. Sy antwoorde/ dattet haer betaemde Christus figuere inde hant te hebben/ om synder te gedencken. Hy antwoorde/ sy moeste hem int herte hebben: ende hoewel sy weygerde te hooren de aen-

De Schotsche Conninghinne wils niet bidden mette Engelsche/ maer Roomsch Catholijck bidden ende sterven.

1587. gheboden ghenade / vanden alderhoochsten/nochtans wilden sy alle den almogenden Godt voor haer bidden/ dat hy wilde vergheven alle haer sonden/ ende in syn Rijcke te ontfanghen. Waer op sy seyde/ bidt eñ ic sal ooc bidden. Doen dede den voorschreven Doctoor byde Heerē bevel op syn knien een heftich/ innich/ bewegelijck ende Godtlijc gebedt/ bequaem tot sulckē werc/ dat luyde wtsprekende/ ende verstandelijck biddende voor haer/ oock int leste voor de Coninghinne van Engelant haer Souveraine/ ende des Rijcx welvaren/ twelck alle de omstaenders nae prononceerden. Duerende dit ghebedt/ seyde sy haer eyghen verscheyden ghebedt / meer luyder ende met tranen/ int Latijn met het Cruycifix in haer handt.

Dit gebedt gedaen zijnde/ knielden twee Beuls voor haer/ dien sy vergaf haer doot ende alle die langhe naer haer bloet gestaen hadden/ eñ badt Godt dat hyse wilde bekeeren/ eñ so oock alle de Werelt/ als sy begeerde van Gode vergheven te worden: Ende daer over weder beweecht zijnde / viel sy weder op haer knien in een innich hertelijc gebedt/ biddende vergiffenisse haerder sonden int generael / segghende dat sy betroude byde doot Christi/ eñ door syn bloet vergieten alleenlijck salich te worden/ voor de voeten van wiens Figuere ghepresenteert by dat Cruycifix / wilde sy ghewillich haer bloet daer storten. Voorder nae Latijnsche ghebeden eynde sy in Enghels / ende badt voor den gheluckighen stant vande Coninghinne van Enghelandt / dat sy lanck ende wel mocht regieren in payse/ Gode wel dienende/ ende voorts voorden welstant vant gheheel Eylandt/ voor Christus gheaffligeerde Kercke ende eynde der ellenden/ voor haren Sone den Coninck / dat hy mochte oprechtelijcken regieren/ ende bekeert worden tot de Catholijcksche Roomsche Religie. Ten lesten badt sy alle de Heyligen indē Hemel voor haer te bidden/ ende dat Godt wt syn groote ghenade wilde syn plaghen weyren van dit ellendich Eylant/ ende vergheven haer sonden/ ende haer Siel ontfangen in syn Hemelsche handen. Doen begonde sy het Crucifix te cussen/ ende haer selven daer mede te cruycen/ segghende/ soo Christus Jesus armen ghestreckt waren aent Cruyce/ soo badt sy Godt/ haer te ontfangen in syn armen van genaden / ende te vergheven haer sonden.

Haer ghebedt.

Daer mede opstaende so begonste sy haer tot sterven ghereet te maken/ ende wtdoende haren tabbart/ met hulpe van haer jonckvrouwen/ ende soo de twee Beuls haer helpen wilden/ soo seyde sy datse niet ghewoon en was/ ontcleet te wordē voor sulcken menichte volcx/ noch by sulcke staetjonckeren/ meynende de Beuls / die haer Agnus Dei vanden hals namen/ twelck sy weder nam/ segghende / dat sy dat aen een van haer Jonckvrouwen ghegeven hadde / die souden hem dat betalē/ so dede sy ooc met haer Pomanter ketene/ met alle welcke sy seer groote haest maecte: ende sy dede weder een paer Fluweelen mouwen aen / die metten tabbaert wtgetrocken waren/ zijnde boven in haren onder-rock ofte sielken. Aldus gereet zijnde/ nam sy oorlof aē haer Josvrouwen/ die kussende/ ende als die luyde creten/ strafte sy die: ende alsoo metter handt segenende/ dede sy die vant Schavot gaē. Daer na keerde sy haer omme/ ende seghende ooc haer Dienaers met een kruys/ die vast Latijnsche ghebeden seyden/ haer alle tot ghetuyghen nemende / dat sy sterf Catholijck: Ende subijtelijcken viel sy neder op haer knien met grooten moet eñ resolutie/ sonder eens haer in alle haer doen van coleur te veranderen / ofte teecken van vreese des doots te toonen. Een van haer Josvrouwen vant haer een doeck voor de ooghen/ zijnde een costelijck doeck met Goude gheworocht/ ghenaemt een ghewijde Corporal: eñ alsoo op haer knien sprack sy den Psalm xxxj. In te Domine speraui, ne confundar in æternum, &c. ende dealso gheeyndt zijnde/ so streckte sy stoutelijc haer lichaem neder/ haren hals leggende over eenen block/ roepende meermael In manus tuas Domine comendo spiritum meum. Een vande Beuls haer handen neder houdende/ sloech den anderen met een Bijle met twee handē haer den hals af/ met twee slagen. Eñ so eynde sy haer leven/ vierenveertich Jaer out zijnde/ eñ weynich meer. Het hooft nam den Beul terstont op/ ende toonde dat den volcke/ roepende/ Godt beware de Coninghinne. Daer op den Deken ende het volck oock riep/ Also moeten vergaen alle de vyanden van Godt ende van de Coninghinne: het welcke anderwerf oock den Heer Grave van Kent (over het lichaem comende) luyde wt sprac. Sy hadde noyt haer coleur noch vlijtich gesichte verādert/ maer doot zijnde/ verschiep sy seere/ datmense niet gekent soude hebben: Haer lippen ginghen noch langhe nae haer doot op ende neder. Also den Beul het hooft op nam / viel het wt het palleersel/ also datmen sach/ dat sy alreede seer grijs was/ ende haer hayr onlancx cort opdē cam/ afgeschoren was. Ende alsoo een vande Beuls haer groen zijde cousebandē sochte af te trecken/ sachmen haer cleyn hondeken verborghen onder haer cleederen/ ende van daer getrockē/ ginc het op haer schouderen leggen/ niet willende daer van comen / voor al dat bloet wech ghenomen wert ende ghewasschen. Alle haer cleederen ende gewaet werden wt des Beuls handen gehouden / ende al daert eenichsins mochte metten bloede besprengt wesen/ so aen de Beuls als andersins/ wert afghenomen ende terstont ghewassen/ oock de barders vant Schavot/ het swart laken bebloept/ ende andere bebloeyde dinghen/ werden int vier presentelijc verbrant/ op dat gheenderhande supersticie daer mede soude gheschieden. Het doot lichaem wert gebalsemt/ ende in een Bare ghestelt.

Schotsche Coninghinne Marie wort met de Byle onthalst/ den xviij. Febr. ...

Terwijle de executie geschiede/ waren de Poorten vant Casteel gesloten/ eñ mijn Heer Talbot/ sone vā Shraesberry/ wert geexpedieert mette tijdinghe nae het Hof. Eñ also sanderdaechs de tijdinge tot Londē gehoort wert/ hebbē de Borghers alomme lancx de straten vyeren ghemaeckt / ende de Clocken van blijschappe gheluyt/ waer by de Coninginne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

ginne vernam dat de Schotsche Coninginne doot was/ sonder yet van dese executie te weten/ waer over sy seer verstoort werdt/ eñ bleef alsoo langhe tijt daer naer/ als wel gevoelt ende waer geworden hebben de ghene die haer dienden/ eñ die daer toe de Instrumenten waren gheweest/ hoe wel veel Lesers hier van dat niet ghelooven sullen/ om datmen de circonstantien daer van moet na laten om cortheyts wille. Sy cleede haer langhe daer nae al int swarte/ dickmael beclaghende datmen (ten minsten sonder haer directie/ sulcken Edelen bloet niet en behoorde te storten ende vermoorden/ vereyschende meerder eerbiedinghe ende ceremonien/ in so vele/ datmen haer niet en dorste vermaen doen vande begravinghe: soo dat sy in Augusto/ ses Maenden daer na/ eerst is begraven geworden: Terwyle wert alle haer Hofgesin daer ghehouden/ sonder te mogen vertrecken. Sy is tot Pieterborch begraven/ bijde Coninghinne Catharina van Spaengien. Haer uytvaert ghescheide met grooter pompe ende ceremonien/ meer dan hondert duysent guldens costende/ wt de Schatcamer vande Coninghinne van Enghelant.

Coninginne van Enghelant seer gestoort om de Schotse Coninginne doot.

Daer werdt naemaels ghetracht haer lichaem ofte een stuck daer van wt haer graf te stelen/ eñ sy hadden alreede de loode Kasse gebroken/ maer nu aen de houtkiste comende/ werden sy verstoort/ ende stalen een groot Fluweelē cleet; dan achterhaelt zijnde/ werden twee dieven daer over ghehanghen.

Het is memorabel ende merckens weert/ dat dese ongheluckige Coninginne onthalst is den achtsten Februario/ Anno M.D.Lxxxvij. als sy twintich Jaer te voren den thienden Februario Anno M.D.Lxvij. haren man den Coninck Henrick hadde doen vermoorden. Alsoo dat Princen ende Vorsten oock wel dese sententie van Virgilius moghen ghedencken/ *Æneados 6.*

Discite Iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Beschrijvinghe der Wetten ende Politien in Enghelant.

ALsoo wy dickmael van Enghelandt vermanen/ ende nu mette Nederlanden in stercken verbontenissen wederomme ghetreden/ ende hoe wel die soo nae ghelegen zijnde/ nochtans zijn van Rechten/ gewoonten/ Politien ende manieren seer verscheyden/ wt welck verschil dicmael tusschen beyden misverstant spruyt/ soo hebben wy goet ghedocht/ den Leser de Engelsche Rechten/ ghewoonten ende Politien int corte te verhalen/ sulcke als van ons meest verscheyden zijn/ midts die van weynighe Schrijvers buyten Enghelant gheroert zijn.

Dit Britannia oft Enghelandt/ twelck is tgrootste Eylant van Europa/ is fraey/ wel ende gheleerdelijck in Latijn beschreven van Guillielmo Camdeno. Waeromme wy hier maer van haer Wetten ende Politien sullen verhalen. Dit Eylandt begrijpt nu Enghelant ende Schotlant; maer midts Schotlant/ wiens rechten ende Politien ons niet so vreemt en zijn/ als daer innē de civile Keyserlijcke Rechten ghebruyckt/ sullen wy niet vele segghen.

Beschrijvinge van Enghelant.

1587.

Dit Eylandt Britannia is sonder twijfel van die vandē vasten Lande eerst bewoont geweest/ namelijc van haer gebuerē de Gallen eñ Nederlanders/ eñ het is eerst van Iulio Cæsare ontrent xl. Jaren voor Christus gheboorte de Werelt eerst bekent ghemaect/ ende daer na van hem ende andere onder der Romeynen heerschappije ghebrocht. Eñ na dat het Roomsche Rijc declineerde/ so ist van een volc ghenaemt Picti ende Schoti/ vande Noortsyde/ ghedwongen. Daer na aende Zuytsyde vande Sassensche/ wt Oostlant/ Vrieslant/ Hollant ende Zeelant: De principaelste/ Angloen ghenaemt/ hebben t'Landt den naem van Enghelant ghegheven. Daer na hebben de Denen sterck ter Zee dit Lant overweldicht/ maer niet lange/ want sy werden daer weder wt ghedreven vande Engelschen/ als Willem eē Bastaert wt Normandien/ Anno M.Lxvj. dat overwonnē heeft.

Waer van Enghelant den naem vercreghen heeft.

Desen Willem gheheeten den Conquereur (zijnde vant maechschappe vanden Coninck Eduward den Confesseur sonder erve ghestorven) pretenderende vanden selvē geadopteert te wesen/ dat is Erfgename verclaert vant Conincrijc/ twelc een genaēt Harald/ alreede met bewillinge vande Lantsatē besat. Maer desen Willem getrout hebbende des Graven Boudewijn van Vlaenderen dochter/ ende daer door seer ghestijft van Nederlanders Schepen ende Schipsvolck/ voer wt de Riviere de Somme van S. Valery/ met etlicke hondert (meest cleyne) Schepen/ ende Lande recht teghen over in Engelant tot Pemsey in Sussex/ daer hy hem ten eersten ende ten naesten daghe tot Hastings beschanssede. Daer nae in eenen grooten Veltslach daer by (nu Battel-abdy/ dat is slach-abdye gheheetē) versloech hy den Coninck Harold met synen Broeder/ eñ een groote menichte Engelsche: Ende also maecte hy hem selven met gewelt ofte Conqueste Coninck vant Landt.

Willem de Conquereur comt ende verwint Engelant/ Anno M.Lxvj.

Als hy nu Coninck was/ stelde hy den Lande Wetten ende Rechten voren/ nae sijn goetduncken/ geraept wt de oude hercomen ende costuymen vande oude Normannen/ Britannien/ Sassenaers/ ende Denen/ om soo een yeghelijck te gelieven. Dese sijn goetduncken/ wtsprakē/ ende ordonnantien/ zijn ten lesten costuymen ofte ghewoonten gheworden/ ende Rechten ghenoemt/ maer niet beschreven. Ende dese beval hy in sijn Normansche ofte Walsche tale bedinght oft gepleydoyeert te worden/ tot dat Coninck Eduwaert den derden statueerde/ dat alle saken in Enghels souden bedinght worden/ eñ op ghescreven ofte gheregistreert int Latijn/ alsoo dat hedensdaechs geschiet/ hoe wel sy noch alle de namen ende memorien/ ende dien aenclevende/ behouden gheschreven in Normansche tale.

Desen Willem nam den Inwoonders alle haer erfgronden af/ ende gaf ofte uytdeylde die onder sijn Edelen/ vriendē eñ Krijchsvolck/ op dat sy ende haer erfghenamen/ die souden besitten als van hem tenleene/ ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

Willem de Conquereur deelde alle de Erfgronden van Enghelant wt ten leene voor dienst.

daer voren hem dienst schuldich souden zijn/ twelc haer nacomers noch heden also doen/ ende dat besitten heeten sy Tenura, ende is op twee manieren/ deen noemen sy Tenura pro seruitio militari, ende dat is/ dat Lant ofte Erfgront besitten voor Ridderlijcken dienst/ die sy den Coninc ofte andere Heeren onder hem schuldich zijn. Dandere noemen sy Tenura in Soccagio, dat is voor den Ploechdienst ofte Lantbouwinghe/ die lichtelick wort afghecocht: Alsoo dat alle die in Engelant erfgronden hebben/ besitten die onder dienstbaerheyt/ die sy den Heere schuldich zijn/ als Leen/ op eenighe van die twee manieren: waeromme die outste Sone alleen alle sijns Vaders Erfgront beerft/ om dien dienst te doen/ behalven die van Kent/ die den selven Willem Conquereur/ wel ten lesten onderdanich werden/ maer sy behielen haer oude Privilegien ofte Rechten/ die sy noch heden eensdeels ghenieten/ alwaer sy onder andere behouden hebben dat de Sonen gelyckelijcken het erfgoet beerven sonder Ridderlijcken dienst/ welck recht sy gavelkinde noemen/ zijnde een Duytsch ofte Sassens woort/ als gave al ofte elck kint. Maer voorts al Enghelant door (behalven eenige plaetsen (daer oock van outs hercomen) den jonckxsten sone het Erfgoet alleen beerven) is den outsten sone (om sConincx dienst te volvoeren) alleen sijn Vaders erfghename: de tweede en danders sonen oft dochters moghen den outsten aenhanghen ofte dienen/ ofte andersins besorcht worden vande roerlijcke goederen. So daer geen sonen en zijn/ maer alleenlijc dochters/ soo erven de dochters de erfgronden ghelijckelijck by deylinghe.

Den outste sone in Enghelant erft alleen onder sijn broeders des vaders Erfgront.

So een vader sterft/ latende sijn outste sone ofte dochter onder jarich eenich Landt als voren in Capite ten leene vanden Coninc/ oft ander onder den Coninc besit/ moet dien sone oft dochter terstont haer vertooch doen aenden meester van sulcke Weesen/ die sy Wardes noemen/ die daer over een Rechtbancke als een Weesmeesters Camer opentlijck hout/ als toesiender van sConincx rechten/ regalien ofte Domeynen/ op dat den Heere van sijn VVarde, ende den VVarde van sijn Erve verseker zy. De woorden van dat Statuyt ofte Wet luyden aldus: **Dat den Coninck sal hebben de bewaringhe vande Erfgronden/ die van hem ten leene ofte in Capite gehouden worden voor den Ridderdienst die sy besitten sullen ten tijde haer afsterbens/ tot dat haer Erfghename zy ghecomen tot Wettelijcken ouderdom/ etc.** Ooc als nu den dienst des Erfgronts eenigen anderen minderen Heere toecoemt/ so comt dien Heere daert Lant afghehouden werdt/ als besorgher van sConincx dienst/ ende neemt terstont tbesit vanden kinde ofte Erfghenaem/ met alle het Erfgoet/ waer van hy de profijten tot hemwaerts neemt/ alleenlijc schuldich sijn Weese oft VVarde te voeden/ ende nootelijck onderhout te geven/ sonder nauwe rekeninge:

Duerende de onderjarichheyt van Weesen/ heeft den Coninck oft Leenheere tbesit van sulcke Weesen erfgoederen/ ontfangende de vruchten.

waer van ick goet gedocht hebbe de eyghen woorden van haer Wetten in Latijn hier op te stellen. Custos quamdiu custodiam, terræ huiusmodi habuerit, sustendet domos, agros, viuaria stagna, molendino &c. ad terram illam pertinentia de redditibus terræ eiusdem, & reddat hæredi cum ad plenam ætatem peruenerit terram suam totaliter instauratem de caracis & omnibus alijs rebus ad mines sicut illam recipit, & si ille inde destructionem vel vastem fecerit, amittat illam costodiã. Daerenboven vermach hy sijn VVarde oft Weese te doen trouwen waer hy wil/ den persoon van gheen onghelijcke gheslachte ofte notabel smette zijnde/ dat sy *dispargamentum heeten/ en dat eer de Weese xxj. Jaer oudt is/ want dan zijn de knechten wt haer Mombaerdye/ ende de Meyskens ten xiiij. ofte xvj. Jaren. Ende soo de Weesen ofte VVarden dat houwelijck niet aengaen willen/ moeten sy dat van hem af coopen/ gevende soo vele als een ander de Heere voor sulcken Houwelijc soude willen gheven/ eer sy het Lant connen besitten: ende dit zijn de woorden vande Wet/ Si quis hæres pro Domino suo noluerit maritare non compellatur hoc facere, sed cum ad ætatem peruenerit det Domino suo & satisfaciat ei de tanto quantum inde percipere posset ab aliquo pro maritagio suo antequam terram suam recipiat.

** Dat is bloetschande.*

Den Leenheere vermach sijn Weesen te houwelijcken ... [partly illegible marginal note]

Dese Wet is van Willem de Conquereur voorschreven eerst ingevoert/ ende tsijns sijn nacomers byden volcke toeghelaten/ onder dexsel dat die erfgronden zijn ghegheven en beseten/ op conditien vanden Coninck ofte den Heere dienst te doen/ ende also een onderjarich kint des Heeren dienst niet doen can/ daeromme segghen sy behoorlijck te wesen dat de Heere die den dienst voor hem doet/ ofte doen moet/ het profijt der goederen daerentusschen geniete: ende met die conditie van dienste worden alle de erfgronden verhuert/ ofte by contracte wtghelaten/ voor sekeren tijt van veel Jaren/ welck contract sy Leasen noemen/ vant Normans woort Laisser, dat is wt laten: want sulcke erfgronden die den Coninck dienst schuldich zijn/ en mogen niet vercocht worden sonder oorlof des Conincx/ om sijn recht verseker te zijn.

De Leenheeren/ tzy den Prince ofte andere/ die veel sulcke Heerlijckheden hebben/ maken ghemeynlijck met haer Weesen groot ghewin ofte profijt/ met die te vercoopen ofte vermangelen/ aen sulcke diese coopen/ om haer dochters/ Nichten ofte sonen daer mede te trouwen. Veel achten nochtans een beclaghelijcke ende onrechtige sake te wesen/ dat een vry mensche oft Edelman soude gecocht/ vercocht/ oft verschoncken worden/ gelijck een Peert oft Osse: Oock worden die Weesen dickmael slechtelijck opghebracht/ midts de natuerlijcke moeders ofte bloetvrienden daer luttel bewint over hebben/ ten zy dan datsy t'bewint vanden Leenheere afcoopen/ oft vanden voorschreven hooghen Weesmeester daer van oorlof vercrijgen: Maer dit wert onder haerlieden seer ontschuldicht.

Weesen ende erfgronden hebben worden in Engelant vercocht/ vermangelt ofte verschoncken.

Boven dese mombaorschappen en macht ander de onderiarighe Weesen/ hebben de

Conin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Coningen/ oock tGouvernement oft Mombooꝛschappe van natuerlijcke Sotten ofte simpele/ ofte die dooꝛ sieckten ofte accidenten crancsinnich/ onmachtich/sot ofte kints woꝛden/ soo sy erfgronden besitten/ofte ooc eenighe grooten Rijckdom/met meer andere verscheyden vooꝛdeelen die sy Coninclijcke prerogatiuen noemen/die daer daghelijcx meer ende meer toenemen / nae dat een wijs Pꝛince daer langhe blijft regerende/wel bemint zijnde.

De Coningen hebbē de manbooꝛschappen over simpele eñ krancsinnighe.

Sy vermogen allē nootdꝛuft/victalie eñ ander behoeftē/ vooꝛ eenen cleynen gewoonlijcken pꝛijs op de Marckten ende elders af te nemen onder den marctganck / tot haer Hofgesin/ Schepen/ huysen/ etc. behoeven.

Coninghen hebben vooꝛdeelen prerogatiuen ghenoemt om haer behoef ten onder marctganck te nemen.

Vermoghen oock veelderhande Comenschappen ende waren/ diemen qualijck derven mach/ ingheboꝛcht ofte wtghevoert te woꝛden/ dan by sodanighe particuliere / die sy dat by speciale gratie/ Pꝛivilegie ofte Licent vergonnen/ die dat Licent vooꝛ gelt andere onder synen name toelaet.

Vermoghen verbiedinghen te verbiedē/ ende tselfde aen particuliere te dispēseren.

De Vꝛouwen zijn daer gheheel onder de macht vande Mannen/ behalven van lijf eñ levē/ daeromme de Vꝛouwē daer trouwende/ verlaten haren toename van Vader ende geslachte/ ende nemen aen den toenaem van hare Mannen/ ten ware ghelijck een Hertoginne/ Gꝛavinne ofte Baronesse/ trouwende een van slechterē state/ behout haren eersten heerlijcsten name/ het welcke der Vꝛouwen eergiericheyt eer toegelaten woꝛt eñ gedult/ dan gepꝛesen: Want hoe wel de Vꝛouwen aldaer geheel zijn onder de macht vande Mannen/ behalven lijf ende leven/ soo en woꝛden sy daer so nauwe ofte strack niet gehoudē als sy in Spaengien ofte elders doen/ noch oock niet opghesloten/ maer sy hebben het vꝛije bewint vanden huyse ofte huyshoudinghe/ nade maniere ende ghebꝛuyck vande Nederlanders ende andere haer ghebueren: Sy coopē opde Marct wat sy liefst etē: sy zijn fraey int habijt/ haer ghemack wel nemende/ ghemeynlijck het huyswerck eñ soꝛge haer Dienstmaechdē opleggende: sy sitten verciert vooꝛ haer deurē/ om de vooꝛbygaēders te besien/ ofte van die besien te woꝛden: ende in alle banquetten eñ maeltijdē hebben sy de meeste eere / aent hoogheynde sittende/ ende woꝛden eerst ghedient/ ende sy dienen dan de Mannē aent neder eynde vande tafelen: vooꝛts den legen tijt besteden sy in wandelen te gaen ofte rijden/ met caerten oft anders te spelen/ haer vꝛienden te besoecken/ eñ met haer Gevaeders (die sy Gosseps noemen) ende ghebueren te converseren ende vꝛolick te zijn inde kinderbaringhen/ doopinghen/ kerckganghen / ende begravenisse: ende dat met wille / weten / oft ooch luyckē vande Mannen/ ende dat de manieren soo zijn / hoe wel de Mannen veel haer wel aenpꝛijsen den arbeyt / soꝛchvuldicheyt ende neerstichheyt vande Duytsche ofte Nederlantsche Vꝛouwen/ die daer alle manlijcke diensten binnen den huyse/ ende in alle Winckelen doen/ daer men in Enghelant manlijck volck toeghebꝛuyckt: maer ghemeynlijck blijven ende behouden de Vꝛouwen dooꝛgaens gheerne in Enghelandt haer ghewoonten; waer dooꝛ datmen Engelant noemt het Paradijs vande gehoude Vꝛouwē. De Dochters die noch onghehout zijn/ woꝛden daer veel harder eñ strengher ghehouden dan sy in Nederlandt doen.

De vrouwē hebben niet teghens/ eñ zijn de man gheheel onderwoꝛpen.

Der vrouwen weelde in Engelant daerom isset tParadys der vrouwen ghenoemt.

Hier teghen den Man in Enghelant een Wijf trouwende/ woꝛdt Heere ende Meester van alle haer roerlijcke goederen/ als ghelt/ Ringen/ Juweelen/ Silverwerck ende Catheylen: ende so de Vꝛouwen yet winnen/ veroveren oft vercrijgen/ geduerende ofte staende het houwelijck/ is al vooꝛ den man/ twelc haerlieden onachtsaem maeckt yet te veroveren/ om dat sy daer van niet en vermach wech te geven/ vercoopen/ vervꝛeemden/ ofte by Testamente te besetten/ ghelijck sy oock niet van andere zijne goederen vermach: alsoo dat een Weduwe kinderen hebbende by haren eersten Man/ den tweedē trouwende/ eñ in dat houwelijck stervende/ sullen de kinderen vant eerste houwelijck van haer moeder niet erven/ want alsoo gheseyt is/ zijnt al des Mans eyghen goederen: waer dooꝛ het is dat de rijcke Weduwē ende rijcke Dochters seer begheert zijn / ende oock ooꝛsake is dat de Vaders de Dochters geen groot houwelijcx goet en gheven. Ende daerenboven soo een Man by syn Wijf behout/ ofte ten houwelijcke vercrijcht eenige Erfgronden/ ende by haer een sone ofte dochter ghewint/ ende dat kint ghebooꝛen zijnde/ gehooꝛt is te crijten/ soo sal dien man/ al ist dat tkint sterft eñ oock de moeder/ die erfgronden besitten ende genieten/ duerende syn leven/ twelc sy de Enghelsche cortesie, dat is/ beleeftheyt noemen/ maer vermachse niet wt hem selven te vercoopen ofte vervꝛeemden.

Den man in Enghelant is Heere eñ meester over al dat syn Wijf heeft.

De Vꝛouwē ten afsterven vanden Manne/ hebben den derden voet ofte derde deel van alle de Erfgronden/ te weten/ de vꝛuchten/ bladinge ofte renten/ alleenlijck haer leven lanck: maer van synen ghelde ofte roerlijcke goederē ofte Cathaylen can sy niet eysschen/ dan sulcken deel als haer den Man by Testamente mach oꝛdonneren: twelck de Mans nochtans veel eñ liberalijc ghenoech doen/ na dat de Vꝛouwen haer liefgetal geweest zijn / die sy dan oock wel maken haer executeurs by Testamente/ met een meerder deel van sijne goeden: haer mede latende de administratie over der kinderen poꝛtie ofte aendeel.

De vrouwē deylen ghemeynlijck het derde van haer mans Erfgoederē/ haer leven duerende.

De kinderen hebben oock gheen macht over haer Vaders goederen/ alles staende tot de dispositie vanden Vader by Testamente: ende de administratie woꝛdt ghegeven de executeurs/ by de Testamenten genoemt.

So een Man sonder Testament te maken sterft/ soo woꝛdt de administratie van syn goederen ghelaten tot goetduncken vanden Bisschop/ ofte synen Stadthouder/ die nae geschꝛeven Rechten gehouden zijn de administratie te gheven de Weduwe ofte naeste vꝛienden. Maer tot Londen eñ in meer ander Steden hebbense een out ghebꝛuyck/ dat het goet vanden stervende Man woꝛdt ghedeylt in dꝛy deelen/ Een derden deel woꝛt den Wijve ghegeven vooꝛ haer deel/ tander derden deel gheoꝛdonneert tot Legatien/ giften/ costen van begraven/ eñ tot dispositie vande execu-

In Enghelant ist ghebꝛuyck de goederen in dꝛyen te deelen.
Een deel vooꝛ de kinderen.
Een vooꝛ de vrouwe.
Een besteet in Legatien.

executeurs/ Het leste derdedeel comt den kinderen toe onder malcanderen gelijckelijck te deylen/ so verre sulcx geen Erfgronden zijn/ die den outsten sone alleen toecomen/ alsoo wy ghesept hebben.

De houwelijcken in Rechten/ worden gerekent wettelijck eñ volcomen/ die ghetrout worden voor den Priester ende ghetuyghen inde Kercke/ alwaer de Bruyt den Bruydegom gelevert wort vanden Vader ofte naeste maechschap/ eñ daer tegen leyt den Bruydegom na het out gebruyc op des Priesters Boeck gout ende silver/ als of hy daer mede de Bruyt cochte. Dese forme van trouwen houden sy soo strack/ dat soo een Man trout een Weduwe/ met kinde zijnde van harē vorigen Man/ datment niet gemerct en hadde/ so sal dat kint geboren zijnde int tegenwoordich staende Houwelijck/ erfghenaem wesen van hem. Desgelijcx so den Man een Vrouwe of dochter met kinde begort van een ander man trout/ so salt den trouwende mans kint zijn: seer nauwe houdende den regel des rechts/ die seyt: Pater est quem nuptiæ demonstrant, dat is/ Die moet den Vader wesen die de trouwe wijst: Maer so een Weduwe blijckelijck is groot gaende van haren vorighen manne/ soo salt des ghestorven Mans kint ende erfghenaem zijn.

Forma van Wettelijcke Houwelijcken in Engelant.

Niemant can in Enghelant Bastaerden wettich maken ofte legittimeren/ dan het Parlement/ dat zijn de dry Statē des Rijcx.

By ende met houwelijcksche voorwaerden ghebruyckt men in Enghelant Dowaryen te bespreken nae haer mans doot/ principalijc Vrouwen die veel goets ten houwelijcke brenghen.

Een vrouwe brengende Erfgoederen ten Houwelijcke/ soo die versterven op haren outsten sone alleen/ ofte op haer dochters gelijckelijck/ en vermach den man sulcke hare Erfgoederen niet vercoopen ofte vervreemden/ maer moeten gaen op de naeste erven/ alsoo wy ghesept hebben.

Vrouwen erfgoederen [...] de kinderen.

De kinderen zijn niet onder de macht van haer ouders/ maer soo haest sy tot manlijck worden/ eñ tot Jaren van discretie zijn ghecomen/ hebben sy macht tghene haer toebehoort te vercoopen ofte geven/ ende aquisten te maken: nochtans salmen nerghens lichtelijck vinden daer de kinderen wterlijc meerder onderdanicheydt haer ouderen bewijsen als in Engelant: Want daer veel tgebruyck is/ dat jonck ende out/ die haer ouders in een wijle niet gesien hebben/ ofte van haer scheydende/ sullen op haer knien vallen/ al waert int midden vande strate/ eñ bidden om haer segheninghe: dat ghebruycken de jonckheyt alle morgen ende avonden aen haer ouders: eñ sprekende/ ofte met haer ouders aen tafel sittēde/ zijn sy altijts bloots hoofts ontdect/ ten ware den Vader ofte Moeder hen ghebiede te decken. Dit zy haer ter eere gheschreven/ om dat het vreemde Natien sal seltsaem duncken. Dierghelijcke eeringhen van joncx ghewent/ bewijsen sy ooc haer Heeren/ haer Schoolmeesters/ ende haer Magistraten: twelck oock te bemercken is aen het Engels Krijchsvolc/ diemen onder Krijchsdisciplne alderbest houden can/ soo sy wel getracteert ende ghecommandeert worden.

De Ouders hebben geen macht over volwassen kinderen.

In Schotlant ghebruyckt men de Civile Rechten/ maer in Engelant niet/ dan wel in haer Court der Admiraliteyt/ over questien op de Zee ofte Rivieren/ ofte buyten Enghelant ghescheit. Daer wort noch Ius Canonicum onderhouden/ in Testamenten/ Legaten/ Houwelijcken/ ende in eenighe Gheestelijcke saken/ die niet en hangen aenden Paus van Romen/ want hy daer geen authoriteyt en heeft.

In Schotlant [...] de Civile Rechten [...] die in Enge[lant] inde Admirali[teyt] [...]ijck.

Alle questien werden in oude tijden geslist by dry weghen/ als by de Parlamenten/ by Campvechtinge/ ofte byde ordinaire procederen inde rechtbanckē: maer sints heeft het Parlement (als met ander saken becommert zijnde) die wtghesloten. De Campvechtinge is oock wten ghebruycke ghecomen/ waer van de Wet was/ Dat so partijē in seer twijfelachtige saken niet conden accorderen/ dat sy die met Campvechten souden eynden: soo sy selve niet gelijck van stercte ofte andersins en waren/ so mochtē sy dat by andere Campioenen doen: Dese sloegen malcanderen alleenlijck met kluppels/ so lange tot dat deen oft dander hem verwonnen bekende. Maer dese Barbare eñ groue manieren van Rechte/ heeft de Christelijcke deucht ende Religie allenskens in vergehetinge gebrocht/ de Wet noch staende blijvende/ soo dat daer nu maer ghebruyckt worden de ordinare eñ gewoonlijcke manieren van Rechten/ in haer Rechtbancken ofte Courten.

Tot alle Processen/ so wel Criminele als Civile/ hebben sy haer Rechtbancken/ haer Rechters/ Officieren/ Registreerders/ Advocaten ende Procureurs/ in grooten ghetale/ die kennisse nemen/ ende oordeelen over haer statuyten by haer Parlementen gemaeckt/ over confiscatien ende alderhande saken.

De manieren van procederen in Rechte is veel anders als by ons/ want daer gheen Rechters/ noch alleene/ noch met bysitters eenighe saken sententieren/ Desghelijcx oock gheen Magistraten/ als by ons Borgemeester ofte Schepenen: maer alle saken worden wel voor de Mayors/ Serijfs (dat zijn als Borchgraven) ende voor andere ordinare Rechters ghebrocht/ alwaer sy bereydt ghemaeckt worden/ gedebateert/ ende tot eenen sekeren staet ende point van wijsen gebrocht waer aen de questie hangt/ maer niet gevonnist. Maer daer worden dan twaelf mannen toe gheroepen wt de ghemeynte/ volck van goede qualiteyt/ na eysch vande sake/ om te sententieren ofte wtspreken/ met ja oft neen/ al wt eenen mont/ op haren Eedt over het principael poinct des Proces/ de facto voor de Rechtsbancke ende Rechters de sake ghedebateert wordende byde Advocaten van beyde syden: den Rechter alles dirigerende/ daer ooc de Schriftueren vertoont/ eñ de getuygen gehoort worden. Dese twaelf Mannen byden Rechter vermaent ende geinstrueert/ worden bewaert ende opghesloten om te vonnissen/ sonder yemant te moghen spreken/ sonder eten/ drincken oft vyer/ tot dat sy accorderen ende over een stemmen/ ten ware een daer van doot bleef/ dan wordt de Iurye ofte twaelf ghesworen Mannen oft Iura-

Iuratorum duodecim virorum cœtus geacht/ ghebroken. Maer dese wtspraeke van Ja ofte Neen de facto vant feydt / prononcieert den Rechter sententie de Iure: Waer over luttel appels ofte revise valt/ dã inde Cancelerije/ die sy de Court (dat is/ Gherícht) van conscientie noemen. Aldus eynden haest eenighe saken/maer niet met so volcomen kennisse/ daer wt dickmael meerder Processen spruyten.

Forma van Rechten in Crimineele saken.

Desghelijcx van Crime mach niemandt voor Recht aengesproken worden/voor dat twaelf mannen over tfeydt inquireren ende vonnissen of de misdaet ende misdoender verdienen voor tRecht gebracht te worden: Alsdan de misdadighe voor Recht gebracht ende beschuldicht werdt/soo heeft hy weder syn twaelf mannen/ nae de forme als wy in Civele saken geseyt hebben/ende die moeten wesen luyden na de qualiteyt vant feyt ende vanden persoone: So den quaetdoender een wtlander is/so sullen de ses Engelschen/ eñ dander ses vreemde wesen. Also geschiet ooc in Civile saken/so deen partije een vreemdelinc is. Den misdadighe op tvonnisse vande eerste twaelf mannen alsmẽ tstuc Crimineel bevint/en wordẽ geen Advocaten toegelatẽ/ maer hy moet hem seluen verantwoorden voor den Rechter ende de twaelf mannẽ. De ghetuygen worden gedwongen bydẽ Rechter haer kennisse teghenwoordich op haren Eedt te segghen.

Het wederlegghen vande ghetuygen staet tot discretie vande twaelf mannen/ende aen haer conscientie/ die moeten oordeelen van tfeyt ofte over de daet/ met Jae oft Neen/ waer op dẽ Rechter sententie de Iure ofte na Recht wt spreeckt.

Correctien in Crimineele saken.

Om twaelf Penninghen hangen sy eenen Dief: Maer also hare Rechtẽ rigoreus zijn/ soo hebben de Rechters exemptien eñ macht om sulcx Recht te minderẽ/ende de misdadighe vant leuen te dispenseren/ende in plaetse van hangen/branden sy die inde hant/ mits dat hy in eenen Psalmboec (als een Klerck) eenige weynige woordẽ lesen can/ eñ dat geschiet in sulcke saken die byde Wetten toegelaten zijn. Maer die een slot ofte deure open ghebroken heeft/ofte yemant in perijckel vã leuen ghestelt/ die en wort in sulcken Boeck te lesen niet vergunt. Dierghelijcke moderatie hebbense oock over dootslach / distinctie makende tusschen onnoosele dootslach eñ moort.

Sy gebruycken geen scherpe examinatie/ tormenten ofte pijningen/seggende/ dat het Servile is/ eñ dat niemant en is gedwongen sijn seluen te verraden/want sulcx is als een knechtschap/eñ strijdende teghen alle Christelijcke vryheyt: Alles moet blijcken by getuygen/alleenlijc in verraderije ofte Crimen læsæ Majestatis ghebruycken sy Pijnbancken.

Dootslach ofte moort voorghenomen/ verghift ghegheuen/ by nachte laghen gheleyt/ tgheschut op yemanden los geschoten/ daer van partije gequetst ende niet en sterft/ wordt metter doot niet ghestraft: Want dit is den Reghel der Enghelscher Rechten van die sakẽ/ Voluntas non reputabitur pro facto, nisi in causa proditionis: ende in Crimineele saken wort op den wtganc ende niet alleen op den wille ofte voornemen ghesien.

Alderhande misdaden worden ghemeynlijck mette koorde ofte hanghen totter doot ghestraft/ ende de lichamen worden begraven/ten ware dat sy notabele moorders ofte straetschenders waren / die worden in ketenen ghehanghen: Oock die om verraderije sterven/die worden ghesleypt op Horden gebonden/dan ghehanghen/ ende terstont afghesneden/ende so half levende gequartiert/ De hoofden ende quartieren op Brugghen ofte Poorten ghestelt.

Lijfstraffe.

Groote Heeren oft Edelen wordẽ wt Coninckl ycker gratie met een Byle op eenen Block onthalst.

De Ketters verbranden sy levende/ oock een Wijf die haren Man/een Knecht die synen Meester/een Clerck die sijnen Bisschop ofte Ordinaris ombrengt/worden oock gebrant/ eñ wort gheheeten petit treason, dats cleyn verraderije.

Die totter doot verwesen wordẽ/verbeuren haer goet/ behaluen die hartneckelijckẽ niet willen haer onderwerpen ten oordeele van syn Lantfvolc ofte staen totten Lantsrechte/ maer stom int Recht staende/alsdan verliest de Heere sijn Recht/soo dat de misdadighe erfgoeden blijuen aen haer Erfghenamen/ maer alle Cataylen ofte roerende goeden heeft dẽ Heere/ ende moeten daeromme niet teghenstaende sterven met een vreemde doot/want sy werdẽ tusschẽ twee Plancken totter doot gheperst met veel ghewichten.

Lijfstraffe over hertneckige/salverende haer goet.

Dit zijn wel de ghemeyne manieren ende formen van procederen in Engelant/so wel int Civile als Crimineele/na ouder costuyme ende hercomẽ: maer also sy geen beschreuen rechten en hebben/so zijn haer Wetten ende ghewoonten onseker/ gevende oorsake van debaten/ questien/ende exceptien/na de vernuftheyt van Procureuren ende Advocaten/ elck soeckende sijn opinie te bevestighen met Precedentia ende exempelen / die sy veel ghescreuen vinden/ twelck veel stoffe van verwerringe geeft. Dese Advocaten ende Procureuren / daer gheheeten Lawyars, zijn inde vijftich Jaren herwaerts wel de twee deelen vermenichvuldicht eñ aenghewassen/ wt oorsake vande Geestelijcke Cloostergoederen/byde Coninc Henrick de VIII. gegeuen oft vercocht/waer wt veel verwerringhen ghesproten zijn.

Dese Rechtsgheleerdẽ aldus vermeerdert zijnde/voeden verwerringe ende processen/ trecken alle sakẽ na haer/ nemende kennisse van dat haer niet toestaet. Daer was van ouder tijde een forme van Rechtbancke/dat men Coopmans Recht hiet / voor welcke Rechtbancke alle vreemde Cooplieden haer sakẽ mochten brengẽ/daer alle questien tusschen Cooplieden van Wisselbrieven/ assurantien/ofte verseker inghen/bevrachtingen vã schepen eñ diergelijcke Coopmanswijse/ by Cooplieden beslist werdẽ: maer van sulcke Rechtbancke en weet men nu niet te sprekẽ. Dese Lawyars treckẽ de kennisse daer vã al tot haer/ende worden seer rijck eñ machtich/ende hebben int Lants Regimenten alomme het Lant deure het meeste bewint.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Veel cleyn questien/als procederende van vechterijen/van ghewelden ende Injurien/ van Borsesnyden ende diergelijcke/ worden inde Steden byde Oldermannen ofte Wijc-meesters alsnoch geslist/ die vermogen daer over te oordeelen/ende de ongehoorsame wt haer authoriteyt sekeren tijt ghevanghen te legghen / de Vaghebonden ende Borsesnijders te geesselen/de Hoeren ende Coppelerssen te castijden/ende op karren door de stadt tot schande te voeren/ ofte op Kackstoelen met een Wippe int water te dopen / ende dierghelijcke. Tselfde doen oock buyten int Lant rontomme de Justiciers van Payse/ ofte Rechters van vrede/ hebbende Officieren onder de Borgerijen ende op de Dorpen gecoren/die sy Connestabels noemen/die alomme authoriteyt ende macht hebben alle quaetdoenders te vangen/ende voor de Oldermannen ofte int Lant voor de Rechters van vrede te brenghen ende te leveren / die de partijen examineren / ende met eenighe ghevanghenisse vermoghen te straffen/ soo die van Crime beschuldicht worden/ dwinghen de beschuldighers op groote penen te moeten op de naeste Rechtsbancken compareren/eñ bevestighen met Eede/aensicht tot aensicht haer beschuldingen/ wt welcke beschuldinghen worden de Criminele Processen ghesormeert.

Alle Civile questien onder de weerde van vier Anghelotten zijnde / worden ghe slist by vercoren deghelijcke ende verstandige Borghers / die macht hebben die te eynden/ ofte de wederspannighe met ghevangenissen te straffen.

Gouvernement der Steden in Enghelant.

De Steden in Enghelant worden gegouverneert byde rijcxste Borghers / die meest te verliesen hebben. Waer onder de opperste ende hoochste is de stadt Londen/een machtighe/groote/ende volckrijcke stadt/bycans by Parijs te ghelijcken/ zijnde dese veertich ofte vijftich Jaren herwaerts seer toegenomen/ alwaer dat dese sesthien ofte achthien Jaren herwaerts / byder Stadt Vleeshouwers gheslachtet worden ontrent neghen hondert Ossen alle weke/deen door dander/ behalven dat de buyten Vleeshouwers daer alle Saterdaghe in een groote open plaetse ter Marckt brenghen / daer by de grootte deser Stadt af te meten is. Na dese Stadts exempel regeeren haer meest alle de andere steden van Enghelant ende Yrlant/ ende de Regeerders van Londen wordē wt de Borgherije daer toe met menichte van opgesteken handen ghecoren/ dese noemen sy Aldermans/dier isser sessentwintich inde Stadt. Boven dien wordt wt de Aldermans eenen Mayor ghecoren/ende twee Serijffes/die sy int Latijn Vicecomites noemen/ oft Borchgraven/daer deen van is als Stadthouder oft schulteyssche vandē Prince oft Coninc/ eñ dander vander stadt. Den Mayor heeft seer groote ende absolute macht: Dese dienē een Jaer lanc al sonder gagie/behalvē seker cleyne profijten/eñ t'zijn seer costelijcke ende lastighe officien : want sy moeten een open huys ende costelijcke tafel houden/ ende ooc voeden een getal van Sergiantē oft Stadtdienaers/daeromme men niemant tot dien ampt verkiest/dan die seer wtnemende rijck zijn. Maer die eerst Serijffe/ende daer naer Mayor gheweest zijn/worden veredelt ende Ridder gheslagen. De Magistraet gaet Civile achter straten. Den Mayor wort altijt een sweert voorgedragen/seer solemnelijckē/ gaende met de Serijffes na ghelegentheyt tusschen sijn Serganten/doch meest te Peerde rydende/eñ op Feestdaghen met scharlakē ofte purpure Tabbardē. De Stadtdienders sonder Sweerden ofte Wapenen. De Serganten die de misdoenders vangen/dagen/ ofte arresten/gaen ooc al ongewapent met lange Tabbaerden seer Borgerlijc. De steden hebben haer Ambachten ofte Collegien/ende die hebbē haer Dekens eñ Hooftmannen/ die makē het lichaem ofte dē breeden Raet der stadt.

De Oldermannen hebben Pensionarissen in haer Rechtē geleert/de principaelste daer van is den Recordater gheheetē/ die voert alomme het woort voor de stadt: Hebben onlancx ooc eenen Doctor inde Civile Rechten tot haren dienste aengenomen. Ooc hebben sy haer stadts Klercken/ stadts Camerlinghen/ende dierghelijcken.

De steden hebben gheen ghemeyn Tresorije oft Schatcamer. So eenighe costen/als timmeragiē/ofte mindere als extraordinare wachten, straten suyveren / armen besorghen/eñ dierghelijcke den steden overcomt/ so worden daer toe de Huysen ende Wooningen geschat na rate/by ghemeynen Rade der steden gheraemt/ maer daer teghen betalen sy geen ander Impositen ofte schattingē/ten zy alleenlijck tgene byden Parlamente aenden Prince gheconsenteert wort.

De Princen vermogen gheen schattinghe te lichten / dan met consent vanden Parlamente/ dat zijn des Rijcx Statē/die daer toe vanden Prince beschreven wordē/die schattinge by forme van bede versoeckende/ ende wort gemeenlijc gheconsenteert eñ gegeven opden voet van dry/vier/ofte vijf schellingē vanden ponde Jaerlijcx / somtijdts ten dry ofte vier Jaren eens / nae een taxe vanden rijckdom ofte weerde van elcken huyshouder/vā twee ofte dry tot twintich eñ dertich Ponden/ eñ ten hoochsten op twee ofte dry hondert Ponden/eñ niemant lichtelic over: maer de buytenlande gebórene zijn hoogher dan vandere ghheset/ eñ betalen dobbel meer als de ingeborene. De erfgoederen eñ gronden hebben ooc redelijcke taxatie/ desgelijcx de Geestelijcke incomsten. Anders hebbē de Princen niet dan haer Domeynen/Tollen/ ende Confiscatien / ende ander voordeelen Prerogatiuen ghenoemt.

De hoochste absolute macht ende authoriteyt van Engelant/ bestaet byden Prince/ naest hem ist Parlement/ twelc bestaet eerst vanden Coninck voor den hoochsten staet/ voor den tweeden vandē hoogen Edeldom/ als sijn Hartoghen/Marquisen/Graven eñ Baenderheeren des Rijcx. Den derden staet zijn de Bisschoppen ende eenighe Abten gepriviligeert / eñ dese maken het hooge huys des Parlaments/dan worden daer beschreven wt elcke Provintie ofte Mayerie twee notabele ende gequalificeerde voorstanders

voor

voor dat Lant/ sulcke die rechtelic erfgronden besittē/ eñ Vryholders genoemt wordē/ byden Edeldom vandē Lande daer toe vercoren: Desgelycx elcke stadt oft vryheyt daer toe gepriuilegeert/ verkiesen twee Borgers: Dese wordt ghegheven volle macht te hooren/ spreken/ haer advys ende consent te geven van wegen tLant ofte stadt daer van sy gesonden zijn/ eñ die voor te staen/ sonder op rapport voorder consent te hebbē ofte te behoeven/ absolutelic sonder wederseggē haer meesters verbindende. Dese also vergadert zijnde/ makē tgetal vā ontrent vier hondert personen ofte meer/ eñ worden het Leegerhuys vant Parlement genoemt. Dese moeten vooral eer sy toegelaten wordē/ sweeren eñ bekennen den Prince oft nu Coninginne absolut opperhooft vande Kercke te wesen/ afsweerende den Paus/ om dat die eertyts daer groote Jurisdictie boven den Coninck plach te hebbē. Dese alle hebben Privilegie vryelyck van alles te mogen wtsprekē/ zynde niet berispelijck vanden Coninck/ maer wel van haer medegenotē des Parlements.

Dese vergaderinge des Leegerhuys verkiest eenigen geleerden man/ die sy dē Spreker oft Voorspreker noemen: tot welckē een yeghelick brengt voort in schrifte wat hem dunckt des Lants profijt te wesen. Tselfde Officie bedient oock den Cancelier des Rijcx int Opperhuys: dese en hebbē geen stemme.

Forme van behandelinge int Parlement.

Dese schriften worden by haer ghelesen/ ende wie daer mede voor oft teghen spreken wil/ die staet op met blootē hoofde: So daer meer dan een opstaet/ deerste wort vooren gehoort sonder interuptie ofte verhinderinge: want een yegelijck spreeckt den Voorspreker aen/ eñ niet deen den anderen/ noch noemen haer wedersprekers niet. Also sprekē sy haer redenen volcomelijc wt: maer ophoudende/ vermach dien dach niet meer te repliquerē oft antwoorden op dat point/ alwaer hy oock schoon van opinie verandert/ maer wel op eenen anderen dach. Geen berispen oft verwijtwoordē mogen daer gebruyct worden/ ofte sy souden allegader over hoop tegē hem roepen. Oock so sy eenige onstichtichert gebruycken in eenige oneerlijcke oft sedicieuse woordē tegē den Prince/ Rade oft andere te spreken/ so worden sy by authoriteyt vande vergaderinghe niet alleen geinterrompeert/ maer oock in ghevangenisse ende tot castyemente ghesonden.

Als eenige propositie dry verscheyden dagen sonder groote oppositie int hooge huys gelesen wort/ so vraecht den Spreker oft het gestatueert sal wordē ofte niet: Byde meeste voysen so geconsenteert/ wort by den Clerck onderschreven met dese woorden, Soit baille aux communs: want sy in sulcx al oude walsche oft Fransche Normansche termen ende sprake gebruycken: Ende dan wort het met reverentie aent Leegerhuys ghesonden aen den Spreker/ die sulcx dan de vergaderinge voordraecht. Tselfde doen die vant Leegerhuys aent Opperhuys aende Heeren.

Int Opperhuys heeft elck Heere eñ Bisschop sijn stemme: eñ so yemāt absent is/ die geeft een ander sijn volle macht. Int Legerhuys ist niet also/ de absenten hebben gheen stemme. Als het Opperhuys eñ Leegerhuys van verscheyden gevoelen zyn/ confereren sy by Gecommitteerde haer opiniē/ tot dat sy accorderen/ ende daer nae staet het tot confirmeren des Coninck.

Den Coninck oft Coninginne den eersten dach oft sittinge comt seer pompeus eñ statelijck met den Adeldom eñ Bisschoppen/ al int root scharlaken (Parlements Roben genoemt) ghecleet/ int Opperhuys met groote ceremonien/ een plaetse met costelijcke Tapitserije behangen/ alwaer een Coninckelijcke Troon eñ stoel int middel staet/ daer den Coninck oft Coninghinne met Princelijcke Parlementcleeren in sijn Majesteyt op sit.

Forme van sittinge inde vergaderingē des Parlements.

Voor den Prince sit den Cancelier/ die sijn woort voert/ eñ oock den Tresorier/ Aende rechte syde sitten de Aertsbisschoppen ende Bisschoppen: aē de slincker syde de Hertogē/ Marquisen/ Graven eñ Baenderheerē. Int middel op groote Wolsacken/ met root Laken becleet/ die soo groot zijn/ dat sy dienen voor tafelen/ lenen ende sitten/ eñ daer sitten de Rechters/ Mersters vande Rollen ofte Archyf eñ Secretarisen: maer dese en hebben geen stemmen/ maer die zijn aldaer om questien van Rechte te verclaren/ eñ instrumenten ofte Brieven te behandigen. Buyten de Balien comē die vant Leegerhuys staen/ daer den Prince ofte Cancelier voor hen de oorsake vant beschrijven ofte beroepen des Parlements verhaelt. De Wolsackē liggen daer/ om het Parlement voor oogen te houden tprofijt van Schapen eñ Wolle/ hoe wel vele onder haer sustinerē willen dattet beter ware min schapē eñ meer ploegē te hebben.

Op de selve maniere vergaderen dese twee huysen oft Cameren int opbreken ofte leste sittinge: alwaer den Cancelier van weghen des Opperhuys/ eñ dē Spreker van wegen tLeegerhuys/ de Majesteyt bedanckē vande sorchvuldicheyt die sy draecht voor tgemeyn beste/ biddende om consent tot harē advyse: waer op de Prince belooft die te oversiene.

Wat consent in Enghelant een statuyt maeckt.

Want geen Statuyt is crachtich oft wettelijc gheacht/ dat verbeurte van lijf/ lidt oft goet aencleeft/ ten zy dat van beyde huysen met toestemminge vande Coninclijcke authoriteyt bevestícht zy/ ende dat wort het consent vant gantsche Rijck gheacht. Daer na wort gelesen watter gheordonneert is: tghene dat den Prince goetdunckt/ wort onderschreven Le Roy ofte Royne le veult, wat hen niet goet dunct/ wort onderschreven Le Roy ofte Royne s'advisera, eñ dese worden gheheel vernietícht ofte van gheenen effecte/ dander worden gheregistreert/ ende dan ghedruckt/ ende hebben haer crachte.

De Coningen ofte Coninginne van Engelant/ sedert dat sy sPaus jock afgesmeten hebben/ zijn ghenoech als Monarchen over haer Rijcken/ eñ hebben absolute autoriteyt eñ macht over oorloge eñ vrede/ toutseggen den payse/ ofte aen te seggen d'oorloge/ wat gebuere ofte Prince sy willen/ eñ weder met haer in verbont te treden na haer goetduncken/ ofte advijse van haren secreten Rade alleenlijck: Welcken Raet sy hen selven verkiesen na haer believē wten Edeldom/ Geestelijcke/ Ridderschap oft andere geleerde/ so

Coninghen in Engelans hebben absolute macht.

 veel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

veel ẽ so weynige als hem goet dunct: Desen verclaert oft communiceert hy wat ẽ hoe veel hy wil/ als brievẽ/ avijsen/ occorentien/ bootschappen van ander Princen/ ẽ verswijcht daer vã wat hy wil. Dese sijn Raetsheeren sijn hem ghesworen secreet te zijn/ niet meer aenden Lande ofte State gehouden ofte verbonden/ dan ander Ondersaten.

Inde oorloge ẽ te velde zijnde / heeft den Prince ooc alle volcomen macht/ so dat sijn woort is de Wet/ vermogende te doodẽ of te straffen wien oft wat hy wil sonder Proces ofte forme van Rechte van xij. mannen ofte andersins te gebruyckẽ: dese absolute macht is genoemt martiael Wet oft Krijchsrecht.

Sy hebben ooc volcomẽ macht int munten/ opsetten/ ẽ afsetten van gelde/ alleenlijc by haer mandaten ofte proclamatien. Haer gelt is gemunt mette Beeldenisse/ Wapẽ ẽ tittel vanden Prince: De forme/ fatsoen/ gewichte ẽ weerde vande gelde/ staet tot discretie vandẽ Prince/ de onderdanen hem dat best ẽ wel toebetrouwẽde/ mits dat sy daer mede hem sijn Domeynen/ Tollen ende ongelden betalen: tis al van eender alloye/ fijn silver/ ende goet gout: Het was byden Vader deser Coninginne om sijn oorloge in alloye verbalscht/ dan by dese Coninginne alle ghereduceert ofte herbrocht in louter silver/ sonder met eenich coper ghemengt te zijn. Maer gewichte ende mate/ so wel van drooghe als natte dinghen / worden ghemeynelijcken byde Parlementen gheordineert.

Goet goude ende silvere gelt in Engelant.

De Prince is oock gewoon te disponeren ofte dispenseren mette Wetten/ oock over de penen oft straffen der Statuytẽ/ daer de verbeurten alleenlijc hem toecomen: maer daer de verbeurte den aenbrengers half toecomt/ vermach dẽ Prince alleẽlijc voor sijn aendeel te dispenseren: desgelijcx vermach dẽ Prince in Criminele sakẽ/ so vele die hem betreffen.

Coninghen van Enghelant dispenseren penale Wetten.

De Coningen geven daer alle de hoochste ampten ẽ Offitien des Rijcx digniteyten/ Gheestelijcke ẽ Weerlijcke/ ẽ hebben de x. ẽ eerste jaers vruchtẽ van alle Geestelijcke promotien/ wtgenomen de Universiteyten ẽ andere Collegien die gepriviligeert zijn.

Generale Geestelijcke ende Weerlijcke ampten.

Alle executien ẽ geboden worden gedaen inden name vandẽ Prince: Sy seggen/ lijf ẽ Lit der Ondersaten behooren eyghentlijck den Coninck toe (dat is so veel te seggen/ dat gheen man aldaer mach hebben haulte ofte moyenne, dat is hooge ofte middel Justitie/ dan den Coninck) noch niemant mach daer yet tegen seggen. Ẽ daerom alle Processen die verlies van lijve ofte lit betreffen/ zijn genoemt Processen oft de Officiẽ vande Croone/ ẽ en can van niemanden dan vandẽ Co. afgehandelt worden/ ẽ niemant mach daer over remis geven/ dan den Prince: hoe wel dat eertijts seker Graefschappẽ macht van hooge Justitien hebben gehadt / maer sulcx is wten ghebruycke. Ẽ alsoo sy haer Rechten niet gheschreven en hebben / so zijn sulcke Privilegien versleten ende vergaen.

De Coningen hebben alleenlijck hooghe ende middele Justitie.

Somma/ de Coninc oft Coninginne van Engelant ende Yrlant is gheacht het leven/ hooft/ macht ẽ authoriteyt vã alle dingen int Rijcke/ ẽ tot gheenen Vorst ofte Prince wort meerder eere ofte reverentie bewesen/ niemant spreect tot hem/ noch dient hem ter tafelẽ / dan met aenbiddinge ẽ op de knien. Alle man staet met ongedecten hoofde voor hem / jae inde principael Camer des Hofs/ (diemen de presentie Camer heet) mach niemant wandelen noch merten gedectẽ hoofde staen/ al en is den Prince daer niet.

Wat groote eere de Coningẽ wort bewesen.

Ende alsо de Engelsche wel de eerste ende outste Christenen in Europa zijn/ soo zijn sy oock deerste die de Ghereformeerde Religie aengenomen hebben/ behoudende haer Bisschoppen ende Geestelicken staet in grooten aensiene seer statelijck hebbende: onder den Prince alle Geestelijcke authoriteyt/ macht ende jurisdictie met de toebehoorten.

De Engelsche zijn een cloeck/ fray/ ẽ wel ghemaeckt volck/ maer (als alle Eylanders) weeck/ generalic wit/ meest de vrouwen/ die haer witheyt des aensichts met Hoeyen ende Sluyers vander Sonnen cracht/ ende haer handen met hantschoenen wel weten te bewaren/ ja selve de Boerinnen aldaer/ so wel als in Nederlant ende Duytslant de Hoofsche ende statelijcke Jonckvrouwen doen.

Het is een volc stoutmoedich/ heftich/ yverich/ ẽ wreet inde oorloge / yverich int aengrijpen/ de doot luttel ontsiende/ oock ongestadich/ vermetẽde/ glorieus/ lichtveerdich/ ende bedrieghelijck/ seer wantrouwich/ ende dat principalijc den vreemden die sy verachten: Vol Hoofsche geveynsde manieren ende woorden/ twelck sy voor manierlijcheyt/ civiliteyt/ ẽ wijsheyt houden / welsprekende/ seer gastvry: voeden ẽ eten/ veel en wel: seer veel vleesch: Ende so de Duytschen haer int drincken vergrijpen/ so doen sy int veel eten/ daer het Lants vruchtbaerheyt genoech den middel toe gheeft/ al ist dat generalijck alle vruchten sulcken vasticheyt ẽ cracht door ghebreck van heete Sonne niet en hebben/ als in Vranckrijck ofte Nederlant: selve als de Herbaristen seggen / ist gras so crachtich niet/ waer door het vleesch losser ende bolder is/ ẽ niet so vast/ hoe wel sy grooten overvloet hebbẽ/ maer het is smakelijc genoech.

Het volck isser soo laborieus ẽ neerstich niet als de Nederlanders / meest een ledich leven leydende/ gelijc de Spaengaerden. De swaerste / laborieuste ende constichste hantwercken worden meest by Vreemde gedaen/ gelijc de ledige Spaengiaerden. Sy voeden veel Schapen/ die fijne Wolle draghen/ daer sy dese twee hondert Jaren fijne Lakenen van hebben leeren maken: sy houden veel ledige dienstknechten: voeden oock veel wilde beesten tot haren wellust / veel liever dan sy Lant bouwen. Sy besitten een groot Eylant/ gelegen in een Vischrijcke Zee/ hebbende de beste Havenen van Christenrijc: sy zijn oock Schiprijck/ nochtans visschen sy selve niet soo vele als sy van noode hebben/ maer moeten noch van haer ghebueren coopen.

De Enghelsche cleeden haer cierlijc ẽ costelijck genoech/ maer sy zijn daer in seer ongestadich/ ongeduerich/ ẽ nieusgierich/ alle jare veranderẽde van fatsoene/ so wel mans als vrouwẽ. Als sy uytẽ haer woonplaetse gaen rijden ofte reysen/ so doen sy haer beste cleederen aen/ contrarie andere Natiẽ. Haer cleederẽ zijn gemeynlijc licht van colenre ẽ

stoffe/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

stoffe/ maer ouermits sy so licht veranderẽ/ so en hebben sy gheen menichte ofte veelheyt van cleederen/ alsmen gemeynlijc in Nederlandt doet/ noch oock so veel huysraets niet/ ende onnootelijcke huysčieragien.

Engelsche sprake.

De Engelsche sprake is gebroken Duyts/ verbreemt eñ vermengt met Fransche ende Brittoensche termen ende woorden/ van de welcke sy oock verkregen hebben een lichter prononciatie/ niet wter hertẽ als de Duytschen sprekende/ maer alleenlijc mette tonge prattelende. Daer haer beduydelicke woorden ontbreken/ gebruykẽ sy veel Latijnsche termen seer gemeyn/ also sy ooc onaerdelijck somtijts de hooge eñ Nederduytsche doen: in Cornwallia/ Engelants wterste palẽ Westwaert/ eñ in Wallia sprekẽ sy de oude Brittoensche sprake/ die sy in haer sprake (noch hedensdaechs) Cymraeg noemen/ ende d'Engelsche noemen die Welsche opt Duytsch.

Int ervẽ vande Croone volgẽ d'Engelsche genoech dẽ algemeynẽ regel/ dat na de Sonen sonder Kinderẽ/ ervẽ de Dochters. Dese tegẽwoordige Coninginne Elisabeth is haren Broeder Edward eñ haer Suster Maria gesuccedeert/ zijnde de leste van haer Vaders Kinderẽ/ ende rechte Erven vandẽ geslachte Jorc eñ Lancaster/ Roode eñ Witte Roose. Haer Vader Henrick de VIII. hadde twee Susters/ doutste genaemt Margarita/ troude Jacob de IIII. Coninck van Schotlant/ by welcken sy baerde Jacob de V. Vader vã Maria Stuard/ de leste Coninginne die onthooft is/ die gewã by Henric Stuard haren Man den tegenwoordigen Jacobum de VI. Coninck van Schotlandt.

Coninc Henrick de VIII. syn Successeurs eñ geslachte.

Dese Margarita / Suster van Henric de VIII. Weduwe zijnde vã Jacob de IIII. troude daer na Archibald Douglas/ Grave van Anguis/ by wien sy baerde een Dochter/ genaemt Margarita Douglas. Maer als sy daer na twistich werden/ soo scheyde sy van hem/ midts dat hy te voren syn trouwe aen een Dochter van Bodwel ghegeuen hadde/ nochtans wert haer beyder Dochter by sententie wettich ghewesen/ om dat de Moeder vande vorige belofte niet geweten en hadde: dies sy tẽ derdemael troude Henric Stuard/ Heer vã Messen. Dese Dochter Margarita Douglas/ troude Matheus Stuard/ Grave van Linnocx/ van wien sy ghewan Henrick Stuard Heer van Darnly Man van Maria/ ende Vader vã dese Coninc van Schotlant/ Jacob de VI. met noch een Sone Charles Stuard Grave van Linnocx/ de welcke in Engelant getrout heeft een Dochter van Candisch/ dese liet na hem een eenige Dochter ghenaemt Arbella / die woont ende opghetrocken wordt by haer Grootmoeder de Gravinne van Shraesberry.

Jo. Lesleius int ix. Boec.

Henric de VIII. hadde eẽ andere jonge Suster genaemt Maria/ die troude den Coninc Loys de XII. van Vrancrijck/ daer sy gheen Kinderen by en kreech. Daer na troude sy weder in Engelant met Charles Brandon Hartoch van Suffolc. Dese Maria baerde hem twee Dochters/ Frãcisca eñ Eleonora.

Francisca troude Henry Grey/ Marquis van Dorset ende Hartoch vã Suffolc / ende gewan dry Dochters/ d'outste Jana Grey/ getrout met Gilford Dudlyẽ/ Sone vanden Hartoch van Northumberlant / dese werde met haren Man onthooft/ steruende sonder Kinderẽ/ mits dat sy opgeworpẽ was voor Coninginne van Engelant/ tegen Maria eñ Elisabeth/ eñ door het Testament van Edward de VI. verclaert Erfgenaem te wesen. De tweede Dochter vã Francisca genaemt Catharina Grey / die te voren noch minder jarich zijnde/ beloeft was metten Sone van den Grave van Penbroec/ troude secretelijc met Edward Seymer / Sone vã den Hartoch vã Sommerset/ die ouer Engelãt Protecteur geweest was / om welc houwelijc sy beyde gevangẽ liggẽde/ werdẽ in groote boeten eñ amendẽ gewesen. Dese baerde anderwerf (indẽ Torẽ van Londen gevangẽ zijnde) twee Sonẽ/ Edward Seymer Heer van Beauchamp/ ende Thomas Seymer/ beyde nu getrout aen Edel Vrouwen vã Ridderlijcke stamme/ waer van den oudtsten Lord Beauchamp dry Sonen heeft/ eñ een Dochter. De derde Dochter vã Francisca Maria troude slechtelick/ eñ sterf sonder Kinderen.

Eleonora de Suster vã Francisca/ troude met Henry Clifford Grave van Comberland/ daer by sy gewan een Dochter Margarita / de welcke troude Henry Standley Grave van Darby/ die gebaert heeft Ferdinandus Heere Strãge/ die namaels Grave gestorven is/ nalatende dry Dochters: ende Willem Standley nu Grave van Darbye/ ende getrout hebbende de Dochter van den Grave vã Oxford/ eñ baert hem Kinderen. Dit zijnse alle die ghesproten zijn vande Coningẽ Henric de VII. eñ VIII. van dien name.

Dicmael isser getracht vã dit groote Eylant eñ twee Coninckrijcken als Engelant eñ Schotlant een Rijcke door Houwelijcken te maken/ selue in onse dagẽ by Henric de VIII. als de Croone van Schotlandt verstorven was op Maria Stuard / Anno 1587. in Engelant onthalst/ die hy doen geerne sijnen Sone Edward een houwelijc gegeuen hadde: maer het wert verhindert door de practijcken vanden Keyser Carolus de V. eñ den Coninck van Vrancrijck secretelijck onder hant/ als die niet gheerne sien souden Engelant ende Schotlant vereenicht/ om hen gelegentheyt ende goede Havenen: haer macht vreesende/ mits dat sy ter Zee vã oude tijden haer Gebuerlanden eñ haer Zeevaert altijt becommert ende gheplaecht hebben. Waer tegẽ deerste verbontenissen tusschen Vrancrijck eñ Schotlant/ ten tijde vanden Keyser Carolus Magnus / die doen ooc Heere van de Nederlanden was/ gemaect werdẽ/ ende zedert ghecontinueert zijn by verscheyden Tractaten: So dat Vrancrijc moet Schotlandt helpen in noode op sijnen eyghen cost: maer Schotlant moet altijt Vrancrijc bystaen sonder sijnen cost/ ten laste van Vrancrijck. Tot welcken eynde den Edeldom van Schotlant gewoon is pencioenẽ wt Vrancrijck te trecken/ ende dat alleenlijck om Engelant gebreydelt te houden/ twelck anders qualic te temmẽ is/ om dat haer goede Havenen eñ gelegentheyt dẽ Gebueren so noodelijc ende bequaem zijn/ eñ de Inwoonders altijts lockt tot Zee-roouen/ so dat sy lanck

Getrachtom van Enghelãt eñ Schotlant een Coninckrijck te maken.

Engelant eñ Schotlandt onder een Croone te brengẽ/ is de Ghebueren suspect.

 hare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

hare Zeecusten wt haer Huysen / ja vā haer Bedden connen sien ontallicke rijcke Schepen voorby varē/ waeromme de Gebueren noyt geerne en ledē Engelant eñ Schotlant onder een Prince eñ Hooft te comen/ indachtich zijnde twelck Coninck Hendric de VIII. buyten Calis (als hem den Keyser Carolus de V. ende Franciscus van Vranckrijc/ elc ter sprake quamen) op sijn costelijcke Tentes Poorte een Engelschē Schutter geschildert hadde / met Inscriptie Cui adhereo præest, Dat is/ dien ic toevalle leyt bouen/ achtende so den Coninck doen hem so sterck gevoelde/ wat soudet zijn so beyde de Coninckrijcken waren vereenicht. Om dese ende andere gelijcke oorsakē/ so wort by velē gepresumeert eñ geseyt/ dat de jegenwoordige Coninginne Elisabeth dē Coninc van Schotlant Jacob

Waerom dē Coninc van Schotlandt noch niet en wort Erfgename van Enghelandt gedeclareert.

de VI. noch niet en declareert haer Erfghenaem / noch hem naturaliseert ofte vry Engelsch maect/ alsoo de gene die buyten Engelant gheboren zijn/ geen erfgoederen aldaer mogē besittē ofte eruen/ veel min de Croone (als de Engelschen seggen) ten ware dat hy by den Prince oft Parlemente des Landts genaturaliseert ofte capable gemaect ware: ☞ ende om de selue redene/ te wetē/ om dat den voorñ Coninc van Schotlant geen Engels geboren is/ so meynē vele dat hy sijn Vaderlijcke erfgoeden in Enghelandt niet en erft/ maer dat hy hem moet te vredē houden met een liberael pencioen/ dat hem de Coninginne jaerlijcks doet wtreycken.

Redenen waeromme de Coninghinne van Enghelandt geenen Successeur en declareert.

Ende alsoo d'Engelschen van natueren alle Wtlandische veronweerdē ende hatich zijn/ ende ouer sulcx te hoochmoedich om sulcke onderdanich te worden/ principalijc daer sy selue pretenderen de Souverainiteyt van Schotlant/ so en is niet so seer te verwonderen dat de Coninginne van Enghelandt als noch is wtstellende om haren Successeur te declarerē/ ende competentie te voeden: want soo sy Maria Stuard voor sulcke verclaert hadde/ so soude sy haer seluen meer vyanden verocht hebben / eñ meer stoffe gegeuen van oploop eñ van haet eñ nijt / eñ consequentelijc souden daer wt onder haer Onderdanen dagelijcx veel conspiratien ghecauseert zijn gheweest/ bysonder so onder de selue eenighe noch Roomsch Catholijcx zijn / ende andere meerder reformatie in Religie versoeckē/ behaluen datter dicwils menschen zijn die wt particuliere nooden eñ passiē soecken factien te maken/ waer toe geen vyanden gebrec en zijn. Seggende ouer sulcx dat sy haer seluen eñ ooc allen Competiteurs gerust hout/ elck op hope leuende van met goede diensten te sullen verweruen haer gonste van adoptie ofte verkiesinge/ die apparentlijc naer haer aflijuicheyt by haer Onderdanen van grooten aensien wesen sal: siende mede daerentusschē wat dē tijt daerouer noch mochte voortbrengen / eñ experimenteren de deucht ende bequaemheyt vande Personagien van haer Coninckrijcke: Behaluen dat het oock gheen cleyn sake soude zijn een Coninc van Schotlant wel ghealliëert/ ende die haer so na van bloede is bestaende/ ende die van gheen Kinderen ofte Eruen is twijfelende / met eenige publijcke Acte wt te sluyten / ofte ooc haer Ondersatē een vreemt Erfgenaem ouer den hals te dringē. Daer by voegende dat mede hier op wel te considereren stont/ dat de Coninginne by sodanighen verclaringhe/ verwecken soude groote jalousijen onder hare Nabueren / als by den Fransoysen ende de Nederlanders / mette welcke sy benoodicht is (geduerende dese oorloge) vrientschappe te houden/ ende die apparentlijck ouer de selue verclaringe seer becommert souden moghen zijn/ om sulcx te beletten ofte vorderen. Derhaluen hebben veel wijse Historieschrijuers den lesten strijdtbaren Hartoch Carel van Borgongien geen ongelijck gegeuen/ dat hy sijn eenige Dochter niet vā meyninge was ten Houwelijcke te bestedén so lange als hy leefde/ mits dat de Princen ouer haer Successeurs altijt jaloers zijn: Tselfde men ooc speuren mochte aen den Coninc vā Spaengien/ die sijn outste Dochter de Infante dus lange niet en derfde ten Houwelijc besteden/ siende dat hy maer eenen teeren Sone heeft.

Doch dese al niet jegenstaende/ so hebben de Staten ofte Parlementen van Engelant haer Coninginne tot verscheydē reysen versocht eenē Successeur te willē noemē/ maer sy heeft dat altijt wijselijck afgeseyt/ ja dickmael haer geprivilegeerde vryheyt van spreken berispt/ ende geboden daer van niet aen te roeren / maer souden dat hare voorsichticheydt / wijsheydt/ discretie / moederlijcke liefde die sy haren Lande ende Onderdanen is toedraghende / laten beuolen zijn/ als die daer ouer meer becommert was dan sy wel geloofden/ ende heeft in xiij. Jaer haers Rijcks by statuyte van den Parlemente op groote straffe verbodē/ dat niemant soude schriftelijc ofte in printe expresselijck ende directelijck wijsen/ verclaren/ ende affirmeren/ dat eenighe particulieren persoon ware ofte behoorde te wesen den rechten waren eñ wettelijcken Erfgenaem ende Successeur van hare Majesteyt: Int selue statuyt wert noch meer beslotē/ ende verclaert lijfstraffe ende Crime læsæ Majestatis te wesen/ dat yemant affirmerē ofte houden soude dat de gemeyne Lantsrechten niet verandert/ niet en soudē behooren te wijsen/ beleyden/ ofte dirigeren trecht van de Croone van Engelant/ ofte dat de tegenwoordighe Coninghinne Elisabeth met Parlementsche authoriteyt niet en soude vermogen vaste ende volcomen Wetten ende Statuyten te maken / tot limitatie ende verbindinge des Rijcx Croone/ erfschap ende successie / ende vorder te limiteren/ restringeren/ besnijden / ende ghebieden alle de Titulen Actien/ eñ Rechten / die eenige Competiteurs soudē mogen pretenderen by eenige middelen/ etc. Also dat de mensche die haer daer ouer veel becommerē/ oorsake hebbē van haer gerust te stellē/ nademale de wijse Coninginne middelē genoech voorhandē heeft om alle inconvenienten voor te comē/ ten ware God daer yet anders in versien hadde / want Princen oft Coningen herten zijn in de handē Gods.

Hier eynden de Politien van Engelant.

Inden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1586. IN den Winter vā dit jaer M.D.Lxxxvj. den tweeden September / is in Italien gestorven Octavius Farnese/ Hartoch van Parma ende Playsance / Soon van Pierre Loys Farnese/ Vader vanden Prince Alexander van Parma/ zijnde te voren sijn Moeder Margarieta van Oostenrijck / Keyser Carels Bastaert dochter/ eertijts Gouvernante in Nederlant/ oock ghestorven: alsoo is den Prince van Parma/ Gouverneur eñ Capiteyn Generael der Nederlanden / die onder den Coninck alsdoen waren/ nu Hartoch van Parma ende Playsance geworden in eyghendoom: die oock door sijnen dienst by hem in Nederlant ghedaen/ ende vercreghen victorien voor den Coninck / vanden selven heeft ontfanghen het Casteel der Stadt Playsance/ daer dē Coninc altijt Spaensch Garnisoen in gehouden hadde, om het miscontentement dat hy hadde vanden Vader ende Grootvader. Onlancx daer na dede hy tvoorschreuen Garnisoen wt trecken / ende volcomen overleveren aen desen Alexander die daer Nederlantsche knechtē in leyde/ onder den Capiteyn Hallier van Brussel.

Doot van den Hartoch ende Hartoginne van Parma, den Alexander succedeert/ als sijn soon vanden Coninc/ Anno 1586.

Als dē Hartoch van Parma tot Brussel was aengecomen/ so zijn daer de Ghedeputeerde vande selve Heerlijckheden van Parma ende Playsance ghearriveert / om hem als haren Erfheere te erkennen/ dien hy recommandeerde sijnen sone Kapnutius / nu Prince van Parma/ die gheboren was van Maria/ een dochter van Edwaert/ een sone van Poortegael/ eñ die nae opinie van veel Rechtsgeleerden/ de Croone van Poortegael behoorde toe te comē, so de Vrouwen aldaer niet wtgesloten waren by Salique Wetten eñ gewoonten/ maer datmen aldaer de Croone gewoon was te geuen by gebrec van rechte mānlicke afcomste/ by keure/ so altijt aldaer gebruyckt is gheweest/ naer dat de Poortegaelsche Historien melden.

Anthonis Perenot Cardinael van Granvelle/ eertijts Bisschop van Atrecht / is dit jaer op sinte Mattheus dach in Spaengien ghestorven/ int Lxx. jaer sijns ouderdoms/ zijnde geboren Anno M.D.xvij. den xx. Augustus / een cloec geleert eñ hooghelic begaeft man/ die nochtās toegeschreuē wort te wesen de voorneemste Autheur van alle de beroerten der Nederlanden/ ende dat wt eyghen haet tot eenighe Edele/ oock totter Gereformeerder Religie/ daeromme hy altijdt raede tot invasie van Enghelant. Hy was oock thooft van alle de nieuwe Bisschoppen in Nederlant ghemaeckt / Anno M.D.Lxiij. zijnde een vande voorneemste oorsaken der Nederlantsche beroerten/ eñ was Eertsbisschop van Mechelen/ twelck hy resigneerde voor sijn doot aen Jan Hauchin/ den Prochiaen van sinte Goedele tot Brussel.

Cardinael Granvella ghestorven/ den xx. Augusty/ Anno 1586.

In October is ooc gestorven den Hartoch Adolf van Holst/ achterlatende vier sonen eñ vier dochteren/ als Frederick/ Philips/ Johan Adolf/ ende Johan Frederick/ van den welcken Johan Adolf recht te vorē was gecoren Bisschop van Lubec: hy liet oock vier dochteren nae/ waer van de outste Sophia belooft was met Johan Hartoch van Mecklenborch.

Adolf Hartoch van Holst gestorven in October, Anno 1586.

Dē voorñ nieuwē Aertsbisschop van Mechelē Hauchyn/ heeft in desē tijdē eē boecxkē in drucke wtgegeuē tot Louen/ met dē tittel De clare belydinghe des Christenen gheloofs, twelck alle oprechte Catholijcke menschen schuldich waren te belijden: twelck hier aengewesen wort/ wt dien dat tot veel plaetsen het volck ghedwonghen worden om dat te sweeren: Welcken dubanck het principaelste stuc is daer dese onse ongerustе Eewe so mede beroert is/ ende daer op alle twistē/ tweedrachten ende oorlogē in Christenrijc op gefondeert zijn/ eñ so veel bloets ghecost heeft/ twelc door vyer/ water/ strop eñ sweert gestort is. Om het welcke te houden staende eñ te verbreydē/ in dese tijden dagelijcx nieuwe soorten van menschen inde werelt/ ende oock inde Nederlandē gebrocht eñ ingevoert zijn geweest alomme inde beste Steden: soo dat bouē de diversiteyt vande oude Monicken eñ Orderen/ bycans ontallijcke menichte van nieuwe Simmaria/ als van Jesuytē/ Capuchijny/ Cruysdragers/ eñ meer andere aldaer ghegroyt zijn.

1586.

Den Coninc van Polen Stephanus Bathorus/ is tot Grodna in Lyflant ofte Lituania dit jaer M.D.Lxxxvj. den xij. December gestorvē/ een Prince met veel deuchden verciert/ als vroomheyt/ rechtveerdicheyt eñ wijsheydt/ eñ heeft daer door groote lof eñ authoriteyt becomē/ als voornemelickē wel blijct wt een gebodt by hem gedaen/ Anno M.D.Lxxxj. in September/ tot Wilda/ Hooftstadt vant Vorstendom Littouwen/ ouer eenen oploop aldaer gebeurt / om dat den Bisschop van Wilda eñ Boecdruckeren doen afnemē hadde alle de Evangelische Boeckē/ eñ voor sint Jans Kercke doen verbranden / eñ om datmen ooc de Evangelische int begrauē vā haer doodē beschimpt ende met steenen ghewörpen hadde: Waeromme wy tot lof vanden selfdē Coninc/ goet gevonden hebben het gebodt twelck hy liet wtgaen van vrede te houdē onder sijn volc/ hier by te voeghen.

Stephanus Battor Coninck van Polen ghestorven den xij. December, 1586.

Het voorsz gebodt luyde aldus in effecte: Dat hy de clachte maer gehoort hadde vant gene tot Wilda was gheschiet/ dat hy niettemin oock die andere partye moste hooren: Doch indient nu alsulcx ware / soude tselue ons gedijen tot ongenade/ sonderlinge ten aenschou dat inde Heerlijchheyden ende Coninckrijckē daermen met gewelt/ zwaert eñ brant/ ende niet met leeren ende goede zeden die Religie oft tgeloove heeft willen invoeren eñ bestendich maken/ vele bloetstortens/ verderuen/ ende inwendighe oorlogen verheuen zijn geweest. Omme twelc te verhoeden/ niet alleen in ghemeyne oproer (dat Godt verhoede) maer oock in priue haet eñ tweedrachē/ wy ons verbonden erkennen: Doch mede om bluÿtighe voorsorghe te draghen / dat door ons alle goet de ghemeyne welvaren ende vermeeringhe des Coninckrijcx Polen/ ende Grootvorstendoms Littouwen (dat ons van Gode vertrouwet is/ ghevordert ende ghebetert mach worden) daer inne wy doch niet ghebrekich en zijn/ so dat wy oock ons self tegen den vyant inden Schanssen stellen. Daeromme waer onse

Loffelijck eñ rechtmatich ghebodt vanden Coninc Stephanus/ tot valhoudinghe van Religions vrede tot Wilda, Anno 1581. in September.

herts-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

hertelijcke begeeren ende wenſchen wel/dat alle Inwoonderen ende Standen eendrachtelijck eenen Godt preſen/ende eenmoedelijc den auer ouden Catholijcken Religie toegedaen warẽ: Maer want vã Gode ſelf voorſept ende vercondiget is/dat inde laetſte tijden des Werelts argerniſſen moeten zijn/ſo en wilden wy niemanden met ghewelt ten geloove dwingen/maer willẽ na vermogen onſes Eedes allen den Staten/ſo wel vande Croone van Polen/als vant groot Vorſtendom van Littouwen in onſen gelucſaligen Crooningh ghedaen/ vrede ende eendracht onder den twiſtigen om de Religie houden/ eñ eenen yeghelijcken daer inne beſchermen eñ hantveſten/Eñ willen daeromme oock ſulcken verbonteniſſe onſes Eedes geſtadelijc betrachten eñ voor oogen hebben/eñ eenes yegelijckens conſcientie int geloove den Almachtigẽ Gode bevelen te oordeelẽ/aengemerckt onſen Coninclijcken perſoone betaemt de Religions vrede te beſchermen eñ te onderhouden: Eñ dit niet alleẽ overmits de verbinteniſſen by ons gedaen/ maer oor mede om dat ons ſulcx van alle de Staten van beyde de voorſz heerſchappijẽ is opgeleyt. Volghens twelck wy oock die van ons hergecomen onderſcheydelijcke eñ niet eenſtemmighe luyden inde Religie deſes Rijcx/ in harẽ geloove ende aendraht tot noch toe ghedoocht hebben ende gheleden.

Daeromme wy bevelẽ/ dat ghy deſe onſe meyninge/ſo haeſt u deſe onſe Brief ter handen come/ſonder vertrek opentlijckẽ in onſe Stadt Wilda opten Marckt ende ſtraten doet wtroepen/op dat ſich een yegelijc in allen dingen na ouder ghewoonten/ſo die tot op deſe tijt toe/van onſe geluckſalige regieringhe af onderhouden is gheweeſt/vreedſamelijck drage/eñ geen oorſake en geve tot eenighe beroerte. Maer ſoo yemant ſulcken ghemeenen vrede verſtoort moetwillichlic/ ende oproer aenrichte / den ſelven ſal yeghelijck uwer / onder wiens Jurisdictie hy is gheſeten/volghens uwen amt ghevanghen nemen/tot dat ghy wyder beſcheyt ſult hebben/ende ons daer van verwittigen. Waerom zy dit gheſchiet op verlies van onſen genade/onſen eyghentlijcke eñ toeverlatighe wille. Datum wt onſe Krijchslegher voor Pleſkou des Maents Septembris/ Anno M.D.Lxxxj. Onder ſtont/

Stephanus Rex.

Ter zyden lager ſtont/VVenceſlaus Agrippa.

Hier na begoſte nochtans den Coninck deſe onpartijdicheydt te miſbruycken/ met Jeſuyten in te plantẽ/eñ die Gereformeerde Religie te Dempen/als onder andere tot Rige in Lijflãt/daer groote beroertẽ opgeſtaen waren/eñ als hy die meynde te caſtijden ſoo gaf ſijn doot haer oorſake van blijſchap.

Deſen Coninck werdt een Epitaphium ofte Grafſchrift vanden Canceller van Polen ghemaeckt/ waerinne hy ſijn leven ende wandel met ſijn feyten ſeer claerlijc beſchreven heeft/twelck wy goet ghedocht hebben voor de Latiniſten hier by te voeghen.

EPITAPHIVM
REGIS POLONIÆ.

STEPHANVS Magnus Rex Poloniæ, Magnusq́; Dux Lithuaniæ,
Princeps Tranſyluaniæ,
Victor, Triumphator, Pater patriæ.
Stephano Palatino, Catharinaq́; Telegdia,
Natus anni 1533. V. Calend. Octobr.
Exceßit 1586. Idibus Decembr.
Regnauit annos decem, Menſes VII. Dies XII. Iudicia conſtituit.
Liuoniam, Polotiamq́; : Prouincias recepit,
Fines Lithuaniæ latißimo Veliſienſi agro adiecto protulit,
Perterritis, Mechiuete primùm ac deinde Aſchlam, Chereis,
Tartarorum Chamis,
Podoliam pacatiorem, cultioremq́; reddidit,
Amurathem, Turcarum Imperatorem,
Vt Tartaro pacem legatione mißâ peteret,
Et Benderia à Koſacis deleta, nil moueret,
Nonaq́; caſtella finibus imponi pateretur
Opinione virtutis permouit continuitq́;:
Stipendium maius Tranſſyluaniæ Imperiũ ineunti Sigiſmundi fratris filio impuberi
Imponere molientem deterruit.
Ianiculam Valachiæ Regulum, ob iniurias quas vicinæ nobilitati
Intulerat, deÿcere adegit.
Theſauroſq́; qui cum ipſo Valacho in poteſtatem ſuam venerant, repetentem ſpreuit,
Om-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. *Omnium Regum, Principum, ac populorum, Nationumq; cum ora in se conuertisset,* 1587.
Maiora pro Re hac publica & Christiana animo agitans,
Ac imprimis Moschouiam Poloniæ, Lithuaniæq; aggregare studens, sextâ dio subitò
extinctus est.
O Mors inuida;
Non extinxisti virtutem Batoream,
Immortalis est.

STEPHANO Poloniæ Regi, victori, Triumphatori, pio, Patri patriæ, &c.
Ioannes de Zamoiscio, Cãcellarius & summus Dux exercituum Regni, &c.
Vitâ quam saluti gloriæq; eius, omnibus bellis periculisq; deuouerat, Deo,
non se ita volente, superstes, has lacrimas cum Chriselide Bathorea, vxore sua,
Regi, patrono affiniq; suo fundit:

Viueres Stephane, Maximè viueres,
Nec Polonia, Vngariaq;, ac
Nomen Christianum lugeret,
Nec improbi Barbari gauderent,
Sed viuit Deus haud solito exultabunt gaudio.

Na de doot des Coninex hebben de Staten van Polen tot Waersouwen order ghenomẽ opde regieringe/ tot datter eenẽ nieuwen Coninck ghecoren soude wesen/ eñ bestemden tot den keur den xxx. Juni M.D. Lxxxvij. tot Waersou in Polen / alwaer de Edelen elck om sterckste ghewapent quamen/ onder andere Johan Samoiskij/ den Eertsch Cancelier/ die vyandtschap hadde met het gheslachte Sborosky/ midts hy by laste vanden lesten Coninck eenen haren Broeder Samuel Sborosky hadde doen onthalsen.

Competiteurs vande Croone van Polen opdẽ Keurdach tot Waersouwen den xxx. Juni 1587.

De Competiteurs ofte vrijers van dese Croone warẽ eerst die vant huys van Oostenrijck/ Ernestus/ Matthias ende Maximiliaen/ Keyser Rudolphus Broeders / die gherecommandeert ende gevordert werden byden Keyser / den Coninck van Spaengien/ den Paus/ ende andere Vorsten/ oock van veel Poolsche Meesters/ ende meest van het gheslachte Sborosky.

Ten tweeden wasser inden keur Sigismundus/ die sone was van Johan Coninc van Zwedẽ/ ende van Catharina de dochter van Sigismundus Iagellonicus/ Coninc van Polẽ/ die gerecommandeert wert vã syn Moye/ de Coninginne Weduwe van Polen/ als die behoorde nae syn Grootvader te succederen.

Den derden Vryer was Theodorus den grooten Vorst van Moscouien/ dien (midts hy beloofde alle syne groot Lant van Livonia tot de Caspissche Zee toe/ onder de Croone van Polen te brenghen) seer vorderde den Edeldom van Lyflant ende andere.

Ten vierdẽ wert een Piastus/ ofte andere ondervanen der Croone voorgeslagen: oock des lesten Coninex broeders Sone Vayvode/ die den Turck seer recommandeerde.

Alle de aenbiedinghen ende Ambassaten gehoort zijnde/ is dẽ Adeldom seer verdeylt geweest/ ende ten lesten in Augusto een deel/ daer Samoiskij ende de meeste Bisschoppen mede stemden/ vercorẽ Sigismundum van Zweden/ de andere verkosen Maximiliaen van Oostenrijck. Beyde dese werden conditien voorghestagen van haer verkiesers/ die sy aennamen ende beloofden / ende maecten haer reede de Croone te ontfangẽ/ elcke van de syne ghesoliciteert / ghenoyt ende gestijft wesende/ dies elck den anderen schrijvende waerschouden / van in syn Rijcke niet voor te nemen / oft sy souden hem met ghewelt wederstaen.

Sigismundus eñ Maximiliaen beyde gecoren Coningen in Polen/ in Augustus/ 1586.

Maer Sigismundus een Joncheere van xxj. Jaren/ ghebooren Anno M.D. Lxvj. den xx. Juni/ is lancx Danstjc in Polen gecomẽ/ desgelijcx ooc Maximiliaen/ met eenen Leger volcx inder haest vergadert/ eñ belegerde de stadt van Waersouwẽ/ daer hem den Eertsch Cancelier Samoisky in hiel vã wegen dẽ Zwedischen Sigismundus/ ende als Overste Hooftman van Polẽ die defendeerde/ eñ ten lesten heeft hy Maximiliaen daer vã geslagẽ/ die veel volcx eñ geschut verloor/ waeromme hy af troc na de Frontieren vã Silesia om hem te stercken. Daer nae dede Sigismundus syn triumphante incomste inde Hooftstadt van Cracouwen/ ende wert aldaer gecroont den xxvij. December/ Anno M.D.lxxxvij. met name Sigismundus de derde. Die troude Anno M.D.xCij. den lesten Mey Anna van Oostenrijck/ die ghebooren was den xvj. Augusti M.D. Lxxiij. vandẽ Eertshartoch Carel van Oostenrijc/ eñ een dochter van Bayeren/ die een dochter was van syn suster. Ende dese Anna heeft hem een sone ghebaert den xxix. Mey Anno M.D.xCv.

Sigismundus wort gecroont Coninc in Polen/ dẽ xxvij. December 1587.

Discite Iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Eynde des derthienden Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Het veerthiende Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael van het veerthiende Boeck.

IN het veerthiende Boeck wordt verhaelt den twist ende achterdencken die tusschen den Grave van Leycester / dē Grave van Hohenlo eñ met het inlants Krijchsvolck ghesproten is/ midts dat het Krijchsvolck beschuttinghe aen Hohenlo versochten. Tot Wtrecht viel ooc twedracht. De Prince van Parma crijcht Woude. Stanley levert Deventer: alsoo levert ooc Jorc de Schansse van Zutphen aē Parma. Dies de Landen den Prince Maurits het opperste bevel geven/ eñ schrijven aen Leycester een beclach-brief/ die qualick ghenomen wert: Waeromme den Vryheere van Buchorst in Hollant ghesonden wort. Groote dierte/ Peste/ eñ Wolven zijn inde Landen die onder tgebiet zijn vandē Coninc van Spaengien: Daerenteghen neeringe eñ weelde inde vereenichde Landē / die wel met 800 Schepen Oostwaert op neeringhe wtvaren. Fransoys Draec doet twee voyagien wt Engelāt tegen Spaengien/ eñ Thomas Candis eene rontom des Werelts cloot. Haultepenne werdt vanden Grave van Hohenlo ghesslagen/ eñ Gelre van Baddon den Schot aen Parma ghelevert. Sluys van Parma belegert ende hart beschoten zijnde/ gheeft hem over. Leycesters beclach ende brieven aen Junius/ over sijn authoriteyt: twelc de Statē veroorsaect hem te vertoonen haer Souverayne authoriteyt/ na tverlaten vanden Coninc van Spaengien/ ende hoe sy de sijne verstonden: eñ sy soecken Hohenlo met hem te reconcilierē. Leycester laet een Tractaet in druc wtgaen / daer in hy hem over de Staten beclaecht: Daer de Staten op antwoorden/ bethoonende haer hooghe authoriteyt/ met de forme van regieringe der Ridderschap eñ Steden/ die de Staten eñ Landen presenteren. Leycester vā der Coninginne wegen/ proponeert vredehandelinge met Spaengien/ twelc de Staten weygeren: Daer by wort verhaelt des Coninc van Denemerckens tusschen-handelinge van vrede door Rantzou / die de Staten oock ontsegghen: Dies hy daerom ghestoort zijnde / doet de Hollantsche Schepen die na Oostlant door de Sonte varen / dertich duysent Gulden afnemen. Vreese van vorder oneenicheyt/ doet de Kercken/ ooc die van Wtrecht aende Staten schrijven/ die beyde beantwoort worden. Conspiratie tot Leyden om de stadt Enghels te maken/ wort ghestraft. In Enghelant diverschelick ende wel de Nederlantsche sakē overleyt zijnde/ doet de Coninginne Leycester thuys ontbieden/ ende sijn Gouvernement resigneren. Meppel wort genomen. De Heere van Dhonau treckt met een heyr in Vranckrijck/ voor den Coninc van Navarre/ maer door quaet beleydt wort hyer weder wtghedreven: Dies niet teghenstaende den Coninck van Navarre den Hartoch van Joyeuse verwint ende verslaet. Vande Guysianen ende Bontghenoten wort den Coninck wt Parijs ghedreven. Marten Schene neemt de stadt Bonne in/ twelck van Parmas weghen weder beleghert / ende weder overghegheven wordt. De Coninghinne van Enghelant stelt anderwerf vredehandelinghe voor: dies de Staten anderwerf resolutie ter contrarie bewijsen: Nochtans sent sy haer Ghedeputeerde in Vlaenderen over by Parma / die te vergheefs met hem van vrede handelen. Het Garnisoen tot Medenblick muytineert/ ende wort ghedwonghen / oock

t'Garni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. tGarnisoen van Geertruydenberghe ende andere worden met gelt ghestilt. Russel/den Gouverneur van Vlissingen (also hy met de Staten oneens is) soeckt Walcheren te vermeesteren/ maer te vergheefs. De Coninginne/ (ende de comste vande Spaensche Armade) neemt de jalousien wech ouer beyde syden. Maximiliaen van Oostenrijck wordt in Polen gheslaghen. De Coninck van Denemercken sterft. 1587.

¶ Alle dit is gheschiet binnen ofte ontrent een Jaer tijts/onder tGouvernement van den Hartoch van Parma/ ende den Graue van Leycester.

IN den voorgaenden Boeck hebben wy verhaelt wat in de vereenichde Landen onder de regieringe vanden Graue van Leycester wtgherecht is / nu sullen wy verhalen wat miscontentement de Landen daer ouer ghehadt hebben/ ende hoe daer wt ghevolcht is grooten tweedracht.

Int eerste/alsoo Leycester aenghenomen werdt voor Gouverneur Generael/ is den Graue van Hohenlo versocht/om dat hy by het Krijchsvolck meest vermochte/ (onder wiens ghebiedt sy meest stonden) dat hy die wilde bewegen om nieuwen Eedt aen Leycester te doen / die ghemeynlijck altijts sulcx weygheren/ten zy dat sy afrekeninge/ betalinge/ofte andere beleeftheden becomen. Hy heeft tselfde nochtans te weghe ghebrocht/ op belofte dat hy haer in alle voorvallende swaricheden voorstaen soude / ende mainteneren opden Voet als sy waren ten tijde van den Prince van Orangien loflijcker memorie/ende niet argher.

Krijchsvolc der geunieerde Landen versoecken door Hohenlo gehouden te worden in haer out gebruyck.

Als nu Leycester het Regiment Krijchsvolck van wylen den Colonel Haultain Gouverneur van Walcheren / hadde ghegeuen aen den Heere Philips Sidney/Gouverneur van Vlissinghen / soo hebben meest alle de Colonellen ouer het Krijchsvolck/ die alsdoen waren/Graef Philips van Nassouwen / Graef George Eberhardt van Solms/ den Graue van Ouersteyn / met meer andere Heeren ende Edelen/alle Ouerste ouer Peerdevolck ende Voetvolck / tot tweeentwintich toe/ van wegen het Krijchsvolck haer seer ghebelcht/vreesende dat elcke Natie na de gewoonte onder sijn Regiment niet en soude geavanceert worden na yeders qualiteyt ende verdiensten/als een Sergiant tot Vaendrich/eē Luytenant tot Capiteyn/ een Capiteyn tot Ouerste Luytenant / ende die selue tot Colonel / waghende haer leuen op dat sy alsoo allenskens mochten opghetrocken worden. Waeromme sy aen den Graue van Hohenlo een Requeste ghepresenteert hebben / om voor haer te intercederen by den Graue van Leycester / ten eynde sy na sijn belofte souden mogen ghetracteert worden op den ouden voet als sy waren ten tijde van den wijlen Prince van Orangien/ ende dat d'een Natie onder d'ander niet vermenghet en soude werden / ofte dat hy haer af-rekeninghe ende betalinghe bevorderen soude/op dat sy gheen verwijt van Ruyters ende Knechten en behoefden te hooren/ beclagende dat alreede eē Nederlants Regiment/ ende andere vacerende Ampten eenige Wtlandische ghegeuen waren/ twelck sy seyden te strecken tot haren nadeele / als oft men haer so wel niet en betroude als te voren.

Dese Requeste by Hohenlo ontfanghen zijnde/ heeftse terstondt Leycester voorghedraghen / die de selvighe seer qualijck nam/ achtende de selue meer van Hohenlo ende d'ander Ouersten selue te comen/ dan anders: Welc achterdencken groote vervreemdinghe ghecauseert heeft onder de Krijchsouersten/ te meer als sy saghen Garnisoenen veranderen / verlegghen / ende wt-trecken/ sonder advijs ende wete van de Gouverneurs der Provintien ende Krijchsouersten/ door wiens wete ende middel sulcx gewoon was te gheschieden: oock dat Leycester sijn favoriten ofte goetgunders Enghelsche almmme in de beste / eerlijckste / ende profijtelijckliste Garnisoenen leyde / ende scheen na het verlies van de Stadt Graue het Nederlantsch Krijchsvolck te verachten / als oftmen op haren dienst ende vroomheyt gheen fondament maken mochte/ alsoo doen verbreydt wert by Brieuen door eenighe Ouerste aen Leycester geschreuen ende ghedruct/ maer moeste hem alleenlick op de Engelsche vroomheyt betrouwen: welcken Brief inde Enghelsche groote Chronijcke tot Londen gedruct werde: eñ Leycester hadde aen Hohenlo geseyt/ dat hy vreesde dat alle plaetsen daer Nederlandtsch Krijchsvolck in ware/ lichtelijck souden ouerghegheuen worden.

Jalousien tusschē Leycester eñ het Nederlants Krijchsvolc.

Daer na isser eens ouer Tafel twist tusschen Hohenlo ende Sire Edward Norrits geuallen/des Ouersten Jan Norrits Broeder/ waer ouer dat Edward Norrits sondt aen Hohenlo sekere Cartellen ofte Beroepbrieuen/ om met hem lijf om lijf te campen/ terwijle hy noch kranck lach van sijn quetsure die hy voor de Schansse van Zutphen ghekreghen hadde: Twelck Hohenlo seer qualick nam/als van sijn minder/ pretenderende dat gheen soo simpelen Capiteyn en vermochte/ op verbeurte van sijn lijf/ dierghelijcke Beroepbrieuen te senden/ dan met voorweten ende consent der hoogher Ouerheyt: ende om dat Leycester sulcks toeliet/ belchde hy hem daer ouer seer/ bysonder alsoo de Staten van contrarien advijse waren. Dierghelijcke dinghen meer zijn te lesen in

Twist tusschē Hohenlo ende Sire Edward Norrits.

een

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. een Apologia des voorsz Grave van Hohenlo/ die ghedruckt is tot Leyden.

Leycester gebruyckt achterraden van suspecte lieden/ als Reingault/ etc. oprechtende een Raet vã Financien.

Boven dien beclaechden hen de Staten vande Landen over Leycester/ dat hy eenighe achterraden meer geloove gaf van den Lantraedt/ als waren Jaques Reingault/ die eertijdts vande Financie-camer van Brussel geweest was/ ende seer suspect/ ende eenen Steven Perret met sommighe anderen/ ende veel onervaren Enghelschen/ door wiens naraet veel goede resolutien van den Lantraden omghestooten werden.

Leycester draecht hem als of de Coninginne vã Engelant de Souverainiteyt hadde aengenomẽ.

Considererende mede daer by/ dat Leycester ende alle de sijne haer in als openbaerlick droeghen min ofte meer/ als ofte de Coninginne van Engelant de Souverainiteyt der Landen aenghenomen hadde/ ende hy haren Stadthouder ware/ ende dat de authoriteyt der Staten Generael niet verder by hem ende den sijnen erkent worde te strecken/ dan om nootlijcke voorraet van Gelde ende dierghelijcke saken te besorghen: het welcke aen sijn maniere van procederẽ/ ende wt sijn overghegheven Schriften ghenoech mochte blijcken. Waer toe meest alle de Enghelschen ende veel Nederlanders oor stemden/ hopende dat daer door de Coninginne soude beweecht worden de Souverainiteyt aen te nemen/ ofte te stabileren sulcken volcomen authoriteyt in den persoon van den Grave van Leycester/ als sy noodich achten soude/ om de diversiteyten vande humeuren deser Landen te bejeghenen.

De Staten Generael veel vorder de saken insiende/ ende hebbende noch cleyne ervarentheyt van Leycesters qualiteyten/ wilden die Souverainiteyt ofte haer behoorlijcke vryheyt alsoo niet overgheven/ maer den Toom vande Opper-regieringen selve in handen houden/ waer over sy by de Ghemeynte alomme in groote op-sprake gheromen zijn/ ende ghescholden voor Lorrendrayers/ ende die niet waren wettelijck ghedeputeert: het welcke sy moesten patientelijck verdraghen/ ten respecte ende aensien vande eere die sy de Majesteyt van Engelant ende de Excellentie van Leycester waren toe dragende: Waeromme sy oor dicmael haer redenen ende onschult by de Gemeynte moesten verborgen houdẽ/ ende niet seggen waer haer den Schoen wrongh/ daer wt mede alderhande confusien begosten te groeyen.

Tot Wtrecht is oock grooten twist int Gouvernement des Stifts ende des Lants ghevallen/ eensdeels vermenght zijnde met de Religie: so dat sy daer over een groot deel vande beste Borgers ende Magistraten wt der Stadt gheset ende ghebannen hebben/

Tweedracht tot Wtrecht/ ghestijft by Leycester/ bannen haer mede-Borghers.

waer onder waren Meester Floris Thin/ een Man die de Landen grooten dienst gedaen hadde/ Niclaes van Zulen Heere van Drakenborch Schout/ Floris Heremale/ Johan Robbertsen van Dzuenen/ Aelbert Foorck/ met meer anderen/ tot wel tsestich toe/ alle notable Inghesetenen/ ende hebben een Brabander Gerard Provins ghesepdt Deventer/ ende ander vreemde int Gouvernement ghestelt/ twelck Leycester ghenoech bevestichde/ onder de hant haer hope gevende dat de Coninginne de overste Heerschappije vande Landen aenveerden soude/ ende haer beschermen: waer door sy haer ghenoech afsonderden vanden Lande van Hollant contrarie de Unie/ in veel deelen aenhanghende den Grave van Leycester/ dien sy schrijven den vj. September 1587. haer onschult doende van de onweerdicheydt die men hem aendede/ ende dat sy gantschelijck verwierpen ende disavoueerden alle tghene dat de Gedeputeerden vande Generale Staten gedaen hadden sijne authoriteyt betreffende/ so met haer Brieven vanden vierden Februarij (daer van wy verhalen sullen) als andersins/ oock alle quade rapporten van Vredehandelinghe/ ende aenbiedende alle haer vermoghen/ tot herstellinghe van sijn authoriteyt: Oock inwillichden sy hem alle haer contributien in claren suyveren Penninghen/ so dat daer niemant van soude disponeren/ dan alleene sijn Excellentie met sijnen Raedt: Dies Leycester henlieden seer voorstont ende veel toegaf.

Om dese querellen ende jalousien ofte misverstanden te weeren/ warẽ ontrent dese tijt tot Londen in Engelant de Ghesanten van de Staten/ also wy hier voren ghesept hebben/ met den welcken slappelijcken ghebesoigneert worden/ midts de doot vande Coninghinne van Schotlandt/ daer over sy de Coninginne eenen langhen tijt so ghestoort vonden tegen haren Raet/ datter niet conde ghereseolveert worden. Tot haerder eerster aencomste was gheordineert dat den Heer Baron van Buchorst een gheleert ende verstandich Raetsheere/ in Hollandt soude ghesonden worden/ om alle misverstanden ende jalousien ter neder te legghen/ ende soecken een yeder contentement te geven. Maer also daer over gebiel het voorsz misverstant tusschen de Coninghinne ende haren Raedt ten respecte vande executie der Coninginne van Schotlat/ soo was sijn reyse wtghestelt tot den xxij. Meert/ dat hy mette Gedeputeerde der Landen vertrock.

Ende hierentusschen zijnder gebeurt herschepden ongheluckken in Nederlandt/ die de voorsz querellẽ ende jalousien seer vermeerdert hebben/ die wy verhalen sullen eer wy vorder daer van spreken.

Den Hartoch van Parma heeft hem desen Winter seer gesterckt van volck ende ghelt: hy heeft de Staten van Artoys/ Henegouwe ende ander vergadert/ ghelt/ ende schattinghen geeyscht/ ende oor becomen/ mitsgaders oock versch Krijchsvolck van Spaengiaerden ende Italianen/ waer mede hy in Januario trock na een Casteel oft Huys toebehoorende den Marckgrave van Berghen/ gheheeten Wouwe/ een mijle van Berghen op Zoom in Brabant ghelegen/ een stercke plaetse/ twelc hem een Fransoys Capiteyn genaemt Marchant een Provensal/ die inde Stadt Grave eertijts ghelegen hadde/ overleverde den xviij. Januarij/ mits daer voren ghenietende twintich duysent Guldens ofte meer. Den voornoemden Capiteyn Marchant hadde questie met den Capiteyn Fremijn/ dien hy inden Haghe seer beschuldicht hadde/ ende terwijle dat Fremijn om hem te ontschuldighen na den Haghe ghetrocken was/

1587. was/ soo vercocht hy dese plaetse: Ende hoe wel datter achterdencken over hem was/ soo en conden de Staten gheen ordere daer in stellen/ midts de Acte van restrictie des Graven van Leycester/ als wy voren verhaelt hebbẽ/ waer mede hy het gebiedt over de Gouverneurs der Steden ende plaetsen aen hem behielt: andere aenslaghen en exployteerde Parma in Brabandt op dit pas niet.

Sire Willem Stanley con binnen wesen ende verradrye.

Tot Deventer/ also wy ghesept hebben/ was by Leycester als Gouverneur gelaten Sire Willem Stanley/ met twaelf hondert te voete/ ende ontrent twee hondert Peerden/ soo Enghelsche als Yrische/ ende dat tegen den wille ende vertooch der Staten/ midts hy eertijts de Spaenguerden ghedient hadde: Maer Leycester hadde sodanige groote opinie van hem/ dat hy den Landen voorsloech/ hem Generael over alle het Krychsvolck te maken. Hy was van goeden Edelen gheslachte in Enghelandt/ daer wijf ende kinderen hebbende/ ende noch synen Vader levende/ dien hy wijf ende kinderen liet onderhouden: Ende men seyde dat hy mede was vande conspiratie gheweest teghen de Conincginne van Enghelant/ om de Schotsche Coninghinne aende Croone te brenghen/ ende die conspiratie ontdeckt zijnde/ vreesde hy dat hy ergens mochte beticht wesen/ twelck de andere conspirateurs/ nochtans niet en deden/ overmidts hy haer stuck alsoo niet wel doenlijck ghevonden en hadde: Maer het schijnt dat dese vreese hem nae andere saken heeft doen trachten.

Als hy nu Gouverneur tot Devẽter was/ heeft hy met Yorc/ Overste inde schansse vã Zutphen gehandelt/ eñ also voorts met Taxis dẽ Gouverneur vã Zutphen/ om hem de stadt over te leverẽ/ midts datse hem daer voor een goede recompense soudẽ doen hebbẽ: ende om dat te wege te brengen/ wel wetende dat Deventer een groote Stadt was/ eñ wiste dat alle het Garnisoen tot sulcken verraet niet en souden willen verstaen/ soo heeft Stanley begonst te crakeelen mette Borgers om betalinge (niet veel nochtans ten achteren zijnde/ midts dat hy corts een Maent gagie ontfanghen hadde.) De Borghemeesters syn onderhandelinge met Taxis ghewaer ghewordden zijnde/ ende ander suspitien hebbende/ adviseerden dat den Raet van State/ ende versochten dat hy mochte van daer ghelept worden: Maer den Raet ofte ooc Gouverneurs Provinciael (midts Leycesters Acte van restructie voren verhaelt) en conden hem niet dwinghen ofte doen ghehoorsamen/ sonder expres bevel van Leycester/ dat wt Enghelant te halen was/ tot welck Stanley wiste datter weder ende wint toe dienen moeste.

Die Borgemeesters vã Deventer merckende Stanleys opset, adviseren de Staten die middelen te vergheefs sochten.

De Staten gheenen anderen raet wetende/ versochten den generael Norrits na Deventer te trecken/ eñ met hulpe vande Borgers hem meester vande Stadt behendelijc te maken/ versekert wesende van een goet deel der Soldaten/ die van hem ghewaerschout zijnde/ hem souden moghen by vallen/ belastende den Borghemeesters so langhe stille te wesen. Maer als Norrits nu op wege was/ ende Stanley dat vernam/ 1587.
is hy tsavonts den xxviij. Januari wt der Stadt ghereden/ syn volc ende Capiteynen waerschouwende/ dat de Borgherije haer dochten te overvallen/ om dat sy haer betalinghe eysten/ waeromme hy haer wilde verseckeren met wat meer Garnisoens inde Stadt te brenghen/ ende de Borgherije selve te dwinghen haer betalinghe te schaffen: Waeromme bestelde hy dobbel wachte aende Poorte/ van sulcx als hem toegedaẽ waren. Als hy aldus teghen den avont wtgereden was/ is hy smorghens ten vijf uren voorden daghe weder ghekeert/ met hem brenghende Taxis den Gouverneur van Zutphen/ met ses hondert te voete/ ende drie hondert Peerdẽ/ die terstont noch int doncker inquamen/ de Stadt innamen/ ende die besetten.

Stanley levert Deventer aen Taxis voorden Coninc/ den xxix. Januari 1587.

Stanley dede terstont publiceren/ so aende Magistraet als Borgherije/ ende aen syn Krijchsvolck/ excuserende dat hy gheen verrader en conde gescholden wesen/ midts dat hy rechtvaerdelijcken den Coninck van Spaengien syn Stadt eñ goet overleverde/ daer hy overlange in syn conscientie toe bewecht ware gheweest/ met dierghelijcke redenen meer. Waeromme soo wie van syn Krijchsvolc daer in dienste blijven wilden/ die souden van eenen liberalen Coninc goet onderhout hebben/ andere mochtẽ vertrecken: Waer over den meestendeel/ die meest Yrische waren/ in dienste bleven/ met eenige Maenden solts beschonckẽ zijnde. De Borghers wert haer gheweer afgenomen/ ende veel toeghelaten te vertrecken (waer onder twee Predicanten waren) door Taxis Paspoort. De Borgherije wert niet gheplondert/ om ander Steden aen te locken/ maer eenighe huysen/ als des Predicants.

Stanley publiceert ende excuseert syn verraet.

Stanley sondt drie van syn Vaendelẽ tot Zutphen/ Steenwijck ende Oldenzeel/ eñ hy bleef met de reste noch als Gouverneur binnen Deventer/ ende daer na vertrock hy nae Spaengien.

Roelant Yorc/ Gouverneur inde Schansse van Zutphen/ was oock daer gestelt met acht hondert te voete/ ende hondert Peerden/ van Leycester/ teghen den danck vande Staten/ als een dobbel verrader hem achtende. Hy was van Londen ghebooren/ van eerlijcke vrienden/ ende hadde de Staten langhe ghedient/ hoewel noyt ten besten betrout. Hy was tot Ghent Luytenant Colonel gheweest van Jan van Imbise Voorschepene/ metten welcken hy ghecon spireert hadde Dermonde ende Gent Parma over te leverẽ: Waer over Imbise onthalst/ ende hy tot Brussel ghevanghen ghevoert wert/ alwaer hy ten lesten/ door het overghe ven van Brussel/ verlost wert/ ende tsins by Parma ghebruyckt is te water inde Reviere de Schelde aende Steccate ofte brugghe teghen Antwerpen. Daer nae is hy door vrienden (die hy wtmaeckte) gereconcilieert/ ende in Enghelandt met groote reputatie gekeert: Van daer is hy met Leycester in Hollant ghecomen/ ende wert door Sire Philip Sedney soo verheven/ ende by synen

Roelant Yorck staets leven ende verraderye.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. synen Oom Leycester in so grooten credit ghestelt/ dat hem teghen alle remonstrantie der Staten de bewaringhe vande voornemste hoochnoodigẽ Schansse van Zutphen betrout wert.

De Schansse van Zutphen by Yorck aen Parma gelevert/ dẽ xxix. Januari.

Ten selven dage heeft hy het overleveren van Deventer syn volck aenghesepdt / ende wijs gemaect/ dat het daeromme voor haer verloren arbeydt ware daer te blijven/ radende dattet beter ware belooninghe vandẽ Coninc te nemen: waerover syn Krijchsvolck de Vaendelen vande stenghen hebben geruckt ofte gescheurt/ eñ twee Nederlantsche Vaendels ontliepent/ oock andere/ elck na syn gesintheyt. Maer Yorck selve tooch binnen Zutphen/ alwaer hy vanden Coninck gheloont wert/ ende met Stanley eenen tyt lanck ghenoech veracht gheleeft heeft/ ende daer na ellendelijcken gestorven/ ende alsoo besette Taxis die Schansse.

De generale Statẽ manlycke resolutie commiteren den Prince Mauritz tot het Gouvernement.

Het verlies van dese Stadt Deventer/ ende de Schansse van Zutphen/ heeft de gheunieerde Landẽ in groote vreese/ droefheyt ende becommeringhe ghebrocht/ vreesende oft alle de Enghelsche die in dander Steden ende sterckten lagen/ tselfve mochten doen/ als de Francoysen ten tijde vanden Hertoch van Anjou eñ Brabant op eenen dach bestonden. Daeromme hebben sy terstont een tsamencomste den vj. Februario inden Hage beschepden/ met goede resolutie noch anderwerf den moet niet verloren te geven; maer om alles te remedieren/ hebbẽ sy met een manlijck ghemoet belast in sulcken gevalle (conform de Souverainiteyt die hen competeerde) den Prince Maurits van Nassouwe / als Stadthouder van Hollant ende Zeelant/ alle opperste bevel aldaer aen te nemen/ midts den tegenwoordigen noot/ alsoo hem toequam principalijck int afwesen des Gouverneurs Generael/ ende toe te sien tghemeyn welvaert voor te staen: bevelende alle Overste Colonellen ende Capiteynen (principalijck die stonden onder die betalinghe der Landen) hem Eedt van ghetrouheyt ende dienst te doene. Ende tot dien eynde sonden sy alomme Commissarisen wt/ niet tot verminderinghe vande eere ofte authoriteyt van Leycester / so sy seyden/ maer tot restitutie ofte reintegratie vande Provintiale Gouverneurs/ die tegẽ het out gebruyck ende Rechten vande Landen schenen vermindert ende verclepnt te wesen. Daermede versekerden sy terstont de principale Steden/ ende vonden dienst ende ghetrouheyt in dander Enghelsche. Nochtans groeyde daermede onder tghemeyn volck sulcken walgen ende opsprake tegen de Enghelsche/ dat de Staten daer teghen met een Placcaet moesten versien/ bewijsende/ dat alsoo onder alle Natien goede ende ghetrouwe/ quade ende valsche waren/ datse daeromme niet alle voor quade geacht en mochten worden/ etc.

Placcaet tegẽ de opsprake van de Engelschen.

In dese verslaghentheyt hadden de Ghecommitteerde der Generale Staten een verlachbrief van date den iiij. Februarius M.D.Lxxxvij. op Enghelant aen de Majesteyt/ ende principalijck aen Leycester geschreven/ daer mede sy vertoonden den armen standt der Landen / om datter te eer mochte in voorsien worden: Welcken brief wy niet en hebben connen nalaten hier by te stellen / om dat den Leser den stant der Landen saken te beter verstaen soude/ ende was ooc in diversche Talen ghedruckt/ inhoudende aldus.

Staten Beclachbrief na Engelant gesonden van den iiij. Februari 1587.

HEt bleeck wel/ ende en ware niet nootelijck te verhalen / met wat trouwe/ waerachtighe ende ongheveynsde affectie syn Excellentie int generael van haer ontfanghen ware tot synder eerster aencomste/ soo wel vande Provintien / als particulier Magistraten der Staten vande gheunieerde Landen/ eñ hoe sy hem hadden opgedraghen het Gouvernement generael/ ten aensien vande eere ende respect die sy droeghen aen hare Majesteyt / de doorluchtighe Coninghinne van Enghelant/ voorde sonderlinghe weldadicheyt die haer belieft hadde dese Landen te thoonen/ oock om de vaste hope die sy hadden vande goetgunsticheyt eñ afectie die syn Excellentie droech tot de behoudenisse van haren staet.

Dat Leycester gewegert hadde een maniere van instructie op de regeringhe.

Ende hoewel sy gherne gesiẽ haddẽ/ voldoende harẽ plicht (tot behoudenisse vande Landen/ eere eñ reputatie van syn Excellentie) int opdraghen des voorschreven Gouvernemẽt / dat sulcke mate ofte regel hadde mogen ghestelt wesen (neffens de macht Competerende den Gouverneur Generael/ na luydt het contraet met hare Magisteyt aenghegaen) waer by in goede ordere den staet des Landts/ oock de eere ende reputatie van syn Excellentie hadde mogẽ behouden wordẽ. Maer merckende dat syn Excellentie tonvreden was met eenighe mate/ reghel ofte instructie/ nastellende alle swaricheyt/ hadden sy haer resolutie gheschict na de goede believte van syne Excellentie/ hoe wel sy lichtelijck conden speuren / dat met sulcken resolutie een Poorte gheopent ware voor veel gierighe Ambitieuse ende schadelijcke menschen/ so wel van inghebórene/ als van buytenlanders/ om daer door haer particulier saken ende profijt te vorderen/ tot schade ende nadienste der Landen ende synder Excellentie.

Clachte over den achterraet.

Als oock dadelijck syn Excellentie sulck volck hadde ghestelt in een mistrouwen teghen de getrouste ende ghequalificeerde des Lants/ selve teghen de Staten ende Magistraten Generael ende particulier/ wel wetende dat sy tot haren vermeten niet en conden comen/ so langhe syn Excellentie soude Gouverneren na der Staten advys. Op dat mistrouwen hadden sy terstont fondament ghelept van eenen achter-raet/ door middel van welcke sy ghevordert hebben haer gierighe ambitieuse ende oproerighe practijckẽ/ niet tegenstaende de goede advysen eñ remonstrantien des Raets van State / der Generale Staten / ende particuliere/ ende vande ghetrouste ende aensienste des Landts.

Principalijck is by sulcke Gheesten ghepractiseert het eerste misverstant/ twelc geresen was tusschẽ haer ende syn Excellentie/ nopende het munten vanden dobbelen Nobel/ metten Roose van Enghelant/ geslagen tot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

tot Amſterdam/ die welcke doen wtghegevē waren twee guldens meer dan haer rechte weerde/ navenant den loop van ander ghelt: alſoo dat door het Munten van dat gelt/ zijnde in groote menichte alſo wtghegheven/ het Landt hadde moghen eenighe hondert duyſent gulden profiteren tot ontlaſtinge der coſten van de teghenwordighe oorlogen: twelc wy gelooven dat het alleenlijck tot profijte van eenighe particuliere/ eñ tot generale ſchade vande inwoonders ghestreckt heeft.

Clachte over het Munten des dobbelē Rooſen-nobels.

Sy houdē oock voor ſeker/ dat van aldaer oock ware verockt ende ghesproken, het ſchadelijck Placcaet/ twelck opde traffique eñ navigatie wtgegeven was/ eñ ghepubliceert teghen den wille vande Staten/ niet tegenſtaende verſcheyden haer Remonſtrantien/ ſonder gehoor op de clare ende blijckelijcke difficulteyten daer in gevonden. Waer door de middelē zijn wederhoudē/ die Godt door natuere ende qualiteyt vanden Lande verleende tot behoudeniſſe van haren ſtate/ om haer te behelpen met toelaten van het wtvoeren van ſeker goederen/ die den Landen wel conden derven/ ende daer den vyant weynich mede cōnde ghesterckt zijn.

Clachte over het Placcaet verbiedende het wtvoere op Rycent.

Door gebreke vā ſulc profijt ofte incomſte was belet/ dat den vyant den leſten Somer wt den velde niet is verdrevē geweeſt/ twelck licht om doene was/ nae het oordeel van ſyn eygen Excell. eñ een yeghelijcx/ ſoomen by tyde opgelicht hadde twee ofte drie duyſent Ruyteren/ eñ drie duyſent Duytſche voetknechten/ in welcke hope ſy nochtans waren gehouden geweeſt: Ooc door de brieven van date den achtſten Mey te voren aen haer geſchreven/ als dat ſyn Excell. extraordinaire ghehandelt hadde voor een ſomme van hondert eñ vijftich duyſent guldēs/ tot oplichtinge vande ſelvige/ om vroech haer te velde te begevē. Hoe nu de ſelvige Krijchſlieden/ eñ met wat practijcken (het gelt reede zijnde) die afghetoghen ende verſtropt waren/ en conden ſy niet vernemen.

Clachte over het verloop des aengenomen Krijchſvolcx.

Oock ware daer tſint de comſte van ſyn Excell. inde Landen/ geen monſteringe geſchiet vant Peerdevolc eñ voetvolc/ dat hare Mt. belieft gunſtelijc te accorderen tot hulpe vanden Lande. Sy vonden ſelve byde rekeninghe/ dat de ſoldye vant Peerdevolck van hare Mt. hadde betaelt gheweeſt van wegen hare Mt. ten laſte vande Landen/ vanden twaelfdē November M.D.Lxxxv. af/ niet tegenſtaende tſelfde Peerdevolc niet reede was by de helft om monſter te paſſeren dry Maenden daer na: alſo dat het gelt van hare Mt. heeft onnuttelijc verquiſt geweeſt inde betalinge der ſelviger Ruyteren/ alſo ooc vant voetvolc/ tot grooten ondienſte ende ſchade der Landen.

Clachte over onderſcheyde betalinghen.

Ende des niet teghenſtaende/ ware het Krijchſvolc ſo qualijck getracteert geweeſt/ dat ſy tot een elendich eñ ſeer armelijc leven zijn ghedwongen geweeſt/ tot groote coſte/ ſchade ende foule vande inwoonderen der Landen.

Over quaet tracteement des Krijchſvolcx.

Deſghelijcx het inlants krijchſvolck hebben ſo qualijck betaelt ende getracteert gheweeſt/ datmen deſghelijcx noyt ghehoort en hadde duerende deſe oorloghe/ hoe wel de Landen noyt ſoo grooten contributien geaccordeert hadden/ ende haer gelt ſo ghereet opgebrocht/ waer door den ſtaet des Lants is ghecomen tot een wtterlijcke confuſie.

Over qua: de betalinge van inlants Krijchſvolc.

Wt tſelfde fondament waer oock hercomen/ dat vele geveyſde Hypocrijten eñ ghespaigniolizeerde geeſten/ ſo wel van deſe als andere Landen/ hebben onwettelijcken eñ onbehoorlijcken geſtelt gheweeſt in alle ſtaten/ ende in verſcheyden digniteyten/ credit eñ authoriteyt/ die begonſt hebben over alle de geunieerde Landen te procederen teghen verſcheydē inwoonders/ contrarie de Rechten/ Vryheyden/ ende Privilegien der ſelvigher/ verachtende als ſuſpect de wettelijcke Magiſtraten der Landen ende Steden.

Onbequame perſoonē in Officien gheſtelt.

Sy hebben ooc ſo veel te wege gebrocht/ dat de publicque authoriteyt heeft afgenomen geweeſt van ſulcke dien de ſelvige wttelijck toecomt/ ende in haer plaetſe zijn ingevoert gemeyne perſoonen/ die niet bequaem en waren om alſulcke ampten te bedienē/ de welcke procederen by vanginge eñ banninge/ ſonder eenighe forme van Rechte ofte declaratie der redenen/ teghen de beſchermers der Vryheden/ Rechten eñ Privilegien/ ende teghen de beſte gheaffectioneerde totte behoudeniſſe des gemeyn beſte/ ruſte/ ende vrede des Lants.

Sy hebben oock niet beſchaemt geweeſt/ in controverſie te trecken by uwer Excell. eñ een yegelijcken/ den wettelijcken ſtaet eñ regieringhe des Lants/ eñ te ſpreken/ oordeelen/ begrijpen/ contramineren eñ uſurperen na haer goetduncken/ op de authoriteyt vande Staten/ eñ volgens over alle de Magiſtratien der Provintien/ Edelen eñ ſteden int generael eñ particulier/ die ſy repreſenteren byde delegatie/ hebbende gepoocht by alle middelen te ſtellen de Provintien/ Landen ende ſteden der ſeluigher/ in twiſt ende oneenicheyt/ eñ op te worpen privee perſoonen/ om op dē ſtaet des Lant te impreteren yet voor te nemen ſonder onderrichtinghe der cauſen/ eñ oock te preſenteren het tranſpoort der Landen ende Steden.

Voorts hebben ſy ooc ſo veel connen aenrichten/ dat de behoorlijcke authoriteyt den wettelijcken Gouverneuren is afgenomen geweeſt/ met invoerē van andere/ contrarie de conditien ende contracten gemaeckt met hare Mt. ende dat de delatie des Gouvernements is in velen verdeylt/ in der voeghen/ dat niet teghenſtaende alle Remonſtrantien der Statē/ eñ ooc de reſolutien by uwe Excell. daer op genomen/ iſſer geſpeelt eñ ghehandelt metten ſtaet eñ welſtant der Landen/ na den appetijt van ſulcke die daer van geen wetenſchap en hadden/ ofte openbaer vyanden daer van waren.

Wettelijcke Gouverneurs authoriteyt afghenomen.

Ende dat de principale Steden ende Fortereſſen der Landen zijn gheſtelt in handen van ſulcke/ die de Staten hadden ende hielden voor ſuſpect/ wt wettelijcke oorſaken/ ſelve zijnde overwonnen van verraderijen teghen tLandt/ zijnde haer altijt gheble ven ſuſpect/ niet tegenſtaende dat ſyne Excellentie ſtelde te pande ſynen perſoone voor haer ghetrouheydt.

Steden eñ ſterckten geſtelt in handen van ſuſpecte.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587\. Alle welcke practijcken soo onbeschaemdelijck belept zijn/ende met sulcken stoutheyt/dat eenighe van dien/zijnde opentlijc overwonnen ende bekent voor vyanden eñ verraders vanden staet van dese Landen/ hebben nochtans gheleden gheweest/ ende ghetrocken wt de handen van Justicie.

Verraders ongestraft.

Hen al betrouwēde (also geseyt is) op het eenich fondament der wantrouwe ende achterdencken/ int welck sy getrocken ende altijt onderhouden hebben uwe Excellentie ende eenighe andere Enghelsche Heeren/teghen den Raet van State eñ de Heeren des Lants: het welcke oock tweedracht veroorsaect heeft/ selve onder de Engelsche Natie/ ende meer tusschen die vanden Lande ende andere/die haer nu lange Jaren trouwelicken hadden ghedient.

Ten lesten/ was wt dien nest oock ghebroeyt/ dat waer als den Raet van State was/by uwe Excellentie opentlijck gecommiteert totten Gouvernemende der Landen/ gheduerende der selvigher absentie/ende dat volghende onse resolutie/daer van was by uwe Excellentie gedepesceert een solempnele Acte van date den xxiiij. November lest: So isser eenighe daghen na het vertrecken van uwe Excellentie/ vertoont ende int licht gebrocht geweest een ander Acte vanden selven date/ by uwe Excellentie gheteeckent/ byde welcke de principaelste ende substantieelste poincten/ ende meest betreffende de Landen/zijn gheweest specialijck ghereserveert tot uwer Excellentie/ende ontoghen de dispositie van die vanden Rade/ also dat het ordre twelc geaccordeert was/ ende diende tot conservatie ende welstant deser Landen ende veel steden/van grooter importancie/ is ghevoert gheweest in Enghelandt/ door het inhouden vande selvige Acte/waer van eylacen wy alreede hebben ghesien de effecten.

Beclach over de Acte van restrictie des Gouvernements in syn absensie vanden xxiiij. November.

Door dat Willem Stanley/die ghecommitteert was by uwe Excellentie tot Gouverneur inde Stadt van Deventer/eñ Roelant Yorc Gouverneur inde stercktem voor Zutphen/wt cracht vande selvige Acte/niet en hebben willen erkennen eenige Overheyt in dese Landen. Ende niet tegenstaende dat sy ten vertrecken van uwe Excellentie hadden ontfanghen eenighe betalinghe/eñ tsins hebben onderhont gehadt/eñ haer Krijchsvolc victalie/ ten laste vande Landen/ende daerenboven hebben ontfanghen/ nae het vertrec van uwe Excell. een geheel Maent gagie/ So hebben sy nochtans haer aldaer ghedragen hooveerdich/absolut/onbehoorlijck/ende tyrannelijck: Ende ten lesten hebben sy beyde verradelijck ende Schelmlijck gelevert den xxiij. der lester Maent de stadt ende stercke (die haer bevolen was) aenden vyant/met verclaers des selvighen Stanley/ dat hy die overleveringhe gedaen hadde om syn conscientie te quyten/ ende te geven den Coninck van Spaengien die stadt die hem ware toebehoorende/zijnde een feyt soo oneerlijck/ schandaleux/ schadelijck ende verradelijck/dat wy/ gheduerende dese oorloge/desgelijcke niet gehoort en hebben: ende doet ons vreesen dat het regiment/dat binnen Bergen op Zoom leyt/ tot Oostende/eñ andere plaetsen/souden moghen diergheliicken wech voornemen.

Beclach over Stanleys ende Yorcr verraderye.

1587\. Ende hoewel wy genoech in tijdē hebben gemerckt tvoornemen vanden selvē Stanley ende Yorck/so en hebben wy/ noch den Raet van State/ dat niet connen verhinderē/door gebreke vā last eñ opperste bevel/ dat specialijck ghereserveert was tot uwer Excellentie byde voorseyde tweede Acte.

Wy en twijffelen niet/oft hare Majesteyt eñ uwe Excell. en sullen dat seer vreemdelijc verstaen/maer wy mogen uwe Excell. versekeren/ dat het ons seer verdriet/dat sulcke plaetsen betrout zijn geweest sulcke persoonen/tegen onse vertooninghen: eñ dat selve den voorsz Stanley ons aengeboden is geweest om Generael gemaeckt te wesen van alle het Krijchsvolck.

Ende hoewel wy over lange claerlijc genoech ghemerckt hebben alle de voorseyde quade practijcken/ ende dobbel handelinge/ tegen den welstant deser Landē/mitsgaders genoech voorsien alle de perijckelen die ons zijn overcomen/ also uwe Excell. ghenoech heeft connen bekennen wt alle onse vertooningen/ende daeromme hadden rechtvaerdighe eñ wettelijcke oorsaken eñ middelen ons daer tegen te stellen/gelijck onse Voorsaten menichmael gedaen hebben/teghen de Overheeren eñ Princen deser Landen: So hebben wy nochtans tselfde so lange gedueldelijck ghedragen/ om niet te verminderen de authoriteyt van uwer Excell. (die wy weten so veel de Landen te importeren) midts dat wy hoopten dat uwe Excell. soude beweecht worden door vermaninge eñ dagheliicksche experientie/ te mercken de schaden ende perijckelen die den Landen toegheecomen zijn door de voorseyde practijcken/ om terstont ende metter daet te remedieren.

Maer aengemerckt den stant deser Landen in dese coniuctuere niet en can gheconserveert wordē sonder behoorlijcke authoriteyt ende opper-bevel/ ende dat de ghemeynte alomme is ghebrocht ende ghestelt in alle mistrouwē/ door de voorseyde verraderlijcke/ schadelijcke ende vervloeckte Acten ende factien/ Soo hebben wy/ende oock de Staten vande Provintien/ Steden ende Leden der selvigher int particuliere/ghedwonghen gheweest sodanighen voet voor te nemen op de regieringhe/ ende sulcke ordere op de affayren der Landen/ ghelijc wy oordeelen den noot te vereyschen/waer van wy wel hebben willen uwe Excellentie adverteren.

Ende betrouwende dat alle voorsz dingen ghepasseert zijn teghen de goede meyninge van uwe Excell. so willen wy de selfde ghebeden hebben/te houdē de affayren vanden staet der selver Landen voor gerecommandeert by hare Mt. tē eynde dat het secours te Peerde eñ te voete/ twelc hare Majesteyt believeft heeft de Landen te accorderē/ mochte onderhouden worden in goede ordere/ ontsach ende in beter betalinge/ ende daerenboven dat het mochte believen hare Majesteyt ons te assisteren met een goede somme ghelts/ om te redresseren datter verlo-

De Staten recommanderen hem den staet der Landē/ende bidde byde Coninginne hen te houden om gelt te helpe.

ren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. ren is/ by welcke middelen/ ende andere die ons Godt gheven sal/ ende verleenen by de natuere ende qualiteyt van dese Landen/ wy verhopen ons te beschermen ende volvoeren onse prijselycke aenslaghen/ tot onderhout vande warachtige Christelijcke Religie/ eñ oock mede onse vryheden Privilegien ende welvaert van dese Landen/ tegen den Coninc van Spaengiē/ Malcontenten eñ haer adherenten / onse vyanden: Oock en sullen wy niet in ghebreke wesen van onser zijden/ van volcomelijck eñ in goeder trouwen te voldoen het Tractaet ghemaeckt met hare Majesteyt in alle poincten.

Bidden huyten de Landen gheen Paspoorte te verleenen.

Wy en willen ooc niet verswijgen dat de Paspoorten ende Saveconduyten/ die uwe Excell. heeft verleent buyten dese Landen/ in qualiteyt van Gouverneur der selviger/ door Borchgrave/ en connen gheensins bestaen metten welstant ende Rechten der selvigher Landen/ ende daeromme versoecken wy niet meer verleent te worden sodanige Paspoorten ende Saveconduyten.

Versoecken dat den Krijchsvolcken belast worde haer Gecommitteerde ghehoorsamen.

Bidden daerenbovē dat uwe Excellentie wil ordere stellen/ dat alle het Krijchsvolck deser Landen / tzy van wat Natie sy zijn/ uytghenomen die hare Majesteyt heeft legghende inde plaetsen van haer verseker heyt/ dat sy haer hebben te reguleren nae het bevelen van die/ die wy sullen committeren/ neffens de Raetsheerē van State/ volgende het Tractaet voorseyt met hare Majesteyt/ om te verhandelen ende gebieden de affayren vanden Lande.

Paulus Buys van sijn ghevangenisse ontslaghen.

Ende also Meester Paulus Buys/ by uwe Excellentie gecoren tot Raet van State/ is ghevanghelijck ghestelt teghen alle ordere ende Privilegien vande Landē/ sonder dat yemant hem vertoont heeft partije teghen hem/ so hebben wy hem van syn ghevangenisse ontslaghen/ onder behoorlijcke besworen belofte De iuditio sisti, zijnde wettelijck gedaecht/ Sub Pœna convicti, ende onder behoorlijcke borge ghestelt/ tot de somme van vijfentwintich duysent Gulden/ volghende den Brief daer van de Copije hier mede gaet: Welcke voorschreven Buys hem hier oock gepresenteert heeft te verantwoorden/ tegens allen den ghenen die hem willen beschuldighen ofte aenspraeke doen.

Wy hebben ooc geschreven aen hare Majesteyt/ volgende de Copije vandē uwen/ die hier mede gaet: Waeromme wy Godt den Schepper ende Heere bidden te bewaren uwe Excellentie in volcomen gesontheyt eñ lanck leven. Inden Haghe den vierden Februari / Anno M.D. Lxxxvij. by uwe Excellentie wel geaffectioneerde vrienden/ De Staten Generael der vereenichder Landen vande Nederlanden: Onder stondt/ Door ordonnantie der selvigher Staten, ende was gheteeckent/ C. Aerssens. Het opschrift was. Aen syn Excellentie.

Der Staten schrijven wort in Engelant van velen qualick ghenomen.

Desen Brief is in Enghelant (principalijc van Leycester) seer qualijck ghenomen/ hoewel hy daer ooc veel tegensprekers hadde/ dien syn regieringhe inde Nederlanden als den Landen swaerlijc/ ende hare Majesteyt niet eerlijck ofte dienlijck en achten. Daerteghen Leycesters aenhanghers haer beschuldicht vindende/ hebben ghesocht alomme een factie ofte partijschap inde Landen aen te rechten/ ende schreven aende Consistorien tot Wtrecht ende elders/ haer seer beclaghende over desen Brief/ waer van sy de Copije mede sondē: oock over de Staten die den Brief gesondē haddē/ niet geloovende dat die met gemeyne bewillinge geschreven ware/ eñ dat het bedrijf moeste wesen van eenighe weynighe die hem vyant waren/ ende alle quade officien deden om misverstant te berocken/ ende dat hare Majesteyt seer gestoort ware/ eñ liet haer duncken datmen van haer ende de hare een misvertrouwen hadde/ ende dat sy daeromme niet en wiste wat sy met haer soude resolveren/ ende dierghelijcke redenen meer. 1587.

Leycesters aenhangers in Hollant ende Zeelant/ midts dat sy van desen Brief niet gehoort en hadden/ zijnde secreet gehouden/ hebben sy de schrijvers daer van ghetracht daerover te beschuldigen/ ende versocht inde alghemeene vergaderinghe der Staten dat sy mochten niet toeghestemt worden. Twelc de Ghedeputeerden der Staten namaels schriftelijck beclaechden/ als oftmen disordere daermede onder de Landen wilde aenrichten: wel begeerende gheexcuseert te hebben eenige scherpicheyt die inden Brief mochte wesen / eñ dat sulcx de perplexiteyt des tijts/ door tverlies van Deventer ende Zutphen/ toegheschreven mochte worden.

Op desen Brief/ eñ opt versoec der Staten Ghedeputeerde/ die te voren in Enghelandt int leste van Januario aenghecomen waren/ als wy geseyt hebben/ heeft de Coninghinne geresolveert af te veerdigen (also te voren besloten was) den Baenderheere van Buchorst/ eē principael Raetsheere van grooten aensiē: Ende met hem trocken den Heere Clerck/ Doctoor inde Rechten/ om mettē advijse vande Heeren Sire Jan Norrits eñ Robard Wilkes/ de saken der Landen in beter forme ende staet te stellen/ tot contentemente van partijen.

Den Baenderheere Buckhorst Ambassadeur in Hollant om den twist te slissen gesonden in Meert.

Dese zijn wt Enghelant vertrocken den xxiij. Meert/ ende met haer de Ghedeputeerde der Staten/ die als wy te voren gheseyt hebben in Enghelant ghesonden waren om by Leycester harē Gouverneur aldaer/ der Landen saken voor te staen. Als sy nu in Hollant gecomen waren/ eñ haer rapport gedaen hadden/ is mede den Ambassadeur/ den Baenderheere van Buchorst/ audientie gegeven. Eñ na onderlinge handelinge/ also hy wt dē name vande Coninginne versochte breeder declaratie op seker poincten (die hy overgaf) nopende den voorschrevē Brief byde Staten gheschreven den vierden Februari: Soo hebben de Staten schriftelijck verclaert ende overgegeven den xvij. Junij/ dat hoewel sy op het toeseggē vanden Heere Ambassadeur volcomelijck betrouden/ dat alle saken inden voorsz Brief begrepen/ souden doot eñ vergheten blijven/ als dinghen die nu ghepasseert waren/ sonder vorder ondersoec/ om geen materie van miscontentemēt ofte achterdenckē tusschē syn Excell. eñ de Heerē Statē te laten over blijven. Niet te min/ om de groote instantie des Ambassadeurs

Vorder declaratie opden brief van den iiij. Februari op Buckhorst versoec byde Staten ghegheven den xvij. Juni.

1587. sadeurs/ende dat het weygeren mochte geinterpreteert worden tot achterdeel vande Landen/soo hadden sy niet connen nalaten te antwoorden/etc. Het sommarie van die antwoorde (om datse tot dese onse Historie dient) sullen wy int corte hier by stellen.

ALs noyende de moderatie ofte mate eñ instructie die de Staten wilden stellen opde authoriteyt van syn Excell. Gouvernement / daer hy tonvreden om was/ segghen de Staten Generael / dat sy goet vonden een instructie te maken / inhoudende de forme hoe alle saken wettelijcken behoorden afghehandelt te worden / met volcomen kennisse vande Heeren Raets van State/ alsoo in alle republijcken altijt ghebruyckt is gheweest / ende selve in dese Nederlanden / ten aensien van alle de Regenten der selvigher/ die nochtans groote Heeren vande bloede/oock eene een Coninghinne is gheweest. Maer alsoo Leycester swaricheyt maecte van gehoudē te wesen tot instructien te volgen/ seggende die te strecken tot verkleyninge van syn authoriteyt/ende daerover weygerde het Gouvernement aen te nemen (twelck te voren nochtans by hem was geconsenteert) so hebben de Statē hem nochtans willen gelieven/hoewel sy saghen dat hy niet volgende de voorsz ordere eñ instructie/ daer een deure open stont voor alle ambitieuse/ghierige / boose ende sorgelijcke gheesten/ die haer ghemeynlijck byde Princen voeghen/ het welcke sy seer sorghelijck achten voor de Landen/te meer om dat syn Excell. gebrec van goeden Raet hadde/door dat hy in Lants sakē noch onervarē was/ soo hadden sy nochtans alles syn discretie volcomelijc toebetrout/ende niet willē hem ergheus inne offenderen/ maer alle contentement geven. Hem oor toestaende den keur van eenen Raetsheere van State wt elcke Provintie/sonder eenige denominantie ofte voorstellinge der Provintien. Ooc dat den gewoonlijcken Segel eñ Contresegel vande Landen souden verandert worden / aennemende binnen de selvige Segel een schildeken van syn wapen/ende voor den Contraseghel syn gheheel Wapen/ het welcke noyt voorgaende Gouverneurs gedaen hadden.

Deerste fault te van Leycester/ weygerende mate eñ instructie in syn regieringhe te ontfanghen.

Leycesters wapen tot Lands Segel ghebruyckt.

Eñ corts inder daet bevonden de Staten dat haer vreese niet te vergheefs ware gheweest/ wāt terstont eenige quade geestē sulcken occasie waer nemende/haddē onder het decsel vā Religie/eñ groote geveynsde affectie/die sy seyden te dragen tot syn Excell. authoriteyt/so veel credits by hem vercregen/ dat sy de beste eñ getrouste vande Landen/ selve de Edelē eñ de stedē/representerende de Staten/hebben in mistrouwen by hem gebrocht/die calumnierende als vyandē vande Religie/om dat sy eenige Predicantē haer Requesten geweygert haddē/welcke waren streckende tot invoeringe van ordinantien ende disciplinen na haer goetduncken: het welcke den wijlen Prince van Orangien/de Edelen ende steden/altijt hadden geacht te strecken tot groot achterdeel vande Religie eñ Policie/ gemerct de verscheydē gesintheden des volcx/ waer wt groote confusien te verwachtē stondē: maer latende de Kercken in haer vryheyt/wildē sy niemant dwingē/ het welcke alle politicque (kennende de humeuren des volcx) altijt nootsakelijck ghe-acht hebben/om eenicheyt te houden. Desghelijcx hadden sulcke oorenblasers so veel vermogens by hem vercregen / dat ten versoecke van eenige Predicantē/ hy haer hadde toegelaten een convocatie van een Sinode generael/ofte vergaderinghe van Predicanten / sonder insien vande Staten / dien dat wel toebehoorde.

Quade raetgevers ende oorblasers beschuldigen by hem valschelijck de Staten.

1587. Deselve hadden hem ooc wijsghemaect/ dat de Staten eñ Raet van State vyanden waren van syn authoriteyt / eñ van alle de gene die de selfde voorstonden: Ooc dat alle haer goede advijsen eñ remonstrantiē streckēde tot het gemeyn beste/ na de natuere eñ dispositie vande Landen / waren om haer eyghen profijt/eergiericheyt ende boosheyt te vorderen/gelijc sy seydē te bewijsen by sekere Remonstrantien/brieven/schriftē ende discoursen die eenen Jaques Reingault eñ Steven Perret gemaect hadden/ eñ hen gelevert/die welcke syn Excell. altijt in sonderlinge recommandatie gehoudē hadde/ waer by so veel te wege ghebrocht ware/ dat alle saken van groote importantie/ zijn gesloten ende gheexecuteert gheweest/ sonder advijs vande Statē ofte Raet van State/die noyt en conden herstelt worden / overmidts de diffidentie ofte mistrouwen / twelc syn Excellentie ingheprint was.

Jaques Reingault eñ Steven Perret valsche persuasien.

Als onder andere haddē dese Geesten gepractiseert / datter ghemunt is gheweest eenen Roosen-nobel / in Amsterdam / daer noyt Munte/Officieren noch gesworen lieden waren/tot munten nootlijck/dwelc als Privilegie toequam de stadt vā Dordrecht/ de outste stadt vā Hollant. Welckē Roosennobel heeft wtgegevē geweest ontrent twee Gulden hoogher dan syn weerde/navenant ander ghelt/ende dat niet alleene sonder het advijs vande Staten ende Raet van State/ maer selve sonder daer over gehoort te hebben die generale Officieren vande Rekenameers eñ vande Munte. Deser Roosen-nobels warender groote menichte ghemunt/ ende oock veel onder dat decksel warender wt Enghelant ghebrocht eñ wtghegheven/ sonder profijt vande ghemeyne cause/ daer nochtans de schade ware ghevallen int afsetten vanden selven Nobels op de Ondersaten van dese Landen.

Nieuwe Roosennobels ghemunt.

Vorder onder het decsel dat de M^ten. van Engelant eñ Denemercken souden hebben gheresolveert / te stoppen de navigatien op Spaengien eñ Vranckrijc/haddē dese voorsz quade Geestē gepractiseert/dat wt dē name van syn Excell. een Placcaet wtghegheven wert/van date dē iiij. April M.D.Lxxxvj. by het welcke verboden wert allē handel op Spaengien ende Vranckrijck/ende op eenighe Oostersche Steden / het welcke inder daet strickelijck onderhouden is gheweest/ tot dat den meestē handel ende Schipvaert van dese Landen verbreemt wert/ende dat de Landen seer afnamen van haer macht ter Zee (den eenighen middel van haer behoudenisse) soo dat de principale Steden zijn ontbloot ghewordē van handelinghe/

Schadelijck Placcaet verbiedende navigatie westwaert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

ghe / eermen conde vernemen dat het voorschreven pretext verre was vande intentie ende meyninge vande Majesteyten van Enghelant ende Denemercken / ende oock eermen met verscheyden vertooningen der Staten dat heeft connē belettē/ als door de oppositie vande selve warregheesten/ als opentlijck bleke by seker Brieven vanden voorsz Jaques Ringault eñ Stevē Peiret.

Sy vertoonden oock dat deselve verhindert hadden tghebruyck vande middelen/ die de Heere God door de natuere vanden Lande haer verleende / tot behoudenisse van haren state/ te weten/ de wtvoeringhe eenigher goederen / daer den vyant lutter mede gheholpen/ ende sy niet mede beschadich waren/ waer door sy goede sommē van penninghen creghen/ tot beschuttinghe der Landen / ende dit al onder pretext dat de Ghedeputeerden vande Steden / haer advijs ghevende op de resolutien vande Staten / waren meestendeel Cooplieden / ende daeromme suspect / van te veel den vyant gonstich te wesen / eñ haer particulier profijt soeckende/ alsoo bleeck vyden voorschreven Reingaults brieven/ niet tegenstaende dat de Magistraten vande steden ende haer Gedeputeerde waren luydē met eeren/ waghende lijf ende goet voor de ghemeyne welvaert/ ende dat de ervarentheyt haer altijt bewesen hadde/ datter gheenen middel van ghelde sekerder ware/ minst den Lande beswarende/ ende meer de Gemeynte behoudende in neeringhe ende trafique/ ende die ooc als niet conden versterckē den vyant/ soomen daer goede ordere op stelde: ende over sulcx hadde den Heere Prince van Orangien saliger/ dat altijt ghebruyckt/ ende de Staten van Hollant ende Zeelant dat ghebruyck altijdt gheacht den middel van haer behoudenisse. Maer hoewel die practisiens so veel gonste den armen Vaderlande niet te droeghen/ als haer te laten genieten de voorschreven vruchtē tot haerder beschuttinghe/ so en vonden sy dien niet voor quaet/ als sy tselfde int particulier mochten gebruyckē sonder controleurders / als bleke by haer eyghen Acten/ sonder last oft advijs der Staten.

Verhinderinghe bvde warregeestē opt wtvoerē by traffique natuerlijcke goederen der Landen.

Vorder alsoo nae de meyninghe van syn Excellentie eñ eenen yegelijcken/ den vyant soude ghedwongen geweest hebben wt den velde te scheyden/ soomen hem tegengestaen hadde mette fortsen diemen doen inde Landen hadde/ daer by voeghende eenighe twee duysent Ruyteren/ drie duysent voetknechten/ eñ duysent Pioniers/ Hoochduytschen: tot oplichtinge vande welcke in goedē tijde daer opgebrocht ware de somme vā dertich duysent Gulden: Daer over syn Excell. geschrevē hadde den viij. Meert Anno M.D. Lxxxvj. aende Statē/ datter besorcht soude wordē hondert eñ vijftich duysent Gulden/ op dat die noetsakelijc gevordert mochten worden tot eenē Leger te maken: Ende dat daerenboven de Staten opgebrocht hadden voor de monsteringe vāde eerste Maent/ om die alsoo te velde te brengē. Niet tegenstaende dit al/ hoewel diversche tijdingen gecomen waren dat tselfde volck reede was / soo en

[illegible] middelen [illegible] vyant de [illegible] door [illegible] vant [illegible] volck en de Ruyterij.

zijn sy nochtans niet aengecomē: Waeromme/ also het inlantsche Krijchsvolc niet sterc ghenoech en was om daer mede den vyant thooft te bieden/ soo en hadde men maer defensive oorloge connen voerē: so dat den vyant Meester vanden velde eñ vanden Oost ghebleven was. De Staten en hadden noyt de oorsaken van dit behendich beletsel connen vernemen: maer hadden onlancx door de clachten ende proeven vydē Heere Gravē van Meurs eñ syner Ritmeesters voorgebrocht/ bevonden datter geen gebreck ware geweest aenden voorsz Grave/ noch aen syn Ritmeesters/ die vergaert warē geweest op haer bestemde plaetse/ eñ daer na verloopen moesten mette Ruyteren ende Lantsknechten: om welcke haer redenē/ de Staten haer noch hebbē moetē betalen hondert duysent Guldens voor haer oncosten/ diemen wel elders vandoen hadde.

1587.

Sy beclaechdē ooc/ datter noyt generale ofte volcomen monsteringe vant Enghels Peerdevolc eñ voetvolc vande Mts. hulpe/ sints de comste van syne Excell. geschiet en ware/ niet tegenstaēde dat de Statē dat seer ernstelijck meermael versocht hadden/ daer hy dickmael hope van gegeven hadde/ maer conden daer noyt toe comen / dies de Staten noch niet wisten door wien sulcx verhindert ware.

Datter geen behoorlijck monsteringe van Engels Krijchsvolck der Coninginne gedaē ware.

Selve hoewel de Staten bevonden vyde rekeninge vande Tresoriers van hare Mt. dat de Soldye aen het Peerdevolck betaelt ware vanden xij. November M.D.Lxxxv. vande Majesteyts penningē/ ten laste vande Landen / soo en ware nochtans dat selfde Peerdevolck niet in ordere ghemonteert eñ ghewapent gheweest in drie Maenden daer na/ om monster te passeren/ ooc niet de helft in getale/ na eysch des Contracts/ so dat de penninghen vande Mt. onnuttelijcken aengelept zijn geweest/ tot schade vande Landē/ eñ daerenboven dat Krijchsvolc qualijc eñ armelijck ghetracteert/ ten laste vande arme inlanders ende de Gasthuysen.

Clachte dat het Enghels Peerdevolck betaelt worde/ eer sy vol eñ ghemonteert waren.

Het inlants Krijchsvolck en hadde daeromme niet te beter betaelt gheweest / maer noyt erger/ geduerende dese oorloge/ hoewel de Landen noyt meerder ofte williger contributien gegeven hadden/ eñ dat (so sy ghelooffden) door het groot ghetal des Krijchsvolcx van Engelsche/ Schottē eñ Yrische/ die door last van syn Excell. (soomen seyde) zijn opgelicht eñ int Lant gebrocht geweest/ sonder weten vande Staten / contrarie het Contract gemaect mette Mt. waer door dē staet des Lants ghebrocht is in wterlijcke confusie/ om dat de costen niet en waren geballanseert gheweest metten staet ende vermoghen der Landen: soo dat de inlantsche Soldaten in thien Maenden/ so langhe syn Excell. hier geweest ware/ maer ontfangen haddē vier payen/ andere maer drie/ eñ eenighe maer twee: het Peerdevolck oock meestendeel maer twee payen: Waer door sy waren gevallen in wterlijcke armoede / twelc niet sonder perijckel en was.

Dat het inlantsch Krijchsvolck noyt so qualijck betaelt ware gheweest.

Ende hoewel dese saken streckten tot der Landen ondergan̄ck / soo hadden daerenboven dese voorschreven warregheesten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

Opghrecht een nieuwe Camere van Finantien/ waer van Reingault was Tresorier.

oock ghesocht de Politie tot haren profijte lustelijck te verstooren / als sy haer selven onwettelijcken inghedronghen hadden/ inde beste Staten ende Officien vande Landen/ want sy hebben so veel by syn Excellentie te weghe weten te brenghen / dat hy heeft opgerecht een Camere van Finantien/ tegen het advijs ẽ wille vande voorschreven Generale Staten/ oock particuliere/ ende teghen den Raet van State / gheheel contrarie niet alleene van haer opinie ende forme/ handelinghe/ dispositie ende ghegheven authoriteyt aende voorschreven Finantien/ maer ooc int verkiesen vande persoonen/ onder de welcke ooc was den voorschreven Jaques Reingault ghestelt voor Tresorier/ ẽ daer door principael bewinthebber van alle de Finantien ende middelen vande Landen/ waer inne bestont alle haer cracht/ behoudenisse ofte verderf/ hy zijnde eenen persoon van outs gheheel ghespaenioliseert / ende by goede redene ghesuspecteert/ onweerdich sulcken ampt te bedienẽ: ende onder alle de andere genoemde persoonen/ en wasser maer eenen persoon ghebooren inde contribuerende vereenichde Landen. Oock warender Collegien van Admiraliteyten opgherecht van volck/ gherecommandeert byde voorschreven Geesten/ meestendeel zijnde vremde/ niet ghebooren in Hollant ofte Zeelant/ niet ervarẽ in Schipvaert/ trafficque/ wtreedẽ van Schepen/ ofte haer verstaende op de oorloghe ter Zee/ waer door verlooren ware de authoriteyt onder het Schips ende Zeevolc/ so dat den vyant niet behoorlijck wederstaen ware/ so dat die van Hollandt ende Zeelandt meer schaden onlancx geleden hadden ter Zee by de drie cleyn quade Havenkens van Grevelinge/ Duynkercke ende Nieupoort/ dan sy opt te vooren haddẽ/ hy zijnde meester van alle dander Havenen ende Revieren. Sy wilden niet spreken van ander Staten ende Officien die verscheydelijck besteet ende ghegheven waren/ soo wel tot Wtrecht als elders aen vremde: Desghelijcx de extraordinarie commissien vander oorlogen / waren meest vergont ten appetijte van vremde.

Onbequaẽ volck inde Admiraliteyt gestelt/ by Leycester oorblasers.

Den voorschreven Reingault wt crachte van een seker commissie hem ghegheven teghen het advijs der Staten/ hadde gesocht extraordinaerlijck te procederen by forme van Inquisitie/ noyt in dese vrije Landen ghehoort / teghen sulcke handelers als hy pretendeerde ghehandelt te hebben int Lant vanden vyant/ ende dat sonder eenighe wetenschappe te hebben / niet te comen besien de Contooren / Boecken ende Registers van de rekeninghe der Cooplieden ẽ andere/ sonder voorgaende informatie voor eenigen Rechter/ om den verweerder te hooren in syn onschult/ een sake in dese Landen geacht Barbare ẽ wilt / strijdende tegen de Privilegien ende vryheden.

Commissie by Reingault vercreghen/ om by Inquisitie te vervolgen alle die hy pretendeerde metten vyant ghehandelt te hebben.

Sy hadden oock tot verminderinge van de authoriteyt der Magistratẽ/ het gemeyn volck veel opgheruyt by diversche middelen/ om haer Magistraten te dwinghen/ als tot Wtrecht/ daer sy des Magistraets authoriteyt so vernieticht haddẽ/ dat sy de beste daer van/ ende die den bestẽ dienste de Landen gedaen hadden/ ghebannen hebben: ẽ oock hadden sy den persoon van Meester Pauls Buys Raetsheere van State ghevangen ghenomen ende ghehouden / sonder recht ofte aensprake te doen.

Het volc oploopich ghemaect tegen de Majestraet.

Sy en hadden haer oock niet geschaemt/ maer getracht by syn Excellentie van Leycester ende de gemeynte/ in twijfel ende dispute te stellen / den generalen wettelijcken stant ẽ wesen der Landẽ/ principalijc Hollant ende Zeelant/ daer noyt in acht hondert Jaren questie van geweest ware/ selve niet by haer vyanden/ waer teghen sy ghesproken/ ghediscoureert ende gheschreven hadden: Onder ander radende/ datmen beter de Landen regieren soude sonder Staten/ ende dat het regiment niet deugen en soude/ so lanzhe de Staten souden in regimente wesen/ haer authoriteyt maer usurpatie ẽ tyrannije over tvolck zijnde/ tot het welcke de souverayniteyt toequam/ ẽ niet totte Staten/ die maer Dienaers vande Ghemeynte en waren/ etc. Ende hier mede waren sy in eenighe quartieren ende Steden soo verre ghecomen/ dat sy de facto de Souverayniteyt aenveerden/ onder tpretext die over te draghen aende Majesteyt van Enghelant/ twelc alomme openbaer ẽ blijckelijc was/ ooc by haer schriften/ daer inne sy ghenoech volchden den Coninck van Spaengien/ die Inquisitie ende schattingen nae synen wille meynde in te stellen/ verachtende de Staten/ het welcke ware een vande fondament ale oorsaken vant aennemen vande oorloghe/ twelck Keyser Carel de V. vermaende ende prophetteerde/ dat synen sone syn Spaengiaerden te veel toe gheven soude/ ende verachten de Staten / die niet behoorlijck respecterẽde tot syner schade: want het ware een sotticheyt/ de Staten af te meten byde personen die als ghecommitteerde verschenen op de vergaderinghe/ byden staet die sy representeren by haren last. Ende te seggen/ de Staten warẽ maer Dienaers vant Gemeynte ofte volc/ dat is waer/ inder voeghen als alle Magistraten / jae Coninghen ende Princen zijn Dienaers vant volck/ ten effecte om tselve te beschutten ende beschermen teghens alle moetwille/ ghewelt / overlast ẽ tyrannie/ maer haer commissien ofte lasten en quamẽ niet vande gemeynte/ maer vande Edelen ende Magistraten/ ghestelt vande beste ẽ notabelste steden/ alsso vercoren / datter niemant dese vijfthien Jaren gebonden ware/ weygherende gehoorsaemheyt hare ordonnantien / alsoo datmen sach dat sy met valsche listen sochtẽ te ondermijnen het fondament van haren staet.

Hadden in questie ofte controversie gebrocht den generalen staet ẽ wesen der Landen.

Exempel vanden Coninck van Spaengien.

Leeringhe Keysers Carel aen synen Sone.

Sy oock siende de authoriteyt van het Huys van Nassouwe/ om de groote diensten byden wijlen Prince van Orangien hooger ghedachten/ syne Broeders ende gealieerde de Landen ghedaen / hadden die ooc gesocht te ondermijnerẽ na harẽ appetijt: Ende also sy geenen middel vonden/ om te verstooten den Heere Prince Mauritz van Nassou/ van syn Gouvernement van Hollant ende Zeelandt/ hem opghedraghen nae de doodt van synen Vader / gheconfirmeert by den

Usurperen teghen het Huys van Nassouwes authoriteyt.

Trac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. Tractate ghemaeckt met hare Majesteyt/ so hadden sy ghepractiseert datter een Commissie ghegheven werdt aen Joncheer Dierick Sonoy / over het Gouvernement van Noort-Hollant. Oock wert ghegheven het Gouvernement van Gorcum aen Cleerhaghen: Dat van Vianen den Heere van Loeren: Van Muyden / den Capiteyn Johan Baex/ ende dat alle om die te bedienen absolutelick by laste vanden Grave van Leycester/ als Gouverneur Generael/ eñ dat sonder advijs vanden Rade van State. Alsoo hadden oock de selvige ende ander particuliere Gouverneurs der Steden eñ Fortressen/ inde Landen van Gelder/ Wtrecht eñ Overyssel/ noyt gehoorsaemt int minste den voorschreven Heere Gouverneur van Hollant/ noch oock dē Grave van Meurs Gouverneur van Ghelderlant/ Wtrecht ende Overyssel: ende also te stellen twee Gouverneurs in een Provintie met gelijcke macht/ ware haer vreemt ende onbehoorlich/ het welcke so behendelijck by haer te weghe gebrocht ware/ dat niet teghenstaende Requesten eñ vertooninghen byde Staten daer teghen ghedaen aen sijn Excellentie van Leycester/ soo haddemen tselve noch niet connen remedieren.

Deventer eñ Schansse van Zutphen verraden boven haer waerschouwen.

Sy beclaechden haer oock dat de Stadt van Deventer/ ende de Schansse van Zutphen (plaetsen als Sleutels vanden Lande) waren betrout Stanley ende Yorck/ teghen haer verscheyden vertoogen / daer over dat sy niet te betrouwen / maer verraders waren: eñ hoe wel sijn Excellentie seyde te verpanden sijnen persoon eñ zijn eere voor haer trouwe/ soo vonden sy nochtans byder daet tot haren bitteren schade/ dat de fauten in saken van state niet en zijn te herstellen met panden ofte Borghen.

By Steven Perrets gevangenisse alle de aenslaghen ontdeckt.

Ende also het oochschijnlijck ware dat sy lieden het Vaderlant geheel ondergebrocht souden hebben/ so daer niet toegheslen werde/ so hebben de Edelen eñ Magistraten der Steden gheeracht by alle middelen te ontdecken haer voornemen / twelck gheschiet ware by Gods gratie / door het verseekeren vanden persoon ende Schriftuere van Steven Perret/ waer wt men alle haer voornemen verstaen hadde/ principalic dat Jaques Reingault ware thooft ende bestierder vanden gheheelen aenslach/ een doot vyant vande Staten ende Lant/ eñ metten vyandt bedeckteliick gereconcilieert/ professie makende van te contramineren alle de goede advysen ende voorslagen/ eñ te beletten alle goede correspondentien tusschen de Staten eñ sijn Excellentie vā Leycester/ als wt de wtbanninge vande goede Borgers van Wtrecht/ die hy noemde *Vetus serventium*. Het welck verthoont zijnde aen sijn Excellentie / byde Gedeputeerde vande Staten van Hollant/ ende het stuck soo claer vindende / hadde hy belast den voorschreven Reingault te doen vanghen / met vaste belofte van goet recht daer over te doen/ belastende den Raet van Hollant sijn Proces te maken: Des niet tegenstaende so hadde Reingault met sijn Adherenten soo vele te weghe ghebrocht byde voorschreven Excellentie/ dat hy noch ghedoocht ende bevrijdt werde: Ende ten lesten om niet onderworpen te wesen de Justitie vanden Hove van Hollant/ werdt ghevoert inde stadt van Wtrecht/ om daer hooft te wesen van eenighe muytmakers/ ende te weghe te brenghen een affscheyt tusschen de Landen van Hollant eñ Wtrecht/ voedende persuasien sonder fondament by sijn Excell. ende eenighe Engelsche Heeren/ dat de Heeren Staten ende Raedt van State waren vyanden vande Religie / ende vande authoriteyt van sijn Excellentie / eñ dat hy Reingault/ daeromme/ eñ om dat hy vande Religie ware / ende sijn Excellentie authoriteyt voorstont/ alleenlijc ware van haer gehaet/ welcke valsch pretext wt de genomē pampieren wel anders bleeck / als dat hy ware een Hypocrijt / ghespanjoliseert ende Overspeelder / soeckende hem selven rijck te maken mette penninghen vande Landen. — 1587.

Reingault gevanghen/ maer teghen belofte los gecomen.

Ten lesten op dat alle haer raetslagen niet gebroken soudē werden met het vertrecken van Leycester nae Enghelant/ twelck stont te geschieden/ mits latende volle authoriteyt over de volcomen regieringhe aenden Raet van State/ van date dē xxiiij. Novembris/ Anno M. D. Lxxxvj. waer by alle haer achterraden moesten ophouden/ soo wisten sy so vele te weghe te brenghen/ dat syn Excellentie een ander Acte expedieerde vanden selfden date onder sijn hant ende Seghel/ by de welcke de principale pointen/ nopende de beschuttinghe des Lants / werden wederroepen/ ende ghereserveert totte eyghen dispositie van hem selven/ ende principalick het veranderen vande Engelsche Garnisoenen/ die doen de principale Steden eñ stercken vande Landen in haer gewelt hadden/ ende dat wert so secretelijckē gedaen/ sonder datter noch de Staten Generael ofte particulier/ noch Raet van State yet daer van wisten/ voor dat Stanley weygherende te ghehoorsamen den Raet van State/ die Acte selve voortbrachte om sijn stuck te justifieren.

De acte van restrictie.

Ende also de Heeren Staten Generael eñ vanden Raet van State vande ongeschicte ende tyrannelijcke regieringhe van Stanley ende Yorck gheinformeert waren/ voorsaghen tgene datter volchde / vindende de voorschreven Acte/ waer by sy geen gehoorsaemheydt vonden/ om niet nae te laten alle behoorlicke respect / en wilden niet ghewelddelijcx teghen de voorschreven Garnisoenen voornemen/ hoe wel de Borgherije van Deventer seer gheneghen was tot het ghemeyn beste/ maer hebben ghescheven naer Engelant aen sijn Excellentie/ dan eer ander bevel wt Engelant conde comen/ hadden sy haren aenslach volbrocht. Ende voorwaer so niet ware gheweest de sonderlinghe trouwe ende cloecheyt vandē Heere Generael Norrisch/ ende ander Enghelsche Heeren/ zijnde inden Raet van State / by welcke de saken eensdeels werden herstelt / als namelijck inde Gouvernementen van Berghen eñ Oostende/ daer was te vreesen dat die Garnisoenen souden den selven ganck ghegaen hebben/ midts de groote familiariteyt die sy metten vyant hielden/ als aen de exempelen bleeck: Oock tot Oostende/ daer was te vreesen dat

Stanley eñ Yorck verraderije conde niet belet worden om voorsz Acta.

Generael Norrisch trouwe ende vroomheyt.

 dis

1587. die Garnisoenen souden den selven ganc gegaen hebben/ midts de groote familiariteyt die sy mettē Vyant hieldē /als aen de exempelen bleeck ooc tot Oostende/daer d'Engelsche Soldaten verlatende haer sentinelle ende corps de garde / met geheel troupen over liepen by den vyant.

In welcke sorgelijcken ghevalle eñ schandelijcke verraderyen / midts so veel factien ende practijcken onder tvolck/ende midts so groote clachten der arme Soldaten over de quade betalinghe / ende principalijc aenschou nemende op de perijckelen door de onsekerheyt ende ghebreck van opper gebiet/ So hadden de Statē Generael/eñ der Provintien/ merckende datse niet conden bevrijt wesen voor soo gheweldighen Vyant/goetghedocht eenige ordere te stellen / nademale datter tegenwoordelijck het respect van hare Majesteyt eñ de authoriteyt van syn Excell. gebrec ware: Ende hebben tot diē eynde herstelt de authoriteyt vande Gouverneurs der Provintien/eñ een ordre onder het volck van oorlogen / bewaringe ende versterckinge der Frontieren / ende mede de oorloge ter Zee begonnen/ om na haer best vermoghen de verslaghentheyt des volcx te wederstaen.

De Staten bevelē in absentie van Leycester Gouvernement aen Maurits eñ ander Gouverneurs der Provintien.

Sy vermelden ooc dat de Paspoorten in Engelant by dē Borchgrave Vuntgen/even onder den naem van syn Excell. als Gouverneur der gheunieerde Landen/en conden in Rechte niet bestaen/ om dat een Gouverneur gheen ghebodt conde geven buyten syn Provintie/ twelc altoos in die Landē ware ghebruyckt geweest: oock so ware dat strijdende teghen tghemeyne welvaert. Sy verclaerden oock waeromme sy den Raetsheere Pauli Buys ontslaghen hadden.

Paspoorten gegeven buyte Lande/waren tegen de Privilegien.

Int eynde verclaerden sy mede/ dat den Brief vanden vierden Februari/ ware gheschreven ende ghesonden met goede wetenheyt/kennisse eñ rijpe deliberatie der Heeren Staten Generael/ die tallen tijden ghewoon waren haer affeyren opentlijc te handelen/ ende ongeveynsdelijck te vertoonen tot haer Heeren/Princē ende Gouverneuren al tgene daer tghemeyne welvaert haer in beswaert vondē/dat sy tselve byde ervarentheyt altijt tsekerste gevonden hadden/ eñ minste quetsende ofte vergrammēde de redelijcke Princen/ siende dat de naecte waerheyt haer aengeseyt ware ter liefde vande gemeyne sake/ om haer af te wendē van alle sulcke als omgaen met calumnien eñ valsche practijcken haer te abuserē / tot groote schade van haer eere ende reputatie: Alsomen ooc niet vinden soude dat den voorsz Brief yet anders dan naecte waerheyt inhiel/ eñ dat hy ware niet anders dan wt liefde eñ goet herte gesprotē/ dat sy droegen tot haren ellendigen Vaderlande/ten aensiende van hare Majesteyt/ eñ de eere ende authoriteyt van syn Excellentie.

Dat den brief vanden iiij Februari ware met volle kennisse gheschreven.

Ende vreesende dat eenighe ter avontuere haer Mats. herte mochten afghekeert hebben/van haer saken ter hertē te nemen/daer nu de behoudenisse vanden staet aen hinc/ eñ dierghelijck wel eertijts op haer Requesten geschiet ware / en wisten sy geenen sekerder middel/ dan de Copye vanden voorsz Brief aen hare Majesteyt te sendē/ in wiens goet-

Redenen waeromme sy de Majesteyt Copie sondē vandē brief dē iiij. Februari.

hertichept ende sonderlinge wijsheyt sy volcomelijck betrouden / alsoo sy meermael bevonden hadden / op dat als hare Majesteyt wel int particulier gheinformeert soude zijn vanden staet der Landen / te beter mochte beweeght worden/om te accorderen eenighe extraordinare hulpe die nootlijck soude zijn tot herstellinge van tgene dat vervallē was/ na den inhout vande Brieven.

Also ghedaen ende besloten den xvij. Juny M. D. Lxxxvij. by ordinantie vande Heeren Staten: Onderteeckent/ C. Aerssens.

Hier mede werden den Ambassadeur ende de ander principael Enghelsche na veel disputen van wedersydē genoechsaem voldaen: maer hoe Leycester dat genomen heeft/ salmen hier na moghen sien by syn verclaringe van hem in druck wtgegeven/na dat hy weder quam om het belegh vande stadt Sluys te lichten. Metten voorschreven Ambassadeur Baenderheere van Buckhorst/ heeft hy altijdts vyantschap ende onminne ghepleecht / desghelijcx den Doct. Clerck ende Secretaris Wilkens betoont / maer boven al den Generael Johan Norrits (die nochtans na het verlies van Deventer ende Zutphen/dese Landen soo grooten dienst hadde gedaen/ende de Majesteyts ende der Engelscher eere soo voorghestaen hadde) heeft hy seer teghen geweest/ so dat hy by syn Coninghinne so veel te weghe ghebrocht heeft/ dat sy hem in Enghelant ontboot/om in Yrlant in syn Gouvernement aldaer ghesonden te worden: Daerentegen en hielp gheen schrijven vande Staten Generael/die hem gheerne behouden hadden / om Maerschalc vant Legher te wesen/ twelck de Staten dochten te velde te brengen tot onsetten van Sluys/ onder den Prince Mauritz ende den Grave van Hohenlo: Maer hy moeste vertrecken/ alsoo hy dede/ met groote recommandatien ende ghetuyghenissen door Brieven aen de Majesteyt/ so vande Generale Staten/ als vande Staten Provintiael vā Hollant/desghelijcx vanden Grave van Hohenlo / ende ander particuliere/ die hem om synen dienst goet herte ende danckbaerheyt toe droeghen.

Leycester is verstoort op den Ambassadeur Buckhorst/ Norrisch/ etc.

De Coninghinne en was ooc met dese declaratie niet wel te vreden / alsoo sy haer liet verstaen door Brieven van date dē xxx. Juny/door Heer Henry Killegrey, eñ Rob. Beale ghesonden: Daer op de Staten Generael haer antwoorde sonden/van date dē xv. Augusti / alles met vriendelijcke ende beleefde woorden ontschuldigende/ ende beter informerende. Nu sullen wy voortvaren inde gheschiedenissen der Landen.

ALso den Gouverneur van Vlissinghen Sire Philips Sidney by Zutphen int voorleden Jaer gheschoten werdt / so sondt de Coninginne voor Gouverneur tot Vlissingen/ den Ridder Sire Willem Russel/ een sone vanden Grave van Bedfort / een man van goede qualiteyt / ende wel geacht/die alrdaer aenquam den xxiij. Februari / met den Heere van Caron/ eñ den Heere Terlon/eertijts Admirael van Zeelant / die daer lange ghevangen gelegen hadde/ eñ nu volcomelic van alle suspitien ontslaghen was / daer hy de Coninginne oock voor ghedanct hadde.

Sire Willem Russel Gouverneur tot Vlissinghen gesondt/ den xxiij. Februari.

Alsoo

Alsoo in dit Iaer M.D.Lxxxvij. de gheunieerde Nederlandtsche Provintien met groot verlies/ teghenspoet ende inwendige twistinghe zijn versocht gheweest/ so hebben de andere Nederlantsche Provintien/ zijnde metten Coninck ghereconcilieert/ met grooter dierte/ honghers noot ende sterfte gequelt gheweest ende dat om dat door de oorloghe de Landen luttel besaeyt ende ghebout zijn gheweest/ zijnde het Coren inde omliggende Landen oock eenighe jaren qualick gewassen/ ende tot hooghen prijse gecomen: Waerom de Staten der geunieerder Landen niet alleene het wtvoeren van Coren verboden haddẽ/ om veel liedẽ contentement te geven/ maer sy hielen oock haer Schepen van oorloghen op de Elve/ Emse/ ende ander stroomen/ oock op de Kusten van Vlaenderen/ eñ beletten so veel toevoeringe aen haer vyanden als sy mochten/ meynende nae de opinie van velen de Landen door den hongher tot eenen generalen afval te brenghen/ twelck haer falgeerde: want de Frontieren daert Krijchsvolck lach/ waren voorsien/ de andere binnen Steden conden gheene generale revolte wercken. Ende alsoo sy aen Duytslant/ Vranckrijck ende Engelant paelden/ soo creghen sy noch om ghelt hier ende daer (hoewel seer dier) haer nootdruft/ behoevende veel min dan sy pleghen/ midts dat het volck so seer verimindert was/ nochtans also/ datter veel arm volcx van honger eñ siecten verginghẽ/ daer groote sterfte wtsprupte.

Nederlant: [illegible] oorloch[illegible] Emse/ Elve/ ende ander stroomen eñ Ha[illegible] [illegible] Coren.

De ellende/ armoede/ honghers noot/ de pestilentien eñ sterftẽ/ daer dese ellendige Landẽ (gereconcilieert met Gode eñ den Coninc) (so sijt noemden) in ghecomen zijn/ is niet om schrijvẽ/ eñ is ongelooflijc. Want in Vlaenderen/ Brugghe/ Yperen/ Cortrijck/ eñ minder Steden ende Dorpen/ soo oock in Brabant/ zijn bycans gheheele Steden verwoest/ verloopen ende wtghestorven van hongher/ armoede ende Peste/ vruchten vande oorloghe/ so dat veel schoon groote Dorpen/ daer een/ twee/ ofte dry duysent Huysen in stonden/ wel bewoont/ nu gheheel verlaten ende verwoest ghewozden zijn/ ende de beste huysen van dien/ zijn Cuylen van wilde beesten ende Wolven ghewozden/ daermen bevonden heeft de Bedtsteden met jonghe Wolven beleghen/ die in Brabandt ende Vlaenderen so vermenichvuldicht zijn/ dat sy niet alleen tVee eñ Beesten/ eñ by gebreke van Beesten kinderen/ maer oock Vrouwen eñ Mans bespronghen/ ende wt hongher vernielden/ nemende de kinderen wter wiege/ wt Moeders/ ja wt Vaders armen: soo datmen ontrent Gent/ twee mijlen int ronde/ berekende wel hondert menschen in een Iaer vande Wolven ghegheten te zijn/ waer door de weghen gheheel onvry/ ende by gebreck van inwoonders en conden de Wolven niet vernielt worden. De Honden liepen in groote kudden achter Lande verwildert/ versmacht van hongher ende dorst/ de welcke beesten ende menschen/ eñ malcanderen aentasten ende op aten. De Landen waren soo gheheel verwoest/ datmen de Velden vande Bosschen/ noch de grachten vande hooghe weghen niet en kende. De lieden en conden de plaetsen niet vinden daer haer huysingen ghestaen hadden/ het was al verwoest/ ende overghegroeyt met Boomen Haghen/ ende Cruyden.

Groote dierte eñ sterfte [illegible] gerecõ- [illegible] de [illegible] landen.

Verwoestinghe der Landen/ eñ vermenichvuldinghe vã wilde Beesten ende Wolven.

Den hongher is dit Iaer aldaer so groot ghewozden door dierte/ dat deghelijcke statighe/ wel gheachte lieden (costelijck ghecleet gaende) tot Antwerpen/ Brussel/ Ghent/ Brugghe eñ andere Steden/ tsavonts metten donckeren onbekent/ om Broot ghebedelt hebben: rijcke lieden/ Rentiers die niet ontfinghen (int Fluweel ende syde Lakenen ghecleet gaende) hebben also oock Broot gebedelt/ ende alle haer Iuweelen/ Meubelen ende Huysraet moeten vercoopẽ/ om Broot te coopen. De Rijck oft Duyvelshoopen op de straten werden ondersocht nae Beenderen/ Haeyschellen/ ende ander dat etelijck was: Selve tot Brussel is eenen dooden Hont opgheraeyt ende ghegheten gheweest.

Rijcke liedẽ bedelen om broot.

Den prijs vant Coren was noyt desghelijcx gehoort: tAntwerpẽ is de Veertel Rogge/ wegende ontrent hondert ende twintich ponden/ tot twintich/ tweeentwintich/ ende ettelijcke tot xxiiij. gulden vercocht/ de dry guldens voor een Fransche Croone gherekent: Een Veertel Erweten ofte Erten derthien guldens/ de Taruwe hooger na advenant. Tot Brussel xxiiij. guldens den Sack Rogghe/ de Taruwe tweeendertich eñ dryendertich guldens den Sack. Tot Brugghe seven Ponden Vlaems het Hoet/ twelck in ghewichte is ontrent twee hondert ende tsestich ponden/ van sesthien oncen t'pont.

Prijs vant Coren inde dierten.

Dese prijsen beliepen het Last Rogge tot acht hondert guldens/ twelc verre te boven gaet de dierte des Corens Anno M.D. xlvj. alsmẽ tot Amsterdam betaelde Lxviij. goude guldens/ die nu mochten hondert eñ dryentsestich guldens bedraghen/ doen seer diere ghereckent. Het vleesch is oock seer diere geweest/ als Hamelen vleesch negen stuyvers/ Ossen-vlees vijf stuyvers/ Verckenvlees ses stuyvers/ de Boter acht stuyvers ende meer.

Dese dierte is int naestẽ Iaer seer ghebetert/ midts dat het Landt redelick om tprofijt ghebout werdt/ ende dat het van volcke vermindert was/ soo datmen tAntwerpen int naestvolghende Iaer cochte een Veertel Rogge om een gulden oft luttel meer: Maer is noch verre vande goede lijftocht inde Nederlandẽ/ Anno M.D.xlviij. daermen doen cochte voor de Lxviij. goude guldẽ/ dat den Last Rogghe coste twee jaren te voren Anno M.D.xlvj. zijnde weert hondert ende dryentsestich gulden/ nae den loop van nu ofte ontrent/ so cochtmẽ dan voor de Lxviij. goude gulden/ ofte hondert eñ tsestich gulden Brabants/ een Last Taruwe/ een Last Rogghe/ een Last Garste/ een Last Haver/ ende een Vierendeel Boter/ een Schippont Speck van dry hondert pondẽ/ een hondert hantkeesen/ een Wambeys/ een paer Schoenẽ/ eẽ Bonette/ een Tessche/ een vet Schaep/ een vat Iopen Biers/ een vat Kostigher Bier/ ende noch ses stuyvers tot wijncoop. Dit zy ter ghedachtenisse/ op dat wy sien wat den toorn Gods ende oock sijn gebenedydinghe doen can.

Ter

Ter contrarien inde gheunieerde Nederlandē van Hollant/Zeelant/etc. daer is den prijs van Corē meest altijt in eenen stant gheblevē/ (diere ghenoech) midts dat sy de Zee open hadden/ haer meest byde Zee gheneerende / als by Visscherye / Schipvaert eñ Coophandel/ het welcke sulcke menichte van volck van dander Landen daer getrocken heeft/ dat desghelijcx noyt so vele aldaer ghesien en was / als datmen in alle Steden gheen wooninghe om ghelt conde becomen/ maer hebben alle haer Steden moeten vermeerderen eñ grooter makē/ ende het Lant betimmeren / soo dat de oorloghe haer ghestreckt heeft tot een groote Benedictie der Inwoonders (hoe seer sy nochtans vermenichvuldichden) soo werden sy nochtans alomme rijck / niet teghenstaende de groote Schattingen/Imposten/Accijsen/Convoygelden/ Licenten / ende dagelijcsche nieuwe schattingen/ daer mede sy becostichdē doorgaens boven de hondert Schepen van oorlogen van alle soorten: ontrent de twintich duysent voetvolcx/ ende twee duysent Peerden onderhoudende / ghemeynlijck eñ meestendeel wel betaelt alle jaren door/ boven alle andere toevallende oncosten / behalven dat sy noch altemet op sommige jaren vergaerden ende opleyden om te Velde te trecken/ende extraordinarye aenvallen/ofte offensive oorloghe aen te doen. Dit sullen de Lesers ende nacomers gelooven/ als sy sullen sien de Fortificatien van Steden/ de costelijcke ende magnifique ghebouwen / de Havenen/ de nieuwe Steden/ nieuwe straten / bycans in elcke Stadt: Ick laet staen haer menichte van groot gheschut / amunitien/ eñ menichte van fraye Schepen/ noyt te voren ghesien / al ghebout ende becosticht gedurende de oorloge/ende noch veel Landen bedijckt.

Welstant eñ rijckdom der gheunieerde Landen/ niet teghenstaende de swaer oorloghen.

In dese Voorsomer/ tot confirmatie van het gene dat wy geseyt hebben/ vande groote neeringhe der gheunieerde Nederlanden/ is memorabel ende noterens weert / dat dit jaer inde Maent van April wt de Landen afgevaren zijn wt het Vlie wel vijf hondert ende tachtich/ ofte vijf hondert eñ tneghentich Schepen/ende wt den Brielle ende Zeelant wel twee hondert / al Oostwaert/ tsamen wel acht hondert/ een notabel menichte/meest al groote Schepen ende middelbare. Den Coninck van Denemercken / alsoo die de Sonte passeerdē/ heeftse eensdeels gearresteert/ ende inde dertich duysent Daelders afghedronghen / voor een schade ende verlies van een goude Ketene / onghemack/ ende overlast / alsoo hy pretendeerde/ die sijnen Gesante Rantzou/ vanden Hertoch van Parma van Brussel comende/ byde Vrybuters te Lande aenghedaen was/ als wy namaels sullen verhalen.

Acht hondert schepen seylen wt de gheunieerde Nederlanden/ in een Maent April.

Terwijle wy hier van de Schipvaert spreken/ so sullē wy verhalen hoe dat in Enghelant Sire Fransoys Draeck Ridder/ die eertijts des Werelts Cloot omgeseylt heeft/ (alsoo wy hier voren verhaelt hebben) twee notabele voyagien ghedaen heeft wt yver/ om den Coninck van Spaengien afbreuck te doen. De eerste reyse was Anno M.D. Lxxxv. na de Indien van America, om hem sijnen grooten schat af te setten/ die hy van daer Jaerlijcx crijcht/ alsoo hy eens eensdeels ghedaen hadde. Hy seylde wt Engelant den xxij. September/ Anno M.D.Lxxxv. met ontrent twintich Schepen/ eñ ander Jachten/ met dryentwintich hondert Mannen/ meestendeel Krijchsvolck / beleyt onder den Heer Christoffer Carleil / sijn Luytenant Generael/ eñ seylde na de Eylanden van Bayona, soo langs de kusten van Spaengien na de Canarien toe/ meynende het rijck Eylant van Paxma te overweldighen: maer sy vonden het incomen/ oock de Zee so rouwe/ dat sy voorts voeren nae de Eylanden van Capo Verde, daer sy haer Krijchsvolck Landen int Eylant van Sanct Diago, in Novemb/ ende namen de Stadt in/ daer het volck al wt ghevlucht was/ ende op tgheberchte logeerden: daer commē sy veerthiē dagen lanc (vindende gherief) van Olye / Wijn / Meel ende vruchten/ van als geplondert hebbende/ om dat het volck haer huysen niet quamen rantsoenen / verbranden sy al wat sy vonden.

Sire Fransoys Draec voyagie/ naer des Conincx van Spaengien Indiē. Anno 1585.

Van daer seylden sy in achthien dagen na het Eylant vā Hispaniola, ofte Sanct Domingo geheeten/ binnen welcken tijt daer begonde een heete pestilentiale Cortse onder haer volc te comen/ daer terstont veel af storven. Niet verde vande stadt Sanct Domingo Landen sy by nachte int Eylandt haer Krijchsvolck / ende besprongen de Stadt vande Lantsyde/ ende quamen daer met ghewelt in/ het meeste volck ende rijcdom oock al gevlucht zijnde/ eñ de reste oor vluchtende: Sy vonden een schoone groote stadt/ fraey ende wel gebout van Kercken/ fraye rechte breede straten/ schoone hooge huysen van steen/ met fraye Poorten/ Bolwercken eñ Havene seer verciert. Hier bleven sy een Maent: Ende om dat het volck wt tgeberchte niet wilde comen haer huysen rantsoenen/ so deden sy die dagelijcx af breken ende branden: ten lesten vercreghen sy noch voor de reste xxv. duysent Ducaten.

Draeck neemt de Steden van S. Domingo eñ Cartagena.

Van daer voeren sy over nae het vaste Landt van America, na de stadt Cartagena, alwaer sy teghenweer vonden/ midts dat sy gheadviseert waren / nochtans waren de Vrouwen/kinderen/slaven/ende trostelijcste goet al gevlucht/ nochtans wonnen sy de stadt niet sonder bloetstortinghe eñ verlies/ ende bleven daer ses Weken ende met de huysen te branden ende breken / deden sy de Borgerije hondert ende thien duysent Ducaten betalen / nemende alomme mede het gheschut.

Van daer was haer voornemen te seylen na Nombre de Dyos, eñ van daer over Lant te treckē na Panama, een Haven op de Zuyt Zee/ alwaer sConincx gout ende silver van Peru coemt/ dat sy meynden daer ontrent te vindē: maer door dat het volc door de voorseyde heete Cortse wel een derdedeel gestorven was/ soo resolveerden sy weder na Enghelant te keeren/ ende byden weghe te nemen wat sy souden vinden: ende voeren alsoo in April nae Cabo sint Antonye, aent Westeynde van Cuba: Van daer niet connende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. nent ander eynde vant Eylandt de Hauana comen/ ſoo ſeylden ſy in Mey nae de Cuſten van Florida, alwaer ſy een Stadt genaemt Sant Auguſtijn vonden/ met een Fort met hondert en vijftich Spaengiaerden in Garniſoene. Sy namē eñ verbranden het Slot/ ende ſeylden van daer nae Virginia, daer een deel Engheiſche nu een tijt lanck ghewoont hadden: maer alſo ſy van haer vrienden verlaten/ ende ghebreck van alle nootdruft hadden: ſoo verdeylden ſy die in haer Schepen/ ende keerden daer mede na Enghelant/ den ſeſten Auguſti/ Anno M.D.Lxxxvj. van daer brenghende ontrent twee hondert ende veertich ſtucken grof gheſchuts/ al Metael/ behalven dertich oft veertich ſtucken.

Draeck comt thuys den ſeſten Auguſtus 1586.

De andere voyagie van Draeck was in dit Jaer M.D.Lxxxvij. ſeylende met een deel Coninckliȷ́cke Schepen nae de Cuſten van Spaengien/ om den Coninck aldaer te ontrieven ofte ontſetten van ſijn ghereetſchappe/ diemen ſeyde dat hy maeckte om met een groote Armade na Enghelant ende Nederlant te comen/ ende ſeylde in April nae de Haven van Cales in Andoloſien/ alwaer dat ſes Galeyen hem wilden het incomen belettē/ maer hy dreeſſe onder haer Fortreſſen/ ende alſoo nam hy daer veel Schepen/ groot ende cleyne/ gheladen ende ongeladen/ die hy al verbrande/ zijnde boven de hondert ſeylen/ daer onder een Galioen was vanden Marquis de Sante Cruce, groot xiiij. hondert vaten/ meeſt geladen zijnde met reepen/ riemen voor Galeyen ende Schepen/ pijpſtāven ofte hout/ om vaten te maken/ met timmerhout ende ander ghereetſchappe voor ſConincx Armade/ veel met Wijnen/ Olye/ Tarwe/ Vijghen/ Rozijnen ende Victalie/ behalven een groote menichte die het ontvluchte/ ende andere die haer aen Lant onder de Fortreſſen ſalveerden/ ende een groot Schip van Raguſa/ meeſt gheladen/ groot zijnde duyſent vaten/ hebbende dertich metalen ſtucken gheſchuts oppe/ werdt daer ghesoncken/ met meer ander ſchaden: Waer over een grooten allarm alomme int Lant aldaer ghemaeckt wert/ ende groote ſchade in haer Viſſchers Netten. Alſo vertrock hy wederomme/ ende ſeylde voorby Caſcales in Poortugael/ ende vondt daer den Marquis de Sante Cruce met ſijn Galeyen/ die niet en ſochte dan hem te ſalveren/ ſonder eenigherhande teghenweer te toonen: ende ſo quam hy met ſijnen buet thuys.

Draeck tweede voyagie/ verbrandende sop Galeyen over hondert ſcheppen/ meeſt met provisie van de Armade hebbende/ in April 1587.

Een Engels Edelman/ Meeſter Candiſch ghenoemt/ was in deſen tijt des Werelts Cloot rontomme ſeylende/ Hy ſeylde wt Plimmouth den xxj. Juli int voorgaende Jaer M.D.Lxxxvj. met een Schip ghenoemt de Deſire, dat is/ de begheerte/ groot hondert ende xx. vaten/ met noch twee ander/ deen helft cleynder/ hebbende in als op hondert ende drientwintich mannen: Sijnen Luytenant was Meeſter Brewer. Aldus den xxj. Juli wtghetrocken zijnde/ ſoo ſeylden ſy inden volghende Januario door de ſtrate van Magallan, aldaer ſy vingen eenen Spaengiaert Hernando/ die hem verhaelde dat vande vier hondert Spaengiaerden die daer geſonden waren/ nu maer xxiij. overgebleven en waren/ eñ dat de reſte van honger ende armoede gheſtorven waren/ ende vanden volcke aldaer vernielt. Deſe drientwintich waren wt noot ghetrocken na Rio de Plata. Candiſch quam ter plaetſen daer deſe Spaengiaerden een Conincliȷ́cke ſtadt/ Philip-ſtadt ghenoemt/ gebout hadden met vier Bolwercken/ op elck een ſtuck metalen gheſchuts gheſtelt/ ende een Kercke. Deſe Stadt was gebout om die ſtrate van Magellan te bewaren/ dat daer niemandt door varen ſoude inde Zee Del Zur. Sy was ghebout op de beſte ghelegenſte plaetſe van alle de Strate/ op Liij. graden ghelegen/ by een Boſch ende verſch Water: maer wat ſy daer ſaeyden ofte planten/ dat en wilde daer niet wel groeyen/ oft door haer onachtſaemheyt niet proſpereren. Van daer voer Candiſch opwaerts na de Cuſten van Chili Peru, nova Spania ende nova Gallicia, eñ quamen byde Capo van California, ligghende op xxiij. graden ende twee derdendeelen/ alwaer ſy ontmoeten een Schip des Conincx van Spaengien/ groot wel ſeven hondert vaten/ Admirael van de Zee/ ghehceten ſint Anna/ ſeylende van Manilla na Nova Spania, inde Haven van Mexico, twelck ſy nae eenige wederſtant dwonghen/ eñ ſy voerden dat den ſeſten November/ Anno M.D.Lxxxvij. in een Haven Porto Siqura, alwaer ſy in vonden hondert ende tnegentich perſoonen/ die ſy aen Lant ſtelden met eenige victalie ende ghereetſchappe/ om een Bercke te moghen timmerē. Hy nam daer wt vijf Jongers/ eñ eenighe Pyloten/ die hy in Engelant brachte. Tſchip hadde gheladen hondert ende xxij. duyſent Pezos ofte Realen van achten weerde van louter gout/ de reſte waren ſyde Satijnen/ Damaſten/ Muſke/ eñ ander coſtelijcke Waren/ oock veel ſeer delicate victalie/ conſerven/ ende veel ſoorten van alderhande goeden Wijn. Van deſe goederen laeyde Candiſch beyde ſijn Schepen vol vant beſte. De reſte noch wel vijf hondert vaten ladinghe/ verbranden ſy met het Schip/ eñ voeren ſoo nae huyſwaerts: Maer alſoo ſy wat twiſtich om den buet gheweeſt waren/ liet Candiſch ſijnē Luytenant Brewer achter inde Haven/ meynende dat hy hem ſoude volghen/ maer hy is noyt ſints vernomen. Alſo ſeylde hy door de Eylanden Ladronos, ende ſoo door de Eylanden vande Philippinas, daer dat het Eylant Manilla in leyt/ daer ontrent vier ofte vijf hondert Spaengiaerden woonen/ die traffiqueren op China ende ander plaetſen/ ende ſo op Acapulco in Nova Spania, oock mette Sangnelos, een conſtich ryck ende vernuftich volck. Candiſch quam int Eylāt van Capul, daer hy groote vrienſchappe maeckte/ ende quamen ſoo tot Iava Mayor, daer hy oock kenniſſe van nam. Van daer ſeylde hy nae Cabo de Bone Eſperance, dat hy ſeyt maer ontrent duyſent acht hondert ende tſeſtich mylen verde van Iava te weſen/ ende ſeylde dat in min dan neghen weken/ ende ſaghen de Cabo den xvij. Mey. Van waer ſy ſeylden ende vielen int geſichte vant Eylant Sint Helena, den ix. Juni. Hy vont dat Eylant/ ende beſchrijft dat genoech gelijcformich/ alſo Jan Huygens van Linſchoten

Candiſch Enghels Edelman/ vaert rontomme des Werelts Cloot/ Anno 1586. den xxj. Julij/ vertreckende/ ende keerde weder den ... Septemb. Anno 1588.

1587. schotē dat in sijn Itinerarium beschrijft. Van daer vertrock hy den xx. Juni/ ende arriveerden den ix. Septembris/ Anno M.D. Lxxxviij. tot Plemmouth/ daer sy nu twee jaren ende vijftich dagen geleden/ wtgeseylt waren/ hebbende in die reyse wel meer dan twintich schepen/ die veel seer costelijck waren/ verbrant eñ vernielt/ eñ groote wreetheyt alomme ghetoont/ alsoo het te lesen is by de beschrijvinge van die reyse in druc wtghegeven. Desen Edelman Candisch aldus rijck thuys gecomen zijnde/ becleede eenighe van sijn Seylen met syde Dammast/ ende quam alsoo voorby der Coninginne Hof gevaren/ de Riviere van Londen op. Dit goet geluck dede hem na eenighe jaren wederom sulcken reyse voornemen: maer alsoo hem op den wech ongeluc ontmoetede/ so keerde hy wederomme/ eñ sterf op de Zee mismoedich/ sijn gheluck te vele toeschrijvende.

Als in Nederlandt den dieren tijt vycans ghepasseert was/ eñ het Coren inde Schueren was apparent wel te comen/ soo heeft Parma sijn Krijchsvolck van alle Provintien op ontboden/ hem gelatende al of hy in Hollant inde Veluwe wilde trecken: eenighe hadden van inden Mey ontrent Brugghe ghelegen/ eñ waren allenskens vermeerdert/ eñ schenen daer maer te liggen om de courssen van die van Oostende eñ Sluys te beletten. Als nu sijn volck van alle canten vergadert was/ is hy den vij. Juni wt Brussel getrocken met neghen Benden Peerden/ ende den naesten dage tot Brugge gecomen/ die den gheweldighen hoop van alle canten volchden om Sluys te beleghеren.

Sluys by Parma belegert/ den vij. Juny.

Dese ghereetschappe van Parma eñ sijn comste/ hadden die van Oostende eñ Sluys beweecht na Zeelant eñ Hollant te schrijven/ om van alle nootdruft tot wederstant des vyants dienende/ versocht te wordē: Selve dē Gouverneur van Sluys/ Joncker Aernolt Groenevelt/ schreef aen Russel dē Gouverneur van Vlissinghen/ van date den ix. Juni/ datter in Sluys na scherp ondersoeck maer Coren was voor weynige dagen. Hier door Russel beweecht zijnde/ schreef aen die van Bergen op Zoom/ eñ aen Prince Mauritz van Orangien om volck/ voor Coren eñ nootelijcke Amonitie. Noch sondt hy aende Staten van Zeelant sijnen Secretaris Pieter van Heyle/ die daeromme wt Sluys gecomen was/ maer aldaer niet soo gereet yet crijgende (midts die van Zeelandt t'perijckel so groot niet en achten/ so belaste den voorsz Gouverneur dat sy met de Magistraet van Vlissingen Coren soecken souden/ die ten selven dage een Schip met Coren inde Haven vindende/ deden dat terstont na Sluys voeren: oock tot dry Vaendelen (van Bergen eñ elders in Zeelant aencomen) voechde Russel daer noch t'vierde vande sijnen by/ wel vol van volcke/ soo dat sy t'samen acht hondert mannen maeckten.

Voorraet eñ Provisie na Sluys ghesonden/ den x. Juny.

Wt Engelant waren ooc den Ridder Rogier Wiliams/ eñ andere Edelen aenghecomen/ op de mare van Parmas gereetschappe/ denckēde dattet mochte op Oostende gemeynt zijn/ daer de Coninginne de sorge voren ghenomen hadde. Dese dan verstaende dat den aenslach op Sluys was/ zijn mette voorsz acht hondert mannen den xij. Juny op Sluys ghevaren/ met eenige schepen met verscheyden Amonitie gheladen/ daer sy alle wel in quamē/ niet sonder perijckel van des vyants gheschut. Dese alle wel inghecomen zijnde/ eñ t'samen met het oude Garnisoen makende sesthien hondert mannē/ so schreef den Gouverneur Groenevelt om meer Corens/ Buscruyt/ eñ Amonitie: maer Parma hadde terstont de Haven also beset/ dat vande Schepen eenighe die met het Coren ende volck inghevaren waren/ int wtcomen ghenomen werden/ ende datter gheen Schepen meer moghelijck was in te comen.

Parma sloech sijnen Legher in Cassant/ een Eylant voor de stadt/ maer den meesten hoop tot Bresquin/ eñ nam de Blanckenberchsche Schansse in/ om van die van Oostende bevrijt te wesen/ daer na toonde hy al sijn ghewelt op de Schansse over de Haven/ die lange wel beweert wert: Die van binnen deden veel wtvallen/ waer door sy veel afbreucx eñ oock schade haer vyanden aen deden. In dese feyten verworven groote eere onder de Nederlanders/ den Luytenant Nicolaes Meetkercke/ wien altijt sijn joncksten Broeder Adolf bystont/ Carel Herogiere/ Niclas Maude/ Capiteynen/ eñ meer andere: onder d'Enghelsche Fransoys Verre/ Rogier Wiliams/ Thomas Baskerfielde/ Ridderen/ Colonel Huntley ende andere.

Vromicheyt des Garnisoens in Sluys/ in Junio.

De Prince Mauritz van Orangien doenter tijt Overste gebiet onder de Staten hebbende/ als hy gehoort hadde vant beleg van Sluys/ is sterck in Brabant gevallen/ ende metten Grave van Hohenlo plonderde ende verbrande hy xxij. Dorpen/ eñ twee Stedekens/ eñ beraetslaechde hem om s'Hertogenbos te beleggē/ met behulp van hooge vloeden ende dierte des Corens/ also de Steden noch niet versien en waren/ ende dochte daer mede Parma van Sluys te trecken: Maer Parma sterck ghenoech van volcke zijnde/ sont in Brabant Haultepenne/ den sone van Barlaymont/ met xlij. Vaendelē knechten/ eñ xxv. Benden Peerden/ die haer legher den tot Vorstel by s'Hertoghenbos.

Mauritz en Hohenlo doen coursen in Brabant.

Hierentusschen de Grave van Leycester/ wiens wedercomste byde Staten seer was versocht/ achtende dat int ontset van Sluys groote eere te behalen was/ is met alle spoet den sesten Juli tot Vlissinghen met groote vreucht aenghecomen/ mede brengende veel Enghelsche nieu Krijchsvolck/ veneersti-ghende alles wat mochte dienen tot ontset van Sluys.

Leycester comt weder in Nederlant den vj. Julii.

Prince Mauritz Leycesters comste verstaen hebbende/ is met Schenc eñ Norrits/ die naer Enghelant was treckende/ by hem in Zeelant gecomē/ met eenich Krijchsvolc/ latende Hohenlo met dry duysent mannen op de Bemertsche Weert/ Frontieren van Hollant/ voor den vyandt/ meynende datter meer volcx wt Gelderlant ende Vrieslant/ alsoo gheordonneert was/ hem soude toecomen/ t'welck niet gheschiede: nochtans nam Hohenlo de Schansse van Engelen met ghewelt: Ende als Haultepenne die ongeluckelijck wilde hulp doen/ is sijn Peerdenvolck van

Haultepenne neder geslagen by Crevecueur/ den ... Juli.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

van Hohenlo verslagen/ eñ selve als dootlijc ghequetst/ waer van hy den xiij. Juli sterf/ waerom de Schansse aldaer Crevecuer/ dat is/ Hertenleet/ oft Hartbreec genoemt wert.

Den selvē Haultepenne hadde inde voorgaende Maent van Januario de stadt van Ghelre voor Parma inghenomen/ die hem ghelevert was vanden Gouverneur Payton een Schot/ twelck aldus toeginck. Also dese Payton belast was mette bewaringhe in absentie van Schenc/ ende dat Leycester op hem ghestoort was/ ende hem gedreycht hadde te willen Stuaert in sijn plaetse stellen/ soo heeft den voorsz Payton om hem te wreken/ met Haultepenne ghehandelt om hem de Stadt te leveren/ dies hy sijn volck wapende/ segghende dat hem sulcx vanden Oversten Schenck belast was/ die den naesten nacht daer comen soude met sijn Peerdevolck/ toe eenen aenslach. (om dat hy ghewoon was het Garnisoen also subijtelijcken veel te ghebruycken) Also nu het Garnisoen snachts den Schenck verwachten/ soo heeft Payton Haultepenne in sijn plaetse met alle sijn volck inghebracht/ de Borgherije dat te spade gewaer gewordē zijnde/ hebbē te vergeefs wederstant gedaē/ vele nochtās vluchtē opt slot/ die daer na met rantsoē daer van quamen. Hier verloor Schenck veel schoone Peerde Wapenē/ eñ ander costelic huysraet.

Ghelre wert van Payton Parma ghelevert/ in Januario.

Nu sullen wy tot die van Sluys keeren: Parma heeft eerst met veel moeyte de voorschansse gewonnen/ eñ de stadt beschoten geduerichlick met xxx. Canons eñ acht Columbrijnen/ in als wel xvij. duysent eñ vier hondert schoten geschotē: Selve op sint Jacobs dach van smorgens tē dry uren tot savonts ten vijf urē/ alleen wel vier duysent schoten ghedaen. Parma selve bekende dat hy noyt geen plaetse also beschotē en hadde op eenen dach/ Bresse makēde wel van twee hondert eñ vijftich passen/ daer hy sevenmael op dede stormen/ maer sy werden vromelijck afgeweert/ Op een dach werter ooc inde Mynen onder de aerde gevochten/ wel vijf uren lanck/ in welcke stormen werden ghequetst den Marquis van Renty/ Lamotte die verloor sijnen rechten arm. Den Borgoenschen Collonel Strepeny met veel ander Capiteynen/ eñ ontrent seven hondert verslaghen/ eñ wel so vele gequetst/ oock niet sonder schade van die van binnen. In dese stormen hadde Parma sijn begravinge seer diep inde stadtwallen gebracht/ so dat sy daghelijcx hant te hant vochtē/ eñ die van binnen gedwongen waren xviij. dagen eñ nachten lanck/ geduerighe wachte te houden/ eñ op de Wallen te slapen/ eñ eten: Boven dien moesten sy tegen mineren/ eñ inde Mynen ooc dagelijcx vechten/ vreesende van onder eñ binnen door de fauten eñ kelders besprongen te wordē/ dier vele zijn/ mits aldaer hier voormaels plach gehouden te wordē den stapel ofte stapelinge vande Wijnen die wt Vrancrijc quamen. Door dese dagelijcsche teghenweer zijn haer xvj. hondert mannen nu op vij. C. gecomen.

Parmas groot ghewelt op Sluys met schieten/ den xxiiij. Juli.

Als sy nu seven weken belegert haddē geweest/ heeft Leycester getracht die te ontsettē/ zijnde by Prince Mauritz als Admirael Generael der Landen/ ende sijnen Broeder Justinus van Nassau/ als Admirael van Zeelant/ een goeden hoop schepen/ Schipvolck eñ gereetschappe besorcht/ eñ zijn also den xxix. Juli met xxv. Vaendelē voetvolcx/ eñ ses Benden Peerden na Oostende geseylt/ alwaer hem wt Enghelant quamen besoecken den Admirael van Engelant/ dē Grave van Comberlant/ met veel schepen eñ Edeldoms. Leycesters voornemē was de Haven van Sluys te bespringen/ eñ eenige schepen binnen te senden met volc eñ amonitie/ ende die te leggen op een seker plaetse onder tCasteel/ daermen seyde een diepte wtgescheurt te wesen binnen de twee leste jarē/ alwaer de schepē vry mochte liggē. Maer veel Schips Capiteynen/ ervaren Pylotē eñ Schipvolc/ meest Zeelanders/ waren van gevoelen dat daer sulcke diepten niet en waren/ eñ dattet daeromme te vergeefs was sulcx te bestaen/ eñ onbehoorlick tvolck te avontueren. Als hier door twist was ghere sen/ alsoo elck sijn opinie wilde drijvē/ alreede veel achterdenckens eñ misverstant onder de grootste wesende/ so heeft Leycester/ siende dat hy te water niet en conde doen/ alle zijn volck te Oostende gelant/ sterc zijnde boven de vijf duysent mannen/ hoe wel hy beclaechde dat de Staten hem niet meer volcx ghesonden en hadden/ eñ heeft hem den derden Augustus te Velde begheven/ treckende op Blanckenberge/ dat welck seer sterck zijnde/ beschutte den Legher van Parma. Leycester daer neder geslagē zijnde/ dede de stercte bespringen met twee Veltstucken/ eñ eenighe Musketiers/ maer alsoo die van binnen wel versien waren/ so deden sy grooten tegenweer: Ooc so ontfinck Leycester tijdinghe/ dat Parma metten geweldigen Leger na hem toequam ende op de beene was/ het welcke wel waer was/ maer selve heeft tsins de Grave van Arenberch inde Vredehandelinge tot Borborch den Engelschen Gesanten bekent dat Parma gheresolveert was op te breken/ soo Leycester nae hem toeghecomen hadde/ ofte Blanckenberch ingenomen hadde/ want sijnen Leger te onsterc van achter was/ eñ de sprake was datter veel duysenden wt Engelant mettē Admirael gecomē/ eñ aencomende waren/ maer de een was van dander bevreest/ wāt Leycester hem niet sterc genoech kennende om den vyandt aen te vallen/ de Blanckenberchsche sterckte achterlatende/ dat meer tijts eñ gereetschappe eyschte/ troc weder te rugghe nae Oostende/ niet sonder schade/ alwaer hy verstaen heeft het overgeven van Sluys/ voer den vijfden Augusti weder na Zeelant/ alle de schult leggende op tgebreck van volcke eñ gelde/ grootelijcx beschuldigende de Admiraliteyt van Zeelant/ eñ haer Bevelhebbers/ namelijc den Bevelhebber Marten Drooghe/ die hy den elfden Augustus tot Vlissinghen dede vangen/ beschuldigende van quade Officie ende administratie/ maer nae ses maenden gevanghenisse Leycester in Enghelant ghekeert zijnde/ heeft hy hem selven na Lants Rechten wtghedinght/ ofte voor rechte na examinatie ontschuldich verthoont/ naedemael niemant hem Wettelijck beschuldichde.

Leycester poocht Sluys te ontsetten te vergeefs/ dē derden Augusti.

Parma siende Leycester te rugge trecken/ toonde weder zijn gewelt aen die vā Sluys/ waer door die van binnen siende datter geen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

hulpe voorhanden was/ noch tijdinghe van
Leycester hoorende/ hoe wel den Capiteyn
Hart twee oft drij mael door de Haven over
eñ weder geswommen hadde/soo hebben sy
dē moet verlorē/ te meer/om datse dē vyant
op haer Wallen gelegert sagen/ eñ alle uren
vreesende van onder wt de Kelders door de
Mynen overvallen te worden/oock dat van
xx. stucken grof geschuts haer nu maer vier
en resteerden/ die den vyant met sijn geschut
ofte contrebaterie gebroken ofte onbruycke-
lijcken gemaect hadde/ooc so was haer geen
Buscruyt genoech tot eenen storm gelaten/
waer door sy saghen datse geenen generalen
storm souden connen wederstaen/ so hebben
sy eerlijcke conditien van overgevē/ die haer
vanden vyant aengebodē werdē/ aenveert/
te weten/ met Bagge eñ Bagagie/ eñ opge-
rechte vliegende Vaendelē/gewapent/bran-
dende Lonten/ende Loot inden mondt/met
Zeelantsche Schepen te mogen vertrecken/
alsoo sy deden den vierden Augusti/ latende
Parma de Stadt/ wttreckende ontrent se-
ven hondert man/veel ghequetst/die sesthien
hondert mannen sterck gheweest waren.

Sluys gheeft hem over aē Parma/ den vierden Augusti.

De oorsake dat Parma so goede conditiē
toeliete/ was de vreese als voren van Ley-
cester/eñ de weerde/ deucht ende verdienste
vant vroom Krijchsvolc datter binnē was/
want hem in handen ghevallen waren brie-
ven van die van binnen/ van eenen swem-
mende Bode(die verdronck) gecregen/waer
in sy adviseerden ses dagē voort overgeven
aen Leycester/ dat sy alle de Capiteynen ge-
sworen hadden/ so sy niet condē ontset wor-
den/soo souden sy de Stadt niet dan op eer-
lijcke conditien over geven/die weert waren
hare manheyt eñ vroomheyt/ ofte sy wilden
alle vechtende sterbē/ de Stadt eñ Casteel in
brande stekēde/eñ so door de waterē/ Meer-
schen eñ verdroncken Landen sien te ontco-
men/ so sy best conden. Waeromme Parma
siende dat sy inde handelinge van overgeven
noch also geresolveert waren/eñ dattet hem
noch meer volcx mochte costen met brant eñ
verderf der Stadt/ gaf hen haer begheerte/
opentlijck segghende/ int belegh dryenveer-
tich Capiteynen/ eñ meer andere Bevelheb-
bers verloren te hebben/ oock meer volcx/
dan inde beleghheringhe van Nuys/ Grave/
Berck ofte Venlo/etc.

Na het verlies van Sluys/so was Leyce-
ster van advijse om te stoppen dē mont van-
de Haven/ maer die vande Admiraliteyt eñ
andere warē van advijse/dat het te vergeefs
eñ ondoenlijck ware/dan bijde Enghelschen
scheent doenlijck/ waerom hy suspecterende
de Zeelanders/ sont in Hollant om quanti-
teyt van oude schepen te hebben/die hem ge-
consenteert werden/maer daer en is niet ge-
volcht: Maer de Havē is sints beter gewor-
den/ ende eenighe zanden wtgheschuert.

Leycester trachte de Haven van Sluys te stoppen.

Dese verliesen hebben Leycesters autho-
riteyt in groote verachtinghe ghebracht/die
sijne welgunders nochtans sochten meer te
vestigen/alle de schult op de Staten leggen-
de/ al of sy de authoriteyt hem opgedraghen
sochten te benemen/ als ghy by het naevol-
ghende sult verstaen.

Leycesters authoriteyt comt door tverlies van Sluys in verachtinge.

De Staten is oock in handen ghevallen
eenen brief van Leycester om sijn partije eñ
welgunders te stercken: Gheschrevē bijde ey-
gen hant van Meester Daniel Borchgrave
aen eenen sijnen Secretaris Junius/ de so-
ne van Doctoor Jan Junius/van date den
thienden Juni wt Engelant/ welckē Brief
alderhande achterdencken gemaeckt heeft/
ende de Staten deden daer over den voorsz
Junius tot Leyden aprehenderen/ exami-
neren eñ af vraghen/ wat hy metten Brief
mochte wtgerecht hebben. Den brief luyde:

Heer Junius zijnde gheresolveert corte-
lijc derwaerts over te keeren/ so hebbe
ick goet gevonden/ beneffens de brieven die
ick schrijve aen diversche/van eender mate-
rie/ dat ghy trockt oft reysde over de goede
Stedē aldaer/ confortērende/eñ versekeren-
de de gheaffectioneerde/ u wel bekent zijnde
vande goede intentie vā hare Majesteyt tot
der Landen hulpe eñ goeden wille/ die ick
hebbe om haer dienst te doē: Eñ also dē Hee-
re van Buchorst/ofte andere aldaer hadden
willen persuaderen dat hare Majesteyt ge-
resolveert hadde vrede te maken met dē Co-
ninck van Spaengien/ ende begheerde daer
over tconsent vande Landen/ ghy sult haer
vry wt seggen dat den voorseydē Heere geen
sulcken last heeft gehadt/ eñ dat hare Maje-
steyt in geen handelinge daer over gheweest
is/ maer alleenlijck gesocht te ondersoecken
wat den Coninck soude willen den Landen
aenbieden ofte geven ter cause van eenighen
vrede/ waer op sy bemerckende datter geen-
derhande versekeringe sy/ vaert voorts met
alles te doen dat sy denckt te dienen tot be-
schuttinge der selver: alst blijct bijde Arma-
de gesonden nae Spaengien/onder de beley-
dinge van Drake/ eñ by mijn wederkeeren/
met goet getal van volcke betaelt eñ onder-
houden by hare Mt. boven het ordinaire se-
cours. Sult ooc te kennen geven aen die last
over tghemeynte hebben/ eñ daer ghy sulcx
dienstlic achtet/dat ic derwaerts wederkee-
re/met betrouwē dat sy sullen voortaē doen
cesseren alle voorleden swaricheden/ eñ my
geven een behoorlijcke authoriteyt/noodich
om te gebruyckē de Souvereyniteyt der sel-
vigher Landen/sonder te hebben alle de op-
positien eñ tegenmyneren der Staten als te
voren/ de welcke haer behoordē te contente-
ren/ te behouden sulcx als sy pretendeerden
te hebben onder de Gouverneurs van Key-
ser Karel ende des Coninex/ sonder meer/
gheduerende mijn Gouvernement/ dewijle
ick niet begheere te handelen saken van im-
portancien/dan by advijse vanden Raet van
State/ die behoorlijck ghemaeckt sal wor-
den van Ondersaten des Lants/ Sult oock
aensegghen dat sulcx den wille is van hare
Majesteyt/ volghende de instructie die haer
belieft heeft my te geven/ bijde welcke sy my
accordeert eñ beveelt weder te keeren/ so ick
niet conde verwerven vande Staten soda-
nigen authoriteyt als behoordt/ om niet te
wesen alleen Gouverneur van schijne eñ in
schrifte/ waer van ick begeere dat de goede
verwitticht worden/ op dat sy in tijde mo-
gen opsicht nemen/ dat my niet toe en come
tot haren achterdeele ende verderve/ con-
trarie haren goeden wille ende meyninghe.
Hier mede hebbe u Godt in sijn bewaringe.
Gheschreven tot Groenewich desen thienden
Juni/

Leycesters Brief aen Junius ontdect/van date den thienden Juni.

Junij/Anno M.D.Lxxxvij. Onderstont gheschreven/ Vwen Vrient R.Leycester. Het opschrift was/ Aen onsen lieven ende ghetrouwen/ onsen Secretaris Junius/ etc.

De Staten Generael dagelijcx ghewaer wordende/ door de onder ende tusschen handelinghe van Leycesters welgunders ende creatueren/ oock byden voorsz Brief eñ ander instructien van Leycester/ datter wat anders ghesocht werde/ hebben van wegen de Ridderschap/ Edelen eñ Stedē van Hollant ende Westvrieslant/ een Remonstrantie aen Leycester doē presenterē tot Dordrecht den xxx. Augusto/ te voren wel geordonneert te vertoonen/ maer tot nu toe wtghestelt.

Staet vertooch aen Leycester tot Dordrecht/ den 30. Augusti

Verthoonende wt schuldighen plicht/ hoe dat sy haer grootelijcx verbonden hieldē aen de Majesteyt van Engelant/ om haer voorderinge der Religie/ eñ der Landē welstant/ haer believende daer toe te ghebruycken den persoon van syn Excell. siende dat het haer niet belieft en hadde de Souverayniteyt aen te nemen/ dien sy geerne alle respect ende onderdanicheyt souden ghedragen hebben/ als sy dē Keyser Karel de vijfde/ oft eenige Prince gedaen hadden. Maer aengesien sy by experientie bevonden datter eenige ongeruste Geesten waren/ die arbeydē om tusschen de Staten der Landen/ eñ sijne Excell. misverstanden eñ oneenicheden te berocken/ eñ te trachten om confusie inde authoriteyt der Statē eñ sijner Excel. als Gouverneur Generael respective/ competerende te maken.

Soo gaven sy sijne Excell. te verstaen (tot wechneminghe des misverstants/ dat sy altijt verstaen hadden/ eñ noch verstondē) dat by gebreke van een Prince der voorsz Landē/ de Souverayniteyt der selver Landē aen haer Ridderschap/ Edelen eñ Stedē wederkeerde: Eñ over sulcx zijn byde Staten (nae dat den Coninck van Spaengien/ die hier voortijts haren natuerlicken Heere geweest is/ de Landen verlaten heeft) alle Acten van Souverayniteyt wettelijckē geexerceert/ in sulcker voeghen/ dat sy in dier qualiteyt met diversche Princen/ namelijck met hare Majesteyt hadden ghetracteert/ ende sijn Excel. de authoriteyt van Gouverneur eñ Capiteynschap Generael hadden gheconfereert/ twelck sy andersins niet en vermochten.

By gebreke van Overheere keert de Souverayniteyt der Landen in handen van Ridderschap/ Edelē eñ Steden.

Eñ vorder/ om alle quade geaffectioneerde ende twistmakers den mondt te stoppen/ verclaerden sy/ dat de Staten niet by sekere prive persoonen/ maer byde Ridderschap/ Edelen ende Steden gepresenteert worden/ sulcx dat seer verdwaelt waren de ghene die meenen dat de Staten wt eenige prive personen bestaen/ ende dat de faulte die syliedē op de selve pretenteerden/ den Staten met rechte soude moghen ten laste ghelegt worden: Te meer/ om dat de Staten altijt verstaen hebben/ dat ingevalle yemant op haer vergaderinge compareerde/ die hem in eenige saken mochte ontgaen hebbē/ dat deselve behoorde exemplaerlijck ghestraft te worden/ versoeckende daeromme aen sijn Excel. so hy eenige wiste te noemē/ so souden sy tot straffe der selver de hant aen houden.

Ende alsoo by dese ongheruste Gheesten in dispute wordt ghestelt/ ofte sijne Excellentie ware gheconfereert gelijcke authoriteyt als Keyser Karel inde Landen ghehadt heeft/ oft alsulcke als de Gouverneurs vande Nederlanden (die by dē selven gestelt zijn) is ghegheven/ etc. So begeerden sy dat syne Excel. verstonde/ dat al waert dat de Staten den Gouverneur/ Officiers eñ Justiciers vande Landen/ by tyden van Keyser Karel de vijfde/ ofte voorgaende Princē/ noyt by Eede verplicht ofte verbonden en waren gheweest aendē Gouverneur Generael der Nederlanden/ soo hielden nochtans de Staten haer aen sijn Excel. (inde Nederlanden wesende) verbonden/ om de selfde int Wettelijc gebruyck van gheconfereerde authoriteyt te ghehoorsamen/ niet meynende daer mede eenichsins te beschadigē de Souverayniteyt die hem toequame/ maer dat die competeert ende blijft aende Staten Generael/ eñ den Staten der Provintien int particulier/ alsoo die dede van oude tijden den Keyser Karel de vijfde/ die de Hertoginne Margarieta/ de Coninghinne Maria/ den Hertoch van Savoyen ende andere Gouverneurs Generael geensins de Souverayniteytē en heeft bevolen/ maer aen hem selven behouden/ even alsoo ware het oock nu met de Landen/ wtgenomen tghene dat by het Tractaet/ twelck met hare Majesteyt ghemaeckt is/ verandert ware.

De Staten behoudē de macht over de Gouverneurs Generael/ die Keyser Carel behielt over syn Regentē.

Ende sy verstonden/ dat ghelijck als alle saken by tijde van Keyser Karel de vijfde/ ter dispositie van den Gouverneur Generael der Nederlanden ghestaen hebben/ alsoo souden die oock nu ter dispositie van sijn Excellentie ende den Raet van State staen/ volghende de Acte van delatie vant Gouvernement die sijn Excellentie ghedaen is/ behoudelijcken dat in het doen van depesschen der selver/ ghevolcht sal worden de instructien die daer op gemaeckt/ ende noch te maken zijn/ ende dat tgene dat op den naem vanden Keyser Karel plach ghedecreteert te worden/ dat sal nu worden ghedecreteert eñ wtgegheven op den naem/ Seghel/ eñ Contreseghel/ ende Cachet vande Staten Generael/ ingevalle sulcke saken den Provintien int gemeyn aengaen: maer so die eenige Provintien int perticulier betreffen/ so sullen die ghedaen worden op den naem ende Seghel der selvigher Provintien.

Forme van depesschen.

Dat mede alle Gouverneurs vande particulier Provintien/ Generael ende particulier/ Oversten ende ander Officiers ende volck van oorloge/ sullen by Eede verplicht eñ verbonden worden/ de vereenichde Landen int Generael/ sijnder Excellentie als Gouverneur Generael der selvigher/ eñ den Provintien/ Steden eñ Ledē van dien daer inne sy sullen ghebruyckt worden/ int particulier ghehou ende ghetrou te wesen: Dat oock alle de selve uwe Excellentie als Gouverneur Generael/ ende den Oversten/ Ritmeesteren/ Capiteynen/ Officiers eñ Soldaten/ den Gouverneurs vande Provintien daer inne sy sullen ghebruyckt worden/ hare Luytenanten/ eñ den Oversten Capiteynen ende Bevelhebberen die over henlieden ghestelt/ ende noch te stellen souden wesen/ ghehouden sullen zijn te ghehoorsamen.

Forme van de Eedt des Krijchsvolc.

1587. Belanghende de absolute macht die sijne Excell. int beleyt vander oorloghe besloten heeft/ verstaen de Statẽ deselfde te strecken over al het volck van oorloghe/te Water eñ te Lande/ so wel hare Majesteyts secours/ als die in dienste ende besoldinghe vande Landen zijn/ commandement ende bevel te ghebruycken/ deselvige tot crenckinge vanden vyant te imployeren/ eñ daer over recht ende discipline militaire te doen exerceren/ sonder dat daer onder verstaen can worden dat sijn Excellentie meer Krijchsvolck soude doen lichten dan wt het secours van hare Majesteyt eñ de contributien vande Landen (conform der Staten resolutie) moghen worden betaelt.

Versoecken dat alles beleyt werde by ordinare Officieren.

Sy versochten voorts dat sijn Excellentie beliefde de sake vander oorloghe te water te doen beleyden door den Admirael vander Zee/ ende het verlegghen vande Garnisoenen door de Gouverneurs vande respective Provintien.

Ende om voortaen te beter eenicheyt/ correspondentie eñ confidentie tusschẽ de Staten ende sijne Excellentie te voeden eñ onderhouden/ so versochten sy reparatie vant gene dat door eenige ongeruste gheesten/ die op den naem van sijn Excellentie int voorleden jaer int stellen van eenige Gouverneurs ofte Superintententen vande Steden oft quartierẽ/ eñ int confereren van eenige principale Officien/ soo vander Politie als Justitie/ teghens de Acte van delatie vant Gouvernement is ghedaen/ ende te doen effectueren tghene dat byde Staten int Generael ende particulier/ conform het Tractaet twelck met haer Majesteyt ghemaeckt is/ ende de voorsz Acte die by de voorgaende Remonstrantie aen sijner Excell. is versocht: Ende begheerden oock dat sijne Excellentie beliefde tot dien eynde van hem te doen vertrecken/ ende geen gheloove te geven inde saken vande Landen/ soo wel de persoonen vande Landẽ als ander Natien/ die oneenicheyt eñ diffidentie tusschen de Staten eñ sijne Excellentie sochten te maken/ ende consequentelijck de Landen in confusie/ ende de eere ende reputatie van sijn Excellentie in hazarde sochten te stellen/ etc.

Op dese Remonstrantie der Staten aen Leycester/ heeft hy den eersten September in forme van Apostille op de canten gheantwoort/ op de eerste ses Artijckelen/ Als dat hy noyt gheen groote authoriteyt versocht ofte gheprетendeert en hadde/ dan de selvige die de Heeren Staten Generael hem opghedragen hadden by de voornoemde Acten/ eñ ware daer noch mede te vreden/ sonder in eenige maniere te willen vercleynen de authoriteyt die de Heeren Staten toequame/ ofte ooc en begeerde hy daer van niet te disputeren/ maer versochte ooc dat hem sijn authoriteyt volcomelijc mochte behoudẽ worden/ volghende de Tractaten ende possessie daer de Heeren Staten hem in ghestelt hadden/ sonder eenighe verminderinghe/ derogatie/ ofte restrictie. Oock datmen niet en soude veranderen inde Intitulatien/ ofte vande Segelen die hy gewoon was te gebruycken/ eñ dat by deliberatie eñ consent expres van de Heeren Staten/ eñ so die ghebruyckt hadden de leste voorgaende Predecesseurs ofte Voorsaten int Gouvernement Generael.

Antwoorde van Leycester op de voorsz Remonstrantie den eersten September.

Noyende dẽ Eedt/ en verstont sijn Excell. niet dat het behoorlijck ware datmen Eedt doen soude aende Provintien ofte Steden haer Gouverneuren ofte haer Luytenanten int particulier/ om dat het een nieuwe sake ware eñ sorgelijc/ om dat so veel Eeden souden confusie eñ verachtinghe in brengen/ eñ datmẽ daer inne behoorde te versien/ volghende de xix. Artijckel vant Contract met hare Majesteyt: Welverstaende/ dat het Krijchsvolck comende in Garnisoenen inde Steden/ sullen sweeren boven den Eedt die sy sijn Excell. ende den Landen gedaen hebben/ dat sy de Steden oft plaetsen wel bewaren sullen voor de Staten eñ Gouverneur Generael/ eñ dat sy niet voornemen en souden tot achterdeel vande selfde plaetsen: soo nochtans/ dat sijn Excell. vermach wech te nemen ende te veranderen de selfde Garnisoenen alst hem sal goet duncken.

Tot de ander Artijckelen consenteerde hy in generale Termen/ also die doenlijck waren/ opsicht nemende op den tijt eñ occasien/ zijnde niet behoorlick dat by ghebreke van sulcken sake/ den dienst vande ghemeyne saken soude verhindert worden. Op het leste poinct versochte hy speciaelder declaratie.

Op dese Apostille hebben de Staten van Hollant een naerder vertooch eñ verclaringe overgegeven den xxiij. October/ als hier na sal volghen.

Terwijle dese saken noch dus stonden tusschen de Landen eñ haren Gouverneur den Grave vã Leycester/ eñ dat het misverstant ende verbitteringe meer ende meer groeyde/ waer door Leycester hem niet en heeft vernoecht by ofte onder de Statẽ/ hem houdende tot Vlissinghen/ Dordrecht/ eñ Wtrecht/ so moeste alles door tusschẽsprekers gehandelt worden/ die vele quade diensten deden/ eñ meest de oorsaeck van alle het quaet waren/ door dat Leycester wt onervarentheyt van Lantsakẽ/ eñ weder geheel vreemt zijnde/ lichtelijck te vervoeren eñ in misverstant te brengen was. Daerenboven wasser oock grooten twist eñ misverstant tusschen Leycester eñ den Grave van Hohenlo geresen/ de welcke metter daet wilde voorstaen de authoriteyt vande Staten eñ Provintien/ daer hy seyde dat Leycester te veel over usurpeerde/ eñ so om daer toe te siẽ na sijn seggẽ/ ware hy als Stadthouder van Prince Maurits/ by Eede verbonden ende verplicht.

Hier over sochte den Raet van State (als middelaers) dẽ voorsz Grave van Hohenlo/ een personagie die grootelijcx by het Krijchsvolc geacht was/ eñ daer de Staten om sijn menichvuldige cloecke eñ neerstige diensten grootelijcx in gehouden waren/ mettẽ Grave van Leycester te reconcilieren/ eñ sonden tot dien eynde den achtstẽ Augusti de Heeren van Capelle/ van Noortwijck/ Cooper ende Caminga/ hare Gedeputeerde/ met de Heeren Guiliam Bardesius/ eñ Jacob Valck/ Raetsheeren ende Ghedeputeerde vanden Raet van State/ aenden voorschreven Grave van Hohenlo/ die doen ter tijt tot Campverre

De Staten soecken den Grave van Hohenlo met den Grave van Leycester wederom te versoenen.

verre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. verre in Walcherẽ was/ om aen hem te versoecken dat hy comen wilde byden Grave van Leycester tot Middelborch/ om alle misverstant neder te legghen/ midts datter aende eenicheyt soo veel gelegen ware/ ende dat hy soude willen continueren in alle goede diensten/ niet diergelijcke woorden meer. Waer op Hohenlo in effecte antwoorde/ Hy waer een Duytsch vry Grave/ geen Vassael ofte eenichsins subiect der Provintien/ ende daeromme geenen dienst schuldich/ die hy selve hadde geweygert den Eertshertoch Matthias/ oock den Hertoch van Anjou eñ Brabant/ eñ als noch en ware hy niet geresolveert hem eenichsins te begevẽ indẽ dienst van sijn Excellentie/ midts dat hy redenen hadde van hem niet te betrouwen/ soo wel om het different dat tusschen haer beyden was/ als om het cartel van Eduard Norrits/ daer hy hem de schult van gave/ ten minsten hadde hy tselfde toeghestaen/ eñ den selfden Eduard Norrits daer na Ridder geslaghen: Oock midts dat hy ghesocht hadde sijn Garnisoenen die onder sijn ghebiet waren/ teghen sijnen wete te veranderen: Ende oock hadde hy eenige belofte ende toeseggingen aen hem ghedaen/ die hy niet gehouden en hadde.

Antwoorde des Grave van Hohenlo.

Daer na als hy gebeden wert/ dat hy om sLants welvaren wat toe wilde gheven/ eñ dat deen oft dander wijcken moeste/ ende te willen ten minstẽ sijn advijs geven: So seyde Hohenlo voor raet/ dat de Landen haer geensins behoorden te scheydẽ/ noch van hare Majesteyt/ noch van sijn Excell. maer soudẽ hem liever eerlijcke Paspoorte geven/ om na sijnder vrienden begheerte te vertrecken nae Duytslant ofte Denemercken: houdende in ghedachtenisse sijnen ghetrouwen dienst eñ des Krijchsvolcx/ onder den Prince Maurits ende hem den Landen ghedaen. Voorts dat hy wilde overstellen de Steden ende plaetsen onder hem staende/ inde handen vande Staten eñ Prince Maurits/ op conditie dat die voor al gemainteneert ende geintegreert souden werden in haer gerechticheden ende Privilegien/ ende die selve gegouverneert als sy waren ten tijden vanden Prince van Orangien saligher/ de welcke hy sach mishandelt by eenighe subtijle onderhandelinghe/ door dien men causeerde ende toeliete by ghebreck van straffe/ dat het populasse haer tegen de Staten haren Wettelijcken Magistraet stellen/ (waer over hy eenige persoonen met namen noemde) die sochtẽ de authoriteyt der Statẽ te verminderen/ de welcke moesten ghecastijt wesen/ eñ eenighe gheheel wt het Hof ghebannen.

Versoeckt Staten ende der Gouverneurs particulier autoriteyt herstelt.

Wanneer sulcx ghescheiden soude/ ende de Staten (tot de welcke hy waer gesworen) in haren staet ghestelt souden zijn/ soo ware hy niet alleene te vreden alle de plaetsen over te leveren/ maer oock hem te humilieren in alles tot sijn Excellentie/ eñ alle eere ende ondedanicheyt te bethoonen/ eñ principalick hare Majesteyt/ haer biddende dat sy hare Majesteyt gheen oorsake van alteratie ofte misconentement en wilden gheven.

Als Hohenlo gheantwoort werdt/ dat hy dit selve sijn Excell. mondelijck soude willen verclaren/ eñ dat de Prince Maurits/ daer hy Stadthouder van was/ alreede Eet van ghetrouheyt aen sijn Excell. ghedaen hadde/ so antwoorde hy/ eñ sprac: Dat hy voor die reyse anders niet en conde doen: Biddende dat sy hem niet voorder wilden quellen/ eer dat de integratie der gerechtichedẽ der Provintien eñ Staten volcomen waren/ als vorẽ. Aengaende den Prince Maurits/ die ware een Vassael eñ Subiect/ maer hy een vry eñ Duytsch Grave/ hem conde men tot sulcx niet dwinghen/ so hyt niet selve accordeerde ofte stipuleerde: nochtans wilde hy niet te min een gheaffectioneert vrient der Landen blijven/ die hy nu xiiij. Jaer gedient hadde/ ende daer hadde verteert boven sijn traictement hondert eñ vijftich duysent Daelders/ totter Landen eñ hare Majesteyts dienste: Biddende over al alle favorable rapoort te doen. Aldus na meer ander woorden/ eñ eerlijcke protestatien/ zijn de Ghecommitteerde ghescheyden. Ende dit gheschiede den thienden Augusti/ Anno M. D. lxxxvij. Eñ alles dat daer passeerde wert opgheschreven/ eñ onderteeckẽt byden Secretaris Gilpijn/ soo datter geen volcomen eynde en conde te weghe ghebrocht worden: maer de jalousien groeyden daghelijcx door quade overdraghers/ alsoo wy onder andere een misverstant sullen verhalen/ twelc groote opsprake veroorsaecte. Den xij. Octobris wt Wtrecht schreef ende aviseerde Leycester den Rade van State/ dat hy hadde veel Krijchsvolck wt Enghelant tot ontset van Sluys mede ghebrocht/ twelck hy tot dien tijdt toe onderhouden hadde/ sonder eenigen overlast der Landen/ ende soo hy gheresolveert was metten eerstẽ dat weder na Engelant te senden/ so ware hy versocht noch te vertoeven/ tot dat de Staten Generael resolveerdẽ over eenige vordere contributiẽ/ te meer om datmen des vyants belegh verwachte voor de Stadt van Berghen op Zoom. Eñ also dat Krijchsvolck veel weken gelegen hadden op de Schepen/ sonder ververschinghe/ so ware hy ghedwongen die te leggen tot Maeslant Sluys/ Delfshaven ende daer ontrent/ met sulcken order eñ betalinghe als hy haer stelde/ tot datter ordere mochte genomen worden/ wat volck de Landen souden moghen onderhouden: Selve schande rekenende dat men het Engels Krijchsvolck datter boven het ordinaris secours der Majesteyt ware/ soude so afdancken/ etc. Hierentusschen ware hy geinformeert dat den Grave van Hohenlo den xxix. eñ xxx. September vergadert hadde ontrent Willemstadt/ met voornemen om met gewelt op te lichtẽ sijn voorschreven oorlochsvolck van ontrent Delfshaven/ ende die in stucken te houwen/ het welcke eenige vande principaelste van Delff hem hadden vermeten. Dit selfde hadde hy verstaen/ niet wt lichtveerdighe rapoorten/ maer van so goeder sydẽ/ dat hyt moeste gelooven: Waerom hy versocht op het alderheftichste dat daer in versien mochte werden/ eñ dat hy diergelijcke indigniteyt niet langer lijden en wilde/ dat also een yegelijck sijn eyghen Krijchsvolck hadde/ ende dat Hohenlo alles dede nae sijnen eyghen sin.

Hohenlo in xiiij. jaren dienst/ bovẽ gagie seyt verteert te hebben C. eñ L. duysent daelders.

Groote confusie door misverstant/ tusschẽ Leycester ende Hohenlo by twistmakers bygecomen in October.

Waerom hy versochte te weten oft sy hem sulcke authoriteyt gegeven hadden ofte niet: Eñ so sy sulcx niet toe en stonden/ dat sy terstont alle Colonellen / Capiteynen/ Officieren ende Krijchsvolck bevelen souden hem af te wijcken eñ afstant te doen van alle particuliere verbontenisse/ eñ haer te houden by den Eet die sy hem gedaen haddẽ/ op straffe der meyneedicheyt by gebreke vã tselve: Oft so sy de ghehoorsaemheyt langer wetelden/ so soude hy ghedwonghen wesen/ volghende de authoriteyt / plaetse ende ampt die hem toebehoorde/ daer inne te versien. Daer van vorder protesterende/ overmits hy sage dat sijn groote pacientie nerghens toe ghedient en hadde dan om de boosen te stercken/ ende te vorderen haer liguen ofte verbontenissen/ om de Landen inde wterste ellenden te brenghen.

Daer nae claechde hy anderwerf den xij. September/ dat Hohenlo noch continueerde int ghene voorsz is/ ende Krijchsvolc ontboden hadde wt Naerden ende Vianen/ ooc Peerdevolck/ ende volck nae Lillo gesonden hadde/ ende dierghelijcke meer/ al wt sijn eyghen authoriteyt/ etc.

Dese clachten hebben groote confusie eñ beroerten ghecauseert byden Raet van State/ eñ Statẽ Generael/ so dat het scheen als ofte het tot vorder quaet ofte bloetstorten soude willen strecken hebben. Maer tẽ lesten als dese perplexiteyt thien ofte twaelf dagen gheduert hadde/ nae volcomen informatie/ werter bevonden dat het maer werck was van quade oorblasers/ achterclappers ende twistmakers: Want als het den Prince Maurits gebraecht wert/ ende andere haer begonsten te bedencken/ eñ die swaricheyt te overlegghen/ so wert bevonden dat Hohenlo dat Krijchsvolc vergadert hadde te Willemstadt / om een goet exployt te doen op den vyandt / ontrent Lillo by Antwerpen/ waer van Mauritz aen Leycester selve tot dien effecte ghescheven hadde / daer Leycester selve den xxvj. September op geantwoort hadde/ ende den selfden aenslach goet vindende/ hem bedanckende van sijn neersticheyt/ wenschende alle goet succes. Maer den Grave van Hohenlo zijnde gheadviseert van eenighe wt Hollandt/ dat sijn Excellentie Leycester dat exployt hem qualic mochte af nemen / soo hadde hy dat nae ghelaten te exployteren/ ende dat volck weder in haer Garnisoenen gesonden/ eer hy conde geadviseert worden van Leycesters consent. Alsoo datmen bevont dat alle misverstanden waren by gecomen door quade rapportẽ/ achterdencken eñ mistrouwen / die begonnen waren voor het leste vertreck van Leycester wt de Landen/ eñ seer vermeerdert in sijn afwesen/ door de overvallende accidentẽ/ eñ sints sijn wedercomste seer toeghenomen hadde/ ter oorsake vande clachte die vã wedersyden gedaẽ was: Eñ door dat hy weynich onderhandelinge ofte communicatie metten Staten sints ghehouden heeft / isser veel onwetenheydt ofte ignorantie van veel affayren vande Landen gevolcht/ door ghebreck van goede correspondentie.

Dit alles met meer andere questien/ meer bescheydelijcker / heeft den Grave van Hohenlo in een Apologie ofte verantwoordinge in drucke wtghegeven/ teghen tghene dat Leycester in sijn verclaers van den sevenden Septembris gheroert hadde/ tot welcke ick den Leser om de corthe yt wijse.

Leycester door de voorsz Remonstrantie tot Dordrecht hem gegeven (eñ tgene dat andersins passeerde) seer ghestoort zijnde/ heeft een vertooch aende Statẽ Generael die binnen Dordrecht vergadert waren/ overghegheven den vij. September / waer van het effect was: Hoe dat sijn Princesse/ als de Landen van alle andere Princen afghesevt waren/ soo wt medelijden van haren deerlijcken staet van Religie wegen/ eñ wt oorsake vande oude verbintenissen / ware beweecht gheweest haer hulpe te doen/ ende op haer versoeck was sijnen persoon van haer ghesonden/ dien sy oock het Gouvernement opgeleyt hadden/ twelck hy wt liefde totten Lande/ sonder acht te nemen op sijnen ouderdom/ die ruste vereyschte/ aenghenomen hadde: eñ sijn beste voor haer int voorleden jaer gedaen/ ende sints ware hy wt oorsake nae Enghelant verreyst/ eñ daerentusschen was het verraet van Deventer eñ Zutphen gebeurt/ twelck hy excuseerde eñ beclaechde. Verclaerde hen oock/ dat sijn eere eñ authoriteyt inde Landen in twijfel eñ dispute ghestelt ware/ tot naedeele van sijn authoriteyt. Ende dat meer ware/ sy hadden geschreven aen sijn Conighinne brieven (namelijc vanden vierdẽ Februario voren verhaelt) doch niet met volle bewillinghe der Landen/ om hem niet alleene in dese Landen te onteeren/ maer oock sijnen goeden naem ende geloove by sijn Coninghinne in Enghelant te doen verliesen/ vol van valsche opsprake teghen hem. Daer over hadde het nochtans alles ten besten byde Majesteyt gheexcuseert gheweest/ ende waer so weder gecomen. Voorts excuseerde hy het verlies van Sluys/ om dat ontrent xxv. hondert Soldaten die belooft waren/ niet aenghecomen en waren/ eñ dat hy van hondert duysent gulden die hem gereet gelt belooft waren/ maer derthien duysent ontfanghen en hadde: ende voorts leyde hy de schult op de Officieren ende Admiraliteyt/ eñ Schips Capiteynen. Hy verhaelde oock vanden twist metten Grave van Hohenlo: Daer nae den staet vande oorloge/ eñ hoe die behoorlijck wt te voeren ware: waer op als hy goede resolutie vã haer ware verwachtende/ waren hem nieu wicheden (aengaẽde de Souverayniteyt) by haer Gedeputeerde voorghehouden/ streckende tot limitatie ende vercleyninge sijnder authoriteyt/ gants strijdende teghens de Acte/ eñ tegens de Brieven aende Majesteyt wt Middelborch ghesonden.

Over welcke cleyn achtinghen eñ wtstellinghen een groot verlies in Ghelderlant te verwachten stonde: Daer tegen protesteerde hy dat het hem niet en conde gheweten wordẽ/ aengesien hy bereet was sijnen dienst te doen om tselve te belettẽ/ so hem maer alleen het volck ende de penninghen ghelevert werden / die hem tot Middelburch belooft waren.

Leycesters remonstrantie aen de Staten/ van den sevende Septembris.

Leycesters beclach over den Brief van de vierde Februario.

Leycester wil protesteren.

Maer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

Maer alſo hy verſtont dat het gebreck eñ wiſtel geleyt werde by ſommige opte grooten noot eñ armoede der Provintiē/ die niet machtich waren om ſo groote laſten te dragen/ ende by andere op ſekere vredehandelinghe tuſſchen hare Majeſteyt ende den Hertoch van Parma/ ſo hadde hy tot haerder beter onderrichtinghe/ ende om reſolutie te voorderen/ haer inden Haghe op hare vergaderinghe doen aendienen/ dat ſy by haer ſelven inſien ende overſlaen ſouden de macht haerder middelen/ of die ghenoechſaem ware om de oorloghe te voeren/ op dat hy daer van mochte verſekert zijn/ metter blijckender daet/ ende niet met woorden ende pampier/ ende dat in ſulcken ghevalle hare Majeſteyt ſoude te vredē weſen/ den haer ſecours te continueren/ ſoo niet/ ſo en ware het gheen redene/ dat hare Majeſteyt (volghens t'Contrackt) de aſſiſtentie ſoude continueren/ als ſy lieden in ghebrecke ſouden vallen/ ende den laſt op hare Majeſteyts ſchouderen alleene dringhen. Want ſy hadden te bedencken/ dat hare Majeſteyt groote coſten hadde tot beſcherminghe van haer Coninckrijckē van Engelant eñ Yrlant/ ende dat ſy principalijck om haerder ſaken wille ghetreden was in vyantſchappe met Spaengien: Ende dat oock haer ſubiecten om arreſten ende Placcaten die daer gedaen waren/ in Vranckrijck te lijden hadden. Daeromme/ ſoo hare middelen met het ſecours van haer Majeſteyt niet ghenoechſaem en ware/ daer ware noch openinghe van vrede ſints het verlies van Sluys by Parma ghedaen/ waer in hare Majeſteyt niet en hadde willen reſolveren ſonder haer tſelfde aen te bieden.

Middelen der Staten niet genoech zijnde/ waer door noch handel tot vrede voorhanden.

Alſo ware haer oock aenghedient de ſollicitatie ende inſtantie vanden Coninck van Denemercken/ ende andere/ waeromme ſy qualijc deden/ eñ waren ſtrafwaerdich/ die hare Majeſteyt over ſulcx blameerdē/ contrarie blijckende by het ſenden van Draeck na Spaengien/ ende ſyn wedercomſte om de oorloghe te continueren/ ſo ſy de middelen vonde. Hare Majeſteyt en ware oock byden Contracte alſo niet ghebonden/ ſy en ſoude wel moghen handelen/ hoe wel ſy te vreden ware ſonder haer gants niet te tracteren/ haer ſaken betreffende.

Maer wilden oft conden ſy niet opbrenghen de middelen die totten oorloghe noodich ware/ ſo vraechde hy wat ſy wildē dat hy ende hare Majeſteyt ſouden doen/ ofte wat ſy begheerden?

Leyceſter toont cleynmoedicheyt.

Vonden ſy goet hem toe te laten t'Gouvernement volghens haer Acte/ met beleydinghe vande middelen ende contributien/ tot ſyne ende des Raets diſpoſitie/ ende dat ſy hem conden doen blijcken dat ſy met hare Majeſteyt ordinaris onderſtant d'oorloghe teghen haer vyanden conden herden/ ſo ware hy bereyt hem te laten gebruyckē/ indien ſy hem de authoriteyt lietē gebruycken die hy tot noch toe ghehadt hadde: Ende ſo hare middelen niet ghenoech en waren tot defentie vande Landen/ ende dat alle generalijck/ oock noodelijck tot conſervatie van hare Majeſteyt ende ſyn eere/ ſo ware het hem noodſakelijck anderwerf te proteſteren

1587.

Verſtonden ſy by haer Acte vande ordinaris contributie van twee hondert duyſent guldens ter maent hem eenige limitatie te ſtellen/ ſoo en ware hy niet van meyninghe die aen te vaerden/ midts dat hy die niet en achte ghenoech te weſen tot betalinghe vande garniſoenen/ naden ſtaet die by hen ſelven ghemaeckt was/ veel min om noch eenighen Veldt-legher te houden.

Verſoect verſekeringe va meer middelen/ anders wiſte hy daer niet te doene.

Daeromme ſoomen geenen beteren ſtaet van middelen maken en conde/ noch meerder contributie opbrenghen/ ſo en ſaghe hy niet wat hy aldaer te doen hadde/ ofte dat hy daer eenich goet doen conde: waer op hy eyntlicke reſolutie verſocht/ om hare Majeſteyt te verwittighen/ ten eynde hy verſaghe op haer ſaken.

Ten leſten hadde hy laſt om haer te laten weten/ dat nadewale hare Majeſteyt was beweecht geweeſt om de Landen hulp ende byſtant te doen/ niet alleene wt oorſake van de oude contracten van vrientſchappen tuſſchen de Princien/ maer oock inſonderheyt om de contrackten der vriendtſchappe ende coophandelinghe/ ofte entercours tuſſchen de particulier Provintien eñ Steden van deen ende dander ſyde/ als opentlijck bleeck byde chartren ende inſtrumenten van vele Steden ende Provintien/ als van Dordrecht/ Delff/ Leyden/ Haerlem/ Amſterdam/ Briel/ Middelborch/ Campveer/ Zierickzee/ ende meer andere/ welcke inſtrumenten noch gheheel in hare weſen bevonden worden/ So begheerde hare Majeſteyt hieromme te treden in het contrackē van aſſiſtentie/ om dat ſy wilde haer te kennen gegeven hebben/ ten eynde ſy ſpeurende hare Mats. goedē wille/ ſy alſdan van haerder zijden ſouden poogen te voldoen dat behooren ſoude/ ſo wel wt crachte vande goede tractaten/ contracte van entrecours/ inſtrumenten eñ formele obligatien/ als vant leſte tractaet van ſecours in Dordrecht den vj. September M.D.Lxxxvj. Ende mits dat dit ghedruckt is/ ſoo wijſen wy den curieuſen Leſer aende ghedructe Copije.

De Coninghinne van Engelant begeert vande Contracten der Landen ende ſteden te onderhouden.

Deſe Remonſtrantie ſondt Leyceſter aen ettelijcke Steden/ met eenen ghedruckten Brief/ daer in hy hem beclaechde/ van datmen hare Majeſteyt ende hem beſchuldichde van eenen vredenhandel metten vyant gemaect te hebben/ tot achterdeel vande Landen: Ende dat hy ghecomen ware om de Steden den Spaengiaerden over te leveren: waer van hy hem excuſeerde. Eñ voorts begeerde hy dat ſy hare reſolutie op ſyn Remonſtrantie ſchriftelic over ſonden.

Hierop hebben de Ridderſchap/ Edelen/ ende de Steden van Hollant eñ Weſtvrieſlant/ den xvj. October tot Haerlem/ voor antwoorde oock in drucke wtghegeven/ alſo in ſomma hier na volcht.

Staten antwoorde op Leyceſters Remonſtrātie/ vanden xvj. October.

Sy verhalden hoe dat ſy Anno M.D.Lxxij. doorloge wettelijckē tegē de Spaengiaerden hadden aenghenomen/ tot conſervatie der Landen/ Religie ende Privilegiē/ onder het beleyt vanden Prince van Orangien: Maer als ſy ſorchden dat ſyt qualijck ſouden connen herderen/ ſo hadden ſy alder-

eerſt haren toevlucht ghenomen aende Coninginne van Enghelant/ als beſchermerſſe vande ware Religie/ende over ſulcx Gheſanten gheſonden int Jaer M. D. Lxxiij. oock Anno M. D. Lxxvj. Daer nae oock aendē Hertoch van Anjou/ende na ſyn doot aenden Coninck van Vranckrijck (maer te vergheefs) oock verſocht te accepteren de Souverayniteyt vande Landen. Ende ten leſten/ alſo hen goede hope vande gunſte ende aſſiſtentie van hare Majeſteyt van Enghelant/ door haren Ambaſſadeur Davidſon ende andere aengheboden was / ſoo hadden ſy door haer Gheſanten de Souverayniteyt der Landen haer geoffereert/ende eyndelijck van haer vercregen een genadich ſecours/ alſoo het Contract mede brochte/ waer van ſy de Majeſteyt hooghelijck bedanckten/ ende waren hooghelijck te meer aende ſelve verbonden/ nae dat het haer belieft hadde ſyn Excellentie te ſendē om haer ſecours wel te regierē/ de ſake der oorlogen met raet eñ daet te promoveren : waer over ſy hem oock grootelijcx bedanckten / oock vande acceptatie vandē ſtaet ende commiſſie / als Gouverneur ende Capiteyn Generael der vereenichde Nederlanden: Ende van haerder zijde en ware niet na ghelaten int volbrenghen van het Tractaet/ oot niet int voldoē vande Acte van delatie des Gouvernements / het conſent vande contributien/ende anderſins/ alle eere/ reſpect ende danckbaerheyt te bewijſen/ ſyn Excellentie meermael daer voren bedanckt hebben.

Wel was waer / dat ſy reverentelijcken ſeker vertooch ende beclach voor ſyn Excell. vertreck (nootelijcke ſaken betreffende) gedaen hadden: Maer daer en was niet mede geſocht dan den dienſt van hare Majeſteyt ende van ſyn Excellentie/ midtſgaders conſervatie vande Landen.

Clagen over de Acte van reſtrictie/ door ſake vant verlies van Deventer ende Zutphen.

Syn vertrec wt de Landē haddenſe niet connen afbiddē/ daer ſy niet anders en verwillichdē dan voor twee ofte drie Maendē/ met ſulcke conditie/ dat geduerende ſyn abſentie / het Gouvernement Generael den Raet vā State/ conform haer reſolutie/ ſoude bevolen weſen / ende den Gouverneurs vande Provintien haer wettelijcke authoriteyt ghelaten.

Maer overmidts eenighe weken nae ſyn vertrec bevonden werden/ dat by ſeker Acte/ ſoo wel de authoriteyt vanden Raet van State / nopende het generael Gouvernemēt/ als vande Gouverneurs der Provintien / alſoo was ghereſtringeert ende vermindert/ dat onder andere teghen het verraet van Deventer ende Zutphen (twelck te voren ghenoech gheopenbaert was) door de ſelfde Acte niet en heeft moghen verſien worden/ ſo waren de Staten gheoorſaeckt gheweeſt/ teghen ghelijcke inconvenienten te verſien: Niet tot verminderinge van ſyn Excellentie eere ofte authoriteyt/ maer tot reſtitutie ofte reintegratie vande authoriteyt vande Gouverneurs der voorſchreven Provintien.

Tghene dat nae het verradelijck overgheven van Deventer ende Zutphen heftelijck aen hem wt verſlaghentheyt gheſchreven was / dat ware wt hoogher nootſake gheſchiet/ nochtans ſoo ſecretelijck/ ten reſpecte ſynder eere / dat het tot het ghemeyn volcx kenniſſe weynich quam / voor dat de Copije vanden Brief wt Enghelant aen die van Wtrecht gheſonden wert / ende ghelegentheyt om de Gecommiteerde der Staten die den Brief hadden doen ſchrijven/ te doen deſanoveren / met ſekere Brieven van den x. Meert/ onder de ghemeente gheſtropt. Ende de Copije vā dien Brief en was aen hare Majeſteyt tot geenen anderen eynde geſonden/ dan om dat beter berichtinghe/ beter eñ corter reſolutie haren Gheſanten mochte ghegeven worden: Maer verſtaende dat het qualijck ghenomen werde/ ſoo verclaerden ſy/ dat het niet ſyn Excellentie/ maer de gene dieſe hadden geabuſeert te wijten ware: Mede biddende/ datmen de hardicheyt vanden Brief / haren ampt ende ghedaen Eedt/ het vrije gebruyck vande Staten deſer Landen/ende byſonder de groote verſlaghentheyt der Landen toe wilde gheven.

Excuſeert de hardicheyt vanden brief den vierden Februarii.

Sy bedancten ſyn Excellentie dat hy bethoonde ſyn heroyque eñ magnamine couragie/ niet teghenſtaende de ghevallen ongheluken/ maer dat hy ware ghereſolveert ghebleven/ niet alleene voor de Landen te intercederen/ maer oock weder over te comen/ ende ſyn beſte ghedaen hadde om de Stadt Sluys te ontſetten. Vande belofte van tKrijchſvolck/ die hem by den Grave van Hohenlo ghedaen was / wiſten ſy niet grondelijcx te ſpreken/ achtende dat ſyn genade hem goet contentement gheven ſoude.

Tot het ontſetten van Sluys wiſten ſy wel ſeker dat de naeſtgheleghen Provintien van Hollant ende Zeelant haer goet devoyr gedaen hadden/ ende dat de coſten daer van al verde veel over de hondert ende vijftich duyſent Guldens excedeerdē/ hoewel meeſt alle het volc van oorlogen/ twelc tot voorſchreven ontſet ghebruyckt werde/ tot laſte van hare Majeſteyt was/ ſonder dat ſy luyden weten by wat faulten de Stadt overghegeven ofte niet ontſet en is. Boven dien de hondert duyſent Gulden/ daer van ghementioneert is / waren hem eerſt belooft nae een Maent/ ende Sluys waer eer verloren/ etc.

Sy prijſen ſyn Placcaet/ twelc ghemaect was tegen ſeditieuſe ende populare factien/ als tot Vliſſinghen / waeromme ſy baden dat het wel mochte worden gheexecuteert.

Den twiſt met Hohenlo te reconcilieren/ hadden ende wilden ſy tbeſte in doen/ die ſy dochten te ſpruyten wt de queſtie van het Ampt vande Gouverneurs der Provintiē/ ende verhoopten een goet eynde te maken.

Verhaelden voorts haer devoyr / twelck ſy ghedaen hadden om Duytſche Ruyteren ende knechten int Lant te brenghen/ tot een Legher te velde voor twee Maenden / met grooten coſte/ tot wtvoering e vande oorloghe/ betalinghe van Krijchſvolck/ beſorgen van Steden/ met victalie eñ munitie: Oock hadden ſy gehandelt metten Admirael van Naſſou/ opde oorloghe ter Zee/ hopende ende verſoeckende dat die mochte ghevordert worden.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. De Edelen ende Steden van Hollandt hadden sekere Remonstrantie syn Excellentie doen presenteren tot Dordrecht / om daer over in conferentie te comen / versoeckende datter goet onderschept tusschen het ampt van syn Excellentie / als Gouverneur eñ Capiteyt Generael / den Staten int Generael ende particulier / ende den Gouverneurs vande respective Provintien / soude worden onderhouden: Dat de lasten vande oorloge / ten naesten met het incomen vande contributien souden worden vergeleken: Dat gherecht mochte worden tghene int voorleden Jaer teghens de Tractaten was ghedaen ende gediscrediteert / die misverstant sochtē te makē tusschen syn Excellentie ende de Staten / etc. Ofte nu yemant byde selve yet buyten recht ofte redene is vertoont ofte versocht / dat sal blijckē wt de voorschreven Remonstratie / ofte naerder vertooninghe die daer op ghemaeckt is.

Wt alle twelcke conde een yeghelijc verstaen / dat syn Excellentie gheen redene hadde (immers teghen die van Hollant) te protesteren van tharen laste te willen brenghen het verlies van eenighe steden / oft ander ongheluckken.

Ten ware oock niet te verwonderen / dat de Staten claechden / soo wanneer eenighe nieuwe ende onverdachte lasten voorgedraghen werden: want soomen considereerde hoe de Landē van Hollant (die nu vijfthien Jaer lanck teghen so gheweldighen vyant in oorloghe gheweest waren / ende soo grooten lasten ghedragen) noch inde twee laetste Jaren alleenlijck tot loopende lasten vander oorloghe te Lande / boven de oorloge te water / eñ veel particuliere lasten / als Fortificatien van Frontier-steden ende stercten / Logijsgelden van Soldaten / berninghen ende keerssen voor de Garnisoenen / eñ meer andere verdachte ende onverdachte oncosten / sullen opgebrocht hebben ontrent negenendertich mael hondert duysent guldens / so salmen lichtelijck connen oordeelen dat tselve sonder beswaernisse niet en conde te weghe ghebrocht worden. Men conde over die van Hollant ymmers dan niet claghen / die veel meer hadden opgebrocht dan in Enghelant te voren verclaert was: Niet teghenstaende grooten afbreuck / die sy in navigatie ende handelinghe gheleden hadden.

Die van Hollant alleene hebben in twee Jaren opghebrocht (bovē veel ander costē) negenendertich mael hondert duysent Gulden / zijn byde vier Millioenen Guldens.

Waeromme sy haer seer verwonderden / ende dede grootelijcx nadenckē datmen van haer vorderde voorder verclaringhe ende versekeringhe / oft hare middelen met het secours van hare Majesteyt ghenoechsaem waren om d'oorloghe te voeren / alsoo behoort.

De Heere Prince van Orangien / hadde met Godts hulpe / ende sonder soo heerlijcken secours vande Majesteyt van Enghelant / de Steden ende stercken onghefortifieert / veel Steden onder den vyant / etc. sonder de helft vande tegenwoordige middelen / den vyant met Godts hulpe wederstaen / groot ghewelt te water ende te Lande hebbende / sonder dat sulcke verclaringhe oft versekeringhe ghevordert is gheweest:

Prince van Orangiē eñ Landen constantie tegen de cleynmoedicheyt van Leycester.

Ende daeromme en ware het nu gheen redene / midts dat tselfde tot een groote vermetelheyt ofte wantrouwe op Godes genade soude moeten strecken. 1587.

Techalven / dewijle sy saghen dat hare Majesteyt ongheleghen ware der Landen Souverayniteyt aen te nemen / ofte meerder secours te doene / soo en ware daer niet anders te doē / dan met Godts hulpe / mette voorschreven middelen eenen goeden staet van oorloghe te maken / ende met alle goede ordere soo veel Ruyteren ende knechten in dienste te houden / alsmen redelijck betalen can / eenicheyt / ordene / ende discipline onderhoudende / ende van Godt den Heere een goede wtcomste te verwachten.

Van Placcaten wisten sy datter gheene gemaect waren / waer toe hare Majesteyts Onderdanen in Vranckrijck eenige schade mede souden worden aenghedaen / maer sy hadden haer meermael beclaecht over het Placcaet tot Wtrecht vanden vierden April M.D.Lxxxvj. verbiedende hanteringhe / sonder dat de Staten opde inconvenienten mochten worden gehoort / dat tot der Landen groot nadeel / ende offensie vande nagebueren was streckende.

Van vrede te handelen betrouwē sy niet dat hare Majesteyt sonder haer doen soude.

Aengaende den vredenhandel / sy hadden betrouwen in hare Majesteyt ende in syn Excellentie / dat sy volghende tContrackt / niet en souden aengaen sonder consent vande Staten Generael. Sy hadden ghehoort van tghene dat de Majesteyt van Denemerckē in Mey M.D.Lxxxvj. hadde doen proponeten / ende wat daer op voorder gevolcht ware: Oock van hare Majesteyts antwoorde / vande negociatien vā Andries de Loo / hebben sy mede veel advertentien wtten monde van den Baenderheere van Buckhorst verstaen: Mede wat syn Excellentie haer hadde doen aenseggen door de Raetsheeren Valck ende Menin / het welcke in alle stilheydt ware den Leden der Landen ghecommuniceert / om haer resolutie daer op te hebben / met alle discretie ende reverentie van hare Majesteyt ghesproken / sonder dat daer wt eenige occasie conde genomen worden / te segghen datter vredē (sonder haer consent) byde Majesteyt ghetracht werde te maken. Daeromme waren sy te blameren ende strafbaer / die syn Excellentie wisten te beweghen tot ghelooven van de valsche rappoorten die dien aengaende souden ghesproten zijn.

De Staten van Hollant verstonden het Tractaet met hare Majesteyt / ende volgens de authoriteyt van syne Excellentie ghedefereert te hanthouden / ende waren insghelijcx te vredē de contributie vāde twee hondert duysent guldens ter Maent ter dispositie van syne Excell. ende Raet van State te stellen. Welverstaende / dat de ander Provintien van ghelijcke deden / ende dat wt haer aendeel de garnisoenen eñ lasten vander oorloghe in Hollant / ende daer sy voor ghesproken hadden / voor al eerst souden betaelt worden / also sy duydelijck bewesen dat meer dan redene ende van ouders ghebruyct ware / dat sulcke conditiē in alle contributiē gesproken werdē / selve int consenterē van-

De

1587. de bede Novennale / inde Fransche oorloghe den Coninc van Spaengien geconsenteert/ inde welcke die van Hollant niet vele meer jaerlijcx betaeldē/ als sy nu alle Maenden doen/ ende hadden groote ende voordelijcke condicien besproken ende vercreghen: Voorts verhalende eenighe particularityten meer.

Statē achtē haer middelen genoech om de Landē te beschermen.

Den staet vande oorloghen/ metten Ambassadeur Buckhorst / ten overstaen vande Krijchsoverste ghemaeckt / en was niet soo beswaerlijc/ ofte het secours van hare Majesteyt van vijf duysent te voete ende thien hondert Ruyteren compleet gehouden mette contributien van twee hondert duysent Guldens ter maent/ sullen tot voldoeninge vanden selven staet wel moghen strecken/ eñ noch avanceren voor een ghetal Ruyteren ende knechten sekere Maenden int Jaer in waerghelt te houden / om in noot te velde te ghebruycken / alles wel ghemesnagieert ofte gheregeert.

Convoyē eñ Licenten eñ buyten / behooren de oorloghe ter Zee te bekostighen eñ meer.

Aengaende de toerustinghe van Schepen van oorloghe/ hebben de Staten altijt verstaen/ ende verstaen als noch / dat de Convoyen ende Lycenten / mette goede bueten ende Prinsen te water vallende/ niet alleene suffisant tot de betalinghe bevonden soude worden/ maer wel gheregeert zijnde / een goede somme soude overschieten/ om in eenige bequame Maenden int Jaer gebruyct te worden om offensive oorloghe te voeren/ ofte om beleghende plaetsen te ontsetten.

Schotsen van wtvoeren van victalie by Licenten den Landen schadelijck.

Dat het volck van oorloge te water inde naeste twee Jaren so qualijckē betaelt ware gheweest/ eñ het achterdeel so gewassen/ tselfde ware bygheromen/ om dat gevolcht was de opinie van eenige die gheheel Provintien meynden wt te hongheren/ palende aende vruchtbaerste Landtschappen van geheel Europa / die open laghen tot haren besten/ ende alsoo een eynde vande oorloge te maken/ door welcke ongefondeerde opinien/ inde naeste drie Jarē/ de minste plaetse niet vercovert en is geweest/ maer wel dry mael so vele steden verloren/ by gebreke van de middelen te ghebruycken die de naturere vande Landen verleenden.

Statē staen ernstighe vermaninge aē Leycester de Landen te beschermen.

Nae dat syt alles ordentlijcken verhaelt hadden/ so versochten eñ baden sy/ datmen haer antwoorde ten besten wilde verstaen/ ende Gode Almachtich te hulpe te nemen/ ende dat hy in syn magnanime eñ heroique intentie wilde herderen inde bescherminge der Landen/ eñ voorseker te houden/ dat met de hulpe van Godt Almachtich / met hare Majesteyt belooft secours compleet/ in goede ordere met behoorlijcke monsteringe/ ende met het incomen vande twee hondert duysent gulden ter maent/ mitsgaders tgene dat wt Brabant/ Gelderlant/ Vlaenderen/ Overijssel ende andere des vyants quartieren/ by verdinghen ende andersins sal ghetoghen worden/ rijckelijck souden de costen verstrecken/ midts goede ordere ende discipline militaire/ de Convoyen ende Lycenten ten meestē dienste vande Landen gebeneficeert zijnde/ om de geunieerde Landē te beschermen tot voorderinghe van hare Mt. eñ syn Excell. loffelijcke reputatie/ tot schade van haer ghemeene vyanden/ sonder dat van noode soude wesen eenen onsekeren bedrieghelijcken vrede aen te gaen / ofte der Landen saken desperaet te houden. 1587.

Ten lesten bedanckten de Staten hare Majesteyt grootelijcx van hare genadelijcke believe/ de Landen ende steden te laten ghenieten het effect vande oude Tractaten ende Contracten/ die tusschen de Coningen van Enghelant / ende de Princen van die Landen/ ende oock met eenighe steden int particulier gemaeckt waren. Van haerder zijden souden sy alle ordere stellen/ dat hare Majesteyt/ syne Excellentie eñ de Engelsche Natie souden speuren dat sy yverden ende begheerden alle goede gebuerschappe: Biddende syne Excellentie / dat hy hare antwoorde aen hare Majesteyt wilde hertgrondelijck recommanderen. Actum als voren.

Naerder verclaringe der Staten aē Leycester/ gelevert den xxiiij. October.

Neffens dese antwoorde/ gaven de Staten mede hem over een naerder verclaringhe / vande poincten hem tot Dordrecht vertoont/ die sy sondē aendē Raet van State neffens syn Excellentie/ die ontfanghen wert den xxiiij. October: Onderteeckent Chrastiaen Huyghens. Verclarende dat de Staten begeerden te hanthouden syne Excellentie de authoriteyt/ soo by het Tractaet van hare Majesteyt/ als by de Acte ende Commissie vande Statē Generael syn Excellentie ghegheven: Daer teghens begeerden sy/ om alle misverstant te weeren/ dat syn Excellentie wilde hanthouden syn belofte ende Eedt die hy den Staten daer over ghedaen hadde.

Ende midts by verscheyden Acten / ende namelijck by sekeren Brief by hem geschreven van date den thienden Juli aen synen Secretaris Junio (voren verhaelt) de authoriteyt der Staten werde in twijffel ghestelt/ dochten sy goet naerder verclaringhe te maken/ inhoudēde deductie van het recht vande Staten/ twelck sy gehouden waren Eedtshalven voor te staen.

Dat de Staten hebben wettelijc de Souverayniteyt der Landen.

Want inghevalle sy niet ghefondeert en waren in haer wttelijcke Souverayniteyt vande Landen/ so en souden sy niet vermoghen den Coninc van Spaengien af te stellen/ haer tegen syn ghewelt te weeren/ noch met de Majesteyten van Vranckrijc eñ Enghelant te handelen / noch syn Excellentie opdraghen het Gouvernement: Twelck sy nochtans ghedaen hadden op goet fondament/ ende het ware ooc vande Staten weghen in als volcomen. Versoeckende daeromme redres van dat/ twelck van syn Excellentie weghen boven de authoriteyt die hem ghegheven was/ is ghedaen: Syn authoriteyt zijnde de selve/ gelijck de Gouverneurs der Provintien onder Keyser Carel de V. ghehadt hadden/ die nochtans waren gheweest groote personagien/ ende Princen van synen bloede: nochtans waren oversulcx altijt ghereserveert gheweest/ het maken van vrede ofte bystant / aennemen van nieuwe oorloge/ het maken van verbonden eñ alliantien/ met vreemde Heeren ofte Landen / het maken van Placcaten ofte ordonnantien/ den staet vande Landen betreffende/

Wat Keyser Carel syn Gouverneurs vergunde.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. sende/ als op de veranderinge inden Cours ofte Alloye vander Munte/ restrictie vande handelinghe ende traffique/ op neutrale ende vreemde Lande / Placcaten daer wt de nabueren/ Coningen/ Potentatē/ ofte republijcken souden mogen gheoffendeert worden/ invoeringhe van nieuwe Rechten ofte Costuymen/ vermeerderinghe vande lasten vander oorloghen/ boven de gene die wt de consenten vande Provintien mogen gedraghen worden/ ende dierghelijcke meer.

Maer de saken die ter dispositie vande Gouverneurs Generael hebben ghestaen/ verstonden de Staten dat die souden blijven ter dispositie van syn Excell. als Gouverneur/ om daer van te disponerē met goede kennisse/ metten Raet van State / soo vanden Lande/ als vande Ondersaten van hare Majesteyt/ ende dat op den naem van syn Excellentie wtghegheven sal worden tgene dat op dē naem vande Gouverneurs Generael van Keyser Carel plach te geschieden/ ende op den name vanden State/ tghene dat op dē name vanden Keyser plach gedaen te worden : Twelck gheensins ware strijdende tegen het Contract vā hare Majesteyt/ noch tegen d'Acte van delatie vande authoriteyt ofte commisse die de Statē syn Excellentie ghegheven hebben.

Het tweede poinct differentiael/ warē nopende den Eedt des volcx van oorloghe/ eñ de authoriteyt vande particuliere Gouverneurs vande Provintien. Ende also sy bevonden datter misverstant inden Eedt ghesproten was/ so versochten sy/ dat conform het Tractaet/ het volck van oorloghe souden sweeren ghetrouheyt aende Landen int generael/ ende aen syn Excellentie als Gouverneur Generael vander selvigher. Item aende Provintien/ steden ende Leden/ daer inne sy ghebruyckt oft in Garnisoene ghelegt sullen wordē: Ende voorts/ dat sy syne Excellentie sullen obedieren / als Gouverneur Generael : Ende dat de Overste Ritmeesteren/ Capiteynen/ Officierē ende Soldaten/ oock sullen sweeren de particuliere Gouverneurs vande Provintien/ ende haer Luytenantē te gehoorsaemē/ inde Provintien daer sy sullen worden ghebruyckt.

Ende dit al/ midts dat sy veroorsaeckt waren het recht vande Gouverneurs der Provintien te meynteneeren / ende dat de veranderinghe van Garnisoenen / ende distributie vant Krijchsvolc/ behoorde te gheschieden door de selve Gouverneurs. Want indien sy die authoriteyt hadden ghehadt/ ende de voorschreven forme van Eede ware achtervolcht gheweest / soo en souden sy de Stadt van Deventer/ noch de Forten van Zutphen niet verloren hebben / maer door den Gouverneur (als langhe te voren ontdeckt wesende) gheprevenieert gheweest.

Daeromme waren de Staten te meer veroorsaect trecht der Gouverneurs Provintiael te meynteneren/ so wel ten opsiene vanden Eedt van obedientie / als van het veranderen vande Garnisoenen/ sonder dat het yet nieus zy/ ofte verminderinghe van syn authoriteyt/ nademale hy commandament hadde over de Gouverneurs vande

De authoriteyt die voor vande Gouverneurs ghedaen geworden ware Keyser ge...

De Staten begeeren dat den Eedt vant Krijchsvolck (in inhoudt des Contracts) oock sal ghedaen worden.

Versoecken des authoriteyt vande Gouverneurs der Provintien ghemeynteneert.

Provintien/ als onder synen Eedt staende: door de welcke hy alles bequaemlicker conde executeren/ midts dat haer de conditien ende ghelegentheden der Provintien ende steden best bekent waren/ contrarie vane welcke onlancx gheschiet ware/ als een privaet persoon belast ware geweest seker Engelsche Compangiē binnē Wtrecht te brenghen/ aldaer te wapenen/ ende te destribueren/ ende daer tegens andere Compangien wt te trecken/ sonder dat den Gouverneur particulier daer inne eenichsins ghekent zy gheweest. 1587.

Waerom sy tot verminderinge der Gouverneurs Provintiael recht/ ter contrarie niet en conden consenteren/ dewijle haren Eedt noch het contract dat niet lydē en wilde/ als infractie van haer principale gherechticheden der Landen/ daer voren sy so langhe ghestreden ende gheleden hadden/ eñ niet verdient en hadden daerin vercort te worden.

Insghelijcks en behoordemen den huyse van Nassouwe (ter ghedachtenisse der loffelijcke dienste des Princen van Orangien hoochloffelijcker memorie/ noch goet noch bloet voor de deffencie der Landen gerechticheden en hadden verschoont) noch oock de Prince Mauritz van Nassouwen syn behoorlijcke authoriteyt niet te verminderen/ die hem wettelijck is competerende/ ende ter Eede gegeven/ oock voor de comste van syn Excellentie in dese Landen / noch hem die oneere ende schande aen te doen/ nademale synder Excellentie authoriteyt gheensins daer by vercort en ware.

Sy waren oock wt hooger noot gedwonghen toe te sien/ dat den staet van het volck ende tractementen van oorloghe so geregeert ende ghemodereert worde/ dat wt de contributie ende consenten vanden Landē/ de lasten mochten betaelt worden: ende dat door al wt de quote ofte aenpaert van elcke Provintie/ de lasten vande selvige Provintie daer sy voor verbonden stonden/ betaelt werdē / daer wt sy door het contrarie groote confusie saghen rijsen.

Versoecken den staet eñ Tractement der oorloghe wel geregeert nae Landen vermoghen.

Het leste poinct ware de reparatie vant tghene dat inden voorleden Jare door bedroch van eenige quade Geesten/ oft misverstant waer ghedaen / teghen de contracten eñ gerechticheden der Landen: Ten tweeden/ dat syne Excell. gheen voorder gheloof soude believen te geven in saken vande Landen/ den genen die misverstant tusschē syn Excellentie ende de Staten vorderden/ op dat alle onderlinghe confidentie ende correspondentie / by middel van dien te beter souden moghen ingevoert ende onderhouden worden.

Versoecken reparatie vā voorgaende abuysen/ volghende haer Remonstratien.

Ten derden/ om dat sy warē gesommeert van het tweede lidt vande Staten van Wtrecht/ nae Eede ende beloften der naerder Unie. Eyndelijck/ om dat eenighe so vande Enghelsche Natie/ als vanden Lande/ de Lantsaken niet verstaende/ ofte haer particuliere soeckende / hem den staet vande Landen onderwonden/ ende syne Excellentie abuseerden.

Sy versochten vorder om redenen voorschreven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. ſchreven/ dat ſyn Excellentie haer verſcheyden overgheleverde Remonſtrantien byder hant wilde nemen/ende alles int goede willde verſtaen / ende niet om voorgaende miſverſtanden op te halen / maer om de toecomende voor te comen/ende met Godts hulpe goede correſpondentie der Staten / oock der Landen met haer contributien/ende het ſecours van hare Majeſteyt met advijs van den Rade van State / alles in goeder ordere te beleyden/ ende hem te behelpen met de middelẽ die Godt den Heere door de nature vande Landen tot afbreuck vande ghemeene vyanden ware gevende/ ende en ware niet te twijffelen ofte Godt Almachtich en ſoude de ſaken ſeghenen/ alſo hy in voorleden tijden ghedaen hadde/ als de Landen niet half ſo veel middelen en hadden gehadt als ſy noch hadden. Dit is het effect van der Staten naerder vertooch/ overgelevert den xvj. October/ tot Haerlem/ Anno M.D.Lxxxvij.

Neffens dit gaven ſy ten ſelven dage over (in forma als het voorſchrevẽ/ aenden Raet van State neffens ſyn Excellentie weſende / ende wert ontfanghen den xxiiij. October: Onderteeckent Chriſtiaen Huygens) de Ridderſchap/ Edelen ende Steden van Hollant ende Weſtvrieſlant/ ſchriftelijck ende oock gedruckt/ het recht dat ſy van alle oude tijden inde voorſchreven Landen ghebruyct hebben/ tot behoudeniſſe vande vryheden/ gerechticheden/ Privilegien ende loflijcke ghebruycken vande ſelve Landen/ twelck wy ter eewigher memorie (hoe wel tſelve ghedruckt is) goet ghedocht hebben van woorde tot woorde hier by te ſtellen.

Vertooch des Ridderſchap/ Edelẽ ende Steden van Hollant ende Weſtvrieſlãt/ over der Landen oudt ghebruyck.

DE Ridderſchappen/ Edelen eñ Steden van Hollant ende Weſtvrieſlant/ repreſenterende den Staten vanden ſelven Landen/ wel ende rijpelijcken/ naer voorgaende communicatien / deliberatie ende rapoort onder den Edelen / ende inden vroetſchappen vande Steden ghehouden / ende ghedaen op de jegenwoordigen ſtaet deſer Landen/ hebben volgende haren Eedt eñ plicht/ noodich geacht den wittigen ſtaet der Landen van Hollant ende Weſtvrieſlant/ by deſen te openen/ op vaſt betrouwẽ/ dat een yegelijck die deſen ſal ſien/ daer van ſal oordeelen ſo onpartydelijcken ende vreedſamelijcken/ als den bedroefden ſtaet deſer Landen is vereyſchende.

Het is kennelijc/ dat de Landen van Hollant met Weſtvrieſlant ende Zeelandt zijn tſedert den tijt van acht hondert Jaren herwaerts gheregeert ende bericht gheweeſt by Graven ende Gravinnen / den welcken byden Ridderſchap / Edelen ende Steden/ repreſenterende de Staten vanden ſelven Landen/ de heerſchappije ende de Souverayniteyt der ſelver Landẽ wettelijc is opghedraghen ende ghedefereert geweeſt: Die oock met ſulcke diſcretien ende maticheydt hen ghedraghen hebben in hare regieringe/ dat de ſelve noyt hebben ghediſponeert van oorloghe aen te nemen ofte peys te maken/ ſchattinghen oft contributien over de Landen te heffen/ ofte van eenige andere ſaken/

Forme der regieringhe der Graven van Hollant eñ Zeelant/ nopende oorloghen/ paysmaken/ ende ſchattinghen.

den ſtaet vandẽ Lande betreffende (hoewel de ſelve nochtans van goeden Raet vande Edelen ende ingheboorene vanden Lande/ ordinarie waren ghesien) ſonder advijs ende conſent vandẽ Edelen ende Steden vande Landen/ die telcken daer op werden beſchreven/ ende vergadert: Ende hebben boven de voorſchreven Raet / de Edelen ende Steden vande Landen tallen tijden ende in allen ſaken ghegeven favorable audientien/ volcomen gheloof/ ende goede reſolutie/ op alle tghene de ſelve immermeer hadden te vertoonen / den ſtaet ende welvaren vande Landen eenichſins betreffende.

Twelck als gheweeſt zijnde een gantſch wettighe regieringhe/ ſo ſeer als opt eenige andere is bevonden/ heeft voortghebracht vruchten die merckelijck ende ſonderlinghe tot eere ende reputatie vande voorſchreven Graven/ midtſgaders welvaert der voorſchreven Landen/ ende vanden ingeſetenen der ſelver hebben gheſtreckt/ als boven alle anderen/ dat de Graven van Hollant/ Zeelant ende Vrieſlant/ op de heerſchappije van ſo cleynẽ begrijp/ zijn geweeſt by alle Princen ende Potentaten van Chriſtenrijc / niet alleen in ſonderlinghe reſpeckt/ eere ende reputatie / als blijckt byde hooghe alliantien van houwelijcken/ die ſy hebben ghemaect byna met alle de machtichſte Coningen ende Potentaten van Chriſtenrijc: ende dat inden Jare M.CC.xlvij. Coninc Willem den tweeden van dien name/ is gecoren geweeſt Roomſch Keyſer: Maer oock dat die ſelve bynae altijts zijn gheweeſt victorieus over haer vyanden/ ende de Palen vande ſelve Landen ſekerlijck tegen alle haer vyanden/ (hoe machtich die oock waren) hebben beſchermt/ waer door de ſelve niet weynich ghereſpecteert ende ontſien geweeſt by haren nagebueren. Immers mogen wy metter waerheyt ſeggen/ dat den ſtaet der Landen van Hollant ende Zeelandt binnen den tijt van achthondert Jaren noyt metten ſwaerde en is ghecongueſteert ofte tonder ghebrocht gheweeſt/ noch by utheemſche/ noch by inlantſche oorloge: Maer of ſulcx/ twelck wy niet en weten/ oft van eenige andere Rijcken (ten ware van de republijcke van Venegien) teghenwoordelijck ſouden moghen worden geſeyt/ ſonder datmen hier van eenige andere redenen ſoude connen gevẽ/ dan dat altijt goede eendracht/ liefde/ eñ verſtant is gheweeſt/ tuſſchen de Princen eñ Statẽ vande ſelve Landẽ: dewijle doch den Princẽ (die by hen ſelvẽ geen macht en hadden) ſonder den Edelẽ eñ Stedẽ vande Landen/ gants niet en vermochten/ als ordinarie gheen middelen hebbende dan het incomen vande Domeynẽ/ tot vervallinge vande coſten haerder Hofhoudinghe/ ende betalinghe vande ordinaris Officiers.

Midts wettelijcke regieringhe Graven van Hollant/ gecoren Keyſer als Anno 1247. ende groote alliantien ghemaeckt.

Stant des Gouvernement van Hollant eñ Zeelant geduert acht hondert Jaren.

Men bevindt oock wat authoriteyt den Staten vande ſelve Landẽ hebben gehadt/ omme den Princen (als ſy door quadẽ Raet tot nadeel vande Landen waren miſleet) te brenghen tot recht ende redelijckheyt / niet alleen met Remonſtrantien ende verſoecken/ maer ooc (als hier op niet en werde behoorlijc verſien) metter daet procederende/ oock

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

oock strenghelijck tot straffe vanden genen die der Princen authoriteyt haddē misleyt/ mishandelt ofte onbehoorlijck misbruyckt/ ghelijc daer van de exempelen vele ende menichfuldich zijn.

Staten zijn wettighe Voochden van onderjarighe Vorsten.

Oock mede bevintmen claerlijc / dat der Staten vande voorschreven Landen Officien is gheweest/ den minderiarigen Princen te voorsien van wettighe Voochden/ Momboirs ende Gardenobles/ gelijc sulcx oock is gheschiet aen Grave Willem / den vijfden van dien name/ tot cranckinnichept ghecomen zijnde.

Eyntlijck/ het is buyten alle twijfel / dat de administratien vande Souverayniteyt vande Landen tallen tijden wettelijck is aenghenomen gheweest by de Staten der selver/ soo wanneer door aflijvichheyt/ minderjarichepdt / cranckfinnichept / misverstant ofte eenighe andere inconvenienten de Landen verlaten zijn gheweest vande wettelijcke bedieninghe der Princen / die over sulcx dickmaels een Hooft hebben gecoren/ diemen Voocht ofte Ruwaert noemde: Twelck oock noch sulcx is gheobserveert gheweest ten tijde vanden Huyse van Borgongien / als nae het overlijden van Hertoch Caerle / ende Hertoghinne Maria syn Dochter / ten welcken tijde Hertoghe Maximiliaen willende met ghewelt contrarie innevoeren / teghen de authoriteyt vande Staten / den gheheelen staet vande Landen bracht int weerste ghevaer ende perijckel: Ende Keyser Carel de vijfde selve / is gheduerende syne minderjaerichept / door d'authoriteyt vande Staten versien van Voochden / ende t'Landt van behoorlijcke Regierders / die altijdts de Staten vande Landen (hoewel in vele saken de vryheyt / gheduerende de heerschappye vanden Huyse van Borgongien / seer is vermindert) grootelijck heeft gherespecteert/ als lichtelijck bemerckende dat synen staet door gheen ander middel versekert en conde wesen: En heeft over sulcx synen Sone den Coninck van Spaengien met verscheyden vermaninghen tot ghelijcke consideratien ende discretien gesocht te beweghen/ met expresse verclaringhen / dat hy synen staet soude sien in perijckel / soo haest als hy de Staten van dese Landen soude hebben in cleynachtinghe/ ghelijck hy oock metter daet bevint / grootelijck tot synen ende der Landen schade/ sonder datmen den oorspronck deser oorloghe ander oorsake soude connen geven (watmen daer van discourcert) dan dat hy dese Landen met ghewelt van Spaensche ende andere wtheemsche Krijchsvolck heeft willen dwinghen/ te doen tgene sy luyden Staetsghewijse niet en hebben goet gevonden / in saken die den staet vande Landen betreffen.

Ten tijde Keyser Maximiliaen en authoriteyt van Keyser Caerle hebbende Staten de Souverayniteyt ghebruyckt.

Verachtinghe der Staten oorsake van de presente oorloghe.

Alle twelcke / hoewel wy seker achten ghenoech buyten dispute te wesen / hebben nochtans noodich bevonden hier te verhalen/ overmidts veel persoonen hier van seer onsekerlijck ende verscheydelijck ghevoelen / de vergaderinghe vande Staten anders niet respecterende dan nae dattet haer goet dunckt / ende de qualiteyt vande persoonen die op de vergaderinghen compareren/ te meriteren/ ende van alle saken die aldaer worden ghehandelt/ oordeelende in alle schijne als of die voorschreven persoonen/ die wt den Edelen ende uyden Steden worden ghedeputeert op de vergaderinghe vande Staten/ hen selven waren dragende als zijnde de Staten/ ende over sulcx/ als hebbēde de Souverayniteyt eñ hoochste macht vande Landen / naer haren welgevalle van alle saken den staet vande Landen betreffende / warē disponerende/ detorquerende over sulcx alle de handelinghen der selver tot haren particulieren last/ haet ende nijt: Maer de ghene die naerder insiet tghene dat voren verhaelt is/ ende andere groote saken/ die by de Princen vande Landen/ met hulpe vanden Staten te wege ghebrocht zijn / ende in sonderheydt tghene dat tsedert den tijt van vijfthien Jaren herwaerts inde Landen van Hollant ende Zeelandt is ghepasseert / die can lichtelijck bemerckē dat d'authoriteyt vande Staten niet en bestaet int beleyt / authoriteyt ofte macht van dertich ofte veertich persoonen / min ofte meer / die op haer vergaderinghe zijn comparerende. Ende de Agenten vandē Coninc van Spaengien selfs/ die met dusdanighe Argumenten teghen onse saken altijt hebben gheminecrt/ ende de authoriteyt vande Staten ghesocht hebben in cleynachtinghe te brengen/ die hebben metter tijt dat nu wel bevonden hoe grootelijck sy in alsulcken opinie zijn gheabuseert ende misleyt gheweest.

Misverstant nopende de authoriteyt der Staten.

Om dan te ondecken waer wt de authoriteyt vande Staten is spruytende / soo staet te considereren/ dat de Princen die oyt wettelijck hebben gheregiert / niet alleen haer regieringhe met delatie / consent ende believen vande Lantsaten hebbē begonnen/ maer oock sulcx vervolcht / dat alle de Leden vande lichamē daer vā sy tot Hooft zijn ghestelt / zijn ghebleven onghevioleert/ onvercort ende onvermindert / twelck niet en heeft connen worden verhaelt (dewijle de Princen by schalcke ende ambitieuse luyden lichtelijck worden ghecircumveniëert) ten ware de Lantsaten middel hadden om hen tot goede ordere ende beleydt tallen tijden teghen alle quade partijen te opposeren / ende de Princen vande behoudenisse haerder vryheydt ende welvaren/ wt den name van alle de Leden / niet alleen tallen tijden te vermanen / maer oock om soo wanneer de selve hen tot tyrannije souden laten misleyden / mette middelen vande Landen hen daer teghens topposeren: Ende tot desen eynde zijn de Landtsaten vande voorschreven Landen ghedeelt in tweederley staten/ te weten/ Edelen ende Steden.

Waer wt dat is spruytende de authoriteyt der Staten.

De Edelen worden ghehouden voor een lidt/ ten opsien vande digniteyt haerder afcomste (die sonder beroemen wel sulcke is/ ende so oudt/ alsmen in eenige andere Landen soude vinden) ende vande heerlijcheden die de selve binnen dese Landen zijn besittende / van welcke Heerlijckheden sy luyden meest al hebben ende ghebruycken hoo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

ghe middelen / eñ leege jurisdicten/ de welcke op alle occorrentien met malcanderen delibreren op den staet vande Landen/ ende ter vergaderinge comparerende/ adviseren op alles neffens de Ghedeputeerde vande Steden.

De Steden hebben meest al een form van regieringhe/ te weten/ een Collegie van Raden ofte Vroetschappen / gheconstitueert zÿnde vande notabelste wt den midden vande gantsche Borgerÿe: Dese zÿn in sommighe Steden van veertich in andere van sesendertich/ in andere van tweeendertich/ achtentwintich/ vierentwintich ofte twintich persoonen: Ende zÿn de Collegie vande selve soo oudt als de Steden / ofte immers dat gheen memorie en is van haer beginselen. De persoonen die eens vercoren zÿn/ die dienen haer leven lanck/ ofte soo lange haer Poorterschap gheduert: In plaetse vanden genen die stervē/ oft haer Poorterschap verlaten/ wordē by tselve Collegie andere persoonen tot hare gelieve vercoren/ wt tmiddel der Borgeren/ tot verbullinge van tgetal. By dese Collegie is alleē de macht omme te adviseren/ resolveren ende disponeren van alle saken/ concernerende dē staet vande Landen ende der Stedē respective: Ende wat tselve Collegie adviseert/ resolveert ende disponeert/ dat wert byde gantsche Borgherÿe ghevolcht/ daer teghen noyt eenige inbreck ofte oppositie vande Borgheren is ghevallen.

De Staten van Hollant Zeelant/ etc. worden gheregeert by vercorē Collegien van Raden ende Vroetschappen die volle macht hebben.

By dese Collegien worden Jaerlÿcx ghecoren de ordinarisse Magistraten / te weten/ vier/ drie ofte twee Borghemeesteren/ ende seven ofte meer Schepenen / omme te dienen voor een Jaer. In sommighe steden gheschieden dese electien absolutelÿck: inde sommighe by nominatien van dobbel ghetal/ daer wt byden Stadthouder de verkiesinghe van tghewoonlÿck ghetal wert ghedaen.

De Vroetschappē verkiesen Borghemeesters ende Schepenen.

Der Borghemeesters Officie is bevolen het ordinaris beleydt ende ghebiedt in alle politÿcke saken / soo wel de administratie van Stadts goederen ende innecomen/ als den welstant ende bewaringhe der Steden betreffende.

Der Borgemeesteren Ampt.

De Collegien vande Schepenen vaceren ordinarie tot d'administratie vāde justicie/ soo in alle creminele/ als civile saken / ende hebben ende exerceren alle hooge middelen/ ende leeghe iurisdictien.

Schepenen Ampt.

By dese Collegien van Magistraten worden absolutelÿck bericht de regieringhe der Steden van Hollandt/ Westvrieslandt/ ende Zeelandt: sonder dat de Princen vanden Lande hen de regieringhe vande Steden eenichsins hebben onderwonden/ anders dan int stellen van eenen Officier/ die op haren name de Justicie heeft gevoordert. Dit is int corte de warachtighe gheleghentheyt vande regieringhe der Steden van Hollant ende Zeelant.

De Princen hebben harē Officier/ om te vorderen de iustitie.

Waer wt goet te verstaen is/ dat dese Collegien vande Magistraten ende Raden vande Steden/ ghevoecht byde vergaderinghe vande Edelen / ontwÿffelÿck representeren den gantschen staet / ende tgheheel lichaem vande Lantsaten / ende en can niet bedacht werden eenighe forme van regieringhe / die met sekerder kennisse van alle gheleghentheden vanden Lande soude connen resolveren / ofte hare resolutien met meerder eendracht/ authoriteyt / ofte ghevolch soude connen executeren. Over sulcx en is niet te verwonderen / dat den staet deser Landen is gheweest onveranderlÿck / ende soo gheduerich als eenighen staet ter Werelt soude moghen wesen.

Forme vande regeringhe.

Om nv de Collegien vande Edelen ende Steden te brenghen in eene vergaderinge/ en can niet gheschieden/ dan by Ghedeputeerde vande selve: Over sulcx/ als om eenighe merckelÿcke saken te beraetslaghen van noode is de selve te vergaderen / soo worden die beschreven met insertien vande principaelste poincten / die by de Collegien in deliberatien ghelevdt / ende daer op gheresolveert zÿnde / worden afghesonden / alsulcke Ghecommiteerde als sy vertrouwen / ende met alsulcken last ende resolutien als sy bevinden ten dienste vanden Lande te behooren. De Edelen compareren in competenten ghetale / ende de Staten seynden eenen Borghemeester/ met eenighe Raden / al tot sulcken ghetale als sy lieden geet vinden / nae de importancie vander saken. Ende boven dien zÿn de Ghecommiteerde / gheduerende de oorloghe (overmidts de menichfuldicheyt vande accorentien) altÿt generalÿck gelast geweest / om op alle saken (de welvaert ende conservatie vanden staet vande Landen betreffende) te adviseren ende resolveren/ sulcx sy lieden ten meesten dienste vanden Lande bevinden te behooren / ende besonder om de Rechten / Vryheden / ende Privilegien vande Landen te mainteneren/ ende alle inbreken te weeren ende wederstaen. Ende dese Ghecommiteerde/ alsulcx by den anderen vergaderende / representeren de Staten vanden selven Lande / niet dat sy luyden in hare persoonen/ ofte wt hare authoriteyt de Staten zÿn/ maer alleen wt crachte vande commissien van hare principalen/ sonder dat te presumeren staet dat yemant sich selven wt ambitie soude avanceren tot dese commissie: Want boven dien de natuere van desen volcke een afkeer is hebbende van alsulcke ambitien / ende vyant is van alle ambitieusen / soo en staet tselve niet te presumeren in soo vrÿe elecktie / ende veel min dat yemant in desen teghenspoet/ die Godt Almachtich den Landen ghelieft te oversenden/ soude begheerich wesen om die saken vande Landen te handelen / daer niet dan swaricheyt is in te siē / niet dan vyantschap ende misgunst vande vyanden onser saken (die oock de ghequalificeerste/ ende veel ghetrouwe persoonen / met valsch aengheven abuserende / dickwils quade opinien van vele goede Dienaers vanden Lande hebben verweckt) staet te verwachten / sonder eenich profÿt: Over sulcx heeft men het aennemen vande voorschreven commissie moeten redigeren Inter munera necessaria: Ende alle de ghene die eenich

Wie/ hoe/ ende wat de Staten zÿn.

Hollanders eñ Zeelanders niet seer ambitieus.

belept

1587. beleyt deser Landen hebben ghesien/connen ghenoech ghetuyghen wat swaricheyt ende constrinctien datter zijn gevallen ende ghebruyckt om de Ghecommiteerde versochte ende ghebruyckte persoonen / tot de opghe-leyde lasten te bewillighen.

Ende als dese Gecommiteerde van dierghelijcke versamelinghe weder te huys comen/ so moeten sy hare Heeren ende Oversten alle verloopene handelinghen trouwelijck aenbrenghen ende verhalen.

Dit is tfondament vande regieringhe deser Landen van Hollant met Westvrieslant ende Zeelandt / daer op den staet der selver Landen / den tijt van vijf/ ses/ seven hondert Jaren/ ende soo langhe als de outste Monumenten streckende zijn / heeft berust. Dit is oock (naest de hulpe van Godt Almachtich) tghene dat de selve in dit ghevaerlijck oorloch teghen soo machtighen vyant heeft ghehouden in goede cloecmoedicheydt ende eendracht/ sulcx dat gheduerende dese oorloghe/ noyt lidt vande voorsz Landen (anders dan met het wtterste ghewelt) van ons is ghescheurt/ noyt Borgherije oproerich/ noyt ghemuytineerde Soldaten inde Landen van Hollandt ofte Zeelandt zijn bevonden / daer van wy (naest Godts Almachtighe Handt) gheen andere redene souden connen geven/ dan dat in alles oprechtelijck / vrymoedelijck / rijpelijck ende met open deuren is ghehandelt : Tot welcken eynde is ghebeurt dat vele vanden cleynen Steden/ oock diemen van ouden tijden ter vergaderinghe vande Staten niet en plach te beschrijven (immers alle de ghene die sulcx begheert hebben) inde vergaderinghe vande Staten vrije Sessien ende stemmen is ghegunt/ op dat een yeghelijck tbeleyt der ghemeene Lantsaken kennelijck zijnde/ de lasten (die anders onverdraechlijck schijnen) met goetwillicheydt ghedraghen/ ende de eenicheyt onverbrekelijc onderhouden soude werden : Tot welcken eyndehet de Edelen ende Steden oock vry ghestaen heeft te compareren met sulcken getalle ende persoonen van het lichaem vāde Vroetschappē wesende/ als hen goetdochte/ behoudelijc dat de persoonen by de Privilegien vande Landen niet worden wtghesloten.

Vrijheyt van spreken en resolutiē zijn oorsake vander Landen welstant en versekerheyt

Inghevalle nu yemant soude connen bewijsen/ dat onder den Edelen ofte onder de ghene die als Ghedeputeerde vande Steden op de vergaderinghe vande Staten zijn verschreven/ yemant yet soude ghehandelt hebben (des wy niet en weten) anders dan inder voeghen als voorschreven is/ ende in conformite van synen last ende commissie/ den selvē soude gehoudē syn tallen tijde daer van voor syne principale te verantwoordē/ ende by gebrecke van dien strafbaer zijn als naer rechteē de ghene die ter goeder trouwen arbeyden om sulcx te openbaren / achten wy voor goede liefhebbers des Vaderlants. Maer de ghene die de Staten vande Landen verachten ende beschimpen/ haer Acten calumnieren / die abuseren hen grootelijcx/ indien sy verstaē dat sy te doen hebben met persoonen vande Edelen ende Ghecommiteerde vande Staten in haer particulier/ inghevalle sy niet met eenen en bewijsen / dat yemandt vande selve yet sonder last ofte bevel soude hebben gedaen/ ofte syn commissie gheexcedeert. Ende hoe wel veel persoonen sulcx wt onwetentheydt ende simpelheydt doende / tselfde niet opt swaertste en wordt afghenomen/ Soo is het nochtans seker/ dat de ghene die sulcx doen met goede kennisse ende wetenschap / zijn openbare vyanden vanden staet ende republijcke deser Landen / ende dat de selve daer mede niet anders en connen voor hebben/ dan te ondergraven de fondamenten vande huysen / omme de selfde te doen neder storten ende vervallen / soo wel ten opsiene vande Princen/ als vande Ghemeente. Want wat is de macht van een Prince sonder goede correspondentie van syne Ondersaten? Wat correspondentie sal hy met hen houden / wat onderstant sal hy van hen trecken/ indien hy hem daer toe laet brenghen dat hy partyschap aenneemt teghen de Staten die de gantsche Ghemeente representeren / ofte om eyghentlijcker te spreken teghen syn volck selver? Ten anderen/ hoe can den staet vanden Lande bestaen/ indien het gheschieden conde dat de Ghemeente soo verre werde gebrocht/ dat de selve partijschap aen namen teghen de Staten / dat is/ teghens de Edelen / Magistraten ende Vroetschappen vande Steden / die haer voorstanders ende wettelijcke Magistraten zijn : die tot voorstant vande Ghemeente/ oock den ondanck vande Princen ende Gouverneurs dickwils int particulier moeten draghen?

Partijschap tusschen Princen en Ghemeente can niet bestaen/ is als teghen hem selven te wesen.

Daeromme sullen alle redelijcke menschen claerlijck moghen verstaen / dat den gemeenen staet vande Landen geen swaerder/ schadelijcker/ noch oock dootlijcker vyanden en soude mogen hebben/ dan den ghenen die sich souden formaliseren teghen den Staten vande Landen int Generael/ maer sulcks en verstaen wy niet te wesen de gene die souden connen bewijsen teghen yemanden particulierlijcken/ dat hy de commissie van synen principalen (namelijck die opde vergaderinge vande Staten comparerende zijn) soude hebben gheexcedeert als voorschreven is / ost oock in eenighe saken andersins hem soude hebben ontgaen.

Hieromme sal een yeghelijck ghelieven te verstaen / dat de ghene die verclaren de Souverayniteyt der Landen te wesen by de Staten/ dat sy niet verstaen daer mede te spreken van eenighe particuliere persoonen/ ofte Ghecommiteerde int particulier/ maer van haer principalen/ te weten/ de Edelen ende Steden vande Landen / die sy wt crachte van hare commissie representeren / twelck verscheyden Princen ende Potentaten/ ende oock hare Majesteyt van Enghelandt metten Generale Staten tracterende / ende syn Excellentie de commissie als Gouverneur Generael vanden selven ontfanghende / sulcx hebben verstaen / ende by niemanden ter Werelt ghecontroverteert mach werden.

Sonder dat wy connen ghelooven / dat

 yemant

1587. yemant meent met goet fondament anders als nu te connen sustineren / ofte daer soude moeten volghen/ dat d'Edelen/ Magistraten ende Vroetschappen vande Steden nu niet de selve macht en souden hebben op de exercitie vande Souverayniteyt / die de selve hebben ghehadt in voorleden tijden/ als voren bewesen is/ ende die sy oock hadden int Tracteren met hare Majesteyt ende constitueren van t'Gouvernement van syne Excellentie/ofte andersins soude moeten in controversien ghetrocken worden / niet alleen de bestendicheydt vande Tractaten met hare Majesteyt / commisse ende Gouvernement van syne Excellentie / maer alle tgene dat de Staten tsedert den tijt van vijfthien Jaren / tot hare deffensie hebben gedaen / twelck alleen het werck is vander Landen vyanden.

Met alle dese voorschreven redenen/ achten wy claerlijck ende ghenoechsaem bewesen te zijne/hoe noodich de authoriteyt vande Staten dient gheconserveert/ als wesende het fondament daer op den ghemeynen stant vande Landen is berustende/ twelck sonder de ruyne vande ghemeene sake niet en mach werden ghecrenckt: Ende dat de Souverayniteyt vande Landen is by den Staten in allen saken / niet min als die gheweest is byden voorgaenden Princen deser Landen. Aldus gearresteert in sGravenhaghe den sesthienden Juli/ ende is als noch gheresolveert/dat daer van overleveringhe sal werden ghedaen. Ghedaen tot Haerlem den xvj. Octobris/ Anno M. D. Lxxxvij. Onder stont gheschreven/Ter ordonnantien vande Staten van Hollandt: Ondergheteeckent/

C. de Rechter.

OVermidts dat inde voorschreven verclaringhe vande vredemakinge is ghesproken/ so dient alhier verhaelt te worden hoe dat Leycester den iij. September inden Haghe / door den Raetsheer Valck en Menin/ den Staten van Hollandt ende Vrieslant/van weghen de Majesteyt van Engelant dede aensegghen/dat sy verlanghde te hooren den staet vande Landen / ende oft sy dochten den krijch wt te voeren / zijnde haer middelen van twee hondert duysent Guldens ter Maent qualijck ghenoech om de Garnisoenen te betalen: behalven de tachterheden/ die noch met opsprake ende onwillicheden opgebrocht werden: Ende van harent wegen en wasser boven het Contract van vijf duysent te voete/en duysent te Peerde/meer niet te verwachten/midts sy Spaengien/ Vranckrijck ende Schotlant te vreesen hadde: Waeromme sy begheerde te weten/ofte se niet liever van eenen vrede wilden handelen/ eer sy deen Stadt voren/ dander naer verloren/ daer sy gheerne inne wilde middelersse wesen/ oock soo sy alleene wilden vrede maken (dat sy niet en raeyde) waer sy oock te vreden/ende dierghelijcke meer/ daer oppe sy goede antwoorde versochte.

Coninginne van Enghelant biet aen den Staten vredehandelinghe / den iij. September.

Ten selven daghe / den derden September antwoorden die van Hollant en Vrieslant / hoe dat sy noyt anders gedacht noch ghetracht en hadden / noch oock ten tijden vanden Prince van Orangien saligher memorie/dan tot voorderinghe vanden Lande ende Religie de oorloghe te continueren totten eynde/ ende daer toe sy goeder ende meerder contributien opbrochten dan sy verclaert hadden/boven andere ongelden: ende die van Hollant hadden binnen de drie leste Maenden alleene vijf hondert duysent Guldens opghebrocht/ende lieten haer noch daghelijcx quotiseren/ alsoo dat in haer gheen ghebreck van goede gheneghentheyt ende daet conde wesen.

Antwoorde van die van Hollant op de Coninginne propositie/ den iij. September.

Als nopende de vraghe vanden vrede/ wilden de Ridderschap ende Steden de Generale Staten dat aensegghen / ende daer by sulcks als haer daer van dochte terstont verclaren / ende daer nae op antworden/ etc.

Dese aenbiedinge van vredehandelinghe dochte den Landen seer vreemt/door dat sy dochten dat sy hare Majesteyt genoech voldaen hadden/met eenen Brief wt den Hage den vij. Februario lestleden M. D. Lxxxvij. geschreven/ dat hier nootlijc dient verhaelt te worden/ midts dat de vredehandelinghe vanden Coninc van Denemercken verhaette: ende het inhout vanden Brief was.

Den jongen Rantzow by Staten volck gevangen. Historie nopende vredehandelinghe door eenen Brief vanden vij. Februari 1587.

Hoe dat haer Garnisoen van Bergen op Zoom tusschen Namen en Brussel ontmoet hadden sekere vyanden/ ende onder andere gevangene vonden sy eenen Capus Rantzow/ een jonck Edelman vanden Coninck van Denemercken/ wiens male (midts dat hy hem als dander vyanden gheweert hadde) doorsocht wert / nemende tghelt ende Gulden ketene daer wt: oor vindende Brieven/ ende als sy eenighe gheopent hadden/ soo voerden sy hem met al de Brieven byde Staten inden Haghe / alwaer hy hem beclaechde van tonghelijck dat hem ghedaen was/zijnde des Conincx van Denemercken Ghesante byden Prince van Parma voor der Nederlanden profijt/soo hy seyde. Oock verhaelde hy hoe synen Coninck in Mey te voren een Edelman in Spaengien ghesonden hadde/met Artijckelen om van pays te tracteren in Nederlandt/ ende dat den Edelman antwoorde brochte / den Coninc van Spaengien hadde synen sin aen Parma gheschreven/ende hem tgheheel in handen ghestelt / waer over hy nu van synen Coninck ware aen Parma gesonden gheweest / om daer van te handelen/ te weten vande plaetse / tijdt / ende tsenden vande Ghedeputeerde. Desghelijcx ware hy oock ghesonden aende Coninginne van Enghelandt/om hare Ghesanten oock op de selve vergaderinghe te senden.

De versochte Artijckelen waren in substantie dese: Dat den Coninc soude liberteyt van Religie in Nederlant toelaten/ oock de Privilegien / en soude behoorlijcke versekeringe geven aende Coninginne van Engelant/ haren staet niet te beschadigen. De Coninc hadde gheweyghert vryheyt der Religie toe te laten/ maer de reste stelde hy inde handen vanden Coninck van Denemercken selve / ende den Hertoch van Parma.

Hier

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

Der Staten antwoorden opde Vrede Artyckelen door den Coninc van Denemerckens solliciteren voort ghebrocht.

Hier op seyden de Staten / dat sy noyt sulcken last den Coninck van Denemercken ghegeven en hadden/ noch opt dochten te gheven: Maer ter contrarie/ alsoo den Grave van Leycester Anno M.D.Lxxxvj. wt Hollant vertreckende/ van paeysmaken wat voorhiel/ soo seyden sy hem/ datter niet sorghelijcker noch schadelijcker voor haren staet en ware/ dan het eenlic woort oft spreken van vredehandel/ eñ dat sulcx ware een vande oude listẽ der Spaengiaerts/ dewijle de langhduerige oorloghe/ noch de gheleden schaden/ noch de violentie ende verradelijcke doodt van haer Hoofden haer niet conden verhinderen van haer devoyr/ noch haer niet en conden verstellen eenen voet vant fondament der stantafticheyt/ daer sy op ghegont waren / maer dat sy siende de eerlycke Wapenen die haer resteerden/ te weten/ vasticheydt ende resolutie/ waren machtich hem te verwinnen / alsoo de eerlijcke deucht eertijts van dẽ Romeynẽ hadde die van Carthago doen verwinnen: Nv den hongher haer dronghe/ ende tghebreck van traffique/ ende dat Spaengien van syn Krijchsvolck wtgheput wert/ ende nv door een cleyn schade soude moeten haer voornemen verlaten/ daeromme souden sy nv haer gheerne met vredehandelinghe bedrieghen/ waer mede sy hen meer schade in eenen dach souden connen aendoen / dan sy met haer Lancien ende sweerden in veel Jaren ghedaen hadden. Sy en wilden niet voortbrenghen haer oude valsheden ofte perfidien aende Moriscquen ghebruyckt (haer nv niet beter achtende) der welcker sy boven de hondert duysent / onder het mommaensicht van vrede / omghebracht hadden/ met sweert/ hongher / dienstbaerheyt / etc.

Manlijcke ende stantaftighe resolutie der Staten.

Noch en ware haer valscheydt die sy aende Nederlanden ghebruyckt hadden / by die niet te ghelijcken/ hebbende met haren vredehandel tot Colen (bedect onder de grootheyt ende deuchtsame achtbaerheyt vander Rijcx Vorsten) haer doen verliesen de Provintien van Artoys / Henegouwen / Castellerye van Rijssel / Mechelen ende sHertoghenbos/ etc. Eenen vredehandel haer niet alleene schadelijck / maer selve oock alleenlijck het spreken daer van / volghende tschrijven der Wijsen van oudẽ tijde/ [Dat de partije die de weeckste gheacht waren/ altijt verlozen/ ende noyt by de Tractaten en wonne.] Sy ghevoelden de effecten van Escovedes Raet/ niet voortbrenghen van particuliere Tractatẽ: want daer wt sproten onder de Provintien/ Steden ende particulie scheuringhen/ werringhen ende achterdencken/ sorghelijcke opinien: een yghelijck syn eyghen/ ende niet opt publijck acht nemende/ deen soeckende by tijts hem te reconcilieren/ de ander by tijts op te packen eñ te vertrecken / waer wt quame generale ruyne: Als inde communicatie tot Ghent ende Brugghe / daer men niet dan van Religie toe te laten en sprack / ende dat den Coninck nv wijser ware ghewonden / etc. welcke Tractaten gheweest hebben de oorsake vande doot / lichamelijck ende eeuwelijck van meer dan hondert duysent per-

Onder deesel van vredehandel hadde sy Artoys/ Henegouwen eñ andere Landen verloren.

soonen / so dat de schelmerijen eñ Lantverraders die hen in sulcke Tractatẽ mengen/ niet so veel en vermogen als dese handelinghe doen/ want die handelinghen waren de vallen daer sy haer vyanden sochten in te vanghen.

1587.

Schade van de Vlaemsche vredehandelinge.

Sy waren by veel experientien gheleert/ dat al ware de twedracht daer inne niet te vreesen/ soo ware haer de onachtsaemheyt/ die daer wt spruyten soude seer vervaerlijc/ als mette Tractaten van Don Johan ende het aencomen vanden Heere van Selles bleeck / want terstondt alle contributien cesseerden / midts een yghelijck gheneghen is te ghelooven dat hy gheerne hadde.

Wat groote onachtsaemheyt wt vredehandel haer ware toegecomẽ.

Haer ware bekent hoe costelijck ende aenghenaem de vrede ware/ so het maer rechte vrede mochte wesen : want wat volck hadde de Oorlochsche plaghen meer ghevolcht dan sy? Soo dat de naecomelinghen haer grootelijcx sullen moeten verwonderen van Godts gratien / so langhe ghehardeert te hebben tegen den machtichsten Potentaet vander Werelt.

Hoe noodich dat den vaste vrede is.

Maer sy saghen veel difficulteyten inde Artijckelen/ want al ware de Religie haer gheconsenteert (die den Coninc noch scheen te weygheren) so en ware het nochtans geenen anderen Coninck/ dan die haer dat eertijdts by Don Johan ende by de Hertoghinne van Parma toeseyde: maer daer na alst hem goet dochte/ heeft hy sijn woort ende trouwe tot een valle ofte strick ghebruyckt om haer te bedrieghen: Ende daer toe dienden niet de excusen / datmen den Duca Dalva wijten wilde / die noyt niet dan met des Coninex last / ende nae syn instructie ghedaen hadde. Den selfden persoon ware niet verandert / hy sochte (niet teghenstaende de Contracten met Enghelandt/ door Bernardijn de Mendoza) haer Majesteyts verderf. De Paus condet alle vergheven. Sy sochten niet dan de Wachtheden te verdrijven/ op dat den Wolf mochte de Schapen crijghen.

Sekerheyt van vrede en ware den Coninck niet toe te betrouwen.

Maer alwaert dat dẽ Coninc noch de Religie toe liete/ so soude nochtans de Roomsche Religie moeten onder haer vermenght blijven/ dies sy souden moetẽ grooter Garnisoenen houden/ ende groote costen doen/ waer mede sy den vrede onvruchtbaer souden hebben/ ende den vyant binnẽ haer deuren houden.

Reconciliatie metten Coninck onraden/ al waer oock dat hy der Religie vryheyt toeliete.

Vande Privilegien soude gheen versekeringhe connen zijn / want soo hy den selven man is diese ghevioleert heeft/ ende soo sy de hare hebben/ so sal hy willen de syne hebben/ ende soo hare Privilegien ende syn authoriteyt in debat quame/ soo soude hy met haer handelen ghelijck den Leeu dede van de jacht des Peerts ende des Honts/ etc.

Vant derde poinct hare Majesteyts betreffende/ waren sy seer ghehouden inde selvighe/ ende haer prosperiteyt te soecken/ soo wel om de beschuttinghe als andere weldaden: Maer sy baden te considereren/ dat den Spaengiaert vele soude winnen/ als hy hare Majesteyt van hen soude ghesepareert hebben/ om dan elckẽ by sonder te overvallen. Waeromme sy baden vriendelijcke te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

continueren inde verbontenissen/ eñ sy bidden den Coninc van Denemercken die vredehandelinghe af te breken/ als der Landen bederffenissen zijnde.

Dit haddē de Staten aende Coninginne in Februario geschreven/ daer mede is dien handel noch niet achter ghebleven/ als wy namaels sullen verhalen/ Maer desen Somer in Julio/ sonde de Statē van Hollant/ Zeelant ende Vrieslant/ haer Ghesanten in Denemercken om eenige saken/ ende om te excuseren het aenhouden van synen Edelman Capus Rantzow/ dien sy voldoende syn schade/ eñ met contentement laten gaen hadden/ nochtans wisten sy dat den Coninc daer over gestoort was/ als gemerckt hebbende/ dat synē arbeyt om vrede te maken/ niet aengenaem en was: Ende also daer int voor-jaer eē Vlote vā ontrent vijf hondert eñ tachtich Schepen wt Hollandt/ eñ by de twee hondert wt Zeelandt ende Briel (ongheloofelijcke menichte) wtgevaren waren/ al Oostwaert door de Zonte (synde engden ofte passagien byden Coninck van Denemercken ghecommandeert) soo hadde den Coninck die doen aenhouden/ om den overlast ende ongemack die hy pretendeerde dat synen Gesante Capus Rantzow aengedaen ware/ oock voor dē Gouden keten die hem afghenomen was/ etc. ende daeromme dede hy haer daer betalen boven de dertich duysent Daelders.

> De Coninck van Denemercken dringt den Statē schepen dertich duysent daelders af/ voor Caius Rantsow onghemack.

De Hollantsche Gesanten clagende over dat gewelt/ dede den Coninc hen antwoorden: Hy en conde niet weygeren synē Rantsow vergheldinghe van syn schade ende ongemack die hy in ghevanghenisse gheleden hadde/ draghende syn Brieven onder Paspoort om vrede/ die sy opghebroken hadden/ ende weder gesloten tot synder verachtinghe/ ende en hadden de misdaders ofte autheurs daer over niet gecastijt/ Voorder alsoo sy versocht hadden/ dat hy de oplichtinghe der Ruyteren voor de Landen/ onder den Heere Oberstē Rantsow/ niet en soude willen verhinderen ofte becommeren/ Soo wert haer geantwoort/ dat hy het niet soude beletten/ maer dat hy den Oversten Rantsow selve te besighen hadde/ beclagende oock selve over het ongelijck dat de Hollandtsche Oorlochschepen sochten de Havene van Bremen te doen/ etc. Aldus werden de Hollantsche Ghesanten afgheveerdicht/ sonder den Coninck te spreken/ die besich was om de Schotsche Gesantē te festopeeren/ Tracteerende over het Houwelijc met synder Dochter. Ende also betaelde hy hem selven alle syn costen rijckelijck.

De Landen van Hollant ende Zeelandt ende andere gheunieerde/ hebben haer generalijck in desen tijt in groote perplexiteyt bevonden/ soo door den twist die tusschen haer/ ende haren Gouverneur den Grave van Leycester was/ als door tweedracht vā deen tegen dander/ midts datter te vreesen was/ dat de Majesteyt van Engelant daer door mochte een aftreck crijghen/ waer door een yeghelijck nae syn gesintheyt hem daer mede wilde moeyē: De goede/ wt goeder herten/ hoe wel dickmael onwetelijck: De quade/ wt quader hertē/ nochtans bedecktelijck goede instrumenten ghebruyckende. Om deser oorsake willen hebben de Kercken in een Synode vergadert gheweest/ eñ beslotē dat sy de Staten door vier Gedeputeerde (Dienaers des woorts) den welstant der Landen ende Christelycke Religie wilden recommanderen/ oock mede de eenicheyt eñ goede correspondentie met Enghelant ende den Grave van Leycester: Het welcke schriftelijcke gheschiet zijnde/ hebben de Staten den xvj. October haer oock schriftelijck gheantwoort/ dat sy tselfve (twelck sy versochten) haer voor thoochste oock gerecommandeert hielen. Vermanende mede toe te sien/ dat sy onder de Kercken/ oock selve onder de Dienaers/ niet en souden laten incruypen/ die onder tdecksel van Religie/ sochten de Overheyt te vermaken/ ende in haet/ opsprake/ eñ naedencken vant ghemeente te brenghen/ als in Vlaenderen aenden Prince van Orangien saliger gheschiet ware/ tot ondergance der Kercken aldaer/ ende nu mochten sy met vreemde eñ onghewoone regieringe voor te staen/ tselfde doen/ daer sy wisten dat om gheloopen/ geschreven/ eñ gedraeft werde: Sy en dochten niet dan wel mette Majesteyt van Enghelant het Contrackt te onderhouden/ eñ syn Excellentie den Grave van Leycester te mayntenеren de authoriteyt hem competerende/ alsoo dat betaemde. Voorts so ordineerden sy haer alle haer Actien tot goede eenicheyt ende opbouwinghe van Christus Kercke te derigeren/ ende haer te spieghelen aende Kercken van Vlaenderen/ eñ Godt te bidden voor haer hooghe ende leege Overheeren/ ende breeder/ alst byden drucke te lesen is.

> De Kercken vermanen de Staten tot eenicheyt met Leycester/ dien de Staten antwoorden de xvj. October.

Opt tselve subject hadden den Schout/ Burghemeesteren/ Schepenen ende Raden der Stadt van Wtrecht/ oock aende Staten van Hollant seer heftelijck ghescheven/ van date den xxj. September/ ende in drucke wtgegeven/ inhoudende beschuldingen/ al ofte sy sochten de Majesteyt van Enghelandt ende de Excellentie van Leycester te verstoten/ ende over de contributien hem contentement te gheven/ etc. Waer op die van Hollant den xvj. October antwoorden den selfsten Brief wt passie/ ghescheven te syn vā vreemde aldaer int Gouvernement ghecropen/ die haer verwerringhen ende partijschappen sochten te bedecken mette Staten van Hollant suspect te maken/ etc. versekerende den Lande van Wtrecht dat sy haer so sullen in als dragen/ dat alle haer ghebueren gheen mishaghen daer van hebben soudē/ voldoende het verbont met Enghelant/ ooc gheven sy Leycester sulcke authoriteyt als hem belooft was/ eñ de Landen lijden mochten/ daer toe sy meer verbondē warē voren sorge te draghen dan die van Wtrecht/ als die haer steden tot onderpande den Engelschen ingeruymt hadden/ daer sy maer Brieven voor ghegheven hadden. Oock behoorden sy over de Hollantsche contributie niet te exclameren/ naedemael bleeck dat niet de contributien van Hollant onderhouden waren/ nu veel Jaren boven

> Die van Wtrecht schrijven aen die van Hollant den 21. September/ die haer antwoorden de xvj. October.

> De antwoorde des Coninex van Denemercken aen de Ghesanten vā Hollant.

1587. de nootelijcke Garnisoenen vande Steden ende Stercken van Hollant/ende boven de lasten vant Oorloghe te water/ acht ofte neghen duysent voetknechten / ende thien ofte twaelf hondert Peerden/ tot assistentie van haer ghebueren de vereenichde Provintien buyten Hollandt/ ende waerschouden toe te sien/dat sy met haer Regeerders niet vervielen/als die van sHertoghenbosch/ Gent/eñ Brugghe vervallen waren/ etc. als by het ghedruckte daer van te sien is.

Het gemeyn volck in partyschappen van Staets eñ Engels in Hollant verdeylt zijnde/die veel den grondt vant different niet en verstonden/heeft factieuse aenslagen hier eñ daer voorghenomen / om des Graven van Leycesters versochte authoriteyt met ghewelt in te voeren/als namelijck tot Leyden/ alwaer verscheydẽ Ingesetenẽ meest vreemde/aldaer wt Vlaenderen eñ Brabant/metten Capiteyn Niclaes de Maulde/sone vanden Heere van Mansaert / die een Vaendel knechten daer binnen hadde/ hebbe voorgenomẽ haer meesters vande stadt te maken/ ende alle die goet Staets ofte voor de Staten ghesint waren/van de Magistraet ghevanghen te nemen/ende alsso Leycester daer in te voeren/met sulcke authoriteyt als haer goet dochte. Om dit te passe te brengen/soude hem den Capiteyn Maulde ghelaten oorlof te nemẽ aent Magistraet van te vertrecken/Ende alsoo in Wapen zijnde/ soude hy hem van het Stadthuys/ ende een Poorte verseckeren/ ende daer noch een ander Vaendel in brenghen / met een Velt-gheschreye/ Viue de Coninghinne van Engélant, ende syn Excellentie.

Conspiratie tot Leyden/ om Leycester in authoriteyt te brenghen / de welcke ontdeckt werden Octobri.

Dit hadden sy eensdeels den Grave van Leycester laten weten / maer alsoo sy haer voornemen noch wtstelden/ so werdt tselve den Magistraet ontdeckt/ door eenen Borger Andries Schot/ waer over sy eenen Jacob Valmer wt Vlaenderen ghevangen namen/ oock den Capiteyn Cosimo de Pescarengis/ende den Capiteyn Maulde dedẽ sy wt trecken/ twelc den Staten geadverteert wert/ ende deden den Capiteyn Maulde tot Woerden vangen/door den Heere van Poelgeest/ ende tot Leyden brenghen/ alwaer hy gheexamineert eñ genoech sonder pijningen bekent heeft/als verhaelt is/ waer over den Magistraet van Leyden ten overstaen van Prince Maurits/Gouverneur van Hollant ende andere Ghedeputeerde vande Staten van Hollant/ niet sonder ghewichtige redenen de saken verre insiende. Ende om dierghelijcke inde andere Steden te weeren in respect van tghene den Hertoch van Anjou te voren bestaen hadde/om haer authoriteyt (ghenoech gheswackt in dese occasie)te thoonen tot dempinghe der aenslagen den quaetwilligen/ hebben met sententie van date den xxvj. Octobris Anno M.D.Lxxxvij. den Jacob Volmaer/Capiteyn Cosmo/ de Pescarengis / met Capiteyn Maulde ter doot verwesen / midts dat na gheschreven rechten sulcken conspiratie bevonden werdt te wesen Crimen læsæ Majestatis, niet alleen in sulcken Hooftstadt als Leyden was / maer ooc in cleynder Steden/ende hebbense na het gebruyck / aldaer ten selven daghe gheexecuteert ende onthalst/ende de twee eerster haer hoofden op staken op de Blockhuysen doen stellen/ ende Maulde hooft doen begraven. 1587.

Desen Maulde was seer beclaecht/ zijnde een Jonckman/een sone vanden Heere Mansaert/die den Prince van Orangien eñ Landen grooten dienst hadde gedaen/maer hebbende binnen Sluys ghelegen/ende tonvreden van niet ontset geweest te hebben na sijn goetduncken/ ende die van Hollant dat wijtende/ hadde hem hier toe vandẽ voorschreven Cosmus eñ ander laten bewegen. Welcken Cosmo een quaet herte den Statẽ toedroech/mits hem dochte dat hy na syn verdienste niet getracteert en was/ ende pretendeerde dat hem eenighe particuliere injurie aengedaen was/ dies hy hem nv door dienst aen Leycester sochte te recommanderen. Hy was een Italiaens sone van die/ die de Lombaerden in Vlaenderen hielden. Volmaer was een Vlaming/maer hy was daer Borgher geworden / ende thoonde met eenighe andere vreemde meer/ die naemaels tot haren verantwoorden geroepẽ werden/ te veel curieusheyt in vreemde regieringen/ daer sy (als vreemde) niet teghen te segghen hadden/ dan danckbaerheyt van haer ontfanghende/ bescherminghe te bewijsen.

Die van Leyden desen Valmaer/ Capiteyn Cosmo ende Maulde onthalsen/ den xxvj. October.

De Staten / hoe wel dese executie scheen genoech rigoreus te wesen/hebben nootelijc ghedocht/ tselfde alsoo te doen/ende in drucke wt geven/ den tijt alsdoen sulcken exemplaer castijement vereyschende/ ende hebben daer mede haer authoriteyt / eñ aensien seer verbetert/ende ghesterckt.

Daer werdt tot Wtrecht een Boecxken verontschuldinge van dese drie geexecuteerde in druck wtghegheven / toegheschreven den Grave van Leycester / het welck by die van Leyden by Placcate wert verboden op groote pene/ als een seditieus ende Fameus Libel, alsoo ghedruckt is te lesen.

Nochtans bleven veel lieden ghescandaliseert over dese executie/om dat de Staten overmits de oneenicheden ende tweedrachten doen regnerende/ meer andere / eñ meer blijckelijcker redenen / haer tot de executie moverende/ niet int licht en brachten / om groote ghewichtighe consideratien wijsselijcken ende discretelijcken/ doen nootsakelijcken naegelaten/den tijt sulcx vereyschende/hoe wel de voorsz Staten doen daer over generalijcken in quader opsprake quamen/ nochtans grooten lof weer dich gheacht/ by die het proces ende de depositien vande gheexecuteerde wel ghesien hebben/ ende noch sien moghen/acht nemende op den stant der Landen van alsdoen.

In desen tijt wasser ooc jalousie tusschen den Overstẽ Joncker Dirck Sonoy/Gouverneur van Noort-Hollant/ende de Stadt van Enckhuysen/ om dat hy aenghenomen hadde confirmatie van sijn Gouvernement dat hy eertijdts ontfanghen hadde vanden Prince van Orangien saligher memorie/ eñ sints hem by den sone Prince Maurits toegestaen / nv hadde hy tselfde ontfanghen van syn Excellentie van Leycester/in een ander qualiteyt : Waer door de Stadt van

De Stadt van Enckhuysen wt jalousie van Sonoy patent versoecken Leycester/ in haer Stadt niet te comen/ xiiij. Octobris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587\. Enckhuysen schreef aen Leycester/ van date den xiiij. Octobris/ dat den voorsz Sonnoy trachte hem te versekeren eñ te bevestighen in sijn Gouvernement/ ende met het wttrecken van het Vaendel van Hopman Duvenvoorde/ andere syne Vaendelen daer in te brenghen: Selve hadde hy syne Excellentie gheinduceert de Steden van Noort-Hollant te comen besichtighen/ om ondert dexsel van sijn presentie ende authoriteyt syn Gouvernement ende voornemen vast te maken. Het welcke aldus by haer Borghers seker ghelooft zijnde/ hadden sy onder haer Borgerije in deliberatie geleyt/ siende dat sy over langhe neffens dander Steden mette Ridderschap ende Edelen van Hollandt/ wt crachte vande Unie/ waren verbonden de Privilegien van Hollandt ende Westvrieslant voor te staen/ hebbēde solemnelicken aengenomen den Prince Maurits van Nassouwen voor haren Gouverneur over Hollant/ Zeelant/ eñ Westvrieslant/ so en conden sy niet (Eedts ende Ampts halven) toestaen dat by sulcke maniere tGouvernement van West-vrieslant soude werden ghesepareert ofte afghescheyden van Hollant ende Zeelant/ eñ consequentelijck vanden huyse van Nassouwen onbehoorlijc getrocken. Waeromme sy nae veel verscheyden communicatiē metten anderen daer op gehouden/ vonden geen naerder middel om voor te comen de inconvenienten ende misverstanden die mochtē rijsen wt de voorschreven gheruchten ende persuasien onder haer Borgheren ghestropt/ noch bequamer middel om Noort-Hollāt in vrede te houden/ dan sijne Excellentie te bidden met alle reverentie/ te willē in de conjuncture voor die reyse sijn comste in haer Stadt van Enckhuysen tot een ander bequamer tijt wt te stellen/ om in meerder versekerheyt ende volcomer ghenoeghen vande gheheele Borgherije sijn Excellentie te mogen blydelijck ontfanghen/ etc. Het welcke sy met alle sedelijcke ernst ende beleefde woorden versochten/ waer op niet anders ghevolcht is.

Discoursen in Engelant over de Hollantsche swaricheden gemaeckt/ eñ de Majesteyt verthoont.

In Enghelant heeftmen allesins over de verhaelde Nederlantsche sakē de tweedracht in Hollant/ staet van oorloghe ende contributien/ over de begeerde authoriteyt/ Regiment van Leycester/ ende propositie van vrede veel ghesproken ende ghediscoureert/ ende niet alle eensghesintheyt ghweest/ vele den Staten gelijck/ eñ veel ongelijck gevende. Vele achtende dat twee hondert duysent guldens ter Maent wel gheregeert/ metter Coninginne secours van vyfduysent te voete/ eñ duysent Peerden compleet eñ betaelt/ met tgene vande Frontieren by brantschat soude moghen vergadert worden/ ende met tghene wt de Convoyen ende Licentghelden boven het onderhout vande oorlochschepen men soude moghen verspaeren/ ende souden de oorloge defensive wel connen wtvoeren/ ende noch een Legher voor eenige Maenden int Jaer te Velde brenghen/ al van goet Krijchsvolc/ om den vyant te bespringhen/ soo men de administratie van tghelt ende contributie niet en stelde inde handen van particuliere persoonen/ maer vanden geheelen Raet van State te samen.

Dit werdt oock de Majesteyt van Engelant byden Engelschen in schrifte vertoont: oock datmen van gheenen Pays behoorde te spreken/ want daer gheen versekerheydt conde in wesen: ooc wat de propositien van vrede al souden moghen wercken/ als afval van Provintien ende Steden/ als elck byde eerste reconciliatie voordeel soude pretenderen/ So ooc souden doen Colonellen/ Capiteynen ende Krijchsvolc/ die elck omt haestichste nae de beste compositie trachten souden: Dat den Coninck van Spaengien gheerne vrede soude maken met de gheunieerde Landen/ om tot synder believen Enghelant te moghen beoorlogen/ invaderen ende conquesteren. 1587.

Wat Engelant te verwachten stont so de gheunieerde Landen met Spaengien vereenicht waren.

Engelant (hoe wel het veel vyanden hadde) hadde niet veel te vreesen/ midts het gelegē is inde Zee/ indient die van Hollant/ Zeelant ende Vrieslant te vriende hadde: Maer dier Landen menichte van schepē/ Schipsvolck ende rijckdom gevoecht mette macht van Spaengien/ ware sorgelijc voor Engelant: Want int leste Jaer waer geblekemint stoppē van Coren/ wat macht sy ter Zee hadden/ als sy conden besetten de Rivieren/ Elve/ ende Eems/ eñ andere Havenen/ waer mede sy haer ooc machtich thoondē den loop van Coopmanschappen/ ende wtvoeren van de Engelsche Lakenen/ etc. te connen stoppen eñ hinderen: Ende so sy sulcx nu haddē connen doen/ ghenoech van een yeghelijck verlaten zijnde/ wat souden sy vermogen als sy byde macht/ aensien eñ authoriteyt vanden Coninck van Spaengien ghevoecht waren/ de welcke haest souden Denemercken ende andere een groot ontsach aenjagē? Daerom sy besloten datmen niet behoorde de Nederlanden te verlaten ofte discouragieren/ van vreese datse mochten ghedwonghen wesen eenighen particulieren vrede te maken/ etc.

Coninghinne van Enghelant ontbiet den Grave van Leycester weder in Engelant thuys/ den xix. Decemb. 15..

De Coninghinne van Engelant rijpelijc insiende eñ merckende dat het misverstant tusschen de gheunieerde Landen eñ de Grave van Leycester meer groeyde dan minderde/ so vont sy geraden hem in Enghelant thuys te ontbieden.

Verschelen van vereeninge tusschen Raet van State den Leycester voorgehouden den xxix. November.

Maer terwijle dese saken eñ misverstant aldus stonden/ so hebben de Heeren vanden Raet van State alle middelen voorgewent om de Staten Generael ende sijn Excellentie te vereenighen/ ende tot onderlingen vrede te brenghen. Eñ na veel conferencien met de Staten van Hollant ende andere/ hebben sy de sake op eenen goeden voet ghebracht: Waer over sy sijne Excel. van date den xxix. November wt dē Hage geschrevē hebbē/ eer sy wistē dat de Coninginne hem thuys ontboden hadde/ schrijvende/ dat de sakē machten lichtelijck vereenicht worden/ soo daer goede oprechte vrientschappe ware/ eñ datter ter goeder trouwe gemeynt worde: want nopende de Souverayniteyt byde Staten ghesuspecteert/ wt den Brief aen Junius ende andersins by syn Actien/ conform den selven Brief/ scheen wel te verdraghen connen worden/ soo het sijn Excellentie geliefde te declareren by Acte/ niet te pretenderen op de Souverayniteyt/ bovē het Tractaet met hare Majesteyt/ ende datter met hem opt

Vande Souverayniteyt.

stuck

1587. stuck vant Gouvernement ende commissie ghevolcht/ ware ghemaeckt/ waer inne sy niet en saghen eenighe swarichept/ ghelijck hy haer meermael aengheseyt hadde.

Nopende den Eedt/ seyden de Statē Generael/ dat noyt de Capiteynen noch het Krijchsvolck dien ghedaen hadden conform het Tractaet/dat inhielt/sy souden den ghewoonlijcken Eedt doen/behoudens den Enghelschen de Homagie aen hare Majesteyt/ ende daeromme behoorde wel dat sy swoeren trouwe totte Landen/ trouwe ende onderdanicheyt tot uwe Excellentie/als Gouverneur/ eñ onderdanicheyt aen haer Overste/waer onder begrepen zijn de particuliere Gouverneurs/ende haer Luytenanten: Eñ overmidts sy in controversie ende misverstant waren gecomen/ so versochtē de Landen/ dat expresse mentie ghemaeckt werde. Ende zijnde dese Gouverneurs ende dandere alle gheswooren aen sijn Excellentie/ soo en soude de authoriteyt van sijne Excellentie daer mede niet vermindert wesen/ latende haer haren behoorlijckē last van haer Garnisoenen te veranderen/ blijvende evenwel de authoriteyt van te ghebieden ten dienste vanden Lande wat sijn Excellentie behoorlijck sal achten/daer toe sy gehouden waren: Tselfde diende oock inde Admiraliteyten onderhouden/ ende daer mede souden veel questien gheslist worden.

Vande Eedt

Van oplichtinghe van Krijchsvolc.

Wat aengaet oplichtinghe van nieu Krijchsvolck/ volghende tContract/ en behoorde niet te gheschieden sonder consent vande Staten/overmidts haer toecomt de betalinghe te besorghen/ waer toe sy gelooft hadden dat sijn Excellentie daer gheerne toe verstaen soude. Ende nopende de contributien/ waren de Staten ghereet daer van te handelen.

Over de questie/ofte het toecomt de Staten Generael de commissien te gheven totte Raetsheeren vā State ofte sijne Excellentie/ so seggen de selfde Staten/ niet teghenstaende de woorden inde Acte van delatie gestelt/ dattet haer toequame / ghelijck het in Keyser Karel eñ des Coninckx tijden gheschiede. Ghelijck over lange / nopende over de commissie vanden Oversten Sonnoy (om contentement te gheven) by sijn Excellentie geconsenteert ware/ versochten sy dat het selve volbrocht mochte worden.

Ende alsoo hier mede bleke dat de verschillen mochten gheaccomodeert worden/ met eere/ reputatie/ eñ authoriteyt van sijn Excellentie/ baden sy hem hooghelijck daer toe te willen verstaen/ ende mette Staten in te treden met vrientschappe / met betrouwen deen tot den anderen/ ende sy souden sorghe draghen dat sijn authoriteyt gherespecteert werde. Wel ware waer/ dat vande voorsz poincten gheen besluyt noch ghemaeckt en ware/door dat sy daer toe van sijn Excellentie noch geen volle macht en hadden: waerom het alles gelaten was op beyde sydē/om rapport te doen aen haer principale. Maer overmidts sy de Gedeputeerde Staten seer begheerich ende ghenegen ghevonden hadden om sijn Excellentie alle voldoeninghe te gheven/ principalick om sijn reputatie op te houden / die gheacht wert ghelegen te wesen in wel ende wettelijck te regieren/ by advyse van sulcke die daer toe geordonneert waren neffens sijne Excellentie/ volghende de Rechten ende Privilegien: waeromme sy versochten dat sijne Excellentie sijnen voorderen wille soude senden/etc. Wt den Haghe den xxix. November. 1587.

Dese versoeninghe op desen goeden voet staende/ so hadde de Majesteyt van Enghelant (na dat sy alle omstandicheden overleyt hadde) den Grave van Leycester thuys ontboden/ waer over hy / eer hy den voorschreven Brief des Raets van State ontfinck/ sijn bevel der Coninghinne den Staten Generael schreef/ met sijn Brieven van date tot Vlissinghen den xxvj. Novembris. Waer mede hy seyde hem leet te wesen dat de Majesteyt soo tonvreden ware over haer regieringhe ende comportement tot hemwaert/ twelck haer nu ter herten ginck/ sonder dat hy die occasie ofte advertissement ghegeven hadde/ waer over hare Majesteyt hem (met eenen Edelman ghesonden) belast hadde tot haren dienste een reyse na Engelant te doene. Het ware hem seer leet dat hy sijnen persoone niet hadde moghen bruycken terwijle hy daer gheweest ware/ also hy wel wenschte/ ende sijn voornemen altijt gheweest ware. Protesterende voor God/ dat hy vertrecken soude met een goede ende suyver conscientie/ gedaen hebbēde meer dan hy schuldich was na sijne qualiteyt/ latende verantwoorden sulcke als opentlijck soecken de verstooringhe der Kercken Gods/ ende van so vele arm volcx/ om te drijven ende vesten haer eygen voornemen: Maer hy wilde niet daer mede beschuldighen de goede/ die hy hoopte datse haer souden conformeren nae den goeden eñ trouwen wille van hare Majesteyt/ dien het behaecht hadde soo eerlijcke ende vorderlijcke aenbiedinghen te doen/ tot behoedenisse vande Landen/ na het rapport dat den Ambassadeur van hare Majesteyt/ (een Edelman van aensiene/ ende gheneghen tot uwe welvaert) u sal moghen aendienen. Hy wilde hem selven geerne bruycken laten tot alle voorderinghe der Landen by hare Majesteyt/ by so verde sy rekeninge maeckten haer te draghen ende houden als vrienden/ volghende tContract met hare Majesteyt ghemaeckt/ met tgene datter gevolcht ware/ alsoo de redene vereyste/ tot dat voorder by gemeyne advijse/ ende van hare Majesteyt anders daer van gheresolveert werde: Waer onder hy versochte haer antwoorde metten eersten.

Leycester afscheydbrief/ vertreckende wt de Landen/ dē xxvj. November.

Ende alsoo hy bevonde by het Contract twelck mette Majesteyt ghemaeckt was/ dat den Gouverneur Generael by haer ingheselt/ mette Raet van State sullen hebben het bewint vande treffelijcste saken van staten vander oorloghe: Soo hadde hy goet ghevonden/ dat de authoriteyt soude blijven ende berusten in sijn afwesen byden selven Raet van State/ volgende tContract/ voor de welcke hem presenteren soude den voorsz Ambassadeur inden name van hare Majesteyt/ ende sullen de afhandelinghen ofte depesschen onderschreven worden byde principale

Leycester die committeert in syn afwesen tot Gouvernement de Raet van State/ den xxvj. November.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587. pale onder haer die presideren sullen/ ẽ dat gheduerende tot datter andersins by hare Majesteyt daer in voorsiẽ worde/ waer van hy haer in corte daghen soude moghen verwittighen. Ende totte regieringe vant Enghels Krijchsvolck der Coninghinne/ hadde hare Majesteyt gheordonneert den Baron van Willoughby/ totten welcken hy belast hadde met haerlieden dẽ Raet van Staten ende andere Overste van de oorloge alle goede correspondentie te houden. Voorder verdroech hy hem aen tgene dat haer seggen soude den Heere Harbert/ vande Majesteyt gesonden/ die hen aenseggen soude wat hem belast ware/etc. Tot Vlissinghen/ den xxvj. November/ Anno M.D.Lxxxvij. Onderteeckent / Vwen goeden Vrient, R. Leycester. Desen brief werdt ontfanghen den tweeden December.

Hier op hebben sanderdaechs den derden December de Generale Staten aen Leycester ghescreven/hoe dat sy verstaen hadden sijn vertreck/ Waeromme sy hem baden de Landen by hare Majesteyt in goede recommandatie te houden/ende dat sy de Generale Staten der Provintien beschreven hadden/ die by ghebreck van eenige volle macht niet alle aenghecomen en waren/ op welcke vergaderinghe sy soude besluyten eenige gecommiteerde te senden in Enghelant /om aldaer te handelen de affayren vande Landen/etc.

Aldus nae eenighe daghen is Leycester wech ghevaren/latende in Nederlant Overste over des Coninghinne Krijchsvolck den Heere Peregrin Berti/ Baroen van Willoughby/etc. ende den voorschreven aenghecomẽ Ambassadeur/ Doctoor Harbart/om de Generale Staten te beweghen tot Vredehandelinghe.

Leycester in Enghelant ghekeert zijnde/ heeft hem de Majesteyt terstont belast syn Nederlantsche Gouvernement af te leggen/ ende te resigneren den seventhienden December ouden stijl/ by acte als volcht.

Grave van Leycester resigneert syn Gouvernement der geunieerde Landen by Acte/ den xvij. Decembris.

ROBART/ Grave van Leycester/ Baroen van Denbigh/ etc. Luytenant van hare Majesteyt van Enghelant/Gouverneur ende Capiteyn Generael vande gheunieerde Nederlanden/ Alle die dese tegenwoordighe sien sullen/ Salut. Alsoo het de doorluchtighe Coninghinne belieft hadde ons te belasten het Luytenantschap Generael van haer Krijchsvolck/ gheaccordeert ter assistentie der Gheunieerde Nederlanden/ volghende het Contract ghemaeckt met de Staten der selviger / waer op oock de voorschreven Heeren Staten Generael ons opghedraghen hadden het Gouvernement der selvigher Provintien/ soo wel over de Politien als Justitie / volghende Commissie ẽ Acte vande opdrachte daer over gheexpedieert/ van date den eersten Februario/ Anno M.D.Lxxxvj. Ende midts den tegenwoordighen stant ende affayren van dit Coninckrijck / wy ghehouden zijn ende belast herwaerts over te blijven / ten dienste van hare Majesteyt : Soo dat midts de oorsake van onse absentie/ wy ons niet en connen gebruycken te executeren de authoriteyt die ons opghedraghen is gheweest / alsoo het vereyst ende nootelijcken is voor den welstant ende het profijt der selvigher Landen. 1587.

Daeromme laten weten/ Wy begheerende om oorsaken voorschreven ons te ontslaen ende ontlasten vant voorschrevẽ Gouverneurschap ende Capiteynschap Generael der voorseyder vereenichder Provintien/ oock mede vande Commissie ofte last ons daer over ghegheven / dat wy hebben by dit schrift ende Acte onderteeckent met onse hant/ gheresigneert/ verlaten/ ende ontslaghen/ resigneren/ verlaten ende ontslaen/ Inder voeghen dat van nu voortaen wy ophouden van alle oeffeninghe ende executie vande authoriteyt ẽ Commissie voorschreven/ ons ghegheven byde voorschreven Heeren Staten/ in wat manieren het mochte wesen/ opdragende aen haer daer in voorder te versien by advijse van hare Majesteyt/ alsoo sy sullen dienstelijck ende behoorlijck bevinden tot welstant ende bescherminghe der voorseyder Landen. Gedaen inde Stadt van Londen/ onder onsen naem ende Seghel onser Wapenen / desen seventhienden dach van December / Anno M. D. Lxxxvij. Onderteeckent/ Leycester, ende ghesegheIt mette Wapen van syn Excellentie. Onder was geschreven / By ordere van sijn Excellentie: Onderteeckent/

D.Burchgrave.

De Grave van Leycester aldus wt de gheunieerde Landen ghetrocken/ ende sijn Gouvernement asghelept hebbende/ waer van de Acte eerst den Statẽ Generael overghebracht is gheweest by den Heer Kyllegrey/ Raetsheere van hare Majesteyt / den eersten April/ Anno M. D. Lxxxviij/ waer over hem den Heere Kyllegrey excuseerde/ als niet eer tot sijnen handen ghecomen te wesen/ welcke resignatie de Generale Staten terstont den twaelfden April deden by Placcate vercondighen / als dat sy van alle Eeden den Leycester ghedaen / ontslaghen warẽ/ blijvende voortaen verbonden inden Eedt tot ghetrouwichept vande vereenichde Provintien/ Staten/ Steden/ etc. midts de Coninghinne van Enghelant verclaert hadde niet voorders inde voorschrevẽ Landen te pretenderen/ dan volgende het Tractaet met haer aenghegaen/ etc. Waer mede de partyschappen wat schenen te cesseren: Daeromme sullen wy oock daer van wat ophouden / Verhalende andere ende onser ghebueren gheschiedenissen.

De Grave Adolph van Meurs ẽ Nieuwenare in September zijnde met een hoop volcx in Vrieslant/ om de Duytschen die de Staten hadden doen opnemẽ ontrent Bremen te ontmoeten ende in te brenghen / de welcke by verscheyden middelen ende oorsaken achterbleven ende verliepen/ nam in een Stedeken ghenaemt Meppel / ghelegen op de Eems by Linghen/ door middel vã een Vanekuyters/ die twaelf Schutten om victalie sonden / vande welcke de Poorte overweldicht wert. Na dat hy daer Garnisoen in gelaten hadde/ is hy met sommige ghevan-

Meppel in Vrieslant ingenomen ende weder verlaten den xvj. Septemb.

1587. ghevanghenen/ den xvj. September weder tot Swolle ghecomen. Maer Meppel wert weder verlaten/ by advijse vande Generale Staten/ midts een somme Daelders die sy cregen/ende om dat Jan Babtista de Taxis Hasselen oock daer by ghenomen hadde.

Graef Willem van Nassouwen/ de sone van Grave Jan/ Gouverneur van Vrieslant/ troude den tweeden Novembris des Princen van Orangien dochter/ des Princen Maurits eyghen Suster/ die ontrent dry Jaer daer naer maer leefde.

Den staet van Vranckrijck hebben wy int twaelfde Boec verhaelt/ hoe dat die van den huyse van Guyse wt crachte vande Santa Liga, ofte heylich verbondt ghestijft zynde vanden Coninck van Spaengien/ den Coninck aldaer ghedwonghen hadden sijn voordeel (vande Nederlanden aen sijn Croone te hechtẽ) te verlatẽ/ daer mede hy meynde eenen vasten vrede in sijn Lant te stellen. Maer die van Guyse zijn noch niet te vreden gheweest/ maer sy hebben haren Coninc gedwongen alle de Tractaten van vrede metten Coninck van Navarra/ ende die vander Ghereformeerde Religie haer op te seggen/ om die met ghewelt absolut/ onder sijn ofte haer ghehoorsaemheyt te brenghen/ ẽ dien van Guyse de hoochste Offitien ende Ampten over de Provintien ende Krijchsbelept te geven. Waer door den Coninck van Navarra/ ende die vander Religie ghedwonghen werden een heyrcracht wt Duytslant met alle sijner vrienden hulpe te beweghen/ door Pardiliaen/ een Heere van Siguris/ die den jongen Hertoch van Boullion/ ẽ den Grave van Chastilion (des Admiraels sone) souden invoeren. Der Duytschen Overste was Heer Fabiaen/ Borchgrave van Dhonaw/ die haer ghecommandeert was vanden Hertoch Hans Cazimirus. Sy vergaderden ontrent vijf duysent Peerden/ ende eenighe Lantsknechten/ daer by haer voechden wel acht duysent Zwitsers. Sy quamen neffens Lottringen/ tusschen de Seyne ende Loyre/ diep in Vranckrijck/ den Coninck over deen syde/ die van Guyse over dander syde haer volghende/ ende alle nootdruft afsnydende.

Vranckrijcx beroerten.

Leger van Dhonaw doet een tocht in Vranckrijc voor Navarre.

Den Coninck van Navarra hadde hem daerentusschen opghecrust met sijn macht in Poytow/ om dese Duytschen by hem te voeghen: Maer den Coninck hadde hem tegen ghesonden sijnen Swager den Hertoch van Joyeuse/ met vier Regimenten voetvolcx/ ende vijfthien hondert Peerden. Maer Navarra hem by Courtras den xx. October ontmoetende/ heeft hem cloeckelijck aengevallen/ ende met alle sijn volck volcomelijck ter neder ghelept/ daer den Hertoch van Joyeuse selve met sijnen Broeder verslaghen werdt/ met veel Graven/ Marquisen/ ende groote Heeren/ ende veel ghevanghen/ soo datter weynige van ontquamen mettẽ Heere Lavardyn.

Slach voor Courtras daer Joyeuse doot bleef den xx. October.

Dese victorie niet teghenstaende/ en conde Navarra byde Duytschen niet comen/ ofte yet meer bysonders wtrechten/ door quaet belept/ quaden raet ende twist. Ten lesten is den Oversten Veltheere Dhonaw den xxiiij. Novembris te Aigneaw quade wacht houdende/ by nachte overvallen/ ẽ heeft groote afbreucke gheleden byden Hertoch van Guyse/ waer door onwillicheydt ontstonde/ daer van eenen La Hongrye seer beschuldicht werdt/ ende meerder schande werdt haren Oversten na ghesproken. Daer na zijn de Zwitsers beweecht gheweest om wt armoede ghelt te nemen/ ende na huys te trecken: Desgelijcx oock de Duytschen. De Fransoysen die haer niet secretelijck versteken en conden/ sloeghen gheweldelijck daer door/ onder den Grave van Chastilion. Ẽ den Hertoch van Boullions Broeder sterf tusschen weghen/ ẽ den Hertoch van Boullion selve is oock corts daer naer tot Geneva overleden. De Ruyterye wech treckende/ soo jaechde die van Guyse hen naer/ verdestruerende het Landt van Montbelliart/ daer over groote clachten ende wraken ghedreycht werdt vande Duytsche Vorsten. Maer sommige/ als den Hertoch van Lorreynen/ beloofde eenighe voldoeninghe. Hier door moeste Navarra hem weder op sijn deffensive ofte tegenweer alleenlijck onderhouden.

1587.

Duytschen tocht wt Vranckrijck gedwongen.

Die van Guyse met die vander Ligue nu veel hooghmoedigher ghewordẽ zynde/ ẽ die nu schier al het Gouvernement wilden op haer nemen/ den Coninck verachtende/ ende hem soeckende Wetten te stellen/ soo is den Coninck daer over seer jalours geworden/ Also dat hy hem in Mey/ Anno M. D. Lxxxviij. binnen Parijs sochte te versekerẽ ende te versterckẽ. Dies Guyse daer oock comende/ soo heeft hy hem selven der Parisianer hooft ghemaeckt/ om haer tegen den Coninck binnen de mueren te beschanssen/ dien sy dwonghen den xij. Mey te vertrecken met sijn volck. Hier over wert namaels weder verdraghen. Ẽ den Coninck beriep sijn Staten des Rijcx tot Bloys tot sijnder versekeringhe/ waer van wy hier naer vorder sullen spreken.

Guyse veriaecht den Coninck wt Parijs/ den xij. Mey.

Int Stift van Colen is den Oversten Marten Schenck/ een cloeck ende dapper Krijchsman/ den xxij. December na Bonna boven Colen ghetrocken/ alwaer hy secretelijck des nachts aen de Rijnpoorte by het Tolhuys een Mortier ofte Petaert gebrocht heeft vol Buscruyts/ ẽ dat onder de Poorte inde aerde vast ghegraven/ twelck soo heymelijck nochtans niet en conde gheschieden/ of de Wacht riep wie daer ware: maer hen wert niet gheantwoort. Daer na deden sy in eenen Varckenstal daer by etlijcke Verckenen slaen/ terghen ende crijten/ om niet meer gehoort te wordẽ. Smorgens ten dry uren/ den xxiij. Decembris hebben sy tvyer int Buscruyt vanden Petaert ofte Mortier gesteken/ twelck de Poorte gheheel open ẽ ter neder heeft ghestaghen: Waer door sy/ als sy naghevolcht werden/ de naeste Poorte met Bylen ende Hamers hebben open ghebroken/ ende aldaer de Wachte verslagen: maer een grof stuck gheschuts werdt teghen haer afgheschoten/ dat schade dede/ doot schietende den Hopman Hans Wighman/ ende sy liepen terstont om de Stochem Poorte op te breken/ daer door het Peerdevolck onder

Schenck neemt Bonna inne den xxij. December.

Gerrit

 Gerrit de Valeckitmeeſter inquam. Schenc vande eerſte binnen gecomen zijnde/ ſprong terſtont op een Peert dat hy niet dwinghen en conde/ twelc hem by na onder den vyant voerde: Waer nae goede wacht inde Stadt beſtellende/ ſoo heeft hy met goede ordere de Stadt ten roove voor eenen tijt gegheven: Weynich Borgers zijnder doot ghebleven: Het Krijchſvolck is eenſdeels ghebleven/ eñ de reſte zijn verloopen. Den Gouverneur Billens/ Doctoor inde Rechten/ van Bruſſel ghebozen/ is over de mueren half naeckt ontcomen.

Schenck dede terſtont alle de noortdruft vande omligghende Dorpen vergaderen/ eñ inde Stadt brenghen/ ende dede die alomme ſtercken: Over den Rijn dede hy by de Boeren ende Wijngaert arbeyders een groote Schanſſe opworpen/ ende daerentuſſchen troc hy by Cazimirus eñ op der ander Rijcx Vorſten verſamelingen/ haer preſenterende de Stadt Bonna/ die hy als Maerſchalck vanden Biſſchop Truxis ingenomen hadde/ in haer ende des Rijcx handen te ſtellen/ om die te beſchermen tegen de Spaengiaerden des Rijcx vyanden. Maer de Vorſten hebben gheantwoort/ dattet haer doen niet ghelegen en ware teghen den Coninck van Spaengien haer te ſtellen/ die een Lidtmaet des heylichs Rijcx ware/ ende dat het helpen van velen/ den hulpers qualick geluckt ware/ als den Coninck van Vranckrijck/ de Coninghinne ſyn Moeder/ ende de Coninghinne van Enghelant/ die nu ſelve om vrede in Vlaenderen ſondt/ met diergelijcke excuſien meer: Waer door Schenck nochtans den moet niet al verloren ghevende/ ſtelde hem tot teghenweere.

Schenc biet de Stadt Bonna den H. Rijcke an/ om voor de Spaengiaerden te beſchermen.

Hier op heeft den Beyerſchen Biſſchop van Colen hart aenghehouden/ byden Coninck van Spaengien/ dat den Hertoch van Parma mochte belaſt wordẽ hem te aſſiſteren om Bonna weder te crijgen/ op dat daer door niet een nieuwe oorloghe in Duytſlant en ontſtonde. Waer over den Hertoch van Parma/ die nu gheheel belaſt was te wachten op de groote Vlote van Spaengien om Enghelant in te nemen geſonden heeft/ den Prince van Chimay/ eenighen ſone vanden Hertoch van Aerſchot. Deſe is in Meerte met Krijchſvolck derwaerts getrocken/ als den Vorſt van Cleve daerentuſſchen geerne een aſſtant van oorloge voor acht maenden ghemaeckt hadde.

Chimay brachte int jaer M.D.Lxxxviij. den xiiij. Meert met hem ſes Nederlantſche Benden van Ordonnantien/ als de Bende vanden Hertoch van Aerſchot/ gevoert vandẽ Heer Deſquanes: de Bende vandẽ Marquis de Haure/ ghevoert vanden Heer van Conrope: vanden Grave van Reulx/ byden Heere Rollant: vandẽ Grave van Hennim/ de Heer van Baldeck: vanden Grave van Boſſu/ gevoert byden Heer van Plumaſon/ de Bende van Chimay/ die voerde de Heer van Wincly. Daer waren lichte Peerden/ de Bende van Giorgio Garſia/ Albanoys/ Don Johan de Cordua/ Don Philippo de Robles/ den Marquis van Bentinole/ Capiteyn Conteras/ Georgio Baſta met de

Chimay vã wegen Parma belegert Bonna/ den xiiij. Meert.

lichte Peerden/ die den Engelſchen Roelant Yorck eertijts ghevoert hadde. Voor voetvolck hadde hy eenighe Lotteringſche Regimenten/ oock Luycſche ende Duytſche. Eñ mits de principale Krijchſoverſte in Vlaenderen laghen metten Hertoge van Parma/ om in Enghelant tẽ trecken/ ſo werdt belaſt Verdugo den Gouverneur van Vrieſlant/ om hem te aſſiſteren met ſijnen Luytenant Taxis. Don Maurico de Lara was daer ooc geſonden om inſtructie te geven/ als die des Lants gelegentheyt wel bekent ware/ maer deſen troc terſtont weder na Vlaenderen/ om den Enghelſchen tocht te doen. Deſe hebben de Stadt berent/ ende alomme beleghert/ daer dat int beghinſel Jan Babtiſta Taxis/ een ervaren Krijchſman gheſchoten werdt/ ende tot Colen ſolemnelijck begraven. De Stadt is langhe ende wel ghedefendeert geweeſt/ by den Heer Otto/ Baron van Potlits/ Chriſtoffer Wolf/ ende andere. Ten leſten nae een half Jaer belegh/ eñ datter gheen ontſet te weghe conde ghebrocht worden/ ende dat den Grave Pieter Ernſt van Manſvelt daer ooc voorgecomen was/ ſo hebben ſy de Stadt Bonna overghegheven den xxix. September/ Anno M.D. Lxxxviij. het Garniſoen daer wt treckende ghewapent/ met Bagghen ende Bagagien.

Bonna wert weder overgegevẽ den xxix. Septemb. 1588.

In Italien zijn dit jaer gheſtorven den vierden Auguſtus Withelm/ den Hertoch van Mantua/ ende den negenden Octobris Franciſcus/ den grooten Hertoch van Toſcana ofte Florentien/ ſone van Coſmus/ wien ſuccedeerdẽ den Kardinael ſijn Broeder Ferdinandus/ die naemaels troude de dochter vanden Hertoch van Lottringhen.

De Hertoghe van Mantua eñ van Florence in Italien geſtorven 1587.

Van Vredehandel/ hoe noode de Staten daer van hoorden/ ſoo heeft de Coninginne van Enghelant nochtans den dertichſten Octobris in Hollandt haer Gheſanten ghesonden/ den Doctoor Herbert/ Meeſter der Requeſte/ ende der Staten Agent Joachim Ortels/ om daer te vernemẽ der Staten reſolutie ende fondament der ſelver/ haer vermoghen ende genegentheyt tot vrede/ midts dattet ſcheen datſe niet langer conde met eeren excuſeren de handelinghe met den Hertoch van Parma/ maer moeſte hem hooren: Sy bevont vele beweghinge onder de hare/ eenſdeels wt goeden onwetenden yver/ ende anderſins/ die haer voorhielden de groote macht ende middelen van Spaengien/ dat de principaelſte Meeſters onder de Staten vande gheunieerde Provintien niet ſochten vrede/ maer regiment over dandere/ ende met hare Majeſteyts ſecours de oorloghe defenſive te onderhouden/ om alſo inde handelinghe met eere ende proſijt te weſen/ etc. ende dat ſoude hare Majeſteyt oock metter tijt wt teeren/ ende haer Subjecten/ Cooplieden/ ende Schipvolck verminderen ende verarmen: Waeromme dattet beter ware te luyſteren wat vrede ende verſekertheyt den Spaengiaert ſoude aenbieden/ om datmen daer mede hoopte te mogen ſtoppẽ de groote ghereetſchappe vande Armade/ die den Coninck nu ſekerlijck over lange was makende/ alſo oock Parma ſelve dede/ daer dat ſcheen dat geheel Europa toeliepe/ de welcke

De Coninghinne van Enghelant ſont in Hollant/ nopende eenen Vredehandel. de xxx. October.

moeſte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1587.

moeste hare Majesteyt tot grooten cost jaghen/etc.

De Staten der Geunieerde Provintien vergadert hebbende haer Ridderschap/ Edelen / ende Steden/ niet teghenstaende alle voorschreven swaricheden/ so wel inwendighe als wtwendighe/ ende alle de rebellien haerder Krijchsvolck/ factien ende dreyghementen vande Spaensche Armade / die sy wisten dat soo gheweldelijck aenquam / alles rijpelijck geconsidereert/ hebben met een wel gheresolveerde stantasticheyt afghesept ende wederseyt alle propositien van payse metten vyandt: ende hoe wel sy seer ernstelijck der Coninginne Gesanten geantwoort hadden/ so sonden sy noch daerenboven aen hare Majesteyt de Raetsheere Sebastiaen Loze/ ende Meester Leonart Cazenbroot/ in Februario naest/ om haer van alle handelinghe te diverteren: haer redenen eens deels waren dese volghende.

Der Landen standtastighe resolutie vā gheenen onsekere vrede te willē aengaen.

Datter te considereren ware/ dat dē staet der Gheunieerde Landen niet en mochte ofte behoorde ofte conde voor soo desperaet ghehouden worden in regard vant vermoghen ofte wille vant opbrengen der contributien ter ghemeener defencie noodich/ aenghesien by de selvighe Landen/ gheduerende de twee jaren van het Gouvernement vanden Grave van Leycester / alleen totte loopende lasten vander oorloghe inde selvighe twee jaren te water ende te Lande ghevallen / meer in ghelde opghebrocht was als tachtich hondert duysent guldens.

In twee jaren hadde de Landē meer dan tachtich hondert duysent gulden opghebracht.

Ende de Landen wel ende met ordere geregeert zijnde/ waren machtich gelijcke contributie niet alleene te continueren / maer noch meer op te brenghen: ende wordt met redene ghetwijfelt/ oft opt de ghene die voor de hanthoudinge vande waere Religie ende hare Vryheden de Wapenen hebben moeten aennemen/ meerder middelen hadden ghehadt. Sulcx dat oock na menschen oordeel/ een goede wtcomste haerder sakē stont te verhopen.

In regard vande gelegentheyt eñ stercte vande Landen die noch vereenicht zijn/ en waer niet te gelooven dat inde Wereit eenige stercker waren dan sy/ die noch meer dan tsestich soo Steden als sterckten hadden/ daer op sy ghetroost waren des vyants gewelt te verwachten/ ende ooc te wederstaen/ sulcx dat dies aengaende der Landen saken oock niet en mochten ofte behoorden desperaet ghehouden werden.

Inde gheunieerde Landen waren noch tsestich stedenende sterckten / die lange conde den vyant wederstaen.

Nopende de oneenicheden eñ differentie inde Landen wesende/ de selvighe waren te assopieren ofte slissen mette cessatie ofte stilstant vanden Vredehandel / by opentlijcke verclaringhe van hare Majesteyts intentie tot hanthoudinge vande saken der Landen/ int commiteren van een Heer van qualiteyt met last/ volghende het Tractaet met hare Majesteyt ghemaeckt / ende int stellen van goede ordere / om alle saken met goede correspondentie te beleydē / maintenerende een yegelijck sijn recht / ampt ende authoriteyt/ twelc tot dien tijt toe niet en ware geschiet/ wesende den oorspronck van alle misverstanden.

De communicatie van Vredehandel soude mede brenghen een desperatie int hanthouden van Religie ende ghemeene saken/ ende verlatinghe der Landen/ oock vande vroomste ende consequentelijck vande goede Ghemeente / ende onder de ghene die niet wel ghefondeert en waren / een achterdencken ende afval van Religie ende ghemeene sake.

Redenē der Staten/ waeromme sy vredehandelinghe weygheren.

Die vande Roomsche Religie soudē daer door verstout/ gheencoragieert/ ende van dage tot daghe ghesterckt worden.

Vele vande Ghereformeerde Religie ende goede Patriotten / souden terstont swaricheyt maken om te contribueren/ overmidts sylieden souden dencken om met haer ghereetste goederen wt de Landen te vertrecken.

Die vander Roomscher Religie souden de contributien wederstaen ende verhinderen/ om den vrede te beter door te drijven.

De Overste Ritmeesters / Capiteynen/ ende Soldaten te water ende te Lande/ souden des te qualicker betaelt worden/ eñ oock achterdencken crijgen/ dat door besluyt van eenen Vrede/ op henlieden weynich achtinghe soude worden ghenomen/ ende souden daeromme trachten om particulier apoyntementen/ muyterijen/ ende oock verraderijen te maken ende stichten / om in tijts in des vyants gratie ende dienst te comen/ eñ so veel ghereets ghelts te bedinghen als sy connen/ tot aparent verlies van veel Frontiersteden ende sterckten.

De Provintien eñ Steden die meest met malcanderen questien ende gheschillen hebben / ende van allen ouden tijden ghehadt/ soudē door aenhitsen vande vyanden trachten om in sulcken ghevalle int particulier te handelen/ ende den anderen een voordeel af te sien/ oock niet teghenstaende alle beloften die sy ter contrarie souden mogen ghedaen hebben.

Door de aparente disordere des volcx van oorloghe/ by cessatie van contributie/ midts consideratien hier boven verhaelt/ ende andersins te veroorsaken/ soude de ghemeynte ghebrocht worden tot desobedientie / ende de saken vande Landen souden ghebrocht worden in poincten / dat hare Majesteyt (willende den Vredehandel doen cesseren) tselfde niet soude connen te weghe brenghen/ noch door haer / noch door der Staten authoriteyt / sulcx dat den vyant soude conditien moghen maken na sijn believte.

Den Vrede besloten zijnde oock op de alderschoonste conditien / sullen de eene helft van den ghenen die inder Religie alderbest gheresolveert zijn / wt de Landen vertrecken : Die wederhelft sal ten deele opentlijck / ende ten deele bedecktelijck de Religie versaken / ende daer op inde Landen blijven.

Den Coninck van Spaengien voor Heere vanden Lande ghekent zijnde/ sal inde eerste dry Maenden het meestendeel vande Officiers ende Magistraten vande Landen ende Steden tot sijnder devotie hebben/ ooc om te doen ende executeren al wat hem beliefst.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588\. De principale vande Staten van Hollant sullen wesen den Grave van Egmont / den Grave van Arenberch/ als Heere van Naeldwyck / de Grave van Ligni/ als Heere van Wassenaere/ ende veel diergheliicke Heeren/ houdende de partye vanden vyant.

Dese ende haers ghelijcke sullen de andere Edelen aen haer syde trecken/ en de Magistraten vande Steden sullen aen de selve hangen/ als van ouden tyden ghebruyckt is gheweest.

Inde eerste dry maenden sullen hondert occasien ghegeven worden om haer te wreken vande voorleden saken/ soo wel over de Inghesetenen van dese Landen/ als over hare Majesteyt ende hare Ondersaten/ tot apparente ruyne vande Religie/ niet alleene in dese Landen/ maer oock in Engelant ende andere Landen.

De oorloch continuerende/ souden de saken van Vranckrijck int stuck vander Religie moghen versekert worden.

De Coninck van Spaengien sal comen te sterven: Na syn overlyden soude lichtelijcker een versekerde Vrede moghen ghemaeckt worden.

Int maintienement van dese rechtvaerdighe sake / behoortmen voor al op Godes hulpe ende genade te letten/ als rakende syn eere/ glorie ende heylsaem Woort/ te meer/ overmidts men Godes hulpe ende ghenade soo dickmael ghespeurt ende versocht hadde/ gheduerende dese oorloghe.

Boven dese redenen hier ende daer in antwoorde ghegheven/ was in dien tijden oock een Boecxken ghedruckt / onder den naem van Nootelijcke consideratien op de Vredehandelinghe, dringhende op dese sentrutie/ twelck den versekersten middel ware hen teghen syne vyanden te behouden / het mistrouwen / Vna salus victis nullam sperare salutem.

Inhout van een Boeckẽ ontradende de Vredehãdelinghe.

Den Autheur vant voorschreven Boecxken (die onghenaemt blijft) allegeert boven oude Historien de exempelen van onse tijden vande Protestanten in Duytslant/ den Hertoghe van Saxen/ ende den Lantgrave van Hessen/ Desghelijcx vande Protestanten in Vranckrijck/ die al niet te veel te betrouwen waren bedroghen gheweest: ter contrarie/ hoe dat die haer stantaftelijcken ter weere ghestelt hadden/ Godes macht toebetrouwende/ ende haer goede sake/ als van Maydenborch ende die van Rotchelle/ niet alleene haer Religie ende vryheyt behoudẽ hebben/ maer selve de oorsake alleenlijck gheweest zijn van Religie ende vryheyt in Duytslant ende Vranckrijck vercreghen te hebben.

Hy verhaelt oock hoe dat de Coninghen ende Princen haer Ondersaten niet en vergheven het aennemen van de Wapenen teghen haer/ Ende de Landen hadden niet alleene Wapenen aenghenomen teghen haren Coninck/ maer dien afgesworen/ ende de Religie verandert/ ende met ander Princen ghehandelt.

Coninghen natuere.

Den Coninck bewijst hy seer wreet te wesen/ desghelijcx te hebben verbitterde Raetsheeren/ by verscheyden exempelen/ oock hoe hy hem wel veynsen conde / den reghel vast hebbende/ dat om te regneren/ trou ende geloove wel mochte ghebroken worden / ende dat Princen haer Ondersaten so wel mogen verleyden met schoone woorden ende beloften / als de moeders haer kinderen met appelen ende peeren. En van te veynsen ware des Coninckx dienaer Parma een Meester/ zijnde een Italiaen/ die ander Natien daerinne te boven gaen / ende onder alle die/ een Prince die professie daer van maeckte/ ende daer toe boven andere gheneghen/ mits dat hy was van Pauselijcke afcomste. 1588.

Parma een constich meester van veynsen.

Voorder wederleyt hy alle Argumenten/ die vanden Coninck mochten bygebrocht worden. Oock verhaelt hy de schade vanden Ceulschen Vredehandel/ en vande particuliere Tractaten in Vlaenderen / hoe sy hebben bedroghen gheweest / allegierende oock tghemeyn spreecwoort: Als een Vrouwe tot tghehoor/ ende een Stadt comt ter spraken / so sal de Vrouw hucken / ende de Stadt salt niet langh maken. Op dese ende alle andere gheallegeerde argumenten/ sluyt hy syn redenen met dese woorden / radende ghetrou te wesen / ende niemanden te betrouwen/ en voorts stantaftelijcken Godt te bidden/ ende betrouwen eenen goeden wtganck.

De Staten verspreyden wederomme een deel van haer gheslagen Penningen/ die tot eeuwigher ghedachtenisse ghemunt waren/ Anno M.D.Lxxx. waer op stont een Leeu aende Calomne ghebonden/ daer des Hertochs van Alva Statue ofte Beelt op stont/ metten Halsbant Inquisitie geheeten/ die een Muysken in stucken knaechde/ met inscriptie / Rosis Leonem loris mus Liberat, dat is/ Den Muys verlost den Leeu: Op dander syde stondt den Paus ende den Coninck van Spaengien / met Vredeteeckenen hem lockende om weder den Halsbant te laten aendoen/ dat den Leeu weygert/ met geschrifte/ Liber vinciri Leo pernegat, dat is/ Den Leeu wil niet ghebonden zyn: De Wapenen vande Nederlantsche Provintien zijnde meest Leeuwen van diversche coleuren.

Aldus niet teghenstaende dese voorschreven/ verthooningen so drong de Coninginne van Enghelant noch seer hert byde Staten Generael/ door den Raetsheere Killegrey/ om antwoorde te hebben/ die den ij. Meerte een vertooch over gaf / versoeckende dat sy wilden senden haer Gesanten tot Oostende by hare Majesteyts Gesanten/ om met die/ die van wegen Parma daer bescheyden waren te handelen/ etc. Hy seyde ooc aen/ dat de Mt. haerlieder langh bedencken seer qualic nam/ midts dat sy byden Hertoch van Parma in eeren geen langer wtstel ofte onschult en conde nemen/ als ofte sy met hem spottede: Sy gaf expressen last aen haer Ghesanten/ te trachtẽ na een goede Vrede/ met wechsenden van het vreemt Krijchsvolck/ behoudenisse van Religie/ ende der Landen Privilegien ende vryheden: Dat was haer resolutie/ al waert dat de Heeren Staten daer haer Ghesanten niet en sonden / sy wilde daer inne haer conscientie ende eere quijten voor Godt ende de Werelt. Ghenoech het selfde heeft mi Lord Baron van Willoughby

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. loughby den vijfthiende Meert oock verthoont/ toeseggende so de Staten onder den anderen eenicheyt wilden thoonen / ende afstaen van die van Medenblick ende andere gheaffectioneerde tot hare Majesteyt te vervolghen/ die maer danckbaerheyt bewesen/ ende dat den Coninck van Spaengien haer gheenen verseekerden vasten pays en wilde gonnen/ so wel den Lande als dē Inwoonderen / ghelijck voor haer eyghen selve/ soo wilde hare Majesteyt continueren haer assistentie ende faveur/ gelijck sy vant beginsel aen ghedaen hadde.

Aldus heeft de Coninghinne van Enghelant beweecht gheweest Vredehandelinghe te beginnen/ door redenen by haer goet ghevonden/ als mochten wesen tmistrouwen der Gheunieerde Landen saken/ midts dat den twist tusschen de Staten ende haer Enghelschen/ die het ten quaetsten mochten interpreteren/ eñ dat sy den oncost om te continueren groot sagen / int eerste gehoopt hebbende door een goede offensive oorloghe een cort eynde te hebben. Oock was den vrede haren handel ende navigatie profijtelijck: Maer meest van al beweechde haer het ernstich aenhouden van weghen Parma/ als metten welcken sy nu soo verre ingheireden was/ dat zijt met eeren niet wel en conde weygeren te hooren. Parma (als een groot Meester van dissimuleren) sochte de Coninghinne in slape te wieghen/ ofte onachtsaem te maken inde tegenweere van des Coninckx stercke Armade / ofte door de vreese oft ontsach vande selvighe/ de voorschreven Coninghinne ende haer Enghelsche te dwinghen/ dat sy de Geunieerde Landen eenen Generalen vrede souden over den hals dringhen/ hebbende de twee principaelste Zee-steden in handen/ met het gherief vande Engelsche Zeehavenen / daer sy dese groote Armade mede accommoderē conde/ tot het overvallen vande Gheunieerde Landen. Van particulierlick met Enghelant te accorderen/ en was Parmas meyninge niet/ als die de conqueste van Engelant in sijn hooft hadde/ eñ voor licht/ seker ende ghewis hielt / twelck grootelijcx was teghen de opinie van veel Raetsheeren/ die seer dronghen op den particulieren Vredehandel met Enghelant.

De Enghelschen sochten den gront van Parma te vernemen/ ende die Armade mette Vredehandelinghe te diverteren ofte achterwaerts te doen houden/ ymmers voor dien tijt ofte saysoene/ want het hooren haer so schadelijc niet en conde wesen/ werēde dat Champagni den Vrede met haer int particulier rechts meynde/ eñ daer toe trachte/ als naemaels bleeck door den twist die tusschen hem ende Parma/ eñ Richardot daer door ontspronck.

De Coninginne van Enghelant sent Ghedeputeerde totten Vredehandel den xxi. Februarii.

Aldus dan sont de Coninghinne van Engelant haer Gesanten over/ ontrent den xxj. Februario/ Anno M.D.Lxxxviij. tot Oostende/ een stadt in Vlaenderē/ die doen met Engels Garnisoen beset was/ daer over gebiedende Sire Johan Conway. Haer Gedeputeerde waren dese/ De Grave van Darby/ een vande machtichste van Enghelant/ ende Riddere vander ordere der Jartiere/ de Baenderheere Cobham/ Gouverneur ofte Guardiaen vande vijf Havenē in Kent/ ooc Riddere vande voorschreven Ordere/ Sire Jeames Acroft/ Riddere/ ende alle dry oock Raetsheeren vanden hoogen Raet/ met Valentijn Daple / ende Johan Rogers/ Meesters der Requesten/ ende Doctoren in beyde de Rechten.

Daer tegen sont dē Hertoch van Parma in des Coninckx name Maximiliaē / de Grave van Arenberch/ Ridder vander Ordere des gulden Vlies/ den befaemden Heer van Champagni / eñ den Heere Richardot/ alle Raetsheeren/ met Jan Babtista Masius/ eñ Flaminins Grenier/ alle beyder Rechten Doctoren: Dese waren tot Brugghe ghecomen/ van waer onderlinge door Boden langhe gedisputeert werde/ waer sy vergaderen souden/ eñ oftmen Ostagiers geven oft stellē soude voor die / die haer inder weder partije handen begeven souden. Maer ten lesten na dry maendē disputerens / hebben de Engelsche de beste geweest / eñ hebben geconsenteert sonder Ostagiers voor hare persoonen tot Borborch in Vlaenderen te comen / alwaer sy den vj. Iunii begonden te handelen.

Vredehandel tot Borborch den sesten Iunii.

Onder veel propositien van weder syden/ isser van sConinckx wegen voorgeslagē/ datmen wt de Nederlanden soude weeren ende wechsenden alle vreemt Krijchsvolck/ Privilegien restitueren/ ende selve aende Conninginne alle tachterheyt betalē ofte afspreken: maer van Religie toe te laten ware te vergeefs te spreken/ voor de welcke en betaemde de Coninginne niet meer/ dan het de Coninck soude te versoecken de Catholijcke Religie te her stellen in Enghelant.

Ten lesten werden seker Artijckelen by een vande Enghelsche Gedeputeerde Sire Jeames Acroft/ Raetsheere voortgebracht/ (sonder weten van sijn medegesellen) die wel warē streckende tot eenen Vrede te maken/ maer dat grootelijcx tot achterdeel vande Gheunieerde Landen. Dese woorden werden by diversche geinterpreteert/ als dat het maer een versoeck en was vant gemoet der Coninckschen Gesanten/ daer over nochtans den selvē Sire Jeames Acroft in Engelant ghekeert zijnde/ voor eenen tijt ghevanghen ghehouden werdt: Ende corts daer nae stervende/ werden alle sijn Pampieren vant Hofs weghen wech ghenomen.

Alsmē aldus int tracterē van pays was/ is de Spaensche Armade in Augusto op den hals ghecomen/ eñ de Gecommitteerde hebbē van beyde sydē het geschut selve genoech ghehoort: waer mede het veynsen van Parma wt was/ ende sijn voornemen contrarie bevonden wert: hebbende nochtans met eyghen monde aen eenige Gedeputeerde Enghelsche op sijn Vorstelijcke eere eñ trouwe eñ meer geaffirmeert / dat de Armade tegen Enghelant niet en quam/ so sy de voorgeslagen Artijckelen aennamen/ etc. Maer de Coninghinne wijser eñ getrouwer/ merckende der Geunieerde Landen gestadige stantafticheyt/ heeft den sorghelijcken Vredehandel afghebroken/ eñ haer Ambassadeurs thuys ontboden/ Waer over die haer afscheyt begheert hebben / ende eerlijck verkreghen/

De Enghelsche Ghedeputeerde keeren weder sonder besluyt in Augusto.

1588. niet sonder vreese ende achterdencken / om dat sy gheen Ostagiers ofte Gyselaers en hadden/maer sy bedanctē haer van Parma dat hy syn woort met haer hielt/ ende zijn also sonder yet wt te rechten gescheyden/ eñ van alle Vredehandelinghe afghebroken.

Alsoo wy al wat vanden Vredehandel te segghen is/verhaelt hebben/so sullen wy nu voorts verhalen wat daerentusschen inde Landen ghepasseert is.

Hoe wel Leycester (also wy verhaelt hebben) nu syn Gouvernement der geunieerder Landen afghelept hadde/ so was daer noch eenen grooten aenhanck gheblevven/die profyt oft voordeel by hem pretendeerden/soeckende syn wedercomste ende syn resignatie achter te houden/door eenige middelē grooten twist makende inde Steden/ tvolck oploopich/oock meest alomme het Krijchsvolc inde Garnisoenen/als tot Geertrupdenberghe/ Medenblick/ Naerden / Workum/ Heusdē/Brakele/ eñ elders. Maer tot Heusden werdt den twist eerst gheslist/midts dat sy het Garnisoen dry Maenden Solts gaven/ alsoo oock elders. Brakele werdt door tbelegh van Hohenlo ghedwonghen.

Tot Medenblick was den Overstē Heer Dierick Sonnoy langhe Gouverneur gheweest over geheel Noort-Hollant/ Hy hadde hem wel trouwelijck eñ vromelijc gedragen in veel diensten ende exployten/also wy verhaelt hebben. Dese hadde (als voren eensdeels vermelt is) vā Leycester nieuwe commissie van syn Gouvernement van Noort-Hollant becomē/wt crachte van Leycesters authoriteyt/ het welcke was tot achterdeel ende verminderinge vande authoriteyt ende ampt van den Prince Maurits van Nassouwen/zijnde Stadthouder van Zuyt ende Noort-Hollant/ den welcken toestont sulcke commissie te gheven / als aen sijnen Luytenant. Hem wert als anderen na het verraet van Deventer ende Zutphen afgeeyst nieuwen Eedt aen den Prince Maurits/ als Stadthouder te doen/ twelck hy weygerde wt cracht van syn nieuwe commissie/ ten ware dat sy ontlastinge ofte bevel van Leycester brochten: maer daer over begeerende tijt ende verdrach/werdt dat weygeren (als een misverstant door dē Heere van Bochorst (die der Coninginne Majesteyts Ambassadeur was) gheslist. Daer na also den Prince Maurits het Vaendel van Joncker Aert van Duvevoorde na Medenblick sondt/soo werdt dat aldaer door eenich mistrouwen niet inghelaten: Dies den Prince Maurits eñ Hohenlo selve met haer Hofghesin alleenlijck derwaerts trocken/maer sy werdē ooc buyten ghesloten. Ende dit werdt oock gheslist/mits dat Sonnoy seyde tselfde hem leet te wesen/ onnooselijck achterdencken ghehadt hebbende / van dat hy nu anders bevonde. Maer also na veel handels daer over tot in Januario/ Anno M. D. Lxxxviij. Sonnoy hem behielp met syn voorschreven commissie van Leycester over Noort-Hollant/gelijck hy die eertijts vandē Prince van Orangien ghehadt hadde/ wilde hy by sodanich Gouvernement ende authoriteyt blijven : Den Prince Maurits was wel

Misverstāt eñ muyterye tot Medenblick.

Stadthouder ghenaemt / maer nochtans met gelijcke macht ende authoriteyt/soo hy pretendeerde by syn Patente te vermoghen. 1588.

De Staten van Hollant lietē haer duncken dat sulcx al tot haerder vercleyninghe strecte/daeromme sy hem ordonneerden dat hy maer hondert eñ L. Soldaten tot Medeblicx bewaringe houdē soude/eñ de reste tot sLants dienste senden daer sy die toe ordonneerden. Maer also hy maer tusschen de vijf oft ses hondert Soldaten en hadde/so seyde hy dat hy geen vande selvige en conde missen ofte derven/ om syns persoons ende plaetse versekeringhe. Daer na de Staten persisterende in haer resolutie/ insinueerden ofte deden hem aenseggheen van twee Requesten mette Apostillen van Leycester/ daer mede hem belast werdt der Staten resolutie ende goetduncken te volghen. Daer over is het Krijchsvolck ghemuytineert/ niet willende vertrecken voor dat sy een afrekeninge van tweentseventich Maenden hadden. Sy namen de Borgerije van Medenblick de Wapenen af/die legghende in Sonoys huys/ eñ dwonghense also voorder welielijck haer besoldinghe te gheven.

Garnisoen van Medenblick ghemuytineert.

Dat exempel maecte oock muyterije onder de Soldaten in ander Stedē/die van desen Regimente waren/daer sy aen schreven/ als in Ghelderlant/Vrieslant eñ Overyssel.

Sonnoy vande Engelsche ende haer factie ghestyft zijnde / verantwoorde de Soldaten/ segghende dat sy de Coninginne van Enghelant gesworen waren/ende met diergheliicke meer. Hier op werden aen haer ghesonden de Heere van Famars/de Heere van Swevenseel/ Pieter Kies/ Borghemeester van Haerlem/ende Meester Adriaen Anthonis/ Borgemeester van Alckmaer/ die haer aenghebooden hebben afrekeninghe/ eñ eenighe betalinghe beter dan andere ghenieten: Maer sy en gaven geen ghehoor/ noch oock daer nae Heer Niclaes Bruyninck/noch andere die aen haer ghesonden werden/ maer haelden haer betalinghe vande omliggende Dorpen/ die sy dwonghen / ende handelden metten Lande als vyanden. Waeromme de Statē van Hollant resolveerdē die te dwingen/ tselve belastende den Prince Maurits/ die brocht daer Soldaten voor met eenighe Schutterijen ende Borgherijen vande omligghende Steden / met Schepen van oorlogen/ ende gaf daer tbevel over den Maerschalck Villeers / die onlancx swaerlijck wt syn ghevanckenisse gecomen was. Dese beschanste haer soo nauwe/dat sy haer begonden beter te bedencken. Nochtans in faveur vande sake van Medenblic/hadde dē Raetsheere Killegrey een vertooch aende Heeren Staten Generael ghedaen / den ij. Meert/ twelck Milord den Baroen van Willoughby/oock dē xv. Meert confirmeerde/ clagende van de rigoreuse Procedueren teghen die van Medenblic/ ende andere geaffectioneerde tot hare Majesteyt / welcke affectie niet dan teeckenen van danckbaerheyt waren vande ontfanghen weldaden: waeromme hare Majesteyt niet conde nalaten haer goetgunstich te wesen : eñ haerlieden te ontdecken dat sy gantschelijck geresolveert wa- re/so

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. ren/ so sy niet af en hielden die van Medenblick te quellen/ haer Forzen ende assistentien wederomme nae haer te trecken/ latende hen haer selven alleen te beschermē/ so sy best conden ofte mochtē/ sonder haerder assaylē meer te moeyen. Des niet tegenstaende/ duerde dit belegh tot in April/ Anno M. D. Lxxxviij. eñ wert verdragen/ midts dat de Enghelsche ende haer toegedane/ die haer int eerste strijden/ stende Leycesters Gouvernement den Staten opghedraghen/ ende der selvigher authoriteyt door vaste resolutie toenemende/ haer nu anders bedachten/ soo dattet Krijchsvolck wt troc met Paspoort/ ende des Princen Maurits volck trocker binnen. Den Oversten Sonnoy quam hem tot Alcmaer excuseren/ die namaels de Borghers van Medenblick ende andere groote schade aendeden in sijn goederen/ daer over hy hem beclaechde aende Coninghinne van Enghelant.

Medenblic vandes Staten volck gedwongen in April.

Het Garnisoen van Geertruydenberch hebben op dese tijt inde Maent van Meerte mede ghemuytineert/ oock ondert decksel vanden dienst der Coninghinne van Engelant/ ende en wilden noch de Statē noch den Prince Maurits van Orangien/ noch geen ander Overheyt erkennē/ noch met niemant handelen/ dan metten Baenderheere van Willoughby/ Generael vāt Engels krijchsvolck/ scheurende haer Cornetten/ Vaendelen ende Baenderollen vande Standaerts/ Stenghen ende Lancien/ bedrijvende alle moetwil/ als verraders ende gesworen vyanden vanden Lande/ nemende eñ aenslaende de Schepen tusschen Hollandt ende Zeelant varende. Maer ten lesten door het tusschen spreken vandē Heer Willoughby wert haer twee hondert eñ sesthien duysent guldens ghetelt/ op seker conditien die by henlieden niet volbracht en werden/ daer naemaels questie om quam/ daer door de Stadt verloren werdt/ alsoo wy hier na sullen verhalen/ alsoo werdt dat nu maer voor eenen tijt ghestilt.

Tgarnisoen van Geertruydenberg muytineert.

Tot Vlissinghen was Gouverneur van de Coninginne wegen Sire William Russel/ Ridder/ een jongher sone vanden Grave van Bedtforde/ die hem aldaer niet ander Enghelsche seer partijdich tegen de Staten ende den Prince Maurits droech/ soeckende haer authoriteyt alomme by den volcke te verminderen/ wt een jalousie ofte achterdencken/ als oftmen vanden beghinne hem ghesocht hadde wt de Stadt Vlissinghen te drijven: Maer om de oorsaken van dit mistrouwen ofte achterdencken beter te verstaen/ sullen wy tstuck wat hoogher verhalen/ ende beter te verstaen gheven.

Russel Gouverneur van Vlissingen/ en die van Zeelant.

Als Russel int beginsel des Jaers M. D. Lxxxvij. tot Vlissinghen voor Gouverneur was gesonden/ liet hy hem voorstaen dat de Staten van Zeelandt hem souden terstont gegeven ofte opghedragen hebben het beleyt ofte Colonelschap vant Regiment van Zeelant/ dat Sire Philips Sidney sijnen Voorsate voor hem gehadt hadde/ sijnē persoon noch sijne dienst niet minder achtede. Maer also hy nu een tijt lanc tselve verwacht hadde/ werdt hem door seker oorblasers eñ taefselbriendē geseyt/ dat de Staten van Zeelant op eenen gesetten dach tot dit Colonelschap yemanden sochten te promoveren in Sidneys plaetse/ ende dat daer toe den Grave van Solms genoemt wert. Waeromme hy also hy onder syn Edelen een bequamen Nederlander hadde/ die hem vanden Coninck van Navarre ende Leycester gerecommandeert was/ genaemt Pieter van Heyle/ heeft hy den selven wel geinstrueert van sijn meyninghe/ ende aende Staten van Zeelant gesonden/ om haer tot Middelburch te verclaren/ dat Russel verstaen hadde/ dat sy dien dach souden handelen van eenen nieuwen Colonel te kiesen/ biddende daer mede niet voort te varen/ voor dat sy eerst daer over verstaen soudē hebben den goeden wille van den Gouverneur Generael/ Leycester/ also dat wel betaemde. De Staten van Zeelant antwoorden hem/ sy en dochten van sulcks doe niet te handelen/ daeromme mocht Russel daer over gherust zijn/ te meer om dat sulcx niet alleene haer toestont ofte betaemde/ maer selve mede den Gouverneur Provintiael van Hollandt ende Zeelant/ Prince Maurits van Orangien. Als nu Pieter van Heyle met dese antwoorde nae Vlissinghen keerde/ soo sprack hy byden weghe (also hem belast was) de Heer van sint Aldegonde tot Zouborch aen/ van Russels weghen/ hem biddende te willen wt vryer herten syn meyninghe over dit stuck aenseggen/ twelck den Heere van sint Aldegonde gewillich eñ vrypelijck dede/ namelijc/ dat van die sake altemet wel was ghesproken/ maer daer en waren geen redenē bevondē waeromme hy dochte dat Russel dat Colonelschap soude verwerven/ De oorsakē warē dese: Als datmē geen gewoonte ofte Wet maken en wilde van alle de Gouverneurs van Vlissinghen het Colonelschap van Zeelant te geven/ twelck alreede by Russel daerom gepretendeert was: dies dochten de Staten vande Landen/ om niet te verliesen het disponeren daer van na haer believe/ liever elders besteden souden: Daerenboven werdt oock gewreghen de opsprakan ende murmureren der Nederlantsche Edelen ende Capiteynen/ die over sulcx hen beclaechden als Sidney Colonel ghemaect was/ protesterende alsdoen dat sulcken loon soo wel by verdienste als by des Veltoversten beloften haer toequam/ etc. Het rapport hier van aen Russel ghedaen zijnde/ werter opt tsins aen hem ghespeurt een quaet ghevoelen vande Staten.

Russel aspireert nae het Colonelschap van Zeelant.

Aldegondes advys aen Russel/ waeromme het Colonelschap hem niet soude ghegheven worden.

Om dese saken was oock Russel vervremt van den Prince Maurits/ hoewel hy in Mey tot Vlissinghen van hem wel ontfanghen wert/ so is ghevolcht het ongeluckich belech vande Stadt Sluys/ ende den twist tusschen Leycester ende de Staten/ Russel houdende Leycesters partije/ nam in dienste aen veel die vande Staten om eenige feyten verstooten ende gesuspecteert waren/ selve onder sijn familiaren gheen ofte weynighe hebbende die der Landen saken verstonden/ maer eenen hoop in goeden getale/ die niet alle te vergeeft ghesuspecteert waren van eenige rebellige Engelschen Jesuyten wtgemaeckt te wesen/ so wel Duyt-

Russel was der Staten partydich.

sche als Engelsche: Oock so was hy eertijts seer familiaer met Stanley gheweest/ die Deventer verriet/ twelck suspitie vermeerderde.

Dese vindende by hem ghehoor/ hebben dat weygheren van dat Colonelschap hooghelijck tot syn versmaetheyt hem voorgeleydt/ ende daghelijcx noene ende avontmaelen altijt wat voortgebracht/ tot smaet ende nadeele der Staten Actien/ niet tegenstaende den voorschreven van Heyle eñ andere daer conden teghen segghen/ ende hebben hem van Malcontent veel ghestoorder gemaect/ ende verabuserende syn seker natuerelle goetheyt/ dorstẽ sy hem wel raden/ dat also daer dickmael schepen voorby voeren op Staten licent na der vyandẽ Landẽ/ dat hy die soude aenslaen/ eñ tot Vlissingen als vyanden goet/ eñ goede prinse eñ buet/ sonder voorder proces syne maken: dat ware (riepen sy) syne officie/ also te beletten allen toevoer der vyanden. Voorder meer/ maecten sy hem wijs/ soo eenighe Schepen ofte Krijchsvolck vp der Zee ofte Reviere varende/ ontrent ofte by Vlissinghen quamen/ dat die byde Staten expresselijck ghesonden waren om behendelycken Vlissinghen te ontweldigen. Door dese oorblasers heeft hy de Statẽ so vele als syn vyandẽ geacht/ waeromme hy dicmael huyssoeckinghe ende schipbesoeckinge dede doen alle de Stadt door/ opentlijck segghende/ dat hem ghewaerschout waere/ dat eenige vande Staten ende de Prince Mauritz ghesonden waren/ om door oploop d'Enghelsche ende hem wt Vlissinghen te drijven.

Russel door quade raet toont groot mistrouwen vande Staten te hebben.

De Staten van Zeelant dese sijn manieren hoorende/ deden hem by eenighe vande Magistraet vermanen vant quaet dat wt mistrouwen te verwachten stont/ soeckende voorder alle middelen om hem van dat achterdencken te weeren/ maer te vergheefs/ eñ hoe wel de Staten hem selve occasie presenteerden/ dat hy tot Middelborch tot eenighe vergaderinge ofte Bancket geroepen was/ so weygerde hy daer te comen/ van sijn oorblasers wijs ghemaeckt zijnde datmen hem soude ghevanghen houden/ daghelijcx toonende ende doende acten van mistrouwen.

Hierop ghebeurdet int beginsel des jaers M.D.Lxxxviij. dat Parma eenighe cleyn Schepen ende Schuyten in Vlaenderen toeruste/ waer door eenen aenval op Walcheren te vreesen was/ ende daeromme noodich bevonden werdt daer een Cornette Peerden te hebben/ Waeromme Russel eerst aen die van Zeelant/ daer nae aen die vanden Raet van State schreef/ dat sijn Bende Peerden die doen tot Bergen op Zoom lach/ daer mochte ghesonden worden/ toeseghende die in goeder discipline te houden. Maer terwijle hy antwoorde verwachte/ soo was daer gesonden de Compangie Peerden van den Maerschalck Villeers: Waer over Russel sonder voorderen raet ofte naedencken een Trommelslagher wt sont in Soetelande/ eñ Platlant daer ontrent/ verbiedende de Boeren aldaer/ gheenderhande Peerdevolck oft voet-volck te ontfanghen ofte logeeren/ op straffe dat sy van sijn volck van Vlissingen verstoort ende verdreven souden worden.

Hy schreef oock beclaech-brieven aenden Rade van State/ van date den xv. Februario/ van het ongheijck twelck hem ghedaen was/ niet alleen int weygheren van so cleynẽ gonste/ maer tot sijnder verachtinge was een ander Compangie voor de syne gheprefereert/ daer hy dat soo vriendelijck versocht hadde/ Waer mede sy hem wel te rechte oorsake ghegeven hadde van mistrouwen van haer te hebben/ ende sekerlijck te ghelooven dat sy yet teghen hem voorhanden hadden: Daeromme en wilde hy in gheender manieren toelaten eenich Krijchsvolck in Walcheren te comen/ nae by de Stadt Vlissinghen eñ t'Casteel van Rammekens/ oorsaeck hebbende die te mistrouwen/ die hem niet en betrouden. Oock en behoefde hem niemant te verwonderen dat hy in sulcken turbelenten tijt achterdencken hadde/ want hy in perijckel stondt met sijn Gouvernement oock eere ende leven te verliesen.

Russel schrijft/ beclagende aen den Raet van State/ den xv. Februario.

Hier op hebben den Raet van State den xx. Februario aen hem aldus geantwoort/ Wy hebben uwe Brieven vanden xv. deser Maent ontfanghen/ ende die mette Generale Staten inden Haghe ghecommuniceert/ met het welcke op het inhouden gheconfereert/ zijn met ons seer bedroeft/ dat het sendẽ van Villeers Peerdẽ in Zeelãt u een mistrouwen ingheprint heeft/ siende datter op desen tijt boven de swaricheden ende incommoditeyten/ teghenwoordich den welstant der Landen gheen meerder achterdeel en conde toecomen/ dan onderlinge inwendich mistrouwen/ waer van wy voorwaer meynen u gheen oorsake ghegheven te hebben: Want wat aengaet de Compangie Peerdẽ/ die is van den Prince Maurits/ ende niet van ons ghesonden/ diese met sijn Patente gesonden heeft/ wt de authoriteyt die hy als Gouverneur over Hollandt ende Zeelandt heeft/ alleenlijc tot sulcken eynde/ so wy verstaen/ om de Inwoonders eñ Lantvolc ter wacht te leyden op den Zeecant/ teghen des vyants aencomsten/ waer toe de tsestich Peerden van die Compangie ghenoech zijn/ welcke ymmers gheen ghetal is om te mogen yet voornemen op de Stadt eñ t'Casteel daer ghy den last van hebbet. Als voor ons/ wy achtent Peerdevolck seer onbequaem te wesen den Eylande van Walcheren desen tijt Jaers/ die wy sien dat meer schade dan profijt doet: Daeromme wy gheresolveert zijn ten wedercomste van den Prince Maurits/ met hem daer ernstelijck van te handelen/ ende begheeren dat hy die weder daer wt ontbiet: Waeromme wy oock op u begheeren ons niet te willen voorder versoecken dat ons Compangie daer gesonden worde/ mits dat wy bevinden dat het Peerdevolc meer schade dan nut doet. Het is ons leet te sien de verclaringhe die uwe Brieven ons doen/ van niet te willen lijden dat eenich Krijchsvolck in Walcheren comen/ ofte ontrent de Heerlijckheydt van Vlissinghen ende t'Casteel van Rammekens. Oock niet min heeft het ons oock verdroten/ dat ons ghebootschapt is/ dat ghy met Trommelslach opentlijck verboden hebt te Soete-

Raet van State antwoorde aen Russel/ den xx. Septem ber.

lande/

1588. lande / dat daer gheen Krijchſvolck der Staten ſoude outfanghen worden. Waeromme wy niet en connen nalaten / v te doen ghedencken dat ghy directelijck ghedaen hebt teghen t'Contract twelck mette Majeſteyt aengegaen is / wtſtreckende uwe ordinantien ende geboden over tplatte Lant van Walcheren / dat te blijven is onder het ghebodt / ghehoorſaemheyt ende diſpoſitie des Gouvernements der Landen Generael ende particulier. Hieromme bidden wy v te willen afſtaen in deſen ghevalle te doen yet contrarie den voorſchreven Contracte / van twelc (als zijnde gheheel preiudiciabel den welſtant vā deſe Landē) mochten groote inconvenienten ſpruyten. Eyndelijc bidden wy v te willen afſtaen van alle quaet vermoeden ende miſtrouwen / dat ghy meucht tegen ons aengenomē hebben / ofte teghen deſe Natie / die noyt anders getracht hebben dan te houden alle goede correſpondentie met v in alle oprechticheyt / alſoo wy noch ſullen doen ten dienſte van hare Majeſteyt / ende behoudinghe der welſtant der vereenichder Landen. Soo verre iſt dat wy het minſte miſtrouwē van v gehadt ſouden hebben / maer veel eer mocht ghy wel verſekert weſen / dat wy ſulcke zijn / die niet ſouden willen eenichſins bewilligē yet dat ſoude mogen ſtrecken ten ondienſte van hare Majeſteyt ende verminderinghe van uwen laſt ende authoriteyt. Hier mede nae hertelijcke ghebiedeniſſe aen uwe goede gratie / bidden wy den Almachtighen v te onderhouden in ſyn heylighe bewaerniſſe. Wt den Haghe den xx. Februario M. D. Lxxxviij. Onder ſtont / Vwe ghewillighe vrienden ten dienſte / die vanden Rade van State neffens ſyn Excellentie: Onderteeckent / Chriſtiaen Huyghens.

De Raet vā State bewijſen Ruſſel teghen het Contract mette Coninginne van Enghelant ghedaen te hebben.

Deſen Brief en is ten beſten van Ruſſel niet ghenomen / want alſoo een wederſpannicheyt van die van Campverre doen wterſte / is die van hen ghevoordert ende geſtijft gheweeſt / om welcke beroerten beter te verſtaen / ſullen wy den oorſpronck daer van verhalen.

Alſoo Leyceſter in November M. D. Lxxxvij. wt Hollant over Zeelant na Enghelant trock / beſochte hy de Stadt van Campverre / daer ſyn magnificque teghenwoordicheyt de Capiteynen vande plaetſe ſoo beweechde door groote belofte / dat ſy (onwetens den Staten / den twiſt tuſſchen haer ende Leceyſter doen begonnen zijnde) hem groote toeſegghinghe deden / als dat ſy de Stadt ſouden houden teghen allen voor de Coninginne van Enghelant / ende haren Stadthouder den Grave vā Leyceſter / haren overſten Gouverneur. Als dit Ruſſel bekent was / en heeft hy noyt tſins opghehouden die van Campverre te voeden in die goede ghenegentheyt totte Enghelſche / met alle beleeftheden ende middelen / door ſyn voorſchreven familiare vrienden.

Ruſſel tracht geheel Walcheren te incorporeren.

Den tijt nv deſe occaſie voortghebracht hebbende / dat de Companie Peerdē vanden Maerſchalc Villeers in Walcheren geſonden (alſoo wy verhaelt hebben) van Ruſſel by Trommelſlach verbodē was te herberghen / ſoo hadde den Raet van Zeelandt geordineert dat vande tſeſtich Peerden de dertich binnen Middelborgh trecken ſouden / de xviij. tot Campverre / ende de twaelf tot Arnuyden / twelck die van Campverre nv weygerden in te nemen door Raet van Ruſſel: Tſelfde deden die van Arnemuydē ooc / proteſterende gheen Krijchſvolck in haer Steden te willen innemen / dan die quamen gheſonden op Patende vanden Grave van Leyceſter haren Overſten Gouverneur / die ſy alleene in ſulcke ſaken erkenden: Ende hiermede noch niet te vreden zijnde / hebben ſy met malcanderen een Contract aenghegaen / ende met Eede beveſticht / twelck vande Capiteynen onderteeckent eñ gheſeghelt zijnde / alſoo in Enghelant aen Leyceſter gheſonden wert / die haer ghetrouwicheyt grootelijcx gheprezen eñ beloont heeft / ende elcken Capiteyn ende Wachtmeeſter beſchoncken heeft met een Goude keten van duyſent Guldens / eñ noch groote beloften.

Die van Campverre eñ Arnuydē worden den Staten wederſpannich.

Dit exempel van Campverre / heeft het Garniſoen ende Borgerije van Arnemuyden oock tot ſulcx ghebrocht / ghedreyght zijnde datmen haer alle coophandel ende navigatie / ja het ſieden ofte witmaken des Soudts (dat haren Rijckdom is) ſochte te beletten / ende haer Soutketels ofte huyſen buyten de Stadt af te branden. Waer door die van Arnemuyden ooc het Contract aenghegaen hebben / ende malcanderen toegheſworen als volcht.

Op huydē dē xj. Meert M. D. Lxxxviij. zijn Bailliou / Borghemeeſters / Schepenen ende Rade / preſenterende tGhemeente der Stadt Arnemuydē / ter eenre / eñ Capiteyn Huybreghts de Paus met ſynen Luytenant Vendrich / Corporalen ende Adelborſten / wt den name vande ghemeene Soldaten / ter ander zijde / ende oock van haer eyghen perſoonen / onderlinghe gheaccordeert ende overcomen / dat ſy lieden om alle diffidentie te ſchouwen / ende de Stadt ende Soldaten in onderlinghe goede eenicheyt te houden / malcanderen beloeft / toegheſeyt ende gheſworen hebben / de Stadt te helpen houden ende bewaren tghen alle invaſien vande vyanden / ende andere die tgheſtant vanden Lande / ende deſer Stadt eenichſins ſouden willen trencken ofte teghen zijn / alles conform de goede intentie vā hare Majeſteyt van Enghelant / ende ſyne Excellentie de Grave van Leyceſter / als hem zijnde byde Generale Staten ghedefereert tGouvernement vande gheunieerde Provintien / ende reſpectivelijc van deen ofte dander ſyde gheen veranderinge van Garniſoen te doen oft laten gheſchieden tzy in vermeerderinghe ofte verminderinghe / ſonder onderlinge voorgaende communicatie eñ goede correſpondentie van beyde zijden / etc. Dit hebben ſy den voorſchreven xj. Meert M. D. Lxxxviij. malcanderen geſworen / als Leyceſter ſelve ſyn Gouvernement af ghelevde hadde in December te voren / twelck Ruſſel ende dander Enghelſche alſdoen noch voor haer ſecreet hielden.

Contract tuſ Arnemuydē met haer Garniſoen ten faveure van Enghelant / den xj. Meert / 1588.

Als den Raet van Zeelandt deſe veranderinghe ſach / ſoo ordonneerden ſy dat de

achthien Peerden die van Campverre niet en wilden innemē/ inden Haec souden gelogiert worden/ ende die tot Arnemuyden gesonden warē/ werden tot Middelburch geleyt/ tot dat sy elders ontboden werden.

Russel hielt voorts niet op van die van Campverre eñ Arnemuyden te stijven/ soo wel met Bodē/ als in eygene persoone daer treckende/ ende mondelinghe haer de Engelsche sake recommanderende/ met beloftē dat de Coninghinne van Enghelant ende Leycester den ghetrouwen dienst ryckelijc souden vergelden. Hier mede scheen hy hem Meester van tgheel Eylant te willen maken/ niet ontbrekende van Middelburch/ welcke stadt hy sochte alle vreese aē te jagē/ oock met dreyghementen/ bedectelijck/ als dat haer Havene met Oorlochschepen ende Bolwercken souden besedt werden/ soo sy haer niet en voeghdē eñ conformeerdē mette andere stedē/ tot haer eygē versekeringe/ altijt pretenderēde dat de Statē hem sochtē wt syn stede eñ plaetse te drijvē/ luttel insiende de consequentie van sulcken mistrouwen eñ muyterye/ so wel ten aensiene van syn Princesse/ de geunieerde Landen/ eñ de ghemeyne sake/ als oock vande ghemeyne vyanden/ lutter dienende om daer mede het Colonelschap van Zeelant te verwerven.

Middelburch vyde Enghelsche ghedreyght.

De Staten Generael soo wel als Provinciael van Zeelant hier van verwittighet ende tstuck wijsselijc insiende/ merckende de stoutheyt/ factien ende misverstant der Enghelschen daghelijcx toe te nemen/ eñ dat de Garnisoenen alomme hen aenstelden als oft sy den Landen noch tgemeen welvaert noch de Staten trouwe noch dienst schuldich en waren/ hebben voorsichtelijcken op alle redenen ende middelē geledt/ hoewel sy doen voor Medenblic besigh waren om de saken te remedieren.

Sy sonden daeromme met volle instructie den Prince Maurits van Orangien nae Middelburch den derden Meert/ die alleenlijck met syn familie trock: ende hy en hadde hem nauwelijc begonst vanden Raet van Zeelandt te informeren eñ negocieren/ daer en arriveerde in Zeelant den Baenderheere Charles Hauwaert/ Admirael van Engelant/ met negen ofte thien Oorlochschepen/ mede brenghende ontrent twee hondert eñ twintich duysent Guldens in ghelde/ tot betalinghe vant Enghels Krijchsvolc. Dese onverwachte comste met soo veel groote Oorlochschepē op dese tijt ende in dese conjunctuere/ gaf oorsake van een stercke sprake/ dat hy hem mochte Meester vāt Eylant maken/ ende den Prince Maurits ghevanghen na Enghelant voeren: twelck seer geseyt zijnde/ dede den Prince Maurits subijtelijck wt Zeelant vertrecken nae de Vlote van Oorlochschepen/ die ghewoonlijck inde Schelde voor Lillo leydt. Den Admirael van Enghelandt hoorende dat den Prince Maurits daer was/ sondt hy den Enghelschē Ridder van synē maechschappe/ Sire Edward Hobbije/ die mede nam Pieter vā Heyle/ met last van weghen der Coninginne/ met hem te handelen/ ende te middelen het misverstant ende het belegh van Medenblick/ so het mogelijck ware/ twelc den Prince Maurits beleefdelijcken afsloech/ alles refererende aende Staten Generael ende de Staten van Hollant.

Maurits comt in Zeelant den iij. Maert.

Achterdencken over den Enghelschen Admiraels comste tot Zeelant den xiij. Maurits.

Die van Campverre ende Arnemuyden waren seer verblijdt van des Admiraels comste/ achtende gecomen te wesen tot haren faveur/ ende het Eylandt van Walcheren te incorporeren/ ende om tbelegh van Medenblick met syn Schepen op te lichten die van haer factie waren/ ende bereyden een groot Banckquet/ daer sy dē Admirael/ Russel ende de Edelste toe noyden: Maer alsoo den Admirael scheen gheenen last te hebben van tgelt wel over te voeren/ eñ den windt nv diende/ so heeft hyse beleefdelijckē ghedanckt/ ende nae vijf daghen/ den xviij. Meert is hy weder vertrocken. Waer op den Prince Maurits terstont wederomme tot Middelburch quam: ende te voren ghescheven hebbende aen Russel van date den achtsten Meert/ als dat hy den Raetsheere Valck ghebeden hadde hem aen te spreken/ Desgelijcx den twaelfden Meert/ biddende dat hy den voorsz Raetsheere volcomen geloove wilde gheven/ ende hem voor advijs ende Raet te gheven hoe de voorvallende misverstanden mochten ten dienste Godes/ der Majesteyt ende der geunieerde Landen verdraghen worden/ ende den ghemeynen vyant mochte wederstant gedaen werden/ die groot voordeel daer by sochte. Hy soude hem altijt ghereet vinden tot alle redelijckheyt/ ende tot alle goede corespondentie met hem te houden.

Prince Maurits schrijft aen Russel van date de viij. ende twaelf Meert.

Volghende dese Brieven/ heeft den Raetsheer Valck/ also hy een man van sedighen verstande is/ met Russel gehandelt/ die hem van als ontschuldighde/ segghende dat het Leycesters doē was/ hy waere tot alles bereyt goet te doene: Waer over Valck nae Campverre trock/ daer sy den Tresorier Mandemaker met andere oock ghevangen hielden/ daer hy hen alle goede toeseggingе gedaen heeft/ so sy den Prince Maurits als haren Oversten ghehoorsaemheyt bewesen: Maer sy en wildē nergens na hooren/ voor alle hare tachterheden opbetaelt waren/ eñ noch versekert indē Garnisoene te blijven/ eñ diergelijcke. Russel seyde ooc dat hy daer anders niet en conde in doen/ voor dat hy bescheet wt Enghelant hadde: also is dat in dien staet blijven staende/ tot dat de vreese ende achterdencken vant ghemeyn perijckel der Spaenscher Armade aencomste ander resolutien dede voornemen.

Valck Raetsheere van weghen den Prince Maurits tracteert met die van Campverre etc.

Daerentusschen hadde oock de Coninghinne van Enghelandt door informatie vander Staten teghenpartije ghescreven aende Generale Staten/ haer beschuldighende dat sy die van Wtrecht qualijcken tracteerden/ ende wreedelijck met die van Leyden omghegaen hadden/ ende nv hen oock te strenghe tegen die van Medenblick vertoonden (die sy doen ter tijt belegerden/ alsoo wy ghesept hebben) verwonderende dat sy die meest tegen waren die hare Majesteyt meeste affectie toedroegen/ welcke affectie was spruytēde wt behoorlijcke danckbaerheyt van ontfanghen weldaden/ etc.

Die claechte der Enghelsche Coninginne beantwoorden de Staten den viij. Meert.

Op

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Op deſe Brieven ende veroogent hadden de Statē den achtſten Meert geantwoort/ Dat ſy teghen die van Wtrecht niet dan vriendelijcke ende civile vermaningen gebruyckt en hadden / om dat ſy haer medeborgers wtgedreven hadden/ ende vreemde int regiment geſtelt/ die binnen den Lande niet te verlieſen hadden. Aengaende het ſtuck van Leyden / daer van beriepen ſy haer op de ghedruckte Boecxkens / ſelve op de ontſchuldinghe by wederpartije ghemaect/ daer ſelve de conſpiratie bekēt wert/ zijnde nae gheſchreven Rechten Crimen, niet alleene in ſulcken Hooftſtadt als Leyden/ maer oock ſelve in cleynder Steden. Het belech van Medenblick / daer van excuſeerden ſy het op de booſe feyten vanden Garniſoene/ alſo wy verhaelt hebben/ende beſloten daeromme dat ſy nootelijc geſtraft dienden.

[illegible] Maurits [illegible]cht over [illegible] Engels [illegible]chſvolc/ [illegible] xxiij. Mey.

Van dander zijde van date dē xxiij. Mey/ ſchreef ooc den Prince Maurits van Orangien aende Coninghinne/ hem beclagende/ dat eſſen ſyn patrimoniale ſteden/ daer hy/ ſyn Broeders ende Suſters/ende tgheheele Huys van Naſſouwen by leven moeſtē/ als Campverre ende Geertruydenberge (twelc haer veertich duyſent Gulden Jaerlijcx weert was) gemnytmeert waren/ onder dē naem eñ decſel van hare Mts. dienſt / ende alſo in perijckel van te verlieſen moeſtē gebracht werden. Beclagende hem oock over Ruſſels beſchuldinge/ van dat hy eenen aenſlach ſoude ghehadt hebben om Vliſſinghen hem te ontweldigen: waer op hy verſochte eerlijcke voldoeninghe/ ſonder lange wtſtel (midts den noot ſulcx vereyſte) ofte antwoorde/ etc.

Hier over de Majeſteyt inſiende eñ conſidererende warachtich te weſen het inhout van eenighe gheſlaghene penninghen in deſen tijt/ waer dat twee Oſſen waren ploeghende/ onderſcheyden met de Wapenen van Enghelant ende Nederlandt ſtonden/ met dit ſchrift/ Trahite æquo Iugo, Dat is/ Trect ghelijckelijck t'Jock: Op dander zijde waren twee eerde Potten/ drijvende op Zeebaren/ met dit ſchrijft/ Frangimur ſi collidimur, Dat is / ſtooten wy te ſamen/ ſo breken wy. Aldus dan merckende den noot ende perijckelooſe aencomſte der Spaenſcher Armade/ ſoo ſchreef ſy aen den Prince Maurits vriendelijcke antwoorde van date den eerſten Juni/ tot ſynen contentemente/ waer mede de Majeſteyt alle pretenſien van haer Enghelſche ende alle Soldaten ghemnytmeert tot haren dienſte (alſoo ſy wtgaven) wech nam/ ende diſavoveerde ofte wederriep: tſelfde ooc expreſſelijck ſchrijvende aenden Baenderheere Willoughby/ Raetſheere Kyllegrije / Ruſſel ende ander: Deſghelijcx ſchreef ſy oock vriendelijck aende Staten Generael.

[illegible]ginne [illegible] Enghe- [illegible]t die vero [illegible] alle [illegible]matie [illegible]etens [illegible]eert tot ha- [illegible] dienſte [illegible] eerſten Juni.

Waer door ten leſtē den xx. Juni de Soldaten van Campverre ende Arnemuyden/ hen niet een ſomme gelts te vreden hebben laten ſtellen/ als ſy den Treſorier Mandemaker langhe ghevanghen gehouden hadden/ ende andere overlaſt ghedaen : ende werden alſoo ghecaſſeert/ de reſignatie van Leyceſters Gouvernement ghedivulgeert wordende/ waer by veel partyſchap geſliſt wert/ ende de Statē Generael behoorlycke authoriteyt becomen hebben.

[illegible] Conin- [illegible]nne ſchrij- [illegible] zyn die [illegible] Camp- [illegible]e eñ van [illegible]emuyde [illegible]edicht/ [illegible] xx. Juni

De Garniſoenen van Deventer/ ende de byligghende ſteden beſtonden den xxvj. Februari alſt hart ghevroſen was / ſnachts met plancken ende leeren de Stadt Hattem te beclimmen/ ende ſo eenighe alreede opde mueren riepen victorie/ ſoo zijn dander ſoo ſwaer gevolcht dat het Ys vande ghevroſen Veſten brac/ ende alſo meeſt verſmoorden. Hattem te vergeefs beclommē van des Conincx wegen/ den xxvj. Februari.

Verdugo/ Gouverneur van Vrieſlandt voor den Coninck van Spaengien/ ruſtede te Delfziel opde Ems by Groeninghen int voor-jaer ſevē Heude-ſchepen toe ter oorloghe ende eenē boot/ om daer mede de Reviere de Ems te behouden/ende alle paſſerende Schepen te berooven / principalyck om de Haven te bevrijden voor de aencomende Spaenſche Vlote tot allen noot : maer ſy verdwenen corts / alſoo oock die Armade dede. Verdugo ruſt Schepen tot Delfziel / in Junio.

Int leſte Boeck hebben wy vermaent/ hoe datter in Polen twee Coningen gecoren waren/ Sigiſmondus van Zwedē/ eñ Maximiliaen van Ooſtenrijc/ eñ hoe Maximiliaen belegghende de Hooftſtadt van Polen Crakou / daer van moeſte wijcken / waer door Sigiſmondus aldaer gecroont wert. In Polen twee Coninghen. Als hy nu gecroont was/ ſchreef hy aenden Keyſer Rudolphus / Maximiliaens Broeder/ hoe dat hy ghecroont Coninck was/ ende ſoude ſynen Broeder thuys ontbieden/ ende alle affſtant doen / ooc de ſchade vande gebroken verbonteniſſen oprechten: ſo ſulcx niet terſtont en gheſchiede/ ſoo ſoude hy ſyn Rijcx welvaert moeten voorſtaen als ſyn eere ende ampt vereyſte.

Deſe waerſchouwinghe ghedaen zijnde/ heeft Sigiſmondus dē Eertſcancelier Zamoſky Opper-veltheer van Polen teghen Maximiliaen gheſonden / zijnde verſterckt van Baltaſar Battor eñ Bornemiſſa/ met Duytſch/ Vngers/ eñ Tarters krijchſvolc/ die ſy Heyducken eñ Cuſackē noemē: met die troc den Cancelier nae Welumb/ daer Maximiliaen lach in hooch Polen/ opde Frontieren van Sleſien/ met weynich volc / dien hy meynde wel te verraſſen den xxij. Januari M.D.Lxxxviij. Ter ſelver tijdt waren een deel Vngers krijchſvolc ooc by Maximiliaē gecomē/ maer ſeer vermoeyt eñ ſwac/ waer door de Poolſche Heeren als Staniſlaus/ Stanitſky/ Grave vā Gurkau Vayvode in Polen/ Andreas Sboroſky/ Veldtmaerſchalck / ende ander wilden terſtont ſlach leverē: Maer een Baenderheere wter Sleſien/ Melchior Rederus/ raydе men ſoude eenen enghen Dijck met Peerdevolck eñ gheſchut beſetten/ die daer tuſſchen Moraſſchen/ ende de Stadt Britſchingh leyt/ daer de Cancelier over moeſte comen : maer deſen raet en wert niet naeghecomen / als tijdinghe gebrocht wert dat alreede den Cancelier den Dijck paſſerende was/ daer over den ſelvē Rederus raeyde men ſoude op den gepaſſeerden hoop terſtont ſlaen/ ende dander het paſſeren verbieden/ dat niet gedaen en wert: maer de Cancelier quam deure/ In Polen wort Maximiliaen van Ooſtenrijck gheſlagen eñ ghevangen/ den xxiij. Januari.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

eñ stelde syn volc (wesende wel vijfthiē duysent sterc) in slachordene/ daer tegen op een subijt voor de Stadt Bitschingh Maximiliaen niet boven vijf duysent man hadde/ die terstont in een ure tijts (hoewel haer ettelijcke seer wel weerden) geslagen werden/ eñ ontrent drie duysent op de plaetse blevē. Dat gheschiede den xxiiij. Januarius.

Maximiliaen vluchte in het stedekē Bitschingh/ daer de ghemeyne vluchte van Capiteynen ende Krijchsvolck was / dat wert terstont vanden Cancelier Zamosky berennet/ ende de voorstadt wert in brande ghesteken/ ende Maximiliaens eyghen geschut gheplant eñ geschoten. Als sy nu sagen dat sy de stadt niet en conden behouden/ en was daer geen ander middel dan over te geven/ om voorder bloetstortinge te verhinderen/ ende dat na deliberatie tot welgevallen des verwinders. Waeromme Maximiliaen met twaelf vande grootste Meesters / met hem quam int Legher hem ghevangen geven / biddende de overghebleven van syn Krijchsvolck het leven te vergonnen / het welcke gheschiede ende hen ghebeurde/ niet teghenstaende datter menich duysent menschen / mannen / vrouwen ende kinderen vande Tartaren ende ander gevangen/ als slaven wechgevoert werdē/ ende den Turcken vercocht. Soo Maximiliaen nu met dese twaelf int Leger quam/ ginck hem den Ertz-Cancelier Zamosky te ghemoete/ eñ outfinck hem in alle eerlijcke beleefthevdt/ met vriendelijcke ende beclagende worden/ hem aensegghede/ hem leet te wesen syn ongheluck ende het vergoten bloet / het ware die te wijten/ die hem quaden raet ghegheven hadden/ eñ dierghelijcke: Ende voorts heeft hy hem binnē syn Logement gevoert/ daer hy Princelijck ghelogiert wert: Desghelijcx werden de andere Edelen ooc eerlijck ghetracteert / tot grooten lof van den voorschreven Heere Cancelier.

Maximiliaen byden Cancelier verwinder beleefdelijck in vangenisse ghetracteert.

Sigismundus heeft de selfde eerbaerheyt oock bewesen opde tijdinghe/ souder eenige teecken van blijschappe/ maer wel van medelijden bewijsende: Ende om dat den verwonnen Coninc geen verwijt ofte spot soude aengheдaen worden/ soo ordineerde hy/ dat Maximiliaē niet in de Hooftstadt Crackow/ als in triumphe / maer den naesten wech soude byden Cancelier ghevoert worden / niet verre van Lublin in Velhimi / in een Casteel Crasinsta/ om daer bewaert eñ wel ghetracteert te worden/ daer hem Sigismundus den Coninc mette oude Conninghinne ende Cancelier te Vastelavont ginghen besoecken/ alwaer hy tot Anno M.D. Lxxxix. in September gheblevén is/ dat de sake veraccordeert wert op seker Artijckelen/ twelc Maximiliaen in vryheyt ghestelt zijnde/ soude sweeren ofte met eede bevestighen: maer alsoo die van den Keyser ghesonden warē opde Frontieren hem te outmoeten ende convoyeren / stercker waren dan die hem brochten/ soo heeft hy dat gheweygert/ eñ vande Artijckelen hem seer beclaecht/ ende is alsoo den eersten October in Praga bydē Keyser synen broeder gecomē.

Maximiliaen verlost uut gevangenisse in September/ 1589.

Den Coninc van Denemercken Fredericus den tweeden/ is dit jaer oock tot Andersoe in Zelant ghestorven den xiiij. April/ als hy byde dertich Jaren gheregiert hadde/ eñ vierenvijftich jaer out was/ een geluckich/ cloec eñ deuchtsaem Coninck/ wel bemint/ Religie ende gheleertheyt lief hebbende. Hy liet achter by syn Huysvrouwe Sopha / de Dochter van Vlrich Hertoch van Mecklenburgh/ driesonē/ als Christiaen/ Vlrich/ ende Johan/ ende vier Dochteren / Elisabeth/ Anna/ Augusta ende Hedwigh / waer onder den outsten sone den Vader int Rijcke succedeerde/ genaemt Christiaen de vierde/ die doen elf Jaren out was/ geboren Anno M.D.Lxxvij. den xij. April / wien by ghestelt werden vier principale Raetsheerē/ by welcke het Overste ghebiet soude bestaen/ gheduerende sConincx jonckheyt/ namelijc: Nicolaes Kaas Cancelier/ Pieter Munck Admirael/ George Roosencrans/ eñ Christoffel Walckendorf Tresorier. Sijn outste Dochter Elisabeth troude Anno M. D. XC. op Paesdach Henrick Julius/ den jongen Hertoch van Bruynswijck: de tweede Dochter Anna troude Anno M. D. Lxxxix. in November Jacob den VI. Coninck van Schotlandt / ende dat in Norwegen int Casteel van Aggershuysen/ daerse den Coninck van Schotlant midts contrarien wint selve quam besoecken/ eñ met haer weder te rugge in Denemercken troc/ daer sy tsamen alle dē Winter over bleven tot int begintsel van Anno M. D. XC. dat hyse in Schotlant voerde.

Doot vanden Coninc Fredericus van Denemercken den xiiij. April.

De Staten der geunieerde Landen sonden in Julio een heerlijcke Ambassade aenden jongen Coninc van Denemercken/ om hem te condolerē over syn Vaders doot/ eñ te gratuleren over syn regieringe/ eñ te confirmeren de oude Contracten/ midtsgaders de questien af te leggen van tollen. De Ambassadeurs warē dese/ Phillips Grave van Hohenlo / Florent Heer van Brederoode/ metten Doctoor Hilla/ hebbende verscheyden commissien aen Duytsche Vorsten.

De Staten condoleren eñ congratuleren by Ambassaten den nieuwen Coninck van Denemercken in Julio.

In dit Jaer M. D. Lxxxviij. in Meert is den Prince van Conde Hendrick de Borbon ghestorven van vergift/ twelc hem van syn eyghen dienaer (een disperaet eñ ongodelijck mensche) gecoeckt worde/ latende syn Huysvrouwe (die een Dochter was vanden Heere van Tremoillie) swaer vā kinde/ die seer berucht was (door de vyanden van synen huyse) dat sy dit vergift te weghe ghebrocht soude hebben: Daer na heeft sy ghebaert eenen sone / ghenaemt Henricus van Borbon/ na syns vader name/ die nu Prince van Conde is.

Doot ende geboorte va Hendrick Prince van Conde in Meert/ 1588.

Eynde des veerthiende Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

☙ Het vijfthiende Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael vant vijfthiende Boeck.

IN dit wonderlijcke Jaer van M.D.Lxxxviij. sont Coninck Philips van Spaengien een machtighe Armade na Enghelant ende Nederlant/ met Paus hulpe ende Bullen/ daer Parma hem meynde by te voeghen/ om Enghelant te dwinghen: maer de Enghelsche weeren die van haer Custen/ ende de Hollantsche ende Zeelantsche Schepen houden Parma vande Armade/ waer door een groote confusie ontstaet. Sy voeren achter Enghelant ende Schotlant omme/ daer van maer een derdendeel thuys raecte: dies Engelant ende Nederlant Gode danckten. Parma bestaet het Eylant van Tolen in te nemen: Daer na beleyde hy Berghen/ maer al te vergheefs. De Grave van Leycester sterft/ diens leven verhaelt wert. Wachtendonck by den Grave van Mansfelt beleghert zijnde/ wert hem op ghegheven. Wtrecht noch onrustich zijnde/ wert byden Grave van Meurs met haer wtghewekene ende die van Hollant vereenicht. Diversche exployten werden byde Garnisoenen vande Staten ende door Schenck wtgherecht. Camerijck hout hem ghenoech neutrael/ niet teghenstaende des vyants aenslaghen daer teghen. Also het Heylich Verbondt in Vranckrijck seer heerschte/ so heeft den Coninck die van Guyse ende synen Broeder den Cardinael tot Bloys doen ombrenghen/ daer oock de oude Coninghinne/ de moeder vanden Coninck van Vranckrijck sterft/ diens naturel ende lesten raet verhaelt wert. De Sorbonna van Parijs besluyten datmen den Coninc gheen ghehoorsaemheyt meer schuldich en is/ twelck den Paus bevesticht/ ende den Coninck inden Ban doet/ dien de groote Steden afvallen/ waerom hy hem vereenicht met den Coninck van Navarre. Voor Senlis werden die van Parijs met haren Oversten d'Aumale gheslaghen/ dies den Coninck Parijs beleghert/ eñ tot Sinte Cloud wert hy van eenen Monnick (genaemt Jacob Clement) doorsteken/ voor syn doot Navarre tot een Coninck stellende voor alle syn Officieren ende heyrcracht/ die het Rijc aenvaert/ met beschuttinghe beyder Religie/ trachtende de Heylige Ligue te dwingen. In Nederlant muytineren die van Geertruydenberch/ die den Prince Maurits beleghert/ dies sy wt spijt eñ giericheyt die Stadt Parma overgeven ende vercoopen/ waeromme sy als Verraders ghepròscribeert worden: Mansfelt neemt Hemert/ Heyl/ ende ander sterckten in/ daerontrent de Spaengiaerden oock muytineerden. Varrabon neemt Blyenbeeck in. Norrisch ende Draeck doen eenen inval in Spaengien metten Coninc van Portugael/ die door sterfte die onder haer volc comt/ niet wtrechten en connen/ maer sy nemen onder weghen veel Schepen met Coren. Tot Constantinopelen muytineren de Janitzery ende Spahy/ ende branden een deel der Stadt. Parma sieck ende tonvreden zijnde om eenighe oorsake/ beclaecht hem byden Coninck. Schenck (den aenslach op Nimmeghen misluckende) verdrinckt. In Vrieslant neemt Graef Willem van Nassouwen eenighe Schanssen in. Die van Hollant ende Zeelant stercken haer ter Zee. De Grave van Meurs door buscruyt ghesläghen zijnde/ sterft. Berck wort in de belegeringhe tot verscheyden mael ghevictalieert/ ende Varrabon gheslagen/ maer het wort ten lesten overghegheven. Een Convoy op Steenberghen wert onderweghen

weghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. weghen gheslaghen. Parma te vergheefs nae Aken ende andere Steden des Rijcks trachtende/ declareert syn anthoriteyt over die van Aken/ ende niet meer neutrael te wesen. 1588.

☞ Dit alles is gheschiet in achthien Maenden tijdts / Gouvernerende den Hertoch van Parma/ den Prince Maurits/ ende Wilhelm van Nassouwen/ Anno M.D. Lxxxviij. ende Anno M.D.Lxxxix.

Alsoo wy eensdeels verhaelt hebben de wonderlijcke gheschiedenissen vā het overlanghe gheprognosticeert Jaer van vijfthien honder tachentich achte. Soo sullen wy nv verhalen een vande voornaemste / ende dat wat particulierlijck/ te weten / hoe den Coninck van Spaengien syn voornemen van veel Jaren/ met raet vanden Paus int werck ghestelt heeft/ om Enghelandt hem te onderworpen/ ende dat selfde weder Catholijck te maken / ende hem alsoo te wreken (somen seyde) vande cleynicheyt ē verachtinghe die hem aenghedaen was/ ofte de benomē eere die hy over dat Rijc verkregen hadde/ van weder ghebracht te hebben onder de Pauselijcke Kercke ontrent vierendertich Jaren geleden/ twelc hem met meer ander iniurien noch niet vergeten en ware: Meenende alsoo weder te comen inde besittinge van syn Erfnederlanden/ als hy door het incorporeren van Enghelandt haer de Zeevaert benomen soude hebbē. Het welcke niet sonder groote merckelijcke redenen geheel seker ē licht gehouden wert/ gemerct den middel ende ernst vande aenvanghers/ het welcke wy met goeden bescheyde wat nauwer sullen beschryven.

Secreetschap vanden Coninck van Spaengien/ om Enghelant ende Nederlandt te overvallē.

De Coninck nv hebbende boven de xxj. Jaren de oorloghe in Nederlandt met weynich profijt ghevoert / heeft in synen Raet beslotē anderwerf die ter Zee te bespringen/ twelck hy te voren meermael gheattenteert hadde/ maer niet gheweldelijck ghenoech/ daer toe hy nv meerder ghewelts behoefde/ midts dat Enghelant nv hem mede vyant was / welck groot Eylandt alsoo ghelegen is/ dat het de Schipvaert in alle manieren in dese ghewesten seer voorderlijck oft hinderlijck is. Daeromme heeft hy gheresolveert dat voor al ende eerst aen te vallen/ twelck Escovedo Secretaris / ende veel Spaensche ende Nederlantsche vernuftige Gheesten/ oock veel rebellighe Enghelsche lichter te conquesteren achten dan Hollant ofte Zeelant: oot soo rekenden sy dat het den Coninck veel profijtelijcker ware/ eens Engelant ende Nederlant ter Zee te dwingen/ dan een gheweldighe Armade ghedurichlijcken te onderhouden/ tot beschuttinghe vande vaert op beyde de Indien/ tegen het bespringhen vande Enghelsche/ Drack/ ofte andere syns ghelijcke.

Tot volbrengē van dese resolutie/ hadde den Coninc van langer hant veel Bosschen doen vellen/ ende Schepen laten bouwen/ soo in Italien als Spaengien / ende groote preparatie meer ghemaeckt / met ghieten van gheschut/ vergaderen van victalie/ amonitie ende volcke/ in soo veel/ dat hy int beghintsel vant Jaer M. D. Lxxxviij. te weghe ghebrocht/ ende tot Lisbona in Portugael een machtige Arma ofte Vlote vergadert heeft/ van soo veel groote Schepen/ als in menich hondert Jarē by een so toegerust inde Oceane Zee niet gesien en zijn. De discriptie daer van hebbē de Spaengiaerts selve seer particulaer in drucke wtgegeven/ verhalende tgetal/ de namen/ groote vande Schepen/ tgetal vant schipvolc ē Krijchsvolck daer op/ oock de quantiteyt vanden geschutte/ wapenen/ clooten/ Lonten/ Pulver/ victalie ē alderhandel amonitie: mede de namen vande bevelhebberen/ Capiteynē ende avontuerende Edelen/ die haer daer op begaven / soo menichfuldich / datter gheen edelijck geslacht/ noch met een groot Heere in Spaengien was / hy en hadde daer syn Broeder/ Sone/ of Cousen op / die alle haer meynden met dese onwinnelijcke Armade (soo sy die noemden) eewighen lof ende eere te verwerven/ ofte in Enghelandt ofte Nederlandt haer groot ofte rijck te maken. Om dat desen Boeck wt den Spaensche in diversche Talen na is ghedruckt/ soo sullen wy ons hier alleenlijck mette sommarie behelpen.

Portugael brocht op onder den ghenerael Oversten Hertoch van Medina Sidonia/ thien groote Gallioenē/ twee Asabren/ derthien hondert Schipvolc/ dryendertich hondert Krijchsvolc/ drye hondert ē vijftich stucken groof gheschuts ende toebehoorten.

Nombre ē soorte vande Schepen der Armade met haer volc ē gheschut.

Biscayen brocht op onder Jan Martines de Recaldo Admirael/ thien Gallioenen/ vier Patassen/ seven hondert schipvolc/ twee duysent Krijchsvolck/ met twee hondert ende vijftich stucken gheschuts.

Guipuscoa brocht voort onder Michiel de Oquendo/ thien Gallioenen/ vier Patassen/ seven hondert Schipvolck / twee duysent Krijchsvolc/ met twee hondert ē tachtich stucken gheschuts/ etc.

Andolosia brocht voort onder Don Pedro de Valdez / oock thien Gallioenen/ een Patasse/ acht hondert Schipvolck/ vierentwintich hondert Krijchsvolck / met twee hondert ende tsestich stucken gheschuts/ etc.

Levanten ofte Italien brocht op onder Martin de Bartendona/ thien Gallioenen/ acht hondert Schipvolck / twee duysent Krijchsvolck / met drie hondert ende thien stucken gheschuts/ etc.

Castilien brocht op onder Diego Flores de Valdez/ veerthien Gallioenen / twee

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588\. Patassen/ seventhien hondert Schipvolck/ vierentwintich hondert Krijchsvolck/ met drie hondert eñ Lxxx. stuckẽ geschuts/ etc.

Hulcken zijnder gheweest onder Jan Lopes de Medina drientwintich groote/ met seven hondert Schipvolck/ tweeendertich hondert Krijchsvolck/ met vier hondert eñ thien stucken gheschuts/ etc.

Gallcassen vã Napels onder Don Hugo de Moncado warẽ viere/ eñ daer op twaelf hondert slaven die roeyden / vier hondert achtentsestich Schipvolc/ acht hondert tseventich Krijchsvolck/ twee hondert stucken gheschuts.

Galleyen vã Portugael onder Don Diego de Medana warẽ viere / met twaelf hondert eñ vierentwintich Slavẽ/ vier hondert vierentwintich Schipvolc/ eñ vier hondert veertich Krijchsvolck / met twee hondert stucken gheschuts/ ende toebehoorten.

Patassen eñ Sabren zijnde cleynder schepen onder Don Antonio Burtado de Mendoza/ waren xxij. met vijf hondert vierentseventich Schipvolck/ vier hondert negenentseventich Krijchsvolck/ eñ hondert dryentneghentich stucken gheschuts.

Boven dese warender noch ontrent xx. Caranellen ofte cleyn Schepen met Riemẽ/ tot nootdruft vande groote schepen/ tsamen gerekẽt ontrent wel hondert eñ vijftich seylen ofte bysondere schepen / elc met syn provisie/ voerende bovẽ de acht duysent schipvolc/ ontrent twintich duysent Krijchsvolc/ behalven den Edeldom ende aventuriers/ op hebbẽde ontrent twee duysent/ ses hondert ende vijftich stucken gheschuts.

De schepen warẽ groot van laste/ mochten voerẽ ofte stouwen bydе dertich duysent lastẽ/ dat zijn tsestich duysent vatẽ/ ofte hondert ende twaelf duysent booten ofte pijpen.

De Galioenẽ waren boven de tsestich/ wtter maten groot/ fray eñ sterck/ seer hooghe gebout als Casteelen/ bequaem om te vechtẽ so die geabordeert werden/ maer niet om te bespringen/ also de Engelsche eñ Nederlantsche schepen zijn/ mits dat sy beter keeren eñ wenden conden: De borstweeringhe boven waren meest al teghen Musketscheuten gevrijt: beneden waren sy ongheloofl ijc massif eñ dic van balcken ende hout/ te weten/ vier ende vijf voeten dicke/ so datter gheen clooten door conden passeren/ sy en waren seer nae eñ by geschoten/ als wel namaels bleec/ alsmen een quantiteyt van clooten int hout heeft vinden stekẽ. Haer masten waren rontomme met Cabelgaren dic becleet/ ende teghen alle gheschut ghewapent.

Discriptie vande Galeassen.

De Galeassen warẽ wonderlijcke groote schoone vaten/ seer verciert met Camers/ Cappellen/ Toorens eñ predickstoelen/ ende andere schoon gerief/ die Gheleywijse roeyden/ met seer groote riemen/ elc dry hondert Slavẽ daer aen hebbende/ eñ conden groot gewelt met tgeschut doen. Alle dese eñ dandere warẽ met veel Trompetten/ Flaggen/ Vanen/ Winpelen eñ diergelijcke verciert.

Discriptie vant geschut clooten ende buscrupt.

Het gheschut dat dese Armade op hadde/ warẽ ontrent de xvj. hondert groote Metalẽ stuckẽ/ eñ duysent Iserẽ gegoten also wy geseyt hebben: De clooten die daer toe dienden/ warẽ bovẽ de hondert eñ twintich duysent/ 1588. het buscruyt was wel vier duysent ende ses hondert quintalẽ centner ofte honderdẽ/ in loot hadden sy duysent quintalen ofte centner / lontẽ haddẽ sy twaelf hondert quintalen: Sy hadden noch voor amonitie/ Roeren eñ Musketten seven duysent/ Partisanen eñ hellebaerdẽ thiẽ duysent/ met muerbrekers/ dobbel Cortouwen/ Colubrijnen ende Veltstucken: tgetuygh van cariagie/ wielen/ raders/ schanssen/ schuppen/ selve oock Muylen ende Peerden/ ende alles wat tot eenen volcomen Heyrleger dienlijc ende nootlijck mocht wesen.

Discriptie vande victualie eñ andere gereetschappe.

Broot ende bischuyt voor elc man gestelt op een half quintael ter Maent / was voor ses Maendẽ gerekent hondert eñ thien duysent quintalen: Wijn haddẽ sy in hondert eñ xlvij. duysent pijpen/ wel voor ses Maendẽ: Speci ses duysent eñ vijf hondert quintalen: Keesen dry duysent quintalẽ: boven Visch/ Rijs/ Boonẽ/ Eerten/ Olie/ Azijn/ etc. eñ om versch water hadden sy wel twaelf duysent pijpen: Voorts alderhande gereetschappe/ tortsen/ lanternen/ lampẽ/ canefas/ huyden ende loot/ om alle doorgheschoten gaten te stoppen/ ende voorts al watmẽ verdencken conde tot eenen Leger ende Armade nootelijck te wesen. Dese Armade den Coninck (alsoo Don Diego de Pimentel naemaels deposeerde/ die schattẽ de op tweeendertich duysent menschen) daghelijcx costende dertich duysent Ducaten.

Het Spaensch krijchsvolck ende Oversten.

Daer waren vijf regimenten Spaensch krijchsvolc op/ onder vijf Maestro del Campo/ veel oude vande Tertios/ ofte regimenten van Napels / Cicilien ende Terceras. De Overste ofte Colonels waren dese/ Don Diego de Pimentel / Don Franscisco de Toledo/ Don Alonso de Lucon/ Don Nicolas de Isla/ ende Don Augustin de Mexia/ eñ elc hadde onder hem tweeendertich Vaendelen/ behalvẽ noch andere Italiaensche ende Portugaelsche Vaendelen / elck met haer Vlaendelen/ wapenen Capiteynẽ/ ende Officieren.

Gheenderhande Vrouwen ofte Hoeren mochten daer op varen op groote straffe: Maer de Vrouwẽ ofte Hoeren huerdẽ ettelijcke Schepen/ die de Armade volchden/ ende eenighe sulcke Schepen zijn in Vrancrijc ende daer ontrent op de Costen ghecomen.

Officieren eñ Edelen.

Overste over dese machtige Armade was den Hertoch vã Medina / Sidonia/ etc. ende Heere van S. Lucas / een Ridder vanden Gulden Vliese (de Marquis S. Cruce/ daer toe ghedesigneert / nu te voren gestorven zijnde:) Jan Martines de Ricalde/ een cloeck man/ was Overste Admirael: Don Francisco Bonadilla was opperste ofte generael Maerschalc: eñ voorts voor principael Krijchsraet warẽ / Diego/ Flores de Valdez/ eñ Don Pedro de Valdez/ die beyde getrout hadden dochters oft nichtẽ van Pedro Merendas / oock noch Michiel Oquendo/ Don Alonzo de Leyna/ Don Diego Maldonado / Don Jorgio Mauriques/ met meer andere. Sy haddẽ alderhãde nootelijcke Officieren tot sulcken groot beleyt/ selve Don Martin Alarcon was daer op Admi-

1588. administrateur/ eñ Vicarius generael vande heylige Inquisitie/ met meer dan hondert Monnickẽ/ als Iesuyten/ Capuchins/ eñ andere vāde vier biddẽde ordere: Voorts Medicijnen/ Cirugijns/ Apoteker/ eñ alles wat tot een Gasthuys diende.

Boven Officieren/ dat veel groote Heeren warẽ/ werdender noch boven hondert ende twintich groote Ionckers ende Meesters verekent/ die op haer eyghen borse/ als aventuriers mede voeren/ om te hooren/ versoecken/ leeren/ ende eere te behalen/ daer onder waren den Prince van Ascoly/ den Marquis van Pennafiel/ den Marquis van Barlango ende meer andere Marquisen ende Graven in grooten ghetale.

Parma gereetschap, om de Spaensche te helpen.

Terwijle men dese Armade aldus reede maeckte/ so heeft oock by laste vanden Coninck/ den Hertoch van Parma/ in Nederlandt groote gereetschappe tot behulp van dese Armade ghemaeckt/ ende Schepen ghebout/ Schipmeesters ende Iesuytsche Timmerlieden daer toe wt Italien ontbiedende.

Ende hy heeft in Vlaenderen doorghegraven ofte ghediept diversche Wateren/ als een water de Iperlee ghenoemt/ by etteliycke duysent menschen/ om seker Schepen van Antwerpen door Gent tot Brugghe te brenghen/ alwaer hy boven de hondert Heude-schepen vergaderde ende met victalie ende Amonitie laeyde/ die hy by Sluys meynde door te brenghen in Zee/ ofte door de verbeterde ofte ghediepte Iperlee/ inde ander Haven van Vlaenderen.

Int Rivierken van Watene hadde hy oock doen bereet maken tseventich Plattebodem Schepen/ elc groot om ontrent dertich Peerden te voeren/ met brugghen bequaem om die te Schepen ende ontschepen: Daer warẽ diergelijcke plattebodem schepen meer ontrent twee hondert inde Havene van Nieupoort vergadert/ maer niet soo groot.

Tot Duynkerckẽ hadde hy ontrent achtentwintich Oorlochschepen toegerust/ sulcx als hy daer hadde connẽ becomẽ: van schipvolck gebreck hebbende/ hadde hy tot Hamborch/ Bremen ende Emden alomme doen aennemen.

In dese schepen te laden hadde hy vergadert menichte van groote Balcken/ onder scherp met ysere pointen/ ende ter zijden met clampen: Oock tot Grevelingen hadde hy twintich duysent ydel vatẽ Castor/ die in corter stont conden tsamen ghenagelt worden/ met coorden bindende gelijck een brugghe/ ende voorts alle ghereetschappe tot Brugghen te maken/ Havenen te stoppen/ eñ te peylen/ eñ daer toe hadde hy byde Havene van Nieupoort doen vergadert eñ opghetast eenen seer grooten hoop van rijshout ofte mutsaert/ eñ alderhande ghereetschappe tot Schanssen: veel van syn scheepkens hadden twee Ovens ghemaeckt/ om Broot te backen/ menichte van Sadels/ toomen eñ Peertsgereetschappe wasser ooc vergadert/ oock treckpeerden met alderhande gheschut ende amonitie nootlijck.

Voorder vergaderde hy eenen Legher by Nieupoort/ onder den Maestro del Campo Camillo/ van dertich Vaendelẽ Italianen/ 1588.
thien Vaendelen Walen/ acht Vaendelen Schotten/ eñ acht Vaendelen Borgonions/ tsamen sessenvijftich Vaendelen/ elc gerekẽt tot hondert hoofden. By Dixmuyden waren ghemonstert tachtich Nederlandtsche Vaendelen/ tsestich Vaendelẽ Spaengiaerden/ tsestich Vaendelen Hoochduytschẽ/ eñ seven Vaendelen overgeloopen Engelschen/ onder Sire William Standley. Inde voorbochten van Cortrijck logierden vier duysent Peerden. Te Watene lagen negen hondert Peerden/ mette Cornette vanden Marquis del Guasto/ generael vant Peerdevolc.

Groote Edelẽ vergadert in Nederlant.

Tot desen grooten aenslach ende alreede ingheveelde conqueste ofte victorie/ waren wt diversche Landen daer oock ghecomen veel groote Heeren ende Vorsten/ met veel Edeldoms/ Als wt Spaengien den Hertoch van Pastrana/ diemen seyde dat den sone was van Ruygomes de Silva/ Prince de Melito/ maer hy wert geacht dẽ bastaert sone vanden Coninc te wesen: ooc den Marquis van Burgou/ een sone vanden Eertshertoch Ferdinandus/ eñ Philippina Welserinne/ Don Vespasiaen Gonsago/ vanden huyse Mantua/ een groot gheacht ervaren Krijchsman/ zijnde Viceroy in Spaengien gheweest/ Don Jan de Medices/ Bastaert van Florencen/ Don Amadeus de Savoye/ Bastaert van Savoyen/ ende diergheliycke andere meer/ ende van minder equaliteyt.

Paus hulpe totte conqueste van Engelant eñ Nederlant.

Den Paus vā Roomen/ Sixtus de V. heeft oock syn Crusado (als tegen Torcken) niet vergeten met Bullen te publiceren/ tot vorderinghe van desen tocht/ met wtnemende groote aflatẽ/ die alomme gedruct werden: Met dese Bullen gheten de Enghelsche eñ Nederlanders/ segghende dat den Duyvel een straetschender was/ die op sulcke Paspoortẽ niet en paste. Hy heeft oock (soomen seyde) het Coninckrijcke van Enghelant opgedragen den Coninck van Spaengien metten tittel van beschermen des Christelijcken geloofs/ bevelende tselfde te overvallen/ met conditiẽ/ dat als het gewonnen soude wesen/ so soude hy tselfde besitten als Feudatarius eñ Tributarius. des Stoels van Roomen/ eñ daer toe soude hy dẽ Paus contribueren een Millioen Gouts/ ofte twee hondert duysent Ducaten/ d'een helft terstont betalende/ dander helft als Enghelant ofte een vermaerde Havene daerinne soude ghewonnen wesen.

Tot meerder voorderinghe hadde den Paus nae Nederlandt afghesonden eenen Doctoor Allain/ Enghelsman/ die onlancx Cardinael tot dien eynde ghemaeckt was/ die het bewint van alle gheestelijcke saken hebben soude/ die heeft binnen Antwerpen in Engels doen drucken een verclaringe des Paus/ confirmerende de sententie van excommunicatien van sijn voorsatẽ/ afsettende de Coninginne van Enghelant van allẽ tijttelen eñ digniteytẽ/ als een usurpatrice/ om tot voorderinge van syn voornemen in Engelant te publiceren: Welcke verclaringe zijnde notabel ende vremt/ hebben wy goet gedocht die alhier te verhalẽ/ eñ luyt aldus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. SIXTVS de V. door Godts voorsichticheydt/ den universalen Herder van Christus Cudde/ wien toecomt door gedueríghe ende behoorlijcke successie/ sorghe eñ de regieringe vande Catholijcke Kercke/ siende de jammerlijcke ellende daer de vermaerde Coninckrijcken van Engelant ende Yrlant in gebrocht zijn/ die van te voren so befaemt waren om haer deuchdē/ Religie ende Christelicke onderdanicheyt/ eñ hoe die nu door de ongoddelijckheyt ende boos Gouvernement van Elisabeth de gepretendeerde Coninghinne/ met weynige van haer aenhanghers/ niet alleen zijn ghebracht tot eenen ongheregelden ende sorghelijcken staet in haer selven/ maer zijn oock gheworden besmette leden/ vergiftelijck ende becommerlijc tot tgeheel lichaem van t'Christendom ende syn Heylicheyt/ niet hebbende aldaer te Lande de behoorlijcke middelen/ gelijc hy heeft bydе assistentie van Christen Princen in ander Landen/ om disorderen voor te comē/ onderdanicheyt ende eclesiastique discipline te onderhouden/ midts dat Henricus de VIII. onlangs Coninck van Enghelant/ rebellerende ende afvallende den Apostolijcken stoel/ ghewеldelijck hem heeft afgesondert ende syn subiecten vande gemeynschap van Christendom/ ende Elisabeth de tegenwoordighe Usurpatrise volhert int selfde/ met beroeringe eñ perijckel vāde byleggende Landen/ bewijsende haer hertneckich eñ onboetvaerdich/ in sulcker wyse/ dat sonder haer af te stellen/ daer gheen hope en is vande Landen te reformeren/ noch t'Christendom te onderhouden in rechte vrede ende ruste.

Declaratie van des Paus Sententie over de Coninginne van Enghelant.

Waeromme onsen Heyligen Vader/ soeckende (also hem toestont) daer in te versien met haestighe ende crachtighe remedien/ van Godt gheinspireert voorden universalen welstant van syn Kercke/ beweecht zijnde wt syn eyghen (oock veel synder voorsaten) goede ghenegentheyt/ die hy altijt ghedraghen heeft tot de Enghelsche Natie/ ende mede versocht zijnde door yverighe ende importune voorderinghe van verscheyden ende principaelste persoonen der selvigher/ heeft soo ernstelijcken ghehandelt met verscheyden Potentaten/ ende specialijck met den vermoghenden Catholijcken Coninck van Spaengien/ hem biddende te willen helpen/ om de reverentie die hy draecht totten stoel van Roomē/ om de oude vrientschappen van syn huys/ eñ de Croone van Engelāt/ om de bysondere liefde die hy heeft betoont totte Catholijcken van die Landen/ om het verwerven van vrede ende ruste in syn Landen die daer by gheleghen zijn/ om de vermeerderinghe vant Catholijcks gheloove/ ende eyndelijcken om den universalen welstant van gantsch Europa/ dat hy wilde ghebruycken sulcken machte als hem den Almachtighen Godt heeft verleent/ tot het assettē van dese Vrouwe/ ende tot straffe van hare medeplichters/ so boos eñ schadelijc tot de Werelt/ eñ totte reformatie eñ pacificatie vande Coninckrijcken/ van waer soo grooten deucht eñ menichfuldige algemeyne profijten stonden te verwachten.

Daeromme om de werelt condtbaer te maken de rechvaerdicheyt vande sake/ tot voldoeninghe vande Ondersaten der selver Coninckrijcken/ ende eyndelijck om Godes rechtvaerdich oordeel over haer te vercondighen/ so heeft syne Heylicheyt goet ghedocht/ mette declaratie ende sententie van deser Vrouwen straffe/ oock te declareren de oorsaken waerom hy ghemoveert is alsoo teghen haer te procederen. 1588.

De oorsake waeromme den Paus de Coninginne inden Ban doet ende soeckt te straffen.

Ten eersten/ om dat sy is een Ketter ende schismatijcke/ inden Ban ghedaen by twee van syne voorsaten/ hartneckich inde ghehoorsaemheyt teghen Godt ende den Apostolijcken Stoel/ vermetelijck op haer nemende/ tegen natuere/ redene/ Goddelijcke ende menschelijcke Wetten/ de hooge Overheyt/ ende de Gheestelijcke authoriteyt over menschen zielen.

Ten tweedē/ om dat sy is een* Bastaert/ ontfanghen ende ghebooren wt bloetschendich overspel/ ende daeromme incapabel vant Coninckrijck/ soo wel wt cracht vande verscheydē sententien van Clement den VIII. eñ Paulus den III. als byde openbare verclaringhe van haren Vader Coninc Henricus selve.

** Sulcx blijckt niet, maer is van haer vyanden versiert.*

Ten derden/ om dat sy gheusurpeert heeft de Croone teghen rechte/ midts de verhaelde beletselen/ ende oock contrarie de oude accoorden ghemaeckt eertijts tusschen den Apostolijcken Stoel ende t'Coninckrijck van Enghelandt/ over de reconciliatie vant selfde/ om de doodt van Thomas van Cantelberch/ ten tijden van Hendric den II. dat † niemant mochte wettelijck Coninck vanden Lande wesen/ sonder approbatie ende consent vanden hooghen Bisschop/ twelck namaels was vernieut byden Coninc Johan/ ende bevesticht met Eede: een sake seer nut totten Coninckrijcke ten versoecke ende instantie vande edeldom ende ghemeynte der selvigher.

Nota. † Thomas Mor^9 [Paus] Martelaer onder Henricus de viij. in sijn schriften looschent dese Acte, seggende dat den Paus dat niet proberen en can, hy hebbende selve neerstich daer nae gesocht, ende seyt vorder, dat den Coninck niet vermocht en sulcke accoorde te maken sonder de Staten eñ Baroenē, &c. Daeromme souw blijcke, so sulcx ware, twelck de Pausen noyt conden toonen.

Voorder om dat sy met Sacrilegie/ ende ongoddelijcheyt volhert int breken van haren solempnelē Eedt/ gedaen in haer Crooninghe/ daer sy swoer te houden ende beschermen alle oude privilegien ende geestelijcke vrydommen der Landen.

Om menighe groote iniurien/ ghewelden/ exersien/ ende andere ongheregeltheden by haer ghedaen/ ende toeghelaten ghedaen te worden den armen onnooselē volcke van beyde de Coninckrijcken.

Om het opruyen tot seditie ende rebellie des onderdanen van andere haer ghebuerlanden/ teghen haer behoorlijcke Overheyt/ ende natuerlijcke Prince/ tot verdervinge van ontallijcke zielen ende verwoestighe van veel machtighe Landen ende Steden.

Om het herbergen ende beschudden vande Ketterse fugitijven rebellen/ ende openbare quaetdoenders/ tot achterdeel van veel Christen Landen/ ende oock om het inlocken vanden machtighen/ ende wreeden vyant den Turc/ om t'Christendom te overvallen/ ende den ghemeynen vrede te verstooren.

Nota. In ander stucken is den Paus oock qualijc gheinformeert.

Om de grouwelijcke ende langhe vervolghinge van Godts heyligen/ quellende/

heroo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. beroovende ende vangende de heylige Bisschoppen/ tormenterende ende jammerlijc vermoordende de leden der heylighe ende Catholijcke persoonen.

Om de onnatuerlijcke ende onwettelijcke gevangheniſſe/ ende onlancks ghebruycte wreetheyt teghen de gratieuse Princesse Maria/ Coninghinne van Schotlant/ die onder beloste ende versekeringhe van beschuttinghe ende hulpe was eerst in Enghelant ghevlucht.

Om de verstooringhe vande ware Catholijcke Religie/ ontheyliginge vande heylighe Sacramenten/ Cloosteren/ Kercken/ gheconsacreerde persoonen / memorie van Santen / ende van al dat mocht dienen ende voorderen de eewighe salicheyt.

Ende in wereltsche gemeyn welvaert saken/ om de degraderinge vanden ouden Edeldom/ voorderende slechte ende onweerdighe persoonen tot alle civile Gheestelijcke digniteyten/ vercoopende Wetten ende Justicie.

Ende eyndelinghe/ om dat sy ghebruyckende ofte pleghende is/ absolute tyrannije tot groote Godts lasteringhe/ oppressie des armen volcx/ verlies van zielen/ ende bederf der Landen.

Daeromme / dewijle dese stucken van sodanighe natueren ende qualiteyten zijn/ dat eenighe haer onbequaem maken tot de regieringhe/ andere bewijsen haer onwaerdich te leven/ So ist dat syne Heylicheyt/ wt cracht van Godts almachticheyt/ ende van Apostolijcke authoriteyt hem bevolen/ vernieut de sententie van syn Voorsaten/ als van Paus Pius den V. ende Gregorius den XIII. nopende de excommunicatie ende affettinghe vande voorschreven Elisabeth. Eñ voorder anderwerf/ so excommuniceert eñ stelt hy haer af van alle princelijcke Digniteyt/ ende van tittel/ recht eñ pretensie tot de voorseyde Croone der Coninckrijcke van Engelant ende Yrlant: verclarende haer te wesen onwettich/ eñ een oprechte Usurpatrice vande selvighe/ ontslaende de ondersaten van die Landen/ eñ alle andere van alderhande onderdanicheyt/ Eeden eñ ander formen van ghehoorsaemheyt / die sy haer/ ofte yemant in haren name schuldich zijn.

Ban/ affettinghe ende ontslach der Coninginne Eliz.

Vorder ghebieden wy scherpelijck ende straffelijck/ op den toorne vanden Almachtigen Godt/ op de straffe van excommunicatie/ eñ op lichamelijcke straffe nade rechten/ Dat niemant van wat state ende conditie hy zy/ na de contschap hier van hebbende/ hem en vervordere haer eenighe onderdanicheydt / gunste oft eenigherhande behulp te doen: maer dat een yeghelijck toeloope/ ofte by alle middelen hem pooghe tot haren castijemente/ ten eynde dat sy dis door veel weghen Godt ende syn Kercke afghegaen is / haer verlaten vindende van alle wereltlijcke toevlucht / ende van een yeghelijck gheabandonneert / mochte bekennen haer schult / ende ootmoedelijcken haer mochte onderworpen den gherichte vanden Alderhoochsten.

Hierom doen wy cont eenen yeghelijcken inwoonders vande voorschreven Landen/ ende alle andere/ datse neerstelijcken toesien het voorschreven na te comen/ met afwendinghe van alle onderstant/ openbaerlijck ofte heymelijck vande partije vervolcht eñ haer aenhanghers/ ende dat sy wetenschap hebbende/ terstont haer voegen byden Catholijcke heyrcracht/ ghelept byde hooch gebornen ende victorieusen Vorst Alexander Farnese/ Hertoch van Parma/ etc. inden name van syne Catholijcke Majesteyt/ met sulckē macht als een yegelijck can opbrenghen / om te helpen ende by te staen / als geseyt is/ totte affettinge ende straffe vande voorschreven persoonen/ ende te restitueren t'heylich Catholijcx gheloove: Verclarende midts desen / alle die ter contrarien dat gebodt weygeren / dat sy haer verdiende straffe niet sullen ontvluchten. 1588.

Belast alle gader den Hertoge vā Parma te ghehoorsamen.

Vorder laetmen weten / dat de meyninge van syn Heylicheyt/ noch vanden Catholijcken Coninck / noch van des Hertochs Hoocheyt / niet en is in desen aenslach te overvallen ofte conqueste vande Coninckrijcken te maken / ofte te veranderen Wetten/ Privilegien ofte Costuymen / ofte yemant van syn vryheydt oft leven te berooven (anders dan de rebbellen ende opstinate persoonen) ofte in te voeren eenighe andere veranderinghe/ dan sulcx als by ghemeyn accoort tusschen syn Heylicheyt/ syn Catholijcke Majesteyt/ ende by de Staten vande Landen sal goet ende nootelijcken ghevonden worden/ totte herstellinge eñ continuatie vande Catholijcke Religie / eñ tot straffe van die Usurpeerster ende haer adherentē. Versekerende een yegelijcken dat de controversien/ die mochten voor valllen door de affettinge van dese Vrouwe/ ofte over ander oorsaken tusschen particuliere partijen/ ofte aengaende de successie vander Croone / ofte tusschen de Kercke ende Wereltlijcke staet / ofte eenigherhande verschil wat het zy/ sal gheslist ende ghedetermineert werden gheheel na Recht/ Justitie eñ Christelijcke equiteyt / sonder onrecht ofte achterdeel van yemanden. Ende daer en sal niet alleenlijck behoorlijck opsicht ghenomen wesen van plonderinghe te bewaren de Catholijcken / die soo veel gheleden hebben/ maer oock ghenade sal bewesen worden alle persoonen die niet leetwesen haer sullen submitteren totte Capiteyn Generael vande Armade. Jae selve voor soo veel/ datter informatie ghegheven is/ datter veel simpele zijn/ die alleenlijc wt onwetentheyt van den Christen gheloove zijn ghevallen / ende nochtans worden onder de Ketters gherekent/ so en waer de meyninghe tegenwoordelijc niet sulckē persoonen te straffen/ maer ghenadelijcken die te dulden/ tot dat sy door conferentie vā Geleerde ende beter bedencken/ mochten vander waerheydt onderricht worden/ haer daerentusschen niet opstinaet vertoonēde/ maer soeckēde voor te comē het storten vant Christelijck bloet/ ende verderf vande Landē/ dat te verwachten stont door een wederstant van eenighe principale wederstrijders culpabel.

Daeromme verclaertmen midts desen/ dat het niet alleene gheoorloft is een ye-

 ghelijcken/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. gelijcken/ tzy publicke ofte privatie persoonen (over en buyten sulcke die den aenslach op haer ghenomen hebben) te arresteren/ hant aen te slaen/ te vanghen / ende over te leveren aende Catholijcke partye de voorschreven usurpatrice/ ofte eenige haer complicien: maer het sal voor eenen sonderlijcken goeden dienst ghehouden/ ende hooghelijck vergolden worden/ nae de qualiteyten vande persoonen / soo sy ghevanghen ende overghelevert worden.

Belooninge den verraders toeghesept.

Ende oock alle andere / die hier te voren hebben behulpich geweest / ofte hier na sullen helpē ende bystant doen/ tot het straffen vande misdadige/ende weder oprichtē vande Catholijcksche Religie in die Conincrijcken/ die sullen ontfanghen sulcken loon ofte voorderinghe van eeren ende state/ als haren goeden eñ ghetrouwen dienst de gemeyn welvaert sal vereyschen oft nutlijc zijn/ int welcke sal gherespecteert worden de preservatie vande oude ende heerlijcke geslachten ende afcomsten vande Landen/soo veel als moghelijck sal wesen.

Eyndelijcken / by dese teghenwoordighe wort vry paspoort ghegunt tot alle sulcke die haer sullen willen voegen byden Catholijcken Leger/ ende brenghen victalie/amonitie ende andere behoeften : ende men belooft liberale betalinghe voor alle tghene dat van hen sal ontfangen worden in dienste vanden Heyrlegher : Mede vermanende ende strenghelijck ghebiedende / dat een yeghelijck nae syn macht ofte vermogen reede zy ende beneerstighe te helpen ende by te staen/ ten eynde gheen oorsake ghegheven worde om ghewelt te ghebruycken/ ende te straffen sulcke persoonen als die dit gebodt sullen verachten.

Oock heeft den heylighen Vader wt syn Vaderlijcke goethertichheyt ende gunste die hy is dragende tot desen aenslach/ seer liberalijcken gegeven wt de Geestelijcke schatcamer vande heylighe Kercke/ die hem bevolen eñ tot synder bewaringe ende dispensatie gestelt is/ allen den ghenen die bystant doen/ mede helpen ende aenhouden / op eenichderhande maniere/tot de affettinghe ende straffe vande voorschreven persoonen/ ende totte reformatie vande twee Rijcken/ volle indulgentie ende vergiffenisse van allen hare sonden / zijnde behoorlijck penitent ende gebiecht/nade Wetten van Godt ende menschen/ende een ghewoonlijck ghebruyck vant Kersten volck/ etc.

Aflaet ghegunt.

Dit was de verclaringhe vanden Paus/ om in Enghelant te publiceren als sy daer souden ghelant wesen : Maer om dit alle te bedecken/ ofte moghelijck datmen meynen soude dat den aenslach meer op de Geunieerde Landen dan op Enghelandt voorghenomen ware/ende dattet de Engelschen daer voor houden souden/dat het veel meer dreygemeynten ende woorden waren / dan dat het dadelijc ofte rechtsinnich gemeynt soude zijn/ Soo isser een solemnelen vredehandelinghe mette Coninghinne te weghe ghebrocht / tot Borborgh in Vlaenderen/ alsoo wy hier voren verhaelt hebben. Daer teghen die vande gheunieerde Landen hare

Vredehandelinge gepraetiseert om de Landen onachtsaem te maken.

Schanssen waerschouden/ protesteerden ende sochten alle middelen om sulcke vredehandelinghe nae haer vermoghen te beletten ende te verstooren/ radende meer op teghenweer te dencken. Maer eenighe in Enghelant dreven den vredehandel seere / als zijnde haer Landt ende staet bequaem ende profijtelijck/ soo om de handelinghe eñ navigatie/ als om te sparen de groote oncostē der langdurigher oorloghe/ Andere dochten daer mede tghewelt vande Armade van haer te diverteren/ eñ achterwaerts te doen houden/ende also het onweder te ontvluchten. Somma / Parma wiegide eensdeels daer mede veel Enghelsche in slape/ eñ oock eenige paepswenschers inde Nederlanden/ nergens min dan op vrede te maken denckende/ maer gheheel om Enghelant te conquesteren dat hy voor ghewis hem selven hadde inghebeelt. Waeromme teghen dese toerustinghe eñ gheweldighe Armade/ hebben die van Engelant ende de gheunieerde Landen wel eenighe teghenweer te weghe ghebrocht/ maer niet nade grootheydt des perijckels dat van sodanighen ghevaelt te vreesen was/ hoewel de Fama te voren dicmael seer sterck daer van gheloopen hadde: maer het wert gesept te wesen om haer Vlote wt Spaengien nae Indien te gheleyden ende in te halen: te meer oock also ghelooft/ om dat de schepen soo groot waren/ dienmen achte dat den Spaengiaert inde enghden ende ondiepten der Enghelscher Zee niet en souden avontueren.

Enghelant rust ontrent hondert oftich schepen alleen haere subjecten.

Ten lesten in Mey als den Coninck van Vranckrijck aende Coninghinne van Enghelant ontboot mondelinghe / dat sy acht op haer defentie soude nemen/ midts dat hy wel gheinformeert was dat haer sulcken aenval aenstaende was/ dat hy dachte ende vreesde dat haren middel van volck ende Schepen qualijck souden connen afweeren/ etc. Soo heeft de Coninginne wat meerder wapeninghe ghedaen met allen vlijt/ boven haer eyghen Oorlochschepen / oor veel schepen van haer Ondersaten eñ geen vreemde. De grootste ende bequaemste met volc versien eñ wel gewapent/ de grootste daer van senden de nae Pleymouth opten Westcost/ onder den Heer Admiael mi Lord Charles Haward / Neve vanden grooten Thomas Haward Hertoch van Nortfolck/ die over de Schotten triumpheerde / ghesproten wt het oudt Coninckliick geslachte vande Plantagenets/ met Sire Fransoys Draeck als Viceadmirael / ende meer andere / tsamen ontrent hondert Schepen sterck: de cleynste schepen heeftmen gheleyt inde enghde tusschen Doveren ende Cales/ onder mi Lord Herry Seymor/ Sone des Hertoch van Sommerset/ ontrent veertich ofte vijftich Schepen.

Te lande al Enghelandt door heeftmen het volck in wapenen ghebrocht / geoeffent ende onder de ghetrouste Capiteynen verdeylt/ selve by Gravesende (soomen seyde dat de Spaengiaert de Riviere Thamise invallen soude/ alsoo hy met Parma soude vervoecht wesen / heeftmen eenen Legher ghe slaghen ende vergadert/ forten op beyde

zijden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. syden der Rivière doen maken/ door Frederick Jenibelli/ Ingenieur (van wien wy int twaelfde Boeck vermaent hebben) met ghereetschappe van Schepen tot een Brugge/ hoe wel spade ghenoech. Desen Leger quam de Coninginne selver besoecken/ als een ander Tomiris ofte Pallas int Legher haer draghende/ ende dierghelijcke Leghers warender in ander plaetsen des Lants oock verordineert.

Enghelsche Edelen Recusanten verseekert.

Daer zijn in Enghelant onder de Edelen een sorte volcx Recusanten genoemt/ dat zijn weygerers int stuc van Religie/ eñ sy zijn al Roomsch Catholijc Edelen/ die by Statute van Parlamenten gehouden zijn (om den ghemeynen man gheenen aftreck ofte quaet exempel inde uniformiteyt van Religie te gheven) haer te latē vindē (ten minsten op seker tijden) inde Kercke ende Kerckendienst (die met gheenderhande afgoderije besmet is) op verbeurte van twintich ponden sterlincx elcke maent/ te betalē van haer gereede penningē aēde Rekencamer vande Coninginne/ daer mede sy ontstaen ende vry zijn in haer professie/ nochtans sonder exercitie van Misse ofte Roomsche ceremonien.

Dese Recusanten die te vreesen waren dat sy ten versoecke vanden Paus yet mochten in tijde van invasien aenrechtē onder haren aenhanck/ heeft de Coninghinne doen verseekeren/ ende die doen alle logieren tot Ely ende Wisbich/ stercke ende marasdagneuse plaetsen/ ofte hier eñ daer by Bisschoppen ofte Edelen/ daer sy van quaet doen mochten verhindert werden/ ende oock wel ghetracteert.

Der gheunieerde Provintien tegēweere.

DE gheunieerde Landen van Hollant/ Zeelant/ etc. Hebben ooc teghenweer bereyt/ de advijsen wt Spaengien ghenoech gheloove gevende/ maer midts dat de schepen so groot warē/ so verlieten sy haer eensdeels op de ondiepten van haer Zeecanten/ eensdeels vreesende het ghereetschappe van Parma/ als van syn cleyne platte schepē/ so dat sy (niet teghenstaende alle haer oorloge) wel tnegentich schepen gereet hielden/ zijnde meest cleyne/ na de gheleghentheyt van hare Rivieren ende Zeecanten/ daer mede besettende alle de Havenen van Vlaenderen/ van inde Reviere de Schelde/ ofte van Lillo af tot Grevelinghe by Cales toe/ ende voorts de Zee-steden met goet Garnisoen versiende.

Oock teghen de comste vande Spaensche Armade/ hebben sy wtgesondē den Viceadmirael Lonck/ met vijfentwintich ofte dertichschepen/ hem te voegen by den Viceadmirael mi Lord Seymor van Engelant/ eñ te legghen tusschen Cales eñ Doveren. Int leste/ also door tempeeste dese Schepen meestendeel ontrent Duynkercke leggende/ weder nae Zeelant ghedreven werden/ so heeft den Admirael van Zeelant/ Justinus van Nassou/ selve meest daer op ghewacht/ met ontrent vijfendertich Schepen groot ende cleyn/ van tachtich tot twee hondert eñ vijftich vaten/ wtnemende wel ghemant van cloeck Zeevolck/ ende daerenboven wel twaelf hondert oude Muskettiers krijchsvolck/ ghecoren wt alle Regimenten/ eñ tot schipstryden gheoeffent/ wel ghe resolveert tot vechten/ alle om te beletten dat Parma met sijn Vlote nergheus wt gheen Havenen soude comen/ daer wel tmeeste aen geleghen was. 1588.

De Armade van Spaengien gaet tseyle/ den xxix. Mey.

Hierentusschen is wt de Haven van Lisbona tseyle ghegaen onder den Hertoch de Medina/ den xxix. Mey/ M.D.Lxxxviij. de bovenverhaelde ghewe ldighe Armade/ ende seylde na de Havene de Groyne in Galissien/ daer sy noch volck ende munitie innam/ zijnde de naeste Haven van Engelant. Inde vaert creech sy een tempeest/ soo dat sy verstropt werdt. Den Hertoch daer in comende/ vant ontrent tachtich schepen/ de reste allenskens incomende/ behalven achte/ die masteloos werdē. Vande vier Galleyen van Poortegael salveerde haer de een met groot geluck inde Haven/ de ander dry werden op de Custen van Bayona in Vranckrijck door een Enghelsche Slave David Grin/ met eenige Fransche ende Turcksche Slaven vermeestert/ eerst deene/ eñ met die de ander/ daer dat Don Diego de Mendrana doot bleef: De Slaven salveerden haer alsoo in Vranckrijck.

Als nu de Armade inde Groyne ververst ende toegherust was/ ende daghelijcx door des Conincx Brieven te vertrecken belast ende ghevordert werdt/ ghinck sy tseyle den xxj. van Julio/ eñ seylden tot den xxix. Julio/ tot dat sy quamen aen den poinct vant Canael van Enghelant: Van daer af sonden sy tijdinghe met cleyne Schipkens aen Parma/ ende maeckten cleynder seylen. Sy werden daer ontdeckt van een Enghelsche Pinasse/ desghelijcx oock van Lande/ zijnde even als de Enghelsche Armade rechts te voren ingecomen was tot Pleymouth/ van de Costen van Spaengien/ om nieuwe victalie ende amunitie/ dewijle sy meynden dat door den voorsz tempeest de Spaensche Armade haren aenslach soude schorssen/ waer over den Heer Carel Haward/ Admirael van Enghelant Brieven ontfinck wt het Hof vanden Coninckl ijcken Secretaris/ inhoudende dat de Coninghinne tijdinghe ghecreghen hadde/ dat de Spaensche Vlote niet soude comen/ oft sy soude noch langhe beyden/ ende daeromme soude de Admirael by laste vādē Coninginne vier vande grootste Schepen ontwapenen/ ende in haer Arsenal senden.

Den Enghelschen Admirael aldus subytelijck in Pleymouth tijdinge becomen hebbende savonts ten vier uren den xxix. Juli/ soo haeste hy hem met alle vlijt om alle sijn Schepen wt de Haven te voeren/ ende tvolc te imbarqueren/ niet sonder groote moeyte/ midts dat sy veel vochten (om redenē voorschreven) afghedanckt te worden: so dat den Admirael selve den selvē nacht met ses schepen buyten op de reede raeckte/ ende corts meer andere/ ende op den noene den dertichsten Juli/ saghen sy de Spaensche Armade met eenen Suydwesten wint haren cours recht op Pleymouth nemende soot scheen/ maer als sy de Enghelsche buyten de Havene saghen/ voeren sy recht door voorby.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Hier dede dese Vlote een groote faulte/ na de opinie van velen hen daer op verstaende/ principalijck van Don Alonzo de Leyna/ die dat seer rade/ want hy seyde dattet apparentste was/ dat sy aldaer tot Plemmouth opt onversienste groot profijt souden doen/ dewijle de Engelsche noch so ongheréet waren/ hebbende so groote opinie van haer eyghen macht/ ende so cleyne wetenschap van de Spaensche/ de Havene soo ghereet ende goet/ souden daer een sekerder proeve van haer voornemen moghen maken hebben/ versoeckende der Enghelscher schepen vermoghen/ het volcx macht ende ghesintheyt/ oock mede daer allarm makende/ souden sy alle het ghewelt des Lants meest daer ghetrocken hebben/ ende Parma beter middelen van wtcomen ghegheven hebben. Maer volghende haer instructie/ was haer dat by den Coninck ende sijnen Rade verboden/ expresselijck belastende (sonder yet anders byden wech voor te nemen) haer te voeghen by Parma/ tsamen sijn volck ende Schepen te versamen/ eñ haren aenslach met malcanderen te volbrengen/ het welcke sy doenlijck achtedē/ ende meynden soude sulcken vreese eñ ontsach onder de Enghelsche ende Nederlantsche Oorlochschepen makē/ dat sy soudē wijcken elc op sijn defensive/ om haer Landen eñ Havenen voor inval te beschermen: Ende dan als Parmas cleyn Schepen met sijn Krijchsvolck ende gereetschappe onder de vleugelen ende protextie van dese groote Armade ghebrocht soude wesen/ soo souden sy eenen inval in Engelant doen. Men seyt dat de principaelste onder haer/ eñ die haer best op de Zeevaert verstonden/ waer onder was den Vireadmirael Jan Martines de Ricaldo/ eñ Diego Flores de Valdesse/ met weynige meer/ ghenoech verthoont hadden datter grooter swaricheden in sulcken stuck gheleghen ware/ ende principalick in sulcke restricte instructien/ Allegerende dat in sulcke aenslaghen moesten tsamen ghelucken eñ passen dickmael veel dingen/ als wint/ weder/ getijden/ om wt de Havenē van Vlaenderen te comen/ ende in Enghelant aen te comen/ oot donckere ofte lichte maenschijn/ nae gheleghentheyt/ mede dat plaetsen/ Reeden ende diepten/ alle den wint ende ander perijckelen onderworpen waren/ ende dat het daerom seer avontuerlijck was. Maer haer bevel was/ dat sy haer instructien souden volgen/ diemen achte dat was om haer ontrent Cales te anckeren/ ende dat Parma aldaer haer soude bycomen mette platte Schepen/ ende alderhande amonitie/ eñ die souden onder de defentie ofte vleugelen van de groote Armade/ ofte terwijle de groote Schepen souden vechten/ voorby seylen/ eñ inde Duynen enghens het volck landen. Maer nae het segghen vande ghevangenen/ haddē sijt meest inde Riviere de Tamise gemunt/ alwaer sy mochten op deen ofte dander syde haer volck landen/ ende hoogher de Riviere opvaren/ ende soo Londen (de Hooftstadt van Enghelant) bespringhen/ de cleyne Schepen lancx de Riviere volghende: welcke vermaerde Stadt Londen/ niet sterck/ maer rijck/ machtich/ ende vol volcx

De Spaensche Armade seylt voor by Plemmouth/ den dertichsten Juli.

Last vande Spaensche Armade/ om haer by Parma te voeghen.

Swaricheden int volbrengen der Spaenscher instructie.

Voornemen vande Spaensche Armade.

is/ des Krijchs ongewoon/ diese lichtelick achteden te dwinghen door vreese/ soo sy maer den eersten aenstoot wederstaen conden. Sy hadden oock groote hope dat de Coninginne qualick gheobedieert soude wesen/ ende datter een deel ofte factie als Malcontenten souden opstaen/ te weten/ Roomsche Catholijcke/ eñ welgonders vande Schotsche Coninghinne/ die doen voorwaer voor Enghelant wel te passe doot was.

Met dierghelijcke instructie zijn sy dan voorts ghecomen/ dickmael den Parma van haer adviserende. Also voerē sy den xxx. Juli voorby Plemouth. De Engelsche quamen terstont nae haer toe/ ende wonnē haer den wint af (dat is) sy quamen tusschen de Armade ende den wint/ soo dat sy de Armade metten wints behulp conden bespringen/ ende de Armade haer niet/ ende schoten seer dapper/ deen Vlote teghen dander.

Sanderdaechs den xxxj. Juli/ so genaecten de Engelsche de Spaensche Vlote/ so dat sy malcanderen met Musketten conden beschieten: Den Engelschen Admirael schoot seer dapper teghen den Viceadmirael der Spaengiaerden. Als de Spaengiaerden merckten dat haer de Enghelsche so dapper bespronghen met het Gheschut/ soo hielden sy haer seer vast aen malcanderen ghesloten deen neffens/ ende achter dander/ al in slachordene/ in forme van een halve Mane/ ghebruyckende tameijcken cleyn seyl/ om deen dander niet te verrasschen. Also harē cours ofte wech houdende/ wert daer een van haer groot Galiasschen seer met het geschut van eenighe Schepen beschadicht/ eñ haer slachordere alsoo bevochten ende in een ghedrongen/ dat het principaelste Gallioen van Chiliē (daer Don Piedro de Valdez op was met Don Basco de Silva/ ende Don Alonso de Sapas/ met meer andere Edelē) sijnen mast brack teghen een ander Schip/ soo dat het niet volghen en conde/ ende de Armade om hem te helpen en wilde niet vertoeven/ maer voorts varende/ lieten sy het achter. Den Admirael van Enghelandt Valdez Schip siende/ ende oordeelende dat het volc daer wt ghenomen was/ voer dat voorby/ om dien nacht tghesichte vande Spaensche niet te verliesen/ met soo veel Schepen als hem volgen conden/ Want Sire Fransoys Drack dien nochtans dien nacht den Lanteerne te voeren belast was/ was ghevaren nae vijf groote Hulcken toe vande Armade verscheyden/ die hy vont Oostersche Coopvaerders te wesen/ eñ lietse varen: Hier door volchde den Enghelschen Admirael terwijle den Lanteerne der Spaengiaerden den gantschen nacht/ meynende dat het de Enghelsche was/ ende vondt hem smorghens onder sijn vyanden/ maer soo hy dat gewaer werdt/ maeckte hy hem wt soo grooten perijckel.

Sanderdaechs den eersten Augusti ontmoete Drack het Schip van Valdez/ ende sont aen boort/ daer sy den Valdez met noch vier hondert ende vijftich mannen in vonden/ ende dede dat opeysschen. Valdez wilde om sijnder eeren wille eenige conditien voorwenden/ die hy met sijn volck aen Drack was

xxxj. Juli.

Piedro Valdez schip mastloos/ wort vande Armade verlaten/ de xxxj. Juli.

Eersten Augustus.

1588. was sendende: Maer Draeck antwoorde hen/ dat hy gheenen tijt te verliesen hadde met handelinge/ maer so hy hem wilde over gheven/ so soude hy hem ghenadich vinden. Daerenteghen soo hy hem wilde doot vechten/ so soude hy hem een Krijchsman bewijsen: ende daer op is het rapoort ghedaen. Als Valdez met de sijne saghen dat sy in Draecx eyghen handen gevallen waren/ eñ hy beweecht zijnde door sijn groote fame/ so gaven sy haer over/ ende vonden ghenade. Valdez met de Edelen eñ veertich ofte vijftich van syn volck quamen over in Draecx Schip/ eñ de andere werdẽ tot Plemmouth ghevoert/ daer sy anderhalf Jaer bewaert werden/ tot dat sy gherantsoent ofte verwisselt werden.

Pedro de Valdez ghenomen/ den eersten Augusti.

Als Valdez by Draeck quam/ custe hy sijne handen/ eñ seyde dat sy alle hadden gheresolveert te sterven/ ten ware het hen gheluck geweest ware in handẽ van sijnen persoon te vallen/ dien sy so goedich ende beleeft bekenden/ ende den naem hadde/ dat hy de aldergoedichste over sijnen overwonnen vyant ware/ soo dat hy twijfelde ofte syne vyanden meer oorsake hadden hem te beminnen door sijn ghelucklighe vrome feyten/ ofte hem te vreesen om sijn voorspoedighe wijse exployten/ die alreede gheclommen waren totten hoochsten graet. Draeck omhelsde hem/ bewijsende groote beleefthept/ eñ dede hem eten aen syn Tafel/ eñ slapen in syn Cabinet ofte slaepcamer: Daer Valdez hem verhaelde haer stercte/ ende hoe de vier Galleyen van haer verstropt waren/ ende hoe sy verdocht hadden binnen de haven vã Plemmouth te comen/ sonder wederstant van schepen te vinden die haer groot gewelt souden dorven wederstaen hebbẽ/ ende meynden de Zee alleen te ghebieden. Sy verwonderden hen oock over de stoutichept vande Enghelsche/ die met so cleyne Schepen int aensien van haer groote soo nae dorsden comen als een Musket scheut/ ende haer den wint af te nemen/ met dierghelijcke redenen meer. Daer na werdt Valdez metten sijnen in Enghelant aen Lant ghesonden/ zijnde een persoon van aensiene onder de syne/ ende van grooten bedrijve/ maechschap ende vanden name van Valdez/ die Anno M.D.Lxxiij. Leyden in Hollant beleghert hadde. In dit Schip was een deel van des Conincx schat/ ontrent Lv. duysent Ducaten in ghelde/ twelck ghebuet werdt.

Den selven dach quam het vyer in een groot schip/ den Viceadmirael van Oquendo Admiraelschip/ dat veel Buscrupt ende Amonitie in hadde: Dat Schip brande boven af met alle het volck/ daer weynige van ghesalveert werden/ het welcke oock ghenomen ende in Enghelandt ghevoert werdt/ met veel afghebrande ellendighe menschen/ nochtans was het Buscrupt onder al gesalveert/ met groot verwonderen.

Hierentusschen hadde den Enghelschen Admirael met sijn Schip ghenaemt de Arcke/ dien nacht so na de Spaensche gevolcht/ dat hy inden morghenstont hem alleene bycans onder sijn vyandẽ bevont/ dat het wel vier uren na de noene was eer alle syn schepen by hem quamen: Het was doen/ datmen seyde/ dat Don Hugo de Moncado Generael vande vier Galliassen/ versochte met groote instantie aenden Hertoch van Medina/ te moghen den Admirael abordeeren/ twelc den Hertoch geensins wilde toelaten/ om sijn ghelimiteerde Commissie eñ voornemen niet te buyten te gaen.

Dijnsdach den tweeden Augusti/ zijnde de Armade teghen over Poortlant/ keerde den wint int Noorden/ so dat de Spaensche den wint ten voordeele hadden/ ende teghen de Enghelsche was/ maer de Enghelsche creghen dien weder van hen/ midts haer schepen cleynder eñ beter ter seyle waren. Hier door schenen de Spaensche nu tot vechten beter gheneycht te wesen dan te voren/ ende deses daechs gevecht was den alderswaersten ende bloedichsten/ alwaer den Heer Admirael int midden van sijn vyanden vechtende/ riep hy eenẽ Capiteyn Georgus Femmer aen/ segghende: O George wat doet ghy nu/ sult ghy my nu verlaten/ ofte mijn opinie van u vroomheyt bedrieghen? Waer door hy yverich verweckt zijnde/ den vyandt also aenviel/ dat hy boven alle andere ghepresen werdt.

Den tweeden Augusti.

Maer alsoo de Engelsche van smorgens af seer dapper teghen hen met alderhande gheschut/ groot ende cleyn streden/ ende niet op en hielden/ soo hebbense haer weder vast byden anderen in slachoordene ghesloten/ soo datmen doen merckte dat sy niet en sochten dan haer te weeren/ ende te varen ter plaetsen die haer bestemt was/ dat was ontrent Duynkercken hem met Parma te voegen/ om met sijn cleyn schepen onder dese groote te schuylen/ ende alsoo alle haer aenslaghen met sekerheyt te volbrengen. In dit gevecht bleef een groot Venetiaens schip/ ende eenighe cleyne.

Hierentusschen so versterckte de Enghelsche Armade haer dagelijcks wt alle de Havenen/ so van Schepen als van volck: Dese sochten stoffe om eere te behalen/ eñ haer Vaderlant dienst te doen/ waer onder vele Edelen van name/ als den Grave van Comberlandt/ van Oxforde/ van Northumberlande/ oock veel Ridderen/ als Sire Thomas ende Robert Cicil/ Willem Hatton/ Walter Raeleygh/ oock Horatie Palavicino/ Henri Brooke/ Robert Cary/ Carolus Blunt/ Ambrosius Willoughbye/ Henricus Noel/ Tomas Gerard/ Henrick Dudley/ Eduard Darcy/ Arthur Gorge/ Tomas Woode/ Willem Harvy/ met meer andere Edelen vande principaelste/ alsoo datse ontrent hondert Schepen sterck werden/ ende daer na by Doveren comende/ wel boven hondert ofte hondert ende xx. maer sy waren meest te cleyn om de Spaensche te abordeeren/ behalven tweeentwintich ofte dryentwintich van der Coninginne grootste schepen/ die bycans alleene het ontsach maeckten: van Schipvolck ende Krijchsvolck werden sy gheschadt elf duysent mannen sterck te wesen.

Den derden Augusti/ als de Zee stille was eñ sonder wint/ so was het ghevecht alleenlijck tusschen de Galleassen ende de Enghelschen

Den derden Augusti schermutsels.

1588. schen/midts dat sy Riemen hebbende eñ roerende/voordeel tegen de Engelsche hadden/ maer sy vorderden daer weynich mede: want de Enghelsche waren oock besich om clooten met ketenen te maken/ dienende om de cordagie ofte takelinge eñ oock haer Riemen in stucken te schieten/met diversche andere provisien: oock sonden sy aen Lant om meer Buskruyt/ twelc sy alreede groot ghebrec hadden / mits dat sy int eerste te hittich eñ veel te vergheefs verschoten hadden: het welcke sy tsins altijts beclaechden / dat sy sulcx gebreck ghehadt hadden/ ende dat hen niet ghenoech van Lande en conde ghesonden worden.

Dien dach wert oock raet ghehouden ende gheresolveert de Enghelsche Vlote in vieren(squadroenen genoemt) te deylen/ een deel onder tbeleydt van mi Lord Admirael selve/ het tweede deel onder Draeck/ t'derde onder den Capiteyn Hawkins/ tvierde onder dẽ Capiteyn Forbusscher. De Spaensche hielen een vaste ordere int seylen/ dry/ vier/ofte meer dicke/ende dicht achter malcanderen/de grootste ende stercksie schepen de buytenste/met bequame ordonnantie.

Den vierden Augusti/ zijnde dese Armaden nu ghecomen voor het Eylandt van Wyght ofte Vectis/ gaf dẽ Engelschen Admirael de Spaensche eenen vreeselijckẽ aenval met sijn beste Schepen/ als den Leeu/ daer Thomas Haward op was/den Elizabeth/Jonas/daer Robert Sowthwel Ridder des Admiraels schoonsone op was/ende daer Edmond Baron van Scheffelde ghebiet op hadde. Den Beer/de Victorie/onder Johan Hawkens /met het Gallioen Leycester/daer den voorschreven George Femmer bevel op hadde/ toesettende nae den Spaenschen Admirael/middẽ in haer Vlote/ die oock verselschapt was met sijn gheweldichste schepen/ daer een vreeselijck ghevecht van schieten omghinck / want sy stelden syde teghen syde / los schietende / zijnde maer dry oft vier hondert voetẽ deen vanden anderen: Ten lesten begaven de Spaensche haer wech voor wint / haer voeghende weder sterck in een. Terwijle dit gheschiede/ hadde oock den Capiteyn Marten Forbusscher/ Capiteyn op de Tryumphe/met weynighe verselschapt zijnde/in een sorghelijcke ghevecht onder haer/ hem seer wel ghequeten/dien den Admirael te hulpe voer /eñ bevont dat hy hem seer manlijck ende vromelijck ghequeten hadde / ende voorsichtelijck hem van onder haer ontrocken hadde/ sonder merckelijcke schade tontfanghen.

Vierden Augusti gevecht.

Waeromme sanderdaechs den vijfden Augusti den Admirael hem Ridder sloech/ met meer andere / als mi Lord Thomas Haword/ sone vanden Hertoch van Noortfolck sijnen Neve/ oock sijn susters sone/ mi Lord Sheeffild/ Capiteyn Johan Hawkens/ende andere.

Den vijfden Augusti.

Ten selven dage ontfinck den Engelschen Admirael een tijdinghe van Hable de grace, (een Stedeken in Vranckrijck)by sijn wtgesonden bespieders Scheepkens / dat het in Vranckrijck al stille was / ende gheen apparentie van hulpe aenden Spaengiaerden/ datmen vreesde/ ende datmen daer seyde dat de Spaensche de Engelsche alreede al overwonnen hadden. 1588.

Den sesten Augusti/ wesende Saterdach des avonts / als sy nu tot ontrent Doveren gecomen waren/wierpen de Spaensche subtyelijcken haer Anckers wt / recht voor Calis/houdende de ooge nae Duynkercken toe: Daer scheen het dat sy geresolveert waren te verwachten/ende haer te voegen mette macht van Parma/ zijnde sanderdaechs den sevenden Augusti volle Mane/ ende tot Cales hooch Water ten twaelf uren/ eñ tot Duynkercken ten elf uren. De Enghelsche quamen oock ten Ancker/ recht voor eñ by haer/ een scheuts lenghde van haer/ daer by haer quam mi Lord Henry Seymer / met sijn Vlote van twintich Schepen / die aent Voorlant ofte mont vande Tamyse ghelegghen hadden.

Den sesten Augusti ancheren sy voor Calis.

Als nu dese Armade daer was ligghende/ so sondt den Hertoghe van Medina alle advijsen aen Parma/ ende veel Edelen voeren aen Lant om haer te ververschen/ alwaer oock den Prince van Ascoly (die gheacht is een sone des Conincx te wesen/een fray jonc Heere) tot sijnen ghelucke aen Lant quam/ mits dat hy niet weder tschepe en conde comen/ wiens schip namaels met alle het volc in Yrlant verdronck.

Parma ghehoort hebbende vande aencomste der Armade op de Custen van Enghelant/maeckte alle haest om in desen aenslach selve in persoone hem te imployeren/ wel meynende Coninck van Engelant door den Cardinael Allain ghecroont te worden/ ende hadde den ouden Grave van Mansvelt het Gouvernement Generael der Landen overgheghheven. Selve dede hy sijn Bedevaert tot onser Lieve Vrouwe van Halle in Henegouwe / ende soo trock hy nae Brugghe/ alwaer hy den sevenden Augusti arriveerde. Sanderdaechs rijdende nae Duynkercken/ hoorde hy het schieten tusschen de Armaden/ende tsavonts als hy tot Dixmuyden in quam / het succes daer van.

Parmas voornemen eñ doen/den vij. viij. eñ ix Augusti.

Dijnsdaechs snoenens den ix. Augusti arriveerde hy tot Duynkercken selve/als de Armade al voorby was ghepasseert/sonder dat eenige van sijn Schepen hadden dorven wt seylen/de selve eenigherhande hulpe ofte bystant te thoonen/ wt ontsach vande xxxv. Schepen van Hollant ende Zeelant/ onder den Admirael Justinus van Nassouwen/ die daer ontrent op de wachte laghen met goede Schepen/ al met veel goet Schipvolc ende ervaren out Krijchsvolck wel versien/ eñ hadden daer op boven ordinaire twaelf hondert Musketiers/al wtgelesen Krijchsvolck wt alle de Regimenten/ ende ter Zee te vechten ghewoon/die alleenlijck waernamen datter niemant wt de Haven wtvaren en soude/noch dat de Assabren/Patasschen/ ofte cleyn schepen der Armade (daer het al aen hinc) hen niet en soude comen assisteren. Voor de groote Schepen hadden sy niet te vreesen/om de ondiepten des waters: Maer Parmas volck was noch niet gescheept oft reede/alleenlijck de overghelooppen Enghelschen onder Sire Willem Standley/waren wel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. wel seven hondert sterc gescheept/ die meynden int eerste abordeeren van Engelant den voortocht te hebben/ Het ander volck toonden tegenheyt ende onwillicheyt/ vindende haer weynich Schipvolck wter maten onwillich/ oock alle provisie van Bier/ Broot/ ende Victalie noch onghereet ende noch niet ghescheept/ vreesende de Hollantsche ende Zeelantsche Schepen/ die sy sagen haer bravererende ende dreygende/ twelck haer schipvolck by nachte ende dage oock hadde doen verloopen/ die meer vreesden datse vant Krijchsvolck met ghewelt souden gedwonghen worden te moeten doorsmijten/ twelck sy niet doenlijck en saghen.

De Spaensche Schepen aldus neffens Calis op haer Anckers ligghende/ om met Parma te beraetslaghen/ wat sy (volghende sConincx bevel ende ghelegentheden) souden aenrechten/ was alreede (soo naemaels verstaen wert) onder haer bestemt/ den xij. Augusti met doncker Mane op Vrydach haer voornemen van alle syden te volbrenghen. So hebben den Admirael van Engelandt/ met syne Oversten ende Raet geraetslaecht/ na het expres eygen bevel van hare Majesteyt/ de Armade van haer Anckers ende plaetse te drijven ofte te verbranden/ ende soo ordineerden sy met haest acht van haer alderslechte Schepē die sy by haer houden/ daer sy tbeste goet wt namen/ eñ brochten daer alderhande wilt vier ende brandighe materie inne/ laeyden het gheschut vol poeders/ yser ende steenen/ ende sonden die Sondaechs den vij. Augusti twee uren nae midder-nacht voor wint ende ghetijde (nae dat het tvolck die daerinne waren/ deselve alreede brandende verlaten hadden) recht opde Spaensche Schepen/ welck vier by nachte haer in sulcken schric/ beroerte eñ allarmen brochte (vreesende dat sulcke helsche Schepen vol Buscrupt eñ steenen mochten wesen/ als den Ingenieur Frederic Jenibelli drie Jaer te voren tAntwerpen gebruyckt hadde aen Parmas Brugge over de Schelde) dat sy terstont haer Anckers ende Cabels afghehouwen hebben/ ende onder seyle ghecomen zijnde/ haer nae de ruyme Zee seer confuselijcken begaven.

Stratagema/ waer mede de Enghelsche de Spaensche voor Calis van haer Anckers dreven, den viij Augusti.

In sulcken verschricken heeft hem den Capiteyn van de groote Galiasse aen eenen Cabel van een ander schip onclaer ofte becommert ghevoelt/ soo dat haer Roer daer door wtghelicht ende verloren werdt: ende also het sonder Roer niet en conde geregeert wesen/ werdt het door de cracht der Zee gedreven opt Sant ofte stranghe/ recht voor Calis/ alwaer het vervolcht werdt van veel Enghelsche Pinassen ofte cleyne Scheepkens/ diese besprongen met haer gheschut/ maer en dorstense niet abordeeren: Maer den Admirael van Enghelant dat siende/ sondt daer sijnen langhen Boot/ met hondert van sijn beste volck/ onder den Luytenant Preston/ diese doen tsamen abordeerden/ daer hem den Generael ende Overste vande vier Galeassen Don Hugo de Moncado ter weere stelde/ op hope van hulpe vanden Lande: maer nae een goede wijle vechtens wert hy int hooft ghetreft ende doot geschoten/ ende met hem veel meer ander Spaengiaerden verslaghen/ sommige spronghen in Zee om haer te salverē/ dier vele verdroncken. Daer salveerde hem den Veedor ofte oversiender Generael/ Don Anthonio Mauriques/ met weynich andere/ die de eerste seker tijdinghe daer van in Spaengiē droegen. Dese groote machtighe Galeasse daer dry hondert Roepers/ ende boven de vier hondert mannen Krijchsvolck meer op waren/ wert daer wel dry uren lanck gheplondert/ daer oock ontrent vijftich duysent Ducaten van sConincx ghelt op waren. Ten lesten de Slaven haer lossende ende salverende/ wilden de Enghelschen daer het vyer in steken/ maer den Gouverneur van Cales/ Monseur de Gordan en wilde dat niet toelaten/ als streckende tot prejudicie/ schade/ ende achterdeel van sijn Stadt ende Havene/ ende dreef de Enghelsche met sijn gheschut daer van. 1588.

De Galeasse van Don Hugo de Moncado/ is voor Cales gebleven den achtsten Augusti.

Den selven morghenstont den achtsten Augusti/ alsoo de Spaensche Armade na de disordere haer weder hadden in ordonnantie begheven/ so wert sy weder vanden Enghelschen met alle vyericheyt besprongen/ recht voor Grevelinghen/ daer sy het voordeel weder vanden wint van haer namen/ ende lieten haer liever van haer voordeel eñ ghecosen plaetse voor Cales/ ende van den voorwint voor Duynkercken jaghen ende drijven/ dan dan sy haer wilden openen ofte ontordenen/ staende gheheel op haer defencie ende teghenweere.

Den achtsten Augusti gevecht voor Grevelinghen.

De Enghelsche/ hoe wel sy seer schoone Schepen hadden/ soo en warender haer der boven xxij. ost xxiij. niet/ diemen teghen de Spaensche (dier wel tnegentich waren) vergelijcken mochte/ om die te moghen abordeerē: Daeromme sy (hebbende tvoordel van lichte ten seyle ende ter hant te wesen) quamen telcke reyse haer opt lijf/ dickmael soo nae/ dat sy met een Pijcke malcanderen raken mochten/ met alle haer geladen geschut/ deen syde voor/ dander nae op haer afschietende/ ende so oock haer cleyn hantgheschut ende Musketten/ ende continueerden dat alsoo seer langhe den gheheelen dach/ als haer Poeder ende Clooten strecken conden: maer als haer dat begoest te gebreken/ so en vonden sy niet gheraden den Spaengiaert te abordeerē/ om tgroot voordeel dat de Spaensche haddē byde groote van haer Schepen/ ende dat sy haer so dicht ende ordelijck bydenanderen hielden/ als ghesept is/ haer te breden houdende dat sy de Spaensche van ontrent Cales ende Duynkercken te lichten verhinderden/ ende also van haer met Parma te vereenighen/ ende oock alsoo voorwint van haer Landts palen ghedreven hadden.

Dien dach werden de Spaensche seer beschadicht van volcke ende Schepen/ midts datter veel van haer Schepen doorboort werden: Sy schoten oock geweldelijc onder de Enghelsche/ die oock schade leden/ maer verloren weynich volcx/ oot niet een Schip ofte Man van name: ende in als nae het sekerste ondersoeck/ ghedurende den gheheelen tijt vande passagie/ en verloren sy boven hondert mannen niet/ Nochtans was selve

De cleyne schade onder de Enghelsche.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. den Zeeridder Draeck syn Schip boven de veertich mael ghetreft: syn slaepcamer was tweemael doorschoten. Int leste des ghevechts is een Edelmans Bedde (die vermoeyt zijnde daer op lach) onder hem wech gheschoten met eenen grooten Cloot. Daer nae als den Grave van Northumberlant/ mettē Joncker Charles Blunt/ die nu Baron van Montpoye/ende een ervaren cloeck Krijchsman is/ende Henrick Noel/ een man Edel van gheboorte ende van daden/ sittende warē om wat te eten/ so quam een scheut van een half Colubrine dweers door de Camer ghevloghen/ haer voeten rakende/ende ter neder smytende twee mannen. Diergheliicke accidenten gheheurden meer in ander Schepen/ die te langhe souden vallen te verhalen / soo vele dat Godt wonderlijcken de Enghelsche voorghestaen heeft. Want alsoo den Admirael van Enghelant selve schreef aen hare Majesteyt/ so en waren de Engelsche nae alle menschelijcke ghemeyne opinie ende aparentie van alle omstandicheden geconsidereert ende ingesien/ niet geraden ofte machtich te dorven den Spaengiaerden uit ghesichte comen/ sonder wonderbaer werck Gods/ alsoo dat sy alle Gode geerne de eere van haer manheyt ende cloeckheyt gaven/ die haer vyanden in haer voornemen confondeerde ende radeloos maeckte.

Twee Gallioenen ghenomen/ende in Zeelant ghebrocht.

Ten selven daghe werden vande Spaensche soo veel doorschoten / datter snachts eñ sanderdaechs twee ofte drie daer van soncken: Onder andere wert een groot Bisschayer Schip van Capiteyn Crosse bevochten ende inde gront gheschoten/ daer van eenige vanden volcke haer salveerdē/ende verhaelden hoe dat de Overste vant Schip malcanderen doorstekende waren/te weten/ also een hebben wilde datmen het Schip overgeven soude/ soo werdt hy doorsteken/ diens Broeder syn doot terstont wreeckte/ den dootslagher doorstekende/ terwijlen dat subtelijcken tschip onder twater versonck.

Twee Gallioenen van Poortegael/ seven ende acht hondert vaten groot zijnde/ werden oock dien nacht vande Armade verlaten/ namelijc tGallioen sint Philippo ende sint Matheo/ zijnde so geschoten/ dat sy seer leck ende vol waters ghecomen waren. In het Schip van sint Philip was Don Francisco de Toledo /Broeder vandē Grave van Orgas/ Maestro del Campo / ofte Colonel van xxxij. Vaendelen Krijchsvolck/met andere Edelen/ die sochten op Vlaenderen te stranghen/haren Mast afgheschoten zijnde: maer also sy tselve niet bequamelijck te weghe brengen en conden/ so salveerden haer de principale personen met Bootē tot Oostende/ ende tschip werdt vande Vlissinghers ghenomen.

Goede wijse eñ Christelijck oordeel/ des Engelschen Admirael over de Spaensche Armade.

In het ander Schip sint Matheus/ was den Maestro del Campo / Don Diego de Pimentel/ oock Overste Colonel van xxxij. Vaendelen/ende Broeder vanden Marquis van Tannares/ met meer andere Edelen eñ Capiteynē. Dit Schip was niet het grootste/maer wel een vande sterckste/ want van alle de scheuten die op hem gheschoten waren/ en waren gheen twintich door gegaen: Syn Schilden waren teghen een Musket bevryt. Int ghevecht voor Grevelinghen was het doorschoten ende leck gheworden/ eñ hy adviseerde tselfde dē Hertoch van Medina/ die hem sondt een Boot/ om hem mette principaelste te salveren / dat hy weygerde om sijnder eeren wille: Daer na gheboot hy hem by hem te blijvē/ dan tsnachts conde hy dat niet doē/ door twater datter snachts soo sterck in quam/ hebbende geduerichlijck tsestich mannen aende Pompe / om tschip boven twater te houden: Dies hy hem van sijnen Admirael verlaten vindende / sochte hy hem oock op Vlaenderen te strangen/ eñ syn leven te salveren / hulpe soeckende vande Visschers. Maer alsoo hy ghesien werdt van eenige vier ofte vijf Oorlochschepen/ die op de Custen waren ligghende / quamen sy nae hem toe / hem opeysschende / twelck hy weygherde / waer over sy alle op hem schoten/ sijn schip meer crenckende/ eñ wel veertich mannen dooden / soo dat hy ghedwonghen werdt hem ghevanghen te geven inde handen van Joncker Pieter vander Doest/ die voerde dit Schip in Zeelant/ alsoo oock het andere/ die daer nae (als het meeste goet daer wt ghelost was) door onachtsaemheyt beyde soncken. Ter memorien heeft den Capiteyn voorschrevē/ Joncker Pieter vander Doest/ een man van grooten bedrijve/ tot Leyden inde groote Kercke een Vane oft Wimpel gehangē/ die wonderbaer lanc is/ streckēde vant sop des Welfsels tot benedē toe/ ende meer / noch opghewonden zijnde/ die hy op dese Schepen vondt. 1588.

Een ander cleynder schip stranghde wt noot op die tijt oock ontrent Blanckenberghe in Vlaenderen / twelck haer salveerde. Aldus heeft Godt niet alleene Enghelant/ maer oock Zeelant willen toonen harer vyanden gheweldighe Schepen/ op dat sy sien ende bekennen souden hoe weeck sy waren teghen sulcken ghewelt/ soo Godt haer niet mannelijcken moet eñ voorsichticheyt verleent hadde / ende selve met veel middelen voor hen ghestreden.

Den selvē Maendach den achtstē Augusti/ als de Spaensche Armade also besprongen was/ soo resolveerden sy/ midts dat sy haer instructien ghenoech voldaen hadden/ dat het best ware te vertrecken. Also voeren sy dicht by malcanderen met cleyn seylen al voorby Duynkercken / met Suydwesten wint vanden Enghelschen vervolcht: Ende sanderdaechs verre voren zijnde / setten sy meer seylen op. Alsoo thoonende geen gelaet om vechten/ maer om te vluchten/ soo heeft den Admirael den Lord Henry Seymer mette cleyn Schepen weder te rugge gesonden/ om mette Nederlantsche schepen te beletten eenige ghewelt dat Parma soude moghen proeven om wt te comen/ ende hy mette grootste schepē vervolchde de Spaensche totten elfden ende twaelfden dach Augusti hert na/ sonder die nochtans te bespringhen/ midts dat hy ghebreck van Buscruyt ende clooten hadde / meynende datse noch mochten in Schotlant inloopen. Maer den xij. Augusti/ also den wint grooter ghewordden was/ ende de Spaensche alle haer seylen op-

De Spaensche Armade resolveerde de vlucht/ den achtsten Augusti.

setten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588.

setten ter vlucht/ende nu harē cours Noortwaerdts nae Norweghen namen / latende Schotlant op de slincke hant/ genoech toonende dat sy alleenlick sochten te ontcomen/ ende haer te willen begheven tot een sorghelicke Navigatie Noortwaerts/so beschoten ende beschadicht als sy waren/zijnde alreede inde hoochde van lvj. Graden ende xvij. Minuten/ so en hebben de Enghelsche haer selven des perijkels dat sy aen namen/ niet willen deelachtich maecken ende selve oock ghebreck hebbende van alderhande nootdruft meest van poeder ende clooten/ zijn te rugge gekeert na Engelant/ latende alleenlijck eenige cleyne schepen haer volghen/om haren cours gade te slaen ende te adviseren. Alsoo zijn de Enghelsche tot Harwits met groot perijkel aengecomen/den xiiij. Augusti/ zijnde eenen grooten storm ẽ tempeest twee ofte drie dagen wel duerende/die groote schade onder de Spaensche schepen (mits datter veel gequest waren) moeste doen. De Engelsche sochten terstont haer te provideren van Victalie/Buscrupt/ẽ ander behoeften/om gereet te wesen na de tijdinghe die sy van hem mochten hooren: Maer als sy geadviseert werdē vanden cours die sy namen/ so resolveerden sy dattet gheraden was hen inde wilde Noordtsche Zee niet te soecken/ maer die met haer laten bewerden.

De Engelsche verlaten de Spaensche Armade/ den xij. Augusti/ 1588.

De Spaensche Armade siende dat sy alreede wel vier ofte vijf duisent mannen verloren/ende veel siecke ende gequetste haddē/ oock datse thien ofte twaelf principael schepen vermindert waren/beraetslaechden/na dat sy vande Enghelsche verlaten waren/ wat hen te doē stont/ende siende dat sy hadde gebrec van victalie/ water/ cordagie/ cabels ẽ Anckers/ Masten/ Seilē/ende diergheliјke / despererende dat sy van Parma mochten geholpen worden (die vast hoopte ende wachte dat sy weder keeren soudē/continueerende zijn groote preparatie/doende alomme menichte van grote Anckers smeden met andere gereetschappē) so resolveerden sy (also hē dē wint diende) Noortwaers achter om Engelant/Schotlant ẽ Yrlant na huys te varen: Bysonder mede verstaēde dat in Schotlant allomme ordere gegevē was vā luttel hulpe te ontfāgē/ẽ in Noorwegen en condē sy haren noot ẽ gebrec niet versadē. Als sy eenige Schotsche Visschers ende andere genomen hadden/namen sy het volc daer wt/ om haer tot Pyloten te mogē dienen; ẽ voorts water gebreck vreesende/ hebben sy alle haer Peerdē ẽ Muylen over boort gesmeten/ẽ also voeren sy voorwint ẽ passeerden tusschen de Orcades ẽ Fayre Ile, over dese syde Schotlāt/ ẽ quamē nergens aen Landt/ende voeren hooch Noortwaerts/wel tot Lxij. Graden/ wel Lxxx. mylen verre van eenigen Lande. Ende daer zijnde/so geboot den Oversten den Hertoch van Medina/ dat elck so hy best conde/ soude zijnen cours setten recht na Bisschapen/ ẽ hy met noch eenige xx. of xxv. schepē best versiē zijnde van water ẽ nooddruft/nā zijn cours seer hooghe inde Zee/ dat hem thuys brochte: Maer dander ontrent xl. schepen ẽ meer/mette onder Admirael/hielden haren cours naer der Yrlandt/nae Cabo Clere, op hope van ergens water ẽ ververschinghe te crijgen. Doch veel contrarie winden hebbende/ cregen sy ontrent den tweeden September eenen groten storm wt den Suydtwesten/diese meestendeel op diversche plaetsen van Yrlant dreef/daer sy veel vergingē/ onder andere het Gallioen van Michiel/ Oquendo/ een vande vier groote Gallissen / twee groote Venetiaensche Schepen/ La Ratta/ende Balanzara/met meer andere/tot xxxvj. oft xxxviij. schepen toe/ met meest alle tvolck. Eenighe schepen quamen weder door Weste windt inde Engelsche Zee/ende weder eenighe in Enghelant: Eenighe werden by die van Rochello ghenomen. Een grote Galiasse quam tot Hable de grace, in Vranckrijck gedreven/ wt noot door tempeest/daer si haer schepen vol Spaensche Vrouwen vonden/die de Armade ghevolcht waren. In Noorwegen zijnder oock twee gedreven ende gebleven/ deen seer groot/ maer het volc gesalveert. Somma dat vande hondert ende xxxiiij. seilen die wtgevaren warē/ maer ontrent Liij. grote ende cleyne wedergekeert zijn/ Als namelic vande vier Galeassen ẽ vier Galeyen/ zijn vā elcx maer eē weder gekeert: vāde xcj. grote Gallioenen ẽ Hulckē zijnder Lviij. achter geblevē/ẽ xxxiij. weder gekeert. Vande Patassen ẽ Assabren zijnder xvij. gebleven/ ẽ xviij. weder gekeert. Tsamen zijnder gebleven Lxxxj. Galleassen/Galleyē ẽ schepen/groot ẽ cleyn: ende vande Liij. die weder gekeert zijn/ warender veel ghereкent die int eerste thuys keerden/ eer sy inde Engelsche Zee quamen. Twee vande Gallioenen die thuys gecomen waren/geraecten in brant inde Havene/ ẽ diergelijcke ongeluc hebben andere meer tsins ontmoet. Vande dertich duysent mannen die hier op dese Armade gheweest hebben/ is naer advenant oock een groote menichte gebleven ẽ verdroncken: ẽ na de thuyscomste zijnder van de overgeblevene veel vant voorleden ongemack gestorven. Den Hertoch van Medina Sydonia/een cloec ende verstandich Heere/ die genoech tegen zijnen danck den last opgeleyt was/wert geoorloft thuys ẽ in zijn gemac te trecken/sonder te Hove te comen/ alwaermen seyde dat hi zijn benijders qualic conde den mont stoppen: Veel ander van Adel/als Jan Martines de Richaldo/storf corts na zijn comste/ met Diego Flores de Valdes/ Michiel Oquendo/ Don Alonzo de Leina/ Don Diego de Maldinado/ Don Francisco Bonadillio/ Don Jorgio Mauriques alle vanden Raet inde Armade: Vele zijn verdroncken/ als onder andere/ Thomas Perenot van Granvella/ Grave van van Cantcecroy / des Cardinaels Granvella Broeders sone. In Zeelant bleef ghevangen Don Diego de Pimentel/ Broeder vanden Marquis de Thamneras/geallieert aende Grave van Benavento / ende van Calva/ende was Mestro del Campo/ ofte Colonel van xxij. Vaendelen/ met meer andere in tselfde Schip gevangen.

De Spaensche Armade resolveert achter Schotlant om na huys te keeren.

Tempeest ẽ Schipbreucke des Armade op Yrlant.

Vande hondert ẽ vierendertich schepen der Armade/ zijn maer Liij. weder gekeert.

Eenighe ghebleven ende gevangenen der Spaengiaerden.

In Enghelant was ghevanghen Pedro Valdes/een ervaren Man/ende van aensiē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. onder de zijne/met Don Vasco de Silva/eñ Don Alonso de Sapas. In Irlant zijn veel Edelen verdroncken/ ende veel vande Yrische verslagen: daer wasser by Sir Richart Bingam/ aldaer ontrent Gouverneur/ontrent twee honderdt in ghenade ghenomen: maer also daer noch een hope van acht hõdert sterck aen Lant gheraeckt waren met haer geweer/ende den selven Bingam weinich volck by hem hebbende/vreesde dat hy selve mochte overweldicht worden/ so dede hy die twee hondert dootslaen: maer eenige ontloopende/eñ dat de acht hondert aenseggende die aenquamen om genade te versoecken/so sy seyden/ eñ daer over desprerende/ trocken si wederom/vercalfatende een oudt schip/ waer mede sy haer weder ter Zee begaven/ die daer nae alle verdroncken/waer onder ooc veel van Adel waren. Nochtans werdt van daer in Engelant gebrocht Don Alonso de Lucon/ oock Colonel van xxxij. Vaendelen vande Tertio van Napels/met Rodrigo de Lasso/ ende twee vanden huyse Cordua/die den Ridder Oratio Palavicino in zijn handẽ creech/ om daer mede te lossen den Jonckheere Odet van Tiligni/int Casteel van Doornick sittende/eñ vp Antwerpen ghevanghen. Somma daer en is gheen Edelhuys ofte ghesiachte in Spaengien/sy en hebben daer Sone/Broeder/ofte Couzijn in dese Armade verloren. Ontrent twaelf hondert gemeyn Schipvolck ende Soldaten hier ende daer in Enghelant gevangen/ met noch wel dertich vã Adel ende bewinthebbers/heeft de Coninginne om cleyn rãtsoenghelt alle thuys ghesonden.

Gedenck-penninghen ghesiaghen.

Daer op die van Zeelant ter eeuwigher memorien deden eenen Penninck soo van Silver als Cooper slaen/hebbende op de eẽ zijde de Wapene van Zeelant/met inschriptie/ Soli Deo gloria, dat is/God alleẽ de eer.

Op dander zijde ettelicke grote Schepẽ/ met dese woorden/ Classis Hispanica, ende rontomme stondt/ Venit, ivit, fuit, 1588. twelck soo veel te segghen is/ Dat dit Jaer quam/ginck/ende was geweest de Spaensche Armade/waer van Gode alleene de eere sy. Oock andere/als een Schip vluchtende/ende vergaẽde/ ende op dander zijde vier menschen/ biddende eñ God danckende op haer knien/met inscriptie/ Homo proponit, Deus disponit, 1588. In Hollant eñ Zeelant hebben meer diergelijke verschepden Penningen ter memorie geslagen geweest.

Terwijle dese ongelooflicke machtighe Armade Engelant passeerde/ ende datmen nu sach ende hoorde datmen te voren niet en hadde willen gelooven/ so hebbẽ het volc generalick haer tot Godt begheven/ende in sonderheyt de wtlãdische gemeyntẽ aldaer/ die boven al te vresen stont/ eñ voornamelic gedreycht waren/die ordineerden gheduerige Vastendagen ende Biddagen/om Gods toorne over de sonden van haer te weeren/ midts dat het gebet den eenigen troost ende medecijne is/ den ellendigen menschelicken gheslachte voor alle vyanden/hertsweer en noot. Desgelijcken zijnder inde gheunieerde Nederlanden oock Biddaghen ghehouden.

Enghelant eñ de Geunieerde Nederlanden vasten/ bidden/ende dancksegginghe/den xxix. November.

Ende naemaels alsoo de Armade langhe vertrocken was/te weten dẽ xxix. November na den nieuwen stijl/isser in Enghelant by de Coninginne/eñ in de geunieerde voorsz Landen by de Staten der selviger eenen gemeynen vierdach bestemt/met bevel dat een yeghelick God loven ende dancken soude: Eñ den Predicanten wert belast dẽ volcke daer toe te verwecken/ Welcken dach met vasten/vermaningen/bidden ende Lofsangen overgebracht wert. 1588.

Den vierde Decembris.

De Coninginne van Engelant heeft selve tot Londen over sulcke heerlicke verlossinghe Christelicken ghetriumpheert/ op zijn Romeynsch/ ende is met alle haer Statẽ eñ Officierẽ des Rijcx seer solemnelic van haer Pallays/op de maniere als op een Tryumpheer-waghen door de Stadt Londen nae de Hooftkercke van sinte Pauwels geredẽ/ op welcke Kercke de ghewonnen Banieren/ Vanen ende Baenderollen vande Spaengiaerden wtstaken. De Borgerie van Londen stonden over beyde syden der straten in haer Ambachten eñ Leverijẽ voor Lenen die al met blau Laken behangẽ waren/met haer Banieren eñ Standaerdẽ/in seer grote magnificentie. Inde Kercke dede de Coninginne/ mette geestelicheyt ende haer Hofgesin/ Gode haer dancseggingе: Ende een publijc Sermoon dede sy voor haer opt Kerchof prediken/ dienende alleenlick tot Gode te loven ende te dancken/selve de Gemeynte mondelick aensprekende/ ende tot het selfde vermanende/daer op haer met groote acclamatie vande menichte een lanck ghelucksalich leven van Godt toeghewenst werdt/ tot verdempinghe haerder vyanden.

Trymphe vande Coninginne van Enghelant/den vierden December.

Aldus is die heerlijcke grote ende machtige Armade die sy selve alomme onwinnelijc heeten/ sulcke als in veel hondert jaren inde Ocianische Zee niet gesien en is/als een rooc vergaẽ/ tot groter confusie vande aenrechters der selviger/ M.D.Lxxxviij. daer over de Coninginne van haer vrienden ende geburẽ gecõgratuleert wert/eñ veel veersẽ oft Lofdichtẽ tot haerder eerẽ geschrevẽ.

Dese Armade aldus verdwenen zijnde/ heeft Parma een deel van zijn volc in Garnisoenen geleyt wt Vlaenderen twelc meest op geteert was/ den meesten hoop na Brabant gevoert/ niet sonder groote opsprake van sulcke die dẽ aenslach niet goet gevonden en hadden/bespottende de Raetghevers in haer Argumenten/als dat de Hollanders ende Zeelanders niet souden dorven de Havenen van Nieupoort eñ Duynkercken beleggen eñ besetten/ int gesicht van so machtigen armade/ ende int bywesen van Parma selve/die met sulcke menichte van Edeldom vergadert was/met haer Krijchsheere selve ooc seer sterck van schepen zijnde. Daeromme Parma seer Melancolijc zijnde heeft eenen aenslach op het Landt vander Tolen ende Bergen doen aenvangen/ hem ghelatende als of hy de Stadt Heusden in Brabant wilde beleggen.

Parma vertrect in Garnisoen met zijn Krijchsvolck in Augusto.

Also hebben den xvij. Septembris den Heere van Montigni / Grave van Renti/ met Graef Octavius van Mansvelt/met seven oft acht hondert mannen gepoocht wt Brabant int Eylant van Tholen te vallen ten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. len ten leechstẽ water/door Vosmaer/twelc Tolen schept van Brabandt/ ende deylden haer in twee hoopen/onder de beschuttinge van twee duysent Musketiers/ die op de Dijcken lagen/ om te schieten al dat hem int Eylant macht tot teghenweer bloot geven. Maer midts dat het Eylandt leegher lach/so schoten sy alle over te Landewaerts inne/de Beesten hier ende daer treffende.

Parma overval opt lant van Tolen/ den xxiij. September Anno 1588.

Ende also daer int Eylandt was den Grave George Everard van Solms / als Colonel over het Reghiment van Zeelant/ met ontrent hondert ende vijftich mannen/ heeft hy met behulp vanden Dijck/ die aldaer met Parapetten ofte Borstweeringen bevrijt was/ zijn vyanden met schaden te rugghe ghedreven/hoe wel sy haer seer furieuselicken int water begheven hadden onder de bescherminghe vande voorschreven twee duysent Schutters.

Hiermede en waren die van Parma noch niet te vreden/ maer zy zijn anderwerf met meer voordeels aengevallen/ als Capiteyn de Groo tot den tweeden aenval wt der stadt van Tholen met sijn volc wtgecomen was/diese met zijn versch volc weder te rug ge dede keerẽ: maer door veel schietens haer Buscruyt al verschoten zijnde/en hebben sy so groote schade onder haer vyanden niet connen doen/als sy wel meynden/nochtans bleven daer na haer eygen volcx bekentenisse ontrent de vier hondert doot/ die meest al doort hooft geschoten waren / dat alomme wt het Water stack / ende oock die op de Dijcken hen bloot verthoonden/ onder andere eenen Spaenschen ende Prischen Capiteyn. Graef Octavio van Mansvelt coste qualick met twee Spiessen wt den modder ghetrocken worden/ alsoo oock de Graef van Renti. Vande Zeelandtsche Soldaten bleven maer een doot/ ende twee gequetst/twelck te verwonderen was.

Daer na trocken sy na Bergen op Zoom makende gereetschappe om dat gheweldelicken te belegghen/siende dat sy in Tholen niet en conden gheraecken/door de cloecheit ende sorchvuldicheit vanden voorsz. Grave van Solms/die met zijn goet Krijchs volck selve snachts op den Dijc was wakende eñ slapende/daechs hem inde Stat houdende/ so langhe als Parmas volck haer daer ontrent hielden/twelck lange duerde/hopende ergens over te geraecken.

Des Grave van Solms goede wacht in Tholen.

Berghen is een Marckgraefschap/ het welcke is gecomen na de doot vanden lesten Marckgrave Jan van Bergen/ die gestorven is in Spaengien/ Anno M.D.Lxvij. op zijn susters dochter/ ooc dochter vanden Heere van Merode eñ Pieterson/die troude dẽ Heere van Berssele/Baenderheere in Brabant/ die hem aen sConincx oft Spaensche zijde hiel/hoe wel hy te Luyck woonde. Dese stadt is geleghen in Brabant byde Schelde/een redelicke goede ende grote Stat/ende op t Water genaemt de Zoom ghebout/die nu wat vande Schelde/ door inundatie oft hooghe Vloeden geleghen is/ maer met een goede Havene comen sy op de Schelde/ al waer sy een Hooft hebben / twelck sy met stercke Schanssen bewaeren. Inde stadt was op dit pas als Gouverneur den Colonel Morgan/wt Walles in Engelant geboren/ die was ghesuccedeert Sir William Druery Ridder/ eñ hadde meest Enghelsch Krijchs volck daerinne/eñ een deel Vrybueters Nederlanders/ die daghelicx daer wt groote coursen deden/ ende de omligghende Landen onveyl maecten/tusschen Antwerpen/Brussel/eñ Mechelen de vaerden affettende ende beroovende/niet tegenstaende de Passanten groot ende sterc convoy dicmael mede hadden/ dies sy groote buyten van alderhande rijcdom vonden/ eñ veel grote ende rijcke gevangenen cregen/ so Edelen als Cooplieden die thien eñ twintich duysent guldens voor rantsoen op brochten: Waeromme mẽ aldaer seer riep eñ soliciteerde aẽ den Prince van Parma om die te beleggen.

Bergen op Zoom by Parma belegert/den xxiij September.

Alsoo heeft Parma de Stadt den xxiij. September alomme rontomme doẽ beleghen/ veel gheschuts / horden/ schanscorven/masten/vert/Timmerlieden/eñ schupten daer voren brenghende/ ende sochte de Schansse vant Hooft aende Schelde/vande stadt af te snijden ende in te nemen/ stellende zijn geschut op eenen Dijc/van waer hy het Fort beschoot. Hy versochte ooc door twee Enghelschen/die te vooren zijn gevangenen geweest waren/ die haer aennamen tvoorschreven Fort te leveren/ segghende dat het Garnisoen om veel oorsaecken tonvreden was. Dese twee Enghelschen met namen Grineston ende Readhead/ zijnde van aensien/wisten haer personagien so wel te spelen/door goede instrucktie van die van Bergen/ met wiens voor weten ende wille tselve gheschiede dat sy van Parma gelt ende goude ketenen op de hant cregen/ met noch grooter beloften.

Parma sochte de Schansse van tHooft van Berghen te nemen/den xxiij. September.

Dese aenslach wert so verde ghebrocht datmen beloofde den xxiij. Octobris de principale Schansse op de Noortzijde vant hooft over te leverẽ/ Tot versekeringe ende onderpande van dien liet hem Grineston van haer binden/met verwillinghe datmen hem alsoo doorsteken soude/soo hy haer niet inde Schansse brochte. Maer alsoo tusschen xxx. oft xl. vande voorste van Parmas volc inghelaten werden/ waer onder Grineston was/ soo liet den Heere Willoughby Generael der Engelschen selvẽ boven de Poorte het Schof vallen / daer den Verrader van Deventer/Wilhelm Stanley recht int derde oft vierde gelit volchde/de welcke met meer andere van Parmas Oversten/ haer vindende van achter ghedrongen op een enghe plaetse wel van vier duysent mannen/ waer onder wel vijfthien hondert Spaengiaerden waren docht henluyden best te wesen om manlijck ende met ghewelt de Schansse te overweldighen / zijnde leech water: Alsoo braken sy de Pallisade oft Staketselen / ende beclommen de Borstweeringe/daer om handt aen handt met die van binnen vechtende. Maer die van binnen daer op wel voorsiẽ zijnde/hebben haer cloeckelic geweert/ende soo het water wert vloedende/ moesten die van buyten wijckẽ/ dies veel van henluyden verslagẽ werdẽ/ eñ veel verdronckẽ/so datmẽ achte datter etlicke

Parma aenslach met schade ghemist/dẽ xxiij. October.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. honderden daer doot bleven/ oock werden daer wel achthien ofte twintich Spaengiaerden van name ghevanghen.

Na het falgeren van deſen aenſlach/ende Parma ſiende datter weinich wt te rechten was/midts dat het Garniſoen twelc binnē Berghen lach/ſoo te voete als te Peerde ſeer ſterck was / die onder de Ghebroeders de Bacx en vā ſ'Hertogēboſſche/Overſtē over t'Peerdevolck/ met andere daghelicx victorieuſe wtvallen dedē/ tot groote ſchade van zijnen volcke/ ſoo reſolveerde hy te vertrecken/ dewijle hy oock vanden Winter ſoo bevochten wert/ dat door veel regens het lant vol waters wert/ende de Dijcken ſo betreden ende ſo quaet gaens/ dat de vicktalie eñ nootdruft ſeer verdierde/ ſo dat int Legher dat voor Voſmaer lach / eenen pot verſch waters coſte vijf groot/ ende drie ſtuyvers/ om dat het van Steenbergen op vaetkens ofte kruyckken opten hals moſte ghedragen worden/ deſgelijcx andere victalie naer advenant/midts de quade paſſagie/eñ dat int Eylant van Tholen wel drie duyſent mannē lagē/eñ voorts meer inde naeſte gelegen plaetſen/ die Parmas volck alle becommeringe eñ afbreuc aen dedē te Lande ende oocte Water. Waeromme den Prince van Parma (miſtrouwende zijn gheluck) met ſwaermoedicheyt na Bruſſel vertroc den xij. November/ belaſtende zijn volc allenſkens van Bergen af te trecken/ maeckēde verſcheydē Schanſſen / om henluyden haer courſſen te beletten/ daer hy volck in leyde/ oock tot Rooſendael/Turnhout/ eñ alle de Kempen door. Alſo is Berghen van zijn belech verloſt/als haer vianden veel volcx daer voren ghelaten hadden / oock veel van qualiteyt gevangen bleven. Ende deſe Stadt is tſins in beteren ende ſekerder ſtant ghecomen/die ſy tſints ſeer geſterct hebben ende met nieuwe timmeragie verbetert.

Parma breect op van zyn beleg voor Bergen/ den xij. Novembris.

Na dit opbreken van Parmas Legher/ werdt den Prince Maurits van Orangien ende Naſſau den xx. Novembris in dit jaer M.D.Lxxxviij. binnē der Vere in Walcheren gehult Marquis vander Vere: daer hy inde ſolemniteit munte vā ſilver dede worpen/met de Wapenen van Nauſſouwē ende vander Vere/tſamen gebonden/met deſe inſcriptie/Nodus indiſſolubilis, Dat is/onbindelicken knoop: Over dander zijde ſtont eē handt met een bloot Sweerdt/met deſe inſcriptie/Ie maintiendray, ſommige ooc met twe handen in malcanderē/ gelijc een trouwe/houdende Mercurius ſtaf/ met deſe inſcriptie/Auxilia humilia firma, cōcēſus facit. Dat is / de eendracht maeckt cleyn hulpe ſterck. Hy ſoude oock deſgelijcken inde heerlicke Stadt van Vliſſinghen ghehult gheworden hebben/maer om de jalouſien wert het naeghelaten tot den Jare M. D. xc. den xxvj. Auguſti.

Maurits wort ghehult Marckgrave vander Vere/ den xx. November.

Na dat dē Grave van Leyceſter (alſo wi verhaelt hebbē) zijn Gouvernement over de geunieerde Nederlandē overgegeven hadde/ ſo werter wederomme ghehandelt om tſelfde Gouvernement op ander conditien hem weder te geven: Ende alſoo dit ſoo veel als gheaccordeert was/ ſoo is hy den xiiij. Septembris ſubitelicken gheſtorven/ op een ſlecht huys/in een Warande by Langley/in Oxfordſcheyre/ende wert te Warwijc den xx. Octobris heerlic begraven. Hy ſtorf als hy ontrent Lv. Jaer out was/ van velen beclaecht/ende van andere ghehaet: Hy hadde alder hande fortuynen gevoelt.

Grave van Leyceſter gheſtorven./ den xiiij. September.

Hy was een ſone van Jan Sutton/ wel gheboren vanden gheſlachte Dudley/maer Edelder van zijn Moeders zijde.

Deſen Dudley een cloeck man zijnde/ hoewel zijn Vaders doot (die om eenige fauten byden Coninck Henrijck de VIII. onthooft wert) hem ſeer tonderhielt/heeft hem nochtans ten tijden van Coninck Edwaerdt den VI. ſo wel inde affayren van State/als inde oorloghen gedragen/dat hy ſeer verheven wert/ ende vanden Coninc/ eñ te voren van zijn Vader vereert/met tittel eñ digniteyt van Viſconte Liſle / vant Admiraelſchap/vant Graefſchap van Warwijc/ende Ridder vander Ordere/ende ten leſten Hertoch van Northumberland/ ende was een vande principaelſte van zijnen Raet. Maer alſo beyde des Conincx Oomen/den Admirael eñ den Protecteur Hertoch van Sommerſet/met wien hy vyantſchap hadde/ in dien tijt onthalſt werden/ ghenoech onverdient/ſo wert hem bi vele doe ende namaels de meeſte ſchult daer van gegeven. Een van zijn vijf ſonen troude met Johanna Grey/ des Hertochs van Suffolcx Dochter/wies Moeder was geboren van Maria/de jongſte ſuſter vanden Coninck Henrick de VIII. die te voren getrout was met Loys/ de xij. Coninck van Vranckrijc. Niet langhe daer na heeft Coninck Edward (die int xvj. jaer zijns ouderdoms geſtorvē is/Anno M. D. Lij.) voor zijnen doot by Teſtamente deſe Joanna geaddopteert eñ gemaect zijn erfgenaem vande Croone van Engelant/ wtſluytende beyde zijn Suſters / Mariam/eñ Elizabeth/ voorwēdende dat hy ſulcx dede ſo wel om de queſtien vā haer moeders houwelijcken/ als om dat Maria de Pauſelijcke Religie voorſtont / ende dat het ſcheen dat ſy de Religie ſoude veranderen/ende beide de Croone tot vreemde brengen/ Dit Teſtament dede Edward byden principalen Raet eñ Officieren approberen. Na zijn doot wert deſe Johanna wtgeroepen voor Coninginne/ nemende ghewoonlicke Poſſeſſie/door toedoen van deſen Johan Dudley/ Hertoch van Northumberlandt/ des Graven van Leyceſters Vader. Maer alſo Maria door Raet van des Keyſers Carel de V. Ambaſſadeur/Heer Jan Scheyf/die naemaels Cancelier van Brabant was/op haer nam den Tittel vande Croone/ ende haer begonde te ſtercken/ſoo ſont den Raet inden name van deſe Johanna/dē Hertoch met heyrcracht tegen Mariam. Maer alſo generalijcken terſtont tgantſche Landt jae ſelve zijn Krijchſ volck hem alomme af viel/ oock den Raedt die hem wtgheſonden hadde/ ſoo heeft hy door bevel van die hem wtgheſonden hadden/ alle zijne Krijchſ volck Mariam doen ſweeren. Ende ghedaen hebbende alles wat hem van zijn Overheyt belaſt was/ſeer preciſe/ ende niet

Leyceſters afcomſte/leven/ ende heel hiſtorie.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. niet meer/ so wert hy dies niet teghenstaende gevangen van Maria/ ende zijn Proces ghemaeckt zijnde/ (genoech onwettelic contrarie de Rechten) wert onthalst. Op hope van perdoen ende om zijn leven te salveren/ versaecte hy de Gereformeerde Religie/ sterven de Catholijck. Dese rigoreuse procedure/ wert hem door haet seer wel by het volc gegunt/ om dat hem het bloet vanden onnoselen Protecteur dē Hertoch van Sommerset toegeschreven wert/ oock suspeckt zijnde over de doot des Coninck Edwardt als of hy tvoorseyde houwelick zijns soons mette voorschrevē Johanna Greyn/ gepractiseert hadde/ om de Crone in zijn huys te brengē.

Hertoch van Northumber. wert onthalst.

Hy liet achter vijf sonen/ frissche mannen/ als den Grave van Warwijck/ den Lord Gilfort/ die dese onghelutkige Coninghinne ghetrout hadde / ende Lorden Ambros/ Robard/ eñ Harry Dudley/ ende werden alle vijve oock mette voorschreven Johanna ter doot verwesen/ maer daer en werdt niemandt dan Gilfort met zijn Huisvrouwe onthalst. Den outsten Grave van Warwijck sterf als hy noch ghevanghen was/ Ambros/ Robert/ ende Henry bleven eenen tijt ghevanghen/ ten lesten werden sy ontslagen. Ende so sy haer begaven ter oorloghen in dienste des Coninck Philips/ onder den Grave van Pembroeck/ die voor de Coninghinne Maria den Coninck toevoerde eē groote hulpe van Engelsche voor sinte Quintin/ Anno M.D.Lvij. wert den joncsten Broeder Henry Dudley int stormen der Stat S. Quintin geschoten: waer door de ander twee Broeders/ Ambros/ ende Robart door Acte van Parlemente werden herstelt in bloede ende verclaert capable vā officien eñ staten/ daer sy te voren by vonnisse van waren gepriveert.

Coninginne Johanna van Enghelande onthalst.

Ende alsoo dese teghenwoordighe Coninghinne Elizabeth van haer Suster Maria die doen Coninghinne was/ over de conspiratie van Thomas Wheat tegen de Catholijcsche Religie/ ende haer Houwelick met Spaengien gesuspecteert ende daer over ghevanghen ghestelt wert int Slot ofte Tour van Londen/ soo ghevielt dat aldaer doen ooc noch den voorsz mi Lord Robard Dudley gevangen lach/ die midts tgemeyn peryckel/ middel vont hem in haer genadighe gratie te stellen/ door eenighe sonderlingen dienst ende behulp van gelde ende vrienden/ die hy haer wiste te doen/ daer mede sy sonderlinge ghedient/ ende eensdeels geholpen wert. Hier door is de onderlinge begonnen vrientschappe/ genegentheyt ende gonste gegroeyt/ die als sy beyde wtter gevanckenisse gecomen zijn/ meer gewassen is/ invoeghen dat Elizabeth totter Croone ghecomē wesende hem onder ander haer Subjectie sonderlinge beherticht heeft/ so dat sy seyde dat hy haer liefde toedroech/ niet sulcke als gemeynlic een Ondersate zijn Overheere ofte Prince/ ofte yemant wt verbintenisse van weldaden dede/ maer hertige affectie/ daer sy dochte tghelijck peryckel/ gheluck/ ghelijcken ouderdom/ manieren ende seden/ de oorsaecke van te wesen.

Leycester noch in ghevangenisse/ werdt Elizabeth nu Coninginne ooc gevangen.

Waeromme sy hem ten eersten niet alleene rijck gemaect heeft/ ende begaeft met Ampten/ als van Overste Stalmeester/ Ridderschap der ordere/ ende van principale Raetsheere/ ende diergelijcke/ maer oock met het Graefschap van Leicester/ ende ander Heerlickheden/ hem altijdt voorderende tot het hoochste: heeft oock zijnen outsten Broeder Ambros ghemaect Grave van Warwijck/ verheffende alle het gheslachte. In welcke goetgunsticheyt tot hemwaert/ sy altijdt stantaftelicken gecontinueert heeft/ volgende haer ghewoonlicken deucht / van constantie in vriendtschappe totten eynde toe: Niet teghenstaende hoe groote vyanden van authoriteyt ende vermoghen hy hadde ende dat hy selve hare Maiesteyt dickmael seer hooghelick vergramde / als met zijn houwelick/ trouwende de Weduwe/ Gravinne van Esser/ op de welcke hy wiste dat sy om groote ende verscheyden oorsaecken ghestoort was / daer by hy ghewan eenen soone die jonck sterf. Dese vrouwe hadde hy soo lief/ dat hy in Hollandt qualick dueren conde sonder haer/ ende wel een groote oorsaecke was van zijn thuys trecken/ niet connende vande Maiesteyt verwerven dat sy mochte mede overvaren/ om dat sy der Vrouwen onghetemperde conditie kende/ segghende/ sy en wilde in Hollandt geen Conginginne senden. Corts nae zijn doot troude sy met grote opsprake een Edelmā/ genaēt Christoffel Blount/ zijnen dienaer eñ stalmeester.

Coninginne Elizabeth vā Englelands constantie in vriētschappē. 1588.

Dē grave van Leicester (niet tegenstaende de fameuse Libellen van zijn vyanden/ wtgheghevē) was een cloeck verstandich Heere/ hoochmoedich/ Liberael/ welsprekende/ affabel/ ende een groot Hovelinck/ die hē wel wiste bemint te maken/ hoe wel zijns Vaders huys/ broeders/ eñ alle die vā dien name waren/ tē tijde vande Coninginne Maria so ghehaet waren/ als opt eenich gheslachte in eenich Lant mochte wesen in sulcker manieren / dat als zijn Vader den Hertoch ghevanghen gebrocht werdt inde Stadt Londen/ tvolck hem na riep mette aldersnootste woorden: Ooc selve een vrouwe toonde hem in een Snuytdoeck/ daer in noch verdroocht bloedt was vanden Protecteur den Hertoch van Sommerset/ daer mede sy riep dat hy het onnooselicken doen storten hadde / roepende om wrake over hem. Maer Leycester hadde alle dien haedt met zijn deuchden ende beleefde manieren van leven ghenoech overwonnen. Alle zijn vier Broeders zijn sonder Erve ghestorven. Hy heeft naeghelaten eenen sone van zijnen name Robardt Dudley gheprocicert by een Douglas/ dochter van mi Lord William Haward/ Admirael ende Camerlinck van de Coninghinne Elizabeth / den welcken hy in zijn Testament rijckelic begaefde/ eñ zijnē Bastaert noemde/ hoewel hy nochtās na de geschrevē Rechten wettelic gehouden wort/ die doen ontrent vijfthien Jaren out was/ een cloeck vroom aencomende jonck Heere/ van grooter hoope: Anders isser van dien gheslachte Dudleys niemant manlick overghebleven.

Parma hebbende zijnen Legher voor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588.

Wachtendonck by Manſvelt beleghert in October/ eñ ghewonnen/ den xx. December.

Berghen opgelicht / ende eenſdeels in Garniſoene gelept/ſo heeft hy een ander deel met die voor Bonna gheleghen hadden/ghesonden onder 'tbelept vã Pieter Ernſt / Grave van Manſvelt / om Wachtendonck te beleggen/een Stedeken in Gelderlant/op de Riviere de Neers gheleghen/ niet verre van Gelre/die dat ſcherpelijc belept heeft in October / ende met gheſchut ſeer gheweldelijck beſchoten/ twee hooghe Berghen ofte Catten daer voren makende / van waer hy alle de huyſen boven af ſchoot / ende alle tegenweer oock belette. Hy ſchoot oock met vyerige brandende ofte gloepende clootẽ 'tvyer inde ſtadt daer hy conde/ ſo dat die van binnen haer moeſten inde kelders houdẽ. Deſe vyerclooten waren tot Venlo berept/ daermẽ om een proeve te doene/op een bancquet 'twelck den jongen Vorſt van Cleve aldaer ghegheven wert / de halve Stadt mede afbrande. Die van binnen weerden haer langhe ende wel/dies daer vooren int eerſte boven andere doot bleef den Heere van Remberch. Het Garniſoen was goet Krijchſvolck/ onder den Capiteyn Lanckhayr/die met meer andere van binnen oock doot bleef: Waer door het Garniſoen moedeloos ghewordẽn zijnde/ ende dat het den Staten niet wel gheleghen was haer te ontſetten/ midts dat den tijt vanden jare onbequaem was/ende de Borgherije door de ſchade van haer huyſen eñ brandt oock onwillich gheworden waren / ſoo hebben ſy ten leſten nae twee maenden belegh / op redelijcke conditien de Stadt aen Manſvelt overghegeven den xx. Decembris/ wttreckende 'tKrijchſvolck met haer zijdegheweer. Manſvelt legerde doen meeſt zijn Krijchſvolck int Lant van Gulick/ tot grootẽ overlaſt der Lantſaten/ ende begonde van verre Berck te benauwen.

Beſchrijvinge vande beroerten tot Wtrecht.

Wy hebben hier vooren aengheroert dat binnen de Stadt van Vtrecht de beſte eenichept niet en was / int ſtuck vande regieringhe. De oorſaecke van dien wort meeſtendeel toegheſchreven eenighe die geſept worden aldaer vreemt ende buyten de ſtadt ende Landen van Vtrecht gheboren te zijn/ die welcke aldaer ghecomen ſouden zijn in ſoo grooten aenſien / dat ſy niet alleen groote authoritept byden volcke hebben verovert/ maer oock metter tijdt gheſtelt zijn in de principaele Ampten ende Officien der ſtadt ende Lande van Vtrecht/ contrarie de Privilegien der ſelvigher: In welcke Ampten ende authoritept / ſy haer niet wel conden beſtandich houden / maer hebben wt eenich quaet vermoeden / eñ tot verſekerhept ſoot ſcheen vande voorſchreven Stadt/behendelijcken de Canonicken ende Catholijckſche gheſinde/die voortijts metten Biſſchop een lidtmaet vande Staten repreſenteerdẽ/ geſocht wt de verſamelinghe der Staten te ſluyten/ ende oock haer wederſprekers wt de Stadt te ſetten / daer onder waren ſeer goede Patrioten/ende de Religie/ midtſgaders den welſtant des Landts/wel toeghedaen/ende die voortijts / die naerder Vnie van Vtrecht ghenoemt/te weghe gebrocht/ ende ſonderlinghe ghevordert hadden/ als wy int voorgaende Boec verhaelt hebben: 1588.

Als nu deſe haer toevlucht namen aende Staten van Hollant/ ſo hebben die vã Hollant geſocht met alle civile vermaninghen/ hoewel te vergeefs / henluyden te vereenigen. Maer daer tegen hadden deſe van Wtrecht haer op de comſte van Leyceſter in Hollandt met alle ghevoechlijckhept haer gheinſinueert in ſijn goede gratie / om van hem teghen haer partije beſchermt te worden: Het welcke haer te beter ghelucte/mits het miſverſtant dat tuſſchen de Staten van Hollant ende den Grave van Leyceſter gereſen was: waer door ſy van Leyceſter ſoo ghedragen ende gheſtijft zijn gheweeſt/ dat ſy die van Hollant opentlijck ende ſchriftelijck beſchuldichden de oorſake te zijn waeromme de Coninginne van Enghelandt de Nederlantſche ſake niet vorder behertichde / mits datmen haer die een ſo machtighe ende vrome Coninginne was/conditien geſtelt / ende niet abſolutelijcken de Landen opghedraghen hadde / ende dat ſy op gelijcken voet ſochten den Grave van Leyceſter Wetten te ſtellen / die behoorde ende ghecomen was / niet om Wetten te ontfanghen/ maer ſelve die te geven/om te regeeren/ende niet gheregeert te worden/ende diergelijcke dinghen meer.

Die van Wtrecht hielden ende ſtyfden Leyceſter.

Hier door zijn die van Wtrecht niet dan te meer gedragen ende ghevordert gheweeſt van Leyceſter ende ſijnen aenhanck/ſoo dat hy haer byde Coninginne ſo gerecommandeert heeft / dat ſy boven alle andere henluyden Brieven van date den xxj. Februario Anno M.D.Lxxxvij. heeft geſchreven/ vol van grooter goetgunſtichept / haer in generale termen alle goede affectie toeſegghende voor hare goetwillichept.

Beſchuldinghen over die van Wtrecht.

Dit ſchrijven der Coninginne publiceerden ſy aen haer Gemeynten/ die onder hant by eenighe wijs ghemaeckt werden / dat de Coninginne wilde de Souverapnitept der ſtadt ende Lande van Wtrecht alleene aennemen om haer goetwillichept/ In vougen dat verſchepden Overſte ende Capiteynen in Enghelandt reyſden / om vande Coninginne vereert ende verſien te worden vande Gouvernementen der Steden / Caſteelen/ ende ſtercten aldaer. Sy gavẽ haer beſchuldinghe teghen haer wtghewekene in druck wt/met Brieven aen die van Hollant: oock toelatende te drucken alle dinghen die den Lande van Hollant vyant ende tegen waren/ Al 'twelcke by velen verantwoort/ en met den ſchijn van Religie becleet worde: Soo nochtans / dat de voorſichtichſte achterdencken creghen / dat onder deſe wel eenighe mochten ſchuylen die door deſe proceduren ſouden trachten om die Stadt ende Landen van Wtrecht van Hollandt af te ſonderen / ende die gheheelen ſtaet aldaer te veranderen / byſonder alſmen verſtont dat ſommighe Enghelſchen ſelve henluyden beſchuldichdẽ dat ſy den Grave vã Leyceſter gheſtijft hadden met alle quaden raedt ende inſtructie / hem verſoeckende datmen inde gheunieerde Landen niemanden behoorde

tot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588.

tot eenighe bewint ofte Gouvernement toe te laten/ten ware hy vande Gereformeerde Religie/niet alleene professie dede/ maer ooc onder de Christelijcke discipline ofte straffe hem begheven hadde: als of de Politijcken conscientie souden maecken haer te veynsen vande Gereformeerde Religie te wesen/ om regiment te hebben. Voorder oock/datmen in hooghe Ampten noch inde Vroerschappen der Steden ende andere principale Officien/niet en soude toelaten eenige Cooplieden ofte Ambachtslieden/die sulcke professie noch pleechden / ende de selfde niet verlaten en hadden / daermen qualijcken soo vele bequame Edelen ofte andere op haer renten levende/ gheschicte persoonen soude vinden/ geen Coopmanschappe ofte neeringe doende/ofte geen portie in Coophandel/Scheepvaert ofte Visscherijen hebbende / om de Landen te regieren / die bycans alleenlijck op coophandel/Schipvaert ende Visseryen bestaen/met tghene dat dien aencleeft / ende waer van ghemeynlijck de Edelen eñ Gheleerden gheen verstant en hebben.

Der Staten vande Landen resolutie tegen Wtrecht.

De Staten der geunieerde Landen siende dese handelinghe van die van Wtrecht/ vreesden niet sonder groote oorsaecke ende merckelijcke inditien/dat haren vyant loerde/ om dit misverstant te voeden/ op hope van een factie daer onder te crijghen: Oock vorder/dat die dese dinghen so dreven/lieden waren die den Lande van Wtrecht vreemt waren/daer niet ghegoet/noch yet te verliesen hebbende/ waeromme sy min sorghfuldich waren voor 't Lants welvaren / oock midts dat de beste Patriotten daer wtghebannen waren. Hieromme hebben de Staten eerst Civile onderhandelinghe ende andere middelen ghesocht/ op dat de wtgewekene weder mochten in haer huysen / goet/ ende eeren herstelt worden. Als sy hier mede niet en hebben connen winnẽ/so hebbense ten versoecke vande wtghewekene / met rijpen rade/ secrete ende behendighe middelen gesocht/om Krijschsvolck inde stercten/ende principalijck binnen Wtrecht te crijghen/ om die te versekeren / vreesende soo den vyant de Stadt beleghcrde / zijnde ghesw ackt vande beste Borgeren / dat de reste twistich ende weynich Garnisoen daer binnen soude moghen vermeestert worden / overmits het seker was/dat de inghedrongen Officieren/ wt vreese van afgestelt te worden/nimmermeer in so hoogen noot souden gheconsenteert hebben / tot eenighe hulpe oft Garnisoen van die van Hollandt in te nemen. Ende alsoo daer alreede eenighe aenslaghen tot sulcken eynde streckende / ontdeckt waren/so sorchden ende wapendẽ haer die van Wtrecht meer teghen die van Hollant dan teghen haren vyant.

Daeromme hebben de Staten der Landen gheordineert/ ende verwillicht Adolf/ Grave van Nieuwenare/ Limborch ende van Meurs/ etc. Stadthouder van Ghelderlandt/Wtrecht ende Overyssel/hem binnen Wtrecht te onthouden/ ende haer voornemen te executeren/daer toe verwachtende goede occasie. Als nu int jaer M.D.lxxxviij. int beghintsel van October / aldaer de Wet soude verstelt werden / ofte de Magistraet verandert/so hadden die vander Stadt hare Ghedeputeerde in Enghelant gesonden/ vreesende wt den regimente ghestooten te worden/ om van daer ghecommandeert ende ghestijft te zijn. Maer alsoo Leycester nu doot was / ende sy luttel behulps vindende / ofte dat de Majesteyt aldaer nu anders was geinformeert / mits dat de Grave van Meurs oock in Enghelant ghesonden hadde/ hebbense aldaer luttel troost ghevonden. Daer over zijn dese Regierders den vijfden Octobris binnen Wtrecht/ snachts in Wapenen ghecomen / ende hebben het Stadthuys beset/meynende snachs eenighe Borgheren(onder andere eenen afgesetten Capiteyn genaemt Pijper) te vanghen / ende haer van andere te versekeren/ die sy suspecteerden / dat sy haer souden teghens de Wet verstellen : Oock soeckende middelen om den Grave van Meurs van daer te drijven.

Grave van Meurs verseker t / herstelt ende vereenicht Wtrecht weder met Hollant/ den vi. October.

Hier op heeft de Grave van Meurs (die goede occasie ghesocht) hem oock inde Wapenen beghevẽ/ als ofmen zijnen persoon wilde aentasten/ende heeft de Borgerije tot sijnder hulpe aengeroepen/die terstont hem by gevallen zijn/ ende hebben de ander vermeestert : Capiteyn Juliaen Clarhaghen/ die daer binnen lach met sijn Vaendel / als hy opt rumoer nae het Stadthuys was gaende / wert hy dweers door sijn lijf onnooselijcken ghesteken/maer hy heeft nochtans 'tleven behouden : Capiteyn Trillo/ zijnde Schout vande Stadt wert ghevanghen : Geraert Provinck/ ghesept Deventer Bourgemeester ende andere werdẽ van Meurs versekert. Eenighe Enghelsche Peerderuyteren quamẽ in Wapenen/ ende hielden haer stille / alsoo oock het Vaendel van Clarhaghen / ende een ander van Villers/ gheen partije aennemende: eñ so werdet al stille. Sanderdaechs quamen de wtghewekene wt Hollandt weder thuys : ende daer na verstelden sy de Wet/volghende haer oude ordinantien ende Privilegien/ waermede de Stadt ende t Lant van Wtrecht weder met Hollandt als goede Bontghenooten vereenicht werdt/ haer in alles conformerende mette ander Landen / daer den Grave vã Meurs eenen generalen sonderlinghen goeden dienst aen dede : de ghevanghen werden namaels los ghelaten.

IN dese tijden/ende eenige Jaren te voren/ als de vereenichde Landen in dese ghestelteniße warẽ/ So ist gebeurt (volgende 'tspreeckwoort/ daer den tuyn leegste is, wil yeghelijck over) dat veel lieden vande omlegghende Landen/die ten achteren waren aende Nederlanden / daer van sy hadden der Staten Brieven/ in goeder forme verbindende haer onderdanen / nu ghemeynt hebben die occasie gheboren te zijn om haer te doen betalen vande Nederlanders buyten Lande/ofte van hare gaederen/ende dat met arresten ofte represalien / ghelijck in Duytslandt ende Oostlant meermael ghe-

De Nederlantsche onderdanen worden buyten Lande alomme aenghesproken voor Staten schulden ende steden renten.

 schiet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. schiet is/ alwaer wt sake van gelijcke schulden wel eertijts veel Nederlantsche Cooplieden van Antwerpen ende elders/ aenghesproken ende gevanghen zijn gheweest.

In Enghelant tot Londen hebben eenighe van wegen die Majesteyt aldaer/ alle de Nederlantsche Cooplieden schuldẽ alomme beslagen ende ghearresteert/ voor achterstal van renten van diversche steden. Oock hebben ettelijcke Engelsche Cooplieden/ ettelijcke schultbrieven der Staten Generael/ voor cleyn ghelt ende lichte weerde eenige Hoochduytsche Capiteynen afghecocht/ ende hebben wt crachte van dien/ Actie ghintenteert teghen diversche Nederlantsche Cooplieden die tot Londen woonachtich waren/ de selvighe arresterende/ ende langen tijt gevanghen houdende/ voor veel duysenden gulden/ als verbonden Ondersaten der Nederlanden/ begrepen inde Obligatien/ ende dat (so eenighe selve bekenden) om met diergelijcke schulden in te coopen/ den hanterenden Nederlantschen Coopman te verdrijvẽ/ ofte bevreest te maken van meer in Engelant te handelẽ/ op dat de Engelsche Cooplieden alleen dien handel hebbẽ soudẽ: Welcke arresten door langduerige processen tot groote costen door verkreghen vonnissen aldaer afghedaen zijn.

Nederlantsche Cooplieden in Engelandt aenghesproken ende gevangẽ voor der Landen schulden.

Vorder ooc also de Nederlantsche Coopvaerders benoodicht zijn de Engelsche Havenen te ghebruycken/ ofte in de Enghelsche stroomen te comen/ heeftmen aldaer wt crachte vande voorschreven schultbrieuen/ veel Schepen/ jae gheheel Vloten aenghehouden ende ghearresteert/ die nae Westen ofte van Westen warẽ varende/ welcke arresten telcke reyse door de intercessie vande Nederlandtsche Ghesanten ende vigilante Cooplieden niet sonder groote moeyte/ cost ende schade zijn afghedaen gheweest. Met welcke mollestatien ende becommeringhen onder de hant niet anders worde ghesocht dan datmen tot grootẽ nadeel der vrije Nederlanden op Engelandt niet soude mogen handelen dan op Paspoortẽ ofte saulveconduyten: Oock niet soude moghen de Custen vã Engelant voorby seylẽ sonder Paspoort vanden Admirael van Engelant/ twelcke alreede in treyn ofte ghebruyck ontrent dese tijden ghestelt was/ die Paspoort costende nae de weerde der Schepen twee/ drie/ vier/ ofte vijf hondert Gulden tstuc/ ofte sy werden inde Havenen ofte stroomen comende/ aengesproken op eenighe Actien/ ofte op de Zee vande Engelsche Vrybueters eñ Oorlochschepen aenghetast/ tot grooter schade. Ende alsoo de Enghelsche Vrybueters profijt daer by vonden/ soo en pasten noch en achten sy op des Admiraels Paspoorten niet: Waer door sulcken gebruyck door verscheydẽ Processen/ Remonstrantiẽ/ ende der Landen Ghesanten tusschen sprekẽ/ eensdeels weder afghebroken is.

Schepen in Engelant gehouden voor der Landen schulden ende represalien.

Paspoorten in Engelandt te moeten halen gepracticeert/ maer tẽ lesten te vergeefs.

Diergelijcke quellinghen hebben de geunieerde Landen oock ghehadt ontrent desen tijt vande Coninck van Schotlant/ die heeft ontrent den xxiij. Augusti den Staten der vereenichde Nederlanden door eenen Heerault laten weten ofte geinsinue[illegible] dat sy binnen den tijt van veertich daghen nade voorschreven insinuatie soudẽ versien ende ordere stellen opde satisfactie vande achterstallighe Krychschulden vanden Schotschen Colonel William Stuart/ ende vande andere Capiteynẽ/ Officieren ende Soldaten die onder hem in Nederlant ghedient hadden. Dese schulden beliepen ouer de vijf mael hondert duysent Gulden. Ofte soo sy sulcx niet en deden/ dat zijne Maiesteyt soude ghenootsaeckt wesen/ den voorschreven Stuart met zijne consoorten ter executie te laten stellen de Brieven van represalien/ die zijne Majesteyt naer voorgaẽde advijs van de Staten van Schotlant/ dẽn selven Stuart hadde verleent. Om welcke executie (midtsgaders alle vordere misverstanden die daer wt gheschapen waren te onstaen/ tusschen tConinckrijc van Schotlant ende die voorschrevẽ Provintien) te voorcomen/ ende met Schotlant te vernieuwen de oude Tractaten ende entercoursen die tusschen het Rijck van Schotlandt ende de Landen ghemaect waren/ hadden de Staten voorschreven / afgheveerdicht den Raetsheere Leonardt de Voocht aenden Coninck van Schotlant/ Daerinne wijselijck volghende het exempel van Keyser Carel den V. die de Schotten niet en wilde ghetercht hebben: Want also Anno M.D.xlviij. een misverstant gheresen was tusschen de Schotten ende Nederlanders/ soo namen de Schotten den Nederlanders veel costelijcke rijcke schepen af: dies den Keyser derwaerts sont den Raetsheere d'Assonville (die nu noch leeft) om het misverstant wech te nemen/ alsoo hy dede: wijselijck voorsiende dat de Schottẽ wel strijtbaer/ maer een arm volc waren/ die niet veel te verliesen en hadden/ daer oock de Coninghen voor haer devijse stellẽ drie Dystelen met dese inscriptie/ Nemo me impune Lacessit, Dat is / niemant sal my te vergheefs oft ongheestraft moeyen ofte terghen.

Coninck Jacob de vj. van Schotlant eyst met eenẽ Herault des Colonel Stuarts achterstellingen/ de Landen dreygende met represalien/ den xxiij. Augusti.

Aldus wert ghesonden den voorschreven Raetsheere de Voocht/ om den Coninck te informeren dat de gheunieerde Provintien/ ende insonderheyt die van Hollant eñ Zeelant/ die mette voorschrevẽ executie principalijcken ghedreycht werden/ inde gheprertendeerde schulden van Colonel Stuart ende zijne consorten niet ghehouden en waren/ segghende dat de voorschreven Krijchschulden ghemaeckt waren in dienste vande Staten van Brabandt/ Vlaenderen/ Artoys ende Henegouwe/ onder de regieringe vanden Ertshertoghe Matthias van Oostenrijck/ ende successivelijc vanden Hertoch van Anjou/ op welcke commissien ende authoriteyt den voorsz Stuart met zijn regiment den voorschreven Provintien ghedient hadde / ende dat die van Hollant ende van Zeelant noyt ghetreden zijn gheweest in gemeynschappe van lastẽ vande oorloge met de voorschreven andere Provintien/ maer hadden hen sedert de Pacificatie van Gent/ in regard vande voorschreven lasten/ apart ghehouden/ ende vande selve Provintien afgesondert/ ende de selve alleenlijck by Contracte gheassisteert met het onderhout

De Staten van de Geunieerde Landen senden den Raetsheer Voocht met ontschuldinghen na Schotlant.

van

1588. van vijfentwintich Vaendelen Voetvolcx/ ende hondert Peerden. Dat het in alle ghevalle onghehoort ende teghens tghemeyn gebruyck van alle Coningen/ Princen/ Potentaten ende republijcken was/ oude achterstellighe schulden van Krijchſdiensten te executeren ten forme van reprisalië/ dewijle de oorloghe noch duerde: maer dat sy ghewoon zijn de betalinghe van sodanighe schulden te stellen op sodanighe termijnen als haren staet mach lijden/ sonder vertoon ofte teghenſegghen van haer naghebueren. Dat over sulcx den Keyser Carolus/ de Coninghen van Vranckrijck/ Enghelant/ Demercken/ ende noch teghenwoordich den Coninck van Spaengien/ veel Millioenen schuldich zijn aen verschepden Natien/ die in voorgaende oorlogen hen hebbē gedient/ daer van die betalingen alsnoch werden gedifferecrt/ etc.

Coninginne van Engelant schrijft aen dē Coninck van Schotlant/ in faveure van de Nederlanden/ dē thienden November.

De Staten vande Landen hadden belast dat den voorschreven Gesante zijn reyse soude nemen over Engelant/ ende de Coninghinne aldaer vande ghelegentheydt vande voorschreven sake informeren/ ende die selve te versoecken/ om in dese ghelegentheyt van tijden ende saken/ voor haer byden Coninck van Schotlant te intercederen. Het welcke sy gheerne dede/ ende schreef aenden Coninc van Schotlant seer ernstelijck in faveure vande vereenichde Landen/ van date den x. Novembris: Verclarende hoe leet haer gheweest was te verstaen dat by hem met Brieven van represalien werden gedreyght de gheunieerde Provintien hare vrienden ende goede gheallieerde/ die sy nu sekere Jaren herwaerts ghesocht hadde/ ende als noch sochte te soulageren in de sware ende gheduerighe oorloghe/ die de voorschreven Provintien teghens den alghemeynen vyandt waren voerende. Ende seyde sy/ Ick bidde u/ overweecht welcker voegen ghy met dese procederen uwe vrienden sult quetsen/ uwe vyanden verheughen/ ende u selven ongelijck doen: Want wie sal ghelooven dat ghy de Religie in achtinghe hebt/ als ghy de belijders vande selve Religie wilt gaen bevechten? Wie sal gelooven dat uwe vrientschappe ende affectie tot mijwaerts oprecht is/ als ghy mijne vrienden gaet beschadighen? Ende hoe wel ick niet in twijfele ofte sy lieden zijn sterck ghenoech om een veel grooter ghewelt te wederstaen/ nochtans en laet niemant segghen/ dat de ghene die nu swaricheyt genoech te draghen hebben/ by uwe hant noch meerder souden werden geaffligeert.

Dese Brieven afgheveerdicht wesende aen den Coninck van Schotlandt/ werdt middelertijt den voorschreven Ghesant te Hove in Enghelant opghehouden: Waer van den Coninck van Schotlant geadverteert wesende/ hadde hy hem door zijnē Ambassadeur daer over ten hoochstē beclaecht/ verstaende dat hy principalijcken aen hem ghesonden was. Ende soo het gheschapen stont/ dat tusschen die twee voorschreven Potentaten ter oorsake van dien voorder misverstant soude comē/ so hadden de Staten eenen tijt daer naer den voorschreven Raetsheere de Vooght ende den Raetsheere Joan vandē Wercke over Zee na Schotlant ghesonden: De welcke te samen te Hove aldaer ghecomen wesende/ den Coninck soo goede onderrichtinghe gedaen hebben/ dat de voorgenomen executie vande voorsz Brieven van represalien/ die den Colonel Stuart metten zijnen verleent waren/ geenen voortganck ghehadt en hebben. 1588.

Het vermoeden was by velen op desen tijt/ dat de voorschreven gedreyghde executie van represalien teghen de voorschreven Landen/ eenen vondt ende practicque was vanden Hertoch van Parma/ om onder tdecksel van dien te storen de vrientschappe ende onderlinghe alliancie tusschen het Coninckrijck van Enghelant/ Schotlant ende de voorschreven gheunieerde Nederlanden/ insonderheyt also de Landen mette voorschreven executie principalijcken ghedreycht werden ten tijde als die Spaensche Vlote voorhanden was.

Policie der geunieerde Landen op haer oorloghe eñ middelen.

De Staten vande gheunieerde Landen haer nu wat verlost vindende van haer vyandē vande Spaensche Armade/ van muyterijen des Crijchsvolcks ende haer authoriteyt herstelt/ hebben gedacht beter policie op haer regieringhe te stellen/ aenmerckende den grooten onwille die onder tvolck van oorloghe (zijnde in dienste vande Landen) ware ontstaen/ mits de quade betalinghe die haerlieden ghedaen was/ gheduerende de regieringe vandē Grave van Leycester: waeromme sy hebben voorgenomen den staet vander oorloghe te redresseren/ waer toe sy gebruyckt hebben diversche notable middelen.

Sy vergelijcken de lasten van d'oorloge met haer middelen.

Inden eersten hebben de Staten gaen vergheIijcken de lasten vander oorloghe teghens de middelen vande Landen: eñ oversulcx ghecasseert ende afghedanckt vele eñ verschepdē Companien voetvolcx eñ Peerdevolck/ die by den Grave van Leycester boven het vermoghen vande Landen/ in dienste der selver waren gebrocht ende aenghenomen.

Sy maecken afrekeningen eñ composeren voor de oude schuldē.

Ende ghemerckt dat midts de lanckduericheyt vander oorloge veel waren die aende Landen pretendeerden groote achterstellen van voorgaende diensten/ soo hebben de Staten alle de Colonellē/ Capiteynen ende Officieren by Eede doen belouen/ dat sy gedurende die oorloghe/ de Landen niet souden molesteren om die betalinghen vande voorschreven oude schulden: Doch also/ datmen henlieden haer afrekeninghe ghemaeckt heeft/ ende op de voldoeninghe van tgene dat henliedē voor haren persoon daer in mochte competeren/ ende vorder niet/ met henlieden ghehandelt/ op sulcke dagen ende termijnen als den staet vande Landen ghevoeghelijcken heeft connen lijden/ oock mede met wtcoop eñ constitutie van lijfpensioenen voor haer/ hare vrouwen ende kinderen.

Ten derden soo hebben de Staten voornoemt alle die Maentlijcke besoldinghen

die

1588.

Stellen de Maentlijcke beſoldingen op acht ende veertich dagē.

die van doen voortaen ſouden vallen/ gheſtelt op achtenveertich daghen voor een Maent/ ende den Colonellen/ Capiteynen/ ende ghemeyne Soldaten doen ſweeren dat ſy henlieden mette voorſcheven beſoldinghen ſouden hebben te vernoeghen: Maer de traittementen vande hooghe Ampten zijn gheſtelt betaelt te worden teghen tweeendedertich daghen ghereкent voor een Maent.

Beſorghen ſekeren voet op de betalinge des Krychſvolcx die verdeylende onder de Provintien.

Ende om eenen goeden eenparighen ende eenen ſekeren voet te houden op de betalinghe van het volck van oorloghe/ in dienſte vande Landen weſende/ hebben de Staten het ſelfde Krijchſvolck gherepartiert ofte verdeylt over de Provintien / naer advenant vande quote die elcke Provincie inde laſten vande oorloghe hadde te contribueren/ ende het vermoghen vande ſelve Provintien mochte ſtrecken: Waer wt gevolcht zijn ſeer notable effecten/ ende inſonderheyt dat de financien ofte gheltmiddelen vande reſpective Provintien / niet en zijn ghediverteert/ maer getrouwelijcken gheimployeert geweeſt tot forniſſemente of verſtreckinge van haerlieder reſpective quote inde ordinariſſe contributien/ tot betalinge van dē volcke van oorloge ſtaende tot laſte van elcke Provintie. Ende ten anderen/ dat het voorſchreven volck van oorloghen ſekerlijc gheweten heeft aen welcke Provintie ſylieden hare beſoldinghe hadden te vervolghen / ende indien daer in eenich ghebreck mochte vallen/ tſelfde conde terſtont geweten ende by den Rade van State ghteremedieert worden.

Effecten van de goede Policie op de middelen.

Boven ordinariſſe oock extraordinariſe contributien ingewilliget totte diſpoſitie des raets van State.

Ende ghemerckt dat die laſten vande oorloghe ſoo groot ende ſwaer waren vallende/ dat de ordinariſſe contributiē vande reſpective Provintien de ſelve niet en mochter toereycken/ So hadden de voorſchreven Provintien boven de voorſchreuen ordinariſſe contributien noch inghewillicht een extraordinariſſe contributie/ over alle deſelvige Provintien die op die tijt vermochten te contribuerē/ daer van den Raet van State de diſpoſitie hadde / ende de ſelvighe beſtede totte betalinghe vande voorſchreven extraordinariſſe laſten. Doende mede die voorſchrevē reſpective Provintien teynden ſ'Jaers mette andere treden in liquidatie ofte afrekeninge/ omme te weten oft die ſelvige haer reſpective quoten inde voorſchreven ordinariſſe ende extraordinariſſe contributien hebben gheformeert ofte opghebrocht ende voldaen ofte niet.

De Provintien doen afrekeningē onder den anderen alle Jare.

Die middelen waer wt die voorſchreven Provintiē haer reſpective quotē inde voorſchreven contributien zijn vindende / ende Maentlijcken zijn op brengende/ en zijn alomme inde voorſchreven Landen niet eenderley. Die van Hollant ende Zeelant weſende de rijckſte ende vermogenſte Provintien/ vinden haerliedē quote inde voorſchreven contributien wt de middelen van conſumpſien/ die ſyluyden aldaer zijn heffende opde Wijnen / Bieren/ beeſten/ materien goude/ ſilvere / ſyde ende Wolle Lakenen/ wage/ hoorenbeeſten. Item/ opde conſumpſien van Zeepe/ Zout/ Azijn ende Ghebrandenwijn/ ende meer andere gelijcke ſpecien/ die van ſes Maenden tot ſes Maenden/ by ſekere Commiſſariſſen byde Staten vande ſelve Provintien die daer toe gecommiteert worden/ openbaerlijcken ende op ſekere gedructe conditien ende ordinantien werden verpacht. Ende bouen dien wtte verpondinghen / die ghegheven werden van alle onroerende ende heerlijcke goederen / naer advenant vande incomſte der ſelver goederen/ daer op die ſelve by ſekere Commiſſariſen in voorleden Jaren zijn ghetaxeert gheweeſt.

Middelen hoe de Provintien haer quote totte laſten vinden ordinaerlycken.

1588.

Hoe die van Hollant ende Zeelant haer extraordinare middele vinden.

Ende ſo wanneer het incommen van alle de voorſchreven middelen niet en moghen toelanghen die quote vande voorſchreven Provintien/ die de ſelve tegen dander Provintien hebben te dragen inde voorſchreven ordinaris ende extraordinariſſe contributien/ ſoo wort het cort van dien ghevonden byde Steden in Hollandt/ ofte opden voet vande reparitie die de ſelue Steden onder den anderen zijn houdende/ ofte op den voet vande Verpondingen over die ſteden/ daer van de ſteden wederom werden gherembourſeert / het ſy by conſtitutie eñ vercoopinghe van renten tot laſte vant tgeheel Landt van Hollandt/ ofte aen ghelde wtte Verpondinghen die ghenerаlijcken over het voorſchreven Landt van Hollant werden ghegeven/ ten eynde dat die platte Landē van Hollant ſo wel als die ſtedē eenpaerlijcken die voorſchreven laſten ſouden helpen draghen.

Andere Provincien hebben andere middelen daer by ſy haer voorſchrevē quote zijn vindende/ elcke naer dat den aert ende gheleghentheyt vande ſelve Provintien mach lijden. Ghelijck oock alle de ſelue Provintien elck int byſondere / ende de ſteden ende Dorpen van dien haer particuliere laſten/ dienende tot conſervatie vande ſelve Provintien/ ſteden ende Dorpen/ hebben te draghen/ die haer voorſchreven quote niet en verminderen/ maer moeten de ſelven betalen met andere middelen die ſy aldaer ghevoeghelijckſte ende onquetſelijckſte voor haer Onderſaten zijn practiſerende.

Ende met deſe ende andere ghelijcke middelen/ hebben de voorſchreven Landen/ ende namentlijck die Provintien van Hollant/ Zeelant/ Wtrecht ende Vrieſlant/ niet alleene in goede verſekertheyt haer Landen teghens het ghewelt van ſo machtigen Coninck ghedefendeert/ maer hebben ooc (alſo namaels wt het verbolch van deſe Hiſtorie te ſien ſal zijn) met goede aſſiſtentie van de andere Provintien / als Gelderlant ende Overijſſel/ tegen den ſeluen Coninck offenſive oorloghe ghevoert/ ſelue gheheele Provinten ende veel ghewеldighe Steden ende Forten hem afghenomen: daer toe de ſelue Landen noyt meerder ghewelt van volcke hebben ghebruyckt in campagnie ofte int velt/ bouen de Borgerlijcke beſettingen van hare Steden ende Frontierplaſen / als twaelf ofte derthien duyſent man te voete/ ende drie duyſent man te Peerde/ wel in ordere

Wer gebruicte de Landē grote daden wt/ gerecht met wepnich Crijchſvolk betaelt.

1588. dere ende van alderley behoeften ende amonitien van oorloghen soo wel versien / als den noot eñ de gheleghentheden vande Steden ende plaetsen die sy aentasten/ waren vereysschende: hebbende voorts tselfde volc van oorloghen int velt/ als oock inde plaetsen daer sy in Garnisoen waren leggende/ doen houden in so goede eñ scharpe krijchsdiscipline/ dat niet alleene alle opēbare misdaden strengelijc zijn ghestraft ghewordden: maer ooc dz de schade de welcke het Krijchsvolck by afteeringhe ofte andere manieren den Borgheren ofte Huyslieden ten platten Lande waren aengaende/ gheestimeert ende gheschat is geworden/ ende byden Rade van State den Capiteynen van hare eerste Maent Solts afghecort/ ende goetghedaen den ghenen die alsodanige schaden hadden gheleden.

Goede krijchsdiscipline onder de gheunieerde ghebruyct.

De oorloghe te water wort byde Staten vande gheunieerde Landen beleyt met soo goeden ordere / als doet die oorloghe te Lande / zijnde tot dien eynde inde voorschreven Provintien opgerecht eenen Raet ofte Collegie vander Admiraliteyt/ ende gecomposeert van diversche Raetspersoonen/ meest al wel ervaren int stuck vander Politie/ oft int feyt vander negociatie ende handelinge byder Zee/ ende zijn verdeylt in vijf diversche plaetsen/ daer de voorschrevē Raden haer ordinarisse residentie zijn houdende/ te weten tot Amsterdam / Rotterdam/ ende Hooren in Hollant/ tot Middelborgh in Zeelant/ ende Leeuwaerden in Vrieslant: Van welcke Collegien de Prince Maurits van Nassouwen als Admirael Generael vander Zee het Hooft is / op wiens name alle de Commissien ende Krijchsbestellingē byden voorsz Raet werden wtghegheven. Die altijt Stathouder van Hollant/ etc. is/ als oock die Raden onder hem/ inde voorsz Collegien vander Admiraliteyt dienende/ doen Eedt ende ontfanghen hare Commissien vande Staten Generael / op de nominatie vande Provintien/ die ghewoon zijn wtten haren tot dien eynde den Staten Generael twee ofte drie persoonen voor te draghen/ daer wt de gequalificeerste wert vercoren. Den Admirael heeft dry ofte vyer Viceadmiraels/ die haer meest in Hollandt ende in Zeelandt/ als gheleghen zijnde naest de Zee zijn onthoudende / te weten in Hollant is Johan van Duvenvoorde / Heere van Warmont / ende onder hem Joncker Pieter vander Does ende Jan Gerbrantsen: In Zeelant Heer Justinus van Nassouwen / ende onder den selven Joos de Moor.

De oorloghe ter Zee wort beleyt byden Raet vande Admiraliteyt/ die in vijf plaetsen resideren.

Den Prince Maurits Admirael is thooft vande Admiraliteyt

Die vander Admiraliteyt dirigeren alle die Oorloghen te water by advijse vande Heere Staten Generael/ eñ hebben tot dien eynde den ontfanck vande Convoyen ende vande Licenten die op de incomende ende wtvarende Comanschappen werden ghegeven/ volghende de Lijsten ende ordinantien byde Staten Generael daer van ghemaeckt / ende die van Jare tot Jare by de selve Heeren Staten/ naer gelegentheyt van saken ende vander negociatie gheresumeert ende gheredresseert worden/ sulcx als sy bevinden ten meesten dienste vande Landen te behooren. 1588.

Tghelt vande Convoyē ende Licenten betaelt de oorloghe ter Zee.

De Penningen van de voorschrevē middelen procederende / worden ghecollecteert by ghesworen Officiers/ ende ter ordinantie van die vande Admiraliteyt inde voorschreven Provintien residerende gheimployeert tot betalinghe vant volck van oorloghe te water dienende / ende staende ten laste vande Generaliteyt. Item/ tot timmeragie/ bouwen ende onderhoudt vande oorlochschepen/ ende van alle Scheepsgereetschappe daer toe van noode wesende/ mitsgaders oock Amonitie van oorloghe/ grof gheschut/ met andere dierghelijcke behoeften/ die seer veel ende groot zijn / midts het groot ghetal vande oorlochschepen/ die de Landen ghestadelijck in dienste zijn houdende.

De voorschreven oorloghe ter Zee wort by die vande Admiraliteyt ghedirigeert in dese manieren / te weten/ eerst worden by henlieden verscheyden Oorlochschepen gebruyckt ende onderhouden tot besettinghe vande Zeehavenen/ staende ofte gheleghen onder het ghebiet van haren vyant : Als voor Duynkercken / Nieupoort/ Sluys/ etc. Ten anderen worden oock verscheyden Oorlochschepen gebruyckt/ die Vlootsghewijse de Zee tusschen Enghelandt/ Vranckrijck ende die Nederlanden ghestadich cruyssen. Ten derden wert oock Jaer wt Jaer in een goet ghetal Oorlochschepen ghebruyckt tot defencie vande Visscherije onder Schotlandt ende de Eylanden daer ontrent gheleghen. Ten vierden soo werden die Coopvaerders wt de voorschreven Provintien varende / ende traffickerende op Vranckrijck/ Engelant/ Schotlandt / Denemercken ende elders/ in goede versekertheydt ghe convoyeert met Schepen van oorloghe / teghen de perijckelen vanden vyant ende vande Zeeroovers. Ten lesten soo hebben die Landen een seer groot ghetal van cleynder Schepen ten oorloghe mede gheequippeert ende van alle behoeftē wel versien/ die binnē s Lants tot bevrijdinghe vande Revieren ende soete wateren ghebruyckt worden : Oock tot besettinghe van sommige Steden eñ plaetsen/ staende onder tghewelt van hare vyanden/ ende opde Custen vande voorschreven Revieren palende.

Waer ende hoe dat de oorlochschepen worden ghebruyckt.

Het voorschreven Collegie vande Admiraliteyt is voorsien van een Advocaet Fiscael / die tRecht vande hooghe Overheyt bewaert / teghens alle den ghenen die de Krijchsrechten ter Zee / ende hare commissien ende Artijckelen overtreden / ende die int stuc van Convoyen ofte van Licenten de Landē soeckē te vercorten/ daer van den Raet kennisse neemt/ ende op alsodanighe aenclachten oordeelt / nae dat sy bevinden te behooren/ welck oordeel cracht heeft van ghewijsde / sonder dat de executie van dien by appel ofte reformatie mach worden gheschorst. Ghelijck mede tvoorschreven Collegie kennisse neemt eñ sentencieert over

alle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

alle prijsen van persoonen ende van goederen die by de Capiteynen te water verovert werden/ mitsgaders ooc van alle clachten/ questien ende gheschillen die onder het Zeevarende Krychsvolck vallen/ ofte teghens henluyden by yemanden soude mogen ghepretendeert worden. Ende ten eynde het Zeevarende Bootsvolck haer devoyr wel souden doen int veroveren ofte verwinnen van hare vyanden / soo ghenieten sylieden oock elck naer haer qualiteyt seker aendeel ofte contingent inde buyten:ende sy worden bouen dien/ midtsgaders boven haer ordinarisse montcosten/ gagien ofte Maentghelden/ oock meermael met premien vereert / nae dat die gheleghentheyt vant feyt is vereysschende.

De oorlochschepen om de Zee te cruyssen ende Convoyen te doen/waren ontrent desen tijt in Hollant ontrēt achtendertich/ in Zeelandt twaelf:in Vrieslant achthien/ deen reyse meer dan dander / behalven die vande soete wateren / die niet veel min en zijn.

Coursen van der Staten Garnisoene.

IN dit Jaer M.D. Lxxxviij. zijnder diversche verscheydē courssen uyde Garnisoenen der Staten hier ende daer ghedaen/ als die van Heusden ende Geertruydenberge in Brabant/die trocken wt ontrent achthondert sterck/ soo te voet als te Peerde/de voetknechten achter op de Peerden stellende/ende deden eenen cours nae Tilborch by s'Hertoghenbosch / daer een deel van Parmas volck lach/twelc sy slogen/de reste namen de vluchte inde Kercke/daer sy die niet langhe dorsten bestrijden/vreesende dat opden allarm de omligghende Garnisoenen haer souden comen ontsetten:ende trocken also met goeden buet na huys.

Vroomheyt/ stoutheyt/ ende gheluck van hondert Soldaten in Brabant.

Diergheliicke deden die van Bergen op Zoom/van waer sy min dan hondert sterc waren/waer onder vijf ofte ses Peerdē waren van Bacr volck / ghe leyt zijnde van eenen Sergant/ende trockē also wt op eenen aenslach op Borchloon/die haer faelgierde. Dese sloeghen nochtans door eenen hoop volcks/ende quamen te Thienen/ daer vijf ofte ses Vaendelen Spaengiaerdē in Garnisoen laghen:dies niet teghenstaende(mits dattet een wyde Stadt is) gheraeckten sy daerinne / ende dreven de Spaengiaerden daer wt/die afnemende drie Vaendelen/ ende pilierden de Stadt. Als sy nu weder buyten quamen/warē hare vyanden op haer voordeel hen wachtende / die wel vier hondert sterck waren : daer sloeghen sy vromelijck door/ende quamen wel weder in haer Garnisoenen met alle den buet/ twelck by nae ongheloouelijck scheen.

Convoy van Cortrijck gheslagen.

Die van Zeelant waren ontrent tseventich sterck overghetrocken in Vlaenderen/ dese sloeghen af het Convoy vanCortrijck/ daer bouen tvoetvolck twintich Ruyteren/ ende dertich Cooplieden te Peerde by waren:sy schoten eerst meest nae de Peerden/ tot dat sy dier eenighe creghen/ met welcke sy de andere overwonnē/ende namen al wech voor buet wat sy draghen conden.

Schencks aenslach op Nimmegen te vergeefs/ in December.

Schenc is ooc niet ledich gheweest/maer hy dede eenen cours tot Momedi: Ende in December hadde hy eenen aēslach op Nimmeghen/ met correspondentie van binnen/ meyuden door de ondiepte des grachts den muer te ondergraven/ende met buscruit op te worpē:maer mits dat de waterē door regē gewassen waren indē grachten/ende andere beletselen/wert het verhindert.

Veelderhande cloecke aenslagen werden ten desen tijden van wederzyden veel bedreven/in Brabant/Ghelderlandt ende Vrieslant/nu tot profyte dan tot verliese/ midts datter over beyde zyden veel cloecke geoeffende Soldaten waeren/ die alle stof ende materie van eere ende profijt sochten ende waer namen.

Schenc sticht zijn opgeworpen Schansse te Harwaerden in November.

Schenc hadde (om zijn groote costen wat te verhalen) op den Rijn by Herwerden int beginsel van November een Schansse ghemaeckt/sonder consent vande Statē/welcke alsoo die publijcke authoriteyt was nadeele / so worde door den Prince Maurits vanOrangien/ende het tusschensprekē vanden Heer Willoughbye/hem belast die weder te slichten.

Inden Briel muytineerde het Enghels Garnisoen om betalinghe / midts die wat achter bleef / zijnde dat Garnisoen verre gheleghen om op den vyandt met profijt haer te gheneeren: Maer also de betalinghe wt Enghelant (volgende het Contract) moeste comen/ soo hebben de Staten van Hollant liberalijcken voor de Coninghinne dat verschoten/ende alsoo alle swaricheydt ghoslist.

Onder Parma volck is oock muytinatie.

Onder svyants Garnisoenen was oock muytinatien ende groote armoede/ by ghebreck van betalinghe/dewijle des Coninckx Indiaensche schatten ende incomsten op verre nae zijn gheduerighe oncosten vande oorloghe niet en conden bereycken. Dese ghebreecken werden vele gheholpen metten Coninckliikē naem ende authoriteyt/nochtans soo volcomen niet/ maer veel van de wijste ende beste Soldaten verlietē den dienst/ ende begaven haer onder de Staten om sekerder betalinge ende beter onderhout te profiteren / twelck svyants Garnisoenen seer ontbloote.

Parma ende Baligni maken contract voor Artoys ende Henegou ende de Stadt Camerijck.

Met die van Camerijck / opde welcke Parma altijt zijn ooghe hadde heeft hy om Artoys ende Henegouwe te ghelieven / een Contrackt/ofte bestant van Wapenen ghemaeckt voor etlijcke Jaren/daer den Gouverneur Baligni oock lichtelijc toe consenteerde / overmidts hy door de beroerten in Vranckrijck qualijck middel vont om de Garnisoenen te samen met zijn authoriteyt te onderhouden / ende hier mede eenen entercours ende onderlinghe Coophandel met die ghebuere Landen instellende/heeft hy daer door middelen van gelde tot versekeringhe van zijn Gouvernement ghevonden:want inde Stadt Camerijck grooten coophandel ende neeringhe is van Camerijcx Lijwaet ende Doec/midts dat aldaer Jaerlijcks wel ghemaect worden bouen de
tsestich

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. tſeſtich duyſent ſtucken/ die gheſchat zijnde
deen door dander op veertich Gulden tſtuc/
bedragen vierentwintich hondert duyſent
Gulden/die ſy Jaerlicx daer vooren ontfã-
gen: Dit Lijnwaet ofte doec is ſommige ſo
excellent frap ende fijn/ datmẽ ſtucken vint
die maer xxij.ellen lanc zijn/ ende wel weert
drie honderdt Gulden / oft hondert Fran-
ſche Cronen/ de ſelve niet meer in ſtoffe we-
ghende dan ſes/ſeven/ ofte acht oncen tſtuc.
Hier door heeft Baligni hem ſints onghe-
ſtadelick / neutrael ende als abſoluyt ofte
Souverayn ghedraghen: Deſen Contrack-
te van beſtant niet tegenſtaende/ heeft Par-
ma door verſcheyden middelen/ ſelve door
den Biſſchop van Cameryc/een Sone van
Barlaymont (dien Baligni wt de ſtadt
weerde) ende door zijn Canonijcken veel ſe-
crete aenſlagen ghehadt/ die Baligni door
zijn neerſticheyt altijt ontdecte: Maer door
het profijt dat ſy beyde by den Contrackte
ofte beſtandt vonden/ zijnſe telcke reyſe we-
der vereenicht. Baligni terſtont/ als den zij-
nen eenighe ſchade geſchiede/ dede hy courſ-
ſen ofte wtvallen in Henegouwe ende Ar-
toys /verhalende zijn ſchaden met Lonts
recht.

Alſo wy veel wonderlicke ende ſeltſame
geſchiedeniſſen deſes jaers M.D.Lxxxviij.
(waer van ſo langhe ende veel gepronoſti-
ceert is) verhaelt hebben/ als de doot des Co
nincx van Denemercken/ de nederlaghe en-
de gevangeniſſe van Maximiliaen van Oo-
ſtenrijc/ Coninc van Polen/ den ondergane
vande machtighe Spaenſche Armade/ de
doot vandẽ Prince van Conde/ ende de Gra
ve van Leyceſter/ So ſullen wy voorder be
veranderinge in Vranckrijc verhalen.

WY hebben in voorgaende Boecken
cortelic vertelt/ hoe dat door de prac-
tijcke van Spaengiẽ/ de Coninc van Vrãc-
rijcx Hendrick de III. beledt was aen te ne-
men de Souverainiteyt ende beſcherminge
der Nederlanden/ door conſpiratie van die
van Guyſe/ haer tſamen verbindende on-
der een Hooft/ weſende een eenvoudich out
man den Cardinael van Bourbon: ſy noem-
den haer conſpiratie het Heylich Verbont/
ofte Sancte Ligue, die bekleedende metten
decmantel vande beſcherminge der Heylige
Roomſche Religie/ ende der gemeynte wel-
vaert. Als nu deſe Ligue onder ſulckẽ voor-
ſchrevẽ decmantel groot ende ſterc wert/ en-
de de ſelve alle Princen ende Potentatẽ ſon-
derlinge ſuſpect zijn/ principalick van haer
eygen ſubiecten/ ſo hebben wy geſeit hoe dat
den Coninck daer teghen binnen Parijs
hem ſochte te ſtercken/ twelck den Hertoch
van Guyſe gewaer geworden zijnde/ dreef
den Coninck daer behendelicken wt tſelve
namaels excuſeerende/ ende des Conincx
fouten leggende op den Hertoch van Eſpe-
ron/ zijnẽ Broeder la Valette/ Biron/ ende
meer andere van des Conincx ghetrouſte
Dienaers/ met veel ſware ende infame be-
ſchuldinghen/ boven alle iegens den voorſz
Eſpernon/ die dẽ Coninc ſonderlinge affec-
tie toedroech/ eñ tot ſeer grooten ſtate/ dig-
niteyt/ rijcdom ende autoriteyt opgetrocken

hadde/ ende overſulcken alleene meeſt biden 1588.
Coninc vermochte twelc die vã Guyſe hẽ
ſelve benijde. Dies ſy met haer Ligue den
Coninck dwongen tot een reconciliatie met
haer/ ende wech te ſenden den voorſz Eſper-
non/ doende hem reſigneren verſcheyden
Ampten ende Gouvernementen: ende voorts
de oorloghe tegen den Coninck van Navar
re aen te nemen/ om hem ſelven te ſwacken
ende die vande Religie te dempen.

Om waer over te beraetſlaghen / heeft
den Coninc tegen den Winter van dit Jaer
M.D.Lxxxviij. beſchreven de Staten des
Rijcx/ alwaer ooc die vant huys van Guyſe
ende die vande heylige Ligue wel de ſterckſte
zijn verſcheenen : daer inde vergaderinghe
vande drie Staten/ als Gheeſtelicke/ Ede-
len/ eñ Steden/ veel is gehandelt om tRijck
inde Roomſche Catholijcſche Religie te ve-
ſten/ die vande Ghereformeerde Religie wt
te roepen/ ende den Coninck van Navarre
met zijn geſlachte te weeren vander Croone
waer van de propoſitien ghedruckt zijn.

Die vande Ligue ende Guyſianen heb-
bẽ voor een principael poinct verſocht/ dat
den Coninc met alle de Officieren des Rijcx
herſweeren ſouden (als een fondamentale
Wet) het Edict/ waer by den Coninck van
Navarre als Ketter afgheſloten was van-
de ſucceſſie der Croone. Waer tegen den Co-
ninc vertoonde/ dat hy die vã Navarre niet
en conde van zijn recht afſluyten/ de welcke
noch onghehoort was: daer den Edeldom
mede ſtemde: Maer de ander twee ſtaten/
namelic de Geeſtelicke/ ende ſteden/ die dre-
ven datmen abſolutelic ſoude beſluyten dat den
Coninck van Navarre ende alle Ketters
ende Ketters kinderen voor eewelick onbe-
quaem ofte incapable warẽ om de Croone
te erven ofte te beſitten.

Als nu deſe dinghen heftelic vande Guy-
ſianen gedreven werden/ ſo dede den Coninc
ooc eenen aenſlach makẽ/ dat het behoorlijc
ware datmen alle de fondamentale Wetten
des Rijcx/ namelic die van Crimẽ Læſæ Ma-
ieſtatis ooc mede ſoude ſweeren. Het welcke
die van Guyſe (als de Coninginne Moeder
hem daer toe ſochte te perſwaderen) ſeyde
niet te willen doen/ merckende datmen hem
ſochte te betrappen/ ſo wel om tſeyt vande
Baricades ofte wtjaghen des Conincx wt
Parijs als anderſins.

Hieromme beſloten de Guyſianen eñ de
Ligeurs wat gheweldichs voor te nemen/
om tot haren vermeten te comen/ haer vin-
dende gheſtijft/ ende genoech gheſecondeert
vande twee Staten des Rijcx/ eñ boven al
vanden Coninck van Spaengien. De Her-
toch van Lotringen eñ Savoyen/ haer ge-
bueren: Alſo dẽ Hertoch vã Savoyẽ alreede
begonſt hadde in te nemẽ het Marquiſaet-
ſchap van Salucen/ toecomẽde den Coninc
van Vrancrijc/ ſonder waerſchouwinge vã
krijch/ alleene ſeggende dat hy dat dede wt
vreeſe dat die vande Gereformeerde Religie
daer mochten inne neſtelen: Een groote on-
danckbaerheydt van een Vorſt die ſoo ſeer
verbonden was door bloet ende weldaden
aende Croone van Vrancrijck.

Coninck van Vrancryc beſchryft zijn Staten tot Bloys.

Guyſianen ſoecken Navarre vande ſucceſſie der Croone te ſluyten.

Guyſianen conſpiratie.

[illegible]ichte eñ [illegible]ſtelickheyt vã Cameryckx boeck.

Vranckrijcx [illegible]

Eſpernõ ende andere vande Ligue beſchuldicht.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588.

Den Coninck wt jalousie resolveert Guysianen doot.

De Coninc van haer gewelt gheaviseert zijnde/ende vreesende dat hy mochte na Parijs ghevoert worden/ eñ aldaer byde Staten ghedwonghen worden te besluyten alle haren wille/ daer van hy genoech versekert was/ selve van eenighe vanden selven huyse van Guyse/so resolveerde hy (also de jalosie meer in Princen dan in eenige gemeyne lieden domineert) tselfde voor te comen/ mette Hoofden vande facktie onversins aen te tasten ende te dooden/ ende dander gevangen te nemen: hebbende hy hem in Poytou eenen Leger onder den Hertoch van Nevers/ die hem tot dien aenslach dienen mochte in noode: eenen anderen Legher hadde hy onder Duc du Mayne/ om de oorloghe tegen Savoyen te voeren. Als hy dit geresolveert hadde/ soo veynsde hy hem so hy best conde teghen den Hertoch van Guyse/ als oft hy hem boven alle andere wilde verheffẽ/ ende hoogher last gheven als zijn Broeder ghedaen hadde/etc.

Ende op Vrijdach/drie dagen voor Kersdach/ also den Coninc hem geliet als oft hy wilde buyten Bloys in devotie trecken/ soo ontboot hy smorgens door zijnen Secretarius den Hertoch van Guyse/ dat hy wt de vergaderinghe der Staten terstont by hem soude comen. Guyse van daechs te vorẽ wt ongewoonlicke caresse ofte gelaet wat achterdencken ghecreghen hebbende/hadde hy met zijnen Broeder den Cardinael eñ meer andere geraetslaecht: twelck oock den Coninck vernomen hebbende/dwonc hem dat om zijn feyt te verhaestẽ: Maer also den Coninc die van Guyse nu subijtelijcken ontboden hadde/en dorste hy niet weygeren te gane: ende is alsoo niet sonder achterdencken nae den Coninck ghegaen/ den Cardinael zijnen Broeder inden Raedt daer over becommert latende. Als hy nu gaende was vande voorcamer na des Conincx Camer/ ende de Tapitserije oplichtede/ wert hy aldaer van vijf ofte ses byden halse gegrepen: daer op hy riep over tgewelt twelc hem aẽghedaen wert/biddende om ghena/maer hi wert doorsteecken/ ende soo wert hy in des Conincx camer stervende/oft doot ghelept. De Coninc selve quam hem wt zijn cabinet besien/met zijn getrocken sweert/vragende of hy doot was.

Hertoch van Guyse werdt gedoot/ den xxiij. December.

Also ghebeurde hem tghene hy achthien Jaer te vooren inde moort van Parijs den Admirael Grave van Chastilion ghedaen hadde/ dien hy noch half levende wt de venster dede werpen/ eñ besach met tortsen wel nauwe oft het oock den rechten man was/ selve afvaghende met zijnen snutdoeck het bloet vant aensicht om hem te kennen/eñ so het lichaem met voeten stootende/ den Lakeyen eñ gepuffelte overgevẽde/om met alle schandelicheit door de straten na de galge te sleppen: Waer door wy Gods gerechtich oordeel oock in dese werelt te mercken hebben.

Gods rechtveerdich oordeel over Guyse/ om de doot van den Admirael.

Als nu die van Guyse also gedoot wert/ hadde den Cardinael zijnẽ broeder (die over hem becommert was) zijn schrewẽde stemme ghehoort/ waeromme hy meynde toe te loopẽ/met meer andere/als de Hertoch van Guysens sone/den Hertoch van Nemours/ zijn half Broeder/ de Marquis Dalbeuf/ de Bisschoppen van Lions/ ende Amiens/ maer sy werden alle wederhouden/ ooc den Secretaris van Guyse/die een briefken wtwierp/ daer in was geschreven/ Pour certain le Duc de Guyse est mort. Twelc Duc de Mayenne gedragẽ wert tot Lyons/eñ hem dit feydt versekerde/ ende hem daer op salveerde.

Daer na wert den Cardinael byden Coninck gebrocht inde camer daer zijn Broeder Guyse doot lach/ende na eenighe woorden wert hy weder wtgelept/ maer sanderdaechs doorsteecken: also den Coninck dat dochte best te wesen / om datter veel haer verstouten / ende ander verweckt en voor hem te intercederen/ twelc suspect was. Na eenige dagen werdẽ de lichamẽ aldaer inde groote sale tot asschen verbrant in calc/ ende de assche inden wint geworpen. Die oorsaecken gheweest waren van so veel bloets/ brants ende asschen.

Cardinael va[n] Guyse wort doorsteken/ de[n] xxiiij. December.

Desen Hertoch van Guyse Hendrick/ ende zijn broeder den Cardinael/ hebben cloecke dappere mannen geweest/also ooc den Vader was/ die eergierichlick aspireerden tot hoogen state/ de Catholijcke Roomsche Religie tot eenen deckmantel ghebruyckende: Maer als sy (ende insonderheydt den Hertoch) tot de croone van Vrancrijc niet geraken condẽ) midts dien sy pretendeerden ware erfgenamen te wesen van Charlemagne) so trachten sy ten minsten om een stuc daer van te becomen/ ofte het overste gebiet daer over.

De Coninc dede terstont de Poortẽ van der Stadt Bloys sluyten: ende maeckte zijn ontschult byde Staten: schreef oock tselfde feyt alomme aende Provintien eñ steden/ eñ dat hyt wt noot eñ vreese van zijn leven gedaen hadde. Hy sont ooc aen alle canten om de andere die van desen aenhanck waren te vangen/ eñ de steden ende Castelen te versekeren/hoe wel veel te spade: Want alsoo de vreese den Coninc tfeyt hadde doen verhaesten/ so werdẽ de steden en sloten te haest geadviseert vande tegenpartijen/ also wy van Duc de Mayenne Guysens Broeder hier boven verhaelt hebben: waer door de Poorten aen alle canten voor des Conincx volck ghesloten ende toegehouden werden.

Des Conincx moeder Catharina de Medices (welckers vader was Laurẽs Medices Hertoge van Vrbin, ende Moeder Magdalena/de dochter vanden Grave van Bononien ende Avernien) heeft weynich in dese resolutien vermogen/als die nu heel becommert geweest was met haer nichte Catharina van Lottringẽ / haer Dochters dochter/de dochter vã Carel Hertoch van Lorreinen/ om die ten houwelic wt te stellen eñ te trouwen met harẽ Neve den grooten Hertoch van Toscana ofte Florentiẽ/Ferdinando de Medicis, daer van de Bruyloft met groote pracht tot Florentz den eersten Mei ghehouden wert. Oock is de Coninginne Moeder meestendeel siec gheweest/ende nae

Coninginne moeder van Vranckrijck sterft/ den 8. Januari / 1588.

Guysens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1589. Guysens doot dē vijfden Januarij M.D.Lxxxix. tot Bloys gestorven.

Historie vant leven der Coninginne moeder.

Sy is geweest eē cloecke dapper vrouwe maer met wonderlicke loose ambitieuse eñ hoochmoedige vrouwelicke passiē gequelt. Vā haer schrijvē Fran. Guiccardin eñ Paulus Iovius, dat selve haren Oom Paus Clement de VII. int excuserē vant Houwelic eñ alliantie aenden Keyser Carolus de V. pronosticeerde/ dat sy geborē was om te ruwineeren den stant ofte staet vandē Prince diē sy soude te houwelic ghegeven worden. Sy was een Vrouwe die eergierich regiment sochte/ onder decsel van Religie/ ofte andersins/ vande welcke heel Legenden gheschreven zijn. Sy haette de absolute authoriteyt haerder sonen Coninghen/ maer wilde daer van mede deelen. Als tRijc in ruste was/ bevont sy haer ontrust/ om datmen haer niet vandoē en hadde/ daerom socht sy verweringe/ stellende deen Prince teghen dander/ Ja haer kinderen deen teghen dandere. Als haren sone Coninc Carel in volcomē ouderdom gecomen was/ maer op haer niet veel en paste/ so was den naesten sone Hendrick haer toevlucht / diens autoriteyt sy opt hoochste verhief/ op dat sy tusschen beyde eē aensien eñ autoriteyt hebben mochte: twelc Coninck Carel te spade gewaer wert.

Wonderlijcke ende eergierige practijcken der Coninginne Moeder.

Als nu Coninc Hendric wt Polen ontboden eñ totter Croone gecomē was door harē middel/ daer over hy grootelijcx tot haer verbonden was/ liet hy haer inde eerste Jaren alles regierē/ ende hy heeft hem tot zijn plaisier eñ wellust begeven: maer daer naer als hy begonst selve tregiment in te sien/ eñ te regieren/ nam sy haer toevlucht tot haren jonchsten sone/ dē Hertoch van Alenson/ die sy opstelde/ ende ten lesten tot het Hertochdom van Brabant/ etc. vorderde/ waer door het geschiede dat sy voor eenen langen tijt gerespecteert wert. Dese doot wesende/ socht sy andere middelen/ haer mette Ligue eñ Guisianen behelpende/ altijt soeckende twee saken: Deene was/ also te wercken/ dat die de Croone ware te succederē/ tot haer mochte zijn verbonden/ tegen dat hy mochte aende Croone comen: dander/ dat die de Croone besat/ desen successeur (die so groot gemaect was) soude moetē ontsiē/ eñ daerentusschen veel van haer maken/ ende nootsakelicken haer ghebruycken. Daeromme dewijle sy nu int leste den Coninc van Navarre/ so om Religie als andersins niet bequaemen vant tot haer stuc/ so socht sy meer verwerringhe door de Ligue/ Guysianē/ eñ den Vorst van Lotringhen/ ofte den Prince haer dochters sone mede int spel te brengen: Maer also wi verhaelt hebben dat den Coninc diē handel affsneet/ mette doot van Guyse/ so is sy selve van ouderdom eñ langhe siecte ghestorven. Men seyt nochtans/ dat als si stervē soude/ dat sy den Coninck haren sone wijselicken politijckē raet gaf/ als dat hi hem soude ten eersten vereenigen metten Coninc van Navarre/ ende de Princen van zijnen bloede/ dat oprechte Fransoysen ghebleven waren/ als die noyt van behoorlicke onderdanicheyt ofte trouwe geweken en warē/ hoewel hen veel oorloghen om der Religie vanden Coninck aenghedaen waren/ daer ter contrarie die vant huys van Guyse/ onder tdecsel der bescherminghe der Roomscher Religie/ den Coninck na het leven ende Croone ghestaen hadden. Oock vermaende sy hem dat het genoech om de Religie gestredē was/ maer met vrijdom van Religie te gevē/ soude hy de oorloge schorssen/ ende zijn Rijc bevredigen/ twelck so hy het veel Jaren te voren gedaen hadde/ so soude hy een geweldich ende vredelick Conincrijc hebben. Sy verhoopte oock/ so hy hem metten Prince van zijnen bloede versoende/ so soude hy alle zijn vyanden lichtelic overcomen/ eñ so hy dan den vrede ware onderhoudende/ so soude hy de gramschappe Gods over het Rijcke afweeren mogen.

Vermaninge der Coninginne Moeder aendē Coninc int sterven.

Dese executie over Guyse eñ den Cardinael zijnē Broeder heeft groot verwonderē alle de werelt door ghegeven/ maer meest in Vranckrijck groote alteratie/ daer den Coninc door zijn onbedocht stuck so goede ordere subijtelicken niet en heeft connen stellen. Maer die vande Ligue ende Spaensche factie/ met de principale Geestelicheyt/ hebben soo ontstelt gheweest/ dat sy alle de groote steden tegen den Coninc opgherupt hebben/ ende doen rebelleren/ namelick eerst die van Orleans/ als naest gheseten/ daer na die van Parijs/ die deur de Theologhen vande Sorbona/ ofte Schriftgheleerde/ een questie hebben doen afvraghen/ Oft de onderdanen niet ontslagen warē vanden Eet der ghehoorsaemheyt? Eñ oft sy daeromme niet met goeder conscientie en vermochten hen teghen den Coninck ende zijne adherenten te wapenē/ tot onderhout vande Roomsche Catholijcksche Religie/ midts dat den Coninck tegen zijnen Eedt/ belofte ende besworen leste Unie ende gheleyde die hy den Staten tot Bloys hadde toeghesevdt/ etc. dese moort begaen hadde? Dit hebben over de tseventich Doctoren toegestaen/ ende geaggreert/ dat sy van alle Eedt eñ ghehoorsaemheyt ontslagen waren/ eñ de wapenen behoorden aen te nemen / radende datmen tselfde soude versoecken vanden Paus gheconfirmeert te hebben.

De Sorbonisten van Parijs declarerē de subiecten van Vranckrijck ontslagē van eede/ ende te mogen tegē den Coninck opstaen.

De Paus heeft tselfde bevesticht / eñ den Coninc inden Ban ghedaen/ so hy den Cardinael van Borbō (die noch gevāgē was) eñ andere Geestelicke van haer ghevangenisse niet en ontsloech/ eñ hē over de doot vanden Cardinael van Guyse versoēde/ eñ vergiffenisse versochte. Hy gaf ooc hope vā assistēti s

Den Paus Sixtus Bant den Coninck.

Alle de principaelste steden van Vrancrijc hebben die van Orleans ende Parijs nagevolcht/ namelick Toulouse/ Rowaen/ Lyons/ Amiens/ ende meer andere/ die int jaer M. D. Lxxij. ten tijde vant moorden het meeste bloet ghestort hadden / met sulcke wraeckgierichheyt heeftichheyt door de Geestelicke meest daer toe opgherupdt / dat sy den Coninck hoe Catholijck hy nochtans was de meeste vilainie oft schelmerije hebben opghelevdt / ende sulcken schande ende laster naegeseydt/ als opt ghesien/ ghelesen/ ofte ghehoort mochte wesen/ niet allleen op

De groote Steden in Vranckrijck rebelleeren.

Vvv ij haer

1589. haer Predickstoelen (die stoelen der waerheydt ende stichtinghe behooren te wesen) maer selve op alle plaetsen/ daer hebben sy zijn Wapenen ende tittelen afgesmeten/ zijn schilderijen aen galghen ghesleypt/ eñ daer aen ghehanghen. Groot getal van vuyle Boecxkens in diversche Talē met volcomē authoriteyt hebbense ghedruckt/ in sulcker voeghen/ dat wy noyt (die nochtans alderhande Landen Historien/ so oude als nieuwe ghesien ende gelesen hebben) diergelijcke ghevonden ofte ghehoort hebben. Den Coninc die so Roomsch Catholijc ende devoot was/ dat hy veel strenger ordere van Sinte Franciscus opgherecht hadde/ dagelijcx bedevaerden doende/ inde Kercken liep/ aflaet verdienende/ dien hebben sy voor eenen vermaledijdē Ketter/ Tyran/ Straetschender/ Moorder/ Verrader/ Hypocrijt/ Meyneedighen/ Schelm/ Tovenaer/ Sodomijt/ Bloetschender/ Bloetsupper/ Kerckendief/ eñ watmen meer van boosheden soude connen verhalen/ ghescholden ende spottelick geschimpt: Ja selve en is noyt dierghelijcke van Ketters ofte Heydenen tegen tyrannen ghehoort. Onder andere in een Latijns Boecxken tot Lyons Anno M. D. xcj. gedruckt by Johan Pillehotte/ is daer van wonder te lesen/ daer alle Geestelicke eñ Wereltlicke Rechten in verhaelt worden/ daermede sy niet alleene stercken eñ stijven thedrijf vande Ligue/ maer verschoonen ghenoech de Nederlanders in tgene dat sy tegen haren Coninck nootshalven in ende tot defentie van lijf/ leven/ Religie/ ende Privilegiē/ voornemen/ die nochtans by haer voor rebelle gehouden worden.

Ongehoorde ende ongheschicte scheldingen der Ligeurs over harē Coninc.

Den Coninc hem aldus overvallen vindende van zijn Ondersaten/ die hem onder den Hertoch van Mayenne wt cracht van haer heylige Lygue ofte verbontenisse quamen bespringen/ heeft na lāge beraetslaginge gedwongen geweest hē te vereenigē metten Coninc van Navarre/ als deerste Prince van zijnen bloede interest hebbēde int Rijcx welvaert/ zijnde gepersuadeert by zijn beste Catholijckē/ dewijle hi niet alsnoch en was overwonnen van Ketterije/ dat hy daeromme voor geē Ketter/ noch Barbare/ Sarasyn/ Torck/ Jode ofte afgodendiender te houden en was / maer veel meer voor een Christelic Prince van goeder hope/ aenbiddende den selven waerachtigen God/ eñ den selven Salichmaker/ geloovende de heylige Schrifture/ het Catholijc geloove/ eñ verhopende de selfde salicheydt/ daer selve zijn rebellen ter contrarien hulpe aen versocht hadden/ ende ghebruyckten.

Coninc van Vranckrijck vereenicht met Navarre.

Als si hem also persuadeerden/ heeft den Coninc met Navarre eē bestant ofte schorsinge van wapenen gemaect voor een Jaer/ met voorwaerdē van hem te dienen/ protesterende daer toe van zijn rebellen wt hoger noot gedwonghen te wesen/ om de benefitie die de Catholijcsche Religie eñ zijn getrouwe ondersaten daer by souden genieten/ ende dat het gewelt ende invasie van Navarre twelc nu seker voorhanden was/ daer bigestaect eñ verhindert soude worden. Voorts protesterende ende wijtende alle het quaet dat de Roomsche Riligie daer van mochte toecomen/ die vander Ligue/ als oorsaecke midts haer rebellije.

Hier nae zijn beyde de Coninghen by een ghecomen / ende hebbben met groot verwonderen als Broeders malcanderen omhelst/ ende haer fortsen by een ghebracht.

Coningē van Vranckrijck ende van Navarre ontmoeten ende omhelsen malcanderen.

Daerentusschen heeft den Hertoghe van Longheville/ met de Heeren van Humiers/ Bonnivet/ De la Nove/ Du Guiry/ ende meer andere met haer fortsen den xvij. Mey / den Hertoch van Aumale met die van Parijs voor de Stadt van Senlis in Piccardien/ die hy beleghert hadde/ op gheslagen/ daer bi de twee duysent doot bleven/ ende alle het gheschut ende Vaendelen werden ghenomen. Daer nae nam den Coninck oock Pontoyse in.

Theleg van Senlis wert opgesmeten by des Conincs volck/ den xvij. Mey/ 1589.

Ende hier naer trocken beyde de Coninghen met gheweldighen Legher voor Parijs/ op hope van die Stadt (die noch onsterck eñ ongeresolveert was) te vermeesteren/ de wijle sy daer binnen veel vrienden hadden. Als hem nu den Coninck met zijn Hofghesin te S. Cloud ghelogheert hadde/ wert hy van een Jacopijn Moninck/ ghenaemt Broeder Jacob Clement/ secretelijc doorsteken. Desen Moninck ionck van drie entwintich Jaren/ wordt ghesept van ettelicke Moninncken ende seker Guysianen opgestooct te wesē/ daer meest vā beschuldicht werden/ de Weduwe van Loys/ Hertoghe van Montpencier/ des doden Guysens suster/ ende haer Moeder de Hertoginne van Nemours/ met meer andere/ deen wt haet/ dander meynende Gode ende den Landen grooten dienst te doen.

Also den Moninck den Hemel belooft zijnde/ ende met meer ander toesegghingen gestijft was/ is hy wt Parijs gecomen met fray versierde Brieven gesegelt/ eñ ander instructiē die wt geen Moninncx Cappe en quamen/ smorgēs den eerstē Augusti tot S. Clout/ eñ dede den Coninc aenseggē/ dat hy hem wat secreedts te verclaren hadde/ zijnde van eenighe ghesonden die den Coninck toeghedaen waren/ die hy noemde. Dit wert den Koninc aengesept/ ende also hi eerst van zijn bedde was opgestaen/ eñ hem cleede/ liet hy hem binnen roepen in zijn Cabinet/ doende zijn volck buyten gaen. Als den Moninck aldaer gecomen was/ leverde hy den Coninck die Brieven: ende terwijllen den Koninck die begonde te lesen/ trock den Moninck wt zijn mouwe een cort vergiftich Meskien/ ende stack dat den Koninck in den buyc. Den Koninck voelende dat hy verradelicken gesteken was/ ruckede selve tmes wt/ riep over luyde/ ende quetste den Moninc selve: Waer over zijn Edelē eñ dienaers inquamē/ dies inde hitte den Moninc doorsteken wert/ eñ namaels verbrant. De wonde wert byde Medecijnen eñ Chirurgijnen ghevisiteert/ vermaect/ eñ niet dootlijc geoordeelt: Waer over den Koninc ende andere goeden moet hadden/ het fept alomme schrijvende. Hierentusschen tegen avont begonde de wonde te smertē eñ te inflamerē/ mits het mes vergiftich was. Derhalvē hem

Coninc Henrick de derde van Vranckrijc wert van Iacob Clement doorsteken/ den eersten Augusti / 1589.

1589. hem het perijckel van sterven aenghesepdt was. Daeromme dede hy anderwerf den Coninck van Navarre roepen/ in presentie van dander Princen vandẽ bloede/Officieren vande Croone/ende de Veltoverste. Hem belastende het Gouvernement der Croone op hem te nemen/ eñ de andere hem onderdanich te wesen / met behoorlijcke recommandatiẽ: ende met groote protestatie hem den Eedt afnemẽde/dat hy het Rijcke soude regierẽ in ruste/ ende beyde de Religien toelaten ende in syn beschuttinghe nemen / tot datter by een goet ende heylich generael ofte nationael Concilium daer van soude geresolveert worden. Alsoo hem tot sterven vereydende/ is hy sanderdaechs smorghens xxij. uren nae dat hy ghewont was/ gestorven. Sijn lichaem wert ghebalsemt in eenen openen Osbaer ghelept/ende int Leger/ ende metten Legher alomme door veel steden gevoert/om tot medelijden te bewegen/ ende ten lesten tot Compiengnie begraven/ maer namaels tot S. Denys.

Hendrick de iij. Coninck van Vranckrijck sterft.

Die van Parijs hebben haer als ooc veel ander Steden over dese moort grootelijcx verblijdt / selve oock veel groote Heeren/ feesten van blijschappen daer over ghehouden. Seven Jaer daer naer wert ghesuspecteert over dese moort des Conincx den Baron van Stenesey/als desen Moninck aengheset te hebben / daer over hy hem selven Anno M.D.xcvj. doorstac/vreesende meerder wreetheyt.

Dit is voorwaer een seltsaem eñ wonderlijc werc geweest/eenen so Catholijcken Coninc van een Moninc vermoort te worden/ maer ooc een rare werck van Godts voorsichtichept/die over die moort den Coninck van Navarre heeft willen ontschuldighen/ diemen anders hem opgelept soude hebben/ om daermede hem vande Croone te weerẽ. Het was ooc een groot mirakel van God/ het Coninckrijck so staende / verdeylt ende ghebandeert alst was / dat Godt Navarre als metter hant ghenomen/ende byden Coninc doen leydẽ heeft int middẽ van Vranckrijck/ende van syn Princen ende Officieren der Croone/ hem in handen stellende eenen gheweldighen Leger/ om hem alsoo totter Croone te brenghen/ (een argument dat syn vyanden luttel teghen hem vermoghen sullen) daer het anders nae menschen verstant hem onmoghelijck soude gheweest hebben daer toe te gheraken.

De Coninck van Navarre aennemende de Croone/met den name van Hendrick de IIII. swoer anderwerf den Staten eñ Lande te beschudden ende beschermen als een goet Coninck/oock mede die vander Roomscher Catholijckscher Religie / ende exercitie daer van: ende voor hem selven beloofde hy/ hem te submitteren onder een vry generael ofte nationael Concilium ofte beter onderrichtinge/ende en soude oock de exercitie vande Gereformeerde Religie nerghens invoeren/ van daer die alreede ware ghebruyckt/ voor dat door eenen vrede anders daer in mochte versien wordẽ. Den Officierẽ vander Croone/Edeldom/eñ dander Statẽ/confirmeerde hy haer Privilegien. Ten lesten swoer hy

Coninc van Navarre wort Coninc van Vranckrijc/ Hendric de iiij. ende sweert mede de Catholijcken/ den ij. Augusti. 1589.

oock de moordadige doot des Conincx (als Justicie vereyschte) te wreken/ etc. Daer op swoeren hem de Princen vanden bloede/ Princen/Hertogen/Amptliedẽ der Croone/ Graven/Heeren/Ridderen/etc. hem alle behoorlicke onderdanichept/ooc mede de doot des voorleden Conincx te wreken. 1589.

Aldus desen nieuwen Coninc int Rijck gestelt zijnde/hoewel het scheen dat de oorsake vandẽ haet ende nijt met des Conincx doot wechghenomen ware / so hebben nochtans de principale Steden ende die vande Ligue gheensins haer totten nieuwen Coninc willen onderworpen: maer gestijft zijnde mette assistẽtie des Paus/ des Conincx vã Spaẽgien/des Hertogen van Savoyen/ende Lorepnen/zijn sy inde rebellije ghebleven/ hoewel verre den meesten Edeldom haer byden Coninc gehouden hebbẽ. Maer also hy een seer vroom/ cloec eñ krijchsbaer Prince is/ inde oorloghen opghevoypt/ gaet vast voort met voorspoet / als wy namaels cortelijck verhalen sullen.

Te voren hebben wy verhaelt vãde muyterijen der Soldaten in diversche plaetsen/ onder ander van Geertruydenberghe/ daer van het verlies ghevolcht is/dies sullen wy dat vant beginsel af verhalen. Geertruydenberghe is gheleghen op de Merwe ofte Vlack/twelc den Rijn ende Mase maect van verdronckẽ Landẽ/tegen over Dordrecht. Dese stadt comt toe den Prince van Orangien: Sy is rijc door de Visscherijen/die seer groot daer ontrent is/vã Steur/Salm/ eñ Elft/dier op sommighen tijt op eenen dach wel achtien duysent met netten ghevangen wort. Dese Stadt wort onder Hollant als Frontier gherekent / ende daeromme wel besedt met Garnisoen / zijnde ghelegen opt vaste Lant van Brabant.

Geertruydẽbergs historie.

Also die vandẽ Garnisoene (zijnde meest oude Soldaten) Anno M.D.Lxxxviij. gemuytineert waren / gaven sy doen den x. Meerte schriftelijcken vorẽ/dat sints sy haren Eedt gedaen hadden inde handen vande Majesteyt van Engelant/ dat daer geresen warẽ groote twedrachtichept onder de Landen/Soldaten eñ Borgerijen / met perijckelen van grooten verliese/ eñ dat meest door de onredelijcke maniere van handelinge eñ woorden des Graven van Hohenlo/so sy zeyden/gebruyckende te sprekẽ eñ te stroopen datmẽ liever behoorde Spaensch te wesen dan Enghelsch: waermede hy ghenoech sochte de Garnisoenẽ ontrouwe ende meyneedichept in te beeldẽ: Waer van de vruchten warẽ tverlies van Sluys/het onvruchtbaer belegh vant Casteel van Brakel / ende diergelijcke. Waeromme sy seydẽ/datse haer tegen de quaetwillige sochten te versien / eñ versochtẽ volle betalinge eñ contentement. Hier op/ alsoo sy gheenderhande ghenoechdoeninge die hen aengebodẽ wert gehoor en gavẽ/so hebben sy alderhande vyantschap getoont/scheurẽde haer Vaendels/aenveerdende schepen ende contributiẽ vã Brabant tot haer betalinghe. Ten lesten zijn sy verwillicht te hoorẽ de Baenderheere van Willoughby/ die doẽ generael over het Engels krijchsvolc was: Eñ also zijn sy in hãdelin-

Muyterye des Garnisoens tot Geertruydẽberghe/ende haer verclaers den x. Meert/ 1588.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1588. ghe gecomen/op een oorlochschip/ den xxvj. ende xxvij. Julio M. D. Lxxxviij. dat daerontrent opde Wachte was legghende.

Sy versochten verghevinghe van alles/ twelck sints den x. Meert by hen was begaen: Dat sy int Garnisoen souden mogen blijven legghen/onder het ghebiet van Willoughby / ofte onder Sire Johan Winckfielde/ die met Willoughby suster ghetrout was/ een achterghelaten Weduwe vanden Grave van Kent/ ofte onder yemant anders inden name vande Coninghinne van Enghelant: Dat sy souden worden ghehouden vande Coninghinne onder den nomber van het secours welc sy den Nederlanden dede/ ende alsoo haer betalinghe ghenieten: Ende soo hen eenighe Artijckelen niet en souden onderhouden worden vande Staté der geunieerder Landen weghen / soo soude den Heere van Willoughby dat voldoen ende wreken/ als cleynicheydt ende leet haerder Majesteyts van Enghelants Dienaren gheschiet: Ende daer by wilden sy alle volop betaelt zijn.

Artijckelen van verdrach versocht/ den xxvij. Juli/ 1588.

De Staté eñ de Prince Maurits consenteerden genoech tot dese poincten : maer sy versochten/ dat sy betaelt zijnde/ die in dienste vant Garnisoen begheerden te blijven/ dat die souden verdeylt worden / alle onder een Vaendel Voetvolcx van hondert ende vijftich Coppen/ eñ tPeerdevolc onder een Cornette van hondert Lanciers/ eñ vijftich Arquebusiers te Peerde/ de reste souden hen mogen begeven onder de Companien staende ten laste vande Coninginne van Enghelant/ legghende in Berghen op Zoom/ om daer getracteert ende betaelt te worden als andere/ mits doende Eet/ so als het secours van Engelant dede: Dat Willoughby soude daer binnen comen in persoone met syn Companie: Eñ voort soudē sy in vrijē gelde bovē alle leeninge hebben twintich Maenden vollen Soldt/ ofte twee hondert duysent Guldens. Boven dit besprakē die van Hollant/ dat sy dit ghelt niet en wilden opbrengen (midts dat sy bedroch vreesden) ten ware dat den Prince Maurits/ eñ Willoughby beloefden dat die Stadt niet en soude gesepareert worden vande Landen van Hollandt/ ende datter behoorlijcken Eedt vant Garnisoen soude ghedaen worden/ etc.

Dit aldus over wederſydē besprokē zijnde/ so heeft Willoughby nochtans anders met haer veraccordeert/ wt crachte van syn volle commissie die hem was gegeven (op belofte by hem eñ Winckfield gedaen) van de stadt in Staten ofte in Prince Maurits handen te stellen (naedemael dat hare Mt. gheschreven hadde / dat sy haer der voorsz stede niet en begheerde te bemoeyen/) want door vreese datter yet ergers soude geschieden/ eñ om beters wille / door onervarentheyt des Krijchsvolcx listichedē niet kennende/ so heeft hy hem laten bewegen met ydele nahopinghe/ Also dat haer betaelt werden boven de twee hondert ende sesthiē duysent guldens/ eñ in plaetse van eē Cornette Ruyteren/ werden twee Cornetten opgherecht/ ende desgelijcx twee Vaendelen voetvolcx/ ende de selve werdē onder den voorsz Winckfield ghestelt/ also datter geen goede Officieren ingestelt en werden/ noch behoorlijcken Eedt vercreghen en wert. Maer met desen gelde heeft het Garnisoē/ als ooc den Gouverneur groote bancketten gehouden/ ende alle weelde gepleecht/ trachtende daer van versekert te moghen blijven / wetende dat het tegen den Staten danc was: Ende hebben also wt quaet achterdencken haer willen versien ende verseKeren van haer toecomende betalinge/ also het ten lesten tot dien eynde in allen moetwil wtberste. Dies den Prince Maurits eñ de Staté haer seer aen Willoughby beclaechden/ biddende dat hy daer in soude willen versien: ende also eenighe vanden Garnisoene ten dienste vande Stadt Berghen op Zoom waren wtgecomen/ soo versochten sy datmen middel soude vinden om die daer wt te houden/ ende de reste noch inde stadt te dwingen/ daer toe de voorsz Heeren Staten ooc verwillichden den Oversten Norrits/ die doen daer ghecomen was in Ambassade/ de welcke aenboot hem daer toe geerne te willen laté gebruycken. Maer Willoughby willende te veel sachte middelen ghebruycken/ en heeft niet wtgherecht : Maer alsoo het Garnisoen eñ Gouverneur Wincfield daerentusschen ghewaer wert datmen yet mochte teghen haer voornemen/ so hebben sy de Borgerije de Wapenen afghenomen / ende voorts de passerende Schepen ende alle Tollen ende Contributien aengheslaghen / der Staten Paspoorten aende Galghe geslagen/ de omligghende Landen ghebrantschat / ende alles ghedaen dat gewoonlijc vyanden doen. Als nu hierover tKrijchsvolck vermaent wert/ so protesteerden sy by Brievē van den xxvij. Novembris/ de welcke by den Gouverneur Winckfield / de Enghelsche / ende andere Capiteynen onderteeckent waren/ dat sy liever alle sterven welden / dan sy de Borghers haer wapenen souden weder geven: Ende alsoo sy op dienst (soo nae Portugael/ als om Wachtendonck te onsetten) te doene op ontboden waren/ soo hebben sy gheantwoort/ dat sy gheresolveert waren liever aenden vyant/ dan haer onder Prince Maurits ofte Staten te begheven.

Den Garnisoene wort betaelt twee hondert eñ sesthien duysent Guldēs.

1589.

Die van Geertruden berge muytineren weder nemende de Borgers de Wapenen eñ protesteren den xxvij. Novembr. 1588.

Dese hare resolutie aen gemerckt zijnde/ ende dat sy alle overloopēde Soldaten aennamen/ ende ander Garnisoenen tot dierghelijcke rebellie arbeyden te brengen / ende datter waerschouwinghen gheconfirmeert waren/ dat sy van den tweeden Februarius dit Jaer M. D. Lxxxix. met Parma in handelinghe waren ghetreden. So heeft de Prince Maurits met advijs vande Staten geresolveert (siende dat Willoughby / Norrits / noch den Raetsheer Bodeley gheen middel wisten/ eñ dat Willoughby selve na Enghelant vertrock) de Stadt te water eñ te Lande te belegghen / ghemerckt tperijckel der selvigher ende andere omlegghende Steden.

Maurits Beleghert Gheertruydenberge/ den xv. Maert.

Aldus den xv. Maerte daer vorē gecomen zijnde/ so heeft de Prince Maurits door een Trommelslagher aen die van binnen vriendelijck ghescreven/ hoe dat den Gouverneur Winckfield ende dander Capiteynen hem

1589. hem ghedreycht hadden metten vyandt te handelen. Hy bewees haer oock haer schande ende perijckel/ haer mede aenbiedende alle goet traictement. Hier oppe antwoorde Winckfielde ende vander Hoofden/ dat sy liever vanden vyant hulpe souden versoecken/ dan haer onder den Prince Maurits ofte de Staten te begheven/ende hebben den Prince Maurits Boden mette Galghe gedreycht. De stadt van Dordrecht heeft aen haer oock geschreven/ maer de Brievē werden by Winckfielde sonder lesen openbaerlijck ghescheurt. Voorder also Willoughby aen synen Swagher schreef van date den xviij. Meerte/ hem biddende dat hy liever soude sien wech te comen/ dan dat syn presentie oorsake van offentie gevē soude. Daer op antwoorde Winckfield den twintichsten Meert met dese woorden / Dat alsoo hy van den Prince Mauritz beschuldicht was/ dat hy als een vreemde onder haer / meer syn eyghen profijt sochte / dan syn eere ende tgemeyn beste/ om het Krijchsvolck alsoo teghen hem op te ruyden/ soo hadde hy gheantwoort/ dat alle die sulcx van hem seydē/ lieghende waren / ende wilde sulcks metten Sweerde houden staende/ Ende van wt de Stadt te comen/ hy hadde ghesworen mette Soldaten vande Stadt te leven ende te sterven/ soo langhe sy de Stadt wilden houden voor hare Majesteyt/ ofte tot profijt vandē Lande/ daer sy alle toegheswoorn hadden. Maer voor syn Excellentie de Prince Maurits oft de Statē/ hy wist wel sy souden liever de Stadt den vyant overgeven/ dan aen haer/ende dat sy so al hadden geprotesteert/ daer waer noch victalie voor een Maent binnen/ ende so lange wilden sy dat houden voor de Coninghinne ende tprofijt vanden Lande/ ende so daer dan geen hulpe en ware/soo souden sy moeten doen dat sy anders niet gheerne doen souden/ etc.

Winckfields antwoorde op Willoughbyes brief/ den twintichsten Meert.

Hierentusschē gebruycte de Prince Maurits alle ghewelt op de Stadt met schieten/ dies sy wtter Stadt weder schotē/ also datter van buyten bleven Adriaen Cornelissen/ Scheeps Capiteyn/ de Capiteynen Brederode ende vander Aa. Oock Landas/ Capiteyn van Prince Maurits Garde. Daer werden ghequetst Joncker Pieter vander Doest/ Viceadmirael van Hollandt/ eñ den Capiteyn Sydenborch / met wel vijftich meer/ die daer bleven. Onder andere wert oock den Velt-Maerschalck Villeers gheschotē/ daer hy corts van sterf/ een man van grooter ervarentheyt in Krijchshandel/ oock den Lande ghetrouwe. Desen alles niet tegenstaende/ so werter een tamelijcke Bresse geschoten / ende alsmen meynde te stormen/ so deden die van binnen eenich verdrach geveynsdelijck proponeren/ daer over sanderdaechs een tempeestich weder op quam/ soo datmen tgeschut doort water niet brucken conde/ eñ alles overvloyde. Daerentusschen werdt ghespeurt/ so door vyerteeckenen als by afgeworpen Brieven van Breda / de onderhandelinghe metten vyant / als sy Brieven van Parma wt Brussel van den xxiij. Maerte/ ende van Breda van date den xxix. Meert die van Odoarda Lansavechia ontfangen hadden / ende dat Parma selver tot Breda/ twee mijlen van daer gecomē was/ waerom de Prince Mauritz resolveerde af te trecken/ om haer te benemen soo veel hy conde de oorsaken om te segghen dat sy gedwonghen waren haer den vyandt over te leveren/ hopende dat sulcx onder de eenvoudichste Soldaten eenighe beweghinge ofte beter bedencken soude moghen wercken. 1589.

Geertruydenbergh beschoten.

Velt-Maerschalc Willers doot.

Dies hy den tweeden April haer ontboot anderwerf alle ghenade / bewijsende dat sy door de versierde beuselen / onder tpretext vande authoriteyt vande Majesteyt van Enghelant bedrogen waren/ daer van haer sendēde diversche acten ende bescheet vande selvige Majesteyt/ voorhoudende de schanden die haer van sulcke eerlooshevt toecomen soude. Den vierden April schreef hy haer weder door den Predicant Levinus/ dat hy na het leven der Officierē eñ Krijchsvolcx niet en stonde / maer hen aenboot alle versekerheyt/ die noch in dienste wildē blijven/ souden aenghenomen werden/ de andere souden moghen vertrecken/ met alle haer goet/ alleenlijck dat hem de Stadt versekert bleve. Maer sy antwoorden den selfdē vierden April haer wterlijcke resolutie te wesen int Garnisoen te willen blijven/ midts sulcken dienst doende/ als sy voren gedaen hadden/ eñ dat sy souden selver eenen Gouverneur ende meester kiesen.

Maurits biet aen alle versekerde genade/ den tweedē April eñ den vierdeneñ vijfde April.

Den vijfden April wert weder van Maurits alle versekertheyt aengeboden/ eñ oock belooft van te houden wat sy meer by contracte souden moghen bedinghen/ biddende dat sy wilden Ghedeputeerde aen hem senden/ maer het was alles te vergheefs / want sy aldaer den neghenden April de Ghecommitteerde van den Prince van Parma in ontfinghen/ mette welcke sy bedinght hadden/ eñ belooft voor vijfthien Maenden soudije de Stadt te leveren/ sonder datter onder alle het getal van verscheyden Natien/ meer dan twee werden bevondē die haer quamen overgeven/ so vele vermochte de giericheyt/ daer eerloosheyt domineert/ ende de kennisse Godes vergheten wordt/ haer becleedende mette pretensie vande Coninginne van Enghelant.

Tgarnisoen van Geertruydenberge vercoopē ende leveren de stadt aen Parma/ den ix. April. 1589.

Het Contract mette Borgherije was seer redelijc/ als Perdoen Generael/ ende te moghen nae believen wech gaen / ofte blijven woonen voor twee Jaer lanck / sonder van Religie ondersocht te worden/ ende alle haer Privilegien werden gheconfirmeert / ten ware datse streden teghen de authoriteyt vanden Coninck.

Het Krijchsvolck wert oock vergheetinge ende verghevinghe van alle mishandelinge ghegunt/ oock belooft diergelijcke te procureren int Keyserrijck/ Landen van Luyck/ Colen/ etc. Ende alsoo Parma professie dede te beminnen ende eeren cloecke Soldaten also sy waren/ so ontfinck hy die alle in dienste vanden Coninck / met restitutie van alle haer gheconfisqueerde goederen: Die oock niet begheerden te dienen/ mochten de selve vryheyt nemen/ ende oock noch ses maenden inde Stadt blijven / sy mochten haer oock doen betalen by wettelijcke middelen van

Contracten van Parma mette Borgheren ende tGarnisoen van Geertruydenberge/ van date den x. April, 1589.

 alle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1589. alle assingnatien van contributië/ haer hier voormaels gegeven van die van Brabant/ Hollant ende Zeelant. Ende tot erkentenisse vanden ghewillighen dienst die sy den Coninc deden/ gaf hy haer thien maendē solts/ diemen haer schuldich was/ ende voor een beleeftheyt noch vijf maendē/ al in gereeden ghelde/ op dat sy te eer uyttrecken mochten. Allen overloopers uyt sConincx Vaendelen by haer gheloopen/ werdt om haren wille oock alles vergeven. Alle gevangenen wert veraccordeert datse over haer rantsoen sullen los gaen/ midts betalende/ wtgenomen Gheestelijcke/ die sonder betalen vry sullen gaen. Oock mede soude Sire Johan Wincfield/ ende Charles Honingh/ haer mogen vertrecken waer sy wilden/ met haer familien/ goederen ende Baggagien/ waer toe men haer soude Paspoort gheven. Dit alles ghedaen tot Breda inden name vanden Coninck/ den x. April/ Anno M.D.Lxxxix.

Het Garnisoen van Geertruydenberghe wert ter galghen byde Staten verwesen/ ende haer lijf opghestelt by namen/ den xvij. April.

Aldus t'Garnisoen betaelt/ geloont/ ende wtghetrocken zijnde/ is Karel van Mansvelt den selven dage daer in ghetrocken. Eñ de Staten Generael der Geunieerder Landen hebben de Capiteynen ende Soldaten voor Schelmen ende verraders gheproscribeert/ ende wtgeroepen/ ende ter Galge veroordeelt/ waermen die conde becomen/ belovende vijftich guldens voor elcken Soldaet diemen gevangen soude brengē/ eñ hondert guldens voor elcken Officier/ ende alle hare goederen voor prijs: ende waren alle by namen int Placcaet ghenoemt/ die meer dan ses hondert ende vijftich waren: De principaelste waren Sire Johan Winckfield/ Enghels Ritmeester/ ende Overste Floris van Dorpe/ alias Langhen Floor Wachtmeester/ Heyndrick van Kieboom/ alyas Neus/ Luytenant/ Vierslot/ Geerard Abrahams Leckerbeetken Cornette/ Thomas Lommeson Ritmeester/ Charles Honinges/ eñ Guilliam Thomassen Capiteynen/ met haer Luytenanten/ Cornetten eñ Vendrichs.

Dit Krijchsvolck zijn onder Parma volc selve in groote verachtinge gecomen/ alomme versoyt/ bespot ende ghescholden/ eñ met toename de Cooplieden ghenoemt. Sy werden alomme inde Geunieerde Landen veel ghevanghen/ ende terstont ghehangen/ sonder eenighe ghenade/ ander ten exempel: eñ tot reconciliatie conde bycans niemant gheraken/ wat vrienden ofte ontschult sy oock by brochten. Winckfield den Oversten/ nae dat hy tot Breda van sijn medegesellen om schult een wyle ghehouden is gheweest/ is ten lesten secretelijck in Enghelant geraect. also oock Honings/ ende dander Engelsche met cleyn eere aldaer/ eñ Winckfield is namaels Anno M.D.xcvij. tot Cales in Andolosien dootgheschoten gheweest/ terwijle hy hem aldaer lichtveerdelijck ongewapent bloot begaf.

De Staten nae haer Placcaet/ over dese Soldaten proscriptie/ verhalende de muytinatie/ makē mentie van Willoughby. Waer over hy in Engelant een Boecxkē in Fransoys ende Duyts daer tegen in drucke heeft wtgegeven tot sijnder ontschuldinge. Maer alsoo de Ghedeputeerde der Staten doen in Enghelant daer teghen protesteerden/ eñ te verantwoordē reede waren/ eñ sijn voorredene onwarachtich maeckten/ werdt sijn Boecxken in Enghelant verboden te vercoopen/ ende ghedempt byde Coninghinne aldaer. 1589.

Dit verlies van Geertruydenberch heeft de Gheunieerde Landen een quaet verlies gheweest/ maer sy hebben terstont met oorlochschepen de stroomen beset/ om de Visscheryen ende passagien te bevrijden.

De Grave van Mansvelt met sijn meeste Krijchsvolck/ trock nae Heusden daer by geleghen/ een stedeken in Brabandt/ daer de Heere van Famaers in ghebiede met goet Garnisoen/ twelck hy van verre beleyde/ so om de wtloopingen te belettē/ als alle nootdruft daer wt te weeren/ ende also daer van ten lesten meester te worden. Hy gheraeckte oock in Bommeler Weert/ twelc plat Lant is/ onder Bommel ghelegen. Hy nam oock inne het Casteel van Hemert/ Brakel met ander Schanssen daer ontrent. Hy hadde oock heymelijck verstant binnen Bommel/ twelck ontdeckt wert ende ghestraft. Den Hemertschen Weert ofte Landouwe moeste hy door hooghe Wateren verlaten/ behoudende het voorschreven Casteel. Sevenbergen nam hy oock in/ met het huys/ maer de stercke Schansse daer by gemaeckt en conde hy niet vercrijghen/ waeromme hy cortß weder Sevenberghen moeste verlaten.

Mansvelt beset Heusden/ neemt Hemert ende andere Schanssen in Mey.

In Mey zijn de dry Cornetten Ruyterē/ te wetē van de Prince Mauritz/ van wylen Velt-Maerschalc Villeers/ ende die vanden Ritmeester Chinski/ alle dry gheslagen gheweest (wtghereden wesende) van het Garnisoen van Gheertruydenberge/ eñ andere/ eñ werden geheel overvallen ten Osse by sHertoghenbossche/ den Capiteyn Rysoyre/ metten Luytenant van Chinsky/ ende veel Ruyteren werden daer ghevanghen.

Drie Cornetten der Staten gheslaghen.

Terwijle dat Mansvelt metten Hertoch van Pastrana/ eñ Prince d'Ascolv/ met veel schepen/ schuyten ende Schipvolc het huys ofte Casteel vā Heyle int Eylant van Bommel beleghterden/ soo hadden den Prince Maurits/ den Grave van Hohenlo/ ende den Grave van Solms in Augusto vergadert de omligghende Garnisoenen/ ende revictalieerden Heusden/ onder de oogen van den vyant/ die dat beset hadde. Het Casteel van Heyle hebben sy dapper beschoten/ wel met negen hondert scheuten/ waer door den Gouverneur Sydenborch dat dē xxiij. Augusti overleverde/ soomen seyde/ door twist van syn Krijchsvolck twelc meest vermoort werdt/ daer van hy hem namaels ontschuldichde.

Heyle wort by Parma genomen/ de xxiij. Augusti.

Van daer trock Parmas Legher na het Casteel Louvesteyn/ gheleghen aent eynde vant Eylant Bommel/ ende maeckten daer ontrent een Schansse/ meynende Louvesteyn te crijghen: Maer midts dat de Wateren alomme seer gewassen warē door grooten reghen/ so hebben sy moeten vertrecken.

In September/ also Parmas Leger nu dochte doort inbreken ofte insluyten van Heusden/ dat het innemen van Hemert ende

Heyl

1589.

Schanssen aldaer nu ghenoech versekert waren/soo namen sy voor over de Mase inde Tielsche Weert/ende so nae Bueren ofte Wtrecht te trecken. Dat mits dat onder de Spaengiaerden die onder den Overstē Liena den voortocht hadden/muyterije opghestaen was/door twist die sy met de Italianen cregē ende gestijft werdē/ by Pastrana ende Ascoly teghen Parma soo en wilden dese Spaengiaerden de Riviere niet passeren/maer riepen / Viue il Re,fuora il mal governo, Ende als Mansvelt haer dwinghen wilde/so schoten sy na hem/ende dreven hem wech / ende trocken nae de Grave in Garnisoene.

De Spaengiaerden die muytineeren in Parmas Legher/ in Decembre.

Eñ ghemerckt dat den Prince Maurits nu sterc op de beenen was/haer de passagie belettende/eñ het Casteel ofte huys vā Heyl alomme met Schanssen wederomme besette/soo moeste Parmas volck op den winter gheheel opbreken / behoudende ende sterckende de Casteelen van Hemert/Heyl/eñ de Schanssen op den mondt vande Deynse by den Bossche.

Blyenbeec by Varrabon ghenomen/ den xxiiij. Junij.

Blyenbeeck was oock tusschen desen tijt beleghert byden Marquis van Varrabon/ een Borgoensch Heere / Gouverneur van Ghelderlant/ende dat van Mey af/ twelck dapperlijckē beschotē wert. Hy wierp daer voren een Katte oft hoochde van aerde op/ waer by sy die van binnen weerdē van haer tegenweer. Daer bleef veel volcx voren/onder andere dē Ingenieur Piatto. Ten lesten als die Bevelhebberen van binnen meest dootghebleuen waren/ende daer door cleyn ordere int Gouvernemēt was/so isser twist geresen/waer duer zijnder ontrent veertich Soldaten van dandere daer wt ghedreven die doen dat Slot overgaven den xxiiij. Juni/met goede conditien/mits dat Schenck gheen volcomen macht tot ontset te weghe brenghen conde/daer toe ende om Berck te victalieren wel dry duysent te voete/eñ acht hondert Peerden vereyscht werden.

Het Succes der Spaenscher Armade daer van wy hier voren verhaelt hebben/ heeft sommighe in Engelant verweckt om den Coninc van Spaengien te gaen besoecken in faveur vanden verjaechden Coninck Don Anthonio van Poortegael/voorgevēde dat den Spaengiaert nerghens crancker ware dan in Spaengien/ selve bybrengende het exempel der Romeynē/ die Scipionem in Africam sonden om die van Carthago te dwinghen/ende haren Hannibal thuys wt Italien te ontbiedē. Hier van zijn die principale aenvanghers gheweest in Enghelant Sir Johan Norrits/eñ Sire Frauchoys Draec/beyde seer vermaerde Ridderen/deen ter Zee/de ander te Lande/die op haer namen een Armade wt te reeden/eñ vijfthien duysent Krijchsvolcx mede te nemen om Spaengien te besoecken/eñ dē Coninc Don Anthonio van Poortegael in te voeren/ begeerende maer van de Coninghinne hondert ende dertich duisent guldens/eñ eenige schepen geleent/de reste soudē sy met haer vrienden besorghen. Dies versochten sy Patentbrieven vander Coninghinne hooghe authoriteyt/om te moghen alle schepen / bue-

Draeck ende Norits met den Coninck vā Portugael inuaderen Spaengien.

ten ende prijsen onder haer te deylen. Mits welcke lichten sy veerthien cleyn Regimenten Voetvolcx / met ses hondert Peerden/ ende dry duysent Schipvolck / met twaelf dobbel muerbrekers.

1589.

Maer alsoo dit lange aenliep/ende onder den hooghen Raet in Enghelant verscheyden opinien daer over vielen / allegheerden tperijckel/ de grooten cost/ den twist die onder twee hoofden soude mogen vallē/ ende diergelijcke: So maeckte sulcx veel gewillige medereeders weder onwillich: nochtans creech de voyagie voortganck/hoe wel niet met sulcke voorraet ende gereetschappe als die wel vereysschende was. Die vā Hollant leenden een deel vant Enghels Peerdevolc ende voetvolck: Maer als het Peerdevolck in Enghelant gecomen was/werdt het gecasseert / hoe wel sy noch eenighe mede namen: ende een Nederlants Regiment voetvolck trock mede onder den Colonel Nicolaes van Meetkercke/ sone van Adolf van Meetkercke/ die eertijts Raedtsheere ende President in Vlaenderen is gheweest.

Dese voyagie aldus voorghenomen zijnde met cleynen voorraet van gelde/ victalie ende schepē/vergaderdē haer ontrent Douver in Enghelandt / daer sy een Vlote van ontrent tseventich ofte tachtich Hollantsche Schepen ontmoeten/varende ghewoonlijc ontrent dien tijdt sJaers nae Rotchelle om zout. Dese schepen hebben sy aengehaelt/ ende ghedwonghen haer Krijchsvolck te voeren(alsoo sulcx nae Princen ghebruyc in noot gheoorloft is / op behoorlijck gagie:) sy waren wel versiē van victalie ende nootdruft: Mette welcke/ nae dat sy een Maent tot Plemmouth gheleghen hadden/ zijn sy alle afghevaren den xxix. April/sterck zijnde hondert ende veertich schepen/waer onder xxvj. oorlochschepen waren / ende met haer den Coninc Don Anthonio van Poortegael / Don Emanuel zijn Sone / de Grave van Essex/Sire Roger Williams/ de twee Broeders van Norrits/ Sir Thomas Sidney/ met verscheyden Colonellen ende Capiteynen te water ende te Lande.

Den vierden Mey zijn sy inde Coronie in Galissien ghecomen(eenighe van haer schepen in Vrancrijc verstekende)eñ steldē daer acht duysent mannen aen Lant/teghen den danck ende advijs vanden Coninck Don Anthonio van Poortegael/ende namen met Shalade inne de benedenste Stadt Coronne: Maer soo het meeste volck vluchte inde opperste Stadt die sterck was/so beschoten ende ondermijnden sy die te vergeefs: waeromme sy resolveerden te vertrecken. Maer verstaen hebbende dat de Grave van Andrada ende Altamira daer ontrent een vergaderinghe van Krijchsvolck begonden te maken/so sloeghen sy die inde vluchte. Also vertrockē sy weder dē xvij. Mey/daer eerst verbrandende een groot Gallioen den Sint Jan genaemt/twelck Viceadmirael vande leste Armade gheweest was/ met meer andere schepen.

Norrisch ende Draeck landē in Galicien/ den iiij. Mey.

Van daer zijn sy ghevaren nae Poortegael/alwaer sy landen dē xxvj. Mey tot Penicha/ daer dat Casteel den Coninck Don

Antho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1589. Anthonio ouer ghelevert werdt. Van daer trocken ſy ſonder Bagagie/ by gebreck van Waghenen ofte Peerden in ſes dagen (zijnde tſeſtich mijlen) na de Stadt Liſbona/ alwaer ſy haer legherden inde Voorſtadt Catarine ghenoemt/ aende Weſtzyde der ſtadt contrarie het generael beſluydt dat daechs te voren genomen was/ nae het ſeggen van de Portugeſen/ twelck was te logeeren aen het Ooſteynde der Stadt/ om daer mede te verhinderen ende te belettē alle de hulpe die te Lande inde Stadt mochte comen/ zijnde de Scheepſche Armade aent Weſten/ eñ de Zee aent Zuyden/ ende de Bergē van Sintre aent Noorden: Ende ſoo ſy haer ghelogeert hadden int Ooſten/ ſoo ſouden ſy den Poortugeeſen daer mede eenen vryen toeganck ghegeven hebben/ die haren Coninck mochten toevallen/ ende alle nootdruft toebrengen waren ſonder wapenen ende byden Spaengiaerden daer van geblotet. Maer legherende haer int Weſten/ behielden de Spaengiaerden het ſelfde gherief van toeloop te hebben/ ende alle nootdruft/ ende de Poortugeſen te ſchutten/ ende beletten haer by haren Coninck te begheven. In deſe voorſtadt logeerde tLeger twee nachten/ ende vonden die ghevult met alle coſtelijcke coopmanſchappen ende ſpecerijen/ die weerdt waeren ettelijcke Millioenen Goudts/ die ſy wel hoopten wech te crijghen ſoo de Schepen hadden connen bycomen. Zijnde den tweeden Juni hier ghecomen/ werden ſy den derden Junij met eenen wtval wt de Stadt beſprongen/ de Caſtiliaenen roepende Vive el Re, Don Anthonio, waer mede d'eerſte wachte bedroghen was/ ſoo dat ſy ſo verde quamen/ dat ſy derthien ofte veerthien Engelſche die noch al ongheſchanſt laghen/ doot ſmeten/ waer onder was den Colonel Bret/ eñ den Capiteyn Caire: Maer ſy werden terſtont cloeckelijck met verlies van meer dan hondert te rugghe ghedreven: twelck een groot verſchricken inde Stadt maeckte/ die niet anders en meynden dan met een generale Schalade beſprongen te worden/ eñ apparent was wel te ghelucken/ om dat ſy veel vrienden inde ſtadt hadden/ waer van eenē Don Rodrigo/ Broeder vanden Baron Alvito ſanderdaechs ghevanghen werdt ende onthooft. Maer de Spaengiaerden ſiende dat de Engelſche vermoeyt waren van het marcheren in ongewoonlijcke hitte/ ſonder Tenten ofte Peerden/ ende ghewoonlijcken dranck/ ſonder gheſchut ofte buſcruyt/ ende datſe maer ontrent vijf duyſent ſterck waren/ ende dat Draeck mette ſchepe niet aen en quam/ ſo hebben de Spaengiaerdē moet ghecreghen/ zijnde ontrent vijf duyſent ſterc inde ſtadt/ die te voren alle ghereedtſchappe van te vluchten ghemaeckt hadden. Daer waren binnen den Vorſtelijcken Cardinael Albertus van Ooſtenrijck/ den Grave van Fuentes/ met meer andere Overſte. Ende de Enghelſche die niet wel langher conden daer blyven ende yet wt rechten/ door ghebreck van Buſcruypt ende Amonitie ſoo zijn ſy den vijfden Juni afghetrocken nae Caſcaps/ ende werden tuſſchen weghen vande Spaengiaerden beſprongen: Maer ſy dedē de Spaengiaerden lichtelijck keeren. Als ſy nu aldaer ghecomen waeren/ ſoo vonden ſy den Generael Draeck met zijn ſchepen/ die het Caſteel van Caſcays ghenomen hadde. Hier heeftmen de twaelfden Juni door de inſtantie vanden Coninck Don Anthonio weder beraetſlaecht/ dat ſy anderwerf nae Liſbona trecken ſoudē/ den Generael Norriſch te Lande/ ende den Generael Draeck mette ſchepen. Maer ſiende datter int varen perijckel ghelegen was voor de ſchepen/ principalijck voor de groote Coninclijcke ſchepen/ die hy niet en dorſte avontueren/ alle zijn Pyloten ende oock Wtreeders van de ſelfde opinie zijnde/ ſoo quam daer een Vlote van Ooſterſche ſchepen met Coren aengheſeylt van achter Schotlant ende Enghelant omme: ende alſoo Draeck derwaerts na haer was varende/ ende die meeſtendeel nam/ ſo is dien voorſlach oock achter gebleven. Aldus den Overſten vant Leger/ Heer Jan Norriſch met dander Cappeteynen vindende onwillicheyt/ ſieckten ende groote ſterfte onder het Krijchſvolc/ ſo door de ongewoone hitte/ locht/ quade wateren/ honich ende andere dingen nuttende/ zijnde een volc wel van goeder coragie ende moet/ maer teer van complexie/ hebben ſy moeten reſolveren te vertrecken/ niet teghenſtaende vele eñ groote proteſtatien vanden Coninck Don Anthonio/ dieſe geerne noch ettelijcke dagen daer ghehouden hadde/ ofte dat hem mocht toegeordineert worden een cleyn getal van volc ende ſchepen/ om zijn avontuere te verwachten. Maer alſo de ſterfte haer te veel overviel/ ende ſy meer dan tſeſtich Ooſterſche Hulcken genomen hadde/ wter Zee comende/ eñ noch dagelijcx meer warē verwachtende/ meeſt met Koren ende andere comanſchappen geladen/ zijn ſi van daer gheſcheyden den xiiij. Juli/ ende ſoo in Enghelant ghekeert: vele Portugeſen haer beclaeghende/ dat ſy doende wat ſy conden/ om haer te voeghen eñ te verthoonen voor haeren Coninck Don Anthonio verraſt werden/ ende dat haer gheenen tijdt ofte middel ghegheven werdt/ waer door veel in verdriet quaemen. De Armade ſeylende heeft tuſſchen weghen noch Vigo in Biſſchayen gheplondert ende verbrandt. Ende alſoo ſy inde Rivière van Liſbona de Hulcken ghenomen hadden/ ontſloeghen ſy de Hollantſche ſchepen/ haer aenbiedende het genomen Coren der Ooſterlingen voor betalinghe van haren dienſt ende victalie die ſy verteert hadden: twelck de Hollanders niet en wilden aennemen/ vreeſende dat ſy in Ooſtlandt daer over mochten ghequelt worden: Maer ſy hebbent naemaels in Engelant geeyſt/ doch te vergeefs. Het Krijchſvolck hebbenſe boven haer geweer oor met een Croone afgedanckt: ende alſo ſy in haer ghedruckt Boecxken ſeggen/ zijnder vande derthien duyſent boven de ſes duyſent weder ghekeert/ behalven die in Vranckrijck verſtaken: welcke alle van ſieckten gheſtorven/ ende weynige vanden vyant verſlagen zijn.

Alſoo is die reyſe haer ongeluckelijck genoech

De Engelſche Armade lant in Poortegal/ ende comen voor Liſbona den ij. Juni.

Door ſterfte vertrecken Norriſch ende Draec weder wt Portegael/ ende nemen [illegible] Ooſterſche Hulcken/ den xiiij. Juni.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1589.

De Coninck van Spaengien alderweecst in Spaengien/ na de Engelsche opinie.

noech afgheloopen/ niet by ghebreck van cloeckheyt ofte manheyt/ maer eer by ghebrec van voorsichticheyt/ goede resolutie/ en discipline/ ende van volcomen voorraet en middelen. De aenvanghers nochtans by haer opinie blijvende/ dat den Spaengiaert alderweeckste in Spaengien is/ ende hem daer te bevechten/ den eenlijcken wech ende middel te wesen om de oorloghe en zijn macht wt de reste van Christenrijc te diverteré/ en hem zijnen ryckdom van Indien te doen consumeren.

De Engelsche declareren redenen over tinnemē van Coren der Oosterlinghen.

Het nemen van dese Oostersche ofte Hansische Schepen met Coren nae Lisbona varende achter Enghelant en Schotlant omme/ lancx de wijde Zee/ is in Engelant verantwoort gheweest by een Latijns Boecxken/ waerinne verhaelt wordt de nootelijcke defensive oorloge vande Coninginne van Enghelant teghen Spaengien/ daer sy alle middelen van vrede ghesocht hadde: voorts de goede waerschouwinghe daer van ghedaen aende Stadt Hamborch/ als dat sy gheen Coren noch Oorlochs gereetschappe en wilde noch conde laten passeré/ int welcke allegatie van neutraliteyt gheen plaetse en hadde/ allegerende exempelé. Daer wert oock inne ghexcuseert de oorsake des afnemens der Hansesteden Privilegien in Enghelant/ als daer by te sien is.

Hier mede en zijn de Oostersche Steden noch niet te vreden gheweest/ maer sy hebben veel vergaderinghen daer over ghehouden/ dan midts datter onder henlieden oneenichheyt was/ en isser niet bysonders ghesloten/ ende lijden als noch pacientelijc/ seer onvreden/ dat alle Coren ende amonitie in handen der Enghelscher vallende/ goeden prijs ghemaeckt worde: Daerentusschen wat schade ende verliesen sy by de Enghelsche beroovinghen hebben/ dat wordt by haer in elcke Stat autentijckelijck gheregistreert.

Teghen dit boecxken isser een Latijnsche confutatie van eenen Secretaris des Oosters Huys tot Antwerpen in druck wtghegaen/ daer eenige wt de Letteren die daer op ghedruckt zijn/ Gasper Shuermans wt lesé: maer die schreven veel den Doctoor Suyderman van Colen toe/ Syndicus der Hansesteden/ welck Boecxken men eer onder schandelijcke Libellé/ dan redelijcke confutatie behoort te achten/ doende haer stuck groot nadeel/ buyten propoost te hoop vergaderende alle schandelijckheydt/ die oyt de vyanden vande Coninginne van Engelant ick laete staen ghesepdt/ maer mochten ghedroomt hebben. Ten lesten verweckende alle Princen te helpen metten Coninc van Spaengien de Coninginne te verdempen.

Opinie over de Engelsche ende Oosterlinghen differenten.

Niettemin de Enghelsche worden in diversche Landen vele beschuldicht/ dat sy in desen saeysoene/ ende om cleyne saecken soecken de Oostersche Hansesteden generalijck tot vyanden te maken/ ende met eenen oock de Coningen van Polen/ Denemerken/ Zweden/ ende andere Vorsten te offenseren die beter dienden met vriendelijcker middelen ende tractementen bewecht te zijn/ daer sy nu geterght zijnde/ ende veel onder haer hebbēde/ die seer Roomsch Catholijck/ ende dē Coninck van Spaengien toegedaen waré/ lichtelijc souden moghen den Spaengiaert gerievē van schepé/ amonitie en volc voor zijn gelt/ om eenige nieuwe invasie voor te nemé/ en also haer eygē wrake te vorderé. Dat de Engelsche Historien ghenoech vermelden hoe om diergelijcke saken hier voortijts vande Denemerckers ende Oosterlinghen Enghelant overloopen ende verheert is gheweest/ eerst ghedwongen tot brantschat/ twelck Dennisghelt ghenoemt wert/ ende daer na verheert: recht voor Willem de Conquereurs tijden.

Oploop ende brant tot Constantinopel op Paesdach.

Een vreemt dinck isser dit Jaer tot Constantinopolen geschiet/ onder de wonderen vant Jaer M.D.Lxxxviij. te rekenen: Op Paesdaech isser een groot oproer ghereesen vande Janitzery ende Spachy/ welcke zijn het principaelste Krijchsvolck des grooten Turcx/ genaemt Amurates de III. die doen regeerde/ ende dat om het vervalschen vander Munte daermen haer mede betaelde: in voughen/ dat haer den grooten Turcschen Keyser niet en conde met ghelt ofte schoone woorden stillen/ maer was genootsaect uyt groter vreese henlieden over te leveren Beglerbech/ ofte Stathouder van Griekelant/ ende den Oversten Tresorier/ beyde persoonagien die den Turck sonderlinge aenghenaem waren/ die terstont moesten opentlic onthooft werden: ende noch veel ander Officieren moeste hy afsetten nae haer welgevallē. Als sy daer mede noch niet te vredē en waren/ hebben sy der Joden huysen in brandt ghesteecken/ om te plonderen ende te rooven: Den brant vermeerderde so door grooten wint datter wel meer dan twaelf duysent huysen der Joden afbranden/ ende het verlies ende schade wert veel Millioenē weert gerekent.

Den Hertoch van Parma is in dit Jaer sieckelick gheweest/ twelck meest wert toegheschreven/ dat hy den thienden November te voren van Berghen ghecomen zijnde/ rijdende na Mechelen/ int water gevallen was/ daer ander accidenten toegheslaghen waren/ namelijcken ongheneuchte over het misslucken vander Armade/ ende het schandelijck aftrecken van Berghen: Waer over hem daghelijcx door Pastrana ende Ascoly toedoen veel spijts ende schamperheyts bewesen wert: daer toe oock mochte helpen dat hem eenige partye van Wisselē over ettelijcke hondert duysent Ducaten in Spaengien/ door zijn misgonders bestellinge niet betaelt en werden: waer over hy de Italiaensche Coopliedén moeste t'Antwerpen te vreden stellen. Oock so storf hem af zijnen Oom den grooten Cardinael Farnesi tot Roomen den xxiij. Meert/ een personagie daer hem veel aen gheleghen was in dien tijde. Aldus sieckelijck ende swaermoedich is hy in Mey tot Spa inde Baden gereyst/ logerende tot Montfort/ ofte daer ontrēt/ drinckēde aldaer dagelijcx het Water vant Spa/ om ghesontheyt te crijgen.

Parma sieck zijnde/ treckt na Spa/ in Mey.

Hy hadde voor zijn vertreck de Staten van Brabandt/ Vlaenderen/ Artoys ende Henegou-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1589\. Henegouwe vergadert / om de Ligue in Vranckrijck ghelt ende assistentie te doen/ om tasleggen van Rentē daer die Domeynē mede waren beswaert. In veel dingen waren hem te wille niet teghenstaende de selue seer waren verarmt door die menichfuldighe schattinghen ende Impoften die op ghelept werden met veel ongheliicker conditien dan die inde Gheunieerde Landen werden ghegheuen/want de Gheunieerde Landen vry ende opene handelinghe ende neeringhe alomme hadden/die genoech bevrijt was / daer alle dander(die onder den Coninc geseten waren)verliepen/ vliedende de quade neeringe/dierte alder dingen/ende quade beschermınghe:waer door de Prince van Parma dagheliicx meer veracht ende gehaet wert/niet alleene vande Lantsaten/ maer vande Spaengiaerden/ die hem verweten dat het quaet succes vande Armade/ by zijne schulden toegecomen was/om dat hy niet reede was/noch Schipvolc genoech en hadde/noch de swaricheden niet gheaviseert en hadde:waer mede zijn vyanden/als Pastrana ende Ascoly in Spaengien wisten zijn reputatie te verminderen so wy voren geseyt hebbē. Daer was ooc toegevallē een vyantschap tusschen den Heer van Champigni en Richardot/ ende consequentelijck met Parma/de welcke veroorsaeckt werde inde Vredehadelinge/tot Borborch getracteert/ voor de comste vā de groote Armade/ tot welcke handelinghe Champigni de Coninginne van Enghelant hadde verwillicht by zijne persuasiē/ende verclaert datter niet dan oprechticheyt ende goede trouwe ghemeynt werde/ want hy selve hem liet duncken / dat des Conincx saken ende Landen dienste daer grootelijcx aen ghelegen ware/ datmen door het ontsach van sulcken gheweldighen Armade / eenen profijtelijcken Vrede voor den Coninck / de voorschreven Coninghinne soude afghedrongen hebben: by welcken vrede de Armade bestaende van so veel groote schepen/ souden gepreserveert gheweest hebben/ghebruyckende de Engelsche Reeden/Custen ende Havenen/om van daer Hollant ende Zeelant te bespringhen.

Champigni twistich met Parma ende Richardot over de Enghelsche Vredehandel ende Armade wort van Parma namaels ghebannen.

Maer de Prince van Parma ende andere met Richardot / hadden de conqueste van Enghelant int hooft / die sy voor ghewis ende seker hielden / volgende de discoursen ende notitien by Don Jan van Oostenrijc daer van achterghelaten Ende hieromme was op de voorschreven Vredehandelinghe tot Borborch aende voorschreven Richardot particuliere ende secrete instructie ghegheven/byde welcke hy de voorsz handelinghe af brack: Waer over den voorschreven Champigni hem seer belchde / om dat hy alle sinceriteyt ende goede trouwe de Coninghinne toegheseydt hadde ende dat hy daer over nu beschaemt bleef. Als nu het voornemen mette Armade qualijck gesuccedeert was / heeft hem Champigni alomme beclaecht/eñ heeft selve bydē Coninc Parmas versuym beschuldicht / ende veel Brieven overgeschreven:vande welcke Parma ten vollē door de Infante van Spaengien/des Conincx dochter geinformeert wert/die hē seer gonstich was/waer door grooten twist in Nederlant/eñ eē grootē haet van Parma tegē Champigni eñ zijnē aenhanc wt rees. Waer over Parma in zijn excusen schreef/ het soude al verloren gaen / soo daer niet in voorsien werde/principalic also Parma nu reede was om in Vranckrijc te trecken om de Ligue te helpē/eñ niet dienlijc achte sulcke wedersprekers eñ controleurs achter te laten. Aldus vercreech Parma consent om Champigni wech te senden/ het welcke hy namaels rigoreuselijc int werc gestelt heeft/ hem belastende binnē eenen cortē tijt precijs wt den Lande te treckē/met veel verwijts: daer tegen en hielp geen bidden noch intercessie van vrienden/om dat zijn indispositie des Lichaems onbequaem was tot reysen/ aenbiedende hem in eenich Clooster van Capuchijnē ofte Jesuyten te begeven/maer alle te vergeefs:ende hy blijft noch also gheconfirmeert ofte gebannen in Borgongien. 1589.

Parma bevinders swarichede/ sendt Richardot na Spaengien/ in Julio.

Over dese ende meer ander swaricheden/ resolveerde Parma aenden Coninck te senden den Raetsheere Richardot/inde Maent van Julius/daer van diverselijck wert ghediscoureert:maer het schẽe dat het was om zijn oorlof van vertrecken te verwerven/somen pinmers voorgaf.

Hem en ontbraken oock geen opruypers/ die verhaelden des Conincx onghenade/ midts dat hy beschuldicht was vant quaet succes der Armade/ eñ dat by groote Meesters onghenaden qualick vergheten worden/ende dattet daeromme beter waer/ dat hy voor hem saghe/ ende nae Machionelli lesse/ liever hem Overheere vanden Lande maeckte/daer hi oorsake toe hadde door der Spaengiaerden terghen/ende door het ongheliick twelck zijnen Sone Reynutio geschiet was inde Croone van Poortegael/ daer hy beter Tittel toe hadde(so sy seyden) dan den Coninc selue/eñ waert dat hy diergeliicke voornemen tegen de Nederlantsche Bruyt gebruyckte/ tzy als Souverayn/oft als Ruwaert/ofte Stadthouder/so en souden hem gheen vrienden inde Landen ontbreken/noch buyten gheen welgunders/als Vranckrijck/Enghelant/selue de Gheunieerde Landen/mette welcke bederlite Tractaten ende schorssinge van Wapenen soudē mogen gemaeckt worden/waer by generalijck de Landen van wedersyden tot onderhoudinghe ende neeringhe souden moghen gheraken:ende diergeliicke meer. Maer het schijnt dat den Prince van Parma tot sulcx geen oore en heeft willen oft connen geven/ alsoo hem te veel opsienders onder de hant over thooft ghewassen waren/byden Raet van Spaengien van over lange daer in versien zijnde/ de exempel genomen hebben aen Don Jan van Oostenrijck. Ander meynen dat hy dat heeft willē wtstellē tot het afsterven des Conincx/die nu oudt was:ende dat die vandē huyse Farnesi cloec eñ begrijpich genoech plegen te zijn/maer altijt bloode/eñ te veel voorsichtich. Maer den Coninc hem in zijn versoecken genoech voldoende/mits dat den Duck de Pastrana ten lesten van daer ontboden wert/ so is hy gecontenteert ghewordden. Ende also den Coninck de oorloghe.

Parma als verstāde Raet ghehoort hebbende/ resolveert ghetroost den Coninc te blijven/ ende den dienst in Vranckrijc te doen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. loghe in Vranckrijck mette Ligue seer ter herten ginck/ende hem die ernstelijck beval/ als den eenighen Man daer toe dienende: so heeft hy hem geresolveert die wt te voeren/ zijnde voor hem goede stoffe van grooter eeren. Ende soo heeft hy begonst die sake te behertighen / sendende op de Frontieren vast volck ende ghelt/makende een vergaderinghe te Pas in Artoys by La Motte/ die onlancx in April weder eenen aenslach op Oostende failliceerde met verstant van binnen: Waer tegen die van Bergen op Zoom met de Garnisoenen van Oostende / eñ andere plonderden Granmont / alias Geersberghe.

Parma besocht eñ besichticht alle de heylige Reliquiē tot Aken, dē xx. September.

De Pr. vā Parma by Spa zijnde/besochte den xx. September de Stadt van Aken/ met drij Cornetten Peerden verselschapt/ aldaer hy feestelijcken onthaelt werdt ende beschoncken. Hy besocht alle de Heylige Reliquen/verdienende alle de Aflaten: daer nae trock hy nae Bins/om naerder Vrancrijck te zijn.

Schencx aenslach op Nimmegen te vergeefs/ den x. Augusti/ 1590.

Marten Schenck/nae dat hy te vergeefs onlanghs seer ghetracht hadde sijn Casteel Blyenbeeck te ontsetten/ ende nu Bert verscheyden reysen gespijst hadde/ ende dat onlancks onder de ooghen vanden Marquis van Varrabon / ende nu den sevenden Augustus ontrent Wesel op de Lipperheyde seven Vaendelen voetvolcx/ ende drij Cornetten Peerdē/treckende na Vrieslant/die haer ghelt tot Krijchsvolcx betalinge convoyeerden/ ghesllagen ende tghelt afgenomen hadde/so heeft hy eenē fraeyen aenslach op Nimmeghen aengenomen/ met ontrent twintich ofte meer groote als cleyne schepen/ eñ vijf Playten ofte Pontē wel versiē met Krijchsvolck ende gheschut: syn Peerdevolck sondt hy te Lande. Met dese gereetschappe is hy wt sijn Schansse den Bril ofte Vossenhol gheheeten / by het Tolhuys gelegen selve de Wale afgevaren den thienden Augusti (den derden dach nae sijn victorie op de Lipperheyde) om savonts tot Nimmeghen te geraken: maer also het dien nacht stil van winde was/ende twater dien tijt seer hooghe/ datmen de Schepen niet voortsteken conde/ die onbequaem tot roeyen waren/ soo zijnse soo slappelijcken voortghevaren/ dat den dagē raet aen begonde te comen. De Ponten/om dat sy wat roeyen conden/quamen eerst aen ende maeckten den Allarm inde Stadt/ soo dat de Borgers terstont met weynige Soldaten in Wapenen quamen. Schenck mette eersten/ sonder nae dander te beyden/ resolveerde te avontueren eer het licht dach werde/ ende Landede byde Mayepoorte: eñ hy dede loopen met twee toegheruste Balcken ofte Rammen na sint Anthonis Poorte/die sy hoewel datse wel van binnē bemuert ofte bemetst was) nochtans op braken/ eñ daer by braken sy noch door ysere tralien ende Vensters in een Huys/ twelck sy innamen/ van waer sy meynden de Merct ofte plaetse daer by gelegen in te nemen: terwijle quamen allenskens de ander Schepen oock aen/ ende schoten inde Stadt / twelck die vander Stadt oock teghen haer deden. De Borgers in Wapenen zijnde/begonden het huys te bespringen van verre/maer met vreese eñ te vergeefs/ tot dat sy twee Veltstucken geschuts daer vorē brochtē/ eñ dat beschoten/ daer op het Krijchsvolck / ende daer nae de Borghers in drongen / ende dreven alsoo Schenckens volc daer weder wt / also dander noch niet al aenghecomen waren. Hierentusschen was het Peerdevolc besich met eenich voetvolc om de Hessense Poorte open te crijghen/ maer het was oock te spade begonst/ want eer sy de Sloten ende Grendels wel hadden afgesmetē/ wert het claer dach/ waer door sy met steenen eñ ander ghewerc daer van gheslaghen werden.

Dit aldus aen twee syden qualick geluckende/om dat sy te spade aenghecomen waren/eñ verrast werden vandē dach/mits nu alle man (selve de Vrouwen) in teghenweer waren/ ende het volck ende schepen niet alle aenquamen / soo is Schenck met sijn volck weder gheweken na sijn Schepen/daer sy so haest/midts dat sy niet alle ghereet laghen/ soo niet en conden incomen/ eñ door de haeste vele inde naeste vier oft vijf Pleyten vallende/ zijn door de menichte gesoncken/ ende die niet wel swemmen condē verdroncken/ waer onder Schenck selve mits de swaerte sijns Harnasch niet wt comen conde. De geladen schepen dreven een half mijle voorby de Stadt/ by een Dorp Oostenholt/daer sy Ancker wierpen/ghemissende haren Oversten. Een van haer groote Ponten vol volcx dreef door den stroom aen sinte Huybrechts Toren/daer sy niet af en condē comen/ maer sy werden met steenen doot ghesmeten/ ofte sy moesten over boort springhen. Noch vier ander schepen sagen met alle haer volck dit spel vast aen/ende midts de stilte des Wints en conden sy niet voorby gerakē / waer van de twee door eenen Nebel voorby geraecten/ dander twee quamen in handē/ tvolc wech loopende.

Den Oversten Schenck verdrinct den xj. Augusti.

Die van Nimmegen wat van haer vreese door victorie verquickt zijnde / voeren met Schuyten opt Water om menschen eñ buet met Netten/ Dregghen/ ende Haken te visschen: ende onder andere vonden sy een Lichaem met een schoon Harnasch ende goede cleederen aen/ende werdt aen Lant ghekent Schencx lichaem te wesen aende Litteeckenen eender wonde int hooft voor Steenwijc ghecreghen/ ende een in syn syde voor Arnhem / ende een in sijn voorhooft: ende nae dat sy twee ghevanghenen ghehangen hadden/so hebbense syn lichaem ghevierendelt/ eñ thooft op de sinte Anthonis Poorte ghestelt: maer sy hebbent corts weder afghenomen door last vanden Marquis de Varrabon/ Stadthouder in Ghelderlant/ midts dat vele onnoosele Borghers van Nimmeghen daer over ter wrake alomme doot geslaghen werden: ende alsoo werdt het hooft ende de quartieren in een Kiste ghelept/ende in eenen Toren bewaert / tot nae twee Jaren/dat de Pr. Maurits de Stadt creech/ alsdoen werdt het heerlijck nae Krijchsghebruyck met grooter pompen begraven/in de groote Kercke voor den hooghen Outaer / in het Graf vande Hertoghen van Ghelre.

Schencx verdroncken lichaem gequartiert/ werdt naemaels heerlijc begravē byde Hertoghen van Gelre tot Nimmegen.

1589\. Aldus eynde Marten Schenck van Nideck sijn leven/ een vande stoutste/ cloeckste ende vermaertste Capiteynen van sijnen tijden/ twelck sijne hooghe dappere en cloecke daden ghetuyghen/ als sijn gewonnen Veltslaghen/ het ontsetten van syn beleghert Casteel van Blyenbeeck/ daer hy de belegherde selve beleyde ende dwonck: oock waren sijn practijcken notabel int winnen van Nimmegen en Breda voor Parma/ diens dienst om quade recompencie hy verliet/ en hem in dienst vande Keurvorst van Colen Truxes en sijn ghealliëerde begevende. Hy was eerst Capiteyn Enchuysens/ daer na Ysselsteyns Jonghe gheweest/ die hy oock met veel ander Capiteynen (beleggende een Schansse by Ghoor) selfs beleyde/ en dwongh also sijn Heer Yselsteyn sijn ghevangen te wesen. Hy nam oock Weerle in Westphalen in. Hy droech hem oock cloeckelijck ende stoutelijc/ ende niet min behendelijck als manlijck int innemen van Bonna/ met veel andere ontallijcke aenslaghen/ wel verwonderens weert. Hy was noch jonck van jaren/ strenge ende wreet/ in krijch opgevoet/ een groot aen ende utrechter/ behendich/ vernuftich/ stout/ ende uytter maten dapper en rasch in sijn aenslaghen. Als sijn vyanden meynden dat hy sliep van ghedroncken Wijn/ so was hy op haer Mueren oft voor haer Poorten: Hy was liberael en bemint van sijn Krijchsvolck. Sijn vyanden verweten hem dat hy wel conde Steden en plaetsen winnen/ maer niet houden: maer dat en vermunderde sijn cloeckheydt noch eere niet/ zijnde maer een slecht Edelman/ gheen Coninck ofte Vorst/ sijn Meesters liet hy het houden bevolē zijn/ diet hem dicmael veel te veel dede. Also hy hoochmoedich/ wat eygensinnich en rouw was/ so conde hy dickmael qualijcken mette Statē der Landē over een comen: maer int leste voechde hy hem selven wijsselijcken tot alles. Ende also onlancx gestorven was den Heere van Villeers/ Velt-Maerschalck Generael der Landen/ soo was daer aparentie dat hy metter tijdt tot dat ampt soude moghen aenghenomen werden.

Prijs over de cloeckheyt vanden Oversten en Ridder Marten Schenc van Nideck.

Ontrent desen tijt is den verdrevē Keurvorst Truxes wt Hollandt nae Duytslant vertrocken/ om sijnder saken aldaer eenighe hulpe te vinden.

Int begintsel vanden Somer hadde den Gouverneur Graef Willem van Nassouw met een deel volcx eenen aenslach in Vrieslant op Delfziel/ maer die miste hem/ dies hy met gewelt te Water ende te Lande Reyde een Peinsula ofte half Eylant teghen over Emden op de Ems ghelegen/ bespronghen en increech/ ende seer stercte/ makende daer een beschanst Eylant van: Hy nam noch ander Schanssen in/ om twelcke te beletten/ was dat volck ende gelt van Verdugo gesonden/ (twelck als wy ghesept hebben) van Schenc op de Lipperheyde gheslaghen ende ghenomen was.

Ghesciedenissen in Vrieslant.

Den xx. October creech Graef Willem noch een Schansse inden mondt vant Reediep/ ghenaemt Soltcamp met ghewelt in/ daer van binnen wel tachtich mannen doot bleven/ ende veel ghevanghen/ ende dat int ghesichte van Verdugo/ welcke het niet en conde beletten. Dese Schansse leydt in een Morasch/ en beneemt een passagie op Groeninghen. 1589.

De Garnisoenen van Lochem ende andere plaetsen hebben den tweeden Augusti een stedeken Grene/ dry mijlen buytē Munster in Westphalen in ghenomen en verrast/ daer een groote Merct van Peerden op dat pas ghehouden wert/ die sy verstoorden/ en wel duysent Peerden wech voerden.

Die van Hollandt ende Zeelandt/ om de Schipvaert te beschermen/ hebben ontrent desen tijt wel twintich nieuwe oorlochschepen doen maken/ om de Convoyen ter Zee te doen/ ende waren schepen tusschen de tsestich ende hondert vaten groot/ die sy Pinassen noemden/ die leege waren/ ende alst noot was roepen condē met groote riemen/ op de seylagie alleenlijck ghemaeckt/ om tgeschut ende volck te voeren. Met dese schepen convoyeerden sy haer Coopvarende schepen op Enghelant en Vranckrijck/ oock mede de Visscheryen/ ende hielden den meestendeel des jaers de wachte op de Costen vā Vlaenderen/ Sluys/ Nieupoort en Duynkercken/ om den vyant uyter Zee te houden. In dese tijt werden daer gherekent ontrent de hondert Oorlochschepen/ en dickmael wel hondert ende veerthien/ so groote als cleyn schepen/ so op de Zee als inde Rivieren/ en voor de Havenen/ sonder de schuyten ofte Jachten/ al op der Landen cost.

De gheunieerde Landē schepen toerustinghe.

Ende ontrent desen tijt een van dese schepen/ liggende met ander op de Wacht voor Duynkercken/ daer Capiteyn op was Jacob Anthonissen Viceadmirael/ van Haerlem/ maer hy en was doen selve niet op het Schip: ende alsoo de andere in Zee eenighe Schepen ghevolcht waren/ soo is dat schip van ettelijcke Schepen en Vischbooten wt Duynkercken subyteijcken (alsoo sy hem alleene saghen) besprongen/ en hem aen boort ghelept: lange vechtende/ ende tot voor Calis drijvende/ soo ist ten lesten van syn eygen vyer met syn vyanden verbrant/ ende alsoot schijnt (vermant zijnde) tvyer selve aen stekende.

Veel schepē van Duynkercken bespringen een Hollants oorlochschip dat tsamen met syn vyanden verbrant.

Alsoo de Duynkercksche Vrybuyters op desen tijt seer vermenichfuldichden door den grooten buet die inde Zee van Hollanders ende Zeelanders te becomen was/ so trachten de gheunieerde Landen seer om die te dempen/ midts dat sy wt oorsake vanden rijckdom aen haer lockten alle ballingen en geboefte wt Hollant ende Zeelant/ loopende inde Noortsche Zee/ veel Engelsche/ Nederlantsche ende Visschers nemende/ die op rantsoen stellende/ daer voren de Schippers Stierman ofte Coopman mede nemende. De Enghelsche deden daer lutter toe/ waeromme de Landen lockten door bequame persoonen haer Ballinghen/ ende Zeevolck meest thuys met pardoen te senden/ die niet veel misdaen en hadden/ ende voor de reste stelden sy groote wachte ter Zee/ soo dat sy veel Duynkerckers namen ende in handen creghen/ die sy op hinghen met groote hoopen/ in eenighe der Zeesteden van Hollandt ende Zeelandt/ de Galghen alomme

Vrybuytersche schepen van Duynkercken ghecastijt.

daer

1589. daer mede ten exempel van goede Justitie) vercierēde/ daer dien hoop so mede verminderde/ dat weynighe meer dorsten wtvaren/ tot dat sy inde volghende Jaren haer mette Fransoysen Liguers van Hable de Grace/ ende de Riviere de Somme voerhyden/ alsoo haer Havenen ghenieterende.

De Stadt Berck op den Rijn/ behoorende onder het Stift van Colen/ zijnde by diversche Schansse van Parma ghenoech besloten/ hebben de Staten die telcke reyse met stercke hant moeten victalierē/ eñ met nootdruft versorghen/ soo door de Grave van Meurs/ Villeers/ ofte Schenck/ als in Januario lest/ alsser een Brugge over Rijn gemaeckt werde den vyandt onder de oogen/ die niet soo sterck van Peerdevolc was: In Julio werdt het weder gheholpen door een Schansse boven Rees gemaeckt by Krijchsvolcx handen/ dat den Marquis van Varrabon sochte te vergheefs te beletten.

Verschepde ontsettinge der Stadt Berck.

Daer na/ alsoo den Grave van Nieuwenare/ Limborch eñ van Meurs (hebbende nae Schenckens doot de Soldaten van Schenckens Schansse bevredicht) ende tot Arnhem den vijfden Octobris besichtende was ontrent het Buscrupt eenighe nieuwe inventien/ is het vyer by Tortsen daer in gecomen/ twelck hem doodtlijck quetste/ waer van hy den sevenden October daer na sterf/ een heftich cloeck vroom ende goet Heere/ hy stervende sonder kinderen/ liet sijn huysvrouwe/ selve zijnde van sijn Maechschappe/ eñ Weduwe vanden Grave van Hoorne/ voormaels onthalst/ sijn Erfghenaem.

Doot vanden Grave van Meurs eñ Nieuwenare/etc. dē vij. October 1589.

Weynighe daghen te voren hadde desen Grave van Meurs belast den Heere van Overstepn/ dē Heere van Potlitz/ metten Engelschen Ridder Sir Franschops Vere/ met ontrent thien hondert Peerden/ ende twee duysent te voete/ anderwerf Berck te victalieren/ niet tegenstaende den Marquis van Varrabon versterckt was met ses ofte acht hondert mannen/ eñ vijf hondert Peerden/ daer ontrent.

Dese dan trocken nae een Schansse de Coolsche Regneete genoemt/ die sy met twee stucken Geschuts overweldichden/ ende die besettende/ soo passeerden sy het Water by het huys te Loo: Maer op den wech van Theckenhove heeft Varabon met syn gantsche gewelt te voete ende te Peerde hem vermeynt inde achterhoede te vallen/ ende soo voorts te slaen/ alwaer hem den Ridder Vere met vier Enghelsche Vaendelen/ ende de Ruyteren van Christoffel Wolf/ die de achterhoede hadden/ haer int eerste so wel gheweert hadden/ dat sy tsamen ten lesten malcanderen so ghetreft hebben/ datter over de ses hondert op de plaetse doot sijn gebleven/ ende seer vele ghequetst/ veel verdroncken eñ versmoort van Varrabons volc/ wien thien Vaendelen afgenomen werden/ ende een gescheurt/ van seventhien diemen gesien hadde vlieghen/ oock drie vande beste Cornetten gheslaghen/ waer van een Vane genomen/ ende over de twee hondert Peerden/ waer van de Enghelsche alleene wel hondert ende xx. voor haer deel creghen/ daer onder was het Peert vanden Marquis/ hy selve ontcomende: Sy namen weynige ghevanghen midts dat de furie groot was/ sy vercregen weynighe van name/ maer den Luytenant ende een Italiaens Grave/ aventurier/ ende Neve vandē Cardinael Caraffa/ die seer gewont was/ alle dander Officieren werden meest gheslaghen.

Marquis van Varrabon wordt geslagen int vervictalieren van Berc/ in October.

1589.

Terwijle sy noch vechtende waren/ arriveerde daer ontrent den Grave Karel van Mansvelt/ met alle de Fortsen vā Brabant/ geestimeert zijnde sterc te zijn over de tseventich Vaendelen/ maer Overstepn ende Potlitz trocken terstont mette geladen Peerden ende Waghens binnen Berck. Het Garnisoen was daer op oock wtgevallen/ eñ hadden harē vyant in eenige byliggēde Schanssen verworcht ende int Water ghejaecht. Mansvelt dochte haer int wederkeeren te slaen/ Maer Overstepn eñ Potlitz/ om haer volck niet te perijckelitteren/ zijn eenen anderen wech den Lippaert wt/ weder in haer Schansse voor Rees gecomen/ haer volc vry over de Riviere stellende/ den xvij. Octobris.

Maer also Mansvelt nu voorghenomen hadde Berck te dwingen/ daer toe hy groote ghereetschappe hadde gemaeckt van victalie eñ nootdruft/ ghecomen wt Bommelweert/ daer hy de Schansse van Worn thien daghen langhe beschoten hadde/ alle te vergheefs/ soo heeft hy corts hier nae de voorsz Schansse van Rees met compositie becomē door drooghte eñ leechte van Waterē/ waer mede hy te beter die van Berc benaut heeft/ van November tot den lesten Januari toe.

Schansse van Rees by Mansfelt becomen/ eñ de Schansse van Worn te vergeefs beschoten.

Waer door die van Berck siende dat sy doort verlies vande Schansse van Rees niet wel en conden ontset wordē/ eñ dat haer dagelijcx veel goede conditien aengebodē werden/ so hebben sy den xxx. Januario M.D.xc. van wegen het Garnisoen ghedeputeert Seger van Dort/ Gouverneur/ Arent Rest/ Guiliam Musel/ eñ Hans Grueber Vaendrich/ die met Mansvelt gheaccordeert hebben dat het Garnisoē den derden Februario souden wttrecken/ met vlieghende Vaendelen/ brandende Lonten/ roerende spel/ met Bagghe ende Baggagie/ eñ tot haer gelept souden hebben vijftich schepen eñ schuyten/ met behoorlijcke Convoy/ eenē gevangenen Capiteyn David Soper/ soude sonder rantsoen los gaen. De Borgeren cregen oock redelijcke goede conditien. Also wert Berc/ anders Rijnberck genoemt/ overgegeven/ ende men acht datter noch eenige secrete beloften gedaen werden/ twelc die van binnen tot het overgeven willich maeckte/ als dat de Gravinne van Meurs/ nu Weduwe soude tbesit van alle haer goederen hebben/ by middel van omliggende Circulē/ als zijnde een Rijcx ghenoote ofte Lidtmate/ ende neutrael.

Berck wordt by Carel vā Mansvelt gedwongen eñ inghenomen/ dē xxx. Januario. 1590.

Aldus heeft Parma de steden eñ plaetsen des Stifts Colen/ ten behoeve (so hy wtgaf) van Ernestus van Beyeren Bisschop verovert/ maer heeft de principael plaetsen met sijn Garnisoen beset behouden/ als Rijnsberck/ Bonna/ Nuys/ Keysersweert/ etc. Ja hy heeft selve na het innemen van Berc aenslagen gehadt op diversche Stedē int Lant van Cleve/ als Goch/ Rees/ Emmeric/ ende andere te vergeefs/ die meest ontdect werdē.

Parma behout int Stift Colen veel plaetsen met syn Garnisoenē/ eñ tracht nā de Cleefsche.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Anders isser noch by Parma / noch by de Gheunieerde Staten dit Jaer niet veel wt gerecht. Parma becommert zijnde om gelt eñ volck nae Vranckrijck te senden/ logeerde tot Bins in Henegouwe / alwaer hem ter sprake quamen dẽ Hertoch van Mayenne/ eñ ander Hoofden der Ligue. Over dander syde sonden de Geunieerde Landen de Coninck van Vrancrijc oock alderhande amonitie/ Poeder/ Victalie/ Oorlochschepen/ eñ in ghelt wel hondert duysent guldens/ met Joncker Floris van Brederode/ den Admirael van Zeelant/ Justinus van Nassou/ de Heer de La Pre/ ende andere/ vertreckende in October. De Coninginne van Engelant sondt hem oock te hulpe den Baenderheere van Willoughby / met vier duysent Engelsche ende twee hondert duysent guldens aen ghelde.

Die van Bergẽ stranen Brabãt den lesten Novembris

In desen Winter deden de Garnisoenen van Berghen op Zoom in Brabant groote coursen/ eñ verbranden den lesten November Wilrijck by Antwerpen af / om quaet trayctement dat haer ghedaen was/ eñ haer brantschat niet betaelt/ dat haer by den Castelleyn Mondragon van Antwerpen haer verboden was.

Marcellus Bacx in December met andere Capiteynen wt Bergen/ sterck zijnde hondert eñ tsestich Peerden/ eñ tseventich voetknechten/ hebben gewacht op een Convoy/ sterck dry Duytsche Vaendelen/ beleydende seker Wagenẽ met nootdruft van Antwerpen nae Steenberghen. Bacx heeftse op de Heyde verwacht/ bedeckt ligghende, eñ dede die met sijnen Luytenant eerst met weynige Peerden bespringen/ om haer te beletten dat sy geenen Wagenborch tot haer bevrijdinge maken en souden / alsoot gebeurde: want sy maer weynighe Peerden siende/ lieten niet van in goede ordere voort te trecken: Waer op Bacx met de sijne (eenich voetvolck achter op de Peerden hebbende) aenreet: maer sy dat merckende/ maeckten haest om by eenighe Hagen te comen om haer te bedecken/ twelck Bacx causeerde sijn voorsz voetvolck af te worpen/ eñ mette Peerden alleene aen te rennẽ: eñ also by haer Wagens comende/ so vonden sy veel volcx onder dry vliegende Vaendels/ in goeder ordere sterc beset/ die sy meermael bespronghen: maer om dat haer voetvolck noch verre achter was/ conden sy die niet breken / haer met voordeel achter haer Waghenen met Spiessen wel weerende: Maer ten lesten siende eenich voetvolck aen comende geloopen/ so begonden sy haer in eenen Wagenborch ofte tusschen de Waghenen te besluyten/ twelck Bacx (nu eenige thien oft twaelf van sijn beste Archibusiers te voete becomen hebbende/ haer heeft belet/ de Waghenen af keerende/ eñ daer na weder besprongen/ eñ heeftse gebroken eñ geslagen/ haer outweldigende de dry Vaendelen: Den Capiteyn Colonel Malditz met andere Capiteynen werdẽ gevangen/ eñ wel twee hondert Soldatẽ/ waer van de meestendeel waren gequetst/ de reste werden al verslagen eñ verjaecht. Dese dry Vaendelen Hoochduytschen waren sterck vier hondert Spiessen/ eñ twee hondert Busschieters eñ Musketiers/ dander volc waren Cooplieden/ Soetelaers eñ Boeren. Sy vonden op de Waghenen de cleeren vant Regiment van Don Fernando Gonzago/ met meer ander coopmanschappen/ die al gepilieert werden. Dese victorie coste die van Bergen diere/ alle de Capiteynen eñ Officieren warẽ haer Peerden doot ofte ghequetst / Bacx selve verloor dry vã syn beste Peerdẽ/ de twee op de plaetse/ tderde met veel Archibusaden geschoten/ droech hem noch tot Berghen: deen Vaendel gheheel sonden sy aen Prince Maurits/ eñ de stuckẽ van dander met brievẽ eñ buet.

Tgarnisoen van Bergen verslaen een Convoy vã Antwerpen/ met ses hondert Soldaten/ in Desember.

Staet eñ gelegentheyt der Rijckstadt Aken/ ghevoerende de Nederlantsche beroerten.

Aken/ een oude Keyserlijcke vermaerde Rijckstadt/ gelegen tusschen Colen eñ Maestricht/ is in Borgherye ende neeringhe onlancx door de Nederlantsche beroerten seer toeghenomen eñ verrijckt/ midts datter een vrye goede neutrale bygelegene Stadt was/ alwaer haer vele vande Gereformeerde Religie wt Nederlant met haer huysgesinne neder gheslaghen hebben/ waer door de Gereformeerde so vermeerderden / dat het scheen dat de Magistraet haer open eñ vry exercitie van Religie / by gemeyne stemmen soude toeghelaten hebben/ hadden sy over lange de authoriteyt vanden Keyser / ende de machte van haer ghebueren niet gevreest: Des niet tegenstaende / hebben de Gereformeerde aldaer de exercitie ghenoech gebruyct in groote huysen als privatelijckẽ/ by oochluyckinghe tot grooter opsprake vande Catholijcken/ ende principalick vande ghebueren/ namelijc den Hertoch van Parma ende Vorst van Cleve/ die daer door ondert decksel van ander querellẽ/ byden Keyser te wege brochten diversche bevelen wt Keyserlijcke authoriteyt/ belastende ten lesten de byligghende ghebueren/ als Parma/ Vorsten van Cleve ende van Luyck/ die van Aken te dwinghen tot sijn bevelen te ghehoorsamen: Maer die van Aken hebben haer lange met redelijcke antwoorden onderhouden. Maer alsoo in desen tijt den Coninck van Spaengien ende Parma despereerden om eenich Regiment voor haer vruchtbaerlijck inde Nederlanden te moghen in voeren / al eer sy haer versekerden vande ghebuerlanden ende steden/ die haer niet gheheel toeghedaen en waren/ als daer waren de Steden/ Emden/ Wesel/ Aken eñ meer andere / daert haer niet dienstelijcken was/ haer Nederlanders die sy rebellen noemden / te laten nestelen / so hebben sy nu goet ghedocht met die van Aken te beghinnen/ houdende haer nu eensdeels versekert vande Landen van Gulick ende Cleve/ door de swacheyt vanden ouden Vorst/ dien sy langhe gheregeert hadden door eenen gespanjoliseerden Raedt / ende nu den jonghen simpelen Vorst versorcht hadden met een Houwelijck van een Dochter van Baden/ een ernstige Catholijcke Vrouwe. Inde omliggende Stiften Colen/ Luyck ende Munster hadden sy nu ghestelt den Beyerschen Bisschop Ernestus haer creatuere/ vã welc Stiften den Coninc hoopte dat hem ten lesten wel soude de Wereltsche jurisdictie ofte heerschappye opghedragen worden/ als de onderdanẽ door verwoestinge der oorlogen armoede eñ ellende/ souden ten wtersten gebracht

Voornemen der Spaensche/ omde byliggende ghebuerlanden te beheeren.

1589. worden/ als die van Wtrecht oock waren Anno M. D. xxvij. onder den Bisschop Heyndrick van Beyeren: De Rijckstadt Colen ende Emden hoopten sy oock by deen ofte dander middelen metter tijt te verheeren/ op alle occasie acht hebbende. Daer toe om diversche oorsaken vele met die van Aken/ so door den Keyser als Vorst van Cleve ghehandelt zijnde/ soo heeft Parma nu wt authoriteyt die den Coninc als Hertoch van Brabant ende Limborch/ als Voocht over de Stadt Aken pretendeerde/ by een Placcaet de Stadt van Aken alle hare Privilegien inde Nederlanden ghescorst/ ende heeft oock verclaert die voor gheen neuterael Stadt te houden/ daer de vluchtige Nederlanders haer souden moghen onthouden: Maer om alles beter te verstaẽ/ so hebben wy goet ghedocht het Placcaet selve hier by te voegen/ by den Prince van Parma inden name vanden Coninc wtgegeven.

BY DEN CONINCK.

Placcaet des Coninckx teghen de Stadt Aken den x. December/ Anno 1589.

ONsen lieven ende getrouwen/ den Cancelier ende luyden van onsen Rade in Brabant/ Salut ende dilectie/ Alsoo yeder kennelijcken is/ tonsen grooten leetwesen/ dat die vander Stadt van Aken/ vande welcke wy Souverayne Voocht eñ Protecteur zijn naer den Keyser/ dese voorleden Jaren bestaen hebben tegen alle recht ende redene/ oock teghen de Concordantien ende Tractaten hier voormaels ghemaeckt tusschen onsen Voorsaten/ den Hertoghen van Brabant ende van Limborch/ ende henlieden/ in sonderheyt teghens de beloften die sy ons ghedaen hebben: Inde selve Stadt te brenghen vele nieuwicheden/ streckende tot nadeel ende prejudicie van ons/ ende andere hare naebueren/ oock van hen selven/ jae inde selve Stadt te veranderen de oude Catholijcksche/ Apostolijcke/ ende Roomsche Religie/ ende de ordinarise kiesinge vanden Raet/ ende de Wethouderen/ om de boose Calvinische Secte/ eñ andere valsche ghereprobeerde Leeringen aen te hanghen/ volghentlijck niet en hebben willen naercomen noch obedieren de geboden ende ordonnantien vanden Keyser/ sonder oock eenich ghehoor te gheven aen verscheyden vermaninghen ende sommatien/ so wy hen inder qualiteyt als boven ghedaen hebben/ om hen te doen onderhouden tgene daer inne sy tegens ons verplicht ende verobligeert zijn/ eñ sonder wt de voorschreven Stadt te doen vertrecken vele ende diversche voorvluchtighe ende oproerighe persoonen/ gheproscribeert ende ghebannen wesende wt onse voorschreven Landen/ waerinne wy ons grootelijcken vercort/ ghelædeert/ ende geinterresseert vinden/ om vele ende verscheyden gherechticheden eñ authoriteyten/ so wy inde voorschreven Stadt hebben/ in voeghen dat de voorschreven Tractaten geviolcert blijven: In welcke hare hertneckicheyt ende onghehoorsaemheyt sy nu over de thien jaren gheleden/ gecontinueert hebbẽ/ niet tegenstaende alle bevelen eñ geboden van sijnder Keyserlijcke Majesteyt/ ende afveerdinghe van Gesanten/ so van sijnent als van onsent weghen/ die ydermael wederomme ghecomen zijn sonder yet te doen/ niet weynich respect eñ satisfactie/ sulcx dat sindert de Ketterijen aldaer vrypelijcken eñ openbaerlijcker ontfanghen/ toegelaten ende gheexerceert worden van opt te voren/ Alles sonder aenschou te nemen op tghene wy dit teghenwoordich Jaer voor de vierde reyse hen hebben doen verthoonen ende aenseggen van onsent weghen/ by sekere onse Commissarisen/ ghevoecht byde ghene vanden Hoochduytschen Keyser. Voorts alsoo wy onderrecht/ eñ behoorlijcken gheinformeert zijn/ dat vele van onse Ondersaten ende Inwoonderen van onse Stadt van Antwerpen eñ ander plaetsen van onse ghehoorsaemheyt/ so door onse permissie om het feyt vander Religie eñ andersins/ buyten onse voorschreven Landen van herwaerts over gheweken zijn/ om in neuterael plaetsen te gaen woonen/ in welcken ghevalle wy hen ghelaten hebben het gebruyck van hare goederen/ hen domicile/ ende woonstede hebben connen nemen binnen de voorsz Stadt van Aken/ meynende dat het een neuterale plaetse is/ twelc nochtans niet en can wesen/ niet alleenlijcken om de protectie die ons aldaer competeert/ als Souverayn Voocht naest den Keyser/ maer oock om de Tractaten/ Obligatien ende beloften die de voorsz van Aken ons ghedaen hebben/ om daer binnen alleenlijcken de Catholijcksche Apostolijcksche ende Roomsche Religie te hanthouden/ sonder deshalven yet te veranderen ofte innoveren: omme welcke dinghen wy den Inwoonderen der voorschreven Steden/ met vele Gratien/ Privilegien/ Vryhedẽ/ Exemptien/ eñ Liberteyten begaeft eñ voorsien hebben/ sonder dat daeromme die van Aken eenichsins gheoorloft werdt te dooghen eenighe ghebannen/ voorvluchtighe ende fugitiven/ ofte andere/ die in onse voorsz Landen niet en mogen blijven/ daer sy nochtans contrarie doen/ hoe wel sy dies halven versocht ende gesommeert zijn. Soo ist, dat willende in alles hanthouden onse voorsz gerechticheden/ authoriteyten ende Tractaten met onse nabueren gemaeckt/ eñ omme te schouwen de ongherechticheden ellende ende ongemacken/ die door sulcke veranderinghen aparent zijn te gheschieden/ ja aen onse eyghene Ondersaten/ wesende ghceseten so naer by Aken/ ende omme te onderhouwen de oude constitutien/ Rechten ende costuymen vande voorghenoemde Stadt/ vande welcke wy Bescherm-heer ende Protecteur zijn/ soo byde voorsz contracten besproken ende gheaccordeert is/ wy met goeden ende rijpen advyse, eñ by deliberatie van onsen seer lieven ende vriendelijcken goede Neve/ den Hertoghe van Parma ende van Playsantie/ Ridder vã onser ordere/ Stadthouder/ Gouverneur ende Capiteyn Generael van onse Landẽ van herwaerts over/ hebben by forme van provisie/ tot dat sijn Keyserlijcke Majesteyt/ ende wy respectivelijcken andere wegen ende middelen voorgheslaghen ende geadviseert sullen hebben/ om ons te doen respecteren ende obedieren/ gesuspendeert ende suspenderen alle de voorschreven Rechten/ Vryheden/ Exemptien eñ 1589.

1589. libertepten/die wy als Souverayn Voorcht der voorschreven Stadt van Aken hen verleent ende gearcordeert hebben/ van Tollen ende ander Gabellen en Impositien in onse voorsz Landen ende Hertochdommen van Brabant / Limborch en andere/ daer sy de voorsz Vryheden ende Exemtien zijn genietende. Ordonneren daeromme aen alle Ontfangers ende Collecteurs vande selve Tollen ende Impositien / de voorsz Stadt van Aken te doen betalen als alle andere vremde/ die niet ghepriviligeert zijn / sonder eenich fraude ofte dissimulatie/ alles tot dat sy ons volle ende gheheele satisfactie sullen hebben ghegheven/ vant ghene sy ons schuldich/gehouden ende verobligeert zijn. Boven dien, omme te verontwijffelen ende desabuseren/ de ghene die wy gratie ghedaen hebben/ om wt onse voorsz Landen te moghen vertrecken/ende in neutrale plaetsen te gaen/omme aldaer te leven/ ende van hare goederen die sy hebben binnen de voorsz onse Landen te ghebruycken. Verclaren wy onse meyninghe, niet te wesen/ dat sy sullen moghen blyven woonen ende resideren binnen de voorschreven Stadt van Aken/ als de selve niet houdende voor neuterale plaetse / om oorsaken ende redenen voorschreven. Hen bevelende daeromme, dat sy wt de voorsz Stadt van Aken sich vertrecken/ende elders gaen woonen/ tzy wederomme comende binnen onse voorsz Landen/ende aldaer Catholijckelijck en rustelijcken levende/ ghelijck hen dat toegelaten is byde gratien ende pardoenen/ die wy aen onse voorsz Stadt van Antwerpen/ ende andere ghereconcilieerde Steden ghedaen hebben: ofte gaende elders woonen/ so hen dat ghepermitteert is/ ende dat binnen den termijn van veerthien daghen/naer den dach vande Publicatie van desen ghedaen binnen onse Stadt van Antwerpen ofte Maestricht: op pene dat sy verliesen en misbeuren sullen onse voorsz gratien ende Privilegien / ende dat hare goederen / roerende ende onroerende/ die sy binnen onse voorsz Landen hebben/ aengheslaghen ende gesapseert sullen worden: twelck wy bevelen terstont na den voorschreven termijn ghedaen te worden. Ende ten eynde dat vande teghenwoordighe declaratie/ ordonnantie en verbodt / niemant ignorantie en pretendere/ ontbieden ende bevelen wy/ dat ghy terstont ende sonder vertreck dese teghenwoordighe doet condighen/ wtroepen en publiceren/ alomme binnen de Steden ende plaetsen van onse Landen en Hertochdommen van Brabant ende Limborch / ende andere Landen van Overmase / naest gelegen wesende aende voorsz Stadt van Aken / daermen ghewoonlijck is publicatie ende wtroepinghen te doen: Ende tot onderhoudenisse van dien procedeert/ ende doet procederen tegens die overtreders en ongehoorsamen/ by de executien vande penen voren verhaelt/ sonder eenighe gunste/ dessimulatie ofte verdrach. Des te doene en datter aencleeft / geven wy u volcomen macht / authoriteyt en sonderlinghe bevel. Ontbieden ende bevelen eenen yeghelijcken/ dat sy u tselfde doende ernstelijcken voorstaen ende obedieren/ Want ons also belieft. Ghegheven in onse Stadt van Bins/ onder onsen Contresegel hier op ghedruckt/ in forme van Placcate / den x. December/ Anno M.D.Lxxxix. 1589.

Alle Akenaers haer Privilegien in Nederlant ghe-schorst.

Aken verclaert gheen Neutrael plaetse voor de uitgeweken Nederlanders.

Op dese Publicatie hebbense in Nederlant begonst op te schrijven ende aen te spreken de goederen der Nederlanders tot Aken woonende: maer hoe wel veel die te verliesen hadden elders vertrocken/ soo hebben de andere nochtans blijven het duerende inde gewoonlijcke exercitie: maer eenighe int particulier hebben int eerste in Nederlant door ghelt by Parma respijt ende verdrach vercregen/ en daer nae voorder compositie gemaect/ mits dat de oorloghe in Vranckrijck den Prince van Parma alle voorder vervolch belette. Ende voorts hebben die van Aken haer Privilegien des Roomschen Rijcx ghesocht nae haer vermoghen byde Vorsten ende int Camergherricht tot Spiers ende byden Keyser te verdedighen/ waer van verscheyden ghedruckte schriften mentie maken.

Eynde des vijfthiende Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Het sesthiende Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael vant sesthiende Boeck.

Door de oorloghe in Vranckrijck respireren ofte verquicken haer
de geunieerde Landen/ waeromme sy trachten op haer Politien/ so
in Religie/ regeringhe/ schattingen ende Krijchsvoeren/ die ordent-
lijck verhaelt worden. Oock mede wort de ghelegentheyt van Hollandt
ende Zeelant/ haer wesen/ aert/ ende natuere beschreven: Daer teghen
hoe de Landen die metten Coninck vereenicht zijn/ qualijck gheregeert
worden ende tKrijchsvolck qualijc betaelt/ dies de Spaensche weder ge-
mutineert/ Cortrijck innemen. Den Prince Maurits (door den Capiteyn
Herangiere) neemt Breda inne met een Turfschip: Dies Parma door
Mansvelt hem daer teghen sterckt. Den Prince Maurits te velde zijn-
de/ boudt de sterckte van Cnodsenborch/ teghen over Nimmeghen. De
Coninck Philips behertight seer de oorloghe in Vranckrijck: daerover
Paus Sixtus de V. wt jaloersheyt sterft. Egmont treckt sterck byden
Hertoch van Mayenne in Vranckrijck/ die tot Yvry vanden Coninck
gheslaghen wort/ daer Egmont doot bleef. Den Coninck beleghert en-
de benaut Parijs: maer also de Coninck selve benaut is/ so wort Parijs
van Parma ontset/ die neemt oock Corbeyl in/ twelck hy weder verliest/
ende treckt te rugghe na Nederlant/ zijnde van volc seer gheswackt. De
Prince Maurits neemt Hemert/ Heyl/ ende de Schansse van Elshoudt/
Creveceur/ ter Heyden/ ende Roosendael/ mette Stadt Steenbergen in.
De Spaengiaerdē nestelen in Bretagnien. Dachvaert tot Colen des Ne-
derlantschen Creytz: die senden hare Ghesanten aen Parma ende de geu-
nieerde Landen / om restitutie van tghene dat onder tRijck behoort:
dien de Staten voldoen / beschuldighen heftelijcken de Spaengiaerden.
Sy handelen met die van Colen ende Luyc/ over neutraliteyt. Den Key-
ser proponeert anderwerf vereenighinge/ maer te vergheefs. De Prince
Maurits treckt te velde Anno M.D.xci neemt behendelijckē de Schans-
se voor Zutphen inne / beleghert ende beschiet gheweldelijcken Zut-
phen/ daerna Deventer/ die hen beyde overgheven. Van daer treckt de
Prince Maurits in Vrieslant/ ende dwingt de Schansse van Delfziele/
ende meer andere. Dies Parma hem oock te velde maeckt/ beleghert
ende bestormt de Schansse Cnodsenborch tegen over Nimmegen: Waer
over de Prince Maurits inde Betuwe comt/ slaende Parmas Peerde-
volck/ ende dwingt hen op te breken/ ende vaert in Vlaenderen/ belegert
ende wint Hulst/ pooghende tLant van Waes onder contributie te bren-
ghen. Terwijle hem Parma derwaerts rust/ treckt de Prince Maurits
gheweldelijcken voor de Stadt Nimmeghen/ twelck hem na langhe en-
de dapper beschieten overgheghevent wert. Straetschenders onder den
naem van Vrybueters werden ghestraft. Alsoo de Enghelsche Oorloch-
schepen ter Zee vande Spaensche Armade overvallen wert/ soo wort
het Coninckliicke Schip/ de Revenge ghenaemt/ ghewonnen / welcke
schade de Enghelsche veroberen met het nemen van eenighe Oost Indi-
sche ende andere rijcke Schepen / waer door des Conincks coophandel
ontdeckt wert. De oorloghe in Vranckrijck vernieut weder/ met eenen
Legher die den Coninck onder Anholt wt Duytslant crijcht: waer tegen
den Paus de Ligue met volck ende Bullen helpt. Rowaen belegert zijn-

1590. de/ treckt Parma weder nae Vranckrijck/ krijcht Lafere / ende ontset Rowaen/ dien de Coninck nae volcht/ ende dwinght hem de Sayne behendelijcken te passeren/ende also weder na Nederlant te trecken: Waer door Rowaen ende Parijs met sterckten ende Schanssen benaut werden. Keyserlijcke Gesanten comen tot Brussel/ om de gheunieerde Landen te vereenighen/ die schriftelijck haer redenen daerteghen bewijsen: Waer door de oorloge Anno M.D.xcij. weder verheft. De Prince Maurits treet te velde/ beleghert/ beschiet/ mineert ende dwingt Steenwijck: Van daer treet hy nae Coevorden/ twelck hy oock dapper beschiet / mijneert ende benaut: Verdugo meynt dat tontsetten/ maer hy wort gheslaghen / ende de Stadt wert ghewonnen. Den ouden Vorst van Cleve sterft. Den Hertoch van Parma rust hem weder toe om nae Vrancrijc te trecken / ende sterft tot Atrecht / even als den Grave van Fuentes als Reformateur in Nederlant gecomẽ was: Dies den Grave van Mansvelt int Gouvernement gheconfirmeert wert/ totte comste vanden Eertshertoch Ernestus. Den Nederlantschen Edeldom onder den Coninck wert met Tittelen ende Ampten vereert.

Alles gheschiet in drie Jaren/ den Hertoch van Parma/ de Prince Maurits/ ende Wilhelm van Nassou regierende/ Anno M.D.xc. M.D.xcj. ende M.D.xcij.

De oorloghe in Vranckrijc gheeft de Nederlandẽ tijt om haer se verquicken / Anno 1590.

De oorloghe in Vranckrijck heeft den stant der Nederlandẽ seer verandert in dit Jaer M.D.Lxxxix. want de Provintien van Artoys / Henegouwe / Lutsemburch / Namen/ etc. die aen Vranckrijck paelden/ hadden nu te vreesen voor inval der Fransoysen/ overmidts den Coninck van Spaengien de Heylighe Ligue ofte Verbondt als hooft voor stont/ ende over sulcx de Hertoch van Parma belaste voor Vranckrijck ende Ligue sorghe te draghen/ daer toe hy ghedueriehlijck ghelt uyt Spaengien sont/ ende nu int beginsel vant Jaer M.D.xc. opde Frontueren van Artoys een vergaderinge van eenen grooten hoop krijchsvolc maecte/ daermede hy sont dẽ Heere Philips Grave van Egmont.

Hier door de gheunieerde Landen/ die nu seer ordelijck by seker Ghedeputeerde van de Edelen ende steden gherepresenteert werden/ ende also als opperste Overheydt alle macht hebben/ begonden nu wat te respireren/ ende haer te verquicken van so gheduerighe bespringhen van soo machtighen vyant: ende midts dat het regiment van vele gemeyne landtsaken/ maer in haer resolutie voorsichtich is/ soo hebben sy inde twee laetste Jaren den tijt waer ghenomen om hare saken te beneerstigen/ slissende de twisten ende factien van Staets ende Engels/ ende de muyterien der Soldaten ende Garnisoenen/ daer toe wel wijsheydt/ Politie / ghelt ende discipline van noode was/ also wy boven inden voorgaenden Boec eensdeels verhaelt hebben.

Int stuck van Religie / daer Lantsregeringhe veel aen ghelegen is/ hebben sy (als voren dicmael verhaelt is) altijt een opsicht ghehadt/ te volghen de noodelijcke resolutie vande Staten der generaler Nederlanden ten tijden van wijlen Prince Willem van Orangien/ nacommende den Religions vrede/ hebbende eenẽ grouwel dat de menschen souden dencken de conscientien te dwingen/ anders dan met goede leeringe/ goede wercken ofte leven ende ghebeden. Ende bevindende de Ghereformeerde wel de yverichste totte Vryheyt ende welstants des Vaderlandts/ midts dat sy by ghelijcke persecutie vande Spaengiaerden aenden anderen ghehecht waren / soo hebben die Landen op die meest haer fondament ghemaeckt. Den staet ende regeringe bestaende van soo veel hoofden ende ghesintheden/ hebben sy ghesocht ende ghetracht sulcke verscheyden ghesintheden ende opinien al te vereenighen totter deucht ende liefde des Vaderlants/ daer sy principalijck de ooghe op hadden om haer staende oorloge: in welcke eenicheyt haer vasticheyt bestont / als met haer gemeyn generael seghelen/ van tyeen ghebonnen pijlen wtdruckten. Waeromme sy niemandẽ (hoe vreemde Secte hy inbrochte) in syn conscientie hebben willen tasten ofte soeckẽ/ dan seditieuse Sectẽ/ als eenige Herdoopers als Monstersche / die quade opinien vande Overheyt hebben / om dat sijt quaet metten sweerde straffen/ consenteren sy geen vergaderinghen. Vander Secten/ dier in die Landen van outs te vele zijn (Godt betert) hebben sy voor den teghenwoordighen tijt bequaemste ghedocht mette predicatie vande Ghereformeerde Religie te dempen/ met bevel daer nae te leven/ in broederlijcke liefde/ om also metter minnen die te ghewinnen. De Ghereformeerde tot dien eynde in haer gemeynten gebruyckende Christelijcke straffe ofte discipline / om

Politie der Landen int stuck van Religie sou der dwanck van conscientie / anders dan met leeringe / goede wercken ende ghebeden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. om alle ſchandael nae haer vermoghen te weeren.

Die vande Confeſſie van Auſburch / die haer vande Ghereformeerde willen affonderen/ wert alleenlijck tot Predicatie ende exercitie op haer maniere ooghluyckinghe in eenighe Steden ghedaen. Den Catholijcken en wert oock gheen opentlijcke exercitie vergunt/ politiſche wijſe/ om de oorloghe/ by proviſie die ſchorſſende voor eenen tijdt/ tot dat op de ſelfde voorder ſoude moghen worden gheresolveert by de Landen ofte Staten Generael / nae eenen wel ghefondeerden ende verſekerdẽ Vrede. De Catholijckẽ hadden geen ſwaricheyt int Doopen ofte begraven by de Ghereformeerde: ende int Trouwen wert geordineert/ dat de partijen voor de Magiſtraet op den Stadthuyſe (na behoorlijcke afroepinghe) wettelijck te ſamen ghegeven ofte getrout ſouden werden/ Politijckſche wijſe.

Der Landẽ intentie eñ voornemen by eenen ghemunten pẽninck uytghedruckt.

Ende om te bewijſen dat ſy eenicheydt/ Religie ende vryheyt alleenlijck voor oogen hadden/ hebbenſe in dit Jaer M. D. xc. eenen peninck doen munten / daer op deen zijde ſtont twee handen in trouwe beſloten/ met ſes pijlen vaſt ghehecht / met deſe Latijnſche woorden / Deo Iuvante; op dander zijde eenen ſtercken Pilaer / ghefondeert op eenen viercanten grooten Boeck/ ghenaemt Religie/ eñ boven dẽ Pilaer ſtont den Hoet/ daermen Vryheyt mede figureert: Deſen Pilaer wert vaſt ghehouden by ſes ſtercke armen/ beduydẽde de ſes vereenichde Provintien van Gelderlant/ Hollant/ Zeelant/ Vrieſlant/ Overijſſel ende Wtrecht: met deſe inſcriptie/ onder het fondament Religie/ Hac nitimur, ende boven den Hoet der Vryheyt Hanc tuemur, als oft ſy wilden ſeggen/ wt cracht van trouwe ende eenicheyt/ ghefondeert op de Religie / behouden wy met Godts hulpe onſe Vryheyt.

Die gheunieerde Landen geregeert by Raet van State.

Totten Gouvernemente Generael der Provintien/ haddẽ ſy eenen Raet van State/ van Edelen ende geleerde/ van elcke Provintie daer toe ghecoren/ daer oocde Coninghinne van Enghelant by Contrackt twee Raetſheeren onder hebben ſoude: Maer op dit pas was daer alleenlijc reſiderende den Raetſheer Bodley/ metten Secretaris des ſelfs Raet Georg Gilpijn / ende noch twee Secretariſſen/ Chriſtiaen Huygens eñ met andere Officieren. Deſe hadden het beleyt van alle voorvallende ſaken / van alle de Provintien te regieren/ de Staten der Provintien/ noch oock de Generale Staten niet altijt vergadert zijnde / daer deſen Raet onder ſtont/ als zijnde haer Overheyt. Ende neffens deſe hadde elcke Provintie ſynen ghewoonlijcken ordinariſen Provintialen Lantraet.

Den Prince Mauritius v. Orangie Grave van Nassauw overste Stadthouder eñ Velt-overste der gheunieerde Landen.

Stadthouder over Hollandt ende Zeelant/ ende Admirael Generael vander Zee/ was in ſyns Vaders plaetſe aenghenomen den Hoochghebooren Prince Maurits van Naſſouwen / ghebooren Prince van Orangien: Synen Luytenant in Krijchſſaken te Lande/ was den Grave Philips van Hohenlo/ nv een out dapper erbaren Krijchſoverſte. Die van Wtrecht/ Overijſſel/ ende Ghelderlant hebben den Prince Maurits 1590. oock voor haren Gouverneur ofte Stadthouder naemaels aenghenomen. Graef Willem Lodewijck van Naſſouwen/ outſte ſone van Graef Jan van Naſſouwen/ was Stadthouder in Vrieſlant/ een cloeck ervaren/ ende voorſichtich Heere.

Deſen Prince Maurits was van ſynder jonckheyt af by ſyn Vader opghevoet inden Krijch ende affairen van State/ zijnde den tweeden ſone (ſynen outſten Broeder Philips Wilhelm/ die nv Prince van Orangien ende Grave van Buere is/ noch in Spaengien ghevangen zijnde.) Waeromme deſen Prince Maurits als daer toe ſeer bequaem zijnde/ wert opgeleyt van weghen de Landen/ ofte Generael Staten/ het gebiet over het Krijchſvolck te Water ende te Lande/ om daer mede den krijch te voeren / mette middelen die ſy machtich waren op te brenghen. Daer toe hadde hy ſynen Krijchſraet te Lande eñ te Water/ neffens welcke/ alſſer eenen tocht te doene was/ werden ghecommitteert eenighe vanden Raet van State/ als Procurateurs vande Landen / om toe te ſien dat de Limitien ende Contractẽ metten ghebueren vermogen vande middelen/ niet ghepaſſeert werde: regerende alſo neffens de Krijchſraet int Legher de affairen van State. Ende om dat die van Hollant de machtichſte eñ principaelſte vande vereenichde Provintien waren/ ſo werden veel ſaken neffens den Raet van State beleydt by communicatie eñ advijs vanden Advocaet van Hollant/ Heer Jan van Oudebarnevelt/ als zijnde daer toe bequaem / gheſchickt/ ende verreſiende.

Schattinghe der gheunieerder Landen inbrengende neeringe eñ profijt.

De Landen hebben oock ſulcke groote ſchattinghe/ quotiſatien ende middelen van ghelde/ met ghemeyn conſent ſo ghewillichlijck weten op te brenghen / tot ſoo cleynen ſchade ende achterdeel vande inwoonders/ (als opt in eenich Lant ghesien ofte gehoort is/) als dat het Landt ſelve daer door rijck/ machtich ende weeldich werde/ makende datter veel ghelt van haren vyant haer toequam/ twelck een ſonderinghe ongehoorde ende ongheloovelijcke wijſheyt moeſte zijn: Want ſy lieten op Licenten om gelt alles by dẽ vyant voerẽ dat ſy overvloedich haddẽ/ ofte daer haer Onderſaten by het vercrijgen wercken maken/ af ofte aenvoeren by ghewonnen hadden: het Licentgelt licht/ cleyn ofte groot ſtellẽde/ na dat haer docht dat dẽ vyant dat vandoen hadde/ tſelfde ſo tempererende/ dat harẽ vyant die van nergens beter coop dan van haer hebben conde. Sy lieten vanden vyant inbrengen om cleyn gelt tghene ſy van noode haddẽ/ als materialen/ die ſy van elders ſo wel niet becomen en conden: ende op groot ghelt al tghene ſy niet van doene hadden / opt hoochſte altijt opſicht hebbẽde op haer coophandelinge ofte manghelinghe/ ende dierghelijcke neeringe/ Zeevaert ende Viſſerijen.

Hierenboven hebben ſy haer gelt ſoo weten te bruycken/ ende ſoo profijtelijcken weten te verhandelen ende aenteleggen/ dat alle Potentaten/ republijcken ende Krijchſoverſten daer exempel aen mochten nemẽ:

1590.

Vuyselijcke taetsaemheyt der Landen Capiteynen onprofijtelijck.

mette Overste Capiteynen ende Soldaten nauwe dingende/maer wel betalēde/waerover de Capiteynen haer wel beclaechden/ mits een Capiteyn byden vyant ofte elders meer proffiteerden ofte winnen conden op een Vaendel/dan een Colonel onder de Staten conde doen op thien Vaendelen/ maer al onseker. Ende midts de voorsz Landen so wel ende seker betaelden/ wert wonderlijcke goede discipline onder haer Krijchsvolck ghehouden: Als dat het alomme passerende door Steden ende ten platten Landen nergens overtollich maer willecomme ghenoech was/ midts dat sy haren nootdruft die haer bereyt ende besorcht wert alomme vonden/ twelck de Landen in haer afrekeninge trouwelijck goet gedaen wert: ende over alle overlast ende straetschenderije goede Justitie doende/ was het Landt alomme so bevrijt/dat een mensche alleene/ ja sonder gheweyr ende by nachte/ ghelijck het daer veel tgebruyck is/ ja gheladen met ghelde mochte reysen; ende dat nochtans in sulcke Landen/ daermen in twee uren tijts t sy waer ghy wilt cont wtcomē: Oock door de ghetrouheyt ende eenicheyt des volcx behoefdemen binnen de Landen weynighe ofte gheen Krijchsvolck/ maer alleen op de Frontieren.

Goede discipline onder der Staten Krijchsvolc.

Tgetal ofte menichte der Landen Krijchsvolc.

Het Krijchsvolck dat sy gheduerichlijck onderhieldē/was weynich/maer out/goet/ stout ende vroom/ daer sy wonderlijcke exployten mede wtgerecht hebben/ twelc ontrent dese tijden gheschat wert op ontrent twintich duysent te voete/ ende twee duysent te Peerde/behalven de Borgerijen vande Steden/ die sy in tijde van noode als Krijchsvolck betaelden ende ghebruyckten/ daer mede sy verre in haer vyanden Landen haer deden ontsien/ ende groote brantschattinghen deden betalen. Boven dit becostichden sy noch menichte van schepen ter oorloghen/vol Schipvolcx/die al boven de hondert in ghetalle gheschat waren/ dewelcke sy soo inde Oceanische Zee/ als inde Rivieren ghebruyckende waren/ die sy niet alleene moesten becostigen ende versien van groot gheschut ende Amonitie/ maer oock van victalie ende gagien/die telcke reyse als sy van eenighe voyagie quamen/ sanderdaechs verscheren ende betaelt werden.

Tgetal vande oorlochschepen boven de hondert.

Voorraet tot een Veltlegher.

Boven de costen van dese schepē/Schipsvolck eñ Krijchsvolck/soo trachten sy oock voorraet te doen/ ende gelt op te leggen/om voor ettelijcke maenden int Jaer met Leger te velde te mogen trecken/ met geschut/ Pyoniers ende ander Krijchsvolck/om met offensive oorloghe haer Frontieren te verbreyden/eñ selve den Coninc van Vrancrijc hulpe te doen van ghelde/Amonitie/ volck/ te Water ende te Lande.

De Conninghinne betaelt (so tot assistentie als anders) alle twee Maenden hondert en vijfentwintich duysent twee hondert ende tsestich guldens.

Dies de Coninghinne van Enghelandt/ soo wel voor de betalinghe van haer Garnisoenen van Vlissinghen ende Briele/ als voor de assistentie die sy de Landen doet/ volgende tContract is betalende alle twee Maendē/acht weken/ofte sessenvijftich daghen/ door haer Cooplieden by Wissel wt haer Schatcamer/ hondert eñ vijfentwintich duysent/twee hondert ende tsestich guldens: Behalven noch extraordinaire transporten ende cleedingen van haer voetvolc ende Peerdevolck/ dat Jaerlijcx moet becosticht worden.

Met dit gheschickt voorsichtich beleydt/ ende wijselijck regiment der Staten ende harer voorstanders/ zijn de gheunieerde Landē wter maten rijck/ voorspoedich/eñ overvloedich gheworden/ jae selve in soo strenghen oorloghe/ die alle Landen arm maeckt ende vernielt/ daer sy nochtans ter Zee niemant en roofdē/maer meer berooft worden/ ende te Lande maer ghebruyckelijcke Lantstraffinghen doende/ ende dese weelde (die sy voortaen meest te vreesen sullen hebben) blijckt in dese tijt byder Steden fraye heerlijcke ende ghewelddighe ghebouwen ende ghestichten/ gheweldige Fortificatien/ende ghereetschappe totter oorloge/ veel schoon gheschut/ menichte van alderhande toevloepende rijck volck: de welcke om datmen geen huysen voor haer alomme ghenoech vinden en conde/ wel gedwongen waren in Schepen te woonen/ die sy in die Landen veel/ fraey/ net ende gerieffelijc tot wooninghen hebben. Waeromme de Steden ghedwonghen waren haer bevestingen breeder ende wijder te maken/ om haer inwoonders te herberghen/ende dat soo gheweldelijck/ met sulcke Havenen/ Mueren/ Bolwercken/Poorten/Straten/ ende verciersselen/dat het wonder te schrijven ware/ ghelijck sulcx wel blijckt by alle de Steden van Vrieslandt af tot Walcheren in Zeelant toe.

De Gheunieerde Landē worden rijck met haer strenge oorloghe.

Wel is waer/ dat sy behendelijckē locten eñ tot haer trocken (met haer Privilegien/ vryheden ende andersins te gheven) alderhande hantwercken wt de andere Nederlantsche Provintien/ die onder de Spaensche dienstbaerheyt geseten zijn/eñ van haer ghebueren/ brenghende onder haer alle dat eenige ander Landen wtnemende/constich/ ofte particulier haddē/ als alderhande neeringe ende hantwercken/ van Sijde/Wolle/Saye/ofte Lijnen/Naeldenwerck/Naye ende Breywerc/Tapitserie/Spellē/Pampier maken/etc. Alsoo dat alderhande/oock Lantbouwinge/Hantwerckē/Visscherijē/ Zeevaert ende Coophandel/ aldaer boven alle ander Landen floreren/ zijnde gelockt/ ghequeeckt ende ghevoestert van menichte van gheleerde/ervarene/ wijse/ voorsienighe/ sorchvuldige/ende vroome Magistraten haer daer op verstaende. Soo dat de geunieerde Landen te rechte gehouden syn na haer grootte/ de populeuste/Volcrijcste/eñ beste Landen vander Werelt/ nochtans in soo hatighe groote oorloge staende/metten machtichsten/grootsten/eñ gheweldichsten Potentaet van Christenrijck. Waer by af te metē is/dat de inwoonders een cloec/manlijc/stantaftich/goetaerdich/werckachtich ende industrieus volck moet zijn/ bequaem tot alles daer het hem toe begheeft/niet gedegenereert ofte veraert van haer Voorsaten/ de oude Belgieñ Batauy ofte Betuwers, by het schrijven van Iulio Cæsare, Stietonio Tranquillo, Cornelio Tacita ende andere/soo gheacht ende verheven/ als die vande Ro-

Aenlockinghe van alderhande hantwercken eñ neeringhen inde gheunieerde Landen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. meynen der Werelt / Heeren ende Monarchen / het sterckste / vroomste ende getrouste Krijchsvolc des Aertbodems geacht werden: Dies de oude machtichste Roomsche Keysers haer lijfbewaerders daer wt cosen / eñ om haer vroomheyt ghenoemt werden vant Roomsche volck Socij & amici populi Romani, Dat zijn vrienden eñ medegesellen des Roomschen volcx / een volc wiens ouden vromen aert men noch speurt aen haer vryheyt / tale / oude ghewoonten / ende hercomen / vande welcke ghecomen zijn de Francj, nu Francoysen, niet Franki, maer Fryhansen in haer Tale van ouds ghenoemt / daer noch de lxxij. Vryhansesteden ofte vry aen Zeesteden haer verbontenissen / Privilegien ende name van hebben / al ontrent dat geweste gelegen / al gesproten wt het Lant van Overijssel / daer noch de dry vermaerde Hansesteden liggen / als Campen / Deventer ende Swol / met andere. De Salij zijn vanden arm des Rijns Isala genoemt / der Vryhansen ghesellen / als hyt Lant noch aldaer Salant, oock byde Stadt Oldeseel eñ ander namen ghenoech blijckt / waer van de Salijcke Wetten in Vranckrijck vanden Coninck Faramond haer beginsel ende naem hebben / alsoo hyvan ghelcerden Hadrianus Iunius, in syn Batauia, ende by andere volcomelijck bewesen wort.

Fransoysen zijn wt Lant van Overijsse, ghesprote.

Om den Leser de ghelegentheyt / aert / wesen ende natuere der gheunieerder Landen / oock vander Nederlanden beter voor ooghen te legghen / soo sullen wy int corte voor eerst den staet / macht eñ wesen vande Graeffschappen van Hollant ende Zeelandt beschrijven / als de voornaemste in deser oorloghen / waer by de ander Landen best af te meten zijn.

HOLLANT is cleyn / want inder lengde vãt Marsdiep totte Maese is het maer achtien mijlen: Maer als mẽ soude rekenen van Heusdẽ tot het Eyerlant teyndẽ Texel / soo en isser geen Provintie in Nederlant die sulcke lengde heeft: Eñ in sommige plaetsen en is het oock niet breet / alsoo datmen van waer men wil / in eenen halven dach tot de wterste Grenzen comen can. Het derde paert van dit Landt is noch Water / wãt het heeft noch binnẽs Lants vijf groote Meeren ofte Zeen / als het Haerlemmer Meer / Schermeer / Beemster / de Waert / ende Purmer / elck so groot datmense nauwe oversien can / al Vischrijck / daer beneffens seer veel cleyne Meerkens. Dit cleyne Lant meest zijnde Weylant / ende seer vruchtbaer / wert met sware Dijcken / Dammen / Sluysen ende Watermolens ghehouden / boven de Zeeduynen ofte Santberghen die vande Zee opgeworpen zijn. Deser Dijckẽ / Dammen / Sluysen / ende Meulens oncosten van maken ende onderhouden / zijn ongelovelijck groot / ende werden geacht meer te costen dan het Landt inden gront weert is: want het Landt leegher leyt dan de Oceanische Zee / ofte Zeewater. Noch boven dien / hoewel dit Landt also vander Zee bevryt wort / soo soude het vant Regenwater (datter in valt) overdeckt worden: (want also wy ghesevt hebben dat het leegher leyt dan de Zee / so en can het Reghenwater niet wtloopen ofte lossen) ten ware dat het met costelijcke Watermolens / vanden wint inde hoochte opghemalen ende opghebracht zijnde / door diversche sluysen inde Zee opgeworpẽ werde. Dese Sluysen zijn inde Dijcken ghemaeckt met dobbele deuren / die ter tijt des leeghen Zeewaters van selfs opengaen / ende tegens twassende Zeewater weder vã selfs ofte vant Zeewater toegedrongen werden. Die dese oncosten soude overrekenen / soude niet gheloo ven dat het moghelijck ware dat sulcken Lant noch soude connen so stercken oorloghe voeren. 1590.

Discriptie van Hollant eñ Zeelant.

Maer dit Hollant is so Volckrijck / dat het meer dan dertich vaste Steden heeft / ende vierhondert Dorpen / vol van volck / haer alle gheneerende met Zeevaert / Visserye / Comanschappe / Zoutsieden / met maken van Schepen / Dijcken / Netten / Cabels / ende alderhande nootdruft / tot Zeevaert ende Visserye dienende: boven de Lantbouwinghe / die nochtans groot ende vruchtbaer is / ende het slaen van Turven / daer veel duysent menschen van onderhouden worden. Maer het volck is soo vele / dat het vierde paert desselfs van syn eygen Lants vruchten niet en can gevoedet worden / nochtans ist so vol van alderhande nootdruft ende corenspijse / dat het alle ander Landen van haren overvloet mach mede deylẽ. Sy hebben de soetste ende de vruchtbaerste weyen / ende oock de vruchtbarichste Beesten ter werelt: alderhande Ghevogelte / eñ Conijnen overvloedich / oock Hasen ende wiltbraet: Oock hebben sy schoone stercke Peerden. Sy zijn door haer cloecke neerstichevt eñ Zeevaert altijt soo van alderhande voorraet versien / dat sy tot grooten profijte haren overvloet van Coren / Boter / Kase / Heerinck / Bucking / Visch ende Lywaet / voeren in Duytslant / Oostlant / Vranckrijck / Enghelandt / Spaengiẽ / Italien / tot in Asien / Afrijcken ende Indien. Alleen haer Boter ende Kase / boven haer eyghen nootdrust / beloopt wel van tghene sy buyten haer Landt voeren / meer dan thien hondert duysent Gulden Jaerlijcx. Selve het Vrouwenvolck (dat daer veel is / midts t Mannenvolck veel ter Zee ende byde oorloghe verslonden wort) is oock so neerstich ende doende / dat sy door haer spinnẽ ende reeden vant Hollants Lijwaet ende Netten breyen / haer alle de Werelt door befaemt maken. Voorwaer een volck dat eenvoudich ende goetdadich is / tot elckens gherief / ende tot allen eerlijcken arbeyt gheneghen.

Hollant seer Volckrijck.

Maer vande Vrouwen dient voorder verhaelt / bouen dat sy veel vruchtbarigher zijn dan in ander Landen / dat die daer soo cloeck / neerstich ende vernustricht zijn / dat sy alle mannelijcke handelinge eñ werck in haer mannen absentie connen verrichten / coophandel drijven / rekeninghen houden / van deen Lant ende stadt in dander reysen / sonder oneerbaer gheruchte / dat dierghelijcke in gheen Lant ghesien en wordt: zijnde doorgaens groot / lanck / wit eñ schoone / wel ghemaeckt / nochtans soo aertijf ende doende /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. doende: twelck wat meer heerschappije den vrouwē toebrenght dan ander Landē prijsen/ daer jalosie/ oneerbaerheyt ende hoochmoet meer regneert/ dan eenvoudighe eerbaerheyt. Eñ hoewel de Hollantsche vrouwen metter mannen hanteringe meer dan andere becommert zijn/ eñ dat wt noot/ terwijlen haer mannen buyten ter Zeevaert ofte Coopvaert wt zijn/ soo zijn sy nochtans van alle Natien gheacht de beste huyswijfs/ voesters van haer eygen kinders/ de cloeckste/ netste/ reynste/ eñ vroetste huyshouders ter werelt / binnen hare huysen/ zijnde vol huysraets wel geschickt/ twelck niet alleene in haer huysen/ eñ op haer stratē/ maer selve in haer Schepen te speuren is.

Hollātscher Vrouwen cloeckheyt en lof.

Het is een Lant hoe wel lustich genoech/ daer nochtans niet Houts genoech en wast/ om tot nootdruft vier te maken/ maer het is van Godt geseghent van veel Veenlant/ daerse wt diepe ghegraven slooten/ wten gront den modder met Nettē wt treckē (dat meer dick omgheroert water ofte slick dan aerde ghelijckt) ende verspreyden dat over tLant/ tot dat het vande Sonne gedroocht wordt / ende snijden dat dan tot viercantighe stucken/ die sy Turf noemen/ met welcke alle dat Lant in brouwen/ backen/ ende haer huyshouden / haer seer rijckelijck gheneeren can / ende boven dien haer nabueren noch overvloedich mededeylen om haer ghelt.

Hollāt heeft niet houts ghenoech vā hem selven om te branden.

Door dese Landen van Hollant eñ Zeelant loopen den Rijn/ die de vermaerste Riviere van Duytslant is/ in drie armen ofte stroomen verdeelt/ als de Ysel/ Leck /ende Wael inde Zee / ende noch de Revieren de Maese ende Schelde / die wt Vranckrijck comē: Alle welcke Rivieren de selvige Landen sluyten ende openen connen met haer menichte van Schepen/ genietende by dien middel tnut ende profijt vande incomste wt der Zee/ ende het op eñ afvaren deser stroomen van alderhande waren ende Comanschappen / treckende ten tijde der oorloghe daer by groot ghelt van Convoyē ende Licenten.

Hier door hebben dese Landen bynaest so veel groote ende cleyne Schepen/ alser huyse zijn: met het varen van welcke Schepen/ sy die Landen maken tot Kelders/ pachuysen/ Schueren/ spijscamers ende stapels ofte Coophuysen / vande Westersche Waren na Oosten/ eñ vande Oostersche Waren na Westen te voeren/ varende tSomers Oostwaerts/ ende Swinters Westwaerts. Dit bestaet alles (naest Godt) inde menichte vā hare Schepen/ ende wel ervarene cloeck eñ neerstich Schipvolck/ ende Visschers/ niet gheneghen tot Zeerooven / maer eerlijck soeckende haer selven te gheneeren/ eñ dapper om het hare te beschermen.

Hollant seer Schiprijc eñ het pachuys ofte stapel van Ooster eñ Westersse Waren.

De menichte der Schepen ende Schipvolck can eensdeels afgemeten worden door datter Anno M.D.Lxxxvij. meer dan ses hondert Hollantsche ende Zeelantsche schepen inde Sont seffens vanden Coninc van Denemercken int passeren aengehouden waren/ behalven dandere die na Norwegen ende andere plaetsen tseffens vant Vlie wtgheloopen waren/ boven de ghene die wt andere Havens na Enghelant/ Schotlant/ Vranckrijck/ Portugael/ Spaengien/ Italien/ tot in Turckijen ende Indien ende andere Landen eñ Eylanden voeren. Ende int Jaer M.D.Lxxxviij. doen de Spaensche Armade aē quam / wert op informatie verclaert / datmē in veerthien dagen conde wt reeden hondert Schepen ter oorloghen/ om int Engels Canael dē vyant te wederstaen: eñ datter binnen de Nederlanden/ als Vrieslant/ Hollant ende Zeelant bevondē waren ontrent sevenentwintich hondert groote Schepen/ van hondert tot vier hondert vaten groot: Voorwaer een groot ongheloovelijck ghetal. Maer tot dese zijn noch by te rekenē de menichte van veel hondert Buyssen/ Dochboots ende Crabbers alsoo ghenoemt / die in een ontelbare menichte op de vrye algemeyne Visserije varen/ ende Visschen inde groote Zee Oceane/ onder Norweghen/ Enghelant/ Schotlant ende Yrlant/ eñ nergens anders Havenen /dan daer sy wtghevaren zijn: ende daer na wert den selven Visch ende Heerinck / wederomme wt hare Havens / met andere Schepen alweghen wtgevoert/ ja in de Landen/ onder welcker grentsen ofte palen sy de selve ghevanghen hebben: Ende hoewel het Schipvolck eñ Schepen op de Coopvaert varende (als wy ghesept hebben) veel zijn/ so en overtreffen sy nochtans tgetal vande Visschers niet/ die al tsamen op eenen selfden tijt deen opt Visschen dander op Coopvaert/ wtvaren: ende dat meer is/ noch blijft het Lant vol Schepen ende Schipvolck/ die binnen sLants inde Meeren/ Stroomen eñ Revierē varen/ met Smackseylē/ Carbeelen/ Hueden/ Waterschepen/ Cromstevens Playten/ ende dierghelijcke meer/ eñ zijn menich duysent in ghetale/ haer al byden water gheneerende. Boven desen wort noch het Lant gehoudt/ ende de oorloge gevoert teghen den Machtichstē vyant/ de stedē bewaert/ meest van haer Borgherije/ sonder veel vreemde Garnisoenen.

1590.

Visscherije van Hollant Zeelandt eñ Vrieslant.

Die nu de wardije maken ofte schatten soude/ vande Nederlantsche Schepen ende drijvende schatten/ die het avontuer der Zee toebetrout worden/ die soude hem verwonderen moeten/ wantmen wel weet te rekenen datter alle Jaren (daer nochtans geen timmerhout groeyt) nieu aengemaect worden / meer dan duysent groote ende cleyne Schepen/ bequaem buytē inde Oceanische Zee te varen/ die deurgaens/ deen min dander meer/ eer sy seylreede zijn / wel costē tusschen een ofte twee duysent gulden elck/ dat veel ghelts beloopt: de cleyne Schepen ende Schuyten binnen Lants en bedragen niet minder. Wat zijn nu de groote menichte der Schepen weert/ die alreede gemaect eñ in wesen zijn/ eñ nu maer houte ledige schepen zijnde? Wat costen sy noch van wtreeden? Ende wat is dan haer ladinge weert? Die dit al wel overekenē soude / soude van verwonderen hem niet connen versadigen/ maer wel ghelooven dat sulcken cleynen Landt moghelijck is soo machtighen Potentaet te wederstaen/ jae dat Spaengien wel

Hollandts/ Zeelandts Vrieslands timmeren Jaerlijcx meer dan duysent groote schepen.

1590. wel despereren mach vande Landen haer dienstbaerheyt te onderworpen / overmidts dat sy haer connen behelpen teghen een aendringhende ghewelt/met inlatinge van wateren/ als tot Leyden ghesien is/ende tegen den wtersten noot/ hebben sy sulcken menichte van Schepen / dat sy alle haer volck/ Beesten/goederen /ende wat sy hebben/daer in connen laden/ende met eenighe Eylanden voor vyanden gewelt beschermen/haer huysen ende Steden verbranden ofte laten (onnut haer vyanden) staen/ als dieт Landt teghen de Zee niet souden connen bewaren.

Zeelants beschrijvinge

Hollant ende Zeelant zijn ghenoech van een nature ende gheleghentheydt/ende van een volck / dan dat de Zeelanders wat vernufter ende behendigher zijn/ als wat naerder der sonnen/ ende by warmer ghebueren gheleghen/maer van manieren / wesen ende vruchtbaerheydt van Scheepvaert ē Visscheryen/ghenoech malcanderen ghelijck/sy hebben een forme van regieringhe/ de selve Wetten ende Privilegien / ende hebben een langhe tijdt onder een regieringhe/ ende onder eenen Gouverneur ofte Stadthouder gheweest. Ende Zeelandt bestaet meest van dry principale Eylanden vanden anderen/ alleenlijck met cleyne Wateren afghescheyden: dese dry zijn Walcheren / Schouwen/ ende Zuytbevelant/ ghelegen tusschen Hollant ē Vlaenderen/ende midts de gelegentheyt wat Zuydenwaerts is / door de goede invaert vande Wielinghe/ maeckt datmen swinters daer so wel als Somers mach wt ende in varen / het welcke men wt ofte inde Havenen van Hollandt swinters inden herden Vorst niet doen en can.

De groote weerde/macht ofte vermogen van Zeelant/is af te meten aen tgene dat de Overste der Dijcken/Dijckgraven daer genoemt (die dagelijcx de Dijcken maken ende repareren) daer van reporteren ē die schatten / dat den Circulus ofte omvanck vande Landen van Zeelant/ dat met Dijcken bewaert ende beschermt is/wel bedragen ende ghemeten zijn veertich mijlen weechs/ ende elcke mijle wort gerekent veerthien hondert roepen/ ē elcke roepe twaelf voeten: ē behalven dese buyten-dijcken zijnder veel binnen-dijcken/die dweers door de Landē loopen/ē eertijts voor buyten-dijcken gedient hebben/als daer so veel Lants niet aengheroeyt is gheweest: want daghelijcx de Zee Lant af spoelt/ende elders weder aenworpt ende doet aenwassen. Behalvē dese buytendijcken om de groote der Landen te gissen/ moetmē weten datter noch Zeeduynē zijn/ dat zijn Santbergen ofte Heuvelen/ by ghewelt vande Zeebaren ende wint opghesmeten/ dier beyde in Walcheren ē Schouwen een groote streke weechs zijn. Den cost van dese buyten-dijcken is wonderlijck groot/ want ghemeynlijcke elcke roepe van twaelf voeten Dijcx/ cost doorgaens thien ponden Vlaems/ ofte tsestich gulden: twelck waer elcke mijle xiiij. duysent Ponden Vlaems/ ofte Lxxxiiij. duysent gulden/ alsoo dat de buyten-dijcken van dese Zeelanden wel gecost hebben / te weten de xl. mijlen weechs/ vijf hondert ē Lx. duysent pondē Vlaems/

In Zeelant zijn wel xl. mijlen buyten-dijcken/ die wel by de drie Milioenen guldens gecost hebben.

twelck maect dry Milioenē/ ē dry hondert ē Lx. duysent guldēs/ behalvē dat die costē jaerlijcx te onderhoudē: Hier by is af te meten de weerde van die Landen/ twelck byde vruchtē ē Zeevaert moet gewonnē wordē. 1590.

In Walcherē zijn vier steden op dit pas/ als Middelborch/Vlissinghen/Campvere/ ende Arnemuyden/waer van Middelborch seer in volcke/ rijcdom/ende neeringe toegenomen heeft sints de oorloghe/ om dat daer door de Navigatie op beyde de Indien/ Guinea/Brasilien/ē de Eylandē/ seer vermeerdert is/ende consequentelijck Trafijcque / ende mede toegenomen heeft sints dat Antwerpen onder het Spaens Gouvernement gevallen is/ so dat sy haer Stadt veel grooter hebben moeten maken / ē die met nieuwe Havenen/ Bolwercken ē Poorten versterckt ende verciert hebben. Sy hebben op eenen ouden Toren een Top ofte Cappe opgestelt/ met eenen vergulden Weerhaen/ om een beter Zeemerc voor de seylende schepen inde Zee te wesen/ die ghecost heeft met een groote nieuwe Clocke ende fraeye groote Horologie/ xxvj. duysent Pondē Vlaems/ ofte hondert ē Lvj. duysent guldens. Ende aldus zijn de andere Steden meer in Hollant ē Zeelant alom in neeringhe toegenomen / door de oorloghe afgesondert van het Spaens jock ofte dienstbaerheyt/ dat haer weerde ofte wtsloot van alle Navigatien op beyde Oost ē West Indien/ Guinea/ Brasilien/ Barbaryen/ ē de Eylanden/ niet vermogēde eenige nieuwe Zeevaerdē ē Coophandelinge op te soecken / ja dat geen Lant datmen can weten daer bequamer can toe gevondē wesen/ insiende haer menichte van Schepen ē Schipsvolc/ door haer menichvuldige Visscheryen tot Zeevaren hertbaer ē geoeffent/ ē haer laborieuste neersticheyt welcke voortgebracht heeft vryheyt vā Navigatie ē hanteringe / ē te mogen versoeckē alle de plaetsen der Werelt met haer schepen/ Jae selve vanden grooten Torck haer alle vryheyt ē openinge van alle sijn groote dominie ē heerschappije haer aengeboden zijnde. Dit achten sy wel een goede weerde ende vergeldinghe van een goet deel vande ellende die de Spaensche oorloge haer mede brengt / zijnde geen vande minste oorsaken waeromme sy soo ongheerne souden weder onder de Spaensche heerschappije keeren/ die haer van alle die Navigatien ē negociatien weder souden afsnijden.

Een nieuwē Cappe met Clocke ende Horologie tot Middelburch/ cost hondert ē Lvj. duysent gulden.

Der geunieerder Landē prosperiteyt bestont oock veel byde ellende der gereconcilieerde Landen metten Coninck van Spaengien/ die door quade regieringe meest doorloge voelden/ niet tegenstaende des Coninex grooten rijcdom ē Jaerlijcsche Milioenen wt Indien/ē geduerige schattingen in Nederlant/daer de Geunieerde Landen by Licenten ē brantschat een deel van ghenieten. Parma selve bekende voor de gedeputeerde der stadt Antwerpen/ Anno M.D.Lxxxv. dat doen de Nederlantsche oorlogen den Coninck alreede gecost hadde boven de tsestich Milioenen Gouts/ behalven dat de Landen selve daerenboven geheel wtgeteert waren/ noch heeft desen grooten machtigē rijcdom

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

vanden Coninck so luttel gheholpen/ midts dat hy soo veel bewints ende oorloghe aensloech/ dat tot meermael tghebreck van een cleyn gelt/ den loop van syn victorie heeft gestopt/ ghedempt/ ende geheel wt de hant geruckt na Godes schickinghe/ als na de victorie over Graef Lodewijck op de Mokerheyde/ nae het innemen ende winnen van Haerlem/ van Zierickzee/ ende andere. Dit al hycomende door quade beleydinghe van vreemder regeringhe/ onder welcke hem weynige andere dan eerloose ende den Landen vreemde lieden willen laten ghebruycken/ meer haer eyghen profijt dan sConincx ende der Landen soeckende/ als genoech gebleken heeft ontrent desen tijt byde Spaensche Soldaten/ die nu in Vlaenderē een wijle ghelegen/ ende lange om betalinge gesoliciteert hadden/ ende altemet Laken tot cleedinghe voor ghelt cregen: daer mede niet alleen de Overste/ maer oock alle die eenighe handelinge daer van hadden/ den Soldaten geplucket eñ geschoren hebben/ also dat sy vele Laken tot vier guldens ontfanghen moesten/ daer sy boven een gulden ende een half niet van maken conden/ met dierghelijcke disorderen meer/ gebruyckende tselfde meer ende grover onder de overlantsche eñ Lantsaten/ dan onder de Spaengiaerden/ die sy meest ontsaghen.

Coninc van Spaengien qualijck gedient.

Door dese ende dierghelijcke ongherechticheden zijn int begintsel van dit Jaer M.D.xc. de Spaengiaerden ghemuytineert/ eñ overweldichden de stadt Cortrijc in Vlaenderen/ terwijle de Borghers veel buyten de Poorten waren/ om te sien verbranden twee Vrybueters/ daer door sy behendelijcken inde Stadt gheraeckt zijn/ met eenen allarm ettelijcke dootslaende/ ende maecten haer Meesters: aldaer sy beschreven oft ontboden alle andere Spaensche Soldatē met haer te houdē/ eñ practiseerden op eenē aenslach om binnen Brugge ende andere Steden te comen/ daer in versien wert: maer dese blevē hier lange gemutineert/ allen moetwil over de Borghers ende te Lande rontomme bedrijvende/ die den Prince dAscoly selve niet heeft connen te vreden stellē/ maer hielen hem genoech tegen sijnen danck voor eenen tijt lanc als een Gysele ofte Ostagier. Maer also dese disorderen veel wt de giericheyt der Officieren ghesproten waren/ soo werden die namaels eensdeels Anno M.D.xcij. ghestraft/ door de comste vanden Grave van Fuentes wt Spaengien/ die den Heere van Sansay ende andere Officieren vangen dede/ ende eenige executeerde/ ende een goede reformatie voornam onder die handelaers vande Finantie tot Brussel.

Spaegiaerde om quade betalinghe muytineren tot Cortrijck.

Eensdeels verhaelt hebbende den standt van beyde de Landen/ so sullen wy verhalen wat de Gheunieerde hebben voorghenomen teghen de gereconcilieerde Landen. Parma seer met sijn gelt eñ volck besich zijnde mette oorloghe in Vranckrijck/ eñ sijn Krijchsvolcx mutinatie/ so hebben sy met stoute behendicheyt inghecregen de Stadt van Breda/ door het Casteel/ waer by sy die Stadt over acht Jaer verloren haddē: eñ mits dat dit een seltsaem stout bestaen stuck was/ soo sullen wijt wat particulierder beschrijven.

Graef Philips van Nassouwen/ sone van Graef Johan/ Gouverneur van Gorcum/ Worcum/ ende Louvesteyn/ Collonel/ hadde van wegen Pr. Maurits van Orangien eenen Charles de Heraugier/ Edelman van Camerijc/ Capiteyn vā een Vaendel knechten aengesproken van eenen aenslach opden Slote ende Stede van Breda/ ende hoe dat eenige Schipslieden/ Vassalen vanden Lande van Breda/ ende Huyse van Nassouwe/ wt sonderlinge affectie van ouden tijden haren Lantsheere toedragende/ hadden aengeboden haren dienst tot sulcken eynde/ midts dat sy ghewoon waren hout ende torven te leveren met haer Schepen den Casteele van Breda/ onder welcx decksel eenen aenslach soude moghen voorghenomen worden.

Maurits aenslach op Breda met Heraugier.

Desen voorslach Heraugier aengheseyt/ ende alle perijckelen overleyt zijnde/ soo resolveerde hy na den Hage te trecken/ eñ metten Prince Maurits daer voorder van te becksupten. Aldaer gecomen zijnde int eynde vā Februari/ so hebben sy geresolveert met eenen Schipper Adriaen van Berghen/ die Torf (diemen daer veel brant) int Casteel te leveren hadde/ het feyt te bestaen. Waer op Heraugier wert gesonden aenden Heer van Oudebarnevelt/ Advocaet des Graefschap van Hollant/ die niet alleene in sulcke sakē handelde ende besorchde ghelt eñ nootdruft totten feyte/ maer oock allen voorraet/ om de Stadt ingenomen zijnde/ te versien ende te behouden.

Met hem ende den voorseyden Schipper heeft Heraugier voorts so ghehandelt/ dat sijn Schip in een Dorp genaemt ter Luere/ een mijle van Breda/ met een soldering e redelijcken hooge eñ plat toegemaect wert/ so datter ontrent tseventich mannē soudē connen in liggen/ daer wert voorts Torf rontomme ende daer op geladen/ die gemeynelijck geleyt eñ gestelt worden gelijck gebacken steenen/ in goede ordere eñ hoochte. Aldus reede zijnde/ bestemden sy den xxv. Februario den aenslach te volvoeren/ met alle tgene dat daer toe behoorde: maer het wert belet door den vorst oft Ys eenighe daghen/ niet sonder perijckel van ontdect te worden. Tot desen aenslach hadde Heraugier wtgecoren van Graef Philips van Nassouwen volck sesthien mannen/ onder den Capiteyn Jan Logier/ vanden Heer van Famars volck wt Heusden oock sesthien Soldaten/ onder Capiteyn Jan de Fernet/ vandē Heer van Liere wt dē Clundert/ nam hy xij. Soldaten/ onder den Luytenant Mathys Helt/ eñ wt sijn eyghen Vaendel vercoor hy xxiiij. Soldaten onder Gerrard de Preys Schiltknape/ al jonck/ dapper/ stout/ onbevreest volc/ weynige daer onder die baert hadden.

Krijchsvolc in een Turfschip onder de Torven gestout den xxvj. Februarius.

Met dit volck meynde Heraugier hem snachts int Schip te begevē: maer door een incident hebben sy den Schipper gemist/ eñ werden despererende/ raetslaende om tschip te verbranden/ eert mochte ontdect worden. Maer sy hervattent weder dē naestē nacht/ waerschouwende Prince Maurits ende syn Krijchsvolck/ tschepe liggende inden Clundert. Aldus des Maendaechs savonts den

xxvj. Fe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. xxvj. Februario zijn sy int Schip gecropen/
eñ lagen tot Donderdach smorgens sonder
achterwaerts oft voorwaerts te comē/ door
contrarie wint eñ Vorst/ in groot ongemac
van extreme coude/met gebrec van victalie/
als niet so lange daer op versien zijnde/waer
over het krijchsvolc verflaut zijnde/wert ge-
dwongē snachts wt het schip na de Schans-
se van Noordam hem te begheven/ hebben-
de den Capiteyn Heraugier moeten hooren
murmuratie van syn volck/die hy so met re-
delijcke woorden als sijn exempel/tperijckel
eñ schande/lof/eere eñ profijt/ met goede eñ
quade woorden voorhoudende / verwillich-
den alles met hem te wagen/hoe wel het on-
gemack eñ perijckel so groot was/ want sy
al moesten ghebogen sitten/eñ niet recht op.

Eenē dach tot Noordam hen vermaect eñ
verquickt hebbende/ so zijn sy des Donder-
daechs snachts den j. Meerte weder tschepe
gecomen/liggende op een quartier mijle van
Breda/also varende /lagen sy van des Vry-
daechs smorgens tot Saterdach ten x. uren
voor het Reygers bosch by het Casteel/daer
sy aen gront aen een syde quamen/verwach-
tende dat het Water soude wassen. Terwijle
het schip so qualic lach/ ist lec gewordē door
eenige openinge vā onder/ so datter het wa-
ter in quam/eñ de Soldaten totter knien toe
int Water meyndē aldaer te verstickē/ zijn-
de nu binnē dē Boom ofte besluyt vant Ca-
steel/dat achter haer gesloten wert/dan also
het Water ofte Vloet wies/so ist leck weder
van selfs miraculeuselijc gestopt. Terwijle
sy hier lagē/quam ooc een Corperael vandē
wachte des Casteels met een schuyte/om het
schip te visiteren/ daer hy in ginc/eñ trat in-
den Roef ofte Camer des Schips/een Ven-
ster opschuyvende/ die raeckte de solderinge
daert Krijchsvolc lach/ maer niet in sijn be-
sichtinge vindēde/so vertroc hy weder: maer
tallen geluc/ eñ door Gods voorsichticheyt/
en was daer niemant onder tvolc dat doen
hoestede ofte hemde/ waer van sy door de
groote geleden koude so grooten noot had-
dē/ dat sy vreesden dat sy haer selven souden
ontdecken: onder ander was daer den Luy-
tenant van Liere Mathijs Helt so mede ge-
quelt/ dat hy syn eygen Poingaert aenboot
om hem therte ofte kele af te steken / soo hy
meer hoeste/ daer door sy ofte den aenslach
soude ontdeckt moghen worden.

Perijckel van Herau-
giere eñ syn volck int
Torfschip.

Aldus na dē Noene den iij. Meert het wa-
ter nu gewassen zijnde/so wert de Sluys des
Casteels geopent/eñ het Schip daer in gela-
ten/eñ midts door de quantiteyt des Ys het
schip qualijck conde incomen / werdt het in
ghetrocken byden Italiaenschen Soldaten
vanden Garnisoene/gelijc de Troyanen het
Grieex houten Peert binnen trocken. Aldus
binnen wesende teghen den avont/ heeft den
Sergant Mayor des Casteels belast/ dat de
Wachthuysen haer van Torf versien soudē/
die terstont so veel af haeldē/ dat sy de solde-
ringe begonden te ontdecken/twelck weder-
om groote bangicheyt aenbrochte. Maer dē
schalckē behendigē schipper/ also de wacht-
huysen voor de noot elc wat versien waren/
geveynsde moede van arbeydē te wesen: eñ
den voorsz Schipper gaf synen mede-maet

De Itali-
aensche Sol-
daten trec-
ken selve
haer vyan-
den in een
Torfschip
binnē tCa-
steel van
Breda/ den
derden
Meert.

drincgelt om met de Torfdragers wat te gaē
eten eñ drincken/ also twerck totten naesten
dage stakende: want hy selve vanden Ser-
gant Mayor belast wert (wt achterdencken
eñ avijsen dat Pr. Maurits op eenen tocht
wt was) dat hy moeste inde Stadt gaen sla-
pē/want sy maer eenē Schipper int Casteel
wildē laten: so troc hy wt/ doende Pr. Mau-
rits de wete vant succes. Den Gouverneur
Lansavechia wijs gemaeckt zijnde door be-
hendighe Spien/dat Pr. Maurits op eenen
aenslach op Geertruydenberge was/ was
derwaerts ghetrocken met seker quantiteyt
van Meel eñ nootdruft. Alst nu doncker a-
vont was/eñ stille/ eñ de wachten gestelt/so
heeft den anderē Schipman om het geruys
dat sy binnen tschip maeckten te bedecken/
dicmael aende Pompen gevallen/als oft het
schip door het Ys lec ware geworden/ haer
so totte middernacht onderhoudēde / zijnde
grootē twist eñ gramschap ondert Krijchs-
volc geresen/om dat eē wt noot sijn gevoech
inde Pot gedaē hadde daer sy wt droncken.

Heraugier doen den tijt ghecomen was/
snachts ten elf uren/ heeft syn Soldaten in
Godes name tot den aenslach aen te grijpen
eñ volvoerē vermaēt/ belastende dē Schip-
per te pompen / eñ creech sijn volck wt het
schip/sonder allarm vande uystaende wach-
te/ eñ deylde dat in twee hoopen: den eenen
hoop onder de Capiteynē Lambert eñ Fer-
net/ belaste hy na de Havene int Suytweste
te trecken / ende hy selve mette andere lancx
het Wapēhuys na een wachte byde Poorte
na de stadt: Also voor sijn volc tredende/ont-
moete hem een Italiaensch Soldaet/ die hy
op syn vragen niet en antwoorde/maer greep
hem byder kelē/verbiedende hem te roepen/
eñ vraechde hem na de gelegentheyt eñ sterc-
te des Garnisoens/die hem seyde dat sy drij
C. eñ L. mannen sterck waren: maer sien-
de dat syn volc te curieus int vragen waren/
so seyde hy wel te wetē datter maer vijftich
waren/eñ al warender meer/soo moesten sy
wt noot door vechten: eñ midts dien aende
Wacht comende/so vraechde hem de Senti-
nelle / qui va la, die hy met een corte spiessie
doort lijf liep/ eñ alsoo hief den allarm aen/
want die vander wacht eñ ronde steldē hen
ter weeren binnē het Wachthuys/ behalven
een Vaendrager/ wtspringhende op Herau-
gier die hem quetste aen eenen arm: maer hy
leyde hem met veel steken ter neder doot/ eñ
belaste sijn volc door de Vensteren eñ deure
te schieten/ waer door sy om goede Krijchs
ghenade baden/ die midts den hoogen noot
haer niet en conde ghegunt worden.

Heraugier comt wt syn
Schip/ ende
begint synē
aenslach.

Hierentusschē den roep vande allarm aen
Paulo Antonio Lancavechia sijn Vaders
Luytenant gecomē zijnde/ warē vande Ca-
piteynē Lambert eñ Fernet tot int binnen-
ste vant Casteel gejaecht/ rontom bewatert/
vā waer sy een wtval met xxxvj. mannē de-
dē/ dan Paulo Antonio gequetst/ so werdē sy
weder binnē gedrevē/ eñ Fernet ooc gequetst.

Den allarm ontstack oock inde Stadt/
so dat eenige begonnen tvyer aende Poor-
te des Casteels te steken/ niet tegenstaende
dat Heraugier teghen haer dede inschieten.
De plaetse versekert zijnde / soo trock hy

 noch

1590. noch met eenighe vande sijne nae een ander Corps de Garde/ by de groote platte forme des Casteels/daer noch ontrent sestien Soldaten haer weerdē/ maer sy werden al doot gheslaghen.

Dit aldus beschickt zijnde/ eñ de besproken teeckenen ghedaen/ soo arriveerde twee uren hier nae den Grave van Hohenlo buyten den Casteele/met des Princen Maurits avantgarde: Maer midts datmen niet en conde openen doort Ys de buytenpoorte des Casteels/ soo quam sijn volck binnen doort afbrekē van een Palisade byde Sluys. Hohenlo inghecomen zijnde / apoynteerde den jonghen Lanciavecha metten Grave van Hohenlo te moghen wt trecken behoudens tlijf mette sijne. Corts daer nae quam Pr. Maurits selve/met voetvolck ende Peerdevolck/ende met hem waren den Grave Philips van Nassouwē/dē Grave van Solms/ Sir Franchoys Veer / ghebiet hebbende over de Engelsche/den Admirael Justinus van Nassouwen / den Heere van Famars/ Verdoest/ende andere Overste.

Pr. Maurits comt in Breda den iiij. Meert.

Ende alsoo Hohenlo de Borgherije vermaent hadde tot vereeninge met harē ouden Heere / eñ Pr. Maurits order stelde/ om inval lancx twee Poorten inde Stadt te doen/ so sondē sy eenē Trommelslager/ begeerende verlof om eenige Borghemeesters te moghen senden / de welcke ghecomen zijnde in min dan een ure/wert gheaccordeert/ dat de Borghers souden de plonderinge af coopen voor twee Maenden Solts aende Soldaten/beloopende sevenentnegentich duysent/ ende vierentsevencich gulden. Ende alsoo de Wapenen nedergelept zijnde/sont Pr. Maurits de Heer vander Noot / Capiteyn van sijn Garde / met sijn Vaendelen / om het Stadthuys ende ander plaetsen te besetten ende in te nemen.

Tgarnisoen vlucht wt der Stadt Breda.

Het is te noteren dat inder nacht op den eersten Allarm int Casteel de Compangie Peerdevolck vanden Marquis del Guasto/ ende vijf andere Vaendelen Italiaens voetvolc/ wt verschrickē den moet verloren hebbende/zijn in sulcken disordere gecomen/dat sy opbrekende een Poorte / schandelijck wt de Stadt ghevlucht zijn/niet teghenstaende de Borghers vreesende gheplondert te worden/ haer alle hulpe ende trouwe aenboden de Stadt te bewaren eñ beschermen/ maer te vergeefs: achterlatēde neffens haer bloohept een grouwelijck nadencken der straffe Gods over haer ongehoorde menichvuldighe roverijen/ende andere grouwelijcke oneerbare sonden/ niet behoorlijck te noemen/ inde Stadt/ende daeromme gheplaecht/een schande te recht over de hoochmoedige Natie ende haer aenhanghers ghevallen. Het welcke Parma overwegende/heeft dat verlies ende die schande wel weten te wreken/ midts de Spaengiaerden haer dat verweten waeromme hy dede eenighe Hoofden daer over vanghen ende onthoofden/ onder andere Cesar Gintra/Julio Gratiano/den Luytenant van Guasto/ geheeten Tarlantino / metten Corporael die het Schip soo qualick hadde ghevisiteert.

Dese Stadt Breda ende tCasteel werdt miraculeuselijck inghenomen / sonder groote bloetstortinghe/ met soo veel ghevechts/ alleenlijck een vande innemers blijvende/ die int doncker int water viel eñ verdronck/ ende vanden Garnisoene des Casteels werden daer ontrent veertich verslaghen.

Over dese victorie hebben alle de Geunieerde Landen ende Steden lof ende dancksegghinghe openbaer Gode gedaen in haer Kercken/ ende alomme ghheviert/ ende doen slaen ter ghedachtenisse goude/ silvere/ ende copere penninghen/met opschrift/ dat Breda den vierden Maerte M.D.xc. doort beleyt vanden Pr. Maurits van Nassouwen wt Spaenscher dienstbaerheyt was ghetoghen: Over de ander syde stont nae gemaect den Water-gracht met het Torfschip / de Soldatē daer wt comende: rontomme stont gheschreven / ghereet te winnen ofte te sterven: ende voorts/loon va nt onwinnelijc gemoet.

Pr. Maurits met consent vande Staten/ heeft den Capiteyn Heraugiere beschoncken met het Gouvernement der Stadt / Casteel ende Lant van Breda / met volcomē bevel.

Heraugiere wordt beloont met het Gouvernement van Breda met andere.

Den Capiteyn Lambert Charles werdt ghegheven het Officie van Sergiant Major/ ende de andere Capiteynen ende particulier Soldaten elck een vande voorsz Penninghen ofte Magdalien van sijnen goude/ ende een somme ghelts / met belofte van gevordert te worden tot beteren state/ occasie voorvallende/ elck nae sijn qualiteyt eñ verdienste. De Schippers werden beyde oock beschoncken ende ghevoordert.

De Stadt wert terstont besorcht wt Hollant/ na de bestelde ordere vanden Heer van Oudebarnevelt/ met alderhande nootdruft van amonitie ende victalie / wel voor anderhalf Jaer/ ende dat eer thien daghen ten eynde quamen/ daer in legghende vier hondert Peerden/ende twaelf Vaendelen knechten. De Borgherije heeft haer oock onder vijf Vaendelen gereduceert/ om neffens het Krijchsvolc te waken/ onder den Drossaert Bernoullie/dē Schoutet Assendelft/ Luchtenborch ende andere.

Op het verlies van Breda heeft Parma eer de Maent Meerte wtghinck/ghesonden Graef Carel van Mansvelt / met ontrent vier duysent mannen na Breda toe/om haer coursen te beletten/ ende tplatte Lant te bevrijden/die terstont rontomme Oosterhout/ Teteringhe/ ende andere bequame plaetsen besetten/ eñ nam in het Casteel van Sevenberghen/ ende andere plaetsen. Ter Heyden een Dorp tusschen Sevenbergen eñ Breda/ op een Rivierken de Marcke/ heeft hy een Schansse sterck ende groot met een Brugghe over twater ghemaeckt/ om daer mede alle toevoer te Water tot Breda te beletten/ soo langhe met sijnen Leger daer liggende/ tot dat alles opghemaeckt was/ denckende daer mede Breda te benauwen.

Parma sent Carel van Mansvelt tegen Breda ende maeckt Schansse ter Heyden in Meerte.

Hy heeft daerentusschē in Mey de Schansse der Staten by Sevenberghen / Noordam ghcheeten/ ligghende vast opt Water/ beleghert / daer bevel op hadde Capiteyn Mathijs Helt / die mede int voorschreven Torfschip was/ende Breda hielp innemen/

ende

1590.

ende den xiij. ende xiiij. Mey heeft de voorsz Mansvelt dat met seven stucken gheschuts doen beschieten/ wel twaelf hondert scheuten/ende daer op gheweldelijcken bestormt. Sy brachten ooc een groot Heudeschip met een hooghe Meersse voort Fort/ ten hooghe Water: de Meersse vol goede Musketiers zijnde die die van binnen alle teghenweer souden beletten: Ooc hadden sy Bruggen om aenden storm te comen. Sy beliepen t Fort tweemael/ maer werden afgeslagen/ met verlies van twee Italiaensche Capiteynen/ eñ ettelijcke andere Nederlanders van namen. Daer werden gherekent wel ses oft seven hondert voor doot gebleven te zijn/ te meer door oorsake dat het vyer ofte brant doort schieten int voorsz Schip quam/ eñ de selve al verbranden die daer in waren: waer door sy met veel ghequetste moesten af treckẽ/ daer desen Capiteyn Mathijs Helt groote eere behaelde.

De Schansse van Noordam te vergheefs van Mansvelt beschoten eñ bestormt dẽ xiij. eñ xiiij. Mey.

Hierentusschen hadden de Gheunieerde Landen een Legherken te Velde ghebracht onder Pr. Mauritz eñ Hohenloo/ daer mede noch in Mey treckende inde Overbetuwe: Eñ sy zijn voor ofte tegen over Nimmegen neder gheslaghen/ alwaer sy op den Watercant vande Wale begonst hebben een groote Schansse op te worpen/ om de Stadt te dwinghen: twelck sy oock deden om den Grave van Mansvelt van Noordam ende wt Brabant te treckẽ: Maer Mansvelt hem niet sterck genoech kennende/ quam alleenlijc om hem te legeren op de Mase/ int Lant van Cuyck. Waeromme Pr. Mauritz herdeerde alle den Somer om sijn stercte te volmaken/ onder de ooghen ende tgeschut van de Stadt Nimmeghen/ die met onderstant van Mansvelt ghe weldelijcken wter Stadt schoten. Niet teghenstaende dese becommernissen/ is de Schansse int leste van Julio tot redelijcke teghenweer opgemaeckt geweest/ ende wert Cnodsenborch genaemt/ als daer Knodsen ofte Kudsen verborgen laghen om Nimmeghen te slaen: Sy wert versien ende versorcht van alderhande voorraet van gheschut/ munitie eñ victalie voor ses maenden/ ende werdt beset met vier ofte vijf hondert mannen/ onder Capiteyn Gerart de jonge.

Pr. Maurits te Velde bout de Schansse van Cnodsenborch teghen over Nimmegen in Mey.

Daer mede hebben sy sints de Betuwe bevrydicht van Brantschatten/ eñ de Wale haer bepalinge gemaeckt/ in meyninge metter tijt Nimmeghen door geduerich schieten eñ schade te dwingen. Pr. Maurits Legher besette de Riviere Wale van beneden Bommel tot het Tolhuys oft Schenckẽ Schansse toe/ gelogeert by quartieren/ om haer vyandẽ de passagie te belettẽ/ by hulpe vã oorlochschepen: Want Mansvelt int Lant van Cuyck daghelijcx stercker wordende/ scheen te willen de Wale passeren/ die van Nimmeghen seer daeromme soliciterende/ die om de Schansse anders verslaut waren/ waerom sy haer van gheen groot Garnisoen wilden laten vermeesteren/ twelck Parma aen hen versochte.

De Staten hebben oock eenen nieuwen geweldigen Dyck doen leggen dweers door de neder-Betuwe/ vanden Rijn tot de Wale beneden Nimmeghen/ ende dat principalick door de diructie vanden Amptman van Thiel Diderich Vijch/ die de meeste costen versorcht heeft/ hoe wel mijn Heeren de Staten van Hollant ettelijcke duysent guldens daer toe gegeven hebben/ ende daer mede is de neder-Betuwe tot beneden Dordrecht/ door desen Dijck machtich bevesticht/ ende voort overloopen vant Opper-Water beschermt.

De Staten maken een nieuwe vaert eñ dijc inde Betuwe.

De Landen deden oock noch een schoon sterckte maken int Eylandeken van Voorn/ by Herwerden boven Bommel/ door den Grave van Solms.

Hier door hebben die van Ghelderlant/ die soo vele als mette ander Landen vereenicht waren/ oock Maurits geboren Prince van Orangien/ Grave van Nassouwen aengenomen voor harẽ Gouverneur/ van sConincx van Spaengien wegẽ/ daer Gouverneur was den Marquis van Varrabon/ Borgoignion.

Pr. Maurits wort Gouverneur in Ghelderlant.

In Vrieslant na langh versoec/ wert den Gouverneur Verdugo meer volcx vã Parma toeghesonden: Maer het wert openbaer by afgeworpen Brieven van den vijfthienden Meert wt Groeninghen/ dat hem Verdugo beclaechde dat sijn volc gemuytineert was om gelt/ eñ daerentegen sontmen hem noch meer volcx/ daer hy om gelt meest ghesoliciteert hadde/ soo dat hy nu wel Lxv. Vaendelen knechten/ eñ vijf Cornettẽ Peerde Ruyteren hadde. Maer ten lesten middel ghevonden hebbende om sijn volck te vrede digen/ heeft hy de Schansse Emenril ingenomen/ alsser een deel vant Garnisoen op eenen aenslach wt was: Van daer trock hy op Niesyl. Waerom hem den Gouverneur van Vrieslant/ Graef Willem van Nassouwen oock te Velde begaf/ hem zijnde in Julio oock vant Legher voor Nimmeghen een deel volcx toeghesonden onder den Grave van Oversteyn/ ende legherde hem tot Collum.

Verdugo in Vrieslant verstercket/ neemt Emenril in Meert.

Verdugo daer tegen over/ een myle over geen syde vanden Opslach/ daer sy lange laghen om malcanderen eenich voordeel af te sien/ sonder yet merckelijcx wt te richten: maer diversche aenslagen ende coursen zijnder hier eñ daer aengerecht/ ende oock Convoyen afghevvorpen.

De oorloghe in Nederlant en wert nu soo hestich niet ghevoert/ alsoo sy wel plach/ om dat den Coninck van Spaengien selve gheheel geresolveert was de oorloge in Vranckrijck te voeden ende te stercken met die vander Ligue ofte Heylich Verbondt: want hy kende den nieuwen Coninck aldaer Hendric den IIII. alsoo ghequalificeert/ dat hy hem boven alle andere vreesde/ om dat hy hem kende voor sijnen persoon te zijn martiael/ inden krijch ende oorloghe opghevoet/ vande Gereformeerde Religie/ ende die de actie hadde tot het Coninckrijck van Navarre/ dat hy selve besat ende hem onthielt: Daerenboven kende hy hem ghesint te zijn/ sijn rebellighe Subjecten in Nederlandt te assisteren/ soo wt yver van sijn Religie/ als op hope van sijn Lants palen te verbreyden: Daer by oock ghenegen om hem te wreken aenden Hertoghe van Savoyen/ sijnder

Coninck Philippus vordert de oorloghe in Vranckrijc/ om van die van syne Landen te weeren/ ende te vreden hem bewegende.

1590. dochter Man/ die sijnen Voorsate den lesten Coninck afghenomen hadde het Marquisaet van Salucen/ eñ hem nu toonde Competiteur vande Croone van Vranckrijck/ alsoo opentlijck bleeck by dat hy die van Provencen ende andere hadde doen aendienen/ alsoo oock den Hertoch van Lotringhen gedaen hadde/ aen die van Langres ende andere. Hieromme vont den Coninck Philips hem wijsselijcken beradē doorloge in Vranckrijck te houden/ voepen ende voeren/ eer die hem in sijn Lant quame: Daer aen heeft hy alle sijn verstant/ middelen ende vermoghen ghehanghen.

Hy heeft daer toe oock dē Paus Sixtus de V. opgheruypt soo veel hy conde/ hem vreese aenjagende/ segghende dat den Ketterschen Coninc van Vrancrijc soude soecken den krijch wt Vranckrijck te diverteren op Savoyen ende Piemont/ ende soo in Italien/ om den Paus thooft der Catholijcken/ sijnen vyant (die hy Antichrist achte te wesen) te dempen ende te reformeren/ daer doen ter tijt de Ballinghen in Italien schenen fondament op te maken. Dese perswasien hebben den Paus eensdeels wel beweecht de Ligue hulpe te doen: Maer ten lesten gewaer wordende dat den Spaenschen Coninck mede ambitieuselijck naer wat anders trachte/ begonst hy te rugghe te trecken/ soeckende de saken in Vranckrijck met soeter middelen te accommoderen/ audientie daeromme ghevende de Ghesanten vanden Catholijcken Edeldom van Vranckrijck/ die metten Coninck waren/ ghebiedende datmen voor den Coninck biddē soude/ om dat hy mochte bekeert worden/ ende dierghelijcke. Waer wt by den Spaengiaert den vreese rees dat hy hem soude ontslaen vandē Ban ofte excommunicatie: eñ dat tot diē eynde doen ter tijt dese redenen voortgebracht werdē/ Als datmen min conde verbiedē de onderdanicheyt der Vassalen die sy haren Overheere schuldich zijn/ alsomen inde excommunicatie dede/ dan de onderdanicheyt der Wijvē aen hare Mannen/ de Kinderen hare Ouders/ ende de Dienaers ofte Slaven hare Heeren/ al waren sy inden Ban/ eñ diergelijcke argumentē meer werden wtghestropt: Waer wt scheen dat den Paus vreesde / dat als den Coninck van Spaengien wech ghenomen ofte ghebroken soude hebben de macht der Coninghen in Vranckrijck/ die hem altijdt in ontsach ofte in toom ende Ballantie pleecht te houden van yet voor te nemen teghen ander Potentaten ofte republijcken/ soude wt aenghebooren Spaenschen hoochmoet / bestaen mogen ander minder Vorsten ende Staten in Italien te overvallen/ regeren ende Wetten te stellen. Waer over dese politijcken eñ hoochmoedighen Paus Sixtus de V. in dit Jaer den xxvij. Augusti ghestorven is/ niet sonder achterdencken van tot syn doot gheholpen te wesen/ seer trachtende na hooghe ende groote saken / voor handen hebbende Italien van vreemde Potentatē heerschappije te verlossen/ daer toe hy groote schatten van gheldē vergadert hadde. Nae hem zijn cortelijck twee ofte dry Pausen ghevolcht/ die hoe wel sy den Coninck van Spaengien

Paus Sixtus de vijfde sterft jaloers van Spaenscher hoochmoet ende macht/ den xxvij. Augusti.

ende de Ligue meer toegedaen waren/ nochtans om dat sy niet langhe en resideerden/ soo conden sy sijn saken luttel helpen ofte voorderen. 1590.

Aldus heeft den Coninck Philips van Spaengien/ die vander Ligue in Vrancrijc (daer Charles van Lotringē/ Hertoch van Mayenne het hooft vā was/ hem noemēde Luytenant Generael vanden staet eñ Croone van Vranckrijck) gheduerichlick met gelde bygestaen. Ende tot Parijs boven sijnen ordinarisen Ambassadeur Don Bernardijn de Mendoza/ daer noch gehouden Jan Babtista de Taxis/ ende den Commandador Johan Moreo. Hy heeft oock den Hertoch van Savoyen met ghelt ende volc versien/ om inval te doen/ Belastende boven al den Hertoghe van Parma de saken van Vranckrijck te behertigen/ die hem alle den voorleden Winter met Krijchsvolck op de Frontieren ghehouden heeft/ ende ten lesten in Februario so heeft hy derwaerts ghesonden den Grave Philips van Egmont/ met vijfthien hondert Lanchiers vande Benden van Ordonnantien/ ende vier ofte vijf hondert Archibusiers/ ende andere voetvolck.

Egmont wort van Parma in Vranckrijck gesonden met machte/ in Februario.

Heyndric de IIII. nu Coninc van Vranckrijck ende Navarre / als wy voren ghesept hebben / heeft byeans alle de groote steden van Vranckrijck hem wederspannich gebonden. Maer den meestendeel des Adels is hem toeghedaen geweest/ waer mede dat hy groote exemploypten gedaen heeft/ inden voorgaenden Winter gedeylt hebbende sijn macht in dry hoopen/ een deel onder dē Hertoge van Longeville in Piccardijen/ dander onder den Maerschalc d'Aumont in Champaingien. Metten derden hoop troc hy selve nae Normandien/ om hem soo veel als hem moghelijcken ware vanden Zeecost te versekeren / eñ te moghen hulpe van Engelant ende elders becomen: Den Coninck daer swack zijnde/ is hem den Hertoge van Mayenne tot voor Diepen comen bespringhen/ zijnde wel drymael stercker dan dē Coninc/ verselschapt mettē Marquis du Pont/ outste sone vanden Hertoch van Lotringhen/ aldaer hebben sy diversche schermutselen eñ recontren tegen malcanderen gehadt: maer den Coninck sijn volck wt Piccardijen ende elders ontboden hebbende/ is den Hertoch van Mayenne opghebroken/ als oft hy met Parma te handelen hadde/ om hem de Steden soo het scheen op de Riviere de Somme tot onderpande in handen te leveren. Den Coninck hem volgende/ trock du Mayenne over de Somme: waeromme den Coninck passerende de Seyne tot Meulan/ trock nae Parijs/ daer hy de Voorsteden af brande eñ plonderde. Van daer troc hy voorts in Beaulse/ daer hy Estampes/ Vendosme/ Alenson/ ende meer andere Steden innam/ tot veerthien ofte vijfthien toe / de vijf ofte ses van dien hem sorgelijcke belegeringe costende. Eñ heeft alsoo syn vyanden wt de Lantschappen Vendosme / Tours / Anjou/ ende Mayenne gheslaghen / alles binnen twee Maenden in Winter tijden.

Des Coninck van Vranckrijck exploicten begintsel vant Jaer 1590.

Als Parma daerentusschen met dē Hertoch vā Mayenne gehandelt hadde/ eñ geen

Fron-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590\. Frontiersteden en conde becomen/ hebbende oock verschepden aenslaghen/ op Camerijck/ de welcke hem misten/ soo sont hy de Ligue/ eñ de Hertoch van Mayenne nochtans toe den Grave van Egmont/ als wy voren gesept hebben/ met vijfthien hondert Peerden/ ende ander volck: mette welcke den Hertoch van Mayenne ghesterckt zijnde/ heeft hem eenen slach veroorsaeckt te avontueren/ als den Coninck was treckende om Dreux te belegghen/ den welcken den Hertoch van Mayenne teghen troc/ eñ met eenen slach trefte by het Dorp genaemt Iurij/ den veertienden dach Meert. Den Coninc was gerekent sterck te zijn ontrent twee duysent Peerden wel ghewapent/ eñ acht duysent te voete. Die van Mayenne met die vande Ligue waren sterck ontrent vier duysent Peerden/ ende twaelf ofte dertien duysent te voete. Des Coninx slachordeninghe was ghestelt meest na syn eyghen sinlickheyt/ hy selve hem stellende int midden van syn hoopen Peerdevolck voor wt/ waer van deerste gelederen waren al Princen/ Graven/ Ridderen van S. Esprit/ ende de principael Heeren ende Edelen vande beste huysen van Vranckrijck. Aldus staende voor het treffen/ heeft den Coninck anderwerf selve ende dat luyde syn ghebedt ghedaen/ met grooter vierichepht/ elcken een tot tselfde te doen oock vermanende. Nae het afschieten vant grof gheschut/ begonst het treffen/ daer op dede den Maerschalc d'Aumont den eersten aenval op de lichte Peerden vanden vyant/ die vluchtende/ en werden niet verre ghevolcht. Daer op quamen de Duytsche Ruyteren op sConinx lichte Peerdē/ die den aenval wederstondē/ maer sy werden wat verstropt/ waer op een Esquadron Lanciers Walen eñ Vlaminghen vielen ende volchden/ daer tegen den Baron van Biron hem opmaecte/ maer hy en conde die niet van voren treffen/ maer wel indē steert/ daer hy door sloech/ eñ wert daer gequetst int aensichte eñ in syn arm. Daerentusschen was den Grave vā Egmont voorwaerts gecomen met eenen grooten hoop/ wel sterc zijnde seven hondert ende vijftich Lanciers/ ende vier hondert Carabins ofte Schutters te Peerde/ hebbende drie groote Standaerdē onder haer. Tegē hem maecte hem op den Hertoch van Montpencier/ doende eenen stercken aenval/ indē welcken hy selve vanden Peerde ghewórpen wert/ maer gheraeckte terstont weder te Peerde/ ende dede so vele dat hy Egmonts hoopen brac/ ende bleef Meester vande plaetse/ daer Egmont verslaghen wert/ hem seer vromelijck dragende/ eñ van den synen beclaecht/ om dat hy hem nu seer verstandelijck begonde te draghen.

Veltslach van Iurij tusschen den Coninc van Vranckrijck ende Ligue den xiiij. Meert/ 1590.

Grave van Egmont verslaghen tot Iurij. den xiiij. Meert/ 1590.

Hier op quam den Hertoch van Mayenne selve aenden slach met synen principalen hoop/ mette witte Vane/ doende aen syn slincker zijde aenrijden vier hondert lichte Peerden/ die op des Coninx eygen troupe ofte hoop afschotē/ op vijfentwintich schreden na by zijnde: twelck ghedaen zijnde/ bespronck den Coninck den grooten hoop/ die ontrent twee Peerden lenghte voor wt synen hoop reet/ met een groote witte Plumagie op syn Helmet/ desghelijcken een op syn Peert/ wel kennelijck zijnde. Den strijt was daer seer furieus/ nochtans en conde den vreeselijcken aenval (alst scheen) van Lancien des Coninx slachordeninge niet doorbreken: maer den Coninck wel ghevolcht zijnde vande syne/ brack deure/ ende wederdeure de menichte der Lanciers/ ende was wel een vierendeel van een ure onder haer vechtende/ eer sy omswenckten inde vlucht: daer de witte opperste Cornet ghenomen wert/ ende diese droech wert verslaghen.

Hierentusschen werter tusschen het voetvolck oock ghevochten/ die ontbloot zijnde vant Peerdevolck/ namen de vlucht/ behalven de Switsers: Ende alle dese wijle stont den Maerschalc Biron stille met syn slachordeninghe van Conserva/ toevlucht ofte bewaringhe/ so hy die noemde/ als een oudt Krijchshooftman/ daer mede hy sonder slach den vyanden meer vreese aenjaechde/ dan veel andere met slagen: Hierentusschen warē de verwinders/ die haer ontrent Biron wederomme versameldē/ beducht voor des Coninx persoon: Maer corts sach men hem aencomen/ seer bebloeyt van synder vyanden bloet/ principalijck synen arm totten elleboghe toe vant sweert afgheloopen. Eer hy noch conde wt het ghedrangh synder vyanden comen/ ontmoeten hem twee hoopen Switsers/ drie Standaerden Walen/ ende eenighe andere van syne vyanden/ daer hy op aensette/ ende nam die Cornetten/ doot slaende diese voerden/ met veel andere: By welcke daer hy bovē twaelf ofte vijfthien vanden synen int eerste niet by hem en hadde: Daer nae ontmoete hem den Maerschalc d'Aumont/ den grooten Prevost/ ende dē Baron ofte jongen Biron/ met goede hoopen/ ende soo comende by den Maerschalck Biron/ wert daer wt grooter blijschappen ende dancksegginghe tot Gode gheroepen/ Viue le Roy; Terwijle wert het Voetvolck veel verslaghen inde vlucht/ maer de Switsers stil staende/ versochten ghenade/ die den Coninck sont aen Biron/ om die in ghenade te nemen/ also hy dede/ overleverende haer Vaendelen ende Oversten. De Fransoysen ende Duytsche Lantsknechten haddē den tijt niet om sulcken raet aen te nemen/ maer eenighe die onder de Switsers schuylden: Dies van elcke van die Natie werden wel twaelf hondert verslaghen/ de reste werden ghenadelijc ghehandelt.

Victorie des Coninx vā Vranckrijck tot Iury/ dē xiiij. Meert 1590.

Terstont bestont den Coninck syn vyanden nae te jaghen/ metten grooten Prevost/ den jonghen Biron/ ende de vergaderde Peerden/ noch verselschapt mette Prince van Conti/ vā Montpencier/ de Grave van S. Paul/ de la Tremoillie/ de Maerschalc d'Aumont/ ende meer andere: Latende Maerschalc Biron/ om de victorie te behouden/ metten gheweldigen hoop. De Coninck vervolchde du Mayenne totte Poorten van Manto/ daer hy door vluchte tot Parijs. Duc de Nemours/ Bassonpiere/ Viconte de Tauanes/ ende Rhosne den er-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

varen Hooftman/die namaels Cales wan/ ende voor Hulst bleef / principale onder de Ligeurs/dese vluchten op Chartres. Vant voetvolck blevender vele doot/vant Peerdevolck ontrent veerthiē ofte vijfthien hondert/ende wel vier hondert ghevanghen/alle de bagagie ende gheschut wert genomen/ wel twintich Cornetten ghewonnen / met haer witte Hooftvane/eñ wel tsestich Vaendelen/sonder de Zwitsers Vaendelen. Daer bleven diversche Heeren doot/oock eenighe van des Coninck syde / ooc veel ghequetste. De Grave Phillips van Egmont weerde ende droech hem mannelijck/ ende heeft die eere/dat hy teghen eenen strijtbaren Coninc crijghende/verslagen wert/ die hem eerlijck dede tot Eureux begraven: Syn vyanden lieten haer duncken/ dat hy eer behoorde te helpē wreken de doot vanden voorgaenden Coninc/die syn Nichte/namelijck syns Vaders Susters Dochter getrout hadde. Hy heeft gheen kinderen naghelaten/ dan twee Broeders/ Lamoral/ ende Carel van Egmont/eñ verscheyden Susters. De Coninc van Spaengien en heeft in eenighe Jaren gheen van beyde de Sonen het Graefschap ende Tittel willen toewijsen.

Coninck belegert Parys.

Na dese slach won den Coninck weder veel Steden: maer die van Parijs (die eerst bevreest waren) werdē van Duc de Mayenne weder verhardt: Dies den Coninc daer alle den Somer onnuttelijcken synen Legher voor hiel/nemende de Stadt van S. Denys inne/ anders luttel vruchte van syn victorie ghenietende.

Parma belast Parijs te ontsetten licht op Krijchsvolck in Duytslant.

Hierover Parma seer becommert zijnde/is tot Spa (daer hy om syn ghesontheyt twater dronck) wt Spaengien aengecomen den wtgesonden Raetsheere Richardot den drieentwintichsten Juni/met volcomen bescheet om voor alle de saken in Vranckrijck te hanthouden: Daer quamen hem ooc besoeckē den Beyerschen Bisschop van Colē/ den jonghen Vorst van Gulick/ende ander syn verplichte vrienden: Hy heeft oock by hem secretelijcken ontboden den Hertoch van Mayenne/daer hy tot Conde in Henegouwe langhe ende veel mede beraetslachde: eñ dede in Duytslant bestellinghe geven om op te lichten drie ofte vier Regimenten Duytsche knechten/onder Graef Herman vanden Berch / Philips Beuting/ Rifferschept/ eñ Zwartsenborch: Eñ ooc door Eckenberch eñ andere om vijf duysent Peerdē. Daer na is hy in Julio tot Brussel ghecomen/ alwaer hy de Statē der Landē/die aldaer ontboden warē/ verclaert heeft/ dat hy nootelijck moeste nae Vranckrijck trecken om Parijs te ontsetten: Waeromme hy ordere stelde opt Gouvernement aldaer in syn afwesen/eñ verclaerde den ouden Grave Pieter Ernst van Mansvelt / Gouverneur ende Capiteyn Generael over des Coninckx Nederlanden/ by provisie. Men seyde oock hoe datter voorgehouden wert/om de Staten te bewegen / dat sy den Prince van Spaengien/ des Coninckx eenich sone (hoewel hy absent was) souden willen voor toecomende Overheere aennemen/ofte bekennen: twelck was om des volcx gheneghentheydt te beproeven.

Graef Pieter Ernst vā Mansvelt Gouverneur in Nederlāt by provisie/ in Julio.

De Landen bewesen daer teghen hoe ongheraden sy vonden de offensive oorloghe in Vranckrijc te voeren/ende wat de Frontieren in toecomende tijden daer van te verwachten stonden/etc. Maer de oorloge daer te houden wert nutter bevonden / dan inde Nederlanden te verwachten/als voor seker houdende dat den strijtbaren Coninc soude soeckē die Landē onder syn Croone te brenghen/met hulpe vande geunieerde Landen van Hollant/Zeelant/etc.

Als den Hertoch van Parma nu syn afschept alsoo tot Brussel ghenomen hadde/ is hy vertrockē van daer op Henegouwe/eñ van daer na Vranckrijck/ daer hy met hem genomen heeft ontrent achthien Cornetten meest Italiaensche Peerdē/met die die voor ghesonden waren/eenighe Benden van Ordonancie: Voor voetvolck hadde hy syn eyghen Regiment / tRegiment van Noyrcarmes/ dat van de Heer van Fresnes / thien Vaendelē van Camillo Capo/ thien Vaendelen vā Ballancon/noch ontrent dry duysent Duytsche van Barlamont ende Arenberchs Regimenten / met xxiij. Vaendelen ghemuytineerde Spaengiaerden/ ghetrocken wt Cortrijc/tsamen sterc zijnde ontrent thiē duysent te voete/ al out ervarē Krijchsvolck / met een goede menichte Peerden: Behalven de Reliquien van des Grave van Egmonts volc/ende andere die op de Frontueren by hen quamen. Hy liet noch inde Landen onder Graef Carel van Mansfelt/ dien het bewint des Krijchs belast was/ ontrent acht ofte thien Cornetten Peerden/ ende de resterende Benden van Ordonantie inde Garnisoenen/eñ ontrent ses Regimenten voetvolcx/ met veel resterende Vaendelen van verscheyden Regimenten. Met den Hertoch van Parma trocken den Prince van Ascoly/ de Prince van Chasteau Beltram/de Prince van Symay/ de Marquis van Renti/de Graven van Arenberch/ende van Barlaymont/Don Santio de Lieua/ met meer andere. Jan Baptista de Taxis was als superintendent vanden Legher. La Motte Generael vant gheschut. Don Alonso Jdiaques/eñ Don Antonio de Sumuga / als Colonellen over de Spaengiaerden/Piero Gaperan/eñ Capezuchia/ generale over de Jtalianen.

Parmas heyrlegher ende macht om Parijs te helpen/ 1590.

Met desen Legher van grof Gheschut/ Amonitie ende menichte van Wapenen/eñ toebehoorten / wel versien / is den Hertoch van Parma seer pompeuselijck in Augusto door Henegouwe nae Vranckrijck getrocken: syn Hellebaerdiers/ Hartsiers/ eñ syn Bende Ruyters waren al in root Cramosijn Fluweel gecleet/de Ruyters al met witte Lelien bewrocht. Aldus ontrent Camerijck comende/soo hadde hy noch een ooge op die Stadt: Maer den Gouverneur Balligni was hem te wacker eñ sorchvuldich. Tot Guyse heeft hy ghemonstert / ende ingetrocken: Ende by Meaulx vervoechde hy hem byden Hertoch van Mayenne ende syn fortsen/nemende tgantsche beleydt der oorloghe op hem / ende trocken alsoo nae Parijs.

Als

1590.

Als den Coninck nv langhe voor Parijs gelegē hadde/ in hebbende S. Denijs/ heeft hy des Hertochs van Parma comste steets verwacht: Maer Parma heeft hem vā verre gesocht van syn belegh te trecken/ wijsselijcken ende constelijcken/ eñ als eenen fabius Cunctator voorden ervaren Hannibal hem weten te wachten: hem afbreuck doende in volck ende victalie waer hy conde/ siende dat den Coninck verselschapt was wel met ses duysent Peerden/ waer onder wel vier duysent Edelē waren/ die vyerichste ter Werelt/ ende met thien duysent voetvolcx/ met ses Princen/ twee Maerschalcken/ ende meer Oversten om Leghers te beleyden/ dan de reste van Christenrijc/ niet wel en soude connen vinden. Als de Coninc sach dat den Hertoch van Parma niet aen en quam/ soo verliet hy Parijs/ ende trock selve nae hem toe/ tot by een Dorp genaemt Chelles/ alwaer de Coninck drie daghen lanck sochte om hem tot veltslach te brenghen/ eñ gaf Parma selve groot voordeel. Maer den Hertoch van Parma in stede van Wapenen om te vechten/ dede syn volck schuppen inde handt nemen/ om haer wel te begraven in een Marasachtighe plaetse: Nochtans met een verrassinghe nam hy inne een Stedeken ghenaemt Laingni/ daer drie hondert mannen in waren/ eer den Coninck dat conde helpen. Als den Coninck nv drie dagen lanck door geen middelen ofte strataghemen den Hertoch van Parma en conde wtlocken/ soo is hy subijtelijcken weder op Parijs getrocken/ meynende dat onversiens met beclimmen te overvallen/ ofte hy daer mede ter avontueren Parma mochte wtlockē: maer geen van beyde en succedeerde hem. Waeromme den Coninc heeft moeten syn belegh geheel opbreken/ door ghebreck van ghelde/ twelc gebrec van victalie causeerde/ niet connende erghens Parma tot eenich voordeel betrappen. Also danckte hy meest synen Edeldom af/ die veel sonder Bagagie als tot eenen veltslach gecomen waren/ dies hy selve met een deel volcx trock voor de Stadt van Clermont/ die hy in nam.

Parma wacht hem wijsselijcken van met den Coninck te slaen.

De Coninc treckt op vant belegh van Parijs.

Hier door heeft den Hertoch van Parma middel ghehadt om die van Parijs te verquicken/ die passagien openende/ die nv tot ten wtersten noot waren gecomē/ van hongher veel duysenden gestorven zijnde: nochtans hadde den Coninc met paspoort daer laten wttrecken alle Scholierē/ Vrouwen/ Dochters ende kinderen/ ten lesten oock de Gheestelijcke die wilden: Hy liet oock beleefdelijcken eenighe victalie binnen gaen/ voor de Edele Jonckvrouwen/ dier veel in waren. Men adt binnen Esels ende Honden vleesch/ ende alderhande dingen die eenichsins de buycken conden vollen: Jae selve isser gheschreven/ dat eenighe Spaengiaerden haer persuadeerdē/ dat menschen dootsbeenderen in pulver gestamt ofte gebrokē/ met meel gebackē tot broot/ een sonderlinge groot voetsel den menschen geven soude/ eñ dat veel dat gebruyct hebben. In een Boecxkē twelc tot Antwerpen gedruct is/ wort ooc ver haelt/ datter achthien dooде kinderen ghegheten zijn/ twelck schrickelijck is/ soo sulcx waer ware.

Borghers noot binnen Parijs/ eñ ghemalē menschen beenderen in broot gebacken/ in Augusto/ eñ September. 1590.

1590.

De Stadt Parijs wert alle dien tijt ghegouverneert vanden jonghen Hertoge van Nemours/ zijn die van Parijs wel dē meesten lof van haer behoudinghe toeschrijven/ daer nae ooc de presentie van des Paus Legaet Cardinael Capetan/ ende vā Bernardijn de Mendosa/ den Spaenschen Ambassadeur/ die beyde daghelijcx onder de arme gemeynten groote almoessen van gelde deden ende wtdeylden: ende haer stantasticheydt wert meestendeel toegheschreven het prediken der Gheestelijcke van alderhande soorte/ als Cruysdragers/ Capuchins/ Jesuyten/ ende andere nieuwe/ behalvē de oude orderen/ die daghelijcx tvolck vermaenden tot lijtsaemheyt/ perswaderende dat sy den Hemel verdienden/ ende stervende/ al Martelaers waren/ ende dat predicten sy niet alleene inde Kercken/ maer opde wachten/ eñ ander plaetsen/ daer sy selve mede in haer gheweer stonden/ selve in neerstichept ende sorchfuldichept verre dē Krijchsvolcke ende Borgherije te boven gaende. De Princessen ende groote Edelen vrouwē/ dier veel ghevlucht waren/ lieten haer oock dapper ghebruycken/ int wtgeven ende verbreyden (altemets versierende) de Brievē van Parma ende Du Mayenne ghecomen tot troost des volcx.

Wien dē lof van Parijs bewaringhe wort toegeschreven.

Den xix. September hebbense Parma met Processie seer cierlijck inghehaelt/ met eenighe victalie/ so veel hy selve derven conde/ maer sy creghen meer van alle canten/ hoewel syden naestē Winter weder veel Esels vlees eten moesten: veel Borghers vertrocken wt der Stadt/ soo dat sy van volcke seer minderde.

Hertoch vā Parma rijdt triumphans in Parijs dē xix. Septembe.

Dē Pr. vā Parma/ na dat hy de bedroefde eñ half versmachte Parisianen verquict hadde/ ghinck hy Corbeyl beleggheri opder Reviere Seyne/ sonder twelcke de ontsettinghe niet wel en conde ghereckent worden/ de welcke hy met veel moeyte/ na een Maents belegh increech: maer corts daer na wonnē dat des Conincks volck op Sinte Martens avont veel lichtelijcker weder/ alwaer dat veel van Parmas volck doot bleef.

Corbeyl by Parma gewonnen eñ weder verloren, den x. Novembre.

Als Parma aldus syn voornemen van Parijs tontsetten ghenoech volbracht hadde/ ende dat het nv inden winter was/ oock niet profitelijcks siende om eenige Steden te belegghen/ midts syn Legher vol sieckte ende gebreck zijnde/ also hem geen voorraet wt Henegouwe toe quam/ dewijle het oudt Krijchsvolck dat tot hem te comen ontbodē was met nootdruft/ onder Verdugo niet conde passeren/ soo resolveerde hy int leste van November te vertrecken: siende oock datter twist tusschen de syne ende de Fransoysen geresen was/ ende dat de Steden van Vranckrijck syn Garnisoenen ende volck weygerden in te nemen/ ooc mede dat de victorie vande Staten der gheunieerder Landen syn tegenwoordichept van doene hadden. Also heeft hy wt vreese dat hy vanden Coninck mochte besprongen worden/ den Hertoch van Mayenne ontbodē hem te geleyden: ende alsoo is hy sterck ghesloten tus-

Parma keert weder in Nederlant dē iiij. December.

schen

1590. schen syne Waghenen bequamelijcken door getrockē/niet tegenstaende den Coninc hem volchde/ende grooten afbreuck dede/passerende tusschen S. Quintijn ende Chastelet/ quam hy dē vierdē Decembris tot Brussel. Men rekende wel datter een derdedeel van synen volcke achter was gheblevē/so van hongher/armoede/sieckte/ende sweert/ende noch van die thuys quamen / werden alle de Ghasthuysen in Artoys ende Henegouwe ghevult / daerder veel storven.

Emanuel de Lalaing Marquis de Renty/eñ Willem de Lalaing Grave van Hoochstratē ghestorven.

Selve sterf Emanuel de Lalaing / eerst Heere van Montigni/ ghenoemt nu Marquis van Renti by syn Huysvrouwe/ die de Dochter vandē lesten Marquis was vanden huyse Croy. Hy was een cloeck verstandich Krijchsman/ende de voorneemste van alle de Nederlandtsche Heeren aen des Conincx zijde / van grooter authoriteyt ende bevel/hebbende eerst tegen de Spaengiaerden mette generaliteyt een groot bewinthebber gheweest/daeromme syn grootheyt ghenoech suspect wert.

Willem van Lalaing/Grave vã Hoochstraten/die noch een jonc/maer seer verstandich Heere/ eñ van authoriteyt was/ zijnde een Sone van Antonis Grave van Hoochstraten/die inden eersten tocht mettē Prince van Orangien sterf/is oock voor Parma vertreck ghenoech subijtelijcken gestorven/ die welcke hadde ghetrout Maria Christiana/ de vijfde Dochter vanden Grave Lamorael van Egmont / een Weduwe doen zijnde vanden Grave van Hemin eñ Heer van Capers/byden welckē sy eenen jongen Grave Alexander ghebaert hadde. By dese Vrouwe heeft Hoochstraten oock eenen sone ghewonnen ende naeghelaten / die sints ten derdemale troude Graef Carel van Mansvelt. Aldus is den Nederlandtschen Adel vast vele inde oorloge ghesleten/meest dese tijt op jonghers vervallende / die vele in Spaengien gheweest waren / om byden Coninck op hope van goede belooninghe eñ voordeelen gherecommandeert te wesen.

Hoewel Parma tot grooten coste de stadt Parijs eenighen dienst ghedaen hadde / soo heeft het doch luttel ghevoordert int stuck van Conincklijcke authoriteyt / onder den naem van Protecteur der Croone van Vranckrijck den Coninck van Spaengien synen Meester te verwerven/ want in stede van in possessie van eenighe Steden ofte plaetsen te gheraken/ja selve om syn siecken te logeeren/ heeft hy eenen generalen haet der Fransoysen op de syne behaelt ofte vercreghen.

Corbye byden Heer vã Humieres ingenomen.

De Heere van Humieres heeft de Stadt van Corbye/opde Somme gelegē/door opbrekinghe van een Poorte met een Petart ofte gheschutcamer inghenomen/wt welcke de Landen van Artoys ende Henegouwe courssen te verwachten hadden: Dies Parma benoodicht wert Garnisoenen op syn Frontieren te houden: vont hem oock van Carel van Mansvelt eñ Balliou vã Waest niet wel ghedient / waer wt twist groeyde.

In dit Jaer / ende terwijle Parma in Vranckrijck was/hebben het Krijchsvolck der gheunieerder Landen haer vyanden groote Brantschattinghen afghedrongen 1590. in Mey/plonderende Geele in Brabandt/ selve voor de Poorten van Antwerpen comende op Meydach/ende brochten de Landen in grooten schrick. Den eersten Septembris namen die van Bergen op Zoom/ Thienen in Brabant inne / dat sy plonderden/ende het platte Lant brantschattende. In September hebben sy op den Rijn de stadt Burick/t'Casteel ende Schansse ingenomen/oock een Gravenschansse genoemt/ daer den Ridder Fransoys Vere met syn Enghelschen goeden dienst deden. Daer wert oock inghenomen het Slot Luttichoven in Westphalen / toecomende den Bisschap van Colen/ twelck de passagie van Oostlant op Colen becommerde/twelc weder vande Lantsaten belegert worde/maer byde Enghelsche ende andere weder ontset werdt.

Staten Krijchsvolck nemen veel plaetsen/ende brantschatten de Landen Anno 1590.

Den Pr. Maurits van Orangien ende Nassou / trock oock te velde int wtgaende van September/ met eenen tamelijcken legher/van gheschut ende nootdruft wel versien/ ende hy heeft beschoten ende inghenomen het Casteel van Hemert/ de Schanssen van Elshout/ van Creveceur by Engelen/ ende andere/int beginsel van October/ende daer na heeft hy oock het Casteel van Heyl/ int Eylant Bommel beschoten ende ingecregen. Ende voorts is hy rasselijck voortghetrocken voor de nieuwe stercte ter Heyden/ die Mansvelt opgherecht hadde tegen die van Breda: Die welcke hoewel sy seer sterck van eerde ghemaeckt/ ende met Rijshout doorvlochten was/nochtans met veel schietens ghedwongen wert over te geven den elfsten Octobris. Van daer troc hy na Steenberghen/die onversien van veel nootdruft/maer twee schoten verwachten/ende daer over trocken twee hondert Soldaten daer wt by composie: daer werden wel ghesonden tot ontset drie hondert mannen/ die werden van Pr. Maurits Peerdenvolck gheschut/ ende ghedwonghen int Slot van Woude te trecken/ twelc daer mede te sterc werdt om oock te bespringhen : Maer sy namen noch de Schansse van Roosendael inne.

Den Prince Maurits neemt in Hemert/Elshout/Creveceur/Heyle eñ de stercte ter Heyde/ Steenbergē/ eñ Schansse van Roosendael in October.

Nae dese subijte exployten/die binnen een Maent ghedaen waren/heeft de Pr. Maurits drie duysent mannen/eñ hondert Peerden ghescheept op Vlaenderen / hebbende eenen aenslach op Duynkercken/met Scalade by nachte in te nemen. Den aenslach was wel aengeleyt/ by dē Colonel Nicolaes Meetkercke/ sone van Adolf President van Vlaenderen: maer so sy met contrariē wint twee mael te rugge gedreven waren/so wert den aenslach eerst ghesuspecteert/daer naer ontdeckt eñ geweert: nochtans gelant zijnde/ wert de plaetse den Grave van Solms/ eñ den Ridder Vere / van Meetkercke ghetoont / daer syt meynden te bespringen/die alle drie terwijle sy die besagē daer over gequetst werdē. Dit geschiede den eersten dach November/dies keerden sy weder van daer met grooten buet van Beesten ende anders.

Aenslach op Duynkercke by Pr. Maurits ghemist den eersten November.

Die vande Garnisoenen van Oostende namen ses daghen te voren de Stadt van

Ouden-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. Oudenborch inne by surprinse / daer vierhondert Soldaten in Garnisoen lagen / pilpeerden ende branden de Stadt / maer den Toren vā t.Clooster condē sy niet winnen.

Hierentusschē dede Mansvelt in alle haest drie nieuwe Regimenten Duytschen monsteren / als Bentings / Helmonts / eñ Zwertsenberchs / met weynich ghelts / ander Garnisoenen haer betalinge ontreckende: waer door die van Zutphen ende de Spaengiaerden tot Herentals mutineerden.

Lochem met Hopwagens bespringende Spaensche verrast zijn. October.

Die Spaensche hebben ooc den xxix. Octobris ghetracht met Hopwagens de stadt van Lochem in te nemen. Als smorghens ten ix. uren de Poorte gheopent wert / ghenoemt de Berchpoorte / zijn corts daer nae drie Hopwaghens aengecomen / by elc twee ofte drie Soldaten ghelijck Boeren / met Vorcken in haer handen: Den eersten hier van de eerste Valbrugge gepasseert zijnde / heeft den Poortiers sone / met eenen anderen jonghen begonnen Hop vanden Waghen te trecken / volghens een recht ofte ghebruyck aldaer / te moghen soo langhe Hope vande Wagens trecken / als de Wagens tusschen beyde de Poorten zijn. Dese Waghen gheen groote haest makende / heeft den jonghen soo veel afghetrocken / dat hy een been inde hant gecregen heeft vande Soldaten die op den Waghen int Hop verborghen laghen: Waer over den jonghen alsoo terstont verraet / verraet was roepende / soo zijn sy alle vande Waghens wtten Hop ghesprongen / ende hebbē terstont de wachte inde Poorte / ende andere die int Wachthuys tot sesthien sterck waren / omghebrocht / ende zijn alsoo met meer volcx dat haer volchde inde stadt ghetrocken. Maer die vander Stadt / met tbeleydt vanden Wachtmeester Fransoys Ballocht / zijn cloeckelijc daer teghen ingevallen / dat sy haren vyant weder daer wt ghedreven hebben / ende de eerste Valbrugghe naest de Stadt opghetreghen / ende dedense soo haest keeren. Sy waren sterc ontrent dry hondert te voet aengecomen / ende hondert ende vijftich Peerden / soo haren Trommelslager vertelde. Den Wachtmeester van Zutphen metten Pastoor aldaer / waren die den aenslach ghepractiseert hadden / ende dien Wachtmeester was deerste inde Stadt / ende wert daer verslaghen ende begraven.

Venlo jaecht sijn Garnisoen wt.

Die van Venlo opde Maese / hebbende veel insolentien van haer Krijchsvolck gheleden by de Italianen ende Duytschen: Waer door de Borghers de Duytschen soo schoon ghesproken hebben / dat sy met haer hulpe de Italianen wtdreven: Ende alsoo sy doen de Duytschen oock machtich waren / jaechden sy die oock wt. Als sy haer ontschult by Parma hier van deden / seyden sy nochtans de Stadt voor den Coninck te willen houden / dies den Gouverneur Bentingh de schult daer van ghegheven wert / ende is daer door in onghenade ghecomen / die door ghebreck van ghelde verliep / ende oock syn nieu Regiment voetvolcx.

De gheunieerde Landen hebben oock de saken ende noot van Vranckrijck haer laten ter herten gaen: want den Coninck van Spaengien hadde boven de dertich schepen met Krijchsvolc wt Spaengien onder Don Joan de Laquilla na Bretaignien ghesonden / de welcke de Loyre invoeren / eñ Blawet (een plaetse opde Zee gelegen) in namē / dat sy seer stercken / ende maeckten dat den stoel des krijchs / van waer sy diversche wtspronghen deden / ende namen met belegh de Stadt Hennebant voor de Ligue in / opde Zeecant gheleghen / pretenderende dat het Hertochdom vā Bretaignien aē syn dochter verstorven was / als erfghenaem van haer moeder / de oudtste Dochter ende erve vanden huyse Valoyse / ende dat sy nu door het afsterven van haer Ooms / de Sonen van Coninck Hendrick de II. oock erfghenaem was van alle de goederē die Vrouwen moghen erven: Waeronder sy oock tyttel pretenderen boven Bretaignien oock op Aquitanien ende Enghelant / om dat haer grootmoeder Anna de eenighe erfghename was van Bretaignien / twelck eertijts ten houwelijcken ghegheven was den Keyser Maximiliaen / maer hem outnomē van Coninc Carel de VIII. wiens dochter Fransoys de eerste troude / Grootmoeder van Coninck Philips dochter / welckes recht den Coninc van Spaengien voor syn Dochter in Bretaignien pretendeerde / niet tegenstaēde dat Bretaignien solempnelijck gheherht is aende Croone / met consent der Lantschap Staten / so de Fransoysen segghen: eñ consequentelijck na de Wet die sy Salique noemen / en moghen de goederen der Croone geen Vrouwen erven. Hieromme wert dit Krijchsvolck ghesonden / ende hebben sints ghecontinueert alle noodtdruft te senden / mits dat de passagie seer cort van Bisschapen tot daer is / hoewel die vaert perijculeus was.

Spaengiaerden nestelen eñ stercken haer in Bretaignien pretenderende tyttel voor Coninex Dochter.

Hieromme hebben de gheunieerde Landen Schepen van oorloghen (meest cleyne / die sy Pinassen noemden / om dat sy oock roeyen conden) een deel ter Zee ghehouden / om haer Coopvaerders te gheleyden / der welcker nu vijue belast waren tot dienste vanden Coninck van Vrancrijck / voor etteliicke Maende de Custē van Normandijen te bewaren / teghen de Spaensche ende Ligeurs / midts die van Hable / S. Malo / eñ Feckam seer sterck ter Zee waren. Onder andere hadde de Heer van Villars / Gouverneur van Hable eñ van Raon een schoon Schip ter Zee wtghereet / groot zijnde twee hondert vatē / op hebbende vierentwintich stucken grof gheschuts / hondert Schiplieden / ende tachtich Soldaten / musketiers / ende Archibusiers: Dat Schip ontmoeten den xv. October dese voorschrevē vijue cleyne Oorlochschepen / de drie wt Hollant / eñ twee wt Zeelandt / daer Capiteyn Cloyer over commandeerde / als Admirael / eñ Capiteyn Cales als Viceadmirael / mettē Capiteyn Evert de Bont / Pieter Leynsen / alias Leest ghenaemt / metten vijfden. Dese hebben dat Schip (hoewel het groot was) besprongen / eñ na lange schieten / hebben sy het Frans Schip aen boort gheleyt / eñ met gewelt vechtender hant overwonnen / hebbende onder haer vijf schepen ontrent veer-

Staten schepen nemen Villars schip van Hable / twelc verbrant / de xv. October.

zich

1590. tich Mannen soo doot als ghequetst. Maer alsoo het Schip nv overwonnen was/ende tvier by fortuyne geschoté was in eẽ stroobedde/ofte Matrasse/soo is subijtelijck het geheel Schip door den Wint in brande gecomen/soo dat de verwinders qualijck tijt hadden haer daer van te maken/eñ is alsoo met het verwonnen volc/ gheschut ende ladinghe tot puluer verbrant/ soo datter alleenlijck twaelf Mannen daer van ghesalveert werden/ ende aen Lant ghestelt/ om haren Meester de tijdinge te dragen. Diergheltjcken werden vpde Nederlantsche schepen hier ende ginder meer gheuomen: Onder andere eẽ Spaens Biscayns schip/ Viceadmirael/ daer de Zeelanders alle het volck van overboort wierpen.

Dachvaert vande Nederlantsche/ Rijnsche/ eñ Westphaelsche Creitsen.

IN desen Somer isser een Dachvaert ofte vergaderinge vande Nederlantsche naestgheleghen Creytsen des Rijcx tot Colen gehouden gheweest/ alwaer vergadert waren der Ceurvorsten/ Rijnische/ Overrijnische/ Nederlantsche/ Westphaelsche eñ Saxensche Craitsen/ Ghedeputeerde ende Gesanten: Alwaer van weghen den Hertoch van Gulick ende Cleve/ eñ andere Westphaelende Saxensche Ghesanten/ de vergaderinghe voorghehouden is gheweest/ den overlast/ vernielinghe/ verwoestinge/ ende verderf die sy moesten lijden bvden Nederlantsché krijch: Namelijc sy claechden insonderheydt over Verdugo eñ Emanuel de Vega volc/ die het Stift van Munster/ eñ Graefschap van Benthem brantschatten ende afliepen: Desghelijcx over Graef Carel van Mansvelt/ tselfde doende inden Lande van Gulick ende Cleef/ ooc int Graefschap vander Lippe. Int Coelsche Lant/ Jan Mauricques de Lara/ al met groot beroovinge/ innemen van Cloosteren ende Edellupden huysen/ makende diversche Schanssen tot dien eynde: Desgelijcx dedẽ ooc het krijchsvolck der gheunieerde Landen menighen tocht door de selvige Landen. Daeromme baden sy om raet/ hulpe van ghelde eñ volc/ om tselfde te remedieren/ metter minne ofte ghewelt/ ende diergheliјcke.

Maer dese vergaderinghe heeft niet anders voortghebracht (door het toedoen van vele die inde vergaderinghe des Conincx van Spaengien sake gonstich waren) dan een ander vergaderinghe te bestemmen tot Franckfort/ met breeder macht eñ instructien: Oock datmen des Keysers Raet ende authoritept soude aenroepen/ ende daerentusschen soudemen Ghesanten senden wt gemeynen name aenden Hertoch van Parma/ ende de gheunieerde Landen/ versoeckende de partijen/ dat sy alle plaetsen ende stercten die sy opden Rijnstroom eñ Rijcks bodem hadden/ souden overgheven eñ verlaten/ om de tochten ende invallen te weeren/ eñ dẽ Rijn (zijnde een stroom des Rijcx) te bevrijden/ etc. Ende vorder scheen het/ ofte sy lieten luyden/ datter ter naester vergaderinghen besloten soude worden/ dat die sulcx weygerde/ soude met Rijcx costen daer toe ghedwonghen worden.

Die Ghesanten werden ghenoemt/ Gaspar van Eltz/ Stadthouder van Langsteyn/ Adam Gantz/ Heer vã Potlitz/ Raetsheeren des Ceurvorst Mentz ende Paltz/ Otto van Welmernechuysen/ Stadthouder Generael vant quatier vanden Neder Rijn/ Wijnant van Lerozedt/ Overste Camerlinck des Hertochdoms van Gulick/ Jan Bauman ende Bernart van Putz/ Licentiaten eñ Ambassadeurs vande voorschreven Creitsen.

1590.

Ceurvorsten ende ander Vorsten/ eñ Creitsen Gesanten gesonden aen Parma eñ gheunieerde Landen/ den xxij. Augusti.

Dese Ghesanten hebben haer tot Brussel begeven/ maer sy hebben aldaer niet veel verworvẽ ofte wtgerecht. Daerna hebbense Passepoort vande gheunieerde Landen versocht/ ende zijn inden Haghe ghecomen/ alwaer sy gehoort zijnde den xxij. Augusti/ ende oock schriftelijck gehandelt hebbende/ hebben haer de Staten Generael der gheunieerder Landen dese volghende antwoorde schriftelijck ghegheven den xxij. September.

Antwoorde der Staten generael der geunieerder Lande op de propositie der Ceurvorsten/ etc. Gesanten den xxij. September.

DE Heeren Staten nae ghenoechsame beradinghe ende overlegghinghe des teghenwoordighen stants ende tijts/ dancken voor eerst den Heeren Ceurvorsten/ eñ dandere voorschreven Heeren ende Staten/ van haer goede ende beleefde eerbiedinghe/ ende haer so seer minnelijcke gonstighe aenbiedinghe van haer vrientschappe. Ende bidden hare Ceurvorstelijcke Hoocheden/ soo mede der ander Vorsten/ Heeren ende Staten/ dat sy vastelijck willen ghelooven/ dat de Staten van haer syde noyt naghelaten en hebben noch naelaten en sullen/ alle neerstichept ende dienst te doen. Dat alle de voorschreven Ceurvorsten/ Heeren ende Staten des Rijcks/ so mede alle andere Potentaten/ Conninghen/ Vorsten eñ republijcken wel sullen verstaen/ dat niet tegenstaende dese langhduerige sware oorloghe (inde welcke dese Nederlanden tot haer groote schade ende ellende de principaelste zijn geweest/ die den swaersten aenstoot hebben moeten draghen) nochtans de natuerlijcke goetaerdichept/ ende oprechte ghetrouhept vanden ingheseten desselfs/ noch ghebleven is in haer volcomen wesen ende stant: Also dat naest de bescherminghe haers Vaderlants/ haer gheen dinc liever en is/ ofte dat sy meer ten herten nemẽ/ dan goede vrientschappe ende correspondentie mette gantsche Werelt/ maer meest met haer ghebueren ende ghebuerlanden/ ende boven al om te moghen gheraken tot den langhen gewensten vrede/ ende eenichept der Landen.

Dierhalven ist den Heeren Staten seer verdrietelijck om hooren/ datmen haer beschuldicht dat sy souden de eenicheydt ende vreden ghebroken hebben/ die tusschen de Landen gheweest is/ sonderlinghe vanden ghenen van wien sy alle hulpe ende onderstant ghehoopt hadden/ ende verwachten een medelijden over de verwoestinghe die opde Nederlanden ghevallen is/ daer sodanige brandende vlammen tot noch toe ontsteken waren/ dat niet mogelijck is geweest die te weeren/ ofte die voncken desselfs en zijn gheveloghen in haer nabueren grensen. Voorwaer so ist mede vergheefsche arbeyt/ datmen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. datmen dese vlamme soude dempen ende blussen/ nae dien men siet datmen int herte ende midden des Lants (die aen den anderen onverscheyden zijn verbonden) anders niet en doet dan de vlamme opstoort: Ten ware datmen achten doenlijc te wesen de buytenleden des lichaems te ghenesen/ daer therte van binnen verbrant ende verteert is/ twelck nochtans de Heeren Staten van haer nabueren niet en connen ghelooven.

Beklaghen de schade haerder ghebueren.

Maer aengaende (twelck sy met een ongheveynst hert ende vryghemoet voor Godt moghen betuyghen/ dat sy een groot leet ende mishaghen hebben/ ende van herten tonvreden zijn over de schade ende verderf haerder ghebueren) dat sy eenichsins oorsake souden ghegeven hebben/ oft noch souden willen toelaten/ dat door haer Krijchsvolck haer ghebueren eenigen overlast ofte verderf aenghedaen soude worden/ dat was noydt haer meyninghe gheweest/ twelck haer commissien/ bestellinghen/ ordonnantien ende Placcaten (dieshalven openbaer ghepubliceert) ghenoechsaem getuyghen/ oock mede de straffingen die over de overtreders daerop ghevolcht ende gepleecht is: Daer door claerlijck bewesen wort/ dat de foute niet en leyt aende goede meeninghe ende wille vande Heeren Staten voorschreven.

Excuseren de schade.

Doch het can wel zijn dat sy ofte den Raet van State niet altijt soo goede ordere ende discipline hebben connen onderhouden alst wel behoort hadde: doch is tselfde meest ghescHiet door valsche practijcken vanden vyant/ eensdeels mede datmen onder eenen hoop onghebonden Krijchstucht/ niet altijt soo goede ordere ende Krijchsvolck onderhouden can/ twelck niet vreemts en is/ midts de Staten tselfde aldermeest verdriet/ als die daer by de meeste schade lijden.

Nochtans hebben sy liever middelertijt een weynighe ongheregheltheydt voor eenen tijt te draghen/ op hope van haest te comen tot verbeteringhe/ dan sy een groot onvermijdelijck quaet hebben te verwachten/ te weten datse alle deen metten anderen (tot een gants verderf/ onderganck/ ende onvermijdelijck schade ende interest vande gheheel Nederlanden ende der selver ghebueren) souden comen ondert jock vande onversadelijcke bloetdorstighe/ hooveerdighe absolute Heerschappije van de Sarasenische Maranische Christenen. Onder tbedwanck van sodanighen volcke/ diemen ghesien heeft dat onder tdecksel van Geestelijcke regieringe/ sulcke bloetdorstige Placcaten (jae die verbieden de Heylighe Schriftuere te lesen) ende rechtvoorderinghe door haer Inquisiteur-meesters/ in plaetse van Rechters/ ende sodanigen Rade van Troublen/ (daermen van te voren noyt inde Nederlanden niet en heeft hooren van spreken) anders niet ghesocht hebben/ dan (teghen de solempnele Eeden/ ende hooghe beloften ende verbintenissen/ door haer besworen) te violeren/ schenden/ ende onwaerdich onder de voeten te vertreden de Vryheden/ Rechten ende Privilegien van dese Nederlanden/ ende der selver Staten: te vernielen te dooden ende/ wt te roeyen alle de Edelluyden ende principaelste vande Landen/ ende het arm ghemeyn volck met ondraghelijcke lasten der imposten ende schattinghen te beswaren/ om op dees maniere in te voeren/ ende over dese Landen te brenghen een absolute heerschappije/ om daer door te beter ende lichter te comen tot haer voorghenomen ende universale Monarchie. 1590.

Inbooringe van Inquisiteurs.

Ende dat haer meyninghe ende voornemen allesins ende altijts daer toe gestrect heeft/ is ghenoechsaem te bewijsen door tinnemen ende nae haer te trecken van alle de rijckste Abdyen ende Prelateuren der Landen. Want men moest den Prelaten (zijnde inden meestendeel der Provintien het eerste lidt der Staten) eerst ende voor al afsetten ende wtroeyen/ op dat in haer soo eerlijcke plaetse/ inghevoert ende ghe-plant souden worden een nieu ende seltsaem soorte van volcke/ te weten/ Kettermeesters/ draghende den naem van Bisschoppen/ altemale creatueren van dese nieuwe voorghenomen Monarchie/ ten eynde dese voorghenoemde Kettermeesters ende Bisschoppen nu nieuwelijcks tsamen ghesmeet/ mochten bevesticht blijven in haer nieuwe macht ende authoriteyt/ om den Spaengiaerden te dienen/ als bespieders in dese Landen/ ghetrouwe ende neerstich opmerck te nemen op den ghenen die haer teghen dese nieuwe heerschappije souden willen setten. Oock mede om by desen middel te niete te doen het tweede lidtmaet der Staten deser Landen/ te weten/ de Edelen ende Ridderschap der selvigher/ vande welcke sy een deel deerlijcken omghebracht/ ende het anderdeel de Wapenen ende macht wt de handen ghetrocken hebben/ daer toe sy meenden stoffe ende oorsake ghenoech te hebben/ overmidts datse ootmoedighe Requesten aen haren Coninck overgheghevén hadden/ biddende datmen der onschuldighe menschen bloet niet langher verghieten wilde. Hier door zijnse veroordeelt bedreven te hebben Crimen Læsæ Diuine & Humane Majestatis. Selve hier door hebbense verereghen eenen vasten raet ende gront/ om een oorloge te stichten over dese Nederlanden/ om de selvighe op een niet te vermeesteren/ ende daerover te Tyranniseren/ als over een nieuwlijcks inghenomen Landtschap/ op de maniere van sulcke/ die vernielen ende onderdrucken willen alle diese vermoeden dat haer souden willen stellen teghen haer Tyrannye. Eyndelijck hebbense daer na ghetracht/ om de Staten ende t'ghemeene volck te brenghen onder sodanighe tyrannye/ Schattinghen/ als noyt ghehoort en was/ om alsoo te hebben een altijts blijvende middel ende onderstant van ghelde/ tot onderhout van haer absolute macht ende heerschappije.

Inbooren vā Bisschoppen tot vermetinge des Geestelijcke staets.

Vernielen eñ vernietighen des Edeldoms eñ der Ridderschap.

Want voornemen ende trachten tot dese Sarasenische Maranische volcomen Monarchie/ mach Duytslandt selfs exempelen genoech voortbrengen van haer bloetdorsticheydt/ daer van noch hedensdaechs veel

Exempelen datter ghetracht wort een absolute Monarchie.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

menschen versche ghedachtenisse hebben/ daer van mede ghenoechsame getuygenisse gheven de onbehoorlijcke inneminghe ende overweldinghe van diversche Provintien/ ende voornaemste Steden van Nederlant/ onder theylich Rijck behoorende/ soo doort wtstorten vant onschuldich bloet der principaelste Heeren ende Edelluyden/ende andere rijcke van dese Nederlanden / tot veel duysenden toe: Oock mede de grouwelijcke moorderije van veel Milioenen der onnoosele ende ontschuldighe Indianen/ ende die van Granaden: De absolute Heerschappije van Napels/Milanen/ende meer andere plaetsen in Italië:De onrechtvaerdighe ende Tyrannische inneminghe vant Conincrijc van Poortugael/ van daer verdryvende den goedertieren minnelijcken Prince/ den gecroonden Coninck Don Antonio/syn na bloetverwante: Het vervloecte voornemen ende bestaen/ ende de executie die daer op stont te volghen/ om dat Coninckrijck van Enghelandt ende Yrlandt in te slocken:Het plonderen/ overweldigen/ ende inhoudinghen van veel ende diversche Steden onder tRijck behoorende: De heymelijcke practijcken teghen Schotlandt. Het heymelijck verstant ende verraet inde Hoven ende Raden / van meest alle ander Princen. Eyndelijck/de dagelijcksche tochten ende intreckinghe opentlijck met gantsche Heyrleghers teghen de Croone van Vranckrijck.

Dese alle bewijsen ghenoech watse soecken en trachten door dese Spaensche/ Sarasijnsche/ende Maranische regeringe ende Heerschappije/ nae dien dat vermaert Coninckrijck van Vranckrijck ghenochsaem overluyt schreyt ende crijdt/ suchtende ende beweenende haer ongheval.

Het is een seker saeck/ om alle dese wedders/die huydẽsdaechs trachtẽ nade Croone van Vranckrijck/om die te nemen vande gene diese heeft (twelc mijn Heeren de Staten oock anders niet connen ghelooven)dat sy dat niet en doen om dat denConinck niet rechtelijck totter Croone gecomen is/maer de rechte meyninghe is / dat dit nieu voornemẽ tot dese absolute heerschappije vande Spaengiaerden grooten afbreuck soude lijden/ ende haer schadelijck zijn/soo alsulcken Coninckrijck soude blijven op syn rechte erfghenamen/ oude Wetten ende ghebruycken.

Ende hieromme is den onderdanen van Vranckrijck gheoorloft haer selven te moghen wapenen teghen haren natuerlijcken Coninck / eñ oock dese Maranen haer alle hulpe ende onderstant te doen/ ende dit niet om dat sy onbedwongen mochtẽ blijven/eñ vryelijck ende vredich genieten tgene Godt ende de natuere haer vry toeghelaten heeft/ maer om haren eygen Coninck te bedwingen dat hy syn Religie soude afgaẽ (daer in hy geboren ende opgevoet is) eñ de Croone verlaten/op dat sy maer alleenlijc mochten verselschapt worden / ende comen tot dese Saracenische Heerschappije. Besiet doch eẽs een vreemde sake/onlancx wat het Crimẽ Læsæ Majestatis & rebellionis, dat de Onderdanen aen haren Hertoch/Grave/ofte Heeren in alle onderdanicheyt versochten / dat sy door ootmoedich bidden/ofte voor een groote somme ghelts mochten verworven in vryheydt haer conscientie te leven: Daer ter contrarie nu ter tijdt de Onderdanen van Vranckrijck niet alleene hebben vryheyt ende toelatinge vant selvighe/maer werden noch opgehitst/ om de handen met ghewelt te slaen aende Croone haers Coninx/ten zy dat hy hem voeghen wil aen de Religie vande een partije van syn onderdanen.

De Fransoysen selve ongedwongen in Religie/ willen haer Coninck in syn conscientie dwingen.

Aensiet doch de groote Privilegien van dese Saracenische Christenen/om te mogen doen (alst haer goetdunckt)alle tghene sy in een ander blameren / op dat sy selve sonder Wet volcomen macht mochten ghebruycken/ende heerschen over de Wetten selfs/te weten /over de conscientie/lijf eñ goet vant arme volck/nae haer goet ghevallen eñ appetijt/ende bedrieghen alsoo door sodanige schoonschijnende merckelijcke valsche vonden eñ practijcken tgemeene simpele volck/ misbruyckende haer onverstant/om haer te trecken ende wijs te maken haer te Wapenen tegen haren wettelijcken natuerlijcken Coninck/ teghen den welcken sy niet en weten voor te brenghen haer de alderclepnste oorsake ghegheven te hebben:alleene op dat sy absolute meesters vantConincrijc mochten werden.

Dat de Spaengiaerden van haren wille wet maken/ eñ de onderdanen tegen haren Coninck ophitsen.

Door allen desen en machmen niet quaet vinden ofte schelden de inghesetene der Nederlanden/ om dat sy (voorsiende de meyninghe ende twit van dese vervloeckte absolute heerschappije ofte Monachije/ haer ontsettende ende verwonderende niet alleen vande onwtsprekelicke tyrannichlijcke exempelen ende grouwelijcke moorderijen over de arme Indianen/ende die van Granaden / ende ander volckeren / maer oock over de principaelste Heeren ende Edelluyden/ende veel ander duysenden in dese Landen) haer nu aldus daer teghen stellen/ ende doen dat de wijven / kinders ende onderdanen teghen haer mans / ouders ende Heeren byde Wetten is toeghelaten eñ gheoorloft te doen.

Het is oock teghen reden/ datmen haer daerom soude achten voor verstoorders vande alghemeynen vrede/ ofte haer houden voor sodanighe / die yet aenheven ofte bestaen wilden dat teghen haren Eedt ofte beloften is/ofte teghen de instellinghen des heylich Rijcx. De Heeren Staten houden haer versekert/ dat sy haren Eedt ende beloften ghenoech ghequeten hebben/nae alle haer vermogen/ daerinne sy verhopen alsoo voort te varen ende te volherden.

Wenschende (alsoo sy ten deele mede behooren aent heylich Rijc/daer voren sy van outs ende alsnoch bekent behoordẽ te worden) dat sy door den middel vant heylich Rijck/als leden van een lichaem / mochten vercrijghen ende verwerven eenich onderstant ende hulpe/teghen het grootste gewelt ende onmenschelijcke verdruckinghen ende overlast haerder vyanden.

Dat sy als leden des Rijcx behooren gehouden te wesen/ eñ erkent te worden.

Twelck sy dickmaels hebben begheert/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. eñ sonder ophouden ootmoedich, versocht/ so door maniere van Requeste/als door hare Ambassadeurs/ luyden van aensien: Eñ versoeckẽ alsnoch tselvige tot diẽ eynde/dat na ordinantien eñ instellingen des heylichs Rijcx/alle vremde Krijchsliedẽ/als Spaengiaerden/Maranen/eñ alle anderen/wt allen palen des Rijcx mogen verdrevẽ eñ veriaecht werden/ ende dat door desen middel/ Hooch eñ Nederduytslant eenmael wederomme in oprechter eenicheydt ende vrientschappe vrylijc ende gelijc metten anderen mochten handelen ende comanschappen.

Ende so haer dese bede niet geconsenteert mocht werden (als sy gantselijcken verhopen jae) soo bidden sy haer Ceurvorstelijcke Hoocheyt/so mede de andere Hertogẽ/ Heeren ende Staten/ datse nochtans dese hare daden/in dese arbeydelijcke sware oorloghe ten besten willen verstaen/op dat sy soo veel te moedigher/met meerder coragie/die onvermijdelijcke lasten (die in haer nootlijcke teghenweer ende bescherminghe dagelijcx hoe langher hoe meer teghen haer verswaren) moghen volherden ende verdragen als sy begonnen hebben: Op dat dese Landen met haer middelen ende goede gelegentheyt (die voorwaer niet cleyn en zijn) ten eynde niet behouden en worden / als sedes & media Belli, tot een distructie ende onderganck van alle haer ghebueren/ ende ophelpinghe van dese voorschreven geheele absolute Saracenische Monarchie.

Bidde haer nootlijcke tegenweer int goede te nemen.

De voorghenoemde Heeren Staten zijn door hoochdringhenden noot veroorsaeckt gheweest de wapenen aen te grijpen/eñ tgene daer wt ontstaen eñ ghevolcht is/dat is altijt gheweest ende ghebleven / interminis defensionis, om te beschermen tghene dat haer toebehoorde/ oock mede wederomme te becomen tghene met ghewelt ofte practijcken ofte ongherechte middelen haer in dese Nederlanden benomẽ was / sonder dat sy oyt begeert hebben/noch alsnoch beghéeren in te nemen/ofte over te tasten op de steden / Sloten eñ Schanssen van haer ghebuerẽ: eñ daeromme hebben sy so lange niet gewacht datmen haer behoeft heeft eenige plaetsen te gebieden met rechte te ruymen.

Geheel al/leenlijck defensive oorloghe.

Want niet teghenstaende dat sy met verlanghen die opentlijcke verclaringe aengemerckt hebben vanden gheenen die wilden voorwendẽ dat de Schansse van sGravenweert soude legghen opden gront van onse nabueren/ so zijn nochtans die selvige ghenoechsaem onderricht/dat de selve schansse opden Bodem van den Hertoch van Gelre leyt: So is mede dese Schansse ghemaeckt door den overleden Oversten Schanck/tot seer groote costen van dese Landen/ welcke Schansse nae syn doot soo door practijcken vanden vyant/ als door de Saldaten selfs (die daer ghedient hadden voort overlijden vanden voorsz Oversten Schenc) was gecomen in sodanigẽ stant/dat de Staten om te voorcomẽ dat de selvige niet gelevert soude worden in handen vanden alghemeynen vyant/zijn ghedwongen geweest een groote somme gelts te gevẽ om de selvige schansse te behouden eñ bewaren: so moetẽ oock mede verstaen/dat de selve sterckte is gemaeckt eñ wert noch onderhouden opde selve plaetse/ niet om eenich mensch inde werelt te beschadigen/ maer wt dringenden noot / om daer door te beletten des vyants groot ghewelt/ datse geen inval in dese Landen souden doẽ: eñ dit is een sake die wtdruckelicken is toegelaten inde Keyserlijcke wtten/ datmen in sodanighen geval wel stercten maken mach op des nabuers gront/ twelck bestaet met groote redenen gheduerende den tijdt des noots. Nochtans om alle oorsaken ende geschil (belangẽde dese Schansse) te schouwen eñ wech te nemen/ so doen de Heerẽ Staten de Ceurvorstelijcke Hoocheden/ eñ dander Heeren/Vorsten eñ Staten wetẽ/dat sy niet en begeeren te procederen/ dan door wettelijcke middelen eñ wegen/eñ redelijcke conditiẽ/so veel mogelijc is/ daerin haer Ceurvorstelijcke Hoochedẽ/ende andere Vorsten/ Heeren ende Staten een goet genoegen sullen hebbẽ. Sy soudẽ oock geerne breeder openinge eñ bescheet daer van gedaen hebben/ hadden de Staten vant Hertochdom van Geldre haer Gedeputeerde hier gesonden/ diemẽ verwacht/eñ noch niet gecomen zijn: die particulierlijc eñ formeerlijck sustinerẽ wel gerecht te wesen in diẽ gront/also sy tot haerder comste sullen particulierlijck ende claerlijck voldoeninghe connen gheven.

Verclaren dat Schencken Schansse leyt opden Gelderschen Bodem.

Daerentegen van dander zijde en hebben de Spaengiaerts niet alleen op het Landt van Cleve/eñ de Ceurvorstẽ eñ andere Heeren (daer sy noch niet op te querelerẽ hebbẽ) Bollewercken eñ Fortressen gemaect/maer selve veel goede steden inghenomen ende inghehouden: Niet dat sy daer door haer connen verweeren tegen eenigen noot/maer alleene om te beschadigen ende te straffen de ghebueren/ ende na haer ghewoonte te verbreeden eñ wt te streckẽ haer voorschreven absolute Sarasenische dominatie/ghelijckmen noch onlancx claerlijck ghesien heeft by haer afgeworpen Brieven/gedecifreert.

Dat de Spaensche steden ende fortressen innemen sonder noot om over de gheburen te heerschen.

Waeromme haer Ceurvorstelijcke Hoocheyt/eñ dander Vorsten/ Heeren eñ Staten des heylichs Rijcx behoefdẽ wel toe te sien eñ acht te hebben/ dat de Bisdommen daer ontrent/toecomende des heylich Rijcx/eensdeels by gewelt/eensdeels door practijcken/ coruptie eñ behendige secrete trecken worden in handen gestelt eñ gehouden byde creatueren van Spaengiẽ: die welcke hier namaels tijt eñ occasie gade slaende eñ wachtende/om te verschulden de groote benefitiẽ van haer scheppers ontfangen:/ sullen hem overleverẽ het weerlijc Gouvernement/als gelijcke Bisdommen in onse tijden sulcken scheppers eñ schepselẽ hebbẽ siẽ overcomẽ.

Ende wat intencie sy hebben om de voorschreven steden ende plaetsen te restitueren/ canmen speuren by dat sy onlancx hebben wel ghemeynt te surprenderen twee ander steden / te weten/ Gogh ende Rees/ tghene dat de Heeren Staten achten haer genoech bekent te wesen: Ende mẽ moet niet twijfelen/ dan dat de nieuwe Schanssen die onlancx int Bisdom van Colen aengevangen zijn te bouwen/maer alleenlijck zijn ten gerieve ende profijt van dier zijde.

Gogh ende Rees by de Spaensche ghetracht te nemen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590.

Gheen ghebuerstedē by Staten last ingenomen.

Het is verre van daer/dat de Staten souden hebbē deerste geweest van het innemen van haer ghebueren steden ofte plaetsen: ja selve noch op den dach van heden en sal niet blijcken dat eenighe Stadt ofte plaetse van haer ofte door haer bevel ghenomen zy: Eñ ofte het also ware/dat voor eē tijt wt nootsake ende sonder haer ghebodt sulcx mochte ghebeurt wesen/ soo hebben sulcke plaetsen by ordonnantie vande Heeren Staten verlaten eñ wederstelt gheweest also sy behoorden/ sonder dat de selvige Heeren Staten eenighe kennisse willen nemen vandē sake gebeurt int Bisdom van Colen: want alle de Werelt weet by wat bevel eñ last die saken zijn belept geweest. Het is wel waer/ dat het Krijchsvolck die in dienste vanden Lande warē/ hebben geassisteert den Ceurvorst Trucses: maer dat is eerst gebeurt na dat syn vpanden/ niet alleene hadden opentlijck tot haer hulpe geroepen het Spaensch Krijchsvolc binnen Stift van Colen/ maer na dat sy alreede eenighe steden eñ plaetsen inghenomen ende int besit hadden/ waerop wel diende goede acht te slaen.

Ontschult dat gene int Bisdom vā Colen gheschiet is.

Het is oock onlanghs ghebeurt dat haer Krijchsvolc het stercke huys van Luttckenhoven ghenomen hebben / om dat den ghemeynen vyant te veel syn profijt daermede dede/ ende diende hem seer gheriefflijck om syn oorlochsche aenslaghen in Vrieslant int werck te legghen. Also oock hebben sy van haren vyant ende syn Krijchsvolck afgenomen de Schansse voor Burich/ die den vyant daer ghebout hadde/ eñ versien met syn Garnisoenen/ geschut eñ munitie/ so te water als te Lande/ om daer lancx dese Landē te beschadigen. Sy hebbē ooc daerenboven de Stadt van Burich selve/ eñ tCasteel den selven haren vyant afgenomen. Eñ hoewel de voorsz Heerē Staten dat hebben gedaen/ so wel omt gerief die den ghemeynen vyant nam vyde plaetsen / als om dat hy nu veel jaren lang die Schansse/ Stadt ende Casteel versien hadde met syn Garnisoenē/ eñ daer wt opentlijc te Lande eñ te water dese Landen hadde beschadicht/ so behoorde het daer voor gheacht te wesen / dat die plaetsen niet genomen waren van haer ghebueren/ maer vanden gemeynē vyant deser Landē: Nochtās om te bewijsen dat sy inder waerheyt eñ metter daet begeerden te ghelieven haer Ceurvorstelicke Hoocheden/ de Vorstē/ Heeren ende Staten/ eñ geensins soecken te surpreenderen ofte te besitten der gebueren Landen ende goeden / zijn sy te vreden over te geven metter daet de voorschreven plaetsen ten profijte der geenre die de selve toecomē/ ende terstont af te schaffen ordonnantie daer toe dienstlijck/ op dat den ghemeynen vyant gheen oorsaken ghelaten worde van haerder syde ontschult te nemen/ van oock niet terstont te restitueren de plaetsen de by hen ghenomen zijn.

Ontschult van het nemen van Luttckenhoven/ Buric/ etc.

Gheven weder aen haer ghebueren hoewel sy't haer vyanden afgenomen hadde.

Eñ so by gevallen het Statische Krijchsvolck in haer nootlijckē doortochtē ofte int vervolghen haers vyants / de ghebuerlanden eenichsins hebben beschadicht / dat is altijt gheschiet tot haer groot leetwesen/ eñ sy en souden dat nimmermeer onghestraft laten passerē hebbē/ ten ware dat sy opsicht hadden op den noot daer sy van gedrongen waren/ volgende de gewoonte by haer altijt gebruyct/ vā haer Krijchsvolc te onderhoudē/ niet ten laste eñ coste van haer gebueren/ maer ten laste van dese Landen / nae haer wterste vermogē. Maer datmē ter contrarie van dander syde dickmael ghesien heeft gheheel Regimenten voetvolcx eñ Compaignien Peerdē haer onthoudē eñ logeeren veel Maenden opde gebuerlanden/ also sy noch opden dach van heden doē/ alleenlijc ons tē spijte eñ der Landen schade/ eñ op dat door diergelijcke overlasten ende verwoesten der Landē eñ volckē /sy te eer souden mogē comē tot haer verbloect voornemē/ alleenlijc streckēde tot de voorsz absolute dominatie.

Ontschuldighen haer Krijchsvolc nootlijcke doortochtē/ ende beschuldighen haer vyanden vāt selfde.

Ende dat sulcx waer zy/ is eensdeels af te meten/ dat den gemeynē vyant mager ofte geen betalinge doet syn Rigimentē eñ Compagnien/ die hy onderhout tē laste vande gebuerlanden / daer ter contrarie de Heeren Staten om te onderhoudē goede discipline/ eñ te mogen gemackelijcker haer ordinantien ter executie stellen tegen de dissordere eñ quaet Gouvernement des Krijchsvolcx/ eñ te ontlasten haer gebueren vanden overlast ende verderf/ doen geduerichlijck sulckē redelijcke betalinge (na haer wterste vermogen) aen haer volc/ datmē soude mogē twijfelen/ ofte in een so lange groote oorloge de grootste Potentatē van Europa opt betere ghedaen hebben/ ofte selve soo goede betalinghe/ als sy doen.

Verhalende goede betalinghe die sy doen tot onderhout der discipline beter dā eenige Potentaten.

Het is wel waer/ dat de Heerē Staten tot haren grooten laste ende coste onderhouden schepen van oorlogen/ die geanckert leggen so wel inde Zee/ als inde Revieren ende ghemeyn passagien: maer dat en gheschiet niet tot yemants achterdeel ofte schade / maer eer tot nootelijck bewaringe eñ sauvegarde der Schiplupden eñ Coopliedē/ tegen het rooven ende gewelt des gemeynen vyants/ die ooc veel diergelijcke schepen onderhout/ alleenlijck om alomme te Zeerooven / ende te berooven alle de Passanten.

Ontschult over haer oorlochschepen.

De Heeren Statē hebben grooter oorsake te gebruyckē sulcken tegenweer dan eenige andere/ als zijnde grootelijcx dese Landē ende inwoonders nootlijck/ daer de onderdanen des heylich Rijcx/ ondertusschen ontfangen soo veel profijt ende gerief by dese oorlochschepē/ als die vanden Lande selve/ zijnde behoorlijc betaelt eñ onderhouden in goede ordere ende discipline ghelijck sy zijn.

Ende nademale dat Zee ende Revieren zijn Iuris publici, ende dat het toeghelaten is een yegelijck die te bewaren/ ende daer te anckeren sonder offensie ofte beschadinghe van yemanden / soo en behoordemen niet quaet te vinden dese daet der Heeren Staten/ principalijckē om dat sy alleenlijc aensien hebben om daer mede te beletten ende voor te comen de overlasten ende overvallinghen der vyanden.

Aengaende dat de Heeren Staten tot ontlastinge ende hulpe van eensdeels haerder grooter lasten / die sy draghen om de Zee eñ Revierē van roverijen te bevrijden/ zijn ghedwongen geweest op de Coopmanschappen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. schappen/ in ende wtgevoert/ te stellen/ ofte die te belasten met seker gelt van convoy en Licentie/ dat is gheschiet tot haer groot leetwesen/ want het niemant schadelijcker is dan het Lant ende de inwoonders desselfs: ende ten ware den seer hooch dringenden noot haer daer toe dwonghe/ so en souden de Heerẽ Statẽ tot sulcx geensins haer laten bewegen/ ghemerckt dat de welvaert van dese Landen hanght aende welvaert des Coophandels/ de welcke met sulcke en dierghelijcke lasten eensdeels seer wert verhindert: oock geconsidereert dat die vande Landen selve dragen so veel den last en cost/ als eenige andere: Ende de voorschrevẽ ordonnantie van Licentẽ ofte convoyen wort nerghens ghebruyct/ dan inde Havenen en passagien van dese Landẽ/ met alle behoorlijcke ordere ende discretie.

Gheschult over de Convoyen ende Licentiegelden op de passagien.

Daerentusschen conden de Heeren Staten haer niet genoech verwonderen/ waerom datmen haer over sulcx soude verwijten/ nademale diversche Vorsten ende republijcken/ zijnde in volcomẽ peys ende vrede/ sonder eenighen dringhenden noot/ haer doen betalen dierghelijcke lasten. Desen niet teghenstaende/ soo sullen de Ceurvorstelijcke Hoocheden/ ende dander Vorsten/ Heeren ende Staten haer versekert houden/ dat de voorsz lasten sullen van selfs vallen en ophouden/ eenmael zijnde de affairen van dese Landen gecomen tot het gewenst eynde/ en alsoo den dringenden noot geweert. Maer so daerentusschen eenighe gewelden ofte overlasten te water ofte te Lande gedaẽ werden by het Krijchsvolck in haren dienste/ over tselfde salmen alle behoorlijcke straffe doen. Hoe leet ende teghen/ en hoe hooch het den Heeren Staten ter herten gaet/ dat yemant teghen alle recht ende reden soude berooft ende ontweldicht worden van syn goeden/ connen ghetuyghen de goede ordonnantien onlancx ghestelt/ tsins de doot van wijlen den generael Schenck/ inde sterckte van Sgravenweert/ daer sy gheweert hebben alle Tollen/ ende diergelijcke impositien die daer opgestelt waren contrarie haer bevel/ als alle de Werelt wiste.

Daerenboven soo eenich oorlochsvolck/ zijnde in dienste vande Heerẽ Staten te water ofte Lande/ worde overtuyght van yemanden doot gheslagen ofte berooft/ brant int huys gestelt/ ghewelt ghebruyckt/ ofte diergelijcke crimen begaẽ te hebbẽ/ en sullen de Heeren Staten gheensins nalaten daerover straffe exemplaer te doen als behoort: jae selve sullen sy in gheender manieren verhinderen/ dierghelijcke behoorlijcke straffe ghedaen te worden bydе Heeren ende ghebuerlanden/ soo het selfde gheschiede sonder partijchepdt/ by de welcke sy boven alle saken bidden voor gherecommandeert te houden de goede onderlinghe correspondentie die behoort tusschen vrienden ende ghebueren te wesen.

Belooft alle overlasten haers krijchsvolcx te straffen.

Dit is tghene dat de Heeren Staten Generael der vereenichder Nederlanden (zijnde uit goeder meyninghe ende in alle vrientschappe versocht vande Ambassadeurs der Ceurvorsten/ Vorstẽ/ Heerẽ en andere Statẽ) goet gedocht heeft te antwoordẽ/ en bidden anderwerf/ de Deurluchtige en Hoochvermaertste Ceurvorstẽ/ ander Vorstẽ/ Heeren ende Staten/ dat sy altijt genadelijcken ende gunstelijck wilden bystaen de geseyde vereenichde Provintien der Nederlanden (die haer hedensdaechs dienen/ ende staen als Bolwercken/ sterckten ende Schanssen) teghen den voorseyden generalen noot imminentis periculi.

Bidde voor gerecommandeert gehouden te worden als verdiende.

Sy versoecken oock aende voorsz Heeren Ambassadeurẽ van dese haer antwoorde goet rapport te doen aende Hoochmoghende Ceurvorsten/ Vorsten/ Heeren ende Staten: ende verhopen de Heeren Staten dat Godt almachtich (wiens machtighe hant tot noch toe wonderlijcken bewaert hadde dese Landen) mette goede hulpe van haer vrienden/ Bontgenooten/ ghebueren/ ende gheallieerde/ haer verleenen sal een gelucklighe langhe verwachte wtcomste/ inde affairen van haer ghemeyn welvaert.

Eyndelijck/ alsoo de alderedelste Gravinne van Nieuwenaer/ etc. Weduwe vanden alderedelsten Grave Adolf/ Grave van Nieuwenaer/ Meurs/ etc. haer beclaecht/ dat tegen de ordonnantien/ Rechten en Privilegien des Heylich Rijcks/ men haer onrechtelijck afgenomen heeft/ ende haer noch hedensdaechs afhoudt verscheyden heerlijcheden ende goederen die haer toecomen/ gelegen op des Rijcx Bodem/ ende onder de bescherminge vant heylich Rijc: so bidden de Heerẽ Staten haer Ceurvorstelijcke Hoocheden/ de Vorsten/ Heeren ende Staten/ dat door haer authoriteyt/ ordere werde ghegeven tot wederghevinghe der selvigher goederẽ/ op dat die goede vrouwe in harẽ droeven Weduwelijcken staet niet langher blijve teghen alle recht ende redene ghequelt. Ghedaen inden Haghe den xxiij. dach van September 1590. Onder stont gheschreven/ By ordonnantie vande Heeren Staten Generael/ ende was ghetekent/

Bidde voor de Gravinne va Nieuwenaer.

C. Aerssens.

MEt dese voorschrevẽ Ambassade heeft oock als Ghesante gheweest Nicolas Linc Secretaris van wegẽ de Heeren Borgemeesteren ende Raet der stadt Colẽ/ versoeckẽde dẽ xxiij. Augusti vande Statẽ Generael een goede neutraliteyt/ en als goede gebueren gehouden en getracteert te worden: Waer op de Heeren Staten tselfde haer schriftelijck den xix. September toegheseyt hebben/ seggende van harent weghen noyt anders de Keyserlijcke Rijckstadt Colen ghetracteert te hebben/ sonder dat de Staten haer eenichsins aentrocken tghene dat ter oorsaken vande Coelsche oorloghe mochte gepasseert wesen/ nademael het genoech bekent was wiens oorloghe dat het was: Sy betrouden oock dat de Borgemeesters ende Raet van Colen goede meyninge was/ goede vrientschappe mette vereenichde Provintẽ te houden/ so wel int generael als int particulier/ en dat de inwoonders noch aenhanghers der selver stadt haer niet moeyen sullẽ mette oorloge/ ofte dat dien aencleeft: waer op sy oock toeseyden/ dat sy te water noch te Lande gheensins belet souden wer-

Antwoorde der Staten aen die van Colen/ toesegghende Neutraliteyt ende vrientschappe den xix. Septembris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. den in haer Coophandel/persoonē ofte goederen / tot welcken eynde weder nieu bevel aende Garnisoenen soude ghegheven worden: Sy baden oocvoor de bedroefde vrouwe Walborch/Gravinne vā Meurs/Lymborch/ etc. dat sy die wilden behulpich zijn in sommighe hare saken / te meer om dat den Bisschop eñ Capittel van Colen haer groot ongelijc aendeden/ haer onthoudende haer goet.

De Ghedeputeerde des Vorsten ende der Staten van Luyck die daer ooc ghecomen waren om te clagen over eenige overlastē/ versoeckende eenighe ghevaughenen los te hebben/ende oock goede ghebuerschap ende vrientschap/groote outschult over sommighe dinghen doende/hebben den Raet van State den xiij. Octobris oock een antwoorde schriftelijck ghegheven/ Als nademale sy gheen swaricheyt en maeckten van hulpe ofte onderhout den Spaengiaerden ende haer aenhanghers te doen/ zijnde niet alleene haer maer alle ghebueren vyanden/ soo hadden de Landen oorsaken ghenoech van nadencken van eenich heymelijck verstant/ nademale dat den Vorst van Luyck (also de mare ginck) ware vanden verbonde des Coninck van Spaengien ende syner aenhangers/ gemerckt de Acten van vrientschappe/onthouden van plaetsen ende goederen/ toecomende den Onderdanen der geunieerde Landē /ofte andere haer vrienden/ ofte andere die haer gemoeyt hadden mette Coolsche oorloghen/ende dat by wege van confiscatie ofte annotatie/ selve nae het accoort ghemaeckt mette Ambassadeurs des Rijcx hier vorē verhaelt/ eñ overgegevē der plaetsen ende goeden den Vorsten eñ Rijcksverwanten toecomende/ daerenboven datmen noch ghedooghen sach/het Landt van Luyck bederven ende afghegheten te worden ten gheriebe van hare vyanden/ ende daer onderhoudē geheel Regimentē krijchsvolck vande Ligue ofte heylich ghenoemt Verbont/ja selve dat de Dorpē aldaer contribueerden tot haer soldije: Oock soo procedeerdemen int Lant van Luyc niet alleene teghen die vande Religie met alle regeur ende wreetheydt / in conformiteyt vander Spaenscher Inquisitie/ maer oock teghen de Statissche Krijchslieden met alle wreetheyt/sonder forme van rechte/daer ter contrarien het vyantsch Krijchsvolc niet alleene over hare overlasten ende schandelijcke daden ongestraft bleven / maer hen werden noch onderhout eñ alle favoren ghegheven.

Staten antwoorde aen dē Vorst eñ Staten van Luyc/die vā partijchepdt beschuldigē de/ den xiij. October.

Beschuldingen over die van Luyck.

Waeromme niet teghenstaende dat sy altijt gheneghen waren gheweest / alsoo sy noch waren/ om tonderhouden alle goede gebuerschappe ende vrientschappe met het Lant ende Ondersaten van Luyck / ende haer te bewaren van alle schaden nae haer vermoghen: nochtans ter oorsaken vande voorverhaelde redenen / ende ten aensiene vande Tractaten/ ghemaeckt met groote Princen eñ Potentaten/nopende het stuck/ ende tvoeren van oorloghe/ so en conden die vanden Raet van State als doen noch niet handelen ofte volcomelijck resolveren ofte antwoordē op haer versoec/maer sy wilden haer breeder informerē /ende als sy souden 1590.
bevinden dat die van Luyc in goeden ernste eñ trouwe soudē soeckē goede vrientschappe eñ gebuerschappe mette gheunieerde Landen/so souden sy alsdan haer alle behoorlijcke verclaringe doen/ met advijse eñ consente van dien die het toe comt: so dat de Staten ende ondersaten van Luyc sullen gheware worden datter geen gebreck van wegen der Landē zijn soude ; Eñ om metter daet tselfde te bewijsen/ so gaven sy ordonnantie dat hare ghevangen tot Breda eñ elders souden ontslaghen worden.

Sedert die tijt isser voorder ghehandelt/ soo dat die van Luyck beloofden haer veel neutraelder te houden/dies vermochten sy vry mette geunieerde Landen te handelen/ latende der Staten Krijchsvolck alomme door haer Landt passeren/met haer vueren eñ Wapenen/geleyt by haer Officieren ende Capiteynen / doch niet stercker dan een geset ghetal voetvolck / ende vijfentwintich Peerden. Alsoo vercreghen die van Luyck handel ende neeringhe met de Hollanders/ veel over Breda by Licente af eñ aenvoerende alle nootdruft / maer sy werden seer beschadicht ende becommert vande ghemuytineerde Spaengiaerden van Diest eñ Herentals.

Handelinge als neutrael ghebueren tusschen Luyck eñ de gheunieerde Landen besloten.

Hoe wel de stercktе van Luttekerhoven/ Stadt / Casteel eñ Schansse van Buric eñ andere plaetsen vande Spaengiaerden genomen/ den rechten Heeren weder ontrent desen tijt zijn overghelevert/naer wtwijsen der toeseggingе der Statē aende Ceurvorstelijcke Gesanten/so isser noch int wtgaen vanden Jare / by den Grave van Ebersteyn/eñ andere van Truckses Krijchsvolc/ in Westphalen eñ Stift van Munster ghebrantschat/ende veel plaetsen ingenomen ende gheplondert.

Van weghen Truckses vrantschat ghehaelt in Westphall.

De Keyser Rudolphus/wt goede gheneghentheyt tot vrede(volghende daerinne de voetstappen syns Vaders Maximiliani) heeft wederomme op middelen gedacht/om de gheunieerde Landen metten Coninck te reconcilieren / soo wel om den interest die het huys van Oostenrijck daerinne heeft/ als siende dat den Coninck Philips van Spaengien met Vranckrijc veel te schaffen hadde/ den welcken den Keyser altijdt seer toeghedaen heeft ghewerst/ oock siende dat de Provintien die noch onder den Coninc waren / geheel verarmden ende vergingen: Waeromme hy door Brieven ende Gesanten/ de Staten der gheunieerde Landen heeft voorgehouden ende ghebeden te willen hervatten ende volvoeren den begonnen vredenhandel van Colen Anno M. D. Lxxviij. met groote toesegginghe van alle goede voldoeninghe.

Keyser Rudolphus proponeert van den Coolschen vredehandel te hervatten.

Maer de Generale Staten antwoorden ende baden den Keyser de moeyte te willen sparen/ overmidts dat sy geen profijt noch versekertheyt voor haer en vondē om mettē Coninck Philips te vereenigen/daer sy wel af verwitticht waren/selve by afghewor pene Brieven des Coninex / ende andere/ aen synen Ambassadeur / den Heer Willem de S. Clement/ daer wt genoech bleec datter

maer

1591. maer eenen gheveysden vrede ghesocht werde/ oock so en vermochten sy in gheenen vredenhandel te tredē/ sonder oorlof eñ consent van hare Bontghenooten/ etc. Desen niet teghenstaende/ heeft den Keyser niet opghehouden/ maer sont namaels noch treffelycke Gesanten/ die ten lesten dierghelijcke antwoorde cregen/ als wy namaels sullen verhalen.

Aldus hebben beyde de partyen metten beghinsel vanden Jare M. D. xcj. weder allen vlijt totter oorloghe aenghewent. Den Hertoch van Parma heeft tot Brussel diversche vergaderingen van Edelen ende Staten gehouden/ raetslaende om beyde de oorlogē/ so in Vranckrijc als in de geunieerde Landen te voeren/ ende hoe datter ghelt soude te vinden zyn. Die van Vlaenderē consenteerden vijfticb duysent gulden ter maent/ soo sy mochten gevrijt worden door vrede/ diemen haer toeseyde: ende tghelt wert ghelicht ende opgebracht/ maer geenen vrede becomē/ maer de Landen werden afgeteert van haer eyghen Krijchsvolck dat onbetaelt was/ ende haer vyanden luttel wederstant deden: waer door vele gedwonghen werden brantschat ofte contributie aen die gheunieerde Landen te betalen/ ende dat meest secretelijc.

Also in Vlaenderen veel Lants ongebout lach/ soo heeft den Hertoch van Parma by Placcate toegelaten ofte dat ten besten gegeven/ elcken diet beloven wilden te bouwen/ tot haren eyghen profijte/ sonder eenighe huere/ soo langhe tot dat de eyghenaers dat selve wilden beloven te bouwen/ toelatende den eersten bouwer volcomelijck syn vruchten te ghenieten.

Sterckte van Blanckenberch inghenomen by Norrits/ en de gebroken den xv. Februarius Anno 1591.

Sire Edwart Norrisch/ Gouverneur van Oostende in Vlaenderen/ heeft den xv. Februarius M. D. xcj. de Schansse eñ Dorp van Blanckenberch by nachte bespronghen ende ingenomen/ het Garnisoen wijckende inde hooge Stercte inde Santduynen/ daer sy sanderdaechs by een Trommelslager opgeeyst werdē/ maer sy schotē den Trommelslager onbeantwoort doot: Waerover sy in gramschappe besprongen/ ende by gebreck van Buscruyt overwonnen werden/ eñ meer dan hondert verslaghen: seer weynige werden ghesalveert. Norrisch met syn Enghelsche hebbē de Schansse eensdeels gerasеert/ de Sluysen ghebroken/ verbrant/ ende also verlaten/ eenige (twee ofte drie) stucken gheschuts daer van voerende: maer namaels hebben de Spaengiaerden die weder opgebout. Daer wert oock by Enghelsche Capiteynē Littelton eñ andere eenen aenslach op Sluys behendich ghemaeckt/ de welcke hen miste: Desghelijcks by andere op Hulst/ al in Vlaenderen.

Verscheyde aenslaghen van beyde zyden.

Den xv. Februarius meynden eenich Hollants Krijchsvolc Corpen by Colen in te nemen/ maer dat selve haer missende/ so roofden ende namen sy Peerden/ ende eenige ghevanghenen/ maer sy werden bydē Garnisoenen van Nuys ende Meurs gheslaghen/ ende haer wert den buet afghenomen.

Dē Hertoch van Parma hadde oock over dander syde eenen aenslach op Breda/ met ghelt binnen vrienden gemaeckt hebbende/ maer sy werden ontdeckt/ ende eenighe gestraft: Dierghelijcken aenslach hadde hy op Lochum/ also eenighe vanden Garnisoene hem belooft hadden een Poorte te openen: maer den aenslach wert opt seyt ontdeckt. 1591.

Van wegen Truckses hebben eenige van Oversteyn/ ende den Ridder Verens volck een Slootken genaemt Kollenborch by Ordingen in genomen/ doen sy meynden Stralen by verrassinghe in te nemen. De omliggende Boeren omringden terstont dat slootken/ ende als sy dat opeyschten/ so cregen sy voor antwoorde/ sy waren Krijchslieden/ eñ daerom ongewoon de Boeren eenige stercken over te leveren: ende het werdt datmael ontset: maer naemaels weder beleyt zijnde/ wert het overghegheven.

Den tweeden April hebben die vanden Garnisoene van Breda eñ andere/ het huys ofte Casteel van Tuernout ingenomē/ door eenen Soetelaer die ghewoon was Bier te leveren/ eñ terwijle sijnen Wagen met Bier op de Brugghe stont/ soo sloech ofte stiet hy de Schiltwachte vander Brugge neder/ eñ doorstack een ander: ende so besich zijnde eñ doende/ soo quam het Krijchsvolck aengheloopen/ dat daer by in een verbrandt huys verborghen lach/ ende overweldichden de reste/ ende behielden thuys. Tiernhoūt in genomen den ij. April.

Desgelijcx daer na int beginsel van Mey/ hebben sy haer oock van het Slot van Westerloo verseкert/ nochtans staende onder contributie/ den jonghen Heer van Merode hem daer op houdēde/ de welcke op de jacht was/ daer door syt lichtelijck inne creghen/ vindende het selve bequaem om voorts Brabandt tot contributie te brenghen/ ende haren vyant daer alsoo werck te geven/ terwijle sy elders haer aenslaghen volvoerden. Int beginsel van Augusti hebben sy en rijc Convoy dat van Brussel na Namen trock/ afghesét. Westerlo in genomen in Mey.

De Staten der Gheunieerde Landen/ hebbende nu haer regieringhe op een goet fondament gestelt/ ende haer Contributien/ schattinghen ende incomsten soo gherekent/ dat sy eenighe Maenden int Jaer vermochten wat meer Krijchsvolcx op te lichten/ eñ de costen te dragen/ om die met alle nootsakelijckheyt te Velde te brenghen/ ende hare vyanden selfs te bespringhen/ ende offensive oorloge aen te doen: Also hebben sy nu desen Somer alle gereetschappe/ als grof geschut in groote menichte/ Schepen/ Schanssen/ Bruggen/ Buscruyt/ Clooten/ Tenten/ eñ allē nootdruft met groot voordeel besorcht.

Tot het gheschut te beweghen ende te stellen/ hebben sy cloeck Schipsvolck uytgecosen/ die sy elck eenen gulden sdaechs betaelden/ bevindende dat volc seer bequaem ende gheschickt om tgheschut in de Schepen te laden/ weder te lossen/ planten/ vervoeren/ ende dat selfde metter hant by ghebreke van Peerden in noot treckende over alle Dijckenen de Marassen/ Item dat te planten eñ af te schieten/ ende voorts alles wat tot het gheschut behoort/ met een wonderlijcke behendicheyt.

De Staten hebben oock haren Gouverneur Generael Pr. Maurits van Orangien

De Staten onder Pr. Maurits rusten haer te Velde.

als opperste Velt-heer/ toegevoecht eenighe Raetsheeren vanden Raet van State/ om tot alle voorvallende saken van State/ als Financien/een opperste nootelijck Raet ende behulp byder hant te hebben / alsoo de Venetianen oock ghebruycken/ die sy Provedidores noemen. Hy was oock voorsien van goeden Oorlochsraet / met alderhande Officieren die tot eenen Velt-leger en̄ tocht van noode waren. Haer Krijchsvolc hadden sy ghewillich/betaelt/gereet ende goet/ hoewel dat selve weynich ghenoech was/en̄ op ditmael behielpen sy haer met haer oudt Krijchsvolck/sonder nieu aen te nemen/ om minder achterdencken te makē/maer sy beneerstichden wel dat de Vaendelē vol mochten wesen/ ende versochten tselfde oock ernstelijcken aende Coninghinne van Enghelant/ op dat haer secours nae luyt des Contracts niet en mochte ontbreken / daer het ghebiet over hadde den Ridder Franchoys Vere / van een oudt ende Edel gheslachte in Engelant/een cloec dapper Man/ den Landen boven alle andere vreemde seer aenghenaem/ende onder het Krijchsvolck liefgetal.

De Pr. Maurits aldus toegerust zijnde/ heeft hem gelaten als of hy sHertogenbosch ofte Geertruydenberge in Brabandt wilde gaen belegeren/ sendende veel volcx op Breda/en̄ ooc schepen/so het scheen de Mase op/ twelc Parma te beter geloofde / overmidts (alsoo wy voorseyt hebben) de Statē nu Turnhout en̄ Westerloo voor loop-plaetsen inghenomen hadden/ met meer andere teeckenen/ waeromme hy stertte de Garnisoenen in Geertruydenberge/en̄ dede die van sHertogenbosch haer oock stercken/ ende also sy noch geen Garnisoen en wilden innemen/so besette hy eenighe toeganghen daer ontrent.

Hierentusschen hadde Pr. Maurits secretelijck onder tghebiet van den Ridder Vere eenich Krijchsvolck voor na Doesborch gesonden / die belast waren den aenslach te beginnen/en̄ hy selve is subijtelijcken den Rijn opghevaren tot Arnhem toe/ende so de Ysel weder af op Zutphen.

De Schansse van Zutphen wordt van ghecontrefeyte Boeren verrast den xxiij. Mey.

Den xxiij. Mey zijn wt Doesborch ghesonden over de Ysel inde Veluwe / nae de Schansse van Zutphē/ ontrent negen Soldaten/vier gecleet als Boeren/ ende vijf als Boerinnen/gestoffeert met Boter/Eyeren/ ende Kase in haer korven. Dese lieten haer vinden voor de Schansse int opgaen vande Poorte/daer eenen tamelickē hoop Krijchsvolck daer ontrent haer verborgen hielden. Int open doen vande Poorte voeren terstont een groot deel Soldaten wter Schansse over twater nae de Stadt / die dien nacht gewaeckt hadden. Dese geconterfeyte Boeren leenden op haer stocxkens/ende de Boerinnen huckten neder/ ventende haer Waren aen die vander Wachte. Aldus doende sonder achterdencken/ nam een Boerinne van onder haer Cleeren een Roer/ en̄ schoot dat los op een vander Wacht / ende alsoo werden dese Boeren en̄ Boerinnen Krijchslieden / bespringende de Wacht en̄ de Poorte metten scheut: Daer op het verborghen Krijchsvolck opt geluyt vande scheute toeliepē/en̄ hebben so de Poorte en̄ het Wachthuys overweldicht/en̄ so de Schansse oock/ nemende alle dander ghevangen/ die maer tot xij. daer in gelaten warē/so datter maer een vande Schansse doot bleef/en̄ een vande verwinders die wt de Stadt geschotē wert: dit gheschiede den xxiij. Mey smorghens.

Dese gheweldige Schansse alsoo verrast zijnde/ heeft Pr. Maurits niet versuymt de Stadt Zutphen sanderdachs dē xxv. Mey te berennen en̄ te belegeren. Den xxvj. Mey vondt hem oock aldaer bescheyden Graef Willem van Nassou / ende dien dach en̄ den xxvij. Mey was men besich de Stadt te besluyten en̄ begraven / ende een Brugge over de Ysel te maken. Den xxviij. Mey zijnder xxxj. stucken grof Gheschuts gheplant op drye plaetsen/ met sulcke behendige rasheyt dat het ongelooflijck was: Dese schoten elck drymael los/dat waren xciij. scheutē. Waer op de Stadt met eenen Trompetter werde gesommeert/ die antwoorden en̄ versochten bestant om te beraetslaghen: maer alsoo hen dat afgeslagen wert/so sonden sy wt Deeckama ende Forneau/ beyde Capiteynen/ versoeckende drye daghen respijt/ om van Verdugo den Stadthouder advijs te hebben/ twelck hen oock wert afgheslaghen/ en̄ niet langer dan een ure respijt gegeven om te beraden: Waer over sy den selfdē dach dē xxx. Mey accordeerden / dat den selfden avont het Garnisoen noch soude wt trecken met haer syde gheweer/ en̄ al wat sy dragen conden: Desgelijcx de Geestelijcke en̄ Borghers die wilden/en̄ ooc waer henen sy wilden/anders haddē de Borgerye drye dagen tijts om haer te beraden. Die blijvē wilden/ Geestelijcke ofte Weerlijcke/ souden ghenieten als andere inwoonders der Geunieerde Landen. Haer werdt Convoy tot Deventer toegegunt/met eenige Waghenen en̄ Peerden/ daer haren Luytenant Colonel Georgde Louckema hem voor verbonde om die weder te senden. Hier bleef int eerste voor den jongen Grave van Overstein/ die wert gheschotē/also hy te na by de Poorte quam om een gevangen te nemen: Die van binnen begonden het Lichaem te sleypen nae de stadt/ maer het wert haer ontweldicht/ en̄ tot Arnhem nae synen staet heerlijc begraven: Een seer cloec jonck Heere. Dese geweldige stadt wert onversiens besprongen/ en̄ weynich Garnisoen / geen ses C. mannen daer in bevonden/ zijnde breet en̄ wijt in haer begrijp/ so datse de Bresse (die so veel geschuts haer dreychde te makē) onmogelijc achtē te connē verweeren: sy haddē ooc gebrec vā Buscruyt en̄ victalie. Pr. Maurits isser terstont ingetrockē/als ten selvē tijde den Grave Solms mette Zeeusche Vendelē daer by gecomē is.

Zutphen wordt van Maurits beleghert en̄ gewonnen den xxx. Mey.

Den selvē avont heeft Pr. Maurits noch de Stadt van Deventer doen berennen/ twee mijlen van daer gelegen/op de selve Riviere/en̄ tgeschut wert ooc met gewoonlijcke rasheyt weder ghescheept/en̄ derwaerts gevoert/dat metten geheelē Leger gevolcht wert. Hy heeft daer ontrent twee Bruggen over de Riviere de Ysel gemaect / en̄ xxviij. stuckē geschuts aldaer geplant inde Camen en̄ over de Ysel: en̄ na eenighe schoten heeft hy de Stadt oock opgheeyst: maer die van binnen

Deventer beleghert en̄ gewonnen den x. Junij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1590. binnen hebben van overgheven niet willen hooren. Waer op den ix. Junii binnen corten tijt tGheschut met xlvj. hondert scheuten/ een groot deel muers lancx de Kape ter neder leyde/ zijnde eenen dobbelen Muer/ ende Wal van aerde daer tusschen. Desen Muer aldus ligghende/ werden eenige platte schepen inde Haven ghebracht/ ende daer een Brugghe op gemaeckt/ om daer mede op de Cape totten storm te comen/ daer toe de Engelsche/ de Schotten/ ende de Nederlanders elc onder haer Overste veerdich toe stonden/ twistende wie de eerste souden wesen: Aldus alles ghereet zijnde/ is de Brugge te cort gevallen/ waer door den storm niet voortghegaen en is: maer alsoo eenighe Enghelsche ende andere voren stonden/ ende van achter ghedronghen werden om over te springen/ soo zijnder veel verdroncken: Veel die over raeckten deden eenen dapperen aenloop op de Bresse/ daer dē Vaendrich van Capiteyn Lambert voor op spronck/ maer wert daer gheschoten: desgelycx mede den Vaendrich van Capiteyn Meetkercke/ die op de Bresse spronck/ daer op eñ over siende/ maer soo hy niet ghevolcht werdt/ spranck hy weder te rugghe met tVaendel in sijn slincker hant/ ende Cortelasse in syn rechter/ ende salveerde hem selven eñ beyde sijn ende dander Vaendel/ ende de reste werden afgedreven/ midts datse niet ghevolcht werden.

Die van binnen de Stadt stonden inde Bresse seven Vaendelen sterc/ daer dat grof geschut tweemael op los schoot/ ende groote schade dede/ door de steenen daer tgeschut onder schoot: Selve den Gouverneur Graef Harman vanden Berghe wert van een afgheschoten huys in sijn hooft ghequetst. Op de Bresse wert oock geschoten den Colonel Nicolaes van Meetkercke/ sone des Presidents van Vlaenderen/ een wonder cloeck Man: Dese werdt seer beclaecht/ eñ sanderdaechs na het innemen der Stadt is hy gestorven/ met noch ander Capiteynen.

Also dien dach niet wtgherecht en werdt/ zijn de Brugghen sanderdaechs langer ghemaeckt ende voortghebracht totten storm/ met alle ghereetschappe: Waer over die van binnen riepen om te mogen parlementeren/ ende dat aenden Heere van Famars/ Overste vant gheschut/ die ghevraecht hebbende ofte het ernst was/ consenteerdet/ soo dat sy wtsonden een Spaensch eñ een Walsch Capiteyn/ ende de Capiteynen vander Noot eñ Lennip werden daer tegen gesonden. Daer wert den thienden Juni gheaccordeert het overgeven vande Stadt/ genoech op de conditien van die van Zutphen: Eñ alsoo trocken het Krijchsvolck daer wt met haer gheweer/ pack eñ sack. Tot het overgeven seytmen dat Graef Harman qualijck te brenghen was/ hoe wel hy ghequetst was: maer veel volcx verloren hebbende/ ende datter Amonitie ghebreck was/ liet hy hem overreden by den Bisschop/ dewijle sy binnen tijdinghe hadden dat den Grave van Hohenlo in Duytslant veel volcx aennam. Prince Maurits heeft synen Couzijn wel onthaelt/ ghegroet/ ende met syn eyghen Koetse nae Groeninghen doen voeren/ als zijnde Susters ende Broeders Kinderen. 1591.

Aldus zijn de twee gheweldighe stercke Steden ende Hooftsteden van twee Provintien in corten tijt van weynich Krijchsvolck ghedwongen/ datmen soo haest vant nemen hoorde als vant belegh/ daer seer toe vorderde de voorsichticheydt der beleyders/ de machtighe ghereetschappe des Gheschuts ende toebehoorten/ ende de goetwillicheydt des Krijchsvolcx. Hier werdt het begraven lichaem van Roelant Yorck Engelschman/ die Zutphen overghelevert hadde/ opghegraven/ eñ buyten metter kiste aen een galghe ghehanghen.

Van Deventer ist Legher den xvj. Juni vertrocken na Vrieslant/ wel hondert ende vijftich Schepen/ met ghereetschappe vant geschut: Sy passeerden voorby Enchuysen ende Harlinghen. Ende om dat Verdugo haer tot Steenwijc sterck verwachte/ trocken sy voorby int Lant van Groeninghen/ alwaer sy rontomme veel Schanssen/ als Imetil/ groot Auwart/ den Opslach (die haer lieten beschieten) ende al dat daer ontrent was/ innamen. Van daer trocken sy voor Delfziel/ een sterckte ghelegen op den mont van een Water dat van Groeningen door Damme loopt inde Riviere de Ems/ ende maeckt een goede Havene: Daer wert het gheschut voor gheplant: ende beschoten zijnde/ werden sy opgheeyst/ ofte wt te senden om te besichtighen de ghereetschappe om haer aen te vallen/ twelck van binnen tweedracht causeerde/ maer als sy het besichticht hadden/ gaven sy de sterckte over den tweeden Juli/ waer in sy vonden ses Metale stucken/ ende ses Ysere Gotelingen/ daer trocken wt twee hondert ende dertich Mannen/ ende wel vier hondert soo Vrouwen als kinderen/ ende was noch een houbaer plaetse. Delfziel eñ andere Schanssen ghewonnen by Prince Maurits/ dē xij. Junij.

Die van Vrieslant deden dese Schansse veel grooter eñ stercker makē/ selve poochden sy daer een stadt van te maken/ met een seer groot begrijp/ die begavende met groote Privilegien/ om de Borgerije van Groeninghen daer te trecken: Maer op hope die sy hadden van Groeninghen oock te vermeesteren/ ende door ander consideratien werdt het noch naeghelaten.

Van Delfziel trock het Legher nae het Fort vant Opslach/ ghenaemt de Niezyl/ dat hy oock beleghérde ende op eyschte: maer soo die van binnen nae gheen compositie hooren wilden/ werden sy ghedwongen met witte stocxkens daer wt te trecken/ sterck zijnde hondert eñ vijftich Man. Van hier troc het Leger na Imetil/ een Schansse ghelegen tusschen Zuythorn eñ Midwolde/ opt nieuwe Diep/ een myle van Groeninghen: Dit wert met twaelf stucken gheschuts beschoten/ ende alsoo den elfden Juli overghegheven. Daer nae cregen sy oock de Schansse van Luttelviert/ als sy tGeschut gheplant saghen.

Daer nae als Prince Maurits nu met synen Legher af na Steenwijck quam om dat te beleggen/ creech hy tijdinge dat dē Pr. van Parma het Fort van Knodsenburch beleyde/ dies hy hem op maeckte/ maer hy ver-

1591. verloor wat tijts om dat hy begonde Sloteren te beschanssen ende te stercken/ daer hy eenich volck liet/ende alsoo vertrock. Maer na sijn vertreck is Verdugo met sijn volck wt Schuptendiep ghecomen: ende alsoo sy noch niet ghenoech beschanst en waren/ soo dwonck hy dat Garnisoen met witte stocxkens daer wt te trecken/ waer door die van Groeninghen weder eenen vryen toeganck behielen vande passagien de Boertange.

Hierentusschen was Parma oock tot teghenweer den twintichsten Juni wt Brussel ghetrocken na Thienen/Mastricht/ende Roermonde/alwaer hy hoorde vant verlies van Deventer. Hy hadde seer gearbeyt om de geinuptineerde Spaengiaerdē tot Diest ende elders te stillen/ eñ niet hem te leyden/ maer sy bleven al even opstinaet. Voorts vergaderde hy alomme so veel volcx als hy conde/ affsendende de Prince d'Ascolp nae Vranckrijck/ om die te stercken meer met woorden dan metter daet. Voorder socht hy die van Venlo/ Nimmeghen/ Ghelre eñ andere plaetsen te versekeren/ ende so trock hy voorts over den Rhyn/ makende tot Rees een Brugge/ eñ ontleende Schepen van die van Wesel/ om Krijchsvolck van Nuys/ Berck/ende andere plaetsen neder te brenghen/ die veel oock om ghelt riepen: Daer quam ooc by hem tvolck dat int Lant van Luyck voor hem aenghenomen wert/ ende andere/soo dat hy nu wel vijf duysent voetvolcx/ ende wel twee duysent ende vijf hondert Peerden by hem hadde/ met gheschut ende provisie van amonitie wel versien.

Parma rust hem eñ treet tegen Pr. Maurits/ den xx. Juni

Met sulcke macht is hy subtyelijcken afgecomen op Nimmeghen/den xiij. Juli/ alwaer hy een Brugge maeckte van schepen/ schupten/ende Ponten over de Wale/ passerende by nacht over inde Betuwe/ ontrent dry duysent te voet/ eñ dry ofte vier hondert Peerden/met een deel gheschuts/ alwaer hy begonde de Schansse van Cnodsenborch (die tegen over Nimmeghen ghebout was) te beleggen/Barlaymont met sijn Regiment int Oosten/ ende Grave Octaviaen van Mansvelt int Westen legherende/ eñ voorts ander haer quartier innemende: Het Peerdevolck logeerde int Dorp Lent. La Motte maeckte syn begravinge/ ende plante neghen stucken gheschuts/ daer mede hy den xxij. Juli twee hondert ende tachtich scheuten gheschoten heeft/ eñ hadde het Peerdevolck doen aenbrengen veel Mutsaerts om de Grachten te vullen ende aende Bresse te comen. Daerentusschen geraecte binnen de Schansse de Grave van Solms met versch Krijchsvolck/ die eenen furieusen wtval deden/ daer mede sy de Beleggher te rugghe drevē/ met groot verlies van ettelijcke hondert vā haer volc/ waer onder veel Spaensche Capiteynen waren. Daer werdt oock gheschoten Graef Octavio van Mansvelt/ want die van binnen wel versien warē van grof gheschut ende alderhande nootdruft/ doen scheen La Motte te willen mineren eñ een Katte makē/ maer die van binnē maecten Contrebaterije/ende schoten dry stucken des vyants in stucken.

Parma belegert Cnodsenborch dē xiij. Juli.

Hierentusschen Pr. Maurits hoorende/ (also hy ontrent Steenwijck was gecomen) vant belegh van Cnodsenborch/resolveerde hy derwaerts te treckē/latende Graef Willem van Nassou in Vrieslant/ ende soo is hy tot Arnhem gecomen/daer heeft hy terstont een Brugghe op Schepen over den Rhyn gemaeckt/ ende vier Cornetten Lanciers/ eñ twee Cornetten Carrabins/ met twee duysent Muskettiers ende Spiessien inde Betuwe doen passeren/ haer beschanssende/eñ sondt Peerden wt om den vyant te besichtighen/die te rugghe gedreven werden/ waeromme Pr. Maurits snachts voor dē xxiij. Juli een Embuscade van duysent Muskettiers ende Spiessien/ ende oock vijf hondert Peerdevolck heeft geleyt/ eñ alst dach was/ is Pr. Maurits metten Grave van Solms ende den Ridder Vere met eenighe Peerden ghereden totte beschanssinghe van Parma/ alwaer eenen grooten hoop van Peerden (die wel thien Cornetten sterck waren) furieuselijcken op haer wtvielen/ waer over hen belast was te vluchten/tot dat sy inde Embuscade van Pr. Maurits vielen/ die aen alle canten haer besprongen/eñ versloeghen ontrent tsestich op de plaetse/nemende ontrent hondert ende vijftich ghevanghen. De Companien waren dese/ deen was des Hertochs/die wert gherecommandeert van den Oversten Pedro Francisco Nicelli/ Capiteyn van syn Garde/ de Cornette ghenomen ende gevangen/ende de Companie van Don Alphonso Davalos/ Bastaert Broeder vanden Marquis Del Guasto/die ghevanghen werdt met syn Cornette/ noch de Companie van Geronimo Caraffa/syuen Luytenant Conte Derio Manfredi ghevanghen/ mette Cornette/ noch de Companie van Capiteyn Antonio Padillia Spaengiaert/ghevangen/ gequetst/ende gestorven tot Arnhem/ zijnde al Spaensche eñ Italiaensche Lanciers/ noch de Companie van Blasio Capazuca/broeder vanden Secretarius Cosmo/ Secretaris van Parma/ met Anthonio Daguya/ Spaengiaerden/tot ses Cornetten toe/ daer van veel Edelen doot blevē/eñ wel twee hondert eñ vijftich Peerden ghenomen werden/ met dry Vanen/die tot Arnhem ghebrocht werden: Vier Cornetten ontrendent.

Pr. Maurits treet om Cnodsenborch te ontsetten in Julio.

Parmas Peerdevolc inde Betuwe geslagen den xxiij. Juli.

Op de Cornette vandē Hertoch van Parma stont costelijck gheborduert het Beeldt Christi/met dese inscriptie: Hic fortium dividet Spolia, op dander syde was t'Beeldt van Maria/met t'Kindeken inde Wieghe/eñ dit gheschrifte: Quem genuu adoro. Op de Cornette van Alonzo Davalos stont het Beelt van sint Jan/wijsende op een Lam.

Parma hebbēde dit verlies selve in Nimmeghen wt het Hof (gheheeten Valckenhof) gesien/ oock vernemende dat in gantsch Hollant het Schipvolck op de beenen was/ om hem met een menichte van Schepē van boven eñ beneden te besetten eñ te bespringē/ eñ dat Pr. Mauritz begonst alreede met vyerwerck syn Brugghe te breken/ soo heeft hy belast sijn Legher met het Gheschut wt de Betuwe over te brengē: Waer dat P. Maurits ende die wt Cnodsenborch/ ende eenige Schipsvolck so op wtghevallen zijn/ dat sy niet

Parma licht syn belegh voor Cnodsenborch/ ende vertreet den xxvj. Juli.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1591. ſonder groote ſchade wech conden geraken/ achterlatende twee ſtucken geſchuts / die ſy door het yverich ende haeſtich overvallen van Pr. Maurits volck niet en conden mede nemen / eñ ettelijcke Ponten die verſoncken met veel Bagagie.

De Schepen wt Hollant quamē ſanderdaechs te ſpade om Parma meerder ſchade aen te doen/want hy dē xxvj. Juli wt Nimmegen vertrock/daer die van Cnodſenborch mette Schepen haer verthoonden/ als ofte ſy de Stadt beſpringhen wilden/ groot ghewelt met ſchieten doende.

Aldus Parma van Nimmegen ſcheydende/nam ſyn oorlof aende Borghers/doende veel ſchoon beloften / als dat ſynen Legher daer ontrent ſoude blijven liggen/ de Stadt Nimmeghen als ſynen ooghen appel te bewaren/ende datter geen meerder Garniſoen vandoen ware / ende datmen de ellendighe niet en behoefde met geen meerder ellende te beſwaren. Eenighe ſeyden dat ſy meer volcx begheerden/ Andere dat ſyt weygherden op ſeker conditien / Somma / hy liet daer wat voorraet van ghelde in : Deſen niet teghenſtaende werdt hy int vertrecken ſeer vande Ghemeynte beſchimpt ende naegheroepen.

Prince van Parma Rapnutius com by ſyn Vader tot Nimmegen in Julio.

Tot Nimmeghen is wt Italien by den Hertoch van Parma ghecomen ſijnen ſone Rapnutius Farneſe / Prince van Parma/ gheboren van een Vrouwe vanden huyſe van Poortegael / die ſynen Vader quam beſoecken. Met hem is hy (nu ſieckelijck zijnde/ latēde by Cranenborch het Leger onder het gebiet van Verdugo) getrocken na het Water Spae / alwaer hy vanden Beyerſſchen Biſſchop van Colen beſocht werdt/eñ vanden jonghen Vorſt van Gulick ende andere.

Prince Maurits dede ſyn monſteringhe/ ende bevondt hem by Nimmeghen te Velde noch ſterck ſes duyſent/ neghen hondert/ eñ vijfenveertich te voete / eñ een duyſent vijfhondert ende vijfendertich te Peerde/ behalven die wtghesonden waren.

Na het vertreck van Parma / heeft Prince Maurits terſtont ſijn Krijchſvolck inde bygheleghen plaetſen tot vermakinghe ofte ruſte ghelept / ſelve beſochte hy de ſterckte Cnodſenborch: Ende alſmen nu voor gheen aenſlaghen van op Nimmeghen dochte/ ſoo iſſer ſubytelijck groote ghereetſchappe in Zeelant ghereet geweeſt/ende tgeſchut wert geſcheept/met Poeder/ Leeren/ Schuppen/ Ponten/ Horden/etc.

Hulst in Vlaenderen by P. Maurits belegert/den xix. Septemb.

Hier by heeft Pr. Maurits ſubytelijcken gheſonden tſchepe vier duyſent Voetknechten / ende door Brabandt ſeven Cornetten Peerden: Met dit volck ende gereetſchappe is hy de Riviere de Schelde opgeſeylt/ ende in Vlaenderen ghelant/ daer hy terſtont belegert heeft de Stadt van Hulſt/een Hooftſtadt van t'Landeken van Waes / den xix. Septembris/ſonder eenigherhande achterdencken van Parma.

Den xxj. voorſz wert het geſchut geplant/ ende ſy namen terſtont alle de Schanſſen rontomme inne/ t'Peerdevolck liep tot voor de Poorten van Gent/ ende opt Veer tegen over Antwerpen. Sy vonden int eerſte eenighe Soldaten ende Boeren / die haer inde vlucht geſterckt hadden in een Kercke/ daer ſy ghewoon waren te wijcken/ de welcke ſo ſy haer niet en wilden over gheven/eñ haren vyant te cleyn achteden / wert het vyer inde Kercke gheſteken/ ende alſoo altſamen jammerlijcken verbrandt. Voorts om dat van Antwerpē geen hulpe ofte ontſet haer overvallen ſoude/ hebben ſy den Wech ende Dijc van Calloo doorgheſteken/ ende twater laten doorloopen.

Hulst wordt Pr. Maurits overgegeven den xxiiij. September.

Tgarniſoen van Hulſt (alwaer den Gouverneur rechte voren met een Convoy wtghetrocken was) ſiende dat het gheſchut geplant / ende een Ravelijn buyten beſchoten was/ende midts dat ſy hen te onſterck kenden om ſulcke macht te wederſtaen/ oock dat ſy ſonder hope van ontſet waren/ zijn ſy beweecht gheweeſt om te composeren. Eñ als het gheaccordeert was/ zijn daer den xxiiij. September wtghetrocken met Bagghe eñ Baggagie ontrent twee hondert eñ tſeſtich mannē. Namaels ſeydemē dat een Spaens Capiteyn ghenaemt Caſtille/die daer in des Gouverneurs Jeronimo Stribany plaetſe was/daer over onthalſt is geworden van Parma/ tzy om het licht overgeven/ oft om dat ſyn Vaendel die twee hondert mannen ſterck zijn moeſten/maer tſeſtich Man hadden. De Borghers accordeerden dat ſy als dander Steden van Hollant ende Zeelandt ſouden ghetracteert worden/ haer met die conformerende: De Geeſtelijcke trocken gelijckewel daer mede wt.

Montdragon rust hem teghen Maurits t'Antwerpē.

De tijdinghe van Pr. Maurits inval in Vlaenderen/ was terſtont t'Antwerpen/ als Rapnutius Prince van Parma daer was gecomen/ende vande Stadt beſchoncken eñ gheſeſtopeert werdt. Waeromme den Caſteleyn Chriſtoffel Montdragon terſtont alle het volc dat hy conde vergaderen/ over de Riviere ſondt/ ende heeft den voorſz Prince ghebruyckt tot een middel/ om de ghemuytineerde Spaengiaerden tot Dieſt eñ daer ontrent te verwillighen/ dat ſy den Coninck doch nu ſouden dienſt willē doen in ſulcken hoochnoodighen noot/ het welcke hy te wege gebrocht heeft met woorden eñ beloſten/ daer hy ſynen perſoon voor verplichte: Hy vercreech oock aldaer byde Spaēſche/ Poortegaelſche ende Italiaenſche Cooplieden gewillige leeninghe van een goede ſomme van penningē. Als nu Montdragon eenen goeden hoop Krijchſvolck vergadert hadde/ is hy in Vlaenderen overghetrocken / eñ heeft des Pr. Maurits volck belet van voorderen inval int Lant van Waes te doen.

Pr. Maurits vertreckt op Nimmeghen.

Waeromme Pr. Maurits/ alſo hy alreede tijdinge hadde ontfangen dat ſommighe dingen al veerdich waren tot ſynē aenſlach op Nimmegen/ heeft geresolveert af te trecken/ hoe wel hem groote voorderlijcke aenſlaghen genoech voorquamen op veel plaetſen / Schanſſen ende ſterckten in Vlaenderen / daer die van Zeelandt grootelijcx toe drongen om haer Palen daer wijder te maken. Aldus met groote expeditie ſyn geſchut weder gheladen zijnde / is hy haeſtelijck afgevaren / alwaer wel veerthien cleyne ſchepen door de menichte eñ haeſte aen de gront ghedrongen werden/ dies ſy ghedwonghen

waren

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

waren die te verlaten / tghereetste daer wtnemende/ daer de Spaengiaerden ten leegen water het vyer in staken.

In Hulst wert gestelt voor Gouverneur met volle ghebiet vande byligghende Landen/ de Grave van Solms/ Collonel vande Zeeusche Companien / met goet volck ende alderhande nootdruft. De middelē/ dat zijn ordinare Impositen gestelt op goederen wt ende in comende/ werden terstont verpacht voor elf duysent ẽ acht hondert guldē/ voor vijf maenden/ ende hoopten voorts grooten brantschat metter tijt te becomen vande byliggende Dorpen. Maer Montdragon met Steelant Bailliu vant Lant van Waest/ beraetslaechden terstont om eenighe groote Dorpen nae by Hulst te stercken ende te beschanssen/ om de courssen te beletten/ als het Dorp sint Jan ten Steene/ Steken/ ẽ sint Jacobs Schansse / daer mede sy eensdeels veel bevrijden. Terwijle verthoonden haer de Spaengiaerden voor Hulst/ maer grepen niet aen.

Die van Brugghe ẽ ghebueren soeckē handelinghe op contributie.

Die van Brugghe met andere sochten dat Vlaenderen onder contributie van die van Zeelant souden comen/ midts de groote courssen die de Garnisoenen van Zeelant deden / ende te meer/ wt het aensien van die van Oostende/ Axele/ Hulst/ ende de sterckte van ter Neuse. Sy tracteerden oock om eenighe handelinge in haer Stadt te brengen/ midts betalende de Licenten/ alsoomen op Antwerpen ẽ tSas van Gent dede: maer sy en condent noch niet vercrijgen van Parma/ hoe wel die van Zeelant continueerden haer groote courssen. Als in Junio trocken sy ontrent Ghent / alwaer sy byde drij hondert Spaengiaerden ende Walen sloeghen/ tnegh[e]ntich daer van ghevanghen brengende. In Julio deden sy anderwerf eenen loop veel stercker/ maer sy vonden by Nieupoort wederstant / dies sy in stede van buet te crijghen gheslaghen werden / ende weken alsoo na den Zeecant/ onder tgeschut vande Vlissinghsche Oorlochschepen/ met verlies van ettelijcke dertich ofte veertich mannen.

Norrisch Gouverneur van Oostende/ pretendeert contributie.

Den Enghelschen Gouverneur van Oostende Sire Edward Norrisch Ridder/ socht oock syn ghebueren ende andere onder syn particuliere contributie te brenghen tot syn Stadts eyghen behoef/ ende dat met de authoriteyt van syn Paspoort ẽ sauvegarde/ pretenderende daer mede de Stadt Oostende te verbeteren / stercken ende te bewaren vant afsetten ofte inbrekē der Zee/ als nootelijcke reparatie. Het welcke als zijnde tselve van quade consequentie/ soo en hebben de Staten Generael hem dat niet willen toelaten: twelck hy de Coninghinne van Engelant (also hy over trock) claerde/ die hem int eerste scheen groot gelijc te geven: Maer namaels soo de Staten haer deden vertoonen door haren Agent Noel Caron dē Heer van Schoonewalle / dat sulcx een hooch poinct was/ twelc de Souverayniteyt was betreffende/ selve dat het altijt niet raetsaem was contributien te nemen/ met meer andere merckelijcke consequentien daer van dependerende / als oock dat sulck exempel haren staet schadelijck was / oorsaeck gevende waer door alle Gouverneurs ende Capiteynen haer selven souden cleyn Coningen maken / als te vele in Vranckrijck ende elders gheschiede / etc. Soo ist ghebeurt dat alsoo Norrisch noch syn stuck wilde sustineren ẽ drijven/ hy de Coninghinne verstoorde/ also dat sy hem gheboot in sijn huys als gevanghen te blijven/ ende wilde hem niet toelaten meer in syn Gouvernement te trecken/ voor dat de Statē selve voor hem intercedeerden.

Also Pr. Maurits met syn volc ẽ geschut wt Vlaenderen gekeert was/ ẽ den ij. Octobris in Zeelandt feestelijck onthaelt zijnde/ heeft hy hem terstont opgemaect om Nimmegen te beleggen/ also hy verwitticht was dat Verdugo courssen dede int Landt van Gulick/ ẽ niet machtich en was Nimmegen ontset te doen / midts sijn volc eensdeels afgetrocken waren na Vrancrijc/ ẽ dander van Montdragon in Brabant geroepen tot Vlaenderens secours. Hy was ooc wel verwitticht vanden staet der Stadt/ door den Secretarius Huyghens/ die eenen tijt lanck inde Stadt gevangen gelegen hadde/ ẽ nu met rantsoen verlost was / dewijle de Brieven vant Hof/ inhoudēde datmen hem noch gevanghen soude houden/ te spade quamen.

Pr. Maurits belegert Nimmegen den xiiij. October.

Dese dingen dede Pr. Maurits noch haesten voor den Winter Nimmegen aen te vallen/ alwaer hy met alle sijn macht den xiiij. Octobris aen quam/ terstont een Brugge over de Wale makende / de welcke wt sinte Huybrechts toren ontstucken gheschoten werdt/ daer door hy ghedwonghen wert die verder vande stadt te maken/ daer Capiteyn Bolle ẽ den Schips Capiteyn Cloyer geschoten werden met meer andere: Met behulp van dese Brugge heeft hy corts door syn begravinge de stadt genaeckt/ ẽ sijn geschut gheplant byde Opensche Poorte ẽ den Berch daert Gerechte staet/ ontrent de xl. stucken/ ontrent den Lapensen Toren/ van waer wt de Schansse vã Cnodsenborch over de Wale ooc xv. oft xvj. stucken geplant warē/ daer op responderende / ende van achter ende binnen alle teghenweer ende reparatie van Bresse te beletten.

Die van Nimmegē die hier door genoech verschrickt waren/ sonden wt aen Verdugo om hulpe / ẽ sy hadden binnen ontrent drij goede Vaendelen voetvolcx/ maer seer weynich Peerdevolck/ dan eenige van Hendrick van Kieboom/ alias Neuse/ die Gheertruydenberch aen Parma vercocht hadde/ die so haest als sy van parlamenterē hoorden/ liepen op de spore daer wt onversiens/ door het quartier des Leghers/ daert Zeeusch Regiment lach. Voorts siende waer den vyandt syn gheschut gheplant hadde / hebben sy de Poorte van Open gestopt/ ẽ de leege plaetse die tusschen de Riviere ẽ tCasteel is liggende/ afgesneden vande stadt/ met opworpen (door Man/ Wijf ẽ Kints arbeyt) van eenen Wal: op dat ingevalle tselfde ingenomen werde/ de Stadt noch mochte teghenhouden/ alles doende wat cloecke Borghers toestont. Ẽ also tgeschut gheplant was/ ẽ de stadt opgeeyst wert/ so hebben sy gheantwoort/ dat Pr. Maurits een jonck Vrijer was/ ende de Stadt Nimmeghen een Vrijster/

1591. die hy quam vrijen / daer hy soo licht niet soude aen raecken / ofte hy behoorde meer moeyte ende arbeydt daeromme te doen. Maer alsoo sy gheen hoope van ontset conden mercken/ende dat de Stadt so lancx soo meer met het gheschut bedorven wert/ naemelick wt Cnodsenborch/ die menich duysent schoten op de Stadt gheschoten hadden/ oock vierclooten op haer onversienste/ als dierghelijcke schaden niet veel ghesien en was/ so hebben veel Borghers opt Stathuys gheloopen haer beclaghende vanden Coninck verlaten te wesen/voor wien sy soo langhe haer goet verteert/haer bloet vergoten/haer lijf ende leven ghewaecht/ ende alsoo alles opghesêt hadden: daer toe soo menichmael aen Parma ghesonden/die altijdt te veel ander werck hadde: Daeromme raeden sy tot composerē/ ende naer goede voorwaerde te trachten. Dies wert daer nae geluystert: ende soo Pr. Maurits anderwerf sont om corte antwoorde/ midts dat tgheschut nu reede was/ haer versekerende datter gheen secours voorhanden en was/ soo hebben sy den xx. Octobris ghehoor ghegeven/ ende wtghesonden/ versoeckende exercitie van beyder Religie/ ende dat de Magistraet in state blijven mochte/ oock een verdragelick Garnisoen/ende meer ander dingen/die sy niet en conden verchijghen. Waer omme sy sanderdaechs sonden den Borghe-Meester Flemmig met volle macht door wien sy vercreghen veel van hare begheerten/als de dispositie vande gheestelicke goeveren/ het gheven van Coninckliche Officien/ende eenighe andere begheerten/ maer sy moesten int stuck van Religie haer conformeren met andere Landen ende Steden vande Gheunieerde Landen/ sy souden ooc innemen ses Vaendelen knechten/ende twee Cornetten Peerden: Den Magistraet soude verandert worden nae goetduncken.

Nimmeghen heeft haer over aen Pr. Maurits/ dē xxi. October.

Alsoo trocken daer wt tVaendel vanden Heere van Gheleyn van Snater/ ende Jan van Weert/ elck met haer Vaendelen na de stadt Grave. Daer wordē in bevonden vijfentwintich stucken metalen geschuts/ ende twaelf pŷere.

Alsoo is Nimmeghen den xxi. Octobris over ghecomen/eñ aende gheunieerde Landen ghehecht. Daer wert Gouverneur over gestelt/ den Stadthouder van Gelderlant/ Graef Philips van Nassouwē/Graef Jan sone/eñ zijn Luytenant dē Gouverneur vā Cnodsenborch/Gerardt de jonge: Daer na heeft Pr. Maurits zijn volc in Winterleger ghelept/hebbende in corter tijt/als min dan in vijf Maenden/ de stercke Schansse ende stadt Zutphen/de stadt Deventer in Overijssel/ ende de stercke Schansse van Delfsiele/met meer ander in Vrieslant gewonnen: Daer nae heeft hy Parmas belegh voor Cnodsenborch opghelicht/zijn Peerdevolck ghesłaghen/van waer hy in Vlaenderen bicans in tghesichte van die van Antwerpen ende Mondragon de stadt Hulst inghenomen heeft/ende nu inden Winter Nimmeghen/de Hooftstadt van Gelderlandt/ daer mede hy de Wale tot zijn Frontiere maecte. Hy hadde noch eenen aenslach op Gheertruydenberch in December/comēde wt den Hage/secretelic met sesthien hondert mannen/tot op de mueren met leeren/ maer alsser wel tsestich op de mueren waren / werden sy afgheslaghen/ met verlies van twee Capiteynen vanden zijnen.

Pr. Maurits groote victorie in vijf Maenden.

Pr. Maurits aenslach op Geertruydenberch.

1591

De Heeren Staten hebben gedenckpenninghen doen munten/ over de victorie ende winnen van Zutphen/Deventer/Hulst/ Nimmeghen/ ende andere Schanssen/ ter eewigher memorien/in Gout/ Silver ende Coper / Gode daer van den lof ende eere toeschrijvende.

Alsoo die Landen die onder des Coninck Philips ghebiet stonden/ veel opender laghen tot courssen ende brandtschatten van de geunieerde Landen/ die meest al bepaelt waren met groote Revieren ende sterckten/ so is het gheboefte van beyde zijden seer gewassen/ ende hebben haer daeromme meest over de Staten zijde begheven / onder den naem van Vrijbueters alles beroovende/ die nochtans den meestendeel onder gheen Vaendels noch Crijchsdiscipline en stondē. Tegen dese/midts dat sy dicmael seer wreedelicken handelen / hebben die van Brabant haer Roode Roeden/Drossaten/ Provosten/ ende Souveraynen wtghesonden/ ende met Placcaten het Lantvolck gheboden op groote straffe/met Clocslach de Officieren by te staen/ofte de Vrijbuyters selve te vernielen. Want tselfde volck hadde in Brabant den xj. December te vooren de Roode Roede den Officier Danckaerdt by Liere betrapt ende ghevangen met alle zijn volck: Ende alsoo hy veel ende diversche van haer ghesellen alomme ghevanghen/ levendich gebraden ende verbrant hadde/ so hebben sy hem daer over seer ghedreycht. Als sy hem nu gevanghen hadden/ sneden sy hem neuse ende ooren levendich af/ ende hebben hem alsoo gehanghen. Desghelijcken in Vlaenderen werdt den Souverayn doot gesmeten/ ende alle zijn Peerden ghenomen/zijnen Luytenant ghevangen/ende in eenen hollen Boom verbrandt. Om dese te castijden/ zijn de oude Placcaten teghen Straetschenders over alle zijden vernieut/ ende ordere ghestelt/ alle contributien werden verboden te gheven/ ende alle quartier onder de Soldaten ghebroken/ dat is met simpel rantsoen ofte manghelinghe sonderlinghe niemanden los te laten/ twelck hier ende daer weder wt noodt by het Krijchsvolc onderlinge toegelaten wert.

Straetschenders onder dē naem van Vrybuyters zijn seer vermenichfuldicht.

Onder tdecksel van dit gheboefte te castijden/ ende om de vyanden te wederstaen/ in stede van contributie te gheven aen den vyandt/ isser by de drie Staten des Landts van Brabandt den vijfden Novembris in dit Jaer gheaccordeert vijfendertich duysent Guldens te Maent te gheven/een half Jaer gheduerende / ende dat te vinden op seker impositien van alle Warē ende Coopmanschappe die binnen Brabandt wtvercocht/gheconsumeert ende ghesleten souden werden/op eenē sekeren voet: Als by exempel van een stuck Fransche Wijnen/ eñ een Aime Rijnsche Wijnen/ te betalen acht guldens/ so voorts op Coren/ Vleesch/ Visch/

Schattinge tot straffe der Vrybueters onder des Coninck ghebiedt opgestelt/ den v. November.

 Seep/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1591. Seep/etc. oock op het draghen van Gout/ Silver/ Fluweel/ Syde ende Sydelakenen/aen ofte in eenige cleederen/ als by het ghedruckte Placcaet blijckt.

Diergelijcke schattinge zijnder in Vlaenderen ende elders oock opgherecht/ als byde Ordonnantien te sien is.

Int afwesen van Parma de tweede reyse in Vranckrijck zijnde/ heeft Pieter Ernst Grave vā Mans velt/Gouverneur in Parmas absentie oock een Placcaet wtgegevē met Ordonnantien hoe te vinden ende op te brenghen soude zijn de betalinghe van drie hondert Inlandische Soldatē/ in Brabant op te lichten voor vier Maenden/ om Brabant eñ principalijcken de Meyerijen/ die gheleghen zijn tusschen de Revieren de Schelde/Denre/ Zenne/ eñ de Schipvaert van Bruyssel vry eñ veyl te makē/mits dat daghelijcx die passagie vande Vrybuyters beset/ende de Marctschepen ofte Veerschepen berooft werdē/ ende dat inde stede van de Contributien diemen haer vyanden moeste gheven/ ende moeste betaelt worden opt platte Landt/Bosschen/ Weyden/ Vijvers/etc. als by tghedruct Placcaet blijct.

Straetscēders onder dē naē van Vrybuyters alomme gedempt ende verdreven.

Hier door zijn eens deels veel Vrybuyters betrapt/ghevanghen ende wreedelijck ghedoot in grooten getale in verscheyden plaetsen. Het welcke die van Hollandt ende Zeelandt haer niet seer aentrocken/ midts dat onder haer wel veel van die gesellē waren schuylende/ maer luttel dienst deden die haer profijtelijck ware: Waeromme sy oock ordonneerden/ op haer Frontierplaetsen datmen gheen courssen op haer vyanden mochte doen/ten ware dat sy vijfentwintich ofte dertich ten minsten sterck waren/ende by eenen Capiteyn/Sergiant/ ofte Hooft beleydt/ ende dat sy gheen sulcke Vrybuyters onder haer mochtē latē schuylen: Het welcke daer na met ander Placcatē is vernieut/alsoo dat alle die Vrybuyters seer alomme ghedempt werden/ ter eeren van vrome Soldaten.

De gemutineerde Spaēgiaerdē wt Brabant/ die nu int Landt van Waes waren ghecomen/ werden by Parma ghecontenteert ende betaelt/ dies de Schanssen tegen die van Hulst te beter opgemaeckt werden/ ende sy maeckten oock Schanssen teghen die van Oostende/tot Oudēborch/ Blanckenberch/eñ elders/ daer sy alomme groote insolentien bedreven/ als namelijck/ als sy waren op ontboden/ de tweede reyse met Parma in Vranckrijck te trecken/ soo hebben sy tot Ardenborch by Sluys sulcken moetwil ghebruyckt/ als dat de Borghers met haer beste goederē ende gereetste huysraet gevlucht waren/ om die te behouden/ hebben sy wt giericheit het grofste huysraet wt de huysen genomen/ ende op de Marct voor t Sadthuys ghebracht/ soeckende dat met wtroep den meestbiedenden te vercoopen: Maer alsoo sy geen coopers en vonden/ soo hebben syt wt boosheyt onstucken gheslaghen/ende verbrandent. Sy roofden ooc alle de ornamentē vander Kercken/den Pastoor qualijck tracterende ende slaende/ om dat hy zijn Borgers voorsprac: alsoo werden die Landen so wel van haer Soldaten/als van haer vyanden ende Vrybuyters jammerlijcken getracteert. 1591.

Ter Zee zijnder oock etlijcke Spaensche ende Biscaysche Vrybueters gheweest/ die ghevoert werden van ghevluchte Nederlantsche Pilotē/die haer den wech vertoonden/ dat sy wt Spaengien comen mochten achter Enghelant ende Schotlandt omme inde Noortzee/ daer sy ettelijcke Visschers namen/ welcker Scheepkens sy manden/ daer sy ander schepen mede opspeurden ende bespronghen. Maer de Oorlochschepen van Hollandt die de wachte over de Visserije hadden/hebben die ghesocht/ vervolcht ende ghenomen/ende ghebrocht tot Rotterdam/ ende achtendertich ofte neghenendertich Mannen daer van ghehanghen: Desghelijcks oock namaels gheschiede tegens ettelijcke Enghelsche Zeeroovers tot Enchuysen eñ Amsterdam aenghebracht.

Spaensche Vrybuyters ter Zee gevāgē eñ gehangē.

By dese occasie sullen wy alhier verhalen tgene byde Nederlantsche bontghenooten/ ende namentlijck by den Enghelschen int stuck vande Zeevaert is ghepasseert. Alsoo het Coninckrijck van Enghelant ende wat onder tselve rijck sorteert metter Zee omcingelt/ende niet anders als Eylanden zijn/ soo zijn aldaer oock seer schoone Schepen ende goet Schipvolck/ waer door die Coningen aldaer by haer vyandē ontsien worden: Eñ so de Engelschen ontrent desen tijt seer waren trachtende om der Spaengiaerden Schipvaert te beletten ende verminderen/principalijck op beyde de Oost eñ West Indien/soo wel om mede te mogen deylen van zijn Gout/ Silver/ende Rijckdom/als om daermede zijn macht ende vermogen te verminderen/die Indien vry te makē voor alle natien daer te traffiqueren: So hadde de Coninginne een goet getal Schepen tot desen eynde onlancx gestadich van haer eyghen ter Zee ghehouden/ met soo vele van haer subjecten schepen als sy daer toe verwilligen conde/ ofte hope van profijt daer toe lockte: wat sy daer inne heeft wtgerecht door den Ridder Franchoys Draeck ende andere/ met het nemen van rijcke prijsen/ dat hebben wy eensdeels verhaelt.

Coninghinne vā Engelants oorloghe ter Zee.

In dit Jaer hadde zy ter Zee den Heere Thomas Hawart/sone des lesten Hertochs van Norfolck/ die vier van haer middelbare/ende twee cleyne schepen hadde/ het Admirael-schip daer hy op was/ hiet de Diffiance, de Viceadmirael de Revenge, ofte wrake/ daer den Ridder Richardt Grienfieldt op was. Dese ses schepē met ses Londische Victalie schepē/ ende eenige Pinassen meer/ vonden haer den x. September byde Wesstersche Eylanden van Azoras/ hart by het Eylandt Flores op haer Ancker/daer haer volc eens deels aen Landt gegaen was om versch water te halen. Alsoo sy nu aldaer stil lagen/ bracht haer een Pinasse tijdinge dat de Spaensche Armade van drieenvijftich groote Schepen hardt haer warē nakende/ onder het beleydt van Don Alonzo de Bazan, Broeder van den Marquis de S. Cruce, die wtgesonden waren om de Vlote van Indien in te halen/ verselschapt zijnde

Coninghinne schepē worden overvallen op een Spaensch Armade dē x. September.

metten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1591. metten Admirael vā Biscayē Britandona/ den Admirael van Sivilien/den Marquis van Armuberch/ende den Admirael vande Hulcken ende Vliebooten Loys Cutino.

Als hen dese Armade nu soo subijtelijck over den hals quam/ vonden sy haer selven te swack om die te bevechten/ mits dat des Admiraels meeste volck sieckelick was/ ende van den Vice Admirael de Revenge/ daer hondert ende tneghentich mannen op waren/ laghen wel tneghentich van cranc/ eñ also oock in dander schepen: waeromme sy haer seyl optrocken om te ontseylen. Den Admirael Hawaert mette reste cregen ofte wonnen den wint over de Spaensche: maer het Schip de Revenge ligghende aldernaest het Eylandt/conde dat niet so wel doen/ eer de Spaensche hem besloten tusschē haer eñ het Eylandt. Waer op den Viceadmirael Grinefielde resolveerde (genoech wt hoochmoet) met gheweldt door het quartier ofte Squadron van Sivilien te breken: Maer het Spaensch Gallioen S. Philippe groot zijnde xv. hondert vatē viel voor wint hem opt lijf/eñ door de groote van haer lichaem ende seylen/ werden der Revenge seylen bedeckt ofte becalmt/dat sy noch voorwaerts noch achterwaerts en conden seylen. Dit Gallioen was seer groot/hadde tGheschut ligghende drie hooghe boven den anderen/ ende elf stucken in elcke rije/ acht voor wt/ behalven die sy achter wt hadde ligghende/ twelck abordeerde met ander dese Revenge: maer de Revenge schoot haer alderleechste gheschut in haer/so dat sy corts haer wech maeckten/eñ men acht dat sy ghenoech te doen hadden om haer te salveren/desgelijcx meer andere die haer naecten/ als ooc noch een ander Biscaijns Gallioen/ eñ den Admirael vande Hulckē ofte Vlieboten/groot ses hondert vaten/ een nieu schip/ die beyde ooc moesten sincken: Daer nae wert sy noch van vier andere gheabordeert/ daer sy haer dapper tegen weerde/eñ die ooc afsloech/ so dat tghevecht duerde xv. uren lanc/ tot dat alle de masten ende alle het opperste met de borstweringhen des schips afgheschoten warē. Grienfielde de Overste selve wert gequetst/ eñ terwijle hy wat verbonden wert/ wert den Surgijn geschotē/eñ hy selve weder int hooft gequetst/ hebbende altijt twee oft drie Gallioenen aen boort/ so datter deē voor/ dander na/wel vijfthien aē zijn boort vechtende gelegen hadden: ende inden nacht lagen sy rontom hem/schietende met alderhande geschut/eñ wert geschat wel acht hōdert schotē grof geschut ontfangē te hebbē.

De Revenge Viceadmirael der Engelschē wort alleē vā de Spaensche overvallē den 11 Septem-ber.

Smorghens alst dach wert/ende Grienfielde den Overste siende dat hem geen ontset by quam/ende dat hy Mast ende Zeylen quijt was/oock alle de borstweringhe vant Schip afgheschoten waren/ ende hem omcinghelt vant van zijn vyanden/ zijnde zijn buscruydt tot op de leste tonne toe verschoten/so geboot hy zijnen oppersten Busschieter/ voort eerlickste/ tschip te sincken/ hem troostende met dat sy vijfthien urē gevochten hadden tegen drieenvijftich groote schepen/ die wel gheacht waren vijfthien duysent mannen op te hebben / daeromme sy haer behoorlijck gequeten hadden/ ende also souden sy haer begeven tot Gods genade alleen/ ende niet tot haerder vyanden/ ter eeren vant Coninckliicke Schip ende haer Natie. Hier toe consenteerde wel den Busschieter ende andere/maer niet den Opperschipper eñ onder Capiteyn/seggēde dattet beter ware de siecke/ gequetste ende gesonde tleven te behouden/ hebbende haer eere volcomelick ghequeten/ daer sy saghen dat de Spaengiaerden soo ghereet waren om ghenade aen te bieden/als sy om die te begeeren ende om tontgaen de schande vant Conincginne Schip den vyandt ghelevert te hebben/dat en ware gheen grooten noot/want tschip hadde drie scheutē onder twater slechtelick ghestopt/eñ hadde veel waters alreede inne/ wel ses voeten diepe/so dat het niet verre conde ghebrocht worden/ maer soude moeten sincken.

Resolutie vā de Engelsche haer selvē desparatelijck te sincken.

1591.

Maer so Grienfielde na dese redenen niet en wilde hooren/ voer den Opperschipper (die wel twaelf wonden in zijn hooft ende lichaem hadde) met een schuyte nae des vyants Admirael/ sprekende met Don Alonzo de Bazan/ die hem ghewillichlic hoorde/ siende zijn volc onwillich om meer te aborderē/ ende vreesende datse mochten typer in haer schepē brengē/ofte sincken/ so boot hy hen tleven aen/ eñ dat het Schipvolc soude in Engelant ghesonden worden/ende eenighe Rantsoen betalen/ bevrijdt van gevangheniſſe ende Galleyen: Dit wert aengenomen vanden meesten hoop/ waer over veel Booten aen boort quamē/daer het Schipsvolck in Liep/tegen den danck van Grienfielde ende den Busschieter/ die sy vreesden dat tSchip mochten doen sincken. Aldus vermeestert zijnde/ wert Griēfielde wt het Schip gehaelt seer swack ende flau zijnde/ ende wert wel van Don Alonzo de Bazan weghen ontfanghen/ende van zijn Capiteinen ghevisiteert/ die al deden wat sy conden om hem van zijn wonden te doen ghenesen: maer hy sterf den tweeden ofte derdē dach: Hy toonde totter doodt seer groote grootmoedichept ende stantafticheyt/ naelatende faeme van een volherdich vroom Soldaet/ met meer andere: de reste gheraecten wech/ deen hier/dander daer/ eñ quamē veel noch te huys. Men acht datter boven vier hondert Spaengiaerden wel moesten doot gebleven zijn/want twee Gallioenen soncken by het Schip/twee ander ontquamēt noch/ haer volck aent Lant brengende.

Sire Richart Grienfielde sterf onder de Spaengiaerden.

De ander Engelsche Schepen siende haren Viceadmirael de Revenge van den vyant omcingelt/sonder te connen seylen/ende selve veel siecken aen boort hebbende/ ende ander ghebreck/ so en vonden sy niet gheraden/haer te stellen teghen de machtighe Armade/ maer alleen alle dien avont van verre op haer te schieten/ vreesende dat sy oock omcinghelt mochten worden/ eñ resolveerden na huys te seylen.

Nae weynighe daghen daer nae quam de Vlote van Indien/ daer sy soo langhe nae getoeft hadden/eñ terwijle sy haer wat souden ververschen met versch water/ ghereees daer sulcken tempeest wt den Noordtwesten/

Het Enghels Coninckliicke Schip de Revēge sinct met xxx. Spaengiaerden.

 sten/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1591. sien/dat vande Indische Vlote versoncken veerthien schepē/hoewel geen van dien met schat ofte gelt geladen en waren: oock versonc mede het Engels schip de Revenge genaemt/met dertich Spaēgiaerdē/eñ eenige Engelsche op het Eylant van Tercera stotende/daer noch een Enghelsman/ende niemant meer van en salveerde/maer gequetst zijnde/sterf aen Lant. De Spaengiaerden hoopte op dē naestē Somer het metalē geschut te mogen visschen eñ wtcrijghen: Alle dander schepē werdē verstropt. Dese Indische Vlote haddē te vozen noch eē tempeeste geleden/ daerder meer dan hier bleven/ ende veel werdender door de verstropinghe by den Engelschen genomen.

Het Coninclic schip de Revenge geschat hondert ende xxx. duysent gulden gecost te hebbē met zijn gheschut.

Het Schip de Revenge wert met zijn geschut geestimeert hondert ende dertich duysent gulden weerdt te wesen/ welcke schade de Enghelsche in haer voornemen om den Spaenschen af breuck te doen altijts continueerende/ hebben sy ten naesten Jare wel rijckelick weder verhaelt.

Want als een Enghels Schip op Coopvaert naer Barbarien voer/daer Schipper op was Thomas Whijt van Londen/met ontrent vijfenveertich mannen wel gerust hebbende zijn vracht gelost/ ende zijnde gehouden ettelicke Maenden te wachten eer hy laden mochte/voer terwijl dieper in Zee op een seker ghewest ofte ort/ daer hy wiste dat de schepen na Indien varende/ofte van daer comende/haren cours nemen. Also ist gebeurt dat hy twe Spaensche scheepkens (die in Spaengien geladen waren van sConincx weghen/ ende met ettelicke Galleyen te voren geconvoyeert) ontmoet heeft/ die hem meynden te nemen/maer hy namse selve/niet sonder perijckel/ deen voor dander naer/ende brachtse op de reede in Barbarien: ende zijn ladinge ingenomen hebbende/ so brocht hyse na huys. Dese Schepen hadden inne boven de veerthien hondert kistkens met Quicksilver/ elck hondert ende vijftich pondt ofte eenen quintael ende half weghende/ met noch boven de hondert vaten Wijnen/ende thien vaten swaer ofte last Pampieren/ Pauselicke Bullen/ tghetal was (nae de brieven ende bescheet binnen de Schepen gevonden) twee Milioenen ende tweentseventich duysent Bullen/ dienende voor levende eñ doode zielen/voor de Landen ofte Provintiē van nieuwe Spaengiē/ Iucatan, Quatimalia, de Honduras, ende de Philippinas. Dit Quicsilver eñ dese Bullen mochten den Coninck costen ontrent drye hondert duysent gulden/ waer wt te sien is wat een grof winnende Coopman den Coninck is/ ende niet en is te verwonderen van waer hem alle dese groote rijcdommen wt Indiē toecomē: behalvē zijn Tollē byde Advijs-brieven eñ instructiē diemen in dese Schepen gevonden heeft verstontmen dat den Coninck verbiet gheen Quicsilver/niet alleē in Indien/ maer selve in Spaengien te brenghen/ nochtans soo hoochnoodighe materie zijnde om tgout te refineren/ maer int eerste heeft hy die van Indien daer toe ghebracht/ dat sy van hem alleen moeten tQuicksilver coopen/ ende gheven hem voor ghewichte Quicksilver fijn louter silver/ ghewichte voor ghewichte: Maer nu en geven de Indianen so veel niet: altijt geven sy noch seer veel/ ende noch daer by doende twintichmael tweentseventich duysent Bullen/ ghetaxeert op twee Realen tstuck/also die Landen daer ghedwonghen worden die te coopen/ ende noch achtien duysent van vier Realen tstuc/also de voorschreven Brieven in hielen/ met noch thien packen met verghulde Misboecken ende andere seer hooghe gheschat/soo salmen bevinden dat die Bullen boven de vier hondert duysent Ducaten bedraeghen hebben/ hem luttel ofte niet costēde: van welcke beyde sommen den Coninc voor dese reyse ontset wert.

De Engelsche veroverē haer verlies ter Zee.

Ladinghe van de twee genomen Schepen in Quicsilver Wijnen ende Bullen.

Hoe eñ waer hy de Spaengiaerden aen haer Schattē in Indien comen.

Boven dien hebben de Enghelsche ontrent de voorschrevē Eylanden van Terceras in Augusto/ M. D. xcij. ontmoet twee groote Gallioenen/ die wt Oost-Indien gecomen waren met Specerije/ende alderhande costelickheyt/ het eene La sante Croce ghenaemt viel eerst alleen in handen van achthien Enghelsche schepen Vrybuyters die sy niet abordeeren en dorsten ofte conden/dies tegen avont met behulp van winde ghenaecten dese Gallioenen ofte Caracken het Landt so nae als sy conden/ende so liep het volck met het costelicste aen Lant/ steeckende het vyer int Schip. Het andere Madre de dios ghenaemt/ werdt daer naer oock ontmoet/ ende ten lesten vande Schepen des Graven van Comberlandt beschoten ende besprongħen/ gheabordeert ende ghewonnen/ende in Enghelandt gebrocht/ groot zijnde vijfthien hondert vaten/ dat zijn drie duysent booten/ seer rijcke/ geschat zijnde weert te zijn meer dan thiē hondert duysent Ducaten/van Specerije/Calicuets Lijnwaet/ ende ander dinghen/ Men acht oock soo sy beyde by den anderen ghebleven hadden/ dat de Enghelschen niet lichtelijck die vermeestert en souden hebben/ midts de cleynheyt haerder schepen.

De Engelsche nemen Oost-Indische Galioenen/ in Augusti 1592.

Eer wy voorder vanden Hertoch van Parmas tocht in Vranckrijck handelen/ soo sullen wy verhaelen hoe hy om de Ondersaten te ghelieven ende gherieven/ nefens de goede ordinantie teghen de Vrybueters/ midts de Landen daer door seer beswaert waeren mst schattinghen/ wt den naem vanden Coninck/heeft doen publiceren te moghen handelē met die vā Hollant ende Zeelandt/ ende dander vereenichde Landen/ beseten van zijne vyanden ende rebellen/ om den Ondersaeten te houden in treyn van Coopmanschap/ ende te moghen in brenghen ende wtvoeren alle sulcke goeden als niet in dat Placcaet verbodē waeren/ midts betaelende de behoorlijcke Tollen/ ende daerenboven trecht van Lycenten/nae een lijste ofte taxe daer op ghemaeckt/soo wel voor de goeden inde rebellige Landen vallende/ als daer passeerende: De verboden goeden waren wapenen/ alderhande amonitie van oorloghe/Graen ende eetware/Clockspijse/Caerden/ Hoppe Shorssen van boomen/ Vlas/ Garen van Vlas eñ van Sapettē/hout van hooge op-

Onderlinge Coophandelinghe inde Nederlanden toegelaten op Licent ofte Tollen/ den vj. Decembris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1591. opgaende boomen/als Eycken/Olmen ende Essenboomẽ: Die goederẽ die gebannen ofte in s'Coninckx Landẽ te brengẽ verboden waren/waren alle Lakenen/Stamette/eñ alderhande stoffe van Wolle/ Sayette ende Lywaet/gemaeckt ofte gewrocht in Engelant/ofte in syn rebellige Provintien/ oock geen wit ofte gerefineert zout/ten ware dat sy mede brochten de selvige quantiteyt van grof Zout. Dit Placcaet was ghedateert den vj. Decembris M.D.xcj. trecht vande Lycenten diemen daer van betaelde/was grooter dan eenige gewoonlicke Nederlantsche Tollẽ: Diergelijcke handelinge haddẽ die vande geunieerde Landen oock by Placcate den vierden Julio te voren toegelaten.

Coninc van Vranckrijck versterckt. Rijcxvolck wt Duytslant in Augusto.

Nopende de saken van Vranckrijck / wy hebben verhaelt hoe dẽ Coninc van Vranckrijck door de comste van Parma belet was Parijs te vermeesteren/ waer door den Coninck wert gedwongen alle syn vermogen/ vrienden/eñ geallieerde te wercke te stellen/ sendende den Vicante de Tourayne in Engelant / die van aldaer metten Ridder Horatio Palavicino / van de Coninginne gesonden wert/eñ tsamẽ met een goede somme ghelts in Duytslant reysden/alwaer sy met behulp van eenige Vorsten opgebracht hebben een stateiijcke Heyrcacht van Peerden eñ voetvolck/die te vreden ghestelt werden van in de drie naeste Maenden gheen ghelt te eysschen / alleonder den Oversten Vorst Heer Christianus vã Anholt: desẽ monsterden in Augusto/ende trocken so in Vranckrijck/sonder dat den Hertoch van Lottringhen die schutten conde.

Wt Enghelant mede.

De Conninghinne van Enghelandt sondt oock den Grave van Essex den Coninck te hulpe met vier duysent te voete eñ dry hondert Peerden/ooc mede grof gheschut/dobbeu Canons ghelieeten.

[illegible] de vereenichde Landen oock in Februari.

De gheunieerde Landen sonden ooc veel Schepen van oorlogen/ooc acht groote Canons/eñ vier Colobrijnen grof geschut/met alderhande nootdruft / van Poeder / Yser/ Loot/etc. ooc selve twee hondert Bootsgesellen/om dat geschut te lossen/laden/stellen eñ schieten/ooc daer na sonden sy in Februario/den Grave Philips van Nassou / met syn Regiment / ende Balfours Regiment Schotten/ die tsamen twintich Vaendelen sterck waren/ met ses Vanen Ruyteren/ onder Barchon/ nae Sedan / den Hertoch van Boillion te hulpe. Maer mits dẽ Hertoch van Lorayne belegert hadde Astenay/ eñ nu afgetrocken was/ bleven dese Peerden inde Landen.

De Paus [illegible] hulpe ende [illegible]

Den Paus Sfondrato Gregorius den XIIII. ghenoemt/heeft den Ligeurs te hulpe ghesonden synen Cozijn Francisco Sfondrato/ nu Duca de Monte Mariano ghemaect/met ses duysent Switsers / duysent Italianen te voete/eñ duysent Peerden/ die met ander volck wt Italien quamen/maer te laet om de Duytschen te schutten. Hy sont oock een Bulle/van date den eersten Meert M.D.xcj. by synen Nuntius Marcellius Landrianus / daer inne hy den Coninck anderwerf mede indẽ Ban dede ofte excommunicieerde: waer tegẽ de Parlementẽ van Vranckrijck in Augusto sententieerden/die Bulle declarerende abusive/schandaleus eñ seditieus/contrarie Godts woort/de Heylige decretẽ eñ liberteytẽ vander Kercken van Vrancryc/ooc vol erreurs eñ bedroch/waer omme sy ordineerden dat die Bulle by den Hanghman verscheurt ende verbrant soude wordẽ voort Palleys opentlijc/verbiedẽde die Bulle te houden / hebben / ofte lesen/op straffe van Crimen Læsæ Majestatis, ende verlies van Privilegien. Sy verclaerden oock den selven Paus Gregorius XIIII. vyant vanden Coninc/totte Rijcke van Vranckrijck/ende vrede van Christelijck/ een Parturbateur vande Catholijcsche Apostelijcke ende Roomsche Religie/toestaende die vander Ligue eñ conjuratie/so wel tegen desen teghenwoordigen Coninc Hendric den IIII. als vandẽ lesten Coninc Hendric den III. die verradelijck vermoort was. Verbiedende voort alle voorder resort/ofte toeganck tot Roomen om eenichderhande saken: ooc dat den voorsz Marcellius/des Paus Nuntius/ so hy levẽde ofte doot conde gecregen worden/ghelevert soude werden in handen van de Justicie/etc. eñ conform van dien wert de Bulle byden Beul aen eenẽ pilaer opgerecht gehangen/eñ solempnelijck verbrant tot Caen ende elders: dit alles om dat diergelijcke Bullen strijden teghen de Privilegien ende ordinantien van Vranckrijck. 1591.

Paus Bulle van excõmunicatie wort byden Beul verbrant in Vranckrijc.

Den Hertoch van Parma nadẽ last vanden Coninck hem ghegheven/heeft hem in September van Spa tot Brussel begeven/ door de groote instancie van de Ligeurs/ om dat den Coninck Roan beleghetde/ die aen hem sonden den Grave van Brisack ende andere/oock mede veel costelijcke meublen vande Croone van Vranckrijc/die wel by thien Coninghen vergadert waren/van Gout/Silver/Tapitserijen/Borduersẽlen/ ende dierghelijcke/dat al t'Antwerpen vercocht were totter oorloghen behoef / by die vander Ligue.

Den Hertoch van Parma hadde bestellinghe gegeven in Duytslant aen Magnus Hertoch van Saxen ende Lauwenberghe voor vijfthien Vaendelen knechten/eñ haer Monsterplaetse bestemt tot Lingẽ. Noch hadde Furstenberch bestellinge voor thien Vaendelen te monsteren int Lant van Lutsenborch/Item noch dẽ Colonel Surtius te monsteren in Lotringhen/daer hem den Hertoch ordonnerẽ soude/ Item noch hadde Vrendeit last om thien Vaendelen te monsteren by Carpen. Van Peerden hadde Schoonberch bestellinge van twaelf hondert te monsteren tot Bitborch: Noch den Overste van Erkenborch twaelf hondert Peerden te monsteren te Cornelimunster/ Item noch meer Schlegel twaelf hondert ontrent Aken bescheydẽ/ eñ S. Bellamont met soo veel in Loteringhen: Marcgrave Edward van Baden hadde oock bestellinghe. Maer dese vijfenveertich Vaendelen Duytsche voetknechten/eñ achtenveertich hondert Peerden en conden niet alle te velde ghebracht worden/ midts de Protestanten te voren alle de ghewillichste opghelicht haddẽ/ daer toe de andere alomme beletten

Parmas gereetschappe eñ bestellinge tegen Vranckrijc.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1591. ende verhinderdē waer sy conden/ want die ontrent Hamborch verliepent eer sy totte monsteringhe plaetse geraecten/ door twist tusschen de Commissarien/ ende Hooplieden om gelt. Den hoop vā Eckerberch werden ooc verhindert: veel werden hier ende daer vande Hollantsche Soldaten eñ haer vrienden verstropt: niet te min een goet deel worden in October ontrent Colen gemonstert. Een deel Spaengiaerden ende Italianen quamen oock wt Italien/ eñ de Nederlantsche Peerden Benden van Ordonnantien werden oock opgerust met inlandisch voetvolck / niet teghenstaende dat die van Artoys ende Henegouwe claechden ende protesteerden over datmen Inlandisch Krijchsvolck wt de Landen soude senden/ hebbende soo veel vyanden voorde doore. De genuytineerde Spaengiaerden ende Walen werden oock betaelt een Maent in cleedinge/ eñ drie ofte vier Maenden in ghelde: Maer de Regimenten van Arenberch eñ Barlaimont bleven ontrent Dalem / beyde sterck zijnde ontrent thien hondert man / eyschēde sesendertich Maenden tachterheyt/ ende storven van armoede ende hongher.

Graef Pieter Ernst Grave van Mansvelt Gouverneur der Nederlanden.

Op dese ghereetschappe heeft Parma tot Brussel de Staten van Brabant eñ andere ghesocht goet contentement te geven/ alsoo wy voren ghesepdt hebben. Hy stelde Graef Pieter Ernst van Mansvelt voor Stadthouder eñ Capiteyn generael inde Landen in syn afwesen/ by ordere vanden Coninck. De Heerē neffens hem vanden secreten Rade/ warē de voorneemstede Heere vā Assonville / den President Richardot/ Ferdinande de Salinas/ gheweest hebbende Auditor generael vant Legher/ de Heere Froyssaert Heer vā Broche/ Doctoor Hoest/ Fernando de Varranneman/ ende dē Doctoor Maes. De hoofdē vande Finantsie warē de Graven van Arenberch/ de Heere vā Champigni/ dē Tresorier Drinckwaert/ een Hollander. Commissarisen/ de Heere van Chasselp/ de Heere vā Merode/ d'Overloope/ de Heere van Hingene/ de Heer van Grobbendonc/ sone van Jasper Schets/ eertijts Tresorier/ met meer andere.

Parmas Heyrcracht/ daer mede treckt hy in Vranckrijck in December.

Den Hertoch van Parma aldus gherust zijnde/ met syn hoopen die hy voren gesonden hadde / wert in alles gheschat te wesen drie duysent Peerden/ ende thien duysent te voete/ met twee duysent Waghens / ende veertich stucken gheschuts/ daer hy in alle nooden een Waghenborgh van maeckte tot syn beschanssinghe. Hy vertroc wt Brussel den xvj. November na Valencijn/ daer hem den jongen Hertoch van Guyse ontmoette: Ende midts dat de Ghesanten des Keysers aenghecomen waren/ soo keerde hy te poste nae Brussel/ ende den xiij. Decembris weder na Landrecy opde Frontierē. La Motte hadde daerentusschen eenen aenslach op Chappelle in Tyrasse / maer te vergheefs/ dies dat Garnisoen eenen cours dede opde Nederlandē/ tot Terlon toe alles afloopende/ dat de Fransoysen noch noyt in dese oorloghe ghedaen hadden.

Parma krijcht Laferre den tweeden Januari 1592.

Als den Hertoch van Parma by Laferre quam / soo wert hem dat overgheghevē/ daer La Motte (nu ghemaeckt Grave van Everbecque) in trock. Den tweeden Januari M.D.xcij. trock Parma nu vereenicht zijnde met des Paus eñ met des Hertochs van Mayenne volck nae Roye / ende soo nae de Riviere de Somme/ alwaer hy een groot deel tijts versleet/ midts den couden Winter ende gebreck van voeragie. Want den Coninc van Vrancrijc hebbende Chartres nu na langhe belegh ingenomen/ hadde des Vorsten van Anhalts Duytschen opde Frontierē geleyt/ die de voeragie al afaten/ ende hy selve beleghertde de Stadt Roane / die Parma wilde gaen ontsetten: ende soo Parma hem naerderde / quam den Coninck met eenige hoopen Peerden hem daghelijcx bespringen/ latende den Marischal Biron int belegh voor Roane. In eene van dese scharmutsels is den Coninck selve gequetst gheweest/ met eenen verlogen cloot in syn syde sonder groote schade. 1592.

Den Hertoch van Parma nam Neufchastel in: Maer verstaēde dat den Coninc met Graef Philips van Nassouwē/ ontrent drie duysent versch volcx wt Hollant ontfangen hadde/ hebbēde eenich weynich volcx binnē Roane gecregē / die groote wtvallen deden/ soo resolveerde hy hem wat te rusten eñ ververssen/ hebbende nu twee Winters Maenden met dichte by een gedwongen Marcherens veel siecten onder syn volck becomen/ door ghebreck van voeragie ende provande. Alsoo trock hy den derden Meerte te rugghe over de Somme / ende beleghertde Rue/ een stedeken in Ponthieu / een plaetse die de Ligeurs seer queldē. Aldus hem gelatende gheheel het ontsetten van Roane te verachten/ oock toelatende van eenighe vredenhandel te spreken / heeft den Coninc oock veroorsaeckt een deel van synen Edeldom te laten in haer ghemack na huys trecken/ ende syn Duyts Peerdevolck leyde hy int Lant van Caux hen te vernaken/ houdende de Nederlanders ende Enghelsche meest int belegh voor Roane. Parma daerentusschen beleggende Rue/ verwisselde syn cranc sieck volck/ voor versch volck/ wt de byligghende Garnisoenen: ende in Meerte voor Rue/ met een deel Mutsaerts van Houte de marasschen ende grachten ghevult hebbende/ is aende mueren gecomē/ om die te moghen beclimmen: Maer met een Sluys die by die vande Stadt gheopent wert / lieten sy groot water op hem vallen / soo dat alle die Mutsaerden wech drevē/ veel volcx verdrinckende: Sy hadden ooc een oudt Ravelijn in ghenomen/ daer die van Rue haer s[illegible] wtsloeghen.

Parma treckt te rugghe over de Somme eñ belegert Rue iij. Meerte.

Hierentusschen Parma weder versch volck in stede vande doode ende siecke versamelt hebbende / is den xvj. April weder over de Somme getrocken/ trecken de neerstelijck beschanst tusschen syn Waghenen stracx op Roane/ daer hy den xvij. April/ op vijf mijlen na by quam. Den Coninck van dese haestige aencomste verstaēde/ trock syn volc van Roane te hoope/ eñ marcheerde na Pontdelarche: waer door Parma met sulcx als hy by hem hebbē mochte / de stadt van Roane versien ende ghespijst heeft/ ende de beleghertde

Parma [illegible] opbrekende treckt op Roane/ daer hy' ontsette/ de xvij. April.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1592.

beleghderde voorder beloften toeghesepdt: waeromme hy terstondt trock nae Coudebeck/ een Stedeken op de Sayne gelegen/ benedē Roane/twelc alle toevoer van Hable de Grace (dat Ligeurs was) eñ de Zee belette: aldaer syn geschut geplant hebbende/ nam hy dat den xxvij. April in: Parma selve creech daer eenen scheut in synē arm. De Nederlantsche oorlochschepen ende andere werden met tgheschut nederwaerts ghedreven.

Parma neemt Coudebeck ende wort ghequetst / den xxvij. Meert

Middelertijt heeft den Coninck tusschen Roane ende Pontdelarche syn volck van alle canten versamelt/soo dat hy den xvj. April hem sterc vont wel van vijf eñ twintich hondert Peerden / meest Edellupden/ eñ wel soo veel Duytsche Ruyteren onder Aenhalt/eñ ontrent derthien duysent voetvolcx/ met welcke hy dē Hertoch van Parma nae trock om te slaen waert mogelijck.

Maer die van Parma na het innemē van Coudebeck/ hadde synen Leger gheslaghen op voordeel tot Bohimmont ende Yvretot/ hem wachtende van slaen/daer den Coninc den vierden Mey seven van sijn Regimenten heeft aengegrepen/ ende wt haer Schanssen gheslaghen/ meest door de Enghelsche ende Hollanders. Den sesten Mey sloech hy hem wederomme/ende nam ten lesten Yvretot eñ ander plaetsen inne/Parmas Legher altijt dringhende na Coudebec toe. Den thienden Mey heeft den Coninck sijn volck in slachordene ghebrocht/ende Parma tot slach gelockt/ ende soo staende/sondt hy wtghelesen hoopen na een Dorp Ranson / daer doen legerden xxij. Cornetten lichte Peerden/seven Benden sware Peerden/ dry Vanen Duytschen/tsamen xxxij. van Parma volck: Dese werden van sConincx volck furieuselijcken besprongen/ ende meestendeel verrast / eer veel van hen te Peerde condē geraken/waer over sy de vlucht namen/dies sConincx volc veel vielen aen pilgeeren vant Leger: waer op Parma terstont een deel Spiessiē/ Muskettiers eñ andere van alle cantē sont om de pilgeerders te slaen: Maer Graef Philips van Nassou met hondert Spiessien eñ hondert Musckettiers/wederstontse soo langhe/ tot dat de ander weder in ordere werden gebracht onder den jonghen Biron ende andere/ waeromme dat volck oock moesten wijcken/ dies des Conincx volck meesters vanden buyt bleven / ende wech ghelept hebben byde dry duysent Peerden/eñ eenighe Muylen met Coffers ghelaeden/waer in veel van Parmas gelt was. Sy staken oock den brant int Dorp/met menichte van Wagenen. Onder dit Peerdevolck werden meest overloopen ende verrent de Nederlantsche Benden van Ordonnantien/vanden Prince van Cimay ende van Bossuyt/ soo dat Cimay van daer vluchte nae Artops/ alles verlatende. Dit gheschiede bycans sonder schade van sConincx volck/waeromme den Coninc tot Godes lof selve dede int Legher singhen savonts int avont ghebet den Lxxvj. Psalm Davids.

Den Coninck nu versterckt/ vervolcht Parma tot slach.

Die van Parma hem vindende dagelijcx meer benaut byden Coninck / die hem alle victalie afsneet/oock ghebreck van voeragie hebbēde/ nu gedrongē eñ tot aende Riviere/ heeft geresolveert hem over twater de Sayne te begheven/niet geraden vindende Veltslach te avontueren tegen so veel cloecke geresolveerde Edellupdē/ belept by den eersten eñ bestē Hooftman van Europa/maer was te vreden mette eere die hy tegē sulcken Prince behaelt hadde / als ghenoech volbracht hebbende daeromme hy gecomen was/heeft behendelijcken teghen over Coudebec / over dander syde vande Sayne een beschanssinge laten opworpen/ ende alsoo beyde de canten der Riviere beset met gheschut/ onder welck beschutsel hy dē xij. Mey alle syn voetvolc ende Peerdevolck / munitie ende gheschut over groote Ponten by een ghebonden / die met koorden overghetrocken werden / de Riviere heeft ghepasseert / ende dat soo stille eñ behendelijck/dat den Coninck dat qualijck ende te spade conde vernemen om te beletten.

Parma ontwijckt behendelijcken den Coninc over de Sayne/den xij. Mey.

Den Coninck synen vyant hem alsoo ontwekē zijnde/ eysche terstont de Stadt Coudebeck op/daer dry hondert mannen inghelaten waren/meest Spaengiaerdē/ die haer overgaven den xv. Mey / mits dat sy mochten trecken na Roane.

Die van Parma over zijnde/trock terstont voorts na de voorborchtē van Roan/ sint Senere genaemt/ daer hy scheen te willen schanssen ende l[illegible]gheren/ maer vreesende dat den Coninck hem weder soude volgen/ trock voorts sonder veel rustē/ so dat hy den xv. Mey voorby Eureux ghepasseert was/ ende hy selve was den xvij. binnen Parijs/ ende syn volck daer ontrent. Van daer troc hy over Pont Charenton/over de ander syde van Marne. Dē Coninc hem te vergeefs volghende/quam tot Sint Denis/ ende die van Parma nae Nederlandt tot Spae/ sijn volck eñ oock sPaus volck ende Zwitsers seer armoedelijck afcomende / ende veel nae huys verloopende.

Parma comt met syn volck weder thuys in Mey.

Aldus heeft Parma synen lesten tocht behendelijck in Vrancrijck in een Maent tijts volbrocht/ de Stadt Roan ontset/ oock eensdeels van vleesch ofte Beesten versien/ ende middel om haer te behelpen ghegheven/ hoe wel niet bysonders verbetert/ midts dē Coninck daer na Kilbeuf (op de Riviere beneden Roan gheleghen) dede met Bolwercken stercken / daer een Stadt van makende/ waer mede de Riviere bedwonghen werdt/ daer terwyle Hollantsche ende andere schepen van oorloghe liggende/ die toelieten op Lycent alle toevoeringe op Roan te voeren/ betalendē groote taxe: Waer mede sy betaelden het Garnisoen/ende den cost van Fortificatie: twelck oock tot Parijs toeghelaten wert/die nu weder in grooten noot van provande ghecomen waren/ door de omliggende Garnisoenen: Ende nu oock desen Somer dede den Coninck tusschen de Stadt Parijs ende Pont Charenton/op een half Eylandt een stercke Schansse maken/ daer den Heer van Teligny eñ Lanoue op lagen / die alle passagie op de Sayne ende Marne af snedē. Hier door werden dese twee machtige Steden van alle haren rijckdom wtghe put ofte wtghesoghen / ende alsoo ghedwongen met

Roane ende Parijs met stercken eñ Schanssen gedwongen haer nootdruft van haer vyanden te coopen.

1592. ghereeden ghelde te coopen (dubbel betalende) haren nootdrust van haren vyant/ daer sy van hen mede ghestraft werden.

Aldus bleef den krijch in Vranckrijc noch duerende/ hoe wel den Coninck verscheyden victorien in verscheyden Provintien vercreech/ oock tegen de wtlandische Hertogen van Savoyen ende Lorreynen/ die elck van haer/ haer selven hoopten Coningen te maken/ oft ymmers tot dien eynde haer Tittelen ende pretensien opentlijck verclaerden/ om ten minsten een deel des Rijcx aen haer Landen te hechten/ die beyde by haer eygen schade ende verlies wel mochten mercken/ hoe ongheraden ondanckbaerheyt is/ en den ellendighen ende beswaerden noch te beswaren/ want den Hertoch van Savoyen wert van La Deguieres dickmael geslaghen/ en sommighe Steden selve in Piemont hem af ghenomen/ een passagie in Italien makende/ Tygrasse ende Cavors sterckende/ daer over veel Italiaensche Potentaten by den Paus beschuldicht werden den Heer Deguieres daer toe met ghelde te assisteren.

De vyande der Croone van Vranckrijc verliesen meer dan winnen als den Savoyer.

Den Coninck bestelde den Lottringher oock een vyant/ namelijck den Viconte van Tourayne/ die troude de eenighe Dochter van den Hertoch van Bouillon/ Vrouwe van Esdan Jametz/ etc. hem ooc makende Maerschalck van Vranckrijck/ die nu Hertoch van Bovillon is/ en veel victorie tegen den Lottringen ghehadt heeft/ en Astenay ende andere steden gewonnen/ die oock verhindert dat synen sone den Cardinael tot het volcomen besit des Bisdoms van Straesborch niet comen en kan.

De Hertoch vā Lottringē vint wederstant vā Boillion.

Den Marischal Hertoge van Montmorenci/ heeft in Longuedoc des Conincx partyen seer beschut teghen de Forsten die wt Spaengien ghesonden waren/ oock heeft hy den Hertoch van Joyeuse/ beleggende Villemur by Tolose ghestaghen/ die daer doot bleef.

Montmorenci slaet Joyeuse.

In Britanien hebben de Spaengiaerden oock haer voornemen niet connen volbrenghen/ zijnde door de assistentie vande Engelsche meest mael verhindert/ daer het volck noch al liever hadden Fransoys te blijven/ dan Spaensch te worden/ twelck alomme selve tot Parijs gespeurt werdt/ de Spaensche veel insolentien over Gheestelijcke ende Weerlijcke ghebruyckende/ trachtende oock haer steden te vermeesteren met surprinsen/ waer wt groote jalousien groeyden/ selve tusschen Leger van Parma en du Mayenne genoech wt berstende/ welcke jalousien meer groeyden/ als den Paus/ ende den Coninck van Spaengien/ en de syn toeghedaen heftighe Ligeurs seer drongen om eenen nieuwen Coninck in Vranckrijck te kiesen. De Competiteurs waren den Coninck van Spaengien ofte syn dochter/ den Hertoch van Savoyen/ den Hertoch van Lottringhen/ ofte syn Sone du Mayenne selve/ ooc de Hertoch vā Nemours/ niet sonder hope zijnde/ maer den jonghen Hertoch van Guyse hadde het meeste faveur/ zijnde behendelijck int voorgaende Jaer wt de gevangenisse ontcomen.

De Fransoysen syn jaloers over de Spaengiaerden.

Competiteurs der Croone van Vranckrijck.

De Coninck heeft oock een concept des voorleden Conincx ghevoordert/ tot verseker inghe van die vander Ghereformeerde Religie aen lijf ende goet/ de strenghe Edicten teghen haer noch in vigeur zijnde/ daer in Julio Anno M. D. xci. tot Mantes den Cardinael van Borbon en andere qualijck toe te brenghen waren: maer selve in open vergaderinghe/ present den Aertsbisschop van Bourges/ de Bisschoppen van Mantes/ Bayous/ Bayeux/ metten Maerschalck Biron/ den Cancelier/ de Raetsheeren van State/ Secretarisen ende Officieren der Finantsien/ etc. den Coninck seer drongen om Catholijckelijck hem te bekeeren; Waer op den Coninck antwoorde/ men soude hem niet daer van spreken voor dat de Spaengiaerden wten Lande ghedreven warē/ dan wilde hy daer op letten. Daerentusschen (siende den Cancelier/ verthoonde het advijs vande vier volcomen Parlementen/ veler Presidentē ende Raetsheeren) wilde hy niet langher lyden datmen die vander Religie onrecht aendoen soude/ hy wilde die soo wel als de Catholijcken beschermen/ zijnde den Edeldom vande Religie gewest de instrumenten dat hy totter Croone gecomen ware/ veel van haer wt Vranckrijck gebannen/ ende haer guet gheconfisqueert/ die alleene op syn toesegghinghe haer vertroosten/ dien wilde hy syn gheloste houden/ oock wilde hy die eeren met Officien en Staten/ soo wel als de Catholijcken/ om te verhoeden voorder oorloghe ende quaet/ met meer dierghelijcke heftighe woorden/ in faveure van die vander Religie. Dē Marischal Biron verthoonde dat het meer dan nootsakelick was die vander Religie verseker inge te gheven/ ende dat de Hugenoten mede rechte Fransoysen waren/ die noyt tot vrede ghedronghen waren/ maer altijt selve gesocht/ ende die hier tegen waren/ waren meer dan betoovert van die vander Ligue/ etc. Aldus creghen die vander Religie eenighe versekeringhe/ ende de leste Edicten werden teghen haer crachteloos ghemaeckt.

Die vander Religie cryghen verse keringhe in Vranckrijck.

Aldus bleven de saken in Vranckrijc noch staende/ sonder dat den Coninc (hoe wel dat hy veel victorien vercreech/ oock veel steden innam) conde tot volcomē gehoorsaemheyt syn Coninckrijck ghebrenghen/ waeromme hy dickmael seyde dat hy een Coninck was sonder Coninckrijck/ een gehout Man sonder Wijf/ ende een Oorlochsvoerder sonder ghelt/ de senuwe des Krijchs/ twelck hem alomme ontbrack/ hebbende nergens geen gheheel Provintie volcomen hem onderdanich/ maer elck bruyckte syn eyghen middelen van ghelde: waerom hy oock syn hoochduytsche onder Aenholt die nu seer ghemindert waren/ afdanckte.

Wy hebben verhaelt hoe den Keyser Rudolphus int voorighe Jaer gesocht hadde weder den Vreden-handel te willen hernemen tusschen den Coninc van Spaenien ende de Geunieerde Landen/ waer op de Landen haer genoech hadden laten hooren/ dat soo langhe als den Coninck op syn voornemen bleef/ het niet doenlijck ware: Maer de Keyser versekerde dat den Coninc meer dan te voren toegheven soude/ om de

Landen

1592. Landē weder onder hem te brēgē/waer op hy seer trefselicke Gesanten gesonden heeft/ als Salētyn/Grave vā Isēborch/Symon Grave van der Lippe/etc. Johan Heere vā Perilsteyn, Otto Henbrick de Beplant/Baron van Rheyt/met Dierick Echten van Mesperbrun/eñ Franchoys Philippe Fomstid/ Doctoren: Dese waren in December met grooten state tot Brussel aengecomen/ ende feestelic onthaelt/ tot grooten coste des Coninckx daer geherbercht ende costvry gehoudē/eñ hebbē met Parma gehādelt voor zijn vertreck in Vrancrijc/ tot Brussel blijvende tot den xxij. Januari: siende dat sy geen bescheet wt Hollant conden vernemen/ midts de Staten Ghenerael moesten daer beschreven wesen/ zijn sy weder nae Duytslant vertrockē/eñ ordineerdē den Heere van Rheyt met Paspoort na Hollant te trecken/ die daer oock heeft tot den xxviij. April geleghen. Ten lesten den sevenden April vercreech hy eē goude Keten van achtien hondert guldē/ ende al le teercosten wordē voor hem af betaelt in den Hage/met een schriftelic bescheet van wegen de Staten Generael/ in substantie al hier na volcht:

Antwoorde der vereenichder Staten, opden Vredehandel van date den vij. April/1592.

De Staten Gheneraeel der vereenichder Provintien der Nederlanden/verstaen hebbende dat het de Keyserlicke Maiesteyt beliest hadde af te senden/de Gravē van Isenberch/ vander Lippe ende dāder/om te weghe te brengen een Vredehandelinge metten Coninck van Spaengien/ofte te hervatten den begonnen Vredehandel tot Colen/Anno M.D.Lxxix. tot welcken eynde dē Baron van Rheyt dē xxvij. Meert lest aē haer versocht hadde/ dat de voorseyde Ghesanten mochten daer over daer comen eñ gehoort worden: Waer op de Heeren Staten na rijpe beraetslaginge/ bedancken seer ootmoedelijck zijn Keyserlijcke ende Conincklijcke Majesteyt van zijnen goeden wille eñ affectie totten welstant vande Landen/ootmoedelijck biddende te willen ghelooven/ dat sy anders niet en soecken noch wenschen van God almachtich / dan dat dese ellendighe bloedighe oorloghe/ die soo langhe in Christen rijck/principalick in Vranckrijck ende in dese Nederlanden is begonnē eñ gevoert geweest byde Spaengiaerden eñ haer aenhāgers mochte door de crachtige hāt Gods ende door goede Inspiratie vā goede Princen ende gebueren verandert werden in eenen verseckerden gherusten staet/daer geheel Christenrijck mede mochte in vrede gestelt ende gehouden werden. Waer over sy haer bekenden aen zijne Majesteyt hoogelic verbondē/etc. ende en twijfelden niet ofte zijne Keyserlicke Maiesteyt en procedeerde hier in met een Vaderlicke oprecht herte. Maer ghemerct tgene by voorgaende Vredehandelinghe in dese Landen ghesocht is/eñ tgene dat sich nu ontdecte/en coudē sy niet verstaen dat vanden Spaeniaert anders dan bedroch ghemeynt worde. Want de Vredehandel metten Prince van Orangien/ Salligher/ int Jaer M.D.Lxxiiij. eñ tot Breda/ Anno M.D.Lxxv. en wrochten haer niet dan verlies van veel Steden eñ Stercken: Desghelijcx het contrackt besloten met Don Johan tot Marche in Famine/Anno M.D.Lxxvij. was al eenlic op enckel bedroch ghefondeert/ ende veroorsaeckte een opentlicke violatie vande Pacificatie van Gent/ghemaeckt Anno M.D.Lxxvj. ooc het overweldigen vande Stadt eñ Casteel van Namen/ooc van Charlemont/ Marienborch/ met onderganck ende verlies van veel quartieren/ende groote bloetstortinghe ghevolcht. 1592.

Redenen der Statē waerom sy niet en wilden in Vredehandel treden.

Anno M.D.Lxxviij. daer nae den voorslach vande communicatie vandē Baron de Selles/ leyde het fondament/ waer over de Walsche Landen haer afscheyden vande andere vereenichde Landen/ende den Vredehandel tot Colen en wrocht niet anders dan volcomen afval der selviger Walscher Provintien van veel Heerē ende Edelen des Landts/met het verlies der Stadt Maestricht eñ s'Hertogenbosch. Wat droever wtganck den vercierden handel mette Steden van Gendt/ Brugghe ende andere ghehadt hebben/ware meer dan openbaer.

Waer toe dat streckte de gheproponeerde Pacificatie vandē Jare M.D.Lxxxvij.eñ M.D.Lxxxviij. mette Majesteyt van Enghelandt/ namelick/om ondert decksel van vrede te incorporeren ende ruyneren niet alleene dese vereenichde Landen/ende de Ondersaten der selviger/maer selve tgeheel Coninckrijck van Enghelant/twelck genoech bleec byde grote eñ hoochberoemde Armade ter Zee gesonden Anno M.D.Lxxxviij. selve gheduerende het gesprec daer van tusschen Enghelant ende Nederlant/en conden de Heeren Statē Generael (voorsiende haer quaet voornemen wt de voorgaēde handelinghen) haer niet laten daer toe perswaderen inden Jare M.D.Lxxxvij. eñ M.D.Lxxxviij. Eñ met veel meerder swaricheyt souden sy dat nu versoecken/ nademael inde selvighe handelinghe haer openbaerde so opentlicke groote faute/gemerckt dat noch sints niet de minste aparentie en blijct inde Spaengiaerden/van te willen beterē/maer ter contrarien zijn tsints ontdect veel andere vonden van bedriegerien ende gewelden/ als sy in wat manieren dat de Ligeurs van Vranckrijck hebben gestijft gheweest byde Spaenjiaerden/teghen haren Coninck lest gestorven/ die sy hebben getracteert met alderhande gewelt/bedroch/ende cleynicheit/ Ten lesten niet ontsien verradelickē zijnen eygenē persoon te vermoordē/ byde handen van Geestelicke/alle de Werelt contbaer.

Oock hebben de Spaengiaerden eñ haer aenhangers in veel Provintien van Vranckrijck getracht/ haer daer Heeren ende Meesters te maken/ ende den teghenwoordigen Coninc tegen alle redenen te berooven van zijn erf-recht/om te vesten haer Monarchie ofte ghewelt over alle Conincrijckē ende Landen van langher hant geraemt/ waer van ghenoech de tochten gedaen in Vranckrijck byden Hertoch van Parma int Jaer M.D.xc. ende int eynde vant Jaer M.D.xci. ende noch in dit teghenwoordich Jaer M.D.xcij. het Krijchsvolck gesonden/ ende dat noch is in Britanien/in Langedock/ eñ in Provintien/zijn alle de Werelt contbaer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Oock en gheeft gheen cleyn achterdenck en den Heeren Staeten/ dat rechts de openinghe van dese handelinghe gheschiede int Jaer M. D. xc. inde Maent van October tot Franckfort/ ten tyde als den Hertoch van Parma in Vranckrijck ghetrocken was mette meeste macht der Nederlanden/ om t'onder te brenghen de Croone ende teghenwoordighen Coninck van Vranckrijck / ende tot zijn wedercomste is dese onderhandelinghe weder wtghesteldt/ tot dat hy wederomme ghereedt was / met ghelijcke gheweldighe macht in Vranckrijck te trecken . Voorder meer / doet de Heeren Staten grootelijcks achterdencken / dat dese voortghebrachte handel van vrede rechts overcoemt in plaedtse vande beloofde ende verwachte executie / besloten byde principale Circulen ofte Creydtsen des heylichs Rijcks / teghen den Coninck van Spaengien / ende den Hertoch van Parma / nopende het wedergheven der Steden ende Fortressen by haer beseten / ende afghenomen den voorschreven Rijcke/ int welcke de Heeren Staten van haerder syden haer so goedelijcken/ oprechtelijcken ende ghewillichlijcken hebben geacquiteert/ ende den voorsz. Rijcke voldaē/ ende altijt voldoen sullen.

Boven alle dese zijn de Heerē Statē wel particulierlijcken geinformeert van het bedrieghelijcke voornemen der Spaengiaerden in dit stuck/ byde eygen Brieven vande Coninck van Spaengien/ ende zijn principael Secretaris Idiaquez/ geschreven aen den Spaenschen Ambassadeur/ int Hof vā zijn Keyserlijcke Majestept/ Don Guilliam de Sinte Clement.

Daer toe zijn de saken oock wel wegens weert/ tgene dat onlācx besloten is geweest van wegen des Coninck van Spaengien/ by openbaer Placcaten tegen de oude Keyserlicke Stadt van Aken. Daerenboven is van groote consideratie dat de vruchtē van den handel onlanghs voorgenomen op het redres vant Gouvernement des Hertochs van Gulick/ Cleve/ ende Berch/ inde Stadt van Duysseldorp/ sulcx zijn/ datmē nu meer dan opt te voren twijfelt/ ofte de regieringe aldaer niet meer Spaensch zy/ dan der Lāden eygē/ al te recht geacht oprechte Spaēsche treken.

Regiment van Gulic eñ Cleve/ meer Spaens dan inlandich.

Eyndelijck en connen de Heeren Staten niet vergeten de droeffelijcke ende jammerlijcke procedueren/ die gheduerichlijcken gebruyckt worden in Vranckrijck ende in dese Landē/ wt de Roomsche Maxime quod Hæreticus & Rebellibus, (onder de welcke de inwoonders van dese Landen (maer Gode danck sonder oorsake) gheacht worden) non sit seruanda fides. Waeromme ende gheconsidereert dat de Heeren Statē Generael (die volgens haren Eedt eñ ampt moeten verantwoorden voor dē hoogen Almachtigen Godt ende alle de Werelt/ van haer devoyr int hanthoudē ende beschermen der vereenichder Landen/ ende inwoonders der selvigher) niet en connen verstaen/ hoe sy met vruchten eenige openinge totter voorderinghe vande voorgheslaghen Vredehandelinghe connen toelaten/ noch inde Geunieerde Landen/ noch daer buyten aende Coninckelijcke Maiestept van Engelant (mette welke in dat ende andere sy staen in stercke verbontenisse) noch oock niet aenden Coninck van Vranckrijck ende andere Potentaten/ Vorsten eñ Republijcken/ eñ andere vrienden/ gheconfedereerde/ voor een ghemeyn sake.

Daeromme salt believen zijn Keyserlijcke ende Coninclijcke Maiestept (aende welcke de Heeren Staten altijdt verplicht blyven/ hem alle eere eñ behoorlicke respect te dragen) te willen int vriendelickste eñ int goede verstaen ende nemen/ als dat sy/ volghens tgene zy zijne Maiestept den eersten Januari Anno M. D. xcj. schreven/ sy niet en connen resolveren op de selvighe voorghestelde Vredehandelinghe/ midts Wettelijcke ende hoochweghende redenen.

Oock baden sy ernstelijckē de voorsz. Heeren Ambassadeurs/ dat hare Heerlijcheden wilde ghelieven/ gunstighe rappoort te doē van dese hare redenen aende Maiestept/ eñ specialick dat de Heeren Staten Generael/ voorsiende dat sy hier in gheen vrucht doen souden/ geerne ghesien hadden dat hare genaden ende Heerlicheden ontlast waren geweest vander moeyten/ waer over sy haer tselve adverteerdē voor het eynde van haer leste vergaderinghe/ als sy van haer comste by particuliere geadviseert waren.

Daerenboven dancten sy oock de Heeren Ambassadeurs int Generael/ ende elck int particulier / namelijck oock den Baenderheere van Kheyt seer hertelijc/ midts dat hi hem so gebruyct heeft totten goeden dienst deser Landen/ ende souden tot allen tijden tselfde verschulden/ etc. Voorder soo ontschuldichdē sy het lanc wtstel van dese antwoorde/ midts de beschreven Heerē Staten Generael door den Winter / Vorst ende Ys niet eer conden vergaderen/ ten eersten vergadert zijnde/ dē Baenderheere van Kheyt audientie ghevende/ hopende ende biddēde de Heeren Staten zijne Keyserlijcke Majestept ootmoedelijc/ dat het haer believe dese hare onschult aen te nemē voor Wettelijc/ ende te houden de saken van dese Landē in goetgunstichepdt ende recommandatie/ ten dienste van tgeheel Christenrijck. Dit ghe schiede inde vergaderinge der voorsz. Heeren de Staten Generael inden Haghe/ den sevenden April/ Anno M. D. xcij.

Op dese versochtē vredehandel hebben de Hollanders penningē geslagē van siluer eñ Coper/ tot waerschouwinge/ waer op stont de Maecht Hollandia in harē Tuyn/ in vrede wel rustende/ endet erwijle wert sy by laghen / listen ende behendichept van alle cāten besprongen/ ende rontom stont geschreven/ Pax patet insidijs, Dat is/ den peys oft vrede is open ofte subject tot bedroch ofte hinderlagen. Ouer d'ander syde stont Hollandia in haren Tuyn gewapent/ met goede wachte rontom besedt/ afkeerde eñ verslaende veel vyandē/ met dit geschrifte Tuta salus Bello, Dat is welvaert is versekert met de oorloghe. Die van Zeelant sloeghen ooc eenē penninc/ waer op stont een Spaen-

giaert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1592.

giaert/ den Zeelander vreede aenbiedende/ maer den Zeelander wijst hem dat het Serpent lach onder dat cruyt/ met die geschrifte/ Latet anguis in Herba: over de ander zijde stont de Wapenen van Zeelant/ met dit opschrift ne temere, Dat is/ niet te lichtelic betrout ofte gelooft.

Courssen ende aenslagē inde Nederlanden van weder sijden.

DEn Winter gheduerende/ zijnder in Nederlant van weder sydē diversche courssen ghedaen byde Garnisoenen/ als die van Nimmeghen namen Alphen inne/ de Garnisoenen in Vlaenderen by den Grave van Solms trachtē op Sluys/ die van Brabāt int Stift van Colen tē faveur vande Gravinne van Meurs/ die daer ettelicke duysēt Gulden eyste. In Maert vergaderde Pr. Maurits van Orangien de Garnisoenen van Brabant / trock metten Grave van Hohenlo/ (die nu weder wt Duytslant ghecomen was) secretelijck op Maestricht/ dat hopende met schalade in te nemen/ tusschen den xvij. eñ xviij. Meert snachts/ maer door eenen grooten slachregen/ oock door de donckerheyt des nachts/ en conden sy niet gelijckelijc door verdooltheyt aen twee zijdē den aenval doen/ waer door sy hebben moeten met eenighe doode ende ghequetste afwijcken/ ende int wederkeeren namen sy inde Kempen Bergheyck inne dat sy sterckten in Mey. By Antwerpen namen sy Westwesel/ ende Gravenwesel/ twee Dorpen met Casteelkēs inne/ ende dat om beter haer courssen te moghen doen. Maer dese werden in Junio by Montdragon weder ghenomen/ die oock eenen aenslach op Breda miste: Hy nam oock Turnout ende Westerloo weder.

Aenslach op Maestricht ghemist.

Schipvaerde op Italië wort seer gheluckelyc.

De Geunieerde Landen hebben dē voorleden Winter seer politijckelick met cleyn schade haerder ghemeynte ghelt vergadert/ dagelijcx oock vermeerderende haer Navigatie/ als namelic op Italien door de strate van Gybraltare/ daer in dit ende het vorige Jaer byde vier hondert groote schepen met Coren/ die sy wt Oostlant ghehaelt hadden/ doorgevaren zijn na diversche plaetsen van Italien/ midts de groote dierte van Coren in die Landen/ twee oft drie jaren gedeurende/ daer den Coopman/ Schipvolc eñ Reeders by wonnen/ eñ de Landen groot Convoy oft Licentgelt van cregen.

Mits welcken resolveerden de Landen desen Somer weder haer sterck te velde te begeven/ in Mey schepēde haer gereetschappe/ waer onder boven de vijftich stucken geschuts waren. Eñ mits de Brieven die van Verdugo aen Mansvelt ende den Raet van State geintercipieert werdē/ daer in hi seer claechde dat Vrieslant geabandoneert wert so scheen het dat den tocht op Vrieslant soude wesen: Maer Pr. Maurits trock wt den Hage den thienden Mey na Wtrecht/ mits dat daer eenighen twist te slissen was.

Pr. Mauritz gereetschappe tot den Velt leger/ ende haer Oversten wttrecken den x. Mey.

Met Pr. Maurits/ neffens den Grave van Hohenlo/ Grave Willem van Nassou/ ende den Grave van Solms/ trocken voor Krijchsraet/ de Heere van Barchon / als Maerschalck Provisionel/ Graef Philips van Nassou / als Ghenerael van het Peerdevolck/ de Heere van Famars/ als Generael vant gheschut/ Capiteyn Crazomere/ als Sergant Mayor/ ende voorts de Overste ende Colonellen Sir Franchoys Vere / Floris van Brederode / Morey/ Dorpe/ Groenevelt/ ende andere Capiteynen/ van groote ervarentheyt. De Heere van Gryse was Generael vande Provande/ noch trocken ghemeynlick mede eenighe Raedtsheeren wt den Rade vae State/ sekere ghecommiteerde vande Provintien/ daer den tocht ghedaen wert/ alles dienende tot goede directie ende ordere op alle nootsaken van Gheschut/ Amonitie/ gelt/ ende vicktalie.

Daer Marcheerden van allen canten tot ontrent ses duysent voetvolcks/ ende byde twee duysent Peerden/ mette welcke Prince Maurits trock op Steenwijck/ met alle gereetschappe/ alwaer hy zijnen Leger neder gheslaghen/ ende quartier ghenomen heeft/ den xxviij. Mey. Het Peerdevolck logeerde te Giethorn. De ghelegentheyt van Steenwijc hebben wy verhaelt int thiende Boec/ ende hoe die van Rennenberch voor Parma beleghert/ ende vande Staten weghen beschermt wert: Sints wert sy van sConincx wegen by Jan Babtista de Taris met behendicheyt inghenomen ende verrast/ ende zijnde een Stadt gheleghen op een passagie van Vrieslandt/ veel Lants bevrijdende/ werdt die by haer wonderlick gesterckt met stercke aerde Wallen/ al met hout doorvlochten/ ende dat op de beste formen / sy was oock wel versien met goet Krijchsvolck ontrent sesthien Vaendelen/ ende ettelijcke Peerdevolck. Voor Gouverneur was daer binnen Antoni Coquel/ een ervarē Krijchsman: Oock waren daer meer andere Heeren ende Graven binnen/ als Graef Lodewijck/ joncxste Broeder des Grave vanden Berghe/ de Heer van Waterdijck/ ende andere van name/ met acht ofte neghen hondert Mannen/ ende tachtentich Peerden. De Stadt was van als ghenoech versien/ ende sy en hadden niet ghebreck dan alleen Buscruyt / het welcke soo haer een goede quantiteit wt Duytslant afquam/ wert int Monstersche Stift aengeslaghen ende ghenomen voor recompensie van eenige beroovinghe die van des Hertochs van Parma volck gedaen was.

Steenwijc vā Pr. Maurits belegert den xxviij. Mey.

Vanden dertichstē Mey tot den negendē Juni was Pr. Maurits besich mette beschanssingen op de leeghe gronden te soecken ende maken / om tgeschut te moghen planten/ dies werter een Katte opgheworpen neghenthien voeten hooghe/ daer men drie stucken Gheschuts conde op stellen/ om de hoochden ende weeren af te schieten/ ende alles te ontdecken : maer het dede cleynen dienst/ dan om te beter tGeschut te plantē/ de welcke tot vijfenveertich stuckē geplant zijnde/ so werde daermede de stat dē 14. Juni beschotē/ behalvē noch vier andere cleinder Veltstucken/ maer daer wert voor die reyse met schieten luttel wtgerecht / ia qualic de Borstweeringe afgeschoten/ hoe wel nochtans wel 4000. schoten daer op geschoten worden. Met eenige stucken schooten sy vierclooten inde Stadt/ die wel int eerste een vreese

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

vrese aenjaechde/ ende eenigẽ brant maecte/ maer wert corts alles gheblust.

Als sy saghen dat het gheschut soo luttel vorderde/ende dat die van binnen soo luttel daer op pasten/tonẽde int spot dat het maer als stof met bessemẽ vande Vesten af te vaghen ware/ werter gheresolveert van schieten op te houdẽ/ eñ met twee Mijnen voort te varẽ na het contrescherp toe/die ooc niet veel en wrochtẽ/ daeromme groeven sy tot dat sy in het contrescherp quamen/ twelck sy die van binnen afwonnen/ ende ontdeckten een seker plaetse aenden voet vande Palisade/daer die van binnen groote weere wt deden inden gracht/sodanich dat alle het bespringhen verloren arbeydt was/ ten ware dat die van binnen daer werden afghedreven:waeromme sy eenige stucken geschuts inden gracht brochten in verscheyde plaetsen/daer sy wel bedeckt werden om wech te schieten alle de wederplaetsen aendẽ voet vã de Palisade/ met andere beschutselen diesy hadden aenden voet vant Rampaert ofte wal/die wel wrochtẽ/wãt onder tbeschermsel van dit gheschut quamen sy met een rollende begravinge indẽ gracht/ daer sy haer so wel bedecten/ dat die van binnẽ haer niet veel condẽ schaden/so dat sy daer mede quamen int besidt vanden voet des Rampaerts ofte Wal des principaels Bolwerck aende Oostsyde/daer sy doen met minerẽ ofte sapperen inliepẽ drieenveertich voeten inwaert onder deerde/eer sy keerden om eenighe Camers te maken. Dit werc duerde wel thien daghen/binnen welcken tijden die van binnen deden twee wtvallen/ inden eersten namen sy een Vaendel/ ende sloeghen eenighe Enghelsche/ inden tweeden sloeghen sy den Hopman Olthof doot/die dander belech in die Stadt gheleghen/ eñ beschermt hadde/ met eenighe andere van name/ende een deel volcx die de wachte aldaer hadden.

Steenwijck woort ondermijnt.

Den xxiij. Juni wrochten die van buyten om een Batterije te maken / teghen een Ravelijn dat die van binnen noch hadden buyten de Stadt by een Morasse: Als die van binnen de Batterien reede saghen/ verlieten sy de plaetse.

Dẽ vierentwintichsten eñ sesentwintichsten Juni waren sy buyten besich om eenen Toren die van Masten ghemaeckt was/ op Wielen aende stat te brengen/ dien sy een Lijmstande ofte Kijckindenpot noemden: Desen Toren was viercant van Masten/ al met Ysere Vysen aen een ghehecht/negen solderinghen boven den anderen/ elck van twaelf voeten hooge/elcke Solderinge conde men afnemen nae believte/ elck hadde een Borstweeringhe ende bedecksel van Canifas teghen den vyandt. Met desen nieuwen Toren aende Wallen gebrocht/ ende Musskettiers daer op ghelept zijnde/ keerden sy die van binnen niet alleen van de Wallen/ maer sy schoten het volck oock achter straten gaende: maer die van binnen met twee stucken gheschuts / tsamen metten Wint/ brochten in twee daghen de twee hooge solderingen ter neder / so datter niemant meer wilde opgaen.

Een Toren van masten voor Steẽwijc gebrocht/ den xxvi. Juni.

Vanden sessentwintichsten totten negenentwinchsten Juni warense besich mette twee Mijnen inden Wal ondert Bollewerc reede te maken. Den dertichsten sonden die van binnen wt drie Capiteynen om te parlementeren/namelick Bernart van Montberck/ David du Wal/ ende eenen vanden Sande/sone vandẽ Drost van Harderwijc: Daer teghen de Capiteynen Pieter vanden Dorp/Assuers eñ Du Buc als Oostagiers in trockẽ: Sy versochten wt te trecken met Wapenen/Vaendelen/eñ Baggagie/ twelc aengenomen worde met conditie dat sy souden terstont over Rijn trecken/ eñ niet dienẽ in ses Maenden in die quartieren/ ende so sy dat weygerden/wert het Parlement afghebroken. Den selven nacht werden nae de Stadt ghesonden van Verdugo/ sConincx Philips Stathouder/drie hondert Soldaten/elck met een Sacxkẽ Buscrupt van xv. ofte sesthien ponden/ waer van eenighe tsestich ofte tseventich in raecten/dander werden verslagen/gevanghen/ende inde vlucht gedreven.

Den eersten Juli dede Prince Maurits eenen valschen storm ofte aenloop aenrechten / ontrent vier hondert scheuten groot Gheschuts ghedaen hebbende/ om haer gemoet ende maniere van binnen te moghen mercken/ die haer rusten tot alle plaedtsen tot teghenweer: Den tweeden Juli brocht hy alle de nacht secretelic alle zijn volc inde Trencheen ofte begravinghen/ met voornemen om smorgens de Mijnen op te blasen metten Poeder/ende daer op eenen generalen assoult te doen: Elcken Overste hadde met zijn volck zijn bestemde plaetse. Den derden Juli nae dat smorghens tgrof gheschut vier uren gheschoten hadde van alle plaetsen/ ooc vande Catte/ ende dat die van binnen door de groote apparentie totten storm gelockt waren op de Wallen/ werdt het vyer inde Mijnen aenghesteken/ de een Mijne werp den Rampart ofte Wal so omme / datter Bresse ofte inganck was voor thien mannen tseffens op te climmen / aen welc quartier/ Graue Willem van Nassou mette Vriesche Vaendelen bestelt was/ den eerstẽ storm te doen/ eñ opt blasen der trompetten/ souden de Enghelschen/ den tweeden storm aenbrengen.

Dander Myne aẽde Zuytwestzijde borste buitenwaerts wt(daer van de aerde veel Hollantsche Soldaten/die oock reede op de wacht stonden om op te loopen)levende begroef/ noch en wert het teecken van storm/ ofte aenval van Pr. Maurits niet ghegheven aen geen quartier. Maer alsoo Graef Willem mercte dat die van binnen verbaest waren/ spronck hy op ende nam met haeste de plaetse ofte het omgeworpen Bollewerc aende Oostzijde in/twelc gebiede ende oversach de geheele stadt:also wert oock op dander zijde een Poorte aende Zuytzijde inghenomen/ met groot verlies van volc van die van binnen: Waeromme die van binnen haer selven aen alle canten bloot vindende/ sonden dien avont noch eenen Trommelslagher wt om sprake/die Maurits doen ghehoor weygherde. Maer sanderdaechs den vierden Juli werden de boven gheschreven Capiteynen

Valsche alarmen ende opblasen van Mynen/ den iij. Juli.

Graef Willem legert hem op de Wallen van Steenwijck den iij. Juni.

Parlement den iiij. Juli.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1592. Capiteynen ghehoort/ maer alle versoec afgheslaghen: Ten lesten waren sy te vreden aen te nemen dat haer Pr. Maurits gonde/ want het gheschut nu in alle de plaetsen der Stadt conde schieten / ende alle de huysen ende Kercken waren bycans al afgeschoten/ de resterende waren al door ghebroken om door te loopen / tvolck haer meest inde Kelders houdende / maer sy hadden nochtans een Borstweeringhe op de Merct tot wterste toevlucht ghemaeckt. Desen niet tegenstaende hadde tGheschut cleyne schade aende Wallen ghedaen/ midts die so sterck waren van vette aerde/ constich ende sterck met Boomen ende Rijs doorvlochten.

Contract van overgheven van Steenwijc/ den vierden Juli,

Aldus heeft Pr. Maurits de Gouverneur oock den Heer van Waterdijck/ Capiteynen ende Officieren vanden Garnisoene van Steenwijck/ Gheestelijcke persoonen/ ende de Borghers ghegont dit navolghende accoort/ Gedateert voor Steenwijc den vierden Juli/ Anno M.D.xcij.

Dat sy wt de voorsz Stede souden treckẽ/ na dat den Gouverneur eñ Capiteynen/ Officieren ende Soldaten/ so te voete als te Peerde/ belooft ende ghesworen souden hebben dat sy de Wapenen tot dienste vanden Coninc van Spaengien niet en souden draghen aen die syde des Rijns/ gedüerende den tijt van de eerste ses Maenden.

Dat sy wttrecken sullen met haer Baggagie/ Vrouwen ende Kinderen / achterlatende de Vaendelen ende Wapenen/ amonitie van oorloghen/ ende de provande.

Geen Soldaten zijnde overloopers /ofte die om de Justitie te ontgaen/ ter cause van grouwelijcke misdaden/ in dienste der stadt hen hadden begeven/ en soudẽ dit Contract niet moghen ghenieten.

Dat alle ghevanghenen sullen ontslagen eñ vryhept hebben/ midts betalende twaelf stuyvers daechs voor haer costen.

Alle Borgers ende Officierẽ des Coninex Philips / souden oock moghen vertrecken sonder mollest.

Dat sy hondert waghens na haren eysch souden hebben tot Coevoorden toe / midts dat sy gehouden soudẽ wesen die onbeschadicht weder te senden.

De gequetste eñ den Chirurgijnen souden inde Stadt mogen blijven/ tot dat sy vande quetsuerẽ genesen warẽ/ eñ dan vertrecken.

Dat syn Excellentie haer accordeerde twee Commissarisen/ om haer over Rijn te gheleyden/ op borghe vanden Gouverneur ende Capiteynen.

Nae dit accoort zijn den vijfden Juli de Soldaten wtghetrocken. Maer Pr. Maurits heeft daerenboven / ten aensien dat het goet Krijchsvolck was/ willen beleeftheydt bewijsen / ende den Gouverneur wt gratie syn Peerden toeghelaten / desghelijcken den Capiteyn du Wael/ met syn Ruyters onder hem elck syn Peert/ ende tKrijchsvolck haer Rapieren.

Daer trocken wt ontrent vijf hondert eñ tsestich fraey voetvolc/ meest Walen/ die wel dispost ofte te passe waren / eñ ontrent twee hondert ghequetste/ ende tusschen tsestich eñ tseventich Peerden. Binnen de Stadt waren ontrent drie hondert ende vijftich doot ghebleven/ onder andere Graef Lodewijck van den Berghe / een aencomende jonck Heere/ ontrent achthien ofte negenthien jaren oudt zijnde/ oock de Capiteynen Blondel/ Hessel ende meer andere. 1592.

Van Maurits syde zijnder oock ontrent drie ofte vier hondert mannen voor ghebleven/ ende veel ghequetst/ Onder andere Pr. Maurits selve/ rechts na het springen vande Mijne / als hy wilde besien wat die ghewrocht hadde / werdt hy door sijn slincker Caeck gheschoten / sonder groot dangier. Ten selven tijde werdt oock den Collonel vant Noorthollantsch Regiment / genaemt Willem van Dorp/ ghequetst/ daer hy van sterf. Sir Franchoys Vere ende syn Broeder werden oock ghequetst/ met meer andere. Nae dat de Stadt gherupmt was / zijnder vier ofte meer Vaendelen onder Capiteyn Berensteyn inghelept/ ende tLegher is daer soo langhe ghebleven tot dat alle Wallen ende Grachten gerepareert waren/ zijnde het belegh alle den tijt soo ghemackelijck gheweest/ datter alle dinghen beter coop eñ abondanter was dan in eenige Stede/ door het ghemackelijck toevoeren / sonder eenige Impositen. Eenighe Soldaten die int verraden van Gheertruydenberghe gheweest waren / zijnde int contract niet begrepen/ werden ghevanghen ende ghehanghen.

Pr. Maurits werdt voor Steenwijck ghequetst.

Van hier ist Legher na Coevoorden ghetrocken/ ende een deel Peerden berenden het Stedeken Ootmaersen ofte Oudtmarsch/ daer Alphonsis de Mendoza in lach met peerdevolck: alwaer de Heer Franchois de Levin van Famaers gheschoten werdt/ een vroom stantafstich Heere / wesende een vande Ghedeputeerde der gheconfedereerde Edelen / die de Requeste Anno M. D. Lxvj. presenteerde/ hy hadde gedurichlijc de Wapenen ghedragen voor de Landen/ eñ was nu generael vãt geschut/ seer beclaecht vande syne. Het Stedekẽ Ootmaersen wert beschoten ende gedwongen den xxx. Juli by compositie als Steenwijck.

Ootmaersen genomen daer de Heere van Famaers gheschoten werdt den xxx. Juli.

Noch in Augusto wert Coevoorden beleghert/ daer Graef Willem van Nassouwen afbrande de bystaende huysen/ om onder den roock daer van te maken syn begravingen/ eñ heeft de Sluysen benomen/ eñ soo het Water wt de grachten ghelept/ oock ingenomen de contrescharpe des Casteels/ afgeschoten hebbende de Brugge. Graef Herman vanden Berge na dat hy alomme over ende weder ghereden hadde om die plaetsen te besorgen/ isser selve met behoorlijcke Garnisoen inghetrocken/ zijnde een plaetse wel sterck/ wel befaemt om syn ghelegentheyt/ oock wel constich ghesterckt/ op de fondamenten eertijts van Joncheer Dirck van Sonnoy begonnen.

Coevoorden beleghert by Pr. Maurits in Augusto.

Pr. Maurits volck op de contrescharpe zijnde/ maeckten een Gaelderije tot haer bevrydinghe inden gracht / om bedect aenden Wal te connen sapperen ende ingraven/ vry vant Gheschut der strijckweeren/ twelck sy corts volbrochtẽ met behulp van een hoochde ofte Catte die sy opworpẽ: sy schoten oock een Ravelijn ter neder: diversche Mynen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

werden onder de Wallen gegravē/die moeyelijck waren / ende ter neder oft in vielen: tegen een van die mineerdē die van binnen/ ende so met lochtgheven maeckten sy die onnut: nochtans blevē sy minerende/ eñ deden eenige springhen/ waer op eenen aenval gedaen zijnde/geraeckten sy op den Wal/ daer sy haer op beschansten/ door middel vande opghewórpen Catte die van binnen haer teghenweer benemende/ alsoo sy tot Steenwijck ghedaen hadden: Waer door die van binnen cleynmoedich werden / alleenlijc hopende opt ontset van buyten/ eñ hadden ooc ghebreck van Water ende ander dinghen.

Den Raet van State der Gheunieerde Landē/verstaende dat Parma hem rustede om in Vrieslant te comen/ende tot dien eynde noch de Stadt van Berck ende andere plaetsen op den Rijn voor passagie inhoudende/ hebben een Regiment knechten/ dat de Landen hadden doen oplichtē onder den Colonel Stolberch/ doen monsteren by s'Heerenberge/ door den Grave van Hohenlo/ want Graef Philips van Nassou met drie duysent Mannen in Vranckrijck ghesonden was / ende om dat de Coninghinne haer Enghelsche afvoorderde / om oock in Vranckrijck te senden/die nu alreede wt den Legher vertrocken waren na Zwol: maer also de tijdinge van Parmas comste quam/ werden sy wederomme ontboden. Daerentusschen quam oock seer wel te passe Graef Philips met sijn volck wt Vranckrijck/ die terstont inde Hollantsche Garnisoenen ghelept werden om haer te ververschen / eñ de oude Garnisoenen werden terstont nae het Legher ghesonden/ ende eenighe nae sGravenweert/ vreesende dat Parmas volck ergens in breken mochten/oock mede om hem alle syn doortochten te becommerē. Het Legher was oock seer gheswackt van volck/eñ door quade wegen ende passagien conde het qualick van victalie ende amonitie versien worden. Die van Zwol sonden ses groote Canons eñ ses Colubrijnen tot het gheschut dat daer alreede voor was / met alderhande nootdruft/ soo dat het Legher aen volck eñ nootdruft beter versien was.

Verdugo den Vrieschē Stadthouder van de Spaengiaerts zijde/hadde seer aen Parma gesoliciteert om volck ende gelt / twelck nu seer rijckelijck ende veel over Italien gesonden was/ ende wel aenghecomen/ waeromme hy nu vercreech by Parma / dat de Regimenten van Graef Carel van Mansvelt/van Mondragon/ van Gonzago/ met noch de twee Regimenten van Arenberch ende Barlaymont / nae hem toe trecken souden met eenige Peerden ende Gheschut/ de welcke over den Rijn passeerde/ makende een Schansse over dander syde des Rijns/eñ trocken op Grol/ende soo tot Oldenzeel/alwaer sy aen quamen den derden Septembris/ alwaer Verdugo alle syn macht vergadert hebbende/verstont den noot daer die van Coevoorden in waren/ waeromme hy marcheerde oft trock met alle sijn macht op Herdenberch / daer hy dochte te legheren/ maer subytelijckē van raet verandert zijnde/legherde in een Dorp Vlsen/eñ van daer trock hy tot Emlichen/ghelegen onder het Graefschap van Benthem/ maer een ure gaens van Coevoorden/een bequaem plaetse voor victalie. Pr. Maurits hier van verwitticht zijnde / sondt drie hondert Peerden wt / om te besichtighen ende te scharmutseren/maer conden die wt haer voordeelē niet wtlocken: daer dede hy eenen Boer halen/ die hy sach ende suspecteerde eenighe Brieven vanden vyant te draghen/also het waer was: want den Boer door vreese van hangen / heeftse hem ghelevert/waer in Verdugo die van Coevoorden liet weten sijn voornemē/van haer sanderdaechs ontset te doen lancx het intrenchement des Graven van Hohenlo/int quartier vant Peerdevolck/ de gheleghentheydt van Pr. Maurits Legher verstaē hebbende door een Vries Edelman/ eñ hoe datter quaet by te comen was: waeromme hy diē wech om de Morassen / siende dat die min gesuspecteert eñ bewaert was/ vercoren hadde.

Hieroppe heeft Pr. Maurits de plaetse beter versterckt met volck/ ende heeft oock daer gheschut ghebrocht/ ende ghestelt opdē wech die syn vyanden aencomen moesten: Ende also secretelijck op syn hoede wesende/ is Verdugo met alle syn macht aengecomen te voete eñ te Peerde/al met witte hemden/ over haer Harnasch / snachts voorden dage den sevenden Septembris/eñ is also ten drie Steden inde trencheen ghevallen/ met een geroep Victoria/Victoria: maer sy werden van eyghender handen van Pr. Maurits/ Hohenlo/ ende Graef Willem met haer geordonneert volck te rugge ghedreven/ ende in het afwijcken schoot het grof gheschut op haer los: Vele bleven daer doot/ ende vele mannen ende Peerden bleven inden Morasch stekē. Daer werden sanderdaechs op de plaetse ghetelt hondert ende sesendertich dooden/ende tweeenvijftich Peerden: Veel ghequetste voerdense wech: want sanderdaechs noch werden tweeenveertich Waghens vol doode ende ghequetste getelt/ varende na Oldenzeel/gelept met vier Cornetten Peerden: somma daer bleven wel drie hondert mannen hier ende daer doot. Van Pr. Maurits syde bleef maer drie man ende ses ghequetste/behalven Graef Willem van Nassouwen/ die een scheut creech int dunne van synen buyck/ maer sonder perijckel.

Verdugo int ontsetten vā Coevoorden geslagen den vij. September.

Verdugo also te rugge gedreven / maeckte sanderdaechs groote ghereetschappe van Mutsaerden/om over de Morassche te comen: ende so het Lant veel enghe passagien heeft/hy scheen die te willen besetten/eñ also den Legher van Maurits alle victalie af te nemen: maer ten lestē als die van Coevoordē sagen haer ontset vertrecken/ ende daeromme begondē te parlamenterē/ quam hy weder in slachordere hem vertoonen / besichtende Pr. Maurits beschanssinghe/die nu oock weder eenighe Enghelsche int Legher ontfanghen hadde/ ende daeromme betroude in goeder ordonnantie hem te verwachtē. Aldus dese twee Leghers malcanderen besichticht hebbēde/heeft Verdugo twee stucken gheschuts los geschoten/ ende een huys in brande ghesteken. Die van Coevoorden

schoten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1592. schoten oock twee stucken / tot onderlinghe verstant hem antwoordende / waer op Verdugo af trock nae Velthuysen / int Graefschap van Bentheim.

Coevoorden heeft hem ... aen Maurits xij. September.

Die van Coevoorden aldus verlaten eñ gheduerichlijck beschoten zijnde / tot groote quetsinge haers Krijchsvolcx / de beleggers gelogeert door de ondergravingen op haer Bolwercken ende Borstweeringhen / resolveerden te composeren. Pr. Maurits was oock te vreden haer goet appointement te gheven / ten aensien dat Verdugo noch daer ontrent was / ende ergheus wat mocht aengrijpen / ende dat nu in dat Lant de straten ende wegen vuyl eñ diep waren / onbequaem om de lijftocht te brenghen / heeft haer den twaelfden September dit navolghende accoort ghegheven. De Ghecommitteerde die waren Evert van Ens / Drost eñ Capiteyn / Christoffer de Vasques / eñ Alonzo de Marteney commandeerde den Ruyteren.

Contract dien vã Coevoorden ghegeven.

Sijn Excellentie van Orangien beghеerende te gelieven mijn Heer den Grave Fredrick vanden Berch / etc. sijnen goeden Couzijn / heeft hem gheconsenteert ende toegelaten / consenteert ende laet toe midts desen: Als oock aenden Drossaert van Coevoorden / Capiteynen / Officieren eñ Soldaten / houdende Garnisoen binnen de ghesevde Fortresse / te moghen wtrecken met haer Vaendelen / Wapenen / brandende Lonten / Peerden / Baggagie / met alle tghene haer toebehoort / wtghenomen Artillerije ende amonitie / soo wel van Krijchsgereetschappe als van victalie / tot wat plaetse haer belieft te trecken.

Tselfde consenteert syn Excellentie oock aende Gheestelijcke Iofvrouwen / Vrouwen / Kinderen / Huysghesin / Knechten ende Maechden der selvigher voorghenoemder binnen Coevoorden.

Ende tot voorderinge van haer vertreck sullen haer ghelevert worden Wagenen eñ behoorlijc Convoy / om haer sekerlijck te geleyden / door de welcke de voorseyde Grave sal geven Ostagiers / tot dat sy weder sullen ghekeert wesen int Legher / belovende syne Excellentie by desen by sijn Princelijc woort / dat noch den Heere Grave / noch eenige andere die wtrecken sullen wt de selvige sterckte / sal ghedaen worden eenighe schade ofte letsel aen lijf ofte goet. Ghedaen voor Coevoorden als voren / den xij. September / Anno M.D.xcij.

Hier op zijn de Grave eñ andere alle wtgetrocken / de Grave Lodewijc vandẽ Berghe voorsz is van sijn Couzijns Pr. Maurits / ende de Heeren vanden Huyse van Nassouwen wel gefestoyeert / hebbende veel discourssen op haer partyschappe / als zijnde Susters eñ Broeders kinderen / maer niet vereenicht. Daer trockẽ wt wel vijfhondert Soldaten die gaen conden / met veel siecken van Bloetganck: De plaetse werdt noch geheel sterck bevonden / met negen stucken geschuts.

De Heeren Staten deden ter ghedachtenisse vant nemen der dry Stedẽ van Steenwijck / Ootmaersen ende Coevoorden Penninghen slaen van Silver ende Coper / ter eeuwiger memorien / de eere der selver winninge Gode toeschrijvende / daer wert Gouverneur ghestelt den jonghen Heer van Nienoort. 1592.

Pr. Maurits Legher bleef liggen / tot dat alle sterckten van Coevoorden weder opgemaect / ende alles wel versien wert / Verdugo lach tot Velthuysen / ende scheen dat hy Ootmaersen wilde gaen belegerẽ / maer dat werdt oock ghesterckt.

Den xv. Octobris trock Maurits Leger op nae Zwol / alwaer sy beraetslaechden eñ resolveerden op na Emmerick te trecken / eñ by den te Rijn legeren / ende voorder over te passeren nae voorvallende oorsaken / eñ dat sy sien souden wat Parmas volck onder Verdugo souden aenrechten / ghereet zijnde om Grol ofte Goor te belegerẽ / ofte den vyandt de passagie over den Rijn te beletten / maer eer sy daer condẽ comen / was de Heerstrate vol Waters / eñ Verdugo volck was gescheyden / eñ meest den Rijn weder gepasseert / namelijck de twee Regimenten van Arenberch ende Berlaymont / met vijf ofte ses hondert Peerden seer tonvreden. Verdugo mette reste Peerden eñ de Spaengiaerden / Italianen ende Ruyckenaren / bleef ontrent Oldenzeel / besettende Grol / Goor / Enschede ende Linghen.

Maurits eñ Verdugo Legers breken op den xxv. October.

Pr. Maurits quam den achtstẽ November tot Arnhem / alwaer hy sijn Legher inde byliggende Steden verdeylde: De amonitie met het Gheschut eñ Schipbrugghen werden al op Schepen ghelept / om die tot allen tijdẽ reede te hebben / eñ oock bereyt tot eenen vlieghenden Legher / also daer doen groote sprake was dat sy over den Rijn soude trecken int Lant van Valckenborch ende Lutzenborch / om Parma selve tot Spa te versoecken: maer so Parma van daer na Brussel trock / is sulcx na ghelaten.

Die van Groeninghen en werden noch door dese exployten ende verlies van Steenwijck ende Coevoorden niet beweecht tot eenich verdrach te comen met haer ghebueren de Ommelanden ende Edeldom van Vrieslant / niet teghenstaende dat sy nu van een doortocht van duysent Beesten berooft werden / eñ nu maer een passagie de Bourtangie open hadden ontrent Wedde: maer Graef Herman vanden Berch troc met ses Vaendelen ende eenige Peerden inden Winter na Groeninghen / tot bewaringe vande Landen.

tAntwerpen in Augusto eñ September was het Schipsvolck dat op de Oorlochschepen lach tot bewaringe vande Reviere / in haer Bolwercken ende Schanssen ghemuytineert om haer betalinghe / zijnde ontrent vier hondert in getal / eysschende xliij. Maenden tachterheyt / daer sy maer eenige Leeningen op ghehadt hadden. Dese muyterije was soo hestich / dat sy dreychden by den vyandt mette Schepen te willen betalinghe halen / het welcke sy lieten weten aen die van Zeelandt / die derwaerts Ghedeputeerde sonden / om haer aen te locken / maer te vergeefs / dies sy ten lesten te vreden ghestelt werden / eñ eenichsins betaelt / maer vele werden sints mistrout / ende na Duyn-

Schipvolck t'Antwerpen ghemuytineert.

1592. kerchen ghesonden/ daer sy haer dagheliјcx stercker ter Zee rusten/ende veel goede buyten vande custen van Enghelandt haelden.

Int Lant van Cleve/Gulck/ende Berch was nu eenighe Jaren groote onruste/ den oudē Vorst Willem nu sesentseventich Jarē oudt zijnde/ was in Januario dit Jaer M.D.xcij. ghestorven/ende tot Dusseldorp den thienden Meerte heerlijck begraven. Desen Vorst nv out geworde eñ onbequaem tot regieringhe zijnde/ werden de Landen by den Lantraet gheregeert/ die den Coninck van Spaengien eñ syne Gouverneurs genoech toe ghedaen ende gheneghen waeren. Dese also des Vorsten oudtsten Sone over etlijcke Jaren in Italien ghestorven was / ende nu maer eenen Sone Johan genaemt hadde/ende vier Dochters/hebben sy desen Sone tot versekeringe vande Catholijcke Religie/ende om aen de Spaensche syde vereenicht te blijven/versien van een Houwelijck/ mette Dochter Jacoba van Baden/ Anno M.D.Lxxxv. een seer Catholijcksche vrouwe/tot regieringhe bequaem/overmidts sy van doen merckte een simpelheyt ofte crancksinnicheydt in desen jonghen Vorst / dat sy also denckende het oudt Regement by dat Houwelijck te behouden. Den ouden Vorst Willem heeft naeghelaten vier Dochters/ deuchdelijck opghebracht by syn Suster/de outste troude mettē Vorst van Pruyssen/die alreede twee Dochters sonder sonen hadde/ nu houbaer / de twee ander Dochters waren ghetrout aen twee Hertoghen van Tweebruggen/ de vierde Sibilla was noch ongheхout. Den Vorst nu doot zijnde/ ende den jonghen Vorst Johan cranckſinnich/ tot de Regieringhe onbequaem / hebben de Dochters met haer Mannen becommert gheweest/ niet alleene om de Regieringhe/ maer oock om de Successie/ midts den jonghen Vorst gheen kinderen ghewan/ ende hieromme so is de Hertoginne van Pruyssen nu Weduwe zijnde/met haer twee dochters/ oock de twee Hertoghen van Tweebruggen in Cleve ghecomen : maer midts dese alle de Ghereformeerde Religie toeghedaen waren/hebbē sy mette Vorstelijcke Lantraden niet connen over de Regieringhe overeen comen/ die welcke vreesende voor alteratie/ haer behielpen mette authoriteyt vanden Keyser ende macht van Spaengien / om int Gouvernement te blijven: selve eenen Schencker die Castileyn opt Slot van Gulck was/vreesende ghedwongen te worden tot yet dat hem niet aenstont / vertrock secretelijc wt de vergaderinghe/ nae Gulck/ eñ sterckte syn Slot / op niemanden passende/ gestijft zijnde van Parma/ diemen doen seyde te versoecken de ongheхoude Dochter Sibilla / ten Houwelijcke voor synen Sone Raynutius/ Prince van Parma. Sints zijn aldaer noch diversche dachvaerden ghehouden/ daermen den twist alleene wel onderdruckt heeft/ maer niet wechghenomen/ daerentusschen de Landen grooten overlast van den ghebuerен Krijch lijdende.

Hertoch Willem vā Cleve/ Gulick/etc. ghestorven in Januario/ ende den x. Meerte begraven.

Regement van Cleve onrustich eñ onseker.

Die van Lutzenborch/ Limborch/ ende de Landen Overmase/leden oock veel schaden vanden overtocht ende monsteringhe van Parmas Krijchsvolck/ twelck hem aldaer wt Duytslandt vergaderde / daer de Garnisoenen van Ghelderlandt/Hollandt ende Brabandt seer veel courssen deden/als namelijck in Januario M.D.xciij. deden sy eenen stercken tocht op Sint Vijt/ende ontbrack niet vele dat sy de Stadt niet innamen/ dies wt Brabant alle het Krijchsvolc derwaerts ghesonden werdt. 1592.

De voorsz Landen leden oock veel door den Krijch die tusschen Vranckrijck eñ den Hertoch van Lotringē was/ met de Vrouwe van Esdam / dochter ende Erve vanden Hertoch van Bullioen / door het afsterven van beyde haer Broeders / die nu ghetrout was metten Viconte van Tourayne / een susters Sone vanden lesten Constabel van Vranckrijck Montmorenci/ die nu Maerschalck van Vranckrijck was / een ervaren dapper Krijchsman / wel noodich om dat Landt als Frontiere van Vranckrijck wel te beschermen teghen den Lotringher ende Spaensche. Dese heeft den xiiij. Octobris den Heer van Chamblisse ofte d'Amblise met dry duysent ende vijf hondert Loraynoysen ghеslagen/ belegerende Beaumont/ ende dat alleenlijck met vijf hondert Peerden/ende dry hondert voetvolcx. d'Amblise bleef daer doot/ tGeschut ende alle de Vaendelen werden daer genomen/ oock door verrassen namen sy Attigny : ende daer nae den sevenden December oock by nachte een Lotringher stadt/ genaemt Dingh/op de Mase ghelegen/daer sterck Garnisoen in lach.

Den Hertoch van Lotringen / also hy de Ligue van Vranckrijck toeghedaen was/ ende selve stont na de Croone/ oft pyerde na een goet deel daer van/ soo van weghen syn Wijfs Dochter van Vranckrijck/ofte voor syn kinderen / heeft harden weder stant ghevonden/ die hem den Coninck van Vranckrijc berockte. Sijn tweeden Sone Bisschop van Mets ende Cardinael zijnde/ die door Catholijcke factie tot Bisschop van Straesborch ghecoren was / werdt oock verhindert vant besitten des selven Bisdoms / dewijle vanden meesten hoop tot Bisdom gecoren was den sone vanden Administrateur van Maydēborch/ Marcgrave van Brandenborch/ die daer over voor den Vorst van Anholt grooten Krijch voerde/ twelck ten lestē ontrent desen tijt tot wtsprake van byligghende Vorsten ghereferееrt wert. tBisdom daerentusschen wert ghedeylt tusschen den Marckgrave van Brandenberch / den Cardinael van Lotringhen/ende der Stadt Straesborch.

Parma zijnde eenen tijt lanck tot Spa geweest/ daer hy ten lestē vreesde van bespronghen te worden/ oock sijn gesontheyt niet seer beterende/ is hy int beghintsel van October tot Brussel ghecomen / ende inde Warande achter tHof solitierlijck gelogeert/ luttel negotierende / preparerende nochtans eenen anderen tocht in Vranckrijck.

Also daer te Hove grooten twist ghеresen was onder die vande Finantien eñ Rekencamer/ so werdt oock den xv. Octobris den Heere van Champangni/ principael vande

Fi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1592. Finantsie/ vanden Hertoch van Parma aen gesept/ als wy voren verhaelt hebben/ dat hy om syn quade diensten/ raporten/ procedueren ende Acten/ van sConincx weghen bevel hadde/ hem te doen binnen acht dagen vertrecken wt Brussel/ ende de volghende thien daghen wt Nederlandt te trecken nae Borgongien/ sonder eenighe ontschuldinghe te willen hooren/ waeromme de Heere van Champigni teghen synen danck tghebodt ghehoorsaemde. Een ander vande Finantsie Sansey ghenoemt/ die onlancx van cleynen state rijc geworden was/ wert in gevangenisse gestelt/ met meer andere. De Staten van Brabant/ Vlaenderen ende andere/ waren tot Brussel oot seer tonvreden/ ende sonden van harent wegen na Spaengiē/ claechden aenden Coninck. Om desen twist ende andere oorsaken isser in Nederlandt vanden Coninck wt Spaengien ghesonden/ Don Piedro Mauriques de Toledo, Grave van Fuentes/ maeschap vanden Hertoch van Alva/ die te Brussel met groot verlanghen vande reformatie aenquam dē vierden December. Als te voren Parma van Brussel vertrocken was den ix. November/ pretenderende eenen aenslach op S. Quintyn/ die hem miste/ trock hy daeromme na Atrecht/ hem toerustende tot eenen anderen tocht in Vranckrijck/ nochtans weeck ende swack zijnde/ ende soo hy ghenoech subijtelijcker crancker wert/ is hy aldaer tusschen den derden ende vierden Decembris gestorven/ ontrent ten selven tijden als Fuentes tot Brussel aenquam/ soo dat sy malcanderen niet en saghen: midts dat hy ghenoech subytelijcken sterf/ werdt ghesuspecteert syn doot in Spaengiē gepractiseert te wesen/ te meer om dat Fuentes effen doen daer aenghecomen was/ maer sulckē achterdencken wert als de doot selve vergheten.

Champigni wordt van Parma wt de Nederlanden ghebannen.

De Heer Dansay met andere vande Finantie worden gevanghen.

De Grave van Fuentes comt in Nederlant/ om alles te reformeren/ den vierden December.

Parma is tot Atrecht gestorven den derden Decembris.

Hy was een ghelucKich/ cloeck/ vernuft/ ende wel versocht Krijchsman/ den besten die den Coninck van Spaengien ende oock de Catholijcken doen ter tijt hadden/ hoochmoedich/ beleeft/ heusch/ eñ seer Hoofs/ nochtans altijdt vande principaelste Spaensche Hoofden mistrout. Hy was noch maer tusschen veertich ende vijftich jaren oudt. Sijn lichaem werdt geopent/ ende bevonden geheel bedorven van boven tot beneden/ niet moghelijck langher te leven/ ende daer nae werdt het in een Maele ghepackt/ ende also bedecktelijck op een Peert te Poste in Italien na sijn Stadt Parma ghesonden. Sijn wtvaert werdt tot Brussel heerlijck gehouden/ daer over twist ghereees/ midts dat nae de Bare syn Hofghesin volghende/ met den Stadthouder Mansvelt/ waer nae terstont de Spaensche Edelen wilden volgen/ maer werden gheweldelijcken vande Italianen/ niet sonder groot rumoer geweert. In Italien in veel plaetsen/ oock tot Romen werdt syn wtvaert den derden April ghehouden/ als een trou voorstander/ ende aldercloeckste voor-vechter der Heyligher Roomscher Kercke. Sy hebben ter eeren van hem een Statua ofte Beelt van schoonen Marbor opt Capitolium ghestelt/ na de wijse der ouder Romeynen/ met dese volgende inscriptie.

Parma natuere/ wesen ende gheluc.

Parma den derden Hertoch wordt tot Roomen een Statua ofte Beelt int Capitolium opgerecht/ den derde April.

Quod Alexander Farnesius. Parmæ & Placentiæ Dux III. magno in imperio res pro Rep. Christiana præclarè gesserit, mortemq́ue obierit, Romaniq́ue nominis gloriam auxerit.

S. P. Q. R.

Honoris ergo maiorum morem seculis multis intermissum reuocandum censuit. Statuamq́ue ciui optimo in Capitolio eius virtutis suæque in illum voluntatis, testimonium.

Ex. S. C. P.

Clementis VIII. P.M. Anno II. Gabriel o Cæsarino I. V. C.
Iacobo Rubeo.
Papirio Albero Coss.
Celso Celso, Cap. Reg. Priore.

1592.

Hy hadde nu de Nederlanden onder sConincx gebiet meer dan xiiij. Jaer geregeert/ veel machtige eñ stercke steden met ghewelt ende andersins den Coninc onder gebracht/ maer luttel ghevoordert met so grooten authoriteyt/ groote middelen ende schatten/ ende groote Krijchs heyren/ dickmael aldaer ghebiet hebbende over de tsestich duysent Krijchsvolck van soo machtigen Coninck/ soo dat het velen vreemt gheeft/ dat hy niet meer met sulcken middelen wtgherecht en heeft/ teghen een veracht volck/ sonder ordere ofte goet beleyt/ dat de Spaengiaerden om haer weelde eñ sachtsinnicheyt met Boter wilden verdrincken/ die haer noyt niet veel anders dan syn slaghen gheweert/ ofte defensive oorloghe ghevoert hebben/ soo dat sijn teghenpartije haer lieten duncken dat elck een lichtelijck met soodanighen middelen veel meer soude wtgerecht hebben/ maer tsins dat Anno M.D.Lxxxviij. de Spaensche Armade van haer voornemen miste/ heeft Parma groote opsprake geleden van syn bedeckte vyanden/ twelck scheen dat hyt seer ter herten trock/ ende noyt tsins welvarende gheweest is/ noch noyt tsins in Nederlant veel gheluck gehadt heeft/ zijnde doe in syn hoochste Periode.

Na syn doot werdt Pieter Ernst Grave van Mansvelt die Stadthouder was/ int Gouvernement vanden Coninck ghe confirmeert/ hoe wel hy nu out zijnde eñ swack/ niet tegenstaēde dat Fuentes groote authoriteyt op hem nam/ ende over de Finantsie groote reformatie eñ straffe voornam/ maer niet nae den noot ende hope die de Landen daer van hadden/ Dies den Coninck op hope van corts een goede eynde der oorloghen in Vranckrijck te hebben/ sochte de Nederlanden in goeder hope/ ghenegentheyt eñ devotie te houden/ resolverende daer synen Swagher ende Couzijn den Eertshertoch Ernestus van Oostenrijck te ontbieden/ wiens gheboorte/ naturel ende reverentie/ tvolck in ontsach eñ onderdanicheyt soude houden. Den Edeldom sochte hy oock te gelieven/ makende den Hertoch van Arschot Gouverneur van Vlaenderen/ sijnen Sone den Prince van Chimay Gouverneur van Henegouwe/ confirmerende Arenberch int Gouvernement van Ghelderlandt/ Varrabon tot Gouverneur van Arthoys/ dien

Den Coninc resolveert Ernestus van Oostenrijck in Nederlant te ontbieden/ gratificeert met eeren eñ Ampten den Nederlantsché Adel.

1592. Barlaymont van Namen: Billy van Ryssele/ Dowaye ende Orchiers: Molenbays vanden Huyse Crop (die nieuwelijcks wt Spaengien ghecomen was/ daer hy Capiteyn vande Guarde der Artsiers was/ eñ nu ghemaeckt was Grave van Sore/ getrout zijnde met de Weduwe van Montigni/ Marquise van Renti) werdt Gouverneur van Doornick ende Tournesis: Carel van Mansvelt/ Stadthouder sijns vaders/ wert ghemaeckt Admirael vander Zee/ eñ Charles d'Egmont werdt ghegunt sijns Vaders ende Broeders erfgenaem te wesen: dē Bisschop van Camerijck vanden Huyse Barlaymont/ om dat Camerijc hem niet en wilde erkennen/ werdt hy Bisschop van Doornick ghemaeckt/ nae de doot vanden lesten Bisschop Vendeville: ende meer ander werden ghepromoveert/ ende met weldaden/ eeren ende ampten versien.

Aldus willen wy hier mede dit sesthiende Boeck/ ende oock tjaer M.D.xcij. sluyten/ sonder te vergheten dat op den Kersdach in tselve Jaer/ also die vande Ligue in Vranckrijck Sint Valeri op de Somme weder ghenomen hadden/ dede Herry d'Orleans den Hertoch van Longheville/ Gouverneur van Piccardyen dat weder beleggen/ met behulp van eenighe Oorlochschepen van Zeelandt/ waer van een Schip/ daer Capiteyn op was Zegher Pietersen/ inde Riviere ghinck liggen/ belettende het ontset ende secours dat die van Amiens ende Abeville derwaerts waren sendende/ waer door de Stadt hem op Kersdach weder overghegheven wert/ dies Longeville met Brieven die van Zeelandt seer hooghelijck danckte/ ende sijn victorie haer toeschreef. Terwijle men in Vranckrijck besich was om eenen anderen Coninck te kiesen/ ofte den Coninc Catholijck te maken/ ende in Nederlant den Eertshertoch Ernestus verwacht wordt/ ende Pr. Maurits Geertruydenberch gaet beleggen/ sluyten wy dit sesthiende Boeck. 1592.

Eynde des sesthiende Boecx.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Het seventhiende Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael vant seventhiende Boeck.

NA de doot des Hertochs van Parma/ als Graef Pieter Ernst van Mansveldt Gouverneur was/ tot des Eertshertoch Ernestus comste/ heeft hy met advijs vanden Grave van Fuentes den krijch men aller strengheyt willen voeren/ sonder rantsoenen ofte contributien/ daer teghen de Geunieerde Landen hem tselfde afseyden/ ende straefden tot in Lutsenborch. Pr. Maurits beleghert Geertruydenberghe so sterck eñ industrieus/ dat Mansvelt nerghens met syn gewelt conde inbreken/ waeromme de Stadt ghedwonghen wert. Van daer meynde Mansvelt de Schansse van Crevecoeur te overloopen/ daer hem Pr. Maurits terstont dede van wijcken met groote schade ende perijckel/ die oock te vergeefs is practiserende om Garnisoenen in sHertoghenbosch te crijgen. De Graef van Solms doet eenẽ tocht in Vlaenderen. Mansvelts Krijchsvolck mutineert opde Frontieren. In Vranckrijck en wisten de Ligeurs noch Du Mayenne gheen goede waerschouwinghen waer te nemen/ maer vergaderen hen tot Parijs om eenen nieuwen Coninc te kiesen/ dat selve wert vande Spaenschghesindẽ Eertshertoch Ernestus voorgeslaghen/ trouwende mette infante van Spaengien/ twelc niet aengenaem ghebonden zijnde/ wert ooc den Hertoch van Guyse ghenoemt/ maer by gebreck dat sy geenen Legher sterck byder hant en hadden/ groeyde onder haer groote confusie/ want dẽ Coninc door veel persuasien wort Roomsch Catholijck/ ende gaet ter Misse/ eñ sent den Hertoch van Nivers tot Roomen om absolutie/ die den Paus weygherde wt vreese van Spaengien/ waer door ten lesten veel Edelen ende Steden den Coninck toe vallen: Enghelandt ende de Gheunieerde Nederlanden blijven oock met hem in verbondenisse. De Gereformeerde in Vranckrijck vertoonen den Coninck haer eñ syn eyghen perijckel/ krijgen daerop vriendelijcke antwoorde. In Nederlant heeft Maurits diversche courssen ende aenslaghen ghedaen/ ooc op Brugge te vergeefs. Veel schepen int Vlie door tempeest verdroncken. Eertshertoch Ernestus wort in Nederlant heerlijck ontfangen. Die van Groeninghen claghende aenden Keyser ende Coninck/ worden van Gr. Willem van Nassou benaut/ ende neemt weder de sterckte tot Bellinger Wolde Zyl. Verdugo ende Graef vanden Berghe nemen Otmarssen ende ander plaetsen weder in/ dan Graef Willem maect een stercte opde Bourtangen/ die Verdugo quam belegghen/ maer also die niet winnelijc en was/ trachte hy Graef Willem te slaen/ die hem wel weerde/ dies Verdugo op Coevoorden weeck/ ende eenen omwech met Schanssen makende/ hielt dat alle den winter beleghert. Die van Groeningen deden Delfziel over het ys beclimmen/ maer sy werden afgheslaghen. Inden somer miste Pr. Maurits weder eenen aenslach op Maestricht/ verjaecht synen vyant vant belech van Coevoorden/ beleghert Groeninghen/ dat met gheweldighe dapperheyt ende veel mineren ghedwongen wert op redelijcke condicien hem over te gheven. Mansvelt neemt Chapelle in Tyrasse. Ernestus doet syn incomste tAntwerpen/ schrijft aende Gheunieerde Staten/ haer aenbiedende/ so sy haer wilden reconcilieren/ souden sy de condicien selve maken/ daer sy schriftelijck op antwoorden/ haer beclaghende over de Spaensche ontrouwe/ daeromme sy niet con-

den

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

den met hem handelen: Sy verhalen Lopes conspiratie tegen de Coninghinne van Enghelant / oock Michiel Renichon ende Piere du Four tegen Maurits/die alle daerover gedoot zijn. Eenen Rijcxdach wort tot Regensborch gehouden/ daer den Keyser hulpe teghen den Turck werdt gheconsenteert: Onder de Protestanten bekent den Paltzgrave syn gheloove: op vrede in Nederlant wert daer oock ghelet. De Gheunieerde Landen zijn Gevaders inden Kintdoop over den Prince van Schotlant. De Coninc van Vrancrijc vereenicht vele van syn Ondersaten/dies Jan Chastel hem nae de kele steeckt/ wt perswasie van de Jesuyten / die daer over door aenclaghen vande Sorbona van Parijs wt Vranckrijck ghebannen worden/daer van tot Parijs memorie-teeckenen opghestelt worden. Jesuytsche Historie/ haer Procedueren ende verbolghinghen worden verhaelt/ oock een Placcaet teghen haer inde vereenichde Landen. Den Coninck van Vranckrijc resolveert de oorloghe teghen des Coninex van Spaengien onderdanen onder Boyllion / dien de Staten hulpe in Lutsenborch toe senden. Italiaens krijchsvolck mutineert/ ende vercrijghen bystant vande Gheunieerde So Ernestus tracht tbelech van Camerijck/ worden die Landen ghedreycht ende met open oorloghe aenghecondicht: Tselfde doet oock den Coninck van Spaengien teghen den Prince van Bearne/nemende ghelijcke wel de Ligeurs in beschuttinghe/ daer over vallen de Franchoysen in Lutsenborch ende t'Graefschap van Bourgondien. Heraugiere neemt Hoey in/dat de Spaensche weder winnen/daer het overloopen der Revieren seer toe hielpen. Ernestus sterft/ latende het Goubernement aen Fuentes. Hohenlo trout des Prince van Orangien outste dochter. Den Ceurvorst Paltzgrave/ trout een ander/ ende Boyllion oock eenen. Des Huys van Nassouwen vermaertheyt wort ghestelt. Oock wort de reductie opte Munte verhaelt. Den grooten Turck sterft/ Christenrijck armeert hem teghen den Sone/ dies Carel van Mansvelt derwaerts treckt. Beroerten in Cleve ende Emden. De Gheunieerde Landen senden veel Schepen wt / om Catha ende China te beseylen lancks het Noortooste. De Duynkerckers Vrybueten sterck. Den Coninck van Vranckrijck contenteert die vande Religie/ reconcilieert syn Steden ende Ondersaten/ ende selve Duck du Mayenne valt tot hem. Verdugo wordt van Ferte ghedreven/ ende de Spaengiaerden wt Han. Fuentes neemt Chastelet/ slaet Villars/ ende neemt Dorlens. Onderlinghen vrede tusschen de Landen ende Staten aengheboden te handelen/ byde Spaensche opghesch oben/mette redenen over beyde syden. Jan Babtista Taris opinie ende ander worden verhaelt. Den V. Cardinael ende Pr. van Orangien worden verwacht. Pr. Maurits treckt na Grol/ daer hem Montdragon volcht . Pr. Maurits sent Graef Philips van Nassouwen op Montdragons Legher/daer hy doot blijft/Camerijck wordt by Fuentes beleghert ende ghewonnen/mede het Casteel. Heraugiere maeckt eenen aenslach op Liere/ daer hy wtgheslaghen wort/ veel krijchsoverste sterven.

Alles gheschiet onder Mansvelt/ Ernestus/ende Fuentes van sConincx weghen/ ende Pr. Maurits ende Graef willem van Nassouwen van weghen der Gheunieerder Staten Regieringe/ in twee Jaer ende een half tijts/Anno M.D.xciij. M.D. xciiij. ende M.D.xcv.

1593.

Pieter Ernst Grave van Mansvelt regeringhe.

Vy hebben te voren verhaelt hoe dat den Coninck van Spaengien nae de doot vanden Hertoghe van Parma/ tGouvernement der Nederlandē gegeven heeft dē Grave Pieter Ernst van Mansvelt / by provisie (also syt noemen) tot des Eertshertoch Ernestus comste / daerentusschen hem by ghestelt als principale byraeden ofte bysitters den Grave van Fuentes / ende Stephano Divarra/ beyde Spaengiaerts/ met meer andere. Oock so was den principalen Edeldom tot meerder versekeringe vereert met staten ende hooghe Offitien: Ende om de Lantsatē in goede wille te onderhouden/ wert hope ghegeven mette comste van Ernestus/ alle saken in goede ordere te brenghen/ om dat hem een yeghelijck inbeelde (aengemerct syn hooge qualiteyt) dat hy inde Landen niet comen soude/ dan met voornemen / volcomen last/ bevel eñ middel van bevredinge/ ofte om beter oorloge te voeren tot der Landē beschuttinge: Met dese hope hebben de Landen haer ellende te beter verdraghen.

Dit staende regiment/ hebben de Spaensche Raetsheeren by Mansvelt terstont de Spaensche strengheyt des wijlen Hertoghe van Alva willen weder te wercke stellen/ eñ verbodē tquartier / also sy dat heeten onder tKrijchsvolck (twelck is datmen den eenen ghevanghenen Krijchsman lost teghen den anderen van ghelijcke qualiteyte/ ofte voor een Maent soldije) eñ wildē dat het Krijchsvolck ghevanghen wordende/ souden inden hoochsten graet metter doot door Beuls handen ghestraffet worden/ ende dat alleen daerom / om de hare door vreese vādē Galge tot de uyterste manheyt te brengen / haer liever doodt vechtende dan te laten levende vanghen. Maer het ghemeyn Krijchsvolck dat meer om loon ofte soldije / dan om eere dient/ eñ vandē Krijchshandel een ambacht maken/ en soecken sulcken strengheyt niet/ midts de vroomheyt hedensdaechs so qualijck gheloont / gheacht ende gheeert wert. Onder dit woort quartier/ wort oock begrepen gheenderhande rantsoenen ofte contributien den vyanden te moghen betalen/ het welcke den Gheestelijcken/ Edelluyden ende Lantlieden (als die meest buyten de steden haer goederen hebben) seer tegen was/ maer liever hadden cleyne contributien voor savegarden te gheven / dan gheplondert ofte afghebrant te worden.

By Mansvelt wort tquartier gebroken / den v. Januari/ 1593.

Aldus isser by Mansvelt een ghebot uytgegaen van date den vijfden Januari/ M. D. xciij. Dat voortaen geenderhande rantsoenen / contributien ofte savegarden / den vyanden souden betaelt worden/ noch te halen ofte mogen ghebruycken/ op lijfstraffe/ maer tegen alle invallen der vyanden haer te rusten / schanssen ende weeren/ eñ tvolck by clockslagen tsamen te roepen/ den vyanden doot te slaen ofte te vanghen/ ende dan te hanghen: Waer over van beyde syden ettelijck ghevangen Krijchsvolck opghehanghen werden.

Maer daer teghen hebben de Generale Staten der Geunieerder Landen van date den xxvij. Februarius oock een ghebot uytghegheven/ verhalende hoe dat hare vyanden de Spaengiaerden als vreemde/ niet anders dan der Landen verwoestinghe / ende onderganck en sochtē/ met haer alder bloet eñ goet/ biddende eñ vermanende eenē yegelijcken goede acht op haer selven/ haer Vaderlant/ Wijf ende kinderen te hebben/ ende met haer aen te houden / om sulcke Spaensche moetwil van haer te weeren / ende om haer daerover te bedencken/ stelden sy dach tot den naesten April/ want sy daer na geen quartier meer/ maer alles als dootvyanden souden houden/ oock dat sy van meyninghe waren metten Autheuren ende Raetgevers voortaen so te levē / dat het haer berouwen soude/ oock metten Dorpen eñ Vlecken ten platten Lande/ die volgens Mansvelts gebodtbrieven haer teghen haer Wapenen/ Schanssen ende weeren sullen/ ofte haer redelijcke contributien daer sy op geschat waren/ weygheren souden te betalen/ etc. Door dit Tegenplaccaet isser naemaels onder dē anderen toelatinghe ghebeurt.

1593.

Gheunieerde Staten Placcaet/ nopende tquartier onderhouden/ den xxvij. Februari.

In desen Winter vergaderde Mansvelt syn volc onder tbeleyt van synen sone Graef Carel/ op de Frontieren van Vranckrijck by Guyse/ om in Vranckrijck te trecken/ eñ om die daer werck te maken/ sonden de Geunieerde Landen Graef Philips van Nassouwen nae Lutzenborch met ontrent vier duysent mannen te voete ende te Peerde/ in hope van aldaer eenighe plaetsen als S. Vit ofte andere in te nemē/ twelc haer misluckte / maer sy veroorsaeckten daermede het uyttrecken van alle de Garnisoenen uyt Brabant / want soo haest de tijdinghe tot Brussel quam / wert uyt Liere/ Mechelen/ eñ vander plaetsen het Spaensch eñ Italiaensch Peerdevolc ende voetvolck gelicht/ ende derwaerts in alle haeste gesonden/ onder den Grave van Berlaymont/ het welcke soo het Graef Philips vernam/ heeft hy hem opden aftocht gemaect/ hebbende veel Dorpen in Lutzenborch geplondert / oock in Limborch grooten brantschat gedaen/ ende veel plaetsen tot contributiē gedwonghen / plonderende oock Hanuyt in Brabant: Ende veel ghelts/ Peerden ende buyt becomē hebbēde/ zijn sy weder in haer quartieren vry ghekeert. Diergheliicke courssen deden sy meer in Februarius eñ Meert om haer contributien in te halen/ ende den vyant aldaer werck te maken verre van haer/ sy liepen tot Andernach toe/ ende int Stift van Trier ende rontomme.

Graef Philips van Nassouwe straft in Lutsenborch.

Daerentusschen de Geunieerde Landen hebbende geresolveert de Stadt van Geertruydenberge te beleggen/ behoorende onder Hollant/ hoe wel die int vaste Lant van Brabant gheleghen is (alsoo wy voren verhaelt hebben) by de Maese opt Water de Donghe/ soo hebben sy van langher handt onder deen oft dander pretext/ belet eenichderhande voorraet van victalie ofte amonitie op Licenten daerinne te voeren/ oock verhinderden sy in Februario een Convoy datter geerne met allerley nootdruft inghecomen hadde / ende sloeghent te rugghe/ ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593. ende soo sy hoorden dat den Gouverneur daer wt ghetrocken was / om tselfde Convoy daer in te brenghen/belasten sy den Pr. Maurits de Stadt te berennen / ende met Peerdevolck te besluyten/alsoo hy ghedaen heeft/zijnde alle het Krijchsvolc wt Lutsenborch weder ghecomen/ende elck Capiteyn syn Vaendelen ghesterckt hebbende/ende is also ontrent den xxviij. Meert te water eñ te Lande daer voor gecomẽ/ als de Spaensche meer voor een belegh vreesden voor sHertoghenbosch ofte de stadt Grave.

Belegeringe van Gheertruydẽberge by Pr. Maurits van Nassou wt dẽ xxviij. Meert.

Alsoo dit belegh wttermaten memoriabel is gheweest/als noch gheene in desen Nederlantschen krijch/ so sullen wy daer sommierlijck het notabelste van verhalen.

Pr. Maurits heeft ten eersten hem geleghert westwaert vander stadt/mette Regimenten van Graef Frederick synen jonexsten Broeder/vanden Grave van Solms/ van Groenevelt eñ van Balfour. De Grave van Hohenlo legherde hem int Oosteynde int Dorp Ramsdonc/over de Reviere de Donghe/ na Oosterhout/ mette Regimenten van Brederode/ van Lokeren ende andere/haer terstont beschanssende/ende dander Regimenten elck haer plaetse bescheydende.

Ende alsoo de Spaensche ontrent een Musket scheut buyten der stadt een stercke Schansse hadden/ op den Steelhoofschen Dijck / op de Reviere daer de passagie ofte toeganck totte stadt seer mede bevrijt was/ so heeft Hohenlo terstont de Schansse doen aengrijpẽ/met loopschanssen ende aenbrenghen vant gheschut/in groot perijckel van syn leven/den vyant den wech eñ toeganck tot de stadt benemende/ cloeckelijck syn geschut op een Eylant brenghende/teghen den Dijck ende Schansse/waer door den Capiteyn / du Ton ende het Garnisoen datter binnen lach(haer siende afghesneden vande stadt) die Schansse overgheghevenhebben den sevenden April/ waer over sy namaels vanden Marquis van Varrabon ghevanghen ghenomen werden.

Steelhoofsche Schans gewonnen dẽ vij. April.

Nae dat dese Schansse ghewonnen was/ dede Pr. Maurits twee brugghen over de Reviere leggen / deen seer breet op schepen/ ende dander op Mastẽ/om beyde de legers malcanderen te moghen helpen/die om dat het alomme Maras was / seer wijt veel mijlen vanden anderen ghesterckt laghen: over beyde syden vande Brugghe heeft hy voorby de Stadt Oorlochschepen ghebrocht/ende daer lancx de Reviere ghelept om gestadelijckẽ de wacht te houden/want de Reviere als eenen gracht/een groot stuck des leghers beschanssinge bevrijde/hebbende tot veel plaetsen Watermeulens ende Sluysen ghemaeckt /daermede sy de grachten van haer beschanssinghen vol Waters altijt hielden/maer sy hebben door het Zeewater ofte hooge vloeden dicmael in haer wercken groote schade gheleden.

Aenden Watercant hebben sy de Stadt besloten met een half Maen van Oorlochschepen/ die gheduerichlijcken inde Stadt schoten/ legghende op Anckers/ deen aen dander vast ghemaeckt met Cabels/welcke

Tbelegh te water beschaent.

Cabels tusschen beyde met cleyne scheepkens noch werdẽ opgehoudẽ/al met wachters beset. Buyten dese halve Maen waren ghestadelijcken veel oorlochschepen die opde wachte af ende aen voerẽ: Binnen dese halve Maen hadden sy cleyne jachtẽ/die dichte onder de stadt de schiltwacht hielden/welcke jachten eens eenen Spaengiaert swemmende vingen/met Brieven van Mansvelt ende meer andere/ die Pr. Maurits tleven schanc/ende sont aen syn vyanden/om haer aen te segghen hoe hy beschanst lach. 1593.

Buyten dese halve Maen / int Oosten eñ Westen vander stadt / waren plaetsen daer de victalieschepen bevrijt laghen van tgheschut der stadt/so dat den Legher wel twee Duytsche mijlen aent Water lanck heeft gheweest / elcken Legher bysonder syn victalie ende amonitie schepen hebbẽde. Daer het Water ontrent den Lande ondiep was/ waren tuynen ghevlochten ghestelt/eñ met oorlochscheepkens besedt / datter niemant door mochte. Het schipsvolck hebben oock eenen bysonderen Legher ghehadt/die haer oock cloeckelijc droeghen /ende met geconterfeyte Canons van houte / die sy aende stadt brochten/ende met ledighe schepen/die sy snachts wisten byde stadts Craen ende werf te brenghen / dat sy die van der stadt daermede deden meest haer Buscruyt verschieten/twelck sy ghebreck hadden.

Pr. Maurits Legher opt Landt / was rontom begraven met hooghe Wallen/ ende buyten diepe grachten / met vier groote ende stercke Bolwercken beset/elc met twee stucke gheschuts/ende also was het vervolgens tot aen Hohenlo Legher/die wel twee mijlẽ int ronde strecte/die al met trencheen/ Bolwercken/Schanssen/ Ravelins eñ wijde grachten versien waren/ ooc met strijckweeren ende gheschut/ ende met veel Vierbakens/ om met vyer deen tot dander teecken te doen. Rontom dit Legher/ daer den noot was / buytẽ de grachten/warẽ alomme houte palen inde aerde gheslaghen/ende in elcken pael een ysere pinne van eenẽ voet lanck/die sy de Turckschе Ambassaten hieten/dese waren so dichte byden anderen geslaghen/ datmen daer gheen knie tusschen brenghen conde. De principaelste aencomsten waren met groote geweldige Schanssen ende Ravelins beset/ vol grof geschuts/ soo dat sy daer byde hondert stucken ghebruyckt hebben: opde weghen waren voetangels/Wolfsputten/eñ Waterputten ghegraven/ ende springhen van Buscruypt bereydt.

Beschanssinghe van Pr. Maurits Legher.

Alsoo dese Legherplaetse morascagieux was/ende op veel plaetsen gheen aerde ofte stoffe hadden om te schanssen / so hebben sy daer veel rijshout nedergelept/eñ eenẽ wech over ghemaeckt/ende voorts horden opgerecht om bedect te zijn / eñ also gheschanst/ buyten ooc beset mette voorschreven staken mette ysere pinnen / alsoo dat dit alle by haer vyanden ongelooflijck wert gheacht.

Als sy aldus tegen den buyten vyant beschanst waren/ soo hebben sy haer oock tegen die vander stadt begraven / eñ de loopgravẽ tot onder de Wallẽ gebrocht/eñ haer

gheschut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593.

gheschut gheplant/ gaelderijen ghemaeckt om bevrijt deen tot dander te comen. Ende ghelijck die vander stadt boven haer Wallen ende Catten noch opde een Landtzijde der stadt twee goede Ravelins hadden/ teghen deen vande welcke de Noorthollanders ende Schotsche Soldaten/ ende tegen dander de Zeelantsche ende Wtrechtsche laghen/ elck met haer baterije gheschut hebben sy de stadt soo beschoten/ datter nauwe een huys inde Stadt ongheschent en bleef/ selve des Princen van Orangien eygē huys was gheheel doorschoten ende bedorven: dese Bolwercken waren oor al ondermijnt ende ghesappeert.

Maurits Krijchsvolc zijn selve Pyoniers/ makende Schanssen van een dach reyse int ronde.

Tot alle dese groote sware wercken/ bousels ofte beschanssinghen/ hadden de Staten menich hondert Schepen met allen nootdrufte eñ materialen besorcht: ende alsoo sy wel alomme de Landtluyden deden wercken om loon/ soo hebben sy nochtans dese sware wercken meest al opghemaeckt door de handen van haer eygē Krijchsvolc/ nae het gebruyc vande oude Romeynen/ eñ dat niet by dwanc/ maer mits goeden dachloon bewillighende het Krijchsvolck/ op de dagen als sy niet op de wachte en waren/ voor goedē loon te wercken/ elc tot sulcken werck als hy lust hadde/ elcken man alle avonden betalende twintich ofte dertich stuyvers/ nae dat het werck swaer was/ met het welcke sy so grooten werc tot haerder grooter eeren te weghe ghebrocht hebben/ dat sy een dachreyse int ronde/ soo wel teghen die vander stadt/ als buyten teghen de macht des Coninex (die quam om te ontsetten) haer onwinnelijck ghemaeckt hebben.

Wonderlijcke discipline in Maurits Legher.

Hebben oock so goeden Krijchsordeninghe ende discipline ghehouden onder haer Krijchsvolck ende Schipsvolck/ dat sy niet alleene die Lantlieden ofte Boeren binnen tbegrijp vant Legher/ daer tDorp van Raemsdonck in ghelegen was/ wel van allen overlast bevrijt hebben/ maer selve mede aengelockt het omleggende Lantvolck tot den Legher haer toevlucht te nemen/ met haer Coren/ Beesten eñ alle haer goet/ als in een seker vaste plaetse/ den vyant ontloopende/ daer sy (door strenghe discipline) soo vry ghesten hebben als in eenighe welgheregeerde Stadt/ haer Gansen/ Hoenderen/ Eyeren/ Boter/ Keese/ Melc eñ Vleesch vry ter Marct brenghende/ sonder eenighe vreese ofte clachte/ tot groot verwonderen van yeghelijcken: Selve de eygenaers vanden Lande ofte gront hebben tselvige Lant gheploecht/ ende tot sayen bereet gemaeckt in veel plaetsen/ tusschen de Schanssen ende weghen/ so dat hier door den lijfcost int Leghe beter coop dan in eenighe Stadt daerontrent gheweest is/ ende daerentusschen in haer vyants Legher sesmael dierder.

Goede lijftocht int Legher.

Het conterfeytsel van dese beschanssinge ende fraye Legher/ is in Hollant int coper ghesneden ende ghedruckt wtghegaen/ ende om dien te besichtighen/ quamen veel menschen aldaer van alle cantē/ met groot verwonderē/ selve de Princesse van Orangien/ ende mijn Vrouwe Loyse/ des Princen van Orangien Dochter/ die doen vertrock nae harē Bruydegom den Ceurvorst/ Palsgrave op den Rijn/ eñ ander groote Vrouwen. In veel deelen is dit soo notabelen belegh gheweest/ als in hondert Jaren niet ghesien en is.

1593.

Die vander Stadt hebben haer dapper gheweert/ vromelijck ende beleefdelijck gedraghen/ sy waren redelijck wel van allen nootdruft versien/ ende hebben veel wtvallen ghedaen: maer alsoo ten lesten tgeschut aen veel sydē seer op haer genaerdert was/ ende contrebaterije op haer gheschut ghemaeckt zijnde/ zijn haer die weghen/ waer lanex sy wtter stadt inde Ravelins gingen/ afghesch oten ende becommert. Haer wert vercondicht by veel behendighe middelen/ hope ende beloften van ontset: onder ander werden Brieven afgeworpen van Wismas de Barges/ Heer van Waterdijck/ van date den xvij. April wt sHertogenbossche/ ghesonden by een Duyve/ vlieghende nae haer jonghen/ die int Legher viel/ inhoudende dat het Krijchsvolck tot ontset vergaderde/ ende dat sy soo seker alst Evangelie souden ontset worden/ ende dat sy haer platte formen hooger souden maken int quatier van Raemsdonck/ eñ vperteeckenen doen/ na de gesonden instructien/ etc. Pr. Maurits sont mette selve Duyve eenen anderen Brief/ tot synen voordeele/ om haer te bedrieghen.

Goede tegenweer in Geertruidenberch.

Hohenlo dede op een tijt alle syn naestgeleghen gheschut wenden/ ende stellen bedecktelijcken na des Stadts Toren/ daer sy gewoonlijck waren den Legher te oversien/ ende alsoo sy ontset alle uren verwachten/ dede hy eenen loosen allarm onder de syne maken/ als oft het ontset voorhandē hadde gheweest/ waer over den Gouverneur ende andere vande Overste terstont opdē Toren liepen/ om te sien/ waer op terstont alle het gheschut seffens afginc/ daer den Gouverneur met andere doot bleef/ twelc haer seer swackte.

Mansvelt/ Fuentes ende andere Overste des Coninex van Spaengien/ overwegende de schande/ so sy dese Stadt/ in Brabant gheleghen/ niet en souden ontsetten/ so hebben sy Carel van Mansvelt wt Vranckrijc ontboden/ ende alle haer Regementen opgemonstert/ ende al nae Turnout gesonden/ onder den Marquis van Varabon te vergaderen/ alwaer Pr. Maurits Peerdevolc (dat meest al wt den Legher in byleggende steden/ van Breda/ Heusden ende Berghen op Zoom lach) menigē aengrijp op hebben ghedaen/ namelijck onder andere den achtsten Juni hebben den Heer van Kysoyre met Marcellis Bax eñ Capiteyn Edmont/ met hondert ende tneghentich Peerden/ by Turnout achterhaelt vier hondert Peerden/ die sy besprongen ende sloeghen/ eñ de reste jaechden sy op thuys tot Turnout/ daer hem oock salveerde den Marquis van Varabon/ eñ den Grave van Berlaymont: sy brachten tsestich Peerden met drie Capiteynen ghevanghen binnen Breda.

Mansvelts volc besprongen eñ ghesłagen de 8. Juni.

Ontrent den sestē Mey heeft hem Mansvelt met alle syn Veltoverste te velde begeven/ met alle syn macht van Lorayn oyser

(die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593. (die wt den Straesborchschen krijch ghecomen waren) met Switsers/Duytschen/ Italianen ende Spaengiaerden/ die qualijck wilden marcheren sonder den ouden Mondragon/ die syn Casteel van Antwerpen niet dorste verlaten. Aldus Mansvelt mette Bendẽ van Ordonnantien bydethien duysent sterck gherekent zijnde/ is hy met achthien stucken geschuts ende veel Schuypten ende ghereetschappe comen legeren by Pr. Maurits quartier/ te Houte ghenoemt/ makende daer een Schansse opden Steelhoofschen Dijc/ alwaer veel scharmutselen gheschieden: maer alsoo hy aldaer sach dat die plaetse te sterck was/ so vertrock hy met synen Legher int eynde van Mey nae het Dorp van Oosterhout/ daer hy hem oock sterck beschanste/ als hy daer oock etlijcke daghen gelegen/ ende allerley middelen versocht hadde om inbreuck in Pr. Maurits Legher te doen/ soo trock hy weder met syn Leger op na het Dorp vã Waesbeec/ by het quartier van Hohenlo/ ende heeft hem daer weder beschanst/ ende sterckten ghemaeckt om syn victalie wel te becomen/ die hy veel ghebreck hadde/ daer veel scharmutsels om gheschieden by Hohenlo wt syn groote gheweldighe Schansse/ so dat Mansvelt niet dorste aengrijpen ofte voornemen opt Legher.

Cloecke antwoorde eens Trompetters van Pr. Maurits aen Mansvelt. Als hy nv daer lach / ende alsoo om eenighe occasie een Trompetter van Pr. Maurits aen Mansvelt ghesonden was / soo vraechde hem Mansvelt / waeromme syn Heer soo beschanst lach / hy soude hem als een jonck corageux eertrachtende Overste wt syn Schanssen tot eenen Veltslach begheven: den Trompetter beantwoorde syn schamperheydt cloeckelijck/ segghende/ syn Excellentie van Nassouwe ware een jonck Heere/ ende soude geerne een oudt Krijchsman worden/ alsoo uwe Excellentie is/ daer de omstaenders mede loeghen/ ende Mansvelt sweech/ als hebbende een wel ghetreffte antwoorde.

Hier legghende quamen den Grave van Mansvelt noch toe een Suplement van twaelf hondert ghetelde voetknechten/ ende twaelf Cornetten Peerden / die hem ghesonden werden van Fuentes / met vier groote stucken geschuts/ ende vierentwintich tonnekens ghelts/ ende alderhande nootdruft int Legher.

Den lesten dach als de Stadt ingheno-men wert/ richten Hohenlo eñ den Enghelschen Ridder Vere een groote scharmutsel aen/ daer sy (boven de ghene die doodt bleven) wel veertich Soldaten ende drie Capiteynen ghevanghen namen / twelck die vander Stadt sien mochten/ die dagelijck veel vierteeckenen deden/ ende gansch moedeloos werden / soo dat de Stadt in deser volghender manieren inghenomen wert int ghesicht van Mansvelt ende syn stercken Legher.

Schermutselen tusschen Mansvelt ende P. Maurits Legher den 24. Juni. Den vierentwintichstẽ Juni/ alsoo smorghens Capiteyn Haen van Dornick/ Capiteyn Beuery eñ Capiteyn Calf opde wachte quamen/ om malcanden te verlossen inde Trencee/ onder het Noortsch Ravelijn van-der stadt / ordonneerdẽ sy onder malcanderen / eens te willen opt Ravelijn climmen/ ende besien de ghestaltenisse / waeromme sy deden een houten Brugghe (op bundelen van Biesen vastghemaeckt) legghen over den gracht/ teghen den poinct vant Bollewerck: Haen ende Beuery namen met haer twee Musketiers/ twee Rondassiers/ ende twee Hellebaerdiers/ tsamẽ achte/ eñ clommen alsoo op seer bedectelijck: Als sy nv op warẽ/ ende de sentinelle ofte wachte allarm riep/ riepen dese Capiteynen meer van haer volck op te climmen/ terwijle sy vechtende warẽ mette wachte/ daer een van haer Rondassiers doot bleef / ende als haer volck nv meest opghecomen was/ vochten sy handt te handt ettelijcke uren lanck / soo datter wel sesthien van die van buyten / ende ontrent negen van die van binnẽ doot bleven/ ende daer nae den principaelsten Capiteyn der Stadt Tigean genaemt/ ende hier mede werden die andere ghedwonghen wt het Ravelijn inde Stadt te wijcken/ waer over sy verschrict zijnde / sonden ende riepen sy om te parlementeren/ twelck swaerlijc conde gheconsenteert worden / door ghebreck van ordere/ ende datter vast meer volcx opclam: Ten lesten sonden sy aenden Grave vã Solms die daer ontrent was/ twee Capiteynen wt/ eñ eenen Auditeur vant Garnisoẽ. Pr. Maurits/ de Grave van Hohenlo/ ende den Krijchsraet waren besich met scharmutselen teghen Mansvelt/ ende als sy eerst daer van hoorden / wilden syt niet ghelooven / achtende het stuck als een avontuerlijck ghevecht der Capiteynen/ midts dat sy daer toe gheen ordere en hadden. Dese ghecommitteerde versochten alleenlijc twee uren respijts/ om consent van Mansvelt te halen / twelc niet en conde geconsenteert worden: dies sy verstaende van Mansvelts gheleghentheyt ende scharmutsel / ende dewijle Pr. Maurits haer het leven aenboot / werdt besloten dat sy met haer zijdegheweer ende Baggagie wttrecken souden/ als sy het volghende Tractaet blijckt. 1593.

Het Ravelijn van Geertruydenberch werdt ghewonnen den xxiij. Junii.

Wy Maurits/ geborẽ Prince van Orangien/ Grave van Nassou/ Catzenelleboghe/ Vyanden/ Dietz/ etc. Gouverneur ende Capiteyn Generael van Gelderen / Hollandt / Zeelandt / Westvrieslandt / Zutphen/ Wtrecht/ ende Overijssel/ Admirael Generael/ hebben gheaccordeert/ ende accordeert mits desen/ aende Capiteynen/ Officieren/ ende Soldaten vanden Garnisoene van Geertruydenberge/ te mogen vrijelijck wttrecken sonder eenich beletsel/ met haer Sweerden/ Peerden/ Packen eñ Sacken/ tot sulcken plaetsen alst haer sal goetdunckẽ / waer toe haer verleent sullen worden vijftich Waghenen / ende soo sy daerenboven van noode sullen hebben eenighe Schepen voorde Officieren vanden Coninck van Spaengien/ met haer Huysghesinne/ ghequetste/ Packen ende Baggagien/ soo sullen wy die doen voeren in alle vryheydt tot Antwerpen toe / wel verstaende / dat sy Ostagiers ende suffisante Borgen sullen stellen/ dat sy de Waghenen ende

Contracte vant overgheven van Geertruydenberghe den xxv. Juni. Anno 1593.

1593. Schepen weder leveren sullen: Ende dat de Ontfangers Mattheus Daulthot/ Jan Francen/ende Jan Mathijssen/sullen blijven inde voorseyde Stadt/ tot dat sy sullen overghelevert hebben de Registers/Bewijsen eñ ander Pampierē toebehoorende haren Administratie / inde handen van die daer toe van onsent wegen sal gestelt worden te ontfanghen. Ende soo veel betreft de Gheestelijcke persoonen ende Borghers (altijt wtghenomen die mogen deelachtich wesen der verraderyen der Stadt) gonnen wy den selven vryen wttocht/ met alle haer sacken ende packen/als ghesept is/ ende wy beloven haer op onse Princelijcke trouwe/ dat alle tghene voorsept is / haer sal onderhouden worden/ sonder eenighe faulte ofte letsen. Ghedaen int Veltlegher voor Geertruydenberghe den xxv. Juni M. D. xciij. Onder stont gheteeckent/

Maurice de Nassou.

Niet teghenstaende dit accoort aldus gepasseert was/ heeft Pr. Maurits op haer enrstich versoeck/haer Wapenen toeghelaten/ daer van Acte ghevende. Hier over zijn den selven daghe wtgetrocken eerst ontrent hondert Wagenen/met Baggagie/gequetste/ vrouwen ende kinderen/ daer nae zijn drie Capiteynē voor wt gecomē/dese volchden sesthien Vaendragers met haer Vaendelē/die sy Pr. Maurits met groote eerbiedinge overleverden/ die haer alle over haer groote vroomheyt lof gaf: Daer nae volchden de Officiers/alle onder lanck gheweer/ ontrent twee hondert eñ veertich spiessien/ ende daer na drie hondert eñ vierentachtich Muskettiers eñ Archibusiers/met noch andere/tot seven hondert sterc/treckende lancx Oosterhout nae Mansvelts Legher: Noch drie schepen met crancke / ghequetste/ ende Baggagie / liet Pr. Maurits toe tot nae Antwerpen te varen. Drie Soldaten van die te voren de Stadt helpen verraden ende vercocht hadden/liet hy terstont ophanghen.

Garnisoen van Gheertrupdē berch trockt wt sevē hondert man/ den xxv. Juni.

Pr. Maurits dit volck ghesien hebbende wt marcheren / ende syn volck inde stadt zijnde/ is hy daer binnen ghereden/eñ vont die stadt noch also gestelt/dat het hem noch dapper volck soude ghecost hebben / waeromme hy selve Godt den lof gaf/ ende belaste oock andere Godt te dancken. Sijn Officiers vonden daerinne noch ontrent seven ofte acht hondert pont Buscrupt/Vleesch/ Visch/Broot/Bier/Boter/Sout eñ Coren/ wasser geen gebrec. Daer waren in als wel dry hondert mannen gerekent in dit belegh ghebleven te zijn/ende wel vier hondert gequetste. Hy heeft daer tot Gouverneur in ghestelt synen Broeder Graef Frederick Hendrick/ als dien die stadt van synen Vader by Testamente ghegheven was/eñ neffens hem voor Stadthouder / Aerdt van Duyvevoorde/ende also werdē alle begravingen geslicht. Mansvelt heeft het verlies vande stadt niet eer vernomē/voor dat ons volck rontom me asschoten wt alle Schanssen ende Schepen / de Piquiers stroo aen haer pijcken brandende.

Als Pieter Ernst Grave van Mansvelt dit verlies der Stadt vernam / is hy opgebroken met syn Leger den xxvj. Juni/ ende met tbehulp vā een van syn Schansse lancx de Langestrate na Bommelweert ghetrockē/ meynēde metter haest de goede Schansse van Creverceur geweldelijck te overvallen/ligghende byde Mase inden mont vande Reviere ghenaemt de Diese/ teghen over Heel in Brabant/opdē wech vā sHertogenbossche: Maer die van Gorcum ende Bommel haddē eensdeels te voren daer in versien met het water by tselfde Fort op te stoppē/ soo dat alle twater dat door sHertoghenbosch loopt vande Dommel ende Aa/ daer opghehouden ende te rugghe ghedreven wert/waer mede tselfde Fort ende het platte Lant rontom sHertoghenbosch omwatert wert. 1593.

Eer Mansvelt daer quam / was Pr. Maurits selve daer voor hem ghecomen met syn volck / die hem belette te beschanssen/ Jae selfs hem teghenschanssende/ wert hy ghedwonghen op te trecken na Vliemen ende Enghelen/ met alle syn gheschut/ hem legghende opde hooghe plaetsen / die nochtans vele terstont met overloopen vant water omringhelt werden: Derwaerts aen stelden die vande Schansse van Creveceur terstont alle haer Gheschut op / daer mede groote schade onder haer vyanden doende/ die onbeschanst ende omringhelt van Water laghen / dat sy daer niet en conden van comen/ waer over vele jammerlijck doodtgeschoten werden / eer sy met veel schupten daer conden afcomen.

Mansvelt voor Creveceur schansse ghetrocken wort daer van met schade gedreven.

Aldus heeft Mansvelt moeten aftrecken: Ende voorts heeft hy alle syn vernuft ende practijcken aenghewent (alsoo hy langhe te voren ghedaen hadde) om met eenighe listichept eenich Garnisoen inde Stadt van sHertoghenbosch te brenghen/ maer de cloecke Borgherije / midts goede instructien/ hielen stercke wachte/ selve vreesende eenighe ontrouwe onder haer Geestelijcke/ hebben sy die de Wapenen afgenomen. Ende alsoo Fuentes te voren versocht hadde/ soo heeft oock Mansvelt tselve nu versocht/ om te moghen met syn Edelen inde Stadt comen/ maer dat wert hem soo nauwe ghestelt ende beschrevē/ dat hy daer niet en wilde comen / soo dat hy met syn volck neffens de mueren henen trock/ ende tGheschut alleenlijck door de Stadt voerende / quam tot Os/ ende van daer tot Bercom/ daer noch ontrent een hoop van syn Legher latende/ trachtede een gheweldighe Schansse te legghen tusschen sHertoghenbossche ende Creveceur: Maer die Borghers vreesende dat het haer selve eenen toom soude wesen/ hebben dat belet. Also is Mansvelt ten lesten nae Brussel ghetrocken / een deel van synen Legher sendende nae Vrieslandt/ also wy hier na sullen vertellen. Den Marquis van Varabon trock met een deel vant Legher inde Stadt Grave. Fuentes ende andere Spaensche Raetsheeren beschuldichden Mansvelt grootelijcks/ dat hy (niet connende Gheertuydenbergh ontsetten) niet en sochte Prince Maurits te diverteren/ ofte af te trecken van syn belegh

Mansvelt tracht Krijchsvolc in sHertogenbosch te brenghen te vergheefs.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593. beleg/met eenige andere importante plaetsen sonder vyanden te beleggen.

Pr. Maurits besette oock de Frontierplaetsen/ende Bommelweert/ooc seyndende volck na Vrieslant aen Graef Willem van Nassou/ende ordonneerde oock den Grave van Solms eenen tocht in Vlaenderen te doen / alwaer het Lantvolck verhindert zijnde vande Spaensche/haer contributien niet en brochten/die rontomme Hulst ende Axele stercken gemaeckt hadden/sy hadden ooc eenen aenslach op beyde dese steden/ende eenige Soldaten omghecocht/die souden (een scharmutsel om Beestē aengerecht hebbende) de wachte vande Poorte vermeesteren/ maer sulcx wert ontdeckt.

Tocht des Graven van Solms van weghen Pr. Mauritz in Vlaenderen den xxiij. Juli.

Alsoo is den xxiiij. Juli de Grave van Solms met acht hondert Peerdē eñ vijfendertich hondert te voete int Landt van Waes gecomē/eñ sont het Peerdevolc naer S. Jan tē Steene/om te ontdeckē/eñ tvoetvolck nae Stekken/alwaer de Spaensche de Schansse verlieten/vluchtende na het Veer teghen over Antwerpen/ maer wel dertich van haer Peerden werden achterhaelt ende ghevanghen/ ende het Dorp van Stekken wert verbrandt. Het Peerdevolck heeft by S. Nicolaes ontrent tachtich Lottrinsche Ruyteren ontmoet/ die gheslaghen ende meest ghevanghen werden: Vorder heeft het voetvolck tGheschut voor S. Jacobs Schansse gheplant / waeromme sy haer overgaven/alsoo oock deden die van S. Jan ten Steene. Als sy dit alsoo in corten tijt wtgherecht/ende tLant alomme afgeloopen hadden/ quam haer de tijdinge dat Mondragon van Antwerpē twee duysent te voete eñ ses Cornetten Peerden sont/ eñ datter noch thien Cornetten meer souden volgen/ met noch Spaensch voetvolc/ waer door de Grave van Solms weder is vertrocken/de genomen stercaten afbrekende/ eñ is tschepe ghegaen met duysent Hoornbeesten ende drie duysent Schapen/ende heeft het Lant daer ontrent op contributie ghestelt voor groote sommen ter Maent.

Diergheliicke coursen zijnder van wedersyden meer ghedaen/ende veel aenslagen te vergheefs oock aengherecht. Pr. Maurits reysde rontomme in syn ghebiedt / alomme goede ordere van weghen de Heeren Staten stellende. Tselfde en heeft Mansvelt over syn syde niet connen doen / door ghebreck van ghelt / syn volck veel mutinerende/alsoo ghebeurt is als syn sone Graef Carel in Vranckrijck de Stadt van Noyon ghewonnen hadde/ende om het belegh van Gheertruydenberge weder ontboden was/ ende in Artoys by Auxi Casteel ghecomen zijnde/so zijn syn Spaengiaerden ghemuytineert/ oorsake nemende om dat hy een Spaensch Capiteyn wilde straffen/ die een jonge Dochter van Hesdin vercracht hadde/waerover de Spaengiaerden hem overvielen/ende dwongen hem mette Walen te vluchtē/plonderende syn huys eñ huysraet/ syn Silverwerc ende bedde: sy vercoren ooc eenen Eletto ofte Hooft totte regeringe onder haer/ende namen het stedeken S. Paul in /twelck sy stercten/ van waer sy alle des

Spaengiaerden eñ Italianen mutineren in Artoys eñ Henegou/ ende brantschatten de Landen.

Coninckx eyghen Landen ende Ondersaten daer rontomme brantschatten / op groote Sommen/die sy dagheliicx ghedwonghen werden haer op te brenghen/ende dat duerde meer dan een Jaer.

Diergheliicke deden oock de Italianen ende Walen in Henegouwe/haer sterc houwende tot Pont sur Chambre, van waer sy rontomme alle het Lant dwonghen haer op te brengen alle dage negen hondert Gulden/twelck de Stadt van Bergen in Henegouwe voor haer vergaderde ende dageliicx telde/also dat den Coninck daer van geenen sonderlingen dienst en hadde eenen langen tijt/ ende bedorven haer eyghen gheprivilegierde Provincien/alles tegen des Coninckx danck.

De gebuerstedē daer des Coninckx Garnisoen noch in lach / mutineerden oock/als tot Berck opden Rijn/daer sy heuren oversten van haer dreven/ende maecten alle weken eenen nieuwen Eletto / ende die liet alles opden Rijn passeren/ op groote Tollen/ eñ dat ghelt deylden sy alle Maenden onder den anderen wt.

Garnisoen van Berck mutineert ende betalen haer selven vande Tollen.

De Borgherije van Nuys/ hebben sints dat sy ingenomen waren van den Hertoch van Parma/altijt seer overlast geweest met Garnisoenen / hebben ghepractiseert om haer daer van mannelijckē te verlossen/den xix. Juli/alsoo de helft vant Garnisoen op eenen buyt wtghetrocken waren / ende dat op vriendē Lant/so zijn eerst acht Borgers snachts opde ronde gegaen/ende als deerste Schiltwacht haer aensprac/sloegen sy hem ter Neder/ende namen dander wachte half slapende ghevanghen/ende slotense in eenen Kelder/ ende also deden de Borgherije dander wachten oock/ ende haer so sonder gheweer in Kelders sluytende / eñ hebben haer also meesters van haer stadt gemaeckt/ behalven eenige die bovē de Overpoorte waren/die haer niet en wilden ghevangen geven/maer sy sonden eenen over de mueren/ aendē Heere van Meulendonc/haren Oversten/ om van hem met haer medeghesellen die om buet wt waren/ontset te wordē: dan also sy noch eten noch drincken en hadden/ ende dat de Borghers tegen haer begonnen te schanssen/so hebben sy gheaccordeert alle te samen wt te trecken / met haer ghevanghen Soldaten/ die sy buyten de stadt haer gheweer wedergaven/ met eenighe victualie ende nooddruft / waer over sy nochtans ondanckbaer gheweest zijn / ende haer beschanst hebben int naeste Dorp/ alle schade den Borgheren aendoende voor een tijt lanc. Aldus creech den Coolschen Bisschop syn stadt ledich / handelende mette gheunieerde Landē van beter neutraliteyt te onderhouden.

Die van Nuys jaghen haer Garnisoen wt den xxix. Juli.

Die van Weert hebben oock met gewelt/ ende niet sonder bloetstortinge ende verlies haer Garnisoenen wtghesllaghen / oock die van Venlo.

Eer wy voorder inde Nederlandtsche saken/namelijc vande Vriessche comen/so sullen wy wat vande Fransche sakē/die mette Nederlantsche ghenoech vermenght zijn/ verhalen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Int voorgaende Boeck hebben wy verclaert hoe den Coninck van Vranckrijck/ Henderick de III. van dien name/ aldaer tot gheen volcomen gehoorsaemheyt en conde gecomē/ ende also over beyden syde tot noch toe meer de Wapenen dan redelijckheyt/ en listicheyt meer dan wijsheyt gebruyct werde/ so is ten lesten den Coninck syn teghenpartije daerinne te cloeck gheweest/ met hem te laten hooren int stuck van Religie/ goede ofte beter instructie te willen aennemē/ zijnde het eenlijck point dat teghen hem te segghen viel / midts dat hy onschuldich was van beyde der Guysen Ghebroeders doot.

Drie propositien den Hertoch van Mayenne voorgeslagē nootlijck te verkiesen.

Hier over hebben de wijste ende eenvoudichste Catholijcken onder de Ligue veel discourssen ghemaeckt / ende goeden polijticken raet ghegheven. Onder ander is den Hertoghe du Mayenne / die hem Luytenant Generael noemde vanden Staet ende Croone van Vranckrijck schriftelijck vermaent gheweest/ van drie dingen: Als hem te reconcilieren metten Coninck van Navarra/ ofte alle de Catholijcken te vereenighen tegen Navarra / makende eenen Catholijcken Coninck / met consent vanden Paus ende den Coninck van Spaengien/ ofte ten derden/ hem gheheel te werpen inde armen vandē Coninck van Spaengien/ hem ghevende sulcken aenpaert/ deel/ ofte authoriteyt int Rijcke/ dat hy gheen oorsake en hadde hem selven ofte yet te sparen tot haerder beschuttinghe ofte bewaringhe. Discourerende/ beschuldichden sy haer eyghen quade handelingen ofte deportementen tegen de Catholijcken van des Coninck zijde/ ende teghen de Kercke/ dat sy quade ofte gheen discipline en onderhielden / sonder ghelt/ Justicie ende ordere / alles doende als ghemeyne openbare rebellen/ etc.

Dat hy behoorde den Coninck te bewegen tot Catholijcke Religie.

Waeromme men behoorde te proeven door alle middelen om den Navarroys (soo sy hem noemden) Catholijck te bekeeren/ ende alsoo hem Coninck te maken / daermede soude du Mayenne den grootsten danck eñ eere verdienen/ ende syn huys ende kinderen voorderen/ twelck moeste met authoriteyt vanden Paus ende andere goede middelen gheschieden / ende niet met ghewelt ofte sweert. Den Coninc van Spaengien soude hy trachten te vreden te stellen/ met bespreck / dat hy vanden Navarroys niet meer ghequerelleert soude worden met het Coninckrijck van Navarra / noch dat de Nederlantsche rebbellighe Landen wt Vranckrijck niet meer ghesterckt souden worden/ ende dierghelijcke voldoeninghen doende.

Voorder datmen soude een solempnele Ambassade tot dien eynde aen Navarra afveerdighen/ om met alle eerbiedinghe eñ bequame middelen hem te trecken tot de Catholijcke Religie/ de welcke so hy die aennamе/ soo soude de Catholijcke Religie ende Lantvrede versekert zijn/ ende de oorloghe ten eynde/ ende soo hy die weygherde / soo soudemen de herten synder Catholijcken winnen / die nu van hem ghepersuadeert zijn / dat hy door gebreck van behoorlijcke/ vriendelijcke/ eñ Christelijcke onderrechtinghe niet bekeert en wordt / noch syn bekeeringhe niet van syn teghenpartije ghesocht en wort / maer veel eer dominatien / regimenten / scheuringhen ende deylinghe des Rijcx/ ofte aldaer dē Spaengiaert in te steken/ maer indien tvoorschrevē also versocht werde/ so souden de Coninclijcke Catholijcken niet meer connen twijffelen van haerder oprechter meyninghe/ maer haer selven confuys ende verwonnen gheven van haer opstinaetheyt.

Dit also te weghe ghebrocht zijnde/ diende een Bestant van ses maendē gemaeckt/ om de Statē te vergaderē in een vrye stadt/ alleenlijck geassisteert zijnde vande Officieren der Croone/ daer soude elck hem onderworpen sulcke ordonnantien alsmen daer soude moghen ramen/ als datter gheen Officierē noch Gouverneurs anders dan Catholijcx toeghelaten souden worden / hoemen de Gheestelijcke goederen regeren soude/ het onderhoudē des Concilie van Trenten/ vande vereeninghe der Heretijcken/ de successie te versekeren/ mede van sConincx Houwelijck/ oock den Coninc van Spaengien metten Coninck te vereenighen / toesegghende de Coninginne van Enghelandt noch de rebellighe Nederlanders niet tegen hem te helpen / maer sien die te reconcilieren/ twelck Spaengien voor eenen sonderlinghen dienst soude moeten achten/ om te moghen die Landen vredelijck synen sone nalaten. De Conighinne van Enghelant soude haer oock te vreden houden inder redelijckheyt/ eñ dan soudemen moghen oorlogen teghen den Turck / ende suyveren de Landen van tKrijchsvolck.

Desen middel diende terstont versocht/ hoewel seer te vreesen ware dat Navarra dien niet soude aennemen / considererende syn voorgaende Actien/ de vyantschap teghen den Paus / ende tbetrouwen op syn Ketters/ inde welcke hy seer ware ghehouden. Syn Catholijcken waren ooc aen hem verplicht door giften vande Gheestelijcke goederen/ die haer lieten voorstaen dat sy door haren dienst die sy den Coninc deden/ de Catholijcke Religie conserveerden / ende verhoeden de Croone van scheuringhe/ den welcken hy oock voordroch/ datmen sochte de vreemde int Rijcke te brenghen / betoonende onse weeckheyt/ ambitie / tweedracht ende lichtveerdicheyt/ als stellende ons fondament opt licht volck der steden ende ghemeynten.

So den Co- ninc niet be- keerde soude alle Catho- lijcken van hem wende.

Maer met syn weygeren souden wy onse saken schoonder makē/ ende de herten synder Catholijcken winnen/ principalijc soomen trachte de Princē vandē bloede te verwilligen/ dat licht ware om doen/ mits dat sy tonvreden zijn om dat Navarra den jongen Prince van Conde boven haer verheft/ daerenboven noch meer den Hertoch van Nivers/ van Longeville/ den grooten Pryeur van Vrancrijc/ Montmorency/ de Retz/ ende andere Officieren. Also ghesterct mette Catholijckē/ metten Paus/ eñ met den Coninck van Spaengien (die nootlijck gecontenteert diende/ eñ daer niemant tegē spreken soude.) Eñ desen rechtē wech ingaende/

soo

1593. so soudemen moghen den ouden Cardinael van Borbon/ ofte een ander Coninc maken/ sonder den staet des Rijcx ofte fondamentale Wetten te veranderen/ daer ter contrarien nu du Mayenne ende andere gesuspecteert worden/ dat sy 't Regiment soecken/ ofte het Rijc soecken te verdeylē/ ofte den Spaengiaert in te voerē/ ende dat te meer om datmen noyt den Cardinael van Borbon Coninck proclameerde/ noch selve met Navarre noyt te handelen sochte/ al wast dat hy hem liet hooren te willen Catholijc worden.

Desen tweeden wech waer den besten/ so den eersten niet conde te weghe ghebrocht worden/ hoe wel daer te vreesen ware dat de Princen vanden bloede daer toe qualijck sullen beweecht worden/ wt den ouden haet tusschen haer ende den huyse van Guyse/ oock souden de Hertoghen van Savoyen ende van Lottringen dat soecken te verhinderen/ als die profijt soecken/ ende hoopten inde scheuringe des Rijcx: ende Spaengien sal swaerlijcken willen ghelt gheven/ sonder goede versekeringhe van Landen ende Steden.

Haer te werpē absolutelijckē inde armen des Conincx van Spaengien/ soude seer swaer wesen/ midts datmen wiste dat hy hem selvē sochte (onder de tyttelē van Souverayne macht) in te voeren/ ofte den Savoyer syn schoonsone te voorderē/ daer mede sy de oude hercomen ende fondamentale Wetten souden breken/ tot haerder alder schande/ eñ dat ten gerieve van eenen Prince die oudt ende Caducq is/ ende die maer eenen weecken Sone hadde die noch jonck was/ een natie dat afgunstich/ nijdich ende begheerich is/ waer door selve veel goede Catholijcken/ oprechte Fransoysen/ aftreck souden crijghen/ selve den Paus soude daer over jaloers zijn/ ende oock ander Vorsten die de Spaēsche macht vreesen/ soudē daeromme oock vyant worden.

[illegible]aricheden / [illegible]n te wor- / [illegible]nde ar- / [illegible]vanden / [illegible]c van / [illegible]aengien.

Maer soo den Coninck van Spaengien rade beweecht wordē de Infante syn outste dochter te trouwen met eenigen Prince vandē bloede/ dat waer wel goet/ maer daer soude hy swarichedē in vindē/ als dat so synen eenighen sone die jonck ende weeck is quame te sterven/ so souden alle syn Landen van eenen Fransoys geerft worden/ 't welck de eenige oorsake is waeromme hy die niet ten Houwelijcke en gheeft selve aen eenigen van synen huyse van Oostenrijc/ het welcke doc alle daer over seer jaloers soude wesen.

Oock hoe wel den Coninck van Spaengien een machtich Vorst ware/ so hadde hy oock groote lastē/ dewijle syn Landen deen van dander verre verscheyden laghen: Hy hadde de oorloghe in Nederlant/ die nu tot onsprekelijcke costen lange gheduert hadde/ en noch apparent ware laugher te dueren/ oock hadde hy de Coninghinne van Enghelant teghen/ zijnde in grooten voorspoet/ die hem grootelijcks ter Zee becommerde/ ende tot groote costen brochte. Mede was hy niet sonder achterdencken van syn eygen volck/ dat hy vruychten moeste/ ende so hem den Turck roert/ also wel apparent ware/ soo soude hy selvs wel alle syn middelen van noode hebben/ zijnde meer ghehouden syn eygen Rijck dan Vranckrijc voor te staen. Oock met Spaengien te tracteren/ dat en soude sonder vergaderinge van Staten niet connen geschieden/ ende daer souden groote disputen vallē/ eñ anders en soude het haer alleen niet eerlijc wesen. Waeromme sy besloten datter geenen beteren wech tot versekeringe van Religie eñ Lantvrede en ware/ dan metten Coninc van Navarre te accorderen/ ende hem totte Catholijcke Religie te beweghen. 1593.

Besluyten best te wesen metten Coninc te vereenigen eñ soo hem te bewegen tot de Catholijcke Religie.

Diergelijcken discourssen ende veel andere redenen zijnder onder die vande Ligue ofte Verbont vertoont gheweest/ maer sy warē onder den anderen niet wel eenich/ eñ 't scheen dat du Mayenne sochte den staet ende Regiment te behouden/ alsoo het was: Andere versochten datter eenen nieuwen Coninck mochte vercoren worden/ elck syn voordeel daer in soeckende: De groote meesters/ elc hoopte dat het hem mochte gelucken/ principalijc dē Savoyer/ den sone van Lottringhen/ du Mayenne/ Guyse/ Nemours/ eñ mede den Coninc van Spaēgien. Tot dese verkiesinge stemden seer den Paus eñ syne Dienaers/ eñ hier wt is gesprotē in December M.D.xcij. een declaratie van du Mayenne wtghegheven/ noodende alle Princen/ Heeren ende Officierē der Croone haer te voeghen (verlatende de Ketters) by haer vergaderinge tot Parijs den xvij. Januario M.D.xciij. om op alles te raetslagen. Het welcke als het vernomē wert byde Princen vandē bloede/ Prelaten eñ Officieren vander Croone/ Heeren eñ Raetsheeren Catholijcke van 's Conincx syde/ hebben met des Conincx oorlove den xxvij. Januari wt Chartres gesonden aende vergaderinge tot Parijs/ versoeckende/ so sy trachten na versekeringe vande Catholijcksche Religie/ eñ den vrede/ dat sy wildē haer Gedeputeerde sendē op eenige plaetse tusschē S. Denijs eñ Parijs/ om met haer daer over te handelē/ den Coninc hem toonende bereyt om goede instructien te hooren/ haer oorlovende daer over aenden Paus te senden den Marquis van Rijsany.

Vergaderinghe tot Parijs om eenē nieuwen Coninc te verkiesen onder die vander Ligue bestemt/ den xvij. Januarij. 1593.

Teghen dese tsamencomste van Parijs/ heeft den Coninc in een Mandement gedeclareert/ sulcken vergaderinge voor verraderije te houden/ betoonende synen goeden wille om alle goede Wettelijcke eñ Christelijcke instructiē aen te nemen/ dē synen daer toe alle openinge ende middel gevende/ soeckende alle oorsaken van suspitie/ die de Catholijcken van hem hadden/ te weeren.

Desen niet tegenstaende/ hebben die van der Ligue desen wech niet inghegaen/ niet willende confereren mette Coninc'sche Catholijcke Princen eñ Prelatē/ maer zijn met haer vergaderinghe voortgevaren in Mey M.D.xciij. alwaer bovē des Paus Legaet/ van wegen den Coninc van Spaengien gecompareert is/ neffens de ordinare Ambassadeurs/ den Hertoch van Feria/ die daer ghevordert heeft een verkiesinghe van eenen nieuwen Coninck/ daer ghenoech ontdeckende/ dat alle de assistentie die aen Vranckrijc tot noch toe ghedaen was/ niet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593. alleen was wt zele oft yver vā Religie / also sy altijt voorgaven eñ geprotesteert haddē/ mits dat sy nu met alle listē sochtē dese vergaderinge vande drie statē te suborneren so veel sy conden/ met giften ende beloften/ om haer propositien goet te vinden/ die waren/ datmen de Infante / oudtste Dochter van Spaengien/ ghebozen vande oudtste Dochter van Vranckrijc / trouwende met Ernestus den Eertshertoch van Oostenrijc/ soude verkiesen tot Coninginne ende Coninck van Vranckrijck/ die nu met groote macht af quam/ om de Nederlanden te Gouverneren / ende daer toe soude den Coninck van Spaengien haer assisteren met twaelf duysent voetvolck / ende drie duysent Peerden op synen coste voor deerste Jaer/ eñ tnaeste Jaer half soo veel/ ende daerenboven soude hy noch betalen aenden Hertoch van Mayenne twaelf duysent Croonen ter Maent/ voor hem ende andere ghenoemde Edelen. Maer also dat de vergaderinghe niet en beviel (hoe wel groote harengen ofte orarien/ tot breken van Salicqsche Wetten gemaect werden) hebbense voorgheslagen/ midts de groote diensten vande voorleden Hertogen van Guyse / ofte het mochte aenghenaem wesen/ datmen de Infante trouwen soude metten jonghen Hertoch van Guyse/ eñ die beyde Coninghen maken. Het welcke hoe wel het aenghenaem scheen/ nochtans was dat oock een breken der Salicque Wetten/ twelck den meesten hoop teghen stont/ ende daer wert gemerckt dat het niet wt expres voornemen quam/ ofte ghemeynt werde/ maer diende om te versoeckē hoe dat soude werden ghenomen/ ende hoe dat volck ghesint ware/ oock om Guyse voor eeuwelijck irreconciliabele te maken by synen Coninc/ ende Spaengien te moeten aencleven / tot welcke hy met syne vrienden selve luttel gheloove gaven / om dat terstont ghenoech bleeck dat tselfde den Coninck van Spaengien niet en ghenoechde/ ofte scheen te ghenoegen. Hier door groeyden terstont groote jalousyē/ want du Mayenne en wilde niet [illegible] naden raet van syn Moeder/ Suster ende Wyf/ dat yemant voor hem gheprefereert soude worden / liever soeckende te behouden tRegiment dat hy alreede hadde/ daeromme proponeerde hy het bestant ofte Treves / twelck corts ghemaeckt werde.

De Spaensgiaerdē proposeren tot Parijs den Ertshertoch Ernestus voor Coninc trouwende met de Dochter vā Spaengien in Mey.

Ernestus den Fransoysen niet aengenaem/ wort voorgeslaghen tot Coninck.

[illegible]

Wt dese jalousien/ confusien/ ende geerhertichept tot de oude Salique Wette/ verbiedende de vrouwen Coninckrijcken te regeren (ghenaemt eertijts nade Salios ofte Salanders/ van het Lant van Over-yssel/ daer noch de name van Salant ende Ellenzeel/ ofte Salezale bekent is) hebben die vande Parlement van Parijs haer verstant een arrest te maken/ tot handthoudinghe vande oude Salique fundamentale Wetten.

Ende wt des Legaet vanden Paus Cardinael Pelue [illegible] [illegible] verstaen hebben datmen inde vergaderinge [illegible] [illegible] hadde / dat de Spaensche haer eyghen voordeel te veel hadden gesocht/ ende niet [illegible] [illegible] gheweest/ [illegible] ware Ernestus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Keyser/ also

[illegible]

belooft ende toeghesept ware / ende sonder welcke/ ware te dispererē van eenige voorderlijcke verkiesinghe /waeromme hy selve hem begaf wt Parijs van vreese/ etc. 1593.

Verhaelt hebbende de confusie onder die vande Ligue inde vergaderinghe tot Parijs/ dient gheweten wat den Coninc daerentusschen gedaē heeft/ de welcke siende dat syne vyanden binnen Parijs sterck vergadert waren/ handelende om eenen nieuwen Coninck neffens hem te verkiesen/ eñ daeromme beroert zijnde/ heeft hy van syn Catholijcken seer ghesoliciteert gheweest / om hem te laten beter onderwijsen inde Catholijcksche Religie/ want anders ware het nu niet alleen met syn ziele/ maer oock met het Coninckrijc gedaen / alsser een ander in syn plaetse soude ghestelt wesen/ met sodanighe steunselen/ als warē den Paus/ Keyser/ Coninck van Spaengien / Ernestus/ selve de Infante van Spaengiē/ de outste Dochter van Vranckrijck erfghename / waer mede voor eeuwelijc de Salicque oude Wetten/ eñ syn geslachte van Bozbon onterft ende ondergaen soude. Daeromme ware daer nu gheenen anderen middel ghelaten om alles te salveren/ ende tot een vredelijcke regeringe te comen/ eñ syn vyanden confuys te maken/ dan hem te laten ghesegghen/ eñ gehoor te geven dien die hem beter inde Religie souden onderwijsen.

Wert daerenboven oock behendelijcken ghedreycht van een derde factie / die soude opstaen onder de Princē van synen bloede/ eñ dander Officieren / blijvende by de Salicque Wetten ende Huyse van Bozbon/ opwerpende eenen Catholijcken Coninck/ die vanden meestendeel vande Ligue/ ende van den synen soude ghevolch crijgen/ ende dan soude hy hem selven verlaten vinden met weynighe Hughenooten / want men coude de Catholijcken niet wijs maken dat een Ketters Prince/ comende in volcomē besit der Croonen/ souder ommen behoudē de Catholijcken in haer gherechticheden/ alsoo hy wel belooft hadde/ maer soude altijdt soecken haer authoriteyt te verminderen/ eñ so de Catholijcken in ghetale verde de andere te boven ginghen/ soo behoorde hy die meer dan dandere te gheliewen.

Hier toe voechden haer oock eenige soorten van Religieuse/ die nae dat sy alles met goeden ooghen aensaghen/ achten het alles [illegible] te wesen/ dat tot [illegible] [illegible] ste ofte weynighe strecte. Oock mede de Wereltsche Politijcken/ dese bekenden/ daer waren abuysen inde Kercke/ maer om [illegible] [illegible] [illegible] te [illegible] / [illegible] [illegible] [illegible] / [illegible] als [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ende [illegible] / [illegible] als hy de [illegible] [illegible] / [illegible]

[illegible] Catholijck maken.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593. ghe van haer staten/haer Religie/ende datmense niet overvallen soude / twelck alle Princen ende Officieren haer wel toesweeren souden/ende hy selve en hoefde sijn goede affectie tot haerwaert/sijn trouwe Subjecten niet af te wenden / maer te continueren/ toesegghende inden generalen Lantvrede/ sonder haren weten niet te handelen.

De Potentaten ende Republijcken van Italien / ende andere Catholijcke Vorsten/ die hem wel toegedaen waren/ conden noch dorsten hem geen assistentie doen / wt vreese des Paus/maer so wanneer hy hem Catholijcx soude vertoonē/so soude een eewich verbont met hem ingaen tegen Spaengien/etc.

Diergelijcke redenen en̄ meer subtyle persuasiē zijn hem voorgelept/so dat hy hem ten lesten heeft laten beweghen/tzy wt ernst oft wt lichtveerdicheyt/waer van een yegelijck syn opinie vry heeft/latēde dat Gode en̄ sijn conscientie te oordeelen/in wiens handen de herten der Coninghen zijn/ende nae sijn wel behagen ende eysch der Ondersaten sonden. Die syn naturee kenden/achten dat begeerte van vredelijcke regieringhe/ een weemoedich medelijden hebbende/ als een Vader over den ellendighen en̄ jammerlijcken staet des Coninckrijcx/hem meest beweecht heeft/ siende dagelijcx sijn Onderdanen verarmt/ verjaecht ende doot geslagen/daer toe mach gheholpen hebben de hope van syn vyanden te overwinnē/ mette meeste confusie die oyt ghehoort ofte ghesien is. Welcke syn vyanden hebben selve eenighe ghestraft / die haer vermeten haddē de oorsake te wesen van des Coninc verānderinghe.

Tot dit alles heeft grootelijcx gheholpen de groote authoriteyt ende Argumenten van menichte van geleerde subtyle ende welsprekende Theologische Doctoren ende Prelaten: Ende also hy de gestadichste harde ofte strenghste naturee niet en heeft/ so isset daer toe gecomen/dat hy in Julio tot S. Denijs ter Misse is ghegaen/ en̄ seer solemnelijc penitentie ende Professie der Roomsche Catholijckische Religie openlijc inde kercke gedaē heeft, schrijvende alomme van date den xxv. Juli / Dat also hy ten aencomen tot de Croone beloofst hadde een tsamencomste te houden van Prelaten ende Doctoren / tot synder beter onderrechtinge / twelck so seer van hem begheert/ ende van sijn wederpartye altijt verhindert was: Ten lesten hadde hy nu Gode danc sijn begeerde onderrechtinghe verkreghen/ ende hadde dien dach ter [illegible]

[illegible] de VIII. [illegible]

[illegible]

in druck is wtghegaen Anno M.D.xciij. een breet discours byden selven Hertoge van Nivers geschreven / om noch den Paus een breeder bedencken te gheven. Dit werdt alleenlijck byden Paus also ghewevgert/door addvijse van eenige Cardinalen die Spaens ghesint waren / ende niet van het gheheele Collegie der Cardinalen / die hem Nivers verboden was aen te spreken.

Paus Clement weygert den Coninc syn absolutie wt vreese van Spaengien.

Dit al niet teghenstaende/ soo en lieten de wijste onder de Catholijcken haer niet voorstaen dat den Coninck rechtsinnich bekeert ware: daer dander teghen seyden dat hy gedoolt hadde door lichtsinnicheyt/ hebbende sijn Vaders exempel in sijn bekeeringhe/die tselfde ghedaen hadde/ ende ware nochtans Catholijck ghestorven: daer toe segghende/ alwaert so/dat hyt niet recht en meynde/ so en conde hy de Catholijcken niet bedriegen/ want alle sijn daet/ raet ende woorden souden haer altijt suspect wesen/ gemerckt wat oneere ende achterdeel het hem soude wesen weder te veranderen/midts de Princen van den bloede al Catholijcke / en̄ die hem daer toe gebrocht hadden/ souden hem aldereerst teghen wesen/ ende soo hy bevonden werde te simuleren: soo soude hy de Catholijcken/ de Ligue/ende sijn vyanden seer voordelijc wesen. Veel vande wijste in Italien raeden den Paus hem te absolveren / om hem niet te terghen yet teghen den stoel van Roomen (als syne Voorsaten de Coninghen ghedaen hadden) voor te nemen/want de name Borbon scheen Roomen Fatal/dat is dootlijck ofte schandelijck te zijn/ maer somen hem in ghenaden aennam/ soudemen eenen eeuwighen haet daer mede verwecken tusschen hem ende sijn Hughenooten / ende men soude alle de Catholijcken die nu verdeylt waren/daer mede vereenighden/ met meer diergelijcke redenen.

Maer den Paus bloode van naturen zijnde/heeft wt ontsach vanden Coninc van Spaengien de absolutie doen niet dorven gheven / midts dat hy van den Spaenschen Ambassadeur den Hertoch van Sessa verschrickt werde / hem daghelijcx dreyghende door den dieren tijt in Italien Roomen van honger te doen vergaen/ stoppende syn granen wt Cicilien/ Napels en̄ ander syn Landen/ die de Stadt spijsen/ oock dat hy een afscheydinge vanden Paus soude maken door den Keyser/ ende een Schisma oock tusschen [illegible]

Den Paus wordt van Spaengien ghedreycht.

[illegible]

1593. wt Parijs/ des Coninex absolutie refererende aenden Paus selve. Du Mayenne om in tGouvernement te blijven/ voorderde ende nam aen het Bestant/ twelck byden Coninc aenghebodden was voor eenen sekeren tijdt. Den Coninck alomme hem selven seer vernederende om syn Subjecten herten te ghewinnen/ die elck begonsten voor syn eyghen hooft te sorgen/ de groote Meesters elc hem te verseekeren van eenige goede stercte/ plaetse/ oft Gouvernement/ om tot beter compositie te comen/ vermanende malcanderẽ/ ooc de Steden/ gheen particulier accoort aen te gaen/ maer gheduerende het Bestant ofte afstant van de oorloge/ twelck sy wel hoopten te verlenghen/ vermeynden sy een Generael verdrach te maken: Maer ten lesten hebben veel Edelen ende Staten haer begonnen int particulier te reconcilieren/ die dus langhe waren op gehouden/ op hope van des Paus absolutie ende Generael verdrach: maer merckende dat de Spaensche/ die des Coninex van Vranckrijck vyanden waren/ meer byden Paus vermochten dan des Coninex penitentie/ ende den welstant van Vranckrijck/ soo hebben sy een groot achterdencken daer wt gehadt/ ende hebben veel opinie gecreghen/ dat hy geen macht heeft te oordeelen over Wereltsche Coninckrijcken/ allegerende tsegghen van Sinte Bernardi/ een Fransoys heylich Man; Stetisse quidem iudicandos Apostolos lego: Sedisse iudicantes nusquam lego, dat is: Dat hy wel ghelesen hadde dat de Apostelen voor rechte staende/ veroordeelt zijn gheweest/ maer dat sy ghesete hebben om andere te veroordeelen/ en vont hy nerghens/ willende aenwijsen dat des Coninex penitentie hem ghenoech absolveerde/ al wast ooc dat den Paus om ander respecten dat naliete.

Aldus heeft vande eerste de Stadt van Meaulx/ met Monsieur de Vitri haer metten Coninck vereenicht/ daer nae die van Lyons/ die Monsieur de la Chastre gevolcht heeft mette Steden van Orleans en Bourges: oock is gevolcht de Stadt van Parijs door middel vanden Grave van Brisac/ daer den Coninck den xxij. Meert M.D.xciiij. gewapent in quam/ sonder weten van meestendeel der Borgherijen/ met sulcken ontsach onder de sijne/ datter niemandt berooft en werdt/ dan alleenlijck doot blijvende eenighe Lansknechten: Roan ende andere Steden zijn daer na ghevolcht.

Meaulx/ Lyons ende Parijs worde Coninex/ den xxij. Meert.

De Coninghinne van Enghelant ende de Gheunieerde Nederlanden/ die te voren gewaer waren ghewoorden van des Coninckx voornemen/ by questien ende voorslagen die haer voorghedraghen waren/ hebben gesolveert op de excusen die hen by sConincks Ghesanten gedaen waren/ hoe wel het haer verdrietelijck was sulcke veranderinghe te hooren/ nochtans haer verbintenissen met hem te continueren/ hem noch alle assistentie doende. De Coninginne hadde hem een goede hoop volcx om Noormandijen ende Britanien wederom te becomen/ toegesonden. De Gheunieerde Landen boven de twee duysent Soldaten/ die sy op haer eygen cost ghesonden hadden ondert beleyt van Graef Philips van Nassouwe/ die hem vijf maenden dienden/ hebben hem nu dit Iaer in drie reysen ghetelt drie hondert duysent guldens/ behalven Schepen van oorlogen/ tot diversche stonden in goeden ghetale/ sekeren tijdt hem dienende/ met noch in twee reysen xij. groote stucken Gheschuts/ Muerbrekers/ met alle haer montueren/ pulver/ clooten/ schepen/ ende schipsvolck/ oock Canoniers/ die tselfde seer cloeckelijck ende behendelijck wisten te handelen.

Enghelant ende Gheunieerde Landen blijven int verbont metten Coninck van Vranckrijck.

Dit gheschiede te ghewilligher/ midts de comste vandẽ Eertshertoch Ernestus haer niet een weynich achterdencken en gaf/ ende dede verwonderen dat sulcken Personagie den Keyser ende Coninck van Spaengien so na bestaende/ nu soude comen alleenlijck om so cleynen reste der Nederlanden noch onder den Coninc te regeeren/ ende hoorende datmẽ op syn afcomste alomme so veel Krijchsvolcx vergaderde/ waren sy ongherust/ tot dat sy hoorden dat de propositie vant Houwelijck mette Infante en tConincrijc hem ghenoech afgheslaghen was/ door ghebreck van eenen gheweldighen Legher die niet by der hant en was: Sy cregen oock beter opinie van des Coninex getrouheyt en vroomheyt/ niet teghenstaende syn veranderinghe van Religie/ die vele een behendighe Politie tegen syn vyanden achten te wesen/ hoe wel andere anders daer van ghevoelden.

De Vorsten/ Republijcken/ ende andere van Italien/ hebben den Coninck oock met ghelde bygestaen/ den Hertoch van Lottringhen heeft verwillicht hem als Neutrael te houden inde oorloge/ ende dat door den Hertoch van Boyllion/ die nu Maerschalc van Vranckrijck was/ midts de groote confusie die ghespeurt werdt onder de Ligue ende Spaengiaerden/ hopende een goet apointement te maken.

Den Hertoch van Savoyen heeft het Bestant ofte Treves voor eenen tijt aengenomen/ ende tghelt ghegeven om te prolongeren/ hopende op bequamer tijt de Fransoysen wt sijn Landt weder te drijven/ met de Spaensche assistentie van Milaenen.

Na dat den Coninck verandert was van Religie/ zijn die vander Gereformeerde Religie al Vranckrijck door seer verslaghen en verschrickt gheweest/ ende den Coninc selve vreesende dat daer door eenighe groote onruste mocht opstaen/ heeft de Consistorien alle vriendelijckheyt aenghebodden/ ende versocht Ghedeputeerde tot hem te seynden/ en souden versekertheyt vinden/ waer over de Consistorien van ettelijcke Provintien hebben gheraetslaecht ende besloten treffelijcke Ghedeputeerde inden name van alle haer Kercken aenden Coninc te senden. De voornaemste daer van waren dese: De Heere van Rohan/ van Plesis/ van Sansay/ van Rosin/ van Freasme/ met hondert en veertich Ghedeputeerde. Dese hebben den twaelfden Decembris tot Mante audientie ghehadt/ daer de Heer van Fedan twoort voerde/ en clachten dede. Waer op den Coninck selve vriendelijcken antwoorde/ dat syn Catholijcksche bekeeringhe niet hadde wech genomen syn goede wille tot haerwaerts/ en alsoo

De Ghereformeerde in Vranckrijck senden Ghesanten aenden Coninck den xij. Decembris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593. hy nu in Vredehandelinge met syn Subjecten ware/ soo soude hy haer oock daer over roepen ende hooren/ ende niet besluyten tot haren achterdeele/ volgende de beloftẽ vande Princen vande bloede/ eñ Officieren der Croone/ die hem belooft eñ gesworẽ haddẽ niet tegen die vande Gereformeerde Religie voor te nemen/ waerom hy hadde begheert haer clachten te hooren/ om ordere te stellen alles in vrede te houden/ hoe wel eenige dat meyndẽ te belettẽ/ maer die wilde hy straffen/ daer syn Catholijckẽ de hant mede aen houden souden/ den welckẽ hy hadde toegeseyt/ ende hem van weghen die vander Religie verbonden/ dat sy haer van haren Coninck niet souden affsonderen: protesterende dat hy syn ghelofte wilde houden/ ende daer over nam hy haer clachten schriftelijck aen om oversien te wesen/ ende op te letten met alle faveure.

Hoe wel het buyten ons voornemen is het vertooch van die vander Gereformeerde Religie hier by te voeghen/ so hebben wy tselfde nochtans goet ghevonden te verhalen/ dewijle het een treffelijcke Historie sake is.

Remonstrantie van die vander Religie aen den Coninck van Vranckrijck.

Op die het woort voerde/ seyde/ verobligeert te wesen van natuere wegen/ die hem ghemaeckt hadde syn Ondersaet/ ende meer om de groote gheneghentheyt die die vander Religie hadden totten dienst van syne Majesteyt/ om die te verwittighen vande vreese ende mistrouwen die sy hadden/ dat het tempeest haer mochte op dẽ cop vallen/ door de occasien die sy dagelijcx sagen voort comen/ daeromme sprack hy den Coninck aen/ ende seyde aldus: Sire, Die vander Religie begheerende tgeluck te sien voor haren Coninck/ dien/ daer sy de eere van hadden/ haren voorstander gheweest te hebben/ ende nu in authoriteyt om haer Requesten te behertigen/ den selfden/ die eertijts int midden van soo groote perijckelen yverde/ selve die te presenteren/ soo dochten sy haer selven nu te moghen toesegghen dat syne Majesteyt sorge droech haer wt haren noot te helpen/ sonder hem veel te bemoeyen/ ende daeromme waren sy geresolveert met alle lijtsaemheyt tijt ende stont te geven/ tot dat het uwe Majesteyt wel gelegen ware geweest/ maer nu ter contrarien vonden sy dat ten eynde van vier jaren verloopẽ/ dat uwe Majesteyt niet hadde haer den strop vanden halse ghedaen/ noch selve yet ghewrocht hadde tot haerder versekeringe/ blijvende de meestendeel van uwe Parlementen in volle crachte/ die tyrannighe Edicten ofte Placcaten vander Ligue/ ghemaeckt tot uwer ende onser aller bederf ende onderganck/ hoe wel uwe Majesteyt oorsake ghenoech heeft haerder te ghedencken/ midts de gheduerighe diensten/ waer voren sy nu niet en hadden dan een gheduerighe vreese voort toecomende/ ende voort voorleden een gherechtige droefheyt.

Verthoonen nochtans dat sy noyt versocht hebben by eenighe Requesten/ dat des Lants Wetten van State soudẽ verandert worden tot haren voordeele/ ofte ten profijte van eenighen vreemden Prince/ als wel die vander Ligue/ ofte oock dat haer Wettelijcke Prince syne Religie soude veranderen na haren goetduncken/ alsoo de Roomsche Catholijcken doen/ die uwe Majesteyt toeghedaen zijn/ ende noch veel min dat den staet des Rijcx soude verscheurt worden om die ambitie van weynige te contenteren/ ten nadeele vant ghemeyne ende uwe Majesteyts welvaren/ alsoomen dagheliicx sach/ maer sy versochtẽ alleenlijck haer conscientien in ruste te moghen besitten/ ende haer leven versekert te zijn/ elck nae syn conditie ende qualiteyt/ inde welcke Godt haer geroepẽ hadde onder uwe authoriteyt/ dwelc een alghemeyn recht ware/ ende gheen Privilegie/ altijt gheresolveert zijnde te gehoorsamen haren Lantsheere/ sulcken alst God gheliefde haer te verleenen/ sonder exeptie van syn Religie/ ende te helpen beschudden met perijckel haers levens de heylige Wetten des Rijcx onder syn ghebiet. 1593.

Vertooch der Gereformeerde aen den Coninck van Vranckrijck.

Sy beclaghen haer dat sodanighe Wettighe Requesten haer gheaccordeert by so vele Edicten der Coninghen syn Voorsaten/ ende by u versocht ende beschermt met sulcken yver eñ vroomheyt/ hebben onder uwe regieringhe niet moghen verhoort worden/ onder de welcke sy behoordẽ beter te hopen/ ende onder welcke voorwaer (sonder de affectie die sy droeghen tot uwer hooger welvaert/ ende sonder het fondament dat sy maeckten van uwen goeden wille tot haerwaerts) sy souden Wettelijck eñ profijtelijs moghen voorghenomen hebben de middelen die sy ghedwongen waren in te gaen ten tijde vande Coningen syn Voorsaten: maer wat en hadden sy niet te verwachten ofte te verhopen/ van sulcken een die Godt tot bescherminge synder Kerckẽ hadde gebrocht/ totte successie vant Coninckrijck? ende wat conden sy min verwerven/ dan vryheyt eñ leven/ die haer bloet ghewillich voor u storten?

Nu ten eynde van haer langhe patientie voor alle haer ghedult/ saghen sy dat ghy subytelijck (sonder haer te versien in eenighe manierẽ) van Religie verandert waert: Den ghemeynen Man seyt daer op (als diet niet verder insiet) ist met opgesetten voornemen/ wat hebben wy te verwachten van synen goeden wille? ofte ist by bedwanck/ ofte wy wachten ofte niet/ wat wachten wy anders dan quaet/ nademael ons quaet leyt int vermogen van andere/ ende nademael ons goet niet meer en is in sijne macht.

Voorwaer Sire, de wijste achten onmoghelijck dat uwe Majesteyt vergheten can de genade die sy van Gode ontfangen heeft/ dewijle hy hem door sodanige vremde middelen wt de dieyten der Bergen ghetrocken hadde/ om hem te brengẽ tot dien state door de Wapenen van syn selfs vyanden/ eñ door den dienst van die vander Religie/ in synen wtersten teghenspoet/ siende de dagelijcsche ondiensten noch van haer vyanden hem dae ghenoech deden ghedencken. Maer ter contrarien gheloofden sy/ so ghy eens daechs u selfs bedenckt/ dat het onmoghelijck is/ dat ghy het gheheele Jaer door niet eens soudet bedencken van uwe conscientie tot Godewaerts/

1593. waert/ ende aen uwe oude affectie tot uwe Dienaers.

Ende desghelijcks discoureren sy oock by haer selven Sire, als volcht/ Ist dat hy int middel van synẽ voorspoet ons niet en wilde kennen/ ist dat hy/ als hem Godt verhoocht heeft met soo heerlijcken victorien/ hy hem niet gewerdicht heeft ons ten minsten in vryheyt te stellen? wat sal hy nu anders doen dan verminderen syn glorie? ofte wat sal hy doen na dese veranderinge? waer sal hy resolutie ghenoech vinden om ons deucht te doen in so vele contradictien? ende wie sal ons verseekeren/ dat die/ die te vele macht hadde syn conscientie te violerẽ/ niet en behoude noch ghenoech om synen wille te dwinghen tot misbruycken van syn macht? Daer by ghevoecht de onbehoorlijcke propoosten vande Roomsche Catholijcken/ daer toe ghedraghen hen oock de exempelen van den voorleden tijt/ die geen ander antwoorde daer teghen ontfanghen om haer eenichsins te conforteren/ dan uwe grootmoedicheyt/ uwe gestadicheyt becommert ende benaut alreede int ghene dat Godt betreft/ eñ int gene uwe ziele aengaet/ ende daeromme treckt men daer wt weder dese conclusie: wat sal hy doen voor een ander? waeromme sal hy stantaftigher zijn/ waeromme cloecmoedigher voor syn Ondersaten/ ende waerom soude hy meer swaricheyt maken/ so hy die niet en maect om Gode te vertoornẽ? waeromme soude hy hem vromer thoonen voor ons/ dan hy gheweest is voor hem selven? Voorwaer daeromme/ om datter veel meer verscheydenheyt is tusschen de ware Religie ende de afgoderije/ dan u resteert vande afgoderije totte persecutie te comen. Ooc van deucht tot ondeucht te comen/ daer is wat cracht van noode/ maer van deen quaet tot dander/ gaet het effenvoets eñ seer ghemackelijck toe/ hoe quaet het ooc zy/ ja datment niet ghewaer en wort.

Remonstrantie van die vander Religie aen den Coninck van Vranckrijck.

Siet Sire, met wat trappẽ men u gevoert heeft in Extasia ofte wt u selven/ men seyde u/ ghy begheert reformatie/ wy zijn vol abusen/ comt maer int Regimẽt/ ghy sult het alles suyveren: Maer eer ghy daer toe comt/ verbint men u aen de grootste abusen/ eñ die minst houwelijck zijn/ sulcke die van een yegelijck ghehouden worden in geenen Godt te gelooven/ hebben u doen sweeren de beelden/ de Reliquien/ het Veeghevyer ende Aflaten.

Men seyde u Sire, gheeft maer dat contentement uwe Ondersaten/ ghelooft ghy selve daer van wat ghy wilt/ so lutter vande Misse als u goetduncken sal/ soo datmen u daer maer en siet/ Seylt tusschen beyde door soo ghy wilt/ waer is ter contrarien het rigeur datmen daer inne ghebruyckt heeft.

Men heeft u doen sweerẽ tegen uwe conscientie/ ende afsweeren in termen de alderprecyste/ de poincten die minst verantwoordelijck waren/ sulcke als sy noch Tore noch Jode voorghelept souden hebben.

Dese Meesters eñ Heerẽ in somma hebbẽ genuchte genomen te triumpherẽ over uwe geloove/ ghy die hier te vorẽ so triumpheerde over soo vele temtatien/ over so vele ghewelts/ doen de Satan u de werelt aenboot/ doen de werelt van u veracht/ haer tegen u wapende met alle haer Monarchen: 1593.

De schalckste onder haer maecten u wijs Sire, dat het den rechten middel was/ om den Paus tot redene te brenghen/ ende hem te benemen alle syn authoriteyt in u Rijck/ ende dan sout ghy een Concilium Nationale beroepen/ eñ also slissen het schisma, dat so langhen tijt de Kercke ghequelt heeft/ een werck weerdich eenen alderchrijstelijcstẽ Coninck/ maer besiet eens ofte sijt al wel voorsien hebben: Sy hebben u doen sweeren als Artijckel des ghelooss/ de authoriteyt des Paus/ wat sal dan ghewerden van u Parlementen/ ende haer arresten ende afscheyden? Ende om af te snijden alle middelen van vereeniginge/ hebben sy u geloove met wtghedruckte woorden verbonden aen alle hare wtlegginghen der Schrift eñ Vaders/ onder dẽ naem gepretenteert vande Kercke/ wat heeft men dan eenich Concilie te vergaderen? eñ wat souden wy van sulcken Concilie te verwachten hebben/ dan van dat van Trenten.

Uwe arme Ondersaten sien byden selven wech u verder leyden/ sy sien dat ghy sent te Roomen om submissie te doen/ sy weten dat absolutie niet can wesen sonder penitentie/ sy lesen dat in diergelijcke sake de Pausen uwe Voorsaten opghelept hebben tochten over Zee te doen teghen de ongheloovighen/ sy laten haer daeromme ghewis voorstaen Sire, dat den Paus ten eersten daghe u senden sal het ghewijdt sweert/ ende daermede u dien last ende wet opleggen/ te oorloghen teghen de Ketteren/ ende onder dat woort bevanghen sy de warachtighe Christenen/ de alderghetrouste Franchoysen/ ende het oprechtighe deel van uwe Onderdanen.

Dit besluyt sal u hert vallen voort eerste/ ende sal beroeren u goet naturel eñ inborst/ daer aen en twijfelt men niet/ ghy sult bedencken/ och te bevechten mijn eyghen beste dienaers? die/ diens bloet ick ghedroncken hebbe in mijnen meesten noot? Maer haer en sullen geen middelen ontbreken/ om u dat goet te doen vinden. Sire, ghy hebt dus vele ghedaen/ ghy moet voorts gaen ende doorpasseren/ ghy moet u gherust stellen/ het cost wat wil/ accordeert het haer/ maer om wech te nemen alle haer protexten/ gelaet u maer also voor eenen tijt van dry ofte vier maenden/ ghy sult Coninck erkent worden. Hebbende becomen de heerschappije/ sult ghy haer den vrede brengen/ men sal u een Supplicatie veroorsaken/ waerinne uwe Ondersaten met gevouwen handen moede van alle de ellende/ u dat sullen bidden/ ende soo sal uwe Majesteyt al sachtelijck hem laten bewegen: Maer * hy die u voortijts beschermt heeft/ sal hem Wapenen teghen u/ eñ teghen sulcken harden partije en helpt gheen ghewelt ofte raet: In stede van vrolijck vyeren wt blijschappe vande vereeninge mette Ligue/ salmen u doen branden uwe eygen Onderdanen/ jae het vyer doen aensteken met uwen eyghen handen/ tot vernietinghe vant overblijfsel van uwen state.

* Namelijck Godt.

Dit is Sire tgene dat discoureren uwe ellendighe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593. lendighe Subjecten vande Religie/ en doort overlegghen van alle tghene ghepasseert is in dien handel/ zijn sy venoodicht tselfde te ghelooven/ ootmoedelijck biddende uwe Majesteyt tselfde alle in de ooghen synder herten als in een Taeffereel te schilderen.

Remonstrantie van die vander Religie aen den Coninck in Vranckrijck.

Dese onderhandelinghe is begonnen by eenen hoop die niet en was gheauthoriseert van u/ maer ghesuspecteert van doen af by alle verstandighe/ ende daer na bevonden so voortschadelijck voor u selven: deerste woort was / datmen daer niet vinden soude yet Ketterlijcx/ noch gheen Ketters/ ende voor sulcx waert ghy van haer gehouden/ wie en siet niet dat het eerste voorneme was tegen u ende teghen ons/ V/ diese de conscientie gedwonghen hebben / ende die sy pretenderen allenskens te wapenen teghen ons.

Sy beelden v inne met haer discoursen/ dat de Ligue reede is met opene armen om u te ontfanghen/ de groote Steden elck omt eerste/ souden haer Mueren openen / van dandere souden de Gouverneurs u de sleutelen brenghen van alle canten: Maer Sire, waer is deerste Stadt ofte den Edelman/ ofte Nest die sulcx noch versocht heeft? waer toe is alle dese grooten schijn gecomen/ dan tot ditte/ seggende doet ons blijcken dat dese bekeeringhe gheen geveynstheyt zy/ dat den Paus met sijne authoriteyt dat toestа/ ende datmen u sie gheabsolveert/ byden welcken daerentusschen zijn monopolieren uwe penitentie/ dat is te segghen/ datmen u oplegge de oorloghe teghen ons. Want de Treve oft Bestant (tot leetwesen van alle Fransoysen/ ja selfs die u (nae ghepretendeerde bekeeringhe) behoorde Coninck te maken) heeft u die niet ghebrocht tot hooft van partye? Ende Parijs die u soude de mueren openen/ hebben sy u niet daer teghen de Poorten toegemuert / ende dese groote Raetsheeren haer gevende haer victalie / hebben sy u niet ghesloten de eenighe Poorte die u resteerde om in te comen/ Ick segge de Poorte des noots ende hongers / en so ghy eenen pays maect/ gheproportioneert alsoo de Tresves is Sire, (also het schijnt datmen op de wech is) wat heeftmen te verwachten/ dan dat so ghy allenskens va Coninc door de Tresves zijt geworden hooft van deen partye/ soo sult ghy van partye door desen pays worden haren Capiteyn Generael teghen de Hughenoten.

Waer op segghen Sire uwe ootmoedichste Onderdanen vande Religie/ dat desen pays sonder een te seer blijckelijcke ongherechticheyt/ noch sonder behoorlijcke achterdencken niet en can ghetracteert worden byde Catholijcke met uwe vyande / sonder haer/ ofte sonder haer te roepen ofte te ontfangen in sulcken handelinghe: want die getrocken zijn in het Proces datmen heeft doen formaliseren teghen de Ligue om de ongerechticheyt/ waeromme souden sy niet aengesien werden int accorderen? Sy seggen sulcke die assistentie versocht hebben in hare wtersten noot aen die vander Religie/ onder uwe authoriteyt/ ten tijde als den leste Coninc was beanct/ ende in twijfel van vertrecken nae Molins/ doen den Hertoch van Mayenne hem ende haer alle hiel het Sweert op de keele/ zijnde verlost ende beschermt geweest door haer assistentie/ in haer staten en in haer goederen/ ist dan nu betamelijck dat sy handelen met die vander Ligue / sonder mede deelachtich gemaeckt te worden? sulcke wtsluytende (al waer de voorsz verbintenisse niet) die een deel maken ende representeren vanden staet/ niet minder dan sy / zijnde de beste ghesontste/ ende de min ghepasside/ in dat betreft uwe Majesteyt en Lants welstant. 1593.

Sy hadde oock consequentelijc achterdencken/ want het voorsien datmen haer niet inbrocht mede int beginsel vande hadel/ waer toe can dat toch strecke/ anders dan besluyten op alle de swaricheden tot haren achterdeele/ alle het onweder op hare halsen te drijven/ ghelijck het ghedaen was op u met het Edict vande Unie? want te wille gelooven dat mijn Heeren de Gheestelijcke haer sullen maken haer Syndiques ofte voorstanders/ wat aparentie? nademael sy alreede wel hebben u dorven voorhouden de Ketterye te verdelghen? V Sire, die maer eerst waert van de Professie ghecomen/ die sy soo verachten.

Te segghen oock dat de Ghedeputeerde vande Religie tot dien eynde by uwe Majesteyt ontboden ware/ en cant niet antwoorden / als die eerst ontboden waren den xxv. Juli/ by uwe Brieven ghesonden in Languedock/ Provencen/ ende Daulphine/ ende nauwelijck ter hant comen den eersten Augustus / terwijle men niet alleene handelt sonder haerlieden/ maer selve over haer/ om over haer conditie/ over haer nacomelinge/ dat is te segghen teghen haer / terwijle datmen van uwe Majesteyts beloften wt perste teghen haer/ ende tot haren achterdeele/ om te vernietighen ende vruchteloos te maken alle tghene namaels sal met haer gehandelt worden.

Byde suspitien voechtmen de effecte/ teeckenen vant quaet voornemen der gheender die v besitten / ende voorboden dat sorgelijcker haer aenstaende zy. De Predicatien zijn alreede wt u Hof ghebannen/ om volghens die oock te bannen wt uwen Huyse / want die daer comen sullen / en sullen niet connen leven/ ofte u daer dienen sonder Godt te dienen/ selve ghebannen wt uwe Veltleghers/ om die soo te verstooten wt uwen dienste/ en volgens wt haer staten ende Officien: want wat Man met eeren sal daer mogen bestaen te blijven/ dan dagelijcx in perijckel van gequetst ofte doot gheslagen te worden/ sonder hope van eenige troost / ja selve onseker van begrabenissen? Datmen tracht wt te sluyten alle die vander Religie vande principale staten ende Offitien des Rijcx van Justitie/ van Finantsien/ van Politien? Waer over na haer maticheyt ende ghedulducheyt (nemende uwe Majesteyt tot ghetuyge) sy hem niet vele hebben gheimportuneert. Maer sy bidden oock te oordeelen ost het redelijck en wel ware/ dat sy sulcken onghelijck haren kinderen souden aendoen/ als die verstekelijck te maken van uwen dienst / door haer botheyt ofte ongheboelicheyt/ om namaels in dit Rijcke gheacht te worden als Joden

ofte

1593.

Vertooch der Ghereformeerde aen den Coninck van Vranckrijck.

ofte als Capors/ in plaetse van eerlijcke state ofte conditie / die de verdienste van haer vooroudters haer naerghelaten hadden/ ja selve die de diensten die sy uwe Majesteyt ghedaen hebben/ haer verreghen hadden.

Noch (segghen sy daerenboven) hoe verdraghelijck was het ons/ gheduerende de Treves ofte B[illegible]ant vandē lesten Coninc/ hoewel hy noch[illegible]s vyandt van onse Professie was / die by de selvighe Treves ons toeliet de exercicie van onse Religie/ in sijnen Leger eñ in sijn Hof consenteerde hy dē Predicant onderhout van sijnen ghelde / hy gaf ons Steden tot onsen vertrecke in elcke Senechansee ofte Balliagie, soude ons oock ten eynde vande jaren geheel gestelt hebben int besit vande voorgaende Edicten.

Op alle dese clachten en weten uwe goede Dienaers wat beslupten/ hier te voren was haer antwoorde / datmen moeste tijdt ende gheleghentheyt verwachten/ ende dien tijdt ende gheleghentheyt is nu voorby/ de saken zijn verrot al rijpende / daerentusschen conden sy u niet berghen dat de sinnen beroert zijn/ veranderē de goede hope int verbeyden vant quaet/ ende de lange onvruchtbare paciëntie int ondersoecken van remedie ofte gheneesinghe. Ende ghy Sire, en zijt niet sonder beweghinghen ofte allarmen in u ghemoet/ ghy en soudet gheen ghenoechte hebben te sien eenen Protecteur ofte beschermer/ ghy soudet jaloers wesen dat sy elders eenen sochten dan by u.

Sire, wilt ghy haer weeren de begheerte van eenen Protecteur / weert van haer den noot die haer dringht/ zijt ghy selver den beschermer / continueert over haer de vorighe sorchvuldicheyt/ ende dese goetwillicheydt/ voorcomt haer Supplicatiē/ met een volcomen beweghinge over haer behoorlijck versoecken/ met een ghewillighe verghevinghe van tghene haer van noode is/ als sy sullen voelen dat ghy voor haer sorghe draecht/ so en sullen sy voor haer selven niet sorghen: maer verghееft het haer dat sijt u segghen/ dat sy alle vreesen oft ghy sorghe ghenoech hebt voor u selven: Ghy weet wat haer let/ ende wat haer dient: De Requesten die ghy presenteerde hier voortijts voor haer aende Coningen u Voorsaten/ voor haer vryheyt/ haer versekeringhe / haer digniteyten/ rapporteert die nu aen u selven. Sy en hebben sints niet vermindert haer oprechticheydt/ maer sy hebbense sints vervult met goede diensten / ende behoorden noch verovert te hebben toewas in uwen ooghen / ghy die daer moecht rapporteren ende apointeren haer behoorlijcke nootelijcke clachten/ sonder andere Ghedeputeerde/ ende dat met beter verwillighinghe/ zijt daer van den Rechter/ eñ so ghy wilt/ selve mede den Advocaet.

Dit was het ghene dat die vander Religie den Coninck verclaerden / waer over sy doen noch gheen resolutie en vercregen/ den Coninck alles wtstellende tot dat hy voorder bevredinghe / ende meerder authoriteyt becomen hadde / daerentusschen hen gunste thoonende / tot dat inde naeste jaren hy hen wat beter contentement dede/ alsoo wy sullen moghen verhalen.

Hierentusschen werden in Nederlandt tegen den Winter deen partije op dander veel aenslaghen voorghenomen/ het Peerdevolc van Breda zijnde den xvij. Augusto wt op een Convoy/ werden by Maestricht vande Spaensche eensdeels gheslagen. Sy hadden by haer hondert duysent gulden/ om dē Hertoch van Boillion te leveren/ daer van een Male met xx. duysent gulden ghenomen wert/ dander gesalveert: Sy verloren Lxxx. Peerden/ ende tsestich ghevangen. Ende op eenen anderen tijt trocken achthien Peerden wt Berghen op Zoom/ die ontmoeten twee Vaendelen Hoochduytschen/ die sy door het voordeel vande plaetse bespronghen ende sloeghen/ brenghende de Officieren binnen Berghen/ ende de Vaendels inden Haghe by Prince Maurits. 1593.

Diversche aenslagē in Nederlant/ eñ conversien van beyde syden.

De Garnisoenen van Ghelderlandt/ onder Graef Philips van Nassouwen / deden eenen Cours in November int Landt van Limborch / aenslach op de Stadt hebbende te vergheefs/ deden schade met branden/ namen veel Lakenen ende anderen buet/ ende verstropten dickmael veel vergaderinghen van Krijchsvolck / dat wt Duytslant ende Italiē op haer monsterplaetsen henen troc/ ende vergaderden teghen des Eertshertoch Ernestus comste tot eenen Veltlegher/ die ontrent Heerentals in Brabant haer loopplaetse hadden/ ende werden veel verstropt ende te rugge gejaecht/ eenige afghedanckt: Onder andere also twee Ritmeesters/ Lanchaer ende ViersLot/ die mede te voren Geertrudenberch haddē helpen vercoopen/ nu afghedanckt waren van Mansvelt/ haer remis ofte ghenade by de Staten weder vercreghen hadden / met ettelijcke van haer Krijchsvolck/ hebben ontrent desen tijdt die vant Garnisoen van Meurs gheslagen/ eñ daer na werdt oock den Heere van Swertzenborch verrast van twee hondert Ruyteren van Nimmeghen / vanden Drost van Zalant/ die ontrent Venen een Regiment so te Peerde als te voete tegen Ernestus comste vergaderde: Desen nu wel seven hondert sterc zijnde/ hebben sy naect wt een Venster doen springhen/ eñ so ontcomen/ verliesende volck/ ghelt/ cleederen ende Baggagie/ met veel Peerden: sy namen dry Hoplieden ende twee Luytenanten ghevanghen / met meer andere / plonderende twee Dorpen/ Herteghenroode ende Herst. Hier teghen werdt Pr. Maurits eyghen Cornet onder de Heer van Rysoyre tot Hedel byden Bossche verrast door het hooch water/ by die van sHertoghenbosch/ Rysoyre werdt ghequetst ende ghevangen/ maer ontquamt onbekent met rantsoen/ dertich werter ghevanghen/ ende dryeentwintich Sadelpeerden genomen met de Vane/ ende tryumpheerden daer mede in sHertoghenbosch.

Swertsenberch verstropt int Lant van Lymborch/ den xvij. Novemb.

Oock den lesten Meert namē de Spaensche by Nimmeghen ontrent twintich Ruyteren van Graef Philips van Nassouwen Bende/ ende haelden oock ten selve dage eenighe ghevanghenen wt een Schip.

In Vlaenderen hadde Mansvelt veel Krijchsvolcx in September wt Brabande doen trecken / tzy om de ghemuytineerde

Spaen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593. Spaengiaerden in ontsach te brenghen/ofte yet teghen de Stadt Cales voor te nemen/ alwaer den ouden Gouverneur den Heere van Gordan ghestorven was: veel grof geschuts werdt binnen Grevelingen gevoert. Waeromme den nieuwen Gouverneur van Cales/ de Heere Vindocent / van syn Coninckx Bontghenoten alle hulpe / so wt Enghelant als wt Zeelant aenghebođen wert. Die van Oostende vreesden oock belegh/ waeromme wt Zeelandt derwaerts oock Krijchsvolck ghesonden werdt / ende mede werden daer Enghelschen die wt Normandijen quamen / in ghesonden / want de Enghelschen daer den meesten last van hadden onder Sir Edward Norrits/ die als Gouverneur de Stadt seer gesterckt heeft/ maer onvoorsichtelijck eenighe Dijcken doorstekende / heeft de Stadt in Januario groote schade vande inundatie der Zee ofte hooghe Vloet gheleden / seer costelijck te repareren.

Maurits heeft aenslach op Brugghe te vergeefs/de xxiij. November.

Pr. Maurits met syn volck heeft desen Winter op den xxiij. van November eenen bedeckten eñ sekeren aenslach so hy meynde op de Stadt Brugghe in Vlaenderen ghehadt/ vergaderende by Willemstadt op een subijt alle syn volck ende gereetschappe/ dat hy scheepte in ontrent twee hondert eñ vijftich Schepen / ende verselschapt zijnde met oorlochschepen/ is hy gevaren na Vlaenderen / alwaer sy snachts tusschen Sluys eñ Blanckenberghe alle gelant zijn. De Grave van Solms hadde de Voortocht met weynige/ eñ geraecte tusschen Brugge eñ Damme/op den harden Dijc/mette Petars ende ander instrumenteñ/ dandere hadden andere Guiden oft Leyders/die om wat waters te schouwẽ/dochten eenen beterẽ wech te vindẽ/maer herwaerts eñ derwaerts int doncker doolende/ verloren sy haer Guiden ende haer selven/also maecteñ sy malanderẽ vervaest/principalijckẽ de Schotten/die meyndẽ dat sy verradẽ waren/eñ aldus verdoolt ende verwerret / misten sy den wech: selve Pr. Maurits met vijf ofte ses Graven meer doen by hem/waren dickmaels totten middel toe int Water/dẽ wech soeckende/waermede sy den tijdt versleten tot inden dagheraet/ende doen dede hy de trommel slaen/eñ soo sijn volck vergaderende (dien aenslach versuymt zijnde) trock weder te schepe/daer sy doen maer een half ure gaens vã waren/ ende hadden alle den nacht gegaen: Ontrent haer lach een Schansse vanden vyandt/ die gheruchte hoorende/dede een schoot eñ vierteeckens aen haer vrienden. De Grave van Solms hebbende langhe ghewacht/ eñ niet ghevolcht zijnde/moest oock te rugghe trecken met verdriet / om dat soo sekeren stuck haer also ghemist was/ eñ zijn alle so weder na Zeelant gevaren/niet sonder perijckel eñ schade/ want een schip van Dordrecht verdronck met xxiij. Soldaten/meest Schotten.

Mansvelt practiseert om te voete in Zeelant te comen.

Ontrent dien tijt werter by Mansvelt gepractiseert om dat Eylandekẽ vander Goes ofte Zierickzee te bespringen/by middel van eenen Jan Domissen/een rijck Lantman eñ Dijcgrave / dat is een dien het toesicht vande Dijcken te repareren/ bevolen is. Desen Jan Domissen was by nachte van sijnen bedde gehaelt/ ende op vijf duysent guldens rantsoens ghestelt/claghende van te hoogen rantsoen/ eñ solliciterende om minderinghe/ is beweecht ghewordeñ op hem te nemen eenen wech doort water wetende/ Mansvelts voetvolck ende Peerden in Zeelant te brenghen / alsoo Mondragon eertijts ghedaen hadde. Aldus desen Jan Domissen thuys comende/ ende practiserende syn ghelofte te volbrenghen/ wert op suspitie tot tweemael toe ghevaughen/ ende midts men hem niet en conde overtyghen/ werdt hy by vonnisse telcker reyse van de ghevanghenisse ontslaghen. Ten derden male wert hy gevanghen/ beticht zijnde van eenen Italiaen/ die daer-din quam overloopen/ alst corts soude worden int werc gestelt: hier over heeft hy tseyt bekent/ eñ wert tot Middelburch onthalst.

Hollantsche schepen uit Vlie verdroncken in December.

De Hollanders eñ Zeelanders hadden nu dese twee jaren stercke vaert ghehadt op Italien met Coren/door de dierte aldaer/werwaerts wel voeren vier hondert schepen op een jaer/soo na Venegien/Genua/ Napels/ ende de Eylanden: eñ also in December wel hondert eñ veertich schepen weder reede laghen by Texel int Vlie op haer Anckeren/ na goeden wint wachtende / al geladen met alderhande Waren/ om Westwaert te varen/ isser eenen storm op gestaen op dẽ Kersavont/soo datter meer dan veertich schepen van haer Anckers ghestagen zijn / veel daer van verdroncken met veel volcx/ eñ veel gestrangt: diergheliijcke geschiede oock op ander plaetsen.

Des Eertshertochs Ernestus comste in de Nederlanden ende tot Brussel/ den xxx. Januari/1594.

Hierentusschen is den Eertshertoch Ernestus den outsten Broeder vanden Keyser Rudolphus / die nu langhe int Gouvernement der Nederlanden verwacht was/afgecomen/ zijnde hem tegen gesondẽ dẽ nieuwen Grave van Sore / vanden huyse van Croy/ eñ ghestachte Semphi/ Gouverneur van Doornick/ghetrout met de Marquise van Renty / Weduwe van Montigni/ met ooc Don Diego de Pimentel Spaengiaert/ met meer andere. Mansvelt heeft hem tot Lutzenborch verwacht / eñ heerlijc ontfanghen den xvij. Januarius/ M.D.xciiij. van daer hy hem geleyde tot Namẽ/daer hy van Barlaymont ooc heerlijck ontfangen wert. Ten lesten dẽ xxx. Januario is hy met vijfthien hondert Edelen van verscheydẽ Landen geheel Coninclijck eñ heerlijc ingereden tot Brussel/ontfangen eñ inghehaelt vande Borgherije. Hy was verselschapt metten Ceurvorst van Colen / Eduwaert Marckgrave van Badem/ eñ ander Duytsche Heeren. De stadt Brussel hebben hem gecongratuleert eñ vereert met seer tryumphante stellagien eñ Arcus triumphales, Onder andere stelden sy hem voor alle de Keyseren vanden Huyse van Oostenrijck/elc op een bysondere stellagie: Voorder verthoondẽ sy met andere stellagien eñ personagien/ hoe groote hope mẽ hadde dat syn Regiment een vrede brengẽ soude. Daer en wert genen cost gespaert/ het was alles soo costelijck als oft den Coninck daer selve gheweest ware/also de Nederlanders in sulcken feesten alle ander Natien te boven gaen. Hy heeft daer nae synen last eñ commissie den Lantsaten verthoont/

1593. ende tGouvernement aenvaert. In Meert maeckte hy tot Brussel staet ende rekeninge dat hy moeste dry hondert duysent Croonē/ dat is acht hondert duysent guldē ter maent hebben totter oorloge/ eñ begeerde te weten hoe vele die Landen daer toe soudē vinden.

De Gheunieerde Landen hebben alderhande vreese ende achterdencken van Ernestus comste ghehadt/ door de groote ghereetschappe eñ aennemen van Krijchsvolck dat alomme opde beene was/ maer so sy sagen dat het Krijchsvolck vele verstropt wert eer sy condē tot de monsterplaetsen comen/ eñ veel by gebrec van gelde eer het conde gemonstert worden/ verliepen/ als in Westphalen/eñ ontrent Colen/ende datmen hem nu getracht hadde Coninck van Vrancrijck te maken/ twelck hem faelgeerde/ soo hebben sy beter wtcomste van haerder saken verhoopt/ ende minder vreese voor hem gehadt/ wetende syn onervarentheyt int Nederlants Gouvernement/ veel swaricheden onderworpen te wesen/ eñ hy waere te grooten Vorst ende Heere om gheheel van andere gheregeert te worden/ sonder onderlingen secreten twist ende oneenicheyt.

De naghebueren Coninckrijcken eñ andere verwachtē van hem/ dat hy soude tsynder aencomste hem neuterael houden/ ende aen haer senden vrientschappe/ neutraliteyt ende middel van vrede aenbieden / om hem oock te moghen congratulatie senden / dat niet gheschiede.

Saken van Vrieslant.

Wy hebben inden voorgaenden Boec verhaelt/ hoe dat de Staten der Gheunieerde Landen de Steden van Steenwijck ende Coevoorden ghenomen hadden/om die van Groeninghen te dwinghen/ die nu maer eenen wech ofte herbane open hadden/ ghenoemt de Bourtange/ die sy vreesden dat oock mochte corts ghesloten worden/ waerom sy alomme haer beclach dedē/ so aenden Gouverneur Mansvelt / als selve aenden Keyser Rudolphus/ claghelijck verhalende hoe trouwelijck sy lijf ende goet tot noch toe voorde Catholijcksche Religie ende des Coninckx dienst ghewaecht ende opghheset hadden/ daer sy haer toch Anno M. D. xxxvj. op conditie van beschermt te worden/ aent huys van Oostenrijck ende Bourgongien overghegheven hadden/ daerover haer toegheswooren ware alle beschuttinghe: sy vertoonden oock meer (also by haer afghewoorpen brieven werdt bevonden) hoe dat sy nu niet lichtelijcken conden gheholpen worden/ dan met eenen gheweldighen ende Coninckljicken Legher/ die gheen minder overhooft en vereysste dan des Gouverneurs Mansvelts eyghen persoon/ dat te voren met minder te helpen gheweest ware/ ende derghelijcke clachten meer.

Groeningen beclaecht hem byden Keyser.

Den Keyser heeft over haer clachte ernstelijck wt Praga den xix. Decembris aenden Coninck in Spaengien geschreven/ Die hem antwoorde den xx. April / Anno M. D. xciij. wt sy huys Escuriael, den Keyser grootelijcks bedanckende van syn sorchvuldicheyt over die van Groeningen / daeromme hy seer ernstelijck hadde ghescreven/ ende last ghegeven den Gouverneur Mansvelt/ haer voor alle andere overvallende saken alle bystant te doen/ als sulcke ghetrouwe Onderdanen om haer stantasticheyt ghemoet van haer Overheyt/ tegen syn rebbellen gedoocht/ wel behoorlijck verdient hadden/ ende niet twijfelde hy en ware daermede int werck/etc. Maer Mansvelt hebbende elders so veel werckx/ heeft alleenlijc den Verdugo Gouverneur des Coninckx in Vrieslant (die met ses hondert mannen beschanst lach buyten de Poorten van Groeninghen) toegesonden ontrent vijfthien hondert voetvolcks ende eenige Peerden/ onder de Graven vanden Berghe/ Herman ende Frederick. Maer met dit volck en heeft Verdugo niet connen beletten den Gouverneur van Westvrieslant Graef Willem Lodewijck van Nassouwen syn aenslaghen.

Den Coninc belooft hulpe die vā Groeninghen.

Hier over soo is Graef Willem met syn volck ende goede ghereetschappe den sesten April M. D. xciij. van Oostmarhorn afgevaren nae Rheyde / teghen over Emden/ sanderdaechs is hy ghecomen op een half mijle by Bellingwolde Zijl/ dat hy begonst den achtsten April te sterckē/ om voorts den pas vande Bourtange te benauwen. Hier tegen vertoonde hem Verdugo tot Vlachtwelde met duysent te voete ende twee hondert Peerdē/ eñ quam terstont na Wijnschoten Zijl/ wechsendende syn Ruyteren den neghenden April/ aldaer vermeerdert met het volck dat by Groeninghen ghelegen hadde/ met andere tsamen vijfentwintich hondert sterc/ eñ en conde noch dorste Graef Willem syn sterckmaken niet beletten / zijnde so met volck als mette gheleghentheyt der plaetsen so wel beset/ dat hy moeste te rugghe keeren/ dies Graef Willem hem haestede de sterckte te volmaken/ zijnde het beghinsel om den wech vande Bourtange te sluytē: So haest de plaetse weerbaer was/ sont Graef Willem een deel van syn volck synen Neve Pr. Maurits int belegh van Gheertruydenberch/ alsoo wy ghesegt hebben.

Graef Willem vā Nassouwen sterckt Bellinghwolds Zijl.

Verdugo siende dat hy Graef Willem niet conde besetten / sochte Coevoorden eñ Ootmaersen de victalie te benemen/ maer midts de Generale Staten de Licenten overt wtvoeren van victalie op neutrale plaetsen te voeren verboden hadden/ moeste hy door ghebreck vande dierte opbreken/ ende trock na Harem daer hy sterc was drie duysent te voete ende acht Cornetten Peerden: Graef Willem was ghecomen tot Nienoort/ twee mijlen van Groeninghen/ alle beyde meer volcx verwachtende.

Eñ also Graef Willem ontfanghen hadde (na het overgeven van Geertruydenberghe) van Pr. Maurits xxviij. Vaendelen voetvolcx/ ende elf Cornetten Peerden/ soo heeft hy in Augusto belegert Gramsberch/ met ses stucken Gheschuts / twelck hy in creech met ander Schanssen / daer mede sterckende Coevoorden eñ Ootmaerssen/ die hy victalieerde. Van daer passeerde hy over de Moerē/ na het Slot te Wedde byde Bortange/ aldaer hy den sevenentwintichsten Augusti voor quam/ ende plantede sijn Geschut daer voor/ maer eer datmen daer op schoot/ so gaven die daer in laghen het Casteel

Graef Willem neemt Wedde eñ de pas der Bourtange den xxix Augusti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1593.

steel over/met een ander Schansse(ligghende opte Reviere daermen overscheepte) al met conditie sonder gheweer met Baggagie te vertrecken / waer over tvolck dat in Winschoten lach verliep/waer mede Graef Willem Meester wert vanden pas der Bortange/den welcken hy begon te stercken/ al eer Verdugo (ligghende ontrent Groeninghen) het volck dat Mansvelt hem ghesonden hadde / conde by hem crijghen/ twelck doen lach tot Bracht int Lant van Gulick/ qualic te vreden zijnde/ beleydet van Graef Frederic vanden Berch: Sy waren sterck xxiiij. hondert voetvolcx/meest Lorapnoysen / ende acht hondert Peerden / met acht stucken geschuts / twee hondert Wagenen/ behalven de drie hondert Peerden die onder den Luytenant van Verdugo haer teghen waren ghecomen : desen Luytenant beweechde met schoone woordē den gantschen onwillighen hoop te passeren ende aen te trecken / ende trocken voorby Bockholt op Lingen den vijfden Septembris: sy waren noch meer volcx verwachtende wt Namen/ dat alreede eensdeels tot Rurmonde aengecomen was. Sire Franchoys Vere was tot Zutphen met vier Vaendelen knechten eñ twee Cornetten Peerden / om dat quartier voor inval te beschermen.

Graef Frederick vanden Berch neemt Ootmaersen/ de xiij. Septembr.

Graef Frederick met syn volck trock na de Bortange/ende daer ghcen passagie vindende / keerde hy weder nae de Twente/ eñ beleghcrde Ootmaerssen/ende nam dat den xiij. September in by compositie / dat beschoten hebbende met ses stucken Geschuts van smorghens tot den noene/den muer genoech geopent zijnde. De Capiteynen/ Luytenanten ende Vaendrichs bleven Graef Fredericks ghevanghenen. De Soldaten trocken wt sonder Wapenen ofte Baggagie/midts Eedt doende in ses Maenden niet te dienen in Vrieslant.

Verdugo neemt Auwarderzijle eñ Wedde weder met ghewelt.

Van daer trock Graef Frederic voorder nae Verdugo toe op Noortlaren / ende voer over een Waterken ghenaemt Schuptendiep/ eñ trock op Slochteren/ met drie stucken geschuts/die hy over de Moeren creech/ hopende meer gheschuts van die van Groeninghen te becomen / die sy hem nochtans weygherden : by Groeninghen ghecomen ende versamelt zijnde met Verdugo/ soo besprongh hy gheweldelijck de Schansse van Auwarderzyle/ legghende op Groeningher diep: Hy bestormde dat tweemael/ende wert afgheslaghen / ten derden reyse nam hy het met ghewelt inne/ al dootslaende watter in was: Van daer trock hy op Slochteren/ eñ na het Casteel van Wedde/ dat hy oock weder met ghewelt in nam / hondert eñ seventhien mannen die daer op waren / liet hy al tsamen om brenghen / ende soo legherde hy hem voor het nieu Fort vande Bourtangie.

Graef Willem van Nassou siende dat synen vyandt hem te sterck was / ende dat hy Ootmaerssen in genomen hadde/ treckende na Verdugo toe/ ende vreesende dat den vyant inval in Vrieslant mochte doen / trock hy met alle syn volck nae de Leake/ende vretende dat Slochteren / Wijnschoten / ende Wedde mette cleyn Schansse op de Vaert niet en conden teghen tgheschut langhe wederstaen/ so sont hy derwaerts alle strengh bevel op den hals/ de plaetsen niet over te gheven/voor dat het grof gheschut daer voren geplant ware/ ten eynde dat hy mochte tijt ghewinnen tot volcomen opbouwinghe vande principale sterckte op de Bourtange.

Descriptie vant Fort opde Bourtang.

Dat Fort was alreede redelijck sterck/ eñ soo gheleghen datmen daer ghcen gheschut voor brenghen conde: De Wallen waren alreede een Spiessie hooge / den Gracht rontomme was tachtich voeten wijt ten minsten / vol waters eñ seer diep. Het hadde vijf Bolwercken / waer van de twee op den vyant saghen/ het ammonitie huys ende Soldaten Hutten waren al gemaeckt/ ende van voorraet besorcht voor twee Maenden/ eñ voorts conden sy haer ghebreck wt Westphalen becomen/ twelck den vyant niet conde beletten/ ofte sy moesten meer volcx hebben /ofte te rugghe trecken door het Graefschap van Benthem / ende dat doende / soo mochte Graef Willem daerentusschen de plaetse beter versien. Daer laghen binnen vijf Vaendelen knechten / onder den Gouverneur Gerrit de Jonge/ eñ soo sy die stercte mochten behouden/ soo twijffelden sy niet van Groeninghen metter tijt te dwinghen/ waeromme Graef Willem siende dat Verdugo de sterckste te Velde / ende noch meer volcx onder Graef Harmen vanden Berch was verwachtende / en dorste hem nergens bloot geven/ maer hiel hem op de tegenweere / om dat hy oock meer volcx verwachte onder Sire Franchoys Vere met andere/ oock toesegh hebbende ende belofte/ soo den noot vereyschte/ dat Pr. Maurits met een Legher hem bycomen soude.

Die van Groeninghen versochten aen Verdugo dat hy hem soude in twee hoopen deylen / ende beleghcren beyde Geyde ende Belinghwelderzijle / om daer mede de victalie die op de Bourtange af te snijden/ daer toe sy hem ghcerne ses dobbel Canons ofte Muerbrekers gesonden hadden : maer hy en vondt dat niet geraden/ vreesende ofte Graef Willem mochte op Slochteren trecken/ende hem de passagie tusschen Groeninghen af snijden/ oock het voorseyde Geschut te voeren becommeren / ende als het belegh ghelept soude zijn/ soo soude hy van hem daghelijcx besprongen worden / midts dat Verdugo daer ghcen Peerderuyteren tot wederstant en conde ghebruycken/ waeromme hy teghen de sterckte op de Bourtange resolveerde te trecken / alwaer hem een langhen tijdt de victalie ontbrack / dies hy seer subytelijcken moeste opbreken/ wtghevende dat hy wilde op Coevoorden trecken / ende trock tot besyden Groeninghen / van daer behendelijck synen wech nemende om Graef Willems Legher onversiens van achter te bespringhen/ int begintsel van Octobris/ het welcke lichtelijck conde gheschiet hebbē/ hadde een Soldaet die een cleyn Schansse verlaten hadde / daer Verdugo voorby passeerde/ niet een Allarm ghemaeckt/ waer door den Legher op die beene gecomen zijnde/ binnen syn Legerplaetse/ die by syn Soldaten te voren wel sterck getrenceert was/

Verdugo treckt vant belegh der Bourtange om Graef Willem ae te slaen/ te verrassen.

 hielt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. hielt den vyant op van hem naerder dan een Musket scheut met scharmutselē te comen/ twelck duerde ses oft seven uren tot den avont toe: Alle dewijle sochte Verdugo hem wt te lockē tot Veltslach/ hem aen alle canten beproevende: maer Graef Willem en wilde niet van sijn voordeel wijcken/soo dat Verdugo weder moeste af trecken na Groeninghen/ met groot verlies door de langhe schermutselen: Graef Willem verloor een Capiteyn / ende eenighe goede Soldaten/ Coronel Balfour Schot werdt door synen voet gheschoten/ende meer andere gequetst.

Verdugo makende ende sterckende eenen wech by Coevoorden beblockt tselfde.

Verdugo siēde dat hy niet op Graef Willems Legher en conde wtrechten/ ende dat den Winter hem nu wten Velde drijven soude/ midts dat de Boeren wt de Ommelanden eñ Drente vertrocken waren inde stercten ende Steden/door dien niet veel vindende ten platten Lande / soo trock hy op nae Coevoorden/ den ghewoonlijcken wech/ eñ by Coevoorden op deen syde het Lant wat hooghe zijnde / soo heeft hy aldaer een grof stuck gheschuts scheuts wijde buyten de sterckte eenen wech ghemaeckt met horden van gevlochten Rijshout / ende zant wtgravende onder de mueren/ daer op legghende/ ende op dien wech maeckte hy dry ofte vier Schanssen van Drossaerts huys / Steenwijcx huys/ ende andere/ ende hier mede beschoot ende besloot hy beyde de weghen van die van Coevoorden/die alsoo houdende beleghert/die doen noch voor sommige maenden victalie mochten hebben / ende bevrydde daer mede een open passagie voor die van Groeningen. Maer also de Schanssen vuyl ende vochtich waren / ende dat sy met veel volcx moesten bewaert wesen/ so storven vele vant ongemac. Binnen dien Winter werden gerekent wel twee duysent menschen ten minsten ghestorven te zijn. Verdugo selve met de reste van sijn volck trock na Oldenzeel/ daer sy meest door ellende/ armoede eñ ghebreck verliepen / soo wel Ruyteren als voetknechtē: Van twee duysent Loraynoysen keerden namaels maer vier hondert weder: Van seven Vaendelen Walen quamen soo luttel daer van/dat sy de Vaendelen van schande op.packten/ ende niet vliegen lieten. Maer Verdugo trock na Linghen/ om een nieu Regiment knechten te ontmoeten / dat den jonghen Hertoch van Saxen ofte Louwenborch opghelicht hadde/ waer van het Garnisoen van Deutecom met andere verstroyden vier Vaendelen / ende namen den Luytenant Colonel Tislingh ghevanghen/ ende versloegen daer wel hondert ter plaetsen doot / de reste die verlieyent. Hierentusschen schreven Verdugo ende Graef Harmen troost-brieven aen die van Groeninghen/die afgheworpen werden/ waer in sy haer baden wel ghemoet te wesen/sy waren treckende na Brabant/om voorder hulpe aen Ernestus te versoecken.

Verdugo volck treckt wech vele verloopē/ eñ Louwēborchs Regiment wort eensdeels verstroyt.

Graef Willem van Nassou verlost zijnde van synē vyant/sont een deel van syn volc in haer Garnisoenē/een ander deel leyde hy tot Wisslit/om den pas van Vrieslant tegen synen vyant te behouden/ende hy selve scheepte hem tot Soltcamp met drie duysent man nae Bellinghwolderzijl/ om Wedde weder in te nemen/ende het nieu Fort op de Bourtange volcomelijck te besorghen/eñ so schicte hy alles ghereet te hebben om dien Vorst des Winters die van Coevoorden wat toevoer te doene. Die van Groeninghen deden daerentusschen een Convoy nae Verdugos volck voor Coevoorden: Maer sy werden beset met vijf hondert Peerden van Graef Philips van Nassou/ maer synen aenslach wert antdeckt/ ende en conde daerom maer ontrent vijftich Waghens haer af nemen. 1594.

Die van Groeningen hebben aenslach op Delfzielte vergeefs/ de xij. Februari 1594.

Gheduerende den Vorst/hebben die van Groeningen dē twaelfdē Februari snachts eenen aenslach op de sterckte van Delfziel ghehadt/die seer nae by was geluct: sy waren wel sterc aengecomen lancx eenen Dijc/ daer gheen gracht en was/ maer alleene een Pallisade ofte staecketsels van Sperren/ die sy af saechden al stille/ ende hebben alsoo de Wallen beclommen/ende over het Ys inghenomen/eer het Garnisoen conde in Wapenen comen/alwaer dapper wel twee uren ofte meer ghevochten werdt: Tot allen ghelucke vant Fort/was daer ontrent een Oorlochschip liggende/ twelc naerder comende/ beschoot de Groeninghers met xvj. stucken Geschuts dweers onder haren hoop/ waer door sy met grooter schade moesten af trecken/wel xxxv. sledden met dooden ende ghequetste daer van voerende/seven dooden lieten sy daer liggen. Die van binnen verloren een oudt ende cloeck Capiteyn / ghenaemt Hopman Wederspan/een Vaendrich/ ende een Sargant met neghen Soldaten.

Geunieerde die nemen meer volcx aen.

Also nu Coevoorden door de stercten van Verdugo een tijt lanc benaut was met dry duysent Man/ eñ veerthien hondert Peerden/eñ datmen over het Ys hen luttel conde toesenden/ so hebben de Gheunieerde Landen in Duytslant doen aennemen een Regiment Duytsche knechten onder den jongen Grave Jan van Nassouwen / Graef Willems Broeders/met oock een deel Peerdenvolck / oock liet haer de Coninghinne van Enghelant toe een Regiment Enghelschen in haer Lant op te lichten/onder den Ridder Sir Franchoys Vere/om ten eerstē bequame tijde goede oorloghe te voeren. Verdugo ende Graef Harmen waren van dander syde daer teghen tot Brussel by Ernesto solliciterende oock om hulpe eñ bystant. Die van Groeninghen selve sonden een geschenc van Silverwerck/ ende twintich schoone Peerden aen Ernesto/ die van de Statische haer afghenomen werden.

Aenslach op Hertoghenbosch te vergeefs/ den xxvij. Februari.

Den xxvij. Februari Anno M.D.xciiij. hadde Pr. Maurits eenen aenslach aengheleyt op sHertoghenbosch / beleyt met de Capiteynen Cleerhagen / die te voren ooc daer op ghewaecht hadde/ ende met Langhvelt/ Schaef ende Wijngaerden / maer alsoo hy daer toe alle sijn krijchsvolck / gereetschappe/ Petarts/ etc. beschreven/ende nu byder hant hadde/ende tvolck behendelijck op den aenslach ghebrocht was hart byde Poorte/ soo isser eenen lossen steen int Water gevallen op de Brugghe/daer een Soldaet by gevalle op trede / waer door de wachte der Stadt vraechde wie daer was: ende also sy

nies

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. niet gheantwoort en werden / ende evenwel wat ruysschen hoorden / soo schoten sy daer nae/ waer door grooten allarm over alle de Stadt gheresen is / ende als dat by Prince Maurits vernomen werdt / soo heeft hy de aenvanghers weder af doen trecken / ende is vertrocken / sonder dat de maniere van synen aenslach ontdeckt was.

Pr. Maurits aenslach op Maestricht mist hem de 14. Meerte.

Veerthien dagen hier na isser weder diergelijcken aenslach op Maestricht getracht/ zijnde beyde sHertogenbosch en Maestricht door de vereenichde Landen Steden wel gheleghen/ ende meermaels te vergheefs na ghestaen: Desen aenslach was beleyt ende aengegeven byden Baroen van Peche/ een Heere die daer ontrent woonachtich was / die selve synen persoon wilde avonturen/ waeromme hem het Gouvernement vande stadt na de winninge toegeseyt werdt: Om dat te exploteren ordonneerde Pr. Maurits ses Capiteynen/ te weten/ Capiteyn Langvelt/ Wijngaerden/ du Boys/ d'Ardenne/ Brogh/ Egger / en Capiteyn Carel/ die Luytenant vanden Grave van Solms was/ de welcke werden naemaels gheacht slauhertichlijck op den aenslach te gaen/ om dat sy geen groote recompencie te verwachten hadden. Dese ses Capiteynen met ses hondert mannen/ dry hondert daer van Muskettiers / ende dry hondert Archibusiers souden beneden Maestricht by Pettersom te Hecht tschepe gaen in twee Schepen/ die van boven daer toe gheschickt waren / ende met haer den voorschreven Baron van Peche / en de souden aen Wijck by de Brugghe aenlegghen/ ende die syde alsoo overweldighen/ elck besteken ende bestelt zijnde wat hy doen soude. Prince Maurits hadde de Spiessien belast half af te houwen/ en dat sy haer mette helft souden behelpen / maer midts dat sy vreesden eenighe Peerden byden wech / soo beloofden sy die als sy int schip waren/ half af te houwen.

Aldus zijn sy te Schepe ghegaen metten Baron van Peche den veerthiende Meerte/ ende corten haer Spiessien ende worpense int Water / die eenighe Visschers opnamen / ende als sy by de Visschers quamen/ vraechde den Schipper hen nae nieus/ daer op de Visschers tot hem seyden vande ghevischte stucken van Spiessien / ende datter Geusen daer ontrent moesten wesen : hier door verloren dese voorschreven Capiteynen den moet/ oock mede om datter geseyt was/ datter eenige vanden volcke int schepe gaen wechghelooppen waren / dat nochtans niet waer gevonden was/ die sy vreesden dat den aenslach mochten ontdecken: maer den Baron hiel hart aen datter gheen perijckel en ware: Ende naerder Maestricht comende/ is den Heer Baron Dicnaers een tot hem wt de Stadt ghecomen / den welcken wat verbaest zijnde/ werdt ghevraecht oftse ontdeckt waren / daer op hy seyde neen/ maer dat de Wachte aende Poorte verdubbelt waren/ ende tgrof gheschut claer ende veerdich ghemaeckt/ op de tijdinghe dat Prince Maurits daer ontrent in het Landt was, Maer niet teghenstaende dat den Baron hier teghen seyde/ ende dat hy sijn lijf met haer avontuerde / ende de versekertheyt beter wiste dan sy / ende dat sy altijdt conden weder tschepe comen ende afdrijven / dat sy maer aenlegghen souden/ etc. soo heeft principalijcken Capiteyn Brogh de meeste swaricheden voorghewent / als datmen voorseker het volck wilde op den Vleesbanc brenghen / ende wilde het stuck stellen in deliberatie mette andere/ teghen de opinie vanden Baroen: Alsoo hoewel dat Capiteyn Carel daer wel toe ghenegen was / soo hebben sy hem mette andere overstemt / ende zijn alsoo sonder mette Soldaten ende Officieren daer over te raetslaghen (die vele wel daer toe ghesint waren) te rugghe ghevaren / hoe wel dat sy dicht byde Stadt waren ghecomen / daer het stuck soo vande Schippers als vanden Coopman (die daer door gheheel bedorven waren) haer ghenoech versekert werdt: maer de vreese die wasser te groot/ ende alsoo zijn sy aen Landt ghelooppen/ latende de Schepen drijven/ waer van de een in stucken sliet / ende de ander dreef tot Stocheim. 1594.

Terwijle was den Prince Maurits bygecomen met alle syn volck / wachtende op het afschieten vant groot Gheschut wt Wijck/ alsoo besproken was / daer toe Canonniers ende Edellupden vant Gheschut inde Schepen hebbende: maer siende dat syn volck weder quam/ so was hy seer verwondert / die riepen dat sy ontdeckt waren / daer den Baron van Peche teghen seyde / ende protesteerde hoochlijck / daer over hy groote woorden met den Capiteyn Brogh hadde tot vechtens toe / twelck Pr. Maurits belette/ tot dat hy het breeder gehoort hadde/ waer over het Krijchsvolck alomme weder in haer Garnisoenen ghesonden werden: Ende het werdt naemaels bevonden dat de Soldaten seer daer toe gemoet waren / ende dat die van Maestricht gheen wete van haer en hadden: dan naemaels / soo dat dien aenslach Prince Maurits niemandt dan hem selven wijten wilde / als om dat hy gheen beter Capiteynen ofte beleyders daer toe vercoren en hadde.

Den voorschreven Baroen die alle sijn vermoghen daer aen ghewaecht hadde / werdt corts daer nae vereert met een Commissie van twee hondert Peerden te lichten ten dienste vanden Coninck van Vranckrijck ende den Hertoch van Boillion / ontfanghende daer over in ghelt op de hant veerthien duysent gulden / ende voorder betalinghe toegheseyt: Maer alsoo hy eer niet langhe daer naer in sijn Huys sterf / verloor den Hertoch van Boillion daer veel aen/ zijnde een personagie van grooten dienstelijcken bedrijve.

Desen aenslach misluckt zijnde/ trock Pr. Maurits met alle sijn Peerdevolck / en vijfentwintich Vaendelen voetvolcks nae Arnhem/ om te ontfanghen synen Neve Graef Jan van Nassouwen / met het Duyts Regiment boven verhaelt / met eenige Ruyteren: Maer haer aencomste wert door hooge overvloeden van Wateren en quade wegen seer verachtert/ daerom quamen sy tschepe af/ ooc hadde Verdugo sijn beste gedaen om

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. die te slaen/ als sy ontrent de Lippe op een nauwe passagie passerende waren/ hy was van Coevoorden met elf Cornetten Peerden ende eenich licht voetvolck derwaerts ghecomen/ maer hy quam te laete/ alsoo sy eerst ghepasseert waren. Als dit volck aenghecomen was ontrent Yseloort/ sterck sessentwintich hondert te voete/ eñ twee hondert ende tsestich Peerden/ soo werden de byligghende Garnisoenen byde Staten beschreven/ om ontrent Zwol te vergaderen/ daer Pr. Maurits ten lesten toe trock om Coevoorden te gaen ontsetten/ twelck van Ernesto wel ghesuspecteert werdt/ eñ dies hadde hy oock volck wt Brabandt derwaerts doen trecken/ daeromme Pr. Maurits hem ghelieet/ als ofte hy wilde haer den pas over den Rijn beletten/ ende soo verachteren soo veel als hy conde. Terwijle voechde hy hem haestelijck by Graef Willem van Nassouwen/ die alreede vergadert hadde wel thien hondert Waghenen met alderhande nootdruft/ ende waren nu sterck wel thien duysent voetvolcx/ eñ twee duysent goede Peerderuyteren/ ende zijn soo tsamen alle den vj. Mey tot Emmen by een gecomẽ/ van waer sy marcheerden in een viercantighe slachorden/ met haer Pyoniers stracx op Coevoorden/ alwaer hem Verdugo met alle des Conincx volck aen dese syde van Herdenberch in slachordene oock teghen verthoonde. Pr. Maurits aldus int ghesicht van Coevoorden gecomẽ zijnde/ heeft menichte van Horden/ deelen/ Rijshout/ eñ alderhande ghereetschappe doen aenbrenghen om over de Morasschen Coevoordẽ te victalieren/ maer als sulcx by Verdugo ghemerckt ende ghesien wert/ heeft hy mette sijne geresolveert (mits dat hy gebreck van alle nootdruft hadde/ eñ groote muyterijen eñ twist ondert Krijchsvolck ende Overste was ontstaen/ niet connende het ontset dan met eenen Veltslach te aventueren beletten) syn belegh eñ Schansse by nachte te verlaten/ eñ is also den sesten Mey daer van getrocken sonder trommelslach/ met alle syn oude Regimentẽ/ als warẽ die van Chimay/ Arenberch/ Harmen eñ Frederick vanden Berge/ nemende dẽ wech nae Linghen toe/ veel vant volck tusschen weghen verloopende/ waer door de Stadt Coevoorden wel besorcht werdt/ ende de Schanssen al inghenomen ende beset.

Coevoorden wort by Maurits ontset/ dẽ vj. Mey.

Van daer trock Pr. Maurits nae tLant van Groeninghen/ derwaerts een deel van Verdugo volck ghewecken waren/ eñ is alsoo voor de Stadt Groeninghen den xx. Mey ghecomen/ ende heeft die berent ende opgheeyst/ die hem beleefdelijck antwoorden: Sy en waer gheen Stadt om haer so haest over te gheven. Daer op heeft hy alle syn ghereetschappe wt de Schepen in grooten ghetalle doen aen Landt leggen/ tot belegh noodich/ menichte van sperren/ deelẽ/ berders/ plancken ende Horden: Syn voetvolck warẽ ontrent hondert ende veertich Vaendelen: syn Peerderuyteren heeft hy op de aencomsten/ als tot Coevoorden/ Bourtange eñ Steenwijc gelept/ welcke passagien bewaert zijnde/ en conde hem niemant lichtelijc van syn belegh af drijven. Graef Willem van Nassouwen heeft den lesten Mey acht Vaendelen Vriesen tegen de Schansse van Auwertzijle ghesonden/ daer boven hondert eñ vijfendertich mannen op waren/ de welcke hebben dẽ storm verwacht/ beschotẽ zijnde met acht stucken/ hondert ende Lxxxij. scheuten/ die aen deen syde met stormbruggen eñ Leederen aenginghen/ terwijle dat andere van dander syde (daer die van binnen luttel voor vreesden/ midts dat het morasch was) over plancken/ horden/ Biesbrugghen/ ende diergelijcke ghereetschappe/ bedecktelijck tot onder den Wal gheraeckten/ ende de Schansse beclommen/ schietende tvyer in Poeder ende Hutten/ daer oock den Capiteyn Prengher doot bleef: ende aldus die van binnen haer van achter overwonnẽ siende/ eñ verschrickt/ hadden sy gheerne genade versocht die haer niet vergunt en wert/ midts dat sy onlancx te voren int innemen vande selve Schansse ongheanadich geweest hadden/ ende oock den Trommelslagher diese opeyste/ trotsige antwoorde ghegheven hadden; alsoo bleven sy alle verslagen/ datter boven acht ofte negen niet van quamẽ. Dit was een stercke plaetse/ eñ soude noch volck ghecost hebben/ daer bleven wel xx. voren doot/ eñ Lx. ghequetst.

Pr. Maurits slaet Legher voor Groeningen den xx. Mey.

Auwardtzijl schansse ingenomẽ/ den xij. Mey.

Pr. Maurits dede den xxviij. Mey oock de Schansse van Slochteren opeysschen/ die wel weygeringe deden/ maer verliepen den naesten nacht/ soo oock deden die van Hoghenbrugge/ ende van meer ander Schanssen. Eer dese Schanssen ingenomẽ werden/ wasser dierte int Legher/ doort sluyten vande Wateren byde voorsz Schanssen/ maer daer nae werdt alle nootdruft goeden coop/ midts datter een Graft ghedolven werde/ waer by de victalie tot int groot Legher tschepe conde ghevoert worden. Pr. Maurits heeft daer voren ontrent hondert stucken van alderhande grof gheschuts gehadt/ eñ om dat te plantẽ/ heeft hy syn begravinge van verre moeten beginnẽ/ mits het menichvuldich schieten van die vander Stadt/ ende contrebatterije die sy maeckten op syn geschut/ midts dat sy seer wel van grof gheschuts versien was/ als niet veel Steden haers ghelijcke waren: sy hadden boven de vier hondert grove tonnen Buscruyt/ eñ ander munitie die noodich was/ een Stadt seer volckrijck/ ende alle de Borgherije inde wapene wel gheoeffent van out hercomen/ zijnde een oude statelijcke vrye eñ heerschende Stadt altijt geweest. Sy hadden geen Garnisoen binnen/ dan de slechste ende geringste van haer Borgherije ende Inwoonders waren over lange als Soldatẽ onder Vaendelen gheoeffent/ in stede van Garnisoen/ eñ werden betaelt vanden Coninck: boven dese hadden sy altijt Verdugo Krijchsvolc genoech tot haren gebiede/ ende nu int belegh hadden sy vijf goede oude Vaendelen daer van/ onder den Oversten Luytenant Georg van Lauckema/ buyten de Stadt op een ghesterckte plaetse ghenaemt Schuytendiep/ onder de Mueren ligghende tot haren behoeve. Prince Maurits schieten conde haer luttel schaden/ midts dat de Stadt sterc van Wallen/ Bolwercken/ Ravelijns/ ofte Rondeelen was/ vande welcke sy meer

Stadt/ descriptie ende wesen vande Stadt Groeningen ende belech.

van

1594. van vier duysent schentē int Legher wt geschoten hebben. Sy hebben oock menighe wtvallen ghedaen/ namelijck inden Engelschen ende Vrieschen quartiere / daer ettelijcke cloecke Enghelsche/ als Brooke ende Capiteyn Wrape doot blevē: Ooc eenmael overvielen die van het Schuytendiep inde grachten Hittinga ende Hardo / de Vriesen Vaendelen/ diens Lonten al wtgheblust waren door den reghen inde grachten ligghende/ sy versloeghen vijfthien mannen/ ende namen seventhien ghevanghen / met beyde de Vaendelen/ waer tegen de trenceen stercker gemaect werden rontomme inden Legher/ soo wel teghen die van der Stadt als buyten. Men schoot ooc wt het Leger vierighe clooten/ om den brant inde Stadt te schieten / waer door veel volck die becommert waren om den brant te blussen/ vant gheschut ghequetst wert. Also die van buyten luttel profijt opde Wallen met het gheschut dedē / mits die van binnen te cloec int repareren waren/ soo hebben die van buyten een Poorte afgeschoten/ ende ooc eenen wech ofte Brugghe gaende na een Ravelijn ofte rondeel: Ende sy hebben mede eenighe Bolwercken ondergraven / en de grachten ghevult/ waer over allenskens der Borgerije begonde moedeloos te worden / ooc om dat haer wtghesonden Boden ende Gesanten aen Ernesto ende Verdugo luttel hopē brochten/ waeromme sy hebbē door trompetten ende andere bequame Boden onderhandelinghe van overghęven begonnen: Ende alsoo eenighe die handelinghe suspect was / ende vreesden dat de cleynmoedighe de ander overstemmen mochten/ soo hebben sy die vijf Vaendelē knechtē wt Schuytendiep onwetens de andere inde stadt ghebrocht / waer door terstondt eenen oploop vande Borghers teghen haer op stont / soo datter eenighe doot bleven. Ten lesten accordeerden sy weder int vriendelijck onder den anderen/ soo dat het Krijchsvolc weder in haer beschanssinghen wttrecken souden: Evenwel vonden sy gheraden de onderhandelinghe mette beleggers te continueren/ door eenen Borgher Jan te Boer/ dies Ostagiers en Paspoorte van Verdugos Luytenant ghesonden werden int Legher: ende sy versochten veerthien daghen respijt ofte tijt/ met bestant ofte stilstant vā Wapenen/ om secours ofte ontset te verwachtē/ twelc haer afgheseyt wert.

Onderlinge twist en alarm in Groeningen over inbrenghen vant Krijchsvolck.

Sy versochten ooc door haren voorschreven Borgher Jan te Boer/ te besien ofte een Tractaet/ twelck eertijdts ophanden was metten Hertoch van Brunswijck/ door onderhandelinghe vanden Grave van Hohenlo/ daer hen den Hertoch doen voorschreef te sware conditien / ofte het nu mette selfde conditien niet en conde te wege ghebrocht worden/ daeromme sy nu aen Hohenlo waren sendende / So seyde hy / het ware nu te spade/ ende den tijt verandert.

Den xij. Juli wert Pr. Maurits willende over de loopgraven sien door syn Rondasse/ soo hart op de Rondasse gheschoten/ dat hy te rugghe viel.

Hierentusschen heeft Pr. Maurits een sterck en groot Ravelijn ofte Rondeel voor de Oosterpoorte/ daer eertijts ten tyde van den Hertoge van Alva een Casteel was begrepen/ doen ondergraven/ daer die vander Stadt acht stucken gheschuts op hadden: Als dese Myne reede ende behoorlijck Buscruyt daer in ghelept was/ hebben sy eenen allarm ende loosen aenval opt Ravelijn gedaen / ende afghesmeten zijnde / weken sy ghewillichlijck/ ende op een teecken hebben sy tvier int cruyt vande Myne ghesteken/ so dat het is inde Lucht ghesprongen met alle datter op was/ wel hondert ende veertich menschē/ waer van twee quamē int Leger ghevloghen/ den eenen noch levendich zijnde. Hier op zijn die van buyten op de ruijnen des rondeels ghesprongen/ en wat sy noch levende vonden hebben sy doot ghesmeten/ dander eensdeels inde grachten ghedreven/ ende haer daer op terstont beschanst/ daer sy onder deerde noch eenen Soldaet levende vonden/ ende ses stucken gheschuts/ de twee andere creghen de Borgers weder/ die met coorden inde Stadt treckende.

Het groot Ravelijn vā Groeningen door Myne omgeworpē ende ingenomen.

Alsoo diergelijcke Mynen meer onder andere Bolwercken ghegraven waren / ende die vande stadt daer van verwitticht zijnde/ hebben de Borgherlijcke ghegageerde Soldaten (die Meyvoghels ghenoemt waren) die in alle perijckelen alomme voor aen moesten gaen ende staen / ooc den moet laten sincken/ ende het appointeren niet soo teghen gheweest: waeromme de principale Borghers/ onder welcke nu meer der eenicheyt was / vreesende van myneren dieper onder de Stadt/ ende datter ghelt ghebreck was/ als ghemeynlijck gheschiet daermen na appointement luystert/ ende dat het belooft ontset twelc met gewelt ende menichte van Waghens moeste gheschieden / niet wel doenlijck was/ hebben sy gesamentlijck Ghedeputeerde wtghesonden/ soo van weghen de Gheestelijcke/ Magistraet/ ende de Ambachtē der stadt / als ooc vā wegen der Oversten Lauckema/ en dat op Ostagiers/ handelende van den xvj. tot den xxij. Julij met Pr. Maurits en Willem van Nassouwen/ die met advijs der Gedeputeerde des Raets van State / met die ten lesten zijn overcomē op eerlijcke conditien/ dat sy mede in haer Rechten ende Privilegien blijven souden als een ander Provintie/ byde andere verecnicht/ het verschil mette Ommelanden/ trechte beginsel der oorloghe refererende tot wtsprake vande Statē Generael/ inde Religie haer conformerende mette andere Landen / aennemende den voorschreven Grave Willem Lodewijc van Nassou/ Gouverneur van Vrieslandt / voor haren Gouverneur/ met vijf Vaendelen Knechten/ waer van wy goet ghedocht hebben de Artijcken hier by te stellen voor de curieuse/ zijnde een Stadt van vermoghen.

Oorsaken waeromme die vā Groeningen sochten apointement ontrent den xxvj. Julij.

1. Inden eersten/ dat alle offentien/ injurien/ misdaden/ ende alle weghen van feyte ende datelijcke wercken/ ghedaen ende gheschiet/ en volbracht vant begin deser troublen / soo wel in de eerste als de leste troublen/ alteratien ende beroerten ghevallen/ hoe die oock onder de belegeringe der stadt

Artijckelen vant overgheven van Groeningen den xxvij. Juli.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. Groeninghen tegenwoordelijcken geschiet/ op wat plaetsen ende manieren dat het oock zy/soo int generael als particulier/ soo binnen als buytẽ sullen wesen/ zijn ende blijven vergheven ende vergheten/ ende ghehouden als niet gheschiet/ sulcx dat tot gheenen tijden gheen vermaen/mentie/ molestatie/ actie / oft ondersoeck met Recht oft buyten Rechte daeromme gedaen/ ghemaeckt/oft yemant te laste ghelept sal moghen worden/ op pene dat die contraventeurs ghereputeert/ gheacht ende ghestraft sullen worden als perturbateurs ende verstoorders vande ghemeyne ruste ende vrede.

2. Sullen die vande Magistraet ende d'inghesetenen van Groeninghen aennemen eñ beloven/ ghelijckse aennemen ende beloven by desen/ hen inde Unie der Gheunieerder Nederlantsche Provintien te reunieeren/eñ de Heeren Generale Staten der selver Provintien aenhangich / ghehou ende ghetrou te zijn/eñ dat dien volghende die van Groeninghen als een mede lidtmaet neffens den Provintien/ malcanderen als goede Bontgenooten/ in goeder trouwen/ ende ongheveynsdelijcker vaster ende onverbrekelijcker vrientschap onder malcanderen onderhouden sullen / ende in alle tijden ende in allen ocurentien malcanderen bystaen/omme te wederstaen daer wt te houden/ ende te verdrijven alle de Spaengiaerden ende hare adherenten / ghebruyckt ende ghepoocht hebbende bovẽ allen rechte/ redene/ ende billicheyt den Ondersaten te verdrucken/ ende de selve te priveren van alle heure welvaert/ ende in een eewighe slavernije/ servitude ende armoede te brenghen ende te houden.

3. Item sullẽ die van Groeningen Saufrechts eñ onvercort zijn ende blijvẽ in allen haer Privilegien/libertepten/ rechten ende vryheyden.

4. Item sullen de Stadt eñ Ommelanden int compareren ende stemmen inde Generalitept / met alle het ghene daer aen sal mogen dependeren / hen reguleren na tgene by den Heeren Generale Staten met goede kennisse van saken ghedecideert ende verclaert sal worden.

5. Dat mede de welgeborẽ Heere Grave Willem Lodewijck van Nassou / etc. als Stadthouder ende Gouverneur der Stadt Groeninghen eñ Ommelanden / na luyt de commissie der Heeren generale Staten erkent/ aengenomen ende ontfangen sal worden/ doch dat het different tusschẽ de Stadt Groeninghen ende Ommelanden gheresen/ ende noch soude moghen rijsen/ sal staen tot determinatie eñ de dispositie vande Heeren generale Statẽ/ ofte hare Gecommitteerde.

6. Item dat binnen der Stadt Groeninghen ende Landen gheen ander Religie geexerceert sal worden dan die Gereformeerde Religie / sulcx als die teghenwoordelijck inde Geunieerde Provintien openbaerlijck gheexerceert wort / midts dat niemant in syn conscientie ofte gewissen sal worden geinquieteert/ondersocht oft beswaert/eñ dat alle Cloosters/ Geestelijcke eñ Clooster goederen sullen in tegenwoordigẽ staet blijven/ tot dat byden Heerẽ Staten Generael den staet vande Stadt Groeninghen ende Ommelanden behoorlijck geredresseert sal zijn/ midts dat alsdan byde Provintien selfs op het gebruyck der goederen/ ende onderhout vande Gheestelijcke persoonen behoorlijcke ordere sal wordẽ gestelt/ welverstaende/ dat so veel de Commanderijen van Warffum/ Wijtwert ende Oosterberum aengaen/ dat die sullen gehouden eñ getracteert worden als ghelijcke Commanderijen inde andere Gheunieerde Provintien gheleghen zijnde. 1594.

7. Eñ dat tot versekerheyt der generalitept vãde stadt/ oock tot verhoedinge vã alle onrust ofte tweedracht tusschẽ de Borgers ende innewoonders/ die van Groeninghen sullẽ innemen vijf ofte ses vander Generalitepts Companien voetvolck/ diemen met advijs vande Magistraet aldaer tot minste quetsinghe vande Borgerẽ eñ innewoonderen sal accommoderẽ/ ofte met Logys-gelt voorsien/ eñ dat op sulcken voet als naderhant by syne G. tusschẽ die stadt eñ Landen sal mogen geaccordeert eñ gevondẽ wordẽ.

8. Ende aengaende van het afworpẽ vande Schanssen eñ Forten/ sal tselve gheschieden naer geleghentheyt eñ by kennisse ende goetdunckẽ vandẽ Heerẽ Staten Generael.

9. Dat de Stadt Groeninghen metten Ommelandẽ sullen int bewillighen der generale middelẽ eñ contributien tot stuer van de ghemeyne sake/ hen conformeren eñ ghelijck maken naer advenant van andere contribuerende Provintien.

10. Item dat van alle de omslaghen ende contributien/ tot noch toe wtgheschreven/ ommegeslagen ende ontfangen/ oock vande domeynẽ die daer van gereckẽt is/ die rekeninge voor goet sal worden gehouden/ ende daer niet van gerekent en is / sal rekeninge gedaen worden voor de oude Heeren/ midts datse hen van gheenen voorderen ontfanck van eenighe restanten sullen onderwinden.

11. Item dat alle den wtghewekene vander Stadt Groeningen eñ Ommelanden/ ofte hare erfghenamen / wederomme gerestitueert ende toeghelaten sullen worden in hare goederen/ so die noch niet veralieneert ofte vercocht zijn/ mits dat onderlinge goede civilitept sal worden ghebruyckt.

12. Eñ aengaende die vercochte ofte veralieneerde onroerende goederen / tzy voor schulden oft wtstaende lasten/ als mede de geconfisqueerde goederen / ofte andersins/ sal den geinteresseerdẽ weder aen hem mogen crijgẽ de selve vercochte goederen/ mits by hem binnen dẽ tijt van vier Jaren de selve lossende voor hem selfs/ eñ betalende den coopschat aenden cooper/ mette renten van dien/ daer aen afslach streckende die pachtẽ byden cooper ontfanghen: Ende so in desen wel eenighe swaricheyt mochte vallen/ sal tselve staen tot decisie vande ordinaris competenten Rechter.

13. Item sal een yeder Borgher oft inghesetẽ der stadt Groeninghen / het zy Geestelijcke oft weerlijcke persoonen/ vry staen om binnen der Stadt te blijven / oft op andere steden/ Landẽ eñ plaetsen die neutrael zijn/ naer syn ghevallen te mogen vertrecken/ eñ

syne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. syne residentie te nemen/ in sulcken ghevalle haer proprе ende eyghen goederen genietende / midts datse hen niet en sullen moghen begheven metter woone aen des vyants zijde.

14. Sullen mede onder desen Tractate begrepen zijn alle wtheemsche persoonen/ van wat qualiteyt ofte natie die moghen zijn/ hen yeghenwoordelijck binnen der Stadt Groeningẽ onthoudende/ omme binnen de selve Stadt hare woonplaetse te moghen continueren / midts doende Eedt van ghetrouwicheydt / ofte in neutrale plaetsen te vertrecken.

15. Insgelijcken wat Rentebrievẽ/ besedt Brieven / Pachtbrieven / schulden / lasten ẽn swaricheden van Abten/ Prelaten/ Geestelijcke persoonen / soo wtlandische als inlandische / die haer in dese troublen binnen der Stadt Groeninghen begheven hebben/ tot hare alimentatie ende onderhoudt ghemaeckt ende aenghelegt zijn / sal staen tot decisie vande Staten ofte Magistratẽ vande Provintien ofte steden daer onder die Corpora vande Stiften ende Cloosteren gelegen zijn/ omme met kennisse van saken daer inne te doen/ als naer Recht ende Justicie bevonden sal worden te behooren.

16. Oock sullen de Ghesanten der Stadt Groeninghen tot Brussel met hare Dienaren ende goederen in desen verdrach besoent ende begrepen zijn/ mits incomende binnen drie Maenden.

17. Item/ sullen de Borghers die gheduerende de belegeringhe ghevanghen mogen zijn/ gherelaxeert worden/ midts betalende haer rantsoen.

18. Item/ sal die Stadts regieringhe bestaen op de Magistraet / des wert verstaen dat die Magistraet ende geswo ren gemeenten voor dese reyse by syn Excellentie ende Graef met advijs vanden Raden van State sal worden ghestelt/ ende dat voorts aen die verkiesinge vande Magistraet sal geschiedẽ volgens het oude ghebruyck/ midts dat in de plaetse van het wtdeylen vande Boonen (door welcke men den Raet pleech te verkiesen) syn G. als Stadthouder vijf vande vierentwintich ghesworen Ghemeenten sal moghen eligeren/ die alsdan sullen Procederen tot verkiesinghe vande Magistraet volghens den ouden ghebruyck/ ende dit gheduerende dese oorloghen.

19. Item / salmen in conformiteyt van d'Vnie der Stadt Groeninghen ende Ommelanden sonder haer gemeen consent ende bewillighinghe/ aen geen Coninghen/ Vorsten ofte Heeren/ Steden ofte Landen transporteren ende overdraghen/ noch die Stadt met gheen Casteel bewaren.

20. Item/ sullen die vande Magistraet met de Borgeren ende innewoonderen van Groeninghen aende Generaliteyt doen den behoorlijcken Eedt van ghetrouwicheyt/ so alle andere ghereduceerde Steden hebben ghedaen.

21. Item/ sullen alle Provisien/ tzy van ghelt/ Amonitie van oorloghe/ vivres/ geschut ende andersints/ van weghen den Coninck van Spaengien in Groeninghen geschickt/ ofte andersins gheduerende dese oorloghe daer inne ghecomen/ over gelevert worden aende Generaliteyt oft hare Ghecommiteerde. 1594.

Item/ dat het Krijchsvolck vanden Coninck van Spaengien sal wt der Stadt Groeninghen ende het Schuytendiep vertrecken.

Aldus ghedaen / ende gheresolveert int Legher voor Groeninghen den xxiij. Juli/ 1594.

Volcht het accoort gesloten mette Oversteñ Luytenant Georgh Lauckema / ende de ghemeyne Soldaten des Garnisoens.

1. Inden eersten dat den Oversten Luytenant/ met allen Capiteynen Officieren ende Soldaten (wtgenomen de overloopers die op dese syde gedient hebben) haerlieder wyven/ tros ende Baggagie vry ẽn onverhindert van yemant/ met haer volle geweer ẽn Vaendels/ de welcke syne Excellentie haerlieder deur intercessie vande Gedeputeerde der Stadt Groeninghen toeghelaten heeft/ ende sonder Trommelslach/ ẽn sonder brandende Lonten wt der Stadt Groeninghen ende hare Legherplaetse sullen trecken/ sonder datmẽ hare persoonen oft goederẽ/ eenich arrest sal moghen beletten/ ende datse voorts vry ende veylich ghelevdet sullen wordẽ over de Drenthe/ tottẽ Heere Stadthouder Verdugo/ ter plaetsen daer de selve met synen Legher bevonden soude moghen worden te ligghen/ ende van daer over den Rijn/ doch met beloften/ datse op dese syde des Rijns in drie Maenden niet en sullen dienen.

Artijckelen met den Luytenant Lauckema / Overste der Soldaten besloten.

2. Dat syne Excellentie tot bevoorderinghe van alle Baggagien/ vrouwen/ kinderen/ krancken ende ghewonden/ die eenichsins den wech te waghen sullen connen ghebruycken / bestellen sal laten tachtich Waghens/ die henlieden sullen dienen ende voeren ter plaetsen voornoemt / met eenighen Commissaris ẽn versekert Convoy die syner Excellentie gelieven sal te committeren/ omme tvoorschreven Krijchsvolck / wijven ende kinderen/ mette Baggagie veylich te geleyden ende te convoyeren tot Ootmarssem / ofte ten versten tot Oldenzeel/ ende sal den Oversten Luytenant Lauckema ghehouden zijn eenen Capiteyn alhier in ostagie te laten/ tot dat de voorschrevẽ Wagens wederomme sullen ghecomen wesen.

3. Dat alle ghewonde Capiteynen/ Bevelhebberen ende Soldaten/ die overmidts hare quetsueren ende kranckheden den wech te Wagen niet en sullen connen gebruycken/ naer dat sy tot tamelijcke gesontheyt sullen ghecomen wesen/ met versekerde Paspoort toeghelaten sal worden naer haer Vaendelen wederomme te keeren / sonder verhinderinghe van yemant / het zy dan te water ofte te Lande.

4. Dat den Capiteyn Wijngaerden / syn costen betaelt hebbẽde / sonder eenich rantsoen terstont vry ende los ghelaten sal worden/

den/so ooc alle Soldaten/Soetelaers ende Waghenluyden die van desen Leger inder Stadt ghevanghen zijn.

5. Dat alle goederen vandē Heere Stadthouder Verdugo/wesende binnen der stadt Groeninghen vry eñ veplich sullen mogen passeren/ ende gevoert worden ter plaetsen daer den genen die daer van last is hebbende bevinden sal te behooren / ofte oock inde voorsz Stadt blijven in versekertheyt tot dispositie vanden Heere Stadthouder.

6. Dat alle Peerden ende Baggagie/ toebehoorende de Officieren vanden Coninck van Spaengien/hier niet wesende/vry ende veplich sullen passeren ende mette Krijchsluyden ghelepdet worden.

7. Dat alle inwoonders teghenwoordelijcken hare residentie binnen Groeningen houdende/ van wat natie ofte conditie die mochten wesen / tzy Officieren oft andere/ niemandt wtghesondert/ oock de Gheestelijcke metten beyde Paters Jesuytē/als andere wereltlijcke persoonen/met hare vrouwen/kinderē/ familie ende hare byhebbende levende Have ende goederen/so sy metten Krijchslieden sullen willen wttrecken / ghelijcke geleyde in alle vryheyt ende veplichept als boven sullen ghenieten.

8. Ende soo verre yemant vande voorsz innewoonderen/ tzy man ofte vrouwe persoon/ door verhinderinghe van hare saken ende affairen/metten voornoemdē Krijchslieden niet en conden vertreckē/ dat den selven sal vergunt worden den tijdt van ses Maendē/te rekenē van date vā dit accoort/ binnen welckē tijt sy alhier vry ende veplich sullen moghen wesen eñ blijven/hare nootelijcke gheschiften verhandelende ende wtrechtē/ ende daer naer met hare by hebbende goederē ende familien vertrecken te Water ofte te Lande/ ter plaetsen daert hen gheleghen sal wesen.

9. Dat alle Capiteynen /Bevelhebberen ende Soldaten/die den Borgeren schuldich souden moghen wesen/ voor haer vertreck ghehouden sullen zijn alles te betalen / ende inghevalle eenighe Baggagie daer binnen soude wesen/toebehoorende den ghenen die absent zijn/ ende den Borgheren met schulden verplicht mochten wesen/sullen de selve goederen soo langhe opghehouden worden/ tot dat de crediteurs daer op Actie hebbende/ten vollen betaelt sullen wesen.

10. Dat den Oversten Luytenant ende Hopluyden metten Bevelhebberen eñ ghemeyne Soldaten (nae dat dit accoort gesloten sal wesen) terstont ende sonder langher wtstel wtter Stadt Groeninghen/ Schuytendiep ende andere hare Legherplaetsen sullen vertrecken.

Ghedaen int Legher voor Groeningen/ onder de hant ende Cachet van syne Excellentie/den xxij. Juli/ 1594. gearresteert den xxij. Juli tsavonts/ende overghelevert den xxiij. smorghens.

Hierop is Groeningen sanderdaechs den xxiij. Juli overghegheven/ten ondanc vande ghemeyn Soldaten beleggers/ die verhoopten met ghewelt die ten buete eñ plonderinghe te crijghen/ maer de Lauden hebben die willen bewaren ende met haer vereenighen/bethoonende de oorloghe te veren soo wel voor haer ghebueren als voor haer eyghen vryheden/ also trocken daer binnen die Vaendelē van Joncker Aert van Duyvenvoorde/van Capiteyn Maerten Cobbe/ Capiteyn Appel/ Capiteyn Wyngaerden/ ende Graef Philips eyghen Vaendel: Haer volchden Pr. Maurits ende Graef Willem/ die ten eersten die Wallen besichtichden/ eñ vonden die voorwaer ghweldich/also dat het nae noch moeyte soude ghecost hebben. Op dese stadt warē wel thien duysent schoten geschoten van grof geschut/ die wel gecost hadden het poeder ende cloten hondert duysent gulden. Daer bleven wel vier hondert vande beleggers zijde doot/behalven de ghequetste: Van die van binnen waren wel drie hondert Soldaten dootgeblevē/ eñ veel Borghers. Daer waren in gevonden sesendertich metale stuckē/ behalven de ysere. Pr. Maurits ende Graef Willem werden gewillecomt ofte gegroet vanden Beyerman op den Toren/ speelende op de Clocken den voys vandē sesten Psalm/ Wilt my niet straffen Heere. Daer na werdē de Beelden wt de Kercken ghedaen/ eñ de Gereformeerde Religie ingheſtelt/ eñ de Wet verset/ volgens de artijckelen : Daer wert van gemaeckt dit jaerschrift / begrijpēde dese volghende veersen.

Groeningen wort opghegheven den xxiij. Juli.

QVIntILI In PatrIVM fæVS GroenInga reuersa est,
Et noVa NaſſoNIs parta trophæa VIrIs. 23. Iulij.

Het Krijchsvolc metten Oversten Lanckema trocken ontrent twee hondert vijfentnegentich man ende wel hondert sieck ende gequetst nae Oldenzeel/daer Verdugo lach/ Graef Frederick vanden Berch begaf hem na Lingen in syn Gouvernement/ eñ leyden voorts Garnisoenen tot Grol ende andere plaetsen/ hoewel hy eenighe Regimenten/ eñ acht Compangien Peerden wech liet gaen over Rijn / die welcke van Graef Philips van Nassouwen te vergheefs werden vervolcht. Pr. Maurits keerde na den Haghe/ alle de Steden passerende/ hebben hem met triumphen ende gheschencken vereert/ende ghecongratuleert: het Krijchsvolc wert in Garnisoen geleyt behalven eenighe neghen hondert Peerden/die weder courssen deden in Lutzenborch/ alsoo oock in Vlaenderen ghescheide.

Terwijle dat de geunieerde Landē doende waren om die van Groeningen te dwinghen/ so heeft Graef Carel van Mansvelt met een hoop volcx een sterck Stedeken beleghert/ genoemt Chapelle/int Lantschap van Tyrasse/gelegen op de Frontieren van Vrancrijc/ eñ heeft dat beschotē met twaelf stucken gheschuts/ende ten lesten nae eenige stormen ghedwonghen den thienden Mey haer op te gheven. De Omliggende Fransche Steden/ om dat tot dier tijt noch geen open oorloghe wt den naem ofte van wegen dē Coninc van Spaengien op de Frontieren haer aengedaen was/ ontboden den voorsz Graef Carel dat hy soude afstandt doen/ oft sy wilden ende moesten diergelicke hostiliteyt ofte vyantschappe haer gebueren ooc toonen/ maer sonder daer op te achten

La Chapelle by Mansvelt gewonnen den x. Meert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. ten creech die/eer den Hertoch van Boyllion die conde wt Vranckrijc comen ontsetten/ maer syn comste belette Mansvelt van yet meer voor te nemen / ende om syn stuck te bedecké/stelde hy in Chapelle dé Heer van Lhesne/ een Fransoys cloeck Heere vande Ligue voor Gouverneur. Wt dit nemen van Chapelle/ ende midts Mantsvelt nae la Fere troc byde Ligeurs/zijnder verschepden aenslaghen op de Frontieren / deen op dander geschiet/ ende courssen gedaen/ende also onderlinghe open oorloghe begost.

Oorlogh openlijck met Vranckrijck begost/ in Mey.

Noch duerende tbelegh van Groeningé/ hadde Eertshertoch Ernestus syn Coninclijcke blijde incomste gedaen in Antwerpen den xiiij. Juni/ alwaer seer costelijcke ende constelijcke stellagié/ofte Arcus Triumphales waren opghericht/soo wel byde Stadt als byde Cooplieden van diversche Natien/met costelijcke Schilderijen ende vertoogen/bewijsende de begheerte/ ja vaste hope van eenighen pays ofte vrede:op verschepden stellagié vertooghdé sy met seventhié Maechdekens/ de seventhien Provintien/ elck met de Wapené van syn Provintié onderschepden/ waer van de Geunieerde aen een snoer bysonder vast ghemaeckt/ende dander onder den Coninck noch staende / in een ander snoer/ beyde partijen byde Nimphe Belgia hem Ernesto werden toegestelt/om tsamen weder vereenicht te worden/eñ diergelijcke representatien meer/ alles tenderende tot voorderinge vanden vrede in menschen herten:Daerenboven zijnder seer sierlijcke ende costelijcke Ternopspelen opghericht/ ende Banckquetten ghegheven/daer Ernestus selve onder gheweest is/nochtans hem seer graue ende strenghe houdende/ooc hem betoonende seer Catholijcx/ syn Devijse alomme nacomende/gaf hope van geluckige regieringhe / die was Dabit indole dignum.

Ernestus wordt t'Antwerpen seer triumphantelijc binnen den xiiij. Junij.

Ende om tvolcx ofte ghemeyne begeeren te voldoé / hadde Ernestus eenen Brief van credentie ghesonden aende geunieerde Staten vergadert inden Haghe / ghedateert tot Brussel den sesten Mey M. D. xciiij. door Otto Hartius ende Jeronimus Coomans/ Rechtsgheleerde van Brussel/die in Hollant waren gecomen op Paspoort/om particulier saken te handelen mette Gravinne van Meghen/ ende Princesse van Chimay/ also te voren Niclaes de Salmier Heere van Melrop tot sulcken eynde daer ooc geweest was/ van wegen haren Man. Dese hebben den Brief overgelevert/ende volgende d'inhout eñ bevel / hebben sy den xvj. Mey een Propositie gedaen den Generalen Staten/ die wy volghens hier by stellen.

Ernst, byder gratie Godts, Eertshertoghe, &c.

Ernestus schrijft aen de Staten Generael der geunieerder Landen/ den sesten Mey.

WElgeboren/ Edele/Erntfeste/Eersame/ Voorsichtighe/ lieve/bysondere/ De ingheboren ende natuerlijcke liefde eñ genegentheyt die wy dragen tot de ruste eñ welvaert van dese Nederlanden / Ende het mishaghen dat wy overlanghe gehadt hebben vande beroerté/ tweedracht ende ellende daerinne die zijn/ is de meeste ende principaelste oorsake gheweest dat wy ons hebben laten beweghen ende ghesegghen / om de regieringhe vandien t'aenveerden / als vastelijck hopende / dat God almachtich ons de gratie gheven soude/vande selve eyntlijc te moghen verlossen wt dese sware bederflijcke Inlantsche Oorloghe/ die nv so lange Jaren gheduert heeft/tot grooten verdriete/last ende achterdeel vande voorschreven Landen / ende van alle de Christenheydt: Want so verre men wilde overdencken die voorspoet daerinne die geweest zijn/ten tijde dat sy waren in vrede vereenicht onder wettige ende behoorlijcke gehoorsaemheyt vande huyse van Bourgongie ende Oostenrijck/ ende den goeden reghel die ten selven tijde aldaer ghehouden werde int stuc vande Justicie/Policie eñ Krijchsordere/Waer deur de voorschreven Landen waren vermaert ende verheven voor alle Coninckrijcken ende heerschappijen:Oock den grooten rijckdom die aldaer so overvloedich was/ by middel van Tractaten/Verbontenissen/ confederacien/ Zeevaert ende Coopmanshandel die sy haddé op Poortugael/Spaégien ende Indien. Wy zijn versekert/ dat daer niemant van verstande en is / dien wt gantscher herten niet leedt en zy te sien de groote ende beclaechlijcke veranderinghen tsedert xxv. oft dertich Jaren herwaerts den voorschrevé Landen overcomé / sampt de menichfuldighe lasten/ exactien ende beswaernissen die het arme ghemeene volck daerentusschen gheleden heeft / ende in verschepden quartieren alnoch tegenwoordich is lijdende/ Eñ die ooc en wensche dat metten eersten eenige goede ende bequame middelen te wercke ghestelt worden / omme de voorschreven Landé wederomme in haren ouden staet/ghemeene ruste ende onderlinghe eendrachtichepyt te brenghen/ Waer toe oock strecken alle onse gedachten/ ende met sulcken voornemen zijn wy herwaerts over ghecommen/verlatende het goet geselschap van syne Keyserlijcke Majesteyt/ onsen genadichsten Heere / ende vande andere onse Broeders ende Maeschap/ ons eygen Vaderlant/ende regieringhe van so veel treffelijcke Coninrijcken ende Lantschappen die ons bevolen waren / met verschepden andere onse ghelegentheyden / onnoodich hier te verhalen/ op dat wy v bereyt ende geneghen souden vinden omme te comen tot onser goede meeninge ende intentie. Ende hoe wel wy niet en twijffelen / dat alle tselve v luyden ghenoechsaem bekent is / so deur de ghemeene mare / als deur het rapport van sommige persoonen/ende dat v luyden niet min aenghenaem wesen en sal/ als wy selve behartighen uwe ende uwer nacomelingen eyghen ruste/ versekerheydt ende welvaert. Nochtans en hebben wy niet willen laten v luyden al tselfde voor te houden by desen/ So omme te meer te weeren ende ontwortelé alle wantrouwichedé/als omme naerder te openbaren onse voorschreven goede ende oprechte gheneghentheyt / ende tghene ghy vryelijck van ons moecht verwachten.

Nae dien dan de sake v soo nae is rakende/ sal v luyden devoyr wesen/ v selven/ende den genen die onder v zijn / vyerichlijc voor ooghen te stellen/ tgheluck / heyl ende welvaert/soo daer wt mach toecomen den Vaderlan-

derlande/so jammerlijcken door dese langduerige oorloghe beswaert ende bedorven. Ende so verre de voorspoet/ so ghy dese lest voorleden Jaren ghehadt hebt (ghelijck de saké vander oorloge onseker ende wanckelbaer zijn) eenighe souden moghen doen vergheten de voorgaende quaden ende ongheluckken / eñ niet doen dencken op de gene die ãnoch souden mogen overcomé/ Ende daer door hen laté voorstaé dat sy gantsch eñ teenemael wel versekert zijn sonder dese goede occasie te willen waernemen. So en sal niet van dienlijck zijn te gedencken verscheyden gepasseerde dingen ende exempelen/ leerende dat in corten tyde soo groote veranderinge geschieden mogen/ dat dickmaels men met heden niet en can verwerven / tghene men corts te voren met eeré ende reputatie heeft connen vercrijghen. Daerom versoecken wy u goedertierentlijck ende ernstlijck/ Dat nae dien ghy u al te samen daer op wel sult beraden hebben / ende alles wel rijpelijck overwogen/ ghy selfs ons voorhout so eerlijcke/ redelijcke ende verdraechlijcke conditien / dat by middel van dien men mach hoe eer hoe liever speuren eñ ghewaer wordé/ dat ghy niet en zijt soeckéde t'verlengen ende voortganc vande oorloge / mede brenghende soo menigherhande onghemacken ende beswaernissen/ tot laste eñ verdruckinghe vande ghemeynte/ als een yeghelijc wel kennelijc is / Maer datmé veel eer daer door mach gheraken tot eene goede gheluckighe vrede/ vaste ende versekerde ruste. Eñ van onsent weghen/ sullen wy u metter daet bewijsen dat daerinne geen bedroch noch arghelist en is schuylende / als niet soeckende eene ghevéynsdé/ dan een warachtighe ende stantaftighe vrede: Sulcx dat alle tgene wy doen/ is met goeder ernste ende eenvoudicheyt/ tot vorderinghe vande ghemeene welvaert. Indien ghy dan van uwent weghen daer by brengt den selven yver ende goeden wille / sult ghy oock daer door thoonen hoe veel ghy ons acht ende van ons hout/ eñ begheert te versien in tghene van noode is tot u eyghen besten ende oorbaer/ gelijck al tselve u breeder sullen verclaren Meester Otto Hartius / ende Jeronimus Coomans/ Rechts-gheleerden/ brenghers deses / daer toe by ons verlaten eñ ghedragen/ met aenbiedinge van onsen goeden wille tuwaerts: Biddende God Almachtich / Welgeboren/ Edele/ Erentfeste/ Eersame/ Voorsichtige/ Lieve / Besondere / dat hy V. L. ghespaere in een lanck salich leven. Wt Brussel den sesten dach van Mey/ 1594. Onder stont/ V. willigher, *Ernestus*. Ende noch wat lagher stont / Door ordonnantie van syne Hoocheyt/ *S. Westernach*.

Het opschrift deses Briefs luyde aldus/ Den Welgeboren/ Edelé/ Erntfesté/ Voorsichtighen / Onsen Lieven / Besonderen/ De Staten van Gelrelant / Hollant/ Zeelandt/ Vrieslant/ Wtrecht/ Overijssel ende andere vergadert in s'Gravenhage in Hollandt.

Hier over wert daer eé Propositie gedaé by Otto Hartius ende Jeronimus Coomans/ Rechtsgeleerdé vã Brussel/ inde vergaderinge vande Heeren Staten Generael in s'Gravenhaghe den xvj. Mey 1594. ende schriftelijck overgheghéven aldus.

Myn Heeren/ Also wy om eenighe particuliere saken ende geschiften te verrichten/ hadden vanden Heeré vanden Rade van State nv onlancx vercreghen Paspoorten/ om te moghen comen in dese vereenichde Provintien (waer van wy de selve Heeren ende den genen die daer aen de goede handen mogen gehouden hebben/ dienstlijck ende vrientlijck zijn bedanckende / met eerbiedinghe van desghelijcx te doen ende besorghen over onser zyde voor den ghenen die van hier des souden moghen van noode hebben) ende dat tselve was ghebrocht ter kennisse vande Hoocheyt vanden Eertshertoghe van Oostenrijck/ Ernestus / heeft de selve goet ghevonden / ons met eenen te belasten/ dat wy van synent weghen uwer E. ende L. souden begroeten/ alles goets aenbieden/ ende verclaren : Dat de principale oorsake daer door hy hem heeft laten ghesegghen ende bewillighen in dese Landen te comen/ is gheweest de besondere liefde ende gheneghentheyt die hy altijt tot welvaren ende ruste deser Landen heeft ghedraghen/ ende dat hy verhoopte dat God eens de genade soude geven/ door middel van syn persoon/ de selve wederomme te sien vereenicht in goede vrede eñ onderlinghe vrientschap/ ghelijck de selve voor den aenvanc ende oprijsinghe vande Inlantsche Troublen zijn gheweest/ tot welcken eynde omme naerder te verstaen synen goeden wille ende meeninghe/ heeft ons oock bevolen ende opgeleght uwe E. ende L. te verhantreycken de Brieven die wy den twaelfdé deser Maent hebben overghelevert/ wel meynende dat uwe E. ende L. daer wt sullen claerlijc verstaen hebben syne gedachten/ sinnen ende gevoelen nergens toe en strecké/ dan om te besorgen dat dese Landen ende Ondersaten van dien souden moghen worden bevreedsaemt met een oprechte gheduerighe ende ongheveynsde Reunie. Eñ hoewel tselue in voorleden jaré tot meer reysen te vergeefs mach zijn gheprocft/ ende dat oock eenighe vredehandelinghe ofte accoort ghetroffen zijnde/ men is terstont door nieuwe misverstanden wederomme ghevallen in vyantschap ende oorloghe (door wiens feyt ofte toedoen en staet in dese gheleghentheydt niet te ondersoecké/ ende God wil dat nimmermeer ondersocht en mach werden) sulcx dat uwe E. ende L. mischien ghevanghen met eenighe wantrouwe/ soudé beweecht schijné te zijn alle alsulcke handelinghe tontsegghen ende afslaé/ bysonder nadien in corte Jaren herwaerts de saken doe zijn geloopen naer den sinne ende wille van uwe E. ende L. Nochtans betrouwéde syne Hoocheyt dat de selve niet en sullen staen ende rusten op eenige temporeele eñ veranderlijcke prosperiteyt/ daer van de ghewesene occasie lichtelijcken moghen comen te cesseren/ soo souden de selve ende alle luyden van eeren/ Liefhebbers van eene ghemeene Landts ruste/ wel begheeren ende wenschen dat uwe E. ende

Propositie van weghen Ertshertoch Ernestus/ aende gemeene Landt by Hartius ende Coomans/ Doctoren/ van date den xvj. Mey.

L. souden

1594. L. souden willen sich erneren ende voor ooghen stellen.

Inden eersten / dat alle Wereltlijcke saken hebben haren tijdt ende saysoen / ende ghelijck datter is tijt van diffidentie / daer naer oock wel comt ende volcht saysoene van confidentie / datmen malcanderen behoort te betrouwen / ende voorsien tot syne ende syner naecomelinghen versekerheyt.

Ten anderen / dat noyt in eenighe contreyen vande werelt en is opghestaen noch gheweest soo grooten twist / twedracht eñ misverstant / tware publijck ofte tusschen particuliere / het en is ten langhelesten gheeyndicht ende nedergheleyt / meer met tractate ende conditien / dan met cracht ende strengicheyt van Wapenen / Midts dat den crijch is van soo onsalighe vruchtbaerheyt / dat gemeenlijc den eenẽ baert / voortbrengt / ende voet den anderen.

Ten derdẽ / dat geenẽ Prince / Staet ofte Republijcke en is ten besten vergaen het verweygheren ende afslaen vande eerlijcke eñ versekerde aengebodẽ vredehandelinge / welckẽ aengaende wy / liever hebben de exempelen van onsen tijt ende memorie voorby te gaen / dan by verhael vã dien te openbaren ofte doen ghedencken de fauten ende misgrijpen by de een ofte de ander gebeurt: Wan dat uwer E. eñ L. nu ter tijt noch souden beweecht ofte ghetardeert mogen worden met eenigherhande diffidentie / soude schijnen (sprekende onder behoorlijcke verbeteringhe) ghenoech te wesen buyten redenen / naer dien de Tractatie wordt aenghegheven in anderen tijde ende saysoene by seer verscheyden occasien ende inclinatien van willen / ende ghenoech ghestelt ter discretie ende arbitratie van uwer E. ende L. ende oock met andere persoonen / als te weten met syne Hoocheydt / ghesproten wt den Huyse van Oostenrijck / wiens oprechticheyt / verstant / deucht eñ eere / betamende een warachtich eñ wel ghesormeerde Prince / daer wt alleenlijc mach werdẽ verstaen / dat seven ofte acht achter malcanderen wt den selven Huyse zijn ghecommen totten Keyserdom vanden Heylighen Rijcke / niet door successie (die soo wel quade als goede Princen is ghevende) maer by ghewillighe ende vrye electie van den Cheurvorsten ende ghemeene Staten des Rijcx / ghemeynlijcken vallende ende ghegrondt op Princelijcke deuchden ende stantvasticheyt / in woorden ende wercken / van de ghecorsene: Ghelijck dat noch onlancx is ghebleken inden persoon van dẽ Keyser Maximiliaen den tweeden / Vader van syne Hoocheyt / geweest hebbende van sulcke moderacie ende goedertierenheyt / dat hy moet werden gheacht ende ghehouden voor een soo bysonderen ende wtnemenden Instrument / om alle publijcke twisten ende onverstanden int feyt vande Religie ende republijcke te accommoderen / in balance te houden ende neder te legghen / dat syns ghelijcke niet veel en is ghesien gheweest in voorleden tijden. Eñ willende syne Hoocheyt naecomen eñ volghen de voetstappen ende exempelen vanden selven / heeft door ons aen uwer E. eñ L. wel willen senden de overghelevrde Brieven / die wy niet en twijffelen uwer E. eñ L. sullen met sulcken vriendelijckheyt eñ affectie hebben ontfanghen / als wy voor seker houden de selve warachtelijcken ende ongheveynsdelijcken ghescreven te zijn. Begheerende daeromme / ende eenstelijcken versoeckende / dat uwer E. ende L. ghelieve dinhouden van dien rijpelijcken te overweghen / ende de selve soo behertighen ende beantwoorden / dat syne Hoocheyt ende alle luyden van eerẽ mogen so eer so liever oorsake hebben van eenich ghenoeghen / naer heurder alle verwachtinge ende verhopinghe die sy hebben in uwer E. ende L. voorsicheyt ende predentie / met aenbiedinge / dat soo verre uwer E. ende L. representerende dese heerlicke vergaderinge / ofte yemant int particulier sich soude vinden gheoffenseert ofte ghedifficulteert in eenighe woorden / poincten ofte verstanden van tvoorschreven schrijven van syne Hoocheyt / ende ghedient ware ons daer van te doen openinghe / wy bereyt zijn / ende verhopen dien aengaende / sulcken bericht te doen / datmen insgelijcx sal oorsake hebben van contentement / twelck is in effect tghene wy wt crachte vande clausule van credentie inde voorschrevẽ Brieve begrepen / ende staende op onsen persoon / uwer E. ende L. hebben voor te draghen ghehadt / Vriendelijck biddende / tselve heur te willen wel laten gevallen / ende ons int goede af te nemen.

Daer toe alleenlijcken voeghende / Met oorlove ende gedogẽ [ende buyten haer credentie] van uwer E. ende L. Wat gemerckt men verstaet dat syne Hoocheyt byde confessie ende declaratie van sekeren ghevangen alhier wert beschuldicht / als oft de selve soude voorghenomen hebben den persoon van syne Excellentie Grave Maurits van Nassou / door den selven ghevangen ofte anderssins te doen ombrengen / volghende den last ende ordre dien hy diẽ aengaende soude ghehadt hebben vanden Grave Floris van Barlaymont / wesende een onverdraechlijcke ende impudente delatie / van saken die noyt en zijn ghecomen noch en hebben ghepasseert in ofte door de minste gedachtenisse vande voorschreven syne Hoocheyt / wten huyse ofte stam vande welcke sulcke infame leelijckheden oock noyt en zijn in voorleden tijden gheprocedeert / noch met Gods hulpe procederen en sullen. Wy hebben van weghen syne voorschreven Hoocheyt / om te comen tot kennisse vande oprechte waerheyt / uwer E. ende L. wel willen voorhouden / dat de selve soude gelieven goet te vinden / den ghevangen in verseker de bewaernisse met eenighe Commissarisen te senden naer Antwerpen ofte Brussel / onder beloften byde voorschrevẽ syne Hoocheyt te doẽ / vanden selvẽ t'haerder gedesigneerde plaetse ende tijt wederomme te leveren ende laten volghen onverhindert / ofte wel te laten transporteren naer Breda / wesende onder tghebiedt ende Juresditie van deser zijde regieringhe / omme aldaer metten ghemelden Grave van Barlaymont (die tot dien eynde verghesellschapt met eenighe

Ontschuls des Eertsher-toch Ernest over de beschuldinghe byden Priester Michiel de Rentchon ghedaen.

1594. Commissarisen indē name van syne voorschreven Hoocheydt aldaer oock sal erschynen in persone) gheconfrondeert/ende op de circonstantien ende particularityten diemen sal adviseren ende bevinden noodich te zijne gheexamineert te werden / midts daer toe hem verleenende respectiue behoorlijcke Paspoort / oft ymmers dat uwe E. ende L. souden ghelieven eenich ander expedient voorslaen/sulcke als sy sullen bevinden te behooren / om te comen tot ontdeckinghe vande waerheyt/twelck eyghentlijc sal moghen dienen tot ontlastinge ende ontschuldinge van syne Hoocheyt/ende ooc van uwe E. ende L. ende comen tot grooter eere vander Justitie van deser zijde/ als diemen in sulcken ghevalle niet en soude int minste connen bedencken/al oft om eenighe andere particuliere consideratien sulcke dinghen souden byden ghevangen ghesept ende verclaert ofte andersins wtghestropt zijn/ tot naedeel ende verclevninghe van yemandt/ ofte van te verachteren eenich goet voornemen van syne Hoocheyt. Aldus gheproponeert ende ghedaen inde vergaderinge vande Heeren Staten Generael/ den xvj. Mey 1594. In s'Gravenhaghe / by ons onderghescheven ende gheteyckent / Otto Hertius, ende Ieronimus Coomans.

Hier op hebben de Heeren Staten Generael der vereenichder Nederlandtsche Provintien antwoorde ghegheven / in s'Gravenhaghe den xxvij. Mey/ Anno 1594. also hier nae volcht.

De Staten Generael der vereenichde Nederlanden / in haerlieder Vergaderinghe gheopent ende ghelesen hebbende den Brief vanden Doorluchtichsten hoochghebooren Vorst Ernestus / Eerdtshertoghe van Oostenrijck / Hertoghe van Borgongien/etc. ghecaschetteert eñ besloten metten Caschette van syne Hoocheyt / ghedateert binnen Brussel den vj. dach der loopender Maent Mey: Den xij. der selfder Maent doen ontfanghen wt handen van Meester Otto Hartitus eñ Jeronimus Coomans/ Rechts-gheleerden / ende op de Incinuatie den selven des anderen daechs/als den xiij. ghedaen. Den sesthienden daer naer inde voorschreven haerlieder Vergaderinghe ghehoort tghene sylieden vorder in last hadden / vermoghens de Clausule inden voorschreven Brief gheinsereert / by henlieden schriftelijck overghelevert. Hebben naer rijpe examinatie vanden voorschreven Brief ende gheschrifte (om syne Hoocheydt van hare oprechte goede intentie openinghe te doen) verclaert/ende verclaren by desen/ Dat vanden tijt af sylieden wt hoochdringhenden/noot door de behoudenisse der Nederlantsche Vryheden / eensamentlijck de Privilegien ende gherechticheden der selver int generael / ende der Provincien/Leden/ Steden/eñ inghesetenen van dien int particulier/ Ende tot afweeringhe der Spaensche tyrannije / ende hoochvaerdighe heerschappijen over de conscientien / lichamen ende goederen vande Ingesetenen der Nederlanden/ hare Vrouwen eñ Kinderen/ de Wapenen hebben aenghenomen/hare meeninghe ende intentie altijt gheweest is/ende noch is/ de selve (midts Godts hulpe) teghens den Spaengiaerts ende hare adherenten te ghebruycken : Met een vast vertrouwen / Dat den Almachtighen goeden Godt / hare goede ende rechtveerdighe intentie (die hoe langher hoe meer bevonden wort/niet alleene den welstandt der Nederlanden / maer oock den staet van alle naebuere Coninghen / Princen ende republijcken aen te gaen) met synen Godtlijcken seghen sal vorderen / ghelijck sylieden oock hebben bevonden / wesende door Godes grachtighe handt niet alleen hare middelen ende voornemen ghesegheut/maer oock de harten vande naebuere Coninghen ende Princen tot handthoudinghe vande voorschreven hare nootelijcke ende oprechte intentie beweecht / waer van sylieden de eere ende lof Godt den Heere Almachtich toeschrijven / ende hen op syne Godlijcke Majesteyts onveranderlijcke macht vertrouwende / verwachten van syne handt ende goetheyt een goede loflijcke wtcomste deser beswaerlijcker Oorloghe/hebbende een vaste hope / dat sylieden den Nederlanden int generael haest sullen sien vereenicht / ende in haren ouden fleur ende prosperiteyt ghestelt / daer naer sy oock dies te meer haecken ende verlangen/ om dat sy beproeft ende versocht hebben / ende over sulcx noch seer wel ghedencken die commoditeyten/ ghemacken ende lieflijcheden vande vrede/ ruste/ ende eenicheydt / ende daerenteghen ghevoelen die incommoditeyten/ongemacken ende ongheneuchten vande Oorloghe. Maer ghelijck sy syne Hoocheydt / vande verclaringhe van synen goeden wille ende affectie ten selven eynde inden voorschreven Brief verhaelt / ende allen den ghenen die oprechtelijcken totte voorschreven ruste/eenicheydt ende prosperiteyt der Nederlanden gheaffectioneert zijn / seer bedancken: Soo hebben sylieden oock groote redenē/hen voor Godt den Heer Almachtich/ ende alle die Werelt te beclaghen / over den ghenen die noch langher met listen / ende onder pretext van vrede / soecken te vergieten het onnoosel bloet der Christenen / ende te voorderen der Nederlanden ruyne ende onderganck / waer toe by den Spaenschen Raedt (hen nu hoochst in alle manieren van dese Landen gheoffenseert houdende) soo seer ghearbeyt wort als opt te vooren / ghebruyckende daer toe de wreedtste / schandelijckste ende onbehoorlijckste proceduren diemen niet en behoort te bedencken / ende veel min tot onderganck ende ruyne deser Landen te attenteren / aenghesien alle de Werelt bekent is hoe beswaerlijck de selve totte extremiteyten / daer inne de saken staen/ ghecommen zijn: Namentlijck / dat het verstorten door Beuls handen van het onnoosel bloet van vele duysenden onnoosele menschen/ soo wel Vrouwen als Mans van alle qualiteyten / daer onder zijn gheweest eenige vande principale Heeren vanden

Der gheunieerde Statē antwoorde aē Ernestus den xxvij. Mey.

Sy verclarē den noodt waeromme sy gedwonghen waren de wapenen aen te nemē.

1594.

Sy voeren de wapenen door hare nabueren ten besten.

Sy gheven Gode de eere/ ende betrouwen een goede wtcomste.

Sy beclagen hen voor Gode over de listicheyt die gebruyct is onder pretext van vrede te maken.

Verhael der Spaenscher tyrannye.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. den Lande: Die violatie vande principaelste vryheden / Privilegien ende gherechticheden der Nederlanden / Leden ende Steden van dien int Generael ende particulier / veel moorden / branden / violentien / exactien / concussien / ende andere enorme ende execrabele daden / naer seer vele Remonstrancien / Supplicatien / selfs met besendinghen van eenighe Nederlantsche Heeren in Spaengien / als namentlijck mede onder andere / den Marquis van Berghen / ende Heere van Montingny / die daer over qualijck zijn ghevaren / ende teghen alle volckeren rechten ghetracteert: Oock intercessien van groote Potentaten te vergheefs ghedaen / ten eynde de Nederlanden / Leden / Steden ende goede inghesetenen der selver / by hare loflijcke oude vryheden / Privilegien ende gherechticheden ghelaté / ende de tyrannije over de conscientien / lichamen ende goederen / der Spaenscher Natien ende hare adherenten afgedaen mochte worden / henlieden tot de voorschreven extremiteyten gebrocht hebben. Ende daeromme sal syne Hoocheyt ten besten ghelieven te verstaen / Dat de Staten voornoemt in een sake den welstant deser Landen / ende de behoudenisse der goede inghesetenen van dien / soo hoochlijck importerende / met alle goede insichten ende overweginge vantgene te voren in ghelijcke saken ghepasseert is / ende sich alsnu openbaert / procederen / Ende dat sy lieden niet haest en connen ghelooven / veel min haer versekert houden / op tghene men seydt vande veranderinghe der humeuren des Spaenschen Raedts: alsoo ghelijcke veranderinghen wel meer apparent zijn gheweest / ende eensdeels ghelooft met groote schade van dese Landen / Want int begin deser Oorloghe was de wreedtheyt der Spaengiaerden soo groot / dattet al omgebracht wiert dat in haer ghewelt quam / ende voor een soo heerlijcke sake (als is de conservatie des Vaderlants yeghens wtheemsche tyrannije) yet met raet ofte daet ghedaen hadde / ende datmen niet alleen de platte Landen / maer oock vele principale Steden met moort / roof / brandt ende andere grouwelijcke execrable ende ongehoorde daden tracteerde / ter tijt toe men van deser zijde decreteerde yegēs den Spaēgiaerts ende hare adherentē / die in handen quamen / ghelijck recht te ghebruycken / om alsoo henlieden metter daet te thoonen / dat by die van deser zijden gheen minder harte noch couragie was om haer rechtvaerdighe sake te verdedighen / als by henluyden om dese Landen te verdrucken / ghelijck sy lieden oock wel moghen versekert zijn / dat by hen tot deser Landen krenckinghe niet en sal voorghenomen worden / twelck metter tijdt henlieden niet schadelijcken en sal vallen. Dit begonst den bloetdorstighen Raet te verslauwen / ende de humeuren in apparentie te veranderen: Maer sulcks dat sy lieden aenmerckende hen beswaerlijcken te sullen vallen tot haer voornemen te comen met gewelt / gelieten hen oft sy tot reden hadden willen verstaen / Ende werden hier op de eerste beginselen van vrede-

Lex talionis nootelijck in Nederland e ghebruyckt.

handelinghe inden Jare 1574. ghefondeert. Sulcx dat de Heeren Staten van Hollandt ende Zeelande (ghebruyckende haren ouden vromen ende eenvoudighen aert) hen lieten bewegen om hare beswaernissen / soo by ootmoedighe Brieven / als Remonstrancien te kennen te gheven / ende daerop redres te versoecken. Dan de vruchten van desen begonsten Vredehandel / waren aen de zijde van Brabandt / den eersten overval vande stadt van Antwerpen / by den Spaengiaerts / inde Historien ghenaemt Fuera Villacos, Ende vande zijde van Hollandt ende Zeelant / met hare gheassocieerde / de strenghe tweede belegeringe vande goede Stadt van Leyden / die niet te min door Godes ghenade / midts de ghetrouwicheydt haerder Bontgenooten / ende hare vromicheyt / van des vyants ghewelt werden gheconserveert / Jae met sulcken extraordinaris schric vande Spaēgiaerts / die voor de Stadt lagen / dat sy lieden door Godts krachtighe handt in haer ghemoet geslagen zijnde / seer confuselijcken wt Hollandt liepen / ende corts daer nae de goede Stadt van Wtrecht meynden te overvallen / als sy ende andere vande Spaensche Natie inden selven Jare ghedaen hadden de vermaerde Stadt van Antwerpen. Desen eersten bedriechlijcken handel alsoo afghelopen wesende / werde door Intercessie vanden alderhoochster ghedachtenisse Keyserlijcke Majesteyt Maximiliaen / syne Hoocheyt Heer Vader / den tweeden handel gheprepareert / ende inden Jare 1575. binnen de Stadt van Breda by der handt ghenomen. Hoe weynich de meeninghe inden selven handel vander Spaenscher zijde was / yet ter goeder trouwe ende tot der Nederlanden welvaert te doene / brenghen claerlijcken de besoignen aldaer gevallē mede / ende en waren de vruchten niet anders als meerder preparatien ter Oorloghe dan opt te voren / sulcx dat seer corts den overval van de Steden van Buerren / Leerdam / Oudewater / Schoonhoven / Bommenee / ende de beleghieringhe der Stadt van Zierickzee daer wt procedeerde / waer naer de Spaengiaerts ende hare adherenten met rooven / moorden ende andere exorbitante ende enorme daden / Jae oock overval vande Steden (hare zijde houdende) hen soo grof aenstelden / datmen aldaer (tselve niet langher connende gedulden ofte lijden) den selven als vyanden vande Nederlanden heeft gheoordeelt ende gheproclameert. Waer op ghevolcht zijnde de Vnie ende verbintenisse tot Ghent in November Anno M. D. Lxxvj. tusschen de Nederlantsche Provincien / ende tot conservatien der selver welvaert / Vryheden ende Rechten ghemaeckt / is eenen yeghelijcken bekent: Hoe ontrouwelijcken de selve Vnie ende verbintenisse vande Spaensche zijde voor goet aenghenomen is gheweest / ende wat bedroch ende gheveynstheydt daer onder vermenght was. De Brieven van Escovedo / de violatie by Don Johan ghepleecht / de wtdruckelijcke verclaringhe wt den Spaenschen Raedt 1594.

Haer vyanden siende vergadinge van vreetheyt / zijn tot listige vrede handelinge ghekeert.

Verhael der schaden die haer toecomen zijn / by de bedriegelijcke verscheyden vredehandelinghen.

 by den

1594.

by den Baroen van Selles overghebracht/ ende binnē Mechelen geopent/ eensamentlijcken de handelinge tot Loeven/ ten overstaen van de Gesanten van vele Potentaten ghehouden/ hebben daer van volcomen getuyghenisse inden Jare 1577. ende 1578. ghegheven/ hoe bedriechelijcken/ schandelijcken/ schadelijcken ende beswaerlijcken den Vredehandel daer naer tot Colen seer solemnelijcken aenghevanghen/ is afgeloopen/ is eenen yeghelijcken bekent/ Also ghedurende de selve niet alleen de Provincien van Henegouwen ende Artoys/ met eenighe andere principale Steden/ tot particuliere handelinghe zijn ghesedureert/ maer alle vtterlijcke ghewelt ghebruyckt tegens de goede Stadt van Mastricht/ ende veel heymelijcke loose practijcken int werck gestelt inde andere Provincien/ ende onder de Leden ende Steden van dien/ omme de selve mede tot alteratien ende tot hare ruyne ende ondergane te beweghen. Met wat practijcken daer naer de steden van Vlaenderen in onderhandelinghe ghebrocht/ wat schoone voorslaghen den selven gedaen zijn/ ende hoe bedroeffelijcken het eynde is geweest/ is dadelijcken ghebleken: Tot wat meyninghe inden Jare 1587. ende 1588. de onderhandelinghe van Vrede is begeert gheweest/ wat bedroch ende ghewelt daer onder schuylde/ heeft de Spaensche Armade (duerende de handelinge overghecomen/ ende door Gods crachtighe handt vernielt) openbaer gemaeckt: Tot wat intentie daer naer de Keyserlijcke Majesteyt inden Jare 1591. versocht is gheweest omme de sake vande Vredehandelinge inde Nederlanden van nieus byder handt te nemen/ hebben betuyght de Leghers van tijt tot tijt wt de Nederlanden yeghens den Coninck van Vranckrijck ghesonden/ daer door te meer bekent ghemaeckt is/ dat de Spaengiaerts ende hare adherenten altijts willen in oorloge ende Wapenen blijven/ ghebruyckende t'pretext vande Roomsche Religie te vorderen: maer metter waerheydt trachtende omme haer voorghenomen generale Heerschappije ende Tyrannije over de gheheele Christenheydt te stabileren/ ende alle Coninghen/ Princen/ Landen ende Republicquen van hare wettelijcke ende behoorlijcke recht te berooven/ ghelijck ten opsien vande Coninghinne ende t'Coninckrijck van Enghelandt/ met het overseynden der voorschreven hoochvaerdighe ende gheweldige Armade inden Jare M.D. Lxxxviij. ende de Triumphen vandiē voor de victorie openbaerlijcken ghesongen ende in druck wtghegheven/ is ghebleken. Ende ghelet zijnde op de Oorloghe ende Negotien in Vranckrijc tzedert den selven Jare/ ende namentlijck op t'ghene inde naeste Jaren op de translatie vande Croone van Vranckrijck/ niet alleen van den yeghenwoordelijcken wettelijcken Coninck/ ende van alle de Princen vanden bloede/ maer generalijcken van alle Franchoysen op de Spaengiaerts (onder de name vande Infante) van weghen ende by last van den Spaenschen Raet/ by den Hertoge van Fereey ende andere Spaensche Ministers is ghetrackteert/ en behoeft tselve gheen ander bewijs/ als daer nae by den Parlemente van Parijs ende andere de Ligue afghevallen/ by arresten ende andere Justificatien ghepubliceert ende in druck wtghegheven/ is kundich ghemaeckt. Ende als goet regard ghenomen wert op het complot inden Jare tweeentnegentich in Schotlant/ met veel principale Heeren aldaer gemaect/ tē eynde twintich duysent Spaensche Soldaten in Schotlandt ghesonden ende ontfangen souden werden/ twelck inden voorleden Jare ghenoech wonderlijcken is aenden dach ghecomen (daer over oock eenighe metter doot ghestraft zijn) en is niet te ghelooven dattet selve op ander fondament is ghebout ofte beleydt gheweest/ in wat manieren ten selven eynde met t'Cheurforstendom van Colen/ t'Stift van Straesburch/ de Vorstendommen van Gulick/ Cleve ende Berch/ eensamentlijcken de goede Rijcstadt Aken ghehandelt ende ghepractiseert is/ brenghen niet alleen verscheyden ghe-intercipieerde Brieven/ maer ooc de daden selfs mede. Eyndelijck/ hoe ghecontermineert wert tegens de principaelste Princen van Italien/ hoe grootelijcx men is achtende het onderbrenghen van die van Hollandt ende Zeelandt (daer mede alle de vereenichde Provintien ghemeent werden) omme inde selve Sedem Belli, yeghens de gheheele Christenheydt vast ende seker te maken/ Jae so/ datmen den Turck liever noch een groote partije vande Christenheyt soude willen laten in nemen/ als de Oorloghe yeghens de Nederlanden verlaten/ ofte het ghewelt van volck van Oorloghe yeghens henluyden ghedestineert te verminderen. Ende in somma/ hoemen mette Keyserlijcke Majesteyt/ Chur eñ Vorstē van Duytslandt/ Jae metten staet vande gheheele Christenheyt handelt (alleenlijcken tot vorderinghe vande voorsz generale Spaensche heerschappije) blijct claerlijcken wt de briefē geteeckent by dē Coninc vā Spaengien selfs/ waer van een translaet hier by ghevoecht is/ berustende d'originale alhier/ welcke Brieven oock mede brenghen het poinct by syne Hoocheyt gheproponeert/ te weten/ dat de meeninghe vanden Spaenschen Raet niet en is door syne Hoocheydt/ ter goeder trouwē de sake vande Christenheydt/ ende namentlijcken vande Nederlanden in ruste ende vrede te stellen/ aenghesien dat daer wt blijckt dat tot syne princepaelste Raets-luyden inde sake der Nederlanden ghestelt zijn/ den Grave van Fuentes/ Don Guilliame de S. Clement/ ende Stephano Divarra/ alle drij Spaengiaerts/ met last dat de selve wtheemsche syn Hoochheyt instrueren sullen/ wie vande Nederlantsche Heeren te betrouwen zijn/ hoemen de Nederlanden regeren/ ende de vereenichde Provincien tonderbrengen sal. De Staten en twijffelen niet/ of syne Hoocheydt en heeft wel verstaen/ dat door beleyt vanden voorsz Grave van Fuentes/ eñ Stephano Divarra/ onlancx Doctoor Lopes/ Medecijn vande Coninclijcke Majesteyt van Enghelant

Onder den vredehandel comt de groote Armade wt Spaengien Anno 1588.

De Spaengiaerden trachten Vranckrijck in te slicken.

Lancx Schotlandt hebben sy ghetracht Engelandt te overheeren.

Aenslaghen op de Vorstendommen vā Colē/ Straesborch/ Gulic Cleve ende Berch/ ende op Aken ghetracht.

Datmen Nederlant socht te den stoel vande oorloge te maken.

Nederlantsche oorloge meer dan de Turcksche ghetracht.

Dat by de Spaensche dienaers in Nederlandt gestaen wert na het leven vande Coninginne vā Enghelant/ den Coninck van Vranckrijck/ ende Pr. Mauritius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. gelaut/belooft zijn geweest vijftich duysent Croonen/ om hare Majesteyt te vergheven/ ende dat den selven Doctoor Lopes/ Emanuel/ Lowijs Tinaco/ ende Steven Ferera de Sauba (alle complicien van tvoorschreven moordadich feyt) wt sake van dien in Enghelandt ter doodt zijn verwesen. Dat mede door tbeleyt vanden selven Fuentes ende Divarra/ Emanuel Andrada aengenomen heeft de Co. Mat. van Vranckrijck met eenen Ruycker van Bloemē ofte Roosen/ met sulcken Fenynigen poeder versien/ dat den reuck alleenlijcken de doodt moeste veroorsaecken te vergheven. Ghesweghen tghene bevonden sal werden by uyttinghe vande sake van Michiel Renichon/ hem anders noemende Trivière/ Priester Namurois/ over twee Maenden gheleden ghedeguiseert in Soldaets habiten van Brussel inde vereenichde Landen ghesonden/ de welcke bekent dat hy eñ verscheyden moordenaers/ met beloften ende ghelde ghecoft ende wtghesonden zijn/ om den persoonen des Doorluchtighen Hoochghebooren Prince/ Maurits gheboren Prince van Orangien/ Grave vā Nassou/ etc. te vermoorden. Jae datmen den jonckxsten Sone van syne Princelijcke Excell. hoochloflicker gedachte (alleenlicken out thien Jaren) inde Universiteyt van Leyden ter Schole leggende/ niet daer wt lichten/ alsmen den Prince van Orangien/ Grave van Bueren synen outsten Broeder/ yeghens de Rechten/ Vryheden ende Privilegien der Landen ende aller volcken rechten vyolentlijck wt de Universiteyt van Loeven ghedaen heeft/ maer oock daetlijck wil vermoorden. Sulcx als den voorschreven Spaenschen Raet metter daet moordadelijckē heeft doen ombrengen hare Excellentie Heer Vader. Hier wt can syne Hoocheyt ende een yeghelijcken onwedersprekelijcken verstaen/ door wat luyden ende by wat middelen de goede ingheseten der Nederlandē bedroghen werden/ ende hoe weynich de Staten hen vergissen/ als sy den voorstel van vredehandel alsnu vande Spaensche zijde wt ghelijcke affectie oordeelen te spruyten/ ghelijck alle de voorgaende hier voren verhaelt/ Jae dat alsnu soo wel ten opsien vande Conincklijcke Majesteyt van Vranckrijck ende Enghelandt als dese Landen/ hen veel wredelijcker ende schadelijcker saken openbaren als opt te voren/ Sulcx dat de humeuren des Spaenschen Raets gheensins tot voordeel van dese Landen verandert en zijn/ als oock gheen apparentie en heeft/ dat sy nu ten hoochsten teghen de selve gheoffenseert zijnde/ hen vorderlijcker souden willen wesen/ als sy waren voorde voorschreven offencie/ ofte dese Landen (daer op sy recht willen pretenderen) beter tracterende als de Coninghen ende Coninckrijcken van Vranckrijck/ Enghelandt ende Schotlant/ henluyden in recht/ authoriteyt ende digniteyt ghelijck zijnde. Waerom oock de voorschreven Staten Generael/ Ampt ende Eerdtshalven/ schuldich ende genootsaeckt zijn/ hen dies te meer te wachten vande listige vonden ende practijckē des voorschreven Raets/ Insonderheyt alsoo de vereenichde Provintien de voorschreven voorghenomen execrabele Moorden/ so vanden persoon des Coninckx van Vranckrijck/ als Coninghinne van Enghelandt/ midtsgaders de openbare Oorloge die naer de aencomste van syne Hoocheyt in de Nederlanden/ yeghens de Croone ende staet van Vranckrijck ghecontinueert werdt/ oock niet teghenstaende dat alle voorgaende pretexten cesseren/ met reden soo hoochlijc ter hertē nemē/ als de goede alliancien/ vrientschap ende ghemeynschap der saken vereyschen. Ende al ist datmen soude moghen ghelooven dat syne Hoocheydt aen sulcke Moordadighe ende Vyantlijcke daden een mishaghen heeft/ so en is daer op nochtans sulcken acht noch insien te nemen/ als opt voorhebben/ den quaden wil/ meyninghe ende intencie vanden Coninck van Spaengien ende Spaenschen Raet/ vanden welcken syne Hoocheydt/ syne Commissie ende authorisatien aenghenomen ende ontfanghen heeft/ (die hem oock over sulcx tallen tijden revoceren/ ende eenen anderen in syne plaetse stellen moghen) waer teghen men hem niet en can versien noch verseckeren met eenighe condicien/ Midtswelcken oock de voorschreven Staten Generael niet en connen verstaen/ dat sy met eenighe vrucht binnen de voorschreven gheunieerde Provintien/ noch buytē de selve aende Coninclijcke Majesteyt van Enghelant (daer mede sy desen aengaende ende andersins in een vast verbondt staen) noch oock aende Coninclijcke Majesteyt van Vranckrijc ende andere Potentaten/ Vorsten ende Republijcken deser Landen/ ende de ghemeene Christelijcke sake Vrienden ende Verwanten yet souden moghen openen nopende de voorschreven voorgestelde Vredehandelinghe/ Maer dencken te blijven by heure toevlucht tot den Almachtighen Godt/ om van syne Almachtige ende onveranderlijcke handt ende goedicheydt (hoe wel sy tallen tijden overweghen hebben/ ende al noch wel connen overwegen/ dat alle wereltsche saken veranderlick zijn) van heure rechtveerdighe sake eene loflijcke wtcomste/ niet alleene voorde vereenichde Landen/ maer oock voor de andere Nederlandtsche Provintien/ tot vorderinghe van syne eere ende Heylich Woort/ ende der Nederlanden welvaert te verwachten. 1594.

Datmen ghetracht heeft om den Pr. Maurits om te brenghen.

Redenen waeromme sy geen middel en saghen van eenen verseckerden vrede met Spaengien te maken.

Aldus gedaen ende ghearesolveert ter vergaderinge vande Heeren Staten Generael is s'Gravenhaghe den xxvij. Mey/ Anno 1594. Onder stont geschreven/ Ter Ordonnantie vande voornoemde Heeren Staten Generael/ C. Aerssens.

Nopende de ontschult van Barlaymont/ op het stuck van Michiel Renichon/ daer op en antwoordē de Staten niet/ om redenen dat den brief vā Ernestus daer niet van inhielt/ ende sy selfs seyden sulcx buyten haer credentie verclaert te hebben/ in haer afscheydt mentie daer van makende/ wert gheantwoort/ dat sy den Grave van Barlaymont gheen Paspoort en wilden verleenē/ ten ware dat hy daer over byde Sta-

1594. ten wilde gestraft worden/ so hy bevonden werde te weten / ofte culpabel te wesen van tfeyt/ daer toe Hartius ende Cooman seyden gheenen last te hebben.

Wt dese antwoorde der geunieerde Staten Generael/ verstont Ernestus hoe luttel die Landen ghesint waren tot reconciliatie met Spaengien / ende wat redenen sy voortbrochten/ waeromme sy gheen sekerheyt en saghen tot vredehandelinghe te treden / voor dat sy speurden inder daet meerder oprechticheyt: Tghene sy hier segghen vande Coninghinne van Enghelant te vergheven / sullen wy wat breeder den Leser verhalen.

Doctoor Lopes met andere van Fuentes ende Divarra ghehuert de Coninginne van Engelant te vergheven.

In Enghelant was een Portugies Medecyn/ Doctoor Lopes ghenaemt/ die daer langhe ghewoont hadde/ ende het Hofghesin diende/ die bekent heeft/ hoe dat hy beweecht was/ om den Coninck van Spaengien eenen dienst te doen/ by eenen Manuel d'Andrada / een man veel ghebruyckt van Don Bernardin de Mendoza / Ambassadeur in Vranckrijc/ dese leverde hem een costelijck Juweel van weghen Christophoro de Mora/ des Coninex van Spaengiē principalen Raet/ oock mede een accollada (dat is een omhelsinge groetenisse) die hy seyde dat den Coninck selve hem sondt/ tot een teecken van eeren/ ende hem te incoragieren om synen secreten dienst hem te continueren/ eñ advertentien te ghehen. Door middel van desen Andrada/ eñ door eenē Manuel Lops Timoco/ die veel over eñ weder ginck/ heeft Lopes correspondentie gehouden op Brussel metten Conte de Fuentes/ ende den Secretaris Steven Divarra/ ende veel Brieven geschreven/ door eenen Portugies Stephano Ferrera de Gama/ een Edelman die inden dienst vanden Coninck Don Anthonio van Portugael alle syne goederen verloren hadde/ eñ door desen dienst hoopte hy die weder te crijgē/ eñ daeromme mede daer toe siende/ die oock daer over correspondentie hielt met Christophoro de Moro: Sy hebben oock brieven van Fuentes ende Divarra ontfanghen / onder andere van date den twaelfden eñ vierentwintichste December M.D.xciij. die voor de Rechtbancke zijn ghetoont ende ghelegen geworden. Door dese onderhandelinghe hebben Fuentes ende Divarra desen Lopes gheloeft om vijftich duysent Croonen/ dat hy de Coninginne vergheven soude / ende syn Dochteers noch hooghelijcken by den Coninc van Spaengien ten Houwelijcke wtbestelt te worden: Dat ghelt soude hem by Wisselbrieven betaelt worden/ die Fuentes alreede daer toe gelevert hadde/ hebbende haest te maken/ om den Coninc eenen vrolijcken Paesschen te ghehen. De Wissel-brieven waren gheschreven van Gonçalo Gomes / den eenen gheaddresseert aen Pedro de Carrera/ den anderen aen Jan Palarius/ te betalen Francisco Torres/ [illegible] van Lopes. Hier over zijn Lopes / Ferrera ende Manuel Loys/ alle drie tot Londen als verraders gheexecuteert gheweest den [illegible] Junij/ hebbende [illegible] voorgaende alle haer eyghen bekentenisse.

Hier over isser in Engelant een discours in drucke wtgegeven/ vervattende de voorgaende procedueren/ vorder clagende/ dat den bovengenoemden Secretarius Steven Divarra/ ende diergelijck ghesselschap noch dagelijcx so Engelsche als andere beweechden ende huerden/ om de Coninginne te vermoorden: Als daer waren Edmont Yorck/ een Neve van Roelant Yorc die de Schanse van Zutphen hadde overghegheven/ Richard Williams/ ende eenē genoemt Jong/ alle drie tot Londen ghevanghen (behalven Patric Cullem/ die te vorē daer over gehangen was) met andere meer/ de welcke meest al te samen geexecuteert warē/ die alle door aensetten eñ middel van Stanley/ die Deventer verraden hadde/ ende synen Luytenant Jacques Francisco / den Jesuijt Holt / ende meer andere / zijnde acht ofte thien in ghetale / meest al ghevluchte Engelsche/ meermael tot Brussel raet ghehouden hebben / aenbiedende groote sommen ghelts/ om met eenighe middel dese Conninghinne om hals te brenghen/ als breeder in dat Boecxken twelc in diversche Talen gedruct is/ te lesen is/ Besluytēde dat het wonder is/ na dien den Coninc van Spaengien so opentlijck overtuycht ofte overwonnen ende beschuldicht is voor Godt ende alle de Werelt/ over de attentatien eñ feyten van syn principael Raetsheeren / dat hy sulcke schantvlecken van moordadicheyt niet van hem en weerde/ ofte afwaste / met sulckē dienaers ofte Raetsheerē te straffen/ so hy selve daer van ontschuldich ware: seggende vorder/ So hy sijn devoyr daer in niet en dede/ men soude de Conninginne niet blamerē connen / so sy selve daer in versage/ ende andere middelen / die sy tot noch toe naeghelaten hadde / te gebruycken: so sy teghen den Coninck van Spaengien yet diergelijcke hadde willen voornemen / haer en souden vry gheen middelen noch bequame instrumenten ontbroken hebben/ ende soo eenighe van haer Subjecten yet dierghelijcke teghen eenige Princen souden bestaen hebben/ sy soude die strengelijcken gestraft hebben/ ofte sy soude die ghevangen overgelevert hebben/ om selve te straffen na goetduncken: Dierghelijcke is meer in dat Boecxken te leven/ in Fransoys ende Engels ghedruckt Anno M.D.Xciiij. mette eyghen confessien ende afgheworpen brieven.

Discours in drucke hoe men de Coninginne van Engelant na haer leve stont/ Anno 1594.

Noyende dat van Ernestus weghen geclaecht wort over eenen ghevanghen Michiel de Renchon/ een Namuroys Priester/ daer de Staten oock mentie van maken/ daer van stande dat sy niet vernamen ofte Parlament hem wilde submitteren ofte onderworpē den rechte/ so hy schuldich bevonden worde/ hebben sy [illegible] de Sententie die over hem ghegeven is/ in druck wtgegeven/ verhalende syn bekentenisse te weten: dat hy ghehoort was van den Staet van Parlament/ met [illegible] (naer syn seggen) van den [illegible] Ernestus / om [illegible] Maurits om te brenghen/ ende de Heere van [illegible]/ [illegible] ende Aldegonde/ ende [illegible] hem ghelt hadde [illegible] Philips [illegible]/ [illegible]

[illegible]

1594. vijfthien duysent Croonen reede lagen voor die sulcx soude volbrengen/ hem instruerende hoe dat hy sulcx soude best connen te passe brenghen/ als byde Confessie ende sententie te lesen is/ waer over den selven Priester is gheexecuteert geweest inden Hage in Junio/ blijvende inde voorschreven bekentenisse: ende dat te verwonderen is/ soo is hy met groot berou ghestorven/ biddende voor syn vyanden/ ende affweerende den Paus/ Aflaten/ Vaghevyer ende Misse/ prijsende ende stervende inde Ghereformeerde Religie.

Daer naer is wederomme dierghelijcke bekentenisse en sententie in Hollant in druck wtghegheven/ over eenen Pierre du Four/ Soldaet/ ghebooren van Nivelle/ de welcke oock door perswasie vanden Heere la Motte/ om eenen aenslach te voorderen op de Stadt van Berghen op Zoom/ ende daer over ghebrocht zynde inde Camer vanden Eertshertoch Ernestus/ werdt daer byden Secretarius ende andere Raetsheeren met hooghe beloften beweecht/ oock om den Prince Maurits om den hals te brenghen/ alwaer schriften over ghemaeckt zynde/ de welcke sy hem deden onderteeckenen/ en besweeren/ ende daer na brochten sy hem voor des Eershertochs bedde/ daer hy op lach/ die hem daer toe soude vermaent hebben/ met dese Italiaensche woorden/ *Facete quel che me hauete promesse, amazzate quel Tyranno,* dat is/ Doet dat ghy my beloeft hebt/ doot dien Tyran/ daer op hy antwoorde *Lo faro.* Daer nae werdt de selve byden Raetsheere d'Assonleville/ ende den Secretarius gepersuadeert/ dat door cracht van een Misse die hy int Hofs Capelle tot Brussel hoorde/ hy soude invisibel wesen int executeren van sulcken feyte/ daer op wert hem gheltgheтelt/ ende vermaent wijser te wesen dan den voorschreven Priester gheweest was/ dien syn eyghen bekentenisse de doot aengedaen hadde. Ende als hy hier oppe tot Berghen ghecomen ende gevangen was/ heeft hy dit voorschreven bekent/ ende die bekentenisse onderteeckent/ ende werdt daerenboven wel vermaent toe te sien/ hoe dat hy een Vorst van hoogher gebooorte ende stamme/ ende andere syne Raetsheeren niet behoorde tonrechte te beschuldigen/ so is de selve nochtans totter doot toe inde voorschreven confessie ghebleven: Waerover den selven Pierre de Four ten overstaen vande Gedeputeerde der Staten Generael/ byde Magistraten van Berghen op Zoom/ en Raet van oorloghen ter doot verwesen is/ ende volghens dien gheexecuteert ende met den strop ghewoorcht en ghequartiert.

Pierre du Four oock ghehuert om Pr. Maurits te vermoorde/ wert executeert den vij. November.

Dese acten hebben de Gheunieerde Provincien seer verwekt van vredehandelinghe met Ernestus aen te gaen/ haer verwonderende dat hy sulcke haer conste beschrijven/ [illegible] syn Broeder den Eertshertoch Matthias hadde voorghestaen/ en [illegible] door gemaeckt/ ende [illegible] hadde haer gerecommandeert syn huys van Oostenrijck/ [illegible] ende van [illegible] het [illegible] regeringe/ en [illegible]

volck. Maer thouwelijck mette Infante/ ende noch hopende groote vorderinghe/ beweechde Ernestus/ niet dervende anders doen/ om den Coninck niet te vergrammen. 1594.

Desen Somer hadde den Keyser Rudolphus den II. eenen Rijcxdach beschreven tot Reynsborch/ soo wel om den wederstant teghen den Torck te doen/ als ander saken/ alwaer den Keyser selve den xviij. Mey seer heerlijck ende seer solemnelick syn incomste ghedaen heeft/ als by ghedruckte figueren daer van ghenoech blijckt: Daer zijn mede teghenwoordelijck verschenen de dry Geestelijcke Ceurvorsten/ Ments/ Colen/ ende Trier/ Hertoch Frederic Wilhelm van Saxen/ Administrator des Ceur Saxen/ Frederick Lodewijck/ Paltsgrave byden Rijn/ Maximiliaen van hooch ende neder Beyeren/ Hertoch Cazimirus ende Ernst gebroeders van Saxen tot Coborch/ wiens vader tot Gottha ghevanghen was/ Frederick Hertoch van Wirtenberch en Teck/ Georg Lodewijck/ Lantgrave tot Luchtenberch/ den jonghen Hertoghe van Holsteyn/ Christiaen Vorst van Anhelt/ met andere. Voorts verschenen de Ghesanten van dander Vorsten ende Standen: En van weghen den Coninck van Spaengien/ vande Nederlanden ende thuys van Bourgongien/ was daer Carel Philips de Croy/ Marquis van Hauvrech/ ende eenighe hem byghevoecht: Van Gheestelijcke Vorsten/ boven Ceurvorsten/ waren daer ooc de Bisschoppen van Saltsborch ende Wirtsborch/ ende andere meer.

Byden Keyser Rudolphus wort eenen Rijcksdach tot Reinsborch beschreven in Mey.

Den tweeden Junii hebben de Vorsten elck nae haren ampten ende Officien/ den Keyser seer solemnelick na de Misse gheleydet/ ende soo den aenvangh ofte beginsel des Rijcksdach ghemaeckt/ elck Vorst/ Prelaet/ ende andere hebben haer plaetse van sittinghe waer ghenomen.

Daer na heeft den Keyser syn propositie begonst/ en heeft doen vertoonen/ hoe dat den grooten Turckschen Keyser Sultan Amurates, den Vredenstant Anno M.D.xcj. met hem vernieut/ ghebroken hadde/ door Hassan Bassa in Bosna/ die de Frontierplaetsen Repitsh, Wihitsch, Presnick, Hrassowitch inghenomen/ en Petrina op den Christenen Bodem ghebout hadde/ en daer mede Crabaten en trouchtbaer Lant Turopolia afghelooppen hadde/ ende veel volcx tot slaven wech gevoert: en so daer over waer beclach gedaen aenden Turckschen Keyser/ so hadde hy den selven Bassa grooten danc/ geschencken ende meer macht vanden selven vercregen/ waer na hy hadde over het water Culpa het Slot Sisek belegert/ daer hy met alle de syne verslaghen werde/ ende syne ontrouwicheydt den loon ontfinck. Waer over den Turckschen Keyser noch verstoort zijnde/ hadde nu eenen Krijch doen vercondighen/ ende weder doen belegghen door den Beglierbegh van Grecia het Slot Sisek/ dat hy hadde inghenomen/ ende also hadde hy door synen Oversten Vale Sinan Bassa/ mitsgaders Beglierbegh van Grecia/ en ander Bassa/ ende [illegible] Hongarien [illegible] ende Frontiersteden Vesprin ende Palota inghenomen. Hy hadde noch de Key-

Keysers propositie opten Rijcksdach den 9. Julii.

 serlijcke

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. serlijcke Ghesanten Ambassadeur ofte Orateur Hertoch Frederick van Kreccowitch te Constantinopel ghevanghen in eenen Toren ghewozpen/die tot Griecksweysenborch gestorven ware: daerteghen hoe wel de Keyserische den voorschreven Bassa van Bosna ter nedergelept hadden/ende den Bassa van Oven veel duysenden afgheslaghen hadden/ ende veel stercken ende Casteelen afghenomen/so moest daer nochtans grooter tegenweer ghedaen worden / ende ghelt ghecontribueert/ waer toe hy des Rycks Vorsten ende Standen hulpe versochte.

Hier over nae vele beraetslaginghen isser van tRijc contributie oft Turckenstuer ingewilliget voor sommige maenden / na des Rijcx gewoonlijcke manieren. Voorder hebben sy noch goede constituten ende reformatien ghemaeckt/ als opt aennemen vant Krijchsvolck ende munte/ beyde den Nederlanden veel betreffende / nopende het Camergericht ende andere / als te lesen is int ghedruckt Rijcks afschept. Daer na hebben oock diversche Vorsten haer Regalia eñ leenen vanden Keyser ontfanghen/ na behoorlijcken Eedt/ ende ghewoonlijcke Ceremonien/als dē Ceurvorst van Colen/ dē Paltsgrave Ceurvorst/den Hertoch van Pomerē/ ende Wirtenborch/ende ander: Daer nae/te weten den xix. Augusti is de afschept ghemaect/ ende elck is wederom vertrocken.

Turcken Stuer gheconsenteert.

Rijcks afschepdt den xix Augusti.

Onder dē Protestantische Vorstē eñ Standen op desen Rijcksdach/ isser wat oneenichept geresen / door dat eenige als den Paltsgrave Ceurvorst/so strict oft nauwe de Ausborchsche Confessie niet en betrachten ofte hielden als andere / namelijck den Administrator van Saxen/ Hertoch Frederick Wilhelm / die nu in syn Administratie des jongher Ceurvorsten gebiet de opinien van Mattheus Flaccus Illiricus, ende Iacobus Andreas wederomme op het heftichste wilden nae ghetracht ende int Sassensche ghebiedt ingevoert hebben/die vande voorleden Vorsten ghemodereert waren/ende heeft alle tegensprekers wt alle de Universiteyten ende Scholen/ eñ van elders alomme verjaecht ende vervolcht/onder den naem van Calvinisten ofte Swinglianen/so datter tot Lipsich eñ elders oploopen eñ plonderinghe der goederē / onder tpretext van Calvinisten gebeurden/dies veel alomme gevanghen werden eñ vluchten/ende int Paltsgraven Lant ontfangen werden. Opden Rijcksdach hebben hieromme de Saxensche Protestanten haer vande Paltsgravische willen affonderen/ in haer onderlinghe petitien ofte voordrachten/dat nochtans den meestendeel niet heeft willen nacomen/maer de eenichept int minnelijck ghetracht: Eñ so den tegenwoordigen jonghen Paltsgrave Frederick Ceurvorst seer wedersproken wert/ als contrarie Religie syns Vaders houdende/soo heeft hy een open vrije ende vriendelijcke bekentenisse wt gegevē/die wy hier om der cortheyt wille by ghevoecht hebben/luydende aldus:

Oneenicheit onder de Protestanten in Duytslant.

Vande Religie mijns goeden Vaders ben ick niet afgeweken/ wiens Religie was gegront opde schriften der Propheten eñ Apostelen/ die terwijle hy leefde niet in Martinum ofte Jacobum / maer in Christum geloofde/ tselfde Symbolum (tselfde gheloofs fondamenten) ic ooc stantaftelijcken behoude oft bescherme/eñ sal beschermē/ d'Arriaansche/ Nestorianische/ Eutichianische / eñ Wederdoopersche dolhedē heeft mijn vader vervloect/die vervloecke ic ooc syn sone van gantscher hertē: de Sacramentarische dwalingē (welcker tweederhande zijn/ eenige die vande Sacramenten Afgoden maken/eñ de teeckenen als het beteeckenende dinck vereeren ofte achten/ ende niet bekennen ofte aennemen de Sacramentalische Spreucken: andere die die voor enckele teeckens houden) die heeft mijn Vader vervloect / ende die vervloecke ick ooc syn sone: Ick come naerder / Calvinismum ende Swinglianismum heeft mijn Vader verworpen/so doen ick oock syn sone/ soo sulcx eenichsins ware ghelijck de Ubiquitari ende Flacciani versieren/ te weten/ so de Waerheyt/ ofte de Almachtichept/ofte de gheheel Christi teghenwoordichept opder aerdē geloochent werde. Maer in dit deel ben ick gheluckigher dan mijn Vader/dat ick wete dat onder dē naem van Calvinum/besmet wordt in Duytslant byde oproerighe ende eerghierighe de waerheydt der Orthodoxe Religie / dwelck sonder twijffel erkent soude hebben den goeden Ceurvorst mijn Vader/ so hem Godt langher hadde laten leven / ghelijcker wijse dat bedroch hebben begonnen te erkennen die twee machtige Saxensche Ceurvorstē/ den Vader Augustus/ ende den Sone Christianus/ grootmoedighe ende seer wijse discrete Vorsten/aller Schrijvers hooge lof ende gedachtenisse weerdich. D. Luthers schriften en houde ic in geen minder weerde dan mijnen lofweerdigen Vader gedaen heeft/maer te rechte houde ick sulcke voor onwijse/ die alles wat hem / als oock mensch ontvallen is/gelijc Gout eñ Peerlen achten eñ houden.

1594.

Christe belydinghe des Paltsgraven Frederick Ceurvorst geloof tot Heydelborch ghedaen.

Op desen Rijcksdach is oock veel geraetslaecht om de Nederlanden te bevredighen/ door de groote clachten die de omligghende Landen eñ Standen deden over haer groote schade/ die sy daghelijcx moesten ghedooghen/ door af/ aen/ ende overtrecken des Krijchsvolcx van wederspden: De bevredinge was swaer gevonden te wege te brengē/ midts dat hen ongheraden docht den Coninck van Spaengien/eñ volgens het huys van Oostenrijck te ontvreemden van die Rijcke ende machtighe Provintien met eenich contract. Eñ anders ter contrarien/ de Gheunieerde Landen metten Coninck te reconcilieren / saghen sy onmoghelijck ofte ondoenlijck/ als inder antwoorden aen den Eertshertoch Ernestus ghenoech verhaelt staet: Nochtans noch hopende op eenighe middel/soo hebben sy besloten ende bestemt eenige Vorstē diemen soude aen beyde partijen senden/eñ de vereeninghe te wege brengen/ ofte anders rapport te doen/ by wiens ghebreke den vrede soude achterblijven/ om die volgende des Rijcx constitutien te dwinghen. Oock hebben sy een somme ghelts geordonneert op te brenghen / om des Rijcks Grenzen ofte Frontieren te beschermen/ teghen tghewelt van beyde de partyen/ende

Consultatie opden Rijcxdach over de Nederlandē saken.

oock

1594. oock om te dwinghen die wederspannich den Rijcke souden bevonden worden.

Desen Somer sonden de Gheunieerde Landen een treffelijcke Ambassade in Denemercken/ om de oude tractaten/ nopende de Navigatie ende Traffijcque.

In desen tijt inde Maent van Junio/ soo heeft Jacob de VI. Coninck van Schotlant twee Ambassadeurs in Nederlandt aende vereenichde Staten Generael ghesonden/ te weten Guillielme Keith/ Ridder vander ordere/ Raetsheere ende Edelman van syn Camer/ metten Capiteyn Guillielme Murray/ Provoost vande stadt van sint Andrie/ ende datter causen dat de Coninginne Anna/ een Dochter van Denemercken/ den Coninck van Schotlant ghebaert hadde eenen jonghen Prince ende Sone tot Strijveling/ den xviij. Februari/ ofte den xxviij. na Ghereformeerden stijl/ smorghens ontrent ten dry uren/ datmen meest soude rekenen/ om dat het nae den middernacht was/ te wesen den eersten Meerte/ Roomschen stijl. By dese Ambassadeurs versocht den Coninck/ dat alsoo hy de Gheunieerde Landen onder syn beste vrienden ende Bontghenoten rekende/ als Vranckrijck/ Denemercken ende Engelant/ soo badt hy haer yemanden te senden van harent weghen/ om den Doop van synen jonghen Sone te ghetuyghen ende by te staen. Dese Ambassadeurs versochten oock te vernieuwen ende te versterckten de onderlinghe oude vrientschappe ende contracten tusschen de vereenichde Landē eñ de Croone van Schotlant. Hier over hebben de Generale Staten gheresolveert derwaerts te senden de Welghebooren Edele/ Erentfeste/ ende hooch gheleerde Heeren/ Walraven/ Heere van Brederode/ Vianen/ Armeyden/ etc. Ende Meester Jacob Valck/ Raet ende Tresorier Generael vande Heeren Staten van Zeelandt/ met laste om den Doop by te staen/ eñ te vernieuwen de oude alliantien ende vrientschappe met Schotlant/ eñ den Coninck te beweghen te verstaen tot een gemeyn verbondt met ander Princen aen te gaen teghen den Coninck van Spaengien. Met dit bevel zijn sy met schepen van oorloghen/ verselschapt met Edelluyden vander Vere in Zeelant/ tseyle ghegaen den viij. Augusti/ ende tot Lieth in Schotlandt den xiij. Augusti aenghecomen/ alwaer sy seer hooghelijck ende heerlijck willecom gheheeten zijn vande Officieren des Conincx/ ende voorts geinformeert van ghelegentheyt der saken byden Agent der Staten/ den Heer Adrianus Damman van Bysterveldt/ een gheleert man van Ghent gheboren: Aldaer vonden sy oock de Ambassadeurs van Denemercken/ desghelijcx die van Bruynswijc ende Meckelenborch. Ten lesten quam daer oock aen ghesonden vande Coninginne van Enghelandt/ den Heere Wilhelm Rotlef/ Grave van Sussex.

Den Prince van Schotlant geboren den eersten Meerte/ 1594. na den Roomschen stijl.

De Coninc van Schotlant versocte de geunieerde Landen tot ghetuyghen over syn' Soons Doop.

Daer na is den Doop den xxx. Augusti/ by ons den ix. September toeghegaen tot Strijvelingh met groote pompe ende ceremonien/ den Grave van Sussex Ambassadeur van Enghelant/ het kint na de Kercke draghende/ ende presenterende den Bisschop van Aberdene/ die eerst in Schotscher tale/ eñ daer na int Latijn het inhout vant Sacrament des Doops den volcke verclaerde/ Ende werdt daer nae ghedoopt met namen Frederick Hendrick/ ende Hendrick Frederick/ ten insien dat der Coninghinne Vader Frederick hiete/ ende voorts Hendrick van wegen den Hertoch van Bruynswijck ende van Meckelenborch/ den Princens Moeder Grootvader/ oock mede dat den Coninck van Vranckrijck die mede ghebeden was/ ende de Coninghinne van Enghelants Vader Hendrick hieten. Het kint weder int Hof ghedraghen zijnde met groote tryumphe/ hebben de Ambassadeurs elck haer doopgifte op een Tafel ghestelt/ ende ghepresenteert. Van weghen Enghelant werden ghepresenteert thien stucken groote vergult silverwerck/ als Flessen/ Cannen/ Coppen/ Lampet/ etc. seer costelijck ghewrocht. De Duytsche voorsz Gesanten gaven Coppen met Daelders ende rijcke Juweelen. De Nederlantsche Ghesanten gaven twee goude Coppen van louterē goude/ met noch een gouden Dooskken/ te samen weghende ontrent vier hondert oncen gouts/ eñ int Dooskken was eenen gesegelden Rentebrief/ waer mede de vereenichde Landen den jonghen Prince gaven een Lijfrente/ soo langhe hy soude leven/ jaerlijck te betalen den Conservateur vande Schotsche Natie/ inde Stadt van Campvere in Zeelant/ vijf duysent gulden in gancbaren ghelde/ noch gaven sy onder de Voesters een Borse met tsestich Rosenobels/ behalven noch particuliere gheschencken.

1594.

Der geunieerde Lands heerlijcke ende rijcke doopgiften den Prince van Schotlant vereert den ix. September/ 1594.

Voorder hebben sy vernieut alle de oude Chartres ende contracten van alliantien eñ vrientschappen tusschen de Croone eñ Coningen van Schotlant mette Nederlanden/ namelijck het leste Contract ghesloten tot Binche in Henegouwe/ by Maria Coninghinne van Hongaryen/ inden name van Keyser Carolus de V. metten Ambassadeur van Schotlant/ inden name vande Mombo yrs ende Parlement/ namelijck den Hertoch van Chastellerault/ vande onderjarige Maria Coninghinne van Schotlant/ van date den xv. Decembris/ M.D.L. van beyde syden/ sints byde Princen geconfirmeert Anno M.D.Lj. den eersten Mey. Dese vernieuwinghe gheschiede nu tot Edinborch/ den xiiij. Septembris/ M.D.xciiij.

De oude alliantien met Schotlant vernieut.

Dese onderlinghe contracten bestaen in vrientschappe ende entercours/ ofte Coophandel tusschen de Ondersaten te onderhouden/ eñ dat voor den tijt van hondert jaer/ eñ dat de Schotsche Cooplieden mogen comen resideren in eenighe Steden in Nederlant/ ende verkiesen onder haer eenen Conservator/ die vermoghen sal kennisse te nemen van alle differenten/ questien ende verschillen/ die souden moghen ghevallen tusschen de Schotsche Cooplieden in Civile saken/ maer van questien ofte verschillen die sy mochten hebben met andere Natien/ souden sy haer in eenige Steden alle cort recht doen: tselfde soude den Nederlanders oock vermogen eñ toegelaten worden in Schotlant/ etc.

Der Schotsten Privilegien in Nederlant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. Hopende van een nieuwe verbontenisse te maken mette ander Princen tegen den Coninck van Spaengien / daer vonden sy den Coninck van Schotlant wel toe ghenegen/ hem by andere Princen te voeghen/ maer de andere Ghesanten van Denemercken/ Bruynswijck ende Meckelenborch waren daer toe met gheen commissien ofte bevel versien/also dat daer over niet dan voorslaghen ghedaen werden/ ende also zijn de Nederlantsche Gesanten met grooter eeren den xxvj. September vertrocken/elck wert vereert byden Coninck met een gouden Ketene/ haren wech door Engelant nemende/aldaer latende den voorsz Heer Adriaen Damman van Bystervelt als der Landen Agent/ alomme wel aengenaem/ bysonderlijck werden sy tot Nieucasteel opden Noortcust van Enghelant vanden Mayor eñ Magistraet (de Borgerije in Wapenen staende) seer heerlijck ontfangen/ gelogeert eñ getracteert/ eñ arriveerden tot Londen dē x. Octobris/ende den xiiij. hadden sy goede audientie byde Coninghinne van Enghelant: ende na dat sy daer haer afschept ghenomen hadden/ quamen sy weder in Zeelant den xxviij. Octobris.

Conine van Vranckrijck vereenicht veel van syn vyanden tot hem.

In Vranckrijck heeft den Coninck met wonderlijcke sachtmoedichepdt ende voorsichtichept den meestendeel van syne vyanden vander heyliger Ligue/ met hem gherecontilieert / getrocken eñ gelockt met crachtighe redenen/ betalinghe ende officien/ende alsoo heeft hy dit jaer gants Normandien/ Guyenne/ Languedock/ ende andere Provintien gheheel bevredicht/ maer in Piccardien hebben veel Steden noch tegen gehouden/ dewelcke ghestijft werden wt de Nederlanden/ eñ met Garnisoen beset/ derwaerts toonde dē Coninc ooc syn macht/ eñ belegerde Laon/ die hy dwanc/ sonder dat de Stadt conde byde Ligue ofte van Mansvelt ontset worden/ die te voren ghewueldelijcken gedwonghen ende ingenomen hadde het Stedckē Chappelle in Thyrasse/ eer des Conincx ontset daer by comen conde. Den Hertoch van Mayenne was selve tot Brussel ghecomen ende opt Hof ghelogeert / om hulpe te vorderen/ daer hy veel goede sommen van gelde vercreech/ maer niet ghenoech om den loop van des Conincx voorspoet te stoppen. Den Hertoch van Guyse is ten lesten oock met syn Broeders metten Coninck overcomen/ op eerlijcke conditien. Du Mayenne trock naer Bourgongien / aldaer hy noch stercken aenhanck hadde / als den Hertoch van Nemours ende andere/ die de Stadt Vienne opdē Rhodanus in hadde/ ende hulpe creech wt Savoyen/ nochtans luttel profijt doende/ also des Conincks partije de andere te machtich werden.

Bretangien noch onrustich.

In Bretangien werdt den Hertoch de Mercure vande Spaensche syde seer ghesoliciteert de oorloghe te herderen/ hoe wel de Coninghinne Dowaigiere syn Suster hem van sConincx wegē sochte te bevredigē/ dat doen noch niet en conde getreft worden. De Spaengiaerdē onder Don Jehan d'Agula/ die haer hadden desen Somer seer gesterct/ oock op de Riviere van Brest by Croysson een seer stercke ende groote Schansse ghemaeckt/ om daer mede de Haven van Brest ghesloten te houden/ twelck doenlijck was/ soo sy een dierghelijcke Schansse over dander syde oock gemaeckt hadden/ het welcke gevreest zijnde/ hebben de Staten van Bretangien in Meerte eenige Edele ende andere Ghedeputeerde naer Enghelant/ eñ van daer na de vereenichde Landen ghesonden/ de welcke na datse de Coninghinne alle goede toesegghinghe gedaen hadde/ heeft sy die oock aende selvighe Staten der vereenichde Landen/ met haer Brieven vanden xxij. Meerte gherecommandeert: daer nae sondt sy wt Enghelant haren Ambassadeur Bodley/ die den xxj. Mey aende Staten Generael verthoonde hoe sorghelijck ende schadelijck soude wesen den Coophandel ende schipvaert op Rochelle/ Bordeaulx/ Spaengien/ etc. so de Spaengiaerden nestelen souden in die schoone groote Haven van Brest/ daer hy meer dan duysent van syn grootste schepen conde herberghen/ ende die Zee tusschen Spaengien ende Enghelant becommeren/ daeromme versochten sy wt crachte vanden xxv. Artijckel des Contracts / haer hulpe/ zijnde haer allen soo vele daer aen gelegen/ biddende dat sy haer schepē van oorloghen wilden senden inde Havenen van Portsmouth ofte Plemmouth / om die by haer Schepen te voeghen. Oock versochte sy dat sy daer toe haer Engelsch Krijchsvolc (doen in Staten dienst zijnde) mochte ghebruycken/ soo wel van dat volck dat in haer souldije was / als de vijfthien hondert die onlancx te voren byden Ridder Franchoys Vere opghelicht waren / ende inde souldije vande Staten waren.

Staten Generael hulpe gedaen den Coninc van Vranckrijck in Bretangien.

Waerop de Staten voor antwoorde aende Coninghinne schreven by haer Brieven van den vierden Juni/ hooghelijck prijsende hare Majesteyts voorsichtichepdt ende sorchvuldichept/ daeromme sy oock hadden de bovenghenoemde Ghedeputeerde vande Staten van Bretangien (by hare Majesteyt gherecommandeert) belooft ende toegheseyt/ by aldien den Coninck van Vranckrijck nu voortaen wilde resolveren in Bertangien eenen Leger te Velde te houden/ om den vyant het hooft te bieden/ soo wilden sy (niet teghenstaende haren grooten last) van den Veltlegher voor Groeninghen / die van Bretangien toesenden vijftich lasten Buscruyt/ ende gelt tot onderhout van vijfthien hondert voetvolcx voor drie Maendē. Voorder om te voorderen hare Majesteyt so goede nootelijcke ende treffelijcke ghenegenthept tot die sake / wilden sy besorgen datter in alle haeste souden wtghereet ende opgherust worden soo vele groote ende goede schepen van oorlogē/ als haren staet wel mochte toelaten/ daerentusschen gaven sy ordere dat eenighe van haer schepen van oorlogen haer souden laten vinden op de Custen van Bertangien/ tot de Haven van Brest/ ende daer letten op tghene nootelijck ware / ende voorder souden sy ordere nemen om met Krijchsvolck haer Majesteyt te gherieven/ so als het gemeyne beste soude connen lijden.

Staten Generael laten haer de Coninghinne van Enghelant versoeck ter herte gaen.

Aldus met dese assistentie hebbē in Vranc-

rijck

1594. rije/ dē Marischal Daumont/ ē den Oversten der Enghelschen Johan Norrisch/ die nu meer volcx ende Schepen wt Enghelant becomen hadde/ onder den Viceadmirael Merten Forbisscher/ Ridder haer tsamen te Velde begheven/ ende hebben ghecregen de Stadt ende Casteel van Morlays/ de stadt Quinpercorantin/ ende in November de voorsz stercke Schansse by Croysson/ daer sy met ghewelt stormender hant in quamen/ daer wel vier hondert Spaengiaerden in doot bleven/ so int belegh als innemen: daer bleven oock veel Edelen ende volck int innemen/ so Fransoysen als Enghelschen/ onder andere den voorschrevē Ridder Forbisscher. De Spaengiaerden wt Blauwet waren op wech om te ontsetten/ maer sy quamen te spade/ ende vertrocken weder in haer stercte/ twelck een goede victorie was.

Steden ende Schanssen in Bretangien ingenomen in November.

Dewijle die vande Ligue met ghewelt niet conden wtrechten/ werdt daer nae des Conincks persoon ghetracht/ ende na syn leven ghestaen/ drijvende ende sayende opinien onder tvolck/ als dat het gheoorloft was/ ja een werck om den Hemel te verdienen/ den Coninck te vermoorden/ so langhe als hy noch verwaten was/ ē niet van sPaus Ban gheabsolveert.

Dese opinie werdt ghevat by een jonckman van Parijs/ genaemt Jehan Chastel/ een sone van Pierre Chastel een Rijck Coopman/ zijnde een Scholier onder dē Schoolmeester Jehan Gueret/ int Colegie der Jesuiten aldaer. Dese heeft den xxvij. Decembris inden avontstont/ also den Coninck tot Parijs ingheconien was/ begroetende eenighe aengecomen Edeldom/ hem mede daer onder ghedronghen/ ende als oft hy hem mede hadde willen groeten in reverentie/ heeft hem met een Messe na de keele ghesteken/ quetsende alleenlijck syn lippe ende eenē tant: So hy nu door de donckerheyt onghemerckt meynde te ontcomen/ door de beroerte ē verbaestheyt die daer gheviel onder de omstanders/ so wert hy nochtans ghevanghen/ ende daer over na twee daghen by vonnisse des Parlements Hof van Parijs den xxix. Decembris verwesen/ dat hy soude Gode/ den Coninck/ ē Justicie vergiffenisse bidden/ daer na syn hant afghehouwē/ met tanghen ghenepen/ ende dan met vier Peerden van een ghescheurt te worden.

Jehan Chastel steeckt den Coninc nade keele door instructie van Jesuiten/ den xxix. Decembris.

Jehan Chastel wort geexecuteert tot Parijs/ by sententie vant Parlement/ den xxix. Decembris.

Voorder int selfde vonnisse werdt oock ghewesen/ dat den hooghen Raet ofte Parlement hebbende gehoort ē geexamineert den voorsz Jehan Chastel/ ende oock Jehan Gueret Priester/ hem selven makende ende noemende vant Collegie ofte Congregatie vanden name van Jesus/ woonende in het Collegie van Cleermont/ ende hier te voren Schoolmeester geweest zijnde vandē voorschreven Jehan Chastel/ met oock Pierre Chastel/ ende Denise Hazard/ Vader ende Moeder vanden voorschreven Jehan Chastel: Hebben verboden/ ē verbodē met dien/ een yegelijck van wat qualiteyt ofte conditie sy waren/ op pene van Crimen læsæ Majestatis, niet te moghen opentlijck wtspreken eenighe sulcke opinie/ als datmen soude vermoghen Coninghen te dooden/ ende dat den Coninck Hendrick den IIII. nu regnerende/ niet en ware vande Kercke/ tot dat hy hadde approbatie vanden Paus/ ende dat sulcke opinien waren schandaleus ende oproerich/ contrarie Gods Woort/ ende gecondemneert als Ketters bijde heylige Decreten: Waeromme sy oock ordonneerden/ dat de Priesters ende Scholieren vant Collegie van Clermont/ ende alle andere haer noemende vande voorsz Collegie der Jesuiten/ als verderveis der jonckheyt/ verstoorders der ghemeyn welvaert/ ende vyanden des Coninck ende des Landts/ souden vertrecken wt Parijs binnen drij daghen na de Publicatie van dat arrest ofte besluyt/ desghelijcx wt de andere Steden ende plaetsen daer sy Collegie hebben/ ende binnen veerthien daghen daer nae wt het Coninckrijck/ op pene soo sy noch worden ghevonden/ dien tijdt overstreken zijnde/ te worden ghestraft als Criminele ende culpable van het voorschreven Crimen læsæ Majestatis, haer goederen/ soo wel roerlijcke als onroerlijcke haer toebehoorende/ besteedt te worden in wercken van barmherticheyt/ gelijck byden Hove soude worden geordonneert. Boven dien verboden sy oock alle Onderdanen des Coninck/ eenige Scholieren te senden tot eenige Collegien van dien geselschappe buyten het Coninckrijck/ om gheleert te worden/ op de selve straffe van Crimen læsæ Majestatis. Also ghedaen den xxix. Decembris/ M.D.xciiij.

1594.

Alle Jesuiten worden ghebannen wt Vranckrijck/ den xxix. Decembris 1594.

Volghende dese sententie wert den voorschreven Jehan Chastel (ordinari ende extraordinari pijninghen om syn medeplichters te melden) op de plaetse van Greve gebrocht/ ende aldaer met tanghen ghenepen in armen ende beenen/ daerna wert hem syn rechter hant daer in hy hadde gehouden het Mes daer hy den Coninck mede ghequetst hadde/ afghehouden/ ende daer na werdt hy met vier Peerden van een ghescheurt/ ende de stucken werden tot asschen verbrant/ ende de asschen inden wint geworpen. Boven dien werdt oock het huys/ daer desen Jehan Chastel met syn ouders in woonde/ te gronde afgebroken/ ende op die plaetse wert tot eeuwigher ghedachtenisse gestelt een groot costelijck steenen ghebou ende Pyramide/ met een cruys daer op: Op de vier aensichten vant ghebou stondt in swerten Marber met gulden Letteren gheschreven/ het voorschreven arrest ofte besluyt/ mede in Latijn in veersen ende prosa het discours/ vervattende soo wel het feyt/ de executie over de voorsz Chastel/ als de oorsakē/ mede de wtbanninghen der Jesuiten/ als ter eeuwigher memorie vande versoeninghe der stadt Parijs met haren Coninck/ over de moordadicheydt/ die haer soo onlancx van ondergang behouden hadde/ als aldaer tot Parijs voor de groote Poorte vant Pallays te sien ende te lesen is.

Pyramide tot Parijs opgherecht/ ter memorie van Jehan Chastel feyt ende der Jesuiten Ban.

Dit haestich ende strengh vonnisse over de Jesuiten was langh te voren meermael voorsien ē genoech versocht gheweest van weghen Rector/ Dekenen ende Procureurs vande Natien/ ende andere vande Universiteyt van Parijs/ vant welcke wy goet ghedocht hebben wat te verhalen/ maer aldereerst

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

eerst den oorspronck vande Jesuiten/ die opghestaen zijn in dese onse tyden.

Ignatius Lapola insteller vāde Jesuitē syn Historie ende der Jesuiten oorspronck.

Een Navarroys/ gheheeten Ignatius Lapola/ ghebooren Anno M. CCCC. xcj. Capiteyn van een Vaendel Castiliaensche Krijchsluyden/ soo hy altijt den Krijch ghevolcht hadde/ eñ hem bevont inde stadt van Pampelone in Navarre/ als de Fransoysen die beleghderden ende wonnen Anno M.D. xxj. is hy aldaer ghequetst/ ende beyde syne beenen ghebroken gheweest: Terwijle hy hem dede ghenesen/ heeft hy bestaen te lesen het leven der ouder Vaderen inde gulde Legende/ waermede hem inden sin is gecomen syn leven daer na te voegen/ eñ hy vercreech kennisse eñ vrientschap met eenen genaemt Meester Pasquier Brovet/ dese twee swoeren een ghebroederschap: eñ Ignatius ghenesen zijnde/ so reysden sy tsamen na Parijs eñ Roomen/ daer sy des Paus Adrianus de VI. voeten custen/ ende soo voorts reysden sy na Jerusalem/ van daer keerdē sy weder na Venegien. Eñ Ignatius begonde in Gramatica te studeren Anno M.D. xxiiij. vier jaer lanck/ tot Anno M.D. xxviij. dat hy te Parijs inde Philosophie begon te studeren/ ende hiel op van studie Anno M.D. xxxvij. alomme veel reysende. Ende alsso sy int reysen nu hadden ghesellen ende ghevolch vercreghen/ soo hebben sy haer tot Roomen begheven/ alwaer sy begonden open professie van haer Ordere te doē/ belovende malcanderen principalijck twee dinghen/ als den Heydenen het Evangelie te predikē/ ende de jonckheyt ofte kinderen om niet sonder loon te leeren/ alsoo Jesus dede/ ende dies noemden sy haer selven Jesuiten/ dat zijn gesellen van Jesus/ ofte vant geselschap van Jesus/ maer in Poortegael werden sy Apostelen genoemt. Int jaer M.D. xl. presenteerden sy haer voor den Paus Paulus de III. vanden huyse Farnese/ out Grootvader vanden Nederlantschen Gouverneur Alexander Farnese/ Hertoch van Parma: ende dit was ten tijde alsmen in Duytslant begonde de Wapenen aen te nemen teghen de Protestanten die des Paus authoriteyt sochtē te verdrucken/ daer teghen dese Jesuiten bethoonden contrarie professie/ als haer principaelste belofte ofte opset te wesen den Paus te verheffen/ eñ te erkennen boven alle wereltsche macht/ selve boven de generael Concilien: Maer door den Paus die eerst swaricheyt maeckte van haer te approberen/ toeliet dat sy haer Religiosen mochtē noemen/ eñ souden maer tsestich in ghetale moghen wesen: Daer na hebben ander Pausen/ als Paulus IIII. Theatin ghenoemt/ die seer gevordert ende groote Privilegien ghegheven.

Jesuiten voor verlichteden aengenomen Anno 1540.

Daerom zijn sy in Spaengien seer gewael-dich ende aengenomen/ alwaer sy veel rijcke huysen ofte Conventen hebben vercreghen/ zijnde seer Spaensch ende den Coninck van Spaengien seer dienstich tot syn ghepretendeerde Conquesten/ soo wel in Indien als in Europa/ Daerenboven zijn sy oock seer verplicht ende toeghedaen gheweest haer Oversten en Generael Ignatium/ die hem meest tot Roomen heeft gehouden/ ende daer is ghestorven Anno M.D. Lvj. ende soo tot noch toe zijnt meest geweest Spaengiaerdē/ ofte onderdanen vanden selven Coninck/ den welcken sy boven al beloven eñ toesweeren gehoorsaemheyt/ Per omnia & omnibus.

In Vranckrijck zijn sy eerst beherticht vanden Bisschop van Cleermont/ een Bastaert sone vanden Cancelier du Prath/ die haer vorderde/ soo dat sy ten lesten aen het Hof van Parijs ofte Parlement Requeste presenteerden/ Anno M.D. L. ende M.D. Liiij. dat haer Ordere mochte geautoriseert worden. Maer den Procureur Generael Brulard/ een Man van grooten aensien/ wederstont alle haer Requesten/ niet om dat hy niet goet Roomsch Catholijck en ware/ maer alleene dat hy nieuwicheden vreesde/ als Moeder van dwalinghen/ principalick in Religie. Hy verthoonde haer indien sy so geheel de werelt verstorven waren/ so mochten sy haer begeven onder ander orderē/ dier goede ghenoech waren/ sonder te soecken in te brengen nieuwicheden; Maer daerenboven sy noch aenhoudende/ heeft dat Parlement het advijs oock versocht van de faculteyt in Theologio ofte Sorbonne/ de welcke by een Decreet van date den eersten Decembris M.D. Liiij. oordeelden ofte censureerden/ om dat sy so stoutelijck op haer namen den naem van Jesus/ alle soorten van menschen/ selve ghebocfte van quader fame onder haer lichtveerdelijckē aennamen/ gheen onderscheydt in cleederen hebbende/ van Wereltsche Priesteren/ noch int cruyn scheeren/ noch in ghetijden te segghen/ noch in andere goede Ceremonien/ hebbēde groote Privilegie van wt te rechten de Sacramenten van penitentie ende vande Eucharistie/ ende oock te moghen preken/ lesen/ ende leeren/ tot achterdeel vande andere ordinarise/ jae van Vorsten ende Wereltsche Heeren/ contrarie de Privilegien vande hooge Scholen ofte Universiteyten/ tot beswaringhe vande ghemeynte/ soo dat sy schijnen de eere vande Geestelijcke Clooster-lieden te violeren/ swackende de begheerte eñ devotie tot de nootelijcke exercitie van alle deucht/ abstinentie/ ceremonien/ ende strenge oeffeninghe/ ende ghevende occasie van afvallen van ander Religien/ andere af treckende van behoorlijcke obedientie/ wechnemende soo wel Wereltlijcke als Geestelijcke Jurisdictien/ perturberende de Politie in beyde de selvighe/ onder tvolck invoerende veel opspraken/ questien/ twisten/ tweedracht/ nydicheyt/ rebellien/ ende verscheyden Schisma. Waeromme dit al neerstelijc overleyt ende geexamineert zijnde/ bevonden syluyden dese Jesuitsche Broederschappen int stuc van de Christelijcke gheloove periculeus/ den vrede der Kercke troubelerende/ verdervende de Cloosterlijcke Religie/ dienende meer tot bederf dan tot stichtinghe/ etc.

Decreet ofte sententie vande Sorbonna tegen de Jesuiten den eersten Decembris 1554.

[illegible] werde op dat maal haer versoeck afgheslagen/ maer dat Decreet werde by de heylighe Inquisitie van Spaengien verboden te publiceeren/ ende alsoo verdoncker[t]: Maer daer nae hebben sy door middel van den Cardinael de Tornon inde vergaderinghe van Poyssy vercreghen een toelatinge te mogen woonen in forme van een Societeyt

ofte

1594. ofte Collegie/met conditie van niet meer te mogen voeren den naem van Jesuiten / eñ meer andere conditien / als dat sy afstant doen souden vande Privilegien / vervat in haer Pauselijcke Bullē: Hier over cochten sy tot Parijs schoone huysingen/eñ vercregen veel Scholieren ende Geleerden onder haer.

Daer na doen de beroerten in Vranckrijck ontspronghen waren/ hebben sy anderwerf Anno 1564. een Requeste ghepresenteert aenden Rector van Parijs/om inde Universiteyt ingelijft te worden/ waer op sy cregen voor antwoorde / dat sy in haer versoec niet souden voort varen/ ten ware dat sy aenname de qualiteyt van Reguliers ofte van weereltsche Priesters / waerom sy seer perplex waren/ want so sy seyden geen Reguliers te wesen/ so belogen sy haer selven/ eñ haer beloften/ eñ te seggen dat syt warē/so was dat directelijck strijdende teghen tgene dat haer tot Popsy opghelept ware / waer door niet willende eenighe bysondere Professie aennemē/wert haer versoeck vande Universiteyt afgheslaghen/ende om dat haer antwoorde was Tales quales, dat is/sy waren die sy waren / onseker antwoordende / werden sy onder de scholierē Tales quales lange genoemt.

De Jesuiten worden versteken vande Universiteyt van Parys/ Anno 1564.

Na dese namen sy haer toevlucht wederomme aent Parlementsche Hof vā Parijs/ aldaer haer saken bedingt werdē Anno M. D. Lxiiij. alwaer van weghen de Universiteyt was Advocaet Mr. Estienne Pasquier/ van weghen de Jesuiten Mr. Pieter Versoris/aldaer alle laster haer opgeseyt werde/ eñ van grove feyten beschuldicht/ eñ hoewel tselve Proces gedruckt is/ daer wy den Leser toewijsen/soo sullen wy evenwel eenighe pointen die daer voortghebracht zijn teghen haer hier cortelijck verhalen.

Beschuldingen der Jesuiten [illegible] opde [illegible] [illegible] van [illegible] door het Parlement [illegible] Mr. Estien[ne] Pasquier 1564.

Den voorsz Advocaet Pasquier /seyde haer Secte te wesen vol hypocrisie / eñ dat sy maer en was een zaet van twist eñ discorden onder de Christenen/ streckende tot verderf vanden Gheestelijcken ende politiquen staet/eñ al bedeckt metten soeten naem van Jesus/een Secte dobbel/bedrieghelijck/ superstitieuse/eergierich eñ onstichtelijck/verghelijckende die niet de Lutherianen/ maer dese veel arger makende. Hy seyde voorder dat die bestont van twee soortē van volcke/ deerste werdē genoemt vande groote observantie/eñ de ander cleyne: Die gheprofessed [illegible]

[illegible]

brengende goederē/eñ genietē alle profijten eñ voordeelē als ander Weerlijcke luyden: By desen wech eñ middel waer haer in so corten tijt so veel goets eñ rijcdom toegecomen/ eñ al datter comt tot dese vande cleyne observantie/by successie/acquesten/ ofte giften eñ Testamentē/ blijft al in dese Jesuitē masse/ sonder dat daer van yet weder te crijgen zy/ mits dat sy verplicht staen tot haers Oversten gehoorsaemheyt/ die als een God haer voorschrijft eñ dicteert wat sy te doē hebbē. 1594.

Hoe de Jesuiten aen rijcdommen gheraken.

Dese doē oock geen belofte van reynicheyt/ want onder dese observatie aenghenomen wordē so wel Priesteren als Leeckē/getroude als ongetroude: sy zijn oock niet gehouden te woonen byde groote observanten/ maer mogen blijvē woonen onder het ander volc/ behoudens dat sy sekere dagen int Convent haer laten byden anderen vinden / om mede deelachtich te wesen haer Cerimonien/ also dat volgende die ordere/ gheheel Landen eñ Steden ende huysgesinnen mogen Jesuiten zijn/haer goederen moetē onder de Jesuiten blijven/eñ volgē de gehoorsaemheyt haers Oversté. Den middel die sy hebbē seyt Mr. Pasquier door de biechte te hooren/ maken sy haer te dienen om de rijcke Proppen uyt te vinden/ontdeckende alderhande secretē van groote eñ cleyne/ eñ also sy seer geneycht/ eñ oock gehoudē zijn aendē Coninc van Spaengien/haer principael fondament/so biddē sy dagelijcx specialijc voor hem/ eñ werckē alomme na haer vermogen/om hem Heere eñ Monarque te maken/volgende tgene haren Overste (zijnde een Spaēgiaert) haer belast.

Hoe datter Geestelijcke eñ wereltlijcke Jesuiten zijn/ ghehoudē ende ongehoudē.

Voorder midts sy dē Paus so volcomen gehoorsaemheyt toesweeren /soo bescherme Mr. Pasquier het recht vande Kercke van Vranckrijck/seggende dat het Rijc vā Vranckrijck wel bekende in aller eere eñ devotie dat den Paus ware thooft ende Overste vande algemeyne Kercke/so nochtans/dat hy ware onderworpen de Decretē vande generale eñ Oecumenische ofte Wettelijcke Conciliē/ so dat hy niet con de voornemen yet tegen de Croone van Vranckrijc/ofte tegē de Mt. aldaer/ofte tegē de Kercke/ volgende de Pragmatique Sanctie, dat met een exempel bewijsende van een Grave vā Anjou/ ten tijde van Robbert/ sone van Capet/ die een Kerck getimmert hadde/ die den Bisschop vā Tours niet wilde wydē/ voor hy en repareerde den overlast die hy sijn onderdanen gedaen hadde/ de welcke den voorsz Grave met suchten van dese Kercke meynde af te wassen.

Gebo[ten] vant Rijck van Vranckrijc/ over de authoriteyt vanden Paus en ouder tijden.

Comende op de belofte die sy vande armoede doen/ ende dat sy de ionckheyt om niet sonder loon leeren / ende de luyden om niet biechten/ etc. Seyt hy daer en tegen dat sy in [illegible]

[illegible]

 [illegible]

1594. gebrec van absolutie/dat sy daer mede silvere ē gouden vaten/ ē ander costelijckheden totten Outaer/den luyden condē afdringen/ ende also ghelcke hy haer liberaelheyt by de Vrybuyters/ Dieven ē Visschers/ die met wat heuschheyt ofte met een Wormken eenen grooten Visch wisten te vangen. Ē midts dat dese lieden geen eygen noch gemeyn goet en begeeren/ē nochtans willen de joncheyt om niet leeren/so vraechde hy waer sy sulcke liefde inde H. Schriftuere vonden/die daer seyde dat dē Wercman synen loon verdiende/ē die den Outaer diende/dat die soude vanden Outaer leven: Waer by hy besloot dat haer dinghen maer valscheyt en ware/ haer leeren der Jongers ware strijdende tegen alle Gheestelijcke ē Wereltlijcke Policie/ ē broeyden onder de jonckheyt een artsoen ofte jonge planten/ die vyandē werden van haer Landt ē Coninck/ē dat bewees hy met veel exempelen/voorts maeckte hy die seditieus/bedrieghers/ Goddeloos/etc. Dierghelijcke dede oock den Advocaet Menil/van wegen sConincx Procureur/sy protesteerden voor Godt/ ende namen hem tot getuyge/dat sy haer wel gewaerschout hadden/ē dat de nacomers hier by souden weten dat sy het toecomende quaet voorsien hadden/etc. Dit int breede/sal den curieusen Leser mogen in drucke soecken. Ē also dat gebeurde Anno M.D.Lxiiij. ē dat de Coningen ander saken voorhanden namen tot Bayonne/soo werdt dat proces doen opgeschoven/ē inden sack gesteken/overcomende beroerte in Vrancrijc ende in Nederlant/ waer door de Jesuiten alomme meer ende meer toeghenomen hebben.

Bedecten loon die de Jesuiten nemen voor leeren ende bichten.

Het Proces tegen de Jesuiten tot Parijs/Anno 1564. wert gheschorst.

Alsomen daerentusschen in Vranckrijck bevont/geduerēde de oorloge vande Ligue/ dat de Jesuiten al Vrancrijck over geweest waren groote vorderers vande selve Ligue/ so in haer Predicatien als andersins/tvolck tegen den Coninck opruyende/ principalick binnen Parijs/ ē datmen nu den Coninck na syn leven gestaen hadde by eenen Barrera/ die van eenen Jesuit Varada verweckt ē toeghesept was / dat hy geen verdienstelijcker werck en conde doen dan den Coninc te dooden/alwaer hy ooc Catholijc / ē soude daer boven den Hemel verdienen/ende een ander vermaende hem oock daer toe inde biechte/ē gaven hem het Sacrament daer op / daer over hy in Augusto Anno M.D./ xciij. tot Melun ghejusticeert wert/ē dierghelijcke meer/ soo zijn sy nu anderwerf int recht voor het Hof vant hooghe Parlement geroepen/ van weghen alle de Leden vande Universiteyt van Parijs/alwaer een Advocaet Mr. Anthonis Arnauld/als eyscher van wegen de Universiteyt de Jesuitē/verweerders anderwerf heftelijc beschuldicht heeft den xij. ē xiij. Juli / M.D.xciiij. als schuldich int Crimen læsæ Majestatis, midts dat sy op predickstoelen ē inde biechten tvolc tot gonste vanden Coninc van Spaengien/ tegen den Coninck ē Lantsvrede opgheruyt hadden/ noemende haren Coninck Olofernes/ Moab ē Nero/prijsende de moort van den lesten Coninc Hendric de III. ē datmen mochte ē behoorde een ander Coninc te verkiesen/ooc dat sy nu ontsagelijc waren door

De Jesuiten anderwerf beschuldicht by de Universiteyt vā Parijs aen het Parlament 1594. den xij. ende xiij Juli.

haer groote macht ē vermogen/ ē waren ix. ofte x. duysent sterck/ē hadden wel twee hondert ē xxviij. Conventen / als Spaensche Garnisoenen/ē hadden meer dan twee Milioenen gouts jaerlijcksche incomste/ sy waren Heerē gewordē van Graefschappen ē groote Baenderijē in Spaengiē ē Italien/ē waren gecomē tot Cardinaelschappen/ ghereet om Pausen te worden / ē so sy noch xxx. jaer also voort voeren/ so soudē sy de machtichste Compangie van Christenrijc wordē/ ē souden geheel Legers connen opbrengen te Velde/ daer toe sy alreede contribueerden. Haer principale belofte ware in als haren Oversten Generael te ghehoorsamen/die altijt een Spaengiaert ware/ gecoren vanden Coninc van Spaengien / ē int sweerē van haer belofte quamen sy so verre dat sy dien als teghenwoordigen Christum erkennen/te gaen/te staen/ ē te doen al wat hy beveelt/als oft Christus gebode/alwaert ooc om een Coninc te dooden. Sy baden dagelijcx bysonderlijcken voor den Coninc van Spaengiē/ om die te verheffen tot Monarche der Werelt / als die was den Muer van Gods huys/metten welcken sy groote corespondētie ē secreet verstant haddē/diens knechten/creatueren ē Spien sy waren/ē dienaers van syn intentien ende pretensien. Voor den Coninc van Vrancrijc en hadden sy geen bysondere ghebeden/soo dat daer wt bleeck haer conjuratie teghen haer Prince/ waer op hy veel exempelen verhaelde/onder andere dat eenen Comolet Jesuit opentlijck gepredict hadde/ op syn theme genomen wt het derde Capittel vant Boec der Rechteren/ daer dat verhaelt wert hoe dat Ehud doode den Coninck Aglon vande Moabiten/waer over hy verhief tfeyt ofte moort vandē Monick Clement/die den lesten Coninc Hendric de III. vermoort hadde/dien hy onder dEngelen stelde/ē riep ten lestē wt/ Wy hebben ooc eenen Ehud van doen/ Wy hebben oock eenen Ehud van doen / tzy dat hy Monick oft Soldaet zy/ Jongen oft Schaepherder/ want sy hadden maer eenen Ehud van noode / ende maer eenen sulcken steeck om tot haren vermeten te comen/etc.

Generale der Jesuiten ware ghemeynlijc een Spaengiaert.

De Jesuiten beticht van alomme Coninck van Spaengien toeghedaen te wesen.

De Jesuiten vyanden haer Coninc in haer Predicatien haer bewesen.

Verhaelt mede hoe Doctor Parry aengeset was van een Jesuit Benedicto Palanio/ om de Coninginne vā Engelāt te vermoorde/die hem beradende by een geleert werelts Priester Vates genoemt/ creech antwoorde/ dat sulcken propositien vals ware/ ē soude de eewige verdoemenisse daer mede behalē/ waer over hy Parry ontrust zijnde/ biechte hem tot Parijs aē Annibal Crodet Jesuit/ die hem seyde dat den Priester Vates een ketter was/ē dat hy geen Godsaliger feyt conde doen/ē dat de Engelē hem daerom ouden inden Hemel voeren/etc. Hy seyde voorder dat sy oorsake waren vande doot van Sebastiaen Coninc van Portegael/vande nederlage van Strozzi/ē vant verlies vant Eylant Terceras / van veel stedē in Vrancrijc/vande doot vanden Hertoch van Anjou ē van Brabant/vanden Pr. van Orangien ē meer ander conspiratien. Verwijt haer ooc de tyrannie ē wreetheyt in Indien gebruyct. In stede van Christenen te maken/ waren daer xx. Milioenen arme onnoosele men-

De Jesuiten beticht van vyanden te wesen van de Coninghinne van Enghelant.

1594. menschen met sweert ẽ vyer omgebracht/ veel dwonghen sy tot haren arbeyt te doen sonder eten te geven / wt welcken honghers noot sy waren gedwongen haer vyanden ẽ menschē vleesch te eten/ dat waren de miraculen die sy daer deden. Voorder in plaetse dat sy prijs weerdich souden wesen / om dat sy de joncheyt wel leerden/ waren sy de joncheyt van aerde vervreemdende / so dat sy na haers Conincx doot wenschen ẽ trachten/ die inbeeldende de macht ende tyrannije van den Spaengiaert/ ondert decsel van Religie/ ẽ soo stalen sy de herten vande ghetrouste Fransoysen kinderē/ met haer valsche persuasien in haer biechten ẽ leeringen/ ẽ dat aen de rijckste ende bequaemste/ waer van hy veel exempelen verhaelde.

Dit zijn onder andere meer wel de principaelste beschuldinghen/ maer wy wijsen den Leser aen de gedruckte Boecken. Hier tegen hebben de Jesuiten een defencie in drucke oock laten wtgaen/ op den naem van die vant Collegie van Clermont tot Parijs/ waer mede sy haer ghenoech manierlijcken verantwoordē. Sy allegeeren dat het Concilie van Trenten goet ghevonden heeft dat sy souden blijven/ volghende haer Pauselijcke Bullen/ Datse den Coninck Hendrick den II. Anno 1550. Carel de IX. Anno 1563. ende Hendrick den III. Anno 1586. aenghenomen hadden / desghelijcx andere Steden. Voorts aenbodē sy alle voldoeninge ẽ behoorlijcke erkentenisse te doen aenden tegenwoordigen alderchristelijcsten Coninck Hendrick den IIII. pretenderende/ also hy alle andere sijn vyanden by syn Edict ẽ verclaringhe in gratie aengenomen hadde/ dat sy van sulcke liberale gunste niet en behooren wtghesloten te worden / verhopende alle ghenade/ Oock ten aensien vande Scholieren die goede leeringe ontfangen hadden/ principalick de armen/ die van machte niet waren om haer Regenten inde Collegien te betalē/ Ooc om geen schandale de Catholijcke Religie aen te doen/ ende dat sy niet arger getracteert behooren te worden/ dan andere vande Ligue/ daer men mede verdroech/ sy soo veel niet misdaen hebbende als dandere/ als die noyt gelt van vreemde Princen ontfanghen hadden/ noch tegen den staet eenige verbontenissen aengegaen/ noch Eedt gedaen/ noch Wapenen aengenomē/ noch met andere Religiensen in Wapenen ghewеest/ noch Boecken tegen den Coninck gheschreven/ noch over geen raetslach van bloetstorten ghewеest/ noch met affayren van state ghemoeyt en waren / ẽ daerom behoorden sy niet vande genade boven andere wtgesloten te wesen/ So daer eenige bysondere waren/ die mochtmen straffen/ ẽ de onnoosele niet laten dragen de straffe vande misdoenders. Men soude insien de diensten die sy de Stadt van Parijs ghedaen hadden/ Anno M.D.Lxxx. ẽ M.D.Lxxxj. in peste tijt/ tot troost vande stervende haer levē niet ghespaert hebbende / tselve zijnde wel de grootste liefde/ etc. Ten lesten boden sy aen om alle haer questien te eyndē/ haer te submitteren onder de Wetten ẽ ordinantien vande Universiteyten/ ẽ gehoorsamē den Rector/ biddende om ontfangen ẽ ingelijft te worden.

Der Jesuiten ontschuldinghe op Mr. Arnaulds beschuldinge.

Voorder van dander beschuldinghen/ bestaende in den Paus haren Generael/ ẽ den Coninck van Spaengien te veel toegedaen/ ẽ daer door seditieus/ ende moorders van Princē te wesen/ daer seggen sy tegen/ dat sy den Paus anders niet meer dan ander Catholijcken toegedaen zijn/ ẽ dat sy hem niet en bekennen in qualiteyt als syn Vassalen in wereltsche saken/ dan volghende haer vierde belofte/ aenden selfden Paus waren sy ghehouden te gehoorsamen het senden ofte wtsenden om het Euangelie te prediken totten ongeloovigen ẽ Ketters/ ẽ die moeten van de Kercke gesondē worden/ daer den Paus pinsners het hooft van ware/ also belovē sy te gaen alomme om goet te doen in Indien/ in Engelant/ onder de Ketters/ etc. Sy loochendē ooc den Coninc van Spaengien toegedaen te wesen / maer waren goede Fransoysen geboren ẽ van herten: haer Generalen waren oock altijt geen Spaengiaerden. Ooc doen veel Steden/ principalijck Parijs hadden in Spaengien geschreven aendē Coninc/ om hem het Conincrijc over te leverē/ ofte aen syn dochter de Infante/ daer na om dat selfde Conincrijc den Eertshertoch Ernestus te gevē/ tot welcke/ hoewel een yegelijc daer in verheuchde/ so en hadden sy sulcx noyt onderteeckent noch geconsenteert. Sy loochenden oock dat sy oyt weldaet grootelijcx vandē Coninc vā Spaengiē in Vrancrijc ontfangen hadden / noch ooc eenich gelt duerende de leste troublen/ hoe wel sy grootelijcx benoodicht waren/ ẽ datment haer wel aenbode/ maer sy wilden in hem so veel niet gehouden wesen. Sy loochendē ooc dat sy tweehondert duysent gulden jaerlijcx doe te verteeren hadden/ want sy hadden gheen Lx. duysent in xxiiij. ofte xxv. huysen / daer sy te onderhouden hadden wel vijf ofte ses hondert persoonen. Noyende tfeyt van D. Parry in Enghelant/ ware haer suspect/ ẽ diergelijcke andere aenslagen op Coningen ẽ Princen/ al waren sy waer/ so en behoorde men niet om eenighe quaetdoenders het gheheel geselschap (onnoosel ẽ onverdient) daer over te straffen. Int leste verhalen sy den grooten dienst die sy doen om de jonckheyt te leeren/ ende ontschuldigen haer van rijcke Jongers ẽ groote erven aen te houden/ ẽ dat sy noch eergierich noch geltgierich waren/ om dat haer reghel daer teghen is/ etc. also by het gedruct int breede te lesen is/ daer by sy Requesten vanden Cardinael van Borbon/ ẽ Hertoch van Nevers ghedruct hebben/ tot haren faveure aen die van het Parlement ghelevert.

Terwijle dese saken aldus in questie stonden/ ende op wtsprake tusschen de Universiteyt van Parijs ẽ de Jesuiten/ so gebeurde het voorsz feyt als wy verhaelt hebben/ dat haren Scholier Jehan Chastel dē xxvij. December stack na de kele vanden Coninc/ het welck veroorsaeckte dat sy wtgebannen werden / ende alsoo is dat arrest sints volbracht ghewеest / ende sints daer nae Anno M.D.xcviij. den xviij. Augusti / is tselfde Arrest vernieut ghewеest teghen den Heere van Tornon/ die in syn Heerlijckheydt van 1594.

1594. Tornon/ende Le Pont a Mouson noch Jesuiten ende Scholieren onder hiel/waeromme hy verclaert werdt ver vallente zijn inde
Jesuiten ghebannen wt Vranckrijck.
pene van dit Arrest vanden xxix. Decembris/Anno M.D.xciiij. Ende alsoo hebben de Jesuiten moeten wt Vranckrijck vertrecken/ wtghenomen eenighe plaetsen / eñ zijn eensdeels in Spangiē/ Italien/ Duytslant eñ Polen vertrocken / veel in Nederlant gecomen/eñ in alle de goede Steden genestelt/ alwaer sy boven al de saken vanden Coninc van Spaengien seer voorghestaen hebben/ ende opentlycker ghemoeyt hebben mette Lant ende staet saken / soo in haer secrete Biechte / Predickstoelen ende elders / selve haer bemoeyende met de Krijchswachten der Steden / ronden doende ondert decksel van wandelinghen/rontomme de Vesten eñ
Jesuiten in Nederlandt vyandē van den vrede.
om de wachten/ alomme vry sonder achterdencken om der eeren wille passerende / aldaer sy haer vervorderdē (principalic in Nederlant) vermaninghen te doen/ tenderende tot vorderinghe vande oorloge / haer selven meer partydiger bethoonende eñ dragende voor de Spaengiaerden tegen haer Vaderlant ende Lantsluyden /dan andere Geestelijcke deden/ onder haer ende ander het vyer van oneenicheyt meer opblasende/principalijck nae de doot vanden Hertoch van Parma/ die de selfde wat in toom hielde / sints hebben sy oock questie ghehadt mette Universiteyt van Loven ende andere Steden.

Sy hebben haer oock in Nederlant principalick ghethoont vyanden vanden vrede/ niet alleenlijc vanden gebuerlijckē vrede/ die hier in bestaet/dat liedē van eenē state/ qualiteyt/ grade ofte soorte / niet behooren haer ghebuerens hert/ conscientie ofte geloove te dwinghen / anders dan met goede vermaningen ende goede wercken der liefde/maer thoonen haer oock vyanden van alle redelijcke reconciliatie met Spaengien/ ten ware op de Indische maniere / ende dat al om dat sy so rijck worden mette oorloge ;want zijnde in Nederlant by het vremt eñ Spaens Krijchsvolck in grooten aensien/so weten sy die in haer biechte te bepraten/ dat sy vande yverichste onder haer/vercregen groote beloften eñ deel van haer bueten/ so sy victorie vochten op haer aenslaghen/ oock dat sy by Testamenten haer gaven eñ legateerden de tachterheden van haer gagien/so sy quamen te sterven / die dese Jesuiten beter wisten te ontfanghen vande Capiteynen ende Pagadors/ dan de eyghenaers selve / waer mede sy in alle de beste steden in Nederlant costelijcke Conventen ghebout eñ becosticht hebben/ als namelijc tAntwerpē/dat eensdeels metten roof van Mechelen ghebout is: Indien sy in so cortē tijt aldus aengecomē zijn/ wat willen sy worden als haer Jesuitsche Cardinalen Pausen sullen ghewordden zijn?

Voorder door haer biechtē/ conversatien onder de menschen/ correspondentien die sy alomme houden/deen metten anderen/door haer Leerjongers ofte Scholieren eñ biechtkinders/alles vernemende eñ ondersoeckende/weten sy alle instructien te geven/eñ verstaen alle de affayren van state eñ regieringe/ende worden tot Spien vyde regeerders des Coninex in Nederlant gebruyct/also onder ander bevondē wert by eenen Brief met meer andere in Vlaenderen afgeworpen/ eñ
Afgeworpe Brief vanden opper-Jesuit van Brugghe/ noterende wat Catholijcken daer bequaem waren tot het Magistraet/ den xxx. Meert/ 1595.
in Zeelant gebrocht eñ gedruckt/geschreven tot Brugge den xxx. Meerte / Anno M.D. xcv. van eenen oppersten Jesuit aldaer/Zacheus Reberius genaemt/aen Vader Oliverius Manarreus / opper-Jesuit tot Brussel/ ende dat in Cyffer (die niet seer constich voor cloecke Gheesten was/) eñ desen Brief was in antwoorde van versoeck / om te weten eñ op genoteert te hebben seven oft acht Maenden op voorbate voor den behoorlijcken tijt/de mannen met namē eñ toenamen/ diemen tot Brugghe soude mogen int Gouvernement stellen/int verstellen vande Wet:
Inhout des Jesuit Zacheus Rebecius Brief.
Het inhout vandē brief was/Als dat hy om de gewichtheyt der sake/ so lange tijt hadde moeten nemen om wel te vernemen: daer ware tot Brugghe nauwelijck volck te vinden bequaem om in regieringe te stellē/ men vont te veel Politici, volc met twee aensichten/die haer na gelegentheyt van saken wisten te voeghen. De Catholijcken die daer waren/in respect van de gene daer men van twijfelde/warē seer weynich/eñ waren van cleynen aensiene/so datter qualick te vinden waren/ die in allen deele volcomen totte regieringhe dienen souden/te weten die de Catholijcke Religie boven al voor ooghen hebben. Den Magistraet diende aensien te hebben om de quaetgevoelende te moghen vermeesterē eñ straffen/ voorwaer so daer eenige bequaem toe waren/ so warent die die hy noemde/oft geene nae syn oordeel/etc. alsoo noemde hyer/ eñ recommandeerder ses indē eersten graet / ende dan noch acht voor een tweede soorte/eñ dan noch twaelf wat slechter soorte/ ende wat minder te vertrouwen. Voorder noemde hy noch acht lieden van groot aensien/ daer van hy waerschout datmen daer van wachten moeste / welcke namen wy om beters wille nalaten. Hy seyde voorder/hy soude meer genaemt eñ ghestelt hebben/ so hy van dander breeder versekerheyt ghehadt hadde/etc. Desen Brief mette namen is in druck/ ende daeromme hier naghelaten/waer wt blijckt hoe sy haer in alle saken van regieringhen bemoeyen.

Dese eñ dierghelijcke actien volcomelijck den Statē vande vereenichde Nederlanden bekent zijnde / hebbense Anno M. D.xcvj. van date den vierdē April een Placcaet/noemende de Paspoorten witgegeven/waermede sy verthoonen hoe sorghelijcken het voor haren staet ende wettelijcke regieringhe zy/
Placcaet der Staten vande Generale Landen/verbannende de Jesuiten/ Anno 1596. den vierden April.
soo sy in toecomende tijden eenighe tot ampten ofte Officien namen onder haer die ghestudeert hadden inde Scholen der Jesuiten/ als verbondē eñ verplicht zijnde int nemen van haer promotiē/tot voorstant van saken streckende tot nadeel eñ schade van haer regieringhe. Waeromme sy verboden alle die vande Jesuitsche Secte/ende die vyde selve doen ter tijt ter schole lagen/ inde Geunieerde Landen te mogen comen/op pene als vyant gestraft te wordē aenden lijve/eñ voorts alle die inde selve Landē waren/binnē twee maendē te vertreckē eñ te blijven/geduerende de tegēwoordige oorloge/ten ware sy binnen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. nen de twee maenden/ haer selven aengaven aende Magistratē/ eñ doen daer voren Eedt van ghetrouwichept/ tot contentement der regeerders der selver/ eñ daer beneffens Eet van afsweeringe des Coninckx van Spaengien/ op pene als voren. Sy verbieden insghelijcks/ hen te begheven in eenighe Scholen der Jesuiten/ binnen ofte buyten de Nederlandē op pene van te wesen ten eewigen dage inhabyl om eenige ampten eñ officien binnen de Landen te bedienen/ eñ alle maenden te verbeuren hondert gulden/ so langhe sy daer liggen/ die aen hare goederen souden worden gheexecuteert/ ofte aende goederen vande Ouders ofte Voochdē. Sy consenteren daer van vry te wesen alle die teghenwoordich in die Scholen zijnde/ binnen drye maenden daer wt sullen vertreckē. Interdicerende mede alle ingeseten/ haer ter Schole te begheven inde Universiteyten van Lovē/ Doway/ Dolen/ ofte andere onder tgebiet vanden Coninc van Spaengien staende/ op pene van jaerlijcx te verbeuren duysent gulden/ ghevende ses maenden tijt die daer nu teghenwoordich studerende waren/ om daer wt te moghen vertrecken/ al opde pene als voren/ Ordonnerende dat gheen Staten Officien ofte publicque diensten inde voorschreven Landē/ Leden ofte Steden van dien toeghelaten en sullen werden/ de ghene die nae den tijt van ses maenden nade publicatie vā desen hare promotie genomen sullen hebben/ onder Eedt van voor te staen de Roomsche dwalingen ende superstitien/ ende dat de ghene die op sulcke promotien alreede vercreghen/ ende inde voorschreven ses maenden noch te vercrijghen/ in dienste gheadmiteert zijn ofte gheadmiteert sullen worden/ vanden voorsz Eedt sullen versoecken ontslagen te zijn/ ende Eedt van getrouwichept aende Landen ende abjuratie des Coninckx van Spaengien te doen/ authoriserēde daer toe de ordinari Rechters. Ordineren voorts allen den ghenen die onder den voorschreven Eedt ghepromoveert zijn/ ofte namaels ghepromoveert sullen worden/ ende haerlieden residentie inde voorschreven vereenichde Nederlanden ghenomen sullen hebben/ ofte naemaels sullen begeeren te nemen/ binnen een maent nade publicatie van desen/ ofte nae dat sy hare residentie inde voorschreven Landen hier namaels sullen nemen/ te compareren voorden Magistraet van haerluyder residentie/ ende vande selve te versoecken/ vanden voorschrevē eedt ontslaghen te worden/ eñ voorts eedt van abjuratie ende getrouwichept te presenteren ofte doen als voren/ op pene dat sy ghehouden sullen zijn wten Lande te vertrecken/ tselfde de eerste maent niet doende/ te verbeuren vijftich guldē/ de tweede maent hondert gulden/ de derde maent dadelijck ghebannen te worden/ etc. also breeder int tselfde Placcaet te lesen is. Ghegeven in s'Gravenhage den vierden April/ Anno M. D. xcvj.

Den Coninc van Vrancrijck resolveert syn vyandē in Nederlandt te bespringhen.

Den Coninck van Vranckrijck heft achtende syn Rijck met soeticheyt te bevredigen/ ende met syn buyten-vyanden de oorloge te voeren buyten syn Rijcke in haer eygē Lant/ om also syn Lant te verschoonen/ eñ de oorloge van hem te weeren eñ diverteren/ heeft hy geresolveert syn gebueren de Nederlantsche Provintien van Artoys/ Henegouwe ende Lutzenborch te waerschouwen/ dat nademale de continuatie van syn rechtveerdighe Wapenen defensive/ niet hadde connen verwinnen de onrechtveerdighe eygele Wapenen synder vyandē offensive/ dat hy nu ware ghereosolveert zijn vyanden onder haer zijnde te vervolghen/ ten ware dat sy selve die van haer wtdreven.

Op dese resolutie isser tusschen den Coninc van Vranckrijck ende de Geunieerde Landen een contract inghegaen/ om eenich van haer Krijchsvolck by het syne te voeghen in Lutsenborch/ een Landt noch luttel ellende des Krijchs gheproeft hebbende/ ende daermede veel passagien van Italien/ Duytslant ende Lotringhen conden gestopt worden/ eñ hy heeft daer toe vercoren den Hertoch van Boyllion/ Viconte de Tourayne/ ende Maerschalck van Vranckrijc/ een man vande Ghereformeerde Religie/ den Gheunieerden Landen aengenaem/ dien sy oock seer wel betrouden/ die oock ten houwelijcke nam de tweede Dochter des Princen van Orangien/ van Charlotte de Bourbon gheboren. Dese heeft den Coninck synen Stadthouder Generael ghemaeckt over een goet deel Krijchsvolcks/ om de ghemeyne Armeye te ghebieden/ die hy wilde ghenoemt hebben den buytenlantschen Leger/ alleenlijc ghedestineert gebruyckt te worden buyten Vranckrijck/ teghen de Subjecten des Coninckx van Spaengien/ daer over afvaerdichde hy syn Patente ofte open volcomen bevel-brieven onder synen grooten Seghel/ Gegeven tot Parijs den xxiij. October/ Anno M. D. xciiij. belastende alle syn Onderdanen hem by te staen/ seer groote eñ volcomen macht ghevende/ als oft synen eyghen persoon ware/ selve te mogen hem inlaten in nieuwe eñ voorder contracten mette Gheunieerde Landen/ eñ met haer de oorloghe te voeren na goetduncken/ etc.

Den Hertoch van Boyllion Generael Overste der Fransoysen op Nederlant, becomt bevel/ den xxiij. October.

Hier op hebben de Gheunieerde Landen in October ghesonden Prince Maurits met alle Krijchsghereetschappe eñ resolutien op Aernhem/ die scheen als ofte hy eenen grooten aenslach voorhanden hadde op Grol ofte Berck/ maer ten lesten heeft hy dat moeten naelaten/ ende heeft afghevaerdicht synen Neve Graef Philips van Nassouwen/ met synen Broeder Graef Lodewijck/ met twee Regimenten/ sterc drie duysent man te voete/ ende vijf hondert Cornetten Peerden/ met alle behoorlijcke ghereetschappe nae Lutsenborch: Maer alsoo sy verstonden datter vier duysent Switsers den Spaengiaerden dienende in Lutsenborch waren afghecomen/ ende dat het ghemutineert Italiaensch Krijchsvolck tot Sichenen (met ghelt ghepaeyt) mochte beweecht worden haer te voeghen om dese te wederstaen/ soo resolveerden sy dat den Ridder Fransoys Vere dit volck tgeleyt doen soude met alle het Peerdevolck/ eñ eenich voetvolck/ alleenlijc twee Cornetten Peerden in Brabant behoudēde/ tot dat sy wel by Boyllion soudē gecomē wesen: De welcke eenige dachreysen na

De Gheunieerde Landē sendē Graef Philips vā Nassouwen in Lutsenborch met Krijchsvolc in October.

1594. den anderen: De welcke treckende/ vonden de passagie alomme beset by Graef Harmen vanden Berghe/ ende Carel van Mansvelt met Krijchsvolck ende Lantvolc/ waerom sy haer moesten byden anderen voeghen/ ende den wech hoogher nemen naer Trier/ passerende de Moesel tot Kyser/ van daer opZarbrug/ en̄ quamen also ontrent Metz: Mansvelt haer volgende/ die diversche reysen haer sochte voor te comen/ maer soo sy ten lesten haer cloeckelijck het aensicht aenboden/ soo dorste hy haer niet aenvallen/ alsoo quamen sy by Boyllions Legher by Pont a Chausy den neghenden November/ dies Vere sanderdaechs met syn Peerdevolck weder keerde/ treckende weder op Zarbrug/ om dat Mansvelt en̄ Graef Harmen vanden Berge/ met dē Heer van Werp/ Gouverneur van Maestricht/ ende ander versterckt zijnde/ hem verwachten int wederkeeren. Alsoo trocken sy na Mentz/ daer by passerende den Rijn. Sy sonden de Heeren van Dort ende Regemortes/ om alomme passagie te versoecken/ als aen den Hertoghe van Zweybrugghen/ den Ceurvorsten van Ments/ Triere/ ende den Paltsgrave/ ende de Graven van Nassouwen/ daer sy seer wel onthaelt werden. Ten lesten sonden sy ooc aende Regeerders vant Vorstendom Berge/ onder den Vorst van Cleve/ de welcke hem gheen passagie wilden vergonnen/ maer also Vere gelijckewel fortzelijck door wilde/ so lietē sy hem genoech ten ondancke passeren/ en̄ so quamē sy tot Duytsch by Colen/ alwaer Vere sont om eenige voldoeninge over de schade die den synen aenghedaen was by des Bisschops volc op de passagie: en̄ also sy niet dan woordē hoordē/ speurende partijdichept inden Bisschop/ branden sy een Clooster af by Duytsch/ sonder anders te beschaden/ en̄ voorts byden Grave van Broec wel getracteert zijnde/ geraecte hy also sonder perijckel in Gelderlant/ alwaer hy met groot verlangen verbeyt was/ door dat de Landen sonder Peerdevolck waren/ en̄ een harden Vorst ende vriesen opstont/ waer by den vyant over het Ys mochte inbreucken doen.

Het Italiaensch Krijchsvolck soo te voet als te Peerde/ waren meest ghemuytineert in Brabandt/ brantschattende selve tot de Poorten van Brussel/ en̄ als de clachten des Lantsvolcx seer groot byden Hertoch Ernestus quamen/ resolveerde hy het Spaens krijchsvolc tegē haer te senden/ door expres bevel vanden Coninck/ ende die tot dienst te doen dwinghen/ het welcke de Italianen meer verbittert heeft/ om dat sy allehaer ongelijck datmen haer aen dede/ achten van den Spaengiaerden ende haer Oversten/ als Fuentes en̄ Divarra haer toe te comen/ midts sy alomme tsins de doot van dē Hertoch van Parma voor haer gheprefereert werden in betalinghe/ ende in haer muyteryen verschoont/ alsoo sy pretendeerden/ malcanderen verwijtende/ als dat de Spaengiaerden niet lichtelijcken en vergeven, noch de Italianen niet lichtelijcken en vergheten, waer door sy ghewillichlijcken malcanderen bespronghen/ ende soo hebben (hoe wel met seer groot verlies) de Spaengiaerden de Italianen eenighe Schanssen afgedrongen/ ende ghedwongen Sichenen te verlaten. Pr. Maurits die seer vreesde dat sy mochten beyde eens worden/ ende door den grooten Vorst tsamen eenen inval in Hollant ofte elders over de ghevrosen wateren doen/ heeft met behendighe middelen de Italianen weten te beweghen/ dat sy haren dienst den Coninck van Vranckrijck aengeboden hebben/ hem te dienen soo langhe als den Coninck van Spaengien haer weygerde te gheven beloonninghe van hare so grooten moeyten en̄ bloetvergieten/ inden dienst van Godt ende den synen onder den Hertoch van Parma ghedaen/ sints wiens doot sy claechden altijt qualijck ghetracteert gheweest te hebbē van sConincx dienaers: derhalven boden sy den Coninc van Vrancrijc aen/ dat hy wilde een voorstander ende beschermer wesen van haer troupe ofte gheselschappe/ die sterc in getale warē een duysent/ seven hondert/ en̄ drye ende twintich persoonen/ te weten/ duysent ende drye ende twintich te voete/ ende seven hondert te Peerde/ al oude Soldaten. Dit is het effect dat sy hebben aenden Coninck gheschreven wt Sichenen/ ghedateert den lesten Novembris. Maer also den Coninck van Vranckrijck die recommandeerde aende Geunieerde Provintiē/ so hebben sy gesonden aen Pr. Maurits inden Haghe/ als Ghedeputeerde van haer Unie/ ofte alteratie ende Raet vande Italiaensche Natie (so sy haer selven noemden) den Capiteyn Joan Baptista Rossa/ ende Sr. Mario Homodarme/ met Brievē van credentie/ en̄ met last te handelen met Pr. Maurits/ ofte synen Luytenant tot Breda/ om te hebben Paspoort/ assistentie ende hulpe in dien het noot ware/ oock secreet Bestant: Dese Credentie-brieven ende bevel waren ghedateert in Sichenen den lesten Novembris.

Met dese Ghecommitteerde ende andere hebben Pr. Maurits en̄ de Landen so verre gehandelt/ also sy Sichenen moesten verlaten/ datse soudē secreet Bestant ofte Treves ghenieten/ waerover sy verlatende Sichenen/ zijn onder Breda ende tot Tilborch ende inde Langhestrate ghewecken/ haer nootdruft ende victalie ghenietende/ daer sy veel onderhandelinge metten Gouverneur van Breda Heraugier ghehadt hebben/ vry deen totten anderen wt ende ingaende: Daer zijn ooc practijckē door haer int werc geleyt tot aenslagen op ander plaetsen daer Italianē gebiet hadden/ so dat sy in alle manieren haren dienst den Spaensche niet alleene onnut ghemaeckt/ maer selve gheheel ontrocken hebben/ ende so verde ghebrocht/ dat sy haer deen van dander moestē wachtē/ vreesen ende ontsien als voor vyanden. Daerna werdt hen weder by Ernestus groote beloften van betalinghe ende contentement toegesept/ en̄ trocken doen weder in Brabant tot Thienen/ haer daer onthoudende op de dagelijcksche leeningen/ tot dat sy voldaen souden worden/ schijnende niet te soecken (also sy aē Pr. Maurits belooft haddē) dan na haer betalinghe afgedanckt te worden/ om na huys/ en̄ eenige tot dienst in Vranckrijck

Het Italiaensche Peerde en̄ voetvolck mutinacie tot Sichenē in November.

De gheunieerde Italianen hebben Treves mette Geunieerde Landen in December 1594.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1594. rijck te trecken/ elck nae ſyn believe. Daer voechden hen oock by haer eenighe Vrieſche/ die lange den Standlep ghedient hadden/ ſints het verraet van Deventer.

Met deſe mutinatie/ eñ dat t'Krijchſvolc eensdeels in Lutzenborch getrocken wert/ hebben de gheunieerde Landen van haer vreeſe ontſlaghen gheweeſt/ van inval over de gevroſen wateren/ zijnde den Vorſt deſen Winter ſoo groot/ als niet grooter tſints M. D. Lxiij. geſien ware/ nochtans dede in Vrieſlant Verdugos volck vat Linghen ende Oldenzeel eenighe courſſen int Landt van Groeninghen/ maer ſy leden ſelve ſchade.

In deſe tijden maeckte Erneſtus ſynen ſtaet tot Bruſſel/ ende bevont dat hem noodech was totte oorloghe drie hondert duyſent Ducaten ter Maent. Ende de Spaengiaerden ende ander krijchſvolck die lange hadden ghemuptineert gheweeſt te voren tot Pont ſur Chambre/ ende betalinge ontfangen hadden/ wel tot ſeſhondert duyſent Gulden toe/ boven alle ſchadē die ſy gedaen hadden/ werden gebruyct onder den Prince van Chimay ende andere/ om te beletten de courſſen van die van Camerijck ende de Franſoyſen/ ende hielden Legher ontrent Hayre in Henegouwe/ ende ander plaetſen/ haer ghelatende dat ſy Camerijck wilden belegghen ofte benauwen/ maer ander werc vindende/ eñ daer langhe ligghende/ hebben ſy haer eyghen Lant van Henegouwe ende Artoys geheel afghegeten/ ende den Lantman verjaecht: De ſchade die ſy deden was ongheloovelijck/ brandende ende afloopende Dorpen/ Cloosteren eñ Huyſen/ dat den Lantman met famile ende Beeſten haer al moeſten inde Steden begheven/ waer door oock dierte int Coren quam: daer over oock die van Hollant ende Zeelandt de Licenten ſtopten/ niet latende paſſeren voor dat het hen weder na gelegētheyt goet dochte. Het Garniſoen van Camerijck dat ſterck was/ liepen ooc in Henegouwe ende Artoys/ verbranden veel Dorpen/ ende ſelve de Voorbochten van Valencijn ende Atrecht.

Spaengiaerden eñ andere beleggen de Camerijc bederben t'platte Lant.

Deſe Walſche Landen ende andere onder Erneſtus ghebiet/ ſiende haer gedreycht van een offenſive oorloghe wt Vranckrijc/ haer Krijchſvolck meeſt ghemuptineert/ deen voor dander nae/ ſoo datmenſe nerghens volcomelijck te velde conde gebruycken/ daer by hoorende dat de Weſtindiſche Vlote/ die rijcke eñ groote ſchattē in brochten/ nv haer comſte wtgeſtelt ware tot den naeſten Jare/ door oorſake van ſiecten onder het Schipvolck/ eñ andere accidenten/ hebben generalijck alderhande naedencken ghehadt/ ende haer clachten aen Erneſto gedaen. Waer door tegē Kerſmiſſe een vergaderinge van Statē tot Bruſſel te weghe gebrocht wert: waer tegen den Coninc van Vranckrijck aende Steden van Artoys eñ Henegouwe ſyn Brieven ſont/ inhoudende als volcht.

Staten onder den Coninck vergaderen tot Bruſſel.

Dat alſoo het toeſtont eenen vromen Prince ende Chriſten/ het Chriſten bloet te ſparen/ ende te weeren het verdrucken der onnooſelen/ ſoo wilde hy/ als ghebooren zijnde vant doorluchtichſte Huys der Werelt/ wiens Voorſaten Coninghen/ altijt boven andere nae deucht ende Godſalicheyt ghetracht hadden/ der ſelver voetſtappen volghen: Hy wiſte hoe Godt hem den Septer over de Franſoyſen by wettelijcke ſucceſſie in handen hadde gheſtelt/ daer mede hy belaſt was te beſchermen de rechtveerdichſte querelle die opt Prince voorſtont/ verbonden te wreken de grouwelijcke moort des wijlen Coninex ſaligher ghedachteniſſe/ ſynen eerweerdigen Overſten Heere eñ Broeder/ ende te beſchutten ſyn Coninckljicke Patrimonie/ teghen de ambitien ende rebellijen der ghener die tſelfde wilden vſurperen. Ende hoewel hy van begin aen oorſake/ corragie ende machts ghenoech ghehadt hadde om hem te wreken op de Landen ende Onderſaten vanden Coninck van Spaengien (principael Autheur ende voorvechter van deſe oorloghe/) nochtans hadde hy om redenen gheheel het Chriſtendom betreffende/ ghereſolveert/ liever met ſimpel teghenweer alles te lijden ende dulden/ op hope van deſſelvighen Coninex bitterē vyantſchappe te overwinnē/ door de rechtveerdicheyt ſyner ſake/ voor God by merckelijcke voordeelen gheapprobeert. Ende hoewel ſyn principaelſte rebellen hem nv trouwe ende dienſt hadden toegheſworen/ ſo en hadde hy nochtans niet nagelaten tegen hem aen te hitſen de reſte van ſyn rebellen/ contrarie den vrede ende Contracten tuſſchen haer Voorſaten beſloten/ maer ſochte hem meeſter te maken van ſyn Steden/ te rantſoeneren ſyn Onderſatē/ toeruſtende ende vergaderende nieu Krijchſvolc om in ſyn Coninckrijck te vallen/ alleenlijc ter oorſaken vande Stadt Camerijc/ daeromme hy hem ende de ſyne tracteerde als open vyanden/ het welcke hy ghemerckt hebbende/ ſo en hadde hy niet langher connen noch willē in gebreke zijn vant beſchermen ſynder Onderſaten/ maer ware ghereſolveert met de ſelvighe mate teghenweer te doen. Maer hem zijnde te kennen ghegeven den goeden wille ſynder Voorſaten Coninghen van ouden tijden tot haerlieden/ ende den ſelven by haer altijt dienſtlijck erkent/ ende daer by gheconſidereert dat ſy warē minſt ſchuldich in deſe oorloge/ nochtans te moeten dragen den eerſten meeſten ende ſwaerſten laſt des Krijchs/ ſoo hadde hy om harent wille alleen de vercondinghe des oorlochs tot nv toe wtgheſtelt/ om haer by deſen te verwittigen/ dat ſo ſylieden conden middelen ende verwerven/ dat den Leger die nv vergadert ware op ſyn Frontieren wt bevel vanden voorſchrevē Coninc van Spaengien (vanden welcken ſy gheen minder overlaſt dan hy rechtveerdighe jaloſie en ontfingen) aftrecke van ſyn Coninckrijcke/ hem belovēde ende verſekerende/ dat dien niet voornemen ſal yet tegen hem/ ſyn onderſaten/ Landt ende Stadt van Camerijck ende Cambreſis/ noch yet int faveur ofte hulpe van ſyn rebellen/ dat alſdan hy niet ſoude voortvaren inde vercondinghe van oorloghe/ by ſoo verre hy daer van de effecten ſaghe voor den eerſten daghe des

1594.

Coninex vā Vranckrijck ſchrijvē aen de Steden van Artoys ende Henegouwe/ van date den xvij. Decembers 1594.

De Coninc van Vranckrijck begeert vrede met die van Artoys ende Henegouwe ſoo ſy den Spaenſchen Legher van ſyn Landt connen weren/ den xvij. December.

1595. nieuwen Jaers: Maer in ghebreke vant
welcke/ ware hy ghedwonghen om redenen
voorsept/ haer te vercondighen ende aen te
doen de oorloghe teghen den Coninck van
Spaengien/ ende syn subjectē ende Landen
die met hem vereenicht blyven / ende hem
daer in assisteren ghelyck de Coninghen syn
voorsaten hadden ghedaen om de selvighe
oorsaken / Protesterende voor Godt ende
syn Enghelen/ dat het soude wesen tot syn
hertelyck leetwesen / om de ellende die hy
voorsaghe dat het Christenryck daer van
ontfangen soude/ om twelcke voor te comē/
hadde hy ghedaen als een Prince toestont/
beminnende tselfde/ ē de eenicheyt met syn
gebueren. Sy souden dese vercondich-brie-
ven ontfanghen by eenighe syn Trompet-
ten/ den welcken soo sy die wtstelden hem te
beantwoorden byden selven ofte by andere
binnen den voorschreven tyt/ sal dien hou-
den voor ontfanghen ende veracht. Ghe-
gheven tot Ampens den xvij. Decembris/
M.D.xciiij.

De Staten laten des Coninck van Vranckryck Brieven onbeantwoort.

Dese Brieven byde Steden ontfanghen
zynde/ onder andere die vā Valencyn sondē
dien te Hove aen Ernestus / om te weten
wat sy antwoordē mochtē. Haer wert aen-
ghesept/ sy souden haer eyghen raet volgen/
sonder achterdeel des Coninckx eere ē staet:
waer over sy den Trompetter aensepdē/ hy
soude synen Weert betalē/ ende vertrecken/
sy en hadden noch deen noch dander te ant-
woorden.

Hier over zyn de Staten van Provintien
(noch staende onder sConinckx ghebiedt) by
Ernestus tot Brussel verschenē den eersten
Januari/ M.D.xcv. alleenlyck de Gheeste-
lycke ende Edeldom/ de Stedē niet. Alwaer
den eersten dach syne Hoocheyt een Remon-
strantie inde Spaēsche tale dede/ in substan-
tie aldus: Dat den Coninc aen syne Hooch-

Propositie van Ertsher-toch Ernestus aende Staten tot Brussel/ den eersten Januari 1595.

heyt gheschreven hadde ende belast met alle
bequame middelen/ als synen goeden Broe-
der ende Cousyn/ die Landen te vereenigen
in vrede/ ende te verlossen van alle ellenden/
het welcke de eenlycke oorsake ware waer-
omme syne Hoocheyt wt goedē yver aldaer
ghecomen ware/ verlatende syn ghemac om
te volbrenghen de goede intentie van syne
Majesteyt/ die bleeck aen den Brief die ghe-
heel ende al gheschreven was van des Co-
ninckx eyghen handt / den welcken hem soo
verheucht hadde/ dat hy niet min conde doē
als te dachvaerden de Edelen / Geestelycke
ende Wereltlicke by hem te comen/ om haer
mede te deelen van soo goeden nieus/ ē dat
hy oock ghedacht hadde opde middelen om
te comen tot sulcke goedē vruchte/ dat welc-
ke haer sanderdaechs na nieuwejaers dach
soude bydē Raetsheere Richardot in Fran-
soys aengesept wordē/ etc. Hier waren pre-
sent Stephano Dyvarra/ ende Don Diego
de Varra: Den Grave vā Fuentes en quam
op die vergaderinghe niet/ om dat den Her-
toch van Arschot gheprotesteert hadde/ dat
hy hem de hoochste plaetse neffens dē Ertsh
hertoch te sitten niet gheven wilde/ om dat
den Keyser ende syne Majesteyt hem die eere
ghegont hadden / ende die en wilde hy hem
niet laten nemen van eenen vremden/ waer
over als Fuentes ende Graef Carel van 1595.
Mansvelt (die des Hertochs parthye daer in
hielt) malcanderen ontmoeten/ saghen deen
den anderen aen sonder eenichsins te groetē.
Ende also daer den eerstē dach niet anders
gedaen en wert/ den Ertshertich in sprake
van ander saken vallende/ soo murmureer-
den veel seere/ principalyck de Bisschoppen
ende Gheestelycke/ Maer Arschot sepde al
lachende/ dat waer op syn Hoochduyts ge-
handelt/ alwaer in solempnele vergaderin-
ghe/ den eersten dach passeerde in willecom-
me heeten / ende te onderhouden de Duyt-
sche pracht/ ende anders quame daer niet
van al soude het oot een Coninckryc gelden/
also/ moesten sy pacientie hebbe. Ten naestē
dage en wilde den Hertoch van Arschot niet
nalaten van te vertellen den generalē noot
vande Landen van Artoys ende Henegou-
we/ byde overvallende Fransche oorloghe/
ē hoe nootsakelyc het ware dat syn Hooc-
heyt een haestighe medecyne tot haer quaet
aenbrochte/ ende dat om verscheydē respec-
ten gheenen tyt meer ofte langher verloren
diende: Sy hadden over lange verstaen den
goeden wille van syne Majesteyt / ē soude
alle de werelt kenbaer zyn/ so sy eens moch-
ten voelen tselfde metter daet/ de welcke
scheen syne Hoocheyt ware gheneycht haer
eens te toonen/ bycans te late/ als t Lande
gereet was om te revolteren/ so sy int min-
ste vanden dienst afweken van dat te be-
houden in middelmatige devotie. Sy had-
den over langhe gheclaecht ende vertoont
haren jammerlycken noot aen syne Maje-
steyt/ die ghehouden ware by het natuer-
lycke recht haer te verhooren/ ende syn On-
dersaten te bewaren: So haer roepen ende
claghen vande Majesteyt niet conde ghe-
hoort worden om de wytheyt des weechs/
ende soo syne Hoocheyt niet en conde order
stellen teghen een nieu quaet dat haer dub-
belfout meer dreyghde dan de voorgaen-
de/ soo waren sy ghedwonghen selve order
te stellen / om niet te toonen dat sy minder
souden zyn dan eenen Eertworm/ die hem
vertreden siende aen deen zyde / rechte hem
op aen de ander zyde / ende sochte hem te
wreken teghen die hem perste. Ende alsoo
sy sulckx souden hebben volbrocht/ sy souden
dan sulcken reden van haer daet gheven
aen syne Mejesteyt (haer onderworpende
ten oordeel vant Christendom / ende die tot
ghetuyghe nemende) soo dat haer niemant
sal connen beschuldighen/ dan dat sy maer
ghedaen hadden tghene dat noot ende na-
tuere haer leerde. Ende dat sy voorgheno-
men hadden tselfde metter daet te bewysen/
soo van die vergaderinghe haer gheen hulpe
te verwachtē stonde/ etc. Als hy dit seer cier-
lyck ende welsprekende wtghesproken had-
de/ riepen alle de Gheestelycke luyde wt/ A-
men/ ende dat ware haer voornemen/ ende
dat het meer dan tyt was. Daer waren oock
veel Edelen by/ oock des Hertochs sone Pr.
van Chimay/ de Heeren Graven van Aren-
berge/ Bossu/ de Rozes/ Barlaymont/ Li-
gne ende andere/ die dat alle toestemden.

Den Hertoch van Arschot beclaechde
hem daer na voorder van wegē der Landē/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. vanden overlast der vremder Soldatē/ namelijck de Spaengiaerden/ die nv meer eñ te veel ghestijft waren byden Grave van Fuentes/ eñ andere vreinde/ die behoorden plaetse te geven den Lantsatē eñ inlantschen Raet eñ Edeldom/ die de sakē de Landen betreffende best verstondē/ ofte die soudē haer selvē allenskens ontrecken van sConincx eñ Landē dienst/ trachtende haer particulier/ eñ diergelijcke redenen meer/ alle streckende datter een bevredinghe mette gheunieerde Landen voor al mochte gevonden wordē/ daermen lichtelijck toe brenghen soude/ somē het wtheemse Krijchsvolc wech sonde na dē Turc/ daermede benemēde alle oorsaken van achterdenckē den geunieerdē Provintien/ eñ dan met haer tracteren als met ghebueren/ ende niet als met rebellen/ etc.

Der Staten handel tot Brussel vergadert zijnde in Januario 1595.

Ernestus siende dat de Staten hert droughen op vrede/ heeft haer voorghedraghen/ hoe hy syn beste ghedaen hadde om tot vereeninge met de geunieerde Landē te comen/ die niet reconcilieren wilden/ ende om voorder daer in te treden/ en conde niet gheschieden/ dan tot verclepninghe van des Co. Majesteyts authoriteyt eñ eere/ waeromme hy haer advijsen versocht op drie poincten/ als te wetē/ Ofte den noot so groot ware/ dat den Coninck daeromme yet behoorde aen te gaen twelc syne Hoocheyt niet betamelijc en ware. Ten anderen/ ofte het eerlijck ware den vyant naerder te wille te wesen/ dan alreede aengheboden was/ als de conditien van reconciliatie te stellē tot haer eyghen discretie. Ten derden/ ofte andere vredehandelinghe oock doenlijck ofte practicabel ware. Waer op de Staten ten vollen schriftelijck vertoonden/ dat den vrede meer dan redelijck ende nootlijck ware/ ooc eerlijck ende doenlijck/ ofte practicabel: Tot welcke syne Hoocheydt (soo het scheen) toestemde/ eñ beloofde die advijsen na Spaengien te senden/ met sulcken ernstighe recommandatie/ dat hy scheen niet te twijffelen/ maer souden den Coninc beweghen: hy wilde die ooc aenden Paus ende Keyser senden/ die alreede aen verschepden geleerde (de Nederlantsche Lantsaken verstaende) als onder andere aen den Rechtsgheleerde Wesenbeeck (die hem tot Wittenberch hout) haer advijsen daer op afghevraecht hadde/ daer gheheel Christenrijc scheen toe te stemmen.

De Staten vertoonen den vrede nootlijc/ eerlijc eñ doenlijck.

Ernestus daerentusschen biddende alle ghewoonlijck devoyr eñ eenicheyt te onderhouden/ tot dat de antwoorde vanden Coninck quame op dese vertooninghen. Niet teghenstaende alle dese goede woorden ende ghegeven hope/ werden Ernestus Brieven by de gheunieerde Landen afgeworpen/ geschreven aenden Coninc in September/ als datter niet in Nederlandt te handelen was/ dan met ghewelt ende strengheyt: Desghelijcks oock luyden de afghewórpen Brieven vandē Don Guilliaume de S. Clement/ wt het Hof vanden Keyser/ als datmen de rebellen moeste benauwen/ tot dat sy selve om pays riepen/ etc. Maer de resolutie daer over heeft Ernestus niet belevet/ dan syn goede toeségginghe ende gheghéven hope heeft de Vergaderinge alle gherustheyt ende contentement ghegheven/ soo datter op syn doodt (die corts hem over viel) alle swaricheyt ende veranderinge mede voorcomen ende belet werdt. 1595.

Alsoo de Provintien als die van Artoys ende Henegouwe den Coninck van Vranckrijc gheen bequame antwoorde op syn versoec en deden/ heeft hy open oorloge gepubliceert teghen den Coninck van Spaengien ende syn Landen/ by volghende Placcaet/ ghegheven tot Parijs/ den xvij. Januari/ M.D.xcv.

Des Coninck van Vranckrijcks placcaet/ verkondigende de oorloghe teghen den Coninc van Spaengien ende syne onderdanen/ den xvij. Januari/ 1595.

NJemanden binnen synen Coninckrijcke noch daer buytē ware onbekent dat den Coninck van Spaengien/ niet hebbende Vranckrijck by openbare oorloghe connen tonderbrenghen/ beschermt van Godt/ ende by haer Coninghen hoochloffelijcker ghedachten (met assistentie van haer goede ghetrouwe ondersaten voorghestaen) heeft inden selven Coninckrijcke verweckt ende ghevoeyt scheuringen ende tweedracht/ om dat tonder te brengē/ die tselfde noch tegenwoordelijck syn quellende ende pramende/ want synen haet ende begeerlijckheyt ware soo verre gecomen/ dat hy daer over niet alleen en heeft verquist groote sommen van penninghen/ ghebruyckt ende verloren syne principale heyrcrachten/ tot het abandonneren toe van syn eyghen Landen ende saken/ maer heeft hem oock vervoordert (onder pretext van Godtvruchticheyt) opentlijck te versoeckē ende te beproeven de trouhertichheyt vande Fransoysen tot haer naetuerlijcke Princen ende Overste Heeren/ die van alle tyden wonderbaerlijck onder alle Natien besaemt ende gepresen zijn geweest/ ongherechtelijck eñ openbaerlijck natrachtende die Edele Croone voor hem ofte de syne/ twelck hy hadde begonst te weghe te brengen terstont na het overlijden van wijlen den Coninck Fransoys den tweeden/ eñ hadde daer nae altijts gecontinueert by diversche middelen/ triumpherende ende syn profijt doende mette onderjaricheydt van haer Coninghen/ twelck hy in sonderheydt hadde laten blijcken op het eynde vande regieringhe van wijlen den Coninck Hendric de derde saligher ghedachten/ inden Jare M.D.Lxxxv. als wanneer de Fransoysen door de gratie Godts alle Godtvruchticheyt/ Justitie ende goetheyt van syne Majesteyt genietende ware/ eene volcomē eñ generale ruste/ de welcke de selve syne Majesteyt daghelijcx was bevestighende ende verseckerende tot haerlieder verlichtinge/ hadde hy onder valsche ende lichtveerdighe pretexten/ het voorschreven Coninrijcke verbulst met vier ende bloet/ ende tot uterlijcke verwoestinghe brengende de Catholijcke/ deene teghen dander in Wapenen/ ende dat teghen den alder religieusten Prince die er oyt gheregiert hadde/ waer door gevolcht ware de claghelijcke moort van syne persoon/ de welcke inder eeuwicheyt sal bloeden inde herten van alle oprechte Fransoysen/ met alle de ander moorden/ rooverijen/ verwoestinghen ende verdruckinghen die sy daer na hadden gheleden/ onder het welcke sware pack/ Vranckrijck eñ de Fransoysen souden

voor

1595. voor altoos versmacht ende versmoort ghebleven hebben/sonder de speciale gratie van syne Goddelijcke Majesteyt die haer noyt en hadde verlaten/ de welcke haren Coninc ende Souverapnen Prince ende Heere de cracht ende macht ghegeven hadde/dat hy cloeckmoedelijck voorstaende de gherechtichept van hare sake/midtsgaders haer libertepten/goeden/leven/Huysgesinnen ende eere/hadde te niet ghebrocht de ongherechtighe aenslaghen des voorschreven Coninckx eñ syner geconfedereerde / tot synder schande/ ende tot haerlieder confusie / inder voeghen dat Vranckrijck alsnu oorsake heeft te verhopen wederomme te comen in haren eersten voorspoet/ter eeren Godts/ende onder de ghehoorsaemhept ende bevelen van syne Coninckliycke Majestept/ Een yegelijc daer toe van nv voortaen gebruyckende de selve trouhertichept / ende syne Majestept daer toe inployerende de selfde middelen eñ remedien/die de Coninghen syne voorsaten hebben te wege ghebrocht/ om het Coninckrijck te beschermen teghen haer oude vyanden/Het welcke syne Majestept oocte doen bedacht is / die, de onderhoudinge van onse Heylighe Religie/syne reputatie/ ende de beschuttinghe syner Ondersaten veel liever ende in meerder weerde heeft als syn eygen lijf ende leven / twelck hy daer voren te meer reysen liberalijcken gewaecht hadde/ ende noch bereyt was te waghen. Ende dat syne bekeeringe/goethept ende patientie sedert de vijf Jaren herwaerts / noch het teghenwoordich perijckel daer de Christenhept mede ghedreycht wort (alleen ghesproten zijnde (soo een yeghelijck Christen mensche bekent ware) wten twist eñ tweedracht ende gherechtich achterdencken dat de ambitie desselfs Coninckx van Spaengien daer inne verweckt heeft) niet en hebben alsnoch connē stillen syne quaetwillichept tegen syn Conincrijcke/den persoon van syne Christelijcke Majestept / syne goede ende trouwe ondersaten / ende teghen die van Camerijck / die syne Majestept ghenomen hadde onder syn protexie / teghens de welcke hy ende de syne noch daghelijcx waren ghebruyckende allerley vyantschappe / continuerende die te bespringhen met openbaer ghewelt aen alle zijden/ syne Steden te ontweldigen ende onthouden/syne Ondersaten te apprehenderen eñ ghevanckelijck te voeren/ten rantsoene te stellen/ombrenghen eñ vermoorden/de selve met contributien ende opbrenghen van penninghen te belasten/ eñ alle andere Acten van gesworen vyantschap te bedrijven/tot te staen na het eyghen leven van syn Majestept by assasinamentē/moorden/ende andere vilayne ende grouwelijcke middelen/ghelijck dese dagen noch waer gesien gheweest/ ende by nae gheschiet was/ tot grooten ongheluckе van Vranckrijck/ ten ware dat Godt (een recht bewaerder eñ beschudder der Coninghen) niet miraculeuselijck en hadde afgekeert den schricklijcken steeck / ghegheven vande handt van eenen Fransoys/een afgrijselijcke ende onnatuerlijcke sake/ die gedreven was van eenen seer wreeden ende opreehtē gespaignioliseerden

Coninc van Vranckrijck beschuldicht den Coninc van Spaengien van moordadichept.

gheest/teghen den persoon van syn Majestept. De welcke daer op eenen yeghelijcken dede weten dien het behoorde / dat hy niet willende langher in ghebreke zijn van syne eere/ eñ de bescherminghe die hy syne ondersaten schuldich ware/ ende dien van Camerijck voorschreven/ so hy zijn soude/ indien hy langher ghedultichept/patientie ende simulatie int vervolch ende continuatie van sodanighe voornemen ende attentaten ware ghebruyckende. Oock siende het cleyne werck dat die van Artoys eñ Henegou hadden ghemaeckt (ten grooten leetwesen van syne Majestept) vande vermaninghen die hy haer by expresse Brieven hadde willen doen/dat sy hem souden helpen afwenden den tempeeste vande oorloge die by de voorschreven Spaengiaerden verweckt was/ niet min theurlieden verderffenisse / als tot schade van syn ondersaten. Waeromme hy gearresteert/ beslotē ende geresolveert hadde/ van nv voortaen openbare oorloghe te voeren te Water ende te Lande teghen den voorschreven Coninc van Spaengien/syne Ondersaten/Vassalen eñ Landen/ om hem op de selve te wrekē vande ongelijcken injurien ende misdaden die hy ende de syne daer af ware ontfangende/ essen ghelijck gedaen hadden de Coninghen syne voorsaten in gelijcke occasiē/ met vast betrouwē dat Gods (dien het binnenste syns herte eñ de gerechtichept dt synder sake bekent ware) hem sal continueren synen Goddelijcken bystant/ doen prospereren ende seghenen/ mette hulpe van syne goede ondersaten/syne gherechtighe Wapenen. Midts welcke syne Majestept wel expresselijc was belastende aen alle syne Ondersaten/Vassalen ende Dienaers/ van nv voortaen de oorloghe aen te doen te Lande ende te Water den voorschreven Coninc van Spaengien/syne Landen/Ondersaten/ Vassalen ende aenhanghers/als vyanden van synen persoon ende van den Coninckrijcke : Ende om sulcx te doen / beval hy haer met ghewelt te treden inde voorschreven Landen/te bespringhen ende overvallen de steden ende plaetsen wesende onder syn ghehoorsaemhept / die selvighe te brenghen tot schattinghen ende contributien/syne Ondersaten ende Dienaers ghevanckelijck te nemen/op rantsoen te stellen/ ende te tracteren ghelijck sy doen / ende doen sullen den synen : Waeromme hy haerlieden verboden hadde/ende verbode midts dien/ hoedanige specien vā communicatiē/onderhandelinghen / commercien / verstanden/ ende ghemeynschappen te houden metten voorschreven Coninck van Spaengien/syne aenhangheren/Dienaren ende Ondersaten: Op lijfstraffe dede hy oock wederroepen/ende wederriep van nv af/ hoedanighe soorten van toelatingen/Paspoorten/ ende Sauvegarden ghegheven ende verleent by hem/ syne Luytenanten ofte Stadthouderen generael ende andere/ dese teghenwoordige ordonnantie contrarierende/verclaert de selve van onwaerden/ende verbiet die eenichsins te respecteren binnen vijfthien daghen nae de publicatie van dese / de welcke hy tot dien effecte beveelt gedaen te werden

met

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. met blasen van Trompette/ ende openbare wtroepinghe inde Provintien ende Frontieren vanden Coninckrijcke/ op datter niemant oorsake van ignorantie en pretendere/ maer dat een yeghelijck die onderhoude ende te wercke legge/ op pene van ongehoorsaemheyt. Ghedaen tot Parijs den xvij. dach Januari/ M.D.xcv. Onderteeckent/ Henry; Ende lagher stont/

De Neufville.

Op dit Placcaet des Coninckx vã Vranckrijck isser tot Brussel ghedruckt ende wtgegheven in den naem vanden Coninck van Spaengien/ van date den sevensten Meerte M. D. xcv. een ander Placcaet/ dienende tot antwoorde opt voorschreven Frans Placcaet/ luydende aldus.

By den Coninck.

Verclaers des Coninck van Spaengien teghen des Coninckx van Vranckrijc verclaers der oorloghe den sevensten Meerte 1595.

SOo wanneer men ghenoodicht is te treden in oorloghe/ die gemeynlijc met haer brengt de schaden ende ellenden/ als een yegelijcken kenlijck is: alsdan ist een sonderlinghe groote vertroostinghe voor eenen Prince/ dat hy daer toe teghens redene ghepoort ende ghedwonghen wort/ als wesende alsdan vry van schult/ ende synen conscientie onbelast vande boosheden ende ongelucken daer wt spruytende. Het is alle de Werelt bekent/ dat wy (spreect den Coninc) altijt punctelijcken met alle ghetrouwicheyt ende oprechticheyt hebben onderhouden den vrede/ ghemaeckt inden Jare xvc. Lix. met wijlen den Coninck van Vranckrijck Hendrick den tweeden van dien name/ onsen Schoonvader (wiens ziele Godt genadich zy) ende mẽ en can niet lochenen/ dat nae syn overlijden/ wy tot verscheyden reysen by ghestaen ende geholpen hebben onse Schoonbroeders / syne Kinderen eñ erven vande selve Croone/ in heurlieden soo grooten noot/ met merckelijc getal van Krijchsvolck/ die met haer bloet ende leven de selve hebben helpen bewaren haer Coninckrijc/ ende daerinne onse heylige Catholijcke / Apostelijcke ende Roomsche Religie. Ende hoewel zedert wesende het Coninckrijck van Portugael op ons wettelijcken gevallen/ ende de beroerten in onse Nederlanden overcomen / wy tot meermale met Fransoysche Wapenen zijn bespronghen ende beschadicht gheweest / ghelijck noch hedensdaechs mach blijcken by het innemen ende onthouden vande Stadt Camerijck/ eñ dat wy daer door maer te veel redenen en hadden om onse vrientschappe te veranderen/ nochtans hebben wy wt goeder hertẽ sulcken ongheliijck/ cleynicheydt ende hinder laten over ons gaen/ sonder daer van eenighe wtwendighe demonstratie te doen/ ten eynde den goeden vrede onderhouden ende ghecontinueert soude blijven/ ende de Christenheyt niet beruert met nieuwe oorlogen: Eñ namentlijcken lestmael om voor te comen ende te beletten het ondergaen vander Religie/ alsdoẽ voorhanden wesende/ en hebben wy niet willen laten (te rugge stellende onse eyghen saken) te helpen ende by te staen de Catholijcken van Vranckrijck / die ons hebben des aenghesocht/ Alle wercken ende

Den Coninc van Vranckrijck wort ghenoemt den Prince van Bearne.

Actien van sulcke qualiteyt/ dat niet tegenstaende de quade interpretatie die den Prince van Bearne daer vã is doende/ de Croone van Vranckrijck niet en can loochenen/ oft sy en heeft daer door voorgestaen/ geholpen/ ende beschermt geweest in haren grooten ende nau dwinghenden noot / jae inde swaerste ende gewichtichste occasie ende gelegentheyt/ die sich opt voorgedragen heeft. 1595.

Boven dien heeft de voorschreven Prince van Bearne sedert corte daghen herwaerts de oorloghe tegen ons verclaert/ funderende hem op sekere pretextẽ / daer op wy noyt en dachten: Ghelijck claerlijck ghenoech betuyghen alle onse wercken / sonder dat wy willen/ ofte oock van noode zy daer teghen eenighe andere Justificatien voor te brenghen: Maer wel ter contrarien tghene de voorschreven Prince van syn ghebooorte af ghedaen heeft tot achterdeele vande Religie / ende men noch daghelijcx van hem siet/ geven den Catholijcken van Vranckrijck ende andere stoffe ghenoech / om vastelijck te ghelooven dat syn voornemen is te bederven ende gantschelijck te niete te doen de voorschreven Religie / in een Coninckrijck daer de selve altijt soo seer ghefloreert heeft/ Twelck is een vande alderbeclaghelijckste saken diemen soude connen bedencken/ niet alleene voor dien vant self de Coninckrijck/ maer oock voor de gheheele Christenheydt/ ghelijck te vreesen ware/ dat eer langhe soude comen te ghescheiden / ten ware de hope dat Godt almachtich door syne ongrondelijcke goetheyt / syne bermhertichheydt over de Christenen sal toonen/ ende afkeeren van Vranckrijc de ellende daer mede tselfde Coninckrijck ghedreycht wort/ te niete doende het voornemẽ vande gene die daer toe strecken/ waeromme wy ende alle goede menschen hem moetẽ bidden sonder ophouden.

Wesende van de sake soo verre gecomen/ dat het van noode is de Werelt te desabuseren/ ten eynde men niet en valle in eenighe quade ende ongefondeerde impressie ofte achterdencken. Wy beweecht zijnde door onsen gewoonelijcke yver/ so hebbẽ wy midts desen de Fransoysen wel willen berichten ende doen verstaen / dat wt crachte vande verclaringhe / gepubliceert by ordonnantie vanden voorschreven Prince van Bearne/ opde oorloghe tusschen ons ende hem / wy niet en vermoghen noch willen toelaten de generale inbrekinghe vanden vrede die wy soo vele Jaren hebben onderhouden mette Croone van Vranckrijc / want also hy niet en is verclaert by onsen alderheylichsten Vader den Paus/ voor Coninck vant selfde Coninckrijck / ende dat hy om dese ende andere wichtighe ende treffenlijcke redenen oock niet en can wettich Coninc wesen/ noch volghentlijc wettelijcken breken den voorschreven vrede: Wy willen vastelijck gelooven/ dat de Catholijcken van Vranckrijck/ so wel de genẽ die noch blijven int verbont/ als de ghene die daer afghewecken zijn/ ende alle andere/ siende (gelijck wy sien) voor hare Poorten de Religie verlozen gaen/ niet en sullen willen laten daer teghen te ghebruycken de remedien die hen eenichsins moghelijck

Den Coninc van Spaengien en bekent den Coninck Hendric de vierde voor geen Coninc van Vranckrijc.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. lijck wesen sullen/ volghende de groote ende sonderlinghe Obligatie die sy daer toe hebben.

Ende van onsent wegẽ verclaren wy/ dat onse meyninge eñ wille is te blijven/ vrient/ Bontghenoot/ ende gheconfedereert vande Catholijcken van Vranckrijc/ alnoch vereenicht wesende tot hanthoudinge vande Religie/ om die te helpẽ eñ by te staen/ met alle de middelen die Godt ons gheven sal: Presenterende tselver oock te doen aende ghene die haer hebben afghescheyden vant voorschreven verbont/ met allen anderẽ/ tzy steden/ gemeynten ofte particulier persoonen/ die binnen twee Maenden nae de publicatie van desen hen sullen comẽ verclaren/ eñ by vaste ende goede versekeringe (genoechsaem eñ weerdich om wt crachte der selver ontfanghen ende aenveert te worden) hen doen kennen egheen vyanden te wesen vande Catholijcke ende Roomsche Religie/ noch van ons. Bevelende wel expresselijck aen allen onsen Vassalen ende Ondersaten/ van wat conditie ende qualiteyt sy zijn/ de selve niet te hinderen ofte beschadighen in eenige manieren/ noch tegen hem yet vyantsche wijse voor te wenden: Maer ten opsiene vande voorschreven Prince van Bearne/ eñ vande Fransoysen die blijven sullen ofte haer voeghen op dander zijde/ Wy willen ende verstaen/ dat sy ghehouden worden voor openbaer ende verclaerde vyanden/ eñ over sulcx vyandelijck ghetracteert te Water ende te Lande/ sonder eenich onderscheyt. Tot welcken eynde wy hebben gheordonneert/ ende ordonnerẽ midts desen/ dat de wtroepinghe daer van gheschiede in alle de ghewoonlijcke plaetsen/ op dat onse oprechte ende eenvoudighe intentie alomme bekent mach zijn/ ende alle de werelt bespeure ende ontdecke dat wy geen begintsel ofte Autheur en zijn van dese oorloghe/ maer dat wy niet en soecken dan Godts eere/ de hanthoudinge vande Catholijcke Apostelijcke eñ Roomsche Religie/ de ruste der heyliger Kercken/ ende vrede van alle goede menschen. Ghegheven in onser Stadt van Brussel/ onder onsen Contreseghel den vij. van Meert/ M. D. xcv. Onder stont/ By den Coninck in synen Rade. Ende lagher stont/ Verreyken.

Den Coninc van Spaengiẽ verclaert te blijven vrient vande Ligeurs in Vranckrijc.

Recht te voren eer dit verclaers was ghepubliceert/ waren daer Brieven wtgesonden wt den name van Ernestus aende Provintien/ van date den xiij. Februari/ hoewel die na syn doot eerst ghepubliceert werden/ waerschouwende d'Ondersaten hen te wachten vande invasien/ plunderinghen/ schaden ende oversten die den Prince van Bearne/ hem draghende voor Coninck van Vranckrijck/ alreede doen begonnen hadde/ authoriserende de Ondersatẽ ooc op te vallen/ crencken/ ende aentasten elc in syn jurisdictie harẽ persoonen/ goederẽ eñ schulden/ etc. Daer by waren ooc ander Brieven/ inhoudẽde ordonnantie hoemen soude handelen mette Fransoysen die souden moghen wesen vande syde vande Catholijcke Apostelijcke Roomsche Ligue ofte Verbont/ eñ teghenpartije van den voorschreven Prince van Bearne ende syne aenhanghers/ ofte oock anders die van overlanghe inde Nederlanden mochten ghewoont hebben/ ordonnerenden die te examinerẽ/ oft sy te vertrouwen waren/ ende die dagelijcx noch wt Vranckrijck mochten gevlucht comen/ begheerende te genieten de vryheyt vande heylighe Ligue ofte verbont/ souden oock mogen inde Landen resideren/ midts haer vertoonende voor de Wethouders/ om ondersocht te worden/ ende souden gehouden wesen te toonen certificatie vande Princẽ/ Heeren ofte Staten vande voorschreven Ligue/ van dat sy de zijde ofte partye vanden voorschreven Prince van Bearne niet en hielden.

Ernestus Brieven noyẽde de Fransoysen ende de oorloghe van date dẽ xiij. Februari.

Hier op isser van beyde zijde opde Frontieren alle vyantschappẽ getoont/ de Fransoysen in Artoys eñ Henegouwe veel Dorpen/ Heeren huysen/ Cloosteren/ afloopende ende afbrandende/ oock de Voorsteden/ van Valenchijn ende meer andere/ sy quamen tot voor Berghen in Henegouwe: Desghelijcx deden oock de Spaensche eñ Walsche in Vranckrijck.

In Lutsenborch hadden den Hertoch van Boyllion/ eñ Graef Philips van Nassouwen eenighe steden ende plaetsen inghenomen/ als Yvoys, Montmedi, Virton, la Frette ende andere: Oock was in Januario Graef Philips met vier Benden Peerden ontmoet/ eñ met embuscade van Mansvelts voetvolck beset/ maer hy ontquamt ghequetst/ met verlies van ontrent tsestich Peerden/ eñ twee Capiteynẽ gevangẽ/ mits dat den Hertoch van Boyllion door hooge waterẽ by hem niet en conde comẽ/ maer nae twee daghen ontmoette Boyllion weder wel elf Cornetten syner vyanden Peerden/ die hy sloech/ so datter veel doot bleven ende veel ghevanghen werden/ waer onder den Luytenant van Mansvelt was. Sints misten haer diversche aenslaghen/ als op Diettenhovẽ ofte Theonville: daer na werter luttel wtgerecht/ wt oorsake dat Boyllions volc elders ghebruyckt werden: eñ het derven van dit volc onder Graef Philips/ heeft de geunieerde Landen veel aenslaghen doen nalaten.

Boyllion eñ Philips vã Nassouwen exployten in Lutzenborch in Januario 1595.

Een deel vande Ruyteren die onder den Ridder Vere op het geleyt van Graef Philips van Nassouwen gheweest waren/ leggende by Soest in Westphalen/ sonder goede wachte/ zijn den vierden April van haer vyanden overvallen/ eñ verloren wel hondert ende sesenvertich Peerden/ eñ waren de Compangien van Balen/ Sidney/ Vere/ Parker/ Oustar ende Hohenlo.

Den Hertoch van Lorraynen zijnde metten Coninck van Vranckrijck overcomen/ malcanderen weder gevende wat sy onderlingen afgenomen haddẽ/ heeft syn Krijchsvolck in sConincx dienste bestelt/ die welcke onder het beleyt vanden Baroen van Assonville/ de Heere van Tremblecourt/ ende den S. George/ wel sterck ontrent acht ofte neghen duysent te voet/ ende ontrent derthien hondert Peerden/ zijn ghevallen int Graefschap van Bourgongien/ toebehoorende den Coninck van Spaengien/ ende hebben ontrent Vastelavont Jonville belegeert eñ

inghenc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595.

De Fransoysen als int Graefschap van Borgondien ende nemen veel Steden in Meert.

ingenomen/ oock Luxoul/ Vesoul/ Baume/ tusschē Besanson eñ Montbeliaert/ dē wech nae Duytslant/ met meer ander plaetsen ende Casteelen/ veel Dorpen plonderende: Sy lieten de Stadt van Besanson oock op eyschen/ die haer neutrael hiel/ desgelijcx oock Gray/ daer hem den Gouverneur de Grave van Chammistre onthiel/ die mettē Grave van Morinel ende tHof van Dola ten lesten begonden volc te vergaderen/ ontrent vier duysent te voete eñ vijf hondert Peerden by een brengende met grooter moeyte/ zijnde een Lant dat in hondert jaren geenen crijch gevoelt hadde/ waeromme int eerste aen verscheyden plaetsen dat nieu Krijchsvolc eñ Boeren in wapenen gevonden zijnde/ veel geslagen werden. Sy sonden in Savoyen eñ aende Spaengiaerden om assistentie/ daer sy nech lutter hope van cregen: Eñ also sy van oude tijdē altijt onder de bescherminge vande Switsers gestaen hebben/ soo sonden sy ooc aen haer/ die welcke noch verstoort antwoorden/ waeromme sy aen sulcke Bontghenoten hulpe versochten/ die sy over eenige Jaren wt Vranckrijc thuyskeerende (afgedanct zijnde met haer betalinge) met geheel Vaendelē ellendelijc eñ jammerlijckē haddē laten dootslaen eñ ombrengen/ welcker onnoosel bloet sonder twijfel wraec riep/ eñ wiēs doot noch dagelicx vande weduwen eñ weesen beclaecht werden. Twelc ooc was gebeurt Anno M.D. Lxxxviij. in Januario/ inden aftocht der Switsers die in Vranckrijc de Navarrische gedient hadden/ ende werden byde Lottrinsche ende die van Guyse wreedelijck gehandelt/ ende ooc op ander tijden.

Hier door waren de Fransoysen in vaster hope om het Graefschap van Bourgondiē onder haer Croone te brenghen: Maer den Conestabel van Castilien/ Gouverneur van Milanen/ quam daer met veel Spaens Krijchsvolcx/ eñ wan weder veel plaetsen/ daer tegen de Fransche haer weder stelden/ waer van het succes den tijt sal leeren.

Hoeping Landt van Luyck by Heraugiers volck genomen den viij Februarij.

Charles de Heraugier/ Gouverneur van Breda/ om de aenslagen in Lutsemborch eñ tLant van Namen te vorderen/ is wt Breda int leste van Januario/ met xij. Vaendelen voetvolcx ende xiij. Cornetten Peerden na de stadt van Hoey getrocken/ gelegen int Lant van Luyc/ opde Mase tusschen Luyc eñ Namen/ een bequame stadt/ met eē schoone brugghe over de Mase/ ende Casteel/ een woonstede vande Princen ende Bisschoppen van Luyc: ende so dit Casteel lutter Garnisoē in hadde/ zijnder bestelt geweest ontrent xxiij. ofte dertich mannen/ die in een arm gehuert huysken haer waren verbergende/ gelegen recht onder tCasteel/ dat seer hooge op een Rotze ofte clippe leyt/ daer recht boven dit huysken int hoochste van het Casteel een oude venster stont: Van beneden wt dit huysken wisten by nachte dese dertich mannen eenich fatsoen van coordē ende leeren te makē/ waer mede sy aende venster quamen/ die sy opbraken/ ende cregen daer de dertich mannen binnē/ die by eenige die de gelegentheyt des Casteels kendē/ bestelt werdē/ daer sy de principaelste vant Casteel/ als sy smorgens vroech ter Misse luydende/ meyndē wt haer logementen ter Kercken te gaen/ by dē halse namen int doncker/ die sy dwonghen ende bonden/ eñ in een gat deen voor dander naer wierpen/ eñ also sy ten lesten nochtans ondect werdē door het roepen van een vrouwe/ so overweldichden sy het geheel Casteel ende de Poorte/ ende eysten de Stadt op/ die in wapenen comende/ eñ haer meynende te weeren/ saghen Heraugier met syn volck marceren/ waeromme sy compositie maecten/ ende lieten hem inne den viij. Februarii.

1595.

Heraugier besette de stadt ende tCasteel/ ende begon die van alle nootdruft te versiene/ ende het naeste vyants Lant rontomme op contributie te stellen/ zijnde een seer bequame plaetse tot haer oorloge offensijf/ als passagie over Mase ende opt Lant van Namen ende Brabandt ghelegen/ hechtende bycans Lutsemborch aen haer palen/ daer sy alreede met den Hertoch van Boyllion ende Graef Philips van Nassouwen groote conqueste meynden te doen.

Italiaensche rijcke goederen afgeset by Heraugiers Peerdevolc in Februario.

Heraugiers Peerdevolck hebben ontrent Montmedi op desen tijdt seven Carren met costelijck Italiaensche waren geladen/ naer Antwerpen gaende/ met alderhande Goude ende zijde Lakenen ende zijde Coussen aenghetast/ genomen ende ghebuyt/ wel dry hondert duysent Gulden weert: Maer als een deel van haer (zijnde vande Garnisoenē van Breda eñ Bergen in Brabant) meyndē thuys te rijden/ zijn sy ontrent Tongeren ontmoet van eenighe Benden van Ordonnantien harer vyandē/ beleyt byden Oversten Schets/ Heer van Grobbendonck/ die daer ontrent ooc thien Vaendelen voetvolcx hadden/ waer van sy geavijseert zijnde/ hebben sy haer in drie hoopen verdeylt om te ontrennen/ maer den derdē hoop wert aengetast/ ende mits dat sy te veel met den buet geladen waren/ werden sy geslagē/ so datter wel tsestich of tseventich so doot als gevangen/ daer onder twee Luytenanten waren.

Dit in nemē van Hoey/ (toecomende den Bisschop van Luyc/ die nu mette vereenichde Landen in neutraliteyt stont) wert ontschuldicht datmen maer begeerde de plaetse te ontleenen voor haer vertreck/ met profijt vande inwoonders/ sonder misdoen/ ende als de oorloghe gheeynt soude zijn/ soo souden sy het hem alles weder leveren/ sy leden ende dulden tselfde wel van Berck ende Bonna/ toebehoorende mede den Bisschop/ die de Spaensche behielden/ etc.

Maer den Bisschop sondt aende Staten der Landen/ hem beclaghende vant gewelt ende breken van neuteraliteyt/ eyschte syn stadt wederomme/ gebruyckte daer toe alle syn vriendē/ aenbiedende goede voorslagen: Maer midts dat hy alsnoch luttel ghehoor creech/ heeft hy hulpe aenden Ertshertoch Ernestus versocht/ die derwaerts terstont Krijchsvolc sont/ om tLant van Namen eñ Brabant van haer coursen te bevrijdē/ met last om dē Bisschop te helpē/ de welcke niet tegenstaēde dat sy hoordē vā Ernesto doot/ hebbē nochtās Hoey belegert/ om dat sy wel merctē dat het qualijc conde ontset wordē/ daer hem Heraugier self mette Capiteynen

1595. Ballifort/eñ de Vos met meer andere haer binnen lieten besluyten / niet teghenstaende datter soo grooten overvloet vande op-perwateren alomme over de Landen was/ door den grooten sneeu die ghevallen / ende daerop subyten reghen ghecomen was/ so dat bycans alle Revieren / ende namelijck den Rijn van boven Colen af over beyde sy-ne syden so overgeloopē was/ als by mans gedenckē niet gesien en is / so dat alle byge-leghen plaetsen ende Dorpen onder water/ ja vele wechghevoert werden: Veel duysen-den van Beesten / ende oock veel menschen verdroncken. In Hollant was het gantsche Eylant van Bommel eñ andere onder wa-ter/ twelck een groote straffe Godts was over veel menschen: Daer zijn oock veel Schanssen ende Bolwercken verdroncken/ ende eensdeels wechghespoelt / soo dat het Krijchsvolck alomme werck hadde om de Landen voor inval te bewaren/eñ de sterc-ten te repararē/tot grootē coste der Landē.

Des Rijns ende andere Wateren overloopē in Februari eñ Meert.

Hier door Fuentes / la Motte / Barlay-mont eñ andere Krijchsoversten de becom-meringe der Staten volck merckende/door dat het water alle passagien ende ontset ge-stopt hadde/ soo hebben sy Hoey over deen zijde der Mase beleghert/ eñ des Bisschops volck alomme over dander zijde vergadert/ ende hebbent alsoo ontrent den xiij. Meert overweldicht / ettelijcke vant Garnisoen doot gheslaghen ende ghehanghen/de reste vluchtede opt Casteel/dat sy met twee stuc-kē geschuts beschoten / eñ alle de Coolgra-vers des Lants van Luyck vergadert zijn-de/ hebbē syt begonst te ondermijnen/waer door ten lesten dat Casteel aende Heere van la Motte is overgegeven met compositie/ wt treckende met geweer/Bagghe eñ Bag-gagie ontrent den twintichsten Meert: int wttrecken wilden de Spaengiaerts die al vermoorden als straetschenders / maer la Motte dede hen door Grobbendonck gост gelcyde doen. Heraugier verloor daer door veel credits/ beschuldicht zijnde van dat te lichtelijcken overghegheven te hebben / de-wijle tot ontrent Colen volc gecomen was tot synder ontset / ende de Bresse noch niet stormbaer wesende/hebbende ooc twee ofte drie vertrecten binnen: Maer ander oordeel-den contrarie/ende dat hy wijsselijckē dede: ende alsoo is dien profijtelijcken aenslach voor de gheunieerde Landen misluckt.

Hoey werdt byde Spaensche weder-genomen dē xx. Meert.

De Staten haer tonvredē vindende over Heraugier/ die gheschreven hadde dat het Casteel sterck ghenoech teghen tghewelt vant gheschut was/ dat qualijck verstaen was / daer in sy seer bedroghen waren/ tot groote achterdeel vande Staten / die daer anderen raet in souden ghebruyckt hebben. Met dese sake ende t'belegh is avontuerlijc gheleest ende gehandelt / ende tusschen par-tijen groot misverstant ghevallen.

De Spaensche hebben het Casteel beset met drie Vaendelen Krijchsvolck/ende het Legher bleef daer ontrent noch legghen/ wachtende ghelt vanden Bisschop/dat niet reede en was/ eñ scheen ghelt hebbende/dat sy souden Breda comen belegghen: maer die Stadt wert by Pr. Maurits wel versien van alle nootdruft/ ende wel met dertich Vaendelen Krijchsvolck beset. 1595.

Den Eertshertoch Ernestus was inden Winter sieckelijc geworden / swaermoedic-heyt heeft de siecte vermeerdert / de oorsake was soomen achte/dat syn houwelijck met-te Infante van Spaengien / ende andere aenslaghen ongheluckelijcken alomme af-liepen/oock syns huys oorloghe teghen den Turck/ desghelijcx oock de Nederlandtsche Landtsaken/ hy sach hem oock neffens syn vyanden/oock vanden Lantvolcke/ja van-de Spaengiaerden veracht/ende het scheen dat hy in eenighe Maenden gheen Brieven vanden Coninck en hadde gecreghen/onder wiens Raet hy veel wederspreckers hadde: Dese dingen syn cranckheyt vermeerderen-de/ heeft hem de doot genoech subytelijcken overvallen/met veel bloedens wt den neuse dat hem overviel/ eñ hy is gestorvē snachts tusschen den xx. eñ xxj. Februari. Voor syn sterven begeerde hy dat den Grave van Fu-entes soude Gouverneur ende Krijchsover-ste wesen/regerende met advijse des Raets/ tot dat andere ordere quame vandē Coninc. Hy is tot Brussel ghestorven int xxiiij. Jaer syns ouderdoms/een swaermoedich/ state-lijck (als diemen seer selden sach lachen) ende goethertich man/ een Vorst/ vredelijc/ sachtsinnich ende beleeft / de Catholijcsche Roomsche Religie nae de Jesuitsche aert seer toeghedaen/ende tot den dienst des Co-nincx van Spaengien seer geneycht: Hy liet veel schulden/ jae selve syn huysghesin on-betaelt.

Ertshertoch Ernestus sterft tot Brussel den xxj. Februari.

Desghelijcx te voren is oock ghestorven Ferdinandus van Oostenrijc/ des Keysers Oom/ eñ Keyser Ferdinandus sone/ die byde Welserinne den Marquis van Burgou en-de den Cardinael van Oostenrijck naeliet/ met meer andere / een vredeliefhebbende Vorst.

Ertshertoch Ferdinandus vā Oostenrijck gestorven den xxiiij. Januari.

Ernestus doot heeft gheen veranderin-ghe (als wel apparent was) int Nederlant ghemaeckt/ midts dat de groote hope en-de verbeyden der goeder resolutie des Co-nincks / op de ghesonden advijsen over de bevredinge/alles in stilte ghehouden heeft/ daer het wedernemen van Hoey seer toe vorderde / ende alle patientie ende hope verquickte: Daer over is den Hertoch van Pastrana corts tot Lutsemborch / ende soo tot Brussel wt Italien aenghecomen met syn Sone/ int beginsel van April/ diemen seyde dat seer goede resolutien mede broch-ten/maer het Gouvernement bleef by Fu-entes ende Steven Dyvarra/ welck Gou-vernement by den Coninck aen Fuentes wert geconfirmeert/ tot dat Albertus van Oostenrijck/Ernestus broeder /Cardinael ende Viceroy in Portugael overcomen sou-de/ die den Coninc ordonneerde voor Gou-verneur te seynden.

Tot Brussel is oock ghestorven in Mey D. Levinus Torentinus, Bisschop van Ant-werpen/ een seer gheleert/ deghelijck/ wijs/ vredeliefhebbende / ende vrede trachten-de Man / welcke vrede hy soo beneerstich-de/ dat hy syn doodt ghevoelende hem te overvallen/ nae Brussel gherepst is / ende daer

Levinus Torentius den gheleerden Bisschop van Antwerpen sterft in Mey/1595.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595.

daer van syn meyninghe inden Raet wtgesprokē hebbende met syn redenen/ heeft hy hem terstont daer na tot sterven begheven. Dese was een seer verresiende man/ vyant vande Jesuitsche nieuwicheden/ die hy seyde datse der Landen bederf soudē wesen/ ende nochtans die een rijckelijck Testament gevende van ettelijcke duysent gulden/ om te toonen dat hy hen geen particulier quaet hert toe en droech.

Hohenlo trout de dochter van Orangie eñ Bueren/ den vij. Februari 1595.

In desen Winter heeft oock Graef Philips van Hohenlo/ Vryheere tot Langhenberch/ etc. (die nv de Landen wel xxiij. Jaren ghedient hadde in alle haer swaerste nooden) volbrocht het houwelijck met de outste dochter vā wijlen Willem Prince van Orangien/ Maria van Orangien eñ Nassou/ geboren vande Gravinne van Bueren/ welck Houwelijc langhe op handen hadde gheweest/ maer midts datter questie was op des Houwelijcx goederen/ gepretendeert by Houwelijckische voorwaerde van haer Moeder de eenighe erve van Maximiliaen van Egmont/ Grave van Bueren/ ist dus langhe ongheslist aengheloopen/ want de Staten te voren opde Requeste van Prince Maurits geordonneert hadden dat hy administreren soude de goederen in Brabant als elders/ ghecomen van Vaders zijde/ ende syn Suster die van haer Moeders zijde/ doende rekeninghe aende Staten/ die het overschot aen haer behielden. De Bruyloft is opt Slot te Bueren in Gheldeerlant seer heerlijck ende magnifijck ghehouden den vij. Februari/ alwaer grooten Adeldom wt Duytslant eñ elders versamelden/ daer oock de beste steden vande vereenichde Provintien haer gecommitteerde sanden tot vereeringe eñ congratulatie/ de General Staten haer begiftende met vijftich duysent guldē.

Ceurvorst eñ Palsgrave Frederick troude Loyse van Nassouwen/ Dochter vanden Prince van Orangien Anno 1593. den xij. Junij.

Bycans twee Jaer te vorē Anno M.D. xxiij. den xij. Junij troude oock den Palsgrave Frederick de jonghe Ceurvorst/ tot Dillenborch een ander des wijlen Princen van Orangiē dochter/ Loyse vā Nassou/ d'outste vande dochters gewonnen by Charlotte van Borbon/ van des Coninex vā Vranckrijcx gebloet/ die welcke wt Nederlandt by Graef Jan van Nassou haer Cousen/ eñ de Gravinne van Zwartsenberch haer Moye/ met meer andere Graven ende Heeren/ oock byden Heere van S. Aldegonde tot Dillenborch statelijck beleydert wert tot haren Oom Graef Jan vā Nassouwen/ ende van wegen de geunieerde Landen (na haer Vaders saligher verdienste ende weerde van sulcken Vorst) heerlijck vereert eñ beschonken/ te weten/ die van Hollant vereerdē haer met twintich duysent Gulden in ghelde/ ende noch twee duysent Gulden in Jaerlijckische renten/ die van Zeelant oock twintich duysent Gulden in ghelde: Dese heeft hem tsins kinderen ghebaert.

Hertoch van Boyllion trout oock een ander dochter des Pr. van Orangien/ 1595.

In desen Winter heeft tot Esdan dē Hertoch Boyllion/ Viconte de Tourayne/ oock ghetrout den sesten Februari een ander des Princen van Orangien Dochter/ Vrou Elisabeth van Nassouwen/ mede by die van Borbon ghewonnen/ die de vereenichde Landen oock met vijftich duysent Gulden vereerden: Alsoo dat van negen Dochters des Princen noch vijf op dit pas ongehylijckt zijn/ met noch drie wettighe sonen/ te weten/ Philips/ Prince van Orangien/ die noch in Spaengien bewaert wort/ Pr. Maurits/ eñ Hendrick Frederick/ so dat het huys van Nassouwen tot Dillenborch door twee broederen/ Willem ende Jan seer vermenichfuldicht is/ niet tegenstaende de drie broederē/ Lodewijc/ Adolf/ eñ Hendric van Nassouwen in dese oorlogen verslagen sonder erve ongehout ghestorven zijn: also dat dit Nassousche gheslachte/ een seer groot/ eñ in Krijchsakē het vermaerste van Christenrijck tegenwoordich is/ midts dat sy haer bloet gestort hebben/ eerst Rene van Nassouwen eñ Chalon/ Prince van Orangien/ in Keysers Caroli des V. dienst voor S. Desir/ daer na Willem Prince met syn drie Broederen tegen so machtighen Coninc eñ Vorst: Hierenboven hebbende op dit pas noch wel thien als mannen in Actie meer vanden selven huyse/ ende noch veel jonghe aencomelinghen/ die noch daghelijcks haer bloet waghen voor de Nederlantsche Vryheden/ behalven noch der Suster kinderen/ mannen ende swagers/ ende haer kinderen.

Grootheyt eñ vermaertheyt des geslachts van Nassouwē.

Den xiiij. in Meert is oock tot Delff in Hollant ghetrout met heerlijcke ende open liberael feeste den Grave Jorgh Everardt/ Grave van Solms/ ende Vryheere van Muentzenberch/ die nv de Landen langhe ghedient hadde/ ende was Colonel in Zeelant/ ende Gouverneur tot Hulst in Vlaenderen/ hy troude Sabina van Egmondt/ het negēde kint van Lamorael Grave van Egmont/ ende Sabina Palsgraven Dochter: Dese feeste was heerlijck/ liberael/ ende mede verselschapt eñ vereert van wegen de geunieerde Landen/ als by die van Hollant met twee goude Coppen/ eñ een Carcant eñ Watervat met beckē/ weert twaelf duysent ende acht hondert Guldē/ dien van Zeelant met andere dingen/ weert ses duysent gulden/ voorts Wtrecht ende ander Provintien nae haer qualiteyt.

Gheslachts Register vant huys van Nassouwen de xiiij. Meert/ 1595.

Daer is oock int leste van Junio in Hollant aengecomen Lamorael d'Egmont/ die nv genaemt wort Grave van Egmont/ die met syn Broeder Carel tsamen vanden Coninc beyde Graven ghenoemt werden/ die niet tegenstaende dē dienst die den Broeder Philips in Vranckrijc gedaen hadde/ die in den slach van Yvry verslaghen was/ niet conden by den Coninck int besit van haer vaderlijcke goederē comē/ waeromme desen Lamorael qualijc te vredē zijnde/ heeft hem in dienste vanden Coninc van Vrancrijc begeven: syn broeder Carel troude de dochter vanden Heere van Aubigni.

Wy hebben voren int twaelfde Boec een tafel ghestelt begrijpende de verhoogìnghe der munte ofte ghelde inde Nederlanden in hondert Jaren tijts/ oock vertoont hoe Anno 1585. eñ 1586. sommige muntē wat verhoocht werden/ om vergelijckinge doente maken die noodich ware/ nv so warē weder alderhande munten geresen onder de vereenichde Landē/ door noot/ armoede eñ menschen gierichheyt/ als dē Angelot eñ gouden

Reformatie eñ reductie opt gelt inde gheunieerde Landen te vergeefs/ dē xv. September.

Reael vijf ofte ses stuyvers hooger geresen/ de Croone twee ofte drie stuyvers / andere navenant: Om twelcke weder de reducerẽ/ ofte opden ouden voet vant Jaer 1586. te brenghen / doen de voorgaende permissien onder beyde de Gouvernementen ghepubliceert werden/ so hebben de geunieerde Landen alderhande ghelt afgheset den xv. September lestende: om der Ondersaten schaden verdraechlijcker te maken/ hebben sy de verleeghinghe in drie tyden ofte reysen verdeylt/ als eerst een weynich leegher ghestelt/ ende soo ganckbaer te wesen tot den x. Novembris / ende dan van weerde weder vermindert cours te hebbẽ tot den x. Januari 1595. lest/ ende doen voorts niet hoogher te moghen wtghegheven werden dan na permissie van Anno M. D. Lxxxvj. als den Anghelot tot vijf Gulden ende anderhalve stuyver/ den Gouden Reael tot vijf Gulden twee stuyvers / de Fransche eñ Nederlantsche Croonen tot dry Gulden eenen stuyver/ den Spaenschen Pistolet tot drie Gulden/ den Philippus Daelder tot twee Guldẽ elf stuyvers/ ende andere navenant.

Als nu dit alomme inde geunieerde Landen ghepubliceert was/ ende veel gevolcht/ soo hebben die van Middelborch in Zeelandt/ om redenen by haer ghepretendeert ende gheallegeert/ dese reductie niet willen naecomen/ waer door twist ghereees / soo dat daer over Prin. Maurits vande Staten versocht werde om haer inducerẽ totte reductie ende conformiteyt / zijnde geresolveert op weygeringe / die van Middelborch haer persoonen eñ goederen te arresteren eñ becommeren alomme inde andere Landen/ volgẽde de Articulẽ vande Unie/ waer door sy tot verwillinghe gebrocht werden/ maer het en is noyt alomme volcomelijck volbrocht ghewordẽ.

De Staten tot vorderinghe vande voorschreven reformatie/ hadden in October lest eenen notabelen Munter ghenoemt Crapevanger doen soecken / die veel onbehoorlijcke subtijlheyt ende behendighe valsheyt opt stuck vande Munte wiste voor te brenghen/ contrarieerende daghelijcx de goede meyninghe ende voornemen der Staten/ midts hy tot Cuylenborch wt misverstant van Privilegien ghenoech wert onderhouden: maer sy hebben hem met behendichheyt ghevanghen ghecreghen / ende criminelijcken aenghesproken/ maer so het schijnt / is het al te civilijck afgheloopen.

> Den Turck Amurates doot/ ende Machomet in syn plaetse den xviij. Januari 1595.

In desen Winter den xviij. Januari is ghestorven Amurathes den grooten Turc/ den xiiij. vã het Ottomans geslachte/ xlviij. Jaren out zijnde/ een Prince die den argsten van syn geslachte niet en was/ zijnde seer tot wellusten genegẽ: Syn outste sone Machomet / nu oudt ontrent xxviij. oft xxix. Jaren/ succedeerde hem/ die alle syn Broeders wel tot xix. toe soonen seyde (nae haer ghebruyck) dede voortbrengen/ eñ met vriendelijck afscheyt hen betoonde / dat den noot des Otthomans Rijcx welstant/ eñ den vrede vereyste dat sy moesten sterven/ eñ haer Vaders begravenisse vereeren/ eñ dat soude haer int Paradijs vergoldẽ wolden; eñ also werden sy met groote ceremoniẽ met pesen van boghen verworcht: ooc eenighe vande moeders werden verdroncken/ die getracht ende gepracticeert haddẽ haer sonen te versteken/ de Dochters blijven daer levende. Desen toont hem alreede streng/ Martiael ende bloetgierich/ hoewel de wellust ende de glorie des Rijcx hem ander werck schijnen te geven dan groote invasiẽ voor te nemen/ waer tegen tRijck ende de Christenheyt hen slappelijcken Wapent.

> Wayboden van Sevenberge/ Moldavien ende Wallachien vallen den Turck af.

Den Transilvaẽ ofte Vayvoda van Sevenberghen / Sigismondt Battor / sochte met Christenrijcx hulpe het Turcksche jock af te worpen / tot wien hem ooc voechden Aron de Vavoda / ofte Wayda van Moldavia/ metten Wallachisschen Wayda Michal/ eñ andere/ die nu lange onder den Turck hadden gesetten / die om dat sy haer meermael bevonden van haer misgonners beschuldicht ende beclaecht aent Turcksche Hof/ ende door ghiften ende beloften van meerder tribuyt dickmael werden wt haer heerschappye verstooten/ zijn dese den Turc oock af ghevallen / ende hebben de Tartaren (die inden Winter van des Turcx dienst nae huys waren treckende) geslagen/ desgelijcx veel Turcken tot diversche stonden/ eñ namen veel steden inne die met Turcken beset waren / op ende over de Donou ghelegen/ ooc Steden op de Zee Pontus Euxinus, alsoo dat sy van Hongaryen af/ deen zijde vanden Danubius bycans meester syn ghewordẽ tot de Zee toe: Maer also dese Wayda ofte Wayvoden veel ongestadicheydt hebben bewesen/ ende haer Onderdanẽ van diversche ghevoelen eñ Religien zijnde/ ware te vreesen dat des Turcks gonste/ macht ende hoocheyt haer mochte doen weder den sin veranderẽ/ als alreede groot nadencken van doen af daer over ware.

> Sigismondt Battor den Wayvoda van Sevenberghe verbont sijn metten Keyser.

Sigismondt Battor Wayda van Sevenberghen/ een Jonckheere van xxij. Jaren/ heeft Verbont metten Keysers ende tRijck ghemaeckt/ begrepen in seventhien Artijckelẽ/ onder andere / dat hy soude trouwen met Maria Christiana/ een Dochter des Hertoch Carel van Oostenrijck/ ende Suster vande Coninghinne van Polen / hy soude oock tittel hebben ende erkent werden voor een Vorst des Rijcks/ ende volghens gheassisteert van volck ende ghelt/ soo hy oock by ongheluck ende ghewelt des Turcks wt syn Landt soude verdervẽ worden/ soo soude hem in Duytslant Lant ende bleven ghegheven worden / om hem ende de syne Vorstelijcken te leven/ wat hy gewan vanden Turc dat soude hy behalden/ maer so hy sonder sonen storve/ soo soude syn Lant den Keyser ervẽ/ met meer diergelijcke conditiẽ. Tegen dit Verbont waren syn principale Landtsaten/ daer over hy thien ofte twaelf vande beste eñ principaelste (daer onder eenighe syn bloetverwanten waren) dede den hals af slaen. De Polen werdẽ ooc gesolliciteert om hulpe/ maer sy antwoordẽ/ soomen sonder haer dẽ crijch begonst hadde/ so soudemẽ die ooc sonder haer eyndẽ: vande Moscoviten was hope dat sy bystant van gelde soudẽ verwervẽ. Dese heeft hem aldus lan-

ghe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. ghe tegen den Turck wel ghebruyckt / ende victorien behaelt.

Carel van Mansvelt treckt teghen den Turck daer hy sterf den xiiij. Augusti.

Graef Carel van Mantsvelt/ Sone van Graef Pieter Ernst/ die nv eē oudt ervaren Krijchsman inde Nederlanden gheworden was/ ende den Inlandischen Krijch moede zijnde/ ende daer van een eynde wenschende/ hebbende vyantschappe ghevoert tegen den Hertoch van Parma/ ende nv teghen den Gouverneur den Grave van Fuentes/ is versocht gheweest om hem te laten teghen den Turck ghebruycken/ waeromme hy na den Keyser trock/ van wien hy in April tot Praga Ridder wert geslagen/ ooc een Vorst des Rijcx / ende een Stadthouder vanden Eertshertoch Matthias gemaeckt/ die opperste Veltheere teghen den Turck ghenaemt was.

Alwaer hy hem seer vromelijc heeft laten ghebruycken als Opperste Veltmaerschalc teghen den Turck/ daer hy veel reformatien inden Krijchshandel aldaer gebrocht heeft: Ten lesten vant belegh der Strigonien tgeheel bewint hebbende/ ende by hem tot opgheven ghebrocht zijnde/ is hy door sieckte/ den xiiij. Augusti ghestorven Anno M. D. xcv. Ende alsoo Nederlant desen Mansvelt voortghebracht heeft/ om sulcken oorlochs ampt in Hongarijen te bedienen / soo heeft oock Hongarijen Nederlandt verleent een vroom Edelman/ wesende des Keysers Ondersate/ Sidkeniski ghenoemt / nv langhe dienende de gheunieerde Landen in diergelijcken ampt/ waer van haer de Staten seer bedancken/ den Keyser niet geerne gebruyckende die teghen den Coninck van Spaengien ghedient hebben.

Swartzenborch neemt volc aen teghen den Turck/ dat groot naedencken maeckt/ in Mey.

Den Coninck van Spaengien heeft een groote somme ghelts gheordonneert tot hulpe des Keysers/ eñ belast eē hoop Krijchsvolck te voete ende te Peerde aen te nemen byden Heere van Swartzenborch ontrent Colen/ daer Mansvelt over soude gebieden: Dese hebben lange vergadert / ende in aenloop gheweest/ tot groote schade ende overlast vande Onderdanen des Vorstendoms Gulick/ Cleve ende Berch/ ende dandere gebuerlanden/ dat alderhande nadencken gaf oft sy teghen haerlieden mochten ghebruyct werden/ ende meest warē sy bevreest int eynde van Mey/ als ontrent Colen byden Rijn subijtelijcken duysent Peerdē wt de Nederlanden haer vonden op deen zijde / ende de Grauen vanden Berghe over dander zijde met vijf hondert/ ende eenighe Veltstucken ende leederen/ ende op den Rijn verscheyden Oorlochschepen / Weleggers ghenoemt/ vergadert/ met veel Ponten om den Rijn te passeren/ wtghevende dat sy verwachtende waren dē Graef Philips van Nassouwen/ comende van Dillenberch / so veroorsaecte tselfde de stedē van Colen/ Akē/ Dusseldorp eñ meer andere op haer hoede te wesen met groot achterdencken.

Waeromme Graef Philips van Nassouwen weynigher in Lutzenborch wtgericht heeft dan verhoopt was / midts het Fransche Krijchsvolck elders ghebruyckt wert: Hy heeft syn voetvolck lancx de Frontieren van Henegouwe met synen Broeder Graef Lodewijck ghesonden (veel schade doende) naeden Zeecust/ ende zijn int begintsel van Juni tot Diepen gheschepept nae Zeelandt/ Graef Philips selve met het Peerdenvolck is over Dillenberch in Ghelderlandt oock wel aenghecomen/ seer verarmt ende qualijck ghetracteert/ teghen den danc vanden Coninck wechcomende/ hoe wel de vereenichde Landen hem consenteerden (om in de oorloghe te blijven) te moghen oplichten twee Regimentē Gascoens/ onder den Heere van Lanove ende Rignac/ eñ sy soudense maentlijck betalen. 1595.

Philips vā Nassouwen wt Vranckryck gekeert.

De beroerten ende saken in Cleve ende Gulick/ etc. Hebben de ghebueren oor achterdencken ghegheven/ alwaer over t Gouvernement veel twists was / door de onbequaemheyt eñ crancsinnicheyt des Vorsts / also den ouden Raet mette Vorstinne Jacoba van Badē/ sochtē int Gouvernement te blijven/ die gestijft werden vandē Keyser eñ den Coninc van Spaengiē/ daer des Lants Vochteren met de Vorsten haer Mannen/ ende de Ridderschap haer teghen stelden/ waer over zijnde in Januari eē vergaderinge tot Grevenbroeck beschreven/ so zijn daer de Ridderschap ende de Vorstinne oneens ghewordden/ midts dat sy den Vorst haren Heere sien ende spreken wilden/ ende de Regieringhe insien/ ende dan nae gheleghentheyt resolueren/ daer heftelijck teghen wert gesproken: Waer op de Ridderschap subijtelijcken opgestaen zijn/ zijnde beleyt byden Grave van Broeck ende den Maerschalck Schenckerē/ eñ zijn over Rijn getrocken na Dusseldorp / daer den Vorst syn Hof hout/ aldaer sy de stadt eñ t Slot hebben ingenomen ende beset / ende den kranckisinnighen Vorst behoorlijcke vryheyt ghegeven: sommighe der Vorstinnen Raet ende Dienaers hebben sy ghevanghen tot Angermont ghevoert/ onder andere oock eenen Doctoor genaemt Dreyer/ niet eenen Cock / twee ofte drie Pagien ende Camer-Joffrouwen: Sy hebben alle sloten open ghedaen/ ende alles doorsien ende geinventariseert. De Vorstinne dat vreesende/ is haer gevolcht/ maer sy hebben haer oock in bewaringhe ghestelt/ ende haer van quaet Gouvernement ende oneerbaerheyt beschuldicht/ ende daer over eenen Lantdach in Februario beschreven/ den welcken gheenen voortganck ghehadt en heeft/ om datmen de Keyserlijcke Ghesanten verwachte/ ende andere der Vorstinnen maeschap. Eenige van de Ridderschap steunende op haer goet recht / schenen haer te willen stijven mette gheunieerde Landen om in haer vryheden te blijven / vreesende overvallinge vāde Keyserlijcke ofte Spaensche macht/ onder tdexsel van protectie/ door de practijcken vande Vorstinne ende hare Vrienden / waer mede oock de successie der Landen den Dochteren (int afsterven des Vorsts sonder kinderen) soude moghen benomen worden. Maer in Junio wert alles weder wghestelt op de vergaderinghe in Augustus.

Beroerten ende jalousien int Lant van Cleve/ etc.

Int Graefschap van Oostvrieslant is er oock onruste opghestaen tusschen de Stadt Emden/ een goede rijcke stadt/ vol Schepen

Beroerten int Emder Lant.

ende volck/ seer aenghenomen van vermoghen door de vervolginghe der Religie in Nederlant / ende gheduerende de oorloghe met den Grave Edzart/ nv de derde van syn huys. Dese onruste wert van vele toeghescbreven de Gravinne/ een Coninckx dochter van Zweden/ ende eenighe Raetsheeren/ die over lange gevoet hadden de vyantschappe tusschen de twee broederē Graven/ Edzart haren man/ ende Jehan den Broeder die nv ghestorven ware/ nae wiens doot de Stadt Emden haer beclaechde dat Graef Edzart heeft willē haer Privilegien besnydē/ grooter eñ meerder iurisdictie over haer hebbē/ oock over haer Consistorien in Gheestelijcke saken/ ende te willen oock andere exercitie van Religie invoeren/ namelijc der Confessie van Ausborch / oock de administratie van tgelt der armē hebben. Die vande stadt allegeerden oock redenen eñ contracten ter contrarie. Dese saken heftelijck ende lange ghedreven zijnde / hebben die van Emden naedencken ghecregen/ dat den Grave haer mochte overvallē mette macht vā Spaengien/ daer hy scheen groote verbontenissen aen te soecken/ mede der ordere des Gulden Vlies ghebroeder te worden / wetende in tractate ghestaen te hebben met den Coninc van Spaengiē om de stadt eñ Haven hem in te ruymen/ om daer inne een Vlote schepen wt Spaengien te moghen herbergen/ ende die Stadt Emden den Coninck van Spaengiē over te geven / daer voren ander steden ende heerlijckheden aennemende/ die hy Spaengien hem aengheboden waren.

Waeromme als nv int Jaer M.D.xcv. de Grave hem genoech scheē meester vande stadt ghemaeckt te hebben / mette sleutelen op het Slot alle avont te doen brengē/ hebbende eenich Garnisoen op het Slot ende op syn ander huysen/ ende secretelijck volck aennemende: alle vergaderingen van volcke/ tzy om dijcagien ofte anders / heeft hy verboden conventiculen ghenoemt/ ja selve de Kerckelijcke Dienaers versamelinghen ofte Consistorien / Soo hebben tvolck ende Borgerije van Emden beginnen te vreesen ende murmureren: Waeromme den xxviij. Meert M.D.xcv. den Predicant Mentzo Altingh een extraordinari predicatie ghelept heeft inde groote Kerck / nademale den Grave selfs versocht hadde syn versoec/ nopende de regieringe ende rekeninghe der armen ghelt/ de ghemeynte voorgedragen te wesen / hoe wel hem meermael ghesepdt was tselfde periculeus te wesen / alwaer hy nae ghewoonlijcke ghebeden totten propooste dienlijck/ syn aenhoorders voorghedragen heeft den geheelen handel van haren Grave/ verhalēde waer toe hy was trachtende/ als tot wtroedinge vande Religie die by syn voorouders daer ingheſtelt was/ ende voorts van alle haer oude ende Keyserlijcke Privilegien: Ten lesten besluytende so het om synen behaetten persoon te doen ware/ boot hy haer aen dat hy geerne wilde hem begheven tot een ghewillich ballinghschap/ om vrede wille/ etc. Aldus gheeynt zijnde sonder eenighe beroeringhe/ hoewel tvolck tonvreden was/ soo isser opghestaen

De Stadt Emden neemt de wapenen aen te gen dē Grave de xxviij. Meert.

een statelijck Borgher / genaemt Gerardus Bolardus/ een man van goet vermogen en authoriteyt/ die begonde te verhalen de Actien vanden Grave / ende dat het om hare persoonen/ goederen ende Religie te doen ware/ ende dat het tijdt ware daer toe te sien/ daeromme seyde hy / alle die wilden die souden hem volghen/ alsoo wert hy ghevolcht byde menichte opt Raethuys: hy nam dat in/ ende dede de Poorten vande Stadt besetten/ aenveerdende het gheschut/ ende stelde dat teghen de Reviere de Emse ende Slot ofte Casteel/ de Poorten eñ aencomstē daer toe rontomme besettende/ houdende de Stadt twee daghen ghesloten / hy verdeylde de Borgerije in Wapenen onder drie Cornellen ende sesthien Hoplieden/ om met ordere teghen het Casteel te waken/ benemende den Magistraet (die byden Grave ingestelt was) alle macht ende authoriteyt.

Dē xxviij. Meert dit by dē Grave tot Auric verstaē zijnde/ sont hy Hemilium Seroderum, met Notaris ende ghetuygen na Emden/ versoeckende audientie/ alwaer hy hen dede afvragen waeromme sy het Raethuys inghenomen hadden/ ende de sleutelen aenveert/ ende tgheschut teghen syn huys ende hem ghestelt/ Ten anderen oft sy den Keyser/ dē heyligen Rijcke eñ hem geen gehoorsaemheyt wildē bewijsen/ ende afstant doen van al haer voorstel. Waerop sy antwoorden op deerste / dat sy sulcx gedaen hadden op menichfuldige beswaernissen in Religie/ eñ veel versierde calumnien tegen haer/ als oft sy de stadt een ander Heere wilden gevē/ haer loflijcke Privilegien die hen van Keysers eñ syn Voorsaten vergunt warē/ benemen/ ende dat syn ingheſtelt Magistraet de goetheyt van veel Borgers misbruycte/ eñ aen hem ghetogen hadde alle de Geestelijcke goederen/ die wel een derdendeel van het Landt zijn: waeromme sy verclaerden de Wapenen aenghenomen te hebben tot beschuttinge ende versekeringe / ende niet om yemanden te offenderen. Opt tweede seydē sy/ te erkennen den Keyser / het Rijck eñ syn ghenade als Lantsheers/ in alle Goddelijcke ende billicke saken onderdanicheyt ende gehoorsaemheyt schuldich te zijn/ maer dat aenghevanghen werck/ ende wat noch volgen wilde/ conden sy noots halven niet nalaten: hier van begeerden sy den Secretaris rapport te doen. Dit was schriftelijck onderteeckent by Gerard Bollardus ende Pieter de Visscher.

Op dese haer antwoorde sondt den Grave synen Cancelier Conraet van Westerholt den tweedē April aende Statē der vereenichde Nederlandē (denckende dat sy van daer gestijft waren) om van haerlieden verclaringhe te hebben / die den achtsten April in s'Gravenhaghe ghehoort wert/ de welcke in den name eñ van wegen den Grave eñ syn dry sonen Graven/ Enno/ Johan ende Christoffer / beclaechde ende beschuldichde die Stadt van Emden grootelijcx van rebellije teghen den Keyser/ t'Rijcke ende hem/ ende diergelijcke/ seer particulierlijc. Waer op de Generale Staten antwoorden / radende datter mochte in voorsien worden/

Den Grave Edsart van Emden sent aende Generale Staten den achtsten April.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595.

De Staten sochtē alles te middelen tot Emden.

eer vorderen brandt byde Spaensche vyanden daer in gesteken mochte worden/ tselfde wilden sy die vander Stadt oock raden/ eñ boden haer selven aen gheerne te willen tusschen haer de saken middelen/ eñ lieten mede haer wel mercken/ so den Grave hem in eeniger manieren Spaensch verthoonde/ soo souden sy de Stadt moeten helpen/ waerom sy baden hen geen meerder oorsake te gheven/ maer te soecken de saken int vriendelijc te accommoderen/ etc.

Hier na alsoo die van Emden alle middelen van haer versekerheyt sochtē/ siende dat den Grave vast Krijchsvolck aennam/ soo hebben sy haer ghewueldelijcken meester gemaect van sGraven Slot binnen der stadt/ ende hebben de vestinge teghen de Stadt afgeworpen. Oock gaven sy een gedruct Placcaet wt van date den xxviij. April/ waerschouwende het buyten volck/ Edel eñ onedel/ dat nademale dē Grave vreemt Krijchsvolck in Emderlandt brochte/ dat sy tselfde (om ghemeyn verderf te verhoeden) souden afschaffen ende verjaghen/ ende soo sy haer beste daer toe niet en deden/ so souden sy gedwongen wesen haer geen victalie eñ nootdruft meer wt de Stadt te laten volghen/ eñ oock haer Sluysen ende Syllen te openen/ eñ dat Landt dry uren gaens rontomme de Stadt ondert Water te setten/ etc. Over dit doen quam den Cancelier des Graven wederomme inden Haghe den xviij. Mey/ claghende over dit voorsz/ eñ dat sy eenen Wal achter syn Slot trocken ende maeckten/ eñ hy presenteerde mette Staten tegen Spaengien in verbontenisse te willen treden/ versoeckende der Landen intercessie om den twist gheeyndet te hebben.

Clachtē des Graven van Emdē over de Stadt vā Emden.

Hierentusschen soo hadden oock ghesonden ende afgeveerdicht de Stadt van Emden den achtsten April Pieter de Visscher/ Colonel vande Borgherye/ aende Staten Generael vande vereenichde Nederlanden in s'Gravenhaghe/ met Brieven van Credentie/ die verclaerde dē xxiij. April alle tgene datter ghepasseert was/ namentlijck dat den Grave byden Keyser haer hadde verclaecht door synen Cancelier Coenraet van Westerholt/ ende de Borgerye beschuldicht van ontrouwe eñ opsette moetwillige rebellye eñ conspiratie tegen haren Grave/ eñ dat sy sochtē de Stadt Emden vanden H. Rijcke af te scheuren/ eñ andere vreemde Heeren gebiet onderdanich te maken/ daer sy alreede mede int werck waren/ denoterende de Staten Generael der vereenichde Nederlanden/ etc. Op welcke beschuldinghen den Grave hadde vercregen een middelmatich provisionael Decreet/ partye ongheboort/ eñ Iudicta causa byden Keyser wtgegeven/ waer by ware gheordonneert/ dat die stadt den Grave ende syn Officieren souden alle schuldighe ghehoorsaemheyt bewijsen/ ende dat den Grave alle syne eñ der syner dreyghementen soude afschaffen (als waren de dreygementen vanden Coninck van Polen ende Sweden/ ende andere Potentaten) eñ tRegiment inde questieuse pointen soo matich voeren/ dat de ondersaten geen oorsake hadden te clagen/ etc. Dit Decreet hadden die van Emden ghesocht in alle pointen te volghen/ maer den Grave daer teghen hadde hare onverdraghelijcke beswaernissen in Religions ende Prophane saken opghelept/ tselfde Decreet qualijck eñ op syn syde wtghelept/ in druck alomme aengheplact/ met meerder dreyghementen/ ende oock contrarie het Decreet/ ghesocht der Stadt Segel met nieuwe gevonden Paspoorten eñ Zeebrieven te niet te maken/ voorder over haer conscientien te heerschen/ ende ten platten Lande den volcke vande ghetrouwe Predicanten te berooven/ ende andere van contrarie Religie inde plaetse te stellen/ haer Consistorien heymelijcke Conventiculen te noemē/ alles enckele conspiratie te interpreteren/ der armen ordeninge wech te nemen/ ende de Scholen om te storten/ interpreterende het Decreet/ inder voegen dat de Onderdanen aen gheenderhande saken souden moghen inde Stadt comen/ sonder te vervallen inde penen vant Decreet/ ende diergheliicke meer: Waeromme sy hadden moeten de Wapenen aennemen tot haerder beschuttinghe/ etc. eñ baden om alle ghebuerlijcke assistentie/ met raet ende daet/ als Gereformeerde Religions verwanten. Hier op hebben de Staten Generael haer gewillich als onderhandelaers aenghebođen/ eñ aen beyde partyen dry Ghesanten gesonden den xiij. Mey/ met bevel so den Grave niet wilde tot redene verstaen/ dat sy souden met eenige Vaendelen haer meester vande Knock maken/ ende een Fort opworpen om den Grave te voorcomen/ ende de Riviere te bevrijden. Maer alsoo den Grave (hoe wel hy de onderhandelinghe versocht hadde) gheen volcomen antwoorde schreef/ werter ten lesten ghemerckt dat hy begonst op de Riviere den voorschreven Knock te stercken tegen over Delfzyl: want den negenden Juni soo cregen de Generale Staten Brieven/ dat de Grave vande Knock na der Staten schepen geschoten hadde/ het welcke den sone Graef Enno exeuseerde/ dat het onwetens met abuys ware geschiet. Hier over de Borgeren vreesende het sluyten der Riviere (zijnde seer Schiprijck) ende wetende dat den Grave seer op haer verbittert was/ hebben sy versocht beschuttinghe ende scherm byde vereenichde Landen haer ghebueren ende Religions verwanten/ die (hoe wel haer ghenoech daer aen gheleghen ware stercken te laten maken soo naer haer palen/ van eenen gesuspecteerden gebuere) hebben de bescherminghe soo gheheel absolut niet willen aennemen/ maer hebben toeghelaten dat Tacco van Zittinga/ Overste Luytenant van Graef Willem van Nassouwē/ Stadthouder van Vrieslant/ met duysent goede Vriesche Soldaten in vijf Vaendelen binnen Emden trecken soude/ den welcken die van Emden met syn volck den xix. Juni met schepen ende schuyten blydelijc sonder quaet achterdencken in haer Stadt gebrocht hebben/ lijf ende goet toebetrout/ ende op haer stercken ghelept: Het welcke ghieschiede met verwonderen van vele/ ende causeerde soo een verschrickinghe onder die op de Knock laghen/ dat syt zijn verloopen. Den Grave

Clachtē des Stadt Emden over hā ren Grave.

De Staten Generael senden duysens mannē tot Emden/ die sy tot haer beschermingë innamen/ dē xix. Juni.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

hem daer over door synen Cancelier byde Staten beclaghende / hebben de Staten Generael gheantwoort/ dat sy dat tot versekeringe vande Stadt ende voor den Grave gedaen hadden/also den tijt soude uytwijsen / vermanende dat hy hem tot een goet verdrach wilde laten verstaen/haer als oprechte middelaers aenbiedēde / daer toe den Grave (als hem verre het beste zijnde) hem heeft laten bedachtelijck bewegen/eñ so isser ten lesten een vrientlijcke vergaderinghe tot Delfziel te weghe gebrocht/alwaer in Julio van weghen den Grave/eñ van weghen der Stadt Emden Ghecommitteerde verschenen/ ende van wegen de Staten Generael/presenterende Ghelderlandt/Joncker Casyn vander Helle / ende van wegen Hollandt Reynier Cant / Borghemeester van Amsterdam/ ende van weghen Vrieslandt/ Christoffel Arentsma/alle der Rechtē Doctoren/Dese hebben tsamen den xv. Juli inde Fortresse van Delfziel so geintercedeert/ dat sy eyndelijck besloten hebben het inhout ofte Sommarie vande volghende Artyckelen.

De Staten vande vereenichde Nederlanden maken vrede tusschen den Grave van Oost-Vrieslant ende de Stadt Emden den xv. Juli.

Inhout van de articulen des verdrachs van den Grave ende Stadt Emden/ de xv. Juli.

Dat inde oude Stadt Emden ofte opt Falderen/ ende inde Voorsteden ofte elders openbaerlijck gheen ander Religie gheleert noch gheexerceert soude worden / als doen teghenwoordich inde Groote eñ Gasthuys Kercke gheypredict werde/ sonder nochtans dat yemant soude in syn consciëtie beswaert ofte ondersocht worden/ doch soude syn V. Genade den Grave Edzart syn Hofpredicatie vry gelatē wordē/als hy opde Borcht ware Hof houdende.

De nominatie/ vocatie/ presentatie ende Collatie der Predicanten ofte Kerckdienaren/sal byde Ghemeente ende haer Lederen staen ende blijven / maer de confirmatie by den Grave/ de welcke sullen sonder contradictie bevesticht worden/desghelijcx de Ouderlingen ende Diakenen sullen haer ampten bedienen/vry sonder verhinderinge nae Kerckelijcke ordonnantien.

Insgelijcx sullen Consistoriale eñ Classicale vergaderingen onderhouden worden/ volghende de Ordonnantien byde Kercke daer op ghemaeckt/midts dat niemant tot den wekelijcken Coetium sal ghedwonghen worden/ ende inde voorsz vergaderinghe en sullen niet dan Kerckelijcke saken verhandelt worden. Den Borghemeester ende Raet salt vry staen een wt haer Collegie/ende een Lidtmaet der Kercken zijnde/ te committeren/om inde Consistoriale vergaderinghen te verschijnen.

Niemant sal inde oude Stadt/ofte op het Falderen moghen Schole houden/ dan by consent vanden Borghemeester ende Raet/ haer regulerende nae des Stadts ordonnantien.

De goederen tot onderhoudt van kinderen/Predicanten/ Scholen ende arme ghehoorich/sullen daer by blijven/ soo wel van de Groote als Gasthuys Kercke / ende de Grasen Lants tot Hinta ligghende/ vande Probostye gecomen/by des Graven Vrouwen Moeder Ho.ghedach. de groote Kercke begiftiget/ ende daer van ghenomen/ sullen weder daer by werden gevoecht ende by blijven/ende de Grave en sal hem mette administratie der Kerckelijcke goederen niet meer moeyen.

Dies sal de Grave de Cloostergoederen (eertijts den Gaudenten toebehoorende) behouden.

De Stadt Emden sal sonder verhinderinghe blijven ten eeuwighen daghe by alle hare Privilegien/Vryheden/Rechten/ oude ghebruycken/etc. gheene uytgesondert / ende namentlijcken oock de Privilegien van Carolo Mangno / Sigismondo/ende andere Keyseren int ghemeyn den Vriesen ghegheven/ ende in sonderheyt des Keysers Maximiliaen Pinni beyde Privilegia/de een vande voorbyvaert wt dē Ebstroom/gedateert den x. November/ M.CCCC. xciiij. ende de andere vande Stadt Wapenen / ghedateert den thienden Augusti/M.CCCC.xcv.

De Zeebrieven sullen by Borgemeesters ende Raet onder Stadt Seghel ghegheven worden/doch sal yeder vry staen van syn genade de Grave die te nemen op attestatie vande Stadt / dat sy Borgheren zijn: niemant sal Borgher mogen worden ofte vryheyt ghenieten/dan by consent van Borgemeester ende Raet.

De Rollen van alle ampten ofte Gulden sullen by Borghemeester ende Raedt onder Stadt Seghel worden ghegeven/diese oock sal vermoghen te veranderen / des sullen de Gulden syn Genade om behoorlijcken loon voor anderen ten dienste staen.

De Tollen/ Accijsen/Impoosten/etc. met verhooghinge van dien/van wat wesen ofte naem sy zijn/ die door de Keyserlijcke Decreten/ ende daer op volgende Executiones afscheyden / eñ den vorder Reces Anno M.D.xcij. zijn besloten afghestelt te worden/ die sullen ooc by syn Vorst. Ghen. afgestelt zijn eñ blijven. Maer de oude rechtmatige wel herbrochte Tollen ende Accijsen/sal syn Ghen. behouden / des sullen des Raets Accijsen / Tollen ende Impoosten by de Stadt verblijven/ ende tot haren besten ontfangen werden/sonder dat syn Vorst. Ghen. deshalven sich sal bemoeyen.

De verkiesinghe van Borghemeesters eñ Raet/etc. aengaende/ sullen de teghenwoordighe ghestelt blijven / ende de tegenwoordighe dry Borghemeesters ende acht Raden sullen totten eersten Januari toecomende/ ende voorts soo langhe tot dat sy haer Ampts ontslaghen worden/haren ampt eñ Officie bedienen/ende sullen alsdan een van de dry Borgemeesters/ende vier vande acht Raden by lotinghe afgaen / ende sullen wederom vier tot Borghemeesters ende acht tot Raden byde voorsz wt haer Collegie/ als wt geheel Corpus by meerder stemmen gecoren worden / die sullen syn Vorst. Ghen. gheypresenteert worden/ daer wt syn Vorst. Ghen. twee wt vier/ ende vande acht/ vier tot Raden sal stellen/ die op den vij. Januario opt Stadthuys binnen Emden in handen vande Vorst. Ghen. Commisen sullen sweeren syn Ghen. ende de Stadt trou ende hult te wesen / alles int conformiteyt vans formulier/etc, die aenblijven/ sullen het naeste Jaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. ste Jaer afgaen/ ende alsoo voorts.

Ende sullen volghen dese formulaer des Eedts.

Wy beloven ende sweeren den Welghe-boren Heere / Heer Edzart / Grave ende Heere tot Oostvrieslant / onsen ghenadigen Heere / ende de Stadt Emden / yeder tijdt trou eñ holt te wesen / haer beste te bevorderen / eñ het archste na onse beste vermoghen te wenden / ende in alle gherechtighe handelinghen soo ons voorcomen moghen ons getrouwe ende onpartydelijcken te dragen / ende eenen yederen den armen als den rijcken goet recht ende gherechticheyt te administreren / oock dese Artijckelen van dit verdrach te hanthaven ende beschermen.

Alle Acten / Sententien ende Contracten sullen bundich blijven.

Des Raets Officianten ende Dienaren sullen ghehouden / ghenomen / ende ghecontinueert worden / etc.

Het Falderen sal de oude stadt Emden ingelijft zijn ende blijven / ende als een Corpus worden ghehouden / van alle Hofdiensten ontslaghen / soo dat syn Vorst. Ghena. geen Tollen / Accijsen ofte breucken / etc. behouden sal / van inde oude Stadt / alleen syn Ghenade eyghen gronden ende warven / die sal hy als andere behouden / so dat Falderē in alle manieren als Emden zijn sal.

Hier voren sullen Borgemeester eñ Raet syn Vor. Gena. voor dese verlatinge van jurisdictie / Tollē / Accijsen / Hofdienstē / breucken / etc. Jaerlijcx een recognitie geven van duysent ende seven hondert Rijcxdaelders.

Alle civile saken sullē staen ter kennisse vā Borgemeester ende Raet van Emden / etc. in crimenele saken sullen sy oock inde oude Stadt eñ opt Falderen macht hebben quaetdoenders te straffen / maer so sy aent leven strafbaer sullen zijn / soo sullen sy opde Borcht wordē gelevert / om het proces by onderlinge gecommitteerde / wtghevoert te worden.

Om alle mistrouwen te weeren / so accordeert syn Vorst. Ghenade / dat syn huys ofte Hof binnen Emdē / van buytē sonder poorte / brugghe ofte wtganck / ende van binnen nade Stadt sonder wal ofte grafte ofte eenige sterckte sal wesen / dat oock des stadts wal aen den Dijck achter het Huys leggende / sal worden ghehecht / verhoocht eñ met borstweeringhe versterckt / daer de Stadt wachte sal stellen mogen / ende dat het huys gheen Soldaten sal mogen hebben / dan ten dienste den Borgheren aenghenaem.

Sal syn Vorst. Genade ofte naecomelingen geen vasticheyt / Blochuys ofte schansse binnen ofte buyten Emden / ende voornemelijc boven ofte beneden den Emdstroom maken ofte laten maken / dat eenichsins der Stadt handelinghe / neeringhe ofte navigatie mocht beletten.

Syne Ghenade sal alle syn geschut wechvoeren moghen / wtgesondert de stucken die teghenwoordich op den grooten Dwenger staen.

Het Krijchsvolck te Water ende te Lande aengenomen van wederzijden / sullen sy gehoudē zijn binnen een Maent af te dancken / ende wt het Graefschap van Oostvrieslant te doen vertrecken / des eenige de Stadt tot verlichtinghe haerder Borgherye eñ bewaringhe der Stadt ende Falderen moghen behouden / sonder onder vliegende vaendel / om poorten ende vesten te bewaren. 1595.

Ghevanghene persoonen ende goederen van wedersyden sullen sonder rantsoen ontslaghen zijn.

In consideratie van alle het voorgaende / sullen Borghemeester / Raet ende Borgherschap tot bewijs van danckbaerheyt gehouden zijn te betalen syn Vorst. Ghen. tachtich duysent gulden / gevende haer Brieven / van welcke sommen sy jaerlijcx een rente sullen betalen acht ten hondert / midts lossende ofte afleggheude tselfde met een vierdepaert tsessens / dry ofte vier Maenden te voren insinuerende.

Oock sal syn Vorst. Ghenade behouden tghene de Stadt van hem mochte comen.

Sullen Borgemeester eñ Raet op stadts costen syn Ghenade Borcht nae de Stadt met een Muere ende fray Poorte besluyten / ende een Cloaca ofte Canal maken / ende int naeste jaer op de Borcht een bequaem huys aenvanghen te bouwen / ofte soo sy niet begheerden te bouwen / so sullen sy so wanneer syn Ghenade bouwet / tot die bouwinge geven twintich duysent gulden.

Om alle naedencken te weeren / ende oprechte vereeninghe te vesten / sal syn Vorst. Genade voor hem ende syn erven beloven / eñ wt cracht des Contracts belooft hy alle onghenade ende onwille teghen de Borgerschap af te stellen / te vergheten ende verghe-ven / etc.

Tot versterckinghe deses Contracts / belooft syn Vorst. Ghenade / eñ sullen oock de nacomende Graven syn verplicht bydе huldinghe dit verdrach als een speciael Privilegie der Stadt Emden gegeven / te confirmeren / ende by Gravelijcker eeren ende trouwen beloven tselfde te houden ende doen onderhouden: Desghelijcx sullen Borghemeester ende Raet int aennemen haers Eedts beloven ende sweeren.

Ende sullen syn Vorst. Ghenade eñ Borghemeester ende Raedt / den Heeren Staten Generael doen versoecken dit verdrach mede te willen doen onderschrijven / ende versegelen / ende de hant daer aen te houden / dat den inhout van dien ten wedersyden naghscomen worde.

Ten besluyte souden de Artijckelē so worden verstaen / dat daer door de Keyserlijcke Majesteyt / den Heyligen Roomschen Rijcke / ofte syn Genade de Grave ende Heere van Oostvrieslant aen hare Hoocheyt jurisdictie ende in alle andere gherechticheden niet en sal worden gepræiudiceert / noch oock die van Emden / in die onghedecideerde Generalibus Granaminibus van den anderen Staten der Graefschap van Oostvrieslant / niet en sullen ghesepareert worden / maer haer verbeholden den selven met raet ende daet by te staen.

In kennisse der waerheydt waren twee Instrumenten ghemaeckt / de welcke syn Vorstelijcke Ghenade met syn eyghen hant heeft onderschreven / ende met synen Seghel bevesti-

1595. bevestighet/gelijck oock Borgemeester ende Raet door der Stadts Secretarius de selve hebben doen onderschrijven / ende met des Stadts Seghel doen verseghelen/een yeder ter plaetse sijnder residentie/ alles sonder arch ofte list. Aldus ghedaen eñ ghesloten in de Fortresse tot Delfziel/ den xv. Juli/ Anno M.D.xcv. ende was onderteeckent:

C. vander Hel / Reynier Cant / Christoffel Arentsma/Coenraet van Westerholt/Erich Limborch/Luppo Siecken Borgemeester/ Dotheas Wiarda/ Hector Fredericx / Gerard Bolardus/Pieter de Visscher/ Olibo Nemetz/Dieric Alberts/Pieter van Canm/ Casper Muller Secretarius.

Trouwe handelinghe der Staten met die van Emden.

Dit accoort aldus gepasseert zijnde/ hebbē die van Emdē terstont vande vijf Vaendelen Krijchsvolck de twee weder den Staten in Vrieslant thuysghesonden / ende daer na de andere/ tot grooten lof vande getrouwe handelinghe der Nederlantsche vereenichde Landen/die niet en sochten dan haer eyghen versekeringhe / ende haerder gebueren ruste/ trouwe ende eere trachtende.

In dese handelinghe isser int licht ghecomen een Contract/gemaeckt tusschen den Hertoch Carel van Ghelder/ende de Stadt eñ Landen van Emdē/Anno M.D.xxxiij. op den Vrydach Post Letare, ende gheapprobeert op den Vrydach Post Iudica, ghetekent C.H.de Geldres, Iohans M. de Rossem, Bernardt van Harford, Sicko van Dormum, Oincko Ripperda. Dit Contract hiel inne/ dat in Emden sulcke Religie sal wesen / als den Hertoch van Saxen eñ Duytsche Vorsten inghewillicht is gheweest op den Rijcxdach van Augsborch/ ende dat die Stadt eñ Landen van Emden den Hertoch van Gelder altoos sullen assisteren / als hy oorloch doet / ofte hem oorloch ghemaeckt wordt/ na hare vermoghen/ ende soo hy begeert/ so sullen sy ghehouden zijn haer Steden ende Havenen ende Fortressen voor hem te openen/ ende syn volck in te nemen / midts dat den Hertoch den Grave ende t'Lant van gelijcken doet / wanneermen haer sal willen overvallen / midts datse den Hertoch daer van verwittighen/ ende haer recht ende onrecht aenden selven sullen moetē verblijven/ ende dat sy met billicheyt van des Graven partije niet en connen crijgen/ na haer vermoghen alsdan verdedighen/etc.

Contract tusschen den Hertoch van Geldre/ ende Landen van Emden.
1594.

Na dit accoort tusschen den Grave ende de Stadt heeft de Grave hem tonvreden ghethoont/ ende in verdachte gheweest/ als wy hier nae sullen moghen verhalen Anno M.D.xcviij.

De Gheunieerde Landen wesende onder een vrije regieringhe ende absolute authoriteyt/ ontslagen nopende de navigatie vande Pauselijcke ende Spaensche decreten/ wtsluytende ander Natien / winnen des werelts beseylinge/ bestaende van groote Steden vol volcx ende dat Industrieus/ actijf/ Krijchsvaerich/ mede den Schiprijckste Natie van der werelt/ vol van goet Schipvolck ende Zeevaerts bedreven lieden/ boven andere daer in ghelcert ende constich/ alsoo de wercken ende haer geleerde Cosmographen wel betoonen / hebben nu goet ghevonden de occasien waer te nemē die haer hier te voren van haer Overheeren Keyser Carel den V. ende den Coninck Philips belet ende verhindert zijn gheweest / ten aensien van de Spaengiaerden ende Portugiesen/ om dat die de nieuwe Indien eerst ghevonden/ ende de oude Oost-Indien eerst beseylt hebben/ waeromme sy nu doort aengheven van vele beseylde Stierlieden ende gheleerde Cosmographen hebben doen soecken eenen wech lancx het Noortoosten/ om te seylen lancks Tartarien/ na de Landē van Cathay/ Chyna/ eñ Oost-Indien/ ende alsso de Eylanden van Japan/ Pillippinas/ ende Molucas/ etc. die nu door twee navigatien van de Engelsche/ eerst by Sire Frances Draeck Ridder/ daer na by Tomas Candisch rontomme des werelts cloot gheseylt/ meer eñ meer ontdeckt waren. Desen wech alsoo die veel meer dan twee duysent mijlen corter is dan den genen die de Portugiesen seylen/ hebben de Enghelsche meermael ghesocht als Anno M.D.Liij. den Ridder Hugo Willoughby / met Richard Chancelor: Willoughby die verseylde in Groenlant/ daer hy vervroos / ende met alle syn volc namaels jaer ende dach daer naer noch stijf vervrosen gevonden wert met/ alle haer ghereetschappe/ schrift ende Testamenten geschrevē. Maer Chancelor gheraeckte in Moscovien / ende ontdeckte die vaert/ die de Enghelsche ende Nederlanders/ opt tsins jaerlijcx ghebruyckt hebben ende noch ghebruycken. Sints Anno M.D.Lvj. heeft Steven Borroch ende daer na Anno M.D.Lxxx. Artur Pet/ eñ Charles Jackman Enghelsche / de Noortooste passagie gesocht voorby Vaygatz nae Tartarien/ ende sints wt Hollant Olivier Brunel ondeckte de Reviere van Pechora. Maer alle dese (hoe wel dat het schijnt datse niet verde vandē wech geweest eñ zijn) hebben gheen passagie ghevonden/ int Noortwesten lancks de costen van America ende Terranova ofte Nova Francia, hebben insghelijcks de Enghelsche passagie ghesocht/ als Sir Marten Forbisscher drie mael met veel Schepen / tsins Jhon Davis heeft twee hondert mijlen voorder ontdect/ ende meynde te vinden dat America een Eylant ware/ eñ so van achteren vant Noorden na t'Suydē te beseylen/ ende over te schepen na Chyna/ maer tot noch toe en hebben sy niet volbracht.

De Geunieerde Staten doen soecken int Noortoosten den corten wech nae Oost-Indien.

Hieromme hebben de Staten der Gheunieerde Landen int leste jaer M.D.xciiij. Schepen wtghesonden/ als een wt Amsterdam met een Jacht/ onder tbeleyt van Willem Barenssen/ een wt Zeelandt van Camphere/ onder Cornelis Cornelisz/ eñ een wt Enchuysen met Jan Huyghens van Linschoten/ die eertijts in Indien ghewoont hadde/ met Isebrant Veccales. Dese tsamen wtvarende/ hebbē de Amsterdammers den cours hoogher ghenomen wel tot Lxxvij. Graden hooch Noortwaerts/ ende veel Ys ende Zeemonsteren in Augusto ghevonden/ ende de Havenen namen ghegheven/ maer t'Schipvolck onwillich/ vreesende niet deur te mogen/ resolveerden te keeren/ die anders hoopten veel te ontdecken. De andere twee

Schepen

1595. Schepen hebben Eylanden gevonden / ende hebben die namen ghegheven. Ten lesten hebben sy oock een Strate ofte doorganc gevonden / ende dat nochtans in eenen Mist / als oftse van Godt daer henen gestiert waren / daer sy hem voor danckten. Dese strate vonden sy bequaem ende diep / seylbaer met groote ende cleyn Schepē. Dese strate (zÿnde lanck vÿf ofte ses mÿlen) doorseylende / quamen sy in een grooter wÿde ē warmer Zee / daer sy het Ys voor haer saghen smilten / ende quamen so op de Custen van Tartariē / ontrent de Riviere Obbe / daer sy Eylanden / volck / ende vruchtbaer Landt vonden: de Landen gavense namen / ooc de strate noemden sy de Nassousche strate / ende na haer duncken mochten sy doorgevarē hebben / soo sy last / bevel ē nootdruft ghehadt hadden: alsoo zÿnde verblÿt / keerden sy weder nae de Strate / ē hebben daer alomme merckteeckenen opghestelt / ende also weder de Amsterdammers gevonden / ende thuys ghekeert.

In Noortoosten wort de Nassousche Strate ghevonden / om na Oost-Indien veel corter te seylen / 1595.

Op haer rapport hebben de Staten besloten die vaert te vorderen / yverende om t'rechte Christen gheloove in die onbekende Landen (niet als de Spaengiaerden met ghewelt van Wapenen / maer met Christelÿcke middelen ende trouwe handelinghe) te planten ende te verbreyden / ende haer Zeevaert / Visscherÿen / ende Coophandel te vermeerderen / zÿnde dien wech meer dan twee duysent duytsche mÿlē corter dan de vaert van de Portugiesen / lancx Cabo de bone Esperance, ende veel sekerder / bevrÿdt van Zeeroovers / ende veel min perÿckel van sieckten / midts dat sy niet en behoeven te passeren de Linie Æquinoctiael, alsoo de Portugiesen int gaen ende comen vier mael doen moeten. Also hebben de Staten derwaerts geordonneert seven Schepen / waer van ses souden doorvaren / ende een wedercomen rapport doen: sommighe daer van waren gheordonneert voor elcken Coopman daer in te laden eenigherhande goederen vry sonder vracht te betalen / gaende ende comende: eenighe souden daer ontrent verwinteren / om te weten hoe lange den Winter ende gevries daer duert / daer toe gereetschappe mede nemende om stoven op te stellen. De verstandichste Cosmographen vreesen niet van den doorganck / maer alleenlÿc dat het Promontorium Tabin mochte te veel Noortwaerts strecken / twelck vele achten onmoghelÿck te wesen / midts dat seker Indianen (als Plinius schrÿft Lvij. jaren voor Christus gheboorte) waren by onweder ghedreven op de Costen van Germania / ē waren ghesthoncken tot Quintus Metellus Celer, Stadthouder der Romeynen in Vrancrÿc / byden Coninc van Suevia / ende sints noch (alsoo Dominicus Niger beschrÿft) eenighe andere mede ten tÿde van Keyser Frederic Barbarossa / Anno M.C.Lx. ende daer nae noch eens alsoo Othon inde Historie der Gothen vermaent / datter weder Indianen by tempeest van Oost-Indien ghedreven waren op onse Duytsche Custen / also datter te hopen is / daer dat volck levende ghepasseert is / onversiens ende onervaren / dat de

Volck wt Oost-Indien eertÿts inde Duytsche Zee gecomen.

onse van als versien / den wech eens sullen ontdecken / ofte sullen moghen beseylen de Riviere Obbe ende Quian / die diep wt Tartarien vallen / van waer sy voorder allenskens sullen moghen ondersoecken: welcke reyse ende wech so sy ghevonden werde / soude het een veranderinghe van Coophandel alle de Werelt door maken / zÿnde Landen overvloeyende van Syde / Cottoen / Wolle / Loot / Tin / Cooper / Goudt / Silver ende Gesteentē. De principale voorderaers van dese reysen zÿn gheweest den Tresorier van Zeelant / Heer Jacob Valck / met Christoffel Roelsius / Pencionaris der Staten van Zeelant / ende veel Cooplieden / als Balthaser Moucheron / ende tot Amsterdam Jan Janssen Caerle / Dieric van Osse / ende meer andere. Dese zÿn ghevaren met noch een deel Schepen na de Mosco-vaert. 1595.

Maer dese Schepen int Noortoosten varende / hebben int jaer M.D.xcv. inde Nassousche Strate te veel Ys ghevonden. Oock door contrarie winden quamen sy daer te spade / maer hebben aldaer byden volcke meerder particulariteyten verstaen / waeromme den naesten jare M.D.xcvj. weder eenighe Schepen derwaerts zÿn ghevaren / alsoo wy na sullen vertellen.

Daer zÿn oock int voor-jaer M.D.xcv. wt Hollant ghevaren dry groote Schepen / ende een Jacht / wonderlÿcken wel toeghe rust / dubbel masten / Anckers ē Cabels / ē dry dubbel Zeylen / gheladen met eenighe Coopmanschappe ende ghelt / met goede ordonnantie belept / ende discipline te varen na Oost-Indien / lancx Coba de Bon Esperance, om daer civilen ende eerlÿcken Coophandel te versoecken / ende niemandt te beschadighen / nochtans gewapent zÿnde / om alle ghewelt te wederstaen. Diversche andere voyagien hebben de Gheunieerde Lantsaten ter Zee voorghenomen ē volbracht / als dagelÿcx in Brasilien ende op diversche Havenen van West-Indien / so dat in desen Somer een Schip wt Zeelant / in wat min dan vier Maendē gevaren is int Eylant La Margarita in West-Indien / daer ontladen ē weder gheladen / in behoude reyse / zÿnde ooc veel andere gheluckelÿcken thuysghecomen van Castel del Myna, op de Custen van Africa / bycans onder de Linie Æquinoctiael, costelÿck gheladen / veel louter Gouts mede brenghende.

De Hollanders varen na Oost-Indien / lancx Cabo de bon Esperance.

De Hollanders ē Zeelanders varen in West-Indien / Brasilien / ē Affrÿcans Custen.

Daer quamen in Engelant in Junio ses ofte acht Schepen / gheladen met Suyckeren / Brasilienhoudt / Peper / ende andere Indische Waren / by sommighe Engelsche Vrybuyters ghenaemt Lancester ē Fennaer wt Brasilien gebrocht / alwaer sy met hulpe van eenighe Fransoysen des Conincx stercke ende Coophuys Fernambuck ghenaemt / met ghewelt inghenomen hadden / ende xxxij. daghen ghehouden / haer schepen hebben sy ghеladen tot vÿfthien toe / met Suyckeren ende resterende Specerÿen / van een groote Caracke oft Oost-Indisch schip dat daer verdroncken was / ē met verlies van ontrent Lx. mannen (die vande Portugaloysers verslaghen waren) zÿn sy daer van ghecomen.

De Engelsche nemen Fernanbuc in Brasilien ē beroovent.

Die

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Die van Duynkercken hebben dit Jaer seer sterck ter Zee ghevaren op vrybuet/ zijnde gheleghen op de Schiprijckste Zee ter Werelt/ ende daer ontallijcke menichte van Schepen passeren / die al buet zijn so sy die maer becomen connẽ: Den grooten rijcdom lockte daer veel Schipsvolck eñ Ballinghen van alle canten/ twelck de Oorlochschepen van Zeelant eñ Hollandt niet altijt en conden belettẽ. Sy voerẽ met Boots oft Schipkens van dertich tot tsestich vaten groot/ die sy dubbel manden. Alle Schepen die sy namen rantsonneerdẽ sy voort rantsoen/ den Schipper ofte principael Coopman daer voren mede nemende/ tbeste ende cleynste roovende. Die van Hollant eñ Zeelandt hebbense dickmael op de Jacht ghehadt / ende haer Schepen doen stranghen/ ende soo haer volck ontloopende / oock veel bueten ontjaecht. Capiteyn Logier Admirael van Armuyen/ vont ontrent Cales den thienden Januari in dit Jaer twee Duynkercsche Vrybueters/ die terstont (midts dat het hooch Water was) binnen de Haven van Calis liepen/ de welcke hy volchde met vollen seyle. De Duynkerckers verlieten haer Schepen/ ende liepen aen Lant/ vluchtende/ tselve deden de Zeelanders om haer te slaen/ maer die vant Garnisoen van Cales quamen wt/ ende schepden het gevecht/ ende behielden de Schepẽ/ dies de Capiteyn Logier weder ter Zee voer/ verlatende den buet. Ooc ontrent den vijfden Augusti hebben eenighe oorlochschepen van Zeelandt/ ontmoet ende langhe nae ghejaecht eenen stercken Duynkercker/ ghenaemt Neelken/ eertijts van Vlissinghen diversche reysen overgheloopen. Dese was wel tseventich ofte tachtich vaten groot / met twaelf stucken Gheschuts/ waer van twee waren Metael/ ende boven de hondert mannen Nederlanders ende Walen. Dese hadde veel schepen berooft/ ende in corten daghen syn schip vol roofs ghecreghen/ daer toe tusschen xx. ende xxx. ghevanghenen Cooplieden ende Schippers hebbende / die als Gyselaers waren voort rantsoen van haer schepen eñ goederen/ dat sy niet hadden connen wtnemen. Dit Schip dus nae ghejaecht zijnde/ sochte hem te salveren nae de Custen van Vlaenderen / maer zijnde seer doorschoten ende leck/ also hy nv niet inde Haven en conde/ ende by Blanckenberge was gecomen/ ende sochte te stranghen om tleven te salveren / onderschepte den Zeelander hem den wint/ ende eenighe Hollantsche oorlochschepen/ die clamptẽ hem aen boort: Also overwonnen zijnde (niet sonder schade) versocht hy quartier/ dat is tleven geschoncken/ ende te ontcomen met rantsoen/ maer dese Capiteynen seyden/ sy souden eerst haer gevangenen over geven/ ende dan wilden sy voorder spreken/ also dat eenige maer deden/ begeerden sy voorder dat den Capiteyn eñ de principaelste oock over comen souden / waer op sy murmureerden/ ende wilden belofte van quartier hebben/ twelck de Hollantsche niet toeseggen wilden/ maer wel voor haer spreken aen de Heeren vande Admiraliteyt: Waer op den Capiteyn verstoort wert/ siende syn arm afgeschoten/ ende desperaet van syn leven/ wierp tvyer int Buscruyt/ twelc midts datter niet vele en was/ ende ooc nat zijnde door veel Waters int schip gecomen/ eensdeels brande / maer niet gheheel/ alsoo dat den Capiteyn selve met meer andere maer versenght waren/ eñ niet doot: Daer over begonde het Schip te sincken door de lecken/ ende tvolck spranck veel over boort/ eñ veel inde Hollantsche schepen / daer van deen ses metten Capiteyn verchde/ eñ dander ontrent veertich/ also ist Schip daer gesonckẽ eñ eensdeels verbrant/ dit volc wert in Hollant gevoert/ ende aldaer gehangen/ maer den Capiteyn storf byden wech.

Duynkercksche Vrybuyters zijn sterc ter Zee.

Een Duynkerckers Schip genomẽ/ eñ tvolc ghehangen.

Veel Spaensche Soldaten vanden Garnisoene tot Duynkercken/ onder den Gouverneur Don Alvaro de Aguillar / met eenighe Walen onder den Viceadmirael/ den Heere van Wackene/ Cathen / eñ Capelle/ voeren mede ter Zee/ ende onderhielen haer op de rijcke bueten/ nochtans was daer dicmael ghemutineert om haer souldije/ dat sy haer Bevelhebberen wech smeten / maer de rijcke bueten verbeterden vele swaricheden. Veel aenslagen hebben de Gheunieerde ende oock de Fransoysen op die Stadt ghehadt/ maer tot noch toe te vergheefs.

In Vranckrijck reconcilieerde den Coninc syn Onderdanen dagelijcx tot hem: hy vergonde in Februario lest die vander Gereformeerde Religie een Edict tot versekeringhe van haren staet ende wesen / namelijck een Edict conform het Edict van vrede Anno M.D.Lxxvij. ghemaeckt/ met eenighe veranderinge/ eensdeels tot haer contentement ende versekeringhe / te meer om dat sy sagen dat den Coninck in syn gemoet geresolveert was te houden syn beloften eñ toeseggingen/ ende dat hy geen conscientien en wilde dwingen/ maer was gheresolveert een proeve ende exempel te maken/ oft niet moghelijck en soude wesen een Rijcke met twee Religien in vrede te houden / ende also een yeghelijck contentement te gheven/ hoe wel teghen dat Edict veel Steden ende Onderdanen murmureerden / sints heeft hy de Steden van Anthun / Beaulne/ Digion/ Chalon / ende andere in Borgongien becomen/ daer den vijfden Juni by Sint Seyne in Borgongien den Coninck des Constable van Castilien Peerdevolck seer avontuerlijck sloech ende verjaechde. Ten lesten hebben Tanannes ende mede den Hertoch van Mayenne ghedwonghen gheweest den Spaengiaerden onder den Constabel van Castilien int Graefschap van Borgongien te verlaten/ ende met hem te vereenighen eñ reconcilieren. Du Mayenne hem tot den Coninc submitterende/ op sulcken voet dat wel genomen/ geprefen/ eñ vergolden wert/ daer mede geheel de heylige Ligue ofte verbont den name ende cracht verloor/ waeromme den Coninck nae tGraefschap van Borgongien trock/ eenighe plaetsen innam eñ eenige belegerde/ toecomende den Coninc van Spaengien/ die daer Versoul ende andere plaetsen int Graefschap van Borgongien hadde weder ghenomen/ dies den Constable van Castilien / Don Carlo d'Arragon

Den Coninc in Vranckrijck stelt die vander Religie te vrede met een Edict van Anno 1577. onderhoudende beyde eñ twee Religien.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. gon ten leſten na Milanen vertrock/ diemen
ſeyde dat vergheven hadde (ofte ſeer ſuſpec-
teerde) den Hertoch van Nemours/ die Pa-
rijs tegen den Coninc wel verweert hadde/
eñ datter noch een Marquis wt Savoyen
oock by hem vergheven was: eñ voorts ſoo
toonde dē Coninc hem vyant eñ ſtrenge/ al-
leenlijc tegē alle die vander Ligue/ die eenige
Steden den Spaengiaerden overghegeven
hadden / als Duc d'Aumale die Han ſochte
over te leverē/ diens Proces tot Parijs ge-
maeckt wert/ eñ in ſchilderije gedegradeert
eñ gheexecuteert / ſyn huys tot buyt ghera-
ſeert/ ſonder ten eeuwigē dage te mogen her-
bout worden/ de Boomen afghehouden ten
halven/ hy was ſelver gevlucht tot Bruſſel.

In Bretangien bleef noch de oorloghe/
want den Duc van Mercure die de dochter
ende erve van Martignes ghetrout hadde/
was aldaer ſeer rijck eñ machtich/ mede ge-
ſtijft eñ gevoet mettē gelde van Spaengien/
eñ hadde noch veel goede Steden in handen
tot ſyn aſſiſtentie/ ende in Blawet hadde hy
een hoop van dry ofte vier duyſent Spaen-
giaerden/ die de plaetſe ſeer geſterct hebben/
liggende bequaem op de Zee. Deſe Hertoge
Mercure ſuſter/ Coninginne/ Weduwe des
leſten Coninckx/ arbeyde veel om hem te ver-
eenighen/ maer dit en conde doen noch niet
ghelchieden.

De Spaengiaerden van Blawet hebben
xiiij. oft xv. ſeylen in Schepen/ Galleyen eñ
Fregatten na Engelant ghesonden/ die den
derden Auguſti landē ontrent vier hondert
mannen op den poinct van Cornualia/ En-
gelants eynde/ niet tegenſtaende Drake met
ſyn Vlote tot Pleymouth lach/ die midts
contrarie wint by haer niet conde comen/
dat volc bleven eenen dach aen Lant/ plon-
derden eñ verbranden eensdeels Penſant eñ
Mouſhol/ ende eenige andere Dorpen ende
Edelluyden huyſen / dan alſoo Sir Fran-
choys Goudolphijn / een vroom Ridder eñ
daer Gouverneur/ hem wederſtant begon-
de te doen / zijn ſy weder vertrocken / ende
het ſcheen dat ſy meer ſochten te mogen ver-
nemen werwaerts Drake eñ Haukins rey-
ſe tendeerde dan anders/ ſy waren oock een
Vlote Hollanders aen boort/ maer die/ ſoo
eenighe aen boort quamen / bliesen die met
buſpoeder inde locht/ ende ſo ontquamen ſy.

Alſo Graef Philips van Naſſouwen met
de Hollanders wt Lutzenborch na huys ge-
trocken waren / is Verdugo (die te voren
Gouverneur van Vrieſlant gheweeſt was)
derwaerts by Fuentes ghesonden/ met veel
volcx/ om de plaetſen weder te winnen die
byden Hertoch van Boyllion inghenomen
waren/ alſoo hy eensdeels dede/ eñ den xxiiij.
Mey beleghderde hy la Ferte/ op de Reviere
Cher gelegē/ hy begroef hem/ eñ plante tge-
ſchut den xxvj. Mey ſes Canons/ eñ ſchoten
Breſſe/ die ſy met ſtorm ſochten te vermee-
ſteren/ maer ſy werden afgeſlagen: Verdugo
makende ſyn begravinge tot op den gracht
der Stadt/ heeft Boyllion by nacht duyſent
te voet / eñ twee hondert Peerden inde ſtadt
geſonden/ die lanckx een Brugge die over den
gracht gemaect was / weder wter ſtadt den
xxx. Mey opt Leger van Verdugo gevallen

Verdugo la Ferte in Lutzenborch beleggende/ wort daer van ghedreven.

zijn/ dootſlaende ontrent vier ofte vijf hon-
dert mannen inde Trencheen / de reſte inde
vlucht drijvende/ abandonnerende ſelve tge-
ſchut/ maer ten leſten Verdugo met ſyn vol-
le macht aencomende/ dreefſe weder binnen
met verlies van eenige/ maer weynige: daer
blevē van Verdugo volc wel ix. oft x. Capi-
teynē. Daer na is hy vertrockē met alle ſyn
volck op eenen hoogen Berch by Momme-
dy/ eñ van daer na Virton/ eñ corts daer na
tot Lutzenborch geſtorven den tweedē Sep-
tember/ een vande cloeckſte ende ervarenſte
Overſten des Coninckx inde Nederlanden. 1595.

De Grave van Fuentes heeft (volgende
ſynen laſt vanden Coninck) alle ſyn vermo-
ghen ende verſtant aenghewent om de ſtadt
van Camerijc te benauwen eñ te crijgen/ eñ
ſo te verſekeren la Ferre/ Han/ ende andere
plaetſen: hy hadde alreede in Han groot eñ
ſterck Garniſoen van vijf hondert Napoli-
tanen/ Signor Chirque/ Marcello/ Carac-
cio/ ende meer andere / eñ byde vijf hondert
Hoochduytschē/ tweehondert eñ xx. Spaen-
giaerden / eñ twee hondert eñ vijftich Wa-
len/ behalven de Franſoyſen die hy vertrou-
de: Hier mede ſocht hy het Caſteel dat noch
de Franſoyſen hielen te ghecrijghen/ dat be-
looft was over te geven alſſer ſeker ſommē
gelts betaelt ſoude weſen. Dē Gouverneur
vant Caſteel Gommeron met ſyn broeders
waren te Bruſſel belaſt eñ ghedwongen by
vaſthoudinghe dat over te doen geven/ dies
hy ſchreef tot dien eynde aen ſynen Swager
d'Orvillier eñ huyſgeſinne/ die hy int Caſteel
ghelaten hadde/ twelck haer alle miſhaech-
de/ waeromme die van binnen met dē Gra-
ve ſint Pol/ eñ de Heere van Humieres door
vrienden verdragen zijn/ haer doort Caſteel
inde Stadt te laten/ op beloſte dat ſy alle de
principael ghevanghenen die ſy inde Stadt
ſouden mogen crijgen / haer ſouden leveren/
om dē Gouverneur Gommeron der vrou-
wen man van Bruſſel te verloſſen. Hier over
hebben Humieres eñ ſint Pol haer volc ver-
gadert/ waer onder ooc was Lamoral den
Grave van Egmont met ſyn volck/ daer hy
den Coninck mede diende/ eñ ontboden ooc
den Maerſchalck Boyllion met ſyn volck:
want Fuentes hadde ſynen Leger doen ver-
gaderen onder den Prince van Chimay ende
andere/ ſterc ontrent xiiij. duyſent te voet/ eñ
acht hondert Peerden/ met vier dobbel Ca-
nons/ etc. eñ was ontrēt Chaſtelet gecomen.

Han door het Caſteel ingenomen/ ende daer ſterc Garniſoen der Spaenſche vernielt/ den xx. Junii.

Dit dede de Franſoyſen haeſten / eñ be-
ſtelden den xx. Junii lanckx het Caſteel ende
eenige Ravelins de ſtadt te beſpringhen/ eer
Fuentes Legher voorder quame. Die van-
de ſtadt Han geadviſeert zijnde/ ſterckten haer
tegen het Caſteel/ ende barricaerdeerden al-
le de wegen eñ ſtraten vant Caſteel/ meeſt op
vier plaetſen / haer Schutters inde huyſen
binnen door gebroken beſtellende ſeer ſterc/
ſoo dat het ſorghelijck was die te beſprin-
gen: Maer dies niet tegenſtaende/ ſo trocken
Boyllion/ Humieres/ Bellin / La Croyx
ende andere binnen lanckx het Caſteel/
met haer beſte gewapende volck ende Ruy-
ters te voete/ om het Buſſegheſchiet te we-
derſtaen/ ende ſint Pol bleef buyten om alle
aſſiſtentie te weeren die comen mochte/ ende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. soo lancx de Poorten in te comen / aldus zijn Boyllion ende dandere ingheuallen/en hebben luttel int eerste gevordert/maer also sy eenighe huysen ghewonnen hadden/ hebben die vander Stadt met grooten wint tot haren voordeele het vyer inde selfde ghesteken/twelck Boyllions volck confuselijc dede wtloopen / dat welcke aen dander syde alomme een breese maecte/ ende een vluchte dede nemen / het selfde Boyllion ende Humieres mette andere Oversten merckende/ wierpen haer persoonen seer stoutelijc daer tegen met eenighe vanden haren/ waer mede de vlucht ghestilt werdt/ ende tvolck weder eenen moet ghemaeckt/maer Humieres bleef daer doot gheschoten: daer nae keerde den wint / ende waeyde den brandt nae het Stadts volck/het welcke wel gevolcht zijnde/geraeckten die vant Casteel tot de Poorte van Noyon/die sy open creghen voor sint Pol met syn volck in te comen/ende so overquamen sy de reste/nae dat sy wel veerthien uren ghestreden hadden : eenighe hadden geerne voor haer lijf (noch by een zijnde) gecomposeert/ dat Boyllion toeliet / maer de gramschap over Humieres doot benam alle ghehoor / also werden daer wel ses ofte seven hondert verslaghen / waer onder alle de Spaengiaerden waren / de reste werden ghevangen/ende seer veel ghequetst. Onder de gevangenen was Signeur Cicque/Overste der Neapolitanen/seer gequetst/en Marcel Carraccio/mettē Overste vande Hoochduytsche/ die alle den Gouverneur Luytenant vant Casteel gegeven werden voor syn Swagher te lossen. Van sConincx weghen bleven boven Humieres oock Monseur La Croix/ met xv. ofte xx. Edelen/ en ontrent hondert Soldaten / boven al wert Humieres doot / als een vroom/ cloeck/ ende sConincx dienste seer toeghedaen man / seer beclaecht/ en Boyllions vroomheyt gepresen/ en daer wert een sterck Garnisoen vernielt.

Terwijle dat dit geschiede sont Fuentes wt synen Legher van voor Chastelet vier duysent voetknechten / en alle syn Peerden tot ontset/ maer te spade comende/keerden sy weder / maer alsoo daer veel gevangenen nu int Casteel waren/ hebben dese ghevanghenen soo met practijcke als met ghewelt haer weder meester vant Casteel gemaeckt/ twelck Boyllion ghewaer wordende/eer sy wel noch conden gewelt toonen/ heeftse wter Stadt bespronghen/ende tot compositie weder gedwongen/so dat sy alle vry souden moghen wt trecken. Alsoo is den Swagher Luytenant Dorbelier ende de Huysvrouwe van Gommeron berooft gheweest van haer ghevangenen ende onderpanden voor Gommeron tot Brussel gevangē: Ter wijle was hy daer gebrocht byde Spaensche op eenige hope/ ende voort Casteel te sprake comende met syn vrienden/ende ghesommeert medelijden met syn leven te hebben / ende tCasteel te leveren / wert hem gheantwoort dat in haer macht niet te wesen/waeromme sy hem wat afgeleyt hebben/en syn hooft af geslagen/en dat die vandē Casteele getoont.

Seltsame geschiedenisse int Casteel van Han/dat Gommeron doot veroorsaecte/ in Junio.

Fuentes heeft Chastelet met syn Canons dapper beschoten / daer was binnen Monseur de Orange met ses hondert mannen/die haer cloeckelijc weerden/maer also de plaetse seer cleyn was / wasser lutter gront ofte middelē om haer te bevrijden oft beschanssen: tgheschut gheschoten inde steenen muren/ quetste veel volcks van binnen: Daer werden verscheyden stormen op de ghescho- ten Bresse gedaen/ende soo gheweert/dat de dooden de grachten vulden/ om de levende Spaengiaerden daer over te loopen : Ten lesten hebben sy met redelijcke conditiē tCasteel overgegeven/daer wt treckende. Voort hebben sy tLant rontom Camerijck verwoest / tCoren opt Velt bedorven ende afgehouwē/groote Boomen met Peerden getrocken/ hebbense ghesleypt overt staende Coren op de Velden/ ende so vernielt: Maer die van Camerijck hebben daer nae groote courssen ghedaen in Henegouwe / ontrent Valenchijn/met veel hondert Peerden ende Waghenen/ende daer inden Oogst rontomme tCoren inghehaelt/ende haer selven also versien tbeste dat sy conden. 1595.

Chastelet wort by Fuentes ghewonnen in Junio.

Fuentes is met synen Leger voorder geruct voor Dorleans/ opt Revierken Anthy genoemt/waer tegen terstont de Provintiale Fortsen van Noormandijen ende Piccardijen vergaderden onder den Admirael Villars / Gouverneur van Roan / Conte sint Pol/ en Hertoge van Boyllion en Nevers/ die oor vast by quamen. Aldaer is den Heer van la Motte Valentijn de Pardiu/ Grave van Ekelberque geschoten/ also hy wilde de gelegentheyt van Dorlans gaen bespieden/ in syn vol harnasch scheutvry/ en is so nae gecomen/dat hem een Cloot van syn Schilt schampende / in syn Helmet ofte Visiere vlooch ontrent syn ooghe int Hooft/ daer hy van sterf/ en werdt Sint Omaer ghevoert/ een Man ervaren in Krijchshandel / ende in dese Nederlantsche oorloghe altijdt vande Spaensche seer gebruyckt / hy was van een simpel Capiteyn tot rijckdom gecomen/en hadde Heerlijchedē gecocht/ die in eē Graefschap byden Coninck verandert werden.

Dorlans beleghert/en la Motte gheschoten.

Daer warē met Fuentes int Leger veel Fransche Heerē die de Ligue gedient haddē/ als den Hertoch van Aumale/vanden huyse van Guyse/ de Heere van Rhosne als opperste Maerschalck vant Legher: Van Nederlanders warē daer de Prince van Chimay/ dē Marquis van Varrabon/ de Grave van Bossu/Carolus Colunnia/ Sāchio de Luna/ Mendoza/ Italianē en Spaēgiaerden.

Also nu Dorlans belegert was/ dat noch niet ten besten versien was/ principalic van eengoeden Gouverneur/ de Heer van Gamache daer bevel hebbende / heeft den Admirael Villars/ Gouverneur van Roanen hem daer ontrent begheven/ waer over Fuentes hem met syn gheschut ontrent eenen Berch een mijle van daer campeerde / den xxiij. Juli/ alwaer Villars tegen scharmutseerde/ met vier ofte vijf hondert Peerden/ en soo veel voet volcx/ meynende eenich volc en amonitie inde Stadt te brenghen/ heeft tweemael de Spaensche te rugge gedreven/ en sonder dander volc te wachten/ is hy ten lesten gelockt onder tGheschut van Fuentes / het welcke afgaende / ende die voorste

Den Admirael Villars van Fuentes geslagen voor Dorlans / den xxiij. Julii.

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. van syn Peerden treffende/heeft dander inde vlucht ghedreven / alsoo het voetvolck vier ofte vijf hondert sterck ontbloot/ het welcke terstont omringhelt/meest bleef/van de Peerden mochten daer xxv. ofte dertich ten wtersten blijvē/de reste ontvluchtē. Den Admirael Villaers syn Peert gheschoten zijnde/ heeft vallende sijn Been ghebroken/ ende niet connende op een ander Peert comen/ wert met noch een Wonde gevangen: ende is sanderdaechs ghestorven / ende met hem noch dē Heere van Saynsenal / eū van Harqueville / wiens dry lichamen doot tot Ampens ghebrocht werden/ daer ten selven tijt Duc de Nevers inquam met syn volck te spade / de Grave van Belin werdt ghevanghen.

Daer na heeft Fuentes Dorleans sterck beleghert/ eū tCasteelken hooch gheleghen/ beschoten/ondermijnt ende opgheblasen/eū soo de Stadt mede overvallende / beyde met ghewelt ingenomen den xxxj. Juli/daer veel volcx doot bleef/ ende oock vele ghevangen/ twelc quam door gebrec van Gouverneur: eū twist tusschen die vander Stadt eū Casteel zijnde/ende sonder malcanderen te helpen/ werden sy beyde overvallen. Fuentes heeft oock heymelijck verstant ghehadt binnen Amiens met een reste Ligeurs / maer dat werdt ontdeckt / ende vele werden daer over ghehanghen.

Dorlans ingenomen dē xxxj. Juli.

Fuentes siende dat de Fransoysen nu seer sterck waren/ende dat hy veel dinghen ghebreck hadde/heeft syn Legher verdeylt ende opghebroken / trachtende om Dorleans te stercken: de Fransoysen verdeylden haer oock: Boyllion begaf hem in Montreul/aldaer Fuentes Leger verwachtende/Nevers in Amiens / ende andere in andere plaetsen.

Te voren eer Fuentes wt Brussel vertrock / hadde hy oock ghetracht hem beter van die Stadt Brussel te versekeren/ende onder pretext dat de Duytsche Garnisoenen daer binnen liggende/ghelt riepen/ ende te onrecht muytineerden/als oft hy die wilde straffen/ heeft gesocht daer twee duysent Spaengiaerden in te brenghen / twelck de Borgherye gewaer wordende/ niet en heeft willen gedoogē/maer hebben haer gevoecht met de Hoochduytschen / wthoudende de Spaensche / waer door de Spaensche vertoornt zijnde / sochten in Mechelen eū Vilvoorden te comen/ ende als sy daer oock wt ghesloten werden / verbranden sy daer ontrent twee Dorpen/ ende hebben over de Lantluyden alderhande overlast al Brabant door gheplecht/so dat het arm Lantvolc meer schade van haer eygen inwendich Krijchsvolck leden dan van haer vyanden.

Fuentes soect Spaengiaerden in Brussel te brenghen.

Daer wt inde Stedē alomme groote dierte van alle dingē gerees/ also dat tAntwerpen in Mey het Coren ghelde negen gulden de Veertel/ het Ossenvlees tbeste vijf stuyvers tpont/ vant Schapen vleesch tbeste seven stuyvers/ het Calf vlees acht stuyvers/ het pont Boter acht stuyvers tbeste/ eū andere eetwaren navenant: welcken overlast eū dierte onverdragelijc zijnde/dede het arm volck roepen totten hooghen Hemel toe/dat het jammer ende ellendich om hooren was/

Dierte tAntwerpen in Mey.

waer door de Staten Geestelijck eū Weerlijck van de Provintien die noch onder den Coninck waren/eū boven alle den Edeldom beweecht is gewordē Vredehandel te voorderen/daer toe Fuentes geconsenteert heeft. 1595.

Eū hebben ten lesten soo vele door over eū weder schrijven te weghe ghebrocht/ datter in Zeelant ghesonden worden van weghen den Edeldom (op vercreghen Paspoort) den Rechtsgheleerden Heer Liesvelt / eertijdts Cancelier/ ende Maes / die den xiiij. April tot Middelborch spraken metten Pr. Maurits/ verselschapt metten Tresorier Valck Raetsheere/Vosberghen/eū eenighe andere. Dese verthoonden hoe den Edeldom ende Staten der Landen onder den Coninc seer verblijt gheweest waren te hooren de ghenegentheyt der Geunieerder Landen totten vrede/om eens wt de ellēdige oorloge te mogen comen/ daeromme sy versochtē datmen mochte comen tot tractatie/ van wegen den Coninck eū Staten onder hem noch staende ter eenre/ende de Geunieerde Staten ter andere syde / eū wat daer meer aencleefde.

Den Edeldom onder den Coninc senden aen P. Maurits om Vredehandelinge.

Waerop Prince Maurits resolutelijcken antwoorde / dat de Gheunieerde Staten gheensins van sinne waren aen te gaen eenige andere vredehandelinge dan mette Staten der Landē/ eū geensins metten Coninc/ mits sy by contracten verbonden warē met andere Princen ter contrarien/ oock kenden sy den Coninck so verstoort ende verbittert op haer / dat hy het gepretendeert ongelijck hem aenghedaen/ nemmermeer vergheten/ ende noch min vergeven soude / maer sochte die wrake te doen ter eerster gelegentheyt/ daer hem toe diende der Theologienen resolutie / quod Hereticis non sit servanda fides. Seyde voorder opt repliceren vande Ghesanten/dat te wesen de wterste resolutie der Geunieerder Staten/ met groote deliberatie ghenomen/ja dat so tselfde anderwerf in deliberatie soude comen/ sy ghewis waren/ datse niet alleen soude afgeslagen / maer geheel wederroepen worden / want het alleenlijck geschiet ware ten insiene datmen geerne alle de Landen by een vereenicht houden soude/ eer sy mochten ghescheyden ofte afghetrocken worden byde Fransoysen ofte andere: Daer wert oock int particulier ghesept / dat voor den tegenwoordigen tijt conde het niet anders wesen/ maer daer ware te verhopen/dat veranderende de oorsakē des mistrouwens / de saken mochtē beter succederen metter tijdt/ daer van dit soude maer een beghinsel wesen/ waer door men mochte voorder comen tot een nieu contract mette oude Erfheerē/ tzy door blijde incomsie ofte andersins/ alsmē speurde oprechte meyninge eū gemoet/ eū alle gewelt geweert/ daeromme voor het slot seyde Pr. Maurits/ soo de Heeren ende Staten onder den Coninck ghesteten/ wilden in vredehandelinge in goeder trouwen comen/ de Gheunieerde waren bereyt d'oorloghe in vrede ende vrientschappe te veranderen / midts haer resolutien schriftelijck oversendende / over vier Artijckelen/ diese souden moeten resolveren aen te gaen/ eermen soude beghinnen te tracteren: De Artijckelen waren: Also hier na volcht.

De Geunieerde begeeren in vrede te treden mette Staten onder de Coninc/ maer niet metten Coninck.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. Ten eersten/ Dat sy voor al wt haer Landen souden moeten doen vertrecken alle vreemdelinghen ende Soldaten / ende haer stellen in alsulcke vryheydt/ dat sy tracteren mochten sonder den Coninck/ ende datse de Ghedeputeerde van bey de Staten vande Provintien die tracteren wilden / moesten doen committeren/ oock sonder den Coninc/ metten welcken de Staten Generael dan sullen doen handelen / dewijle sy niet liever souden sien als dese bloedighe langhe oorloghe verandert met een vaste vrede / op goede lijdelijcke conditien.

Het tweede/ Datmen inde Religie niet en wilt veranderen / maer dat die sal blijven ter dispositie vande Staten van elcke Provintie/ sonder dat andere haer des sullẽ hebben te bemoeyen.

Het derde/ Dat de Provintien die mette vereenichde souden willen tracterẽ/ neffens ander conditien mede souden moeten gesint zijn te tracteren mette Coningẽ van Vranckrijc ẽ van Engelant/ ende aen te nemen tot laste vant gheheele Corpus vande Staten Generael/ alle de schulden daerinne de vereenichde Nederlanden gheraeckt zijn / om haer selven teghen de Spaengiaerts ẽ andere vreemde in haer vryheyt te beschermen.

Het vierde / Den pays ghemaeckt zijnde op die ende andere conditien/ presenteren de vereenichde Nederlanden alle haer macht aen te wenden om die ander Provintien in hare vryheydt te helpen beschermen teghen yeghelijck diese souden willen molesteren/ vercorten/ ofte soecken te dismenbreren.

Hier op hadden dese Ghesanten geen ander bevel dan den handel te weghe te brenghen tusschen den Coninck ende syn Staten ter eenre/ ende de Gheunieerde Landen ter ander syden/ so dat de dispute bleef/ ofte den Coninck daer in soude begrepen wesen ofte niet/ ende daer over zijn de Gesanten weder ghekeert in haesten/ ende rapport ghedaen/ ende tselfde werdt nae Spaengien gesonden met de opinien vande selve Gesanten/ Liesvelt ende Maes/ die daer over dit navolgende discours ofte inval maeckte.

Die gheerne vrede hadden/ allegeerden/ men behoorde inden handel te treden / ende de occasie niet te laten passeren / midts den grooten noot/ dieren tijt/ armoede/ ellende/ ende tghemeyn gecrijsch / zijnde geenen middel voorhanden om de Geunieerde met ghewelt te dwinghen/ midts dat sy de oorloghe van alle canten op den hals hadden.

Want soomen de Vredehandelinghe nu afsloeghe/ soo souden de Gheunieerde Landen wt dwinghenden noot voorder verbintenissen met ander ghebuerlanden aengaen moeten/ ende alsoo vermeerderen ẽ beswaren de Spaensche de oorloghe/ soo dat daer door soude alle hope / ja dẽ middel van ymmermeer weder in vereeninge te comen/ benomen worden/ ẽ alle goet verhindert. De Geunieerde lieten haer denckẽ dat sy stercte ende middel hadden om de oorloge te continueren beter dan haer wederpartije/ om haer waterachtige gelegentheyt / hebbende de Zee open/ daer haer vyanden noch schepen/ schipvolck noch Havenen en hadden/ om haer groote commoditeytẽ te benemen/ mette welcke sy alle het beste volck wt dander Provintien tot haer locten/ ẽ sy waren daer teghen so versekert/ dat sy haer Steden vry sonder Garnisoen betrouwẽ mochten/ alleenlijck maer Krijchsvolck op de Frontieren houdende.

Discoursen der Provintien onder de Spaensche regieringhe/ hopende vrede.

1595. Ẽ daeromme conde haer den vrede niet toebrenghen dan schade ẽ groote verminderinge van haren voorspoet ẽ goet geluc/ welck voordeel sy nochtans bereyt waren te verlaten om haer ghebueren mede te deylen / om alle de Nederlantsche Provintien ende inwoonders weder te vereenighen in ruste ende vrientschappe.

Den Coninck als een Vorst/ soeckende sLants profijt/ en hadde niet te vreesen dat de Staten ende Edeldom die hem so onderdanich ẽ grootelijcx verbonden ende wel gheneycht waren/ souden willen accorderen dinghen die achterdeelich ofte prejudiciabel souden wesen sijne Hoocheyt ẽ behoorlijcke onderdanicheydt/ vande welcke men niet en behoefde eens mentie te maken/ maer in als volghen instructie/ ende somen mistroude de Staten van sConincx eere nastellich te wesen/ dat soude groote afkeer mogen maken: also het den Landen profijtelijck ware/ behoorde den Coninc wel wat van syn prerogatie te wijcken/ de swarichedẽ in questie tusschen de Landen soo groot niet zijnde/ midts de Gheunieerde aen haer niet en versochten eenighe veranderinge van Erfheere ofte Gouvernement ofte Religie / alsoo sy ooc niet en wilden daer over geperst wesen/ maer het waer te dencken dat den Coninck eer voordeel soude ghenieten by niet mede int Contract begrepen te worden/ jae en behoort tselfde niet te begeeren/ om te moghen altijt op syn gheheel ende vry staen/ alwaert oock dat de Geunieerde dat ernstelijck versochten: oock soo waert aparent datter veel particuliere questien van Religien souden voorvallen/ contrarie de Roomsche Catholijcksche/ tot welcke den Coninck niet soude om der eeren wille ymmermeer consenteren / principalick in sodanighen publijcken ende solemnelen contracte.

De vereenichde Staten en versochten geen veranderinge van Lantsheere ofte van Religie vande andere Staten.

Ende de Gheunieerde souden beter betrouwen de toesegghingen ende versekeringhe vande Staten dan vanden Coninck: sylieden weygherden niet wt valscheydt/ ofte soeckende bedroch metten Coninck te handelen/ dan alleene wt mistrouwen ende vreese van syn macht ende wille / midts dat sy weten hem soo verbittert te zijn om de cleynicheyt die hem is aenghedaen dat hy soect te wrekẽ/ het welcke sy niet vreesen van weghen de Staten / ende daeromme die beter betrouwen / die sy geerne maken souden intercessores in toecomende tijden.

Men soude met desen vrede altijt sLants vyanden minderen / ende door de Gheunieerde soudemen hopen Vranckrijck ende Enghelant mede tot vrienden te maken/ als die ghenoech laten blijcken niet te soecken dan haer versekertheydt / ende wechsenden des Spaengiaerden ende vreemde haer vyanden/ gheen groote andere oorsaken van oorloghe voorhanden zijnde.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595.

Den Coninck soude altijdt mette Vrede-handelinghe een profijt doen/ alsoo hy altijt in voorgaende handelinghe geen schade gedaen hadde/ oock soo behoorde den vrede en de ghemeyn welvaert alderhande swaricheden ter Werelt te overwinnen / eenen vrede daer gants Christenheyt soo veel aen ghelegen is/ die veel meer weert ware dan de Hoocheyt ende gheimagineerde authoriteyt des Coninex.

Vrede en het gemeyn welvaert behoort alle swaricheden te overwinnen.

Noopende de ghesonden Artijckelen by de gheunieerde/ om tvertreck vande vreemde en anders / dat soudemen mogē met Ostagiers versekeren / want Fuentes selve hadde laten hooren / dat hy liever hem selven wilde voor Ostagie gheven / dan dat de beloften niet voldaen souden worden.

Redenen vā die Coninex eere en recht wilden voorstaen.

Van de ander syde / de Spaensghesinde ende die byde oorloghe profijt vonden/ende daerom des Coninex voordeel wilden voorgeven/ die seyden dat het devoyr/ de eere/ en alle Rechten dwongen de gheunieerde haer te reconcilieren met haren wettelijcken Erf-heere/ die nochtans soo verstoort en verongelijct zijnde/ ware ghenadelijc geresolveert met haer te tracteren in goeder trouwe/ ende tot vaster versekeringhe behoorden sy selve aenden Coninc te versoeckē als hoochnootlijc/ dat syn authoriteyt daer in quame ofte by quame/ als partije contractante en meest geinteresseert : want de Coninck wtsluytende/ lieten sy hem vry doorloge te volvoeren/ oock en waren de Staten gheensins ghequalificeert noch gheauthoriseert/ sonder toestant ende consent vanden Coninck/ oock en verdienden der gheunieerder rebellien ende wercken niet dat den Coninc haer de eere ende hem selven de cleynicheyt aendoen soude / ende haer en stont oock niet toe Wetten harē Overheere te stellē/ als te willen alleenlijc tracteren met syn Staten/ hem wtsluytende haren natuerlijcken Heere/ onder tpretext van hem te vreesen en mistrouwen/ daer de rechte oorsake van waren met haer ketterijē ende rebellien/ by welcke onbehoorlijcke voorslaghen het waer goet te mercken dat sy gheensins van meyninghe waren ymmermeer den Coninc haren wettelijcken Overheere te erkennen wt goeder herten. Daerom so sy den Coninc niet mede indē vredehandel begrepē/ soude het een Acte wesen te seer preiudiciabel ende nadeelich syn Majesteyts Hoocheyt en de behoorlijcke onderdanicheydt diemen hem schuldich is/ ende dat ware gheheel syn recht stellen in handen van syn Onderdanen / Ketterlijcke rebellen / ende alle haer doen ende Acten te iustificeren/ met dierghelijcke redenen meer.

Hieroppe tot in Julio niet anders gherepliceert ofte ghevolcht zijnde opden voorschreven voorslach /soo hebben de Gheunieerde Staten door haer Ghesanten ende Agenten alomme soo by den Keyser / als in Vranckrijck door den Heer Calewaert/ ende in Enghelandt door Noel de Caron Heere van Schoonewalle / ende elders alomme haer vrienden ende ghebueren doen verwittighen alle tghene datter ghepasseert ende ghenegotieert ofte ghehandelt was/ soo voor den Keyser als mette Steten ende Edelen der Landen onder den Coninck/ verthoonende dat sy wt goeder gheneghentheydt alleene een goeden vasten vrede sochten/ ende dat het niet aen haer / maer aende Landen ofte Staten hiel/ die noch vande Spaensche verheert waren / die meer een ydele hoocheydt ende authoriteyt des Coninex sochten ende voorstonden / dan der Landen Vrede / ende der ghebueren welvaren. 1595.

Ende aende Spaensche syde (om de Gheneynte contentement te gheven / ofte wat gherusten te stellen) heeftmen laten hooren dat den Vredenhandel niet afgeslagen/ maer opgheschoven ware/ ende seyden dat sy ghereferert waren totte Keyser ende des Rijcx Vorsten ende Stenden/ om dat de naestghelegen Stenden inden lesten Rijcxdach tot Rijnsborch Anno M.D.xciiij. belast was om toe te sien dat de Onderdanen des Rijcx mochten beschut ende bevrijdt worden van alle overlasten/ ghewelden ende schaden/ tot welcken eynde oock ghelt ende contributien op te brenghen besloten was/ ende den Grave Symon vander Lippe belast daer over informatie te nemen/ ende dachvaerden der Westphalischen/ Rijnschen/ etc. Rijcx Creytz ofte Circkel te bestemmē/ na het welcke het scheen dat hem den Keyser ende tRijcke dan souden reguleren int straffen der ghenen die den vrede wederstonden ofte niet en wilden volghen/ de welcke sy hoopten te bethoonen dat het de Spaensche syde niet en zy / maer dat de Gheunieerde Landen souden bevonden worden die te wesen/ die de oorloge veroorsaeckten/ nademale sy hen alle sodanighe redelijcke middelen van bevredinge (als wy voren verhaelt hebben) aenghebeden hadden. Waer over den Coninck/ ooc den naestvolghenden Gouverneur den Vorstelijcken Cardinael/ diemael byden Keyser namaels ghevordert hebben/ als namelijck in September int naeste Jaer M.D.xcvj. door den Admirael van Arragon (als by gheintercipieerde Brieven bleeck) dat den Keyser met het Rijck haer wilden declareren vyant teghen die die in Nederlant de bevredinge wederstaen souden/ publicerende ende executerende de straffe nae des Rijcx constitutien over de selvige. Maer den Keyser heeft sints dat meermael wtghestelt / midts dat des Rijcx Vorsten die daer toe ghedenomineert waren/ hem noch gheen rapport ghedaen en hadden/ die daer van qualick schenen over een te comen / selve nae de opinie van Jan Babtista de Taxis/ Raetsheere van State des Coninex tot Brussel / als blijckt by synen gheintercipieerden Brief aenden Coninck van date den lesten Mey / dit Jaer M.D.xcv. afghewōrpen ende ghecreghen op de middel Zee/ tusschen Spaengien ende Italien/ waer in hy seyt te vreesen dat dese Rijcxvorsten als Duytschen / ende niet als Spaengiaerden van Toledo/ nemmermeer den Coninck toestemmen sullen/ dat zijn gewapende Spaengiaerden souden in Nederlant blijven.

Vredenhandel opgheschoven ende ghereferert, byde Spaensche/ totten Keyser ende Rijcx Vorsten/ volgende de Rijcks afscheyt.

Jan Babt. de Taxis opinie op de bevredinge/ wt syn afgeworpen Brieven.

In desen Brief verwondert hem Jan Bab. de Taxis op de aenbiedinge des vrede

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

by Fuentes / dat de Gheunieerde Staten aengheboden hadden niet te willen metten Coninc/ maer wel mette Staten van Brabant/ Vlaenderen/ Henegouwe/ etc. in handelinghe treden/ op voorwaerden ende versekeringhe dat de Spaengiaerden ende andere vreemde Natien vertrecken souden/ eñ om den Coninck daer toe te beweghen/ toeseyden/ datter oock soude moghen eenen generalen vrede met Vranckrijck ende Engelandt ende alle de Nederlanden ghetroffen worden/ sonder te verhinderen ofte den Coninck voor te houden dat hy niet en soude moghen opt stuck van Religie inde Landen van syner ghehoorsaemheyt reghel stellen na syn believen ende goetduncken/ etc. Hier over seyde hy ware syn opinie inden Raedt gheweest/ datmen sulcke voorslagen niet en behoorde af te slaen/ noch de cleynicheyt die den Coninck daer in gheschiede van niet te willen mette Staten handelen sonder hem/ niet te achtē ware/ als het met conditie ware dat de Ghedeputeerde alleen van Fuentes souden vercoren worden / eñ alleen van hem haer bevel ende instructie haelden/ sonder te moghen een enckel tijttelken afgaen ofte daer buyten treden/ eñ voorts in voorvallende questiē alleen van hem voorder bevel te moeten halen/ etc.

Opt vertrecken der Spaengiaerdē/ ware dit syn opinie / als datmen die resolutie soude wtstellen tot opt leste / als alle de andere Artijckelen souden gheaccordeert wesen/ eñ dan mochtmen doen dat den tijdt wt wijsen soude. Daerentusschen souden sy wel eenich profijt mette onderhandelinghe moghen doen: ende diergelijcke redenen schrijft hy meer/ ons refererende op desen Brief van Taxis in drucke wtghegaen met glosen/ die den curieusen Leser soecken mach/ in s'Graven Haghe ghedruckt.

Voorder isser oock in desen tijt een Brief in veel lieden handen ghecomen/ zijnde den Autheur daer van een gheleert Man / soo het schijnt/ ende gheseyt wordt den gheleerden Justus Lipsius te wesen/ de welcke van eenighe Raetsheeren versocht was om syn opinie te hebben/ oft beter oorloghe oft vrede diende. Dese antwoorde is van date den derden Januari M.D.xcv. segghende datter dry soorten van vyanden des Conincks waren / te weten/ Fransoysen / Enghelsche ende Hollanders / de twee wtwendich/ de derde inwendich/ eer rebellich dan recht vyant/ de twee eerste / soo die van Oostenrijck niet de Barbarische Torcken ende ghemeynen vyandt te vreesen hadde / soo soude den Coninck die lichtelijck moghen dwinghen/ de oorloghe voerende met goeder trouwe ende discipline/ tghelt wel ghehandelt / ende de ampten wel besteet ende ghegeven. Maer midts den Tort dreychde / waer te considereren oft het niet beter ware vrede te maken met de buytenvyanden/ ofte met eenige van haer / siende dat de Hollanders alreede den moet ghenoech verloren gaven / beyde de Fransoysen ende Enghelsche te hulpe hebbende: Wat souder dan te verwachten wesen van haerlieden alsmen metten eenen vyandt vrede maeckte/ te weten mette Engelsche Coninghinne / die in handen hadde de twee aencomsten/ als van Zeelant ende Hollant/ de twee Poorten vander Zee ende van den Lande? ende hy dochte dat sy den vrede niet grootelijcx soude wederlegghen/ soo om dat sy een vrouwe is/ als om dat haer schatten wtgeput zijn/ cleynen middel hebbende/ mede om dat de oorloghe ghevoert wert teghens tghemeyn volcks danck/ die Traffique ende vryheyt sochten: Dat sy de oorloge hardeert/ dat waer meer wt vreese dan wt haet: de grootheyt ende macht des Conincx/ de vroomheydt ende voorspoet der Spaengiaerdē sints tsestich jaren herwaerts / ware den gebueren ende alle vremde vreeselijck ende ontsienelijck ghewordden: Die groote macht vreydelende/ ende die vreese wech te nemen/ gheen teeckenen van ambitie toonende/ soude den rechten knoop vant werck brekende wercken eñ niet de woorden verheffen de Coninckrijcken.

Opinie van de hebzedinghe van een geleert man wt eenen Brief aen een Spaensche Raetsheere.

Hopende de Coninginne van Enghelant tot vrede te brenghen door haer noot.

Tselfde ware oock vanden Fransoys te verhopen/ die onder de hant den vrede van herten sochte / midts dat syn Rijcke noch nieu/ synen staet noch onseker was/ eñ dat de partijschappen eñ mistrouwen onder synen grooten Edeldom/ hem al raden totten vrede/ oock mede het verscheurt inghewant van syn Finantien geheel verteert/ die mette kinne boven water ghehouden werdt byde vremde/ bedecktelijck ende opentlijck: maer oft den Coninck van Spaengien selve soude begheeren vrede met hem te maken / ware hem onbekent/ dan altoos diende Treves ofte bestant met hem ghemaeckt/ (behoudens alle hope ende rechtveerdighe pretensien) want wat vasticheydt waer te verhopen/ daer van den Successeur ende Successie onseker is? Daeromme latende den Fransoys aen een syde/ die niet veel en sal beginnen soo hy niet ghetercht werde/ mochtmen mette Enghelsche wel voortvaren.

Hopen oock dat den Fransoys tot vrede oft Bestant door wt noot soude te brengen wesen.

Hopende de Hollanders/ die oorloge ware de schadelijckste / sonder hope van beteringhe / want sy hadden goede ordonnantien / sekere Finantien / eñ alle de bequaemste Steden/ goet Krijchsvolck/ seer verstout met versche victorien / maer haer goet Regement ende eenicheyt ware qualijck te breken soo langhe de oorloghe ende de vreese ende achterdencken duerde : Waeromme men moest eenen cleynē pays ofte opschorssinge van Wapenen verwerven / zijnde den Hollander meer ghierich van eerghierich/ ofte ambitieus : ende altijdt in soodanighe oorloghe is eenighen cleynen pays ofte bestant den Princen vorderlijck/ die Visschen met goeden netten connen vanghen / zijnde de Hooge Majesteyt der Princē altijt crachtich om der menschen herten te trecken/ alsser eenighe schijnbare redenen by gevoecht worden/ ende soo soudemen allenskens syn vyanden crachten ondermijnen / principalijc in haer Gouvernement populare/ twist sayende onder die/ die nu door vreese so vereenicht waren/ eñ afstant van oorloge door Treves hebbende/ soudemen alle middelen van alle onderhandelinghe becomen.

De sterckte Hollanders waren te dwinghen met eenen sorten vrede ofte met bestant.

Ende tot exempelen comende / allegeert hy een geheel dierghelijcke/ te weten/ d'oorloghe

1595. loghe van Sextus Pompeus in Sicilien teghen Octavianus Augustus Keyser / Pompeus besittende Sicilien ende Sardignien / dwonck daer mede gheheel Italien tot grooten honghers noot ende uterlijcke ellende / die welcke met eenen cortẽ payS wert overwonnen / dien wert gheaccordeert / met conditie dat alle ballingen mochten weder keeren / ende het Krijchsvolck afghedanckt ende wech ghevoert. Waer wt het gebeurde dat Pompeius principalen Capiteyn / ghenaemt Menas / wert onderhant ghewonnen ende ghecorrompeert: Ende ten eersten geseydt / desen onsienlijcken helt Pompeius onlancx gheweest zijnde als eenen Neptunus / heerschende over Landen ende Zee / wert ghedwonghen te ontvluchten met een cleyn Schipken / ende synen hals den sweerde te presenteren / ende alsoo eer min dan een Jaer was die groote oorloge wt. Dat ware wel een out exempel / maer somen de selve middelen in dese oorloghe ghebruyckte / soo soudemẽ het een nieu exempel maken. Dien wech dochte hem den besten te wesen / siende hoe d'oorloge alle vervallinge ẽn corruptie inghebrocht hadde / machtich om de sterckste Coninckrijcken tonder te brenghen / etc.

Allegatie van de Krijch tusschen Keyser Octavianus Augustus ende Sextus Pompeius.

Hier over tot meerder contentement / ẽn om het volc te beter in ruste te houdẽ / heeft men in desen tijt laten hooren / dat den Vorstelijcken Cardinael Albertus van Oostenrijck afcomen soude om te gouverneren in syn broeder Ernestus stede. Ende om hem den Landen aenghenamer te maken / werden in Spaengien in alle Havenen veel Oosteusche / Hollantsche ende Zeelantsche schepen (die ghearresteert waren ter oorsake om (als die toegherust souden zijn) de rijcke Indische Vlote in te halen / ende teghen te varen) alomme vry ghemarckt ende ontslaghen / twelck in Sicilien haer aenghesept wert door den mont des Hertochs vã Medina Sidonia / als dat den Coninck sulcx verwillicht hadde ten versoecke vanden Vorstelijcken Cardinael van Oostenrijck / ende mede dat alle Nederlantsche Schepen voortaen souden vry moghen comen ende keeren / tot welcken eynde men elcken (diet versoecken soude) Paspoort vry soude verleenen / ende dat op hope dat sy metter tijdt die ghenadige weldaet des Coninx souden bedencken / ende hem weder erkennen voor haren wettighen ende natuerlijcken Lantsheere.

Alle Oostersche Nederlantsche Schepen in Spaengien ontslaghen door middel vande Cardenael van Oostenrijck.

Ende den Landen meer te schijnen te gelieven / ende om te versoecken eenigen twist int huys van Nassou te maken / hadde den Coninck oock den Heere Philips van Nassouwen / die nu ghenoemt is Prince van Orangien ende Grave van Buerẽ (die dus langhe in Spaengien gehouden is geweest) vry ẽn los gestelt / meest somen wtgaf door het verbidden vanden jonghen Prince ende des voorschreven Heere Cardinael / om met hem in Nederlant te trecken.

Den gevanghen Prince van Orangien vry gestelt om met de Cardinael in Nederlant te comen.

De Galleyen die den Cardinael ẽn den Prince in Italien souden voerẽ / waren geordonneert om in Spaengien weder te voerẽ de Dochter vanden Eertshertoch Carel van Oostenrijck / Catarina Renea / om te trouwen mettẽ Prince Philips vã Spaengien / die nu ontrent seventhien Jaren out was / maer dese Bruyt is inden selven Somer ghestorven. 1595.

Den Bruyt vanden Prince van Spaengien ghestorven.

Desen Somer hebbẽ de geunieerde Landen haren Legher te velde ghebrocht onder den Pr. Maurits int beginsel van Julius / met veel schepen de Lecke ende Rijn opvarende: sy gelieten haer al oft sy op dẽ Bosch wilden vallen. Om hem te weeren / was by Fuentes gheordonneert den ouden Montdragon / Casteleyn vãt Antwerps Casteel / die vergadert hebbende een Duyts ende twee Spaensche Regementen / met Walen ende Vriesche / is opgetogen na Tuernout / zijnde seer bescheedelijck veradverteert van Pr. Maurits optrecken ende voornemen / die nochtans de Zeelandtsche Garnisoenen ordonneerde om int Lant van Waest ende Vlaẽderen te vallen ende eenige Schansche in te nemen / alsoo sy deden / om hem te rugge te houden / maer te vergheefs.

Pr. Maurits trock voor Grol / zijnde sterc stijf thien duysent mannẽ / daer hy den xiiij. Juli synen Legher voor sloech / in hope van corts die stadt te vermeesteren / mits dat die onversien was van buscruyt: Daer hadde bevel binnen de Grave van Stierom met elf Vaendelen. Den xv. Juli begonst Maurits twee stucken gheschuts te planten / schietende drie volleen / ende sommeerde de Stadt. Maer Montdragon / wesende een oudt Krijchsman / ende sterck zijnde ses duysent te voet ende twaelf hondert Peerden / ende met hem zijnde de Graven van den Berghe ghevoecht / alsoo hem den aenslach ende voornemen ondeckt was / is seer dapper den Pr. Maurits ghevolcht / ẽn om vande Hollandtsche oorlochschepen bevrijt te wesen / passeerde hy boven Rijnsbert over Rijn by Orsoy / ende treck nade Reviere Lippe op Dorsten in Westpalẽ / daer een brugghe lach / die Prince Maurits belast hadde den Ridtmeester Balem af te breken / maer de Borghers vielen op hem wt / ende beletten hem. Van daer quam Montdragon tot Rhee / daer hy maer eenen nacht en toefde / hoorende dat Pr. Maurits opghebroken ende ghecomen was tot Selwolden: Want Pr. Maurits siende dat Montdragon hem soo nae was / hoe wel hy gheen cleyn hope hadde van die stadt corts te moghen dwinghen nae ghemeyn opinie (hoewel alle de begravinghen aenbesteet ẽn int werck waren) so hadde hy synen Leger den xxv. Juli opghebroken / om van Montdragon aldaer niet beset te wesen / want hy niet volcx genoech en hadde om de Stadt te besluyten / de aencomste te besettẽ / ende synen vyant thooft te bieden / niet willende synen Legher lichtveerdelijcken avontueren / ende soo verliesen syn reputatie / van sterck / voorsichtelijck / ende op goet fondament alle syn aenslaghen voor te nemen. De Grave van Hohenlo ende andere Bodẽ wel aen met een deel volcks Montdragon het passeren des Rijns te beletten / maer het was al te spade / hy was haer te rasch ghevolcht / rasser dan wel ghelooveljjck was / ende dat onversiens.

Pr. Maurits met Legher trecke voor Grol den vierden Juli.

Montdragon trecke op om Grol te ontsetten.

Pr. Maurits op Montdragons comste breeckt op van voor Grol de xxv. Juli.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. Aldus is Prin. Maurits den xxv. Juli op ghetrocken op Locchem/ ende heeft syn gheschut ende ghereetschap nae Zutphen gesonden/ achterlatende ende selve verbrandende veel Lonten/ Schuppen/ Delē/ Sperren/ eñ wel thien duysent Stockē met Yseren om teghen het Peerdevolck te gebruycken/ met meer andere dinghen/ ende is na synen vyant toe ghetrocken/ ende heeft den xxviij. ontrent Selwolden by Ulst syn Legher geslagen/ tusschen de oude Jssel ende een Morasch/ alle de passagien teghen Montdragons aencomste wel besettende/ zijnde gheresolveert hem nerghens op der vereenichde Landen bodem te laten nestelen.

Montdragon vertreet op Dinxlaken den xxx. Juli.

Montdragon verstaende dat Grol verlost was/ ende dat syn vyants Legher nae Selwoldē quam/ soo vertrock hy den xxx. Juli naer de Lippe/ ende den lesten quam hy dicht voorby Wesel tot Bisselighe/ daer hy bleef tot den vierden Augusti/ eñ tooch doen weder over de Lippe nae Dinxlakenham/ daer hy tot den lesten toe bleef/ alwaer hem Pr. Maurits ghevolcht heeft/ ende hebben gesocht malcanderen een voordeel af te sien ende te versoecken.

Pr. Maurits maeckt aenslach op Montdragons Leger/ onder Graef Philips/ de eersten September.

Pr. Maurits heeft eenē aēslach geraemt op Montdragons wachte/ die verre buyten synen Legher stont/ ende alle syn voerage van Peerden op te lichten/ waerom hy den eersten September des avonts ten acht uren antrent vijf hondert eñ twintich Peerden heeft laten wtryden/ onder tbeleyt van Graef Philips van Nassouwen/ ende sy souden verdeylt zijn in vier hoopen: Den eersten soude gebieden den Drost van Tallant Waghemans: den tweeden Burchart van Chinski/ elck van hondert ende vijfentwintich Peerden: den derden Godart van Balen/ van hondert ende vijftich Peerden/ byden welcken belast waren den voorschreven Graef Philips met syn Broeders/ als Graef Ernst ende Graef Lodewijck/ met haren Neef Graef Ernst van Solms hem te houden: den vierden hoop van hondert ende twintich Peerden soude gevoert worden byden Enghelschen Ridtmeester Parker. De ordonnantie was ghemaeckt ende belast/ dat dese hoopen over de Lippe comende aen Cruydenborch/ dat Graef Philips voor wt soude doen rijden den Luytenant van Balen/ met veertich Peerden van alle de Compangien/ om recht naer Stochem te gaen/ ende alle de voeragie van Peerden vanden vyant wech te drijven ende nemen/ ende dat hem volgen soude ende secunderē den Ritmeester Conteler met tsestich Peerden/ ende dan den Ridtmeester Marcelis Bax met vijfentwintich Peerden eerst aen te grijpen de Ruyter-wacht vanden vyant/ ende mede onderset te worden byden Drost van Tallant/ ende soo voorts byde ander hoopen/ om de selfde wacht van des vyants Legher af te snyden ende naer de Lippe toe te drijven/ daer Pr. Maurits smorgens mete reste vande Ruyterije ende vijf duysent voetknechten eñ dry Veltstucken haer totte Lippe soude teghen comen/ om haer te helpen/ indien den vyandt met meerder gewelt haer wilde overvallen/ tot welcken eynde hy eenige Pleyten mede soude brenghen om een Brugghe over de Lippe te maken. 1595.

Dit was den aenslach ende voornemen: Maer Montdragon is den selven nacht daer van verwitticht by eenighe Sentinellen die by hem over de Lippe gehouden waren/ ofte by eenighe Enghelsche dienende onder Capiteyn Smidt/ die snachts over liepen/ ende sulcx namaels in Enghelandt onder de Galghe bekent hebben. Op dese contschap heeft Montdragon alle syn voeragiers inghehouden/ ende alle syn Ruyteren doen wtvoeren veelvoorder als sy anders pleghen de wacht te houden/ ende tot dicht aende Heyde belast haer te houden/ ende tot haer beter beschuttinge dede hy noch duysent mannen te voete wt syn Leger met haer trecken/ alles met expressen last dat sy Pr. Maurits Ruyteren voorby souden laten rijden/ ende dan van achter die te volghen ende op haren Legher aen te dryven.

Pr. Maurits aenslach ende Mondragons voornemen teghen den anderen beyde ghemist.

Maer dese aenslaghen ende voornemen van beyde dese Hoofdē vielen wt contrarie haer meyninghen/ door dat eenighe vier ofte vijf Ruyteren des vyants byden Luytenant van Balen onversiens opde Heyde waren gesien/ die doe alls by ander Peerden die na ghesonden waren/ ontdeckt werden/ ende Montdragons volck groot nadencken gaf. Graef Philips niet willende ghelooven dat den vyant met alle syn Ruyteren daer was/ meynende verdoolt te zijn/ reedt hy met syn Broeders ende Cousijn wt synen hoop vanden Ridtmeester Balen/ om naer den wech te vernemen/ (dat hem tot syn ongeluck streckte) ende dede evenwel den Luytenant van Balen synen last voldoen/ ende naer Stochem gaen/ eñ belaste Conteler eñ Bax den selfden te volghen (die vanden vyant niet en wisten) ende hy alleene met vijfentseventich Lanciers vanden eersten hoop des Drost van Tallant/ willende beter versoecken/ reedt een enghe moerighe strate inne met disordre onwetens naden vyant toe/ sonder de voorgaende te contramanderen/ ofte syn navolgers te verwachten/ ende den vyant vindende/ zijnde weynich ghevolcht/ alleenlijc synen Broeder Graef Lodewijck ghesonden om Chinski te doen haesten/ heeft opden vyandt ghetreft/ ende werdt terstont omringht/ ende hy ende den Grave van Solms swaerlijck ghequetst/ ende beyde ghevangen gecreghen: Synen Broeder Graef Ernst wast wel ontredē door den vyant/ maer wert daer naer weder gecregē. De troupe van Chinski/ door den selven enghen moerighen wech innecomende ende volghende/ wert heel in disordre ghebrocht door de voorschrevē Drost oft deerste troupe Ruyteren/ die hen teghen quamen vluchten/ waer deure sy hebben moeten weder wt keeren: ende soo herbattende het incomen/ hebben sy sulcx mede met disordre ghedaen/ doch den vyandt soo verschrickt/ sonderinghe so Bax door een ander Strate incomende mede op hen trefte/ dat sy de twee ghevanghen ende ghequetste Graven Philips eñ Ernst van Solms aen een Hegghe

Wonderlijcken eñ avontuerlijcken strijt tusschen de Spaensche eñ Nassousche byder Lippe den ij. September.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1595. ghe lieten legghen / die versochten oftse op een Peert hadden connen climmen / maer also sy te seer ghequetst waren / ende sonder hulpe wesende / mochten sy het spel aensien. Om dat den vyandt te sterc was moestē de Ruyteren van Chinski ten lestē ooc vluchten mette andere / die doen mede in disordre brochten de troupe van Balen / soo dat sy niet wel treffen conden. Maer soo de leste troupe Parker aenquam / so zijn veel Ruyteren vande andere troupen met hem ingereden / ende doen heeft hy gherenvenseert ende overloopen twee ofte drie hoopen van den vyandt / ende de selfde in sulcken schrick ghebrocht / dat meest alle syne Ruyteren eñ voetknechtē de vlucht namen / behalvē een Companie met Orangie Banderolle / die totten lesten toe in ordere bleef staen / die nu siende Parkers Ruyteren oock in disordre comen / ende syn volc weder vergaderen / is hy mede opde verstropde Nassousche Ruyteren ghevallen / ende also hebben sy die mede inde vlucht gheslaghen ende tvelt behouden / daer alsdoen vanden vyant gevangen ende naderhant dootgeslagen werde Meester Robbert Vere / broeder vanden Ridder Fransoys Vere. Den hoop vā Conteler en wist noyt van dit ghevecht dan opt leste / eñ en quam daeromme aendē man niet / maer Balens Luytenant volghende synen last altoos voorts rijdende / en vernam noyt niet / tot dat hy was comende ontrent tLegher vanden vyant / aldaer hy veel gevanghenen ontmoete / ende daeromme vermoedde hy dat Graef Philips Ruyteren gheslaghen waren / ende siende gheen ander middel om te ontcomē / is hy recht door den vyant (die al verstropt ooc aenquam) heen ghereden / ende heeft noch verscheyden ghevangenen (ende onder dien den Luytenant den Paulus Bax) ontset / ende is ten lesten also ontcomē. Een deel afrijdende Nassousche Ruyteren deden de retraitte met ghemac / pas a pas / sonder dat den vyant haer dorste vervolghen / daer by waren den Ritmeester Chinski (die in syn hooft gheschotē was / daer hy namaels van storf) Marcelis Bax / Risoire ende Conteler / metten Luytenant van Balen / ende Cornt Clout / met meer andere / Bax meest doende de retraite. Een ander deel vande selve Ruyteren dede den aftreck met grooter confusie / ende werden vandē vyant totter Lippe toe vervolcht: Daer by waren Graef Lodewijck van Nassouwen (die eenen sorghelijcken sprongh moeste doen met syn Peert inder Lippe / waer mede hy (als hy aen dander zijde was) niet op en conde / ende syn harnasch viel hem swaer) oock den Ritmeester Balen / den Drost van Zallandt / ende meer andere. Den Capiteyn Bernard Luytenant van du Bois / wert vanden vyant aldaer omringht ende ghevanghen. Maer over de Lippe was Pr. Maurits haer tot hulpe smorghens derwaeres gecomen met vijfthien Vaendelen Knechten / oock met de reste vande Ruyteryen ende drie Veltstucken.

Aftreck van de Nassousche Ruyteren.

Dit avontuerlijc ghevecht duerde meer dan een ure / wtvallende contrarye van beyder Oversten voornemen eñ expectatie. De Nassousche verloren daer honder ende achtentwintich Peerdē / boven de Heeren Peerden / ende dryentachtich Ruyteren werden ghevanghen / eñ vierentwintich Ruyteren werden verslagen. Graef Philips was syn Peert onder hem gheschoten / ende hy seer ghequetst inden buyck / desghelijcx Graef Ernst van Solms: Sy werden tot Rijnsberck ghevoert / alwaer sy vriendelijck ghetracteert werden / ende van haer Neven de Graven vanden Berghe besocht / maer ligghende beyde in een Camer / zijnde haer eygen Medecijn ende Chirurgijns haer toeghesonden / soo is nochtans Graef Philips snachts ghestorven / ende den Graef van Solms drie daghen daer nae: Waer vande lichamen den sesten September tot Bislich int Nassousche Legher ghesonden werden / ende namaels tot Arnhem heerlijck begraven. Dese Graef Philips was een dapper cloeck ende wel bemint Heere van grooter hope / ende die van Solms een jonck deuchdelijck ende gheestich Heere. Den Grave Ernst van Nassouwen wert gerantsoneert voor thien duysent gulden. Vande Spaensche zijde zijnder oock veel ghebleven ende ghequetst / als den Luytenant van Graef Herman / ende verscheyden Italianen ende Spaengiaerden. 1595.

Graef Philips van Nassouwen ende Graef Ernst van Solms ghevangen van quetsueren ghestorven / Graef Ernst van Nassouwen ghevanghen / wert gerantsoent in September.

Pr. Maurits lach langhe stille met synen Legher tot Bislich aenden Rijn beneden Wesel / alwaer hy een brugge over den Rijn maeckte / van waer hy eenen aenslach hadde opt Casteel van Muers / ende dat wert versocht den xvj. September / maer om dat de Mane claer scheen en dorsten sy de Pallissaden niet wech saghen / ende aenden walle comende / overviel haer den dach / dat sy moestē aftreckē / hoewel het die van binnen niet ghemerckt en hadden dan na haer vertreck.

Nae dese feyten heeft hem Mondragon in syn Leger stil gehoudē / vreesende diergelijck treffen / dat wel aengheleyt was van beyde zijden / soo het hadde willen lucken. Daer na den xij. Septembris troc Mondragon inde nacht stil oppe / ende sloech syn Leger den xv. tot Angheroit beneden Keysers Weert / ende verschanste hem wel / daer hy alderhande toevoer van Colen by den Rijn ende van elders conde becomen / hy beroofde daer alomme het lant seer jammerlijc / daer over dat de Keyserlijcke ende Gulicksche ghesanten hem moesten versoecken tLandt te verschoonen eñ daer van te trecken: maer hy antwoorde / dat hy daer lach door syns Coninex expres bevel / maer soo sy conden het Statische Krijchsvolck van daer doen vertrecken / so wilde hy ooch opbreken: Hy hadde oock eenen aenslach op Dusseldorp.

Aldus continueerden dese twee Leghers in haer ghebueren Lant / tot den xij. Octobris dat Mondragon opbrack / ende over Rijn tooch door het Lant van Gulick nae Aken / ende soo nae Brabant. Daer na zijn de Statische ooc den xxvj. Octobris opgebroken / naejaghende de Twentische Garnisoenen te vergheefs / ende hebben eenighe

Casteel-

Casteelkens ende roofnesten daer ontrent ghewonnen ende afghebroken.

Weert byde Staten volc genomē/ eñ Grave vanden Berch ghevanghen den xiiij. November.

Daer nae den xiiij. Novembris hebben ettelijcke van Pr. Maurits volc dat Stedeken Weert inghenomen/ aen het Lant van Cleve gelegen/ waer binnen sy Graef Hendrick vanden Berghe met een Bende Ruyteren overvallen hebben: het Stedeken hebben sy gheplondert/ende mette ghevanghenen ende buet zijn sy nae Nimmeghen ghetrocken/ het Stedeken neuterael latende: Den voorschreven Grave vanden Berghe wert binnen drie Maenden opt woort van synen broeder voor vijf duysent Gulden los ghelaten.

Den Coninck van Vranckrijck de oorloghe voerende in Borgongien teghen de resterende Ligeurs aldaer/ hadde de Grave van Fuentes hem Dorlens afghenomen/also wy geseyt hebben/ waeromme hy siende in Nederlandt syn gheluck/ heeft goet ghedocht dat te volghen: ende alsoo die van Artoys eñ Henegouwe met seer groote instantie versochten bevrijt te wesen van die van Camerijck/ soo heeft hy gheresolveert dat te belegghen terwijle dat Montdragon de Gheunieerde Landen Legher teghenstondt/ ende om dat die van Henegouwe ende Artoys groote assistentie van ghelde/ volck ende amonitie aenboden. Also heeft hy ontrent den achsten Augusti Camerijck belegert/langhe te voren dat allenskens benaut hebbende/hy selve verselschapt zijnde metten Marischal de Rhosne Francsoys ende syn Spaengiaerden/ campeerde hem aende syde vant Casteel/de Prince van Chimay aen dander syde met andere Regementen/ die haer alle wel seker beschanst hebbē eens mans lengde hooge: Duchtende voor langhen Legher/ maeckte hy Baterije met syn gheschut in een bequame plaetse/ afschietende alle beschuttinghe/ oock de Meulens opde Vesten/ niet nalatende dat tot een belegh mochte dienlijck wesen.

Camerijck by Fuentes belegert/den viij. Augusti

Inde Stadt vanCamerijc was nu veerthien Jaer Gouverneur gheweest den Heer Johan de Monluc/ Heer van Baligni ende Marschalck/ een sone vanden Bisschop van Valencen/ die ghesuccedeert was den Heere van Incy vanden huyse van Gavre. Desen Baligni/na de doot vanden Hertoch vā Anjou/die Camerijc syn conqueste noemde/ erkende hy de Conninginne Moeder volgende Anjous Testament/ maer indē twist van die van Guyse ende Ligue/ metten Coninc Hendrick den derden/ hiel hy hem voor de Ligue: maer siende dat den Coninck Hendrick den vierden nu stercker was/heeft hy hem door middel van syn huysvrouwe/ (een cloeck ende rijc wijf) weder metten Coninck vereenicht/ ende sterckte hem selven daerentusschen tyrannelijcken genoech/met lasten ende imposten den Borgheren op te legghen/ so dat hy van haer generalijck gehaet wert: Ende also nv de stadt van belegh ghedreycht was/ heeft hy die oock moeten met Garnisoenen van Switsers ende andere belasten. Als nv Fuentes Leger daer voren quam/ heeft hy alle teghenweer bewesen/ ende heeft oock sterck secoers van volcke ghecreghen vanden Hertoch van Nevers/ die hem sont Charles de Gonsago syn sone/ Hertoch van Reteloys/ mettē Heere van Vicques/ een ervaren Krysman. Dese hebben haer cloeckelijck gheweert/ in hope vanden Coninck onset te worden/ die van Borgongien afquam.

Baligni Gouvernent van Camerijcr handelinghe.

Alsser nv wt ouden haet ende Spaensche factie inde stadt twist gesproten was mette Fransoysen/ ende de Borghers de Switsers aen haer zijde creghen/ soo ist ghebeurt dat daerentusschen Fuentes/ als hy nv ettelijcke voordeelen door Barlotte ende andere die vande Stadt hadde afghewonnen/ende dat hy den tweeden Octobris seer stercke batterijē bestelt hadde/ heeft het de Borgers (die sulcken oorsake sochten) doen te hoope loopen mette Switsers (die sy aen haer zijde met beloften ghelockt hadden) ende wilden haer Stadt over geven/ waer over sy ettelijcke Gedeputeerde wt sonden seer confuselijck/ sonder eenighe conditien haer overgevende inde goede discretie van Fuentes/ die daer van seer verwondert zijnde/ die gewillich aennam: Also deden sy hem haer Poorte open. Daerentusschen trocken de Fransoysen ende andere die van haer gesinthept waren ooc confuselijck opt Casteel/ ende sonden ooc twee Capiteynē wt/ om te hooren watter passeerde/ ende te begheeren bestant voor drie daghen/ om daerentusschen ten sien haer over te geven sonder bloetstortinghe/ so daer gheen hope van ontset voorhanden en ware/ haren Coninex Legher daer ontrent zijnde: Twelck Fuentus haer weygherde/ overmidts hy hen versekerde datter gheen apparentie van ontset voor haer voorhanden en was. Waeroppe sy antwoorden/ dat sy in te veel goede plaetse waren om so haest over te gheven/ maer sy wilden liever sterven/ soo sy oock voorde defentie vander stadt ghedaen souden hebben/ soo die niet verraden ware gheweest vande Borghers.

Die Borgerije van Camerijck twist tich mette garnisoen/ openen aen Fuentes de Poorten den ij. October.

Fuentes met syn volc inde Stadt zijnde/ heeft hem terstondt teghen het Casteel beschanst/ ende syn approchen ghedaen. Die int Casteel waren/ siende dat sy veel onnut volck ende Peerden binnen hadden/ ende ghebreck van veel dinghen/ den vyant door de huysen haer seer nae haer wallen zijnde/ ende datter noch gheen ontset voorhanden en was/ in soo corten tijt alst haer van noode ware/ so hebbē sy den sevenden Octobris haer overghevinghe besloten/ bestaende in thien Articulen/ Als dat sy binnen twee daghen wt het Casteel souden trecken/ eñ dat het Casteel Clery by Perone ghelegen/ daer Spaensch Garnisoen in lach/ soude afghebroken ende geslicht worden/ alle de Heeren ende Krijchsvolck met vlieghende Vaendelen in wapen met waghenen ende Baggagie te mogen vertrecken/ desgelijcx de Borghers die int Casteel waren/ ten lesten oock dat het den Maerschalck Baligni al datter ghepasseert was nemmermeer soude verweten worden/ ofte rekeninghe van gheeyst worden. Alsoo zijn wt het Casteel den ix. Octobris ghetrocken ontrent vier hondert Peerden/ ende acht hondert te voete/ met

tCasteel vā Camerijck gheeft hem over aen Fuentes den ix. October.

1595. te / met meer dan hondert waghenen nae Clery/ dies vier Vaendelen Spaensche en vier Vaendelen Walen int Casteel trocken. De Switsers die inde stadt tegen de Fransoysen ghevallen waren / werden alomme gheslaghen/ ende ettelijcke Borghers ghevanghen/ die daer de oorsacke van waren werden mette voeten opwaerts ghehangen.

Dese overleveringhe is den ix. Octobris volbrocht/ alsoo is daer Fuentes ingetrocké / verselschapt zijnde metten Hertoch van Aumale/ de Prince van Chimai/ Marquis van Varrabon / de Heere Marischal van Rhosne/ Carel Grave vã Egmont/ met de Graven van Arenberch/ Lingni en Bossu/ ende de Heere van Auxi/ ende meer andere. Hy stelde den Bisschop in syn besit / zijnde een Broeder van Barlaymont/ hem gheen ander authoriteyt laténde dan over syn Geestelijckheyt/ daer de Bisschoppen pleghen absolute Vorsten over te wesen. Hy maecte oock Augustijn Mexia Gouverneur opt Casteel: Alsoo verdeylde Fuentes syn Legher in haer Garnisoenen / latende sterck Garnisoen inde Stadt/ ende Spaengiaerden int Casteel.

De Borgherije sonder eenighe bespreck ofte Voorwaerde haer overghegheven hebbende/ hebben een Requeste aen Fuentes overgheghevén / dat sy mochten voortaen onder des Conincx ghehoorsaemheyt ende bescherminghe staen/ ghelijck sy hier voortijdts onder haer Bisschoppen ghestaen hadden / ghenietende de selvighe Privilegien die sy van oudts altijdt gheniet hadden/etc. Maer Fuentes antwoorde/ hy soude syn beste doen om haer versoeck den Coninck voor te draghen: Ende doen begonden sy te mercken haer faulte/ die sy begaen hadden / van sonder conditie haer over gheghevén te hebben/ twelck oock de Staten ende Landen van Artoys ende Henegouwe qualijck beviel/ om dat Fuentes alle vremde Spaengiaerden en ander int Gouvernement ende Garnisoenen stelde/ qualijc betaelt / daer over sy dickmael oploopich werden/ dié gevende de stadt te plonderen/ waer door de stadt Camerijck seer verginc/ en ontbloot wert van alle neeringhe: Want de Coopliedén ende marckers vant Camerijcx sijn oock vertrocken al na S. Quintijn/ Perone ende Valenchijn / welcke neeringhe andere neeringhen oock dede in die Stadt verminderen. De huysen die te nae den Casteele ghebout waren / werden in grooten getale tot grooter schade der Borgheren gherasèert ende afghebroken.

Die Borgers van Camerijc beclagé haer over gegeven te hebben sonder conditie.

De Coninck van Vranckrijck nam dit verlies seer ter herten/ zijnde noch in Borgondien besigh/ alwaer hy alles bevredichde/ ende dat Graefschap weder in neutraliteyt stelde / ten opsiene vande Switsers/ oock verdraghende met die van Besanson/ waer over den Coninc van Spaengien pretendeert de Privilegié van het Vicariaet des Rijcx/ende sints seer veel byden Keyser daer voren ghesoliciteert heeft door verscheyden Ghesanten. De Coninck van Vrancrijck veraccordeerde oock volcomelijc metten Hertoch van Lottringhen.

Dese gheschaften heeft hem verhindert Dorlens ende Camerijc te beschermen/ dies hy hem seer beclaechde daer over aen syn ghealliéerde/ namelijck de Conninginne van Enghelant ende de Gheunieer de Landen/ seggéde dat hy hem op haer verlaté hadde/ dat sy op de bescherminghe van Picardien d'ooghe souden slaen / want anders soude hy door'oge met Spaengien niet aengenomen hebben/ ofte hy soude nae eenen aengeboden vrede ofte bestant geluystert hebben: Dit ende dierghelijcke byden Coninck aende Coninghinne door een expres Edelman ghesonden ende hestelijck verclaert/ gaf alderhande achterdencken van vervremdinghe/ twelck also aenliep tot het verlies van Cales/ als wy namaels sullen verhalen/ en gaf oorsake van een nauwer ende solemnele verbontenisse. 1595.

Coninc van Vranckrijck beclaecht hem over tverlies van Camerijc aé syn Bontgenooten.

De Gheunieerde Landen werden op dit pas oock vanden Coninc Jacob vã Schotlant versocht om raet ende hulpe tegen syn rebellen/ maer sy hebben onschult ghevonden: want alsoo de Conninginne van Engelant door haren Gesante de Heer Thomas Bodley doen versoecké hadde aen haer een somme ghelts op haer verschoten schult/ oock hulpe van Schepen/ overmidts sy van een inval ofte invasie wederomme ter Zee gedreycht was wt Spaengien/ so hadden de Landen nochtans Vranckrijck gheassisteert mette betalinge van een Regiment Gasconiers onder den Heere van Lanoue/ in sConincx dienste/ dat haer wel coste met Coren ende ander amonitie dertich duysent Gulden ter Maent. Nv op het verlies van Dorlens wert ghesuspecteert dat Fuentes Cales soude belegghen / waer over op des Conincx versoeck twee Regimenten oude Soldaten wt Zeelant ghesonden werden/ eerst vijf Vaendelen den xxij. September/ ende noch vijfthien Vaendelen den eersten Octobris / onder den Heere Justinus van Nassou/ Admirael van Zeelant/ deen zijnde het Regimét Schotté onder Colonel Murrey/ het ander Colonel Dorpe Regiment Zeelanders/ waer van twee Vaendels binnen Cales ghelept werden. Hier na so heeft den Coninck Soysons ende andere steden der Ligeurs inghenomen/ oock in October Lafere begonst te belegghen/ alwaer sterck Garnisoen van Spaengiaerden ende Italianen binnen laghen / den Coninc soeckende alle syn binnenlantsteden te vermeesteren om die inwendighe oorloge te eynden/ ende dan de wtwendighe te besorghen.

De gemieerde Landen senden den Coninc van Vranckrijck te hulpe twee Regimenten Zeelanders onder Justinus vã Nassou.

In Brabant heeft Herangier den Gouverneur van Breda met acht hondert te voete en ontrent hondert ende tsestich Peerden met syn omligghende Garnisoenen eenen aenslach ghehadt op de Stadt Liere in Brabande / drie cleyne mylen van Antwerpen ghelegen/ den xiij. October smorgens vroech / twelck haer int beghin seer wel geluckte/ want aende Mechelsche Poorte zijn eenige Soldaté over een Ravelijn met twee leeren op gheclommen/ sonder vande schiltwachte ontdeckt te wesen door de duysterheyt/ daer sy die verrasten ende doorstaken/ waerop meer ghevolcht zijn/ ende de Poorts over-

Herangier den Gouverneur van Breda aenslach op Liere hem ghemist met verlies den xiij. October.

1595. overweldicht ende open ghecreghen / ende also binnen geraeckt met eenighe Peerden/ daerentusschen Don Alonso de Luna/ Gouverneur van Liere met syn Spaengiaerden eñ Walen/ is in wapen gecomē/ die meynende te keeren/ maer mette menichte overvallen zijnde/ deysde ofte weec hy nade Marct/ hopende die metten Stadthuyse in te mogen houden. Op de Marct was het grootste gevecht/ door dat veel Soldaten vielen aent pilgeren/ ende den Gouverneur Luna tijt gavē hem daer te stercken / de welcke sy ten lesten met ghewelt nochtans te rugghe dreven/ daer veel volcx bleef / als den Capiteyn Botzelaer/ de Luytenanten van Dorp/ van Gijselaer/ Grenu/ eñ Aert van Buerē/ oock vele van Stadts volck/ dies overweldicht zijnde/ deysden allenskens na eē ander Poorte/ gheheeten de Lisperpoorte/ alomme volck wtsendende/ nae Mechelen twee mijlen van daer/ ende naer Antwerpen om assistentie/ houdende de Poorte soo langhe inne met scharmutserē. Die van Antwerpē sondē terstont derwaert Gaspar de Montdragon/ Stadthouder vandē ouden Montdragon met eenighe Spaensche Soldaten/ met haer voechden hem een groote menichte goetwillighe Borgheren/ onder tbeleydt van Joncker Anthonis van Berchem/ met de Heer van Etten/ Jaques Dassa/ eñ Grelis de Mera/ Schepenen/ met vele Capiteynen: Dese zijn ontrent een ure nae middach te Liere aencomen/ alwaer sy ooc vondē eenige Borgeren van Mechelen/ onder tbevel van Joncker Jan vander Laenē/ Heer van Schrieck: Dese aencomende in groote menichte wel vier duysent sterc/ hebbē Heraugiers volck verschrict/ door dat het al (Capiteynen ende Officieren) aen pilgeren viel/ dat hy noyt soo veel volcx conde by een crijghen om die Lisperpoorte te winnen/ daer toe sy geen gherief en vonden om grof gheschut daer tegen te stellen/ ooc condē sy metter haest aen geen buscruyt comen/ alles by comende door dat de Soldaten al aen het pilieren waren / ende besich metten buet wech nae huys te loopen / waeromme Heraugier de Poortē sloot/ eñ de sleutelē wech dede nemē/ om wt noot de deucht wt te perssen: maer ten lesten dat Antwerpsch volc indringhende met menichte lancx de Poorte/ hebben Heraugiers volc doen deysen nae de Poorte van Mechelen/ die welcke ghesloten vindende/ ende de sleutels niet voorhanden/ maeckte groote confusie/ soo dat sy vast op malcanderen nade Poorte drongen/ dat sy haer selven weerloos maeckten / ende daer was gheen vluchten dan vande vesten te springen/ zijnde alleenlijc het wincket open vande Lovensche Poorte/ alsoo dat al dat daer niet door conde gheraken / ofte vande vesten springen/ bleef verslagen ofte gevangen / daer bleven hondert eñ Lv. Peerden/ maer Heraugier ontquam het/ met andere Capiteynen/ meest de Ruyteren te voete/ ende veel Officieren bleven verslaghen / tot ontrent drie hondert toe / de schade was te grooter om dat het al meest out krijchsvolc was: maer daer bleven so veel Capiteynen niet noch volck also het gedruckt Boecxken tot Antwerpen ghedruckt verclaert. 1595.

Hier teghen hebben die van Zeelant ontrent Biervliet in Vlaenderen een Schansse ingecregen/ waer mede sy verder in Vlaenderen conden loopen ende brantschatten.

Den xxiij. van December warē de Garnisoenen van Brabandt wtghetrocken om de ghemuytineerde Italianen te slaen ende op te lichten/ maer soo sy de wete hadden/ ontwekē sy haer/ also keerden sy weder sonder yet wt te rechten.

De Ruyteren van Nimmeghen meynende Tijlinck int Lant van Valkenborch te slaen/ sloeghen den xxv. Decembris smorgens vroech inde voorstadt van Ruermonde de Vane Ruyteren van Colo Mario/ eñ cregen vijfendertich Peerden/ ende om haer te vertreckē/ passeerdē sy den xxvj. Decembris de Mase by Maseyck/ ende ontmoeten den xxvij. onversiens het Convoy van Hertoghenbossche/ metten Gouverneur Monseur de la Cochel / sy sloegen het voetvolck/ creghen den Capiteyn gevangen/ eñ dreven de Ruyteren op een Huysken/ daer hem den Gouverneur salveerde met eenige andere/ eñ vercreghen ontrent tsestich Ruyterpeerden met de baggagie.

Dit jaer is naemachtich gheweest/ door de doot vā veel groote befaemde Oorlochsmannen/ als het stervē vandē Heer la Motte voor Doorlens gheschoten/ den Grave Carel van Mansvelt in Hongherijen ghestorven/ dē Gouverneur van Vrieslant Verdugo tot Lutzenborch den tweedē September/ niet sonder suspitie van fenijn/ eē ervaren Capiteyn/ den Hertoch van Arschot ontrent Venetien ghestorven/ mede den Gouverneur Christoffer de Montdragon / Castileyn van Antwerpen / in wiens plaetse wert gestelt Augustijn Mexia/ ooc den Hertoch van Pastrana/ die dē Cardinael te ontmoeten gereyst was: Van die Gheunieerde Landen storven verslagen Graef Philips van Nassouwen/ Graef Ernst van Solms/ den Ritmeester Chinski/ ende meer andere. Dit jaer zijn vele hooghe befaemde Krijchsvoogden van Nederlant ghestorven.

Daer is oock in Vranckrijck ghestorven Don Antonio Coninc van Portugael/ daer door de Coninck van Spaengien syn regeringe in Portugael seer mede bevestichde/ latende twee sonen/ Don Emanuel eñ Don Christophorus.

Ooc mede sterf in desen Winter dē Eertsbisschop van Camerijck/ Loys de Barlaymont/ in wiens plaetse gestelt wert Johan Sarasin / den Abt van S. Vedast.

Dit Jaer zijn wel twee hondert groote schepen wt de geunieerde Landen met Coren eñ andere Comenschappe nae Italien ghevaren/ alsoo oock de vorige Jaren gedaen hadden/ daer sy willecome waren/ eñ op die vaert generalijck nu seer wel bedreven ghewoorden zijn.

Discite Iustitiam moniti & non temnere Divos.

Eynde des seventhiende Boecx.

ALBERTVS D. G. CARDINAL. ARCHIEP. TOLET. ARCHIDVX AVSTRIÆ BELGICARVM PROVINCIARVM GVBERNATOR

Het achthiende Boeck.

Sommarie, Ofte cort verhael vant achthiende Boeck.

DEn Vorstelijcken Cardinael Albertus van Oostenrijck comt voor Gouverneur nae Nederlandt/ eñ brenght mede den Prince van Orangien: in Italien passerende/ soeckt hy daer sConincx dienst te vorderen/ maer de Stadt Marsilien die hy meynde Spaensch te maken/ werdt door den Capiteyn Libertas weder onder de Croone van Vranckrijck gebrocht. Den Vorstelijcken Cardinael is tot Lutsenborch ghecomen den xxix. Januari Anno M.D.xcvj. De Staten der vereenichde Nederlanden schrijven aenden Prince van Orangien/ hem congratulerende over syn verlossinghe/ waerschouwende hem teghens krijchs ordere sonder Paspoort niet voor te nemen: Waer op hy haer wt Lutsenborch weder antwoordt. Den Cardinael comt tot Brussel den xj. Februari/ ende tracht La Fere (twelck byde Fransoysen beleghert is) ontset te doen/ maer hy treckt op Cales/ twelck hy cloeckelijcken wint/ alsoo oock mede Ardres/ twelck den Coninck van Vranckrijck/ Pr. Maurits/ ende de Enghelsche te spade sochten te helpen. De Coninck van Vranckrijck vereenicht met hem den Hertoch van Mayenne/ ende vercrijcht La Fere. Een Enghelsche Armade onder Draeck ende Haukens seylen nae Indien op verscheyden aenslaghen/ sonder gheluck/ daer sy beyde sterven. De Coninghinne van Enghelant sent onder den Grave van Essex ende den Admirael weder een Vlote nae Spaengien/ daer de vereenichde Nederlanden een Vlote mede senden onder den Admirael van Warmont/ die te samen de Spaensche oorlochsche ende Indissche Vlote vernielen/ ende die Stadt van Cales in Andalusia innemen ende verbranden/ ende missen de Indische Vlote met het Silver te nemen. Oostende werdt ghedreycht/ ende wordt met voorraet versien. Des Vorstelijcken Cardinaels versoeck byden Keyser teghen de Geunieerde Landen/ Item Cleve ende Aken/ etc. wordt ontdeckt/ ende hy beleghert Hulst/ dat met groot verlies van hem wert ghedwongen. Een verbont tusschen Vranckrijck ende Enghelant worter ghemaeckt/ desghelijcks met Vranckrijck ende de vereenichde Landen. De Coninghinne van Enghelant vordert gelt vande vereenichde Landen/ de welcke dat beleefdelijcken weygeren/ waerover sy nae Enghelant Ghesanten senden. Byron bespringht Artoys/ daer Verrabon ghevanghen wordt/ ende Artoys ende Henegouwe wordt afgheloopen. Den Turck heeft victorie teghen de Christenen. Des Coninck van Spaengien schaden ende verliesen worden verhaelt/ daeromme neemt hy syn Hoofsche Negocianten ofte Financiers door een decreet alle verpandinghen ende assignatien af/ maer ten lesten nae een jaer (midts dat sy hem noch aen een partije van acht Milioenen ghelts hielpen)/ soo is de Coninck met haer weder overcomen. Een Schot ghenaemt Wynies hadde een aenslach op Campvere/ waerover hy onthalst wert. Pr. Maurits overvalt ende slaet by Tuernhout den Legher van den Vorstelijcken Cardinael/ onder de Grave van Varax/ die daer selve doot bleef den xxiiij. Januari Anno M.D.xcvij. In Meert neemt Hernandello de stadt van Amiens behendelijcken inne/ die den Coninc van Vranckrijck beleghert/ ende poocht oock te vergeefs Atrecht te verrasschen. Den Vorstelijcken Cardinael treckt om Amiens te ontsetten/ maer alsoo tselve niet doen-

1595. niet doenlijck en is/ wert die Stadt den Coninck weder overgheghebeu. 1595.
Aenslagen op Steenwijck ende Venloo misluckt. Ouden twist tusschen Groeninghen ende de Ommelanden wordt gheslist. Een Ambassadeur vanden Coninck van Polen wort aende vereenichde Landen gesonden/ ende oock syn handelinghe in Enghelant verhaelt. Een jonghe dochter om de ghereformeerde Religie wort tot Brussel ghedolven. De Enghelsche ende der Staten Armade varende nae Spaengien onder den Grave van Esser/ wort by tempeest te rugghe ghedreven/ ende als sy weder wtvaren/ missen sy de Indische Ghelt-Vlote by de Eylanden van Azoras. Den Spaenschen Adelantado met hondert ende acht Schepen comende naer Enghelandt/ wordt by tempeest oock te rugghe ghedreven. De Hollanders hebben de derde mael de vaert nae Chyna by het Noorden weder te vergheefs ghesocht. Het oorlochs Schip van Capiteyn Ketel (int vechtẽ met een Duynkercker) stranght eñ blijft voor Calis. Des Keysers Ghesante comt in Hollant/ met des Keysers/ Vorsten/ ende Stenden Brieven/ die byde Staten beantwoort worden. Des Coninex van Denemarcken Ghesanten comen ende handelen in Engelant/ van daer in Nederlant byde Gheunieerde Landen/ sy doen haer bootschap/ ende worden beantwoort. Den Staet van Yrlant wort verhaelt / den Generael Norrisch ende Boauwes beyde in Nederlant wel bekent/ zijn daer gestorven. Den Coninck van Vranckrijck versoeckt beter hulpe inde oorloge/ ofte hy wilt na vrede luysteren: Om den vrede te vorderen / vercondicht den Coninck van Spaengien het houwelijck van syn Dochter metten Vorstelijcken Cardinael. Eenen aenslach op Tertolen van Harinckman eñ Sypesteyn wort ontdect/ ende sy beyde worden ghestraft. Pr. Maurits treckt te velde/ wint Alpen/ beleghert Berck/ Meurs/ Grol/ Breefoort/ Enschede/ Oetmarsen/ Oldenzeel ende Linghen/ die al met tgeschut ghedwongen wordẽ. Den Vorstelijcken Cardinaels aenslach op Bergen op Zoom eñ Geertruydenberch is te vergheefs. De Hertoghinne van Savoyen sterft. De kinderen vanden Pr. van Orangien Houwelicken.

Alle dit is gheschiet in twee Jaren/ regeerende den Vorst. Cardinael/ Pr. Maurits ende Graef Willem van Nassouwen in Nederlant.

IN T voorgaende Boeck hebben wy verhaelt hoe den Coninc vã Spaegien ghe resolveert hadde nae het afsterven van den Eertshertoch Ernestus in syn plaetse voor Gouverneur in Nederlant te senden den jonckstẽ broeder des Keysers ende voorsz Ernestus/ genaemt Albertus/ nu Vorstelijcken Cardinael/ zijnde geborẽ Anno M. D. Lix. in November/ den welcken men hoopte (hoewel dat hy nu xxvj. Jaer in Spaengien geweest was) dat hy in Nederlant aengenamer soude wesen dan den Grave van Fuentes een Spaengiaert / die nu by provisie een wijle gheregeert hadde/ te meer om dat den selven Cardinael int Hof van Spaengien ende in syn Gouvernement vant Rijcke van Portugael hem alomme vriendelijck ende beleeft vertoont hadde. Ende om hemselven meer aenghenamer in Nederlant te maken/ soo heeft hy door syn versoec dẽ Coninc verwillicht/ dat Philippus van Nassouwen / Pr. van Orangien/ mede soude in alle vryheydt met hem treckẽ/ dewelcke nu over de xxviij. jarẽ in Spaengiẽ als gevangẽ geweest was.

Den Vorstelijcken Cardinael Albertus van Oostenrijck afghesonden voor Gouverneur in Nederlant/ met den Prince van Orangien/ Anno 1595.

Volgende dat besluyt/ is desen Vorstelijckẽ Cardinael Albertus mettẽ voorsz Prince wt het Hof van Spaengien gescheyden den xxviij. Septembris/ M. D. xcv. eñ voort wt Spaengiẽ met xxvj. Galleyen onder de beleydinghe vanden Prince Doria is hy tot Genua in Italiẽ den vij. October wel aengecomẽ: die selvige Galleyen brochtẽ mede wel twee Milioenen Ducaten in ghelde/ somen seyde meest Genevosen ende andere contractanten ofte Hoofsche handelaers toecomende.

Den Cardinael eñ Prince van Orangien comen tot Genua in Italien aen den vij. October, 1595.

Desen Vorstelijcken Cardinael geinformeert zijnde vanden staet van Italien ende van Vrancrijc/ heeft voor eenen tijt syn vorder reyse wat ghestaeckt/ tot dat hy op syn brievẽ breeder antwoort wt Spaengiẽ van dẽ Coninc vercreech/ daerentusschen practiseerde hy den Coninc van Spaengiẽ eenigen dienst tegen dẽ Coninc vã Vrancrijc te doẽ/

1596. die nu nieuwelijck mettē stoel van Roomen gheréconcilieert ofte vereenicht was/ ende vanden Paus Clement den achtsten over alle banninghen gheabsolveert/ op eenighe beloften die door syn Ambassadeurs ghedaen waren/ te volbrenghen/met conditien so de selve doenlijckē warē/eñ den staet syns Rijcx sodanighe toeliete ofte vermochte: Op welcke versoeninghe de Dienaers van den Coninc van Spaengien arbeyden mette comste vanden Vorst. Cardinael eenighe werringe daer inne noch aen te rechtē/Dies sont hy ooc van hem ontrent den xx. October den Prince van Orangien nae Roomen bydē Paus/tzy om bydē Paus wat te handelen/ende hem met nieuwe beloftē aenden Paus te doen verbinden/somē seyde. Desen Prince heeft te Roomen den xxv. October des Paus voeten ghecust/ende ghegroet/die hem groote eere betoonde/ ende heerlijck tracteerde ende beschonck met heerlijcke geschencken/desghelijcx deden de ander Italiaensche Vorsten ofte Potentaten mede/ ter eeren van syn hoochberoemde ghestachte/ Vader/ Broeder/ eñ huys van Nassouwen.

Actien des Vorst. Cardinael in Italien.

Also nu onder de Fransoysen in Provintien twist was om het Gouvernement tusschen den Hertoch van Guyse ende den Hertoch van Espernon/ so socht dē Vorst. Cardinael dien tegen den Hertoch van Guyse te stijvē/ maer sy maectē een accoort te samē.

De oude Zeestadt van Marsilien zijnde een treffelijcke stercke Stadt/ gheleghen in Provincien aende Middelantsche Zee/ende seer bequaem voor Spaengien om de Zeevaert die nu de Fransche heylighe Ligue ghenoech afghevallen was/eñ haer hiel als neutrael ofte onpartijdich/ so heeft den V. Cardinael ende de Spaensche Agenten aldaer ghesocht die te beweghen om aen de Spaensche zijde te houden/ maer den Hertoch van Guyse socht voor synen Coninck het contrarie/also het ten lestē volbrocht is nae het vertreck vanden Vorst. Cardinael/ als wy int corte sullen verhalen.

Den Vorst. Cardinael practiseert om Marsilien Spaensch te makē.

Daer hadde nu langhe in Marsilien een Consul ofte Magistraet gheregeert/ die de Stadt onder de Ligue hiel/ ghenaemt Casault/met eenen medegeselle ghenaemt Vigier/ende eenighe andere Spaensghesinde: Dese vyde Spaensche ghelockt eñ beweecht zijnde om die Stadt onder Spaengien te brenghen/ hebben best ghedocht die Stadt in neutraliteyt voor eenen tijdt te houden/ wt vreese van dreyghementen die haer den grooten Turck sont/ ende oock eenige Italiaensche Potentaten/ soo sy haer niet met haren Coninc en reconcilieerden die sy ontsaghen/ overmidts sy in haer navigatien veel haer stroomen ende Havenen moeten ghebruycken. Dese Consuls dan/ om de aengename vryheyt onder tdecksel van neutraliteyt/ zijn in groote authoriteyt ghecomen/ende hebben allenskens veel Borgers die Coninex ghesint waren/ verjaecht ende om verscheyden oorsaken wtghebannen. Also (haer factie de sterckste geworden zijnde) sondē sy in Spaengien om protextie ofte beschuttinge/ende ooc om ghelt voor haren dienst/ also sy haer nu sagen gedreycht van haren Coninck byden Hertoch van Guyse in Proventien/ die noch oorlochde teghen den Hertoch van Espernon/die welcke ghewan het Eylant van Martigue daer by geleghen/ van waer hy die van Marsilien becrijchde te water. Hier door hebben de regeerders vande Stadt (onder tdecksel dat sy haer voortaen wilden houden ende regeren als een vrye Stadt/in forme van een republicque) ghesonden na Genua om hulpe/ van waer haer toeghesonden wert den sone vanden Prince Andrea Doria/ met name Carlo Doria/ met eenighe Galleyen ende Krijchsvolck/ die daer mede in Marsilien quam: Maer also hy hem noch niet wel en dorste volcomelijck betrouwen/so sochte hy allenskens hem beter meester te makē/met wtbannē van sulcke als hem dochte te veel Coninex ghesint te wesen/ vande welcke sy vele beschuldichden dat sy verstandt ende correspondentie haddē met haren Coninc/ eñ metten grooten Hertoch van Florencen ende andere Italiaensche Potentaten/ die niet en begheerden dat Marsilien soude vallen in handen vanden Spaengiaert. Maer daer is so vele byde factie ofte aenhanc des Coninex te wege gebrocht/datter een Capiteyn der stadt genoemt Piere Libertas/die met syn twee broeders in goet aensien byde Consuls waren/ met andere voorgenomen hebbē haer Vaderlant te verlossen/ niet teghenstaende de presentie van Carlo Doria. Dese dan hebbē den Hertoch vā Guyse met syn Krijchsvolc bestemt voor de stadt te comē/smorgens den xvij. Februari eenen allarm makende/waer over desen Capiteyn Libertas met syn broeders eñ gesellen zijn wtgesprongen/eñ hebben den Consul Casault gehaelt/om de Poorte open te doen/eñ te besien watter mochte buyten te doen wesen. Eñ als Casault aldaer ghecomen was met syn Guardia/ heeft hem Libertas (nu tusschen de twee Poorten zijnde) doorstekē/ metten Corporal vande guardie/eñ vier ofte vijf andere meer/eñ als hy die poorte wel beset hadde/so ginck de voorsz Libertas na de Stadt te rugge/roepende dat de Spaengiaerden eñ haer factie den Consul Casault eñ dandere vermoort haddē/ ende als daerover eenē oploop eñ beroerte opgestaen is/ soo verliep Carlo Doria/ ende vluchte met syn volck na syn Galleyen. Terwijle so liet Libertas het volck des Coninex onder den Hertoch van Guyse binnen/ die incomende riepen Vive le Roy, den anderen Consul Viguer/met den sone van Casault eñ andere/ vluchten opt Casteel S. Maria/ eñ ander forten/die ten lesten ooc gedwongen werdē/ also wert die Stadt voor den Coninck van Vranckrijc verovert/ sonder plonderinge. Sanderdaechs keerden daer wederomme eñ inde navolgende daghen vyde twee duysent Borgerē/so wtgebannen als wtgewekene/als ooc den Hertoch van Guyse. Ende desen Capiteyn Piere Libertas wert hoochlijck vande Italiaensche Vorsten beschoncken eñ vandē Coninc vereert/ eñ wert selve Consul ende Gouverneur vande stadt ghemaect: Aldus en hadde des V. Cardinaels aenslach op Marsilien gheen gheluck.

Marsilien wort by Capiteyn Libertas gebrocht weder onder Vranckrijcx heerschappye den xvij. Februari. 1596.

Carlo Doria Prince Doria sone gecomen in Marsilie vlucht weder daer wt den xvij. Februari.

Marsilien inghenomen sonder plonderinge den xvij. Februari.

Terwijle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596.

Terwijle dẽ Vorst. Cardinael in Italien noch was/ sochte hy oock den Hertoch van Savoyen eenich contentement te geven/ die seer vreesde d'oorloge van Vranckrijc onder den Heere Lediguieres ende andere/ metten welckẽ hy noch in bestant ofte treues was staende/ maer hy sochte seer te moghen behouden het genomen Marquisaet van Saluces/ twelck hy den voorgaenden Coninck van Vranckrijck afghenomen hadde/ daer voren aenbiedende groote sommẽ van penninghen ende Bercelonette/ met meer ander plaetsen/ ende soude hem onder de bescherminge vande Croone van Vranckrijc begeven/ verlatende de Spaensche partije/ principalijck so den Coninck dat Marquisaet wilde besteden op eenighe van des Hertochs van Savoyen sonen: maer van dese propositien is niet ghevolcht/ dan dat int volghende Jaer den voorsz. Lediguieres Marischal den selven Hertoch grooten afbreuc gedaen heeft/ waer door dat den Hertoch al in groot achterdencken met Spaengien ende andere ghecomen is.

Stant van Savoye als den Vorst. Cardinael daer passeerde.

Den V. Cardinael syn saken in Italien beschickt hebbẽde/ is hy den xxvij. Novembris wt Turin in Piemont ghescheyden eñ door Savoyen getrocken/ ende wert beleyt byden Bastaert Amadeus van Savoyen eñ den Grave vã Martinengo van wegen den voorsz Hertoge met veel Peerdevolc/ tot dat hy int Graefschap van Borgongiẽ tot Besanson wel aenghecomen was/ daer dat wt Nederlant gecomẽ was om hem te begroeten den Grave vã Bossu eñ andere/ van daer is hy aengecomẽ tot Lutsenborch den xxix. Januari/ tot waer toe hem waren tegengecomen/ eñ hen daer lieten vinden diversche Heeren/ als oock mede den Hertoch van Pastrana/ eñ den Hertoch vã Feria/ met meer andere Spaensche eñ Nederlantsche Edeldom/ desghelijcx den Ceurvorst van Colen/ die hem den viij. Februari tot Chimay int Landt van Namen was comen begroeten/ eñ passeerde aldaer sterc ontrent ses duysent te voete ende duysent te Peerde/ met veel Baggagien: hem trocken noch te gemoete acht Nederlantsche oude regimentẽ Krijchsvolck/ sterck ontrent vier duysent/ met een Regiment Hoochduytschen/ ende wel twee duysent Peerden/ tot Marche in Famine toe/ die ghenoechsaem ghemuytineert daerontrent bleven legghen om haer betalinge. Aldus quam hy int Lant/ wel sterck verselschapt zijnde/ wt vreese vant Krijchsvolck der ghemutineerde Landen/ die daer rontomme al sweefden: Onder tvolck dat hy mede brocht/ waren ontrent drie duysent nieuwe Spaengiaerden eñ Italianen/ onder xxiij. Vaendelen/ met weynich ghelts. De Fransoysen loerden mede op hem eñ syn volck/ eñ hadden eenẽ aenslach op Landrechs op den Dertienavont/ maer die van binnẽ achterdencken ghecregen hebbende/ namen (wel te passe) binnẽ acht Companiẽ Neapolitanen.

Den Vorst. Cardinael comt tot Lutsenborch den xxix. Januari 1596.

Van Lutsenborch is den Vorst. Cardinael den xj. Februari tot Brussel seer triumphantelijck ingheereden/ daer hem veel heerlijcke Arcus triumphale ofte stellagien ter eeren tsynen willecome opgerecht werden/ met verscheydẽ Schilderyen/ inschriptien/ vertoogen ende personagien/ al streckende te bewijsen hoe nootlijc den vrede ware: De Grave vã Fuentes reet neffens hem/ om hem van alles te informeren/ voor hem reet den Hertoch van Aumale/ vanden huyse van Guyse/ ende ballinck wt Vranckrijc/ ende neffens hem ter slincker zijde den Prince van Orangien.

1596.

Des Vorst. Cardinaels blijde ende triumphante incomste tot Brussel dẽ xj. Februari.

Desen Vorst. Cardinael heeft terstondt vanden Grave Fuentes alle het Gouvernement overghenomen/ ende begonst te regieren/ als beter verstaende des Conincx sin eñ meyninghe dan syn broeder Ernestus ende dander Voorsaten gedaen haddẽ. Daer na in Meert is den Grave van Fuentes vertrocken met Stephano Dyvarra.

De Staten vande vereenichde Provintien/ verstaen hebbende de overcomste van Philips Guilliame/ Prince van Orangien ende Grave van Bueren/ metten Cardinael afcomende in Nederlandt/ vreesende alteratie so hy inde Landen quame onversiens sprekende van payse/ hebben hem met haer Brieven willen begroeten van date dẽ xxij. Decembris/ M.D.xcv. inhoudende als volcht.

HEere/ het heeft ons alle die van herwaerts over een seer aengename tydinghe gheweest/ te verstaen de verlossinge van uwe Excellentie wt soo langhe ende onverdiende ghevanghenisse/ ende dat om de goede ghedachtenissen die wy altijdt houden sullen over de weldaden ende loffelijcke diensten die desen staet heeft ontfanghen vanden Heere de Prince van Orangien uwen Vader van hoogher memorie/ oock mede om de moort die geschiet is aen synen persoon/ alle het welcke ons eeuwelijc doet te meer welgonnen ende liefhebben alle de gene die de eere hebben van hem eenichsins toe te hooren/ ende selve ten aensien van uwe Excellentie die soo eerbermelijck versleten heeft inde voorschreven vanghenisse niet alleene syn joncheyt/ maer selve den besten tijt syns levens/ het welcke niet verdraghen ware sonder groote beweechlijckheyt eñ medelijden over de voorschreven moort/ ghechiet wt de selve ongheregheltheyt ende ongherechticheyt als uwe ghevanghenisse. Ende niet teghenstaende uwe Excellentie daerinne bewesen heeft groote stantafticheyt ende grootmoedicheyt nade ghelegentheyt des tijts ende eysch van saken/ soo en hebben wy ten dien aensiene niet willen nalatẽ te congratuleren dese uwe verlossinge. Maer mijn Heere/ alsoo wy behoorlijc verwitticht zijn dat den vyant hem vermeet groote saken wt te rechten met de voorschreven weldaet van uwer Excellentie verlossinghe/ tot nadeele van desen State/ ende om dat het ons soude leet wesen dat sulcx soude veroorsaecken eenighe veranderinghe vande bysondere affecktie die wy u draghen (hoewel wy hebben dat vast betrouwen/ dat uwe Excellentie niet soude willen dienen voor een Instrument totten Spaengiaert/ om te helpen ondergraven ende afbreken het bousel van onse

De Staten Generael schrijven aen den Prince van Orangien congratulerẽde syn verlossinghe den xxij. December 1596.

 vryheyt/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. vryheyt / opgebout met so grooten arbeyt/ neerstichheyt ende wijsheyt vandẽ voorschreven Heere Prince van Orangien uwen Vader/ende om de voorderinge vant welcke hy soo deerlijcken vermoort is gheweest / ende by sulcken middel verdanckeren de alder-eerweerdichste memorie die hem daer over eewelijck moet toegeschreven worden. Hier omme wy oock met eenen wege wel hebben willẽ bidden/ofte het geviel dat uwe Excellentie begheerte creech van herwaertsover te comen/ dat het hem mochte ghelieven te verbeyden ende te schorssen syn reyse tot een beter gheleghentheyt ende anderen tijt/ bequamer ende aenghenamer / waer van wy sullen moghen verwittighen uwe Excellentie ende hem toeschicken behoorlijcke versekeringe tot dien eynde/ volghende de ordre die wy gestelt hebben lanex alle onse Frontieren/niet vermoghende eenighe Personagie in dese onse vereenichde Nederlanden inne te comen sonder de voorschreven onse Paspoort. Ende ons versekerende dat uwe Excellentie sal dit advertissemẽt hem laten welbevallen/sullen wy desen eynden/Godt den Schepper biddende te verleenen u mijn Heere in ghesontheydt een langhe ende ghelucksalich leven. Wt s'Gravenhaghe den xxij. December M.D.xcv. Onderteeckent van uwe Excellentie wel gonstighe vrienden de Staten Generael der vereenichde Landen in Nederlant/ter ordonnantie der selvigher Staten/ Onderteeckent

C. Aerssens.

Desen Brief den Prince van Orangien noch in syn reyse gelevert zijnde/ heeft daer na als hy tot Lutsenborch ghecomen was/ den eerstẽ Februari daer op geantwoort in der manieren als volcht.

Antwoorde vandẽ Prince van Orangien aen de Staten van date den eersten Februari.

MYn Heeren/ick bedancke u lieden seer hoogelijc van het contentement twelc ghylieden hebt over mijn vryheydt / ende voor de goede ghedachtenisse die ghy lieden by uwe Brieven my bewijst. Ende hoewel tot noch toe my niet en heeft toeghelaten gheweest u lieden te verwittighen de goede gheneghentheydt die ick altoos tot uwaerts gehadt hebbe(die oyt wel verdient heeft alle vrientschappe ende goede willicheydt die ghylieden met u lieder Brieven my te kennen gheeft) soo ist dat ick nu verhope met dese goede oorsake van mijnder verlossinghe die u lieden dadelijck te bewijsen/ sodanighe ende soo wel tot u lieden genoeghe/ profijte ende ghevoeghelijckheydt/ dat ghy gheen oorsaken hebben sult van u lieden te beclaghen / ofte daer over tonvreden te wesen. Ende als het daer toe ghecomen sal wesen/ u lieden te moghen bewijsen de groote begheerte van u lieden te dienen/ (als die anders niet en soeckt in dese Werelt dan te sien syn bedroeft Vaderlant herstelt in synen ouden voorspoet)so sal ic niet voornemen/ten ware met u lieden goeden wille ende groot contentement/ende ick verhope in Godt dat nemmermeer van u mijn Heeren sal gheweygert worden eenen dienst/die nerghens anders toe en streckt dan tot een goede wtcomste van soo veel ellenden ende miserien/ ende tot een beginsel van ruste eñ generael profijt van alle dese Landen/twelc Godt wil laten gedijen ende toelaten tot synen meesten dienste/ ende tot u. 1596.

Mijn Heeren gheven het volcomen van alle uwe goede begheerten / my bevelende seer goetgunstelijcken in uwe goede gratiẽ/ wt Lutsenborch den eersten Februari M. D. xcvj. onderschreven/ uwen wel gonstighen vrient Philippus Guilliamme de Nassou. Het opschrift was / Aen mijn Heeren/ mijn Heeren de Staten Generael der vereenichde Nederlanden.

De Curateurs vanden sterfhuyse syns Vaders sonden den lesten Decembris nae Brussel teghen syn comste aen desen Prince van syne goederen thien duysent Gulden in ghelde/om te siene wat cours hy nemen soude.

In October naest werter ten versoecke vanden Prince / door tusschenspreken van vrienden te wege gebrocht een tsamencomste ofte tsamenspreken int Landt van Cleve/tusschen hem ende syn eenige Suster van syns moeders wegen/ nu de Gravinne van Hohenlo/ alwaer sy malcanderen ghegroet ende besocht hebbẽ/ confererende over haer huyselijcke saken:haer wert toegelaten hem te sendẽ Tapitseryen ende andere huysraet in alle beleeftheyt:De Statẽ Generael sonden daer mede den Raetsheere Hessels / om hem te gratulerẽ/ ende te verhalen de regieringe vande goederen van Breda/op avontuere ofte yemandt eenighe onbehoorlijcke clachte mochte daer over ghedaen hebben.

Alsoo de Stadt La Fera gheleghen ontrent Vermandoys/ nu een tijt lanck by die vande Ligue in handẽ der Spaengiaerden ghestelt was/ende by de Grave van Fuentes van alle noot druft wel versien/ ende ooc een toevlucht was gheworden van alle de verjaechde Ligeurs van daer ontrent/daer dat binnen tgebiet hadde den Seneshal van Montlunar ende Alvaro Osorio/ soo heeft den Coninck van Vranckrijc ghereſolveert nae het verlies van Camerijck dat te beleghen ende besiupten/om dat het soo diep in syn Lant gelegen was : Alsoo heeft hy daer syn krijchsvolc voorghesonden in October/ ende daer vier bolwercken voor gemaeckt/ ende de aencomsten rontomme besedt/ ende voorts liepen sy wt ende deden veel courssen ende straefden tot in Henegouwe / ende de omligghende frontieren / twelck Fuentes dickmael sochte te beletten ende de Stadt ontset te doen / maer te vergheefs. Den Vorst. Cardinael nu int Gouvernement ghetreden zijnde/ heeft neerstelijc getracht/ die van La Fere te helpen/om dat sy nu gebreck van Coren/Lonten ende anders hadden/ende heeft gheordonneert dat Georgio Basta/een out Ritmeester/ soude met thien Cornetten Peerden van ontrent Chastelet sien wat toevoer te doen. Dese heeft elck Ruyter een sacxken met tsestich pont meel ende een bundel Lonten om syn lijf ghegheven te draghen / ende zijn soo ghereden by nachte soo nade Stadt als sy conden/alwaer sy by een gheboomte dese provande hebben neder gheworpen / ende zijn alsoo

La Fere by de Ligeurs ende Spaengiaerds gehouden wert byden Coninck van Vranckrijck beleghert/ eñ eerst na sevẽ Maenden belegh overghegheven den xxij. Mey.

weder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. weder met cleyne schade te rugge ghereden. Die vander Stadt daer van gewaerschout zijnde/ hebben dat meestendeel inghehaelt/ hoe wel niet sonder verlies. Hier over heeft den Coninck ghesocht die Stadt meer te benauwen / ende meer volck daer voren ghesonden/ ende ghesocht met Dijcken te maken/alle de wateren daer ontrent op te houden/ om alle het water inde Stadt te doen overloopen/soo dat die Stadt nu al diep int water stont op de leeghe plaetsen/ maer also de Dijcken doorbraken/ ist te vergeefs gheweest/ eñ eensdeels by die van binnen voorcomen/ Also heeft den Coninck moeten den tijt verwachten/tot dat hy die wtgehongert hadde / het welcke soo langhe heeft aengheloopen/ als dat het den xxij. in Mey geworden is in dit Jaer M. D. xcvj. nae seven maenden belegh/eer haer den noot drongh/ noch vercreghen sy eerlijcke conditien/ ende waren oorsake dat den Coninck Cales eñ Ardres verloor/ welcke byde Vorst. Cardinael ghewonnen werden / als wy noch sullen verhalen. Den Coninc stelde in La Ferre tot Gouverneur den Heere van Balingni/die Gouverneur tot Camerijck gheweest was.

Den Vor. Cardinael heeft getracht voor syn eerste proefstuck syns Regimens wat groots voor te nemē/ tzy La Fere te ontsetten/ofte eenighe ander Stadt ofte plaetse te bespringen / daer mede den Coninck mochte genoodicht wesen af te trecken/ eñ soo La Fere van nootdruft te versien/ ofte hy soude synen aenslach volbrenghen/ also het hem gelurt is met Cales te beleggen als volcht.

De Vorst. Cardinael tracht La Fere te ontsetten oft Cales te winnen.

Aldus heeft den Vorst. Cardinael syn volc ontrent vijfthien duysent te voete ende dry duysent te Peerde ontrent Valenchijn doen vergaderen / daer hy oock selve in persoon toeghetrocken is ontrent den eersten April met groot ghevolch. Tot Valenchijn zijnde heeft den Hertoch van Arschot / den Heere van Auxi / eñ Georgio Basta met een goeden hoop Peerdevolck ende voetvolcks nae Camerijck gheschickt / zijnde den rechten wech op La Fere/als oft hy derwaerts aen wilde/maer een ander wech sont hy wt Ambrosio Landriano/met de lichte Peerdē/als oft hy daer ontrent yet berennen ofte beleghen wilde/ om de Fransoysen alomme in twijfelinghe te houden / maer voorder sont hy den Marischal de Rhosne/een Ballingh wt Vranckrijck/ende ervaren Krijchsman/ met opper bevel na sint Omer/met eē hoop volcx nae Cales te trecken /daer den voorsz Landriano belast was hem oock by te voeghen. Den Vorstelijcken Cardinael selve is met syn resterende volck ghetrocken op Avesnes le Conte / alwaer hy tijdinghe becomen heeft dat Rhosne ende Landriano Cales berent ende beset hadden / ende is alsoo derwaerts in alle haest toeghetrocken/ belastende Augustijn Mexia Gouverneur van Camerijc met acht grove stucken geschuts hem daer te volghen.

Cales vanden Vorst. Cardinaels wegen beleghert, den viij. April.

De Heere van Rhosne/ Veltmaerschalck vant Legher / is ghecomen den achtsten April voor Nieulēybrugghe/twelck is de passagie ende stercke int aencomen van Cales/ twelck hy lichtelijck innam. Sanderdaechs also hy door een overghelooopen Borger/genaemt Jean Petit (dien de ghelegentheyt der Stadt ende stercke/door familiariteyt die hy eertijts byden afghestorven Gouverneur Monseur de Gordan ghehadt hadde) vā alles wel onderricht was/heeft hy voorghenomen de Haven lancx de Zeeduynen voort eerste te becommeren ende te vermeesteren/op datter gheen hulpe oft nootdruft meer incomen soude: Want by dien middel hadden over xxviij. jaren de Fransoysen dis Stadt vanden Enghelschen ghenomen/ beschietende ende innemende een Fort ofte stercke van ghemetsten ghebacken steen op de Haven ligghende/ waer mede sy doen belettē dat de Engelsche daer niet in senden en conden. Dese stercke Rijsbanck gheheeten/ hebben de Fransoysen noyt sints laten liggen vervallē/also sy doe eensdeels afgeschoten was sonder repareren/ meynende dat sy die Stadt tallen tyden souden connen byde Lantsyde ontset doen / twelck de Engelsche ter Zee moesten doen. 1596.

In Cales hadde menighe jaren geregeert eenen Monseur de Gordan/ een oudt ervaren cloec ende strengh Krijchsman/ die daer toe ghevordert werdt / om dat hy int innemen der Stadt syn Been verloren hadde/eñ hem cloeckelijck ghedraghen hadde: Dese Gordan onlancx ghestorven zijnde / hadde dat Gouvernement vercreghen ende ghelaten aen eenen synen Neve / de Heere de Vindocent/die hy naliet veel ghelts/maer lutter ervarentheyt. Dese Vindocent mochte ontrent ses hondert mannen hebben voor syn Garnisoen/boven de Borgherye ende Boeren mette pachtenaers. Hierenboven alsoo de Staten der vereenichde Landen inden voorwinter den Coninck eenige twee Regimenten Krijchsvolck tot hulpe toegesonden hadden/ ende also daer doen grootelijcx een belegh voor Cales ghevreest was / soo werden daer doen inghesonden twee Vaendelen Zeelantsche Soldaten / onder de Capiteynen le Gros ende Dominicle / meer wilden sy niet inlaten. Met dese eñ andere Capiteynen heeft den Gouverneur Vindocent eenige thien ofte veerthien daghen voor het belegh (op sekere waerschouwinge die hy ontfangen hadde/ dat sy wel mochten belegert worden) beraetslaecht/ alwaer verscheyden ghevoelen voorvielen/ den voorschreven Nederlantschen Capiteyn le Gros seyde / men behoorde het Fort van Rijsbanck op te maken ende te stercken/ eñ de Haven te bewaren/ byde welcke sy altijt/ tzy wt Vrancrijc/ Enghelant ofte Nederlant mochten geholpen worden / ende de selfde versterckinghe ware licht voor vijf ofte ses hondert Croonen te becostighen/ in sulcke forme/alsoo hy met syn Vaendel dat wilde teghen alle des Werelts gewelt houden voor seven oft acht daghen/ ende daerentusschen mochten sy by de Zeelanders hulpe ende nootdruft becomen. Vindocent seyde daer teghen/daer en ware gheen ghelt/ hy was selve onbetaelt/ eñ in schult: nochtans werden byde Spaensche bevondē in syn huys twee Coffers met ghelde / die versuymt waren met syn huys-

Gouvernement ende staet van Cales.

Het Fort van Rijsbanck versuymt te stercken.

1596. vrouwe wt te senden. Aldus wert het stercken vant Rijsbanck dat mael versuymt/het welcke werdt by den Maerschalck Rhosne waer ghenomen/ ende heeft terstont lancks de Duynen daer seven stucken gheschuts voren gebracht/ eñ dat dapper beschoten/eñ door Don Lois de Velasco doen bespringen/ nochtans hebben haer Krijchsvolc eenighe wt elcke Compangie dat daer binnen lach/ nae stormen eenighe uren teghen ghehoudẽ/ hoe wel daer lutter plaetse was om haer te berghen voor het gheschut/ ende de steenen die om haer ooren spronghen/ so dat sy ten lesten dat hebben moeten verlatẽ/met verlies van ontrent dertich ofte meer mannen. Als Rhosne dat also inghenomen hadde/ heeft hy dat wat ghesterckt/ ende gheschut daer op gebrocht/ende de Haven daer mede bevrijt/ de Grave van Bye met andere dẽ last daer van bevelende: besyden dit is het meeste versuym gheweest dat den Gouverneur de voorstadt aende Haven ofte Cape verliet (die de twee Nederlantsche Vaendelen presenteerden te houden ten minsten veerthien daghen/ onder thehelp van een hoogher opghemetste Cape) de welcke dede den Gouverneur tegen harẽ wille inde stadt comen/ benemende haer selven daer mede tmiddel van ghesuccoreert te moghen worden/daer hy nochtans in Zeelandt om ghescreven hadde. Hier te voren hadden die vander Stadt alle haer schepen die inde Haven haer vonden/ wtghesonden met veel Vrouwen ende kinderen ende Baggagie/ onder andere des Gouverneurs huysvrouwe/die in Zeelant aenquamen/ twelc de beleggers doen noch niet conden beletten/ hoe wel sy een Schip met Wijnen noch geladen inde Haven liggende/ met tgheschiet deden sincken.

Rijsbanck beschoten eñ ghewonnen by de Spaengiaerden.

De Schepen van oorloghen der vereenichde Landen/ die haer inde Zee daer ontrent by avontuere vonden/ quamen voor de Stadt met elcken hooghen Water/maer de Spaensche met het geschut wt het voorschreven Fort van Rijsbanck eñ van Lande/dwonghen die voorder af te blijven.

Hierentusschen was den Vorst. Cardinael met alle syn volck oock daer voren gecomen/ verselschapt metten Prince van Orangien/ Hertoch van Aumale/ Marquis van Varrabon/ de Graven van Bossu/ Sore Busquoy/ Frezin/ Ballanzon/ Mendozza/ Augustijn Mexia/ Borlotte/ende andere Heeren ende Bevelhebberen/ ende hy logeerde met syn Hofgesin tot sint Pieters.

Daer was een Ravelijn aende Oostsyde vande Haven by de Fransoysen ghebout/ het welcke de voorschreven Rhosne dapper beschoten heeft/daer dat by die vander stadt teghen werdt gheschoten/ te weten teghen haer gheplant gheschut/om dat te breken/ maer den xv. April is dat Ravelin met stormen inghenomen/ met groot verlies van volcke: Daer werden wter Stadt met eenen scheut drie Edele Spaengiaerden ghetreft/ ende de hoofden afgheschoten/so dat de hersenen ende bloet vlooch om ende op het lijf vanden Prince van Orangien/ die daer by stont.

Den xvij. April daer nae als de Caepe ofte Voorstadt verlaten was/ hebben sy tot drie plaetsen Bresse op de Stadt geschoten/ waer door den Gouverneur apointeerde eñ accordeerde voor de Stadt/hem opt Casteel verlatende ende syn toevlucht nemende/ hy versochte Treves oft Bestant van acht daghen/ twelck hem eerst ghewevghert wert: Daer na heeft hy de Stadt overghegeven/ met conditie van een Bestant voor ses dagen voor de Stadt eñ het Casteel/daer over werdt de arme Borgherije so wel van haer eyghen als Spaensche Soldaten berooft. Dit gheschiede al inder haest ende buyten weten vande Nederlantsche Soldaten/ jae men liet de Spaensche inde Stadt comen/ terwijle sy noch aende Bresse stonden/ ende daer na soo gheboot men haer eerst opt Casteel te vertrecken. 1596.

Cales de Stadt wort overgegeven den xvij. April.

Hierentusschen als dit belegh in Vranckrijck verstaen was/ heeft den Grave van S. Pol/ Gouverneur inde omlegghende plaetsen derwaerts veel Krijchsvolck ghesonden/ maer by de Lantsyde was het te nauwe besloten/ te water gheraeckten daer eenighe weynighe Schuyten binnen: ende den Grave van Sint Pol selve meynde lancx het water binnen te gheraken met meer volcx eer de Voorstadt eñ Caepe verlaten wert/maer hy heeft het eenen avont versuymt/eñ sanderdaechs heeft hy het niet dorven waghen.

Het schijnt dat den Gouverneur Vindocent gheen meer volck inde Stadt begheerde dan hy wel machtich was/om selve meester te blijven/ waerom hy eerst maer twee Vaendelen vande Nederlantsche Soldaten wilde innemen.

Den Coninck en heeft nochtans op dese tijdinghe synen Legher voor La Fere niet willen opbreken/maer liet den selven aldaer onder Montmorenci/Constabel vã Vranckrijck/ ende hy selve is met etlijck volck afghetrocken/verselschapt zijnde met veel Adels/ oock selve den Hertoch van Mayenne/ die nu versoent byden Coninck ghecomen was/ Met dese is den Coninck de Reviere de Somme afghevaren/ ende soo met tempeeste lancx de Zee gecomen tot Bollonien/ van waer hy sondt ontrent twee hondert eñ vijftich mannẽ onder den Capiteyn Campagnolle Gouverneur in Boloniẽ/ die binnen tCasteel (duerende het bestant) door den gracht den xxij. April gheraeckte (de Stadt niet nauwe omringht zijnde) met tmeestendeel vanden volcke/ waer mede sy hoopten dat sy noch voor een tijt lanc souden wederstant connen doen.

Des Coninck van Vranckrijck gereetschappe om Cales te ontsetten.

In Enghelant dit belegh vernomen zijnde/heeft de Coninghinne ettelijcke duysent mannen in alle haest opghemaeckt/ende na dOver ghesonden/ alwaer den Grave van Essex af voer na de Zee/tot voor Cales om te besichtighen/maer hoorende ende siende de Spaensche Vaendelen op de mueren vlieghen/is hy weder gekeert/ ende het Krijchsvolck wederomme afghedanckt/ daer nae verstaende datter een Bestant van ses dagen ware/so en heeft hy dat volck met tijts ghenoech weder connen vergaderen. Maer

Enghelsche gereetschappe om Cales te helpen.

daer

1596. daer werdt te dier tijdt ghesept/dat midts datter conditien te voren op het ontsetten voorgheslaghen gheweest waren tusschen de Fransoysen ende de Enghelsche/soo waren daer nu jalousien tusschen beyden/die de tijdelijcke ontsettinghen verhinderden.

Nederlantsche hulpe onder Pr. Maurits tot Cales te ontsetten afgevaren/den xvij. April.

In Zeelandt is op de eerste tijdinghe Pr. Maurits verselschapt metten Graven van Solms ende Nassouwen/in alle haest den seventhienden April met vijfthien Vaendelen out Krijchsvolc/ende veel amonitie/met ontrent vijftich Schepen derwaerts gevaren/ ende voor Cales ghecomen zijnde/hoorde en merckte hy dat de Stadt ghewonnen was/ maer vanden bestant van ses daghen metten Casteele en conde hy niet vernemen/ hoe wel hy met de syne tot voor Bolonien voer. Van daer cruyste hy de Zee nae Engelant/ ende quam op Paesdach den xxj. April voor Doveren/alwaer hy verstondt vant voorsz oplichten ende afdancken vant Krijchsvolc/ waeromme hy resolveerde weder te keeren ende te besorgen Oostende ende ander plaetsen van alle nootdruft / om des Cardinaels victorieusen Leger te moghen wederstaen: Aldus conde de Stadt Cales / doort verlaten vande Voorstadt ende Caepe/ ende verlies vant Fort van Rijsbanck/die de Haven dwanck/noch wt Vranckrijck noch wt Enghelant ofte wt Zeelant geholpen worden.

Den Gouverneur Vindocent hebbende nu wat hulpe by Campagnolle ontfangen/ verhopende vorder ontset / heeft wt lichtveerdichept(sonder het bestant op te seggen/ eer dat wt was) eenighe Sentinellen ofte wachten der Spaensche doen schietẽ: Waeromme den Vorst. Cardinael den xxiij. April alle syn Geschut inde Stadt teghen het Casteel geplant heeft / ende wel acht ofte negen hondert scheuten daer op den xxiiij. doen schieten/waer mede sy groote Bressen maecten/also de mueren onsterck ende van quader stoffe waren. Die vanden Casteele hadden Mijnen onder ẽ ontrent de Bresse ghemaeckt/daer sy haer seer op verlieten/maer die dedẽ int leste haer meer schade dan goet.

Het Casteel van Cales stormende inghenomen den xxiiij. April.

Noch den selfden xxiiij. April werdt het bestormt/ende den eersten aenval was wel afgheslaghen/meest byde twee Nederlantsche Vaendelen/daer den meesten deel van Don Ambrosie de Castilia Vaendel doot bleef: Maer also die Fransoysen die de Nederlantsche souden comen ververschen ende seconderen/inde Bresse ghecomen waren/ende de Spaengiaerden saghen vierichlijck wt den droogen gracht weder ten storm opcomen/ hebben sy terstont de vlucht genomẽ. Ettelijcke Spaensche Capiteynen vielen vyerichlijck aen/ op hope van het Gouvernement daer over te verdienen/ende also incomende/vermoorden sy al dat voorquam/ter wederwrake van haer geschoten Sentinelle/ oock den Gouverneur Vindocent /naer dat hy ghevanghen was/ wert verslaghen/ met veel ander hoofden/desghelijcx der Nederlantscher Capiteynen een / Le Gros voorghenoemt/ Capiteyn Dominicle wert ghevanghen/oock Campagnolle/ ende gherantsoent / oock ettelijcke Nederlantsche Soldaten/ veel quamen daer van / over de Wallen vallende. Het ghetal der verslagene Boeren / Borghers ende Soldaten was groot/so ooc den buet was/want die Stadt redelijck (voor een Frontierstadt) rijc was. Den Vorst. Cardinael die van eenen Toren den storm ghesien hadde / is daer nae inde Stadt ghecomen / thoonende groote mildichept tot de arme vrouwen ende kinderen die hem naliepen. Rijckelijcke gecleede Jofvrouwen moesten doen haer broot daer bedelen. De Borghers die den Coninck van Spaengien sweeren wildẽ/mochten in haer huys ende goet blijven sitten. Het huys van Guyse dat eertijts byden Enghelschen voor den stapel vande Wolle ghebout was/ daer werden de Jesuiten in ghestelt. 1596.

Voor Gouverneur werdt daer ghestelt den Gouverneur van Sluys/ Joan de Rynas genaemt/ een Spaẽsch Capiteyn t'Antwerpen opghebrocht/ ende van cleynen state in dese oorloge opgecomen. Daer wert gheordonneert de Stadt op de Vlaemsche manieren te regeeren / ende de Vlaemsche tale te spreken / ende in Vlaems te pleyten/ ende also die als een Vlaemsche Stadt tot meerder versekeringhe aen Vlaenderen te hechten. Daer wert ghemeynt die Stadt ẽ Lant van Cales (het Graefschap van Oye ghenoemt) een vijfde Lidt van Vlaenderen te maken. Daer is sints een Bolwerc aende Oostsyde vande Haven ghemaeckt/ oock de Rijsbanck ghesterckt/ende voorts ten coste vant omligghende Landt ende Steden aenbestedet rontomme nieuwe mueren te trecken/wel tot seven duysent roeden/de steenen met grooten costen wt Henegouwe brengende/ eensdeels lancx de binnenwateren/ ende eensdeels by Lande. Sy hebben oock groote gheweldighe Sluysen aenbesteet / om het Lant rontomme int water te stellen. Somma sy hebben voorghenomen ofte gheprętendeert een groote Zeestadt ofte Scheeprijcke Stadt daer van te maken / maer de Havene ende ghelegentheyt liet dat niet toe/ midts dat daer gheen schepen dan met hooghen Water connen invaren/ streckende tot minder nut der Fransoysen ofte den Nederlanders (om dat sy dierghelijcke Havenen meer hebben) dan sy den Enghelschen dede/ doen sy de Stadt besaten/ want de Enghelschen daer mede de heerschappije van die enghe Zee ghenoech behielden.

Cales wort een Vlaemsche Stadt/ ende aen Vlaenderen ghehecht/ ẽ seer gesterckt.

Dese heerlijcke victorie ẽ conqueste heeft den Vorst. Cardinael voor deerste vercreghen/ winnende het Graefschap van Oye/ ende de vermaerde Stadt van Cales/die nu xxxviij. Jaer int Fransoys besit gheweest was/ die doen de selve de Enghelsche afghenomen hadden. Dese victorie maeckte hem liefgetal byden volcke/ die nu hoopten beter gheregeert te worden. Hy sont een deel van syn volck voorts om alle de sterckten rontom in te nemen/syn Krijchsvolc dede groote coursen int Lant van Bolonoys / roovende daer veel Beesten.

Den Coninck van Vranckrijck te Bolonien zijnde/ heeft verstaen het verlies van Cales/ waeromme hy bestelde goet Garnisoen in Bolonien / onder den Heer van Vigues / desghelijcx sondt hy in Monstruel de

Grave

1596. Grave van Sint Pol/ ende in Abeville den Hertoch van Montpencier/ ende in Ardres den Grave van Bellin/ met thien oft twaelf Vaendelen Krijchsvolck/ verselschapt met den jongen Heere van Moluc/ eñ dit also bestelt zijnde/ is den Coninck te rugge getrocken nae syn belegh van La Fere/ twelc hem corts overgegeven wert/ also wy voren verhaelt hebben.

Ardres van weghen den Vorst. Cardinael inghewonnen/ den xxij. Mey.

Den Vorst. Cardinael/ om syn victorie wat te volghen/ heeft het beste deel van synen Legher onder Coquel ende La Borlotte (dappere Hooftlieden) op Ardres ghesonden/ zijnde een goede stercke Stede/ met seer diepe grachten: Dese hebbent genoech van verde beschoten/ ende by eenigen middel het Water afghelept eñ benomen. Veel wtvallen zijnder geschiet/ waer in dat La Borlotte ghequetst werdt/ oock werdt den jongen Heer van Montluck aldaer gheschoten/ met meer andere/ waer over hebbende ghebreck van victalie eñ water/ zijnde alomme daer ontrent gheen Coren om ghelt te becomen/ hebbē sy die stercte den xxij. Mey ooc overghegeven met eerlijcke compositie tot haerder groote schande/ daer dat noch wel dertien hondert mannen wttrocken/ ende het werdt in Vranckrijck den Grave van Bellin/ Gouverneur tot oneere naghesept/ ende wert daer over aenghesproken/ te meer om dat den noot des Cardinaels Legher overviel/ ende met ghebreck van coren/ broot eñ anders/ ende ooc met sieckten gequelt was/ maer syn onschult werdt niet ghehoort.

Den Coninck van Vranckrijck/ om dat hy te voren door syn Ghesanten hem seer hadde beclaecht over het verlies van Camerijc/ byghecomen so hy seyde/ om dat hy syn Bontghenoten toebetroude/ dat syn volck van haer soude byghestaen worden in Piccardyen/ terwijle dat hy de oorloge in Borgongien voerde/ eñ alsoo scheen benoodicht te zijn te moeten na eenen vrede luysteren/ so heeft de Coninghinne van Enghelant haren Ambassadeur Sir Herry Vmpton Ridder hem toeghesonden voor La Fere int belegh (daer hy storf) om haer te ontschuldighen van te moghen meerder hulpe doen/ ten ware dat sy tsamen in bespreck quamen van meerder ende naerder verbintenissen.

Den Coninc van Vranckrijck schrijft over syn verlies aende Coninginne van Enghelãt in April.

Waeromme den Coninck noch in April voor antwoorde aen de Coninghinne van Enghelant schreef/ hoe dat hy bynaest alle hope van assistētie van haer te verwachten verlorē hadde/ waeromme hy vindende syn Rijck eñ macht noch te weeck om den vyant alleene te wederstaen/ soo ware hy eensdeels geneycht gheweest tot sulcken resolutie daer hem den noot toe dronghe/ welcken noot was ghefondeert opt insien vant toecomende/ opde armoede van syn Onderdanen/ ende ongestadicheyt synder affayren/ ende onsekerheyt van haer Coninclijcke assistentie: maer soo hy nu door haren Ambassadeur Vmpton verstont vande begeerde conferētie/ so hoopte hy dat syn saken mochtē noch gheholpen worden/ ende hadde daeromme hervat syn eerste genegentheyt van te willen eeren haren Raet/ om onverscheydelijck te willen hechten syn geluck met het hare: dan oock die hope werde hem wederomme wech ghenomen/ overmidts hy nu verstont dat sy tot versterckinghe van een Armade die sy ter Zee toeruste/ wilde wechtrecken haer Enghelsch Krijchsvolck dat in dienste was vande Nederlansche vereenichde Landen/ ende die also te gebruycken in plaetsen verre van hem gheleghen/ soo dat in stede van die Fortsen gheholpen te wesen/ soo hy byde conferentie verhoopt hadde/ hy hem nu sach ghefrustreert vanden bystant der selvigher Nederlantsche Staten/ die geweect zijnde by het wechnemen des voorschreven Krijchsvolck/ souden ghedwonghen wesen weder te ontbieden dat Krijchsvolck dat sy alreede hem toeghesonden hadden/ ende haer also te moeten houden opde defensive ofte opt afweeren alleenlijck/ eñ also soude terwijle den vyant alle syn cracht ende gewelt bruycken op syn Rijck ende Landen: Maer alsoo hy wederomme door haren Gesante Meester Edmonts gheinformeert was datter noch alle Broederlijcke assistentie te verhopen stont/ so hadde hy afgheveerdicht den Heere van Sansy/ Raetsheere van State/ om by haer te comen om naerder haer meyninghe te verstaen/ eer hy alle hope wilde afleggen/ ende om te voldoen de gonste die hy haer schuldich is/ ende om hem te onschuldighen voor God ende de werelt/ over alle het quaet dat mochte ghevallen by haer separatie ofte afscheydinghe/ so die soude moeten gheschieden/ etc. Daerentusschen badt hy haer te schorssen haer resolutie/ vant toereeden ende afsenden haerder Armade/ ende sy soude bevinden dat haer affayren hem soo seer ter herten ghingen als syn eyghen/ ende dat hy gheen blamatie en verdiende in tghene hy dede tot syn Rijcks welvaren.

Den Coninc van Vranckrijc sent Gesanten in Engelant daer sy een Verbont besluyten in Mey.

Desen Brief was int beghinsel van April ghesonden metten voorschreven Heere van Sanci/ eñ daerover vallende het belech van Cales/ wert den Hertoch eñ Marischal van Boillion met meer andere naghesonden/ die een Tractaet ofte verbont tot Londen in Mey beslotē hebben/ waerop hem twintich duysent Croonē getelt werdē/ welc in September volghende van alle syden bevesticht wert/ bestaende in verscheydē articulen/ als wy nae sullen verclaren.

Den Coninc van Vranckrijck bevredicht met hem de Hertoch van Mayenne hooft vande Ligue in Januari.

Den Coninck over herde aentastinge der Spaensche op syn Rijcke ende verlies van Dorlens/ Camerijck eñ andere meer/ heeft so veel mogelijck was/ hem bevredicht met syn overighe Onderdanē vande Ligue/ namelijcke met het hooft vande selvige/ Ligue dē Hertoch vã Mayenne/ Guysens broeder/ waerover in Mey een Edict des Coninckx in druc wtginck/ vant ghene dat in Januario te voren geslotē was/ waerinne den Coninc verhaelt/ dat also tot volcomen vorderinge van vrede ende ruste in Vrancrijck/ syn vereeninghe mette Catholijcke Roomsche Religie eñ den Paus doorsake ware gheweest/ alsoo was die oock vande beweghinge des Hertochs van Mayenne/ midts dat hy den Coninck nu beter ghevoelen hadde van des voorsz Hertochs Actien eñ doen/ als geloovende dat die gesproten warē wt yver van Religie/ oock acht nemende opde genegentheyt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. heydt die hy altijdt bethoont hadde om het Frans Rijcke in syn geheel te houden/waer van hy noyt en hadde willen lijden eenich dismembrement ofte verdeylinghe ten tijde van synen voorspoet/ daer toe hy noch middelen ghenoech in handen hadde als hy ten weecksten was/ maer hadde liever vercoren hem te werpen in syns Coninckx armen/ende te bewijsen ghehoorsaemheyt ende plicht/ daer God/ natuere ende de Wetten hem toe drongen/ dan noch langher de oorloghe te verlenghen. Waeromme hy hem consenteerde in xxxj. Artijckelen/al wat tot volcomen vereeninghe noodich was/waer onder was begrepen / dat hy hem in bewaernisse liet dry Steden/ Chalons/ Seurre eñ Soysons voor ses jaer / soo dat daer geen ander Religie (gheduerende dien tijt) soude moghen gheexerceert worden dan de Roomsche Catholijcke. Sy hielen oock in vergetinge/vergheving he ende quijtscheldinghe van alle daden/acten/schulden/etc. mede vande doot ofte moort des lesten Coninckx Hendric den derden / overmidts hy hem daer van met Eede purgeerde oft suyverde. Voorder dat met hem alle synen aenhanck ende der Ligue souden moghen het inhout van dat Edict van Vrede ghenieten/ soo sy binnen ses weken quamen den behoorlijcke Eet doen/ selve door tusschenspreken vanden Hertoch van Mayenne/ mede begrijpende den Hertoch van Mercure/ende andere synen aenhanck.

Accoort van de bevredinghe metten Hertoch vã Mayenne.

Overmidts dat wy mentie ghemaeckt hebben vande Enghelsche Armade/ soo sullen wy van die oorloghe ter Zee oock verhalen.

Enghelant wetende dat haer versekertheyt/ruste ende vrede in stercktе der Zee gheleghen was/ hebben nu een tijt lanck jaerlijcx een Vlote oorlochschepen ter Zee wtghesonden/om erghens in Indien te nestelen/ ende haren vyant elders werc te geven/ alsoo wy eensdeels hier voren verhaelt hebben/ Nu so hadden int voorleden jaer M.D.xcv. twee Ridders/ Sire Johan Haukens/ ende Sire Franchoys Draeck/den hoogen befaemden Zeeridder/ een Vlote daer de Coninghinne mede in reede van xxvij. oorlochschepen/waer onder dat waren ses van de Coninghinne Schepen/van als wel versien/ ende dese zijn wtghevaren van Plemmouth den achtsten Septembris/ Anno M.D.xcv. Haren aenslach was om in te nemen den wech in West-Indien tusschen Nombre de Dios ende Panama, een enghde Lants die ontrent dertich mijlen over is/ scheydende Peru van Nova Spania, ofte Terra Mexicana, byden welcken wech/soo sy die conden stercken ende inhouden / soo souden sy die twee rijcke Landen vanden anderen scheyden/ende beyde dese ende de andere Zee Mare Del Zur genoemt / niet alleen beseylen/ maer lichtelijck ooc verheeren mogẽ: Maer alsoo dese wtreedinghe seer langhe gheduert hadde / hadden de Spaengiaerden achterdencken ghecreghen/ende hebben daer over haer alomme seer ghesterckt. By desen aenslach vorchde hem noch eenen anderen/ alsoo sy afvaren souden / zijnde gheadviseert dat

Engelant sent Armaden nae Indien/ Anno 1595. den viij. Septembri.

een groot Gallion Sint Philippe genoemt/ wel dry Milioenẽ weerde in Silver op hebbende/ wt Indien comende / was gedwonghen door een leck in een Eylant Porto Ricco in te loopen/ Het welcke Schip ofte Silver opt Eylandt sy hoopten in dese reyse te moghen crijghen/ al eer men wt Spaengien daer conde ordere op stellen. Aldus afvarende den achtsten September/ zijn sy in October in groot Canarien ghecomen/ alwaer sy trachten aen Landt de Stadt ende Forten in te nemen/ maer door oneenicheydt die tusschen haer daer over was/ hebben sy niet wtgherecht. Ende by allen ongelucke werd aldaer eenen Grinestou met ses ofte seven andere Enghelsche meer die aen Lant waren gaen wandelen ghevanghen/ waer wt de Spaengiaerden verstonden ofte vernamen beyde haer aenslagen/ waerover sy alomme Schepen ende Advijsen wtsonden op alle de Eylanden/om die te waerschouwen. Daer na ghebeurdet alsoo dese Enghelsche Vlote na de Eylanden ontrent Porto Ricco toevoeren/ datter vijf groote Spaensche Schepen Fregatten ghenoemt / groot ontrent twee hondert vaten/ ter oorloghe wtgherust wt Spaengien ghevaren den xxv. September/een vã Draecx cleyn Vlieboots ontmoetende/ genomen hebben/ waer door den Admirael vande voorschreven vijf Schepen Don Piedro Tello den gheheelen aenslach van Draeck op Porto Ricco om het Silver te vinden verstaen heeft / Waeromme hy (alsoo hy om dat Silver te halen wtghesonden was) hem tot Porto Ricco begheven heeft met syn Schepen/ ende de Haven ghestopt/ ende hem met syn Krijchsvolc inde stercktеn gestelt daer het Silver in gelept was/om dat wel te bewaren. Haukens ende Draeck haer rustende op de naeste Eylanden opden aenslach/creghen achterdencken dat sy ontdeckt waren/het welck schijnt den voorschreven Ridder Haukens sier zijnde ter herten sloech / so dat hy ghestorven is eer sy tot Porto Ricco aenquamen. Draeck niet te min / bespronghh in Porto Ricco de voorschreven Spaensche schepen/eñ brochtse in brande/maer de vier werden weder gheblust/dan het vijfde verbrãde/so dat daer geẽ profijt voor hem te doen was / waeromme hy van daer voer na synen anderẽ aenslach/ ende seylde na S. Martha/ lancks de custen van Cartagena, eñ also nae Nombre de Dios, van waer hy sont den Ridder Baskerfielde met seven ofte acht hondert mannen na Panama, welcken wech is de engde des Lants boven verhaelt/ die hy meynde in te nemen/ te stercken/ ende alsoo te domineren eñ heerschen over beyde die Zeen: Maer de Spaengiaerden (als wy voren ghesept hebben) ghewaerschuut zijnde/ hadden haer opden wech op twee ofte dry plaetsen ghesterckt ende beschanst/ daer den wech enghste door tghebrechte wtghehouden was : Ende alsoo sy hier ghecomen waren ontrent den Christmisse oft midwinter/ den wech vuyl eñ diep vol waters ende reghenachtich zijnde / soo werden de Enghelsche selve vande Spaengiaerden dapper besprongen / dies sy ghedwonghen werden met verlies van ontrent vijfticH

Draeck ende Haukens aẽslach op Silver in Porto Ricco te vergeefs.

Haukens gestorven voor Porto Ricco.

Draecks aẽslach op den wech tusschẽ Nombre de Dios ende Panama te vergeefs.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596.

vijftich mannen / soo doode als ghequetste terugghe te keeren: Waer over Draeck oock ten lesten treurich ende sieck is ghewordden/ ende soo gheresolveert nae huys te trecken/ hebbende nu redelijcken buyt becomen / wt veel Steden by hem inghenomen / daer het volck wt vluchte/eñ daeromme hy die plonderde/andere rantsonerende/ veel als Nombre de Dios verbrandēde / maer hy is crancker geworden/ so dat hy tot Porta bello den achtsten Februari Anno M.D.xcvj. ghestorven is: hy heeft syn Testament gemaect/ ende syn volck wel bescheydelijck gheadviseert van syn wetenheydt/ als dat sy souden bespronghen worden vande Spaensche Armaden/ die na hem toe op voorsz avijsen wt ghesonden waren / wel tsestich schepen in dry Vloten/die haer op seker plaetsen te verwachten stonden/ende daeromme belaste hy haer op haer hoede te wesen / ende wel sorge te draghen / op dat sy de Royale Schepen vande Conninginne wel thuys brochten/ etc.

Draec ghestorven tot Portabello/ den viij. Februari. 1596.

Aldus weder keerende onder den Ridder Baskerfielde/die nu Admirael vande Vlote was / hebben sy (also sy van Draec gewaerschout waren) twintich van dese Spaensche groote Schepen ontmoet byde Eylanden van Cuba ende Pynos/ daer teghen sy haer cloeckelijck gheweert hebben ende gheslaghen / ende hebben alsoo de Spaensche inde vlucht ghedreven. Voorts zijn sy met alle haer Vlote (behalven de Schepen die sy wt gebreck van volck ofte om dat sy leck oft gebreckelijck waren / ontwapent selve ghesoncken hadden) wel thuys ghecomen ontrent Paesschen /. dit jaer M.D.xcvj. met rijcken buet.

Draect Vlote in Engelant gekeert ontrent Paesschen.

Aldus is den vermaerden Franchoys Draeck Ridder gestorven / die des Werelts Cloot rontomme ghezeylt hadde / ende veel andere groote Zeevaerden ghedaen/ een die den Spaengiaerden te rechte schrickelijck was / want hy noch veel aenslaghen op Spaengien ende Indien voor hadde/ desgelijcx eynde daer oock Sire Jan Haukens syn leven/een oudt ende ter Zee seer ervaren Ridder: Men seyde dat twee ghebieders ofte Admiralen van ghelijcke authoriteyt op een Vlote/ verscheyden opinien ende versuymenissen byghebrocht hebben.

In dit M.D.xcvj. heeft de Coninghinne van Enghelant anderwerf een stercker Armade ter Zee toegherust / waer van waren sesthien ofte seventhien van haer schoone Royale ofte Coninckliјcke Schepen / waer onder de twaelf ofte veerthien daer van op hadden tusschen twee hondert tot vier hondert mannen/ alleenlijck Schipvolck: Hier by waren noch wel veertich Engelsche oorlochschepen/ met vijftich ander/die Krijchsvolc ende provisie souden voeren: Over dese Vlote ofte Armade was Overste Admirael den Baenderheere my Lord Charles Haward/ groot Admirael van Enghelant/ des Viceadmirael was den Lord Thomas Haward/sone des Hertochs van Norfolck/ den achter Admirael was Sire Walter Rawleygh/ Ridder/ ende Capiteyn van der Coninghinne Guardia.

De Coninghinne van Enghelant rust een ander Armade. onder Esser/ eñ dē Admirael/1596.

Hier toe hadden de Staten vande vereenichde Nederlanden op het versoeck vande Coninghinne ghesonden achthien groote Schepen van oorloghen / op hebbende elck tusschen de hondert ende hondert eñ dertich mannen/ ende noch ses andere Schepen om victalie ende amonitie te voeren / oock wel opgherust/ elck op hebbende boven de veertich mannen: Hier over was Admirael van de Landen weghen ghestelt Heer Jan van Duvenvoorde / Heer van Warmont / Admirael van Hollant/ den Viceadmirael was Jan Gerbrantsen van Enckhuysen/ eñ achter Admirael was Cornelis Lensen van Vlissinghen / maer by Contracte waren sy verbonden te staen ten gebiede vanden Enghelschen. Hier mede voeren veel goetwillighe Edellieden ende andere / als Graef Lodewijc van Nassouwen/sone van Graef Jan/ Melchior Lebben/ Pieter Regemortes /met meer andere.

1596.

De Gheunieerde Landen senden onder den Heere van Warmont xviij oorlochschepen ten dienste van Engelant.

Op alle dese Vlote warē noch ghescheept sommige Regementen Engelsch Krijchsvolc/ elck Regement van seven Vaendelen/ onder de Colonelschappen vande Graven van Esser ende Susser/ diens Luytenant Coronel was Sire Eduard Conway den Admirael van Engelant: de Ridderen Sir Francis Vere/ Sire Conias Clifford/ Sire Christoffer Blont/ Sire Tomas Garrad/ Sire Jan Wincfielde/ende andere. Desen hoop wert sterck gheschat op ses duysent mannen ofte daer ontrent/ waer onder waren sommige oude Enghelsche Soldaten/ ghetrocken wt elck Enghelsch Vaendel in Nederlandt dienēde/tot tweeentwintich hondert toe. Bovē dese warē daer noch wel duysent volintayre ofte vrywillighe / waer onder was Don Christoffer de Portugael / Sone van Don Antonio / eertijdts Coninck in Portugael ghecroont/ waer dat Overste over ghestelt wert den voorschreven Graef Lodewijck van Nassouwen. Generael ofte Veltoverste van alle dit Krijchsvolc/was Robbert Grave van Esser/ Ewe /etc. Raet vande Coninginne/ eñ Ridder vande Ordere der Jartiere/ dē Ridder Sire Francis Vere was Veltmaerschalc/ Sire Jorge Carey was Overste vant geschut/ Sergant Mayor was Sire Conias Clifford. Den Admirael hadde in Zee t Schepe eñ over het Schipvolck het Overste ghebiedt metten Grave van Esser ghelijckelijck. Wtten name van dese twee Overstē/ Esser ende dē Admirael Haward/ werter een verclaers in drucke wtghegeven. Als dat die Armade afgeveerdicht was om der Coninghinne van Engelants Coninckrijcken te beschermen teghen het ghewelt vanden Coninck van Spaengien/ die hem tegen haer Wapende/ als hy Anno M.D. Lxxxviij. ende tot meer tijden ghedaen hadde: Ende alsoo haer Coninghinne met alle Coninghen ende Vorsten van Christenrijc vrientschappe hadde/ wtghenomen met den Coninck van Spaengien/ die hem vyandt vertoondt hadde over veel Jaren van haer eñ van haer volck/ daerom vercondichdē sy lieden/ dat sy strengh bevel hadden van wegē hare Majesteyt/ niemant te beschadigē in haer voyagie/ dan des Coninck van Spaēgien natuerlijcke Ondersaten/ ende sodanige

Discriptie van het Krijchsvolc opde Engelsche Armade onder den Grave van Esser.

andere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

andere die hem assisteerden met volck/ schepen/ gheschut / victalie/ ende dierghelijcke. Waeromme sy alle Natien waerschouden op Spaengien varende / haer van daer te maken/ende hen by haer te voeghen/ofte na huys te varen/om niet als vyanden gehandelt te worden.

Dese Vlote met alle dit volck is van Plemmouth wt Enghelant afgevaren den xiij. Juni/ sterc zijnde ontrent hondert ende veertich seylen/cleyn ende groot. In Zee op de Costen van Spaengien ghecomen zijnde/ verstonden sy wt een Prisch Schipken/ datter inde Baye van Cales in Andolosia/ (daer sy nae toe wilden) laghen wel sevenenvijftich groote Schepen/ ende tweeentwintich Galleyen. Als te wetē vier groote Gallioenen / vant ghetal vande twaelf Apostelen/ alsoo ghenoemt / elck ontrent veertich ende vijftich stucken Metalen Gheschuts op hebbende/ ende voerden elck wel ses ofte seven hondert mannen. Noch twee groote Galleassen van Andolosia/ vijf groote Biscapers / vier Levantiscos / groote Italiaensche Schepen / die meest met Gheschut ende Amonitien gheladen waren/ om te seylen na Lisbona in Poortugael/ alwaer men een ander Vlote toereede van dertich schepen/ om nae Bretangien eñ Cales in Vlaenderen te varen/ diemen seyde dat alreede het ghelt daer toe in hadden: noch waren daer dry Fregatten/ groot ontrent twee hondert vaten/ die van Porto Ricco ghecomen waren met het silver. Boven dese oorloghschepen ende Galleyen laghen daer noch een Vlote van vijfendertich ofte sessendertich Schepen / seer rijckelijck gheladen om nae West-Indien te seylen/ Schepen groot deen door dander / tusschen de twee hondert tot seven hondert vaten elck/ ende waren volladen ende reede om tseyle te gaen / ende hadden ingheladen wel sesthien duysent booten ofte Pijpen Spaensche Wijnen / twee duysent pijpen Olye / ende over de vijf duysent quintalen ofte centner Was / voorts alderhande costelijcke waren/ als Lijnwaet/ Syde ende goude Lakenen eñ Passementen/ Quicksilver ende alderhande Cremerijen/ Somma also wy selve verstaen hebben van de Officieren des Coninckx/ die daer last ende bewint over ghehadt hebben/ dat sy rijck eñ weert gheestimeert werdt tusschen de elf eñ twaelf Millioenen Ducaten/ elcken Ducaet tot dry gulden / souden drymael meer Millioenen gulden bedraghen. Dit en was aldaer niet te verwonderen/ overmits dat dese Vlote was het retourn / vergheldinghe ofte betalinghe van twee rijcke Vloten met ghelde die te voren wt dat Indien gecomen waren.

Beschrijvinge vande Spaensche schepen/ legghende inde Baye van Cales/ ende haren rijckdom/ in Julio.

Ladinghe vande Indische Vlote voor Cales leggende.

De Enghelsche Armade hebbende de tijdinghe hier van ghehoort/ zijn nade Ree van Cales ghevaren/ ende quamen in ghesichte van Cales/ des Sondaechs den xxx. Juni smorghens ten Ancker by Ponta van S. Sebastiaen/ van waer sy saghen de Spaensche Schepen ende Gallayen ligghen voor Cales onder de twee Forten. Als sy nu weder ander seyle waren ghecomen om in te varen/ ende opden vyant te vallen / selve de Nederlantsche Schepen / tvolck al ghewapent hebbende/ door dat het te grooten wint waeyde/ soo quam den Enghelschen Admirael met meer seylen onder haer geseylt / eñ quam ten ancker aent West-eynde vande Stadt / twelcke alle de ander Schepen tot groot verwonderinghe oock moesten doen. Den Oversten Essex meynde syn Krijchsvolck te Landen / maer den wint was te groot: De Galleyen verthoonden haer dat te willen beletten. Alsoo het invaren wtgestelt was tot na de noene/ was den Grave vā Essex daer toe gereet met het meeste deel vande Schepen/ ende drongh daer seer op. Maer alsoo het by ander goet ghevonden wert wt te stellen tot sanderdaechs / eñ datter alsoo teghenspreken ghereees / is den tijdt versuymt ende avont ghewordden/ waermede een groot voordeel verloren is van alle die Schepen te nemen/ soo wel des Coninckx oorloochschepen als de Coopvaerders/ want sy haer volck meestendeel noch niet op en hadden/ ende waren radeloos door de subyte comste der Enghelschen / ende de Coopvaerders waren ghecomen anckeren onder ende by de oorlochschepen / om beter bewaert te wesen. Hier over heeft hem den Grave van Essex naemaels ontschuldicht/ als die van dien advijse was/ maer den Admirael ende meest dander Zee-Capiteynen waren daer teghen/ allegeerende datmen in soo grooten wint ende in soo enghen water twelck vol ondiepten was / niet en behoorde soo licht veerdelijcken te avontueren die Coninckliicke Schepen / die van soo grooten cost ende weerde waren. Dit voornemen niet volbracht zijnde / gaf tijt ende respijt voor de Spaengiaerdē om haer te versien / te versorghen ende te beraden so sy best conden.

De Engelsche Armade versuymt te nemen de Indische eñ Spaensche schepen in Cales.

Sanderdaechs smorghens den eersten Juli ten seven uren/ zijn voort gevaren den Grave van Essex met syn Schip / desghelijcx den my Lord Thomas Haward met het syne / alsoo oock Sire Walter Rawleygh / met noch dry ofte vier meer vande Coninghinnen Schepen : hier werden by ghevoecht thien Nederlantsche Schepen/ ende eenighe twintich Enghelsche Vrybueters/ ende hier mede soo deden sy den eersten aenval/ al geresolveert zijnde om aen boort te clampen / eñ den Edeldom was daer toe al int Harnasch ghewapent. De andere Schepen souden volghen Sire Franchoys Vere/ ende Sire Jan Winckfield met haer Schepen/ ende ander die niet diep en ghinghen/ waren gheordonneert teghen de Galleyen die haer hielen onder de Forten vant Landt/ loerende om te verhinderen het disbarqueren vant Krijchsvolck / maer als de Schepen vijf van hare Galleyen beschadicht hadden/ werden sy gedrevē boven het Puntal achter den grooten Philippus.

Aldus zijn de Schepen ingheyallen/ ende hebben met schieten alleene ghevochten totter Noene toe / want midts dat de diepten vande Baye enghe waren / soo en conden sy niet alle tseffens vechten / noch schieten / noch anckeren : Ende vande Spaensche Schepen om de voorschreven

Enghelsche Armade bespringht de Spaēsche in de Baye vā Cales dē j. Juli.

ondiep-

1596. ondicpten en conden maer vijf tseffens verhten. Ten lesten/ midts dat het leech water werdt/ en conden sy aen malcanderen niet comen/ maer moesten anckeren/ ende verwachten den vloet. In welcken tijde gheheurde een ongheluck / van het Schip den Dolphijn van Rotterdam/ daer Willem Heyndricksen Capiteyn op was met syn twee Sonen/ die van syn eygen vyer (twelck int Buscrupt geraeckt was) is opgevlogen.

Hierentusschen de Spaensche siende wat haer te verwachten stondt/ begaven haer op de vlucht nae Porte Real toe/ derwaerts de Enghelschen terstont na toe sonden Pynassen/ cleyn Schepen en Booten/ die haer dreven aen gront te comen ende te stranghen/ het volc sprongh veel over boort om het lijf te salveren lancx de sanden/ waer van veel verdroncken.

Alle de Spaensche oorlochschepē verbrant/ ende twee Galionen genomen den tweede Juli.

Den Spaenschen Admirael Sint Philippo/ een costelijck ende groot Schip / wel van vijfthien hondert vaten groot / werdt verlaten / ende alsoo de Enghelsche ende eenighe Nederlantsche dat meynden te abborderen/ quam het vyer int Buscrupt (vande Spaensche alsoo bestelen) twelck sulcken slach gaf dat de Meersse ende topmast als eenen pijle wt eenen boghe inde locht gheschoten / opvlooch / een Pynasse die daer te nae by was/ brande mede / maer het volck berchden haer met Booten: en ander schepen die daer by waren / meynden vanden grooten slach al doot te wesen. Een ander Gallioen Sint Thomas/ werdt oock alsoo opgheblasen sonder de Enghelsche schade te doen: de twee ander Gallioenen Sint Matheus en den Sint Andries/ zijnde opt sant ghecomen/ werden sonder brant vande sanden ghebrocht/ ende vanden Engelschen geberght/ elc wel duysent vaten groot/ die noyt becosticht waren voor vijfenveertich duysent Ducaten. De twee groote Levantische ofte Italiaensche Schepen werden ooc ghestranght ende verbrant / om datmense niet af brenghen en conde/ maer wt het een wert een deel Buschuptbroot wtghelost.

Voorts alle de minder schepen en Coopvaerders voeren op nae Porte Real/ alwaer de Engelsche weder versuymden die te volghen/ ende properlijcken te nemen/ het welcke nochtans den Oversten Essex seer hart vorderde op den Heer Admirael en Scheeps Capiteynen / midts dat hy nu besich was met syn Krijchsvolck te Landen / maer sy dochten dat sy die nu seker genoech hadden/ zijnde de plaetse als eenen sack / daer sy niet van boven wt mochten/ maer sy werden bedroghen / want de Galleyen tweeentwintich in ghetale salveerden haer den vierden Juli achter door een Gat/ onder een Brugghe Ponte del Suazzo ghenoemt / die sy opbraken: ende dese ander Schepen en Coopvaerders te rade gaende metten Hertoch van Medina Sidonia/ ende van Sint Lucar/ sConincx Stadthouder in die contreye/ creghen bevel van hem wt sConincx authoriteyt/ dat het volck hem soude salveren / en voorts den brant in alle die costelijcke gheladen ende andere Schepen steken/ daer dat Essex/ (die terwijle de Stadt Cales hadde

De geladen Indische Vlote door bevel van Duca de Medina Sidonia verbrant/ den tweeden Juli.

inghenomen) die op rantsoen ghestelt hadde/ ende ghehandelt mette Ghecommitteerde van het Contractatie huys (dat zijn de Cooplieden die op West-Indien handelen) te weten metten Provedidor Piedro de Herrera ende andere / die hy binnen de Stadt vondt/ met de welcke hy nu hadde ghetracteert / ende was overcomen voor het rantsoen van twee Millioenen Ducaten voor alle de Coopvaerders: Ende alsoo sy nu afgheveerdicht hadden haer volck / om dat de Schepen ende Cooplieden te laten weten/ ende dese nu op den wech waren/ sagen sy alle de costelijcke Schepen ende goederen branden: een harde ende strenghe resolutie des Hertochs/ daer over hy namaels groote onminne/ ondanc ende haet alomme behaelt heeft van menich arm mensche / die daer mede bedorven werden / maer hy wist syns Conincx sin ende synen last.

Daer verbranden tweeendertich Schepen gheladen op Indien / daer waren vijf meer/ die afcomende waren van Sint Lucar / die wederomme keerden/ maer de drye daer van quamen aen gronde ende bleven: Dit was de grootste ende rijckste Vlote die oyt oft in menighe jaren op Indien meynde te varen. De schade viel op den Coopman/ behalven eenich Quicksilver/ amonitie/ ende ontrent derthien Oorlochschepen des Conincks / die hy verloor met alle het Gheschut: eenich gheschut ende goederen vercreghen noch het Schipvolck/ soo Enghelsche als Nederlanders hier ende daer/ wt de bodemen vande afghebrande Schepen.

Als dit op de noene gheschiede/ so Lande terwijle Essex syn Krijchsvolck ontrent het Puntal / sonder eenighe sonderlinghe resistentie/ dan tschieten vande Forten/ en marcheerden terstont ontrent acht oft neghen duysent sterck nae de Stadt. Het Nederlantsch Schipvolck ende Krijchsvolck liepē na het Fort van Puntal/ dat sy ghweldelijck innamen/ alwaer sy terstont het Vaendel vanden Heere van Warmont/ Admirael van Hollandt/ op planten ende weyfelden/ dat die van Cales een schricken maeckte/ en dander een herte.

[illegible] Esser landt syn Krijchsvolck tot Cales den [illegible] Juli.

Op de tijdinghe vande aencoemste der Enghelsche / soo waren alle de Edeldom van ontrent Cales nae Cales ghecomen / en noch comende / die sy noemen Los Cavalleres de Xerez, die meestendeel beter versien zijn van goede Peerden dan van Krijchsoeffeninghe ofte ervarentheydt: Dese presenteerden haer terstont sterc ontrent vijf hondert Peerden/ ende ses hondert te voete buyten Cales op de schermutsele / hier teghen stelde hem Graef Lodwijck van Nassouwen/ die van Essex vereert was met het belept vande Vrywillighe Edele ende andere aventueriers/ met hem was Melchior Lebben/ Edelman van Pr. Maurits van Nassouwen / Pieter Regemortes ende andere. Dese makende ontrent vier hondert Spiessen/ ende een deel Musketiers / daer Essex ende Vere selve by waren / brochten terstont de voorschrevē Cavelleros ende dander met de doot van eenighe in confusie ende

op de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. opde vlucht/ een deel van dit Peerdenvolck verlieten haer Peerden / dringhende inde Stadt / een ander partye vluchtede op een Bolwerck dat buyten lach / ende als ſy ſaghen dat Graef Lodewijck mette voluntaire beſtont het Bolwerck te beclimmen/ namen ſy van daer oock de vlucht over de Wallen inde Stadt/ niet geheel opgemaect zijnde/alſoo haer vyanden den wech wijſende/die dapper ghevolcht werden/ ende ghераeckten alſo lancx aldaer oock inde ſtadt: de ander volchden de vluchtige inde Poorte / die ſy overweldichden/ende gheraecten alſoo oock inde Stadt / alwaer dat Capiteyn Meetkercke gheſchoten werdt / waer van hy corts int wederkeeren ſterf/ een cloec vroom man van grooten bedrijve. Aldus inde Stadt gheraeckt zijnde / liepen twee Vaendelen Soldaten die daer in Garniſoen laghen/op het Caſteel/met een deel inwoonders/ de andere liepen boven op haer huyſen / die boven plat ende als Caſteelen zijn/ groote weere van boven met ſteenen doende/maer als de Marctplaetſe en het Stadthuys inghenomen was /ſo ſochte een yegelijck ootmoet ſonder groote bloetſtortinge. Sire Johan Wincfield Ridder (die eertijts Overſte ende Gouverneur was tot Gheertruydenberghe als het aenden Hertoch van Parma vercocht werdt) was op een Peert gheclommen midts dat hy wat ghequetſt was / ende is alſoo tot op de Marct ghecomen/ontwapent met ſyn bloot Rapier inde hant/aldaer werdt hy in ſyn hooft gheſchoten/niet willende hooren de waerſchouwinghe die hem den Ridder Vere dede/van hem te Wapenen ofte vertrecken.

De Grave van Eſſex wint de ſtadt Cales den tweeden Julii.

De Graef van Eſſex hadde gheordonneert dat de Colonellen Sire Conias Clifford/ Sire Chriſtoffer Blont / ende Sire Thomas Garrard met haer Regementen ſouden optrecken nae het Ooſteynde vant Eylant/ daer een Brugghe (genaemt Ponte del Suazzo) het Eylant van Cales aent vaſte Lant hechtet/op dat ſy die Brugghe ſouden afbreken/ en de paſſagie bewaren / om datter gheen volck vant vaſte Lant meer hen ſoude comen beſpringhen / die aldaer ſeer ſterc begonden te vergaren / maer ſiende dat deſe Enghelſche derwaerts quamen/ begaven ſy haer op de vlucht / principalick nae dat ſy ſagen dat de Stadt ghewonnen was. Deſe Enghelſche Regimenten ſiende datter over dander ſyde gheen volck en was / ende dat de Stadt van Cales inghenomen was/ quamen oock te rugghe na de Stadt/ eer ſy bevel daer van hadden/ ſonder de Brugghe te beſetten / oock ſonder een ſterckte by de Brugghe(die de Hollanders Herodus huys noemen) te winnen. Door faute van deſe Brugghe te beſetten / gheraeckten de Galleyen daer lancx wech inde Zee. Het Nederlants Schipvolck noch eer ſy vertrocken/ ghinghen Herodus huys beſpringhen/ ende midts dat de Spaengiaerden vluchtē/plonderden ſy dat / ende voerden daer ſommige ſtucken gheſchuts van.

De twee Vaendelen Spaenſch Krijchſvolck die met een deel Borgherye opt Caſteel van Cales ghevlucht waren / op hope van te moghen ontſet worden wt Andoloſien vant vaſte Lant/lancx de voorſchreven Brugghe del Swazzo, verwitticht zijnde dat de Enghelſche die Brugghe ende paſſagie in hadden / twelck noch onwarachtich was/ſonden noch ſnachts den Corregidor ende andere vande Magiſtraet / om haer over te geven / ende accordeerden voor haer alder rantſoen te betalen hondert en twintich duyſent Ducaten / boven dat alle haer goet verbeurt was/ daer voren ſoudē ſy geven veertich Oſtagiers vande beſte onder haerlieden / die ſy daer nae mede in Enghelant voerden: De ghewekene opt Caſteel en die vander Stadt waren welneghen duyſent perſoonen / mans ende Vrouwen. De Vrouwen meeſtendeel die van aenſien waren/ werden int eerſte beleefdelijck ghetracteert/ ende toegelaten ten eerſten te vertrecken mette kinderen/oock alle de Clooſterlieden ende Nonnen/ſonder groote plonderinghe. De Stadt werdt gheheel geplondert/ ende den buet was groot / want de Stadt rijck ende vol was/ende alles werdt tſchepe ghevoert. Men ſchatte dat den Coninck op datmael wel verloren heeft twaelf hondert ſtucken gheſchuts/ende voorts wt ſyn Wapenhuys binnen Cales wel Wapenen voor vijf ofte ſes duyſent mannen.

De Borgerye van Cales rantſoenē haer leven voor hondert en xx. duyſent Ducaten.

Cales werdt geplondert.

Wt de forme vant plonderen ende Regiment/ende cleyn ordere op het bewaren ende gade ſlaen geſtelt op de amonitie/werden de Spaengiaerts ghewaer dat de Enghelſche niet en dochten die Stadt te houden / twelc terſtont de groote vreeſe verminderde vande byligghende Landen / namelijck vande groote Stadt van Civilien / daer lutter ordere ende teghenweer was/ ſo eenen wel geregeerden Veltlegher die hadde comen beſpringhen/ende deſghelijcx de ander Steden ende plaetſen/als Sint Lucas/Sint Mari Poort/Porto Real/etc. ſo dat ſy terſtont ſagen dat den roof van deſe Stadt Cales den Enghelſchen diende als een groote brocke om haren honger te bluſſen. Want als ſy nu aldaer thien oft twaelf daghen geweeſt waren/ ende elck ſynen buet tſchepe ghebrocht hadde/ luyſterde bycans een yeghelijck nae het ghebodt van nae huys te keeren.

Waer door alſmen begonde te raetſlagen ofte men de Stadt houden ſoude met het Eylandt/ende datter gheſeyt werdt dat den Grave van Eſſex gheresolveert hadde aldaer te blijven metten Maerſchalck Vere/ ende den principalen Adel met dry duyſent mannen/ ende dat het Eylant wel houdelijc ware/twelck ſoude weſen als eenen grooten Doorne/niet alleene in ſo grooten Monarchen voet / maer ſelve in ſyn ſyde / ende dat het ſoude oorſaeck weſen om te diverteren ofte brenghen alle de oorloghe van Europa in dien ſoo verden hoeck / daerinne de Enghelſchen haer ſouden connen behelpen hebben van nootdruft wt Levanten ende Italien/ende Barbaryen/ende als het daer mede ten quaetſten ſoude comen / ſoo ſouden ſy lichtelijcken tot een eerlijcke ende profijtelijcke compoſitie moghen comen / jae een plaetſe daer ſy lichtelijck de Stadt van Cales in Vlaenderen mede ſouden mogen ver-

Verſcheyde opinien der Engelſchen/ over het houden oft verlaten van Cales.

vermanghelt hebben/ etc. Maer hier over zijn sy onder den anderen in verscheyden opinien ghevallen/ want die Zee Capiteynen endeRaet vanden Admirael endeAdmiraliteyt waren daerteghen/midts dat sy betoonden ghebreck van victalie om daer aen Lant te leggen/ende dat sy souden voortaen die moeten wt Engelant ofte wt Nederlant hebben/t'welc verre van daer ware/ ofte wt Barbarien/daer den Coninck hondert mijlen diep int Lant woonde: Daer de teghenseggers voorstelden dat Don Christoffer van Portugael mochte toe gebruyckt worden. Voorts alsmen overslaen soude wat victalie daer inde stadt eñ inde Vlote mochte wesen om het Garnisoen ende Stadt te victalieren/tot datter meer mochte gebrocht worden/bevontmen dat de victalie veel verborgen wechgemaeckt ende verstropt was/ elck Schip vreesende syn eyghen ghebreck/ ende inde Stadt was seer qualijck metten voorraet eñ provisie ghehandelt/ om dat int eerste plonderen daer gheen ordere op ghestelt was/want waer het Krijchsvolck quamen vernielden sy het al / kelderen vol wijnen sloeghen sy de bodemen inne / ende desgelijcx handeldē sy met ander victalie: Hieromme riep bycans een yegelijck men moeste na huys keeren. Hier tegen so heeft den Heer van Warmont (Hollandtschen Admirael) overslach van syn victalie gemaeckt/ ende aengheboden soo veel victalie aen Landt te brengen/ als het Garnisoen soude voor een maent van noode hebben voor drie duysent mannen/ ende selve daer te blijven. Desen niet teghenstaende/ so en vont Essex niet een Coninghinne Schip ghewillich daer te blijvē/noch oock geen victalie voor twee maenden/ waeromme Essex ghedwonghen was Cales teghen synen danck te verlaten/alsoo hy hem selven daerover in Engelant comende heeft ontschuldicht. Voor sijn vertreck heeft hy wt syn vermoghende authoriteyt meer dan vijftich Edelmans Ridders gheslaghen/ waer onder oock waren Heer Jan vā Duvenvoorde/Heer van Warmont/ Admirael der Nederlanders/ Graef Lodewijc Gunter van Nassou / Pieter Regemortes/ Melchior Leben/oock den Capiteyn Meerkercke die gequetst lach/de reste waren Enghelschen.

Den Nederlantsche Admirael biet aen/voor een Maent victalie aen Lant te leggen/ende met syn schepen te blijven.

Alsoo sy nu ontrent derthien daghen Cales (t'welck eertijts Gades ghenoemt is) in gehadt hadden/ so zijn sy tsamen den xv. Juli weder van daer ghesēylt/Essex belastende (volghende sijn instructie) de Stadt te verbranden / principalijck alles wat mochte eenichsins dienen tot Schiprustinghe/ als Masten / sparren / deelenvert / Pijpstaven dier vele was / Cabels/ ende alles wat sy niet conden mede nemen. Alsoo zijn sy wech ghesēylt mette twee groote Gallioenen des Conincks/ende met eenighe ghevanghenen / ende veertich Ostagiers voor ransoen van alle de Borgherije/ van hondert eñ twintich duysent Ducaten / als wy te voren verhaelt hebben.

Cales verlaten ende verbrant dē xv. Juli.

Te voren hebben wy geseyt dat de Galleyen gevlucht warē na het puntal de Brugghe Ponte Del Swazzo, alwaer de Enghelsche meynden dat sy niet door en mochten/also sy haer gelietē/verlossende alle de Engelsche die sy als slaven op de Galleyen haddē/ maer sy zijn nochtans behendelijcken door dat Gat ende onder de Brugghe die boven op brekende door gheraeckt / achter wt inde Zee/ van waer sy de Vlote besprongen hebben/ so dat sy (alsoo nu de Vlote vertrock) eenen Hollantschen Vlieboot / met Peerden ende Baggagie ghēladen/ (achter zijnde) ghenomen hebben.

Int wechvaren/ alsoo haer instructie inhiel alle de Zeehavenen te besoecken/ende te vernielen alle Schepen ende Scheepsghereetschappe/ so zijn sy inde Haven van Faroo ghevaren/ eñ hebben daer een deel volcx (meest de Nederlanders) aen Lant ghestelt/ voor de welcke alsoo het Landtvolck ghevluchte was/ soo namen sy wat sy conden/ eñ voeren alsoo wech.

Alsoo sy nu comende waren by het Cabo Sint Vincent, ende twee groote fauten begaen hadden / te weten / eerst dat sy niet bytijts de Spaensche Schepen besprongen hadden eer sy verbrandt werden/ ten tweeden dat sy de Stadt Cales verlieten/ so versocht Essex aen syn Admiralen / dat sy de derde faute niet wilden begaen/ maer souden varen nae de Vlaemsche Eylanden van Azores/ om te ontmoeten de Oost eñ West-Indische Vloten/ zijnde nu den tijt van haer aencomste/ ende daer was het sekerste haer te verwachten / om dat gheen advijsen ofte waerschouwinghe voorder dan aldaer wt Spaengien ghesonden waren: ende datmen haer aldaer niet verwachten en soude/ etc. Maer dit en werdt oock niet goet ghevonden: Maer daer nae voorder comende by Lisbona/ soo proponeerde Essex wederomme/ datmen met een deel vande beste Schepen nae de Eylanden varen soude/ aenbiedende het Lant Krijchsvolck met sulcken Schepen/ als die ghebreck van victalie ofte lecken hadden / mette siecken nae huys toe te senden. Maer den Admirael ende Sire Walter Rawleygh wedersēydē dat mondelijck ende schriftelijck / ende alsmen voorder ghinck ondersoecken wat schepen bequaem ende ghewillich souden bevonden worden/ soo en bevontmen maer het Schip daer den Grave van Essex / ende het Schip daer my Lord Thomas Haward in voeren / dat sulcx wilde aennemen / behalven de Nederlanders / die haer met haer gheheel Vlote daer toe aenboden / het welcke Essex noch soude aenghenomen hebben/ soo den Admirael dese twee voorschreven Schepen hadde willen consenteren met acht oft thien Enghelsche Vrybuyters daer by/ maer hy vont niet gheraden de Coninghinne Schepen so lichtelijck te avontueren. Aldus dese opinien van allen schriftelijck vergaert zijnde/ t'welck Essex tot sijnder ontschult in Enghelant heeft voortghebracht / werdt dien derden aenslach oock versuymt: Want soo sy nae de Eylanden ghevaren hadden/ ofte wat vertoeft hadden/ soo souden sy de costelijcke Indische Vlote ontmoet hebbē/ want sy in twaelf ofte veerthien daghen daer nae inquamen.

De Enghelsche Armade versuymt op de Indische Vloten te legghen/ daer toe de Nederlanders haren dienst aenboden.

Varende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. Varende voorby Portegael/ daer ſy belaſt waren met Liſbona niet te moeyen/ maer wel bevel hadden in alle andere Havenen in te ſien/ ende alle Schepen eñ Schips ghereetſchappe te vernielen/ ſo voeren ſy tot de Coruna eñ Ferol/ daer ſy lutter ſchepen ofte ghereetſchappe vonden. Daer nae hielen ſy haren leſten Raet/ oft ſy de Havenen van Sint Ander eñ Sint Sebaſtiaens ſouden verſoecken mette byligghende/ daerinen ſeyde dat noch eenighe Spaenſche oorloch-ſchepen laghen/ maer den Admirael ende de Zee Capiteynen deden platte weygeringhe/ claghende over ghebreck van victalie/ voorwende het perijckel vande Schepen der Coninginne van op die Coſten verſant te worden/ weygherende eenighen diergheliicken dienſt den voorſchreven Eſſex te doen/ die gheerne oock de Stadt van Coruna beſprongen hadde/ maer riepen eñ liepen elc omt ſeerſte nae huys/ nemende op haer den voorſz Grave vã Eſſex te ontſchuldigẽ over die verſuymde aenſlaghen: ende alſo voeren ſy alle nae Enghelant/ latende Eſſex met ſyn Schip ende de twee ghenomen Spaenſche Gallioenẽ achter door tempeeſte mette Nederlantſche Vlote/ die hem tottẽ leſten by bleeven. Als ſy nu alſo in Engelant gekeert waren ontrent halven Auguſti/ alwaer ſy rapport van haer voyagie gedaen hebben/ ende beſchuldicht zijnde over de voorſchreven verſuymeniſſen/ ſoo hebben ſy elck haer verontſchuldicht op de redenen die eensdeels verclaert zijn/ ende hebben by de ervarentheydt bevonden/ dat twee ghelijcke macht hebbende/ veel verhinderingen inden dienſt ende aenſlaghen veroorſaken.

De Engelſche Armade keert in Auguſto.

Den Nederlantſchen Admirael is met ſyn Schepen nae huys gevaren/ mede voerende de Enghelſche Soldaten/ die wt elck Vaendel ontleent waren: ſy brochten eenigen buet mede/ ende ontrent tſeſtich ſtucken gheſchuts/ daer teghen hadden ſy verloren den Vlieboot dẽ Dolphijn van Rotterdam/ alſoo wy gheſeyt hebben met ſyn gheſchut. Deſe reyſe ofte aſſiſtentie van Schepen der vereenichde Landen/ wert geſchat wel over vijf hondert duyſent guldẽ gecoſt te hebben.

De Coninghinne van Enghelant in teecken van danckbaerheyt/ heeft den xiiij. Auguſti M.D.xcvj. aenden Nederlantſchen Admirael gheſchreven eenen Brief/ genoech in forme als volcht.

Brief van de Coninghinne van Enghelant/ aenden Admirael/ Heer van Warmont/ danckende ſyn dienſten/ dẽ xiiij. Auguſti.

MYn Heere van Duvenvoorde/ het rapport dat ons gedaen hebbẽ de Generalẽ van onſe Armade (gheluckelijckẽ wedercomen vande Cuſten van Spaengien) vande dienſten der verwinders van een ſodanigen vermaerden victorie/ gheeft eñ ſchrijft een goet deel daer van toe de cloeckheyt/ induſtrie ende ghewillicheydt van u/ ende andere onſe vrienden/ Nederlanders onder u ghebiet/ bewesen inden loop van deſe aenſlagẽ/ het welcke vervult hebbende ons herte met wtnemende vreucht ende contentement/ met eenen luſt u mede te deylen wat ghevoelens daer van: nu preſentelijcken op een ſubijt gheenen anderen middel hem preſenterende dan het ſchrijven/ (wtdruckende eensdeels de beeldeniſſe onſes ghemoets) hebben wy ons daer mede willen behelpen/ verwachtende eenighen anderen van meerderen effecte/ ende om ons te ontlaſten van dit voornemen/ weten niet waer beginnen/ om dat de grootheyt van elck deel overwint de verdienſte vant andere. Want ghewillicheyt ende veerdicheyt/ daer mede mijn Heeren de Staten zijn in deſe actien ghetreden/ heeft ons ghetuycht/ dat de goetwillicheydt die wy altijdt ghedraghen hebben de vereenichde Landen/ ende de ghetuyghenisse der weldaden haer beweſen/ niet qualick beſteet en waren. De cloeckheyt/ behendicheyt/ ende goeden reghel die ghylieden in deſe aenſlaghen beweſen hebt/ ghetuygen ons dat ghy ende de gheheele natie wel weert zijt alle gunſte ende beſchuttinghe van Princen/ teghen die u ſouden willen tyranniſeren. Maer de eerlijckheyt ende deghelijckheyt van u mijn Heere den Admirael/ die ghy hebt beweſen aen onſen Couzijn den Grave van Eſſex/ int wederkeeren/ als hy hem by onweder verſteken vande vont Vlote/ by nachte verlaten van alle byſtant/ ende dat ghy hem by bleeft ende gheleydet tot inde Haven van Plemmouth/ bethoont u voorſichticheydt/ voorcomende met u patientie ende arbeydt alle ongheluck/ twelck overcomende een vande Overſte der Vlote/ ſoude beſmet hebben de victorie/ ende voorder den yver ende affectie die ghy ons toedraecht/ waeromme ſy vermeerderen ende verdubbelen de verbinteniſſen die wy u ſchuldich zijn/ welcke erkenteniſſen zijn ſoo groot in ons herte/ dat wy ons eensdeels daer van hebben moeten ontlaſten by het ſchrijven van deſen Brief/ welcken Brief wy u bidden te willen deelachtich maken allen het gheſelſchap van onſe vrienden/ onder uwen ghebiede/ haer daerenboven vertoonẽde dat ſy haer mogen voor verſekert houden/ dat gelijck wy te voren hebben goede ghetuygeniſſen ghegheven van onſe goetwillichheyt tot haren Vaderlande/ ſo zijn wy nu meer aengheſpoort door deſe haer cloeckheyt eñ verdienſte/ te verſtrecken onſe goetheyt ende affectie in alle deelẽ/ als betaemt een Princeſſe die erkent de deucht eñ danckbaerheyt van eẽ Natie ſoo weerdich als deſe is/ ende daerentuſſchen ſullen wy blijvẽ uwe wel goetgunſtighe. Gheteeckent

Eliſabeth Coninghinne.

Na dat den Vorſt. Cardinael Cales ende Ardres den Franſcoyſen afgenomen hadde/ ende te dencken hadde hoe hy ſyn victorie in Vlaenderen ſoude vervolghen/ ſoo hadde Prin. Maurits (die van voor Cales wtter Zee ghecomen was) de Vlaemſche plaetſen wel verſorcht/ namelijc Oſtende/ alwaer op ſyn advijs de Staten der vereenichde Landen inghesonden hadden xv. Vaendelen voetvolcx/ in ſtede vande ſes hondert Enghelſche/ die daer waren wtghetrocken/ ende op de voorſchreven Enghelſche Armade gheſtelt: Sy ſonden oock alle nootelijcke voorraet die tot aenvallen ofte afweeringe dienlijck was/ als heele ende halve Cortouwen/ buſcruyt/ clooten/ muſketten/ roeren/ vyerwercken/ ſtocken voor tgrof gheſchut/ ſchuppen/ kordewaghens/ picken/ mande-

Overvloedigen voorraet eñ ammonitie byde geunieerde geſonden in Ooſtende in Mey.

kens/wagenen/karren/balcken/hop/stroo/ mutsaert/wijn/bier/boter/keese/speck/vis/ coren / rijs / olye ende azijn/ende veel ander nootelijcke dinghen/ soo veel ende overvloedich/dat het wonder was te hooren datmen soo vele in een Stadt soude van doen hebben: Sy sonden oock dertich Busschieters/ met eenen Oversten Constabel Joos Nolde/een Vaendel gravers met Capiteyn La Croys / met den Luytenant Generael van tgheschut/ mette Edelluyden daer van ende Ingenieurs/ Sy ordonneerden oock thien ofte twaelf hondert Soldaten daghelijcx te wercken tot sterckinghe der Stadt / alsoo dat die Stadt seer sterck ghemaeckt werdt.

Den Vorst. Cardinael verthoont hem met synen Legher voor Oostende/ den xviij. eñ xix. Juni.

Den victorieusen Vorst. Cardinael/de dierte ende hongers noot hem dringhende vande Fransche Frontieren / is nae Vlaenderen ghecomen / alwaer hem die van Vlaenderen / namelijck die van Brugghe ende tVrije seer versocht hebben haer te willen verlossen vande oorloghe van die van Oostende / ende dat te beleggHen / aenbiedende groot gelt/ als xij. hondert duysent guldē in drie maenden/waer toe hy hem verthoonde eēsdeels geneycht te wesen/daer over hy ooc eenighe penninghen in handen vercreech: also verthoonde hy hem met synē Leger seer sterck den xviij. ende xix. Juni naer Oostende toe / ende quam snachts met ettelijcke hondert mannen om dat te besichtighen/eñ soo vertrock hy wech nae Brabant/ tot dat hy voor Hulst quam.

Coursen eñ wtloopen vande vereenichde Landen Garnisoenē in verscheyden Landen.

Terwijle den Vorst. Cardinael syn volck meest bruyckte op de Fransche Frontieren/ deden de Garnisoenen der Geunieerde Landen veel courssen op haer byliggende vyanden/ inhalende de contributien / ende de onwillighe straffende / als namelijck in April is wtghereden met een goet deel Ruyteren de Heere van Barchon / die Maerschalck vant Legher gheweest was : hy nam synen tocht op Walschbrabant/ende reedt voorby Halen ende Loven/ ende voorby Parck tot Flerus / twelck hy verbrande / het volck vluchtende op den Toren die oock brande/ van waer een Vrouwe wt spronck / twelck

De Heere van Barchon straeft in Walsbrabant in April.

den Heere Barchon soo beweechde / dat het hem noch in syn doodtbedde daer nae op syn hert lach. Hy en dorste Perwes niet aentasten/ midts datter volck tot Conroyt lach. Aldus veel Lants afloopende / ende groote schade doende/ hebbende xxij. Dorpen verbrant/ is hy weder ghekeert sonder merckelijcken buet/ dan wel eenighe ghevangenen. Desghelijcx werden courssen ghedaen in het Stift van Colen / om de tachterheyt vande Gravinne van Meurs. Die van Nimmeghen liepen oock tot int Lant van Lutzenborch den xxiij. Mey/ sterc zijnde drie Vanen Ruyteren/eñ L xx. voetknechtē/met ontrent hondert Peerden van Breda/ onder tbeleyt vanden Ritmeesters Edmont eñ Ryhoven/ quamē dē xviij. Mey voor Esternach/ daerse met drie petarts de Poorten opsloegen/eñ so binnen geraectē/nemende dē Abt eñ Monickē die xvj. M. Daelders rantsoen betaelde/eñ quamē (hoe wel met veel wederstants) weder in haer Garnisoenen: Sy namen ooc eenen wtlegghber/ dat is een Schip van oorloghen/ op de Rivière dienende/dat tusschen Grave ende Venlo op de Mase aende gront was ghecomen / bespronghen dat / namen tvolck ende gheschut daer wt/ende verbrandent Schip.

Die van Breda sloeghen twee Compangien Peerden van Ghelder / treckende met een Convoy op Maestricht / ende brochten mede xxxiiij. ghevanghenen / goeden buet/ vijfenveertich Peerden / ende lieten ligghen seventhien dooden/ met dierghelijcke courssen meer.

Op de Frontieren van Vranckrijck werden oock ettelijcke Benden Peerden des Vorst. Cardinaels gheslaghen byden Gouverneur van La Fere / Baligni eñ Montmartin/ als de Benden van Havre ende Aerschot/ waer van tverlies gheschat wert wel hondert eñ vijftich dooden / ende tsestich ghevanghen/ alsoo dat syn Peerdevolck desen Somer veel geslagen werden/ want Grobbendoncks fraey Bende in Brabandt oock schade leet.

Inde Landen van Cleve / Gulick ende Berghe/ door de sieckte ende cranck sinnicheyt vanden Vorst / heeft den Vorstelijcken Cardinael getraeht groote partyschappen ende factien aen te rechten / midts datter ghesept ende ghevreest wert dat de Vorsten die de dochteren van Cleve als mede erven getrout hadden/namelijc die van Pruyssen/ Brandenborch/ Tweybrugge / etc. hadden een Verbont ghemaeckt / om met ghewelt in te nemen de Vorstendommen voorschreven/ende die onder den anderen te deylen.

Partijschappen eñ factien in Cleve/etc. door de crancsinnicheydt vandē Vorst

Onder dit decksel hebben ettelijcke/ als den Maerschalck Schenckeren ende ander die den Cardinael toeghedaen waren/ oorsake ghenomen haer te versekeren van eenighe stercke steden/ vreesende dat sy souden mogen verbintenissen maken mette Geunieerde Landen/ die haer nu onsienlijck geworden waren: sy namen ooc eenige heerschappen (die contrarie factie toegedaen waren) ghevangen/ ende maeckten veel aenslagen/ om Garnisoen in die Steden te brenghen/ want de steden gheen Garnisoenen ghewillichlijck wilden innemen/ segghende sy souden haer steden wel bewaren connen. Den Vorst. Cardinael dede oock versoeck wtten name vanden Coninck van Spaengien/ door den Admirael van Arragon aen den Keyser/ als dat hy wilde de Vorsten die recht by haer Houwelijcken met Dochters pretendeerden aende successie / dat sy haer niet roeren souden ofte yet voornemē in die Landen/ tghene dat toestont syne Keyserlijcke ende des Coninck van Spaengien Majesteyts ampt als beschermers/ eñ dat sy wech ontbieden souden haer ghecommitteerde die tot Dusseldorp waren / als Autheurs van veel onderhandelingen/ op dat haer Majesteyten niet ghedwonghen werden ander middelen voor de hant te nemen/ daeromme versochte hy dat den Keyser daer eenen Gouverneur ende Raet wilde in stellen. Des Keyser antwoorde was/ alsoo by de afghewor pen Brieven ontdect wert/ dat hy daer eenighe ofte meer Catholijcke personagien soude sendē/ om voor te comen

grooter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. grooter quaet/ daerentusschē versoeckende dat den Catholijcken Coninck ofte syn Dienaers goede sorge ende acht daer op nemen souden/ eñ dat sy sulcken assistentie als den noot soude vereysschen/ mochten veerdich hebbē/ het welcke nochtans met sodanigen behendicheyt moeste int werck geleyt worden/ dat Vorsten pretenderēde erfrecht aen die Provintien/ in gheen achterdencken en quamen/ zijnde de Keyserlijcke Majesteyt nootlijck des Rijcx Vorsten in vrientschappe te behouden/ daerentusschen wilde hy die Vorsten ontbiedē ende bevelen haer aldaer niet te bemoeyen ofte eenighe beroerten aen te rechten/ siende dat het hem ende niet haer toestont daer over te ordonneren/ so dat hy hoopte dat sy stil souden wesen/ etc.

Den Vorst. Cardinael's onderhandelinge metten Keyser noopende de Landen vā Cleve/ etc. ontdeckt.

Hier by wert ghemerckt dat den Spaengiaert (als oft hy niet ghenoech te doen en hadde met Vranckrijck / Enghelandt ende de Gheunieerde Landen) noch sochte yet voor te nemen op de Landē van Cleve/ Gulick/ etc. als oock met de Keyserlijcke Rijcstadt Besanson eñ Aken/ waer over hy dede by den voorschreven Admirael van Arragon versoecken aenden Keyser / dat de wtghesproken vonnissen tegen haer mochten ter executie ghestelt worden/ eñ dat hem den last daer van mochte ghegheven worden/ ende dat sy onweerdich waren van eenich langher verdrach/ ende soo den Keyser daer inne niet corts en voorsaghe ofte resolveerde/ soo soude den Vorst. Cardinael daer op moeten trachten by sulcken middelē als hy soude dienlijck achten/ het welcke inde volghende Jaren ghesch iet is/ als wy noch sullen verhalen.

Des Vorst. Cardinaels versoec tegen de Stadt Aken.

Op het naeste Jaer is dē Vorst van Cleve/ etc. wat beter ghewonden/ door de conste van eenen Engelsman ghenaemt Jehan Loukye/ also dat hy nu synen persoon conde presenteren/ soo dat synen Raet het Gouvernement behiel/ eñ den Vorst. Cardinael daer noch niet voornam.

De Hertoghinne zijnde een Marckgravinne van Baden/ ende noch niet ontslagen over de ontschuldinghe op haren persoon gheleyt/ is den derden Septembris int volghende Jaer smorghens doot in haer bedde ghevonden/ savons wel te passe te bedde gaende / dat menichderley achterdencken veroorsaeckte.

Den Vorst. Cardinael (hoewel Oostende aen te tasten hem te wel voorsien was) heeft nochtans ghetracht oock syn gheluck te versoecken tegen de vereenichde Landen/ die hy wiste weynich Krijchsvolck te hebben/ als die twee ofte meer Regimenten inden dienst des Coninck van Vranckrijc hadden/ ende de fleur van alle haer Enghelsche op de Armade nae Spaengien: Waeromme hy (om die van Brabant ende Vlaenderen wat contentement te gheven) heeft geresolveert het beleg van Hulst/ een cleyn stedeken int Lant van Waes in Vlaenderen/ gelegen in een waterachtighe plaetse/ daer die van Zeelandt met Schepen wel by conden comen.

× Aldus syn volck in Brabant ghevoert hebbēde/ als oft hy Bergen ofte Breda wilde beleggen/ daer Prince Maurits opt tegenweer paste/ heeft hy subtijtelijc syn volck by ende door Antwerpen over de Schelde ghescheept/ ende voor Hulst ghesonden den vierden Juli/ met eenē grooten hoop schupten ende brugghen/ onder tbeleydt vanden Marischal vā Rhosne ende ander Colonellen. Waer van Borlotte eerst met ontrent twee duysent mannen / met schuyten overvarende van syn Schansse vande Blomme teghen over de cleyne Rape ofte Boeren Schansse ghenaemt / daer ontrent dertich Soldaten op laghen/ die hy in nam ende seer wel vorderde / daer teghen sanderdaechs by den Grave van Solms eenen wtval ghedaen wert/ daer den Grave selve ghequetst werdt / ende daer oock Tijslinck Colonel des Cardinaels doodt bleef. Sy beschansten haer ooc terstont op dē Cruysdijck/ alwaer sy twee daghen sonder veel victalie waren/ maer sy werden terstont by Rhosne ontset/ met ses duysent man / waer onder waren de Colonellen/ Coquel/ Don Lops de Velasco/ Don Antonio de Cuninga/ Marquis van Trevico / Don Alonzo de Mendoza / de Graven van Bye/ van Zults/ van Bossu ende meer andere: Dese quamen van S. Niclaes/ ende so lancx haer Schanssen van Austria ende de Blomme by nachte so bedettelijcken door als sy conden/ tusschen twee Schanssen haerder vyanden/ de Moerschansse ende groote Rape ende over de vaert/ met behulp vā een halfmane die sy groeven/ maer sy werden dagelijck wt die Schansse ende Schepen beschoten. Aldus moeyelic overcomende met eenige gheschut onder den Grave van Varax Generael vande Artillerije/ sonder veel victalie ende amonitie/ werden sy van alle canten/ eer sy haer begravē condē/ besprongen/ inde welcke sy veel volcx verlorē/ waer onder warē wel twaelf bevelhebberē. Den Vorst. Cardinael is selve daer nae by t Legher gecomen/ gelogeert zijnde inde Blomme Schansse.

Den Vorst. Cardinael beleghert Hulst in Vlaenderen/ den iiij. Juli.

Den Marischal de Rhosne/ een ervaren Krijchsman / die het meest bewint hadde onder den Cardinael / sochte middelen om de Moerschansse te vermeesteren/ die op de passagie lach/ eñ hem alle toevoer eñ afvoer belettede/ by de welcke hy de ander Schansse/ genaemt de groote Rape afsnede ofte afslote vande Stadt/ ende die winnende/ ghenaeckte hy de Stadt mede. Hier over synen Krijchsraet vergaderende / als den Grave van Varax Generael vant gheschut / den Marquis van Trevico/ Don Lops de Velasco/ Don Antonio de Cuninga / de Colonellen La Coquelle ende Bourlotte/ met eenighe andere Ridderen ende Krijchsoversten/ heeft hy het stuc seer swaer gevonden/ om de sterckten vande plaetsen/ so van gheleghentheyt als andersins: Maer contrarieren de veel opinien/ heeft Rhosne gheresolveert het contreschary ofte trenchee eñ den Dijck op eenen nacht te bespringhen/ ende de Moerschansse ten naesten dage den xviij. Juli. Dese contrescharpe lach voor de Schansse eñ voor den Dijck die de Schansse aende Stadt hechte/ ende was wel vijf hon-

Krijchsraet in de Vorst. Cardinaels Legher.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. dert passen ghefortifieert totte Stadt toe/ lancx waer inde Schansse alle nootdruft ghevoert werden. Dese contrescharpe ofte trencee / hoewel die wel voorsien was van volcke ende sterck / heeft Rhosne eerst doen bespringhen / totte reste oock alle ghereetschappe makende. Hy dede savonts ten negen urẽ een Trompette blasen wel een half ure lanck/ daer nae dede hy met tgrof gheschut daer op dapper schieten: Nae het gheschut volchde Borlotte met vier ofte vijf hondert mannẽ/ met veel misquettiers/die nae dat sy afgheschoten hadden/geraeckten lancx de ingangen inde contrescharpe ofte begravinghen/ende sloegen ettelycke doot/ de reste dreven sy inde vlucht/ ende terstont wert elck Soldaet een pionier/ om hem selven daerinne te stercken. Dit ghedaen zijnde tegen dat het soude beginnẽ dach te worden / begonde Trompette weder te spelen/ ende daer nae het grof gheschut op den gheschansten Dijc lancx henen/die eenen wijden gracht voren hadde/ ende veel forten/ elck veertich treden vandẽ anderen. Desen Dijc wert op drie plaetsen aenghevallen/elc met drie ofte vier hondert mannẽ: Den middelstẽ hoop vant meeste wederstant/daer Don Allonso Rivera bespronc/maer sy wert ten lesten vande Spaensche geforseert eñ overwonnẽ/daer datter(na tschrijvẽ der Spaẽgiaerden) wel twee hondert doot bleven/eñ vanden harẽ maer ontrent vijfentwintich/ waer onder was een Spaensch Capiteyn Palano/eñ eenighe Italianen van namen/ ooc een Fransoys Sieur du Lisset/ Luytenant van Rhosne/die seer beclaecht wert/eñ hadden boven de tsestich ghequetst: sy wonnen daer drie Vaendelen/een stuck geschuts ende ettelijcke Tenten.

Maerschalc Rhosne bespringht de contrascharpe/den Dijc eñ de Moerschansse/den xviij. Juli.

Desen Dijc gewonnen zijnde / smorgens ten vijf uren/ hadde Varax reede gheplant elf stucken gheschuts / schietende op twee Bolwercken vande groote Moerschansse/ ende schoten ontrent ses hondert scheuten dien dach. Dese Schansse was wel versien met acht Vaendelen knechten eñ alle nootdruft/maer het volck was seer verslaghen van dit voorschreven soo haestighen onbedachten verlies / waer mede sy vande stadt waren afghesneden/hoewel den Grave van Solms van wtter stadt op den wech was om haer tot helpen : Daer waren binnen eenighe Vaendelen die begonden te mutineren/ die moedeloos gemaeckt werden door de inghevluchte wt de contrescharpe / oordeelende dat de Bresse suffisant tot het stormen was/waeromme sy teghen den avont ten selven dage een trommel wt sonden om te parlamenteren/ teghen den wille vande Capiteynen / aldermeest van den Hopman Bievry die daer niet toe te brengen en was/ ende tegen de opinie van de Spaensche/ die meynden voor dien nacht haer werck te schorssen/ende inder nacht noch vier stucken gheschuts te planten op de gewonnen contrescharpe. Aldus ghecomen zijnde int parlamenteren (die van binnen grooten eysch doende) vertoonde Rhosne mette Colonellen Coquel ende Borlotte/om die noch verveerder te maken/ hoe dat hy ghereet stont haer te bespringhen / haer toonende vijf ofte ses brugghen op viertonnen gemaeckt/ om nade bresse te gaen/ met het volck reede om op te climmen/eñ noch eenen wech ghegraven nae de bresse: Hier door meer verschrickt zijnde/ cregen sy nochtans eerlycke compositie van wt te trecken/ achterlatende gheschut ende munitie/ ende trocken also daer wt met vlieghende Vaendelen / in getale nae het schrijven vande Spaensche ontrent acht hondert Soldatẽ/ waer van ontrent tsestich gequetste waren/ waeromme het gheheel Legher der Spaengiaerden spottede dat syt soo lichtelijcken hadden overghegheven/meest teghen den danc ende wille vande Capiteynẽ/ buyten de meyninghe van Pr. Maurits/ Hohenloo eñ ander Krijchsoversten/ die vast raetsloegẽ om den vyant weder vanden Dijck ende wt de contrescharpe te drijven. Dit subijt eñ cloeck exploypt streckte den Marischal de Rhosne tot grooter eere/ hoewel hy die niet langhe in syn leven ghenoten heeft/ als corts daer nae selve gheschoten zijnde.

Moerschansse overgegeven aen den Vorst. Cardinael/ den xix. Julij.

Door middel vande Moerschansse hebben de Spaensche eenen vryen toegang nade stadt ende haren Legher ghehadt / met haer victalie ende gheschut: Eñ also sy veel gravers wt het Lant van Luyck int Leger becomen hadden/ hebben sy negenentwintich ofte dertich stucken geschuts geplant/ ende daer mede die stadt beschoten aen alle canten/principalijck aende Bagijne Poorte ende elders / oock groeven ende myneerden sy aen wedersyden teghen malcanderen.

Het stedeken was redelijck sterck van gheleghentheyt/ende oock ghesterckt met Ravelijns ende Bolwercken/ende met toeganghen / aen deen zijde met de Moerschansse (die nu verloren was)ende aen dander zijde mette Schansse Nassouwen gheheeten/ die wel versien was/ eñ vryẽ toeganc gaf totte stadt totten lesten toe/ door welckẽ toeganc Pr. Maurits selve inde Stadt quam ende ordere in alle stelde/ latende aldaer binnen met volle ghebiet den Heere George Everardt / Grave van Solms/ Vryheere van Muntsenberch / Heere van Beyerlant/etc. met behoorlijck Garnisoen tot ontrent dertich Vaendelen toe: Daer was mede Graef Ernst van Nassouwẽ/ Graef Jans Sone/ mette Capiteynen Piron/ stadts Gouverneur/Colonel Dorp/ ende meer andere van namen.

Ghelegentheyt eñ staet vande stadt Hulst.

Dapper Bressen ofte openinghen zijnder gheschoten/ daer veel stormen op ghedaen zijn/met groote stoutheyt ende vierichheyt/ als wel seven op het Ravelijn vande Bagijne Poorte/stormende met verscheyden Natien/als met Spaengiaerden / Italianen/ Walen/Duytschen/ oock met Entratenidos/soo sy die noemen/dat zijn Edelen ofte andere gegageerde extraordinare/ooc mette Ruyterije / ende altemet liepen sy seffens aen : die voren opclommen waren meest volwapent teghen een musket scheut/waer van die van binnẽ een out Italiaensch Capiteyn bovẽ opde Bresse vingen/ die bevrijt ende beladen was met syn Harnasch / den welcken

Hulst verscheyde reysen bestormt by diversche natien.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. welckẽ sy levẽdich cregẽ. Int Ravelijn bleef Don Lops de Mauriques. In die stormen bleven van die van binnen twee Schotsche Capiteynen/ als Capiteyn Egger/ eñ Capiteyn Balfour / oock een Vriesch Capiteyn Wighbolt Barentsen/ met meer ander van namẽ/ dẽ Colonel Jean Pyron eñ Capiteyn Brave werden ghequetst / Capiteynen van grooten bedrijve / verstandich ende moedich / met meer andere. Als dese plaetsen/ Ravelijn ende strijckweeren plat geschoten waren / hebbense binnen nieuwe Wallen ende half manen opgerecht / die sy den willigen Soldaten aenbesteden te werckẽ byde roede voor rijcken loon / alsoo dat twaelf Soldaten op eenen dach een roede opmaecten / ende hadden daer voren sesendertich gulden: Daer wert gherekent datter binnen wel drie hondert roeden Wals gemaect wert/ duerende tbelegh. Die van binnẽ gebruyckten ooc veel vyerwercken / ooc vyerclooten wt te schieten wt houten gheschut/ die met ysere banden beslagẽ waren/ daer sy veel quaets mede deden.

Verscheyde wtvallen wt Hulst gedaen als den xxj. Juli.

Die van binnen deden oock ten lesten eenighe wtvallen/ als namelijc eenen den xxj. Juli / daer wel gheschat werden byde drie hondert van die van buyten doot gebleven te hebben/ brenghende drie Vaendelen ghewonnen mede binnen: Ooc den xiij. eñ xiiij. Augusti ist Peerdevolck van Bergen daer secretelijc ingebrocht / waer mede sy onversins wtvallende/ onder de Spaensche zijde groote schade deden.

Somma daer en is noch gheen Stadt in Nederlant gheweest daer so veel stormens/ vechtens ende wtvallen ghe schiet zijn/ noch daer meer volck in soo corten tijt vooorghebleven is/ noch so veel Edeldoms/ Capiteynen eñ bevelhebberen. Den Oversten Marischal de Rhosne/ een ervaren Krijchsoverste/ isser thooft af geschoten geweest int beginsel van Augusti/ met meer andere / want den gemeynen Soldaet daer niet meer aen wilde/ sy en saghen haer Capiteynen eñ bevelhebberen voor haer gaen / alsoo dat den Vorst. Cardinael gheen ghelt / volck cloeckheyt / ofte manheydt daer aen ghespaert en heeft / daghelijcx meer volcx toe sendende.

Den Marischal de Rhosne voor Hulst geschoten/ eñ veel andere van beyde zijden.

Desgheliicx die van binnen verloren veel volcx/ maer buyten al veelmael meer/ want die ghequetste van binnen veel genesen werden/ om dat sy dagelijcx met Schepen daer wt ghevoert werden/ door ende by de vaert neffens de Schansse van Nassou/ eñ brochten versch volck inde plaetse met alle nootdruft van Amonitie/ Ghelt/ Wijn/ Bier ende Broot.

Maer ten lesten alsoo de Stadt cleyne zijnde/ ende alle de zijdeweeren ofte flanqueringhen afgheschoten waren / ende datter gheen bequame plaetse ofte stoffe voorhanden en was om nieuwe te maken/ Ende alsoo oock Pr. Maurits (legghende int Lant van Tergoes tot Cruyninghen) geen volck hadde om een gheweldich ontset te doen/ eñ medes somen merckte dat den Vorst. Cardinael gheresolveert was alles te waghen eer dan af te wijcken/ als wesende synen eersten aenslach teghen de vereenichde Landen / so isser inde Stadt subijtelijcken een naedencken gegroeyt/ vreesende datse lancx het sout Eylant haer mochten comẽ die open vaert af snyden. Alsoo ten lesten als sy saghen dat alle haer vertrecken ende toewijcken afgheschoten waren/ de reste ondergraven zijnde/ ende gheen schuylselen ofte retraicten vindende/ ende den vyant ooc aen Duyvelsgat opde Wallen tot drie plaetsen ghelogeert siende/ wel vier hondert voeten lanc/ plaetse bequaem om in te vallen / twater oock wtte grachten ghelaten / ende alsoo perijckel saghen van een groot deel goet Krijchsvolck te moghen verliesen / zijn de Hoplieden in Hulst subijtelijcken ghenoech tot beraetslaghinghe onder den anderen ghecomen / waer van de meeste bewinthebbers waren de Capiteynen Poppa Roerda/ Capiteyn Witte / Hetinga ende eenighe andere: Waer dat besloten werdt aenden Grave van Solms te versoecken dat sy tot een parlementeringe mochte comen/ daer tegen hem dapper stelde Capiteyn Mathijs Helt/ die wilde datmen eerst alles avontuerẽ soude/ eñ met ses hõdert mannẽ over de Wallẽ vallen/ eñ den vyant wt syn logement slaẽ/ nademale de wtvallen wel geluckt hadden/ ende de meeste faute was die in dat belegh begaen was / etc. daer toe dat oock Capiteyn Langvelt / Steenhuysen ende andere stemden: Daerenboven Sergant Mayor Prince die seyde mede mẽ behoorde eerst eenen storm te verwachtẽ/ eñ het advijs daer over van Pr. Maurits te verstaen/ eñ tegen de Bressen van Duyvelsgat te baricaderen ofte borstweeringe op te worpen / dat selfde sustineerden oock andere: Daer tegen de andere seyden/ allegerende dat sy neghen stormẽ wederstaẽ haddẽ/ met so veel ondermijneren des vyants/ drie hondert roedẽ Wals weder opghewopen/ eñ men moeste tvolck sparen/ eñ daer mede werden dandere overstemt. Dies gavẽ sy haer resolutie schriftelijck over aenden Grave van Solms / met haer handen onderteeckent/ eñ zijn alsoo in sprake metten Vorst. Cardinael gecomen/ ende hebben een overghevinge besloten den xviij. Augusti/ nae dat om soo cleynen verachte plaetse so veel bloets van wedersijden ghestort was eñ ghewaecht: ende men berekende dat den Vorst. Cardinael wel dertich hondert mannen daer voren gelaten hadde/ eñ daerenboven noch wel acht hondert ghequetste ende weerloos ghemaeckt / die veel daer nae van storven. Vande Staten volck ofte Nassousche waren tusschen de seven ofte acht hondert so doot geblevẽ als gequetste ende weerloos ghemaeckt/ waer van de twee derdedeelen daer wtgevoert werden.

1596.

Flauherticheyt van die van Hulst eñ de redene daer van.

Die van Hulst beginnen te parlementeren/ dẽ xvij. Augusti.

Tghetal der dooden ende ghequetste tot Hulst in Augusto.

Het contract vande overghevinghe was in substantie aldus. Also de Hoocheyt vanden Vorst. Cardinael gheneycht was te favoriseren alle die inden Krijchshandel ofte Krijchsdaden haren schuldighen plicht voldedẽ/ gonde ende beloofde hy dat den Gouverneur van Hulst/ den Grave van Solms/ etc. eñ alle andere mochtẽ vertrecken waer sy wildẽ/ by Lande ofte by water/ met vliegende Vaendelen/ slaende trommelẽ/ brandende Lonten/ met clootẽ inden mont/ met

Inhout des Contracts vande overgevinge van Hulst/ den xviij. Augusti.

alle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. alle haer wapenen ende bagagien/ Peerden waghenen/ wapentuych/ Schepen ende Chaloepen / met alle dat haer toecomt / midts verlatende die Stadt voor den Coninc/ met het fort van Nassou/ soo haest haer schepen haer connen wech voeren / daerentusschen latende logeeren op de bresse tvolck vanden Marquis van Trevico / houdende daerentusschen den persoon vanden voorschreven Marquis met Philips vã Croy/ Grave van Sore voor Ghyselaers in haer handen. De Borgers mochten ooc vertrecken ofte blijven/ ende wechtreckẽde in neutrael plaetse/ mochten sy haer goederen behouden / oock behouden haer Privilegien / etc. Aldus ist Garnisoen daer wtghetrocken/ ende Monseur La Biche is daer voor Gouverneur in ghestelt den xviij. Augusti. Daer trocken wt eenenveertich Vaendelen/ sterc drie duysent eñ vijfentseventich mannen: daer wert gelatẽ inde stadt meer dan twintich duysent pont buscruyt/ neghen halve Canons / een Slange/ vier Veltstucken/ twee Mortieren/ ende veerthien ysere stucken.

Om dit so subijtelijck overgeven/ hebben de Staten van Zeelant seer tonvreden gheweest metten voorsz Grave van Solms/ ende hem namaels afgedanckt/ sonder ander redenẽ te seggen/ dan dat sy synen dienst niet meer vandoen en haddẽ: Maer hy heeft so veel redenẽ synder onschult by gebrocht/ dat de Staten Generael dadelijck daer ten lesten anders van geoordeelt hebben. Door dit verlies van volcke / ende afwesen des Krijchsvolcx soo in Vranckrijck als op de Enghelsche Armade/ hebben de vereenichde Landen dit Jaer gheen Legher te Velde connen brenghen.

Wy hebben voren verhaelt als datter in Mey een Verbont bydẽ Hertoch van Boillion ende ander Ghesanten van wegen den Coninck van Vranckrijck in Engelant met de Coninghinne besloten was / waer over dese Ambassaten weder om aggreatie keerden / dies weder in Augusto den voorschreven Heere Henri de la Tour / Hertoch van Boilliõ/ Borchgrave vã Tourayne/ Maerschalck van Vranckrijck/ d'eerste Edelman van sConincx Camer/ etc. statelijck verselschapt met Heeren ende Edelen (waer onder waren twee jonge Graven van Emden) tot Londen ghekeert is / alwaer hy den achtsten September tot Grienewicke de Coninginne den Eedt afnam seer solempnelijcken op het voorschreven Verbont: ende om den Coninc van Vranckrijc den selven solempnelen Eedt af te nemen / trock wt Enghelant na Vrancrijc den Grave van Shraesberri/ den xx. September oock seer heerlijck verselschapt.

Inhoudt des Verbont tusschen Vranckrijc eñ Engelant besloten dẽ viij. Semtember.

De Artijckelen des Verbonts bestonden hier inne/ dat dese twee Princẽ confirmeerden onderlinge haer oude Contracten/ ende maeckten nv een nieuwe Verbont / om de offensive ende defensive oorloghe te voeren teghen den Coninck van Spaengien / syn Coninckrijcken ende dominien.

Voorts besprakẽ sy dat tot dat Verbont souden ghenoot ende versocht worden ende moghen incomen alle Coninghen / Vorsten ende Staten die haer begheerden te verhoeden vande tyrannije des Conincx van Spaengien.

So haest moghelijck ware soude een Legher opgerecht worden tot ghemeynen coste der Bontgenootẽ/ om den Spaengiaert te bespringhen.

Dat den Coninck noch Coninginne niet vermoghen sullen vrede te maken metten Coninck van Spaengien noch syn Stadthouders/ sonder consent deen vanden anderen/ ende dat consent te moeten blijcken by Brieven gheteeckent by des Conincx ofte Coninghinnen eyghen handen / desghelijcx ooc gheen bestant ofte schorssinge van Wapenen generalijck te mogen maken sonder consent deen vã dander/ eñ na het eyndigen vant bestant in Bretaugien/ sal den Coninc gheen nieu maken/ sonder de Coninghinne ende haer Landen daer onder te begrypen.

De Bontgenooten vermogen geen vrede met Spaengien te maken dan met onderlinge bewillinghe.

Overmidts Vranckrijc van Spaengien besprongchen wort / soude de Coninghinne den Coninck toesenden vier duysent Enghelsche tot haerder betalinghe/ staende tot confirmatie van dit Verbont/ die hem dienen sullen in Normandien ende Piccardien.

Dese vier duysent Enghelsche sullen den Coninck alleenlijck dienen ses Maenden int Jaer / ende so het langer van noode ware/ sal het staen inde consentatie der Coninginne/ nade gheleghentheydt vanden staet van Enghelant.

Dese assistentie soude de Coninginne vermeerderen moghen/ soo de seditie in Yrlant ghestilt werde / ende dat sy haer Landen in vrede mocht besetten.

De Coninghinne sal de soudye betalen Maendelijck/ op monsteringhe/ die welcke den Coninck na ses Maenden weder sal betalen/ daer over den Coninc soude vier Ostagiers in Engelant senden/ weert in respect van Edeldom ende eere / als behoorlijcke verpande.

So den Coninc meer voetvolcx van doene hadde/ sal de Coninghinne (so haren staet dat lijden can) den Coninc toelaten drye ofte vier duysent meer op te lichten / op syn eyghen cost ende verschiet.

Soo de Coninghinne benoodicht ware in haer Lant/ so sal den Coninck haer diergelijcke assistentie doen / maer sullẽ niet dieper int Lant ghebruyckt worden dan vijftich Enghelsche mijlen.

Dese Fransche Soldaten in Engelant/ also oock de Engelsche in Vranckrijc/ sullen beleyt worden by de Fransoysen in Vranckrijck/ ende de Fransoysen in Engelant byde Engelsche/ ende ghestraft worden ten overstane van haer eyghen Capiteynen.

Sullen deen den anderen assisteren met buscruyt ende amonitie/ elck voor syn gelt/ nae discretie ende eysch vanden noot.

Sullen deen des anderens Cooplieden in haer bescherminghe nemen/ als eyghen.

Den Coninck sal toesien dat de Enghesche in Vranckrijck om haer Religie niet ghestraft sullen worden aen lijf ende goet/ by weghen van Inquisitie/ ofte andersins/ by wat authoriteyt het oock mochte wesen.

Dit verbont onderlinge bevesticht zijnde/ is wt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. is wt Enghelandt den Hertoch van Boillion vertrocken nae Hollant den xvij. Septembris/ alwaer hy oock mette vereenichde Landen een Verbont besloten heeft.

Met hem geauthoriseert zijnde de Heere vã Busenval/ des Coninckx Ambassadeur ordinaris daer residerende: ooc mede van weghen de Coninghinne van Enghelant/ wettelijck gheauthoriseert daer over staende/ den Heere George Gilpin / Raetsheere indẽ Raet van State voorde voorsz Coninginne. Dese hebben dan den xxxj. dach Octobris besloten metten Staten Generael vande vereenichde Provintien der Nederlanden/ te weten die van Ghelderlant ende Zutphen/ Hollant met Westvrieslandt/ Zeelant/ Wtrecht/ Vrieslant/ Overijssel/ Groeninghen ende Ommelanden/ met alle de Leden/ Steden eñ inwoonders der selvigher/ ooc mede de Edelen/ steden ende stercken des Lants van Brabant ende Vlaenderen/ die teghenwoordelijck waren vereenicht mette voorschreven Staten Generael / ende oock met het Lant van Drenthe. Dese nae alle rijpe overweginghe/ eñ neerstich ondersoec metten Hooghen eñ doorluchtigen Heere Maurice/ geboren Prince van Orangien/ Grave vã Nassou/ Marquis vander Vere eñ Vlissingen/ Gouverneur ende Capiteyn Generael van Gelderlant met Zutphen/ Hollant met Westvrieslant/ Zeelant/ Wtrecht/ Overijssel/ de Steden ende Fortressen van Brabant/ Vlaenderen/ Admirael Generael/ etc. ende metten Raet van State hebben gecontracteert eñ gheaccordeert boven de articulen van een generael Contract/ dese volgende Artijckelen in somma.

Verbont tusschen den Coninck van Vranckrijck eñ de vereenichde Landen vã date den xxij. October 1596.

Inden eersten ware besloten ende gheaccordeert dat de Coninghen van Schotlant ende Denemercken/ de Princen / Ceurvorsten ende andere Vorsten des Rijcx / mede alle ander Coninghen/ Princen/ Heeren/ Potentaten/ Staten ende republicquen/ die geinteresseert zijn byde invallen/ aenslagen/ ende ambitieus voornemen des Coninckx van Spaengien/ souden versocht worden so haest als het mogelijc ware in dese verbontenisse te treden/ etc.

Ende dat ten naesten Jare M.D.xcvij. een generale vergaderinghe vande Ghedeputeerde ghehouden sal worden / ter plaetsen eñ daghe daer den voorschreven Coninc van Vranckrijck eñ Coninginnen van Engelant dat beschepden sullen / om te raetslaghen hoe het best soude zijn te bespringhen den Coninc van Spaengien ende syne Landen/ met gemeyne costen ende machte/ ende al dat dien aengaet.

Wert oock besloten ende belooft van wederzijdẽ / dat eer het eynde van Meert naest comende den Coninck synen Legher soude hebben opde Frontieren van Piccardien eñ Artoys / desghelijck de Staten Generael een Legher van seven ofte acht duysent te voete/ ende vijfthien hondert Peerden/ met behoorlijcke ghereetschappe / ende ten behoorlijcken tijde ende plaetse/ om tsamen te bespringhen den Spaengiaert/ na gelegentheyt der saken.

De Staten vande vereenichde Nederlanden/ ten insiene vande groote gheduueringhe costen die den Coninck ghedoochde eñ moeste ghedooghen tot wederstant te doen den gemeynen vyant / sints hy hadde d'oorloge verclaert tegen Spaengien/ hebben belooft ende vergont op te brenghen tot onderstant vanden voorschreven Coninck/ om d'oorloghe eendrachtelijck te brenghen op die Nederlantsche Provintien noch int besit vanden Coninck van Spaengien/ ende principalijck tot versterckinghe van des Coninckx Leger tegen den naesten Jare M.D.xcvij. tot onderhout van vier duysent voetknechten/ te weten tot onderhout van noch twee duysent/ boven de twee Regimentẽ die alreede onder de Heerẽ van Lanove ende Rignac onderhouden waren byde Heeren Staten/ tot de somme van vier hondert eñ vijftich duysent Gulden voor t'Jaer M.D.xcvij. by haer ghecommitteerde betaelt te worden Maendelijck/ tselfde volck te staen ten ghebiede van sConinckx Officiers ende Veltoverste.

De vereenichde Landen betalen den Coninck van Vranckrijck vier hondert ende vijftich duysent gulden/ tot onderhout van vier duysent mannen.

Beloofde nietemin den voorschrevẽ Hertoch van Boillion inden name van den Coninck / so binnen dat Jaer M.D.xcvij. den ghemeynen vyant syn principael gewelt gebruyckte te Velde teghen de Gheunieerde Landen/ om daer in te vallen ofte te beleghen eenighe stadt ofte plaetse/ dat den Coninck die voorschreven vier duysent mannen opt versoeck vande Staten haer soude wedersenden ten dienste.

Daer was meer belooft inden naem van syne Majesteyt/ dat van synent weghen becrijcht soudẽ worden de Provintien van Artoys ende Henegouwe/ ende dandere onder tghebiet van Spaengien zijnde/ ende daerenboven/ indien hy des versocht zy/ ende so den noot synder affcyzen dat condẽ verdraghen/ den Staten soude toesenden duysent Peerden ende vier duysent te voete / onder het beleydt van een Heer van qualiteyt/ op dat die selvighe moghen worden gebruyckt teghen de Spaeusche/ onder tbevel van haren Oversten ofte Veltmaerschalck/ eñ sullen die by den Coninck betaelt worden drie ofte vier Maenden / so lange sy den Staten dienen sullen.

Tot onderhout ende bewaringhe van alle vrientschappen tusschen den Coninck ende de Staten der vereenichde Landen/ eñ versekeringhe van onderlinghe hanteringhe/ neeringhe ende coophandelinge tusschen den Coopman/ was gheaccordeert/ dat alle de oude Contracten ende Privilegien gemaect ende ghegheven soo int generael als int particulier/ die by andere contractẽ ofte expresse ordonnantien niet waren wederroepen/ souden onderlinghen onderhouden worden.

Articulen van onderlinghen entercours opt Zeevaert eñ coophandel.

Den Alderchristelijcsten Coninc ende syn successeurs sullen continuerẽ den vereenichde Landen/ Steden ende inwoonders/ soo int generael als particulier syn goede gratie/ gunste/ hulpe ende recommandatie/ teghen alle tghewelt ende leet dat haer mochte aengedaen worden/ op dat de vereenichde Landen ende inwoonders der selviger vry mochten varen/ handelen ende trafficquerẽ in alle Coninckrijcken ende Landen/ met ge-

lijcke

1596. lijcke vryheden ende Privilegien als de Ondersaten van syne Majesteyt doen.

Besprɛken Conincx gunste totte huyse van Nassou.

Ende overmidts den wijlen Heere Prince van Orangien hooger ghedachtenissen gheleyt heeft deerste fondamente vandē wederstant teghen de eergierighe hoochmoet der Spaengiaerden/ int beschermen vande vryheden/ Rechten ende Privilegien der Nederlanden/ die selvighe ghemaintineert nae syn vermoghen met groote moeyte/ swaerheyt ende pijne/ met verlies van goet ende bloet/ tot syn doot toe/ waeromme den gemeynen vyant aengheslaghen hadde ende noch hem onthiel veel schoone erfenissen eñ heerlijckheden die hem toequamen / waer door syn Weduwe ende kinderen waren ghebleven in tachterheyt. Ende overmidts de selvigen consideratien de Staten van Brabant ende Vlaenderen/ om den voorschreven Prince eensdeels te ontlasten/ hadden inghetreden eenighe contracten ende voorwaerden/ soo sullen syne Majesteyt ende nacomers altijt zijn ende blijven goetgunstich totten huyse desselfs Prince/ sijne Weduwe / kinderen ende erfgenamen/ ende sullen die bystaen int wedercrijghen van haer goederen/ vergeldinghe van haer verliesen/ ende te hanthaven alle Actien ende gherechticheden dien toecomende.

De Onderdanen vanden Coninck sullen vrylijck verkeeren/ coopen ende vercoopen/ vermanghelen ende wechvoeren alle soorten van waren ende comenschappen binnen ende buyten de vereenichde Nederlandē/ Steden ende plaetsen der selvigher / alsoo oock van ghelijcke de Onderdanen vande vereenichde Landen sullen mogen vryelijck handelen/ vercoopen / coopen/ vermangelen ende ver voeren binnen ende buyten van alle de voorschreven Provintien van Vranckrijck/ alle soorten van Waren eñ comenschappen/ sonder dat deen ofte dander sullen gehouden wesen te betalen van haer waren eñ comenschappen eenige ander ofte meer tollen ofte impostē van de naturelle inwoonders van de selfde Landen/ Steden eñ plaetsen doen/ daer de trafficque ende handelinghe sal geschieden. Noch en sal niet worden ghepractiqueert tegen de subjecten der vereenichde voorschreven Landen in eenige Steden ofte Landen van Vranckrijck het recht * d'Aubeyne, maer tselfde sal geheelijcke cesseren/ ende sal hier na ghees plaetse meer hebben/ desghelijcx en sal tselfde recht d'Aubeyne niet ghebruyckt worden inde vereenichde Landen teghen de subjeckten vanden Coninck.

Vryen enter cours ofte onderlinghe handelinghe in Vrancrijc gheaccordeert.

Nota,
* Trecht vā d'Aubeyne is/ dat alle vreemdelingē stervende in Vrancrijck/ alle haer goederen geconfisqueert worden tot behoef vanden Coninc.

Tot bevrydinghe der Zee van alle Zeerooverijen ende beschadinge vyde Schepen die souden moghen zijn ofte comen in Zee wt commissie ofte bevel vandē Coninc van Spaengien ofte van synent weghen/ so sullen de Schepen van oorloghen soo wel des Conincx als die vande vereenighe Landen/ die Spaensche haer gemeyn vyanden Schepen moghen vervolghen/ behouwelijck dat de prijsen sullen toecomen sulcke als die eerst sullen gheabordeert hebben.

Ordere ghestelt op Zeevaren.

Ende op dat oock de vereenichde Nederlanden souden moghen continueren eñ versekeren op alle plaetsen haer navigatie/ trafficque ende hanteringe/ ende haer bevryden van alle Zeeroveryen/ soo sal haer toegelaten zyn/ ende sy sullen vermoghen te tracteren/ handelen eñ accorderen tot dien eynde op alle plaetsen/ Provintien eñ Landen/ ende principalijc metten Coninckrijcken int Westen/ quartieren ende steden der selviger nae haer goetduncken. 1596.

Alle Brieven van represalien/ Marque ende arresten/ ende ander diergheljjcke hier te voren gheoctroyeert/ sullen gheen plaets grijpen by deen ofte dander syde/ maer blijven van onweerden ende sonder effeckt/ ende voortaen sullen gheen sodanighe meer ghegheven worden/ maer Justitie ofte goet recht sal een yelijcken geadministreert wordē. Wel verstaende dat de particuliere subjecten der vereenichde Landen niet en sullen eenichsins moghen becommert/ gequelt ofte aengesproken worden/ tzy in haer persoonen ofte goederen/ ter cause vande schulden vande voorschreven vereenichde Landen/ hercomen van sake vander oorloghe.

Alle brieven van represalien ghescheurt.

De Fransche Schepen die wtvaren sullen om Coren ende ander comenschappen te laden / Oostwaert ofte elders inde Noortsche Landē/ sullen mogen haren cours houden/ so int gaen als int comen/ sonder ghehouden te wesen aen te leggen in de Landen der voorschreven Staten/ noch by haer gedwonghen te worden te ontladen / vercoopen ofte vermanghelen haer Comenschappen: ende soo die selvige Schepen gedwonghen werden by tempeeste ofte andersins/ in te comē de reeden ofte Havenen der voorschreven vereenichde Landen/ soo en sullen die oock niet moghen ghearresteert ofte gedwonghen worden te ontladen/ verweghen ofte vermanghelen haer Comenschappen: Gelijckerwijs oock sal onderhouden worden voor de schepē der voorschrevē Landen voorby gaende ofte comende ende passerende de Oost ende Westwaert de costen vant Coninckrijck van Vranckrijck/ comende in eenighe Havenen desselfs.

Onderlinge vryheyt inde Zeevaren.

Alle welcke voorschreven Voorwaerden/ besluyten ende Articulen hier verhaelt/ ende elck een van dien/ zijn ghetracteert/ geaccordeert/ ende bevesticht tusschen partyē voorschreven in s'Gravenhaghe in Hollant/ den xxxj. ende lesten dach van October M. D. xcvj. met belofte des Hertochs van Boillion/ dat den Coninc tselfde binnē ses maenden ofte eer sal by syn briepē ratifierē in behoorlijcker forme. In teeckē vā alle twelcke wert dit Contract van partyen gheteeckent ende ghesegheIt/ ende van weghen der vereenichde Landen metten grooten Segel der Landen besegelt/ Anno M. D. xcvj. den xxxj. Octobris.

Dit Verbont aldus ghemaeckt zijnde/ is den Hertoch van Boillion met alle goet eñ beleeft traictement vertrocken/ ende wel geconvoyeert : Ende aen hem wert versocht van weghen de Universiteyt van Leyden/ dat de Doctoren die daer ghemaeckt werden/ oock in Vranckrijck mochten bestaen/ eñ haer tittelen van weerden wesen/ van het welcke namaels den Coninc het volle consent

Promotien inde Universiteyt van Leyden worden van weerde in Vranckrijc ghehouden.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. sent in Hollandt oversont/ behalven dat die daer haren tijttelen ghenomen hebben/ in Vranckrijck inde Scholen ofte Universiteyten gheen voorlesers ampt souden mogen bedienen.

Coninck Christianus den vierden van Denemercken gecroont den xxix. Augusti.

Den jongen Coninc Christianus dẽ IIII. nu manlijck/ is tot Coppenhaven gecroont geweest den xxix. Augusti/ nade crooninge om questie te schouwen int sitten ofte gaen opde crooninge/ hebbẽ de vereenichde Landen een solempnele Ambassaetschap gesonden/ eñ waren de Heeren van Nievelt/ Dilla/ Muylwijck/ Malson/ van wegen Hollant: de Heere vandẽ Wercke van wegẽ Zeelant/ van Vrieslant/ de Heer Swertsenberch/ met Doctoor Wyer. Dese vertrockẽ dẽ xv. Septembris: Sy vereerden den Coninc met een nieu fray Coninclijc Schip/ groot ontrent veertich lasten/ constich ghebout/ met nieu metalen geschut ghewapent/ bequaem om des Coninckx persoon te voeren met alle verciersélen: In stede van een Camer met tapitserije daer in te behanghen (die niet reede conde wesen) cochten sy ses appelgrawe Merrije Peerdẽ/ weert wesende twee duysent gulden. Sy hebben gheconfirmeert ofte bevesticht gehadt alle de alliantien eñ oude contractẽ/ als die Previligie die dẽ Amsterdammers vergont was/ maer die van Enchuysen ende Schiedam niet/ die syn Vader noyt gheapprobeert hadde/ maer daer soude moghen op ghelet worden. Dese Gesanten zijn weder ghekeert den dryentwintichsten November/ ende werden vereert met gulde ketenen.

Hy wort by de vereenichde Landen beschoncken met een heerlijck Schip/ eñ de verbontenissen worden vernieut.

De Coninghinne van Enghelandt versoect een somme gelts vande Statẽ op rekeninghe van haer secours 1595.

In Enghelant werdt oock by de Heeren Staten een eerlijcke Ambassade ghesonden in September: De oorsake daer van was/ om dat de Coninghinne van Enghelandt over twee Jaren door haren Ambassadeur Meester Thomas Bodiey hadde byde Staten Generael doen versoecken den vierden Februari M.D.xcv. een afrekeninge vant tgene dat haer soude mogen toecomẽ/ voor de hulpe die sy den Landen dus lange ghedaẽ hadde/ ofte een somme gereet gelts van thien hondert duysent Gulden op rekeninghe siende dat sy nu hadden veel Steden ghewonnen ende de Provintie van Groeninghen/ etc.

Antwoorde der Staten op Coninghinne versoec den xix. April 1595.

Welck versoeck de Staten Generael haer schriftelijck met alle beleeftheydt affeyden den xix April/ haer ontschuldigende/ om dat het haren staet doen noch niet en vermochte die doen quader stont dan de selve Anno M.D.Lxxxv. dede/ doẽ sy het contract met hare Majesteyt aenghinghen/ dat sy nu wel in dobbel meer schulden gecomen warẽ/ want sy hadden sints verloren Mechelen/ Sluys/ Grave/ Venlo/ Gelder/ Wachtendonc met meer andere sterckten/ waer mede sy meer contribuerende Lant verloren dan gewonnen hadden: Antwerpen alleen hadde meer gecontribueert totter oorloge/ dan alle tgene dat sy sints geconquesteert hadden/ doen can in drie Jaren. Sy brochten oock voort den dieren tijt/ arresten van haer Schepen in Spaengien/ veel schaden die sy ter Zee gheleden hadden door onweder ende door de Duynkerckers/ ende door hooghe vloeden oock schade van Dijcken. Sy hadden oock grooten cost ghedaen int toereeden van veel Oorlochschepẽ Anno M.D.Lxxxviij. om in te houden (alsoo sy by Godts hulpe ingehouden hadden) die machtige Armade van Spaengien/ die in Vlaenderen reede was om in Engelant over te schepen. Int Jaer daer nae hadden sy groote costen tot onderhout van veel Oorlochschepen die haer byde Coninghinne Schepen voechden totten aenslach op Portugael: Ende hadden soo vervolcht inde volgende Jaren om den vyant te beschadigen in Bretangien/ daer dat veel aengheleghen ware/ soo wel voor de reputatie van hare Majesteyt als vande ghemeyne sake/ ende dochten alsoo te continueren: Maer soo sy nu souden moeten verclaren aende particuliere Provintien/ Steden ende gemeynten/ dese hare Majesteyts propositie/ so soude die alderhande quaet wercken/ ende achterdencken gheven/ ende alle goede resolutien doen te rugghe trecken/ etc. Het welcke sy hare Majesteyt versochten rijpelijck te overlegghen. 1596.

Hier over soo toonde haer de Coninginne by haer Brievẽ van date den xxvij. Juli seer tonvreden/ het welcke haren Ambassadeur Bodley/ die weder overgecomen was/ heftelijc den xxiij. Augusti verclaerde/ persisterende datmen haer nu moeste bystaen ende haer gelieven in haer versoet/ also sy oock in tijt van noode haer niet wilde verlaten/ etc.

Waer over de Staten Generael seer ontrust ende becommeert zijnde/ hebben haer anderwerf dẽ xxviij. October vriendelijck gheschreven eñ ghebeden om wat verdrach/ tot dat sy voordere metten Raet van State die eensdeels doen int Legher was/ daer over mochtẽ beraetslagen. Daer mede toonde haer de Coninghinne by haer Brieven van date den xiiij. November wat beter te vreden/ om den eysch wat wt te stellẽ/ overmidts dat sy een ander versoeck op handen hadde/ van dertich schepen ter oorloghen/ gevictalieert voor vijf maenden/ met twintich last buscrupt/ mettẽ gelde voor de gagie.

Dit versoet hebben de Staten Generael de Coninginne geconsenteert den xv. Meert op de volghende maniere/ als negen groote Oorlochschepen/ groot tusschen drie eñ vier hondert vaten/ Item noch ander neghen schepẽ/ groot tusschen twee hondert eñ hondert ende tachtich vatẽ/ met noch ses ander schepen wel toegerust/ van hondert eñ vijftich vaten/ om eenighe provande te voeren.

Terwijle dese saken van weghen de Coninghinne vervolcht werden/ soo hebben de Staten Generael gecommitteert eenige wt de Raden/ om metten Heere Ambassadeur Bodley te handelen/ ofte de Coninginne eenich contentement opt voorschrevẽ versoec conde ghedaen worden/ de welcke voorsloeghen/ van haer twee hondert duysent Gulden Jaerlijcx te betalen/ soo langhe als de oorloge duerde/ ende een goede groote somme na het eynde vande oorloghe eenige vier Jaren gheducrende/ maer also dien voorslach te cleyne scheen/ so beslotẽ sy nochtans datse de Gecommiteerde Ghesanten in Enghelant souden senden.

1596.

Daerentusschen soo hadde noch den Ridder Fransoys Vere den xv. Meert versocht totten voren verhaelden aenslach ter Zee/ tweeentwintich hondert mannen van haer Enghelsche Soldaten te entleenen/ twelcke haer al gheconsenteert zijnde / is de Coninghinne eenichsins gherust ghestelt gheweest voor eenen tijt totte comste vande Ghesanten.

De Staten sendē eē statelijcke legatiein Engelant in October.

Hier na in September hebben de Heeren Staten de Ghesanten naer Enghelant afgheveerdicht/ te weten/de Heeren Albertus Leoninus/Cancelier van Gelderlant/ Sebastiaen van Loosen / Raet inden hooghen Raedt van Hollant/ Jacob Valck/ Tresorier van Zeelandt / ende Abel Franckena/ Raet van State van Vrieslandt inde vergaderinghe der Heeren Staten Generael / die welcke eens afghevaren ende by tempeest weder inghedreven waren/maer sy zijn anderwerf tseyle ghegaen / aen Lant latende den voorsz Cancelier Leoninus/overmidts syn lijfs swackheyt eñ ouderdom. Ende in Enghelant aenghecomen zijnde/soo hebben sy byde Coninghinne den vijfden October audientie ghehadt/ eñ hebben hare M^t. opt alderhoochste bedanckt van alle voorleden groote goetwillige hulpe eñ assistentie die sy den Landen in harē grooten noot ghedaen hadde/etc. Ende voorts vertoonden sy hoe de Landen nv weder overlast ende overvallen werden vandē Vorst. Cardinael Albertus/so dat het nv onmogelijck ware dien te wederstaen/sonder hare M^ts. hulpe/ inder voeghen/ dat sy nv nae soo veel geleden e ellende/ende groote stantastichept ende trouhept die sy hadden ghetoont/ waren in perijckel van verwonnen ende gedwongen te worden/ het welcke so het gebeurde/ so soude den vyandt vinden grooten toewas van volck van Havenen/ Wapenen ende muntien/ niet groote middelen van finantien/ passerende veel milioenen gulden Jaerlijcx/ die hy byder hant hebben soude/ sonder met perijckel voorder over Zee te gaen soecken/ boven ander gerieven om te overvallen alle andere Potentatē van Europa/ende boven al om beter te continueren syn oude aenslaghen op hare Majesteyt/ waeromme sy baden om in tijdts sulcx te voorsien/ ende dat hare Majesteyt soude willen haer secours van volck tot vol ghetal volghens de Contracten Anno M. D. Lxxxv. ghemaeckt/ haer toesendē : Waer mede hare Majesteyt soude haer weldaet verdobbelerē tot haren grooten lof/etc. Daer na versochten sy oock eenighe Hollanders die ghevanghen waren inden lesten tocht in Spaengiē/verlost ofte vermangelt te hebben/voor eenige Spaensche ghevangenen/desghelijcx contentement te gheven eenighe Cooplieden van eenighe sackskens met Spaensch ghelt inde selvige reyse den Nederlantsche Cooplieden afghenomen.

Der Staten Ghesanten versoecken aende Coninghinne van Enghelandt tsecours volgende tContract / den v. October.

De Coninginne vā Engelants antwoorde aende Gesanten der Staten/ den v. October.

Hier op heeft de Coninghinne de particuliere voorschreven twee poincten redelijcken beantwoort / ende daer nae heeftse beleefdelijcken de Staten Generael bedanckt voor haer soo ghereeden bystant die sy haer ghedaen hadden met soo veel Schepen ende volck van oorloghe / in soo goede ordere: Noch meer bedanckte sy die oock vant goet trayttement dat sy hadden gedaen den Heere Grave van Lincolne haren Ambassadeur/reysende na Duytslant opden Kintdoop vanden Lantgrave van Hessen/ ende van datmen hem alomme ghedefroyeert hadde/ofte vry van alle oncosten afghesproken hadde. Daer na comende opde propositie vande Staten/ seyde sy / dat sy in stede van eē beleefde ende reale recompentie ontfinck een nieu versoeck: Maer hen stont te bedencken/hoe sy inden wtersten noot / bynaest onderbrocht zijnde / van haer byghestaen waren/met goeden gereeden verschoten ghelde/dat nv elf Jaer gheduert hadde/ deshalven ware het nv wel redene/dat sy bedochten op eenighe voldoeninge / gemerckt haren staet na victorie van soo schoone vercregen steden eñ Forten/sulcx nv wel mochte lijden/ende dat haer meynighe noyt gheweest en ware / noch oock redene/ dat de Staten haer verbonden souden houden altijt in infinitum, Dat is eewichlijc. Sy hadde grooten last int assisteren vande Coninghen/ van Vranckrijck/van Schotlant/eñ vande oorloge in Yrlant/ nochtans en hadde sy gheen Indien van Peru / noch Philosophalen steen / dan alleenlijck sy was bemint van haer goede Subjectē/die sy geensins wilde overlasten/ maer onderhouden in die goede liefde. Sy wiste wel dat de Nederlanden nv wel vermochten haer wat te erkennen / nademale sy den Coninck van Vranckrijc sulcken grooten bystant deden: in eenige overvallende noodē en wilde sy de Landen niet verlatē/maer in het Contract daer sy vā waren sprekende/en wilde sy niet meer gehoudē wesen/maer verstont dat geheel te niete te wesen/om datter geseyt was/ datmen verhoopte dat het maer anderhalf ofte twee Jaer dueren soude. Ten besluyte seyde sy/ dat sy souden verclaren ofte sy geenen anderē last en haddē/ want men moeste haer ander voldoeninge gheven/ dan eenen gratias ago, &c. Haer wert gheantwoort/ dat sy het Krijchsvolck na Vranckrijc ghesonden haddē/voor de algemeyne oorloghe/ om die selfde wijt van haer te drijven ende voeren. Het welcke sy voor welghedaen bekende: ende voorder remitteerde sy de sake te handelen tot haren Rade / die daer doen meest present waren / te weten den grooten Segel bewaerder ofte Cancelier/dē grootē Tresorier/de Grave vā Essex/den grooten Admirael / den grooten Camerlinck / de Baenderheeren van Buckhorst eñ Northe/ de Ridderen Fortescue ende Knolles / ende den Secretaris Cicil.

Handelinge der Staten Ghesanten mettē Raet vande Coninghinne over tsecours ende schult.

Met dese ende dandere hebben dese Ghesanten meermael ghehandelt/ende verhaelt den noot der Landen / ende soo den vyant tot synen vermeten quame / ende hem meester maeckte van so vele schoone Havenen/ Revieren/middelen van ghelde ende contributien/ende boven al vande Zee Belgique/ wat dat Enghelant ende de ghebuerlanden te verwachten stont / ende daeromme versochtē sy der Raetsheeren tusschensprekē/op dat de Coninghinne wilde het toegheseydt

secours

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. secours volghende tContract haer vol toesenden/etc.

Daer teghen wert vanden hooghen Tresorier verhaelt den grooten last vande Coninginne in Yrlant/in Vranckrijck ende elders / die sy niet langher draghen en conde/ ende oock by den Contrackte dochte haer dat sy niet ghehouden en ware / om woorden die daer in stondē/als dat het hare Majesteyt soude ghelieven / ende dat het oock teghen recht ende redenen ware / haer altijt by het Contrackt ghebonden te willen houden / hoewel het haerlieden niet ghelegen en ware ofte gheraden dieude vrede met Spaengien te maken / soo strede dat nochtans teghen het welvaren van haer Landen/ende derhalven en conde sy altijdt niet verbonden ghehouden worden / tot welcken eynde hy textē wt de Rechtē voortbrochte/ ende alsoo seyde hy ware het punct vanden versoecke om voorder assistentie beantwoort. Hier tegen seyden de Gecommitteerde Ghesanten / dat de woorden van den Contrackte / van ghelieven / waer wt beleeft heyt alsoo ghestelt / ende dat het des niet teghenstaende obligatoyr ende bondtvest ware / daer toe oock sekere allegatien van Rechten voortghebrocht werden/ ende soo hare Majesteyt niet en wilde haer verbonden houden / soo souden sy oock ongheboudenheyt allegeeren moghen.

Daer wert oock dickmael vermaen ghedaen van een schult vanden Ridder Horatio Palavicino ende Spinola / Genevoysen/die ontrent de drie hondert duysent gulden ware / die sy den Staten ghedaen hadden/ daer de Coninghinne voor ghesproken hadde / ende ghedwonghen ware gheweest eensdeels de selve te betalen metten interesse / in welcke Obligatie die van Hollandt ende Zeelandt mede verbonden waren/etc.

Waerop de Ghesanten antwoorden/ dat wel haerlieden namen inde Obligatien ghestelt waren/ maer teghen haren wille ende ten ongheliicke / overmidts die van Hollant ende Zeelandt voorde Pacificatie van Ghent ende daer nae / hadden hare lasten alleene ghedraghen / soo dat die van Brabant / Vlaenderen/ Artoys ende Henegouwe/ waren alleene in die schult ghehouden/ ende daeromme eyste men haer lieden die vrienden waren / die schult ten ongheliicke/ die de vyanden schuldich waren/etc.

Daer wert noch byde voorschrevē Raetsheeren verhaelt / dat de Coninghinne vast bleef houdende tot haren last de Garnisoenen van Vlissinghen ende den Briele / den welckē last ten tijde vandē Contracte maer beliep tot een ende twintich duysent pont Steerlincx/ voor elfhōdert eñ vijftich mannen / daer die plaetsen nu door des vyants laghen ende practijcken niet conden ghehouden worden met minder dan met neghenentwintich hondert ende vijftich coppē/ waer van de gagien beliepen sessenveertich duysent ponden Steerlincx Jaerlijcx.

De Engelsche Garnisoenen van Vlissinge eñ Briele groote coste.

Hieroppe seyden die Ghesanten / dat sy selve bevel hadden / daer over haer te beclaghen vande groote lasten vande Servicen, die meer ter Maent beliepen ofte bedroeghen dan de betalinghe vande ingeleyde Garnisoenen pleghen te bedraghen/ ende daeromme en behoorde men niet ghedurich sulcke groote Garnisoenen daer in te houden / dan als den noot sulcx vereyste. Aen welcke Reden/ hoewel de Coninghinne daer veel aen ghelegen ware/ soo ghinghen die den Staten meer aen/ als raeckende lijf ende leven van hare Ghemeente.

1596.

Hier nae zijn sy ghecomen op een aenbiedinghe die de Staten Generael te vooren eensdeels den Ambassadeur Bodley aengeboden hadden onder protestatie/ om dat de afrekeninghe veel swaricheden souden moghen inbrenghen / die sy nu wederomme voorsloeghen/ sonder achterdeel vant Contract / alleenlijck om int vriendelijck alles te eynden / dat de Landen Jaerlijcks souden betalen tot Londen op den dach vande gheboorte der Coninghinne / soo langhe de oorloghe duerde/ twee hondert duysent gulden / ende de oorloghe gheeyndet ende de Landen zijnde in vrede ghestelt/ dan soudē sy betalen in plaetse vande voorschreven twee hondert duysent Gulden Jaerlijcks/ vier Jaren langh ghedurende thien hondert duysent Gulden / daer over soude de Coninghinne den Staten weder gheven alle Obligatien/ liquidatien/ actien ende interesten die sy mochte hebben op de Gheunieerde Landen.

Aenbiedinge der Staten voor alle de schult vant secours.

Dit heeft de Enghelsche Raetsheeren veel te lutter ghedocht / selve den Heere Tresorier/ segghende dat syn Coninghinne in elf Jaren wel elfmael hondert duysent ponden Steerlincx verschoten hadde/ ende meer.

Waer op de Ghesanten seyden / dat soo den tijt ghelegen ware om tot een oprechte afrekeninghe te comen/ so conden sy doen blijcken deductis deducendis, datter veel aende gheprætendeerde somme ontbreken soude / om dat het ghesonden secours noyt vol en was/ waer by de schadē die de Landen gheleden hadden int beleggen van Steden/ Forten eñ te Velde / waren seer groot ende boven maten/ want de Staten na geleden schaden ghedwonghen waren ander volck te voete ende te Peerde op te lichten/ daer by ghevoecht wert/ dat daer door ter Zee veel goede diensten ende aenslagen versuymt waren/ waer van de schaden die ter Zee geleden waren/ passeerden wel drie millioenen guldens/etc.

Voorder seyden sy dat het by gheen cleyne sake ware dat de Staten de Coninghinne souden ontslaghen van sulcken solemnelen Contract ende royalen succours haer belooft/ terwijle de oorloghe soo herde geduerde/ ende daer noch gheenen dach van betalinghe ghecomen ware / ende dat het te vele was teenemale te benemen het beloofde succours / ende dat met ontblooten van hare middelen met soo onrypen ende excessive betalinghen inden wtersten noot/ dwelck sy souden moeten trecken ende ontbeeren van tghene daer sy haer mede nootelijcken verweerden / doende den vyant te minder oorloghe aen/ eñ dat Jaer conden sy

 ymmers

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. ymmers niet meer ghedoen/ aenghesien de costen die sy tot Cales/Oostende/Hulst ende elders hadden ghedaen/ etc.

Zijnde van dese saké lange tusschen partijen ghedisputeert/ werdt de aenbiedinghe niet ghenoech gherekent/ desgelijcx en stonden den Enghelschen de conditien niet aen/ Waeromme sy verstaende dat dese Gesanten geen ander ofte vorder bevel en hadden/ so resolveerde de Conînginne met haré Rade/ die sake noch te laten staé op sijn beloop ende op vorder bedencken / versoeckende de Ghesanten van haer handelinge goet rapport te doen. Hier toe beweechden meest verscheyden tijdinghen / van groote toerustinghe diemen in Spaengien maeckte ter Zee/ om eenighen grooten inval in Enghelandt / Vranckrijck / Yrlandt ofte Nederlandt te doen (waer van wy hier nae oock noch sullen verhalen) waerover doen ter tijdt wel diende op ghelet ende bedacht te wesen.

Alsoo hebben dese Ghesanten der Staten Generael den elfsten Novembris haer afschept vriendelijck vande Conînginne ghenomé/ die nochtans haer heftelijc beclaechde/ maer het afschepdt wert beleefdelijcken met vele gorde beloften gheeynt/ ende alsoo zijn de Ghesanten wedergheкeert den tweeden Decembris.

Den Coninck van Vranckrijck heeft int beginsel van September den Marischal Byron in Artoys ghesonden tot beschuttinge van Piccardyen/ met eenen tamelijcken hoop soo te voete als te Peerde / ende eenich gheschut/ hier mede is Byron ghetrocken nae S. Pol / eenighe plaetsen als Imbercourt ende Feriene spilierende/ende brandtschattende het Clooster Cericamp ende andere: Daerentusschen is den Marquis van Varrabon Gouverneur van Artoys met ontrent vijf hondert Peerden ende eenen hoop voetvolcx wt Hesdin getrocken om Byrons loopen te beletten / van den welcké hy ontmoet is/ ende is van hem den vijfden September gheslaghen ghewozden ende selve ghevanghen / met een Italiaensche Grave van Monteacuto / ende meer andere. Nae dese victorie is Byron na S. Pol ghetrocken daer voozen vier stucken gheschuts plantende/ waer over het Garnisoen snachts vã daer vloot. De inwoonders gaven dat snachts over met conditie dat de vestingen souden afghebroken worden den sevensten September. Van daer trock Byron op Prenay/ daer het volc oor vluchte/ maer eenighe haer inde Kercke beghevende/wert het gheschut daer vozen gebrocht ende ghedwonghen.

Marquis vã Varrabõ wert van Byron gheslagen eñ gevangé den v. September.

Alsoo een deel verstropt Krijchsvolck ende Lantvolc waren ghetrocken op het Casteel van Divioen / soo wert dat oock tot compositie ghedwonghen/ maer alsoo sy in hope van ontset quamé / ende haer schaemden vande compositie/ ende alsoo daer over vijf ofte ses Fransche Soldaten waren ingecomen/hebbé sy de Soldaté vermoozt/ eñ dé Capiteyn in ecné tozen gesloten / welcké tozen Byron dede te gronde schieten / waer over sy verstoozt zijnde/werdé overloopen/ ende meestendeel al vermoozt/ eenighe ghehanghen ende weynige gherantsoneert. By Bethune werdé ontrent hondert Fransoysen omcinghelt van ontrent drie hondert Walsche Peerden/ twelc Byron vernemende/reedt derwaerts met hondert eñ vijftich Peerden/dies de besetters de vlucht namen op Bethunnen. 1596.

Den Vorst. Cardinael opde ghevanghenisse van Varrabon/ hadde in alle haest afghesonden den Hertoch van Arschot in Artoys/ die den thiendé September in Atrecht comende / vergaderde aldaer het Krijchsvolck dat van Hulst ghecomen was. Waeromme Byron/ den twaelfden September optrock met synen buet nae Vranckrijck/ Maer als hy nv ontrent drie mijlen gemarcheert hadde/ ontmoette hem den Hertoch van Arschot metten Hertoch van Aumale (Ballinck wt Vranckrijck) seer sterck van Peerdevolc/ dies sy nv op drie duysent passen byden anderen zijnde / soo sont Arschot lichte Peerden wt om te scharmutseren ende Byron op te houden: maer hy vercozen hebbende een plaetse tot synen voozdeele/ sondt wt de Bende vanden Coninck/ om te scharmutselen/ maer hoewel hy tweemael dapper bespronghen wert / soo onthiel hy hem evenwel op syn voozdeel / waer over Arschot trock in een Bosch/ dies beyde de partyen alle den nacht in Wapenen bleven. Smorghens tooch Arschot af / om Byron den wech af te nemen ende te besetten/ maer Byron trock eenen anderen wech af nae Auxi/ daer passerende de Revière/ eñ quam alsoo in Vranckrijck / daer hem terstondt meer volck by quam/ onder den Grave van S. Pol / de Heeren van St. Luck / van Charzeron/ vanden Viconte de Chamoys/ den Marquis van Fortuna/ ende meer andere met goet Krijchsvolck.

Die Hertoch van Arschot treckt tegen Byron/ den xij. September.

Met dit volck trock Byron weder nae Artoys op Atrecht / hem den vijfentwintichsten September legherende tot Busquoy / waer ontrent hem oock vertoonde Arschots Nederlandtsche ende Spaensche Peerden. Hier over werdt Byron ghebootschapt datter op een Dorp in een Kercke tusschen Atrecht ende Bapalme drie hondert Fransoysen beset waré vande Spaensche lichte Ruyterye / waeromme Byron met alle syn macht derwaerts troc. Maer de beleggherѕ dat vernemende / trocken daer van / ende werden vande lichte Peerden achterhaelt / ende byde Oversten Fornier ende Chazeron werdense scharmutserende opghehouden / totte aencomste van Byrons ghewelдighen hoop / ende doen gheheel vluchtende/ weken sy opde Benden van ordonnantien vande Grave van Reulx ende van Sore / diese bedecktelijcken verwachten in een Vallaye/ mette welcke sy haer weder ter weere stelden / maer de lichte Peerden vande Fransoysen haer verlatende op den ghewelдighen hoop die Byron selve aenbrochte / setten weder op de Spaensche / ende drevense weder om inde vlucht / haer volghende wel een mijle / tot int gesicht van haren Leger/ alwaer sy wat stille hielden om haer Peerden aessem te geven/

Exploict in Artoys tusschẽ Arschot ende Byron in September.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. gheven/ende soo begonden sy te rugge te rijden. Waerop weder versche Peerden wt Arschots Legher op haer werden wtgesonden / maer ghedreycht zijnde van Byrons hoopen/dorsten sy niet voortcomen. In dese scharmutsels wert dapper ghetreft / daer haddē hen vertoont de Companie van Contarin Comis Generael/van Corradin/van Don Diego Dacugna / van Don Gabriel Rodrigeus/die selve daer doot bleef/de Companie vanden Baron d'Auxi/mette Benden van Ordonnantien vande Graven Reulx eñ Sore/met dertich Peerden van Arschots Bende/ die al schade leden: daer werden wel thien hondert ghevanghen ghenomen/ ende ontrent drie hondert Peerden/ tvolck haer inde Bosschen salverende.

Sanderdaechs sont Byron den Heere van S. Luck met vijf hondert Peerden ende twee hondert te voete / om Arschots volck in een Embuscade te locken: maer Arschot alsoo hy wel begraven lach onder de Voorstadt van Atrecht/ wilde syn voordeel niet verlaten ende veel abontueren / waer door de Fransoysen te vrijlijcker het platte Lant van Artoys afliepen/ branden ende brantschatten seer deerlijck / ende vertrocken in October met grooten buet weder wech nae Vranckrijck.

Fransoysen inval in Henegouwe in October.

Corts daer na weder comende / zijn sy in Henegouwe ghevallen/ ende tot in Walschbrabandt ghecomen/ende ettelijcke duysent Beesten ende veel ghevanghenen wechghevoert / so dat de Walsche Provintien nu de meeste ellende ende quade krijchs-vruchten onderworpen waren mette Fransche oorloghe.

De Spaensche Garnisoenen deden in Vlaenderen alomme grooten overlast / alles ten platten Lande beroovende: ende soo Don Alonzo de Mendosa sochte oock binnen Yperen te comen / hebben hem de Borghers de Poorten ghesloten/ende so wtghehouden in December.

Die van Oostende in Vlaenderen deden oock courssen/ende haelden veel Beesten/eñ vermeerderden haer brandtschattinghen. Die van Zeelant onder den Colonel Pyron Gouverneur van Axele hadden eenen aenslach op Hulst/ die niet en gheluckte.

Alsoo in Zeelant gestorven was meester Pieter de Rijcke/ eē seer vroom voorsichtich ende gheleert man/ die daer langhe hadde gheresideert/ wt Vlaenderen geboren/ ende ghepresenteert hadde inde Staten den persoon vanden Pr. Maurits als Marckgrave vander Vere ende Vlissinghen/ soo heeft Pr. Maurits in syn plaetse gheordonneert de Heere Jaques van Maldere/om voor den Edeldom van Zeelant synen persoon te presenteren in December.

Den Coninck van Vranckrijck waren int beghinsel van November (conform de verbontenisse met Enghelant) toeghecomen ontrent twee duysent Enghelsche onder den Ridder Baskerfielde/ die hy leyde in Garnisoene ontrent Cales/ vreesende de Spaensche Armaden diemen wtreede / ofte die aldaer mochte aencomen / hoe wel by afghewórpen Brieven het op Vlandt scheen geschickt te wesen. Ende int beghinsel van November waren de Staten van Vranckrijck tot Rowaen beschreven / alwaer den vierden November de Staten vergadert zijnde/ (ontrent hondert ende dertich personen) den Coninck mondelinghe heeft verclaert onder andere woorden / dat hy sochte twee glorieuse tittelen te verwerven/ te weten ghenoemt te worden verlosser ende hersteldér ofte resteurator van Vranckrijck/ ende daeromme hadde hy haer beschreven eñ ontboden: Hy verhaelde mede/ hoe dat hy Vranckrijck ghevonden hadde niet alleene bedorven/ maer wel byans geheel verloren/ twelck nu eensdeels verlost ware byder gratie Godts / door ghebeden ende goeden raet van sulcke die geen sweert voeren/ende door het sweert vande Princen ende Edelen / ende door haer eñ syn moeyte eñ arbeyt/ waeromme het nu moeste verlost blijven ende van onderganck behouden worden. Hy hadde haer niet opgheroepen/ om te doen goet vinden ofte toestemmen synen wille ofte goetduncken/ maer om haren raedt te hebben / ende om dien te ghelooven ende te volghen / ende eyndelijck om hem in haer tutelle ofte voochdije te stellen/ tghene dat nochtans Coninghen qualijcken grept ofte aenstaet/ veel min den Grijse Baerden ende victorieuse verwinders/ maer die crachtighe liefde / ende begheerte die hy hadde om de twee voorseyde tittels te moghen voeghen by den Conincklijcken tittel / dwonghen hem haer wijsheden te onderworpen: wat meer te segghen ware/ dat soude synen Cancelier doen.

1596.

Des Coninck van Vranckrijck verclaers aē syn Staten vergadert tot Rowaen den iiij. November.

Synen Cancelier den Heere van Cheverni/ verclaerde int langhe de tachterheyt ende staet vande Croone/ de groote costen des Coninckx/ die veel grooter waren dan in ouden tijden/ Verhalende dat den Coninc Sinte Loys ontrent den Jare Christi M. CC. ende Lxx. (van welcken Sinte Loys desen Coninck van Vader tot Sone ghesproten ware) alsoo hy drie Jaren in eygen persoone d'oorloghe in Turckijen tegen de ongheloovighe gevoert hadde/ maer en verteerde vijfthien hondert duysent ponden ternoys/ van twintich stuyvers tstuck/ twelc Vranckrijck soo benaude / datmen moeste coperen ghelt slaen: Synen nacommer Philippe de Valoys/ verloor den slach tot Creci/ Anno M. CCC. xlvj. daer dertich duysent mannen door den Coninck van Enghelant Eduaert den derden verslaghen werden/ waer onder waren vijfthien hondert Edelen/ eñ vijfthien Princen: Synen Sone Johan verloor desghelijcks Anno M. CCC. Lvj. den slach van Poittiers/ daer hy selve in persoone met synen jonghsten Sone Philips de Stoute/ Hertoch van Borgondien/ ghevanghen werdt / betalende groot rantsoen: maer synen Sone Chaerles hadde mette hulpe van des Rijcks Staten alle die swaricheden soo overwonnen / vervoert ende soo gheregeert/ dat hy in Vranckrijck weder inbrochte / Labeur ende Commertie / dat was Arbeydt ofte den Ploech ende Neeringhe / ofte Hanteeringhe / het welcke haer nv oock mede toestondt te

Cancelier van Vranckrijc vertooch aende State tot Rowaen den iiij. November.

Labeur ende Commertie brenght wel vaert in alle Landen.

doen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. doen / daer hy haer nv alle toe vermaende met vele woorden: Berispte oock den Coninck (diens liefde ende ander deuchden hy hoogelijck prees) om dat hy hem voor haer soo vernedert hadde/ met dat woort tutelle, dat was hem in haer voochdije te stellen/ eñ voorts werden daer veel saken afgehandelt tot Rijcks beste.

Die vander Gereformeerde Religie hebben daer oock haer clachten ghedaen/ maer haer versoeck en wert noch niet volcomen.

Een Spaensche Vlote van oorloch schepen lijdt groote schipbreuck op Cabo Finis terre in October.

Also in dit Jaer M.D.xcvj. den Coninck van Spaengien groote schade geleden hadde van Schepen ende Schips gereetschappe/ byden Enghelschen tot Cales alsoo wy verhaelt hebben/ soo heeft hy hem terstont op het aencomen van syn Vlote wt Indien/ weder een Armade te wege gebrocht/ meest van Oostersche eñ Nederlantsche Hulcken/ die met comenschappe in Spaengien gecomen waren/ die hy daer ghewoon is aen te houden ende te dwingen om hem te dienen: Tot een groot getal van dese heeft hy toegevoecht vier groote Gallioenẽ eñ ses Levantiscos/ dat zijn groote Italiaensche Schepen. Dese vergadert zijnde tot Lisbona/ zijn van daer wtgheseylt den xxiiij. Octobris/ daerover bevel hadde den Adelantado / ofte voorneemste Overste ter Zee van Spaengien/ Don Martin de Padillo: sy waren in ghetale ontrent tachtentich sterck/ ende volmant so van Krijchsvolc als Schipvolc/ eñ waren varende na Gallissien nade Havene van Ferol/ alwaer sy meer schepen van daer ontrent vergaderẽ soudẽ / so om haer Lant van Spaengien te beschermen/ als om Enghelandt ofte Yrlandt te invaderen ofte bespringen/ ende om in te stellen een geduerige vaert met cleynder Vloten tusschen Spaengien ende Cales in Vlaenderen / ende oock Bretangien in Vranckrijck. Dese Vlote schepen aldus varende / ende comende by Cabo Finis terre, also syt noemen/ zijn by onweder ende misnemen van haer Zeemercken/ gevallen op het voorschreven wtstekende Cabo Finis terre, alwaer sy groote schipbreuck gheleden hebben: ende daer werdt by de gheloofweerdichste gherapporteert/ wel ontrent veertich schepen soo groot als cleene ghebleven te wesen met veel volcks. Den voorschrevẽ Overste ofte Adelantado ontquamt met andere/ ende gheraeckte binnen Ferel door middel van eenige Hollantsche Piloten. Den principalẽ aenslach was gehouden te wesen op Yrlant ofte Cornual in Enghelandt/ maer werdt met dit verlies voor dien tijt gebroken: Sy hadden wel seven ofte acht duysent Krijchsvolck op/ veel Peerden ende Waghenen/ met gereetschappe om stercken te maken.

Turckschen crijch ende verlies van Agria daer de Christenẽ den slach verliesen/ den xxvj Octobris. 1596.

In desen tijdt heeft den Keyser Rudolphus teghen den jonghen Turckschen Keyser Machomet geen geluck ghehadt/ want also de Stadt Agria gheleghen in Hongarijen opde passagie van Sevenburgen/ vanden Turck beleghert was in September/ zijn de Christenen ghedwongen ghewreest de Stadt te verlaten/ eñ haer op het Casteel te begeven/ alwaer sy ooc beschoten/ bestormt/ ende het Krijchsvolck tot afval opgerupt werdẽ/ so datter tusschẽ de twee eñ drie hondert tseffens overliepẽ/ die alle de Christelijcke Religie verloochendẽ / eñ in Turcx dienst haer begaven/ so dat sy hebben moeten metten Turck overcomen / eñ t Casteel overgegeven den xiij. Octobris/ den Gouverneur Johan Pauli/ de Grave van Thoren met ander Overste ghevanghen blijvende/ ende dat by ghebreck van tijtlijck ontset / want den Coninck Maximiliaen van Oostenrijc met alle syn volck was verhindert (door reghenachtich weder) van te moghen met syn gheschut optrecken/ waer door hy eerst ontrent den xx. October hem versamelẽ conde metten Vorst van Sevenburghen/ ende ander Honghers Krijchsvolck/ soo dat sy haer ontrent Agria eerst onder Turcks ooghen presenteerden den xxj. Octobris/ sterck zijnde ontrent dertich duysent Peerden/ eñ wel so veel voetvolcx eñ andere/ tsamen geschat ontrent de tsestich duysent / de welcke vijf ofte ses dagen met schermutselen haer seer cloeckelijck betoonden / tot den xxvj. October dat sy weder den Turck groot volck afsloeghen / ende inde vlucht haer gheschut afnamen / ende braken deur totte Tenten vanden voorschreven grooten Turckschen Keyser/ ende vielen aent pilgeeren ende rooven/ het welcke merckende een Turcksche Bassa Cicasa/ een verloochent Italianen/ is met versse hoopen Krijchsvolck op haer ghevallen / ende heeftse gheheel inde vlucht geslagẽ / die de Turcken selve bevreest zijnde niet seer verre naejaechden/ soo dat den Coninck Maximiliaen den Sevenburger ofte Transilvaen/ Teuffenbach / Palfius ende ander Oversten tijt hadden om haer te salveren. Daer bleven wel ettelijcke duysenden doot/ maer meer Turcken dan Christenen/ onder andere twee jonghe Hertoghen van Holst/ Poppel/ ende veel andere van Adel/ ende ghebiet hebbende. Van daer troc den Turck Amirathes weder na Constantinopelen/ in stelheyt hem begevende / meest tot wellust/ het welcke Christenheyt seer wel te passe quam. Tot dit ongeluck des Keysers voechde hem noch dat syn Hof tot Praga tẽ selven daghe verbrande/ ende dat syn Lantvolck eñ Boeren opstonden ende oploopich werdẽ door den grootẽ overlast des Krijchsvolc/ ende boven dien beswaert met dwanc van consiente ende Religie / diemen gheen vryheyt wilde vergonnen / waeromme veel de Turcksche slavernije presen als maer over tlichaem zijnde.

Verhael vãde schade eñ verliesen van den Coninck van Spaengien.

Vande groote schade die den Coninc van Spaengien gheleden heeft (door het verlies synder schepen tot Cadis ofte Calis/ eñ ooc nv in October by Cabo Finis terre, die hem alle diere costen) hebben wy verhaelt / ende dat hem d'oorloghe in Nederlant so veel coste/ als ooc d'oorloge die hy tegen Vrancrijck te voeren hadde / waer mede nv syn schatten gheheel wtgheteert waren / ende alomme seer veel schuldich zijnde/ so en heeft hy nochtans niet afghelaten van meer materie van groote costen aen te nemen / als te incorporeren de Coninckrijcken van Engelant ende Yrlandt / op de Hertochdommen van Gulick eñ Cleve ooc een ooge hebbende/

daer

1596. daer toe hy syn Fortsen ende volc reede hadde/ also hy den Keyser byden Admirante de Arragon hadde doen aensegghen: Desghelijcx trachte hy na de Rijckstadt Aken/ Emden ende andere/ onder verscheyden pretensien. Hy versocht ooc aendẽ Keyser te mogen oplichten ses ofte seven Regimenten Duytscheknechten/ daermen die nochtans tegen den Turck soo grootelijcks vandoen hadde/ Ende hoewel de schade vande thien ofte twaelf Milioenen weerde in Comenschappe die tot Calis verbrant was/ voor den meestendeel particuliere Coopliedẽ aenginc/ soo verloor nochtans den Coninc syn Tollen daer van ofte Alcavallen also sy die noemen/ so op het wtvaren als incomen in Indien/ die wel vijfentwintich ten honderden bedragen/ soo in Spaengien als in Indien/ welcke Tollen/ Alcavallen eñ thiende penningen de rechte renten ofte domeynen zijn van syn Milioenen die wt Indien comen/ procederende vande comanschappẽ die daer over ende weder ghevoert werden/ eñ niet soo vele wt de Mynen van gout ende silver/ waer van hy maer een cleyn portie ofte aendeel heeft. Dese Tollẽ heeft hy van dese Vlote moeten missen/ soo vant incomen in Indien/ als vant wedercomen eñ retour daer van in Spaengien.

Hoe de Coninck van Spaengien met ghelt op interest neemende wtgeleert wert.

Door dese ende dierghelijcke schaden ende overvallende costen den Coninck ghedwonghen zijnde groote sommen van ghelde van Coopliedeu op te nemen/ soo in Nederlant/ Duytslant/ Italien ende Vranckrijck/ daer hy die vandoen hadde/ so hebben dese Cooplieden/ Contoyren eñ Banquiers (diemen de Hoofsche Negocianten noemde) hem meermael gerieft/ eñ groote partijen in alle Landen door haer correspondentie op haer credit vercregen/ ende hem wtgereyckt tot hooghen prijse van Wisselen ende grooten intereste/ soo sy die voor hem conden becomen/ om die groote ghevaren ende perijckelen die sy moesten draghen/ waer van sy tot versekeringhe ende bewaringe gemeynlijck vanden Coninck tot haer verset ofte verpant hadden syn Tollen/ Alcavallen/ thiende penningen eñ domeynen/ in Spaengien Iuros ghenoemt/ ende dat so langhe tot dat sulcken ghelt ontfanghen was/ ofte tot dat de eerste/ tweede/ ende derde Vloten wt Indien ghecomen waren/ het welcke al onseker was/ soo om de ghevaerlijckheyt der Zee/ als der vyanden: Ende alsoo de groote Contoyren Cooplieden/ ofte Hoofsche Negocianten die groote sommen van Milioenen niet van haer eyghen ghelt ofte vermoghen conden opbrenghen/ moesten sy die by vele ende verscheyden Cooplieden in Italien/ Duytslant ende Nederlandt vergaderen ende opbrenghen/ tzy op haer eygen geloove ende verbindinghe/ ofte op borghe eñ pant/ ende dat al om ghewin/ ende tot grooten intereste/ dies als eenighe particuliere haer ghelt vandoen hadden/ moesten die gerieven om haer credit te behouden/ eñ haer behelpen met Wisselen van deen Lant opt ander/ ende van deen Marct tot de andere/ nae yghelijcx gheleghentheyt/ ende dat tot hooghen prijse/ die de treckers moeten gheven/ om dat de ghevers (gheduerende dien tijt) de avontueren van bancquerotten draghen/ ende die prijsen zijn nae datter goede ofte quade tijdinghen comen van Vloten aencomsten ofte achterblijven/ ende na datter veel gelts is/ oft veel behoeft opde plaetsen daer sy dat trecken ofte behoeven: Ende dese groote Cooplieden/ Contoyren ofte Hoofsche Negocianten/ alsoo sy dese schaden van Wisselen ende interesten draghen moeten/ met particuliere veel cleynder handelaers/ soo moeten ende willen sy daer oock een bylcven ende profijt van hebben/ eñ voor haer perijckel/ avontuere/ oncoste/ moeyte ende arbeyt betaelt zijn/ want sy aende particuliere verbonden staen voor des Conincx ghetrouheyt/ als dat hy sulcke Wisselbrieven/ verpandingen/ verbintenissen ende beloften houden sal/ die hy alreede te voren inde jaren M.D.Lxxv. ende M.D.Lxxvij. by een resolutie ofte Decreet gebroken hadde/ also wy voren verhaelt hebben. By welcke ghebreck van des Conincks betalinghe/ doen ter tijt de gheinteresseerde Crediteuren veie niet boven de helft/ jae eenighe niet boven een derdedeel van haren ghelde ontfanghen hadden: Ende dierghelijcke hadden sy nu weder te vreesen/ boven dien oock het afsterven vanden Coninck/ die nu cranckelijck/ gichtich/ ende seer out ware/ veranderinghe van Princen/ alle betrouwers ende Crediteuren altijt sorghelijck zijnde: Daerenboven quam dese voorschreven Hoofsche Negociantẽ toe/ te rekenen de groote avontueren ter Zee/ der Indische Vlote ende andere/ die sy selve bywijlen moesten doen versekeren/ ocr de avontueren op het Lant/ prinsen/ arresten/ ende diergelijcke gevaren meer/ die de wackere eñ voorsichtige Cooplieden moeten weten daer op te rekenen/ soo dat dese oncosten/ perijckelen/ ende versekeringhen van dien/ tot groote intereste ofte schade beliepen/ alle tot laste vanden Coninck/ voor wien sy dickmael subytelijcken moesten haer ende haer vrienden credit eñ ghcloove verstrecken ende beproeven/ om van particuliere persoonen penninghen te lichten/ als den Coninck den noot dronghe/ waer in oock door quade beleydinghe veel ontrouwe diensten den Coninck ghedaen/ ende veel oncosten dobbel betaelt werden/ eñ alsoo werden des Conincx groote schatten als van eenen Cancker van hen selven opghegheten/ spruytende wt quade gemaeckte rekeninghe/ niet wel overleggende ofte weghende haer costen ende lasten/ teghen haer vermoghen/ ende teghen haer schatten ende incomsten.

Lasten ende gevaren der Hoofsche handelaers/ den Coninck ghelt verstreckende.

Dese schaden ende groote interesten den Coninck op dese tijt overvallende/ sijn gheloove van meer gelts te lichten byde voorsz Hoofsche Negocianten seer geswact zijnde/ ende meer gheldts vandoen hebbende/ tot schips gereetschappe/ ende des Vorstelicken Cardinaels conquesten van Cales eñ Hulst te behouden/ met noch eẽ strenge oorloge op sijnen hals hebbende/ sijn schatkisten leech/ de betalinghe van etlijcke des Vorstelicken Cardinaels ghetrocken Wisselgelt van drye ende een half milioenen in Spaengien nu

Coninc van Spaengien die resolveert syn schulden niet te betalen.

 verval-

verbailende: Dese dinghen segghen wy tsamen/ heeft den Coninc daen resolveren van syn gheloove/beloften/contracten ende toesegghinghen te breken ende schorssen aen alle syn Crediteuren/ principalick den Cooplieden/ Contooren ofte Banquiers / onder den naem van Hoofsche Negocianten/ des Vorstelijcken Cardinaels ghetrocken Wisselbrieven niet te accepteren ofte te betalen: ende dat om hem te behelpen met syn dagelijcksche incomsten/ ende die verpandingen daer van weder in syn handen gewveldelijck te resineren ofte herstellē/ ende heeft tot dien eynde den xxix. Novembris in dit jaer dit volghende Decreet ofte resolutie in drucke wtghegheven / in substantie alsoo hier nae volcht.

Placcaet vā Coninck vā Spaengien Decreet noēde de hoofsche Cooplieden ende syn Crediteuren niet te betalen/ den xxix November.

ALs dat wy gesien ende ghevonden hebbende/ niet tegenstaende onse groote incomsten/ profijten eñ Domeynē/so wel binnen eñ buyten onse Landen / mede de groote beleefdelijcke hulpe die ons by des Paus Heylicheyt ghegont is/so wel ten insien van onse oorloghe teghen Engelant/ als tot yphoudinghe vande Catholijcksche Religie: Daer by oock de ghewillighe schattinghe onser Onderdanē/teeckenen van haer trouwe/als oock de groote quantiteyt van gout ende silver die onse Indien gaven/ mede de groote profijtelijcke vermeerderinghe van onse domeynen ende schatten / door het goet beleyt van trouwe dienaers die daer in ghebruyct zijn. So vinden wy nochtans onsen staet/schat ende overvloet van rijckdom gheel wech ende verteert/ ende onse Coninckliјcke patrimonien grootelijcx vermindert/ door de groote costen die wy dagelijcx moeten doen/ draghen ende aenwenden / tot bescherminge van het Christendom ende onse eyghen Landen / twelck procedeerde wt de groote verliesen eñ interesten die wy betaelt ende ghedoocht hebben/ende noch dagelijcx moetē dragen door het oplichten van groote sommen van penninghen/door de Wisselen ende andere Contracten ghemaeckt by onse Facteurs ende Dienaers/ in onsen name ende tot onsen behoeve met Cooplieden/ etc. sonder die te connen schouwen ofte derven/ als daer toe ghedwonghen by hoochdringhende occasien / soo dat alle onse Domeynen/ Renten ende incomen / beyde ordinaire ende extraordinaire zijn verpant/verset/ende verteert/ inder voeghen datter niet en is overghebleven(seyt hy)waer mede wy ons in onsen grooten noot mochten behelpen/ overmidts dat de Cooplieden / Negocianten/ ende handelaers/ lieden die ons tot noch toe hebben de behoeften tot onsen Coninckliјcken staet / door Wisselen (loopende tusschen deen Lant ende dander/ als een behoorlijck/gherieflijck ende nootsakelijck gebruyck)bygestaen hebben/nu haer ontschuldighen /eñde de hant voor ons toe sluyten/ swaricheyt makende van met ons te handelen/ niet teghenstaende sy hebben eñ houden in haer besit alle onse incomsten eñ Domeynen/ waer wt spruyten dese so vreemde ende groote swaricheden / de welcke soo die niet in tijts voorsien ofte voorcomen werden/ souden in groot ghevaer ende perijckel brenghen tgene ons van onsen Heere God soo hooghelijck gerecommandeert ofte bevolen is / als zijn de behoudenisse vande Catholijcksche Kercke / den goeden stant ende voorspoet van onse lieve ende beminde Onderdanen ende Vassalen/ die leven onder onse beschuttinghe/ met het straffen ende dempen vande vyanden / ongheloovighe ende ketterschе der selver onser Onderdanen/ welcke zijn alle behoorlijcke schuldige plichten/ ons soo na gaende/ als sy costelijck ende nootelijck zijn. Desghelijcx ende niet min is hoochnoodelijck het herstellen ende voorcomen vande groote schaden ende interesten mette swaricheden daer wt spruytende/ nae ons vermogen/ ende niet meer te lijden sulcken onbehoorlijcke exactien als nu in ghebruyc zijn by alle soorten van volcke in onse Rijcken / selve by het Lantvolck ende Boeren/ die verlaten haer Lantbouwinge ende haer ghewoonlijcke hantwercken ende neeringē/ende worden Cooplieden ende Woeckenaers / becomende groote profijten voor haer selven / tot wterlijck achterdeel des dienst tot Godes ende den onsen/ met groot ongherief van onse Rijcken eñ Dominien/ waer wt spruyten saken van gheen cleyn ghevolch ende consideratie: want door die middelen hebben sy veel gouts ende silver/ (twelck wt Indien ghebrocht is) sints verdeylt ende verspreyt inde Landen ende Coninckrijcken vande rebellen / ende vyanden der Christenheyt ende van ons / waer by de selvighe becomen hebben veel grooter middelen ende stercкte / ende volghens dien zijn wy benoodicht ons te versiercken ende te vallen in meerderen coste. Int aensien vant welcke/ wy hebben voorghenomen den alderbequaemsten reghel / ende den discreetsten middel die ons moghelijck was te vinden tot voorraet ende voldoeninghe van onsen Conincklijcke ampt / schuldighen plicht ende Obligatien / als waer aen was hanghende (ghelijck als wy hier te voren ghesеyt hebben) de beschuttinghen van het Christendom / onse Conincklijcke staten ende Heerlijckheden / mette ruste ende vrede vande Subjecten ende Vassalen der selvigher.

Den Coninck beschuldicht de Cooplieden ofte Negocianten van onbehoorlijcken Woecker.

Ende alsoo hebbende sorchvuldich toesicht ende wackere ooghe op dit soo ghewichtighen stuck/ soo en isser gheenen bequamer ende bereren middel ofte oprechtigher handelinghe ghevonden / dan te repareren ende ontlasten onse Conincklijcke Tresooren ende Domeynen/ af ende van alle becommeringhen / onwettelijcke exactien/ die sy hebben gheleden byde onbehoorlijcke Wisselen ende interesten / by ons toeghelaten ende gheleden ten tijde van onse Contracten / om daer mede te weeren veel grooter gevaren ofte perijckelen/ als mochten wesen het derven ende missen des nootsakelijcken voorraet van onser oorloghen/ ende dien aenclevende in behoorlijcke tijden: Waer toe wy ons voorsien hebben met alle sulcken nootdringhende middelen/ (gheene andere oock voorhanden hebbende / wt oorsake vande ghegheven occasie) noch eenighe ander middelen vindelijck:

ten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. ten eynde dat de voorsz interesten mochten ophouden ende afghedaen worden by alle goede ende moghelycke middelen ende weghen / op dat in corte tyden sulcke persoonen als met ons hebben ghehandelt/ mochten betaelt ende te vreden ghestelt worden/ voor ende van tgene dat bevonden sal worden wettelycken ende rechtelycken haer toe te comen/ wt crachte van haer voorschreven Obligatien ende Contracten.

Het effect van Coninck Decreet/ nopende de Hoofsche Coopliedẽ/ den xx. November.

Wy hebben gheordonneert ende ghedecreteert/ ende by desen ordonneren ende decreterẽ wy/ ons te behelpẽ met alle de voorseyde assignatien ende bewysinghen die wy hebben ghegheven ende gepasseert/ also wel binnen onse Rycken als daer buyten/ aen alle Coopliedẽ ofte Negocianten/ van wegen eenighe Penninghen/ Finantien ofte Contracten die haer overghemaeckt ofte gepasseert mochten wesen binnen dese Rijckẽ oft daer buyten/ door onsen bevele/ op wat maniere het mach te gheweest hebben / sints de ordonnantien ende generael Decreten die by ons wtghegheven ende gheordonneert zijn den eersten Septembris Anno M.D. Lxxv. ende den vijfden Decembris M.D. Lxxvij. totten dach ende date van dese teghenwoordighe. Ende datter presentelycken met die selvige sullen rekeninghen ghemaeckt ende ghesloten worden van alle sulcke sommen ende penninghen als haer souden mogen toecomẽ/ oft men haer sal schuldich wesen/ op den voet ende volghende de ordere die wy daeroppe sullen ramen ende verclaren/ volghende welcke / sullen sy voldaen eñ betaelt worden van al dat wy haer sullen schuldich wesen / ofte dat sy met goet bewijs connen eyschen/ ofte behoorlijck pretenderen.

Den Coninc van Spaengien schorst ende neemt aen hem alle verpandingẽ eñ geassigneerde goederen eñ incomen.

Ter oorsaken vant welcke / wy hebben gheschorst/ ende houden geschorst midts dese teghenwoordighe ordonnantie / alle assignatien ofte verpandinghen by ons gegeven ofte overgeset aen eenige vanden voorschreven Coopliedẽ ende Negocianten/ op eenighe van onse Domeynen/ alsoo wel binnen onse Rycken als daer buyten/ op onse inghewillichde schattinghen / beden / incomsten/ ende ander deelen van onse goederen eñ penninghen/ procederende vande voorschreven Finantien/ Wisselen ende Contracten/ ten eynde sy die niet langer en genieten noch ontfanghen / maer ter contrarien dat die Penninghen die daer van ghecomen zijn/ eñ noch sullen moghen comen / sullen ontfanghen werden ende comen in onse Conincklijcke Coffers/ om wtghereyt ende besteet te worden aen onse nootsakelijcke ende expresse affayren by ons voor te nemen ende volbracht te worden.

Ende by desen verclaren wy/ dat van desen dage voortaen de voorschrevẽ Contracten/ interesten/ ende ander middelen die wy tot dien eynde ende insien hebben verleent/ gelevert/ ende gheconsenteert / aen haer sullen ophouden ende geschorst zijn. Bevelende tot dien eynde datter Brieven presentelijcken sullen afgheveerdicht worden / inhoudende nootelijcke behoorlijcke ende autentijcke ghebo den/ aen onse dienaers eñ beleyders van onse Coninckljjcke Finantien 1596. ende Tresooren / om tot goede beleydinghe ende ghewisse behandinge vande voorschreven assignatien ofte verpandingẽ te comen. Hebbende toeghestaen ende goet gevonden/ toestaen ende vinden goet by desen/ alle tgene dat ter causen ende insien van desen besloten ende gheordonneert is gheweest byde Presidenten van onsen Coninclijcken Raet/ ende van alle onse Tresoriers / als dat alle tgene wat sy desen aengaende hebben/ is als ghedaen by onsen specialen wille ende ghebodt. Ghegheven tot Pardo den xxix. Novembris/ Anno M.D.xcvj. Onderteeckent byden Coninck/ Yo el Rey. &c.

Aldus heeft den Coninck anderwerf met voorgaende Decreet syn ghelofte ghebroken ende gheschorst/ mette Coopliedẽ ofte Hoofsche Negocianten / ende heeft met dit Decreet alle verpandingen / transpoorten/ assignatien van Renten / Domeynen / Beden/ Tollen/ thiende penninghen/ etc. die tot verseeckeringhe ende in betalinghe ghegeven waren/ weder tot hem ghenomen: Dese alle beloopende groote sommen van Milioenen Ducaten/ toecomende eensdeels Italianen van Genua ende ander plaetsen/ oock vele Spaengiaerden/ ende voorts Contooren ende ghesellschappen van Hoochduytsche eñ Nederlantsche Coopliedẽ/ de welcke nae langhe solicitatien om betalinge ofte versekeringhe niet anders vercreghen dan Brieven van respijte/ dat sy in rechte van haer Crediteuren ofte schuldenaers niet en mochten aengesproken worden / welcke Brieven haer van tyde tot tyde verlenght zyn ghewordẽ meer dan een Jaer lanck. Terwyle den Coninc alle syn Renten/ Tollen ende incomsten vry ontfanghende / behelpt hem selven daer mede / hebbende alle gheloove ofte credit verloren van eenich gelt meer te mogen lichten: Maer hy moet eerst in Spaengien wt betalen eer hy eenige penninghen in Nederlant can crijgen/ oft moet die te Water ofte te Lande oversendẽ/ waer by den Vorstelicken Cardinael met groot ghebreck van ghelde gheweest is een Jaer lanck. Maer ten lesten int eynde vant jaer M.D.xcvij. heeft den Coninck begonst dese Hoofsche Negocianten ghehoor te geven/ die haer rechtveerdighe saken stelden inde Gheestelijcke Rechters / ende inde conscientie vanden Coninck / principalijck als sy hem aenboden een nieu partije van acht Milioenen meer totte oude somme te doen/ soo sy maer goede verseckeringhe mochten becomen. Ende also den Coninck resolveerde int naeste jaer den Vorst. Cardinael syn dochter de Infante ten houwelijck te geven mette Nederlanden / de welcke hy sochte te verseekeren dat hy die niet verlaten wilde/ maer ghelijckewel assisteren/ heeft een Contract mette voorschreven Hoofsche Negocianten inghegaen/ als dat sy voor haer oude schulden weder de verseeckeringhe hebben souden / ende noch weder souden in Nederlant hem ofte den Vorstelicken Cardinael tellen van Januari af Anno M.D.xcviij. alle Maent t achthien Maenden ghedurende/ twee hondert ende vijftich duysent Ducaten/

Den Coninck accordeert mette Hoofsche Negocianten/ midts hem betalende xviij. maenden lanck/ vier hondert duysent Ducaten in Nederlant eñ in Spaengien.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1596. caten / van dryenvijftich stuyvers tstuck/ ende noch hondert eñ vijftich duysent Ducaten alle maent/ in Spaengien ofte elders/ oock achthien maenden langhe gheduerende/ waer over sy buyten de versekeringhe vande oude schult nieuwe bewijsen cregen/ opde eerste / tweede/ ende derde Vloten wt Indien met ghelde comende / ende op noch ander Coninckx incomen in Spaengien/ met welck Contract den Coninck opentlijc verclaert eñ bekent/ dat de voorschreven Coopluyden ende Negocianten hem wel ende eerlijck ghehandelt hebben/ alle schult hem selven toeschrijvende ende op hem nemende/ ende synen grooten hooghen noot alles toeschrijvende/ als wy hier na sullen verhalen.

De Schotschen Capiteyn James Wimes werdt tot Campvere onthalst/ om dat hy gesocht hadde die stadt in des Cardinaels handen te leveren in December.

Door ghebreck van ghelde (als wy voren verhaelt hebben) heeft den Vorstelické Cardinael in Nederlandt niet veel meer inden Winter van dit jaer M.D.xcvj. conné wtrechten/ maer hadde gepractiseert eenen secreten aenslach om de Stadt van Campvere in Walcheren te crijgen/ door middel van eenen Schotschen Capiteyn ende Edelman James Wimes ghenoemt/ den outsten sone vanden Baroen van Loggey/ de welcke presumerende dat den Capiteyn Rolle eenighen afkeer ende miscontentement hadde mette Staté van Zeelant/ over syn handelinghe in Hulst/ heeft hem allenskens synen aenslach ontdeckt/ om de Stadt van Campvere int beginsel van December over te leveren aenden Cardinael/ die met Booten ende Schepen van Sluys / Duynkercken ofte Cales/ ende ander plaetsen/ etlijcke duysent Soldaten soude moghen int Eylant senden. Maer alsoo desen Rolle getrouwe was ende schalck/ heeft met advijse vande Staten/ ende metten Borgemeester Reyghersberch/ die hem daer over acte gaven/ het stuc so verde beleyt/ tot dat het opde executie quam / welcke executie alsoo die besloten was / de Staten niet geraden vonden/ ymmers niet om eenich volck int Eylandt te laten comen/ alwaert oock dat sy die conden lichtelijck vermeesteren/ waeromme sy desen James Wimes deden vangen/ ende syn proces maken/ ende overwonné zijnde/ is hy den achtsten Januari onthalst: ende stervende/ beclaechde hy hem/ ende seyde dat hy te Brussel ghevanghen gheleghen hebbende/ aldaer van eenen Schotschen Jesuwijt Hamelton ende twee Spaensche tot dit feyt aen te vanghen beweecht was/ ende genoech met Eede ghedwonghen om sulcken beloste te doen.

Des Vorst. Cardinaels Legher vergadert onder de Grave van Varax by Tuernhout/ in December.

In desen Winter van in December hadde den Vorstelicken Cardinael vergadert vier Regimenté voetvolcx/ ontrent Tuernhout/ eñ verwachte noch dry andere meer/ met alle het Peerdevolck wt Ghelderlant/ hebbende eenen aenslach op Tertolen/ met intelligentie/ wachtende nae bequaemheyt/ die den vorst ofte ghevries soude moghen gheven: De Regimenten die by Tuernhout in Brabant gheintrencheert laghen/ waren dese: Het Regiment vanden Marquis van Trevicq/ Napolitanen / die van xv. Vaendelen waren gecomen op vijve/ waer onder sy dry hondert Spiessien hadden / al oude wtghelesen Soldaten / het Regiment vanden Grave van Sulst/ van derthien Vaendelen/ versterct zijnde met het volck van een ander Duytsch Regiment / eñ hadden acht hondert Spiessien / oock Borlotten Regiment van twaelf Vaendelen / ende dat van La Coquelle Gouverneur van Hesdin/ dat nu was behoorende totten Heere van Hachicourt van negen Vaendelen/ welcke twee Regimenten waren Walen/ ende onlancks seer versterckt in stede van die voor Hulst waren ghebleven. Daer waren noch vijf Compangien Ruyteren / als de Compangie van Nicolaes Basti/ Albanoysen/ die het bevel over de Peerden hadde/ van Don Johan de Cordua/ Don Johan de Gousman/ ende Alonzo Dragon Spaengiaerden/ met Grobbendonckx Nederlantsche cloecke Ruyteren. Hier over commandeerde als Generael de Grave van Varax / Heere van Ballanson/ de Broeder vanden Marquis van Varrabon/ ende Generael vande Artellerye/ een cloeck Heere van grooter ervarentheyt / ende die wel dertich jaer ghediens hadde in veel Krijchs-ampten. Dit volck hadde grooté overlast daer ontrent in Brabant gedaen/ met de Dorpen te brantschatten by ghebreck van gelt/ sy waren eens tot voor Antwerpen/ beroovende alle de Meulens van haer Coren ende Meel / eñ de Hoven vant ghewas: Dies den Vorstelicken Cardinael schreef aen de Stadt van Antwerpen om dertich duysent Croonen te leenen/ ende dat Krijchsvolck te vreden te stellen/ maer sy vercreghen maer dertich duysent gulden / waer van elck Soldaet eenen gulden creech/ ende voorts ander nootdruft ende amonitie/ ende so vertrocken sy weder na Tuernhout.

De Pr. Maurits bedenckende het quaet dat den inval sijnder vyanden in eenighe plaetsen soude moghen doen / met behulp vanden vorst / alsmen alomme over het ys can comen/ heeft gheresolveert door het gheduerich vermanen van Barx ende Heraugier/ Gouverneurs van Bergen ende Breda/ dese vergaderinghe te bespringhen/ hoewel het inden Winter was/ het weder ongestadich/ ende syn Krijchsvolck wel dertich mijlen vanden anderen verscheyden ligghende/ qualijck by een te brenghen waren.

1597.

Den Prince Maurits beschrijft syn Krijchsvolck teghen des Cardinaels Legher/ den xxij. Januarii.

Also heeft Pr. Maurits ontrent ses duysent Krijchsvolck soo te voete als te Peerde beschreven hem te ontmoeten den xxij. Januario tot Dordrecht ende Gheertruydenberghe / hy selve vertrock den xxj. voorsz wt den Haghe/ eñ was sanderdaechs tot Geertruydenberghe / daer die van wt Zeelant te spade aenquamen: eñ so aldaer aengecomen waren in meer dan hondert ende vijftich schepen/ ghenoech op eenen tijt alle het beschreven volck/ so en conden sy midts quade wegen ontrent die Stadt/ ende dat sy mede namen twee half Cartouwen/ ende twee Veltstucken Gheschuts/ dien dach eñ nacht niet verre trecken. Metten Pr. Maurits waren ghecomen den Grave van Solms/ den Heer Franchoys Vere. Daer was oock aenghecomen den Heere Robbert Sidney/ Gouverneur der Stadt van Vlissinghen/

met

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. met drie hondert wtgecoren Engelsche Soldaten van sijnen Garnisoene/ oock den Luytenant vandē Briele/ met twee hondert Enghelsche.

De Grave van Hohenlo/ Vryheere van Langhenberch/ Luytenant Generael der Heeren Staten/ ende des Prince Maurits/ die op sijnen wech was opde Frontierē van Nederlant/ om na Duytslant te vertreysen/ daer leggende na bequaem weder wachtende/ heeft ghehoordt van dit subijt exploit/ waeromme hy in alle haest onverwacht te rugghe is ghecomen/ ende hem hier by heeft laten vinden.

Met alle dese hoopen is Prince Maurits den xxij. Januari opgetrocken/ ende opde Heyde comende/ hebben hem ontmoet xvj. Companien peerdē/ ende het Regiment van mijn Heere van Heraugier/ Gouverneur van Breda/ ende aldaer heeft hy het volck in ordere ghestelt/ sijn voetvolck ghedeylt in acht batailions: inde avantgarde stelde hy drie Vaendelen/ een Vaendel Engelsche van den Ridder Vere aende rechte zijde/ eñ aende slincke zijde een Vaendel Schotten vanden Colonel Morray/ de Heere vander noot sijn Vaēdel was int middel: de rechte hant was ghesecondeert by eenen tweeden hoop Enghelsche/ de slincke zijde met eenen tweeden hoop Schotten. De Enghelsche werden beleydt byden Heere van Breederoode/ ende de Schotten by Heraugier. De troupe van reserve ofte toevlucht/ wesende Zeelanders/ was beleyt vanden Capiteyn de La Corde/ by haer zijnde de voorschreven vier stucken grof gheschuts/ met het Bootsvolck ende Busschieters/ mette Amonitie-Waghens daer toe dienende.

De Ruyterije hadde de voortocht/ die alle groote Pistolen ofte Curroers ende gheen Lancien en voerden/ verdeylt in ses troupen/ de twee eerste (elck bestaende van vier Cornetten) waren een stuck weechs vanden anderen verscheyden/ doch besyden deen den anderen: De rechte syde werdē aengevoert by den Grave van Hohenlo ende de Grave van Solms. Na haer volchdē twee andere deelen/ elck van drie Cornetten. Ten lesten werden sy noch beslotē met twee Cornetten in twee hoopen by Prince Maurits selve. In dese ordere marcheerden sy tot middernacht/ ende rusten haer tot Ravels/ een ure gaens van Tuernhout/ alwaer sy aengecomen zijnde/ het voetvolck verbeyden.

De Grave van Varax vertreckt van Tuernhout nae Herentals den xxiiij. Januari.

Pr. Maurits sont in haeste om een brugghe te winnen/ niet verre van daer/ daer sy moesten passeren/ een ure voor den daghe. Den xxiiij. Januari vertrocken sy van Ravels/ meynende smorgens den vyant te vinden/ Die welcke van verscheyden plaetsen gheaviseert zijnde datmen na hem toe marcheerde/ was smorghens voor den dage met alle syn hoopen opgetrocken (alle syn baggagie van inden diepen nacht voorgesonden hebbende) na Herentals/ met grooter stilheyt sonder Trommelslach/ latende hier eñ daer weynighe besettinge/ om te becommeren ende hinderen die hem soude willen naevolghen/ ende so trocken sy in goeder ordonnantie ontrent hondert treden vanden anderen: het Duyts Regiment onder de Grave van Sults was het voorste/ dat van Hachicourt het tweede/ van Barlotte het derde/ ende de Napolitanen de vierde haddē den hindertocht: sy trocken neghen eñ elf dicke in fronte: Aen haer rechter zijde reden haer Ruyteren/ verdeylt in drie hoopen/ eñ vander slincker zijde waren sy bedeckt van een Bosachtich gheboomte/ ende een waterken van Tuernhout afloopende. Veel meynden dat de Grave van Varax beter gedaen soude hebben/ hadde hy hem in syn sterckte tot Tuernhout behoudē/ daer hy syn vyanden beter soude connē wederstaen hebben/ maer hy dochte in tijts genoech over de Tielsche Heyde tot Herentals te comen/ zijnde maer drie ofte vier mijlen van daer/ ende hadde oock meer sijn ander redenen. 1597.

Als nu Pri. Maurits tot Tuernhout gecomen was/ ende sijnen vyant vertrocken sach/ ende hoorde dat den wech quaet was/ bequaem zijnde om laghen te legghen ofte Embuscade te maken/ so bevont hy dē meesten hoop vā des Krijchsraets opinie te wesen/ datmen dē vyant niet vorder soude volghen: Maer den Ridder Vere/ Marcelis Bax/ ende andere/ die wat meer besichtiche hadden/ waren van opinie datmen den vyant volghen moeste/ Bax roepende dat het schande ware datmen die alsoo soude laten loopē. Waer over Prince Maurits besloot datmen eenich voetvolck die voren gecomen waren/ wesende Muskettiers van syn Gardie/ onder den Heer vander Aa/ met eenighe andere wt verscheyden Vaendelen/ tsamen ontrent twee hondert sterck zijnde/ voor wt soude senden/ om de Embuscade ofte hinderlagen te ontdecken ende op te slaen. Met dese reet Marcellis Bacx voor wt met vijf ofte ses Peerden/ om alles te besichtighen/ ende te ontdecken des vyants hinderlage eñ besettinghe/ die welcke een van Bacx Peerden doot ter aerden schoten/ maer na cleyne teghenweere werden sy opgheslaghen inde vlucht: die andere volgende/ vindende Bacx Peert doot/ twelck sy kenden/ maeckte haer meerder achterdenchen/ maer Bacx reedt voorts tot op de Heyde/ dien Vere oock ghevolcht was/ daer na Sidney ende Regemortes/ soo dat sy nu wel twaelf Peerden sterck waren/ ende Bacx creech noch thien van syn eyghen Vane by hem.

Varax wort ontdect ende achterhaelt.

Vere ende Sidney den vyant siende/ hebben dese twee hondert Muskettiers op de scharmutsel aenden vyant gevoert/ om dien te becommeren ende op te houden/ tot dat sy van Pr. Maurits troupen mochten achterhaelt worden/ also sy deden wel drie uren lanck met dit weynich voetvolck eñ Peerden/ op alle voordeelen die sy conden.

Pr. Maurits op de Tielsche Heyde met syn Peerdevolc gecomē zijnde/ siende dat hy synen vyant niet en conde met syn voetvolc achterhalen/ resolveerde die met syn Peerdevolck aen te tasten/ eer sy vander Heyden inden enghen wech nae Herentals geraeckten/ waeromme hy den voorschreven Vere/ Sidney/ Bacx/ du Boys/ ende Donc belaste met valsche Allarmen haer op te houden/ so vele moghelijck ware/ tot dat sy op bequame plaet-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701.B.16

1597. me plaetsen om te treffen souden comen: daerop wert oock vant aengrijpen geresolveert/ ende ordre ghegheven.

Slach tusschen Pr. Maurits en den Grave van Varax tot Tuernhout/ den xxiiij. Januari/ 1597.

Terwijle hadden de twee Graven van Hohenlo ende Solms (die met vier Cornetten Peerden buyten een water omgereden waren) de voorste slachordene (wesende het Regiment Hoochduytschen vanden Grave van Sults) achterhaelt/ maer also sy noch in een waterachtighe dellinge waren/ reden sy aen tot dat sy op een bequamer plaetse quamen/ ende doen (volgens de ordere van Pr. Maurits) vielen sy tseffens op haer vyanden aen mette Cornetten van Breda / alwaer de Spaensche Ruyterije (die maer een cleyn proeve van tegenweer deden) terstont af reden voor op haer avantgarde / als oft sy eenich voordeel hadden willen innemen. Aldus het Hoochduyts voetvolck ontbloot zijnde van haer Peerdenvolck / werdt van ter syden aenghetast / soo dat dese Graven daer dweers doorsloeghen.

Desghelijcx deden oock op eenen tijdt de Heeren Vere ende Sidney / mette Ruyterije van Bacxen ende Berghen / op den achter hoop der Napoliteynen/ eerst haer vleugelen te rugghe drijvende: Dese waren wel deerste aenghetast/ ende schoten eens al tseffens af/ ende te haestich/ dies treften sy weynige/ ende doen warender niet dan de Spiessien te vreesen / daer dese Ruyterije terstont in drongen/ eer die wel ghevelt waren/ en soo quam die slachordene in confusie/ ende werden terstont inde gront gheslaghen.

De middelste twee oude Regimenten Walen van Borlotte ende La Motte werden desghelijcx oock besprongen / terwijle dat Pr. Maurits noch eenighe vier Cornetten dede stille houden in reserve ofte tot onderstemsel in noot van andere / die eenige noot mochte toecomen / de welcke oock op den vyandt vielen door een misverstant/ om dat den Ritmeester Parker het bevel van Pr. Maurits qualick verstaen ofte ghehoort hadde (door dat syn Helmet toegesloten was) van maer met een Cornette alleene op den vyandt te vallen / ende hy reet met alle de vier Cornetten.

Den Grave van Varax verslaghen den xxiiij. Januario.

Daer wert den Grave van Varax al int begin gheschoten ende verslaghen met veel andere / ende de vlucht werdt generael / maer sy conden qualijck ontcomen / mits dat sy van achter het aencomende voetvolck vreesden: Ter syden waren sy beset van gheboomte/ ende een cleyn Rivierken/ ende voor haer was den engen wech na Heerentals / daer alle de Baggagie nu in was/ ende ghenoech ghestopt/ alsoo werden daer veel verslaghen ende ghevanghen.

Nieuwen allarm vande Spaensche Ruyterije.

Terwijle nu des vyants gevluchte Ruyterije qualick wech conde/ soo sloeghen eenige cloecke onder haer weder met een trompette allarm / en quamen ontrent veertich aengherent op die sy ongheschickste saghen aent plonderen / al oft sy een nieuwe charge hadde willen doen/ ende al overloopen/ daer door een deel vande onervarenste en blootste vluchten/ tot by haer volgende voetvolc/ haer ghelatende al ofte sy die quamen halen ende doen haesten. Pr. Maurits sach omme na syn Cornetten van reserve ofte toevlucht/ ende belaste alle de ghevanghenen van syn Peert te wijcken / de welcke vast baden om ghenade/ roepende datter bloets ghenoech ghestort was om de victorie te eynden/ hier door werden veel ghevangenen doorsteken/ ende men werdt doen ghewaer tghebreck en de faute vande Cornetten die tot de reserve gheordonneert waren / door het voorschreven misverstaen van Parcker / ofte misnemen van syn volck: Maer alsoo een yeghelijck toeliep nae Pr. Maurits / namelijck Mercellis Bacx ende Edmont / werdt den aencomende vyant bevreest en wederstaen/ de welcke terstont weder de vlucht nam. 1597.

Victorie van Pr. Maurits tot Tuernhout/ met het ghetal der verslaghen.

Dit ghesciede ontrent een ure voor den middach/ den xxiiij. Januari/ ende in so corten tijt dat de Ruyterije de victorie ghecreghen hadden eer het voetvolck conde aencomen.

Daer werden ghenomen achtendertich Vaendelen / ende de Cornette van Alonzo Dragon: De Baggagie werdt eensdeels gepilgeert / ende de dooden ghenaeckt. Daer bleven doot over de twee duysent mannen: De Boeren rapporteerden dat sy meer dan twee duysent/ tweehondert ende vijftich begraven hadden/ hoe wel andere veel meer seggen: Daer bleef den Oversten Luytenant van Borlotte / ende meest alle de Capiteynen ende Officieren / met seer weynige vande overwinders: Waer onder den Ritmeester Donck van syn quetseuren ghestorven is.

Dit was een heerlijcke victorie begaen met acht hondert Peerden ofte lutter meer/ daer nochtans groote avontuere in was ghelegen/ soo den vyant cloeck ende voorsichtich hadde gheweest.

Daer waren wel vier ofte bycde vijf hondert ghevanghenen/ waer onder een jonghe Grave van Mansvelt was/ Oock mede den Jeronimo Deutice Raet van Varax/ Luytenant Coronel vanden Marquis de Trevico/ ende Sergant Mayor / die namaels ontliep. Vande gevangen storven meer dan hondert vande quetseuren: ende soo nam Pr. Maurits synen aftreck na Tuernhout/ de vluchtighe latende nae Heerentals loopen/ daer gheen dry hondert man quamen/ behalven die te voren mette Baggagie ghecomen waren. Het doode lichaem vanden Overste den Grave van Varax/ werdt synen Dienaers toeghelaten byden Pr. Maurits na Liere te voeren/ ende soo nae Mechelen/ daer hy syn Huysvrouwe ende veel kinderen hadde / medesendende eenen Brief aenden Vorst. Cardinael/ hem aenbiedende verlossinghe over de ghevanghenen/ soo hy quartier wilde houden.

Daer is ghebleken dat de Spiessien niet houden moghen teghen de furije van groote Pistoletten ofte Cincroers / diemen noemt Carabins / die de Ruyterije van Pr. Maurits voerden in dese tocht/ in stede van Lansien/ oock werdt bevonden dat het so swaer niet en is den vyandt int Velt te ontmoeten/ met goede ordere/ want soo daer ghebreck mochte zijn van goede ordere (daer veel aen hanght) tselfde ghebrack den Spaengiaerden meest/ twelck dese oude Regimenten in desen slach bewesen hebben / niet wetende

hoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. hoe sy haer wel sluyten eñ ghesloten souden houden.

Also de Boeren vande Tielsche Heyde alle de Wapenen die sy gevonden hadden nae den slach op het Velt vergadert hadden/ eñ inde Kerck gebrocht/ so werdē sy by die van Diest belast die tot haer te brengē/ de welcke so sy die op ses Wagenen geladē hadden/ hebben die van Breda (zijnde daer van verwitticht) die selve doen halē/ eñ met gewelt binnē Breda doen brengen dē xxiij. Februari/ tot een meerder teeckē haerder victorie.

De Gravē van Hohenlo eñ van Solms/ mette Heeren Ridderen Vere / diens Peert onder hem geschoten wert/ eñ Sidney wert groote eere toegeschrevē van haer voorsichtichheyt eñ vroomheyt/ desgelijcken de ander Ritmeesters eñ Oversten van manlijckheyt eñ cloeckheyt/ namelijck Baex eñ Edmont.

Het Leger is savonts tot ruste te Tuernhout gecomē/ daer het geschut gelatē was: Sanderdaechs beschoten sy het Casteel/ eñ na eenige acht ofte thien schoten/ hebben die vandē Garnisoen daer Capiteyn over was vander Delft/ dat overgegeven by appointemente/ behoudende lijf eñ goet / twelc wel beset gelaten is/ eñ elck een is weder nae syn Garnisoen getrocken. P. Maurits is over Geertruydenberge gereyst/ eñ den viij. dach van syn vertrec weder inden Hage gecomē/ daer mede brenghende xxxviij. Vaendelen/ die hy aldaer dede ophanghen opde groote Sale/ met een Cornette der Ruyterije/ eñ een Baēderolle vande Soetelaers/ eñ dede God alom openbaerlijc danckē van syn victorie.

Desen Winter is gepasseert in Nederlant met veel aenslagē over wedersydē op steden/ plaetsen eñ stercken / maer veel zijn te vergeefs geweest. De Spaensche hebbē te vergeefs eenē aenslach op Schenckēs Schansse gehadt/ eñ de Fransoysen op Camerijck: Maer den Gouverneur van Dorlans/ Hernantello de Portocarrera/ heeft eenen cloecken aenslach voorgenomē op de Stadt van Amiens/ de Hooftstadt van Piccardien/ eñ wel volbrocht inder manieren als volcht.

Hernantello Portocarrera neemt behendelijcken de stadt Amiens in/ den xj. Meerte.

Desen Hernantello Portocarrera een cloec Spaengiaert/ liggēde met sterc Garnisoen in Dorlans niet verde vā Amiens/ heeft gepractiseert met veel Fransoysche Ligeurs die uit Vrancrijc by hem ingewekē waren/ hoe hy die machtighe eñ stercke Stadt van Amiens / Metropolitaine ofte Hooftstadt van Piccardien/ op de Riviere de Somme geleghen/ mochte behendelijcken incrijgen/ de welcke rijc eñ machtich zijnde/ alle de syne rijck eñ befaemt maken soude/ het welcke hem den xj. Meerte ghelucht is door de verwaentheyt der Borgers/ die verheven waren in haer gemoet/ betrouwende te veel op haer eygen volc eñ stercte / als die lange gewoon hadden gheweest die Stadt sonder Garnisoen te bewaren/ eñ waren nu gants sorgeloos/ onachtsaem eñ vermetel geworden/ want den Coninc hadde eenige dagē te voren aende stadt versocht / eñ hen gewaerschout dat syn vyanden seer sterck inde byligghende Garnisoenen op syn Frontieren waren/ dat sy souden willen innemen eenich Garnisoen/ ofte ten minsten eenighe Switsers latē logeerē in haer voorstadt/ want hy dochte aldaer synen Leger te versamelē/ om op den somer te velde te trecken/ daer toe hy veel geschut wel tot vijftich stuckē met noodige amunitie inde stadt ghesonden hadde/ met veel corē eñ victalie/ maer de Borgerije die altijt geweest was oploopich / bloetdorstich/ vermetel/ eñ vele de Ligue toegedaen/ heeft dat heftelic geweygert / wat ernst den Coninc ooc mochte aenwenden/ daer tegen sy voorwenden haer Privilegien/ eñ dat de stadt sterck ware eñ vol volcx/ eñ dat het innemen van Garnisoen de goede Borghers soude naedencken geven / al oft sy nu niet te betrouwen waren / etc. die nochtans inder daet geen sorchvuldige trouwe en betoondē.

1597.

Dit alles vyden voorsz Hernantello vernomen zijnde/ soo heeft hy ontrent xvij. ofte xviij. Soldaten als Boeren vercleet den xj. Meerte smorgens vroech nade stadt gesonden verscheydelijcken eñ verdeylt. Hernantello selve met xiiij. ofte xv. hondert mannen te voet eñ te Peerde/ verberch hem stille achter een verballen Kercke/ van het welcke de wachte vande stadt inde Poorte wat verstaen hebbende/ heeft dese Soldaetsche Boeren/ als van verscheyden quartierē comende/ daer van ondervraecht/ die al sprakē wt eenen mont/ daer mede sy sulckē achterdencken wisten wten hoofde te steken. Dese soldaetsche Boeren hadden ooc eenen Hoywagen by haer/ met wat verborgē volc eñ Wapenen/ eñ eenige die notē om te vercoopē op den hals droegē/ die inde Poorte jockende/ eenē sac met notē lietē vallen/ daerse over dē anderē bestondē te rapen/ balgen eñ kijven. Die vander wacht raeptē vast de noten op/ Terwijle dat den Hoywaghen inde Poorte quam/ waer op sy terstont de wachters van de Poorte fortseerden: Dies Hernantello met syn volc op een teecken quam toegeloopen/ die ooc gevolcht wert van een Italiaēs Marquis de Montanegro met Peerdevolc. Aldus inde stadt gecomen zijnde/ vonden sy lutter wederstants/ midts datter veel volck inde Kercken waren / eñ andere onwillich. De Grave van S. Pol/ Gouverneur van Piccardien / siende onder de Borghers onwillicheyt/ eñ geenen middel om eenighe ordere totten wederstant te stellen/ sochte ende vont middel daer wt te geraken/ so ooc eenige weynige vande Gereformeerde Religie/ eñ veel andere dedē. Dies wert de stadt een tijt lanc geplondert/ daerinne gebruyckende alderhande gewoonlijcke wreetheyt / maer vreesende van terstont belegert te worden/ hebben sy de voorsteden terstont afgebrant/ eñ de omliggende Dorpen: De Borgherije hebbense de Wapenen afgenomen/ behalvē eenige die sy betroudē/ eñ hebben haer opde Merct eñ ander plaetsen gesterct eñ beset tegen oploop der Borgerije. Van buyten wt alle de Walsche Landen quamen haer veel Krijchsvolck eñ andere om buyt toegheloopen/ so dat sy daer terstont wel vier ofte vijf duysent sterck waren/ sy vonden alderhande victalie ende voorraet ghenoech.

Na twee dagen werden sy vanden voorsz Grave van S. Pol met des Coninckx Peerdevolc alomme berent eñ besprongen/ waer ontrent terstont allenskens eenen Legher vergaderde onder den Veltmaerschalc By-

1597.

Den Coninc van Vranckryc tracht te vergeefs Utrecht te verrasschen/den xxvj. Meert

ron. Den Coninck van Vrancryc is selue in persoon daer voor gecomen/ eñ legerde hem tot Beauchapne/ vā waer hy dē xxvj. Meert met etlijc van syn krijchsvolc/ eñ met dē Hertoch vā Espernon/ eñ dē voorsz Maerschalc Biron eñ andere verselschapt zijnde/ wttroc om de stadt van Atrecht desgelijcx te verrassen eñ overvallen/ daer hy by nacht eē poorte open brac met een Petar ofte Mortier vol buscrupts: maer also diergelijcke instrumēt aende tweede poorte niet wel wilde werckē/ daer den Meester ouer doot bleef/ conden sy daer niet binnen comen: Aen dander syden meynden sy de stadt met leerē te beclimmen/ die te cort waren/ waer door grootē allarm inde stadt zijnde/ is de borgerye in wapenen gecomen/ eñ met behulp vā weynige Spaēgiaerden/ hebben sy haer vyanden gekeert/ so dat den Co. met verlies vā wel L. mannē ende veel gequetste heeft moeten afwijcken.

Van doen af is voorts het belegh voor Amiens vā des Coninc'x volc gecontinueert/ eñ hebben haer allenskēs seer sterc alomme beschanst eñ begrauen/ so wel tegen die van binnen/ als teghen die van buyten/ so datter niemant meer binnen conde: sy brochtē daer ooc wel xlv. stuckē geschuts voor/ eñ hebben ooc een behendich tractaet ofte verraet van binnen te wege gebrocht/ maer te vergeefs. In Junio eñ sints ist Leger daer voor seer versterct/ eñ alle den Edeldom daerontrent op ontboden. Den xvij. Juli deden die van binnen eenē stercken wtval/ eñ versloegen in des Coninc'x Leger de Overste Mōs. de Flessan eñ Foucqueroles: maer sy werden ingedreuen/ met verlies van Mendossa eñ ander notabele Spaengiaerden. Int beginsel van Septēber werter een Ravelijn vander stadt beschoten/ eñ sy zijn tot onder de vesten gecomen. Den iij. Septēber wert den Oversten/ den voorsz Hernantello Portocarrera/ met een Musket doot gheschoten/ die sy eerlijck begroeven/ eñ den Italiaenschen Marquis van Montanegro wert ouerste gebieder in sijn plaetse. Vā des Coninc'x volc wert daer den v. Septēber dē Heere van S. Luc inden gracht geschoten/ een Heer van grooten bedrijve. Daer wert niet nagelaten met grauē/ myneren eñ geschut/ wat tot eē stercke stadt te dwingen eenichsins mochte bedacht wordē/ principalic int leste/ als dē Coninc anderwerf self in persoon daer voor gecomē was. Die vā binnen hebbē de Riviere de Somme binnen opghestopt/ eñ also alomme te rugge doē overloopē op het lant/ op datter gemackelicker met schuyten ontset mochte inghebrocht wordē/ dat niet wel byde Spaensche van buyten waergenomen wert: Want den xxix. Augusti is Borlotte gecomen met acht C. peerden/ verselschapt metten Graue van Busquoy/ Don Johan de Braccamonte/ Cousijn van Fuentes/ met Don Gaston Spinola/ Don Ambrosio Lādriano/ Tesseda Mastro del Campo/ Niclaes Basti/ Conradin met meer ander/ om volc binnē te helpen/ maer sy werden bydē Coninc selve/ ooc by Byron/ Montigni ende meer ander ontmoet aende passagie vā Aucre/ alwaer so getroffen wert/ datter wel C. eñ xxx. doot bleven/ C. eñ xx. gevangen/ eñ wel twee C. ende xx. Peerden afgenomen werden/ eñ de reste

Den Vorst. Cardinael rust hem sterck om Amiens te ontsetten in September.

sonder yet wt te rechtē inde vlucht geslagen.

1597.

Den Vor. Cardinael heeft hierentusschē syn Krijchsvolc te voet eñ te Peerde seer sterc vergadert/ dat hy dus lange hadde moeten wtstellen by ghebrekē van gelde/ het welcke hy in Augusto becomē hebbende/ heeft hy de oude Garnisoenē wtgelicht/ eñ in Brabant meest/ eñ voorts in ander plaetsen/ heeft hy dry duysent Italianen/ die nu desen Somer nieuwelijck wt Italien aengecomen waren inde selfde Garnisoenen geleyt: Hy heeft ooc alle de Leenheeren op ontboden/ eñ Benden van ordonnantien te Peerde opgerust/ tsamen sterc wesende wel xv. duysent te voete/ seer goet volc/ eñ dry duysent Peerden: Hier mede was by gevoecht xviij. stuckē grof geschuts/ eñ groote menichte van Wagenen/ diemen aen malcanderen conde met ketenen vast maken/ eñ is also ontrent den xx. Augusti te Velde getrockē/ verselschapt zijnde met den ouden Grave Pieter Ernest vā Mansvelt/ metten Admirante van Arragon/ Generael vant Peerdevolck/ den Hertoch van Aumale/ Fransoys/ den Hertoch van Aerschot/ de Prince Philips Willem van Orangien/ Don Lois de Velasco/ ende meer andere Nederlantsche Graven ende Oversten.

Daer na so vertoonde hem dē Vor. Cardinael met synen Leger den xv. September opde hoochde van Longprez/ daer hem den Coninc van Vrancrijck tegen verthoonde/ ontrent een vierendeel myl weechs buyten synen beschansten Wagenborch ofte Leger/ daer beyde de Legers lange stondē in slachordere/ alwaer beyde de Legers met grof geschut lange dapperlijc tegen malcanderen inschoten. Maer teghen den avont so vertrock den Vorst. Cardinael met synen Legher na een Dorp S. Saueur/ een mijle van daer gelegen/ alwaer hy subytelijcken een Brugge leyde over de Reviere Somme/ meynende van die syde ontset in Amiens te worpen: maer daer ghepasseert zijnde/ werdt hy ghedwongen van de Colonellen/ de Heeren van Montigni/ van Lanove/ van Vycques/ eñ Desclusseaulx/ weder te rugge te trecken na haren grooten hoop. Sanderdaechs voor den dage troc den Vorst. Cardinael op met synen gantschen Legher in slachordere/ int gesichte vanden Coninck/ elcken hoop met syn geschut/ in seer goede ordonnantie/ ende trock nae Vignacourt/ daer sy ten lesten het vyer in staken/ alsoo oock inde byligghende Dorpen. Den Coninc met een deel syns Legers volchde hem wel een mijle/ bybrengende grof geschut ende Veltstucken/ daer mede dickmael onder de hoopen schietende.

Den Vorst. Cardinael versoect om Amiens te ontsette/ den xv. Septembri.

Als het nv onmoghelijck was voor den Vorst. Cardinaels Legher door des Coninc'x Legher te breken/ om de menichfuldighe begravinghen/ stercke/ constige ende geweldighe beschanssinghen/ oock dewijle den Coninck met noch eenen Legher onder de ooghen was legghende om hem te weeren/ soo hebben die van Amiens den moet verloren ghegheven/ als sy den Cardinael sagen afghetrocken/ ende wetende dat den Coninc ghenegght was om goede conditien voort overghegeven te vergonnen/ also hy wel ghenoch ghewoone was/ zijnde noch in vreese dat syn vyanden Leger mochte erghens op

De Stadt Amiens tract van overgheven/ de xix. September.

syn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. syn Frontiersteden vallen/so hebben sy versocht te parlementerē den xix. September/ ende zijn gheaccordeert dat sy de Stadt binnen ses daghen den Coninck overghevẽ souden/ soo daerentusschen geen ontset van twee duysent mannen sterc van buyten binnen ghebrocht en werde: Nae de ses daghen souden alle die wilden daer moghen wttrecken/met alle haer goet ende in Wapenen/ met vliegende Vaendelen/slaende trommel/ ende te hebbē goet convoy. Sy vermochten oock haren doodē Gouverneur Hernandello met ander Capiteynē lichamē wech te voeren. Den Borgheren soude alles oock werden vergheven sonder verwijt/vermoghende met hare goederen wech te trecken / ofte blijven nieuwen Eedt doende.

Die stadt Ami... tracteert van overgheven/ den xix. September.

Aldus den xxiiij. Septembr. is geen assistentie binnen Amiens ghecomen zynde / is de stadt den Coninck overghelevert/eñ daer zijn wtgetrocken ontrent achthien hondert mannen te voete/ses hondert Peerden/hondert ende tsestich Waghenen met wel negen hondert vrouwen /treckende nae Dorlens.

Amiens aen synen Coninc overgegheven / den xxiiij. September.

Dat belegh heeft in alle manieren geweldich ende groot gheweest/ daer geen inventien/ subtijlheden / instrumenten / mijnen/ rennouaden/ etc. naeghelaten zijn gheweest van weder zijde/so dat het een seer verre befaemt belegh gheweest is / selve mede door eenen grooten brant die inde Tenten vanden Coninck quam/dat niet gheblust conde wordē. Voorts om die stadt die altijt seer moetwillich/oploopich eñ partijdich haer gedragen hadde/gaf dē Coninc last eñ ordere daer een Casteel te bouwē aen deen zyde der stadt.

Op het vertreck van des Cardinaels Legher/ trock den Coninck van Vranckrijck hem na/om op Dorlans wat voor te nemen met achthien stucken gheschuts/maer so hy aldaer vont groot Garnisoen ende veel provisie ingheddaen/soo trock hy voorder na Atrecht/daer den Vorst. Cardinael in geweken was/ende schoot eenighe twintich ofte dertich scheuten grof gheschut op de stadt/ om het Garnisoen tot eenighe scharmutsele wt te loeckē: Maer den Vorst. Cardinael hielt syn volc al binnen/ twelck den Coninc dede te rugghe keeren/ makende een groote vreese in Artoys/afloopēde het Lant aldaer seer jammerlijck : Hy stelde den Heere van Vicques voor Gouverneur in Amiens. Dē Vorst. Cardinael creech in synē aftocht het stercke Slot van Monthuplin/ twelck hem door seker onderhandelinge overghegeven wert/ende is ghelegen tusschen Cales ende Bolonien/ daer te voren den Grave van Busquay (met een schalade dat meynēde in te nemen)door syn kaeck geschoten wert/ eñ seer veel volc verloren hadde. Hy leyde ooc syn volck in Winterlegher / ende selve is hy in Artoys sieckelijck gheblevẽ.

De Spaensche Garnisoenen van Eversel eñ daer ontrent vergadert/sterck zijnde ontrent acht hondert/dese werden beleypt by Richard vandē Sande/Herman van Ens/ eñ Malagamba/metten Luytenant vanden Grave van Stierum / eñ hebben den xxvj. Meert eenen harden aenval ghedaen op de stadt van Steenwijck/ smorghens voorden daghe/ ende de Palisade wat gebroken zijnde/zijn sy daer door ghecropen/ende hebben de wallen beclommen / ende een groot deel van haer volck zijn aende zyde vant morass opde borstweeringe geraeckt/aende Noortzyde der stadt/ ooc aende Zuytzijde eenen grooten allarm aenrechtende: Maer die van binnen hebben terstont rontomme de stadt wel beset/ ende die opgheclommen waren/ werden vande Schiltwachte ontdeckt ende afgheslagen:also afgheſmeten zijnde/ vonnen maer ses doodē/ nochtans bleven twee Luytenanten doodt / waer onder was den Luytenant vanden Grave van Stierum: het schijnt datse wel seventhien Waghens met doode eñ ghequetste af voerden/sy hadden noch vier Cornetten Peerdē tot Ormen niet verde van daer ghebrocht.

Steenwijck te vergheefs vanden Grave vanden Berghe beclommen den xxvj. Mey.

Die van Zeelant/ onder tbeleyt van haren Admirael Justinus van Nassou/zijn in April op eenen aenslach tschepe ter Zee wtgevaren/met ontrent thien ofte twaelf hondert mannen/het scheen dat den aenslach op Grevelingē was/beleyt doorē Schots Capiteyn/maer daer en wert niet wtgherecht.

Den Hertoch van Bollion dede ontrent dese tijden groote courssen/ eñ nam ontrent Marienborch een Dorp Keninghen opde Mase gelegen / dat hy sterckte om te vorderē syn courssen ende wech na Nederlant toe/ nemende eenighe cleyne steden.

Veel aenslaghen van weder sijden werden voorghenomen sonder volbrenghen/ maer hondert Peerdē van Breda wtgereden zynde/werden by Hertogenbosch gheslagen/de Capiteynen eñ Officieren gevangen: Desgelijcx de peerden van Nimmegen wtgereden zijnde/werden byden Grave vanden Berge inde vlucht gheslaghen/maer wt vreese van achterhoede en dorsde hy die niet volghen.

Den Pr. Maurits heeft in Mey eenē wel beleydē aenslach op de stadt Venlo (gelegen opde Mase) voorgehadt/ die hem nochtans misluckte: Dese was beleydt door twee ofte drie cloecke mannē/die door behendelic aengeven van den Vorst. Cardinael eenē dienst te doen/wt eñ inganck in Venlo hadden/alwaer sy eenē sleutel haddē doen naemaken/ waer mede sy condē bouen op de poorte comen/ om te beletten dat het schof ofte nederschietende balcken niet nederghelaten conde worden/als de poorde benedē soude gewonnen wesen. Dit aldus besteken zijnde/ was ser een Schip voor Venlo gecomen met ontrent tsestich mannen/ beleydt by Capiteyn Mathijs de Helt/eē cloec eñ vroom krijchsman / die eertijdts het fort van Zevenbergen so cloeckelijcken teghen den Grave van Mansvelt ghewert hadde / ende die mede met het Torfschip Breda hadde helpen innemen. Dese Capiteyn met een schips Capiteyn van Dordrecht / Schalck genoemt/ smorgens vroech voor Venlo gecomen zijnde/ werden ghewenckt by die binnen op de Poorte het nedervallen vant Schof versekert hadde / de Wachte doorsticken zijnde als de poorte gheopent was/ ende alsoo zijn sy met haer volck toegeloopen om de poorte in te nemen ende te overweldighen / het welcke sy begonden te doen: Maer also sy

Aenslach dē Pr. Maurits misluckt op Venlo in Mey.

1597. smorghens eenich gheschut inde stadt ghehoort hadden / wert de poorte niet voor ses uren smorghens open ghedaen/ so datter te meer volc outrent de poorte was/ die siende de poorte overweldighen/ maeckten eenighe teghenweer ende allarm/ waer tegen de bespringers haer Roeren eñ Musketten meynden te gebruycken / maer sy en conden door vochticheyt dat haer buskrupt mochte ghecreghen hebben/ gheen vyer vatten: Twelc de Borghers gemerct hebbende/ dede hen te stouter aenvallen / eer de Enghelsche die in een ander schip wat verder van daer lagen/ conden toeloopen / die haer solderinge vant schips decsel ingevallen was door ongeluc/ so dat sy door een gat moesten cruppẽ: ende terwijle oock de Bootsgesellen mette wapenen ende instrumenten wt het schip te halen besich waren/ hebbẽ die vande stadt de binnenpoorte toeghecreghen/ eñ terstont sterck in wapenen comende/ hebben sy die aenvanghers van de poorte ghedreven/ waer van seven ofte acht doot bleven/ meest door dat sy niet gewapent en waren/ waer onder den voorschreven Schips Capiteyn Schalck/ eñ den Capiteyn Mathijs de Helt/ die op de Cape int afwijcken gheschoten werdt oock ongewapent/ beyde vrome mannen/ boven maten seer beclaecht: eenighe bleven gevanghen/ waer van een Officier van Schalck wert ghehangen. Den principalen aenrechter die het Schof op de Poorte versekert hadde / siende de Poorte ghesloten / liep den anderen trap af/ ende ontquamt seer behendelicken dweers door de Stadt een ander Poorte wt/ so hy ons selve vertrocken heeft. Pr. Maurits die met de ander Soldaten/ Peerdevolc ende Edelen niet verre van daer en laghen/ moesten met leetwesen aftrecken.

Capiteyn Matthis de Helt ende Schalc worden verslagẽ in Mey.

Nopende de andere questien in Vrieslant/ tusschen den Jonckeren/ Hovelinghen/ Bygeneefde/ eñ Gedeputeerde vande Kerspelen van de Ommelanden/ tusschen de Eems eñ Lauwers ter eenre / eñ Borgemeesteren eñ Raet der Stadt Groeninghen ter ander syden/ hebben de E. Ghecommitteerde Raden ghestelt byde Heeren Staten Generael over de dicisie van de questien den xxxj. Januario/ Anno M.D.xcvij. in s'Gravenhage wtspraeke gedaen / verclarende in de presentie van de Heeren Staten Generael/ de Stadt van Groeningen eñ Ommelanden tusschen de Eems eñ Lauwers te wesen een Heerlickheyt ende Provintie/ ordonnerende dat de selfde onverscheydelijc gepresenteert ende geregeert soude worden by de samentlijcke Staten van de Stadt eñ Ommelanden voorsz/ dat over sulcx alle gherechticheden ende opcomsten die den Prince als Heer van de Stadt ende Ommelanden heeft ghehadt/ gheexerceert eñ ghenoten/ eñ oock alle penningen eñ opcomsten van contributien/ gemeene middelen/ Imposten/ eñ gemeyne consenten / geexerceert eñ geimployeert sullen worden met gemeyne advijse vande tsamentlijcke Staten voorsz in gelijcken ghetale. Desgelijcx alle de Cloosters eñ Geestelijcke goederen. Sy verclaerden oock de inghesetene van de Ommelanden vry te moghen handelen met eenen yegelijcken/ met alderhande goederen / daer ende soot haer gelieft ofte gelieven soude / wtghesept datse gheen goederen ofte Waren in die Ommelandẽ vallende ofte zijnde/ als Boter/ Kaes/ Peerden/ Ossen/ Coeyen/ eñ diergelijcke sullen moghen verhandelen/ wtvaren/ sonder die eerst binnen de Stadt Groeninghen ter stapel te brengen/ wtgenomen dat sy onder malcanderen tot eyghen huyses nootdruft mogen verhandelen eñ gerteven. Desgelijcx ooc vermogen te brouwen haer eygen Bieren/ sonder die te mogen vercoopen ofte wt te tappen ofte te slijten / anders dan Groeningher Bier.

Wtsprake van Gecommiteerde Raden over de questien tusschen Groeningen ende Ommelanden.

Desghelijcx werdt oock ontrent dese tijde een misverstant tusschen Hollant ende Zeelandt ghesliste / nopende ontfanck vande Licenten/ dat langhe gheduert hadde.

Inde Maent van Julio is in Hollandt tot s'Gravenhaghe aengecomen een Ghesante/ ghenaemt Paulus Dyalijn/ Hovelinck/ afghesonden vanden Coninck Sigismondus den III. Coninck van Polen / die hem mede schrijft Grootvorst van Littouwen/ der Ruyschen/ Pruyssen/ Masouwen/ Samayten ende Lijflant Hertoghe / eñ ooc der Sweden ende Wenden Coninc/ etc. Desen Ambassadeur brocht Brieven van Credentie mede/ byden Coninck onderteeckent van date den xix. Mey/ Anno M.D.xcvij. Waer over hy den xx. Juli byde Pr. Maurits begroet ende te gaste versocht wert. Hy vercreech audientie den xxj. Juli byde Staten Generael / die om hem sonden/ ende by Pr. Maurits ingebrocht werde. Alwaer hy int byzijn van syn dienaers int Latijn luyde wtsprac in desen efecte/ Dat syn Meester den Coninck van meest alle de Potentaten van Christenrijck ware versocht/ eñ mede ten insien vanden teghenwoordighen standt van Christenrijc (by den Torck so bevochten) beweecht was/ om aen dese Staten te intercederen/ ten eynde sy haer metten Coninc van Spaengien haren natuerlijcken Heere vereenichden/ voeghende daer by/ dat den Coninck van Spaengien de machtichste Potentaet van Christenrijck was/ die oock de meeste macht soude hebben om hem teghen den Turck te stellen/ ten ware hem dese Nederlantsche oorloghe wederhielden/ datmen daeromme achtinghe wilde nemen op de groote macht vant huys van Oostenrijck/ ende vanden Coninc van Spaengien/ waer door gheschapen waren dat dese Staten na alle apparentie souden moeten ondergaen/ ende dan de wterste verwoestinghe moeten lijden. Voorder vermanende dat sy wilden letten/ dat het den Coninghen eygentlijcken toequam over haer Onderdanen te ghebieden/ ende den Onderdanen haer te ghehoorsamen/ dat den Coninc van Spaengien seer goedertieren ende sachtmoedich was/ eñ bereyt om alles te vergheven/ ende daeromme souden sy haer metten eersten metten selven vereenighen ende verghelijcken/ ende onder syn ghehoorsaemheydt weder stellen/ midts haer alle vorighe misdaet vergevende / daer aen de Christenheyt eenen grooten dienst in dese sware oorloghe teghen den Torck eñ synen Meester den Coninck een welghevallen soude

Poolschen Ghesanten vertooch den xxj. Juli.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. ſoude gheſchieden/ eñ deſe Landen van ſware oorlogen ende aenſtaende perijckelen bevrijt worden/ etc.

Deſe Oratie werdt met groote vryheydt ende ſtoutheyt luyde wtgheſproken/ als een Monick op den ſtoel preect. Als hy des Conincx van Spaengien goetheyt/ ſachtmoedicheyt ende goedertiereutheydt prees/ dede hy dat mette grootſte eerbiedinghe die hy conde/ eñ dat inde preſentie van Pr. Maurits/ wiens Vader (ſy alle haer ynmers lieten duncken) hy ſo leelick vermoort hadde/ eñ hem oock noch na het leven geſtaen. Hier over wert hy vande Staten bedanckt/ van ſyn moeyte eñ aengediende goeden wille van ſynen Meeſter/ eñ men ſoude daer op letten: Belaſtende den Heer vandẽ Wercke om ſyn corte antwoorde ooc int Latijn te formerẽ.

Hier nae leyde hem Pr. Maurits wt de Staten Camer door de groote Sale van s'Gravenhaghe/ hem thoonende de afghenomen Vaendelen inden ſlach van Tuernhout/ om te bethoonen dat den Coninc van Spaengien ſoo machtich niet en was/ ofte men conde wel een voordeel van hem crijghen/ ende alſo ginck hy byden Grave van Hohenlo te gaſte.

Hierentuſſchẽ hadde hy hem familiaerlic beclaecht/ dat veel van hem een afkeer ghenomẽ haddẽ/ ſints dat hy ſyn propoſitie gedaen hadde/ eñ dat ſy behoorden te wegen de macht van ſynen Meeſter den Coninck/ eñ wat quaet ende goet hy vermochte haer te doen met het ſtoppẽ vande vruchtbaerheyt van Polen/ vande menichte van Coorn dat aldaer wies/ ende alle jaren in deſe Landen ghebracht werde/ twelck hy meynde den Coninck vermocht te verbieden/ etc. Daer op hem properlijck geſeyt werde/ dat tegen het Coren wt Polen comende/ alle jarẽ ooc een grooten deel ghelts van hier nae Polen ginck/ ende dat deen qualick het ander derven conde/ etc.

Den xxij. ſavonts/ hebben van wegen de Staten Generael geſonden geweeſt de Heeren van Noortwijck/ van Nievelt/ vanden Wercke/ met meer andere/ eñ hebbẽ hem by monde vandẽ Heer vander Wercke int Latijn verhaelt de antwoorde eñ reſolutie van de Heeren Staten/ die hem ooc ſchriftelijck byden Griffier Aerſſens herleſen ende overghegeven wert/ inhoudende/ dat ſy gheerne verſtonden dat den Coninck van Polen eñ Sweden/ etc. haer alle geluc wenſchte/ tſelfde daerteghen ſy opt hoochſte hem oock deden: Dat ſy met droeffeniſſe verſtonden de macht eñ perijckelen vanden Torck: dat ſy metten Coninck van gevoelen waren/ ſo de Chriſtenen alle onderlinghe twiſten af leyden eñ haer tſamen voechden/ dat het quaet ende perijckel lichtelijck van Chriſtenrijck ſoude geweert worden. Voorts beclaechden ſy dat hy ſo qualick ende verkeerdelijck van deſe Landen quaetgunders onderrichtet was/ al ofte der Landen nootelijcke oorloghe de ware oorſake ware/ waeromme den Coninck van Spaengien niet alle ſyn Treſooren ende vermoghen en wende teghen de Torcken. Sy verhaelden ooc cortelijck/ dat de Nederlanden aen hare Hertogen eñ Graven (gheen Coninghen) met ſeker contracten onderlinge verbondẽ zijn geweeſt. Verhalen dat dẽ Coninc van Spaengien met ſyn tyrannije alle Wetten overtreden hebbende/ ende hondert duyſent menſchen ſonder wettelijcke oorſake hadde doen ombrengẽ/ haer Vorſtelijcke Geſanten tegen alle Volckeren Rechten gedoodet/ ongehoorde ſchattinghen buyten verwillinge des Staten ingevoert hadde. Waeromme de Landen ten leſten de Wapenen aengenomen hebben/ eñ haer in vrydom geſtelt onder de rechtmatige regeeringe vanden Hoochgeboren Heere den Pr. van Orangien. Sy hadden oock wt ingeborene liefde tot haren Lantsheere alle afbiddinghe verſocht/ alderhande middelen van vrede voorghenomen/ eñ ſelve den Keyſer/ Coningen van Vrancrijc eñ van Engelant/ ooc de Duytſche Vorſtẽ bemoeyt/ ſonder yet byden Coninc te connen verwerven. Maer ſiende dat dẽ Coninc van Spaengien ondert decſel van vrede/ oneenicheyt onder de Provintien eñ Steden aenrechte/ waren ſy ten leſten gecomen tot datte/ (dat alle vry volckeren vry eñ geoorloft ware/ principalijckẽ den vryen Nederduytſche Natien) dat ſy verclaert hebbẽ/ dat den Lantsheere van ſyn recht vervallen ware/ eñ dat opentlijck na de Rechten eñ Privilegien bewesen/ eñ by Placcate afgecondicht. Daer na haddẽ veel Provintien den Hertoch van Alençon voor Heere aengenomẽ/ eñ voor eñ na hem onder de regeeringe des hoochgeboren Pr. van Orangien/ de oorloge tegẽ de Spaengiaerden vervolcht/ dẽ welckẽ ſy ſchelmſgelijc hadden vermoort/ waer door de Landen (in groote beroerten eñ ellenden vervallen) zijn weder door des almachtigẽ Gods hulpe (op welcke alleene de Staten ruſten) ondert beleydẽ ſyns doorl. ſoons des P. Maurits beſchuttet/ opgewaſſen/ eñ in haer palẽ wtgeſettet.

Wat belangde dẽ Coninc van Spaengien ſynen wille eñ herte/ twelc men wt de daden beſt conde ſpeuren/ waer openbaer/ dat hy niet min inden ſinne hadde als de oorloghe tegen de Torc te voerẽ/ maer ſochte te heerſchen over alle des Chriſtenheyts Vorſten/ ondert deckſel vande Roomſche Religie te hanthaven: want wat ware opt anders de oorſake geweeſt van ſyn oorloge tegẽ de Coninginne van Enghelant? Wat hadde hem beweecht hem te ſteken inde Franſoyſche oorloge/ eñ na het Conincrijc van Vrancrijc te ſtaen? eñ ſyn pooghen om tHertochdom van Gulick eñ Cleve af te trecken ofte af te wenden van ſyne Erfheerẽ eñ Succeſſeurs? het welcke hy onlancx byden Keyſer gehandelt hadde door den Admirael van Arogon/ behalvẽ de liſtige lagen die hy die van Aken eñ Weſel ghelept heeft/ eñ veel andere Rijcx Statẽ eñ Steden/ dan om dat hy ſoude een Heere zijn over alle dingen in Chriſtenheyt.

Den Coninc van Spaengien ſochte meer heerſchappye in Chriſtẽheyt/ dan oorloge tegen den Torck.

Om waer toe te comen den Coninck van Spaengien alleenlijck poochde/ ende dat met voorgevinge van Vredehandelinge/ om deſe Landen met onderdruckinge van Vaderlijcke Wetten ende Privilegien/ te brengen onder ſyne macht/ ende aldaer den ſtoel ſyns oorlochs te ſtellen teghen de Vorſten van alle Coninckrijcken/ alwaer hy mache

 te Wa-

1597. te Water ende te Lande/ende oock gelt soude gherreet vinden.

Het welcke de doorluchtighe Majesteyt van Enghelant/ ende daer na oock den Coninck van Vrancrijck aenmerckende/ hadden tsamen een Verbont gemaeckt/ eñ daer inne de Gheunieerde Landen oock aenghenomen.

Waer by den Heer Ambassadeur lichtelijck soude verstaen connen/hoe ongheleghen het den Heeren Staten ware in dese gheleghentheydt ende standt der saken / van syn versoeck voorder vermaen te doen/ midts sy met so veel exempelen geleert waren/ dat haren vyant nerghens na en trachte / dan onder den soeten naem van Vredehandelinge de oorlochsche hinderlagen te decken/ ende de onvoorsienige in het bedroch te trecken: Het welcke sy hoopten dat syne doorluchtighe Majesteyt van Polen soude overdencken/ ende dat hy het maechschappe die hy metten Coninc van Spaengien heeft/ so soo hooghe niet achten sal/ofte sal liever opwaken ende vlijt aenwenden:/ tot voordeel ende welvaren van gantsch Christenheydt. Alsoo gheen dinck den Staten meer ter herten ghinck dan alle Coningen ende de gantsche Werelt genoech te doene van hare handelinghen/ soo hadden sy op syn Brieven so veel willen antwoordē/ om den goeden wille ende herte des Coninex van Polen tegen dese Landen te behouden/ in welckē yver sy wilden volherden / twijfelen oock niet ofte syn Majesteyt soude de onderlinghe traffique ende handel (de welcke soo langhe aller volckeren ghemeyn is gheweest) onverbrekelijck onderhouden.

Voorder recommandeerden sy syne doorluchtighe Majesteyt seer ootmoedelijck het welvaren ende staet deser Landē/ eñ souden wederomme alle vlijt aenwendē/ dat sy niet alleene syn Majesteyts goeden wille verdienen/maer oock tot haerwaerts vermeerderen sullen. Sy versochten oock aenden welgheboren Heer Ambassadeur dese sake synen doorluchtichste Majesteyt ernstelijc te verhalen/ eñ dese Provintien met syn ionste te willen vorderen/etc. Datum als boven.

Met dese antwoorde maeckten sy een beleest afscheyt /ende de voorschreven Heeren
Afscheyt vā den Poolschen Ghesante/den xxiiij. Juli. bleven aldaer by hem te gaste. Ende also hy sanderdaechs soude vertrecken/ghinck hem den Pr. Maurits oock den Adieu seggen/ eñ na de noene de Grave van Hohenlo eñ van Solms/ hem wenschende alle gheluckighe reyse: Ende vallende in propooste vande tyrannije vanden Coninc van Spaengien/ die hy genoech wilde verschoonen/so seydē dese Heeren/dat de doot van beyde haer schoonvaders / die door hem om hals ghebrocht waren/ die tyrannije ghenoech bewesen. Alsoo nae eerlijck afscheyt is hy by den Doctoor Wyer met Coetsen ende Schepen van oorloghe nae Zeelandt beleyt/ ende alomme alle verteerde costen hem afghesproken ende voor hem betaelt/ eñ so in Engelant gevoert.

In Enghelant ghecomen zijnde/ heeft hy aldaer den vierden Augusti byde Coninginne audientie ghehadt/ ende na de groetenisse heeft hy met rouwe woordē verhaelt/dat de Ondersaten van synen Meester den Coninc van Polen niet alleene vande Coninghinne en waren beiegent met eenige nieuwe beneficien/ maer ter contrarie gheprivert van weldaden ende Vryheden/ die hare Voorsaten haer vergunt hadden/ ende gheconfirmeert/ende alsoo waren sy van alle Coophandel wt haer Rijcke wtghesloten. Eñ dat oock hare Majesteyt seker Edicten hadde laten wtgaen/ daer sy teghen aller Volckeren Rechten alle comenschappe ende Navigatie op Spaengien hadde verboden/ende onder dat decksel hadde sy verscheyden Ondersaten van Polen hare Schepen doen nemen/ ende de goederen verbeurt ghehouden/daer van hy versochte reparatie ende restitutie/ eñ dat die Westersche Schipvaert mochte dien van Polen vry blijven / ofte dat synen Meester den Coninck sulcke middelen soude moeten voornemen/ daer mede de selve tot ghebuerlijcke restitutie ende vryheyt mochte comen/etc.

[illegible] Ghesante boodschappe in Engelant den vierden Augusti.

Dese Oratie voor de Coninginne by desen Gelante luyde int Latijn wtgesproken zijnde/ heeft de Coninghinne/ also sy een cloecke welsprekende Princesse is/ hem terstont int Latijn wat verstoordelijck hier op gheantwoort ende aenghesproken/ende seyde: Och hoe ben ick bedroghen: ick verwachte een goede bootschap/ eñ ghy brengt my eē clachte: by u Brieven verstondt ick dat ghy een Ambassadeur waert / maer ick vinde eenen Herhault/ick en hebbe in al mijn leven noyt sulcken Oratie gehoort/ick verwondere my boven wonderen van so opene eñ ongehoorde vermeteltheyt/ noch ick en gheloove niet soo uwen Coninck selfs hier ware / dat hy sulcke woorden wtgesproken soude hebben: maer so hy u sulcx ter avontuer belast heeft/ daer aen ick seer twijfele/ het ware wel syns jonckheyt toe te schrijven / als die so van gebloets weghen/ als om dat hy een ghecoren ende een jonck Coninc is/ so wel niet en verstaet hoe sulcke saken te handelen zijn tusschen Princen/ noch hoe syn voorsaten met ons ghehandelt hebben/ofte syn naecomers ter avontuere doen sullen. Als van u (seyde sy voorder) het schijnt dat ghy veel Boecken overlesen hebt / maer en hebt Princē Boecken niet aengheroert/ als niet wetende wat dat Princen ende Vorsten toecoemt: Want nae dat ghy vande natuerlijcke ende Volckeren Rechten so vele spreeckt / weet dat dit der natueren ende Volckerē Recht is/ dat so wanneer oorloghe tusschen Princen opghestaen is/ soo ist gheoorloft den eenen den anderen Prince alle Krijchshulpe / van waer sy oock mochte hercomen/ af te worpen/ eñ by alle middelen toe te sien dat sy tot synder schade niet ghebruyckt en werde: dat ware het Rechte recht der natueren eñ Volckeren.

Verispelijcke Latijnsche antwoorde der Coninginne van Enghelant/ den vierden Augusti.

Ende alsoo hy oock de alliantie des Coninex met het huys van Oostenrijck hooch verhevē hadde /seyde sy hem/ dat hy moeste weten datter gheen en ontbraken van dat huys/ die synen Coninck van Polen nae het Rijcke gestaen hadden. Nopende syn ander saken/daer soude op ghelet worden/ ende hy soude by eenighe van haer Raetsheeren syn bescheyt verwachten.

Waer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597.

Da er nae also hem vier Raetsheeren van der Coninghinne wegen geordonneert waren tot voorder handelinghe / te weten den hooghen Tresorier Burgley/den Admirael Haward / Heer Jan Fortrescue / ende den Secretaris Cicil/ soo heeft hy hem over syn rou spreken verontschuldicht / eñ daer van bethoont last ende commissie te hebben / by synen Coninc inde vergaderinge vant Poolsche Rijcke geteeckent ende ghesegelt: hy gaf haer oock syn Oratie schriftelijck over.

Den Poolschen Gesante handelinge met der Coninginne Raetsheeren

Daer op hebben hem oock de voorschreven Raetsheeren wt haer Coninginne naem aenghesept/als dat sy verblijt was van syn comste/als van haren Broeder den Coninc/ dien sy onlancx door haer intercessie/eerst Bestant / daer nae Pays vanden grooten Turck hadde gheprocureert / die hy noch met goede conditie gheniete/ daer van sy noch den danc verwachtende was/ om dat sy daer noch niet van vernomen hadde: Sy hadde hem oock met pacientie wel gehoort/ maer sulcx van hem niet verwacht / ende hadde hem int corte Coninclijck gheantwoort : Sy ware tonrechte beschuldicht/ wiens actien (nu van veertich Jarens regeeringhe) haer ghenoech iustifieerden. Sy hadden syn Oratie in schrifte begheert/ende saghen geerne dat hy niet ghesept en hadde buyten synen last/daeromme was hy niet te berispen/ al en wast niet verwacht.

Op syn clachten gaven sy antwoorde/ dat den Coninck qualijck bericht was/ende dat syn Ondersaten in Enghelandt van alle Commertien ofte Coophandelinge niet wtghesloten en waren/men moeste oock weten oft sulcke Onderdanen oock Hansische ofte van Pruyssen waren. Datter over vijftich Jaren in Coninck Eduart de VI. tijden questie was gheresen vande validiteyt der Hansische Privilegien in Enghelandt / om datse om infractien voor nul gehoudē werden/overmidts sy noyt en conden betoonen dat haer daer inne ongelijck ghedaen was. Maer daer nae waer haer meer dan eenighe Cooplieden van Christenrijck gheconsenteert/ als dat sy inden Coophandel ende de Tollen vā dien nade meyninge der ouder Privilegien/ als de eygen Onderdanen van Enghelant souden ghetracteert worden/eñ die dat niet hebben willen aennemen/ conden niet segghen wtghesloten te wesen / ten ware men haer tegen alle Rechten meer behoorde te beneficieeren als de eyghen Onderdanen / twelck tegen het Officie van een Coninck ware: Dat hy een anders Rijc beter besorghen soude dan het syne/ oock van een Herder/die ander Beesten beter weyden soude dan de syne / ofte van een voester die haer kinderen soude vergeten om andere te voeden/ syn Onderdanen arm maken / om die vande Hansische rijc ende handelaers te maken/twelck de Coninghinne / sonder tegen de Goddelijcke ende wereltlijcke Rechten te misdoen/niet mochte doen/Daeromme moghen sy niet segghen wtghesloten te wesen/daer sy soo vry als de Engelsche selfs moghen handelen/ende vryer als de Fransoysen / Schotten / Vlaminghen / Hollanders eñ ander Natien/selfs van Duytslant.

Hansische questie metten Enghelschen beantwoordinge.

Voorts twijfelde sy dat de Staten van Polen opt dese saken hebben overwegen/ maer opt lichste op de clachten ghelet / dat sy soo lichtelijck ende absurdelijck souden ongehoorder sake disponeren / teghen de Majesteyt van so eē Coninginne/ die in desen tijt geen grooter en hadde in goetdadicheyt/ vā geen geluckigher in langheyt van regeeren/ ende gheen meerder in Coninckliicke deuchden/ twelck ware te onlijdelijcker te ghebeuren teghen soo een Coninghinne / van eeñ Coninck die soo veel in haer was ghehouden/die hem den Turckschen vrede verworven hadde / ende oock den Moscoviters met Sweden/etc. Sy merckten oock wel dat dese Legatie in favore vanden Coninck van Spaengien ware ghesmeedt by eenige Jesuiten/ die daer veel waren.

Lof der Coninghinne Enghelant.

Die navigatie hadde sy noodelijc op Spaēgien moeten verbieden met Coren/ Scheepen/ Wapenen/etc. volgende dē geschreven Rechten: ende dat inde Privilegien der Hansen van Coninck Eduard den eersten vergont/ware begrepen hare goederen boven ende beneden Enghelant te moghen voeren so sy wilden/ wtgenomen totte notoire vyanden van syn Rijcke/ welcke clausule by dandere Coninghen gereputeert wort. Sy verhaelden daer by verscheyden exempelen/ als vanden Coninc van Swedē synen Vader/eñ Coninck Sigismond van Polen syn Moeders Vader/die veel Engelsche Cooplieden alle hare warē hadden doen benemē/ om dat sy die in Moscoviē tegē haer verbont wilden brenghen / als byde commissie van Anno M.D.Lxvj. eñ M.D.Lxix. bleke/ oock byde Beclachbrievē der voorsz Coninghen/ die sy te toonen hadden. Daeromme vraechden sy den Ghesante/oft hy yet wiste daer tegen te seggen? Daerop hy antwoorde / daer toe niet belast te zijn / maer syn bootschappe haer voor te dragen/ ende antwoorde te nemen. Waeroppe hem werdt ghesept/dat de Coninginne sulcken verbodt gedaen hadde naer de wet der natueren/om haer te beschermen naer de civile Rechten/ naer de exempelen der Coningen van Sweden ende Polen/eñ naer de Privilegien selve dē Hansischen vergont/etc. Op eenige particuliere clachten wilden sy hem cort recht doen hebben : ende so vertrock die Ghesante met die antwoorde.

Der Engelsche verbodt van te voeren Coren/ munitie/etc. op Spaengien ware conform rechte.

De Enghelsche so wel als de Gheunieerde Landen/verstaende dat alle die legatien/ so wel vanden Keyser/het Rijcke/Polen ende Denemercken/ alle waren te weghe ghebrocht door het aensetten der Spaengiaerden/om de Enghelsche om haer vrybuterije ter Zee/ende de Gheunieerde Nederlanders om haer ongehoorsaemheyt/alle de werelt vyant ende odieus te maken / oock haer aentreckende tstuck vande Hansische afghenomen Privilegien die sy in Engelant pretenderen/ also wy hier na daer van breeder sullen verhalen.

In desen Somer isser tot Brussel eē vrouwe persoon ofte meyssen/noch onghetrout zijnde / ghenaemt Anneken vanden Hove/ levendich gedolven / om de professie vande Ghereformeerde Religie/ diemen inde ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. unieerde Landen ghebruyckte. Dese Anna was Dienstmaecht van twee Ghesusters/ Dochters van N. Rampart van Antwerpen/ die om de Ghereformeerde Religie tot Brussel langhe ghevanghen gheweest hadden/ ende door eenighe voldoeninghe by raet van vrienden zijn sy daer van gheraect: maer dese Anna haer Dienstmaecht/ niet connende van haer ghevoelen afstaen/ is ten lesten byde Jesuyten na veel ondervraghens voor Ketterse gheoordeelt/ende volghens de oude bloedighe Placcaten/ door authoriteyt van hoogher Overheyt verwesen levendich gedolven te wesen/ niet tegenstaende sy seer ontfermhertelijcken badt op haer knien/ so wel voorde Jesuytē als Magistraten/ datmen haer conscientie niet en wilde dwinghen/ maer eer eenighe minder straffe dan de doot opleggen/ Vraghende wat sy soude doen? wat soude sy anders gelooven dan God in syn woort belast hadde/ oock tghene dat begrepen was inde xij. Articulen des ghelooft/ daer sy noch van Paus/ Misse/ Vagevier/ noch Heylige aebidden/ noch anderen aflaet van sondē/ dan door syn bloetvergieten vonde. Sy hadde hem innich ghebeden/ alsoo Christus haer gheleert hadde/ om synen Heyligen Gheest verlichtinghe so sy dwaelde/ maer werde in die haer eenvoudighe wetenheyt meer ghesterckt/ dat sy die niet en conde afgaen tegen haer ghemoet/ maer eer dat sy die soude op haer ander menichfuldige sonden hoopen/ die swaer genoech waren/ so wilde sy liever de doot sterven/ etc. Maer het en mocht al niet helpen/ dan by bevel vanden Rade van Brabant somen seyde (diemen acht dat niet bestaen hebben in dese tijden sonder hooger ende expres bevel/ hoe wel datter gheen Copie vande sententie by geenen middel te becomen is gheweest) so wert sy openlijck ghexecuteert ende levendich gedolven ofte begraven. De Jesuyten wenden alle middelen aen om haer van haer Religie te brenghen. Meer andere waren in Vlaenderen ende elders om die professie oock ghevanghen geweest/ ende eenighe omghebrocht/ maer anders bedeckt.

Anna vande Hove een Dienstmaecht tot Brussel levendich gedolven om de Ghereformeerde Religie.

De Geunieerde Landen/ ende veel ander Politicquen/ hebben haer seer verwondert dat den Vorst. Cardinael dat heeft laten geschieden/ tē tijde als hy sochte ofte te soecken hadde de gunste vanden volcke/ ē den Geunieerden Landen alomme dede aenbieden alle ghevoeghelijcke conditien/ ende vryheyt van conscientie/ om die tot eenen vrede te beweghen/ ende nu metter daet betoonde/ dat alle de Ghereformeerde ter doot veroordeelt waren/ met dit feyt/ maer dat de executie daer van aen haerliedē ofte syn macht ontbrack: Waer mede hy die Gheunieerde Landen in haer voornemen verhert heeft/ van metten Spaengiaerden ende oock met hem eenen vasten vrede te moghen aengaen ofte toe betrouwen. Maer andere meynen dat hem meer gelde met die executie de goede gratie vanden Coninck ē Spaengiaerden te verwerven/ als wesende sulcx vorderlijck tot sijn vryagien met de Infante.

Desen Somer hadde de Coninginne van Engelant een Vlote Schepen ofte Armade ter Zee toegerust op verscheyden aenslagen/ eerst om te vernielen de stercke Armade des Conincks die in Biscayen tot Ferol vergadert was/ onder Don Martin de Padilla/ den Adelantado van Castilien/ ten anderen om de Vlotē van beyde de Indien te nemen/ ende ten derden het Eylandt van Tercera in te nemen/ tprincipaelste vande Asores ofte Vlaemsche Eylanden. Hier over hadde de Coninginne den cloecken Heere Grave van Essex den last gegeven/ als Generael Overste te water ē te Lande/ synen Luytenant te Lande was den Lord ofte Baenderheere van Montpoye/ met eenige duysenden Enghelsch Krijchsvolck/ waer onder een out regiment was van die langhe in de vereenichde Landen ghedient hadden/ ende op haer Majesteyts versoeck nu daer ontleent werden/ over alle twelc als Veltmaerschalc over soude commanderen den Ridder Vere. Dese Armade bestont in xvj. groote geweldighe schepen der Coninginne/ met noch een deel Engelsche schepen ē Vrybueters/ ende een deel aengehouden Hollantsche ē Oostersche Vliebooten om Krijchsvolc te voeren. Over de Vlote commandeerde neffens den Generael Grave van Essex Melord Tomas Haward/ een sone vandē Hertoch van Norfolck/ die sints Baenderheere gemaect is van Waldon/ als Viceadmirael/ ē den Ridder Walter Rawleygh als achter Admirael.

1597.

Enghelsche ende Nederlantsche Armade vaert tegen Spaengien onder de Grave vā Esser dē 11. Julii 1597.

Beschryvinghe vande Armade.

De Coninginne hadde oock versocht aen de vereenichde Landen/ by haer Brieven van date den vijfden Februari/ hulpe tot haren aenslach/ die haer hebben toeghesonden thien schoone Schepen van Oorlogen wel gherust/ den Admirael seer veel metalen stucken gheschuts op hebbende. Daer waren noch by vijfthien dobbel welgheruste Vliebooten/ voor vijf ofte ses maenden ghevictalieert/ daer hadde vande Landen weghen het ghebiedt over Heer Jan van Duvenvoorde/ Heere van Warmont/ als Admirael van Hollant/ Cornelis Lensen als Viceadmirael/ ende Jacob Michielsen als achter Admirael: Met haer was oock als Ghecommitteerde den Ridder Pieter Regemortes. Dese zijn wt Nederlāt tseyle gegaē den vijfden Juli/ ende hebben haer sanderdaechs voor Doverē byde Engelsche Vlote gevonden/ van daer is de gheheele Vlote tot Plemmouth gheraeckt/ die noch Myners ende Krijchsvolck byden wech innamen.

Den xx. Juli is den voorschreven Generael Essex mette gantsche Vlote tseyle gegaen van Plemmouth met goedē wint/ sanderdaechs hadden sy grooten storm/ ende den derden dach noch meerder storm/ ende contrarien Wint/ nochtans poochden sy in Zee ende by een te blijven/ maer sy verloren wt het ghesichte den achter Admirael Rawleygh/ mette twee Spaensche Gallioenen/ die sy int voorgaende Jaer tot Cales genomen hadden. Daer na verstroyde van den Generael de gheheele Vlote/ soo dat den Generael Essex hem alleene vont/ alleenlijc verselschapt metten Nederlantschen Admirael Warmont/ Cornelis Lensen/ ende Jacob

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. cob Michielſen/ met een Enghels Barckſken. De welcke nochtans poochden de Zee te houden/ ende de reſte te verſamelen/ ende de Coſten van Spaengien in geſichte te crijgen/ zijnde tuſſchen vijfenveertich ende ſeſenveertich graden / maer het principaelſte Schip vanden Generael Eſſex / ghenaemt de eere vande Zee, was ſeer vande Zee beſchadicht/ dat ſynen voormaſt ende grooten maſt beyde gheſcheurt waren/ ſyn ſtenghen over boort gheſlaghen / ſommighe balcken los gheworden/ ende diverſche lecken gecreghen/ dat ſy dagelijcx over de tſeſtich vaten Waters wtpompen moeſten/ alſoo dat het Schip qualijc langher vlotten conde/ ende geen bequame Schepen by hem hadde/ om te veranderen ende ſyn Schip nae Enghelant te ſenden. Waeromme hy heeft moeten den xxviij. Juli nae huys keeren door het groot proteſteren ende roepen van ſyn volc. Alſo is hy den xxix. Juli tot Falmouth ingecomen/ vergeſelſchapt zijnde mette voorſchreven Nederlantſche Schepen: maer verſtaende dat de Ridders Vere eñ Rawleygh met acht Conínghinne Schepen tot Plemmouth waren met meer cleynder inghecomen / ſoo voeren ſy oock derwaerts. Daer dat daer nae den Viceadmirael Hauwart/ met tweeenvijftich Schepen van alderhande Duytſche ende Enghelſche oock inghecomen is/ als hy tot op de coſtẽ van Spaengien gheweeſt was/ het onweder noch gheduerende.

De Armade is door tempeeſt weder ſchadeloos inghecomen den xxviij. Juli.

Nae deſe verlooren reyſe heeft den Generael Eſſex alle het nieu aengenomẽ Krijchſvolc metten meeſtendeel vande Vliebooten dieſe voerden afghedanckt/ overmidts datter alreede veel ſiecte onder haer was/ ende heeft hem anderwerf gheruſt ende gevictalieert/ alleenlijck ontrent een duyſent oude Enghelſche Soldaten by hem houdende/ die wt de vereenichde Landen gecomen waren : Waer door hy nv onbequaem ende te ontſterck was om des vyants Legher te Lande tot Ferol te ſlaen/ ende haer Forten ende Caſteelen in te nemen/ het welcke den eerſten aenſlach was om de Spaenſche Armade te vermeeſteren / ſoo zijnde op ander aenſlaghen bedacht/ ende hoopten nv eenighe brandende ſchepen inde Haven van Ferol te ſenden / om de Spaenſche Schepen meeſtendeel in brande te brengen/ die brandende Schepen te ſeconderen mette twee groote Spaenſche ghenomen Gallioenen/ ende eenighe ander Coopmans Schepen ende groote Vliebootẽ / daerentuſſchen der Conínghinne eygen Schepen te laten inden mont vande Havene/ om alſoo het wechcomen vande voorſchrevẽ Schepen te bevrijden/ maer mede men maer de twee gewonnen Gallioenen avontueren ſoude: want de Majeſteyt expres bevel ghegheven hadde datmen daer gheen ander Schepen mochte avontueren/ mede dat den Generael Eſſex ſelve hem niet en mochte in eenighe van die voorſchreven twee Schepen ſynen perſoon begheven.

Deſe reſolutie ghenomen ende mede verclaert zijnde aendẽ Hollantſchen Admirael/ is deſe Vlote anderwerf tſeyle ghegaen den xxvij. Auguſti / ende comende opde coſten van Spaengien/ ſo heeft het Spaens Gallion S. Mattheus ſynẽ voormaſt verlooren/ eñ het ander Gallion S. Andries was ooc verſtecken / ende als ſy int gheſichte vande Groyn ofte Coronna waren / ſoo verloor den achter Admirael Rawleygh ſyn Roer. Hier toe ſloech noch een ongheluck/ dat den Generael Eſſex Schip (dat nv een ander was) weder ſo grooten lec creech/ datment water bezijdẽ het pompen met eemers moeſte wtgieten / ſy ſochtent te ſtoppen mette Oſſehuyden ende Cleederen met Barders daerop/ daer mannen op ſtonden om neder te houden/ die vande cracht des indringende waters om verde gheſlaghen werden: Ten leſten tſchip opde zyde legghende/ hebben ſy het leck geſtopt met grooten arbeyt. Daerentuſſchen dander ſchepen verſtropt zijnde/ quamen ſy weder byden anderen by Cabo Finis-terre, alwaer raet ghehouden wert/ eñ vindende tghebreck vande Gallioenen/ die de brantſchepen inde Havene van Ferol invoeren ſouden/ oock den wint contrarie / eñ datter tydinghe was dat tot Liſbona ingecomen waren drie Ooſtindiſche groote rijcke Schepen/ eñ dat den Adelantado wt Ferol was gevarẽ nade Terceras/ ſo ſy meynden / om de Weſtindiſche Ghelt-vlote in te halen. Hier over hebben ſy ghereſolveert nae Terceras te varen / ende den Adelantado te volgen/ daer ſy arriveerden den xvij. September : maer ſy en vondẽ geen Vlote noch Adelantado, ende zijn alſoo voorts gevaren nade wtterſten Vlemſche Eylanden Flores ende Coruo, alwaer ſy haer hebben ververſt met victalie ende verſch water. Den leſten September voeren ſy na Fayal, dat ſy afliepen ende plonderden. Sy vernamen oock by een genomen ſchipken / dat het in twijfel ware ofte de Ghelt-vlote dat Jaer oock comen ſoude / ende ſoo ſy quame / ſoo ſoude ſy meer hooger Zuyden comen / midts dat ſy van deſe Enghelſche Vlote verwittícht waren.

De Armade is anderwerf wtghevaren.

Enghelſche Vlote varen nade Azores.

Hieromme ſont dẽ Generael alle de cleyn Schepen wt de Vlote / om de Zee te overſoecken/ deylende ſyn Vlote in drie deelen/ oock om dat hy ghehoort hadde datter een groot Schip een Ooſtindiſche Caracke ontrent Gratioſa gheſien was / ſoo belaſte hy den eenen hoop om te varen lancx de Noortzijde van Terzera/ dander lancx de Zuytzijde/ ende malcanderen te ontmoeten ontrent de Rade ofte Ree van Brazil/ ende den derden part ſoude Weſtwaert aen varẽ / daermen ſeyde dat tSchip gheſien was : maer door een Enghelſche Barcke van Linverſtaen hebbẽde dat hy een ſchip vande Vlote was/ dat ſy een Caracke meynden te weſen/ wederriep den Generael ſynen eerſten laſt ende bevel/ ende meynden nae S. Michiel te trecken / het welcke noch qualijck verſtaen werde : Ende met deſe veranderinghe van courſſe ſoo zijnder vier vande Conínghinne Schepen wel by een gheweeſt/ maer op eenen verkeerden cours/ want het een Schip (den Reghenboge ghenaemt) meynende dat het onder ſyn Vlote was/ is midden onder een Weſtindiſche aencomende Ghelt-vlote gheval-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

gheuallen/ ende bekent zijnde/ is het te rugghe ghevaren/ ende met schieten ende licht bp nachte in syn meerschen voerende/ heeft het gheen andere Schepen by hem connen ghecrijghen/ dan syn drp Schepen/ die welcke nu so verde beneden wint vande Spaensche Vlote waren gecomen/ dat terwijle de Spaensche alle tot Tercera onder de Stadt Angra ende het Casteel van Brazil aenghevaren zijn/ daer sy alle den nacht lanck haer Tresoor ende silver losten. Dese vier Schepen (om den grooten wint) en conden niet teghen dese Schepen wtrechten. Den Generael Essex daer van geadverteert zijnde/ quam daer eerst twee dagē daer na/ want hy was geheel int meest Westersche deel van St. Michiel, van waer hy terstont keerde/ maer terwijle hy na het Eylant ven Sinte Michiel was seylende/ ontmoette hy drie Indische Schepen/ waer van Essex selve het grootste nam/ toecomende den Gouverneur vande Hanana, de twee andere waren Fregatten: also ghecomen zijnde bpde Terceras/ was hy door teghenwint bpde drie daghen besich eer sy totten poynt van Brazil conden gheraken/ alwaer bpde verstandichste ende bpden Generael selve gevisiteert worde/ oft het mogelijck ware yet voor te nemen om die Schepen ofte schatten te becomen/ maer het wert generalijck gheordeelt ondoenlijck te zijn/ ooc sagen sy dat de Gallioenē al ontladen waren/ ēn dat sy niet conden wtrechten dan de lege schepen verbranden/ al hadde den wint ghekeert.

De Indische Vlote met seven millioens in Tercera aencomen/ missende de Engelschen den vij. October.

Dese Vlote is also seer gheluckelijck ende by groote avontuere den sevendē Octobris wt Westindien aengecomē tot Angra/ vijfentwintich Schepen in ghetale/ als ten selven tijde den Generael Esser over vander syde vant Eylant nae Sinte Michiel ghevaren was. Op dese Vlote was gecomen Don Antonio Osorio, Gouverneur van Cusco, op hebbende vijfthien hondert mannen/ als bleeck by syn Brieven die hy aendē Coninc den selfden sevenden Octobris schreef/ die in handen ghecreghen werden/ waer in hy schrijft van seven Millioenen ghebrocht te hebben/ waer van de twee waren voor den Coninc/ ende dat sy dien schat al losten ofte aen Landt namen/ ende om datter so grooten tempeest ware/ en vreesde hy den Engelschen niet/ oock en conden sy niet Landen/ ende soo sy souden Landen/ so en conden sy doch met geen geschut Landen/ ēn also ware daer niet te vreesen dan verlies van tijt/ eer den Coninck dat ghelt soude becomen.

Den Generael Esser met syn Officieren siende dit groot ongheluck ende missen van dese rijcke Vlote/ resolveerden anderwerf nae het Eylant van Sinte Michiel te varen/ daer versch water in te nemen/ (om dat veel Schepen gebreck van hier hadden) ende om het Eylandt te saccageren/ alsoo voeren sy derwaerts/ ende quamen te Pantalgaso ten Ancker den xiij. Octobris/ alwaer sy niet Landen en conden/ maer varende vorder/ so Landen sy in een ander Baeye meest haer Krijchsvolck/ ende waterden ende versagen haer van alle nootdruft: het Stedeken Villa Franca ēn het Casteel wert vandē Spaengiaerden verlaten: Maer overmidts de ree daer de Schepen laghen so sorghelijc was/ ende vreesden van haer Anckers ghespoelt te wesen/ soo werden sy ghedwonghen met grooter sorghe/ ghevaer ende moeyte/ haer den xv. October weder alle tschepe te begeven/ int gesicht vandē vyant die hem quam vertoonen.

Esser Landt int Eylandt van S. Michiel dē xiij. October.

Terwijle het Krijchsvolc aen Lant was/ isser van een Oorlochschip van Vlissingen/ Capiteyn Hans de Wale/ ghesien gheweest een Schip van Brasilien wter Zee comende/ daer hy na toe liep/ ende tselve nam/ daer wt nemende de Spaengiaerden/ ēn mande het schip met synē volcke/ loopende voorts na een groot Schip ofte Caracke/ oock wter Zee comende/ maer dat selfde liep tegen de clippen vant Eylant aen/ ende Landen alsoo haer volck/ ende staken het vyer int Schip ende verbranden tschip met alle het goet. Terwijle nu den Capiteyn de Wale te vergheefs nae dit schip gheloopen was/ is hem den Brasiliaenschen prijs vanden Ridder Rawleygh met ghewelt afhendich gemaeckt/ ēn syn volck daer wt ghesmeten: Ēn als hy daer over aendē Generael Esser syn clachte ghedaen hadde/ werter beloofst order te stellen/ daer sins nae veel claghens niet anders van gecomen en is/ het welcke grooten haet ende nijt tusschen de natien gemaeckt heeft.

Capiteyn Hans de Wale neemt een Brasiliaensch schip dat hem Rawleygh weder ontweldicht.

Aldus dese voyagie in allen deele so ongeluckich wtvallende/ so heeft den Generael Esser/ zijnde nu diep inden Winter/ alle ander aenslaghen moeten verlaten/ ende is na huys gekeert/ ende den vijfden Novembris is hy tot Plemmouth aengecomen/ genoech vanden anderen gheschettert. In syn rapport dat hy dede/ onderteeckent vā vander hoofdē deser Armade/ seydē sy ten besluyte/ dat die haer pijnlijcke dagen/ haer suere gevaerlijcke nachtē/ quade lijftocht/ ende menighe ghevaerlijckheden/ niet verdienden byde wtcomste afgemeten te worden/ principalijckē by die/ die wel warm thuys hadden ghesete/ dien selve de sterckte ende couragie tot sulcx ontbrack/ de welcke sy vreesden dat de meeste opsprake maken souden.

Esser mette Armade zijn weder ghekeert/ den v. Novembris.

Also dese Engelsche Vlote in Engelant ingecomen was/ volchden haer eenē roep/ als dat den Adelantado mette Spaensche Vlote voorhanden was: Waerom den Generael Esser versochte den Admirael vā Warmont noch drie ofte vier dagen te vertoeven/ om te weten wat hier van ware. Daer na was hem versocht twee van synen cleynsten schepen te senden met drie vande Coninginnen/ om te besichtighen de Zee/ ende te weten wat van dese Spaensche Vlote ware/ diemen hoorde van eenen Noordelijcken Winde ende tempeeste verstropt te zijne. Hier over voer den Admirael Warmont wt met seven Schepen/ sonder dat hem yemant anders volchde/ maer in Zee bejeghende hem eenen ghewelдighen storm wtten Zuytwesten/ met groot perijckel van haer schepen te verliesen/ so dat sy niet conden vernemen noch niet wederkeerē opde Ree van Plemmouth/ haer seylen in stucken scheurende/ so dat sy voor wint na Zeelant voeren.

Wat

1597. Wat desen Adelantado/Don Martin de Padilla Grave de S. Gadea/ etc. terwijle ghewrocht ende ghedaen heeft/ sullen wy mede verhalen: Hy was met syn Vlote/also den Enghelschen wel gheaviseert was/ wt Ferol wtghevaren/ maer niet nade Terzeras / maer nae Lisbona / alwaer hy hem voechde met Marcus Arambura ende syn Schepen/ om tsamen recht nae Enghelant te varen/ ende daer te Havenen/ want daer mede meynden sy de Enghelsche Armade te trecke ofte diverteren vande Indische Vloten/ ende te doen haer aenslaghen veranderen. Dese zijn wtghevaren/ weder te Ferol ghecomen zijnde den xviij. October/ eñ hebbent recht op Falmouth gemunt so eenighe gevangen seyden/ om het wterste van Cornuallia te besitten /ende alsoo d'oorloghe te voeren: sy waren sterck hondert eñ tachtich zeylen/ waer onder twintich Gallioenẽ waren/ sy hadden acht duysent Soldaten op behalven haer Schipvolc/ weynich versien van victalie eñ ammunitie. Int wtvarẽ bleef het meeste Gallion/ een nieu Schip van syn eerste reyse/ also gebleken is aen verscheydẽ afgeworpen Brieven. Ende wanneer sy op tsestich mijlen by het Canael van Engelant waren/ verhief hem eenen stercken Noordelijcken storm/ so dat daer door verghinghen noch twee vande meeste Gallioenẽ/ van het eene wert het volc gebercht/ maer van dander niet: Daer bleef veel geschuts op/ eñ een somme van vijftich duysent Ducaten in gelde. Noch verginghen daer vijf ofte ses minder schepen/ dies sy moestẽ te rugge keeren/ hoewel eenighe tot int Engelsch Canal waren. Een vã dese Spaensche schepen verstac in Suytwallia in Engelant tot Abertowy/ van daer het met contrarie wint verdreven wert/ eñ quam inde Havẽ van Dartmouth by ghebreck van victali. Aldus zijn de reste weder tot Ferol inghecomen met grooter schade/ van waer den Adelantado te Hove ontboden wert/ ende Don Diego Brocero wert in syn plaetse ghestelt / die den volcke aenghenamer was.

> Den Spaenschen Adelantado meynt met hondert eñ tachtich Schepen in Enghelant te vallen de xviij Octobber wtgevaren.

Als dese Vlote nu oock weder thuys gecomen was/ ende verstaen hadden van het Silver dat in Terzeras was gelant/ rusten sy weder xij. Gallioenẽ op om derwaerts te varen/ eñ dat Tresoor te halen/ het welcke sy daerna noch indẽ winter in Sivilie brochtẽ.

De reste van dese Spaensche Vloten rusten haer wederomme toe om vier duysent Spaengiaerden tot Cales in Piccardien te brengen/ onder Don Santio de Leyva/ die inden naesten Februario daer aenquamen.

Nedemale wy van Oorlochschepẽ eñ van diversche Vloten gehandelt hebbẽ/ so sullen wy nu wat van de Zeevaert spreken. Wy hebben voren geseyt van twee voyagien die wt de vereenichde Landẽ gedaẽ zijn geweest om van by het Noorden omme eenen corteren wech nae China te soecken/ maer dat sy telcke reyse met groot ys eñ ander toevallẽ zijn verhindert geweest. In het Jaer 1596. zijn dẽ xviij. Mey twee schepen wt Hollant gevarẽ/ op het eene was Jacob Heemskercke Hendricsz Commis/ eñ Willem Barentsoon opper Stierman / op het ander was als Schipper Jan Cornelisz zoon Rijp als Schipper eñ Commis. Dese schepen seyldẽ so verde Noortwaerder wt / dat sy den xix. Juni op tachtich graden eñ xj. minutẽ waren/ daer sy een nieu Lant vondẽ/ sy voeren na het Lant eñ eenige mijlen binnẽ in eenen inwijck/ twelck sy achten het Groenlant te wesen/ leggende op lxxx. graden/ sy vonden hier loover eñ gras/ eñ gras-etende dieren/ als Heeden eñ ander dieren/ eñ veel min coude ende ys dan op lxxvj. graden. Van daer seyldẽ sy weder te rugge na een Eylant dat sy te voren Beerenlant genoemt haddẽ/ om de menichte vande witte Beeren aldaer gevondẽ: ontrent dit Eylant scheydẽ dese twee schepen vandẽ anderẽ/ Jan Cornelisz voer weder nae de lxx. graden / daer meynende doorganck te vinden totte Oostsyde vant lant op tachtich gradẽ/ dan dat schip rechtede niet veel anders wt/ ende quam thuys.

> De derde reyse der Hollanders nae China lancx het Noorden om versocht Anno 1597.

1597.

Het ander schip met Willem Bernartsz eñ Heemskerc/ seylden na Nova Zembla, daer sy Noortwaert om voerẽ lancx de costen tot een Eylant dat sy Orange noemdẽ/ ontrent de lxxvij. graden gelegen: van daer keerden sy na het Zuyden om den hoeck/ daer sy soo veel ys vonden dat sy het Lant niet voorder hebben connẽ ontdecken/ alwaer sy int leste van Augusti met het schip na Lande voerẽ/ daer het in broos eñ met ys beset wert/ dat het van daer niet en mochte/ soo dat sy daer resolveerden een huys te bouwen van den houte dat sy daer vonden ghedreven op den Zeecant/ daer sy haer goet/ stoffe/ ware eñ victalie wt het schip in brochten / eñ bleven daer den geheelen Winter over/ daer sy mette coude ende sneewe gequelt werden/ so dat noyt desgelijcx gehoort is. Het huys binnen daer dese xij. ofte xiij. mannen in woondẽ/ waren de wanden duymẽ dic bevrosen van des asems vochtichheyt/ niet teghenstaende dat sy nacht eñ dach daer groot vyer maecten. Sy hadden ooc veel vande groote witte Beeren te lijden/ die haer ettelijcke mannen verslonden/ ooc witte Vossen/ die sy vingen eñ aten. Inden winter sagen sy daer geenen dach ofte Sonne/ voor den xxiiij. Januari 1596. dat sy maer sagen een stuck daer van/ maer den xxvij. Januari sagẽ sy de Sonne geheel ront wt. Den xxij. Juni voeren dese lieden weder van daer / met twee schuyten ofte groote Booten/ die sy opgemaeckt hadden/ eñ lieten haer schip aldaer noch vast int ys stecken/ int huys lietẽ sy een geschrifte/ in een musckette poeder mate gedaẽ/ de welcke sy inde schouwe vant huys hingen/ waer sy in schreven/ hoe dat sy daer gecomen waren om te seylen van Noue Zembla nae China/ eñ hoe sy wt noot met twee Booten weder thuyswaerts voeren/etc.

> In Nova Zembla ist swinters altijt nachs sonder Sonne/ tot den xxvij. Januari.

Also zijn sy met groote pijne/ armoede eñ coude Anno 1597. den tweeden October gecomen binnẽ Cola in Laplant/ daer sy vondẽ haer ander schip van Jan Cornelisz/ dat alreede een reyse in Hollant gedaẽ hadde/ eñ zijn met hem vã daer inde Mase in Hollant den xxix. Octobris aengecomen/ maer Willem Barentsz was int thuyscomẽ gestorvẽ/ alle schriftelijck bescheet eñ caerten van syn voyagie nalatende / het welcke al de Leser sal

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. sal moghen lesen in die selvighe Navigatie/
gedruct tot Amsterdam by Cornelis Claes-
sen/waer by wel te speuren is/ datmen niet
al wtter hope is van by het Noorden eenen
wech te vinden nade Chyna.

Een Vrybuetter van Duynkercken in
Zee zijnde/ is by een Hollandts Schip van
oorloge ontdect den xxv. Juli/dies hem op-
de custen van Vlaenderen een Schip van
oorloghen van Zierickzee / Capiteyn Kete-
ler gheheeten/hem vervolchde tot voor Ca-
les/alwaer hy te heftelijck den Duynkerc-
ker bevechtende / is by ongheluck ende on-
versichticheyt aen gront gecomen/ ende het
water hem ontvallende / is hy ghebleven
drooghe sittende / alwaer Keteler hem wee-
rende soo hy best conde/ is ten lesten/ soo het
Garnisoen vande Stadt Cales wtquam tē
leeghen water gheschoten gheworden/ ende
het meeste van syn volck mede/eenighe ont-
quament metten Hollander: als het leegh
water was/ende t'Schip drooghe sadt/heb-
ben sy dat inghenomen/ ende ten hooghen
water wech gevoert. De Heer van Merwe
meynende eē Embuscade op die vandē Bos-
sche te maken den vijfden Mey/ werdt van
Grobbendonck ende syn Ruyterije vanden
Bossche met eenich voetvolck gheslaghen/
hy selve ghevaghen/twaelf ofte meer doot/
drieentwintich ghevanghen/ ende wel byde
tachtich Peerden ghenomen.

Capiteyn Keteler van Zierickzee voor Cales ghebleven int vervolghen van een Duynkercker den xxv. Juli.

Also meermael den Staten Generael der
vereenichde Landen verwitticht was van
een treffelijcke notable eñ groote Legatie/
die van wegen t'Rijcke eñ Roomscher Key-
serlijcke Majesteyt/volghende t'leste Rijcks
afscheyden/souden gesonden worden/ die sy
vreesden dat haer souden moghen met haer
groote aensienlijcke authoriteyt eenen vre-
de overdringhen/ wt goeden maer onver-
sochten yver/ den naem van payse ende vre-
de zijnde soo schoon/ soet ende aenghename/
principalijck de gemeynte van Nederlant/
so moede zijnde vande langduerighe crijgen/
dien alle de omstandicheden daer van/noch
de listicheyt haerder vyandē also niet cont-
baer en is: so hebben sy gevreest dat sy sulc-
ken statelijcke solempnele Ambassade qua-
lijck souden connen afveerdigen/ sonder op-
sprake van de ghemeente ende ghebueren te
behalen/ waeromme sy hebbē gesocht sulcx
te voorcomē/eñ heusselijck met brieven af te
weeren eñ te wederhoudē: Niet tegenstaen-
de nochtans haer ghesonden Brieven / isser
een Ghesante vanden Keyser/genaemt Heer
Carel Nutzel/ van Sonder Puhel/Camer-
raet des Keysers in s'Gravenhaghe aen-
gecomen den vierden Augusti/die byde Ge-
nerael Staten syn bootschappe soo monde-
lijck als schriftelijck vertoonde den neghen-
stē Augusti/in substantie also hier na volcht.
Dat hy daer ghesonden was/so van wegen
der Keyserlijcke Majesteyt/als Rijcx Sten-
den ofte Staten weghen / haer te groeten
ende te vertoonen / van een welghegonde
groote treffelijcke Legaetschappe/geordon-
neert te senden aende vereenichde Landen/
als sy byde Brieven souden sien die hy over-
leverde/te wetē twee/den eenē vanden Key-
ser van date den xxiij. April/den anderen

Heer Carel Nutzel Keysers Gesante inden Hage gecomen/ den vierden Augusti.

van Walfgangh Bisschop ende Ceurvorst 1597.
van Ments/Frederic Willem Administra-
tor in Saxen/ Wolf Diederic Bisschop van
Saltzborch/Philips Lodewijck Paltsgra-
ve Neuborch/ ende de Borghemeesters van
Colen ende Norenbergh/ van date den xvj.
Novembris M.D.xcvj.

Den Brief vandē Keyser hiel in/ Dat hy
wt de Brieven der Staten wijtloopich
verstaen hadde/waeromme sy syne ende der
Vorsten ende Stenden Gesanten gheen tijt/
plaetse noch geleyde tot hare legatie en had-
den willen vergonnen. Dat hy t'selfde den
Vorsten hadde gecommuniceert/om dat die
resolutie vant senden vande Legatie by alle
het Rijck was genomen/ ende vonden daer-
omme vremt datmē die alle audientie wey-
gerde/als wt de Brieven der Vorsten naer-
der te speuren ware/ Dat hy dē Staten al-
tijt gheneychden wille hadde getoont/ ende
gheen oorsake hadde gegeven om mistrou-
wen op hem te hebben. Daeromme hy ooc
niet en wiste waer mede men soude willen
excuseren/datmen nu syne ende des Rijcks
Legatien/ghesonden in conformiteyt van-
de resolutien tot Regensborgh ende Spiers
ghenomen / gheen toeganck ofte audientie
wilde gonnen/dat welcke van gheen afghe-
seyde vyanden en plach te geschieden/ ende
hem van gheen Princen ende Potentaten
en was wedervarē/ende daeromme te min
den Staten sulcx toevertrout hadde/ om
dat hy ende t'Rijck haer Ghesanten altoos
gheerne hadden ghehoor ghegheven / ende
de Staten mette Duytsche Natiē verwan-
ten ende de selve toeghedaen te wesen dick-
mael hadden verclaert. Daeromme ver-
maende hy haer alsnoch/ om de redenen in-
den Brief vandē Vorsten vervat/eñ van sy-
nent wegē/ dat sy niet minder/als syn broe-
der den Cardinael alreede bewillicht had-
de/ooc metten eersten tijt ende plaetse desig-
neren ende seker geleyde gheven souden/om
die Ghesanten vry af ende aen te mogen co-
men eñ gehoort worden/ daerop hy metten
Gesante verwachte schriftelijcke resolutie.

Inhout van des Keysers brief van date den xxiij. April aende vereenichde Landen.

Den Brief vande Vorstē hielt in/ Dat sy
ontfanghen hadden den Brief vande Sta-
ten van date den xxiij. April/tot antwoor-
de van haren Brief van date den xij. Janu-
ari/ende vremt vonden/dat op haer versoec
niet en worde gheantwoort/ te weten/datse
metten Keyser ghesloten wesende een aen-
sienlijcke Legatie te senden / daer toe ver-
socht haddē tijt ende plaetse/tot aenhoorin-
ge van haren last/ende sekerheyt om te mo-
ghen comen ende gaen/ daer af sy inde reso-
lutie der Staten anders gheen verclaringe
en vinden/dan dat sy niet gemeynt zijn/ om
verscheyden redenen daerinne verhaelt / ee-
nige handelinge om pays aen te gaen met-
ten Coninc van Spaengien/synen Gouver-
neur/ ofte yemandt anders. Datse daer op
voor dese tijt in geen debat en willē comen/
noch te ondersoecken wat daer tegen inden
weghe mach wesen/maer datmen den Key-
ser ende haer behoorde te vertrouwen / in-
dien het tot een tractatie van pays quame
(daer toe den Coninc ende Gouverneur van
Nederlant haer verclaren gheneycht te we-
sen)

Inhout van der Vorsten ende zeven Brief van date den xvj. Novembris 1596.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. sen) dat sy dan/ van alle tghene in redelickheyt soude gehandelt worden/ op soo goede versekertheden souden letten/ datmen haer daer over eer soude hebben te bedancken dan te beswaren: Dan om dat die saken in die termen noch niet en zijn/ ende den Keyser ende sylieden aen te geven hadden saken daer aen het Rijcke ten hoochsten aen gheleghen is/ ende der Staten ende alder partijen welvaert mede ghemeynt wordt/ soo en conden sy niet versien datmen de audientie/ nominatie van tijdt ende plaetse/ ende de schriftelicke ende levendighe ghteleyde langher soude verweygheren/ ende daer by ghedencken/ hoe goetwillich sy altoos op Rijcks ende andere dagen verhoor hadden ghecreghen ende antwoorde ontfanghen/ ende wat nadencken het byden Keyser ende Rijcke maken soude/ dat haer langer teghen aller Volckeren Recht / ende de loffelicke hercommen van alle Christelicke Potentaten ende Volckeren/ de audientie geweygert worde/ ende of den Keyser ende 't Rijcke (die dat tot eenen schimp ende verckleyninge souden moeten nemen) niet oorsaeck en souden hebben / om op sulcken middelen ende wegen te gedencken/ daermede sy in desen langhen crijch/ teghen alle Lantschaden ende verderffelicke excursien haer souden mogen bevrijden/ daer ter contrarie den Gouverneur in Nederlant tot verhoor ende gheleyde hem verclaert heeft bereydtwillich/ dat sy daeromme alsnoch versoecken verclaringe/ oftmen de audientie ghemeynt is te vergonnē/ met nominatie van tijt ende plaetse ende versochte verseker heydt/ ende haer dat beschickē/ als wesende ten besten selfs vanden Staten.

Aenspraeke ofte handel des Keyserlijcke Gesanten aen de Staten / den ix. Augusti.

By dese Brieven leyde den Ghesante voorts een extract wt zijn instructie/ om te verexcuseren den ouden date vanden Brief der Vorstē/ dewijle dat de selve al tot Franckfort by den Raden vanden Vorsten also was geconcipieert/ ende daer na aē alle de Vorsten moeste gesonden worden. Hier by leyde de Ghesante oock een geschrift over int Latijn/ inhoudende/ dat hy byden Keyser ende Vorsten aende Staten Generael afghesonden wesende/ last hadde vanden Keyser haer aen te bieden alle genade vander Vorsten goede genegenthedē/ ende vande Stenden ghewillighen dienst/ ende daer by over te leveren de voorschreven Brieven/ met begheerte dat sy die selve wilden ontfanghen met een goet sincere ende oprecht herte/ als deselve haer ghesonden waren vanden Keyser ende Vorsten. Datmen wt de Brieven soude verstaen om wat saken den Keyser ende Rijcke voorghenomen hadden de Statelicke Legatie te senden/ wiens meyninghe daer toe niet en streckte/ datmen den Staten teghen haren wille eenige pays metten machtigen Coninck van Spaengien over den hals sochte te drucken/ die sy nochtans meynden te connen middelen/ op rechte ende billicke/ eñ den Staten aenghename conditien/ indiemmense wildē aennemē:: maer om te restaurerē ofte herstellē die oude alliantiē ende vrientschappen die dese Nederlanden van over lange tijden mettenRijcke hebben ghehadt/ ende nu in vele ghebroken waren. 1597.

Ende want hy achte dat den Staten daer aen so veel alst Rijcke was gelegen/ en sach hy niet waeromme de Staten van dese Legatie tot noch toe sulcken afkeer haddē gehadt/ ofte voorder behoordē te hebben. Dat hy veel meer niet en seide om niet te schijnen te twijfelen aende Staten ghebuerlick respect ende genegentheden tottē Keyser ende tRijck/ maer datse de sake wel wilden overlegghen/ ende sulcken resolutien daer op nemen/ die den Keyser ende tRijcke mach aengenaem wesen/ met ghebiedenisse van hem selven aende Staten.

De Statē Generael namē alle de voorsz Brieven eñ schriften over/ ende verclaerden daer op te willen letten/ ende metten eersten die te beantwoorden.

Vele verwonderden haer over der Vorstē schrijven insonderheyt datmē de billicheyt der conditien van pays/ eñ de versekeringe van dien/ aenden Keiser eñ haer behoorde te laten staen/ al ofte sy beter verstonden wat haerlieden noodich eñ daer toe dienstelic soude wesen als sy selver/ eñ datse daer by noch een dreyghement knochten/ waer door sy in opinie versterct werdē dat het al der Spaēgiaerdē haer vyandē bedrijf was/ dies hebben de Staten op haer antwoorde wel bedocht/ ende hebbē den Gesante dē xviij. Augusti behandicht twee geslotē Brieven voor zijn antwoorde/ den eenen aenden Keiser/ eñ den anderen aende Vorsten ende Stenden/ Des Keisers brief hielt in als hier navolgt:

Staten Generael antwoorde aen den Keyser/ den xviij. Augusti.

Dat sy als noch ghedwonghen waren te blijven byde Brieven die sy over lange hadden ghescreven/ ende onder tusschen hooch achten de sorge die hi ende tRijcke over dese Landen droech/ ende dat hy hare Brieven metten Vorsten hadde geconfereert/ dat het haer droeflick ware/ dat vreemt gevonden wert/ datmen de Ghesante te hooren hadde geweigert/ datse haer wel erineren dat hare Ghesanten by hem ende tRijcke altijt goede audientie hebben vercreghen / ende dat het soo verre van daer is dat sy zijne ende des Rijcx Legatie souden versmaden datse selfs veel Jaren op de hulpe ende bystandt der selver hebben ghebout/ maer hebben altoos verclaert/ als sy noch doen/ midts desen/ dat sy de Leghatie totten vredehandel metten Coninck van Spaengien voor dese Landen onnoodich ondienlic eñ bedenckelic vinden/ om dat sy overlange om wettige redenen vande gehoorsaēheyt vandē selven Coninc gescheyden wesende/ stricktelic zijn verallieert/ eerst over langhe Jaren mette Coninginne van Engelandt/ ende nu nieuwelick inghelaten int Verbont tusschen de selfde/ eñ den Coninc vā Vrancrijc tegen de Coninc van Spaengien gemaeckt/ soo dat haer niet is geoorloft gelijcke handelinghe aen te nemen/ te meer om datmen altijdts bevonden heeft dat den vyandt onder sulcke handelinghen zijn practijken gherechtet heeft/ om Steden eñ Landen in tweedracht te brenghen/ ende vanden Vnie af te scheyden/ eñ bidden hem te willen geloovē/ datse van hem ende tRijc geen misvertrouwē en hebbē/ maer de selve alle reverentie begeerē te dra-

te draghen/ende dat hy dese ende haer voor-
gaende schrijvens niet anders en wilde dui-
den / als dat sy met haer ronde openinghe
van haer meyninge/zijne en des Rijcx repu-
tatie willen bewaré/om dat haer van herté
leet soude wesen dat sy soo statelijcké Lega-
tie met andere antwoorde soudé moeten be-
iegenen/ als de selve mogelijck verwachten
souden/ sonder datse anders de selve tot dese
Landen toegane ofte hier audientie souden
willen weygeré/om dat sy wel weten hoese
de selve met behoorlijck respect behooren te
ontfangen/versekeringe doen ende hooren/
ende de selve/ende andere Heeren Gesanten
altijt goet ghenoegen ghegheven hebben en
gheven sullen / ende refereren haer voorts
totte Brieven aende Vorsten gheschreven/
de welcke in hielden alsoo hier navolcht:

De Staten Generael beantwoordinge aende Vorsten en Steden des Rijcx den xviij. Augusti.

Datse bedroeft waren te verstaé datmen
haer voorgaende schrijven hieldt als niet
ghenoech beantwoordende de Brieven van
den Heeren Vorsten/daerse haddé verclaert
ende noch verclaren / om redenen daer in
vermelt/in gheen Tractaet van payse met-
ten Spaengiaert te connen treden. En-
de om dat de oorlogen altijt swaerder wor-
den/ende de begheerlichept vanden Spaen-
giaert om over de gheheele werelt te heer-
schen meer ontdeckt / hebben tsedert het
voorgaende schrijvens met den Coninc van
Vranckrijck ende Coninghinne van En-
ghelandt (des oock ghevoelende) daer te-
ghen een nieu Verbont gemaeckt/ ende de-
se Landen daerinne mede ontfanghen. Dat
de handelinge vanden Admirael van Ar-
ragon ontdect/dat den Coninc van Spaen-
gien oock vande saecken des Keysers ende
tRijck soeckt Meester te wesen/ ofte tselfde
mette Wapenen te vercrijghen/als wt des
selfs propositie wel te sien is/daer hy spreect
vande Rijcx Steden Besanzon ende Aken/
de Landen van Gulick ende Cleve / den
ghepretendeerden vredehandel/ ende tlich-
ten van Krijchsvolck: ende naerder byde
Brieven van Don Guilliam de Sinte Cle-
ment/ daer hy schrijft/ desen vredenhandel
alleen te dienen om de Ghemeente alhier
oproerich/ende tRijck teghen dese Landen
op te maken: want oft wel geen van beyden
met sulcke ydelheyt is op te maken/sietmen
nochtans evenwel de meyninghe daer wt.
Ende al mach den Coninck van Spaen-
gien ende zijné Gouverneur verclaert heb-
ben totten vrede ghesint te zijn / ende den
Keyser ende Vorsten des ten besten meyné/
ende sy aen hare voorsorge ende ghenegent-
heden niet en twijfelen/ so zijn nochtans de
saken der Landen in sulcken stant/dat daer
op niet en mach ghelet worden/ om dat sy
wettelicken vande heerschappie vanden
Coninck van Spaengien zijn afgesneden/
ende eerst overlanghe met Enghelant ver-
bontenissen ghemaect/ ende nu nieuwelijck
solempnele confederatie met Vranckrijck
ende Enghelandt hebben aenghegaen/ bo-
ven het respeckt datse noch andere Conin-
gen/Potentaten ende Heeren schuldich zijn/
ende dat wt gelijcke verclaringhen des Co-
ninckx ende Gubernatores te voren niet
anders en is ghevolcht / dan dat de Wal-
sche ende andere Provintien zijn gedemem-
breert / ende daer wt dese oorloghe ghe-
causeert / als vruchten vande vredehande-
linghen van Loeven / Coelen ende andere.
Ende dat de meyninghe van den Coninck
daer aen blijckt/ datmen in de ander Pro-
vintien d'Inquisitie soo in treyn stelt / dat
onlancx binnen Brussel een jonghe Doch-
ter om de Christen Religie wille levende
inde aerde ghedolven is. Dat hy de Aus-
borghsche ende Ghereformeerde Religie
beyde voor Ketterye houdt / ende die inde
oorloghe alleen ghebruyckt om Ketters
met Ketters te straffen/soo hy seydt. Dat-
se niet en conden bedencken wat saken men
henlieden soude hebben voor te draghen/
daer aen tRijcke en dese Landen ten hooch-
sten mach wesen ghelegen. Aengaende die
excursien op Rijcksbodem ghedaen/ daer
teghen ghenoech vertoont is / dat de vyan-
den daer van de oorsake zijn/ die dese Lan-
den dwinghen te oorlogen voor haer leven/
Vaderlijcke Wetten/Vrouwen/ Kinderen
ende goederen/ ende datmen van dese Lan-
den meer niet en behoorde te eysschen als
van de andere/die noch so goeden discipline
niet en houden / ende dat teghen de excur-
sien altoos alle moghelijcke ordere ghestelt
is gheweest / selfs met verhooghen vande
Soldije/daer over oock niet en soude con-
nen gheclaecht worden/indien men ghepro-
cureert hadde/ dat den vyandt (volghen-
de zijn solempnele beloften) de plaetsen op
Rijcksbodem in hebbende/ hadde ghersti-
tueert / om de welcke te forceren/ sy tLe-
gher daer nu voren tot grooten costen ende
periculen hadden moeten senden/ ende ver-
wachten goede wtcomste. Dat dese Lan-
den Ghesanten int Rijcke dickwils goede
audientie was ghegheven/ maer datse wel
gewenscht hadden dat opde voortgebroch-
te clachten (al eer dese saken dus verre wa-
ren verloopen) ware gheantwoort/ende soo
dadelijc geremedieert gheweest/dat de grie-
ven hadden comen te cesseren: Dat sy te-
ghen den Keyser ofte Rijck niet en dochten
te doen/dat teghen recht / redene ende aller
Volckeren Wetten soude wesen / maer na
haer vermoghen in ootmoedighe reveren-
tie haer daer teghen weten te draghen. Dat
het notoir is/ende conform aller Volckeré
Wetten ende loflijcke ghebruycken/ altoos
gheoorloft is / te allegeeren wettighe rede-
nen /waeromme men de comsten van eeni-
ghe hoedanighe Ghesanten niet noodich
en acht / ende dat selve niemants by eeni-
ghe Princen ofte Potentaten qualijck is
afghenomen/ maer altijdts ten besten ghe-
duydt. Dat sy te voren daer af zijn verwit-
ticht/om gheen nodeloose costen ende moey-
ten te doé/daerom den Keyser ende Vorsten
sulcx tot geen verclepninghe en behooren te
nemen/dewijle de meyninge der Staté niet
daer toe en strecte/maer om neffens der Ne-
derlandé welvaert en versekertheit alle mo-
gelijcke voldoeninge te geven. Dat de Vor-
sten daeromme op anders geen middelé en
hebben te dencké/dan om den vyant te hel-
pen verjagen vandé Rijcsbodem/en zijn ex-
cursien ende roverijen te beletté. Datse haer
voorgaende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. voorgaende brieven niet en hebben verstaen om de toecomste te weygerẽ/maer om tijtlijck te waerschouwen/ wat antwoorde de Ghesanten souden hebben verwachten/op dat de eere vanden Keyser/t'Rijck ende Vorsten mochte bewaert blijven/als sy naerder aenden Keyser hadden geschreven/eñ baden datmẽ dese ende haer voorgaende schrijvẽs niet anders en wilde duyden.

Met desen Brief aende Vorsten sonden sy het dobbelt vanden brief aenden Keyser. Item vande propositie des Admiraels van Arragon / ende vande Brieven van Don Guilliam de S. Clement/ende aenden Keyser sonden sy tdobbelt vanden Brief aende Vorsten gheschreven.

Keyserlijcke Ghesante by de Staten afgheveerdicht den xxv. Augusti.

Den Ghesante wert van zijn moeyte bedanct/eñ van alle verteerde costen afgesproken/eñ gebeden alles ten bestẽ te willen helpen interpreteren. Ende op zijn propositie vande vernieuwinge der alliantien en wert niet gheantwoort/om dat zijne Brieven besloten waren geweest ende daer van niet en hielden/noch de credentie op hem sulcx niet mede brochten.

Den Ghesante Nutzel heeft hestich versocht copije van zijn ghesloten Brieven te hebben/het welcke de Staten achten te wesen om dat hy die soude moghen den Cardinael communiceren/twelc hem ten lestẽ na bedencken vergont is/ ende is also den xxv. Augusti op Antwerpen ghetoghen/ om aldaer(alsoomen vermoeyde)oock rapport te doen.

Den Coninck van Denemercken sent Ambassade in Engelant.

Den Coninck Christiaen den IIII. Coninck van Denemercken/Noorwegen/ etc. alsoo hy int vorighe Jaer ghecroont was gheweest/eñ van veel Vorsten ende Heeren begroet/daer ooc de Ghesanten vande vereenichde Nederlanden met gheschencken waren geweest/also wy verhaelt hebben/so heeft den Coninck dit Jaer in September een treffelijcke Legaetschap afghesonden in Engelant ende in Nederlant/te weten Heer Arnoult Witfeldt/Cancelier/ende Christiaen Barnkaw / beyde Raden des Rijcx van Denemercken/die welcke zijn met ettelijcke Schepen van oorloghen met veel van Adel verselschapt eerst in Enghelant aengecomen:Alwaer sy byde Conninginne na alle geluckwenschen / ende aenbiedenden dienst/ versochten confirmatie vande oude vrientschappen/ende dat hy gheerne soude volgen de voetstappẽ van zijnen Vader inde groote begheerte van eenen vrede te maken/daer hy toe raede om de onsekerheydt vande oorloghe/ende wilde geerne middelaer wesen/ soo dat de Religie mochte behouden wesen. Hy versocht ooc voor zijn Ondersaten neutralen handel ter Zee / ofte ten minsten by Edickte vertoont wat goederen den Coopman soude mogen voerẽ:munitie van oorloghen ende gheschut wilde hy zijn Onderdanen verbieden/ maer begheerde zijn Onderdanen van Noorweghen toe ghelaten te worden plancken/delen/sparren/etc. daer sy bi leuen moesten. Hy claechde ooc over eenige berooving ofte becommeringe ouer zijn Visscherijen / daer toe versoeckende Commissarisen/om vorder daer van te handelẽ.

Ende sy hadden oock ouer te leveren de ornamenten vande hooghe ordere van Enghelant / vande Jartiere ofte Cousebant/ die den overleden Coninck ontfanghen hadde. 1597.

Den derden Octobris hebben sy haer afscheyt beleef delijc gecregen/maer en conden niet verwerven consent om ettelijck ghetal van lasten Coorne Westwaert in Spaengiẽ te voeren/ende beslotẽ dat zijne Onderdanẽ geen touwen/cabels/canefas tot seylen/buscruyt/salpeter/ geschut/masten/sprietẽ/pec/ terre/terwe ende rogghe noch het meel daer van/geensins daer en souden mogen voerẽ. Noopende den Vredehandel/alsoo de Conninghinne merckte dat versoeck te spruyten by toedoen vanden Keyser ende Coninc van Spaengien/ die daer listicheydt in sochte/ antwoorde sy/ Dat sy gheen dinck meer en sochte dan vrede/eñ dat ten insien van haer Sexe ende natuere/haren ouderdom / haer professie/ende haer natuerlijcke ghenegentheyt tot vrede/so dien mochte wesen eerlijc/ vast ende bestendich/ waer ouer sy den Coninck hooghelijck van zijns goethertichheydt was bedanckende.

Den Coninck van Denemercken Ambassade aende vereenichde Landen aensprake/den xix. Octobris.

Wt Enghelandt zijn dese Ghesanten in s'Gravenhage gecomen den xv. Octobris/ alwaer sy eerlijck ontfanghen ende gheherbercht werden / ende hebben audientie den xix. October byde Heerẽ Staten Generael ghehadt / daer sy schriftelijck ende mondelijck vertoonden / dat de Coninckljjcke Majesteyt van Denemerckẽ/ Noorwegen/ etc. haer bevolen hadde/nae alle gebuerlijcke begroetinghe/geluckwenschen ende eerbieden/Den welghebozenen/ghestrenghen/ Edelen/Eerentvesten/Eerbaren eñ Hoochgheleerden / die tsamentlijcke Staten der vereenichde Nederlandtsche Provintien/ te vermelden de oude ghebuerlijcke vrientschappen van oude tijden/insonderheyt die vertrouwelijcke vrientschappe die den wijlen Coninck Frederick den tweeden metten wijlen Prince van Orangien ghehadt heeft/desghelijcx metten Staten ende ingesetenen der selvigher Landen / hebbende tselfde oock metter daet verclaert/daeromme dat zijne Majesteyt hem des Krijchswesen der Nederlantsche Provincien hem ten hoochsten liet aen gheleghen zijn/ende daer over alle vlijdt aenwende om die in vrede ende eenicheyt te brenghen/dies den teghenwoordighen Coninck te meer hem heeft willen bevlijtighen in alle Christelijcke deuchden zijn Vaders voetstappen te volghen/niet alleen om de gebuerlijcke vrientschappe met de Gheunieerde Nederlandtsche Provintien te continueren ende onderhouden / maer oock int afwenden des beswaerlijcken krijchs/ welcke goede ghenegheentheydt hy niet hadde willen naelaten by haer (zijne Ghesanten) de Staten opt vriendelijckste voor te draghen / ofte het hen gheleghen mochte wesen / oock sonder verdencken / dat zijne Majesteyt neffens ander Christelijcke Potentaten ende Heeren hem onderwonde / dat d'oorloghe met een redelijcke onderhandelinghe nedergheleyt ende den ghelief den vrede weder

 ghebrocht

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. ghebrocht mochte worden. Dese zijn begeerte quam wt sonderlinghe Coninckllicke affectie ende wel ghemeynde gheneghentheit/ zijnde gheensins ghemeynt te raden ofte bevorderen/ twelck ofte tot onderdruckinghe der bekende ware Religion (daerinne zijne Maiesteyt so wel gheboren als opghetrocken is / byde welcke oock de selve door Godes genade bis / tot zijnen lesten saligen eynde ghedenckt te volherden) ofte oock den Gheunieerden Provintien tot schade ofte nadeel conde geraken/ maer dat sulcke middelen mochten ghetroffen worden/ daer door men deshalven niet alleene bewaert zy/ dan hen in alle weghe tot welvaert ende prosperiteyt strecken mochte/ waerover sy versochten vrientlicke resolutie ende verclaringhe / midtsgaders de conditien ende articulen. Dit selfde hadden sy de doorluchtighe Coninghinne van Enghelandt oock voorghedraghen ende aenghevoden. Noch versochten sy/ dat den ghenen die neutrael zijn/ende met dese oorloge niet te doen hebben/ in alle wegen die vrye commercie ende Schipvaerdt ter Zee toeghelaten mochte werden / by soo verre sy haer onthouden den vyandt eenighe crijchs Amonitie toe te voeren / alsoo den Nederlanders in zijn Coninckrijcken passagien ende stroomen dagelijcx wedervaert/ als de selve des oock niet en twijfelt. Voorder commandeerdē sy eenige particuliere saken van onderdanen.

Staten der Geunieerden Landen antwoordt aende Gesantē van Denemercken/ den xxiiij October.

Op dese Ambassade ende propositie hebben de Staten Generael den xxiiij. Octobris gheantwoort/ Als dat sy op alles ghelet ende rijpelick beraetslacht hadden/ ende met groote blijschap verstaen / dat den hoochgedachten Coninclicke M^t. in so goeden memorie ende gedachtenisse heeft de nabuerlicke vrientschappe eñ verbintenissen die van allen ouden tijden tusschen de Croone van Denemercken/ Noorweghen/etc. ende de Nederlandtsche Provincien gheweest zijn/ ende int bysonder die groote vertroude vrientschappe die tusschen den hooghen/ etc. wylen Coninck Frederick eñ den wijsen Prince van Orangien ghestaen hadde/ waer over eñ vande continuatie sy zijn Co. M^t. met aller eerbiedinghe ende ootmoet ten hoochsten bedancken.

Sy bedancken den Coninck van zijne dienst totē vrede/ ende bewysen datse vā die van Spaengien niet gemeynt en wort.

Sy hadden oock in goede gedachtenissen die gunstige Coninckliicke gheneghentheyt vanden voormelden Coninc Frederick den II. midtsgaders den yver die hy hadde om dese Landen tot eenen vrede te brengen: eñ zijn oock wel versekert/ dat den tegenwoordigen Coninck zijnen geliefden Heere Vader ghesuccedeert is/ niet alleene in zijn Coninerijcken eñ Christelicke deuchden/ maer oock in alle goede wel herbrachte vriendtschappe met dese Landen te onderhouden/ neffens het af weer van dese beswaerlicke Krijchs-Weesen/ daer over de Heeren Staten hē aen zijne M^t. altijt te meer verbondē houden/ eñ bekennē dat zijne Co. genegentheyt ende affectie daer toe is streckende/ tot haren grooten troost/ eñ verhopen dat zijne M^t. wt navolghende redenen volcomelick ghelooven sal/ dat de Staten noyt meer en hebben begeert/ dan het beswaerlick oorloge in eenen goeden versekerden vrede te sien verandert/ daer sy altijt nae ghetracht hadden: daer ter contrarie van weghen die van Spaengien onder den name van handelinge niet anders is gesocht dan met practijcke eñ gewelt dese Landē tonder te brengen. 1597.

Champigni ende Aldegonde vredehandelinge/ Anno 1574.

Tselfde is gebleken inde eerste handelinghe van vrede/ beghost inden Jare M. D. Lxxiiij. tusschen den Heere van Champigni/ van wegen den Coninc van Spaengien eñ zijnen Gouverneur den Commandador van Castilien/ ende den Heere van S. Aldegonde/ van wegen den hoochgemeltē Prince van Orangien ende Staten van Hollant eñ Zeelant/ alsoo die selve onvruchtbaer afgegaen is/ door dien men niet en wilde spreken van eenige conditien/ die streckende waren tot ordere in saeckē vande Evangelische Religie/ ende den welstant der Landen/ wesende eenlick de Spaensche meeninghe/ gheduerende de voorsz handelinge/ oneenicheyt ende scheuringhe in Landen van Hollandt ende Zeelant te maken/ de goede stadt Leyden te incorporeren/ eñ also hem int midden vanden Lande van Hollant te logerē/ twelc mits de goede devoyren eñ getrouwicheyt/ soo vande H. Prince van Orangien eñ den Staten/ als vande belegeringe binnē Leyden/ door de crachtige hant Gods/ wonderlick verhindert werde.

Vredehandelinge tot Breda Anno 1575.

Van gelijcken is gebleken inde solemnele handelinge tot Breda Anno M. D. Lxxv. aengegaen by intercessie vandē Alderdoorluchtichsten Keyser Maximiliaen / die tot dien eynde afgeveerdicht hadde den Heere Grave van Swartsenborch/ want om redenen voorschreven / ende om datmen van weghen den Coninck van Spaengien niet een Iota inde Religions sake wilde accorderen/ noch toelaten vergaderinghe vande Staten van alle Provintien/ en is daer wt niet goets ghevolcht/ maer de Spaensche hebben haer (gheduerende de voorsz handelinghe) alsoo met practijcke ende gewelt ten oorloghe gheprepareert/ dat sy in weynich maenden daer na/ die Landen van Hollant ende Zeelant so grooten afbreuck deden/ als sy andersins in etlicke Jaren niet souden ghedaen hebben.

Pacificatie van Ghent Anno 1576.

Corts daer na is tgene den Coninck van Spaengien socht te beletten/ door de barmhertichheyt Gods geschiet/ te weten/ dat den Provinciē/ wesende onder het joc der Spaēgiaerden hen hebben daer van verlost/ ende bydē anderē vergadert zijnde/ eyntlick metten hoochgemelten Heer Prince van Orangien ende den Heeren Staten van Hollandt ende Zeelandt met haer gheassocieerde inde Stadt van Ghent geaccordeert ende gebreedicht hebben/ by welcke Pacificatie eenige lijdelijcke ordere op de Christelicke Religie ende vergaderinge van Staten Generael was ghestelt.

Maer alsoo nae de doot vanden grooten Commendador gevallen voor date vande voorsz Pacificatie/ int Landt van Lutsenborch was gecomen Don Johan van Oostenrijc/ so is op diversche plaetsen ghehandelt geweest om hem aen te nemē als Gouverneur/ ende eyntelick daerinne gheaccordeert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597.

Don Johans bedriegherie.

deert by de andere Provincien/ wtgenomen die van Hollant ende Zeelant ende hare geassocieerde / die haer daer teghens hebben geopposeert: Onder ander redenen wt dien den Coninck van Spaengien niet en hadde de Pacificatie van Gendt ende vergaderinghe van Staten Ghenerael willen accorderen / dan op conditie dat die selve niet en was derogherende ofte preiudicerende de Roomsche Pauselijcke Religie/ ende dat de Steden vande voorschreven eñ ander Provintien souden ghelooven tonderhouden de voorschreven Roomsche Religie.

Don Johan begint weder d'oorloghe.

Ende ghemerckt Don Johan van Oostenrijc als Gouverneur aengenomen zijnde/ niet alleenlick en socht te verdrucken de voorschreven ander Provincien/ maer oock haer te dwinghen d'oorloghe weder aen te nemen tegen de voorschreven van Hollant/ Zeelandt ende hare gheassocieerde / ende sy t elf de niet en wildẽ lijdẽ noch daer toe verstaen/ so heeft hy hem weder in wapen ghestelt/ de Spaengiaerden die wt crachte vant voorschreven accoort vertrocken warẽ/ weder ontboden/ ghepracktiseert mette Duytsche ende Walsche Garnisoenen/ ende gearbeyt om het Casteel van Antwerpen ende meer andere te occuperen/ ende metter daet inghenomen het Casteel van Namen ende andere.

Waer naer de Heeren Staten van Hollant ende Zeelant wederom versocht zijnde om hare Ghedeputeerde te senden inde vergaderinge van dander Provincien/ hebben haer tsamen ghevoecht / ende seer langhen tijt metten voorschreven Don Johan ghetracteert om tot vrede te comen / maer somen tot gheen redelicke conditien conde geraccken zijn partijen in open oorloghen getreden/ ende zijn ten beyde zijden te velde te ghecomen.

Baron van Selles onderhandelinghe van vrede.

Daerentusschen heeft den Coninck van Spaengien gesonden aende Generale Staten vergaderinge/ wesende tot Brussel/ den Baroen van Selles/ die int openbare was presenterende onderhandelinge van vrede/ maer int secreet arbeydende om de principale Heeren te corrumperen/ ende bysonder eenighe Hoofden vanden Legher/ leggende ontrent Gembloers/ twelck hy eensdeels heeft gheeffectueert / waer door oock den Legher vande Staten door Don Johan van Oostenrijck in disordre ghebracht ende ter neder ghessaghen is / ontrent dien tijdt als de Staten Generael (om te meer te betoonen den yver die sy hadden om metten Coninck van Spaengien in vrede te comen als Gouverneur aenghenomen hadden den doorluchtichstẽ Vorst ende Heere Eertsshertoghe Mathias van Oostenrijck.

Tot Mechelẽ van vrede gehandelt.

Na de voorschreven nederlage/ dẽ hoochbedachten Eertshertoge/ Prince van Oranien ende ander principale Heeren/ ende de Staten Generael/ hebben gearbeyt om by alle middelen eenen nieuwen Legher te velde te brengen/ dat middeler tijt is van nieus voorghenomen de handelinghe van vrede. Ende alsoo den voorschreven Baron van Selles hadde versocht een by eenconiste tot Mechelen/ so hadden de Heeren Staten derwaerts gesonden dẽ Grave van Bossou. Eñ eenighe andere Heeren: maer daer en is niet anders wtgherecht/ dan dat den voorschreven Selles onder tyretext vãde pacificatie heeft gecorrumpeert den Heere van Bours Gouverneur tot Mechelen / daer wt alsdoen het verlies vande selfde Stadt is ghevolcht.

1597.

Tot Loven is van vrede gehandelt int by zyn vã des Keysers/ Coninck van Vrancryck eñ vã Engelants Ghesanten.

Daer nae is oock een seer groote solemnele communicatie/ ende onderhandelinge van vrede gehouden binnen der Stadt van Loven/ ter presentie vande Ambassadeurs vanden Keyser ende Coninck van Vranckrijck ende Coninginne van Enghelandt: maer by ghebreke van het minste redres te willen lijden in saecke van Evanghelische Religie/ en is niet meer gheeffectueert dan te vooren.

Vredehandelinghe tot Colẽ te vergeefs.

Gelijck oock niet en heeft connen gedaen worden inde groote eñ seer solemnele handelinghe van Pays tot Colen. Daer af de Keyserlicke Majesteyt intercesseur is gheweest door zijne Gesanten/ Ceurvorsten eñ ander Princen vanden Roomschen Rijcke/ midts dien alsdoen ooc gene ghenoechsame verclaringe en werde gedaen/ noodich voor de Gereformeerde Religie/ noch ooc tot versekeringe vanden staet vanden Lande/ conform de oude Wetten ende gherechticheden der selver: ende gheduerende de selve handelinge/ is bydẽ Spaengiaerden de afvallinge vande Walsche Provintien eñ eenige principale Heeren/ ooc vande stadt van s Hertogenbosch eñ andere steden/ so met practijcke als met ghewelt te weghe gebrocht.

Hier over hebben de Landen eenen anderen Heere aenghenomen.

Sulcx dat ten lestẽ bemerckende de Heeren Staten dat sy met gheen intercessien ofte andere middelen en conden ghecomen tot eenen goeden ende versekerden vrede/ zijn bedwonghen gheweest eyndelicken te resolveren eenen anderen Prince aen te nemen/ ghelijck het meerendeel vande Provincien dien volghende/ voor Heer eñ Prince aenghenomen hebben den doorluchtigen Prince Fransoys Hertoghe van Anjou/ Alencon/ etc. eenighen broeder vanden Coninck van Vranckrijck/ naer dat zy met volcomen deliberatie hadden verclaert / ende by openbare placcate vercondicht/ dat den Coninck van Spaengien vervallen was/ vande heerschappie die hy over dese Landen plach te hebben.

Nederlanden byden Coninc geordineert om eenen stoel vande vande oorloge te wesen.

Eñ hoe wel de redenen waeromme sulcx ghesciet is ende nootelick moeste ghescieden soo notoyr ende kennelick zijn/ dat onnoodich is alhier daer vã verhael te maken soo dient nochtans int corte ghelet/ dat het principael fondament van alle de oorlogen eñ ongelucken vande Nederlanden is gheweest/ dat den Coninck van Spaengien de oude vrijheden/ Policien/ manieren van regeeringhe ende ander gerechticheden vande selve/ heeft willen onderdrucken/ ende in dese Landen den stoel van raedtslaghen ende oorloge stellen/ tot oppressie van alle nabueren Coninckrijcken eñ Landen/ bysondere ende voordt eerste die de Roomsche Religie afghegaen waren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597.

Verhael van tgene den Coninck teghen der Landen Privilegien voortghestelt heeft.

Twelck de voorneemste Princē ende Herē midtsgaders de Heeren Staten vande Provintien niet en hebben willē lijdē/ waer door den Coninc van Spaengien den tijt ende occasie waernemende/ met ghewapender hant den Hertoge van Alba in dese Landen ghesonden heeft/ omme tvoorschreven zijn deseing te wercke te stellen.

Door den welcken hy heeft doen apprehenderen de Gravē van Egmont ende Horne/ met menichte van Heeren/ Edelen/ ghemeyn Borgeren ende Ondersaten van dese Landen/ hebbende dese voorschreven Graven ende andere Heeren/ Edelen ende gemeene Ondersaten publijckelic doē onthalsen/ ende een seer groote menichte van ingesetenen wt de Landē gebannen ende veriaecht/ tot onwtsprekelick verdriet van alle goede ingesetenen.

Ende den Heere Marquis van Berghen op Zoom/ ende Montigni daer te voren na Spaengien ghesonden/ selfs by laste vande Gouvernante/ om de swaricheden die de Landen over thooft hingen te verthoonen ende remedie te versoecken/ heeft dē Coninc van Spaengien tegen het devoyr van eenen goeden Prince/ tegen zijnen Eedt/ de Landen int generael eñ int particulier ghedaen/ eñ teghen aller Volcken Rechten doen ombrenghen/ ende hare goederen confisqueren.

Heeft oock inde principaelste steden der Nederlanden/ Casteelen opgerecht/ nieuwe forme van justitie inneghevoert/ opghestelt eenen Generalen Raet ghenoemt van troubles ofte Bloetraet/ voor de welcke getogen zijn de ingesetenen van alle de Provintien/ teghen de Wetten ende Privilegien vande selve: Ende onder tdecksel van een generael pardoen/ heeft hy universelickē alle de gherechticheden eñ Privilegien vande Landen te niete ghedaen ende gheconfisqueert/ om voorder alles na zijnen wille te regeeren.

Daerentusschen en heeft hy niet vergeten zijn principalen voorslach teghens de naebuer-rijcken/ soeckēde occasie vā twisten eñ differenten / om de selve met Wapenen te overvallen/ twelck verhindert wert/ door dien God almachtich verweckte dē hoochbemelden Heere Prince van Orangien/ dien hy macht ende middelen heeft gegeven om met twee geweldighe heyrcrachten in dese Landen te comen/ ende hem in zijne wettighe Gouvernementen van Hollandt ende Zeelant te vesten.

Ongheloovelijcke moordadicheydt der Spaengiaerden in Nederlant.

Ten is ooc den Coninc van Spaengien niet ghenoech geweest/ dat in de Nederlanden over de honderdt duysent menschen zijn omgebracht om saecken van Religie/ eñ dat door zijn bevel den Hertoge van Alva door Beuls handen doen ombrenghen hadde/ over de twintich duysent menschen van alderhande qualiteyt/ dat hy gheheel Steden heeft doen ruwineren/ plonderen ende alle tvolck ofte tmeerendel van dien doen ombrenghen/ daer af de Steden van Mechelen/ Zutphen/ Naerden/ Oudewater ende veel andere getuyghenissen moghen geven: maer hy heeft daerenboven noch by openbaren Edicte/ moordadelick doen ombrengen den voorschreven doorluchtigen Prince van Orangien/ die hem als Vader van den Vaderlande hadde ghedraghen/ daer door de Heerē Staten te meer zijn geconfirmeert ende veroorsaeckt in haer rechtveerdich voornemen te volherden. 1597.

Waer wt dan ghenoech blijckt dat dese vereenichde Provintien met geene redenen en can ghevergt worden/ om hem wederomme te begheven in subiectie ende onder de heerschappije vanden Coninc van Spaēghien/ ofte omme met hem in eenich tracktaedt ofte handelinghe van vrede te comen.

Te min naer dien sy altijdt metter daedt hebben ghespeurt / dat alle opgheworpen handelinge van vrede/ hoe sinceerlijck de selve deur mediateurs ofte tusschensprekers gemeent zijn geweest/ altijts byden Spaengiaert ghebruyckt zijn tot listighe practijcken ende aenslaghen/ om daer mede de Provincien/ Steden eñ ingesetenen van de selve in scheuringhe ende dissensien te brenghen/ ende de selve overvallen/ ghelijck successivelijck in alle handelinghen is gebleken/ ende verhaelt is.

Invallen der Spaensche in Vranckrijck ende Enghelant.

Dat mede inde particuliere handelinge met de steden van Gent ende Brugghe (inde welcke de Ministers des Coninex vā Spaēgien int beginsel schoone voorslaghen/ selfs int stuck vande Religie deden/ maer alsmen int handelen ghecomen was/ niet toe en lieten vande saken ende Religie eens ghesproken te werden) die bedrieghelijcke handelinghen der vyanden hebben te notoyr ghemaeckt. Ende dat de vyantlicke proceduren vande Spaengiaerts daer naer veel jaren teghen de croone ende staet van Vranckrijck meest tot verdruckinghe vande Ghereformeerde Religie aenghewent/ de continuatie van haer tyrannich voornemen ghenoech hebben gheopenbaert/ als oock voor al ende principalick is ghespeurt inden Jare M.D.Lxxxviij. teghens de Coninclicke Majesteyt ende Croone van Enghelant/ de welcke bedrieghelick byden Spaengiaerts in onderhandelinghe van vrede ghebrocht zijnde/ geduerende de selve handelinge/ mette groote ende gheweldighe Spaensche Armade besocht is geweest.

Pr. Maurits in zijn vaders plaetse gestelt zijnen los.

Oock en connen de Heeren Staten tot handelinghe vanden vrede metten Coninck van Spaengien niet verstaen/ midts sy lieden nae het moordadich ombrenghen des hoochbedachtē Heer Prince van Orangien/ voor thooft van haer regieringhe ghecoren hebbende/ den hoochgeboren Vorst eñ Heere Maurits zijner Excellentie soon/ de welcke by Godt den Heere almachtich met soo groote deuchden/ dapperheydt eñ heroyque gaven versien is/ dat hy niet alleene de vereenichde Nederlanden beschermt/ maer oos in meerder versekertheyt ghebracht heeft/ met de doorluchtichste eñ grootmachtichste Coninginne van Enghelant/ die als een seer wijse Christelicke eñ voorsichtige Princesse/ de grote macht eñ ambitie der Spaēgiaerden/ ende hare proceduerĕn/ met grote redenen voor de gheheele Christenheydt bedenckelic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. denckelijck bindende / den ſtaet ende ſaken deſer Landen altijdts heeft ghefavoriſeert/ een alliantie ende verbont hebben gemaect/ inhoudende beloften van metten vyant ghenen vrede te maken.

Eñ dat daer naer continuerende den Coninck van Spaengien alle Coninghen ende Potentaten het oorloge aen te doen ondert deckſel vanden Paus ende Roomſche Religie te willen alomme planten/ vorderen eñ beſchermẽ/maer warachtelijcken om over de geheele Chriſtenheyt te heerſchen /bewijſende tſelve dadelijck tegen den Coninc van Vranckrijck eñ Navarre/ ſoo heeft de hooge gedachte Coninclicke Majeſteyt vã Vranckrijck eñ Navarre/een ſolemnele eñ vaſte alliantie met de hooch gedachte Coninginne van Enghelandt aenghegaen / daerinne de Geunieerde Provintien oock zijn aengenomen/met verbinteniſſe van ſonder gemeene conſente gheenen Pays ofte Vrede metten Spaengiaerden te maken.

Coninck van Spaengien Paus voorvechter.

Verhopende de Heeren Staten dat zijne Coninclicke Maieſteyt tot Denemercken/ Noorwegẽ/etc. mede ſal believẽ te overwegen het ambitieus ende tyrannich voornemen des Coninex van Spaengien eñ zijnen Spaenſchen Raets teghen alle Coninghen ende Potentaten/eñ namentlijcken den genen die het Pauſdom hebben verlaten/ende over ſulcx de gheheele Chriſtenheyt ende gemeene Chriſtelijcke ſake ten beſten/haer tot de voorſchreven alliantie oock ſal laten bewegen.

Vaſtelijc vertrouwende dat zijne Coninclijcke Majeſteyt na zijnen hoochwijſen Coninckliicken verſtande wel oordeelẽ ſal/niet alleenlijck hoe onghelegen deſe Landen ſoude weſen hen wederomme inde Subiectie vande Spaengiaerden/tot ondergane vande Chriſtelijcke Religie/eñ des lants ruwine te begeven/maer oock hoe ondienſtich voor alle de nabueren Coningen ende Potentatẽ ſoude weſen/dat de Nederlantſche Provincien weder ghebracht ſouden worden onder de macht vanden Coninc van Spaengien. Ende daer beneffens dat inde macht vanden ſelven Coninck ſoude gheſtelt worden het krijchſvolck/Bootſvolck/ſchepen ende middelen van ghelde / die de Landen door den noot vander oorloghe tot hare defenſie hebben moeten ghebruycken/ende die over alle de Nederlanden ghepractiſeert/ende tot zijnder diſpoſitie ghebracht zijnde / hem macht ſoude geven tot een geſtadige onderhoudt van meer als hondert duyſent Mannen van oorloghe/ daer mede hy tot nadeel van alle nabueren Chriſtelijcke Coningen/ Princen ende Republijckẽ/midts gelegentheyt deſer Landen/meer gewelts ſoude connen doen/als met het incomẽ van alle zijne Coninckrijcken/Indien ende Landen.

De vereeninge der Nederlanden met Spaengien/ ſouden onderhouden hondert duyſent mannen tot overvallinghe vande gebueren.

Want dat den Coninck van Spaengien altijts is gheweeſt/ ende alſnoch is vervolger vande Chriſtelijcke Religie/bewijſt het geheel Gouvernement van Spaengien eñ Poortegael/ende den grooten Raedt vande Inquiſitie/hem oock draghende als voorvechter vande authoriteyt des Paus / die hem attribueert / eñ metter daet uſurpeert te moghen tranſfereren ofte overdragen de Coninckrijcken vanden eenen Coninc ende Potentaet op den anderen. 1597.

Verhalẽ haer noodighe verkonteniſſe gemaeckt.

Boven deſen bidden de Heeren Staten ſyne Coninclijcke Majeſteyt demoedelijcken/ dat zijne ghenadichſte geliefte ſy te ghelooven/dat den aenvanck ende beginſel vande handelinge van Vrede metten Coninc van Spaengien voor deſe Landen van groote ſwaricheyt ende bedencken is/alſo die niet ſoo ghevoechlijck afgeſneden ſoude connen worden:want tgene by alle Coningẽ/Princen ende Republijcken plaetſe heeft/ dat de handelinge van Pays vercouwen de affectien totte oorloghe/eñ beletten ofte ten minſten verachteren de middelen daer toe noodich. Tſelf de heeft noch meer plaetſe inden ſtaet van deſe Landen/weſende ghecomponeert van diverſche Provintien ende ſteden. Ende vele ſouden meenen dat de redenẽ die de Heeren Staten ghemoveert hadden/ in communicatie ende handelinghe van vrede te comen/op ſo goeden fondament van gewenſchte conditien gebouwet te weſen/datmen niet en ſoude connẽ failgeeren dẽ pays te treffen/ twelck dan vele inconvenienten ſoude mede brenghen.

Vredehandelinge vercout den ernſt ende vlijt totte oorloge.

Want te meenen dat de vereenichde Nederlanden met den Coninck van Spaengien Vrede ſouden moghen maken/ ſonder wtroedinghe vande Chriſtelijcke Ghereformeerde Religie inde ſelve Landen/eñ ſonder de Landen te brenghen onder een abſoluyt ghebiet vanden Coninck van Spaengien/ is den Heeren Gheſanten by veel redenen mondelinghe verclaert/naer menſchen verſtant/ende buyten alle apparentie te weſen.

De Heeren Staten verſoecken mede zijne Coninckliicke Majeſteyt te gelooven/dat ſy wel voor oogen hebben de groote ſwaricheden by deſe Landen gheleden door de tegenwoordighe oorloghe/ oock tbloetvergieten daerinne gheſchiet. Dat ſy ſeer wel overlegghen de commoditeyten vanden vrede/ende onſekerheyt vande wtcomſte vande oorloge: Maer nademale bovẽ het intreſt vande heele Chriſtenheyt ende nabueren/Coninckrijcken eñ Republijcken/ het handelen ende omgaen van vrede metten Spaengiaerden/ voor den ſtaet der Nederlanden / ende den goeden ingheſetenen der ſelver/ſo ſchadelijc ende beſwaerlijc ſoudẽ weſen/dat der ſelver ondergane daer wt ſoude volgẽ/ ſo en mach haren ſtaet niet lijden daerinne te treden/ maer moeten een ander geluckige wtcomſte van Godt dẽ Heere almachtich(daer op ſy voor al haer vertrouwen gefondeert hebben)ende met een goede vereeninghe vande andere Nederlantſche Provintien/ ofte anderſins verwachten. Bidden daeromme de Staten demoedichlijc hoochſten gedachſte Co. Mr. dat zijne Co. ghenadichſte gheliefte zy/tſelve ten beſten te verſtaen/ende de ſelve Landen eñ den goeden ingheſetenen der ſelver niet te min zijn Coninclijcke genadichſte gunſte ende affectie te continueren.

De Nederlãtſche ſtaet can niet lijden vereeninghe met Spaengien/ als zijnde den ondergane van haer ende haer ghebueren.

Nota,
De Staten ſien gheenen pays moghelick/ dan op Godt te vertrouwẽ/ ende met vereeninghe van vander Provintien.

Op tgene voorder dẽ voorſz Heeren Geſantẽ by hooch gedachte Co. Mt. belaſt zijn

1597.

De Staten trachten met Denemercken te bevorderen coophandel eñ schipvaert.

by den Heeren Staten te vorderen/ tẽ eynde de neutrale/ ende die met dese teghenwoordige oorloge niet te doen en hebben/ in allle wegen de vrije commercie/ schipvaert ende seylinge ter Zee toegelaten mogen werden/ by so verre sy hen onthouden dẽ vyant eenighe krijchs amnitie toe te voeren/ Maer voornamelijck/ zijnde zijne Co. Mt. eygen ondersaten/ ten aensien vande verdraghene nabuerlijcke vrientschappe ende correspondentie/ verclaren de Heeren Staten dat sy seer gheerne bekennen/ ende tallen tijden bekent hebben/ dat sy ten hoochsten aen zijne Coninclijcke Majesteyt tot Denemercken/ Noorwegen/ etc. verbonden zijn/ ten aensien vande erf verdragene nabuerschap ende correspondentie/ mitsgaders de groote versekertheyt/ genade ende weldadẽ/ de welcke de vereenichde Nederlandtsche Provintien Ondersaten alomme in zijne Majesteyts Coninckrijcken zijn genietende/ waer door sy luyden oor vanden aenbeginne deser oorloghe af/ tot desen daghe toe hebben ghearbeyt om mette nabueren/ neutrale Coningen Princen ende Republijcken ende haren Ondersaten/ maer voornementlijcke mette Coninclijcke Majesteyt van Denemercken ende Noorweghen/ etc. in alles ende niede int stuck vande Navigatie ende Comercie goede correspondentie / nabuerlijcke eenicheyt ende vrientschappe te houden/ ende dat sy luyden over sulcx noch den ingesetenẽ van zijn Coninckliјcke Maiesteyts Rijckẽ/ Vorstendommen ende Landen/ noch oock vande andere neutrale Landen de Navigatie Comercie ende handelinge op de Rijcken van Spaengien/ Portegael eñ ander Westwaerts gheleghen/ onder tghebiet des Coninck van Spaengien staende/ ende andere neutrale Rijcken ende Landen soo vry ende onbehindert hebben ghelaten/ als de inghesetenen van dese Landen selfs/ waerinne de Heeren Staten so veel in hen is/ verhopen te continueren.

Wat belangt de pretensiẽ van particuliere/ hebben sy oor goet redelijck bescheyt gegeuen/ ende vorder besluyten met alle ootmoedelijcke affectie eñ aenbiedinghen. Desghelijcks bidden sy den Gesanten goet rappoort te doen/ met der Landen recommandatien/ Ghedaen inde vergaderinge der Heeren Staten/ den xxiiij. October/ 1579.

Met dese antwoorde zijn de voorsz. Denische Ghesanten vertrocken na het Leger van Pri. Maurits/ alle verteerde costen afghesproken zijnde/ ende elck met een groote goude keten vereert.

Staet van Yrlant.

Alsomen in Enghelant seer vreesde over Yrlant/ hoe wel de rebellen aldaer seer tonderbracht waeren / door dien dat eenen Marck Guyer een vande principaelste rebellen met andere verslaghen / ende haer hoofden by den Viceroy Sir Willem Russel ghebrocht waeren / die te voren Gouverneur van Vlissinghen gheweest was/ eñ dat de Yrische nu luttel hulpe wt Spaengien te verwachten hadden/ soo heeft de Coninginne Elizabeth van Engelant aldaer ghetracht een groote reformatie te wege te brenghen/ om datter so groote clachten dagelijcx over haer Engelsche byden Yrischen overgebrocht werden/ selve onder de Overste der Enghelschen grooten twist zijnde/ welcken twist sy wiste dat de Grave van Tyron (een cloeck Heere die langhe int Hof van Enghelant verkeert hadde) meest veroorsackte tot zijn rebellije/ dien goede hope van reconcillatie ghegeven was/ daer hem den teghenspoet der Spaenscher Armade oock toe mochte beweghen/ waeromme sy diversche Overste tot haren verantwoorde in Engelant ontboden heeft/ als den Oversten ende Ridder Bynghan/ die daer lange gheregeert hadde/ met andere. Den voorsz. Russel quam oock thuys/ eñ sy heeft aldaer ghesonden om te regeeren den Baenderheere Borowes/ die Gouverneur inden Briele was/ ende wt Yrische ghestachte gesproten. Ter wijle Gouverneerde aldaer in dat deel van Yrlant den Ridder eñ Overste Johan Norrisch/ de welcke vyantschap hadde met den voorschreven Borowes/ eñ also Borowes daer gecomen was/ ende t'Gouvernement van Norrisch overghenomen hadde/ meynde Norrisch weder in Engelant te keeren/ maer alsoo hy weder ontboden werdt om int Gouvernement noch wat te assisteren/ is aldaer seer tonvreden ende malcontent zijnde/ int leste van Augusti gestorven/ een cloeck / dapper / vroom ende ervaren krijchsman / als hy in Nederlandt wel bethoont heeft/ alwaer hy seer liefghetal eñ groot gheacht was. Nae hem in Octobri is daer oock van eenen Bloetganck gestorven den voorschreven Lord Borowes/ zijn Gouvernement vanden Briele wert lange te vorẽ eñ seer wel tot noch toe bedient vanden Ridder Sir Edwart Conway. Soo datmen in Yrlant stilheyt verhoopte.

Den Overste Sire Johan Norrisch in Yrlant gestorven in Augusti.

De Coninghinne van Engelant om veel reformatien in haer rijcke te voorderẽ/ ende om provisie van gelde by beden te hebben/ tot beschermінghe van haer Rijcken/ heeft ontrent desen tijdt haer Parlementsche oft Rijcks Staten beschreven / die den xxiiij. Octobris naden ouden stijl vergadert zijnde tot Westmunster/ is aldaer na het gebruyck/ de Coninghinne seer solemnelijc eñ met grooter pompe verciert/ wt haer Palays gereden/ alwaer so veel volcx om haer te sien vergadert was/ datter wel tusschen de twaelf ende twintich doot ofte ghequetst gedronghen werden: ende gelijck sy seer bemint is van haer Onderdanen/ so is sy oor met groote acclamatien ende gelucbiedingẽ begroet geweest/ daerentegen sy weder alle dancbaerheyt met woorden eñ groote eerbiedinge bethoonde. In dit Parlamẽt hebben hare Rijcx Staten een heerlijcke bede eñ schattinghe voor ettelijcke jaren inghewillicht/ ende veel oorboorlijcke Statuyten geraemt ende besloten.

Tot Oostende in Vlaenderen was Gouverneur den Ridder Eduart Norrisch/ den Broeder vã Johan Norrisch/ die nu in Yrlandt gestorven was/ de welcke aldaer veel cloecke aenslaghen aenrechtende/ heeft in September int afslaen van een Convoy/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. betrapt ende achterhaelt den Spaenschen Gouverneur van Duynkercken/ Don Alvaro de Aguilliar/ die daer lange ghegouverneert hadde. Desen heeft hi op hope van groot Rantsoen in Engelant ghevoert/ dan zijnde een out Man/ heeft luttel willen geven/ den welcken men toeschrijft dat den paeys metten Coninck van Vranckrijc seer aengeraden heeft. Den Coninc van Vranckrijck vertoonde hem mede seer totten vrede geneycht te wesen/ hebbende over sulcks de Coninginne van Engelant doen aenseggen door zijnen Gesant den Heere van Maisse dat hy met een gheweldigher Legher by de Bontghenooten moeste gheassisteert zijn/ alsoo zijn Rijcke wt hoochdringenden noot niet langher de oorloghe lijden conde/ ende daeromme moeste een cort oorloge maken/ ofte op eenen goeden vrede dencke/ hoe wel nochtans de Gevnieerde Landen hem vier Regimenten Krijchsvolck onderhielden/ eñ maendelijck betaelden/ ende by Wissel ofte andersins daer toe overmaeckten vier hondert ende vijf en veertich duysent gulden. Noch consenteerden sy hem Schepen van oorlooghen/ tot veerthien ofte meer/ om Nantes in Bretangien te gaen beleggen/ aenbiedende boven dien/ neffens de ander Bontghenooten/ te doen al wat moghelijck ware/ om de Walsche Provintien te dwinghen/ die inde wterste benautheydt waren/ om te helpen het Spaensche jock van haer te ontledighen: Maer de Coninginne ontsiende de groote costē ende acht nemende op haer eyghen lasten die sy in Yrlant/ ter Zee/ ende in Nederlandt hadde te draghen/ ende merckende dat den Coninc grootelijcx zijn voordeel daer in sochte/ heeft eensdeels sConincx versoeck gheweyghert/ ten ware sy meerderen noot saghe: waer over den Coninck namaels zijn onschult maecte/ als hy int naeste iaer met die van Spaengien den paps maeckte. Tot welcken eynde de Gesanten des Conincx/ met de Gedeputeerde vanden Coninc van Spangien/ al van desen tijdt af tot sint Quintijn waren vergadert/ alwaer dese onderhandelinge van des Paus Legaet/ ende vanden Generael der Minnebroeders ordenen seer worde gevordert: twelcke oock vele in Enghelandt seer dede trachtē om tot Vredenhandel te comē.

Gouverneur van Duynkercken by Ede Waert Norris gevangen in September.

Den Coninck van Spaengien ende den Vorstelijcken Cardinael hebben seer ghetracht om eenigerhande Pays met Vranckrijck aen te gaen/ op wat middel het oock wesen mochte/ wel insiende dat sy ten naesten Somer eenen geweldigen Leger/ ofte verscheyden Legers te verwachten haddē/ principalijcken inde Walsche Landen van Artoys ende Henegouwe/ die tselfde so seer vreesden/ dat sy verclaerden/ soomen gheen Vrede ofte bestant met Vranckrijck maecte/ dat sy ghedwonghen souden zijn neutraliteyt ofte bescherminge van Vranckrijck aen te nemen/ die haer genoech aengeboden worde. Met Engelant waren sy so seer niet becommert/ om de hope die se hadden van dat te mogen met een Armade overvallen/ ofte aldaer eenighen inval doen/ waer deur sy alsdan meenden te becomen de overleveringhe vande Steden van Oostende/ Vlissingen ende Briele/ tot dwanck van die van Hollant ende van Zeelant. Ende omme dē voorsz. handel te vorderen/ so heeftmen wt Spaengien laten verluyden dat den Coninc geresolveert was de Infante/ genaemt Isabelle Clara Eugenia/ de outste dochter des Conincx/ geboren vande Dochter van Vranckrijck / ten Houwelijcke te gheven aenden Vorstel. Cardinael Albertus haren Neve/ ende met haer alle de Nederlanden/ ende het Graefschap van Borgondien. Het welcke een schoon aensien hadde/ en veroorsaeckte verscheyden bedencken / so onder de nabueren/ als inde Landen selfs/ siende dat daer deur die Nederlanden van Spaengien gescheyden souden zijn/ ende appellatie gegeven van een ghedurige vrede/ wechnemende het ontsich van Spaengien/ maer dit voorstel heeft velē luttel beweecht/ insonderheyt alsmē considererende hoe grootelicx Spaengien ghelegen is aende Vereenichde met de Nederlanden/ ende hoe schadelicken in tijden ende wijlē henluyden souden mogē wesen die separatie der selver landen/ waer deur vele niet en conden gheloof gheven dat dese separatie den Spaenschen Raet ernst was/ maer dat onder dien schijn yet groots bedectelicken worden belept.

De Walsche Provincien verclaren soo sy geenen vrede vercregen, souden moetē aengeboden neutraliteyt ofte bescherminge van Vranckrijck aenveerden.

1597.

Infante van Spaengien metten Cardinael voorghestagen te trouwen/ ende de Nederlanden tot de Bruytgaven te geve[n]

Hierentusschen so zijn de Krijchsaken/ ende heymelicke aenslagen over weder zijden niet naegelaten geweest.

Van wegen den Vor. Cardinael is ontrent dese tijdt door behendighe practijque beweecht gheweest eenen Pieter Harinckman/ geboren van Zierickzee (die hem sochte te wrekē/ om dat hy over twee Jaren omgheyleechde valscheden wt Hollant eñ Zeelandt gebannen was/ om yet groots aen te rechten. Dese heeft met eenen Dirck van Sipesteyn / woonende inden Hage ende wesende Commis over de schepen van Amonitie ende victalie int Legher/ gehandelt om met middel van zijn schepen eenen aenslach op het Lant van Tertolen te maken/ tot welckē eynde desen Harincman gehandelt hadde metten Pagador Porris / den Secretaris Vasseur/ Heere vā Morièsaert/ eñ hadde van dē Vorst. Cardinael paspoort vercregen voor Sipesteyn/ om te mogen comen opt Huys van Wouwe/ ende metten Gouverneur aldaer van dit stuck naerder te handelē / met toeseggingе om aldaer mede te ontfangē die somme van ses ofte seven hondert gulden / tot voorderinghe vanden voorsz aenslach/ ende om de selve int werck te setten/ soo souden Sypeteyn seker ghetal van schepen doē voeren ontrent die dorpen van Santvliet/ Ossendrecht ofte Woonsdrecht / alwaer de selve souden innemē vier ofte vijf duysent Soldaten/ om de selve te transporteren op het lant van Tertolen. Voor desen dienst soude Harinckman ghegheven worden het Rentmeesterschap van Beoostende Bewesterschelt in Zeelant. Sy hadden mede geraemt eenen aenslach op dē Haghe met schepen van Duynckercken int werck te stellen / ende aldaer een goeden

Aenslach op Tertolen ontdect/ ende Harincman ende Sipesteyn daer over gedoot den x. October.

breyt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. buyt te halen. Hier over zijn dese twee/ Harinckman ende Sipesteyn gevanghen/ ende van dese stucken bi henluyden bekent zijnde so zijn sy inden Hage den thienden October daerover onthalst.

Der Staten Generael resolutie tot Veltlegher.

De Staten Generael ende Raet van State/ met den Pr. Maurits hebben in desen somer (hoe wel spade) ghresolveert eenen Leger te Velde te brenghen/ daer toe alle nootwendighe ghereetschappe bereydt/ ende de Peerderuyteren doen wapenen op een ander maniere/ sonder lancien/ ende gheordonneert te voerẽ de Carabins ofte lichte Peerden een Roer drie voeten lanc: den anderen Pistoletten/ met een Roer van twee voeten lengde/ ende voorts ghewapent totten knië toe/ elc stuc ofte deel van Wapenen datter ontbreken soude/ op sekere verbeurten ghestelt/ de Peerden mochten wesen vijfthien groote Mans palmen hooge/ ende dat sy al moesten casacken draghen. Den Raet van State maeckten staet/ dat den Legher drie hondert duysent gulden ter maendt behoeven soude / De Landen hadden in dienste ontrent twee hondert Vaendelen Krychsvolck/ ende eenentwintich Vanen Ruyterẽ/ dan alsoo het voetvolck veel in steden ende sterckten Garnisoen houdende waren/ heeft Pr. Maurits alleenlick beschreven/ ontrent achtentsestich Vaendelẽ/ ende alle zijn Peerdevolc/ met last van haer te laten vinden dẽ vijfden Augusti op den Rijn voor s'Gravenweert/ hebbende besloten indẽ Raet van State/ datmen de stat van Berc aengrijpẽ soude/ om dẽ Rijnstroom te mogẽ bevrijdẽ.

Pr. Maurits treckt te Velde den eersten Augusti.

Oversulcx so is den voornoemden Prince met zijn Edelluyden ende ghevolch den eersten Augusti wt s'Gravenhage op Wtrecht ghereyst om aldaer de vergaderinghe van Waghens die tot desen tocht noodich waren/ te vorderen/ ende is alsoo den vierden Augusti tot Arnhem gecomen/ alwaer mede ghecomen is Graef Willem van Nassouwen/ Stadthouder in Vrieslant/ Groeninghen ende Ommelanden met zijn volck twelck tot Elten was. Desgelijcx zijn mede aldaer aengecomen dẽ Grave van Hohenlo/ Grave van Solms/ Grave van Ernst/ ende Grave Lodewijck van Nassouwen/ metten jonghen Grave Fredric Hendrick van Nassouwen/ die nu zijn eerste proeve inder oorloghe wilde nemen: van daer zijn de Heeren geruckt na s'Gravenweert/ alwaer by een waren ghecomen derthien Vaendelen Engelsche voetknechten/ twaelf Vaendelen Schotten/ vijfthien Vaendelen Vriesen/ neghen Vaendelen vanden Grave van Solms/ acht Vaendelen van Joncheer Floris van Brederode/ ende ses vã Duvenvoorde / ende ontrent twintich ofte eenentwintich Vanen Ruyteren wel gemonteert. Daer waren ooc gearriueert grote menichte van Schepen/ brengende over de veertich stucken geschuts/ met alle oorloch ghereetschap dat tot eenen volmaeckten Legher noodich was.

Den sesten Augusti dede den voornoemdẽ Prince het voetvolc met eẽ deel vande Ruyterye met Schepen over de Reviere van den Rijn ende Wale setten/ ende dien avont tot Cleverham/ niet verre van Calcar blijven/ slaende des anderen daechs een scheepsbrugghe over de Wale/ om de Waghens (die by Arnhem meest met Ponten over den Rijn waren geset) met alle de reste vant Legher daer over te doen passeren/ soo dat ten selven daghe Pr. Maurits noch quam in het Clooster van Marienboom/ latende drie Vaendelen van het Westvriesche Regiment (datmẽ gemeynlic het Noorthollãtsche noẽt) byde schepen die ten selven dage oock in seer grotẽ getale de Reviere op tseil gegaen zijn.

Den viij. Augusti is Pr. Maurits met het Legher ende eenige Veltstucken gheschuts gepasseert voorby de stadt ende Casteel van Alpen/ bewaert zijnde byden broeder vandẽ Capiteyn Benthin met eenighe Soldaten/ twelck Pr. Maurits dede opeysschen/ overmidts het was legghende op den pas/ den vyant seer conde dienen/ ende zijnen leger grotelicx beschadigen/ het welck hem terstondt opgegevẽ wert/ so dat hi het huis met vijftich Soldaten van Capiteyn Schaef dede besetten/ daer wt treckende de voorsz Bentingh/ met xxxvj. Soldaten met hare Wapenen ende Baggagie/ ende is het Legher den selfden avont noch eensdeels voor Berc ghecomen.

De stadt Rijnsberck was door nature vande plaedtse ende aengemaecte wercken niet weynich hart om aen te grijpen/ binnẽ eenen dach ofte twee te voren noch versterct zijnde van ontrent vijfhondert man/ so wt Alpen/ Grave/ als ander plaetsen daer ontrent/ belept zijnde door den Capiteyn Bentingh ende eenighe andere. Pr. Maurits de Stadt ende de gelegentheyt daer rondtomme besichticht hebbẽde/ heeft voor eerst goet ghevonden twee principale Leghers te slaen/ het een boven de Stadt voor de Rijnpoorte/ ende Cassel-poorte/ aende zijde van den Rijn / alwaer hy op den thienden Augusti dede logeeren vijfthien Vaendelen van het Vriesche Reghiment/ onder het belept van Graef Willem van Nassouwẽ/ met derthien Vaendelen Enghelsche/ onder het belept vanden Heer Oratio Veer/ broeder vanden Oversten Franchoys Veer/ ende het Regiment van West-Vrieslandt/ belept byden Heere van Duyvenvoorde/ Luytenant Colonel van Prince Frederic Hendric van Nassouwen / met de Guarde van Prince Maurits/ ende noch vijf Benden Ruyteren/ een weynich wtwaert na Bodberghen. De Grave van Hohenlo Overste van het ander quartier/ met de Grave van Solms/ zijn ghelogheert geweest op den Berch van sint Anne voor die Santen-Poorte/ met acht vaendelen van het Regiment vanden Grave van Solms/ twaelf Vaendelen Schotten onder het belept vanden Colonel Morrap/ de Grave vanden Grave van Hohenlo/ ende noch twaelf Benden Ruyteren/ waerbenessens was de Heere van Cloetingh met acht Vaendelen van zijn Reghiment: Een weynich beneden den Berghe/ ende tusschen beyde de quartieren was ghelegheert Prince Maurits.

Rijnsberck metten Leger omcinghelt/ den x. Augusti.

Int

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597.

Int eerste aencomen voor de Stadt is Graef Lodewijc van Nassouwen gequetst geworden in zijn been/ende cortelinge daer naer genesen.

Den elfsten Augusti ismen besich geweest de Leghers met Schansen te begraven/soo dat sy daer nae met loopschanssen aen malcanderen zijn ghebrocht/ de welcke met dry Bolwercken teghen het aencomen vanden vyant voorsien zyn geweest/ waer mede de Stadt vanden eenen cant vanden Rijn totten anderen cant beringelt was.

Den elfsten des nachts heeftmen begonnen loopschanssen nade stadt te maken wt het Legher van Pr. Maurits/ende sanderdaechs wt het Legher vanden Grave van Hohenlo/ ende tquartier vanden Heer van Cloetingh. Hy heeft oock een Brugge doen maken van zijn Legher op het Eylandeken inden Rijn/ende voordts van daer over den Rijn/teghen die ander syde/ om alle toevoeringhe ende voeragie van daer te moghen halen.

Daer nae dry stucken gheschuts ghestelt zijnde/ heeftmen seer gheschoten op dē grooten Toren (daer seer wtgheschoten werdt op die Loopgraven/ ende in beyde de Leghers) ende oock op den Toltoorn eñ Rijn-Poorte/om die Loopgravē beter te mogen maecken/desgelijcx met twee ander stucken op het Bolwerck voor die Casselpoorte met de welcke men den xv. ende xvj. Augusti soo dapper heeft ghespeelt/dat die vander stadt den selfden daghe den grooten Tooren hebben moetēn verlaten/na dat sy veel quaedts daer wt ghedaen hadden/ ende op den xv. voor de Tente van Pr. Mauridts/ daer hy lach ende sliep hadden gheschoten. Den xvj. des nachts werdender ontrent xxiiij. stuckē gheschuts op verscheyden plaetsen geplantet/ om die stadt alomme te beschieten/ dan overmits de Loopgraven soo nae niet ghecomen waren alsmen wel hadde ghehoopt/ heeft Pr. Maurits het geschut om met ghewelt te schietē/noch doen ophouden / eñ een Gaelderije besteet te maken aen de Westzijde van het Bolwerck voor de Cassel-poorte voor de somme van twaelf hondert gulden/ welcke binnen vier dagen gemaeckt moeste wesen.

Werck beschoten met xxxv. stucken den xix. Augusti.

Den xix. Augusti/alsoo die Loopgraven begonden te naecken aende eene zijde vande halve Mane/buyten het Bolwerck vanden Toltoorn voor de Rijnspoorte/ eñ het Water wt het Revierken de Niepe/welcke met een Sluysken voor de halve Mane opghehouden was/afghelaten zijnde/mitsgaders de Gaelderie veerthien banden int beghin vanden Grachte / die niet seer wijde noch diep en was/ gebracht zijnde / heeft Prince Maurits rijpe beraetslaginghe ghehouden met de Hoofden van het Legher / ende besloten die stormschietinghe te beginnen/ hopende daerentusschen in het Bolwerck te moghen comen: Dit schieten heeftmen begonst ontrent ten thien uren met xxxv. stucken gheschuts/ namentlick met xxix. groote stucken/ ende ses Veltstucken/ waer van thien stonden voor de Rijn-poorte/ elf voor het Bolwerc vande Cassel-poorte/ vijf op het Eylandeken vanden Rijn teghen den Toltoorn/ ende noch vier daer benedē voor het plat vande Stadt / ende die andere op ander plaetsen. Na driemael afschietē heeft Pr. Maurits (ghelijck hy sulcx gewoon is) die Stadt doen op eyschen/ het welcke die van binnen ghehoort hebbende/hebben nae dat sy met malcanderen gesproken hadden/ antwoordende/ eyndelic daer op gebleven/ dat sy noch drie dagen wtstel begeerden.

1597.

Na een ure ofte daer ontrent datmē hadde beginnen te parlementeren/begon het schieten, wederomme aen te gaen/ het welck met groot ghewelt duerde tot vijf uren nae den Noene/ makende in alles ontrent twintich hondert schoten / binnen welcken tijdt het volc van Graef Willem/ onder faveur van het Gheschut/ die half Mane inghenomen heeft/ ende Pr. Maurits om tijt te winnen/ (niet teghenstaende vele van meyninge waren men behoorde die vander Stadt te verwachten) heeft wederomme haer doen opeyschen/de welcke (nu moghelick verbaest zijnde) door dien het volck van alle canten aenquam/ ende hem in slachoordeninge stelde/ vier Ghesanten wt hebben ghesonden/ namentlick den Capiteyn Bentingh / den ouden Capiteyn Dulken/ Capiteyn Pasman/Overste van het Bootsvolck/ende den Quartier-meester van het Regimendt van Graef Herman vanden Berghe / voor de welcke in Gyselinghe binnen gingen de Capiteynen Schaef/Ingenhaven eñ Waddel. Na lange dispute ende ernstich biddē/ heeft haer Pr. Maurits vergont/ met die Vaendelen/ Wapenen eñ Bagagie wt te trecken/ syliedeen achterlatende het artijckel van in drie maēden niet te dienē op dese zijde vande Mase: belovende de Borghers by hare Privilegien te laten/so dat sy den xx. Augusti/wesende iuyst eē Jaer na dat Hulst overghinck tot vergheldinghe/zijn wt de Stadt vertrocken/onder dē Gouverneur Hopman Snatere met vijf Vaendelen / starck zijnde in als ontrent negen hondert man/dē welcken Pr. Maurits/ tusschen de tseventich eñ tachtich Waghenen heeft ghaleent/ voor de welcke den Capiteyn Bentingh den sone in Gyselinghe is gebleven: Sy zijn ten selfden daghe voor de Stadt Gelder ghecomen /alwaer sy wtghesloten werden/ ende bleven daer ligghen/duerende noch haer ghaleyde: maer den xxij. Augusti/ also sy niet wel van binnen gespijst en werden / ofte die vander stadt haer de spijse te diere wildē vercoopen zijn sy daerover met de wachte vāde poorte in questie ghecomen/ ende hebben haer die over den hals ghedroughen/ ende zijn alsoo binnen gecomen/ alwaer sy hebben begonst te mutineren/ ende riepen/ ghelt/ ghelt/ hoe wel Graef Herman vandē Berge daer binnen was. Het Gernisoen dat te vooren inde stadt was/is met haer aenghespannen dies drevē sy Graef Harmen ende alle bevelhebberen ter stadt wt. De Heere van Gileyn Wttenham ende Grammaye boden haer aen twee maenden solts/ maer sy en wilden niet te vreden wesen / ende hielden de twee

Werck overghegeven den xx. Augusti.

Mutinatie tot Gelder/ den xxij. Augusti.

Wttenham

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. Wttenham ende Grammaye ghevanghen. Daer na quam Graef Frederic om haer te bevredigen/ maer het was te vergeefs/ ende hy moest na Arsen by zijn volck dat hy daer vergaderde/ die ontrent drie duysent sterck waren.

Aldus is de stadt van Rijnsberck aen Pr. Maurits overgheghgeven nae thien daghen belech/ ende datmen daer ontrent twee duysent acht hondert ende tseventich schoten op geschoten hadde: Daer wert binnen ghevonden menichte van groot gheschut/ namentlick over de vierenveertich Metalen stucken/ onder de welcke waren vijf stucken van Batterije/ oock een groote menichte van slechte Lakenen daer in ghesonden/ om de Garnisoenen in betalinghe te geven/ die weerdich gheacht werden over de tseventich duysent gulden/ desghelijcx vijf ghesoncken oorlochschepen/ en twe vermaerde Ponten ofte Vlotschepen/ daermen tot Colen so lange aengetimmert hadde/ daermen veel meynde mede wt te rechtē/ ende voorts van allen voorraet genoech.

Pr. Maurits heeft terstont die meest afghschoten wercken doen vermaken / die Loopgraven laten slechten/ ende den Capiteyn Schaef (die groote neersticheydt ende cloeckheyt in dit belech ghetoont hadde) belast daer binnen te commanderen/ met ses Vaendelen knechten/ van alle spijse en amonitie wel voorsien.

Soo haest dese Stadt ghewonnen was/ soo hebben de Ghesanten van Colen wt crachte van Brieven van Credentie/ ontruyminghe vande Stadt versocht/ als haer toecomende/ diese vande Spaensche te voren oock nae belofte (met Eede bevesticht) noyt hadden connen ghecrijghen/ maer om datse met soo grooten coste vande Gheunieerde Landen waren ghewonnen/ ende dat Pr. Maurits noch de Gecommiteerde van de Raden daer toe niet en waren gheauthoriseert/ werdt dat haer gheweyghert/ ende werden afghewesen aende Staten Ghenerael.

Die van Colē versoecken ontruyminge vande Stadt Rijnberck.

Sanderdaechs nae dat Berck overghegeven was den xxj. September/ was Graef Harmen tot Gelder ghecomen met ontrent twee duysent te voete / ende seven ofte acht Vanen Ruyteren/ het voetvolck was belept onder Don Alonzo de Luna/ Gouverneur van Liere/ ende de Peerden onder Francisco de Padiglia/ in meeninge zijnde om noch volck in Berck te brenghen / maer als hy verstaen heeft het overgheven/ so is hy weder vertrocken tot Aersen by de Mase/ daer nae troc hy over de Mase/ denckende op den tocht van Turnhoudt / sendende binnen Meurs ontrent vier hondert man / behalven de twee hondert die twee daghen te voren daer van Maestricht in ghesonden waren: ende om dat voorsz Garnisoen beter te verseckeren/ gheboot hy den Capiteyn Aernout Boecop/ Luytenant vanden Gouverneur/ dat hy Camille Schansse verlaten soude/ ende met zijn volc binnen Meurs comen/ dat welcke de voorschrevē Boecop des nachts nae den xxiiij. Augusti met sulcker haest ghedaen heeft/ dat hy drie stucken geschut inde voorsz Schansse heeft ghelaten/ namentlick een Canon/ een half Canon ende een Veltstuck. 1597.

Camilla Schansse ofte Mutiliana verlaten.

Dese Schansse was ghenaemt na eenen Capiteyn Camillo Sachino/ diese gemaect hadde/ een vermaert Godloos mensche/ hy selve hietse Mutiliana, alsoomen geschreven vont in een Capelleken in Latijn: Mutiliana me fecit, Mutilianam supra Renum fundavi, vbi moriar nescio. Ego Camillus Sachinus, hanc inexpungnabilem arcē, cum virtute animi & propria pecunia fundavi, Anno salutis 1587. militans sub Alexandro Farnesio, in servicio Regis Catholici. In quo loco Atila Gotthorū Rex fundamēta vrbis Asciburgi destruxit, olim fundati ab Vlisse, & a Pub. Ennio Consule Romano restaurati. Desen Camillus een Italiaen was oock langhe tijdt Gouverneur van Meurs gheweest/ maer daer wtghetoghen/ is daer nae ghestorven op de Frontieren van Vrancrijck/ ende dese Camillo Schansse werdt by Pr. Maurits belast af te breken ofte te slechten / dien arbeit aenbestedende voor drie hondert guldens.

Prince Maurits verstaen hebbende dat Graef Harmen over de Mase met zijn volc was vertrocken/ is den xxvj. Augusti die Stadt van Meurs gaen besichtigen/ vergeselschapt zijnde met elf Cornetten Peerden/ ende ontrent thien hondert Man te voete/ wederom keerende door Camillo Schansse/ de welcke niet seer sterck vindende/ dochte noodich om den Rijnstroom te bevrijden ofte die selfde stercker te maken (het welcke langhe werck wesen soude) ofte de Stadt van Meurs aen te tasten. Tot welckē eynde/ alsoo het Peerdevolck twelck den Grave van Hohenlo met zijn huysvrouwe de Gravinne van Bueren na Duytslant hadde gheconvoyeert/ nu weder gecomen was/ heeft hy na dat hy de Schepen hadde belast na Camillo Schansse op te varē/ den xxviij Augusti met het gantsche Legher ghemarcheert na Meurs/ tLegher noch bestaende van tsestich Vaendelen knechten/ ende xxj. Cornetten Peerden/ de welcke hy noch ten selven daghe in twee Leghers heeft daer voren geslagen/ het eene ende grootste voor die Kerck-poorte ende Veen-poorte/ alwaer hy hem selven logeerde met xlix. Vaendelen voetknechten/ ende alle de Ruyterie/ het ander voor die Poorte vande nieuwe Stadt/ alwaer den Vorst Brederode Heer vā Cloetinge met ses Vendelen van zijn Regiment/ ende vijf van het Regiment van Westvrieslant/ onder het belept vanden Oversten Duvenboorde gelogeert waren. In het aencomen isser eenighe scharmutselen ghevallen voor die Kercke die buyten de Poorte is/ welcke den vyandt inhielt tot op den avont dat twe Schotsche Vaendelen quamen/ om de Vriesen die de wachte aldaer hadden te verlichten. Des anderen daechs heeftmen sich begraven/ ende des avondts die Loopgraven beginnen te makē met xv. Vaendelen knechten/ namelic vijf van het Vriesche Regiment/ vier van het Enghelsche/ vier

Meurs beleghert den xxviij. Augusti.

van

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. van het Schotſche/ende twee vande Graue van Solms/de Vrieſen voor de Steenpoortē/de Schotten met die van Solms voor de Kerckpoorts/de Engelſche tuſſchen beyde de Poorten/ ende op deſen avont werdt den Schotſchen Capiteyn Waddel doodtgheſchoten inde Loopgrauen. Pr. Maurits hadde twaelf ſtucken gheſchuts doen brengē/de welcke hy des nachts inden xxxj. heeft doen planten/ ende niet eenige des anderen daechs doen ſchieten. Op den navolgenden nacht iſmen gecomen met die loopgrauen wt het quartier vande Vrieſen tot op den cant vanden gracht/ de welcke nauwe eñ ondiepe was: maer overmits datmē op andere plaetſen door den regen eñ quaet weder ſo na niet was gecomen/ heeftmē op den tweeden September noch niet gheſchoten/gelijc Pr. Maurits hadde gemeent/met voornemen om daerentuſſchen te gaen logeeren in het Bolwerc dat buyten de Stadt lach: Dies niet tegenſtaende heeft dē Gouverneur van Meurs Andreas de Miranda een Spaengiaert/bouen hope van een yegelycken/hebbende ghebreck van poeder/ een Cambori͡jn een weynich nae den middach aen Pr. Maurits geſondē/ begeerende twee Gyſelaers voor de gene die hy wt ſendē ſoude om ſtadt ende Caſteel over te gheuen. Pr. Maurits heeft dē Heere van Giſtelles/Overſte Luytenant vande Graue vā Solms (alſo ſyn ſchoonmoeder binnē de ſtadt was) metten Capiteyn Ingenhauen daer in ghesonden/eñ is met die vande ſtadt/twelc waren de Capiteyn Monchet ende Capiteyn Boecop/Luytenant vanden Gouverneur/ na lange diſpute op den tijt van dry dagen/ welcke ſy begeerdē om ſecours te verwachten eñ inſenden inde ſtadt/ is het overgeuen van ſtadt eñ Caſteel eyntlijck beſloten. Des anderen daechs den derdē September/ nae dat des Gouverneurs huyſvrouwe (om de welcke Pr. Maurits inde Vlecke van Luyp in het Lant van Colē een Trompetter met eenige Wagens hadde geſchict) was ghecomen/zijn ſy wtghetrocken ontrent acht C. eñ xxx. mannē ſterc(onder de welcke waren eenige Spaengiaerdē/ eñ ooc een Vaendraegher van het Caſteel van Antwerpen) met Vaendelen/Wapen eñ Baggagie/ ende een cleyn Metalen ſtuck geſchuts vandē Graue van Meurs/ hebbende van Pr. Maurits ontrent xl. Wagens/ voor de welcke de Capiteyn Boecop in Oſtagie bleef. Pr. Maurits heeft aldaer belaſt te commanderē den voorſz Heere van Giſtelles met twee Vaendelen knechten/het eene ſyn eygen/het ander van Capiteyn Gyſelaer. Op het Caſteel zijn ſes ſtucken gheſchuts ghevonden/ vier van Baterije/als een Canon van extraordinari ghewichte/ een half Canon/ twee drylingen/eñ twee Veltſtucken: Int Wapenhuys vontmen ooc vier groote Cabels van tachtich hondert ſwaer/die tot Colen gheſlagen waren/ om op die groote Ponten te ghebruycken.

Meurs beſchoten den eerſten September.

De ſtadt vā Meurs ende t'Caſteel wordt overgegeuen den derden September.

Aldus heeft Pr. Maurits binnen den tijt van een maent dry ſteden met dry Caſteelē/ namentlijc Alpen/Berck/Meurs/eñ de Camille Schans/met alle de ſchepen eñ beſettinghen op den Rijn van ſynen vyant verovert/ waerinne hy heeft becomen over de Liiij. Metale ſtucken gheſchuts/ onder de welcke zijn elf van Batterye/ ende dander van verſcheyden groote/ als gheſeyt is. 1597.

Na dat Pr. Maurits tot Meurs eenighe dagē beſteet hadde om grachten eñ Wallen te vermaken eñ verbeterē/eñ de loopgrauen om de ſtadt te doen ſlechten/ ſo is hy metten gantſchen Leger opgetrocken dē viij. September/ noch ſterck zijnde wel ſes duyſent mannē/eñ xv. hondert Peerden/ behaluē de Schipluyden die ſy Maetroſen noemen/arbeyders ontrent tgeſchut/ eñ een groot ghevolch vanden Leger/eñ na dat hy in haeſte een Schipbrugghe ontrent hondert roeden lanck over den Rijck hadde geſlagen/ is t'Leger ten ſeluen dage de voorſz Rivìere gepaſſeert/eñ dien avont tuſſchē de Lippe eñ den Rijn ge logeert: den anderē dage voort treckende over de Lippe/ ende is voorby Weſel met ſynen Leger gecomen tot Bruynen int Lant van Munſter. Van daer vertrock hy den x. September met het Legher voorby Boecholt/eñ quam dien avont logeeren tot Aelten by Brefoort/ welcke hy dede beſichtigen: Dan verſtaen hebbende dat dē Graue Jan van Limborch eñ Stierum met xij. Vaendelen knechten eñ dry Benden Ruyteren binnen Grol waren/ is Pr. Maurits des anderen daechs derwaerts getrockē/eñ op den xj. September op den avont voor Grol ghecomen/ ſlaende ſynen Legher int vierkant aende Weſtſyde vande voorſz Stede/de welcke met vijf Bolwercken eñ goede ſtrijcweeren/midtſgaders met ſo veel volcx beſet zijnde als gheſeyt is/ ſcheen velen wat hart om aen te taſtē te weſen/doch heeft Pr. Maurits binnen corte daghen ſo veel neerſticheyt aenghewent/ dat hy die Stadt met ſes principale Schanſſen ende eenige ander wachtē eñ loopgrauen/alſo heeft beſingelt/ datter niemant wt ofte in mochte/ eñ ſiende dat die ſtadt niet anders dan met louter gewelt te krijgē was/ heeft hy eenen Gallerijē (dat zijn bedecte wegē door de grachten tot aen de wallen) doen makē/om in twee Bolwercken eñ de Wallen daer ontrent te mogen comen/ſtellende daer toe twee principale/ eñ noch twee minder Batteryen/ om die borſtweeren eñ Wallen ſo te beſchieten datter niet een menſch op ſoude connen duren/ ende die wercken beter ſouden moghen voortgaen.

Pr. Maurits maeckt een Brugge ende paſſeert dē Rijn den achtſten September.

Ende alſo Pr. Maurits in het aencomen voor die ſtadt Grol verſtaen hadde dat ſynen vyant geen Krijchsvolck binnen het ſtedeken van Goor gelaten hadde/heeft hy dat ſelfde doen innemen/ ende met een Vaendel Soldaten beſetten: ende ontrent de ſelue tijdt zijn noch acht Vaendelen knechten by hem int Legher ghecomen.

Waerentuſſchen zijnder ſommighe ſchermutſelē doch van cleynder weerde gevallen/ eñ men heeft gearbeyt ontrent de Beltemerpoorte om het water dat aldaer met eenighe ſchutſelen by die vander Stadt tot verdiepinge van haer Grachten gehoudē worde/ af te leyden/ het welcke eyntlijc den xxv. September ſnachts te weghe is ghebrocht.

1597. Eñ also den Overwercmeester vã P. Maurits Leger poochde met syn geschut eenich vyer inde stadt te worpen/ heeft hy so vele te weghe ghebrocht / dat hy tot drymael den brant inde stadt heeft geschotẽ / eñ namentlijc op den xxiiij. des nachts eenen grooten brant die vreeselijck was om sien / ende ten ware de goede ende groote neerstichept van de Soldaten/ de geheele Stadt soude afgebrant hebben/ daer nu wel veertich huysen verbranden / ghelijck op den xxv. September na den middach niet veel minder.

Die vander Stadt/ alhoewel sy een halue Mane binnen het Levelder Bolwerc hadden gemaect/ eñ noch een ander aent Gasthuys Bolwerck begonst/ siende dat het water wt den Gracht werde ghelept/ den brant haer seer benaude/ eñ wel seuen Galderijen meest aende Wallen ghebracht waren/ hebben nae dat sy eens ofte tweemael ghesommeert warẽ/ hare Gecommitteerde op den xxvij. September aen Pr. Maurits gesonden/ de welcke na langhe onderhandelinghe staende op de Peerden eñ Vaendelen/ haer de selfde eyntlyck noch heeft gheschoncken/ ende gheaccordeert dat sy met alle haer goet ende Wapenen wt de Stadt souden mogen trecken/ midts dat sy in dry Maenden op dese syde vande Mase tegen de Geunieerde Landen niet en souden mogen dienen / ende alle de Boecken/ Pampieren/ eñ Registeren vanden Lande leveren in handen vande Heeren van Ghelderlant/ ende Graefschap Zutphen/ des men haer Wagenen eñ Convoy soude gheuen tot den Rijn toe / latende alle andere Gheestelijcke persoonen vry te moghen blijuen ofte vertrecken.

Grol gheeft haer over de xxviij September.

Den xxviij. September des morgens na dat de Garde van Pr. Maurits/ van Graef Willem van Nassou eñ Graue van Hohenlo met ontrent xc. Wagens voor de Baggagie binnen de stadt waren ghetrocken / zijn die van binnen ontrent seuen hondert ende vijftich mannen sterc te voete/ eñ twee hondert eñ xxxv. Peerden (behaluen de crancke eñ gequetste/ die met schepen wech ghevoert zijn) in goede ordere ontrent dẽ middage wt de Stadt getrocken. Den Ritmeester Boldberge met syn Vane ontrent tachtich Peerden hadde den voortocht/ daer na volchden de hondert eñ xx. Wagens diemẽ haer vergont hadde / met eenen ongheloovelijcken tros van Vrouwen/ Jonghers eñ Baggagie/ verselschapt met hondert schutten/ daer nae Sanchio de Leua/ met Liij. Peerden/ naer hem xij. Vaendelen voetknechten/ als de Vaendelen vanden Graef van Stieruns/ van Graef Hendrick vanden Berch/ Evert van Ens van Cortẽborch/ van Malagamba/ Francisco de Robles / Rykin vanden Sande/ Forneau/ Decken/ Worms eñ Sickinga/ te samen xij. Sy trocken aldus/ eerst xciiij. Muskettiers eñ Archibusiers / daer na twee hondert xiij. Pijcken/ daer na de xij. Vaendelen eñ tachtich Officiers/ daer nae twee hondert Pijcken eñ tachtich Roers eñ Musketten/ mette Officieren / sterck seven hondert eñ vijftich man te voete / ende twee hondert xxxv. te Peerde: inde achterhoede was de Vane Ruyters van Capiteyn Paulo Emilio Martinengo/ sterc zijnde vijftich Lancen/ eñ xliiij. Carabins. Dese werden geconvoyeert totten Rijn tusschen Emmerick eñ s'Gravenweert met neghen Vanen Ruyterẽ. Men seyde datter ontrent hondert mannen in het belegh mochtẽ geblevẽ zijn. Men vont inde stadt niet meer als een half Canon gheschuts/ eñ dry Slanghen met eenighe Coghels/ eñ seer weynich Buscrupt.

Wttocht vã het notabel Garnisoen wt Grol/ xij. Vaendelẽ eñ dry Benden Peerden/ dẽ xxviij. September.

Pr. Maurits hebbende aldus door groote neerstichept eñ Godes hulpe binnẽ xviij. dagẽ dese stercke eñ wel besette Stadt overwonnen/ om voortaen goede ordre te stellen/ heeft de selfde met ses Vaendelen knechten beset/ hy heeft die Heere van Dort by provisie het Gouvernement bevolen / doende de grachten eñ Wallen vermaken/ die Schansen/ Galderijen eñ loopgraben afbrekẽ ende slechten/ ende liet also oock syn volck eenichsins rusten ende ververschen.

Den eersten Octobris is den Leger opgetrocken/ eñ voor het stedeken eñ sterc Casteel van Brefoort gecomẽ/ alwaer Pr. Maurits des anderen daechs verstaẽ hebbende (door eenen die wt de stadt viel) dat het Vaendel vanden Heer van Aenholt onder het beleyt vanden Luytenant Broechuysen scheen met de Borghers te willen houden/ eñ in questie te zijn met het Vaendel van Capiteyn Gardot/ so heeft hy een Trompetter ghesonden om de plaetse op te eyschen: maer daer wert hy een Sergant buyten comende gheantwoort/ dat sy die plaetsen voor Godt eñ den Coninck wilden houden/ daer leven eñ stercven. Waer op Pr. Maurits ordere heeft gestelt om die met ghewelt aen te grijpen/ eñ tot dien eynde op dry plaetsen/ als voor beyde de Poorten/ ende ten Westsyde Loopgraven/ eñ oot dry beddingen voor het gheschut doen maken: het welcke met sulcken neerstichept inde morasschẽ te wege is gebrocht/ dat het ongheloofliick soude mogen schijnen: want niet tegenstaende ghestadigen reghen: ongebruyckelijcke wegen / menichvuldighe morasschen rontom het Stedekẽ/ so dat het schijnt onmogelijc te zijn om aen te comen/ heeft nochtans Pr. Maurits so grooten devoyr gedaen/ met Biesbruggẽ eñ Corebruggẽ die hy dede aenbrengẽ/ dat hy het geschut gestelt eñ gheplant heeft/ so dat alles op den viij. October ghereet zijnde/ om de stadt met gewelt aen te tasten/ hy den ix. ontrẽt tẽ viij. uren dry volleen heeft doen schieten/ eñ daer na die van binnen appointement doen aenbieden/ maer also sy dat simpelijck eñ mogelijc schimpelijck xxiiij. uren versochten wt te stellen / heeft men op de voorsz Poorten een seker rondeel aende Westsyde vander stadt/ met xx. stucken/ in sulcken furie van ontrent ten ix. uren voornoene tot dry uren na noene geschoten/ dat die van binnen haer hoedẽ op staken: Maer de beleggers inde loopgraven zijnde / hebben twee halue Manen buyten beyde de Poorten ingenomen/ eñ de andere zijn so dapper op het Rondeel geloopen / dat de Soldaten mette Borghers op het Casteel zijn ghevlucht / sonder dat alsnoch vanden ghenen die ghereet stonden om te stormen/ niet eenen wt syn ghelit was getreden/ ende hebben alsoo haer moeten inde

Brefoort is morasich gelegen/ belegert/ aengetast/ den viij. October.

Die vã Brefoort zijnde overvallen/ vluchten op Casteel daer se haer opgaven op ghenade/ dẽ xij. October.

genade

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. genade van Pr. Maurits gheven/ diese dede terstont in ghevangenisse gaen: den welcken hy al hoewel sy wel waerdich schenen ghehanghen te wesen/ het leven heeft geschoncken/ ende haer rantsoen op drie duysent ende neghen hondert gulden (behalven de hooft-Officieren) laten maken/ eñ op den xij. October ontrent twee hondert mannen sterck/ met belofte van in drie Maenden niet te dienen op dese syde de Mase/ laten vertrecken: ende vande hondert eñ xxiij. Soldaten van Broeckhuysen/ wert twee duysent ende drie hondert gulden ghecregen/ behalven Broeckhuysen/ die voor hem selven ende syn dochter vijf hondert gulden betaelde/ sonder synen Vaendraegher Boetselaer. Vande Officieren eñ Soldaten van Capiteyn Gardot/ zijnde Lxxvij. man/ werdt sesthien hondert gulden gemaeckt/ sonder Gardot selve ende syn Officieren. Dẽ Borgeren door tusschenspreken vanden Heer van Tempel/ wert in sconsideratie vanden brant die daer geviel/ haer rantsoen gheschoncken/ behalven den Drossaert eñ Rentmeester/ dies schonckẽ sy aen Pr. Maurits drie voederẽ Wijns/ maer het Stedeken is inde selve nacht (men weet niet seker by wat middelen) gheheel afghebrant/ behalven vijf ofte ses huysen.

Die van Brefoort worden gerantsoneert.

Als Pr. Maurits aldus binnen neghen dagen dese bynaest onwinlijcke plaetse (wãt die selver veel stercker dan Berck/ Meurs ofte Grol geacht werdt) hadde door onophoudelijcken arbeyt met Godes hulpe ghewonnen/ ende aldaer goede ordre gestelt op de reparatie der Wallen/ op gemeyne costen der Landen/ soo heeft hy wederomme syn Krijchsvolc wat ruste eñ ververschen moeten toelaten/ overmidts den langen swaren onghebruyckelijcken wech/ den welcken hy resolveerde dien te voeren na Enschede/ Oldenzeel eñ Ootmarsen/ den welcken qualick in vier dagen conde ghedaen worden: maer door neerstichèyt is dẽ Leger den xviij. October voor Enschede gecomen/ eenen aerden Walle eñ twee grachten hebbende/ een binnen ende een buyten/ alwaer de Capiteynen Vasquez eñ Grootvelt de Stadt opgheeyst zijnde/ twee persoonẽ aen Pr. Maurits hebben gesonden om het geschut te besichtigen/ eñ daer nae met hem te handelen/ waer op Pr. Maurits met haer heeft gheaccordeert met Wapenen eñ Baggagie over de Mase te mogen trecken/ midts dat sy in drie naestcomende Maenden dẽ Coninc van Spaengien op dese syde der voorsz Riviere niet en sullen dienen/ dies sullen sy in alle versekertheyt tot de voorsz Riviere gheconvoyeert worden. Voorts zijn sy dien volghende den xix. October vroech (ontrent hondert eñ x. man sterck zijnde) wtgetrocken/ want daer te voorẽ ontrent vijftich mannẽ die om buet wt hadden geweest vant voorsz Garnisoen/ van Pr. Maurits Ruyters waren verslagen eñ gevangen ghewordden op den ix. Octobris. Des anderẽ daechs is Pr. Maurits met het Leger voor Oldenzeel gecomen/ eñ heeft terstont twee Regementen/ namentlijck dat vanden Grave van Solms/ ende van Graef Hendrick syn Broeder/ met eenighe Ruyters eñ vier stucken gheschuts nae

Enschede geeft hem over den xviij. October.

Oldenzeel belegert.

Ootmarsen gesonden/ het welcke sy terstont hebben opgeeyst: maer den Capiteyn Otto vanden Sande/ met noch drie Corporaelschappen ofte dertich mannen van die van Oldenzeel daer binnen zijnde/ hebben dat ghewevgert op te geven/ waeromme op den xxj. October tgeschut geplant is/ eñ drie voleen gheschoten zijnde/ hebben sy die voorsz Stede volgende het appointement van Enschede/ opghegeven/ eñ zijn terstont daer wt ghetrocken/ wesende ontrent honder eñ xxx. man sterck. Inde Stadt werden gevonden twee Metale Falconetten/ met twee ysere stucken/ ontrent acht hondert pont cruyt/ eñ twee hondert pont Lonten/ met hondert eñ twaelf clootẽ/ eñ weynige ander provisie. 1597.

Ootmarsen opghegeven beschoten zijnde/ den xxj. Octobris.

Nae dat Pr. Maurits voor Oldenzeel was gecomen/ dede hy die stadt sommeren: maer also daer ses Vaendelen binnen lagen/ namentlijc den Oversten Bylipe/ den Drost Eigmont/ den Gouverneur Beymac/ Harmen Ens/ Borchgrave/ eñ Eylkema/ hebben sy gheantwoordet/ dat sy die Stadt also over te geven niet souden connen verantwoorden. Waeromme hy terstont loopgraven ende Batteryen heeft doen maken/ ende met eenige stucken gheschuts laten schieten/ terwijle de beddinge voor de Batterye werden gemaect/ de welcke bynaest gereet zijnde/ eñ also de Borgers bevreest waren voor meerder schade in haer Stede/ so zijn dẽ xxij. October des avonts eenige wt de Stadt gecomen/ namentlijck den Capiteyn Borchgrave/ eñ Vendrich van Eigmont/ met twee Borgemeesters vande Stadt/ de welcke nae eenige onderhandelinge/ ontrent elf uren inden avont met Pr. Maurits zijn veraccordeert/ op het apointement van die van Enschede: Daer werdt mede besproken dat alle andere Gheestelijcke eñ Waerlijcke persoonen vry sullen staen te blijven/ ofte wt de Stadt te trecken. Het Garnisoen is des anderen daechs smorghens wt de Stadt ghetrocken/ eñ hebben haer onschuldicht op de onwillicheyt eñ vreese vande Borgers/ eñ de weynichte vant volck/ want sy en waren gheen vier hondert man sterck.

Oldenzeel beschoten/ geeft hem over den xxiij. October.

Pr. Maurits dese oude Capiteynen ende Soldaten mede overwonnẽ hebbende/ is op den selven xxiij. October met Me Vrouwe de Princesse van Orangiẽ Weduwe/ die om eenighe nootlijcke saken by hem int Legher was ghecomen/ eñ met Grave Willem van Nassouwen binnen Oldenzeel getrocken/ alwaer men drie Metalen stucken gheschuts met een goet getal yseren/ ende ontrent acht duysent ponden pulvers heeft gevonden/ eñ heeft het Vaendel vanden Drost van Salant eñ van Jaques Meurs/ binnẽ de stadt in Garnisoen doen trecken/ ende den voorsz Meurs het gebiet aldaer bevolen/ eñ dat het Vaendel van Pottere soude trecken binnen Enschede/ waer mede Pr. Maurits binnen vijf dagen drie Steden met Garnisoenẽ beset/ eñ die gheheele Lantschap van Twente ingenomen eñ gewonnen heeft. Den xxiiij. October heeft Pr. Maurits de Riviere Dinkele doen besichtigen/ ende een passagie daer over doen maken/ sendende den Drost van Salandt met thien Vanen Ruyteren/ ende

Lingen berent.

1597. ses Vaendelen voetknechten Vriesen/ om den wech na Lingen in te nemen/ eñ voorts te berennen ende bereyden.

Ten selven daghe zijn drie vande jenghe Graven van Benthem metten Grave van Weda by Pr. Maurits binnẽ Oldenzeel gecomen/ oock mede de Gesanten vande regieringe van Munster. Pr. Maurits heeft ooc den Capiteyn Ewout den Bout/ met Brieven aende naestghesten Drosten wtgesonden/ om met schuyten/ balcken/ plancken/ eñ ander materialen een Brugghe over den Eems te helpen maken. Ende heeft met advijs vande Ghedeputeerde vande Heeren Staten Generael / die vanden Rade van State/ ende vant Lantschap Overyssel resolutie ghenomen om die Steden van Enschede ende Oldenzeel van hare Vesten te ontblooten/ het welcke oock cortelinge daer nae is ghedaen ghewordden.

Oldenzeel eñ Enschede van vestinge ontbloot.

Op dẽ xxvj. October is Pr. Maurits met het Legher van Oldenzeel opghetrocken/ ende met de voortocht tot Noorthoorn ghecomen/ blijvende het geschut met eenich volc tot Denecham / maer hy selve is opt huys tot Benthem ghetrocken / mette Princesse van Orangien / ende andere principale van Adel/ tot eenighe honderden toe / alwaer sy alle seer heerlijck ende vriendelijck zijn ontfangen eñ gefestoyeert geweest vandẽ Grave van Benthem / van waer sanderdaechs de Princesse te rugghe keerde / eñ Pr. Maurits selve heeft hem ontrent Eemsbuerẽ gevonden by het Leger/ dat welcke den xxviij. October passeerde over de Eems / eñ quam voor die Stadt ende Casteel van Linghen.

Linghen is een Frontierplaetse/ ende de wterste van Nederlant/ een Graefschap/ seer wel versien/ so wel van stercke Bolwercken/ Vesten/ etc. als besettinghe / want behalven dat het Casteel vier stercke aerde rondeelen heeft/ soo was die Stadt beset met dobbel Vesten ende Grachten/ vier Bolwercken/ eñ drie Ravelijnen/ met een Garnisoen van ontrent ses hondert Soldaten/ bestaende in drie Vaendelen voetknechten/ ende een Vane Ruyteren / onder het beleyt van Grave Frederick vanden Berghe/ den Drost Jnvelt/ Leanckema ende Verdugo / met alle andere nootelijckheden tot een beleghheringe dienende. Den voorsz Graef Frederic hadde ten selven daghe eenighe huysen doen afbranden/ om de inlegeringe te beletten. Des anderen daechs zijn die vande Stadt wtgevallen / ende hebben eenen Molen voor die stadt verbrant / houdende eenige scharmutseringhe teghen de Schotten/ tot dat sy weder omme inde Stadt zijn ghedreven. Des nachts also het volck hier ende daer begonnen te approcherẽ / hebben die vander stadt eñ Casteel alle den nacht eñ een partije vanden dach geschoten/ so dapper/ al ofte sy geheel int vyer hadden gestaen. Den xxx. October zijn noch ses Vaendelen Vriesen int Legher ghecomen/ ende die van binnen zijn inden avont ontrent acht uren met hondert eñ vijftich mannen inde Vriessche wachte ghevallen/ alwaer den Capiteyn Pieter van Leeuwaerden met syn Sergant / ende noch twee ofte drie Soldaten is verslaghen ghe-

Beschrijvinghe vande sterckte van Linghen/ eñ belegert den xxviij. October.

worden/ waermede die van binnen ooc eenighe vanden heuren verloren hebben/ eñ zijn weder ghekeert na de Stadt. Den xxxj. October/ eñ dẽ eersten November zijnder eenige stuckẽ geschuts geplant/ eñ met die selfde op de defentien ofte weeren begonnen te schieten/ om also de aprochen beter te mogẽ vorderen. Des nachts daer nae zijn ses stucken in een Batterije geplant/ eñ de Soldatẽ zijn ten selven daghe tot aen de gracht vant Ravelijn voor die Molen-poorte gecomen. Op den tweeden November zijn de Schepen met geschut eñ amunitie ontrent xix. in getale den xxxj. tot Emden ghecomen/ zijnde voorby den Oort gecomen/ niet tegenstaende dat die vant Casteel dat wilden beletten/ het welcke dẽ Grave van Emden toecomt. Den derden ende vierden November zijn de approchen ende Loopgraven van alle canten seer ghevordert/ soo dat de Soldaten int Ravelijn voor de Molenpoorte so verre zijn ghecomen dat sy een Myne van die van binnen hebben gevonden/ wt de welcke alsoo sy eenich buscruyt met hare hoeden meynden te dragen/ hebben die van binnen so seer met peckcranssen ofte keerssen brandende geworpen/ dat het kruyt ontsteken is/ ende eenige Soldaten ende Myners zijn ghebleven den vijfden November. Ten selven dage als die van binnen noch een Myne in het Ravelijn voor de Linckerpoorte hadden doen springen/ hebben die van buyten het selfde Ravelijn inghenomen ende terstont besettet.

1597.

Ten selven daghe den vijfden November zijn oock de Ghesanten van Denemercken/ namentlijcken den Heere Cancelier Witfelt ende de Heere Barnekou (hier voren vermelt) wt den Hage met een statelijc gevolch eñ heerlijc convoy over Zwol int Leger gecomen/ eñ hebben meest alle de Loopgraven niet sonder groote verwonderinghe besichticht/ ende die neerstichept ende wetenschap int stuck van oorloge seer verwondert ende geprezen/ zijnde des anderen daechs met een eerlijck Convoy nae Delmelhorst vertrocken. Ten selven daghe heeft men de wercken dapper ververdert/ ende op den sesten November drie Gaelderijen besteedet/ te lyveraelder om dat die van Hollãt vijftich duysent gulden int Legher gesonden hadden/ so datmen verde begonst te comen inde Ravelijnen voor die Molenpoort ende Linckerpoort/ om die waterdammen af te snijden. Op den sevenden ende achtsten November hebben de beleggers de Ravelijnen voor die Poorten beghinnen in te crijghen / ende het water hier ende daer af te leyden. Den ix. eñ x. November is het gheschut ende noch veel amonitie/ welcke over de Watten gesonden was/ door den tegenwint niet hadde connen comen/ eyntlijck int Leger gecomen/ eñ dies heeft Pr. Maurits alle dien eñ den xj. dach noch een Batterije van xxiiij. stucken gereet doen makẽ/ om het Casteel met geschut aen te tasten/ op het welcke na dat hy opden xij. van ontrent acht uren op die weeren hadde doen schieten/ eñ onder beschermінghe van het geschut aen twee Rondeelẽ begonnen te ondergravẽ/ so heeft hy de plaetse doẽ sommerẽ eñ opeyschen/ waer op die van binnen

Ghesanten van Denemerckẽ waren int Leger voor Lingen/ den vijfden November.

een

1597. een ure haer beraet begeerende / midts datmen daerentusschen van schieten eñ graven soude ophoudē / heeft Pr. Maurits haer geenen tijt willē consenterē / waerop sy van binnē hebbē twee Gyselaers versocht / om twee vanden haren aen Pr. Maurits te senden / welcke zijn geweest den Luytenant vā Verdugo / eñ den Drost van Coevoorden Evert van Ens / eñ zijn alsoo ontrent den donckeren avont veraccordeert / des anderen daechs met Peerden ende Wapenen / Cornette ende Vaendels / mitsgaders haer Baggagie over Rijn eñ Mase te trecken / op de selfde conditien als die van Oldenzeel / midts leverende alle de Boecken eñ pampieren / aengaende de Domaynen vanden Lande / in handen van Pr. Maurits / eñ datmen haer vijftich Wagens soude gonnen voor de eerste dachreyse: welverstaende dat alle Officieren eñ Borghers ses weken binnen de stadt sullen mogen blijven om haer sake te verrichten / eñ alsdan tot haren believte met Paspoort mogen vertrecken. Dit accoort is gemaect int bywesen vanden Hertoch van Lunenborch / de Grave vander Lippe / de Grave van Swartzenborch / ende den Grave van Benthem / de welcke eenige dagen te voren int Leger gecomen waren om Pr. Maurits te groeten. Des avonts is de Grave van Solms met Grave Ernst eñ Graef Adolph van Nassouwē by Graef Frederic eñ synen Broeder Graef Adolph vanden Berch op het Casteel gaen eten / eñ des nachts in het Leger (welc noch aen alle canten syn wachten hadde beset) comen slapen.

Lingen met Graef Fredericvanden Berge / geeft hem over dē xij. November.

Den xiij. November is Graef Frederick op syn versoeck noch toegelaten dien dach te mogen blijven / midts dat syn volck van het Casteel trockē / eñ Capiteyn Merten Cobbe dien het commandement aldaer wert gegevē / met syn Vaendel op het Casteel / eñ Teylingen met syn Vaendel inde Stadt quame. Daer werden ghevonden gheschut / een heel Canon / twee halve Canons / een Slanghe / dry halve Slanghen / een Falconet / eñ twee Mortieren / met veel haeckē / ende noch wel twaelf duysent pont Buscrupts.

Den xiiij. November is het Garnisoē wt getrocken / sterck zijnde ontrent vijf hondert weerbaer mannē te voete eñ een Vanc Ruyters van ontrent vijftich Peerdē / geconvoyeert met vier Vanen Ruyteren / eñ gelegert den eersten avont tot Salsbergen int Lant van Munster.

Ten selfden dage begon ooc het volc van Pr. Maurits te vertrecken / de Peerdē door het Lant van Munster na Berck / ende het voetvolck recht op Zwol / om voorder gheschcept te worden na Hollant. Den xv. November vertrock Pr. Maurits met Graef Willem van Nassouwen / ende de reste vant Leger / eñ quamē dien avont tot Olsen / daer sy sanderdaechs van malcanderen schepden / om elck syn volck inde Winterlegers te brenghen.

Het Krijchsvolck wordt in Winterleger gebrocht 1597.

Van desen tocht wordt Pr. Maurits om syn onophoudelicke neerstichept / cloeckheyt / voorsichtichept / eñ wetenschap in Krijchshandel / grooten lof toegheschreven / als dien ontrent den tijt van dry maendē / so heerlijcke vermaerde victorie heeft vercreghen / als eenich Prince mochte doen / so om dat in desen tochte / behalven de Ghesanten van veel Stedē eñ Stiften / als Colen / Munster / Osnabrugge / midtsgaders de Gesantē vanden Coninc van Denemercken / noch twee Hertogen / negen Graven / eñ veel ander Heeren eñ Edelen in eygender persoone by hem om te groeten eñ congratuleren zijn gecomē / eñ als getuygen syn victorien eñ cloecheyt gesien eñ byghestaen hebben: welcke victorien werden vertelt / dat hy binnen so corten tijdt ontrent twee duysent man over den Rijn inde Stedē van Berc / Alpen eñ Meurs / mitsgaders eñ daer na noch xxvj. Vaendelē voetvolcx / eñ vier Cornetten Peerden op dander syde des Rijns overwonnen heeft / eñ die al te samen oude Krijchslieden / ter sommē van ontrent vijf duysent mannen / belept zijnde by twee Graven / verscheyden oude Colonellen / Ritmeesteren / Capiteynen ende andere Officieren / ende besettet in vaste bemuerde eñ bewalde Steden ende Casteelen: waer mede hy op dese heyrtocht niet alleen neghen vaste Steden met vijf Casteelen met Garnisoen besettet / maer mede dry Graefschappen eñ dry heerlijckheden (passerende sevē Rivierē / vier met bruggē eñ dry sonder brugghen) heeft verovert / ende daer toe bevrydet de passagie vanden Rijn / de Landen van s'Heerenberghe / Overyssel / Twente / Drente / Vrieslant ende Ommelanden / zijnde in alles bynaest de vierdepart vande Nederlantsche seventhien Provintien / soomen die telt / ende dit alles ten tijde dat den Vorst. Cardinael wel tsestich duysent man in gagie hadde / ende selve te Velde was comende van Amiens met eenen gheweldighen Legher in November voor Oostende / dat hy niet dorste aentastē / waermede hy ter avontuere soude dese tochten verhindert hebben. Dit was tghene datmen doen ter tijt daer van seyde.

Verclaers van Prince Maurits groote victorien.

Den Vorst. Cardinael hadde ghelijckewel eenen aenslach op Berghen op Zoom / hebbende tot dien eynde wt Vlaenderē lancx Biervliet secretelijck eenighe dry duysent man in Brabandt ghebrocht / ende neghen ofte thien Cornetten Peerden vergadert / waer mede hy meynde den twaelfsten Novembris smorghens ten vier uren de Stadt te verrasschen lancx het qualick opgemaect Bolwerck aende Bosch-poorte: Maer den Gouverneur Bacx door syn spien van wat vergaderinghe van volck ghehoort hebbende / heeft snachts een wachte ofte Corps de Garde van ontrent xl. mannen buyten gestelt / om daer ronde te doen / die des nachts eerst dry / daer na twee mannen ontrent den gracht bespiet hebben / vraghende wat sy waren / waer op sy antwoorden Borlotte / meynende dat sy van haer volck waren / waeromme op haer gheschoten wert / waer door allarm inde Stadt ghereesen is. Alsoo trocken sy af / maer sanderdaechs den xij. November quamen sy haer vertoonen voor de stadt / maer sy en dorsten niet aengrijpen.

Vorst. Cardinael aenslach op Berghen te vergheefs / den xij. November. 1597.

Ten selfden tijde hadde den Vorstelicken Cardinael diergelijcken aenslach opde stadt van Gheertruydenberghe / met acht hon-

 dert

1597. dert te voete/ ende vier Cornetten Peerden inde Langhestrate vergadert hebbende/ die met Schepen daer by comende/ meynden een Poorte te fortzeeren/ maer eenen bedecten waghen met Leederen by eenen Boer bespiet/ ende die van binnen ghewaerschout zijnde/ wel op haer hoede wesende/ soo hebben sy niet dorven aenvallen.

Der Gheunieerde Landen Staten Generael/ om God den Heere voor haer victorien ende vermeerderen van haer Frontieren te loven eñ dancken/ hebben eenen Vastendach ende Biddach ghecommandeert door alle haer ghebiet/ den vijfden Novembris/ ende mede om verschepden raetslagen haerder vyanden teghen haer te verstooren/ oock om dat den Coninck van Vranckrijc alreede Ghesanten hadde nae sint Quintijn ghesonden/ om te hooren den voorslach van vrede die hem de Spaensche doen wilden/ alsoo den Heere Buzenval synen Ghesante door Brieven van den xvij. Octobris den Staten Generael verthoonde.

By Lingen is brant int Buscrupt gecomen de xvij. November. Alsoo het Legher van voor Lingen meest ghescheyden was/ ende datmen de amunitie in Schepen ende Ponten geladen hadde om wech te brenghen/ soo is het vyer in ettelijcke Ponten/ alsoo de ander Schepen nederwaerts ghedreven waren/ ghecomen den xvij. Novembris door een Vrouwe (somen acht) met een kint/ vyer by haer hebbende/ die aldaer met twee Bootsghesellen bleven: Dese twee Ponten waren gheladen met ontrent twee hondert tonnen Buscrupts/ gheschat weert te zijn vijfthien duysent gulden: daer waren twee Ponten met Coghels ofte clooten/ maer die werden meest wten gront vant water ghehaelt.

Desen Winter is niet ghepasseert sonder aenslaghen te versoecken/ die niet en geluckten: den Marischal Byron hadde eenen aenslach op Auesnes in Henegouwe. Den Voor.

Des Vorst. Cardinaels Brieven afghesworpen. Cardinael hadde weder eenen aenslach op Amiens/ maer die werdt ontdect eer hy rijp was. Daer werden ter Zee van syn Brieven afghesworpen/ van date den xvij. Decembris/ aenden Coninck aviserende hoe dat hy Carle Isenac over Cales ghesonden hadde/ hoe dat hy seer swack van volck was/ hoe dat hy Alphonso d'Avalos tot Milanẽ hadde een Regement doen lichten/ ende alle de ander Regementen versterken/ want hy moeste twee Leghers maken/ daeromme versochte hy in alle manieren dat hem meer Spaengiaerden mochten gesondẽ worden/ ende dat hem de Fransoysen al te sterck van Cavallerije ofte Peerdenvolck warẽ. Daer waren noch Brieven by van synen Secretaris Joseph Harlieb ghescheven aenden Grave van Franquenborch/ Keyserlijcke Ambassadeur in Spaengien/ die veel discoureerden over de middelen van gelde die daer ontbraken.

De Hertoginne van Savoyen eñ Infante vã Spaengien van kinde gestorven in November. In desen Winter in November is oock gestorven de Hertoghinne van Savoyen/ Infante van Spaengien van kinde/ hebbende naghelaten ettelijcke Sonen/ die oock erven zijn int huys van Spaengien/ nae de doot vanden Prince Philips/ eñ de Infante Isabella Clara Eugenia/ die nu den Vorstelijcken Cardinael Albertus ten houwelijc toegheschickt wordt. 1597.

Ontrent desen tijdt ontfinck den Hertoch van Savoyen een groote nederlaghe vande Fransoysen/ wãt de Heere vã Desdiguieres (behout sone) sloech by sint Andre den Gouverneur van Susa/ Colonel Ferrero geheeten/ die wel sterck was vijfthien hondert te voete/ ende twee hondert eñ tachtich Peerden/ die den Grave van Sareval voerde/ waer van wel acht hondert op de plaetse doot bleven/ ende ontrent dry hondert ghevangen mettẽ voorsz Grave van Seraval/ eñ Ferrero met syn Broeder bleef doot/ de Vaendelen eñ Cornetten werden genomen/ eñ daer na nam hem Desdiguieres de stercte van Baro/ ende hebben van wedersyden schade ende verwinninge gehadt/ maer also dat den Hertoch seer na vrede trachte.

Gheduerende den tijdt dat Pr. Maurits in syn exployten met het Legher was/ soo heeft syn Suster Emilia/ die mede ghebooren is van synen Moeder/ de dochter vanden Keurvorst Hertoch Maurits van Saxen/ (die haer by hem inden Haghe onthiel) haer selven ten houwelijcke besteet met Don Emanuel van Poortugael/ een sone vanden gecroonden Coninck Don Antonio/ die nu overleden was. Desen Don Emanuel meest in Vranckrijck ende Engelant opgebrocht zijnde/ was nu gecomen met synen Broeder Don Christophoro van Poortugael in Hollant/ alwaer hem de Heeren Staten Generael eenighe protectie toegesept hadden. Als nu Pr. Maurits int Legher was/ isser liefde tusschen haer ende hem ghevallen/ waeromme sy int Leger selve gereyst is om haer Broeders Pr. Maurits consent tot houwelijck te verwerven/ het welcke by hem afgesept werdt tot voorder beraetslaginghe: dies sy vreesende weygheringhe/ ende nu tot behoorlijcken ouderdom ghecomen zijnde/ out ontrent dertich jaren/ soo heeft sy hem tegen alle haer vrienden danck ende weten/ secretelijck ghetrout voor ghetuyghen: het welcke als de Staten Generael ende de vrienden sochten (te spade) noch te verhinderen/ is sy doot sieck ghewordden/ ende alsoo Pr. Maurits wt het Leger inden Hage quam/ heeftmense beyde/ sonder dat hy haer heeft willen sien ofte spreken/ wt den Lande ghesonden/ hen daer nae onthoudende te Wesel: alsoo werden Pr. Maurits victorien getempert met huyselijck verdriet. Houwelijcken der kinderen des wylen Prince vã Orangien.

Over een jaer te voren hadde de Gravinne van Zwartsenborch/ suster vanden overleden Prince hoogher memorien/ mette Raden vanden huyse/ het houwelijck ghevoordert ende volvoert vande derde dochter des voorschreven Prince/ Catharina Belgica/ by Charlotte van Borbon ghewonnen/ die nu by haer seker jarẽ opgebrocht was/ met den Grave van Hannow/ een jonck rijck Grave in Franckenlant/ die tot Leyden gestudeert hadde.

Den Admirael Justinus van Nassouwen/ Sone naturel des voorsz Prince saligher memorie/ heeft desen Winter oock getrout de dochter vanden Heere van Merode ende Petersem/ etc. die de Weduwe was

vanden

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597. vanden Ridder ende Enghelſchen Colonel Margan/ eertijdts Gouverneur van Berghen op Zoom.

In deſen Winter heeft de Princeſſe van Orangien Weduwe in Hollant haer gereetſchappe ghemaeckt/ om de vijfde Dochter des voorſchreven Prince vandē ſelven bedde van Borbon/ Charlotta Brabantina genoemt/ in Vranckrijck te voeren/ ten Houwelijcke gheaccordeert zijnde metten Heere Claude/ Heere de la Tremolie/ Hertoch van Thovars/ Prince van Talamond/ Grave van Ghiſnes/ etc. een rijck machtich Heere in Poictou/ wiens ſuſter is de moeder vanden jongen Prince vã Conde/ deerſte Prince vandē bloede van Vrancrijc. De voorſchreven Princeſſe vercreech vande Heere Staten ende vanden huyſe van Naſſou/ dat haer

1597. Sone Pr. Frederick Henderick/ met haer ſoude gaen met oorlof van een Jaer wt te blijven/ dat ſwaerlijck gheconſenteert werde/ om datmen dicmael verſtaen hadde dat den Prince hooger ghedachteniſſe dat noyt geconſenteert ſoude hebben wt verſcheyden oorſaken. De Princeſſe Weduwe wert tot haer reyſe vande Staten Generael vereert met thien duyſent gulden/ ende Joffrowe Brabantina met ſes duyſent/ behalven de vereeringhe van Bruytgave: Den jonghen Grave Hendrick Hofmeeſter den Heere van Vmbervijle wert vereert met eē ketene van achthien hondert gulden/ ende ſyn tſamen vertrocken/ zijnde verſelſchapt met Graef Erſt van Naſſouwen wt Hollandt den xv. Januari M.D.xcviij. eñ hebben het voorſchreven Houwelijck volbrocht.

❡ Eynde des achthiende Boeex.

Het neghenthiende Boeck,

Sommarie, Ofte cort verhael van het negenthiende Boeck.

DEn Coninc van Spaengien reſolveert ſyn outſte Dochters Houwelijc metten Vorſt. Cardinael Albertus/ daer mede de Nederlanden voor Bruytgave gevende/ twelc de Landen aennemen/ ſo dat den Coninc ſyne hant/ tzy totter oorloge ofte totten vrede/ niet af en trecke. Der Hanſeſteden Coophandelinge wort beſchreven/ met haer Privilegien in Enghelant/ die haer om queſtien eenſdeels afgenomen worden/ waer over ſy aen den Keyſer clachtich vallen/ eñ wordē ooc by des Vorſt. Cardinaels Gheſanten de Heer van Barlaymont ende andere daer over beclaecht/ ende byden Keyſer gherecommandeert/ ende teghen Enghelant ende Nederlant opgheruyt. Den Keyſer van alle ſyden beweecht zijnde/ gheeft een Mandaet wt/ volghende des Rijcx affcheyden/ ende bandt de Enghelſche Cooplieden wt het Rijcke (dies de Hanſeſche ooc wt Engelant gebannen worden) eñ ſy ſlaen met haren Lakenhandel tot Middelborch neder. Wt de vereenichde Landen wort verboden te voeren eenige Wapenen/ Coren/ Amunitie/ etc. tot eenighe Landen onder haer vyanden ſtaende/ noch ooc gheen Binnelants Coren/ op gheenderhande wiſe. Ordonnantie op de Wapenen des Krijchſvolcx in Hollandt wort gheraemt. Den Ceurvorſt van Brandenborch eñ de Palſgrave R. van Zimmeren ſterven. Eenē aenſlach op Woude wort wt blooheyt verſuymt. Den Hertoch van Ferrara ſterft/ dies dē Paus Ferrara becrft. Aenſlach op Vlaenderē wort door grootē wint verhindert. Walviſch in Hollant gheſtrangt. Den Coninck van Spaengien gaet een Tractaet aen met ſyn Hoofſche Cooplieden/ bewijſt weder haer oude ſchult/ eñ ontſchuldicht haer Actien op ſynen noot/ die hem beloven te leveren vier hondert duyſent Ducaten alle Maenden/ voor achthien Maenden gheduerende/ daer voren ſy ontfanghen bewijſinghen op de Indiſche Vloten ende andere Domaynen. Vier duyſent Spaenſche Soldaten zijn tot Cales in Vlaenderen aengecomen. Der Hollandtſche wtgheſonden Schepen in Ooſt-indien wort haer handelinge eñ wedercomſte verhaelt/ de ſelve met andere varen weder derwaert/ meer andere op beyde Indien eñ Werelts cloot omme zijn afgevaren/ deſgelijck andere om Iſola del Principe te nemen eñ ſtercken/ ende te bewoonen. Hondert eñ vijftich ſchepen zijn met Coren wt Ooſt-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

lant gecomen. De Grave van Comberlant neemt eñ berooft Porto Ricco met syn sterckte. Den Nederlanders wort by den Turck Octroy verleent om alle syn Lant door te handelē. Groote toerustinge ter Zee byde Spaēsche tot Cales ende Duynkercke/dies in Hollant eñ Zeelant daer teghen versien wort. Twee Coopvaerders van Cales varende nae Spaengien rijck gheladen/worden byde Hollanders ghenomen. Raab in Hongerijen wort ghewonnen. Mutinatien tot Geldre wort gheslist. Tot Utrecht is murmuratie teghen de Gheestelijcke over schattinghe. Den Coninck van Schotlant soect verclaringe syns tijttels aen de Croone van Engelant. Bretangien wort bevredicht. Executie tot Leyden over Pieter Panne. Coninc van Vranckrijc beraetslaecht met syn Bontgenoten over den aenghebоden pays / die hem notable Ambassade senden om die hem te ontraden/ maer te vergeefs/tot welcken eyden de vereenichde Landen oock Ghesanten in Engelant senden. Den pays tusschen Spaengien/Vranckrijck ende Savoyen wort gemaect/dies Cales/Blauet ende ander plaetsen den Fransoys wedergheven wort. Op Emden wort des Graven aenslach ontdeckt ende voorcomen. Den Coninc van Spaengien draecht by Acte de Nederlanden met Borgondien over aen syn Dochter Isabella/ trouwende den Cardinael Eertshertoch/ met conditien / t'welck oock den Prince van Spaengien by Acte toestaet/ daer over Isabella volle macht sent aenden Cardinael Eertshertoch/ om in haren naem aenghenomen te worden. De Coninginne van Engelant versoect aende vereenichde Landen raet om pays te maken/eñ rembourfement van haer verschoten gelt: Daer over de Landen resolveren geenen onsekeren vrede aen te gaen/eñ deputeren Ambassade om de Coninginne van Engelant te vreden te stellen. Den Ceurvorst van Colen op syn versoeck der stadt Berck vande geunieerde Landen/ becomt antwoorde/dat die op goede versekeringe van des Rijnstrooms vryheyt hem soude geworden. Meurs ende Alpen worden neutrael. Verscheydē courssen ende krijchs oeffeningen werden voorgenomen. Den Vorst van Cleve wort in syn Landen ghehult. Die van Geneva versoecken hulpe in Hollant/ eñ werden verclaert byden Coninc van Vranckrijck begrepen te zijn inden pays. Die van Aken worden in Rijcx Ban ghestelt/dies sy wt vreese haer wederpartije inlaten / Magistract ende Religie afschaffende/eñ executeren represalien teghen der vereenichde Landen verwanten/dies sy met diergelijcke gedreycht worden. De Garnisoenen van Liere ende Casteel van Antwerpen mutineren. De Statische Ghesanten met Tractaet wt Engelant hebben de Coninginne te vrede gestelt. Engelsche werdē in Yrlant geslagen. Den Cardinael leyt syn Geestelic gewaet af/eñ doet hem voor toecomēde Heere in Nederlant aennemen/vertrect na Duytslant/eñ so na Spaengien/sent dē Cardinael Andreas van Oostenrijc voor Gouverneur. Coninc van Spaengien sterft den xiij. Septēber: syn sone Philips de iij. wort Coninc. Dē Vayvoda van Sevenbergen claecht over dē Keyser/ gaet syn contract af/eñ dreycht den Keyser met Turcsche hulpe. Swartzenberch neemt Buda in Hongarien. Coninc van Polen comt in Sweden vyantlijc/wort by synen Oom Carel ghevangen. Admirante d'Aragon valt met groot ghewelt int Lant van Cleve/neemt Orsoy/Berc/eñ andere plaetsen/brengt dē gevangen Grave vanden Broec om/brantschat Wesel eñ omliggende stedē/ wint Deuthecom/eñ neemt de Cleefsche stedē voor dē dienst van Godt eñ synē Prince/ dies Pr. Maurits hem in September te velde begheeft in teghenweer.

Dit alles is gheschiet in min dan een Jaer tijdts/ regeerende den Eertshertoch Cardinael Albertus/over de Spaensche / ende Pr. Maurits ende Graef Willem van Nassouwen over de vereenichde Landen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1597.

Alsoo de vereenichde Nederlanden nu schenen door haer victorien (daer van int voorgaende Boeck verhaelt is) haer Frontierē versekert te hebben / ende bevrijt metten Rijn ende Mase / soo hebben die van Brabant / Vlaenderen eñ Walsche Provintien bevreest gheweest / dat sy nu souden moghen van alle syden-bespronghen eñ meer besloten wordē / waeromme sy seer heftich om vrede metten Coninck van Vranckrijck te maken aengehouden hebben / so byden Cardinael als byden Coninck van Spaengien selve / die siende dat dit voorledē jaer hem niet seer gheluckich gheweest en was / ende dat de Walsche Landē boven andere hem schenen te dreyghen met een neutraliteyt / die sy van Vranckrijck wisten te becomen / waer toe de ander Provintien oock souden moghen vallen / twelck soude stercken tot verminderinghe van syn authoriteyt / ende tot een libertept te accorderen mette vereenichde Landen syn rebellen nae haer eyghen goetduncken. Soo heeft hy door alle derhande middelen ghesocht den vrede met Vranckrijck int werck te legghen / ende om dat hy wiste dat de Coninghen van Vranckrijck ende Enghelandt ende ander ghebueren syn macht vreesden / principalijck so hy de Geunieerde Landen conde tonder bringhen / heeft hy om die opinie den Vorsten eñ Landen wten hoofde te steken / wtghegheven / dat hy nu out ende vervallen zijnde om allen vrede in synen huyse te bevorderen / gheresolveert ware syn Dochter de Infante Isabella Clara Eugenia ten houwelijcke te bestedē aen den Eertshertoch Albertus Cardinael / ende daermede alle de Nederlanden met het Graefschap van Borgondien voor haer houwelijcks goet te gheven / ende dat met aggreatie ofte consent vanden Prince Don Philips van Spaengien synen Sone: Tot welcken eynde hy in Nederlandt sont syne brievē van dat den x. Septembris / om dese syne resolutie inde Nederlanden te publicerē / soeckende te betoonē dat hy de Landen behertichde / eñ niet wilde verlorē laten gaen / nademael hy die gave ten houwelicke syn goede eñ wel beminde dochter / daer hy voor te sorghen hadde / als hem soo nae bestaende / etc.

Den Coninc van Spaengiē verclaert syn resolutie vā d'Infante Houwelijck metten Vorst. Cardinael / den x. September.

Dese resolutie des Conincks werdt tot Brussel den derden Decembris bydē Raetsheer Richardot den Rade van State ende vander Finantie aengheseydt / ende naden noene den rade van Brabant / ende voorts daer van oock dander Provintien verwitticht. Hier over hebben den Raet van Staten den elfdē December / ende die van Brabant den derthien met dander Provintien / so aenden Coninck ghescheven / als aenden Vorst. Cardinael vertoont als volcht.

Als dat sy verstaē haddē syne Majesteyts resolutie / van syn oudtste Dochter de Infante ten houwelijcke te geven aendē Eertshertoch Albertus / ende voor Houwelijcx goet de Nederlanden met het Graefschap van Borgondien / met consent vanden Heere Prince synen Sone: Het welcke haer voort eerste seer vremt dochte / om dat sy nu so langhe Jaren geleeft hadden onder de behoorlijcke ende rechtveerdighe regeeringhe van eenen soo goeden Coninck / indachtich van so veelderhande gunstichedē die de Landen van syn Conincklijcke handen ontfanghen hadden ende van syn Voorsaten / haer Gouverneuren ende Heeren / waer door sy qualijck moghelijck dochten haer te mogen van syn onderdanichept trecken / sonder een gedurich wroeghen / soo de veranderinge anders viele dan haer te kennen gegeven ware / de welcke sy bekenden eenen grooten troost te wesen / want haer te gheven voor Princesse syn alderliefste dochter / vā wiens goethept ende deuchden sy so vele ghehoort hadden / ende noch daer by te voeghen / voor haren man / een vande deuchdelijcste Princen der werelt / wiens weerde / wijsheyt ende sonderlinghe goethept mette hertige liefde die hy tot desen Lande draecht / boven dien dat hy is ghesproten wt den bloede eñ huyse / welcke sy eñ hare Voorsaten altijt in so groote achtinge gehouden hebben / so en conden sy haer niet ghenoech troosten ende verheugen / ende den goeden God dancken van dat soo goeden resolutie int herte van syne Majesteyt gheinspireert ware / by de welcke sy niet en pretenderen te veranderen van Heere / overmidts den nieuwen Prince was het bloet / het vlees / het herte eñ ware beelt van syne Majesteyt / boven de hope die sy hadden / dat sulcx soude ghedijen tot vorderinge van Godes eere / contentement van syne Majesteyt / ende ten bestē van syn Onderdanen / ende van haer syn ootmoedighe Dienaers / alsoo syne Majesteyt oock in syn Brieven vermaende. Ende alsoo haer conformerende tot synen wille / ende gehoorsamen syn ghebođen / verclaren sy ende protesteren by dien / dat sy metten selven yver soo sy ghedient hebben syne Majesteyt / sy oock dien en souden de doorluchtige Infante syn dochter / ende mijn Heere den Eertshertoch haren toecomendē manne / wanneer het syne Majesteyt soude ghebieden / haer bewijsende de onderdanichept ende trouwe daer in sy ghehouden waren / eñ souden besorgen in als haer goet / ende vorderen haer saken. Een principael poinct wilden sy syne Mat. voorhouden / hoewel sy van elders ende van hemselven ghenoech gheinformeert waren / dat welcke was den jammerlijcken ende ellendigen staet van dese Provintiē / die welcke door dese langhe wreede ende ongeluckighe oorloghen soo wel inlandich als wtlandich warē gecomen tot alle wterstē noot / so datmē niet moet dencken dat eenige cracht daer wt te treckē ware / noch dat sy by haer selven conden bestaen ofte onderhoudē wesen / ten ware syne Majesteyt (duerende dese ellende) en hadde eñ name daer over de selve sorghe / als hy tot noch toe ghedaen hadde / ende met ghelijcke liberaliteyt bylegghe de selvighe middelen als te voren / andersins in stede van behelp ende gunstichept aen syn liefste Dochter ende synē goeden Neve / souden sy gebrocht worden onder de armste eñ ellendichste Vorsten van Christenhept / het welcke sy seer ootmoedelijcken baden syne

1597.

De Staten versoecken continuatie van middele om d'oorloghe te voeren tegen de geunieerde Landen.

Antwoorde schriftelijck des Raets van State aenden Coninck opt Houwelijck vande Infante / den xj. December.

Maje-

1597. Majesteyt niet te gedooghen/ op dat sy niet verlozen en gingen deen mettē anderen/ gelijck onghetwijfelijck het soude ghebeuren/ soo syne Majesteyt niet en continueerde syn liberale ende goetgunstighe hant/ tot dat de Landen mochten gecomen wesen in beteren state. Syn miltheyt ware bewesen wt yver vande Religie in vreemde Coninckrijcken/ ende voor sulcke als hem daer voren gheen deucht en gonden: Hier ware dē selvē God/ de selve Religie/ syne Majesteyt den selven Coninck/ metten selven yver ende deucht: Hier handelde men niet van vreemde/ noch van onbekende/ maer vant quaet ofte goet/ vanden ondergang ofte behoudenisse/ van de beste ende onderdanichste dochter die opt ware/ van eenen Neve/ die door syn verdiensten ende loffelijcke daden ware ghehouden ende ghereckent onder tghetal der kinderen/ ende der goede ende ghetrouwe Onderdanen/ die syne eyghen waren by wettelijcke afcomste/ die syne Majesteyt altijdt bemint ende ghehouden hadde als syn kinderen/ het welcke haer dede ghelooven dat hy die niet en sal verlaten: Ende dat hy de selve ghenegentheyt eñ goeden wille int herte printen sal/ van den Heere Prince synē Sone. Waer over sy anderwerf seer ootmoedelijcken baden/ ende so het haer gheoorloft mochte wesen/ beswoeren sy hem/ met alle heftighen ernst moghelijck/ als die aen hem voor eeuwelijck/ en aenden voorschreven Heer Prince wilden blijven/ de alderootmoedichste eñ alder onderdanichste Dienaers/ eñ die selvighe altijt draghen de selvighe eere/ aensien ende reverentie als voormaels. Tgene datter resteerde voor haer te begheeren/ ware (overmidts alle wtstel haer ware tot groot achterdeel) dat het hem mochte gelieven te haesten ende vorderen dat Houwelijck/ ende haerlieden te senden ten eersten moghelijck/ die die God ende syne Majesteyt haer voor Princesse hadde toegheschickt/ op dat sy eñ in haer sy mochten sien haren goeden Coninck/ ende dien eeren/ vreesen ende dienen/ als syn ghetrouwe Dienaers ende Onderdanen. Ende alsoo cussende de voeten ende handen van syne Mat. Gode den Schepper biddende hem te verleenen gesontheyt/ lang ende gheluckich leven/ met sulcken vreucht/ die hy verhoopt ende verwacht van dese syn heylighe eñ wijse resolutie. Wt Brussel den xj. December M.D.xcvij.

Vertooch van die van Brabant aē den Vorst. Cardinael opt Houwelijck.

Op dese ofte dier gelijcke maniere hebben de Provintien tselfde oock goet ghevonden. Die van Brabant vertoondē aendē Vorst. Cardinael/ boven haer blijschap over de geproponeerde middel van tot vrede te comē/ haren grooten noot/ biddēde den vrede met Vranckrijck ende Enghelant te vorderen/ de Soldaten te betalen ende in disciplijne te houden: eñ haer dochte best (siende dat de ellende generalijc alle de Landen betrefte) een vergaderinghe van Staten Generael te beschrijven/ om met communicatie van die van Hollandt ende Zeelandt/ haer Coninck resolutie aen te seggen/ ende met synen oorlove eenen wech te bereyden tot eenē payse/ ende so sy opgheblasen (door haer gheluck ende victorien) onredelijcke conditien voorsloeghen/ principalijck tot achterdeel vande heylighe Catholijcksche Religie/ soo dochte haer geraden tot haerder versekeringe aen te soeckē wt dē naem van syn Hoocheyt aen de omleggende gebueren van haerder Religie/ als de Cuervorsten van Mens/ Ceulen eñ Triere/ die van Luyck/ de Hertogen van Lotringhen ende Gulick met andere/ om met haer een verbont te maken/ wt cracht van welc verbont/ men soude met gesaemder macht moghen die rebellen tot eenighe redelijckheyt brengen: Zijnde te verhopen dat de omliggende Provintien eñ Landen niet verworpen souden dese confederatie/ ten aensien/ dat het achterdencken vande grootheydt des Coninckx gheweert sal zijn/ ende dat het perijckel ende interest der Religie haer oock aengaet. Dit vertooch badē sy syne Hoocheyt ten besten af te nemen/ alsoo ghedaen van haer/ die seer ghenegen waren tot synen dienste/ om syne Hoocheyt in alles te helpen eñ by te staen/ om de Lantschappen te herstellen in haren ouden fleur ende gheluc/ ende hem te bewijsen allen ootmoedighen dienst.

Versoeckt vergaderinge van Staten eñ vrede/ ofte een Catholijck verbont te maken met haer ghebueren.

Op dese ende diergelijcke forme hebben de Provintien alle den Coninc gheschreven/ syn resolutien gheconsenteert/ ende voornemen goet gevonden/ op de conditien eñ hope dat sy tot vrede mochten gheraken/ als niet twijfelende dat dese nieuwe Princesse eens int besit vandē Lande zijnde/ het Spaensch rigeur/ ofte sodanich strengheyt niet meer gebruyckē soude/ daer mede oock het ontsach ende vreese van des Coninckx groote macht/ den vereenichde Landen soude benomē wesen/ ende hopen dat dese nieuwe Princē souden soecken de Landen in vrede te besitten met matige regeeringe. De ghebuerlanden hoopten sy oock dat te vreden souden zijn/ principalijck Vranckrijck ende Engelant/ als sy de Nederlanden saghen van Spaengien afgesneden/ eñ eenen particulieren Heere hebben/ overmidts sy altijdt vreesden de groote macht van Spaengien/ ende aldermeest/ als die met absolute authoriteyt mette Nederlātsche macht vereenicht ware.

Beweginghe die de resolutien van den Infante houwelijcke voort gebrocht hebben.

Met dese en de dierghelijcke hope hebben die Provintiē noch haer ellende verdragen/ ende daer mede zijn oock generalijc de Fransoysen beweecht geweest haren Coninc seer hert tot eenen vrede te dringhen/ dat welcke oock veel door haer Inlandische oorloghe gheleden hebbende/ wel ruste ende verquickinghe van doen hadde/ onder den anderen nu meest vereenicht zijnde/ daer by hem voechde de groote voordeelighe conditien/ diemen haer ter instantien vande Walsche Provintien/ door de derde handt dede aenbieden/ soo dat het ten lesten tot eenen vrede is ghecomen/ also wy hier na sullen mogen verclaren.

Desen voorslach van dit Houwelijc ten eersten aensien heeft oock meer Vorsten wel bevallen/ als in Duytslant eñ Italien/ principalijck den Hertoch van Savoyen/ die daer door oock tot vorderlijcken vrede hoopte te comen. In Engelant heeft tselfde oock alderhande beweghinghe ghecauseert/ also dat de Staten Generael der vereenichde

Provin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. Provintien/die dat stuck verder insaghen/ ende dien allen Spaenschen handel suspeckt was/ goet gevondē hebben notable legaetschappen in Vranckrijck ende in Engelant te senden/ als wy hier nae sullen verhalen.

Also onder de ses Articulē die Don Francisco de Mendoza Admirante van Arragon Anno M.D.xcvj. in commissie hadde vyden Keyser te vervolgen van wegen den Coninc van Spaengien eñ den Eertshartoch Cardinael/een was/dat de Duytsche Hansesteden eenich faveur ofte hulpe mochte geschieden/ om te castijden de stoutheyt ende insolentie vande Enghelschen/ Soo dede tselfde den Geunieerde Landen achten eñ dencken dat het meer sproot wt Spaensche vyandtschap ouer haer Bontgenooten/ dan wt eenige goede gonste die sy den Hansestedē toedroegen/ naedemale het stuck van de Engelsche om ter Zee te beletten allen toevoer aen haer vyanden/ byden Keyser niet soo onbillich geacht en werde/ als gefondeert zijnde op een ghebruyck by alle volckeren Rechte toegelaten / waerom een yeghelijc wt desen cours oordeelden dat den selven in effect tot geen ander eynde strecte als om den Engelschen alle handelinghe ende commercien te benemen/ ende de oude querelen tusschen de Engelsche eñ de Hansesteden/ noopende haer Privilegien in den Coninckrijcke van Engelant wt staende/ wederom op te halen/ eñ daer door dese Natien teghens den anderen tot onruste te verwecken. Eñ overmits van dese questie veel vermaen ghemaeckt wordt inde Nederlanden/ dien sy ooc ten deele aengaet/ so sullē wy int corte verhalē tgene dat daer van tusschen den Keyser/ tRijcke/ ende Enghelandt op dese tijt ghepasseert is/ als den Nederlandtschen Coophandel betreffende.

Den Coninc van Spaengiē versoect aende Keyser de Hansesche voor te staē tegen de Engelsche.

Alsoo van oude tijden eenighe vrije oude Rijcksteden verbontenissen tsamen gehadt hebben/ so hebben eenige particuliere Rijcksteden aende Zee gheleghen ofte op Schiprijcke Rivieren/ mede een verbont tsamē gehadt om Zeevaert ende om Coophandel te drijven/ eñ dese werden doen genaemt Aenzee-steden/ daer den naem van Ansesche ofte Hansesche om corthеyt van comt/ waer onder niet de minste zijn geweest de Overysselsche steden/ Campen/ Deventer/ Swol ende andere. Vanden welcken naem van Hansesche comt dē naem van Vryhansen/ eñ daer vā int corte Vransen/ (also veel geleerde met veel redenen dat houden staende) van welcke Vryhansen ofte Vransen den naem van Fransoysen comt/ die gesprotē zijn van dat volc/ als de Salaensche ofte Salicque wettē van Vrancrijc getuygē/ eñ ooc veel teeckenē/ namen ende Historien dat medebrenghen.

Historie vā de Hansesteden.

De Hansesche Vrysteden/ die wy veel Oosterlinghen noemen/ zijn verdeylt in Wendische/ Saxensche/ Pruysche eñ Westphaelsche: vande Wendische is de Hooftstadt Lubeeck/ vande Saxensche Bruynswijc/ vande Pruysche Dantzick/ eñ vande Westphaelsche Colen opden Rijn/ maer Lubeeck presenteert haer thooft over alle. Dese Hansesteden berekenen haer wel tweeentseventich steden sterck te wesen/ eñ hebben van ouden tijden altijt den Coophandel ende Zeevaert ghedreven vande Oostersche waren in alle dese ende Oostersche Landen/ als met Corē/ stocvisch/ was/ hennip/ stael/ mastē/ sperren/ delen/ peck/ ende terre/ ende aendere gelijcke grove waeren. Hier mede hebben sy vele Landen dienst ende vrientschappe gedaen/ eñ van die Privilegien vercreghen: eñ in onse tijden hebben sy in teecken van dien noch tot vier plaetsen in verre Landen haer Contoyren ghehadt met goede Privilegien begaeft/ als in Engelant tot Londē/ in Nederlandt tot Brugghe/ daer sy noch in state zijn/ hoe wel dat sy van daer namaels tAntwerpen ghecomen zijn/ alwaer sy tweemael verandert hebben/ eñ men tharen behoeve een nieu treffelijc wel gelegen huys het Oosterhuys getimmert heeft. Haer derde plaetse is tot Berghen in Noorwegen. De vierde is tot Novogrod in Russien. Op dese plaetsen wast geoorloft alle die onder de Hansesteden geboren waren te gaen woonen/ resideren/ handelen/ gebruycken eñ genieten de Privilegie vande plaetsen/ op sekerē welgeordonneerden voet/ volgende de ordonnantien byde ghemeenen Rade van alle de Steden geraemt/ welcke ordonnantiē alle goede tuchticheyt begrepen om de Joncheyt op te brengen eñ in disciplijne te houdē/ daer de steden haer jonge Gesellen henen sonden om manieren eñ wetenschappen te leeren/ eñ de werelt te kennē: gehouwelijct zijnde/ mochtē sy daer niet residerē/ maer haer dienaers ofte Facteurs alleen houden. Elck van dese Cantoyren hadden haer hooft/ ofte Ouderman met assistenten/ die sy Coopmans Raet noemden/ met Secretaris/ Tresorier/ Ceuckenmeester/ ende nootlijcke Officieren/ die correspondentie mette Stadt Lubecc hielden/ ende Coopmans recht onder haer exerceerden/ daer van men mochte appelleren aen die vande Ghrechte in haer Steden.

De Hansesche zijn verdeylt in Wendische/ Saxensche/ Pruysche eñ Westphaelsche.

1598.

Vier Contoyren der Hansesche in Europa: in Nederlāt/ in Engelant/ in Norwegen/ eñ in Moscovie.

Tot Londen in Enghelandt hebben sy eertijdts wel haer principaelste Contoyr gehadt/ het Staelhof genoemt/ midts datse eertijdts veel Staels daer brochten te vercoopen: Sy hadden daer haer Privilegien van veerthien Coninghen bevesticht / die meest bestonden/ dat sy vermochten op seer oude Tollen van een ende een quart ten honderden/ haer warē ende Coomenschappen wt ende in te brenghen / sonder eenighe andere royale ofte personele schattingē ofte lasten onderworpen te wesen ghelijck andere Cooplieden zijn: maer wel in tijde van noode in de Stadt van Londē te helpen bewaren een Poorte/ des Bisschops Poort te beschermen in tijde van belech. Sy vermochten te coopen ende vercoopen aen ofte van vry ofte onvrije der Stadt / het welcke ingheboren Enghelsche niet en vermoghen/ ten zy dat sy thien / acht ofte ten minsten seven Jaer om dien vrydom ghedient hebben / maer sy moesten alle binnen haer huys woonen / dat groot is/ met twee ofte dry straten/ aent water gheleghen. Sy vermochten rechten eñ vonnissen onder dē anderen in Civile saken te wijsen/ eñ daer van te appelleren in haer Steden.

Hansesteden Privilegien in Engelāt.

Alsoo nu van oude tijden in Enghelandt de Wolle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

de Wolle was de principaelste Comēschappe die dat Rijcke gaf/ eñ dat oock den Tol daer vā de beste incomste was die de Coningen hadden/ als die over ettelijcke hondert Jaren vijfentsestich duysent ofte tseventich duysent pondē Sterlincx Jaerlijcx beliepen/ dat is wel tusschen de ses ofte seven hondert duysent guldē/ dat doē veel was/ so en handelden de Hansesche daer niet mede / overmits die Wolle in Nederlant gebrocht/ daer gecaert/ gesponnen eñ in Lakenen geweven wert/ daer dese Hansesche die cochtē eñ opwaerts voerden. Eñ sints is diē handel verandert/ datmē in Engelant selue nu de Lakenen maect/ want de Nederlanders door inundatien ofte hooge vloeden eñ oorlogen verdrevē zijnde/ hebben daer het Lakenmakē eñ Wossetten opgebrocht/ gelijc sy ooc by dese tijden door die strenghe regieringhe der Spaengiaerden door Inquisitien eñ oorloge wt hare Landen verdreven zijnde/ in Engelant alderhande Sayen/ Bayen eñ meer ander hantwercken ghebrocht hebben. In desen Lakenhandel hebbē de Hansesche vandē eerstē af als andere gehandelt/ eñ die veel op Nederlant gevoert/ om daer bereyt ende geverft te wordē/ om datse in Engelant daer geen goede handelinge van en hadden/ ende hebbense so op Duytslant versonden. Dit deden sy opde cleyne Tollen/ volgende haer Privilegiē/ veel min dā ander Natiē mochten doen/ den Tol int eerste daer op ghestelt seer cleyn zijnde/ om het Lakenmakē aldaer te vorderen. Als nu den Wolhandel in Lakēhandel veranderde/ eñ dat op cleyne Tollen/ tot grooten achterdeele eñ verminderinge vande Coninlijcke Tollen/ waer door de Engelsche Wollehandelers/ Stapuliers genoemt/ ooc vergingen/ eñ een nieuwe geselschap inde Lakenen handelēde opstont/ die Aventuriers genoemt worden/ so heeftmen ontrent Anno M.D.L. eñ de volgende Jaren onder Coninc Eduart den sesten in Engelant gemerckt dat de Hansesche Privilegien haerlieden inden wech waren / om de Tollen op de Lakenen eñ Carsayen te verhoogen/ eñ die te vergelijcken mette Tollen vande Wolle / ten ware men de Hansesche wilde grootelijcx Privilegierē boven de Engelsche Avētueriers/ het welcke ware dē geheelen Lakenhandel te stellē in handen vande Hansesche/ waermede de Coninc sijn Onderdanē dē Avētueriers soude ongelijc doē.

Wollehandel van Enghelandt in Lakēhandel verandert.

Hier door ist ghebeurt datmen de Hansesche Privilegien heeft gevisiteert eñ scherper op gelet/ eñ bevonden faulten op veel poincten/ waer over sy die terstont in questie ghebrocht hebben: Onder veel ander poincten eñ beschuldinghen/ was dat eenen Adriaen Keuseler van Danswijc/ hadde voor Cooplieden van Ausborch/ die niet Hansesche waren/ eenige goederen op de cleyne Tollen ingebrocht. Eñ hoewel de Hansesche genoech eñ veel daer tegē te seggen haddē/ so schijnt nochtans dat hier over eñ diergelijcke Actien meer/ de Enghelsche begonst hebben te pretenderē dat de Privilegien verbeurt souden zijn/ derhalvē ooc Coninc Eduardt den VI. ontrent den Jare 1552. die selue eensdeels heeft geschorst/ principalijc op het wtvoeren van Lakenen. Hier tegen hebbē wel de Hansesche door haer ghesonden Gesanten meermael/ ende door haren Syndicus Doctoor Zuderman van Coelen/ haer tot meermale gheoppaseert ende geprotesteert.

Questie in Enghelandt geresen over der Hanseste den Privilegien ende de gheschorst.

1598.

Nae de doot van Coninck Eduart is syn Suster Maria hem gesuccedeert/ eñ troude metten Prince Philips van Spaengien/ die tsamen als Coninck ende Coninginne van Enghelant/ hebben Anno M.D.Lvij. haer Voorsaten voornemen volbrocht/ de Tollen opde Lakenen verhoocht/ die selve reducerende ende vergelijckende mette Tollen op de Wolle/ te weten/ sy stelden elc Laken van vierentwintich gerden lengde / ende ander langer Lakenen ende Carsayen navenant/ op eenen Enghelschen Nobel / dat is ses schellingen eñ acht penningē/ ofte een derdepart van een pont Sterlincx/ voor den Enghelschen: ende voor den vremden/ als Nederlanders/ Duytschen/ Italianē/ ende andere / noch eens soo vele/ te weten / twee Nobels/ dat is xiij. schellingē ende vier penninghen Sterlincx/ elck vande selfde Lakenen/ neffens ander meer ongelden diemen den vremden afneemt / daer de Enghelsche vry van zijn.

Tollē in Enghelant verhoocht ten tijde van Coninck Philips van Spaengien eñ Coninginne Maria.

Sints om de questie mette Hansesche te vergelijcken eñ accorderē/ zijnder diversche handelingen geweest/ voorslaghen gedaen/ middelen gebruyckt ende gheproeft om tot accoort te comē: ten lesten wert haer aengeboden het ghebruyck van haer Privilegien haerliedē te latē/ behoudēs dat sy inde Tollen vande Lakenē soudē betalen als de Engelsche Coopliedē Aventuriers / een Nobel vant Lakē/ die voerende op haer stedē/ eñ niet in Nederlant daer de Engelsche haer marckten houden: besprekende een ander poinct daer by/ dat de Engelsche de selvighe ofte diergelijcke Privilegē souden mede genieten in haer vry Hansesche steden. Dit en wildē de Hansesche niet aennemen noch toestaen/ allegeerende dat sy lieden haer Privilegien in Engelant diere met diensten/ ja met goet eñ bloet vercregē hadden/ eñ dat de Engelsche diergelijcke van haer steden niet te eysschen hadden.

Privilegien den Hansesteden in Enghelant aengeboden/ die gemeens weert zijn.

Dus vele heeft ons goet ghedocht vande questie tusschen de Enghelsche ende Hansesche ofte Oosterlinghen te verhalen/ op datmen te beter verstaen soude de antwoorde der Coninghinne van Enghelandt aenden Gesanten van Polen gegeuen/ als int xviij. Boeck verhaelt is / oock om beter te verstaen de volghende Acten vanden Keyser.

De Hansesche zijn hier over meermael clachtich ghewordden aenden Keyser / principalijck ten tijde als de Engelsche Lakenen wt Nederlant gebannen waren/ om de questien op de entrecoursen ofte Tractatē vanden Coophandel Anno 1564. gevallen/ eñ dat die Engelschen haer marckten tot Emden hielden. Sy beschuldichden de Enghelsche Aventuriers/ dat sy haer Privilegien afgenomen hadden om dien handel alleen te hebben/ ende door haer monopolien/ int Rijcke dierte van Lakenen te makē/ niemant in dien handel toelatende/ selve gheen ander Engelsche dan die ten minsten

Hansesteden beclagē haer aenden Keyser eñ Rijck over de Enghelsche Coopliedē.

seven

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. seven Iaer onder haer gedient hadde/ ende van tot haer seker ordonnantien/ ghehoorsaemheden eñ Eeden verbondẽ warẽ/ streckende so sy seydẽ om in Engelant de Lakenen vande makers goeden coop te coopẽ/eñ in Duytslant diere te vercoopen/met onder den anderen te ordonneren ofte gebieden/te coopen/afschepen/vercoopen op goetdunckende tyden/ dagen/ plaetsen/ prys van incoop eñ wtcoop stellende/ eñ also monopolien aenrechten/etc. Over dese beschuldinighen schreef den Keyser aenden Grave van Emden/om die van daer/als monopoliers den Rijcke schadelijck te bannen/waer over de Grave die seer ontschuldichde / eñ stelde den Keyser voor die tijt te vreden/ende sints is dat daer by gebleven/de Hansesche contimuerende in haer clachten / tot dat int leste Iaer in Augusto diversche schaden by den Engelschen geleden ter Zee/ op Spaengien alle schepen met Coren/amunitie eñ scheeps ghereetschappe varende/ al buet makende/ haerlieden wat meer ghehoors causeerde/ eñ dat den Admirante d'Arragon/ van wegen den Coninc van Spaengien eñ den V. Cardinael Albertus Anno 1596. haer stuck seer soliciteerde opdẽ naem van Zeeroverye te straffen/also wy verhaelt hebbẽ dat byde afgeworpen brieven ware int licht gecomẽ.

Hier toe vorderde oock dat in Mey ende Iunio Anno 1597. waren ghesonden nae Denemercken/eñ aende Hansesteden/namelijc tot Lubeeck van wegen den Coninc van Spaengien eñ Vorst. Cardinael/den Heere Florentz Grave vã Barlaymont ende Lalain/Vryheere vã Hierges/Ridder des Gulden Vliese/met Doctoor Georghe van Westendorff/eñ Ioan Nickerchen/beyde Radẽ/ dese hebben tot Lubeeck voorsz schriftelijck vertoont de oude vrientschappẽ tusschen de Hansesteden eñ den huyse van Borgondien/ ende wat vorderinghe haer gedaen ware by den Keyser / door Don Guilliamme de S. Clemẽt/ des Coninex Ambassadeur aldaer/ nopende haer Privilegiẽ in Engelant:sy beclaechdẽ grootelijcx dat de Hansesche so sterc hanteerden met des Coninex Nederlantsche rebellen/waer door sy/ende de Coninginne van Enghelant ghestijft worden tegen den Coninck/ waerom sy versochtẽ alle handelinghe voor eenen tijdt mette rebellen af te schaffen ende te schorssen/ op dat die te beter tot des Coninex onderdanicheydt mochten ghebrocht worden: Maer soo sy sulcx ontsagen te doen van wegen het verbont tusschen Vranckrijck/Engelant ende Hollant/dat sy ten minsten mede wilden handelẽ mette Coninclijcke Majesteyts getrouwe onderdanẽ opde Havenen van Cales / Grevelinghen/ Duynkercken/Nieupoort/Sluys ende Antwerpen / ende toevoer doen even so wel als metten Hollanderen/ofte anders soude haer handelinghe niet voor neutraliteyt/ maer voor parcialiteyt te rechte gheacht worden: Toeseggende vorder/ dat sy inde voorschreven Havenen haer goeden lossen/vercoopen eñ coopen mochten/ sonder eenige beswaernissen van Tollen/Impositen/Licenten ofte ander lasten/ eñ souden van alle schaden by den Vorst. Cardinael afgesprokẽn worden eñ versekert. Voorder beclaechden sy haer over het ongheliick dat de Coninginne van Engelant haer aendede/ haer beroovẽde vã soo overoude Privilegien / tot weder crijghen waer van sy allen dienst aenboden/ eñ haer in des Coninex schut eñ scherm te nemen/ende de selvighe met schepen/ munitie/ ghelt ende Krijchslieden tot allen tijt te versien/na alle vereyschende noot: biedẽde mede aen alle vrye handelinghe op Spaengien ende Portugael/ by ecnichderhande middelen/haer onderscheydende ofte afscheydende van syn onghehoorsame Ondersaten/nae haer eygẽ best goetdunckẽ. Dat den Vorst. Cardinael vanden Coninck belast ware een treffelijcke Legaetschappe aenden Keyser te senden/om te vorderen het decreet teghen de Engelsche monopolische handelinghen tot rustitutie der Hansesche haer Privilegiẽ int werck te stellen / op dat syne ongehoorsame Ondersaten/de Coninginne van Engelant/ den Coninc van Navarra/als verstoorders der Christenheyt/ende opweckers der bloetdorstighen erfvyanden den Turcken / eens mochtẽ met de voorsz. Coninginne schimpbrieven ende haer roovers gesinde/ghebroken ende naer verdienste gheloont worden. Ende hoewel de Hansesche sedert de Nederlantsche beroertẽ weynich gunste ofte voordeel ware betoont/ so versochtẽ sy nochtãs/ dat sy neffens de bewillichde Legatie des Coninex van Denemerckẽ aende bovengenoemde Coninginne van Engelant eñ Coninck van Navarra/oock aende rebellische Staten sullen willen helpen bevorderen/ eñ de selvige tot recht ende billicheyt dringen/ twelck den Coninck ende den Vorst. Cardinael tallen tijden aende Hansesche souden erkennen/ Datum in Lubeeck/ prima Iunij M.D.xcvij.

In dese voyagie hadde dese Ambassade den Coninc van Denemerckẽ ooc beweecht om in Engelant ende Nederlant te senden/ also dat oock gheschiede/waer van wy hier voren verhaelt hebben.

Hier over den Keyser oock seer beweechẽ zijnde/heeft hy een Mandaet in drucke wtghegheven tot Praga/ van date den eersten Augusti 1597. waer inne de vorder procedu-ren vande Hansesche in verbat staet/ waerom wy het inhout int corte sullen verhalen.

RVdolphus de II. Keyser vã Roomẽ/etc. verhaelt hoe dat de Duytsche Hansesche Steden overlanghe clachtich gevallen waren / als dat sy meer dan over drie hondert Iaren int Coninckrijc van Enghelant vercregen hadden/ vryheden/exemtien eñ ghe- Mandaet des Keysers bannende de Engelschen Coophandel in Duytslãt den eersten Augusti/ 1597.
rechticheden/ so wt der Coninghen weldadicheyt/ als met groote sommen gelts/haer eñ den heylighen Rijcke ten besten / tot vorderinghe van Coophandel verworven/ende tot nu toe met groote oncosten onderhoudẽ/ die haer van xiiij. Coninghen in Engelant geconfirmeert is/ende oock bevesticht byde Geestelijcke eñ wereltlijcke Statẽ des Rijcx van Engelant Anno 1474. eñ becrachtighet als een eewich ende onwederroepelijc Contract/eñ over sulcx besetẽ van over veel hondert jaren op haer contoor tot Londen/ der Duytschen Guildehalle ghenoemt/alwaer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. sy Laeckenen ghecocht ende goeden coop in Duytslandt ghebrocht hadden/ ende soo haren Coophandel ghedreven tot beyder Natien profyt. Hier teghen hadden haer eenighe eyghen baetsoeckende Coopliede/ Marchants Aventueriers ghenoemt/ opgeworpen/ soo dat de teghenwoordighe Coninginne Elisabeth/ haer voorschreven Privilegien niet heeft willen ghestaden/ maer die afgeseyt om dat de Hansesche niet en wilden de voorschreven Aventueriers residentie vergonnen tot Hamborch/ dat niet doenlijck ofte verantwoordelijck en ware/ het welcke al streckte om dat de Aventueriers alleene den Laken-handel door gantsch Duytslandt mochten hebben/ de Hansesche wtsluytende contrarie alle Rijcks Rechten/ ordonnantien ende ghebruycken/ gheheel monopolisch zijnde/ waer door de Lakenen deen helft dierder waren ghewordden/ als doen de Hansesche haer Privilegien genietten. Voorder so claechden sy oock over het qualijck bereyden der Lakenen/ oock over het plonderen ende rooven ter Zee der Enghelscher Vrybueters/ waer teghen niet gevordert hadde des Keysers verscheydē vriendelijcke Brieven aende voorsz Coninginne.

Op alle dese clachten ware Anno M.D. Lxxxij. opden Rijcksdach tot Ausborch geraemt datmen de Engelsche Aventueriers gheselschap/ als gebruyckende onrechte ende schadelijcke monopolie/ soude wt alle het Rijck verbieden/ met opene Mandaten tot wedercrijginge der Hansesche Privilegien/ die wtbannende met alle haer goeden ende comenschappen te Water eñ te Lande/ op sware straffe ende verlies van Rijcks Regalia ende van Confiscatien. Maer dat wert doen op hope van verghelijckinghe ende goede ghebuerschappe noch wtghestelt/ ende door Ghesanten werdt de Coninghinne daer van verwitticht/ ende Keyserlijcke intercessie/ ende Commissarisen tot ghehoor der saken werden aenghebode/ eñ de Hansesche ghebeden/ in Enghelant eenighe verghelijckinghe te weghe te brenghen: Maer daer over wert niet dan eē verachtinge van ons voornemen vernomen/ de Enghelsche Aventueriers met haren monopolisschen handel voortvarende/ oock met haer Placcaten ende Vrybueters meer schade eñ ghewelt ter Zee aendoende.

Resolutie op den Rijcksdach tot Ausborch Anno 1582.

Sints Anno M.D. xciiij. lest/ opden Rijcksdach tot Rensborch/ hadden de Hansesche anderwerf seer heftich versocht/ te moghen in hare diere verworvene Privilegien ende erfverdrach herstelt worden/ ende de Zee bevredicht. Maer over eyntlijck besloten wert/ dat den Keyser noch eens vriendelijck aende Coninghinne schrijven soude/ op datmen de gheraemde Rijcks Mandata niet gedwongen mochte werden int werck te stellē/ het welcke gedaen ware den v. Julij M.D. xcv. met alle vriendelijcke beleeftheyt/ maer sy vercreghen antwoorde/ waer by sy mercten datse geenen danck behaelden voor het lange wtstel/ maer dat de Enghelsche werden gesterckt in haer ongherechtige opinie/ denckende datse groot ghelijck hadden/ met quaet nadencken over ons eñ den Rijcke. Eñ daeromme siende dat het wtstel vande Publicatie/ eñ de executie des Mandaets meer de voorschreven Aventueriers stijfde ende dede voortvaren/ ende dat het stont inde handt ende macht vande Coninghinne van Enghelant haer de Privilegien te vergonnen/ ende dat sy pretendeerde niemanden buyten haer Lant schuldich te wesen eenighe rekeninghe te gheven/ waeromme sy onwillich was om in tractatie elders dan in Enghelandt te comen/ daer sy selver rechter ware/ etc. Het welcke streckēde tot verclepninge van Keyserlijcke eñ des Rijcx authoriteyt/ so en conde hy van Keyserlijcke ampts ende gemeyn welvaerts wegen niet nalaten dan de eyghenbatighe onbehoorlijcke monopolien/ strijdende teghen de gemeyne beschrevē Rechten ende Rijcx afscheyden/ te verbannen ende wtseggen/ met de voorsz Cooplieden Aventueriers geselschap/ ende alle haer monopolische hoochschadelijcke handelingen/ goederen ende voordeelen/ wt het gantsch Rijck/ ende dat wt Keyserlijcke ende Rijcx macht/ op pene van Rijcx achte.

Rijcksdach resolutie tot Rensborch Anno 1594.

Willende ende bevelende/ dat vanden dach der Publicatie ende dry Maenden/ alle Enghelsche Lakenhandelaers ende Cooplieden/ die den gelselschappe der Marchants Aventueriers zijn toegedaen/ als oock hare Factoren/ wt alle Rijcx ghebiet/ namelijck Staden ruymen sullen/ eñ afstaen van alderhanden handelinge te water eñ te lande/ opentlijc ofte secretelijc. Verbiedēde voorts alle Vorsten ende Stenden eñ Onderdanen des Rijcx/ by verlies van alle hare Regaliē/ Leenen/ etc. so wie daer tegen doet/ ofte den voorsz Enghelsche Aventueriers Factoors ofte Dienaers eenige diergelijcke Paspoort ofte gunsticheyt bewijst te water ofte te lande: Eñ so yemant teghen dit Keyserlijcke gebodt/ den Enghelschen voorsz vorder de ofte toeliete te handelen/ sal elcke Overheyt ghehouden zijn sulcke liedē aen te grijpen/ eñ de goederen te confisqueren: dat ooc alle geleyt ofte gegeben Paspoort niet helpen sullen/ eñ so de Overheyt daer in versuymich bevondē werde/ belastmen des Rijcx Fiscael tegen de wederspannige te procederē/ eñ die sulcx den Fiscael aenbrengen/ sullē het vierdepart der verbeurder goederē hebbē. Actum tot Praga/ den eersten Augusti M.D. xcvij.

Verbanninghe der Enghelsche met haer Comenschappen wt t'Rijcke den eersten Augusti 1597.

Hier door hebben de Enghelsche Cooplieden haer moeten van Staden vertrecken/ niet tegenstaende de Coninghinne een Edelman Mr. Jhon Wrothe aenden Keyser/ eñ Meester Steven Lesieur aen etlijcke Vorstē naer Duytslant sont. Terwijle heeft de Coninghinne den xiij. Januari in haer Stadt Londen/ oock haer Patende wtghegeven/ haer daer in beclagende over de voorsz Hansesche onwarachtighe clachten/ eñ datmen haer antwoorde tegen de selvige niet hadde willen hooren/ etc. voorder gebiet sy alle de Hansesche Cooplieden alle haer Rijcke door/ eñ principalijc die noch warē residerende op het Staelhof in Londen/ niet meer te traffiqueren/ ende ten Lande wt te trecken ten selven daghe als haer subiecten bestemt was wt het Keyserrijcke te trecken/ als den achtentwintichstē van die maent Januari.

Coninginne van Enghelant verbant de Hansesche wt Engelãt den xiij. Januari. 1598.

Voorder

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. Voorder bevelēde den Magistraet der stadt Londen / met haer nemende de Officieren vant Tolhuys/den voorschrevē xxviij. dach Januari te nemen de possessie ende besidt vande selve huysinghen ofte Staelhof / tot voorder ordere/ ofte dat sy verstaen / hoe den Keyser hem sal houden. Oock verclaerde sy tselfde niet te streckē totte Ondersaten van Polen / ten ware sy pretendeerden te wesen Hansesche/ofte haddē mede gestempt inde schandelijcke beschuldinghe der Engelsche. Ghegheven tot Westmunster den xiij. Januari M.D.xcvij. stilo Anglie/int veertichste Jaer haers Coninckrijcx. Sints soo hebben de Hansestedē een vergaderinge van haer Bontgenooten tot Lubeer beschrevē/ alwaer maer weyninghe eñ compareerden/ so dat sy niet alles recht eenich zijn.

Alsoo daer sints noch hope was dat het misverstant mochte verdraghen worden/ so lietmen tot Londen de Hansesche noch de besittinghe van haer huysingen den handel alleen verbodē: Maer also sy wt Duytslant geen gevoegelijcke antwoorde en vercregen/ so heeft nv dē xiiij. Augusti den Mayer ofte opper Magistraet van Londen / van haer voorsz huysinghen het Staelhof/ inder Coninginnen naem possessie genomen/ niet teghenstaende den Olderman ofte Consul der Hansesche/ genaemt Hendrick Langreman daer teghen protesteerde/om dat daer meer dan hondert Cameren mochten wesen met alderhanden huysraet gestoffeert/die diversche particuliere toequam.

De Engelsche Cooplieden Aventuerieres hebbende nv moeten haer residentie van Stadē verlaten/ niet al wt hope zijnde van verdrach metten Rijcke/ hebben haer laten luyden te willen erghens in eenighe goede Stadt der vereenichde Landen nederslaen/ het welcke aldaer verstaen zijnde / hebben veel steden haer Gedeputeerde in Engelant gesonden/elck haer stadt recommanderende met verclaringe vande gelegentheyt der selviger/ elck Privilegien aenbiedende/ alsoo elcke stadt soeckt neeringhe tot hem te trecken / zijnde die Compagie der Enghelsche Cooplieden Aventueriers/ de vermogenste in handelinghe / ende sterckste in getale van geheel Europa/meest al van een stadt Londen/diens handel rijck ende groot is/Jaerlijcx veel milioenen bedraghende/ hebbende den Lakenhandel met Carsapē/Bayen/etc. ghenoech alleen in handen / het retour ofte betalinghe daer van veel Duytsche eñ Italiaensche handelinghen tot hem treckende/ haer niet met Wisselen ofte finantien gheneerende meer dan noodtlijck, haer handel verheyst. Aldus aenghesocht hebben sy desen Somer inde Gheunieerde Landen ghesonden haer Gedeputeerde/ als te weten haren Gouverneur eñ hooft Meester Richart Goddart Olderman ofte Magistraet van Londen/eñ Meester Benet ooc Olderman/met Meester Tomas Smit/eñ Meester Willem Rumney by haer gevoecht als haren Pentionaris / Doctoor N. Fletcher Rechtsgheleerde/dese hebben door Zeelant/ Hollant/Vrieslant/etc. gereyst/ de beste steden versocht welcke haer mochte de bequaemste ende best gheleghentste wesen/om haer residentie te nemen / als Dordrecht/ Delff/Amsterdam/ Rotterdam/ Campen/ Groeningen/etc. Maer also tusschē Vranckrijck eñ Spaengien vrede wert/eñ vele hope hadden dat Enghelant volgen mochte/hebben sy haer ghewoonlijcke residentie die sy altijt in Nederlandt hebben/behouden om haer fyne Lakenen te bereyden/ verwen eñ vercieren/geresolveert te continueren voor eenigen tijt/hoewel de wateren daer niet en dienen / om de Lakenen in te steken(want sy na haer mate nat zijnde ende gecrompen vercocht worden) desghelijcx oock tot het verwen ende bereyden.

Enghelsche Cooplieden verlaten Staden eñ worden in Nederlandt versocht.

Engelscher Cooplieden Gedeputeerde in Nederlant in Juli.

Dese hebben ooc byde Generale Staten in sGravenhaghe vercregen eñ besloten een accoort/salveconduyt ofte geleyde van date den xiiij. Juli. 1598. waer mede haer bevesticht worde haer Privilegien van Anno 1587. ooc een ordonnantie eñ Placcaet vernieut des Gravē van Leycester Anno 1586. den xij. Augusti/alles op vast betrouwē dat dingesetene vande vereenichde Landen ooc souden ghenieten het effect des inhoudens vande Privilegiē/ concordaten/entrecoursen ende ander voordeelen die in voortijden haer mede in Enghelant vergont zijn. So de Landen gheraden vonden/ tzy door misverstant/ oorloghe ofte om ander oorsaken/ dese Brieven van Salveconduyt op te segghen/soo sullen sy dat mogen doen/ prefigerende tijt van een quartier Jaers/half Jaer ofte langher om te moghen vertrecken. Sy confirmeerden oock de Privilegie van Hertoch Philips/ende modereerden de boeten vande verswegen ofte versuymde goederen in drie ofte vier dobbel. Over de betalinge vande Convoyen tot bevrydinghe vande Zee ende voorde Duynkerckers / soude op moderatie ghelet worden / doch sy souden genieten het incomende Convoy voor haer Lakenen ende Carsapen. Sy vermochten ooc Lakenen eñ Carsapē op certificatie van haer Court weder wt na Engelant te voeren sonder lasten/eñ dat binden een jaer/ alles in conformiteyt dat de Cooplieden van Nederlant desen aengaende in Enghelant toegelaten is: Meer ander poinctē/nopende Brieven van Cessien/van Rechten/ooc crimenele actien/waren ghespecifieert. Ende volghende dit besluyt ende resolutie/zijn sy in September met een groote Vlote met Lakenen tot Middelborch aengecomen/eñ haer aencomste verwitticht met gedruckte Placcaten opde Poorten der steden.

Salveconduyt der Engelsche Cooplieden inde vereenichde Landen vergont met bevestinge van haer Privilegien/ den iiij. Juli.

Enghelsche Cooplieden blijven ende comen tot Middelborch.

Den xxiij. Januari werden inde vereenichde Landen gepubliceert een Placcaet/ gheraemt ende gedateert den iiij. Juli te voren/als dat niemant en sal mogē hem vervorderen wt Nederlandt te voeren naer de steden ofte Havenen van Spaengien/Portugael eñ andere Landen Westwaert gelegen/onder tgebiedt van Spaengiē staende/ noch op plaetsen in Vranckrijc gelegen/die het met Spaengien houden/als Lorapnen/ Sauoyen ofte Liguers/ Salpeter/Buspoeder/Geschut/ Clootē/Lonten/Musketten/ Roers/ Rondassen / Corseletten / Lancien/ Spiessen/ Hellebaerden./ Slachsweerden/

Placcaet inde vereenichde Landen van ammonitie eñ inlansche Granen nae Spaengien te voeren.

 Clock-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

Clockspijse/Coper/ Seylen/Cabels/ Touwen/Anckeren/ Masten/ die zijnde festhien palmen/noch Tarwe/Rogghe/Garste/etc. noch eenighe Granen die inde vereenichde Nederlanden ghewassen zijn/ op verbeurte vande selvighe goederen / ende alle andere den selven eyghenaer toecomende int selfde Schip/ende oock vande Schepen/ende dat de eyghenaers vande goederen / ende de Schippers daerenboven ghevanghen sullen worden/ tot datse betaelt sullen hebben de peynen/daerinne sy nae goetduncken des Rechters sullen ghecondemneert worden/ niet minder voordē eygenaer als vier hondert Gulden /ende voorden Schipper niet minder dan twee hondert gulden.

Noch een Placcaet werter afgheroepen van date den xxiij. Juli voorleden/ inhoudende dat niemant eenighen toevoer mochte doen op Cales / Grevelinghen / Duynkercken / Nieupoorte / Slups ofte andere buyten Duyns van Vlaenderen ghelegen/ ofte eenighe Binnenlandtsche ghewassen granen erghens wt te voeren/ op seer hooghe penen.

Ordonnantie op het geweer der Staten Krijchsvolc/ den ij. Januari.

De Staten Generael der selvigher vereenichde Provintien raemden den tweeden Januari een ordonnantie op de Wapenen van haer Krijchsvolck / als dat haer Picquiers moesten hebben Stormhoet/Gorghelin / het voorste ende het achterste vande Rustinge/ Rappier ende Pijcken/op peyne voorden Stormhoedt thien stuyvers/ tRappier ende Pijcke twintich stuyvers/ voor de Rustingh tvoorste ende achterste in monster niet te passeren. Voorts dat het vierdepart vande Pijckiers/ die de hoochste payen trecken/noch souden moeten hebben hen Armstucken / ende Tacchetten voren/op peyne van thien stuyvers. De Musquettiers moesten hebben een Stormhoet/ een Musket ghevoort op acht looden int pont/ ende spelende met thiene / een Rappier ende Forquet / op peyne van Stormhoet ende Forquet thien stuyvers/een Rappier twintich stuyvers/ Musket twee gulden. De Schutten moesten draghen een Stormhoet/ ende een Roer gevoort op vijfthien looden int pont/eñ spelende op seventhien looden/ende een Rappier/ al op voorgaende peynen / welcke peynen op elcke monsteringhe ten proffijte vanden Lande souden ghecort worden.

Reformatie voorghestaghen/ om de Vaendelen volder te hebben.

Inde Geunieerde Landen wert voorgeslaghen om de Vaendelen voetvolcx volder te hebben ende te houden / datmen die van hondert eñ vijftich coppen soude reduceren ofte af brengē op hondert eñ twintich hoofden ofte coppen/ ende dat op volghende gewoonlijcke gagie ofte soldye / berekenende tot elck Vaendel derthien Officiers/die souden hebbē drie hondert eenendertcih gulden ter Maent/ veertich Pijckiers souden hebben teghen twaelf gulden ter Maent mette Edellupden vijf hondert guldē/noch dertich Musketiers tot twaelf gulden/ maect drie hondert ende tsestich gulden/ vierendertich schuttē tot acht eñ negen gulden ter maent/ belooptt twee hondert negenentachtich guldē/met drij jongers/beloopt vierentwintich gulden/dese tsamen makē hondert eñ twintich coppē/ eñ soudē bedragē vijfthien hondert eñ vier gulden ter Maent. Dese reductie (hoewel die maer voorgeslagen wert) is terstont by die vā Hollant meest int werc gestelt / eer die tedege geresolveert was/waer wt terstont spruyte contrarie effecten / van datmen daermede vermeynde/te weten/dat so veel ende eer meer faulten bevonden werden/onder de hondert eñ twintich man/als te voren onder de hondert eñ vijftich/boven dien dat wt de Vaendelē werden afgedanct alle de beste Soldaten die de grootste gagie streken/door de gierichept van menighe Capiteynē: Welcke beste Soldaten wten dienste zijnde/vele byden vyant liepē/ ende meer souden gheloopen hebben/ hadde daer wel ghelt geweest. Hierover heeft Prince Maurits namaels seer gheclaecht/ eñ veel moeyte aenghewent metten Rade van State om reformatie/ende de Vaendelē volle eñ complet te vinden.

Daer werden op dese tijdt by Maurits ghearbeydt om noch vier Vanen Ruyteren op te lichten/ daer die van Lingen (nv toecomende Pr. Maurits) eene maken souden onder den Heere Graef Lodewijc van Nassouwen.

Afsterven vandē Ceurvorst van Brandenborch ende Hertoch Richart Palsgrave in Januari.

In desen Winter den xviij. Januari sterf den Marckgrave van Brandenborch Ceurvorst/ seer oudt zijnde / syn Sone dē Marcgrave Joachem Administrator van Maydenborch succedeerde in syn plaetse/ desghelijcx sterf oock den xxj. Januari den Heere Richart van Zimmeren Paltsgrave / oock den Ceurvorst van Triere.

In oorlochsche feyten wert desen Winter lutter wtgherecht. Den xxvij. Januarius was den Ritmeester Edmont met ses Vanen Ruyteren van Berck met twee hondert voetknechten nae Limborch ghetrocken/ om ses Vaendelen knechten aldaer te slaen/ maer ontdect zijnde/ trockē sy in sHertogēraet/ dies sy wederkeerdē met moeyte door den sneeu. Den xxij. Februari hadden dese selvige Ruyteren int Lant van Gulick een Convoy van Suyckeren gheslaghen / ende aftreckende/werden sy by Burick overvallen/den buyt haer afgenomen/eñ xvj. vandē heuren bleven ghevangen. Maer den xxvj. Februari convoyeerden hondert ende thien Peerden vant Garnisoen van Breda / den Commis Gelmen na het Lant van Luyc/ int wederkeeren werden sy inde Kempen in een Dorp overvallen/ende verlorē achtentwintich Peerden/eñ festhien mannen bleven ghevanghen.

Aenslach opt Casteel van Woude by de Staten volck te vergheefs / den vj. Februari.

Daer is eenen aenslach op de stercte van Woude by Bergen op Zoom gepractiseert gheweest/by een Commissaris van Steenberghen/die gewonnen hadde den wille van een Sentinelle ofte schiltwachte binnen de sterckte/ die snachts opden vj. Februarius beschēydē hadde hy(daer staēde opde wachte op seker ure ende oort door den gracht comende)haer te laten opclimmē int Casteel. Desen Commissaris heeft dit den Gouverneur van Berghen Bacx aenghesept/die hem met bequaem volc ende den Ritmeester Statenbroec met een schuyte op eenen waghen

ghen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. gen liet ten bestemdẽ tijde reede vindẽ/ maer Bax hadde den Commis ghebeden hem de Guydẽ te gevẽ / eñ tgeheel belept op hem te laten aencomẽ/ om dat sulcken exployt syn werc niet was/ so hadde den Commis nochtans willen mede gaen/ ende selve de directie geven. Als nu daer ter ghesetter uren alles snachts aengecomẽ was/ so heeft den voorsz Commis een schricken ghecregen/ dat door tlicht vandẽ sneeu/ alles ontdect mochte wesen/ waeromme hy wt vreese hem vertroc so dat als nu de Schiltwachte riep ter bestemder uren om aen te comen / so en condemen desen Commis noch eenige vã syn Guyden vinden hoe neerstich men oock sochte/ ende terwijle haddẽ Bax ende Stakenbroeck die schuyte int water gestooten om den gracht te passeren/ maer so sy niet en wistẽ waer seker aenvaren/ verliep de ure vande Schiltwacht/ waerom hy alsser een ander Schiltwacht vast opgebracht werde/ heeft allarm ghemaeckt om syn lijf te salveren / ende afgeschotẽ/ daer door sy moesten astrecken eñ den aenslach ontdeckt. Den Gouverneur van Woude hadde wel achterdencken datter verstant binnen moeste zijn/ maer dorste de Schiltwachte niet aenspreken om dat hy geschoten hadde/ tot dat hy om eenen synen ghevanghen Neve tot Steenberghen schreef om te rantsoeneren / soo dede desen Commis noch een faulte met antwoorden dat hy den Neve soude senden/ so wanneer hy de Schiltwachte die doen stont soude senden/ anders soo mochte hy synen Neve niet hebben/ alsoo den selven synen vrient meldende/ dies dẽ Gouverneur dede die Schiltwachte aentasten/ eñ naerder de sake ondersoecken.

Rijcxs vergaderinghe tot Reghensborch.

In desen winter was een vergaderinghe ofte Rijcksdach tot Regensborch beschrevẽ/ alwaer dat niet bysonders gehandelt wert/ hoe wel den Keyser daer geerne consent hadde ghecreghen van penningen tot de Turcsche oorloghe/ daer en verschenen maer Gedeputeerde/ sonder last van yet in te willighen als te voren / voorts liep den tijt door ende af in clachten ende disputen van protesterende Vorstẽ/ tegen Inquisitie eñ dwanc van conscientie/ ende en conden gheen versekerheydt op haer oude clachten ofte Gravamina vercrijghen. Oock soo en hadden de Gedeputeerde selfs niet connen verdragen/ op een hooft te verkiesen teghen den Turck inde oorloghe te ghebruycken: Van wegen de Chuervorsten werdt voorgheslagen/ den Pr. Mauritius van Nassouwẽ/ van wegen de Vorsten/ den Vorst van Anhalt/ van weghen de Geestelijckheydt/ Graef Herman vanden Berghe/ van weghen de Graven/ den Grave van Hohenlo/ van weghen Baroenen/ den Grave van Solms/ so dat sijt moestẽ laten aende verkiesinge vandẽ Keyser/ die geen van dien was aparent te nemẽ.

Overste teghen den Turck voorgheslaghen.

In Italien was desen winter gestorven den Hertoch van Ferrara sonder kinderen/ die hadde ghcerne syn Broeders naturel sone dat Hertochdom (langhe by syn geslachte d'Este beseten zijnde) naghelaten: Maer also den Roomschẽ Stoel ofte Pausen van Roomen de selfde heerlijckheyt ofte Hertochdom van Ferrara aen dat geslachte gegevẽ hadden/ als ten leene alleenlijck te besitten / soo langhe sy wetlijcke manlijcke vore hebben souden/ soo wilden sy daer tot niet verstaen. 1598.

Hertoch van Ferrara in Italien gestorven/ dien de Paus sue cedeert.

Den lesten Hertoch hadde gheen aenbiedinghe van eenighe milioenen ghelts/ tusschen spreken van Potentatẽ/ noch aenbiedingen van dienst teghen den Turck nagelaten/ om voor synen Neve Cæsare d'Este de huldinge vanden Paus te becomen. Daerover ghestorven zijnde/ heeft desen Neve Cæsar d'Este ghesocht dat Hertochdom te houden/ ende groote aenbiedinghe aenden Paus gedaen/ die niet wilde hooren/ maer wilde dat weder onder ofte aen den Stoel van Roomen hechten/ soo dat ten lesten de questie tot een open oorloghe wtghevallen is/ over beyde syde vrienden eñ Krijchsvolc vergaderẽde. Wt Enghelant heeft den Grave van Essex eẽ Edelman Sire Chorly Adventuerier derwaerts gesonden/ om den voorschreven Cæsare d'Este allen dienst aen te bieden/ met beleyders van Krijchsoverste/ Officieren ofte Capiteynen/ verstaende dat den Paus hem wilde depossederen vande Landen die hem by syne Voorsaten ghelaten waren/ ende so sy vyanden warẽ van Tyrannije/ wilden sy hem geerne alle behulp toeschicken: Desen selven Edelman hadde ooc last diergelijcke Brieven van de vereenichde Landen te procureren/ waerover hy creech den xiij. Januari Brieven vanden selfden inhout vanden Pr. Maurits: Maer in Februari creech men tydinghe/ dat desen Cæsar d'Este metten Paus overcomen was/ behoudende de Hertochdommen van Modena ende Regiob met eenichsander plaetsen/ met groote schatten van gelde/ eñ een pencioen/ eñ synen outsten Soon Cardinael gemaect te worden/ waer over den Paus namaels na Ferrara trock met grootẽ state/ daer een Casteel bouwẽde.

Pr. Maurits hadde in Meerte eenen aenslach op Vlaenderen voorhanden/ om synen vyant werck te geven in die Provintie daer hy tmeeste ghelt van trock/ alsoo hadde hy met aller stilheyt alle syn volck den achtsten Meert beschreven tot Willemstadt/ met alderhande ghereetschappe ende nootdruft: maer daer zijnde/ isser sulcken tormente opgestaen wel acht daghen duerende/ als niet veel ghesien is/ so dat eenighe Schepen vergingen/ andere qualijc haer bergen connende/ voor soo vele dat den aenslach daer door moeste achterblijven.

Pr. Maurits aenslach op Vlaenderen door tempeest verhindert in Meerts.

In Hollant is in dit Jaer den tweeden Februari opt stranghe tusschen Catwijck ende Schevelinghen ontrent een ghehuchte Bergheyt ghcheeten / een Walvisch aengecomen/ die hem aen gront vindende/ eñ het water af ghelopen zijnde/ groot getier ende misbaer maeckte / alwaer hy vande Visschers met Cabels omslaghen allenskens naerder t'Lant ghebrocht wert/ daer hy na eenighe daghen gestorven is/ inwendich geborsten zijnde door syn groot ghewichte op het hert sant/ want het bloet eñ smout hem pisselingẽ afliep wt het Bachuys: hy wert na synen aert vande Visschers genoemt een Potwalvisch/ der ghelijcke soorte men meer ende oock grooter geweten heeft die aen dese Landen aengecomen zijn. Hy was lanck

Een Walvisch in Hollandt ghestranght den ij. Februari.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. tweeenvijftich rou voeten/ syn ooghen stonden vijfthien voetẽ van syn muyl/ vier voeten achter d'ooghen hadde hy een vlimme/ den muyl hadde onder eenen bec/ wtstekende lanck seven voeten/ maer gheheel smal/ ende hier in stonden tweeenveertich tanden wit als yvoor/ elck wtstekende ghelijck een Hinnen Ey/ ende dien langhen beck sloot in het ghehemelte boven in soo veel putten die hert warẽ/ desen Visch was manlijc/ want hy hadde syn manlijck lidt wtstekende/ ende doot zijnde ses voeten lanc: Synen steert was hooghe ofte breet derthien voeten/ zijn dicte (midts hy int sant lach) conde men niet meten/ was voorwaer een groote Beeste. Hy wert van weghen de Graeflijckheydt van Hollant vercocht voor hondert eñ sesentwintich gulden/ dat goedẽ coop was gerekent voor den ghenen die daer Traen-Olie van maecten: Den bec wert geschoncken den Grave Jan van Nassouwen/ ende tot Dillenborgh ghevoert.

De Schansse in Vlaenderẽ Pacientie by de Fransoysen den Spaengiaerden vercocht den iiij. Februari 1598.

In Vlaenderen teghen over Zeelant niet wijt van Biervliet/ lach een Schansse/ de Pacientie ghenoemt/ die die van de Spaensche zijde ontrent den vierden Februari in cregen/ door eenige Fransoysen die daer op laghen/ ende die voor ghelt over leverden/ waer door generalijc het Fransoys Krijchsvolck (principalijck by die van Zeelant) in quaet nadencken ghecomen is.

Aengaende de tachterheydt vanden Coninck van Spaengien/ waer door by een decreet in drucke wtgheghevẽ wert/ dat hy alle assignatien ofte bewijsen van betalinghen die hy syn crediteuren te voren overghestelt hadde/ wederriep ende resumeerde/ ende hoe hy ten lesten weder met de selve accordeerde/ hebben wy int voorgaende Boeck verhaelt. Nu int beginsel van dit Jaer isser in drucke int Spaensch wtgegeven/ het accoort ofte Contrackt dat den Coninck tot Madril in Spaengien den xiij. Februari M. D. xcviij. ghetroffen heeft/ met ettelijcke Ghedeputeerde/ vercoren by alle de Hoofsche Negociantẽ/ eñ vã haer allen vollemachte hebbende/ te wetẽ/ met Hector Poramilo/ Ambrosio Espinila/ Francesco de Malvenda/ ende Joan Jacomo de Grimaldi/ in welck Contract den Coninck als nv beter geinformeert zijnde/ justifieert ofte ontschuldicht alle sijn Hoofsche Negociantien/ niet teghenstaende sy in syn voorgaende decreet seer beschuldicht waren/ om dat sy haer wilden ende conden by alle rechten ontschuldigen/ ende houden staende dat hy (namelijck den Coninc) nieten vermochte met geenen rechte haer te ontnemen tgene haer eens overghegeven was in betalinghe/ ten ware sy eerst gehoort waren in hare defensie/ ende dattet bleke dat sy onwettelijcken ghehandelt hadden/ daer sy hem bewesen hadden alles gedaen te hebben by synen bevele/ twelc hy nv bevont waer te wese/ ende soude by rechte niet anders proberen connen: Waeromme hy haer gheheel ontschuldighen moeste/ ende alles hem selven wijten/ daer den grooten noot ende gebreck van ghelde hem toe gedrongen hadde/ versoeckende dese Negociantẽ tgelt op hooghe Wisselen te nemen voor hem/ welcke Wisselẽ liepẽ van deen Lant op het andere/ ende van deen Marct tot de andere/ eñ dat wt synen bevele/ waeromme hy nv anderwerf met haer overcomen was.

Tractaet tusschen Coninc van Spaengien ende de Hoofsche Coopliedẽ onschuldigẽ de de Negocianten/ den iiij. Februari.

Hoofsche Negocianten leveren den Coninc vier hondert duysent Ducatẽ alle maendẽ voor achthien maenden lanc tot versekeringe vande oude schulden.

Als dat sy/ te weten/ de voorschreven vier gecommitteerde inden name van alle de ander Negociantẽ/ (om de oude assignatien eñ verpandingen/ by het voorschreven decreet haer afghenomen/ haer op seker middelen souden weder ghegheven worden/ bestaende in twee soorten van Iuros, dat zijn Domeynen ende renten) soudẽ tot de oude schulden noch toe legghen een nieuwe somme van seven milioenen ende twee hondert duysent Ducaten tot dryenvijftich stuyvers/ na valuatie van Wissel elcken Ducaet gerekent/ ende dat te betalen/ te weten/ totten behoeve vande oorloghe in Nederlandt aenden Eertshertoch Cardinael/ ofte synen bevelhebberen alle Maenden twee hondert ende vijftich duysent Ducaten ten prijse voorsz/ ende dat achthien Maenden gheduerende/ ende de een den anderen volghende/ beginnende/ deerste betalinghe den lesten Januari/ van dit loopẽde Jaer M. D. xcviij. tsamen beloopende dat sy in Nederlandt souden betalen vier ende een half Milioen Ducaten. Ende noch in de Rijcken van Spaengien ofte in ander Rijcken naes Coninex believten/ meer een somme van hondert eñ vijftich duysent Ducatẽ alle Maenden/ oock achthien Maenden gheduerende/ tsamen vier hondert duysent Ducaten ter Maent/ die tẽ eynde vande achthien maenden beloopen sullen seven milioenen eñ twee hondert duysent Ducaten van dryenvijftich stuyvers stuck.

Remboursement ofte bewijs vã betalinghe den Coopluedẽ bewesen.

Tot weder betalinghe van dese seven milioenen ende twee hondert duysent Ducaten/ metten intereste teghen thien ten honderde tsiaerts/ souden dese ghecommitteerde Negociantẽ bewijs hebben/ te ontfangen vanden ghelde des Coninex/ ghecomen wt Indien/ int Eylant van Ercrera/ daer doen tijdinge van was/ twee milioenen gereet in Realen vã Silver/ ofte in Gout. Noch werden bewesen tonfangẽ in Spaengien vande Servitios ordinaris ende extraordinaris/ vande Jaren M. D. xciiij. verschenen totten Jare sesthien hondert verschijnende/ een milioen ende een hondert duysent Ducaten: noch op de Servitios vant Conincrijc van Granado/ een hondert duysent Ducaten: noch op vercoopinghen van Officien/ consumptien/ compositien eñ andere extraordinari dinghen die vervallen souden dit Jaer M. D. xcviij. ende int volgende Jaer M. D. xcix. ende op tgene sy souden mogen verkiesen ofte bedencken daer ghelt mocht van comen/ een milioen Ducaten. Noch werdẽ bewesen opde Vlote wt Indien verwacht in dat Jaer 1598. twee milioenen in Realen ofte Gout/ ende noch opde Vlote die tvolghende Jaer 1599. soude mogen comen ses hondert duysent Ducaten. Ende meer opde Crisado ende Escusaden/ die den Coninck souden toecomen indẽ Jaren M. D. xcix. eñ sesthien hondert/ de somme van een milioen eñ twee hondert duysent Ducaten.

Samen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. Samen beloopen dese bewijsingen op acht Milioenen Ducaten/ op de rekeninge vande maentlijcke betalende somme van seven Milioenen/ende twee hondert duysent Ducaten / ende dē interest ofte toewas die daer op vallen soude. Ende op datter gheen ghebreck soude wesen aende maentlijcke betalinghe vande vier hondert duysent Ducaten ter Maent/ werdt dese Gecommiteerde alle Paspoorten vergont/om haer ghelt wt de Coninckrijcken van Spaengien te voeren / oock datter ses Galleyen vanden Admirael Andrea Doria tot haren dienste souden wesen.

De Voorsz. sche Negotianten ende ander handelaers onder haer crijgen Privilegie.

Voorder en mochten de voorsz Ghecommiteerde noch haer Meesters onder haer schuylende van geen haer Crediteuren aenghesproken worden ofte gemaent/ by rechte ofte andersins / om haer niet te benemen het volbrenghen der voorschreven betalinghe den Coninck belooft/ maer moesten alle die andere Negocianten/schuylende onder de voorschreven Ghecommiteerde / tot het opbrenghen van dese penninghen / elck nae rata vande somme ofte aenpaert byleggen/ ende so souden de voorschreven assignatien op de Juros ofte Domeynē allenskens met een derdendeel seffens haer in handen ghegheven worden/ende nae die rata soude elck syn Crediteuren oock betalen. Den Coninc ordonneerde oock twee Consuls/ ende eenen gheleerden bysitter/ om alle questien eñ verschillen tusschen dese Gecommitteerde ende haer medegenooten ende haer Crediteuren/ nopende dese saken te slissen / ende daer over te vonnissen/ sonder apel dan tot Conincks Tribunal. Dierghelijcke conditien zijnder meer/alsoo die in Spaensch ghedruckt wtghegheven is. Geschiet tot Madril den xiiij. Februari / Anno M. D. xcviij. onderteeckent byden Pr. Philips/ indē name vanden Coninck/om dat die doen cranck was/welc Contract den Coninck selfs sint heeft bevestiCht/ende wordt vast volbrocht.

Aldus mettē voorgaenden Contracte den Coninck van Spaengien besorcht ende versien zijnde met ghelt/ soo wel in Nederlandt als in Spaengien / om voorder te thoonen aen den Vorstelijckē Cardinael/ dat hy hem met syn Dochter ende Nederlanden niet verlaten wilde/ heeft hy hem op syn versoec een deel Spaensch Krijchsvolck toeghesonden/ siende dat de invasien van Engelant oft Yrlant hem niet gelucken wilden/ ofte nu hem niet te passe comende.

Waeromme hy den Admirael Pretendona die een van syn Admiralen geweest was op de groote Spaensche Vlote / Anno M. D. Lxxxviij. belast heeft den Generael Don Sanctio de Leyua met vier duysent Spaēgiaerden in Nederlant nae Calis in Vlaenderen te voeren. Dit Krijchsvolck was ghetrocken wt alle de Compangien die in Biscayen laghen / ende nae Enghelant ofte Yrlant meynden te varen / verdeylt onder vier Colonellen/ Gabriel Andrada / Don Joan de Velasco/ Don Pedro de Morogeon/ ende een ander / ende werden ghescheept in achtendertich Schepen / groot ende cleen zijnde van tusschen tsestich ende hondert ende dertich lasten tstuck / meest Oostersche eñ ghearresteerde Nederlantsche / eenige Biscainsche/ ende zijn afghevaren int beghinsel van Februario/ ende zijn in thien ofte twaelf daghen den xxiiij. voorsz tot Cales wel aengecomen/ daer voor deerste de cleynste schepen invoeren/ rechts als de Hollantsche eñ Zeelantsche schepen by onweder vande wachte aldaer afgheseylt waren/ die den xxvj. voorschreven daer weder voor quamen / eñ noch eenighe saghen invaren inde Haven / waer van sy noch het grootste namen: eenige vier oft meer wt vreese stranghden/ expressen last van te stranghen hebbende/ om het volck te salveren/ so sy besprongē werden vande Nederlantsche oorlochschepen : tghene datter ghenomen werdt/ was een groot Hamborgher schip/ groot hondert eñ dertich lasten/ ghewapent met thien Gotelingen geschuts ende acht steenstucken/ dit niet wel waters ende ghetyde ghenoech hebbende / ende niet geerne strangende / daer oock perijckel voor het Krijchsvolck in gelegen was / is also gecomen in syn vyanden handen / ende werdt tot Vlissinghen gebrocht: hy hadde op hondert ende vijftich Spaensche Soldaten/ onder den Capiteyn Alonzo Sanchez de Villa Real / met noch twee Pyloten / de welcke gheexamineert zijnde / haer reyse verhaelden. Dese Schepen hadden eensdeels Paspoort (door tusschenspreken vanden Ambassadeur vanden Keyser ende van Denemercken/ als dat sy vry souden moghen nae huys varen/ dit Krijchsvolck aen Lant geset hebbende: de andere resterende zijn meest daer ghebleven ende vergaen / hoe wel haer voornemen was veerthien van dese schepen ter oorloghe op te rusten / ende de oorloghe tet Zee te beginnen/etc.

De Coninck van Spaengien sent vier duysent Spaengaerden aenden Cardinael in Nederlāt den xxiiij. Februario.

1598.

Den Oversten van dit Krijchsvolc Don Sanctio de Lieua/ quam den derden Meert tot Brussel/ syn volck werdt in Vlaenderen ghelogeert / alsoo dat de Landen vast vol Spaengaerden werden beset / diemen doen berekende datse wel thien duysent in getale alle de Landen deur maken souden : waer by de verresienste Nederlanders wel mercten dat den Vorstelickē Cardinael geen anderen wech inde regieringhe dochte voor te nemen/ dan syn voorsaten ghedaen hadden/ om dat hy selve al over langhe om dit volck gheschreven hadde/ toonende te mistrouwen het binnelantsche Krijchsvolck / ofte die te verachten/ ende hem met vreemde te stercken. Dese ghevanghen Spaengiaerden tot Vlissinghen/ vertelden oock hoe datter xij. Gallioenen nae de Terzeras waren afghevaren/ om het gelt wt Indien die mette Vlote daer gelant was (also wy verhaelt hebben) te gaen halen / ende dat sy noch inde Coruna gelaten hadden ontrent Lxx. Schepen/ waer van ontrent veertich waren ter oorloghe toegerust / ende van Krijchsvolck lieten sy daer noch ontrent twee duysent/ soo Spaensche als Italiaensche Soldaten.

Den Vorst. Cardinael wt mistrouwen der Lantsaten/ hadde om Spaēgaerts geschreuen.

De Gheunieerde Nederlanden siende dat haren handel ende Zeevaert op Spaengien dagelijcx sorgelijcker werde / om dat sy daer te verwachten hadden arresten van haer Schepen/ confiscatien van haer goederen/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

Neghen Hollantsche Coopliedeu senden vier schepen nae Oost-Indien / Anno 1595.

vangenissen van haer Schippers eñ Cooplieden / onder pretert dat sy wt Nederlandt quamen / ofte dat sy moestē van die Inquisitie aldaer van haer ghelooue gheexamineert wozden / ofte dat sy den Coninck moesten dienen / meest sonder / ofte vooz cleynen loon / ende dat dickmael tegen haer Vaderlant ende ghemoet / soo wert ter getracht oock wt haer oozloghe een nut ofte profijt te rapen / de occasie waernemende dat sy nu wt het Spaensch jock waren (soo sy dat noemden) om dat sy te vozen niet mochten de werelt beseylen / noch op beyde de Oost ofte West-Indien varen / noch op de Custen van Afriken / noch Guinea / Brasiliē / noch op de Eylanden. Dese consideratien hebben eenighe beweecht (hopende van Spaengien afghesneden te blijven) om een gheselschap op te rechten / eñ Coophandel op Oost-Indien oock te versoecken / also wy int xvij. Boeck daer van wat gheroert hebben. Aldus zijnder int jaer M.D.xciiij. tot Amsterdam in Hollandt neghen Cooplieden te samen ghespannen / namelijck Hendrick Hudde / Reynier Pau / Pieter Dierickssen Hasselare / Jan Jansz Carel / Jan Poeppe / Hendric Buyc / Dierick van Osse / Syuert Pietersen / Aert van Groorenhuys / dese Cooplieden zijn de eerste gheweest / eñ hebben vier nieuwe schepen doen maken / te weten twee / groot zijnde twee hondert ende dertich lasten / het eene was ghenoemt Mauritius, ter eeren van Pz. Maurits haren Stadthouder / dander Hollandia, een van hondert eñ dertich lasten / ghenoemt Amsterdam, met eē Pynasse genaemt het Duyfken, groot xxv. lasten ofte vijftich baten. Dese Schepen zijnde ghevozdert by de Staten van Hollandt / ende gheassisteert van Metalen gheschut / etc. wel toegherust / hebben sy na Oost-Indien gedestineert / om daer een vaert te beghinnen / ende handel op te speuren van Specerijen te halen / daer de Poortugesen dien coopen / ende die Landen van Indien wijt ende breet zijnde / beseylende / souden sy daer eenen vasten handel moghen opspeuren mette Indianen / daer de Poortugesen gheen ghebiet en hadden / om alsoo de overlasten der Spaengiaerden te ontvlieden / ende niet meer benoodicht te zijn tselve met so grooten perijckel in Poortugael te halen / daer de Castilianen vast veel Poortugesen ondert decksel van Religie by d'Inquisitie selve verjaechden / die vele in Hollant tot Amsterdam quamen / ende met haer familie daer neder sloeghen.

Dese vier nieuwe Schepen zijn gewapent gheweest met xxiij. Metalen stucken Gheschuts / noch met xliij. yfere Gotelingen / eñ xxxvij. steenstucken / ende voorts versien met alle nootdruft tot een langhe reyse / op hebbēde ontrent twee hondert eñ vijftich mannen. Aldus wtghereet / zijn sy tseyle ghegaen wt Texel den tweeden April / Anno M.D.xcv. ende seyldē nae Cabo de Bone Esperance, sy ontmoeten een Poortugaelsche Caracke / die den Aertsbisschop van Goa voerde nae Indiē / die sy genoech machtich warē / maer volghende haren last / eñ misdeden die niet / maer voeren aen Boort / eñ thoonden malcanderen vrientschappe. Het Cabo creghen sy den tweeden Augusti daer na int gesicht / daer het volc veel sieck wert eñ storven / dies onthieldē sy haer (hebbende het Cabo voorsz. omgheseylt) ontrent het Eylant Madagascar ofte van Sint Laurens genaemt / aldaer sy twistich werden (een quaet die soodanighe langhe voyagien onderwozpen zijn / eñ seer sorgelijc is) eñ hebbē haer aldaer int Eylant van Sinte Maria langhe onthouden / ende weder haer reyse vozderende / zijn sy Anno M.D.xcvj. den elfsten Juni onder het Eylant van Sumatra ghecomen / eñ also hebben sy die Landen daer alomme versocht / oock zijn sy ghecomen int Eylant Iaua Mayor inde Coopstadt van Bantam, daer sy Cooplieden vonden wt Torckijen / China / ende wt ander Landen / daer hebben sy haren Coophandel van Peper ende Specerijen begonnen / ende zijn ten lesten dooz het benijdē van Poortugesen in suspitie byden Gouverneur vant Landt ghebrocht / die ten lesten van de Poortugesen omghecocht zijnde / den Hollanders vyant is gewozden. Daer na werden sy bycans overvallen vande Indianen / ondert decksel van vrientschappe / daer etlijcke vande Hollantsche Ghecommitteerde / ende den principael Schipper doozsteken werden. Alsoo dat sy niet conden volcomelijcken haren Coophandel drijven ofte voldoen. Waer over sy / siende datse seer geswackt waren van volck / een van haer schepen ledichden ende verbranden / te weten / Amsterdam ghenoemt / om dander beter te mannen / den xj. Januario int Jaer M.D.xcvij. ende resolveerden na huys te varē / eñ quamen aen het Eylant Baly, ligghende by Oostē vant groot Eylant van Iaua, alwaer sy vanden Coninck wel ghetracteert werden / soo dat daer twee Hollanders met haren vrijen wille aen Lant bleven. Van daer wel voorsien zijnde van Rijs / Water eñ sulcken nootdruft als sy becomen conden / zijn sy den xxj. Meerte Anno M.D.xcvij. tseyle na huyswaert gegaen / eñ passeerden den sevenden Mey weder Capo de Bone Esperance, Den xxv. Mey voorschrevē voeren sy vooz by het Eylandt van Sint Helena, daer sy veel Poortugaelsche Caracken vonden / dies sy niet en dozsten haer aldaer ververschē / maer voeren dooz / niemanden ontmoetende / soo dat sy den elfsten Augusti tot Texel in Hollant inquamen / zijnde in min dan vijf maenden van Iaua ofte Baly thuysghecomen / als sy twee Jaer ende vier Maendē wt geweest warē / vande twee hondert eñ vijftich mannē maer ontrent tnegentich persoonē thuysbrengende / so datter ontrent hondert eñ Lx. achterbleven waren. Sy brochten oock mede twee Jonghers van Madagascar, twee ander van Sumatra, met eenighe andere / oock eenen van China: de Jongers leerdē de Nederlantsche tale wel / eñ hebben de gelegentheyt van haer Lant breeder te kennen ghegheven. Dese voyagie hebben wy int corte verhaelt / wijsende den curieusen Leser aen een Histozie die daer van geschreven is / ende gedruct tot Amsterdam by Cornelis Claesz.

Hollanders die handelen in Indien ende Jaua / Anno 1596.

De Hollantsche schepen keeren weder in Hollant / Anno 1597. den elfsten Augusti.

Dit voorschreven gheselschappe van Amsterdamme van haer vier wtghesonden schepen nu de dry daer van thuys ghecomen

zijnde

1598. zijnde met eenighe ladinghe, hoe wel de profijtelijckste reyse niet gedaen hadden/so hebben sy nochtans anderwerf gheresolveert weder in dit jaer M.D.xcviij. derwaerts te senden/ende in plaetse van eenen afghestorven van haer geselschap/hebben eenen Geeraert Bicke aenghenomen: Voorder overmidts daer noch een ander Compagnie derwaerts oock Schepen wtsenden wilden om malcanderen niet te verhinderen / hebben haer tsamen gevoecht: Dese nieuwe waren Vincent van Bronckhorst / Symon Jansen Fortuyn/Govert Diericksen/Cornelis van Campen / Jacob Thomassen / Elbert Symonsen Jonctgen/ende Jan Hermansz.

Haer Schepen waren ghenaemt Mauritius, dat daer gheweest was/ den Schipper Govert Jansz. het ander was gheheeten Amsterdam, groot dry hondert lasten / den Schipper Cornelis Jansz. Fortuyn / het derde Hollandia, dat daer geweest was / den Schipper Symon Mau/ het vierde Schip Ghelderlant, groot twee hondert last / den Schipper Jan Bruyn / het vijfde Zeelant, groot hondert eñ tachtich lastẽ/den Schipper Claes Jansz Meichman/tseste Vtrecht, groot hondert eñ dertich lasten/den Schipper Jan Martsen / met twee Pynassen/ Vriessant ende Over-Yssel gheheeten. Den Admirael over dese acht Schepen was Jacob van Neck/den Viceadmirael Wybrant Warwijck/ende voorts tot seven Ghecommitteerde Raden / waer onder was Remskerck/ die in de leste Noortooste voyagie gheweest was/al ervaren cloecke mannen/van volcke ende nootdruft wel versien/ ende zijn wtgevaren wt Texel den eersten Mey/ weder na Iaua toe/ende dese compangie ofte geselschap doen maken noch vier Schepen meer/om ten naesten jare weder derwaerts te senden / om de vaert te continueren.

Vijf schepen wt Zeelant na Oost-Indien ghesonden in April.

In Zeelandt heeft oock Balthaser van Mouchoron/ een vermaert ende verre versoeckende Coopman/oock twee schepen na de selfde Oost-Indien ghesonden/den Leeu ende Leewinne/daer een verre versoeckende Pyloot Jan Dauis Enghelschman mede voer met Cornelis Houtman/die op de Amsterdamsche schepen lestmael Commis/ eñ principaelste gheweest was: Desgelijcx noch Adriaen Heyndricksen ten Haef/ ende Laureys Bax ende haer consoorten / oock dry schepen/de Mane, Son, ende N. waer van het eene ende principaelste genaemt de Mane, onder Enghelant comende / by ghebreck van qualick gheballast te zijn/ de Poorten vant gheschut open/ ende tselfde niet vast wesende/omghevallen ende ghebleven is met veel volcx / ende de andere twee zijn vroech van in April wtghevaren.

Vijf schepen van Rotterdam ghesonden na China en Indiẽ des werelts cloot omme den xxvj. Junij.

Voorder tot Rotterdam heeft oock een treffelijck gheselschap vier groote Schepen ende een Pynasse wtghereet/Den Admirael was groot twee hondert vijftich lasten / genaemt Hope, daer den Admirael vande gheheel Vlote op was Jaques Mahu / een ervaren ende geschickt Coopman / ende voor principael Pylote was Dierick Gherritsen van Enckhuysen/ die te voren langhe jaren in die Oost-Indische Landẽ gewoont hadde. Den onder Admirael was de Liefde genoemt/ groot hondert ende veertich lasten/ daer N. de Cordes als Vice-Admirael op was/het derde Schip was tGeloove, groot hondert ende tsestich lasten/ daer Capiteyn op was Geeraert van Beuninghen/ die inde leste reyse mede gheweest was/het vierde schip was de Trouwe, groot hondert ende twintich lastẽ/daer Capiteyn op was Bocholt van Dordrecht / tvijfde was de jacht ofte Pynasse/ de Blyde bootschap, groot xx. lasten. Dese van alles wel versien wesende/ zijn den xxvj. Juni wt den Briele tseyle gegaen/ waer op dat mochten wesen ontrent vijf hondert mannen / ende daer onder veel Krijchsvolck int gheweer ofte Wapen gheoeffent. Dese namen haer reyse op Brasilien toe/ om soo door de strate van Magellan te varen/volghende de Custen van Chili ende Peru/ na de Philippinas/ ende so na China ofte Japan te varen/ ende soo haren handel gedaen hebbende lanrx Capo de bone Esperance, des Werelts Cloot omseylende/ weder thuys te keeren. Ende ter avontuere te besoecken eenige Eylanden Las Califormias ghenoemt/twee ofte dry hondert mijlen van het vaste Lant van Noua Spania, gheleghen inde Mare Del Zur, waer van [illegible] deser tijt schrijven was ghecomen vanden Stadt de Los Angelos, achthien mijlen van Mexico gheleghen/van date den achtsten October/ Anno M.D.xcvij. daer volck was gesonden om dat te conquesteren/ die met verlies van twintich mannen te rugghe ghedreven waren/ nae dat sy eerst ghevonden hadden dat de selve Landen rijck van gout ende silver Mynen waren / ende oock van seer schoon groote orientale Peerlen / die op anderhalf vadem ghevangen worden in groote quantiteyt / passerende in schoonte ende groote de Peerlen vandẽ Eylant Margareta/ dies den Viceroy van Mexico een Borgher van aldaer henen sont om die te conquesterẽ met twee hondert Mannen/sy reporteren dat sy het vant vaste Lant in acht daghen conden beseylen. 1598.

Las Califormias ontdeckt inde Mare del Zur.

Daer zijn noch wtgesonden byden voorschreven Balthasar de Mouchoron / onder de authoriteyt vanden Pr. Maurits / etlijcke schepen ende Krijchsvolck / ontrent dry hondert wt alle Vaendelen ghetoghen/ met den Capiteyn Juliaen Cleerhaghen/ om in te nemen het Eylandt gheheeten Isole del principe, voor by Guinea gheleghen in Africa/by de Linie Æquinoctiael, ende Eylandt van sint Thomas/het welcke rijc van suycker gewas ofte Rieten soude wesen/ tot dien eynde veel Suyckerbackers mede nemende/ ende ander ambachtlieden/meynende mette Inwoonders (wesende Portugesen) metter minnen te overcomen/ ofte alreede overcomen waren/ welcke Eylant soude moghen dienen voor een goede herberge van alle Nederlantsche schepen dien wech varende/ende om met meerder sekerheydt te handelen dan eenen Hulscher ende Gratia ghedaen hadden/die meynden t'Casteel del Myna in te nemen/ maer waren vande Mooren ende andere bedroghen/daer Hulscher doot bleef eñ Gratia weder quam: soo werdt dit Krijchsvolck

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. volck mede ghesonden/ ende namen mede kalck/steen/ende yser om te bouwen.

Voorder zijnder noch van Rotterdam meer Schepen nae Oost-Indien wtghevaren/ ende veel andere nae West-Indien/ op verscheyden Havenen/so datmen rekent dat wt de vereenichde Landen dit jaer van M. D. xcviij. wel tachtich groote schepen wtgevaren zijn/ soo nae Iaua ende ander plaetsen van Oost-Indien ende nae West-Indien/ Brasilien, Castel del Mina, ende soo lancx alle de Custen van Guinea ende ander Eylanden.

De Grave van Comberlād comt voor Lisbone/ eñ neemt Porto Ricco.

Wt Enghelant seylden desen Somer ooc wt den Grave van Comberland met ettelijcke Schepen/ cleyn ende groot/ ende voer na de Haven van Lisbona/ alwaer hy eenen grooten schrick causeerde/ soo dat de groote Caracken nae Oost-Indien gheladen/ niet en dorsten wtvaren: Van daer voer hy nade Canarien/ ende soo nae West-Indien/ alwaer hy eenighe Schepen ghenomen heeft/ ende het Eylandt van Porto Ricco besprongheu/ ende de Fortresse overweldicht eñ inghenomen: ende om dat hem veel volcx afghestorven was/ soo conde hy dat niet houden/ alsoo alles beroovende/ brocht hy alle het Geschut daer van/ met goeden buet van Gember/ Suycker/ etc. Hy keerde in Engelant in October. Also dat over alle syden getracht wordt op verscheyden Navigatien op beyde de Indien/ beginnende op plaetsen daer de Spaengaerden noch niet volcomen meester en zijn/ rekenende alle dese voyagien als goede vruchten byde oorloghe vercreghen.

Coophandel eñ Trafique der Nederlanders op Torckijen.

Tot voorderinghe vande Coophandel eñ oock Navigatie/ hebben eenige Cooplieden gheyracticeert om oock te mogen traffiqueren in Africken, Egypten, Syrien ende Griecken, als tot Constantinopolen, Alexandryen, Tripolj, Patrassa, eñ voorts door alle de Dominien vanden grooten Torck/ waer toe sy hebben versocht aenden Coninc van Vranckrijck/ om door synen Ambassadeur int Hof vanden Torck gherecommandeert te worden/ het welcke den Enghelschen Ambassadeur aldaer gheerne soude ghedaen hebben/ hadden de Enghelsche Cooplieden over de Nederlanders niet jaloers geweest/ anders soude dat selfde hebben helpen draghen de groote oncosten ende Turcksche pracht die sulcke Ambassadeurs Agenten/ Bayli ofte Consul aldaer dagheliicx moeten gedoogen/ het welcke ooc de rechte oorsake was/ waeromme dese voorsz Nederlantsche Cooplieden op haren eyghen naem sulcken Octroy niet vervolcht en hebben/ die nochtans aldaer hooghelijck befaemt zijn/ soo om haer manlijcke cloecke daden/ als om dat sy de oorloghe (eñ so cleyne Landen zijnde) so langhe jaren connen houden staende teghen soo machtighen ende grooten Potentaet/ als is de Coninck van Spaengien. Hier over isser dit Iaer vercreghen gheweest dit Octroy/ daer wy het effect ende principael inhout by ghevoecht hebben/ zijnde vanden grooten Heere aldaer.

Octroy van den grooten Torc/ om in syne Landen te mogē varen/ ende vry handelē/ int Iaer Mahomets 1006 eñ int jaer Christi 1598. in April.

Metten heylighen Seghel vanden hooghen staet ende machtighe wooninghe van de hooghe ende ware Goddelijcke auditorie ende Raet/ met hulpe vanden hoogen Godt zy dit ons ghebodt: Alsoo den Ambassadeur vanden gebieder/ ofte Coninc over Vranckrijck/ die resideert aen onse hooghe Poorte ofte Paleys/ by supplicatie gesondē aen onse Keyserlijcke audientie/ heeft verclaert hoe dat byde Registers/ Acten/ ende hooge Privilegien/ soo wel oude als nieuwe/ gheconsenteert aende ghebieders ofte Keysers over Vranckrijck/ blijckt/ dat alle Natien/ vyanden van onse Poorte/ moghen comen onder de Baniere/ ende name vanden selven ghebieder ofte Coninck van Vranckrijck/ in alle Steden eñ plaetsen van onsen Rijcke/ om Coophandel te drijven: ende overmidts de Cooplieden vanden staet van Vlaenderen ofte Nederlandt/ hebben laten verstaen den wille die sy hebben/ om te comen met hare Schepen gheladen met comenschappen/ tot de Steden ende Havenen van onsen/ om te traffiqueren/ soo wel inde vermaerde stadt van Constantinopelen, Scio, Alexandria Alepo, als inde andere Havenen ende plaetsen van onsen Rijcke/ comende als geseyt is/ onder de Baniere ofte naem vanden ghebieder ofte Coninck van Vranckrijck/ om te moghen comen ende keeren/ ende op open vrye gheleyde blijven rusten/ verhandelende hare comenschappen/ sonder eenich letsel: so heeft den voorschreven Ambassadeur versocht particuliere Acte ende Privilegie/ conform de selve die de Fransoysen hebben/ om versekert te moghen wesen/ ende sonder vreese van eenigherhande becommeringhe: waer van ons zynde verclaers gedaen/ hebben gheconsenteert dit ons heylich eñ hooge teecken ofte Seghel ende ghebodt/ dat van nu voortaen aen de Cooplieden van Vlaenderen/ comende by Zee ofte by Lande met hare comenschappen/ om te handelen inde voorschreven Havenen ende plaetsen van onsen Rijcke/ alleenlijc trachtende haer trafijcke/ onder de Baniere ende name vanden ghebieder ofte Keyser van Vranckrijck/ eñ onder de beschuttinghe van haer Consuls/ op de voyagien/ weghen/ plaetsen/ ende herberghen/ soo wel sylieden Cooplieden/ als hare goederen ende haer Schepen/ dat onse Visiers/ Gouvernateurs van onse Rijcken/ Rechters/ de ontfangers der Tributen/ onse Zee-Capiteynen/ noch sy/ noch haer volc/ ende andere die onder onse gehoorsaemheyt staen/ haerlieden niet indringhen eñ moeyen sullen in eenigerhande manieren: ende alsoo de Fransoysche Cooplieden gaen/ comen/ eñ traffiqueren/ soo sullen oock vermoghen de voorschreven Vlaminghen gaen/ comen/ eñ onder het vry gheleyde traffiqueren onder de selvige Baniere ende naem vanden voorschreven Regeerder ofte Coninc van Vranckrijck/ sonder dat haer sal worden ghegeven eenighe hinderinghe ofte quellinghe/ noch binnen de plaetsen ofte stratē daer sy sullen eyghentlijck woonen/ also begrepen is inde Privilegie die wy vergont hebben aenden Fransoysen/ ende alsoo gheven wy hier van de wete ende tghebodt datmen gehoorsame ende gheloove gheve aen onsen Marck ende hooghen Segel/ als boven vermaent staet/

ende

1598. ende dat sulcx alsoo ghevolcht zy. Gheschreven in onse Keyserlijcke Stadt van Constantinopolis / int eynde vande Mane Ramazan/int Jaer Machomets M.vj. dat is in April/int Jaer ons Heeren Christi/Anno M.D.xcviij.

De Artijckelen vant Octroy ofte Contrackt dat de Fransoysen hebben vanden Turck/ is van date M.D.Lxix. in October/ eñ zijn begrepē in xviij. Artijckelen / genoech conform der Venetianen Privilegien/ inhoudende alle vryheyt/ sonder eenigen tribuyt ende molestatien / alsoo tot Parijs in drucke wtghegheven is Anno M.D.Lxx. by Jean de Bordeaux.

Duynkercksche eñ Cales oorlochschepen nemen veel schepen.

De oorlochschepen van Duynkercken eñ Cales hebbē op dit pas al vele rijcke Schepen ghenomen / soo wt Spaengien als van elders/gaende ofte comende/alsoo die passagie seer voor alle Schepen nootlijck ende gemeyn is / ende midts dat sy nu hebben schepen wt Spaengien tot Cales becomē/ werden sy dien van Hollant ende Zeelandt ontsienelijck / principalijck den Harinckbuyssen/die ghedronghen werden veel Paspoorten vande Admiraliteytē van Calis/Duynkercken/etc. te becostigen eñ te halen / waer door inde vereenichde Landen groote opsprake ghereees teghen de Capiteynen vande Schepen van oorlogen/ als dat sy die vyanden vreesden ende ontsaghen/ om dat sy despererende van eenighe genade/ geresolveert vochten/ liever tvyer in haer eyghen cruyt ende Schepen stekende / dan haer te latē nemen / om datter gheen quartier ofte genade voor haer ware/etc. Dies in Hollant dē derden Meerte de Staten beschreven werden/ over de veylinge der Zee/om datter oock geadverteert worde dat tot Cales xiiij. vande gecomen Spaensche schepen toegereet werden / ende dat sy andere tsamen vijftich willen toerusten. Daer werdt voorgheslaghen van middelen te vinden om meer Schepen toe te rusten / ende oftmen niet ghewillichlijc over alle de Schepen deser Landen soude doen contribueren soo goeden somme van penningen / datmen die Vlaemsche Havenen onbequaem tot Schepen maken soude/ofte dierghelijcke/ende dat eer de schaden meerder groeyden: maer daer van en werdt noch niet ghereesolveert voor dat haer meerderen noot noch soude moghen dwinghen/ maer daer werdt wel doen ter tijdt eenighe goede ordere ghestelt op de Schepen van oorloghen/ so opt wachten vande Havenen van Cales ende Duynkercken/ als op het cruysen vande Zee/ende Convoyen te doen/ ende daer werdt belast Joncker Pieter vander Does Generael vande Artillerije/ opde Vlote ter Zee te gaen / ende daer te gebieden voor dry maenden gheduerichlick/ ende hem soude dan succederē voor gelijcke dry maenden den Heere Admirael Duvenvoorde/ Heer van Warmont/ende soo vervolghens ander Admiralen/ende datter altijt ghedurichlijcken tusschen de dertich ende veertich schepen moesten in Zee wesen.

In dese tijt quamen in Hollant wel hondert ende vijftich schepen aen wt Oostē met Coren geladen / dat nochtans geenen grooten afslach maeckte/om dat het diere inghetocht was/ende veel wtghevoert werdt om alle Coophandel ende neeringhe/eñ vryheyt te voeyen ende vorderen. 1598.

In Meerte is Prince Maurits als groot Admirael gheadverteert geweest datter tot Cales twee Schepen in ladinge waren van alderhande comenschappen nae de Coninckrijcken van Spaengien/die haer by nachte/ als daer een groote Vlote Schepen wt Zeelant nae Spaengien wtloopen soude / dochten onder te voeghen/ ende alsoo onbekende doorvaren: hier op werdt wacht ghelept by twee Rotterdamsche oorlochschepen / byde welcke noch quamen twee Amsterdamsche: Dese hebben den twintichsten Meerte dese Schepen (met Oosten wint wtghezeylt) soo waerghenomen / dat syse beyde ghenomen hebben/ sonder groot teghenweer/ om dat haer Gheschut niet al veerdich ofte reede was: deen werdt tot Rotterdam / ende dander tot Amsterdam ghevoert/costelijck gheladen ende vol passagiers / daer onder veel personagien van namen waren / als Capiteynen ende Spaensche Officiers/ die afgedanckt zijnde / ende haer volck onder ander Vaendelen verdeylt ende gereformeert waren/als alle de Spaengiaerden onder xlviij. Vaendelen/behalven die nieus aengecomen waren/ waeromme dese veel haren tijt ende gheval waerghenomen hadden / ende haer wt den dienste ghetrocken / om beter avontuere te soecken/daer onder waren de Capiteynē Don Leandro Porris/Don Jeronimo de Messis/Don Diego de La Caual/Don Johan Despinosa/ met ses Alferez / eñ andere van namen / veel Soldaten/ ende dry Enghelsche Jesuyten/ van Doway ghecomen: De goederen werden met wtroep vercocht/ende van goeder weerde/oock veel Juweelen/ waer onder een constich ende fraey Lampet/ende een constelijck Rappier was/ den hecht van Goude/by die van Artoys eñ Henegouwen ghesonden na Spaengien/ aenden Heere Grave van Fuentes/daer op den Appel de dry Steden / als Dorleans/ Chapelle/ ende Camerijck op ghegraveert waren / die byden voorschreven Fuentes ghewonnen waren / met een fraey Peerdt / het welcke aenden Admirael Generael den Pr. Maurits gheschoncken werdt. Daer werden veel Brieven aen boort ende byde passagiers ghevonden/ ende veel over boort geworpen. Wt veel Brieven van Edelen verstontmen groote clachten over de armoede vant Krijchsvolck/ ende tghebreck van gelde byden Vorst. Cardinael/ eñ quade betalinghe/ ende soo het houwelijck vande Infante voortghinck / ende dat de Coninck de costen niet en betaelde als hy voren ghedaen hadde / soo souden de Landen revolteren/ waeromme haer veel wenschten in Spaengien. Ende noyende vande overdrachte der Nederlanden aende Infante eñ Cardinael/ schreven sy al twijfelachtich/ so dat sy selve niet en wisten wat daer van te segghen ware/ dat niet willende prijsen ofte laken / ende dierghelijcke.

Spaensche Coopvaerders wt Cales varende/ byde Hollanders ghenomen / den xx. Meerte.

Eenen fraeyen ghelucckighen ende wel beleyden aenslach isser in Hongarijen toeghe-

gaen/

1598. gaen teghen de stercke Stadt ende vestinge Raab/ anders Iauarien genoemt/ die in dese oorloge met ghewelt vyden Torck gewonnen was/ gheleghen bydeDanouwe/ op een Water de Raab geheeten. Dese plaetse heeft den Heer Adolf/ Vryheer van Swartzenberch (een principael Overste onder dē Keyser/ ende inde Nederlanden oor wel bekent) voorghenomen den xxix. Merte in te crijgen/ met Petarden/ dat Cameren ofte Mortieren zijn vol Buscrupts/ vast aende Poorte gheschroeft diemen open breken wilt. Also is den voorschreven Swartsenborch met etlijcke Fransoysen ende Walen met Hellebaerden ghewapent/ ondert beleyt vanden Heer van Vaubecourt/ die voor aen tradt/ alsoo sy ettelijcke Wachthonden met eenige spyse hebben weten te vergeven/ dat sy met basjen haer aencoemste niet ghemeldet en hebben. Als sy aldus aende Poorte ghetreden waren/ hebben sy etlijcke voorschreven Petarden aende Poorte ghehecht/ ende die wel haer werck doende/ zijn sy langhs de Poorte ingebroken/ eerst metten voorschreven Vaubecourt/ ende hondert Fransoysen ende Walen met Hellebaerden/ daer op volchden noch thien Vaendelen Fransoysen eñ Walen/ metten Heer van Overbroec: haer volchden noch vyf hondert Heyducken/ onder Ozsti Pottar/ naer hem den Heere van Swartzenborch selve/ met Walen eñ Fransoysen/ die terstont ghevolcht werden met ses hondert Peerden/ Fransoysen ende Walen/ onder Monseur de Heyn Strasolde/ ende Don Michael Lopes/ met noch een deel Hussaren/ onder den Heere Palfy. Dese alle incomende/ hebben groote teghenweer der Turcken ghevonden/ den Bassa Overste/ met een sydē cleet op syn naect lijf/ weerde hem langhe/ maer hy werdt van Vaubecourt verslaghen/ ende also op alle plaetsen/ in hoecken/ op Bolwerckē/ wt Kelders ofte fauten/ al doende wat cloecke mannen behooren te doen/ somma sy vochten meer dan vier uren lanc: een deel trocken op het Slot/ diemen met gheschut moeste beschieten/ dat sy tot overgeven ghedwongen werden. De Vrouwen hebben haer oock dapper gheweert/ hoe wel weynige daer binnē waren. Daer zijn ontrent sesthien hondert mannen binnen geweest/ waer van wel derthiē hondert doot bleven/ ende ontrent dry hondert hier ende daer in Kelders eñ opt Slot ghesalveert. Die verwinders hebbē das sonder haerder schade niet verovert/ wel dry hondert vijftich doot blijvēde/ meest door tvyer dat eenighe Turcken int Buscrupt staken. Den Bassa syn hooft wert over een Bolwerck wegesteken. Het Frans ende Walsch Krijchsvolck hebben haer in goeder ordere seer wel gedragen. Sy vonden daer binnen wel seven hondert schoone Sadel-peerden/ seven kelderen ofte fauten vol meels/ honich/ rijs/ vleysch/ ende alderhanden nootdruft/ oock vonden sy in eenen Toren int Pallays een goede somme aen ghelde/ gheschat op dry hondert duysent Ducaten: van alderhande grof geschut/ ontrēt de hondert stucken/ waer onder xxiij. Cortouwen waren/ buscrupt/ clooten/ lonten/ etc. grooten

De verinaer de stercke stadt Raab in Hongarien de Turc afgenomen/ den xxix. Merte.

voorraet. Den principalē aenvanger Vaubecourt wert vanden Keyser Ridder geslagen ende vereert/ desgelijck de Heeren Palfy eñ Sorbetain. Door dit verlies moesten de Torcken ander plaetsen daer ontrent ghelegen/ als Totis, Palotta, Wespium lichtelijck verlaten ende verliesen. 1598.

Int beghinne van April werdt de mutinatie tot Gelder gestilt met betalinge/ ende werden afgedanct. Graef Harmen vanden Berge quam met vier Vaendelen inde stadt Ghelder/ omslaende dat alle Gemutineerde souden wter stadt vertrecken op lijfstraffe/ dies veel haer begaven onder ander Vaendelen: sy trocken na Venlo/ ende so na Limborch/ daer nieuwe lichtinge gheschiede: een deel daer van namen den wech nae Colen/ om wt den Lande te comen: dese werdē geslagē vande Garnisoenen van Berc/ eñ veel gevangē/ eñ vā haer ontfangē gelt berooft.

Mutinatie tot Ghelder ghestilt/ in April.

In dese maent werden weder eenighe der Statē Ruyterye geslagen/ int wedercomen van een Convoy dat sy int Lant van Triere afgeworpen hadden/ het waren de Compaignien van Ousta/ Smeltingh/ Batenborch/ Bernard/ ende eenighe van Nimmeghen/ Ousta verloor xv. ofte xvj. Peerden.

Den xiiij. April is in s'Gravenhage aengecomen een Gesante vanden Hertoch van Wirtenberch eñ Teckh/ Grave van Mompelgart/ die na alle Vorstelicke aenbiedinge eñ groetenisse versochte/ dat de vereenichde Staten ende Landen wilden verstaen tot een vrije onbecommerde ende onverhinderde handelinge met syn Onderdanen/ die van sinne waren wt de Riviere de Necker alderhande handelinge te drijven/ lancx den Rijn/ mede versoeckende datmen haer wilde gheriefen met eenen persoon op waterwercken hem verstaende/ om den Necker tot Navigatie beter ende bequamer te maken/ etc. Waer op de Heeren Staten Generael hem alle goede dienstelijckheyt ende gheneghentheyt bethoonden/ alle het versoec toeseggende/ als dat syn Onderdanen soo vry souden mogen handelen als eenigerhande Cooplieden/ Duytscher Natie/ metten selvē Gesante sendende eenen Johan Bradley/ op alderhande water werckē hem wel verstaende/ die metten Ghesante derwaerts tooch in Mey.

Wyrtenberchsche Hertoch tracht handel op Nederlant by den Necker/ in April.

Tot Wtrecht rees in dese Maent van April swaricheyt over eenige penningē te vinden/ die niet vele waren/ met lichtinge daer van de Magistraet dochte de Borgheren te beswaren/ maer dorsten dat de Borgherye niet wel voorleggen/ voor dat sy eerst t'consent der Borgherschen Capiteynen daer over hadden/ de welcke opt Raethuys ontboden zijnde/ terstont weygeringe deden/ seggende datmen de Borghers daer mede niet en behoorde te belasten/ ende terwijlen de Geestelijcke Collegien in alderhande overdaet te laten levē/ datter wel hondert eñ tseventich Canonicken inde stadt waren/ behalven alle de Jofvrouwen eñ ander Cloosters rijck eñ weeldich/ datmen die behoorde behoorlicke alimentatie te geven als in ander Landē/ eñ het overschot te bruycken totte ghemeyne saken/ etc. Hier over geschiede terstont veel opspra-

Opsprake eñ mutinatie teghen de Gheestelijcke tot Wtrecht/ in April.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. opsprakẽ/ murmuratiẽ/ en dreygementen onder de Borgherye/ die veel stercker op de wacht ghinghen/ malcanderen opruydende sulcx niet te lyden/ maer liever so lange daer Geestelijcke goederen warẽ/ die aen te sprekẽ en aen te tasten/ waerom de Magistraet inden Hage sonden aende Staten Generael en Pr. Maurits/ die schreven ten besten sy conden/ maer de Borghers bleven daer by/ dat tghene datter te cort quame aende versochte somme penninghen/ dat souden de Geestelijcke moeten geven/ ofte sy wildense ter Stadt wt jagen/ waeromme de Magistraet andere middelen moeste soecken.

De vereenichde Landẽ hoordẽ oock tijdingen van Schotlant/ dat het Hof ende Hovelingen aldaer schenen nu meer te hangẽ aen Spaengiẽ/ opentlijc blijschap toonende alst den Spaenschen wel ginc/ mede dat den Coninc aldaer opentlijc begeerde bekent te maken syn recht aende Croone van Engelant/ na der Coninghinne doot/ en daer toe seyde men dat hy voorgenomẽ hadde te sendẽ aen alle Princẽ en Heeren/ en sonderlinge aende Coninginne selfs met presentatie/ so sy daer inne wilde verstaen/ dat hy oock alle haer vyanden voor syn vyanden/ en haer vrienden voor syn vriendẽ soude nemẽ en houdẽ/ en so niet/ dat hy dan sijn beclach daer tegẽ alomme soude mogẽ doen/ so dat hy niet en docht syn recht (alst vallen soude) lichtelick te versuymen ofte laten voorby gaen/ maer daer toe alle hulpe hem mogelijckẽ soude imploreren. Dese tijdingen gaven in Engelant en in Nederlant gheen cleyn bedencken/ dat wt dien hoe wel wat quaets mochte broeyen.

Coninc van Schotlandt tracht na de erfgenaemschap van Enghelant.

Ontrent dese tijt quam in Nederlandt de tijdinge hoe den Hertoch van Mercure die een groot deel van Bretangiẽ noch besat/ en de Spaẽgiaerdẽ in Blavet hadde gebrocht/ die de leste was int geweer vande Ligue in Vranckrijc/ nu na dat hy lange getracteert hadde door middel van goede vrienden/ mettẽ Coninc was veraccordeert/ siende dat den pays tusschen Vrancrijck en Spaengien op wege was. Het verdrach geschiede mits een houwelijc vandẽ Bastaert sone des Coninex (by La Marquise Gabrielle syn bysit gewonnen) Cæsar Monseur, mette dochter van den Hertoch van Mercure/ den welcken dẽ Hertoch soude overgevẽ als syn behoutsone syn Gouvernement van Bretangien/ en in syn plaetse aẽ Cæsars Monseurs Luytenant/ den Hertoch vã Montbason. Dẽ Coninc soude Mercure geven twee C. M. croonẽ/ soomen seyde/ die hy weder met syn dochter ten houwelijck soude ghevẽ aen Cæsar voorsz/ met noch in gereeden gelde hondert M. croonen en wel so veel meer in Juweelen/ met noch ander Renten/ dies so gaf den Coninck aen syn Sone het Hertochdom van Vendosme/ en soude voortaen Hertoch van Vendosme geintituleert worden/ en Gouverneur van Bretangien/ en so leverde Mercure Bretangien weder over in handen vandẽ Hertoch van Montbason voor dẽ Coninc/ als Luytenant vanden Gouverneur Cæsar Monseur Hertoch van Vendosme. De stadt vã Nantes wert oock overgegevẽ aenden Heere van Varennes/ als Gouverneur/ en also werden de Staten van Bretangien beschreven/ om te lettẽ hoemẽ Blavet soude vande Spaengiaerden veroveren/ resolverende dat selfde van verre te bebolwercken/ het welcke door den volgenden gemaecten Spaenschen vrede oock overghegheven werdt.

Bretagnien wort met Vranckrijck weder vereenicht.

1598.

Dẽ xxvij. Mey wert tot Leyden op eenige suspitien gevangen eenen Pieter Panne/ gheboren van Ypre in Vlaenderen/ die een Cupper/ Coopman/ en Makelaer was gheweest/ en nu tot armoede gecomen/ en synen noot clagende by eenige Jesuitsche gesinde/ werdt hy beweecht om yet notabels voor te nemen/ om wt syn schulden ende verdriet te gheraken/ ende is door den raet van eenen Melchior vanden Walle (een der Jesuiter dienaer) ende syn eyghen huysvrouwe vermaent dẽ Pr. Maurits om te brengẽ: en om hem alle vreese af te nemẽ/ is hy tot Doway gecomẽ/ alwaer hem vande Jesuitẽ aldaer volcomẽ instructie en perswasie is int hooft gestekẽ/ met vermaninge wat een Goddelic en verdienstelick werck sulcx soude zijn/ hoe grooten sacrificie dat het ware/ sulck een die so veel duysent sielẽ verleyde/ ja sulcken sielvermoorder om hals te brengẽ/ en dat hy dẽ Hemel daermede verdienẽ soude/ en so hy int volbrengẽ doot bleef/ dat hy hem versekert soude houden van monde ten Hemel te varen/ en dat hy ghewisselicken met lijf en siele tẽ Hemel soude werdẽ opgetrockẽ/ met meer diergelijcke bewegẽde redenen. Dit wert by desen Panne bekent/ oock dat hy wt desperatie dat voorgenomẽ hadde/ door syn schuldẽ die hy hadde/ mits dese Jesuitẽ den Provintiael Prefect en Rector toeseydẽ te genieten twee C. Pondẽ Vlaems/ te betalẽ L. pondẽ jaerlicx/ door handẽ vanden Tresorier van Ypre/ en dat wt de gagie vande C. ponden groote die de stadt van Doway de Jesuiten jaerlicx gaven/ voor dat sy de kinderen ende jeucht in haerliedẽ Seminarium de Latijnsche sprake leerẽ. Noch seydẽ sy hem een Bodenampt toe/ vã de stadt Ypre. Ten iij. soudẽ sy synen sone Hanskẽ Panne voorsien van een Canonisie tot Doornic. Op welc toeseggen desen Peter Panne dit feyt aengenomẽ hadde/ daer over hem ghebiecht/ misse gehoort/ absolutie ontfangen/ en daer op het Sacramẽt. Dit en meer heeft desen gevangẽ bekẽt/ mede dat hy in Zeelãt gecomẽ zijnde/ leetwesen van syn voornemẽ creech/ met een knagende consciẽtie/ die hem dede in woordẽ hier en daer wtbersten/ datmẽ achterdencken op hem creech/ en ten lestẽ tot Leydẽ gevangen wert. By het voorsz en breder belijdinge (als te lesen is by de Coppe vant vonnisse) is den gevangen gebleven en gepersisteert/ al mede buyten pijne ende banden van ysere/ telcken met verclaringe dat tselfde geheel en al warachtich was. Hier over hebbẽ die vã Leyden den selven ghevangen als een sake van grooten vervolghe/ daer aen cleefde de doot van sulcken Prince/ en op dat andere haer also niet souden laten verleyden vande Jesuiten/ daer over mede ghehoort het advijs vande Raden en Staten van Hollant ende West-vrieslãt/ en vande hooge en Provinciale Radẽ/ gecondemneert om onthalst te wordẽ/ en gequartiert/ het welcke also den xxij. Juni geexecuteert is geworde/ en gestorven met seer groot berou/ de Heerẽ op syn knien

Pieter Panne wt noot van Jesuits bewecht om Prince Maurits om te brengẽ in Mey.

Pieter Panne gheexecuteert den xx. Juli.

bedanckende van haer genadich vonnisse.

Daer was oock tot Oostende in Vlaenderen een Suyckerbacker van Weenen ghebootich/ die ooc met diergelijcken dingen beticht was/ eñ eensdeels veel bekende.

De Jesuiten van Doway hebben een verantwoordinge in Hollant gedruckt ghesonden/ int welcke sy haer stoorende aen seker particulariteyten inde ghedruckte sententie geroert/ wildē die bekentenisse valsch maken/ ofte dat hy niet wijs ware geweest/ eñ datmen daerom behoordē beter eñ voorder informatie genomen te hebben/ twelc die vā Leyden achtē datse niet gehoudē waren.

Coninc van Vranckrijck hem vrede met Spaengien aengebodē/ begeert advijs van syn Bontgenooten.

Wy hebben vorē wat geseyt vandē grooten noot ende genegentheyt der Fransoysen/ eñ vandē grootē ernst die de Walscher Provintien hadden tot eenigerhande vrede ofte bestant. De Coninc van Vrancrijck en conde niet wel resolveren op sulcken vredemaken/ daer hy niet toe gheneycht en was/ als vreesende weder Inlantschen krijch by den Wtlantschen vrede/ om de verscheydene humeuren/ ofte gemoedē van syn Ondersaten/ die noch verdeylt warē in Catholijcke/ Gereformeerde/ ende inwendighe Liguers/ eñ wiste niet wiē hy selve beste mochte vertrouwen / waerom hy hem selven gesterct hadde mette verbontenissen van Engelant eñ der vereenichde Nederlanden/ daer hy niet geerne van weke. Dies hadde hy ghesonden inden winter de Heere van Masse aende Coninginne/ om te hoorē hoe sy daer toe mochte gesint wesen/ eñ wat secours sy soude totte ghemeyne oorloghe den wtcomenden tijt willen doē/ op het welcke sy haer hadde ontschuldicht op haer menichfuldige costen ter Zee in Nederlandt / ende opde oorloghe in Yrlant/ eñ dierghelijcke/ also dat sy voorder derwaerts niet meer conde doē/ dan also dē Coninc de oorloghe continueerde/ so en soude hy in synen noot van haer niet ongeholpē blijven/ waerschoude ooc wel toe te sien op procuratien des Coninex / eñ dat sy wilde daer vorder op bedenckē/ eñ haer Gesanten hem toe schicken. Dese antwoorde verstont den Coninc tot synē voordeel/ al ofte dē Coninginne niet heel dē pays soude tegē wesen. Hy hadde meermalen ooc aende geunieerde Landen geschreven eñ doen aenseggen door synen Ambassade den Heere van Buzenval/ hoe alle syn Rijc om pays riepē/ door grooten noot/ ellende ende armoede/ gebreck van Justitie eñ diergelijcke/ eñ daerop souden sy met hem moetē resolveren/ ofte op een strenge stercke ende corte oorloge. Waer over de Statē Generael Legaetschappē derwaerts te gaen/ hadden geordonneert den Heere Admirael Justinus van Nassouwē/ eñ Joncker Johan van Oldenbarnevelt Heere van den Tempel/ Advocaet van State/ ende bewaerder vanden Segel van Hollant/ die sy nochtans om syn ampts eñ ervarentheyts wille/ qualick derven conde/ maer om de gewichticheyt vander sake/ eñ om dat hy best vanden staet der Landen geinformeert ware/ was hem die Ambassade mede opgeleyt.

Admirael Nassou eñ Landts van Hollant Advocaet Oldebernevelt Gedeputeert na Vranckrijc.

Hierentusschen hadde den Coninck nae Hollant ghesonden den Heere Rozel/ die arriveerde den xxiiij. Januari met Conincks Brieven/ van date den xiij. te voren/ inhouderde hoe den Coninc verwachte de voorschreven Ghedeputeerde om te mogen resolveren: Voorder seyde hy hoe den Coninc voorgenomen hadde selve nade oorloghe in Bretangien te gaen / hebbende alle goede ordere op de Walsche Frontieren ghestelt/ biddende hem te willen assisteren met ses Cromstevenen schepen/ eñ acht Vlieboots/ gherust ter oorloghen voor vier maenden/ om te sluyten de Riviere van Nantes / met hulpe van syne schepen teghen den lestē Februari/ ende noch de twee Regementē voetknechten/ die sy hem het leste jaer geconsenteert hadden/ noch dit loopende Jaer van M.D.xcviij. te onderhouden met betalinghe: Voorder versochte hy dat de Ghedeputeerde mochten afgheveerdicht worden/ midts den tijdt van te resolveren op de oorloge verre was verloopen/ behalven dat hy seer ghedrongen worde te verstaen tot pays met Spaengien/ vant welcke hy niet en wilde resolveren sonder de Coninghinne van Enghelant ende haer advijs/ ende hadde nu maer ghesonden zijn Ghedeputeerde om te hooren tot sint Quintijn/ bydē Legaet vanden Paus/ daerentusschen wilde hy selve Nantes eñ Bretangien gaē beoorlogen/ etc. Hier op wert den Ambassadeur Rozel geantwoort/ dat de Gedeputeerde om na Vranckrijc te reysen/ naden wint warē wachtende/ eñ dat inde betalinge voor het voorsz Regiment Krijchsvolc/ noch in syn begeerte van xiiij. oorlochschepen/ geen gebrec soude zijn.

Coninc van Vrancrijcx Ghesante Rozel comt in Hollant/ om schepen ende gelt/ de xxiiij. Januari.

Dē xxv. Januari compareerde inde vergaderinge der Staten Generael den Raetsheere Gylpijn/ van wegen de Coninginne/ toonende Brievē van Credentie/ eñ verhael/ de der Coninginne handelinge metten Ambassadeur vandē Coninc vā Vrancrijc over den Pays/ waer by hare Mt. verstont dat hy genootsaect was in handelinge te tredē om syn Ondersatē contentement te gevē/ begeerende advijs op wat voegē hy mochte handelē van payse ofte vā oorloge/ tot conservatie van haer allē/ met protestatie dat hy niet inde oorloge conde herderen / met die cleyne middelē daer hy tot noch toe mede was geassisteert/ etc. Daerom hadde hare Mt. hem rondelijc geantwoort om hem stantafticht te houden/ wat sy vermochte/ daerom wildē sy de Heerē Statē vermaēt hebben dat sy haer Gedeputeerde die sy na Vrancrijck waren sendēde om hem van payse af te wendē/ wildē naerder authoriseren om mette gene die sy souden senden onderlinge communicatie te houdē om te mogē tsamē resolverē/ so ten payse ofte ter oorloge/ als noodich eñ billick soude bevonden worden/ daer toe haer volle commissie ghevende in Amplissima formá.

Coninginne vertooch door Gilpijn aende Statē den xxv. Januari.

Met dese propositie en conden de Generale Staten niet geradē vindē haer commissie eñ last die harē Gedeputeerde alreede gegeven haddē te veranderē/ door nadencken die sy cregen datmē haer mochte in eenen vrede also verstrickē/ ofte hare Gedeputeerden eenē pays over dē hals dringē/ door dat eenige Fransoysen eñ andere haer hadden laten verluydē/ dat als den Coninc eñ Coninginne malcanderen verstondē dat de vereenichde Landē dan wel souden moeten totten pays verstaen. Daerom sy seyden niet te connen

nu ver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

nu veranderen dien laſt/ſonder vorder conſent daer over vande Provintien te hebben.

Den Admirael vã Hollant/Heer van Warmont/ mette Heerẽ vandẽ Wercke eñ Hottinga Gedeputeerde na Enghelant,

De voorghenoemde Ghecommitteerde waren al veerdich/wachtende op haer reyſe na den wint/deſghelijck oock waren gheordonneert nade Coninghinne van Engelant den Heere Johan van Duvenvoorde/Heere van Warmont ende Woude/etc. Admirael ende Houtveſter van Hollandt/met Heer Johan vanden Wercke/Raet ende Pencionaris van Middelborch/eñ Joncker Jan van Hottinga Eſquier/beyde Ghecommitteerde inde Staten Generael/met fraeyen ſtate wel verſelſchapt. Terwijle hadde oock de Coninginne van Engelant haer Ghedeputeerde ofte Ambaſſadeurs oock reede om naer Vranckrijc te gaen/verwachtende na de Nederlantſche/om tſamen te handelen.

Spaenſche eñ Franſche Gedeputeerde over vredenhandel vergaren tot Vervin in Meerte.

Maer alſo dit lange aenliep/was de dachvaert tuſſchen Vranckrijck ende Spaengien mettẽ Vorſt. Cardinael/geleyt tot Vervin in Tyraſſche/alwaer verſchenen byden Legaet vanden Paus/van weghen den Vorſt. Cardinael den achtſten Februari Johan Richardot/Ridder/Preſident vanden Rade van State/eñ ſecreten Rade/Johan Babtiſta de Taris/Ridder/Commandador/etc. met Heere Lops Verreycken/oock Ridder/Auderier/etc. Van weghen den Coninc van Vranckrijck Pomponius de Bellieure/Ridder/Heere van Grigon/metten Heer Nicolaes Brulart/Ridder/Heere van Spllerj/beyde Raetſheeren des Coninex. Daer was oock by den Generael over alle de Generaren vande Minnebroeders.

Deſe hebben tot in Meert ghediſputeert over de volmachten ofte procuratien. Den ix. Meert werden des Coninex van Spaergien procuratiẽ getoont/onderteeckẽt Yo'el Re, eñ bygeteeckẽt Martin Jdiaques/van date dẽ xxx. Januari/bevangende des Vor. Cardinaels procuratie/van den ij. Augusti/Anno M.D.Lxxxvij. eñ hielt inne/hoe dat hy van des Paus wegen aenghemaent was/om in eenen Pays met Vranckrijck te willen treden/op hope dat tſelfde ſoude gedijen tot dienſte Godes ende van ſyne Catholijcke Kercke/ende ghemeyne ruſte van Chriſtenheyt/etc. De Franſoyſen vertoonden niet te willen handelen ſonder ſyne gheallieerde te begrijpen. Daer toe ſoo thoonden die Spaenſche Ghedeputeerde alleene volle macht vanden Vorſtelicken Cardinael te hebben/die crachtich ghenoech was/ende datter geen apparentie ware dat ſyn Gheconfedeerde wilden handelen/dan ſoo het noot ware/conden ſy op die volle macht wt Spaengien ſenden.

Gedeputeerde na Vranckrijc eñ Engelant vertrecken wt Hollant/dẽ xviij Meerte.

Alſo deſe avijſen den xvj. Meerte in Hollant quamen/werdt den Wint Ooſt/dies vertrocken alle deſe Ghedeputeerde/dẽ Admirael Juſtinus van Naſſou/metten Heer van Oudebarnevelt/wel verſelſchapt zijnde met den Ambaſſadeur van Vranckrijc Buzenval den xviij. Meert wtte Maſe vanden Briele na Vranckrijck: Deſgelijcx naer Engelant den Admirael van Duvenvoorde/mette Raetſheeren vanden Wercke eñ Hottinga/tſamen met vijf ſchepẽ van oorlogen/ende veel Coopvaerders: ende tuſſchen Cales ende Doveren comende/vonden ſy noch ſes Schepen van oorloghen/eñ maecten tot Cales eenen Allarm/die ſeer nade Schepen ſchoten/ende ſoo quamen die eene den twintichſten Meerte tot Diepen/vande Gouverneur wel ontfangen/De ander in Engelant. Alwaer ſy (als ſy audientie vercregen) belaſt waren hare Majeſteyt te preſenteren ootmoedigẽ dienſt/verclarende dat de Heeren Staten ongeerne verſtaen hadden dat den Coninck van Vrancrijck in handelinge van vrede mette Dienaers van harẽ vyant getreden ware/doch verblijt dat ſy hoorden dat den Coninck (midts dat hy van haer mochte gheaſſiſteert worden) liever de oorloghe ſoude herderen/ende daeromme hadden de Heeren Staten goet ghevonden aen beyden te ſenden/om alſulcke handelinge te beletten/ende middelen te ramen om d'oorloge te continueren: Dat ſy wel bekendẽ dat de Coninginne groote coſten hadde gedaen int ruſten van Armaden ter Zee/eñ Vranckrijck ende haerliden te aſſiſteren: dat de ſelve Armaden hadden den vyant doen gheit verteeren/ende belet ſyn gewelt herwaerts te ghebruycken/ende ſyn Vloten werck gegeven/die ſints waren verſtroyt: Dat ſy reden hadden de Coninghinne te bedancken/om het voordeel dat Vranckrijck ende ſplieden daer by hadden ghenoten. Eñ gemerckt de ghemeyne verbonteniſſe ſo goeden voorſpoet hadde gehadt/ende meer ſtont te verhopen/baden ſy dat de Coninginne alle middelen wilde aenwenden om den Coninc van Vrancrijck van Vredehandelinge af te houden/ende verſtaen tot volherden inde oorloge/eñ ſulcx hare Ambaſſadeurs in Vranckrijck belaſten/mette Gedeputeerde vanden Coninck eñ der Staten te ramen den voet om d'oorloge voor deſen loopendẽ jare te onderhouden/tot beſchuttinge van Vrancrijc/Engelant/Yrlant/eñ Nederlant. Daer toe de Staten onaengeſien de groote coſten die het voorleden jaer ghedaen waren/haer tot contentement van beyde Coninghen ſullen vercrachten/ende haer Ghedeputeerden na Vrancrijc gelaſt hebbẽ daer op te reſolverẽ/eñ vertrouwen dat daer mede de Vredehandelinge ſal comen te ceſſeren/als weſende tegen de verbonteniſſen/eñ de verſekerheden van beyde de Conincrijckẽ eñ Nederlanden/ende van gantſch Chriſtenheyt/om datmen geen eynde van oorlogen heeft te verwachten/de wijle de Coninck van Spaengien om tot Monarchye te comen/ondert deceſel van de Roomſche Religie/meynt te vermoghen alle Landen te invaderen ofte overvallen. Ende dat het voorwerpen van Vrede alleen op bedroch ghesſchiet/ſonderlinghe om dat Richardot daer toe gebruyct wort: Te weten om inde Landen met oorloge beſwaert ende totten pays geneycht/met ſulcke handelinghe groote verachteringhe inde reſolutien ende preparatien ter oorloghe te maken/terwijle den vyant hem ter oorloghe is ruſtende/ofte voor eenigen tijt vrede te maken om ſyn ſakẽ te redreſſerẽ/eñ dan met beter commoditeyt d'oorlogẽ weder te beginnen/daer toe de Spaengiaert nemmermeer de occaſien ſullen ghebreken. Dat de Conin-

Vertooch der Staten Gedeputeerde aende Conninginne van Enghelant.

Z33 ij   ginne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

ginne daerom wil letten wat haer tot noch
toe vandē Paus eñ den Coninc van Spaen-
gien is wedervaren/eñ dat de redenē/daer-
om sy tot noch toe aengevochtē is/noch by
dē Coninc van Spaengien (ghebonden aen-
de macht van de Inquisitie) noch by den
Paus/tegen tfondament van synē staet/tzy
by hem ofte by syn Successeurs/ connē ver-
geten nochte vergheven worden. Item dat
den vyant niet en meynt doorlogen te verla-
ten/maer alleene haer verbont te breken/eñ
dan deen te overvallen/ ende als hy meynen
sal meer voordeels te hebben/den anderen
oock aen te grijpen/ als de natuere ende alle
exempelen wtwijsen. Eñ om dat de Neder-
landen geenen pays en moghen maken/ soo
sullense de oorloghe (indiense verlaten wor-
den) alleen moeten voeren eñ draghen/eñ de
avontuere loopē van tonderbrocht te wor-
den. Eñ op dat deckſel in Wapenen blijven-
de/sal ghereet wesen om met alle occasien te
doen invaderen de Rijcken van Enghelant
eñ Vrancrijc/eñ can hy het Nederlant over-
winnen/daer Sedem Belli mogen maken/ sal
meer machts eñ middels hebben dandere te
bevechten. Datmen den Spaengiaert over
beyde de Indien niet en behoort te laten do-
mineren/ ende alsoo alle Potentaten met de
macht van dien suspect wordē/daer af men
de vruchten eerst bemercken soude naer den
vrede/ als hyse beyde vrypelijck soude mogen
doen bevaren/ des hy noyt en heeft connen
doen/ tsedert hy de macht van Poortugael
by Spaengien heeft vervoecht: Immers
dat den selven Coninck in Spaengiē te wa-
ter/ondert decksel van versekerheyt vande
Indische Navigatie eñ Turcsche oorloghe/
ende in Nederlant te Lande/ ondert decksel
vande oorlogē aldaer/eñ tgeheele huys van
Oostenrijck/ondert decsel vande oorloge te-
ghen den Turck sullen gewapent blijven/is
notoyr. Eñ daerom sullen syde/Coningin-
ne eñ den Coninck van Vranckrijck ooc al-
toos inde costen moeten vallen van haer te
wapenen ende te rusten/sonder daermede ee-
nich voordeel te connen doen/Eñ midtsdien
behoorden alle de Princen van Christenrijc
veel eer met openbare oorlogen de selve sus-
pecte macht te verhinderē/als de Wapenen
met goede redenen in handen ghenomen/af-
leggende/haer voordeel te quiteren/sonder-
linge de Coninginne/tegē de welcke het heel
huys van Oostenrijc sulcken haet heeft/dat-
se haer Natie in geen plaetse van Duytslant
wilt toelaten/te meer om dat Godt den Co-
ningen heeft gestelt om oock met Wapenen
alle toecomende swaricheyt te verhinderen/
eñ geeft de victorie/tzy aen cleyn ofte groot/
diet hem believe/ want dan de continuatie
der oorlogen noodich is/ volgende d'allian-
tie/eñ om tegen sulcken vyant gewapent te
wesen/ soo sal voor allen oock noodich we-
sen dat Nederlant gewapent/eñ vandē huy-
se van Oostenrijc afgescheyden blijve. Dat
in gheen consideratie behoort te comen/dat
de Coninghen om de Nederlanden wille/ in
gheen oorloghe souden behooren te blijven/
ofte met quaden exempel haer teghen haren
Prince te favoriseren. Om dat alle Princen
wel weten te bedencken datter ymmers re-

Spaengien met syn vaerden op Indien te water/ eñ met syn oorlogen te Lande/ met het huys van Oostenrijc/ is allen Princen suspect.

denen zijn waeromme de Lantschapen mo-
gen scheydē vande gehoorsaemheyt van ha-
ren gewesen Prince/ bysonder Landen die
niet subjecten zijn eenighe Coningen/ maer
ghefondeert op hare Vryheydt/ Rechten/
ende gherechticheden/ als de Nederlanden
van alle oudentydē zijn geweest: die midts-
dien sy over vele jarē met seer groote rede-
nen den Coninck van Spaengien verclaert
hebben vervallen te wesen van syn Overic-
heyt/ende daer naer haer altoos vry gedra-
gen/eñ in dier qualiteyt getracteert met di-
versche Princen/eñ over vele jaren/eñ oock
nu onlancx inde alliantie mede mette Co-
ninginne gemaeckt/daeromme men nu niet
en behoort in questie te brenghen of tselve
wettelijck gedaen is/nademale noch in me-
morie is/datse daer toe niet en zijn gecomen
dan naer t'ombrengen van veel duysenden/
twechiaghen van ontallicke menschen ende
neeringhen/ende het dooden van haer prin-
cipale Heeren/ in Spaengien aenden Co-
ninc in Legatie gesonden/ ende tot Brussel/
eñ datse met gheener Princen intercessie tot
vrede hebben connen comen. Ende oft wel
den Spaengiaert daer na hadde doen ver-
moorden den Prince van Orangien/verlos-
ser vande Landen/so hadde Godt nochtans
de Coninginne beweecht dese Landen te as-
sisteren/ eñ ondert beleyt vanden Pr. Mau-
rice de selve in beteren staet doen brenghen/
eñ met veel victorien laten vermeeren. Dat-
men vande Provintien niet en heeft te denc-
ken datse vanden Spaengiaert zijn gescheyp-
den/om haer van Princē Gouvernement te
exemterē/terwijle hare handelingē van vre-
de/ eñ anders metten Hertoghe van Anjou/
Coningen van Vranckrijck eñ Engelant/ eñ
delatie van hooghe Overicheyt/aenden Pr.
van Orangien ter contrarie bewijsen. Ende
sy verstaen wel/datmen syn Vryheyt so wel
can ghebruycken onder een Prince die met
Justitie regeert/ als anders. Dat de oorlo-
gen noodich zijn/selfs tot conservatie vande
Rijckē van Vrancrijc eñ Engelant/also wel
als Nederlandt/op dat Vranckrijck niet en
valle in een inlantsche oorloghe/ daer toe de
fondamenten vyde Ligue zijn ghelept meer
als te voren/ende den Coninck van Spaen-
gien ende Paus niet en sullen laten die van-
der Religie onder eenich pretext te becrijgē.
Eñ Engelant can niet versekert wesen/ om
dat de Coninginne is vande Gereformeer-
de Religie/eñ dat den Coninck van Spaen-
gien ghebonden is aende Inquisitie/ eñ den
Paus eñ syn Successeurs aent Fondament
van haren staet/die oock ghewoon zijn veel
minder saken te retracteren. Dat de Conin-
ghinne mede niet en moet meenen datmen
alle oorlogen voert om tot vrede te comen/
ende dat haer ghelegentheyt anders is als
vande Nederlanden/ want den Coninc van
Spaengiē altoos blijvende gewapēt onder
de voorsz pretextē/eñ dat hy syne Garnisoe-
nē moet veranderen/sal sy eñ den Fransoys
mede altoos gewapent ende op haer hoede
moeten wesen: Eñ soudē daerom met meer-
der versekerheyt doorloge continueren/ dan
de Nederlanden abandonerende laten over-
vallen/ofte tot vrede bedwingē (sonderlinge
om

Vryheyt can wel ghebruyct worden onder een absolut Prince die met Justitie regneert.

1598. om dat de Voorsaten van hare Mt. altoos seer hebben gearbeyt om haer vande Nederlantsche Provintien met alliantien te versekeren) eñ soude so mogen de wtcomste die de oorloghe soude mogen geven/ verwachten/ met apparentie so Vrancrijck/ Engelant eñ Nederlant noch eenen corten tijt tsamẽ willen blijven / datse de Spaengiaerden wt de Nederlanden sullen verdrijven/ ofte tot datter in Spaengien eñ Italien veranderinge byden eenen ofte anderen middel ghebeure/ ofte diergheliicke. Datmen de Nederlanden behoort te prijsen datse so langhe in oorloge gheweest hebbende/ alsnoch daer inne willen continuerẽ/ eñ datmen behoort te erkennen/ dat Godt de selve vande Spaensche macht heeft verlost / om veel haer ghebueren te beschermen/ eñ de voorsz macht te matigen/ eñ te bidden datse so mogen blijven/ sonderlinghe so sy nu de Wapenen zijn ghewent/ etc. Voorder waren sy belast haer noch te behelpen mette instructien den Ghesanten van Vrancrijc op die materije mede gegeven/ eñ mette selve correspondentie te houden. Nopende tversoeck der Conincginne/ om te verbieden het transporteren ofte wtvoerẽ van wtheemsche Granen na Spaengien ofte elders/ souden sy vertoonen dat sulcx niet can gheschieden sonder de neeringhe te diverteren ofte verdrijven nae ander plaetsen/ met meer ander redenen hare Majesteyt te voren gheschreven.

De instructie vande Gesanten op Vranckrijck was mede vanden xiij. Januari/ ende was ghedeylt in twee stucken/ deene om den Coninc den Pays te ontraden/ ende dander om mette Gedeputeerde vanden Coninc eñ vande Coninginne van Enghelant te resolveren den voet om dit loopende jaer de oorloge te voeren. De eerste inhoudende dat de Statẽ verstaẽ hebbẽ de aensoeckinge die dẽ vyant den Coninck dede om tot vrede te comẽ/ eñ de voorderlijcke conditien die hy hem presenteerde/ eñ dat hy die niet hadde willen aennemẽ/ indien de Staten het verbont met hem wilden hanthavẽ / eñ inde oorloge met sulcke middelẽ herderen/ datmen den vyant de incommoditeyten ofte ellende van dien conste doen gevoelẽ tot int binnẽste van syn Lant/ als hy Vrancrijc gedaen hadde/ ende daerom den Coninc by Brieven vandẽ xiij. Novembris hadden verwitticht/ dat sy wel wisten dat den vyant niet connende wederstaẽ de cracht van haer verbont/ tselfde terstont soude trachten te doen brekẽ/ dat daerom den Coninc soude willẽ bedenckẽ tgroot achterdeel dat hem eñ tgantsch Christẽheyt in sulcken handel ware gelegẽ/ hopende om geen conditiẽ in vrede ofte bestant te treden/ tot nadeel van haer verbont van hem eñ de gantsche Christenheyt. Eñ onaengesiẽ hare groote lasten dien jare gedragen / datse verhoopten den Coninc in het toecomende jaer noch so te secunderen eñ bystaen in Brabant eñ Vlaenderen/ dat hy de effecten daer van soude voelen/ eñ hem ghenoegen/ eñ mogen sien hoe weert den Staten den Eedt is diese int verbont hebbẽ gedaen: Gaven hem ooc te kennen/ dat den vyant den vrede niet voor en haet om die te houden/ maer om tijdt te winnen/ syn saken te herstellen / eñ dan met meerder macht deene partije voor eñ dander naer te bekrijgen. Daerom badẽ sy hem het verbont eñ doorloge teghen Spaengien te continuerẽ/ dat tselfde hem eerlijc eñ door de gantsche Christenheyt roemlijc soude wesen/ eñ dat hy daer mede synẽ staet van binnen eñ van buyten soude versekeren / die hy anders sal stellẽ in gevaer. Eñ om hem daer toe te bewegẽ / presenteerden sy hem de continuatie van xlv. duysent gulden ter Maent tot syn secours/ ende boven dien teghen den toecomenden tijt alle haer macht te velde te brengẽ/ om metten Coninc coniunctium oft diuisium doorloge te voeren/ na dat sulcx onderlinge goet gevonden sal wordẽ/ tot meesten afbreuck vanden vyant/ etc. Het tweede deel haerder instructie was (indien plaetse eñ tijt geleyt werde) om onderlinge te adviseren op den voet vander oorloghe / met alle tgene datter aenhinc/ welcke instructie was te corter met minder verhael/ om dat de selvige gelaten waren vele ter discretie eñ kennisse vanden Heere Oldenbarnevelt/ als ten vollen gheinstrueert. 1598.

Sommarie vande Gesanten in Vrancrijck wt Hollant gesonden.

Dese Ghesanten zijn van Diepen op Rowaen gereyst/ alwaer sy bescheyden werden den Coninck tot Nantes te volghen/ de Engelsche Gesanten/ den Heere eñ Ridder Sire Robbert Cicil / metten Ridder Sire Jhon Wilkes/ waren te voren in Vrancrijck aencomẽ/ alwaer dẽ voorsz Ridder Wilkes sterf.

Als sy tot Nantes dẽ vijfden April aengecomen waren/ hebbẽ sy den vj. bydẽ Coninc audientie vercregẽ/ eñ hem aldaer vertoont de apparente schade die hy bydẽ Pays hadde te verwachten/ eñ daerentegen het profijt so hy inde oorloge bleve/ om dat den Coninc van Spaengiẽ heel benaut was/ eñ syn Nederlantsche Provintien meest tot alteratie ofte veranderinge geneycht waren/ etc. daer hy aenbiedẽde alle hulpe eñ bystant van wegen de Geunieerde Landẽ: Dẽ Coninc hier op scheen dat hy haer inbeeldinge eñ waerschouwinge wel genoech verstaen eñ gevat hadde/ eñ genoech thoonde hy syn genegentheyt totter oorloge te herderen/ dan veel ander saken drongẽ hem: seyde ooc dat hy niet en geloofde dat dẽ Spaẽgiaert hem Blavet eñ Cales overleveren soude / eñ indien niet/ soude hy inde oorloge voortvarẽ: dat hy met grooten moeyte totte Croone gecomẽ was/ eñ dat hy die Croone noch hem selvẽ niet stabilierẽ coste sonder peys/ maer dat hy hoopte dien selven soude streckẽ tot confusie vanden vyant/ etc. also datmen doen conde speurẽ dat den pays soude voortgaen. Daer naẽ hadden sy noch tweemael audientie byden Raet/ als den xix. April opt Casteel tot Nantes/ mette Enghelsche Ambassaten/ daer saten den Cancelier/ de Hertogen van Espernon ende Boyllion/ de Heeren van Schomberch/ Sanct Villeroy Plessis/ Messis/ ende mede Buzenval/ alwaer de Enghelsche verclaerden aenden Coninc gesonden te wesen/ om met syne Mt. eñ de Nederlantsche Ambassadeurs te adviserẽ op het maken van een gveden generalẽ vrede/ maer na dien sy haddẽ verstaen dat de selvige tot het makẽ van eenen vrede niet ghelast en waren/ eñ by vele

De Nederlantsche Gesantẽ hebbẽ audientie by den Coninc tot Nantes den sesten April.

Nederlantsche Gesantẽ handelinghe by sConincx Raden/ den xix. April.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. redenen bethoont hadden dat sulcx niet en was geraden/noch voor Vranckrijck noch Enghelant/ende minder voor de vereenichde Nederlanden/ende dat sy goet vonden dat de selve redenen aldaer mochten gehoort eñ gheexamineert worden.

Waer op de Nederlantsche Ambassaten verthoonden met bequame woorden ende redenen/ dat het continuerē vande oorloge/ het verdrijven der Spaengaerden ende gespaenjoliseerde wtte Nederlanden/ endē het onderhoudē van haer onderlinge verbont/ eerlijc / profijtelijck/seker/ende wel doenlijc ware/bysonder inde teghenwoordighe gheleghentheyt. Ter contrarie dat het tracteren noch eerlijck noch seker was. Op het welcke den Enghelschen Ambassadeur verclaerde/de selve redenen wel gheexamineert te hebben/ende daer niet en wiste toe te voeghen / maer behoorden wel gheweghen te worden / begheerende dat den Coninck synen Vredenhandel wilde ophouden / ten minsten tot dat hy hare Majesteyt van Enghelant rapport mochte ghedaen hebben/ ende byde selve/ daer op soude worden gheresolveert / ende om wech te nemen tghene men hem naseyde/als dat hy van syn Princesse noch tot het makē van vrede / noch tot het doen van secours ter oorleghe en was ghelast/ verclaerde hy dat/soo den Coninck eenighen particulieren voorslach ter oorloghe wilde openen/ dat hare Majesteyt hem daer toe soude assisteren / nae dat den voorschreven voorslach soude vereysschen/ alsoo datmen over haer niet en soude te claghen hebben/etc.

De Coninginne van Enghelant biet hulpe aen ter oorloghe totten Coninc van Vranckrijc.

Hier op heeft den Heere Cancelier de antwoorde gedaen in generale termen/ met vele woorden eñ onseker besluyt/ voldoeninge soeckende te doen/doch dat hy den Coninck alles soude rapporteren/ om syn eyndelijcke resolutie te verstaen. Hier over vercreghen den Enghelschen Ambassadeuren haer afscheyt/ende vertrocken den xxiij. April/ende met haer trock een Fransoys Gesante / om de Coninghinne van Enghelant te presenteren/ soe sy mede wilde treden int accoort met Spaengien / datmen den handel een Maent ophouden soude moghen.

De Nederlantsche Ghesanten siende dat de Fransoysen gheheel tot Pays gheneghen waren/sochten oock haer afscheyt om toe te sien watter voorts van groeyē soude/want den Coninck hadde haerlieden ghetoont een Dubbelet van een instructie des Conincks van Spaengien / byde Coninghinne van Enghelant gheintercipieert ofte afghewor-pen/ principael ende aen haer ghehouden/ houdende op den Cardinael / als dat indien den Fransoys daer op soude staen / datmen de Enghelsche mede moeste inden Pays begrijpen/datmen dan van weghen den Paus moeste versoecken vry exercitie van Pauselijcke Religie in Engelant/daer toe dē Paus ende Coninc byde Catholijcken vant Lant seer aengesocht werde/ ende voor al daer op staen/ datse aen hem souden overleveren de Steden van Vlissinghen ende den Briel/eñ indien sy ghelt daer voren souden willen bedingen ofte bespreken/datmē hem dan eerst

Afgeworpē Brieven des Coninck vā Spaengien/ nopende vrede met Enghelant eñ Nederlant.

vande quantiteyt oft somme soude verwittigen/ eñ synen vorderen last daer over verbeyden. Eñ noopende de Nederlantsche rebellen en soudemen de selve daerinne niet moghen begrijpen/ dan midts dat aenghenomen worde alomme de Catholijcke Religie/ ende de hoocheyt ofte Souverainiteyt vanden Coninck/eñ herstelt ofte ghereintegreert de oude Officieren/noch levende/soo dat nochtans de genen die int Lant souden blijven/ capabel vande Officien souden wesen/indien sy Catholijck ende niet Heretijck en waren: Anders soude een generale vergetinge ende vergevinge van alles accorderen. Dat den Coninck van Vranckrijck in beyden niet min als voorsz is en behoorde te doen/ indien hy betoonen wilde te wesen die hy scheen. Wt oorsaken van desen/soo resolveerden de Nederlantsche Ambassadeurs/ de Heeren van Nassou ende Oldebarnevelt/ in haer reysen naer huys in Enghelant aen te varen / aldaer sy tot Doveren de ander Nederlantsche Legatie aende Coninghinne van Enghelant ghesonden / bescheyden teghen den xv. Mey haer te vinden/ ende twee ofte dry dagen na haer aldaer te toeven/ het welcke sy deden/ eñ beyden daer tottē xviij. Mey / ende de andere wt Vranckrijck niet vernemende / ghinghen sy scheepen nae Hollant/ende quamen den xxiij. inden Haghe.

Dese waren als wy voren verhaelt hebben de Heeren Admirael van Warmont/ metten Heerē vanden Wercke eñ Hottinga/ Dese rapporterden hoe de Coninginne haer met grooter eere ende caresse hadde ontfanghen/ ende haer propositien met goede aenmerck ghehoort/ maer in haer antwoorde hadde sy seer geclaecht over dese Landen in twee pointen / het eene dat sy nu soo langhe de Landen hadde geassisteert/sonder te connen comen tot eenich rembourseiment ofte voldoeninge/ja selfs niet tot rekeninge/etc. Het ander poinct was/ dat sy om dese Landen inde oorloghe teghen den Spaengaert ware ghecomen/ soo dat haer Onderdanen op Spaengien niet mochten handelen/ende dat de Nederlanden haer noch noyt dadelijc hadden willen voor vyandt teghen Spaengien thoonen/met het verbieden eñ schorten van Coren / ende op Spaengien te voeren/ voorts dat sy nu van middelen van ghelde wtgheput was/ende dat haer vast veel alteratien in Yrlant gemaeckt worden / ende in Schotlant oock een groote oprockinghe op handen was / datse daeromme tot versekeringhe van haren staet niet en soude connen nalaten te luysteren nade conditien/die haer van weghen den Coninck van Spaengien om tot Pays te comen gheprsenteert werden/doch datse daerinne niet en hadden willen tredē sonder eerst met haer te handelen/ ende te verstaen oftse niet ghelast en waren daer op mede te helpen raetslaghen/ sonderlinghe soose seer noode alleene / ende sonder de Nederlanden soude handelē/ maer liever tsamender hant mette selvighe: dat was sommierlijck de antwoorde diese vande Coninghinne eñ haren Raet hadden becomen/ maer wt de particuliere discoursen verstonden sy dat de Engelsche tot continuatie van

Rapport vande handelinghe der Nederlantsche Geunieerde Ambassaten in Enghelant/ in April eñ Mey.

der

1598. der oorloge wel te bewegē soudē zijn/somen hier te Lande de trafficque op Spaengien gantsch wilde opschorten/ ende haer eenich remborsement doen/ haer vande groote costen ontsloech. 1598.

Terwijle dat dese Ghesanten wt Enghelant quamen/soo arriveerden de Fransche/ te weten/ de Heeren van Nassou ende van Oudebernevelt tot Doveren in Enghelant den xxij. Mey/ende reden van daer met twintich Peerden nae Londen/de reste van haren treyn nae Hollant sendende / alwaer sy tweemael byde Coninghinne audientie hadden / die haer maeckte als aende voorgaende de selvighe clachten/ende te moeten mette vereenichde Landen in rekeninghe comen/ende betalinghe vervolghen/ende te treden in vredehandelinghe/ dat sy gheerne tsamenderhant doē soudē / in conformiteyt vant Contract/met sulcken bescheet afghescheyden/zijn met goeden wint den tweeden Juni inde Mase oock aenghecomen.

Paps tusschen de Coninghen van Spaengien eñ Vranckrijc besloten te verbinden/ den tweeden Mey.

Nae het vertreck der Enghelsche eñ Nederlantsche Ambassadeuren wt Vranckrijc/ soo heeft den Coninck aldaer den paps met Spaengien ende den Vorst. Cardinael beslotē/ sonder eenichsins vande Coninginne van Enghelant antwoorde te verwachten/ den tweeden Mey/De conditien werdē langhe secreet ghehouden.

Inhout van de Artijckelē vandē papse tusschen Spaengien eñ Vranckrijck / den ij. Mey.

De Artijckelē vanden vrede zijn voor de eerste comform de Artijckelen tusschen den selven Coninck van Spaengien ende Hendrick den tweeden Coninck van Vranckrijc ghesloten Anno M.D.Lix. int Casteel van Cambresis/die wy hier voren in ons eerste Boeck verhaelt hebben / die welcke volcomelijck gheconfirmeert werden / voorder wert beslotē/ also den Catholijcken Coninc overdraecht by Testamente ofte gifte/resignatie ofte andersins/aende hooch ghebore ne Vrouwe Isabella syn outste Dochter / alle syn Provintien vande Nederlanden/met de Graefschappen van Borgondien ende van Charloys/dat de voorschrevē Graefschappen verstaen worden begrepen te zijn in dit teghenwoordighe Tractaet / als sy waren Anno M.D.Lix. Ende voorder is overcomen / dat den alderchristelijcken Coninck sal restitueren den Catholijcken Coninc het Graefschappe van Charloys met syn toebehoorten/ om te besitten onder de Souverayniteyt vande Coningen van Vranckrijc/ desghelijcx ander plaetsen binnen den tijdt van twee Maenden. Desghelijcken sal den Catholijcken Coninc restitueren alle plaetsen by hem beseten / sints den voorschreven paps van Cambresis/te weten/ Cales/ Ardres/ Mouthullin/ Doorlens/la Chapelle/ le Chastelet in Picardiē/Blavet in Bretagniē/ende alle ander plaetsen/ende dat vastelijck binnen twee Maenden nae date/in state also sy nu zijn/sonder yet af te breken ofte te beschadighen/sonder verghelvinghe van eenighe Fortificatien. Noyende Blavet/ daer mach den Catholijcken Coninc afbreken alle Fortificatien door hem ghemaect/ ende dat dan overleveren binnē drie maenden/ende mach van alle de plaetsen wechvoeren alle gheschut/ busclooten/ viures eñ amunitie/daer toe leenende Schepen. Tot versekeringhe van het besluydt / soude van wegen dē Catholijckē Coninc van Spaengien ghelevert worden vier Ostagiers/ nae den Fransoysen eygen verkiesinge/ alle gevangenen vry van wat state die mogen zijn. Daer bleef gereformeert aenden Catholijcken Coninck van Spaengien ende aende voorsz outste Dochter eñ hare Successeurs/ allet recht/ acte / protentie / die sy verstaen haerlieden toe te hooren vant voorschreven Coninckrijcke van Vranckrijck/ Landen/ heerlijcheden ofte andersins/om wat saken het zyn mochten/ van de welcke hy noch de syne niet en hebben te renonceren / om daer af eenich vervolch te doene by weghen van vrientschappe ofte Justitie/ dan wel met wapenen. Daer werdt oock besloten dat den Hertoch van Savoyen ooc soude in dese vrede vervat worden/ midts leverende den Coninck van Vranckrijck het Casteel van Berre met het gheschut ende amonitie/ mede stellende alle de voordere defferenten als vant Marquisaet vā Salinces/etc. in handen vanden Paus Clement den VIII. om daer van te disponeren binnen een Jaer na datum van desen. Voor breeder particulariteyten van dese Artijckelen/ willen wy den begeerighen Leser senden aende Artijckelen die van desen vrede alomme ghedruckt zijn/ hoewel niet volcomen/ die nochtans velen suspect zijn. In desen vrede werden begrepen ende benaemt generalijck alle Princen/ niet eenighe particuliere: Boven dien alle die met consente vande Heeren Coninghen moghen werden ghecoren ofte ghenoemt/ behoudelijcken binnen ses Maenden/soo sy geven haer Brieven van verclaringen daer toe dienlijck. Dit Tractaet sal binnen drie Maenden geratifieert ende besworen worden byden Coninck van Vranckrijck / den Vorst. Cardinael Albertus / Hertoch van Savoyen/ ende den Coninck van Spaengien / sweerende tselfde te onderhouden op het Cruys/ Heylighe Evangelium/ Canon vander Misse/ende haerlieder eere / in presentie van die sy daer toe onderlinghe sullen committeren.

Desen vrede is aldus volcomen/ende alomme inde Provintien onder den Coninck van Spaengien met groote vreuchde ende feeste ghepubliceert den eersten Juli/ zijnde in Vranckrijck voor Ostagiers ghetrocken den Hertoch van Arschot / den Grave van Arenberch/den Admirante van Arragon/ met Don Loys de Velasco/met seer groote state. Om den Vorst. Cardinael den Eedt ooc af te nemen/was den Hertoch van Byron/ mette Heeren Bollieure ende Silleri/ ende seer grooten state nae Brussel ghesonden/ende werden seer feestelijcken onthaelt. Ende syn den xij. Augusti nae Vranckrijck ghekeert/ hebbende besocht de principaelste stedē vandes Cardinaels Landē/daer sy alomme seer heerlijc onthaelt eñ ghetracteert werden/eñ beschoncken: Den Voor. Cardinael beschonck Byron met twee Spaensche Peerden / met twee louter goude Lampetten ende Beckens daer toe / noch een Tapyt van duysent Croonen eñ meer weert/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

hebbende de Scheede/ Gevesste ende reste al goue/ niet anders dan de Lemmer wtgesteken / noch eenen Sadel ende een Peerdencopken al met Diamanten beset. De Prince van Orangien beschonck hem oock met een seer schoon Spaensch Peert. De Heere van Bellieure ende Silleri hadden elc twee Gouden Ketenen / die gheschat werden op vijfentwintich hondert Croonē beyde/noch elc een camer ofte hangsel van Tappitserije van vijfthiē hondert Croonē/ noch werden veel goude Ketenen onder ander principale Edele wtghedeelt.

Cales ende ander steden overgegeven aenden Coninck van Vranckrijck volghens s'Contract.

Daer nae werden de plaetsen overghelevert/als namelijck den ix. Juli wert Cales ghelevert aenden Heere Grave van S. Pol metten Heere vā Vigues/die daer als Gouverneur ghestelt wert / daerinne comende met ontrent twee duysent mannē/ de amunitie van oorloge ende gheschut al wechgevoert zijnde nae het Contract/de Spaensche schepen blevē noch inde Havene leggen/niet dorvende wtvaren ter oorsake vande Hollantsche eñ Zeelantsche Oorlochschepē. Die van Ardres ende Dorlens waren om haer betalinghe ghemutineert/ maer also die ten lesten te vreden ghestelt werden/wert beyde oock in Augusto met La Chapelle/Chastelet/etc. overghegheven/ ende Blauet lange daer naer.

Int voorgaende Boeck hebben wy verhaelt het verschil tusschen den Heere Grave ende Stadt van Emden/ ende hoe dat met een Tractaet tot Delfziel in vrede opgenomen was. Sints isser dit Jaer weder nieuwe beroeringe opghestaen/door middel ofte toestoken van eenen Fonck/ die daer byden Vorst. Cardinael ghesonden was/ die eertijts in Hollant om dierghelijcke oorsaken ghevanghen was gheweest ende onghepijnicht ontquam/daer sy presumeren datmen dese beleydinghe door ontdeckt soude moghen hebben.

Aenslach op Emden by den Grave voorgenomē ontdeckt in Mey.

Het rumoer tot Emden was / dat alsoo de Stadt veel ten achteren was om vorige beroertē/ ende haer solucitatien tot Praga byden Keyser ende den Grave te betalen syn jaerlijckse Pencioen nae Tratract/ dat sy niet en wisten hoe sy haer langher souden onderhouden teghen des Gravens practijcken/ten ware de Borgherije schattinghe inwillichde/daer toe hadden sy eenighe impositien gheraemt/ende den Borgheren voorghehouden om daerinne te consenteren. De Grave trachtende weder in vorige authoriteyt te comen / sochte door behendige personen die inwillinghe te wederstaen/ om die van Emden arm te makē ofte twistich: Hy hadde daer toe eenē Kistenmaker beweecht / die hy schriftelijcke commissie hadde ghegeven/om oproer te stichten/ende aenhanck te crijghen / om hem een Poorte open te crijghen/ende syn volck daer binnen te brenghen/ daer toe hy onder verscheyden pretexten al vast veel Krijchsvolck hadde aenghenomen: ende om dat lichter te passe te brenghen/hebben twee jonghe sonen inde stadt haer opde Borght ghehouden. Desen Kistenmaker/ met syn commissie adresseerde hem meest aen die die vande Flaccianer Religie onder de Martinisten waren/ ende bracht menich so verde/datse daerinne consenteerden: Maer onder andere/addresseerde hy hem aen eenen die van die Religie was gheweest / maer was afgheweken ende nv totte Ghereformeerde ghecomen. Dese gaf dit den Magistraet te kennen/die ontboden den Kistemaker/eñ streden hem tselfde aen. Naer eenich ontkennē bekende hy ten lesten de commissie te hebben / maer midts dat sy nv in bewaringe was vande jonghe Heeren op de Borght/ presenteerde hy de selfde te gaen halen/ ende haer over te leveren. Sy lieten hem gaen/ maer haer bedenckende/ sonden sy hem nae / ende lieten hem in syn huys aentasten/ daerse mede in handen creghen de voorschreven commissie. Snachts worde hy wederomme nae tRaethuys ghebrocht/ende daer nae ettelijcke malen ghe examineert/ende eyntlijck ghepijnicht/ende doē noemde hy als principael beleyder vant stuck eenen Jan Groenen / Swagher van Fonck voorschreven/ ende eenighe andere/ die hy aenghesproken hadde / die meest alle ghevanghen werden/ ende haer pampieren ghenomen. Ende doen werden eenige vande Magistraet ghecommitteert om aen de jonghe Heeren te gaen opde Borght / ende haer te vertoonē/dat het van haren Vader ende oock van haer (indien sy daer kennisse van hadden) leelijck ghedaen was/ tegen so solempnelen Contract/twelck hy hem aenghegaen was /ende byden Keyser selfs gheaggreert. Maer sy excuseerden haer daeroppe/segghende vant selfde int minste niet te weteneñ hoewel sy versocht waren noch inde stadt te blijven / soo zijn sy evenwel den ix. Mey wt de stadt wechgegaen ende vertoghen/niet langher dervende verwachten den oproer vanden Volcke. Onder de pampieren van Jan Groenen werden verscheyden copijen van Brieven ende instructien ghevonden/die aenden Grave gheschreven waren/eñ oock eenige Brieven van Fonck/ meest daerop luydende/dat den Grave wel sach dat hy vanden Keyser ende tgantsche Rijck verlaten was/ende dat hy daeromme nootlijc anderen scherm soude moeten soecken/datter geenen beteren noch machtiger en ware voor hem / als den Coninck van Spaengien/eñ die het liever doen soude/dat hy hem meest vermeesteren vande stadt/ eñ dan alleen voor eenen tijdt toelaten dat den Coninc een Krijchsoverste in syn Lant hielt/ ende metten stroom hem te water behielpe ende diende/waermede hy wederomme soude connē comen tot syn vorige authoriteyt. Item/ noch veel pampieren / in houdende van desen aenslach op de Stadt / hoemense beleyden ende doen soude / daer wt die van Emden wel saghen dat voor haer eenen leelijcken pot te viere was/ Waeromme sy om haer te versekeren/ alle moghelijcke ondersoec deden/om alle de medeplichters in handen te becomen / daer eenighe ter stadt wt liepen vluchtende. Hier door moesten sy wederomme last geven aen Capiteyn Cnoop/ om drie hondert mannē in soudije aen te nemen/ hoewel de Stadt maer te vele belast ware: Ende sy schreven oock aenden Heere

Grave

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. Grave Willem van Nassouwe ende andere/ ende versochten assistentie soo het noot soude wesen/ ende datmen daer toe ter best ghelegen plaetsen eenich volc by de hant mochte houden: Twelc Graef Willem hen niet alleene toeseyde/ maer bestelde mede dat de naeste gheleghen Capiteynen eenighe Soldaten met volle gheweer afdancten/ die terstont in dienste van die van Emden traden. Eyntlijck dat rumoer gestaen hebbende tot int eynde van Mey/ wordt daer naer veel ghesliſt/ midts dat den Kistemaker en Jan Groenen voorsz ter doot onthalst werden/ ende dander ghevanghen meest ghebannen ende op groote amenden ghestelt. Vele inde vereenichde Landen waren verblijdt dat sulcx ontdeckt was.

Emden byden Grave ghedaecht tot Spiers/ d xiij. Juli.

Daer nae heeft den Grave hem hooghelijck over die Stadt Emden byden Keyser beclaecht/ als dat sy het Tractaet gebroken hadden. Dies den Keyser Rudolphus wt het Camergherricht Spiers Citeerde ofte daechde de Stadt Emden van date den xiij. Juni dit Jaer M.D.xcviij. te compareren den xvj. Augusti/ welcke citatie gheinsinueert was by eenen Camerbode dē derthiensten Julii/ te antwoorden op de clachten des Gravens/ over verscheyden poincten/ als onder ander/ dat sy door eenighe Statische krijchsvolck wtvallen gedaen hadden op des Gravens heerlijckheden ende ampteren van Marienhove/ Visquart/ Prosthumb/ ende voort veel ghevanghen ghenomen/ ende ghepijnicht/ Jean Groenen ende Joan Kempts nae pijninghen onthalst/ over de Graven Johan en Christoffer claghende/ die met syn instructie gecomen waren/ ende deselve verachtelijck ghehandelt/ oock van dat sy eenen Notarium mishandelt hadden den xj. Mey/ ende voorts hadden sy mede de jonge gesellen nieuwen Eedt voorghehouden/ daer de Graven niet in begrepen en waren/ etc.

Transpoort des Coninck van Spaengien vande Nederlandē aende Infante syn Dochter den sestē Mey.

Wy hebben voren verhaelt de resolutie die den Coninc van Spaengiē vercondicht hadde/ van syn Dochter de Infante Isabella haer te willen gheven de Nederlandē/ met het Graefschap van Borgondien ten Houwelijcke aenden Vorst. Cardinael Albertus/ hoe wel dat selfde velē vremt dochte/ dat de oudtste Dochter soude besteedt worden aenden voorschreven Vorst Cardinael die voorsien was met Gheestelijcke staten/ en met het rijck Eertsbisdom van Toledo/ voorby gaende de oudtste Broeders/ als den Keyser/ Eertshertoghen Mathias/ ende Maximilianus/ die voor den jonghsten gheerft waren ofte te erven hadden de Coninckrijcken van Hongarien ende Bemen/ en de Oostenrijcksche Landen: Waer over vele discourssen in de Werelt gemaeckt werden/ ende veel naedencken gaf. Dese resolutie is nu schriftelijck volbrocht geweest op eenen Woonsdach den sesten Mey inde stadt van Madril/ op welcken tijt is aldaer voorden ouden swacken ende crancken Coninc Philippus den II. verschenē den Prince Philips syn eenich Sone/ ontrent twintich Jaren oudt zijnde/ de Infante Isabella Clara Eughenia/ ontrent tweeendertich jaren oudt/ met haerlieden Don Gomes d'Auila/ Marquis de Vellada/ Gouverneur ende groot Hofmeester vanden Prince voorschreven/ Don Christoffer di Mora/ Grave van Castel Rodrigo/ den grooten Commandadeur van Alcantara/ Don Johan Idiaques/ grootē Commandadeur vā Leon/ alle drie Raden van State/ ende Messire Niclaus d'Amant/ Ridder/ Raedt/ President en Cancelier van Brabant/ metten Secretaris der Nederlandtsche saken Laloo/ sonder andere. De schriften waren in Fransoys/ ende werden doen voor haer ghelesen/ onderteeckent/ gheseghelt ende gepasseert/ welck Transpoort ofte overdracht wy hier by stellen. 1598.

Philippus/ etc. Aen alle teghenwoordige ende toecomende/ die dese Brieven sullen sien ofte hooren lesen/ Saluyt.

Copye van het Transpoort des Conincks.

ALsoo wy hebben bevonden behoorlijck te wesen/ soo wel om de welvaert der Christenheyt int generael/ als in particulier van onsen Nederlanden/ niet langher wt te stellen t'Houwelijc van onse seer lieve ende wel beminde goede outste Dochter de Infante/ Isabella Clara Eugenia/ Ende hier toe te meer beweecht zijnde/ wt oorsake der bewaringhe van onsen Huyse/ oock int aensien van wat anders goets/ als oock om de bysondere genegentheyt die wy draghen tot onsen seer lieven ende wel beminde Broeder/ Rechtswcer ende Neve/ den Eertshertoghe Albert/ van onsent weghen Gouverneur ende Capiteyn Generael van onse voorschreven Nederlanden/ ende van Borgongien/ d'ooghe ghewor pen hebbende op sijnen persoone/ hem verkiesende tot eenen toecomenden Man van onse voorschreven Outste Dochter/ alles so wel by consent ende dancke van onsen Heylighen Vader den Paus/ den welcken de begheerde dispensatie daer van heeft geaccordeert: Als oock de communicatien daer van ghehadt ende gehouden met den seer Hooghen/ seer Excellenten/ ende groot mogenden Prince/ onsen seer lieven ende seer beminden goeden Broeden/ Rechswcer ende Neve/ Rodolphus den II. van diē name/ Keyser van Roomen: Met eenen oock aen onse seer lieve en wel beminde goede Suster de Keyserinne sijne Moeden. D'welck gheconsidereert/ ende op dat onse voorschreven Dochter mocht voorsien worden van middelen/ alst reden is/ voor hare groote gratien ende verdienstē: Selve om van onser zyden bewijs te doen van de sonderlinghe liefden die wy altoos ghedraghen hebben/ ende noch dragen tot onse voorschreven Nederlanden/ ende van Borgongien/ hebbende resolutie ghenomen tot voorderinge van den voorschreven Houwelicke/ te doen aen onse voorschreven Dochter een Gifte oft Donnatie der selver onser Nederlanden/ met alles wat daer toe behoort/ in der manieren als hier onder gheseyt ende gespecificeert wort/ ende dat alles door den middel ende interventie/ wille ende consente van onsen seer lieven ende wel be-

minden

minden goedẽ Sone den Prince Philippus/ onsen eenighen Sone ende eenighen Erfgenaem/ volghens d'advertentie die door ons ende den selvigen Prince onse Sone gedaen is gheweest/ aen de Overheeren/ Ridders van onser Ordene/ Raden ende Staten van onse voorschreven Nederlanden/ haer houdende onder gehoorsaemheyt/ met oock aen die van onsen Lande eñ Graefschappe van Borgongien: De welcke verclaert ende betuycht hebben door haerlieder antwoorde/ de vreuchde ende t'vernoegen datse ontfangen hebben van alsulcke onse goedertierene resolutie/ die sy bekennẽ ende belijden dienstich te wesen ter welvaert ende ruste van onse voorschreven Nederlanden/ ende dat het den rechten wech is/ om te gheraken tot eenen goeden ende vasten Vrede ofte Pays/ ende hen te verlossen van een alsulcken verdrieteghen oorloghe/ met de welcke sy vertravallieert hebben gheweest soo langhen tijdt van Jaren/ welcke stilte ende ruste wy voor henlieden altijt begeert hebben: Eñ considererende tghene eenen yegelijcken kennelick is/ dat t'meeste gheluck twelck over een Lant comen mach/ is/ hem vindende gheregeert ende ghegouverneert met den ghesichte ende metter teghenwoordicheyt van synen Prince ende natuerlicken Heere: God zy ghetuyghe der moeyten ende sorghen die wy dicwils hebben gehadt/ om dat wy't aldaer persoonlicken niet en hebbẽ moghen wtrechten/ als wy het in der waerheyt grootelijcx begeert hebben/ indien ons andere sakẽ van grooter importantien/ onsen Coninrijcke van Spaengien aengaende/ niet en haddẽ verobligeert daer vast te blijven/ eñ de residentie te continueren/ sonder ons van daer te begheven/ ghelijck als wy nu noch tegenwoordich over sulcx verbonden zijn. Ende hoe wel den ouderdom van onsen sone dẽ Prince daer toe soude schijnen beter te passe te comẽ/ als onsen eersten reyser: Nochtans dẽ goedẽ wille Gods geweest zijnde/ ons te geven so vele andere Conincrijcken ende Landen/ om welcke goede regeeringhe der selver nemmermeer en sullen gebreken saken van seer grooter importantie/ om welcker wille oock geeyscht wordt sijne tegenwoordicheyt alhier: Daeromme bevonden behoorlijc dese resolutie te nemẽ/ om onse voorschreven Nederlanden niet te laten in de selve inconvenienten als voorhenen/ met redene hier by gevoecht/ die daer is/ in mede deylinghe te doen aen onse voorschreven Dochter de Infante/ na hare verdiensten ende hoocheyt harer gheboorten/ ende oot overgeven int particulier/ nadien naest onsen voorschreven Sone den Prince (dien God beware in langhe Jaren/ eñ hem voorspoet gheve t'sijnen dienste) onse voorseyde oudtste Dochter de eerste ende de naeste is/ eñ dat door middel van den wille onses voorschreven Soons/ sy van nu aen daer inne mach toegelaten worden/ hebben wy vercoren een sulckẽ middel/ op hope dat door den selven onse voorseyde Nederlanden sullen mogen keeren tot haren ouden fleur/ ruste eñ voorspoet/ die sy voortijts gehadt hebben. Doen te weten/ dat begeerende tegenwoordelijck in effect te brengen in syn voorschreven behoorte/ tghene des wy soo rijpelijck gheresolveert zijn/ ende verstaen hebbẽde het willich consent/ dat onsen voorschreven Sone den Prince daer toe so liberalijcken ghegeven ende verleent heeft van synder zijden/ selve noch wetende de submissie met de welcke onse voorschrevẽ Landen zijn gheconformeert tot deser onser goeder intentien. Hebben wy gheresolveert te Cederen ende te Transporteren/ aen de voorschreven Dochter de Infante/ tot voorderinghe vanden voorschreven Houwelijcke/ alle onse voorschreven Nederlanden/ ende van Borgoengien/ op de forme ende maniere/ ende na de besprekingen ende conditien/ hier beneden wtghedruckt ende ghementioneert.

1. De eerste conditie is/ ende niet anders/ Dat de voorschrevẽ Infante onse Dochter haer ten Houwelijcke sal beghevẽ met den Eertshertoghe Albertus/ wt crachte der dispensatien/ de welcke onsen voorschreven Heylighen Vader den Paus tot dien voorschrevẽ eynde verleent heeft/ ende datse giftelijc ofte voor een gifte aenneme de voorschreven Nederlanden/ ende t Graefschap van Borgongien. Ende indien t voorschreven Houwelijck belet worde door eenighe oorsake diet soude moghen wesen/ soo sal de voorschreven donnatie ofte gifte ende concessie nul/ ende niet gheeffectueert worden: ghelijck wy in sulcken voorschreven cas het van nu aen wederroepen/ ende tot niet maken.

2. Item/ op conditie ende niet anders/ Dat de Kinderen ende nacomelinghen van den selven voorschreven Houwelijcke/ manelijck ofte vrouwelijck/ wettelijck ende in rechten Houwelijcken staet ghebooren/ ende niet onwettelijc/ hoewel het ware by subsequenten Houwelijcke/ den oudtsten precederende den naegeborenen/ ende tmannelijcke het vrouwelijcke/ In den selvẽ graet sullense erfghenamen zijn van handt te hant/ van alle de voorschreven Provintien gesamentlijck/ sonder die te moghen verdeylen noch eclipseren: verclarende dat den oudtsten sone oft de oudtste Dochter overleden int leven van haren Vader/ sal worden gheprefereert tot den Oomen/ eñ aen eenighe andere van de linie Collaterale.

3. Item/ op conditie/ ende niet anders/ Dat indien (twelck Godt niet en wille) gheenen Sone oft gheene Dochter van desen Houwelijck en quame/ ofte datse overleden waren in den tijt vant overgeleden van deene der voorschreven den Eertshertoghe Albertus/ ende onse Dochter de Infante/ die nu tsamen te Houwelijcken hebben/ sal de teghenwoordige donnatie ende concessie van nu aen nul wesen/ eñ van geener weerden. In welcke cas/ soo onse voorschreven Dochter de Infante Weduwe bleve/ sal de portie Legittime van der Vaderlijcker sydẽ ende de gifte van der Moederlijcker syden/ sulcx haer toequam/ volghen: Boven desen dat te meer sullen wy ofte onsen voorseyden Sone den Prince doen in sulcken cas themwaert/ om der liefden wille die wy themwaert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. waert draghen. Ende of de voorschreven Eertshertoghe Albert/ onsen goeden Rechtsweer/ overleefde de voorschreven Infante/ sal hy hebben te blijven Gouverneur van de voorschreven Nederlanden / voor ende in den name vanden eyghenaer/ aen welcke de selve Landen alsdan sullen ghedevolveert zijn.

4. Item/ op conditie / ende niet anders/ Dat als wanneer alle de descendentẽ faelgeerden/ Mannelijck ende Vrouwelijck/ wt den voorschreven Houwelijck ghepzocreert gheweest zijnde/ alsoo datter niemant over en bleve van alle die tot dese goederen beroepen zijn: In sulckẽ cas/ sullen de selven weder te keeren hebben al te samẽ tot den Coninck van Spaengien/ den welcken dan van ons gedescendeert sal wesen/ Ende volgens dese donatie en̄ concessie in sulcken gevalle/ daer van maken wy hem van nv aen begifticht/ ende is syne donatie.

5. Item/ op conditie / ende niet anders/ Dat onse voorschreven Dochter de Infante/ noch niemant anders vande gheroepene tot der voorschrevẽ successien/ en sal mogen om eenigherhande redenen / verdeylen de voorschreven Landen/ noch geven ofte veranderen/ sonder onsen consente/ ende des genes die onse erfghenamen en̄ Successeurs sullen zijn in dese Rijcken.

6. Item/ op conditie/ ende niet anders/ Dat de selve/ die Princesse ofte Vrouwen sal zijn van de voorschreven Nederlanden/ haer sal moeten ten Houwelijcke begheven met den Coninck van Spaengien / oft met den Prince synen Sone/ die alsdan int leven wesen sal/ daer inne altoos precederende de behoorlijcke dispensatien/ in tgene noodich sal zijn: En̄ oft sy alsdan den wille oft tvermoghen niet en hadden tvoorschreven Houwelijck te doene voor henlien/ en sal in sulcken ghevalle de voorschreven Vrouwe geenen Man mogen nemen/ noch haer eygenen in eenige ghifte in eenighen deele der voorsz Landen/ ten zy by onsen advijse ende consente/ ende van onse erfgenamen ende Successeuren in de voorschreven Coninckrijcke van Spaengien / de welcke van ons sullen voortghecomen zijn: Ende by ghevalle van contraventie al tghene daer ghegheven gheweest sal hebben ende geoctroyeert/ sal wederom tot henlieden keerẽ/ als oft dese donnatie/ concessie ende Transpoort noyt ghedaen en ware gheweest.

7. Item/ op conditie/ ende niet anders/ Dat alle en̄ elckẽ Prince oft Heere der voorsz Nederlanden / sullen ghehouden wesen te Houwelijcken hare Sone ende Dochteren by onsen advijse ende consente/ ende des genes van onsen erfgenamen ende nacomers/ Coninghen van Spaengien.

8. Item/ op conditie / ende niet anders/ Dat onse voorsz dochter de Infante en̄ haren manne/ noch eenige vā hare Successeuren/ aende welcke de voorschreven Landen sullen gedevolveert zijn/ en sullen in gheenderley maniere houden/ handelinge/ trafficque ofte contractie inde Orientaelsche ende Occidentaelsche Indien/ noch en sullen derwaert senden eenigerhande soorte van schepen/ onder wat tijtel/ verhael oft pretext het ten voorschreven deele soude mogen wesen: Op pene/ dat de voorschreven Landen sullen gedevolveert zijn / indien gevalle van de voorschreven contraventie. Ende indien eenighe der voorschreven Nederlanden Ondersaten/ haer begaven nae de voorschreven Indien/ teghens t'voorsz Verbodt/ datse de Heeren der voorschrevẽ Landen alsdan sullen hebben te castijen/ met penen/ confiscatien der goederẽ/ en̄ met andere noch swaerdere/ jae selve metter doot. 1598.

9. Item/ op conditie/ ende niet anders/ Dat so den voorschreven Eertshertoch Albert/ onsen goeden Rechtsweer / overleefde onse voorschreven Dochter de Infante/ nalatende Sone oft Dochter/ sal hy hebben tGouvernement van sulcken Sone ofte Dochter/ erfghenaem ofte erfgename/ ende de handelinge van alle de goederen/ alst wesen soude/ of onse voorschreven Dochter de Infante noch int leven ware. Ende sal boven desen/ onsen Rechtsweer dẽ Eertshertoghe in desen ghevalle ghebruycker zijn (syn leven lang gheduerende) van alle de voorsz Nederlanden / ende Vsufructier der selver: Overmidts hy eerlijckẽ onderhoude alle de voorsz Kinderen na ende volgens hare qualiteyt/ Ende de oudtste szy Sone ofte Dochter/ sal gheven het Lant ende Hertochdom van Lucxemburch/ ende tGraefschap van Chime datter toebehoort/ om dat te hebben ende te ghebruycken/ gedeurende tleven des Vaders/ nae welckers doot sulc Kint het al hebben sal/ als universelẽ erfghenaem. Wesende alhier expresselijckẽ verclaert/ dat dese oorsake van Vsufructie alleenlijcken verstaen zy/ tot faveur van onsen voorschreven goeden Rechtsweer/ den Eertshertoghe Albert/ ende datse niet en sal mogen getrocken worden tot andere consequentie : Op dat geene van syne Successeurs eenich exempel daer van en allegeeren/ noch eenigerhande recht te hebben in ander diergelijcke saken.

10. Item/ op conditie/ ende niet anders/ Om dese te wesen de principale ende de meeste verbintenisse boven alle andere/ dat alle de Kinderen en̄ descendenten van de voorsz Houwelijcken / volgende de heylicheyt ende Religie die nv in de selve lichtet/ sullen moeten leven en̄ sterven in onse heylighe Catholijcke Wet/ ghelijck also de heylighe Roomsche Kercke leert/ ende onderhoudet: Ende aleer men Possessie sal nemen vande voorsz Nederlanden / sullen den Eedt doen in dier formen/ als hier naest desen Artijckele wort bevonden ghecouchеert. En̄ indien (twelck Godt niet en wille) dat eenighe der voorsz descendenten/ afweken van onsen heylighen Gheloove/ ende vervielen in eenige Heresie/ Naediense onsen heyligen Vader den Paus voor sulcke verclaert sal hebben/ sal gheprivеert worden van d'Administratie/ Possessie ende eyghendom der voorschreven Provintien/ ende dat de Ondersatẽ ende Vassalẽ der selver/ hem niet meer en sullen obedieren: Maer datse toelaten ende ontfanghen sullen den aldernaestvolgenden Catholijcken van dier afcomst/ den welckẽ in cas van sulcken gefourvoyeerden van den gheloove/

hem

1598. hem behoorde te succederen: Ende sal een alsulcken Hereticque ghereputeert wesen/ als oft hy lieelijcken ware overleden door den natuerlijcken doot.

EGo juro, ad Sancta Dei Euangelia, quod semper ad extremum vitæ meæ spiritum, Sacro sanctam Fidem Catholicam, quam tenet, docet & predicat Sancta Catholica & Apostolica Romana Ecclesia (omnium Ecclesiarum Mater & Magistra) constanter profitebor, & fideliter firmiterque credam, & veraciter tenebo: Atque eam à meis subditis teneri, doceri & predicari (quantum in me erit) curabo, Sic me Deus adjuvet & hæc Sancta Dei Euangelia.

Translatie ofte oversettinghe des voorgaenden Eedts

ICk sweere by dat Heylighe Evangelie Gods/ dat ick altijt tot den wtersten adem mijns levens/ dat heylighe Catholijcke gheloove/ twelck houdet/ leeret ende prediket de heylighe Catholijcke ende Apostolijcke Roomsche Kercke (aller Kercken Moeder ende Meesterse) stantvastelijck belijden/ trouwelijck ende vast ghelooven/ ende warachtelijc onderhouden sal: Ende dat ick sal besorghen (so veel my moghelijck sal zijn) dat het selve van mijne onderdanen onderhouden/ gheleeret ende ghepredikt worde/ soo helpe my God ende sijn heylige Evangelie.

11. Item/ op conditie/ ende niet anders/ dat om de meeste versekeringhe ende vasticheyt van vrede/ de liefde ende correspondentie dier behoort te wesen tusschen de Coningen ende syne Coninckrijcken/ onse Descendenten ende Successeuren/ ende de Princen ende Heeren van derwaerts over/ oock onse Descendenten ende Successeuren/ eenen yeghelijcken van de gene die welcke metter tijt in de Possessie ende Heerschappije der voorschreven Nederlanden sullen comen/ ende van Borgondien/ sal hebben te advoueren/ t'approberen/ ende te ratifieren de superabundantie eghene in dit Artijckel begrepen staet.

12. Ende om dies wille dat onse intentie ende wille is/ dat de voorsz conditien souden hebben ende gheraken tot een gheheel ende volcomen effect/ onder ende door middele derselver/ Geven, Cederen, Verlaten, Transfereren, Renunceren, ende Accorderen wy, in gifte/ in leene/ achter ofte naeleen/ ende door eenighen beteren weghe/ maniere ende forme/ als men met rechte soude mogen doen/ ende van weerden behoort te wesen/ sonder dat de ommitte forme soude mogen toebrenghen eenich achterdeel de ghene die nut oft noodich is/ ende voorderlijck der voorschreven Infante/ Isabella Clara Eugenia, onse seer lieve ende wel beminde goede outste Dochter/ Alle onse Nederlanden, ende elcke Provintie derselver, met eenen het Landt ende Graefschap van Borgondien. Daer mede begrepen dat van Charlois, ende de Hertochdommen, Princelickheden, Marcquisaten, ende Stercten, de welcke daer zijn in onse Nederlanden ende Borgondien/ met oock alle de Regale Leenen/ Homagien/ Rechten van Patronagie/ Renten ende Incomens/ Domainen/ Aiden/ Confiscatien ende breucken/ met alle ende eenigerley ghereghticheden ende Actien/ die wy mogen pretenderen ter oorsaken der selver Nederlanden ende Borgondien/ met oock alle Preeminentien/ Prerogativen/ Privilegien/ Exemptien/ Garden/ Advouerien/ Jurisdictien/ Hoocheden/ Ressorten/ ende eenigerhande andere Superioriteyten/ gelijck ende in der selver maniere als die selve zijn/ ende wt wat oorsaken oft waer door sy onse mogen wesen oft toebehooren/ t'zy van Patrimonie oft andersins/ tot wat Tijtel/ hoe het zy oft soude moghen wesen/ om geheelijck t'ghebruyck oft besittinge daer van te hebben/ even ghelijck wy de selve ghehadt ende beseten hebben/ sonder eenighe exceptie: tot laste nochtans/ datmen onghevioleert sal houden ende observeren/ alle ende een yeghelijcke boven ghespecificeerde Conditien in de Pragmaticque ghemaeckt/ door d'onsterffelijcke memorie/ den Keyser mijnen Heere ende Vader/ die in de glorie is/ in de maent van November/ in den Jare duysent vijf hondert neghenenveertich/ daer inne de eenicheyt der voorschreven Nederlanden/ sonder te consenteren noch te accorderen eenige divisie ofte separatie in de selfde/ om wat oorsaken noch in eenigerleye manieren dat het zy. 1598.

13. Ende is onse intentie/ ghelijck als wy verclaren ende expresselijcken ordonneren/ door dese teghenwoordige/ dat door middel deser onser Donatie/ Concessie/ ende Transport/ dat onse voorschreven Dochter de Infante/ ende haren gescyden toecomenden Manne den Eertshertoghe Albert/ sullen ghehouden/ verobligeert ende belast zijn/ te betalen/ te voldoene alle ende eenigerhande schulden ende Obligatien/ Contracten/ by ons/ oft in onsen name/ oft van wijlen syne Keyserlijcke Majesteyt/ op onse patrimonie ende domaine der voorschreven Nederlanden ende Graefschap van Borgongien/ ende dat sy insghelijcx sullen gehouden zijn ende verobligeert te lijden/ draghen ende onderhouden alle ende eenigherleye renten/ pensioenen tot lijftocht/ ende alle andere wat giften/ recompensen ende belooningen/ welcke de selve syne Keyserlijcke Majesteyt/ ende wy ofte onse Predecesseurs hebben ghegheven/ gheassigneert/ gheaccordeert ende ghedaen/ aen welckerhande persoonen dat het zy. Ende alsoo Doen, Schepen ende Denomineren wy, door dese teghenwoordighe/ onse voorseyde Dochter de Infante/ voor Princesse ende Vrouwe der voorsz Nederlanden, ende van den Graefschappe van Borgoendien, met eenen van Charlois.

Octroyeren insghelijcx onse voorschreven Dochter/ dat boven de particuliere Tijtelen van elcke der voorschreven Provintien der Nederlanden/ ende voorschreven Graefschappen van Borgoendien/ sy haer mach schrijven ofte intituleren ende denomineren/ Hertoginne van Borgondien. Niet teghenstaende dat wy oock voor ons hebben behouden/ ende voor onsen Sone de voorseyde Prince/ (so vele ons sal ghelieven) den selven Tijtel van Hertoghe van Borgondien/ met alle de ghereghticheden ons des halven competerende

tende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. rende: Daer by ghevoecht de qualiteyt der Hoocheyt ende Souverayniteyt onser Ordenen van den Gulden Vliese / te hebben macht ende faculteyt daer van te mogē disponeren in toecomenden tijden/ als wy ten besten sullen behoorlijck vinden. Soo consenteren/accorderen wy/ende laten toe onse voorschreven Dochter de Infante/ eñ gheven haer absolutie ende onwederroepelijcke macht / om door hare priuee authoriteyt/ sonder andere versoeckinghen om consent/ door haer ofte hare ghesondene aen haren geseyden toecomenden Man/te nemen ende te aenveerden de geheele ende volcome Possessie van alle de voorsz Nederlanden/Graefschap van Borgongien eñ van Charolois/ ende ten effecte van dien te doen vergaderen de Generale Staten der selver Landen / ofte de particuliere Staten van elcke Provintie/ oft een ander maniere gebruycken de welcke sy sal bevinden redelijck ende best dienstich tot dese onse Donnatie/Concessie eñ Transpoort. Ende te doen notifieren/ als ooc te doen den noctwendigen Eet aen de Ondersaten ende Staten der voorsz Landen / Eñ vereysschen Investiture van de stuckē ende Seignieurien daert van doen sal wesen. Eñ ooc van henlieden ontfangen den schuldigen eñ behoorlijcken Eede/haerlieden verbinden in alles/ waerinne sy volghens den voorgaenden Eeden / zijn oft sullen reciproquelijc ghehouden oft verbonden wesen. Eñ ter tijt toe dat onse voorsz Dochter sal genomen ofte doen nemen hebben in haren Name/ de Reele Possessie der voorsz Nederlanden eñ Graefschap van Borgongien eñ Charolois/inde forme ende maniere gherefereert door dese geseyde patenten. Stellen ende Constitueren ons voor Possesseur der selver/ inden name ende van wegen onse voorschreuen Dochter.

Tot ghetuygenis daer van Ordonneren ende Willen/ dat haer overghelevert sullen worden de selve onse patent Brieuen/ Consenterende ende accorderende aen onse dochter de Infante/te weerhouden/toelaten/ende instituren inde voorschreuen Nederlanden ende Borgongiē/ Gouverneurs/ Rechters/Justicieren ende Officieren/tzy tot bewaernisse ende bescherminge der selver/ als tot administratie der Justitien/ Politien/ ontfanginge van Domeinen eñ andersins: Ende daerenbouen doen al tghene een rechte Princesse ende natuerlijcke Vrouwe van de eygendommen der selver Landen na gewoonlijck recht eñ andersins mach ende behoort te doen/ende ghelijck als wyt gedaen hebben/eñ souden hebben connen doen: Observerende niet te min altoos de voorschreuen Conditien hier bouen gheinsereert: Eñ ten desen effecten hebben ghequiteert/afgesondert ende ontlast/Quiteren / absolveren eñ ontlasten door dese voorsz/ alle Bisschoppen/ Abten/ Prelaten/ ende andere Lieden der Kercken/ Hartogen/ Princen/ Marquisen / Grauen / Baroenen/ Gouverneurs/ Hoofden ende Capiteynen der Landen ofte Steden/ Hoofden/ Presidenten ende Lieden van onsen Raden/ Canceliers/ ende de ghene van onse Finantien ende der Rekeninghen/ ende andere Justicieren eñ Officieren/ Capiteynen/Lieden van oorloghe/ eñ Soldaten der sterckten ende Casteelen / ende hare Stedehouderen/Ridders/Escuiren eñ Vassalen / met de Wethouderen / Borgheren/ woonders/eñ inwoonders der goeder Steden/Bourghen/Vryheden ende Dorpen/eñ alle ende yeghelijcke Ondersaten van onse voorschreuen Nederlanden eñ Graefschappe van Borgongien ende van Charolois/ ende een yeghelijck van henlieden respectivelijcken vande Eeden ende ghetrouwicheden/Gheloove ende Homagie / belofte ende verbintenisse/die sy aen ons ghedaen eñ bewesen hebben/ als haren Wettelijcken Souvereynen Prince: Willende/Ordonnerende ende bevelende wel expresselijck aende selvighe/ datse sullen hebben te sweeren eñ t'ontfanghen de voorsz Infante onse Dochter/ voor hare rechte Princesse ende Vrouwe/ Ende haer te doen ende te geuen de behoorlijcke Eeden der ghetrouwicheyt/gheloove ende homagie/belofte ende verbintenisse/ in der ghewoonlijcker manieren / nae der natueren der Landen / plaetsen/Leenen ende Seignieurien. Ende vorder / datse haer ende haren voorschreuē toecomenden manne bewijsen alle eere / reverentien / affecten/ghehoorsaemheyt/ ghetrouwicheyt ende dienst/als goede ende trouwe Ondersaten behooren ende ghehouden zijn te doene aen hare rechte Princen ende natuerlijcke Heeren/ also sy tot den daghe van heden aen ons ghedaen hebben/ Eñ met voldoeninge van alle ende yeghelijcke deffauten ende nalatingen/so wel gerechtelijck als daetlijc/de welcke tusschen dese onse Donnatie / Concessie ende Transpoort mochten incomen. Ende door onse eyghene bewieginghe sekere wetenschap/ende volcomene absolutie Coninclijcke macht/ welcke wy in desen willen ghebruycken/ende oock ghebruycken: Hebben ghederogeert/ ende deroguerenaen alle ende eenigerleye Wetten/Constitutien ende Costuymen/die hier teghens souden mogen zijn ende contrarieren: Want sulcx is onsen eyghenen wille ende begheeren. Ende op dat van alles wat bouen gheseydt is opentlijck worde een sake die vast/ altoos ende eeuwelijck blijue / Hebben wy dese onse teghenwoordige gheteeckent met onse Name/ ende onsen grooten Seghel daer aen doen hangen: Willende eñ ordonnerende/ dat het sal worden ghenregistreert/ om van weerden ghehouden te worden in alle ende yegelijcke secrete Raden ende Cameren van Rekeninghe daer het behooren sal.

Ghegheuen in onse Stadt van Madril/ Coninckrijck van Castilien/den sesten dach der Maent van Mey/int Jaer der Gratien M.D.xcviij. Eñ van onser Regeeringe van Napels eñ van Jerusalem den vijf eñ veertichsten/ Van Castilien/Arragon/Cecilien/ eñ van de andere dē vier ende veertichsten/ Ende van Portugael den neghenthienden.

Also gheparapheert. N.D.V.

Onderschreuen/ Philippus.

Ende meer onder/ By den Coninck.

Ende onderteeckent/

A. de la Loo.

1589. Na dat dese ouerdracht byden Coninck aldus ghepasseert was / so heeft den Prince Philips/de approbatie ende aggreatie daer toe oock schriftelijck ende met Eede bevesticht/in forme als hier nae volcht.

PHillips/by der gratien Gods/ Prince/eenich Sone ende erfghenaem der Coninckrijcken/ Landen ende Heerschappijen vandē Coninc Philips/den tweedē dies naems/ mijnen Heer ende Vader.

Aen allen teghenwoordighe ende toecomende/Saluyt. Als hebbende mijnen voorseyden Heere ende Vader resolutie ghenomen te houwelijcken mijn Vrouwe de Infante Isabel Clara Eugenia/onse seer lieve eñ welbeminde goede Suster/metten Eertshartoghe Albert onsen goeden Oom ende Neve/ ende dat volghens dien heeft syne Catholijcke Majesteyt oock gedetermineert in onse communicatie/ende met onsen consente hier toe beweecht/ door seer groote redenen eñ respecten der gemeyner welvaert/ selve om der rusten wille der Christenheydt int generael/ende den vrede ende stillicheydt der Nederlanden in particulier. Ende op dat onse voorseyde goede Suster voorsien zy na hare qualiteyten ende groote verdiensten/te doene een beghiftinge aen onse voorseyde Suster vande voorschreven Nederlanden ende den Graefschappe van Borgongien / inder forme ende maniere daer van wesende / eñ blijkende by die opene brieuen de welcke mijnen Heere ende Vader daer van heeft doen depescheren/geteeckent met sijnder handt/ende gesegelt met synen grooten Segel/van welcker d'inhout hier volcht van woorde te woorde.

Philips/etc. Doen te weten/ dat wy na dien wy hebben particulierlijcken verstaen/ t'ghene dwelck bouen gheseydt is / ende een yeghelijck poinct der dinghen ghementioneert / considererende de gemeyne welvaert die daer wt ontstaen sal onder de Christenheydt/selue wt oorsake der besondere liefde die wy schuldich zijn ende draghen tot onse goede Suster de Infante door hare groote verdiensten oft weerdichedē/loonen/approberen/aggregeren ende houdē wy het voor goet door dese teghenwoordige/Niet tegenstaende eenich prejuditie / twelck ons ofte onse Successeurs daer van nu teghenwoordich oft hier namaels mochte toecomen/ende om der selver redenen wille / wy consenteren/ende zijn te vreden/ door dese teghenwoordighe/dat die voorseyde Nederlanden ende Graefschap van Borgongien ende Charolois sullen ghecedeert/ ghetransporteert ende ghegeven zijn aen onse goede Suster de Infante / inder manieren alsoo het mijnen voorseyden Heere ende Vader ghedaen heeft/ ende so het ten besten mach houden/ende ter meester sekerheydt/corroboratie ende bevestinghe van tghene daer van syne Majesteyt desposeert ende ordonneert/ ten faveure eñ tot voordeele van onse goede Suster / Soo disposeren ende ordonneren wy daer toe(so het noodich zy)door dese tegēwoordighe / oock in faveur der selver inde selue forme ende maniere/in alles ende ouer al wt onsen vryen ende eyghene wille/ sonder dat eenichsins daer tusschen ghecomen zy eenige aendringhinghe/dwang/bedroch/ valsheyt/noch eenich respect/noch vaderlicke reverentie/noch eenige vreese / noch door dwalinge ofte tē rechtē/wesende onse intentie ende wille dat de selve Landen sullen zijn eñ toebehooren onse goede Suster de Infante/ Isabel Clara Eugenia/ ende hare Successeurs/ in formiteyt der voorseyder dispositie vanden Coninck mijnen Heere eñ Vader. Ende op dattet al ghecracte ende hebbe syn geheel effect/ende voor alle tijt te stercker ende vaster blijve/ Hebben gherenoncieert/ ende renoncierē door dese tegenwoordige/in faveur vā onse voorseyde goede suster / voor ons eñ onse Successeurs/alle beneficien dwelc ons oft henlieden respectivelijck het recht mach ofte mochte geven/ om te gaen ofte comē in t'contrarie van deses/Noch dattet ware door recht vande restitutien in Integrum/int welcke wy oock gherenonceert hebben/ eñ renoncieren door dese gheseyde teghenwoordighe: Want onsen beslotenen ende ghedetermineert wille is / dat gheenderhande dinghen cracht oft macht en sullen hebben teghens dese donnatie/concessie eñ dese transpoort/de welcke gedaen wort vande voorseyde Nederlandē/ inder formen ende manieren voorschreuen.

1598. Soo hebben wy ghedaen ende ghegeuen onsen Eedt de Heylige Evangelien/ die wy met onsen handen gheraeckt hebben / om te houden/ observeren / mainteneren ende accomplieren/ende sullen doen houden/observeren/ maintineren ende accomplieren alles wat punctuelijcken gheseydt is/sonder daer aen voor te brenghen eenigherhande excuse noch exceptie / noch toe te laten datse yemanden van onsent weghen sal voortbrenghen/het welck wy affirmeren ende belouen met Princelijcke woorden/ ende dat wy sullen ghevuen hulpe ende assistentie vereyscht door tgheheel effect ende firmissement van alle tgene gheseyt is/om sulcx te wesen (gelijck wy boven geseyt hebben) onsen ernstige ende voorgenomen wille: Tot ghetuyghenisse daer van hebbē wy doen depescheren dese teghenwoordighe opene Brieven/ de welcke wy met onse handt gheteeckent hebben / ende doen teghen teeckenen door t'Secretarie infraschript vanden Staten des Coninck mijnen Heere ende Vader/ inde voorseyde saken der voorschreven Nederlanden ende van Borgongien/ eñ doen segelen met den grooten Segel der Wapenē van syne voorseyde Majesteyt/wthangende met een goude snoer ofte lint / Daer present vindende als ghetuyghen daer toe gheroepen/ Don Gomes de Avila Marquis de Velada/onsen Gouverneur ende grooten Hoofmeester/ Don L.H.T.A.P. de Mora, Grave van Castel Rodrigo Grand Commendeur d'Alcantara / Edelman der Cameren van syne Majesteyt/ ende onsen sommelier des lijfs/ Don Jehan d'Idiaques grooten Commandeur van Leon/alle drie vanden Rade der Staten / ende Messire Niclaes d'Amant/Ridder/oot Raedtsheer der Staten/ ende garde des Seghels des sel-

ves

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

ver Majesteyt inde voorsz saken der voorsz Nederlanden / ende van Borgongien / ende Cancelier van sijnen Lande / ende Hartochdom van Brabant. Ghegeven inde Stadt van Madril int Conincryck van Castillen / den sesten dach der Maendt van Mey / int Jaer der gratien M.D.xcviij. gheparaphr. N.E.R.T. Gheteeckent Philippus, Ende meer onder / By ordonnantie van mijnen Heere den Prince, onderteeckent A de la Loo; ende waren de voorsz Brieven ghezeghelt metten grooten Zeghel der Wapenen van sijne Majesteyt in rooden Wasse / wt-hanghende met goude Lint.

Ceremonie / na de overbrachte der Handen.

Dese Instrumenten alsoo voor de voorsz getuygen gepasseert zijnde / so stont dē Prince op / ende cussende de handen van sijnē Vader den Coninc / danckte hem voor de goede gonste die hy sijne Suster bewesen hadde / eñ doen ginck hy na sijn Suster / om haer daerover alle geluc te bieden ende te congratuleren. Doen stont oock de Infante op / eñ cussende de handen van harē Vader / bedancte sy hem oot voor die gunstige weldadicheyt / ende daer na bedanckte sy oock haren Broeder den Prince. Savonts werter groote feeste ghehouden int Hof / ende meerder souden mengedaen hebben / so den Coninck niet so cranck gheweest ware / nochtans bycans sonder cortsen / maer seer weec zijnde. Twee daghen daer naer den viij. Mey / quam de Keyserinne te Hove / des Conincks Suster / ende den Vorst. Cardinael Albertus Moeder / metten Ambassadeur vanden Keyser / metten voorsz Marquis de Vallada / Don Christophoro di Mora / Don Joan Idiacques / met Don Martin voor Secretaris / ende daer wert het Houwelijck bevesticht / ende de Infante Isabella verbont haer selven doen by Eede / dat sy trouwen soude metten Eertshartoch Albert van Oostenrijc na sijn begeeren / ende de Keyserinne Maria verobligeerde haer / dat den Eertshartoghe haer Sone haer oock trouwen soude / wt crachte van sijn volle macht ofte procuratie die hy haer ghegheven hadde / ten overstaen vande boven genoemde als getuygen. Doen tradt de Infante voorts om de handen te cussen aen haer Moeye eñ Schoonmoeder / maer sy en wildet niet gedoogē / noch haer de hant geven / maer omhelsde haer: eñ na lange beleefde courtoisien eñ vrientdelijcke proposten tusschen haer beydē / so vertrot de Keyserinne / ende met haer de Schoondochter ende Nichte: int scheyden wilde de Infante anderwerf de handē cussen vā haer Schoonmoeder / neygende haer mette een knie op de aerde / dan de Mt. en wilde haer de hant niet geven / maer begeerde dat sy opstaen soude / ende so de Infante dat noch weygherde / so custe de Mt. haer aende wanghe / ende alsoo scheyden sy / daer op volchden veel congratulatien ende gheluckbiedinghen.

Hier na soo sondt de Infante Isabella Clara Eugenia een procuratie aen haren toecomenden Bruydegom / inde qualiteyt als Princesse vande Nederlanden / schrijvende als volcht.

ISabel Clara Eugenia / By der gratien Gods / Infante van alle de Conincrijcken van Spaengien / Hartoginne van Borgongien / van Lothrijck / van Brabandt / van Limborch / Lutsenborch / Gravinne van Vlaenderen / van Artois / van Borgongien / Palsgravinne ende van Henegou / van Hollandt / van Zeelandt / van Namen / ende van Zutphen / Marquise vant Heylich Rijck / Vrouwe van Vrieslandt / van Salines ende Mechelen / der Graefschappe Stadt ende Lande van Wtrecht / van Overijssel ende van Groeninghen.

1598.

Procuratie van de Infante aē Albertus om de Nederlandē te ontfangē dē xxx. Mey

Aen alle teghenwoordige ende toecomende die dese Letteren sullen sien ofte hooren lesen / Saluyt.

Hoe dat so wel om dē welvaert der Christenheyt int generael / als het particulier der Nederlanden / ende om andere goede consideratien / ghelieft heeft den Coninck mijnen Heere ende Vader tot vorderinghe onses toecomenden Houwelijcks / by dispensatie van onsen H. Vader den Paus / met onsen seer lieven ende welbemindē Neve de Eertshartoge Albert ende met consenteringe / aggreatie / ende toesien vander seer hooghen ende seer machtighen Prince onsen seer lieven ende welbeminden goeden Broeder / Ons te doen beghiftinghe / concessie / ende transpoort van alle de Nederlanden / ende van Borgongien / door de opene Brieven / daer van ghedespescheert / ende respectivelijck gheteeckent / van hare eygene Handen / den vj. deser teghenwoordiger Maent van Mey / met andere onse opene Brieven / aengaende d'acceptatie der selver donnatie / ende transpoort / Op dat de voorsz Nederlanden ende van Borgongien / van ons souden ghehouden ende beseten worden / oock van onse heyrs ende nacomelinghen / inder formen / manieren / ende volghens de conditien particulierlijck begrepen ende gheexpresseert door de voorsz opene Brieven / Ende dat door de selve sijne Majesteyt ons heeft gheconsenteert / gheaccordeert / ende belovet / ende gheeft absolute ende onwederroepelijcke macht van weghen onse eyghene authoriteyt / sonder andere requisitie ofte consent te nemen / ende aentasten by ons oft door sendinghe van procuratie / aen onsen voorsz toecomenden Man den Eertshartoghe Albert: Het gheheele ende volcomene besit van alle de Nederlanden ende Graefschap van Borgongiē ende Charolois / ende int voorsz effect te doen al tghene int particulier de selve opene Brieven mede brenghen.

Doen te weten / dat wy om der redenen boven verhaelt / ende om punctuelijcken te volghen den goeden wille ende ordonnantie van sijne Mt. selve op dat gevordert worde alles wat int regard des voorseydt is behoort / voor onse reyse na de selue Nederlanden: Hebben wt onse sekere wetenheyt volcomene ende absolute macht / geauthoriseert ende ghegheven volle macht ende commissie onwederroepelijc / met alle faculteyt / so wel generael als particulier aē onsen toecomenden Man / den Eertshartoghe Albert / om in onsen name eñ van onsen wegē te doen door hem selven ofte door andere die hy substitueren sal / oft bevinden behoorlijc wt krachte van dese selve Brievē tot een ofte meer reysen /

1598. sen/alle ende int bysondere de dingen so vele in onsen naem ende van onsent weghen/ als van weghen alle de Provintien der Nederlanden ende vandẽ Graefschappe van Borgongien ende Charolois int generael/ ende door de Staten van elcke Provintie int particulier vereyscht sal worden/ ende noodich zÿn aldaer te doene: Om respectivelÿck te nemen/aen te tasten/ te hebben/ ende te houden in onsen name de gheheele reele ende volkomen possessie van alle de voorsz Landen/ ende van elcke Provintien der selver/met alles datter toebehoort/om de selve gheheelÿcken ende vredelÿcken te ghebruycken sonder eenighe teghensprekinghe / opstaecke noch behinderinghe/ tot dien eynde doende tsamen roepen ende vergaderen de Staten der selver Landen/ tzy int generael oft int particulier/ ende doen in onsen name de nootwendighe Eeden: Als oock t'ontfanghen vande voorseyde Staten ende andere de ghewoonlÿcke Eeden. Ende daerenboven te doen door onsen voorseyden toekomenden Man / den Eertshartoghe Albert/ tghene twelck wy selve tot dien eynde souden moghen doen in eyghener persoone/ soo wy daer teghenwoordich waren: Alwaert dat daer eenighe sake ware / de welcke speciaelder Mandament vereyschte / alsser inde voorseyde Brieven begrepen ende gheexpresseert wordt. Soo laten wy toe by Princelÿcke woorden ende by onser eeren/ in aenghenaemheydt te hebben vaste ende seker / ende t'observeren ende doen observeren / ende inviolabel te volbrenghen / ende in goeder trouwen altÿdt / alle tghene by onsen voorseyden Eertshartoghe Albert onsen toecomenden Man/ende door de welcke hy committeren ende substitueren sal/wt krachte der voorseyde Brieven ghedaen zÿn sal/ghebesoigneert ende ghepasseert int regard der voorseyder reele/ gheheele / ende volcomene possessie der selver Nederlanden ende Borgongien / na de forme ende maniere inde voorseyde opene Brieven ghementioneert vande voorseyde Donnatien/ Cessien / ende Transpoort: Tot de welcke wy ons refereren sonder pimmermeer daer teghens te doene / noch te lÿden datter teghen ghedaen sal worden/ directelÿck noch indirectelÿcken/ in welckerley maniere dattet zy/want sulcks is onse ghelieven. Tot ghetuyghenisse daer van hebben wy dese teghenwoordige gheteeckent met onser hant/ ende doen tegen teeckenen door t Secretaire infrascript vanden Staten des Conincks mÿnen Heere ende Vader/inde voorsz saken der voorsz Nederlanden ende van Borgongien / ende zeghelen metten grooten Zeghel der Wapenen van sÿne voorsz Majesteyt/ wt-hanghende met een gouden Lint.

Ghegheven inde Stadt van Madril/ int Coninckrÿcke van Castilien den dertichsten dach van Mey / int Iaer der gratien M. D.xcviij. Aldus gheparapheert/ N.D.I.T. ende was onderschrevẽ/ Vrouwe ISABEL, Ende op de Vouwe/ By Ordonnantie van mijn Vrouwe de Infante, ende gheteeckent/ A de la Loo. Ende de voorseyde Brieven zÿn ghezeghelt metten grooten Zeghel des Conincks / in rooden Wasse / wt-hanghende met gouden Lint.

Dese Procuratie was mede verselschapt met Brieven vanden Coninck ende vanden Prince aende Nederlanden/met toesegghen dat sy niet en souden vande middelen die ter oorloghe noodich waren verlaten worden/soo gheenen goeden pays ghetroffen en worde.

Als nu de pays tusschen Spaengien ende Vranckrÿck vast volbracht worde / ende datter noch tÿdt bestemt was om andere in te moghen comen / soo heeftmen in Enghelandt veel van pays ghesproken / veel discoursen daer op ghemaeckt / waerover de Coninghinne van Enghelandt den noot haer dringhende / ende siende den Coninck van Vranckrÿck van het Verbondt afghevallen / ende dat de vereenichde Nederlanden gheenderhande gheneghentheydt noch en toonden / om haer onder Spaengien weder te begheven / als die noch alle de oversettinghe der Nederlanden aende Infante suspect ware/ heeft den Heere ende Ridder Franchoys Vere na de Gheunieerde Landen af-ghesonden / die welcke in Hollant by de Staten Generael den negenentwintichsten Iuni/ van weghen de voorschreven Coninghinne gheproponeert heeft als volcht.

Coninginne van Enghelants propositie aen de [illegible] door de Ridder Vere de xxix. Junij.

Als dat sy gelet hadde opden pays die nu ghetracteert ware/ende de importantie van dien/ende gesonden hadde haren Secretaris in Vranckrÿck / met last om te ondertasten welcken den sekersten wech voor de Landen ware/in pays te tredẽ ofte in oorloge te blÿven/maer hadde nochtans ghewevgert/hoe wel daer volle macht wt Spaengien ghecomen ware/ ende dat daer toe dẽ Coninc van Vrancrÿck haer scheen te nooden/ eñ oorsake van wtstel hadde ghenomen/den pays te besluyten sonder hare ghealliëerde/ tot haer groot nadeel/te meer soomen haer daer over sal verwÿten/dat sy alleene de oorsake vande continuatie der oorloghe in Europa zy/ dewÿle den vyandt schÿnt ghedisponeert te wesen tot vrede / het eenich eynde daer na alle Christelÿcke oorloghen moeten trachten. Dat de Coninghinne daeromme ront wt totte Staten Ghedeputeerde hadde gesproken / maer bevandt dat sy gheenen last en hadden / om van pays met Spaengien te handelen / oock niet om ander middelen tot continuatie van d'oorloge voor te slaen/ hoe wel sy meynde vande selve te verstaen sulcken middelen totter oorloghe/daermede sy haer versekeren mochte / indien sy om der Staten wille de handelinghe van vrede moste af-slaen: daeromme sy verclaert hadde / dat sy niet wel en conde nemen die slechte maniere diemen daer inne aen haer ghebruyckte / daer sy benoodicht was te resolveren oft sy tracteren soude ofte niet / daer toe den wech haer noch open stondt ende bereydt ware. Dat de Coninghinne haer dickmael beclaecht hadde over de sware lasten diese om dese Landen hadde moeten ghedooghen / om de selve te conserveren wtten perÿckel daer inne de selvighe waren als Antwerpen was beleghert/

1598.

leghert/ende men haer om secours aensochte/ ende haer niet alleene en presenteerde de Souverayniteyt (die sy gherefuseert heeft) maer oock beloofde te remborseren van alle tghene dat sy voorde beschuttinghe vande Landen verschieten soude. Datse daeromme inde Staten conscientie stelde oftse opt ghemeynt hadden dat de Coninghinne daerinne soude connen ofte willen volherden/ alsoo sy ghedaen heeft/ daer wt dan volchde/ indien de Staten haer voor dit langh secours souden meynen te contenteren / met debatteren ende insisteren op eenighe woorden vant Contrackt / om een wtvlucht te vinden van niet te gheven tghene behoorde nae het ghesont verstant van dien: Dat de Coninginne met reden mochte berou hebben van tghene ghepasseert is/ ende allen Monarquen ten exempele dienen/ van haer niet te mengen metten ghenen die alleen op haer eyghen goet ende bate sien/ sonder te dencken hoe den staet was / daer inne haer vrienden haer vonden / tegen den staet daerse nv in zijn. Ende dewijle gheen ander wech ware dan ofte naer vrede metten vyandt te luysteren / ofte d'oorloghe te volgen/met seker apparentie van goet succes/ soo en conde sy neghens beter haer aen addresseren dan aende Staten/ selfs om dat nopende den pays / indien het niet en ware om der Staten wille / de differenten tusschē de Coninginne ende Spaengiaert licht te eynden soude zijn/ghemerckt hy van haer niets en besadt/ ende hy gheen reden hadde om te beroemen van voordeel op haer in de offensiue ofte defensive vercregen te hebben. Ende nopende tvervolch vander oorloghe/ aenghesien de principale oorsaken vande Staten herquame/ daer door de Coninginne haer macht wtgheput hadde/ soo moestse vande Staten mede alleen verwachten de middelen om der selver deel te defenderen/ sonderlinghe om dat de Staten midts der Coninghinne secours haer deel ghere-dresseert / welghestelt ende in ordre ghebracht hadden / die gantsch sonder ordere/ ende vol disordre was. Ende dat de Staten aen andere groote assistentien van volck ende gelt ende diergheliicke hadden connen doen: Ende mede moesten sy bekennen/ dat metter oorloghe de Coninghinne op haer laeyde ende seer vermeerderde den haet van verscheyden Monarquen (daer met sy in vrede ware) het welcke ware ghebleken inde procedueren vanden Keyser ende andere/ datse daeromme nv aende Staten ghesonden hadde / om te weten oft sy sal afslaen de voorschreven handelinge van pays/ ofte latende tselfde tot haren keure/om dat haer intentie niet en ware den Staten te persuaderē tot anders tgene dan dat best is/om haren staet te conserveren/ende datmen levende redenen ende seker effectien soude moeten voortbrenghen / om haer te diverteren van den pays/ ende toonen waer mede sy stercker soude wordē om d'oorloge voor de Staten te mainteneren: Ende datmen tselfde haer moeste laten weten in haeste/door ghequalificeerde persoonen / die volcomelijck tot sulcx ghelast souden zijn/etc.

1598.

De Pays tusschen Spaengien ende Vranckrijck ghemaeckt zijnde/ende dese propositie van weghen de Coninghinne van Enghelant verstaen/ so waren nochtans de Staten Generalijck vande vereenichde Landen gheresolveert liever inde oorloghe te blijven dan onsekeren pays aen te gaen. Hier over waren dē Edeldom ofte Ridderschap/ mette Steden van Hollant beschreven/ die den xxvj. Julij hadden begonnen te vergaderen/ aldaer alle de swaricheden voortghebrocht werden: waer onder verhaelt wert/ hoe dat Heer Daniel vander Meulen van Antwerpen woonende tot Leyden/ behendelijck een tijt te voren van synen Swagher met een Paspoort t'Antwerpen ontboden was gheweest/ onder tdecksel dat hy in doots nooden lach: Als hy daer was/ werdt hy tot Brussel ontbodē by de Raetsheeren Richardot/ d'Assonville Abt van Marolles / den Marquis van Havrech/ deen voren dander nae/ die hem afvraechden / ofter gheenen middel ware van vrede tusschen de Landen te maken. Als hy antwoorde daer toe geensins ghelast te zijne/ soo seyden sy hem/ op dat hy het vry mochte naeseggen/ dat den Coninck van Spaengien ende den Vorst. Cardinael in alle manieren nv wilden vrede maken / by wat middelen het oock mochte wesen / ende daer toe sodanighen versekeringhe doen / datmen wel soude moeten te vrede wesen / men soude de vereenichde Landen toelaten hare Religie ende hare regeeringhe / ende vanden minsten tot inde meeste haer alle contentement doen. Sy seyden voorder/ hoe dat den Coninck den persoon van syne Excellentie Pr. Maurits nv seer besint ende in groote achtinghe hadde/ ende niet te begheeren synen staet te verminderen/ maer eer hem inde selve te confirmeren ende vermeerderē/ ja dat hy hem gheerne saghe als Generael Overste tegen den Turck/ in sulcken achtinghe/ ware syn deucht ende manheydt by haer allen: Datmen mede alle de Regeerders der vereenichde Landen soude in haer ampten ende bedieninghen laten/ ende belofte doen / selve haer kinderen naer haer doot daer inne te stellen/ indien sy tot sulcx bequaem waren/ midts datse alleene tot payse verstonden/ ende den Vorst. Cardinael Albertus voor Heere aennamen/etc. Dese ende diergheliicke dinghen meer wert hem aengeseyt/ ende noch gebrocht byden Vorst. Cardinael selve / die hem oock mondelinghe diergelijcke int Latijn verhaelde / biddende daer van goet rappoort te doen. Dit alles byde Staten ghehoort zijnde/ oordeelden sy/ dat tselfde alleenlijc gedaen was om inde Landen onder haer een beroerte te maken onder de gemeente/ als oft mē sonder oorsake inde oorloghe bleve/ terwijle men goeden versekerden pays conde becomen/ nae haer segghen. Men gheloofde wel dat sy Pr. Maurits gheerne van hier in Hongaryen saghen/ hem ende de Landen alle conditien vergonnen/ als sy maer dat poinct mochten winnen/ datmen haer weder voor Heere aenname / wel meynende dat sy daer nae lichtelijcken meester souden worden/

Hollant resolveert over pays oft oorloghe in Junio.

Aenbiedinge vanden V. Cardinael tot vrede/ ende de instructie des Conincx afgeworpen malcanderen contrarierende.

1598. eerst vande regeerders/(die haer souden soecken byden Heere ten eersten aenghenaem te maken) ende daer naer vande regeeringhe selve der gantscher Landen/ hoewel andere oock meynden dat het alsoo maer wtghegeven ware/ om de Staten in handelinge van payse te brenghen ende te locken/ ghelijck sy die van Vlaenderen ende Gent eenige Jaren te voren ghelept hadden/ende dat sy dat soo wilden wtstropen om te versoecken/ende daer naer niet meer te consenteren als haer wel ghevallen soude/ ende dat sulcke woorden nerghens anders toe en dienden/ etc. Daer werden oock de afghewor pen instructien wt Vranckrijck ende Engelant gebrocht/ door de Engelsche afghewor pen/ daerinne den Coninck van Spaengien den Vorst. Cardinael ter contrarie instrueerde/ datmē inden Franschen payshandel syn rebellen niet soude moghen begrijpen / dan met conditie dat alomme aenghenomen werde de Catholijcksche Roomsche Religie/ ende de Souverayniteyt ende Hoocheydt vanden Coninck / ende weder ingheſtelt de oude verdreuē Officiers/maer mede/dat die int Landt souden blijven/ wel capabel ofte bequaem souden moghen wesen/ soo sy Catholijck ende niet heretijck waren/ voorder souden sy mogen alle generale vergheving e ende vergheting he toesegghen: ende dat den Coninck van Vranckrijck niet anders en behoorde te vorderen/ indien hy wilde betoonen te wesen die hy scheen/ te weten/ soo Catholijck. Dese instructie gheconfereert zijnde/ by tgene men door dē voorsz vander Meulen haer hadde laten weten/ met meer andere advertissementen/sagen sy/datse met sulcken pays niet te verwachten haddē/dan veranderinge van Religie/ de regeeringe inde handen vande ghespagnioliseerde eñ verdrevene ingheſtelt / diese veel harder ende wraeckgieriger achten dan de Spaengiaerden selfs / ende dat daeromme niemant die de Landen ghedient hadden souden mogen blijven sitten/wetende dat op sulcken conditien ende gheen andere de Landen souden de Infante overghegeven worden/ de selve in toom houdende/ mette middelen ofte gelde van Spaengien te senden ofte te schorssen.

Manlijcke resolutie der Staten tot continueren der oorloghe in Julio.

Daeromme de Edelen ende Steden eensamentlijcken besloten niet te handelē van payse ofe bestant/ maer de oorloghe totten wtersten toe te herderen / ende te verwachten sulcken wtcomste als Godt haer soude willen verleenen/ liever als het Lant te verlaten/ende de vyanden van dien totte regeeringe toe te latē/maer te vorderē alles wat daer toe mochte dienlijck wesen. Eñ voorts om dat sy saghen daer toe te moeten comen/ de Coninghinne van Enghelandt in alle manieren te contenteren/ soo hebben sy onder haer noch vercoren wt elcken Staet ende steden/ meer gecommitteerde/ om daer over mette Staten Generael van de ander Provintien te handelen/ende hebben in Julio eyntlijck gheresolveert / een solempnele Legatie in Enghelant te senden/ om de Coninghinne inde oorloge te doen continuerē/ waer over den Heere ende Ridder Fransoys Vere vertrock.

Solempnele Ambassade der Staten nae Enghelant gesondē dē xviij. Julio.

1598. Tot dese Legatie werden gecommitteert Heere Johan vā Duvenvoorde/ Heere van Warmont/ Woude/ etc. Admirael eñ Houtvester van Hollandt/ Joncker Johan van Oldenbarnevelt / Heer van Tempel / Raet ende Advocaet van State/ ende bewaerder vanden Segel van Hollant/ Johan vanden Wercke/ Raet eñ Pencionaris van Middelborch/ ende Joncker Johan van Hottinga/ Raet eñ Ghedeputeerde inde Staten Generael/ ende den Raetsheere Andries Hessels/ eersten Raetsheere van Brabant gheordonneert inde Gheunieerde Landen / die oock eenigen last gegeven werde van wegen Pr. Maurits. Dese zijn met volle instructien den xviij. Juli wtten Haghe vertrocken/ eñ den xix. savonts aen Engelant aengecomē tot Marigate/ eñ den xx. tot Londē/ eñ hadden den xxiij. by de Coninghinne audientie/ op de welcke sy een seer generale antwoorde creghen/ de principale saken refererende aen haren Rade/ in welcken Rade op dat mael ontbraken twee principale hoofden/ als den Heere Grave van Essex / door syn vyanden ghecalumnieert ende in eenighe disgratien by de Coninghinne ghestelt/ ende den grooten Tresorier/ die nv dootlijcke cranc was/ eñ aldaer den veerthiendē Augustus gestorven is/ als hy int sevenentseventichste Jaer syns ouderdoms was/ ende die Coninghinne voor principael Raet ende Tresorier nv int veertichste Jaer lange ghedient hadde/ behalven noch te voren haren Broeder den Coninc Eduard den VI. een man van groote ervarentheydt ende wetenschap / byden welckē de sakē nv in questie meest tot noch toe ghehandelt gheweest waren / eñ diemen achte dat van wegen syn ampt seer op remboursement dronge vande vereenichde Landen/ ofte op pays te maken/ ende soo de costen te sparen/ soo datmen wel sach/ om de Coninginne van paysmaken te keeren/ men haer moeste ontheffen van haer groote costē die sy inde Nederlanden ghedoocht hadde/ ende haer noch eenich contentement doen / voor haer wtghelept ende verschoten ghelt / dat sy in haer oorloghen in Yrlant wel van doene hadde/ anders en waren daer geen groote oorsaken voor Engelant om vrede te maken/ want den Coophandel vā alle Spaensche waren als Olie/ Wijnen ende Fruyten halē sy wt Spaengien so wel onder neutrale namen als andere doen/ ende in plaetse van met haer Schepē op Spaengien op Coopvaerdije te varen/ dat sy nv moeten missen/ souden sy onder geenderhande pretext moghen meer op Vrybuet varen/ noch op geen van Coninck Indien noch ander plaetsen. Bovē dien den Spaengiaert om syn Indische vaerdē moet hem altijt ter Zee armerē/ ende blijft in Nederlandt oock te Lande gewapent/ waeromme de Enghelsche altijdt moeten in costen vallen te Water ende te Lande ghewapent te wesen: Aldus wasser goede hope dat de Coninghinne van Engelant soude inde oorloge blijven / Haer Ondersaten noch groote conquesten / soo op Spaengien als op syn West-Indien ende ander plaetsen voorhanden hebbende.

Ontrent desen tijt werde byde vereenichde Lan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

de Landen ghereSolveert op het disponeren van Berck/ ter instantien vanden Ceurvorst van Ceulen/ die in Februario lest gesonden hadde aende Staten Generael der vereenichde Landen den Heere Grave Jan van Nassouwen den jonghen/ metten Heere van Soppenbroeck/ die hadden audientie den xvij. Februari/ nae dat sy hare Credentie getoont hadden/ eñ verclaerden van wegen den Ceurvorst/ dat het huys van Beyeren syn Broeders eñ Neven altijt vrientschappe den Nederlanden hadden bewesen/ dat hy hadde syn beste ghedaen totte restitutie van de Gravinne van Meurs/ etc. daeromme versochte hy de restitutie van Berck/ als/ om dat de Gheunieerde deerste oorsake waren waeromme die Spaensche die namen/ dat hy groote costen ghedaen hadde over al byden Coninck ende syn Gouverneurs in Nederlant/ om de restitutie: ende hadde het consent daer van tot drymael in Spaengien vercregen/ eñ was telcke reyse by den eenen ofte anderen middel verhindert: ten lesten hadde hy nu eyntlijc bevel wt Spaengië op den Vorstelicken Cardinael/ die al bereyt meynde de overghevinge te doen/ als hy by den Leger der Landë was voorcomen: De stadt ware haer meer schadelijck dan profijtelijck/ daer mede sy haren vyant (meester vanden Velde wesende) niet en conden verhinderen den pas over den Rijn/ alsoo daer bequamer plaetse dan Berck ware/ eñ midts hy met groote coste hadde hope moetë wedercrijgen/ so versocht hy dese restitutie sonder vergheldinghe/ ende hy soude hem verbinden dat haer vyandt daer gheenen pas meer over nemen en soude/ etc.

Ceurvorsts van Colen Ghesanten/ die Berck vande Staten versochten/ dë xvij. Februari.

Hier op hebben de Staten Generael den lesten Februari antwoorde ghegheven/ den Ceurvorst bedanckende vande goede naebuerschap/ gaven mede te bedencken dat Anno M.D.xc. der Duytsche Creytsen Gesanten beloofft hadden/ soo de Heeren Staten ontruyminghe deden vande plaetsen op Rijcxbodem gelegen/ dat sy versekerden dat de Spaensche van ghelijcke doen souden/ eñ so des niet gheschiede/ dat sy bedacht waren de clagende partije daer toe te helpen/ mette middelen die des Rijcx constitutien toelieten/ waer over sy hadden doen restitueren alle plaetsen: daer nae hadde haren vyandt met Berck haer de oorloghe aenghedaen/ sy haddent met grooten coste belegert/ ende de dobbel tollen afgestelt/ om den Rijn van allë de rooverijen te bevrijden/ ende soo tselfde met ghemeyn consent ghewonnen was/ soo moesten de Landen over syn versoeck beschreven worden/ eñ dat ware voor die tijdt haer antwoorde.

Staten Generael antwoorde aende Ceurvorst Gesanten/ nopende Berck den xviij. Februario.

Daer na nu den xvij. Juli werter in Hollant over Berck ghereSolveert/ naedemael dat meer schadelijck dan profijtelijck ware/ vele tot dat te stercken noodich/ verre geleghen/ ende niet wel teghen een belegh houdelijck/ sonder van nieus te fortifieren. Pr. Maurits radende over te leveren soomen dat niet wilde sterck maken/ waeromme sy resolveerden de Stadt over te leveren op seker volghende conditien/ ende de Staten Generael verhaelden hoe sy ander plaetsen hadden gerestitueert/ onder beloftë dat den vyant van gelijcken doen soude/ die daer na nochtans sulcx niet hadde willen doen/ noch Berck gheensins selve willen overleveren/ om tvoordeel dat hy daer door hadde tot dë pas over den Rijn/ daeromme de Staten de selve Stadt tot grooten eccessiven costë hadden moeten beleghèren ende winnen/ eñ ofte wel de Staten wt de selve plaetse seer groot voordeel tot häre defensie toghen/ tot belettinge vanden pas des vyants over dë Rijn/ so hadden sy nochtans daerinne willen toonen/ datse niet en sochten op ander Heeren Landen ende Jurisdictien yet voor te nemen/ ende daeromme presenteerden eñ verclaerden sy te vreden te wesen de Stadt aenden Ceurvorst te restitueren/ midts dat den Ceurvorst wtbrochte belofte vandë vyant/ dat hy op de selfde plaetse ofte andere in Stift van Colen/ ofte op des Rijcx bodem gelegen/ gheen aenslagen ofte belegeringen en soude maken/ ofte ymmermeer innemen nochte tot belet vande Navigatie des Rijns/ ofte om die met Tollen ofte Licenten te beswaren/ eenighe Forten maken/ ende dat daer voren als Borghe souden blijven sulcken Vorsten eñ Landen als de Staten van noemen souden/ die metten Ceurvorst haer souden verbinden te repareren alle de schaden die eenighe Schippers/ Coopliedon/ oft anderen op den Rijnstroom souden aenghedaen worden/ ende dat den Ceurvorst na syn eyghen discretie soude erstadinghe doen van de costen die tot het belegh/ veroveren ende repareren vander Stadt ghedaen ware/ op goet vertrouwen dat hy de Gravinne van Meurs ende de Princesse van Chimay soude doen instellen ofte reintegreren in hare goederen. Met dese antwoorde is Graef Johan van Nassouwen ghekeert nae den Ceurvorst den xxv. Juli.

Berck den Ceurvorst aengeboden op belofte van bewaringhe des Rijnstrooms/ in Julio.

Hier wt scheen dat de Staten curieuser ende sorchvuldigher waren de Navigatie lancx den Rijn vry te makë/ als te beletten/ haren vyandt met cleyne nochte groote macht passagie over Rijn te verbieden tusschen Colen ende s'Gravenweert over des Rijcx bodem/ daerom oock vele meynden dat het Graefschap van Zutphen terstont na dese overleveringhe wederomme onder contributie soude moeten comen.

Daer nae soo schreef den Ceurvorst aen Graef Willem van Nassou/ dat den Vorst. Cardinael gantsch niet en hadde willë doen dat byde restitutie was versocht/ daeromme versocht hy datmen hem Berck wilde simpelijc wedergevë/ onder syne belofte dat hy dat wel soude bewaren/ dat haren vyant daer op geen aenslaghen maken soude. Hier op en is niet gevolcht/ dies sy namaels haer lieten duncken dat den Ceurvorst voorsach het onweder ende tempeest dat die Landen ende Rijnstroom nakende was/ alsoo wy noch sullen verhalen/ ende terwijle werde Berck vande Statische versuymt te stercken/ de Peste daer seer regeerende/ hoewel dat int leste als het te spade was/ belast werde.

De Weduwe vanden onthalsden Grave van Hoorne/ die sints geworden was Gra-

vinne van Meurs/ heeft ontrent dese tijt vercreghen vanden Vorst. Cardinael/ om het Casteel ende de Stadt van Meurs te mogen neutrael besitten ende houden / ende heeft daerover oock ghelijcke verclaringe vercregen vande Staten Generael der vereenichde Provintien/ ende soo wert haer alles vry overghelevert: Te voren in Meerte hadden de Spaensche noch eenẽ aenslach op Meurs ghehadt met schuyten/ die alreede int Meer waren ghebrocht. De Palsgravinne vercreech oock so vanden Vorst. Cardinael als vande Staten/ dat haer Stadt Alpen neutrael ende vry mochte zijn.

Meurs eñ Alpen worde Neutrael ghestelt.

Men verstont ende sach in Brabant veel versamelinghe van krijchsvolc/ ende voorraet van gheschut ende Leger-gereetschappe maken: Waerover de Geunieerde Landen versochten aenden Grave van Hohenlo (die nu weder tot Buren met syn Gravinne wt Duytslant ghecomen was) te willen ontrent Bommel met vierentwintich Vaendelen knechten die hem toegeschict werden/ eñ vier Vanen Ruyteren/ toe te sien eñ te bewaren allen inbreuc der Spaensche om dat dẽ Vor. Cardinael alomme meer krijchsvolc/ so wt Vrancrijck als elders dede oplichten.

Den xiij. Juli haddẽ de Spaensche voor Nimmeghen een enbuscade ofte laghe gheleyt van vijf hondert Peerden / wtsendende eenige Peerden om die vander Stadt wt te locken: Maer dẽ Gouverneur sont ontrent tsestich Soldaten te voet/ onder den Luytenant ende Vaendrager wt/ op den werh van Gennep/ met last om t Moras te houden/ ende siende dat het Moras drooghe was/ trocken sy na t Bosch/ haer daer int Moras teghen de Peerden niet wel betrouwende. Maer de Spaensche braken met vijftich Peerden op haer wt / ende soo sy haer in ordere stelden ende weere wilden bieden / braken sy al wt op haer los / omcingeldense/ eñ sloeghender neghenthien opt Velt doot/ eenighe als doot ghequetst bleven liggen/ ontrent xxiij. ontliepent int Moras/ ende den Luytenant eñ Vaendrich mette reste werden ghevanghen / ende door datter van dit voetvolck geen seker bescheet inde Stadt en quam/ en wilde den Gouverneur de Ruyteren niet laten wtrijden noch hasarderen.

Krijchshandels exploygen.

Daer na den xviij. Juli meynden de Ruyteren van Nimmegen ende Berc/ de Ruyteren van Graef Hendrick vanden Berge tot Ruermonde ligghende/ oock wt te locken: maer Graef Hendrick was gewaerschout/ dies passeerden maer eenighe scharmutselen/ daer Graef Hendrick aent been gequetst werdt. Dese Ruyteren van Nimmegen hebben nochtans den lesten Juli over Mase een Convoy van ontrent tsestich mannen aenghetroffen/ ende een deel daer van doot gheslaghen/ een jongher Graef van Mansfelt/ Broeder van die tot Turnhout gevangen was/ ende een Spaensch Capiteyn namen sy ghevanghen/ ende brochtense tot Nimmeghen/ ende dat was haer revenge vande voorsz embuscade. Corts hier na so miste dẽ Grave van Hohenlo mette Nimmegesche Ruyteren door gebrec van goede contschap/ die van sHertogẽbosch te slaen/ die seer sterc van Borgerije wtgetrocken warẽ om haer Bleyckerije te salveren ende in te halen.

Den Vorst van Cleve nu redelijck te passe zijnde/ werdt desen Somer meest alomme in syn Lant gehult als Lantsheere / Prince Maurits sondt hem door synen Hofmeester den Heer van Sonsfelt twee schoone Peerden tot vereeringhe/ eñ men seyde doen vele van syn houwelijc mette dochter van Lotringhen / ende den tweeden sone van Lotringhen soude trouwen met Joffrou Sybilla/ des Vorsts Suster/ maer daer teghen werdt onderhant ghewrocht.

Vorst van Cleve ghehult/ eñ van houwelijck met Lotringen ghesproken.

Die vande stadt van Geneva/ by Switserlant gelegen/ sondẽ in Hollant eenen Gedeputeerde Antorrant de Soulli / met haer Brieven/ die den xix. compareerde inde vergaderinge der Staten / eñ vertoonde de armoede der stadt/ eñ de stercte die dẽ Hertoch van Savoyen daerom maecte ende hadde/ waer door de Borgerye verliep/ principalic vreesende arrestẽ in Switserlant voor penningen/ die de Stadt in haren noot alomme ontleent hadde/ eñ apparent waren in handen van haren vyant te vallen/ waerom sy versochten dat de Staten haer wilden wt liberaelheydt quijt schelden de xxiij. duysent gulden die haer te voren geleent waren/ eñ te restitueren de Obligatien/ gelijc die van Gelderlant/ Ommelanden eñ Wtrecht een aenpaert haer geschoncken hadden/ om met sodanige liberaliteyt ander republijcken te bewegẽ/ om tselfde te doen ofte door schaemte afstant te doen van manen ende arresteren/ op dat de Borgherye niet en verliepe: Versoeckende noch in gifte eenige hulpe/ om eenighe provisie van victalie ende amunitie voor de Stadt te coopen / het welcke by de Staten noch in deliberatie werdt ghestelt: Ende daer na quamen Brieven wt Vrancrijck dat die van Geneva hadden doen versoecken aendẽ Coninc om mede inden pays begrepen te wesen/ ende dat den Coninc verclaert hadde haer begrepen te hebben onder het woort vande Switsers eñ haer Bontghenoten / ende daeromme geschreven hadde aenden Hertoch van Savoyen die van Geneva in vrede te laten / ofte dat hy hen anders soude moeten aennemen/ twelck die van Geneva groote verlichtinghe was.

Vereenichde Landen syn beraethyt vertoont/ eñ anderwerf versocht.

De Rijckstadt Aken is desen Somer in groote swaricheyt gevallen/ door haer proces dat langhe tegengehouden was int Camergherichte tot Spiers/ de oorsaken sullen wy cortelijck verhalen.

Die van Aken hadden niet willen aennemen eertijts voor Mayor der Stadt/ eenen Johan van Thienen/ anders genaemt den swerten Schrijver/ die haer stadt Secretaris was geweest/ maer om eenige syn ongetrouwicheyt was hy wter stadt ghedreven/ welcken Mayor daer bestelt was van weghen den Vorst van Gulick/ volghende syn gerechticheyt binnen der stadt/ maer midts dat sy ter contrarie eenen anderen in syn plaetse ghestelt hadden/ zijn sy daer over by het Camergericht ten hoochsten by partyen ende den Vorst van Cleef beclaecht/ ende ten lesten gecondemneert/ ende was den Keyser versocht totte executie / dies hy dien van

Verhael vande verbanninge eñ swaricheyt tot Aken/ in Julio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. Aken eenighen tijt ghegeven hadde/ tot vol-doeninghe vande sententie/maer om dat hy seer aengheport was van weghen den Coninck van Spaengien ende den Vorst. Cardinael/ door den Admirael van Arragon/ ende Don Guilliam de Sint Clement/ om tot pronunciatie vanden Ban ofte Rijcks Achte ende aberachte te procederen/heeft de selve/(naer dat den tijt die haer gestelt wert/ overstreken was) de voorsz pronunciatie doen doen/ende daer toe een Eerenhout ofte Herault naer Aken gesonden/om den selven Ban ofte Vonnisse te verclaren den xviij. Julij. Het Vonnisse luyde aldus:

Vonnisse vā het Camer-gericht tegē Aken / den lesten Julij.

Nademael de Keyserlijcke Stoel eñ Stadt Aken ter tijt eyghendadelijcken regeerende Burghemeesteren ende Raet/op beclaginge ende vervolginge der Catholijcke Burghemeesters/Schepenen/Raet/ende Borgeren/ ooc Hartoge Johan Willem tot Gulic/etc. als gheinteresseerde/om haer gheduerighe ongehoorsaemheyt wille/dewijle sy de voor-wtgheganghene Mandaten ende Proceduren by Keyserlijcke executorialen daer op ghevolcht oordeel/gheene ghehoorsaemheyt en hebben bewesen / ende by de Keyserlijcke Majesteyt/ ons alderghenadichste Heere in des Heylichs Rijcks Acht/ met oordeel ende recht gesproken ende verclaert worden zijn. Soo ist daerom / dat wy inden name ende plaetse hoogemelter Keyserlijcke Majesteyt/ denontieren ende verconden de selfde inghenoemde Stadt Aken deser tijt eyghendadelijck regeerende Borgemeesters ende Raet/ tsampt ende bysondere / als open Verbanders/ende setten hen derhalven wt den vrede in den onvrede / ende oorloven haer lijf ende goet den gherechten Clageren ende der meteonsorten/ ende een yegelijcken van hen. Actum int Camergheticht tot Spiers/ den lesten Junij/ M.D.xcviij.

Dese Eerenhout ofte Herault heeft dese verclaringe ghedaen in gewoonlijcke plaetsen/ende haer/ende haer goet tot prijs gegeven/ende tot executie vande sententie beroepen de Bisschoppen van Trier ende Colen/ ende den Vorst van Cleef/ende so sy des niet machtich en waren/datse den Vorstelijcken Cardinael mede te hulpe souden roepen.

Die van Aken waren hierinne seer ontset ende verslaghen/ om datse van vele Vorsten ende Steden vant Rijcke ander hope ghekregen hadden/ dat den Keyser totte verclaringe vande Achte niet en soude comen/ende dat hare Stadt soo seer swack was / dat de selfde tegen geen ghewelt en was te beschermen/te meer ooc om dat aende een zijde van de Stadt de lichtinge van Krijchsvolck des Vorstelijcken Cardinaels laghen / ende aen d'ander vandē Keyser totten Hongarischen Krijch: Waerom de Magistraet den xviij.

Magistraet van Akē tredē van harē ampt/ den xviij. Julij.

Julij naer eenich beraet goet vonden / haer Ampt te stellen in handen vande Gaffels ofte Ambachten (daer presenterende tCorpus vande Stadt) om te resolveren wat tot des Stadts ende Inwoonderen meesten besten soude wesen. Dese Gaffels hebben terstont (mogelijc door aenritsinge der Instrumenten die daer toe inde Stadt ghehouden waren) afgheschaft de Predicatien van dien van de Ghereformeerde / ende mede van de Luthersche Religie/ die daer seer sterck waren/ende den xix. Julij aldaer haer leste predicatien deden : ende hebben daer na haer gantsche sake gestelt in handē vanden Ceurvorst ende Bisschop van Colen / om die te middelen/ende Ghedeputeerden aenden selven gesonden om sulcx aen te nemen/ so dat den Ceurvorst ten lesten aennam voor haer te intercederen / ende schreef aende Landtschappen van Gulic ende Limborch/ die alreede seer na by Aken een Schansse oprechten/ ende die van Gulick begonden volck te vergaderen/om die van Aken opt lijf te loopen/ende haer Beesten ende goederen goeden prijs ende beut te maken : sy hadden alreede by de duysent mannen beschreven luttel bevroedende wat haer Gebueren ende Lantsaten selve nakende ware. Op het schrijven vanden Ceurvorst zijn die van Gulick ende Limborch van vyantschappe wat af-ghestaen : Dies daer na stelden de Gaffels de vordere regeringhe vande Stadt wederomme in handen vande Magistraet/tot datter anders in versien werde : maer corts zijn de weder-partyen met drie ofte vier hondert

Veranderinghe van de Magistraet tot Aken.

Krijchsvolck van die van Gulic ende Cleve inde Stadt ghecomen/ende hebben de Magistraet verandert/ de wtghewekene daer in ghestelt/ de ander in haer huysen bevolen te blijven/tot dat vorder resolutie teghen haer genomen soude worden/ dies etlijcke vande principaelste wt vreese van strengher procedure/ also sy van ettelijcke Geestelijcke ghedreycht werden / secretelijck haer hebben versteken ende ghevlucht. Sy hebben niet alleene de Magistraet vermaeckt van enckel Catholijcken/maer oock alle de Officiers der Stadt verandert/ende Catholijcken inghestelt/niet naghelaten ofte vergeten/ selve den Stadts Beul / maer hebben eenen Catholijcken vercoren. Sy hebben oock alle Vroeyvrouwē/ Siecken-troosters ende Bewaerders al Catholijckelijck gereformeert/ ende d'ander verboden.

Onder de wt-ghewekene ende die nu in Ampte gestelt waren/ was eenē Jan Elderborn / die eertijts de Staten Generael der Nederlandē voor Ritmeester gedient hadde/ ende ten achteren zijnde aende Staten Generael van alle de Nederlanden / hadde hy verkregen brieven van reprezalien jeghens den Inghesetenen van dien : van also hy de selve tot noch toe binnen Aken niet en hadde connen executeren / soo heeft hy dese occasie ende hem siende in authoriteyt / daer mede aenghesproken onder andere ghewichtighe Nederlantsche Cooplieden Lois Malepert/ ende Jan Vivier/ beyde treffelijcke ende aensienlijcke persoonen / welckers goederen hy heeft aengheslagen/ ende haer persoonen gevanghen ghestelt ende hoe wel Jan Vivier midler tijt aldaer vande Peste quam te sterven/ soo heeft hy nochtans alle wreetlijcke strengheyt ghebruyckt/ den huysraet/ ja sijn bedde wten huyse ghehaelt/ om de schult der Nederlanden van veel duysenden te voldoen. Daer over hebben de Heeren Staten der vereenichde Nederlanden tot tweemael gheschreven aen die van Aken / haer

Ritmeester Elderborn executeert represalien in Aken op de Nederlāders/ voor de Generale Staten der Nederlandē schulden.

ten

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

ten lesten dreyghende/ twelck de ander Provintien oock apparent waren te doen. Waer op die van Aken met Elderborn de saken hebben gemiddelt/ in voeghen dat de voorsz ghevangenen ontslagen/ ende henlieden alle goederen weder gerestitueert zijn/ alleenlijck tsamen verdraghende over eenighe costen die gedaen waren. Die voorsz schulden van Elderborn zijn van ghelijcke naturere/ als de ghene daer van in voorgaende Boecken is verhaelt/ de welcke men oock op ghelijcke middelen in Vranckrijck/ Enghelant/ ende Schotlandt ghepoocht heeft jeghens den Nederlanders te executeren/ dickwils de ghene oock die noch recht noch actie daer toe en hadden.

't Garnisoen van Liere muytineert.

In Julio tusschen den neghenentwintichsten ende dertichsten/ is het Garnisoen van Liere in Brabandt ghemuptineert/ twelck Spaengiaerden waren/ ende hebben haer Officieren ende Capiteynen van haer gedreven: desgelijcken verstontmen van de Regimentē vā La Borlotte eñ Asschicourt/ met vier Vanen Ruyteren in Lutsenborch/ maer die werden lichtelijcker bevredicht.

't Garnisoen opt Casteel t'Antwerpen mutineert/ ende schieten inde Stadt/ den viij. Augusti.

Den achtsten Augusti beghonden de Spaengiaerden vant Garnisoen in het Casteel van Antwerpen te mutineren/ ende jaechden van haer wt den Castileyn Augustijn Mexia/ ende beghonden snachts inde Stadt te schieten/ selve in het Stadthuys: Daer over de Borgherije in Wapenen quamen/ ende sonden na het Casteel. Sy verstonden haer muyterije/ ende dat sy tweeentwintich Maenden van haer souldije ten achteren waren/ dies vercoren sy eenen Eletto om voor haer te spreken/ metten welcken ghehandelt is/ soo verre ghesproken dat de Stadt beloofde haer beste te doen om haer tot betalinghe te helpen/ ende haer middelertijt te gheven onderhoudt in ghelde ende victalie/ elcken daghe voor elcken Voetknecht twaelf stuyvers ende eenen halven/ ende elcken Peerden-ruyter vijfentwintich stuyvers/ zijnde sterck tsamen ontrent ses hondert Mannen: Alsoo is de saecke voor een tijdt sonder schieten stil ghebleven/ sonder dat de Stadt te Hove af-rekeninghe ende gheldt tot haer betalinghe heeft connen verkrijghen. Daer na hebben sy dickmael wederomme in de Stadt gheschoten/ telcke reyse als sy yet van doene hadden/ als om gheldt/ ettelijcke hondert Philips Daelders in specie/ een Coetse met fraey Peerden/ Silverwerck/ ende een vergulden Rappier/ Bedden/ ende fraye Bedsteden met syden Gordijnen/ ende diergheliicke voor haren Eletto: oock mede een deel fraye Hoeren wel ghekleedt voor de Soldaten/ tot schande ende groote verachtinghe van soo heerlijcke Stadt: oock om Speten/ Pannen/ ende ander ghereetschappe/ als sy Banckettten wilden houden/ ende dierghelijcke. Die van Liere quamen met haer contracteren/ om d'een den anderen te helpen/ ende totte betalinghe by te staen: Haer was alreede seven Maenden betalinghe belooft/ maer dat en werdt niet aenghenomen/ om dat sy niet alleene alle oude t'achterheden eyschten over dienst die sy

Moetwil der Spaengiaerden opt Casteel t'Antwerpen.

in Nederlandt den Coninck ghedaen hadden/ maer oock in Italien ende elders/ twelck die van Antwerpen een vreese ende schrick aenjaechde/ ghedenckende tghene haer overcomen ware Anno M.D.Lxxvj. als die ghemuptineerde van Liere ende Aelst tsamen spanden/ ende haer Stadt innamen/ branden/ moorden/ ende plonderden/ het welck veel lieden dede vluchten met haer gheldt ende beste goederen/ zijnde in groote benautheyt/ ende alle de uren vanden daghe onseker van haer goedt ende leven/ in voeghen dat de Spaengiaerden in sulcke vermetelheyt quamen/ dat sy het dochten groote beleeftheydt te wesen als sy niet met schieten die vander Stadt ontboden by haer te comen/ om te vraghen wat de Heeren Soldaten van noode hadden/ als haer Lackayen/ maer schreven Brieven aende Heeren/ A los della Casa della Villa, dat is/ aen die vanden Stadthuyse/ sonder anderen Titel. Sy dorsten wel voorslaen ende eyschen van de Stadt provisie van veertich duysent Veertelen Coorns/ ende dierghelijcke onbehoorlijckheden meer: Haer worden hondert ende vijftich duysent guldens eens ghepresenteert in dese Maent vā November/ maer men conste met haer niet overcomen/ door ghebreck van ghelde/ twelck byden Vorstelijcken Cardinael ghealllegeert werdt/ hoe wel nochtans de twee hondert ende vijftich duysent Croonen alle Maenden vande Hoofsche Negocianten betaelt worden/ soo dat die van Antwerpen hier door begonsten te vreesen dat sy souden moeten haer rekeninghe maken (om gherust te wesen) van de selvige Garnisoen niet alleene haer t'achterheydt te betalen/ maer selve voortaen haer gagien tot haren laste te nemen/ soo sy maer versekert conden worden/ van alle civile ofte Borgherlijcke traictement. Daer worden die van Antwerpen toeghesept datmen de Spaengiaerden wt-nemen soude/ ende Walen daer in leggen/ maer de Spaensche en waren noch alsoo niet ghesint/ hoe wel sy niet boven drye hondert te voete/ ende twee Cornetten Peerden sterck en waren. In dese dienstbaerheydt zijn de Borghers van Antwerpen/ die nochtans de Wapenen inde hant hebben/ ende wel gheoeffent zijn/ ende dat henlieden noch macht noch middel en zijn ontbrekende.

Aenslach vã het Garnisoen van Berghen opde Borgherye vã Antwerpen/ den xxiij. Augusti.

Die van Berghen op Zoom zijn den vier-en-twintichsten Augusti wt-ghetrocken met vier Vanen Ruyteren/ ende ontrent drye hondert Mannen te voete/ onder het beleydt vande Capiteynen Cotwis/ Augustijn/ ende andere/ in meeninghe zijnde van voor Antwerpen een deel Borghers te lichten/ die met menichte alle daghe na Borgherhout ghinghen spaceren/ ende haddent aldus toeghelepdt/ Dat hondert van de beste Peerden achter-omme souden rijden/ ende alsoo van bouen voorby de Stadt comen/ ende vanghen ende voorwech jaghen alle de Borghers die sy souden vinden/ ende soo den pas nemen naer Dambrugghe toe/ daert water diep is/ ende niet om passeren/ als ofte sy wt misverstandt ende wt vreese

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. dien wech namen / op dat de Borghers dat siende / ẽn meynende datse daer in eenen sack souden wesen / de selue met alle macht soudẽ naerjaghen ende veruolghen: ende de Ritmeesters ende Capiteynen mette reste vande Ruyterye ende voetknechten souden by Dambrugghe een Brugghe over twater slaen / ende tot bewaringe van dien hondert ende vijftich mannen te voete laten / ende de reste souden dan op de wtvallende Borgheren aenvallen / ende daer af vanghen ẽn verslaen wat sy souden connen. Thesteck was goet / ende de passagie om achteromme te comen / twee nachten te voren wel besien ende goet ghevonden: Maer midts dat het des nachts te voren seer hadde ghereghent / was twater soo seer ghewassen / dat vande hondert Peerden gheen twintich en hadden connen doorcomen / maer moesten te rugge blijuen / hebbende wel vijf ofte ses Peerden int water laten sitten. De ghene die doorgecomen waren / namen drij oft vier ghevanghen / daer den allarm op aenghinck inde Stadt / doch midts datter weynige gevanghen waren / en vielen de Borghers niet sterck wt / op de welcke nochtans die van Berghen chargeerden ẽn aenvielen / nemende ontrent veertich daer van ghevangen / ẽn sloeghen eenighe doodt / haer drijuende ende vervolgende tot aende grachtẽ vande stadt van Antwerpẽ: onder de gevangenen waren eenighe Coopliedẽn kinderen / die machtich waren goet rantsoẽ te geuen / maer die van Bergen ẽn wildense particulierlijc op geen rantsoen stellen / maer int generael daer af hebben vijftich duysent gulden / om oorsake datdie vande stadt van Antwerpẽ over eenighe tijt eenige vande Ruyteren van Bergen om ghelt hadden gecocht / ende daer na doen dooden ende ombrenghen.

Opróer ẽn de twist binnen de stadt Graue.

Daer gheviel een groot oproer in Augusto binnen de Stadt Graue / tusschen het Spaensch ende Hoochduyts Garnisoen / maer die Borghers vielen ende hielpen de Duytschen / dies eenighe Spaengiaerden doot bleuen: dan dit werdt gheslist tegen de opinie van velen.

Handelinge der Statische Ghedeputeerde in Enghelande den vj. Augusti.

Vande Ghesanten ende Ghedeputeerde der vereenichde Provintien die na Enghelant gesonden waren / hebben wy hier voren verhaelt. Dese zijn wederom in Augusto dẽ xxx. in Hollant ghekeert / met een volcomen accoort / twelck sy mette Coninginne aldaer besloten hadden. Als dat het Contract vant jaer M.D.Lxxxv. in syn cracht ende geheel soude blijuen / behaluen de Artijckelen vant Gouvernement ẽn Politie vanden Lande / ẽn Gouverneurschap Generael. Dat de Coninginne noch sal houden eenen Raetsheere inden Raet van State: Dat de Coninginne niet gehoudẽ sal wesen de vereenichde Landẽ te secourerẽ / anders als ter geliefte / maer sal voortaen ontlast blijuẽ van alle secours twelc by t'contract vãt Jaer M.D.Lxxxv. belooft was: Dat de Staten sullen mogen onder Enghelsche Capiteynen aennemen alle Ruyteren ende knechten die op de ordre vande Landen sullen willen dienen / ẽn tot dien eynde oock naer ghelegheentheyt volck in Enghelandt sullen moghen voren lichten. So den Spaengiaert eenige entreprinse op Enghelant voorname / ende de Coninginne een Vlote ter Zee toereede om hem te wederstaen / ofte dat sy selue eenighen aenslach op Spaengien ofte Indien aenname / so sullen de Staten daer dertich ofte veertich schepen byvoegen. Ẽn so den Spaengiaert eenigen inval in Enghelant dede / soo sullen de Staten haer bystaẽ met vijf duysent man te voete / ende vijf hondert Peerdẽ / ofte ghelt daer voren: ẽn sy sullen oock de Coninginne moeten assisteren inde oorloge diese offensiue sal voornemen teghen Spaengien oft Nederlant. Noopende de verschoten penningen der Coninghinne / wt sake vant voorsz secours twelck sy hen tot nu toe gedaen hadde / daer van wert getransigeert ẽn verdraghen voor een somme van acht hondert duysent ponden sterlincx / dat is ontrent acht milioenen gulden / ofte tachtentich mael hondert duysent gulden / daer van souden sy betalen den sestẽ November in dit jaer M.D.xcviij. xv. duysent ponden sterlincx / ẽn den sesten Februari naestcomende noch xv. duysent ponden sterlincx / ende dan voorts alle jaren dertich duysent pondẽ sterlincx / tot dat de vier hondert duysent ponden ten vollen betaelt souden zijn: De betalinge vande andere vier hondert duysent ponden sterlincx / ẽn de restitutie vande stedẽ / soude geschieden als de Coninghinne in Tractaet van payse soude willẽ comen met de Spaengiaerdẽ / ẽn dan soudemen de resterende somme vande eerste vier hondert duysent ponden betalen met twintich duysent ponden jaerlicx. So lange de Coninginne inde oorloge blijft / sullen de Staten betalen de Soldaten binnen de cautionarise ofte verpande steden van Vlissinghen ẽn den Briele / ten ghetale van duysent een hondert ende vijftich mannẽ / beginnende van den xxvj. Augusti af / sonder meer / ẽn die bouen tvoorseyde ghetal zijn / die sullen tot laste vande Coninghinne blijuen. Daer over so quiteert de voorschreuen Coninginne alderhande actien ẽn pretensien / hoedanich die oock souden mogen wesen op de vereenichde Nederlanden / in goeder forme / alleene wtghesteken de Actie van Spinola ofte van Messire Horatio Palavicino, welcke Actie in haer geheel blijft: Maer op de onvereenichde Nederlandtsche Provintien onder Spaengien staende / behout de voorsz Coninginne haer actien. Vorder quiteren oock de Staten vande vereenichde Nederlanden alle actien ende pretensien op Enghelandt / hoedanich die mochten wesen tot den sesten Augusti / zijnde den daghe als dit besloten wert: Welck accoort byde Coninghinne ende byde Nederlantsche Staten in September gheaggreert ende volcomen toeghestaen is ghewеest.

Coninginne van Enghelant resolveert d'oorloge te continueren.

De Coninginne vã Engelãt met dit Tractaet haer ontslagen ende ontheuen vindende van groote costẽ / ẽn ter contrarie jaerlicx goede somme gelts ontfangende / heeft lichtelijck geresolveert inde oorloghe te blijuen / insonderheyt so vele meenen dat de oorloghe op Spaengien dẽ Engelschen meer profijts doet / dan dẽ Spaẽgiaert op haer verovert / terwijle sy gelijckewel altijt ende insonder-

heyt

1598. heyt so langhe die Nederlantsche oorloghe soude comẽ te dueren/ gewapent eñ op haer hoede souden moeten wesen / teghens den Spaengiaert gewagent zijnde ter Zee eñ te Lande/eñ haer rebellen in Yrlandt onder de hant stijuẽde: Alwaer nu in Augusto dẽ Coninginne van Engelant een groote nederlage onder haer Krijchsvolck gheleden heeft/ welcke nederlage geseyt worde bygecomen te wesen door dien dat den Grave van Teron mette rebelle Yrisschen een sterckte belegert hadde/ die dẽ Lord Borowes voor syn doodt aldaer op Terons lant ghebout hadde / op een plaetse van het swert water ofte Lacus ofte Zee Eagh genoemt/ byde stadt Armagh.

Nederlaghe der Enghelsche in Yrlãt van Teron/ den xiiij. Augusti.

Dese sterckte zijnde soo van gelegentheyt dat daer veur het gantsche Landt daer ontrent worde ghedwongen/ was in perijckel van te verliesen: dies den Ridder Sire Henri Bagnal/ Overste der Enghelsche aldaer/ met alle het Krijchsvolck dat hy daer conde vergaderen / derwaerts trock om tselue te ontsetten. Als hy aldaer quam/ vont hy die Yrissche op haer voordeel wel beschanst/ een sake welcke te voren in Yrlant niet gesien en was / als die sulcx rekenen een poinct van bloohèyt/ maer hebben tselfde in onse Nederlantsche oorlogen wel geleert. De Enghelsche dien niet tegenstaende daer op met alle gewelt invallende/ werden gheslaghen den xiiij. Augusti na haren stijl/ dat is den xxiiij. na den nieuwẽ stijl/ daer bleuẽ mettẽ voorsz Overste Sire Henri Bagnal wel veerthien ofte vijfthien Capiteynẽ/ met andere Edele van name/ eñ wel vijfthiẽ hondert ofte daer ontrent Enghelsche Soldaten/ de reste ontquament inder stadt van Armagh/ eñ eenighe vluchten int Fort dat beleghert was/ twelc sy corts over moesten leveren / eñ soo salveerden sy het leuen vande wreetheyt der Yren/ die qualijck geloouen dat een mensch doot is eer sy het hooft af sien. Desen Oversten Bagnal was den genen daer den eerstẽ twist met Teron wt ghheresen was / zijnde ghheswagers. Een ander genaemt Sire Samuel Bagnal/ die het Engelsch Krijchsvolc leyde dat wt Vranckrijck ghecomen was/ was op den wech nae Yrlandt te gaen met twee duysent Soldaten/ waer mede haerder vyanden victorie ghestuttet wert.

Buzenval keert weder Ambassadeur in Hollant.

Den Heere van Buzenval was weder vanden Coninck van Vranckrijcx weghen als Ambassadeur in Hollant ghecomen/ om bydẽ Staten der vereenichde Nederlanden te resideren/ die veel excusen maecte van wegen den Coninck waer omme hy den pays hadde moeten aengaẽ / toeseggende dat den Coninck hare regeeringe geen vyant soude wesen / maer soo vele in hem ware (behouden den pays) haer sake te favoriseren/ eñ de alliantie te continueren / met belofte van henlieden te rembourseren tgene bydẽ Landen tot sijn Majesteyts dienste verschoten was. Ontrent desen tijdt soo heeft den Coninck van Vranckrijck syn eenige Suster te houwelijcke gheaccordeert den Marquis du Pont/ oudtste sone vanden Hartoch van Lottringhen/ haer bewijsende een dote van hondert duysent Francken Jaerlijcx/ op de Graefschappen van Foys ende Rebret/ met een goede somme ghereet ghelt/ eñ dat sy vrijelijck soude behouden de exercitie van de Ghereformeerde Religie alomme waer sy sal zijn: sy soude oot haer residentie meest houden tot Barleduc/ op de Frontierẽ van Lorrayne n.

Coninc van Vranckrijck trout syn Suster aen den sone vã Lottringen.

1598.

Den Coninck soeckende by alle middelẽ syn Rijcke met een generalen vrede te versekeren / is oock overcomen met die van de Ghereformeerde Religie / haer in handen gheuende vaste Steden tot hare securiteyt/ betalende jaerlicx groote sommen gelts tot onderhout van haer Predicanten eñ Scholen/ haer vergonnende ende authoriserende twee Stedẽ/ als Universiteyten ofte hooge Scholen/ te weten Montpelliers eñ Montalban. Henlieden werde mede toegestaẽ dat inde Parlamentẽ gecommitteert soude worden seker getal van Raetsheerẽ/ zijnde vande Ghereformeerde Religie/ met dierghelijcke versekertheden meer/ om alle oorsaken van twistẽ wech te nemen. Hier hebben de Sorbonna van Parijs/ ende oock des Paus Legaten seer teghen ghestreden/ maer den Coninck seydt dat hy vrede hebben wil / als Moeder ende Voester van eenicheydt ende liefde / ende hy wilde ende moeste syn Rijck vesten / ende met vrede dat stercken/ seggende ende antwoordende den Paus/ datmen hem niet en behoorde op te legghen in desen tijt/ dat Coninck Caerle den IX. in synen tijt niet conde te weghe brenghen / aldus haer tot versekertheydt ende hem seluen tot gherustheyt brengende/ sochte hy syn Rijcke met vreden te besitten. Naer dat in Junio tot Brussel de tijdinghe ghecomen was vande overdrachte die den Coninck van Spaengien met consent van den Prince synen sone ghedaen hadde vande Nederlanden aende Infante Isabella syn Dochter / trouwende metten Vorstelijcken Cardinael Albertus/ Soo worde de Copie vande Procuratie by de Infante den Cardinael Alberto ghesonden / terstont aldaer ghedivulgeert/ ende aen eenen yegelijcken bekent gemaect/ ende worden bouen dien alle die Provintien die noch onder Spaengien waren staende/ beschreuen/ met laste om haer Ghedeputeerde tot Brussel te senden met vollen macht den vijfthienden Augusti / ten welcken daghe sy elck apart tot Brussel vergadert waren. Den sesthienden Augusti quamen dese Ghedeputeerde ghelijckelijck op het Stadthuys om haer Volmachten te communiceren: ende hoewel verscheyden ghevoelen bevonden werden / ofte men soude verstaen den Vorstelijcken Cardinael by Procuratie aen te nemen / ende Eedt laten doen/ als wesende nieuwicheydt die noyt te voren inde Landen ghepleecht was / Soo ist nochtans geschiet/ dat daer na den tweeentwintichsten Augusti den Cardinael Ertshertoch Albertus seer solemnelijcken op syn Procuratie ontfanghen ende aengenomen is gheweest byde voorschreuen Provintien/ die hem oock Eedt ghedaen hebben onder seker conditien / waer over dese volghende Artijckelen namaels in drucke wtghegheven zijn.

Coninc van Vranckrijck tot vorderinge vã vrede in syn Lant/ geeft die van der Gereformeerde Religie contentement.

Den Ertshartoch Albert wort tot Brussel by Procuratie aengenomen van weghen syn Bruyt / den xxij. Augusti.

1. Eer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

Artijckelen vant vertrooch vande Staten der Provintien aen syn Altese gheghedaen.

1. Eerstelijck inhout het eerste Artijckel/ van de agreatie van de overdracht/ ophoudinghe ende gifte van de Nederlanden/ ende vant Houwelijck.

2. Ten tweeden/ Om de Provintien te ontfanghen/ ende den Eede te doen.

3. Dat syn Altese binnen drij Maenden sal doen blijcken de vervullinghe van den Houwelijcke.

4. Dat syne Majesteyt Acte sal gevẽ/ dat het twaelfde Artijckel begrepẽ in dese overdracht niet schadelijck en sal zijn voor dese Nederlanden.

5. Datmen sal wechnemen alle contributien/ logeeringhe van Soldaten/ eñ ander lasten/ ende dat van nu voortaen syn Altese hem behelpen sal met de Domeynen.

6. Dat de vreemdelingen van nu voortaen sullen blijven ten laste ende betalinghe van syne Majesteyt/ eñ datse sullen gheimployeert worden int Velt/ op de Frontieren van den vyant.

7. Alle de Soldaten/ Hoochduytsche eñ diergheliicke van den Lande/ sullen onderhouden ende betaelt worden soo vele mogelijcken sal zijn/ ende de reste sal syne Majesteyt betalen.

8. Dat alle Officien ende regeeringe van de Provintien/ Steden ende Fortressen ten langsten binnen een jaer wederomme sullen ghestelt worden in handen van den naturellen Heere van den Lande.

9. Alle de extraordinarise Raden sullen ghestelt worden op haren ouden voet. Dat oock den Provintialen Raet van Mechelen/ ghelijck oock dien van Brabant/ eñ den Raet van State/ sullen herstelt wordẽ door volck van desen Lande.

10. Dat alle de Provintien/ Landen eñ Steden sullen onderhouden worden in hare oude Privilegien.

11. Zijn Altese sal hem verbinden wederomme te comen in dese Nederlandẽ binnen de Maent Mayo naestcomende.

12. Zijn Altese sal in syn plaetse stellen (gheduerende syn absentie een) Gouverneur van synen bloede/ die ghehouden sal zijn te sweeren alles dat syne Mt. gesworen heeft.

13. Dat het sal gheoorloft zijn de Generale Staten door interventie van syn Altese om haer te voeghen in communicatie met die van Hollant ende Zeelant/ om Pays te maken.

14. Ende gemerckt dat de Landẽ voorsiẽ zijn van naturele Heerẽ/ so salmender drij deputeren om met syn Altese na Spaengien te gaen/ ten eynde om syne Majesteyt te bedancken.

15. Dat syn Altese ghehouden sal zijn te onderhouden alles boven verhaelt/ ende dat hy in syn wedercomste mette Infante/ in alle Provintien den ghewoonlijcken Eedt sal doen.

16. Dat alle Gouverneurs/ Capiteynen ende volck van oorloghe niet nieus en sullen attenteren/ gheduerende de apsentie van syn Altese.

17. Dat syn Altese nae de wedercomste ghehouden sal zijn te vergaderen de Generale Staten/ om ghesamentlijcken te besoigneren om de sake van Nederlant in goeden standt te brenghen. 1598.

Dit gedaen zijnde/ ende alsoo hy genoech als Heere ontfangen was/ hadde den Vorst. Cardinael syn Cardinaels Hoet ende habijt afghelept/ ende opgheoffert aen onse lieve Vrouwe tot Halle boven Brussel/ desghelijcx hadde hy oock gheresigneert het Eertsbisdom van Toledo aen eenen Garsia de Loyasa/ behoudende soomen seyde daer wt een jaerlijcx pencioen van vijftich duysent Ducatẽ. Voorder begonde hy ordere te stellen op het Gouvernement vande Provintien/ terwijle hy soude reysen na Spaengien om de Infante te trouwen ende halen: hy noemde voor Gouverneur Generael nessens den Raet van State dẽ Cardinael Andreas van Oostenrijck synen Cauzijn/ sone vanden Eertshertoch Ferdinand/ die ghewonnẽ is by de Welserinne van Augsborch/ die welcke corts in September tot Brussel aenquam.

Den Vorst. Cardinael leyt syn Geestelick ghewaet af/ eñ wort voor Overheere aengenomẽ.

Cardinael Andreas vã Oostenrijck wordt Gouvernent tot Brussel.

Alsoo hy oock alomme op de Frontieren van Duytslant ende Vrancrijc groote lichtinge van Krijchsvolck alle den Somer gemaect hadde/ so gaf hy daer den last van aen Don Francisco de Mendoza/ Admirante de Castilia/ ende den Grave vanden Berge als Velt-Maerschalck/ met ander Overste Officieren: Voorder werden ooc Nederlantsche Heeren gedeputeert/ als den Prince van Orangien/ de Graven van Barlemont/ eñ de Grave van Soze/ etc. om van weghen de Landen den Coninck eñ Prince te dancken/ de nieuwe Princesse te begroeten/ eñ diergelijcke voldoeningen te doen. Dese warẽ wel verselschapt met veel Edelen/ ooc Jofvrouwen met grooten state/ als den voorsz Barlemont met syn huysvrouwe/ de Grave van Busquoy met syn huysvrouwe/ de oude Hertoghinne van Aerschot/ de Gravinne van Mansvelt/ dochter vanden onthalsdẽ Grave van Egmont/ ende Dowagiere vande Graven van Hennin eñ van Hoochstrate/ met meer andere veel jonge Heeren eñ Graven/ als de Grave van Ligni/ de Heere van Barbanson/ etc. Eenighe van dese trocken door Vranckrijck nae Spaengien/ andere reysden metten Eershertoch. Den Prince van Orangien was een goede somme van penningen van syn suster de Gravinne van Hohenlo gesonden tot syn reyse/ procederende van syn Landen van Buren/ sinte Martens Dijck eñ andere/ alsoo oock dede synen Broeder den Pr. Maurits/ van wegen den Lande van Breda/ etc. waer over hy hem vereerde met een schoon Spaenschẽ Hengst/ eñ hy reysende door Duytslant/ besochte in den weghe synen Swagher den Palsgrave Ceurvorst/ met syn Suster de Keurvorstinne. Vele verwonderdẽ hen dat desen Prince noch lust hadde in Spaengien te trecken/ maer ghewoonte verandert natuere. Daer was te voren ghesept dat hy gaen wilde besit nemen van syn Prinschap eñ Landt van Orangien/ daer hem dẽ Coninc van Vrancrijc metten Pays wilde in bevorderen/ hoewel den Heere van sint Aldegonde/ die van Pr. Maurits daer ghesonden werdt (die altijt voor tselfde Lãt groote sorge eñ opsicht

Edeldom van Nederlant treet na Spaengien.

Prince van Orangien treckt nae Spaengien.

Swaricheyt nopende het Prinschap van Orangien.

1598. overghenomen hadde) eer den pays beslo-ten was/ gherapporteert hadde / dat om de oorloge aldaer dẽ Heere van Desdigieres al dede wat hy wilde/ so datter lutter ofte geen respect ofte aensien den Huyse van Nassou ende Lantsheeren ghedragen en werde / om dat alle haer doen van alle canten aldaer getrasverseert ofte teghengheschreven wert / eenighe aldaer opworpende datmen behoorde dat te behouden voor des Princẽ hooger ghedachtenisse jonghste Soon/ geboren van een Fransche Vrouwe/ so datter geen cleyn perijckel ware dat het selfde Prinschap den huyse van Nassou metter tyt mochte ontheft worden.

Eertshertoch Albert vertreyst nae Praga ende Greyts/ om mette Spaensche Bruyt nae Spaengien te varen.

Alsoo nu den Eertshertoch Albertus de Souverayniteyt der Nederlanden met syn toecomende Bruyt ontfangen hadde/ eñ tot dien eynde nieuwen Seghel gemaeckt hadde/ deen helft mette Wapene van de Nederlanden ofte de Infante / ende dander helft wit noch sonder Wapen / voorts alle saken ter oorloghe bestelt / ende tKrijchsvolck in grooten ghetale vast nae de Mase sendende/ totten tocht nae den Rijn/ is hy van Brussel vertrocken ontrent half Septembris/ met den Prince van Orangien ende ander Heeren/ ende so hy wtgaf/ was hy treckende na Praga in Bohemer Lant / by synen Broeder den Keyser/ om voorder te confererẽ op den aenslach van Cleve / ende ander saken/ van daer soude hy trecken nae Greyts/ om daer te halen de Bruyt Gregorio Maximiliana, een Dochter vanden Eertshertoch Carel/ Broeder vanden Keyser Maximiliaen/ die hem syn Susters dochter Maria/ gheboren Hertoghinne van Bayeren dese dochter (neffens andere) baerde / als Eytzingher schrijft / Anno M.D.Lxxxj. den xxij. Mey/ waer van een Suster ghetrout heeft den Coninck van Polen/ ende de andere den Vorst van Sevenberghen. Dese Bruyt soude den Eertshertoch Albert in Spaengien voeren / ende daer oock dan syn Bruyt de Infanta trouwen.

Eertshertoch Albert schrijft aen de Staten van Hollant/ Zeelant eñ geassocieerde/ dẽ xxviij. Augusti.

Voor syn vertrec heeft den Eertshertoch Albert een Brief gesondẽ van datẽ dẽ xxviij. Augusti/ aende Staten van Hollant eñ Zeelant eñ haer gheassocieerde/ inhoudende dat hy ginck trouwen mette Infante/ ende met haer soude hebben de Nederlanden/ daer toe alreede soo verde gheprocedeert was/ dat een groot deel der selver Landen hem alreede voor Heere erkent ende aenghenomen hadden: dat hy niet anders sochte dan alle de Nederlanden te bevredighen / ende terwijle men nu claerlijcken sach dat den Coninck van Spaengiẽ geresolveert was dese Landen van Spaengien af te scheyden/ om also wech te nemen alle de redenen van diffidentie ofte mistrouwen/ ende dẽ oorloge/ so versocht hy aen de Staten datse tselfde wildẽ in consideratie legghen / ende ghedencken dat oorloghen eens moeten tot pays comen/ eñ daeromme haer met die van Brabant ende Vlaenderen conformeren / ende tot generalen pays verstaen/ ende tot syn aenneminge tot Lantsheere / daer toe hy de Staten Generael hadde gheauthoriseert/ eñ dat sy hem wilden antwoorde schrijven. Daer waren oock Brieven by vanden Prince van Orangien/ aen synen Broeder Pr. Maurits/ desghelijcx vanden Hertoch van Arschot / den Marquis vã Havre/ inhoudende mede/ terwijle den Coninck van Spaengien nu de Nederlanden van Spaengien hadde afghescheyden/ daeromme gheen vreese meer ware van Spaengien / dat hy daeromme de hant wilde aenhouden dat pays mochte getroffen worden/ dat sy wel wistẽ dat hy veel daer inne vermochte / ende dat hy wilde in ghedachtenisse houden de recommandatie van syn huys/ dat welcke hy nemmermeer beteren dienst en conde doen/ de andere Provintien hadden den Eertshertoghe alreede al aenghenomen/ etc. Op alle dese Brieven en werde noch vande Heeren Staten Generael / noch van Pr. Maurits niet gheantwoort/ maer opghesloten. 1598.

Prince van Orangien ende ander Heerẽ schrijven aen Pr. Maurits.

Int leste van Augustus/ alsoo de Spaensche Overste hier eñ daer met haer Krijchsvolck optrockẽ na de Mase/ dies Pr. Maurits oock daer teghen eenighe ghereetschappe versorchde / soo werdt door een Schips Capiteyn wt Hollandt / ghenaemt Jan de Raet/ een Wtlegghher ofte Oorlochs-schip voor Venlo ligghende/ besprongen/ genomen ende verbrant/ daer wt ses ghevangen ghenomen werden/ de reste spronghen over boort.

Admirante de Castilia seer sterck treckt naden Rijn.

Het Krijchsheyr van den Eertshertoch Albert onder het beleyt van Don Francisco de Mendossa/ Admirante de Castilia/ als Generael / met Graef Frederick vanden Berge als Velt-Maerschalc/ hebben int beginsel van September begost ontrent Ruermonde de Mase te passeren / treckende naer den Rijn/ in meyninghe zijnde om die te passeren/ daer vanden voortocht wert gegeven den Colonel Borlotto met syn Regiment/ die met twee hondert mannen tusschen Colen ende Bonna tot Kerckeraet dwangh te comen alle de Ponten ende Aken die sy becomen conden/ eñ passeerden daer mede ontrent acht hondert mannen van syn Regement/ met twee Veltstuckẽ/ de reste blijvende over de Coolsche syde des Rijns: Met dit volck eñ Gheschut verdreef hy alle de Hollantsche eñ Geldersche Wtleggers ofte oorlochschepẽ van voor Colen wech/ mede sleypende alle de voorsz Ponten / daer mede hy benedẽ Colen passeerde/ de reste van syn Regement over Rijn/ ende noch meer gheschut. Derwaerts oot terstont tooch met alle syn macht den voorsz Admirante / ende Graef Frederick / seer sterc van voetvolc eñ Peerden: daer werden ghetelt Lxij. Vaendelen Spaengiaerden/ xix. Vaendelen Italianen/ onder Don Alonso Davalos/ Broeder naturel vanden lestẽ Marquis del Guasto eñ Pescara/ met twee Vaendelen Vrische: daer waren noch vier Walsche Regimenten/ als van Borlotte van twaelf Vaendelen/ vanden Grave van Busquoy thien Vaendelen/ van Monseur dAssicourt / een sone vanden Grave van Hoochstraten elf Vaendelen/ ende van Stanley Enghelschman x. Vaendelen/ eñ andere Walsche Regimenten meer/ daerenboven noch vier Duytsche Regimenten/ als van den Grave Frederick vanden

Berghe/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. Berge x.Vaendelen/ vande Bye / van Slegel eñ van Barlaymont van xij. Vaendelen groot/ datmē wel sterc rekende drij duysent van hoofden/soo dat sy doen geschat waren alles wel sterck te wesen in hondert Lxviij. Vaendelen van alle Natien/tusschen xx.ofte xxij.duysent mannen/ende wel tweeduysent Peerden: eñ dese Ruyterije bestont in xxviij. Vanen / als ses Vanen Albanoysen Lanciers /ende seven Spaensche Lanciers/ende twee Vanen Nederlantsche Lanciers/ als die van Graef Adolf vanden Berghe/ ende vanden jonghsten Chalon/ noch vijf Compangien Cuirassiers/als onder Graef Hendrick vanden Berghe/Boedberge/ Chalon den outsten/ Capiteyn Symon ende onder Capiteyn Daniel / noch warender acht compangien Archibusiers te Peerde/onder Spaengiaerden ende Italianen / tsamen xxviij.Vanē. Over Rijn in Brabant mochten sy noch laten thien ofte twaelf Vanen Ruyteren / sonder eenighe Benden van ordonnantien. Dese Vanen waren vele ghesterct op de Frontieren vande Fransoysen/ die inden Pays van Vrancrijck afgedanct warē. De Vaendelen vant voetvolc waren oot sterc/want een rolle authentijcke vande monsteringe isser afgeworpen/eñ gesien/ gepasseert den xiij. eñ xv. Augusti/als dat de Lxij.Vaendelen Spaengiaerdē/xix.Vaendelen Italianē/eñ twee Prische/eñ x.Vaendelen vanden Grave van Busquoy/ tsamen xciij.Vaendelen/ wtbrochten thien duysent ses hondert ende Lxxviij. coppen / ende de Duytsche zijn ghemeenlijck grooter.

Admirante neemt Orsoy in Cleve inne.

Met dese hoopen is den Admirante aenden Rijn tot Orsoy gecomen/begeerende ingelaten te worden om den Rijn te passeren. Den Cleefschen Maerschalc Horst metten Lantschrijver hebben daer willen tegē seggen eñ protesterē/allegeerende neutraliteyt. Waer over den Admirante een Bijle nam/ lichtveerdelic houwende inde Namaye van de Poorte / eñ stelde hem aen mette Leeren vande Brabantsche Waghens die stadt te beclimmē/ waer door de Borgers verbaert zijnde/lieten sy syn volck binnen/ op belofte van alleenlijck aldaer den Rijn te passeren.

Orsoy is een cleyn Stedeken op dē Rijn/ boven Berck/ seer wel gelegen/eñ bequaem om te stercken / twelck te voren bijde Vorst gheraemt eñ besloten is om sterck te maken op de forme van het Casteel van Antwerpē/ den gront vande Bolwercken alreede geleyt zijnde/maer het is om den grooten cost onvolmaeckt ghebleven/soo dat het nochtans lichtelick conde opghemaeckt worden / het welcke de vereenichde Landen wel bekent was/maer sy en dorsten noyt so notoyrlijck neutrael plaetsen aenslaen.

Admirante sterct Orsoy in September.

Als den Admirante hier ghecomen was/ bestont hy dat te stercken in haest/ met grooten vlijt/eñ dede daer noch den Rijn passeren tRegement vā Bosquoy/eñ drij Spaensche Regementen/ met xij. Vanen Ruyteren/ eñ sterckte oock de plaetse Walsom/teghen over Orsoy / veel Boomen totte fortificatie afhoudende/ het huys ofte Casteel van Orsoy. (daer eenighe Soldaten/die aldaer Hanevederen genoemt zijn)oplagen/dede hy oock opeysschen/eñ den Admirante vertoonde hem dien vanden Casteele met drij Capuchini Geestelijcke aen deen syde hebbende/ eñ aen dander syde eenen Beul / selve met een deel stroppē inde hant / afvragende oft sy thuys opgeven/ofte alle hangen wilden / ende also door vreese verschrickt zijnde/wert hem dat overghegheven/ daer hy logeerde/ende sont voorts alle de Steden eñ plaetsen rontomme af te loopen/opeysschen eñ brantschattē. 1598.

Also dit gheschiede tusschen den eersten eñ viij. September/so vochten die vereenichde Landen oock op weder stant. Pr. Maurits hadde een deel van syn Krijchsvolc beschreven/hy vertroc selve wt s'Gravenhage den vierden September/eñ hadde die beschreydē ontrent Arnhem/te weten alle de Ruyteren met xiij. Vaendelen Enghelsche van Vere Regement/met vier Vaendelē meer wt Ostende/ eñ drij hondert man wt Vlissingen/ eñ twee hondert wten Briele/met xij. Vaēdelen Schotten/ eñ xx. Vaendelen Vriesen eñ Ommelanders/ alleen hadde hy wt Hollant maer beschreven xv.Vaendelen / latende de reste noch in Garnisoenē. Hy heeft alle amonitie/geschut/ scheepbruggen eñ alderhande gereetschappe in menichte van schepen den Rijn opghesonden/die door contrarie wint langhe waren int opcomen.

Pr. Maurits treckt met eenich volc te velde den iiij. September.

Pr. Maurits quam den viij. September in de Schansse van Gravenweert / alwaer hy verstont vant nemen van Orsoy/eñ tloopen van Graef Frederic verre int Lant/eñ verstont oock wt de gevangenen / als dat int Legher vanden Admirante was een vande sonen vanden Grave van Emden / solliciterende dat dien Legher op Emden mochte trecken/twelc men seyde dat het hem toegeseyt ware: Waerom dat Pr. Maurits ende Grave Willem van Nassouwen dedē schrijvē aen die stadt van Emdē/vermanende op haer hoede te wesen/oock presenterende Garnisoen in haer stadt te senden/eñ dat sy haer soudē bedenckē eñ verclaren oft het niet best ware eenighe plaetsen ontrent haer te stercken/aleer dē vyant daer avantagie vā nam.

Pr. Maurits ende Graef Willem van Nassou waerschouwen die van Emden.

Pr. Maurits vreesende voor Zutphen/ heeft daer meer Garnisoē binnē gesonden/ oock tot sulcken noot sont hy om meer volcx wt Zeelant/eñ om dē Heer vander Aa/ende den ix. September sont hy den Grave van Solms met acht Vanen Ruyteren/ om drij Vaendelē voetvolcx binnē Breefort te voeren tot het oudt Garnisoen/eñ noch binnen Grol boven de vijf Vaendelen die daer binnen warē/noch vijf meer/desgelijcx na Lingē eñ Oldenzeel/eñ also alle die plaetsen wel besettende: Den xj. September treck hy selve na Doesborch eñ Duetechem met eenige Ruyteren/om die plaetsen nae de ghelegentheyt te voorsien.

Pr. Maurits beset syn Frontieren.

Op dese reyse ontmoete Pr. Maurits onversiens syn Moeye de Gravinne vanden Berghe / de Moeder vande Graven Harman Frederick/eñ Hendrick vanden Berghe/die welcke ghesoliciteert hadde eñ vercreghen bijde Staten Generael der vereenichde Landen/ datmen haer huys te Ulft niet voorder soude demantelleren / ende dat haer Stadt van Sheerenberch ghedeman-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

Gravinne vanden Berge vercrÿcht neutraliteyt.

teleert ofte ontmuert eñ neutrael soude gelaten worden/ midts wtbrenghende een Acte vanden Eertshertoge Cardinael/ dat hy op dis plaetse niet en soude voornemen/ noch de Landen daer wt eenighe vyantschappe doen lÿden/ ende dat sy hare kinderen ende sonen soude ghelooven van ghelÿcken daer wt gheen vyantschap te doen ofte laten ghescheiden/opt verbeuren van alle hare hooge ende leeghe heerlÿckheden ende goederen: Daer toe sy wel over eenighen tÿt Acte van den Vorst. Cardinael wtghebrocht hadde/ maer moeste vernieut wesen/twelc noch niet gheschiet en ware. Waeromme sy nu quam met alle haer dochteren de Gravinnen/ende beloofde Sheerenberge terstont te doen demanteleren ofte afbreken/ ende binnen acht daghen Acte van alle hare sonen wt te brenghen/ende de veranderinghe vanden Eertshertoch Albert metten eersten soo haest het moghelÿck conde wesen: Daerover dese Gravinne haer sterck maeckte. Waeroppe haer gheconsenteert worde dat Sheerenberghe soude neutrael ghestelt worden/ende dat het Vaendel vã Poelgeest daer wt soude trecken: Also vercreech dese Gravinne tgene dat sy lange gesoliciteert ende versocht hadde. De selfde neutraliteyt werde oock vergont de Stadt van Anholt/daer oock het Garnisoen wtghetrocken werdt: Bronckhorst wert mede neutrael ghelaten.

Pr. Maurits ontrent den xiij. September delibereerde over de plaetse waer hy synen Leger bequaemste eñ versekert mochte slaen/om ten besten te secourerẽ de plaetsen die synen vyant soude moghen aentasten/eñ vont bequaemste tot out Sevenaer/eẽ deels op het vaste Lant/eñ eendeels opten Weert ofte Eylant voor de Kercke liggende/ waerom hy aldaer een brugghe dede slaen op vier schepen/tot opden Weerdt/eñ wt den Weert weder opde Betuwe: wt middel van desen Gelderschen Weert maeckte hy een brugge lanck ontrent hondert roeden/ op xliiij. schepen ende Aecken/om de Ruyterije wt de Betuwe te passerẽ/alwaer hy brochte thien heel Canons/vÿf halve/ende thien Veltstuckẽ/met ontrent hondert duysent pont Buscruyt/ ende alderhande munitie nootelÿck: daer quam oock by hem dẽ Grave van Hohenlo/ met eenich meer Krÿchsvolc wt Oostende ende Nimweghen: ende om dat tot Nimweghen de peste geweest was/ scheyde hy die Vaendelen vande andere/ende nam aen twee experte Pest-meesters tot hondert ende vÿftich gulden ter maent elcx/instellende alle goede ordonnantie tegen die sieckte/ voorts dede wonderbaerlÿck synen Leger versterckten/teghen allen aenval.

Pr. Maurits resolveert syn Legher te slaen opden Gelderschen Weert.

Den xvj. Septembris/also Pr. Maurits verwitticht was van een groot Convoy wt Gelder dat dẽ Admirante toecomen soude/ van victalie/amunitie eñ gheschut/met vÿfthien hondert mannen ende twee Vanen Ruysteren/ so trock hy wt synen Leger met alle syne Peerden/ verselschapt mette Grave van Hohenlo/ Nassouwen ende Solms/ den last over den Legher latende den Heer Sidenisky/ eñ passeerde de Wale met Pontẽ by Bommel/ende meynende tselfde Convoy tusschen Venlo ende Orsoy aẽ te tasten/ hadde hy den voorschreven Sidenisky belast hem sanderdaechs vÿfthien hondert voetknechten over de Wale tot versterckinge toe te senden; maer hoe wel den aenslach beleyt was/ was te vergeefs/de Spaensche gheaviseert zÿnde/ haer ongeluck voorcomende.

Pr. Maurits aenslach op een Convoy te vergeefs dẽ xvj. September.

Pr. Maurits werden afgeworpen Brieven behandicht/ wt des Admerante Legher gheschreven byden Capiteyn Henri de Chalon/Sone van Palimedes de Chalon/ die bastaert Sone was van Prince Rene de Chalon ende Nassou/ Prince van Orangien. Dese Capiteyn Chalon/zÿnde geboren vande Dochter van Graef Pieter Ernst van Mansvelt/ schreef aen synen Grootvader de ghelegentheyt vanden Legher/van date den x. September/ hoe dat den Admirante Orsoy inghenomen hadde/ met meyninghe daer te blÿven/ eñ dat te stercken over beyde sydẽ des Rÿns/om sekeren pas des Rÿns te hebbẽ/ eer hy yet voorder wilde voornemẽ/ dwelc hy meynde op Vrieslant soude wesen/ waer toe den tÿt vast seer verliep/ende spade opt Jaer werde: Dat sy tot voor Berck geweest waren om de Oorlochschepen te doen neder dryven/ ende de Stadt te besichtigen/ maer lutter wtgericht: datter den ix. September een groote alteratie ende oproer int Legher gheweest was tusschen de Spaengiaerden eñ Walen/seer periculeus/ en hadde de authoriteyt vanden Admirante dien twist niet geslist/ anders bysonders en was dat Legher niet wtrechtende/dan het Lant van Cleve rontomme als vyanden Landt afloopende ende beroovende/etc.

Brieven afgheworpen wt Spaens Legher gheschreven den x. September.

Hier nae so zÿn eenige overgeloopẽ schippers van Bommel ende Tiel/met een Cageschuyte den xx. September aen boort vande oude Galeye/daer Simon Janssen van Edam Capiteyn op was/ die tegen over Rees opde wachte lach/ smorgens vroech comen afdryven voor opde pinne vande Gallepe/ als oft sy by ongeval door den stroom daer op waren gedreven / ende dat terwÿle tvolc vande Galeye (xxviij. mannẽ sterck zÿnde) in haer morgẽ gebedt waren / lutter op haer hoede/so hebben sy terstont de luyken vande Cagheschuyte opghestooten ende inde Galleye gheschoten/veel ghequetst ende doot gesmeten/ende dander so verbaest/dat den Capiteyn met thien mannen ghesprongen zÿn inde Jachte/ende soo ontroept/ waer by de Spaensche meester vande Galleye werden/ daer laghen dry ysere gotelinghen op/die sy afnamen mette reste/eñ verbranden de Galeye die nu out was.

Een Hollantsche Galeye voor Rees/ by een Cageschuyte ghenomen den xx. September.

Pr. Maurits heeft noch goetghevonden meer Garnisoen in Zutphen te senden/ende vier groote ysere gotelingen als half Canon met Coghels ende negen duysent pont Buscruyts na Brefort/ende dierghelÿcke twee met vier duysent pont cruyts in Grol/ desghelÿcx oock Coren/Lonten/Bylen/Cordewaghens ende alderhande amonitie/ belastende den Grave van Hohenlo met veerthien Vanen Ruyteren dat geleyde bycans int gesichte vanden vyant te doen.

Den xxij. September brocht een Vriesch overlooper ofte spie in Pr. Maurits Leger

ryden-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. tijdinge/ als dat den Admirante nu stercker vã volcke in syn Leger was/ geschat op vierentwintich duysent te voete/ eñ twee duysent te Peerde/ hoe wel vele meynden dat hy niet conde so sterc wesen/nochtans warẽ die van Vlaenderẽ/de Walsche Landen/ eñ ooc Brabant haer bedanckende/dat sy alle haer Krijchsvolck ten platten Lande meest quyt warẽ: van Peerden achtemẽ datse maer ontrent twee duysent conden wesen overmits men maer xxviij. Vanen conde verckenen/ eñ van voetvolc ontrent seventhien ofte achthiẽ duysent. Men verstont voorder/als dat sy daer inde neutrale Landen meynden te verwinteren/ om die Vlaminghen eñ Brabanders wat te sparen/ alsoo den Eertshertoch Albert haer toeghesept hadde: Dat sy op die van Wesel eñ andere van wegẽ de gereformeerde Religie seer verstoort waren: Dat alles int Legher redelijcken coop was/ maer daer was gheen gelt. Van Ceulen hadden sy veel toevoer/ so datmẽ elckẽ Soldaet een pont broots daechs wt deylde/ dat sy alomme grooten moetwil bedreven/ eñ dat het volc rontom Orsoy verliep/ ende dat die Berchsche ende ander Boeren hier ende daer veel vant volck dootsloeghen: Dat de Hoofden int Legher oneenich waren/ midts dat Graef Fredric eñ de Nederlantsche Krijchsoverste wilden raden nae Overyssel ende de Twente te treckẽ: maer dẽ Admirante mette Spaensche wildẽ den Rijn lancx astrecken/ daerover dat hy selve ende andere te poste tot Brussel reden: Datter eenen Lantdach byden Vorst van Cleve wtgheschreven ende bestelt was den xxv. September: Dat die Borgerije van Orsoy jammerlijck versocht hadden aen haren Heere eñ Vorst van Cleve/ te willen vanden Admirante verwerven te mogen met wijf eñ kinderen wechtrecken vry eñ in vrede/ achterlatende huys eñ hof/ overmidts dat sy gedwongen werden vande Spaengiaerden tot wercken ende slavernyen.

Rappoort vanẽ overlooper van het Spaens Legher den xvij. September.

Op den Lantdach van Cleef die tegen den xxv. Septembris beschreven was/ besloten de Ridderschappe ende Steden/ datmen alle mogelijcke middelen soude voorwenden/ eñ daer op aenhouden/ dat Orsoy mochte wederghegheven worden/ (niet denckende anders dan dat den Admirante maer eenen pas over den Rijn en sochte) / ende so sulcks soude werden gheweygert/ so soudemen wt noot dat by wege van feyte versoeckẽ: Dat men daer over dan den Grave vander Lippe als Krijchsoverste vanden Westphalischen Nedercreyts soude bevelen geen volck meer na Hongarien te latẽ gaẽ/ maer aen te nemen tot bescherminge der Landen/ so veel volcks als sy souden becomen connen/ ende daer toe te besteden ofte aen te legghen alle de penningen die gheconsenteert waren totten Turckschen stuer/ ofte Turcksche oorloghe: Ende dat hy voorts metten eersten de vijf Nedercreytsen soude te samen doen comen tot Dortmont/ om te taetslaghen volghende hare beloften opde middelen daermede sy die van Cleef souden willen assisteren. Boven dien soude den Vorst van Cleef schrijven aenden Keyser/ Vorsten/ ende aen alle de Stenden des Rijcx/ ende sonderlinge aende vier Rijnsche Cheurvorsten/ ende de Vorsten van Bruynswijck ende Hessen/ hem beclaghende over tgroot onghelijck eñ ghewelt datmen hem dede/ ende tot remedie vandien versoeckẽde haer assistentie. Sy deputeerden mede eenige totte aenstaende versekeringe vande vijf Creytsen/ met last aen te houden datse promte hulpe ende remedie teghen haer verderf souden willen verschaffen/ ende oock aen dien van Colen bewegen datse aenden Spaengiaert gheen toevoer van victalie meer en deden/ eñ datmen mettẽ eerstẽ Dusseldorp met Krychsvolc mochte besetten/ ende diergheliicke meer. 1598.

Landtdach tot Cleef beschreven ende gehouden den xxv. September.

Dese beroeringe wert by velen lutter geacht dat het geen vrucht en soude baren/ hoe wel eenighe meynden dat het soude moghen eenich bedencken maken dat den Admirante niet dorven soude vanden Rijn trecken/ vreesende dat de Cleefsche Landtschappen souden mogen mette Statische aenspannẽ/ eñ dat de vijf Nedercreytsen mochtẽ de vijf Overcreytsen beschrijven/ ende also gantsch Duytslandt in roere ende bedencken brenghen.

Den Vorst van Cleef eñ syn Suster Juffrou Sybilla/ (die haer opdẽ Lantdach tot Cleef manlijck getoont hadde/ om die Ridderschap te animeren ofte cloeckmoedich te maken/ dickwils met tranen inde ooghen) schreven aen Pr. Maurits/ ende bedanckten hem ten hoochsten vande goede ordre die hy hielt om haer Lant ten minsten te beschadigen/ ende versochten/ dat hyse doch voorder wilde soo veel als moghelijck ware verschoonen/ eñ doort ongeluck dat haer byden vyant over gecomẽ ware/ geenen haet maer eer medelijden met haer te scheppen/ etc.

Vorst van Cleef ende Jõcvrouwe Sybilla schrijven aen Maurits.

Den lestẽ Septem ber was er tijdinge dat de Creytsen tot Dortmont vergadert zijnde/ goet ghevonden hadden den Grave vander Lippe aenden Admirante te senden/ om restitutie van Orsoy te vorderen.

Pr. Maurits siende dat den Admirante noch stil bleef ligghen/ Orsoy sterckende/ eñ Pr. Maurits syn Garnisoenen alomme redelijckẽ beset hebbende/ heeft den xxv. September een generale monsteringhe van syn volck ghedaen/ op een vlacke Heye achter thuys te Gronsteyn/ eñ brochse alle in slachordere: De vierentwintich Vanen Ruyteren werden sesthien hondert ende vijfentnegentich Peerden bevonden/ behalven eenighe Peerden die absent ende wtgereden waren.

Pr. Maurits monsteringhe.

Het voetvolck waren ghebrocht in viercante slachorden/ de pijckiers int middel: hy bevont de twee Regementen Schotten (in twaelf Vaendelen sterck) elf hondert eñ tseventich mannẽ/ de Engelsche achthiẽ Vaendelen in drie Regementen/ hadden achthien hondert ende sesendertich mannen/ sesthien Vaendelen Vriesen waren sterck negenthien hondert ende tweeenveertich mannẽ/ de drie Vaendelen vande Garden vande Veltoverstẽ/ als Pr. Maurits/ Graef Lodewijc van Nassou/ ende des Graven van Hohenlo/ waren vier hondert eñ vijfenvijftich mannen: t'Regement van Graef Ernst van Nassou/ ses Vaendelen/ waren vijf hondert ende

 twee-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

tweeentsestich mannẽ/ die tsamẽ niet al wtbrochten gheen ses duysent mannen/ mette welcke hy niet gheraden vont synen vyandt te bespringen/ maer te sien syn voornemen/ ende te beschermen syn quartier.

Admirante laet syn Krijchsvolck alomme loopen en straven.

Den Admirante tot Orsoy liggende/ om meer ghериefs in syn Legher te brengen/ dede een lichte brugge over den Rijn slaen van Schuyten/ dat sy een Canefasse Brugghe hietẽ: dese Brugge is ontrent dẽ xxiiij. September met storm ẽn wint wechghedreven/ ende daer door groepde gebreck int Leger/ het Landt rontomme wel vijf mylen verwoest ligghende/ ende door tghebreck van ghelde ende victalie verliepen vãst vele van syn volc/ende op eenen tyt selve seffens wel vijf hondert Spaengiaerden/ nemende den pas nade Moesel/daer dẽ Admirante Peerdevolc achter sont/ om die met ghewelt weder te halen/maer sy stelden haer daer tegen ter weere / soo dat sy haer moesten laten gaen.

Hier na nam dẽ Admirante Alpen in/dat neutraliteyt nochtans was vergont/ẽn ooc ander plaetsen: hy sont ooc ontrẽt vier hondert Peerden nae Swol toe/ om dat Landt alomme af te loopen/ veel beesten nemende/ ende ooc rontomme Bocholt/alomme veel munstersche Soldatẽ/diese Haneveren noemen/ ende hen ter weere stelden/ doot slaende / die also met veel buyts weder int Leger keerden.

Graef vanden Broecke op syn Slot beschoten ẽn gedwongen.

Hy sont oock een hoop volcx na het huys vanden Grave vanden Broecke/ den welcken sy kenden vande Gereformeerde Religie te wesen/ ende den Spaengiaerden gantsch vyant: sy sommeerden syn Casteel op/ẽn dat hy syn Krijchsvolck afdancken soude/ ende hem begevẽ inde beschuttinge vande Spaensche: Als de Grave daer teghen neutraliteyt allegeerde /ende syn vryheydt wilde voorstaen/ so sondẽ sy derwaerts eerst twee/daer na noch vier stucken geschuts/ ende beschoten het Huys van Broecke ontrent dẽ sesten October/ ende dwonghen hem dat op te geven behoudens lijf ende goet: maer alsoo sy dat ingenomen ende besedt hadden/ hebben sy dat geplondert/ de Gravinne ende kinderen voerdẽ sy van daer in een Clooster/maer het Krijchsvolc welcke waren eenighe hoop Berchsche ende Cleefsche schutten/ met het volc dat daer in gevlucht was/ buyten zijnde op een velt / soo hebben sy dat laten (contrarie belofte) massacreren ende doot smijten: den Grave selve hebben sy ghevanghen ghehouden/ende daer na veel quellinge aenghedaen/ ende hem willen als crimineel ghevangen handelen/ maer hy heeft hem selven als een Rijcx verwante verantwoort / ende daer op hem beroepen: Ten lesten hebben sy hem van Religie gesproken/ende den xj. October zijnde Sondach/ willen dwinghen ter Missen te gaen/ het welcke also hy dat weygerde/ ende daer door groote dispute geresen zijnde/ so hebben sy hem met synen Neve den Heere van Herdenberch/ ende eenen Predicant doorsteken/ waer van wy hier na breeder sullen verhalen.

Graef vanden Broecke ghevanghen vermoort dẽ xj. October.

Also de vereenichde Landen verstaẽ hadden dat den Ceurvorst van Colen (nopende het overleveren van Berck) geen ander antwoorde en sondt/ dan datmen hem die stadt wilde overleveren tot synder discretie / soo hadden sy wel ghewilt dat sy die hadden laten stercken / last ghevende tselfde te doen soo het noch doenlijck ware. Waerover Pri. Maurits goet dochte eenighe vaendelen krijchsvolck opden Weert ofte Eylandt inden Rijn te legghen / om dat in te nemen/ ende haer daer te entrencheren: maer alsoo die daer meynden te varen den Rijn oppe/so en heeft den wint niet willen dienen/ dies hy ten lesten sondt dry vaendelẽ/dat van Poelgheest/Spaen ende Fovilleau / over tlandt na Wesel / om van daer metten minsten perijckel den Rijn af te comen tot voor Berck op den Weert ofte Eylandt/ ende haer daer te begraven / haer belastende/om dat de peste so seer regneerde in Berck/ daer niet binnen te gaen tot voorderẽ noot. Terwijle dit aldus volbrocht werde / soo hadde den Admirante de Stadt Berck doen sommeren met Brieven aenden Gouverneur Schaef/ die hem gheantwoordt hadde/ dat hy stont in handelinge nopende het overgeven metten Cheurvorst van Colen/ waerover hy antwoorde verwachte/ dies hy hem nu geẽ ander antwoorde en conde gheven/hem bedanckende van syn beleeft ende civil schrijven. Terwijle de drie Vaendelen opt Eylant gecomen zijnde/vonden daer een weeck logijs ende retrenchement / ende datmen door de leechte vant Rijnwater daer lichtelijck mochte op comen / ende datse alsoo in groote perijckel daer laghen: tGarnisoen in Berck was meest vande peste gestorven/ so dat sy nu boven vier hondert mannen niet sterck waren/daer toe so was den Gouverneur Schaef oock cranck aende peste ghеworden / daer hy van sterf den xxix. September.

1598.

Berck versuymt te stercken door onderhandelinge vande restitutie.

Berck besocht met Peste/daer den Gouverneur Schaef van sterft dẽ xxix. September.

Tenselven daghe sont den Admirante andermael brieven/ inhoudende hoe hy wt syn schrijven syn goede affectie bemerckte/ versoeckende te willen de overleveringe der Stadt aen hem vorderen/ sonderlinghe nu hy sieckelijck ware, ende al conste hy het by synen leven niet doen/ terwijl hy nu cranck ware / dat hy in ordre wilde stellen dat het even by syn Huysvrouwe mochte geschiedẽ/ ende hy Admirante soude sien dat sy daer voren rijckelijc gerecompenseert soude werdẽ: hy schreef ooc aende Gouverneurs Huysvrouwe selve tot diẽ effecte. Desen brief sont dẽ Gouverneur Schaef noch voor syn doot aen Pr. Maurits/ die daer mede loech/om dat den Admirante meynde dẽ Gouverneur Schaef ende syn wijf al ghewonnen te hebben/ ẽn Pr. Maurits die hadde tGouvernement op Schaefs afsterven aendẽ Capiteyn Heddingh ghegheven.

Admirante die sommeert Berck.

Den thienden October dede den Admirante Berck berennen/ ende quam met eenighe Peerden opden Weert ofte Eylandt/ daer die wtter Stadt dapper nae schoten/ maer nochtans besprongen sy die daer op laghen dapperlijck/zijnde noch slechtelijck begraven / ende wonnen een stuck van een oude begravinghe/ ende begonden die selve te verhoogen/ sy stelden oock twee stucken

ghe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

gheschuts/daer sy van over het Water nade beschanssinghe schoten/daer alle de ysere Cogels door vlogen/ Het welcke den Gouverneur vande Stadt bemerckende/ heeft haer belast wt elcke Compagnie een Sergant met sevẽ ofte acht geresolveerde mannẽ opde Weert te latẽ/ende mette reste vanden volcke opde stadt te wijcken/ ende als die onder den wal souden zijn / dat dan de voorschreven Serganten souden volghen/ ende de hutten in brant stekẽ. Ende om haer onder den wal te beschermen was het gheschut ghestelt/ende den wal lancx henen besedt ende gheboordeert met Musketiers. Het welcke volghende / zijn sy des nanoens over een cleyn Aecke ofte schuyte/inde dieyte ofte Criecke gheleydt (soo leeghe was het water) overghecomen/ende nade stadt ghetrocken/ende hebben alsoo sonder schade te lijden den Weert ofte Eylandt verlaten/ de Hutten verbrant met naghelaten poppen ofte vyerwercken/ eñ alsoo zijn eerst sanderdaechs de Spaensche gheheel meesters van den Weert ghewordden.

Den Weert voor Berck verlaten.

Terwijle hier mede den Admirante besich was / eñ voorts wilde mede voort varen/so heeft hy den elfden October een partije volcx nae Burick gesonden/ opden Rijn beneden Berck gheleghen / om van onder niet besprongen te worden/hy dede dat sommeren/die antwoorden dat sy neutrael waren/ende so behoorden ghelaten te worden/ dies hy op den avondt een Poorte dede in brant steken / waer over de Borghers verschrickt werden/ende hebben hem gheronsenteert in te laten/ behoudens lijf eñ goet: ende alsoo inghecomen zijnde/ heeft hy veel volck daer binnen geleyt tot grooten overlast vande Borgherije.

Burick wert byden Admirante ingenomẽ/den xi. Octo ber.

Hier nae den xij. Octobris heeft hy syn begravinghen voor Berck gevordeert/ende begonste drie Batterijen op te worpen van twaelf stucken gheschuts / op de poincten vanden Weert ofte Eylant/om opde defentien vande stadt te schieten/hy dede oock twee batteryẽ opwerpẽ voorde Casselpoort/van twee halve ende twee heele Canons/ die hy opde Poorte ende Bolwerck van dien ghebruyckte/ende stelde een stuck aende Santepoort e:ende den xiiij. October wast mistich weder / waer mede hy met syn approchen vast naerderde/ ende was byde Rijnpoorte ghenaerdert tot by een sluysken / legghende buyten de halsmane aldaer: aende Casselpoorte waren sy gecomẽ tot op vier ofte vijf roeden naer aenden gracht/ eñ aende Santerpoorte noch niet soo na. Aldus reede zijnde oock met syn gheschut/soo heeft Don Alfonso Davalos/ wt synen eyghen naem/ de stadt aende Santerpoorte by eenen Trommelslagher doen opeysschen. Inde Stadt waren ondertusschen die vande Magistraet byden Gouverneur / beraetslaghende om aenden Admirante te moghen versoecken Paspoort voor eenen Bode naer den Ceurvorst van Ceulen te senden / om te sien oft hy die stadt neutrael mochte crijghen/waer op/ende op de sommatie vanden Trommelslagher/alle de Capiteynen byden anderen gecomen zijn/eñ beslotẽ aldaer met malcanderen de Stadt totten lesten toe te houden/ ende datmen de Magistraet haer versoeck soude ontsegghen / om alle suspitien van breeese wech te nemen: ende ofte sy wel een voorschrift hadden van Pr. Maurits/daer na sy souden antwoordẽ als den Admirante haer soude sommerẽ/nochtans om dat sy nu door een particulier Colonel ghesommeert waren/so vonden sy goet den Trommelslagher te segghen datse de Stadt voor God / Prince Maurits/ende de Staten totten lesten man toe wilden houden / ende dat hy Trommelslagher in dier voeghen niet weder comen soude/ ofte sy souden op hem schieten: Den Gouverneur dede mede het slaen vande clocke ophouden/etc.

Bore byden Admirante beleghert eñ beschoten.

1598.

Naer dese antwoorde dede dẽ Admirante seer met alle syn stucken schieten / waer door nae den neghen uren quam den brant inden Toren vander Stadt daer het Buscruyt in lach / die met alle het poeder inde lucht vlooch/soo dat gheen ander poeder in de stadt bleef/dan dat de Soldaten in haer flessen/ofte de Canonniers by het gheschut hadden. Desen Poeder-toren stont aen het Casteel byden muer nade Rijnpoorte / ende was vast ende wel gesloten/ ende en hebben die vander stadt niet anders connen vernemen/ dan dat den brandt ghecomen zy van een yser ofte Cogel inden selven Toren geschoten / ende so heet opt cruyt gevallen/ eñ dat door een toeghemetst gat maer eenen enckelen steen dickte: inden Toren waren boven de hondert eñ vijftich tonnẽ cruyts/ het welcke met sulcken cracht opvlooch/dat de stadt scheen te vergaen / ende sloech niet alleene om verde veel huysen vander stadt/ maer oock een groot deel van den Stadts muer nade Rijnpoorte toe / ende de Houtepoorte daer buyten indẽ walle staende/daer men nade halve Mane ghinck/ werde met sulcken ghewelt daer wt gheruckt/dat vele vande Soldaten inde halve Mane leggende/ dootghestagen werden/ ende weerloos/ ende tgat daer de selve Houttepoorte gestaen hadde een groote bresse ghemaeckt / twelck die van buyten aent Sluysken merckende/ sochten de hamaye van die Poorte te brekẽ/ ende soo nade halve Mane te comen/ maer werden belet door het versch volck datmen terstont nade halve Mane sont. Met desen slach is oock den Gouverneur Lucas Heddingh comende vande Rijnpoorte doot gebleven / van een huys dat om viel ter doot ghequetst.

Buscruyt tot Berck in brant ghecomẽ/ de xiiij. October.

De Gouverneur tot Berck door et buscruyt verslaghen/ den xiiij. October.

De stadt haer vindende in sulcken staete/ dat de bresschen niet lichtelijck conde gerepareert ofte opghemaeckt werden/ eñ datter gantsch geẽ cruyt meer inde stadt was/ zijn meest alle de Capiteynen by malcanderen ghecomen/ende hebben goet ghevonden terstont om apointement aen te soeckẽ/om dat alle wtstel haer periculeus dochte/ ende onmoghelijck de stormen af te weeren sonder cruyt/ende hebben daerom een Trommel aende Santerpoorte doen slaen / ende versochten Gyselaers inde Stadt te mogen crijghen / om eenighe Ghedeputeerde aenden Admirante te moghen wtsenden/daerop dan Don Alfonzo d'Avalos twee Ita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

liaensche Capiteynen ingesonden heeft/ eñ zijn wtghegaen den Capiteyn Loon ende Fovilleau/ die veel moeyte hadden eer sy eenich lijdelijck apointement conden verrijghen / om dat den Admirante haer wilde met een stock inde hant alleenlijck doen wtgaen/ ende de Spaengiaerden so seer tegent apointement waren/ dat sy vant schieten niet en hadden willen op houdē aende Casselpoorte voor dat het accoort ghemaeckt was/ ende opentlijc seyden datse wel wisten dat alle het cruyt vande Stadt ghevloghen was: Eyntlijck wert haer nochtans vergont te moghen wtgaen met ghewonden Vaendelen/ stille Trommel/ doove Lonten/ Wapenen ende Baggagie/ soo wel Soldaten als alle andere die soudē willē wtgaen/ ende datse geconvoyeert ende met veertich waghenen gheassisteert souden worden tot by Santen/ midts belouende in vier maenden teghen den Coninc van Spaengien eñ den Eertshertoghe Albertus niet te dienen/ maer haer in Hollant te houden.

Berck wort overgegeven aen den Admirante/ den xv. October.

Dit apointement roemden Graef Frederick ende Don Alfonzo d'Avalos gemiddelt te hebben / ende extendeerden tselfde by wtlegghinghe / datse in die vier Maenden niet en soudē mogen dienen in eenige Frontieren/ ofte haer in steden laten besluyten. Dit apointement werdt by die vande stadt aenghenomen/ ende belooft op morgen wt te trecken: alsoo trocken sy wt den xv. Octobris. Graef Frederic beloofde twee schepen voor de siecke ende ghequetste af te senden/ maer sy ontfinghen alleenlijck groote vrientschappe van Don Alfonzo d'Avalos/ in vergeldinghe vande beleeftheydt hem te voren bewesen inden Haghe van Pr. Maurits/ also hy voor Nimmeghen met de Italiaensche Ruyterije gheslaghen ende gevanghen was gheweest/ waeromme hy dese Soldaten convoyeerde in Salvo. Daer quamen wt sevē hondert eñ derthien mannen/ die op Nieulants Weert ofte Eylant ghelogeert werden/ om de besmettinghe der peste/ daer over Pr. Maurits dede schrijven aen Graef Frederick / dat hy wilde over tselfde verlof ofte dispensatie vanden Admirante crijghen/ om datmense nergens inlaten wilde.

Prince Maurits hoopte dat dit belegh van Berck den Admirante langher werck soude ghegheven hebben/ op dat hy daerentusschen meer Krijchsvolck byden anderen mochte ghecreghen hebben/ om den Admirante te becommeren ende ander werck te gheven/ alsoo oock de Staten Generael geschreven haddē/ dien het leet was dat sy die stadt niet ghesterckt hadden/ door de hope byden Ceurvorst ghegheven versuymt: maer de pestilentie / de leechte vant Rijnwater/ tverlies van twee Gouverneurs / eñ principalijck den brant vant Buscruyt / heeft alles verhaest / ende hy vont hem noch te swack/ den vyant doen gerekent zijnde tusschen twintich eñ vierentwintich duysent te voete sterck/ ende drie duysent Peerden/ met noch veerthien hondert int Lant van Ravensteyn legghende/ Waeromme hy alleenlijck op het defensive ofte teghenweer dochte te passen/ ende om Gravenweert te defenderen ende synen Legher te stercken/ ende so lancx de Revieren ende Wateren syne plaetsen ende Landen te versorgen/ ende daerentusschen nieuwe lichtinghen van volck ende ghelde te weghe te brenghen/ meynende dat also den vyant hem selvē soude inden Winter consumeren ende verteeren/ by ghebrec van gelde/ nootdruft ende met sulcke tegenheden als groote onordelijcke Leghers gemeynlijc indē Winter overvallē. Nochtans beclaechde hy namaels/ dat hy qualijck gediēt was gheweest van Spien/ die hem geen sekerheyt en raporteerdē/ noch van des vyants ghetal ende machte/ noch van syn disordre ende ghebreck.

De peste eñ brant des buspoeders deden Berck verliesen.

1598.

Daer werden ghesonden int Legher aen Pr. Maurits den veerthienden Octobris/ Gedeputeerde van wegē den Vorst van Cleve/ vertoonende hoe dat dē Admirante vast alle daghe plaetsen ende steden op syn Lant innam/ ende dat die vanden Westphalschen Creyts geconsenteert hadden te lichten drie duysent man te voete/ om inde steden alomme tot tegenweer te legghen/ ende so te verwachten wat den Keyser teghen dat ongelijck soude willen doen ofte voornemen/ gemerckt sy eñ de Rijnsche Ceurvorsten daer toe aen hem ghescreven hadden/ ende doen aenseggen/ so sulcx niet en gheschiede/ hebbende nu synen broeder dē Eertshertoch Albertus by hem/ datse bedacht waren selve middelen byde hant te nemen/ etc. Voorder protesteerden dese Ghesanten voor Pr. Maurits/ Radē vande State ende Krijchsraden/ dat alle tghene den vyant haer aendede/ niet en gheschiede by contiventie ofte oochluyckinghe vant Lantschap/ maer by louter ghewelt ende in wederwil van den Vorst ende Lantschap.

Ghesanten vanden Vorst van Cleve in Maurits Legher / den xiiij. October.

Dese niet teghenstaende/ so haddemen inde vereenichde Landē opinie dat van sulcken senden aendē Keyser niet comen soude/ eñ dat den Spaengiaert desen grooten inval in tLant van Cleef niet en dede dan onder expres advoy ofte consent vanden Keyser/ volghende desen Admirantes last vanden Coninc van Spaengien ende Eertshertoch Albert hem ghegheven/ ende by hem Anno M.D.xcvj. vervolcht byden Keyser / die hem doen belaste tot dien eynde syn Fortsen reede te houden/ soo dat vele het daer voren hielden dat sy wel mochtē het geheele Lant van Cleve soecken in handen te crijghen/ eñ houden met den Vorst in Tutele ofte Momboorschap/ ende alsoo versekeren die Landen van te vallen inde handē vande Vorsten van Brandenberch ende Sweybrugh / die van weghen hare Huysvrouwen mochten pretenderen de naeste erfgenaemē te wesen/ dat welcke die van Spaengien ende Oostenrijck souden dencken te beletten/ om dat sy vande Ghereformeerde Religie zijn/ ende mochtē mette vereenichde Nederlandē aenspannē: Van dese eñ diergelijcke raetslagen hadden de vereenichde Nederlandē den Raet vā Cleve meermael verwitticht/ eñ mede vā afgeworpen brievē tusschē den Marschalc Schenckeren eñ des Vorsten eenighe Raetsheere gheschreven / die welcke Marschalck

Opinie inde vereenichde Landen over des Admirante aenslaghen.

het

1598 het Casteel van Gulick ghenoech tot dien eynde inhiel. Om welcke raetslaghen voor te comen/ sy ooc aenbadẽ van over Jaer eenighe verbontenissen te maken ende ramen tot bevrydinghe van den Rijnstroom/ om desen van alsdoen gheprætendeerden inval te wederstaen / maer wert doen niet geacht noch ghelooft.

Dese gemeene opinie wert alomme meer ende meer gheconfirmeert/ om datmen ontrent desen tyt verstont dat de Stedẽ Dinxlaken eñ Holt mede ingenomen waren met het Huys te Mullem / Essen / Wijnedael/ ende overvallen het Huys te Hullem/ daer seer leelijcken levende/ behenlijckẽ ombrenghende alle die sy achten vande Ghereformeerde Religie/ ende haren voorslach vyant waren: Sy braken oock die nieuwe vergonde neutraliteyt dien van Meurs ghegeven/ daer acht Vanen Ruyteren in logeerende.

Depositie over de doot vandẽ Grave vã Broec.

Daer is oock ontrent desen tijt int licht ghecomen op wat maniere den Grave van Broeck vermoort is ghewoorden/ op syn eyghen Slot bewaert zijnde/ also gedeposeert heeft eenen synen dienaer die daer by was/ genaemt Goehart Hensgen tot Dusseldorp den xiiij. October: hoe dat sondaechs te vorẽ dẽ xj. October de Grave savons ter maeltijt hem hadde op syn huys beset met een Capiteyn (een fijn man van aẽsien) beneffens des Graven Richter ende Rentmeester / eñ nade maeltijt is den Grave op de plaetse gaen wandelen / waer by hen voechden twee soldaten vant Garnisoen met blauwe casacken / vragende ofte hem luste buyten te spacerẽ? Daer op hy antwoorde ja/ dies eẽ van haer boven byden Capiteyn ghegaen was/ doch stracx wedergecomen/ eñ zijn so samen ter Poorten wt gegaen / desen voorsz Dienaer deposant hem volgende/ eñ syn so door den Cruythof ghegaen/ daer dese Soldaten hem weygerden yet inde hant te hebben dat hy van synen dienaer eyschte/ doch nam een stocksken wt den Cruythof op/ ende gingen soo samen spaceren nade Watermeulen eñ Visslacht/ daer visch ghevanghen lach den Grave wenckende den eenen soldaet dien op te nemen/ die doch stil bleef staen / terwijle den anderen hem eenẽ stercken slach sloech onversiens int slaep van synen hoofde/ met een vederspiet/ so dat hy ter aerdẽ viel/ roepende o Jesu/ daer over den soldaet syn sytgeweer wt trock / ende hem eenen steeck gegeven heeft/ daerover den Grave noch eens geroepẽ heeft/ o Jesu/ doch commerlijc/ dat hyt qualijck verstaen conde / want ter wijle hadde den anderẽ soldaet een flegelcop voor de Meulen vander aerden opghenomen/ eñ na hem Deposant gheslagen/ die hem vande hoochde af in de Ruer eñ Meulengraft ontspronghe/ soo dat den slach hem aen de scheuder wat raeckte/ ende doen troc hy syn sydtgheweer ende stack na hem/ maer conde hem niet reycken/ ende so gheraecte desen Dienaer langhs de Reur op achter een staket weder te Lande/ daer den Soldaet hem niet volghen conde/ ende ist alsoo ontloopen. Daer waren noch twee Soldaten inden Cruythof ghebleven/ die den Holthouwer ende Visser vanden Graef/ noch deden eenige doode lichamẽ begraven/ die int innemen vant Slodt verslaghen waren/ ende waren ghewenckt vande andere daer te blijven: Dit is tgene van des Graven doot int licht ghecomen is/ syn lichaem seytmen daer nae in een Schuere verbrant te wesen. 1598.

Over het innemen/ rooven ende plonderen des Casteels des Graven van Broeck/ heeft dẽ Admirante met name Don Francesco de Mendosa/ Hertoghe van Veraguas/ Marquis van Guadalesto/ Admirante d'Arragon/ etc. gheschreven aende Raden van Gulick ende Cleef / wt Orsoy vanden achtsten Octobris/ twee daghen nae het innemen van het Slot/ ende voor den moort des Graefs / als voor synder antwoordinghe/ desen volgenden Brief int Latijn/ het inhoudt (als totte Historie dienlijck) hebben wy goet ghedocht hier by te voeghen.

Brief vandẽ Admirante aende Rade van Gulick/ etc. gesonden tot ontschult over de doot vanden Grave vã Broec.

Edele/ strenge ende hoochweerdighe Heeren ende vrienden / voorleden daghen hebben wy twee uwe Brieven beantwoort/ die ons brochte den Edelen Henderic van Berloe/ daermede ghy ons verwitticht haddet/ datter versocht ware egheen oorsaken van clagen/ ofte tot queet te verwecken en soude ghegheven worden/ synen Heyrlegher wt de plaetsen ontrent den Rijn ofte der ander Landen des doorluchtigen Vorst van Gulic toehoorich/ ende ooc dat ghylieden door uwe wijsheyt ende ervarentheyt/ wt goetgunstighe begheerte tot het algemeyne goet ende Coninckligcke Majesteyts dienst/ wel condet considereren/ dat den Coninck van Spaengien niet met wille ofte begheerte/ maer wt noode van ghemeen perijckel ende welvaren dese oorloghe voerde/ ende aldaer synen Legher ghebrocht hadde/ ende alsoo dat by wtstellinghe van betalinghe/ eñ door ghebreck van lijftocht/ den Soldaet van nootswegen moeste gaen loopen ofte moescoppen/ ende alsoo synen cost soecken/ ende den oorspronck van sodanighen overlast en moestemen den Coninck noch de Oversten syns Leghers niet wijten/ maer den ghenen die daer d'oorsaken van waren/ ende dat en behoorde men terstont niet met Wapenen/ moorden ende dootslaen soecken te wreken/ maer men moeste al wat veel verdraghen op hope van een goet eynde/ der menichfuldighe quaden ende ellenden. Dat welcke ons niet alleene soude aenghenaem wesen/ maer beloofde dat den Coninck/ den doorluchtighen Eertshertoch/ ende hy/ tselfde soude erkennen ende verschulden/ alsoo dem onderlinghen noot dat vereyste / ende het ware te wenschen dat alle andere dien sulcken dienst ende verbintenissen toestont/ ofte selve / ofte door haer volck gebruyckten gelijcke wijsheyt/ goethertichheydt/ ghemeyne raetslaghe / om met ons met alle modestie ende discretie haer ende haer volcx actien te beleyden. Ende also wy onsen sin ende meyninghe tot onderlinghen ghemeynen dienst opentlijck ende privatelijck verclaert hadden / ende selve van beginsel af den Heere Graef van Broeck aengeboden hebben onsen goeden wille met woordẽ / Boden ende Brieven/ soo ware ten lesten van hem/ nae menichvuldighe groote clachten over den

wel-

1598. overlast van syn volck / ons toeghecomen eenen Brief in Duyts geschreven/den welcken so wy niet wel den sin en verstondē/ ende ons het inhout was bedupt dat al wat bitterheyt ende vervremdinge vā vrientschappe/ dienst ende van eerbiedinghe inhielt/soo hebben wy hem wederomme vriendelijc geantwoort in Latijn/ twelc alle Natien ghemeyn is / ende van een yeder verstaen can worden/dat hy het inhout van synen brief/ ende synen sin ende meyninghe verclaren soude/op dat wy hem mochtē antwoorden/ ende onsen sin ende den synen tot onderlingen gemeynen dienst aenwenden: Het welcke alsoo wy meyden dat hy tselfde doen soude / ende dewyle wy syn verclaringhe eenighe daghen verwachtende waren/so zijn der daerentusschen dagheliicks tot onsen ooren ghecomen groote clachten / crijten/ kermen over doodtslaghen/ moorden ende alderhande Barbarissche wreetheden / teghen ons Krijchsvolc/ Soetclaers ende andere persoonen/twelck by des Graven Hanevederen ofte Krijchsvolck begaen was/ tot onsen groote medelijden ende leetwesen/ dies nochtans hebbē wy verwachtende syn antwoorde/alles veracht/ende hebben niet strenges teghen hem ofte de syne willen wtspreken ofte toelaten/tot dat ten lesten door het alghemeyn gheroep ende toeloopen des gantschen Legers van Overste/Capiteynē/ Krijchslieden van alle Natien/over sodanighe ongheboorde wreetheden van moorden eñ doottslaen teghen de onnoosele persoonen onser Heyrleghers/al by dese moorders des voorschreven Gravens volck begaen / wy van ampts weghen besloten hebben / den Grave ons derde schrijven te senden/inhoudende / hoe dat ons leet ware syn vyandtlijcke actien / verwonderende dat hy ons niet en antwoorde / verclarende dat het den Coninckliicken Legher onlijdelijck ende schande ware die selve te dulden ende ongheſtraft te verdragen/ daerom me wy versochtē dat hy alle sulcke Hanevederen moorders straffen ende afdancken soude / ofte de Rechteren tot straffen overleveren/ende dat hy hem voorts tot alle vriendelijcke ghedienstichevdt voeghen soude. Dese Brieven bevalen wy eenen Spaenschen Colonel/ hem by voeghende (midts suspitie van syn contumatie ende hertneckicheydt) Krijchsvolck ende gheschut/ doch met last/ by des Graven Slot comende/ hem nae het inhoudt des Briefs te sommeren / vriendelijc tot sprake te comen/ende tot alle eerbiedinghe ende manierlijckheyt. Op het welcke so hy wtstel ofte weygeringe dede/ eñ vyandtschappe toonde ofte verwachte/ so soude dē Oversten met ghewelt hem aentasten nae krijchs ghebruyck/doch altijt met sulcken conditie/ soo wanneer tot eenighen stonde den voorschrevē Grave beter hem bedachte/ ende dat selfde metter daet bewese/soo souden synen persoonen / syn Huysvrouwe ende kinderen / syn huysghesin / in alle haer eeren ende goet behouden worden. Maer also nu den Spaenschen Krijchsoverste met alle beleefthevdt hem sochte tot sprake te brenghen/ ende te voldoen tghene de brieven inhielden/ eñ den Grave onnoodelijck wtstel versochte/ soo waren sy van beyde zijden tot de strenghe ende bitter Wapenen gecomen/ daer naer ware ghevolcht/ tghene in sulcke tempeesten ende toeloop van vergramde ende verbitterde Soldaten over soo veel ongheliicks ghemeynlijck pleech te gheberen / oock menichmael teghen het bevel der Hooftlieden ende Oversten / nademale dien synen Legher bestont van alle soorten van volcke/ waer van den meesten hoop/ jae gheheelen Legher waren geterght ende verbittert/door de Barbare wreethedē/ moorden/ dootslaghen ende schaden gheleden/ de welcke sConincx volck haer lieten duncken dat het al geschiede door raet van de byleggende Landen / daer sy mede eens waren. Ende daer ware noch een derde soorte van menschen int Legher/ die nae rechte ende redene / de acten ende wtcomsten wijselijcken ende bedachtelijcken toeschreven de eygen causen ofte oorsaken van dien/ ende dies meer den Grave beschuldighen/ om dat hy hem veel Jaren vertoont heeft als een voorstander ende voorgangher van alle besmettelijcke quaetsayers/ met veranderinghe van Religie / niet alleene de Landen vanden doorluchtigen Vorst in roeren stellende / ende selve twist inde Landen op de ghemeene Lantdaghen berockt ende ghevoet/ maer mede vant beghinsel deses verdrietelijcken krijchs / heeft met alle de vyanden der ghemeyn welvaerts ruste / der Religie/ der Rijcks ghebuerlijckheydt/ gheraetslaecht/ gheconspireert ende ghehandthaeft : Ende sy achten de Autheurs ende menschen van sulcken quaden opset / in een ghemeyn welvaert veel schadelijcker te wesen/ dan die van sulcke beweecht/ onbedachtelijck de Wapenen in de hant nemen/ ende hen onwetelijcken de wreede straffinghen onderworpen / Alsoo dat den ghemeynen roep ende wensch daer in eens zijn/ dat den Grave niet alleene nae Krijchsrecht/ maer oock na de Goddelijcke ende menschelijcke Rechten hem loon nae syn verdienste ghewor den zy / ende by dat exempel achten sy dat veel andere haer sullen beter bedenckē/ ende tvolck tot devoyr ende ghehoorsaemheydt daer door beweecht worden. Wy nochtans nae onse goede natuerlijcke sachtmoedicheydt / hebben medelijden over syn ende des arm volcks ongheluck/ dat sy geenen gorden raet in tijdts hebben willen volgen / ende daeromme hebben wy v dat met groot medelijden willen int breede verhalen / niet dat wy het feyt verantwoorden willen / ofte dat wy int minste willen ofte meynen vermindert te hebben de authoriteydt van den doorluchtighen Vorst van Gulick / ofte de uwe / die wy veel liever met alle eerweerde soeckē te vermeerderen: maer op dat wy uwe wijsheden souden verclaercken/ versoecken wy / datse met gelijcke bedroefthevdt de wrake van Godes gramschappe/ eñ de dulheyt der menschen/ wilde beweenen eñ verbidden/ eñ met sorchfuldicheyt eñ standtasticheyt al tgene nut eñ nootelijc zy tot ruste eñ welstant vande ghemeyn welvaert ende de Religie wildet veneersti-ghen/ 1598.

Als Iesuyten.

1598. ghen nae eysch van onderlinghe noot ende wensche / mede alles int leste wildet interpreteren eñ publiceren/int welcke wy Gode bidde V. E. te stercken ende langhe in welstant te bewaren. Wt Orsoy den achsten October/ Anno M. D. xcviij.

Aldus is den Graef van Broeck om ghebrocht met coelen bloede/ende syn doot verantwoort met meer andere vā minder qualitept/ die Vaderlants vryhept hebben willen voorstaen/ alsoo der Spaengiaerden teghenpartye allegeren/ begaen teghen neutrale / ende ten tijde van Interreguum, ofte datter gheen recht Lantsheere noch volcomelijck verclaert ware.

Den Admirante schreef hier na aen die van Bocholt/ dat hy binnen haer stede begeerde vijf hondert Peerden te legghen/ om haer te ververschen/ eñ aē die van Borcken om drie hondert te legghen/ passeerde meestendeel van syn volck ende gheschut over den Rijn tot Berck eñ Orsoy/ eñ sont aen die van Wesel/ versoeckēde dat hy in haer stadt mochte legghen twee duysent man te voete ende thien hondert Peerden/ ofte datse opbrengē wilden twee hondert duysent Croonen/ende broot voor een Maent voor synen Leger/ eñ Ostagiers ghelevert tot Burick/ tot borghe dat Pr. Maurits ontrent Wesel ende de Lippe gheen aenslaghen soude doen/ met dierghelijcke meer onbetamelijcke versoecken. Waeromme die vander stadt seer becommert waren / om dat het haer niet doenlijck was/ende saghen dat hy haer opt lijf wilde/ daerover sy haer Borgherije inde groote Kercke vergaderdē/ die besloten te vreden te wesen/ datmen den vyandt met lijdelijcke middelen sochte te payen/ maer wilden liever stervē dan haer Religie te verlaten/ ofte den vyant in haer Stadt ontfanghen/ dies dat selfde den Admirante aengeseydt werde/ presenterende eenighe beleefde vereeringe / waerover sy tē lestē tot accoort ghecomen zijn den xxij. Octobris/ als dat sy voor haer Stadt ende voor de Stadt Rees hondert ende vijftich duysent gulden geven souden/ ende duysent malders Rogghe: Sy sochten oot te bedingen voor de Steden van Griet eñ Emmerick / maer den Admirante en wilde daer toe niet verstaen/ sy beloofden noch een brugghe over de Lippe te maken/ twelck den xxiij. Octobris gheschiede / die van de Magestraet van Wesel vonden dit ghelt wt haer Tresorije ende voorraet vander stadt/ sonder communicatie ofte contributie vande Borgherije / ende sochten noch de leveringhe vant Coren met ghelde af te coopen/ dat den Admirante niet wilde doen/ maer merckte wel datter noch ghelt was: Die van Santen accorderden oock voor achthien duysent gulden/ ende verscheyden ander plaetsen meer.

Admirante versoeck aen die van Wesel.

Wesel verdraecht mettē Admirante voor hondert eñ vijftich duysent gulden/ etc. den xxij. October.

Met dit ghelt/ ende met noch een deel van Brussel ghesonden/ dede den Admirante den Rijn passeren de reste van syn Spaengiaerden/ die langhe ghelt geroepen hadden/ desgelijcx syn Peerdevolck/ alleenlijck latende Orsoy/ Berck/ Meurs/ Burick/ Alpen beset/ ende passeerde de Lippe by Wesel/ lange ghedisputeert hebbende/ oft sy na Overijssel ofte den Rijn aftrecken soudē/ maer sy trocken opden wech van Bocholt/ ende sonden alomme aende Monstersche steden om gelt/ Waeromme de Staten der vereenichde Nederlanden schreven aen de regeeringhe van Munster/ dat sy haer wachten souden sulcke penninghen te betalen ofte gheven/ ofte sy souden haer mede moeten dwinghen tot ghelijcke sommen haer op te brenghen/ dat sy tot noch toe nagelaten haddē/ want sy en condē de sulcke niet langer neutrael achten/ die hare vyanden met ghelt assisteerden. 1598.

Admirante gelt becomē trecke over Rijn/ den xxvj. October.

Den Admirante logeerde synen Legher ontrent Bisselick tot Dijnsfort/ Meeren/ Haffen ende daer ontrent/ Graef Frederick logeerde te Bruyn/ Dinghen ende daer ontrent ende brantschattede ontrent Bocholt veel Jonckeren huysen/ die sy vele leelijcken plonderden. Sy maeckten een embuscade voor Breevoort/ maer die van binnen quamen niet wt/ keerden also weder tot Bruyne/ roovende alles wat tot Winterswyc eñ Aelten noch ghebleven was. Den Admirante schreef oock aen die van Emmerick/ dat sy een brugge over het Water van Hetter maken souden / ter plaetsen daer sy die voor Pr. Maurits Anno M. D. xcv. ghemaeckt hadden.

Den xxx. October sont den Admirante eenich volck met drie stucken gheschuts nae Rees/ begeerende datmē hem die stadt over leveren soude voor eenen tijt/ om volck in te legghen/ maer om dat hem dat gheweygert werde/ dede hy noch vier stucken gheschuts meer daer voren brenghen/ ende verschrickte de Stadt alsoo/ dat sy hem inlaten moesten/ sonder een ure tyts te moghen verkrijghen om haer Borgerije by een te vergaderen/ ende hoewel sy bevonghen maer twee Vanen Ruyteren/ eñ twee Vaendelen voetknechten in te nemen / leyde hy daer acht Vaendelen binnē/ ten laste vande Borgers/ nam oock de stercke huysen ofte Casteelen daer rontomme al inne.

Admirante neemt Rees den xxx. October.

De troupē van Graef Frederic die geerne voorts ghetrocken hadden/ moesten weder byden Admirante keeren / om dat den Spaenschen Colonel/ Don Lops de Velasco/ niet en hadde willen marcherē/ seggende dat het ondienst voorde Coninc vā Spaengien was/ het volck voorder int Landt te brenghen/ ende daer haer den lijfcost soude moeten gebreken/ waerover men seyde dat Velasco in groote ongenade quam.

Pr. Maurits met synen Legher noch by out Sevenaer leggende / gheavíseert vande verscheydenheyt der opinien onder den vyant/ deen willende lancx den Rijn afcomen/ ende dander voorder op int Lant trecken/ elck syn redenen hebbende / wilde hem versekert vant principaelste maken/ waeromme hy alle vlijt aenwende om synen Leger wonderbaerlijckē te sterckē/ ende vreesende oft sy mochten eens subijtelijc nederwaerts nae Sevenaer het Dorp toecomen / eñ daer legghende hem met synen Legher van alle de Steden vant Graefschap Zutphen af snijdē/ waer mede hy verde soude gebracht worden buyten syn meyninghe/ die was nae Doesborch te gaene/ als synen vyandt/

Pr. Maurits sterckt hem tot teghenweer.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. nae dat Graeffschap soude willen trecken/ daeromme hy resolveerde de Kercke van oudt Seuenaer rontomme af te doen steken/ om te stercken/ende daermede te bevrijden de passagie nae Doesborch/ ende dede maken byde Kercke van oudt Seuenaer drie baterijen om grof gheschut te planten/ende buyten de trencheē halve Maenkens/twelc gheschiede met groote neersticheydt/ dat welcke al sterckte de opinie van Graef Frederic/als datter ontrent Pr. Maurits Legher niet dan schade te halen was.

Pr. Maurits sterckt de Kercke van oudt Sevenaer.

Daer quam oock tijdinghe van Heusden aen Pr. Maurits int Legher/dat in Brabant by Helmont de Spaensche vergadert waren ontrent twee duysent sterck/ soo te voete als Peerde/ ende hadden oock veel schuyten by haer/dies die van Heusden versochten meer Garnisoens/ midts dat het ghenoech bleeck datse daer ontrent ergens eenen aenslach voorhanden hadden. Waeromme Pr. Maurits/hebbende nu alomme de Garnisoenen ghesterckt/oock int Overijselsche quartier/ als Oldenseel ende Linghen/ resolveerde hy wederomme een generale monsteringhe van syn volck te doen/ zijnde den Heeren Staten Generael van noode te weten wat Enghelsche wt Vlissinghen/ Briele ende Oostende waren ghecomen/midtsgaders vande Enghelsche Ruyters die volghende het accoort twelck mette Coninghinne van Enghelandt ghemaeckt was/ nu waren tot laste eñ opde betalinghe vande Staten ghecomen: Waeromme hy den xxij. Octobris een generale monsteringhe maeckte/ op den Gelderschen Weerdt ofte Eylant/ende bevont hem noch sterck van Peerdē seventhien hondert eñ sevenentsestich/boven eenighe andere diemen wiste dat noch absent waren/ende van voetvolck vierentsestich hondert ende negenentseventich mannen/sonder jonghers/crancken eñ absenten/met dese wilde hy synen vyandt verwachten ende weeren.

Pr. Maurits monstert anderwerf syn volck/den xxij. Octobər.

Alsoo het water vanden Rijn nu in eenighe daghen ghewassen was wel seven ofte acht voeten hooghe/ soo dede Pr. Maurits den lesten Octobris een schip van oorloghe van beneden Rees afcomen/ om den Dijck van Hetter boven Emmeric door te steken/ twelcke sy snachts deden/ soo wel/ dat het Water voorden dach seer inliep/ ende om die gravers te bewarē/was den Grave van Hohenlo daer met hondert ende twaelf Ruyterē/ dien opden avont meer Ruyteren ende voetvolck volchden: maer sanderdaechs na den noene quamen de Spaensche aldaer/die van Hohenlo musquettiers dapper gegroet werden/ maer alsoo sy daer ten lesten grof gheschut opden Dijck creghen/moesten die Musquettiers vertrecken/ ende oock het Oorlochschip moeste wijcken/ende alsoo vielen de Spaensche met alle macht van volcke aen/ om dat gat weder te stoppen/ ende maecktent dien nacht weder toe/ ende alsoo beletten sy dat die gheheele Hetter niet in en liep ende onbruyckelijck werde. Noch hadde Pr. Maurits een ander Oorlochschip belast metten wint die doen goet was naer Bisselinck op te varen/ende te trachten

Pr. Maurits steect dē Dijc vande Hetter door/ den xxx. October.

aldaer den Dijck oock door te steken/maer den Wint keerde/ ende alsoo wert dat verhindert. 1598.

Pr. Maurits vernomen hebbende dat des Admirante Legher naer Emmerick af quam/ dede hy tot synder versekeringhe de Stadt ende het huys van Seuenaer dat daer by gheleghen was/ende die Cleefs waren/opeysschen/daer dē Drossaert het huys ofte Casteel niet en wilde opgheven/ voor dat den Heere vanden Tempel/die daer den vierden Novembris was ghesonden/met twee stucken gheschuts dat hadde doen beschieten/ ende soo gaven syt over. Desghelijck sommeerde hy oock het Tolhuys/ dat oock weygheringhe dede/ waeromme het met ses stuckē beschoten wert/ ende gavent oock over/ behoudelijck dat den Drossaert opt huys mocht twee Camerē vry houden/ ende den Tol syns Heeren vrylijck ontfanghen.

Den Admirante hadde den tweeden November aen de Stadt van Emmerick doen versoecken om passagie te gheven voor syn gheschut/ ende onder dien maeckte hy hem meester vande Stadt/ ende lieter veel volcx binnen: Van daer troc hy met synen Leger nae Eltenbergh/latende Emmerick ende Rees wel beset / ende dede tot Emmerick brenghen meest alle den voorraet van synen Legher. Hy dede oock Yselborch innemen/ daer veel Borghers leelijck omghebrochte werden.

Admirante crijcht Emmerick/den ij. Novemb.

Men verstont ontrent desen tijdt/dat de Ghesanten vanden Vorst van Cleef so veel byden Hertoch van Lottringhen ghedaen haddē/dat hy aenden Admirante ende aenden Regent Cardinael tot Brussel hadde ghescreven/ versoeckende dat sy wilden het Lant van Cleef eñ andere als neutrael houden/ende verlaten/ als mede begrepen inden Franschen pays/ende dat hy aengenomen hadde den Coninck van Vranckrijck te beweghen/dat hy tot dien eynde na Brussel soude sendē/waer wt metter tijt het Lant aldaer verlossinghe verhoopte.

Die van Cleef verhopen by tusschen spreke van die van Lottringhen verlichtinghe.

Den vijfden Novembris dede den Admirante drie Regementen van synen Legher nae Deutecum treckē/ om dat stedeken aen te tasten/die welcke den Grave van Hohenlo miste van aen te grijpen ende te bespringhen/qualijcken verwitticht zijnde van haren wech/ ende meynde dat den gheheelen Leger daer ware/het welcke eerst alle daer sanderdaechs quam/latende Emmerick eñ Rees besedt elck met vier ofte vijf stercke Duytsche Vaendelen. Pr. Maurits siende den Admirante voor Deutecum/ resolveerde met synen Legher nae Doesborch te treckē/daer toe dede hy terstont alle het geschut tschepe doen/ordonnerende den Grave vā Hohenlo ontrent het Tolhuys te blijven/ op dat den vyant inde Betuwe niet en quam/met het Regement vā Graef Ernst/ ende het half Regement der Schotten/ende neghen Vanen Ruyteren/ met eenich grof gheschut/ om de selfde Betuwe vant Tolhuys af tot Huyssen te bewaren/ ende selve trock hy also mette reste vanden Legher eñ gheschut nae Doesborch/ om dat te bewaren

Admirante treckt voor Deutecum/ ende Pr. Maurits nae Doesborch.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

ren ende daermede de Veluwe/ hy dede daer voor de brugge vandē Gelderschē Weert voeren/ en den selfden Weert ofte Eylant liet hy aldaer seer sterck maken ende entrenceren.

Den Admirante zijnde den vj. November met allē syn macht voor Deutecom ghecomen/ heeft terstondt noch den selven nacht aldaer voor de Doesborchsche poorte vier stucken gheschuts doen planten/ sonder de stadt op te eysschen/ om die also te overvallē inder haest/ ende daer mede alle de cleyn steden eenen schrick aen te jaghen/ ende schoot daer op den vij. November van smorgens tot naer de noene/ zijnde de stadt daer swacke en sonder tochbrugge/ zijnde alomme een Vaerdewercke stadt/ daer oock maer vier Vaendelen Soldaten voor Garnisoenen in lagen/ als de Vaendelen van Gyselaer/ Storm/ la Grappe/ ende Achthoven/ ende om die gheen tijdt tot defensien ofte teghenweeren te maken/ plante hy den naesten nacht noch xiiij. stucken gheschuts/ op beyde de zyden vande selfde Doesborchsche Poorte/ dies sanderdaechs den viij. November/ die van Deutecom siende dat haer Poorte byeans afgeschotē was/ ende dat haren vyant noch meer geschuts geplant hadde/ hebbē begonnen cleynmoedich te worden/ so wel Soldaten als Borgheren/ sonderlinge om datmen haer noyt en hadde doē sommeren/ en daeromme vreesende dat den vyant haer met gewelt mochte overvallen/ ende alle den hals afsnijdē/ om met haer exempel ander steden te verschricken/ so zijn de Capiteynē en Magistraet by een vergadert/ en hebbē goetgevonden een trommel te doen slaen/ ende appointement te versoecken/ twelc volbracht zijnde/ zijn totten Admirante wtgegaen de Capiteynen Gyselaer ende la Grappe/ met twee Borgemeesteren/ versoeckende de Capiteynen te moghen wtrecken also sy ingecomen waren/ ende de Borghers oock te moghen vertrecken/ ofte een half Jaer blijven/ ende haer goederen te mogen vercoopen/ en voorts de ander Borgheren te houden by haer Privilegien ende goederen: Daer toe den Admirante metten eersten gantsch niet en wilde verstaen/ ende hiete haer ettelijcke malen weder wech gaen/ ten ware sy haer alle wilden overgevē in syn discretie: Doch na lange woorden/ ende dat de Capiteynen wt de stadt comende/ vertoondē datse noch tsestich tonnē cruyts haddē/ ende datse daer mede liever de Bresse wilden doen bespringen/ ende de stadt aen brande steken/ en alle het Coren datter in stadt was te verderven/ op dat haren vyant daer anders geen profijt mochte van trecken/ liever als haer in discretie over te gheven/ etc. Soo is hier over ten lesten soo vele vergondt/ voor soo vele als den Soldaten aenghinck/ wt te trecken met Wapenen ende Baggagie/ maer te moeten overleveren hare Vaendelen/ ende beloven in ses Maenden buyten Hollandt ende Zeelandt niet te dienen: Ende nopende de Borghers/ die en wilde den Admirante geē appointemente by geschrifte gheven/ maer beloofdese op syn woort/ dat hy haer in goederen nochte leven niet en soude beschadighen: daermede de Borghemeesters ende de Capiteynen ten lesten te vreden waren/ siende datse niet meer crijghen conden/ ende zijn noch ten selven dage overghegaen/ ende de vier Vaendelen wtghetoghen: ende alsoo wert Deutecom verloren/ dat seer onsterck was/ doch vol goede Borgerye/ dat lange opde Staten zijde gewerst ware/ daer den vyant voorraet van Coren ende voeder increech. Dat dese stadt soo ras overginck/ gaf aende Heeren Staten quaet achterdencken/ meynende dat de goede Borgerije vande Soldaten gedwongen ofte verlaten waren/ ende deden daer informatie over nemen/ die welcke ghedaen zijnde/ waren sy wel te vreden: ende eenige die met Pasquillen de Capiteynen daer over beschimpten/ behaelden groote schande.

Admirante bespringht Deutecom sonder sommeren/ den vj. November.

Deutecom beschoten met xviij. stucken/ den vij. November.

Deutecom appointeert metten Admirante den viij. November.

1598.

Den Admirante dese stadt hebbende/ sont terstondt nae het huys Schuylenborch om dat te sommeren/ een cleyn huys/ maer wel ghelegen in marasch/ twelc maer eenen toeganck en hadde/ daer Capiteyn Dort met syn volck op lach. Den Admirante dede hem aensegghen/ indien hy het geschut verwachte/ hy wilde hem mette syne al ophanghen/ doch so den Capiteyn dat also nochtans niet en wilde overgheven/ dede hy den selven nacht dat berennen/ besluyten ende tgheschut daer voor brengen/ tot thien stucken/ ende begonde den negensten Novembris na middage te schietē/ geduerichlijcken tot ten avont toe/ en noch meest alle den nacht/ ende den naesten daghe alles reede maken/ de dat tot stormen dienlijck was/ te weten/ menichte van Schuyten die hy met Wagens daer dede brengen/ om daer mede van alle canten over tmorasch ende Water aen den storm te moghen comen. Als den Capiteyn Dort dit sach den elfsten November/ als datmen van alle zijden op hem wilde aencomen/ ende dat hy niet volck ghenoech en hadde om op alle plaetsen den aēval af te weeren/ so heeft hy begonnē te parlementeren/ ende eyntlijck de plaetse overghegeven/ verlatende Vaendelen ende Wapenen/ wtgaende met eenen stock.

Den Admirante beschiet ende crijcht Schuylenborch/ dē xj. November.

Pr. Maurits nu denckende dat den Admirante op hem wilde comen/ heeft alle vlijt aenghewent om synen Legher onder Doesborch te stercken/ Baterijen te maken/ om tgeschut tot bewaringe te planten: Hy stercte oock de stadt Doesborch/ ende ontboodt noch eenighe meer Vaendelen wt Hollandt ende Zeelant/ en vercreech oock een deel gelts wt Vrieslant ende Ommelanden. Hy belaste oock de Scheeps Capiteynen met haer Oorlochs-schepen den Rijn op te seylen/ ende alle toevoer van Rees ende Emmerick te beletten/ maer den Wint en wilde noch niet dienen. Aldus verwachte hy dē elfsten/ twaelfsten/ ende derthiensten Novembris des Admirante Legher/ zijnde wel versien: maer den Admirante zijnde alomme befedt vande Garnisoenen/ hadde van alles ghebreck/ dorste niet voorder avonturē. Prince Maurits vreesende voor Locchem/ mits de Generale Staten daer seer sorchvuldelijck voor gheschreven hadden/ sondt daer noch een Vaendel knechten/ ende goede busschieters/ op hope dat den Admirante

Pr. Maurits verwacht den Admirante voor Doesborch.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. eghens mocht ghestuyckt worden.

Voorder ter instantie van Pr. Maurits trachteme in s'Gravenhage vergaderinge om het Magasin ofte Voorsorchhuys tot Arnhem/ twelc nu met verscheyden plaetsen te versorgen gantsch ledich van allen voorraet was geworden/ wederomme van alle amonitie/ Coren en anders te versien/ oock Zutphen ende Gravenweert voor een jaer te versorghen/ ende voor al wasmen besich om provisie van gelde te maken/ ende dat de Vaendelen weder mochten ghebrocht worden tot eenich behoorlijck vol ghetal.

Csamenkomste des Westphalische Creyts tot Dortmont in November.

Ontrent desen tydt isser inde Rijckstadt Dortmont een vergaderinghe geweest van de Gedeputeerde der Vorsten ende Heeren/ behoorende onder den nederen Westphalischen Creyts/ daer van dat Overste is den Grave vander Lippe/ alwaer alle de clachten der byleggende Landen ghebrocht zijn gheweest/ waer over ten lesten is besloten ende geresolveert ontrent den xiij. Novembris/ Brieven aenden Keyser te schrijven/ en aende vier Rijnsche Ceurvorsten/ op dat sy voorder schreven/ so aenden Keyser als Admirante/ ende tot Brussel aendē Cardinael Andream van Oostenrijck/ Bisschop van Constants/ ende Gouverneur van Nederlant. Insgelijcx aende Heeren Staten vande vereenichde Nederlanden/ op dat sy over beyde syden de inne-hebbende steden ende plaetsen van haer Krijchsvolck ontledigen souden/ etc. Waer over dese vergaderinge weder in Januario souden tot Colen byden anderen comen.

Inhout vāt schryven aē Keyser Ceurvorsten/etc. vande neder Creyts over den Spaenschen inval ontrent den xij. November.

Het inhout van dese brieven was/ Dat so haest den Vorstelijcken Cardinael Albertus uyt Nederlant vertrockē was/ Don Francesco de Mendoza/ Admirante van Arragon/ Hertoghe van Veraguas/ Marquis van Guadalesto/ etc. Ware met dertich duysent mannen te voete ende te Peerde gevallen int Hertochdom van Cleef/ ende hadde die stadt van Orsoy overvallen/ het Slot oock ingenomen/ ende het Gulickische Garnisoen dat daer in gheweest was/ wech doen gaen: voorder tmeestendeel syns volcx over Rijn ghepasseert zijnde/ hadde hy het Dorp Walsum teghen over Orsoy ghesterckt ende beschanst: Daer nae was hy int Vorstendom Berch/ voor des welghebooren Heeren Morits vā d'Hun/ Grave zu Valkensteyn/ Broeck/ etc. syn residents-huys en woonplaetse ghetrocken/ ende hadde het Slot van Broeck/ een Vorstelijck Bergisch leen/ beleghert/ beschoten: ende onaengesien dat de voorschreven Grave onder ghelofte ende conditie aller vryheydt aen lijf/ have ende goederen/ voor hem ende die daer op laghen/ (Gulickische ende syn eyghen Soldaten) dat hadde opgheghevē/ soo hadde sy deselvige Soldaten eensdeels berooft/ doorsteken/ eensdeels gherantsonneert/ ende den Grave/ wiens verlaten Weduwe aldaer haer clachte ghedaen hadde/ naedemael hy hem niet anders als neutrael/ ende als een Berchsche Lantfurstelijck Overheyt ghedraghen hadde/ ende van den Heere Admirante selve savegarde begheert/ ende sulcken ongheluck niet en verwachte/ hebben sy den voorschreven Grave ettelijcke daghen ghevanghelyck ghehouden/ ende daer nae heymelijcken op ongehoorde wijse jammerlijcken omghebracht: Ende dat huys gheplundert ende gants berooft/ ende daer nae de Cleefsche Steden/ als Burich/ Dinslaken/ Holt ende Rees/ met alle uyterlijcke ghewelt inghenomen.

Graef van Valkensteyn ende Broeck vermoort.

1598.

De Frontier-Schanssen ingebroken/ de besettinghen ofte Garnisoenen omt leven ghebrocht ende verdreven/ die stadt Nederwesel soo beanghst/ dat sy heeft moeten hondert duysent Daelders ghereet ghelt tellen/ en duysent malder herde vruchten gheven. Ghesweghen dat sy verwitticht waren noch binnen twee daghen/ van eenighe Steden des Stifts Munster/ die ghedwonghen waren sConincx Garnisoen in te nemen/ ooc dat de Stift Essen ende Werden afgeloopen werden/ de heerlijckheyt ende thuys Kranckenberch/ toebehoorende dē Grave van Schaumburch/ ende Wennelichoffen/ toehoorende den Grave van Benthem/ mede het Vorstelijck en adelijck Slot Loe/ Wunnendael/ Driessort/ Kesou/ Jmplen/ Dorninc/ Luchaussen/ al int Fusstendom Cleef gelegen/ ongheacht syne Vorstelijcke Ghenade daer self ware huyshoudende/ hadden die selvighe inghenomen ende geplundert/ de Cloosteren ende Kercken berooft/ ende die inden alder ellendichsten staet ghebrocht/ ende ooc dat ghemeyn Lantvolc/ met sulcken grooten machtighen hoopen ongeregelt Krijchsvolck nu over de acht weken ghedurende/ soo benaut/ aenghevochten ende overvallen hebben/ dat het onmogelijck ware te beschrijven/ en voor Gods gerechtigen oogen nemmermeer te verantwoorden sal zijn.

Steden ende plaetsen ingenomen.

In dese ghelegentheydt hebben de vereenichde Nederlantsche Krijchsvolck oock gheroert/ ende eensdeels haer ooc met haer Krijchsheyr int Furstendom Cleef/ ende op des Heylich Rijcx gront en bodem gelegert/ daer een tijt langh ghelegen/ en daer na de Seuenaer/ ooc dat Slot ende Tolstadt Lobith int Furstendom Cleef/ met het geschut inghenomen/ ende uyt het Stift Munster veel Gheestelijcke en wereltlijcke persoonen gevanckelijck tot Grol ghevoert/ alsoo dat van beyde syden den krijch op Rijcxbodem ghevoert worde/ etc. Daer werde oock verhaelt hoe dat dē Gouverneur van Limborch Don Gaston Spinola onder pretext van des Achts executie teghen de Rijcstadt Aken/ twee Heeren huysen/ naemelijck Franckeberch ende Heiden inghenomen heeft/ ende daer uyt groot ghewelt ende schade doet op alle man. Oock mede dat die Spaensche Garnisoenen de Dorpen van het Ouerquartier van Gelderlant/ elc duysent ende twaelf hondert Daelders afghebrantschattet hebben.

Pr. Maurits verstaende datter van Oosten grootē toevoer naer Colen ende Munster ghescheide van Coren ende amunitie/ ende van daer blijckelijcken naden Spaenschen Legher/ so versochte hy aende Heeren Staten Generael/ dat sy wilden met haer authoriteyt daer in versien. Waer over die Staten schreven aende Oostersche steden/

Staten Generael der vereenichde Provintien verbieden toevoer aen haer vyanden in November.

als

1598. als Emden/Bremen/Staden/Hamborch/Oldenborch/Munster ende de Lantschappen daer ontrent/dat sy haren vyant gheen toevoer souden hebben te doen/ ofte soo sy daer over ghecreghen werden/so souden die goederen wesen van goeden prijse:ende dieshalven hebbē sy by open Placcaet alle haer Garnisoenen daer van verwitticht.

Terwijle den Admirante vast stil lach/eñ dat sy adbijs over haer verscheyden resolutien verwachten/ so maeckte Pr. Maurits een reyse op Zutphen den xv. November/ zijnde nv syn stercten tot Doesborch in goede defensien/om die fortificatie te besichtigen/vreesende ofte dē vyant daerop mochte d'ooghe hebben/alsoo tooch hy daer/ende die selvighe in goede ordre vindende/ is hy ten selven daghe weder ghekeert / ordonnerende nochtans / om in toecomende tijden de Veluwe te bevryden/ datter beyde tot Zutphen als tot Doesborch aen elcke Stadt noch twee Bolwercken souden ghemaeckt worden/die hy aenbestede. Siende oock dat de stadt van Zeuenaer geen vreese vanden vyant en hadde / heeft hy die aende Cleefsche Officieren doen restitueren met het Slot/ daer sy weder Cleefsche knechten ofte Hancbederen op leyden.

Pr. Maurits sterckt Zutphen eñ Doesborch/ Restitueert de stadt Zevenaer in November.

Dē Admirante met syn Leger lange resolverende ontrent Deutecum/sach wel dat hy veel versuymt hadde/gevende Pr. Maurits so vele tijts om hem te stercken voor Doesborch/ ende Graef Frederick mette Nederlantsche hoofdē die raeydē al voorts te treckē/vreesende so dē Admirante nederwaerts den Rijn volghde / te stercken wederstandt aen Pr. Maurits vinden soude/ende souden oock willen wt onervarentheyt haer eygen hooft volgen/om dat het Spaensch Krijchsvolck so sterck was/ ende voorts treckende vreesden de Spaengiaerden ghebreck van nootdruft ende victalie. Ten lesten den xvj. Novembris is tLegher opghetrocken nae Zulen/eñ so nae tLant van Cleef eñ Munster/om daer te verwinterē/latende in Deutecom vijf Vaendelen van alle Natien/ als Spaengiaerdē/Duytschē eñ Walen/met de Vanē Ruyterē vā Mendocē Spaengiaert/ daer nv Gillis over commandeerde : voor Gouverneur bleef daer Inigo d'Otajola.

Admirante Legher vertreckt nae Westphalen den xvj. November.

Pr. Maurits siende synen vyant vertrecken/die hy met groot verlanghen tegen syn stercte verwacht hadde/ is hy den xviij. November wtghereden na Deutecom/om syn legeringe te sien/die hy slecht vont/ ende beclaechde hem van quade onderrechten die hem was gedaen/ hy vont veel dooden ende crancken hier eñ daer/ daer over liet hy den Gouverneur van Deutecum aensegghen/ dat hy die crancke wilde doē inhalen:maer den anderen bedanckte hem vant erbarmen ende beleefheyt dat hy den cranckē betoont hadde/ doch dewijle hem bevolē was de bewaernisse van Deutecum / ende niet vande crancken/soo en conde hy die niet inne doen halen.

Den Admirantes Legher trock voorts/ Graef Frederick vanden Berghe beschoot Bocholt/ dat hem daer na op gaf/desghelijcx Borken/ daer sy seer qualijck leefden mette Borgherijen: voorts toghen sy op na Schermbeec/ende meer ander plaetsen/als Dortmont/Essen/Dorsten/Coesvelt/Beckelinckhousen/ende veel Jonckeren huysen:sy waren oock tweemael voor Oostendorp/ maer moeste aftrecken: Sy dreychden met brant het Stift ofte Lant van Oostenbrugghe/eysschende hondert duysent Daelderen/ maer het wert gheweygert/ende die namen Krijchsvolck aen. De Spaengiaerden wilden vele weder nae Rijn met seer grooten roof:maer Barlotte wert derwaerts gesonden/die ontrent den xxiij. November wilde met meer volck binnen Emmerick wesen/ daer dry Duytsche Vaendelē vandē Grave van Bye in lagen, die ghenoech gedwongen zijnde vyde Borgerije/den Barlotte wthielden/ dies hy Barlotte met groote dreyghementē over de stadt weder moeste aftreckē: Om dit weygeren te ontschuldighen by den Admirante/werden Gesanten van Emmeric by hem ghesonden/onder ander den Deken/een goet Catholijck eñ voorstander der Jesuiten aldaer/die welcke hem vertoonde wat contracten ende beloften de stadt Emmerick by hem gedaen waren/van die stadt vry ende neutrael te houdē / die al gebroken warē/eñ so den Admirante antwoorde/dat ghelegentheyt des tijts/ den dienst Godes/ ende des Coninck sulcx nv vereyschte/ ende daer mede moestē gedüldich zijn/antwoorde den Deken/dat sulcx een groote schande voor Godt ende de werelt ware/eñ voorden Catholijckē Spaengiaerden naem/dat alle beloften/ toeseggingen/Contracten mogen gebroken ende verantwoort wordē/ metten dienst Godes/des Coninck/eñ met gelegentheyt der saken/dat selve de Turcken niet deden/ende so doende/en waer gheen wonder dat de vereenichde Nederlandē niet en wilden haer op eenigen vrede betrouwen/ ende rebellen bleven/nademale men haer die gebueren ende vrienden waren also handelde: Daer over den Admirante verstoort eñ beschaemt bleef/ende liet niet sonder perijckel dese Ghesanten vertrecken.

Admirante neemt veel steden int Stift Munster ende Westphalē.

Barlotte tracht weder binnen Emmeric te comē den xxiij. November.

Bescheydelijcke ende cloecke antwoorde van den Deken van Emmerick aen den Admirante.

Den Admirante aldus synen Leger ghenoech verdeylt zijnde/ eñ vol behoefte ende gebreck wesende/ sochte hy goeden Winterleger. So heeft Pr. Maurits oock den xxv. November begonst synē Leger voor Doesborch op te breken/die oock door hooge opperwateren wert gedwongē te veranderē: Dies hy den xxvj. Novembris ix. Vaendelen Vriesen met Graef Willem van Nassou sont na Vrieslant/ die daer op eenen beschreven Lantdach moeste wesen.

P.. Maurits begindt oock synen Legher van Doesborch te verdeylen den xxv. November.

Ende om dat hy verstaen hadde dat die van Deutecom alle dage wttrockē met dry hondert man om rijsbossen te halē/daer mede sy de wallen vande stadt versterctē/ hadde hy den xxvj. smorgens wtgesondē Graef Lodewijc vā Nassou met vier hondert peerden van verscheydē Companiē/eñ vijf hondert te voete/ vroech voorden dage/ om ontrent de stadt in embuscade te wesen/eñ de selfde dry C. mannen wtte stadt comēde/te overvallē. Dese inde embuscade ligghende/ vernamē ten lesten dat het volc wt de stadt niet en troc/ om dat de Vane Ruyteren van

Graef Lodewijck van Nassou slaet een Vane Spaensche Ruyterē tot Vlst/den xvj. November.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Gillus nae Vlst was ghereden/ daerover Graef Lodewijck dat voetvolck weder te rugghe sont/ ende hy besloot met syn Peerden die voorschreven Vane na te jaghen/ die hy niet en conde achterhalen/ voor datse opden Voorhof van Vlst waren/ ende daer de Valbrugghe tot haerder beschuttinge opgetrockẽ hadden. Graef Lodewijck dat siende/ dede verscheyden Ruyteren afsitten/ eñ te voete nade Valbrugge gaen/ om die te doen nedervallen/ die welcke naer eenige wederstant daer van meester werden/ ende die neder creghen/ daerop die ander Ruyteren in reden/ ende sloegen opdẽ Voorhof de voorsz Vane/ ten aensien van Graef Hendrick van den Berge ende den Capiteyn Gillus die op Vlst waren / ende en dorsten haer niet weren: sy namen tweeentsestich Peerden/ meest magere afghereden Peerden/ ende negenendertich gevanghenen/ daer onder den Luytenant vande Vane was/ zijnde de Cornette met andere ter syden door de Moraschẽ gesalveert: noch creghen sy daer by een groote Ruytervane/ nieuwe ghemaect/ mette couleuren van Borch in ruyten/ eenighe bleven verslagen. Den Luytenant sprack voor het rantsoen van meest al de ghevangenen/ diemen daeromme liet gaen. Graef Lodewijck met Stakenbrouck ghinghen daer naer op Vlst om de Jonckvrouwen te groeten/ de Susters van de Grave vanden Berghe/ die hem het opcomen niet weygheren dorsten/ om dat sy haer neutrael hielden/ daer questie gerees ofte den Capiteyn Gillus niet behoorde ghevanghen te wesen. Dit is deerste exployt daer Graef Lodewijck gecommandeert heeft/ ende is hem wel ghelucket / Pr. Maurits hem soeckende te vorderen.

Sanderdaechs/ also veel van des Admirante Ruyterẽ verliepen/ heeft den Ritmeester Contelaer een partye daer van gheslaghen/ ende vijfendertich goede Peerden gecregen van Graef Hendrick vanden Berch ende van Bodberghen/ ende sanderdaechs creghen noch eenighe ander Ruyteren van Pr. Maurits noch thien Peerden vanden voorsz Graef Hendrick vanden Berghe by Schutdorp in Benthems Lant.

Pr. Maurits sent Coren binnen Breevoort eñ Grolle den eersten December.

Also de Staten vijftich lasten corens versorcht hadden om in Grolle ende Breevoort te doen/ gaf Pr. Maurits ordre/ dat die den eerstẽ December daer soudẽ gevoert wordẽ/ siende synen vyant gescheyden eñ verdeylt/ hy liet de wagens tot Doesborch laden/ ende belaste den Graef Lodewijck dat gheleyde te doen/ met seventhien Vanen Ruyteren/ eerst na Breevoort / eñ dan na Grolle. Dese smorghens vroech vertrocken zijnde/ dede hy ten twee uren na noen dẽ Ritmeester Du Boys met drie Vanen Ruyteren/ eñ den Colonel vander Noot met ses hondert te voete marcheren nae Zelem / ende daer blijven tot dat het Convoy wederom quam / om haer de retraicte te versekerẽ/ dan het voetvolc moeste totte middel doort water gaen/ dat gewassen was door het doorsteken van Dijcken. Dit Convoy gheraeckte noch dien avont op haer geordineerde plaetse/ hondert ende acht wagenen elck met vijf sackẽ / makende ontrent eenendertich lasten/ de reste tot vijftich lasten wert daer na by anderen wech ghesonden.

Ontrent desen tijt hadde Pr. Maurits ses Schepen van oorlogen den Rijn op doen varen voorby Emmerick / daer sy nae de stadt schoten/ om ontrent Griet te gaen ligghen/ het welcke de Spaensche oorlochschepen siende/ maeckten seyl/ ende voeren op na Rees toe vluchtende/ daer eenige schepen eñ Soetelaers met victalie ghenomen werden: Den Grave van Hohenlo/ die hier ontrent gebiet ende volck hadde/ creech eenige tijdinge wt Emmerick/ dat de Borgheren den vyant wel souden willen wtjagen/ indien Pr. Maurits volc inde Hetter so condẽ Schanssen/ datse dẽ vyant mochten stuyten ofte wt houden: waeromme hy heeft den lesten Novembris dẽ pas alle dien dach alomme doen ghesloten houden/ ende is opden avont met een deel volcks den Rijn opghevaren/ om te comen opden Dijck tusschen Emmerick eñ Doornick/ om dien beter te mogen doorsteken ende te Schanssen/ maer het Rijnwater was so hooghe/ dat hy niet Schanssen conde / dan den Dijck wat meer door steken/ nochtans vervolchde den Grave syn voornemen/ daer hy wel dochte toe te comen/ so hy conde den Dijck boven Rees door stekẽ/ om also tgantsche Lant te doẽ overloopen/ dies eenich Schipvolc ofte Matroosen/ met den Schipper van het Ceuken-schip van Pr. Maurits dit aenghenomen hebben: Dese hebben verstant gemaeckt met eenighe goede wechkenders eñ leytsmans/ ende zijn den vierden December te Lande opghegaen na Calcar/ ende van daer naer Santen/ eñ beneden Santen gecregen hebbende een schuppe eñ schuppen/ zijn sy savons over Rijn ghevaren/ eñ gecomen aendẽ Dijc tusschen Rees eñ Bisselick/ daer dien eertijts doorgebrokẽ hadde gheweest/ eñ alleen beset was met een Vingherlinck/ om den Dijck weder tot bequamer tijt te maken. Dese hebben aldaer tusschen twee corps de garde/ ofte wachten des vyants/ die daer laghen om het doorsteken te beletteẽ/ desen Vingerlinc ofte cleynen Dijck door ghesteken/ sonder dat sy des gewaer geworden zijn/ om dat het seer waeyden: terstont liep het water seer sterck inne/ eñ tgat werde seer groot/ in dier voegen/ dat het Spaensch Krijchsvolc liggẽde tot Meeren eñ tot Hessen/ haer qualijcken voor dien nacht inde Kercke conden salveren/ ende tot Bisselic opde solders vande huysen/ tot datse des anderen daechs met schuyten afgehaelt werdẽ. Dat voorsz schipvolc ofte maetroosen dit ghedaen hebbende/ voerẽ weder over Rijn/ eñ quamen lancx de Cleefsche syde weder byden haren.

Schipvolck steken den Dijck des Rijns door te tusschen twee wachte der Spaensche/ den vierde December.

Hier over soo quam den Grave van Hohenlo by Pr. Maurits / die tsamen resolveerden/ dat Hohenlo met het volck eñ acht stucken gheschuts soude naer Emmerick trecken / ende die sien te forceren/ alsoo dat hy den sevenstẽ December snachts aent vaste Lant van Emmerick quam / beginnende syn approchen te maken terwijle dat Prince Maurits syn Peerderuyteren wt sondt / om te vernemen ofte den vyandt die van Emmerick niet soude moghen ontsetten

Emmerick belegert by den Grave van Hohenlo den achtsten December.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

Het Spaensche Garnisoen binnen Emmerick wort gedwonghen wt te trecken/ende de stadt haer vryheit selue te weeren/dē x. December.

ten vā ouer Deutecom eñ Eltenberch/maer die brochten tijdinghe dat het onmogelijck was die van Emmerick secours te doen. Waer ouer Pr. Maurits dē viij. December wt Arnhem mette Ruyterije eñ eenighe Engelsche na Emmerick trock/het welcke beschoten wert met twee volleen gheschuts/ waer ouer sy in compositie traden/eñ accordeerden/dat het Duyts Garnisoen daer wt trecken soude ouer Rijn met twee stucskens gheschut/dat sy daer ingebrocht hadden/eñ de Stadt soude haer conform goede neutraliteyt houden/ende haers Vorstē van Cleef Krijchsvolc in nemen/ dē vyant geen onderstant doen/etc. Also trock dat Krijchsvolck also ghedwongen den x. December daer wt ouer Rijn/ende die Stadt werdt byden Pr. Maurits ende den Gheunieerden heyrleger verlost van hare vyanden/int'ghesichte vyrauis vandē Admirante/die te Rees met drý duysent mannē was/ende La Barlotte tot Doornic/eñ andere daer ontrent. De vereenichde Nederlandē willende met desen dienst inder daet bewijsen/dat sy niet dā alle goede ghebuerschap soecken/eñ dat sy die plaetsen des Vorstendoms Cleef nerghens dan om haer eygen eñ ghebuerēn beschuttinge aenghetast hadden/midts dat sy die nv weder over gauen/also sy oock Zevenaer ghedaen hadden/eñ nv van het Tolhuys oock resolveerden/trachtende den Rijn in alle manieren te bevrijden/als een Riviere des Rijcx/ alle de Werelt betoonende wie de rechte vyanden vanden H. Roomschē Rijcke waren.

Admirante ende Spaenschen Legher maken harē winterleger in Cleef eñ Westphalē.

Daer wert ontrent den vijfdē December ghevangen den Hofmeester vā Graef Frederick vanden Berghe/met eenige Spaengiaerden/die tot Arnhem verclaerden/dat Graef Frederic met syn Regement/ende het Regement Spaengiaerden van Chapena/ Barlapinont eñ Busquoy/met eenige Ruyteren van syn Broeders eñ andere/met vier halue Canons/Garnisoen souden houden te Coesvelt/Ransdorp/Duytloe/Stadtloe/ Vreden/Ahaus/Horstmaer/Dulmen ende Rhenen by Lingen/eñ dat hy op wech was om die plaetsen die hy noch niet in en hadde/in te nemen: Dat het Regement Spaengiaerden van Colonna lach tot Boccholt eñ daer ontrent: Dat Don Lois de Velasco mette reste vande Ruyterije waren getogen mette Regementen van Don Lois de Villar/vanden Grave van Bye/van Slegher/ ende van Stanley/naer Borken/Schermbeeck/Dorsten/eñ t'Lant vander Merc/by haer hebbēde vier heel Canons/ende dat de reste vant volc int Lant vā Cleef soude legghen/te Rees/Bisselick/ende daer ontrent/ ende datter drie Vaendelen Spaengiaerden wt elck Regement weder ouer Rijn gingen/ om twee daer van int Casteel van Antwerpen te legghen/ende een tot Lier.

Aldus laten wy den Spaenschen heyrleger verdeylt (pretenderende den dienst Godes ende des Coninck van Spaengien) verwinteren/om te wachtē eenen vorst/ende so inval in Hollandt eñ Vrieslant te doen. Die van Brabandt eñ Vlaenderen hebben voor een goede somme gelts vā den Eertshertoch Albert afghecocht/dat sy tot nae Meert in Brabant ofte Vlaenderen niet geleyt sullen worden.

1568.

Protestantē Duytsche Vorsten vergaderen in December.

Daerentusschen salmen mogen sien wat resolutien dat de voorverhaelde Brievē die aenden Keyser ende Cheurvorsten vanden Westphalisschen Creytz geschreven zijn/sullen wtbrenghen/die in Januario weder tot Colen souden vergaderen: middelertijt soo verneemtmen dat de Protestantsche Duytsche Vorsten desen Kersmisse bydē anderen wesen souden. Vele byghelegen Vorsten/als Paltz/Hessen/Brunswijck/Nassouwers/ ende ander Protestantsche Heeren/vonden haer beswaert ende aengetast/so het niet en ware aen haer eygen Lant/so ware het aen haer vrienden eñ verwantē/als aen de doot vanden Grave van Valkensteyn eñ Broer/ wel siende wat haer te vreesen stont/waer ouer vele haer huysen ende Sloten verlaten hebben.

Die van Osnabrugge worde oor grooten brantschat afgevordert/maer sy hebbē dat ghewEygert/ende haer te weere ghestelt/haren Heere eñ Bisschop zijnde vanden huyse van Brunswijck.

Pr. Maurits verdeylt synen Leger in December.

Ouer dese tijdingē so heeft Pr. Maurits oor syn Leger ghebroken/ende heeft de Engelsche (die wel de sterckste int Leger gheweest waren) verdeylt inde steden van Zutphen/ Arnhem/Wijck/Wageningen/Renen/Culenburch/Ysanen/ende andere steden daer ontrent: de Ruyterē in Zutphen/Overijssel/ ende de Veluwe: eñ so alles in goeder ordre/ elck op syn wachte/is Pr. Maurits selue in den Haghe ghecomen den xviij. December/ aldaer vergaderinge van Staten was/om op middelen eñ lichtinghe van volc te resolveren: Sy hadden alreede begonnen eenige Switsers eñ Fransoysen die wt Vranckrijc gecomen waren/aen te nemen: eenige hondert eñ vijftich Switsers versochtē (midts sy alle Pijckiers ende Muskettiers waren/ twaelf gulden ter maent/verkiesende onder haer drie Commandeurs.

Bevel van Biddach eñ Vastendach te houden door alle de vereenichde Landen/den xvj. December.

De Staten Generael hadden teghen den xvj. December een Biddach eñ Vastendach wel xiiij. ofte xx. dagen te vorē geordineert/ bevolen eñ belast alle de vereenichde Landen door/om Gode te dancken/dat sulcken heyrleger haer der vyandē so wel afgeweert was/eñ voorts te bidden om den seluen te wederstaen/ende so te comen tot vrede ende vryheyt van ziele ende lichaem.

Daer was in November in Hollant aengecomen den Ridder Sr. Frances Vere wt Engelāt/die byde Coninginne Gouverneur inden Briel ghemaeckt was/die versocht daer als Gouverneur inghestelt te worden/ daer toe de Generale Statē eenige gecommitteert hebben om hem den behoorlijcken Eedt af te nemen.

Ghesanten van Hamburch comen inden Hage.

In December heeft de Magistraet der Hansestadt Hamburch afgeschict hare Gesanten/Eberhart Esich Raedtsheer/eñ Licentiaet Sebastiaen van Bergen/Secretarium/na den Haghe/die seluighe in effect tot onderhoudinge der ware neutraliteyt/ende conservatie der Stadts oude Privilegien/ hebben versoeck ende vorderinge daer ouer ghedaen aende Heeren Staten Generael.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. Gheduerende desen Spaenschen tocht des Admirante in het Lant van Cleef eñ Westphalẽ/ so is gestorvẽ tot Culenborch in Hollant dẽ Grave Florentz van Pallant/ Grave vã Culenborch/den xxix. Sep. zijnde een vande vier principaelste Heeren die voor de geconfedereer de Edelluyden presenteerden Requeste aen de Regente de Hertoginne van Parma/ teghen de Inquisitie ende nieuwe Bisschoppen/ Anno M.D.Lxvj. ende hadde hem sints mette oorloge ende regeeringe lutter ghemoeyt/ inde Ghereformeerde Religie gheleeft ende ghestorven/ doen hy ontrent tseventich Jaren oudt was/ achterlatende een Sone die nu volwassen was/ ende een Dochter/eñ wert den xviij. November tot Culenborch begraven.

Ontrent den selven tijt is in Nederlant de sekere tijdinge gecomen vande doot vanden Coninc van Spaengien/ diens jaer van syn gheboorte/het Jaer M.D.xxvij. was vermaert door dat dẽ Prince Philibert van Orangien Roomen innam/daer Borbon doot bleef/eñ met syn Duytschẽ eñ Spaengiaerden dẽ Paus gevangen creech: syn doot-jaer wort nu oock fameus gemaeckt/door de invasie vant Lant van Cleve eñ Westphalen.

Van syn doot hebbẽ wy verscheydẽ schryven wt Spaengien ghesien/ van Madril eñ ander plaetsen/ Alsoo hy in Mey sieckelijck was/ so is hy sints siecker geworden/eñ heeft tflerecijn in beyde syn handẽ gecregen: eñ na S. Jansmisse crancker wordende/ beval hy datmen hem soude vervoeren na syn schoon huys Escuriael/het welcke hoewel syn Medecijn Doctoor Mercado seer ontriet/ om syn siecte/ so wert hy nochtãs daer by mannen in ses daghen ghedraghen/ zijnde seven mijlẽ: daer zijnde/begonde de pijne vant flerecijn ende de cortsen te vermeerderen/waer over hy ghevoelen creech vande doot/eñ begonde te denckẽ op syn ziele/biechte hem/ eñ nam het Sacrament/ende geboot dat Don Garcia de Loyasa soude solemnelijck van s'Paus Legaet geconsacreert worden Aertsbisschop van Toledo/ aen hem geresigneert vanden Eertshertoch Albert/behoudens sommen seyde vijftich duysent Ducaten jaerlijcx hem daer wt te betalẽ. Hier over creech den Coninc een apostema in syn rechte been/ daer nae noch vier op syn borst/ daer over syn gewoonlijcke medecijns verbaest zijnde/ ontboden tot haer eenẽ Doctoor Olias van Madril/ de welcke tsamẽ metten advyse van den Licenciaet Vergara rijpende plaesteren opde apostemen gheleyt hebben/ ende ten lestẽ die geopent/daer dat veel etters eñ materie wt liep/eñ groote menichte vã Luysen wt groeyden/ so datmen hem daer van niet reynigen en conde/ eñ was daer by so weeck ofte swack/datmen hem by vier mannen in een slaeplaken op heffen moestẽ/om syn bedde te vermaken eñ reynigen. Daer wert geseyt dat die Luysen groeydẽ vanden etter eñ vuylicheyt/ want syn lichaem was gheheel over so ellendich eñ mismaect/als noyt Job ofte dierghelijcke gheweest waren: ende so sy van daer schrijven/so was syn gedult ofte pacientie so groot/ dat het een groot teeckẽ van syn salicheyt gheacht ware.

Doodtlijcke siecte vanden Coninc van Spaengien.

Ellendicheyt vã des Conincx siecte.

Hier over de cortsen hem meer overvallende/int beginsel van September/ontboot hy by hem den Prince ende de Infante syn dochter/daer by warẽ dẽ Aertsbisschop van Toledo eñ andere/ende seyde totten Prince/ wijsende op syn lichaem/Siet Prince/wat is vande grootheyt deser werelt? siet dit ellendich lichaem/alle menschen hulpe waer nu verlorẽ/sy moestẽ voor syn begravenisse sorghen/ende liet syn dootkiste van coper daer brenghen/ende een dootshooft op een buffet ofte tresoor settẽ/ met een syn geudẽ Croone daer op: hy belaste eenen Jean Reys de Velasco Camerlinc/ te halen een cleyn Cofferken/waer wt hy dede nemen eenen costelijcken Steen ofte juweel/ die hy syn Dochter gaf in presentie vanden Prince/ segghende/ Dat selfde juweel comt vã u Moeder/hout dat tot een memorie: Hy dede daer noch wt langhen een gheschrifte dat hy den Prince gaf/seggende/Daer ware een instructie hoe hy syn Coninckrijckẽ soude regeerẽ: Daer na dede hy wtlangen een discipline ofte geessel/ daer aende eyndekens scheen bloet aen te hangen/ ende dede die ophouden/ seggende/ Dat waer bloet vã syn bloet/ nochtãs wast syn bloet niet/maer het bloet van synẽ Vader die nu indẽ Hemel ware/die syn lichaem met sulcx castijde/ eñ hadde die geessel daeromme voortgebracht/eñ haer willen toonẽ. 1598.

Reden vandẽ Coninck voor syn doot.

Daer nae dede hy den voorschreven Jean Reys de Velasco een ordonnantie van syn begravenisse luyde lesen/ als dat hy nu over de veertich Jaren gheregeert hadde/ ende beveelde syn ziele inde handen Godts/daer mede te doene tghene hem ghelieven soude/ eñ syn lichaem als de ziele daer wt gescheyden ware/wilde hy ghebalsemt hebben/ende dan Coninckljck ghecleet/ gheleyt in de copere kiste die daer stont/ ende als den tijt vande gewoonlijcke verlaginghe/ Vigilien eñ Ghetijden ofte Officien souden ghedaen wesen/ wilde hy begravẽ wesen op dese maniere/ Voren soude gaen de Guidon vanden Aertsbisschop/mette Monicken eñ Clergie/ nae hen den Adelantado metten Coninclijcken Standaert sleypende/ den Hertoch van Nagera soude de Croone dragen/den Marquis van Aguilliar dẽ Scepter/het lichaem acht gheintituleerde Heeren/ de Pagien al brandende flambeaux draghende; Nae de groote Heeren soude volghen den Eertsbisschop/ ende naest hem den Erfghename/ al in rouwe opt Fransoysche: ende soo inde Kercke de Misse ghedaen zijnde/ sal int graf ghestelt worden in syn leste huys. De Infante syn Dochter soude met haer Moeye syn Suster gaen int Clooster van Sinte Clare/ende daer opghesloten/ de ghewoonlijcke Vigilien eñ Getijden doen lesen/eñ alsulcx meer als hy haer eertijts bevolen hadde; Den nieuwen Coninck Philips den derden/ soude hem vertrecken in S. Jeronimus Clooster tot Madril/ om daer oock de Vigilien/ Getijden ende Zielmissen te doen doen/ die oock al veel waren: Dat was d'inhout van syn ordonnantie. Hy hadde wel veerthien daghen lanck ghedurichlijck in syn Camer ghehouden de Sanghers vande Kercke/ sonder van hem wt te latẽ gaen/

De Coninck belaste de maniere vã syn begravenisse.

Recommandeerde scrupuleuse religieusheyt vanden Coninc van Spaengien.

zin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598.

zinghende de Letanien/ zijnde gebeden ende aenroepinge der Heylighen/ na de ordonnantie vande Roomsche Catholijcksche Kercke/ om voor hem te bidden: hy belaste oock datmen syn doot niet verborgē en soude houdē/ maer vercondighen/ op datmen terstont alomme voor hem bade.

Hy recommandeerde inde presentie van s'Paus Nuntius aen syne kinderen den stoel van Roomen/ den Paus/ de Catholijcksche Roomsche Religie/ ende versochte de absolutie mette benedictie vandē voorsz Nuntius/ als Stadthouder Generael in syn Coninckrijcken/ ēn recommandeerde de Infante aen den Prince seer / hem oock bevelende den Landtsvrede / syn Landen te versien van goede Gouverneurs/ beloonende de goede/ ende straffende de quade. Voorder beval hy oock wt de ghevanghenisse te ontslaen den Marquis van Mondeiar/ op conditie dat hy int Hof niet en soude comen/ oock datmen de Huysvrouwe vā Anthonio Perez/ die eertijts synen Secretaris geweest was (waer van wy hier voren verhaelt hebben) nu in Vranckrijck zijnde/ soude wt ghevangenisse latē/ so dat sy in een Clooster gae: haer dochters soudemen oock laten erven haer Moeders goederen: men soude oock ghevanghenen die ter doot verwesen waren/ nae dat de Wetten verdraghen mochten/ verlossen/ etc.

Na dese geschiedenissen nam hy oorlof aen syn kinderen: ende den Prince wt de Camer gaende/ vraechde aen Don Christophoro di Mora ofte hy niet den principalen Sleutel hadde/ (die sy den Meester-Sleutel noemden/) hy antwoorde/ ja/ dē Prince seyde/ geeft hem my/ hy antwoorde weder/ het ware dē Sleutel van trouwe/ ende hy en conde dien niet gevē sonder expres bevel van syne Majesteyt/ hy seyde Basta, dat is/ t'is goet/ ende so ghinck hy door: daer nae seyde Mora tselfde den Coninck aen/ die hem antwoorde qualick gedaen te hebben: Waeromme daer nae als den Prince byden Coninck quam/ gaf Mora den Meester-Sleutel aenden Prince/ met groote eerbiedinge/ die hem nam/ ēn gaf dien aendē Marquis de Denia te bewaren.

Hier nae den Coninck vast weecker wordende/ nam hy het heylich Olysel vanden Eertsbisschop/ ende dede een Crucefix langhen daer syn Vader mede gestorven ware/ ende seyde dat hy oock daer mede wilde sterven/ ende t'wee daghen voor syn doot gaven syn Doctoren hem eenen dranck van Hiacint-steenē gemaect/ waer op hy seyde/ syn Moeder de Keyserinne hadde een Iaer voor haer doot tselfde gedroncken/ ende seyde/ hy en soude noch dien dach/ noch des anderdaechs niet sterven/ want hem hadde eenen Religieus voorseyt de ure van syn doot: ēn so den Prince ēn de Infante by hem waren/ recommandeerde hy synen grooten dienaer Don Christophoro di Mora aenden Prince/ met syn andere dienaers/ ende so verloor hy syn sprake: Ēn twee daghen so liggende/ storf hy Sondaechs smorghens vroech den xiij. dach Septembris/ so ymmers wtgegeven werdt. Sanderdaechs soo werter over de begravinghe vant ingheweyt solemnele Misse ghedaen/ daer den Prince als Coninc

Den Coninc van Spaengien sterft den xiij. September/ Anno 1598.

hem verthoonde/ den xvj. September vertrock hy na Madril met syn Suster/ die haer begaf in sint Clarē oft Barvoetse Clooster/ met haer Moeye de Keyserinne/ des Eertshertochs Albertus Moeder/ ende hy in sint Jeronimus Clooster / om de Officien van Vigilien ende Getijden te lesen/ ende te doen doen over de ziele.

1598.

Hy heeft gheleeft Lxxj. jaer/ ende ontrent vier Maenden/ redelijck ghesont: Hy was van goeder ghedaente ēn maecksel/ eer middelbaer dan cort van persoone/ wel gemaect van alle leden/ wit van coleure ēn van hayr/ ende van Baert gheel/ geen Spaensch maer een Nederlantsch aensien hebbende / hooch van voorhoofde / minnelick van wesen/ de lippen wat hooghe/ alsoo alle syn gheslachte hadde/ ende wat gapende/ van complexie swaermoedich/ stille ēn statich van manieren/ van vernuftheyt oft verstande en was hy by synen Vader ofte voorouders niet te ghelijcken/ dan was neerstich/ arbeydich/ gheerne bisoignjerende / tzy schrijven ofte andersins doende/ dicmael diep inde nacht: hy was geneycht tot melācolie/ afgonstich/ nijdich/ seer diep ghepeynst/ straf ende strenghe/ niet licht vergetende/ contrarie syn wesen ēn aensien / hy was eer liberael dan gierich/ manierich ende ghestadich ghenoech/ maer hoochmoedich / ambitieus/ veel aenslagende/ meer dan hy wel conde wtvoeren: syn principale familiarē waren Don Ruy gomes de Silva / Prince de Eboly/ Don Johan Idiaques/ ēn den voorsz Don Christophoro di Mora/ met andere/ van synen humeure zijnde.

Syn ghedaente.

Syn natuere oft aert.

Oorloghen heeft hy meest alle synen tijdt ghevoert/ maer selve niet/ dan was int winnen van sint Quintijn/ ende den naesten jare M. D. Lviij. leyde hy synen grooten Legher teghen den Coninck Heyndrick van Vranckrijck in Piccardyen ende Artoys/ daer den vrede wt volchde: alle andere oorlogē heeft hy door syn Veltoverstē van verscheydē Natien gevoert/ ende menige schoone victorien ghehadt/ oock altemet schade/ het Coninckrijck van Thunus/ de heerlijcheyt van Siena in Italien hem byden Vader gelaten / heeft hy ende de principale Nederlanden verloren/ ende Portugael gewonnen/ mette conquesten van Indien die groot zijn. Hy is een wtermaten grootmachtich ende vermoghende Heere gheweest/ alle syn Voorsaten passerende in machte/ van middelen/ van ghelde/ van volcke/ van dappere vermaerde Krijchsoverste ende Capiteynē/ ende wijtstreckēde Heerschappije/ als nu in beyde de Indien dominerende met so grooten schatten/ nochtans soo lutter notabels wtrechtende / hebbende in synen tijden niet ghevonden ofte teghen ghehadt eenen strijtbaren Soltan Soliman/ noch grooten Coninck Fransoys van Vranckrijck/ noch eenen Hendrick de VIII. van Enghelant/ met andere dappere Vorsten/ noch cloecke Pausen/ als synē Vader dē Keyser Karel in synen tijde ontmoete/ maer heeft ghevonden verwijfde Torcken/ kinderē in Vrancrijc/ ende onder haer selven verdeylt / een Vrouwe in Engelant/ ēn Pausen meest vā syn maecsel.

Syn oorloghen.

Syn verliesen ende conquesten.

Hy

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Des Coninck van Spaengien eerste Houwelyck in Poortegael/ Anno 1544.

Hy heeft vier huysvrouwen ghehadt/ ten eersten Anno M. D. xliij. troude hy Mariam/ de Dochter van Coninck Johan van Portugael/ die baerde Anno M. D. xlv. int xviij. Jaer syns ouderdoms eenen Prince Carel/ sy stervende int kinderbedde/ qualijck bewaert zijnde/ alsoo wy verhaelt hebben. Den Sone Prince Carel is ghestorven als hy sevenentwintich Jaer out was/ in ghevanghenisse syns Vaders: op wiens graf een Epitaphium gevonden wert/ Aqui iaze, quiē para dezir verdad, morio sin enfermidad. Dat is/ hier leyt die/ begheerende de waerheyt te segghen/ sterf sonder sieck zijn.

Tweede Houwelijck in Enghelandt Anno 1554.

Hy troude Anno M. D. Liiij. syn tweede huysvrouwe Maria/ de Coninghinne van Enghelandt / syn Grootmoeder Susters Dochter/ die sonder kinderen nae vijf Jaren sterf.

Derde Houwelyck in Vranckrijck Anno 1560.

Daer na troude hy Anno M. D. Lx. Isabella/ de outste Dochter vanden Coninck Hendrick van Vranckrijck / daer by heeft hy gewonnen de Infante Isabella Eugenia Clara/ geboren Anno M. D. Lxvj. den xxij. Augusti op Sinte Clara dach/ dien hy de Nederlanden tot Erfgoet ende ten Houwelijck gegeven heeft: noch een ander Dochter was de Hertoghinne van Savoyen/ die veel kinderen gebaert ende nagelaten heeft / ende is ghestorven.

Vierde Houwelijck met des Keysers Dochter Anno 1570.

Syn vierde huysvrouwe was Anna van Oostenrijck / Keyser Maximiliaens Dochter/ ende dē Eertshertoch Albertus Suster/ ende eyghen Susters Dochter/ die hy troude by des Paus dispensatie / Anno M. D. Lxx. ende hem baerde drie Sonen ende een Dochter/ die alle vroech ghestorven zijn/ behalven den teghenwoordighen Prince Philips den derden/ die nu Coninc van Spaengien is/ ende ghebooren is in Junio M. D. Lxxviij. Van syn onechte kinderen/ die hy ghehadt heeft by sijn bywyven/ is noch geen groote wetenschappe.

Syn Religieusheyt.

Hy was seer Religieus ende scrupuleus/ de Jesuyten voorstaende/ maer verstont Religie nochtans alsoo/ dat sy moeste wijcken ende plaetse geven heerschappye ofte regeeringe/ na den te veel generalen reghel onder veel Princen/ volghende de Spaengiaerden in Indien / die de verdienste meer achten van eenighe Idianen tot Christendom te brengen/ haer leerende den Latynschen Ave Maria te segghen/ ende de geleerste den Pater noster/ ende also ghedwonghen wt vreese haer latē doopē/ dan de sonde is van veel honderden ende duysenden te vermoorden/ om vande reste meester te worden. Welcke Religie ghenoech eylacen in Nederlant ghebleken heeft/ ende noch int Lant van Cleve ende Westphalē op dit pas blijct/ bybe handelinge vanden Admirante aldaer/ als volcomelijck gheparsuadeert/ dat breken van eeden/ beloften/ vryheden ende Privilegien/ verjaghen/ vernielen ende moorden/ cleyn sonde zy/ naedemale het tot een goede meyninghe ende eynde gheschiet/ om nae vercreghen victorie tot haer voornemen te comen/ van de Landen van Ketters ende Ketteryen te suyveren/ ende so Gode de zielen te gewinnen/ ende haer de heerschappye.

Spaensche Religieusheyt in Indien.

Philips de iij. wort Coninck van Spaengien.

Aldus den Coninck Philips de tweede van Spaengien gestorven zijnde/ sullen wy nu oock dese Memorien eynden / die meest syn regieringhe in Nederlant verhaelt hebben: Wy sullen den jonghen Coninck in syn regieringhe laten/ daermen tijdinghe van hoort/ van veel nieuwe Raetsheeren by hem genomen te hebben/ als veel groote Heeren ofte Meesters van Spaengien/ als dē Hertoch van Infantasgo/ den Hertoghe van Medina Sidonia/ den Marquis de Denia/ dien hy alle syn secreten eñ principale Pampieren betrout/ gelijck syn Vader den Don Christophoro di Mora/ ende Don Johan Idiaques ghebruyckt hadde/ dese twee versendende/ den Mora in Poortegael/ eñ Idiaques Ambassadeur na Roomen. Noch seydemen dat den Grave van Fuentes (die in Nederlant wel bekent is) groot byden Coninck zijn soude/ met den Adelantado: Door welcken Raet in Spaengien in November ghearrasteert zijn alle Schepen van Duytsche Natie/ gheprętendeert Nederlanders te wesen / daer vā het schijnt dat het volc qualijck oock getracteert worden: eñ daer was apparentie van groote toereedinge van een groote Vlote ofte Armade ter Zee/ tzy tot invasie erghens te doen/ ofte haer Indische Vlote te convoyeren eñ in te halen/ dewijle het gelt ofte silver vande Vlote van desen jare M. D. xcviij. in Cuba ofte Havana gebleven is / daer de Hoofsche Negocianten nae wachtē/ die daer van twee millioenē hebben souden/ ende noch niet sonder vreese en zijn/ datter opt contrackt twelck in Januario te voren ghesloten is/ groote dispute eñ questie mocht byden nieuwen Coninck vallen. Die vā Poortegael verhopē eenige verlichtinge byden nieuwē Coninc/ ende met andere Coninckrijcken eenige versoetinghe van hare lasten by eenige bevredinge. De Coninginne ofte Bruyt vanden jongen nieuwen Coninc was nu in Spaengien verwacht/ hoe wel het scheen datse door den Winter soude moetē in Italien blijven ten eynde vandē Winter/ die dē Eertshertoch Albert verselschapt met des Bruyts Moeder/ die een Dochter is vanden Hertoch van Beyeren/ ende des Keysers Ferdinandus Dochter/ ende sy dese Moeder troude harē Oom Eertshertoch Carel Ferdinandus jongsten sone/ eñ haer Moeders Broeder by dispensatie vanden Paus/ by wien hy veel sonen eñ dochteren vercregen heeft/ als de Coninginne van Polen/ eñ den Vorst van Sevenbergens huysvrouwe/ ende dese toecomende Coninginne van Spaengien / daer sy mede nae Spaengien trect/ eñ waren in November tot Ferrara by den Paus ghecomen/ daer sy feestelijcken/ costelijck ende Coninclijck ontfangen waren/ metten Eertshertoch Albertus/ die daer oock mette Nederlantsche Heerē wel aengecomē was om dese Coninginne te geleyden/ ende de Infante in Spaengien te trouwen/ ende die in Nederlant te brengen/ hoe wel gherapporteert wort dat eenighe Jesuyten wt Nederlant in Spaengien gereyst waren/ om de separatie ofte afscheydinghe der Nederlanden van Spaengien te ontraden/ ofte anderwerf in deliberatie te stellen

Staet ende Raet van Spaengien.

Arresten in Spaengien van alle Duytsche schepen in Novembr.

Eertshertoch Carel van Oostenrijck dochter trecht van Spaengien om metten Coninck te trouwen.

het

1598.

het Transpoort/ allegeerende veel redenen/ dat welcke inde Werelt alomme veel naedencken maeckte/ als dat op voorgaende resolutien/ contracten ende transpoorten niet veel te bouwen en was.

Van Vrancrijc hebbē wy voren verhaelt hoe dat hy metten Pays met Spaengiē alle syn Rijcke ende Landen weder int gheheel onder de Croone gebracht hadde/ behalven het Marquisaet vā Saluces/ daer dē Paus Clement de VIII. vast over heerde (als wy dese Memorien eynden) de pretencien van wedersyden/ te weten des Coninex ende des Hertochs van Savoyen/ om corts sententie wt te spreken/ volgende tcontract van payse na gheleghentheyt vanden loopenden tijt. De Coninck moede van oorlogen zijnde/ eñ soeckende vrede aen alle syden/ hebbende nu vrede met Spaengien/ ende overcomen alle die groote Liguers in Vranckrijck/ sochte nu die vande Gereformeerde Religie te contenteren ende in vrede te houden ende te versekeren/ wiens siecke ende medecijne niemant beter dan hy selve kende/ als die daer van selve het Hooft gheweest was/ eñ wiste hoe die te handelen waren/ daerom hy haer Steden/ Scholē/ plaetsen/ selve Rechtrameren inde Parlementen/ ende ghelt tot onderhout van haer Predicanten gaf ende bewees.

De Coninck soect de Gereformeerde te versekerē,

Ende also den Paus/ de Geestelijcke/ ende de Sorbonna van Parijs hier teghen streden/ ende groote vreede Remonstrantien voorwenden/ soo heeft den Coninc ten lesten alle die een partinente antwoorde mondelinge gegevē/ als dat hy bekende tgene sy hem seyden waer te wesen: maer alsoo veel tegen nieuwicheden in te brenghen ghesept hadden/ seyde hy/ hy en ware geen Autheur van de nieuwicheden/ die swaricheden waren in Vranckrijck eer hy ghecomen was: gedurende de oorloge/ ware hy geloopen int vyer daer het meest ontsteken was om te blussen/ ick sal oock nu doen dat behoort in tijde van Payse: Hy wiste dat Religie ende Justitie waren de fondamenten ende columnen van dien state/ diemen ophout met Godvruchticheyt ende recht verdicht/ eñ als die daer niet en ware/ soo wilde hy die daer allenskens instellen/ alsoo hy ander dingen doet/ hy soude met Gods hulpe het alsoo maken/ dat de Kercke daer soo wel soude wesen als sy over hondert jaren was gheweest/ so wel tot ontlastinghe van syn conscientie/ als om haer contentement te gheven/ maer Parijs en ware niet op eenen dach gemaeckt/ maert dat by uwe goede exempelen het volc so wel mach vermaent wesen/ als sy te voren daer door zijn afghekeert ghewooden/ ghy hebt my van mijn devoyr vermaent/ ick vermane u lieden oock van het uwe/ laet ons dan alle wel doen/ ghylieden ende ick mede/ gaet den eenen wech/ eñ ick sal den anderen gaen/ ende ist dat wy den anderen ontmoeten/ tsal haest ghedaen zijn: Mijn voorsaten hadden gegeven woorden van grooten schijn/ maer ick met mijnen grauwen roc sal u lieden geven effecten/ ick ben grijs van buyten/ maer al vergult van binnen. Haer voorder schriftueren souden synen Raet beantwoordē/ hy wilde alles versorgen met sulcken goetwillicheyt/ als moghelijck soude wesen/ eñ diergheliicke redenen meer.

Den Coninc van Vranckrijck antwoorde aen den Paus eñ Sorbonna.

Onder verscheyden Placcaten (tottē vrede in Religien te stellē streckende) als in dat van Nantes/ warē dese woordē/ Men moeste toesien dat God ghepreest ende aengheheden werde van alle syn Onderdanen/ ende soo het hem noch niet ghelieft en heeft/ dat tselfde ghesciede al op een maniere/ dat het ten minsten geschiede al met een intentie eñ voornemen/ ende dat met soodanigen ordere ende reghel/ dat daeromme onder haer gheen trouble noch beroerte en zy ofte ontsta. Hier mede was den Coninck noch besich/ ende wel trachtende om alsoo in syn Rijcke wederomme den ploech/ neeringe eñ traffijcke te doen floreren. Den Coninc was ooc noch becommert om syn Susters houwelijck metten sone van Lottringhen ghevoegelijck te maken/ de Catholijcken in Loreyn en swaricheyt makende/ tot te latē haer toecomende Princesse predicatie van Gereformeerde Religie in haer Steden/ sonder des Paus consens.

In Italien latē wy dit jaer M.D.xcviij. den Paus Clement den VIII. den stoel van Roomen besitten/ ende gauderen in syn Hertochdom van Ferrara/ twelck hem toegevallen is. Die vande Coninckrijcken van Napels ende Cicilien/ eñ die van Milanen trachtende van haren nieuwen Lantsheere groote verlichtinghen ende verbeteringe in haer regieringhe.

Staet van Italien.

Den Venetianen ende grooten Hertoch van Florentien ghenoech soeckende vrede te houden/ wachtende op tghene Spaengien in syne nieuwe regieringhe sal voortbrengen/ terwijle feesterende de Bruyt van Spaengien mettē Eertshertoch Albert/ die etlijcke dencken datse desen Winter swaerlijck in Spaengien sullen geraken/ zijnde in November te Ferrara byden Paus ghecomen.

Den Keyser Rudolphus vorderde noch den Torckschen krijch/ hebbende onlancx Buda genomen/ maer niet het Slot/ dat sy belegherden met lutter hope. Daer was twist geresen in Transilvanien/ ofte Sevenbergē metten Sigismundus Battori/ Prince ofte Vayuoda van Transilvanien/ een jonck/ woest/ onbedacht/ maer cloeck ende strijtbaer Prince/ den welcken was ten Wijve ghegheven een Dochter vanden Eertshertoch Carel van Oostenrijck/ Suster van de Conninginne van Polen/ ende Suster van de Bruyt van Spaengien/ ende gehout zijnde/ was hy onmachtich om te genererē/ ofte betoovert bevonden/ ende met hem was gecontracteert/ midts hy den Torck afgevallē was/ onder wien hy Tributaris was geweest/ dat soo hem den Torck overviel/ datmen hem een Heerlijckheyt die synen persoone weerdich is/ eñ nae syn qualiteyt/ ergens in Duytslant geven soude/ eñ so hy ten lesten gheparswadeert was (wt Torcx vreese) syn Lant den Keyser te resigneren/ heeft hy syn Heerschappijen overghegeven ende genoech gheruymt den Coninck Maximilaen van Oostenrijck/ ende is inde Slesie ghetrocken/ daermen hem eenighe Heerlijckheden ingheghe ven

Staet van den Keyser in Hongarien ende Torckijen.

Historie int corte vande Waiboda van Transilvanien.

1598. geven heeft/maer alsoo hem dochte dat niet by velen ghelijckweerdich ware syn Vorstendom van Transilvanien ofte Sevenberghen/soo is hy secretelijck daer van ghetrocken/ende weder onbekent in syn Landt ghecomen van Sevenberghen tot Clausenberch/daer hy syn Huysvrouwe ghevonden ende tot hem ghenomen heeft/ seggende dat hy nu ontoovert ware/ ende heeft syn Onderdanen meestendeel verwillicht hem weder aen te nemẽ/ om dat vele vreesen dat het huys van Oostenrijck int stuck van Religie willen heerschen/soo wel over de conscientie als over de lichamen/eñ dies vele hem raepden liever Turcksche beschuttinghe weder aen te nemen/ ende hem te onder worpen/ so hem den Keyser niet wilde syn Landt weder gheven/ waerover sy vast trackterende waren.

Den Eertshertoch Albert hadde tot Praga den Keyser synen Broeder begroet/ ende was so voorts ghetrocken nade Bruyt van Spaengien/ om die mede te geleydẽ. By dese Eertshertoch Albert schijnt datmen het huys van Oostenrijck na goetduncken van Spaengien wilde op bouwen/ niet sonder naedencken vande onder Broeders des Rijcks Vorsten ende Stenden/ geerne lijdende dat selfde huys groot te wordẽ eñ machtich/om beter te moghen den Turck wederstaen/ sonder haer hulpe. Daeromme vele geerne sien eñ dulden soudẽ dat Nederlandt/ Cleef ende Gulick ende de ander ghebueren daer onder mochten vallen/ liever dan dat de Protestanten ofte dien toeghedaen Vorsten dat souden erven ofte verheeren. Over dese ende diergelijckẽ saken hadden de Protestanten een tsamencomste tot Ausborch in December verschreven.

Thuys van Oostenrijck soecktmen by Albertus ende de Nederlandẽ op te bouwen.

Den Coninck van Polen Sigismundus was met verlof twelck hy(na veel ende langhe aenhoudens) van syn Coninckrijck van Polen vercregen hadde/getrocken na Sweden/om aldaer syn authoriteyt wat meer te stabilierẽ door raet van Jesuyten/midts sy aldaer alle Roomsche Catholijcke Religie ghenoech wtghebannen hadden/twelc men meest synẽ Oom Hertoch Carel die daer Regent is toeschreef/ die gheen veranderinghe van syn Vaders/ den Coninck Gustavus/ Sigismundus Grootvader ordonnantien en wilde lijdẽ. Aldus dẽ Coninc derwaerts ghevaren zijnde van ontrent Danswijck/ met een deel Krijchsvolck ende ontrent tsestich Schepen/waeronder eenige ghedwongen Hollantsche eñ Enghelsche waren/ inde Maent van Augusti/ende is in Sweden wel aengecomen/(eñ hebben gelant ontrent drie duysent mannẽ) in eẽ Slot Colmar ontfangen/daer hem eenige wt Sweden toevielen. Maer also het misverstant tusschen den Coninck ende synen Oom Regent tot oorloghe wtberste/ende des Hertoch Carels Krijchsvolck etlijcke scharmutsen ghehouden hadden/so heeft den Hertoch Carel etlijcke schepen van oorloghen op des Conincks Schepen ghesonden / diese bespronghen hebben/ de Hollandtsche ende Enghelsche daer van vluchtende/ ende hebben de reste verstropt ende ghenomen/waer door den Coninck aen Lant oock ghenoech verlaten ende gedwongen wert/ende apparent was in syn Ooms handen te moetẽ vallen / die strengelijck syn victorie gebruyckte/veel Swedensche overloopers executerende. Dese Memorie eyndende/ hooren wy/dat hy met hulpe van eenige/ ende oochluyckinghe van andere/onbekender wijse vercleet was tot Danswijc aengecomen/om mede syn Coninckrijc van Polen niet te verliesen. Het schijnt dat die van Sweden nu aenden sone ghenoech vergheldende het ongheluck dat hen by Coninck Johan dese Sigismundus Vader aen synen oudtsten Broeder den Coninck Ericus ghedaen is / dien hy affettede/ als pretenderende cranckSinnicheyt/ hem legghende gevangen daer hy sterf/ende synen principaelsten Cancelier ende dienaer Joren Piersen hebben sy levende seer barbaerlijck aen een pael gespeet voor de plaetse synder gevangenisse/so dat hy sien dat moeste/hem tẽ spijte.

Coninc Sigismondus van Polen vaert nae Sweden vyantlijcker wijse.

1598.

Coninc van Polen ende Sweden wt Sweden verdreven.

In dese tocht vanden Coninc van Polen nae Sweden/waren mede twee jonge Graven van Emden/syn Vaders Susters Sonen/ die siende den Coninck sonder toeval/ ghenoech besloten ende van syn Oom overwonnen/zijn daer van ghecomen/ ende hebben vijf Emdische Schepen ghenomen/ende zijn tot Eckelfort in Holsten aenghecomen / waer van sy de twee Schepen ter oorloghe opgherust hebben/ ende daerop ghemaeckt ende gestelt twee ballingen ofte verbannen wt Emden(om de leste beroerte)als Capiteynen/ die ghevende genoech bescheet als bestellinghe tot afbreuck te ghebruycken teghen alle Schepen ende goederen van die van Emden/ als haer Vaders rebellen. Den Coninc van Polen voorschreven/hadde tsynder aencomste in Swedẽ straffe ende strenghe brieven ghescreven aen die Stadt van Emden/ ghebiedende haren Grave te ghehoorsamen/ ende so sy ter contrarien deden/dreychde hy die met alle vyantschappe/ alle syne Landen door. Desgelijcke brieven schreef hy oock aende Staten Generael der vereenichde Nederlanden/ seer prachtelijck. Daer wert doen geseyt dat dese jonge Graven door dienst van haren Cosijn in Swedẽ te verwerven onder syn ghebiedt op de Custen van Noorwegen Oorloch-schepen toerusten / om die van Emden ter Zee te becrijghen/ ten dienste van Spaengien.

Jonge Grave van Emden rusten oorlochschepen tegẽ de Stadt Emden.

In Denemercken regneert den jonghen Coninck Cristianus/ hem vast vestende in syn Rijcke ende inde herten van syn Onderdanen/aensiende wat syn gebueren maken.

Staet in Denemercken.

In Schotlant regneert dẽ Coninc Jacob de VI. over een strenge ende sterck vry volc/ met veel moeyte/met alle behendige manieren soeckende de adoptie ofte goede gonste ende vermoghen vande Coninghinne van Enghelant over de Croone aldaer.

Staet van Schotlant.

In Engelant laten wy de cloecke Coninghinne Elizabeth regeeren/ nu de outste levende Prince van Christenrijc in regemente /als ghetreden int eenenveertichste Jaer haerder regeeringe/ bemint van haer Onderdanen/ voerende noch den krijch teghen Spaengien/ ghealliieert mette vereenichde Nederlanden/om haren Staet te versekeren

Staet van Engelant tot eynde deser Memorie in December.

regens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. teghens de Spaensche Dominatie/ eñ hare quade practijcken/ die van henlieden tot diversche tijden tot crenckinghe ende verstooringhe vanden selven Coninckrijck/ aldaer hebben te wercke ghestelt gheweest/ denckende de voorschreven Coninghinne niet te min/ mede soo wel om offensive oorloge met haer welgeoeffent Krijchsvolc eenighe nieuwe invasie te doen in Spaengien/ Indien ofte de Eylandē/ staende onder der Spaengiaerden ghebiet/ als sy doet ende let op haer defensive teghen alle Spaensche invasien/ niet tegenstaende de rebellie in Yrlant/ soo langhe als sy vande Nederlandtsche zijde niet te vruchten heeft.

Staet vande ongheunieerde Provintien.

Onder de ongheunieerde Provintien/ begonden de Walsche Landen haer schaden wat te verhalen/ metten pays met Vranckrijck. Die van Vlaenderen waren nu ooc wat verlost vandē groote Spaensche Garnisoenen/ hoewel sy noch eenige hadden/ eñ moestē de excursien van die van Oostende/ Ypele ende ander plaetsen der vereenichde Landen lijden/ ende haer sabegarden met groote contributien ghenieten.

Die van Brabandt waren nu oock wat verlicht vande voorschreven Spaensche Garnisoenen/ maer niet al verlost/ ende een deel weder verwachtende vande Rijn ende Mase/ vullende dagelijcx haer Gasthuysen mette crancke.

Die van Antwerpen waren gearcordeert met het ghemutineerde Garnisoen vant Casteel/ maer nochtans ten beyden zijden niet ghecontenteert noch versekert/ terwijlen werden die vant Casteel wekelijck betaelt duysent ses honderdt ende tweeentneghentich Philips Daelders/ van vijftich stuyvers t'stuck.

Staet vande regeringhe tot Brussel in December 1598.

Tot Brussel waren inde regieringhe den Cardinael Andreas van Oostenrijck/ Bisschop vā Constants/ mette Radē van State/ Secreten Raden/ ende die vander Finantien/ alles regierende opdē ouden voet/ volghende de oude ordonnantien des huys van Borgondien. De principaelste Heeren in regemente aldaer/ waren den ouden Graue Pieter Ernst/ Graue van Mansvelt / Den Marquis van Hauregh/ Den Hertoch van Arschot / Den Graue van Arenberch / De Graue van Barlaymont/ Den Graue van Soore/ ende den Admirante van Arragon/ gecommitteert tot het beleyt vāde oorloge over den Rijn/ mette Grauen vanden Berghe. Voorts waren daer oock in groot bewint/ Jehan Ricchardot / President / den Heer Christoffer d'Assonville/ Jan Babtista de Taxis / den Abt van Marolles ofte van S. Pieters / den Abt van S. Vaulx/ Doctoor Hoest/ eñ meer andere/ wiēs qualiteyten particulierlijck ons onbekent zijn.

Staet vande vereenichde Landen in December 1598.

De vereenichde Nederlanden laten wy teghenwoordelijcken in December noch in tegeweer van des voorschreven Admirante van Arragon groote Heyrcracht/ die seer verloopē/ vermindert ende gecrenckt was/ ende de reste by Regementen verdeylt inde steden ende ten platten Landen van Cleef/ Westphalen/ ende des Stifts Munster: de gheunieerde Landen Gode danckende/ dat hy sulcken heyrcracht van haer palen soo wel ghewendet hadde. 1598.

Krijchsoverste inde vereenichde Nederlandē in December.

Zijnde over de selfde Provintien de principale directie vander oorloghs byden Pr. Maurits/ ghebooren Prince van Orangien/ Grave van Nassouwē/ etc. als Overste Generael/ indē welckenpersoon gevondē worden veel deelen tot sulcken ampt bequame/ als opgebrocht inde oorloge by eenē Vader in affayren van State ende regieringhe seer ervaren/ daer by sober/ neerstich/ vigilant/ bedachtich/ studieus inde Mathematicque/ ende in alles dat tot dē krijch hoort/ beleeft/ ende van syn Krijchsvolck ontsien ende bemint. Overste Luytenant is dē Heer Grave Philips van Hohenlo/ wiens langhe ervarentheyt ende cloeckheyt in dese Memorien blijcken/ den welcken byghevoecht is Wilhelm Grave van Nassouwen/ Stadthouder van Vrieslant/ van Stadt / Lande van Groeninghen ende Ommelanden/ ghebiedende over de Vriesen: Oock Everardt/ Grave van Solms/ Colonel ende Generale ampten bedienende / midts syn ervarentheyt/ mette Grave Ernst ende Lodewijck van Nassouwen/ vande welcke / met ander Colonellen eñ Officieren ghefourmeert wert den Krijchsraet/ by wiens advijse die saken vander oorloghe worden beleyt ende geexecuteert. De principale resolutien dien aengaende/ byden voorschreven Prince eñ den Rade van State der vereenichde Nederlanden ghenomen zijnde / wesende den voorsz Raet van State ghefourmeert van diversche persoonen/ die byde respective Provintien daer toe zijn gecommitteert/ so wt den staet vande Ridderschappen eñ Edelen/ als vande Steden / die oock byde Provintien naer gheleghentheyt worden verandert: ende als wy dese Memorien eyndichden / soo waren inde voorschreven Rade van State gecommitteert na haer presenteringhe ende sittinghe dese/ De Heere George Gilpin / Rade van weghen de Coninghinne van Enghelant/ De Heere Joncker Johan van Gent/ Heere van Oyen / Dieden/ etc. De Heere Joncker Hendrick van Brienen/ Heere van Linderen/ etc. De Heere Johan van Matenesse/ Heere van Riviere / etc. De Heere Franck Duyck Rechtsgheleerde/ De Heere Pancraes Castrichom / Doctoor inde Rechten/ Den Welghebooren Heere Maximiliaen van Cruyninghen/ Heere tot Cruyninghen/ Heenvliet/ Haserwoude/ etc. De Heere Ferdinand Alleman/ De Heere Albrecht Foeck/ De Heere Joncker Vithus Kamminga/ De Heere Rembert Syxma Doctoor/ De Heere Joncker Ernst van Itersum/ De Heere Roelef Battingh / alle Rechtsgheleerde/ De Heere Joris de Bye Tresorier/ De Heere Philips Doublet/ ontfanger Generael / met twee Secretarisen/ Meester Christiaen Huyghens/ ende Ghijsbert van Suylen.

Raet van State inde vereenichde Nederlandē in December, 1598.

Het Zee regiment eñ Admiraliteyten.

De oorloghe ter Zee werdt beleyt byden voorschreven Pr. Maurits / als Admirael Generael / ende syne Vice-admiralen / als Johan van Duvenvoorde/ Heere vā Warmont/ etc. Pieter vā Does/ Heere vā Does/ ende Generael vande Artillerie in Hollant/

Justinus

1598. Justinus van Nassouwen in Zeelant/ Johan Gerbrantsen in Noorthollandt ende West-vrieslant/ ende bydē Raet vande Admiraliteyten residerende in diversche Provintien/ wesende den selven Raet mede gheformeert byde Provintien van verscheyden persoonen/ Edelen ende andere/ ervaren zijnde in saken de Admiraliteyt concernerende.

Raet van State Generael presenteren de hooge Overheyt ofte Souverainiteyt vande vereenichde Nederlanden.

Beyde dese voorschreven Raden vā State/ ende vande Admiraliteyten/ ontfangen haer Commissien vande Staten Generael der vereenichde Nederlanden/ die particulierlicken wt elcke Provintie worden ghecoren/ om generalijcken te beleyden ende te diregeeren alle saken die de hooge Overichheyt ende Souverayniteyt vande Landen betreffende zijn/ volghende den last die henlieden byde respective Provintien ghegeven is/ die welcke midts datse onseker zijn/ eñ niet ghedurichlijck gheeon mitteere/ so sullen wy die hier nalaten te verhalen.

Voorder soo heeft ende behout elcke Provintie syn eyghen Souverayniteyt/ haer eyghen Rechten/ Privilegien eñ ghewoonten/ hebbende haer ordinarise Officiers/ so inde Politie als int stuk van Justitie/ doch meest al op eenen eenparighen voet/ als by exempel/ de regieringhe in Hollant (als ooc meestendeel in alle de Nederlantsche Provintiē) bestaet byde Ridderschap ende seker ghetal van Edelen/ ende by de Steden van Hollandt/ alsoo wy hier voren oock verhaelt hebben int xiiij. Boeck. De Ridderschappen ende Edelen die mette Steden de Staten vanden Lande van Hollant representeren/ ende teghenwoordelijck op alle vergaderinghen beschreven worden/ als volle-macht van dandere hebbende/ zijn dese navolgende/ Walrave van Brederode/ Heere van Vianen/ Ameydē/ etc. Van Boetzelaer/ Heere van Asperen/ etc. Johan/ Heere van Schaghen/ etc. Jasper/ Heer van Poelgeest/ etc. den Heere van Wijngaerden/ etc. Jacob van Egmont/ Heere van Kennenborch/ Johan van Mathenesse/ Heere vā Riviere/ etc. Cornelis/ Heere van Assendelft/ etc. de Heere van Cralingen/ etc. Johan van Duvenvoorde/ Heere van Warmont/ etc. Johan vander Does/ Heere van Noortwijck/ Willem van Zuylen/ van Nievelt/ Heer van Aertsberghe.

Edelen inde regieringhe van Hollāt.

De Steden die voor de oorloghe gemeenlijck pleghen beschreven te worden/ ende genoemt zijn de groote Steden van Hollant/ waren ses in ghetale/ te weten/ Dordrecht/ Haerlem/ Delff/ Leyden/ Amsterdam/ ende der Goude: maer zedert de beroerten/ ende noch tegenwoordich/ worden mede opgheroepen op alle beraetslaghinghe der regieringhe van Hollant aengaende/ die Steden van Rotterdam/ Gorchum/ Schiedam/ Briele eñ Schoonhoven/ eñ wt Westvrieslant ende Noortquartier/ Alcmaer/ Hoorn/ Enckhuysen/ Edam/ Munickendam/ Medenblick ende Purmerent.

Steden van Hollant presenterende de Staten.

De Convocatie vande Ridderschap/ Edelen ende vande voorsz Steden/ als oock alle propositien/ worden gedaen byden Advocaet vā t'Lant van Hollant ende West-vrieslant/ welcken staet tegenwoordich als wy dese Memorien eyndichden/ met eere/ reputatie/ ende welgunste bedient werde by Meester Johan van Oldenbarnevelt/ Heere van Tempel/ etc. zijnde ordinaerlick gheassisteert met sekere Ghedeputeerde wten State vande voorschrevē Edelen/ midtsgaders vande voorsz Steden/ executei ende de resolutien byde vergaderinghe vande Staten ghenomen/ ende voorts beleydende de saken vande oorloghe/ inde vergaderinghe vande Staten Generael van alle de vereenichde Nederlanden/ van weghen die van Hollant ende West-vrieslant.

Ampt van den Advocaet van Hollant.

De Justitie wort ordinarie inde Landē van Hollant gheadministreert op den name vā Pr. Maurits/ als Stadthouder van Hollant/ Zeelant eñ Vrieslant/ eñ byden President eñ die Radē neffens hem/ so wt de Provintie van Hollant als Zeelant gecommitteert/ zijnde den staet van het voorsz Presidentschap teghenwoordich in December vacant ofte leech/ door het overlijden van Gheeraert van Wijngaerden/ Heere van Soetermeer/ etc. Ende de Raden vanden voorschreven Hove warē dese/ Niclaes van Valsteyn/ Leonard Casenbroot/ Franseys de Coninck/ Niclaes Cromhout/ Frederick Verhorst/ Adriaen vander Meer/ Adriaen Junius/ Pieter van Couwenborch/ C. Rosa/ Rechtsgheleerde/ met Symon van Veen/ zijnde mede Fiscael van Hollant ende Zeelant.

Raet van Justitie in Hollant.

Boven den voorschreven Provintialen Raet/ is byde Provintien van Hollant ende van Zeelandt inden Jare M. D. Lxxxij. opghrecht eenen Raet van Appel/ die gheseyt wort den hooghen Raet in Hollant/ die welcke in saken van Appel ende anderen tot hare kennisse staende/ Recht ende Justitie administreren op den name vande hooghe Overicheyt vā Hollant/ Zeelant/ eñ Vrieslant/ bestaende by eenen President/ (welcken Staet tegenwoordich met het overlijden van Dieric vander Nieuborch vaceerde) ende thien Raets-persoonen aldaer vercoren wt de voorschreven Provintien van Hollant ende Zeelant/ de welcke nu in December Anno M. D. xcviij. waren dese Heeren/ Johan van Banchē/ Cornelis vander Nieustadt/ Johan van Does/ Heere van Noortwijck/ eñ Register-meester van Hollant/ Franchoys Vranckē/ Amelis vander Bouchorst/ Leonard de Voocht/ Rombout Hoogherbeets/ Pieter de Iniosa/ Frederick Hermans/ ende Reynolt van Brederode/ Heere van Veenhuysen/ alle Rechtsgheleerde.

Hooge Raet in Hollant.

De Domeynen vande Graeflijckheyt van Hollandt/ eñ alle wat daer van dependeert/ worden op haer selven gheregeert by een Collegie die byde Princen in voorleden tijden opgerecht is/ ende daerin waren op dese tijt/ Heeren Philips Doublet/ Rekenmeester ende Ontfanger Generael vande Provintien/ J. vander Camme/ Geraert van Valckensteyn/ Johan Pauli/ ende Feinto Frerichsen/ zijnde geassisteert met twee auditeurs/ C. vander Goes/ B. van Cromvliet/ ende den Griffier van Santen.

Rekencamer vande Domeynen in Hollant.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598. De Steden ende Dorpen van Hollant/ als oock die Steden ende plaetse Landen van Zeelandt/ administreren Recht ende Justitie inde eerste instantie elck inden haren/ wtghesept in saken gepriviligeert zijnde/ om ter eerster instantie ofte namaels by Appel berecht te worden byde voorsz Collegien van Justitien.

Ende dese forme van regieringhe wordt in beyde die voorschreven saken/ so van Politie als vander Justitie bynaest ghehouden in alle andere Provintien/ als Gelderlant/ Zeelant/ Vrieslant/ Wtrecht/ Over-Yssel/ Stadt ende Ommelanden van Groeninghen.

Raet van Brabant in den Haghe.

Daer resideert oock in s'Gravenhaghe eenen Raedt van Brabant ghenoemt/ ghe-authoriseert vande Staten Generael der vereenichde Nederlanden/ die van alle civile saken van Brabandt de kennisse nemen/ voor de Steden ende plaetsen van Brabant/ als Berghen op Zoom/ Breda/ ende andere/ ende ten eynde van dese Memorien waren dese Heeren/ Andries Hessels/ Nicolaes Bruyninckx/ Jasper Kinschot/ Lowijs Meganck/ Jacob Mannemaker/ Willem Martini/ met Boudewijn van Berlecom/ altsamen gheleerde ende ervarene lieden.

Soo dat sy lieden die eere ende reputatie onder alle hare naghebueren Coninckrijcken ende Landen vercrijghen/ dat nergens in Europa met sulcken ordre/ authoriteyt ende sinceriteyt voor eenen yeghelijcken/ hy zy vreemt ofte inwoonder vanden Landen/ Recht ende Justitie wort geadministreert/ als inde voorschreven Provintien/ daer van alle wtheemsche Coopliedeu eñ vreemdelinghen daer handelende/ haerlieden de opperste eere ende lof toeschrijven.

Ordonnantie eñ reghel op de Religie inde vereenichde Landen.

De saken vander Religie waren ende stonden alomme inde vereenichde Landen/ voor soo veel de publijcke exercitie ofte oeffeninghe aengaet/ op eenen eenparighen voet/ nae de reformatie die byde selve Provintien over veel jaren aengenomen was/ volghende de schriftelijcke Confessien die daer van inden beghin wtghegheven zijn/ met abolitie ofte afdoen van openbare exercitie vande Roomsche Catholijcke Religie/ blijvende niet te min de Catholijcke Roomsche ghesinde ende Religieuse persoonen ghemainteneert ende ghehanthaest onder de protectie ende bescherminghe vande voorschreven Provintien/ ghenietende insgelijcx wt de Gheestelijcke goederen sekere redelijcke alimentatie ofte onderhout/ naer dat de gheleghentheydt ofte qualiteyt van soodanighe persoonen ware vereysschende: Ende generalijck alle Catholijcke Roomsche int stuck van hare voorschreven ghesintheyt onvervolcht/ wtghesept alleen dat by Placcaet een yeghelijcken is verboden secrete conventiculen ofte vergaderinghen te houden/ omme de perijckelen te verhoeden/ die ghedeurende de oorlogen daer mede souden moghen zijn vermengt/ zijnde daerentusschen niemandt ondersocht in syn ghemoet/ ofte ghedwongen om eenige publijcke Acte van die vande Gereformeerde Religie te ghebruycken.

De Universiteyt byden Prince van Orangien ende de Staten van Hollant inden beghinne vande oorloghe binnen de Stadt van Leyden ghefondeert ende opgherecht zijnde/ was op dit pas in seer groote fleure/ eñ versocht van alderley soorten/ bynaest van alle Natiẽ/ als Fransoysen/ Engelsche/ Schottẽ/ Denemerckers/ Hoochduytschẽ/ Polen/ Oosterlinghen/ ende van Nederlanders/ studerende in alle faculteyten/ wesende de voorschreven Universiteyt voorsien van seer treffelijcke Geleerde ende seer wijt vermaerde Professeuren/ als inder Theologie ofte Godtheyt/ Doctoor Franciscus Junius/ Lucas Trelcatius/ Franciscus Gomarus/ Inde Faculteyt vande Rechten D. Grotius/ Euerardus Bronchorstius/ Gerardus Tuningus/ Swanenburgius ende Pynackerus/ Inde Medecijnen Doctor Johannus Heurnius/ Gerardus Bontius/ Petrus Pauwens. In Historien/ ende Griecksche ende Latijnsche spraken/ D. Paulus Merula/ Bonaventura Vulcanius/ Rodolphus Snellius/ Trutius/ eñ Johannes Ramus/ die de Studentẽ/ elcx in haer respective professien met verscheyden disputatien zijn exercerende: Bovẽ dese zijn aldaer noch residerende als Professores Honorari, op eerlijck onderhoudt vande Landen/ dry seer vermaerde ende geleerde mannen/ als Heeren/ Iosephus Scaliger, Carolus Clusius, ende Philips Marnix, Heer van S. Aldegonde/ die aldaer den xv. deser maent December ghestorven is/ seer beclaecht: Dese altesamen daer beroepen door het neerstich beleyt vande Curatores vande selue Universiteyt/ namelijck dese/ Heer Johan vander Does/ Heere van Noortwijck/ Johan van Banchem/ eerste Raet inden hooghen Rade als voren/ Johan de Groot/ met de Magistraet der Stadt Leyden/ als vier Curateurs. Daer was mede inde voorschreven Universiteyt byde Staten van Hollant opgherecht ende liberaelijcken ghedoteert een Collegie voor de Studenten die hen begheuen totte Theologie/ van welcke Collegie tegenwoordelijck Regent is Johannes Cuchlinius/ Petrus Bertius subregent/ die het voorsz Collegie tot haer groote eere/ profijt vande jonghe Studenten/ ende contentement vande Heeren Staten zijn bedienende.

1598.

Descriptie vande Universiteyt vã Leyden.

Professeurẽ inde Godtheyt.

Inde Rechten.

Inde Medecynen.

In Historiẽ.

Professores Honorari.

Curateurs vande Universiteyt Leyden.

Den xvj. December is tot Aernhem ghestorven Doct. Leoninus, Cancelier van Gelderlant/ een geleert Man/ die sedert den aenvangh der inlantsche troublen in meest alle de lantsaken van importantie is ghebruyct geweest. Oock is de tijdinge ghebrocht van de doodt van Theodorus Beza, een Man die inde werelt ende onder de Gheleerde hooch vermaert is.

Voort wtgaen van deser Maent zijn de Staten van Hollant van malcanderen gescheyden/ hebbende naer verscheyden communicatien metten Staten van Zeelandt (die mede inden Haghe ghecomen waren) ghehouden/ beraemt ende besloten de middelen daer wt sy dachten te vinden de groote consenten voor den toecomenden Jare/ tot onderstant der oorloghen te draghen/

De Staten ramen meer der middelẽ om de oorloghe te continueren.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

1598 ende gedachten de selve te nemen op de schepen/ vercoopinghe van onroerende goederen/ op de successien collateral in onroerende goederen / ende op de Lombaerden ende anders.

Admirante heeft eenen aenslach op Munster/ die hem mist.

Item men creech noch tijdinghe dat het volc vande Admirante op de Stadt Munster in Westphalen een aenslach hadden gehadt/ selfs met wete oft ooch luyckinge des Ceurvorsts van Ceulen / doch dat de selue gefailleert was / ende dat die van Munster met behulp van eenige Soldaten/ die sy des daechs te voren in ghecregen hadden / haer daer teghen met Wapenen defendeerden. 1598.

Besluyt.

Aldus hebben wy dese Memorien tot nu ten wtgaendē Jare ons Heeren M.D xcviij. ghebracht/ den Lantsheden ende Leser ten dienste: wy hadden wel verhoopt dit werck met eenen goeden onderlinghen Nederlantschen vasten Vrede te besluyten ende croonen/ maer alsoo tselfde den grooten voorsichtighen Godt alsnoch niet en ghelieft / soo sullen wy daerentusschen ons troosten met synen goeden wille / dat het alles den goeden ten besten sal comen/ denckende God met ons, wat can ons schaden/ sluytende dat wy met dese Memorien vermaent zijn oprechticheyt te leeren/ eñ Godt niet te verachten/ maer te vreesen/ selue nae Virgilius vers:

Diſcite Iuſtitiam moniti & non temnere Diuos.

Eynde des neghenthiende Boecx.

TOT DEN LESER.

Hebt ghy met vlijt geleſen deeſ Memorien
(Dē nijt te ſpijt weirdig genoēt Hiſtoriē)
T'zy of ghy zijt den Staten toegedaene,
Oft u belijd't den Spaenſchen nae te gaene:
Ic weet ghy hebt wonder daer in te mercken
Van Godes ondeurgrondelijcke wercken,
Voornaemlick ghy die inden Nederlanden
Gheboren zijt, oft woont na by den ſtranden,
Soud't ghy u niet geſpiegelt, end' beraeden
Hebben voor langs in ander Landen daeden?
Spiegelt u noch, laet u (t'is tijt te keeren)
V eyghen Lants gheſchiedeniſſen leeren,
Nem't acht op tijt, perſoonen, plaetſen, ſeden,
End' verghelijct wel all' d'omſtandicheden,
Volcht wat u dient, end' wilt u daertoe wennē
Voor alle ding u eyghen Lant te kennen:
All' ſyn natuer, ſyn deughden end' gebreken,
Kraft, krenćt', end' al dē aert van vyants trekē.
Schout wat u deert, ſtoot u aen eenen ſteene
So dic niet meer, wert een raedt int gemeene,
Iſt niet ghenoech gheraſet end' gewoedet?
Hebt gy u dan noch niet genoech bebloedet:
Waerom verwoeſt ghy ſelfs u eyghen Leden?
V eyghen goet, u Vaderlantſche ſteden?
V vyant heeft wel eenen luſt daer in,
Maer ghy bevint den ſchaden niet te min.
Het ſpel ghevalt oock wel uwen nabueren,
End wenſchē dat het lāg genoech mach duerē.
Soo ſot zijn ſy, end' ſoo verkeert van ſinne,
Sy meynen oock ſy hebbens groot gewinne,
Als of uyt u vervuylen end' u aſſchen
Heur grootſicheyt ſoud' groenen eñ waſſchen,
Helaes ghy hebt u ghevoelen verloren:
Ghy wilt all' beid' d'eē d'āder gans verſmoren,
Wat ſoud't ghy in't eynd hebbē arme menſchē
Of u God eens liet comen tot u wenſchen?
Bedenćt u doch int leſt te beyden ſyden:
VVie wint, verlieſt: onmeuglick iſt te myden,
Spieghelt u dan in tgen' dat is verloopen,
Ghy vindet in dit Boec met grooten hoopen,
Leert rekenen Heer, end' ghy ander Staten,
Hebt ghy groot recht, ghy hebt de minſte batē
Kundet ghy dit beyd' recht ter herten vaten:
Ghy ſoud't gewis d'inwendich ſtrijden laten.

R.F. van Fr.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Register van alle de ghedenck-weerdichste gheschiedenissen die in dese neghenthien Boecken verhaelt staen. Ende om dit Register wel te verstaen/ soo salmen weten dat elcke Folio heeft twee Pagien/ ende elcke Pagie twee Calommen/ welcke Calommen aengewesen worden met A/B/C/D.

A.

Antwerpen Lant-Juweel oft Rethorijckspelen/ Fol.18.a/b/c.
Die van Antwerpen soliciteren tegen den Bisschop/ ende werden van syn inboeringe ontslagẽ/ Fol.22.b.
Toelatinghe binnen Antwerpen te predicken/ maer niet inde Kercke/ Fol.30.c.
Antwerpen accordeert met de Regente/ Fol.35.d.
Twist gerockt tusschen de Gereformeerde/ Fol.34.d.
Antwerpsche beroerte/ ende het wechsenden van de Geestelijcke/ Fol.148.c.d.
Antwerpsche staet/ als den Prince van Orangien daer binnen quam/ Fol.19.a/b.
t'Antwerpen brant de nieuwe Borse af/ Fol.208.b.
Antwerpsche Spaensche furie/ Fol.97.a.
Antwerpsche Fransche furie/ 203.a/b.
Antwerpsche Fucra Vellaco, Fol.76.a/b.
Antwerpsche quantiteyt van Coren jaerlicx noodich voor tneghentich duysent menschen/ Fol.223.a.
Antwerps confuys Gouvernement/ ẽ te veel populaer/ Fol.223.b c.
Rumoer tot Antwerpen tegen den Prince/ Fol.210.a.
Antwerpen bout een Blot Fin de Guerra genoemt/ 223.c.
Ontfangen eenen Brief van Parma/ aenbiedende reconciliatie/ Fol.223.d.
Antwerpen antwoort aen Parma/ Fol.224.a.
Die van Antwerpen senden af haer helsche vyerschepen/ Fol.229.b.
Doen daer mede veel schade onder den Prince van Parmas volck/ 229.c.
In Antwerpen wt ghebreck datter gheen Bier ghebrouwen wert/ drincken sy Wijn ende Water/ alle Imposten af/ Fol.230.d.
Antwerpsche discours opt ontset/ Fol.231.b.
Sent eerstmael aen Parma/ ende accorderen/ Fol.231.c.
Ende het efect des Tractaets/ ende publicatie van de reconciliatie met Parma/ Fol.231.c/d.
Antwerpsche jaerghetijde over de Fransche furie/ 239.d.
Antwerpsche stercke Convoy gheslagen by die van Berghen op Zoom/ fol.242.c.
Antwerpsche Schipvolck muytineert/ fol.326.b.
Antwerpsche beroerte op de Meerbrugghe/ 35.a.b.
Ghetrouwicheydt der Stadt Antwerpen/ ende meyneedicheyt der Spaengiaerden ende Hoochduytsche Cornellen/ 95.d.
Den brant tot Antwerpen/ 96.d.
T'Antwerpẽ soeckẽ de Fransoysen des nachts een poorte te overweldighen/ maer tis qualick afgeloopen ẽ den gantschen handel daer van/ Fol.201.a/b/c.d. ẽ 202. 203. tot 204.a.b.c.
T'Antwerps Garnisoen opt Casteel muytineert/ ẽ schieten inde Stadt/ 419.c.
Der Spaengiaerden moetwil op het Casteel van Antwerpen/ 419.c/d.
Arnemuyden wordt als een Stadt ghesterckt/ 68.a.
Arnemuyden ende Campvere worden den Staten wederspannich/ 280.b.
Arnemuyden ende Campvere bevredicht op der Coninghinne schrijven/ 281.a.
Arnemuyden Contract met haer Garnisoen/ ten faveur van Enghelant/ 280.b.
Antwoort van weghen de Staten by Doctoor Maes/ Fol.7.d.
Antwoort des Graven van Hohenlo opt versoeck van vereeninghe met Leycester/ 267.a/b.
Der Edelen eerste ende tweede antwoort/ 26.d ẽ 27.a.
Antwoort der Staten op Don Jans versoeck/ nopende de Roomsche Religie/ 112.d.ẽ 113.a/b.
Antwoort des Princen aen der Staten Gesanten/ nopende haer versoeck vande Roomsche Religie/ fol.114.c.d. ende 115.a.
Antwoort der Statẽ aẽ des Keysers Ambassadeur Graef van Swartsenborch/ 222 b/c/d.
Antwoort der Staten op de proscriptie ofte verbanninge tegen den persoon vanden Prince van Orangien/ ghedaen by den Coninck van Spaengien/ 182.b c.
Achterdencken van de groote Heeren der Landen/ 33.b.
Apostille der Regente aen de Edele Bontgenooten/ synde als een ontsegh-brief/ 34.b.
Aenslach op s'Hertoghenbossche/ Steenwijck ẽ Bergen te vergheefs/ 227.d.
Aenslach van dẽ Heere van Toulouse op Vlissinge/ 34.c.
Aenslach teghen des Hertochs persoon byden Heere van Risoire ende Carloc/ 41.b.
Aenslach der Spaengiaerden op Gouda ontdeckt/ 73.b.
Aenslach der Spaengiaerden op Noorthollant/ daer sy van de Boeren verslagen werden/ 75.d.
Aenslach des Turcx op het Coninckrijck van Tunes gelukt/ 81.a/b.
Aenslach op Cortrijck gheinist/ 160.c.
Aenslach by Parma op Berghen op Zoom/ ende op de Stadt Bovborch te vergheefs/ 191.c/d.
Aenslach op s'Hertogenbosch te vergheefs/ 338.d.
Aenslach opt Casteel van Woude by der Staten volc te vergheefs/ 405.d.
Aenslach van het Garnisoen van Bergen op de Borgerye van Antwerpen/ 419.d.
Aldegonde vande Spaensche ghevanghen/ 70.b.
Aldegonde geeft wt Apologie tot syn verantwoordinghe over het overghevẽ van Antwerpen/ ende voordeel van dien/ 232.b/c.
Axele by Pr. Maurits ende Sidney ingenomen/ 243.d.
Artijckelen die den Bloet-raet besloot Crimen læsæ Majestatis te wesen/ 39.a.b.
Artijckelen by die van Ghent versocht ten incomen van den Prince van Orangien/ ẽ hare rekeninge/ 159.a.b.
Artijckelen des Contracts met Enghelant ende de Nederlanden/ Fol.236.b/c/d.237.a/b/c.
Artyckelen in Vrieslant ende Overyssel/ 238 b.
Artyckelen van vereeninghe by den Raet van State den Leycester voorghehouden/ Fol.274.d.ẽ 275.a.
Anholt ende Schenck nemen een rijck schip met Italiaensche goederen/ 175.a.
Alcmaers volck binnen ende voor de Stadts descriptie/ met alle circumstantien/ te weten hoet beloopt is/ ẽ de Spaengiaerden sonder victorie vertrecken/ 69.a.b.
Alcmaer ende Haerlem vallen den Spaengiaerden af/ ẽ al gheheel Hollant/ behalvẽ Amsterdam ende Schoonhoven/ 55.c.
Afgunst der grooter Heeren/ ende jalousie tegen de Prince van Orangien/ 115.b/
Aerschot ingenomen ẽ tweemael gheplondert ende verbrant/ 132.c.
Artoys ende Henegou opposeert de Religions-vrede in schrift/ 136.d.
Aelst by dẽ Hertoch vã Brabants volc ingenomẽ/ 196.c.
Aelst by de ghemuytineerde Enghelsche den Parma vercocht/ 212.a.
Ardres van wegen den H. Cardinael inghenomen/ 371.c.
Amiens behendelic ingenomen van Hernantello Portocarrera/ 385.a b.
Wordẽ van des Coninex volck belegert/ ende aen synen Coninc met Tractaet overgegeven/ 385.c.d.386.a.
Anna van den Hove tot Brussel levendich ghedolven om de Religie/ 388.c.
Anna Bollen de Moeder van Elizabeth Coninghinne van Enghelant Historie oft verhael/ 12.a b/c.
Amsterdam staet ende ghelegentheyt/ 122.c/d.
Aken der Rijckstadt staet ende ghelegentheyt/ ghedurende de Nederlantsche beroerten/ fol.302.d.
Akens swaricheyt ende verbanninge verhael/ 418.b.
Aken bannisse van het Camergericht/ fol.419.a.
Magistraten van Aken treden van haren ampt/ ẽ veranderingen vant Magistraet/ 419.a.b.
Admirael Nassou ende Lams van Hollandt Advocaet Oldebarnevelt Gedeputeert na Vranckrijck/ 409 c.
Den Admirael van Hollant/ Heer van Warmont metten Heer vanden Wercke ende Hottinga Gedeputeerde na Enghelant/ 410.a.
De Admirante beschiet ẽ crijcht Schuylenborch/ 427.b.
Des Admirante Leger vertreet na Westphalen/ 428.a.
Neemt veel Steden int Stift Munster ẽ Westphalẽ/ ende maect synen Winterleger aldaer/ 428 b.ẽ 429.a.
Arrest in Spaengien van alle Duytsche schepen 430 d.
Artickelen vant vertoch van de Staten der Provincien aen syn Altese ghedaen/ fol.421.a.
Admirante de Castilia/ treckt seer sterc na den Rijn/ 421.
Neemt Orsoy in Cleve in/ ende maeckt het sterc 422.a.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Admirante laet syn krijchsvolck alomme loopen eñ straven/ 423.c.
Admirante versoeck aen die van Wesel/ 426.a.
Gelt becomen hebbende/treckt over Rijn/ 426.a.
Neemt Rees in/ 426.b.
Crijcht Emmerick/ 426.d.
Admirante treckt voor Deutecom/ende Pr. Maurits na Doesborch/ 420.d.

B.

BEelden afstormen eerst in Vlaenderen/ ende daer nae t'Antwerpen/ 29.b/c.
Beelden stormers executie/ 32.d.
Bestant ofte treves in Nederlant/ fol.8.d.
Bestant nieulick ghemaeckt/wordt in Italien weder gebroken/ 9.c.
Den Bybel Complitenses/genaemt Conincx Bybel/ tot Antwerpen ghedruckt/ 18.d.
Bisschoppē vā Luyc/Munster eñ Camerijc beclach 22.a
Brieven der Regente aen de Provintien ende Steden/op het verdrach met den Adel/ 32.b.
De Brieven van Francisco Dalava afgeworpen/ ghelesen/ 33.c.
Brieven open Coppe van de versekeringhe by de Regente ghegheven den Edelen/ 32.b/c.d.
Brederode vertreckt met de verplichte Edelen oft Geusen/ 36.b.
Briel wert bydē Grave vander Merc ingenomē/53.a.b.
Briel ende Vlissingen aen de Coninginne van Engelant overghegeven/ 237.d.
Bommel by die van Gorcum ingenomen/ 54.d.
Bueren inghenomen by Capiteyn Voghelsanck/ 55.a.
Bueren ingenomen by Hierges voor den Commandador in Junius/ 85.b.
Baldeus krijchsvolck mutineren om haer soudije inden Haghe. 80.d.
Breda Vredenhandel ende Artijckelen van dien/met alle circumstantie ende resolutien/ fol.81.c/d.tot 85.a.
Breda met list by Graef Maurits ingenomen/ 308.c/d.
Beschrijvinge vande Landen eñ Stadt Breda/ 186.c/d. fol.187.eñ 188.a/b/c/d.
Bommene wort belegert/bestormt/eñ ingenomē/ 87.b/c.
Brabants Privilegien cort inhout/ 20/a/b.
Brabandt ende Vlaenderen maken volck op teghen de Spaengiaerden/ 92.d.
Die Brabantsche Staten gheven Request tegen de Bisschoppen/ 22.a.
Bergen in Henegouwe belegeringe eñ defensie/ 60.a/b/c.
Geeft hem over met conditie ende oorsaken/ 60.d.
Berghen op Zoom by de Staten ingenomen/ende Carel Focker ghevanghen/ 111.b.
Brief van de Generale Staten aenden Coninck/ende inhout van dien/ 111.c/d.eñ 112.a/b.
Bulla des Paus Gregori XIII. dienende als een Cruysade teghen de Nederlanden/ 120.d.
Broeder Cornelis Historie/ 128.b/c/d.tot 130.a/b.
Bretangien is onrustich/ 347.c.
In Bretangien steden ende schanssen ingenomen/ 348.a.
Berck wort by Carel van Mansvelt ghedwonghen ende ingenomen/ 302.b.
Bercx Garnisoen mutineert ende betalen haer selven van de Tollen/ 332.b.
Bercx verscheyden ontsettinghe/ 302 a.
Berck by Pr. Maurits omcinghelt/beschoten ende overgheghevén/ 395.c/d.eñ 396.a/b.
Brantschat ende wederstant der Boeren/ 161.d.
Werden ghedwonghen by Hohenlo/ 162.a.
Blyenbeeck beleghert/ 166.b.
By Varrabon ghewonnen/ 299.a.
Byron Maerschalck met de Zwitsers ende Fransoysen vertreckt wt Nederlant/ 210.b.
Bouchain belegert ende overgegeven aen Parma/174.c.
Brusselsche beroerte/ 182.d 183.a.
Brussel ghedwonghen met Parma te verdragen/ op het opsegghen van Vranckrijck/ 228.c.
Brussels Convoy afgeworpen/ 228.c.
Bonna wert van het Garnisoen voor vier duysent daelders den vyant vercocht/ende Carel Truckses ghevanghen/ 212.a
Bonna van Schenck inghenomen/ 276.b.
Bonna van Schenck aengeboden den H. Rijcke/om voor de Spaengiaerden te beschermen/ 276.c.
Bonna van Chunay van weghen Parma beleghert ende overgegeven/ 276.c/d.
Beschrijvinghe van Parmas Brugghe over de Schelde/ 222.a.b.
Brabantsche Privilegien verhael/ 101.b/c/d.
Brabantsche krijch ende ghebreck van ghelde over beyde syden/ 186.b.
Brabant ende Antwerpen nemē krijchsvolc aen/ 220.d.
Brabants vertooch aen den Vorst. Cardinael opt Houwelijck van de Infante/ 401.c/d.
Binnen Brugghe is groote dierte/ fol.243.d.
Brugsche beroerte/eñ Malcontentsche factie/ 199.b/c/d.
Balthasar Gheraerts Moordenaer van den Prince van Orangien executie ende doot/ 219.a/b/c.
Bredvoort in Morasch ghelegen/van Pr. Maurits beleghert/geven haer over op ghenade ende ongenade/ende worden gherantsoeneert/ 397.ende 398.a.
Bretangien wort met Vranckrijc weder vereenicht/409.a.
Brievē afgeworpē wt Spaēsche Leger geschrevē/ 422.d.
Brief vande Admirante aen dē Rade vā Gulic/425.b/c/
Berc versuymt te stercken door onderhandelinge van contributie/ ende wort versocht met Peste/ daer den Gouverneur Schaef van sterft/ 423.d.
Wort vanden Admirante gesommeert/ 423.d.
Verlaten den Weert/ende werden vanden Admirante beleghert ende beschoten/ 424.a.
Buscruyt tot Berck in brant ghecomen / waer door den Gouverneur tot Berck verslagen wort/ 424.b.
Berck wort overgheghéven aen den Admirante/ 424.c.
Burick wert by den Admirante ingenomen/ 424.a.
Barlotte tracht weder binnen Emmeric te comen/ waer over die van Emmerick den Deken der stadt senden aende Admirante/die een cloecke antwoort doet/428.b.
Bevel van Biddach eñ vastendach te houden wort ghedaen/ 429.b.

C.

CArel den stoutmoedigen Hertoch van Borgongien/ 2.c.
Carolus de V. comt aen het Gouvernement / ende wort Keyser/ fol.4.b.
Carlo Prince vā Spaengien gevanckenisse eñ doot/41.b.
Coninck Philips ghebooren tot Validolit/ trout Maria van Poortegael/ 5.c.
Coninck Philips als Prince comt in Nederlandt / ende wordt blijdelick t'Antwerpen ontfangen/ staet nae het Roomsch Coninckrijck/eñ treckt wederom na Spaengien/ 5.c/d.
Comt wt Enghelant in Nederlant/ 7.a.
Coninc Philips Oratie aenvaerdēde de heerschappije/7.c.
Aenvaert de Landen/ 8.c.
Coninck Philips ghezeylt zijnde na Spaengien / trout Isabella van Vranckrijck/ 16.a.
Conincx gelt van den Palsgrave aengehouden/ 41.b.
Coninck van Spaengien jalousheyt over syn Wijf / de dochter van Vranckrijck/ 49.b.
Coninc trout Anna van Oostenrijck/ die door de Nederlanden naer Spaengien passeerde/ 49.c.
s'Conincx van Spaengien oncosten van Middelburch te ontsetten te vergheefs/ heeft verteert seven Millioenen gulden/ 68.a.
Conincx van Spaengien afghewórpen Brieven inhout/ 99.a/b.
Coninginne van Spangien ghestorven/ 173.a.
Coninck Philips neemt het Coninckrijck van Poortugael gheweldelick in/ 197.d.180 a.
Den Coninc van Spaengien proscribeert den Prince van Orangien/ 180.c.
Coninc van Spaengien ghereetschap om Enghelant eñ Nederlant te overvallen/ 283.a.
Conincx Armade descriptie/ende haer ondergangk/ fol. 283.b/c/d.tot 289.a/b/c.
Coninck Philips vordert de oorloge in Vranckrijck/ om die van synen Lande te weeren/ 309 b/c.
Den Coninc resolveert Ernestus van Oostenrijc in Nederlant te ontbieden/gratificeert met eeren ende ampten den Nederlantschen Adel/ 327.b/c/d.
Conincx sententie over de Nederlanden/ 39.c/d.
Syn verclaers teghen des Conincx van Vranckrijcx verclaers der oorloghe/ 354.a/b/c.
Syn schadens ende verliesens verhael/ 381.d. 382 a/b.
Resolveert syn schulden niet te betalen/ 382.b.
Syns Placcaets Decreet / nopende de Hoofsche Cooplieden ende syn Crediteuren niet te betalen/ 382.c/d. ende 383.a/b.
Accordeert met de Hoofsche Negocianten/ 383.b.
Conincx van Spaengien Infante voorgeslagen metten Cardinael te trouwen/ende de Nederlandē tot Bruytgave te geven/ 395.b.
Coninck van Spaengien Paus voorvechter/ 394.a.
Coninck van Spaengien verclaert syn resolutie van de Infante houwelijck metten Vorstelicken Cardinael/ 401.a.
Conincx Raet schriftelick antwoort opt Houwelijck van de Infante/ 401.a/b.
Coninck van Spaengien versoeck aen den Keyser/om de Hanseesche voor te staen teghen de Enghelsche/ 402.a.
Conincx Tractaet tusschen syne Majesteyt eñ de Hoofsche Coopliedén/ 405.c/d. eñ 406.a.
Sent vier duysent Spaengiaerden aen den Cardinael in Nederlant/ 406.a/b.
Conincx afghewórpen Brieven/ nopende Vrede met Enghelant ende Nederlant/ fol.411.c.

Des

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Des Coninck van Spaengien Tranſpoort vande Nederlanden aende Infante ſyn dochter/ ende Coppe des Tranſpoorts/ fol.413.a/b/c/d.tot 415.a/b.
Deſe overdracht is geapprobeert by den Pr. Philips/ooc ſchriftelick/ eñ met Eede beveſticht in forma/415.c/d.
Ceremonie na de overdracht der Landen/ 416.a.
Des Coninck Infante Procuratie aen Albertus/ om de Nederlanden te ontfangen/ 416.b/c/d.
Cardinael Andreas van Ooſtenrijck wordt Gouverneur tot Bruſſel/ 421.b.
Coninginne Maria Regente Oratie/ 7.d.
Coninginne verclaert oorloge tegen Vranckrijck/ 9.d.
Coninginne Maria van Enghelant ſterft/ 11.d.
Coninginne van Enghelant by den Paus gheexcommuniceert/ 48.a.
Coninghinne Eliſabeth van Spaengien gheſuſpecteerde doot/ 49.b.
Coninginne van Engelant ſent den Staten ghelt aen Caſimirus in ſtede van volck/ 130.c.
Coninginne van Engelant ſent den Heer van Grpſe aen de Staten/ verſoeckende met haer te handelen/ 227.c.
Coninginne verclaert redenẽ waeromme ſy de Nederlanden bystant doet/ eñ excuſeert fameuſe libellen/ 237.c.
Coninghinne maeckt goede ordinantien teghen de Vrybuyters/ 241.c.
Coninginne biet aen de Staten Vredehandelinge/ 271.c.
Ontfangt antwoort daer op van die van Hollant/eñ hare propoſitien/ 272.c/d.
Coninginne van Engelant ontbiet den Graef van Leyceſter wt Hollant thuys/ 274.d.
Sent in Hollant/noopende eenen Vredenhandel/ 276.d.
Sent Ghedeputeerde totten Vredehandel/ 278.a/b.
Die keeren wederom ſonder beſluyt/ 278.b/c.
Coninghinne verbiet alle mutinatie/ gheprętendeert tot haren dienſt/ 281.a.
Coninginne ende der Nederlanden Chriſtelicke triumph over de victorie vanden ondergang der Spaenſcher Armade/ 289.c/d.
Coninghinne ſchrijft aen den Coninck van Schotlant in faveur vande Nederlanden/ 293.a/b.
Coninginne Moeder van Vranckrijck ſterft/ 295/d.
Der Coninginne Moeder Hiſtorie/ 296.a/b.
Coninginne van Engelants oorloge ter Zee/ 319.d.
Coninginne ſchepen werdẽ overvallen by een Spaenſche Armade/ 319.d.320.a/b.
Coninghinne verovert met een Engels ſchip haer verlies ter Zee/ 320.c/d.
Coninghinne voornemen op Cales metten Prince van Oraengien/door Dienaers ontdeckt/ 46.b.
Coninghinne Brief aenden Admirael/ Heer van Warmont/danckende ſyn dienſten/ 375.a/b.
Coninginne verſoeckt een ſomme gelts van de Staten op rekeninghe van haer ſecours/waer op de Staten haer antwoorden/ 379 a/b.
Coninginne verbant de Hanſeſche wt Engelant/ 403.d.
Coninginne vertooch door Gilpyn aen de Staten/409.d.
Biet hulpe aen ter oorloghe totten Coninck van Vranckrijck/ 411.c.
Coninginne van Engelants propoſitie aen de Generaliteyt de/door den Ridder Vere/ 416.d.eñ 417.a.
Coninginne reſolveert de oorloge te continueren/ 420.b.
Coninck van Vranckrijck ſent Buzenval Ambaſſadeur in Hollant/eñ trout ſyn ſuſter aende ſone van Lotteringen/ 420.c/d.
Gheeft die vander Ghereformeerde Religie contentement tot vorderinge van vrede in ſyn Lant/ 420.d.
Cleefſche Lantdach beſchreven ende gehouden/ 423.a/b.
Die van Cleef verhopen door tuſſchenſpreken van die van Lotteringen verlichtinghe/ 426.d.
Coninc Philips ſiecte ende ellende wort verhaelt/ 429.c.
Acten door ſyn doot/ eñ maniere van begraveniſſe/429d.
Coninck van Spaengien ſterft/ 430.a.
Syn ghedaente/ natuere ende aert/ oock ſyn Oorloghen/ Conqueſten ende verlieſen worden verhaelt/ 430.b.
Syn houwelicken ende Religieuſheyt/ 430.c.
Coninck Philips de III. wort Coninck van Spaengien in ſyns Vaders ſtede/ 430.d.
Coninc van Vranckrijck ſoect de Gereformeerde te verſekeren/Syn antwoorde aendẽ Paus eñ Sorbonne/431.a.
Coninck Henrick van Vranckrijck in ſyn ooghe geſteken zijnde/ſterft/ 14.d.
Laet nae vier ſonen ende dry dochteren/ 15.a.
Coninck van Vranckrijck wapent Graef Lodewijck van Naſſou/ 73.c.
Coninc van Vranckrijc gedwongen van de Ligue/ 227.b.
Excuſeert hem van de Nederlanden aen te nemen/227.c.
Wort wt Parijs verjaecht van Guyſe/ 272.b.
Coninc van Vranckrijck vereenicht met Navarra/ 296.c.
Den Coninck van Vranckrijck eñ Navarra ontmoeten ende omhelſen malcanderen/ 296.d.
Coninck volc ſmijten op tbelegh van Senlis/ 296.d.
Coninck Hendric de III. van Vranckrijck wert van Broeder Clement doorſteken eñ ſterft/ fol.296.d.297.a.
Coninck Franſciſcus van Vranckrijck ſterft/ 16.c.
Coninc van Navarra wort Coninc van Vranckrijc/ Hendrick de IIII. eñ ſweert mede de Catholijckẽ/297.a/b.
Des Coninck van Vranckrijck exployten int beginſel vant Jaer 1590. 309.d.
Coninck van Vranckrijc eñ Ligue veltſlach vã Iury/340.a
Coninc van Vranckrijck victorie tot Iury/ 310.b.
Coninc van Vranckrijck vercrijcht Crijchſvolc wt Duytſlant/Engelant/ende wt de vereenichde Landen/321.a.
Verſterckt zijnde/vervolcht Parma tot Rach/ 322.a.
Croone van Vranckrijck vyanden verlieſen meer dan ſy winnen/ 322.c.
Der Croone van Vranckrijck competiteurs/ 222.c.
Coninck van Vranckrijck wordt Catholijck/ 333.d.
Gaet ter Miſſe/ende ſent Nivers tot Roomen om abſolutie/ 334.a.
Vereenicht veel van ſyn vyanden tot hem/ 347.c.
Reſolveert ſyn vyanden in Nederlant te beſpringẽ/350.a.
Des Coninck van Vranckrijck ſchrijven aende Staten van Artoys ende Henegouwe onbeantwoort/ 352/b/c/d.
Syn Placcaet/vercondigende de oorloghe tegen den Coninck van Spaengien eñ ſyne Onderdanen/353.b/c/d.
Stelt die vander Religie te vreden met een Edict/ 360.d.
Schrijft over ſyn verlies aen de Coninginne van Enghelant/ 371.d.
Syn Geſantẽ beſluyten een verbont met Engelãt/ 371.
Bevredicht hem met dẽ Hertoch vã Mayne/371.d.372.a.
Syn verclaers aẽ ſyn Statẽ vergadert tot Roaẽ/ 381.b.
Coninck van Vranckrijck wordt vrede met Spaengien aengebodẽ/begeert advijs van ſyn Bontgenotẽ/409.c.
Syn Geſant Rozel comt in Hollant om ſchepen eñ ghelt. 409.d.
Coninghinne van Schotlant trout metten Dolphin van Vranckrijck/ 10.c.
Coninghinne van Schotlant Maria Stuarts Hiſtorie/ fol 246.tot 250.a.
Coninck Jacob de VI. van Schotlant eyſt met een Herault den Colonels Stuarts achterſtellinge der Landẽ met repreſalien/ 292.d.
Coninck van Schotlant tracht nae de Erfghenaemſchap van Enghelant/ 409.a.
Competiteurs oft Vrijers vande Croone van Polẽ/256.a.
Coninck Sigiſmundus van Polen ghecroont/ 256.b.
Coninc Sigiſmundus van Polẽ vaert na Swedẽ vyantlicker wijſe/ende wort wt Sweden verdreven/ 431.c/d.
Coninc vã Portegaels krijch inde Eylãdẽ Azores/212.a.
Coninck van Portegael Sebaſtiaen doet een tocht in Barbarien/ſyn ſlach ende doot/ fol.139.d.eñ 140.a.b.
Coninck van Denemerck antwoort aende Geſanten van Hollant/ 272.c/d.
Coninc Frederic van Denemercken ſterft/ 281.d.
Coninck Chriſtianus de IIII. van Denemercken ghecroont/eñ vande vereenichde Landen heerlick beſchoncken/ 379.a.
Sent Ambaſſade in Engelant ende Nederlant/ 392.a/b.
Syn Gheſanten crijgen antwoort van de Staten/ fol. 392.c.tot 294.a/b/c/d.
Caſimirus brant Duc d'Alfs Buſcruyt wt Duytſlant comende/eñ geeft redẽ van ſyn feyt aendẽ Keyſer/69.c.
Caſimirus aencomſte int Legher met ſevẽ duyſent Peerden/ende acht duyſent te voet/ 137.c.
Caſimirus vaert in Engelant/ eñ vertreyſt weder/ 143/c.
Caſimirus worden conditien voorgeſlaghen om de Landen te aſſiſteren/ 211.c.
Cyprus het Eylant wort van den Turck genomen/50.a.
Culenberch voor de Spaenſche ſyde by Willem Turck verſekert/ 54.d.
Ceurvorſt van Brandenberch ende Hertoch Richard Palſgrave afſtervẽ/ooc dẽ Ceurvorſt vã Trier/404.d.
Ceurvorſt van Colen Gheſanten verſoecken van de Staten Berck/ 417.d.
Syn Geſanten crijgen antwoort van de Staten/noopende Berck/ 418.a.b.
Crumpen by de Spaengiaerden gheſterckt/wort by de Hollanders belegert ende ingenomen/ 73.3.
Commandador verſoeckt de Steden te taxeren nae diſcretie/ 88.b.
Camerijck by den Heer van Ainſi verſekert/ 99.b.
Camerijc neemt hulp van den Hertoch van Anjou/166.b.
Camerijck belegh by Parma met Schanſſen/ 189.a/b/c.
Camerijck Volck menichte ende coſtelicheyt/ 264.a/b.
Camerijck belegert by Fuentes/ende de gantſchen handel ende wtcomſt van dien/ 365.c/d.eñ 366.a/b.
Caſteel van Wtrecht belegert eñ overgegeven/ 100.c.
Campen wort belegert/beſchotẽ/eñ overgegevẽ/125.a/b.
Coppe van de Acte ofte Unie der Staten/ 102.d,103.a.b.
Comete ghesien in Nederlant/ 117.b.
Caſteel van Karpen van weghen den Prince van Parma inghenomen/ 143.c.
Caſteel van Gaeſbeke behendelijck van Parma ingenomen/ 246.d.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Contrackt van Montigni hooft van de Malcontenten met la Motte/ 145.a/b.
Corrÿck van den Malcontenten inghenomen onder den schyn van vrienden/ 170.d.
Conde bÿde Prince van Espinoy ghenomen/ 175.a.
Cardinael Granvelle resigneert syn Eertsbisdom van Mechelen/ 191.a.
Cornelis de Hooghe hem segghende des Keysers Soon te wesen/wordt inden Haghe onthalst/ 207.d. 208.a.
Capiteyn Got wordt ghesoliciteert om den Prince van Orangien te vergeven/ fol.208.b.
Couwensteynsche Dijc discriptie eñ inneminge/230.a/b/c.
Convoy met drij duysent persoonē by Jonckers doꝛp verslagē eñ verjaecht van haer eygen Garnisoenen/ 224.d.
Candisch Engelsch Edelman vaert rontomme des Werelts Cloot/ 264.a.b.
Confusie door misverstant tusschen Leycester eñ Hohenlo/ 267.b/c.
Courssen van der Staten Garnisoenen/ 294.c/d.
Constantinopelschē oploop eñ brant op Paesdach/300.b.
Corbyl by Parma gewonnen ende weder verloren/ 311.b.
Corbyl by de Heere van Humiers inghenomen/ 311.c.
Cnodsenburch by Parma beleghert/ 317.c.
Cnodsenburch by Pr. Maurits ontset/ 317.d.
Coevoorden van Rennenberch genomen/ met Old. 170.c.
Coevoorden gheleghentheyt/ 161.d.
Coevoorden wort beleghert / ende Verdugo int ontsetten gheslaghen/ 325.b/c/d.
Coevoorden gheeft hem over aen Pr. Maurits met contract/ 326.a.
Coevoorden wort by Pr. Maurits ontset/ 339.c.
Cleefsche Regiment onrustich ende onseker/ 326.c.
Cleefsche beroerten ende jalousien/ 357.b.
In Cleve is partyschap ende factie door de cranckssinnicheyt van den Vorst/ 375.d.
Concilium van Trenten/ 22.c.
Concilie van Trenten Decreten/ 25.c.
Coninck Eduwart van Enghelant sterft / ende den staet des selven Rijcx/ 6.a/b.
Charles Boysot Gouverneur van Zeelant sterft/ 87.a.
Commandador den grooten Gouverneur sterft/ 89.b.
Charlotte de Borbon/ Princesse va Orangiē sterft/196.a
Conde Winter/ 22.c.
Chastelet ghewonnen/ 9.d.
Chastelet wort by Fuentes ghewonnen/ 361.d.
Ceulschen onnoodighen krijch vruchten/ 242.d.
Ceulschen Vredenhandel metten Artijckelen/ 151.c/d.
Die van Ceulē versoeckē ontruyminge van Berc/ 396.c.
Cales van den Vorstelicken Cardinaels wegen belegert/ ende belechs Historie/ fol.370.tot 371.a/b.
Cales ende andere Steden overgegeben aenden Coninck van Vranckrijck/volghens tcontract/ fol.412.c.
Canulla Schansse ofte Mutiliana verlaten. 396.d.

D.

Duynkercken beleghert ende gheplondert/ 10.d.
Duynkercken descriptie/ 209.b.
Duynkercken van Parma ghewonnen/ 209.c.
Duynkercken by Pr. Maurits ghemist/ 311.d.
Duynkerckers zijn sterck ter Zee/ 360.c.
Duynkercken eñ Cales oorlochschepen nemen veel schepen/ 408.a.
Delff houden Spaengiaerden wt/ 55.c.
Dordrecht onderwerpt haer onder tGouvernement van Orangien. 54.c.
Don Frederico de Toledo belegert Bergen in Henegou/ ende de gheleghentheyt van dien/ 56.d.57.a/b.
Don Frederico treckt na Haerlem/ 62 d.
Diest/ Dermonde / ende Oudenaerde comen in handen vanden Spaengiaerden/ 61.c.
Diest beclommen ende inghenomen/ 172.c.
Diest wert aen Mansvelt oock overgegeben/ 208.d.
Dorp bespringt Tercolen te vergheefs/ 68.d.
Don Lops de Requesens comt in de Nederlanden gouverneren/ 70.c.tot73.a.
Deliberatie des Princen ende Staten haer in protectie te geben van de vreemde Princen/ 86.a/b/c/d.
Doway wort Universiteyt by dē Coninc gemaect/18.d.
Doot van den Heere Chiapin Vitelli / ende syn Epitaphium/ 89.c/d.
Doctoor Lopes met andere van Fuentes ende Dibarra gehuert de Coninginne van Engelāt te vergevē/345.c.
Discours in Drucke hoemen de Coninginne van Engelant na haer leven stont/ 345.d.
Don Jan van Oostenrijc Bastaert van den Keyser Carel de V. comt in Nederlāt/eñ syn gelegentheyt/100.d.101.
Don Jans van Oostenrijck beschrijvinge/ fol.107.a.
Don Jans triumphante incomste tot Brussel/ 107.c.
Don Jan int Gouvernement zijnde/ verwekt nieuwe oorloghe/ 108.a/b.
Don Jans heymelijcke negociatie tegen de Landen wort ontdeckt/ 109.b/c/d.
By Don Jans tijden wordt een Borgher van Mechelen onthalst om de Gereformeerde Religie/ 110.a.
Don Jan onder tghelept van de Navarrische Coninginne na het Spa/meynde Berghen in Henegouwe te crijghen/twelck hem miste/ 110.b.c.
Don Jan singt triumph over Antwerpen voor de victorie/ 110.c/d.
Don Jans handelinge/ ende syn versoeck aende Staten/ 112.c/d.
Don Jan biet aen te vertrecken/ 113.b.
Don Jans wterste resolutie treckende nae Lutsenborch/ 113.d.
Don Jan wordt vyant der Landen gepubliceert/ 116.b.
Don Jans Leger is by Namen sterck veertich duysent te voete/ende ses duysent Peerden/ 137.c.
Don Jans doot/eñ inhout van syn beclach-brievē/137.d.
Deventer wort beleghert by Rennenberch/ 125.c.d.
Wort overghegheven met Artijckelen/ 126.tot 127.a/b.
Deventer wordt ghelevert by Stanley aen Taris voor den Coninck/ 258.b.
Deventer by Pr. Maurits belegert eñ gewonnen/ 316.d.
Doornick ende Camerijck / met Bouchain blijven by de Generaliteyt/ende maken te samen een vaster Unie tot Wtrecht/met Artijckelen/ fol.146.tot 147.a/b/c/d.
Delfziel wert by Rennenberch beleghert ende hem overghegheven/ fol.169.d.tot 170.a.
Delfziel ende andere Schanssen worden ghewonnen by Pr. Maurits/ 317.b.
Doornick belegert eñ overgegevē met conditie/190.b/c/d.
Don Anthonio wert Coninck van Poortegael/eñ vlucht wt Poortegael/ 180.b.
Denremonde by Parma belegert ende gewonnen/ 221.a.
Doesborch van Leycester ghewonnen/ fol.143/a.
Doesborchs beschrijvinghe/ 144.a.
Draecx voyagie na des Conincx van Spaengiē Indien/ 263.c.
Neemt de Stedē van S. Domingo eñ Cartagena/263.d.
Comt thuys/ 264.a.
Draecx tweede voyagie/verbrandende tot Cales over de hondert schepen/ 264.a.
Draeck ende Norrits met den Coninck van Poortegael invaderen Spaengien/ 219.a/b.
Draeck ende Norrits vertrecken door sterfte weder wt Poortegael/ende nemen Oostersche Hulcken/299.d.
Draeck sterft tot Portabello/ 372.c.
By Dorlans zijn twee machtige groote Leghers/ 11.c.
Dorlans beleghert/ ende La Motte gheschoten/ 361.c.
Den Admirael Villars door Dorlans geslagen/ 361.c
Dorlans inghenomen/ 362.a.
De Ghesanten van Hamborch comen inden Hage in December/ 1598. 429.

E.

Ertshertoch Philips trout met de dochter vā Spaengien / waer mede de Nederlanden aen Spaengien ghehecht worden/ fol.3/d.
Enghelant ende Nederlant by contract van Houwelijck aen een ghebonden/ fol.6/b.
Enghelantsche persecutie/ fol.6/c.
Enghelant door den Coninck Philips keert hem weder onder den Paus/ fol.6/b.
Enghelant sent volck nae Nederlant/ 10/a.
In Enghelant wort Elizabeth Coninginne/ 12/a.
Enghelant valt weder den Paus af/ 12/d.
In Enghelant veranderinghe van Religie/ 13/c.
Engelsche Vrybuyters berooven de Nederlandē/241/d.
Enghelsche Politien ende Wetten beschrijvinghe/ fol.250/a/b/c/d. fol.251/a/b/c/d. 252/a/b/c/d.
Enghelsche Parlement beschrijvinghe/ 233/a/b/c/d.
Enghels volck discriptie/ fol.253/d. eñ 254/a/b/c/d.
Enghelsche discoursen over de Hollantsche swaricheden ghemaeckt/ende de Majesteyt vertoont/ 274/c.
Wat Enghelant te verwachten stont/ so de Gheunieerde Landen met Spaengien vereenicht waren/ 274/d.
Enghelsche declareren redenen over t'nemen van Coren der Oosterlinghen/ 300/a.
Van Engelsche eñ Oosterlingē defferentiē opinie/300/b.
Enghelant eñ de Geunieerde Landen blijven int verbont metten Coninck van Vranckrijck/ 334/c/d.
Tusschen de Enghelsche ende der Nederlanden Cooplieden is swaricheyt/ 23/c/d.
In Engelant tusschen gheleerde in Religie is disputatie/ ende de Catholijcke gheleerde weygheren/ 13/a/b/c.
Enghelant sent Armade nae Indien/ ende keert weder/ 372.a/b/c.
Sent een ander Armade onder Essex/ende de gantsche gestaltenisse/aenslagē/ eñ wederkeer/ 372.tot fol.375/a.
Enghelsche ende Nederlantsche Armade varen teghen Spangien onder den Grave van Essex / ende beschrijvinghe van dien/ fol.388.d.
Comt door tempeest schadeloos in/ ende vaert anderwerf wt/ende hare aenslagen/ 389.a/b/c/d.fol.390.a/b.

Enghelsche

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Enghelsche Cooplieden verlaten Staden/ende worden in Nederlandt versocht/ ende comen tot Middelborch/ fol.404 a/b.
Enghelsche nederlaghe in Yrlant/ fol.420.c.
Edelen werden Geusen ghenaemt/ dragen Medalien/ en bruycken een Leverey Bedelaers ghelijck/ fol.26.d.
Der Edelen ghevanghen executie by den Hertoch van Alva/ fol.42.d.
Executie generael oock met branden over die van de Religie/ fol.44.b.
Egmont en Hoorns sententie en haer afsterven/ 43.b/c/d.
Edict van Januario op Religions vrede gemaect zijnde/ wort gebroken by die van Guyse/etc. 16.d.
Enchuysen hout hem stil ende neutrael/ en de wtganck van dien/namelijck hoe wonderlijck die door den Prince van Orangien is behouden/ende hoet daer voorder nie de toegheegaen is/ 55.a/b/c/d.fol.56.a.
Enghelborn Rittmeester executeert repzesalien in Aken/ op de Nederlanders door de Generale Staten der Nederlanden schulden/ fol.419.b.
Eertshertoch Matthias comt in Nederlant/ 115.b/c/d.
Comt tAntwerpen/ 116.a.
Syn blijde incomste tot Brussel/ ende aengenomen Gouvernement met de Prince van Orangien. 118 a/b/c/d.
Den Eertshertoch Matthias vertreet/ fol.190.b.
Eertshertoch Matthias versoeck aen die van Gent/ende hare antwoort/ fol.137.b.
Egmont wort teghen Lanoue ghelost op seer onredelijcke voorwaerden/ fol.238.d.
Egmont wordt van Parma in Vranckrijck ghesonden met macht/ fol.109.d.
Egmont wort verslagen tot Jury/ fol.310.a.b.
Ernestus van Beyeren wort gecoren Bisschop van Luyc. fol.182.d.
Eyndoven wort by de Staten gewonnen/ende wederom by Mansvelt ende Haultepenne genomen/ fol.188.d.
Eyndoven door Parma ghewonnen/ fol.208.c.
Enschede geeft hem over aen Pr. Maurits/ fol.398.a.
Epitaphium vanden Coninc van Polen/ 255.d.256.a.
Een heerlijck/ en nochtans iammerlick feyt van een vercrachte dochter ende haer doot/ fol.131.a.
Een Advocaets dochter behout haer eere/ ende doorsteect haer vercrachter/ fol.131.b.
Escovedo Secretaris van Don Jan sterft/ fol.139.c.
Eertshertochs Ernestus comste inde Nederlanden ende tot Brussel/ fol.337.b.
Rijdt tAntwerpen seer triumphantelijck binnen/ 342.a.
Schrijft aen de Staten Generael der Gheunieerde Landen/ fol.342.a/b/c.
Syn propositie aen de Geunieerde Landen/ 342.d.343.a,b.
Ernestus propositie aen de Staten van Brussel/ en haer handel/ fol 353.a.
Syn Brieven nopende de Fransoysen/ ende haer oorloghe/ fol.351.c.
Sterft tot Brussel/ fol.355.d.
Eertshertoch Ferdinandus van Oostenrijc sterft/ 355.d.
Emdische beroerte/ fol.357.c.
Emden claecht over haren Grave/ fol.358.b.
Tot Emden senden de Staten Generael duysent mannen/ die sy tot haer bescherminge innamen/ 358.b.
Maken door hulpe van de Staten vrede met haren Grave/ ende inhout van de Artyckelen des verdrachs/ fol. 358.c.d.fol.359.a/b/c.
Emden aenslach by den Grave voorghenomen ontdeckt/ fol.412.c.d.
Emden by den Grave ghedaecht tot Spiers/ fol.413.a.
Edeldom van Nederlant treckt na Spaengien/ 421.b.
Embise belast den Gesante van Alenson/ Heer van Bonivet/ ende den Borghemeester van Arele ende Musart te vermoorden/ fol.158.a.b.
Maeckt met Krijchsvolck hem selven opperste Magistraet ende Voorschepen/ 158.b.
Treckt wt Ghent/ fol.160.d.
Emmeric by den Grave Hohenlo belegert/ fol.428.d.
Eertshertoch Carel van Oostenrijcx dochter treckt nae Spaengien om metten Coninck te trouwen. 430.d.

F.

Fransoysen nemen Mets en een Nederlantsche Vlote wt Spaengien comende/ Fol.5.d.
Der Fransoysen ende Hollanders fellen schipstrijt/ 9.c.
Fransoysen zijn wt tLant van Overijssel gesproten/ 306.a.
Fransoysen vallen int Graefschap van Borgongien/ en nemen veel steden in/ Fol.355.a.
Fransoysen inval in Henegouwe/ fol.381.a.
Franchoys Draecx voyagie rontom den Cloot des Weerelts/ende syn wedercomste/ fol 174.d.
Den Finaer en Cluyder van Mondragon ingenomen/85.b.
Frederick Jenibelli voorslach op provisie van victalie tot Antwerpen/maer niet ghevolcht/ fol.222.d.
Frederick Jenibelli versoeck om Parmas Brugge wech te nemen/ 229.a.
Frederick Jenibelli Mynen of vyerschepen om Parma Brugge wech te nemen oft te vernielen/ descriptie. 229.b.
Frederic Jenibelli andere inventien om de Brugghe te breken/ Fol.229.b.
Fuentes soect Spaengiaerden in Brussel te brengen.362.a.

G.

GRaef Enghelbrecht van Nassouwen met Carel van Egmont gevangen by de Fransoysen/ fol.2.d.
Ghelre/ Wtrecht ende andere Landen ghehecht/ fol.5.b.
Ghelre werdt van Papion Parma ghelevert/ 265.a.
Tot Ghelder muitinatie/ 396.c.
Tot Ghelder is de mutinatie ghestilt/ fol.408.d.
Der stadt Grave oproer ende twist/ 420.a.
Gulden Vlies tot Antwerpen gegeven/ fol.24.a.
Guines wert belegert/beschoten en inghenomen/ 11.b.
Grave van Egmont reyst na Spaengien/ fol.23.a.
Grave van Egmont ende Hoorne gevangen met den Burgemeester Stralen van Antwerpen en andere/ 39.d.40.a.
Grave van Egmont verthoont hem malcontent/ ende neemt de Stadt van Brussel inne/maer hy werdt met schande daer wt ghedreven/ fol 148.d. en 149.a.
Grave van Bueren den jonghen wert wt de Universiteyt na Spaengien ghevoert/ fol 36.a.
De Ghereformeerde bestaen opentlijck te predicken in Nederlant/ fol.27.c.
Graef Lodewijc van Nassouwen tocht in Vrieslant/42.b.
Graef Lodewijck beleghert Groeningen/treet af van des Keysers weghen/ fol.42.c.d.
Graef Lodewijc wert tot Jimmingen geslagen/ fol.44.d.
Graef Lodewijc neemt Bergen in Henegouwe in/ 56.b.c.
Graef Lodewijck treet na Gelderlant/ fol.74.a.
Grave vanden Berghe vliet wt Ghelderlant/ fol.62.d.
Grave vanden Berge neemt ende verliest weder syn Slot van sHeerenberghe/ fol.42.d.
Graef vanden Berge crijcht Zutphen/ Deutecom/ Doesborch/ Goor/ Oldenzeel/ Hattem/ Elborch/ Harderwijc ende der Goude inne/ Fol.54.c.
Graef van Hoochstraten sterft met meer andere/ 46.c.
Gelt wt Spaengien in Engelant aengehouden/ende hoe dat afgeloopen is/ fol.40.d.fol.44.a/b/c/d.
Grave van Bossu mette Spaengiaerden nemen gheweldelijc Rotterdam in/ ende verlatent weder/ fol.54.b.
Grave van Bossu sterft/ fol.139.c.
Gorcum mede met tCasteel by de Geusen verovert/ 54.d.
Grave van Schouwenberch vliet wt Vrieslant/ 62.c.
Grave vander Marck van den Hollanders verclaecht/ ende in bewaringhe ghestelt/ fol.69.b.
Geertruydenberghe inghenomen by Sralada/ 68.c.
Geertruydenberghe Mutineert/ 279/a.
Geertruydenberghe Historie/fol.297/b/c/d.en 298.a/b/c.
Geertruydenberchs beleghe inghe/ beschanssinghe ende overgheevinge met contract/ fol.330/a/b/c/d.en 331/b/c.
Geertruydenberchs Garnisoen treckt wt seven hondert mannen/ 331/c.
Graef Otto van Swertsenborch Keysers Ambassadeurs aenbiedinghe/ 123/b.
Grave van Rennenberch afval vande Staten/ ende syn handelinghe/ fol.166/c/d.
Neemt Groeningen in voor den Coninck/ 167/a/b/c/d.
Grave van Rennenberchs doot en verhael van syn leven/ 284/a/b.
Groeninghen staet ende wesen discriptie/ 339/d.
Groeninghen wort weder beleghert/ende overghegheven aen de Staten met conditie/ 261/b/a.
Beschrijvinge der belegeringe van dien/167.168/a/b/c/d.
Groeninghen verdrach met de Ommelanden/ 127/a.
Groeninghen by Pr. Maurits belegert ende ingenomen/ fol.339/c/d. fol. 340/a/b/c/d. en 341.a/b/c d.
Groesbeke Bisschop van Luyck ghestorven/ 182/d.
Gent overcomt met Parma/ ende inhout vant contract/ 221/b/c.
Ghentenaers ende Walen te reconcilieren wtcomste/ fol. 142/143/a/b/c/d. en 144/a/b/c.
Tot Ghent seditieuse handelinghe/ 158/a/b/c.
Pacificatie van Ghent met alle middelen ende circumstatien/ fol.97/b/c/d. en 98/a/b/c/d.
Grave Pieter Ernst van Mansvelt regieringhe en quartier brekinghe/ 329/c.
Practiseert om te voete in Zeelant te comen/ 337/a.
Grave van Mansvelt voor Crevecuer Schansse gheroecken/ wort daer van met schade ghedreven/ 3:1/d.
Syn Sone treckt teghen den Turck/ daer hy sterft/357.a.
Grave van Leycester comste in Nederlant/ 237/d.
Grave van Leycester in Zeelant aengheeomen/ ende vercoren vande Staten tot Gouverneur generael/ blijckende by acten/ 240/a/b.
Graef van Leycester aenveert tGouvernement generael/ 240/b.
Weygert alle instructie op syn Gouvernement/ 240/c.
Over syn groote authoriteyt beclaecht haer de Coninginne/ fol.240/c/d.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Ontfaught administratie over vierentwintich hondert duysent gulden jaerlijcx/ende over convoy/ende publiceert krijchs discipline/ fol.241.a.
Pretendeert alle Zeevarende Natien te doen Paspoorten hebben/ ende tot syn oorloch contribueren/ 241/c.
Doet den Heere van Hemert onthalsen/ 242/b.
Treckt nae Zutphen / ende den wtganck van dien/ fol.244.b/c/d.245/c.
Vertreckt nae Enghelant/ 245/c.
Recht op eenen Raet van Finantie/ 245/c.
Graef Leycester comt weder in Nederlant/ 264/d.
Syn authoriteyt comt door verlies van Sluys in verachtinghe/ 261/c.
Syn Brief aen Junium wert ontdeckt/ 265/d.
Graef van Leycester antwoort op de Remonstrantie der Staten/ 266/c.
Syn Remonstrantie aen de Staten/ Fol.267.d.268.a/b.
Syn afscheyt-brief vertreckende wt de Landen/ fol.275.b.
Committeert in syn afwesen int Gouvernement de Raet van State/ fol.275.b/c.
Resigneert syn Gouvernement der Gheunieerde Landen by Acte/ Fol.275.c/d.
Graef van Lycester ghestorven/ fol.290.c.
Graef van Lycesters afcomste / leven ende heel Historie/ fol.290.d. fol.291.a/b.
Granvelle Cardinael ghestorven/ Fol 245.a.
Graef van Solms tocht van weghen Pr. Maurits in Vlaenderen/ fol.332.a.
Graef van Meurs ende Niewenaer doot/ 302.a.
Graef Maurits wordt ghehult Marquise vander Vere/ fol. 290.c.
Graef Frederick vanden Berch neemt Ootmaersen in/ fol.338.a.
Gravinne van Henegouwe ende Hollant Jacoba troude met den Hertoch van Glocester/ fol.2.a.
Graef van Vlaenderen/ Lodewijck van Male/ fol.1.b.
Gulde Vlies in verachtinghe/ fol.239.d.
Graef Willem van Nassouwe sterct Bellinghwolderzyl/ Fol.337.d.
Neemt Wedde ende de Pas der Bourtanghe/ fol.337.d.
Graef Philips van Nassouwen ende Graef Ernst van Solms ghevanghen van quetsueren ghestorven/ ende Graef Ernst van Nassou ghevangen werdt gherantsoent/ fol.365.a.
Graef van Varax vertreckt van Tuernhout/ ende wordt ontdect/ achterhaelt ende verslaghen/ fol.384.a/b/c.
Grol gheeft hem over aen Pr. Maurits/ ende trecken wt met twaelf Vaendelen ende drie Benden Peerden/ fol.397.b/c.
Gravinne vanden Berghe vercrijcht neutraliteyt/422/c.
Graef vanden Broec op syn slot beschoten ende gedwonghen/ ghevanghen ende vermoort/ 423/c.
Depositie over syn doot/ 425/a b.
Graef Lodewijck van Nassou slaet een Vane Spaensche Ruyteren tot Ulst/ 428/b.
Graef van Culenborchs doot wort verhaelt/ 429/c.
De jonghe Graven van Emden rusten Oorlochschepen teghen de stadt Emden. 431/d.

H.

Hertochdom van Ghelre aen Borgongien ghebocht/ Fol.2.c.
Hertoch Carel verslaghen tot Nancy/ Fol.2.d.
Hertoch Carel de vijfde comt aẽt Gouvernemẽt/ fol.4.b.
Hertoch Philips Coninck van Spaengien ghestorven/ fol.4.a.
Hertoch van Parma reconcilieert metten Coninck Philips/ fol.6.d.
Han wort ghewonnen van Coninck Philips/ fol.10.d.
Hertoghinne van Parma wort van des Landts Staten gheordineert tot Gouvernante/ fol.16.b.
Hertoghinne van Parma comt weder inde Nederlanden/ende tusschẽ Moeder ende Sone is jalousie om het Gouvernement/ fol.173.a.
Hertoch ende Hertoghinne van Parma / dien Alexander succedeert/ghestorven/ ende syn loon vanden Coninck/ fol.205.a.
Han wordt ghewonnen door het Casteel / ende het sterck Garnisoen der Spaengiaerden/vernielt door de Fransoysen/ eñ seltsame geschiedenissen aldaer/ fol.36.b/c.
Handel van Pays/ fol 13.d.
Handelinghe van vrede tot Cambresis/ fol.14/a.
Hansesteden Historie/ Fol.402.a b/c/d.fol.403.a/b.
Houttepenne verslaghen by Crevecuir/ fol.264.d.
Hertoch van Savoyen Gouverneur in Nederlant/fol.6.d.
Hertoch van Savoyen trout Coninck van Spaengien tweede Dochter/ Fol.238.b.
Hertoch van Guyse wort gedoot/ ende Godes rechtveerdich oordeel over syn doot/ Fol.295.c/d.
Helionora ende Maria Coninghinne doot/ fol/13 d.

Hertoch van Alva vercoren om Nederlandt te straffen/ fol.38.b.
Hertoch van Alva toont synen last/ende neemt het Gouvernement aen/ende voert in den Bloetract/ fol.36.d.
Treckt op nae Vrieslandt/ ende vervolcht ende bespringt Graef Lodewijck/ fol.44.c.
Hertoch van Alva ordonnantie int bespringen/ fol.44.d.
Des Hertoch van Alva Heyrcracht teghens den Prince van Orangien/ fol.46.b.
Hertoch van Alva voert nieuwe Bisschoppen ende Inquisitie in/ fol.46.c/d.
Sent Mansvelt in Vranckrijck/ fol.47.d.
Versoeckt aen den Coninck syn vertreck/ ende stelt hem selven een beelt op/ tot een teecken van syn victorien/ fol.50.c/d.
Hertoch van Alva ghewelt ende macht in Nederlandt/ fol.57.b.
Hertoch van Alva vertreckt wt Nederlant/ fol.70.c.
Syn Barbarische wreetheydt in Nederlandt/ fol.70.d. fol.71.a/b/c/d.
Syn hoverdije in syn Beelt op te rechten / ende hem te stellen op den Coninckliijcken Stoel/ fol.72.a.
Sterft in Portugael/ fol.72.a.
Syn persoon ende wesen beschrijvinghe/ fol.72.b.
Hertoch van Medina-Celi comt in Nederlandt met eene stercke Vlote/ vint vyantschappe / dies hy tot Sluys in vaert met de cleyne schepen/ fol.53.d.
Vertreckt weder wt Nederlant/ fol.70.b.
Hertoch van Wittenberch tracht handel op Nederlandt by den Necker/ fol.108.d.
Haerlem van Don Frederic belegert/ beschoten/ bestormt eñ ingenomen/ met alle omstandicheden/ fol.63.b/c/d. fol.64.a/b/c/d.fol.65.a/b/c/d.
Hertoch van Alenson ghevanghen/ende syn dienaers ghedoot/ fol.73.d.
Den Hertoch van Arschot tot Gent comende als Gouverneur/ wort tot Gent met synen Raet gevangen/ eñ de reden waerom/ fol.115.d.116.a.
Den jongen Hertoch van Arschot treckt teghen Byron/ ende syn ende Byrons exploicten/ fol.380.d.
Hertoch van Anjou handelinge om van de Walsche Provintien ende Fransoysen alle achterdencken te weeren/ fol.130.d.
Comt tot Berghen in Henegou/ fol.131.a.
Danct syn volc af die byde Malcontenten loopen om die van Gent ende Casimirus te wederstaen/ fol.137.b.c.
Hertoch van Anjou wert vande Nederlanden voor Heer aenghenomen/ fol.173.d.
Reyst na Enghelandt/ ende comt in Nederlant/ alwaer hy blijdelicken ende triumphelijc wort ontfangen ende ghehult/ fol.193. 194.a/b/c/d/etc.
Den Hertoch van Brabant crijcht Zwitsers ende ander Krijchsvolck/ neemt Eyndoven in/ 200.a/b.
Hertoch van Brabant ende Anjou vertreckt wt Nederlant/ende wt Duynkercken op Cales/ fol. 209.a.
Den Hertoch van Brabant doet aenbiedinghe ende oock dreyghen/ fol.211.a.
Des Hertoch van Brabant eñ Anjou doot tot Chasteau Tyri/ fol.217.a.
Hertoch van Mayenne drie Propositien voorgheslaghen noodtlijck te verkiesen/ fol.332.c/d.
Hertoghinne van Savoyen ende Infante van Spaengien van kint ghestorven/ fol.399.c.
Hertoch Willem van Cleve eñ Gulick ghestorven in Januari/ ende den x. Meert begraven/ fol.236.c.
Syn jonghe Soon trout/ fol.258.c.
Hohenlo belegert Polwijler tot Ruermonde te vergeefs/ ende der Staten toerustinghe/ 119/c.
Hohenlo versterckt hem met Norrits/ eñ andere Krijchsvolc/ ende jaecht Rennenberch wt de Schans van Ponterbrugghe/ fol.170.a.
Hohenlo treet voor Coevoorden/ daer Graef Willem van Nassou ghequetst wort / ende Coevoorden gheeft hem over aen Hohenlo/ fol.170.b.
De Hohenlosche op de Bortanghe gheslaghen/fol.170.c.
Hohenlo trout de Gravinne van Bueren/ fol.356.a.
Hollant hadde opghebracht boven Inlandtsche costen in neghen Jaren/ vijfendertich hondert duysent gulden/ 235/d.
Hollant ende Zeelants beschrijvinghe/ 306/a/b/c/d.
Hollantsche Schepen int Vlie verdroncken/ 317/b.
Hollantsche neghen Cooplieden senden vier Schepen nae Oost-Indien/ 306/c.
Hollanders varen nae Oost-Indien lancx Cabo de bon Esperance/ 360/b.
Handelen in Indien ende Java/ 406/d.
Hare Schepen keeren in Hollant/ 406/d.
s Hertogenbosch wort vereert van Parma om de assistentie die sy den Spaengiaerden ghedaen hebben/ 239/b.
Hertogenbosch partyschappe/ beroerte eñ afval/ 148/a/b.
Heusden beset by Mansvelt/ neemt Hemert/ende andere Schanssen in/ 298/d.

Hoe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Hoey int Lant van Luyc by Herangiers volck genomen/ 355/a.
Wert byden Spaengiaerden weder genomen/ 355/c.
Heel wordt by Parma ghenomen/ 298/d.
Hulst in Vlaenderen by Maurits beleghert ende ingenomen/ 318/a/b.
Hessels ende Visch tot Ghent ghevanghen/ 137/a.
Heer van Nienoort wort door groot Auwaert gheslagen/ 184/d.
Hans Janssen onthalst tot Vlissinghen/ meynende den Prince om te brenghen/ 205/b.
Heere van Hese ghevanghen ende onthalst/ 172/c.
Hertoch van Borgongien Jan de onversaechde/ fol. 1. c.
Wort te Montreul vermoort/ fol. 2/a.
Herangier den Gouverneur van Breda aenslach op Lier ghemist hem met verlies/ 366/b/c/d.
Hertoch van Borgongie Philips de stoute doot ende gedaente/ fol. 1. b/c.
Hertoginne van Borgongien Maria trout Maximiliaen van Oostenrijck/ 3/a.
Hertoch van Borgongien Philips de goede maeckt vrede in Vranckrijck/ 2/a/b.
Hecht op d'ordere des gulden Vlies/ oock notable hofregeeringhe/ 2/c.
Syn wijsheyt/macht/vroomheyt/deucht/liberaelheydt/ ende syn doot/ 2 b/c.
Hollant resolveert over pays ende oorloghe/ 417/b.
Hertoch van Boyllion generael overste der Fransoysen op Nederlant becomt bevel/ 351/c.
Sijn exployten in Lutsenborch/ 354 d.
Trout vrouwe Elisabeth van Nassou Prince vā Orangien Dochter/ 356/a.
Hertoch van Ferrara in Italien ghestorven / dien den Paus succedeert/ 405/a/b.
Een Hollantsche Galey voorl Kees door een Cageschuyte ghenomen. fol. 422/d.

I.

Inquisitie des Keysers / ende gheleghentheyt van dien/ Fol. 21. a. b.
Inquisitie te Melanen eñ Venegien geweygert/ 25. a.
Inquisitie heeft de Nederlantsche beroerte doen wtbersten/ Fol. 25. a/b.
Inhout van de Placcaten der Religie/ Fol. 20. d.
Inhout van Requeste der Ghereformeerde ghegeven den Edelen tot Sint Truyen. fol. 29. a/b.
Inhout vande tweede Requeste der Edelen/ fol. 34. a.
Inhout van de Requeste der Gereformeerde aende Edelen/ fol. 34. b.
Inhout eñ conditien des Coninck pardoens/ fol. 77. a.
Inhout van de Proscriptie ofte Ban teghen den Prince van Orangien/ fol. 180. d.
Inhout van een Boecxken vuitradende de Vredehandelinghe/ fol. 277. c. d.
Iselsteyn met syn volck wort door Goor van Schenck ghevanghen/ fol. 185. c.
James Winnes Schots Capiteyn werdt tot Campvere onthalst/ fol. 383. c.
Jan van Imbise neemt tot Ghent de Heeren gevangen/ ende maeckt hem selven Voorschepen/ eñ vlucht voor den Prince van Orangien/ fol. 136. a.
Jan van Imbise oorsake van veranderinghe van Religie tot Ghent/ fol. 135. d.
Imbise soeckt Montigni te helpen aen Denremonde/ eñ wert ghevanghen ende onthalst/ fol. 215. b. c.
Johan Chastel steeckt den Coninck na de keele/ door instructie van Jesuiten/eñ wort geexecuteert tot Parijs/ by sententie vant Parlement/ fol 348. a.
Jesuiten weygeren Eedt van ghetrouwicheyt/eñ werden t'Antwerpen wtgheleyt/ghelijck oock eenighe Minnebroeders/ fol. 128. a.
Alle Jesuiten worden gebannen wt Vrancrijc/ 348. a.
Ter memorie vā der Jesuiten ende Johan Chastels feyt wort een Pyramide tot Parijs opgerecht/ fol. 348. b.
Der Jesuiten insteller Ignatius Layola/ syn Historie/ eñ der Jesuiten oorspronck/ fol. 348. c.
Decreet of sententie van de Sorbonna tegen de Jesuiten/ fol. 348. d.
Jesuiten werden versteken van de Universiteyt van Parijs / ende van de Universiteyt beschuldicht voor het Parlement. fol. 349. a.
Der Jesuitē Professie beschrijvinge of descriptie/ 349. a. b
Jesuiten anderwerf beschuldinghe van de Universiteyt/ fol. 349. c. d.
Hare ontschuldinge op Meester Arnouts beschuldinge. Fol. 350. a. b.
Jesuiten gebannen wt Vrancrijc ende Nederlant by Parlement. fol. 350. c. d. fol. 351. a.

K.

Keyser Carolus Victorien ende macht. Fol. 5. b.
Terrowaen wort by hem ghewonnen/ fol. 6. c.
Syn instructie aen synē Sone Coninc Philips/ fol. 7. b.
Syn Oratie aende Staten/ fol. 7. c.
Keysers Generale resingnatie van alle syne heerschappyen/ fol. 8. c.
Vaert met syn Susters na Spaengien/ fol. 8. d.
Keyser Carolus de vijfde doot/lof/deuchdē/victorie ende ooc tegenspoet/ende wat erven hy gelatē heeft/ fol. 13. d.
In Keyser Caroli tijden zijn meer dan vijftich duysent menschen omghebrocht/ fol. 21. a.
Keyser Ferdinandus van Roomen syn doot/ fol. 22. d.
Syn outste Soon Maximiliaen ghecoren Coninck van Roomen/ fol. 22. d.
Keyser Maximiliaen sent syn en Broeder in Spaengien/ om voor de Nederlanden te intercederen/ maer te vergheefs/ Fol. 48. b.
Keyser Maximiliaen intercedeert tot eenen vrede/ 68. d.
Keyser Maximiliaens afsterven ende syn lof/ fol. 97. b.
Karel de negende Coninck van Vranckrijck sterft/ 74. a.
Keyser Rodolphus proponeert van den Coelschen Vredenhandel te hervatten/ fol. 315. d.
Beschrijft eenen Rijcksdach tot Rensborch/ende syn propositie/ fol. 346. b. c.
Syn Ghesante Heer Carel Nutzel comt in den Haghe/ die aldaer des Keysers ende der Vorsten ende Stenden Brieven aende vereenichde Landen over levert/ welcker inhout wort verhaelt/ fol. 390. c. d.
Keyserlycke Ghesanten handelinghe of aensprake aende Staten / ende der Staten antwoorde aen den Keyser ende Vorsten eñ Stenden des Rijcx/ fol. 391. a/b/c/d.
Keyserlijcke Ghesante by den Staten afgheveerdicht/ fol. 392/a.
Keysers Mandaet bannende den Enghelschen Coophandel wt Duytslant/ 403. b.
Met Rijcx resolutie tot Ausborch eñ Rensborch/ 403. c/d.
Krijchshandels exployten. fol. 418. c.

L.

Luther compareert voor den Keyser tot Worms/ fol. 4/b.
Loy de Schaliedecker wert tot Antwerpen gedoot/ loochende des vleesches verrijsenisse/ 4/c/d.
Luyckenaers thoonen haer partijch teghen den Prince/ 45/c.
Lovensteyn by die van Gorcum inghenomen/ 54/d.
Lumeys volc tot Schoonhoven bedroghen ende gheslaghen/ 54/d.
Leerdam inghenomen byde Spaensche/ 80/c.
Loven valt in Don Jans handē met meer andere steden/ 121/c/d.
Limborch ghesommeert ende overgheghéven met Valckenborch ende Dalem/ 122/b.
Lanoue comt in Nederlant tegē de Malcontentē/ 145. a.
Lanoue verslaet een deel van Lamotte volck/ 145/c.
Beleghert Inghelmunster/ alwaer hy wort overvallen ende ghevanghen/ 172/a/b.
Liere van Parma inghenomen/ 197/a/b/c.
Locchem beleghert by Verdugo/ ende by Graef Willem van Nassou gevictualieert/ende de derde reyse volcomelijck ontset/ 198/eñ 199/a.
Locchem met Hoywagens bycans by de Spaensche verrast/ 312 a.
Leyden begeeft hem onder Prince van Orangiens Gouvernement/ 54/c.
Wort d'eerstemael beleghert/ 70/b.
De tweede reyse belegert/ ende de heele Historie van dien/ fol. 77/b/c/d/ fol. 78/ fol. 79/ a/b/c/d/ eñ 80/a/b.
Leyden wort een Universiteyt/ 85/d.
Leydensche conspiratie om Leycester in authoriteyt te brenghen/ 274/a.
Leyden deden onthalssen den Valmaer / Capiteyn Cosmo ende Maulde/ 274/b.
Die van der Ligue bestemmen een vergaderinghe tot Parijs/om onder haer eenen nieuwen Coninck te verkiesen/ 333. a b.
Hare confusie tot Parijs causeert op bestant te dencken/ 333/c d.
Lantiuweel beschrijvinghe in Nederlant/ 17/d.
Het Lantiuweel ofte spelen van Ghent/ooc van Antwerpen met de beschrijvinghe/ 18 a/b/c.
Linghen stercte beschrijvinghe/ wort van Prince Maurits beleghert/ende hem met Graef Frederick van den Berghe overgheghéven. fol. 398/c/d. eñ 399/a.

M.

Maria Stuart koninginne van Schotland fol 246

Maximiliaen naemaels Keyser wort tot Brugghe ghevanghen ende verlost/ 3/c.
Malta beleghert byde Turcken/ ende ontset/ 24/b/c/d.
Marquis van Berghen vande Ghesanten der Nederlanden sterft in Spaengien/ 37/c.
Montigni in Spaengien onthalst/ 37/d.

Marischal

Register.

Marischal de Cosse vervolcht de Prince in Vranckrijck/ fol.46/a.
Morisken in Spaengien werden overwonnen/ 48/b.
Middelburch blijft aen des Spaengiaerts zijde/ en wort belegert/ 53/c.
Wort overgheghevén in handen vanden Prince/ 68/a.
Oncosten des Coninckx int ontsetten te vergheefs/ 68/a.
Mechelen van Duc d'Alva overvallen/ende jammerlijck gheplundert/ 61/a/b.
Mechelsche gheschiedenisse/ 171/a/b/c/d.
Mechelen valt om in Parmas handen / met diversche Schanssen/ 228/c.
Montgomery onthalst tot Parijs/ fol.73/d.
Mutinatie der Spaengiaerden ende Walen voor Zierickzee ende elders/ 42.a/b/c/d.
Mastricht by de Spaengiaerden gheplondert/ 95/a.
Mastrichts belegheringhe ende ghelegentheyt van dien/ fol.150.a/b/c/d. 151 a/b.
Marquis van Havre ghesonden in Enghelant/ maeckt daer een verbont tusschen Enghelant ende de Staten/ fol.116/c/d.
Heer Lamotte ghereconcilieert metten Coninc/ 136/c.
Meynde Oostende te nemen/ wort gheslaghen/ 228/b.
Monicken in Vlaenderen verbrant van weghen Sodomitische vuylicheyt/ 128/a.
Malcontenten oorspronck/ 136/d.
Malcontenten exployten/ 159/d.
Malcontenten Peerdevolck wert van Lanoue by Halewijn gheslaghen/ 160/d.
Meenen ghenomen ende ghesterckt by den Heere van Montigni hooft vande Malcontenten/ 136/d.
Meenen in Vlaenderen den Malcontenten afgenomen/ 160/b.
Marquis van Varabon wort gheslaghen int revictalieren van Berck/ 302/a.
Meghen ingenomen by Hohenlo/ 199/d.
Martin Hutin Griffier wort om syn gierichheyt gheexecuteert/ fol.119.d.
Marquis van Rijsborch ende andere sterven/ 229/c.
Munte verhooginghe ende valuatie/ fol.4/d.
Munte toelatinghe ende Tafel van dien/ fol.232/d. en 233/a/b.
Meppel in Vrieslant inghenomen/ ende weder verlaten/ 275/d.
Medenblick misverstant ende muyterije/ 278/c/d.
Ghedwonghen by der Staten volck/ 279/a.
Maximiliaen van Oostenryck in Polen gheslagen ende ghevanghen/ 281/b.
Wort verlost wt de ghevanckenisse/ 281/c.
Meaux/ Lyons ende Parijs werden Coninckx/ 334/c.
Marsilien twelck den Vorst. Cardinael soeckt Spaensch te maken / wordt by Capiteyn Libertas weder onder Vranckrijcx heerschappije ghebracht/ 368/c.
Wort inghenomen sonder plonderinghe/ 368/d.
In Marsilien gecomen zijnde Carlo Doria/ Prince Doria Sone/ vlucht daer weder wt/ 368/d.
Meurs belegert en beschoten van Prince Maurits/ wort hem met het Casteel overgheghevén/ fol.399/d. ende 397/a.
Meurs ende Alpen worden neutrael ghestelt. 41?/c.

N.

Nederlanden beschrijvinghe/ ghenaemt byde Latijnsche Belgium/ Fol.1.a.
Nederlantsche twist ende oorloghe ten tijde Maximiliaen om het Gouvernement/ fol.3/a.
Nederlantsche Munte verhoocht/ fol.3/d.
De Nederlanden werden by Keyser Carel de vijfde onder t'Rijck ghesorteert/ 5/b.
Der Nederlanden resignatie vanden Keyser aenden Coninck synen Sone/ fol.7/b.
De Nederlanden bewillighen den Coninck een neghenjarighe schattinghe/ fol.8/d.
Nederlanders ghevluchte begheven haer ter Zee/ 49.d.
Nederlandtsche Edeldom begheven haer ter Zee/ doen Water-Geusen ghenaemt/ ende hare Oversten/ 53.a.
Nederlantsche oorloghe heeft den Coninck ghecost Anno 1576. xxiiij. millioenen/ fol.88.c.
Nederlantschen krijchs oorsaeck als die van Antwerpen segghen/ 224.a.b.c.d.
Nederlantschen Adel byde Spaengiaerden luttel geacht/ fol.238.d.
Nederlandtsche Oorlochschepen sluyten de Emse/ Elve ende andere stroomē ende Havenen om t'Coren/ 263.a.
Nederlantsche groote vierte ende sterkte/ 263.a/b.
Nederlanden welstant ende rijckdom/ niet tegenstaende beswaere oorloghe/ fol.263.c.
Wt Nederlant seylen in een Maent acht hondert Schepen af/ fol.263.c.
Nederlandtsche Onderdanen/ Cooplieden ende Schepen in Enghelant ende buyten Lande alomme aenghesproken ende aenghehouden/ fol.291.c.
Nederlandtsche/ Rijnsche ende Westphaelsche Creytsen vergaderinghe/ fol.312.c/d.
Nederlantsche aenslagen ende coursen van wedersijden/ fol.324.a.
Nederlandtsche diversche aenslaghen ende courssen van beyde syden/ fol.326.d.
In Nederlant groote vloeden/ waer wt veel schadens en diversche oordeelen zijn ghecomen/ fol.49.c/d.
Nederlandt by den Coninck gheordonneert om den stoel vande oorloghe te wesen/ ende verhael van tghene den Coninck teghen der Landen Privilegien voorghestelt heeft/ fol.393.b/c.
Den Nederlantsche staet can niet lijden vereeninghe met Spaengien/ fol.394.b.
Der Nederlanders coophandel ende trafijque op Turckijen/ fol.407.c.
Nivelle inghenomen van het Garnisoen van Brussel/ fol.166.b.
Ghevictalieert/ ende nae verloren by de Staten/ 172.d.
Neersticheyt des Magistraets tot Antwerpē om de Gereformeerde wt de Kercke te houden/ fol.30.a.
Nederlaghe tot Oosterweele by Antwerpen/ 35.a.
Nederlaghe der Geusen tot Waterloo ende Lanoy / die Valencijn wilden helpen/ 35.b.
Naerden wert inghenomen/ afghebrant/ ende het volck vermoort/ fol.62.d.
Notable argumenten om die van Brugghe in Vlaenderen te beweghen/ fol.216.a.
Ninove wert by Lanoue inghenomen/ ende daer de Grave van Egmont ghevanghen/ fol.171.a.
Nimmeghen valt in Parmas hant/ fol.228.b.
Nimmeghen by Pr. Maurits beleghert/ 318.d.
Gheeft haer over aen Pr. Maurits/ 319.a.
Nuys byde Grave van Meurs ende Cloet ingenomen/ fol.238.a.
Nuys beleghert met grooter staet ende macht/ ende met xxxvij. stucken gheschut beschoten/ fol.243.a.
Nuys comt in brant/ ende wort van Parma ingenomen/ fol.243.b.
Nuys jaghen haer Garnisoenen wt/ fol.352.b.
Nieuwenaer/ Villiers ende Schenck by Taxis gheslaghen/ fol.238.a.
Nassousche huys gheslacht-register/ fol.356.b.
Nassousche ende Spaensche wonderlijcken ende avontuerlijcken stryt byder Lippe. fol.364.d.

O.

Oorloghe tusschen de Boergoensche en Orleansche/ fol.1.d.
Oorloghe in Duytslant/ fol.5/d.
Oorloghe tusschen den Keyser ende Fransoysen/ 6.c/d.
Oorloghe in Italien tusschen den Coninck ende Paus/ fol.6.b.
Oorloghe in Vranckrijck/ fol.16.d.
Oploop tot Roomen teghen de Inquisitie/ fol.15/b.
Oploop der Fransoysen tot Amboyse/ fol.16.b.
Oliphant in Nederlant/ 22.c.
Opstel van Schattinghen ende thiende penning/ 48/b.
Onde quotisatien der Provintien/ fol.48.b.
Oudewater by Hierges inghenomen ende verbrant/ 85.c.
Oorsake waeromme Don Jan tot accoort beweecht wort/ fol.103/c.
Oorsake van achterdencken ende oneenicheydt in de Nederlanden door de comste van Casimirus/ 130.d.
Oorsake des afscheyt des Eertshertoch Mathias/174.a.
Oorsake waerom den Coninck van Vranckrijck synen Broeder gheweygert heeft assistentie tot Nederlant/ fol.200.b.c.d.
Oorsake waeromme de Coninghinne van Enghelant de Nederlanden niet wilde aennemen/ fol.236.a.b.
Oorsake vande veranderinge der Religie in Nederlant/ fol.127.d.
Oldenseels ghelegentheyt/ fol.170.c.d/
Oldenseel van Pr. Maurits beleghert ende beschoten/ gheeft hem over/ fol.398.a.b.
Oldenborn in Vrieslant beschanst/ ende by Verdugo besprongen/ fol.191.d.
Ordonnantie der Staten nopende de Religie ende Politie/ fol.127.c.
Ordonnantie van niet te handelen met Lants vyanden/ fol.127.d.
Ordonnantie opt Krijchs volck/ wacht/ brant/ pestilentie ende de Zeevaert/ fol.174.b.c.
Oudenaerde inghenomen van Parma/ 196.b.
Opsprake teghens den Prince om s'Hertochs feyt/207.d.
Ootmaersen inghenomen/ daer de Heer van Famars gheschoten wert/ fol.325.b.
Ootmaersen by Pr. Maurits ghenomen/ fol.398.b.
Opinie vande bevredinge van een gheleert man wt eenen Brief aen een Spaenschen Raetsheere/ fol.363.c/d.

Opinie

Opinie over de doodt vande Nederlandtſche Heeren/ fol.44/a.
Opinie inde vereenichde Landen over des Admirante aenſlaghen/ Fol.422.d.

P.

Philips Prince van Spaengien ſyn gheboorte/ Fol.5/c.
Trout ſyn eerſte Huyſvrouwe Maria van Poortugael/ fol.5/c.
Comt in Nederlant/ende wort ghehult/ 5/c.
Trout nae de doot van Maria van Poortugael/ Maira Coninginne van Enghelant/ 6/b.
Placcaet aengaende de Religie ghemaeckt/ weſende het eerſte/ fol.4/b.
Placcaten teghen Luther inghevoert/ 20/d.
Placcaet om der rebellen goederen te moetē aenbrengen/ 45/b.
Placcaet des Coninck teghen de ſtadt Aken/ 303/a/b/c/d.
Peys metten Paus/ 10/d.
Paſquillen alomme gheſtropt of gheſaept/ 26/d.
Philippe Ville belegh ende overgheven/ 122/a.
Predicatien alomme toeghelaten ſonder Wapenen/ 32/b.
Predicanten vertrecken wt Antwerpen/ende de proteſterende Vorſten doen verſoeck voor die vande Auſburchſche Confeſſie/ 35/d.
Publicatie ende ſchorſſinghe der exercitie der Roomſche Religie binnen Bruſſel/ fol.183/a/b/c/d.
Publicatie ende ſchorſſinge vande exercitie der Roomſche Religie binnen Antwerpen/ 384/a/b.
Pacificatie van Ghent Ghedeputeerde/ 97/a/b/c/d.
Articulen ende alle circumſtantien van de Pacificatie/ 98/a/b/c/d.
Prince van Orangien des Keyſers Veltoverſte ſtichtet Charlemont ende Philippe-Ville/ fol.7/a.
Stelt Politie t'Antwerpen/ 32/c.
Des Prince van Orangiē Prophetiſche waerſchouwinghe aen Egmont / ende partyſchept onder de Edelen/ 33/d.
Prince van Orangien vertrect wt Antwerpen na Duytſlant met groot ghevolch/ 36/a.
De Prince van Orangien ende andere Heeren worden ghedaecht haer te comen verantwoorden/ ende de ghevluchte werden veroordeelt vervallen te weſen in Crimen Læſæ Majeſtatis, 40/b.
Prince van Orangien ende andere ghevluchte Heeren nemen eenen tocht op Nederlandt/ die qualijck gheluckt/ fol.41/d.
Prince van Orangien verclaers/aennemende den krijch/ ende ſyn heyrcracht/ 45/a/b.
Paſſeert behendelijc de Maſe met eenich verlies van volc/ 45/c/d.
Reſolveert in Vranckrijck te trecken/ende biet anderwerf den Hertoch ſlach aen/ 45/d.
Prince van Orangien Krijchſvolck wil in Vranckrijck niet voort trecken/maer riepen om ghelt/ende ſcheyden van des Princen Legher/ 46/b.
Prince van Orangien met ſyn Broeders begheven haer in dienſte vanden Hertoch van Zweebrug na Vranckrijck/ 46/c.
Prince van Orangien tweeden tocht na Duytſlant/paſſeert den Rijn/ ende maeckt een verbont met den Coninck van Vranckrijck/ 56/a/b.
Des Prince van Orangien aentocht: Ruermonde/Leuven/Nivelle/Mechelē/Denremonde ende Oudenaerde werden byden Prince inghenomen/ 57/c.
Soeckt voor Berghen den Hertoch te ſlaen/ 49/c/d.
Vertreckt met ſyn Legher wt Nederlant/ 60/a.
Danckt ſyn Legher af met perijckel / ende treckt in Hollant/ 60/a.
Des Prince van Orangien Godtvruchtichept/ 67/d.
Syn voorſichtichept/ 101/c/d.
Comt in Brabant t'Antwerpen/ ende wert verkoſen tot Ruwaert van Brabant/ 115/a/b.
Wert van die van Ghent met ſynen Broeder Graef Jan van Naſſou feeſtelijck ingheyaelt/ 118/a.
Wort Stadthouder van den Eertſhertoch Matthias/ 118/b.
Comt met den Eertſhertoch tot Bruſſel/ 119/a.
Comt met macht ende Krijchſvolck voor Don Jan in Nederlant/ 120/c.
Sijn advijs ende raet wort niet ghevolcht/ 120/d.
Prince van Orangien treckt tot Ghent/ 159.c/d.
Treckt nae Hollant ende Vrieſlant om de beroerte aldaer te ſtillen/ fol.166.b/c.
Treckt nae Zeelant/ 210/a.
Syn opinie eñ reden opt reſolveren van tegenweer/33/d.
Trout des Admiraels Dochter van Vranckrijc/ 207/d.
Prince van Orangien advijs opden vrede/contributien/ Hertoch van Anjou/ ende Gouvernement des Lants/ fol.162.c/d.eñ 163.a/b/c.
Syn propoſitie aen de Stats/ende haer vermaen daer op/ fol.163/d. tot fol.166 a.
Prince van Orangien Apologie wort ſommierlijck verhaelt/ 181/a/b/c/d. eñ 182/a/b.
Des Prince van Orangien advys eñ diſcours opt ſtuc des Hertochs/ fol.204/d.tot fol.207/a/b.
Syn Remonſtrantie aende Staten/ nopende de regeeringhe/ 161/a/b.
De Prince van Orangien wert tot Antwerpen gheſchoten/ 195/b/c/d.
De Prince van Orangien wort binnen Delff doorſchoten ende begraven. fol.217/c/d.tot fol.219/c/d.
Den gevangen Prince van Orangien wort vry gheſtelt om met den Cardinael in Nederlant te comen/ 364/a.
Daer comende/ontfangt hy eenen Brief van de Staten/ die hy beantwoort/ 369/a/b/c.
Trect weder na Spaengien/ 421/b.
Schrijft met andere Heeren aen den Prince Maurits/ 421/d.
Prince van Orangien kinderen houwelijck/ 399/d/
Prince van Parma hout ſyn Bruyloft tot Nederlandt met de Dochter van Portugael. 26/a.
Comt met macht ende Krijchſvolck voor Don Jan inde Nederlanden/ 119/c.
Treckt voor Antwerpen op Vaſtelavont/ 143/d.
Beleghert Maſtricht/ 144/a.
Beſoeckt ende beſichticht alle de heylige Reliquen tot Aken. 301/a.
Behout int Stift van Colen veel plaetſen met ſyn Garniſoenen ende tracht nade Cleefſche/ 302/d.
Sent wech ſyn vremt Krijchſvolck/ 160/a.
Neemt Mortaigni ende S. Amant inne/ 166/b.
Prince van Parma ontfangt thien duyſent Spaenſche ende Italiaenſche Krijchſlieden/behalven andere Natien/ ende neemt diverſche plaetſen in/ 199/a/b/c/d.
Belegert Eyndovē by Graef Carel vā Manſvelt/204/c.
Beſpringt Birons Legher by Roſendael/ 208/d.
Beleghert Ooſtende/ ende treckt weder af/ 209/d.
Prince van Parma werdt gheſpijſt door corruptie der Franſche ende Enghelſche Officieren/ 217/a/b.
Treckt na Lillo/twelck hy beleghert/ 210/a/b/c/d.
Prince van Parma gereetſchappe om te Schelde te ſluyten/ 222/a/b/c/d.
Parma aenval ende frayen optocht des Hertochs volck voor Ghent/ 198/a/b.
Parma repareert ſyn brugghe/ 229/d.
Ontfangt het gulde Vlies in de ſchanſſe tot Callo/232/c.
Syn triumphante incomſte tot Antwerpen/ 232/c.
Prince van Parma belegert de ſtadt Graef/ ende werdt hem overgheghеven/ 242/a.
Neemt Meurs/Alpen/Crako inne/ende beleghert Berc/ fol.230/c.
Doet inval opt Lant van Tolen/ 390/a.
Beleghert Bergen op Zoom/eñ ſoeckt de Schanſſe vant hooft van Berghen te nemen/ maer ſyn aenſlach met ſchaden ghemiſt/ 290/b/c.
Parma ende Baligni maken een contract/ 294/d.
Sieck zijnde/ treckt hy na Spa/ 300/b/c.
Parma vangt Champigni/ 300/c.
Sent Richardot nae Spaengien / ende alderhande raet ghehoort hebbende/ reſolveert den Coninck gheтrou te blijven/ende den dienſt in Vranckrijck te doen/ 300/d.
Parma ontſet Parijs/ 311 ~~301~~/a.b.
Parma ghereetſchappe ende beſtellinghe tegen Vranckrijck/ 321/b.
Krijcht La Ferre/ 321/c.
Neemt Caudebeck/ende wort ghequetſt/ 325/b.
Neemt den Heer Sanſay met andere vande Financie ghevanghen/ 327/a.
Parma is tot Atrecht gheſtorven/ſyn natuer/weſen ende gheluck/ 327/a.
Parma den derden Hertoch wort tot Roomen een Statua ofte Beelt int Capitolium opgereeht/ 327/b.
Paus Pius Quintus vereert dē Hertoch van Alva met een gheheylicht Sweert ende Hoet/ 48/a.
Paus Sixtus recht tot Roomen een Obeliſcus op/ weghende neghen hondert ſeſenvijftich duyſent/eñ hondert ende achtenveertich pont/ 240/a.
Paus ſententie over de Coninginne van Enghelant/ eñ de oorſake waerom hy de Coninginne inden Ban doet/ fol.284/c/d. eñ 285/a/b/c/d.
Paus Sixtus bant den Coninc van Vranckrijc/ 296/b.
Paus Sixtus de vijfde ſterft jaloers van Spaenſcher hoochmoet ende macht/ fol.309.c/
Paus Bulle van excommunicatie wort byden Beul verbrant in Vranckrijck/ fol.321.b.
Paus Clement weygert den Coninck van Vranckrijck ſyn abſolutie/ fol.334.b.
Paps tuſſchen de Coninghen van Spaengien eñ Vranckrijck beſloten te verbinden / ende het inhoudt van dien payſe/ fol.412.a/b.

Pedro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Register.

Pedro Dordoigno een Spaengiaert geexecuteert/ meenende den Prince te vermoorden. fol.208.a.
Pardoen generael des Conincx ende exceptie int pardoen tot Antwerpen ghepubliceert/ fol.49.d.
Prince van Chimay voor Gouverneur van Vlaenderen vercoren/ fol.209.c.
In Polen twee Coninghen/ fol.281.b.
Poolsche Ghesanten vertooch aen de Staten/ fol.386.d.
Poolsche Ghesanten afscheyt/ 387.a/b/c.
Poolsche Ghesanten bootschap in Enghelandt/ ende der Coninginne berispelijcke Latijnsche antwoort/ 387.d.
Poolschen Ghesants handelinghe met der Coninghinne Raets heeren/ 388.a/b.
Prince van Conde Henrick gheboorte ende doot/ 281.d.
Prince van Spaengien doot/ fol.200.a.
Paspoorten in Engelant te moeten halen wort gepracticeert/ maer ten lesten te vergheefs/ fol.292.c.
Paltsgrave Frederic Ceurvorst ghelooft tot Rensborch beschrijvinghe/ fol.346.d.
Trout Loyse van Nassouwen / Dochter van den Prince van Orangien/ fol.356.a.
Parijsche moort/ fol.1.d.
Parijsche massacre met alle omstandicheden/ fol.57.c/d. fol.58.a/b/c/d. fol.59.a/b/c.
Parijs wordt vanden Coninck beleghert/ ende van Parma ontset/ fol.310.c. en 311.a/b.
Parys/ Meaux/ Lyons worden Conincx/ 334/c.
Prince van Schotlant ghebooren/ ende heeft tot ghetuyge over syn Doop de Nederlanden/ die hem gheven heerlijcke Doopgiften/ 347/a/b.
Pieter de Four ghehuert zijnde om Pr. Maurits te vermoorden/ wort gheexecuteert/ 346.
Pieter Panne wort wt noot vande Jesuiten beweecht om Pr. Maurits om te brenghen en gheexecuteert/ 409/b.
Pr. Maurits van Nassou Gouverneur van Hollant/ 220/a.
Opperste Stadthouder ende Veltoverste der Geunieerde Landen/ 305/a.
Prince Maurits aenslach op Breda/ met Heraugier/ fol.307/d. en 308/a/b.
Comt in Breda ende beloont Heraugier met het Gouvernement/ 308/c/d.
Prince Maurits te velde bout de Schansse van Crodsenborch/ 309/a.
Wort Gouverneur in Gelderlant/ 309/b.
Neemt in Hemert/ Ellhout / Crevecuer/ Heyle ende de stercke ter Heyden/ Steenberghen ende Schansse van Roosendael/ 301/d.
Prince Maurits groote victorie in vijf Maenden/ 319/a.
Prince Maurits heeft een aenslach op Brugghe te vergheefs/ 337/a.
Pr. Maurits aenslach op Maestricht mist hem/ 339.a/b.
Prince Maurits treckt met syn Legher voor Grol/ ende breeckt op/ 364/b.
Maeckt aenslach op Mondragons Legher onder Graef Philips/ 364/c/d.
Prince Maurits beschrijft syn Krijchsvolck teghen des Cardinaels Legher by Tuernhout/ 383/d.
Prince Maurits victorie tot Tuernhout/ met het ghetal der verslaghenen/ 384/d.
Prince Maurits aenslach op Venlo misluckt/ 386/b/c.
Treckt te velde/ beleghert Rijnsberck ende Meurs/ ende die beschoten zijnde/ worden hem overgegeven/ 395/c/d. fol.396/a/b. en 397/a.
Maeckt een brugge ende passeert den Rijn/ 397.b.
Syn groote victorie verclaringhe/ 399.b.
Syn aenslach op Vlaenderen door tempeest verhindert/ 405/b.
Prince Maurits treckt met eenich volck te velde/ ende ghewaerschout hebbende die van Emden/ met Graef Willem van Nassou/ beset hy syn Frontieren/ 422/b.
Resolveert syn Leger te slaen op den Gelderschen Weert/ 422/c.
Syn aenslach op een Convoy te vergheefs/ 422/c.
Prince Maurits monsteringhe/ 423/b.
Prince Maurits stelt hem tot teghenweer teghen d'Admirante/ 426/b.
Sterckt de Kercke van Oudt Sevenaer/ ende Monstert anderwerf syn volck/ 426/c.
Steeckt den Dijck vande Hetter door/ 426/c.
Prince Maurits verwacht den Admirante voor Doesborch/ 427/b.
Prince Maurits stercr Zutphen ende Doesburch/ ende restitueert de stadt Zevenaer/ 428/a.
Prince Maurits begint synen Legher van Doesburch te verdeylen/ 428/b.
Prince Maurits sent Coren binnen Bredvoort en Grol/ ende laet den Dyck des Rijns doorsteken/ fol.428/c/d.

R.

ROane ghewonnen ende den Coninck van Navarre wort gheschoten/ fol.17/a/
Raet den Coninck gegeven by de vyanden der Nederlanden/ fol.23/b.
Requeste der Ghereformeerde om binnen Antwerpen te moghen predicken als sy buyten open predicatien ghehadt hebben/ 27/d.
Revuersale Brieven der Edelen/ 32/a.
Request der Ghereformeerde aenden Coninck om vrydom van Religie/ wort qualijck afghenomen/ 32/d.
Religions vrede gevolcht opde tweede requeste der Protestanten/ ende Artijckelen van dien/ fol.133/b/c/d. fol.134/135/a/b/c/d.
De Regente begint na de last die sy wt Spaengien crijcht de Religie te wederstaen/ ende de Edelen te verdeylen/ en comt in wapenen/ 33/a.
Regente comt tot Antwerpen en reformeert aldaer/ 36/a.
Regente Hertoginne van Parma vertreckt/ ende neemt haer afscheyt vande Landen schriftelijck/ 40/b/c.
Rescrepn ende waerschouwinge aenden Nederlantschen Edeldom voor de Spaengiaerden/ 36/c/d.
Resolutie ende advijs vande heylighe Inquisitie over de beroerten der Nederlanden/ 39/c.
Om de Ghereformeerde Religie veel volcx ende Herdoopers ghevanghen / ghebrandt ende haer tonghe vast gheschroeft/ fol.69/b.
Rijnstroom wort bevrijt/ ende der Staten Oorlochschepen nederghedreven vanden Vorsten/ 171/c.
Reyde by Emden wort van Verdugo ingenomen/ 185/c.
Roelant Yorck staet/ leven/ ende verraderye/ 258/b.
Ridderschap/ Edelen en steden van Hollant en Westvrieslant vertooch over der Landen out gebruyc/ fol.270/c/d. fol.271/a/b/c/d. en 272/a/b/c/d.
Russel Gouverneur van Vlissinghen ende Zeelant aspireert nae het Cornelschap van Zeelant/ 279/a/b.
Wort der Staten partydich/ 280/a/b.
Schrijft beclaghende aen den Raet van State/ ende haer antwoort/ fol.279/d. en 280/a.
Tracht gheheel Walcheren te incorporeren/ 280/a.
Remonstrantie van die vander Religie aenden Coninck van Vranckrijck/ fol.335/a/b/c/d. en 336/a/b/c.
Rijcx vergaderinghe tot Reghensborch/ 405/a.
Van Rotterdam zijn gesonden vijf schepen na China en Indien des Werelts cloot omme/ 407/a/b.
Raab in Hongarien de vermaerde stadt den Turck afgenomen/ 408/c.

S.

STaten Generael der Geunieerde Landen resolutie van offensive oorloghe te voeren/ fol.130/c.
Staten redenen ende noot waerom sy die vande Ghereformeerde Religie vorderen/ 133/a.
Staten volck by Louen te Visnack gheslaghen/ 94/b.
Staten rusten haer Legher tot den krijghe/ 102/a/b.
Schrijven aenden Coninck om eenen anderen Gouverneur om te moghen blijven in de Roomsche Religie/ 113/c/d.
Senden haer eyndelijcke resolutie aen Don Jan/ begheerende syn vertreck/ 113/c.
Breken af het Casteel van Antwerpen ende meer andere/ 114/a.
Ontbieden by haer den Prince van Orangien/ en versoecken exercitie vande Roomsche Religie in Hollant ende Zeelant/ 114/c.
Der Staten Legher breeckt op van Namen/ 120/a.
Der Staten Krijchsvolck beginnen Legher by Riemenant/ ende de groote scharmutsel aldaer/ 132/c.
Senden aende Walsche Provintien/ om in eenicheydt te blijven/ 144/a/b/c/d.
Haer leste antwoort aende Walsche Provintien/ 145/d.
Haer particulier handelinghe met de Walsche Landen/ 146/a/b.
Publiceren den Coninck van de heerschappye der Landen verballen/ fol.189/d. en 190/a.b.
Resolveren om met den Hertoch te vereenighen/ 207/b.
Consulteren op de regeeringhe/ fol.210.c/d. en 211/a/b.
Staten schepen houden de Eems inne/ 232/a.
Winnen de Schansse van Isseloort/ 239/b.
Staten volck verjaecht van Haultepenne voor Nimmeghen/ 139/c.
Gheslaghen van Taris/ 139/c.
Staten oplichtinghe van Duytsche Peerden ende voetknechten/ 243.c.
Haer Requeste ende clachten aen Leycester/ 245/a/b/c.
Committeren den Pr. Maurits tot het Gouvernement/ 258.c.
Haer beclach-brief nae Enghelant ghesonden/ fol.258.d. fol.259.260. 261. 262.a/b/c/d.
Staten vertooch aen Leycester tot Dordrecht/ 266.a/b/c.
Versoecken Hohenlo ende Leycester te versoenen/ 266.d.
Antwoorden op Leycesters Remonstrantie/ fol.268.b/c/d. fol.262/a/b/c/d. en 271.a/b.
Staten vanghen den jonghen Ranthou / en de Historie van dien/ 272/d.

Antwoor-

Antwoorden op de Vrede- artijckelen door den Coninck van Denemerck soliteren voortgebrocht /273/a/b/c/d.
Beantwoorden der Engelsche Conninginne drie clachten/ fol.280/d.eñ 281/a.
Maken een nieuwe vaert eñ Dijck inde Betuwe/309/b.
Staten Schepen nemē Villars Schip van Hable/ twelc verbrant/ 312/b.
Staten antwoorden op de propositie der Ceurvorsten Gesanten/ fol.312/d. fol.313/ 314/ a/ b/c/ d.eñ 315/a/b.
Haer antwoorde aen die van Colen/toeseggende neutraliteyt ende vrientschap/ 315/b.
Haer antwoort aendē Vorst eñ Statē van Luyc/315/c/d.
Staten Generael hulp ghedaen den Coninc van Vranckrijck in Bretangien/ 347.d.
Staten Generael schrijvē aendē Pr. van Orangien/ congratulerende syn verlossinghe/ 369/b/c.
Senden een statelijcke Legatie in Enghelant/ende handelen metten Raet vande Conninginne over secours ende schult/ fol.379/c/d. eñ 380/a/b/c.
Staten Generael beantwoordinghe aende Vorsten ende Steenden des Rijcx. 391/b/c.
Staten antwoort aende Ghesanten van Denemercken/ fol.392/c/d. 393/a/b/c/d. eñ 394/a/b/c/d.
Staten sien geenen pays mogelijc dan op God te betrouwē/eñ met vereeninge vande andere Provintiē/394/b.
Der Staten Gedeputeerde vertooch aende Conninginne van Enghelant/ 410/b.
Haer Ghesanten in Vranckrijck wt Hollandt sommarie/ 411/a.
Krijgen audientie byden Coninc tot Nantes/ ende hare handelinghe by des Coninck Raet/ 411/b/
Midtsgaders haer rappoort/ 411/d.
Staten Manmelijcke resolutie tot continueeren der oorloghe/ 4?9 c/d.
Der Staten Ghedeputeerde in Enghelants handelinge/ 420/a/b.
Der Spaenschen Soldaten vertreck wordt met redenen versocht/ 15/d.
Spaengiaerden ende Duytschen venderē ofte wapenen haer teghen het Lant opentlijck/ 94/b.
Spaengiaerden int Lant van den Briel ghestagen/ 54.a.
Winnen Sparendam/ 63/a.
Spaensche wreetheyt aende Monicken van Afligem bewesen/ 93/b.
Spaengiaerden vertrecken/ 166/b.
Spaengiaerden berocken civilen krijch in Vranckrijck by die van Guyse/ 226/d.
Spaensche Ambassadeur in Vranckrijck doet clachte over de Nederlantsche Ambassade/ 226/a.
Spaensch Vrybuyter ter zee gevangen eñ gehangē/319/d.
Spaengiaerden ende Italianen muytineren in Artoys eñ Henegou/ende brantschatten de Landen/ 123.a/b.
Spaengiaerden tot Empel zijnde/ comē daer van/239/b.
Muytmeren in Parmas Legher/ 299/a.
Der Spaengiaerden wttocht van Antwerpē/Mastricht ende wt de Nederlanden/ 107/a/b.
Spaensche Vlote van Oorlochschepē lijdt grooten schipbreuck/ 381/c.
De Spaensche Coopvaerders wt Cales varende/ by de Hollanders ghenomen/ 408/b.
Spaengien met syn vaerden op Indien te Water/eñ met syn oorloghe te Lande met het huys van Oostenryc/is alle Princen suspect/ 410/c/d.
Sluys by Parma beleghert/ wort geprovianderet/264.c.
Sluys Garnisoens vromicheyt/ fol.264.d.
Sluys met gewelt van Parma beschoten ende hem overghegheven/ fol.265.a/b/c.
Sluys Havenen te vergeefs van Leycester gestopt/265.c.
Schenck/een Overste onder Parma / hielt het Slot van Blyenbeeck ende andere sterckte in/ 196/d.
Wort ghevanghen vanden Heer van Hoochsaren/ ende bleef langh legghen/waer door hy een afkeer creech/die hem dede van des Coninck dienst afwijcken/ 196/b.
Comt in dienste van Trucksses ende Staten/ 238/a.
Neemt Pselsteyn met syn volc voor Gooz gebangē/185/c
Neemt Kuroort in/ 238/d.
Slaet Appio Contio/ 239/d.
Schenc eñ Cloet nemen Werle in Westphalen in/241/d.
Schenck bout de Schansse op sGravenweert/ 242/b.
Neemt Bonna in/ 276/b.
Schenc verdrinct opdē aenslach tot Nimmegē 301/a/b.
Syn verdroncken lichaem ghequartiert/ werdt naemaels heerlijck begraven by de Hertogen van Gelre tot Nimmeghen/ 301/b/c.
Prijs over de cloecheyt van den Oversten Ridder Marten Schenck van Nidecki/ 301/c.
Der Schotten Privilegien in Nederlant/ 347/b.
Schotlantsche beroerte byde Guysianen beroet/ 18/[illegible]
Selles Baron wt Spaengien ghecomen zijnde / handelt mette Staten over haer Brieven/ 302/b.
Sigismundus Bator den Vayvoda van Sevenberghen verbontenisse metten Keyser/ 356/d.
Sacrament van mirakelen binnē Brussel ontdeet/183/a.
Schipstrijt teghens den Turcken ghewonnen met groote victorien der Christenen/ 50/b.
S. Quintin beleghert van Coninck Philips/ 10/a.
Slach voor S. Quintin mette Borgonsche victorie/ mitsgaders de namen vande dooden eñ ghevangen Fransoysen/
Wort ghewonnen/ 10/b.
10/c.
Staten Generael der vereenichde Provintiē schrijven aen de Oostersche steden/dat sy hare vyanden geen toevoer souden doen. 427/d.

T.

Thionville in Lutsenborch opde Moselle gheleghen/ by de Fransoysen belegert eñ gewonnen/ 21/c.
Den Turc Soliman wan in Hongarijen Siget/ eñ sterft/ 24/d.
Des grooten Turcx gheschencken aen den Coninck van Spaengien/ 228/c.
Den Turck Amurates doot/ eñ Machomet in syn plaetse/ 356/c.
Transilvanen vallen den Turcken af/ 350/d.
Turckschen krijch ende verlies van Agria/ 381/c/d.
Des grooten Turcx Octroy om in syne Landen te moghen varen ende vry handelen/ 407/c/d.
Twee Coninghen in Denemercken sterven/ 14/a.
Tergoes beleghert/ ende van Mondragon ontset/ 61/d.
Troubelen in Vranckrijck ende ten lesten vrede gemaect/ fol.191/a/b.
Tractaet tusschen den Hertoch van Anjou/ eñ de Staten der Nederlanden/ fol.131/a/b/c/d.eñ 132/a.
Taris wort ghescho ten/eñ tot Colen begraven/ 276/d.
Syn openie opde bevredinghe wt syn afghewo rpen Brieven/ 363/b.
Tuernhout inghenomen by die van Breda/ 316/b.
Terlon Admirael ghevangen ende weder verlost/ 223/b.
Op Tertolē aenslach ondect/eñ Harmeman eñ Sipesteyn worden daer over inden Haghe ghedoot. 395/b.

V.

Vrede tusschen Spaengien eñ Vranckrijck gemaeckt/ met Artijcken/ Fol.15/b.
Vrede in Nederlant tot Marche ghetreft/ eñ het eewich Edict in forma/ 103/d. fol.104/ 105/106/a/b/c/d.
Vryheyt can wel ghebruyckt worden onder een absolut Prince die met Justitie regneert. 410/d.
Die van Valencyn worden wtgeroepen voor rebellē/ door dien sy weygheren Garnisoen in te nemen/ 33/a/b.
Valencyn beleghertinghe ende innemen/ 35/b/c.
Valencyn met het Casteel wt de Spaengiaerden handen ghecreghen/ 99/b.
Veltslach tot Grevelingen onder het beleyt van den Grave van Egmont/ fol.11/a.
Vrou Margarita van Oostenrijck Regente/ fol.4/a.
Verbonts inhout tusschen Vranckrijck ende Enghelant besloten/ 377/c/d.
Verbont des Prince van Orangien metten Coninc van Vranckrijck/ 56/d.
Verbondt met de Artijckelen tusschen den Coninck van Vranckrijck ende de vereenichde Landen/ 378/a/b/c/d.
Verbont tusschen Vranckrijck/Enghelant/ende Duytslant/ 56/b.
Verbont der Guysianen op S. Ligue in Vranckrijck ghepubliceert/ 227/a.
Vlissingen weyghert Spaengiaerden / valt af/ eñ rusten hen ter oorloghe/ 53/b/c.
Vlissinghers oorloch-schepen ter Zee/ 90/a/b/c/d.
Vier Vlissingers oorloch- schepen worden in Enghelant aenghehouden als repzesalien/ 90/a.
Vlissinghers houden Enghelsche schepen/ 90/b.
Vlissinghen ter Zee oorloghende/ ende beschrijvinge der schepen ter Zee gaende/ met de oorloch-schepen op de Revieren/ 63/a/b.
Vrieslant valt den Spaengiaerden af/ 56/a.
Staet van Vrieslant/ 123/a/b/c/d.
In Vrieslant oude ende nieuwe Casteelen/ 99/c.
Vlaenderen ende Ghent soecken haer te verseeckeren vande Spaengiaerden int Casteel van Ghent/ 94/c.
Vlaenderē versoet op haer consent van schattingē/88/c.d.
Verstooren den Commandador daer/ 89/a/b.
Vlaenderē geschiedenissen door de Malcontentē/ 189/a.
In Vlaenderē de Schansse Pacientie by de Fransoysen den Spaengiaerden vercocht/ 405/c.
Vigilius doot ende syn oordeel over Don Jan/ende over de regeeringhe/ 107/c/d.
Varrabon van Don Jan aenden Keyser ende Vorsten gesonden om te beletten der Staten bestellinge/ 119/c.
Veit van Byron ghestagen ende ghevanghen/ 380/c.
Verdugo [illegible] verloopt/ fol 186.c. eñ [illegible]
Verdugo in Brabant [illegible] neemt [illegible]/ 300 b.
Neemt Swardezijle eñ [illegible] weder met gewelt/ [illegible]
Verdugo La Fatta in Lutsenborch vergghende/ wort daer van ghedreven/ fol.361/a.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Venlo wort beleghert ende ghewonnen/ 242/c.
Jaecht syn Garnisoen wt/ 312/a.
Wilvoorde by Parma ghekreghen/ 221/b.
Versoeninghe van die van Artoys/ Henegouwe/ Rysel/ Doway ende Orchies metten Coninck/ eñ Artijckelen van versoeninghe bevesticht/ 146/b c.
Vredenhandel tot Borborch/ 278/b.
Vredenhandel ghereferecrt byde Spaensche totten Keyser ende Rijcx Vorsten/ 363/b.
Vredenhandel tot Colen mette Artijckelen van dien/ fol. 151/c/d. tot fol. 158/a.
Vredenhandel van alle canten/ met de Heeren Statē der gheunieerde Landen/ende de gheleghentheyt van dien/ fol. 392/d. 393/a/b/c/d. eñ 344/a/b c.
Villiers Marschalc wort ghevanghen/ 238/b.
Vrede in Vranckrijck/ 17/a.
Vranckrijcksche nieuwen krijch / alwaer den Grave van Arenberge ghesonden wort van den Hertoch van Alva/ den Coninck te hulpe/ 40/c/d.
Vranckrijcx beroerten ende ghesechiedenisse/ 276/a/b.
Over den vredenhandel van Vranckrijck Spaensche ende Fransche Ghedeputeerde/ 410/a.
Vranckrijcsche oorloge gheeft aende Nederlanden tijt om haer te verquicken/ 304/c.
Unieerde Landen verbodt vanden vyant geen victalie toe te voeren/ 216/d.
Unie beyder Landen/ Nederlant ende Enghelandt noodich/ 235/d.
Vereenichde Landen in desperaten staet zijnde/ wordē getroost van Vranckrijck ende van Enghelant/ 225/b.
Consulteren om bescherminghe aen te nemen/ 215/d.
Der vereenichde Landen resolutie haer aen den Coninck van Vranckrijck te begheven/ 225/d.
Bieden den Coninck de heerschappye aen/ 226/c.
Resolveren de Landen over te draghen aende Coninginne van Enghelant/ 235/a.
Der Unieerde Landē Oratie/ aenbiedēde der Coninginne van Enghelant de overste heerschappye/ 235/b/c/d.
Gheunieerde Landen Krijchsvolck versoecken door Hohenlo ghehouden te worden in haer out gebruyc/ 257/a.
Unieerde Landen stantaftighe resolutie van geenen onseker vrede aen te gaen/ 277/a/b/c/d.
Senden den Raetsheere Vooght met ontschuldinghe nae Schotlant/ 293/d.
Unieerde Landen Politie op haer oorloge ende middelen/ fol. 293.b/c/d. eñ 294/a/b/c.
Haer Politie in stuck van Religie/ sonder dwanc van conscientie/ anders dan met leeringhe/ goede wercken ende ghebeden/ 304/b.
Unieerde Landen geregeert byde Raet van State/ 305/a.
Unieerde Landen opperste Stadthouder ende Veldtoyperste Pr. Maurits van Orangien/ Grave van Nassou/ fol. 305/b.
Unieerde Landen Placcaet van ammunitie ende Inlandtsche Granen nae Spaengien te voeren/ 404/b/c.
Raemden ordonnantie op het ghewe er van haer Krijchsvolc/ ende reformatie om haer Vaendelen volder te hebben/ 404/c.
Unieerde Landen schattingen brenghen goede neeringen ende profijt/ 305/b.
Het gheral ende menichte van haer Krijchsvolck ende oorloch-schepen/ 305/d.
Worden Rijck met haer strenghe oorloghe/ 305/d.
Inde gheunieerde Landen is aenlockinge van alderhande hantwercken ende neeringhen/ 305/d.
Der vereenichde Landen autwoordt opden vredenhandel des Keysers Rodolphi/ 323/a b/c/d.
Vereeninghe int nieuwe bevesticht met onderlinghe beschuttinghe tusschen Catholijcke ende Ghereformeerde/ 116.b.
Dē Unieerde Staten antwoort aenden Ertshertoch Ernestus/ fol/344.c/d.eñ 345/a/b.
Gheunieerde Landen senden Graef Philips van Nassou in Lutsenborch met Krijchsvolck/ 350/c/d.
Maken treves met de gemuytineerde Italianē/ 351/d.
Gheunieerde Staten doen soecken int Noortoosten den corten wech nae Oost-Indien/ 359/c d.
Unieerde begheeren in vrede te treden mette Staten onder den Coninck/ maer niet met den Coninck/ 362/b.
Unieerde Landen senden den Coninc van Vranckrijc te hulpe twee Regementen Zeelanders onder Justinus van Nassou/ fol. 366/b.
Vereenichde Landē liberaelheyt bethoont ende anderwerf versocht van die van Geneva/ 418 d.
Vorstelijcken Cardinael Albertus van Oostenrijc afghesondē voor Gouverneur in Nederlant met dē Pr. van Orangien/ en de comen tot Genua in Italien/ 368/a/b.

Eynde des Registers,

Syn actie in Italien/ fol. 368/c.
Practiseert om Marsilien Spaensch te maken/ 368/c.
Comt tot Lutsenborch/ 369/a.
Syn blyde triumphante incomste tot Brussel/ 369/b.
Tracht la Fere te ontsettē/ ofte Cales te winnen/ 370/a.
Verthoont hem met syn Legher voor Oostende/ 375/c.
Syn onderhandelinge metten Keyser nopende de Landen van Cleve ontdeckt/ 379/a.
Syn versoeck teghen de Stadt Aken/ 376/a.
Beleghert Hulst in Vlaenderen/ ende beleghs Historie/ fol. 376/b/c/d. eñ 377/a/b/c.
Vorst. Cardinaels Leger vergadert onder den Grave van Varax by Turnhout/ 383/c/d.
Vorst. Cardinael aenslach op Bergē te vergeefs/ 399/b.
Vorst. Cardinaels Brieven afghewórpen/ 399/c.
Syn aenbiedinghe tot vrede/ ende des Coninck instructie afgeworpen/ malcanderen contrarierende/ 417/b/c.
Vorst. Cardinael Albert wort tot Brussel by procuratie aenghenomen van vieghen syn Bruyt/ 420/d.
Reyst na Praga eñ Greyts om mette Spaensche Bruyt nae Spaengien te varen/ 421/c.
Schrijft aende Statē van Hollant / Zeelandt/ ende ghe-associeerde/ 421/c.
Vorst van Cleve ghehult/ende van Houwelijck met Lotringhen ghesproken/ 418/d.
Vorst van Cleef ende Jonckvrouwe Sibilla schrijven aen Maurits/ 423/b.
Vorst van Cleefs Ghesante in Maurits Leger. 424/d.

W.

WAlscher Provintien afval vande generaliteyt gepubliceert/ met oorsaken/ 146/c.
Walscher Provintien discontentement/ 136/b.
De Walsche Provintiē verclarē so sy geenē vrede vercregen/ souden moeten aenghebóden neutraliteyt of bescherm aenvaerden/ 395/a.
Wesel verdraecht mette Admirante voor hondert eñ vijftich duysent gulden/ 426/a.
Een Walvisch inde Schelde ghevangen eñ drie ter Heyden aenghecomen/ 114/d.
Walvisch in Hollant ghestrangt/ 405/d.
Wort Admirael stoutichevt/ 54/a.
Woreum by den Spaengiaerden inghenomen/ 80/c.
Wtrecht vanden Spaengiaerden besprongen / eñ worden afghedreven/ 80/d.
Wtrecht stits twist binnen de Medeborghers/ 257/c.
Wtrechts beroerte beschrijvinghe/ 291/c/d eñ 292/a/b.
In Wtrecht opsprake eñ muytinatie teghen de Gheestelycke/ 408/d.
Wonde ket slot wort aen Parma vercocht/ 257/d.
Wonde by Berghen ghewonnen door Byron/ 208/c.
Wachtendonc by Mansvelt belegert eñ gewonnē/ 291/c.
Westerloo inghenomen by die van Breda/ 316/b.
Weert byde Staten volck ghenomen/ende Grave van den Berghe ghevanghen/ 365/c.
Westphalischē Creytz tsamencomste tot Dortmont/ van waer wt haerlieder vergaderinge Brieven ghesonden worden aendē Keyser eñ Ceurvorsten/ over den Spaenschē inval in dē neder-Westphalischen Creytz. 427/c.

Y.

YPeren beleghert/ 209/d.
Aldaer wort een Schansse ghemaeckt om wt te hongheren/ 212/b.
Yperen gheeft hem op aen Parma/ 215/c.
Ylantsche staet. 394/c/d.

Z.

ZEelanders wreetheydt verjaecht Alvas wreetheydt/ die hy wat matichte/ fol. 62/b.
Zeelantsche ghesechiedenissen/ fol. 66. 67. 68. 69/a/b c/d.
Zeelanders nemen de Armade van den Commandador by Lillo/ 75/c.
Nemen vijfthien oorloch-schepen/ 75/d.
Zeelants beschrijvinghe/ 307/a/b.
In Zeelant goeden coop lijftocht/ 4/a.
Wt Zeelant vijf schepen na Oost Indien gesondē/ 407/a.
Zutphen door Taxis van Parma inghenomen/ 211/c.
Zutphen by die van Hollant te vergeefs belegert/ 216/c.
Zutphensche schansse by Jorc aē Parma gelevert/ 258/c.
Zutphensche Schansse wort van ghecontersevte Boeren verrast/ 316/c.
Zutphē wort van Maurits belegert eñ gewonnē/ 316/d.
Zierickzee gheleghentheyt/ ende wert beleghert/ 87.c.
Diversche aenslagen des Princen om Zierickzee te victalieren ghemist/ 88.a.
Wert nae neghen Maenden belegh overgegeven/ 88.b.
Tot Zwol de Borghers in wapenen tegen de Malcontenten. 169/a.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1701 B 16